

T.C.
İstanbul Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Yeni Türk Dili Bilim Dalı

Doktora Tezi

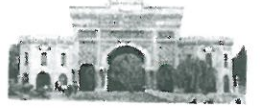
CELÂLZÂDE MUSTAFA'NIN
TERCÜME-İ ME'ÂRİCÜ'N-NÜBÜVVE ADLI ESERİ
METİN – SÖZLÜK - ÖZEL ADLAR DİZİNİ - ESMÂ-YI
LATİFE

HARUN ARSLAN

2502050059

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. MUSTAFA ÖZKAN

İstanbul 2013

DOKTORA
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN

Adı ve Soyadı : Hürun ARSLAN

Numarası : 2502050059

Anabilim/Bilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı

Danışman Öğretim Üyesi: Prof.Dr.Mustafa ÖZKAN

Tez Savunma Tarihi :26/03/2013

Tez Savunma Saati : 15:30

Tez Başlığı : Celalzade Mustafa'nın Tercüme-i Me'aricü'n-Nübüvve Adlı Eseri Metin-Sözlük-
Özel Adlar Dizini- Esmâ'yı Latife.

TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 50. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜ'NE OYBİRLİĞİ / ~~OYÇOKLUĞUYLA~~ karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- Prof.Dr.Mustafa ÖZKAN		Kabul
2- Prof.Dr.Musa DUMAN		Kabul.
3- Prof. Dr. Mustafa ÇİÇEKLER		Kabulü-
4- Doç. Dr. Hatice TÖREN		Kabulü
5- Doç. Dr. Enfel DOĞAN		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- Doç. Dr. Mehmet GÜMÜŞKILIÇ		
2- Yrd. Doç. Dr. Ayhan TERGİP		

ÖZ

“*Celālzāde Mustafa’nın Me‘āricü’n-nübüvve Adlı Eseri Metin - Sözlük – Özel Adlar Dizini - Esmâ-yı Latîfe*” başlıklı bu çalışma, Osmanlı Türkçesinin XVI. yüzyıldaki söz varlığının hususiyetlerini tespit maksadıyla yapılmıştır. Bu hedefi gerçekleştirmek için, XVI. yüzyılın önemli devlet adamlarından nişancı Celālzāde Mustafa’nın dinî ve mensur eserlerinden biri olan *Me‘āricü’n-nübüvve* konu olarak seçilmiştir. Bu seçimde eserin daha önce çalışılmamış olması ve bilim dünyasınca döneminin ve sonrasının özellikle resmî yazışma dilinin temelini atan Celālzāde Mustafa’nın devrinin dil özelliklerini büyük ölçüde yansıttığına genel bir kanaat getirilmiş olmasının büyük etkisi olmuştur. Ayrıca, *Me‘āricü’n-nübüvve* geçiş dönemine ait olduğu için bünyesinde çok sayıda *arkaik* kelimeyi barındırması ve tercüme bir eser olmasından dolayı Farsçanın Türk diline etkisini görme açısından dolayı da önem arz eder.

Çalışmanın ilk kısmında Türk edebiyatında bir tür olarak “siyer” ele alınmış, daha sonra yazar ve eserle alakalı hacimli bir bilgi verilmiştir. Bir sonraki bölümde eserin 12 tane tespit ettiğimiz yazma nüshalarından en itimat edilen nüshalarından biri olan Milli Kütüphane nüshası esas alınarak, Süleymaniye Nüshası ve Millet Kütüphanesi Ali Emiri Efendi Koleksiyonu Nüshası ile edisyon kritik yapılmıştır. Metin yaygın transkripsiyon alfabesi kullanılarak Latin harflerine aktarılmıştır. Üçüncü ve son bölümde ise metinde geçen bütün kelimeleri içeren bir sözlük hazırlanmıştır.

ABSTRACT

This work, titled as "*Celālzāde Mustafa'nın Me'āricü'n-nübüvve Adlı Eseri Metin - Sözlük – Özel Adlar Dizini*" " is done in order to identify the syntaxial and lexicological features of the 16 th century Ottoman Turkish. To realize this aim, the first book written on the moral philosophy, by one of the greatest Turkish governor; Celālzāde was chosen as the source material. In the choosing stage, the popularity, the commonly known name of the book and the general acceptance of the scientists that the book totally reflects the linguistic specialities of the era became effective.

At the first stage of the work Siyer (the life and method of Prophet Muhammed (peace be upon him) in Turkish Literature is discussed and then some broad information is given about the writer and the book. At the next stage, based on Milli Kütüphane, the most trustworthy manuscript of many other versions, the text is transformed into Latin letters using the widespread transcription alphabet. At the third and the last stage, a dictionary which covers all the words in the book is prepared.

ÖNSÖZ

Gül-i hadîka-yı ikbâl Muştafâ Çelebi

Kim oldu devlet-i kurb-ile kâmkâr kalem

Fuzûlî

Türk Edebiyatında, Hz. Peygamber'in hayatı, ahlakı, liderliği, aile içi ilişkileri ve bunun gibi daha birçok hususiyetleri ele alan Siyer, Mevlid, Muhammedîye, Ahmedîye, Şemâil, Na'at gibi türlerde sayısız eser meydana getirilmiştir. Bu türler arasında akademik çalışmalara temel teşkil edeceklerin başında Hz. Peygamber'in hayatını anlatan Siyer kitapları gelir.

Celalzade Mustafa 16. yüzyılda Devlet-i Âlî'nin yükselme döneminde yaşamış, Sultan Süleyman'ın Kanunî lakabı almasında büyük bir rolü olmuş; dönemin ve sonrasının resmi dilinin inşasının temellerinin atılmasında öncü olmuş bir devlet adamıdır. Padişah adına yazılan ferman, menşur, nâme gibi yazılarda Celalzade'nin kullandığı dil, en erken on yedinci yüzyılın ilk çeyreğine kadar bürokraside örnek alınmıştır. Celalzade konumu ve mesleği itibarıyla padişahın ve önemli devlet adamlarının yanında birçok sefere katılmış, birçok yer gezip görmüş, yabancı ülke elçi ve devlet adamları ile yapılan gizli görüşmelere katılmıştır. Bu durum ona engin bir tecrübe ve kültür birikimi kazandırmıştır. Böylesine önemli bir şahsın dili Türk dili araştırmalarında önemli bir yer tutması gerektiği aşîkârdır.

Celalzade'nin dili, resmî yazışmalarda resmî ve ağıdalı bir dil kullandığından bu edebiyat türünde verdiği eserlere de kısmen yansımıştır. Bu eserin cümle yapısında tercüme eser olmasından kaynaklanan birtakım Farsça cümle etkileri de görülmektedir. Edisyon kritik yaptığımız nüshalardan birisi olan Ali Emiri Efendi koleksiyonundaki nüshasında birçok Farsça kelimenin yerine müstensih tarafından Türkçesinin tercih edildiğini gördük. Bu yüzden Celâlzâde, özellikle mensur eserleri incelenmeye değer önemli bir 16. asır şairimizdir.

Me‘âricü’n-nübüvve, Türk edebiyatında siyer türünde dilinin nispeten ağır olmasından ve Celalzade Mustafa’nın edebiyatçı yönünden çok bir devlet adamı ve tarihçi yönünün ön plana çıkmasından dolayı çok okunan bir eser değildir. Bu eser Molla Muin Miskin’in siyer türündeki eserinden yapılan ilk tercümedir. Bu eserin ikinci kez tercümesi Üsküplü Çıkrıkçızâde Mehmed (öl. 1033/1623) tarafından yapılmıştır. Altıparmak tercümesi diye de bilinen bu eser sade dil kullanmasından dolayı halk tarafından daha çok rağbet görmüştür.

Celalzade Mustafa’nın bu eseri birçok katalogda Delâil-i Nübüvvet-i Ahmedî, Fütüvvet-i Şemâil-i Muhammedî” ismiyle geçse de bu eserin orjinal ismi Meâricü’n-nübüvve olduğu gibi bizim çalıştığımız üç nüshada da yazar “...*siyer-i Seyyidü'l-Mürselîn’i câmi‘, havâdis ü ahvâl-i rûûzigâra ittılâ‘ ve vukûfa müfîd ve nâfi‘ bir kitâb-ı müste‘âb te’lîf ve taşnîf idüp Me‘âricü’n-nübüvve tesmiye eylemişler.*” diye yazmıştır.

Celalzade Mustafa’nın bu eserini temel alan hiçbir çalışma yapılmamıştır. Celalzade’nin kullandığı dilin ağır olmasının ötesinde, bu eserin hacimli olması ve Celalzade Mustafa’nın edebiyatçı yönünden çok tarihçi ve devlet adamı kimliğinin bilinmesi ve ön plâna çıkması bu eser üzerinde çalışma yapılmamış olmasında etkili olmuştur, kanaatindeyiz. Dolayısıyla **Meâricü’n-nübüvve** adlı eser ilk olarak bu tez çalışmasında yeni harflere aktarılmış olmaktadır.

Böylesine uzun bir yolda beni cesaretlendirerek tezimi titiz bir şekilde yönetme lütfunda bulunan Sayın hocam Prof. Dr. Mustafa ÖZKAN'a teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca; yönlendirici görüşlerinden dolayı Prof. Dr. Mustafa Çiçekler'e; âyet ve hadislerin bulunmasında yardımını esirgemeyen Ecir İşiyok ve Haydar Yıldırım Beylere ve adlarını burada anamadığım değerli arkadaşlarıma ve dostlarıma şükranlarımı sunarım.

Harun ARSLAN

Kadıköy, Mart 2013

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	III
ABSTRACT.....	IV
ÖNSÖZ.....	V
KISALTMALAR.....	XIV
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ.....	XVI
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1.	Siyer İlminin Doğuşu, Diğer İslâmî İlimlerle Olan İlişkisi, Kaynakları, Edebî Bir Tür Hâlinde Gelişmesi ve Türklerin Siyer İlmine Katkıları	6
1.1.	Siyer ve Meğâzî Kavramları.....	6
1.2.	Siyer İlminin Diğer İslâmî İlimlerle Olan İlişkisi.....	7
1.2.1.	Siyer-İslâm Tarihi ilişkisi.....	8
1.2.2.	Siyer-Hadis ilişkisi.....	9
1.2.3.	Siyer-Esbâb-ı Nüzûl ilişkisi.....	9
1.3.	Siyer İlminin Kaynakları.....	10
1.3.1.	Kur'ân-ı Kerîm.....	10
1.3.2.	Hadisler.....	11
1.3.3.	Sahifeler/Risaleler.....	12
1.3.4.	Vesikalar.....	12
1.3.5.	Şiir.....	13
1.3.6.	Sözlü (Şifahi) Kaynaklar.....	13
1.4.	Türk Edebiyatında Hz. Peygamber ile İlgili Türler.....	14
1.4.1.	Na'at.....	14

1.4.2.	Siyer.....	14
1.4.3.	Mevlid.. ..	14
1.4.4.	Mūcizāt / Mūcizātü'n-nebī.....	15
1.4.5.	Esmā-yı Nebī.....	16
1.4.6.	Hilye.....	16
1.4.7.	Mi'raciyye (Mi'rac-nāme / Mi'racü'n-nübüvve).....	17
1.4.8.	Gazavātnāme / Gazā-nāme / Gazāvāt-ı Resûlullah.....	22
1.4.9.	Hicret-nāme.....	23
1.4.10.	Şefāāt-nāme.....	23
1.4.11.	Kırk Hadis, Yüz Hadis, Bin Hadis.....	23
1.5.	Arap Edebiyatında Önemli Siyer Kitapları.....	24
1.5.1.	Kitāb Sīreti Resûli'llah veya Siretü İbn Hişām	25
1.5.2.	es-Sīretü'n-nebevīye veya el-Envār ve Miftāhü's-sürür ve'l-Efkār fī Mevlīdi'l-muhtār.....	25
1.5.3.	Uyûnu'l-eser fī Fünûni'l-megāzī ve's-şemāil ve's-Siyer.....	25
1.5.4.	el-Müntekā fī Mevlīdi'l-Mustafa.. ..	26
1.5.5.	el-Mevāhibü'l-Ledünniye fi'l-Mināhi'l-Muhammediye.....	26
1.5.6.	Sübülü'l-Hüdā ve'r-reşād min fī Sīreti Hayri'l-ibād (veya) es-Sīretü's-şāmiye.....	26
1.5.7.	İnsānu'l-'uyûn fī Sīreti'l-emīni'l-me'mûn veya es-Sīretü'l-Halebīye.....	27
1.5.8.	Nazmu's-siyer veya el-Manzumetü'l-Halebīye fi's-siyer ve şerhuhā.....	27
1.6.	Fars Edebiyatında Önemli Siyer Kitapları.....	28
1.6.1.	Tercüme-i Siyer-i Nebī.....	28
1.6.2.	Tercüme-i Mevlid-i Mustafa veya Siyer-i 'Afīf.....	28
1.6.3.	Dürcü'd-dürer fī Beyānī Milād Seyyidi'l-beşer.....	28
1.6.4.	Ravzatü'l-ahbāb fī Siyeri'n-nebī ve'l-Âl ve'l-Ashāb.....	29
1.6.5.	Sürürü'l-mahzûn.....	29
1.6.6.	Me'arici'n-nübüvve fī Medārici'l-fütüvve.....	29

1.7.	Türk Edebiyatında Önemli Siyer Kitapları.....	30
1.7.1.	Türk Edebiyatında Mensur Siyerler.....	30
1.7.1.1.	Darîr / Sîretü'n-nebî.....	30
1.7.1.2.	Lâmiî / Şevâhidü'n-nübüvve.....	31
1.7.1.3.	Bâkî / Me'âlimü'l-yakîn fî Sîreti Seyyidü'l-mürselîn.....	31
1.7.1.4.	Ahmed Veysîzâde el-İznîkî – Tercüme-i Siyer-i Kâzerûnî / Sahâyifü'l-iber ve Letâyifü's-siyer.....	32
1.7.1.5.	Tilmiz-i Muhlis - Tercüme-i Siyer-i Kâzerûnî.....	32
1.7.1.6.	Veysî / Düretü't-tâc fî Sîreti Sahibü'l-mi'rac.....	32
1.7.1.7.	Nâbî / Zeyl-i Siyer-i Nebevî.....	33
1.7.1.8.	Abdûlbâkî Arif Efendi ve Siyer-i Nebî.....	34
1.7.1.9.	Ravzatü'l-ahbâb fî Sîretü'n-nebî ve'l-ashab Tercümesi.....	34
1.7.1.10.	Altıparmak Mehmed İbn Mehmed Üskübî / Delâil-i Nübüvvet-i Muhammedî ve Şemâil-i Fütüvvet-i Ahmedî.....	35
1.7.1.11.	Mehmed b. Mehmed Bâlâti - Tercüme-i Delâil-i Nübüvvet-i Muhammedî ve Şemâil-i Fütüvvet-i Ahmedî.....	35
1.7.1.12.	Kara Çelebizâde Abdülaziz b. Hüsâmeddin / “el-Fevâiyhu'n-nebeviyye fî Siyerü'l- Mustafaviyye.....	36
1.7.1.13.	Neylî Mirzâzâde Ahmed b. Mehmed İstanbûlî / el-Evfâ fî tercemeti'l-vefâ (fî fezâilü'l-Mustafa).....	36
1.7.1.14.	Eyüp Sabri Paşa / Mahmûdu's-siyer	37
1.7.1.15.	Düzceli Yusuf Suad / Akvemü's-siyer.....	37
1.7.1.16.	Ahmed b. Hayreddin İshak Hocasî el-Bursevî / Akvemü'l-vesâil fî tercemeti's- şemâil.....	38
1.7.2.	Türk Edebiyatında Manzum Siyerler.....	39
1.7.2.1.	Yazıcıoğlu Mehmed / Muhammediye.....	39
1.7.2.2.	Abdurrahman ? (?-?)/Siyer-i Nebî.....	39
1.7.2.3.	Münîrî / Manzum Siyer-i Nebî.....	40

1.7.2.4.	Muhammed Zühdf- / Manzum Siyer-i Zühdf	41
1.8.	Celalzade Mustafa	41
1.8.1.	Hayatı	41
1.8.1.2.	Celalzade Mustafa'nın Tahsili ve Danişmendliği	43
1.8.1.3	Celalzade Mustafa'nın Devlet Hizmetine Başlaması	43
1.8.1.4.	Celalzade Mustafa'nın Kişiliği	49
1.8.1.5.	Celalzade Mustafa'nın Edebî Yönu	50
1.8.2.	Eserleri	51
1.8.2.1.	Tabakâtü'l-memâlik fî Derecâtü'l-mesâlik	51
1.8.2.2.	Mohaçnâme	52
1.8.2.3.	Rodos Fetihnamesi (Fetihnâme-i Rodos)	52
1.8.2.4.	Fetihnâme-i Karaboğdan (Gazavat-ı Sultan Süleyman)	53
1.8.2.5.	Selimnâme (Meâsir-i Selim Hâni)	54
1.8.2.6.	Mevahibi'l-hallak fî Meratibi'l-ahlâk	56
1.8.2.7.	Hediyetü'l-mü'minin	58
1.8.2.8.	Cevâhirü'l-Ahbâr fî Fezâilü'l-Ahyâr	58
1.8.2.9.	Kanunnâme	59
1.8.2.10.	Tarih-i Kale-i İstanbul ve Mâbed-i Ayasofya (Tuhfetü'l-Mülûk)	61
1.8.2.11.	Mensur Şehname	61
1.8.2.12.	Tercüme-i Me'âricü'n-nübüvve	62
1.8.2.12.2	Tercüme-i Me'âricün-nübüvve'nin Bilinen Nüshaları	63

İKİNCİ BÖLÜM

METİN (TERCÜME-İ ME‘ÂRİCÜ’N-NÜBÜVVE).....	66
2.1. Sebeb-i Tahrir-i Kitâb ve Bâiş-i Tezkîr-i Hıfâbdur.....	69
2.1.1. Nazm.....	75
2.2. Münâcât Be-Dergâh-ı Kağıu’l-Hacât.....	77
2.2.1 Nesr.....	80

2.2.2.	Nazm.....	81
2.3.	Nür-ı bâ-sürür-ı Muhammedî'nün İbtida-yı Hilkatı Hazret-i Celâl-i Ehadiyet'ün Kemâl-i İnâyetünden Ol Nûra Hüsn-i Terbiyetidür.....	82
2.4.	Nür-ı Muhammedî'nün Keyfiyyet-i Hilkatı Beyânındadır.....	82
2.5.	Hil'at-i Âdem-i Şafî'nün Temhîd-i Mukaddematıdır.....	87
2.6.	Beni'l-Cân Tâifesi'nün Keyfiyyet-i Ahvâl ve Hilkatleridür.....	88
2.7.	Âdem Nebî'nün <i>'aleyhi's-salatü ve's-selâm</i> İbtidâ-yı Âferinîşi ile Melâike-i Kirâmâ <i>"innî câ'ilün fî'l-'arḍi ḫalîfeten"</i> Hitâbıdır.....	93
2.8.	Kâlib-ı Âdem İçün Yiryüzine Ferişteler Gönderildüğüdür, Taleb-i Hâk İçün.....	94
2.9.	el-Kıssâ.....	96
2.10.	Kâlib-ı Âdem-i Şafî'ye Nefh-i Rûh-ı Pür-Fütûh olduğunu beyânıdır.....	101
2.11.	Âdem'e 'Ta'lîm-i Esmâ ve Keyfiyyet-i Sücûd-ı Melâikedür.....	103
2.12.	Âdem'e Secdeden İblis'ün İmtinâ'ı, Ol İmtinâ' ile Dâire-i Hizlânda İctimâ'ıdır.....	104
2.13.	el-Kıssâ.....	105
2.14.	Âdem'i İ'zâz ve İkrâm ile Darü's-Selâm'a İletdiklerini Beyân İder.....	106
2.15.	Şeytânın Serâ-yı Bûstân-ı Rıdvân'a Duḫûli ve Âdem ve Havvâ'ya İḡvâ ile Anları Miḥnet-âbâd-ı Dünyâya Nüzûl İtdürdüğüdür.....	110
2.16.	Hazret-i Âdem'ün Tevbesi ve Qabûl-i Tevbeye Melik-i 'Allâm Cânibinden Beşâret İrişdüğüdür.....	120
2.17.	Âdem Havvâ'ya Mülâkî Olduḡı ve Ma'âş-ı Ahvâli ve Tevâlûd ve Tenâsül Umûridur, Dünyâdaki ile'l-ân meşhûrdur.....	122
2.18.	Şîit Peygamber'ün Vilâdeti, İdrîs Peygamber'e Gelince Batnen Ba'de Batnın Ferzendlerinin Ahvâli ve Zıkr-i Mişâk ve İhrâc-ı Züriyyet ve Elest Hitâbı ve Âdem'ün Vefâtı ve Kendünün ve Evlâdının 'Ömrleri Beyânındadır.....	123
2.19.	Şîit Peygâmbere'ün Nübüvveti ve İzdivâc-ı, Nür-ı Seyyid-i 'Âlemde Andan Evlâdına İntikâl İtdüğüdür.....	136
2.20.	İdrîs Peygamber'ün Ahvâli ve Mercî' ve Meâlidür.....	137
2.21.	Hazret-i Nûh'ün Ahvâli ve Vech-i Tesmiye ve Sebeb-i Risâletidür.....	141

2.22.	Nūh Nebī'nün Haşâişî ve Kavminün İzâsı ve Şofra Helâk Olduklarıdır.....	142
2.23.	Cenâb-ı Hakk'dan Nūh Peygamber'e Sefîne Emr Olunup Hikâyet-i Tūfân ile Kavmine Helâk ve Nokşân Geldüğüdür.....	144
2.24.	Tūfân-ı 'Azîmün Küffâr-ı Hâk-sâra 'Azâb-ı Elîmidür.....	148
2.25.	Tūfân'ın Sükunı ve Bârânın Ârâmı ve Mü'minlerin Selâmet ile Gemiden Çıkduklarıdır.....	150
2.26.	El-Kıssa.....	152
2.27.	Nūh Oğlu Hazret-i Sâm-ı Şâhib-peygâm Ahvâlidür.....	155
2.28.	Nebî-yi Mes'ūd ve Peygamber, 'Âkıbet-i Maḥmūd, Rasûl-i Ma'būd olan Hūd Ahvâlidür.....	156
2.29.	Nūr-ı bâ-Sürūr-ı Muḥammedî Hūd'dan Evlâdına İntikâl İtdüğüdür.....	162
2.30.	Hazret-i İbrâhîm-i Halîl ahvâlidür.....	163
2.31.	İbrâhîm Putları Şikest idüp Bayramları Güninde Küfr ve Dâlâlet Kaderini Pest İtdüğüdür.....	170
2.32.	Hazret-i İbrâhîm'i Âteşe Atdukları Hikmetidür.....	179
2.33.	Âteş-i Nemrūd'a Nisbet H ^w âce-i Kâinât'dan Bir Hikâyetdür.....	179
2.34.	Hazret-i Halîl Hakkında Latîfe-i Celîledür.....	180
2.35.	Rabb-i Celîl ile Halîl-i Hidâyet-Sebîl Beyninde Bir Latîfedür.....	182
2.36.	Şecere-i 'Ar'ar ve Şâh-ı Gül Bitdüğüdür.....	182
2.37.	Halîl-i Celîle, Âteş Gülistân Olıcaḳ. Hezâr-destân Kendüyi Fedâ İtdüğüdür.....	183
2.38.	Halîl-i Celîl Memleket-i Nemrūd'dan Rihlet İtdüğüdür.....	184
2.39.	Nemrūd Kızı Ra'za Hâtûn Hikâyetidür.....	188
2.40.	Hazret-i Halîl'e Hudâ-yı Celîl'ün 'İsmâ'îl'i İhsân İtdüğüdür.....	190
2.41.	Hazret-i İbrâhîm'e Kurbân Emr Olındığıdır.....	196
2.42.	Merâtib-i Kurbân.....	208
2.43.	Ka'be-i Mu'azzama'nun İbtidâ-yı Binâsı Ol Harem-i Muḥteremün Şeref-i Şafâsıdır.....	211
2.44.	Bâtın-ı İnsân dahi Ka'be Mişâl İdüğü Beyânındadır.....	216

2.45.	Temşîl-i Bedî'dür.....	217
2.46.	Halîl-i Celîl'ün Ahvâl-i Sa'âdet-me'âlidür.....	217
2.47.	Hâzret-i İbrâhîm'e Maşûs Olan Haşâişdür.....	222
2.48.	Şuhuf-ı İbrâhîm'de Olan Kelimât-ı İlâhîyyedür.....	223
2.49.	Hâzret-i İbrâhîm'ün 'Ömr-i Şerîfleridür.....	227
2.50.	Bakıyye-i Ahvâl-i İsmâ'îl'dür.....	228
2.51.	Hâzret-i Seyyidü'l-Ebrâr'ün Cedd-i Büzürg-vârları 'Abdu'l-Muṭṭalib Ahvâli ve Ataları 'Abdu'llâh Sa'âdet-penâh beyânıdır.....	238
2.52.	Zemzem Kuyusu Kazıldığıdır.....	240
2.53.	'Abdu'l-Muṭṭalib Düş Gördüğüdür, Server-i 'Âlem'ün Vücûd-ı Şerîfi İçün.....	245
2.54.	'Abdu'l-Muṭṭalib Yemen Pâd-şâhlarından Ebrehe ile Buluşduğu ve Ebrehe'nün Hikâyetidir.....	246
2.55.	Ebrehe Şan'â-yı Yemen'de Kenîsâ Binâ itdüğüdür.....	249
2.56.	Ebrehe Ka'be-i Mu'azzama Kaşına Leşker Cem' İdüp Vâkı'aya Uğradığıdır.....	251
2.57.	El-kışsa.....	255
3.58.	'Abdu'llâh bin 'Abdu'l-Muṭṭalib Ahvâlidür. Ol Sâl-i Mübârek Fâlda Âmine'ye Tezevvüc idüp Haml-i Seyyidü'l-Mürselînün Zuhûridür.....	257
2.59.	Neseb-i Âmine ve Neseb-i Muṭahhar-ı Seyyidü'l-Beşer'dür.....	263
2.60.	Fî-i Na't-ı Seyyidü'l-Mürselîn ve Hâtemü'n-Nebiyîn.....	265
2.61.	Hâzret-i Risâlet-penâh'ün Vilâdet-i Sa'âdet-menziletlerinden Muḳaddem Şevâhid-i Nübüvvet ve Delâil-i Risâlet olan Vâkı'ât; Ol Hâzret'ün Bi'seti Huşuşında Vâkı'olan Beşâretdür ve Muḳaddemâ Enbiyâ-yı Sâbıkîne Nâzil olan Kitâblarda Ol Hâzret'ün Kemâl-i Mertebeti ve 'Ulüvv-i Derâcâtıdır. Egerçi Kemâli ile Hadd-i İstikşâ-yı Derece-i İmkândan Mütecâvizdür, Rivâyât-ı Şahîha ile Şâbit olan Beşâretlerdür ki Merḳûm olur.....	266
2.62.	Şuhuf-ı Şî't'de Mevşûf Olan Evşâf-ı Kerîme Budur.....	268
2.63.	Şahîfe-i İdrîs'de Merḳûm olan Evşâf-ı Hüceste Budur.....	268
2.64.	Şuhuf-ı İbrâhîm'de Mezḳûr Olan Evşâf-ı Mucibü'l-Hubûr Budur.....	268

2.65.	Tevrât'da Meştûr Olan Evşâf-ı Lâzımü'n-Nüşûr Budur.....	268
2.66.	Zebûr'da Mezbûr Olan Evşâf-ı Müstelzemü's-Serverî Budur.....	269
2.67.	İncîl'de Mektûb Olan Evşâf-ı Sa'âdet-i Mazmûnî Budur.....	269
2.68.	Faşl.....	270
2.69.	Cebrâîl-i Emîn'den Şâdır Olan Beşâret-i Risâletdür.....	272
2.70.	Rasûl-i Müctebânûñ Menzile-i 'Ulyâsına Âdem-i Şafî'nüñ Beşâretidür.....	274
2.71.	Seyyid-i Kâinât'ûñ Derecât-ı 'Aliyyesine, Girü Âdem-i Şafî'nüñ Beşâretidür.....	274
2.72.	Âdem-i Şafî'nüñ Bir Beşâret-i 'Aliyyesi Dahîdür.....	275
2.73.	Bu Dahî Âdem-i Şafî'nüñ Beşâret-i Seniyyesidür.....	275
2.74.	Âdem-i Şafî'nüñ Bir Beşâret-i Sa'âdet-Aşândur.....	277
2.75.	Beşâret-i Dâvud-ı Nebî'dür.....	278
2.76.	Süleymân Nebî'nüñ Beşâret-i Mücibetü'l-Meserratıdır.....	278
2.77.	Beşâret-i Şu'ayb'dur.....	280
2.78.	Rasûl-i Celiyyü'l-Himem için Beşâret-i 'İsâ Bin Meryem'dür.....	280
2.79.	'İsâ Bin Meryem'ûñ Girü Beşâret-i Behiyyesidür.....	281
2.80.	Rasûl-i Kâm-yâbuñ 'aleyhi şalavâtü'llâhi'l-melik-i'l-vehhâb-ı Zamân-ı Qadîmde Vâkı' olan Beşâret-ı 'Amîmdür.....	281
2.81.	Beşârât-ı 'Aliyyeden Birisi Mersed bin Kelâl Vâkı'asıdır.....	287
2.82.	Mâh-ı Felek-i Risâlet'ûñ Beşâir-i 'Aliyyesinden Seyf bin Zü'l-Yezen hikâyetidür.....	291
2.83.	el-Kışsa.....	294
2.84.	Zümre-i Mülûk-ı Beşerden Re'bî'atün bin Muḍar Nâm Pâd-şâh'ûñ Vâkı'a Gördüğü ve Bir Kâhin Ol Düşi Ta'bîr İtdügidür.....	300
2.85.	Saîih Nâm Kâhin-i Kâmilüñ Rasûl-i Şâmilü'l-Haşâil Huşuşına Beşâretidür.....	303
2.86.	Mülûk-ı Zamân-ı Pür-berden Buht-ı Naşr Hikâyeti ve Anuñ Vâkı'ası ve Dânyâl Nebî Ol Düşi Ta'bîr İtdügidür.....	306
2.87.	Rasûl-i Âhirü'z-zamân Bi'setine Cinnîler Haber Virdükleri Hikâyetidür.....	308
2.88.	Şüver-i Enbiyâ Yazıldığı Bir Şanduk Hikâyetidür.....	311

2.89.	Server-i Kâinât'ın Mübârek İsimleri ve Künyeti ve Lakablarının Tafşîlidir.....	314
2.90.	Ol Hazret-i bâ-sa'âdetün kütüb-i sâbıkada meşhûr olan esâmî-i şerîfesidir.....	318
2.91.	Ol Hazret-i Kimyâ-menkabetün <i>şalavâtullâhi 'aleyhi ve selâmühü</i> Etbâk-ı Semâvâtda Mezkûr olan Esâmî-yi Laîfesidir.....	319
2.92.	Zemîn Tabakalarında olan Esâmî-yi Nâmiyesi.....	319
2.93.	Envâ'-ı Maḥlûkâtdan Her Tâife Arasında Meşhûr olan İsm-i Sa'âdet-Resmleri.....	319
2.94.	Ol Hazret-i Risâlet-Menziletün 'Ulüvv-i Şân-ı Sa'âdet-nişânları Huşuşında Letâîf-i Şerîfedür.....	319
2.95.	Ol Hazret-i Mürüvvet-şî'âr Huşuşında Laîfe-i Şerîfedür.....	322
2.96.	Ol Hazret-i Sa'âdet-âşârın İsm-i Şerîfleriyle Müsemmâ olan Ümmet-i Hidâyet-mertebetün Fazâ'ilidir.....	322
2.97.	Ol Hazret-i Nübüvvet-menziletün Vilâdet-i Şerîfeleri Târîhi ve Sâir Zuhûr Bulan Ahvâl ve Ümûr-ı Ğarîbedür.....	323
2.97.1.	Nazm.....	327
2.97.2.	Nazm.....	327
2.98.	Ol Âfitâb-ı Âsmân-ı Sa'âdetün Veḳâyi-yi Vilâdetinden Maskât-ı Re's-i Meymûn ve Mehbiṭ-i Farḳ-ı Hümâyûn olan Mekân-ı Şerîf ü Makâm-ı Laîfüñ Beyânıdır.....	328
2.99.	Raḥmet-i 'Âlemiyânın 'Abdu'l-Muṭṭalib'e Görinen Hâletidir.....	331
2.100.	Ol Hazret'ün Vilâdeti Zamânında 'Abdu'l-Muṭṭalib Kızı Şafiyye Hâtûn Müşâhede itdüğü Nesnelerdür.....	332
2.101.	Vilâdet-i Seyyid-i Kâinâta Mute'allik Bir Hikâyetdür.....	334
2.102.	Ol Seyyid-i İns ü Cânın Tulu'ından Vâkı' olan Âsârdur.....	334
2.103.	Ol Hazret'ün İrzâ'î ahvâlidir.....	337
2.104.	Ol Dünyâ vü Âhiret Sermâyesini, Dâyesi Südden Keskügidür.....	346
2.105.	Ol Bedr-i Âsmân-ı Risâlet'ün Şadr-ı 'Âlî-Kudretlerini Şakḳ İtdükleridir.....	347
2.106.	Ol Pâd-şâh-ı Selîme Dâye olan Halîme'nün Bakîyye-i Ahvâlidir.....	352
2.107.	Hazret-i Risâlet-menzilet'ün Vilâdeti, Sa'âdet Âyetlerinde Altıncı Sâllerinden On Üç Yaşına Varınca Vâkı' olan Vâkı'ât ve Mu'cizât Beyânındadır.....	353

2.107.1. Nazm.....	354
2.107.2. Nazm.....	354
2.108. Ol Zât-ı ‘Âlî-sıfâtuñ Şeref-i Veilâdetlerinden Yedinci Yılda Vâkı‘ olan Ahvâldür.....	355
2.109. Ol Zât-ı Bâ-berekâtuñ Vilâdetlerinden Sekizinci Sâlde olan Vâkı‘ât ve Vefât-ı ‘Abdu’l-Muttalib’dür.....	358
2.110. Ebû Tâlib, Hâzret-i Eşrefü’l-meâlib Ahvâline Ta‘ahhüd İtdügi ve Umûr-ı Ğarîbe Müşâhede İyledügidür.....	360
2.111. Ol Hâzreti Müşâhede-i Putdan Men‘ içün ‘Âlem-i Ğâybdan Kâpduklarıdır.....	361
2.112. Hâzret-i Risâlet’üñ Müddet-i Vilâdetlerinden Yigirmi Yıla Degin Zuhûr Bulan Vâkı‘ât-ı Hidâyât-ı Âyâtdur. Ol Hâzret’üñ Bilâd-ı Şâm’dan Cânib-i Buşra’ya ‘Azîmet-i ‘Âlî-rûtbeleridür.....	362
2.113. Hikâyet-i Bahîrâ-yı Râhib.....	363
2.114. Ol Hâzret’üñ Vilâdet-i Sa‘âdet-menziletlerinden On Dördünci Sâlde Kureys ile Hevâzin Arasında Olan Vâkı‘adur.....	367
2.115. Ol Hâzret-i Risâlet-menzilet Yemen Câniblerine ‘Azîmet İtdükleridür.....	371
2.116. Ol Hâzret-i Hidâyet-menzilete Melâikenüñ Zuhûrıdır.....	371
2.117. Hikâyet-i Latîfedür.....	372
2.118. Ol Mâh-ı Felek-i Risâlet’üñ Mâl-ı Hadîce ile Ticârete Gıtdügidür.....	373
2.119. Ol Hâzret’üñ Yümn ü Bereketi ile Dürre-i Tâc-ı Nübüvvet’üñ Hadîce Hâtûn ile Şeref-i İzdivâcıdır.....	383
2.120. Şems-i Münîr-i Âsmân-ı Risâletüñ Vilâdetinden Otuz Beşinci Yılda Ta‘mîr-i Beytu’llâh Olduğıdır.....	385
2.121. Zamân-ı Âdem’dan Binâ-yı Ka‘be-i Lazimetü’l-ihtirâmuñ şerrefehâllâhu ta‘âlâ Keyfiyet-i Ahvâlidür.....	389
2.122. Mevlid-i Hâzret-i Risâlet-penâh’dan Kırkıncı Yıldan Zamân-ı Hicret’e Varınca Lâyih Olan Vâkı‘ât ve Nüzûl-i Vahy-i Mübîn Ahvâlidür.....	390
2.123. Seyyidü’l-Mürselîne Keyfiyyet-i Nüzûl-ı Vahy-i Mübîndür.....	392

2.124.	Nüzûl-i Vahyüñ Zamânı ve Sâir Ahvâlidür.....	398
2.125.	Ol Hazret Teblîğ-i Emr-i İlâhî İtdügidür ve Bidâyet-i Bi‘setinde Şeref-i İslâm ile Müşerref Olanlar Ahvâlidür.....	401
2.126.	İslâm-ı Zeyd bin Hârişe’dür.....	402
2.127.	Yâr-ı Gâr ve Ni‘me’r-refîk Olan Ebû Bekir-i Şiddîk’uñ Şeref-i İslâmıdır.....	405
2.128.	Ebû Bekir-i Şiddîk’uñ Hâşâişidür.....	408
2.129.	Câmiü’l-Kur’ân Olan ‘Osmân bin ‘Affân’uñ Şeref-i İmânıdır.....	409
2.130.	‘Aşere-i Mübeşşere’den Sa’d bin Ebî Vakķâş İmâna Geldügidür.....	410
2.131.	Zümre-i Mezbûreden ‘Abdu’r-Rahman bin ‘Avf’uñ Şeref-i İslâmı’dur.....	411
2.132.	Bi‘set-i Nebî-yi Âhirü’z-zamân ile Şeyâtîn Âsmandan memnû‘ olduğudur.....	413
2.133.	Ol Hazret’uñ Da‘vet-i İslâm’ı Pinhân İken Âşikâre İtdükleridür.....	413
2.134.	Cemâ‘at-i Kureys’den Ba‘zı Aşhâb-ı Buğz ve Tayş İttifâk ile Ebû Tâlib’e Geldükleridür.....	416
2.135.	Müşriklerüñ Ol Seyyid-i İns ü Câna Kaşd-ı İzâlarıdır.....	418
2.136.	Hazret-i Seyyidü’l-Mürselîn’e Müşrikînüñ İzâ ve Muḥâlefetleri Zıkr Olınmayup Terk Olındüğudur.....	419
2.137.	Vâkı‘a-yı Bilâl.....	421
2.138.	Habeşe Muhâcirlerinüñ Haber-i Mütevâtirleridür.....	423
2.139.	Kerre-i Şâniyede Âşhâb-ı Sa‘âdet-intisâbuñ Habeşe Muḥâceretleridür.....	426
2.140.	Müşrikler Necâşî’ye Âdem Gönderüp Muḥâcirleri Taleb İtdükleridür.....	428
2.141.	Necâşî’nüñ İbtidâ-yı Salṭanatı ve Umûr-ı Memleketde Şemme-i ‘Adâletidür.....	432
2.142.	Necâşî, Hazret-i Risâlet-penâh’a İmân Getürdügidür.....	433
2.143.	Habeşe Ruhbânları Ziyâret-i Rasûl-i Âhirü’z-zamâna Geldükleridür.....	435
2.144.	Mu‘cizât-ı Rasûlullâh’dur ki Habeşe’de Ma‘lûm Oldı.....	435
2.145.	Hazret-i Hamza’nuñ Şeref-i İslâm ile Kesb-i Sa‘âdet İtdügidür.....	436
2.145.1.	Nazm.....	438
2.146.	el-Kışşa.....	439
2.147.	Aşhâb-ı Güzîn-i Hayru’l-Beşer’den Hazret-i ‘Ömer Müselmân olduğudur.....	443

2.148.	el-Kıssa.....	443
2.148.1.	Nazm.....	444
2.148.2.	Nazm.....	448
2.149.	Bî'şet-i Rasûl-i Kâm-yâbdan Yedinci Yıldan Onuncı Sâle Gelince Olan Vâkı'âtıdır ve Fârisîlerûñ Rûmîlere Galebesi ve Mu'âhede-i Kureyş'dür.....	451
2.150.	Benî Muṭṭalib ve Hâşim ile Kureyş'ûñ kaṭ'-ı Resme İttifâk İtdükleridir.....	452
2.151.	Ol Hazret-i Bâ-sa'âdete İstihzâ İden Müşriklerin Ahvâlîdür.....	458
2.152.	Nübüvvet-i Hazret-i Risâlet'den Onuncı Sâlde Ebû Tâlib'ûñ Vefâtıdır.....	459
2.153.	Ḥadîce-i Kübrâ'nuñ vefâtıdır. Eskenehâ Allâhu Ferâdisü'l-cinân.....	461
2.154.	Kefâlet-i Ebû Leheb'dür.....	462
2.155.	Cenâb-ı Nübüvvet-menzilet'ûñ Taraf-ı Tâif'e Tavâf İdüp Ba'zı Kâbâile İlticâlarıdır.....	463
2.156.	Sultân-ı İns ü Câna Cinn İmân Getürdüğü Hikâyetidir.....	464
2.157.	el-Kıssa.....	471
2.158.	Tezvic-i 'Âişe-i Şiddîka'dur, Hazret-i Risâlet-me'âb-ı Sa'âdet-makrûndur.....	471
2.159.	Hazret-i Risâlet'ûñ Gürûh-ı Dalâlet ile Söyleşdikleridir.....	473
2.160.	Kıssa-yı Ebû Leheb ile 'Avratı Hammâlete'l-Haṭab'dur.....	476
2.160.1.	Nazm.....	477
2.161.	el-Kıssa.....	478
2.162.	Mi'râc Emrinde Erbâb-ı Hikmetüñ Bir Kavlîdür.....	480
2.163.	Hikmet-i Uḥrâdur.....	481
2.164.	Hikmet-i Uḥrâdur.....	482
2.165.	Hikmet-i Uḥrâdur ve Âsmân ile Zemîn Münâzara itdükleridir.....	482
2.166.	el-Kıssa.....	484
2.167.	Ḥuşûş-ı Mi'râcda Hikmet-i Uḥrâdur.....	485
2.168.	Hikmet-i Uḥrâdur.....	485
2.169.	Hikmet-i Uḥrâdur.....	486
2.170.	Hikmet-i Uḥrâdur.....	487

2.171.	Bu Bâbda Bir Hikmet-i Uhrâ Dahîdür.....	487
2.172.	Emr-i Mezbûrda Bir Hikmet Dahîdür.....	488
2.173.	Mi'râc-ı Tâc-ı Mürselîn Hakkında Bir Hikmet-i Uhrâdur.....	488
2.174.	Ol Hazret'ün 'Urûc-ı Behçet ve Evcine Bir Hikmet Dahîdür.....	489
2.175.	Da'vet-i Rasûl-i Güzîn İçün Cebrâ'îl-i Emîn Gönderildügidür.....	489
2.175.1.	Nazm.....	491
2.176.	el-Kıssa.....	496
2.177.	Rasûl-i Mağbûl'ün Mescid-i Akşâ'ya Vuşûl Bulduğıdur.....	498
2.178.	Âsmân-ı Evvel-ki 'Acâib ve Ğarâib, Bi'l-cümle Vaşf u Na't-ı Ekmelidür.....	501
2.179.	İkinci Âsmânın Beyân-ı Evşâfı ve Tahrîr-i 'Acâib ü Ğarâibidür.....	506
2.180.	Üçüncü Âsmân, 'Arş Nerdübânın 'Acâib Azîmü's-şânıdır.....	507
2.181.	Dördüncü Âsmân, Melâik-i Âşiyânın Evşâf-ı Ğarîbetü'l-beyânıdır.....	509
2.182.	Beşinci Âsmân, Enbiyâ-Mekânın Evşâf-ı 'Acîbetü'l-beyânıdır.....	515
2.183.	Altıncı Âsmân-ı Refî'ü's-şânın Beyân-ı Bâhirü'l-burhânıdır.....	516
2.184.	Yedinci Âsmân Refîü'l-mekânın 'Acâib ve Ğarâibî Beyânındadır.....	519
2.185.	Tahîyyât-ı Mübârekâtta Olan İşârât-ı Pür-Beşâretdür.....	528
2.186.	Âyât-ı Kerîme-i “ <i>fe'evhâ ilâ 'abdihi mâ evhâ</i> ” Beyânıdır.....	532
2.187.	Hazret-i Resûl, Behiştî Temâşâ İtdükleridür.....	546
2.187.1.	Nazm.....	551
2.188.	Cây-ı 'Azâb-ı Elîm Olan Derekât-ı Caḥîm Ahvâlidür.....	556
2.189.	Dûzah 'Azâblarının Evşâfıdır.....	557
2.190.	Hazret-i Şefî'ü'l-'uşât, Derekât-ı Dûzahı Gördüğünde Cenâb-ı Kâdıu'l-Hâcât'a Du'â İtdükleridür.....	560
2.191.	Seyyidü'l-kevneyn 'Maḳâm-ı Kabe Kavseyne Mürâca'at İtdügidür.....	561
2.192.	el-Kıssa.....	563
2.193.	Hazret-i Muḳaddes-i Nebevî'nün Şeref-i Nüzûlidür.....	564
2.194.	Ol Hazret Câbelkâ ve Câbelsâ'ya ve Ye'cüc ve Me'cüc'e varduğıdur.....	564
2.195.	Ḳavm-i Mûsâ 'aleyhi's-selâm Hikâyetidür.....	565

2.196.	Ol Hâzret'e Cinn İmân Getürdüğüdür.....	568
2.197.	Menkabet-i Ebû Bekir-i Şiddîk'dur.....	569
2.198.	Emr-i Mi'râcda Ol Hâzret'i Taşdîk İçün Ba'zı Nişânedür.....	571
2.199.	el-Kışşa.....	572
2.200.	Ol Hâzret-i Bâ-i'zâza Namâz Vaktleri Ta'yîn Olunduğudur.....	572
2.201.	Aḥbâr-ı Mi'râciye'den Ba'zı Haberlerdür ki Hâzret-i Peygamber Aşhâb-ı Sa'âdet-iktisâba Hikâye Buyurmuşlardır.....	573
2.202.	Âyet-i Bâ-dirâyet “ <i>mâ zâğa'l-başaru ve mâ tagâ</i> ” Tefsîri ve Hikâyetidür.....	580
2.203.	H ^w âşş-ı Evliyânun Mi'râcıdur ki Sülûk-ı Makâmât Tarîkı ile Ser-hâdd-i 'Âlem-i Hakîkate İrişürler.....	585
2.204.	Tarîka-yı Şâniye, Mesâlik-i Şerî'ate Sâlik Olanların Mi'râcıdur ki Eş-şalâvatü Mi'râcû'l-mü'min Muktezâsınca 'Âlem-i Hakîkate Vâsıl Olmuşlardır.....	588
2.205.	el-Kışşa.....	589
2.206.	'Akâbede Olan Bi'at-i Ūlâ Ahvâlidür.....	593
2.207.	'Akabe-i Sâbika Bi'ati ve Aşhâbdan Ba'zı Medîne-i Mübâreke'ye Hicret İtdükleridür.....	596
2.208.	el-Kışşa.....	599
2.209.	Seyyid-i Ebrâr İçün Fırka-yı Eşrâr Meşveret İtdükleridür.....	601
2.210.	Hâzret-i Nübüvvet-menzilet'ün Hicret-i Sa'âdet-rütbetleri ve Medîne-i Sekîneye Şeref-i Vuşlatlarıdır.....	603
2.211.	el-Kışşa.....	608
2.212.	Bu Kışşa-yı 'İbret Hışşeye Mute'allık Laîfedür ki Erbâb-ı İşâret Andan Müstefîddür.....	610
2.213.	Hikâyet-i Garîbedür.....	612
2.214.	el-Kışşa.....	612
2.215.	Sermâye-i Nukûd-ı Ebrâr Gencîne-i Gârdan Çıkup Medîne-i Münevvere'ye Teveccüh İtdükleridür.....	614
2.215.1.	Nazm.	616

2.215.2	Neşr.....	616
2.215.3	Nazm.....	617
2.215.4	Neşr.....	617
2.216.	Sürâka Şeref-i İslâm ile Müşerref Olduğudur.....	619

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.	SÖZ VARLIĞI İNCELEMESİ.....	646
3.1.	SÖZLÜK.....	646
3.2.	ÖZEL ADLAR DİZİNİ.....	1233
3.3.	ESMA-YI LATİFE.....	1309
	SONUÇ.....	1315
	KAYNAKLAR.....	1328
	ÖZGEÇMİŞ.....	1342

KISALTMALAR

A.	Millet Kütüphanesi Ali Emiri Efendi Kolleksiyonu Nüshası
A.e.	Aynı eser
A.g.e.	Adı geçen eser
AKM	Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları
Ar.	Arapça
ayr.	Ayrıca
bk.	Bakınız
C.	Cilt
çev.	Çeviren
çğl.	Çokluk; çokluğu
dnş.	Danışman
DİA	Diyanet Vakfı İslām Ansiklopedisi
düz.	Düzelten
edit.	Editör
eltf.	Esmā-yı Lātif e Dizini
ens.	Enstitüsü
Far.	Farsça
Fak.	Fakültesi
H.	Hicrī
haz.	Hazırlayan
Hz.	Hazreti
İA	İslām Ansiklopedisi
is.	İsim
İSAV	İslāmī Araştırmalar Vakfı

ktmr. kl.	Katmerli çokluğu
ksm.	Kısım
Lat.	Latince
M.	Milli Kütüphanesi Nüşası
Moğ.	Moğolca
nr.	Numara
öad.	Özel Adlar Dizini
öl.	Ölümü
Rom.	Roman Dilleri
S.	Süleymaniye Kütüphanesi Nüşası
s.	Sayı, sayısı
s.a.s	Sallallahu Aleyhi ve Sellem
sad.	Sadeleştiren
syf.	Sayfası
tfd.	İsm-i tafdil
TSMK	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi
t.y.	Tarih Yok
TDAY	Türk Dili Araştırmaları Yıllığı
thk.	Tahkik
trc.	Tercüme eden
Üni.	Üniversitesi
vb.	Ve bunun gibi
vd.	Ve diğerleri
y.	Yıl, yılı
y.y.	Yayın Yeri Yok

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

VOKALLER		KONSONANTLAR					
UZUN		ب	b,p	ز	z	ق	ḳ
أ	â	پ	p	ژ	j	ك	k, g, ñ
ي	î, â	ت	t	س	s	گ	ñ, y
و	û	ث	ṣ	ش	ş	ک	ñ
KISA		ج	c,ç	ص	ş	ل	l
ا	a, e, ı, i, o, ö, u, ü	چ	ç	ض	ḍ, ž	م	m
و, او	o, ö, u, ü	ح	ḥ	ط	ṭ	ن	n
ه	a,e	خ	ḫ	ظ	ẓ	و	v
		د	d	ع	‘	ه	h
		ذ	ẓ	غ	ğ, ğ	ي	y
		ر	r	ف	f		

GİRİŞ

TEZİN KONUSU, KAPSAMI VE ÖNEMİ

Tezimizin konusu Osmanlı Devletinin yükseliş devrinde yaşamış Yavuz Sultan Selim ve Kanunî Sultan Süleyman devirlerinde yüksek makamlarda görev almış, Kanunî Dönemi'nde nişancılığa kadar yükselmiş ünlü tarihçi-yazar Celâlzâde Mustafa'nın Molla Muin Müskin'in Me'âricü'n-Nübüvvet adlı mensur eserinin transkripsiyon alfabesi kullanılarak Latin harflerine aktarılması, eser üzerine bir dil incelemesi yapılması ve son olarak da eserin sözlüğünün hazırlanmasıdır.

Tez çalışmamız temelde Osmanlı Türkçesinin 16. yüzyıldaki dilbilim ve sözlük çalışmalarına da katkı sağlamak maksadıyla hazırlanmıştır. Bunun için de Me'âricü'n-Nübüvve isimli eser tercih edilmiştir. Bu kitabı tez olarak tercih etmemizde Celâlzâde'nin diğer eserlerinde sağlam bir dil kullandığı ve devlet yazışmalarında kazandığı tecrübelerini emekliliğe yaklaştığı son yıllarda bu eserin tercümesine de yansıttığı inancıdır. Ayrıca eser tarama yaptığımız birçok siyer kitaplarında geçmeyen birçok şahıs isimlerini ihtiva etmesi cihetiyle de İslâmî Türk Edebiyatı araştırmalarına da faydalı olacağı mülâhazasıyla bu konuyu çalıştık. Bundan başka Adbilim, Siyer, Coğrafya vb. konularda çalışmalar yapan araştırmacılara kaynak teşkil edeceği inancıyla tezimizin sonuna özel isimler dizini ve Hz. Peygamber'in isimlerinin dizinini içeren Esmâ-yı Latîfe ekledik.

Bir eseri incelerken, o eseri yazan kişi, eserin yazıldığı dönem ve şartlar muhakkak göz önünde bulundurulmalıdır. Bu eseri incelerken göz önünde bulundurulması gereken hususlardan en önemlisi ise eseri tercüme eden kişi ve yaşadığı dönemdir. Celâlzâde Mustafa, Devlet-i Âli'nin yükselme döneminde yaşamış ve birçok gizli yazışmalara ve önemli anlaşamalara tanıklık etmiş, geniş bir ufka sahip bir yazar ve devlet adamıdır. Celâlzâde'nin bu engin tecrübesi ve resmî yazışma diline olan vukufiyetinin, tarih dair eserlerinin ötesinde din ve ahlâkla ilgili Türk edebiyatına da katkı sağlayan **Mevâhibü'l-hallâk fî merâtibi'l-ahlâk**,

Hediiyetü'l-mü'minîn, Cevāhirü'l-ahbār fî hasāil'il-ahyār” ve bizim çalıştığımız **Meāricü'n-nübüvve** -Delāil-i Nübüvvet-i Muhammedî ve Şemāil-i Fütüvvet-i Ahmedî olarak da bilinen dört önemli eserine yansıdığı kanaatindeyiz.

TEZİN AMACI

Mustafa Celâlzâde 16. yüzyıl Osmanlı Döneminin nesir türünde esir veren önemli yazarlarından birisidir. Kanunî gibi cihâna hükmeden bir padişahın birçok resmî görüşmesinde bulunmuş ve devletler arası gizli yazışmalara vâkıf olmuş dolayısıyla Osmanlı Türkçesinin değişim, gelişiminde doğrudan etkili olmuş bir devlet adamıdır.

Tezimize konu olan eseri, Celâlzâde, Fars Edebiyatı'nın önemli yazarlarından Mollâ Miskin'in Mirâcü'n-Nübüvve adlı eserini Türkçeye tercüme etmiştir.

Tezimizin amacı, Devlet-i Âlî'nin yükselme döneminde yaşamış ve Sultan Süleyman'ın Kânûnî lakabını kazanmasında büyük hisse sahibi olan Celâlzâde Mustafa'nın Tercüme-i Me'aricü'n-nübüvve adlı eserini transkripsiyon alfabesi kullanılarak Latin harflerine aktarılması ve eserin sözlüğünün hazırlanmasıdır. Ayrıca Türk edebiyatında oldukça önemi hâiz Siyer türünün bütünüyle ele alınması ve Türklerin bu türe katkılarının tespit edebilmesi maksat edinilmiştir.

Bununla birlikte Celâlzâde Mustafa'nın bütün eserlerinin günümüz araştırmacılarının dikkatine sunulması amaçlanmıştır.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMLERİ

Araştırmamızda öncelikle **Tercüme-i Me‘āricü’n-nübüvve** adlı eserin türü olan bundan sonra çalışmamıza temel teşkil eden eserin türü olan Siyer ilmi, Siyer’in önemi ve edebiyatımızın bu türe katkısı anlatılmıştır.

Çalışmamızda ikinci olarak bu eserin müellifi olan Celâlzâde Mustafa’nın hayatı ve eserleri üzerine bir inceleme yapılarak yazarın Türk Edebiyatındaki yeri ve etkisi tespit edilmeye çalışılmıştır.

Metnin okunması ve transkribe edilmesi merhalesine geldiğimizde; oldukça hacimli olmasından dolayı eseri bir başka doktora öğrencisi ile paylaştık. Hz. Peygamber’in hayatını Mekke ve Medine dönemi diye ikiye ayırdık. Biz Mekke dönemini çalışmak üzere eserin Milli Kütüphanedeki nüshasını temel alarak çalışmaya başladık. Daha sonra Süleymaniye ve Millet Kütüphanesi’ndeki Alî Emirî Nüshaları ile edisyon kritik yaptık.

Metin, Celâlzâde Mustafa’nın özellikle tabiat ve astronomi ile alâkalı denebilecek benzetmelerinin olduğu yerlerde ağdalı bir dil kullanmıştır. Eser tercüme olduğu için cümle yapısının Farsçanın tesirinde kaldığı yerler vardır; bazı bilgilerde de Şiilik etkisi görülmektedir. Özellikle, Süryanice olduğunu düşündüğümüz bazı özel isimlerin okunması farklı nüshalarda farklı şekilde yazılmaları ya da harekelenmeleri okumamızı biraz zorlaştırmıştır. Bu kısımlar haricinde oldukça anlaşılır bir dil kullanılmıştır.

Tercüme-i Me‘āricü’n-nübüvve’de Hz. Muhammed dönemine gelinceye kadar eser bir nevi peygamberler tarihi gibidir. Metin de diğer peygamberlerin hayatından da bahsedilir. Eserin üzerinde çalıştığımız kısımda 550 civarında âyetten yararlanılmıştır. Bazı yerlerde âyetlerin bir kısmı alınmıştır. Bu kısımlar da bazen birden fazla âyette bulunduğu için 550 civarında yazdık. Bu arada bazı âyetlere telmihte bulunulan sözler, olaylar, ifadeler de vardır. Bunları sonnotlarda gösterdik. Hadis kaynaklarından bulunamayan bazı ifadeler müellif tarafından döneminde veya önceki dönemlerde yazılmış diğer dinî kitaplardan alınmış olabileceği düşünülerek 6688 ansiklopediyi hâvî ve Arapça bir elektronik program olan el-Mektebetü’ş-Şâmile’den istifade edilmiş ve bu hadis rivayetleri bu kaynaklardan

bulunmuştur. Bu bölümde atıf olarak hadis kitapları değil hadis rivayetinin içinde geçtiği farklı siyer, akaid, fıkıh ve tefsir kitapları gösterilmiştir. Bu vetirede bilhassa atıf olarak kullandığımız kaynağın müellifinin 16. yüzyılda ya da daha önceki zamanda yaşamış olmasına ve eserin bizzat tarafımızdan görülmesine itina gösterilmiştir.

Metin yaygın transkripsiyon alfabesiyle Latin harflerine aktarılmıştır. Âyet ve hadisler eğik olarak Latin alfabesiyle gösterilmiştir. Bazı Arapça terkip ve ifadeler orjinal şekliyle sonnot olarak gösterilmiştir. Metnin bölümlerine başlık yazarken müstensihin eserin içinde koyu ve kırmızı harflerle verdiği kısımlar koyu harfle ve büyük karakterlerle yazılırken bu başlıklar içindekiler tablosunda da yer almıştır. Başlıklar sadeleştirilmeden aynen hem içindekiler bölümünde hem de metnin içinde yazılmıştır.

Metinde yazılması gerektiğini düşündüğümüz eksik kalan harf, kelime vb.'leri köşeli parantez “[]” içinde gösterdik.

Metnimizde geçen ve yanlış yazıldığını düşündüğümüz kelimelerin harflerini büyük harflerle gösterdik. Hemen yanlarına kendi tekliflerimizi yazdık: CZN H̱azar, CIZHIR Hırhız ve H̱âkân ve DRLH Harluh.

Eserin tamamı Latin harfleriyle yazıldıktan sonra, metnin söz varlığının çıkarılması için sözlük çalışmasına başlanmıştır. Bu süreçte da şu hususlar göz önünde bulundurulmuştur.

Metnin sözlüğüne başlanmadan önce cibakaya 2.3 programı yardımıyla metnin dizini oluşturulmuştur. Metin dizini 1500 sayfa kadar olduğu için metinde kullanılan kelimelerin farklı manalarını veren kelimelerden birkaç örnek alınmıştır. Sözlük yapımı esnasında aynı manayı veren kelimelerin birkaç tanesinin dizin numaraları verilerek dizin sayfa sayısı kısaltılmaya çalışılmıştır. Sözlük bir metin sözlüğüdür. Dolayısıyla kelimelere manaları verilirken metinde geçtiği mana esas alınmış ve bu konuya itina gösterilmiştir. Yabancı kelimelerin kökeni parantez içinde ve küçük harfle yazılmış, Türkçe kelimelerde herhangi bir şey yazılmamıştır. Arapça ve Farsça kökenli kelimeler Türkçe yapım eki aldığında bu kelimeler Türkçe olarak kabul edilmiştir. Bu nedenle kilid gibi Farsça kelimeler “kilid” şeklinde yazılmış ancak kilidle- Türkçe yapım eki aldığında Türkçeleşmiş kabul edildiğinden

“kilidle-” şeklinde uzun ünlü gösterilmemiştir. Arap alfabesine göre esasında ħ ile yazılması gereken metinde ħ ile yazılmışsa bu metinde korunmuş ancak sözlük madde başlarında olması gereken şekli yazılmıştır. Manası verilen her kelimenin geçtiği yerlere beş bazen de -varsa- altışar adet örnek yazılmıştır.

Metnin sözlüğündeki numaralandırmalar metnimize temel teşkil eden M nüshasına göre yapılmıştır. Madde başlarındaki kelimelerin örneğinin bulunduğu yeri belirten numaralara örnek verecek olursak mesela sözlükteki 87b/13 numarasına ulaşmak için, metinde M87b nolu varağın 13. satırına bakılması gerekir.

Sözlük çalışmasından sonra özel adlar indeksine başlandı. Eser aynı zamanda bir İslam tarihi kitabı olduğundan içinde barındırdığı özel isimler bakımından da oldukça zengindir. Bu bölüm metinde geçen kişi adlarını, coğrafî yeryüzü şekillerini, yerleşim yerlerinin adlarını, kabilelerin adlarıyla bazı hayvanlarının adlarını içermektedir. Özel isim miktarı epey fazla olduğundan araştırmacıların bu isimlere daha kolay ulaşması hedeflenerek her biri ayrı başlıklar altında toplanmak yerine bütün özel isimler tek bir başlık altında toplandı.

Sonuç bölümünde de çalışmamız süresince edinmiş olduğumuz bazı kanaatler ve tespit ettiğimiz bazı noktalar ortaya konulmuştur. Çalışmamız sırasında müracaat ettiğimiz eserler kaynaklarda alfabetik olarak sıralanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. Siyer İlminin Doğuşu, Diğer İslâmî İlimlerle Olan İlişkisi, Kaynakları, Edebî Bir Tür Hâlinde Gelişmesi ve Türklerin Siyer İlmine Katkıları

Araştırmamızın konusunu teşkil eden Celalzade Mustafa'nın Tercüme-i Me'âricü'n-nübüvve adlı eseri Türk Edebiyatı'nda Hz. Peygamber'i anlatan türlerden birisi olan Siyer türünde bir eserdir. Siyer türünün daha iyi anlaşılabilmesi için öncelikle kavramsal olarak sonra da diğer ilimlerle olan ilişkisinin açıklanması gerektiği kanaatindeyiz.

Siyer ilminin, diğer ilimlerle olan ilişkisi açıklandığında da Siyer ilminin kaynakları daha iyi anlaşılacaktır.

1.1. Siyer ve Megâzî Kavramları

Arapça bir kelime olan siyer (سير) kelimesi, sîret (سيرة) kelimesinin çoğulu olup s-y-r kökünden gelir. Manası itibarıyla; "yönelmek, seyahat etmek, tavır ve hareket, hayat tarzı; gidiş, tutum, ahlak, hâl tercümesi, biyografi"¹ manalarına gelir. Kur'ân-ı Kerîm'de Hz. Musa'ya hitaben (قَالَ خُذْهَا وَلَا تَخَفْ سَنُعِيدُهَا سِيرَتَهَا الْأُولَى)² “Tut onu! Korkma, Biz onu eski haline çevireceğiz!” buyurdu.” âyetinde Hz. Musâ'nın vaziyetini tarif için “sîret” “سِيرَتٌ” kelimesi kullanılmıştır.³

Megâzî kelimesi ise megzâ kelimesinin çoğuludur. Megâzî, başlangıçta sadece Hz. Muhammed'in Medine dönemindeki askeri faaliyetleri ve bilhassa da gazveleri için kullanılan bir kelime olmuştur. Ancak zamanla bu kelimenin manası genişlemiş ve siyer kelimesiyle eş manalı hâle gelerek, Hz. Muhammed'in biyografisi, yani hayatının tamamı için de kullanılır olmuştur.

¹ İbn Manzur Ebu'l-Fazl Muhammed b. Mükerrrem b. Ali el-Ensârî, Lisânü'l-arab, “**Siyer**”, Beyrut: Dâru Sadır, ty., IV, 390

² Tâ-Hâ Sûresi 20/21

³ Mustafa FAYDA: “Siyer ve Megâzî”, **DİA**, C. 37, İstanbul, 2009, syf. 319; Fatih Özaktan, Enfâl ve Tevbe Sûreleri Bağlamında Siyerin Tefsirdeki Yeri, Marmara Üni., Sosyal Bilimler Ens., Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010, syf. 8

Hiz. Peygamber'in hayatının değişik yönleriyle ilgili bilgilerin derlenmesi, sahabe döneminde bu amaca hizmet eden bazı sahifelerin mevcudiyeti bilinmekle beraber, esasen tabin dönemiyle birlikte hız ve artış göstermeye başlamıştır. Bunda bir yandan Kur'an'da Hiz. Muhammed'in Müslümanlara rnek gösterilmesi ve ona tbi olmaya çağırılması, diğer yandan ise tabin kuşağında Hiz. Peygamber'i görememiş olanların, onu tanıma şevk ve arzusu etkili olmuştur. Böylece Hiz. Peygamber'in gerçek hayatının bir bölümüne şahit olmuş Medine şehri, onun vefatının ardından bu hususiyetiyle Hiz. Peygamber'in sözlerini ve sünnetini, daha genel manada hayatını öğrenme çabalarının odağı hline gelmiştir.⁴

Siyer ve Megz ıstılahları bazen ayrı ayrı bazen birlikte, Hiz. Muhammed'in hayatını anlatan eserler için kullanılmıştır. Mesel, İbn Kesr, İbn İşhk'ın eserini bazen Sretu İbn İşhk, bazen de İbn İşhk'ın Megzsi şeklinde ikisini de kullanarak isimlendirmiştir.⁵

Megz ilk şekliyle sadece Hiz. Peygamber'in savaşlarından bahseden bilgileri içermekteydi. Daha sonraları siyer kelimesiyle aynı manada kullanılmaya başlanmıştır.⁶

Siyer kelimesi zamanla sadece Hiz. Peygamber'in hayatı için kullanılan bir terim hline gelmiş, sret ise başka şahsiyetlerin hayatlarını anlatan eserler için kullanılmıştır: Sret'l-Hüseyn, Sret Ahmed b. Hanbel ... vb.⁷

1.2. Siyer İliminin Diğer İşlm İlimlerle Olan İlişkisi

İşlm Tarihi'nin bir dalı olan Siyer ilmi, Hiz. Muhammed'in hayatını anlatması yönünden Hadis, Tefsir, Fıkıh, Kelm ve Ahlk gibi bütün İşlm ilimlerin Kur'an-ı Kerm'den sonra en önemli kaynağıdır.

Siyer, Kur'an'ı hayatına tatbik etmek isteyenlere en güzel örnekleri sunar. Siyer-i Neb müslümanlara hayata geçirebilecekleri müşahhas örnekleri içerir. İşlm dininin hayata tatbik edilebilmesi için siyer-i Nebi çok önemlidir.

⁴ Mehmet ÖZDEMİR, "Siyer Yazıcılığı zerine", **Milel ve Nihal inanç kültür ve mitoloji araştırmaları dergisi**, C.4, s.3, Aralık 2007, syf.129.

⁵ Mustafa FAYDA, "Siyer Sahasında İlk Telif alışmaları", **Uluslararası Birinci İşlm Araştırmaları Sempozyumu**, Dokuz Eylül ni. Yay., İzmir, 1985, syf. 357.

⁶ Mustafa Zeki TERZİ, **İlk Siyer ve Megz Yazarları ve Eserleri**, Sönmez matbaası, Samsun, 1990, syf. 3.

⁷ Mustafa, FAYDA: "Siyer ve Megz", **DİA**, C. 37, İstanbul, 2009, syf. 319.

1.2.1. Siyer-İslâm Tarihi ilişkisi

İslâm Tarihi, İslâm'ın doğuşunu, nasıl geliştiğini ve yayıldığını inceler. İslâm'da her türlü tarih yazıcılığının nüvesini oluşturan Siyer ve Meğâzî çalışmaları ve bu çalışmaları yapan himmet sahibi insanların bilinmesine bağlıdır. Geçmiş, gelenek-görenek, kültür vb. iyi bilinmeden gelecek sağlıklı temeller üzerine oturtulamaz.

İbn Şihâb ez-Zühri siyer-i Nebeviye'yi ilk tedvin eden kimseler arasında kabul edilir. Bu zât, hem siyer-i Nebî''nin hem de İslâm tarihi yazıcılığını başlatan kişi olmuştur.

İslâm Tarihi, Hz. Peygamber'in hâl ve tavırlarını, gazvelerini, seriyyelerini, devlet adamlığını kısaca bütün hayatını kapsamakla birlikte Hz. Peygamber'in vefatından sonra da İslâm âlemindeki ve Müslüman devletler arasında yaşananları, hâdiseleri, antlaşmaları, sınır değişikliklerini de içererek siyer-i Nebî'den daha şümullü tarih ilminin ana kollarından biri hâline gelmiştir. Siyer-i Nebi ise Hz. Peygamber'in hayatını konu edindiği için konusu onun hayatı ile sınırlıdır.⁸

İslâm'da tarih yazıcılığının doğmasında farklı sebepler vardır. Kur'ân âyetlerinin manalarını anlayabilmek için aynı zamanda o âyetlerin inmesine sebep olan hâdiselerin bilinmesi ve tetkiki; Kur'ân'da doğrudan Hz. Peygamber'in hayatı ve gazveleriyle ilgili âyetlerin anlaşılması, Hz. Peygamberi'n hadislerinin izahı gibi sebepler Hz. Peygamber'i hayatının derlenmesini gerektiren sebeplerden sadece birkaçıydı. Buna bağlı olarak da müslümanlar arasında siyer ve meğâzî tetkikleriyle başlayan tarih yazıcılığı artarak gelişmiş, **Halifeler Tarihi, Fetihler Tarihi (Fetihnâmeler), Tabakât (Hâl tercemesi Kitapları), Eski Arap Tarihi, Peygamberler Tarihi (Kısâsü'l-enbiyâ), Şehirler Tarihi, Sülâle Tarihleri, Monografiler, Mahalli Tarihler** alanlarında devam etmiş, el-Ya'kûbî ve el-Taberî ile de **Cihan Tarihi** (Umumî Tarih) alanına yayılmıştır.⁹

⁸ Fatih, ÖZAKTAN: “**Enfâl ve Tevbe Sûreleri Bağlamında Siyerin Tefsirdeki Yeri**”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Sosyal Bilimler Ens., Marmara Üni., 2010, syf. 16-18.

⁹ Mustafa Zeki TERZİ, **İlk Siyer ve Meğâzî Yazarları ve Eserleri**, Sönmez matbaası, Samsun, 1990, syf. 11-13.

1.2.2. Siyer-Hadis ilişkisi

Sözlükte yeni manasına gelen ‘*Hadis*’ terimi; haber, bilgi, söz manalarına gelmekte olup çoğulu ehâdistir. ‘*Sünnet*’ ise sözlükte işlek yol, âdet, gidiş tarzı ve tabiat gibi manalara gelmekte olup çoğulu *sünen*’dir.

Siyer-i Nebî ile Hadis ilmi arasında konu yönünden bir farklılık olmamasına rağmen izlemiş oldukları metot cihetiyle birtakım farklar vardır.

Siyer-i Nebî ile Hadis çalışmaları başlangıçta bir bütün olarak yer alırken zamanla birbirinden ayrılarak Siyer müstakil bir ilim hâline gelmiştir. Bunun sebebi, iki ilim arasında cem, tedvin, rivâyet ve nakilde metot farklılığının olmasına bağlamak gerekir. Zirâ Hadis ilmi, titiz ve münekkid bir metodu takip etmiş ve bilgilerini itimat edilen rivâyetlere dayandırmış, siyer ilmi ise Hadis ilminden ayrıldıktan sonra nakillerin kabulünde belli şartlar öne sürmeksizin tarih ilminin metodunu takip etmiştir. Tarihçiler, hâdiseyi anlatanların isimlerini kaydetmeye, olayları haber veren râvilerin yalancı veya sâdık olmasına, hâfızasının kuvvetli ya da zayıf olmasına ve hâdis râvilerinde bulunması gereken özelliklerin olup olmadığına dikkat etmezler. Siyer yazarlarının da tarihçilerin izlemiş olduğu metodu izlemeleri ile İslâm tarihindeki birçok bilgi kayıt altına alınmıştır.

Siyerin Hadis karşısındaki misyonunu şu şekilde izah edebiliriz: Siyer ilmi, Hadis kitaplarında yer alan bilgileri tamamlayıcı bir fonksiyonu vardır. Hadis rivâyetlerindeki bazı boşlukların veya zikredilmeyen isimler tarih kaynaklarından tespit edilebilir.¹⁰

1.2.3. Siyer-Esbâb-ı Nüzûl ilişkisi

Esbâb-ı Nüzûl, Kur’ân konuları arasında en önemli konulardan birisidir. Hz. Peygamber’i ilgilendiren bir hâdis karşısında birkaç âyetin veya bir sûrenin tamamının nâzil olmasına âmil olan şeylere “Esbâb-ı Nüzûl” denir.

Bir âyetin iniş sebebi bilinirse o âyetin manası daha iyi anlaşılır. Kur’ân-ı Kerîm Hz. Peygamber’e 40 yaşından itibaren gelmeye başladığı için Esbâb-ı Nüzûl’ü ilgilendiren olaylar kırk yaş ve sonrasını içerir. Oysa ki Siyer ilmi Hz. Peygamber’in bütün hayatını içerir.¹¹

¹⁰ Mustafa Zeki TERZİ , A.g.e., syf. 18-22.

1.3. Siyer İlminin Kaynakları

Hicrî birinci yüzyıldan itibaren siyer-i Nebî hakkında nazım ve nesir şeklinde küçük büyük birçok eser yazılmaya başlanmıştır. Hz. Muhammed (s.a.s) hakkında yazılmış olan eserler farklı kaynaklara dayanmaktadır. En önemlisi ve en güvenilir olanı şüphesiz Kur'ân-ı Kerîm'dir. Sonrasında Hadis kitapları, Şemâil kitapları, Megâzî ve Siyer kitapları, Haremeyn-i Şerifeyn'in tarihi hakkında yazılmış kitaplar, genel tarih kitapları, edeb ve lügat kitapları... vb. gelir. Biz bunlardan Kur'ân ve Hadisler üzerinde kısaca durduktan sonra asıl konumuz olan Siyer kitaplarına geçeceğiz.

1.3.1. Kur'ân-ı Kerîm

Hz. Peygamber'e duyulan ilgi neticesinde başta sahabe efendilerimiz olmak üzere bütün müslümanlar onun hayatı ve şahsiyetini öğrenmenin yolunun Kur'ân ve İslâm'ı daha iyi anlamak olduğunu idrak etmişlerdir.

Kur'ân-ı Kerîm, geçmişî yeni bir bakış açısıyla gören, mâzî, hâl ve ahiret, kâinatın ve insanın yaratılışına dikkati çeken, eski milletlerin siyasi, ahlâki ve dinî hareketlerinin iyilerinden örnek, kötülerinden ibret alınmasını isteyen ve bu konularda birlik sağlamak için cihânşümûl bir anlayış getirmiştir. Yine Kur'ân-ı Kerîm, Müslümanların, Allah'a ve Resûl'üne itaat etmelerini ve onu her şeyden hatta canlarından bile çok severek aziz tutmalarını emretmiştir. Bazı sûre ve âyetlerde Hz. Peygamber'in çocukluğundan, yetiştiği toplumun dinî ve ahlaki anlayışından, peygamberlik vazifesinden, onu tebliğde yaşadığı güçlüklerden, gazze ve seriyyelerinden, aile hayatından, ashabının vaziyetinden bahsedilmekte ve tarihî olaylara yer verilmektedir.¹²

Bütün bunlar gösteriyor ki Hz. Muhammed'i hayatını öğrenmede ve onu tanıyıp sevmek için en önemli, en güvenilir kaynak Kur'ân-ı Kerîm'dir.

¹¹ Mustafa Zeki TERZİ A.g.e., syf. 22-25.

¹² Mustafa FAYDA, "Siyer Sahasında İlk Telif Çalışmaları", **Uluslararası Birinci İslâm Araştırmaları Sempozyumu**, Dokuz Eylül Üni. Yay., İzmir, 1985, syf. 357-358.

1.3.2. Hadisler

Kur'ân-ı Kerîm'den sonra en güvenilir kaynak Hadis kitaplarıdır.¹³ Bundan dolayı Hadis kitapları siyer ve genel tarih kitaplarından önce ele alınmalıdır. Hadis kitaplarındaki bilgiler sahih hadis kaynaklarında da varsa bu bilgi daha büyük bir önem arz eder. Siyer kaynakları arasında ikinci sırada olan bu kaynakları hadis imamlarının derledikleri, Kütüb-i Sitte ile imam Mâlik'in Muvatta'sı ve İmam Ahmed'in Müsned'i gibi hadis kitaplarının içerdiği hadisler oluşturmaktadır.

Hadis kitaplarındaki hadisler belirli bir kronolojide olmadığı için Hz. Peygamber'in hayatını bir bütün olarak -doğumundan ölünceye kadar- canlandıramayız. Muhaddisler için konunun sunuş şekli, bütünlüğünden ziyade bilginin doğruluğu önemlidir. Ancak bu sunuş şekli de insanların Hz. Peygamber'in hayatını anlama ve uygulama noktasında işini zorlaştırır. Bundan dolayı da Siyer kitapları halkın Hz. Peygamber'i tanımada, anlamada ve onun hayatını uygulamasında önemli bir misyonu vardır.

Hz. Peygamber hayatta iken kendisine hadisleri yazmak için müraccat edenleri bu işten men etmiştir. Bunda o dönem sahabilerinin çoğunun fakih olmamaları, Kur'ân âyetleriyle diğer lafızları ayırt edememeleri ve Kur'ân'a girmesi muhtemel herhangi bir lafzı engellenmesi fikri olduğu hakimdir. Daha sonraları Hz. Peygamber' hayatta iken sahabelerden bazıları yukarıda zikredilen tehlikeler ortadan kalkınca Hz. Peygamber'in izniyle onun hadislerini yazmaya başlamışlardır. Bu isimlerden şunlar meşhurdur: Abdullah b. Amr b. el-As, Ebû Hureyre, Enes b. Mâlik, Câbir b. Abdullah, Ebû Bekir ve Ömer b. el-Hattâb, Ali b. Ebî Tâlib, Semüre b. Cündeb, Abdullah b. Abbâs, Abdullah b. Ömer b. el-Hattâb, Sa'd b. Ubâde, Abdullah b. Mes'ûd, Abdullah b. Ebî Evfâ.¹⁴

Hadis, tarihten günümüze Türk-İslâm edebiyatında sadece siyer ilminde değil daha birçok türde yer almıştır. Türk-İslâm edebiyatının ilk ürünleri olan Kutadgu Bilig, Divân-ı Lügâti't-türk ve Atabetü'l-hakayık'ın yazıldığı dönemlere bakacak olursak İslâm ilimlerinin tedvininin tamamlandığını, fıkıh ekollerinin kurulduğunu ve İslâm coğrafyasında en makbul

¹³ Zülfikar GÜNGÖR, Türk-İslâm Edebiyatının Kaynağı Olarak Hadisler, **Hız. Muhammed ve Evrensel Mesajı Sempozyumu 20-22 Nisan 2007**, İslâmi İlimler Dergisi Yay., Çorum, 2007, syf. 211.

¹⁴ Mustafa Zeki TERZİ, **İlk Siyer ve Meğâzî Yazarları ve Eserleri**, Sönmez matbaası, Samsun, 1990, syf. 4-7

hadis eseri olarak kabul gören Kütüb-i Sitte'nin de tasnifinin bittiğini görüyoruz. Bu üç eser üzerine yapılan çalışmalarda hadislerden de faydalandığı tespit edilmiştir.¹⁵

1.3.3. Sahifeler/Risaleler

Siyer yazıcılığında cem ve tasnif dönemi öncesinde sahife ve risalelerin bulunduğunu biliyoruz. İslâm dini, Hz. Peygamber, onun hayatı ve ashabı ile ilgili farklı sahife ve risaleler zamanla kronolojik esaslara göre cem edilmiştir. Ebû Bekr, Ali, Sa'd b. Ubâde el-Ensârî, Ebû Râfî'^, Ebû Hureyre, Semûra b. Cündeb, Câbir b. Abdullah, Enes b. Mâlik, Abdullah b. Amr b. el-Âs gibi bazı sahabilerin şahsi sahifeleri vardı. Siyer yazıcılığında en önemli isimler Urve, Zührî, Âsım b. Ömer, Şurahbil b. Sa'd ve Abdullah b. Ebî Bekr'dir. Bu kişiler haber toplama konusunda büyük gayret göstermişler, derlediklerini kendilerinden sonra gelenlere büyük bir dikkatle aktarmışlardır. Siyer müellifleri de bu sahife ve risaleleri derlemede yeni yöntemler geliştirmişler, konu bütünlüğünü sağlamak ve eksiklikleri tamamlamak amacıyla haber naklinde "toplu isnâd" sistemini geliştirmişlerdir.¹⁶

1.3.4. Vesikalar

Vesikalar, dönem, kişi, olay veya toplum tarih yazmında kullanılabilecek müellefât, müdevvenât, mektuplar, resmî veya resmî olmayan evrak, siyasi otoritenin yazılı emirleri, uluslararası yazışmalar vb. her türlü envanter gerçek kaydı olmak şartı ile vesika hükmündedir.

Vesikalar, tarih yazıcılığında çok önemli bir rol üstlene gelmişlerdir. İslâm'ın tarih yazıcılığında da büyük etkisi olmuştur.

Hiz. Muhammed dönemindeki var olan vesikaların içerikleri şunlardır: Resmî ve özel mektuplar, anlaşma metinleri, nüfus kayıtları, maaş defterleri, itâ ve tayinler, emirnâmeler, tapular, borç senetleri, vergi, zekat kayıtları, vasiyetnâmeler, fetvalar, ilmî kayıtlar.¹⁷

¹⁵ Mustafa Zeki TERZİ, A.g.e. syf. 202-203.

¹⁶ Şaban ÖZ, "İlk Siyer Kaynakları ve Müellifleri", İSAR, İstanbul, 2008, syf. 29-32.

¹⁷ Şaban ÖZ, A.g.e., syf. 32-37.

1.3.5. Şiir

İslâmî dönemindeki sosyal, siyasi, kültürel, iktisadî, içtimâî birçok hadisenin temelinde Cahiliye Dönemi yatmaktadır. Bu sebeple İslâm öncesi Arap tarihini bilmek önemlidir. Cahiliye döneminde birçok olay devrin şairleri tarafından şiirlerde anlatılırdı. Şairler dönemin önde gelen kişileri arasında yer alırlardı. Onların ne söyledikleri ve söyleyiş biçimleri çok önemliydi.

Cahiliye şiirinde Arapların hayatlarına dair oldukça fazla bilgi bulmak mümkündür.¹⁸

1.3.6. Sözlü (Şifahi) Kaynaklar

Sözlü kaynaklar, menşei belli olan veya olmayan ağızdan ağıza nakledile gelen tarihî şiirler, hikâyeler, efsaneler, destanlar, menkıbeler vs.dir ki bunlardan bir kısmı sonradan yazıya aktarılmıştır. Bunlar sonradan yazıya aktarıldığı için ilk elden yazıya aktarılmış kaynaklar kadar güvenilir değildir.

Siyer yazıcılığında sözlü anlatımın izlerine rastlamak mümkündür. Özellikle soru-cevap şeklindeki aktarımlar sonradan yazıya geçirilmiş sözlü kaynak ürünleridir. Yine müellif ve râvînin, hadiseye şahit olanların kendilerine aktardıkları bilgilerin de yazılı metinlere dayandığı pek söylenemez. İkinci nesle gelinceye kadar aktarılan birçok olay sözlü kaynaklara dayanır.

İslâm tarihçiliğinde sözlü gelenek, Abbasiler devrinden oldukça fazla bir şekilde kullanılmıştır. Genel olarak İslâmî ilimlerin telif asrı olan bu devirde vuku bulan hadiselerin kayıt altına alınmasında, hâdise ile telifin aynı zaman diliminde meydana gelmiş olmasına dayanarak, sözlü şahitliklerin önemi artmıştır. İbn Sa'd Tabakât'ında çağdaşı olduğu şahıslar hakkında bilgi verirken sözlü şahitliklere sıkça müracaat etmiştir.

Ayrıca başka siyer kaynaklarına örnek olarak mezar taşı, mimarî yapılar, para ve elbiseler gibi maddi kültür unsurlarını sayabiliriz.¹⁹

¹⁸ Şaban ÖZ, A.g.e., syf. 37-41.

¹⁹ Şaban ÖZ, A.g.e., syf. 41-43.

1.4. Türk Edebiyatında Hz. Peygamber İle İlgili Türler

Klasik Türk Edebiyatı'nın, en umumî vasfı olarak dinî bir karakter taşımasıdır. Bu hususiyet, muhtevâyı etkilediği gibi şekil olarak da eserleri etkilemiştir.²⁰

Klasik Türk Edebiyatı'nda Cenâb-ı Hak, melekler, Kutsal Kitaplar vb. dinî muhtevalı eserler verildiği gibi Hz. Peygamber'e olan sevgiden dolayı onunla alâkalı da sayısız eser verilmiştir. Hz. peygamber'i konu edinen eserler farklı türlerde edebiyatımızda bilhassa Klasik Türk Edebiyatı'nda yer edinmiştir. Hz. Peygamber'den doğrudan olduğu kadar dolaylı olarak da hemen hemen bütün edebî türlerde bahsedilmiştir. Biz burada Hz. Peygamber ile doğrudan ilgili belli başlı türlere değineceğiz. Daha sonra da bizim çalışmamızın türü olan Siyer türüne değineceğiz.

1.4.1 Na'at:

“Bir kimsede bulunan güzellikleri vasfetmek ve onu methederek anlatmak” manalarına gelen Arapça Na'at kelimesi, edebiyatımızda bir nazım türü olarak “Hz. Muhammed'in vasıflarını överek anlatan şiirler” için kullanılır. Divan şairleri hemen hemen bütün nazım şekilleriyle na'at yazmışlardır. Bu eserlerin hacmine göre na'atlerin de içeriği şekillenmiştir.²¹

1.4.2 Siyer :

Bu tür ile bilgiyi 2. Numaralı “Siyer İlmi, Kavramı, Kaynakları, Ortaya Çıkışı, Gelişmesi” başlıklı kısımda ayrıntılı bir şekilde vereceğiz.

1.4.3. Mevlid :

Arapça doğurma manasındaki velede kelimesinden türemiş Türkçede özel bir mana ile “Hz. Muhammed'in doğumu, doğduğu yer, Peygamber'in doğumu sebebiyle yapılan kutlamalar karşılığı olarak kullanılmıştır. Edebiyat terimi olarak ise “Hz. Muhammed'i,

²⁰ Âmil, ÇELEBİOĞLU, **Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları**, İstanbul, MEB, 1998, syf. 349

²¹ Mehmet AÇA, Halûk GÖKALP, İsa KOCAKAPLAN: **Başlangıçtan Günümüze Türk Edebiyatında Tür ve Şekil Bilgisi**, İstanbul, Kriter Yay., 2009, 376-377

doğumu, doğumuyla vuku bulan hadiseler, hayatı, mucizeleri gibi çeşitli yönlerden anlatan eserlerdir.” Tür, her ne kadar mevlid kelimesinden gelse de bu tür eserlerde Hz. anlatılanlar Peygamber’in hayatı ile sınırlı değildir. Türk Edebiyatı’nda Mevlid türünün kaynaklara göre en çok bilinen ve ilk örneklerinden biri Süleyman Çelebi’nin (15. yy.) Vesîletü’n-necât adlı mesnevisidir.²²

Bu başlık altında Regâibiyye türüne de kısaca değinmek gerektiği kanaatindeyiz. Regâib kandili dolayısıyla yazılan kaside ve mesnevilerdir. Recep ayının ilk Cuma gecesinin Hz. Muhammed’in ana rahmine düştüğü gece olduğuna inanıldığı için bu şiirler Hz. Peygamber, annesi ve babası Abdullah ile ilgiliyse de Hz. Peygamber’in faziletleri, çocukluğu, yetimliği vb konular üzerinde durulur. Regâibiyye’nin ilk örneğini Salâhî Efendi’nin yazdığı La’lîzâde tarafından bestelenmiş Matlau’l-fecr adıyla da bilinen 213 beyitlik Risâle-i Regâibiyye’sidir.²³

1.4.4. Mûcizât / Mûcizâtü’n-nebî:

H. Peygamber’in doğumundan itibaren görülen olağanüstü hâllerle mûcizelerin anlatıldığı manzum veya mensur eserlerdir. Edirneli Abdurrahman Ubeydî’nin Evsâf ve Mucizât-ı Nebîsi bu türün en bilinen eseridir. Bu eser H. 1313’te Ahmed Cevdet tarafından İstanbul İkdâm matbaasında 28 sayfa olarak basılmıştır.²⁴ Bostanzâde ve Taşlıcalı Yahya’nın Gül-i Sad-berg başlıklı eserlerinde 100 mucize ele alınmaktadır. Bunların manzumları lirik, mucizeleri kelâm noktasından ele alan mensurları ise didaktik ağırlıktadır.²⁵ Bu türe örnek manzum eserlerden bilhassa 14-15. yüzyıllarda Kirdecî Ali’nin “Güvercin Destanı”, “Kesikbaş Destanı”; İzzetoğlu’nun “Tavûs Mucizesi”; Sadreddin’in “Geyik Destanı” gibi halk tipi mesneviler hâlinde daha çok görmekteyiz.²⁶

²² A.g.e., syf.351

²³ Mustafa UZUN, “Hz. Muhammed: Türk Edebiyatı” **DİA**, C. 30, İstanbul, 2005, syf. 458.

²⁴ Mehmet Atalay, A.g.e., syf. 61.

²⁵ Mustafa UZUN, A.g.e., syf. 458.

²⁶ Âmil ÇELEBİOĞLU, A.g.e., syf. 359.

1.4.5. Esmâ-yı Nebî :

Hız. Peygamber'in Kur'an'da, diğerk mukaddes kitaplarda ve hadislerde geçen isimlerinin yanında ashabının onun için kullandığı, dinî veya edebî eserlerde onu nitelemek için bahsedilmiş isim ve sıfatlarından derlenmiş doksan dokuzdan iki bine kadar varan ulaşan isimlerini açıklayan manzumelerle konuyu hadis veya kelam açısından işleyen mensur mensur eserlerdir. Abdullah Salâhî Uşşâkî'nin "Gül-i Sad-berg-i Evrâd, Berâ-yı Tuhfe-i Ubbâd" adıyla bir bölümünü esmâ-yı Nebî'ye ayırdığı eseri türün bilinen örneğidir.²⁷ Bu konuda çok az da olsa manzum eserler vardır. Umumiyetle beş-on beyit içinde veya bazı divanlarda kâsîdeler şeklinde Hız. Peygamber'in bazı isimleri yer almaktadır. Bununla birlikte Hasib Efendi'nin "Delâil-i Hayrât"tan istifade ettiği Dürretü'l-esmâ adında bin beyitlik bir esmâ-yı nebî manzumesi basılmıştır. Ayrıca esmâ-yı peygamberân türünden manzumeler de vardır.²⁸ Bu türde başka bir örnek Bâkî'nin Meâlimü'l-Yâkîn başlıklı eserinde yer alır. Bu eserde Esmâ-yı Şerîfe başlığı altında Hız. Peygamber'in 360 tane ismine yer verilmiştir.²⁹ Bizim çalıştığımız Me'âricü'n-nübüvve adlı eserde "Ol Hâzret-i Risâlet- menziletüñ 'Ulüv-i Şân-ı Sa'âdet-nişânları Hıuşuşında Letâif-i Şerifedür." başlığı altında Kur'an-ı Mecîd'de Hız. Allah'ın Kendisi'ni on sekiz isimle yâd ettiği gibi Kur'an-ı Kerim'i ve de Hız. Peygâmbere'i de aynı isimlerle zikrettiğinden bahseder. "Server-i Kâinât'ıñ -şallallâhu 'aleyhi ve sellem- Mübârek İsimleri ve Künyeti ve Lakablarınınıñ Tafşîlidür" başlıklı kısımda Hız. Peygamber'in doksan dokuz ismi sıralandıktan sonra kütüb-i sabıkada geçen isimleri diye kırk tane daha isme yer verilir. Bunları tezimizin sonundaki "Esmâ-yı Latîfe" başlığı altında derledik.

1.4.6. Hilye

Farklı kaynaklarda Hilye, Şemâil , Evsâf-ı Nebî, Ahlâk-ı Nebî gibi ayrı başlıklarla gösterilen bu türü, biz Hilye başlığı altında yazdık.³⁰

²⁷ Mustafa UZUN, A.g.e., syf. 458.

²⁸ Âmil ÇELEBİOĞLU, A.g.e., syf. 357.

²⁹ Ayhan TERGİP, "Bâkî'nin Meâlimü'l-yâkîn Adlı Eseri Üzerinde Dil İncelemesi (Metin-Sözlük)", Doktora Tezi, İstanbul, Sosyal Bilimler Ens., İstanbul Üni., 2010.

³⁰ Mustafa UZUN, A.g.e., syf. 458'de Evsâf-ı Nebî, Hilye ve Şemâil diye üç ayrı başlık altında açıklamıştır; Mehmet AA, GÖKALP vd. A.g.e. syf. 318'de Hilye ve Şemâil diye ikisini aynı başlık altında gösterirken

Hilyeler ilk başlarda Şemâil'in içinde yer alırken daha sonraları Resûl-i Ekrem'in resmini çizmenin caiz görülmediği bir inanç sisteminde Müslümanlar, onun sadece fizikî özelliklerini kelimelerle anlatan eserler ortaya koymuştur. Böylece ortaya çıkan Hilye, Şemâil'den ayrı gösterilmeye başlanmıştır.³¹

Arapça "süs, zînet, cevher, güzel sıfatlar, güzel yüz" gibi manalara gelen hilye kelimesi bir edebiyat terimi olarak "Hz. Muhammed'in mübarek vasıflarını ve güzelliklerini anlatan manzum ve mensur eserlerin genel adıdır.

Divân Edebiyatı'nda bilinen ilk hilye, Şeyhü'l-islâm Hoca Sadeddin'in (16. yy.) Hilye-i Cemîle ve Şemâil-i 'Aliye isimli mensur eseridir. İlk müstakil ve manzum hilye ise yaygın olarak bilinenin aksine Hakânî Mehmed Bey'in değil, Seyyid Mehmed Şerîfî'nin Hâzâ Risâle-i Hilyetü'l-Resûl adlı küçük mesnevisidir.³²

1.4.7. Mi'râciye/Mi'râc-nâme

Türk Edebiyatında mensur ve manzum eserlerde bir tema olarak yer alan Mi'râc, dinî hatta lâ-dinî edebiyatımızı oldukça fazla etkilemiştir. Mürettep divân ve mesnevi başlarında ayrıca mi'râciyeler olduğu gibi bâzı mevlid, hilye, Muhammediye, Ahmediye vs. türünden eserlerde bir bölüm olarak da yer alır.³³

Anadolu sahasında hem mensur hem de manzum Mi'râciyeler/Mi'râc-nâmeler yazılmıştır:

Hz. Peygamber'in miracını anlatan üç mensur Mi'râciyeler/Mi'râc-nâme vardır. Bunlar şunlardır:

Evsâf-ı Nebî diye ayrı bir başlık kullanmamıştır; Âmil ÇELEBİOĞLU, A.g.e., syf. 356-361'de sadece Hilye diye başlık kullanmış ve Şemâil ile Evsâf-ı Nebî başlıklarını Hilye başlığı altında toplamıştır. Buna ilâveten Ahlâku'n-nebî diye de bu türden bahsedildiğini yazmıştır.

³¹ Mustafa UZUN, A.g.e., syf. 458.

³² Âmil ÇELEBİOĞLU, A.g.e., syf. 319

³³ A.g.e. syf. 358

A.) Mensûr Mi‘râciyeler/Mi‘râc-nâmeler:

1. Risâle Fî Medhi Mi‘râc : Müellifi ve telif tarihi tam olarak bilinmemektedir. Sultan I. Mahmud döneminde (1730-1754 arası) telif edildiği düşünülen bu eser 1166/1752 yılında istinsah edilmiştir.
2. Mi‘râc Beyân ider başlıklı bu eserin müellifi, telif tarihi, müstensihî ve istinsah tarihi hakkında hiçbir kayıt mevcut değildir. 125 Varak olan bu eserin her sayfasında 15 satır vardır.
3. Mi‘râc Gicesi Olduğunun Hikmetin Beyan İder: M.M. Emin Hirevî’nin Me‘âricü’n-Nübüvve adlı eserinin birkaç varâğının serbest tercümesidir. Mütercim bazı eklemeler yapmıştır. Eserin istinsah tarihi XVII. yüzyıl olabilir. Eser toplam 2 varak olup her sayfada 27 satır vardır.³⁴
4. Risâle-i Mi‘râciyye: Bir diğer mensûr Mi‘râciyelerdendir. Eserin bilinen tek müstakil nüshası, Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Kütüphanesi nr. Y.3/3 kayıtlı yazmanın 101a-119a yaprakları arasında yer alıp 19 yapraktan ibarettir. Genellikle 14 satırdır. Eserin müellifi ve müstensihî bilinmemektedir. Eseri makalesinde tanıtan Sır; kayıtlarda XVIII. yüzyıl olarak verilse de eserin dil özellikleri itibariyle Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait olduğunu ileri sürmektedir.³⁵

Klasik Türk Edebiyatında Hz. Peygamber’in miracını anlatan manzum Mi‘râciyeler /Mi‘râc-nâmeleri şunlardır:

B) Manzum Mi‘râciyeler/Mi‘râc-nâmeler

³⁴ Metin AKAR, **Türk Edebiyatında Manzum Mi‘râc-nâmeler**, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları:804, 1983, syf. 105-111. **Not:** Akar, kitabında “Tercemetü’s-salat Mi‘racü’l-Arifin” başlığıyla bir mensur bir eserden daha bahsetmiştir. Ancak bu eser doğrudan Hz. Peygamber’in miracı ile ilgili olmadığı için biz bu eseri ayrıca belirtmedik.

³⁵ Ayşe Nur Sır, “Eski Türkiye Türkçesi Devresine Ait Mensur Bir Eser: Risâle-i Mi‘Râciyye”, “**Prof.Dr. Âmil Çelebioğlu Armağanı, Turkish Studies**, Ankara, Volume 8/1, Einter 2013, syf. 2261. http://www.turkishstudies.net/Makaleler/942141880_115_S%C4%B1r%20Ay%C5%9Fe%20Nur-edb_S.pdf

1) **Sîret, Hilye, Mevlid, Mûcizât-nâme gibi eserlerde bir bölüm teşkil eden Mi'râciyeler:**

Sîret, Siyer-i Nebî, Sîretü'n-nebî, Hz. Peygamber'in hayatını anlatan eserlerin genel adıdır. Bu tür eserlerde Peygamberlerin, Hz. Peygamber'in hayatını çeşitli yönlerden ele alan eserlerdir. Bu eserlerin bazılarında Mi'râc mucizesine de yer verilmiştir.

Yazıoğlu Mehmed (öl. 855/1451), Amasyalı Münirî Çelebi (öl.927/1520), Mehmed Rifat ve Hacı Hasanoğlu'na ait siyerlerde mirac hadisesini anlatan bölümler vardır.³⁶

Feridüddîn Attar'ın müstakil bir mensur Mi'râc-nâme'si olduğu iddia edilse de bu isnatlar tamamen yanlıştır.³⁷

Bizim üzerinde Doktora tezimize konu olan Tercüme-i Me'âricü'n-nübüvve adlı eserde miraç hadisesi mensur oldukça tafsilatlı olarak yer almıştır. Hz. Peygamber'in Mi'râc M133a/3'te “**el-Kıssa**” başlığı ile anlatılmaya başlanır, M166b/5'e “**H^wâss-ı Evliyânun Mi'râcıdur ki Sülûk-ı Makâmât Tarîkı ile Ser-hâdd-i 'Âlem-i Hakîkate İrişürler**” başlığına kadar devam eder. Bundan sonra evliya vb. kişilerin manevî miracından bahsedilir.

2) **Bazı Mesnevîlerde Bir Bölüm Hâlinde Yer Alan Mi'râciyeler:**

Mesnevilerinde Mi'râciye bulunan bazı şairler ve eserlerinin isimleri şunlardır:

XIV-XV. yüzyıllarda İbrahim Bey'in “Külliyat”ı içinde yer alan Manzum Müntabat-ı Mesnevi Şerhi'nde, Ahmedî'nin Cemşid ü Hurşîd'inde, Âli Şîr Nevâyî'nin Hayretü'l-ebrâr, Ferhad u Şîrin, Mecnun u Leylî, Seb'a Seyyâre ve Sedd-i Skenderî mesnevîlerinde, Akşemsedinzâde Hamdullah Hamdî'nin Leylâ vü Mecnûn'unda, Behiştî'nin Leylâ vü Mecnûn'unda; XV. yüzyılda Lâmiî'nin Ferhad u Şîrin'inde, Fuzûlî'nin Leylâ vü Mecnûn'unda, Kara Fazlî'nin Gül ü Bülbül'ünde, Taşlıcalı Yahya'nın Gencîne-i Râz, Usûl-nâme, Şâh u Gedâ, Yûsuf u Züleyha ve Gülşen-i Envâr'ında, Refîî'nin Beşâret-nâme'sinde,

³⁶ Metin AKAR , A.g.e. sf.112

³⁷ M. Nazif Şahinoğlu, Attâr Feridüddin, **DİA**, C.4, İstanbul, 1997, syf. 98.

Arayıcızâde Ferdî Hüseyin'in Şâpur-nâme'sinde, XVII. yüzyılda Kafzâde Fâizî'nin Leylâ vü Mecnûn'unda, İlmî'nin Manzûme-i Kadizâde'sinde, Nev'izâde Atâî'nin Âlem-nümâ, Nefhatü'l-ezhâr,³⁸ Sohbetü'l-ebkâr, Heft-hân ve Hilyetü'l-efkâr'ında, Na'îm'in Vamık U Azrâ'sında, Nabî'nin Hayriyye'sinde, Suphizâde Feyzullah Fevzî'nin Safâ-nâme ile Aşk-nâme'lerinde, Şeyh Galib'in Hüsn ü Aşk'ı ve Mustafa Kâil'in Nâme-i Aşk'ında Mi'râciye bölümleri mevcuttur.³⁹

3) Mürettep Divânlarda Mi'râciyeler:

Divânlarında Mi'râciye olan şairlerin bazıları şunlardır:

Metin Akar'ın tespit ettiği Mi'râc-nâmeler şunlardır: XVI. yüzyılda Lâmiî Çelebi, XVII. yüzyılda Ganîzâde Nâdirî, Azmîzâde Mustafa Hâletî,⁴⁰ Nevîzâde Atâî, Nâilî-i Kadîm, Neşâtî Ahmed Dede, Vâdî Muhammed Çelebi, Fasîh Ahmed Dede, Riyâzî, Âsım Bosnavî, Selâmî, Rüşdî, Senâyî Şeyh Ali Efendi; XVIII. yüzyılda Sâbit, Nazîm Yahya, Seyyid Vehbî, Dürri Ahmed Efendi, Sâlim, Halimî Mustafa Paşa, Alî Nutkî Dede, Mâhir, Hâzık, Hakim Seyyid Muhammed Nûr, Vâsık, Birrî; XIX. yüzyılda İzzet Molla, Fâik Ömer, Lebîb ve Âdile Sultan sayılabilir.⁴¹

Ancak bunlar arasında adı geçmeyen Nâbî'nin toplam 525 beyitlik "Mi'râciyye-i Hazret-i Sahib-i Tâc-ı Levlâk ve Mâ-Sadak-ı Mantûk-ı Mâ-Halakati'l-Eflâk" başlıklı eseri de vardır.⁴²

4) Müstakil Manzum Mi'râc-nâmeler:

Klasik Türk Edebiyatında oldukça fazla müstakil manzum Mi'râciye/Mi'râc-nâme vardır. Biz burada belli başlı bazı eserleri belirtmek istiyoruz.

a) Akar, kitabında telif tarihi bilinen en eski manzum müstakil Mi'râc-nâme

³⁸ Haluk İpekten, Atâî, Nev'izâde, **DİA**, C.4, İstanbul, 1991, syf. 41. Not: Haluk İpek'ten Atâî'nin eserleri hakkında bilgi verirken sadece Nefhatü'l-ezhâr bahsinde içinde ayrıca Mi'râciye diye bir bölümden bahsediyor. Atâî'nin diğer eserlerinde Mi'râciye'ye dair bir şey belirtmiyor.

³⁹ Metin AKAR, A.g.e., syf. 125-127.

⁴⁰ Haluk İPEKTEN, Azmîzâde Mustafa Hâletî, **DİA**, C.4, İstanbul, 1991, syf. 349.

⁴¹ Metin AKAR, A.g.e., syf. 131-132.

⁴² Ali Fuat BİLKAN, Nâbî'nin "Mi'râc-nâme"si, **Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi**, s.1, İstanbul, 2008, syf.2-3.

Abdülvâsi Çelebi'nin olarak (817/1414) belirtmiştir.⁴³ Ancak Ahmedî'nin H. 808/1405-1406'da yazdığı 497 beyitlik "**Tahkik-i Mi'râc-ı Resûl**" başlıklı eseri, bilinen en eski Mi'râc-name'dir.⁴⁴

- b) Müstakil Manzum Mi'râc-nâmelerden birisi de Kitâb-ı Mi'râc'dır. Eserin kesin telif yılı bilinmemekle birlikte eserin XIV.-XV. yüzyıllara ait olduğu düşünülmektedir. Akar, bu eserin 678 beyit olduğunu ve iki nüshasının bulunduğunu belirtir.⁴⁵ Ancak bu konuda bir çalışma yapan Develi ise eserin 2 nüshasının daha olduğunu ve çalışmasına konu olan eseri 494 beyit olarak transkribe eder.⁴⁶
- c) Bazı bilgilere göre XV. asır şairlerinden olduğu düşünülen İbrahim Bey'in de bir Mi'râc-nâme'si vardır. Eser Anadolu sahasında yazılmış ilk manzum eserlerden birisidir. Mi'râc-nâme toplam 275 beyit hacmindedir.⁴⁷
- d) Bir diğer manzum Mi'râc-nâme yazarı Abdülbaki Arif Efendi'dir. 315⁴⁸ beyitten meydana gelen bu eser dönemin en meşhur bestekârlarından Niznâm Yûsuf Efendi tarafından bestelenmiştir. Bu eser daha sonraları Nâyî Osman Dede'nin mi'râciyesi ile karıştırılmış ve zamanla unutulmuştur. Bu eserin İstanbul Üniversitesi Kütüphanesinde (TY, nr. 2480, 2633, 4636) ve Süleymâniye Kütüphanesinde acı Mahmud Efendi nr. 3702, 3879, 4478; Lala İsmâil, nr. 264/1) birçok yazması mevcuttur.⁴⁹

⁴³ Metin AKAR, A.g.e. 358-359.

⁴⁴ Yaşar AKDOĞAN, Mi'râc, Mi'râc-nâme ve Ahmedî'nin Bilinmeyen Mi'râc-namesi, Osmanlı Araştırmaları, s.9, İstanbul, Enderun Kitabevi, syf.267-268.

⁴⁵ Metin AKAR, A.g.e. s.157.

⁴⁶ Hayati DEVELİ, "Eski Türkiye Türkçesi Devresine Ait Manzum Bir Miracnâme", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, C.XXVIII., İstanbul, 1998, syf. 81 ve 169.

⁴⁷ Musa DUMAN, "İbrahim Bey'in Mi'râc-nâmesi", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, C.XXVII, İstanbul, 1997, syf. 171.

⁴⁸ Hüseyin AYAN, "Abdülbaki Arif Efendi'nin Mi'râciyesi", Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, s.2, y. 1986, Konya, 1987, syf. 2.

⁴⁹ Mustafa UZUN, "Abdülbaki Ârif Efendi", DİA; C.1, İstanbul, 1988, syf. 195.

- e) Müstakil manzum Mi‘râcnâmelerden bir diğeri ise Şeyyâd Hamza’nın yazdığı 545 beyitlik bir Mi‘râc-nâme’dir.⁵⁰

5) Mecmualarda Yer Alan Mi‘râciyeler:

Klasik Türk edebiyatının hazineleri mahiyetindeki mecmuâlar birçok alanda farklı disiplinler tarafından son dönemde oldukça fazla araştırmaya konu olmaya başlamıştır. Bu konuda Süleymaniye Kütüphanesi, Hamîdiye Bölümü 1211 numarada yer alan içinde 45 adet Mi‘râciye türünde şiiri de içeren bir makalesi de mevcuttur.⁵¹

1.4.8. Gazavât-nâme / Gazâ-nâme / Gazâvât-ı Resûlullah:

Ünlü kumandanlarla efsânevi kahramanların savaşlarını anlatan eserlerin genel adı olmakla birlikte Hz. Peygamber’in gazvelerinin anlatıldığı manzum veya mensur eserler de bu ismi taşımaktadır.⁵²

Eski Türk yazınında din için yapılan savaşları konu edinen eserlere gazavât-nâme, gazâ-nâme, gazâvât-ı Resûlullah dendiği gibi fetih-nâme, zafer-nâme, fütûhât, fethiye, şeh-nâme, şehin-şeh-nâme, Selim-nâme, Süleymân-nâme, menâkıb, menâkıb-nâme, cihâd-nâme, cenk-nâme, târih, tevârih, sefer-nâme, dâstân, vekâyi, vekâyi-nâme, vb. genel adlar da verilmiştir.⁵³

Türk Edebiyatı’nda bilinen ilk örnek Dursun Fakih’e nispet edilen 640 beyitlik Gazavât-nâme adlı mesnevidir.⁵⁴

⁵⁰Gülten Feşel GÜZELİŞİK, Şeyyâd Hamza Mi‘râc-nâme, dnş. Metin Akar, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üni., Türkiyat Araştırma Ens., 1996, 130 syf.

⁵¹ Ahmet Tanyıldız, “Süleymaniye Kütüphanesindeki 1211 Numaralı Na‘t ve Mi‘râciyye Mecmûası”, “**Prof.Dr. Âmil Çelebioğlu Armağanı, Turkish Studies**, Ankara, Volume 8/1, Einter 2013, syf. 525-547. http://www.turkishstudies.net/Makaleler/1427610081_23_Tany%C4%B1ld%C4%B1z%20Ahmet-edb_S.pdf

⁵² Mustafa UZUN, A.g.e., syf. 459.

⁵³ Mehmet AÇA, A.g.e., syf.295

⁵⁴ Bu eser <http://www.yazmalar.gov.tr> sitesinde İstanbul Millet Kütüphanesi Ali Emiri Koleksiyonu’nda (34 Ae Manzum 1222/3) “**Mukaffâ Kalası Destanı**” başlığıyla verilirken Çelebioğlu’nun ag.e.’nde syf. 359’da “**Kıssa-i Mukaffa**” şeklinde geçer.

1.4.9. Hicret-nâme:

H. Peygamber'in hicretine dair mesnevilerle diğer şiirlerden oluşur. Bu türde bilinen en eski mesnevi Nahîfî'nin 788 beyitlik hicret-nâmesidir. Bu konu, siyer, mevlid ve Mi'râciyye gibi eserlerin içinde de ele alınmıştır.⁵⁵

1.4.10. Şefâât-nâme

Resûl-i Ekrem'in şefaatinin talep etmek için kaleme alınmış manzumelerdir. 14. yy. şairlerinden Ömeroğlu'nun 125 beyitlik Şefâât-nâme bilinen tek müstakil örnektir. Ayrıca Ahvâl-i Kıyâmet veyâ Mahşer-nâme türünden manzumelerde şefâât-nâme benzeri konular işlenir.⁵⁶

1.4.11. Kırk Hadis, Yüz Hadis

Kırk âyet, yüz âyet, yüz mûcize gibi sayılarla alâkalı olarak hâdis-i şerifler de yine bu sayılarda tanzim ve nazm olunmuştur. Arap Edebiyatı'nda ilk örneği Abdullah b. Mübârek'in Erba'ûn Hadisi'yle görülen bu tür uzun süre başladığı gibi mensur olarak yazılmış, İran ve Türk Edebiyatları'nda önce nazım-nesir karışık telif edilmiş ve gittikçe artan bir şekilde manzum kırk hadisler yazılmaya başlanmıştır.

Türk edebiyatında Siyer, Hilye, Mevlid, Maktel gibi dinî türler içinde en fazla işlenen tür kırk hadistir. Arapçada iki yüz ellinin üstünde, Farsçada elliye yakın kırk hadis olduğu tespit edilmiştir. Osmanlı toplumunda her seviyedeki insana hitap eden Kırk Hadis'lerin sayıca diğer milletlerinkinden fazla oluşu bu eserlerin halk tarafından benimsenerek okunmasından kaynaklanmıştır.⁵⁷

Bu türün bilinen ilk örneği Harezmi Türkçesiyle H. 759'da (1358) yazılan Mahmud b. Ali'nin Nechû'l-ferâdis'idir. Manzum olarak ise bilinen en eski Türkçe "Kırk Hadis" Kemâl-i Ümmî'nin (öl. 880/1475) **Kırk Armağan**'ıdır.

Erzurumlu Mustafa Darîr'in "Yüz Hadis Yüz Hikâye" adlı eserinden de bu kısımda bahsetmek gerektiği kanaatindeyiz. Darîr'in en son yazdığı mensur eseridir. Eserin tam

⁵⁵ Mustafa UZUN, A.g.e., syf. 459

⁵⁶ Mustafa UZUN, A.g.e., syf. 459; Âmil ÇELEBİOĞLU, A.g.e., syf. 360

⁵⁷ Abdülkadir KARAHAN, "Kırk Hadis" **DİA**, C. 25, Ankara, 2002, syf. 467-473.

istinsah tarihi bilinmemekle birlikte Darir bu eseri Haleb'e geldikten ve Fütuhu's-Şâm'ı H. 795 (1393) tarihinde melike sunduktan kısa bir süre sonra Emir Çolpan'a takdim etmiş olmalıdır. Darir, bu eseri İmâdi'nin Tuhfetü'l-Mekkîye ve Ahbaru'n-nebeviyye adlı kitabından istifade ederek yazmıştır. Bu eser yarı telif bir eser kabul edilebilir.⁵⁸

Türkçe Kırk Hadis musannifleri arasında kemiyet ve keyfiyet itibariyle şairler öndedir. Ulema ve ehl-i tarîk de az değildir. Bu risalelerde genellikle kıt'a veya mesnevî şekilleri tercih edilmiş ve ekseriyetle aruzun: Feilâtün mefâilün feilün (Fâilâtün mefâilün feilün) vezniyle Fâilâtün fâilâtün fâilât/fâilat vezniyle Müfteilün müfteilün feilün vezni kullanılmıştır.⁵⁹

1.5. Arap Edebiyatı'nda Önemli Siyer Kitapları

Siyer türünde verilen eserler mahiyet ve hususiyetleri, İbn İshak ve İbn Hâşim'in yazdıkları eserlerle çizilmiştir. Siyer konu itibarıyla değişmemiş ancak şekil olarak değişmiştir. Arap Edebiyatı'nda bu konuda ikiye ayrılır:

Birinci Grup: Önceki Siyer kitapların üzerlerine şerhler yazarak; onları nazm şekline sokarak; bölümlerini, başlıklarını değiştirerek tasnif biçimini, sunumunu zenginleştirmek suretiyle katkıda bulunanlardır.

Bunlar: İbn Hişâm'ın '**Sîre**'sindeki şiirleri şerh eden, Abdullah b. Abdurrahman es-Süheylî⁶⁰ ve aynı eseri nazım şeklinde yazan Feth b. Mûsâ el-Mağribî gibilerdir.

İkinci Grup: Öncekilerin Sîre hakkında yazdıkları, kitapları tasnif ederek, özünde değişiklik yapmadan ve yalnızca kendi üslup ve yöntemlerine göre bu eserleri yazmakla kendilerini asıl müellif gibi gösterenlerdir. Bunlar: Muhammed b. Yûsuf eş-Şâmî (öl. 942/1535) ve Ali b. İbrahim el-Halebî (öl. 1044/1635)'dir.⁶¹

⁵⁸ Mustafa ERKAN, "**Sîretü'n-Nebî**", Doktora Tezi, Ankara, Sosyal Bilimler Ens., Ankara Üni., 1986, s. XII-XIII.

⁵⁹ Abdülkadir KARAHAN, **İslâmî Türk Edebiyatı'nda Kırk Hadis**, Ankara, DİB Yay, 1991, syf. 139-325

⁶⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. Güllü YILDIZ, "Abdurrahman es-Süheylî (581/1185) ve Siyer Şerhi", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Sosyal Bilimler Ens., Marmara Üni., 2010.

⁶¹ Massad Süveylim Ali el-SHAMAN, "**Türk Edebiyatında Siyerler ve İbn Hişâm'ın Siyeri'nin Türkçe Tercümesi**", dan. Doç.Dr. M. Esat Coşan, Doktora Tezi, Ankara Üni., İlahiyat Fak., 1982, syf. XXVII-XXVIII.

Bazı önemli Siyer kitapları:

1.5.1 Kitâb Sîreti Resûli'llah veya Sîretü İbn Hişâm : Müellifi Abdülmelik b. Hişâm b. Eyyûb el-Himyârî olup künyesi Ebû Muhammed el-Basrî'dir. ez-Zühelî, es-Sedûsî de denilmiştir. İbn Hişâm, İbn İshâk'ın eserini, Ziyâd b. Abdillâh b. Tüfeyl el-Bekkâ el-Âmirî vasıtasıyla elde etmiştir. Ziyâd, İbn İshâk'tan rivayet edenlerin en güvenilirini olarak gösterilmiştir.⁶²

1.5.2. es-Sîretü'n-nebevîye veya el-Envâr ve Miftâhü's-sürûr ve'l-Efkâr fî Mevlîdi'l-muhtâr: Ebu'l-Hasan Ahmed b. Abdillâh el-Bekrî'nin (öl. 694/1295?) bir kitabıdır. Bu kitap uydurulmuş bir Siyer kitabıdır. Bu eser Erzurumlu Mustafa Darîr tarafından Türkçeye tercüme edilmiştir.⁶³

1.5.3. Uyûnu'l-eser fî Fünûni'l-megâzî ve's-şemâil ve's-siyer / es-Sîretü'l-kübrâ /es-Sîretü'n-nebeviyye

Müellifi Ebu'l-Feth Fethuddîn Muhammed b. Muhammed b. Muhammed el-Ya'merî ibn Seyyidi'n-nâs(öl.734/1334)'tır. İbn İshâk'ın es-Sîre'sini esas alarak Resûl-i Ekrem'in soyunu, kronolojik sıraya göre hayatını, savaşlarını, mucizelerini ve şemâilini ele almıştır. Müellif, Kütüb-i Sitte ile diğer hadis kitaplarındaki rivayetleri senedleriyle birlikte ele almış, bir kısmı günümüze ulaşmamış Mûsâ b. Ukbe ve İbn Âiz'in el-Megâzî başlıklı eserleriyle tabakat, tarih ve ensâb kitaplarından istifade etmiş, rivayetlerde geçen nâdir kelimeleri, sened ve metinlerdeki bazı meseleleri her bölümün sonunda açıklamıştır. Muteber Siyer kitaplarındandır. Çok

⁶² Şaban ÖZ, “İlk Siyer Kaynakları ve Müellifleri”, İSAR, İstanbul, 2008, syf. 356.

⁶³ Massad Süveylim Ali el-SHAMAN, A.g.e., syf. XXVIII.

sayıda yazma nüshası vardır. Bu eser, Nûreddin el-Hâlebî'nin eserini yazarken yararlandığı iki önemli kaynaktan birisidir.⁶⁴

1.5.4. el-Müntekâ fî Mevlîdi'l-Mustafa: Sa'du'd-dîn Muhammed b. Mes'ud el-Kâzerûnî'nin (öl. 758/1357) eseridir. Çok meşhur bir Siyer kitabıdır.⁶⁵

1.5.5. el-Mevâhibü'l-Ledünniye fî'l-Minâhi'l-Muhammediye: Müellifi Ahmed b. Muhammed b. el-Kastallânî (öl. 923/1517)'dir. Kastallânî'nin hac vazifesini ifa etmek için gittiği Mekke'de Muharrem 898'de (Kasım1492) başlayıp 20 ay sonra 15 Şaban 899 günü (21 Mayıs 1494) bitirdiği eseri “maksad” alt başlıklara ayrılmış on ana bölümden oluşur. Arap Edebiyatı'nda muteber Siyer kitaplarından.

Osmanlı dünyasında sevilerek okunmuş bu eser, bilhassa şair Bâkî tarafından tercüme edilmiştir. Bâkî bu eseri sadece tercüme etmemiş, herkesin kolaylıkla okuyabilmesi için içinde geçen âyetlerin tefsirini, hadislerin tahkikini ve yer yer diğer rivayetlerin tenkidini yapmış, Şâfi olduğu için bu mezhebe ait meseleleri yazan Kastallânî'nin eserine Hanefi mezhebinin meselelerini de eklemiştir. Bâkî yüzden fazla kaynağa müracaat ederek yazdığı bu eserine Meâlimü'l-yâkîn fî sîreti seyyidi'l-mürselîn adını vermiştir.⁶⁶

1.5.6. Sübülü'l-hüdâ ve'r-reşâd fî Sîreti Hayri'l-ibâd / es-Sîretü's-Şâmiyye: Müellifi, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Yûsuf b. Alî b. Yusuf Sâlihî eş-Şâmi eş-Şâfiî(öl. 942/1536)'dır. Hz. Peygamber ile ilgili eserlerden en kapsamlılarından okup 300'den fazla kaynaktan istifade edilerek yazılmıştır. Eserde 100'den fazla üst başlık ve 1000 civarında alt

⁶⁴ M. Yaşar KANDEMİR, “İbn Seyyidünnâs”, **DİA**, C.20, İstanbul, 1999, syf. 317.

⁶⁵ Massad Süveylim Ali el-SHAMAN, A.e, syf. XXIX.

⁶⁶ Hüseyin ALGÜL, “el-Mevâhibü'l-ledünniye”, **DİA**, C.29, syf.421.

başlık vardır. Müellif, mevzû hadisleri eserine almayıp hadiseleri aktarırken Kur’ân âyetlerini ve esbâb-ı Nüzûlü dikkate alan Şâmî her bölümün sonunda âyet, hadis ve şiirlerde yer alan ilginç kelimeler açıklar. Eser Mustafa Abdulvâhid ve arkadaşları tarafından Kahire’de 12 cilt hâlinde 1986-1997 yılları arasında neşredilmiştir. Daha sonra Halil İbrahim Kaçar tarafından Türkçeye tercüme edilerek yayımlanmıştır.⁶⁷

Nûreddin el-Halebî, *İnsânü’l-uyûn fî sîreti’l-emîni’l-me’mûn* başlıklı eserini Şâmî’nin eseriyle İbn Seyyidünnâs’ın *‘Uyûnü’l-eser’*ini sadeleştirerek yazmıştır.⁶⁸

1.5.7. İnsânü’l-‘uyûn fî Sîreti’l-emîni’l-me’mûn veya es-Sîretü’l-Halebîye: Ebu’l-Ferec Nûreddin Ali b. Burhâneddin İbrâhim b. Ahmed el-Halebî bu eserini Ebu’l-Mevâhib Muhammed b. Muhammed es-Sıddîkî’nin işaretleriyle yazmaya başladığı bu eserini 1043’te (1633) tamamlamıştır. Müellif bu eseri İbn Seyyidünnâs’ın *‘Uyûnü’l-eser’*i ile Şemseddin eş-Şâmî’nin *es-Sîretü’s-Şâmîye’sini* özetleyerek yazmıştır. Bu eser, diğer siyer kitaplarından farklı bir yönü bulunmayan, konuları iyi tasnif edilmemiş derleme bir eserdir.⁶⁹

1.5.8. Nazmu’s-siyer veya el-Manzumetü’l-Halebîye fî’s-siyer ve Şerhuḥâ: İbrahim b. Mustafa el-Medârî el-Halebî’nin (öl. 1191/1777) eseridir. Arap Edebiyatı’nda az bilinen bu eser altmış üç beyitlik bir manzumedir. Türk Edebiyatı’nda “**Siyer-i Hâlebî Tercümesi**” adıyla bilinir.⁷⁰

⁶⁷ Bu eser “Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem Külliyyatı adıyla 13 cilt olarak İstanbul’da 2003-2004 yıllarında yayımlanmıştır.

⁶⁸ Mustafa Sabri KÜÇÜKAŞÇI, “Şâmî, Şemseddin”, *DİA*, C.38, syf. 330-331.

⁶⁹ Cevat İZGİ, “Halebî, Nureddin”, *DİA*, C. 15, İstanbul, 1997, syf. 232-233.

⁷⁰ Massad Süveylim Ali el-SHAMAN, A.e, syf. XXXI.

1.6. Fars Edebiyatı'nda Önemli Siyer Kitapları

Fars Edebiyatı'nda Siyer kitapları ilk olarak Arapçadan tercüme ile başlamıştır. Farsça ilk Siyer kitabı, H. 612 (1215) yılında İbn Hişâm'ın Sîre'sinden yapılan tercümedir.

Fars Edebiyatı'nın en önemli Siyer kitapları şunlardır:

1.6.1. Tercüme-i Siyer-i Nebî

İbn Hişâm'ın Siyer'inin H. 612 (1215) veya 620 (1223) yılında yapılan anonim Farsça tercümesidir. Atabek Sa'd b. Zengî'nin adına yazılmıştır. Eser otuz babdan ve her bir bab da birçok fasıldan oluşur. Bu tercüme bazı yerlerde aslından farklılık gösterir.⁷¹

1.6.2. Tercüme-i Mevlid-i Mustafâ / Siyer-i 'Afîf

Eserin müellifi Afifüddîn b. Sa'ididdîn Muhammed b. Mes'ud el-Kâzerûnî'dir. Babası tarafından Arapça olarak kaleme alınan “*el-Müntekâ fî Sîreti'l-Mustafâ*” adlı eseri tercüme etmiştir. Bu tercüme 760 (1358) yılında tamamlanmıştır.⁷²

1.6.3. Dürücü'd-dürer fî Beyânî Milâd Seyyidi'l-beşer :

Emir Seyyid Asili'd-dîn Ebi'l-mefâhir Abdullah b. Abdurrahman el-Hüseynî eş-Şirâzî'nin (öl. 883/1478) eseridir. Bu eser *el-Müctebâ fî Sîreti'l-Mustafâ* adlı eserin sadeleştirilmişidir. H. 858 (1454) yılında veya bu tarihten sonra bitirilen bu eser oldukça çok ilgi görmüştür.⁷³

⁷¹ Massad Süveylim Ali el-SHAMAN, A.e, syf. XXXIV.

⁷² Massad Süveylim Ali el-SHAMAN, A.e, syf. XXXIV- XXXV.

⁷³ Massad Süveylim Ali el-SHAMAN, A.e, syf. XXXV.

1.6.4. Ravzatü'l-ahbâb fî Siyeri'n-nebî ve'l-Âl ve'l-Ashâb:

Emir Cemâlüddîn Ataullah b. Fadlullah el-Hüseynî ed-Deşteki eş-Şirâzî'nin (öl. 926/1520) eseridir. Bu kitap H. 900 (1494) yılında Mîr Ali Şîr Nevâî'nin isteği ile yazılmıştır.⁷⁴

Eser üç bölüm olarak yazılmıştır. Eserin birinci bölümü Hz. Peygamberin nesebi, doğumu, sîreti ve aile hayatına dair bilgiler ihtiva eder. İkinci bölümde Hulefâ-yı Râşidîn dönemi ve ashâb-ı kiram hakkında bilgi verilmektedir. Üçüncü bölüm Hz. Ali'nin fazileti ve on iki imamın hayat hikâyelerini, Emevîler ve Abbâsîler'in sonuna kadar meydana gelen olayları ihtiva eder. Eser Leknev (1297) ve Haydarâbâd'da (1310) yayımlanmıştır. Osmanlı âlimlerinden Benlizâde Mahmûd el-Mâgnisavî tarafından H. 1106 (1694/1695) yılında Farsça'dan Türkçe'ye yapılan tercümesi de iki defa basılmıştır. Eser, İstanbul'da 1851 yılında Dârü't-tıbâati'l-âmire'de 3 cildi de bir arada olarak basılmıştır. 2003 yılında Ramazan Balcı tarafından hazırlanan bu eser “**Sevgilinin Bahçesi**” ismiyle Gelenek yayıncılık tarafından 375 sayfa olarak basılmıştır.⁷⁵

1.6.5. Sürûrû'l-mahzûn

Bu eser İbn Seyyidi'n-nâs'ın “**Nûrul'-uyûn**” isimli kitabının Veliyyu'llâh Dihlevî (öl. 1176/1762) tarafından Arapçadan Farsçaya tercümesidir.⁷⁶

1.6.6. Me'âricü'n-nübüvve fî Medârici'l-fütüvve

Muînüddîn el-Miskîn Muhammed Emîn b. Şerefiddîn el-Hâc Muhammed el-Ferâhî el-Herevî'nin (öl. 907/1501) eseridir. Müellif,

⁷⁴ Massad Süveylim Ali el-SHAMAN, A.e, syf. XXXVI.

⁷⁵ AYKAÇ, Mehmet; “Cemal el-Hüseynî”, **DİA**, c.7, İstanbul, 1993, syf. 303-304.

⁷⁶ Massad Süveylim Ali el-SHAMAN, A.e, syf. XXXVII.

Molla Miskin lakabı diye de bilinen Hanefî fakihî Muînüddin Muhammed b. Abdullah ile aynı lakabı taşımasından dolayı karıştırılmıştır.

Mu‘in Miskin eseri 866’da (H. 1462) yazılmaya başlanan ve daha sonra genişletilen bu eser 891’de (H. 1486) yılında tamamlamıştır.⁷⁷ Me‘âric; merdiven, hedefe ulaştıran araç manalarına gelen el-mi‘râc kelimesinin çoğuludur. Terim olarak, nübüvvetin ispatına vesile olan aklî ve naklî her türlü delillerle diğer ispat vasıtalarına denir. İlk olarak Molla Miskin tarafından bu manada kullanılmıştır.

1.7. Türk Edebiyatı’nda Önemli Siyer Kitapları

Siyer kitapları Kur’ân’a, hadislere ve bunların yorumlarına dayanmakla birlikte olağanüstü unsurların gittikçe artması yüzünden menkıbevî bir karakter kazanmıştır. Türk edebiyatındaki zengin siyer türünden alman örnekler genel olarak Arapça bir sîre kitabına dayanmakla birlikte çoğunlukla türlü kaynaklardan beslendikleri için salt birer çeviri sayılmazlar. Türk Edebiyatında vücuda getirilmiş müstakil siyerleri mensur ve manzum olmak üzere ikiye ayırabiliriz.

1.7.1. Türk Edebiyatında Mensur Siyerler

1.7.1.1. Darîr / Sîretü’n-nebî

Erzurumlu Mustafa Darîr Mısır’a gittiği dönemde (779/1377) atabek olan Berkuk’un isteğiyle sultanların meclislerinde Hz. Peygamber’in, sahebelerin, melik ve emirlerin hayatlarını, gazalarını ve farklı tarihî kıssaları anlatıyordu. Âma olan Darîr, İbnî Hişâm’ın *es-Sîretü’n-Nebeviyyesi’ni* halkın anlayacağı basit ve sade bir dille dönemin Mısır müftüsü Şeyh Ekmeleddin el-Bâberti’nin tavsiyesi üzerine İslâmiyet’in ilk yıllarına dair hayali unsurlarla karışmış hikâyelerle kaleme alınan ebu’l-Hasan el-Bekrî el-Kasâsî’nin Arapça siyerini

⁷⁷ Abdülkadir ŞENEL, “Muîn el-Miskîn”, *DİA*, C.31, İstanbul, İstanbul, 2006, syf.88.

sultanların önünde okutuyor ve Türkçeye tercüme ederek anlatıyordu. Mısır idaresindeki değişiklikler esnasında bir süre meclislerden uzak kaldı. Darîr bu sürede İbn Hişâm'ın es-Sîretü'n-nebeviyye ve Vâkıdî'nin Fütuhu's-Şâm isimli eserlerini dinleyerek inceleme imkânı buldu. Beş yıl boyunca bu dinlediği sohbetleri hafızasına aldı ve bunları yeniden düzenledi. 790/1388'de Sîretü'n-nebî adını verdiği Tercümetü'd-Darîr diye de bilinen eserini tamamladı.⁷⁸

1.7.1.2. Lâmi / Tercüme-i Şevâhidü'n-nübüvve

Abdurrahman Câmî'nin Ali Şîr Nevâî'nin isteği üzerine 885/1480 yılında yazdığı tam adı *Şevâhidü'n-nübüvve ehli'l-fütüvve* olan eserinin Lâmi tarafından yapılan tercümesidir. Eser sekiz cüz ve bir cilt hâlinde basılmıştır. Kâtip Çelebi'nin değerlendirmesine göre Ahîzâde'nin tercümesi dil ve üslup bakımından Lâmi'den daha başarılıdır.⁷⁹

1.7.1.3. Bâkî / Me'âlimü'l-yakîn fî Sîreti Seyyidi'l-mürselîn

Bâkî, bu eseri Şehâbeddin Ahmed bin Hatîb el-Kastallânî'nin "El-Mevâhibü'l-Ledünniye bi'lminâhi'l-Muhammediyye" adlı siyer kitabından Sokullu Mehmet Paşa'nın emriyle tercüme etmiştir. Kastalanî'nin kitabı İslâm ülkelerinde çok rağbet görmüştür.

Bâkî eseri tercüme ederken, sanki telif ediyormuşçasına bir araştırmaya girmiştir. Birçok fetva, hadis ve siyer kitabına başvurmuş, en sahih rivayetleri kendine kıstas edinmiştir. Zaman zaman metnin içindeki birçok olay ve kişi hakkında sayfanın yan tarafına yazmak suretiyle bilgiler de vermiştir: Bâkî de birçok eserden faydalanarak tercümesini meydana getirmiştir. Böylece bu eser de tercümeden çok telif eser hüviyeti taşımaktadır. Bâkî, Kastalanî'nin Şâfî mezhebi usullerine göre hazırlamış olduğu kitabını Hanefî mezhebi esaslarına göre değiştirmiştir. Eserde Bâkî'nin dinî meselelerdeki engin bilgisi görülür.

Eserin 1579 yılından önce tercüme edildiği bilinmektedir. İstanbul'da iki cilt halinde bastırılan bu eserin yazmalarından çok farklı ve yanlışlarla dolu olduğu belirtilmektedir.

⁷⁸ Mustafa ERKAN, "Sîretü'n-nebî", *DİA*, C.37, İstanbul, 2009, syf.269-270.

⁷⁹ Mustafa ÖZ, "Şevâhidü'n-nübüvve", *DİA*, C.39, İstanbul, 2010, syf. 20.

Türkiye kütüphanelerinde bir çok nüshasının bulunması çok okunmuş bir eser olduğunu ortaya koyar. Kitap, bir mukaddime ve on maksat (bölüm) üzerine tertip edilmiştir. Eser ayrıca Mahmud el-Manisavî tarafından tercüme edilmiştir.⁸⁰

1.7.1.4. Ahmed Veysîzâde el-İznîkî – Tercüme-i Siyer-i Kâzerûnî/Sahâyifü'l-iber ve Letâyifü's-siyer

Muhammed b. Mes'ûd el-Kâzerûnî'nin **el-Müntekâ min Siyeri'n-nebî el-Mustafâ** adlı eserinin tercümesidir.⁸¹ Eser H. 1003'de tamamlanmıştır. Eserin yazma nüshası TSMK Emanet Hazinesi bölümü 1173'dedir.⁸²

1.7.1.5. Tilmiz-i Muhlis - Tercüme-i Siyer-i Kâzerûnî

IV. Murad döneminde Muhammed Kara Çelebi'nin talebelerinden olup kendisini “Tilmiz-i Muhlis” diye adlandıran şahsa aittir. Eserin TMSK'de Emanet Hazinesi nr. 1159 ve Emanet Hazinesi nr. 1161'de bulunmaktadır.⁸³

1.7.1.6. Veysî / Dürretü't-tâc fî Sîreti Sahibi'l-mi'râc

XVII. yüzyılda süslü nesrin ünlü temsilcilerinden Veysî'nin (öl. 1037/1628) tam adı ***Dürretü't-tâc fî sîreti sâhibi'l-mi'râc*** olan ***Siyer-i Veysi*** diye de bilinen eseridir. Arapça ve Farsçadan Türkçeye tercüme edilmiş eserler bulunmakla beraber bu eser ilk Türkçe telif siyer kitabı olarak kabul edilir. Ağır bir üslûpla kaleme alınmasına rağmen Türkler arasında büyük revaç görmüştür. Eserin, Nev'îzâde Atâyî, Nâbî, Nazmîzâde Murtaza ve Tıflî Ahmed Çelebi ve Süleyman Tâlib tarafından zeylleri yazılmıştır. Yazar eserini Mekke ve Medine dönemi diye iki bölüme ayırmış ve ikinci cildi, Bedir savaşı ve Asmâ bint Mervân adlı Yahudî kadının Ümeyr b. Adî tarafından öldürülmesi olayına kadar getirmiştir. Birçok yazma nüshası olan eser, H.1245'te (1829) ***Dürretü't-tâc*** adıyla iki cilt halinde, H.1288'de (1832) ***Zeyl-i Nâbî***

⁸⁰ Ayhan TERGİP, “**Bâkî'nin Me'âlimü'l-yakîn Adlı Eseri Üzerinde Dil İncelemesi (Metin-Sözlük)**”, Doktora Tezi, İstanbul, İstanbul Üni., Sosyal Bilimler Ens., 2010, syf. 43.

⁸¹ Mustafa Uzun, “Siyer ve Megâzî”, **DİA**, C.37, İstanbul, 2009, syf. 325.

⁸² Mehmet ATALAY, A.g.e., syf.61.

⁸³ Mehmet ATALAY, A.g.e., syf.61.

alâ Siyer-i Veysî adıyla ve Nâbî zeyliyle birlikte Bulak'ta 350 sayfa halinde İstanbul'da basılmıştır.⁸⁴

Eserin dili, XIV. asır Azeri Türkçesi ile Doğu Anadolu Türkçesi arasındadır. Bunun nedeni de Darîr'in Erzurum'da doğup büyüyerek, içinde yetiştiği kültür ile daha sonra gittiği yerlerde aldığı kültürün dilinde meydana getirdiği etkidir. Eserinde daha çok Doğu Anadolu Türkçesinin özellikleri dikkati çeker. Eserde kullanılan Arapça ve Farsça kelimeler, halk tarafından kullanılan canlı kelimelerdir. Eserde Arapça ve Farsça kelimelere çokça yer verilmesi, eserin tercüme olmasından kaynaklandığı gibi, o devirde pek hoş karşılanmayan kelime tekrarını önlemek isteğinden ileri gelmektedir. Eserin dili sade, hoş ve tabîî oluşu yanında üslup açısından da dikkat çekicidir. Darîr, nesirlerinde çok başarılı bir üslup kullanmış, eseri başta sultanlar meclisinde olmak üzere herkes tarafından ilgiyle dinlenmiş ve okunmuştur. Eserin nüshalarının oldukça fazla oluşu da bu görüşü doğrulamaktadır. Eserde sanatkârane bir üslup kaygısı olmadığı gibi, maharet gösterme endişesi de yoktur. Ancak halka hizmet, düşündüklerini, bildiklerini onlara kolayca ve duygulu bir şekilde anlatma tabîîliği ve sadeliği vardır.⁸⁵

1.7.1.7. Nâbî / Zeyl-i Siyer-i Nebevî

Nâbî' nin (öl. 1124/1712) bu eseri XVII. yy.'ın meşhur münşilerinden Alaşehirli Mehmed Veysî'nin siyerinin zeylidir. Veysî eserini Mekke ve Medine olmak üzere iki cilt hâlinde kaleme almayı planlamış ancak ikinci cildi bitiremeden vefat etmiştir. Nâbî Veysî'nin Dürretü't-tâc isimli siyerine iki zeyl yazmıştır. İlki Bedir gazvesini takip eden günlerden başlayarak, Benî Kaynuka vak'asına kadar olan hadiselerden bahseder. İlk zeyl Siyer-i Veysî ile birlikte iki defa basılmış, yirmi yıl sonra yazılan ikinci zeyl ise henüz yayımlanmamıştır.⁸⁶

⁸⁴ Mustafa ERKAN, "Sîretü'n-nebî", *DİA*, C.37, İstanbul, 2009, syf. 269.

⁸⁵ Yıldırım KAPLAN, "*Erzurumlu Kadı Mustafa Darîr'in Kitâb-ı Siyer-i Nebî'si*", Yüksek Lisans Tezi, Dan. Prof. Dr. İrfan Aycan, Ankara Üni., Sosyal Bilimler Ens., Ankara, 2006, syf.78.

⁸⁶ Abdülkadir Karahan, "Nâbî", *DİA*, C.32, İstanbul, 2006, syf. 260.

Nâbî'nin zeyli Veysî'nin yazdıklarından hacimlidir. Eser 1284/1867'de Mısır'da Bulak matbaasında basılmıştır. 268 sayfadır.⁸⁷

Eser besmeleden sonra bir rübâî⁸⁸ ile başlar ve kitabın önsözünde Nâbî, Veysî'yi övmüş, onun taravetli bir bahçe yetiştirdiğini fakat meyvesini toplamadan dünyaya veda ettiğini yazmıştır.⁸⁹

1.7.1.8. Abdülbâkî Arif Efendi ve Siyer-i Nebî

Abdülbâkî Ârif Efendi (öl. 1125/1713)'nin manzum bir mukaddimeyle başladığı bu mensur eser, Hz. Peygamber'in ecdâdından başlayarak peygamberliğinin dördüncü yıla kadar geçen olayları anlatmaktadır. Parça parça yazılan ve Abdülbâkî Efendi 'nin ölümü ile yarım kalan eser, Vezir-i âzam Nevşehirli İbrahim Paşa'nın emriyle Abdülbâkî Efendi'nin damadı Fâiz Efendi tarafından 1131 Receb'inde (1719) tamamlanmıştır. Eserin Faiz Efendi hattıyla 1131' de yazılmış nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'nde (Hüsrev Paşa, nr. 44.) mevcuttur. Vakanüvis Raşid, siyerini övmekte ve devrinde çok beğenildiğini belirtmektedir. Sağlığında yazılmış (1121/ 1709-1710) nüshası ise İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde (TY nr. 1472) bulunmaktadır. Aynı yerde (TY, nr. 1673, 9714) ve Süleymaniye Kütüphanesi'nde (Esad Efendi, nr. 3719/7; Halet Efendi, nr. 733, Hamidiye, nr. 954, 955) başka nüshaları da vardır.⁹⁰

1.7.1.9. Ravzatü'l-ahbâb fî Sîretü'n-nebî ve'l-Ashâb Tercümesi

Ataullah b. Fazlullah Hüseyinî es-Şirâzî'ye (ö.926/1520) ait olan Ravzatü'l-Ahbâb adlı Farsça eser, Magnisâvi Benlizâde Mahmud (ö.1138/1725) tarafından Türkçeye tercüme edilmiştir.⁹¹

⁸⁷ Ali Fuat BİLKAN, **Nâbî- Hayatı, Sanatı, Eserleri**, Akçağ Yay., Ankara, 1999, syf. 36.

⁸⁸ Yâ Rabbî sehâb-ı feyzi bârân eyle/Feyz ile kışt-i kâmi reyân eyle / Etdüm heves-i tekâmîl-i niyyet-i Siyer /Sultân-ı rûsûl aşkına âsân eyle

⁸⁹ Meserret DİRİÖZ, "**Nâbî Divânı**", Fey Vakfı Yay., İstanbul, 1994, syf. 159.

⁹⁰ Mustafa UZUN, "Abdülbâkî Ârif Efendi", **DİA**, C.1, İstanbul, 1988, syf.197-198.

⁹¹ Ataullah b. Fazlullah Hüseyinî Eş-Şirâzî, **Ravzatü'l-Ahbâb fî Sîreti'n-Nebî ve'l-Ashâb**, I-IV, Çev.: Magnisâvi Benlizâde Mahmud, İstanbul, Dâru't-Tıbbai Âmire, 1268/1851 (Sevgilinin Bahçesi: (Ravzatü'l-Ahbab Tercümesi) / Ataullah b. Fazlullah, Benlizade Mahmut Efendi; Haz.: Ramazan Balcı, İstanbul, Gelenek Yayıncılık, 2003.

Eser, üç bölümden oluşur. Birinci bölüm, Hz. Peygamber'in sîretinden bahseder. İkinci bölüm, Hulefâ-yı Râşidîn'in hayatını ihtiva eder. Üçüncü bölüm ise Hasan ve Hüseyin'in (r.a) hayatlarını, Emevi ve Abbasi halifelerini içerir. Tercümesi H. 1104'te tamamlanan eser, H. 1168'de üç cilt hâlinde basıldı.⁹²

1.7.1.10. Altıparmak Mehmed ibn Mehmed Üskübî / Delâil-i Nübüvvet-i Muhammedî ve Şemâil-i Fütüvvet-i Ahmedî

Molla Miskin'in (ö. 907/1501) peygamberler tarihi ve Hz. Muhammed'in hayatı hakkında yazdığı Miracü'n-Nübüvve fi medârici'l-fütüvve adlı Farsça eserinin tercümesi olup ilk defa 1257'de (1841/1842) İstanbul'da yayımlanmış, daha sonra da birçok baskıları yapılmıştır. Ayrıca A. Faruk Meyan tarafından sadeleştirilerek neşredilmiştir. (İstanbul, 1976) Eser müellifine nispetle Altıparmak adıyla tanınmıştır. Aynı eserin daha önce Koca Nişancı Celâlzâde Mustafa Bey (ö. 975/157-1568) tarafından Delâil-i Nübüvvet-i Muhammedi ve Şemâil-i Fütüvvet-i Ahmedî adıyla yapılan tercümesi de yanlışlıkla Altıparmak'a nispet edilmektedir. Eserin farklı yerlerde birçok nüshası bulunmaktadır.⁹³

1.7.1.11. Mehmed b. Mehmed Bâlâtî / Terceme-i Delâil-i Nübüvvet-i Muhammedî ve Şemâil-i Fütüvvet-i Ahmedî

Mehmed b. Mehmed Bâlâtî tarafından, Mollâ Muinüddin Muhammed Ferahî'nin Miracün-Nübüvve fi Medâricil-Fütüvve adlı Farsça eserinin tercümesidir. Eser, Milli Kütüphane'nin yazmalar koleksiyonunda 06 Mil Yz B 278 arşiv numarasıyla kayıtlı olup boyutları 290x200-220-140 mm'dir. Bu eser Molla Miskin'in üçüncü bir tercümesinin olduğunu gösteriyor. Eserin sadece baş tarafından 31 varak var olup 25 satırdır. Eserin ne zaman çevrildiği ve yazarına dair bir bilgi yoktur. Yazı türü nesih, kağıt türü saykallı

⁹² Mehmet ATALAY, "Türk Edebiyatında Sîretü'n-nebeviyye", **İslâmî Edebiyat**, İstanbul, s.24, 1994, syf.61.

⁹³ Adnan KARAİSMAİLOĞLU, "Altıparmak Mehmed Efendi", **DİA**, C.2, İstanbul, 1989, syf.542.

Abadi'dir. Harap bir karton cildi olan eser, Hazreti Peygamber'in Mirac'a çıkışını anlatır. Sayfalar rutubet lekeli olup Erdemir Kitabevi'nden 1976 yılında satın alınmıştır.⁹⁴

1.7.1.12. Kara Çelebizâde Abdüllaziz b. Hüsâmeddin / “el-Fevâihü'n-nebeviyye fî Siyeri'l-Mustafâviyye

Sadeddin Muhammed b. Mes'ûd el-Kâzerûnî'nin Siyer-i Nebeviyye adlı eserinin Farsça aslından Türkçeye yapılmış tercümesidir. Bu eseri Karaçelebizâdeler'e mensup Rumeli kazaskerliği de yapan Hüsâmeddin Efendi'nin oğlu Kara Çelebizâde (doğ. 1000/1592- öl. 1068/1658) tercüme etmiştir. Dört bölümden meydana gelen kitabın birinci bölümü peygamberlerden, son üç bölümü ise Hz. Peygamber ve zamanındaki olaylardan bahseder. Eserin sonunda çeşitli meselelerin yer aldığı bir hatime kısmı vardır. (Süleymaniye Kütüphanesi, Halet Efendi, nr. 734; Şehid Ali Paşa, nr. 1926⁹⁵; Dârü'l-kütübi'l-Mısıriyye, nr. 103, Türk tarihi nr. 114, Hamidiye nr.956⁹⁶)

1.7.1.13. Neylî Mirzâzâde Ahmed b. Mehmed İstanbûlî / el-Evfâ fî tercemeti'l-vefâ (fî fezâili'l-Mustafa)

Ebu'l-Ferec ibnü'l-Cevzî'nin el-Vefâ fî Fezâili'l-Mustafa başlıklı eserinin Türkçe tercümesidir. Kitapta Hz. Muhammed'in hayatı, mucizeleri ve diğer peygamberlere olan üstün meziyetleri ve ashabının faziletleri anlatılır. Eserin İstanbul Kütüphanelerinde dokuz nüshası vardır: Beyazıt Devlet Ktp. no:5266; İ.Ü. Ktp., TY, no:7378; Süleymaniye Ktp., Pertev Paşa, no: 488, Mihrişah Sultan no:305, Hâlet Efendi, no:66, Kılıç Ali Paşa no: 738; TSMK, Emanet Hazinesi, no:1177, Bağdat Köşkü, no: B.256; Nuruosmaniye Ktp. no:736.⁹⁷

⁹⁴ http://yazmalar.gov.tr/detay_goster.php?k=127468

⁹⁵ Nevzat KAYA, “Kara Çelebizade Abdülaziz Efendi”, *DİA*, c. 24, İstanbul, 2001, 381-382

⁹⁶ Mehmet ATALAY, A.g.e, syf.64.

⁹⁷ Sadık ERDEM, “Neylî”, *DİA*, C.33, İstanbul, 2007, syf.70.

1.7.1.14. Eyüp Sabri Paşa / Mahmûdu's-siyer

Bu eser 19. yüzyılın son yarısında yazılmıştır. Kitabın sonunda H. 1287/M. 1861 yılının Ramazan ayının 12. günü tamamlandığı yazılmıştır.

Eyüp Sabri Paşa, Hz. Muhammed'in hayatının bilinmeden İslâm dininin tam olarak anlaşılamayacağını düşünüyordu. Mevcut eserlerde daha çok Arapça ve Farsça olarak yazılmış ve avamın anlayacağı dilden uzaktır, kanaatindeydi. Herkesin dikkatini çekecek bir esere ihtiyaç duyulduğunu düşündüğü için ve ayrıca tercüme eserlerde düzensizlikler gördüğünü söyleyerek Mahmûdu's-siyer'i yazmıştır.

Müellif Mahmûdu's-siyer'i 12 ve bir fasıl olarak bölümlere ayırmıştır Sabri Paşa'nın eserini mevcut diğer siyerlerden ayıran en önemli özelliklerinden birisi de Hz. Peygamber'in hayatının yanısıra, Hulefâ-yı Râşidin, Aşere-i Mübeşşere ve 12 İmam'ın hayatına da yer vermesidir Eserin son bölümlerinde Hz. Peygamber'in nesebi, hanımları, evladı, amcaları, sütanneleri, sütkardeşleri, vahiy katipleri, Ashab-ı Kiram'ın dereceleri, ashabın sayısı, Hz. Peygamber'in çeşitli görevler için tayin ettiği sahabelerin isimleri ve hangi görevlerde bulundukları gibi önemli bilgiler eserin daha kolay anlaşılmasını sağlamıştır. Eser 600 sayfadır.⁹⁸

1.7.1.15. Düzceli Yusuf Suad / Aşkîmü's-siyer

Kitabın Guaze'de⁹⁹ yayımlanan ilanından altı cilt olarak yazılmasının planlandığı anlaşılmaktadır. Ancak sadece iki bölümden oluşan ve bisetin dördüncü yılına kadar gelen 456 sayfalık birinci cilt basılabiliştir. Yusuf Suad, bu eserinde senetlerini zikretmeyerek bir konudaki farklı rivayetleri bir araya getirmeye çalışarak birçok Arapça ibare ve şiiri de delil olarak kullanmış ve çoğu zaman bunları tercüme etmeksizin nakletmiştir.¹⁰⁰

⁹⁸ Muhammed İhsan HACİİSMAİLOĞLU, "Osmanlıca Bir Siyer "Mahmûdu's-siyer" Kitabı Üzerine, **H. Muhammed ve Evrensel Mesajı Sempozyumu 20-22 Nisan 2007**, İslâmi İlimler Dergisi Yay., Çorum, 2007, syf. 229-235.

⁹⁹ **Guaze**, s. 2, (28 Mart 1327/10 Nisan 1911), syf. 8; **Guaze**, 1911-1914 yılları arasında İstanbul'da Çerkez gazetesidir.

¹⁰⁰ Güllü YILDIZ, "II. Meşrutiyet Dönemi Siyer Müellifleri Arasında Geleneğin Sesi: Düzceli Yusuf Suad", **Dîvân**, C.15, s. 29, Bilim ve Sanat Vakfı Yay., İstanbul, 2010/2, syf. 78-80.

“Yusuf Suad’ın Akvemu’s-Siyer’i henüz formalar halinde neşredilirken, ‘mahdût bir konu muvâcehesinde’ yazılan ilk tenkit, Tâhiru’l-Mevlevî (1877-1951) tarafından Beyânu’l-Hak (sayı: V/118, s. 2155-2156)’ta kaleme alınmıştır. Yine Akvemu’s-Siyer’in neşredilmesinin üzerinden bir yılı aşkın bir süre geçtikten sonra, İctihâd gazetesinde (sayı: 66, s. 1434-1439) Kılıczâde Hakkı imzalı bir yazı yayınlanmıştır. Bu yazı ile birlikte bu eser üzerinde, karşılıklı iki risâlenin kaleme alınacağı bir tartışma da başlamıştır. Abdullah Cevdet’in çevresinde ve İctihâd’ın yazı ailesinde yer alan ve Batıcılık akımının önemli isimlerinden biri olarak “softalara, dervişlere ve bâtil itikatlara” açtığı savaşta kalemını kılıç gibi kullanan Kılıczâde Hakkı’nın bu ilk yazısının ardından Yusuf Suad, Akvemu’s-Siyer, Cevab: İctihad Gazetesi’ndeki Kılıczâde Hakkı İmzalı Makaleye başlığıyla bir risâle yayınlamıştır. Kılıczâde Hakkı da, âdeta tartışmayı sonlandırmak istercesine Akvemu’s-Siyer Münasebetiyle Son Cevab: Yusuf Suad Efendi’ye Tahsîsen, Softalara Ta’mîmen risâlesini kaleme almıştır ve tartışma fiilî olarak sona ermiştir. Tartışmanın devam etmemesinde, eserin diğer ciltlerinin yayınlanamaması yanında, dönemin ve Yusuf Suad’ın içinde bulunduğu şartların etkili olduğunu düşünmek yerinde olacaktır.”¹⁰¹

1.7.1.16. Ahmed b. Hayreddin İshak Hocası el-Bursevî / Akvemü’l-vesâil fî tercemeti’ş-şemâil

Tirmizî’nin (öl. H. 279) eş-Şemâilü’n-nebeviyye adlı kitabının Ahmed b. Hayreddin İshak Hocası el-Bursevî tarafından yapılan tercümesidir.¹⁰² Asıl adı Şemseddin Ahmed olan mütercim Sadrazam Köprülüzade Fâzıl Ahmed Paşa’nın tezkirecisi İshak Efendi’nin özel hocası olunca İshak Hocası namıyla şöhret buldu. Mütercim eseri H. 1111/M. 1699-1700 yılında tamamladı. Eser, H. 1287(M.1870-1871), H. 1322(M.1904-1905), H. 1326 (M.1908/1909) yıllarında basılmıştır.Yazma nüshaları Veliyüddin Kütüphanesi no: 514, Süleymaniye

¹⁰¹ Kadir GÜLER, “Akvemu’s-siyer”, **Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi**, On Dokuz Mayıs Üni. İlahiyat Fak. Der., C.12, s.2, Samsun, 2012, syf. 305-318; <http://dinbilimleri.com/Makaleler/14213908661202120719.pdf>

¹⁰² Mehmet ATALAY, A.g.e, syf.61.

Kütüphanesi Esad Efendi: no:732'de bulunmaktadır.¹⁰³

1.7.2. Türk Edebiyatında Manzum Siyerler

1.7.2.1 Yazıcıoğlu Mehmed-Muhammediye

H. Muhammed'in hayatını ihtiva eden en meşhur eser Yazıcıoğlu Mehmed (öl.H. 855/M.1451)'in *Megâribü'z-Zamân li-ğurûbi'l-çşâ' fi'l-âyn ve'l-ıyân* adlı Arapça mensur eserinden yine kendisinin nazmen tercüme ettiği 9008 beyitlik *Muhammediye* (telifi:H.Cemâziyealâhir 853/M.Ağustos 1449)'sidir.

Eser; yaradılış, H. Peygamber'in doğumu, hayatı, savaşları, mu'cizeleri ve yakmları-kıyamet alametleri, ahiret hayatı ve hususiyetlerini anlatan 3 geniş bölümden oluşur. *Muhammediye*'de hakim olan nazım şekli terci-i bendlerdir. Yirmi dört terci-i bend ve bir terki-i bend vardır. Eserin orjinal taraflarından biri aynı kalıbın bir uzunlarının ardından bir de kısasının olması eserin daha etkili olmasını sağlamıştır. Çelebioğlu, Muhammediye'yi, bazı tasavvufî ve anlaşılması güç kısımların bulunmasına rağmen esere hakim olan konuşma dili ve sohbet havasının; eserin halk arasında asırlarca okunup sevilmesine vesile olduğunu söyler.

Eserin müellif hattı harekeli nüshası Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşiv ve Neşriyat Müdürlüğü Kütüphanesindedir. Eserin İstanbul'da elli sekiz tam ve yedi eksik nüshası vardır. İstanbul'un dışında otuzdan fazla Anadolu'da, Kahire, Londra ve Vatikan Kütüphanelerinde onu geçen nüshaları vardır.¹⁰⁴

1.7.2.2. Abdurrahman ? (?-?) / Siyer-i Nebî

Vasfi Mahir Kocatürk, *Türk Edebiyatı Tarihi* adlı eserinde bu siyerden bahsetmektedir. Bu eseri Türk edebiyatındaki manzum dinî destanların en büyüğü, en geniş, en zengini olarak tanımlayan Kocatürk, beyit sayısı ve sayfa sayısı hakkında bilgi vermeyip tevhid, na't, methiye, latife ve bazı hitaplar da dahil olmak üzere küçük büyük 115 manzumeden ibaret olduğunu belirtmiştir. Kurayza Gazası'nı anlatan manzumesinde bildirdiğine göre müellifinin

¹⁰³ Mehmet ATALAY, A.g.e, syf.61

¹⁰⁴ Mustafa Uzun, "Muhammediyye", *DİA*, C.30, İstanbul, 2005, syf. 586-587.

adı Abdurrahman'dır. Âlim bir zattır, devlet hizmetine girmeyi düşünmüş, denemiş; fakat ilim yolunda çalışmayı tercih etmiştir. Yazarın adı dışında kendisine ve ailesine ait başka bir bilgi yoktur. Eserin yazıldığı zaman belli değildir; 1892 yılında eski harflerle basılmıştır. *Siyer-i Nebî*, Nur-ı Muhammedi'nin yaradılışından başlayarak, peygamberin doğumunu, çocukluk ve gençlik hayatını, evlenmesini, peygamberliğini, mu'cizelerini, bütün arkadaşlarının müslüman olmasını, mi'râcî, savaşlarını, çeşitli maceralarını, zamanında olan birçok vak'aları dolayısıyla diğer müslüman kahramanların cenklerini ve nihayet peygamberin vefatını anlatmakla sona ermektedir.

Genel özellikleri, umumi havası, Failâtün failâtün fâilât/ mefailün, mefailün meulün vezinlerini karışık uygulayışı ve “pavlak, key, toy, toylamak, tizrek, algil, durgil, yazuk, yazuklu, oliser, geliser, viriydi” kelimelerini kullanılışı, eserin XIV. veya XV. yüzyıllarda yazıldığı intibai vermektedir.¹⁰⁵

1.7.2.3. Münîf / Manzum Siyer-i Nebî

Türk Edebiyatı'nın bilinen en hacimli manzum siyeri olan bu eser 7 cilt üzere tertip edilmiş, tahminen 33.000 beyit civarındadır.

İlk üç cilt Topkapı Sarayı Koğuşlar Kitaplığı 995 numarada tek kitap halinde ciltlenmiş ve kaydedilmiştir.

Eserin 4, 5, 6, 7. ciltleri müstakil bir cilt içinde toplanmıştır. Bu kitap da Koğuşlar Kitaplığı 994'te kayıtlıdır. Cilt başı 1b'den başlatılmıştır.

Bu eser, muhtemelen şairin ölümünden sonra H.930 / M.1524'te istinsah edilmiştir. Bilinen tek nüshası Topkapı Sarayı Koğuşlar Kitaplığı, 994 ve 995 numarada kayıtlıdır.

Bu eserle alakalı iki doktora tezi yapılmıştır. Ümran Ay bu eserin birinci cildini çalışmıştır.¹⁰⁶ Reyhan Çorak da bu eserin 2 ve 3. ciltlerini doktora tezi olarak çalışmıştır.¹⁰⁷

¹⁰⁵ Vasfi Mahir KOCATÜRK, “*Türk Edebiyatı Tarihi*”, Edebiyat Yay., Ankara, 1970, syf.274-275.

¹⁰⁶ Ümran AY, “*Münîf (öl. 1521?)’nin Manzum Siyer-i Nebî’si C.1, (İnceleme-Metin)*”, Doktora Tezi, İstanbul, Marmara Üni., Türkiyat Araştırmaları Ens., 2007.

¹⁰⁷ Reyhan ÇORAK, “*Münîf (öl. 1521?)’nin Manzum Siyer-i Nebî’si C. 2-3 (İnceleme-Metin)*”, Doktora Tezi, İstanbul, Marmara Üni., Türkiyat Araştırmaları Ens., 2010.

1.7.2.4. Muhammed Zühdi / Manzum Siyer-i Zühdi

Trabzonlu Tayyib Efendizâde Muhammed Zühdi'nin eseridir. Eser 1324/1906 yılında Trabzon'da basılmıştır.

Eser, “‘Alâmât-ı Vilâdet-i Nebevî” başlığı ile başlar. Hemen sonra “Ol Hazret’e Sûd Ana Tutulduğudur” başlığı ile devam eder. Eserde son başlık “Sâl-i Hadî-‘aşer”dir. Eserin vezni Fe’ilâtün / mafâ’ilün / fe’ilün ve 219 sayfadır.¹⁰⁸

Klasik edebiyatımızda yukarıda bahsettiğimiz Manzum Siyerler kadar meşhur olmasa da manzum yazma geleneğini sürdüren başka şairler de vardır. Bu müelliflerin bir kısmı eserleri ile birlikte şunlardır:

Molla Veli Efendi (öl.872/1468), Manzum Siyer-i Nebi / Amasya Bayezit Ktp. no: 1460

Şair Abdülbaki Arif Efendi (öl. 1125/1713-1714), Siretü’n-nebî

Seyyid İbrahim Hasîb Uşşakîzâde (öl. 1136/1723) Siyerü’n-nebî

İbrahim Hanif Efendi (öl. 1211/1796’dan sonra) Manzum Siyer-i Nebî

Abdülfettah Şefkat Efendi (öl. 1242/1826), Manzum Siyer-i Nebî¹⁰⁹

1.8. CELALZADE MUSTAFA

1.8.1 Hayatı

Babası, I. Selim ve Kanûnî Sultan Süleymân devrinin bilinen ulemasından Kadî Celâleddin (öl. 935/1528-1529)’dir.¹¹⁰ Babasının adından dolayı Celalzade denilen; çağdaşı ve meslektaşı Ramazânzâde Mehmed Çelebi ismiyle bilinen, medrese talebeliği esnasında Yeşilce lakabını alan, daha

¹⁰⁸ Hafız Muhammed Zühdi, “Nazmu’s-siyer-i Zühdi”,

¹⁰⁹ Ali ÖZTÜRK, “Türk Edebiyatında Manzum Siyerler”, **H. Muhammed ve Evrensel Mesajı Sempozyumu 20-22 Nisan 2007**, İslâmi İlimler Dergisi Yay., Çorum, 2007, syf. 215-216.

¹¹⁰ M. Tayyib GÖKBİLGİN, “Celâl-zâde”, **İA**, İstanbul , C. 3, Milli Eğitim Basımevi, 1977, syf. 61.

sonra nişancılık görevine getirilen Küçük Nişancı Mehmed Paşa'dan¹¹¹ tefrik edilmek için Koca Nişancı¹¹² lakabıyla da anılan Mustafa Çelebi, Kangırı livâsına¹¹³ bağlı Tosyalıdır.¹¹⁴

Farsça nişan kelimesinden türemiş bir isim olan nişancı ve nişancılık kelimeleri, Osmanlı Devleti'nde önemli bir mesleğin karşılığı olarak kullanılmıştır. Terim olarak “*menşur, pervane, ferman, berat, tuğra ve mühür*” manalarına gelen tevkî' kelimesi de Celalzade Mustafa'nın lakabı olarak kullanılmıştır. Kendisine farklı kaynaklarda şu vasıf ve nâm ile hitap veya bahsedilmiştir: “Muvakkî‘ân-ı divânın sâhib-kemâl-i ‘âlî-meşrebidir.”¹¹⁵, “Celalzade Mîr Mustafa-i Nişânî”¹¹⁶, “Muvakkî‘-i divân-ı sultân, Celalzade Mîr Mustafa-i Nişânî”¹¹⁷, muvaqqî‘-i divân-ı sultânî, nâmı ile meşhur olan mîr-i Nişânî ki...”, “Celalzade-i tevkî‘î”¹¹⁸, “Tuğra-keş-i Divân-ı hâkânî ve pişvâ-yı ashâb-ı beyân u ma‘ânî”¹¹⁹... Kendisine Celalzade Mustafa Çelebi de denilir. Çelebi kelimesi ise “Osmanlılar'da özellikle XIV. yüzyıldan XVIII. yüzyıla kadar kültürlü yüksek tabakaya mensup olanlar, ilmiye ricali, divan şairleri, kalem erbabı, **Dîvân-ı Hümâyûn kâtipleri** gibi genel olarak okumuş, bilgili kimselere, hatta bazı gayri müslimlere verilen bu unvandır.”¹²⁰

¹¹¹ Kendisine Boyalı Mehmed Çelebi de denir. H. 975/1567-68 tarihinde Celalzade vefat edince yerine o, aynı yılın Rebi'ül-âhir ayında nişancılık makamına getirilmiştir. bkz. AKGÜNDÜZ, Ahmet; Osmanlı Kanun-nâmeleri ve Hukuki Tahlilleri, C.8, ksm. 1, İstanbul, Fey Vakfı yay., Ekim 1994, syf. 18

¹¹² Mustafa Âlî GELİBOLULU, Kütüb-i Târih-i Künhü'l-Ahbâr, haz. Ahmet Uğur vd., C.1, ksm.2, Kayseri, Erciyes Üni. Yay., no:106, 1997, syf. 1121.

¹¹³¹¹³ LATİFİ; **Tezkiretü’-şu‘arâ ve Tabsıratu’n-nuzamâ (İnceleme-Metin)**, haz. Rıdvan Canım, Ankara, AKM Yay., 2000, syf. 529. Ancak bkz. a.e syf. 29 “N nüshası “Kangırı Livâsına bağlı Tosya’dan” derken KısıÜ nüshaları “Kastamonu kurbında Tosya’dan..” tanımını yaparlar” Burada şu notu iletmek istiyoruz. Muhtemelen Kangırı Livâsı bilgisi yanlıştır. Anadolu’nun idârî ve mülkî yapısında Kangırı Livası, yani Çankırı ve civarını iken, Kastamonu Livası diye ayrı bir liva o dönemde mevcuttur. bkz. AKGÜNDÜZ, Ahmet; Osmanlı Kanun-nâmeleri ve Hukuki Tahlilleri, C.5, ksm. 2, İstanbul, Fey Vakfı yay., Ağustos 1992, syf. 16

¹¹⁴ M. Tayyib GÖKBİLGİN, A.g.e., syf. 61.; ÇELEBİ, Kınalı-zâde Hasan: **Tezkiretü’-şu‘arâ**, haz. İbrahim Kutluk, Ankara, C.2, TTK Yay., 1981, syf. 988; MÜSTAKİM-ZÂDE Süleyman Sadeddin Efendi : **Tuhfe-i Hattatîn**, nâşir. İbnü'l-emin Mahmûd Kemâl, İstanbul, Devlet Matbaası, 1928, syf. 152.; Mustafa Âlî GELİBOLULU, Kütüb-i Târih-i Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı, haz. Mustafa İSEN, Ankara, AKM Yay., 1994, syf. 278.

¹¹⁵ Mustafa Âlî GELİBOLULU, Kütüb-i Târih-i Künhü'l-Ahbâr, haz. Ahmet Uğur vd., C.1, ksm.1, Kayseri, Erciyes Üni. Yay., no:106, 1997, syf. 533

¹¹⁶ Mustafa Âlî GELİBOLULU, Kütüb-i Târih-i Künhü'l-Ahbâr, haz. Ahmet Uğur vd., C.1, ksm.2, Kayseri, Erciyes Üni. Yay., no:106, 1997, syf. 1194.

¹¹⁷ A.g.e. syf. 1069.

¹¹⁸ A.g.e. syf. 1230.

¹¹⁹ Hasan Bey-zâde Ahmed Paşa, **Hasan Bey-zâde Tarihi**, Haz. Şevki Nezihi Aykut, C.II, TTK, syf. 220.

¹²⁰ “Çelebi”; DİA, C.8, İstanbul, 1993, syf. 259.

Çocukluğu, babasının mesleği icabı Rumeli'nin çeşitli kazalarında geçmiştir. Celalzade üç erkek kardeşten en büyüğüdür.¹²¹ Kültür seviyesi ve mizaç olarak üçü de birbirine benzerdi. Kardeşlerinden Salih Çelebi de babası gibi kadıydı. Şiir ve inşâ hususunda bilinen birisiydi. Daha sonra da o da Nişancılığa terfi etmiştir. Bir diğer kardeşi Ataullah Bey'dir. Kendisi 'Atâyî mahlasıyla şairlerin önde gelenlerindendi.¹²²

1.8.1.2. Celalzade Mustafa'nın Tahsili ve Danışmendliği

Memleketi Tosya'da ilk medrese tahsilini yaptıktan sonra İstanbul'a gelen Mustafa Çelebi, Sahn-ı Seman medresesinde danışmendliğe (teaching asistant) kadar yükselmiş daha sonra müderrisliğe atanmadan Piri Paşa'nın tezkirecisi olarak devlet hizmetine girmiştir.

1.8.1.3. Celalzade Mustafa'nın Devlet Hizmetine Başlaması

Celalzade devlet hizmetine başladığında Devlet-i Âlî'nin başı Yavuz Sultan Selim'di. Osmanlı Devlet bürokrasisinde en büyük adımlar Yavuz'un dedesi Fatih Sultan Mehmet döneminde İstanbul'un fethinden sonra atıldı. Ancak Kanûnî dönemine gelinceye kadar Osmanlı bürokrasisi çok gelişmiş değildi.

Kanuni'nin ilk dönemlerinde önemli bürokratik faaliyetleri yürüten küçük bir kâtip zümresi vardı. Bu zümre hem Divan'da hem de Bâb-ı Defter'de hizmet gören ve henüz bu hizmetlerden birisinde uzmanlaşmamış ve bütün hizmetleri ortak şekilde yürüten bir grup teşkil ediyordu. 934/1527 tarihli defterlere göre tevkiye bağlı kâtiplerin yanısıra defterdara bağlı kâtipler de Divan kâtipleri arasında yer alıyordu.

XVI. yüzyılın ilk yarısında bürokratik yapı ve fonksiyonlar henüz birleşik haldeydi. Osmanlı askerî ve idarî personelinin sayısal artışına bağlı olarak Divan bürokrasisinin iş hacmi de arttı ve Osmanlı Divan ve maliye bürokrasisinde görevli bürokrat ve kâtiplerin sayısında da önemli artışlar görüldü. Kanuni döneminde Divan kâtiplerinin sayısı 18'den 37'ye yükselmiştir.

¹²¹ CELIA, J. Kerslake; "Celâl-zâde Mustafa Çelebi"; *DİA*, C.7, İstanbul, 1993, syf. 262.

¹²² Mustafa Âlî GELİBOLULU, *Kütüb-i Tarih-i Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısım*, haz. Mustafa İSEN, Ankara, AKM Yay., 1994, syf. 278.

Kitabet mesleğinde kalemlerde (büro, ofis) sıkça rastlanan görevler hakkında kaynaklarda farklı sıralamalar vardır: İpşirli'ye göre şöyledir: Aşağıdan yukarıya doğru mülazım, şakird, kâtip, hâlife, serhâlife, mübeyyiz, mümeyyiz, şerhli olarak sıralanıyordu. Bu arada mensup olunan kalemin özelliğine göre ilamcı, tezkireci, ruznâmecî, kesedar gibi ünvanlar vardı.¹²³ Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri'nde de şöyle geçer: “Kanûn-nâmede kâtipler mertebesinde sayılan tezkirecinin teşrifat itibarıyla olan mevkii şöyle tarif olunmaktadır: ‘Küttâb merâtibinde Reisü'l-küttâb, anın altına Yeniçeri kâtibi, anın altına Ruz-nâmecî, anın altına Mukabelecî, anın altına Mukataacı, anın altına Tezkireci, anın altına reis kâtipleri oturur.’¹²⁴

Klasik dönemde Osmanlı merkez bürokrasisinde kâtipler Divân-ı Hümâyûn, defterdârlık ve defterhânededen oluşan üç ana dairede çalışırlardı. Kâtipler on altıncı yüzyılın ikinci yarısına kadar genellikle medrese eğitimi almış kişilerden oluşuyordu. Daha sonraları bu bürolar kendi elamanlarını yetiştirmeye başladılar. Kâtiplerin atabilmesi için kâlem âmirinin veya başka bir devlet görevlisinin arz sunması yahut şahsın kendisinin arzuhâl vermesi gerekiyordu.¹²⁵

Celalzade Sahn-ı Semân Medresesi'nde tahsilini sürdürürken hem icâzet alma seviyesine gelmiş, hem öğrencilik hem de müderrislik yapanlara (günümüz tabiriyle araştırma görevlisi daha doğrusu teaching assistant) verilen sıfat olan dânişmendlik görevini icra ederken¹²⁶ Celalzade Mustafa, 1516'da (H. 922) Vezir Pîrî Mehmed Paşa ile Nişancı Seydi Bey'in himâyesiyle tezkirecilığe¹²⁷ getirilerek devlet hizmetine girdi. Kendisi bunu Selim-nâme adlı eserinde şöyle anlatır:

“... o devirde iki ulu kişi memleketin işlerini yürütmekte atbaşı beraber idiler. Bunlardan biri Pîrî Paşa, diğeri adâlet işlerine bakan, Seydî Bey idi. (Allah onlara rahmet etsin.) Cennet mekân pâdişah (Allah onun delilini kuvvetlendirsin.) bunların yanında bulunmasından çok memnun olup saltanatın bütün önemli işlerinde onların parlak düşüncelerinden yararlanıp hilâfetin gerekli bütün meselelerinde, isâbetli görüşlerini kabul ederdi.

¹²³ Mehmet İPŞİRLİ, Osmanlı'da İdârî Geleneğin Teşekkülü ve Tatbikatı, **XV ve XVI. Asırları Türk Asrı Yapan Değerler Tartışmalı Toplantılar Dizisi: 26**, haz. İSAV, İstanbul, 1997, syf. 210.

¹²⁴ Mehmet Zeki PAKALIN; Osmanlı Tarih Deyimleri ve Sözlüğü, c.3, İstanbul, MEB Yay. 1993, syf.491.

¹²⁵ Erhan AFYONCU, Recep AHISKALI, “Kâtip”, **DİA**, C.25, Ankara, 2002, 53-55.

¹²⁶ Mehmet İPŞİRLİ, “Dânişmend”; **DİA**, C.8, İstanbul, 1993, syf. 464-465.

¹²⁷ Maliye ile ilgili hükümleri yazarlardı.

“Bu âciz, onların sonsuz sevgi ve himâyesine mazhar olup, kemâl-i rivâyet ve saltanat adâbını öğrenmede çok dikkatli çalışmalarıyla kuvvet bulup, pâdişâha iyi bir şekilde takdim edilip, divân kâtiplerine dâhil edilerek yüce makamlara eriştim.”¹²⁸

Pîrî Paşa’nın tezkireciliğini yapan Celalzade zaman içerisinde bilgisi, kültürü ve başarısıyla dikkati çekerek Yavuz Sultan Selim döneminde Divan Kâtipliğine kadar yükselir. Dîvân’da Yavuz Sultan Selim’in dikkatini çeken Celalzade zamanla Yavuz’un hususi katipliğine kadar yükselir.

Yavuz vezirlerinden gizli tutmak istediği işlere ait yazıları Celalzade’ye yazdırırdı. Mustafa Çelebi, padişahın bizzat yazdırdığı bu fermanlarda usule aykırı gördüğü ifadelerin düzeltilmesini arz etmekten çekinmezdi:

“I. Sultan Selim vezirlerinden gizli bir şey yazdıracağı zaman, ben kimi işlerde başka türlüsünü ileri sürüp “Uygun olan böyle eylemekdir padişahım” der idim. Bir iki kez kızardı. Ben direnerek ‘saadetli padişahım ferman senindir, amma saadetli sahip-kırana uygun olan budur.’ dediğimde açılıp gülümser ‘imdi öyle yaz’ derdi .”¹²⁹

Pîrî Paşa’nın 1523’te emekliye ayrılmasıyla vezir-i azamlığa devlet işlerinde hiç tecrübesi olmaksızın doğrudan doğruya saraydan terfi ettirilen İbrahim Paşa, Celalzâde’yi geniş bilgi ve becerisi sebebiyle aynı hizmette kullandı.¹³⁰ Ancak İbrâhim Paşa, birden bire vezir-i azamlığa yükseldiği için resmi işlerden hiç anlamamaktaydı. Celalzade’nin bu konudaki görüşlerini Beyânî bize yine onun ağzından nakleder: “Sonradan Maktûl İbrâhim Paşa padişahın hareminden birden bire vezir-i azamlığa yükseldikte kâtiplerden gayetle işbilir kimse istemiş, böylece beni tezkireci edinmişti. Kendisinin işlerden haberi yoktu. Aramızda gizlice anlaşmıştık. Dinle ilgili ise benim işaretimle kadıaskere sala, padişahın malıyla ilgili ise defterdara gönderile, vezirlikle ilgili ise ben devata kaleme yapıştırdım. o da “hüküm yazılsın” buyururdu.”¹³¹

¹²⁸ CELÂL-ZÂDE, Mustafa; Selîm-nâme, haz. Ahmet Uğur, Öğr. Gör. Mustafa Çuhadar, Ankara, Kültür Bakanlığı Yay., 1990, syf. 249.

¹²⁹ Mustafa Bin Cârullah BEYÂNÎ; **Tezkîretü’ş-şu‘arâ**, haz. İbrahim Kutluk, Ankara, TTK Yay., 1997, 82 ve ۲۹۳.

¹³⁰ İsmail Hakki UZUNÇARŞILI, **Kastamonu Meşâhiri**, haz. Mustafa Eski, Ankara, 1990, syf.8.

¹³¹ Mustafa Bin Cârullah BEYÂNÎ; **Tezkîretü’ş-şu‘arâ**, haz. İbrahim Kutluk, Ankara, TTK Yay., 1997, 82 ve ۲۹۳.

1 Zilhicce 930/1524'te İbrahim Paşa, Hâin Ahmed Paşa'nın isyanından sonra incelemeler ve yeni düzenlemeler yapmak üzere Mısır'a gönderildiğinde tam kadro gitmiştir. Giderken beraberinde Rumeli Defterdarı İskender Çelebi, Ulûfeciler Ağası Hayreddin Ağa, Çavuşbaşı Sofuoğlu Mehmed ve en önemlisi de Osmanlı Kanun-nâmelerinin en meşhur müdevvini ve Osmanlı devletinin en büyük nişancı ve kanun-şinâsı olan Celâlzâde Mustafa'yı da götürdü.¹³² Bu çalışmaların sonucunda çıkarılan yeni Mısır kanunnamesinin düzenlenmesinde Mustafa Çelebi önemli bir rol oynamış olmalıdır.

Celâlzâde Mısır'dan döndükten hemen sonra reisü'l-küttâb oldu ve on yıl bu görevi sürdürdü. Reisü'l-küttâb olarak Kanunî Sultan Süleyman'ın İrakeyn Seferi'ne katılan Celâlzâde Mustafa Çelebi, Bağdat'a girildikten üç gün sonra toplanan divanın kararıyla, yolda ölmüş olan Seydi Bey'in yerine nişancılığa tayin edildi. Bu atamanın gerçekleşme tarihi olarak Feridun Ahmet Paşa'nın eserinde Hicri takvime göre 941 yılının Cemâziye'l-evvel ayının 28'i diye belirtilirken (Miladi takvime göre ise 5 Aralık 1534)¹³³ Hasan Bey-zâde Ahmed Paşa'nın tarihinde 941 yılının Rebiü'l-âhir ayının 28'i olarak geçiyor. (Miladi takvime göre 6 Kasım 1534).¹³⁴ Buna göre her iki kaynakta sadece atamanın yapıldığı ayda bir farklılık olduğu görünmektedir.

Celalzade Mustafa, Fatih Sultan Mehmet döneminde çıkarılan şu kanunu Nişancı Seydi Bey'den naklen aktarır: "Eğerçi ki fî-zamâninâ nizâm-ı ahvâl-i 'âlem muhtell olduğu gibi mekâdir-i ecnâs ismi dahi mühmeldir. Zümre-i müderrisîn sûf câme ile mevsûfîn ve saçaklı 'abâlarla ma'rûfîn olan müte'allimîn yüce yirdir ki bir beğlerbeğinin üstüne otura. Bâ'is-i takaddüm nedir? dinildükde ana nisbet, kendü 'âlim idüğini beyâna getirür. Me'a-zâlik böyle iken beyân itdüğümüz kânûnı merhûm Celalzade Mustafa Çelebî muvakkı'ân-ı dîvânın sâhib-kemâl-i 'âlî-meşrebidir ki bu hakîre takrîr itdiler. Kendüler muvaki'i kadîm Seydî Beğ-i 'adîm nakl idüp "Ebu'l-Feth-i Kerîm kânûnı böyledür" diyü tasvir itdiler."¹³⁵

XVI. yüzyılda bir nişancıda aranan başlıca iki özellik, resmi yazışmaların "inşa'sında ustalık; devlet kanunlarında uzmanlıktı. Yirmi üç yıl aralıksız olarak nişancılık hizmetinde bulunan Mustafa

¹³² Ahmet AKGÜNDÜZ, Osmanlı Kanun-nâmeleri ve Hukuki Tahlilleri, C.6, ksm. 2, İstanbul, Fey Vakfı yay., 1993, syf. 81.

¹³³ Feridun Ahmed Paşa, **Mecmua-i Münseât-ı Feridun Bey**, C. I, Takvimhane-i Âmire, İstanbul 1274, s. 592.

¹³⁴ Hasan Bey-zâde Ahmed Paşa, **Hasan Bey-zâde Tarihi**, Haz. Şevki Nezihi Aykut, C.II, TTK, syf. 111-112.

¹³⁵ Mustafa Âlî GELİBOLULU, Kütüb-i Târih-i Kühü'l-Ahbâr, haz. Ahmet Uğur vd., C.1, ksm.1, Kayseri, Erciyes Üni. Yay., no:106, 1997, syf. 533.; A.g.e. C.2, Ankara, TTK Yay., 2003, syf. 79.

Çelebi bu niteliklerin ikisine de tam olarak sahipti. Ferman, menşur-nâme gibi padişah adına çıkarılan yazılarda Celâlzâde'nin kullandığı hitaplar ve ifade biçimleri, en az XVII. yüzyılın ilk çeyreğine kadar Osmanlı bürokrasisinde örnek tutulmuştur. Kendisinden sonra düzenlenen birçok kanunnamede kanunların geçerliliği için Celâlzâde'den yetkili merci olarak bahsedildiği görülür. Sağlam bir medrese öğrenimi görmüş olan Celâlzâde, Osmanlı örfî hukukunu oluşturan kanunların yalnız birbiriyle değil aynı zamanda şeriatla bağdaşmaları yolunda çok emek vererek bu hususta Şeyhülsîlâm Ebussuud Efendi ile işbirliği yapmıştır. Osmanlı kanunlarının tutarlı ve kullanışlı bir hukuk sistemi olarak geliştirilmesinde, nişancıya "müfti-i kanun" denilecek kadar bu hukukun itibarının artmasında, hatta Sultan Süleyman'a "Kanuni" lakabının verilmesinde Celâlzâde Mustafa'nın büyük payı olduğu şüphesizdir. Hizmetleri padişah tarafından takdir edilerek has'lan o zamana kadar hiçbir nişancıya nasip olmayan 300.000 akçeye çıkarıldı. 1557'de emekli olduğunda Kanuni onu iki yönden mükafatlandırdı. Seleflerinden hiçbirine gösterilmemiş bir lütuf olarak nişancılık haslarının tamamını üstünde bıraktığı gibi törenler ve seferlerde padişahın maiyetinde bulunma şerefini bahşeden müteferrikalık rütbesine de kavuşturdu. Nev'izâde Atâi ve Peçuylu İbrahim, Celâlzâde'nin müteferrikabaşı olmasından bahsediyorlarsa da yetmiş yaşlarında bulunan ve askeri tecrübesi olmayan bir kişinin ocağın kumandanlığına getirilmiş olabileceği şüphelidir.

Celâlzâde'yi yakından tanıyan ve onun hayranı olan Gelibolulu Mustafa Ali'nin Künhü'l-Ahbâr'da anlattığına göre nişancılıktan çekilmesine Veziriazam, Rüstem Paşa'nın bir oyunu sebep olmuştur. Rüstem Paşa, Celâlzâde'yi sevmediği için kendisine, nişancılıktan çekildiği takdirde yerine o sırada divan kâtibi bulunan oğlu Mahmud'un tayin edileceğine dair söz vermiş, bunun üzerine Mustafa Çelebi istila etmiştir. Ancak yerine oğlu getirilmeyip reisülküttâblık ve defterdarlık hizmetlerinde bulunmuş olan Eğri Abdizâde Mehmed Bey tayin edilmiştir. Celâlzâde emekli olduktan sonra kaleme aldığı eserlerde kendi özgeçmişinden bahsederken bu hususu sükutla geçirterek nişancılıktan sırf yaşlılık sebebiyle çekildiği intibamı vermektedir. Müteferrika olarak katıldığı Zigetvar Seferi esnasında Eğri Abdizâde Memed'in âni ölümü üzerine yeniden nişancılığa getirilen (1566) Celâlzâde Mustafa'nın bu tayini Kanuni Sultan Süleyman'ın ölümünün gizli tutulduğu günlere

rastlamaktadır. On üç ay kadar süren bu ikinci nişancılığı ölümüyle sona ermiştir. Kaynakların hepsi Celâlzâde Mustafa'nın cömertliğinden ve şefkatinden bahsetmektedir. Eyüp'te kendisine atfen Nişancı adını alan semtte yaptırdığı bahçeli konak, âlim ve ediplerin sürekli uğradıkları bir yer olmuştu. Bu kişilerle sohbetten çok hoşlanan Mustafa Çelebi şairlerin himayesini de üstlenerek onlara yüksek câizeler verirdi. Eyüp'te evinin yakınında bir cami, bir Halveti tekkesi ve Mimar Sinan'ın eseri olan bir hamam yaptırmışsa da bunlardan yalnızca cami bugün ayakta kalmış durumdadır. Celâlzâde Mustafa'nın mezarı bu caminin bahçesinde, kendisinden önce ölen kardeşi Celâlzâde Salih Çelebi'nin kabrinin yanındadır.

Osmanlı bürokrasisinde var olan himâye geleneğinde Nevbahârzâde konumunu Celalzade Mustafa'ya borçluydu. Onun devlet hizmetine girmesi ve yükselmesi Celalzade Mustafa'nın hâmilîği ile olmuştu. Osmanlı nizam-nâmesine göre defterdârlar protokol nizamnamesinde nişancının önünde yer alırlardı. Ancak gün gelmiş aşağıda bahsi geçen hadise vuku bulmuş ve Osmanlı'da devlet işlerinde mevcut nizam-nâme böylece değişmişti.¹³⁶

“Kanunî Sultan Süleymân zamanında Koca Nişancı lakabıyla meşhur olan, Osmanlı kanunlarının tertip ve tanziminde büyük himmet ve gayreti görülen Celalzade Mustafa Bey, nişancı bulunduğu tarihte defterdarlığa tayin edilen Nevbahârzâde'nin, kanun üzre davet ve merasimde nişancıya tekaddüm etmesi icap ederken, evvelce kendisi Koca Nişancı'nın karşısında Divittarlık ettiği için eski efendisinin üst tarafında yer almak istemeyip ‘Ben dün karşısında el kavuşturup hizmet ettiğim velinimetim olan Mustafa Çelebi'ye takaddüm edemem, isterlerse azletsinler’ demiş ve padişaha arz edilen bu mesele üzerine Sultan Süleyman memnun olarak bedemâ Divân'da nişancı ve defterdardan hangisi kıdemli ise onun takaddüm etmesini emreylediğinden Koca Nişancı, defterdara takaddüm ettirilmiş ve bu tarz kanun olmuştu.”¹³⁷

“Büyük bilginlerin âciz hizmetçisi, perişan kulların en zayıfı ve kolu ve kanadı kırıkların en nahifi, Celalzade Mustafa (Allah onun kusurlarını örtsün ve lutfuyla günahlarını

¹³⁶ Baron Joseph VON HAMMER, **Osmanlı Devleti Tarihi**, trc. Mehmet Ata, haz. Mümin Çevik, Erol Kılıç, C. 6, İstanbul, Üçdal Yay., 1984, syf. 1784.

¹³⁷ Mehmet İPŞİRLİ, A.g.e. syf.109

bağışlasın.) İlk önce gençliğinde bütün ilimleri öğrenmek istemiştir. Günümüzde geçim yolları ve yaşama vasıtalarının geçerli olanı şu iki mevkidir. Biri öğretim (öğretim üyeliği)”, diğeri hâkimliktir (kadılık). Bunlardan birincisi fakirlik ve ihtiyaç gidermeye yarardı. İkincisi de sadece hüküm vermekten ibarettir. Yine birincisinin sonuçları şöhet ve bir yere intisabdır ki bunun sonu da felâkettir. Diğerin de sonucu karışık işleri hâlletmek ve zarifliktir. Bu iki mesleği seçenler dâima nefislerinin heves ve isteklerine kul olurlar.

Şüphesiz yazı sanatı sadece bol rahatlık ve huzurdan kinaye olup kalem meyvelerinin faydaları her çeşit elem üzüntüleri giderir. Huy, samimiyet ve güvenle kişisel çıkar ve aşırı isteklerden uzaklaşır, az çok verilen rızıkla yetinip bırakırsa istek ve arzuları, şüphesiz ki mutluluk derecesi ve şeref mertebesidir. Böylece ganimet arkadaşı olan bu yol, Allah’ın yardımı ve aklın önderliğinde tercih edildi.”¹³⁸

16. yüzyılın sonlarına gelindiğinde Celalzade, Kanûnî’den sonra yerine gelen oğlu II. Selim’in döneminde de önemli vazifelerde bulunmuştur. II. Selim, babası Kanûnî’nin devlet yönetimini ve ekonomi politikasını olmasa da onun döneminde oluşan yüksek seviyeli sanat ekolünü zirveye taşımıştır. Babasından sonraki iç kargaşaları sone erdirip devlet işlerinde sükûneti sağladıktan sonra devlet idaresini Sokollu Mehmet Paşa başta olmak üzere, Şeyhülislam Ebussuûd ve Nişancı Celâlzâde gibi babasının döneminden kalma üst düzey bürokratlara bırakmıştır.¹³⁹

1.8.1.4. Celalzade Mustafa’nın Kişiliği

Celalzade oldukça cömert ve eli açık birisidir. Cömertlikte Mu‘an ibni Za‘ide’den üstün, eli açıklıkta Hâtem-i Tâi’ye benzerdi.¹⁴⁰

¹³⁸ Mustafa CELAL-ZÂDE, **Selim-nâme**, haz. Mustafa Uğur, Mustafa Çuhadar, Ankara, 1000 Temel Eser: 154, Kültür Bakanlığı Yay., 1990, syf.248.

¹³⁹ Hilâl KAZAN, **XV. ve XVI. Asırlarda Osmanlı Sarayının Sanatı Himayesi**, Doktora Tezi, dnş. M. Hüsrev Subaşı, İstanbul, Marmara Üni., Sosyal Bilimler Ens., 2007, syf. 107.

¹⁴⁰ Mustafa Âlî GELİBOLULU, **Kütüb-i Târih-i Künhü’l-Ahbâr’ın Tezkire Kısmı**, haz. Mustafa İSEN, Ankara, AKM Yay., 1994, syf. 278.

Kendisi aynı zamanda sanatçıları da korur ve himâye ederdi. Türk Edebiyatı'nın meşhur şairi Fuzûlî, kendisinin bu eli açık ve cömertliğinden medet umarak meşhur Şikâyet-nâme isimli mektubun Celalzade'ye göndermiş ve ondan yardım talebinde bulunmuştur.¹⁴¹

1.8.1.5. Celalzade Mustafa'nın Edebî Yönü

Celalzade Mustafa'nın edebî yönü oldukça zengindir. Onca yoğun devlet görevleri olmasına rağmen oldukça fazla eser vermiştir.

Mustafa Çelebî, hatt-ı dîvânî ve resmi yazışmalarda kullanılan yazı stillerinde oldukça yetenekliydi.¹⁴² Onun bu yönü devlet memurluğunda hızla yükselmesinde önemli bir etken olmuştur.

Celâl-zâde'nin edebiyönü ve cömertliği ile ilgili Gazzi-Mekki Seyahatnamesinde şöyle bir anekdot da vardır: “*Ebu Eyyub-el-Ensari'de oturan bu zat henüz azledilmemişti. Kendisi ile eskidenberi tanışıyorduk. İnşada yedi tulâsı vardır. Bana padişahın idaresinde 1200 kalenin bulunduğunu söyliyerek onları tavsif ederken birisine kullandığı kelimeleri ötekisini vasfederken kullanmıyordu. Bu keyfiyet onun dereci iktidarını pek güzel gösterir. (Tarihi Âli Osman) adında bir kitabı olan bu edîb, beni davet ederek birçok ikramlarda bulundu. Nakden 100 altın lira verdiği gibi gayet güzel yünlü kumaşlar, fevkalâde mükemmel elbiseler de hediye etti.*”¹⁴³

Kendisinin her eserinde kendisine ait birçok kısa şiirde bulunmaktadır. Kendisi hem devlet görevinde hem de edebî yönde gayet verimli hizmetleri olmuştur. “Çift yönlülüğün bir diğer örneği de Kanunî devrinde görülür. Sultanın nişancılarından olan Celâl-zâde Mustafa Çelebi (ö.957/1567), devrinde herkesin hürmet ettiği bir şahsiyetti. Hayli zengindi ve her türlü ihtiyaç sahibi kapısına geldiğinde istediğini alırdı. Bu nedenle pek çok şair onun bu cömertliğinden istifade etmiştir. İnşâsının güzelliği yanında kendisi de aynı zamanda tanınmış

¹⁴¹ Abdülkadir KARAHAN, **Fuzûlî'nin Mektupları**, İstanbul, İbrahim Horoz basımevi, 1948, syf. 4-15.

¹⁴² İsmail Hakkı UZUNÇARŞILI, **Kastamonu Meşâhiri**, haz. Mustafa Eski, Ankara, 1990, syf.7.

¹⁴³ Ekrem KÂMİL, “Gazzi-Mekki Seyahatnamesi”, **Tarih Semineri Dergisi**, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Yayınları, s. 1/2, İstanbul, 1937, syf. 77-78.

bir şairdi. Rivayete göre, padişaha sunduğu kasideler için kırk beş bin altın aldığı söylenmektedir.”¹⁴⁴

Kardeşi Salih Çelebi’nin mezar taşında yazılı manzume Celalzade Mustafa’ya aittir.¹⁴⁵

Onun edebî yönünü beğenmeyenler de vardır. Beyânî Tezkîre’sinde “Düz yazısıyle ünlü idi; lâkin düzyazısı söz kalabalığıdır. Ustaca değildir, bayağıdır.” diye yazar.¹⁴⁶

1.8.2. Eserleri

1.8.2.1 Tabakâtü’l-memâlik ve Derecâtü’l-mesâlik

Kanûnî Sutan Süleyman döneminin 1555 yılına kadarki olaylarını ihtiva eder. Bazı bölümlerine Fetihnâme-i Rodos, Mohaçnâme ve Fetihnâme-i Karaboğdan adlarıyla aynı olarak da tesadüf edilmektedir. Birkaç aşamada yazıldığı ve ilk kısmının 1534’e kadar tamamlandığı anlaşılan Tabakâtü’l-memâlik son şeklini Celâlzâde’nin emekli oluşundan sonra en geç 968’te (1561) almıştır. Eserin tıpkıbasımı Petra Kappert tarafından yapılmıştır.¹⁴⁷

Tabakâtü’l-memâlik, otuz tabaka ve üç yüz yetmiş beş derece üzerine tertip olunmuştur. Bu otuz tabakanın yirmi dokuz tabakası saray, hazine, merkez teşkilatı, kapıkulu ocakları, geri hizmette müstahdem askeri ocaklar, donanma, eyaletler ile İstanbul’daki dini, ilmi ve içtimai tesisler ve saireye ait olup otuzuncu tabaka ise Kanuni Sultan Süleyman zamanındaki vekaiye ve 966’da (1559) Süleymaniye camii inşaatının sonuna kadar

¹⁴⁴ Hilâl KAZAN, **XV. VE XVI. Asırlarda Osmanlı Sarayının Sanatı Himayesi**, Doktora Tezi, dnş. M. Hüsrev Subaşı, İstanbul, Marmara Üni., Sosyal Bilimler Ens., 2007, syf. 18.

¹⁴⁵ “**Celâl-zâde Mustafa Çelebi**”; DİA, C.7, İstanbul, 1993, syf. 263.

¹⁴⁶ Mustafa Bin Cârullah BEYÂNÎ; **Tezkîretü’ş-şu‘ârâ**, haz. İbrahim Kutluk, Ankara, TTK Yay., 1997, syf. 83 ve ۲۹۳.

¹⁴⁷ Mustafa CELÂL-ZÂDE, **Geschichte Kanunis von 1520 bis 1557**, haz. Petra Kappert, Wiesbaden: Wiesbaden : Franz Steiner Verlag, 1981, s. X, 181, 528. Bu eserin fotokopi nüshası İSAM kütüphanesinde 956.0724 CEL.T arşiv numarasıyla kayıtlıdır. Eserin tıpkı basımından önceki 181 sayfalık kısmında Almanca olarak Celalzade hakkında bilgi, eserin nüshaları, sayfa sayfa tıpkı basımda yer alan konu başlıkları, Arap alfabesiyle gösterilen nüsha farkları, Arap alfabesiyle özel isimler indeksi yer alır. ; Celia J. KERSLAKE, “Celâlzâde Mustafa Çelebi”, DİA, C.7, İstanbul, 1993, syf. 261

gelmektedir; fakat Tabakâtü'l-memâlik baş tarafında fihrist hâlinde zikredilen ve pek mühim olan yirmi dokuz tabakayı havi cilt bugüne kadar görülmemiştir.¹⁴⁸

1.8.2.2. Mohaçnâme :

Müellif eserin başlığını Tabakâtü'l-memâlik ve derecât'ül-mesâlik olarak belirtmekle birlikte daha sonraki bazı kaynaklarda Derecâtü'l-mesâlik fî tabakâti'l-memâlik diye, Keşfü'z-zünûn'da ise Târih-i Âl-i Osmân diye yazar.¹⁴⁹

Kanûni Sultan Süleyman döneminde Osmanlı ordusunun Macar ile 20 Zilkade 932/28 Ağustos 1526'da yapmış olduğu muharebeyi tasvir eden bu eser neredeyse Tabakâtü'l-Memâlik'in Mohaç bölümünün kopyasıdır. Celâlzâde muhtemelen bu eseri Tabakâtü'l-Memâlik'ten evvel yazmış ve Tabakâtü'l-memâlik'e bazı düzenlemeler yaptıktan sonra eklemiştir. Üniversite Kütüphanesinde 2623 numarada bulunan Mohaçnâme orta kıtada güzel talik ile yazılmış olup yüz yetmiş bir varaktır.

1.8.2.3. Rodos Fetihnâmesi (Fetihnâme-i Rodos)

Ortaçağ İslâm dünyasında hükümdarlar, ülke sınırları içinde ve dışında nüfuzlarını ve iktidarlarını göstermek için süslü dille yazılmış mektup ve fermanlar göndererek kazandıkları zaferleri duyurmak isterlerdi. Genellikle sefaret heyetleri aracılığıyla ve ganimet olarak alınmış hediyelerle bazen de savaşta öldürülenlerin başları ve alınan esirlerle birlikte gönderilen bu mektuplar dost devletler için bir müjde, düşman devletler için ise bir tehdit şeklindeydi.¹⁵⁰ Bu fetihlerin herkesçe bilinmesi için fetih sırasında meydana gelen vakalar edebî dille anlatan eserler yazılırdı. Bunlar bazen bir tarih kroniği içinde bir bölüm olarak da yer almıştır.¹⁵¹

¹⁴⁸Funda DEMİRTAŞ, “Celâl-zâde Mustafa Çelebi, Tabakâtü'l-memâlik ve Derecâtü'l-mesâlik”, **Yayımlanmamış Doktora Tezi**, dan. Prof. Dr. Şefaettin Severcan, Kayseri, Erciyes Üni., Sosyal Bilimler Ens., Ocak, 2009, syf. XLVIII-CVII.

¹⁴⁹ Abdülkadir ÖZCAN, “Tabakâtü'l-memâlik”, **DİA**, C.39, İstanbul, 2010, syf.301.

¹⁵⁰ Mustafa FAYDA, “Fetihnâme”, **DİA**, C.12, İstanbul, 1995, syf.470.

¹⁵¹ Hasan AKSOY, “Türk Edebiyatında Fetihnâmeler”, **Türkler**, edit. Hasan Celal Güzel vd., C.11, Ankara, 2002, syf.800.

Bu eser, Kanunî Sultan Süleyman'ın 6 Safer 929'da (25 Aralık 1522) Rodos Adası'nın zabtından bahseden bu eser tetkik edilince Tabakâtül-memâlik'teki Rodos fethinin muhtasarı olduğu görülüyor. Yazarı kataloglarda geçmeyen fetihnâme-i Rodos yazmaları da mevcuttur. Bu eserin İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesinde küçük kıtada 501 ve 2628 kayıt numaralı iki ayrı nüshası olduğu gibi Nûr-ı Osmâniye ve Üsküdar'da Selim Ağa Kütüphanelerinde de birer nüshası vardır. Bu eser biraderi Salih Çelebi'nin aynı isimli eseriyle karıştırılmıştır.

Eserin sade ve bozuk bir dille yazılmış olması ve küçük bir kıtada yazılmış olması Tabakâtü'l-memâlik'teki Rodos bölümünün müsveddesi olma ihtimalini güçlendirmektedir. Muhtemelen, Celâlzâde bu fetihnâme'yi Tabakâtü'l-memâlik'ten önce yazmış ve Rodos bölümünün müsveddesi olarak gördüğü bu bölümü Tabakâtü'l-memâlik'e uyarlamıştır.

Tabakâtü'l-memâlik içindeki Rodos Fetihnâmesi'ne bakacak olursak, bu eser Tabakâtü'l-memâlik içinde 31 sahifelik bir kısımdır. Tabakâtü'l-memâlik içinde yer alan fetihnâmenin dili üslup itibariyle fasih değildir. Ancak bu eserin Celâl-zâde'ye ait olmadığına bir delil olarak gösterilmemelidir.¹⁵²

Bu eserin bir nüshası da Nişânî¹⁵³ mahlasıyla Almanya Millî Kütüphanesi Türkçe Yazmaları Bölümü'nde Hs.or.oct.957 Staatsbibliothek, Berlin'' arşiv numarasıyla kayıtlıdır. Eser 56 varak 11 satır olup Nesih hattıyla yazılmıştır.¹⁵⁴

1.8.2.4 Fetihnâme-i Karaboğdan (Gazavat-ı Sultan Süleyman)

Celâlzâde'nin nişancılığı esnasında 945'te (1538) yapılan bu sefere ait malûmat Tabakâtü'l-memâlik'te tamamen vardır. Birer nüshası Ayasofya Kütüphanesinde 3319 ve Süleymaniye Kütüphanesi Esat Efendi kitapları arasında 2315 numaralarda bulunmaktadır.

¹⁵² Funda DEMİRTAŞ, "Celâl-zâde Mustafa Çelebi, Tabakâtü'l-memâlik ve Derecâtü'l-mesâlik", **Yayımlanmamış Doktora Tezi**, dan. Prof. Dr. Şefaettin Severcan, Kayseri, Erciyes Üni., Sosyal Bilimler Ens., Ocak, 2009, syf. XXXII-XXXIV.

¹⁵³ Hasan Bey-zâde tarihinde Celâlzâde'nin bu mahlasını Hicri 698-699/M. 975 senesinde aldığı belirtilir. bk. Hasan Bey-zâde Ahmed Paşa, **Hasan Bey-zâde Tarihi**, Haz. Şevki Nezihi Aykut, C.II, TTK, syf. 220.

¹⁵⁴ http://yazmalar.gov.tr/detay_goster.php?k=117709

Anlaşıyor ki Celalzâde yukarıda zikredilen dört eseri ayrı ayrı yazmış ve daha sonra Tabakâtü'l-memâlik'te toplamıştır.

“Fetih-Nâme-i Karabogdan metninde Karabogdan seferi yirmi dördüncü derecede, mevcut Tabakâtü'l-Memâlik metninde ise otuz üçüncü derecede anlatılmaktadır. Fetihnâme-i Karaboğdan metninin başlığı olarak değerlendirilebilecek bu ifadede o sene içerisinde denizlerde yapılan cihadın da bahsi geçmekte, mevcut Tabakâtü'l-Memâlik metninde ise geçmemektedir. Bütün bunlar kaleme alınma tarihi ve içeriği tam olarak tespit edilemeyen, mevcut Tabakâtü'l-Memâlik metni gibi tabaka ve derece esasına göre tanzim edilen müsvedde bir Tabakâtü'l-Memâlik metninin varlığına işaret sayılabilir. Fetih-nâme-i Karaboğdan metni de Tabakâtü'l-Memâlik olarak bilinen bu eserin ilgili bölümünün kopyası veya müsveddesi olarak değerlendirilebilir.”¹⁵⁵

1.8.2.5. Selimnâme (Meâsir-i Selim Hânî)

Selimnâme, Osmanlı tarih literatüründe I. Selim (Yavuz Sultan Selim) ile II.Selim'in hükümdarlık yıllarının anlatıldığı manzum, mensur ve manzum-mensur karışık eserlere verilen addır. Bilindiği kadarıyla yalnız Kazasker Vusulî Mehmed Çelebi'nin Selimnâmesi II.Selim ile ilgili olup diğer Selimnâmeler I. Selim'i anlatmaktadır.¹⁵⁶ Padişah adlarını taşıyan bu tür eserlerin yazılması geleneği ilk defa Yavuz Sultan Selim döneminde başlamıştır.¹⁵⁷

Celalzâde Mustafa Çelebi 922/1516'da divân katibi olarak devlet hizmetine girdiği için Sultan Selim Devriyle alakalı tanık olmadığı veya iç yüzünü bilmediği hadiselerin birçoğunu vezir-i Azam Pîr-i Paşa'dan nakletmiştir.¹⁵⁸

¹⁵⁵ Funda DEMİRTAŞ, “Celâl-zâde Mustafa Çelebi, Tabakâtü'l-memâlik ve Derecâtü'l-mesâlik”, **Yayımlanmamış Doktora Tezi**, dan. Prof. Dr. Şefaettin Severcan, Kayseri, Erciyes Üni., Sosyal Bilimler Ens., Ocak, 2009, syf. XXXVI.

¹⁵⁶ Mustafa ARGUNŞAH, “Türk Edebiyatında Selimnameler”, **Dil ve Edebiyat Yazıları**, Kesit Yay., 2012, syf. 183.

¹⁵⁷ Ahmet UĞUR, “Selimnâme”, DİA; C.36, İstanbul, 2009, syf. 440-441.

¹⁵⁸ Funda DEMİRTAŞ, “**Celâl-zâde Mustafa Çelebi, Tabakâtü'l-memâlik ve Derecâtü'l-mesâlik**”, Doktora Tezi, Dan. Prof.Dr. Şefaettin Severcan, Kayseri, Erciyes Üni., Sosyal Bilimler Ens., Ocak, 2009, syf. XXXVI.

Pîr-i Paşa idi zât-ı mükemmel

Zekâ vü fazl ile ol idi ekmel

Ebû Bekr-i Sıddîkin nesli idi

Hidâyet ni‘metiyle besli idi

Anun takrîridir mestûr olanlar

Lisân-ı sıdk ile mezkûr olanlar

Rivâyet eylediler mâcerâyı

Ko bi’llâh sâmi’an çûn-ı çerâyı¹⁵⁹

Yazar, bu eseri Kanûnî devrinde ve yetmiş yaşlarında yaşlılıktan dolayı reisü’l-küttablık görevinden emekliye ayrılarak müteferrikalık ile iktifa etmiş ve bu eseri bu sırada yazmıştır. Hacim bakımından da bu eser diğer Selim-nâmelerden daha geniştir. Eser, Yavuz Sultan Selim’in doğumuyla başlar ve hiçbir olayı atlamadan onun ölümüyle sonlandırır.¹⁶⁰

Selimnâme'nin 3 Safer 998'de (12 Aralık 1589) Mustafa Çelebi'nin oğlu Mahmud Çelebi tarafından istinsah edilmiş bir nüshası İstanbul Arkeoloji Kütüphanesi'nde 362 numarada bulunmaktadır. Selimnâme'nin diğer nüshaları; Topkapı sarayı revan köşkü

¹⁵⁹ CELÂL-ZÂDE MUSTAFA, “**Selim-nâme**”, haz. Ahmet Uğur, Mustafa Çuhadar, MEB, İstanbul, 1997, syf. 54.

¹⁶⁰ CELÂL-ZÂDE MUSTAFA, “**Selim-nâme**”, haz. Ahmet Uğur, Mustafa Çuhadar, MEB, İstanbul, 1997, syf. 9. Eserin konusu Uğur ve Çuhadar’ın hazırladığı eserde Selim’in doğumuyla başlar derken, DİA’nın Selimnâme maddesinde “eser Selim’in Trabzon valiliği ile başlamaktadır” der. Ahmet UĞUR, “Selimnâme”, DİA, C. 36, İstanbul, 2009, syf. 441.

kitapları arasında 1274 ve hazine kitapları arasında 1415¹⁶¹ numaralarda bulunduğu gibi, Dresden 350 ve Londra British Museum Kütüphanesinde numara Add 7848'de¹⁶² vardır.¹⁶³

Bu eser, 23 fasıldan oluşmaktadır. Bu 23 bölümden önce Allah'a hamd edildikten sonra Hz. Peygamber'in bazı hadisleriyle birlikte 4 büyük halife ve bazı İslam büyüklerinden hikâyeler anlatılır. Eserin ilk faslında Sultan Selim'in menkıbeleri ve hasletleri yer alır. Daha sonra ikinci faslda Sultan Selim'in Trabzon Valiliği ile devam eder.¹⁶⁴

Selimnâme, Selim'in cülûsuna kadar ki bölümünün tenkitli metni ve İngilizce tercümesi Oxford Üniversitesinde Celia J. Kerslake tarafından doktora tezi olarak hazırlanmıştır. Eserin tamamı ayrıca önce Kültür Bakanlığı¹⁶⁵ tarafından sonra da Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlanmıştır.¹⁶⁶

1.8.2.6. **Mevâhibü'l-hallak fî Meratibi'l-ahlâk/ Enîsü's-Selâtîn ve Celîsü'l-Havâkîn**

İyi ve kötü huyların fayda ve zararlarından bahseden bu eser elli altı bab ve bir hatime üzerine tertip edilmiştir. Celâlîzâde, bu eserini emekli olduktan sonra yazarak Sultan Süleyman'a ithaf etmiştir. Eserin mukaddimesinde esmâ-i hüsnâ şerhi ve sonunda Hazreti Peygamber'e salavât vardır. Mustafa Çelebi, bu eserini bazı kısımlarını bizzat tezkire sahibi Âşık Çelebi'ye okumuştur. Celâlîzâde'nin bu eserinde de kudreti kalemiyesi görülür. Mevâhibü'l-Hallak üç padişah (Süleyman, Selim, Murad) tarafından mütalaa edildiği için Enîsü's-selâtîn ve Celîsül-havâkîn diye meşhur olmuştur. Mevâhibü'l-hallak'ın 964 (1557) tarihinde yazılmış bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesinde Aşir Efendi kitapları arasında 174 numarada; ayrıca Almanya Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları Ms.or.quart. 1272 arşiv

¹⁶¹ http://yazmalar.gov.tr/detay_goster.php?k=93639 Bu nüsha 274 varak ve 23 satır olup nesih hattıyla aharlı kalın kağıta yazılmıştır.

¹⁶² http://yazmalar.gov.tr/detay_goster.php?k=90823 Bu nüsha 494 varak, 15 satır olup Nestalik hattı ile yazılmıştır.

¹⁶³ İsmail Hakkı UZUNÇARŞILI, "Onaltıncı Asır Ortalarında Yasamış Olan İki Büyük Şahsiyet, Topyalı Celâl Zâde Mustafa ve Salih Çelebiler", **Belleten**, C. XXII, S. 87, Temmuz 1958, s. 409.

¹⁶⁴ CELÂL-ZÂDE MUSTAFA A.e, syf. 11-60.

¹⁶⁵ Ahmet UĞUR, "Selimnâme", **DİA**, C. 36, İstanbul, 2009, syf. 441.

¹⁶⁶ CELÂL-ZÂDE MUSTAFA, A.g.e.

numarasında 1123 (1711) tarihinde Kahire’de Ahmed Kethudâ Parmaksız tarafından istinsah edilmiş bir nüshası daha bulunmaktadır. Yine Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları’nda H.S. 370 arşiv numarasıyla kayıtlı; Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları’nda Tasavvufî Türkî Halil Ağa 3 arşiv numarasıyla, yine aynı yerde 1161 (1748) tarihli Ahlakî Türkî Talat 30 arşiv numarasıyla kayıtlı ve Ahlakî Türkî Talat 6 1114 arşiv numarasıyla kayıtlı Hüseyin b. Abdullah tarafından 1114 (1703) tarihinde istinsah edilmiş bir nüshası ve bunun gibi daha birçok nüshası vardır. Bazı kütüphanelerde de birer nüshası vardır.

Uzun bir mukaddimesi bulunan *Mevâhibü’l-Hallâk* su şekilde tertip edilmistir: 1- Mertebe-i î mân, 2- Mertebe-i ahlâk, 3- Mertebe-i sıdk, 4- Mertebe-i ibâdet, 5- Mertebe-i ihlâs, 6- Mertebe-i duâ, 7- Mertebe-i hayâ, 8- Mertebe-i tevekkül, 9- Mertebe-i rızâ, 10- Mertebe-i emânet, 11- Mertebe-i saâdet, 12- Mertebe-i akl, 13- Mertebe-i sükr, 14- Mertebe-i sabr, 15- Mertebe-i ulüvv-i himmet, 16- Mertebe-i edeb, 17- Mertebe-i tevâzu, 18- Mertebe-i afv, 19- Mertebe-i saltanat, 20- Mertebe-i vezâret, 21- Mertebe-i adâlet, 22- Mertebe-i mesveret, 23- Mertebe-i secâat, 24- Mertebe-i isnân u sahâvet, 25- Mertebe-i ilm ü suhan, 26- Mertebe-i nasîhat, 27- Mertebe-i kitmân-ı esrâr, 28- Mertebe-i iffet, 29- Mertebe-i hilm, 30- Mertebe-i vefâ, 31- Mertebe-i sefakat, 32- Mertebe-i riâyet-i hakk, 33- Mertebe-i azm, 34- Mertebe-i hazm, 35- Mertebe-i gayret, 36- Mertebe-i ferâset, 37- Mertebe-i hayrât u müberrât, 38- Mertebe-i teyakkuz u hayret, 39- Mertebe-i teennî ü teemmül, 40- Mertebe-i hıkd u hased, 41- Mertebe-i mücaleset-i ahyâr, 42- Mertebe-i igtinam-ı fursat, 43- Mertebe-i sebat, 44- Mertebe-i izz ü züll, 45- Mertebe-i cidd ü cehd, 46- Mertebe-i samt u sükût, 47- Mertebe-i betâlet, 48- Mertebe-i mezemmet ü gaybet, 49- Mertebe-i riâyet-i ahd, 50- Mertebe-i nef ü zarr, 51- Mertebe-i siâyet ü nemimet, 52- Mertebe-i incâh-ı hâcât, 53- Mertebe-i siyâset, 54- Mertebe-i tama, 55- Mertebe-i tahâret, 56- Mertebe-i salavât.

Mustafa Çelebi’nin bu eserinde de kaleminin kudreti görülmektedir. Her mertebeye izah

edildikten sonra o merteye ile ilgisi olan ayet, hadis, hikmetli söz ve hikâyeler zikredilerek okuyucuya bilgi verilmektedir.¹⁶⁷

1.8.2.7 Hediye'tü'l-mü'minin

Celâlzâde, Mustafa Çelebi'nin risale şeklinde birtakım münasip hikâyelerle, tevhidi, Peygamber sevgisini, ciharyâr-ı güzîn evsâfını, iyi ahlâkı Allah'a kalben bağlılığı ve en sonunda da hafîd-i peygamberî İmam Hasan ve İmam Hüseyin haklarındaki hürmeti beyan etmiş olup kısmen mensur ve kısmen manzumdur. 26 varak olan bu eserin nesih hatla yazılmış bir nüshası Üniversite kitapları Türkçe yazmaları arasında 7204 numarada bulunmaktadır. Risalenin en sonunda "Nişani hâkrah-ı Mustafa'dır." mısraı vardır.¹⁶⁸

1.8.2.8. Cevâhirü'l-ahbâr fî Fezâili'l-Ahyâr :

Arap edip ve müelliflerinden Ebi Hafs Sirâcüddin Ömer ibn İbrahim el-Ensârî'nin Yusuf Peygamber kıssasına dair olan Zehrü'l-kimâm fî kıssât-ı Yûsuf aleyhi's-selâtu ve's-selâm adındaki on yedi meclis üzerine tertip edilen Arapça eserinin tercümesidir. Tercümenin sonunda eserin 23 Ramazan 972/24 Nisan 1565 tarihinde tamamlandığını bildiren bir manzume bulunmaktadır. Nefis bir nüshası Nûr-ı Osmaniye kitapları arasında 2356 numaradadır.

Cevahirü'l-ahbâr tercümesi on yedi meclis üzerinde tertip olunup her meclisin sonu manzumdur. Celâlzâde bu tercümeyi Sultan Süleyman'ın oğlu Şehzade Selim "ikinci Selim" namına tercüme etmiştir. Tercümenin son yaprağında Kanuni Sultan Süleyman'ın mührü vardır. Saray kitapları arasından çıkarılarak Nûr-ı Osmaniye Kütüphanesine verilmiştir. Eserin yazısı güzel nesih, cilt ve kabı fevkalâde sanatlıdır ve üç yüz elli sahife kadardır. Tercümenin

¹⁶⁷ Funda DEMİRTAŞ, "Celâl-zâde Mustafa Çelebi, Tabakâtü'l-memâlik ve Derecâtü'l-mesâlik", Doktora Tezi, Dan. Prof.Dr. Şefaettin Severcan, Kayseri, Erciyes Üni., Sosyal Bilimler Ens., Ocak, 2009, syf. XXXIX-XL.

¹⁶⁸ Funda DEMİRTAŞ, A.g.e., syf. XLII.

diğer bir nüshası tercüme-i Zelirü'l-kimam ismi altında üniversite kitapları Türkçe yazmaları arasında 787 numaradır.¹⁶⁹

1.8.2.9. Kanunnâme:

İkinci Selim devrindeki *Merkezî ve Umumî Kanunnâmeler* dört tanedir. Bunlardan ilk üçü tamamen Celalzade Mustafa tarafından tedvin edilen ve daha sonraki bütün hukukî düzenlemelere kaynaklık eden kanunlardır. Son kanunnâme ise II. Selim devrine ait bir Bütçe Kanunnâmesidir.

Başta Hammer olmak üzere bazı araştırmacılar her ne kadar Kanun-ı Cedid'in II. Selim devrinde tedvin edildiğini iddia ederlerse de o devirde tedvin edilmemiştir. Belki temeli Ebussuud tarafından atılan bu Kanunnâme, II. Selim devrinde Celalzade ve daha sonraki dönemlerde ise Okçuzâde, Hamza Paşa, Yahya Efendi ve benzeri kanun ve fetva adamları tarafından devamlı yenilenen ve nihayet 1084 tarihinde bu yenilemeye son verilen anonim bir Kanunnâmedir.

Bütün yazma kütüphanelerde Celalzade Kanunu diye bilinen ve kayıtlara geçen çok sayıda Kanunnâme mevcuttur. Nüshaları yüzleri bulur. Bunlar aslında üç ayrı Kanunnâme'nin farklı nüshalarıdır. Temel hükümleri aynı olmakla birlikte aralarında ciddi hüküm ve muhteva farklılıkları vardır. Birinci Kanunnâme tamamıyla ve doğrudan Celalzade tarafından tedvin olunmuştur. İkinci ve üçüncü Kanunnâmeler ise Celalzade'nin tedvin ettiği hükümleri daha sonraki nişancılar veya reisü'l-küttablar tarafından tanzim edilerek vücuda getirilmiştir.

Celalzade tarafından tanzim ve tedvin olunan ve II. Selim devrinin en önemli hukukî düzenlemesini oluşturan Birinci Kanun-nâme, tamamen Celalzade'nin eseridir. Önemli bazı nüshaları şunlardır:

- 1) Süleymaniye Kütüphanesi, Reisü'l-küttâb Mustafa Efendi, no: 1004, vrk. 1/b-29b'deki nüshadır.

¹⁶⁹ Funda DEMİRTAŞ, "Celâl-zâde Mustafa Çelebi, Tabakâtü'l-memâlik ve Derecâtü'l-mesâlik", **Yayımlanmamış Doktora Tezi**, dan. Prof. Dr. Şefaettin Severcan, Kayseri, Erciyes Üni., Sosyal Bilimler Ens., Ocak, 2009, syf. XLII-XLIII.

- 2) Es'âd Efendi, no: 851, vrk. 23-48'de bulunan nüshadır. Ayrıca aynı bölümde no: 3812, vrk. 127-136'da benzeri nüsha bulunmaktadır.
- 3) Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya, no: 2894, vrk. 62/101'de bulunan nüshadır.
- 4) Süleymaniye Kütüphanesi, Erzincan, no:144, vrk. 104-105'de Kanunnâmeden bazı hükümler bulunmaktadır.
- 5) Süleymaniye Kütüphanesi, Harput, no: 283 vrk. 239-255'de bulunan nüshadır.
- 6) Süleymâniye Kütüphânesi, Hacı Mahmûd, no: 913, vrk. 16-50'de bulunan nüshadır.
- 7) Süleymaniye Kütüphanesi, yazma Bağışlar, no: 1202'deki nüshadır.

Bu Kanunnâmenin muhtevası özetle şudur: Yayalar ve yayabaşları; müsellemler; yörükler; voynuklar gibi askerî sınıfla alakalı derli toplu hükümler içermektedir. Daha sonra çeltük ile ilgili uzun uzadıya hükümler sevk olunmaktadır. Bunu müteferrikalar, çingeneler, muhtelif gruplara ait timar ve zeametler, pençik, vakt-i hasad, beylerbeyiler, sancak beyleri, ve benzeri taifelere veya bunların oğullarına verilecek hâs, ze'âmet ve timarlar; beylerbeinin aldığı rüsûm; Yeniçerilerin timara çıkma yolları; kadınların alacağı resimler ve benzeri çeşitli konulara dair hükümler içermektedir. Kanunnâmede yer alan bütün hükümler tamamen timar nizamını ilgilendirmektedir.¹⁷⁰

Celâlzâde'nin Kanûnî döneminde de tetip ve tedvin eylediği Kanunnamesi vardır. Kataloglarda “Âyîn-i Kavâ'id-i Cihân-bânî ve Kavânin-i Örfiyye-i Osmânî” adıyla geçen bu Kanunname Celâlzade tarafından düzenlenmiştir. Akgündüz'ün yararlandığı nüshanın başında şöyle bir bilgi vardır: “Bu Kanunnâme, sâbikan Amasya'da müftü olan Ayas Efendi'den alınmıştır. Anlar dahi Vilâyet-i Rumı tahrir eyleyen Ömer Beğ'den almışlar. Sıhhatinde şübhe yokdur. Aslı ile dahi mukâbele olunmuşdur. Ba'dehû Nişancı Hamzza Paşa Kanunnâmeleriyle dahi mukabele olunmuşdur. Sahihdir. Merhum Celâl-zâde yazduğıdur.”

¹⁷⁰Ahmet AKGÜNDÜZ, Osmanlı Kanun-nâmeleri ve Hukuki Tahlilleri, C.7, ksm. 2, İstanbul, Fey Vakfı yay., Mart 1994, syf. 221.

Yeni tertip olunan bu Kanun-ı Osmânî, muhteva, tertip ve hatta hükümleri yönünden II. Beyazid'e isnat olunan Kanun-ı Osmânî'ye benzemektedir. Kanunnâme üç bâb, 17 fasıl ve 252 maddeden ibarettir.¹⁷¹

1.8.2.10. Tarih-i Kale-i İstanbul ve Mâbed-i Ayasofya (Tuhfetü'l-mülûk):

Farçadan tercüme edilmiş küçük bir eser olup İstanbul Belediyesi Kütüphanesinde Muallim Cevdet kitapları yazmaları arasında küçük tasnifli kısımda Hicri 975 tarihli 138 numaralı mecmuanın 67-100 varakları arasındadır. Ayrıca Celâlzâde ait olduğunu düşündüğümüz yazarı katalogda kaydedilmemiş olan diğer bir nüshası da Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları bölümünde Tarihi Türkî 222 arşiv numarasıyla kayıtlıdır. İçinde bulunduğu eserin 109-120. varakları arasında nesih yazısıyla yazılmış 21 satırdan müteşekkil bir eserdir.¹⁷²

Eserin içindekiler şöyledir: Mukaddime, Sultan Süleyman-ı Medh ü Senâ, huruf-ı hece tertipli bir kasideden bir ahababının Farsça olarak vermiş olduğu bu risale ve sonra Padişah Justinyen vakıası, Ayasofya'nın binası, Ayasofya'nın binası hakkında İmparator'un rüya görmesi, Ayasofya'nın kubbesi ve ziyneti, Baba Cafer'in medhi, İmparator'un Ayasofya camii mimarına gazap etmesi.¹⁷³

1.8.2.11. Mensur Şehname Tercümesi:

Kütüphane katalogunda görememize rağmen **Osmanlı Müellifleri**'nde geçtiği şekliyle *"Millet Kütüphanesinde mevcut olup terceme edeni tasrih edilmeyen diğer bir tercemede terceme sahibinin de (Mensur Şehname Tercemesi) olduğu zikredilmiştir."*¹⁷⁴ Özellikle

¹⁷¹ Ahmet AKGÜNDÜZ, "Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri", C.4, ksm. I, Fey Vakfı Yay., İstanbul, 1992, syf. 361-362.

¹⁷² http://yazmalar.gov.tr/detay_goster.php?k=89679

¹⁷³ Funda DEMİRTAŞ, "Celâl-zâde Mustafa Çelebi, Tabakâtü'l-memâlik ve Derecâtü'l-mesâlik", **Yayımlanmamış Doktora Tezi**, dan. Prof. Dr. Şefaettin Severcan, Kayseri, Erciyes Üni., Sosyal Bilimler Ens., Ocak, 2009, syf. XLV.

¹⁷⁴ Bursalı MEHMET TAHİR EFENDİ, "Osmanlı Müellifleri 1299-1915" C.3, Meral Yay., İstanbul, 1975, syf. 38.

Topkapı Kütüphanesinde yazarı katalogda tasrih edilmeyen 1520 ve 1521 numaralarda kayıtlı 1544 ve 1546 tarihli iki ayrı Şehname Tercümesi Celâlzâde'ye ait olabilir düşüncesindeyiz.

1.8.2.12.Tercüme-i Me'âricü'n-nübüvve

Doktora tezi olarak çalıştığımız Celâlzâde'nin bu eseri Molla Miskin diye tanınan Horasanlı Muinüddin Muhammed b. Abdullah el-Ferâhî'nin (öl. 1547) Me'âricü'n-nübüvve fî medârici'l-fütüvve adlı Farsça siyer kitabının Türkçe tercümesidir Celâlzâde Me'âriacü'n-nübüvve'yi nişancı bulunduğu sırada tercüme etmiştir:

*“Nişancı iken Me'âricü'n-nübüvve nâm vâsf-ı resûlde bir kitâbı inşâ-yı latîf ve ibdâ-ı nazîf ile Fârsî'den terceme idüp çok hüner harc ve haylî ma'ârif derc itmîşlerdür.”*¹⁷⁵

Eserin üzerinde çalıştığımız kısmı bir mukaddime ile başlar. Daha sonra ilk olarak Nûr-ı Muhammedî'nin yaratılması ve bu nûrun ilk insan ve peygamber Hz. Âdem'den başlayarak diğer peygamber ve eşlerine intikali anlatılır. Bu sırada bazı peygamberlerin kıssaları anlatılır. Daha sonraki kısımda Hz. Peygamber'in doğumu ve nübüvvetine kadar ki kısım anlatılır. Eserin çalıştığımız son kısmında ise Hz. Peygamber'e peygamberlik gelmesi ve Mekke dönemi anlatılır. Eserde oldukça geniş bir şekilde Mirac hadisesi yer alır. Çalıştığımız kısım Medine'ye hicret ile sona erer.

¹⁷⁵ Aşık ÇELEBİ, “Meşâirü's-sua'râ-inceleme-metin”, haz. Filiz KILIÇ, İstanbul Araştırmaları Ens., C.2, İstanbul, 2010, syf. 873.

SIRA NO	BULUNDUĞU MERKEZ	BÖLÜM	DEMİRBAŞ NO		İSTİNSAH TARİHİ	NOTLAR	1.8.2.12.2. Tercüme-i Me'âricü'n-nübüvve'nin Bilinen Nüshaları
1.	Arnavutluk Devlet Arşiv-leri Türkçe Yazmaları		54	147 vr.	1214 (1799)	200x150mm Eser, el-Ferâhî'nin Mirâcun-nübüvve fi Medaricil-fütüvve adlı eserinin tercümesidir	
2.	İstanbul Süleymaniye Yazma Eser Ktp.	Tercüman Gazetesi Ktp. Türkçe Yazmalar	Y-234	173 vr.		285 x 178- 221 x 106mm; italik ; 21 satır; şemse ve zencirekli koyu kahverengi meşin cilt.	
3.	İstanbul Süleymaniye Yazma Eser Ktp.	Fatih	4289	391 vr.		334x220-260x90mm; 23 satır ; nesih; kağıt türü: Venedik; Cetveller yıldız, bazıları kırmızı, başlık âdî tezhipli, sözbaşları kırmızı, kahverengi meşin, şemseli, miklepli cilt.	
4.	Mısır Milli Ktp.	Türkçe Yazmaları	Talat 30	523 vr.		200x340mm.; Nesih; 23 satır;	
5.	Mısır Milli Ktp.-	Türkçe Yazmaları	Tarihi Türkî	507 vr.		200x290mm.; 21 satır; Nesih;	

			194				
6.	Millet Ktp.	Ali Emirî Efendi	1131	493 vr.		295x185-203x100mm; 25 satır; Kısmen harekeli Nesih; Kağıt türü: cilalı; Cetveller ikişer sıra mavi çizgili,sözbaşları kırmızı, kahv erengi meşin cilt. Vakıf mührü vardır.	
7.	Milli Kütüphane	Ankara Adnan Ötü ken İl Halk Ktp.	06 Hk 2947 dvd: 1372	404 vr.		345x235-135x140mm; 23 satır; talik; Kağıt türü: Âbâdî ; Şemseli, kahverengi meşin. Söz başlarıkırmızı. Keşf. II. 1724	
8.	Mısır Milli Ktp.	Türkçe Yazmalar	Tarihi Türkî 194	507 vr.		200x290mm.; 21 satır; Nesih;	
9.	Milli Kütüphane	Yazmalar kolleksiyonu	06 Mi 1 Yz B 876	660 vr.		294x195 - 232x195mm; 21 satır; talik; suyolu filigranlı; Sözbaşları ve cedvellerkırmızıdır. Satın alma ; Mehmet ErdemKocapınar ; 1994. Kaynaklar: Keşf, II.1724a	
10.	Milli Kütüphane	Yazmalar kolleksiyonu	06 Mi 1 Yz B 242	346 vr.		300x196 - 202x105 mm ; 27 satır; harekeli nesih; suyolu filigranlı; Tezhip : Mihrabiye ve serlevha mavi zemin üzerine müzehheb, ilk iki sayfa cedveller kırmızıdır.	

						Sırtı siyah bez kaplı, gömme şemseli, şirazesı dağılışı yıpranmış, koyu kahverengi meşin bir cilt içerisinde. Sözbaşlar ve cedveller kırmızıdır. Yapraklar rutubet lekeli. Satın alma ; Neşet Sılaydın : 1973 . Kaynaklar Keşfü’z-zünün, II. 1724a
11.	Hidiv Ktp. Türkçe Yazmaları Kahire/ Mısır		8990	507vr.	1001/1592	21 satır, nesih
12.	Topkapı Sarayı Ktp. Türkçe Yazmalar	Hazine	1229	421 vr.	Tahminen 16. yy’da kopya edilmiştir.	Aharlı Kağıt, 345 mm boy, 220 mm eninde. Sahifede nesihle 145 mm uzunluk, 23 satır. Miklepli koyu kahverengi deri cilt. Eser katalogda Miftâh el-Cennet adıyla kaydedilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

-METİN-

(Tercüme-i Me‘āricü’n-nübüvve)

M1b-S1b-A1b

1. Allāhu veliyyü’t-tevfîku’l-Hadî, ilâ sebîli’s-şavâb ve aḥseni’t-ṭarîk, âlâf ḥamd ü şenâ-yı bî-kıyâs ve eşnâf-ı 2. şükr ü sipâs u merşûşu’l-esâs Cenâb-ı Hakk’a *celle ve ‘alâ* ki meşîyyet-i şeref¹ gâyet-i serâ-perde-i takdîr-i ezelîsinde 3. mestûr olan umûruñ zuhûrına müte‘allik olup Qur’ân-ı Kadîm ve Furkân-ı ‘Azîm’de² “*innallâhe ve melâiketehü 4. yüşallüne ‘ale’n-nebiyy*”³, işâretiyle bir zât-ı kâmilü’s-şifâtuñ ‘ulüvv-i şân-ı sa‘âdet-nişânına³ beşâret buyurup “*yâ eyyühe’l-lezîne 5. âmenü şallü ‘aleyhi ve sellimü teslîmâ*”² ḥiṭâb-ı müsteṭâbı ile erbâb-ı imân ve aşhâb-ı İḳâna hidâyet eyledi. 6. Âhirü’z-zamân ‘âşîlerini ol pād-şâh-ı kerîme ümmet idüp cerâim ve zünüb-ı zelillerini ol nebî-yi mihrbân 7. ve raḥîme bî‘at itdürdi. Yine⁴ pād-şâh-ı sulṭân-ı serîr-i Kâbe Kavseyn⁵, ḥulâşa-yı kâf u nûn-ı kevneyn, ṭa’if-i 8. meṭâf-ı ‘alemeyn, maḳşûd-ı vücûd-ı ‘ālemeyn, manşûr u muẓaffer-i Bedr u Ḥuneyn,⁵ şâh-ı Mekke ve Yeşrib, sulṭân-ı 9. maşriḳ ve mağrib, Ḥ^wâce-i kâinât, ser-defter-i maḥlûkât, şem‘-i şeb-i kerâmet, şubḥ-ı rûz-ı | kıyâmet, ḥurşîd-i 10. semâ-yı semâḥat, mellâḥ-ı deryâ-yı melâḥat⁶, ḥaṭîb-i minber-i sa‘âdet, naḳîb-i leşker-i siyâdet, sefîr-i memâlik-i memlûk, debîr-i 11. mesâlik-i ceberût, ğurre-i cübbe-i vücûd, ṭurre-i nâşiye-i şühûd, seyyid-i

A2a

¹ M. ve S. şenâ-yı bî-kıyâs ve eşnâf-ı şükr ü sipâs u merşûşu’l-esâs Cenâb-ı Hakk’a *celle ve ‘alâ* ki meşîyyet-i şeref : A. şenâ vü bî-kıyâs ve eşnâf-ı şükr-i sipâs, merşûşu’l-esâs Cenâb-ı Hakk’a *celle ve ‘alâ* ki meşîyyet-i şevk

² M. ve S. ‘azîmde : A. ‘azîm

³ S. kâmilü’s-şifâtuñ zât-ı kâmilü’s-şifâtuñ ‘ulüvv-i şân-ı sa‘âdet-nişânına : M. kâmilü’s-şifât ‘ulüvv-i şân-ı sa‘âdet-nişânına : A. kâmilü’s-şifâtuñ zât-ı kâmilü’s-şifâtuñ ‘ulüvv-i sa‘âdet-nişânına

⁴ A. yine : M. ve S. ne

⁵ M. ve S. Bedr u Ḥuneyn : A. bedr-i Ḥuneyn

⁶ S. ve A. semâ-yı semâḥat, mellâḥ-ı deryâ-yı melâḥat, ḥaṭîb-i minber-i sa‘âdet : M. semâ-yı melâḥat, mellâḥ-ı ḥaṭîb-i minber-i sa‘âdet

sādāt-ı beşer⁷, şefî‘-i günehkārān-ı 12. arşa-yı maḥşer, mihter-i ḥurşîd-manzar, sürür-ı cemşîd-çāker, u‘cûbe-i kārḥāne-i bedāyi‘, mecmû‘a-yı 13. niğārḥāne-i⁸ şanāyi‘, dürre-i dürc “*ikrā bismi rabbikelle-zi ḥalaḳ*”⁴, şerefe-i burc-ı “*felā üksimu bi’ş-şefeḳı ve’l-leyli* 14. *vemā veseḳa*”⁵, çerāğ-ı tābān-ibläğ, şem‘-i nümāyān-ı mā-zāğ⁹, maḳşûd-ı vücûd-ı ‘ālem ü ‘ālemiyān, maḥbûb-ı 15. ḳulûb-ı âdem ve âdemiyān, ‘abîr-i¹⁰ micmere-i iḥdā, yāḳût-ı ma‘den-i sermedî, meyve-i bâğ-ı emānî, tûtî-yi 16. belāğ-ı seb‘ü’l-meşānî, dürre-i tâc-ı serverî, pîrāye-i iklîl-i peygāmberî, mäh-ı tābān-ı leyle-i 17. isrā¹¹, ḥurşîd-i dirahşān-ı şubḥ-ı ve’d-ḍuḥā, tûtî-i ḳand-ḥāy-ı “*vemā yanṯıḳu* 18. *‘ani’l-hevā*”⁶, ‘andelîb-i hoş elḥān-ı “*in hüve illā vahyün yühā*”⁷, ḥızāne-dār-ı sa‘âdet-medād-ı 19. “*fe evḥā ilā ‘abdihi mā evḥā*”⁸, ḥudābîn-i şāḥib-yakîn-i “*ve leḳad reāḥü nezleten ührā*”⁹, şehsüvār-ı meydān-ı 20. ictibā, şehriyār-ı eyvān-ı ihtidā, şadr-ı suffe-i şafā ve mäh-ı ḳubbe-i vefā, dürr-i burc-ı baṯḥā, aḥter-i ḥā, aḥter-i burc-ı Tāḥā ve 1. vāsıta-yı âferîniş-i arz u semā, || ‘ünvān-ı ‘ahdnāme-i vefā, mîzbān-ı mihmānḥāne-i şafā, enîs-i bezmgāh-ı dānā, 2. celîs-i ḥalvetgāh-ı *fetedellā*^{10,12}, aḥter-i burc-ı ıştîfā, ḥabîb-i Hüdā, Ḥazret-i Muḥammed Muştafā *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* 3. *ve ālihi ve aşḥābihi nücümü’l-hüdā*

Günehkār ümmete hādî vü mühdî

Açar rahmet ḳapusın nām-ı sa‘dı 4.

Peyām-ber zümresinüñ ḥānidur ol

Rüsül alayınüñ sulṯānidur ol

⁷ A. ḡurre-yi cûbbe-yi vücûd, ṭurre-yi nāşiye-yi şühûd, sādāt-ı beşer : M. ve S. ḡurre-yi cebhe-yi vücûd, ṭurre-yi nāşiye-yi şühûd, seyyid-i sādāt-ı beşer

⁸ M. ve S. niğār-ḥān : A. nükteḥāne

⁹ M. şem‘-i nümāyān-ı mā-zāğ : S. -

¹⁰ M. ve S. ‘abîr : A. ‘anber

¹¹ M. ve S. pîrāye-i iklîl-i peygāmberî, mäh-ı tābān-ı leyle-i isrā : A. -

¹² A. şafā ve mäh-ı ḳubbe-i vefā-i celîs ü ḥalvetgāh-ı *fe-tedellā* : M. ve S. şafā, mäh-ı ḳubbe-i vefā mäh-ı ḳubbe-i vefā, dürr-i burc-ı baṯḥā, aḥter-i burc-ı Tāḥā ve vāsıta-yı âferîniş, arz u semā, ‘ünvān-ı ‘ahdnāme-i vefā, mîzbān-ı mihmānḥāne-i şafā, enîs-i bezmgāh-ı dānā, celîs-i ḥalvetgāh-ı *fe-tedellā*

Cerāim ehline eyler şefā‘at
Bulur ‘āşīler anuñla hidāyet 5.

Ḥabībū’l-Ḥaḳ, şefī‘ü’l-müznibīn ol
Ḥudā’dan rahmeten li’l-‘ālemīn ol

Mübārek nāmı Ḥaḳḳ’a reh-nümādur
Şerīf ismi Muḥammed Muştafā’dur

Cihān 6. müstağraḳ-ı envār-ı zātı
Tutar şer‘-i güzīni şeş cihātı

Ḥaḳīḳat-ber güneşdür şer‘-i pāki
Münevver eylemişdür rüy-ı ḥāki

Yapış ihlāşıla ḥablü’l-metīne 7.
Muṭī‘ ol cāmıla şer‘-i güzīne

Şerī‘atdur sūtūnı beyt-i dīnūñ
Şerī‘atdur esāsı ol metīnūñ

Şerī‘atle bulunur cümle maḳşūd 8.
Şerī‘atdur kamu dillerde Maḥmūd

Eḥādīs-i rasūle gel semī‘ ol
İrişsün ḳadrūñ eflāke refī‘ ol¹³ |

A2b

¹³ M. ve S. İrişsün ḳadrūñ eflāke refī‘ ol : A. İrişsün ḳadriñe eflāk refī‘ ol

Ḥabībūñ her ḥadīṣi ḵūt-ı cāndur 9.

Dil-i mü'min anuñla ṣād-māndur

Mezāk-ı cāna ol şehd ü şekerdür¹⁴

Lezīz ü müştehā tatlu¹⁵ ḥaberdür

Meşāmmе bahş ider ol būy-ı ‘anber 10.

Dimāğ-ı nūkheti eyler mu‘aṭṭar¹⁶

Semā‘a bir güherdür gūşvāre

Bahā vü behceti gelmez şümāre

Sürūr-ıla feraḥlar ḥāşıl eyler

Ġumūm-ıla teraḥlar zāil eyler 11.

Şalāt-ıla selām ol şehsüvāre

Melāz-ı mücrimīn ol kāmkāre

Daḥi āl-ile aşḥāb-ı kirāma

Ḳamu anlardur aşḥāb-ı kirāma 12.

2.1. Sebeb-i Tahṛir-i Kitāb ve Bāis-i Tezkīr-i Ḥiṭābdur.

Ḥaḳ Sübhānehü Ta‘ālā Ḥazretleri’nüñ *celle zikruhü ve ‘amme birruhü* ‘ibād-ı 13.

ma‘şiyet-mu‘tādları ḥaḳḳında mebzül olan ālā ve iḥsānları ki¹⁷ “*ve in te‘uddū ni‘metallāhi*

¹⁴ A. şehd ü şeker : M. ve S. şehd-i şeker

¹⁵ M. ve S. tatlu : A. şīrīn

¹⁶ M. ve S. Dimāğ-ı nūkheti eyler mu‘aṭṭar : A. Dimāğ-ı mü’mini eyler çün mu‘aṭṭar

¹⁷ M. ve S. ālā ve iḥsānları ki : A. ālāf iḥsānları

S2b

M2b

*lā tuḥṣūhā*¹⁴dur.¹⁴ 14. Beşerde ol derecede liyākāt, bir müşt-i ḥāk-i za‘īf¹⁸ ve tertīb-i naḥīfde ol meşābede miknet ve ṭāqāt 15. yokdur ki kemā yenbağī ni‘am-ı İlahī ve ‘aṭāyā-yı nā-mütenāhī tahrīrine iqdām ve ihtimām eyleye. Cümle-i ālā-yı cemīle-i 16. Ḥaḥ ve kāffe-i na‘mā’yı celīle-i Vācīb-i Muṭlaḥ’dan ‘azze ṣānūhū bu ni‘met-i ‘uzmā ve sa‘ādet-i kübrādur ki zamānımızı 17. devr-i risālet-i Aḥmedī, devrān-ı sa‘ādet-güzerānumuzı ahd-i nübüvvet-ḥatemi, penāh-ı Muḥammedī eyledi¹⁹ şallallahu ‘aleyhi 18. ve sellem. Sāl-i hicret-i ferḥunde-fāl ki toḡuz yüz elli toḡuzına irişmişdi. Āl-i ‘Oṣmān pād-şāhlarınuñ 19. ber-güzīdesi, çehre-i dīn ve dünyānuñ nūr-ı dīdesi, selāṭīn-i rüy-yı zemīnuñ kāmkarı, ḥavāḳīn-i ḥaṣmet- 20. ḳarī-nuñ nām-dārı, aşḥāb-ı cāh u miknetuñ ferīdi, erbāb-ı ḥilāfet || ve saltānatuñ vaḥīdi, Ḥaremeyn-i Muḥtere- 21. meyn’uñ ḥādimi, Kıbleteyn-i Mu‘azzameteyn’uñ ḥākimi, eşrefü’l-ümem olan ḳabāil-i A‘rāb’uñ şāhı, Ḥicāz ve 22. Mısır u Yemen-i berber-zemīn ve ‘Aden, Nube ve Zeng-bār ve Şa‘īd ve Filistīn ve Şāmāt’uñ pād-şāhı, 23. ‘Irāḳ ve Baṣra ve Bağdād ve Cezāyir ve milk-i Ermen ve Diyārbekr’uñ sultānı, Kürdistān 24. ve Gürcistān ve Van ve Āzerbāycān’uñ ve Laz’uñ ḥākim-i cihān-bānı, memālik ve merzbūm-ı 25. Rūm’uñ Ḥüsrev-i gītīsitanı, Ḳaraman ve Yunān’uñ dāver-i cemşīd-külāhı, taht-ı nuşret-i baht-ı 26. Ḳoştanṭı-niyye’nüñ ḥamāhallāhū ‘an külli’l-beliyye¹² fermān-fermā-yı İskender-bārgāhı, 27. iklīm-i deşt ve Tatar-Ḳırım’uñ ḥānı, Boğdān ve Eflāk ve Engürüs evrenginün 1. ḥākānı, memālik-i mağrib-zemīn ve Fās ve Endülüs diyārınuñ nighbānı, Belgrad ve Rodōs²⁰ ḥişārınuñ 2. fātih-i şāhib-ḳırānı, bi’l-cümle zübde-i eḳālīm-i rub‘-ı meskūn-ı şarḳ ve ġarbuñ ḥidīv-i Süleymān-mekānı 3. Ḥazret-i Sultān Süleymān Şāh bin Selīm şāh [bin] Bāyezīd Ḥān “*ḥalledallāhu zılāle ma‘diletihī ‘alā kāffeti’l-müslimīn ve şeyyedallāhu bünyāne* 4. *ḥilāfetihi ilā yevmi’d-dīn*“¹³

Şeh-i kişver-güşā, sultān-ı 5. a‘zam

Ḥidīv-i dīn, şehensāh-ı mu‘azzam

¹⁸ M. ve S. meşt-i ḥāk-i za‘īf : A. meşiyet-i za‘īf

¹⁹ M. ve S. sa‘ādet-güzerānumuzı āhd-i nübüvvet-ḥatemi penāh-ı Muḥammedī eyledi : A. sa‘ādet-güzār-ı envārımızı āhd-i nübüvvet-ḥatemi penāh-ı Muḥammedī ile

²⁰ M. Rodos: S. Roṭos

Penāh-ı müslimīn vü zıll-i Yezdān
Kef-i cūd-ı kefīl-i müstemendān 6.

Kerīmü'l-aşl sulţān bin sulţān
Cihān-baḥş vü cihān-gīr ve cihān-bān

Mülūk-ı ʿāleme faẓl-ile fāīk 7.
Zamīr-i cāmiʿ-i cümle ḥaḳā'ik

Şalāḥ-ı zātla²¹ maʿmūr ve ekmel
Vüfūr-ı ʿilm ü dānişle²² mükemmel 8.

Cihād-āyīn, ğazā-pīşe, muẓaffer
Hümā-yı şān u bülend-aḥter, hünerver

Hümāyūn ṭālīʿ u ferruḥ-naẓardur 9.
Şerefle mefḥar, devr-i ḳamerdür |

Diyār-ı²³ küfre şalsa tīġ-ı pertev
İder peydā o mülke şuʿle-i nev 10.

Feth-i tīġına yalman ve zafer-fām
Musahḥar ḥükmine Aʿrāb u Aʿcām²⁴

A3a

²¹ S. şalāḥ-ı zātla : M. şalāḥ u zātla

²² S. vufūr-ı ʿilm ve dānişle : M. vuḳûʿ ve ʿilm-i dānişle

²³ M ve S. Şerefle mufahḥar, devr-i ḳamerdür. Diyār-ı : A. ve şeref-i devr-i ḳamerdür. Naẓm. Diyār-ı

²⁴ S. Aʿrāb u Aʿcām : M. Aʿrāb Aʿcām

‘İnān-ı ‘azmi tutsa, darb-ı harbe 11.

Düşer gülğul hemān şark-ıla ğarbe

Cihān fermānına rām u musahhar²⁵

Şümüs-ı luṭf-ile ‘ālem münevver 12.

Ser-ā-ser ‘āleme hükmi revāndur

Mukarrer-i mehdī-i āḫir-zamāndur

Olur şehirler içinde aña ‘ünvān 13.

Şerefle iftiḥār-ı āl-i ‘Osmān

Cihān turdukça hānum ber-ḳarār ol

Zaferle ber-murād u kāmḳār ol 14.

Sāl-i mezbūrda dārū'l-‘izz ve'n-naşr maḥmiye-i Edirne *şāneha'llāhu 'ani'r-rizyeti*¹⁴ taḥtğāhında ārām ve 15. ḳarār eylemişlerdi. Kemīne-i şikeste-bāl, kemterīne-i za‘īfū'l-aḥvāl Muştafā bin Celāl ‘atebe-i ‘ulyālarında 16. ḥizmet-i tuğrāya iştiğālde olup çāker-i ḳalīlū'l-bizā‘at bi-ḥasebi'l-istiṭā‘a müṭāla‘ā-yı kütüb-i 17. tevāriḥ ve siyer eyidür-iken, ittifāk kümmel-i diyār-ı Ḥorāsān’dan *şāneh'ellāhu 'ani'l-ḥadeşān*¹⁵

Fezā’il baḥrinüñ 18. dürr-i şemīni

Mekārim mülkinüñ şāh-ı emīni²⁶

S3a

Feşāḥat dehrine Seḥbān-ı şānī²⁷

Belāğat ‘aşrınıñ şāhib-ḳırānı 19.

²⁵ S. rām ve musahhar : M. rām musahhar

²⁶ M. ve A.şah-ı emīni : S. şah u emīni

²⁷ M. dehrine seḥbān-ı şānī : S. dehrinüñ subbānı Şānī : A.dehrine Ḥasān-ı şānī

Me‘ānī şehrinüñ cevher-fürüşü

Ḥakā’ik meclisinüñ²⁸ cür‘a-nüşü

Nüket büstānınuñ bülbul-nevāsı

Ḥikem gülzārınuñ 20. nāzīk şadāsı²⁹

Bedāyi‘ nazmınuñ lü‘lū-nümāsı

Leṭāif sidresinüñ müntehāsı

Süḥan evzānınuñ şāḥib-‘ayārı 21.

Kelāmuñ nüktedān ve baḥtiyārı³⁰

Cālis-i mecālis-i Firdevs-i berīn, lābis-i melābis-i gufrān-ı mübīn, tūṭī-yi şeker-ḥā-yı 22. nu‘ūt-ı Seyyidü’l-mürselīn, peygām-güyā-yı evşāf-ı ḥātemü’n-nebiyyīn , ‘andelīb-i nağme, serāy-ı gülzār, aḥbār-ı güzīn, bülbul-i ḥoş-edvār, 23. büstān-ı i‘cāz-ı naşş u ṭa‘yīn, nigīn-i faşş-ı kemāl u temkīn³¹, deryā-yı ma‘ārif, gevher-i yemm-i yakīn, sezā-yı luṭf-ı Rabbü'l-‘ālemīn, 24. şems-i feşāḥat ve mu‘īnü'l-mesākīn, eskenehu’llāhu a‘lā ğurefī'l-‘illiyyīn.³² Netāyic-i ṭab‘-ı dürrer-bārı olan³² gevher-i āb-dār-ıla aḥbār-ı 25. Seyyidü'l-ebrār’ı *şalavātullāh ‘aleyhi | ve selāmühü cem‘*³³ ve tertīb idüp siyer-i Seyyidü'l-mürselīn’i cāmī‘, ḥavādiş ü aḥvāl-i 26. ruzigāra ıttılā‘ ve vuḫūfa müfīd ve nāfi‘ bir kitāb-ı müsteṭāb te’līf ve taşnīf idüp **Me‘āricü’n**–27. **nübüvve** tesmīye eylemişler.

A3b

²⁸ M. ve S. meclisinüñ : A. ‘ilminüñ

²⁹ M. Nüket bustānınuñ bülbul-nevāsı, ḥukm-i gülzārınuñ nāzīk şadāsı : S.

³⁰ M. ve A. nüktedān u baḥtiyārı : S. nüktedān-ı baḥtiyārı

³¹ A. Büstān-ı i‘cāz-ı naşş u ṭa‘yīn Nigīn-i faşş-ı kemāl u temkīn : M. Büstān-ı i‘cāz-āyīn nigīn-i faşş-ı kemāl u temkīn : S. Büstān-ı i‘cān-ı enīn ve fażl-ı kemāl ü temkīn

³² M. ve S. olan : A. -

³³ M. ve A. Seyyidü'l-Ebrār’ı *şalavātullāh ‘aleyhi ve selāmühü cem‘* : S. Seyyidü'l-Ebrār *şalavātullāh ‘aleyhi ve selāmühü cemī‘*

Kitāb-ı fāh̄ir ü bir baḥr-i zāḥir
Şıfāt-ı Ḥakḳ'a her satrı mezāhir

M3a

Şafāda gūyiyā bir āb-gīne, 1.
Dürr ü gevherle ṭolmıṣ³⁴ bir ḥazīne,

Cemāl-i şems-i ḥaverdür, ziyāda
Leāl-i silkine beñzer bahāda,

Cemālinden gelür 2. cāna feraḥlar,
Likāsından gider cümle teraḥlar,

Ser-ā-ser ‘ibret-efzā, ḥikmet-āmīz,
‘İbāda baḥş ve şefkat-engīz, 3.

Rasūl aḥvāline ser-cümle cāmi‘,
Ḥikāyāt u rivāyāt u menāfi‘,

Nizām-ı nazm-ıla ol merd-i kāmil,
İdüpdür anda 4. ızḥār-ı fażā’il³⁵

Ġarīḳ-i nūr ola ḳabri ser-ā-ser
Şefā‘āt eyleye yarın peyamber

³⁴ M. bir āb-gīne, dürr ü gevherle ṭolmıṣ : S. bir āb-gīne, dürr ü gevher ṭolmıṣ : A. bir āb-gīnedür. Gevherle ṭolmıṣ

³⁵ ızḥār-ı fażā’il : S. ızḥār u fażā’il

Enîsi huld içinde³⁶ hür olsun 5.

Cemâl-i Hâk ıla mesrûr olsun

Vaḳāyi‘ ve hikāyât-ı Seyyidü’l-mürselîn *ṣalavâtullāh ‘aleyhi ve selāmühü* Farîsî 6. lisân ile beyân olunmuş. Ekşer-i ehl-i Rûm ol zebân ile me’nus olmayup fevâid-i ‘âm olup herkes 7. Hülâsa-yı Mevcûdât’uñ *‘aleyhiṣṣalâtü ve’s-selām* tâ³⁷ ibtidâdan intihâya varınca vaḳi‘ olan aḥvâl-i sa‘âdet- 8. mâllarına ittîlâ‘ için mezkûr kitab-ı müsteṭâb Türkî’ye terceme olunmak dâi‘yesi ḥâṭır-ı fâṭıra³⁸ ḥelecân 9. eyledi ve hem ibtidâ-yı ‘ömr-i fânîden tâ zamân-ı şeyḥûḥete ki evân-ı recâ-yı ecel, müddet-i inḳitâ‘-yı ṭûl-i emel, zamân-ı 10. vüṣûl-i rahmet-i Hudây *‘azze ve celle* dürişüp ve rûz u mâh ve şâl-i mühimmât-ı dünyeviyye iştiḡâline³⁹ mürûr 11. eyledi. Evḳât-ı zâyî‘a içinde defter-i a‘mâlde meşṭûr olan evzâr u vebâl-i aḥvâlî mülâḥaza olunmağ-ıla dinildi.⁴⁰ 12.

2.1.1. Nazm.

Günâhum yâd idüp çeşm-i dürrer-paş⁴¹

İder eşkini seylâb ve döker yaş

S3b

Geçen ‘ömre perîşân olmuş-ıdum 13. ||

‘Abeş işe peşimân olmuş-ıdum

Dilerdüm Hâk Rasûline vesîle

Ola biryân göz yaşını sile⁴² 14.

³⁶ M. ve S. Enîsi huld içinde : A. Enîsi cennet içre

³⁷ S. tâ a: M. ve A. -

³⁸ ḥâṭır-ı fâṭıra : S. ḥâṭır-ı ‘âṭır

³⁹ M. dünyeviyye-yi iştiḡâline mürûr : S. dünyeviyye-yi iş‘âline iş‘âl ile mürûr

⁴⁰ S. denildi : M. ve A. -

⁴¹ M. Günâhum yâd idüp çeşm dürrer-paş : S. Günâhum yâd idüp çeşm dürr-i yaş : A. Günâhum yâd idüp çeşm döker yaş

⁴² S. Ola biryân göz yaşını sile : M. Ola bir pâre göz yaşını sile : A. Ola göz yaşını bir pâre sile

Cenāb-ı udsīden⁴³ ilhām irişdi

Göñöl destine şundı cām irişdi

řarāb-ı řevķ-ile mest ü şarab-nāk 15.

A4a

ķalem aldı⁴⁴ ele ol řāh-ı levlāk |

Hümāyūn himmeti oldu mu‘īnüm

Aķıtdı gözden mā-yı mu‘īnüm 16.

Biķamdillāh ki fevz oldu merāma

Hudā’dan ‘avn irişdi iķtimāma

Mübārek nāmını yād itdügümce 17.

Dil-i vīrānı ābād itdügümce

Revān-ı pākine Hāk’dan ‘aīyye

řalāt-ıla selām itdüm⁴⁵ hediye 18.

Ümīdüm bu ola tā ümmetinden⁴⁶

İrişe cāna şemme řefķatinden

İdem şer‘ine cāndan iķtiřāşı 19.

‘Azāb-ı nārdan bulam ķalāşı⁴⁷

⁴³ A. ķudsīden : M. ve S. ķudsden

⁴⁴ M. aldı : S. ve A. aldum

⁴⁵ A. itdüm : S. idüm : M. itdi

⁴⁶ M. ve S. Ümīdüm bu ola tā ümmetinden : A. Ümīdüm bu olam ben ümmetinden

⁴⁷ M. ve S. ‘Azāb-ı nārdan bulam ķalāşı : A. ‘Azābından nāruñ bulam ķalāşı

Ola haşrüm benüm kavm-i ‘Arab’la
Görem dīzārını şevk ü şağīl-ile 20.

Du‘ā itdüm kabūl ola Hudā’dan
Diyen āmīn, emīn olsun belādan⁴⁸

2.2. Mūnācāt Be-Dergāh-ı Kaḍıu’l-Hacāt 21.

Hudā’yā, Pād-şāhā, Kār-sāzā
Raḥīmā, Kādirā, Bende-nüvāzā

Rasūl-i pāk-gevher hürmeti-çün 22.
Ḥabībūñ ol peyamber hürmeti-çün

Anuñ āli u aşḥābı ḥaḳḳı-çün
Kamu yārān ve aḥbābı ḥaḳḳı-çün 23.

Ṭapuña⁴⁹ eyledüm çün intisābı
Hidāyet kıl baña rāh-ı şavābı

‘Aṭā eyle ferāḡat māsivādan 24.
İrişdür ḳalbe bir şemme şafādan⁵⁰

Reh-i şer‘-i şerīfe sālīk eyle
Şeref mülkine cānı mālīk eyle⁵¹ 25.

⁴⁸ M. Dīn-i emīn, emīn olsun belādan : S. Dīn olsun emīn Yā Rabb belādan : A. Dīn-i āmīn, emīn ola belādan
⁴⁹ S. ṭapuña : M. tapuña
⁵⁰ M. İrişdür ḳalbe bir şemme şafādan : S. İrişür ḳalbe bir şemme şafādan : A. İrişdür ḳavme bir şemme
hevādan
⁵¹ M. ve S. Reh-i şer‘-i şerīfe sālīk eyle Şeref-i mülkine cānı mālīk eyle : A. Reh-i şer‘-i ḳavīme sālīk eyle
Şeref-i mülkine cānı hālīk eyle

Lisānum zikrũñ-ile zākir eyle

Ḳamu ni‘metlerũñe şākir eyle

Firāvān eylesün ḥāmd ü şenāyı 26.

Devām-ı zikr ile bulsun şafāyı

Enīsüm ola her ism-i ‘azīmũñ

Ṭuta göñlüm evin nām-ı kerīmũñ⁵² 27.

Dem-ā-dem ‘avnũñ olursa refīkum

Cenāb'ũñ şavbına düşer tarīkum

M3b

Başİret çeşmine kuḥl-ı başar vir 1.

Cemālũñ görmege ḥüsn-i nazar vir

Şeref virdi baña taşdıķ-i ĩmān

Ḥaķīķat olmışam mü'min-i müselmān 2.

Nihāyet yok senũñ ni‘metlerũñe

Vüfūr-ı re’fet u şefkatlerũñe⁵³

Velī ‘işyānumuz ḥadden füzündür 3.

Mecāl-i kuvvetüm andan zebündür

İlāhi! Luṭfuñ örtmezse ‘uyūbum

Beni rüsvāy fāş eyler zünūbum⁵⁴ 4.

⁵² M. Ṭuta göñlüm evin nām-ı kerīmũñ : S. ve A. Ṭuta göñlüm ol nām-ı kerīmũñ

⁵³ M. ve S. Vufūr-ı refet şefkatlerũñe : A. ‘Aded yokdur senũñ şefkatlerũñe

Güneh⁵⁵ deryāsına batdum ġarīķam

Cerāim āteşi içre ħarīķam

A4b

Söyindür raĥmetüñ şuyıyla yā Rab 5.

‘Azāb-ı nār-ıla itme mu‘azzeb

Günāhum tıldurursa kūh-ı Kāf’ı

Bihār-ı raĥmetüñden kaṭre kāfī 6.

Egerçi cürm ü ‘işyān pīšemüzdür

Hemīşe raĥmetüñ endīšemüzdür

Ĥalāş it luṭfuñıla her hevesden 7.

Libās-ı cān ola ṭāhir denesden

Güzergāhum şırāṭ-ı müstaķīm it

Yönümüñ kıblesin şer‘-i kavīm it⁵⁶ 8.

S4a

Riyāz-ı cennet eyle laḥd u kabrüm

Raĥīmā! Raĥmetüñle artur ecrüm⁵⁷

Göñül mir’atına zīb ü cilā vir 9.

Küsūfāt-ı kulūba incilā vir

⁵⁴ M. Beni rüsvāy fāş eyler zünūbum : S. Beni rüsvāy fāş eyler rübūbum : A. Beni rüsvāy ider āḥir zünūbum

⁵⁵ M. güneh : S. ve A. Günāh

⁵⁶ M. Yönümüñ kıblesin şer‘-i kavīm it : S. Yönümüñ kıble şer‘-i kavīm it : A. Ḥaķırüñ kıblesin şer‘-i kavīm it

⁵⁷ M. ve S. Raĥīmā! Raĥmetüñle artur içerüm : A. Ğarīķ-i raĥmetüñle artur içerüm

Riyā u ğıll ü ğışdan ʔāhir eyle
Ġānī'sin Sen keremler zāhir eyle 10.

Ḥesāb itme olan cürm ü günāhı
Gözüm yaşına raḥm eyle İlāhī

Kerīmūñ şānı luṭf-ı mış kerem kı1⁵⁸ 11.
Güneh defterlerin maḥv u 'adem kı1

Ḥabībūñ medḥi zād u tūşem olsun
Gülistān-ı ḥayālī gūşem olsun 12.

Kelāmuñ kuvvet ola rūḥ-ı za'īfe
Ġidā-yı cān vire cism-i naḥīfe

Ḳopar yarınki gün ebrāruñ-ıla 13.
Müşerref eyle hem dīdāruñ-ıla⁵⁹

'Adedde vaḥdetiyle iy olan tek
Cerīmüm şafḥasına bir ḳalem çek 14.

2.2.1. Neşr.

O kitāb-ı müsteṭāb ki deryā-yı me'ānī ve baḥr-i elḳābdur. Beyān olınan vaḳāyi'de rivāyāt-ı muḥtelife ĩrād olunmuş. 15. Ol rivāyetlerūñ cümlesi zıkr olunmayup birisi ile olınup taṭvīlden ictināb olunmağın mehmā-emken 16. intihāb olındı ve Cenāb-ı Risālet-penāh'ı

⁵⁸ M. ve S. Kerīmūñ şānı luṭf-ı mış kerem kı1 : A. Kerīmūñ şāhısın luṭf-ı kerem kı1

⁵⁹ M. eyle hem dīdāruñ-ıla : S. eyle hem dīzāruñ-ıla : A. eylegil dīzāruñ-ıla

şallallahu ‘aleyhi ve sellem küffār ve münāfıķından şādır olan⁶⁰ aķvāl 17. ve aķvāl-i nā-pesendīde ıayy kılındı, takşır u tebdīle ħaml olınmaya. Bu sifr-i sa‘ādet-me‘āb nazar-ı kabūlleriyle kem-yāb 18. olan erbāb-ı kerem ve aşĥāb-ı luţf ve ni‘amdan mültemes ve mes’ul; mütemennā ve me’muldür ki mecālis-i kerīme maĥāfil-i 19. ‘azīmelerinde okındukça, evvelā ĥāmī-yi dīn-i mübīn⁶¹ olan pād-şāh-ı müslimīnün Cenāb-ı Raĥīm ü Ğafūr’dan *celle zikruhü* 20. maġfiret ü ğufrānları, şāniyen cāmi‘-i siyer-i Seyyidü’l-mürselīn, merĥūm Mu‘īn-i Miskīn’ün tezāyüd-i raĥmet-i ünsleri 21. içün, şālisen mütercimü’l-keām, zāīfü’l-enām Muştāfā bin Celāl’ün ‘afv-ı seyyiāt ve eşāmı bābında Fātīhā 22. iĥsān idüp kendü ecrleri bāġını ābād eyleyeler.

A5a

2.2.2. Nazm⁶² |

İlāhī! Raĥmetün deryāsı çokdur

Anuñ oranı ve pāyānı⁶³ yokdur 23.

Rasūl-i müctebānuñ ĥürmeti-çün

Ķatuñda ħurbeti içün, ‘izzeti içün

Du‘ā idenleri merĥūm eyle

Günehden 24. özlerin ma‘şūm eyle

İrişdür herkese bir ħatre raĥmet

Bula ol raĥmet-ile üns-i selvet⁶⁴ 25.

⁶⁰ M. ve S. ictināb olınmaġın meh-mā-emken intiĥāb olındı ve Cenāb-ı Risālet-penāh’ı *şallallahu ‘aleyhi ve sellem* küffār ve münāfıķından şādır olan : A. ictināb olmaġ-ıla meh-mā-emken intiĥāb olındı ve Cenāb-ı Risālet-penāh’a *şallallahu ‘aleyhi ve sellem* ğüftār-ı faķīrden şādır olan

⁶¹ S. ve A. dīn-i mübīn : M. dīn ü mübīn

⁶² M. ve S. Nazm : A. Nazmü’l-mü’ellif

⁶³ S. evrānı ve pāyānı: M. evrānı pāyānı

⁶⁴ M. ve S. Bula ol raĥmet-ile üns-i selvet : A. Bula ol raĥmet-ile saña vuşlat

2.3. Nūr-ı bā-sürūr-ı Muḥammedī'nüñ *ṣallallāhu 'aleyhi ve sellem* İbtida-yı Hılkatı Ḥazret-i Celāl-i Eḥadiyyet'üñ *'azze ismuhü* 26. Kemāl-i 'İnāyetünden Ol Nūra Ḥüsn-i Terbiyetidür.⁶⁵

Ḥazret-i Risālet-penāh *ṣalavātullāh ve 's-selāmühü* buyurmuşlardır 27. kim “*evvelü mā halaka 'llāhu teālā nūrī*” Ya'nī sāir mevcūdāt ve maḥlūkāt ketm-i 'ademde olup enbiyādan⁶⁶

M4a

1. ve evliyādan, yirlerden göklerden ve ğayrıdan aṣlā ve kaṭ'ā nām u nişān yoĝdı. Ḥaḳ *sübḥānehu ve ta'ālā* 2. Ḥazretleri kemāl-i luṭf u 'ināyetlerinden evvel benüm nūrımı yarat-

S4b

dı. Ol nūr vāsıtasıyla 3. cümle mükevvenāt zuhūra gelüp 'acā'ib maḥlūkāta mazḥar || vāḳı' oldı.

2.4. Nūr-ı Muḥammedī'nüñ *'aleyhi's-ṣalāvatü* 4. *ve's-selām* Keyfiyyet-i Hılkatı Beyānındadır.

Rivāyāt-ı 'adīde yazılup rāvīlerüñ her biri bir vech-ile 5. beyān eylemişlerdür. Bu kitāb-ı müsteṭābda bir rivāyet ihtiyār olındı. Muṣannif-i Kāmil, Mürşid-i Fāzıl 6. *'aleyhi'r-raḥme* bu rivāyeti İmām Necme'd-dīn 'Ömer Nesefī'nüñ *Tefsīrü'l-Baḥrū'l-'Ulūm*'uñdan alup naḳl ider- 7. ler ki Ḥazret-i Seyyid-i Kāināt'üñ *ṣallallāhu 'aleyhi ve sellem* nūr-ı şerīfleri cümle-i mevcūdātdan biñ kerre 8. biñ yıl, daḫi altı yüz yetmiş biñ yıl⁶⁷ muḳaddem ḥaḳ olup ol nūr zuhūr-ı ḥicāb-ı ḳudretde on iki biñ 9. yıl “*sübḥāne rabbiyel ala*”¹⁷ şavtına guyā olup on bir biñ yıl daḫi ḥicāb-ı 'azametde “*sübḥāne 'ālemi's-sırr* 10. *ve aḥfā*”¹⁸ tesbīḥince meşĝül olup on biñ yıl daḫi ḥicāb-ı minnetde⁶⁸ “*sübḥāne'r-refi'il āla*”¹⁹ niyāzın idüp 11. toḳuz biñ yıl daḫi ḥicāb-ı raḥmetde “*sübḥāne ḥayyil ḳayyum*”²⁰ söyleyüp sekiz biñ

⁶⁵ S. Nūr-be-server-i Muḥammedī'nüñ *ṣallallāhu 'aleyhi ve sellem* İbtida-yı Hılkatı Ḥazret-i Celāl-i Eḥadiyyet'üñ *'azze ismuhü* Kemāl-i 'İnāyetünden Ol Nūra Ḥüsn-i Terbiyetidür. : M. Nūr-be-server-i Muḥammedī'nüñ *ṣallallāhu 'aleyhi ve sellem* İbtida-yı Hılkatı Ḥazret-i Celāl-i Eḥadiyyet'üñ *'azze ismuhü* Kemāl-i 'İnāyetünden Ol Nūra Ḥüsn-i Terbiyetidür. : A. Ḥazret-i Celāl-i Eḥadiyyet'üñ *'azze ismuhü* Kemāl-i 'İnāyetünden İbtida-yı Hılkatini ve Ol Nūra Ḥüsn-i Terbiyesidür.

⁶⁶ M. ve S. mevcūdāt ve maḥlūkāt ketm-i 'ademde olup enbiyādan : A. mevcūdātdan ve maḥlūkāt ketm-i 'ademde olup enbiyā

⁶⁷ M. ve S. altı yüz yetmiş biñ yıl : A. altı yüz yetmiş yıl a

⁶⁸ M. ve S. on biñ yıl daḫi ḥicāb-ı minnetde : A. on bir biñ yıl ḥicāb-ı minnetde

A5b

yıl daħi 12. ħicāb-ı sa‘adetde “*sūbhāne men hüve daīmün lā yeshu*”²¹ tesbīhi ile mütekellim olup yedi biñ yıl daħi 13. ħicāb-ı kerāmetde “*sūbhāne men hüve ġaniyyün lā yefṭakir*”²² zik-rin idüp altı biñ yıl daħi ħicāb-ı menziletde 14. “*sūbhānū’l-‘ālīmi’l-ḥalīm*”²³ | ħavline kelīm olup beş-biñ yıl daħi ħicāb-ı hidāyetde “*subhāne zi ‘arşil azim*”²⁴ 15. kelāmıyla mühtedī olup dört biñ yıl daħi ħicāb-ı nübüvvetde “*sūbhāne²⁵ rabbike rabbi’l-‘izzeti ‘ammā yeşifün*”²⁶ 16. ‘izzeti ile mu‘azzez olup⁶⁹ üç biñ yıl daħi ħicāb-ı rif‘atde “*sūbhāne zi’l-mülk ve’l-melekūt*”²⁷ şenāsını kuvvet idinüp 17. iki biñ yıl daħi ħicāb-ı heybetde “*sūbhānellāhi ve bi-ḥamdihī*”²⁸ ta‘ẓīmını ve biñ yıl daħi ħicāb-ı şefā‘atde 18. “*sūbhāne rabbīye’l-‘azīm ve bi ḥamdihī*”²⁹ tesbīhini vird idinüp⁷⁰ bu ħicāblardan çıkup on deryāda yüzüp 19. seyāḥāt itdi.⁷¹ Biñ yıl deryā-yı şefā‘atde “*Rabbī Rabbī*” diyüp iki biñ yıl deryā-yı naşīḥatde “*İlāhi İlāhi*” 20. ve üç biñ yıl deryā-yı şükrde “*Seyyidī Seyyidī*” ve dört biñ yıl deryā-yı şabrda “*Yā Eḥad Yā Eḥad*”; beş biñ 21. yıl deryā-yı saḥāda “*Yā Vāḥid Yā Vāḥid*”; altı biñ yıl deryā-yı emānetde “*Yā Ferd Yā Ferd*” sekiz biñ yıl deryā-yı ḥilmde 22. “*Yā ‘Azīm Yā ‘Azīm*”; toköz biñ yıl deryā-yı ḵanā‘atde “*Yā Raūf Yā Raūf*”; On biñ yıl deryā-yı muḥabbetde “*Sūbbūh Sūbbūh*” 23. *Ḳuddūs Ḳuddūs Yā Allāh Yā Kerīm*” tesbīhini söyleyüp andan soñra onuncu deryānuñ bir kūşesinde Ḥaḵ 24. *sūbhānehū ta‘ālā* Ḥazretleri yetmiş kerre yirler ü gökler mikdārınca nūrdan bir bisāṭ yaradup 25. ol bisāṭda maḵām-ı tevḥīd, maḵām-ı ma‘rifet, maḵām-ı īmān, maḵām-ı İslām, maḵām-ı ḥavf, maḵām-ı recā, maḵām-ı 26. şükr, maḵām-ı şabr, maḵām-ı ḵanā‘at, maḵām-ı tefvīz, || maḵām-ı irādet, maḵām-ı muḥabbet yaratdı. Ol nūr-ı pāki 27. her maḵāmda biñ yıl koyup Ḥiṭāb-ı Müsteṭāb erzānī buyurdı-ki “İy Ḥabībūñ Nūrı! Ben kimem?” 1. İlḥām-ı İlāhī ile ol nūr-ı muṭaḥḥar “Benüm Rabb’üm Ḥālīḵ’um Rāzıḵ’umsun. Ḥayātum ve memātum emrūñdedür.” diyü cevāb virdi. 2. Girü Cenāb-ı ‘İzzet’den ḥiṭāb-ı şerīf irişüp “Eyü bildüñ. Bildügün gibi baña ‘ibādet ve ‘ubūdiyyet eyle 3. tā cümle maḥlūḵāt bileler ki dürüst ma‘rifetüñ nişānesi ḥizmete meşğul olmaḵdur.” Ol⁷² Nūr-ı ‘Ālā | hemān 4. ol sā‘at ḥizmete ṭurup Ḥaḵ *sūbhānehū ta‘ālā* Ḥazretleri cihātdan münezzehdür. “*evvel beyne*

S5a

M4b

A6a

⁶⁹ A. olup: M. ve S. ve

⁷⁰ S. ve A. idin-üp : M. idüp

⁷¹ S. ve A. itdi : M. itmiş

⁷² A. ol : M. ve S.

*yedeyi'l-lāh*⁷³ 5. on biñ⁷³ yıl kıyāmda kâim olup ol nūr üzre Hāzret-i Celāl-i Eḥadiyyet ‘azze ismuhū Kendü zāt-ı 6. şerīfleri nūrından bir kabza nūr dökdükleri gibi nūr-ı Hāzret-i Muḥammediyye *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* bu iḥsān 7. muḳābelesinde taḥiyyat secdesin idüp ol secde aña nazār-ı ḥaṣṣ müteveccih olup kurb-ı iḥtişāş 8. bulıcaḳ kendülerine ve ümmet-i bā-sa‘adetlerine şubḥ namāzı farz oldu. Ba‘de ḳalkup⁷⁴ on 9. yedi biñ yıl daḥi ḥizmet maḳāmında kıyām idicek nūr-ı ḥavāşdan bir ḥil‘at daḥi virilüp 10. ol ‘aṭā muḳābelesinde şāniyen secde-i şenā eylediler. Bu secdede zuhr namāzı farz oldu tā beş 11. nevbet⁷⁵ kıyāmda on yedi biñ yıl tevakkūf buyurup her nevbette bir tāze ḥil‘at iḥsān olunup 12. secde itdüklerince bir vaḳt namāz farz olunup her gün beş vaḳt ṭa‘āt ve ‘ibādet ki⁷⁶ şimdi 13. edā olunur. Ol vech-ile farz oldu. Erkān-ı ma‘lūme ve ezkār-ı⁷⁷ ma‘rūfe ile iki rek‘at namāz 14. edāsında niçe biñ yıllar geḳdi ki ol namāz itmāma irişdi. Meşelā biñ yıl tekbīr-i taḥrīmede, 15. biñ yıl kıyāmda, biñ yıl rükū‘da, biñ yıl girü ḳalkmaḳda, biñ yıl secdede, biñ yıl 16. oturmaḳda, biñ yıl daḥi ikinci secdede tā ikinci rek‘atda daḥi bu ṭarīḳ-ile 17. biñ yıl daḥi teşehhüdde biñ yıl sağ cānibe ve biñ yıl daḥi şol cānibe selāmda. 18. Namāzdan fāriḡ olıcaḳ Ḥiṭāb-ı ‘izzet irdi-ki “İy Nūr-ı Ḥabībüm! Lāyık ḥizmetler itdün. Teşrīf Ben’den. 19. Ne istersin?” diyücek⁷⁸ nūrdan cevāb geldi ki “İlāhī!⁷⁹ Şöyle bildüm ki Beni bir ḳavme muḳtedā idüp 20. anları baña ümmet ve tābi‘ itmek dilersin.⁸⁰ Bu erkān üzre namāzlar ki farz eyledün, anlara emr itseñ gerek. 21. Muḳarrerdür ki beşeriyyet muḳtezasınca edā-yı ṭa‘atde anlaruñ taḳşīrleri olsa gerekdür. Anlar-içün maḡfired-i 22. cenāb-ı şerīfünden ‘afv ve raḥmet

⁷³ M. on biñ : S. biñ

⁷⁴ M. ve S. ve ümmet-i bā-sa‘adetlerine şubḥ namāzı farz oldu. Ba‘de ḳalkup : A. ve ümmetlerine şabāḥ namāzı farz oldu. Andan ḳalkup

⁷⁵ M. zuhr namāzı farz oldu tā beş nevbet : S. zuhr namāzı farz oldu tā beş vaḳt : A. öyle namāzı farz oldu tā beş nevbet

⁷⁶ S. beş vaḳt ṭa‘āt ve ‘ibādet ki : M. beş vaḳt ṭa‘āt ve ‘ibādetde ki : A. beş vaḳt namāz ve ṭa‘āt-ı niyāz ki

⁷⁷ S. ezkār : M. ezkār

⁷⁸ M. diyücek : S. diyicek

⁷⁹ M. ve S. Ḥiṭāb-ı ‘izzet irdi-ki “İy Nūr-ı Ḥabībüm! Lāyık ḥizmetler itdün. Teşrīf Ben’den. Ne istersin?” diyücek nūrdan cevāb geldi ki “İlāhī! : A. Ḥiṭāb-ı ‘izzet geldi-kim “Yā Muḥammed! İy ḥizmet itdün. Hāzret eyitdi: “İlāhī!

⁸⁰ M. ve S. dilersin : A. dilerseñ

S5b recā iderem.” diyücek *hiṭāb*-ı müsteṭāb oldu-ki⁸¹ “İy Ḥabībüm Nūrı! 23. Ne zībā ḥil‘at istedün! Ben daḥi || senden anı umardum.” didüklerinde nūr-ı Ḥazret-i Risālet-penāh ‘*aleyhi*’-*ṣ-ṣalāvatü* 24. ve ‘*s-selām* Ḥazret-i Melik-i ‘Allām’-dan *celle ve ‘alā* bu nevāḥtı müşā-

A6b hede idicek hoş-ḥāl olup ol 25. nūrdan | yüz biñ kaṭre nūr ṭamlayup⁸² Ḥaḫ ta‘ālā ‘*azze ve celle* ol kaṭrelerden bir kaṭre nūrı 26. naḫar-ı ḫudretlerine getürüp yüz yigirmi dört biñ kısım idüp her bir kısmından bir peygamberün 27. rūḥ-ı şerīfini yaradup ve bir kaṭre⁸³ daḥi getürüp

M5a on kısım eyleyüp bir kısmından Cebrā‘il’i, 1. birinden Mīkā’il’i, birinden İsrāfīl’i, birinden ‘Azrā’il’i, birinden ḥamele-i ‘Arş’ı, birinden Rıdḫvān’ı, birinden 2. sükkān-ı ‘Arş’ı, birinden Derdā’il’i, birinden Re’sü’l-hudā’yı yaratdı. Onuncı kısım daḥi on kısım idüp 3. birinden ‘Arş-ı mecīdi, birinden Kürs’i, birinden Levḥ’i, birinden Kalem’i, birinden behişt, birinden Māh’ı, 4. birinden Āfitāb’ı, birinden yıldızları, birinden sekiz ḫalīfe-i Rıdḫvān’ı, her ḫalīfe ile seksen biñ 5. ferişte onuncı kısmından bir cevher yaratdı ki dört biñ yıllık uzunı dört biñ yıllık 6. ‘arzı olup ol cevhere naḫar şaldı. Cevhere ıztırāb gelüp nişfı şu ve nişfı āteş olup 7. ol şudan deryālar aḫup bahrler temevvüç eyledi. Mevcler ḫarekātından yiller yaradup yiller hevāda 8. mükevven oldu. Ol nişf-ı cevher ki naḫar-ı Ḥudā’dan āteş olmışdı. Mutaşarrıf-ı naḫar-ı İlāhī’dan 9. muṭṭaşıl āb üzerine müstevlī olmağıla şu cuşa gelüp şunun üzerinde köpük peydā 10. oldu. Yirleri andan ḫalḫ idüp ol köpükden buḫār çıkup gökleri andan ḫalḫ itdi. Deryā 11. mevclerinden ṭaḫları yaradup ‘izzet berḫleri ol ṭaḫlara irişüp ma‘denleri mütekevvin 12. oldu. Ṭaḫ ile demür arasında āteş ḫalup cehennem maddesi andan zuḫūra

⁸¹ M. cenāb-ı şerīfünden ‘afv ve raḫmet recā iderem.” diyücek *hiṭāb*-ı müsteṭāb oldu-ki : S. cenāb-ı şerīfünden ‘afv merḫamet recā iderem.” dıcek *hiṭāb*-ı müsteṭāb oldu ki : A. cenāb-ı şerīfünden ‘afv ve merḫamet recā iderüz.” diyücek *hiṭāb*-ı müsteṭāb oldu-kim

⁸² M ve S. yüz biñ kaṭre nūr ṭamlayup : A. yüz kaṭre ya‘nı yüz biñ kaṭre nūr ṭamlayup

⁸³ M. umardum didüklerinde nūr-ı Ḥazret-i Risālet-penāh ‘*aleyhi*’-*ṣ-ṣalāvatü* ve ‘*s-selām* Ḥazret-i Melik-i ‘Allām’-dan *celle ve ‘alā* bu nevāḥtı müşāhede idicek hoş-ḥāl olup ol nūrdan yüz biñ kaṭre nūr ṭamlayup Ḥaḫ ta‘ālā ‘*azze ve celle* ol kaṭrelerden bir kaṭre nūrı naḫar-ı ḫudretlerine getürüp yüz yigirmi dört biñ kısım idüp her bir kısmından bir peygamberün rūḥ-ı şerīfini yaradup ve bir kaṭre : S. umardum didüklerinde nūr-ı Ḥazret-i Risālet-penāh ‘*aleyhi*’-*ṣ-ṣalāvatü* ve ‘*s-selām* Ḥazret-i Melik-i ‘Allām’-dan *celle ve ‘alā* bu nevāḥtı müşāhede idicek hoş-ḥāl olup nūrdan yüz biñ kaṭre nūr ṭamladı. Ḥaḫ ta‘ālā ‘*azze ve celle* ol kaṭrelerden bir kaṭre nūrı naḫar-ı ḫudretlerine getürüp yüz yigirmi dört biñ kısım idüp her bir kısmından bir peygamberün rūḥ-ı şerīfini yaradup bir kaṭre: A. umardum didi. Pes nūr-ı Ḥazret-i Risālet-penāh *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* Ḥazret-i Bārī ta‘ālādan bu iḫsānı müşāhede hoş-ḥāl olup ol nūrdan yüz biñ kaṭre nūr ṭamlayup andan Ḥaḫ ta‘ālā ‘*azze ve celle* ol kaṭrelerden bir kaṭre nūrı naḫarlarına getürüp yüz yigirmi dört biñ kısım idüp her bir kısmından bir peygamberün rūḥını yaratdı. Bir kaṭre

S6a

M5b

geldi. Andan sonra 13. yiri yayup hayvânât-ı vuḥūşa sibâ‘ ve behâyim ve tûyûra maḳâm ve mekân idüp arzı yedi 14. ṭabâka idüp her bir ṭabâkada bir maḥlûk ḳodı. Âteş şu‘lelerinden cân ḳavmini yaradup 15. yirleri anlaruñ taṣarruflarına virdi. Cenneti yedi ḳat gök üstinde, cehennemi yedi ḳat 16. yir altında muḳarrer tûtup ‘âleme ziyâ | virmek ve ziyâde ve noḳsanuñ ḥesâbı içün⁸⁴ Güneş’i ve Ḳamer’i 17. ve yıldızları maşrıḳdan maḡribe ve maḡribden maşrıḳa tâbân idüp giceyi ve gündüzi 18. ḥalḳ eyledi: “*tebârekâllâhu aḥsenü’l-ḥalîḳîn*”²¹ Andan sonra nûr-ı Muḥammedî *ṣallallâhu ‘aleyhi ve sellem* ‘Arş sâḳında 19. yedi biñ yıl şu‘le virüp tesbîḥ ve tehlîl eyledi. Andan levḥe gelüp beş biñ yıl daḥi levḥde 20. nûr virdi. Andan kürsîye gelüp beş biñ yıl daḥi kürsîde nûr virdi ve tesbîḥe meşḡul 21. oldu. || Andan Cebrâ’il’e ve Mikâ’il’e ve İsrâfîl’e emr eyledi ki zemîne inüp şimdi Ravzâ-yı Muṭahhara olduḡu 22. yirden bir miḳdâr pāk ṭopraḳ alup getüreler. Fermân-ı Ḥaḳ ile melekler yire inüp yir ḡayet-i şevḳinden ḳayna- 23. yup yarıldı. Kâfûr mânendi ḥaḳ-i pāk zâhir oldu. Cebrâ’îl ol ṭopraḳdan bir mişḳâl miḳdârı 24. ḥâḳ alup maḳâmlarına geldiler. Fermân-ı İlâhî zuhûr eyledi-ki “Yâ Cebrâ’îl! Cennete var, bir miḳdâr kâfûr ve misk 25. ve za‘ferân ve sünbül ve mâ’-i ma‘în ve selsebîl ve şerâb-ı Tesnîm tertîb eyle. Bu ṭopraḡı anlara ḳarışdur.” diyücek⁸⁵ 26. Cebrâ’il (a.ş.) ḥikmetinden istifsâr eyledi. Cenâb-ı ‘İzzet’den ḥiṭâb oldu ki “Kâfûrdan Ḥazret-i Muḥammed’uñ *ṣallallâhu* 27. *‘aleyhi ve sellem* üstühânını, za‘ferândan peylerini ve müşḡden⁸⁶ ḳanını yaradup sünbülde saçını,⁸⁷ sözlerini 1. selsebîlden, leb ü dehânlarını⁸⁸ şerâb-ı mu‘ayyenden, (maînden) ‘ibâretlerini⁸⁹ Tesnîm’den ḥalḳ idüp cemî‘ ḥalâiḳa anı şefî‘ itsem 2. gerekdür.” didiler. Ol madde-i şerîfe tamâm olup taḥmîr olunduḡda Cebrâ’îl-i Emîn’e fermân-ı İlâhî oldu-ki “İy Cebrâ’ 3. îl! Ol dürr-i şeb-efrûzı, eṭbâḳ-ı semavâta seyr itdür. Melâike encümenlerine ilt. Cennet ırmaḳlarına 4. batur. Cemî‘-i ‘âlemlere baḥr u berrde ḥalâiḳa ‘arz eyle ve nidâ ḳıl ki “*hazâ ṭînetün ḥabibü rabbi’l-*

⁸⁴ M ve S. ziyâ virmek ve ziyâde ve noḳsanuñ ḥesâbı içün : A. ziyâ virmek içün ve ziyâde ve noḳsan ḥesâb içün

⁸⁵ M. diyücek : S. diyicek

⁸⁶ M. müşḡden : S. miskden

⁸⁷ M. saçını : S. saçını

⁸⁸ S. leb ü dehânlarını: M. leb dehânlarını

⁸⁹ M. ‘ibâretlerini : S. ibâretleri

A7b

*ālemīn ve şefī'l- 5. müznibīn meşhūrun fī'l-evvelīn mezkūrun fī'l-āhirīn*³² Andan sonra ol
hāk-i mu'anber ve tıyn-i muṭahharı 6. sāk-ı 'Arş-ı mecīde kândıl gibi kōdılar. Ol nūr-ı
kāmili's-sūrūr kândıl-i mezkūr içinde tā Ādem-i 7. Şafiyy vücuda gelince tırdı. Ādem Pey-
gamber'ün iki kaşları arasında karar | eyledi. Beden-i Ādem'e 8. cān ḥulūl itdükde āsmāna
Zühre tābān olduğu gibi ol nūr daḥi dirahşān oldu.⁹⁰ 9.

2.5. Ḥil'at-i Ādem-i Şafiyy'nün 'aleyhi's-şalātü ve's-selām Temhīd-i Muḳaddematıdır.

Nūr-ı şāmilü's-server-i Muḥammedī 10. *şallallāhu 'aleyhi ve sellem* vech-i mesfūr
üzre mükemmel ve munṭazam olup Ḥaḳ *sübḥānehü ve ta'ālā* Ḥazret- 11. lerinün irādet-i
'aliyyeleri, bunca kāinātuñ ibdā' ve inşāsına müte'allik olup ol defīne-i 12. kerīme ve
cevhre-i şemīne ve naḳd-i nefīs, erkān-ı 'ālem-i mülke gösterildi ki anuñ kabūline
kabiliyyet 13. ve isti'dād kimde ola. "*innā 'aradnā'l-emānete*"³³ kerīmesinde ehl-i işāret bu
ma'naya iş'ār 14. eylemişlerdür. Yirler ü gökler, taḡlar u depeler,⁹¹ mevcūdāt-ı 'ulviyye,
maşnū'āt-ı süfliyyede hiç- 15. birisi kabūl itmeyüp "*fee'beyne en yaḥmilnehā ve eşfaḳne
minhā*"³⁴ Lācerem 'ayn-ı şābite-i Ādem zebān-ı isti'dādıyla 16. nidā itdi ki "Bu kārūñ kabū-
line ve bu bārūñ taḥammüline maṭiyye-i bedenüm münāsibdür. || Ol gencün künci 17. bu
dāire-i⁹² ḥākdür didi. 'Āḳıbetü'l-emr ol ḥil'at Ādem'ün ḳaddine rast gelüp "*ve ḥamelehā'l-
insānu*"³⁵ 18. muḳteżāsınca meşiiyet-i ezeliyye-i İlāhī, Ādem'ün terkīb-i tertībine müte'allik
oldı. "*innī ḥālīkun beşeran* 19. *min ṭīnin*"³⁶ āvāzesi, encümen-i melāikede meşhūr düşdi. "*ve
iz ḳāle rabbūke lilmelāiketi innī cā'ilün fī'l-'arḍi* 20. *ḥalīfeten*"³⁷ kelām-ı sa'ādet-nizāmında
melāikeden murād cümle ferişter ola ki 'umūm-ı lafz anı ifāde ider. 21. Tā bir ṭā'ife-i
maḥşūşa ola ki Ḍaḥḥāk, ibn 'Abbās'dan *raḍiyallāhu 'anhümā* rivāyet ider ki yiryüzinde 22.
olan beni'l-cān işyāna başladılar. Ḥaḳ *sübḥānehü ve ta'ālā* Ḥazretleri'nün emr-i şerīflerine

S6b

⁹⁰ M. karar eyledi. Beden-i Ādem'e cān ḥulūl itdükde āsmāna Zühre tābān olduğu gibi ol nūr daḥi dirahşān oldu.
: S. karar eyledi. Beden-i Ādem'e 8. cān ḥulūl itdükde āsmāna Zühre tābān olduğu gibi ol nūr daḥi dirahşān
olurdu : A. karar eyledi. Daḥi Ādem Peygamber'ün bedenine cān ḥulūl itdükde āsmāna Zühre Zühre yıldızı
tābān olduğu gibi ol nūr daḥi dirahşān olurdu.

⁹¹ M. Yirler ü gökler, taḡlar u depeler : S. Sa Yirler, gökler, taḡlar, depeler

⁹² M. dāire : S. vīrāne

A8a

iṭā‘at ve 23. inkıyādı terk itdiler. Hāzret-i Hudāvend *celle ve ‘alā* meleklerden bir cemā‘ati anlar ile muḥārebe ve muḳāteleye⁹³ 24. emr eyledi. ‘Azrā’īl anlaruñ re’isi idi. Fermān olındı ki anları ḳatlı idüp evlādlarını esīr 25. idüp ‘āşileri yiryüzinden⁹⁴ iḥrāc ideler. Āyet-i kerīmede olan melāikeden murād bu ferīşteler 26. ola ki Hāḳ *sübḥānehü ve ta‘ālā* yiryüzinde ḥalīfe ibdā‘ itmek-içün bu sırrı anlara keşf itmiş ola. 27. |

2.6. Beni’l-Cān Ṭāīfesinüñ Keyfiyyet-i Ahvāl ve Hilkatleridür.

M6a

Kelām-ı Ḳadīm-i İlähī’de “*ve’l-cānne ḥalaḳnāhü min ḳablü min nāri’s- 1. semüm*”³⁸ buyururlar. Nār-ı semüm ol āteş-i ‘azīm idi ki anda nūr u zūlmet var idi. Nūrdan melāike 2. maḥlūḳ olup⁹⁵ zūlmetden dīvler mevcūd oldı. Ol āteşden Cān yaradıldı ki künyeti ebu’l-cinnidür. Melāike 3. nūrdan maḥlūḳ idiler. Ṭā‘ate meyl idüp ma‘āşiden ma‘şüm ḳaldılar. Şeyāṭīn tütünden 4. oldılar. Lā-cerem küfr ü ma‘āşī ile mu‘tād olup İmān ve ṭā‘āt nūrından behremend olmadılar. Cīnlerden 5. daḥi bazı İmān ve ‘irfān nūrıyla münevver oldı. Bazı zūlümāt-ı küfr ve ḍalālde ḳaldı. İbn ‘Abbas *radıyallāhu* 6. ‘*anhümā* rivāyet ider ki “Ebū’l-cinn ki ismi ‘Süvemā’⁹⁶, laḳabı ‘Cān’ idi. Bir rivāyetde ismi Ṭārnūs idi. Yiryüzinde 7. tevālūd ve tenāsül idüp çoḡaldılar. Hāḳ *sübḥānehü ve ta‘ālā* anlara şerī‘at göndürüp ṭā‘at emr eyledi. Ṭārnūs 8. ve evlādı, aḥḳām-ı şerīati ḳabūl idüp rüzigār geçürdiler. Hükemā ḳatında bir devr otuz altı biñ yıldur. 9. Ba‘zılar yigirmi beş biñ iki yüz yıldur dimişler. Muḥyi’d-dīn Maḡribī ‘*aleyhi’r-raḥme* ḳatında bir devr yigirmi dört 10. biñ yıldur. Bir devr anlar hükümet itdiler. Aşlları nārdan idi. Nār, mazḥar-ı tecellī-i ḳāhrdur. Temerrüd ve ‘işyān itdiler. 11. ‘İnād ve istikbār yolına gıtdiler. Hāḳ *ta‘ālā celle zikruhü* anları nice ‘uḳūbāt ile helāk itdi. İçlerinden za‘īfleri 12. şerī‘at yolundan çıḳmayup cādde-i || ‘ubūdiyyetde ḳāim idiler, anlar ḳurtuldu. Kendü cinslerinden Ḥaliyā Yūns adlu cinni 13. anlara ḥākim itdi. Şer‘-i cedīd ‘aṭā eyledi. Anlar zamānında daḥi bir devr geçdi. “*küllü şey’in yerci’u ilā aşlıhı*”³⁹

S7a

⁹³ S. muḳāteleye : M. muḳātele

⁹⁴ M. evlādlarını esīr idüp ‘āşileri yiryüzinden : S. evlādını esīr idüp ‘āşileri yiryüzinde

⁹⁵ S. olup : M. olur

⁹⁶ S nüshasında سُومَا şeklinde yazılan bu kelime M nüshasında سوما şeklinde yazılmıştır.

A8b

muḳtezāsınca 14. anlar daḫi gümrah olup emr-i Ḥaḳḳ’a muḫālefet itdiler. Ol ṭāīfenūñ daḫi ṣāḫīfe-i vücūdları ḥükm-i lā-yezālī birle er- 15. ḳām-ı fenā-y-ıla merḳūm olup helāk oldılar. Nesilleri baḳīyesinden | bir ṭabaḳa ki cādde-i iṭā‘at üzre idiler.⁹⁷ 16. Ḳahr-ı İlähī’den emān bulup Müleyḳā dirlerdi, ol ḥākim ve pād-ṣāḥ olup üçünci devr daḫi münḳaẓi olup anlar 17. daḫi ṭoḡrı yoldan çıkup Ḥazret-i Cebbār-ı Müntaḳim’ūñ ḳahrına mazḥar olup ma‘dūm oldılar. Şālīḫlerinden az kimesne 18. ḥalāṣ olup mürūr-ı eyyām ile çoḡaldılar. Hāmūs adlu bir fāzıl ve dāniş ehli, şālīḫ kimesne var-idi. 19. Bunlara ḥākim olup emr-i ma‘rūf ve nehy-i münker eyledi. Ol-daḫi civār-ı raḥmet-i Rabbū’l-‘ālemīn’e intikāl idicek 20. beni’l-cānuñ eşirrāsı ‘iṣyān üzre oldılar. Bār⁹⁸ ta‘ālā rasüller gönderdi. Va‘z ve naṣīḫatler itdiler. 21. Muṭlaḳa fāide itmedi. Mütenebbih olmadılar. Dördünci devr daḫi tamām oldı. Ḥikmet-i İlähiye iḳtizāsınca 22. melāikeden bir ṭāīfe bunlar ile muḫārebeye me’mūr oldılar. Āsmāndan arza nüzül idüp beni’l-cān ile ceng 23. eylediler. Ekşerini ḳatlı idüp baḳıyyetü’s-süyūf olanları cezārelerde, ḥarābelerde müteferriḳ olup ṣaḡīr 24. oḡullarını melāike esīr idüp āsmāna çıkardılar. Cümleden birisi ‘Azāzil idi. Melekler arasında olup 25. büyüdü.⁹⁹ Rūz-be-rūz aḫvālī teraḳḳīde olup melāike ta‘līm ider oldı. Atasına Ḥabīṣ dirlerdi, 26. arslan şūretinde idi. Anasına Benlīs¹⁰⁰ dirlerdi, ḳurd şeklinde idi. Atasına anasına ‘āḳ olmuş-idi. 27. Bir rivāyetde göge çıkduḡına sebeb bunı dirler ki “Ben-i cānuñ fesād ve ‘iṣyānı olıcaḳ”¹⁰¹ ‘A-zāzīl anlardan 1. ‘uzlet idüp bir ṭaḡ kûşesinde Ḥaḳḳ’a ṭā‘ate meşḡul oldı.¹⁰² Şol deñlü ‘ibādet eyledi-ki ferīşteler gelüp 2. du‘ā temennī iderlerdi. Dergāḥ-ı Ḥaḳḳ’a tazarru‘ itdiler. Bunuñ gibi şālīḫ kimesne ferīşteler arasında lazımdur, didiler.¹⁰³ 3. Ḥaḳḳ *sübḥānehu ve ta‘ālā* ferīştelerūñ ṭalebleriyle¹⁰⁴ dünya göğine çıkarup ‘ibādete meşḡul oldı. İkinci gök 4. ferīşteleri daḫi tazarru‘ idüp ikinci āsmāna teraḳḳī eyledi tā semā’-yı seb‘ā irişdi. Ḥāzin-i

M6b

⁹⁷ M ve S. bir ṭabaḳa ki cādde-i iṭā‘at üzre idiler. : A. bir ṭabaḳa ki cādde anlara. Ṭā‘at üzre idiler.

⁹⁸ M. Bār : S. Bārī

⁹⁹ M. ve A. büyüdü : S. ulalup

¹⁰⁰ A. şūretinde idi. Anasına Telbīs : M. ve S. şūretinde. Anasına Benlīs

¹⁰¹ M. ve S. Ben-i cānuñ: A. Beni’l-cān’uñ

¹⁰² S. kûşesinde Ḥaḳḳ’a ṭā‘ate meşḡul oldı : M. kûşesinden Ḥaḳḳ’a ṭā‘ate meşḡul oldı : A. kûşesinde Ḥaḳḳ’a ibādet itdi.

¹⁰³ S. arasında lazımdur, didiler : M. arasında lazımdur, dirler : A. arasında ola, didiler

¹⁰⁴ M. ṭalebleriyle : S. ṭalebiyle a

A9a

S7b

cennet-i Rıdvân 5. Eyitdi: “İlāhî! Yedi tabaka āsmān melekleri | anuñ t̄a‘atinden maḥzūz ol-
dılar. “Birkaç gün, cennet içinde daḥi anuñ 6. fāidesiyle müstefīd || olalum” didi. Hāk
sūbhānehū ve ta‘ālā Rıdvân söziyle anı cennete emr eyledi. Cennete girüp 7. t̄a‘at-i Hākḫ’a
mūdāvim olup ferīştelere ta‘līm iderdi. Va‘z meclislerin idüp ‘Arş-ı mecīd altında yāḫūtdan
8. minberler üzerine başı ucında nūrdan ‘alemler dikilüp meclisine şol deñlü melāike cem‘
olurdi-ki 9. ‘adedini ‘Allāmü’l-Guyūb’dan gayrı kimesne¹⁰⁵ bilmezdi. T̄ul-i zamān ile beni’l-
cān çoğaldılar. Cezīrelerde, ḥarābelerde 10. bī-nihāye oldılar, çıḫup rub‘-ı meskūna
mutaṣarrıf oldılar. Allāh ta‘ālāya t̄a‘atden ḥurūc eylediler. ‘Azāzīl 11. anlar ile muḥārebe
içün Cenāb-ı Hākḫ’a tazarru‘ ve niyāz eyledi. Murādı icābete ḫarīn olup ferīştelere 12. bir
cemā‘at ile gökden yire indiler. ‘Aşīleri dīne da‘vet itdiler. Beni’l-cāndan az kimesne¹⁰⁶
muṭī‘ olup 13. ḥizmetler itdiler. Anlaruñ şaliḥāsından Sehlūṭīn¹⁰⁷ nām cinni ol t̄āīfenūñ
ūlūlarına risālete gönderdi. 14. Anları dīne da‘vet eyledi. Ol ḫavm, kemāl-i ṭuḡyānlarından
ol şāliḫi şehīd itdiler. ‘Azāzīl gördi 15. ki rasūli gelmez. Bir daḥi gönderdi; anı daḥi eyle
eylediler. Tekrār nāşihler gönderdi. Ol bed-baḫtlar 16. gönderdüklerini cümle şehīd itdiler.
Āḫirü’l-emr, Yūsuf bin Yāsef dirlerdi, anı gönderdi. Ol¹⁰⁸ varup 17. ol ḫavm ile bulışdı. Anı
daḥi öldürmek istediler. Hīle ile ḫalāş oldı. Gelüp şūret-i vāḫı‘ayı 18. ‘Azāzīl’e ‘arz eyledi.
Andan soñra emr-i Hāk ile melāike ‘askeri ile varup anlar ile muḫātele ve muḥārebe 19.
eyledi. Ekşerini ḫatlı idüp bāḫīleri aḫtār-ı ‘āleme müteferriḫ oldılar. Hāk ta‘ālā tamām-ı rūy-ı
zemīnūñ 20. ve dūnyā göḡinūñ ḫilāfetini ve cennetūñ ḫazīnedārligini İblīs’e teslīm eyledi.
Kāh yiryüzinde 21. ‘ibādet idüp kāh seccādesini yedi ḫat göklere kāh ‘ibādet sancaḫlarını
şahñ-ı būstān- 22. serāy-ı cennete dikerdi. İblīs, emr-i ḫükümet ve riyāsetde tamām müstaḫil
olup livā-yı devlet ve ra‘yet-i 23. salṭanat ḫaldurdi. Enāniyyet da‘vāsına başladı. Ḥāṭırında
bunu muḫarrer eyledi ki Bārī 24. *sūbhānehū ve ta‘ālā* şöyle ki emr-i sal-ṭanatı bir kimesneye
daḥi tefvīz iderse ḫabūl itmeye, 25. nizā‘ ide. Zīrā kendüyi kemālāt-ı‘ilm ü ‘amelde fā‘iḫ |

¹⁰⁵ M. ve S. ‘adedini ‘Allāmü’l-Guyūb’dan gayrı kimesne : A. ‘adedin Hāk’dan ayruḫ kimesne

¹⁰⁶ M. ve S. az kimesne : A. on kimesne

¹⁰⁷ M. ve S. Sehlūṭīn : A. Sehlūdīn

¹⁰⁸ M. ol : S.

A9b

M7a/S8a

gördi. Hılâfete kendüden lâıyık 26. kimesne yokdur, didi.¹⁰⁹ Bu eşnâda bir gün ferîşteler ile levh-i mahfûza nazar itdi. Kazâyâ-yı 27. İlâhiye'den 'azze şânühü bu kazıyyeye muṭṭalı' oldılar ki 'an-ḳarîb dergâh-ı şamedıyyet-i muḳarreblerinden 1. birisi ṭard ve la'nete|| mübtelâ olsa gerek. Levhden müraca'at idicek melekleri maḥzûn gördi. 2. 'Azâzîl şordı-ki "Ḥüzne sebeb nedür?" Levhde görilen vâḳı'ayı taḳrîr itdiler. 3. İblîs'den du'â iltimâs eylediler ki Hâḳ *sübḥānehü ve ta'ālā* bizden birisini ol belâ-yı 'azîme 4. mübtelâ itmeye. İblîs eyitdi: "Bu kazıyye size ve bize degüldür. Ben niçe yıllardur ki bu ḥuşûşa muṭṭalı' 5. olup kimesneye dimezdüm." didi. Melekler ibrām idüp "Elbette du'â eyle" didiler. İblîs 6. el ḳaldurup eyitdi: "*Allāhümme eminhüm*"¹¹⁰ Bî-çäre kendüyi unudup gâyet-i kibriyâsından ve tecebbürinden 7. kendüye ihtimâl virmezdi. Aşlâ ḥuşû' ve ḥüzû'a meyl itmedi. Lâ-cerem ḥırmân-ı 8. ebed ü ḥüsrân-ı sermedîde ḳaldı. Naḳl olunur ki bir gün cennet ḳapusına geldi. Hâḳasında yazılı 9. gördi ki "Ḳullarumuzdan birini envâ'-yı ni'met ile mükerrrem eyledüm. Yirden göge iltidüm. Asmandan 10. cennete getürdüm. Kendü emrlerümden bir emr buyurdum. İmtinâ' eyledi. Emrüm ṭutmadı. 'Azâzîl 11. bu kelimâtı müṭāla'a itdi. Bîñ yıl ṭā'at u 'ibâdet idüp ol emr ṭutmayın ḳula la'net eyledi.¹¹¹ 12. Bilmedi-ki kendüye la'net iderdi. Bir rivâyetde levhü'l-mahfûza nazar eyledi. Gördi-ki "*e'üzü bi'llāhi mine'ş-şeyṭāni'r-* 13. *racîm*"⁴⁰ yazılmış. Eyitdi: "İlāhî!¹¹² Şeyṭân-ı recîm kimdür?" Hâḳ ta'ālā buyurdi-ki "Ḳullarumdan birisidür. 14. Anı envâ'-yı ni'metlerüme maḥşûş eyledüm. Emrüm ṭutmadı. Ḥ'ār u nigünsār eyledüm." diyücek eyitdi: 15. "İlāhî! Anı baña göster ki helâk ideyim." didi. Hâḳ *sübḥānehü ve ta'ālā* buyurdi-ki "Tîz görürsin."¹¹³ Bir rivâ- 16. yetde dinil-

¹⁰⁹ A. kendüden gayra lâıyık kimesne yokdur, didi : M. kendüden lâıyık kimesne yokdur, dir idi : S. kendüden lâıyık kimesne yokdur, dirdi

¹¹⁰ M ve S. "*Allāhümme eminhüm*" Allahım onları emniyette kıl. : A. "*Allāhümme eminhüm min haze'l-ḥavf*"

¹¹¹ S. a-müṭāla'a ḳıldı. Bîñ yıl ṭā'at u 'ibâdet idüp ol emr ṭutmayın ḳula la'net eyledi: M. müṭāla'a itdi. Bîñ yıl ṭā'at u 'ibâdet idüp ol emr ṭutmaya ḳula la'net eyledi : A. müṭāla'a itdi. Bîñ yıl 'ibâdet ü ṭā'at eyleyüp ol emri ṭutmayın ḳula la'net itdi

¹¹² S. İlāhî : M. İlāhā

¹¹³ M. ḥ'ār u nigünsār eyledüm." diyücek eyitdi: "İlāhî! Anı baña göster ki helâk ideyim." didi. Hâḳ - *sübḥānehü ve ta'ālā*- buyurdi-ki "Tîz görürsin." : S. ḥ'ār u nigünsār eyledüm." diyücek eyitdi: "İlāhî! Anı baña göster ki helâk ideyim." didi. Hâḳ -*sübḥānehü ve ta'ālā*- buyurdi-ki "Tîz görürsin." : A. ḥ'ār u ḥâḳîr idem ve dergāhumdan sürem diyücek eyitdi: "Baña göster anı helâk ideyim." didi. Hâḳ ta'ālā buyurdi-kim "Anı tîz zamānda görürsin."

miş ki biñ yıl āsmān u zemīnde her ne maħalde ki secde iderdi, baş ald[ur]up¹¹⁴ görür- 17.
di-ki secdegāhında yazılmış *la nu'llāh alā blīs*. Pes kendü daħi her zamānda *la nu'llāh alā blīs* 18. dirdi.

A10a

İşit bir nükte erbāb-ı nazardan
Naşīhatdur, abūl it mā-ħazardan |

urūr itme cihānuñ devletine 19.
Fenādur izzetine devletine

Göre şeytānı mağrūr oldı cāha
Düşürdi ol urūrı anı cāha 20.

Sezā-yı lan olanı bilmez idi
Acebdür kendüsinden¹¹⁵ sezmez idi

Özine lanet eylerdi¹¹⁶ diliyle 21.
oyardı başına ħāki eliyle

Eger yār-ise yara ki aqluñ
Budur maźmūnı āgāh ol-ki naqluñ¹¹⁷ 22.

amuya ħayr şan ħayra durişgil
Saadet destgāhına irişgil

¹¹⁴ Kelime metinde قالدوب şeklinde geçmektedir.

¹¹⁵ M. kendüsinden : S. kendüzinden : A. kendüzine

¹¹⁶ M. eylerdi : S. ve A. iderdi

¹¹⁷ M. Eger yār-ise yarā ki aqluñ Budur maźmūnı āgāh ol-ki naqluñ : S. Eger yār-ise yarā saña aqluñ Budur maźmūnı āgāh ol ki naqluñ : A. Eger yār-ise saña aqluñ iy yār Budur maźmūnı āgāh ol-ki naqluñ deyyār

Kişi her ne iderse eyü yatlu
İder öz cānı için acı tatlu 23.

S8b

2.7. Ādem Nebī'nün 'aleyhi's-salatü || ve's-selām İbtidā-yı 24. Āferinīşi ile Melāike-i Kirāmā “innī cā'ilün fī'l-'arđi ḥalīfeten”⁴¹ Hitābıdır.

M7b

‘Ulemā-yı fenn-i tevārīḥ 25. buyururlar ki İblīs kendüye muṭi‘ olan tā‘ife-i beni'l-cān ile yiryüzinde müstaḳil pād-şāh 26. olup ḥākdān-ı bī-vefāya gōñül bağlayup enāniyyet ve ğurūrda oldu. Fermān-ı İlāhī şudūr itdi-ki 27. “innī cā'ilün fī'l-'arđi ḥalīfeten”⁴² Pes bu taḳ-dīrce melāikeden murād İblīs ve aña mütāba‘at idenlerdür. Didiler ki 1. “*etec‘alü fīhā men yefsidu fīhā ve yesfiku'd-demāe*”.⁴³ “İlāhā! Yiryüzinde fesād idüp nā-ḥaḳ yire ḳan dōkenleri 2. nice vücūda getürürsin, bu ḥalīfe icādından murād izḥār-ı ma‘şiiyyet oldu ise cinnīlerden ne şikāyet 3. oldu? Eger murād tā‘at ise “*ve naḥnū nüsebbiḥu biḥamdike ve nüḳaddisu leke*”⁴⁴ didiler. Cevab geldi ki “*innī a'lemu mā lā 4. ta'lemüne*”⁴⁵ “Maḥluḳuñ zihn-i perākendesı esrār-ı rubūbiyyetime irişmez. Ben bildüğimi siz bilmezsiniz.” didi. Ravzatu'l-Ulemā 5. adlu kitābda İmām Zeyne'l-'Abidīn naḳl ider ki ol gün ki Ḥaḳ ta‘ālā cānibinden “*innī cā'ilün fī'l-'arđi ḥalīfeten*”⁴⁶ 6. ḥitābı sem‘-i melāike irişdi. “*etec‘alü fīhā*”⁴⁷ su‘ālını itdiler. “*innī a'lemu mā lā ta'lemüne*”⁴⁸ cevābını işitdiler. 7. Melāike kendülerüñ sözlerine peşimān oldılar. Ḥaḳ ta‘ālānuñ ğazabından ḳorḳdılar. Her günde üç sā‘at 8. ‘Arş-ı mecīdi tavāf idüp tazarru‘ ve zārīlık ile ‘afv ve merḥamet ricāsın itdiler.¹¹⁸ Ḥaḳ *sübḥānehü ve ta‘ālā* 9. Kerīm ve Raḥīm’dür. Tazarru‘larına ve niyāzlarına ‘atıfet idüp ḥitāb itdi-ki “İy Melekler! Benüm | rızā ve ğufrānum 10. isterseñüz ‘Arş-ı mecīdüm altında¹¹⁹ bir nehr-i cārī vardır, anuñ kenārına varuñ, āb-dest aluñ.” diyü buyurdı. 11. Melekler āb-destüñ keyfiyyetini bilmezler-idi. Ḥaḳ *sübḥānehü ve ta‘ālā* Ḥazretleri buyurdı: “Üç nevbet ellerinüzi 12. bileklerinüze dek yuñ. Üç nevbet ağızuñuza şu alup dōküñ. Üç nevbet burunlarınuza şu koyuñ. Üç nevbet 13. yüzünüze şu uruñ. Üç kerre ḳollarınuzı dirseğe varınca yuñ. Bir kerre

A10b

¹¹⁸ M. zārīlık ile ‘afv ve merḥamet recāsın itdiler : S. zārī ile ‘afv merḥamet recāsın itdiler : A. zārīlık ile ‘afv merḥamet ricā iderlerdi

¹¹⁹ M. “İy! Ben’üm rızā ve ğufrānum isterseñüz ‘arş-ı mecīdüm altında : S. “İy Melekler! Ben’üm rızā ve ğufrānumı isterseñüz ‘arş-ı mecīdüm altında : A. “İy Meleklerim! Eger benüm rızām ve ğufrānum isterseñüz ‘arş-ı mecīd altında

S9a

başuñuza mesh idüñ. Üç nevbet 14. ayaklarıñuzu topuklarıñuza gelince yuñ. Andan şofra “*sübḥānekallāhümme ve biḥamdike eşhedü en lā ilāhe* “15. *illā ente estagfiruke ve etübü ileyke*”⁴⁹ du‘āsın okuñ.” diyü buyurdılar. Melekler Cenāb-ı ‘İzzet’e münacāt idüp 16. Eyitdiler ki “Ḥudāvendā! Bu ‘amel muḳabelesinde ne deñlü ecr iḥsān idersin?” didiler. Ḥaḳ *sübḥānehü ve ta‘ālā* 17. buyurdi ki “Günahlarıñuzu ve ‘işyānuñuzu bağışlayup mağfiret iderem.” diyücek girü melāike 18. Eyitdiler ki “Kerīmā! Bu emr bize || maḥşuş mıdur yohsa her kim bu ‘ameli iderse gufrānuña lāyık olur mı?” didiler. 19. Ḥaḳ *sübḥānehü ve ta‘ālā* buyurdi-ki “Bu ‘amel āḥirzamān peygamberi Muḥammed’uñ *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* günāhkār ümmetleri- 20. nūñ şı‘arıdur. Anlar ma‘şıyyet ālāyişine giriftār olsalar gerekdür. Bu ṭahāret sebebi ile peygamberleri berekātına 21. anları cehennemden āzād idüp günāhlarına mağfiret itsem gerekdür.” diyü buyurdılar. Pes ‘ālem-i pākden zemīn-i 22. ğamnāke vahy-i ḥiṭāb nāzil oldı-ki “Senden bir ṭāīfe ḥalḳ itsem gerek; ba‘zı muṭī‘ ba‘zı ‘āşī. 23. Muṭī‘ine cennet virüp ‘āşīsine nār ile ğadāb¹²⁰ iderem. Zemīn-i miskīn tazarru‘ ve enīn idüp 24. didi-ki “İy Perverdkār-ı ‘Ālem!¹²¹ Buyurduñ ki benden ḥalḳ ideceğüñ ba‘zı nāz u ni‘metde olsa gerek. 25. Aña rāzıyam ammā ḥavf ve ḥaşyet içreyem ki ba‘zısına āteş ile ğadāb¹²² eylesin.” didi. Daḥi gözlerinden 26. yaşlar revān oldı. Şimdi yiryüzinde cārī olan çeşmeler ve şular ol girye ve zārīnin 27. nişānesidür. |

A11a

2.8. Kālīb-ı Ādem İçün Yiryüzine Ferişteler Gönderildügidür, Taleb-i Ḥāk İçün.

M8a

Cebrā’īl-i 1. Emīn, fermān-ı Rabbü’l-‘Ālemīn ile *celle celālüh* yiryüzine indi-ki bir ḳabza ḥāk alup cem‘ eyleye. 2. Zemīn eyitdi: “*‘eüzü bi ‘izzeti’l-lezī erseleke en te’huze minnī el-yevme şey’en yekūnū minhū ğaden fi’n-nār*”⁵⁰ 3. Ya‘ni “Penāh iderem şol Ḥudā’nuñ ‘izzetine ki seni gönderdi. Benden bir nesne alursın ki yarın kıyāmet 4. gününde āteşe girse gerek.” diyücek Cebrā’īl kendü maḳāmına mürāca‘at itdi. Cenāb-ı ‘İzzet’dan¹²³ 5.

¹²⁰ M. ğadāb : S. ‘azāb

¹²¹ Perverd-gār-ı ‘Ālem : S. Perverd-gār-ı Kerīm

¹²² M. ğadāb : S. ‘azāb

¹²³ M. diyücek Cebrā’īl kendü maḳāmına mürāca‘at itdi. Cenāb-ı ‘İzzet’dan : S. dicek Cebrā’īl kendü maḳāmına mürāca‘at itdi. Cenāb-ı ‘İzzet’dan: A. dicek Ḥazret-i Cebrā’īl el çekdi. Maḳāmına ‘urüc itdi. Cenāb-ı ‘İzzet’dan

S9b

A11b

hiṭāb geldi-ki “İy Cebrā’îl! Tehî-dest geldüñ.” Cebrā’îl eyitdi: “İlāhî! Sen’uñ emrûñden rücû itmedüm, 6. kerem ve luṭfuña penāh idindüm.” didi. Mîkā’il’e fermān olındı-ki “Sen, var.” Mîkā’il 7. zemîne inüp eyitdi: “İy arz! Ārzü itmez misin kim senden bir pāre toprak alup kûze¹²⁴ ideler ki 8. “*şalşālin kelfehhār*”⁵¹ anuñ şıfatı ola. Evvel gül-āb ile qarışdurup üzerine saçup 9. ab-ı hayātıla ṭolduralar. “*ve nefaḥtū fîhi min rūḥi*”⁵² Anuñ şanı ola, didi. Zemîn eyitdi: “İy 10. Mîkā’il! Eger kûze idüp ab-ı hayātla ṭoldururlar ise minnet idüp velîkin andan 11. ḥavf iderem ki pûte idüp āteşe koyalar. “*feşāribüne ‘aleyhi mine’l-ḥamîmi*”⁵³ ola, didi. Mîkā’il 12. ‘ömrini qabûl idüp döndi. Ḥazret-i Ḥaḡ *celle ve ‘ālā* buyurdı-ki “İy Mîkā’il! Tehî-dest geldüñ.”¹²⁵ 13. Eyitdi: || “İlāhî! Beni bir ac ve muḥtāca gönderdüñ.¹²⁶ Niçe yıllardur ki qarnına taşlar bağlayup ṭurur. Anuñ 14. gibi bî-pāyeden ne alsam gerek.” dedi.¹²⁷ Pes İsrāfîl ‘aleyhi’s-selām bu emre me’mûr oldı. Yiryüzine 15. geldi ki bir miqdār toprak ala. Zemîn eyitdi: “İy İsrāfîl! Beni ma’zûr ṭut-ki bende bu işe 16. qabiliyyet yokdur. Ol gün ki şûrnā çalup¹²⁸ “*ve tekûnû’l-cibālû kel’ihni’l-menfûşî*”⁵⁴ olup “*izā zülzileti’l- arḍu zilzālehā*”⁵⁵ lerzesi benüm endāmıma düşüp “*mā yanzûrüne illa şayḥaten vāḥideten*”⁵⁶ nidāsın eyleye- 18. ler. “*ve aḥraceti’l-arḍu eşḡālehā*”⁵⁷ peygāmı bañā irişe. Bir kimesne ki bu evşāfla mevşûf ola, 19. ḥilāfet şartı niçe yirine getürür?” didi. İsrāfîl daḡi ‘ömrini qabûl idüp döndi. Fermān-ı 20. İlāhî, Melekü’l-mevt’e ‘aleyhi’s-selām irişdi ki “İy Melekü’l-mevt! Sen hādîmü’l-lezzāt-ı müferriḡu’l-cemā’ātsin. 21. Zemîne raḡm eyleme.” didiler. | Melekü’l-mevt yire inüp eyitdi:¹²⁹ “İy zemîn! Benüm qatumba bîvezenlerüñ¹³⁰ nālesi, 22. yetîmlerüñ nevḡasına i’tibār yokdur. Qullara padişāh ḡukmi muḡabelesinde ne iḡtiyār; mecbûrlara ne 23. ‘itizār” didi. Zemîn eyitdi: “İy ‘Azrā’îl! Eger

¹²⁴ M. ve S. kûze : A. gûzîde

¹²⁵ M. ve S. “İy Mîkā’il! Tehî-dest geldüñ.” : A. “Yā Mîkā’il! Sen-de eli boş geldüñ.”

¹²⁶ S. bir ac ve muḥtāca gönderdüñ : M. bir ac muḥtāca gönderdüñ : A. bir avuç ac muḥtāc şeye gönderdüñ

¹²⁷ M. bî-pāyeden ne alsam gerek.” dedi : S. bî-māyeden ne alsam gerek.” dedi : A. bî-fā’ideden ne almak mümkündür.” dedi

¹²⁸ M. ve S. Ol gün ki şûrnā çalup : A. Ol gün şûr çalınup

¹²⁹ M. Sen hādîmü’l-lezzāt, müferriḡu’l-cemā’ātsin. Zemîne raḡm eyleme.” didiler. Melekü’l-mevt yire inüp eyitdi : S. Sen hādîmü’l-lezzāt-ı müferriḡu’l-cemā’āt-i sebz-i zemîne var. Bir qabza ḡāk al getür. ‘Özr iderse qabûl itme; za’fına, istikānetine raḡm eyleme.” didiler. Melekü’l-mevt yire inüp eyitdi : A. ‘ömrini qabûl itdi, döndi. Andan soñra Melekü’l-mevt, Ḥazret-i ‘Azāil’e emr oldı ki getüre. ‘Azāil yire indi. Eyitdi

¹³⁰ M. bîvezenlerüñ : S. ve A. pîrezenlerüñ

nāle idersem yiridür, eger kan ağlar-isem sezādur ki benden 24. bir avuç ‘āṣī-yi günehkār vücuda gele. Alınlarına dāğ-ı hızlān yazıla”¹³¹ didi. ‘Azrā’īl eyitdi: “İy zemīn! 25. Oğullaruñ şūmlığı atanuñ, ananuñ ‘işyānı iledür. Bu ‘āṣīlık evvel senden oldı. Üç nevbet senden 26. bir avuç hāk istediler, virmedüñ. Eger evvel def‘ada Allāh ta‘ālānuñ emrine icābet ideydüñ, cemī‘-i 27. oğullaruñ fermān-berdār olup cümle cennete girürlerdi.” didi.

2.9. el-Kıssā.

M8b

Zemīn niçe kerre ‘özü eyleye- 1. gördi. Mesmū‘ olmayup ‘Azrā’īl tamām-ı yiryüzinden *bi’t-tav‘ve’l-‘arz*²⁸ kabzasıyla qarvayup 2. Mekke ile Tā’if ortasından kırk arş mīkdārı toprak alup getürüp Hāzret-i Hāk *celle ve ‘alā* 3. ‘Azrā’īl’e buyurdı-ki “Zemīn baña penāh itmedi mi?”¹³² Eyitdi: “Belī, Yā İlāhī! Penāh itdi.” Girü buyurıldı ki “Yā niçün 4. rahm itmedüñ sāir ferīşte gibi?” didi. Eyitdi: “Hudāvendā! Aña rahm itmekden¹³³ ise Sen’uñ emrūñi muḳaddem tıtdum.” 5. didi. Hāk *celle ve ‘alā* eyitdi: “Yā ‘Azrā’īl! Çünki emrūmi tıtduñ anlaruñ rūhlarını kábız itmeğe saña emr 6. eyledüm, *ecelleri* geldükde rūhlarını kábız eyle.” didiler. Melekü’l-mevt ağladı. Eyitdi: “Hudāvendā! Ādem 7. oğlanlaruñ || içinde enbiyā ve evliyā olsa gerek. Maḥlūka mergden sa‘bdan nesne yokdur. Bu cemā‘atden ki 8. ḥalkuñ ber-güzīdeleri olurlar. Beni kábız-ı ervāḥ görürler. Elbette baña düşmen olurlar.” didi. Hāk ta‘ālā eyitdi: 9. “İy Melekü’l-mevt! Merg için ‘illetler, sebebler ḥalk itsem gerek. Cümlesi mergi ol sebebden bilüp senden bilmezler.” 10. diyü buyurdılar. Pes ol topraḡuñ üzerine bir pāre bulūt ta‘yīn idüp emr itdiler. Kırk gün, bir rivāyetde 11. otuz tokuz gün veyāḥūd yıl ol topraḡuñ üzerine yağmur yağdı, otuz tokuz yıl. ‘Arş-ı mecīd altında bir deryā vardur, Baḥrū’l-12. aḥzān dirler, her şabaḥ ol deryādan üzerine döktiler. Nehr-i şādīden daḥi bir mīkdār dökelerdi.¹³⁴ 13. Andandur ki ādemīde ḡam ve endūh-ı keşret üzre olup | ‘ayş ve neşāt ve şādīsi azdur.¹³⁵ Pes 14. Hāzret-i Hāk *celle ve ‘alā* meyāmin-i luṭf-ı ‘umūmī ile Kendüler Ādem’uñ topraḡı ḥamīrine mutaşaddī 15. oldılar. “*ḥammertu tīnete ādeme*

S10a

A12a

¹³¹ S. alınlarına dāğ-ı hızlān yazıla : M. enlerine dāğ-ı hızlān yazıla : A. A. alınlarına günehleri yazıla

¹³² M. ve S. “Zemīn baña penāh itmedi mi?” : A. “Zemīn saña ‘özü itdi mi?”

¹³³ S. itmekden : M. itmeden

¹³⁴ S. dökelerdi : M. dökeler :A. döktiler

¹³⁵ M ve S. ‘ayş ve neşāt ve şādīsi azdur : A. ‘ayş, neşāti az olur

M9a

S10b

A12b

biyedeıye erba‘ıne sabā-ħan” Kırk şabāħda ki kırk yıldan ‘ibāretdür. 16. Ādem’üñ toprağı kudretleri eli ile yoğurdılar. Mübārek başlarını Ka‘be-i mu‘azzama türābından, boyunlarını 17. Beytü’l-mağdis ħākinden, sinelerini zemīn-i Dehnā’dan, arķalarını zemīn-i Hind’dan, ellerini 18. maşrıķdan ve ayaklarını mağribden, sāir a‘zālarını mecmū‘-ı rüy-ı zemīnden yaratdılar. Tabāyī‘-i muħtelife 19. ol sebebden zāhir oldu. Cemāl ve kemāl, ħüsn-i şüret ve melāħat üzre u‘cūbe-i melek ve melekūt 20. oldu. Terķīb-i Ādem dört ‘unşūrdan mürekkeb olup vücūdī kaşrını dört rükn ile müşeyyed 21. eyledi. ‘Anāşırdan her birini bātın-ı Ādem’de ħalk eyledi-ki anuñ sebep-i kemāl ve izdiyād-ı ħüsn 22. ü cemālī vāķī‘ oldu. Meşelā melekūt-ħākden ‘aklı yaratdı ki şüret-i ‘ālem-i ğayb, ‘ilm ü ħikmet ruķūmına¹³⁶ kābil 23. oldu. Şu cevherinden gönül āyinesin yaratdı ki andan şüret-i ‘ālem-i 24. ğayb görünür. Melekūt-ı bāddan rüh-ı ħayvānı yaratdı. Kāħ sākin-i 25. ‘ālem-i bende-gī kāħ müsāfir-i ‘ālem-i muħābbet kıldı. Ba‘dehu ħulāşa-yı āteşden 26. nefs-i ser-keşi yaratdı. Āteş-i tabī‘atı anda emānet kōdı. Dürlü dürlü şıfatlar ile 27. anı mevşūf eyledi. Nakķāş-ı Kudret, enāmīl-i şun‘ ile kalem-i fıtrat-ı süret-dībācesinüñ 1. nakşını yazdı. Evvel başını kùbbe-i refī‘ü’ş-şān i-
düp şad-hezār şuver-i ğarībe ve eşķāl-i bedī‘a eyledi. 2. ‘Akl-ı fıtratdan şordı-ki || “Bu nedür?” eyitdi: “Bu vücūd dāiresinüñ merkezidür. Nokķa-yı sücūd-ı pür-kārdur. 3. Dāniş, ħazretüñ şavma‘ası; bīniş-i İskenderī’nüñ¹³⁷ āyinesidür. ‘Āķıle-i kālībdur. Eylik kālībını iderse 4. tāt geyer, yaramazlık iderse ta‘ma-yı şemşīr olur.” didi. Andan-şoñra şekl-i cebīnī
ki varāķ-ı sīmīn şafha- 5. sıdur, bir tabaķdur ki mu‘allim-i “*mu‘allimu | ‘ilmi’l-kalem ve ‘alleme ādeme*”¹³⁸ raķamını anda merķūm itmişdür. Aln-ı bisātını ki 6. levħ-i maħfūz nümunesidür, yedi tabaķa baş āsmānına zùhūra¹³⁸ getürdi. İki muķavves ebrūları, iki 7. hilāl eyledi ki engüşt-nümā vāķī‘ oldu. Güyā iki tāk-ı miskīndür ki ħadeķa revāķınuñ üzerine 8. tāk-ı kisrā gibi aşılışıdır. Tāk-ı ebrū altında ħadeķalar tertīb itdi ki güyā iki sāde-rū, 9. ol revāķ-ı pür-nürda müşğ ü kāfūr siperini dōşenüp ‘āc ve ābnūs tahtında şāħ ve ‘Arūs 10. gibi birbirinüñ ellerini boyunlarına şalup yaturlar. Müjgānuñ pervīn-i ‘anberīnini ħadīķa-yı

¹³⁶A. - yaratdı ki andan şüret-i ‘ālem-i ‘ğayb, ‘ilm ü ħikmet ruķūmına : M. ve S. yaratdı. ‘İlm ü ħikmet ruķūmına

¹³⁷M. İskenderī’nüñ : S. İskender’nüñ

¹³⁸S. zùhūra : M. zùhūr

hadeka dīvārı 11. üzerine pençe-i ābnūs şāhları yelpaze mişālinde eyledi-ki hālīfe-i Başra'ya yıl götürür. Güyā 12. ol müjgān, nūr-ı dīde-‘arūsınun mıkna‘ası rīşesidür ki gāyet-i nezāketden gazzālān, kudret-i 13. miğzel-i hikmet ile dikmişlerdür. Dest-i takdīr çehre-i ‘arūs-ı dil-pezīre aşılışıdır. Yok yok. 14. Pāy-ı mürdan düzilmiş çetrdür ki Süleymān-ı Başra’nun başı üzerine sāye bırakmışdır yā bir pençe-i 15. ābnūs-nāveklerdür ki kabza-dārān-ı kudret gamze-i şākirdlerine ebrū-yı kemānhānelerinde ‘aşıklarun 16. sīneleri şandukalarına tīr-bārān¹³⁹ nişānesi-çün ta‘līm iderler. Andan-şoñra iki dīdeleri-ki 17. gūyā¹⁴⁰ iki şayyād-ı teng-dil, feraḥ-gām-ı cihān-peymādur ki nihānhāne-i hadekada kemīne girüp ‘āc u 18. ābnūs tahtları üzerine tekye şalup ya felek-i cemālde iki māhdur ki ḥayme kurmuşlardur. 19. İki şükūfedür ki dıraḥt-ı ruḥsār üzerine cemāl göstermişlerdür. İki nergislerdür, rüy-ı şaḥīfe- 20. si¹⁴¹ bāğında açılmışlardur. Yok yok. Hadeka-i engüşterin üzre iki nigīndür. Şefīkā-yı şerefelerinin 21. iki şerefesidür. Ser-i āsmanınun iki yıldızıdır. İki giryān-ı şem‘-i şeherdür. İki dürr-i deryā-yı nazardur. 22. Ma‘den-i başaruñ iki gevheridür. Cān u dil kaşrınınun iki revzenesidür. Āb u gil şehrinun iki şaḥnesidür. 23. Andan-şoñra şabbağ-ı kudret “*ve men aḥsenü minallāhi şibgate*”¹⁴² nigārḥānesinin i‘zār-ı varaḥları üzerine 24. şadhezār elvān-ı ḥüsn ü cemāl-i şayyādı ki u‘cūbe-i rüzgār oldu. Bināgüşında müselsel ḥalkalar¹⁴³ mu‘allaḥ 25. || eyledi. ‘Arūs-ı ‘izāruñ rüy-ı gülnārī üzerine reng-ā-reng zer-nigārlar eyledi. Güyā bahār faşlında gül varaḥları 26. tabakan tabak muṭbiḳ oldu. Dehanını yāḳūtdan ḥoḳḳa eyledi ki tebessüm zamānında nār-ı ḥandān gibi münşakḳ 27. olur. Ḥilḳat-ı insān kaşrınınun üzerine burnını küngüre eyledi. Meşāmm, ‘anber-şemīm ḥazīnesin ol vādi-i dehlīz 1. içinde emānet ḳodı. Yüz gülistānında dehānuñ çeşme-i rümmānīsi raḥīḳ-i maḥtūm gibi mektūm eyledi. 2. Leblerun la‘l-i Bedaḥşān’ını eṭrāfına gerdā-gird dendānlar döşedi. Āb-ı dehānuñ şerāb-ı nābını 3. lebün yāḳūt cāmına döküp zebāna sākīlik itdürdi. İki leb ya iki mercāndur, ağız deryāsında bitmişdür; 4. ya iki ‘aḳīḳ-i ab-dārdur ki kühsār-ı Yemen

S11a

M9b

¹³⁹ S. tīr-i bārān: M. tīr ü bārān

¹⁴⁰ M. gūyā : S. gūyā

¹⁴¹ S. rüy-ı şaḥīfesi : M. rüy-ı şafḥası

¹⁴² “Allah’ın boyasından daha güzel boya vuran kim olabilir?” Bakara Sûresi

¹⁴³ S. ḥalkalar : M. ḥālḳaları

insānda hāşıl olmışdur.¹⁴⁴ Yok yok, Qazāu'l-cilāci'nuñ 5. ta'bīyegāhıdur. Otuz iki şaṭrancı anda koyupdur; ya iki mercān şaḥlarıdur, sī-pāre kürsiler üzerine 6. çekilmişdür, yāsemeñdür ki birke-i dehānda cevelān ider; yāḥūd şadefdür ki deryā-yı dehānda sahn-ı 7. dürrini her dem 'ayān ider. Māhīdür ki beyān Yūnus'ını karnında tutar. Çeşme-i hayātdur ki tekellüm haşrı 8. anda mekān tutmuşdur. Esrār-ı Tūrīdür ki şad-hezār kelīm-i tekellüm anda münācāt ider. Şu'bān-ı Mūsā'dur,¹⁴⁵ 9. derūnında şad-hezār sihr-i sāḥirān tutar. Gemīdür ki Tūfān-ı hacāletde kendüye ḥikmet Nūḥ'ını hem-rāh 10. iderler. Mi'rācdur ki şeref-i kudūm “*lā ilāhe illallāh Muḥammedün rasūlullāh*” ile müşerref ve müsta'iddür 11. *şallallāhu 'aleyhi ve sellem*. Hāşılı, bākī a'zāyı daḥi bu libāsla envā-yı havāşş ve mezāyā ile ārāste 12 kıldı. Güldeste-i bağ-ı fıtratı taḥt-ı cemālde ve mesned-i kemālde kodı. Eli rāḥat için, pāyı ḥizmet 13. için ta'yīn itdi. Nefs-i nāṭıkanuñ dürr-i nefīsini ki rūḥdan 'ibāretdür, şadef-i bedende merhūn itdi. 14. Dilūñ tūtī-i şeker-şikenini kafesinde şükri ile üns virdi. Mütেকellim ve gūyā eyledi. Çün Ḥazret-i 15. Ādem'üñ *'aleyhi's-selām* kālīb-ı şerīfi tamām olup kırk yıl zemīnde kalup melāike gürūh gürūh gelüp 16. temāşā iderlerdi, ḥüsn-i şüret¹⁴⁶ ü cemāline ta'accüb iderlerdi. Zīrā bundan öñdin ol aşl 17. şüret görmemişlerdi. 'Azāzil bir gün kendüye tābi' olanlar ile yolu şehristān-ı vücūd-ı Ādem'e rast 18. geldi. Diledi-ki ḥudūd ve cihātını¹⁴⁷ tefahḥuş eyleye, göre. Ādem'üñ cigerine barmaḥ başdı. Cigerden bir şadā geldi.

S11b

19. Kūze şadāsı gibi 'Azāzīl-i la'īn || āvāzı işidicek kendü yārānına eyitdi: “Ḥulk-ı mücevveddür. Lā yetemālik. Ya'nī¹⁴⁸ ḡam 20. degül, içerüsi boş ve ḥālī. Ancak kuvvet-i masikesi kuşūr u noḡşān üzre olur. Bir sā'at tevaḡḡuf 21. idüñ. İçerüsine girüp göreyim. Ḥaḡīḡat-i ḥāline vāḡıf olup size ḥaber vireyim.” didi. Andan bu ḥoḡḡa-yı 22. me'ānī ve kubb-e-i refī'ü'l-me'ānīnūñ içerüsine girdi, gördi. Bir 'arşa ki iki cihān nuḡdū ile müzeyyen ve ārāste. Cümle-i 'ālemde 23. her ne gördi ve bildi ise cümlesini kālīb-ı Ādem'de buldı. Çünki dile¹⁴⁹ geldi; gördi, bir ḡasrdur, ḡapusı bağlanmış; bir ḥoḡḡa- 24. dur, üzeri örtilmiş.

¹⁴⁴ M. olmışdur : S. oldı

¹⁴⁵ S.Şu'bān-ı Mūsevī'dür, derūnında: M. Şu'bān-ı Mūsā, derūnında

¹⁴⁶ S. ḥüsn-i şüret : M. ḥüsn ü şüret

¹⁴⁷ S. ḥudūd ve cihātını : ḥudūd cihātını

¹⁴⁸ A. ya'nī : M. ve S.

¹⁴⁹ M. dile : S. göñüle

Her ne-deñlü cidd ü cehd eyledi, aña yol bulımadı. Ol hoşkânun ıapusun açmağa mañall bulamadı. 25. Âdem'ün gönli anı redd eyledi. Lâ-cerem merdûd-ı ezel ve ebed oldu.¹⁵⁰

Nazm

Serây-ı dil nazargâh-ı Hudâ'dur 26.

toludur içi taşı cümle kilden

Düşerseñ âsmândan günde biñ kez

yek andan kim çıkarsın bir gönülden¹⁵¹ 27.

M10a

A13a

‘Azâzîl ‘aleyhi’s-selâm cidd ü cehd eyledi. Ol ıal’aya girmek ihtimâli olmadı. Taşra çıkdı. Aşhâbı, şüret-i hâli 1. şordılar. Her ne gördi şerh u beyân eyledi. Eyitdi: “Bir şehristân ancak her tarafına seyrân itmek 2. âsân. Ammâ bir hâzînesi var ki içerüsi tolu esrâr. Her ne deñlü cidd ü ihtimâm itdüm ise fethi düşvâr 3. oldu. Ol | cihetden havf iderem, sebep-i tefrîka ola” didi. Ba’de yârânına eyitdi: “İy Refîkler! 4. Eger bu toprağı sizün üzeriñüze tafđîl iderler ise kabûl ider misiz?” Eyitdiler: “Emr-i Hakk’a mütâba’at kemerin câna 5. bağlaruz.”¹⁵² İblîs kendüye eyitdi: “Eger anı benüm üzerime tafđîl iderler ise ‘âşî oluram. Eger¹⁵³ Beni 6. tafđîl iderler ise anı helâk ideyim.” diyü niyyet eyledi. Çün kâlib-ı Hâzret-i Ebû’l-beşer 7. tamâm olup rûh virilecek zamân karîb oldu.¹⁵⁴ Cenâb-ı Hakk’dan *celle şânuh*

¹⁵⁰ M. yol bulamadı. Ol hoşkânun ıapusun açmağa mañal bulımadı. Âdem'ün gönli anı redd eyledi. Lâ-cerem merdûd-ı ezel ve ebed oldu. : S. ıapusun açmağa mecâl yok. Âdem'ün gönli anı redd eyledi. Lâ-cerem merdûd-ı ezel ve ebed oldu : A. yol bulamadı ve şol-kadar çalışdı ıapağın açamadı. Âdem'ün gönli anı redd eyledi. Lâ-cerem merdûdlik dağı ol andan oldu.

¹⁵¹ M. ve S. Serây-ı dil nazargâh-ı Hudâ'dur. Toludur içi taşı cümle kilden Düşerseñ âsmândan günde biñ kez. Yek andan kim çıkarsın bir gönülden : A. Düşerseñ âsmânîden günde bir kez. Yek andan kim çıkarsın bu gönülden Serây-ı dil nazargâh-ı Hudâ'dur. Toludur içi taşı cümle kândur

¹⁵² A.Eyitdiler: “Emr-i Hakk’a mütâba’at kemerin câna bağlaruz.” : M. Eyitdiler : “Mütâba’at kemerini câna bağlaruz.” : S. Eyitdiler: “Mütâba’at kemerini meyân-ı câna bağlaruz.”

¹⁵³ M. Eger : S. —

¹⁵⁴ M. oluram. Eger beni tafđîl iderler ise anı helâk ideyim.” diyü niyyet eyledi. Çün kâlib-ı Hâzret-i Ebû’l-Beşer tamâm oldu. Rûh virilecek zamân karîb oldu : S. oluram. Beni tafđîl iderlerse anı helâk ideyim.” diyü niyyet eyledi. Çün kâlib-ı Hâzret-i Ebû’l-Beşer . tamâm olup rûh virilecek zamân karîb oldu. : A. olurım, didi ve ben mufaddal olursam helâk iderim.” diyü zâmîrinde bunu niyyet eyledi. Çün kâlib-ı Hâzret-i Ebû’l-Beşer tamâm olup rûh nefî olmak zamânı karîb oldu

Cebrā'îl-i Emîn'e 8. hitâb-ı 'izzet irişdi ki "Yâ Cebrā'îl! Ravzâ-yı muḳaddese-i ḥ^wâce-i levlâkden alduḡuñ gevher-i ḥâk ki âb-ı Selsebîl ve 9. Tesnîm ile taḥḥîr ve pâk idüp sâḳ-ı 'Arş'da ḳomış idük, Nûr-ı Muḥammedî'dür *ṣallallâhu 'aleyhi ve sellem*. 10. Ol dürc-i kirâmı ve mâye-i 'âlî-miḳdârı getür. Âdem-i Şafîyy'üñ iki ḳaşları arasında emâneti ḳoy." 11. didi. Ḥâzret-i Cebrā'îl fermân-ı Rabb-i Celîl ile 'azze *ṣânehu* getürüp yirine ḳodı. Beden-i¹⁵⁵ bünyet-i Âdem-i Şafîyy *'aleyhi's-selâm* tamâm oldı. 12.

2.10. Ḳālīb-ı Âdem-i Şafîyy'ye *ṣallallâhu 'aleyhi ve sellem* Nefḥ-i Rûḥ-ı Pür-Fütûḥ olduḡuñuñ beyânıdır.¹⁵⁶ 13.

Çünkü Ḥâzret-i Âdem'üñ ḳaşr-ı ḳālīb-ı dest-kârı üstâd-ı ḳudret ile itmâma irişdi, taḥṭ-ı 'âlî-baḥṭ, dil-i ḥarem-serây-ı 14. sîne¹⁵⁷ imân ve sekîne firâşlarıyla döşendi. Ol taḥṭ-ı 'âlî-erkâna cülûs-ı sulṭân vaḳṭi || geldi. Ḥâḳ *subḥânehu* 15. ve ta'ālâ rûḥa ki şâhid-i ḥalvet-serây-ı 'âlem-i emrdür, hitâb-ı müsteṭâb irişdi ki "*yâ rûḥ! üdḥul fî haze'l-* 16. *cesedi'l-lezî ḥalaḳtuhû*" Ya'ni "İy rûḥ! Gel bu ḳālība gir-ki kendü ḳudret eliyle yaratdum." didi. Rûḥ¹⁵⁸ 17. gelüp naẓar eyledi, gördi: bir ḳarañulıḳ yollar, târîk zâviyeler... 'Özr dilini açup eyitdi:¹⁵⁹ "*seyyidî! medḥalün* 18. *kerîhun ve ḳa'run ba'îdun ve nefsün münâzâ'atün*"⁶⁰ eyidüp¹⁶⁰ içeri girmege imtinâ' itdi. Tekrâr hitâb-ı müsteṭâb irişüp 19. "*udḥul fî heze'l-cesedi*"⁶¹ didi. Giri imtinâ' itdi. Giri üçünci nevbet hitâb idüp dördincide 20. 'itâb ile "*udḥul fî heze'l-cesedi kerhen ve uḥruc kerhen*"⁶² didiler. Rûḥ, laṭîf ve nûrânî; beden-i ḥâkî, 21. keşif ve zûlmânî. Anuñla ihtilâṭdan nefret iderdi. Vaḳṭâ ki Âdem'üñ elinde şem'-i cemâl-i Muḥammedî müşâhede itdi. 22. Envâr-ı ḳuds-i şu'âından ol ḥarem-serây-ı üns münevver ve tâbân¹⁶¹ oldı.

S12a

¹⁵⁵ M. beden : S.

¹⁵⁶ M. Ḳālīb-ı Âdem-i Şafî'ye *ṣallallâhu 'aleyhi ve sellem* Nefḥ-i Rûḥ-ı Pür-Fütûḥ olduḡuñuñ beyânıdır. : S. Ḳālīb-ı Âdem-i Şafî'ye *ṣallallâhu 'aleyhi ve sellem* Nefḥ-i Rûḥ-ı Pür-Fütûḥ olduḡudur. : A.Binâ-yı Âdem Şafîyyullah Tamâm Ol-up Nefḥ-i Rûḥ Olduḡudur.

¹⁵⁷ S. taḥṭ-ı 'âlî, baḥṭ-ı dil-i ḥarem-serây-ı sîne : M. taḥṭ-ı dil-i ḥarem-serây-ı sîne

¹⁵⁸ M. ve S. kendü ḳudret eliyle yaratdum." didi. Rûḥ : A. kendüm ḳudret elüm-ile ḥalḳ itdüm." didi. Pes rûḥ

¹⁵⁹ S. gördi: bir ḳarañulıḳ yollar, târîk zâviyeler... 'Özr dilini açup eyitdi: M. bir ḳarañulıḳ yolları tarîk zâviyedür. 'Özr dilini açup eyitdi: A. gördi: ḳarañulıḳ yir varınca yollar, târîk zâviye... 'Özr dileyüp eyitdi

¹⁶⁰ M. eyidüp : S. ve A. -

¹⁶¹ S. ve A.münevver ve tâbân : M. münevver tâbân

- A13b** Hemān rūḥ tamām-ı zevk ve şevk ile 23. Ādem'ün başına | nüzül eyledi. Buṭūn u dimāḡı,¹⁶² te'şīr-i rūḥ-ı nefsanīden āgāh oldu. Yüz yıl Ādem'ün başı kāse- 24. sinde ṭolandı. Her yire ki irişdi. Beden-i Ādem et ile deri ile kavuşdı.¹⁶³ Gözlerine irişüp ol gūşeye 25. nüzül eyledi. Zāviye-i zulmānī, şu'ā-ı şem'-i rūḥ ile nūrānī oldu. Gözin açdı. Kendü kālībınuñ heykelin 26. gördi. Henüz ḥākdür. Ne idüğini bildi. “*men 'arafe nefsehu feḫad 'arefe rabbehu*”⁶³ sırrına vākıf ve muṭṭalī' oldu. Rūḥ-ı 27. şerīf çünki dīdelerine irişüp gözin açduğı gibi, nazarı 'Arş-ı
- M10b** mecīde irişüp sāk-ı 'Arş'da 1. yazılmış ki “*ümmeṭün müznibetün ve rabbün ḡafurun lā ilāhe illallāh Muḥammedün rasūlullāh*”⁶⁴ Bu şüretten iki nesne 2. müşāhede eyledi: Biri rif'at-i şān-ı Ḥāzret-i Muḥammed *ṣallallāhu 'aleyhi ve sellem*, biri ümmeṭün 3. 'işyān ve nisyānı. Mütefekkir oldu, Ḥaḫ *sübḥānehü ve ta'ālā* Ḥāzretlerinden şordı-ki “Ḥudāvendā! 4. Bu kimdür ki ismi ismüñle maḫrūndur?” Buyurdi-ki “Peyḡamberlerümden bir peyḡamberdür. Senüñ oğullarıñdandır. 5. Her vaḫt ki bir günāhuñ ola, anuñ şefā'ati ile bağışlaram” didi. Ādem'ün ḥātırına bu ma'nā ḥuṭūr 6. eyledi-ki “Ata oğluñ günāhına şefī' olmak münāsib idi, bunda 'aks oldu.” diyicek Ḥaḫ ta'ālā 7. *celle ve 'alā* Cebrā'īl'e vaḡy itdi-ki “İy Cebrā'īl! Kūluma iriş, ol endīşe ki ḥātırına geldi, gönünden 8. çıkarsın ve-illā anuñ helāklığına sebep olur.” diyü buyurdi. Cebrā'īl gelüp Ādem'ün sīnesini yardı. 9. Ol fikrūñ nışfını ṭaşra çıkardı, nışfını iḫerüde ḫodı. Ol çıkarduğı nışfı cennet ṭopraḫlarından 10. bir yire defn eyle- di. || Ol ağac ki Ādem'ün günāhına sebep oldu. Ol endīşe tuḡmından bitdi 11. ve ḥāşıl oldu. Ol nışf ki iḫerüde ḫaldı, “*nefs-i emmāretün bi's-sū*”⁶⁵ oldu tā ḫıyāmete dek evlād-ı 12. Ādem'e sebep-i cürm ü cināyet oldu. Andan-şoñra rūḥ izn-i İllāhī ile menzil-i üzne geldi ve buruna girdi. 13. Bereket, şoḡbet-i 'aḫl ile derīçe-i gūşdan baş çıkardı, 'aṭse¹⁶⁴ yolları açıldı, aḡsırdı. Rūḥ zebānına irişdi. 14. Ṭūṭī-i nuṭḫ şükr ile ḫarışdı, eyitdi: “*elḡamdülillāhi rabbi'l-'ālemīn*”⁶⁶ Ḥāzret-i Celāl-i Eḡadiyyet *celle* 15. ve 'alā buyurdi-ki “*yerḡamuke rabbūke yā ādemu * lihezā ḫilḫatün*”⁶⁷ Daḡı “İy Ādem! Benüm ni'metlerümi yimedim⁶⁸ şükr eyledüñ. 16. Ben daḡı sen | günāḡ itdükde raḡmetlerümi gönderem.” Ādem Nebī 'aleyhi's-selām raḡmet zıkrını işidicek 17. rūḡuñ re'fet-i meymeneti ile sağ ṭarafına ḡarekete gelüp elini başına urup
- S12b**
- A14a**

¹⁶² A. Buṭūn u dimāḡı : S. Buṭūn dimāḡı : M. bütün dimāḡı

¹⁶³ M. Beden-i Ādem et ile deri ile kavuşdı : S. Beden-i Ādem et ile deri kavuşdı

¹⁶⁴ S. 'aṭse: M. 'aṭşa

M11a

“oh” didi, ağladı. 18. Anuñ-içündür evlādına sünnet kaldı. Bir muşîbet irişecek eli başa ururlar, ah iderler. Hıtab 19. geldi ki “İy Âdem! Ah itmege sebep nedür ve bu ağlamağa bā‘iş nedür?” Eyitdi: “Hudāvendā! Anuñ-çün ağlayam gözüm 20. açduğum gibi “*ümmeṭün müznibetün*”⁶⁹ yazusını gördüm. Kulağum “*yerhamuke rabbüke*”⁷⁰ âvâzını işitdi. Bu ikiden günâh 21. koşuları gelür. ‘İkâb ve ğadâba tākāt yokdur” didi. Girü hıtab geldi-ki “İy Âdem! ‘*ümmeṭün müznibetün*’⁷¹ 22. sözini görürsin. Rabb-i Ğafūr kelimâtını müṭâla‘a kılmazsın” didi. Ehl-i tahkîk katında Âdem’ün 23. fazîleti muḥakkak oldu. Teraḥḥum-ı şüretine aldanmadı. Belki ḥaḳîkât-i ḥâle nazar eyledi. Bildi-ki ḥulûl-i 24. rahmet nüzûl-i zilletden soñra olur. Çün rûḥ cesed-i Âdem’de karar eyledi, kurbet ve üns 25. zevklerini yâd idüp kafes-i kâlibda müzâyakada oldu. Az kalurdu-ki kafesi bozup 26. kendü aşl âşiyânına pervâz ideydi. Nite-ki eṭfâli rengîn nesneler ile şîrîn meyveler ile 27. aldayup meşğul iderler. Âdem’i daḥi gâḥ melâikeye ta‘lîm ile gâḥ anlara sücûd ile gâḥ göklere çıkup 1. bûstânlar seyr etmek-ile meşğul itdiler. Her dem fezâ-yı ‘âlem-i rûḥânîden ol ğarîb zindânîye selâm 2. ve peygâm gönderdiler. Anı döstâne nevâzişler ile pâd-şâhâne ‘aṭâlar ile laḥza laḥza şâdmân itdiler 3. tâ rûḥ ol vâsiṭa ile kâşâne-i vîrânede bir niçe gün ‘ubûdiyyet eyleye. 4.

2.11. Âdem’e ‘*aleyhi’s-selâm*’⁶⁵ Ta‘lîm-i Esmâ ve Keyfiyyet-i Sücûd-ı Melâikedür. 5.

S13a

Çünkü Ḥaḳ *sübḥānehü ve ta‘ālā*, Âdem’ün vücûd kaşrını nûr-ı rûḥ ile müzeyyen eyledi, sâbıkan ber-sebîl-i icmâl, 6. cümle-i melâikeye “*inni a‘lemü mâ lâ ta‘lemün*”⁷² buyurmuşdı. Bu def‘a irâdet-i ‘aliyyesi buña müte‘allik oldu-ki 7. ol icmâl tafşîl ola. Âdem’i mesned-i ḥilâfete geçürüp ḥalîfe eyledi ve “*kerremnâ*”⁷³ hıtabı ile || mu‘azzez 8. ve mükerrerrem kıldı.¹⁶⁶ Melâike-i melekût “*sübḥāneke lâ ‘ilmelenâ*”⁷⁴ dirler idi. Anlar Ḥazret-i Âdem’ün fazlına muḳarr 9. ve mu‘arref oldılar. “*sübḥāneke lâ ‘ilmelenâ*” didiler. Ḥaḳ ta‘ālā buyurdu. Âdem-i Şafiyy içün bir taht tertîb 10. itdiler. Ol tahtuñ yedi yüz pâyesi var idi. Her pâyeye niçe yıl-

¹⁶⁵ S. Âdem’e ‘*aleyhi’s-selâm*’ : M. Âdem ‘*aleyhi’s-selâma*

¹⁶⁶ S. mu‘azzez ve mükerrerrem kıldı : M. muḳarrer ve mükerrerrem kıldı : A. mu‘azzez ve mükerrerrem eyledi

lık yol idi. | Âdem'i¹⁶⁷ tahta 11. geçürdiler. Cennet cevâhirinden kulaqlarına güşvâreler ve dest-vâneler ve engüşterînler geçürdiler. 12. Sa'âdet libâslarını giyürdiler. Başına¹⁶⁸ kerâmet tâcını geçürdiler. Tebessüm eylese âfitâb nûrî gibi dişleri 13. tabân olurdu. Her cânibe ki teveccüh ideydi, alnında nûr-ı be-sürûr-ı Muhammedî *'aleyhi's-şalâvatü ve's-selâm* 14. bedr-i münîr gibi şu'le virürdi. Hüsni ü cemâlde Âdem bir¹⁶⁹ mertebeye irişdi ki mele-i a'lâ tamâm tahayyür barmağını 15. tahassür ağzına kôr oldılar. Fermân-ı Hâzret-i İlâhî birle melekler tahtını boyunları üzerine getürüp eṭbâk-ı 16. semâvâta cilve itdürürlerdi. Getürüp 'Arş-ı mecîd berâberinde kôrlardı. Hıṭâb-ı müsteṭâb irişdi ki 17. "*iscüdu'l-âdeme*"⁷⁵ Melâike cümlesi iṭâ'at idüp evvel Cebrâ'îl-i Emîn, Âdem öninde yüz yire koyup 18. andan sonra Mîkâ'îl, ba'dehu İsrâfîl, ba'dehu 'Azrâ'îl, andan sonra tamâm-ı ferîşteler *bi-ecma'ihim* 19. *'aleyhümü't-tahiyye ve't-teslîm* cümle erkân-ı memâlik-i melekût emre imtişâl eyleyüp secde itdiler. Her birisi hil'at-i 20. kabûl ile müstes'ad oldılar. Hâzret-i Cebrâ'îl-i Emîn, vahy eylediler. Kilîd-i erzâkı, Hâzret-i Mikâ'îl'e teslîm itdiler. 21. Tamâm-ı Qur'ân-ı Kadîm'i İsrâfîl'ün alnına¹⁷⁰ rakam-ı kerem ile merķûm eylediler. 'Azrâ'îl'e sebep-i muvâşalat-ı ḥabîb ile'l-22. ḥabîb kıldılar. Bâķî ferîşteler hizmet-i Âdem ile "*la ya'süne'l-lâhe mâ emerahüm*"⁷⁶ tev-fîķi ile müşerref oldılar. 23.

2.12. Âdem'e Secdeden İblis'ün İmtinâ'ı, Ol İmtinâ' ile Dâire-i Hızlânda İctimâ'idur.

24.

Melekler Âdem'e secde itmekde iḳdâm idüp yüz yıl sücûdda oldılar. Başlarını secdeden kaldurdılar. İblîs'i gördiler, 25. ṭurur. Secde itmemiş. Yüzini, Âdem'den dönderüp melekiyyet şüretinden çıkup dîv şekline girmiş. Ferîşteler 26. İblîs'i ol şüretde gördiler.

¹⁶⁷ M. tertîb itdiler. Ol tahtuñ yedi yüz pâyesi var ıdı. Her pâyeye niçe yıllık yol ıdı. Âdem'i : S. tertîb eylediler. Ol tahtuñ yedi yüz pâyesi var-ıdı. Her pâyeye niçe yıllık yol ıdı. Âdem'i : A. tertîb itdiler. Ol tahtuñ yedi yüz dâne ayağı var ıdı. Bir ayağından birine niçe yıllık yol-ıdı. Âdem'i

¹⁶⁸ M. kulaqlarına güşvâreler ve dest-vâneler ve engüşterînler geçürdiler. Sa'âdet libâslarını giyürdiler. Başına : S. kulaqlarına güşvâreler ve deşt-vâne ve engüşterînler geçürdiler. Başına : A. kulaqlarına küpeler ve barmaqlarına yüzükler ve eñine sa'âdet libâsları giyürdiler ve başına

¹⁶⁹ M. bir : S. bu

¹⁷⁰ S. ve A. eline : M. alnına :

M11b

S13b

A15a

Şükr-güzârlık yolından bir secde daği itdiler. Ol zamāndan berü secde iki 27. olduğına bir sebeb budur. İblīs çünki secde itmedi, Hâk ta‘ālā buyurdi: “İy La‘īn! Niçün benüm halīfe-me secde itmedüñ?” 1. Eyitdi: “*innā hayrun minhū ḥalaḳtenī min nārin ve ḥalaḳtehū min ḫīnin*”⁷⁷ “Beni nārdan ḥalḳ itdüñ, anı ḥākden. Nār ile ḥākūñ farkı 2. çoḳdur.” didi. Çünki temerrüd ve ‘iṣyān eyledi, üzerinden kerāmet libāsını ve salṭanat ḥil‘atini aldılar. 3. La‘net ve rüsvāylık palāsını giyürdiler. “*uḥruc minhā*”⁷⁸ ḥiṭābı ile muḥāṭab olup || maḳām-ı kurbdan¹⁷¹ sürdiler. 4. Ḥüsn ü cemālde cemī‘-i melāikeden aḥsen idi. Libāsı zümürüdden ve yāḳūtdan, ḳanatları nūrdan; her gökde bir lāḳab 5. ile yād olunurdi. Ṭā‘ifān-ı ‘Arş ile ‘Arş’ı bile ṭavāf iderdi. Behişt ḥāzinleri ile gülgeşt-i cennetde 6. şalınurlardı. Bu nāz ve i‘zāzdan cümle ma‘zūl olup sāḫā-yı ḳabūlden maṭrūd ve maḥzūl oldı. Evvel 7. Cebrā’īl-i Emīn la‘in ṭaşını¹⁷² urdı. Andan Mīkā’īl, andan İsrāfīl ve ‘Azrā’īl ‘*aleyhümü’s-selām*, 8. andan yedinci gök ahālīsi, soñra altıncı āsmān ḥalḳı tā semā-yı dünyāya gelince la‘net ṭaşları ile 9. urdılar. Mercūm olup meleklik devletinden maḥrūm oldı. Rivāyet olunur ki gökden atup bir müzāyāḳa- 10. lu deryāya ḡarḳ itdiler. Yüz yıl miḳdārı deryāda yatdı, ḳaldı. Baş ḳaldurdı, gördi; yüzi siyāh 11. olmuş, gözleri ezraḳ. Ġāyet-i ḳıbāḫetde bir mertebede ki ol ṣekl ile¹⁷³ anı görenler şüret-i ḳabīḫinden helāk olurdi. 12. Sa‘ādet-i uḫreviyyeden bī-naṣīb oldı. Dünyā umūrına dürişüp ḍalāl ve ıdlāl yollarını pīşe idindi. 13. Hâk ta‘ālādan ‘ömr-i dirāz isteyüp nefḫā-yı ūlā olunca mühlet virdiler. “*feinneke mine’l-münzarīn * ilā yevmi’l-vaḳti’l-ma’lūm*”⁷⁹ Anuñ 14. şerḫinden ḥaber virür. Andan soñra ‘mel‘ūn’ feryād eyledi-ki “*febi’izzetike le’uḡviyennehüm ecma’īne*”⁸⁰ Dükeli ādem- 15. oḒlanlarını gümrāḫ ideyim diyü tazarru‘ itdi. Fermān irişdi ki “İy La‘īn-i ‘Avām ki “*ke’l-en‘ām*”⁸¹, dirsın. Bilürsın 16. benüm ḥaş ḳullaruma ta‘arruz idemezsin. “*inne ‘ibādī leyse leke ‘aleyhim*”⁸²

2.13. el-Ḳıṣṣā.

İblīs-i la‘īn maṭrūd oldı. 17. Ādem ‘*aleyhi’s-selām* bisāṭ-ı inbisāṭda maḳbūl oldı. *elḥamdülillāh*. 18.

¹⁷¹ S. kurbdan : M. kurpdan

¹⁷² M. ṭaşını : S. ṭaşın

¹⁷³ M. ṣekl ile : S. ṣeklde

2.14. Ādem'i İ'zāz ve İkrām ile Darü's-selām'a İltidüklerini Beyān İder. 19.

Vakta ki melāike Ādem'e secde idüp İblīs maḫhūr oldu. Ādem'e behişt ḥullelerinden 20. yetmiş ḥulle giyürdiler. Başına tāc-ı mükellel geçürdiler. Beline dürr ü cevāhir ü yāḫūt ile muraşsa' kemer 21. kuşatdılar. Ḥullelerün kemerlerün naḫşı cümle “*lā ilāhe illallāh Muḫammeden rasūlullāh*” idi ve bir taht üzerine 22. geçürdiler. Yedi yüz biñ melek sağında, yedi yüz biñ şolında, yedi yüz biñ kerrübī ḫafāsında¹⁷⁴ 23. şalavāt ve taḫiyyāt ṭabaḫlarını başına nişār iderlerdi. Nidā itdiler-ki “İy Rıdvān! Cennet ḫapularını 24. aç, behişt köşklerini tezyīn eyle, ḥuld-i berīn ḫaşlarını küngüre-i ‘Arş-ı mecīde çıkar, behişt 25. ḫūrīlerine zīnetler vir. İy Şular! Irmaqlarda revān oluñ. İy Bülbüller! Ağaçlar üzre nāle ve efḡān 26. idüñ. İy Melekler! “*ṭarriḫu ṭarriḫu li-ḫalīfeti'l-lāh*”¹⁷⁵ eṭrāf ve cevānibe muştılıklar idüñ.” didiler. Muḫarreb 27. melekler ‘illiyīn || pencerelerine teferrüc itmege geldiler. Firdevs-i a'ālā ḫūrīleri istiḫbāl itdiler. Bāḡ-ı Cinān 1. ḫapularını açdılar. Rıdvān ḫizmete ḫāim oldu. Ādem, kelām-ı İlāhī ile üns tutdı. Ḥudāvendi ile müşerref 2. oldu. Melāike tahtını omuzlarında getirüp behişt ḫapularına iltürler idi. Ḥiṭāb-ı müsteṭāb 3. irişdi ki “Yā Ādem! Seni yed-i ḫudretümle yaratdum. Kendü rūḫ-ı ḫāşşumdan üfürdüm. Kendüm saña esmāyı 4. ta'līm itdüm. Kerāmetler virüp şimdi seni cennete getürdüm. ‘Ahd u emānetümi ri'āyet eyle.” 5. didi. Ādem ‘aleyhi's-selām eyitdi: “İy Perverdkār'um! ‘Ahd nedür? Emr eyle, ol ‘ahd üzerine 6. muḫkem olayım.” didi. Buyurdı-ki “Ol ağacdan ekl itme. Şeyṭān baña ve saña düşmendür, anuñ 7. sözine uyma.” Ādem | bu ‘ahdi ḫabül idüp melekleri şahid tutdılar. Ādem'i cennete iltidiler. 8. Melāike-i semavāt Ādem'ün ḫidmet ve muṭāva'at kemerlerini bellerine bağladılar.¹⁷⁵ Tefsīr-i Baḫr-i ‘Ulūm-ı Nesefī'den 9. menḫüldür-ki “Ādem-i Şafiyy vücūda gelicek Ḥaḫ sūbhānehü ve ta'ālā, Ḥazret-i Muḫammed'ün ‘aleyhi's-şalavatu'llāhi ve selāmühü 10. nūr-ı şerīflerini Ādem'ün iki ḫaşı arasında emānet ḫodı. Her gāḫ ki Ādem

S14a

M12a

A15b

¹⁷⁴ M. geçürdiler idi-ki yüz biñ melek sağında yüz biñ şolında ıdı. Yüz biñ kerrübī ḫafāsında : S. geçürdiler. Yedi yüz biñ melek sağında, yedi yüz biñ şolında ıdı. Yedi yüz biñ kerrübī ḫafāsında

¹⁷⁵ M. ve S. Melāike-i semavāt Ādem'ün ḫidmet ve muṭāva'at kemerlerini bellerine bağladılar : A. Melāike-i semavāt Ādem'ün ḫizmetine itā'at kemerin bellerine bağladılar

(a.ş.m.), taraf-ı semāvāt ve tutuk-ı melekūta gelüp 11. giderdi.¹⁷⁶ Mele-i ‘a‘lā ferişterleri ve kerrübiyân-ı ‘âlem-i bālā, kafā-yı Âdem’e geçüp ta‘zīm ve ikrām iderler idi. 12. Âdem-i Şafiyy “Ol hürmet ve ‘izzetüñ sebebi nedür?” şordı. Hâk *sübḥānehü ve ta‘ālā* hitāb itdi-ki “İy Âdem! 13. Nūr-ı Muḥammed’dür ki senüñ zahruñdan zuhūr itse gerekdür, melekler ol nūra ta‘zīm iderler.” didi. 14. Âdem eyitdi: “Hudāvendā! Ol nūrı ‘uzuvlarumdan bir ‘uzva intikāl itdür. Ben daḥi ol nūr müşāhede- 15. sinden mesrūr olam.” didi. Hâk ta‘ālā ol nūrı sağ elinüñ sebbābesine intikāl¹⁷⁷ itdürdi. Âdem ol 16. nūrı müşāhede itdükde barmaḥ ḳaldurup şehādet kelimesin getürüp ol eclden sebbābe, engüşt-i şehādet 17. ile mevsüm oldı. Ol zamāndan berü vaḳt-i şehādetde barmaḥ ḳaldurmaḥ sünnet oldı. Âdem-i Şafiyy’dan (a.ş.m.) 18. yad-gār ḳaldı. Ol barmaḡı öpdı, gözine sürdi. Seyyid-i Kāināt’uñ ‘aleyhi’s-şalāvatü ve’s-selām rūḥ-ı pür-fütūḥına 19. şalavāt getürdi. Ezānda “*eşhedü enne Muḥammeden rasūlullāh*” istimā‘ olındukda barmaḡı öpüp göze sür- 20. dükleri daḥi Âdem Nebi’nüñ sünnetidür. Âdem-i Şafiyy şordı-ki “Ya Rab! Zahrumba ol nürdan baḳī ḳaldı mı?” 21. Buyurdılar: “Belī, anuñ aşḥābınuñ nūrı ḳaldı.” eyitdi: “Hudāvendā! Ol baḳıyye-i nūrı sāir eşābi‘a naḳl itdür.” didi. 22. Hâk *sübḥānehü ve ta‘ālā* ḳabūl idüp Ebū Bekr-i Şiddīk nūrını vusṭāya, nūr-ı ‘Ömer’i bin||şıra, nūr-ı ‘Oşmān’ı ḥınşıra, 23. nūr-ı ‘Âlī’yi *rıdvānu’llāhi ‘aleyhim ecma’in*¹⁷⁸ sağ elinüñ ibhāmına naḳl itdürdi. Âdem-i Şafiyy dāimā ol nūrlara 24. naḡar idüp nūrlar barmaḡları arasında lāmi‘ olurdı. Tā ol gün-ki şecereden yidi, girü ol 25. nūrlar zahrına müntaḳil oldı. Cennetde her peygamberüñ ‘adedince Âdem içün bir kürsī ḳodılar. Her birinde ki 26. otururdı, Ol Peyḡamber’uñ nūrı şu‘le virürdi. Vakta ki Hāzret-i Seyyidü’l-mürselīn kürsīsine otururdı. Nürdan 27. | yetmiş biñ ‘âlem ḳaldururlardı. Cemī‘-i mevāzı‘a nūr virürdi. Ḳalb-i Âdem’de ol ferzend-i ercümendüñ muḥabbet ve ḥulūş-ı i’tikādı 1. ziyāde olurdı. Âdem ki cennete girdi, evvel yidüḡi üzüm, incir ve ḥurmā idi. Üzüm cennet meyvelerinüñ a‘lāsı 2. idi. Âdem cennet ta‘āmlarına ve meyvelerine raḡbet eyledi.¹⁷⁸

S14b

A16a

M12b

¹⁷⁶ A. Âdem’üñ iki ḳaşı arasında emānet ḳodı. Her ḡāḥ ki Âdem taraf-ı semāvāt melekūta gelüp giderdi. : M. Âdem’üñ arḳasında emānet ḳodı. Her ḡāḥ ki Âdem (a.ş.m.), taraf-ı semāvāt ve tutuk-ı melekūta gelüp giderdi : S. Âdem’üñ arḳasına emānet ḳodı. Her ḡāḥ ki Âdem ṭuruk-ı semāvāt ve tutuk-ı melekūta gelüp giderdi.

¹⁷⁷ M. sebbābesine intikāl : S. sebbābe ucına intikāl

¹⁷⁸ M. ve S. Âdem cennet ta‘āmlarına ve miyvelerine raḡbet eyledi : A. Âdem cennet ta‘āmlarına ve miyvelerinüñ a‘lāsı ve zībāsına raḡbet eyledi

Büstānlar teferrüc iderdi. Reyhānlar koḡardı. 3. Sürūr ve ḡubūr menzillerine seyre meşḡul oldu. Dil-keş hevālarda āb u şerābı ḡoş, leziz ta‘āmlar 4. ḡāzır ve müheyyā bulurdu.¹⁷⁹ ḡātırına ḡuṡūr itdi-ki “Bir enīs ü celīs ola idi, anuñla ũlfet ve istinās 5. idineydük.¹⁸⁰” Bu fikrde idi-ki uyḡu ḡalebe idüp ḡaylūleye vardı. Ādem’üñ ‘*aleyhi’s-şalāvatü ve’s-selām* şol 6. pehlūsından ḡavvā ḡalk olındı. Ādem’üñ ḡaberi olmadı. Ādem-i Şafıyy şüretinde idi. Rengi ve ḡadd u ḡāmeti, ḡüsn ü 7. cemālī¹⁸¹ Ādem’e beñzer idi. Ba‘zı nesnelerde Ādem’den eyü idi. ḡavvā’nuñ derisi Ādem’den nāzikter idi. Rengi andan 8. şāfī idi. Āvāzı ḡoş idi ve gözleri ziyāde siyāh idi. Dişleri daḡı Ādem dişlerinden 9. laṡīf idi. Elleri Ādem ellerinden nerm idi. Yedi yüz gisūsı var idi. Her birisi cennet yāḡūtlarıyla 10. muraşşā‘ idi. Misk-i ezferden muṡayyeb idi. Her zamān-ki behişt içinde seyr iderdi, cennet ḡareket iderdi. 11. Ādem ‘*aleyhi’s-selām* uyandı, ḡavvā’yı ḡördi. Şordı: “Kimsin, neden ötürü geldüñ?” didi. ḡavvā eyitdi: “Ben 12. senüñ cüz’lerüñden bir cüz’em. Bārī ta‘ālā senüñle muvānesetden ötürü yaratdı. Beni saña nām-zād 13. itdi. ḡaḡ *sübḡānehü ve ta‘ālā* daḡı buyurdu-ki “Sen ḡulumsın, ol cāriyemdür. Saña Ādem ism virdüm. Zīrā, 14. seni edīm-i zemīnden yaratdum. Aña ḡavvā ad ḡodum ki ḡayvāndan¹⁸² ḡaşıl oldu.” didi. Ādem-i Şafıyy eyitdi: 15. “*yā rabb! feḡad raḡḡa lehā ḡalbihi ke’ennehe ḡasāletu kebedī femā hiye yā rabbi*” Ya’ni Ādem Nebī eyitdi: “ḡudāvendā! 16. Taḡḡīḡ, ḡöñlüm aña meyl itdi. ḡüyā, cigerümden bir pāredür. Bu ne ḡāldür?” didi. ḡaḡ ta‘ālā buyurdu-ki: 17. “İy Ādem! Anı senüñ-iḡün ḡalk itdüm tā anuñla || sükün ḡaşıl ola.” Ādem eyitdi: “*leke’l-ḡamdü ve leke’s-şükru*”⁸⁵ 18. ḡaḡ *sübḡānehü ve ta‘ālā*, Ādem’e taḡvā ve ‘amel-i şāliḡ buyurdu. “Aña daḡı ta‘līm eyle.” didi. Ādem ḡabül itdi. 19. ḡaḡ ta‘ālā *celle ve ‘ālā* emr eyledi. Ādem iḡün kürsī ḡodılar, cevherden. Ādem’i üzerine ḡıḡardılar. Melekler 20. cem‘ oldu. ḡaḡ *sübḡānehü ve ta‘ālā* buyurdu: “İy Ādem! ḡuṡbe eyle. Ya’ni anı ‘aḡd-i nikāḡ eyle.” didi. 21. Ādem ḡuṡbe idüp ḡaḡ ta‘ālā ḡazretleri daḡı anı Āde-

¹⁷⁹ M. Dil-keş hevālarda āb u şerābı ḡoş, leziz ta‘āmlar ḡāzır ve müheyyā bulurdu : S. Dil-keş hevālarda āb u şerābı ḡoş, leziz ta‘āmları ḡāzır ve müheyyā olurdu : A. Dil-keş hevālarda ve leziz ta‘āmlarda ve bī-mişl şerāblar ḡāzır ve müheyyā bulurdu

¹⁸⁰ M. idineydük : S. ideydi

¹⁸¹ M. cemālī : S. cemālde

¹⁸² M. ve S. ḡayvāndan : A. ḡayātadan حیاتدن

A16b

m'e | viridi. Hāmd ü şenā ile 'aḳd oldı. Hābīb-i Hāḳḳ, 22. Muḥammed'üñ *ṣallallāhu 'aleyhi ve sellem* nām-ı şerīf-i ile ol 'aḳdi rūşen itdiler. Bu ṭarīḳ ile “İy Ādem! Benüm ḥabībüm 23. ve nebī ve şafīyyüm ve ḥalīl-i ekberüm Muḥammed'dür *ṣallallāhu 'aleyhi ve sellem*. Evvel anı ḥalḳ eyledüm. Ol nūr ki sende- 24. dūr, anuñ nūridur. Anuñ ismi yirler ve gökler melekleri, nūr ve zūlmet, behişt ve dūzah yaradılmazdan öñdin mezkūr 25. idi. Daḥi ol demde peygamber-i mürsel ve ḥabīb-i mufaḍḍal idi. Eger Muḥammed ve anuñ ümmeti olmaya idi, ne seni ḥalḳ 26. iderdüm ve ne behişt ve dūzahı. Anı cümle maḥlūḳāt-dan efḍal u ekrem itdüm.” didi. Bu 'aḳdün feḥvāsı ile 27. muḳarreb feriştelere şühūd-ı 'udül yazdılar.

M13a

Cennet ağaçlarının yemişlerini nişār idüp meleklerini, 1. meleklerün selāmları tuḥ-felerini, muḳarreblerün taḥiyyāt-larını hedāyā itdi. Ḳavl-i eṣaḥḥda Hāzret-i Hāḳ *celle ve 'alā* kendüler 2. okudukları ḥuṭbe budur: “*bismillāhi'r-rahmāni'r-raḥim * elḥamdu şenāī ve'l-kibriyāu ridāī* 3. *ve'l-aḳametü izārī ve'l-ḥalḳu küllühüm abīdī ve imāī ve Muḥammedün ḥabībī ve rasūlī kad zevvectü'l-eşyā* 4. *liyestedillū biḥā alā vaḥdaniyyetī işhedū melāiketī ve sükkāne semāvātī ve ḥamalette arşī innī zevvectü* 5. *emetī bibedī'ī fitraṭī ve şanī'ī kudretī ādeme 'aleyhi's-selām bişadāḳi tesbīḥī ve tehlīlī ve tenzīhī* 6. *ve takdīsī vehiye şehadetü en lā ilāhe illallāhu vahdehu lā şerīke lehu ya ādemu ya ḥavva üskünā* 7. *cennetī ve külā min semeretī velā taḳrabā şeceretī ve's-selāmü 'aleykümā ve raḥmetī*”⁸⁶ Andan soñra Ādem 8. ve Ḥavvā fezā-yı cennetde ve sāḥā-yı bāḡ-ı Rıḍvān'da rūḥ u reyḥānla ḳarār eylediler. Behiştün nāz ve 9. na'īminden istīfā-yı lezzet idüp neşāt ve 'işrete meşḡul oldılar. “*velā taḳrabā hezihi's-şecerate*”⁸⁷ 10. muḳteżāsınca nehy olınan ağacdan ictināb itdiler. Şecereden murād, eṣaḥḥ-ı ḳavlde buḡdaydur. 'Aceb idi-ki 11. Ādem ve Ḥavvā¹⁸³, cennetde her yire ki varurlar idi, ol şecerenün budakları zāḥir olur idi. 12. Biş yüz yıl ki ol cihānuñ nişf günü idi, Ādem ve Ḥavvā cennetde oldılar. Nişf-ı evveli ki geçdi, 13. Ādem ve Ḥavvā'nuñ devletleri āfitābı ze-vāle irişdi, cennetden || çıkup dünyaya intikāl eylediler.

S15b

¹⁸³ S. Ādem'le Ḥavvā

2.15. Şeytānuñ 14. Serāy-ı Būstān-ı Rıdvān'a¹⁸⁴ Duḥūlī ve Ādem ve Havvā'ya İğvā ile Anları Mihnet-ābād-ı Dūnyāya Nüzūl İtdürdügüdür. 15.

A17a

Rāviyān-ı āşār ve naķilān-ı aḥbār şöyle ḥikāyet itdiler ki “Riyāz-ı kuds, Ādem ve Havvā'ya müfevvez olup 16. ‘İş ve nūşda muṭlaķu’l-‘inān oldılar. Şeytān-ı recīm ve gūl, cennetden memnū‘ ve salṭanatdan 17. ma‘zūl oldu. ‘Adāvet-i Ebū’l-beşer, ol düşmen-i māil-i beşerūñ bāṭınında muḳarrer idi. Nāire-i ḥıķd ve ḥased derūnında 18. iştiğāl buldı. | Ma‘lūmı oldu-ki cennetūñ cümle yemişleri Ādem’e mübāḥ oldu¹⁸⁵ illā şecere-i mu‘ayyeneden nehy 19. olındı. La‘īn bu ḥuşūsa ḥoş-dil olup yirden göge pervāz idüp cennetūñ ḳapusına geldi. Muntazır 20. oldu-ki içerüden kimse çıķa. Üç yüz yıl oturdı, hiç kimesne çıķmadı. ‘āķıbet, ṭāvus ki behişt 21. ḥazāne-dārlarından idi, ṭaşra çıķdı. İblīs nażar itdi, ḥoş vaķt oldu. Eyitdi: “Sen kim-sin?” “Ṭāvusam” didi. 22. Ṭāvus daḥi aña “Kimsin?” diyücek¹⁸⁶ iblīs eyitdi: “Ben kerrubīlerden bir melegem. Bir sā‘at ‘ibādetden ḥālī degülem. Dilerem 23. ki cennete girem. Dōstlar için laṭīf nesneler tertīb olınmışdur. Müşāhede eyleyem tā ṭā‘at ve ‘ibādetūñ 24. izdiyāduna sebep ola. Hiç beni cennete idḥāl itmege mu‘āvenet ider misin? Saña üç kelime ta‘līm ideyim ki 25. hergiz pīr olmayasın ve ḥaste olmayasın ve cennetden çıķmayasın.” Ṭāvus eyitdi: “İy Melek! Rast mı söylersin?” 26. didi. Şeytān yemīn itdi. Ṭāvus’ı ḳasem ile aldadı. Anı ṭama‘a düşürdi. Eyitdi: “İy Ferişte! Bende ol-deñlü 27. ṭāķat ve ḳudret yokdur ki seni içerüye idḥāl eyleyem. Ammā Ḥayye adlu bir birāderüm var. Ol ḳādirdür.” didi. 1. İblīs “N’ola” didi. Ṭāvus içerü girüp Ḥayye’ye eyitdi: “Saña beşāret olsun ki ḳapuya muḳarreblerden birisi 2. gelmişdür. Benümle ḳardaş oldu. Üç kelime ta‘līm itmege ‘ahd itdi, şol şartla ki cennete girmege mu‘āvenet 3. eyleyevüz.” didi. Mār daḥi n’ola diyü anı istiḳbāl için ṭaşra çıķdı. İblīs ile bulışdı. İblīs māra 4. vesveseye meşgūl oldu. Ḥuķūķ-ı sābıķāyı,

M13b

¹⁸⁴ S. serā-yı būstān-ı Rıdvān’a: M. serā-yı būstānuñ Rıdvān’a

¹⁸⁵ M. Şeytān-ı recīm ve gūl, cennetden memnū‘ ve salṭanatdan ma‘zūl oldu. ‘Adāvet-i ebū’l-beşer, ol düşmen-i māil-i beşerūñ bāṭınında muḳarrer idi. Nāire-i ḥıķd u ḥased derūnında iştiğāl buldı. Ma‘lūmı oldu-ki cennetūñ cümle yemişleri Ādem’e mübāḥ oldu : S.Şeytān-ı recīm ve gūl, cennetden memnū‘ ve salṭanatdan ma‘zūl oldu. ‘Adāvet-i ebū’l-beşer, ol düşmen-i māil-i beşerūñ bāṭınında muḳarrer idi. Nāire-i ḥıķd u ḥased derūnında işti‘āl buldı. Ma‘lūmı oldu-ki cennetūñ cümle yemişleri Ādem’e mübāḥ olup : A. Şeytān-ı recīm, duḥūl-ı cennetden memnū‘ ve salṭanatdan ma‘zūl olup bundan şoıra ‘adāvet-i ebū’l-beşere, muḳarrer itdi. Dāire-i ḥıķd u ḥased derūnında mütemekkin oldu. Ma‘lūmı oldu-ki cennetūñ miyveleri Ādem’e mübāḥ oldu.

¹⁸⁶ M. diyücek : S. dıcek

geçen muşāḥabet eyyāmlarını yād eyledi. Efsūnı mārā 5. te’şīr idüp eyitdi: “İy Melek! Seni içerüye ne tarīkle idhāl ideyim. Rıdvān ve ḥazīne-dārlar ḥāzır- 6. lardur.” didi. İblīs eyitdi:

S16a

“Dehānuñı aç.” Mār daḥi ağzını açdı.” Dişleri || arasına girdi. Ḥayye 7. içerüye girüp iblīsı bile alup gitdi. Behişt ḥazīne-dārları vākıf olup istediler ki taşra 8. çıkaralar. Emr geldi-ki “Koñuz.¹⁸⁷ Bu maşlahatda çok işāret ve esrār vardur. Zuhūra gelür.” didiler. Andan 9. soñra iblīs taşra çıkmakdan ḥātırını cem’ idicek Ādem ve Ḥavvā¹⁸⁸ katına geldi. Muḥabbet ve vifāk yöninden 10. nevḥa ve girye izhār eyledi. Anlar iblīsı bilmediler. Şordılar ki “Ağlamağa sebep nedür?” eyitdi: “İy 11. Mescūd-ı Efvāc-ı Melek! Ḥāk-i pāyūñ, sürme-i dīde-i felek-menzilūñ ḡāyet ile ḥublıkda; şöhetūñ daḥi nihāyet-i mergūblıkda 12. ammā bu meskende müreffehū’l-aḥvālsin. Bu maḳāmda ebedī ḳalmaq ehemmi mühimmātdandur. Ekşer ağladuğum andandur ki 13. şimdi siz müreffehū’l-aḥvālsiz. Ferāğ-ı bāl ile bu būstān-

A17b

da dōstān ile ‘İş ve neşātda rūzgār geçürürsiz. 14. ‘Ākıbe|tü’l-emr sizi bundan çıkarsalar gerekdür. Cennet ni‘metlerini alup ḥayātdan memāta mübtelā olsañuz 15. gerekdür.” diyü bunuñ emşāli kelimāt itdi.” Ādem bu sözlerden müteallim olup guşşasından tül-i emel fikri ile cānī 16. girībānını tıtdı ve kendü kendüye eyitdi: “Āyā! Ne eylemek gerekdür, bu ni‘met ve devlet-i ebedī ve bu ‘İş ve ‘işreti 17. sermedī ola?” didi. Şeytāna daḥl idecek¹⁸⁹ yirler zāhir oldı. Girü katına gelüp eyitdi: “İy Ādem! 18. Eger benüm sözüme i‘timād iderseñ şecere-i ḥulde saña delīl olayım. Anuñ yemişinden ekl iderseñ 19. cennetde cāvid ḳalursın. Devletūñ sāḥāsına zevāl ve intikāl irişmez. Cennetde ebedī olursın” didi.¹⁹⁰ 20. Sözüne ḥātır-ı Ādem’de meyl gördi. Tāvus’a eyitdi: “İy Tāvus! Beni şecere-i ḥuld yanına ilt.” didi. Tāvus anı 21. ol ağacuñ yanına getürdi. İblīs altında oturup nevḥa-engīz nağmelere başladı. Bu ma‘nāyı izhār 22. itdi-ki “Rabbūñüz, sizi bu şecereden nehy itmedi illā ol maşlahat içün itdi-ki ikiñüz¹⁹¹ bile melekler olurduñuz 23. yaḥūd cennetde ebedī ḳalurduñuz.” didi. İttifāk,

¹⁸⁷ M. ve A. koñuz : S. koy

¹⁸⁸ M. Ādem ve Ḥavvā : S. Sa Ādem ile Ḥavvā

¹⁸⁹ M. idecek : S. idicek :

¹⁹⁰ M. Anuñ ‘ayşundan ekl iderseñ cennetde cāvid ḳalursın. Devletūñ sāḥāsına zevāl irişmez. Cennetde ebedī olursın” didi : S. Anuñ yemişinden ekl iderseñ cennetde cāvid ḳalursın. Devletūñ sāḥāsına zevāl ve intikāl irişmez. Cennetde ebedī olursın” didi : A. Anuñ yemişinden ekl iderseñ cennetde ebedī ḳalursın. Devletūñ sāyesinde zevāl ve intikāl irişmez. Cennetde ebedī ḳalursız” didi

¹⁹¹ M. ikiñüz : S. ikiñüz

S16b

M14a

A18a

Ḥavvā daḥi ol ağacuñ¹⁹² eṭrāfında idi. İblīsüñ 24. nevḥasını gördi. Ḥātırı meyl eyledi. Aña yaḳın vardı. İblīs yemīn itmege başladı ki “Taḥḳīḳ, ben size 25. naṣīḥat iderem. Sözüme i’timād idüñ.” didi. Ḥavvā ol ağacdān yidi salḳım alup birini yidi. 26. Birini zaḥīre idindi ve bīşini Ādem’e getürdi. Ādem yimekden ibā itdi. Ḥavvā eyitdi: “Ben yidüm.” 27. || diyü lezzetini ta’rīf eyledi. Ol zamānda buğday baldan ṭatlu idi. Südden aḳ idi. 1. Dirler-ki¹⁹³ “Ādem, Ḥavvā’yı melāmet eyledi. Eyitdi: “İy Ḥavvā! Ne sebep oldu-ki kendü Perverdkār’uñuñ ‘ahdini unitduñ. 2. Ol nehy eyledügi¹⁹⁴ şecereden ekl idersin. Meger Allāh ta’ālānuñ ‘uḳūbetinden ḥavf itmezsin, niçün anuñ ṭā’atinden 3. çıkarısın?” Ḥavvā eyitdi: “İy Ādem! Allāh ta’ālānuñ raḥmeti¹⁹⁵ çokdur. Mağfireti, deryāsına pāyān olmaz.” didi. 4. Ḥavvā behişt ḥamrından Ādem’e bir ḳadeḥ şerāb getürdi. Ādem nūş itdi. Mest olup ‘aḳlı perde-i iḥticābda 5. ḳaldı. Nisyān ḡalebe itdi. Ḥavvā bir loḳma iḥzār idüp aḡzına ḳodı. | Mezākına¹⁹⁶ lezīz geldi. Henüz 6. daḥi mi’desine inüp ḳarar itmedin Cennet ḥulleleri arḳasından düşdi. Ol ḥulleler nāḥun şeklinde idi 7. ki şimdi Ādem oḡlanlarınıñ barmaḳları ucında ḳalmışdur.¹⁹⁷ Ol ḥulleleri yād idüp Ādem aḡlardı, anuñ-içündür. 8. Didiler ki “Bir kimesne ḡāyet ile şād olsa sürür-ı inbisāṭda iken ṭırnaḳlarına naẓar itse hemān melūl olup ol 9. ḥandeler sākin olur. Mübārek başında olan tāc, ḳuş uçar gibi pervāz eyledi, uçdı. Cebrā’īl-i Emīn 10. geldi. Bilinden kemerini çekdi. Ādem ve Ḥavvā¹⁹⁸ baḳdılar, kendüleri ‘üryān gördiler. Günāha

¹⁹² M. ağacuñ : S. ağacuñ

¹⁹³ M. ve S. İblīsüñ nevḥasını gördi. Ḥātırı meyl eyledi. Aña yaḳın vardı. İblīs yemīn itmege başladı ki “Taḥḳīḳ, ben size naṣīḥat iderem. Sözüme i’timād idüñ.” didi. Ḥavvā ol ağacdān yidi salḳım alup birini yidi. Birini zaḥīre idindi ve bīşini Ādem’e getürdi. Ādem yimekden ibā itdi. Ḥavvā eyitdi: “Ben yidüm.” diyü lezzetini ta’rīf eyledi. Ol zamānda buğday baldan ṭatlu ıdı. Südden aḳ idi. Dirler-ki : A.İblīsüñ böyle nevḥasın gördi. Şefḳat yüzinden ḥātırı meyl itdi. Aña yaḳın vardı. Hemān İblīs yemīn itmege başladı “Taḥḳīḳ, benüm size sözüme naṣīḥatdır. Ḥilāf itmeñ.” didi. Ḥavvā ol ağacdān üç sūnbüle aldı. Birin yidi ve birin zaḥīre itdi ve birini Ādem’e getürdi. Ādem ‘aleyhi’s-selām yimege rızā virmedi, ibā itdi. Ḥavvā ben yidüm ne oldum?” diyü ta’rīf itdi. Ol zamān buğday ṭatlu ıdı. Aḳ süd gibi idi. Dirler-ki

¹⁹⁴ M. eyledügi : S. itdügi

¹⁹⁵ M. ve A. raḥmeti : S. raḥmetleri

¹⁹⁶ M ve S. mezākına : A. mizācına

¹⁹⁷ M. Henüz daḥi mi’desine inüp ḳarar itmedin cennet ḥulleleri arḳasından düşdi. Ol ḥulleler nāḥun şeklinde idi ki şimdi Ādem oḡlanlarınıñ barmaḳları ucında ḳalmışdur : S. Henüz mi’desine inüp ḳarar itmedin cennet ḥulleleri arḳasından düşdi. Ol ḥulleler nāḥun şeklinde idi ki şimdi Ādem oḡlanlarınıñ barmaḳları ucında ḳalmışdur : A. Henüz daḥi ḳarnına inüp ḳarar itmedi, cennet ḥulleleri arḳasından dökildi. Güyā ki rüzḡarlı günde ḥazān gibi ol ḥulleler ṭırnaḳ şeklinde idi. Ḥālā Ādem oḡlanlarında barmaḳlarında ḳalmışdur

¹⁹⁸ M. ve A. Ādem ve Ḥavvā : S. Ādem ile Ḥavvā

S17a

A18b

M14b

iḳdām itdüklerine 11. ziyāde ḥacel oldılar. Biri birinden kaçup her ağaca ki şığındılar, ağac ırak gidüp anlardan kaçardı. 12. Ādem kaçup giderken ‘ünnāb ağacı başı saçından Ādem’i tutup alıḳodı. Bārī ta‘ālādan ḥiṭāb-ı ‘izzet irişdi ki¹⁹⁹ “Yā Ādem! Benden mi kaçarsın?” 13. Eyitdi: “Yok, Yā Rabbī! Sen’den kaçmazın,²⁰⁰ utandım. Saña kaçarın.” didi. Ādem ağaca eyitdi: “Beni ko ki kaçam.” didi. 14. Ağaç eyitdi: “İy Ādem! Baña emr geldi-ki saña şarmaşam. Eger fermāna ḥilāf idersem senüñ gibi ‘āşī oluram.” didi. 15. Ādem feryād eyledi ki “El-amān El-amān Yā Rabb” didi. Ḥiṭāb geldi-ki “*eyne ente yā ādemu*” Ya’nī “İy Ādem! 16. Qandesin?” eyitdi: “İlāhī! İşte, ‘üryān ve esīrem. Bu ağac elinde giriftārem. Hiç ḥālümünden şormazsın.” Ḥiṭāb 17. geldi-ki “İy Ādem! Ḥālūñ perīşān olduḡı ‘işyānuñdandır.” Ādem derd-ile āh eyledi. Cebrā’īl ‘*aleyhi’s-selām* geldi, 18. Ādem’i, cennetden çıkarmağa. Behişt kapusına getürdi. Nidā işitdi-ki “Ya Cebrā’īl! Ādem’i şakla. Anuñ düşmenlerini 19. bile çıkar. Ādem cennet ağaçlarına nazar idüp anlardan setr-i ‘avret içün yaprak istedi. 20. Cümle ağaçlar nefret idüp virmediler. İncir ağacına yüz tutup tazarru‘ itdi. Ol ibā 21. itme-yüp dört dāne yaprak || virdi. İncire ḥiṭāb irişdi ki “İy İncir! Sāir ağaçlar yaprak 22. virmedi. ‘Āşīye | niçün sen yaprak²⁰¹ virdüñ?” didi. İncir eyitdi: “İlāhī! Ne-deñlü ‘işyān eylemiş 23. ise anūn aḥvāline evvelki göz-ile nazar iderem. Anuñ ḥaḳḳında olan kerāmetleri sen zāyi‘ 24. itmezsin.” didi. Ādem’i günāhı muḳabelesi ve vāsıtasıyla on ‘uḳūbete mübtelā itdi. Evvel, ‘itāb 25. “*elem enhekümā ‘an tilküme’s-şecerati*”⁸⁸ İkinci, nez‘-i şiyāb ve ‘üryānlık ve keşf-i ‘avret. Ammā nazar-ı melāikede girü 26. mestür idiler. Üçünci, Ādem’üñ derisi süst oldu. Evvel nāhun gibi muḥkem idi. Dördünci, civār-ı 27. Ḥaḳ’dan dūr oldu. Beşinci, Ḥavvā ile firḳat. Altıncı, şeyṭān ile ‘adāvet ve düşmenlik tā kıyām-ı kıyāmet. 1. Yedinci, ism-i ‘āşīlık. “*ve ‘aşā ādemu rabbeḥu feḡavā*”⁸⁹ Sekizinci, evlādına şeyṭān musallaṭ olmak. Tokuzuncı, 2. zindān-ı dünyā; envā‘-ı miḥnete mübtelālık; derdnāk ve bīmārlık; İḥtilāf-ı

¹⁹⁹ M. ve S. ‘ünnāb ağacı başı saçından Ādem’i tutup ḥiṭāb irişdi-ki : A. ‘ünnāb ağacı başı saçından Ādem’i tutup alıḳodı. Bārī ta‘ālādan ḥiṭāb-ı ‘izzet irişdi-ki

²⁰⁰ M. kaçmazın : S. kaçmazam

²⁰¹ M ve S. ağaçlar yaprak virmedi. ‘Āşīye niçün sen yaprak : A. ağaçlar ‘āşīye yaprak vermeye. Sen niçün yaprak

hevā: Ḥarāret ve bürüdet. 3. Onuncu,²⁰² taḥṣīl-i ma‘āşda ta‘ab ve meşakkāt-ı kedd-i yemīn ve ‘arāk-ı cebīn ile taḥṣīl-i nān ve ma‘īşet. 4. Havvā’ya ḥiṭāb geldi-ki “İy Havvā! Kandesin?” Āvāz-ı ḥazīn ile cevāb virdi. “İlāhī! Bī-ser ü bürehneyem.” Ḥiṭāb 5. geldi-ki “İy Havvā! Sebeb günāhuñdur ki senden vücūda geldi. İy Havvā! Saña bā‘iş ne oldu-ki Ādem’i bu günāha 6. delālet eyledüñ. Anuñ belāsına sebep olduñ.” eyitdi: “İy Perverdkār’um! Gümān itmezdüm ki senüñ ḥalkuñdan 7. bir kimesne yalan yire yemin ide.” Ḥiṭāb geldi ki “Cennetden çık. Seni on beş belāya mübtelā eyledüm. Kızlaruñ 8. daḥi tā kıyāmete dek ol belālara²⁰³ mübtelā olsalar gerek. Evvel, necāset-i ḥayz. İkinci, tokuz ay yüklü olmak. Üçüncü, 9. toğurmak ki her gāh mevt müşāhede ider. Dördüncü, miḥnet-i ‘iddet. Beşinci,²⁰⁴ erenlere maḥkūm olmak. Altıncı, 10. ṭalākda ve ḡayrıda ihtiyār erenler elinde olmak. Yedinci, noḡşān mīrāş. Sekizinci, noḡşān şehādet. 11. Tokuzuncu, noḡşān ‘aql. Onuncu, noḡşān dīn. On birinci, taḥiyyat u selāmda maḥrūmlık. On ikinci, 12. cum‘a ve cemā‘ātden | maḥrūm olmak. On üçüncü, peygāamberlikden nevmīdlik. On dördüncü, salṭanat 13. ve ḥükümetden behremend olmamak. On beşinci, küffār ile ḡazā ve cihātdan²⁰⁵ ḥirmān ve maḥremsiz sefer itmemekdür” didi. 14. Kezālik, İblīs’i daḥi on nesne ile mübtelā itdiler. Evvel, memleket ve vilāyetden ma‘zūl itdiler. Tamām-ı 15. rüy-ı zemīnuñ ve dünyā āsmānınuñ salṭanatı ve cennetüñ ḥazīnedārılığı müselleme idi. Cümleden maḥrūm oldu. 16. İkinci, civār-ı Ḥaḡ’dan dūr düşdi. Üçüncü, şüreti nesh oldu. Dördüncü, muḡarreb || melek iken ismi 17. şeyṭān-ı recīm oldu ve nāmı ‘Azāzīl iken laḡabı İblīs oldu. Beşinci, cümle eşkıyāya pīşvā 18. ve muḡaddem oldu. Altıncı, ebedī mel‘ūn ḡaldı. Yedinci, bunca ma‘ārifı var iken ma‘rifeti kendüden 19. selb olındı. Sekizinci, tevbe ḡapısı üzerine mesdūd oldu. Tokuzuncu, merīd oldu. Ya‘nī ḡālī oldu. 20. Ḥayrdan mümkün degül ki herḡiz andan eylik gele. Onuncu, cehennem ḡalkınuñ ḡaṭībı oldu. Dūzahīlere ḡuṭbe 21. okuyup anları rahmet-i İlāhī’den nevmīditse gerek. Ba‘dezān, Cebrā’īl ṭāvusu başından ṭutup cennetden 22. ṭaşra bıraḡdı. Ol

A19a

S17b

²⁰² M. envā‘-ı miḥnete mübtelālık; derdnāke bīmārlık; ihtilāf-ı hevā; ḡarāret ve bürüdet. Onuncu : S. envā‘-ı miḥnet ve mübtelālık; derdnāke bīmārlık; ihtilāf-ı hevā; ḡarāret ve bürüdet. Onuncu : A. envā‘-ı miḥnete mübtelā oldu. Yaz ḡarāreti ve kış şovukları ve ḡastelik ve ma‘siyetlerünçe ḡasāvetler gibi. Onuncu

²⁰³ S. belalara : M. belāya

²⁰⁴ M. ve S. Dördüncü, miḥnet-i ‘iddet. Beşinci : A. Dördüncü, oḡul, kız ḡahrı. Beşinci

²⁰⁵ M. ve A. ḡazā ve cihātdan : S. ḡazāvet ve cihāddan

tārīhde řāvūsũn altı yüz elvān-ı muhtelifeden mülevven kıuyruğı var idi. 23. Melekler ol kıuyruğı kıapup kıopardılar. Ayağını tebdīl idüp mārı dağı getürdiler. Ol zamānda 24. mārũn dört ayağı var idi. Yaşıl zümürşüden endāmı envā‘-yı renklerle mülevven idi. Güneş 25. gibi lem‘a virürdi. Dişleri incü gibi manżũm idi. Dili müşebbek-i²⁰⁶ sefīd idi. Arkası ak gümüşden 26. idi. Kıarnı kıızıl altun gibi idi. Boynı zebercetden,²⁰⁷ başı yāķũtdan idi. Tamām-ı endāmını tebdīl eylediler. 27. Şeytānuñ şũmlığından dişleri dibinde zehr-i helāhil kıodılar.

M15a

Cennetden şaşra kııkardılar. Andan şöşra 1. ĥiřāb geldi-ki “İy Melāike! Ādem’ũñ řačını ol ağacdan ĥalāş idũñ.” Ādem işitdi. Bu sözde luřf 2. müşāhede idüp eyitdi: “Elbette nazarı vardır ki ĥalāş emr eyledi.” didi. Elini ol ağaca yapışup 3. Cenāb-ı kıudse nazar eyledi. Eyitdi: “İlāhī! Beni kendü kıudret elũñle ĥalk itmedũñ-mi ve kendü emrũñle baña rũĥ 4. virmedũñ-mi? Meleklerle baña secde emr itmedũñ-mi ve cennetde baña mesken virmedũñ-

A19b

mi? İlāhī! Bu ni‘metlerũñ ki kerāmet 5. itdũñ, Kıaşd ile olmamış. Bir günāĥ içũn | beni zāyi‘ eyleme ve bu sa‘ādeti benden alma.” didi. 6. Ĥiřāb-ı ‘izzet geldi-ki “Kıulumı sürũñ.” Ādem’i keş-ā-keş çekdiler. Bir ağaca dağı yapışdı. Eyitdi: “İlāhī! Beni cennetden 7. şaşra kııkarursın. Firākına řāķat getürmezem. Ārām ve kıarārum olmaz. İlāhī! Baña raĥm eyle.” didi. Ĥiřāb 8. geldi: “Kıulumı sürũñ.” Elini bir ağaca dağı yapışup eyitdi: “İlāhī! Sen va‘de itmedũñ-mi ki ‘senũñ oğullarũñdan 9. enbiyā getürdũm. Anlarũñ arasında rasũller ihtiyār iderem. Evvel, İdrīs’i ‘ālī-mekānlara getürürem. Tũfānda 10. gemi ile Nũĥ’ı ĥalāş iderem.’ dimiş idũñ. Baña raĥm eyle.” Ĥiřāb geldi-ki “Kıulumı sürũñ.” Bir nevbet dağı bir 11. ağaca yapışup niyāzmendlik ‘arz idüp eyitdi: “İlāhī! Va‘de eyledũñ-ki ‘Neslũñden bir peygamber getürem. Anı 12. ĥullele ihtiyār iderem. Oğullarını kıurbān iderem. Anũñ neslinden Mūsā adlu bir peygamber getürem. Anı || kelīm idem.” 13. didũñ. Anlarũñ ĥürmetleri içũn baña raĥm eyle, ‘azab-etme, derd-i dilime nazar it.” didi. Ĥiřāb geldi-ki 14. ‘Kıulumı sürũñ. Bir nevbet dağı bir ağaca şarmaşup eyitdi: “İlāhī! Va‘de eyledũñ ki ‘Neslũnden bir peygamber getürem ki 15. adı Muĥammed bin ‘Abdullāĥ ola řallallāĥu ‘aleyhi ve sellem ve ‘alā cemī‘ũ’l-enbiyā-yı ve’l-mürselīn. Anı kendüme 16. ĥabīb idem. ‘Ĥalāikden ber-güzīde ola’ didũñ. Anũñ

S18a

²⁰⁶ müşebbek : S. ve A. müşg

²⁰⁷ M. zebercetden : S. zebercedden

A20a

M15b

S18b

hürmeti-çün baña rahm eyle.” didi. Rabbü'l-erbâb'dan 17. *celle celālühü* hitâb-ı müsteṭâb irişdi ki “İy Melâike! Kûluma eylik idüñ. Rıfķ eyleñ. Dergâhuma bir şefî‘ getür- 18. di-ki ‘Anuñ bereketi ile her ne ki ister bulur.’ diyü buyurdi. Andan şoñra Âdem’e telaṭṭuf ile eyitdi: “İy Âdem! Yiryüzine 19. in ki seni anuñ-içün yaratdum. Yirüñ hılafet ve ‘imâreti saña müte‘allikdür. Yirde sâkin ol.” didi. Âdem bildi-ki murâd 20. nedür, maḳşûd nicedür. Fî'l-hâl cennetden tâşra çıkup eyitdi: “İlâhî! Giderem. Ammâ isterem-ki kendü hâlümü 21. ıslâh idüp tevbe ve inâbet idicek qabûl idüp cennet iḥsân ider misin?” didi. Hitâb-ı ‘izzet gelüp “Belî 22. Yâ Âdem!” didiler. Âdem ‘*aleyhi’s-selâm* cennetden çıkup Cebrâ’îl ile zemîne teveccüh itdiler. Âdem-i Şafiyy Cebrâ’îl’den 23. ‘*aleyhi’s-selâm* şordı-ki “Beni kande ildürsin?” eyitdi: “Ol yire ki anda ḥalķ olıñduñ.” eyitdi: “Ebedî midür 24. yohsa bir niçe gün midür?” Cebrâ’îl eyitdi: “Bilmezem.” Âdem eyitdi: “Zemînde benümle kim olsa gerek?” eyitdi: “Ol 25. kimesne ki seni ol işe delâlet itdi.” Âdem gam-gîn oldı, dōstuñ firâ- kına idi. Düşmen | vişâli güç ancak” 26. didi. Eyitdi: “Yâ Cebrâ’îl! Göklerde melâike arasında rasûl oldum. Bâri yiryüzinde baña faẓîḥet 27. virme. İşyânum haberlerini fâş itme.” Cebrâ’îl eyitdi: “Heyhât, İy Âdem! Senüñ ma‘şiyetüñ qoḥusı 1. ‘Arş’dan taḥte’s-şerâya irişmişdür. Cümle ‘âlem senüñ ‘işyânuñı bildi.” didi Âdem bu sözden ol 2. deñlü ağladı-ki tağlar taşlar zârlıḡına derdmend oldılar. Eyitdi: “İy Cebrâ’îl! Melâike ile 3. vedâ‘ ideyim. Ḥavf iderem ki anlar ile bir daḡı mülâkât müyesser olmaya.” didi. Âdem yüz döndürüp 4. girüsine âvâz-ı ḥazîn ile ağlayup nidâ itdi-ki “*ve ‘aleykümü’s-selâm yâ melaikete’llâhi estevdi’ukümu’llâhe* 5. *ve eḳrau ‘aleykümü’s-selâm*”²⁰⁸ Bizi arañuzdan taşra atdılar.²⁰⁸ Sizden temennî budur ki beni ‘aşî-yi ‘âmid dimeyesiz, ‘aşî-yi 6. nâsî diyesiz. Benüm ‘işyânum sehvle oldı, ḳaşd-ile olmadı.” didi. Pes cümle fermân geldi-ki 7. “*ihbiṭū minhâ cemî’an*”²⁰⁹ Âdem ve Ḥavvâ, şeyṭân ve mâr ve ṭâvus cümlesini cennetden çıkarup || sürdiler.²⁰⁹ 8. Âdem’i Serendîb Taḡı’nuñ başına zemîn-i Hind’e, Ḥavvâ’yı Cidde’ye, ṭâvusı Ḥabeş memleketine, mârı İşfâhân’a. 9. Menzil-i şeyṭânda ihtilâf vardur. Ba‘zı Başra’ya ve ba‘zı Meysân’a²¹⁰ indi,

²⁰⁸ M. atdılar : S. bıraḳdılar.

²⁰⁹ M. sürdiler: S. ayırdılar b

²¹⁰ Kaynaklarda Meysân diye geçen ve bu bizim de bu şekilde tercih ettiḡimiz kelime üç nüshamızda da میسا Meysâ şeklinde yazılı.

dirler. Ekşer budur ki mu‘ayyen 10. yiri yokdur. Zirā cism-i laṭīfe mekân lāzım degüldür. Kıyāmete dek İblīs ile ve mār ile Benī Ādem arasında 11. ‘adāvet kâimdür. Andan şöña Cebrā’īl ‘*aleyhi’s-selām* maḳāmına mūrāca‘at itmege ‘azīmet idicek Ādem (a.ş.m.) 12. ğāmġīn oldu. Ağlamağa başladı.²¹¹ eyitdi: “İy Cebrā’īl! Beni miḥnet-ābādda tenhā kor mısın? Bilmezem daḥi baña gelür misin?” 13. Cebrā’īl ‘*aleyhi’s-selām* Ādem’den i‘rāz eyledi. Eyitdi: “İy Ādem! Sen bir bende-i ‘āşīsin. Biz meleklerüz neye 14. emr iderlerse varuruz.” didi. Ġāib oldu. Ādem’e derd üzerine derd ḥāşıl oldu. Ġam bir mertebede 15. oldu-ki taş ile toprak ile döginürdi. Avuç avuç ḥāki alup başına şaçardı. Eyidürdi-ki “İlāhī! 16. Cebrā’īl beni tenhā kodı. Sen beni zāyi‘ eyleme. Yüzini yire koyup yüz yıl miḳdārı ağladı. Gözi yaşından 17. Serendīb’de ırmaqlar akdı. Ol ırmaqlarda gemiler yürürdi.²¹² Şol kadar ıztırāb iderdi: Ellerini dizlerine ururdu. 18. Ellerinüñ avuçlarınıñ derisi ve dizlerinüñ eti şoyılup kemükleri zāhir olurdu.²¹³ Rivāyet olunur ki üç yüz yıl 19. | giryān olup ağladı. Bu müddetde gözlerini yummayup āsmāndan gidermedi. Ḥacāletinden gözleri yaşından kuşlar şu 20. içüp dirler idi-ki “Bunuñ gibi hoş-güvār şu görmedük. Ādem ‘*aleyhi’s-selām* kuş dilini bilürdi. İşidür giryān 21. olurdu. Münācāt iderdi: “İlāhī! Bu kuşlar baña teşviş virürler.” dirdi. Ḥiṭāb geldi-ki “İy Ādem! ‘İzzetüm ḥaḳḳı-çün 22. ‘āşīlerüñ gözi yaşında olan lezzeti hiçbir şuda yaradmadum.²¹⁴” didi. Andan vuḥuş ve tıyūra yir 23. yüzinde olan mār ve mūra ḥiṭāb irişdi ki Ādem’e varup ‘azā’ eyleyeler. Bölük bölük gelüp buluşurlardı. 24. Ādem ‘*aleyhi’s-selām* başını ḳaldurmayup bir mertebeye irişdi ki vuḥuş ve tıyūr Ādem’den nefret 25. itdiler. “Nāġāh anuñ ‘işıyānı, şūmluġı bize irişe.” dirlerdi. Ādem bu sözleri işidüp 26. giryē ve endūhı ziyāde olurdu. Eyidürdi-ki “İy Perverdkār’um²¹⁵! Gök ehlinüñ serzenişi yetmez miydi? 27. Yir ḥalkı daḥi serzenişe başladılar.” didi. Bu sözden Ḥaḳ *sübḥānehü ve ta‘ālā*

²¹¹ M. ve A. Ādem (a.s.m.) ğām-ġīn oldu. Ağlamağa başladı : S. Ādem ol-dem ağlamağa başladı

²¹² S. yürürdi : M. yudardı

²¹³ M. ururdu. Ellerinüñ avuçlarınıñ derisi ve dizlerinüñ eti şoyılup kemükleri zāhir olurdu: S. ururdu. Elleri avuçlarınıñ derisi ve dizlerinüñ eti şoyılup kemükleri zāhir olurdu : A. ururdu. Avuçlarınıñ derisi ve dizlerinüñ eti şoyılup kemükleri görünürdi

²¹⁴ M. yaratmadum: S. itmedüm b

²¹⁵ S. Perverd-gārūm : M. Perved-gār

M16a

Hazretleri rahm idüp 1. tevbesini kabül eyledi. Bir gün fermân-ı Rabb-i Celîl ile Hazret-i Cebrâ'îl gelüp hâlini şordı. Âdem 2. evzâ'-ı perîşânını şikâyet üslûbınca degül hikâyet tarîkiyle || Rûhu'l-ğuds'e takrîr eyledi. Hazret-i 3. Cebrâ'îl eyitdi: "Bu incinmeler 'üryanlıkdandır." diyüp gitdi. Hâlini Cenâb-ı Hakk'a 'azze ve celle 'arz eyledi. 4. Hakk *sübhânehü ve ta'âlâ* cennet tavarlarından iki mîş ve iki keçi ve iki deve ve iki sığır ihsân idüp 5. gönderdi ki anlardan nitâc hâşıl ola. Andan-şoñra Âdem Cebrâ'îl'e eyitdi: "Bedenimde et 6. ile deri arasında güyâ qarıncalar hareket ider. Nedür?" didi. Cebrâ'îl eyitdi: "Aña cû' dirler, açlıkdur." 7. diyüp gâib olup şoñra gelüp iki şığır getürdi. Kızıl renglü, bir rivâyetde biri siyâh ve biri 8. sürh idi ve örs ve çeküç ve demür getürdi. Âdem'e virdi ve cehennemden bir kığılcım alup 9. Âdem'ün öñine getürüp eline virdi. Ol şerâre Âdem'ün elinden uçdı. Kendüyi deryâya bıraktı. 10. Cebrâ'îl vardı, deryâdan getürdi. Girü Âdem'ün eline virdi. Girü uçdı. Deryâya düşdi. Cebrâ'îl 11 girü varup getürdi. Âdem'ün eli-

A21a

ne virdi. Girü uçdı tâ yedi nevbet bu tarîk-ile deryâya 12. düşdi. | Yedinci nevbet Âdem'ün elinde karar idüp söze gelüp söyledi. "Âdem! Ben saña itâ'at itmezem. 13. Belki oğulların 'âşîlerinden intikâm alsam gerekdür." Cebrâ'îl eyitdi: "İy Âdem! Eyledür ki söyle- 14. rin. Anı senün-çün habs iderem tâ sen ve evlâduñ tâ kıyâmete dek andan nef' göresiz." didi. Dañi Cebrâ'îl 15. 'aleyhi's-selâm âteşi demür ile taş arasında mahbûs eyledi. Âdem eyitdi: "Yâ Cebrâ'îl! Nedendür ki âteş 16. senün elüni yakmaz, benüm elümi yakar?" didi. Cebrâ'îl eyitdi: "Sen Hakk ta'âlâ'ya 'âşî olduñ. Ben ahlâ 17. ve kaţ'a Hazret-i Hakk'a 'âşî olmadum." didi. Andan şoñra Cebrâ'îl delâleti ile demürden cüft esbâbını 18. düzdi. Cebrâ'îl Âdem için bir kîse getürdi, içinde üç dâne buğday. Eyitdi: "İy Âdem! İkisi senün-çün, 19. biri Havvâ için." didi. "*liz-zekeri mişlu hazzi'l-ünşeyni*"²² işâretidür. Her dânenün vezni yüz biñ sekiz 20. yüz dirhem idi. Âdem eyitdi: "İy Cebrâ'îl! Birini yiyeyim mi?" Cebrâ'îl eyitdi: "Şakla ki açlığa sedd olur. 21. Dünyada senün ve evlâduñun hayatlarına sebep olur." Andan şoñra ağacı şığırın boynına geçürüp 22. demüri ağaca şaplayup yiri yardı-ki zirâ'at ide. Bu tarîk-ile ta'lîm itdi. Ol şığır bunca zamândan 23. berü mergzâr-ı cennetde otlayup iş miñneti görmiş degül idi. Tekâsül idüp gözinden yaş dökdi. 24. Âdem bir iki kerre ağac ile dürtti. Şığır söyleyüp eyitdi: "İy Âdem! Niçün beni urursın." Cevâb

S19b virdi-ki 25. “Yürimezsın. Söz dutmazsın.” || diyicek eyitdi: “Yā Ādem! Her emr dutmayanı döğerler mi?” didi. Ādem bu sözden hişşe 26. alup şol-deñlü ağladı ki bī-hüş oldu. Çün girü

A21b kendüye geldi, Cebrā’ıl eyitdi: “Ḥaḵ *sübḥānehü ve ta’ālā* 27. saña selām ider. Buyurur ki |

M16b “İbtidā, melekler saña secde iderlerdi. Şoñra saña şıgır dañi ta’an ider oldu. 1. ‘İzzetüñe sebep muvāfaḳat idi. Zilletüñe bā’iş muḥālefedür.” didi. Ādem işāret-i ğaybiyyeye muṭṭali‘ oldu. Şıgır ile 2. kelimātdan ferāḡat idüp zirā‘ate²¹⁶ meşgūl oldu. Ol buğdayı ekdiler. Ādem hişşesi girü buğday bitdi. 3. Ḥavvā hişşesi arpa bitdi.²¹⁷ Ādem, Ḥaḵ *sübḥānehü ve ta’ālā*ya niyāz idüp didi-ki “İy Rabbüm! Tuḡm bir zemīn, bir āb ve hevā bir 4. benüm hişşem buğday ve Ḥavvā hişşesi arpa oldu. Cevāb²¹⁸ nāzil oldu ki ğünāñ evvel Ḥavvā’dan oldu. Şeyṭāna uydı. 5. Ol sebebdan anuñ hişşesi buğday olmadı. Tā ki ‘ālemyān ḡalkına örnek ola ki her kimesne²¹⁹ kendü ‘ameline ğöre 6. ecr bulur. Ādem’uñ iḡerüsinde açlık āteşi şu‘le virdi. Eyitdi: “İy Cebrā’ıl! İcāzet var mıdur tā 7. ol buğdaydan yaşla ekl idem?” didi. Cebrā’ıl eyitdi: “İy Ādem! Ol ağac ucından alam ve miñnet ü ğam 8. ğördüñ. Henüz andan yimege ‘acele idersin. Şabr eyle. İlerüde iş çokdur.” didi. Ādem ziyāde ağlayup 9. bildi-ki ulu meşakḳatler vardur ve meşakḳatler çekmek²²⁰ Allāh ta’ālā *celle celālüh* emrine muḥālefetde imiş. Ayağını şabr etegine 10. çeküp taḡammül eyledi tā buğday dāne virdi. Girü Ādem yimek istedi. Cebrā’ıl şabr buyurdı tā buğday ḡururdi. 11. Cebrā’ıl ta’līmi ile oraḡ düzüp buğdayı²²¹ biḡdi. Ḥırmene ğetürüp döğdi. Dāneyi şamāndan ayırdı. İki 12. taş arasına ḡoyup öğütüdi. Un eyledi. Girü Ādem istedi-ki unı yiye. Cebrā’ıl gine men‘ eyledi. Buyurdı-ki “Çuḡur 13. eyle. Odun ğetür. Od yaḡ. Ol unı ḡamīr eyle, ğömeḡ it. Āteş iḡine şal tā ekmek bişe.²²²” didi. Eyle itdiler. 14. Rivāyet olındı-ki evvel bişürdükleri etmek uzunı ve eni beş yüz ğez idi. Bir rivā-yetde tennūr itdiler, bişürdiler. 15. Çıḡduğu ğibi Ādem yimek istedi. Cebrā’ıl “Şovuk olsun, şoñra yi.” didi. Girü bir zamān şabr itdürdi. 16. Ādem eyitdi:

²¹⁶ S. zirā‘ate: M. zirā‘ate

²¹⁷ M. bitdi : S. oldu

²¹⁸ M. buğday ve Ḥavvā hişşesi arpa oldu. Cevāb : S. buğday oldu. Ḥavvā hişşesi arpa oldu. Cevāb : A. buğday bitdi. Ḥavvā hişşesi arpa oldu. Cevāb

²¹⁹ M. kimesne : S. kişi : A. herkes

²²⁰ M. ulu meşakḳatler vardur ve meşakḳatler çekmek : S. ulu meşakḳatler çekmek

²²¹ M. buğdayı : S. buğdayını

²²² S. bişe: M. pişe

S20a

A22a

M17a

“Sübḥānallāh, baña bu meşakkatleri çekdüdüñ tã bir loğma ile mi‘dem tola.” didi. Ba‘zı rivāyetde 17. Cebrā’îl eyitdi: “İy Ādem! Üç sã‘at kaldı. Şabr it.²²³ Oruc tut. Zamānı gelsün, yiyesin. Şevāb bulursın.” 18. didi. Ādem şevābdan su‘āl eyledi. Eyitdi: “Bu ‘amel mukābelesinde Allāh ta‘ālā üç devlet kerāmet buyurdi. 19. Evvel budur ki günāhuñı ‘afv itdi.²²⁴ İkinci, senden hoşnūd oldı. Artuğ ğāzab itmez. Üçünci, seni || cennete 20. koyar. Hergiz taşra çıkmazsın.” didi. Ādem ‘*aleyhi’s-selām* eyitdi: “Bunlar baña mahşüş mıdur?” eyitdi: “İy Ādem! 21. Oğullaruñdan her kim bu ‘amele meşğül ola. Kıyāmete degin bu kerāmet ile mu‘azzez | olur.” didi. Pes yimek 22. yiyecek zamān geldi. Diledi-ki ekl eyleye. Cebrā’îl ‘*aleyhi’s-selām* eyitdi: “İy Ādem! Havvā’nuñ hışşesin çıkar tã ki aña 23. ildem.” didi. Pes Ādem, Havvā’nuñ hışşesin çıkardı. Andan soñra Ādem ‘*aleyhi’s-selām* ta‘amdan yidi. 24. İçerüsünde tekāzã ve dağdağa fehmi eyledi. Cebrā’îl ‘*aleyhi’s-selām* eyitdi: “Şu ister.” didi. Vardı kazma 25. getürdi. Eyitdi: “Yiri kaz, şu çıkar.” didi. Ādem dañi yiri dizine gelince kazdı. Bir şovuk şu çıktı. 26. ‘Aselden tatlu ol şudan içdi. Sükün ḥāşıl oldı. Girü bañnından bir hareket zāhir oldı. Eyitdi: 27. “İy Cebrā’îl! Nedür?” didi. Hağ ta‘ālā tarafından bir ferişte gelüp Ādem’uñ ayakları arasında mesh eyledi. Ol eziyyet mündefi‘ 1. olup Ādem’uñ meşāmmına rāyihã-yı kerīhe gelüp ol sebebden dañi mahzūn oldı. Ol ğam ve endūh ecli içün 2. yetmiş yıl ağladı. Efgān ve zārīlik itdi.

2.16. Ḥazret-i Ādem’uñ ‘*aleyhi’s-şalāvatü ve’s-selām* Tevbesi 3. ve Qabül-i Tevbeye Melik-i ‘Allām Cānibinden Beşāret İrişdügidür. 4.

Ādem-i Şafiyy cümle üç yüz yıl ağladı. Girye ve nãle kıldı. Ḥazret-i ‘İzzet’den *celle* ve ‘*alā* kelime-i ṭayyibe ki tevbeye 5. sebep oldı. Nāzil oldı. Kemā qala’llāhu ta‘ālā “*fetelaqqã ādemu min rabbihi kelimātin fetābe ‘aleyhi innehü hüve’t- 6. tevvābü’r-raḥīm*”²²³ ‘Ulemā-yı dīn ol kelimātuñ ta’yīninde aqvāl-i ‘adīde buyurmuşlardur. Bir qavilde 7. emīrū’l-mü’mīnīn Ḥazret-i ‘Alī’den *kerremallāhu vecḥeh* dimişlerdür: “*lã ilãhe illã ente sübhāneke*

²²³ S. bir loğma ile mi‘dem tola.” didi. Ba‘zı rivāyetde Cebrā’îl eyitdi: “İy Ādem! şabr eyle : M. bir loğma ile mi‘dem tola.” didi. Ba‘zı rivāyetde eyidür. Cebrā’îl eyitdi: “Ādem! şabr it: A. bir loğma ile mi‘dem pür ola.” didi. Ba‘zı rivāyetde Cebrā’îl eyitdi: “Yã Ādem! şabr eyle

²²⁴ ‘afv itdi : S. ‘afv ider

A22b

S20b

ve bi hamdike rabbi 8. ‘amiltü sū’en vezālemtü nefsi fāgfirli ve ente hayru’l-gāfirin lā ilāhe illā ente sübhāneke ve bi hamdike 9. rabbi ‘amiltü sū’en ve zālemtü nefsi fetüb ‘aleyye inneke ente’t-tevvabu’r-raḥīm lā ilāhe illā ente sübhāneke ve bi hamdike 10. rabbi ‘amiltü sū’en ve zālemtü nefsi ferḥamnī ve ente hayru’r-raḥīmīn”²⁴ ikinci kıavlda Ḥāzret-i ‘Ömer’ün 11. raḍiyallāhu ‘anh Ḥāzret-i Risālet-penāh’dan naql ider ki “inne ādeme kāle: biḥaḳḳı Muḥammedin en tegfiralı”²⁵ “İlāhī! 12. Muḥammed ḥürmeti-çün günāhlarımı ‘afv eyle.” Ḥaḳ sübhānehü ve ta’ālā buyurdi: “İy Ādem! Muḥammed’i sen kıande 13. bilürsin?” eyitdi: “İlāhī! Ol gün-ki beni yaratduñ, bedenüme rüh virdüñ. Gözüüm açdum. Gördüm sāk-ı 14. ‘Arş’da yazılmış. “lā ilāhe illallāh Muḥammeden rasūlullāh” Bildüm ki ḥaḳḳuñ gāyet ülüsü- dur ki adı ‘azīz aduñuñ 15. yanındadır. | “fe’evḥā’llāhu ta’ālā ileyhi feve ‘izzeti ve celālī inneḥü leāḥiru’n-nebiyyīne min zürriyetike ve lev- 16. lāhü lemā ḥalaḳtūke” Ya’nī ‘izzet ve celālüme yemīn iderüm ki Muḥammed, peygamberlerüñ ‘āḥiridür. Senüñ evlāduñdandır. || Eger ol, 17. olmayaydı, seni yaratmaz idüm. Bu vesīle ile Ādem maḡfūr olup sa’yi meşķür oldu. Üçünci ‘Āiše-i Şiddīķa’ 18. dan rażıya’llāhu ‘anhā mervīdür ki Ḥāzret-i Risālet-penāh’dan naql ider. Ol kelimāt bunlardur: “Allāhümme inneke 19. ta’lemü sirri ve ‘alāniyyeti fāḳbel ma’zirati * ve ta’lemü ḥaceti fe e’tinī sūālī * ve ta’lemü mī fī nefsi fa’ḡfir lī * zünübī * 20. Allāhümme innī es’elūke ĩmānen yübāşiru kalbī ve yaḳīnen şādiķan ḥattā a’leme ennehu len yuşībenī illā mā ketebte lī * ve ‘riḍā bimā 21. kıasemte lī”²⁶ Ḥaḳ sübhānehü ve ta’ālā Ādem’e vaḥy eyledi ki “İy Ādem! Senüñ günāhuñı ‘afv itdüm. Senüñ zürriyetüñden her kim baña bunuñ 22. ile tazarru’ iderse günāhlarını yarlıḡayam. Hümüm ve ğumümünü giderem ve iki gözleri arasından faḳrı giderem. Dünyā 23. aña yüz göstere.” didi. Dördünci kıavl, ‘Abdu’llāh bin Mes’ūd’dan mervīdür raḍiyallāhu ‘anh rivāyet ider. Ḥāzret-i 24. Risālet’den şallallāhu ‘aleyhi ve sellem buyurdi-ki “Allāh ta’ālā kıatında gāyet şīrin kelām oldur ki Ādem atamız şalavātu’ 25. İlāh ‘aleyhi ve’s-selāma anūnla münācāt itmişdür.” diyü buyurdılar ki “Allāhümme ve bi-ḥamdike ve tebāreke’smūke ve ta’ālā 26. ceddūke lā ilāhe illā ente zālemtü nefsi fāgfirli fe innehu lā yaḡfiru’z-zünūbe illā ente”²⁷ İmām Ḥasan 27. Başri’dan kelimāt-ı Ādem budur ki tevbe eyledi. Kıur’ān-ı Kıadīm’de ve

M17b

Furqān-ı ‘Azīm’de meşhûrdur. “*ḳāle rabbenā* 1. *ḳalemnā enfüsenā ve in lem taḡfirlenā ve terḥamnā lenekūnenne mine’l-ḥāsirin*”²⁸ Çünkü Âdem’e Hâk ta‘ālā cennet yâḳūtlarından bir yâḳūt 2. gönderdi, Ka‘be-i muṭâhḥare yirinde ḳodılar. Ol yâḳūt şimdi olan Ka‘be-i mu‘azzama miḳdârında idi. 3. İki ḳapısı var idi. Biri maşrıḳa ve biri maḡribe idi. Nûrdan ḳandilleri var idi. Beytü’l-ma‘mûr 4. dirler idi. Âdem’e ḥitâb olındı-ki “İy Âdem! Benüm bir ḥaremüm vardur, ‘Arş-ı mecîdüm muḥâzisinde, anda 5. var anı ṭavâf eyle. Melâike ‘Arş’ı ṭavâf itdükleri gibi anda du‘â eyle, namâz ḳıl. Tazarru‘ātuñ icâbete maḳrûn 6. ola. Günâhlarıñ ‘afv ola. Sa‘yüñ meşḳûr ola.” didi. Pes Âdem ‘aleyhi’s-selām Hindûsitân’dan Mekke-i mübârekeye 7. ‘azîmet itdi. Hâk ta‘ālā bir ferîşte gönderdi tâ yol göstere. Ol ferîşte ile Âdem | Beytu’llâh cānibine 8. revâne oldı. Her bir yire ki ḳadem-i şerîfi başardı, şād u ḥurrem olurdı. Her iki adımıñ ortası üç gün 9. üç gicelik yol olurdı. Bir rivāyetde elli ferseng menzil idi.

A23a

2.17. Âdem ‘aleyhi’s-selām Ḥavvā’ya 10. Mülākī Olduḡı ve Ma‘âş-ı Aḥvâli ve Tevālüd ve Tenāsül Umûrudur, Dünyâdaki ile’l-ân meşhûrdur. 11.

S21a

Âdem-i Şafiyy ‘aleyhi’s-ṣalâvatü ve’s-selām ta’līm-i Cembrâ’îl ile gelüp menāsik-i || Ḥacc’ı ve ziyâret-i Beytü’l-ma‘mûr’ı yirine 12. getürdi. ‘Arafât Ṭaḡı’na çıḳdılar. İttifāk, Ḥavvâ daḡı Cidde ṭarafından berüye müteveccih oldı. Âdem’i arardı. 13. Âdem daḡı niçe yıllar sevret-i firâkdan âlâm-ı iştîyâḳ-ıla ḡamḡîn²²⁵ idi. ‘Arafât’da bulışdılar. Tâb-ı âfitâbdan ve hevâdan 14. Ḥazret-i Âdem-i Şafiyy’üñ mübârek beşeresi müteḡayyir olmışdı. Ḥavvā’yı bilemedi.²²⁶ Cembrâ’îl ‘aleyhi’s-selām vesîlesiyle biri birini 15. bildiler. Ol zamândan berü ol ṭaḡuñ adı ‘Arafât oldı. Ol gün ḡamlar u miḡnetler, sürür ve ibtihâca mütebeddil oldı. 16. İki bile ittifāk ile ‘Arafât’dan döndiler. Minā’ya geldiler. Ferîşteler Âdem’dan su’âl itdiler ki “Ne ârzü idersin?” eyitdi: 17. “Maḡfîret ve raḡmet temennâ iderem.” didi. Ol eclden ol maḡalle Minâ didiler. Maḡfîret ve raḡmet ile müstes‘ad oldı. 18. Tevbesini ḳabûl itdiler. Andan-soñra Ḥazret-i Hâk *celle ve ‘alâdan* icâzet isteyüp Serendīb’e mürâca‘at itdiler. 19.

²²⁵ M. ḡam-ḡîn : S. ḡam-ḡîn

²²⁶ A.Ḥavvâ Âdem’i bilmedi : M. ve S. Ḥavvā’yı bilemedi

A23b

M18a

S21b

Kırk nevbet Hindusitân'dan Âdem piyâde Mekke-i mübârekeye gelüp teşrîf itdiler. Eltâf-ı zü'l-Celâl'ün 'azze şânühü 20. meyâmini ile miḥnet ve müfâraḳatden soñra râḫat-ı muvâşalat birle behremend oldılar. 'Ömrleri baḳıyyesini ferâḡat ve refâhiyyet 21. birle geçürdiler. Aḫkâm-ı İlâhî ḳabûlinde ihtimâm-ı mer'î tıtdılar. Rûy-ı zemînde anlardan ḡayrı deyyâr-ı kemîne yoḡ-idi. 22. Emr-i Ḥaḳ ile izdiyâd-ı evlâda ve intâc-ı ihfâda ve istikşârını nev'-i Âdem'e ictihâd-ı küllî itdiler. 23. Oğulları çoḡaldı. Zirâ'at ve 'imâret-i zemîne meşḡul oldılar. Rivâyet olunur-ki Ḥavvâ yigirmi 24. nevbet ḥâmile oldu ve her nevbetde iki ferzend mütevellid oldu. Biri erkek biri dişi illâ 25. Şîş Nebî 'aleyhi's-selâm tenhâ toḡurdu. Anuñ ikizi²²⁷ yoḡ idi. Ḥazret-i Muḥammed'ün şallallâhu 26. 'aleyhi ve sellem nûrına | teşrîf ve aña ta'zîm içün sinn-i bülûḡa irişecek her ḥamluñ kızını bir ḥamluñ oḡluna 27. virürlerdi ve bi'l-âkis evvel baṭın ki anlardan vücûda geldi, Ḳâbil idi, ikizi Aḳlîmâ idi. 1. İkinci baṭın Hâbîl idi. Kız ḳarındaşı Lebûdâ idi. Emr-i İlâhî 'azze ve celle bu yüzden oldu-ki Aḳlîmâ'yı Hâbîl'e 2. virdiler. Lebûdâ'yı, Ḳâbîl aldı. Aḳlîmâ nihâyet derecede cemâlde idi. Lebûdâ ol-deñlü degül idi. 3. Ol cihetden Ḳâbîl ve Hâbîl arasında münâza'a olup Ḳâbîl, Hâbîl'i ḳatlı itdi. Âdem-i Şafıyy'ün ḥâṭırı 4. anuñ vefâtına müte'ellim oldu. Çok ceza' ve feza' eyledi. Ḥâṭır-ı ḥazîni tesellî içün Ḥazret-i Cebrâ'il-i 5. Emîn nâzil oldu. Beşâret itdi-ki "An-ḳarîb bir oḡluñ vücûda gelür ki Seyyid-i Veled-i Âdem 6. şallallâhu 'aleyhi ve sellem anuñ neslinden olur." didi. Hâbîl vefâtından soñra beş yıl geçdükde²²⁸ 7. Şîş 'aleyhi's-selâm || tenhâ vücûda geldi. Cemî'-i Âdem oḡullarınıñ ensâbı aña müntehî²²⁹ olur. Zîrâ, Âdem'ün 8. zamân-ı Nûḥ'da nesli münḳaṭı' olmışdı. İnsânıñ dükeli efrâdı Nûḥ'a müte'allıḳdür. Nûḥ'ıñ nesebi 9. Şîş'e'dür 'alâ nebiyyinâ ve 'aleyhüm's-selâm ve 't-taḥıyye.

2.18. Şîṭ Peyḡamber'ün 'aleyhi's-selâm Vilâdeti, İdrîs 10. Peyḡamber'e Geline Baṭnen Ba' de Baṭnın Ferzendlerinüñ Ahvâli ve Zıkr-i Mişâḳ ve İhrâc-ı Zürriyet ve Elest 11. Ḥiṭâbı ve Âdem'ün Vefâtı ve Kendünüñ ve Evlâdınıñ 'Ömrleri Beyânındadır 'aleyhümü's-selâm. 12.

²²⁷ M. ikizi : S. ikiji

²²⁸ M. beş yıl geçdükde : S. ve A. beşinci yılda

²²⁹ M. ve A. aña müntehî : S. müntehî aña

A24a

‘Ulemā-yı siyer ve tevārīḥ *raḥimehümullāh ta‘ālā* rivāyet iderler ki bir gün Ādem-i Şafiyy ile Ḥavvā bir pākīze yirde 13. oturlardı. Nāgāḥ gaybdan bir şāfī şu akup nehr-i ‘a-ẓīm peydā oldı, cennetden çıkdı. ‘Aḳabince 14. melāike ile Cebrā’īl geldiler. Behişt meyvelerinden bir tabaḳ meyve ellerinde eyitdiler: “*es-selāmu ‘aleyke ebā Muḥammed*” didiler. 15. Cennetde Ādem’ün künyeti ebū’l-Muḥammed idi. Cebrā’īl *‘aleyhi’s-selām* eyitdi: “İy Ādem! Bu meyveyi bilür misin?” | eyitdi: “Belī, 16. meyve-i cennetdür. Ḥaḳ ta‘ālādan istemiş idüm ki “Olmadın baña in‘ām ideydi.” Melāike eyitdiler: “Ḥaḳ *‘azze şānühü* 17. maṭlūbuñ olanı müyesser itdi.” didiler. “Bu meyveden tenāvül eyle tā arḳañda olan nūr-ı Muḥammed *‘aleyhi’s-selām* ziyāde ola. 18. Bu mübārek şudan ḡsul eyle. Kendüñi pāk ve ṭāhir ṭut. Ḥavvā ile şoḥbet eyle.” didiler. Behişt meyvesinden yidi. Ol şudan²³⁰ 19. ḡsul itdi. Behişt reyḥānların ḳoḳdı. Ḥavvā ile muşāḥabet eyledi. Nūr-ı Muḥammedī *‘aleyhi’s-şalāvatü ve’s-selām* Ādem’den Ḥavvā’ya 20. intikāl eyledi. Ferişteler yüzlerini Ādem’den döndürüp Ḥavvā’ya iltifāt ider oldılar. Ādem Ḥazret-i Ḥaḳḳ’a niyāz itdi. 21. Emr-i İlähī²³¹ geldi-ki “İy Ādem! Ferişteler Nūr-ı Muḥammediyye’ye tābi‘lerdür. Tā ol güne dek ki nūr-ı Muḥammed sende idi, saña naẓar 22. iderlerdi. Bugün ol nūr Ḥavvā’dadur.²³² Tamām-ı vāliyān-ı memālik-i melekūt ve ṭā’ir-i ḥazāir-i²³³ ceberūt anuñ cānibine 23. müteveccihlerdür. Ḥāṭırları şafḥalarında anuñ mihr-i muḥabbeti yazılmışdur.” didi. Naḳl olunur ki “Ol māye-i behcet ve sürürüñ 24. nūr-ı mevḑürü’l-ḥubūrları Ḥavvā’ya intikāl idüp tā Şīş Nebī vilādetine degin İblīs-i la‘īni kırḳ 25. yıllık ḥicābda maḥbūs eylediler. Ol nūrı görmedi. Vilādeti zamānından tā bülūḡ vaḳtine degin 26. daḥi maḥcūp ṭutdılar. Nūr-ı Muḥammedī *‘aleyhi’s-selām* Şīş alnında āf-ṭāb gibi maṭlā‘-ı iḳbālden tābān 27. idi. Bu ferzend-i ercümend sāir evlād arasında ḥüsn-i şüret ve şafā-yı ḥilḳat ve keşret-i faẓā’il ve ‘umūm-ı 1. fevāzıl ile ser-firāz ve mümtāz idi. Evlād-ı Ebū’l-beşer’ün *‘aleyhi’s-selām* maḥ-

M18b

²³⁰ M. ve A. şudan : S. şuda

²³¹ M. Ḥavvā’ya naḳl eyledi. Ferişteler yüzlerini Ādem’den döndürüp Ḥavvā’ya iltifāt ider oldılar. Ādem Ḥazret-i Ḥaḳḳ’a niyāz itdi. Emr-i İlähī geldi-ki: S. Ḥavvā’ya intikāl eyledi. Ferişteler yüzlerini Ādem’den döndürüp Ḥavvā’ya iltifāt ider oldılar. Ādem Ḥazret-i Ḥaḳḳ’a niyāz itdi. Emr geldi ki : A. Ḥavvā’ya intikāl itdi. Ferişteler bu kerre yüzlerin Ḥavvā’ya döndürdiler. Ḥaḳḳ’a niyāz itdi. Emr geldi ki

²³² M. Ḥavvā’dadur. : S. Ḥavvā’da ḳarār itdi.

²³³ M. ṭāir-i ḥazāir : S. ṭāirān-ı ḥazāir

S22a

bübından idi. Şîş ad virilür 2. Süryānī dilince hibetullāh dimekdür, || Uriyā daḥi dirler. Ol daḥi Süryānī'dür mu'allim dimekdür. Evvel kimesne ki 3. şerī'at ve ḥikmet dersine ve ta'lîmine meşğûl oldu.²³⁴ Ol idi ḥüsn-i cemāl²³⁵ ve faẓl u kemāl-ārāste. Cebīninde 4. nūr-ı Muḥammedī lāmi' ve nümāyān idi. Andan şoñra Şîş ki 'aleyhi's-selām bālîğ oldu, Ḥazret-i Cebra'îl-i 5. Emīn nāzil oldu. Buyurdi-ki "Yarın Şîş'i ḥavz-ı a'zam öñinde ḥazır idüñ. Meşhūr melekler 6. ile gelsem gerekdür." didi. Yarındası emr üzre Ādem, Şîş'i ḥavza getürdi. Rūḥu'l-ḳuds yetmiş 7. biñ melāike ile teşrîf getürdi. Şîş'den muḥkem 'ahdnāme ile mevāşîk aldı. Yāḳūtî ḳalem ile ḥarīr-i 8. behiştî vaşlesine yazdılar. Melekleri şühüd itdiler. Ol ḥarīri muḥkem bağladılar. Cebra'îl 'aleyhi's-selām mühür 9. urdı. Cāme-i ḥāne-i²³⁶ Ḳudret'den Şîş'e iki yeşil ḥil'at getürdiler, geydürdiler. Ol ḥil'atlerüñ rüşenligi āfitāb gibi idi. 10. Ol 'ahdnāmenüñ maẓmūnı bu idi ki ol nūr-ı bā-sürürü ḥıfẓ u ḥırāsetde niḥāyet derecede ihtimām ideler, 11. izdivāc olduḳda 'ālemde olan nisvān-ı cemīleden pāk ü ṭāhirīn alalar. Tābūt-ı sekīne ki enbiyānuñ şüretleri anda 12. idi, behiştten getürdiler, Ādem'e teslīm itdiler. Muḳarrer eylediler ki ol 'ahdnāmeyi ol tābūtta şaḳladılar.²³⁷ Batñen ba'de 13.

A24b

batñın oğullarına vaşıyyet eyleyeler ki her biri bu tarīḳ-ile 'ahdnāme | yazalar. Ol 'ahdnāmeleri ol tābūtta zabt 14. eyleyeler. Her ḳarnda olan enbiyāya ve evşıyāya irişdüreler. Ol 'ahdnāme vech-i mesfūr üzre Ḥazret-i 15. Risālet'üñ aleyhi's-şalāvatü ve 's-selām ecdād-ı kirāmından Şîş Peyğamber devrinden Ḳayzer bin İsmā'îl 16. 'aleyhi's-selām devrine gelince müstemirr olup andan Ḥamel bin Ḳayzer'den tā 'Abdu'llāh bin 'Abdu'l-muṭṭalib'e gelince 17. ol vaşıyyet üzre 'amel eylediler. Her gāḥ ki Ol Ḥazret'üñ 'aleyhi's-şalāvatü ve 's-selām nūr-ı muṭaḥharları 18. bir baṭından²³⁸ bir batına intikāl iderdi. Şeyṭānı maḥbūs iderlerdi tā ol ferzend mütevellid olup zamān-ı 19. bülūğa irişince ḥalāş itmezlerdi ve daḥi ol nūr-ı mübārek her ne yire ki intikāl iderdi, şerī'at-i Muḥammedī'de 20. olduḳı üzre 'aḳd-i

²³⁴ S. Süryānī dilince Hibetullah dimekdür, Uriyā daḥi dirler. Ol daḥi Süryānī'dür mu'allim dimekdür. Evvel kimesne ki şerī'at ve ḥikmet dersine : M. Süryānī dilince Hibetullah dimekdür, Üryānī daḥi dirler. Ol daḥi Süryānī'dür mu'allim dimekdür. Evvel kimesne ki şerī'at ve ḥikmet dersine : A. - Süryānī dilince 'Abdu'llah dimekdür. Evvel kimesne ki şerī'at ve ḥükümet

²³⁵ S. ḥüsn-i cemāl : M. ḥüsn ü cemāl

²³⁶ M. ḥāne-i : S. ḥā^wn-bere-i

²³⁷ M. ol tabutda şaḳladılar : S. ol tābūtuñ içinde şaḳlayalar : A. ol tābūtta şaḳlayalar

²³⁸ S. bir baṭından

S22b

M19a

A25a

nikāh iderlerdi. Ol Hāzret'ün *şalavātullāh ve selāmühü* ābā ve ümmehāt 21. ve ecdād ve ceddātları şahāret ve 'işmet üzre idiler. Kālallāhu *sübḥānehü ve ta'ālā*. 22. “*ve iz eḥāze rabbūke min benī ādeme min zuḥūrihim zürriyetehüm ve eşhedeḥüm 'alā enfüsihim* 23. *elestü birabbiküm*”⁹⁹ İbn 'Abbas'dan *raḍıyallāhu 'anhümā* mervîdür ki Hāḡ *sübḥāne ve ta'ālā* çün Ādem-i Şafiyy'yi yaratdı, 24. ḡitāb buyurdı-ki “İy Ādem! Seni kim ḡalk eyledi.” || Ādem eyitdi: “*ente ya rabbi*”¹⁰⁰ buyurdı-ki “*femen rabbūke*”¹⁰¹ Ādem eyitdi. 25. “*ente rabbi*”¹⁰² buyurdı-ki “Baña secde eyle.” Fî'l-ḡāl Ādem-i Şafiyy secde eyledi. Rûy-ı iftiḡārı, zemîn-i niyāza ḡodı. 26. Anuñla iftiḡār eyledi. ḡitāb-ı Hāḡ irişdi ki “İy Ādem! Senden 'ahd ü peymān isterem ki ḡizmet 27. ḡā'idelerinün istiḡkāmına sebep olup devām-ı muḡabbete bā'ış ve mûcib ola.” Ādem'ün cān-ı şirîni bu sözden sevinüp 1. “Minnet ḡutaram” didi. Hāḡ ta'ālā buyurdı: “Behişten Ḥacerü'l-esved'i ḡetürdiler. Cennet yāḡūtlarından 2. bir yāḡūt idi, aḡlıḡı ḡar gibi idi, rûşenāsı āfitāb gibi idi, şoñra müşriklerün dest-i 3. nā-pākleriyle siyāh olmışdı. Ādem-i Şafiyy her yıl ḡavāf-ı Ka'be içün Mekke-i mübārekeye ḡelürdi. Menāsik-i 4. Ḥacc'ı edā iderd. Bir def'a daḡı ḡelüp Kūh-ı 'Arafāt verāsında | Vadiü'n-nu'mān dirler bir yirde ḡwāba²³⁹ vardı. 5. Düşinde, Hāḡ ta'ālā, Ādem'ün metin-i bā-metānetine keff-i ḡudret ile sürüp fî'l-ḡāl zerrāt-ı zürriyyātı²⁴⁰ dükeli 6. bir yirden zuḡūra ḡeldi. Dünyāda olan tevellüd ve tenāsül gibi dökildiler. Cūd u keremī dāmenine aşıldılar. Bir kerre 7. emr-i İlāḡ ile tā ḡıyāmete deḡin vücūda ḡelecek maḡlūkāt, oḡuldan ataya, atadan dedeye tā Ādem'e varınca 8. bu tertīb ile baḡnen ba'de baḡnın ḡarfetü'l-'aynda 'ademden vücūda ḡeldiler. Her birisi nuḡfeden 'alaḡa, 'alaḡadan 9. muḡḡaya tā eyyām-ı bülūḡa ve kemāl-i 'aḡla ve zamān-ı taḡlīḡa²⁴¹ varınca tertīb-i müte'aref üzre 'ömr ḡeçürdiler. Mecmū'ısı 10. bu menāzili 'ubūr itdiler. Her maḡamda kendüler ḡaḡḡında āşār-ı şun'ı müşāhede itdiler. Kemāl-i rubūbiyyet ve izḡār-ı 11. şun' u ḡudretine anlardan şehādet istediler. “*elestü birabbiküm*”¹⁰³ ḡitābını itdi. Tā dükelisi yāḡîn-i nūrından cevāb vir- 12. diler. “*Ḳālū, belā*”¹⁰⁴ Çünki dünyāya ḡeldiler, ba'zı bu cihāna ta'alluḡ itdükleri içün ol 'ahdi ferāmūş itdiler. ḡuş-ı ḡuşlarına 13. penbe-i

²³⁹ M. ve A. ḡwāba : S. ḡāba

²⁴⁰ M. ḡudret ile sürüp fî'l-ḡāl zerrāt-ı zürriyyātı : A. ḡudretle sürüp fî'l-ḡāl zerrāt-ı zürriyyātı : S. eliyle sürüp fî'l-ḡāl zürriyyātı

²⁴¹ S. ve A. teklīfe : M. taḡlīḡa

ğaflet geçürdiler. Ammā şol ‘aşıklar ki māsivādan mücerredlerdür, henüz ol nidā çanları kulağındadır. 14. Ferāmūş itmediler. Zürriyātı iki kısım itdiler. Bir kısmı Ādem’ün sağında bir kısmı şolında oldı. Sağ cānibe 15. nazar eyledi, gördi: eşhāş-ı nūrānī. Cebrā’ıl anda hāzır idi, istifsār eyledi. Eyitdi: “Bunlar aşhāb-ı yemīn- 16. dūr. Hāzret-i Eḥadiyyet dergāhınuñ muḥarreblridür. Senüñ neslündendür. Ol hīnde, Hāzret-i ‘İzzet’den ḥitāb irişdi ki 17. *“hā’ülā’i fi’l-cenneti velā übālī”*¹⁰⁵ Şol cānibine nazar eyledi, gördi: zulmānī bir cema‘at, siyehkārlar, tebeh-rūzgārılar. Anları 18. daḥi Cebrā’ıl’dan şordı. Eyitdi: “Bunlar aşhāb-ı şimāldür. Raḥmet-i İlāhī’dan || maḥrūmlardur. 19. Nidā-yı İlāhī irişdi ki *“hāulāi fi’n-nārī velā übālī”*¹⁰⁶ Ol ṭāife ki evvel vücūda geldi, fırça-yı 20. enbiyā idi *‘aleyhümü’s-salāvātü ve’s-selām*. Daḥi evvel ki yaradıldı, Server-i Kāināt ve ḥulāşa-yı 21. mevcūdāt | idi *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem*. Ḥitāb-ı Müsteṭāb geldi-ki “İy Muḥammed! Seni kim ḥalk itdi.” 22. Eyitdi: “Ḥudāvendā! Ḥālīk’um sensin” Buyurdi-ki “Perverdkār’uñ kimdür” Yā Rabb! Sensin” didi. Eger rast 23. söylerseñ Ḥudāvend’e secde eyle” didi. H^wāce²⁴² *‘aleyhi’s-salāvātü ve’s-selām* secde itdi. Hāk ta‘ālā 24. *celle ve ‘alā* buyurdi: “İy Muḥammed! Senden ‘ahd ü mīşāk isterem.” “Belī, Ḥudāvendā!” didi. Buyurdi: “Elüñi 25. bu ṭāşa ur.” Ya‘ni Hacerü’l-esved’e. Hāzret-i Muḥammed *‘aleyhi’s-selām* dest-i mübārekini ṭaş üzerine 26. ḳodı. Oldur-ki Hāzret-i Hāk *süb-ḥānehü ve ta‘ālā* Kelām-ı Ḳadīm’inde *“ve iz eḥaznā mine’n-nebiyyīne mīşākahüm* 27. *ve minke ve min nūḥin”*¹⁰⁷ buyururlar. Bu ‘ahd ü peymān Hāzret-i Risālet-penāh’dan ba‘de Nuḥ’dan oldı. 1. Andan soñra sāir enbiyādan şudūr eyledi *‘aleyhimü’s-salātü ve’s-selām*. Anlara daḥi ‘alā ḥıdetin su‘āl olıñup 2. ‘ahd ü mīşāk itdürildi.²⁴³ Mu‘āşir-i enbiyāya ḥitāb-ı müsteṭāb geldi²⁴⁴ ki “Hāzā Muḥammed bin ‘Abdu’llāh peygamber midür? Āḥirü’z-za 3. mānda gönderilse gerekdür. Kendüñüze nāzil olan kitāblarda anuñ zıkrı beyān olınur.²⁴⁵ Aña İmān 4. getürüñ.” diyü emr olındı. Tamām-ı zürriyet-i Ādem mürçe mişālinde, cümlesi Hāk ta‘ālānuñ ḥālīkıyyet ve rubūbiyyetine 5. iḳrār ve i‘tirāf itdiler. Hāk ta‘ālā bunlara secde emr eyledi, cümlesi secde itdiler. Meger şol kāfirler ve münāfıḳlar ki 6.

S23a

A25b

M19b

²⁴² H^wāce kelimesi S. nüshasında dāimā H^wöce şeklinde harekeli olarak yazılmıştır. حُواجِه Sa

²⁴³ S. su‘āl olıñup ‘ahd ü mīşāk itdürildi : M. su‘āl olıñup mīşāk itdürildi : A. su‘āl olınur mīşāk iderlerdi

²⁴⁴ S. geldi : M. oldı

²⁴⁵ M. olınur : S. olına

A26a

S23b

arşaları rast olmayup secdeye kâdir degüllerdür, secde itmediler. Secde idenler baş kaldurup 7. gördiler ki bir cemâ'at muvâfaqat itmemişler. Ba'zıları kendüler emr-i Hakk'a imtişâl idüp "Secde itdük. Elhamdülillâh! 8. Ol emr tutmayanlardan olmaduk." diyü şükranê içün bir secde daği itdiler. Ol bir fırka gördiler ki ba'zıları 9. secde itmemişler, kendüleri itdükleri secdeden peşimân oldılar. Şaniyen olan secde-i şükri itmediler. 10. Anlar ki evvelki secdeyi itmemişlerdi, secde idenleri gördiler; anlar daği iki fırka olup ba'zısı ikinci 11. secdede muvâfaqat itdiler. Hâşıl-ı kelâm dört bölük oldılar. Bir tãife iki secdeyi itdiler. Bir tãife 12. ikisini bile itmediler. Bir tãife secde-i evvelde muhâlefet, şânide muvâfaqat itdiler. Bir tãife bunların 13. 'aksi. Şunlar ki iki secde itdiler, soñra 'âlem-i şehâdetde mü'min toğdılar mü'min öldiler. Anlar ki hiç 14. secde itmediler, kâfir | oldılar. Şunlar ki evvel secdeyi itdiler, || şânide itmediler, mü'min toğdılar, kâfir oldılar. 15. Anlar ki evvel secdeyi itmediler, şânî secdeyi itdiler, kâfir toğdılar, müselmân oldılar. Âdem-i Şafiyy *'aleyhi's-selâm* 16. zürriyatında ba'zısı sefid ve nürânî; ba'zısı siyâh ve zulmânî; ba'zı ten-dürüst ve ba'zı ma'lûl;²⁴⁶ 17. ba'zısı ganî ba'zısını fakîr gördi. Enbiyâya nazar eyledi. Çerâğ gibi tâbân-ı 'ulemâya nazar eyledi. Kevâkib 18. gibi dirahşân aşhâb-ı yemîn-i nürânî, aşhâb-ı şimâl-i zulmânî şordı. "Hudâvendâ! Bunlar kimlerdür?" Hiţâb geldi-ki 19. "Anlar ki nûr gibi tâbândur. Ferzendleründen peygâamberlerdür. Anlar ki yıldız gibidür, 'ulemâsıdur; enbiyânuñ vârişleri- 20. dür. Ol-ki nürânîdür, aşhâb-ı yemîndür; cennet ehlidür. Ol siyâhlar ki zulmânilerdür, cehennem bed-bahtlarıdur." 21. didiler. Âdem Nebî eyitdi: "İlâhî! Cümlesini niçün yek-sân yaratmaduñ? Buyurdi-ki "İrâdet-i ezeliyye bu vechile oldı. 22. Bir tãife ki benüm ni'metlerüme mahşuş oldı,²⁴⁷ şükrgüzâr olalar. Ben-daği anlara ziyâde ni'metler ve fazl u 23. keremler ile anları mufağdal eyleyem. Baña lâyıq ihsânlar ve in'âmlar ile anları konuklayam. İy Âdem! Âsmânı 24. yaratdum. Anlar içün muqarrer melâike halk itdüm. Yiri yaratdum. Sükkân ta'yîn itdüm. Cenneti envâ'-yı 25. 'avâtıf ve leţâif ile bezedüm.²⁴⁸ Anlar içün bir tãife yaraqladum. Dûzahı daği halk itdüm. Envâ'-ı 26.

²⁴⁶ M. ma'lûl : S. mağlûl

²⁴⁷ M. oldı : S. ola

²⁴⁸ S. bezedüm : M. yaraddum.

M20a

‘azāb ile müheyyā²⁴⁹ eyleyüp anlar için dahi bir cemā‘at ta‘yīn itdüm.” diyü buyurdu. Menkûldür ki 27. ‘arz-ı zürriyet zamânında aşhâb-ı yemînden nazar-ı Âdem’e bir ferzend-i ercümend görindi. Sâirlerinden 1. nürânî, hüsni şüret ve sîretde gayrılardan mevzûnter. Ol, nâz ve i‘zâz-ıla muţtaşıl giryân olup ağlar. Anuñ 2. ahvâlini Âdem-i Şafiyy, Cebrâ’il’den şordı-kim “Kimdür?” eyitdi: “Evlâduñdan bir peygâmberdür. İsmi Dâvud’dur. Nebi-yi mürsel 3. olsa gerekdür.” eyitdi: “Giryesine²⁵⁰ sebep nedür?” eyitdi: “Bir günâh şâdir olmuşdur. Kırk yıldur ki ağlar.” didi. 4. Âdem eyitdi: “Ömri ne-deñlûdür?” eyitdi: “Ömri altmış yıldur.” Âdem eyitdi: “İy Cebrâ’il! Benüm ‘ömrüm ne-mikdârdur.” 5. Eyitdi: “Biñ yıldur.” eyitdi: “Ol biñ yıldan kırk yılını Dâvud’a erzânî eyledüm.” didi. Yüzini kıbleye döndürüp 6. | dergâh-ı Hakk’a münâcât itdi. “Ömrümün kırk yılını Dâvud’a virdüm. Anuñ ‘ömrini artur.” didi. Du‘âsı kabûl 7. oldu. Anuñ üzerine hüccet yazdılar. Melâikeyi de şâhid tutdılar. Âdem’ün ‘ömri âhîr olduĸda Melekü’l-mevt 8. kabz-ı rûha gelicek Âdem eyitdi: “Benüm ‘ömrüm biñ yıldur. Henüz tamâm olmadı.” didi. ‘Azrâ’il kışşa-yı Dâvud’ı 9. aındurdu.²⁵¹ Âdem cāna muhabbetden, inkār itdi. Melekü’l-mevt kazıyyeyi Cenāb-ı Hakk’a *celle ve ‘alā*‘arz itdi. Hakk *sübhānehü* 10. *ve ta‘ālā* kerem-i ‘amîminden Âdem’ün ‘ömri biñ yıl olmak ve girü Dâvud Peygâmbere’ün yüz tamâm olmak emr || itdi. 11. Ammā Melik-i Mennān’uñ hükm-i vâcibü’l-iz‘ânı şeref-i nefāz buldı-ki min-ba‘d Benî Âdem ‘ömrlerini biri birine 12. bağışlamayalar. Her ferdüñ ecel-i maqdüri ne ise o ola,²⁵² ziyāde ve noqşân olmaya. Naql olunur ki ol gün hitāb-ı Hâzret-i 13. Rabbü’l-erbāb irişdi ki “İy Benüm Kullarum ve Cāriyelerüm! Mâldan ve menâlden zıyā‘ ve ‘aķārdan, dirhem ve dīnār- 14. dan her ne ārzü ve murād idinürseñüz bugün ihtiyār idüñ tā müddet-i hayātuñuzda ol murāda irişe- 15. siz.²⁵³ Şanā‘āt ve ħîrfetlerde begendüğünüz her ne ise kabûl idüñ.” didi. Her biri

A26b

S24a

²⁴⁹ M. müheyyā : S. mühezzeb

²⁵⁰ M. giryesine : S. ġiryesine

²⁵¹ M. iñdürdi : S. iñdürdi

²⁵² A. ne is o ola : M ve S.

²⁵³ S. Mâldan ve menâlden zıyā‘ ve ‘aķārdan dirhem ve dīnârdan her ne arzü ve murād idinürseñüz bugün ihtiyār idüñ tā müddet-i hayātuñuzda ol murāda irişesiz : M. Mâldan zıyā‘ ve ‘aķārdan dirhem ve dīnârdan her ne arzü ve murād idinürseñüz bugün ihtiyār idüñ tā müddet-i hayātuñuzdan ol murāda irişesiz : A. Mâldan ve tavardan ve ‘aķārdan ve dirhem, dīnârdan her ne arzü murād iderler ise bugün ihtiyār idüñ tā müddet-i hayātuñuzda ol murāda irişesiz

murādları ne ise ta‘yīn 16. itdiler. Cenāb-ı Ẹuds-i İllāhī’den himmetlerine göre ‘aṭāya-yı Raḥmānī ile müşerref oldılar. Anlarıñ ortasında 17. bir ṭā’īfe yüz döndürüp kār u bār ihtiyārından, direm ü dīnār fīkr ü ṭālebinden ferāḡat itdiler. Ḥiṭāb-ı 18. ‘İzzet iriṣdi ki “İy Bendeler! Niçün yüz döndürüp anlar ihtiyār itdükleri nesneleri, siz ṭāleb 19. itmedüñüz.” didi. Eyitdiler: “Ḥudāvendā! Bizüm dünyā-ıla ve ehli ile ne ḡarumuz var? Anlarıñ şanāyi‘ ve pīşe- 20. leri ile ne bāzārımız var? Bize senüñ āsitānuña ḡidmet yegdür. Lezzet-i ‘irfāndan ve şevḡ-i vicdāndan ve 21. ḡoşter bāzār olur mı?” didiler. Ḥiṭāb-ı müsteṭāb iriṣdi ki “İzzet ve celālüm ḡaḡkı-içün, benüm ḡidmetüm 22. içün bendelük ihtiyār idenlerüñ rızḡlarına āsmān ve zemīni kefīl idem.²⁵⁴ Şabaḡda ve aḡşamda vaṣīfe- 23. lerini eksüksüz kendülere iriṣdürem. Cümle ādemler dikeler, ṭoḡıyalar anlar geyeler; ḡalāiḡ ekeler biçeler, 24. anlar yiyeler.” didi. Çün zıkr olıñduḡı üzere zürriyāt-ı Ādem ile ‘ahd ü mīşāḡ muḡarrer oldu ve ‘ahdnāme yazıldı. 25. Ol zamānda Ḥacerü’l-esved ki iki gözi ve aḡzı ve dili var idi.

A27a

Emr olındı-ki “Aḡzuñı aç.” Açdı. Ol ḡucceti 26. Ḥacerü’l-esved’üñ aḡzına | ḡodılar.²⁵⁵ Aḡzını yumdı. Ḥaḡ *sübḡānehü* ve ta‘ālā fermān itdi-ki “Her kimesne ki dār-ı dünyāda 27.

S24b

‘ahdi üzerine şābit-ḡadem olagele. Seni taḡbīl ve ihtirām eyleye. Ḳıyāmet || ḡüninde şehādet

M20b

idesin. 1. Ol ‘ahd ü peymāna vefādārlıḡıñüñ neticesi zāḡir ola. Pes ‘azīzum Beytu’llāhü’l-Ḥarām ḡācılarına lāzım imiş ki 2. Ka‘be-i mu‘aṣṣamaya varup Ḥacerü’l-esved’i öpdüklerinde diyeler ki “İy Ḥacerü’l-esved! Meclis-i Elest’de Ḥaḡ *subḡānehü* 3. ve ta‘ālā ḡuṣūrında zürriyāt-ı Ādem’den ‘ahdnāme ṭaleb olunur. Sende emānet ḡonılan ‘ahdnāmede yazıldıḡı 4. üzere ‘ahdümde muḡarrerem. Yarın ḡıyāmet ḡüninde şehādet eyleyesin.” diyü işḡād eyleyeler. Naḡl olunur ki 5. ferīşteler zürriyāt-ı Ādem’i bu vechle keşīret ve izdiḡāmda²⁵⁶ gördiler. Eyitdiler: “İllāhī! Bu deñlü maḡlūḡāta 6. menzil ü me’vā; bāḡ u raḡ; dükkān u kārbān-serāy nerde olur? Yiryüzi buña müteḡammil degüldür.” didiler. 7. Ḥaḡ ta‘ālā buyurdı-ki “Bunlarıñ ḡelüp gitmeleri nevbet iledür. Biri ḡelür biri gider; biri eker biri biçer.” Melāike 8. Eyitdiler: “İllāhī! Bunlar atalarını, analarını, ḡarındaşlarını, dōstlarını göreler ki gitdiler, ‘ayşları mükedder olmaz mı, 9. kendülerüñ daḡı merglerini muḡarrer

²⁵⁴ M. idem : S. itdüm

²⁵⁵ M. ve S. Ḥacerü’l-esved’üñ aḡzına ḡodılar : A. Ḥacerü’l-esved içinde ḡodılar

²⁵⁶ M. keşīret ve izdiḡāmda : S. keşīret ve ijdiḡāmda

bilmezler mi?” Hâk ta‘âlâ buyurdu-ki “Anlara ğaflet ve tül-i emel virürem. Cāndan 10. tatlu dōstlarını kara topraĝa qorlar, zerre deñlü i‘tibār itmezler.” didi. Mîşāk ve ‘ahd huşuşında 11. ehl-i tahkîk laîfe dimişler: “Mü’min ve kâfir; şakî ve sa‘îd mîşāk güninde cümlesi Âdem-i Şafiyy’ün 12. ‘aleyhi’s-selām şulbinden geldiler. Kâfirlerün zulmet-i küfrleri mü’minlere, mü’minlerün nūr-ı tevhîdleri kâfirlere 13. te’şîr itdi. Mü’minlerden vākî‘ olan ‘işyân, kâfirler ile muşâhebetün şumlıĝından; kâfirlerden olan 14. hayrât ve ihsân, mü’minler ile mecâlisinün berekâtından oldu. Lâ-cerem kıyâmet günü olıcak Fermân-ı İlâhî 15. irişe ki “İy Mü’minler! Her günâh ki sizden vücûda geldi, kâfirler ile mücâveret vâsıtasıyla olmuş idi. 16. ‘Afv itdüm. İy Kâfir! Hayr ve ihsân ki sizden zuhûr itdi, mü’minler ile mücâleset berekâtından idi, ol hayr u ih- 17. sanâtı mü’minlerün ‘amelleri dîvânına yazdum.” diye “*küllî şeyin ilâ aşlihi*”¹⁰⁸ muktezâsınca mü’minlerün 18. ma‘şiyetlerini kâfirler dîvânına, kâfirlerün hayr u ihsânlarını mü’minler dîvânına şebt eyleyeler.” Hâzret-i 19. Risâlet-penâh’dan *şallallâhu ‘aleyhi ve sellem* şâdır olan hadîş-i şerîf bu ma‘nâya tamâm delîldür “*kâle rasûli’l-* 20. *lâhi şallallâhu ‘aleyhi ve sellem inne yevme’l-kıyâmeti yu‘tâ liküllî mü’minin yehûdiyyun ev naşrâniyyun * feķîle hâzâ fidâü’ke* 21. *minennârî*” Ya‘ni kıyâmet güninde her bir mü’mine bir Yehûdî yâhûd Naşrânî virile. Dinile ki | “Bu senün 22. cehennemden fedâñdur. Mü’minler ma‘âşîden âzâde olalar. Bu ma‘nâya temşîl getürmüşlerdür ki meşelâ 23. tâcirlerün kumaşları misk ola. Yollarda kuttâ‘-yı tarîķden havf idüp misk rayihâsınuñ 24. intişârını def‘ içün bir miķdâr hiltî getürüp misk ile hâlî iderler. Misk râyihâsı 25. maħcûb olup ĝâret-i sâriķden emîn olur. Vaţanlarına gelicek naţ‘ döşeyüp hiltî ile 26. miski açup qorlar. Heva hûbûb itdükçe misk-i râyihâ-yı tayyibesi || hiltîden mümtâz olup pāk olur.²⁵⁷ 27. Kezâlik Hâzret-i Celâl-i Eħadiyyet *celle zikruhü* rûz-ı bâzâr-ı kıyâmetde naţ‘-ı hikmet döşeyüp 1. ef‘âl-i ĝalâiķda İmân-ı müşg-i ‘işyân hiltî ile karışdukda ‘inâyet ve rahmet nesîmî esüp misk-i 2. bâķî, hiltî-i fânîden mümtâz olup mü’minlerün günahları ĝarmanı ki tohm-ı nâ-pāk-i küfr-i kâfirân ile ĝaşıl 3. olmuşdı, anı kâfirlere vireler. Kâfirlerün olan hayrât ve ĝasenâtları ki mü’minlerün derece-i ĩ- 4. mânlarından münşâ‘ib olmuşdı. Anı mü’minlere virseler madde-i aşlı madde-i ‘arîzîden

A27b

S25a

M21a

²⁵⁷ S. mümtâz olup pāk olur. Kezâlik : M. mümtâz olur. Kezâlik

cüdā²⁵⁸ olurdu. 5. Hikmet-i İlāhī'den ba'īd degüldür. Ādem Nebī'nün 'aleyhi's-şalāvatü ve's-selām şulb-i şerīfinden bunca kāfirler 6. zühür itdi. Ādem'e nokşān olmadı. Ka'be-i mu'azzamada ne-deñlü putlar konıldı. Ka'be'ye hiç zarar gelmedi. 7. Bende-i mü'minüñ a'māl şaḥīfesinde seyyi'āt olursa 'ināyet-i Ḥaḳ'dan Perverdkār ve²⁵⁹ Cevād-ı Muṭlaḳ'dan 8. ümīzdür ki zarar gelmeyüp ol seyyi'āt kāfirlerüñ ḥasenātına mütebeddil olmuş ola. Ādem-i Şafıyy'üñ 'aleyhi's- 9. şalāvatü ve's-selām 'ömr-i şerīflerinden beş-yüz yıl geçüp oğulları ve oğlu oğulları çoğaldı. 10. Ḥaḳ sübhānehü ve ta'ālā, Ādem'i oğullarına risālete gönderdi. Vahiy nāzil olup giçe ve gündüzde elli 11. vakt namāz farz oldu. Oruc tutmak ve cenābetden ğusl emr olunup murdār yimekten ve kıandan ve ħinzīr 12. etinden men' ve nehy buyurıldı ve yigirmi bir varak ḥurūf-ı teheccī nāzil oldu. Ba'zılar kırk şaḥīfelü bir 13. kitāb didiler. Keşşāf'da on şaḥīfe nüzül itdi, dimişler. Ol şaḥīfelerüñ maẓmūnı esrār-ı ḥikmet-i ṭabī' 14. ve ma'rifet, menāfi' ve maḍārr ve keyfiyyet-i teshīr-i cinn ü şeyātīn ve hendese ve ḥesāb idi. Qābīl ḥādisesi 15. olup Hābīl'den ötüri Qābīl'i redd itdiler. Qābīl, Yemen vilāyetine varup ağvā-yı şeytān ile āteşe 'ibādet 16. eyledi. Oğulları daḥi kendüye tābi' olup āteşgedeler bīnā eylediler. Ḥaḳ ta'ālādan Ādem'e vahy 17. geldi-ki "Aden'e var, Qābīl ve evlādını ḥaḳ yola da'vet eyle." didi. Ādem Nebī emre imtişāl itdi. Nā-ḥalef ferzendleri 18. andan mu'cize istediler. Ādem Nebī seng-i ḥārādan anlar içün bir hoş-güvār şu ağıttı. | Bir ağacı "Yirinden gel!" 19. didi. Ağaç geldi ve elinde seng-rīze, tekellüm idüp şıdk-ı nübüvve-tine şehādet eyledi. Daḥi çok mu'cizeler izhār 20. itdi.²⁶⁰ Evlādı arasında beyān-ı || şerāyi' idüp oğullarını tevḥīd ve Ḥudā-şināslık yolına delālet itdi. 21. Aralarında vākī' olan ihtilāfātda ḥākim ve qādı oldu. Evlādına biñ dil öğretti ki bir 22. dilüñ ehli ol bir dili bilmezdi. Meger ta'līm idelerdi. Anlar arasında vefātı yakīn olınca ²⁶¹ eğlendi. 23. Zamānında oğulları ve oğlu oğulları ve kızları ve kıızı oğulları kırk biñe irişdi. Aşl şulb-i 24.

A28a

S25b

²⁵⁸ M. cüdā : S. cüzā

²⁵⁹ S. ve : M. -

²⁶⁰ M. ve S. ḥārādan anlar içün bir hoş-güvār şu ağıttı. Bir ağacı "Yirinden gel!" didi. Ağaç geldi ve elinde seng-rīze, tekellüm idüp şıdk-ı nübüvvetine şehādet eyledi. Daḥi çok mu'cizeler izhār itdi. : A. ḥārādan bir 'azīm şu ağıttı. Andan bir ağaca işāret itdi, "gel" didi ve tekellüm idicak "Peygambersin" didi ve şehādet itdi. Budan ğayrı daḥi çok mu'cize izhār itdi

²⁶¹ M. olınca : S. olıcak kadar

M21b

A28b

S26a

oğlu kırk idi. Yigirmi erkek, yigirmi dişi. Ba‘zılar katında on toktuzu kız idi. ‘Ömrleri biñ yıl tamām olup 25. menşūr-ı hayātları tevķī‘-i memāt ile müveşşah olıcaķ evlādı bi’t-tamām cem‘ idüp “Allāh ta‘ālāya mutī‘ oluñ.” diyü vaşıyyet 26. eyledi. “Şeytāna mütāba‘atdan ve ‘avratlara inķıyāddan ictināb idüñ.” didi. Şīş Peyğamber’e beş vaşıyyet eyledi. Eyitdi: “Bunuñ 27. ile ‘amel eyle ve evlāduña daķı irişdür.” didi. Evvel, “İy Şīş! Dünyā’ya arām tıtma. Ben cennete gōñül virdüm. 1. Tamām-ı hasret-ile beni taşra çıkardılar. İkinci, ‘avratlar sözine uyma. Ben Havvā’ya meyl itdüm. Belāya mübtelā oldum. 2. Üçünci, her iş ki işlersin āhirini fikr eyle. Eger ben ‘ākıbet-i ahvāle nazar itsem, baña kelān gelmezdi. Dördünci, her işde 3. ki gōñlüñ ıztırāb ide, elbetde elüñi evvelā işden çek. Ben ol ağacdan yidükde gōñlüm ıztırāb itdi. 4. İltifāt itmedüm. Beşinci, “Bir iş ki saña lāzım gele, elbette dōstlaruñ ile meşveret eyle. Eger ben kendü emrümde melāike 5. ile meşveret ideydüm, bu derde mübtelā olmazdum.” didi. Andan sonra Hāzret-i Muḥammed’üñ *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* nūr-ı 6. şerīflerini işmarlayup ol ferzend-i ercümendüñ vüçüdü ile ızhār-ı beşāset idüp anuñ übüvveti ile iftiḥār 7. eyledi. Şīş *‘aleyhi’s-selām* eyitdi: “İy Ata! Muḥammed’üñ *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* fazīletini senden çok | işitdüm. Dilerem 8. diyesin-ki anuñ mertebesi-mi ziyādedür, yoḥsa senüñ, ya ‘aks midür?” Ādem cevāb virmedi. Tekrār su’āl itdi. 9. Dınmadı.²⁶² Üçüncide mübālağa idicek eyitdi: “İy oğul! Hāzret-i Muḥammed’üñ *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* mertebesi bülenddür. 10. Hāķ ta‘ālā anuñ ümmeti ile altı iş itmişdür ki benümle itmedi. Evvel, beni bir kerre günāh ile cennetden taşra çıkardı. 11. Anuñ ümmetini çok günāh ile behişte koyar. İkinci, beni bir günāh ile “*ve ‘aşā ādemü*”¹⁰⁹ āvāzesiyle ‘ālemlere 12. aşikār itdi. Anuñ ümmeti yüz biñ günāh iderse perdelerini açmaz. Üçünci, bir günāh iderse dōstlarından 13. cüdā²⁶³ eylemez. Dördünci, bir günāh ile üç yüz yıl ağladum. ‘Özr itdüm. Andan sonra tevbemi ķabül itdi. 14. Anuñ ümmeti ağlamak lāzım || degül. Mücerred gōñüllerine gelmek ile günāhlarını bağışlar ki “*en-nedemü tevbetün*”¹¹⁰ Beşinci, bir günāh 15. ile beni ‘üryān eyledi. Dünyāya ‘üryān gönderdi. Anlaruñ hiçbir günāh ile perdelerini yırtmaz. ‘Avretlerin āşikār 16. eylemez. Altıncı, kendü ahvālümü işlāh

²⁶² M: dınmadı: S. tınmadı

²⁶³ M. cüdā : S. ve A. cüzā

A29a

M22a

içün ‘Arafat’a varup çeşm-i hün-bārumdan eşk-i bisyār dökmeince 17. tevbemi kabûl itmedi. Anlara bunlar hâcet degül. Evlerinden taşra çıkarlar, yalın ayak²⁶⁴ giderler. Her bār ki 18. isā’et iderler. Hıṭāb ider ki “*ḡafertü*”, *elḥamdülil-lāhi ala na‘māi’hi ve’ş-şükrü ‘alā ihı*”¹¹¹ Andan soñra girü 19. Şîş’e çok vaşıyyetler eyledi. Īmān ve tevḥīd ıṣmarladı: Şehādet-i kelime-i ṭayyibe-i “*lā ilāhe illāllāh*” Oğullarından 20. her peygāmbere ki kitāb nāzil olur, cümlesine Īmān getir. Neslinden ne-deñlü peygamberler gelürse ‘arz eyledi. Bir aḡ 21. şanduk getürdi. Kilīdini açup bir aḡ şahīfe çıkardı, yaydı. Şark ile ġarbı ihāṭa eyledi. Andan cemī‘-i 22. peygamberlerüñ şıfatlarını, nübüvvetlerini, ‘alāmetlerini²⁶⁵ ve mu‘cizātlarını, eyyām u sâ‘atleri, zamānlarını beyān buyırılmış; kimine 23. minnetler, ‘aṭālar; kimine belā-lar, imtiḥānlar her birini tertīb | ile getürdi tā āḫir ḥātemü’l-enbiyā ve ‘alā cemī‘ü’l-enbiyā 24. ve’l-mürselīn aḫvālını gösterdi. Andan soñra ḥulefā zıkrını idüp evvel Enüş bin Şīt, āḫir Ḥulefā Ebū Bekr-i Şıddīḡ, ‘Ömer 25. Fārūḡ, ‘Oşmān bin ‘Affān, ‘Alī bin Ebī Ṭālib, anuñ ile Ḥasan ve Ḥüseyn *ırdvānullāhi ‘aleyhim ecma‘īn*. Her biri ‘alā-ḥide 26. zıkr eyledi. Şîş ‘*aleyhi’s-selām* sülāle-i mā’ ve ṭıynden¹¹² enbiyā ve selātīn arasında übhet ve celāl 27. ve ‘azamet ve kemāle Ḥazret-i Muḥammed gibi *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* hiçbir pād-şāh görmedi. Aña ve ümmetine naşr u 1. zafer²⁶⁶ içün du‘ā itdi. Andan soñra ol şahīfeyi dürdiler, şanduka ḡodılar. Ādem eyitdi: “İy Şīt! Ecelüm irişdi. 2. Perverdkār’um, beni kendüye da‘vet eyledi. Dār-ı fenādan rıḫlet iderem. Benden soñra sen ḥalīfe olur-sın. Ḥilāfet 3. ḡaşrını taḡvā ile ta‘mīr eylesin.” didi. Sermāye-i devlet ve sürürı olan engüşterīni ve ol şandukı 4. Şīt’e²⁶⁷ teslīm itdi. Marāz ‘arız olup cennetüñ zeyt ü zeytünına meyl itdi. Bir rivāyetde Şīt’i, Ṭūr-ı Sīnā’ya 5. gönderdi tā Ḥazretü’l-ekremīn’den Ādem’üñ müştēhāsı olanları isteye. Elini ḡaldırdı, eyitdi: “Yā Rabb! Ḳuluñ Ādem 6. marīzdür. Cennetüñ zeyt ü zeytünından behremend it.” didi. Du‘āsı kabûl olup bir āvāz işitdi-ki “*hātı* 7. *ḡa‘beke*”²⁶⁸ Şîş ağacdan bir ḡadeḫi var idi, çıkardı, ḡarşu ṭutdı. ‘Ālem-i ḡaybdan istedüğini ḡadeḫe döktiler. 8. Ṭūr-ı

²⁶⁴ S. yalın ayak : M. ayak ayak

²⁶⁵ M. nübüvvetlerini, ‘alāmetlerini : S. nübüvvet ü ‘alāmetlerini

²⁶⁶ S. naşr u zafer içün : M. nuşret zafer içün

²⁶⁷ M. Şīt’e : S. Şîş’e

²⁶⁸ kabını getir

S26b

Sīnā’dan dönüp maṭlūbını Ādem’e iriřdüirdi. Ādem ‘*aleyhi’s-selām* zeyti kendüye sürdi. || Bir miḳdār zeytünden 9. yidi. Maraızı tamām zāil oldu. Az zamāndan girü ‘avdet eyledi. Maraız müřtedd oldu. Cennet meyvelerini ārzū idindi. 10. Oğullarını girü gönderdi. Yolda Cebrā’īl’e bulıřdılar. Melāikeden bir cemā‘at ile gelür, cennetden Ādem’e kefen 11. ve ḥanūṭ getirür. Benī Ādem’den su’āl itdiler. “Kānde gidersin, maḳřūduñuz nedür?” didiler.

A29b

Anlar daḥi şüret-i vāḳı‘ayı 12. ḥaber virdiler. Cebrā’īl buyurdi-ki “Dönüñ. Biz andan | ötüri geldük-ki Ādem’i maṭlūb ve murādına irişdürevüz.” 13. didiler. Ādem’üñ oğulları tehī-dest döndiler. Melekleri Ādem’üñ yanında oturur gördiler. Cebrā’īl ‘*aleyhi’s-selām* 14. ḥālın şordı. Eyitdi: “şiddet-i veca‘ bir mertebeye irişdi ki ‘ibādeti kıyāma mecāl ḳalmadı.” didi. Nāgāḥ Melekü’l-mevt, edeb-i iḥtirām 15. ile tuḥfe ve hediye ve řalavāt ve selām ile Melik-i ‘Allām cānibinden *celle celālühü* iḳerü girdi. Eyitdi: “*Es’selāmu ‘aleyk yā Ādemu 16. ve rahmetullāhi ve berekātühü innallāhe yu‘zike fi veledike ecmain*”²⁶⁹ Ādem taḥtına cevāb virüp 17. ta‘zīm ve ikrām ve tebeīl ve iḥtirām eyledi. Ḥavvā, Ādem’üñ arḳasında oturmuşdı, aḡlardı. Ādem eyitdi: “Tařra ḳıḳ. 18. Beni, Perverdkār’umuñ rasūlleri ile ḳo. Her ma‘şıyyet ki baña irişdi, senüñ vāsiṭañ ile oldu.” didi. Andan 19. řoñra Cebrā’īl yüz döndürdi. Eyitdi: “İy Cebrā’īl! Senden bir su’āl iderem. şimdi ben mürḡ ḥāletindeyem. Perverdkār’uma irişürin. Benden řādır olan günāḥ iḳün utanuram.” didi. “İy Cebrā’īl! İsterem ki āsmānda 21. beni ‘āřı ve ḡāvı mi dirler yā tā’ib-i nāzi‘ mi oḳurlar, bilem.” didi. Melekü’l-mevt aḡladı. Cebrā’īl muṣṭarib oldu. 22. Cümle melekler aḡlařdılar. Nidā işitdi-ki “İy Ādem! Bařuñı ḳaldur. Ādem daḥi başını yuḳaru ḳaldırdı, cenneti gördi. 23. Tamām bezenmiş Ādem iḳün her ne yaraḳladılarsa gösterdiler. Ādem yüzini Melekü’l-mevt şarafına ṭutup eyitdi: 24. “İy řaḥne-i Kārḥāne-i Heybet ve Siyāset! İy Sipeh-salār-ı Meydān-ı Ḥařmet ve Riyāset! ‘Accil ‘accil! Cān, viřāl-i cānāna 25. müřtāḳdur. Mürḡ u rūḥ ayaḡında olan ten ve beden ḳaydlarını gider ki fezā-yı ḳudse hengām-ı ṭayrāndur.” didi. 26. Melekü’l-mevt ‘*aleyhi’s-selām* rūḥ-ı pür-fütūḥları ḳabzına tebādür itdi. “Ādem tesbīḥ ve taḳdīse, kelime-i ṭayyibe tecdīdine 27. meřḡül oldu. Cebrā’īl, Melekü’l-mevt’e ḥiṭāb itdi-ki “İy Ḳābz-ı Ervāḥ! Ebū’l-beşer’üñ rūḥ-ı

²⁶⁹ Ey Ādem! Allah’ın selamı rahmeti ve bereketi senin üzerine olsun. Allah sana selam söylüyor ve seni bütün evladın konusunda seni teselli ediyor.

- M22b** muṭahharını 1. rıfḳ u muvāsāt ṭarīḳiyle ḳabẓ eyle ki anuñ emrinde ihtirām ve ihtimām, ehemmi-i mühimmātdandır. Ma‘lūmdur ki Ḥudāvend’uñ 2. *celle ve ‘alā* yed-i ḳudretiyle maḥlūḳdur. Rūḥ-ı nāzenīni şeref-i izāfet min rūḥiye muḥtaşşdur. Cümle-i efvāc-ı mülk 3.
- S27a** sükkān-ı eṭbāḳ-ı felek aña sücūd ile || me’mūrlardur. Menzil ve me’vāsı ḥazāir-i ḳudsde muḳarrerdür. Bu teşrīfātı 4. mülāhaza itmek gerekdür.” didi. Melekü’l-mevt *‘aleyhi’s-selām* emrinden fāriğ olıcaḳ Ḥazret-i Cebrā’ıl, Ādem’uñ üzerine 5. ḥil‘at örtüp Şīt’e ta‘līm-i ḡusl eyledi. Namāz vaḳtı geldi. Şīt, Cebrā’ıl’e emānet delāletin itdi. Cebrā’ıl, Şīt’e 6. ta’yin itdi.
- A30a** Bir rivāyetde üç tekbīr ile bir rivāyetde ḥāliyā meşrū‘ olduḡu üzre dört tekbīr ile 7. | Ḥazret-i Şīt, Cebrā’ıl ta‘līm-i ile namāzın ḳıldı.²⁷⁰ Ebū Ḳubeys Ṭaḡı’nda Kenz Maḡārası’nda defn itdiler. 8. Ṭūfān-ı Nūḥ’a gelince anda medfūn oldı. Nūḥ *‘aleyhi’s-selām* bir tābūt yondı. Ādem’uñ cesed-i mübārekini 9. ol tābūta ḳodı. Ṭūfān sākin olunca gemisine aldı. Ṭūfān’uñ sükūnından soñra Nūḥ 10. *‘aleyhi’s-selām* Serendīb’e ildüp maḥall-i ma‘rūfda defn²⁷¹ eyledi. 11.

2.19. Şīt Peyḡamber’uñ *‘aleyhi’s-selām* Nübüvveti ve İzdivācı, 12. Nūr-ı Seyyid-i ‘Ālem’de *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* Andan Evlādına İntikāl İtdügidür. 13.

Şīt *‘aleyhi’s-selām* te’yid-i İlāhī ile ‘azze ve *celle* müeyyed olup rezānet-i ‘aḳlla ārāste, metānet-i ‘ilm ü ḥikmet 14. ile pīrāste idi. Cinn ü insün ekşerine musallaṭ oldı. Peyḡamberlik virildi. Ādem şerī‘atine muvāfiḳ şer‘ 15. buyurıldı. Elli şaḥīfe nāzil oldı: ‘ulūm-ı ḥikemī ve riyāzī ve İlāhī; ve şanāyi‘-i müşkile, iksīr gibi... Ekşer-i 16. evḳātda zemīn-i Şām’da iḳāmet itdi. Dirler ki vilādeti daḡı anda oldı. Ḥazret-i Şīt *‘aleyhi’s-salātü ve’s-selām* 17. muḥāfazat ve ri‘āyetinde ihtimām itdi tā şol vaḳt deḡin ki tezevvüc dā‘īyesi düşdi. Nūr-ı Seyyidü’l- 18. mürselīn’uñ *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* naḳl zamānı geldi. Ḳarındaşları ve hemşīreleri meşveretler-ile yāḥūd Ādem 19. Nebī’nüñ *‘aleyhi’s-selām* ta’yini veyāḥūd işāret-i Ḥazret-i Cebrā’ıl ve emr-i Ḥazret-i Vāhibü’l-‘aṭiyyāt 20. ile *celle ve ‘alā* Mehvāile¹¹³ nām ḥātūn ki ziyāde şāhib-cemāl idi, Ḥavvā’ya müşābeheti var idi, istedi,

²⁷⁰ M. ve S. Ḥazret-i Şīt, Cebrā’ıl ta‘līm-i ile namāzın ḳıldı. : A. Ḥazret-i Şīt, Cebrā’ıl ta‘līm itdüḡi üzre namāzı ḳılındı.

²⁷¹ M. defn : S. medfūn

S27b

M23a

A30b

vir- 21. diler. Şīt²⁷² için şaru yāķūtdan bir ķubbe zifāf için ķodılar. Mehvāile'nün ģamli zāhir oldu. 22. Eṭrāf ve cevānibden āvāz işidüp ģamlini tehniye iderlerdi. Dirlerdi ki “İy Mehvāile! Beşāret 23. olsun. Nūr-ı Muḥammed'i ‘*aleyhi's-salāvatü ve's-selām* sende emānet ķodılar. Anı ḥalāik 24. gözinden maḥcūb itdiler. İblīs'i ḥabs eylediler. Enūş vücūda geldi. Enūş, ‘Arab dilinde *şādık* 25. dimekdür. Ol nūr-ı be-sürür Enūş'ın alnında bāhir oldu. Evvel ḥurmā ağacını diken Enūş'dur. 26. Bülūġa irişdi. Şīt²⁷³ ‘*aleyhi's-selām* istedi, eyitdi: “İy Oġul! Atam Ādem bu nūruñ muḥāfazası-çün 27. benden || ‘ahd ü mīşāk almışdur. Ben daḡi senden ‘ahd ü mīşāk taleb iderin ki bu nūrı ġayr-ı ma‘şūma 1. virmeyesin.” didi. Enūş ķabūl itdi. Ṭoķsana irişdi. Andan Ḳaynān vücūda geldi. Müstevlī dimekdür. Andan | bisyār evlād 2. mütevellid olup ‘ömri²⁷⁴ ṭoķuz yüz beş yıla irişdi. Ḳaynān yetmiş yaşında idi-ki Mehlā'īl vücūda geldi. 3. Ma'nāsı ‘medḡ olunmış’ dimekdür. Anuñ ‘ömri sekiz yüz elli idi. Anuñ eyyāmında ḥalāikuñ keşreti ve izdiḡāmı 4. olup evlād-ı Ādem aķṭār-ı ‘āleme müteferriķa oldılar. Mehlā'īl, Şīt oġullarıyla Bābil iķlīmine geldiler. 5. Sūs şehrini binā eylediler. Ol vaķtde ol maġāralarda, pīşelerde olurlardı. Mehlā'īl altmış 6. beş yaşında idi. Yāred²⁷⁵ mütevellid oldu. ‘Arapça zābiṭ ma'nāsınadır. Anuñ ‘ömri daḡi yüz altmış iki sāle 7. irişdi. Bir ḡātūndan ferzend-i²⁷⁶ refī'ü's-şān-ı ‘azīmü'l-bürḡān mütevellid oldu. Uḡnūḡ nām ki İdrīs Peyġamber'dür²⁷⁷ ‘*aleyhi's-selām*, yara- 8. dıldı. Ṭoķuz yüz altmış iki yıl ‘ömr sürdi. Anuñ eyyāmında putperestlik zāhir olup Ḥazret-i İdrīs ‘*aleyhi's-selām* 9. anlara peyġamber gönderildi.

2.20. İdrīs Peyġamber'ün ‘*aleyhi's-salāvatü ve's-selām* Aḡvāli ve Merci' ve Me'ālidür.

10.

²⁷² M. Şīt : S. Şīs

²⁷³ M. Şīt : S. Şīs

²⁷⁴ M ve S. bisyār evlād mütevellid olup ‘ömri : A. bisyār evlād dünyāya geldi. ‘Ömri

²⁷⁵ M. *Yāred* يارد : S. *Yāred* يَارْدُ : A. Yārīd ياريد Tarīḡ-i İbn-i Kesir Tercümesi يَرْدُ Yered Syf. Peyġamberler Tarihi (Asım Kōksal) Yerd

²⁷⁶ S. ferzend-i : M. -

²⁷⁷ S. İdrīs Peyġamber'dür : M. İdrīs Peyġamber

A31a

S28a

M23b

Hzret-i İdrīs ‘*alā nebiyyinā ve ‘aleyhi’s-selām* diyār-ı Mısr’da ²⁷⁸ Menf ²⁷⁹ nām kıaryede mütevellid oldu. Peyğamber-i Süryānī idi. 11. ‘Arab, aña Hermes ve İdrīs ve el-Müşelleş bi’n-Ni‘me dirler. Hermes’den murād ‘Uṭārid’dür. Mezāyā-yı nücūmda seyr-i 12. kevākibūñ ma‘rifetinde mahāreti var-idi. Kālem ile ḥaṭṭı ol yazup ruḳūmı peydā eyledi. Daimā tadrīs-i şer‘ 13. idüp abā ve ecdādınūñ kitāblarını görür idi. Ma‘ārif-i İlāhiye beyān iderdi. Enbiyā-yı müteḳaddimīn sūnnetlerini 14. zıkr iderdi. Ol ecden laḳabı İdrīs idi. Üçünci peygamber idi. Anuñ-çün Müşelleş bi’n-Ni‘me eyidürlerdi. 15. On ḥaşlet andan zuhūr itdi. Evvel, peygamber-i mürsel idi. İkinci, Ḥaḳ ta‘ālā cānibinden otuz şaḥīfe nāzil oldu. 16. Üçünci, ‘ilm-i nücūmı izḥār eyledi. Dördünci, kalem ile ḥaṭṭı ol yazdı. Beşinci, derziliği ol eyledi. Altıncı, 17. ḥarb için silāḥı ol tertīb eyledi. Yedünci, dīn yolında cihād ve ğazāyı ol sūnnet eyledi. Sekizinci, 18. küffāruñ evlādını eśīr itmek andan oldu. Toḳuzüncü, bezden ḳaṭṭān geymegi ol ihtirā‘ itdi. Onüncü, mekān-ı 19. refī‘ ve behişt-i menī‘ aña mü-yesser oldu-ki “*ve ra fa’nāhü mekānen ‘aliyyen*”¹¹⁴ Şīt ‘*aleyhi’s-selām* | fevt olıcaḳ 20. dīn-i tevḥīd ve şerāyi‘ za‘īf olup ekşer mü’mīn olanlar īmāndan dönüp İblīs idlālī ile Ḳābīl oğulları 21. ṭarīḳ-i müstaḳīmden || çıḳdılar. Küfr ve ḍalālet üzre oldılar. Nikāḥ resmini aradan götürüp fışḳ u fücür 22. u zināya düşdiler. Ḥaḳ *sübḥānehü ve ta‘ālā* anları ḳorḳutmağ-ıçün Ḥzret-i İdrīs’i Peyğamber gönderdi. 23. Rivāyet olunur ki abā ve ecdādınūñ şerī‘ati kendünün evvel ma‘lūmı olmayup āsmān ve zemīne āyāt-ı 24. beyyināta nazar iderdi. Elbette Vücūd-ı Şāni‘a yaḳīni var idi. Ammā ṭarīḳa-yı ‘ibādeti bilmezdi. Bir gün kendü 25. ṭāifesinden bir ḳavmi ihtiyār idüp anları Allāḥ ta‘ālānuñ ‘ibādetine delālet itdi. Anlar daḫi İdrīs’i 26. taşdıḳ itdiler. Yedi kişi oldılar. Andan şoñra yetmiş oldılar.²⁸⁰ Ba‘de biñ nefer oldu. Bu biñ ādemūñ uluların- 27. dan yüz ādemi ihtiyār itdiler. Şoñra yetmiş ādemi urundulayup ol yetmişden daḫi on ādemi mümtāz idüp 1. ol ondan daḫi yedi neferi çıkarup bir şaḥrāya vardılar. İdrīs bunlara eyitdi: “Ben du‘ā ideyim. Siz 2. ‘*āmīn*’ diñ. Ümīzdür ki Ḥzret-i Ḥaḳ *sübḥānehü ve ta‘ālā* bizüm için bir şerī‘at vire, kendüye ‘ibādet ṭarīḳini 3. göstere.” didi. Ol şaḥrāda ellerin yire ḳoyup Ḥaḳ ta‘ālāya münā-cāt itdiler. Nesne zāhir

²⁷⁸ S. Mısr’da : M. Mısr’a

²⁷⁹ M. ve S. Menf : A. Menūf

²⁸⁰ S. Yedi kişi oldılar. Andan şoñra yetmiş oldılar : M. Yedi kişi oldu. Andan şoñra yetmiş oldu.

A31b

S28b

olmadı. 4. Ellerin yirden kaldurup āsmāna tutdılar. Du‘āları qabūl olup beyān-ı şerī‘at için otuz şaḥīfe 5. nāzil olup İdrīs’i hil‘at-i nübüvvet ile müşerref itdiler. Yetmiş iki dürlü luḡat ile da‘vet eyledi. Yüz 6. şehir binā itdi. Her iklimün ādemine münāsib ‘ādet muḡarrer eyledi. Yiryüzinde olanlar mecmū‘ cezāir sākinleri dīnde 7. emrine iṭā‘at eylediler. Evvel şerī‘at-i tevḥīde emr itdi. Cemī‘ umūrda ‘adl ri‘āyet itmekdi. Ḥaḡḡ’a iḥlāş 8. ile ‘ibādet idüp dünyāya müte‘allik müzahrefātı terk idüp ‘uḡubāt-ı uhreviyyeden nefsi ḡalāş itmekdi. 9. Daḡi muḡtezā-yı şerī‘at üzre namāz kılmak idi ve daḡi her ayda bir nice gün oruc tutmak idi ve mālūn 10. | zekātın vermek ve cenābet ve ḡayzdan ḡusl idüp ‘adüvv-i dīn ile ḡazā itmek idi. Ḥinzīr ve ba‘īr ve 11. ḡimār ve kelb eklden nehy idüp ‘aḡl ve dimāḡa ḡalel virür nesnelerden iḡtirāz itmek idi. Āfitāb bir 12. burcdan bir burca intikāl itdükde ve hilāl görindükde ve kevākib-i seyyāre kendü beytū’ş-şerefine vardukda ḡurbān 13. iderler idi. Her gün on iki biñ kerre sübhānallāh dirlerdi. Ferişteler gelüp muşāḡebet iderlerdi. 14. ‘Ulviyyāt ile āşinālik iderdi. Ḥazret-i İdrīs’den ‘aleyhi’s-selām menḡuldür ki otuz yıl Zūḡal ile 15. semāvātı seyr idüp ‘ālem-i ‘ulvīnün daḡāyık ve ḡaḡā’ıḡından ḡaber-dār olup melekūtuñ esrār ve 16. rumū-zına vāḡıf idi. Ümmetine kendüden şöñra kim peyḡamber olaḡcaḡın ve Ṭūfān-ı Nūḡ vāḡasın dimiş- 17. idi. Belā-yı Ṭūfān’dan dōstlarınun ḡabrini şıyānet için erkān-ı devletün ‘azīmetlerine emr eylemişdi-ki Mışır’da 18. Ehremān kūnbedini binā eylediler. Kendü Mışır’dan rıḡlet itdi. Tamām-ı rub‘-ı meskūnı ṭūfān idüp girü Mışır’a 19. geldi. Encām-ı ‘ömrini mülāḡazā idüp cām-ı merg-nūşından ve zīr-i zemīnde tevaḡḡufdan ve şūr urılınca inṡizār- 20. dan ve zamān-ı ba‘ş ve nūşuruñ imtidādından dāimā tefekkürde olup ‘azāb-ı caḡīmden ve şevāb-ı na‘īmden endīşe 21. iderdi. Furşatı ḡanīmet bilüp günden güne ṡā‘at ve ‘ibādetini artururdu. Dirler ki tamām-ı rüy-ı zemīnde 22. olan muṡī‘lerün ‘ibādetleri deñlü tenḡa İdrīs’den ‘ibādet zāḡir olup āsmāna ‘arz iderlerdi. 23. ‘Azrā’īl ol ‘ibādeti eclinden bunun ile mülāḡata müştāḡ olup muşāḡebetini ārzü eyledi. 24. İstīzān idüp zemīne indi. Beşer şüretinde Ḥazret-i İdrīs ile üç gün üç gice 25. muşāḡebet eyledi. Ekl ve şürbde İdrīs’e muvāḡakat itmedi. İdrīs bildi-ki ins cinsinden 26. degöldür. Aḡvālını şordı. Eyitdi: “Ben Melekū’l-mevt’em.” Eyitdi: “ḡabz-ı rūḡa mı geldün?” Eyitdi: “Ziyārete” İdrīs, 27. Mele-

A32a/M24a

kü'l-mevt'den iltimās itdi-ki rûhını | kâbz idüp merg²⁸¹ şerbeti nice olur, göre.” 1. ‘Azrâ’îl, Cenâb-ı İlâhî’den *celle ve ‘alâ* izn taleb itdi;²⁸² ruḥşatından soñra rûḥ-ı mübârekini kâbz idüp Hâzret-i Hâḫḫ *celle ve ‘alâ* rûhını 2. girü ḳālıbına virdi. ‘Azrâ’îl eyitdi: “İy İdrîs! Maḳşud ne idi?” eyitdi: “Tâ merg acısını görmüş olup 3. ḳarbe-i firâḳı çekem ki aña göre ‘amel eyleyem.” didi. Melekü'l-mevt’e eyitdi: “Bir ḥâcetüm daḫi var. İsterem ki beni âsmâna 4. çıkarasın. Cennet ve cehennemî görem. Ḥavf ve recâ maḳâmında istiḳâmet ihtiyâr idem.” didi. Melekü'l-mevt fermân-ı 5. İlâhî ile *‘azze ve celle* İdrîs’i âsmâna ilti. Cehenneme yaḳîn vardı. Eyitdi: “İy Melekü'l-mevt! İsterem ki Mâlik’den 6. cehennem ḳapularını açdurasın. Etbâḳ-ı düzaḫı temâşâ eyleyem.” didi. Mâlik, Melekü'l-mevt iltimâsı ile 7. cehennem ḳapularını açdı. İdrîs düzaḫı daḫi ve anda olan fûnûn-ı ‘azâbı gördi. Bî-hûş oldu. 8. Melekü'l-mevt, İdrîs’i kenâra çekdi. ‘Aḳlı geldi. Melekü'l-mevt eyitdi: “İy İdrîs! Bunı istemezdüm. Ammâ ḥâtıruñ 9. içün açdurdum. Bu belâya mübtelâ olduñ.” didi. Girü eyitdi: “İy Melekü'l-mevt! Bir ârzüm daḫi vardur. 10. beni cennete ilt.” didi. Melekü'l-mevt cennet ḳapısına getürüp icâzet ile ḳapuyı açdılar. İçerü girdi. 11. Ḥûr u ḳuşûrı, vildân ve ḡilmânı teferrüc eyledi; cennet yemişlerini, çiçeklerini temâşâ ḳıldı. Bir sâ‘at âsûde oldu. 12. || Melekü'l-mevt mürâca‘ata ‘azîmet itdi. Eyitdi: “İy İdrîs! Taşra çık tâ seni maḳâmûña iltem.” didi. İdrîs 13. sözine iltifât itmedi. Her bârı ki Melekü'l-mevt ibrâm ve ilḫâḫ eyledi, İdrîs imtinâ‘ itdi. Eyitdi: 14. “İy Melekü'l-mevt! Meger fermân-ı İlâhî ola, bu maḳâmıdan taşra gitmezem.” didi. Hâzret-i Hâḫḫ *celle ve ‘alâ* aralarında 15. muḫâkeme içün bir ferişte gönderdi. İkisünün arasında ḳâdı oldu. Evvel melek, ‘Azrâ’îl’den şûret-i 16. vâḳı‘ayı şordı. Beyân itdi. İdrîs’den su‘âl eyledi, eyitdi: “İy Ferişte! Hâḫḫ ta‘âlâ buyurdi-ki 17. “*küllü nefsin zâ‘ikâtü’l-mevti*”¹¹⁵ Ben merg şerbetini içdüm. Andan soñra buyurdi-ki “*ve in minküm illâ vâriduhâ*”¹¹⁶ Cehennem 18. aḫvâlini daḫi gördüm. | Bir yirde daḫi buyurmuşdur: “*vemâ hüm minhâ bimuhracî-ne*”¹¹⁷ Şimdi cennetdeyüm, çıkmazam. Meger fermân-ı 19. İlâhî ola.” didi. Fi’l-hâl ḫiṭâb-ı İlâhî irişdi ki “İy Melekü'l-mevt! İdrîs’den el çek. Behişte benüm emrüm ile 20. gelmişdür. Ḥücceti ve delîli vardur. Hâḫḫ anuñ cānibindendür.” didi. Şimdi behişte

S29a

A32b

²⁸¹ M. ve S. merg : A. ölüm

²⁸² A. izn taleb itdi : M. ve. S.

M24b

karār itmişdür. Mekân-ı ‘alî derecât-ı 21. cennetden ‘ibâretdür. Yüz beş yıl peygamber oldu. Altmış beş yaşında Berûhâm adlu hâtûna nikâh itdi, 22. Metüşelaḥ adlu oğlu zuhûr itdi. Nûr-ı bâ-sürûr-ı Muḥammedî *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* aña intikâl itdi. Metüşelaḥ 23. yüz seksen yedi yaşına girdi.²⁸³ ‘Arbā nām hâtûn aldı. Lāmek²⁸⁴ mütevellid oldu. Metüşelaḥ tokuz yüz 24. altmış tokuz yaşına girdi. ‘Ālem-i beḳāya rıḥlet itdi. Lāmek yüz seksen iki yaşında idi. 25. Ḳaynûş nām hâtûn aldı. Nûḥ Nebî andan mütevellid oldu. Ādem-i Şafiyî’üñ vefâtından yüz yigirmi 26. altı yıl geçmiş idi. Yüz elli yaşında peygamber oldu. Tokuz yüz elli yıl²⁸⁵ teblîğ-i risâlet 27. eyledi. Tûfân’dan sonra daḥi²⁸⁶ altı yüz yıl bâḳî oldu. Mecmû‘-ı ‘ömri biñ yedi yüz yıl idi. Biñ beş yüz daḥi 28. dimişlerdür. 1.

2.21. Ḥazret-i Nûḥ’uñ ‘*alā nebiyyinā ve ‘aleyhi’t-taḥiyyetü* Aḥvâli ve Vech-i Tesmiye ve Sebeb-i Risâletidür. 2.

S29b

Ḥazret-i Nûḥ’uñ ‘*aleyhi’s-ṣalāvatü ve’s-selām* Süryânî²⁸⁷ dilince ismi Yeşkur²⁸⁸ idi. ‘Arab Nûḥ dirdi, Ādem-i Şānî ve sākib 3. daḥi dirlerdi. Laḳabı Şeyḥü’l-enbiyā ve Neciyyullāh ile meşhûrdur. Nûḥ dimege sebeb bu vechi zıkr itmişlerdür ki 4. Nûḥ ‘*aleyhi’s-selām* Tûfân’dan sonra gemiden taşra çıkup şeyṭan öñine geldi. Eyitdi: “‘Acebdür. Benüm zimmetümde 5. ‘azîm ḥaḳ işbât eyledüñ.” didi. Ḥatır-ı Nûḥ ‘*aleyhi’s-ṣalāvatü ve’s-selām* bu sözden mükedder olup 6. Eyitdi: “İy La‘îñ! Bir iş ki anda senüñ ḥaḳḳuñ || ola, aña irtikâb itmedüm. Ol ‘amel nedür ki sen pesend itdüñ?” 7. Şeyṭan eyitdi: “Baña ve a‘vānuma çok meşakḳat çekmek gerek idi-ki tā ümmetüñi idlâl idüp dūzaḥa müstaḥaḳ ola- 8. lardı. Sen du‘ā itdüñ. Bir uğurdan anları helāk itdüñ. Cehenneme girdiler.” didi. Nûḥ ‘*aleyhi’s-selām* ol 9. du‘ādan peşîmân oldu. “Kāşki ol du‘āyı itmeyeydüm, ḳavmüñ İzāsına şabr ideydüm.” didi. Ġāyet-i 10. te’essüfünden kırk yıl nevḥa idüp ağladı. Ol sebebden Nûḥ didiler. İdrîs Peygamber’üñ vefâtından 11. sonra dîn-i İslām za‘îf olup yiryüzi cümle kâfirler oldu. Ḥaz-

²⁸³ M. yüz seksen yedi yaşına girdi. : S. yüz seksen yaşına girdi.

²⁸⁴ Metinde yanlışlıkla لمك Lamek yazılması gerekirken ملك Melek şeklinde yazılmıştır.

²⁸⁵ S. ve A. yıl : M. yılı

²⁸⁶ S. daḥi: M. -

²⁸⁷ S. Süryânî dilince : M. Süryân dilince

²⁸⁸ M. ve S. يكثر : A. يكثر

A33a

ret-i Ādem ‘*aleyhi’s-*| *selām* vaşıyyet itmişdi. 12. Şīt oğulları Qābil neslinden nikāh itmezlerdi. Şīt evlādı tağlarda mağāralarda olurlardı. 13. Bir gün tağda olan Şīt oğullarından yüz kimesne aşağı indiler. Qābil oğullarını göreler Şīt 14. oğulları cemāl ve kemālde idiler. Qābil oğullarının ‘avratları bunları göricek ‘āşık oldılar. Bunları 15. habs ve zabt itdiler. Tağdan yüz nefer daği inüp qarındaşlarının hāllerin görmege geldiler. Anları 16. daği mahbūs itdiler. Ba‘de Şīt oğullarının cümlesi inüp qarışdılar. Aralarına ihtilāt 17. düşdi. Nikāhlar vāqi‘ oldı. Qābil oğulları çoğaldı tā şol hadde ki zemīnün dört kūşe- 18. sini tutdılar. Anların aralarında küfr ve putperestlik şāyi‘ oldı. Putperestlige aşıl sebeb bunı dirler ki 19. Ādem ‘*aleyhi’s-selām* fevt olduğda mü‘minler kāfirleri, Ādem’i ziyāretten men‘ itdiler. İblīs kāfirlere 20. Eyitdi: “Ādem mişālinde size bir şüret düzeyim. Anı tavāf idün.” didi. Anlar daği şeytān sözini 21. qabūl itdiler. Kāfirler için İblīs beş put tertīb itdi. Vedd, Süvā‘, Ye‘gūs, Ye‘ūk, Nesr²⁸⁹ dirlerdi, 22. ol putlara ‘ibādet meşgūl oldılar. Hāq *sübḥānehū ve ta‘ālā* Hāzret-i Nūḥ’ı risālete gönderdi. Eşnāma 23. ‘ibādetden kāfirleri men‘ eyledi. Memnū‘ olmadılar. İşrār eylediler. İblīs, ‘Arab müşrikler-içün daği 24. ol putları çıkardı. Müşrikler beş tā‘ife oldı. Kuḍā‘a Vedd’e ‘ibādet; Ḥimyer, Nesr’i ihtiyār itdiler. 25. Huzeyl, Süvā‘ı beğendiler ve A‘lā ve En‘am Ye‘gūs ‘ibādetine²⁸⁹ oldılar. Kehlān, Ye‘ūk’a tapdılar. 26. İttiḥāz-ı ilah itdiler. Putlara ta‘atde ihtimām-ı tamām eylediler tā Hāzret-i | Hāq *sübḥānehū ve ta‘ālā* 27. ol zulmet-i ābādı, nūr-ı pūr-sürūr-ı vücūd-ı Muḥammedī ile ‘*aleyh efḍalū’s-şalāvatū* münevver ve ābād eyledi. 1. Ol putları şıdılar. Cezīre-i ‘Arab’dan çıkardılar.

A33b

M25a

S30a

2.22. Nūḥ Nebī’nün ‘*aleyhi efḍalū’s-şalāvatū* Hāşāişi ve Qavminün 2. İzāsı²⁹⁰ ve Şofra

Helāk || Olduklarıdır.

‘Ulemā-yı fenn-i tevārīḥ, Hāzret-i Nūḥ’a²⁹¹ ‘*aleyhi’s-selām* on ḥaşlet-i ḥamīde yazmışlar. Evvel, ulu’l-‘azm 3. olan peygamberlerin evveli idi. Ya’nī şerī‘ati muḥaddem olan peygamberlerin şerāyi‘ni nesh itmişdi. İkinci, ḥāq-ı ‘ālemün 4. silsile-i ensābı aña

²⁸⁹ M. ‘ibādetine : S. ‘ādetine

²⁹⁰ M. izāsı : S. ezāsı

²⁹¹ S. Nūḥ’a : M. Nūḥ

müntehî olur. Andan ötürü Âdem-i şânî dirler. Üçüncü, cemî‘-i ehl-i arza meb‘ûş oldu. 5. Dördüncü, hal-kı küfr ile korkudan peygamberlerün evvelidür. Beşinci, ümmetini du‘â ile helâk iden peygamberlerün evvelidür. 6. Altıncı, Hâzret-i Risâlet-penâh’dan şöıra *şallallâhu ‘aleyhi ve sellem* hâkden kalkın ol olsa gerek. Yedinci, hiçbir peygamber ol- 7. deñlü zindeğânî itmedi. Sekizinci, biñ yıl ‘ömrinden geçmişti, henüz bir dişine noğşân gelmeyüp ve bir kıllı ağarmamışdı. 8. Kuvvetinden bir zerre eksilmedi. Toğuzuncı, ‘ibâdetde bir vechle cehd iderdi-ki kavmini Hâk yolına da‘vet itdükden 9. şöıra her gün gicesiyle yedi yüz rek‘at namâz kıldı. Onuncı, kavmi kendüye bu deñlü zecr ve cefâ ider- 10. lardı. Girü anlara ihsân iderdi, müşfikâne naşîhatler, döstâne va‘zlar iderdi. Kavmi anuñ-içün “Mecnündür.” 11. dirler idi. Kendüsi her gün niçe kerre kavminün evlerine varurdu, tevhiide da‘vet iderdi. Karañlu²⁹² gicelerde 12. serâylarına varurdu. Kelime-i “*lâ ilâhe illallâh*” telkîn iderdi. Kavmi “Sefîhdür.” diyü îzalar iderlerdi. 13. Az kimesne îmân getürmüşdi. Küffâr-ı füccârün îzâ ve ihânetlerine şabr ve tahammül iderdi. Ol kavmi-i tâgî, şol-kadar 14. incidürlerdi-ki a‘zâsını mecrûh idüp ‘aklı zâil olurdu. Bir nemede sarup evine alur giderlerdi. “Vefât 15. itmişdür.” dirlerdi. Gice olıcak ifâkat bulup Hâzret-i Hâk *sübhânehü ve ta‘âlâ* şifâ hil‘atlerini²⁹³ kerâmet iderdi. 16. Kavminün cem‘iyyetleri yirine gelürdi. Dîn-i İslâm’a da‘vet iderdi. Ol-seng diller şol kadar taş urur- 17. lardı-ki hâste olup taş altında kalurlardı. Gice olıcak fermân-ı Hâk ile ‘azze ve celle Cebra’îl gelür, 18. taşları üzerinden giderüp Nüh’ı sağ ve sâlim çıkarurdu. Şabâh girü | içlerine²⁹⁴ varup da‘vete 19. meşgûl olurdu. A‘yân-ı kavminden Kuşayy nâm bir pîr vardı. Cârüd²⁹⁵ nâm oğlının elin 20. tutup getürüp oğluna vaşîyyet iderdi-ki “Ol-sâhir-i kezzâb ki aña muhâlefet eyle diyü sañâ 21. mübâlağa iderem. İşte²⁹⁶ budur. Zinhâr anuñ sözine uyma. Atañ, dedeñ dîninden dönme.” diyü işmarlardı. 22. Ol püser-i bed-gevher, atasının elinden ‘aşâsını alup ol Hâzret’ün || mübârek başlarına²⁹⁷ urup 23. zağmuñ kanı cebîn-i mübînlerine cârî olurdu. Hâzret-i Nüh *‘aleyhi’s-selâm* Cenâb-ı Hâk’a

A34a

S30b

²⁹² M. karañlu : S. karañu A. karañu

²⁹³ M. hil‘atlerini : S. hil‘atlerin

²⁹⁴ M. ve S. Şabâh girü içlerine : A. Şabâh olduğa yine içlerine

²⁹⁵ M. nâm bir pîr vardı. Carüd: S. Kaşî nâm bir pîr vardı. Cârve جاروه

²⁹⁶ M. işte : S. işde

²⁹⁷ başlarına : S. başlarına

M25b

nâle kıldı: 24. “Hudâvendâ!²⁹⁸ Görürsin, kullaruñ benümle mu‘âmele iderler. Ben anları dâlâletden hidâyete irşâd iderem. 25. Anlar baña ne vechle ihânet ve ifsâd iderler. Hudâyâ! Eger bendelere²⁹⁹ nazar-ı ‘inâyetüñ var-ise anlara necât vir 26. ve-illâ bu belâlara şabr müyesser eyle. Tâkât tak oldu. İy kâş, baña ‘ilm müyesser eyleseñ ki bunlar devlet-i 27. İslâm ile müşerref olurlar mı? Benüm sa‘yüm meşkûr olur mı ya olmaz mı?” didi. Hiţâb geldi-ki 1. “Ümmetüñden İmâna gelecekler geldi.” eyitdi: “Hudâvendâ! Nesillerinde dañı var mı ki İmâna geleler.” Hiţâb 2. geldi-ki “Aşlâb-ı ricâl ve erhâm-ı nisâda kimse kalmadı-ki İmâna geleler.” didi. Hazret-i Nüh ‘aleyhi’s-selâm 3. bi’l-küllîye nevmîd³⁰⁰ olup “*rabbi lâ tezer ‘ale’l-arđi mine’l-kâfirîne deyyâ-ren*”¹¹⁹ du‘âsın eyledi. Maķbûl olup 4. ‘azâb-ı ğarķ ile mu‘azzeb olıcaklarına emr vârid oldu. “*vaşna ‘i’l-fülke bi’ ‘ayüñinâ ve vaḥyinâ*”¹²⁰ buyurıldı. 5.

2.23. Cenâb-ı Hakk’ dan *celle zikruhü* Nüh Peyġâmbere Sefîne Emr Olunup 6. Hikâyet-i Tûfân ile Kavmine Helâk ve Nokşân Geldügidür. 7.

A34b

Nüh Nebî ‘aleyhi’s-selâm eyitdi: “İlâhî! Fülk nedür?” eyitdi: “Ağacdan bir evdür ki şunuñ üzerinde 8. yürür.” eyitdi: “Hudâvendâ! Kankı şudur?” Hiţâb geldi-ki “Bu kâfirler mürdelerdür. Mürdeye ğusl gerekdür. 9. “*innâ ‘alâ mâ neşâ’u kadîrun*”¹²¹ buyurdılar. Nüh eyitdi: “İlâhî! Ol evüñ ağacları kandan olur?” Fermân-ı 10. İlâhi ile Cebrâ’îl sac ağacından birkaç nihâl getürdi. “Elüñle ol ağacları³⁰¹ dik. Kırķ yılda 11. kemâlin bulur.” didiler. Ol kırķ yılda kâfirlere nekbet ve perîşânlık müstevlî oldu. Aşlâ ‘avrat- 12. ları oĝlan toĝurmadı. | Kırķ yılda âsmândan bir kaçre³⁰² yağmur yağmadı. Hazret-i Nüh dañı ‘aleyhi’s-selâm da‘vetden 13. ferâġat eyledi. Anlar dañı İzâ itmez oldılar. Andan sonra emr-i İlâhî ile ağacları kesdi, tahta eyledi, 14. esbâb ve âlâtını ihzar itdi. Cebrâ’îl gelüp ta‘lîm itdi. Gemiye tertîb eylediler. Kavmi gelüp gördiler. 15. İstihzâ iderlerdi. “Peyġamberlikden geçdüñ,

²⁹⁸ S. Hudâvendâ : M. Hudâvend

²⁹⁹ S. bendelere : M. bendeler

³⁰⁰ M. nevmîd : S. nevmîz

³⁰¹ S. ağacları : M. ağaclar

³⁰² M. ve S. oldu. Aşlâ ‘avratları oĝlan toĝurmadı. Kırķ yılda âsmândan bir kaçre : A. oldu ve ‘avrat ları toĝurmaķdan kaldı ve ol kırķ yıl içinde âsmândan yire bir kaçre

S31a

M26a

A35a

dülgerlik ‘şan‘atına terakķī itdüñ. Dimāguña hâlel gelmişdür. 16. Bir yirde kaçre şu görünmez. Bu dīvâne oturmışdur, gemi yapar.” dirlerdi. Hâk ta‘ālâdan hitâb-ı müsteţâb 17. nâzil olup “İy Nûh! Geminüñ itmâmında te‘cîl eyle. Bu kavme ğazab iştitâd buldı. Ğazaba müstaħak oldılar.” 18. diyü buyurıldı. Nûh ‘aleyhi’s-selâm iki âdem dahî icâre ile tutup üç oğlu ile altı kimesne cidd ü ihtimâm 19. idüp || gemiyi tamâm itdiler. Geminüñ uzunlığı altı yüz altmış gez idi. Eni üç yüz otuz gez idi. 20. Yüksekliği otuz üç gez idi.³⁰³ Üç tabaka idi: Aşağa tabakası sibâ‘ ve devâbbe; ikinci tabaka, vuhûş 21. ve tûyûra³⁰⁴; üçüncü tabaka, Hâzret-i Nûh’a ve aña tâbi‘ olanlara mahşûş idi. Gemi bir kuş şûretinde idi. 22. Baş tāvûs başı gibi sînesi kâz gögsi gibi idi. Kuyruğı hurûs gibi idi. İçerüsini ve taşrasını 23. kaţrân ile muţallâ eylediler. Ba‘de Hâzret-i Nûh, Hâzret-i Âdem’üñ kâlıbı içün bir tâbût düzdi-ki 24. Tûfân olduĝda Âdem’üñ vücûd-ı şerîfi taĝılmaya, şimşâd ağacından idi. Fermân-ı Hâk’a muntazır oldu 25. tâ haber virdiler ki “*hattâ izâ câe emrunâ ve fâre’t-tennûru*”¹²² Fâre’t-tennûr Tefsîri’nde çok 26. söz dimişlerdür. Ba‘zı rivâyet ki Hâzret-i Nûh bir etmekçi dükkânında tûrmışdı. Habbâz 27. istihzâ tarîķiyle Nûh’a söyledi-ki “Ol şuyla ki bizi korku-
durduñ, ol şu³⁰⁵ nereden çıkısa gerekdür.” didi. 1. Nûh buyurdu-ki “Senüñ tennûrundan.” Âb-ı Tûfân, ol etmekçinüñ tennûrından şıçrayup kaynamaĝa başladı. 2. | Hâzret-i Nûh³⁰⁶ bildi-ki vaķt-i ‘azâb irişdi. Fermân-ı İlâhî geldi-ki “Ĥayvanātuñ her şınıfından bir cûft 3. gemiye al.” Nûh eyitdi: “İlâhî! Yiryüzinde olan hayvânâtı nice cem‘ ideyim.” didi. Hâk ta‘ālâ buyurdu. Bâd-ı şimâl 4. ve cenûb ve şabâ ve debûr³⁰⁷ esüp cümle cânverleri sürüp Nûh’uñ öñine getürdi. Nûh eyitdi: “İlâhî! Arslan ile 5. şıĝır, kurd ile koyunu nice cem‘ ideyim.” didi. Hâk ta‘ālâ buyurdu: “Anlar arasında ‘adâveti kim 6. kômışdur?” Nûh eyitdi: “Yâ Rabb! Sen kôduñ. Hâk ta‘ālâ buyurdu: “Aralarına³⁰⁸ ülfet virürem. Biri birine 7. zârâr itmezler.”

³⁰³ M. Geminüñ uzunlığı altı yüz altmış gez idi. Eni üç yüz otuz gez idi. Yüksekliği otuz üç gez idi. : S.Geminüñ uzunlığı altı yüz altmış gez idi. Eni üç yüz otuz gez idi. Yüksekliği otuz üçgez idi.

³⁰⁴ S. tûyûra : M. tûyûr

³⁰⁵ M. ol şu : S. ‘aceb şu

³⁰⁶ M. ve S. Tûfân, ol etmekçinüñ tennûrından şıçrayup kaynamaĝa başladı. Hâzret-i Nûh : A. Tûfân, ol tennûrdan şıçradı çıkıdı. Hâzret-i Nûh

³⁰⁷ S. cem‘ ideyim.” didi. Hâk ta‘ālâ buyurdu. bâd-ı cenûb ve şimâl ve şabâ ve debûr : M. cem‘ idelüm.” didi. Hâk ta‘ālâ buyurdu. bâd-ı şimâl ve cenûb, şabâ ve debûr

³⁰⁸ S. aralarına : M. aralarında

S31b

didi. Fermān-ı İlähî vârid oldu-ki insden ve hayvânâtdan hiçbirisi gemide mücâma‘at 8. itmeyeler ki evlād çoğalup gemiye izdiḥām virmeye. Hiçbirisi ‘avratı ve cüfti ile ta‘ām ve şerāb 9. yimeyeler ve içmeyeler. Bir yıllık zahîre cem‘ idüp gemiye koydılar. Tabaka-yı ‘ulyāda Âdem’ün tâbûtını erenler 10. ile ‘avratlar arasına kodılar, tâ hicāb ola. Hayvânâtdan qarıncayı tabaka-yı ‘ulyāya kodılar.³⁰⁹ “Za‘îfdür. Sibā‘ 11. ve devābb ayağı altında pāy-māl olmasun.” didiler. Sâir hayvânâtdan cüfti ile cümlesini ihtiyār idüp 12. gemiye kodılar. Nevbet mār ile kej-düme gelicek münacāt itdi. “Hudāvendā! Bunlardan zarar olur mı?” didi. 13. Haḡ ta‘ālā Cebrā’îl’e emr eyledi. Kej-dümden nîşi, mārden ledḡı aldılar. Haḡret-i Nūḡ ile ‘aleyhi’s-selām ‘ahd 14. eylediler ki Benî || Âdem’den her ferd ki senün nāmuñı yād eyledi-ki “*selāmun ‘alā nūḡin fî’l-‘ālemîne innā kezālike* 15. *neczî innehu min ‘ibādine’l-mü’mînine*”¹²³ mārden ve kej-dümden ol kimesneye zarar ve ziyān 16. irişmeye. Dirāz-güş iki ayaklarını gemiye kodı-ki gire, şeytān-ı la‘în ḡile ile kuyruḡına yapışup aşıldı. 17. Çäre olup gemiye girmedi. Nūḡ çağırđı. “*udḡul ve inkāne me‘a- ke’s-şeytān*”¹²⁴ didi. Fi’l-ḡāl, dirāz-güş 18. daḡı gemiye girdi. Haḡret-i Nūḡ gemiyi arar-iken görđi. Şeytān bir güşede oturur. Nūḡ eyitdi: 19. “İy Lā‘în! Kimün icāzeti ile girdün?” didi. İblîs eyitdi: “Senün icāzetünle girdüm.” didi. Nūḡ eyitdi: “Vākıf degülem.” 20. Şeytān eyitdi: “Dirāz-güşa dimedün mi? “*udḡul ve inkāne me‘ake’s-şeytān*”¹²⁵ Ben ol vaḡt dirāz-güş kuyruḡına 21. yapışup tıururdum. İcāzet virdün. İkimiz bile içerü girdük.” didi. | Nūḡ ‘aleyhi’s-selām diledi-ki 22. iḡrāc ide. Vaḡiy geldi-ki “Vazgeç” Nūḡ daḡı ferāḡat itdi: “İy İblîs! Bu ne iş idi-ki 23. kendüne itdün. Merdūd-ı ebed olduñ. İmān ve ‘irfān esāsını yıḡup ‘işyān ve tuḡyān sancaḡlarını 24. ḡaldurduñ?” didi. İblîs eyitdi: “İy Nūḡ! Ne buyurursın? Tedāriki mümkün ise iḡdām ideyim.” didi. 25. Haḡret-i Nūḡ ‘aleyhi’s-selām “Tevbe eyle. Şāyed devlet-i ḡabüle irişesin.” didi. ḡitāb geldi-ki 26. “ḡabül ideyim. Tābūt-ı Âdem ḡāzırdur. Secde itsün.” didi. Haḡret-i Nūḡ, İblîs’e emr-i Haḡḡ’ı 27. irişdürđi. İblîs eyitdi: “Ol zamān ki zinde idi, taḡt-ı ḡayātda ve mesned-i şebātıda idi, secde itmedüm. 1. Şimdi ki mürdedür, bir cemāddur. Nice secde iderem?” didi. Haḡret-i Nūḡ andan i‘rāz eyledi. 2. Bildi-ki üzerine

A35b

M26b

³⁰⁹ M. gemiye koydılar. Tabaka-yı ‘ulyāda Âdem’ün tâbûtını erenler ile ‘avratlar arasına kodılar, tâ hicāb ola. Hayvânâtdan qarıncayı tabaka-yı ‘ulyāya kodılar : S. gemiye kodılar. Tabaka-yı ‘ulyāda Âdem’ün tâbûtını erenler ile ‘avratlar arasına kodılar, tâ hicāb ola. Hayvânâtdan qarıncayı tabaka-yı ‘ulyāda kodılar

tevbe kapısı mesdūd, sâhâ-yı kabûlden³¹⁰ dūr, merdūddur. “*el-‘iyāzū billāh min zālike*”³¹¹ Keçi 3. daği gemiye girmekde tereddūd itdi. Hāzret-i Nūh elini kıyruğına yapışup Cebra’îl’le givürdi. Kıyruğı 4. bir mikdārı şikest oldı, yuğaru qaldururken. Hāzret-i Nūh³¹² evlādı ve ehl-i beytini ve kendüye tābi‘ olanları 5. cümle gemiye getürdi, girdiler. Ken‘ān adlu oğlu var-idi. Bir rivāyetde ismi Yām, bir rivāyetde Bileyzūn idi 6. ve hātūnı ki Vā ile dirlerdi, bir rivāyetde ismi Rābi‘.³¹³ İkişi ırāqdan tūrup gülerler maşharalık 7. iderlerdi. Her çend Nūh ‘*aleyhi’s-selām*’ şefkāt yüzinden “*yā būneyye! erkeb me‘anā ve lā tekün me‘a’l-kāfirīne*”¹²⁶ diyü- 8. gördi, çāre olmadı. Mevc geldi. Nūh’uñ öñinden qapdı, ğarq oldı. Nūh’uñ hātır-ı şerīfi müte’ellim oldı. 9. Eyitdi: “*rabbi inne’b-nī min ehli ve inne va‘deke’l-hakku*”¹²⁷ didi. Fermān geldi-ki “*innehu leyse min ehlike*”¹²⁸ Şu ziyāde 10. olmağa başladı.

S32a

A36a

‘Ūc bin || ‘Unuq ki Ādem’uñ ‘*aleyhi’s-selām*’ kıızı oğlu idi. ‘Unuq kıız adıdur. Atasına İsilhān¹²⁹ 11. dirlerdi. Nūh’a gelüp “Beni gemiye al.” didi. Hāzret-i Nūh | ibā eyledi. Eyitdi: “Ma‘āzallāh küfr ehlini gemiye koyam.” 12. didi. Qomadı. Cüşsesi ‘aẓīm, qaddi bülend idi. Zī-rūh olanlarda andan ğayrı nesne qur- 13. tılmadı. Dirler ki ol deñlü tūl-i qāmeti var idi, āb-ı Tūfān cümle tağlardan kırq gez³¹⁴ yuğaru çıkmışdı. 14. Henüz ‘Ūc’uñ dizine irişmemişdi. Rivāyet olunur ki uzunluğı yigirmi üç biñ yüz gez 15. ve şülüş gez idi. Bulūt³¹⁵ kemergāhında idi. Qa‘r-ı deryādan³¹⁶ balığı alurdı, meş‘al-i āfitāba tūtup bişürüp 16. yirdi. Anası ‘Unuq daği ‘aẓīmü’l-cüşse idi. Her yire ki otururdu, bir cerīb yiri ihāta iderdi. 17. Her barmağınun uzunı üç gez idi, eni iki gez idi. Her barmağında iki tırnağı var idi. İki 18. orağ gibi idi, tiz idi. Ādem’uñ kıızı idi. Fısq ü fücūr ki itmışdı, ğaẓab-ı İlāhī irişüp Hāq ta‘ālā 19. pīl gibi yılanlar gönderdi, anı öldürdiler, yidiler. Oğlu ‘Ūc, Ādem Peyğāmbere devrinde toğmışdı. 20. Bu deñlü peyğāmbere zamānı geçdi tā Hāzret-i Mūsā zamānına irişdi. Dirler

³¹⁰ S. kabûlden : M. kabûlde

³¹¹ Bundan Allah’a sığınırım.

³¹² S. Cebra’îl’le givürdi. Kıyruğı bir mikdārı şikest oldı, yuğaru qaldururken. Hāzret-i Nūh : M. Cebra’îl givürdi. Kıyruğı bir mikdār şikest oldı, yuğaru qaldurur. Hāzret-i Nūh

³¹³ M. ve S. رابع : A. رابعة

³¹⁴ M. gez : S. ğez

³¹⁵ M. uzunluğı yigirmi üç biñ yüz gez ve şülüş gez idi. Bulut : S. uzunluğı yigirmi üç biñ yüz otuz üç ğez ve şülüş ğez idi. Bulūd

³¹⁶ S. deryādan : M. deryāda

M27a

A36b

ki ‘ömri üç biñ 21. altı yüz yıl oldu. Tūfāndan ḥalāşına sebep Ḥazret-i Nuh’a gemi yapmakda fi’l-cümle mu‘avenet eyledi. 22. Ol cihetden³¹⁷ küfri ile ‘azābdan necāt buldı. Ba‘zılar dimişler ki “Ḥayātına sebep bu idi-ki şoñra 23. gelecek ümmete Tūfān kışşasını hikāyet itmek için ḥayāt viridi. Memātı, Ḥazret-i Mūsā elinden oldu. 24. Ḥazret-i Mūsā, ‘Amālīka Muḥārebesi’ne çıkdı. Leşker tertīb eyledi. Her tarafı bir fer-seng idi. ‘Üc kāfir- 25. ler tarafından ol leşkeri helāk itmek-içün ol miqdār bir tağı yiryüzinden kıopardı. Başı üzerine aldı, getürdi-ki 26. kıavm-i Mūsā’nuñ üzerine bırağa, bir uğurdan anları, helāk eyleye. Hakk ta‘ālā Hüdhüd’i gönderdi. Minḳarı ile ol taş 27. yukarısından³¹⁸ deldi. ‘Üc’uñ boğazına geç-di. Ḥazret-i Mūsā’nuñ kıaddi on gez idi. ‘Aşası daḫi on gez idi. 1. On gez daḫi şıçradı. ‘Aşasıyla topuğına vurdı. Ol đarbeden helāk | oldu.³¹⁹ Leşker-i Mūsā cem‘ oldılar. 2. Şemşīrlər, ḥançerler çeküp bisyār cehd ile başını kesdiler. Ba‘zılar didiler ki bir ayağınuñ üstüḥwānını 3. deryā-yı Nīl’e köpri³²⁰ itdiler. Kārbān geçer giderler-idi.³²¹ 4.

2.24. Tūfān-ı ‘Azīmüñ Küffār-ı Ḥāksāra ‘Azāb-ı Elīmidür. 5.

S32b

Vakk-i Tūfān irişdi. Hakk *sübḥānehü ve ta‘ālādan* ḥiṭāb geldi-ki “İy Nuh! Mev‘ud || ‘azāb³²² irişdi. Hiç kimesne 6. için şefā‘at itmeyesin. Gemiye girdi-ki “*rabbi enzilnī münzelen mübāreken ve ente ḥayru’l-münzilīne*¹³⁰ * *elḥamdülillāhi’l-lezī* 7. *neccāne mine’l-kavmi’z-zālimīne*”¹³¹ Ol vakk Nuh ‘aleyhi’s-selām fermān-ı İlāhī birle gemiye geldi. Her kimesne ki³²³ 8. aña İmān getürmişler idi, gemiye kıoydı. Kıaç nefer idüḡinde aḳvāl vardır. Sekizden aşāḡa seksenden 9. ziyāde dinilmemiş. Bu mābeyndedür. Cümle aşḡāb keştīye girdiler.³²⁴ Üzerini kıaṭrān ile üstüvār itdiler. 10. “*fetaḥnā ebvābe’s-semā’i bimā’in*

³¹⁷ M. ol cihetden : S. ol sebebdən

³¹⁸ M. yukarısından : S. yukarısında

³¹⁹ M. Ḥazret-i Mūsā’nuñ kıaddi on gez idi. ‘Aşası daḫi on gez idi. On gez daḫi şıçradı. ‘Aşasıyla topuğına vurdı. Ol đarbeden helāk oldu. : S. Ḥazret-i Mūsā’nuñ kıaddi on gez idi. Üç gez daḫi şıçradı. ‘Aşasıyla topuğına urdı. Ol đarbdan helāk oldu.

³²⁰ S. köpri : M. köpr

³²¹ S. kārbān geçer giderlerdi. : M. kārbān geçerler giderler idi.

³²² M. mev‘ud ‘azāb : S. va‘de-i ‘azāb

³²³ S. ki : M. -

³²⁴ M. Kıaç nefer idüḡinde aḳvāl vardır. Sekizden aşāḡa seksenden ziyāde dinilmemiş. Bu mā-beyndedür. Cümle aşḡāb keştīye girdiler. : S. Kıaç nefer idüḡinde aḳvāl vardır. Sekizden aşāḡa seksenden ziyāde

*münhemirin*¹³² muḳtezāsınca āsmān bendleri açıldı. Ğavṭ-ı ekber ki Şām'da ber-mevzū'dur, 11. evvel andan şular kaynamağa başladı. Ğürüh ğürüh siyāh buluṭlar ki *el 'iyazü billāh* semūm-ı ḳahr eserdı. Maşrıḳdan 12. mağribe varınca fezā-yı 'ālemi ḳapladı. Ğāyet-i zūlmetden giçe ile gündüz bilinmezdi. 'Aẓīm yağmurlar yağdı. Her ḳatre- 13. si meşḳ berāberi idi. Deryā-yı āsmān başı aşığa aḳtarıldı.³²⁵ Kırk gün leyl ü nehār āsmāndan şu 14. dökildi. Cümle 'ālem bir deryā oldu. Cümleden yüksek olan ṭağlar başından kırk gez şu yüksek çıktı. 15. Nūḥ'un 'aleyhi's-selām gemisi "*bismillāhi mecrā hā ve mürsāhā*"¹³³ mellāḥı ile şunuñ üzerinde tamām-ı rüy-ı 16. zemīni seyr eyledi. Ka'be-i mu'azzamada Ḥarem-i muḥtereme irişdi. "*'azzamehā'l-lāhü ve şer-rafehā*"¹³⁴ Yedi kerre ṭavāf 17. eyledi. Bir hefte Ḥarem-i muḥteremde ṭurdu. Geminüñ içi tārīk³²⁶ idi. Zīrā üstinüñ şikāflarını ḳatrān ile 18. dutmuşlardı.³²⁷ Gündüz giceden fark olunmazdı. Ḥazret-i Nūḥ 'aleyhi's-selām Ḥaḳḳ'a münācāt eyledi. 19. Ḥaḳ ta'ālā behiştten iki gevher gönderdi. Gemi dīvārına yapışdurdılar. Birisi gevher-i nūrānī idi, ḳāim-maḳam-ı 20. āfitāb oldu. Birisi ol mertebede nūrānī degül idi. Ol şu'le viricek bilürlerdi-ki gice oldu. Evḳāt 21. ve sā'ati³²⁸ anuñla ma'lūm | iderlerdi. Gemide necāset çoğalup revāyih-i ḥabīşe geminüñ hevāsına ta'affün virürdi. Nūḥ-ı 22. neciy münācāt itdi. Vaḥiy geldi-ki: "Fīl kuyruḡını ṭut. Ḳudretüm müşāhede eyleyesin" diyü buyurıldı. Emr-i Ḥaḳḳ'a imtişāl idüp 23. fīlün kuyruḡını ṭutdı. Fi'l-ḥāl iki ḥınzīr, fīlden aşığa düşdi: biri erkek, biri dişi. Gemide vāḳi' olan 24. necāseti yidiler. Ehl-i keştī rāyihadan emīn oldılar. Ḥazret-i Nūḥ 'aleyhi's-selām emr eylemişdi ki hiç ḥayvān 25. cüfti ile mücāma'at itmeye. Müş itā'at itmedi. Gemide müş çoğaldı. Gemiye delükler itmege başladılar. Ḥazret-i 26. Nūḥ du'ā eyledi. Emr geldi-ki arslanuñ iki ḳaşları arasına el süre. Eyle itdi. Arslan aḡsurdı. 27. Burnından fi'l-ḥāl iki gürbe³²⁹ yire düşdi. Müşları yidiler. Ehl-i

dinilmemiş. Bu mā-beynedür. Cümle aşḫāb-ı keştī girdiler. : A. Ḳaç kimse idügi aḳvāl vardır. Ṭoḡsandan aşığa ve seksenden ziyādeye dimişlerdür. Eşāḡ-ı ḳavl bu seksen ile ṭoḡsan arasında ḳalmışdur. Cümle aşḫāb gemiye girdi.

³²⁵ S. aḳtarıldı : M. aḳıdurlardı.

³²⁶ M. ve S. tārīk : A. ḳarañulıḳ

³²⁷ M. şikāfları ḳatrān ile dutmuşlardı : S. şikāflarını ḳatrān ile ṭutmışlardı

³²⁸ M. Evḳāt ve sā'ati : S. Evḳāt-ı sā'ati

³²⁹ M. Burnından fi'l-ḥāl iki gürbe : S. Fi'l-ḥāl burnından iki gürbe

keştî || hālāş oldu. 1. Ol eşnāda kelb daḥi muḥālefet eyledi. Dişisi ile cem‘ oldu. Gürbe³³⁰ geldi. Ḥazret-i Nūḥ’a eydivirdi:³³¹ 2. Nūḥ Nebī kelbe ḡazab itdi. Kelb inkār itdi. Gürbeyi tekzīb eyledi. Bir nice gün geçdi. Kelb girü fermāna muḥālefet 3. itdi. Gür-be fi’l-hāl girü Nūḥ’a ‘arz-ı hāl itdi. Nūḥ ‘*aleyhi’s-selām* kelbi getürüp kelbi te’dīb itmek istedi. Kelb girü 4. inkār idüp gürbeyi tekzīb eyledi. Gürbe münfa‘il olup Ḥazret-i Ḥudāvend’e nāle eyledi. Eyitdi: “Ḥudāvendā! Sen ‘ālimsin. 5. Bilürsin ki rāst söylerem. Kelb nā-pesendīde emre irtikāb ider. “İki def‘adur baña kizb isnād ider. Baña feryād 6. iriş.” didi. Kelbler girü mübāşerete meşḡul oldılar. Ḥaḡ *subḡaneḥü ve ta‘ālā* gürbe du‘asıyla, ol iki kelbi mülşak 7.

eyledi. Gürbe³³² girü Nūḥ’a ḡaber eyledi. Ol iş üzre gördi. Kelb rüsvāy oldu. Perdesi | açıldı. 8. Gürbenüñ³³³ şadāḡati ‘zāhir oldu. Kelb daḥi Ḥaḡ ta‘ālā’ya nāle eyitdi: “Ḥudāvendā! Gürbe beni rüsvāy 9. eyledi. İlāhī! Anı sende fażihet eyle.” didi. Ḥaḡ ta‘ālā icābet buyurdi. Aña ḡaşıyyet vir-di-ki 10. her bār ki biri biri ile mübāşeret eyleyeler, kendü kendülerini rüsvāy eyleyeler. Feryād ve fiḡān kılalar. 11. Ol nevāḡīde kim var-ise ḡāllerine muṭṭalī‘ ola. Bu vāḡı‘ada ḡammāzlara ḡorḡu, perde-püşlara 12. tamām beşāret vardur. “*el-‘arifu tekfīhi’l-işāretün*”¹³⁵

2.25. Ṭufān’uñ Sükūnı ve Bārānuñ Ārāmı 13. ve Mü’minlerüñ Selāmet ile Gemiden Çıkdıḡlarıdır. 14.

Keştî-i Nūḥ altı ay şu yüzinde olup bir rivāyetde beş ay geçüp ḡarar vāḡti gelüp zemīne ḡiṭāb-ı 15. müsteṭāb geldi-ki “*yā arḡu’ble’ī mā’eke*”¹³⁶ Āsmāna buyurıldı-ki “*veyā semā’ü eḡli’ī*”¹³⁷ Bir def‘ada āsmāndan bārān 16. sākin olup yir daḥi şuyı kendü kendüsine çekdi. Fermān-ı İlāhī irişdi ki “İy Keştî! Ṭaḡ üzerine ḡarār eyle. 17. Rüy-ı zemīnde olan ṭaḡlar cümle baş ḡaldurdılar. Gerdenkeşlik eylediler. Cūdī Ṭaḡı kendüde bu emre 18. ḡābiliyyet görmeyüp baş aşıḡa idüp tevāzu‘ kıldı. “*men tevāza’illāhi refa’ahü’llāhü*”¹³⁸ mukteżasınca gemi geldi. Anuñ 19. üstinde ḡarār eyledi. Andan soñra Ḥazret-i Nūḥ

³³⁰ M. gürbe : S.ḡürbe

³³¹ M. Ḥazret-i Nūḥ eydivirdi : S.Ḥazret-i Nūḥ’a ḡaber vir-di

³³² M gürbe du‘asıyla, ol iki kelbi mülşak eyledi. Gürbe girü: S.ḡürbe du‘asıyla, ol iki kelbi mülşak eyledi. ḡürbe girü

³³³ M. Gürbenüñ : S.ḡürbenüñ

S33b

A38a

M28a

‘aleyhi’s-selām geminüñ üzerini açup fermân-ı Hâk ile ‘azze ve celle 20. taşra çıkdı. Bir ay mikdârı ol tağ başında oldu. Andan gurâbı gönderdi tâ şunuñ keyfiyyet-i hâlinde 21. haber getüre. Ol şüm-ı bed-baht murdâra meşgûl olup haberden gaflet itdi. Nûh ‘aleyhi’s-selām aña la‘net itdi, 22. nefrîn getürdi. Dâimâ havfnâk ol-diyü du‘â itdi. Naşîbi cîfeden oldu. Andan soñra kebûteri gönderdi. Şunuñ 23. indüğinden || nişân için ayakları kızıl balcık ve minķârında zeytûn almış getürdi. Kebûterüñ inķıyâdı için 24. anuñ hakkında hayr du‘â itdi. Anuñ-çündür ki kebûter maţbû‘ olup dâimâ emn ü emânda şâd u hurremdür. Rûz-ı ‘âşürâ | idi ki Nûh ‘aleyhi’s-selām gemiden çıkup ol günü mübârek ve meymündür diyü oruc tutdı. Gözleri 26. geminüñ zulmetinden hıyre olup kuhl çekdiler. Bu iki huşuş anlardan sünnet oldu. Andan soñra ol 27. tağun aşâğasına bir karye binâ itdi. Medînetü’s-şemânîñ ism virdiler. Gemide olanlar cümle eşher-i rivâyâtda 1. seksen kimesne idi. Ol binâ tamâm olduğı gibi Nûh Nebî’den ve üç oğlndan ve anların hâtûnlarından gayrısı 2. külliye vebâdan vefât idüp dâr-ı bekâyâ rihlet itdiler. Hâzret-i Nûh ‘aleyhi’s-selām rub‘-ı meskûnı oğullarına 3. kısmet itdi. Bilâd-ı Şâm’ı ve Cezîre-i ‘Irâk’ı ve Fârs’ı ve Horâsân’ı ki vasaţ-ı arz dur, evlâdnün erşed olan 4. Sâ’m’a teslîm itdi. Diyâr-ı mağrib ve Zeng ve Habeş ve Hindûsitân’ı Hâm’a erzânî kıldı. İklîm-i Çîn ve Mâçin ve 5. Türkistân’ı Yâfeş’e virdi. Tamâm-ı Arab ve Rûm³³⁴ ve Fârs ki vasaţ-ı ma‘ muredür, Sâ’m’a irişür. Mecmû‘-ı Türkân CZN³³⁵ Hâzar, 6. CIZHİR Hırhız ve Hâkân ve DRLH Harluh ve Veber, Ye’cüc ve Me’cüc Yafeş’e müntehî olur. Siyâhân-ı Hindûsitân ve Zeng-bâr 7. ve Habeşiyân ve bilâd-ı Sûdân Hâm’a³³⁶ mensûb oldu. Evlâd-ı Hâm siyâh-rû olmağa bâ’iş bu ki Nûh ‘aleyhi’s-selām keştî- 8. den çıkduğda Ol Hâzret’e hastelik ‘arîz oldu. Ta‘affün-i hevâdan bî-huzûr oldu. Mu‘âlece için Hâzret-i 9. Hekîmü’l-ittılâkdan emr olındı-ki üzüm çibîğını yire dike, Kudret-i kâmile ile fi’l-hâl sebz ola ve yemiş vire. 10. Üzüm şıkıla şerbeti içile ki ‘illet zâ’îl ola. Hâzret-i Nûh ağaçları keştiden çıkarmışdı. Üzüm ağacını 11. bulmağa te’emmül eyledi, bulmadı. Şeytân alup gizlemişdi. Nûh ‘aleyhi’s-selām müte’ellim oldu.³³⁷ İstedi-ki girü gemiye 12. varup “anda

³³⁴ M. ve A. Tamâm-ı Rûm : S. Tamâm-ı Arab ve Rûm

³³⁵ S. CZN : M. CZZ

³³⁶ M. ve S. bilâd-ı Sûdân Hâm’a : A. bilâd-ı Sevâd da Hâm’a

³³⁷ S. Nûh ‘aleyhi’s-selām müte’ellim oldu : M. Nûh ‘aleyhi’s-selām bulmadı

A38b

kaldu ola” didi. Bir ferişte aña eyitdi: “Yā Nebiyullāh! Otuz kazıyyeyi saña ‘arz ideyim.” didi. 13. Hāzret-i Nūh oturdu. Ferişte eyitdi: “Ol nesne ki istersin tā şīresin şıkup içesin, anda şerīkūñ 14. vardur. Anuñ hişşesini³³⁸ vir.” didi. Nūh eyitdi: “Yedi bahşden biri anuñ olsun.” didi. Ferişte eyitdi: 15. “Dañi vir.” Nūh eyitdi: “Altıdan bir bahşı anuñ olsun.” didi. Ferişte eyitdi: “Dañi vir.” Nūh eyitdi: “Beşden 16.bir bahşı anuñ olsun. Bākīsi benüm.” didi. |

2.26. El-Kıssa

S34a

Ferişte ile buña rāzı oldılar ki şülüşān 17. şerīkine, şülüş Hāzret-i Nūh’a ola. Buña qarār itdiler. ‘Ulemā-yı fıkıh, ol cihetdendür ki || buyurmuşlar: Müşelleşde 18. şülüşān hişşeyi şeytān alur.³³⁹ Ol zāil olıcağ şülüş kalur, pāk ve tayyibdür. Andan soñra kısmet ki bu qarāra 19. muqarrer oldu, İblīş üzüm ağacını getürdi. Dikdiler derhāl üzüm bitdi, kemālin buldı. Hāzret-i Nūh 20. anı şıkdı, şīre oldu. Şīresinden içdi, dimāğı ter oldu. Uykusı geldi, yatdı. Bir sâ‘at diñlendi. 21. İttifāk, yil esdi.³⁴⁰ Gönlegi etegi açılmış. Ol hinde Hām hāzır idi. ‘Avretin setr itmekde 22. ihmāl idüp suhriyyet eyledi. Sām ‘aleyhi’s-selām ol vaktde irişüp bu emri göricek 23. fi’l-hāl perde ile örtüp qarındaşını melāmet itdi. Hāzret-i Nūh uyanup Cebrā’ıl ‘aleyhi’s-selām 24. gelüp qarındaşları arasında vākī‘ olan mācerāyı Nūh’a takrīr ider. Nūh, Hām’a nazar-ı gāzab ile³⁴¹ 25. bakup nefrīn ider. Hemān ol sâ‘at siyāh olur. Çünkü Tūfān sâkin olup cūy-bārlar 26. kenārlarında eşcār-ı şeb-rev hurrem oldu.³⁴² Ādemī-zād yiryüzinde qarār tutdılar. İblīs-i la‘īn 27 Nūh Nebī öñine gelüp eyitdi: “Benüm haqqumda ihsānlar it-düñ. Anuñ³⁴³ şükrine geldüm. Benden her ne şorarsañ 1. şıdğ u rāstī³⁴⁴ üzere cevāb vireyim.” didi.³⁴⁵ Nūh ‘aleyhi’s-selām andan i‘rāz eyledi. Vañiy geldi-ki su’āl eyle. Ne 2. dirse kelime-i haq ve şıdğdur. Nūh ‘aleyhi’s-selām şeytāndan şordı-ki Ādem oğlanlarınuñ ahlākından 3. ne hulğdur ki anları idlāl ve igvā itmekde saña ve a‘vānuña meded ider. Şeytān eyitdi:

M28b

³³⁸ M. hişşesini : S. hişşesin

³³⁹ S. alur : M. olur

³⁴⁰ M. esdi : S. eserdi

³⁴¹ M. gāzab ile : S. hişşmla

³⁴² M. eşcār-ı şeb-rev hurrem oldu. : S. -

³⁴³ S. anuñ : M. -

³⁴⁴ S. şıdğ u rāstī : M. şıdğ rāstī

³⁴⁵ M. didi : S. -

A39a

S34b

“Anlaruñ evşāfından 4. şol hulk ki anları azdurmege³⁴⁶ bañā mu‘īn olur: Hırşdur, buhlıdur ve beddil ve şitābkār olmağdur.” 5. Nūh eyitdi: “Yā ‘Adüvvullāh! Senüñ haqquñda benüm ihsānum nedür?” eyitdi: “Du‘ā itdüñ. Ehl-i zemīni bir uğurdan 6. düzağa koyduñ. Beni anlaruñ idlālīne meşğul olmağdan hālāş eyledüñ. Bundan eyü ihsān-mı olur.” didi. 7. Nūh ‘aleyhi’s-selām ol du‘ādan peşimān oldı. Andan soñra Nuḥ’a ‘aleyhi’s-selām küze ve kāse ve ḥum 8. düzmeğe emr oldı.³⁴⁷ Bir müddet | bardağçılık ve çanakçılık ve küpçilik eyledi. Andan soñra anları³⁴⁸ şikest 9. itmege fermān geldi. Bir bir düzdügi nesneleri fatdı. Pāre pāre eyledi. Ammā girü maḥzūn ve ğamgīn³⁴⁹ 10. oldı. Eyitdi: “İlāhī! Bu kadar zamān zaḥmet ve meşakḳat çekdüm. Şimdi zāyi‘ oldı. Aña ḥazīnem.³⁵⁰” didi. Fermān-ı İlāhī 11. geldi-ki “İy Nūh! Bir nice bir gün balçıkdan zarflar eyledüñ: Kūze ve kāse ve ḥumdur. Hissi yok, idrāki 12. yok. Hareketi, ḳadd ü ḳāmeti, bedeni, ḥānmānı yok. Dōstlar-ile ‘alāḳası, peyvendi yok. Zenni ve fer- 13. zendi yok. Böyle iken anları yok eylemek hoş gelmez.³⁵¹ Bir ḳavmi ki || anlaruñ ḥamīrleri toprağını kendü ḳud- 14. retüm eliyle yoğurup kendü rūḥ-ı ḥaşşumdan anlara rūḥ virdüm.³⁵² Her birisi bāğ-ı emānīde kenār-ı cūy-bār-ı 15. zindegānīde serv-i būstān gibi ḳadd ü ḳāmet çeküp bu kadar yıllar envā‘-yı ni‘am ve eşnāf-ı cūd u kerem ile beslenmiş- 16. ler idi. Cemī‘ini senüñ du‘ānı sebebi ile helāk eyledüm. Benüm rahmetüm niçe oldı. Şimdi ‘izz ü celālūme yemīn 17. iderem ki min-ba‘d hiçbir ḳavmi tūfān ile ‘azāb itmeyem.³⁵³ Anlaruñ ‘amelleri cezāsını ḳıyāmet günine ḳoyam.” 18. didi. Bu ḥiṭābdan Nūh’uñ du‘āya peşimānlığı ziyāde oldı. Ḥātırına ğām ve endūh müstevlī oldı tā ölince 19. ol ğamda idi. Çün vefātı zamānı ḳarīb oldı, oğullarından Sām’ı getürdi, velī-‘ahd itdi. Tūfān olduğda 20. Sām tokşan yedi yaşında idi. Eşāḥḥ-ı rivāyātta Tūfān’dan soñra Ḥazret-i Nūh

³⁴⁶ M. azdurmege : S. ve A. azdurmağa

³⁴⁷ M. oldı : S. eyledi

³⁴⁸ S. anları : M. -

³⁴⁹ M. maḥzūn ve ğam-gīn : S. ğam-gīn ve maḥzūn

³⁵⁰ M. ḥazīnem : S. ḥuzendeyem

³⁵¹ Hissi yok, idrāki yok. Hareketi, ḳadd ü ḳāmeti, bedeni, ḥānmānı yok. Dostlar-ile ‘alāḳası, peyvendi yok. Zenni ve ferzendi yok. Böyle iken anları yok eylemek hoş gelmez. : S. Hissi yok, eli yok. Hareketi, ḳadd ü ḳāmeti, bedeni,cānı, ḥānmānı yok. Dostlar ile ‘alāḳası, peyvendi yok. Zenn ü ferzendi yok. Böyle iken anları yok eylemek saña hoş gelmez.

³⁵² S. virdüm : M. virem

³⁵³ M. itmeyem : S. eylemeyem

A39b

M29a

S35a

üç yüz elli yıl hayâtda 21. oldu. Bu takdîrce Sām³⁵⁴ dört yüz kırk yedi yaşında olur ki velî-
‘ahd oldu. Hâzret-i Nūḥ *‘aleyhi’s-selām* 22. Sām’a vaşıyyet idüp “İy Ferzend! Seni iki
nesneye lâzım idüp³⁵⁵ delâlet iderem ve ikiden daḥi nehy iderem.” didi. 23. “Ol-ki nehy
iderem el-‘iyazü billāḥ şirkdür ve daḥi Allāḥ ta‘ālānuñ kullarına kibrdür. Taḥkîk behişte
girmez. Şol kimesne 24. ki göñlinde mişkāl zerre Ḥaḫḫ’a şirki ve ḥalka kibri ola ol iki nesne
ki aña delâlet iderem. Kelime-i tayyibe-i 25. “*lā ilāhe illallāḥ*”dur. Bir bende ki bu kelimeyi
söyleye, tamām-ı semāvāt ṭabaḫalarını açarlar | tā Cenāb-ı Ḳuds’e irişüp³⁵⁶ 26. anda ārām ve
ḫarār ider. İy Sām! Eger bu kelimeyi terāzūnuñ bir keffesine koyup yedi ṭabaḫa-yı āsmān ve
yedi 27. ṭabaḫa-yı zemīni bir keffeye ḫosalar. Bu kelime mecmū‘ına rāciḥ gelür. Bir daḥi
vaşıyyet iderem ki kelime-i mübāreke 1. “*sübhāne’llāhi ve biḥamdihî*” ki ḥalāiḫuñ du‘āsıdur
ve anlaruñ rızḫ kilīdidür³⁵⁷, ḡaflet itmeye- 2. sin.” didi. Çün eceli irişdi, Melekü’l-mevt
‘aleyhi’s-selām ḫabz-ı rūḫa geldi. Nūḥ *‘aleyhi’s-selām* 3. seyr içün bir ṭaḡa çıkmışdı.
Melekü’l-mevt ol ṭaḡda mülākī oldı. Eceli irişdüğini 4. Nūḥ’a didi. “Nūḥ *‘aleyhi’s-selām* ol
ḫālūñ şu‘ûbetinden na‘ra urdı ki āvāzından şaḫrānuñ cānver 5. leri ḫāzır oldı.” eyitdi: “Yā
Melekü’l-mevt! Bir zamān mühlet vir ki evüme varup oğullaruma vedā‘ idem. 6. Eyitdi: “Ya
Nebīyyullāḥ! Baña destūr virmediler.” eyitdi: “Ya bu şaḫrāda benüm namāzumı kim ḫılır?”
didi. Melekü’l- 7. Mevt eyitdi: “İşte Cebrā’îl benümledür. Melāike-i muḫarrebîn bile
gelmişlerdür, namāzuñdan ötürü.” didi. 8. Ol ḫâlde Cebrā’îl’e *‘aleyhi’s-selām* Nūḥ’dan su’āl
eyledi-ki “*ya eṭvele’l-enbiyāi ‘umran!* 9. *keyfe vecedte’d-dünya? ḫale nūḫun: ke dārin lehū*
*bābāni * deḡaltü min ihdāḫümā ve ḫaractü || mine’l-uḫrā.*” Ya’nı 10. Cebrā’îl şordı-ki “Yā
Nūḥ! Dünyāyı nice gördüñ?” eyitdi: “İki ḫapulu bir ev ki bir ḫapusından 11. girdüm.
Birinden çıkdüm.” didi. Ol-demde cān-ı mübārekini ḫabz itdiler. Ferişteler yudılar.
Namāzını 12. ḫıldılar. Yedi āsmān ve yedi zemīn hiçbir kimesneye giryān³⁵⁸ olmadılar,
Nūḥ’uñ *‘aleyhi’s-selām* mergine³⁵⁹ aḡladuḫ- 13. ları ḫadar.

³⁵⁴ S.Sām : M. Ḥām

³⁵⁵ S. lâzım idüp : M. -

³⁵⁶ M. irişüp : S. irişür

³⁵⁷ S. rızḫ-ı kilīdidür : M. rızḫlar kiliddür

³⁵⁸ M. giryān : S.ḡiryān

³⁵⁹ M. mergine : S. merḡine

Göñül virme cihāna bī-vefādur
Vefāsuz nesneye uymak haṭādur

Hemān ağla özüñ çün yaşlar dök 14.
Koma dünyāyı itme kimseye yük

Elüñden geldügince eylik eyle
Getür eyledügin dükelü yük ile 15.

2.27. Nūḥ ‘aleyhi’s-selām Oğlu Ḥazret-i Sām-ı Şāhib-i Peygām Ahvālidür. 16.

Ḥazret-i Sām kibār-ı enbiyā-yı mürseldendür. Kemāl-i ‘aql ve işābet-i re’y ve keşret-i dāniş ve ferāset 17. ve tamām-ı | şalāhiyyet-i nefis, necābet-i zāt ile atasınıñ velī-‘ahdi ve ḥalīfesi oldu. Esrār-ı 18. nübüvvete maḥrem ve gavāmız-ı risālete hem-dem düşdi. Ḥazret-i Nūḥ ‘aleyhi’s-selām sāir evlādına, aña 19. mütāba‘at vaşiyyet itmişdi. Ma‘müre-i ‘ālem, vasaṭ-ı eḳālīm-i rub‘-ı meskūn aña maḥşuş idi. 20. Ḥazret-i ‘İzzet’den *celle ve ‘alā* istemişdi ki ekşer-i enbiyā ve evliyā ve ḥükemā ve selāṭin ve ümerā ve ṭavāif-i 21. şuleḥā ve sü‘edā kendü neslinden gelelerdi. Ehl-i Yemen ve Şām ve ‘Irāk ve Fars ve Kirmān ve Āzer- 22. bāycān ve Ḥorāsān ve Māverāü’n-nehr dükelü Sām evlādındandır. Māderi ‘Umūra binti Berāḥīl bin Meḥvāil 23. bin Uḥnūḥ’dur ki İdrīs’dür ‘aleyhi’s-selām. Evlādı on yedi dürlü dil söylediler. Birbirinüñ 24. luḡātını bilmezlerdi. Lācerem, her fırqası bir nāhiyede qarār eylediler. Her qavm bir zebāna maḥşuş oldu. 25. Sām muḥāfaẓat-ı nūr-ı Seyyidü’l-enām için ‘aleyhi’s-salāvatü ve’s-selām me’mūr idi. Tayş binti Şāvīl nām 26. bir ma‘şūme ki ḡāyet-i ḥüsn ü cemālde idi, nikāh ile aldı. Erfahşed bin Sām andan mütevellid oldu. 27. Erfahşed’ün ma‘nāsı mışbāḥ-ı muẓī dimekdür. Ya’nī rūşen-i çerāğ-ı Sām beş yüz yıl ‘ömr geçürüp 1. dār-ı bekāya rıḥlet eyledi. Erfahşed, Mercāne³⁶⁰ nām zen-i pāk-dāmāna nikāh itdi. Nūr-ı pāk- i Ḥwāce-i levlāk 2. *şalavātu’llāh ‘aleyhi ve selāmühü* Mercāne müntakıl oldu. Andan ‘Ābir ki

M29b

³⁶⁰ M. ve S. Mercāne : A. Cürçāne جُرْجَانَه

Hüd peygamberdür ‘*aleyhi’s-selām* vücuda 3. geldi. Ol nūr-ı be-sürür Hüd Nebî’ye müntakıl oldu.

2.28. Nebî-yi Mes‘ūd ve Peygamber, ‘Ākıbet-i Maḥmūd, Rasūl-i Ma‘būd olan Hüd 4.

Aḥvālīdūr.³⁶¹

Çün Hüd Nebî vücuda geldi, her mekândan nidâ işidildi-ki “Alnuḥda tābān olan nūr-ı Muḥammed Muştāfā- 5. dur *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* ki aşnāmı kesr idüp küffārı qatl itse || gerek.” Hāḫ *sübḥānehü ve ta‘ālā* Hüd’ı 6. ‘Ād kavmine gönderdi. ‘Ād, ‘Arab’da ṭavīlū’l-kāme, zaḥīmū’l-cüşse, ‘arīzü’l-beden, şedīdū’l-batş, keşīrū’l-kuvvat 7. idiler. Uzun boylusu yüz yigirmi gez, kışsa boylusu seksen gez idi. Bir rivāyetde ba‘zısının 8. qaddi dört yüz gez idi ve üç yüz idi ve iki yüz idi. Kūtāhı yüz gez idi. Kuvvetleri bir mertebede 9. idi ki ayaklarını taşā ururlardı, ayakları dizlerine varınca taşā batardı. Taşdan kendü boylarınca 10. direkler idüp ol direkler üstine refī‘ü’l-bünyān köşkler binā iderlerdi. Bir kimesneyi qahr itmek isteseler ol 11. köşklerden aşāğa atarlardı. | Şaddā ve Şamūd ve’l-Behā³⁶² adlu üç putları vardı. ‘Arablar idi. ‘Arab dilince 12. söylerler-idi.³⁶³ İsmā‘īl Peygamber evlādı ‘Arab dilini ol kavmden³⁶⁴ öğrenürlerdi. ‘Ād kabīleleri, ‘Ād bin 13. ‘Avş³⁶⁵ bin İrem bin Sām bin Nūḥ oğullarıydı. Cemī‘si şanem-perest idiler. Fısk u fesādları ḥadden ziyāde 14. oldu. Hāḫ ta‘ālā Hüd Peygamber’i anlara gönderdi. Elli yıl anları ḍalāletden ṭarīḫ-i hidāyete delālet eyledi. 15. Ol cemā‘at kuvvet ve şevketlerine i‘timād idüp Hüd’uñ va‘z ve naşīḥatine iltifāt itmediler ve şerī‘atini 16. qabūl kılmadılar. Az kimesne İmān getürdi. Anlar daḥi küffāruñ zararından İmānların āşikār idemezlerdi. 17. Eşrāf-ı kavminden Merşed bin Sa‘d bin ‘Ufeyr¹³⁹ dirler idi, andan gayrı kimesne İmān getürmedi. Hüd Nebî 18. ‘*aleyhi’s-selām*

³⁶¹ M. aḥvālīdūr : S. aḥvālīdūr

³⁶² M. صَدَى و صَمْدُالْبَهَا صَدَى Şaddā ve Şamūd ve’l-Behā : S. صَمْدُالْبَهَا صَدَى Şudā, ve Şamūdu’l-Behā : A. صَدَى و صَمْدُ. Ayrıca, bu üç putun ismi Asım Köksal’ın Peygamberler tarihi’nde “Şadda, Samud ve Henna”; İsmail Yiğit’in Peygamberler Tarihi’nde bu put “Darrā, Damur ve Heba”; Doç. Dr. Muhammed Yelten’in hazırladığı Şirvanlı Mahmud Tarihi İbn Kesir Tercümesinde Şadā, Şamūd ve Herā” (صَدَا , صَمُودُ, هَرَا); Sadda, Samud ve el-Heba (Erdim, Sinan: s.) olarak veriliyor.

³⁶³ M. ve S. S. vardı. ‘Arablar ıdı. ‘Arab dilince söylerler-idi : A. var ıdı. Aña taparlardı. ‘Arablar ıdı. Velikin ‘İmrān dilince söylerler idi.

³⁶⁴ M. ve A. ol kavmden : S.

³⁶⁵ S. ‘Avş : M. ve A. ‘Avḍ

risālet emrinde mübālağa-yı tamām itdi. Ol kavm-i merdūd, ĩzā ve katl kâşd itdiler. Hūd ‘aleyhi’s- 19. selām el kaldurup Vāhibü’l-‘aṭāyā’dan ehl-i ĩmānuñ selāmetini erbāb-ı küfrüñ ĩzlān ve mezelletini isteyüp 20. du‘ā eyledi. Cenāb-ı ‘İzzet’de maḵbūl olup āsmāndan feyz-i bārān münḵātı‘ oldı. Çeşmeler ve kuyular ḵurudı. 21. Ol kavmüñ büstānları ve ḥavzları ve bāğçeleri gitdi, zāyi‘ oldı. Mi‘delerinde āteş-i cū‘ ḵaynadı. 22. Yedi yıl muṭṭaşıl ḵaḥt oldı. Hūd ‘aleyhi’s-selām her çend ki kemāl-i şefḵat-i nübüvvetinden naşīḥat buyurdı-ki “Ḥudāy 23. ta‘ālāya ĩmān getürüñ tā bu belādan necāt bulasız.” didi, çāre olmadı. ĩmān getürmediler. Şiddet-i ḵaḥtdan 24. ‘āciz olup bir ṭāifeyi bārān içün Mekke-i mu‘aẓẓamaya gönderdiler. Evvelki zamānda her ṭāife-i mü’mīn 25. ve kāfir, muvāhhid ve mülḥid bir belāya mübtelā olsalar Ḥarem-i muḥtereme teveccüh iderlerdi. Ka‘be-i muṭahhara yirinde 26. ol vāḵt bir ḵızıl depe vardı. Anda varurlar idi ve du‘ā iderler, ḵabūl olurdu. Mekke’de ol zamānda 27. ‘Amālīḵa var idi. ‘İmlāḵu ya ‘Amlīḵ bin ‘Ād bin ‘Avṣ³⁶⁶ bin ĩrem bin Sām bin Nūḥ oğulları idi. Re’islerine 1. Mu‘āviye bin Bekr³⁶⁷ dirler idi. || ‘Ādīler, Ḵayl bin ‘Īr ve Luḵaym bin Hezzāl bin Hūzeyl ve ‘Uteyl bin Şadd bin ‘Ād el-Ekber 2. ve Merşed bin Sa‘d bin ‘Ufeyr¹⁴⁰ ki müselmān | idi velī ĩmānını pinḥān ṭutardı ve Celheme bin el-Cübeyrī nām beş neferi 3. her biri ile yetmiş kimesne idiler. İstışḵā içün Mekke’de Mu‘āviye evine geldiler. Mu‘āviye bunlar içün ta‘ām ve 4. şerāb ihzār itdi. İki muḡanniye cāriyeler gönderdi. ‘Ādīler ḵaḥt miḥnetinden rāḥat ve tena‘uma irişdiler. 5. Ehl-i ‘Ād’uñ zahmetlerin ve du‘āların ferāmuş itdiler. Bir ay muṭṭaşıl Mu‘āviye evinde ‘İş ü ṭaraba meşḡul 6. oldılar. Şāḥib-i ḥāne nāḡāḥ buḥl ve ḥasede³⁶⁸ ḥaml ideler diyü ṭınmadı. Āḥirü’l-emr bir ḵıṭ‘a yazup bunlara virdi 7. ve ol muḡanniyelere öğretti-ki oḵuyalar. Maẓmūnı bu idi ki Ḵayl ve yoldaşları bilürler ki ne maşlahata 8. gelmişlerdür. “Bārān ṭalebinde sa‘y ve iḵdām gerekdür.” didi. Anlar daḥi muṭṭalī‘ olup eglendiklerin didi. Biri birine³⁶⁹ 9. ser-zenişler itdiler. Ḵurbān gibi sāir istışḵā şerāiṭi ne ise yirine getürüp maḵāmlarına mūrāca‘at itdiler. 10. Merşed bin Sa‘d ki ĩmānını

M30a/ S36a

A41a

³⁶⁶ M. ‘Avṣ : S. ve A. ‘Avz

³⁶⁷ S. Mu‘āviye bin Bekir: M. بکدر : A. بکدر معاويه بن

³⁶⁸ M. ve A. ḥasede : S. ḥissetine

³⁶⁹ M. ve A. eglendiklerin didi. Biri birine : S. eglendiklerinden biri birine

pinhân tutardı, bunlara eyitdi: “Tâ peygâmberrüñüze³⁷⁰ İmân getürmeyince Hâk ta‘âlâ size bārân 11. virmez.” didi.³⁷¹ Aña müte‘allik beytler okudu. Bildiler ki Merşed müselmândur. Andan ayrıldılar. Du‘āya meşğûl oldılar. Qurbânlar 12. itdiler. Qayl taleb itdükleri bārân³⁷² içün du‘ā itdi. Eyitdi: “*yâ ilahenâ! in kâne hûd* 13. *allâhümme eşki ‘âden mâ künte teskîhi şâdikan feskinâ fe‘innâ kad helekne*”³⁷³ didi. Fî‘l-hâl, üç kıt‘a bulud hevâda³⁷⁴ zâhir oldı: Biri 14. aq, biri kızıl, biri siyâh. Bir âvâz işitdiler ki “Yâ Qayl! Senüñ-içün bulutlardan birin ihtiyâr it.” 15. Qayl eyitdi: “Siyâh buludı³⁷⁵ ihtiyâr itdüm. Ol şuludur.” didi. Hâzret-i Mürsilü’r-riyâh *celle celâlüh*, ol ebr-i siyâhı 16. ki Qayl ihtiyâr eyledi, Ahkâf cānibine ki ‘Âdilerün menzil ve tavâf idecek yirleri idi. İrsâl 17. itdi. Qayl ve aña t̄abî‘ olanlar ol buludı³⁷⁶ gördiler ki gelür; şâd oldılar. Biri birine beşâret eylediler. “Âmānî 18. büstānları, zindegānî çemenleri ser-sebz ve hurrem olur.” didiler. Ol, bād-ı ‘akīm idi-ki dördinci zemīn-
A41b de 19. yetmiş biñ demürden zimām urılup³⁷⁷ her zimāmı yetmiş biñ | ferişte tutardı. Fermān-ı İlāhî irişdi ki ol bāddan 20. bir miqdārını kavm-i ‘Âd’a göndereler.³⁷⁸ “Hudāvendā! Ne miqdār.” didiler. Fermān geldi-ki “Bir şığıruñ burnı delügi miqdārı.” Ferişte- 21. ler nāleler³⁷⁹ eylediler. Eyitdiler: “Hudāvendā! Raḥm eyle. Eger ol deñlü bād çıkarsa dükeli rüy-
S36b ı zemīnde olan tağları kıldurur.” 22. || didiler. Buyurıldı-ki “Bir engüşterî ḥalkası deñlü” Ferişteler ol miqdār bādı bu cihāna gönderdiler. Şarşar zâhir oldı. 23. Yedi gün yedi gice mütābaāten yağdı.³⁸⁰ Evvel kimesne ki bād-ı ‘azābı niqāb-ı şehābda gördi, Mehdedd³⁸¹ adlu bir ḥātūn 24. idi. Gördigi gibi na‘ra urup bî-hüş oldı. Şordılar ki “Ne olduñ?” eyitdi: “Bir

³⁷⁰ S. peygâmberrüñüze: M. peygamberiñüze : A. peygamberleriñüze

³⁷¹ M. ve A.didi : S. diyüp

³⁷² A. Qayl taleb itdükleri bārân : M. ve S.Qayl eyledükleri bārân

³⁷³ Ey Rabb'imiz! Hûd'un (a.s) "Allah'ım Âd'a su ver, Sen'den başka onlara su verecek yoktur." (dediği gibi dileniyoruz:) Bize de su ver. Zira biz de (susuzluktan) helâk olduk.

³⁷⁴ S. bulud hevâda a: M. bulut hevedan : A. bulut hevâda

³⁷⁵ S. ve A. buludı : M. bulutı

³⁷⁶ S. ve A. buludı: M. bulutı

³⁷⁷ A. zimāmı olup : M. zimām olup : S. zimām urılup

³⁷⁸ S. göndereler : M. göndere

³⁷⁹ S. ve A. nāleler : M. -

³⁸⁰ M. ve S. yağdı : A. esdi

³⁸¹ M ve S. مهَّدَد : A. Mehded مَهْدَد ; (ERDİM, S. s.)’de Mehded (Fehded) şeklinde geçiyor.

M30b

A42a

bād gördüm³⁸² ki 25. âteş zebānīleri içinde âdem şüretlerinde kavī-nihād merdānlar bād-ı ‘azābı çeküp bizüm tarafımıza getü- 26. rürler, taḥammüle ṭākatüm olmadı.” didi. Hūd ‘aleyhi’s-selām ol ebr-i muzlîmi gördi. Bildi-ki muḥaddeme-i ‘azābdur. 27. Fermān-ı İlāhî irişdi ki “Ḳavmüñ arasından çık. Kendüñe tâbî‘ olanlar ile taşra git. Hūd ‘aleyhi’s-selām 1. kendüye tâbî‘ olan dört biñ kimesne ile ‘Ayn-yeli‘a gıtdiler. Hūd ‘aleyhi’s-selām kendü ile kavmine 2. dāire şeklinde bir ḥaṭ çekdi. Eyitdi: “Baña tâbî‘ olanlardan hiçbirisi bu ḥaṭdan taşra olmasun.” didi. 3. Ol dāire, rüy-ı zemīnde bir ḥalka-i ḥaṣīn oldu. Ol Peygāmber-i emīnün meyāmin-i mübārek-i berekātında sebeb-i emn 4. ü emān vāqî‘ oldu. ‘Ādīler ‘avratların, mālların cem‘ idüp kaçmağa ‘azīmet itdiler. Ḥaḳ ta‘ālā yılanları, 5. ‘aḳrebleri yollarına getürüp mānî‘ oldu.³⁸³ Kaçmağa imkān ḳalmadı. Kendülerini müstedīr şeklinde cem‘ 6. oldılar. Ellerini berk tutup dāmenlerini muḥkem bağlayup şaf düzdiler. “Hūd’uñ bādı bize ne eylese gerekdür.” didiler. 7. Ol şarşar-ı ‘azīm evvel oğlançıkların, ‘avratların, devābb ve mevāşīlerin ḳapup hevāya ḳıḳardı. Tamām-ı şiddet 8. ile zemīne urdı. Pāre pāre eyledi. Serāylarını köşklerini yiryüzinden ḳopardı. Hevāda biri birine urdı. 9. Ğubār eyledi. Başları üzerine dökdi. ‘Ādīler bu vāqî‘a-yı hāileyi müşāhede itdiler. Ḥānelerine 10. girüp penāh idindiler. Ba‘zılarının divārlar üzerlerine | yıkılıp helāk itdiler. Ba‘zılarını evlerinden çeküp 11. taşra ḳıḳarup hevāya virdi. Ğāyet-i şu‘ūbetden tenlerinde derileri soyılıp tamarları kırılırdı. Hevāda 12. biri birine ṭoḳınup başları aşığa zemīne ururdu. Köşklerini serāylarını başları üzerine yıḳardı. 13. Ba‘zıları kendüleri alçaḳ yirlere pinhān eylemişdi. Şıḡındukları yirlerden³⁸⁴ çeküp ḳıḳarup hevāya ḳaldurup 14. yire urup helāk iderdi. Re’islerinden Ḥalcān bin Sa’d dirlerdi, miknet ü ḳuvvetde uluları idi. Ḳavmi bir 15. maḡāraya penāh itmişler; kendüleri ipler ve kemendler ile muḥkem bağladılar.³⁸⁵ Beşinci gün idi. Anlara ḳendān āfet iriş- 16. medi Ol-gün Hūd ‘aleyhi’s-selām yanlarına vardı, eyitdi: “Gördüñ-mi, Ḥaḳ ta‘ālā

³⁸² S. ve A. gördüm : M. görürem

³⁸³ M. Ḥaḳ ta‘ālā yılanları, ‘aḳrebleri yollarına getürüp mānî‘ oldu : S. Ḥaḳ ta‘ālā yılanlar ve ‘aḳrebleri yollarına getürüp mānî‘ oldılar.

³⁸⁴ S. Ba‘zıları kendüleri alçaḳ yirlere pinhān eylemişdi. Şıḡındukları yirlerden : M. Ba‘zılar kendüleri alçaḳ yirlere pinhān itmişdi. Şıḡındukları yirden

³⁸⁵ M. Ḳavmi bir maḡāraya penāh itmişler; kendüleri ipler, kemendler ile muḥkem bağladılar : S.Ḳavmi ile bir maḡāraya pinhān itmişler; kendüleri ipler ve kemendler ile muḥkem bağladılar : A.Ḳavmi anı bir maḡārada pinhān itmişlerdi ve kendülerni kendüler ile ve ‘azīm ipler ile bir birlerine bağlamışlardı.

S37a

‘Ādīlere ne eyledi? || Eger 17. Īmān getürürseñ bu ‘uḫūbetden mecāl ve necāt bulursın.” didi. Sözüni ḳabūl itmedi. Altıncı gün, ṣabāh ol maḡāra- 18. ya bād girdi. Anları bir bir çeküp çıkarup helāk eyledi. Hemān Ḥalcān ḳaldı. Yedinci gün oldu. Hūd, Ḥalcān’a 19. geldi, eyitdi: “İy Ḥalcān! Gördüñ ki aşḫābuña ne oldu? Tевbe eyle, Ḥudāy³⁸⁶ ta‘ālāya dön tā necāt bulasın.” 20. didi. Ḥalcān eyitdi: “Eger Īmān getürürsem, Ḥudāy ta‘ālā bañā ne virür?” eyitdi: “Behişt ‘aṭā ider.” eyitdi: “Bu deñ- 21. lü ‘Ādīler ki vefāt itdiler, bunlardan soñra ḥāl ne olur?” Eyitdi: “Bunlar ki bāḳī ḳaldılar, eger senüñle 22. Īmāna muvāfaḳat iderlerse az zamānda her birinden yüz ferzend vücuda gelüp girü ḳavmüñüz çoḡalur.” 23. didi, eyitdi: İy Hūd! Bulutuñ içinde develer gibi kimesneler görürem.³⁸⁷ Anlar kimlerdür?” Hūd buyurdi-ki 24. “Ol ebre müvekkel olan meleklerdür.” eyitdi: “Eger Īmān getürürsem Ḥudāy ta‘ālā anları benüm ḳavmüm içün ḳışāṣ 25. ider mi?” Hūd eyitdi: “Vāy saña ki bir pād-ṣāhı gördüñ-mi ki³⁸⁸ düşmeni helāki içün getürdüğü kendü 26. leşkerini helāk ider mi?” Ḥalcān Īmāna raḡbet itmedi. Hūd andan me’yūs oldu. Ol ḥōd kendü- 27. yi maḡārada muḥkem bağlamışdı. Bād maḡāraya girüp anı ḳaldurdi, yire ḳaldı. Helāk eyledi. 1. Ol günde ḳavm-i ‘Ād’den bir müte-neffis zinde ḳalmadı. Meger anlar ki du‘ā içün Mekke’ye varmışlardı, Mu‘āviye 2. | evinde oturmuşlardı. Nāḡāh deveye biner bir ādemī³⁸⁹ irāḳdan peydā oldu, ta‘cīl ile gelür. Anlarıñ helākinden 3. üç gice geçmişdi. Gice mehtāb idi. Ol ādem geldi. Du‘ā-gūylar meskenlerin, evlerin şordılar. 4. Eyitdi: “Ben ümmet-i Hūd’am. Diyār-ı ‘Ād’den gelür, vilāyet-i Mıṣır’a giderem.”³⁹⁰ didi. ‘Ādīlerden olanlar 5. ḳavimlerini şordılar. Eyitdi: “Anlarıñ zindeḡāñı ḥırmenleri bāda gitdi. Müteferriḳ ve mütelāṣī oldu.” didiler. 6. Hūd’dan ve ḳavminden şordılar: “Anlar selāmet ile deryā kenārına vardılar.” didi. Ḳayl ve anuñ ḳavmi bu sözden 7. bisyār melūl oldılar. Dōstlarıñ helāki ḥaberlerin, düşmenleriñ beḳāsın işitdiler. Eyitdiler: “İy Perverd- 8. ḡār! Ol şerbetden ki yārānumuza virdüñ, bize daḥi naṣīb eyle

M31a

A42b

³⁸⁶ M. Ḥudāy : S. Ḥaḳḳ

³⁸⁷ M. “...vücuda gelüp girü ḳavmiñüz çoḡalur.” didi. Eyitdi: İy Hūd! Bulutuñ içinde devler gibi kimesneler görürem : S. “...vücuda gelür girü ḳavmiñüz çoḡalur.” didi. Eyitdi: İy Hūd! Buluduñ içinde develer gibi kimesneler gördüm : A. “...vücuda gelür. Yine ḳavmüñ çoḡalur.” didi. Yā Hūd! Bu bulutlarıñ içinde develer gibi kimesneler gördüm.

³⁸⁸ M. ki : S. kim

³⁸⁹ S. ve A. ādemī : M. ādem

³⁹⁰ S. Diyār-ı ‘Ād’den gelür, vilāyet-i Mıṣır’a giderem : M. Diyār-ı ‘Ād’den gelürem. Vilāyet-i Mıṣır’a giderem

S37b

A43a

M31b

didiler.” Hâk ta‘âlâ emr eyledi. Anlara daîi 9. aşhâbına olanı eyledi. Loḡmân bin ‘Âd ki müstesḡîlerden idi. Ol ḡavmüñ ‘akabince Mekke’ye gelmişdi. Ammâ 10. du‘â zamânında anlardan iftirâḡ itmişdi. Hâk ta‘âlâdan yedi kerkes ‘ömrini diledi. Aña şâhibü’n-nûr³⁹¹ didiler. 11. Hâk te‘âlâ du‘âsını ḡabûl itdi. Loḡmân yedi kerkes ki ihtiyâr itdi, her birine seksen yıl ‘ömrü var idi 12. tâ³⁹² yedinci kerkes nice ki Lübed ad ḡomışlardı, Lübedanlaruñ zebânında || dehre dirlerdi, münḡazî oldı.³⁹³ Bir gün 13. ki kerkesler ḡulle-i kühdan pervâz itdiler. Loḡmân kendü kerkesini ortalarında görmedi. Bu sebebdan müteferriḡu’l- 14. ḡâl oldı. Ol ḡaḡa kerkesini aramaḡa gitdi. Kendüde za‘f müşâhede eyledi. Gördi-ki Lübed düşmüş, 15. kendüye ḡaḡırdı. Pervâz itmeḡe ḡâdir olmadı. Hemân ol yirde rûḡını ḡabz-ı ervâḡa teslîm itdi. Merḡed bin 16. Sa‘d ki mü’mîn idi, ‘Âdîler ile gelmiş idi, ehl-i ‘inâduñ helâkine vâḡıf oldı. ḡazret-i Hüd ‘aleyhi’s-selâm 17. ḡizmetine gelüp ‘ömrünü anuñ ḡidme-
tinde tamâm eyledi. ḡavm-i ‘Âd, ḡazab-ı İlâḡî ile maḡḡûr³⁹⁴ olıcaḡ Hüd ‘aleyhi’s-| selâm 18. şuleḡasıyla sâlim ve ḡânim nâhiye-i ḡaḡramevt’e varup ‘imâret ve menâzil tertîb idüp mütevaḡḡın oldılar. 19. Mübârek ‘ömrleri dört yüz altmış dört sâle irişdi. Dâ‘î-yi ḡuld’e “lebbeyk” idüp riyâz-ı cennete teveccûḡ 20. eyledi. ḡazret-i ‘Alî’den rivâyet olunur ki ḡaḡramevt ḡaḡı’nda bir maḡâra vardur. Ol maḡâra- 21. da bir ‘âlî-günbed olup ö-ñinde mermerden bir taḡt düzilmişdür. Hüd Peyḡamber’uñ cesed-i mübâreki 22. ol taḡt üzerinde³⁹⁵ ḡonılmışdur. Altun ile bir levḡ yazılmışdur. Ol levḡde “*bismillâhi’l-‘aliyyi’l-‘alâ* 23. *ene ḡudun en-nebiyyü’r-rasûlü rabbi’l-arz ve’s-semâ ile’l-mele’i min âdin fede’avtühüm* 24. *ile’l-îmâni ve ḡali’l-eşnâmi ve’l-evḡânî fe’aḡavnî fe’ehlekehumû’r-rîḡu’l-‘aḡîmu fe’aḡbaḡû* 25. *ke’r-ramîmî*”¹⁴¹ Ammâ Şüfyân-ı Sevrî rivâyetinde ‘Âd ḡavmü helâkinden soñra Mekke-i mu‘azzamaya gelüp 26. ḡabr-i mübâreki ḡoḡsan sekiz peyḡamber ile ki ḡazret-i Şu‘ayb ve Şâliḡ ‘aleyḡüme’s-selâm anlar iledür. 27. Rûkn ile maḡâm-ı zemzem arasında medfûnlardur. Rivâyet-i Vehb budur ki Hüd Nebî menâsik-i ḡacc’ı 1. edâ itdi. Melekü’l-mevt ‘aleyhi’s-selâm âdemî şüretinde yanına geldi. Elinde behişḡ ḡullelerinden bir ḡulle. Hüd 2. şordı-ki

³⁹¹ M. Şâhibü’n-nûr : S.Şâhibü’ş-sevr

³⁹² S. tâ : M. yâ

³⁹³ M. anlaruñ zebânında dehre dirlerdi, münḡazî oldı : S. anlar lisânında dehre dirlerdi, münâḡḡaş oldı

³⁹⁴ S. maḡḡûr : M. ve A. meşḡûr

³⁹⁵ M. ve A. üzerinde : S. üzere

“Ne zībā hulle ancak!” Melekü’l-mevt eyitdi: “İsterseñ al gey.” didi. Melekü’l-mevt virdi. 3. Hulleyi Hūd geydi.³⁹⁶ Melekü’l-mevt eyitdi: “Yā Hūd! Hiç haberüñ var mı, ben Melekü’l-mevt’em, bu hulle senüñ kefenüñdür, 4. kabz-ı rûha geldüm?” didi. Hūd’uñ a’zāsı ditredi. Eyitdi: “Bir pāre emān vir. Evüme varayım. Oğullaruma 5. vedā’ ideyim.” didi. “Destür yokdur.” diyüp rûhını kabz eyledi. Cebra’îl ile melâike-i muḳarrebîn 6. hāzır idiler. Namāzın kılop Şafā’yla Merve arasında defn itdiler.

2.29. Nūr-ı bā-Sürür-ı Muḥammedī ‘aleyhi’ş-ṣalāvatü ve’s-selām 7. Hūd’dan Evlādına İntikāl İtdügidür.

Hūd ‘aleyhi’s-selām ki ‘İmrānice ismi ‘Ābir’dür. Ma’nāsı kāsım dimekdür. Mu’îşā-nām Hātūn’a 8. nikāh itmişdi. Andan Sālih³⁹⁷ vücūda geldi. Ma’nāsı rasūl ve vekīl dimekdür. Nūr-ı bā- sürür-ı | Muḥammedī || *salavātu’l 9. lah ‘aleyhi ve selāmühü* aña müntakıl oldı. Andan Fālig’a intikāl itdi. Ma’nāsı kāsım dimekdür. Qardaşları arasında 10. arz kısmet itmişdi. Anası Ġazve binti Şafūn Ġuveylem bin Sām bin Nūh’dur. Fālig’dan Üşrū’a 11. intikāl itdi. Üşrū’ daḥi dimişlerdür. Ba’zı rivāyetde Sārī’ daḥi dimişler. ‘Arabī’de Sārī’a, 12. ‘İbrāñice³⁹⁸ Üşrū’ dirler-imiş. Anuñ-çün Sārī’ dimişler, hemîşe evkātını ḥayrāta şarf idüp 13. t̤a’at ve ‘ibādetde imiş. Anuñ anası ‘Urve binti Gevşel bin Ġuveylem bin Sām bin Nūh’dur. Üşrū’dan 14. Argū’ya intikāl eyledi. Anuñ daḥi ma’nāsı kāsım dimekdür. Andan Nāḥūr’a³⁹⁹ intikāl itdi. Hā-yı mu’ceme ile Nāḥūr 15. daḥi dimişler. Rūz dimekdür. Anuñ anası Temlike binti Merāḥīl⁴⁰⁰ bin Ġuveylem bin Sām bin Nūh’dur. Nāḥūr Süknā 16. binti Selmā bin Cūlyā nām (ḥatun) aldı. Andan Tāreḥ vücūda geldi. Nūr-ı Seyyid-i ‘ālem ‘aleyhi’ş-ṣalāvatü ve’s-selām 17. Nāḥūr’dan Tāreḥ’e intikāl itdi. Tāreḥ kavlı-i cumhūr üzre⁴⁰¹ Ādenī binti Nemr nām

A43b/S38a

³⁹⁶ S. Hulleyi Hūd geydi b: M. Bir hulle Hūd geydi

³⁹⁷ M. Hūd ‘aleyhi’s-selām ki ‘İmrānice ismi ‘Āmir’dür. Ma’nāsı kāsım dimekdür. Mu’îşā-nām Hātūn’a nikāh itmişdi. Andan Şālih : S.Hūd ‘aleyhi’s-selām ki ‘İbrāñice ismi ‘Ābir’dür. Ma’nāsı kāsım dimekdür. Nikāh itmişdi. Andan Şālih : A. ‘İmrān dilince ismi Ābir’dür. Mu’îşā nām ḥātūnı nikāh itmişdi. Andan Şālih

³⁹⁸ S. ‘İbrāñice : M. ‘İmrāñice

³⁹⁹ M. ve A. Nāḥūr’a : S. Nāḥūd’a

⁴⁰⁰ S. Merāḥīl : M. Rāḥīl

⁴⁰¹ S. üzre : M. üzredür

hâtûndan 18. Hâzret-i İbrâhîm ‘aleyhi’s-salâvatü ve’s-selâm vücûda geldi. İbrâhîm’ün ma’nâsı âb-ı Râhîm’dür. Ya’ni 19. şefkâtlü ata dimekdür.

2.30. Hâzret-i İbrâhîm-i Halîl ahvâlidür şalavâtullâh ‘alâ nebiyyinâ ve 20. aleyh

İttifâk-ı müverrihân ile ol Hâzret’ün vilâdeti Nemrûd bin Ken‘ân bin Sencârîb 21. bin Gûş bin ‘Âd bin ‘Avş bin İrem bin Sâam bin Nûh⁴⁰² zamânında idi. Nemrûd dört pâd-şahuñ 22. birisi idi. Rub‘-ı meskûna hüküm iderlerdi. İki mü’min, iki kâfir. Anlar ki mü’minlerdür, biri 23. zû’l-Karneyn, biri Hâzret-i Süleymân ‘aleyhi’s-selâm. Anlar ki kâfirlerdür, biri Nemrûd biri 24. Buhtu’n-naşr’dur. Vaktâ ki Nemrûd mesned-i saltanatında mütemekkin oldu. Günden güne devleti râyât-ı rif‘atde 25. ve ‘âzametde oldu. ‘Adâlet ve nışfet tarîklerini re‘âyâyâ meslûk tutdı. Tâ şevke dek ki şeytân-ı la‘în yol 26. buldı. Tekebbür ve tahayyüre başladı. Fâsid hayâlâta düşdü. Ol bî-idrâkûn dimâğ-ı nâ-pâkine rütbe-i 27. saltanattan tecâ vüz itdürüp evc-i kibriyâ-yı ulûhiyyete ta‘arruza kâşd itdürdi. Hudâlık da‘vâsın 1. eyledi. Zâmîr-i nâ-mübâreke bu ma’nâ lâyiğ oldu ki mecmû‘ halâikı kendüye tapdurup ‘ibâdet itdüre. Kendü 2. şüretinde putlar düzdüre. Akhtar ve eknâf-ı ‘âlemde olan ma‘bedlere, şavma‘alara göndürüp emr eyledi-ki 3. aña ‘ibâdet eyleyeler. Tevhîd ve Hudâ-şinâslik dînini tağyîr eyledi. Ol mertebe irişdi ki tamâm-ı rüy-ı 4. zemîn halâikı Nemrûd’a ‘ibâdete meşgûl oldılar. Bir gün bu eşnâda bir cem‘iyyet oldu. A‘yân-ı memleketi |-|| ve 5. erkân-ı saltanatı cümle hâzır idi. Kâhinleri, müneccimleri bir maşlahat içün getürmişdi. Ol cem‘iyyete sebep bu idi ki 6. Nemrûd vakı‘asında gördi ki âsmândan bir yıldız toğup şol mertebede münevver ki “Ay ve Güneş nûrı anuñ 7. yanında mahv olur. Bu düşden ziyâde korkup müneccimleri cem‘ eyledi. Ol tâifenüñ kâmilleri ve mâhirleri 8. bu düşüñ ta‘bîrinde ittifâk ile Nemrûd’a didiler ki “Memleketünde tamâm tağayyür olur. Bir kimesne toğsa gerekdür, 9. bu yıl vücûda gelür. Âhîrû’l-emr, tâze dîn ve mücedded şerî‘at peydâ ider. Refî‘ü’s-şân, ‘azîmü’s-sultândur. Halkı, 10. ol dîne da‘vet ider, ‘ibâdet-i aşnâmdan men‘ ider. Senüñ saltânâtüñ esâsı anuñ mağdemi ile kıpar. Hükûmet bünyâdı 11.

M32a

A44a/S38b

⁴⁰² M. Nemrûd bin Ken‘ân bin Senhârîb bin Gûş bin ‘Âd bin ‘Avş bin İrem bin Sâam bin Nûh : S. Nemrûd bin Ken‘ân bin Sencârîb Kereş (كرش) bin ‘Âd bin ‘Avş bin İrem bin Sâam bin Nûh : A. Nemrûd bin Ken‘ân bin Sencârîb bin Gûş bin ‘Âd bin ‘Avş bin İrem bin Sâam bin Nûh

senüñ hândānuñdan āhire intikāl idüp gider.” didiler. Hüleyd bin ‘Āş dirlerdi kâhinlerüñ re’isi idi. 12. Bu bâbda ziyāde mübālağalar idüp “Bu mühimmi kable’l-vaqt⁴⁰³ görmek vâcibdür.” didi. Nemrūd eyitdi: “Bu emrūñ 13. tedāriki oldur ki memleketde âdemler koyalum. Âdemleri ‘avratları ile muşāḥabetden men’ itsünler. Hem⁴⁰⁴ 14. ‘avratlar toğurduklarında erkekleri öldürüp dişileri kosunlar.” didi. Erkân-ı devleti bu re’yi 15. kâbül idüp istihsânlar itdiler. Her⁴⁰⁵ on âdeme bir müvekkel qodılar tā ‘avratlar-ile ihtilâf itmeyeler. 16. Āzer ki İbrāhīm’üñ atası idi, Nemrūd’uñ h^wāşşından idi. Ġāyet-i i’timādından aña müvekkel qomadılar. Hāmile 17. ‘avratları bilmek içün cemā‘at-i nisādan kimesneler ta’yīn itdi. Hātūnlardan oğlan toğduğı gibi 18. katl iderlerdi. Rivāyet olunur ki ol mel’ün, ol sâlde yüz biñ tıfl helāk itdürdi. Şol zamān 19. geldi-ki ol nuṭfe-i ṭāhire raḥme düşe, kâhinler ve münecimler girü dergāh-ı Nemrūd-ı merdūda gelüp eyitdiler ki⁴⁰⁶ 20. bu qazıyye taḥkīke irişdi ki ol ferzend-i ercümend falān gicede raḥme düşürdiler.⁴⁰⁷ Nemrūd-ı pelīd 21. emr eyledi-ki “Ol günde mecmū‘ erenleri ‘avratlarından ayırıp şehrden taşra çıkaralar. Şehrüñ bir kapusını 22. Āzer’e ısmarladılar. Nemrūd h^wāşşı ile taşraya ‘azīmet itdi.⁴⁰⁸ Ol gice ‘avratlar seyr iderek evlerinden taşra 23. çıqdılar.⁴⁰⁹ Her tarafa ṭavāf itdiler. İttifāk, İbrāhīm Peyğāmbere’üñ anası daḥi bile seyre çıkmışdı. Yolu ol | kapuya 24. uğradı-ki Āzer’i anda hıfz içün⁴¹⁰ qomışlardı. Āzer’üñ nazarı ol ‘arūs-ı ḥuceste-manzara rāst geldi. Ol 25. ḥalīle-i celīle ile ḥalvet itdi. Münhiyān-ı qazā ve qader; ve münşiyān-ı qavī ve qader, icrā-yı qazā-yı 26. “*liyaqḍıyallāhu emran kāne mef‘ulā*”¹⁴² muḳteżāsınca qatre-i nuṭfe, seḥāb-ı şulb-i Āzer’den şādef-i raḥm-ı mādere 27. düşdi. || Ol güher-i ‘ālī-müstakārrında qarar eyledi. Yarındası münecimler feryād itdiler. “İy Pād-şāh! 1. Ol oğlan ki andan qorqar idük, bu gice ana raḥmine düşdi. Anuñ def‘inde ihtimām gerek.” didiler. 2. Nemrūd’uñ ḥāṭırı müşevveş olup cemī‘-i oğlanlaruñ qatline, ‘avratlaruñ raḥimde olan aḥvālını görmege 3. mücidd ve sā‘ī oldı. Hātūn-ı

A44b

S39a

M32b

⁴⁰³ M. ve A. kable’l-vaqt : S. kable’l-vuḳū‘

⁴⁰⁴ M. hem : S. her : A. ve hem

⁴⁰⁵ S. kâbül idüp istihsânlar itdiler. Her : A. kâbül idüp ḥırāset içün her : M. kâbül idüp اسهو itdiler. Her

⁴⁰⁶ M. dergāh-ı Nemrūd-ı merdūda gelüp eyitdiler ki : S. dergāh-ı Nemrūd’a geldiler. Eyitdiler ki

⁴⁰⁷ M. düşürdiler : S. düşer : A. düşdi

⁴⁰⁸ M. taşraya ‘azīmet itdi : S. taşra çıqdılar.

⁴⁰⁹ M. Ol gice ‘avratlar seyr iderek evlerinden taşra çıqdılar. : S.

⁴¹⁰ M. hıfz içün : S. hıfz itmek-içün

Āzer Һamlını Āzer'den mahfī tutdı. Çün Һadd-i ihfādan geçdi, Һarūre- 4. ten bu sırrı açdı. Eyitdi: “Ben Һamileyem. Eger oğlan olur ise pād-şāha dimek gerek ki Һuķūķ-ı 5. ihsānı üzerümüzde çokdur. Bu Һidmet⁴¹¹ bizden Һuhūr iderse anuñ ihsānı bize ziyāde 6. olur.” didi. Āzer bu sözden müreffehü'l-Һāl oldu. Çünki vilādet zamānı Һarīb oldu, Һātūn, Āzer'e eyitdi: 7. “Vaż'-ı Һaml zamānında helāk iħtimālī vardır. Һazar irişmesün. Beytü'l-aşnām'da, ilāh-ı a'zamdan iltimās eyle,⁴¹² 8. Һalāş olam.” didi. Āzer zevcesi Һātırı için kırk gün gice buthānede şanem-i a'zama Һidmet⁴¹³ 9. itdi. Bu müddetde māder-i İbrāhīm onda yir altında bir mevzi' tertīb idüp vilādete muħtāc esbābı 10. iħzār itmişdi. Vaż'-ı Һaml idüp Һazret-i İbrāhīm vücūda geldi. Kendünün Һalāşını Āzer'e i'lām eyledi. 11. Āzer puthāneden çıkup ferzendüñ aħvālin⁴¹⁴ şordı. Һātūn eyitdi: “Toğdı, ammā ğāyet ile rencūr idi. Ol 12. sā'at geçdi.” didi. Āzer, Һātūn'ın kelāmına inanup Һātūn Һalāş olduğına şukrler eyledi. Āzer evden 13. gitdügi gibi māder, ferzendi yokladı, emzürdi. Һālını işlāh eyledi. Eger ğiç gelürler ise gözedürdi ki 14. İbrāhīm ibhām barmağını ağızına koyup emerdi. Şīr ü 'asel gibi şorurdu. Bir gün aħvālini gördi. 15. Bir barmağında şu, birinden şīr-i Һālīş, birinden 'asel-i muşaffā, birinden Һurmā, birinden yağ zāhir olur. Anası 16. her bār ki Һānede⁴¹⁵ yāhūd ğārda tenhā koyup giderdi, Һaķ ta'ālā Cebra'il'i göndürüp cūy-bār-ı cennetden 17. ol Һazretüñ mübārek barmağları ucından bu çeşmeleri akıdurdı tā | bileler ki ol Һazretüñ terbiyyeti, 18. 'ālem-i Һudsdendür. Atasınıñ, anasınıñ degüldür.⁴¹⁶ Sāir oğlancuķlar bir heftede büyüdükleri miķdārı bir günde 19. büyürdi. Bir heftede bir aylık olurdu. Bir ayda bir yıllık olurdu. Zebān-ı mübāreki söyler oldu. 20. Dil-i pāki, daķāyık-ı nażar ve Һaķāyıkā istidlāle⁴¹⁷ dānā oldu. Anasına şordı: “Perverdkār'um kimdür?” eyitdi: “Ben ki anañam” eyitdi: “Senüñ kimdür?” 21. Eyitdi: “Babañ ki Āzer'dür.” eyitdi: “Āzer'üñ kimdür?” eyitdi ki “Āzer'üñ

A45a

⁴¹¹ M. Һidmet : S. ve A. Һizmet

⁴¹² M. eyle : S. eyle

⁴¹³ M. Һidmet : S. ve A. Һizmet

⁴¹⁴ M. aħvālin : S. aħvālini

⁴¹⁵ S. Һānede : M. Һāneden

⁴¹⁶ M ve S. tā | bileler ki ol Һazretüñ terbiyyeti, 18. 'ālem-i Һudsdendür. Atasınıñ, anasınıñ degüldür : A. tā kim ma'lūm ola ki ol Һazret'üñ terbiyesi 'ālem-i Һudsidendür. Atası Āzer'den ve anasından degüldür

⁴¹⁷ S. istidlāle : M. istilāle

S39b

Melik'dür." İbrāhīm eyitdi: "Melik'ün || kimdür?" 22. Anası eyitdi: "Hāmuş! Ol Melik, Rabb-i a'zamdur. Anuñ üzerine kimesne yokdur." didi. Girü İbrāhīm 23. anasından şordı-ki "Benüm cemālüm mi yegdür yāhūd senüñ?" eyitdi: "Senüñ yegdür." İbrāhīm eyitdi: "Senüñ hüsñüñ-mi ziyāde- 24. dür yā benüm atamuñ." eyitdi: "Benüm." eyitdi: "Cemālde benüm atam mı yegdür yā Melik?" eyitdi: "Atañ yegdür." İbrāhīm eyitdi: 25. "İy Ana! Eger atamuñ āferīdekārı Melik olsa niçün anı kendüden yeg 26. yaradurdu. Eger Āzer senüñ Perverdkār'ın ise niçün seni kendüden yeg yaratdı. Eger sen benüm 27. āferīdekārum iseñ

M33a

niçün beni kendüñden iyi yaratduñ." didi. Ol 'acūze⁴¹⁸, oğlana 1. cevābdan 'āciz oldu. Perīşān-hātır⁴¹⁹ taşra çıkdı. Āzer yanına vardı. Āzer'i gördi. Hāli müteğayyir 2. olmuş. Hālinden şordı. Eyitdi: "Gizlū rāzum vardur, dimezem." didi. Mübālağa-yı ibrām ve ilhāh 3. idicek eyitdi: "Ol oğlan ki Nemrūd'ın dīnini tebdīl ve tağayyūr itse gerek. Yāqīn bil-ki senüñ 4. oğluñdur." didi. Āzer müteğayyir oldu. "Kānķı oğlumdur." didi. Atası, İbrāhīm'ün aḥvālını ve toğduğı vakt, kendü 5. ihfā itdüğünü, gārda şaklayup emzürdüğünü ve niçe ulaldüğünü ve barmaklarından cennet şuları 6. carī olduğunu ve kendüyle söyleşdüğü sözleri cümle ḥikāyet eyledi. Āzer ḥışmnāk olup anuñ helāk-i 7. kaşdına ol zāviyeye teveccüh eyledi, vardı. Gördi, fi'l-hāl, Ḥāzret-i Muqallibü'l-kulüb, Āzer'ün gönlinde muḥābbet 8. peydā eyledi. İbrāhīm ile söyleşdi. Evvel, kelāmı⁴²⁰ bu oldu ki "İy Ata! Perverdkār'um kimdür?" eyitdi: "Anañdur." eyitdi: "Anamuñ kimdür?" eyitdi: "Benem" eyitdi: "Senüñ

A45b

kimdür?" eyitdi: "Nemrūd" eyitdi: | "Nemrūd'ın kimdür?"⁴²¹ Bu sözi işidicek 9. Āzer incindi. İbrāhīm'ün yüzine bir ṭabanca urdı. Eyitdi: "Hāmūş ol! Bir nevbet daḥi anası, İbrāhīm'i görmege 10. geldi." eyitdi: "İy Ana! Bu yirde-ki oluruz, bundan ḡayrı bir cihān daḥi var mıdur?" didi. Anası eyitdi: "İy 11. Oğul! Bu teng ve tārīk-i maḡārai düşmenlerünün şerrinden ḥalāş olmağ için⁴²² ihtiyār itdüm. Yoḥsa yiryüzi 12. vāsi' dür. Āsmān refī' dür."⁴²³

⁴¹⁸ S. 'acūze : M. 'acūz

⁴¹⁹ M. perīşān-hātır : S. perīşān-hāl

⁴²⁰ S. kelāmı : M. kelām

⁴²¹ S. Eyitdi: "Anañdur." Eyitdi: "Anamuñ kimdür?" Eyitdi: "Benem" Eyitdi: "Senüñ kimdür?" Eyitdi: "Nemrūd" Eyitdi: "Nemrūd'ın kimdür?" : M. - : A. Eyitdi: "Atañdur". Eyitdi: "Atam kimdür?" Eyitdi: "Benem" Yā senüñ kimdür?" Eyitdi: "Nemrūd'dur." Eyitdi: "Yā Nemrūd'un kimdür?"

⁴²² M. maḡārai düşmenlerünün şerrinden ḥalāş olmağ için : S. maḡāra düşmenlerünün şerrinden ḥalāş olmağ-çün

Nihāyetsüz ‘ālemler, pāyānsuz cihānlar vardır.” diyücek iltimās eyledi-ki⁴²⁴ ol 13. gārdan bunu taşra çıkara. Dileğini kabūl idüp şol miqdār şabr eyledi-ki āfitāb gürüb itdi, 14. yıldızlar zāhir oldı. Hāzret-i İbrāhīm’i taşra çıkardı. İbrāhīm ‘acāib-i melekūta nazar itdi.

S40a

Rivāyātuñ 15. meşhūrında Zühre’yi gördi; ‘arūsar gibi taht-ı lāceverdī || āsmānda cemāl-i zībā ve hülle-i dībā ile 16. havātīn-i muhteşem gibi hacere-i fīrūze-gün-ı t̄āremūñ bir yanında oturmuş. İbrāhīm ‘aleyhi’s-selām istifhām-ı 17. inkārī tarīķiyle “Rabb’üm bu mıdır?” didi. Bir zamāndan Zühre t̄olandı, gāib oldı.⁴²⁵ “*uḥibbū’l-āfilīne*”⁴⁴³ didi. Māh zāhir oldı. 18. İbrāhīm nazar itdi, gördi. “Altundan bir şahn-ı leālī ve cevher birle muraşsa’ ammā bir giceden gayrı kemālī⁴²⁶ yok; 19. her şeb bir hālden bir hāle, bir menzilden bir menzile intikāl ider; Hudālīga lāyık degül.” didi. Ba‘de talī‘a-yı şubḥ-ı 20. müṭālī‘ tenvīrden zuhūr itdi. Neyyir-i āfitāb tutuk-ı zer-nigārından fi’l-hāl bāhir oldı. “*felemmā ra’eş-şemse bāzi ğaten* 21. *ḳāle hezā rabbī hezā ekberu*”⁴⁴⁴ Vaktā ki āfitāb daḥi rüy-ı zevāle getürüp menāzil-i burcdan⁴²⁷ intikāle başladı. İbrāhīm 22. ‘aleyhi’s-selām aña daḥi ḥaḳāret göziyle nazar itdi. Eyitdi: “İy Āfitāb! Bu deñlü ziyā ki sende var ammā beḳası yok. 23. Şafā ehlin. Līkin vefā görünmez.” didi. “*innī veccehtü vecchiye’llezī feṭara’s-semāvāti ve’l-arḍa ḥanīfen* 24. *ve-mā ene’ mine’l-müşrikīne*”⁴⁴⁵ Vālidesi, Hāzret-i İbrāhīm’i mağāradan çıkarup evine getürdi tā şol zamāna 25. dek ki fermān-ı İlāhī ile dīn-i tevḥīde da‘vet mekmen-i ḥafādan⁴²⁸ ser-ḥadd-i ifşāya irişdi. Āzer, oğlınuñ 26. dīne muḥālefetine muṭṭalī‘ oldı. Kendü dīninde muta‘aşşib idi. İbrāhīm dāimā putlarını⁴²⁹ zemm ü ḳādḥ iderdi. 27. Kāh oğlından i‘rāz iderdi kāh muḳbil gibi olurdu. | Bir gün atasına eyitdi: “İy Ata! Utanmaz mısın? 1. Yüzüñi bir ağac pāresine sürürsin, secde idersin. Ol yüz, Allāh ta‘ālānuñ fıtrātı ile olmuşdur. 2. Göñül ki ‘ālem-i ğaybuñ esrār-ı envārınuñ mehbiṭidür, māh ve sitāre muḥābbetine vaḳf itmişindür. Bir puta 3. ṭaparsın ki dūzaḥ maṭbaḥınuñ odunıdır. Bir gün bu odunları ğayret baltasıyla

A46a/ M33b

⁴²³ M. Āsmān refī‘dür. : S.

⁴²⁴ S. Nihāyetsüz ‘ālemler, pāyānsuz cihānlar vardır.” diyücek iltimās itdi-ki : M. Nihāyetsüz ‘ālemler, pāyān cihānlar vardır.” diyücek iltimās eyledi-ki

⁴²⁵ A. gāib oldı : M. ve S.

⁴²⁶ S. kemālī : M. kemāl

⁴²⁷ S. menāzil-i burcdan : M. menāzil ü burcdan : A. menāzil-i burūcdan

⁴²⁸ S. mekmen-i ḥafādan : M. mümkin-i ḥafādan

⁴²⁹ M. putlarını : S. dīnlerini : A. putları

S40b

pāre pāre iderem.” 4. didi. Āzer cevāb virmedi. Āzer put yonar şatar idi.⁴³⁰ İbrāhīm’ün
karındaşları putları ögerler, medh iderler, 5. a’lā bahāya şatup aqçesin getürürler-idi. Bir gün
Āzer bir but yondi. Anı istihsān-çün⁴³¹ zahmet çekdi. 6. İbrāhīm’e vir-di-ki bāzāra ildüp şata.
İbrāhīm ol putı aldı. Evden taşra çıkduğı gibi ayağına bir 7. ip bağladı, göçe ve bāzāra yüzi
üzre süriyüp söylerdi-ki “Kim alur bunı nef’i ve zararı 8. yokdur?” diyüp putı⁴³² balçıklara
necāsāt üzre yuvalayup mümkün olduğı deñlü haqāret⁴³³ ve ihā- 9. netler eyledi. Kimesne
almağa rağbet itmedi. Anlaruñ⁴³⁴ || puta olan i’tikādları eksildi. Dönüp girü⁴³⁵ evine getir- 10.
di. Yolda bir ırmağa rast gelüp putuñ başını şuya baturdı. “Şudan iç.” didi. ‘Abede-i aşnām
gördiler. 11. Gülişdiler. Putı tamām ĥorlığla eve getürdi. Atası şordı-ki “İy İbrāhīm! Niçün
putı şatmaduñ. 12. Karındaşlaruñ putlarını tamām bahāya⁴³⁶ şatmışlar.” eyitdi: “İy Ata! Sizüñ
butlarıñuzuñ bāzārı kāsīd ancak ādemler 13. qabūl itmezler.” Āzer eyitdi: “Anuñ-içündür ki
sen medh itmezsin, şehir halkı nesne almazlar. Tamām medh itmeyince 14. rağbet itmezler.”
didi. Eyitdi: “İy Ata! Niçe medh ideyim-ki medhe lāyık degüllerdür. Görmezler, körlerdür;
15. işitmezler, şağırlardur; ‘ācizlerdür.” didi. Bir gün çağırup giderken maħalle içinde bir
‘avrat başını evi 16. qapusından taşra çıkardı, eyitdi: ‘İy İbrāhīm! Babañ qandedür tā andan
bir put şatun alayım?” didi. İbrāhīm eyitdi: 17. “Niçün benden almazsın?” eyitdi: “Anuñ-
içün ki sen bizüm ĥudālarımızı mezemmet idersin. Babañ medh ider.” didi. İbrāhīm 18.
Eyitdi: “Ĥudāña ne oldu?” eyitdi: “Dün serāya bir oğrı girüp oğurlamış.” İbrāhīm eyitdi:
“Ben daħi saña ĥudāñı 19. medh ideyim.” “N’ola?” didi. İtmek bişürürseñ tennürüñı ısıdur,
ta‘ām bişürürseñ çölmegi qaynadur. Eger bir yire giderseñ serāyuñı gözedür.”⁴³⁷ didi. 20. |
Ĥātūn şermsār olup başın aşāğa eyledi. İbrāhīm eyitdi: “Eger⁴³⁸ bu ĥudāyı almaz iseñ bir

A46b

⁴³⁰ S. şatar ıdı : M. satar ıdı

⁴³¹ S. istihsān-çün : M. imtiħānda

⁴³² Put kelimesi M nüshasında p ile S nüshasında b ile yazılmıştır.

⁴³³ M. haqāret : S. haqāretler

⁴³⁴ M. anlaruñ : S. ve A. ādemüñ

⁴³⁵ S. girü : M. giri

⁴³⁶ S. tamām-ı bahāya : M. tamām-ı bahāyla

⁴³⁷ S. ısıdur, ta‘ām bişürürseñ çölmegi qaynadur. Eger bir yire giderseñ serāyuñı gözedür.” : M. ısıdur, ta‘ām bişürürseñ seyrāñ-mı (سيراكمي) gözedür

⁴³⁸ M. eger : S.

M34a

S41a

Hudā daḥi⁴³⁹ vardır ki bir 21. işde ‘aciz kalursañ saña meded irişür. Eger bir nesne isterseñ virür. Hayret şahrāsında ser-geşte 22. olanlara delīl-i raḥmet olur. Kullarına hidāyeti O gönderür. Perīşān ve peşimān olanlara ğufrān ve mağfireti 23. virür. Āşīlerüñ günāhları defterlerini bir dem-i nedem ile dürer. Günehkārıların tıfl-ı raḍī‘lerine büstān-ı fazldan 24. beşaret şīrini emzürür. Dillerüñ ārāyīşi anuñ zikri iledür. Cānların āsāyīşi anuñ kelāmı istimā‘ındadır.” 25. didi. Ol za‘īfe eyitdi: “Meger Nemrūd’ı söylersin.” didi. İbrāhīm eyitdi: “Yok. Perverdkār’ı söylerem ki 26. Nemrūd ve Nemrūdiyān, Ol Hāzret’üñ kullarıdır.”⁴⁴⁰ Za‘īfe çün bu sözi işitdi, gönli evinüñ kapısı 27. açıldı. Eyitdi: “İy İbrāhīm! Bunuñ gibi Hudā’yı ki dirsın, az bahāya virmezler. Ben bir dervīş ‘avratum. 1. Kudretüm yokdur.” didi. İbrāhīm eyitdi: “İy Za‘īfe! Hāṭıruñı cem‘ eyle. Ol Hudā’yı bir kelime-i şehādet ile 2. bulursın.” didi. İbrāhīm eyle didükde⁴⁴¹ ol za‘īfe fi’l-hāl kelime-i şehādet getürdi. Eyitdi: “İy İbrāhīm! 3. Şart iderem ki || tā ki cānum tendedür,⁴⁴² senüñ Hudā’n āstānesinden baş çevürmeyem.” didi, gitdi. Atası yanına geldi. 4. Gördi-ki put yonar öñine kor. İbrāhīm zebān-ı şefkat ile eyitdi: “İy Ata! Niçün⁴⁴³ bir nesneye taparsın-ki 5. işitmez ve görmez, hiç saña bir fāidesi yokdur. İy Ata! Kendü düzdigüñ maşnū‘a tapmağa ‘akluñ cāiz 6. görür mi, nedür? didi. Āzer diledi-ki İbrāhīm’i def‘ eyleye. Eyitdi: “Eger putlar senüñ risāletüñe ve senüñ Hudā’nuñ 7. birliğine şehādet iderler ise ben saña İmān getüreyim.” didi. Egerçi senüñ atañam, zünnār-ı inkārı keserem.” 8. didi. İbrāhīm elini du‘āya kaldurdi. Putlar bir oğurdan söylemege başladılar. Zebān-ı faşīh ve beyān-ı 9. şarīh ile āvāz itdiler ki “*lā ilāhe illallāh ibrahīm ḥalīlullāh*” Āzer bu mu‘cizeyi gördi: “İy 10. İbrāhīm! Puttiraşlıqde cümlesi benüm elüm öperler. Ben sāhirlıkde senüñ ayağüñ öpeyim.” didi. İbrāhīm, 11. atasından nevmīz oldu. Eyitdi: “İy Ata! Bu putları sen yonduñ.” eyitdi: “Belī! Bunları baña bağışla. Anlar ile

⁴³⁹ S. daḥi : M. -

⁴⁴⁰ S. Perverd-gār’ı söylerem ki Nemrūd ve Nemrūdiyān, Ol Hāzret’üñ kullarıdır : M. Perverd-gār’ı söylerem. Nemrūd, Nemrūdiyān; Ol Hāzret’üñ kullarıdır.

⁴⁴¹ M. İbrāhīm eyle didükde : S. : A. böyle didükde

⁴⁴² S. tendedür : M. bendedür

⁴⁴³ M. niçün : S. sen niçün

12. gönlümü hoş ideyim. Ben ki Halâl'em, | put ağaçlarından hilâl düzeyim. Ağacdān Hudā olmaz. Hudālîk⁴⁴⁴ 13. ağaçā layîk degüldür." didi. Āzer eyitdi: "Bu pūtları saña virdüm." İbrāhīm eve geldi. Bir balta aldı-ki 14. putların işini tamām eyleye. Fi'l-hāl, Cebrā'il 'aleyhi's-selām nāzil oldi. İbrāhīm'ün balta alduğı 15. elini tūtdi. Eyitdi: "İy Halâl! Şabr eyle. Bu putlar egerçi⁴⁴⁵ cemādlardur, ammā vaḥdāniyyet-i Hakk'a ve senün risāletüne 16. ikrār eylediler. Bir kerre kelime-i şehādet getürdiler. Anları fatmak germ degüldür." didi. "İy Derviş-i Dil-rîş! 17. Sende var ise hūş. Bu nükteye tūt gūş ki⁴⁴⁶ 'ādetā muḥālîf bir ağaçdan düzilmiş put 18. mu'cize-i rasūl izhār için bir kerre kelime-i şehādet itmek-ile zahm-ı teberden ḥalāş ola. Bir bende-i mü'min 19. ki yetmiş yıl Hakk ta'ālā *celle zik-ruhü* vaḥdāniyyetine ikrār idüp kelime-i ṭayyibe-i "*lā ilāhe illāllāh Muḥammeden rasūlullāh*" 20. dimiş ola; ferdā-yı kıyametde fazāyiḥden ve 'azābdan necāt ve ḥalāş bulursa 'aceb midür?

2.31. İbrāhīm 21. 'aleyhi's-selām Putları Şikest idüp Bayramları Güninde⁴⁴⁷ Küfr ve Dalālet Kaderini Pest İtdügidür. 22.

Hāzret-i İbrāhīm 'aleyhi's-selām taḥsîn ve tergîb-i ĩmāna delālet idüp taḥbîḥ-i küfrde mübālağat 23. gösterdi. İbrāhīm'den putları taḥkîr ve zemm emrinde ādemler bu nev' sözler işitdiler. Āzer'e 24. gördüklerini, işitdiklerini⁴⁴⁸ 'arz eylediler. Āzer, oğlına 'itāb-āmîz ḥiṭāblar, ḥuşūnet-engîz sözler 25. söyledi. Her ne didi ise cevāb işitdi. Kavmi eyitdiler: "İy İbrāhīm! Bu niçe⁴⁴⁹ dîndür ki || iḥdāş 26. idersin, abā ve ecdāduñ gitdüğü yolu ḳorsın?" didiler. İbrāhīm eyitdi: "Ol Hudā ki baña yol gösterdi, 27. ḳabūl ḳapusını benüm yüzüme açdı, baña sizden ve ma'būduñuzdan müstağnî ḳalup ferāğat gösterdi.⁴⁵⁰ Benden sıdk-ı maḳāluma ḥüccet ṭaleb idün." diyü mümkün olduğı deñlü Hakk ta'ālānuñ kemāl-i ḳudretlerini

⁴⁴⁴ M. ve S. Hudālîk : A. Hudālîk

⁴⁴⁵ M. egerçi : S. gerçi

⁴⁴⁶ M. İy Derviş-i Dil-rîş! Sende var ise hūş. Bu nükteye tūt gūş ki : S.

⁴⁴⁷ M. güninde : S. gününde كُونُنْدَه

⁴⁴⁸ M. işitdiklerini : S.

⁴⁴⁹ M. bu niçe : S. bu nice

⁴⁵⁰ S. ḳabūl ḳapusını benüm yüzüme açdı. Baña sizden ve ma'būduñuzdan müstağnî ḳalup ferāğat gösterdi: M.

M34b

ve putların 1. ve şanemlerin noķşanını zıkr eyledi. Eyitdi: “Her gāh Cenāb-ı Kuds-i İlāhī’den baña haber gelür ki ‘İy İbrāhīm! Dīn-i 2. tevḥīdi izḥār eyle. Uluyı kiçiyi ol dīne delālet eyle.’ diyü buyurur.” didi. İbrāhīm ‘*aleyhi’s-selām* 3. bir cem’iyyet istedi-ki pād-şāh ve ra’iyyet anda cem’ olalar tā risāletini ‘arz eyleye. İttifāk, ‘İdleri 4. qarīb idi. Ol güne cem’iyyet olmağa qarār eylediler. ‘İdlerinüñ ‘ādeti bu idi ki envā’-yı ta‘āmlar bişirüp 5. fāḥir libaslar giyüp ‘ale’ş-şabah bütḥānelere⁴⁵¹ varup putlarını öñlerine koyup secde iderlerdi. Andan 6. ‘İdgāha varurlardı. Mürāca‘at zamānında girü bütḥāneye⁴⁵² gelürler ol

A47b

ta‘āmlar ki | kendü i’tikādlarında 7. putlar şerefi ile bereket bulurlardı. Yiyüp anı şifāya⁴⁵³ ve mezīd-i şıḥḥate sebep bilürlerdi. Laṭīf libāsları 8. pāk cāmeleri ‘aşnāmuñ yümñ ü bereketi iledür’ diyü giyürlerdi tā girü yıl başı olınça feraḥ ve şād-kāmī kılur- 9. lardı. Çün ‘İd zamānı irişdi,⁴⁵⁴ ol cemā‘atüñ mülāzemet-i aşnāma ve ta‘zīm-i ‘İd ü ihtirāma vaḳtleri 10. geldi. İbrāhīm bildi-ki anların dīnleründe bīmārları ma‘zūr tutarlar, temhīd-i ‘özü için “Hasteyem.” diyü 11. ‘İdgāha varmadı.⁴⁵⁵ İttifāken, puthānenüñ ḥazīne-dārı Āzer idi. Oğlu ‘İdgāha gitmeyicek puthāne- 12. nün kilī-dini İbrāhīm’e virdi. Eşnāmı ri‘āyet ve muḥāfazada tamām vaşıyyet idüp işmarladı. Ol cemā‘āt 13. ki ‘İdgāha gitmedin ol puthāne ziyāretine varurlardı. İbrāhīm anlara eyitdi: “Ben sizüñ putlarıñuza 14. kaşdum vardur. Elbette anlara bir iş iderem.” dimiş idi. Anlar bu emri müsteb‘id⁴⁵⁶ tutup sözine 15. ol deñlü iltifāt itmediler. Cümlesi ‘İdgāha gitdiler. Beytü’l-aşnām ḥālī ḳaldı. Ḥalīl ‘*aleyhi’s-selām*

⁴⁵¹ M. bütḥānelere : S. puthānelere

⁴⁵² M. bütḥāneye : S. puthāneye

⁴⁵³ M. ve S. ta‘āmlar ki kendü i’tikādlarında putlar şerefi ile bereket bulurlardı. Yiyüp anı şifāya : A. ta‘āmlar ki bişürürlerdi kendülerinüñ za‘m-ı fāsıdlerince ni‘metler ol putların şerefiyledür ve anların berekātıyladır. Yiyüp anı şifāya

⁴⁵⁴ M. Laṭīf libāsları pāk cāmeleri ‘aşnāmuñ yümñ ü bereketi iledür’ diyü giyerlerdi tā girü yıl başı olınça feraḥ ve şād-kāmī kılurlardı. Çün ‘İd zamānı irişdi. : S. Laṭīf libāsları pāk cāmeleri ‘aşnāmuñ yümñ bereketi iledür’ diyü giyerlerdi tā girü yıl başı olınca feraḥ ve şād-kāhī kılurlardı. Çün ‘İd zamānı irişdi

⁴⁵⁵ Çün ‘İd zamānı irişdi, ol cemā‘atüñ mülāzemet-i aşnāma ve ta‘zīm-i ‘İd ü ihtirāma vaḳtleri geldi. İbrāhīm bildi-ki anların dīnleründe bīmārları ma‘zūr tutarlar, temhīd-i ‘özü için “Hasteyem.” diyü ‘İdgāha varmadı: S. Çün ‘İd zamānı irişdi, ol cemā‘atüñ mülāzemet-i aşnāma ve ta‘zīm-i ‘İd ü ihtirāma vaḳtleri geldi. ‘İdleri qarīb oldu. Ol güne cem’iyyet olmağa qarār eylediler. ‘İdlerinüñ ‘ādetā bu ıdı-kim bīmārlarını ma‘zūr tutarlardı. İbrāhīm bildi-ki dīnlerinde bīmārları ma‘zūrdur. Temhīd-i ‘özü için “Hasteyem.” diyü ‘İdgāha varmadı

⁴⁵⁶ M. müsteb‘id : S. müste‘id

S42a

A48a

M35a

16. icerü girdi. GÜN-ā-gÜN ta‘āmlar, reng-ā-reng şerāblar hazırlamışlar, putlarıñ öñinde
turur.⁴⁵⁷ İstihzā 17. idüp putlara hitāb itdi-ki “Niçün bu ta‘āmlardan yimezsiz?” didi. Cevāb
gelmez. Eyitdi: “ Niçün söylemezsiz?” 18. didi. Gördi, nuṭṭ gelmez. Baltayı aldı. || Putları
fatmağa başladı. Ol gün anda yetmiş üç pūt var idi. 19. Evvel ellerin düşürdi. Andan
kendülerin şıdı. Meger gāyet ulu bir pūtları vardı. Anı ḳodı. Baltayı pūtuñ⁴⁵⁸ 20. boğazına
aşāḳodı tā su‘āl vaḳtinde⁴⁵⁹ bu emri aña isnād eyleye. Kendüsi pūt-hāneden taşra çıḳup 21.
ḳapusını berkitdi. Dirler ki ol pūt altundan idi, bir altun taht üzerinde cevāhir ile mükellel
22. idi. Fāḫir libāslar örtmişler idi. Ta‘zīm-i tamām ile ol taht üzerine ḳomışlardı. Zer-beft
libāslar 23. ile zerrīn zīverler ile | ağır behālu cevāhir ile başına tāc geydürüp ellerin
ayaḳların zeyn itmışler 24. idi. Yāḳūtdan⁴⁶⁰ göz itmışler idi. Ḳarañlıḳda⁴⁶¹ nūr virür idi. Sāir
pūtlar gümüşden, pirinçden, ḳalaydan, 25. demürden, taşdan, ağacdan⁴⁶² idi. Otuz altı pūt
sağında, otuz altı pūt şolında tertīb 26. itmışler idi. ‘İdgāhdan döndiler, pūthāneye girdiler.
pūtları balta zahmından zīr ü zeber gördiler. 27. Fiḡān ve feryādlar itdiler. “Bu işi kim itdi.”
didiler. Müşrikler Ḥalīlū’r-raḥmān’dan niçe kerre putlarıñ nokşanı 1. ve pūt-perestlerüñ
nokşānını işitmışler idi. Beytū’l-aşnām’da tenhā ḳalduḡın daḫi bildiler. Cezm itdiler ki 2. bu
iş İbrāhīm itmışdür.⁴⁶³ Nemrūd’a vardılar, şikāyet itdiler. Şordı-ki “Bu küstaḫlıḡı iden
kimdür?” eyitdiler: 3. “İşitdük, bir yigit ki İbrāhīm dirler imiş, bizüm şanemlerümüzi dāimā
ḫaḳāret ile zıkr ider-imiş. Bu işleri 4. ol itmışdür.” didiler. Nemrūd, İbrāhīm’i getürüñ.” didi.
Geldi. ‘Ādetleri bu idi ki pad-şāha kim gelürse evvel 5. secde iderdi. Andan soñra söze
başlardı. Ḥazret-i İbrāhīm gelince⁴⁶⁴ ol ādeti ri‘āyet itmedi. Cebbār-ı 6. mütekebbire sūcūd

⁴⁵⁷ M. turur : S. durur

⁴⁵⁸ S. putuñ : M. -

⁴⁵⁹ S. tā su‘āl vaḳtinde : tā şol vakti

⁴⁶⁰ M. ve S. örtmişler idi. Ta‘zīm-i tamām ile ol taht üzerine ḳomışlardı. Zer-beft libāslar ile zerrīn zīverler ile | ağır bahālu cevāhir ile başına tāc geydürüp ellerin ayaḳların zeyn itmışler idi. Yāḳūtdan : A. örtmişler idi. Ol cihetden sebeb-i a‘rāzını şordı ki niçün yimezsiz diyü ve başuñdaki ziyāde bahāda idi ve eller ayaḳlar itmışler idi ve yāḳūtdan

⁴⁶¹ M. ḳarañlıḳda : S. Ḳarañlıḳda : A. ḳarañlıḳda

⁴⁶² M. pirinçden, ḳalaydan, demürden, taşdan, ağacdan: S. birinçden, ḳalaydan, demürden, taşdan, ağacdan

⁴⁶³ M. itmışdür : S. itmışdür

⁴⁶⁴ M. gelince : S. ve A. gelicek

S42b

A48b

itmedi.⁴⁶⁵ Nemrūd ol cihetden sebeb-i i‘rāzını şordı. İbrāhīm ‘aleyhi’s-selām eyitdi: “Ben Perverdkār’umdan 7. ğayrıya sücūd itmezem. Nemrūd eyitdi: “Perverdkār’uñ kimdür?” İbrāhīm eyitdi ki “Ādemi yaradur, öldürür.” diyücek⁴⁶⁶ ol 8. mütekebbir-i merdūd eyitdi: “Ben dañi dirildürem ve öldürürem.” didi. Buyurdi; zindāndan iki ādemi getürdiler. Birini 9. öldürdi; birini āzād itdi. İhyā ve imāte bunı şandı. Ol nādān bu miqdār bilmezdi-ki ihyā nedür, imāte 10. nedür. İbrāhīm ‘aleyhi’s-selām eyitdi: “Eger hūdālîk da‘vāsın iderseñ güneş ki her gün maşrıqdan tülū‘ ider, mağribe tolanur. 11. Sen anı || mağribden tülū‘ itdür.” didi. Nemrūd mütehayyir qaldı. Hāḡ sübhānehü ve ta‘ālā Hāzret-i İbrāhīm’e hıṡāb itdi-ki “İzzet⁴⁶⁷ 12. ve celālüm Hāḡḡı-çün kıyāmet qoparmayam tā āfitābı mağribden toğarmayınça” | didi. “Tā bu maṡrūd-ı merdūduñ ‘aczi 13. zāhir ola.” didi ve Hāḡ ta‘ālā⁴⁶⁸ Cebrā’ıl’i ‘aleyhi’s-selām gönderdi-ki “Eger La‘īn, İbrāhīm’e sen āfitābı mağribden getür 14. dirse fi’l-hāl āfitābı mağribden toğdur.” didi. Nemrūd añā müte‘arrız olmadı. Lā-cerem ol emr kıyāmet qopmağa qarīb 15. olıcaḡ zuhūr itmege mevḡūf oldu. Andan şoñra Nemrūd İbrāhīm’den su’āl itdi-ki “Bu işi bizüm ilāhumuza 16. kim itdi?” Ol Hāzret cevāb virdi-ki “Putlaruñ büyügi itmişdür. Andan şoruñ, söylese.” didi. Anlar eyitdiler: “Bilür- 17. sin-ki pūtlar söz söylemege ḡādir degüllerdür. Hiç ellerinden bir iş gelmez. Bu işi anlara isnād itmenüñ ne veḡhi⁴⁶⁹ 18. vardur?” İbrāhīm ‘aleyhi’s-selām eyitdi: “Bir nesnenüñ ki fāidesi olmaya ve zararı dañi olmaya belki 19. zarar def‘ine dañi ḡādir olmaya Allāhu ta‘ālāyı qoyasız dañi añā ṡapasız. ‘Aḡldan ḡāyet ile dūrdur. 20. ‘Aḡluñuz yok-mıdur? Vey sizüñ ḡālūñūze.” didi. Kāfirler cevābında ‘āciz olup ceḡāletden başların 21. aşığa ṡutdılar. Rūsṡāy oldılar. “Def‘-i hacālet için ilāhuñuza nuṡret eyidüñ.” didiler. İbrāhīm’e 22. ‘azāb itmek istediler. Evvel-emr itdiler zindāna ḡaps kıldılar.⁴⁷⁰ Bārgāh-ı Nemrūd’uñ ḡaṡṡlarını 23. cem‘ itdiler. İbrāhīm için meṡveret itdiler. Erbāb-ı şıḡāḡuñ re’yleri añā qarār itdi-ki 24. İbrāhīm’i

⁴⁶⁵ M. sücūd itmedi : S. sücūd eylemedi

⁴⁶⁶ M. diyücek : S. dicek

⁴⁶⁷ M. ‘izzet : S. ‘izzüm

⁴⁶⁸ M. ve S. tā āfitābı mağribden toğarmayınça.” didi. “Tā bu maṡrūd-ı merdūduñ ‘aczi zāhir ola.” didi ve Hāḡ ta‘ālā : A. tā kim güneşi mağribden getürmeyince” didi tā Nemrūd’uñ ‘aczi zāhir oldu. Hāḡ ta‘ālā

⁴⁶⁹ M. veḡhi : S. vechi

⁴⁷⁰ M. Evvel-emr atdılar zindāna, ḡaps kıldılar : S. Evvel-emr atdılar zindāna, ḡaps itdiler :A. Evvel-emr eyitdiler ki “zindāna ḡaps ola” Eyle itdiler

M35b

A49a

S43a

oda yaqalar. Dirler ki ekrāddan bir la‘īn var idi, adına Hīzān dirler idi, bu fikri 25. ol itdi. Sāirleri şavāb görüp aña muqarrer kıldılar. Hāzret-i İbrāhīm kırk gün ba‘zı ziyāde 26. daḥi dimişler tā yedi yıla varınca zindānda maḥbūs qaldı. Ol qavm-i füccār, gāyet-i ḍalālet ve inkār- 27. larından bu müddetde ḥarkı ihzār itdiler. Bir taḡ dibinde binā būnyād eylediler. İrtifā‘ı altmış 1. gez idi. Üzerine münādī çıkup çağırdı-ki “Ḥükm-i Nemrūd’dur ki ‘her nefer şaḡīr ve kebīrden, va- 2. zī‘ ve şerīfden, ricāl ve nisādan bu miqdār odun cem‘ idüp getürerler. Her kim muḥālefet ider ise 3. | İbrāhīm ile āteşe bile atıla.” didiler.⁴⁷¹ Kırk günde tavarlar ile odunlar çekdiler. Rivāyet iderler ki hiç- 4. bir tavar ol odunı çekmedi. Kendüsin yire urdı illā ki qatırlar çekdiler, getürdiler. Haḡ ta‘ālā 5. Ol eclden qatırı ‘aḡīm itdi. || Nesli olmaz odun cem‘inden ḥalk ziyāde ihtimām itdiler. 6. Ba‘zı dīn içün, ba‘zı İbrāhīm’e ta‘aşşub içün, ba‘zısı Nemrūd ḥatırını ri‘āyet içün, ba‘zısı 7. niyyet-i şevāb içün ḥattā dirler ki āl-i Nemrūd’dan bir ‘avrat var idi, bīmār idi. Nezr eyledi-ki şıḥḥat bulursa 8. tā ol taḡ başına varınca odun ala yıḡdura. Yemīn itdi. Ol büzürg pūt başına yince ‘avratlar 9. ipler eğirdiler, urḡanlar şatdılar. Bahāsını oduna virüp āteşgāha getürdiler. Rivāyet iderler ki 10. her taraftan dört ferseng yir, odun ile māl-ā-māl oldu. Üzeri taḡ üsti ile berāber idi. 11. Andan soñra oduna āteş qodılar. Āteş bir mertebede yandı-ki ehl-i Şām gördiler. Āteşüñ āvāzı bir gün 12. bir gicelik yolda işidilür idi. Hevādan üzerine kuş uğrasa biryān olup düşerdi. 13. Āteş işi tamām olup ḥalk temāşāya geldiler. Teferrüc iderlerdi. Nemrūd serāyına bir pencere düzmişdi. 14. Tāc-ı muraşşa‘ başında biş biñ serheng öñinde şaf ber şaf durmuşlar idi.⁴⁷² Hindī tıḡlar ki leme‘ānda āfitāb 15. gibi yaldururdu. Qınlarından çıkarup niçe biñ māh-ruḥsār ḡulāmlar taḡt eṭrāfında tıururlardı. Yetmiş 16. biñ süvār-ı bād-refṭār atlar üzerinde yāḡūt cevşenler ile ırāqdan şaflar, alaylar düzmişlerdi. Ḥalāikuñ 17. izdiḡāmı ḡādden bīrūn idi. Nemrūd-ı maṭrūd Ḥalīlū’r-raḡmān’ı zindāndan çıkardılar. Boynına bendler; ellerine, ayaklarına 18. zencīr ile üstüvar itdiler. Nemrūd ve mecmū‘-ı ḡalāik⁴⁷³ nazar iderlerdi. Ḥalīl’i araya alup āteş cānibine ildür- 19. ler idi. Ol bir arslan gibi dilīr pehlevānlar gibi ağır bendler ile ḡirāmān ḡirāmān giderdi. Cümle anuñ aḡvāline 20. aḡlar, ol ḡande iderdi.

⁴⁷¹ M. ve S. ider ise İbrāhīm ile āteşe bile atıla.” didiler. : A. iderse anuñla bile āteşe atılır.” didiler.

⁴⁷² M. bişbiñ serheng öñinde şaf ber şaf durmuşlar ıdı : S. beş biñ serheng öñinde şaf ber şaf tıurmuşlardı.

⁴⁷³ S. Nemrūd ve mecmū‘-ı ḡalāik: M. Nemrūd ve mecmū‘-ı ḡalāik

Dükelisi anuñ-içün pür-derd idiler. Ol ferâğ-ı bâlî şādî idüp Hâzret-i 21. Ferd-i Vâhid tarafına rağş ururdu. İbrâhîm'i *'aleyhi's-selâm* Nemrûd katına getürdiler. Eyitdi: "İy Cüvân! 22. Hâyfdur ki kendüni helâk idersin. Ol yegdür ki bu dîni terk idesin. Baña ikrâr eyleyesin tâ bu 'azâbdan 23. necât bulasın." İbrâhîm *'aleyhi's-selâm* tebessüm eyledi. "Ya'nî âteş, zer-i hâlişi yakmaz." didi. | Âteşüñ şu'lesi 24. bir miqdârı sâkin oldu. Küffâr mütehayyir oldılar ki hiç kimesne âteşüñ yanına varmağa kâdir degül, İbrâhîm'i âteşe 25. ne tarîkle qorlar. Nâgâh, İblîs-i la'în nâşih şüretinde ulular libâsını giymiş, eñsesine⁴⁷⁴ taylasân şarkıtmış, 26. Nemrûd-ı la'în öñine geldi. Nemrûd || şordı-ki "Kimsin, ne yirden gelürsin?" eyitdi: "Hidmetüñdeyem. Beyâbanda 27. işitdüm ki bir cādū⁴⁷⁵ gelmiş, dînüñe dahl idermiş. Anı yakmak kaşd eylemişsin. Ammâ mülâzımân anı âteşe 1. atmağda 'acz göstermişler. Ben bu huşuşda şâhib-i vukûfam. Geldüm ki ta'lîm eyleyem." didi. Nemrûd kadem-i 2. şümını mübârek 'add idüp istihsânlar eyledi. Şeytân cehennemde mancınığı görmüşdi. Düzmek tarîkını bilürdi. 3. Esbâb ve âlâtını getürtdi. Tamâm düzdi.⁴⁷⁶ İçine bir taş kodılar. Âteşe atdılar. Her taraftan tahsîn 4. ve âferîn itdiler. Andan soñra Hâzret-i Halîl'i *'aleyhi's-salâvatü ve's-selâm* 'üryân idüp mancınığuñ şapanına⁴⁷⁷ 5. koydılar. Kavî-nihâd kimesneler lengere el urup çekdiler. İbrâhîm *'aleyhi's-selâm* ol hâlde mertebe-i 6. istiğrâkda Cenâb-ı Hâkk'a teveccüh eyledi. Yedi âsmân u zemîn⁴⁷⁸ ehli, cibâl ve bihârda sâkin olanlar yemîn ü 7. yesârdan ol mahcüb-ı nâzenîn içün nâle ve enîn eylediler. Eyitdiler: "Hudâvendâ! Yiryüzinde hemân bir 8. kuluñ var idi ki seni birlik ile yâd iderdi. Hudâyâ! Revâ görür misin, aña bu vechle bî-dâdlıklar 9. iderler? Emr iderseñ halâşına sa'y idelüm." didiler. Hıtab geldi-ki "Ruşatdur. Ammâ sizüñ mu'âvenetüñüze iltifât itmez." 10. didiler. Ol demde bir ferîşte geldi. Eyitdi: "İy İbrâhîm! Ben bâda müvekkel ferîşteyem. Eger dilerseñ 'Âd kavmine 11. gelen bād-ı 'aķîmi getüreyim. Cümlesini yok ideyim. Bu âteşüñ her

⁴⁷⁴ M. eñsesine : S. eñsesine

⁴⁷⁵ M. cādū : S. cāzū

⁴⁷⁶ M. Şeytân cehennemde mancınığı görmüşdi. Düzmek tarîkını bilürdi. Esbâb ve âlâtını getürtdi. Tamâm düzdi. : S.Şeytân cehennemde mancınığı görmüşdi. Düzmek tarîkını bilürdi. Esbâb ve âlâtını getürtdi. Tamâm düzdi. : A. Mel'un cehennemde görmüşdi küffârı âteşe atduklarını, mancılık düzmesinüñ tarîkin bilürdi. Fevrî Esbâb ve âlâtını getürdiler, düzdi

⁴⁷⁷ M. mancınığuñ şapanına : S. mancınıkuñ şapanına : A. mancılık içine

⁴⁷⁸ S.Yedi âsmân u zemîn : M. Yedi âsmân, zemîn

aḥkerini bir kûşeye tār-u-mār ideyim.” didi. Bir 12. ferişte daḥi geldi-ki “Ben şuya müvekkel ferişteyem. Buyurursañ bu ḥāksārları şuya ġarḫ ideyim.” didi. 13. Bir ferişte daḥi geldi. “Zemīne müvekkel ferişteyem. Buyurursañ bunları yire yutdurayım.” didi. İbrāhīm 14. ‘*aleyhi’s-selām* ol feriştelere eyitdi: “*ḥallū beynī ve beyne ḥalīlī ḥattā yef‘alū’l-lāhu mā yeşāu*” 15. Ya’nī beni dōstum ile koñ; bildüğün işler. Eger beni şaklarsa faẓl u iḥsānidur; eger | helāk iderse 16. ‘ubūdiyetde noḡşānum, ḥidmetde taḡşīrüm var ımış. Eger kendü rubūbiyyeti muḡteẓāsınca beni şaklarsa 17. şükr iderem. Eger helāk iderse şabr iderem.” didi. “İy Melekler! Nemrūd beni bir mancınığa⁴⁷⁹ koyup āteşe atmadın 18. ben gönlimi ‘ubūdiyyet mancınığına⁴⁸⁰ koyup muḥabbet āteşine atdum. Eger tenümi⁴⁸¹ Nemrūd’uñ ‘uḡūbet-i āteş[i]⁴⁸² yaḡar ise 19. gönlüm meclis-i ünsde ‘aşḡ micmerinde āteş-i şevḡiyle yanar.” didi. İbrāhīm ‘*aleyhi’s-selām* mancınıḡdan ayrılup āteşe 20. yaḡīn irişdükde Rūḡu’l-emīn ‘*aleyhi’s-selām* hevāda Ḥāzret-i Ḥalīl’e ḡarīb oldı. || eyitdi: “Yā İbrāhīm! Ḥācetüñ 21. var mıdur?” Cevāb virdi-ki “*āmmā ileyke felā*”⁴⁸³ Cebrā’īl eyitdi: “Ḥācetüñ ve ṭalebüñ var ise niçün istemezsin 22. ki bundan sa‘b mehleke olmaz.” didi.⁴⁸⁴ İbrāhīm eyitdi: “Anuñ ‘ilmi benüm ḡālūme besdür ki su’ālden.” didi. Ḥāzret-i İbrāhīm 23. ‘*aleyhi’s-selām* ġayrıdan ḡaṭ‘-ı naẓar idüp emrini Cenāb-ı Ḥaḡḡ’a tefvīz eyledi. Ḥaḡ ta‘ālā daḥi mühimmini aḡsen-i vech 24. üzere kifāyet itdi, buyurdu: “*yā nāru kūnī berden ve selāmen ‘alā ibrahīm*”⁴⁸⁶ Rivāyetdür, Ḥāzret-i Ḥalīl “Anuñ ‘ilmi benüm ḡālūme 25. besdür.” didükde Cebrā’īl ‘*aleyhi’s-selām* eyitdi: “Niçün ḡācetüñi dimezsin.” diyücek⁴⁸⁵ Ḥalīl 26. Eyitdi: Dōst, dōstını yaḡmak dilerse dirilmek revā degüldür dimiş idi. Hemān-dem, ḡiṭāb 27. geldi-ki dōst dōstını diriltmek ister, yaḡmak revā degüldür.” didi. Çün “*yā nāru kūnī*”⁴⁸⁷ ḡiṭābı 28. geldi. Cebrā’īl ‘*aleyhi’s-selām* ḡanatlarını āteş üzerine sürdi. Her ṭarafdan kırḡ gez 1. bir rivāyetde seksen gez yir, cümlesi sebze ve reyāḡhīn ve gül ve gülistān⁴⁸⁶ ve nesrīn ve ergüvān oldı. Çeşme- 2. ler revān oldı.

A50a

S44a

M36b

⁴⁷⁹ M. beni bir mancınığa : S. beni mancınıḡa : A. beni mancılığa koyup

⁴⁸⁰ M. mancınığına : S. mancınıḡına : A. mancılığına

⁴⁸¹ M. ve A. tenümi : S. beni

⁴⁸² M. ‘uḡūbet-i āteş : S. ve A. ‘uḡūbet-i āteşine

(İhtiyacım var) ama sana deḡil.

⁴⁸⁴ M. didi: S.

⁴⁸⁵ M. diyücek : S. dıcek

⁴⁸⁶ S. ve A. gül ü gülistān : M. gül gülistān

A50b

S44b

Ağaçları yapraklandı. Çiçeklerü meyveler virdi. Nemrüd'ün âteşgedesi⁴⁸⁷ büstân-ı Ma'būd oldu. 3. Reyhânlar kokular virdi. Nesīm istirāhat ile esdi. Ağaçlar budaklarında varaklar rakşa girdi. 4. Gülbün üzre bülbüller “*fa'nzur ilā āşāri rahmetillāhi*”⁴⁴⁸ nidāsına güyā olup kumriler, muḳriler gibi tesbīḥ 5. ve taḳdīs nağmelerine āvāzeler eylediler. Āteş içinde hoş-āb çeşmeler aḳdı. Behiştten Ḥāzret-i 6. Ḥālī için pīrehenler getürdiler ve ḥulleler geydürdiler.⁴⁸⁸ Behişt ḥaymelerinden çāderler tıtdılar. Ol 7. gülistānı gerdā-ḡird⁴⁸⁹ sebzeler ve mergzārlar ve şükūfe ve ezhārlar ile ārāste kıldılar. İbrāhīm'i⁴⁹⁰ ‘aleyhi's-selām 8. ḳubbe altında bir tahta geçürdiler. Cebrā'īl ve Mīkā'īl geldiler. Biri sağında biri şolında oturdılar. 9. Bir ferişte daḡi ḥidmete⁴⁹¹ ṭurup cebīn-i mübārekinden ‘arāḳı pāk itdiler. Elinde mirvaḡā-lar ile bād ider- 10. lerdı.⁴⁹² | Ḥāḳ ta'ālā anuñla āteş ortasında ḳardan bir ḡicāb tertīb itdi tā ḡarāret-i āteş te'sīr itmeye. Behiştten 11. ṭa'ām ve şerāb getürdiler. Şām ve çaşt müheyyā itdiler. Ḥāzret-i İsrāfīl ile gönderdiler. Üç gün 12. bir ḳavlde⁴⁹³ yedi gün bunuñ üzerine geçdi. Nemrüd manzar-ı ‘ālīye geldi. İbrāhīm'ün ḡālını⁴⁹⁴ tefahḡuş iderdi. Sebeb 13. bu idi-ki Nemrüd ol eṣnāda ḡwābda gördi-ki İbrāhīm ‘aleyhi's-selām || selāmet ile āteşden ḡalāş olup refāhiyyetdedür.⁴⁹⁵ 14. Anuñ-içün aḡvālını ḡavāşşından istifsār itdi. Eyitdiler: “İy Melik! Bu nice su'āldür ki eger yüce ṭaḡları 15. bu āteşe ḳosalar eridürdi, ādem degül.” didiler. Eyitdi: “Benüm ṡannum oldur ki İbrāhīm āteşde sālindür.” didi. 16. Bir manzara geldi. Āteşe nazar eyledi, gördi. Bir ḳubbe-i nūrānī āteş içinde ṡāḡir olmuş. Ol ḳubbede 17. bir taḡt ḳomışlar, İbrāhīm selāmet ile oturur; envā'-yı kerāmetlere teḳye urmuş anuñ şūretinde öñinde 18. bir kimesne oturmış, eṭrāf ve cevānibinde⁴⁹⁶ gül ü reyāḡīn, āb-ı ḡāyvāndan çeşmeler aḳar. Nemrüd bu ḡālī müşāhede 19. eyledi ki ḡiç kimesnenüñ ḡayāline gelmez, ‘aḳl bunuñ idrākinde ‘āciz ve müteḡayyir ḳalur. Bī-ḡūd oldu. Kemāl-i 20.

⁴⁸⁷ M. ve S. āteşgedesi : A. āteş-i küresi

⁴⁸⁸ M. geydürdiler : S. geyürdiler

⁴⁸⁹ M. gerdā-ḡird : S. ḡerdā-ḡird

⁴⁹⁰ S. İbrāhīm'i : M. İbrāhīm

⁴⁹¹ M. ḡidmete : S. ḡizmete

⁴⁹² M. bād iderlerdi : S. bād itdürürlerdi

⁴⁹³ M. ḳavlde : S. rivāyetde

⁴⁹⁴ M. ḡālını : S. ḡālın

⁴⁹⁵ S. ḡalāş olup refāhiyyetdedür : M. ve A. ḡalāş olmuş.

⁴⁹⁶ S. cevānibinde : M. cevānibini

M37a

A51a

S45a

ıztırabından feryād eyledi ki “İy İbrāhīm! Bu şū‘übetlü âteşden niçe hālāş olduñ? Bunuñ gibi mühlik 21. varṭadan bu nāz u na‘īma niçe⁴⁹⁷ iriṣdūñ?” didi. İbrāhīm ‘aleyhi’s-selām cevāb virdi-ki “*hezā min faḍli* 22. *rabbi*”⁴⁹⁹ Nemrūd şordı-ki “Yanuñda olan kimdür?” eyitdi: “Feriştüdür. Sāyedürler. Hāḡ ta‘ālā benümle muvāneset 23. içün gönderdi.” didi. Nemrūd eyitdi: “Ulu Hudāñ vardır ki āṣār-ı kudreti bu derecede müşāheddür. 24. “İy İbrāhīm! Qādir misin ki bu âteş içinden ṭaşra çıkasın.” didi. Eyitdi: “Belī!” Hemān kalkdı. Âteşe 25. ḡadem koyup âteş içinden selāmetle⁴⁹⁸ çıkdı. Nemrūd’uñ ḡatına geldi. Nemrūd, İbrāhīm’i bu kerāmetde 26. göricek ḡāyet-i ta‘accübünden öñinde yüz yire ḡodı.⁴⁹⁹ eyitdi: “İy İbrāhīm! Dilerem ki Perverdkār’uñā 27. taḡarrüb idem. Bir niçe ḡurbān eyleyem.” didi. Hāzret-i İbrāhīm ‘aleyhi’s-selām eyitdi: “Hāzret-i Raḡmān ḡatında 1. ḡurbān ile ḡarīb olmazsın meḡer ki ĩmān ile yaḡĩn olasın.”⁵⁰⁰ didi. Nemrūd eyitdi: “Mülk ve māldan bu ‘izz ü iḡbālden 2. ḡeçme-ge ḡādir degülem. Senüñ ḡaḡḡuñda āṣār-ı kudreti ki gördüm, niyāzmendlik | ‘arż iderem.” didi.⁵⁰¹ Emr itdi: “Dört 3. biñ, bir rivāyetde kırḡ biñ şıḡır, dört biñ ḡoyun, deve ḡurbān itdi,⁵⁰² istedi-ki ĩmān ḡetüre. Hācibleri, 4. nāyibleri māni‘ oldılar. İbrāhīm’den mühlet istedi. Kendü ḡavāşşından⁵⁰³ Hārān-ki İbrāhīm’uñ ‘ammīsi idi. Vezāreti 5. aña virdi. Meşveret itdi. Hārān eyitdi: “Mevcūdāt-ı süflīnūñ perverdigārı iken maḡlūkāt-ı ‘ulvī-ye bende olursın. 6. Mesned-i ulūhiyyetden rütbe-i ‘ubūdiyyete tenezzül itmiş olursın.” didi. İbrāhīm, müddet-i mühlet ḡeçdi, Nemrūd’dan va‘deye 7. vefā istedi. Nemrūd tevāzu‘ eyledi. Eyitdi: || “Hāliyā, ḡabūl-i ĩmān ve senüñ taṣḡīḡuñā mevḡūfdur ve Hārān şeyṭān⁵⁰⁴ 8. şeāmeti ile helāk-i ebedī zāviye-i Hāviye’sine mübtelā oldı. Hāḡ *sübḡānehü ve ta‘ālā* İbrāhīm’i ‘aleyhi’s-selām Nemrūd 9. ile muşāḡebetden⁵⁰⁵ men‘ eyledi. Ādemler bu ḡālī göricek ḡoḡı İbrāhīm’e ĩmān

⁴⁹⁷ M. niçe : S. nice

⁴⁹⁸ S. selāmetle : M. selāmet

⁴⁹⁹ M. ḡodı : S. ḡoyup

⁵⁰⁰ S. ḡurbān ile ḡarīb olmazsın meḡer ki ĩmān ile yaḡĩn olasın : M. ḡurbān ile ḡarīb olmaz meḡer ĩmān ile yaḡĩn olasın.

⁵⁰¹ M. ve S. niyāzmendlik ‘arż iderem.” didi. : A. niyāz ‘arż iderim.” didi.

⁵⁰² M. ve S. Dört biñ, bir rivāyetde kırḡ biñ şıḡır, dört biñ ḡoyun, deve ḡurbān itdi : A. Dört biñ, bir rivāyetde kırḡ biñ şıḡır ve ḡoyun, ve deve ḡurbān itdi

⁵⁰³ S. ḡavāşşından : M. ḡavāssından

⁵⁰⁴ M. şeyṭān : S. şeyṭanet

⁵⁰⁵ M. Nemrūd ile muşāḡebetden : S. Nemrūd’uñ muşāḡebetinden

getürdiler. Hārān⁵⁰⁶ kızı Sāre Hātūn daḥi 10. Īman getürdi. Müslime oldı. Lūt Peyğamber daḥi ol gün ol Hāzret’uñ dīnini kabūl itdi. Āl-i Nemrūd’dan çok kabīle Hāzret-i İbrāhīm’e 11. tābi‘ oldılar. Hāk ta‘ālā bāṭın-ı İbrāhīm’e nūr-ı yakīnden⁵⁰⁷ kuvvet virdi. Göñlinden ḥavf ve ḥaṣyet bi’l-küllīye zāil oldı. 12.

2.32. Hāzret-i İbrāhīm’i ‘aleyhi’s-ṣalāvatü ve’s-selām Āteşe Atdukları Hikmetidür. 13.

Hāzret-i İbrāhīm’i ‘aleyhi’s-selām āteşe ilkāda hikmet dimişler ki sâbıkan nücüm içün “*heẓā rabbī*”¹⁵⁰ dimiş idi. 14. Şüretā āteşe anuñ-çün ilkā eylediler. Bāṭını nūr-ı tevḥīd ile münevver idi. “*innī veccehtü*”¹⁵¹ didüğinden 15. ötürü āteşi aña gülistān eylediler. Bir daḥi bu ki melāike rüz-ı ezelde insānı kadh idüp “*ve naḥnū nüsebbiḥu* 16. *biḥamdike*”¹⁵² ile kendülerini⁵⁰⁸ medḥ itmişlerdi. Hāk *sübḥānehü ve ta‘ālā* İbrāhīm’i āteşe kodi. Tesbīḥe meşgūl oldı. 17. Ya’nī “İy Ferişteler! Siz nūr içinde iken baña tesbīḥ ve takdīs idersiz. İnsān āteş içinde tesbīḥ ider.” diyü 18. “*innī e’lemu lā te’lemūn*”¹⁵³ sırrını bildürmek içün kudretin izḥār itdi. Yāḥūd Hāzret-i İbrāhīm dāimā āteşden 19. korpup “āh” dirdi. Anuñ-içün “*inne ibrahīme leḥalīmūn evvāhun*”¹⁵⁴ dimişlerdür. Anuñ-içün āteşe givürdi. Āteşden, 20. zātını sālīm eyledi tā bile ki korpku āteşden degülmiş belki Hālīk, āteşden gerek imiş. 21.

2.33. Āteş-i Nemrūd’a Nisbet H̱wāce-i Kāināt’dan Bir Hikāyetdür. 22.

Rivāyet olındı-ki İbrāhīm ‘aleyhi’s-selām Nemrūd’a gelicek bendler ile muḥkem zencīr ile şardılar. 23. | Āteşe⁵⁰⁹ atdılar. Āteşe ḥitāb oldı-ki “İy Āteş! Hemān Nemrūd’uñ bendlerini, zencīrlerini yak. Ḥalīl’üme 24. ḥalel getürme.” Server-i Kāināt, H̱wāce-i Mevcūdāt *ṣalavātullāh ‘aleyhi ve selāmühü* buyurdi-ki “Nār-ı 25. cehennemden benüm ümmetümūñ ba’zısı nār-ı Nemrūd’dan naşīb-i İbrāhīm gibidür. Ya’nī şol bendler ki İblīs-i 26. pūr-telbīsūñ igvāsı vāsıtasıyla benüm ümmetümūñ a’zā ve cevāriḥine ma’āşīden ve zel-

A51b

⁵⁰⁶ M. ve S. Hārān : A. Hārān

⁵⁰⁷ M. yakīnden : S. yakīn

⁵⁰⁸ M. kendülerini : S. kendüleri : A. kendülerin

⁵⁰⁹ M. ve S. şardılar. Āteşe : A. şardılar. Getürüp āteşe

S45b
M37b

lâtdan urılmışdur.⁵¹⁰ 27. Ümmetüm âteşe || girdükde âteş hemân ol bendleri yaçar. Günâhları maḥv olur. Kendüler Ḥazret-i İbrâhîm gibi nârdan 28. maḥṣûm, pâk olurlar. 1.

2.34. Ḥazret-i Ḥalîl Ḥaḳḳında *ṣalavâtullâh* ‘*aleyhi ve selâmühü*’ Laṭîfe-i Celîledür. 2.

Ḥazret-i İbrâhîm’i ‘*aleyhi’s-selâm*, Nemrûd-ı merdûd âteşe atmak ḳaşd itdükde evvel at kılından bükilmiş 3. bir kemend ile bağladılar. Ḥazret-i İbrâhîm ḳuvvet-i nübüvvet ile bir kerre ḥareket ile bendi üzildi.⁵¹¹ Ba‘de ibriṣim tınâb 4. ile bağladılar. Anı daḥi bir ḥareket ile pâre pâre itdi. Ba‘de ḥâm gāv-i mîṣ derisi ile⁵¹² bağlayup âfitâba 5. ḳodılar, ḳurudı. Muḥkem olmuş iken anı daḥi kırdı. Ba‘de pûlâddan zencîr itdiler. Bir ıztırâb ile 6. zencîri yırtıdı. İblîs nâṣih şüretinde geldi. Eyitdi: “Yâ Nemrûd! Eger bu şahṣı rûy-ı zemîn bendleri ile 7. bağlarsañuz çâre yokdur. Cemî‘ini pâre pâre ider. Nemrûd eyitdi: “Pes ḥîle nedür?” eyitdi: “Bendi bağladuḡuñuz 8. vaḳt, diñ ki⁵¹³ ‘İbrâhîm’üñ ‘azamet-i Ḥaḳḳı-çün üzilme.” Eyle itdiler.⁵¹⁴ Üzilmedi. İbrâhîm eyitdi: “Ḥudâvendâ! Benüm ḳaydum 9. ḥulletümden oldı. Ḥitâb geldi-ki “İy Ḥalîl! Eger ḥullet ile muḳayyed oldısa girü ḥullet ile açılır. Bir rivâyetde 10. İblîs eyitdi: “İy Nemrûd! İbrâhîm’i kendü sacıyla⁵¹⁵ bağla. Mürseldür. Mürsellerüñ saçı üzilmez.” didi. Aña 11. binâen Ḥazret-i İbrâhîm’i kendü saçıyla bağladılar. Güneşe ḳodılar. Ḥarâret-i âfitâb ile Ḥalîl’e teşnelik geldi. 12. Nemrûd şerâb-dârlarına eyitdi: “Bir ḳadeḥ şerbet idüñ, buz koyuñ. İbrâhîm’e iltüñ.” didi. Nedîmi eyitdi: “‘Aceb sırdur. 13. Âteşe ḳoymak ister girü sovuḳ şerbet göndürür.” didi. Nemrûd eyitdi: “Egerçi düşmendür. Ammâ anuñ benüm üstüme 14. ḥaḳḳı vardır. ‘İlmde beni ilzâm eyledi. Aña | vefâ iderem.” didi. Erbâb-ı işâret bu ma‘ nâda iki nesne işâret 15. buyurmuşlar: Birisi bu ki İblîs, “İbrâhîm’i kendü sacıyla bend idüñ, mürseldür, mürsellerüñ sacı üzilmez.” didi. 16. “İy Dervîş! Peyḡamberüñ saçında bir ḳuvvet ola ki bâ-vücûd ḳuvvet-i nübüvvet var-iken üzilmeye.

A52a

⁵¹⁰ M. ve A. urılmışdur : S. olmuşdur

⁵¹¹ M. bir kerre ḥareket ile bendi üzildi : S. bir kerre ḥareket ile bendi bozıldı. : A. bir kez zôr itmekle bendleri üzildi

⁵¹² M. ve S. ba‘de ḥâm gāv-ı mîṣ derisi ile : A. ba‘de şu sığırı derisi ḥâmı ile

⁵¹³ S. ki: M. -

⁵¹⁴ M. ve S. ‘azamet-i Ḥaḳḳı-çün üzilme.” Eyle itdiler : A. ḥullet-i Ḥaḳḳı-çün üzilme, diñüz” didi. Eyle itdiler

⁵¹⁵ M. sacıyla : S. saçıyla : A. saçıyla

S46a

M38a

A52b

Bende-i mü'min 17. ki Hâk *sübḥānehü* ve te'ālaya ĩmānını dürüst ide. “*şehidallāhu ennehu lā ilāhe illā hüve*”¹⁵⁵ Şeyṭānuñ mekr ü keydi 18. ile ki “*inne keyde'ş-şeyṭāni kâne za'ifen*”¹⁵⁶ üzilmezse ‘aceb midür?” İkinci, Ḥalīl ‘*aleyhi's-selām* 19. bir kāfirüñ ḥilāf-ı i'tikādī bir meseleyi ‘arz itmekle anuñ zimmetinde ḥâk işbât ide.⁵¹⁶ Añun-içün ḥarâret 20. def'ine bârid şerbet iḥsân || eyleye. Bir bende-i mü'min ki bu deñlü mesâil-i i'tikadiyede Allāh ta'ālānuñ 21. rızāsına muvāfık taḥḳīk ide. Eger ol ḳulını ‘araşāt-ı ḳıyāmetde āfitāb ḥarâretinde āb-ı zülāl-i 22. raḥmet ve mağfiret ile āsüde itse ne var. Ol gün ki Nemrüd āsmāna ḳāşd eyledi, cefā ter-keşinden 23. bir ḥadeng-i ḥaṭā' ḳıkkardı. Gümān-ı bâṭılı kemānına ḳodı. Āsmān cānibine atdı. Hâk *sübḥānehü ve ta'ālā*, Cebrā'ıl'e 24. ḥiṭāb buyurdı-ki “Filān deryādan bir balık al. Nemrüd'üñ oḳına tut. Birḳaç ḳātre ḳan ṭamlat 25. tā ol la'ın nevmiz olmaya.” didi. Ferişteler eyitdiler: “Ḥudāvendā! Bir kāfir bunuñ gibi da'vā ile 26. gele, nā-murād gitmeye.” didiler. Ḥiṭāb geldi-ki “Ḳulum İbrāhīm ki ol demde āfitāb ḥarâretinde idi, aña 27. şerbet virdi.⁵¹⁷ Anuñ ‘ivāzıdır ki bugün itdüm.” didi. Bir rivāyetde feriştelere ḥiṭāb itdi-ki “Nemrüd egerci 1. kāfirdür, ammā kendü vaṭanından ṭaşra gitdi, cevvi-i semāda ġarīb ü tenhā ḳaldı. Ne ḳadar benümle ceng itmege geldi-ise 2. andan bizüm mülkümüze zarar yok. Dili şikeste ve maḥrûm göndermezem.” didi. “İy Derviş! Bir kāfir-i mu'ānnid ve müstekbir 3. Ḥazret-i Hâk *sübḥānehü ve ta'ālā* ile ceng itmege vara, anuñ ḥaḳḳında bu vech-ile iḥsānlar eyleye. Nice gümān idersin. 4. Bir bende-i mü'min ḥaḳḳında ki Cenāb-ı şerīfine ḥālîş ve muḥliş imān getüre, ḥānmānına vedā' eyleye. Rûy-ı zerd ile 5. ve dil-i pür-derd ile ġam ve endüh ile miḥnet-i enbüh ile laḥd-ı büstānına yüz ḳoya. Zen ü ferzend, ḥiṣ ü peyvendden 6. 'alāḳasın ḳaṭ' ide. “*men rabbüke*”¹⁵⁷ ḥiṭābında “*rabbī allāh*”¹⁵⁸ na'rasın | ura. Eger anuñ ġarībliğına, müflisliğine 7. derdmendliğine raḥm idüp günāhlarına mağfiret olursa kerem-i 'amīm ve luṭf-ı cesīmden 'aceb ve ġarīb degüldür.

⁵¹⁶ M. ide : S. itdi

⁵¹⁷ S. demde āf-tāb ḥarâretinde idi, aña şerbet virdi. Anuñ 'ivāzıdır ki : M. demde āf-tāb ḥarâretinde aña şerbet virdi. Anuñ 'ivāzıdır ki : A. demde güneş ḥarâretinde iken aña şerbet virdi. Anuñ İvāzıdır ki

2.35. Rabb-i Celîl ile Halîl-i Hidâyet-Sebîl Beyninde Bir Laîfedür. 8.

“*yâ nâru küni berden ve selâmen ‘alâ ibrâhîme*”⁵¹⁹ hitâbı ile nâr, serd oldu. İbrâhîm ‘aleyhi’s-selâm ağlamağa başladı. 9. Eyitdiler: “İy İbrâhîm! Hâk sühbânehü ve ta‘âlâ âteşi saña serd eyledi. Ni‘met virdi. Girye⁵¹⁸ sebeb nedür?” didiler. Eyitdi: 10. “Renc ü belâ ve miñneti ben çekerin. Hitâb-ı ‘izzet lezzetini âteş bulur.”⁵¹⁹ Allâh hakkı-içün semâvât ve arzın nârıyla 11. beni yakdı. Tek baña hitâb ideydi. Dünyâ ni‘metlerinden baña ol, mañbûb idi.” didi. Hitâb geldi ki “İy İbrâhîm! || Âteş kimdür ki 12. devlet-i hitâb ile müşerref ola. Senüñ râbîta-yı hulletüñ vâsıtası olmayaydı, hergiz âteş benüm hitâb-ı 13. şerefümle⁵²⁰ muhtaşab olmazdı” diyü buyurdi.

2.36. Şecere-i ‘Ar‘ar ve Şâh-ı Gül Bitdügidür. 14.

Rivâyetdür: Çün Halîlü’r-rañmân’ı şalâvatullâh ‘aleyhi ve selâmühü âteşe atdılar. Fer-mân-ı Hâk ile Cebrâ’îl 15. âb-ı Kevşer’den iki kâtre getirüp iki kısım eylediler. Dört kâtre oldu. İbrâhîm öñine düşdi. 16. Mürd⁵²¹ ağacı bitdi. Bir kâtresi sağ yanına düşdi gül ağacı bitti. Bir kâtresi arkası 17. tarafına düşdi, ‘Ar‘ar ağacı bitdi. Mürd⁵²² ağacınun yemişi büyük, ayva kadar idi tâ Hâzret-i 18. ‘İsâ ‘aleyhi’s-selâm devrine degin meyve virdi. Ol vaqt ki Naşârâ, ‘İsâ’ya İbnu’llâh didiler. 19. Ol şeâmetinden artuk ol dıraht meyve virmedi.⁵²³ Gül ağacınun bir meyvesi olurdu, hıyâr gibi. 20. Her haste ki andan tenâvül ideydi, şifâ bulurdu. Mecûs, Hâk ta‘âlâ’ya şirket isnâd idüp 21. işbât-ı Yezdân ve Ehrimen itdiler. Anuñ şeâmet-i sühanlarından ol dıraht meyve virmez oldu. Meyve yirine 22. şad-hezâr hâr hâşıl oldu. ‘Ar‘ar ağacınun dañi harbüze mânendi idi. ‘Üzeyr’e⁵²⁴, Yehüdî 23. İbnu’llâh didiler. Ol meyve dañi bitmez oldu. 24.

⁵¹⁸ M. girye : S. ğirye

⁵¹⁹ M. ve S. Hitâb-ı ‘izzet lezzetini âteş bulur : A. Âteş hitâb-ı ‘izzet lezzetiyle mütelezziz olur

⁵²⁰ M. şerefümle : S. devletümle

⁵²¹ M. mürd : S. müzd : A. mürür

⁵²² M. mürd : S. müzd : A. mürd

⁵²³ M. ve S. Ol şeâmetinden artuk ol dıraht meyve virmedi : A. Ol şeâmetinden ayruk ol mürd (مرد) ağacı ki söğüt dirler meyve vermedi

⁵²⁴ S. ağacınun harbüze mânendi idi. ‘Üzeyr’e : M. ağacınun harpüze mânendi idi. ‘Üzeyr’e : A. ağacınun karpuzı beñzer meyvesi olurdu. ‘Üzeyr’e

2.37. Hālîl-i Celîle, Âteş Gülistân Olıcak. Hezâr-destân Kendüyi Fedâ İtdügidür. 25.

A53a

M38b

S47a

Ol hînde ki Hâzret-i Hālîl'i nâra atdılar. Semâ melekleri, tıyûr-ı hevâ cümle girye ve nevhâ⁵²⁵ itdiler: 26. Kuşlar | içinden bir za'îfçe kuş Hālîl'e muvâfaqat için kendüyi âteşe⁵²⁶ atdı. Hâk ta'âlâ, Cebrâ'îl'e 27. hitâb itdi-ki "Ol mürğ-i za'îfe iriş.⁵²⁷ Helâk olmasun." didi ve andan şor ki kendüyi nâra neden ilkâ 1. eyledi. Sidretü'l-müntehâ'dan Cebrâ'îl kendüyi ol kuşa irişdürdi. Hevâda tutdı. Yire indürdi. 2. Hālinden istifsâr itdi. Kuş eyitdi: "İy Cebrâ'îl! Meger haberün yokdur. Hudâ Hālîl'ini nâra atdılar. 3. Ben de anı hâlâşa kudret yok. Bārî, aña muvâfaqat idüp âteşte bile olayım." didi. Cebrâ'îl 4. 'aleyhi's-selâm hâlini Hâzret'e 'arz itdi. Hitâb-ı 'izzet irişdi ki "İy Cebrâ'îl! 5. Ol kuşa di ki 'Benüm Hālîl'üme bu miqdâr nisbet-i ihlâş eylemiş. Kerem hâzînelerinden hezâr hâcetini 6. revâ ideyim." didi. "Ne taleb idersin?" Kuşçuğaz eyitdi: "İy Cebrâ'îl! Dünyâda hâcetüm yokdur ki 7. Allâh ta'âlâdan anı taleb eyleyem. Ol nesne ki benüm maḥbûb ve maṭlûbumdur. Oldur ki dâimâ Ol Hâzret'ün 8. yâdına || meşgûl olam. Her zamânda nâm-ı bâ-Ârâmî ile vird-i zebân ideyim. "İy Cebrâ'îl! Şöyle işidürem 9. ki ol Hâzret'ün hezâr nâmı var-ıymış. Ol cümleden yüz ism hâtırumdudur. Hâcetüm oldur ki toḡuz yüz 10. ismi daḡı baña in'âm eyleye tâ anı hezâr nâm ile zıkr idem." didi. Hâk ta'âlâ hâcetini revâ itdi. Hezâr nâmı 11. cümle aña ta'lîm eyledi. Buyurdi-ki "Leyl ü nehârda, zuhur-ı eşhârda,⁵²⁸ şâhsâr-ı gülzârda terennüm ve tekrâr 12. eyleye." diyü buyurdi. 'Arabî dilde 'andelîb, Fârsî'de hezâr-destân dimekle meşhûrdur. Hâzret-i İbrâhîm 13. âteş gülistân olıcak eşcâr üzerine gelüp güller qarşısına naḡmelere ve nevâlara âḡâz itdi. Rivâyet 14. olunur ki⁵²⁹ zenbûr-ı 'asel daḡı dehânını âb ile tıldurup ol âteşün etrâfına çekzindi ki ol âb ile 15. âteş-i Nemrûd'ı söyindüre. Ol miqdâr sa'yi meşkûr olup aḡzında olan şu 'asel-i muşaffâ oldı. 16.

⁵²⁵ M. ve A. girye ve nevhâ : S. ḡirye ve nevhâ

⁵²⁶ M. âteşe : S. aşāḡa

⁵²⁷ M. Ol mürğ-i za'îfe iriş : S. Ol mürğün men'ine iriş

⁵²⁸ S. eşhârda : M. eşcârda :

⁵²⁹ M. Rivâyet olunur ki : S. Rivâyet iderler ki

2.38. Hālîl-i Celîl ‘alā nebiyyinā ve ‘aleyhi’t-taḥiyyetü Memleket-i Nemrūd’dan Rihlet İtdügidür. 17.

A53b

Çün Haḳ sūbhānehü ve ta‘ālā İbrāhīm’e āteş-i Nemrūd’ı serd ü sālīm eyledi. Müeyyedün min indillāh⁵³⁰ olanlardan 18. çok kimesne ol Hāzret’e ĩmān getürdiler. Birisi Lūt idi. Hāzret-i İbrāhīm’ün birāzerzādesi idi. 19. Şoñra devlet-i nübüvvet ile⁵³⁰ şeref | oldı. Biri daḡı Sāre Hātūn idi. Hāzret-i İbrāhīm’ün şallallāhu ‘aleyhi 20. ve sellem ‘ammisi kıızı idi. Hāzret-i İbrāhīm cānib-i Harrān’a hicret idicek nikāḡ itmişlerdi. Biri daḡı Ra‘za 21. Hātūn binti Nemrūd idi. Hāzret-i İbrāhīm’dan bu mu‘cizeyi gördiler. Müselmān oldılar. Bu kışşa efvāhe 22. düşdi. Tedrīc ile dīn-i İslām teraḳḳī itdi. Bu ma‘nīden Nemrūd münfa‘il olup bir gün Hāzret-i 23. İbrāhīm’i ḡalvetine taleb itdi. Eyitdi: “Ḥalkı bu ḡadiş dīne da‘vet itmekle memleket aḡvāline iḡtilāl 24. geldi. Aşḡabuñla saña tābi‘ olanlar ile, var bir āḡer memlekete git. Perverdkār’uñ senüñ cānibüñi ḡıfz idüp 25. muşāliḡuña kefīl ve mu‘īndür.” didi. Hāzret-i İbrāhīm ḡabül idüp iḡlīm-i Bābil’dan diyār-ı Şām’a hicret itdi. 26. Sāre Hātūn içün dırāz-guş şatun alup Hāzret-i İbrāhīm ol zamānda otuz sekiz yaşında 27. idi. Harrān’a vardılar. Bir niçe gün anda iḡāmet itdiler. Andan Mışır’a ‘azīmet itdiler. Mışır’da 1. bir zālīm pād-şāḡ var idi, Şāduf bin Şādūn dirlerdi. Kıbtı idi. Ol zālīmüñ ‘ādeti bu idi ki 2. her kimesne ki evlenmek isteyeydi, evvel anuñ ḡatuna iltürlerdi. Begenürse kendü içün alıḡordı. 3. Yolda ādemler ḡomışdı. Āyende ve revendeden kimde ki cemāl || ü ḡusn ile ḡātūn görelerdi, ol zālīmüñ ḡaremine 4. iltürlerdi. İbrāhīm ‘aleyhi’s-selām Mışır’a ḡarīb oldı. Hāzret-i Lūt ‘aleyhi’s-selām vaḡy-i İlāhī ile 5. ‘ammīsinden⁵³¹ müfāraḡat idüp Mu’tefikāt’da mütevaḡḡın oldı. Haḳ ta‘ālā anı ol ḡavme risālete ta‘yīn itdi.⁵³² 6. Ol pād-şāḡ-ı zālīmüñ ḡaberi ve yolda ḡoduḡları kimesnelerün aḡvāli ma‘lūm olıcaḡ Hāzret-i İbrāhīm ziyāde 7. ḡayretlü idi. Bir şanduk tertīb idüp Sāre’yi ol şandukā ḡoyup Mışır’a ḡaşd itdi. Mışır’a ḡarīb 8. olduḡda ‘aşḡarlar, emvāl-i kārbānı görürlerdi.⁵³³ Hāzret-i İbrāhīm’ün daḡı emvāl ve aḡmālını

M39a

S47b

⁵³⁰ M. devlet-i nübüvvet ile : S. nübüvvet-i devletle

⁵³¹ M. ‘ammīsinden : S. ammūsından

⁵³² M. ta‘yīn itdi : S. ta‘yīn eyledi

⁵³³ M. görürlerdi : S. gördiler

tefahhuş itdiler. 9. Nevbet⁵³⁴ ol şanduka geldi. İbrāhīm ‘aleyhi’s-selām envā‘-yı ‘özrleryledi. Kabūl itmediler. Hāzret-i İbrāhīm buyurdu-ki 10. “Bu şandukı tamām dīnār u harīr i’tibār idūñ. Aña göre ‘öşrini aluñ.” didi. Çāre olmadı. Derāhim ve denānīr ile 11. memlū farz idūñ.” didi. Ferāgat itmediler. “Kıymeti cevāhir ile tolu şayūñ.” didi. ‘İtibār itmediler.

A54a

Ol şandugı 12. açmağa mübālağat eyleyüp zarūrī açdılar. Gördiler, | şāhib-cemāl bir hātūn.⁵³⁵ Keyfiyyet-i ahvālī pād-şāha 13. ‘arz eylediler. Pād-şāh daḥi bu ḥālī görmek için emīnler gönderdi. Sāre ile Hāzret-i İbrāhīm’i 14. huzūrına iltidiler. İbrāhīm’den şordı ki “Bu kimdür?” didi. Hāzret-i İbrāhīm “Nāgāh hātūnumdur dirsem⁵³⁶ 15. Melik kaşd eyleye ya talāk tekliḥ eyleye” diyü ihtiyāt idüp kız karındaşumdur.” didi ya’nī İslām’da karındaşumdur demek ola.⁵³⁷ Pād-şāh 16. Eyitdi. “Bu kız karındaşuñı baña vir. Seni ḡanī ideyim.” didi. Hāzret-i İbrāhīm eyitdi: “Anı almak atasınuñ icāzetine 17. mevķūfdur diyücek Cebrā’īl’e dest-dırāzlık kaşd itdi. Sāre serāy-ı ‘işmet hāreminūñ pāk- 18. dāmānı müstecābü’d-da‘vet idi. Cenāb-ı Kuds-i İlāhīye nāle itdi ki “Huzāvendā!⁵³⁸ Bu bī-pākūñ dest-i nā-pākini, Ḥalīl’ūñ 19. ḥalvet-serāy-ı mahrem-i muḥterem dāmeninden kūtāh eyle.” didi. Fi’l-ḥāl, ol küstāhuñ iki eli kurıdı. Rivāyet 20. olındı ki Sāre’yi içerü kaşruñā göndürüp Hāzret-i İbrāhīm’i tāsra atdılar. Ol Hāzret’ūñ bātın-ı mübāreki kemāl-i 21. ḡayretten ıztırāba düşüp namāza tūrup Hāk ta‘ālā’ya ‘ibādete meşḡul oldu. Zālīmūñ elleri kurıyup 22. hareketden kalıcaḡ Hāk sūbhānehū ve ta‘ālā ref‘-i tōhmet için ol kaşruñ tamām-ı divārını⁵³⁹ āyine-i Şāmī mişālinde şāfī 23. eyledi tā nazar-ı Ḥalīl’e mānī‘ olmaya, kaşr-ı derununda ne vākī‘ olursa taşradan göre. Gördi ki ol zālīm Sāre’ye 24. kaşd idüp elleri şell olup tūtmaz oldu. Endāmına lerze düşüp ḥālī diger-gün oldu. Kaşruñ dört 25. dīvārına daḥi || lerze geldi. Güyā⁵⁴⁰ üzerine yıkılurdu. Fi’l-ḥāl kaşrdan çıḡdı, Sāre’yi getürdi. 26. Eyitdi: “Dilerem ki

S48a

⁵³⁴ M. tefahhuş itdiler. Nevbet : S. tefahhuş idüp nevbet

⁵³⁵ S. mübālağat itdiler. Zarūrī açdılar. Gördiler, şāhib-cemāl bir hātūn : M. mübālağat eyleyüp zarūrī açdılar. Görürler, şāhib-cemāl bir hātūn.

⁵³⁶ S. dirsem : M. dirse

⁵³⁷ A. karındaşumdur demek ola : M. ve S. -

⁵³⁸ M. Huzāvendā : S. Hudāvendā Her iki nüshayı göz önüne aldığımızda bu kelime M. nüshasında daima ı ile S. nüshasında ı ile yazılmıştır. Bundan sonra bu fark gösterilmeyecektir.

⁵³⁹ M. divārını : S. divārlarını

⁵⁴⁰ M. lerze geldi. Güyā : S. lerzeye geldi. güyā

M39b

A54b

bilem sen kimsin, ahvālūñ nedür?” eyitdi: “Ben bir ādemūñ hātūnıyam ki Huzā⁵⁴¹-yı zemīn 27. ve āsmānuñ dōstıdur. Hāḡ *sübḡānehū ve ta‘ālā* dōstlarına ḡafız ve nıgehbāndur. Revā tıtar mı ki anuñ ḡaremine 1. ḡıyānet ile kimesne el uzada.” didi. Eyitdi: “Hiç olur mı ki Hudā’dan isteyesin, benüm elüm girü şıḡḡat bula, 2. senden el çekem.” didi. Sāre dest-i niyāzı Cenāb-ı Hāḡḡ’a tıtdı. Tā Hāḡ ta‘ālā ve teḡaddes, ‘āfiyet erzānī kıldı. 3. Dirler ki bu ḡalet üç nevbet vāḡı‘ oldı. Her bār ki şıḡḡat buldı, ol zālīm girü ḡāşd eyledi.⁵⁴² Elleri 4. kırıdı tā üçünci nevbetde bi’l-küllıye ol ḡayālī ḡātırından gıderdı. Naḡar-ı i‘zāz ve ikrām ile manzır itdi. 5. ḡāyet-i ḡüsn ü cemālde bir cāriye iḡsān itdi. Eyitdi ki “Bu, du‘ā ecridür ki ellerüm şıḡḡat buldı.” didi. 6. Ol eclden, mezbüre cāriyeye Hācer ism ḡodılar. Bir mıḡdār ḡāv u ḡüsifend u | mevāşī daḡı iḡsān itdi. 7. Sārā,⁵⁴³ meclis-i pād-şāhdan ḡaşra çıḡdı. ḡāzret-i İbrāḡīm ‘aleyhi’s-selām ile bulışdı. Vāḡı‘ olan ḡazāyāy 8. ḡıkāyet ḡāşd itdi. ḡāzret-i ḡālīl ‘aleyhi’s-selām ḡaşradan ḡörürdi. Bu aña ḡaber virürdi.⁵⁴⁴ Allāḡ te‘ālāya şükr itdiler. 9. ḡāzret-i İbrāḡīm’uñ ḡātır-ı ‘ātır ol maḡamda tavaḡtından nefret itdi. Mışır’dan diyār-ı Filisḡīn’e intıḡāl 10. itdiler,⁵⁴⁵ tevābi‘-i Dımışḡ’dan idi. Bir yire ḡondılar ki ne şı var ne ābādānlıḡ var. Bir mıḡdār ḡa‘āmları ki yimeḡe ḡetürmişlerdi, 11. tamām oldı.⁵⁴⁶ Ol yirde bir kıyu ḡazdılar. Şı çıḡdı, revān oldı. ḡāzret-i İbrāḡīm bārdān aldı, ḡa‘ām ḡetürmek 12. içün ḡitdi. Aḡçeleri daḡı yoḡ-ıdi-ki ḡa‘ām alalardı. Beyābānda müteḡayyir ḡaldı. Āḡirü’l-emr bārdānı ḡum ile ḡoldurup 13. Sāre yanına ḡeldi. Aşḡābuñ ḡātır anı ḡörmekle tesellī buldı. ḡāzret-i ḡālīl⁵⁴⁷ yorıl mışdı, yatdı, 14. uyudı. Sāre, Hācer’i ḡönderdi: “Var, bārdānuñ aḡzını

⁵⁴¹ M. Huzā : S. Hudā

⁵⁴² M. ḡāşd eyledi : S. ḡāşd eyledi

⁵⁴³ M. mıḡdār ḡāv u ḡüsifend u mevāşī daḡı iḡsān itdi. Sārā,: S. mıḡdār ḡāv, ḡüsifend ve mevāşī daḡı iḡsān itdi. Sāre, : A. mıḡdār esbāb ve kıyun ve şıḡır iḡsān itdi. Bu kerre Sāre,

⁵⁴⁴ M. ḡaber virürdi : S. ḡaber virdi

⁵⁴⁵ M. intıḡāl itdiler : S. intıḡāl itdi

⁵⁴⁶ S.Tevābi‘-i Dımışḡ’dan ıdı, bir yire ḡondılar ki ne şıvar ne ābādānlıḡ var. Bir mıḡdār ḡa‘āmları ki yimeḡe ḡetürmişlerdi, tamām oldı: M. Tevābi‘-i Dımışḡ’dan ıdı, bir yire ḡondılar. Ne şıvar ne ābādānlıḡ var. Bir mıḡdār ḡa‘āmlar yimeḡe ḡetürmişlerdi, tamām oldı

⁵⁴⁷ Beyābānda müteḡayyir ḡaldı. Āḡirü’l-emr bārdānı ḡum ile ḡoldurup Sāre yanına ḡeldi. Aşḡābuñ ḡātır anı ḡörmekle tesellī buldı. ḡāzret-i ḡālīl yorıl mışdı, yatdı uyudı. Sārā, Hācer’i ḡönderdi : S. Beyābānda müteḡayyir ḡaldı. Āḡirü’l-emr bārdānı ḡum ile ḡoldurup Sāre yanına ḡeldi. Aşḡābuñ ḡātır anı ḡörmekle tesellī buldı. ḡāzret-i ḡālīl yorıl mışdı, yatdı uyudı. Sāre, Hācer’i ḡönderdi : A. Beyābānda ḡezeḡez ve müteḡayyir oldılar. Āḡirü’l-emr ol çıvalı ḡum i ḡoldurdı ve Sāre’nün yanına ḡetürdi. Anı ḡörmekle tesellī oldılar. ḡāzret-i ḡālīl çıvalı ḡetürmek-ile yorıl mışdı, yatdı uyudı. Sāre, Hācer’i ḡönderdi

S48b

A55a

M40a

aç. İbrāhīm ‘*aleyhi’s-selām* ne getürdi, gör.” 15. didi. Vardı, açdı, gördi-ki buğdaydur. Sāre⁵⁴⁸ ve Hācer ol buğdaydan un idüp itmek bişürdiler. Hāzret-i 16. İbrāhīm uyandı. Teklīf-i ta‘ām itdiler. Eyitdi: “Ne bişürdünüz?” Sāre⁵⁴⁹ eyitdi: “Getürdüğünüz buğdaydan itmek 17. bişürdük.” didiler. İbrāhīm, Mün‘im-i ‘Ale’l-‘ıtlak cānibine *celle ve ‘alā* şükrlere eyledi. Ol buğdayuñ bir miqdārını 18. yimek için alıkoyp bir miqdārını zirā‘at için qodı. Hāq ta‘ālā bereket-i Hāzret-i İbrāhīm ile ol quyunuñ şuyını firāvān 19. itdi tā şol mertebede ki yiryüzi-ne çıqup revān oldı. ‘Arab taīfesi ol şudan haber-dār olup cem‘-i || keşīr ol 20. şunuñ etrāf u eknāfına gelüp bir şehir oldı. Niçe zamān geçdi. Ol yirde sākin olanlar ol Hāzret’e muhālefet 21. eylediler.⁵⁵⁰ Rencīde-hātır oldı. Ğurbet ihtiyār idüp Remle ile İliyā ortasında Qışt dirlerdi anda varup 22. sākin oldı.⁵⁵¹ İliyā, Beytül-makdis’den ‘ibāretdür. Hāzret-i İbrāhīm ol makāmdan hicret idicek 23. ol quyunuñ şuyına noqşān-ı küllī gelüp muhālifler kendü fi‘illerine peşimān oldı. Ol Hāzret’uñ ‘akābince 24. gelüp ibrām ve ilhāh itdiler ki vaṭan-ı me’lūfe mūrāca‘at eyleyeler. Qabūl buyurmadı. Nevmi‘z olıcaq 25. şuyun | noqşānını ‘arz itdiler. Du‘ā eyledi, Hāq *sübḥānehü ve ta‘ālā* ol quyunuñ şuyını girü ihsān 26. itdi. Vaşiyet itdi⁵⁵² ki hayz görmüş hātūn qyudan eli ile şu çekmeye. Bir müddet bu üslūb üzerine⁵⁵³ 27. şu ceryān eyledi tā bir gün bir hātūn ol Hāzret’uñ vaşiyetine muhālif hayz görmüşdi. Elini şuya 1. baturdı. Şu girü noqşān üzre oldı. Hāzret-i İbrāhīm Qışt vilāyetinde qarār idüp gayrı vilāyete⁵⁵⁴ 2. varmadılar.

⁵⁴⁸ S. Sāre : M. Sārā

⁵⁴⁹ S. uyandı. Teklīf-i ta‘ām itdiler. Eyitdi: “Ne bişürdünüz?” Sāre : M. uyandı. Teklīf-i ta‘ām itdiler. Eyitdi: “Ne bişürdünüz?” Sārā : A. uyandı. Öñine tāze ısıcaq itmek getürdiler. Eyitdi: “Ne bişürdünüz?” Sāre

⁵⁵⁰ M. eylediler : S. itdiler

⁵⁵¹ M. Rencīde-hātır oldı. Ğurbet ihtiyār idüp Remle ile İliyā ortasında Qışt dirlerdi anda varup sākin oldı : S. Rencīde-hātır olup Ğurbet ihtiyār idüp Remle ile İliyā ortasında Qışt dirler anda varup sākin oldı : A. rencīde-i hātır olup Ğurbet ihtiyār itdi. İleyā şehrine varup anda sākin oldılar.

⁵⁵² M. itdi : S. eyledi

⁵⁵³ M. Bir müddet bu üslūb üzerine şu ceryān eyledi : S. Bir müddet bu üslūb üzere şu ceryān eyledi : A. Bir müddet bu üslūbde şu aqdı

⁵⁵⁴ M. gayrı vilāyete : S. ol vilāyete

2.39. Nemrūd Kızı Ra'za Hātūn⁵⁵⁵ Hikāyetidür.

Nemrūd'ın Ra'za nām kızını ki zıkr olunmuşdu. Ol 3. zamānda Hāzret-i İbrāhīm'i ki āteşe atdılar, ol kız atasından destūr istedi⁵⁵⁶ ki varup hāl-i İbrāhīm'i göre, nice 4. oldu. Atası "İy Kızum! Niçe günlerdür ki āteşe düşmüşdür, şimdi yanmış hākister olmuşdur. Ne 5. istersin?" didi. Kız, "elbette varup hālünü görürem", didi.⁵⁵⁷ İcāzet virdi. Çün ol maḳām-ı mübāreke geldi, 6. gördi ki Hāzret-i İbrāhīm āteş içinde gülistānda bir taht üzerinde oturur. Ra'za eyitdi: "İy İbrāhīm! 7. Bu ne hāldür ki āteş seni yakmadı." didi. İbrāhīm kendü maḳāmundan cevāb virdi ki "Bir kimesnenün ḳalbinde 8. ma'rifetullāh ola, Hāḳ ta'ālā anı nār ile yakmaz." Ra'za eyitdi: "İy İbrāhīm! İcāzet var mıdur tā bu āteş 9. içinde⁵⁵⁸ saña yakın varam." İbrāhīm eyitdi: Şöyle ki "*lā ilahe illallāh, ibrahīm ḥalīlullāh*" diyesin. Andan sonra 10. āteşe ayak baş, ḳorḳma." didi. Ra'za ḳaşrdan aşığa inüp āvāz ḳaldurup kelīme-i tevḥid 11. söyleyüp kendüyi āteş içine atdı. Kendüyi Hāzret-i İbrāhīm'ün yanında gördi. 12. Tāze ĩmān getirüp andan atasına vardı. Atası anuñ ĩmānına ve āteşden ḥalāsını gördi. 13. Ta'accüb itdi. Ammā melāmetden ve noḳşān-ı memleketden ḥavf idüp bātıl dīnde müstemirr oldu. 14. Kızını mürtedd olmağa delālet itdi. Şefḳat ve naşīḥat yüzinden çok söz söyledi. Kız dīn-i Hāḳ'dan dönmedi. 15. Şöñra 'azāb-ile ḳorḳutdı. Te'sīr itmedi. Niyyet itdi ki ol pākize aḥteri envā'-yı 'azābla mu'azzeb ide. || Oḡrılar gibi siyāsetgāha getirüp āfitāba ḳarşı dört demür mih ile⁵⁵⁹ elinden ayağından 16. ṭoḳıyup ol ferzend-i derdmendün cānına āteş-i mihnet ü belā ḳoyalar. Hāḳ ta'ālā Cebrā'īl-i Emīn'e ḥiṭāb 17. buyurdı-ki "İy Cebrā'īl! Cāriyemi düşmenler arasından ḳıḳar, Ḥalīl'üme ilt." didi. Cebrā'īl, fermān-ı Rabb-i 18. Celīl ile 'azze ismuhü,⁵⁶⁰ Ra'za'yı ol mehlekeden ḳurtarup Ḥalīl 'aleyhi's-selām yanına

S49a

⁵⁵⁵ S. ve A. Hātūn : M. -

⁵⁵⁶ S. Ol zamānda Hāzret-i İbrāhīm'i ki āteşe atdılar ol kız atasından destūr istedi : M. Ol zamānda ki Hāzret-i İbrāhīm'i āteşe atdılar ol kız destūr istedi

⁵⁵⁷ M. Ne istersin?" didi. Kız, "elbette varup hālünü görürem", didi : S. Ne istersin?" dimişdi. Kızı eyitdi: "Elbetde varuram, hālünü görürem" didi

⁵⁵⁸ M. içinde : S. içinden

⁵⁵⁹ S. ḳorḳutdı. Te'sīr itmedi. Niyyet itdi ki ol pākize aḥteri envā'-yı 'azābla mu'azzeb ide. Uḡrılar gibi siyāsetgāha getirüp āf-tāba ḳarşı dört demür mih ile : M. ḳorḳutdı. Uḡrılar gibi siyāsetgāha getirüp āf-tāba ḳarşı dört mihla

⁵⁶⁰ S. 'azze ismuhü : M. -

A55b

getürdi. İbrāhīm ile müsāferetlerde 19. meşakkatlerde bile hem-rāh olmuşdı. Andan soñra Ra'za'yı oğlı Medyen'e nikāh itdi. Hāk ta'ālā Medyen'den 20. yigirmi nefer oğul 'atā itdi.

Batnen | ba'de batnın cümlesi mesned-i nübüvvete oturup peygāamberler oldılar. 21. Hāzret-i İbrāhīm'e 'aleyhi's-selām vahy-i ilāhī geldi-ki "İy İbrāhīm! Seni mesned-i hūlette geçürdüm⁵⁶¹ ve "...*ve't-tehaze'l-* 22. *lāhu ibrahīme halīlen*"¹⁶¹ huṭbesini minber-i nübüvvetde ve kürsī-i risāletde senūñ ismūñe okıdum. Eyitdi: "Hūdāvendā! 23. Bu bir devletdür ki benüm mertebemden yücedür ki hūlletimūñ üzerinedür.⁵⁶² Bu maḳāmuñ rif'at-i 24. endīşesi ol loḳma degüldür ki benüm fehm ve idrāküm ḥavşalasına şığa. Bu mertebenūñ küngüre-i kibriyası 25. ol meşābede degüldür ki kemend-i ārzū aña irişe. Hūdāvendā! Bu 'atiyyenūñ ḥikmetinde⁵⁶³ bir 'aṭiyye isterem 26. tā bilem ki bu devlete vesīle nedür ki hil'at-i hūllet ile müşerref oldum." didi. Hıṭāb geldi ki anuñ 27. 'alāmeti nūr-ı Muḥammedī'nūñ zu hūridur

M40b

ṣallallāhu 'aleyhi ve sellem. Ol nūr senūñ cebīn-i mübīnūñde nice 1. zamāndur ki mestürdür. Ol zamānda senūñ hūlletūñ tevḳī'ini nübüvvet menşūrlarına şebt itdüm. 2. Ululıḳ 'alemlerini "*innī cā'iluke li'n-nāsi imāmen*"¹⁶² 'alāmetleriyle mu'lem eyledüm. İbrāhīm 'aleyhi's-selām 3. Eyitdi: "Hūdāvendā! Ol nūruñ zuhūrı kaçan olur?" Hıṭāb geldi-ki "Ol vaḳt ki senūñ du'āñ ile⁵⁶⁴ mürdei zinde 4. eyleyem. "*erini keyfe tūhyi'l-mevtā*"¹⁶³ didi. Hāk ta'ālā buyurdi: "*evelem tü'min*"¹⁶⁴ eyitdi: "Belī, Hūdāvendā! Mü'minem. Göñlüm 5. noḳtası tevḥīd ü imānuñ nūriyla münevverdür. Cānum nüktesi revāyiḥ-i 'irfānuñla mu'aṭṭardur. Yaḳīn bilürem ki 6. semend-i ḳudretūñ 'arşa-yı āfākda cevelān ider. Naḳḳāş-ı şun'ūñ ḳalem-i icādı dest-i kün fe-kān'e virür. Ammā 7. zulumāt-ı beşeriyet, ādemūñ mizāc u zāt-ı za'īfindedür. İṭminān içün dilerem ki 'ilm-i 'mertebe-i 'ayne irişe. 8. Ya'nī i'tikādum Sen'ūñ ḳudretüñe dürüstdür. Ammā 'aşıklarda intizāra taḥammül yokdur. Bir ḡamze-i naḳdi, vişālūñ 9. bir sālīne tercīḥ itmişlerdür." didi. Hıṭāb irişdi ki "*fehuz erba'aten mine't-tayri*"¹⁶⁵ buyurıldı ki

⁵⁶¹ M. ve S. cümlesi mesned-i nübüvvete oturup peygāamberler oldılar. Hāzret-i İbrāhīm'e 'aleyhi's-selām vahy-i ilāhī geldi-ki "İy İbrāhīm! Seni mesned-i hūlette geçürdüm : A. cümlesi mesned-i ḥāk-ile hūlette geçürdüm.

⁵⁶² M. Bu bir devletdür ki benüm mertebemden yücedür ki hūlletimūñ üzerinedür. : S. Bu bir devletdür ki benüm mertebemden yücedür. Bir derecedür ki ḥizmetimūñ üzerinedür

⁵⁶³ M. ḥikmetinde : S. 'alāmetinde

⁵⁶⁴ M. du'āñ ile : S. du'āñ-ile

S49b

“Dört kuş tut, 10. boğazla. Dükelisini bir hâvene || koy, döğ.⁵⁶⁵ Dört kısım eyle, dört tağ başına koy. Cem‘isine gel diyü çağır.⁵⁶⁶ 11. Kudretüm eşerlerini müşâhede eyleyesin.” didi. Hazret-i Halîl ‘aleyhi’s-selâm dört kuş ihtiyâr eyledi. 12. Hurûs, zağ, tãvûs, bağ idi. Mecmû‘ısını boğazladı. Etlerini birbirine karışdurdı. 13. Dört kısım eyledi. Her birini bir tağ başına kodı. Başlarını kendü yanında tutdı. 14. Nazar eyledi. Andan-şoñra her birine çağırdı. Ol karışmış et pâreleri dört tağun üzerinde 15. hareket ve ıztırâba geldi. Zerre zerre ki karışmışdı. Mütferriğ oldılar.⁵⁶⁷ Her zerre kendü cesedini bulup gelüp 16. birbirine ulaşı-

A56a

lar. Her birisinin kalbi tamâm oldu. | İbrâhîm öñine geldiler. Her birisi başını 17. bulup bendleri tamâm oldu. Evvelki gibi zinde ve ten-dürüst olup Hazret-i İbrâhîm’ün etrâfına pervâz 18. itdiler.” didiler ki ⁵⁶⁸ “*lâ ilâhe illallâh Muhammedün rasûlullâh * lekadit-tehazeke’llâhü halîlen yâ ibrahîmu*” ¹⁶⁶ Çün İbrâhîm 19. bu ma’nâyı müşahede eyledi, Cebrâ’îl irişdi. Eyitdi: “İy Halîl! Nice gördün.” eyitdi: “*e’lemu enna’llâhe* 20. *alâ külli şey’in kadîrun*” ¹⁶⁷

2.40. Hazret-i Halîl’e Hudâ-yı Celîl’ün ‘azze ve celle İsmâ‘îl’i İhsân İtdügidür.⁵⁶⁹ 21.

Vehhâb-ı bî-minnet ve Rezzâk-ı bî-zınnet *tevâlet alâuhu ve tevâteret na‘mauhu*¹⁶⁸ Hazret-i İbrâhîm *şallallâhu* 22. ‘aleyhi ve selâmühü keşret-i havâşî ü hadem ve vefret-i mevâşî ü haşem ve mezâri‘ ve zıyâ‘ ve menâfi‘ ve bıkâ‘ 23. müyesser idüp hâtır-ı mübarekine hutûr itdi-ki ni‘met-i dünya ve âhiret tamâm oldu. Likin bir ferzend-i ercümend 24. kerâmet olına ki vâriş-i manşıb-ı nübüvvet ve müstenid-i⁵⁷⁰ mesned-i risâlet ola ki ümmetini câdde-i şer‘-i 25. kavîme dâ‘î; aqvâmını nehc-i mübîn-i müstaķîme da‘vetde sâ‘î

⁵⁶⁵ M. bir hâvene döğ : S. bir hâvene koy,döğ döğ : A bir havâna қо, döğ

⁵⁶⁶ M. gel diyü çağır : S. gel di çağırduğda : A. gel di çağır

⁵⁶⁷ S. mütferriğ oldılar : M. mütferriğ oldı

⁵⁶⁸ M. ve S. geldiler. Her birisi başını bulup bendleri tamâm oldu. Evvelki gibi zinde ve ten-dürüst olup Hazret-i İbrâhîm’ün etrâfına pervâz itdiler.” didiler ki : A. geldiler. Her birisi başlu başların buldılar. Tamâm bulundu. Evvelki gibi dürüst oldılar ve İbrâhîm ‘aleyhi’s-selâm’ün etrâfında pervâz urdılar. Eyitdiler ki

⁵⁶⁹ S. Hazret-i Halîl’e Hudâ-yı Celîl’ün ‘azze ve celle İsmâ‘îl’i İhsân İtdügidür. : M. Hazret-i Halîl Hazret-i İsmâ‘îl’i İhsân İtdügidür.

⁵⁷⁰ S. müstenid: M. –

ola. Takdīr-i Rabbānī ve kazā-yı āsmānī 26. birle Sāre Hātūn tevālūd ve tenāsülden kalmışdı. Hāzret-i İbrāhīm'ün vücūd-ı ferzend-i devletmende 27. rağbetini müşāhede itdi.

M41a

Dāimā incāh-ı merāmı ve tahşīl-i murādına mutaraşşıd oldı. Hātırında muḳarrer kıldı ki 1. Hācer'i, Hāzret-i İbrāhīm'e bağışlaya tā ol Hāzret murādına iriše. Hācer daḫi ḡāyet cemīle hem ḥurd-sāl idi.⁵⁷¹ 2. Hāzret-i İbrāhīm'e 'aṭā itdi. Çünki ol Hāzret'ün şeref-i muṣaḥabeti ile müşerref oldı, hemān ol furşatda 3. şadef-i ḳalbine dürr-i vücūd-ı Hāzret-i İsmā'īl düşdi. Nūr-ı pür-sürūr-ı Muḥammedī *ṣallallāhu 'aleyhi ve sellem* şulb-i Ḥalīl'den 4. Hācer'e hicret eyledi. Müddet-i ḥaml geçdi. Bir püser-i ḥuceste-manzar mütevellid oldı ki hergiz dīde-i eflāk, mehd-i 5. ḥāḳde ancılayın ferzend-i ercümend görmemişdi. Ḳābile-i zamān, kenār-ı

S50a

zemīnde ol vech-ile tıfl-ı nāzenīn 6. beslememişdi.⁵⁷² 'Arab dilince Uşmū'īl || ad virdiler. Keşret-i isti'māl ile İsmā'īl meşhūr oldı. 7. Cemāl-i bā-kemāli, mehbit-i Nūr-ı Aḥmedī ve dürc-i dürr-i Muḥammedī idi *'aleyhi's-ṣalāvatü ve's-selām*.⁵⁷³ Her kim ki ol āfītāb-ı burc-ı kemāle nazar iderdi, 8. muḥabbeti şamīm-i dilde, ḥulūş-ı vedādı cānında muḳīm olurdu. Huşušen, Hāzret-i İbrāhīm'ün (s.a.s) 9. dāimā gencīne-i sīnesi, cevāhir-i muḥabbet-ile memlū olup āyine-i dīdesi şayḳal-ı müşāhede ile mücellā olurdu 10. tā bir mertebede idi ki⁵⁷⁴ muṭṭaşıl düş u kenārında olurdu. Sāre Hātūn'a ol ḥālden reşk müstevlī 11. oldı. Ümmīz⁵⁷⁵ i-

A56b

derdi ki ol devlete kendü fā'iz olup nūr-ı Muḥammedī | *'aleyhi's-selām*, neslinden 12. zühūr ideydi. Ḡāyet-i ıztırābından yemīn itdi ki Hācer'ün a'zāsından bir 'uzvı ḳaṭ' eyleye. 13. Hācer bu ma'nāyı bildi; Sāre'den ḳaçdı. Bir zāviyede gizlendi. İbrāhīm *'aleyhi's-selām* Sāre'den 14. şefā'at itdi. İltimās gösterdi tā ḥātırı küdüretten şāfī ola. Yemīni içün Hācer'ün ḳulaḳlarını 15. delüp nihānī olan endāmından bir nesne ḳaṭ' itmek üzere⁵⁷⁶ delük itdi. Sāre ḳabūl itdi.⁵⁷⁷ 16. Ol zamāndan zenān arasında sünnet ḳaldı. Bunuñ birle ḥātır-ı

⁵⁷¹ M. ḡāyet cemīle hem ḥurd-sāl idi : S. ḡāyet cemīle idi, ḥurd-sāl idi

⁵⁷² M. beslememişdi : S. beslememiş idi

⁵⁷³ S.Cemāl-i bā-kemāli, mehbit-i Nūr-ı Aḥmedī ve dürc-i dürr-i Muḥammedī idi *'aleyhi's-ṣalāvatü ve's-selām* : M. Cemāl-i bā-kemāli, mehbit-i Nūr-ı Aḥmedī ve dürc-i dürr-i Aḥmedī ṣal'am

⁵⁷⁴ S. ki : M. -

⁵⁷⁵ M. ümmīz : S. ümmīz

⁵⁷⁶ S. üzere : M. üzerine

⁵⁷⁷ M ve S. *'aleyhi's-selām*, neslinden zühūr ideydi. Ḡāyet-i ıztırābından yemīn itdi ki Hācer'ün a'zāsından bir 'uzvı ḳaṭ' eyleye. Hācer bu ma'nāyı bildi; Sāre'den ḳaçdı. Bir zāviyede gizlendi. İbrāhīm *'aleyhi's-selām*

Sāre, Hācer'e encümenünden ve ferzendine 17. reşkden hālî olmadı. Hāzret-i İbrāhīm, Sāre'nün sebkat-i hıdmeti⁵⁷⁸ ve keşret-i hıkuḳı ki zimmetinde var idi, 18. hātırın ri'āyet iderdi. Tā bir gün Sāre'nün murādına muvāfıḳ Cenāb-ı Rabbü'l-erbāb'dan fermān iriştı ki 19. “İy İbrāhīm Sāre'nün her nesne ki dil-hā^whıdur, taḳdīm eyle.” Hālîl buyurdi ki “İy Sāre! Müdde'ā nedür?” eyitdi: 20. “İsterem ki anasıyla oḡlını bir yire iltesin ki āb u ābādānlık olmaya.⁵⁷⁹ Zīrā'at u 'imāret ve civār u diyārdan 21. dūr u ba'īd ola. Anda koyup gidesin. Eglenmeyüp girü gelesin.” didi. Ol hālde Hāzret-i Cebrā'īl cennetden⁵⁸⁰ 22. İbrāhīm (ş.a.s) içün bir burāḳ-ı berḳ-refṭār getürdi. İbrāhīm, ol burāḳa süvār olup Hācer ve İsmā'īl'i 23. ḳafāsına⁵⁸¹ aldı. Cebrā'īl yoldaş oldu. Beyābān-ı Mekke-i mübāreke cāniblerine revān oldılar. Menāzil ṭayy 24. itdiler. Zemīn-i Harem'den, hıṭṭa-yı Ümmü'l-Ḳur'a'ya iriştilediler. Zemzem yirini Hāzret-i Cebrā'īl gösterüp emr-i İllāhī budur ki 25. “Ferzend ile Hācer'i bu maḳāmda koyasın.” didi. Ol-dem-ki Mekke hāristān idi. Eṭrāfında ne dār 26. ve ne cār, ne yār ve ne ḡam-güsār var idi. Ol hāne ki Ādem Nebī zamānında Cebrā'īl behiştten 27. getürmiştı.

M41b

S50b

A57a

Dördünci āsmāna müntaḳil olup gitmiştı.⁵⁸² Ol 'arşada bir müteneffis yoḡ-ıdı. 1. Hāzret-i Hālîl zemzem yirinde mescidün || ṭaraf-ı a'lāsında Hācer'i ve ferzendi ḳodı. Hurmā enbānı var idi 2. ve miṭhara ile şu ḳodı. Yola revāne oldu. Hācer gördi ki İbrāhīm tenhā mürāca'at | itdi. 'Aḳabince segirtti, 3. istiḡāşe eyledi.⁵⁸³ Cevāb işitmedi ve iltifāt itmedi. Zīrā ki Sāre “Anları beyābanda bī-āb u nān ḳo, git!” 4. diyü şart itmiştı ve “söz söyleme, dün!” dimişdi. Hācer bunları didi. Eyitdi: “İy İbrāhīm! Ol Huzā⁵⁸⁴ 5. ḥaḳḳı-ıçün ki ḥullet 'alemini senün

Sāre'den şefā'at itdi. İltimās gösterdi tā hātırı küdüretten şāfī ola. Yemīni içün Hācer'ün ḳulaḳlarını delüp nihānī olan endāmından bir nesne ḳaṭ' etmek üzere delük itdi. Sāre ḳabūl itdi : A. 'aleyhi efḍali'ş-şalātü ve 's-selām kendü neslinden zühür ide. Sāre'nün murādı bu idi. Bu kerre ḡāyet-i ıztırābından yemīn itdi-ki Hācer'ün a'zāsından bir 'uzvunı ḳaṭ' ide. Hācer çün kendi ḳışḳandūḡını bildi. Sāre'den firār itdi, gizlendi. Hācer'i Sāre'den Hāzret-i İbrāhīm dilik itdi. İltimās eyledi. Hātırı hōş ola. Hācer'i rencide itmeye. Yemīni içün ḳulaḳlarını deldi. Gizlü olan a'zāsından bir nesne kesmek üzre dilik itdi. Sāre daḡı ḳabūl itdi.

⁵⁷⁸ M. hıdmeti : S. hızmıti

⁵⁷⁹ M. āb u ābādānlık olmaya : S. āb olmaya ābādānlık olmaya

⁵⁸⁰ M. cennetden : S. behiştten

⁵⁸¹ M. ve S. ḳafāsına : A. bardına

⁵⁸² M. gitmiştı : S.

⁵⁸³ M. ve S. itdi. 'Aḳabince segirtti, istiḡāşe eyledi. : A. itdi. Hemān ardınca segirdi, istiḡāşe itdi.

⁵⁸⁴ M. Huzā : S. Hudā

devletüñ hil'atine dikmişdi.⁵⁸⁵ Baña itdüklerüñi Hâzret-i Hudâvend'üñ 6. emri ile mi idersin?" didi. İbrâhîm eyitdi: "Belî" Hemân Hâcer döndi. Kendüyi tesellî eyledi ki "*izen lâ* 7. *yüzi'unâ * rağitü billâhi rabben * hasbiyallâhu 'aleyhi tevekkeltü*"¹⁶⁹ didi. Göñlini kerem-i İlâhîye bağladı. Andan şöñra 8. İbrâhîm '*aleyhi's-selâm* Seniyye t̄arafına geldi t̄urdı ki Hâcer anı görmezdi. Elini du'āya k̄aldurdi. 9. Eyitdi: "*rabbenā innī eskentü min zürriyyetī bivādin gayri zī zer'in inde beytike'l-muḥarremi*"¹⁷⁰ Āhirine varınca Cenāb-ı 10. 'izzete niyāz itdi. Dīde-i nemnāk ve sīne-i ğamnāk ile Sāre menziline müteveccih oldı. Hâcer k̄udek-i⁵⁸⁶ şīr- 11. h̄wāresini öñine aldı. Ol beyābān-ı bī-pāyānda ḥānmāndan göñül kesmiş, yārından ve refīkından 12. ğarīb ve tenhā düşmiş. Kāh İsmā'îl mādere nāzār ider kāh māder İsmā'îl'e bākār. Şudan ve ḥurmādan 13. bir miq̄dār yidiler. Ferzendine şīr virdi, emzürdi⁵⁸⁷ t̄a şuñā dek ḥurmā dükendi ve miṭharada şu k̄almadı. 14. Açlık ve şusuzlık bunlara müstevlî oldı. İsmā'îl'i toprak üzerine k̄odı. Hâcer'e raḥm gelüp⁵⁸⁸ 15. kendünün ve ferzendenün memātına göñül virdi. Yirinden k̄alkup diledi-ki eṭrāfını seyr eyleye, şāyed 16. ki kimesne feryād-res olup dest-gīrlık ide. Şafā Taġı'na çıkıdı. Hiç kimesne göremedi.⁵⁸⁹ Girü indi. 17. Vādiden yelerek geçdi. Merve Taġı'na daḥi geldi. Anda daḥi aṣlā eşer ü ḥaber bulmadı. Yedi nevbet bu t̄arīk-ile 18. Şafā ve Merve arasında sa'y itdi. Bu k̄ā'ide üzerine ki şimdi menāsik-i Hāc'da sūnnetdür. Her nevbetde 19. ciger-güşesine nāzār iderdi. Āḥir nevbetde Merve cānibinden āvāz işitdi. Ammā kimesne⁵⁹⁰ görmedi. 20. Nidā işidürdi. Münādī kimdür, görmezdi. Ol Hâzret-i Cebrā'îl idi. Didi ki "İy Hâcer' Dön, yirüne 21. var. Ferzendün zāyi' olmaz. Bu maḥalde Ka'be ḥānesi | binā olınsa gerek.⁵⁹¹ Çok ḥayr u bereket olur." didi. 22. Hâcer döndi. İsmā'îl k̄atına geldi. Cebrā'îl '*aleyhi's-selām* zemzem yirinde t̄urur. Hâcer'den şordı 23. ki "İy Zā'ife! Kimsin?" Hâcer eyitdi: "Hâzreti İbrâhîm'ün ümm-i velediyem." || eyitdi: "Bu beyābānda seni tenhā 24. kime ıṣmarladı." Hâcer eyitdi: "Ḥuzā⁵⁹² ta'ālāya

A57b

S51a

⁵⁸⁵ M. dikmişdi : S. dikmişdür

⁵⁸⁶ M. k̄udek : S. k̄ūzek, Bu kelime S. nüshasında dāimā z̄ ile yazılmıştır.

⁵⁸⁷ S.Ferzendine şīr virdi, emzürdi : M. Ferzendini emzürdi.

⁵⁸⁸ M. Hâcer'e raḥm gelüp : S. Hâcer'ün raḥmı geldi

⁵⁸⁹ M. göremedi : S. görmedi

⁵⁹⁰ M. kimesne : S. kimse

⁵⁹¹ M. Bu maḥalde Ka'be ḥānesi binā olınsa gerek : S. Bu maḥalde ki Ka'be ḥānesi binā olınsa gerek

⁵⁹² M. Ḥuzā : S. Ḥudā

ışmarladı.” Cebrā’îl eyitdi: “Mühimmātuña kifāyet ider.” 25. Hācer nazār itdi, gördi. Āb-ı hoş-güvār çeşme zāhir olmuş akar. Hācer sevindi. Hoş-vakt oldu. 26. Kendü ferzendi ile ol şudan içdiler. Açlık ve şusuzluk zahmetinden emîn oldılar. Hācer istedi ki 27. zahîre⁵⁹³ için miṭharasın ol şudan tıldura. Cebrā’îl eyitdi: “Hācet degül ki bu şu gitmez; dāīmā akar.”⁵⁹⁴

M42a

28. didi. Hācer seng-rîze ve balçık ile çeşmenün dâiresin çevürdi. Şunuñ zāhir 1. olmasına sebep niçe aqvāl yazmışlar. Kimi “Ḥazret-i İsmā’îl ayağıyla yiri eşdi; şu çıktı” dirler 2. kimi “Ḥazret-i Cebrā’îl pây-ı mübârekini yire urdı; āb revân oldu” dirler kimi Cebrā’îl-i Emînün cenāhı ile 3. zāhir oldu, dirler. Hācer girü āvāz işitdi ki “Ḥaḡ sūbhānehü ve ta’ālā bu çeşmei ferzendün için zāhir itdi. Şuyı 4. eksilmez ziyāde olur. Ferzend-i şālihün şeref-i nübüvvet ile müşerref olsa gerekdür. Bu maḡāmda atası mu’āvenetiyle 5. Allāh için bir hāne binā olsa gerek ki ḡalāik-ı eṭrāf u eknāf ziyāretine ve tavāfa gelüp bu şudan içseler 6. gerek” didi.

“*Raḡimallāhu ümme ismā’île lev tereket le kâne zemzemu māen ma’înen*”¹⁷¹ Eger Hācer ol şuyı bend itmeyeydi. 7. Feyz-i İlāhî⁵⁹⁵ feyzānından ol çeşme şöyle cārî olaydı ki tā kıyām-ı kıyāmet⁵⁹⁶ eksilmeyeydi. Ol şuyıla Hācer ve 8. İsmā’îl⁵⁹⁷ ma’îšet itdiler. Bir miḡdār zamān geçdi. Cürhüm Ḳabile-i ‘alā-yı Mekke’den Kūdā ṭarīkinden gelüp Şeniyye-i 9. süflīye indiler ve ḡabile-i Cürhüm, Ḥazret-i İbrāhîm’ün ‘ammîleri oğullarından idi; Yemen’e varup sâkin olmuşlardı; 10. dāīmā Mekke yolından ticāret için bilād-ı Şām’a giderlerdi. O ḡavālīde | şu yoğ-idi. Geldüklerince sür’at 11. ile geçerlerdi. Bu nevbet ittifāk,⁵⁹⁸ yolları ol maḡalle uğradı. Teşnelik ḡalib oldu. Muṡtarr oldılar. 12. Nāḡah⁵⁹⁹ bir bölük ḡuşları gördiler. Hevāda uçarlar. Kār-dīde-i pīrleri eyitdiler “ Bu aṡl ḡuşları biz 13. bu maḡalde görmüş degülüz.

A58a

⁵⁹³ S. zahîre : M. zahîre

⁵⁹⁴ M. Hācet degül ki bu şu gitmez; dāīmā akar : S. Hācet degül ki bu şu akar dāīmā, gitmez

⁵⁹⁵ S. Feyz-i İlāhî : M. Faẓl-ı İlāhî

⁵⁹⁶ M. tā kıyām-ı kıyāmet : S. tā kıyāmete degin

⁵⁹⁷ S. Hācer ve İsmā’îl ve : M. Hācer, İsmā’îl

⁵⁹⁸ S. ittifāk : M. -

⁵⁹⁹ M. ticāret için bilād-ı Şām’a giderlerdi. O ḡavālīde şu yoğ-idi. Geldüklerince sür’at ile geçerlerdi. Bu nevbet, yolları ol maḡalle uğradı. Teşnelik ḡalib oldu. : S. ticāret için bilād-ı Şām’a giderlerdi. O ḡavālīde şu yoğ-idi. Geldüklerince sür’at ile geçerlerdi. Bu nevbet ittifāk, yolları ol maḡalle uğradı. Teşnelik ḡalib oldu. : A. ticāret için vilāyet-i Şām’a giderlerdi. O eṭrāfı bilürlerdi, şu yoğdur. Her bār ki oradan geçerlerdi sür’at ile. Bu nevbet yolları, ittifāk, oraya uğradı. Bunlara teşnelik ḡālebe itdi.

S51b

Ꞑuřlar řu olan yirlere⁶⁰⁰ gelürler.” Nāgāh bu aralıķda yeñi çeşme zāhir 14. oldu. Evvelā didiler: “İki nefer-i ādemi tefahḥuř iin ꞑodılar⁶⁰¹ ki ꞑuřlaruñ sebeb-i cem‘iyyeti nedür, göreler. 15. Ol iki nefer kimesne⁶⁰² çeşme başına geldiler, gördiler. Bir ḥātūn ile bir oğlancuķ çeşme başında 16. oturmışlar. Ta‘accüb itdiler. Hācer‘den şordılar: “İnsden-misin yā cīnnī den-misin?” didiler. Hācer, şüret-i vāķı‘aı 17. beyān || eyledi.⁶⁰³ eyitdi: “Ḥaķ te‘alā bu çeşmei bañā ve oğuluma kerāmet itdi. Ꞑıyāmete dek bize müte‘allıķdūr” didi. 18. Ol iki kimesne āb-ı zemzemden içdiler. Be-ġāyet lezīz ve ḥoř-ġuvār gördiler. Hācer‘den şordılar ki “Senden⁶⁰⁴ 19. ġayrı bu řuda kimesnenüñ Ḥaķķ’ı var mıdır?” didiler. “Hācer yoķdur.” didi. Ꞑavmiyle ol çeřmenüñ üzerine 20. gelmege Hācer‘den icāzet istediler. Ruḥřat viridi, geldiler. Ꞑavme çeřmenüñ ḥaberin ve Hācer ve ferzendüñ 21. ḥikāyetin itdiler. Cürhümīler gelüp ol çeşme başına nüzül itdiler.⁶⁰⁵ Be-ġāyet nefīs hevā, āb-ı ḥoř-ġuvār gördiler. 22. Hācer’e eyitdiler: “İzn var mı ki civāruñda olup ḥızmekārlıķ ķā‘idelerin yirine getürelüm.”⁶⁰⁶ didiler. 23. Hācer “Ḥoř ammā řuda ḥaķķuñuz olmasun.” didi. Cürhümīler aña rāzı oldılar. Yemen’e⁶⁰⁷ vardılar. Sāir tevābı‘ 24. ve mevāřī ile benī a‘māmından Ꞑaṭūra dirlerdi, anları daḥi bile getürdiler. Benī Cürhüm’üñ ulusu 25. Muḏāḏ bin ‘Amr idi; Ꞑaṭūra’nuñ mihteri Semeyde‘ ibn ‘Āmir idi. Muḏāḏ, a‘lā-yı Mekke’ye indi. 26. Semeyde‘ esfelde maķām ṭutdılar. ‘İmāretler yapıdılar. Hācer ve İsmā‘īl’i ri‘āyet idüp dil-cüyılıķlar 27. eylediler. Cürhümīlerüñ muřāhabet ve muvānesetleriyle bunlara cem‘iyyet tamām ḥāřıl oldu. İsmā‘īl 1. anlaruñ⁶⁰⁸ arasında neřv ü nemā buldı. Anlardan ‘Arab dilini öğrendi. İsmā‘īl di-

M42b

⁶⁰⁰ M. yirlere : S. yire

⁶⁰¹ M. ꞑodılar : S. gönderdiler

⁶⁰² S. kimesne a: M. kimesneler

⁶⁰³ S. “İnsden-misin yāḥūd cin-misin?” didiler. Hācer, řüret-i vāķı‘aı beyān eyledi : M. “İnsden-misin yā cinden misin?” didiler. Ḥātūn, řüret-i vāķı‘aı beyān beyān itdi : A. “İns misin, cin misin? Böyle beyābānda n’iřlersiz? Hācer vāķı‘a beyān itdi

⁶⁰⁴ S. lezīz ve ḥoř-ġuvār gördiler. Hācer‘den şordılar ki “Sizden : M. lezīz, ḥoř-ġuvār gördiler. Hācer‘den şordılar ki “Senden : A. ġāyetde lezīz geldi. Hācer‘den şu‘āl itdiler ki “Sizden

⁶⁰⁵ M. nüzül itdiler : S. nüzül eylediler

⁶⁰⁶ M. İzn var mı ki civārunda olup ḥızmekārlıķ ķā‘idelerin yirine getürelüm İzn var mı ki civārunda olup ḥızmekārlıķ ķā‘idelerin yirine getürelüm : S. İzn var mıdır ki tā civārunda olup ḥızmekārlıķ ķā‘idelerin yirine getürelüm

⁶⁰⁷ M. aña rāzı oldılar. Ye‘men’e : S. aña rāzı olup Ye‘men’e

⁶⁰⁸ M. anlaruñ : S.-

A58b

mek muṭī‘ullāh dimekdür. Ḥazret-i 2. İbrāhīm her ay | bir rivāyetde yılda bir kez burāka süvār alup şabāḥ Şām’dan revāne olur, kuşlık Mekke’ye 3. gelürdi.⁶⁰⁹ Ehl ü ‘ıyālını görüp hemān ol laḥza mürāca‘at idüp öyle namāzında girü Şām’a gelürdi. Sāre ile 4. ol-vech-ile muḥarrer ahd itmişdi ki Hācer menziline aşla inmeyeydi. Ḥazret-i İbrāhīm niçe yıllar bu üslüb 5. üzre geçindi. Dirler ki Ḥazret-i İsmā‘īl on üç yaşında oldı. Naḥl-i kāmety cūy-bār-ı civānīde ḥadd-i 6. i‘tidāle yetişdi.⁶¹⁰ Her gāḥ ki Ḥazret-i İbrāhīm gelürdi, bir iki gün ṭururdu, giderdi. Bu eṣnāda Ḥazret-i 7. İbrāhīm’e zebḥ emr olındı.

2.41. Ḥazret-i İbrāhīm’e Qurbān Emr Olunduğudur.⁶¹¹

Rivāyet olındı ki 8. Ḥaḫ ta‘ālā Ḥazret-i İbrāhīm’i ḥalīl itdi. Melāike eyitdiler: “Ḥuzāvendā! Bu bendenüñ zenn ü ferzendi 9. ve⁶¹² māl ve nefsi vardur, ādemī-zāddur, ādem ile⁶¹³ iḥtilāṭı olur; ḥullete münāfidür.” didiler. 10. Ḥiṭāb geldi ki “Egerçi eyledür ammā anuñ ḥāṭırı bunlara müte‘allik degüldür. Benüm muḥabbetüme anlar māni‘ olmaz. 11. Varuñ İbrāhīm’i tecrübe ve imtiḥān idüñ.” didi. Cebrā‘īl ve Mīkāil ‘aleyhimü’s-selām, ādem şüre-tinde 12. || Ḥazret-i İbrāhīm’e geldiler. Anlar içün ta‘ām getürdi. Eyitdiler: “Müzde olmayınca yimeüz.” didiler. 13. Ḥazret-i İbrāhīm ‘aleyhi’s-selām eyitdi: “Ta‘āmuñ müzdi oldur ki ibtidā Ḥazret-i Ḥaḫḫ’uñ ism-i şerīfi 14. yād olınuḫ āḫiri ḥamd-i İlāhī ile tamām olmaḫdur.” didi. Eyitdiler: “*ḥaḫḫun leke en yetteḥizeke’llāhu ḥalīlen*”⁶¹⁴ 15. Ya‘nī sen Allāh ta‘ālānuñ dōstı olmaḫ saña⁶¹⁵ lāyıkdur. Andan-şoñra bu iki ferişte-i muḥarreb ‘aleyhimü’s-selām 16. Ḥazret-i İbrāhīm ile şaḫraya çıkdılar. Dirler ki Ḥazret-i İbrāhīm’uñ on iki biñ sürü koyunu var-idi. 17. On iki biñ kelbi var-idi. Her süride bir kelb koyunu beklerlerdi. Her

S52a

⁶⁰⁹ M. ve S. bir kez burāka süvār alup şabāḥ Şām’dan revāne olur, kuşluk Mekke’ye gelürdi. : A. bir kerre burāka süvār alup Şām’dan revāne olup kuşluk zamānı Mekke’ye gelürdi.

⁶¹⁰ M. yetişdi : S. irişdi

⁶¹¹ M. Ḥazret-i İbrāhīm’e Qurbān Emr Olunduğudur: S. Ḥazret-i Ḥalīl’e ‘alā nebiyyinā ve ‘aleyhi ‘s-selām Qurbān Emr Olunduğudur

⁶¹² M. ve : S. -

⁶¹³ S. ile : M. -

⁶¹⁴ “حق لك ان يتخذك الله خليلا”

⁶¹⁵ M. saña : S. ve A. -

A59a

kelbün boyununda⁶¹⁶ altundan bir tavkı 18. var-idi. Her tavk kırk mişkāl altun idi.⁶¹⁷ Bir gün şordılar: “Bu altun tavklar nedür?” eyitdi: “Dünya murdâridur. Murdârlara 19. olmak münâsibdür.” didi.⁶¹⁸ Ol koyunları görmek | içün şahrâya çıkmışdı. Cebrâ’îl ‘aleyhi’s-selâm sâ’il 20. şüretinde öñine geldi. Eyitdi: “Bu süriyle koyunlar kimüñdür?” eyitdi: “Allâh ta‘âlânuñdur. Benüm elümde emânetdür.” 21. Eyitdi: “Hiç bundan şatar mısın?” eyitdi: “Bir kerre benüm döstümü yād eyle.”⁶¹⁹ Bu sürilerün üç bahşında bir 22. bahşı senün olsun. Mülkiyet üzere⁶²⁰ taşarruf eyle” didi. Cebrâ’îl ‘aleyhi’s-selâm şavt-ı rahîm ile 23. Hâzret-i Melik-i Rahîm’ün *celle celālühü* ism-i şeriflerin⁶²¹ yād itdi. Bir rivāyetde “*bismillāh*” didi. 24. Bir rivāyetde “*lā ilāhe illallāh*”; bir rivāyetde “*sübḥānehu* 25. *min ‘aẓîmin mā aḳdemehu ve min ḳadîmin mā ekramehu ve min kerîmin mā ecmelehu ve min ḫalîmin mā erḫamehu*”¹⁷² didi. 26. Çün İbrâhîm Peygamber bu tesbîhi işitdi, bātınında bir şevk peydâ oldı. Eyitdi: “İy 27. Bende-i Hudâ! Bir kerre daḫi benüm döstümüñ ismini yād eyle,⁶²² bir sülusi daḫi senün olsun, taşarruf eyle.” didi. 1. Hâzret-i Cebrâ’îl bir kerre daḫi Hâzret-i Hudâvend’ün ‘azze ve *celle* ism-i şeriflerini yād itdi. İbrâhîm’e 2. şevk ziyāde ğālib oldı, eyitdi: “Döstümüñ nāmını bir daḫi söyle. Cümle süriyle koyunları mevāşî 3. ve ḫavāşî birle al git.”⁶²³ Senün olsun.” didi. Cebrâ’îl ism-i a‘zamı yād eyledi. Şevki daḫi ziyāde oldı. 4. Eyitdi: “Bir daḫi yād eyle. Kelbler altun tavqlarıyla cümle senün olsun.” didi. Cebrâ’îl bir daḫi yād eyledi. 5. Şevk artup⁶²⁴ eyitdi: “Bir daḫi yād eyle. Benden rıḳḳıyyete ḫüccet al tā zinde olam. Senün memlûküñem” didi. Rabbü’l- 6. Erbâb’dan Hâzret-i Cebrâ’îl’e ḫiṭâb-ı müsteṭâb irişdi ki “İy Cebrâ’îl! Benüm Ḥalîl’ümi gördüñ-mi?” didi. Cebrâ’îl 7. Eyitdi: “İy Ḥalîl-i Celîl! Ben Ceb-

M43a

⁶¹⁶ M. boyununda : S. boynunda

⁶¹⁷ A. Her tavk kırk mişkāl altun ıdı : M. ve S. Her tavk biñ mişkāl idi

⁶¹⁸ M. Dünya murdâridur. Murdârlara olmak münâsibdür.” didi. : S. Dünya murdâridur. Murdârlarda olmak münâsibdür.” didi. : A. Dünyâ cîfedür. Murdârı murdâra münâsib gördüm” didi.

⁶¹⁹ M. eyle ايله : S. eyle ايله

⁶²⁰ S. üzere: M. üzerine

⁶²¹ M. ism-i şeriflerin : S. ism-i şeriflerini

⁶²² M. yād eyle : S. dile getir

⁶²³ M. Cümle süriyle koyunları mevāşî ve ḫavāşî birle al git : S. Cümle süriyle koyunları mevāşî ve ḫavāşîial git

⁶²⁴ S. artup : M. arturup

S52b

rā'īl'em. Melik-i Cemīl cānibinden saña imtiḥān için geldüm. Bu māl || ve menāl baña 8. ḥācet degüldür" diyücek⁶²⁵ Ḥalīl eyitdi: "İy Cebrā'īl! Bir māl ki Anuñ yolına sebīl itdüm, istirdād itmezem." didi. 9. Buyurdı, cümlesini şatdılar. Zıyā' ve 'aḳār alup vaḳf itdi. İt'ām-ı mesākīn için *ilā yevmi'l-ḳıyām*⁶²⁶ fuḳārāya 10. şarf olunur. Ba'zılar dimişlerdür ki cümle ol sürileri āzād itdi. Tağlara, şahrāya perākende oldılar. Yābān 11. koyunları ve āhūlar cümle İbrāhīm koyunları neslindendür ki ḳıyāmete⁶²⁷ degin dükenmeyüp ādemler andan fāide iderler. 12. Ḥayr-ı Ḥalīl'dür. Mālda imtiḥān olduğdan-şoñra ferzend bābında daḥi imtiḥān

A59b

itdiler. | İbrāhīm⁶²⁸ 'aleyhi's-selām 13. bir gice ki māl-ı zī'l-ḥiccenüñ sekizinci gicesi idi. Miḥrābda münācāt iderdi. Verd-i virdlerini⁶²⁹ Cenāb-ı 14. Vāḥid Ferd'e *celle celālūh* gönderdi. Ol ešnāda ḥ^wāba vardı. Düşde gördi ki bir melek, başı 15. ucına gelmiş ṭurur, İsmā'īl daḥi yanında. Ol ferişte eyitdi: "İy İbrāhīm! Ben Rasūl-i Perverdkār'um. 16. Ḥazret-i Ḥaḳ *celle ve 'alā* buyurdı ki "Oğuluñı benüm için ḳurbān eyle.⁶³⁰ Bu ḥaber Ḥazret-i İbrāhīm'üñ sem'ine 17. irişüp hemān yirinden şıçradı. Şeyṭāna la'net iderek şabāḥa dek namāza meşḡul olup niyāz itdi. 18. Ol gün "Bu vāḳı'a Raḥmānī-mi ola, şeyṭānī-mi ola?" diyü mütefekkir olup ol güne "yevmü't-terviye" didi. 19. Bir gice daḥi hemān girü vech-i meşrūḥ üzre gördi. Eyitdi: "Rasūl-i Perverdkār'um. Oğluñı Anuñ-içün 20. ḳurbān it." didi. Ḥazret-i İbrāhīm uyandı. Vāḳı'anuñ ḥaḳīḳatini bildi. Ol güne "Arefe" didi. Anuñla 21. ma'rūf oldı. Zebḥ-i ferzende cezm itdi. Üçünci gice girü gördi. Ol melek başı ucına gelmiş. Kendü ile 22. bile āteş tutar. Şu'le virür. Eyitdi: "Yā İbrāhīm! Rabbü'l-'izzeti *celle celālūh* saña selām ider. Buyurur ki 23. 'Kendü oğuluñı ḳurbān eyle. Yaḳ'ın bil ki Allāh ta'ālā seni ma'şıyyete delālet itmez. Tā'ate buyurur." didi. 24. Ḥazret-i İbrāhīm'üñ yaḳ'ını ziyāde oldı. Māl-ı mübārek zī'l-Ḥicce'nüñ onuncı günü idi. Hācer'e 25. buyurdı ki ferzendüñ başını

⁶²⁵ M. diyücek : S. dicek

⁶²⁶ ilā yevmi'l-ḳıyām ibaresi, Kur'an'da āyet bölümü olarak çok yerde geçer : Āl-i İmrān ; Nisā , Māide , En'ām , A'rāf

⁶²⁷ M. ki ḳıyāmete : S. ki tā ḳıyāmete

⁶²⁸ M. ve S. imtiḥān olduğdan-şoñra ferzend bābında daḥi imtiḥān itdiler. İbrāhīm : A. imtiḥān itdiler. Oğlı bābında bābında daḥi imtiḥān lāzım geldi. Tecrübe olındı. Bundan şoñra İbrāhīm

⁶²⁹ S. verd-i virdlerini : M. Derd virdlerini

⁶³⁰ M. buyurdı ki "Oğuluñı Ben'üm için ḳurbān eyle : S. buyurdı ki "Oğuluñı Ben'üm için ḳurbān eyle : A. buyurdı ki "oğlı İsmā'īl'i Ben'üm için ḳurbān itsün

M43b

S53a/A60a

yuya, şâne ura, revğan sürte. Eyü kaftânlarını giydüre.⁶³¹ Hâcer 26. Eyitdi: “Bundan maqşûd nedür?” didi. Eyitdi: “Anı döstlarumdan bir döstuñ ziyâretine ilterem.”⁶³² 27. Eyitdi: “İy O-ğul Bir bıçağ ile⁶³³ bir ip getir.” didi. Oğlı dañı atasınuñ emri üzre bıçağ 1. ve ip alup revâne oldılar. Yolda atasından suâl itdi ki “İy Ata! Kande gidersin?” eyitdi: “Bir dosta 2. mihmân olmağa.” eyitdi: “İy Ata! Ol döstuñ evi kandedür.” eyitdi: “Döstum evden, yirden münezzehdür.” 3. Eyvân-ı semâvât Anuñ bir keşîdesi, bisât-ı zemîn gösterdesidür.” didi. Eyitdi: || “İy Ata! Senüñ döstuñ 4. māl-dāra beñzer.” eyitdi: “Belî! Hâzâin-i mülk ü melekût Anün mülkidür.” | eyitdi: “ İy Ata! Ol döstuñ bizümle şofraya⁶³⁴ 5. şunup böyle ta‘âmı yir mi?” eyitdi: “Zâtında ekl ü şürb yokdur. Yidürür ammâ kendü yimez.” didi. Bir miqdâr 6. yir gitdiler.⁶³⁵ İblîs-i la‘în eyitdi: “Eger atası, anası ve ferzendi aralarına fitne bırağursam zamânıdır ve illâ 7. anlara fırsat bulmazam.” didi. Evvel pîr şüretinde Hâcer’e tenbîh eyledi.⁶³⁶ “İy Hâcer! İbrâhîm oğlını kande 8. aldı, gitdi. Eyitdi: “Bir döstuñ ziyâretine” İblîs eyitdi: “Yok belki anı katl itmege aldı, gitdi. Hâcer 9. Eyitdi: “Atalar oğula şefkâtlüdür, öldürmez.” didi. Yine İblîs eyitdi: “Gümân⁶³⁷ ider ki ‘Oğlunu zebh eyle’ diyü emr 10. itmişler.” Hâcer eyitdi: “Eger oğlanuñ zebhine me’mûr ise fermân, Hağ ta‘âlânındur. Cân u dil ile kabûl 11. iderüz.” didi. Andan ulu ‘amel olmaz ki Hâzret-i Hudâvend ‘azze ve celle buyura. Şeytân-ı la‘în Hâcer’den me’yûs oldu. 12. Andan bir pîr şüretinde İsmâ‘îl’e gelüp eyitdi.⁶³⁸ “İy İsmâ‘îl! Hiç bilir misin, atan seni kande alur 13. gider?” eyitdi: “Bir döstuñ ziyâretine” didi. İblîs eyitdi: “Vallâhi yok. Seni öldürmege alur gider.” 14. didi. Eyitdi: “Hiç

⁶³¹ M. giydüre : S. giyüre

⁶³² M. dostlarumdan bir dostuñ ziyâretine elterem : S. dostlarumdan bir dostumuñ ziyâretine elterem eltürem

⁶³³ M. Bir bıçağ ile : S. Bir bıçağla

⁶³⁴ M. şofraya : S. süfreye

⁶³⁵ M. ve S. kandedür.” eyitdi: “Dostum evden, yirden münezzehdür.” Eyvân-ı semâvât Anuñ bir keşîdesi, bisât-ı zemîn gösterdesidür.” didi. Eyitdi: “İy Ata! Senüñ dostuñ māl-dāra beñzer.” eyitdi: “Belî! Hâzâin-i mülk ü melekût Anün mülkidür.” eyitdi: “ İy Ata! Ol dostuñ bizümle şofraya şunup böyle ta‘âmı yir mi?” eyitdi: “Zâtında ekl ü şürb yokdur. Yidürür ammâ kendü yimez.” didi. Bir miqdâr yir gitdiler. : A. kandedür, ırak-mıdır?” Eyitdi: “Ol Dost ırak olmaz, yakındur ve evden barıdan münezzehdür.” Eyitdi: “Ol Dostuñ māl-dāra beñzer.” Eyitdi: “Belî, māl-dārdur. Yir ü gögün hâzîneleri Anuñ’dur.” didi. Eyitdi: “İy Ata! Ol Dost’uñ bizimle bile ta‘âm yir mi?” Eyitdi: “Yimekten içmekten berîdür. Velî ni‘meti halka bî-bahâyâdur.” didi. Bir miqdâr gitdiler

⁶³⁶ M. Evvel pîr şüretinde Hâcer’e tenbîh eyledi : S. Evvel pîr şüretinde Hâcer’e geldi. Eyitdi

⁶³⁷ M. gümân : S.ğümân

⁶³⁸ M. Andan bir pîr şüretinde İsmâ‘îl’e gelüp eyitdi : S. Evvel ismâ‘îl’e geldi bir pîr şüretinde eyitdi

A60b

S53b

M44a

gördüñ-mi ki ata oğlunu öldüre?” eyitdi: “Gümān ider ki Allāh ta‘ālā ol vech-ile 15. emr eyledi. İsmā‘īl eyitdi: “Çün emr-i Hakk ise *celle ve ‘ālā “sem‘an ve ta‘aten li-emrillāh”*¹⁷³ didi. Andan dañi 16. nevmīz oldı. Yüzini İbrāhīm’e tıtdı. Eyitdi: “ İy Şeyh! Oğluñı kande alur, gidersin?” eyitdi: “Bu dereye 17. ildürem. Hācetüm var.” eyitdi: “Yok, anı boğazlamağa alur, gidersin. Şanursun ki Hakk ta‘ālā anı zebh emr eyledi. 18. Ol ğalaṭdur. Şeytān saña düşinde gösterdi ki oğluñı öldür.⁶³⁹ Zinhār şeytān söziyle ferzend-i 19. dilbendüñi öldürme. Şoñra⁶⁴⁰ ‘ākıbet peşimān olursın.” didi. Hāzret-i İbrāhīm ‘aleyhi’s-selām bildi ki 20. bu şeytāndur. Kendüden def‘ eyledi. Yemīn itdi ki Hakk *sübhānehü ve ta‘ālā* ferzendümi zebh emr eyledi. Benden almadan 21. sen murād hāşıl itmezsin.” didi. Şeytān nevmīz olup hā‘ib ve hāsir döndi gitdi. Çün Yeşrib Tağı’na geldiler. 22. Ferişteler girye⁶⁴¹ itdiler. Didiler ki “*sübhāne’llāh! nebiyyün yeḫūdū nebiyyen liyez beḥahu*” “Bir peygāamber, bir peygāamberi boğazlamağa 23. alup gider.” didiler. Yeşrib Tağı’nuñ etegine gelicek Hāzret-i İbrāhīm, İsmā‘īl’e | rāzı açdı.⁶⁴² “*yā būneyye!* 24. *innī erā fi’l-menāmi ennī ezbeḥuke fanzur māzā terā*”¹⁷⁴ “İy Ferzend! Düş gördüm kim seni 25. zebh iderem.⁶⁴³ Ne dirsın?” didi. İsmā‘īl eyitdi: “İy Ata! Perverdkār’um saña zebh emr itdi-mi?” 26. İbrāhīm eyitdi: “Ārī!”⁶⁴⁴ İsmā‘īl ‘aleyhi’s-selām bu sözi || işitdügi gibi izhār-ı behçet ve sürür 27. itdi. Atası ‘acebledi. Eyitdi: “İy Ferzend! Ben saña katl ve mevt ḥaberlerin söylerem; sen ferruḥ ve şādī idersin.” 1. Eyitdi: “İy Ata! Nice şād-mān olmayam. Dāīmā himmet ve murādum ol-idi kim liḳā-yı dōstı, Anuñ rızāsı üzre olup 2. emrine itā‘at ile behişt-i ‘anber-sirişt⁶⁴⁵ civarına nüzül ideydüm. Eger dükeli ‘ömri şa‘b belālar ile⁶⁴⁶ geçürüp 3. bu devlete irişmek olaydı, ḥuşuşen bu ‘atā-yı bī-müntehā āsān vech-ile müyesser ola “*yā ebeti’f-‘al mā tü’meru*”¹⁷⁵ 4. didi. Ya‘ni “İy Ata! Şol nesneye ki me’mūr olduñ, işle. Ferzend-i dilbend başından geçmek senden; 5. dōst nazarında cān fedā eylemek benden. Sen Anuñ rızāsı yolında ferzendden geç

⁶³⁹ M. Şeytān saña düşinde gösterdi ki oğluñı öldür : S.Şeytān düşinde gösterdi-ki oğluñı öldür

⁶⁴⁰ M. şoñra : S.

⁶⁴¹ M. girye : S. ğirye

⁶⁴² M. ve S. İbrāhīm, İsmā‘īl’e rāzı açdı. : A. İbrāhīm ‘aleyhi’s-selām rāzı oğluna açdı.

⁶⁴³ M. zebh iderem : S. boğazlaram : A. A. boğazlarım

⁶⁴⁴ M. ārī : S. belī

⁶⁴⁵ M. behişt-i ‘anber-sirişt : S. behişt-i ‘Adn-siriştde

⁶⁴⁶ S. şa‘b belālar ile : M. şa‘b ve belālar ile

tā ben-daḥi anuñ liḳāsı 6. temennāsında cāndan geçem. Eyitdi: “İy Peder! Ol vakt ki seni āteş-i Nemrūd’a atdılar. ‘Dōstuñ rızāsı gerek’ diyü şabr itdüñ.⁶⁴⁷ Ben daḥi bugün zaḥm-ı 7. tīgā şabr ideyim tā benden rāzı ola. “*setecidunī in şā’ellāhu mina’ş-şābirīne*”¹⁷⁶ Ya’ni Allāh ta’ālānuñ emrine 8. ve ḳāzāsına şabr iderem, rāzıyam. “İy Peder! Ölümün elemi bir şā’atden ziyāde degüldür. Bu bir sâ’atde şabr 9. āsāndur. İy Peder! Ol vakt ki beni ḥāneden çıkarduñ. Niçün ḥaber virmedüñ ki mādere vedā’ ideydüm?” didi. 10. Daḥi birbirinüñ ellerini boyunlarına şardılar. Daḥi firāk ve ḥasret için göz yaşını revān itdiler.⁶⁴⁸ İbrāhīm 11. Eyitdi: “İy Ferzend! Anuñ-içün ḥaber itmedüm ki nāgāḥ māder için te’allül ola; emr-i Ḥaḳḳ’a imtişālde mu’aḥiz 12. olam.” eyitdi: “ İy Peder-i Büzürgvār! Yaḳın bil ki andan özge murādum yokdur ki saña muṭī’ olam. Bu bir emrdür ki 13. hem senüñ rızāñ ḥāşıl olup hem rızā-yı Ḥaḳ *celle ve ‘alā* . Ben, Anuñ emrini dil ü cān-ıla 14. ḳabül iderem. Amma ‘ayb olmasun. Bir niçe vaşiyyetüm vardır. Ḳabül buyurılırsa ‘arz eylemeğe 15. ümīdvāram.⁶⁴⁹” didi. İbrāhīm *‘aleyhi’s-selām* eyitdi: “Cān-ı peder nedür?” Ḥazret-i İsmā’īl eyitdi: 16. Evvel dilerem ki zebḥ vaktinde | bu ip ile elümi ayağımı muḥkem bağlayasın ki cān virmek müşkildür. 17. Nāgāḥ ol vaktde bir ıztırāb gele. Fermān-ı Ḥaḳḳ’da taḳşīr vāḳī’ ola. Bir daḥi tīg çalduḡuñda 18. mübārek dāmānuñı çek ki nāgāḥ benüm ḳanumdan dāmen-i pākūñe nesne irişe, ecrde noḳşān ola. Bir daḥi 19. bıçağı tiz eyle. Ḳuvvet-i tamām ile isti’ cāl üzre çal ki cān virmek telḥdür. Baña āsān ola. 20. Bir daḥi benüm yüzümi yir üzerine ḳo ki tīg urduḡuñda benüm yüzüme naḳar itmeyesin. Nāgāḥ atalık || şefḳati ile 21. bir nesne zāḥir ola. İṭā’at-i fermān-ı İlāhī’de ḳuşūr ola.” didi. Ḥazret-i İbrāhīm bu veşâyâyı işidicek 22. buyurdı- ki⁶⁵⁰ “*ni’mel ‘avnu ente ‘alā emrillāhi te’ālā ya būneyye*”¹⁷⁷ “Ḥazret-i Ḥudāvend’ün *celle ve*

A61a

S54a

⁶⁴⁷ S. İy Peder! Ol vakt-ki seni āteş-i Nemrūd’a atdılar. ‘Dostuñ rızāsı gerek’ diyü şabr itdüñ. : M. İy Peder! Ol vakt-ki seni āteş-i Nemrūd’a atdılar; şabr itdüñ

⁶⁴⁸ S. Daḥi firāk ve ḥasret-çün göz yaşını revān itdiler : M. Firāk ve ḥasret için göz yaşını revān itdiler.

⁶⁴⁹ M. Bir niçe vaşiyyetüm vardır.Ḳabül buyurılırsa ‘arz eylemeğe ümīdvārem : S. Bir niçe vaşiyyetüm vardır. ‘Arz ideyim. Ḳabül buyurılırsa ümīzvārem.

⁶⁵⁰ M. andan özge murādum yokdur ki saña muṭī’ olam. Bu bir emrdür ki hem senüñ rızāñ ḥāşıl olup hem rızā-yı Ḥaḳ *celle ve ‘alā* . Ben, Anuñ emrini dil ü cān-ıla ḳabül iderem. Amma ‘ayb olmasun. Bir niçe vaşiyyetüm vardır. Ḳabül buyurılırsa ‘arz eylemeğe ümīd-vāram.” didi. İbrāhīm *‘aleyhi’s-selām* eyitdi: “Cān-ı peder nedür?” Ḥazret-i İsmā’īl eyitdi: “Evvel dilerem ki zebḥ vaktinde bu ip ile elümi ayağımı muḥkem bağlayasın ki cān virmek müşkildür. Nā-gāḥ ol vaktde bir ıztırāb gele. Fermān-ı Ḥaḳḳ’da taḳşīr vāḳī’ ola. Bir daḥi tīg çalduḡuñda mübārek dāmānuñı çek ki nā-gāḥ benüm ḳanumdan dāmen-i pākūñe nesne irişe, ecrde noḳşān ola.

‘alā emrine itā‘atde 23. olduñ.” “İy Peder! Beşinci vaşiyetüm oldur ki pirāhenüm bedenümden gider ki şanuma bulaşmaya. Benüm māder-i firāk-zedeme 24. selām eyle.⁶⁵¹ Ol sūhte-i āteş-i firākā bu ğam-ı endūhte tarafından sūret-i iştiyākı ‘arz eyle tā būy-ı pīrahenümle 25. tesellī gele. Benüm dilümden bu peygāmı di ki ‘Ferzendüñ senden tazarru‘ ider ki bu muşībetde hātıruña çok ğam 26. getürme ki kendüñ için bir şefā‘at-ı h^wāhı ilerüye gönderdüñ. Senüñ-çün Hāk ta‘ālādan der-h^wāst idem. 27. Ümīzdür ki qabūl eyleye, sa‘ādet hāşıl ola ki muceb-i tehniyyet ola ne sebep-i ta‘ziyyet. Bir vaşiyetüm 1. daḥi budur ki her gāh ki bir güdegi göresin ‘unfuvān-ı şabāda ve evān-ı neşv ü nemāda bāğ-ı zindegānī içinde kenār-ı 2. cūy-bār-ı emānīde serv-i āzād gibi şalına, gül-i Nevşād gibi açıla benüm qadd-i mevzūn ruhsāre-i gülgünümü yād eyleyesin. 3. Eyyām-ı bahārda ebr-i dūrer-bār göricek benüm dīde-i eşk-bārumı zıkr eyleyesin.⁶⁵² Şahrāda lāle-i ḥamrā’ müşāhede itdügünde 4. benüm ruhsāre-i hūn-āgeştemi ferāmūş itmeyesin. Bāğ u gülşende gül ü süsen teferrūc itdükde çehre-i nigārumı 5. hātıruña getüresin. Güşe-i bāğda derd ü dağla benefşe seyr itdügünde benüm dil-şikeste ve ciger-ḥastemden 6. ‘ibret alasın.” didi. Ḥazret-i İbrāhīm ‘aleyhi’s-selām ol maḥrem-i ḥarem-i nāzdan⁶⁵³ bu güne-i sūḥanān-ı dil-sūz ü cān- 7. güdāz

Bir daḥi bıçağı tīz eyle. Kuvvet-i tamām ile isti‘cāl üzre çal ki cān virmek telhdür. Baña āsān ola. Bir daḥi benüm yüzümü yir üzerine qo ki tīg urduğunda benüm yüzüme nażar itmeyesin. Nā-gāh atalık şefqati ile bir nesne zāhir ola. İtā‘at-i fermān-ı İlāhī’de kuşūr ola.” didi. Ḥazret-i İbrāhīm bu veşāyayı işidicek buyurdi ki : S. andan özge murādum yokdur ki saña muṭī‘ olam. Bu bir emrdür ki hem senüñ rızāñ hāşıl olup hem rızā-yı Hāk celle ve ‘alā . Ben, Anuñ emrini dil ü cān-ıla qabūl iderem. Amma ‘ayb olmasun. Bir niçe vaşiyetüm vardır. ‘Arz ideyim. Qabūl buyurılırsa ümīzvārem. İbrāhīm ‘aleyhi’s-selām eyitdi: “Cān-ı peder nedür?” Ḥazret-i İsmā‘il eyitdi: “Evvel dilerem ki zebḥ vaktinde bu ip ile elümi ayağımı muḥkem bağlayasın ki cān virmek müşkildür. Nā-gāh ol vaktde bir ıztırāb gele. Fermān-ı Hāk’da taqşīr vākī‘ ola. Bir daḥi tīg çalduğunda mübarek dāmānuñı çek ki nā-gāh benüm şanumdan dāmen-i pākūne nesne irişe, ecirde noqşān ola. Bir daḥi bıçağı tīz eyle. Kuvvet-i tamām ile isti‘cāl üzre çal ki cān virmek telhdür. Baña āsān ola. Bir daḥi benüm yüzümü yir üzerine qo ki tīg urduğunda benüm yüzüme nażar itmeyesin. Nā-gāh atalık şefqati ile bir nesne zāhir ola. İtā‘at-i fermān-ı İlāhī’de kuşūr ola.” didi. Ḥazret-i İbrāhīm bu veşāyayı işidicek buyurdi ki : A. andan özge murādum yokdur ki saña muṭī‘ olam Bunda iki rızā vardır: Biri Hāk rızāsı ve biri senüñ rızāñ hāşıl olur.” didi ve eyitdi: “Birkaç vaşiyetüm vardır arz ideyim, qabūl buyurursañ.” İbrāhīm eyitdi: “Söyle oğul.” didi. İsmā‘il ‘aleyhi’s-selām eyitdi: “Evvel vaşiyetüm budur ki bu ip ile elimi ayağımı muḥkem bağlayasın, cān virmek āsān degüldür. Mā-bād bir yiri-ki tokınam ve bir ıztırāb gelüp Ḥa te‘ālānuñ emrine taqşīrāt idem. Bir vaşiyetüm budur ki bıçaq urduğın vaktde yüzüme bakmayasın. Atalık şefqati gālib olup emr-i Hāk’a ‘aşı olmayasın.” didi. Pes Ḥazret-i İbrāhīm bu vaşiyetleri işitdükde

⁶⁵¹ M. eyle : S. eyle

⁶⁵² M. zıkr eyleyesin : S. zıkr idesin

⁶⁵³ S. ol maḥrem-i ḥarem-i nāzdan : M. ol maḥrem-i nāzdan

istimā‘ itdükde⁶⁵⁴ mübârek gözlerinden yaş revân olup sîne-i derd-amîzinden ah-ı şûr-engîz götürüp 8. kalkdı. Yüzini Cenâb-ı ‘izzet’e tutdı. İki rek‘at namâz kıldı ve elüni âsmân cānibine açup eşk dökdi. 9. Eyitdi: “*ya rabbi’r-ḥam za’fî ve kiberi sinnî*” Benüm pîrligüme ve nâ-tüvānlığuma rahm eyle. “*ilāhî! in lem terḥamnî bişūmi* 10. *zenbî ferḥam hāzā şabiyye’s-şagîra’l-le-zî lā zenbe lehu*” İlāhî! Eger benüm günāhlarum şūmlığına 11. rahm itmez iseñ bu küdek-i bî-günāha rahm eyle” didi. Ḥazret-i İbrāhîm *şalāvātullāh ve selāmühü* Cenâb-ı 12. Ḥazret-i Ḥuzāvende *celle ve ‘alā* niyāzını ‘arz eyledi. İsmā‘îl *‘aleyhi’s-selām* dañi yüzini āsmāna 13. ki -kıble-i ḥacātdur- tutup eyitdi: “İlāhî! Sen’den dilerem ki bu belā-da baña şabr kerāmet eylesesin.”⁶⁵⁵ 14. didi. Yüzini peder⁶⁵⁶ tarafına | tutdı, eyitdi: “İy Ata! Āsmân kapularını açdılar. || Menāzır-ı ‘illiyyīnden¹⁷⁸ 15. melāike nazar-ı ta‘accüb ile baña bakarlar. Benüm ḥālūme kemāl-i ḥayretlerinden Ḥazret-i Ḥudāvende ‘azze ve ‘celle dergāhına⁶⁵⁷ sücūd 16. iderler. “İy Ata! Meger görmezsin cev-v-i hevāda olan kuşlar benüm ‘acib ḥālūmden Ol Ḥazret’e tesbîḥ iderler. 17. İy Ata! Mülāḥaza itmez misin ki tağlar bu vākı‘anuñ ḥayretinden zelzeleye gelmişlerdür? Benüm ḥālūme gāyet-i 18. ta‘accübden yakīn olmuşlardır. Baña söyleyeler. İy Peder! İşidilmez mi” “Melāike Ḥaḥḥ *sübḥānehü ve ta‘ālāya* nice münācāt 19. iderler?” “Dirler ki ‘İy Perverdkār! Peygāamberlerüñden bir peygāamber rüy-ı ‘azîzini Sen’üñ rızāñ içün toprağa 20. koyup ol bir peygāamberüñ elinde bıçak üzerine tırılmışdur tā ferzendini rızāñ içün katle irişdürmüşdür.”⁶⁵⁸ 21. Ḥudāvendā! Bu iki bende-i bergüzideñe nazar buyur. Bunlara, bu belā ve miñnetden ferec ve maḥrec erzānî eyle. İbrāhîm çün 22. bu sözleri ol ferzend-i cān-peyvendden işitdi. İçerüsinde āteş-i muḥabbet işti‘āl eyledi.⁶⁵⁹ 23. Cüy-bār-ı dîdelerinüñ bendi boşandı. Şol-deñlü ağladı ki gökler yirler, tağlar;

⁶⁵⁴ M. itdükde : S. idicek

⁶⁵⁵ S. şabr kerāmet eylesesin : M şabr u kerāmet eylesesin.

⁶⁵⁶ S. peder : M. pezer

⁶⁵⁷ M. dergāhına : S.

⁶⁵⁸ M. İy Perverd-gār! Peygāamberlerüñden bir peygāamber rüy-ı ‘azîzini Sen’üñ rızāñ içün toprağa koyup ol bir peygāamberüñ elinde bıçak üzerine tırılmışdur tā ferzendini rızāñ içün katle irişdürmüşdür : S. İy Perverdigār! Peygāamberlerüñden bir peygāamber rüy-ı ‘azîzi Sen’üñ rızāñ içün toprağa koyup ol bir peygāamberüñ elinde bıçak üzerine tırılmışdur tā ferzendini rızāñ içün katle irişmişdür

⁶⁵⁹ S. işti‘āl eyledi : iştiğāl eyledi

M45a

A62a

S55a

‘Arş ve kürsî 24. ve melâike-i bezm-i kıdsî aña muvâfaqat idüp girye eylediler.⁶⁶⁰ İsmâ‘îl ‘aleyhi’s-selâm eyitdi: 25. “İy Peder! Ta‘allül vakti degüldür. Edâ-yı fermâna mübâderet itmek muhabbet şartıdır. “*yâ ebiti’f-‘al* 26. *mâ tü’merü*”¹⁷⁹ Hâzret-i İbrâhîm ‘aleyhi’s-selâm bıçağı taşa urup sol hadde bile di ki gûyâ şu‘le-i 27. âteş olmuşdı, ferzendüñ üzerine geldi. E-lini mübârek boğazına yapışdı. Eyitdi: “*hezâ veledî* 1. *ve zîneti kalbî ve kurreti ‘aynî*” İlâhî! Bu ferzend benümdür. Göñlümün ârâyîşi, dîdemün rüşenâsıdır. Anı kırbân 2. itmek emr eyledüñ. Şimdi anı şâdık niyyet ile Sen’den ötürü kırbân iderem. Cân ve dil ile Sen’den 3. ötürü Saña sipâs ve hamd iderem.⁶⁶¹ Hudâvendâ! Bu ferzend-i ercümendüñ firâkına bañâ şabr-ı cemîl vir.” didi. Bıçağı 4. ferzend-i ercümendüñ hulûmına tayıdı. Eyitdi: “*bismillâhi ve billâhi teğabbelhu minni ve erinî va’dî fîhi yevme* 5. *liķâi’ke*”¹⁸⁰ Yüzini ferzendinüñ yüzine kodı, mübârek alnında öpdi. Anı kuçdı. Eyitdi: “İy Ferzend! 6. Saña selâm olsun. Kı-yâmete dek | veda⁶⁶² iderem. Bu firâk-ı mütenâhi ol günde telâka mübeddel⁶⁶³ olsa gerek.” 7. didi. Ebr-i bahâr gibi yaş dökdi.⁶⁶⁴ İsmâ‘îl ‘aleyhi’s-selâm eyitdi: “İy Peder! Bu güft ü gûy⁶⁶⁵ kı. Fermân-ı Hudâvend’i 8. yirine getir. Ta‘cîl it, te’hîre kıma ki ‘ukûbet-i İlâhî’den kırkıram. Andan sonra eyitdi: “*yâ rabbi! fedeytü leke nefsi* 9. *ve rağitü bikażâike ‘aleyye* * *feteķabbe’l-minnî*” eyitdi: “İy Ata! Fıkr itme, bıçağı çal.” didi. Ba‘zı rivâyetde eyitdi: 10. İy Ata! Dilerem ki || elümi, ayağımı⁶⁶⁶ ki bağladuñ açasın tâ Hudâvend-i Hakk *sübḥānehü ve ta‘ālā* bu işde beni 11. muṭî‘ bile, kârih bilmeye ve daḥi bıçağı boğazuma kı, çekme tâ ben kendüm çekem ki Perverdkâr’uñ melekleri 12. benüm tav‘ ve rağbetüm müşâhede ideler ve diyeler ki “*ibnü’l-ḥalîli muṭî‘un li-em-rî’l-celîli celle celālühü*”¹⁸¹ Peder elini 13. ayağını çözdi. Mübârek yüzini yire eyledi. Ferzendinüñ muhabbetini tamâm-ı göñülden kıkkardı.

⁶⁶⁰ M. Şol-deñlü ağıladı ki gökler yirler, tağlar; ‘arş ve kürsî ve melâike-i bezm-i kıdsî aña muvâfaqat idüp girye eylediler : S. Şol-deñlü ağıladı ki âsmânlar,zemînler tağlar; ‘arş u kürsî ve melâike-i bezm-i kıdsî aña muvâfaqat idüp girye eylediler

⁶⁶¹ M. Cân ve dil ile Sen’den ötürü Saña sipâs ve hamd iderem : S.Cân ve dil ile Saña sipâs ve hamd iderem

⁶⁶² A. وداع

⁶⁶³ M. olsun. Kıyâmete dek veda⁶⁶² iderem. Bu firâk-ı nâ-mütenâhi ol günde telâka mübeddel : S. olsun tâ kıyâmete dek veda⁶⁶² iderem. Bu firâk-ı mütenâhi ol günde telâka mütebeddil

⁶⁶⁴ M. yaş dökdi : S. yaş düşdi

⁶⁶⁵ M. gûyı : S. ğûyı

⁶⁶⁶ elümi, ayağımı : S. elümi ve ayağımı

Hazret-i 14. Haḳḳ'ıñ ism-i şerîfini yâd idüp bıçağı hulkûm-ı İsmâ'îl'e sürdi.⁶⁶⁷ 'Ale'l-fevr Cibrîl-i Emîn'e⁶⁶⁸ 15. hitâb irişdi ki "İy Cebrâ-îl! Şitâb ile kuluma iriş ki bıçak hulkûmı kesmedin qaldur." Sidretü'l-müntehâ'dan 16. Cebrâîl 'aleyhi's-selâm irişdi. Ol bıçağıñ yüzini döndürdi. İbrâhîm 'aleyhi's-selâm cidd ü cehd itdi. Bıçak 17. itâ'at itmeyüp eyâ kıldı. Dirler ki Haḳ ta'âlâ nuḥâsdan bir şaḥîfe hulkûm-ı İsmâ'îl'e 'aleyhi's-salâtü ve's-selâm irişdürdi. 18. Her çend⁶⁶⁹ İbrâhîm 'aleyhi's-selâm kuvvet-i tamâm ile ihtimâm itdi, bıçak aşıla ve qaṭ'â te'sîr itmedi. İsmâ'îl 19. Eyitdi: "İy Peder! Şâ-yed nazaruñ baña müte'alliḳ olup atalıḳ mihri hareket itdi evvelâ, ol vasıtâ ile kuvvete 20. noḳsân geldi. Evvelâ beni yüz üzerine döndür ve yüzüñi baña itme. Her kuvvet ki tütarsın bıçağı muḥkem çal. 21. Fermânberdârlıḳda taḳşîr itme" didi. Eyle itdi. Bıçağı tekrar taşa urdı. Tîz eyledi, çaldı. Bıçağıñ 22. ağızı gedildi. Eyitdi: "İy Ata! Bıçağıñ ucını benüm boğazuma dürt evvelâ ki qaṭ' ide. Kendüzini bıçağıñ 23. şapı üzerine tıyadı; kuvvet-i tamâm ile şokdı. Bıçak eğildi, | iki kat oldu, kesmedi. İbrâhîm ğazaba 24. geldi. Bıçağı yire çaldı. Bıçak söze geldi. Eyitdi: "İy İbrâhîm! Ol vakt ki seni âteşe bıraḳdılar. 25. Âteş seni niçün yaḳmadı." eyitdi: "Âteşe⁶⁷⁰ emr geldi ki beni yaḳmaya." eyitdi: "İy İbrâhîm! Âteşe bir kerre fermân-ı Haḳḳ 26. oldu ki⁶⁷¹ İbrâhîm'i yaḳma. Şimdi yetmiş kerre baña hitâb ider ki 'İsma'il'üñ⁶⁷² boğazını kesme.' Beni ma'zûr 27. tüt." didi. İbrâhîm 'aleyhi's-selâm bu sözi bıçaḳdan işitdi, müteḥayyir oldu. Elüni zebḥden çekdi. 1. İsmâ'îl eyitdi: "İy Peder! Ne ḥâldür ki tekâsül idersin? Fermân-ı İlâhî'de ihmâl idersin? Qorqaram ki 2. bu sebeb ile zeyl-i 'iffetüñ levş-i ma'şiyet ile âlûde olur. Cehd eyle ki bir⁶⁷³ 'uḳûbet nâzil olmaya." didi. 3. İbrâhîm Peyğâmbir 'aleyhi's-selâm bu iki emr ortasında ḥayrân oldu. Nâgâh 'âlem-i ğaybdan bî-şâibe-i şekk 4. ü reyb nido irişdi ki "yâ

A62b

M45b

⁶⁶⁷ M. Ferzendirüñ muḥâbbetini tamâm-ı gönülden çıkardı. Hazret-i . Haḳḳ'ıñ ism-i şerîfini yâd idüp bıçağı hulkûm-ı İsmâ'îl'e sürdi : S. Ferzendüñ muḥâbbetin tamâm-ı gönülden çıkardı. Hazret-i Haḳḳ'ıñ ism-i şerîflerini yâd idüp bıçağı hulkûm-ı İsmâ'îl'e sürdi

⁶⁶⁸ M. Cibrîl-i Emîn'e : S.Cebra'îl-i Emîn'e

⁶⁶⁹ S. Dirler ki Haḳ te'âlâ nuḥâsdan bir şaḥîfe hulkûm-ı İsmâ'îl'e 'aleyhi's-selâtü ve's-selâm irişdürdi ki her çend : M. Dirler ki nuḥâsdan bir şaḥîfe hulkûm-ı İsmâ'îl'e 'aleyhi's-selâtü ve's-selâm irişdürdi. Her çend

⁶⁷⁰ M. ve A. âteşe : S.

⁶⁷¹ M. fermân-ı Haḳḳ oldu ki : S. fermân oldu ki

⁶⁷² M. yetmiş kerre baña hitâb ider ki 'İsma'il'üñ' : S. yetmiş kerredür baña hitâb irür ki 'İsma'il'üñ'

⁶⁷³ S. bir : M. bu

ibrāhīmu! * *ḳad ṣaddaḳte*||'r-rü'yā innā kezālike nec-zī'l-muḥsinīne"¹⁸² İy İbrāhīm! Sen düşüñi 5. rast itdüñ. Ol nesne ki saña lāzım idi, itdüñ. Şimdi benüm cūd u keremüm izhārınuñ vaktidür. 'Aḳabüñe 6. nazar eyle. Nazar-ı şerīfüne geleni zebḥ eyle.⁶⁷⁴ Ferzendüñe fedādur." didi. Ḥazret-i İbrāhīm 'aleyhi's-selām nazar eyledi. 7. Tağ⁶⁷⁵ tarafından bir ḳoç gelür. Dirler ki kırk yıl ba'zılar seksen yıl merğzār-ı cennetde otlandı. İbrāhīm (ş.a.s) 8. bildi ki Ḥaḳ cānibinden fedādur. Ol ḳoçdan ṭarafa müteveccih oldu. Ḳoç ḳaçdı. Ḥazret-i İbrāhīm 9. 'aleyhi's-selām cemre-i ūlāya gitdi. Yedi taş atdı, cem-re-i vustāya geldi. Girü⁶⁷⁶ yedi taş atdı. 10. Cemre-i kübrāya geldi. Anda daḥi yedi taş atdı. Cemre-i kübrāda ṭutdı. Minā ki⁶⁷⁷ ḳurbāngāh-ı Mekke'dür, 11.anda boğazladı. Remy-i cimār ve ḳurbān ol maḥalde sünnet ḳaldı. Rüz-ı ḳıyāmete dek⁶⁷⁸ şī'ār-ı Ḥac'dur. 12. Bir rivāyetde fedāyı Cebrā'ıl getürdi. Buyurdı ki "*Allāhu ekber Allāhu ekber*", İbrāhīm 'aleyhi's-selām 13. Eyitdi: "*lā ilāhe illallāh vallāhu ekber*" İsmā'ıl 'aleyhi's-selām gözin açdı, fedāyı gördi. 14. Eyitdi: "*Allāhu ekber velillāhi'l-ḥamd*"¹⁸³ didi. Ḥaḳ ta'ālā'ya bu kelimāt hoş gelüp şī'ār-ı İslām'dan 15. eyledi. Eyyām-ı teşrīkde şalavāt 'aḳabince bu, ümmete vācib oldu. Ḥazret-i Cebrā'ıl eyitdi: "İy 16. İsmā'ıl! Ḥaḳ ta'ālā buyurur ki her ne murāduñ var ise iste. Vakt-i şerīf ve hengām-ı⁶⁷⁹ icabetdür." didi. 17. Ḥazret-i | İsmā'ıl yüz yire ḳoyup Ḥazret-i Rabbü'l-'Ālemīn'e eyitdi: "İlahī! Her bende-i mü'min ve muvaḥḥid ki İmān 18. ve tevḥīd ile serāy-ı āḥirete intikāl eyleye, dūkelisini bağışla. Cerīmeleri cerr ideni zülāl-i mağfıret ve iḥsānuñla 19. maḥv ḳıl. Ḥiṭāb geldi ki "İy İsmā'ıl! Ḳabūl itdüm. Su'āl iderler ki Ḳur'ān-ı Kerīm'de "*ve fedeynāhu bizebḥin 'aẓīmīn*"¹⁸⁴ 20. buyurdı. 'Aẓīm olduḡı ne ma'nāyadur? Ba'zılar dimişler ki ol ḳoçun cüşsesi büyük idi, fıl 21. miḳdārı var idi. Ba'zılar eyitdiler: "Aşlā yüñi ve kemügi⁶⁸⁰ ve ḳanı ve fażalātı yoḡ-idi. Hemān-güşti idi. 22. Ba'zılar "Ḳurbān-ı Habıl idi" dimişler. Ammā bir rivāyetde Menāhicü't-ṭālibīn'de Ravzatü'l-aşfiyā'dan 23. naḳl ider. İmām Ca'fer-i

⁶⁷⁴ M. eyle ايله : S. eyle ايله

⁶⁷⁵ M. nazar eyledi. Tağ : S. nazar eyledi, gördi; tağ

⁶⁷⁶ S. Girü : M.-

⁶⁷⁷ M. Minā ki : S. Mināda ki

⁶⁷⁸ M. ol maḥalde sünnet ḳaldı. Rüz-ı ḳıyāmete dek : S. ol maḥalde sünnet ḳaldı tā rüz-ı ḳıyāmete dek

⁶⁷⁹ M. hengām : S. hengām

⁶⁸⁰ M. yüñi ve kemügi : S. yüñi ve ḡemüḡi

S56a

M46a

A63b

Şâdık'dan⁶⁸¹ *radıyallāhu 'anh* ki “İbrāhīm ‘aleyhi’s-selām zebh-i İsmā‘îl’den memnū‘ 24. olicak Hâk ta‘ālādan sebebini şordı. Hâzret-i Hâk *celle ve ‘alā* ki “İy İbrāhīm! İsmā‘îl’i 25. anuñ-çün şıyānet itdüm ki hāmīl-i nūr-ı Hâtemü’l-enbiyā’dur ‘aleyhi’s-şalātü ve’t-teslīm.” Hâzret-i İbrāhīm 26. mertebe-i Hâzret-i Muhammediyye’den bir şemme derh^wāst itdi.⁶⁸² Hicābı ref‘ itdi. Menāzil || ve derecāt-ı Hâzret-i 27. Muhammediyye *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* ve āl ü aşhābı Hâzret-i İbrāhīm’e ‘arz olındı. Eyitdiler: “Bunlar dükeli 1. ferzend-i İsmā‘îl’dür didiler. Anlaruñ⁶⁸³ arasında Hüseyn bin ‘Ali *kerremallāhu vechümā* Hâzretlerini gördi. 2. Derece-i şehādetlerini müşāhede eyledi. Bār-ı Hudāyā! Āl-i Muhammed arasında bu kimuñ derecesidür.” Hıṭāb 3. geldi ki “Ferzend-i ercümend-i İsmā‘îl içündür, Hüseyn dirler. Āhīr-zamān rasūl-i Muhammed’uñ *şallallahu ‘aleyhi ve sellem* 4. duḥterzādesidür. Hâzret-i İbrāhīm ‘aleyhi’s-selām eyitdi: “Yā Rab! Ben Hüseyn’i İsmā‘îl’den artuḥ severem.” didi. 5. Hâk ta‘ālā buyurdi: “Anı İsmā‘îl’uñ fidyesi-çün ḳabūl eyledüm. Pes ḳavl-i şâdık muḳteżāsınca zebh-i ‘aẓīmden 6. murād, Hüseyn bin ‘Ali’dür. Fidyeyi İsmā‘îl odur. İbrāhīm ‘aleyhi’s-selām ol kebşi ḳurbān itdi. Evvel 7. cigerini biryān | idüp ikisi bile bir miḳdār tenāvül itdiler. Ba‘dezān muḳarrer itdiler ki Hācer’i bu ḥālden 8. āgāh itmeyeler. Hāneye geldiler. Hācer’i gördiler, ḳapuda muẓtaribü’l-ḥāl ṭurur. Hâzret-i İsmā‘îl’uñ gözi 9. rūy-ı māderi gördükde kendüsini giryeden⁶⁸⁴ zābṭ itmedi. Hācer ol ma’nādan müteessir olup istikbāle 10. segirtti. Ahvālī şordı. Eyitdi: “İy Māder! Atam beni fermān-ı Hâk ile ḳurbān eyledi. Hâzret-i Hâk *celle ve ‘alā* kerem 11. buyurdi. Baña fedā kerāmet ḳıldı.” didi. Hācer ferzendini kendüye çekdi. Yüzini yüzine urup ḥamd-i İlāhī ve şükr-i 12. nā-mütenāhī eyledi.

⁶⁸¹ S. İmām-ı Ca‘fer-i Şâdık’dan *radıyallahu ‘anhu* : M. İmām-ı Ca‘fer-i Şâdık *radıyallahu ‘anhu*

⁶⁸² S. İsmā‘îl’i anuñ-çün şıyānet itdüm ki hāmīl-i nūr-ı Hâtemü’l-Enbiyā’dur ‘aleyhi’s-şalātü ve’t-teslīm, Hâzret-i İbrāhīm mertebe-yi Hâzret-i Muhammediyye’den bir şemme der-h^wāst itdi : M. İsmā‘îl’i anuñ-çün şıyānet itdüm ki Hâzret-i Muhammediyye’den hāmīl-i nūr-ı Hâtemü’l-Enbiyā’dur ‘aleyhi’s-şalātü ve’t-teslīm, Hâzret-i İbrāhīm’e mertebe-yi Hâzret-i Muhammediyye’den bir şemme der-h^wāst itdi

⁶⁸³ M. İsmā‘îl’dür didiler. Anlaruñ : S. İsmā‘îl’dururlar. Anlaruñ

⁶⁸⁴ M. giryeden : S. ḡiryeden

2.42. Merātib-i Qurbān

Erbāb-ı ma‘ārif ve işārāt dimişler ki qurbān on nev‘dür. 13. Evvel, qurbān-ı qabūl ve sa‘ādetdür. Qurbān-ı Hābīl gibi. İkinci, qurbān-ı redd ü şekāvetdür. Qurbān-ı Qābīl gibi. 14. Hābīl’ün koyunu çoğ-idi. Koyunları içinden semüzini, eyüsini ihtiyār eyledi. Qābīl, ehl-i zirā‘at idi. 15. Bir salkım arpa getürdi. Āteş geldi. Hābīl’ün qurbānını götürdi. Qābīl, qurbānı kaldı. Qābīl, hasedinden 16. Hābīl’i katl eyledi. Haq *sübḥānehü ve ta‘ālā* anı eşkıyādan, merdūd kıldı. İnqırāz-ı ‘āleme dek ne deñlü hūn-ı 17. nā-haq olursa şerīk olur. Hābīl’i sü‘edā-yı maqbūlīnden eyledi tā kıyāmet olunca⁶⁸⁵ ferzend-i ādem ne kadar 18. qurbān iderse şevābda şerīk olur. Üçüncü, qurbān-ı kader ü menziletdür. ‘Abdu’l-muṭṭalib qurbānı gibi 19. ki Hażret-i Risālet’ün babaları ‘Abdu’llāh içün itmişdür. Yirinde zıkr olunur. Dördüncü, qurbān-ı 20. şefkat ve ‘ināyetdür. Qurbān-ı Hażret-i Risālet gibi *şallallahu ‘aleyhi ve sellem*. Ümmeti-çün Hażret-i nübüvvet-menzilet 21. *‘aleyh efḍalü’ş-şalavāt ve ekmelhā*, iki emlah ve akran koyun aldılar. Birini kendüler ve ehl-i beyt içün ve birini 22. kendüler ve kendülerün⁶⁸⁶ ümmetleri-çün || qurbān itdiler. Hīn-i zebḥde buyurdılar ki “*‘an Muḥammedin ve ümmetihi* 23. *limen neşhedu leke bi’t-tevhīdi ve şehide lī bi’l-belāğī*” Hudāvendā! Bu bir qurbāndur. Muḥammed içün ve anuñ 24. ümmeti-çün her ki Sen’ün birliğüne ve benüm risāletüme şehādet ider. Bu qurbān ümmeti haqqında ‘ināyete 25. delīldür tā ğanīlerün qurbānlarını anuñ | bereketi ile qabūl iderler, faḳīrlere anuñ sebebi ile bereket 26. irişür. Behremend olurlar. Hażret-i Risālet *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* ol iki qurbānı idicek Cebra’īl-i 27. Emīn, Hażret-i Rabbü’l-‘Ālemīn’den *celle celālüh* selām getürdi. Eyitdi: “Haq ta‘ālā buyurur ki senün 1. ümmetün fuḳarāsından, benüm qullarumdan birisinin hātırına huṭūr ide ki eger kudreti olsa Allāh içün 2. qurbān ide idi. Aña yetmiş qurbān şevābını kerāmet eyleyem. Aña dünyāda şühedā şevābını virem.” didi. Bu sa‘ādetler 3. cümle ol qurbān berekātuñdandır ki ümmeti haqqında şefkat ve ‘ināyetden nāşī oldı. Beşinci, qurbān-ı fażīlet 4. ve menfa‘atdur. Hācılaruñ ve mu‘temirleruñ qurbānı ki⁶⁸⁷ Minā’da remy-i cimārdan-soñra nite kim Qur‘ān-ı Kerīm’de buyurmışdur: 5. “*liyeşhedū menāfi‘a lehüm ve*

⁶⁸⁵ S. olunca : M. -

⁶⁸⁶ M. biri kendüler ve kendülerün : S. birini kendüler, kendülerün

⁶⁸⁷ M. ki : S. gibi

yezḳürü's-mallāhi fī eyyāmin ma'lūmātın"¹⁸⁵ Altıncı, ḳurbān-ı muḥabbet ve raḥmetdür. 6. Naḥr güninde bu ümmet ḳurbānı gibi ol netīce-i raḥmet-i İlāhī'dür. Ümmet ḥaḳḳında āteş-i dūzaḥdan tenlerine fedā 7. olur, Ḥalīl'e mütāba'at bereketiyle. Nite kim Server-i Kā'ināt *ṣallallāhu 'aleyhi ve sellem* buyurur: "*inne'd-ḍuḥāyā temḥu'l-* 8. *ḥaṭāyā ve inne'd-ḍuḥāyā tedfeu'l-belāyā ve'd-ḍuḥāyā hiye'l-maṭāyā ve'd-ḍuḥāyā fidēu'l-mü'minīn mine'n-nār* 9. *ke fidei'z-zebḥi mine'z-zebḥi*"¹⁸⁶ Yedinci, ḳurbān-ı ḳudret ve izḥār-ı 'aẓamet ve salṭanatdur. Kıyāmet güninde 10. ḳurbān-ı merg gibi ḥadiş-i Nebevī'de gelmişdür. Rūz-ı kıyāmetde ḥalāik-ı evvelīn ve āḥirīn menāzilinde ḳarār ideler. 11. Mergi⁶⁸⁸ bir kebş-i emlaḥ şüretinde getüreler. Behişt ve dūzaḥ arasında ḳoyalar. Münādī nidā eyleye ki "İy Cennet ve Cehennem 12. Ḥalkı! Bunı bilür misiz?" "Belī, mergdür diyeler" Ol maḥalde mergi zebḥ eyleyeler. Girü münādī nidā eyleye ki "İy Behişt ve Dūzaḥ 13. Ḥalkı! Şimdiden-şoñra ḥulūddur. Mevt yokdur. Maḳāmlu maḳāmuñuzda ebede'l-ebed muḥalled oluñ. İntiḳāl yokdur." 14. diyeler. Nite kim Ḥaḳ *tebāreke ve ta'ālā* Ḳur' ān-ı Kerīm'de buyurmuşdur: "*ve enzir hüm yevme'l-ḥasreti iz ḳuḍiye'l-emru* 15. *ve hüm fī ḡafletin ve hüm lā yū'minūn*"¹⁸⁷ Ehl-i tefsīr "*iz ḳuḍiye'l-emru ey zübiḥa'l-mevtu*"¹⁸⁸ ma'nāsınadır." | dimişlerdür. 16. Ol vakt ehl-i nār, cehennemde ḥasret ve nedāmet üzre ḳalalar. Sekizinci, ḳurbān-ı İsmā'il'dür. İmtihān içün 17. tā atanuñ ḥulleti ve püserüñ 'ayār-ı şıḍḳı meḥekk-i kazā ve ḳaderde bāzār-ı 'ışḳ ve mu-

A64b

S57a

ḥabbet şarrafları nazarında 18. zāhir ola. "*innī raeytü fil menāmi*"¹⁸⁹ || menşürü "*ḳad sadakte'r-rü'yā*"¹⁹⁰ tevḳī'i ile muvaşşah ola. Tıokuzuncı, 19. ḳurbān-ı ehl-i 'ışḳ ve muḥabbetdür. Bu ḳurbānuñ mebnāsı visāl ve müşāhedeye iştıyāḳladur. Mālik-i Dīnār 20. Ḥazretleri *ḳaddesallāhu rūḥahu* eyitdiler ki "Bir gün bādiyede gıderdüm. Bir civānı gördüm. Bir ağac altında namāz 21. ḳılır. Ol ağac yaş ve yemişi var idi. Anuñ yanına vardum. Cüvān namāzdan fāriḡ oldu. Selām virdüm. 22. "Aleyke' didi. Ol ağacdān bir miḳḍār ḥurmā alup baña virdi. Eyitdüm. "İy 'Azīz! İsterem ki senüñle müşāḥabet 23. idem." Cüvān⁶⁸⁹ eyitdi: "İy Mālik! Benümle müşāḥabete ḳudretüñ yokdur." didi. Geçdüm. Bir gün Minā'da ol civānı 24. Mescid-i Ḥayf yanında gördüm, namāz ḳılır. Namāzdan fāriḡ oldu. Eyitdi: "*İlāhī!*

⁶⁸⁸ M. mergi : S. merḡi

⁶⁸⁹ S. cüvān: M. -

*ḳarrabe'n-nāsü ḳarābī- 25. nehum velā emlikü illā nefsi * feetekarrebü ileyke binefsi'*

Ya'nî İlâhi! Cümle âdemler ḳurbânlar iderler. Ben 26. hiçbir nesneye⁶⁹⁰ mâlik degülem, illâ kendü nefsüme. Ben nefsimi senüñ yoluña ḳurbân iderem." didi. 27. Barmağı ile boğazına işâret eyledi. Fi'l-ḥâl, düşdi. Teslim-i rûḥ eyledi 'aleyhi'r-raḥmetü ve'l-rıdvānu 1. Onuncı, ḳurbân-ı fāniyân-ı Cenâb-ı Ḥazret-i 'İzzet'dür *sübḥānehü ve ta'ālā* ki nefsi-i emmārei ḳurbāngāh-ı⁶⁹¹ muḥālefet-i 2. hevâda evāmîr ü nevāhî urğanları ile elini ayağını bend iderler. Ḳat'-ı ṭama' bıçağı ile enāniyyet 3. başını keserler. Naşîḥat nefesi ile ururlar. Emmārelik postından çıkarurlar.⁶⁹² Cū' tîḡı ile hırş 4. ve ṭama' ḳarnını yarurlar.⁶⁹³ Şifât-ı zemîme-i em'āsını yābāna atarlar. Mefāşılını ki şeyṭān ile ulaşmışdur, 5. mücāhede ḥanceriyle bend bend ayırurlar. Riyāzet çölmegine⁶⁹⁴ ḳorlar. Āb-ı ṭahāret dökerler. Dīgdān-ı bedende 6. miḥnet⁶⁹⁵ odunu ile ḳorlar. Fitne âteşini yaḳarlar. Riyāzet cölmegi⁶⁹⁶ altında ezkār-ı dīg-efrāzında 7. şevḳ ve zevḳ cuşı ile bişürürler. Üzerine ḥamül serpüşü ile örterler. Varlık kefeni hevâ- 8. perestlik düdını ol cüş u mestî vaḳtinde alup dögerler. Nemek-i muḥābbet ve za'ferân-ı meveddeti, 9. niyāz piyāzına ḳaruşdururlar. Meskenet dārçînisıyla ve bî-hödlik noḥûdıyla ve şıdk u muḥabbet müşg ü 10. gül-âbını bile ḳorlar. Nân-ı îmān ile tenevvür-i iḥsānda âteş-i 'irfān ile bişürürler. Göñül nemekdānından 11. muḥabbet tozlarını⁶⁹⁷ saçarlar. Ṭa'at sebzesi, zühed sirkesi ile istiṭā'at ḥıwānına müheyyā iderler. 12. Andan-şoñra dīdenüñ cülāb-şerāb-ı nābını pātîle-i ḥadeḳada pālûde çāşnîsini tertîb iderler. 13. Terk-i nâ-şâyeste nişāştesi ile kıvāma getürürler.⁶⁹⁸ Ḥavf za'ferânı ile büstān-efrüz-ı recā 14. ve mağz-ı nağz-ı tecrîd ve ḥaşḥāş-ı ḳallāş-ı tefrîd ve gül-âb-ı riyāzet ve müşg-i ışk ile ârāste 15. iderler. Ṭa-

⁶⁹⁰ M. hiçbir nesneye : S. hiç nesneye

⁶⁹¹ M. ḳurbangāh : S. ḳurbân-ḡāh

⁶⁹² S. emmārelik postından çıkarurlar : M. emmāre postından çıkarur

⁶⁹³ M. یاررلر ve A. یاررلر yarurlar : S. یارارلر yararlar

⁶⁹⁴ M. çölmegine : S. çömlagine

⁶⁹⁵ S. miḥnet: M. muḥabbet

⁶⁹⁶ M. cölmegi : S. çölmegi

⁶⁹⁷ S. tozlarını : M. tozlar

⁶⁹⁸ S. getürürler : M. getürür

S57b

bağ-ı ihlāşa korlar. H^wān-ı ihtisāş çekerler. || Ol vakt vāridāt-ı ğaybī⁶⁹⁹ mihmānları 16. ve ilhāmāt-ı lā-reybī şadır u vāridleri, hānķāh-ı vücūdda şühūd h^wānı üzerine oturlar. 17. Bu ğidā-yı ruhānī ol müsāfirān-ı ‘ālem-i Rabbānī’nün tu‘mesi olur.

2.43. Ka‘be-i Mu‘azzama’nuñ İbtidā-yı Bināsı 18. Ol Harem-i Muhteremüñ Şeref-i Şafāsıdur.⁷⁰⁰

A65a

Belki Ka‘be-i Hāne *şerrefeha’llāhu ta‘ālā* rüy-ı zemīnde | asl-ı āferīnişdür. 19. “*inne*⁷⁰¹ *evvele beytin vuđi‘a li’n-nāsi li’l-lezī bibekketē*”¹⁹¹ muķtezāsınca ma‘lūmdur, Mekke’nün künyeti Ümmü’l-Ķur‘ā’dur. 20. Ol cevher ki heft āsmān ve zemīnün aşl-ı hilķatinde na-zar-ı İlāhī’de *celle ve ‘alā* nısfı āteş, nısfı āb 21. olup buķār u kefinden madde-i hilķat-i āsmān ve zemīn olmışdı. Yirinde beyān olınmışdır. Ol 22. deryānuñ yüzinde ibtidā ki kef vāķī’ olmışdı, şimdi hāne-i Ka‘be olduğı yirde idi. 23. Andan zemīni döşemişlerdi. Ādem ‘*aleyhi’s-selām* zamānında Ķızıl depe idi. Ferişteler tavāf 24. ve ziyāretine iķdām iderlerdi. Ol gün ki Hāķ *celle ve ‘alā* Ādem’ün tevbesini ķabūl eyledi. Ol 25. maķāmuñ ziyāretine me’mūr oldu. Serendīb’den Ādem ‘*aleyhi’s-selām* ziyāret ķaşdına ebķaķa irişdi. 26. Melāikeden bir cemā‘at Ādem’i istikbāl itdiler. Eyitdiler: “İy Ādem! Sen hāķ olmazdan iki biñ 27. yıl sābıķ biz bu yirde nūr-ı Hāc iderdük.”⁷⁰² Senün ķudümüñe mun-tazır idük tā sen daķi bu emre ķıyām 1. eylesesin. Ebvāb-ı sa‘ādet ve mekremet açıla.” didiler. Ādem ‘*aleyhi’s-selām* ta‘līm-i ferişte ile Ka‘be’i tavāf 2. idüp menāsik-i Hācc’ı yirine getürdi. Günāhınuñ maġfiretine sebep ķabūl-i tevbeye bāiş oldu. Beytü’l-ma‘mūr’ı 3. Ādem içün gönderdiler. Ol maķalde ķodılar tā Ādem ki melāikenün şöķbetine ārzūmend idi. Āvāz-ı tesbīh 4. ve tehlīllerini işitmege, anlaruñ tākāt ve ‘amellerini işlemege me’mūr idi. ‘Arş-ı mecīdi tavāf itdükleri 5. gibi melekler Beytü’l-ma‘mūr’uñ eķrāfını dönerlerdi. Beytü’l-ma‘mūr bir dāne-i yāķūt idi. Ķızıl rengden iki 6. ķapusu var idi, biri maşrıķa biri

M47b

⁶⁹⁹ S. ğaybī : M. -

⁷⁰⁰ S. Ka‘be-i Mu‘azzamanuñ İbtidā-yı Bināsı Ol Harem-i Muhteremüñ Şeref-i Şafāsıdur : M. Ka‘be-i Mu‘azzama İbtidā-yı Binā İtdükleri Beyānındadır.

⁷⁰¹ M. ve S. Ka‘be-i Hāne *şerrefeha’llāhu ta‘ālā* rüy-ı zemīnde | asl-ı āferīnişdür. “*inne* : A. Ka‘be *şerrefeha’llāhu* yir yüzinde aşıldur. Bu minvāl üzre ki “*inne*

⁷⁰² M. bu yirde nūr-ı hācc iderdük. : S. bu yirdeyüz. hācc iderdük

A65b

S58a

mağrîbe. Zümürüdden, altundan on biñ kandîl aşılışdı. Her kandîl 7. mäh-tâb ve âfitâbdan rüşen idi. Hacerü'l-esved dañi bile idi, cennet yâķūtlarından aķ yâķūt idi. 8. Ādem Nebî'nün '*aleyhi's-selām* üzerine oturur kürsisi idi. Dirler ki "Gözi yaşını silmek içün ta'yîn 9. olinmişdi; aña silerdi." diyü rivāyetdür. Haķ ta'ālā *celle zikruhü* ol | Hāne'nün ve Hacerü'l-esved'ün muḥāfaẓa- 10. sı-çün melāike naşb itmışdi tā nazar-ı şeytān ve cinnīlerden mestūr tutarlardı. Zīrā sünnet-i İlähī, anuñ 11. üzeri nedür ki her kimesne behişt-den olana nazar eyleye,⁷⁰³ || ol behiştī ola. Pes Ādem Hāne bināsına me'mūr 12. oldu. Ferişteler mu'āvenet itdiler. Taş getürdiler. Bir taşı otuz ādem götürmezdi. Ādem Hāne'nün 13. esāsını ķodı, itmāma irişdürdi. Melāike dirlerdi: "Sen ādemīleruñ ülāsısın.⁷⁰⁴ Bu Hāne dañi 14. efḍal-i ḥānedür⁷⁰⁵ dirlerdi. Ādem '*aleyhi's-selām* binādan fāriğ olıcaķ münācāt itdi: "İlähī! Her iş 15. işleyene 'ameli içün bir nesne virürler. Keremuñ ḥazīnelerinden baña bir nesne virmeñ gerek." didi.⁷⁰⁶ Hiṭāb 16. geldi ki "Belī, Yā Ādem! Bunda saña müjde vardır." Ādem eyitdi: "Yā Rabb! Ol müjd nedür?"⁷⁰⁷ Haķ ta'ālā buyurdi ki "Oğullaruñ kaçan ki gelüp bu Hāne'yi 17. ṭavāf ideler. Anları yarlığayam. Günāhlarını bağışlayam." eyitdi "Dañi ziyāde isterem." Hiṭāb geldi ki 18. "Yā Ādem! Her kimesne bu maķāma gelmek müyesser olmaya göñlinden ṭavāf ārzūsı geçe.⁷⁰⁸ Mücerred ol. 19. Temennā ve ārzū ile anları dañi yarlığayam. Hācıların du'āları berekātıyla dīdār-ı Kā'be'ye müştāķ olanlara mağfīret 20. idem." Ādem eyitdi: "Yā Rabbī! Ḥasbī" Ya'nī yiter. Ādem '*aleyhi's-selām* zamānı geçüp tūfān ḳarīb oldukda melekler 21. emr-i İlähī ile *celle ve 'alā* indiler. Hacerü'l-esved'i ve sāir taşları ki Ādem ve Şīt⁷⁰⁹ '*aleyhümü's-selām* 'imāret-i 22. Kā'be içün tağlardan kesüp getürmişlerdi, cümlesini yirinden ḳaldurup ḥazāin-i cibāle emānet ḳomışlardı. 23. Tūfān

⁷⁰³ M. her kimesne behiştten olana nazar eyleye : S. her kimesne ki behiştten olana nazar ide

⁷⁰⁴ M. ulāsısın : S. ulusısın : A. evlāsısın

⁷⁰⁵ S. efḍal-i ḥānedür : M. ezel-ḥānedür

⁷⁰⁶ M. Her iş 'ameli içün bir nesne virürler. Keremuñ ḥazīnelerinden baña bir nesne virmeñ gerek" didi. : S. Her iş işleyene 'ameli içün bir nesne virürler. Keremuñ ḥazīnelerinden baña dañi nesne gerek" didi. : A. Her işuñ 'ameli içün ücret bābında bir şey' virürler. Keremuñ ḥazīnesinden baña dañi bir iḥsānuñ ola" didi.

⁷⁰⁷ A. "Belī, Yā Ādem! Bunda saña müjde vardır." Ādem eyitdi: "Yā Rabb! Ol müjd nedür?" : M. ve S. "Belī!" Eyitdi: "Yā Rabb! Ol müzd nedür?"

⁷⁰⁸ S. göñlinden ṭavāf ārzūsı geçe : M. göñlinden ṭavāf ārzūsı müyesser olmaya

⁷⁰⁹ M. Şīt : S. Şiṣ

A66a

M48a

S58b

sâkin oldukdan-şoñra mevzi⁷¹⁰-i Beyt-i Mükerrrem bir kızıl depe mişâlinde olup eṭrâf u eknâf dan ḥalâik 24. gelüp⁷¹⁰ ṭavâf iderlerdi tâ zamân-ı Ḥazret-i İbrâhîm irişüp *‘aleyhi’s-selâvatü ve’s-selâm* irâde-i Ḥazret-i Sübhânî, 25. tecdîd-i imârete müte‘allik olup | Ḥazret-i Cebrâ’îl-i Emîn, emr-i Rabbü’l-‘Âlemîn ile Ḥazret-i İbrâhîm’e 26. gelüp Şâm’dan Mekke’ye varmak buyurıldı.⁷¹¹ Ḥazret-i İbrâhîm *‘aleyhi’s-selâm* şevk-i tamâm ile Cebrâ’îl 27. yoldaşı olup diyâr-ı Şâm’dan Mekke-i mübârekeye teveccüh itdiler. Ḥarem-i muḥtereme irişüp İsmâ’il’i 1. gördiler. Bir tağ dibinde ok tirâş ider. Peder-i refî‘ü’s-şân, püser-i ‘âlî-mekânı fermân-ı İlâhî’den âgâh eyledi. 2. İsmâ’il *‘aleyhi’s-selâm* rağbet-i tamâm gösterdi. Ammâ ol Ḥâne’nün miqdârında ve keyfiyâtında vâsıta-i 3. ṭufân ile tağyîr bulmuşdı. İbrâhîm *‘aleyhi’s-selâm* ta‘lîme muḥtâc idi. Hâk ta‘âlâ *celle zikrühü* ta‘lîm eyledi.⁷¹² 4. Ya’nî bir miqdâr bulut nâzil olmuşdı tâ yire sâye bıraktı. Ol buluduñ arslan başı gibi başı var-ıdı⁷¹³ Ağzı dili 5. var-ıdı. İbrâhîm’e söyledi ki “Ḥâne-i Ka’be’i benüm sâyem miqdârı ki yirde vâ-ki⁷¹⁴ olmuşdur, ol-deñlü 6. binâ it.” didi. Hâk ta‘âlâ || ol ebre ḥiṭâb itdi ki “İy Ebr! Çün Ḥalîl’üme ol-deñlü irşâd eyledüñ.⁷¹⁴ 7. ‘Amelüñi zâyi⁷¹⁵ itmezem. Birkaç gün hevâ-yı Mekke’de tevaḥḥuf eyle tâ Seyyid-i âḥirü’z-zamân meb’ûş ola. Kâmet-i 8. Serv-i Esâsî’nün sâyesini zemînden kaldur. Çetrvâr, sen sâye-bânı ol!” diyü buyurdu. Pes İsmâ’il 9. taş ve balcık getürdi. İbrâhîm (ş.a.s) yapıdı tâ kavâ’id-i Ḥâne yüceldi. İbrâhîm yukarıya taş çıkarmadan⁷¹⁵ 10. ‘âciz oldı. ‘Âkıbet bir seng kodı. Anuñ üzerine çıkup âsânlığla dîvârı yapardı. Qadem-i mübârekinuñ 11. aşârı anda kaldı. Ol seng maḳâm-ı İbrâhîm’le meşhûr oldı. Melâike-i melekût taş taşımakda 12. İsmâ’il’e muvâfaḳat iderlerdi tâ kavâ’id-i refî‘a ve ma’âkıd-ı menî‘a cümle⁷¹⁶ tamâm oldı. Ḥazret-i ‘İzzet’den 13. *celle ve ‘alâ* ol sa’y-i meşkûruñ kabûli içün du‘â iderlerdi. Hâk ta‘âlâ icâbete qarîn iderlerdi. Andan-şoñra 14.

⁷¹⁰ S. gelüp : M. -

⁷¹¹ M. varmak buyurıldı : S. varup gitmek buyurıldı

⁷¹² M. eyledi : S. itdi a

⁷¹³ S. Ya’nî bir miqdâr bulut nâzil olmuşdı tâ yire sâye bıraktı. Ol buluduñ arslan başı gibi başı var-ıdı : M. Ya’nî bir bulut nâzil oldı. Yire sâye bıraktı. Ol buluduñ arslan başı var-ıdı.

⁷¹⁴ M. eyledüñ : S. itdüñ

⁷¹⁵ M. çıkarmadan : S. çıkarmakdan

⁷¹⁶ S. cümle : M. -

A66b

Cebrā'îl 'aleyhi's-selām beşâret-i kabûli ve şerâîf-i tavâf ve ⁷¹⁷ menâsik-i Hacc'ı ve 'Arafât'da olan umûr 15. remy ve sa'y ve kurbânı cümle ta'lîm itdi. Rivâyetdür ki İbrâhîm 'aleyhi's-selām | mevzû'-ı Hacerü'l-esved'e 16. gelicek ⁷¹⁸ İsmâ'îl'e eyitdi: "Taşuñ eyüsün getür ki erbâb-ı menâsike nişâne olur." didi. Bir taş getürdi, 17. Eyitdi: "Dağı ⁷¹⁹ eyüsün getür." Emr Hâkk-ıla Ebû Kubeys Tağı'ndan âvâz geldi ki "Yâ İbrâhîm! Vaqt-i Tûfân'da Cebrā'îl, 18. Hacerü'l-esved'i bende emânet komışdur." didi. Ol taşı çıkardı. İbrâhîm'e teslîm itdi. Hâzret-i İbrâhîm'e 19. teslîm itdi. Hâzret-i İbrâhîm yirine kodı. İbrâhîm 'aleyhi's-selām'a emr nâzil oldu-ki "Ka'be'nün taşlarını 20. biş tağdan ala: Tûr-ı Sînâ, Tûr-ı Zeytâ ve Lübnân ve Cûdi ve Hîrâ egerçi Mekke'den dūr idi. ⁷²⁰ Melâike mu'âveneti 21. ile cümlesinden getürdiler tâ binâ-yı Ka'be hâşıl oldu. Hâzret-i İbrâhîm ve Hâzret-i İsmâ'îl ⁷²¹ tavâf-ı Beytu'llâh 22. ile müstes'ad oldılar. Menâsik-i Hacc'ı yirine getürdiler. İbrâhîm 'aleyhi's-selām ol buķ'a-yı şerîfenün tevliyetini 23. İsmâ'îl'e tefvîz eyledi. ⁷²² Muḥâfazası- için küllî vaşiiyetler itdi. Vaṭan-ı me'lûfına gitmek istedi. Kûh-ı 'Arafât'a 24. çıkup Şâm cānibine nazar eyledi. Eṭrâf-ı Mekke'i mülâḥaza eyledi ⁷²³ Hâtır-ı mübârekine, İsmâ'îl'e ve evlâd-ı 25. emcâdına ki andan-şoñra olsalar ⁷²⁴ gerek, ğam yidi. Zîrâ beğâyet huşk ve pür-seng ve pür-rîg ve bî-âb 26. vādiler, bî-giyâh ve muzlim ve siyâh zemîn; Şâm, leṭâif eşcâr ve zerrâif âşâr ve ṭayyib-i hevâ 'uzûbet-i 27. âb ve keşret-i benî Âdem ile memlû ve meşḥûn gördi. Hâzret-i İbrâhîm'e ⁷²⁵ 'aleyhi's-selām || bu ḥâletden 1. rikḳat-i tamâm geldi; dest-i niyâzı Cenâb-ı Huzâvendâ 'azze ve celle kıldı. Hâl-i İsmâ'îl'ün ve evlâdınıñ 2. refâhiyeti için du'â kıldı. Mürâca'ata 'azîmet idüp pây-ı mübârekini ri-kâba kodı. Vahy-i İlâhî 'azze ve celle nâzil 3. oldu ki "İy İbrâhîm! Ehl-i 'âlemi bu Ḥâne'nün tavâf ve ziyâretine

S59a/M48b

⁷¹⁷ S. tavf ve menâsik-i haccı : M. tavâf, menâsik-i haccı

⁷¹⁸ S. Hacerü'l-esved'e gelicek : M. Hacerü'l-esved'de gelicek : A. Hacerü'l-esved'e gelince

⁷¹⁹ S. dağı : M. -

⁷²⁰ M. Ka'be'nün taşlarını biş tağdan ala: Tûr-ı Sînâ, Tûr-ı Zeytâ ve Lübnân ve Cûdi ve Hîrâ. Egerçi Mekke'den dūr idi : S. Ka'be'nün taşları beş tağdan alına. Tûr-ı Sînâ ve Tûr-ı Zeytâ ve Lübnân ve Cûdi ve Hîrâ'dan. Egerçi Mekke'den ba'zı Mekke'dendür didi

⁷²¹ M. Hâzret-i İbrâhîm ve Hâzret-i İsmâ'îl : S. Hâzret-i İsmâ'îl ve Hâzret-i İbrâhîm

⁷²² M. eyledi : S. itdi

⁷²³ M. Mekke'imülâḥaza eyledi. : S. Mekke'yi mülâḥaza itdi.

⁷²⁴ S. olsalar : M. olsa

⁷²⁵ S. Hâzret-i İbrâhîm'e : M. Hâzret-i İbrâhîm

da‘vet eyle. “*ve ezizin fi’n-nāsi bi’l-ḥaccı*”⁷²⁶ Nite kim 4. bu Ḥāne’nün bināsı saña mensüb oldı. Ḥalāikun şeref-i da‘veti daḥi senüñdür.” diyü emr olındı. İbrāhīm 5. Eyitdi: “İlāhī! Āvāzum ne yire irişe.” Ḥiṭāb geldi ki “Nidā eylemek senden, mesāmi‘-i ‘ālemiyāna irişdürmek 6. Ben’den.” didi. İbrāhīm ‘*aleyhi’s-selām*’ girü maḳāmına geldi. Dirler ki makā-mı ol Ḥāzret’ün | şeref-i ḳudūmi 7. ile yüceldi. Kūh ‘aẓīm oldı. Evvel rūy-ı mübārekini Yemen cānibine döndürdi. Āvāz-ı bülend ile çağırdı ki 8. “*yā eyyühe’n-nās elā inne rabbeküm benā beyten ve emeraküm en teḥuccū feḥuccū*” “İy Ādem Oğulları! Bārī *sübḥānehü ve ta‘ālā* 9. maḥẓ-ı faẓl u kereminden sizün-ḳün bir ḥāne bünyād eyledi ve sizi anuñ ṭavāf⁷²⁶ ve ziyāretine okur. Emr-i İlāhī’ye 10. *celle ve ‘alā* sür‘atle icābet idün tā Ḥacc’uñuz maḳbūl; sa‘yüñüz meşḳūr; cerāim ve günāhuñuz ma‘füvv ve maḡfūr 11. ola.” didi. Andan rūy-ı mübārekini maşrıḳ tarafına ve sāir aḳṭār ve āfāḳa ṭutdı. Nidā eyledi. Ḥaḳ ta‘ālā,⁷²⁷ āvāzını cemī‘-i 12. rub‘-ı meskūna irişdürdi tā cemī‘ ḥalāik cevābında ‘lebbeyk’ didiler. Anlar ki ‘ālem-i vücūdda idi 13. ve anlar ki aşlāb ve erḥām-ı abā ve ecdadda idi, ol sa‘ādet-i ‘uzmā ve mevhibet-i kübrā ile fāiz 14. olsalar gerek. Cümle cevāb virdiler. Bir kerre iki kerre, daḥi ziyāde Ḥāzret-i Ḥalīl ‘*aleyhi’s-selām*’ ‘ālemiyānı 15. ol buḳ‘a-yı mübārekeye da‘vetden fāriḡ oldı. İsmā‘īl ‘*aleyhi’s-selām*’ kendü cānibinden Mekke-i mübāreke’de 16. ḥalīfe naşb idüp kendü diyār-ı Şām’a mürāca‘at itdi. İkinci yılda mevsim-i Ḥacc oldı. Ḥāzret-i 17. İbrāhīm ve Sāre ve İşḥāḳ Mekke’ye geldiler. Eda-yı merāsım-i Ḥac ve ḳıyām-ı menāsikde ihtimām itdiler. İsmā‘īl 18. vezāif-i ḥizmetkārī ve şerāit-i mihmān-darī yirine getürdi. Sāre’i ri‘āyetde te’kīd itdiler. Sāre 19. hoş-vaḳt oldı. Şām’a mürāca‘at itdiler. Her yıl mevsim-i Ḥac’da İşḥāḳ (a.ş.m.) Mekke’ye gelürdi. Ḥāzret-i 20. İsmā‘īl ile mülākāt idüp Ḥac-ı şerīfi tamām idüp ḥidmet-i⁷²⁸ vālideyne mürāca‘at iderdi. ‘Ömr-i Sāre 21. yüz yigirmi yaşına irişdi. Ṭā’ir-i rūḥ-ı pür-fütūḥı cānib-i gülşen-serāy-ı ḳudse pervāz itdi. 22. Emlāk-i İbrāhīm’den olan Ceyrūn mezra‘asında defn itdiler *rahmetullāhi ‘aleyhā rahmeten vāsia‘ten* 23.

⁷²⁶ M. ṭavāf : S. ṭavāfına

⁷²⁷ S. sāir āfāḳ ve aḳṭāra nidā eyledi. Ḥaḳ ta‘ālā : M. sāir aḳṭār ve āfāḳa ṭutdı. Ḥaḳ ta‘ālā

⁷²⁸ M. ḥidmet : S. ḥizmet

S59b

2.44. Bâṭın-ı İnsân daḥi Ka‘be || Mişāl İdügi Beyânındadır.⁷²⁹ 24.

A67b

M49a

Ḥazret-i Ḥaḳ *celle ve ‘alā* zāhirde Ka‘be binā eyledi. Bâṭın-ı insānīde göñül esāsını bır-
raḳup⁷³⁰ | sīnede 25. Ka‘be mişālın eyledi. Mekke’de ol Ka‘be’nün aḥcārı varsa bu
Ka‘be’nün esrārı var. 26. Ol Ka‘be meṭāf-ı eşnāf-ı ḥalāik ise bu Ka‘be,⁷³¹ meṭāf-ı eltāf-ı
Ḥālīk’dur. Ol Ka‘be, kıble-i 27. ḥalk ise bu Ka‘be, kıble-i Ḥaḳḳ’dur. Ol Ka‘be mebnā-yı İb-
rāhīm ise; bu Ka‘be, mebnā-yı luṭf-ı Kerīm’dür. 1. Anda ‘Arafāt varsa bunda ‘irfān vardır.
Anda Merve ve⁷³² Şafā ise bunda mürüvvat ve vefādur. Anda 2. maḳām-ı Ḥalīl var-ise
bunda maḳām Laṭīf-i⁷³³ Cemīl’dür. Anda çeşme-i zemzem var-ise bunda aḳdāh-ı ifrāh-ı 3.
dem-ā-demdür.⁷³⁴ Anda Rük-n-i Yemānī var-ise bunda künüz-ı me‘ānī vardır. Anda Ḥacer-i
Esved ise bunda süveydā-yı 4. serīre-i esrār-ı müeyyed vardır. Anda Müzdelife ve Minā ise
bunda zülfe ve kurbet ve ıstıfādur. Dōstlaruñ 5. sīnesi⁷³⁵ vilāyetinde Ka‘be-i muḳaddese ki
ḳomışdur, Cennetü’l-me’vā ve Firdevsü’l-a‘lā’da yoḳdur. Ol 6. behište ki cennet dinilür, bu
behiş-tüñ ḥüşe-çīn-i ḥırmenidür zīrā ol behişt senüñ menzil ve ḳarārgāhuñdur. 7. Bu behişt,
bāḡ u nazargāh u temāşāgāh-ı Pād-şāh’dur. Ol behište Cenān dirler, bu behište Cinān
eyidürler.⁷³⁶ 8. Ol behiştüñ cimi kesr iledür ki kūtāh-bālādur. Dil behiştinüñ cimi naşb iledür
ki manzar-ı Ḥaḳ ta‘ālādur.⁷³⁷ Ol behiştüñ āsmānda 9. bünyādı ebed üzre uruldısa bu behiştüñ
sāyesi ezeldedür. Eger bunda ḥūr u ḳuşūr görmezseñ anda 10. daḥi görmezsin. Eger bunda
şerāb-ı ṭahūr içmezseñ anda daḥi içmezsin. Eger bunda cemāl-i Ḥaḳḳ görmezseñ⁷³⁸ anda daḥi
11. görmezsin.

⁷²⁹ M. Bâṭın-ı İnsân daḥi Ka‘be Mişāl İdügi Beyânındadır : S. Bâṭın-ı İnsānīde daḥi Ka‘be’ye Mişāl Olduḡı Beyânındadır

⁷³⁰ M. bıraḳup : S. bıraḡup

⁷³¹ S. Ka‘be : M. Ka‘be’nün

⁷³² M. ve : S.

⁷³³ M. Laṭīf : S. luṭf

⁷³⁴ M. bunda aḳdāh-ı ifrāh-ı dem-ā-demdür : S. bunda aḳdāh-ı ifrāh-ı dem-ā-dem vardır

⁷³⁵ M. sīnesi : S. sīneleri

⁷³⁶ M. Ol behište Cenān dirler, bu behište Cinān eyidürler : S. Ol behište Cinān dirler, bu behište Cenān dirler

⁷³⁷ S. Ol behiştüñ cimi kesr iledür ki kūtāh-bālādur. Dil behiştinüñ cimi naşb iledür ki manzar-ı Ḥaḳ te‘ālādur. M. Ol behiştüñ cimi kesr iledür, kūtāh-bālādur. Dil behiştüñ cimi naşb iledür ki manzar-ı Ḥaḳ te‘ālādur

⁷³⁸ S. cemāl-i Ḥaḳḳ görmezseñ : M. cemāl görmezseñ

2.45. Temşîl-i Bedî'dür

A68a

S60a

İy Dervîş! Bendelerini Hac'a da'vetde Hudây ta'ālā İbrāhîm'e hitâb itdi: 12. "Kullarını da'vet eyle." Bendelerini behište da'vetde hiç kimesneye emr itmedi. Bendelerini kendüsi da'vet ider ki 13. "*vallāhu yed'û ilā dāri's-selāmi...*"¹⁹³ Zîrā Ka'be'ye varmak emr-i şâkdur. Ol beldenün şecere ve zer'i yokdur. 14. | Lā-cerem İbrāhîm'e emr eyledi-ki "Halkı da'vet eyle. Behiştün rāhat üzredür. Lezzet ber lezzetdür ki 15. ta'ab ve naşbı yokdur."⁷³⁹ Lā-cerem Kendü da'vet ider. Ka'be dünyādadur. Dünyāda kullara bî-vāsiṭa hitâb 16. az irişür. Dārü's-selām 'uḳbādadur. 'Uḳbada hitâb-ı müsteṭāb bî-vāsiṭa olsa gerek. Pād-şāh bendelere 17. edā-yı hîdmet⁷⁴⁰ için kendüler dimezler. Pād-şāh'ın tevehhüm ihtiyacı olsun diyü mülâ-zımlara || dirler ki 18. "*ud'u ilā sebîli rabbike bi'l-hikmeti ve'l-mev'izati'l-hāseneti...*"¹⁹⁴ Ammā çün vakt-i in'ām ola, kendüler taleb iderler. Zîrā ol taleb Pād-şāh'ın 19. kerem ve bende-nüvāzîlığına⁷⁴¹ delîldür. Ka'be'ye da'vet, hîdmet için idi. İbrāhîm'e⁷⁴² havāle itdiler. 20. "*ve ezzin fi'n-nāsi bi'l-haccı*"¹⁹⁵ buyurdılar. Behişt istemek cezā-yı 'amel ve 'aṭā-yı Lem-yezeldür. Kendüler muṭaṣaddî oldılar. "*vallāhu yed'û ilā dāri's-selām*"⁷⁴³ 21.

2.46. Halîl-i Celîl'ün şalavātullāhi ve selāmühü Ahvāl-i Sa'adet-me'alidür. 22.

Ḥazret-i Ḥalîl 'aleyhi's-şalāvatü ve's-selām konukseverdi. Aşlā konuksuz ta'ām yimezdi. Bir gün 23. mihmān talebine taşra gitdi. Bir kāfir-i pîr getürdi. Ahvālin şordı.⁷⁴⁴ Gördi-ki kāfirdür, dîne 24. da'vet itdi. Qabûl itmedi. Sünen-i marzıyye teklîf eyledi:⁷⁴⁵ Qalem-i azfār ve qaşş-ı şevārib gibi... Pîr, 25. anı daḥi itmedi. Teklîfâtından melûl-hâṭır oldu. Ta'ām daḥi yimedini ḥāneden taşra çıkdı. 26. Ḥalîl daḥi 'aleyhi's-selām pîrün ḥâṭırı mürā'âtında çendān ihtimām eylemedi. Fi'l-hāl, Cenāb-ı Ekremü'l-ekremîn- 27. den hitâb-ı

⁷³⁹ M. da'vet eyle. Behiştün rāhat üzredür. Lezzet ber lezzetdür ki ta'ab ve naşbı yokdur." : S. da'vet eyle. Behiştün rāhat rāhat üzredür. Lezzeti ber lezzetdür ki ta'ab ve naşbı yokdur." : A. cennetün rāhatı rāhat üzredür. da'vet eyle. Ta'ab ve naşb yokdur."

⁷⁴⁰ M. hîdmet : S. hîzmet

⁷⁴¹ S. bende-nüvāzîlığına : M. bende-nüvāzîlığına

⁷⁴² S. İbrāhîm'e : M. İbrāhîm

⁷⁴³ S. : M.: "Allah insanları mutluluk ülkesine dāvet eder..." Yûnus Sûresi '

⁷⁴⁴ M. taşra gitdi. Bir kāfir-i pîr getürdi. Ahvālin şordı : S. taşra çıkdı. Bir kāfir-i pîr getürdi. Ahvālini şordı

⁷⁴⁵ M. eyledi : S. itdi

M49b

‘iṭāb-āmīz iriṣdi ki “İy İbrāhīm! Ol pīr-i gebrūñ niçe yıllardur ki gebr⁷⁴⁶ ü 1. küfri ile şām u çaştını eksimeyüp kerāmet buyuravuz. Bugün çaştı saña havāle olınmışdı. Evüñden 2. ac ve maḥ-rūm gönderdüñ.” İbrāhīm ‘aleyhi’s-selām ta‘cīl-i tamām ile pīrūñ ‘aḳabince segirtti, buldı. Ziyāde 3. ibrām eyledi ki duta evine getüre.⁷⁴⁷ Pīr evvel iltifāt itmeyüp şoñra ihtimāmından su‘āl eyledi. İbrāhīm 4. ‘aleyhi’s-selām Hudāy ta‘ālānuñ ‘itāb ile ḥiṭābını pīre beyān eyledi. Pīr kerem-i İlāhī’den bunca bende-nüvāz- 5. lıḳ mülāḥazāsından gāyet ile müte’eşşir oldu. Ta‘accüb eyledi.⁷⁴⁸ eyitdi: “Zihī, Hudāvend-i Kerīm ki dōstına düşmen 6. i-

A68b

çün ‘iṭāb ider. İy Ḥalīl! | ‘Arz-ı İmān eyle. Bunuñ gibi Hudā’yı terk itmek lāyık degül.” didi; millet-i Ḥalīl 7. ihtiyār itdi. Mü’mīn-i muḥliş oldu. Zehretü’rriyāz⁷⁴⁹ da getürür ki bir gün Ḥazret-i İbrāhīm ‘aleyhi’s-selām 8. şā’im oldu. Vaḳt-i ifṭār iriṣdi. Ne ḳadar ki miḥmān ṭaleb eyledi, bulunmadı-ki anuñla oruc açā. Yārındası 9. daḫi oruc ṭutdı. Girü ifṭār hengāmı⁷⁵⁰ iriṣdi. Ol gün daḫi ḳonuk gelmedi. Ol bir gün⁷⁵¹ daḫi oruc 10. ṭutdı. Üçinci gün miḥmān geldi tā anuñla ifṭār eyleye. Ḥāṭır-ı ‘atırına ḥuṭūr itdi ki üç gündür ki 11. ifṭār itmedi.⁷⁵² “Bu ‘ibādetde bir ḳul daḫi var mı ola, yoḥsa yalnūz ben mi olam?” didi. Cenāb-ı Ḥaḳ’dan 12. vaḫy nāzil oldu-ki “ İy İbrāhīm! Beytül-maḳdis cānibine var. Çün ol yire iriṣdi, bir kimesne gördi, 13. namāz ḳılur. Bu daḫi muvāfaḳat eyledi tā giceye degin⁷⁵³ anuñla namāz || ḳıldı. Çün gice iriṣdi, buyurdı-ki 14. “Bu gice saña miḥmānam.” Ol ‘azīz eyitdi: “Elḥamdülillāh ki vaḳt-i ifṭārumda miḥmān beni teşrīf itdi.” İbrāhīm şordı-ki 15. “Birāzer! Ḳaç günde bir ifṭār idersin?” eyitdi: “Her üç günde bir ifṭār iderin.⁷⁵⁴” Ḥazret-i İbrāhīm, ol 16. fikrden peşīmān

S60b

⁷⁴⁶ M. İbrāhīm! Ol pīr-i gebrūñ niçe yıllardur ki gebr : S. İy İbrāhīm! Ol pīr-i gebrūñ niçe yıllardur ki ḡebr

⁷⁴⁷ M. ibrām eyledi ki duta evine getüre : S. ibrāmlar eyledi ki dōne evine getüre

⁷⁴⁸ S. müte’eşşir oldu. Ta‘accüb eyledi : M. mü’eşşir oldu. Ta‘accüb itdi

⁷⁴⁹ M. Zihī, Hudāvend-i Kerīm ki dostına düşmen içün ‘iṭāb ider. İy Ḥalīl! ‘Arz-ı İmān eyle. Bunuñ gibi Hudā’yı terk itmek lāyık degül.” didi; millet-i Ḥalīl ihtiyār itdi. Mü’mīn-i muḥliş zehretü’r-riyāzda: S. Zihī, Hudāvend-i Kerīm ki dostına düşmen içün ‘iṭāb ider. İy Ḥalīl! ‘Arz-ı İmān eyle. Bunuñ gibi Hudā’yı terk itmek lāyık degül.” didi; millet-i ḥanīf ihtiyār itdi. Mü’mīn-i muḥliş oldu. zühretü’r-riyāzda : A. Zihī, Rabb-i Kerīm ki dostına düşmenden ötüri ‘iṭāb ide diyü pīr hemān Ḥalīle’ bana ‘arz-ı İmān eyle. Böyle Ḥuzā’yı terk idüp āḫire nice ‘ibādet ola diyü İmān getürüp millet-i Ḥalīl’i ihtiyār itdi. Mü’mīn-i muḥliş oldu zehretü’r-riyāzda

⁷⁵⁰ M. hengāmı : S. hengāmı

⁷⁵¹ S. Ol bir gün : M. ol gün

⁷⁵² M. Ḥāṭır-ı ‘atırına ḥuṭūr itdi ki üç gündür ki ifṭār itmedi. : S. Ḥāṭırına ḥuṭūr itdi ki üç gündür ki . ifṭār itmedüm

⁷⁵³ M. giceye degin : S. giceye-dek

⁷⁵⁴ M. iderin : S. iderem

A69a

M50a

oldı. Ğāyet-i ḥayā müstevlī oldı. Ol ‘ābiddē şordı-ki “Senden daḥi⁷⁵⁵ ziyāde ‘ābid var mıdır?” 17. Eyitdi: “Fulān mevzi‘de biri vardur. Benden ‘ābiddür.” didi. Anuñ ziyāretine müteveccih oldı. Anı daḥi 18. namāzda buldı. Vaqt-i iftār irişdi. İbrāhīm ‘aleyhi’s-selām buyurdu-ki “Bu gice miḥmānu-ñem. Ol ‘ābid daḥi 19. *elḥamdülillāh*, ḥīn-i iftārumda⁷⁵⁶ miḥmān geldi.” didi. İbrāhīm ‘aleyhi’s-selām andan daḥi istifsār eyledi. Eyitdi: 20. “Her altmış günde bir iftār iderem.” didi. İbrāhīm ‘aleyhi’s-selām ziyāde ta‘accüb itdi. Cenāb-ı Hāḡ’dan şermsār- 21. ligi ziyāde oldı. İftār vaḡtı idi, bir āhū-bere ‘ābidūñ | öñine geldi. ‘Ābid ḡıṡāb itdi-ki “İy Ğazāl! Pişmiş 22. gel, mezḡbūḡ ol”-didi. Fi’l-ḡāl, āhū-bere tīg-i ḡayb ile boḡazlandı ve āteş-i kerāmet ile bişdi. 23. Ṭabaḡ-ı ihlāşda öñlerine ḡazır geldi. İkiş bile ol ṡa‘āmdan yidiler. Andan şoñra ḡıṡāb itdi-ki 24. “*yā ḡazāl! ḡum, bi-iznillāh*”⁷⁵⁶ Fi’l-ḡāl, āhū-bere-i biryān, sālīm ḡalkdı. Bir ḡıl endāmından noḡşān üzre 25. degül. İbrāhīm ‘aleyhi’s-selām su’āl itdi-ki “İy Müeyyid-i be-Te’yidāt-ı İllāhī! Hiḡ dünyāda senden ‘ābidter 26. var mıdır?” didi. Ol ‘ābid, ṡārīḡ-ı Şām’da İbrāhīm’i bir mevzi‘e delālet eyledi.⁷⁵⁷ Anda vardı, 27. gördi. Beḡāyet hemvār ve pāk. İbrāhīm’uñ ḡāṡırına ḡuṡūr itdi-ki “Eger bunda āb olaydı ki 1. ṡahāret idüp namāz ḡılup Hāḡḡ’a ṡaḡarrüb ideydüm.” didi. Fi’l-ḡāl ol yirde mār ṡāḡir oldı. ḡuyruḡını 2. yire urdı. Ğāyet-i şafāda bir ırmaḡ ḡıḡdı. Ol mār, İbrāhīm’e selām virdi, eyitdi: “Yā Ḥālīlū’r-raḡmān! Hāḡ ṡa‘ālā, 3. baña emr eyledi-ki “Saña ḡidmetḡār olam.⁷⁵⁸ Ne yire delālet idersin?” İbrāhīm işāret eyledi-ki⁷⁵⁹ “Fırāt Şuyı’nı geḡ. 4. Ol cānibe git.” Ol mār fermān-ı Ḥālīl’e mübāderet itdi. İbrāhīm ‘aleyhi’s-selām ṡahāret itdi. Namāz ḡıldı. 5. Andan Şām’a intīḡāl itdi. Vaḡy-i İllāhī irişdi ki “İy İbrāhīm! Benüm ḡatumda ḡalkuñ ulusısın ammā Muḡammed ‘aleyhi’s-selām 6. benüm ḡatumda senden ekremdür. Lübnān Ṭaḡı’na var. Anda baña maḡşuş⁷⁶⁰ bendelerden biri vardur. Selāmum irişdür” didi. 7. İbrāhīm, Lübnān Ṭaḡı’na geldi. Bir ādeme irişdi, ṡavīlū’l-ḡāme, şöyle ki ḡaddi beş yüz gez, āña selām virdi. 8. Cevāb aldı. Andan adını şordı. Ene Hūdī bin Bizī bin Sām bin Nuḡ’am.

⁷⁵⁵ S. daḡi : M. -

⁷⁵⁶ M. iftārumda : S. iftārda

⁷⁵⁷ M. eyledi : S. itdi

⁷⁵⁸ M. emr eyledi-ki “Saña ḡidmetḡār olam : S. emr itdi-ki “Saña ḡizmetḡār olam

⁷⁵⁹ M. işāret eyledi-ki : S. işāret itdi-ki

⁷⁶⁰ M. maḡşuş : S. maḡşuş

S61a

Ol daḥi İbrāhīm'i || şordı. Ammā cevāb işitmedi. Didi-ki “Ḥazret-i Ḥudāvend’üñ kullarından bir bendeyem.⁷⁶¹ Saña 9. ziyārete geldüm.” Huzī eyitdi: “Elḥamdülillāh, ḥīn-i iftāra irişdüñ. İbrāhīm ‘*aleyhi’s-selām*’ anuñ 10. orucından, iftārından şordı.⁷⁶² eyitdi: “Toksān günde bir iftār iderem. İbrāhīm ta‘accüb itdi. Huzī 11. yüzini āsmāna tutdı, eyitdi: “Ḥudāvendā! Mih-

A69b

mān gelmişdür. Benden ötüri⁷⁶³ āsmāndan mā’ide gönder.” didi. 12. | Fi’l-ḥāl, āsmāndan mā’ide geldi.⁷⁶⁴ Zebercedden şerefeleri, lü’lü-i sefīdden pāyeleri, yāḳūt-ı sürḥden 13. üzerinde dört girde, bir cānibinde bere-biryān tertīb eylemişler. Altundan, gümüşden zarflarda cennet 14. meyvelerinden tolu üç küçük kāselerüñ birinde ‘asel, zencefīl ile memzūc; birinde ḥardal, birinde ḥall 15. ve üzerlerinde⁷⁶⁵ bir destārce örtilmiş; bir yüzi yaşıll, bir yüzi aḳ. Bu ta‘āmdan iftār itdiler. İbrāhīm 16. ‘*aleyhi’s-selām*’ su’āl itdi-ki “Ta‘ām ve şerābuñ begāyet ḥūb. Menzil ve me’vā kandedür?” eyitdi: “Āb içindedür.” 17. Eyitdi: “Göreyim.” eyitdi: “Tārīḳı, rüy-ı ābdur.” eyitdi: “Yoldaş olayım.” eyitdi: “Ol deryānuñ ḳa‘rı gāyet 18. dūrdur. Nūḥ ‘*aleyhi’s-selām*’ ki gemi yonardı, elinden bir tīşe ol deryāya düşdi. Biñ yıl müddetde 19. daḥi deryānuñ ḳa‘rına irişmedi. İbrāhīm eyitdi: Şāyed mu‘āvenet-i İlāhī birle ve⁷⁶⁶ senüñ mütāba‘atüñle müyesser 20. ola. Huzī eyitdi: “Bu Lübnān pāyānında bir gār vardır. Ol gārda bir māde arslan vardır. 21. Anuñ⁷⁶⁷ iki şīr-pençesi vardır. Ol şīr begāyet büyükdür. Boynından ḳuyruḡına varınca beş yüz gez- 22. dūr. Başınuñ bir yanından bir yanına iki yüz gezdür. Yiryüzinden ḳarnına varınca üç yüz gezdür. Deḥānı 23. bir dere gibidür. Dişleri direk gibidür. Gözleri iki āteş aḥkeridür. Āvāz virür ki şalābet ve mehābetinden 24. zemīn ditrer. Eger şöyle ki ol şīri görüp ḳorḳmayasın ve āvāzını⁷⁶⁸ işidüp lerze itmeyesin. 25. Ol deryādan benümle ‘ubūr mümkündür. İbrāhīm ‘*aleyhi’s-selām*

⁷⁶¹ S.a Ol daḥi İbrāhīm'i şordı. Ammā cevāb işitmedi. Didi-ki Ḥazret-i Ḥudāvend’üñ kullarından bir bendeyem. : M. Ḥudā kullarından bir bendeyem.

⁷⁶² S. Ḥīn-i iftāra irişdüñ. İbrāhīm ‘*aleyhi’s-selām*’ anuñ orucından iftārından şordı: M. Ḥīn-i iftārumda irişdüñ. İbrāhīm ‘*aleyhi’s-selām*’ anuñ orucınuñ iftārından şordı.

⁷⁶³ M. ötüri : S. ötrü

⁷⁶⁴ M. ve S. geldi : S. indi

⁷⁶⁵ S. üzerlerinde : M. üzerinde

⁷⁶⁶ M. ve : S.

⁷⁶⁷ S. anuñ : M. anuñla

⁷⁶⁸ M. ḳorḳmayasın ve āvāzını : S. ḳorḳmayasın. Āvāzını

M50b

buyurdu-ki “Ol şīrūñ maḳāmını baña 26. göster.” Hūzī, İbrāhīm ile ol ġāra geldi. Āvāzı gūş-
1769 şīre irişdi. Bir şadā itdi ki 27. şalābetinden kūh ve770 zemīn ditredi. Hāzret-i İbrāhīm ‘a-
leyhi’s-selām ol şīre āvāz idüp 1.771 çağırđı: “İy Arslan! Hāmūş ol ve-illā seni ‘aşāyla
ururam. Saña ve senūñ neslūñe nefrīn iderem. 2. Ol şīr, İbrāhīm’le ‘aleyhi’s-selām tekellüm
itdi. Eyitdi: “Yā İbrāhīm! Sen benden mūte’ezzi olmaḳdan 3. ulusun.” diyüp tevāzu‘ eyledi.

S61b

Hāzret-i İbrāhīm geçdi. Hūzī’ye geldi Hūzī eyitdi: 4. || “Şimdi bildüm ki benümle ol
deryādan ‘ubūra ḳādırsın. İbrāhīm’ūñ elini aldı. Şu yüzine ayak başdı. 5. Hūzī’nūñ
menziline irişdiler. İbrāhīm ol menzilde kāse gördi ve bir köhne būriyā ve şikeste bir ‘aşā. 6.

A70a

İbrāhīm eyitdi: “Metā‘-ı Hāne bu mıdur?” eyitdi: “Belī” | Şordı ki “Bunları n’eylersin?”
eyitdi: “Bu kāse ile şu 7. iḳerem ve vuḳū iderem. Başumı, lihyemi yuram. Bu būriyāyla
namāz ḳıluram ve tekye iderem. Bu ‘aşāyla 8. zemīne ururam. Andan meyve gelür. Hācet
vaḳtinde ifṭār iderem. İbrāhīm eyitdi: “Bu ma‘nā 9. ġarībdür ki göreyim.” didi. Bir seng
anda hāzır idi. Ol ‘aşāyı senge urdı. Engüşt, hāmīre girer gibi 10. gömildi. Ol ‘aşānuñ eṭrāf
ve cevānibinden dört şah ḳāhir oldu: Bir şahda ḥurmā-yı ter, 11. birinde engür, birinde incir,
birinde enār. Bu meyvelerden yidiler şol-ḳadar ki ṭoydılar. Ol ‘aşāyı ṭaşdan 12. çekdi. Ṭaş
evvelki ḳarār üzre oldu. İbrāhīm ‘aleyhi’s-selām eyitdi: “Yā Veliyyullāh! Senūñ ḳatuñda 13.
hācetüm var. Eyitdi: “Ne hācetdür?” eyitdi: “Benüm iḳün du‘ā eyle tā Hāḳ ta‘ālā baña
senūñ772 du‘ān 14. bereḳātıyla ḳabūl ide.” eyitdi: “Benüm ḥakkumda ol ġümānı itme ki Hāḳ
ta‘ālā ḳatında du‘ām müstecāb ola. 15. Zirā, ḳırḳ yıldur ki Andan bir hācet dilerem henüz
daḫi ḳabūl olmadı.773 İbrāhīm ‘aleyhi’s-selām şordı ki 16. “Ol hācet nedür?” eyitdi: “Ol
Hāzret’den istedüm ki beni Ḥalīl dīzārı ile müşerref eyleye. İbrāhīm (a.ş.m.) 17. şordı ki
“Sen İbrāhīm’i neden bildūñ ki anuñla mülākātı Hāḳ ta‘ālādan istedūñ?”774 eyitdi: “Bir deryā

769 M. gūş : S. ġūş

770 S. ve : M. -

771 M nüshasında 50b ile 51a nolu sayfaları iḳeren varak eksiktir. Bu kısmı S nüshasındaki satırları M’nin
kaldıġı yerden itibaren ’den başlattık. Bu iki sayfa S nüshasında a nolu satırdan başlıyor.

772 S. du‘ā eyle tā Hāḳ te‘ālā baña senūñ : A. du‘ā eyle. Hāḳ te‘ālā hācetümi senūñ

773 A.Zirā, ḳırḳ yıldur ki andan bir hācet dilerem henüz daḫi ḳabūl olmadı : S. Ḳırḳ yıldur ki andan bir hācet
diledüm henüz ḳabūl olmadı

774 S. Eyitdi: “Ol Hāzret’den istedüm ki beni Ḥalīl dīzārı ile müşerref eyleye. İbrāhīm (a.s.m.) şordı ki “Sen
İbrāhīm’i neden bildūñ ki anuñla mülākātı Hāḳ te‘ālādan istedūñ? : A. Eyitdi: “Oldur ki Hāḳ’dan temennā ve

A70b

S62a

M51a

18. kenārına geçdüm. Bir civān gördüm, begāyet hūb-şüret, e'yi giysüleri var. Nidā ider ki “Hudāvendā! Beni 19. ḥalīlūn İbrāhīm dīdārı ile tīzcek müşerref eyle. Ben ol civāndan şordum-ki “Kimsin?” eyitdiler: “İbrāhīm 20. oğlu İsmā‘īl’em. Ol peder-i kerīmūn dīdārına begāyet müştākam. Ol günden berü İbrāhīm’ūn dīzārına 21. müştāk olup mülākātını ārzū iderem. Şimdi kırk yıldur ki henüz icābet-i du‘āmı görmedüm.” didi. 22. İbrāhīm ‘*aleyhi’s-selām* buyurdi ki “İy Hūzī! Bil ki Ḥalīlū’r-raḥmān İbrāhīm benem. Ol senūn 23. du‘ān şeref-i icābete irişdi.” didi. Hūzī, bu ma‘nadan begāyet hoş-vaḳt oldu. İbrāhīm’i 24. kenārına çekdi. Muḥabbet-i tamām ve iştīyāk-ı mā-lā-kelām izhār itdi. İkisi bile ağlaştılar. Bu evvel 25. i‘tināk idi ki dōstlar arasında ḳaldı. İbrāhīm ‘*aleyhi’s-selām* eyitdi: “Baña daḥi dīdār-ı 26. İsmā‘īl temennāsı cānum girībānını | tūtmışdur. Ḥaḳ ta‘ālādan istid‘ā eyle. Dūr u dīrāz yolları 27. || ṭayy idüp ol ferzend-i sa‘ādetmendūn dīzārını görem. Göñül murādınca bir sā‘at anuñla oturam.” didi. 28. Hūzī du‘ā buyurdi. Ḥaḳ ta‘ālā aralarını şöyle yaḳīn itdi ki oturdukları yirden İsmā‘īl’ūn āvāzını 29. Ḥazret-i İbrāhīm. İbrāhīm’ūn āvāzını Ḥazret-i İsmā‘īl işidürdi. Bulışdılar. Biri birini ḳuçdılar. İzhār-ı 30. iştīyāk eylediler. Şol ḳadar ağlaştılar ki müzmīn gözleri yaşla ter oldu, giyāh bitdi.⁷⁷⁵ 1.

2.47. Ḥazret-i İbrāhīm’e ‘*aleyhi’s-selām* Maḥşūş Olan Ḥaşāişdür. 2.

Ḳaşş-ı şārib, ḳalem-i ezfār, netf-i ıbt, fark-ı müy-ı ser, istiḥdād. Ya‘ni ḥalḳ-ı şūḡūr-ı ‘āne, misvāk 3. mażmaza ve istincāyāt. Evvel kimesne ki bunlara iḳdām itdi, Ḥazret-i İbrāhīm idi ‘*aleyhi’s-şalāvatü* 4. *ve’s-selām*. Maḥāsiniinde aḳ ḳıl olan evvel İbrāhīm idi. Zāhir olduḡu gibi eyitdi: “Hudāvendā! 5. Bu nedür?” Ḥiṭāb geldi ki “Vaḳārdur.” İbrāhīm ‘*aleyhi’s-selām* eyitdi: “*rabbi zidnī vaḳāren*”¹⁹⁷ Şabāḥ 6. ḳalkdı. Mübārek başlarını cümle ağarmış gördi. Meger Ol Ḥazret’ūn sinn-i şerīfleri yüzden 7. tecāvüz itdi. Ḥaḳ ta‘ālā İşhāḳ’ı virdi. Ken‘ānilerden ba‘zı istib‘ād itdiler. Ḥaḳ ta‘ālā İşhāḳ’ı 8. İbrāhīm’e şebīh itdi;

tażarru‘ itdüm-ki baña Ḥalīlī dīzār ile müşerref eyleye. İbrāhīm eyitdi: “Sen Ḥalīl’i neden bildūn ki anuñla mülākāt ṭaleb idesin?”

⁷⁷⁵ S. Ḥaḳ te‘ālā aralarını şöyle yaḳīn itdi ki oturdukları yirden İsmā‘īl’ūn āvāzını Ḥazret-i İbrāhīm. İbrāhīm’ūn āvāzını Ḥazret-i İsmā‘īl işidürdi. Bulışdılar. Biri birini ḳuçdılar. İzhār-ı iştīyāk eylediler. Şol-ḳadar ağlaştılar ki müzmīn gözleri yaşla ter oldu, giyāh bitdi: A. Ḥaḳ te‘ālā mā-beynlerini şöyle yaḳīn itdi-ki oturdukları yirden birbirinūn āvāzın işitdiler. Derḥāl birbiriyle bulışdılar. Ḥasret yaşların dōkdiler. Zemīn ter oldu.

maḥāsini geldi. İkişi fark olunmazdı. Hāḫ ta‘ālā Ḥazret-i İbrāhīm’ün maḥāsini 9. sefīd itdi. İshāḫ’dan imtiyāz için evvel ki kimesne ḥatne itdi, Ḥazret-i İbrāhīm idi ve 10. evvel kimesne ki na‘leyn ve serāvīl giydi, Ḥazret-i İbrāhīm idi. Sebeb bunı dirler ki vahy geldi ki 11. “İy İbrāhīm! Sen ḥalkuñ ulusısın, çün baña sücūd idersin. Zemīn ile ‘avretuñ arasında ḥail 12. gerek tā zemīn ‘avretuñ görmeye” didi. İbrāhīm serāvīl tertībini itdi ve daḥi evvel kimesne ki 13. fey ve ḡanīmet kısmet itdi, İbrāhīm idi. Evvel kimesne ki Ḥudā yolında hicret itdi, ol idi. 14. Kıyāmet güninde evvel kimesne ki libās geye, İbrāhīm’dür. Āteş-i Nemrūd’a atıldukda ‘üryān itmişlerdi. 15. Anuñ ‘ivazı için Hāḫ *sübḥānehü ve ta‘ālā* cennetde geydüre. Maḳām-ı kıble-i ḥalā-ıḳdür. “*ve’t-taḥizā min maḳāmi ibrahīme muşallā*”¹⁹⁸ 16. ve daḥi imām-ı merdūmdur. “*innī cā’iluke | li’n-nāsi imāmen*”¹⁹⁹ ve Seyyidü’l-mürselīn 17. ve İmāmü’l-müttakīn’e *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* teslimen, aña mütāba‘at buyırılmışdur: “*eni’t-tebi’ millete ibrahīme ḥanī-fen...*”²⁰⁰ 18. Āsmāndan anlara yigirmi şaḥīfe nāzil oldı. Nāzil olan şaḥīfeler ekşer 19. mevā‘iz ve naşīḥatdür.

A71a

S62b

2.48. Şuḥuf-ı İbrāhīm’de Olan Kelimāt-ı İlāhīyyedür ‘azze ve celle 20. ||

“*mehlen mehlen ye’bne ādem * feinne’r-rizḳa maḳşūm * ve’l-beḥīle mezmūm * ve’l-ḥasūde maḡmūm * ve’d-dünyā lā tedūm * ve’r-rezzāḳa ḥüve’l-ḥayyü’l-ḳayyūm*”²⁰¹ 21. İy Ādem Oḡlanı! Senüñ rüz-be-rüz namāz ve ḥizmetüñden ḥoşnūdam. 22. Sen daḥi günden güne virdüğüñ rızḳa Ben’den rāzı ol. İy Ādem Oḡlanı! Şol gün için ki 23. gelecekdür, öñüñdedür. Elüñde olandan öḡürdice gönder. İy Ādem Oḡlanı! Dükeli ‘ömri fānī 24. dünyā talebinde geçürdüñ. Āḥiret talebini ne yirde itseñ gerekdür. İy Ādem Oḡlanı! Senüñ ḥaḳḳuñda 25. kerem idenlere şükr-güzārılık eyle. Şükr-güzārlara in‘ām eyle. İy Ādem Oḡlanı! Gözlerüñ için ḳapaḳlar 26. yaratdum tā bir görmicek nesneler olduḳda ol ḳapaḳları yapasın. Fi’l-ḥāl, gözlerüñi örte ol 27. görilmicek nesneleri görmeyesin ve aḡzuñ için daḥi tuṭaḳlar yaratdum tā sözlemicek sözler 28. geldükde yumasın. Ol sözler ṭaşra çıḳmaya. Şerlerden 1. sen emīn olasın. İy Ādem Oḡlanı! Anlardan olma ki ṭül-i emel ile dünyā taleb eylediler. Az ‘amel ile 2. āḥiret arzusın itdiler. Anlaruñ sözleri ‘ābidlere muvāfıḳ ammā ‘amelleri münāfıḳlara muṭābıḳ. ‘Aṭā 3. görürlerse ḳanā‘at itmezler. Murādları üzre olmasa

M51b

şabr itmezler. Mu‘āmele bu üslûb üzre 4. olıcağ belki seni bir belāya mübtelā iderem ki ‘ālem halkı senden örnek alurlar. İy Ādem Oğlanı! 5. Her kimesne ki senüñ ile dōstlik⁷⁷⁶ eyleye, kendü içün ider. ‘İzzetüm hakkı-ıçün Ben seni⁷⁷⁷ senüñ-ıçün dōst 6. tutaram. Zinhār ki kendüñi buhl şe‘āmeti ile Ben’den dūr eyleme. İy Ādem Oğlanı! Boğazuña iki 7. torba aşdum. Birisi ‘aybuñ görmeñ-ıçün ve birini ğayruñ içün. Sen dāimā kendü ‘aybuñ içün 8. olan torbanuñ ağzını dıker pekidürsin.⁷⁷⁸ Ğayrı ‘aybı içün olanı dāimā açuğ tutup göze- 9. dürsin. İnşāf-mıdur? İy Ādem Oğlanı! Her “*lā ilāhe illallāh*” kelimesin söyleyen behište gelür degüldür. 10. Meger şol kimesne ki anuñla birkaç ‘amel dañi cem‘ eyleye: Benüm dergāhuma tevāzu‘ göstere ve ‘ömrünü benüm 11. zikrümle geçüre, kendü nefsinı ħarām nesne|lerden şaklaya, benüm rızām içün ğarīblere kendü civārında 12. yir göstere, faķīrlere ile muvāneset eyleye, yetimlere raħm ide, benüm rızām içün. İy Ādem Oğlanı! 13. Göñlinde bir kaşāvet bulasın. Ya pīrlıkde bir ħastelik göresin ya mālūnda noķşān müşāhede 14. eylesin ya naşībūñden maħrūm qalasın. Belki cümlesi⁷⁷⁹ mā-lā-ya‘ni sözler söyledüğüñ şūmlığundandır. 15. İy Ādem Oğlanı! Eger sen behişti || severseñ, Allāhu tebāreke *ve ta‘ālā* tāt ve ‘ibādet sever. Sen 16. ‘amel eyle ki benüm sevdüğümde sen sevdüğün yire varasın.⁷⁸⁰ Eger sen dūzañı mekrūh tutarsañ 17. Allāh ta‘ālā dañi ma‘şīyeti mekrūh tutar. Allāh ta‘ālā mekrūh tutduğundan ħazer ile anı terk eyle 18. tā ben-dañi sen mekrūh tutduğundan seni şaklayam. İy Ādem Oğlanı! Şübhelü nesnelerden 19. ictināb it tā Ben’i añlayasın. Açlığı şan‘at eyle⁷⁸¹ tā Ben’i göresin. Benüm ‘ibādetüm içün kendüñi fāriğ 20. eyle tā baña vāşıl olasın. Miskīn Ādem Oğlanı! Dūnyā içün işledüği deñlü behişt içün 21. ‘amel eylese⁷⁸² Ĥaķ *sübḥānehü ve ta‘ālā* anı ħesābsuz cennete qoyardı ve eger Allāh ta‘ālā virdüğine qanā‘at eylese 22. ħalāiķdan⁷⁸³ anı müstağnī iderdi. Eger ħarāmı terk eylese kendü

A71b

S63a

⁷⁷⁶ M. dostlik : S. dostlık

⁷⁷⁷ S. seni : M. -

⁷⁷⁸ M. pekidürsin : S. bekidürsin

⁷⁷⁹ M. cümlesi : S. cümle

⁷⁸⁰ M. Sen ‘amel eyle ki Ben’üm sevdüğümde sen sevdüğün yire varasın. : S.Sen ‘amel eyle ki Ben’üm sevdüğümde tā sen dañi sevdüğün yire varasın

⁷⁸¹ M. Ben’i añlayasın. Açlığı şan‘at eyle : S. Ben’i añlayasın. Açlığı şan‘at eyle

⁷⁸² S. eylese : M. eyleye

⁷⁸³ M. ve A. ħalāiķden : S. ħālķdan

dīnini hāliş iderdi. Eger kızbi 23. terk eylese cümle-i şiddīkāndan olurdu. İy Ādem Oğlanı! Elūnde olanı muhtāclardan dirīğ 24. itme tā ben-daḥi bende olanları senden dirīğ itmeyem ve konuḡlarumı ‘azīz tut, ikrām eyle. Nite kim 25. Ben senūñ mihmānuñı tūtaram. İbrāhīm ‘aleyhi’s-selām eyitdi: “İlāhī! Konuḡlaruñ⁷⁸⁴ kimdür ki ikrām eyleyem?” eyitdi: 26. “Her faḡīr ve ḡaḡīr ki ḡatuña gelür, bil ki ol benüm mihmānumdur.” “İy Ādem Oğlanı! Sizūñ işlerūñüz 27. cümle ḡaḡādur. Benüm cümle işüm ḡufrāndur. Tevbe idūñ. Baña dönūñ. Her ḡünāh ki işledüḡünüz baḡışlayam. 28. Pāk olasız. İy Ādem Oğlanı! Saña bir ḡaḡab gelür ise Ben’i yād eyle tā Ben daḥi seni raḡmetüm⁷⁸⁵ ile 1. yād eyleyem benüm ḡaḡabum zamānında. İy Ādem Oğlanı! Benüm virdüḡüm rızḡuñ azına her kim rāzı ola, Ben daḥi 2. anuñ azaḡuḡ⁷⁸⁶ ‘ameline ‘rāzı olam. İy Ādem Oğlanı! Üḡ nesnedür ki | biri⁷⁸⁷ benüm içündür, biri senūñ içündür. 3. Birisi daḥi benümle senūñ arañdadur.⁷⁸⁸ Ol ki benümdür, senūñ bedenūñde olan rūḡdur. Ol ki senūñdür, kendü 4. ‘amelūñdür. Ol ki benümle senūñ arañdadur, senden du‘ā Ben’dan icābetdür. Zinhār kendü du‘āñı ḡarām nesne ile 5. Ben’dan maḡcūb eyleme. İy Ādem Oğlanı! Göñlüñ ne ḡadar dünyāya meyl iderse kendü muḡabbetümi göñlüñden ol 6. miḡdār çıkaruram. Ol-deñlü ki ḡarīş⁷⁸⁹ olursın, dünyāya ol miḡdar īmānuñı sīneñden iḡrāc iderin. 7. İy Ādem Oğlanı! Seni dünyā cem‘ī içün yaratmadum. Belki baña ‘ibādet itmeñ- içün yaratdum ve daḥi maḡlūmlaruñ du‘āsını 8. benüm dergāhumdan gideresiz ki taḡḡīḡ⁷⁹⁰ maḡlūmuñ du‘āsın ḡabūl iderem, || egerḡi bir niḡe müddet te’ḡīr olur 9. ise de yine müstecābdur.⁷⁹¹ İy Ādem Oğlanı! Hiḡ ḡün yoḡdur ki senūñ içün bir tāze azıḡ vermeyem. Senūñ-iḡün olan ferişte- 10. lerüm senden benüm cenābum[a] nā-pesendīde ‘ameller ḡetürürler. benüm rızḡumı sen yirsin, Baña ‘āşī olursın; Bunuñ 11. birle du‘ālar daḥi idersin. ḡabūl iderem. Her nesne ki istersin, virürem. Seni behişte da‘vet 12. iderem, icābet

M52a

A72a

S63b

⁷⁸⁴ S. konuḡlaruñ : M. konuḡlar

⁷⁸⁵ M. Saña bir ḡaḡab gelür ise Ben’i yād eyle tā Ben daḥi seni raḡmetüm : S. Size bir ḡaḡab gelür ise Ben’i yād eyleñ tā Ben daḥi sizi raḡmetüm

⁷⁸⁶ M. azaḡuḡ : S. ve A. azacuk

⁷⁸⁷ M. ve S. Üḡ nesnedür ki biri : A. Üḡ nesne vardır: biri

⁷⁸⁸ M. arañdadur : S. arañdadur

⁷⁸⁹ M. miḡdār çıkaruram. Ol-deñlü ki ḡarīş : S. miḡdār çıkardam. Ol-deñlü ḡarīş

⁷⁹⁰ M. gideresiz taḡḡīḡ : S. gidersin ki taḡḡīḡ

⁷⁹¹ A. olursa da yine müstecābdur. İy Ādem Oğlanı! : M. ve S. olur ise. İy Ādem Oğlanı!

itmezsin. Bu işler ki benüm ile idersin, inşâf degüldür. İy Âdem Oğlanı! Baña yakîn 13. ol. Nevâfil eyle; benüm civâruma gel. Mescidler ‘imâret itmekle benüm rızâmı taleb eyle. ‘Ulemâ ile otur. Kızbi 14. külliye terk eyle. Meleklerüm ile muşâfağa eyle. Ğıybetden ihtirâz eyle. Cennetüm saña müştâk ola. Şabâh namâzı 15. ile öyle namâzı arasında bir sâ‘at Ben’i yâd eyle tâ bu iki vâkt arasında senüñ-çün kifâyet ola. 16. İy Âdem Oğlanı! Du‘âdan melûl olma ki Ben icabetden melûl degülem. Her zamânda ki ma‘âşîden isrâf 17. üzre olasın. Nevmið ⁷⁹² olma. Benüm rahmetümden ki benüm rahmetüm vâsi‘dür. İy Âdem Oğlanı! Saña su‘âlsüz 18. talebsüz fazlum ile ĩmân kerâmet eyledüm; seni behište getürmege niçe buhl eyleyem. Bâ-vücûd bu deñlü su‘âl ve taleb 19. eyle. İy Âdem Oğlanı! ⁷⁹³ Senden kesilene sen ulaş. Seni mahrûm idene ‘atâ eyle. ⁷⁹⁴ Senden dilini 20. tutan ile söz söyleş. Saña hıyânet idenlere naşîhat eyle. Saña zulm idenlere ‘afv it. 21. Saña yaramazlık idenlere eylik eyle tâ sen cümlesini geçesin. Żabb eyle, rahmet eyle. Fâ‘iz olanlardan olasın. 22. Bu mu‘âmelât muķâbelesinde saña yetmiş peygamber kerâmetin virem. İy Âdem Oğlanı! *er-raĥîlû er-raĥîlû* 23. *tezevved feinne's-sefere ba‘îdün * ve ĥaffif feinne'l-‘aķabete ke‘ûdün * ve aĥlişi'l-‘amel feinne'd-deyyâne* 24. *basîrun* ⁷⁹⁵ dirler ki ⁷⁹⁵ | bu naşîhat şuhuf-ı İbrâhîm’üñ âĥiridür. Ĥazret-i İbrâhîm, Ĥaķ ta‘âlâdan su‘âl 25. itdi-ki “Ol bende ki Sen’üñ ĥavfuñdan ruĥsârını âb-ı dîde ile yaş eyleye; Ĥudâvendâ! Aña ‘ivâż 26. nedür? Ĥaķ ta‘âlâ cevâb buyurdı-ki “İy İbrâhîm! Anuñ ‘ivâzı maġfîretümdür, behiştümdür, rıdvanumdur.” 27. Eyitdi: “Ĥudâvendâ! Bir yetîme ve bir bîveye mütekeffil olanuñ cezâsı nedür?” Buyurdı-ki İy İbrâhîm! Anuñ 1. ‘ivâzı ⁷⁹⁶ oldur ki kendü ‘Arş’um sâyesinde aña yir virem, kıyâmet güninde. İbrâhîm eyitdi: “*leke’l-ĥamdu ilâhî*” ⁷⁹⁷ 2.

A72b

M52b

⁷⁹² M. Nevmið : S. ve A. Nevmiğ

⁷⁹³ M. ve S. Bâ-vücûd bu deñlü su‘âl ve taleb eyle. İy Âdem Oğlanı! : A. Bâ-ĥuşûş ki bu deñlü su‘âl taleb eylesin. İy Âdem Oğlanı!

⁷⁹⁴ M. eyle : S. eyle

⁷⁹⁵ M. ve S. İy Âdem Oğlanı! *er-raĥîlû er-raĥîlû tezevved feinne's-sefere ba‘îdün * ve ĥaffif feinne'l-‘aķabete ke‘ûdün * ve aĥlişi'l-‘amel feinne'd-deyyâne basîrun* dirler ki : A. -

⁷⁹⁶ S. ‘ivâzı : M. ‘ivâz

2.49. Hâzret-i İbrâhîm'ün *şallallāhu 'alâ nebiyyinā ve 'aleyhi* 'Ömr-i Şerîfleridür. 3.

S64a

Hâzret-i İbrâhîm'ün *'aleyhi* 'ş-*şalâvatü ve 's-selâm* 'ömr-i şerîfleri yüz yetmiş beş yıldur. Ehl-i kitâb || mezhebinde 'ömr-i 4. şerîfleri âhire irişdükde Âdem Nebî'den kendülere irişen tâbût-ı sekînei taleb itdiler. Ol bir tâbût 5. idi-ki her peygâamberün 'adedince yaşıl zebercedden anda bir hâne var-idi. Âhir hâne, hâne-i Hâzret-i Muhammed idi *şallallāhu* 6. *'aleyhi ve sellem*. Ol hânede hamrâ bir dîbâce var-idi. Ol dîbâcede Ol Hâzret'ün şüret-i hümâ-yûnları yazılmış; 7. sağ tarafında Ebû Bekr-i Şiddîk'ün *radıyallāhu 'anh*. Anuñ alnında yazılmış ki dâire-i taşdîke kadem başan evvel budur ki 8. bu peygâamber-i bergüzîdei taşdîk ider. Yesârında Hâzret-i Fârûk; şüret-i alnında yazılmış ki 'Dîndârlıkda 9. âhen gibi berk ve muhkem ola, lâimlerün melâmetinden endîşe itme.' Ol şüretün 'aķabince zû'n-Nüreyn; 10. şüreti münakkaş olmış. Alnına yazılmış ki 'Üçünci Hulefâ-yı Râşidîndür⁷⁹⁷ Anuñ muķâbelesinde şüret-i 'Ali yazılmış 11. *radıyallāhu ta'ālā 'anhüm ecma 'în*, düşünâ yalıñ⁷⁹⁸ kılıc. Al-nında yazılmış ki şîr-hamle-i berrinde ki hergiz kaçmaya, 12. Allāh ta'ālā ve Rasûl'i anı seve. Ol-daħi Allāh ta'ālā ve Rasûli'ni seve. Etrâfında Muhâcir⁷⁹⁹ ve Enşâr'dan aşhâb-ı kirāmuñ 13. şüretleri yazılmış. İbrâhîm *'aleyhi* 's-*selâm* evlâdına eyitdi: "Bu enbiyānuñ şüretlerine nażar idüñ." didi. 14. Bildiler ki dükeli enbiyâ İshâķ Nebî şulbünden gelseler gerek *şalavātu'llāhi 'aleyhim ecma 'în*. İllâ 15. Muhammed *şalavātu'llāhi 'aleyhi ve 's-selāmühü*, ol şulb-i İsmâ'îl'den olsa gerek. Ol vaķt İsmâ'îl'e eyitdi: "Baña emr 16. olınmuşdur ki evlâddan 'ahd ü mîşâķ alına. Saña ışmarlaram ki bu nûr-ı mübîni vaż' it-meyesin, illâ pâklere" 17. didi. | İsmâ'îl'i seyre⁸⁰⁰ aldı, gitdi. Anda bir pâre aķ buluķ zâhir oldu. Üzerlerine hâliş misk yağdı. 18. İsmâ'îl'den 'ahdnâme aldı. Tâbût-ı sekîneyi aña teslîm eyledi. Kudûs cânibine mürâca'at eyledi. Anda da'vet-i 19. Hâķķ'a icâbet eyledi. Ka'b el-Ahbâr'dan rivâyetdür ki Hâzret-i İbrâhîm bir gün konuķ talebine taşra çıķdı. 20. Şahrâda bir za'îf pîr gördi. Aña tavar gönderdi. Eve getürdiler.⁸⁰¹ Anuñ-ķün ta'ām ihzâr itdiler. 21. Ol pîr ta'âmdan bir loķma aldı tâ aķzına ķoya. Nâgâh gözine iltidi, kâh ķulaķına getürdi. 22.

A73a

⁷⁹⁷ M. alnına yazılmış ki Üçünci Hulefâ-yı Râşidîndür : S. alnında yazılmış ki Hulefâ-yı Râşidînün üçüncisidür

⁷⁹⁸ M. yalıñ : S. yalın

⁷⁹⁹ M. muhâcir : S. muhâcirîn

⁸⁰⁰ S. seyre : M. beşîre

⁸⁰¹ M. Eve getürdiler. Anuñ-ķün : S. Eve getürdiler, bindürdiler. Anuñ-ķün

S64b

M53a

Çünkü ağzını buldı, dehânına şokdı. Boğazından içerü girüp⁸⁰² aşağısından çıktı. 23. Meger
Hâzret-i İbrâhîm'ün 'aleyhi's-selâm, Allâh ta'âlâ ile 'ahdi⁸⁰³ var-idi-ki kendüler merg taleb
24. itmeyince göndermeyeler idi. Hâzret-i İbrâhîm || ol pîri gördi ki böyledür, za'îf ve 25.
'âciz olmuş. Sebebini şordı. Pîr eyitdi: "Çok yaşumdayam, anuñ-içün böyle oldu", didi. 26.
"Kaç yaşındasın?" diyü şordı. Pîr iki yıl 'ömr-i İbrâhîm'den ziyâde söyledi.⁸⁰⁴ İbrâhîm
eyitdi: 27. "Hudâvendâ! İki yıldan ben dañi böyle mi olsam gerek? Hudâvendâ! Beni kâbz
eyle. Bu deñlü 'acz ve 1. za'fa mübtelâ olmayam." didi. Pîr kalkdı. Hâzret-i İbrâhîm'ün
rûhını kâbz itdi. Meger 2. Ol pîr Melekü'l-mevt idi. Ceyrûn mezra'asında Sâre Hâtûn
katında medfûn oldu. 3.

2.50. Bakıyye-i Ahvâl-i İsmâ'îl'dür 'aleyhi's-salavâtü'llâhi'l-meliki'l-celîl 4.

A73b

İsmâ'îl 'aleyhi's-selâm evlâd-ı İbrâhîm'ün esenni-idi. Aña Ebû'l-'Arab dirlerdi.
Lağabı A'râku's-şerâ idi. 5. Hudûd-ı Şâm'da toğdı. Şıgarında belâ-yı hicrâna mübtelâ oldu.
Arâzî-i Mekke-i mübarekede bülûğa irişdi. 6. Oğ atmakta ziyâde mâhir idi. Cürhüm
kabîlesi ki anlaruñ içinde neşv ü nemâ buldı, İsmâ'îl'e⁸⁰⁵ yedi koyun 7. virdiler. Hâzret-i
Münzilü'l-berekât | *celle celâlüh* ol koyunlara bereket virdi. Şol hadde 8. irişdi, sayılmazdı.
Bâliğ olduğdan soñra Hâcer vefât itdi. Tenhâ kaldı. Kabîle-i Cürhüm, 'Ammâre binti 9. Sa'd
bin Üsâme'yi nikâh itdiler. Ol za'îfe, gevher-i ezher-i nûr-ı Muhammedî'nün *şallallâhu*
'aleyhi ve sellem zabtına 10. kâdir olmadı. Sebebi bu idi-ki "Bir gün Hâzret-i İbrâhîm,
İsmâ'îl'i görmege Şâm'dan Mekke'ye vardı. İttifâk 11. İsmâ'îl şayda⁸⁰⁶ varmışdı, gördi.
Hânedan bir hâtûn çıktı. Andan şordı. Eyitdi: "İsmâ'îl'ün hâtûnıyam." 12. didi. Sâre ile olan
'ahd içün burâkdan aşağı inmedi. İsmâ'îl'ün ahvâlini şordı. 'Ammâre eyitdi: İsmâ'îl 13.
şayda gitdi." Hâlınden şikâyet itdi. Hâzret-i İbrâhîm'e ta'zîm ve tekrîmde noğşân ve kuşûr

⁸⁰² S. girüp : M. gidüp

⁸⁰³ S. 'ahdi : M. 'ahd

⁸⁰⁴ M. ve S. Pîr eyitdi: "Çok yaşumdayam, anuñ-içün böyle oldu", didi. "Kaç yaşındasın?" diyü şordı. Pîr iki yıl 'ömr-i İbrâhîm'den ziyâde söyledi. A. Pîr eyitdi: "Yüz yetmiş yedi yaşındayım." didi. İbrâhîm'ün 'ömrinden iki yıl ziyâde söyledi.

⁸⁰⁵ S. İsmâ'îl'e : M. İsmâ'îl

⁸⁰⁶ S. şayda : M. şayd

S65a

A74a

M53b

üzre oldu. 14. Hâzret-i İbrâhîm buyurdu-ki “İsmâ‘îl gelicek benden selâm eyle. Kapuñuñ eşigini tağyîr eyle⁸⁰⁷ diyesin.” didi. İbrâhîm 15. ‘*aleyhi’s-selâm* girü Şâm cânibine döndi. İsmâ‘îl ‘*aleyhi’s-selâm* şikârdan geldi. Cânına hullet şemâilinüñ nesâimi 16. toķındı. ‘Ammâre’den şordı: “Kim geldi?”⁸⁰⁸ eyitdi: “Bir pîr geldi. Senüñ hâlûñden şordı. Vaşıyyet itdi-ki evüñüñ 17. eşigini tebdîl eyleyesin.”⁸⁰⁹ İsmâ‘îl ‘*aleyhi’s-selâm* eyitdi: “Ol benüm atam İbrâhîm’dür. Evümün eşigi 18. sensin. Kalk saña talâk virdüm.” didi. Andan şöñra ol kabîle-nüñ ekmel-i zenân olan⁸¹⁰ Hâle 19. binti Hâriş’i nikaḥ ile aldı. || Hâzret-i İbrâhîm girü İsmâ‘îl ziyâretine Mekke-i mübârekeye geldi. 20. Girü İsmâ‘îl şikâre gitmiş bulındı. Hâle’den şordı: “Zevcün kandedür?” eyitdi: “Şikâre 21. gitdi.” Hâlinden şordı. Hâle eyitdi: “Ḥayr ile ḥublık ile⁸¹¹ geçinürüz.” didi. İbrâhîm’e envâ‘-yı 22. ta‘zîm ve tekrîm itdi. Burâkdan aşğa inmek istid‘â eyledi. İbrâhîm ‘*aleyhi’s-selâm* Sâre ile 23. olan ‘ahdüñ istiḥkâmı içün inmedi. Tekrâr istid‘â itdi-ki “Menzilümüzi maşrıķ idüñ. Mâ-ḥazar 24. ihzâr idelüm.” didi. “İbrâhîm nüzüle mecâl yokdur.” didi. Hâle eyitdi: “Mübârek saķaluñuzu ḡubâr-âlûde 25. görürem. | Ruḥşat buyuruñ, anı yuyalum. Mübârek başuñuza yağ sürelüm.” didi. Hâzret-i İbrâhîm⁸¹² 26. icâzet virdi. Hâle bir taş getürdi. İbrâhîm ‘*aleyhi’s-selâm* ayaklarını ol taş 27. koddı. Hâle mübârek başını yudı. Bir tabaķ ile bir miķdâr peynîr getürdi. Tabaķı iki eliyle tutdı. 1. İbrâhîm henüz süvâr iken tenâvül itdi. Hâle’nün üslûbı Hâzret-i İbrâhîm’e pesend görindi. Mürâca‘at 2. vaķtinde eyitdi: “Zevcüne benden selâm idesin.” Diyesin ki İbrâhîm didi-ki “Evinün kapısı eşigini 3. saķlayasın. didi. Hâzret-i İsmâ‘îl şayddan geldi. Ḥalîl’ün revâyiḥ-i fevâyiḥi dimâḡına irişdi. 4. Hâle’den şordı-ki “Hiç kimesne geldi mi?” eyitdi: “Ârî, bir pîr-i ‘azîz geldi-ki anuñ gibi görmedüm. Ululık, 5. peyḡamberlık nûrı yüzinde görünür.” didi. “İşte mübârek ayaḡıñuñ eṣeri bu taşdadur” didi. 6. İsmâ‘îl eyitdi: “İy Hâle! Ol pîr-i bâ-tevķîr,

⁸⁰⁷ M. Kapuñuñ eşigini tağyîr eyle : S. Kapuñuñ eşigin tağyîr eyle

⁸⁰⁸ M. kim geldi : S. bunda kim geldi

⁸⁰⁹ M. eyleyesin : S. eyleyesin

⁸¹⁰ S. olan : M. ola

⁸¹¹ M. ḥublık ile : S. ḥublıḡla

⁸¹² Mübârek saķaluñuz ḡubâr-âlûde görürem. Ruḥşat buyuruñ, anı yuyalum. Mübârek başuñuza yağ sürelüm.” didi. Hâzret-i İbrâhîm : S. Mübârek saķaluñuzu ḡubâr-âlûde görürem. Ruḥşat buyuruñ, anı yuyalum. Mübârek başuñuza yağ sürelüm.” didi. Hâzret-i İbrâhîm : Mübârek saķalıñuzu ḡubâr itmiş. Ruḥşat buyuruñuz, ş u getüreyim, yuyayım ve mübârek başıñuza yağ süreyim.” Hâzret-i İbrâhîm

A74b

S65b

benüm peder-i büzürgvârumdur, İbrâhîm'dür." didi. İsmâ'îl 7. ol kavmi cem' itdi. Gözyaşını döküp yüzlerini ol eşer-i kademe kodılar. Nâleler itdiler. Anı teberrük 8. içün şakladılar. İsmâ'îl, selâm ve peyâmından şordı. Hâle eyitdi: "Selâmdan soñra didi-ki 'hâne- 9. nûñ 'atebesini ğanîmet bil." İsmâ'îl eyitdi: "Saña beşâret olsun-ki atam senden hoşnûd olmuş. 'Atebe-i 10. hânesi⁸¹³ sensin." didi. Niçe rûzgâr huzûr-ı hâtır⁸¹⁴ ile geçürdiler tâ ol nûr-ı pür-sürür rahm-i Hâle'ye 11. nüzûl itdi. Qayzer bir rivâyetde Qayzâr mütevellid oldı. Ol nûr-ı şerîf cebîn-i mübîninde rûşen 12. ve tâbân oldı. Hâk ta'âlâ Qayzer'i yedi⁸¹⁵ şıfat ile mevşûf itdi ki kimesneye müyesser olmamış idi. 13. Biri şayd idi-ki âhûyı şıçrar tutar idi. İkinci ok atardı; hañâ itmezdi. Üçünci, süvârkâr idi 14. ki nazîri yok idi. | Dördünci, ziyâde kuvvetlü idi. Beşinci, heybet-i 'azîm issi idi. Altıncı, || şecî' 15. idi. Yedinci, mucâma'atda ziyâde kavî idi. Hâk ta'âlâ hüsni ü cemâlde İbrâhîm'e beñzedürdi. Çün İsmâ'îl 16. ol nûr-ı mübînî alınında müşâhede itdi. Bâliğ olduğdan soñra 'ahdnâme aldı, yazdılar. Tâbût-ı 17. sekîne kodılar. Az geçmedi. Hâzret-i İsmâ'îl dâr-ı dünyâdan gülşen-serây-ı 'uqbâyâ irtihâl itdi. Ol 18. zât-ı 'âlî-şıfâtun haşâişî çok idi. Zebân-ı hâme-i müşgîn-'imâme haşr u ihşâsından 'âcizdür. Hâk *sübḥānehü* 19. ve ta'âlâ Kitâb-ı Kerîm'de '*şâdıkı'l-va'd*²⁰⁴dimişdür. Şıdk-ı va'dı bir mertebede idi-ki bir şahş ile bir maḥalde 20. olmağa va'de itdiler. Ol şahş va'desini ferâmûş itdi. İsmâ'îl üç gün üç gice anda tûrdı. 21. Ba'de ol şahş gelüp İsmâ'îl'i⁸¹⁶ anda hâzır buldı. Vefâtı karîb oldı. Qarındaşı İshâk'ı taleb itdi. Vaşîyyet eyledi; 22. Kızını İshâk'ın oğlu 'Ays'a tezvîç itdi.⁸¹⁷ Yüz otuz yedi yaşında dünyadan âhirete intikâl itdi. 23. Rûkn ü maḳâm ortasında Hâcer yanında defn itdiler. Evlâd-ı İsmâ'îl ortasında Qayzer-i 24. peder-i büzürgvârın haberiyle ma'lûm itdi-ki Seyyid-i enbiyâ ve Sened-i Aşfiyâ⁸¹⁸ *şallallâhu 'aleyhi ve sellem* 25. anıñ neslinden olsa gerek. 'Ahd almışdı-ki nûr-ı pâki, erḥâm-ı tâhirâta

⁸¹³ M. 'atebe-i hânesi : S. 'atebe-i hâne

⁸¹⁴ M. huzûr-ı hâtır : S. huṭûr-ı hâtır

⁸¹⁵ S. yedi : M. ve A. bir

⁸¹⁶ S. İsmâ'îl'i : M. İsmâ'îl

⁸¹⁷ S. taleb itdi. Vaşîyyet eyledi. Kızını İshâk'ın oğlu 'Ays'a tezvîç itdi : M. taleb itdi. Kızını İshâk'ın oğlu 'Ays'a tezvîç ide. Not: İshak aleyhisselamın oğlunun adı **Kur'an-ı Kerim Atlası**'nda Esav şeklinde geçiyor. (Bedir, :)

⁸¹⁸ M. ve A. sened-i aşfiyâ : S. mesned-i aşfiyâ

M54a

A75a

S66a

koya. Qayzer zann itdi-ki 26. tahirāt olmaz illā evlād-ı İshāk'dan.⁸¹⁹ İshāk oğlanlarından birisinin kızını aldı. Nikāh itdi. 27. Ol nūr-ı bāhirü'z-zuhūr intikāl itmedi. Birin daħı aldı. İntikāl itmedi. Dirler ki bir yılda evlād-ı İshāk'dan 1. yüz hātūn aldı. Hiç birisi hāmil-i nūr olmadı. Şayda⁸²⁰ harīş idi. Her gün şayd için taşra giderdi. 2. Nūr-ı Hāzret-i Risālet *şallallāhu 'aleyhi ve sellem* cebhesinde tābān idi. Cinn hātūnları, ins 'avratları şüretlerinde 3. gelürlerdi. Pād-şāhāne tuhfeleri 'arz iderlerdi. | Dirlerdi-ki "Zemīn melikleri duhterleriyüz. İy Püser-i 4. Halīl! Bizi⁸²¹ qabūl eyle." dirler idi. Dirlerdi-ki "Anlar ile söz⁸²² söyleye." Cümle 'uzūvları söze gelüp 5. dirlerdi-ki "Yā Qayzer! İsmā'īl Peygāmbere'ün vaşiyetidir ki nūr-ı Muḥammed *'aleyhi's-selām* alnuḡda emānetdür. 6. Senden 'ahd ü mişāk almışdur⁸²³ ki ol nūrı vāz' itmeyesin illā ḫelāle. Qayzer mütenebbih olup 7. anlardan i'rāz iderdi. Anlar giryān olurlardı. Eyidürlerdi ki⁸²⁴ "Hoşā, ol hātūna ki nūr-ı Muḥammed 8. anuñ raḫminde qārār ide. Her şayd ki qayda⁸²⁵ düşerdi, tuyūr u vuḫūşdan aña söylerlerdi ki "Yā Qayzer! 9. Bizi boğazlama, illā nām-ı Hudāy ta'ālā ile. Saña lāyık degüldür ki nām-ı Hudāyı zikr olın-maduğı || mezbūḫı 10. yiyesin." dirler-idi. Bir gün şikār için taşra çıqdı. Tuyūr-ı hevādan ve vuḫūş-ı şahrādan bu nidāyı 11. işitdi-ki "Yā Qayzer! Eger sen bileydüñ ki ne aşl nūra mazḫarsın. Emānet virecek⁸²⁶ zamān qārīb oldu. 12. Nūr-ı Muḥammed *şallallāhu 'aleyhi ve sellem* senden ayrılmaz. Artuq şayda gitme." didiler. İki yüz yıl 'ömrinden geçdi, ferzendi olmadı 13. çün bu sözi vuḫūş ve tuyūrdan istimā' itdi, begāyet gamgīn oldu. Eve mürāca'at itdi.⁸²⁷ 'Ahd itdi-ki 14. bu sözüñ maẓmūnına vāqıf olmayınca ta'ām ve şerāb yimeye. Nāgāh ādem şüretinde bir melek nāzil oldu. 15. Selām virdi, eyitdi: "Yā Qayzer! Hāliyā, rüy-ı

⁸¹⁹ M. İshāk'dan : S. İshāk'da

⁸²⁰ S. şayda : M. şaydı

⁸²¹ M. ve S. Dirlerdi-ki "Zemīn melikleri duhterleriyüz. İy Püser-i Halīl! Bizi : A. Dirlerdi-ki "Biz yir yüzinde olan meliklerüñ kızlarıyuz. İy Halīl Oğlu! Bizi

⁸²² M. ins 'avratları şüretlerinde gelürlerdi. Pād-şāhāne tuhfeleri 'arz iderlerdi. Dirlerdi-ki "Zemīn melikleri duhterleriyüz. İy Püser-i Halīl! Bizi qabūl eyle. dirler idi. Dirlerdi-ki "Anlar ile söz : S. ins 'avratları şüretinde gelürlerdi. Pād-şāhāne tuhfeler 'arz iderlerdi ki "Zemīn melikleri duhterleriyüz. İy Püser-i Halīl! Bizi qabūl eyle. dirler idi. Dirlerdi-ki "Anlar ki söz

⁸²³ M. almışdur : S. almışdı

⁸²⁴ S. eyidürlerdi ki : M.eyidürdi

⁸²⁵ S. qayda : M. qayd : A. Qayzār'ın qaydına

⁸²⁶ M. virecek : S. vircek

⁸²⁷ M. Eve mürāca'at itdi. 'Ahd itdi-ki : S. Eve mürāca'at itdi. 'Ahd itdi ki : A. Evine geldi. 'Ahd itdi-ki

zemīnūñ hākimi ve pehlevānısın. Nūr-ı Muḥammed *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* 16. aṣlāb⁸²⁸-ı tayyibe ve erḥām-ı tāhireden saña irişmişdür. Senūñ bir ferzendūñ olsa gerek. Ammā İshāk neslinden degüldür. 17. Neẓr it, Hudāy içün *celle ve ‘alā* kurbān eyle⁸²⁹. Hāk ta‘ālādan iste, şūret saña münkeşif olur.” didi. 18. Kayzer, İsmā‘īl’ūñ kurbāngāhına vardı. Yedi yüz kōc⁸³⁰ kurbān eyledi. “İlāhī! Eger baña ferzend kerāmet 19. iderseñ, kurbān kabūl eyle.” Nidā irişdi ki “Kurbānuñı kabūl itdüm. Du‘āñı müstecāb itdüm ve ‘ar‘ar 20. ağacınūñ gölgesinde h^wāba var. Düşde ne görürseñ anuñla ‘amel eyle.” didi. Kayzer h^wāba 21. vardı. Gördi-ki münādī çağırur. Ol nūr ki alnuñdadur, Nūr-ı Muḥammeddür *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem*.

A75b

Dükeli⁸³¹ ‘ālem 22. Anuñ-içün maḥlūḳdur. ‘Arab ḥātūnlarından Ğāḍire nām ḥātūn vardur, | anı nikaḥla al tā maḳşūd ḥāşıl ola.” didi. Kayzer h^wābdan ḳalkdı. Hurrem oldı.⁸³² Her yire ki giderdi, 23. ol nūr berekātında aña sücūd iderlerdi. Dirlerdi-ki “Yā Kayzer!⁸³³ Vaḳti geldi-ki ol nūr senūñ şulbūñden 24. ḥurūc ide.” dirlerdi. Menziline geldi. Eṭrāfa ādemler şalup Ğāḍire’yi bulalar.⁸³⁴ Āḥirü’l-emr 25. Benī Cürhüm meliklerinden Zühl bin ‘Āmir bin Ya‘rub bin Ḳaḥṭān ki aṣl-ı ‘Arab’dur, anuñ Ğāḍire adlu 26. kızını nikāḥla aldı. Ol nūr-ı pür-sürür Ğāḍire’ye⁸³⁵ müntakıl oldı. Tābūt-ı sekīne Kayzer ḳatında 27. idi, evlād-ı İshāk *‘aleyhi’s-selām* münāza‘a itdiler. “Tābūt bizüm ḳatumuzda ge rek.” didiler. 1. Kayzer eyitdi: “İsmā‘īl *‘aleyhi’s-selām* vaşıyyeti üzre ben taşarruf iderem.” didi. Tā bir gün Kayzer tābūtı feth 2.

M54b

⁸²⁸ S. aṣlāb : M. -

⁸²⁹ M. eyle : S. eyle

⁸³⁰ M. ve A. yedi yüz kōc : S. yüz kōc

⁸³¹ M. ve ‘ar‘ar ağacınūñ gölgesinde h^wāba vardı. Düşde ne görürseñ anuñ-ile ‘amel eyle. didi. Kayzer h^wāba vardı. Gördi-ki münādī ol alnuñdadur, Nūr-ı Muḥammeddür *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem*. Dükeli عرعر: S. va‘de ağacınūñ gölgesinde h^wāba var. Düşde ne görürseñ anuñla ‘amel eyle didi. Kayzer h^wāba vardı. Gördi-ki münādī çağırur. Ol nūr ki alnuñdadur Nūr-ı Muḥammeddür *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem*. Dükeli وَغَد: A. diyü ol sâ‘atde bir ‘ūd ağacı altında h^wāba vardı. Gördi-ki bir münādī çağırur. Eyidür: “Alnuñda ki nūr-ı Muḥammedī’dür. Dükeli עוד

⁸³² S. ‘Arab ḥātūnlarından Ğāḍire nām ḥātūn var ıdı, anı nikaḥla al tā maḳşūd ḥāşıl ola.” didi. Kayzer h^wābdan ḳalkdı. Hurrem oldı : M. ‘Arab ḥātūnlarından Ğāḍire nām ḥātūn vardur.” didi. Hurrem oldı.

⁸³³ M. anı nikaḥla al tā maḳşūd ḥāşıl ola.” didi. Kayzer h^wābdan ḳalkdı. Hurrem oldı. Her yire ki giderdi, ol nūr berekātında aña sücūd iderlerdi. Dirlerdi-ki “Yā Kayzer! : S. ‘Arab ḥātūnlarından Ğāḍire nām ḥātūn var ıdı, anı nikaḥla al tā maḳşūd ḥāşıl ola.” didi. Kayzer h^wābdan ḳalkdı. Hurrem oldı. Her yire ki giderdi, ol nūr berekātında aña sücūd iderlerdi. Dirlerdi-ki “Yā Kayzer! : A. anı al dinildi. Çün-ki bu nidāyı işitdi, şāz oldı. Her ḳande varsa nūr-ı Muḥammedī berekātında kendüye secde iderlerdi veyidürlerdi: “Yā Kayzer!

⁸³⁴ M. ve A. Eṭrāfa ādamlar şalup Ğāḍire’yi bulalar : S. Eṭrāfa ādamlar şaldı ki Ğāḍire’yi bulalar

⁸³⁵ S. Ğāḍire’ye : M. Ğāḍire

S66b

itmek istedi, hâtifden âvâz geldi-ki “Bu⁸³⁶ tâbütü açmağa saña destür yokdur. Bunuñ fethi erbâb-ı nübüvvete müfevvez- 3. dūr. Sen peygâmbere degülsin. Belki vaşıyi peygâmbersin. Bu⁸³⁷ tâbütü Ken‘ân’a ilt. || Ya‘kûb’a teslîm eyle-ki andan ğayrı 4. kimesne bu tâbütü açmaz.” didiler. Kayzer Mekke’den Ken‘ân’a ‘azîmet eyledi. Ğâdire hâmile idi ki⁸³⁸ vaşıyyet 5. eyledi-ki vaz‘-ı haml zamânı gelicek İsmâ‘îl toĝduĝı yire vara. Vâhibü’l-‘aşıyyât püser erzânî 6. itse gerek. Aña Hâmel ad vir.”⁸³⁹ didi. Tâbütü aldı. Piyâde Mekke’den Ken‘ân’a müteveccih oldu. Ken‘ân’a kârîb 7. irişdi. Tâbütüden âvâz geldi-ki mecmû‘-ı evlâd-ı İbrâhîm ‘aleyhi’s-selâm ol âvâzı işitdiler. 8. Ya‘kûb ‘aleyhi’s-selâm evlâdına eyitdi: “Hudâ-yı İbrâhîm hakkı-içün Kayzer bin İsmâ‘îl gelür.” didi. 9. Tâbüt-ı sekîneyi getürür. Mecmû‘ı “Kalkuñ; istikbâle gidelüm.” didi. Geldiler, Kayzer ile mülâkât itdiler,⁸⁴⁰ görışdiler, kuçışdılar. 10. Ya‘kûb ‘aleyhi’s-selâm şordı-ki “İy Kayzer! Saña ne irişdi ki levnüñ müteğayyir olmış, za‘f 11. ğâlib olmış. Yohsa bir düşmen saña müstevlî mi oldu yâ bir ma‘şiyete irtikâb mı itdün?” Kayzer ağladı, 12. Eyitdi: “Ma‘şiyete irtikâb itmedüm. Ammâ nūr-ı Muhammedî şallallâhu ‘aleyhi ve sellem alnumdan zevceye intikâl eyledi. Ya‘kûb 13. Eyitdi: “Ol zevce evlâd-ı İshâk’dan mıdur? Kayzer⁸⁴¹ eyitdi: “Yok, ‘Arabiyye-i Cürhümiyye’ dendür.” didi. Ya‘kûb eyitdi: 14. “Şeref-i Muhammedî⁸⁴² şallallâhu ‘aleyhi ve sellem andadur. Hağ ‘azze şânühü anı ‘Arab’dan getüre. Saña beşâret olsun ki 15. dün Ğâdire’nüñ oĝlı vücûda geldi. | Ğsmân kapuların gördüm, açıldı. Melâike-i büşrâ⁸⁴³ nüzül 16. itdiler. Bildüm ki hurûc-ı nūr-ı Muhammedî’dür şallallâhu ‘aleyhi ve sellem. Pes Kayzer tâbütü teslîm itdi, döndi. 17. Çün Harem’e geldi; gördi, Hâmel zuhûra gelmiş. Nūr-ı pürsür-ı Muhammedî şallallâhu ‘aleyhi ve sellem alnında 18. tâbândur. Hâmel, sinn-i bülûğa irişdi. Kayzer anı küh-ı Kubeys’e ilti. Vaşıyyet idüp ‘ahd aldı ki 19. Nūr-ı Muhammedî

A76a

⁸³⁶ S.bu: M. ve A. -

⁸³⁷ S. bu: M. -

⁸³⁸ S. ki : M. -

⁸³⁹ M. vir : S. vire

⁸⁴⁰ S. Kayzer ile mülâkât itdiler : M. -

⁸⁴¹ S. kayder : M. kayz

⁸⁴² S. Muhammedî : M. Muhammed

⁸⁴³ M. ve S. geldi. Ğsmân kapuların gördüm, açıldı. Melâike-i büşrâ : A. geldi. Gördüm Ğsmân kapuları açılmış. Melâike-i büşrâ

S67a

M55a

A76b

‘aleyhi’s-selām helāle vaẓ’ eyleye. Andan kūh-ı Şübeyr’e iltı. Nāgāh Melekü’l-mevt bir civān 20. şüretinde görindi. Selām viridi, eyitdi: “Yā Kayzer! Qandan gelürsin?” Ahvāli aña didi. Melekü’l- 21. Mevt taḥşın eyledi. Eyitdi: “Gel! Senünle meşveretüm vardur.” diyü Kayzer’i kulağından tutdı. Rūḥ-ı 22. şerīfini kulağından nez’ itdi. Kayzer düşdi. Ḥamel anı gördi. Ġazab ile kendi ⁸⁴⁴ eyitdi: 23. “Atamı öldürdüñ.” didi. Melekü’l-mevt eyitdi: “Nazar eyle. Atañ sağ mıdur, mürde midür?” didi. Kayzer atası 24. tarafına bakınca Melekü’l-mevt ġāib oldı. Ḥamel bildi-ki Melekü’l-mevt’dür. Ol maḥalde tekfīn ve techīz idüp anda defn 25. itdiler. Ḥamel atasız qalup kendü ⁸⁴⁵ qavminden Sa‘īde nām ḥātūn alup andan bir veled vücuda geldi. Adını Nebt qodılar. 26. Nūr-ı || muṭahhara maẓhar-ı vaḳi’ oldı. Nebt dimege sebeb bu oldı-ki atası vālidesini Yemen cānibine aldı, gitdi. 27. Yolda mütevellid oldı. Vā- lidesi nifāsda vefāt itdi. Bārān oldı. Bir maḡāraya penāh itdiler. 1. Ol maḡārada baba daḥi vefāt itdi. ⁸⁴⁶ Ol tenhā qaldı. Qırq günden soñra ‘Arab’dan bir ṭāīfe ol maḡāraya 2. girdiler. Anı bir yaşında ḡann itdiler. Eyitdiler ki “Allāh ta‘ālā bunı yirden yaratmışdur.” didiler. Ol eclden adını Nebt 3. dirler. Nūr-ı mübīn alnında dirahşān idi. Andan ol nūr-ı büzürgvār Hümeysa‘a intikāl itdi. Şām ve Yemen 4. ve Ḥicāz ve Neced’e mālİK oldı. Fustāt-ı Mısr’a gelince taşarruf itdi. Furs’dan daḥi ⁸⁴⁷ ba‘zı yire mālİK oldı. 5. Hiç kimesne yoğ-ıdı-ki anı göre idi. Secde itmeye-idi. Anası Ḥārişe binti Murād bin Zūr’a bin Ḥimyer idi. Andan 6. nūr-ı pūr-sürur Üded’e intikāl itdi. | İsmā‘īl oğullarından evvel ⁸⁴⁸ kitābet idendür. Yigirmi dört dil söyledi. Yigirmi 7. dört nev’ ḥaṭṭ yazdı. Anası Ḥabībe binti Qaḥṭān idi. Andan soñra nūr-i pāk Üded’e intikāl itdi. Ol, ⁸⁴⁹ 8. bülend-āvāz idi tā on iki mīl yire āvāzı işidilürdi. Anası Selmā binti el-Ḥāriş bin MālİK idi. 9. Üded’dan soñra ‘Adnān’a intikāl itdi. Anuñ-içün ‘Adnān didiler ⁸⁵⁰ ki ins ü cin dükeli anı helāk 10. itmek istediler. Eyitdiler: “Eger bu oğlan büyürse anuñ neslinden bir kimesne peydā ola ki ins ü cinnūñ 11. ulusu ola.” didiler. Ḥaḳ

⁸⁴⁴ M. kendi : S.

⁸⁴⁵ M. atasız qalup kendü : S. atasız qaldı. Kendü

⁸⁴⁶ M. Ol maḡārada baba daḥi vefāt itdi : S. Ol maḡārada babası vefāt itdi

⁸⁴⁷ M. ve S. Furs’dan daḥi : A. Mısr’da daḥi

⁸⁴⁸ M. ve S. intikāl itdi. İsmā‘īl oğullarından evvel : A. intikāl itdi. Üded İsmā‘īl oğlanlarından idi. Evvel

⁸⁴⁹ S. ol : M. o : A. Üded

⁸⁵⁰ M. didiler : S. dirler

sübhānehü ve ta‘ālā şerlerinden anı hıfz itdi. ‘Adnān bir gün süvār oldu. 12. Seksen atlu aña kaşd itdiler. Süvār oldılar. Cebeleyn ortasında irişüp koyıldılar. ‘Adnān 13. bunlar ile muḥārebeye başladı. Atını urdılar, yıkıldı. Tağdan cānibe yūriyüvirdi. ‘Adūlar ‘aḳabinden⁸⁵¹ 14. irişdiler. ‘Adnān Ḥaḳ *sübhānehü ve ta‘ālā*dan meded istedi. Tağdan bir el peydā oldu. ‘Adnān’ı ḳaldurup kelle-i kūha 15. çıkardı. Bir şayḥa geldi. Cümlesi helāk oldılar. Anuñ anası Yekhā binti Ya‘rub bin Ḳaḥṭān’dur. Andan şoñra ol 16. nūr-ı kāmīlū’s-sūrūr Me‘ad’a intikāl eyledi. Künyeti Ebū Ḳudā’a idi. Ḳudā’a anuñ evlād-ı meşāḥīrinden 17. idi. Benū Me‘ad ḡāyet şicā‘ ve dil-āver idiler. Ḍaḥḥāk bin Me‘ad kırk nefer kimesne ile Benī İsrā’īl’den cem‘-i 18. keşīre ki ḥaddden bīrūn idi. Segirdiler. Emvālını tārāc itdiler. Mūte‘allikātını esīr itdiler. Benī İsrā’īl 19. peygamberlerine şikāyet itdiler. İltimās itdiler ki Benī ‘Adnān’a du‘ā eyleye, || bir belā nāzil ola. Benī İsrā’īl 20. peygāmberi yüzini ḳible-yi du‘āya döndürdi, istedi-ki du‘ā eyleye. Vaḥy-i İlāhī irişdi ki “Elūñi talebinden çek ki 21. Ḥātemū’n-nebiyyīn ve efḍalū’l-evvelīn ve’l-aḥīrīn anuñ a‘ḳābindan olsa gerek.” didiler. Me‘ad, tāze rū’ye dirler 22. ol-daḥi cemī‘-i ins ü cinnūñ ḥūb-rūyı idi. Ḥüsnine mūteḥayyir olurlar idi. Anası Āmīne idi. Ol-daḥi ḳavm-i 23. ‘Adnān’dan | idi. Nūr-ı bā-sūrūr Me‘ad’dan Nizār’a intikāl eyledi.⁸⁵² Nizār nezer’den müştāḳdur. Nezerlīgında ḳalīledirler. 24. Vech-i tesmiye ol idi-ki vücūda geldükde atası Me‘ad’a biñ deve ḳurbān eyledi. Ādemler Me‘ad’ı melāmet itdiler ki 25. isrāf itdüñ. Eyitdi: “Vallāhi, ben bu miḳḍarı henüz az ṭutaram.” didi. Anası Mu‘āze binti Cüşen bin ‘Adī bin Zerr bin 26. Cürhüm idi. Ba‘de nūr-ı şāmīlū’l-ḥabūr Nizār’dan Muḍar’a⁸⁵³ intikāl itdi. Anuñ-içün Muḍar didiler ki her göz ki anı göreydi 27. bī-ḳarār olurdu. Muḍar, Ol Ḥazret’üñ dīn-i İslām üzre olan ecdādındandır. Taḳviyet-i millet-i ḥanīfīde⁸⁵⁴ 1. sa‘yi tamām idüp şerī‘at-i İbrāḥīm üzre ‘aleyhi’s-selām tezvīc itdi. Anası ‘Ankel binti ‘Ak bin ‘Adnān bin ‘Ād 2. bin Uded idi. Muḍar’dan İlyās’a mūntaḳil oldu. Ḥaḳ ta‘ālā anı ser-āmed-i ḳavm eyledi. Seyyidū’l-‘aşīre dirler idi. 3. Mecnū‘-ı muşālīḥ anuñ re’yi ile faşl olurdu. Gāḥ gāḥī arḳasından zemzeme-yi tesbīḥ-i nūr-ı Muḥammedī *ṣallallāhu*

S67b

A77a

M55b

⁸⁵¹ M. ‘aḳabinden : S. ve A. ardından

⁸⁵² M. eyledi : S. itdi

⁸⁵³ S. Muḍar’a مَضْرَه : A. Muḍar’a مَضْرَه : M. nüshasında harekesiz olarak مضره yazılmıştır. Bu ismin yazılışı daha sonra geçtiği satırlarda bütün nüshalarda harekesizdir.

⁸⁵⁴ M. taḳviyet-i millet-i Ḥanīfī’de : S. taḳviyet-i millet-i Ḥanīfe

S68a

A77b

‘*aleyhi ve sellem* 4. işidilürdi. Ta‘accüb iderlerdi.⁸⁵⁵ Huşûsâ zamân-ı Hac’da zâhrından “lebbeyk” âvâzı işidilürdi. Anası Huzeyme idi. 5. İlyās’dan Müdrik’e intikāl itdi. Anuñ içün Müdrike dirler ki babalarını idrāk iderdi. Bir rivāyetde bir 6. gün şikârda bir tavşan kıovup tıtmış. Atası İlyās, Müdrike laķab kıomış. Ol laķab ile yād olınurmış. 7. Anası Cendef binti ‘Amir bin Hārişe’dür. Müdrike’den Huzeyme’ye intikāl itdi. Anası Selmā binti Üded bin Esed 8. bin Rebī‘a bin Nizār bin Me‘ad’dur.⁸⁵⁶ Aña düşünde didiler ki “Berre binti Ez bin Tançā’ya⁸⁵⁷ nikāh eyle. Ol 9. hātūn kıavminūñ ulusı idi. Fermān-ı münhī-i ğayb ile ‘aķd-i nikāh itdi. Andan Kināne mütevellid oldu. 10. Ol nūr-ı pür-ķubūr aña intikāl itdi. Vech-i tesmiye dāimā kinn-i kıavme mülāzım idi. Bir rivāyetde ismi 11. ‘Alī idi. Bu rivāyet-i şāniye üzre anası Hind binti bin Kıays bin ‘Amr bin ‘Aylān bin Muđar bin 12. Nizār idi. Andan şöñra nūr-ı kāmیلü’s-sürür Kināne’den Nađr’a müntakıl oldu Nađr, || Kıureyş ile mülakķab 13. idi. Vech-i tesmiye oldur ki Kıureyş baħrde bir dābbeye dirler ziyāde büzürğdür. Kıavmine tefevvūķı olup 14. ‘ulüvv-i mertebesi olduğı ecilden eyle dirler.⁸⁵⁸ Ba‘zı vücūda daħi | rivāyet iderler. Nađr bir ğün hücrede h^wāba 15. vardı. Gösterdiler ki arķasından bir yeşil ağac bitmiş budakları āsmāna irişmiş. Ol budakların yaprakları 16. nūru’n-‘alā-nūr olmuş. Bir kıavm-i sefīd-rūy ol budaklara kıayanmışlar tā ‘anān-ı āsmāna baş kıekmişler. Budakları 17. evvelīn ve āħirīn ‘adedince tertīb bulmış. H^wābdan uyandı. Bir kāhine ‘arz eyledi. Eyitdi: “Eger bu vaķı’a 18. ğerçek ise dāimā ‘izz ü şerefde olursın. Nesebūñ daħi eyüdü. Kıabāil’den bir kıimesneye bu kerāmet 19. virilmemişdür. Pes Hāķ ta‘ālā melāikeye ħiķāb buyurdı-ki “Nażar idūñ. Zemīnde hīķ muvaħķhid var mıdır?” 20. Eyitdiler: “Hudāvendā! Ol nūr ki aşlāb-ı evlād-ı İsmā‘īl’dedür Anlardan ğayrı rūy-ı zemīnde muvaħķhid ğörinmez.” 21. didiler. Ħiķāb ğeldi-ki “Ol nūr benüm ħabībüm nūrıdır ki Muħammed’dür *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem*. Şimdi 22. Nađr’uñ arķasındadır.” didi. Anası Berre binti Mürre bin Ud bin Tanca bin İlyās bin Muđar’dur. Andan 23. ol nūr-ı bā-sürür

⁸⁵⁵ S. iderlerdi : M. iderdi

⁸⁵⁶ A. Selmā binti Üded bin Esed bin Rebī‘a bin Nezār bin Me‘ad’dur : M. Selimī binti Üseyd bin Rebī‘a bin Rārā bin Me‘ad’dur : S. Selimī binti Üseyd bin Rebī‘a bin Murād bin Me‘ad’dur.

⁸⁵⁷ M. Berre binti Ez bin Tançā’ya : S. Berre binti Ed bin Tanca’ya : A. Berre binti Tanca’ya

⁸⁵⁸ S. ecilden eyle dirler : M. ecilden eyle didiler

M56a

Malik'e intikāl itdi. Vech-i tesmiye oldur ki Melik-i 'Arab⁸⁵⁹ idi. Anası Cendele 24. bintü'l-Hārīş bin Muḍāḍü'l-Cürhümiyye idi. Andan Fihri'e müntakıl oldı. Adı 'Āmir'dür. Anası 'Ātike'dür. 25. 'İkrişe binti 'Advān bin Qayşu'l-maḍriyye'dür. Andan Gālib'e müntakıl oldı. Anası Leylā binti Sa'd 26. bin 'Hüzeyl bin Müdrike bin İlyās'dur. Andan Lüeyy ki hemze-i taşgīr iledür, aña intikāl itdi. Anası 27. Selmā binti 'Amr bin Rabī'atü'l-huzā'iyye'dür. Lüeyy'den Ka'b'a müntakıl oldı. Anası Māye bintü'l-Qayn'dur, 1. Benī Qudā'a'dandur. Andan Mürre intikāl itdi. Anası Vahşiye binti Şeybān bin Muḥārib bin Fihri'dür. Andan Kilāb'a 2. müntakıl oldı. Anası Hind binti Şüreyk bin Şā'lebe bin Mālik bin Naḍr'dur. Andan şofra nūr-ı Seyyidü'l-mürselīn *şalavātu'l-* 3. *lah 'aleyhi ve selāmühü* Quşayy'a müntakıl oldı. Adı Zeyd'dür. Aña, anuñ-içün "Quşayy" didiler: "Bir gün Mekke'den 4. taşra gitdi. Qabīle-i Qudā'a ki kāşī idi. Ya'ni ba'īd idi. Mekke'den anı ber-menzil itdi. Ba'zılar 5. dirler ki bātıl-ı devr, Haqq'ı qabūl iderdi. Mucemmi' daḥi dirlerdi andan ötürü ki Qureyş'i Mekke'ye ol cem' 6. itdi. Huzā'a Mekke'ye müstevlī olduklarında anlar taşra gitmişlerdi. Quşayy girü Mekke'ye gelicek Mekke'i Huzā'a' 7. dan || intizā' idüp girü Qureyş Mekke'ye cem' oldılar.

S68b

Şi'r

ebūnā kuşayy kāne yud'ā müctemi'an 8. bihi

ceme'allāhu el-qabāile min fihrin²⁰⁵

Anası Fāṭıma binti 'Avf bin Sa'd idi. Ezd qabīlesinden Dārü'n-nedve'i 9. Quşayy binā itmişdi. Eşref-i Mekke mühimmāt-ı külliye olsa anda cem' olurlardı. Müşāvere iderlerdi. Bu kâ'ide 10. tā zamān-ı Nübüvvet'e gelince mer'ī idi. Andan şofra 'Abd-i Menāf'a müntakıl oldı. İsmi Muğīre idi. Anası Ḥayā binti Ḥalīl bin 11. Ḥabeşiyye bin Selūl bin 'Amr bin

⁸⁵⁹ M. Melik-i 'Arab : S. Melik-i 'arż

A78a

Zem‘a bin Hārişe idi.⁸⁶⁰ Menāf bir pūt adıdır. Muğīre, ‘Ātike binti Mürre’i 12. istedi. Hāşim ve ‘Abdü’ş-şems andan tev-emān vücūda geldiler. Alınları⁸⁶¹ biri birine ulaşmış idi. Sa‘y 13. itdiler, cūdā olmadı. Āhir tīg ile ayırdılar. ‘Uḳalā-yı ‘Arab’dan birisi eyitdi: “Aralarını ğayrı nesne ile 14. ayırmağ gerek idi. Dāimā evlādı aralarında şemşīr ola gerek.” didi. Fi‘l-vākī‘ eyle oldu Muğīre’nün 15. iki oğlu daḥi var idi: Nevfel ve Muṭṭalib. Hāşim, | cedd-i ‘Abdu’llāh idi. Abd-i Şems cedd-i Benī Ümeyye idi. 16. Nevfel, cedd-i Cübeyr bin Muṭ‘im idi. Muṭṭalib cedd-i a‘lā-yı İmām-ı Şāfi‘dür *raḍıyallāhu ‘anh.*⁸⁶² Hāşim ki 17. cedd-i büzürgvār, ‘Abdu’l-‘ulā dirlerdi. Ziyāde saḥī idi. Mihmān içün ṭa‘ām bişürdi. Nānı şerīd 18. ider getirürdi. İttifāk Mekke-i mübārekede kaḥṭ oldu. Hāşim, Şām tarafına vardı. Ḥayli 19. un şatun aldı. Etmek bişürdi. Çuvāllara koydı. Mekke’ye getürdi. Her şabaḥ bir deve her aḥşam bir deve 20. boğazlardı. Çuvālda şikeste olan etmegi şerīd iderdi. Mekke halkını nidā iderdi, konuklardı. 21. “*riḥlet’ş-şitāi’ ve’ş-şayf*”²⁰⁶ odur. Andan nisbet kaldı. Tekrār ḥātūnlar aldı. Oğulları oldu. Henüz ol 22. nūr-ı kāmīlū’s-sürūr intikāl itmedi. Mādām ki ol nūr-ı pür-sürūr Hāşim’de idi, ḳudreti olmazdı-ki 23. pūtlara sücūd⁸⁶³ ideydi. Dükeli ehl-i kitāb ellerin öperlerdi. Dükeli ḳabāil, kızlarını ‘arz itdiler 24. tā Ḳayşer-i Rūm daḥi fazā’ilini işidüp kızını ‘arz itdi. Ḳabūl itmedi. Ḥ‘ābda gördi-ki Selmā-yı duḥter-i 25. ‘Amr’ı nikāh ile almış. Mekke’den Yeşrib’e geldi. Selmā binti ‘Amr bin Zeyd bin Lūbeyd bin ‘Āmir ibnū’l-Neccār’ı 26. aldı. Selmā, Yeşrib’de Abdu’l-muṭṭalib’e yüklü oldu. Fazl u kemāl ve ḥüsn-i cemāl ile meşhūre idi. 27. Hāşim ticāret üzere Şām’a gitti. Bilād-ı Şāmīye’den Ġazze şehrinde vefat itdi. Ḳabri andadır.⁸⁶⁴ 1.

M56b

2.51. Ḥazret-i Seyyidü’l-ebrār’uñ ‘Aleyhi Şalavātu’l-melikü’l-gaffār Cedd-i Büzürg-

S69a

vārları 2. ‘Abdu’l-muṭṭalib || Aḥvāli ve Ataları ‘Abdu’llāh Sa‘ādet-penāh beyānidur. 3.

⁸⁶⁰ Ḥalīl bin Ḥabeşıyye bin Selūl bin ‘Amr bin Zem‘a bin Hārişe isminde geçen tek tek kişi isimlerinden S nüshasında harekeli olarak Ḥalīl şeklinde geçen isim Huleyl; yine S. nüshasında harekeli olarak geçen Ḥabeşıyye ismi Hubşıyye şeklinde geçiyor.

⁸⁶¹ M. ve S. alınları : A. elleri

⁸⁶² M. Nevfel, cedd-i Cübeyr bin Muṭ‘im idi. : S. Nevfel, cedd-i Ḥimyer bin Muṭ‘im. Muṭṭalib, cedd-i a‘lā-yı İmām Şāfi‘dür raḍıyallāhu ‘anh. : A. Nevfel, Mübīn bin Muṭ‘im’uñ dedesi idi.

⁸⁶³ M. sücūd : S. secde

⁸⁶⁴ M. Ḳabri andadır : S.

‘Abdu’l-muṭṭalib Yeşrib’de mütevellid oldı. Atası Hāşim’ün vefâtından şoñra Şeybetü’l-ḥamd dirlerdi, anadan toğduḡda 4. başınuñ saçı ağ idi. Dāīmā maḥāmide mübāderet iderdi. Ol vech-ile isim ḡodılar. Hāşim vefât idicek Mekke’nün 5. riyāseti, ḡarındaşı ‘Abdu’l-muṭṭalib’de⁸⁶⁵ ḡarār ṡutdı. İsmā‘īl’ün kemānını ve Nizār’uñ ‘alemini ve ḡāne-i Ka‘be’nün kilīdini añā 6. ışmarladılar. Şeybe, Yeşrib’de yedi yaşına girdi. Bir gün oḡlancıklarıyla oḡ atardı. Ḳureyş’den biri⁸⁶⁶ 7. anda geldi. Anı bildi. Mekke’ye gelicek Muṭṭalib’e birāzerzādesinün ḡalini didi.⁸⁶⁷ Müşāhede itdüḡi āşār-ı 8. rüşd ü reşādı ḡikāyet eyledi. Ğurbet ve kürbetini ve ḡillet-i bizā‘atini daḡı takrīr eyledi. Andan ötürü⁸⁶⁸ 9. Muṭṭalib’e ser-zenişler eyledi. Muṭṭalib yemin itdi-ki “Evüme varmadın Medīne’ye varup birāzer-zāдеми Mekke’ye 10. ḡetürem.” didi. | Ol şahş eyitdi: “İşte benüm nāḡum; müheyyādur.” didi. Bu ma’nāya kimse vāḡıf olmadın 11. Yeşrib’e gitdi. Şeybe’yi ḡaşmları arasından uğurladı. Deveye bindürdi. Mekke’ye ḡötürdi. 12. Yolda her kimesne ki oḡlanı Muṭṭalib’den şordı, “Ḳulumdur ki Yeşrib’de aldum.” dirdi. “Münāsib libāsı 13. yoḡ-idi. Yol zahmeti ile levni müteḡayyir olmışdı.” İşiden taşdıḡ iderdi.⁸⁶⁹ Mekke’ye gelicek zāhir 14. ḡulleler, fāḡir libāslar giydürdi. Ebnā-yı ‘Abd-i Menāf meclislerinde eşrāf⁸⁷⁰ ortasında ḡordı. Ol üslüb 15. üzere bende ḡaḡırurdu. ‘Abdu’l-muṭṭalib ile meşhūr oldı. Ol zamāndan berü Mekke’de ṡurdu tā ‘ammīsi 16. bisāt-ı zindeḡānī ṡayy ḡıldı. Menāsıb-ı Hāşimiyye, tamām ‘Abdu’l-muṭṭalib’e⁸⁷¹ intikāl itdi. Ḳavmün riyāseti tamām kendüde 17. ḡarār ḡıldı. Günden güne fāḡr u ḡasebi ululuḡı şöhret buldı. Sāl-be-sāl ḡabāil-i ‘Arab’dan emvāl ve in‘ām ḡelür oldı. Celālet-i ḡadr ve nebāhat-i şān ve feşāḡat-i nuṡḡ ve vüfūr-ı 18. ‘aḡl ve maḡāsin-i şıfāt ve meḡārim-i aḡlāḡ ile vahīd-i ‘aşr ve ferīd-i dehr oldı. Mülük-i eḡālim, faḡl u 19. keremini işitdiler. Añā muḡabbet⁸⁷² itdiler. Meger Kisrā-yı Hürmüz ki anuñla münāzi‘ oldı. Cümle-i

⁸⁶⁵ M. ‘Abdu’l-muṭṭalib’de : S. ve. A. Muṭṭalib’de

⁸⁶⁶ M. biri : S. birisi

⁸⁶⁷ M. didi : S. şordı

⁸⁶⁸ M. ötürü : S. ötrü

⁸⁶⁹ M. iderdi : S. itdi

⁸⁷⁰ S. eşrāf : M. eşref

⁸⁷¹ S. ‘Abdu’l-muṭṭalib’e : M. ‘Abdu’l-muṭṭalib

⁸⁷² M. muḡabbet : S. muḡabbetler

S69b

Ḳureyş'e hükm itdi. 20. A'rāba bir ḥādiṣe vāḳi' olsa anı kūh-ı Şübeyr'e iltürler idi. Ḥazret-i 'İzzet'e *celle ve 'alā* vesīle 21. idüp ḳurbān iderlerdi. Pütларуñ yüzine ḳan sürürlerdi. 'Abdu'l-muṭṭalib'de olan || nūruñ 22. meyāmini ile ol mühim ḥāşıl olurdu. 'Abdu'l-muṭṭalib puta varmazdı. Nūr-ı Muḥammedī'ye *ṣallallāhu* 23. '*aleyhi ve sellem* ta'zīm iderdi. Ol-daḥi atası gibi zenān-ı müte'addide aldı. Biri Ḳayule Ebū binti Āmir. 24. Andan oğlu oldu. Ḥāriş isim virdiler. Ol sebebdan Ebū'l-Ḥāriş dirler idi. Sinn-i temyīze irişdi. 25. Zamānında vāḳi'at-ı külliye oldu.

2.52. Zemzem Ḳuyusu Ḳazıldıḡıdur. 26.

A79a

M57a

Bir gün 'Abdu'l-muṭṭalib ḥacerde ki Ka'be'ye muttasıldur, ḥ^wāba vardı. Düşinde bir | ḥātif aña dir ki 27. "İy 'Abdu'l-muṭṭalib! Ḳalk. Tūrāb niḳābını ṭayyibeden ḳaldur. 'Abdu'l-muṭṭalib düşinden uyanur. 1. Ḳorḳmış ki ṭayyibe ne ola. Bir sā'at ḥavf ve ḥaşyet zāil olur. Girü ḥātif ol cevābı söyler ki 2. "İy 'Abdu'l-muṭṭalib! Ḳalk! Maẓnūnenüñ yüzinden⁸⁷³ ḥāk ḳaldur." 'Abdu'l-muṭṭalib ḳorḳar idi. Maẓnūne ne nesne⁸⁷⁴ 3. olsa gerek. Ḥ^wāb zāil olur, ḳalḳar; kendü menziline gelür. Ḳureyş'üñ ulularına bu vāḳi'ayı ḥaber virür. Anlar 4. eyidürler. "Eger bu⁸⁷⁵ ḥātif ḥāk ise bir daḥi zāhir olur, dirilür." 'Abdu'l-muṭṭalib girü ol mevzu'a geldi. Eyitdi: "İy 5. Ḥudā-yı İbrāhīm ve İy Ḥudāvend-i Raḥīm! Sen'den dilerem ki bu maḳşūduñ sırrını baña gösteresin. Bu vāḳi'a-yı muḡlaḳa- 6. yı⁸⁷⁶ baña açasın." didi. Uyḥuya vardı. Girü ol ḥātif āvāz virdi-ki "İy 'Abdu'l-muṭṭalib ḳalk! Ḳāh-ı 7. zemzemi peydā eyle. 'Abdu'l-muṭṭalib eyitdi: "Ḳāh-ı zemzem nedür?" Ḥātif eyitdi: "Ḳāhdur ki ḥuccāc-ı 'ālem ki eṭrāf 8. ve cevānibden bu ṭarafa teveccüh iderler. Anlara kifāyet ider." didi. 'Abdu'l-muṭṭalib nişānını şordı. Eyitdi-ki⁸⁷⁷ 9. "Ol yirde ki ḡār-ı mürçedür, yarın kelāḡı göresin ki minḳārını zemīne urur." 'Abdu'l-muṭṭalib bildi-ki 10. bu kār ḥaḳīḳatdür. 'Abdu'l-muṭṭalib girü Mescid-i Ḥaram'a vardı. İntizār ile otururdu, ḥāl tā ne yüz 11. göstere! İttifāk, tell-i küçükde ki Ḥazure dimekle meşhūrdur, bir ḡāv boḡazladılar, tīg altından şıçradı, 12. segirtti tā

⁸⁷³ S. yüzinden : nûrından

⁸⁷⁴ M. nesne : S.

⁸⁷⁵ S. bu : M. -

⁸⁷⁶ muḡlaḳayı kelimesi metinde (مغلقة) iki akkuzatif eki ile yazılmıştır. Biz muḡlaḳayı diye yazdık.

⁸⁷⁷ M. nişānını şordı. Eyitdi-ki : S. nişānını şordı ki

S70a

A79b

M57b

çeşme-i zemzem olduğu yire geldi. Ol maḥallūn muḳābilesinde ki İṣāf ve Nāile manşūb idi, 13. anlar iki putlardur. Zu‘m-ı ‘Arab’da ikisi bile er ve ‘avrat imişler. Haram’da zinā itmişler. Hāḳ ta‘ālā mesh eylemiş. 14. ‘Arab ḳurbān iderlerdi. Ḳurbān ḳanını ol putlara sürerlerdi. ğāvı ol mevzi‘de öldürdiler. 15. Etini, postını aldılar. Ḳanı ve serġini anda ḳaldı. Kelāġ geldi, minḳarı ile depretdi. Ḳarınca- 16. lar peydā oldu. ‘Abdu’l-muṭṭalib vāḳı‘anuñ sırrını añladı. Zemzemi ḳazmaġa meşġul oldu. 17. Tā zamān-ı İsmā‘īl’de ki vilāyet-i Ka‘be ve tevliyet-i zemzem olḤazret’e⁸⁷⁸ müte‘allik idi. Dār-ı āhirete intikāl idicek 18. esenn-i ev-lādı || olan Şābit’e muḳar-rer oldu Andan soñra Muḳāḍ bin ‘Amr-ı Cürhümī eyyāmında ehl-i Mekke iki 19. fırḳa oldılar. Biri Muḳāḍī ve biri Semīd‘īler idi. Yemen’den gelmişler idi. Ṭaraf-ı a‘lā-yı Mekke Mu-ḳāḍ’a, 20. imāret-i ṭaraf-ı süflī Semīd‘uñ idi. Aralarında ḥuṣūmet oldu. Muḳāḍ, Semīd‘ī’yi ḳatl itdi. Dirler ki 21. evvel baġy ve ḳulm ki Mekke’de olmışdı, ol idi. Hükümet tamām-ı Mekke Muḳāḍ’da muḳarrer oldu. Hāne-i Ka‘be’nün 22. vilāyeti fer-zendān-ı İsmā‘īl | elinde idi. Muḳāḍ vefāt idicek vilāyet-i Ka‘be, Benī Cürhüm elinde oldu. 23. Soñra ferzendān-ı⁸⁷⁹ İsmā‘īl çoġaldı. Mekke’ye şıġmadılar. Ekşeri ṭaşra gitdiler. Ḳabāil-i ‘Arab eṭrāf 24. ve eknāfa perākende oldu. Bir müddet bunuñ üzerine geçdi. Cürhüm Ḳavmi bünyād-ı cevır ü i‘tisāf 25. itdiler. Ḳulmleri şāyi‘ oldu. Emvāl ve nüzūr-ı Ka‘be’i taşarruf itdiler. Hedāyāda ḥıyānet eylediler.⁸⁸⁰ Evlād-ı 26. İsmā‘īl’uñ bātınlarında āteş-i ġayret iştiġāl eyledi. Bekr bin ‘Abd-i Menāf oġulları Huzā‘a’dan bir ġürüh ile 27. ittifāḳ itdiler. Cürhümīlere ḥaber gönderdiler ki “Hāne-i Ka‘be vilāyeti bize müte‘allikdür. Ri‘āyet mürüv-vet idüp 1. size müzāyāḳa virmedük. Siz ṭarīḳa-yı ḳulm ve ḥayfı mülük ṭutduñuz. Harem ḥürmetini ri‘āyet itmedüñüz. Muḳīmān ve 2. müsāfirān Ġzā gördiler. Ya budur ki ṭarīḳ-i inşāfı mer‘ī ṭutuñ; ḥaḳḳı müstaḥaḳına Ġşāl idüñ ve-illā boynuñuzı 3. ribḳa-yı şemşīrümüz idüñ.” didiler. Ḳavm-i Cürhüm keşret-i ‘aded ve istīlālarından sözlerine iltifāt itmediler. 4. Leşker-i ḳavī tertīb idüp Benī Bekr ile muḥārebeye ḳıḳdılar. “emma’z-ḳālumu maġlūbun”²⁰⁷ muḳteżāsınca ġöñüllerine 5. ḥavf ve ḥaṣyet ġālib oldu. Benī Bekr ile Huzā‘a’dan emān isteyüp şulḥ ṭaleb itdiler. Tavassuṭ-ı muşliḥān 6. ile şöyle muḳarrer oldu-ki Mekke’i evlād-ı

⁸⁷⁸ S. Ḥazret’e : M. Ḥazret

⁸⁷⁹ S. ferzendān : M. ferzend

⁸⁸⁰ M. eylediler : S. itdiler

S70b

A80a

İsmā‘īl’e ışmarlayalar. Ehl ü ‘ıyālleri ve aħmāl ve eşkāl ile Mekke’den 7. ıkup gideler. ün cilā muħarrer oldu Mekke’den, me’yūs oldılar.⁸⁸¹ Re’isleri ‘Amr bin Hāriř idi. 8. Ġāyet-i ħasedlerinden Hacerü’l-esved’i rüknden opardılar ve iki şuret-i āhū-bere var-idi altundan, 9. İsfendyār, Ka‘be’ye armaġan ġöndermiřdi. Ol şuretleri ve ħāne-i Ka‘be’de olan silahları 10. Şāh-ı zemzeme bıraġdılar. Üzerini örttiler. Andan Yemen’e ġitdiler. Evlād-ı İsmā‘īl Mekke’ye ġelüp ħaġ merkezinde 11. arār eyledi. Şāh-ı zemzem ün⁸⁸² ol zamāndan berü unudilup Mekke’de kimesne zemzem adını yād itmez idi. Nevbet-i 12. hükümet ve riyāset ‘Abdu’l-muṭṭalib’e irişecek zemzemi azmaġa me’mūr oldu. || Hāriř’i ġönderdi. Esbāb 13. tertīb itdi. āhuñ üzerine | ġetürdi. İřāret-i ġaybiyye ile ol yiri ki ħ^wābda ġöstermiřler idi 14. azmaġa başladı. ureyř⁸⁸³ münāza‘a itdiler. “Putlara arīb yiri şāh itmezüz.” didiler. Aralarında ħuřūmet 15. oldu. Āħir řöyle⁸⁸⁴ muħarrer itdiler ki vüfūr-ı ‘aql ve kemāl-i ħikmet ile ārāste bir ħakem ta’yīn ideler, 16. anun ħükmi ile ‘amel eyleyeler.⁸⁸⁵ Bilād-ı řām’da bir kāhine var idi, aħter-řinās idi. Anı ġetürmeġe ittifāk 17. itdiler. abāil-i ureyř’den her abāle ‘Abdu’l-muṭṭalib’e bir ādem ořup řām cānibine ‘azīmet itdiler. Eyyām-ı 18. temmüz idi. Bādiyede āb almayup ġāyet-i teşnelikten helāke ğarīb oldılar. ‘Abdu’l-muṭṭalib eyitdi: 19. “Bu ħālde oturmak ve ġöñli helāke omak mülāyim degüldür. alkuñ develer ile bu beyābānı cüst 20. u cū idelüm, řāyed řu niřānın bulavuz.” didiler. Cümlesi bu avl üzere ittifāk idüp alkdılar. 21. Develere bindiler. ‘Abdu’l-muṭṭalib daħi kendü devesine binüp segirtti. Kendü devesinüñ ayaġı arbından yirden 22. bir tař opdı. udret-i zü’l-minen ile⁸⁸⁶ tařuñ altında bir eřme zāhir oldu. ‘Abdu’l-muṭṭalib ve hem-rāh- 23. ları cümle tekbīr ġetürdiler. Ařaġa indiler. řīr-āb oldılar. Meřklerini ve bardaġlarını

⁸⁸¹ S. oldılar : M. oldu

⁸⁸² S. ün : M. -

⁸⁸³ M. ġetürdi. İřāret-i ġaybiyye ile ol yiri ki ħ^wābda ġöstermiřler idi azmaġa başladı. ureyş : S. ġetürdi. İřāret-i ġaybiyye ile ol yiri ki ħābda ġöstermiřler idi. azmaġa başladı. ureyş : A. ġetürdi. Ol iřāretle düşinde ġörmüř-idi. Çünkü azmaġa başladı, ureyş

⁸⁸⁴ S. şöyle : M. şu ki

⁸⁸⁵ M. ‘amel eyleyeler : S. ‘amel ideler

⁸⁸⁶ S. Kendü devesinüñ ayaġı arbından yirden bir taş opdı. udret-i Zü’l-minen ile : M. Devenüñ ayaġı arbından bir taş opdı. udret-i Zü’l-minenī ile

M58a

A80b

S71a

oldurdılar.⁸⁸⁷ 24. ‘Abdu’l-mualib’e eyitdiler: “Sennle umet ve mnza’a vech degldr. Ol ud ki sana bu menzilde bu kermeti 25. virdi. Bu bdiyede senn kermetnle ve berektula⁸⁸⁸ bu denl cn mergden zd oldu. h-ı zemzem daı sana erzn-dr. Gir 26. dnelm. Mekke’ye varalum. Ol h sana msellem olsun. Hi kimesne anda erk ve mnzi’ olmayalum.” didiler. 27. Abdu’l-mualib kmkr ve frz-bat ol yirden mrca’at itdiler. Kend ser-krında oldu. İtmma sa’y itdiler. 1. ufr-ı⁸⁸⁹ zemzemde ve e’ad ile mu’ad’tda ri ki olı idi, mu’venet-i tamm mhede itdi. trına 2. uur itdi ki bunu gibi ferzendden on⁸⁹⁰ olı myesser olursa h ve miknet-i imdd ve i’net ziyde olurdu 3. diy nezr itdi-ki zret-i Vhib’l-’aıyyt *celle zikruh* on oul virrse cedd-i all’rraman ‘*aleyhi*’- 4. *alavatu ve’s-selm* | snneti zre birini urbn eyleye. Bu niyyet zmrinde rsi oldu. ok cidd  cehd eyledi. 5. ehre-i mmdi⁸⁹¹ perde-i aybdan yz gsterdi. h-ı kdm zhir oldu. able-i Crhm’ serverleri olan 6. ‘Amr-ı ri anda gizledgi nesneler ‘Abdu’l-mualib’ eline girdi: Bir nie klılar idi ve zrhlr idi ve altundan 7. iki ret-i h-bere idi. || Cmlesini aldı. ureys bu le vkf oldılar. Bu ‘aıyyeden nab istediler. 8. ‘Abdu’l-mualib eyitdi: “Siz h kzmada bana muvfaat itmedz. Belki mnza’a ve muama itdz. Snnet-i 9. kdme zere ur’a ki arauzda mte’ref ve merdir. alalum didiler. ureys kil olup emvli 10. iki ksm itdiler. Altundan olan h-bere retlerini bir ksm ve ilhları bir ksm idp ne-i Ka’be adına 11. ve nm-ı ‘Abdu’l-mualib’e ve nm-ı ureys in ur’a itdiler. h-bere Ka’be in ve eslia⁸⁹² ‘Abdu’l-mualib in 12. gelp, ureys’e nesne nab dmedi. ‘Abdu’l-mualib h-bereleri znet-i Ka’be in ne apusına 13. adı. Silhları daı atdı. Esbb-ı ne’ye arc itdi. Ol h-bereler aılmı kldı t bir gice 14. Eb Leheb bir cem’at ile anları indrdiler. Tcirlere atdılar. Aesin amra, umara⁸⁹³ arf itdiler. 15. ‘An-arb er

⁸⁸⁷ M. Meklerini ve bardalarını oldurdılar : S. Mekleri ve bardaları oldurdılar.

⁸⁸⁸ S. senn kermetnle ve berektula : M. senn berektula

⁸⁸⁹ M. ufr : S. afr

⁸⁹⁰ S. on : M. z

⁸⁹¹ M. mmdi : S. mzi

⁸⁹² M. Ka’be in, eslia : S. Ka’be in ve eslia

⁸⁹³ M. amra, umara : S. amr u umara

A81a

M58b

S71b

olinur. Çāh ⁸⁹⁴ tamām olup cāh-ı ‘Abdu’l-muṭṭalib ziyāde oldu. Tevālūd-i muḳaddemātı temhīdine 16. mübāşeret itdi. Hātūnlar aldı. Oğulları oldu; on nefer oğlu, altı nefer⁸⁹⁵ kıızı vücūda geldi. 17. Oğulları: Hāriş, Ebū Leheb, Hacl, Muḳavvim, Dırār, Zübeyr, Ebū Ṭālib ve ‘Abdu’llāh, Ḥamza ve 18. ‘Abbās idi. Kızları: Şafiyye, ‘Ātike, Beyzā, Berre, Ümeyme erdi.⁸⁹⁶ ‘Abdu’llāh, Ebū Ṭālib’den, 19. Zübeyr’den kiçidi. Atasının nazarı sāirinden aña ziyāde idi. Zīrā, nūr-ı pūr-ḥubūr-ı Muḥammedī *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* 20. alnında tābān idi. Ḥamza ve ‘Abbās *raḍıyallāhu ‘anhümā* şeref-i İslām ile müşerref oldılar. Ebū Ṭālib 21. ve Ebū Leheb, zamān-ı İslām’a irişdiler. Devlet-i İslām ile müstes‘ad olmadılar. ‘Abdu’l-muṭṭalib 22. evlādı on nefere irişüp ḥādd-i bülūğa irişdiler. Diledi-ki nezrini yerine getüre. Anlardan birini 23. ḳurbān eyleye. Oğullarını cem‘ itdi. Şūret-i ḥālī anlara ‘arz eyledi. Dükelisi inḳıyād ve teslīm 24. üzere | oldılar. Eyitdiler: “Eger cümlemüzi ḳurbān iderseñ ḳabzayı iḳtidāruñdadur.” ⁸⁹⁷ didiler. 25. Ataları oğullarının inḳıyād ve itā‘atlerinden begāyet mesrūr oldu. Ol vaḳt on ḳur‘a 26. tertīb itdiler. Her birine birinüñ ismini yazdılar. Ka‘be ḳapusunda bir şahş i‘tikāfda idi. Aşnāmı ḥıfz idüp Beytü’l-ḥaram’ı gözedürdi. Bir mühimme ḳur‘a şalsalar, ol ḥızmete, mezbūr⁸⁹⁸ 27. kimesne ta‘yīn olunmışdı. ‘Abdu’l-muṭṭalib evlādı ile ḳur‘alar elinde Beytü’l-lāh ḳapısına geldiler. 1. Ḳur‘aları ḥādım eline virdiler tā ihlāşla ol ḳur‘aları ata. Ol şahş ḳur‘aları aldı, atdı. 2. Ḳur‘a || ‘Abdu’llāh adına rāst geldi. ‘Abdu’l-muṭṭalib bā-vücūd evlādı içinde aña nazarı ziyāde idi. Ḳurbān 3. itmege cezm itdi. Ammā Benī Maḥzūm, ‘Abdu’llāh anası tarafından ḥışmlar idi, māni‘ oldılar. Eyitdiler: “Bu deñlü evlād 4. arasında feşāḥat ve melāḥat ile cümlesinden mümtāz olanı ḳatl itmege ḳomazuz.” didiler. Ḳureyş 5. daḥi māni‘ oldılar. “Evlād arasında sünnet olur, ḳalur.” didiler. Āḥirü’l-emr ittifāk itdiler ki 6. zemīn-i Ḥicāz’da Şucā‘ dirler idi, bir kāhin var idi, kehānetde nazīri yoğ-idi, ‘aḳl ve kiyāset 7. ile meşhūr idi. Aña varup şūret-i ḥālī⁸⁹⁹ ‘arz eyleyeler. Ol bu ḳaḍıyyede niçe maşlaḥat 8. görür ise aña göre ‘amel eyleyeler. ‘Abdu’l-muṭṭalib Ḳureyş’den

⁸⁹⁴ S. çāh : M. -

⁸⁹⁵ M. nefer : S. -

⁸⁹⁶ M. Ümeyme erdi : S. Ümeyme idi س : A. Ümeyme idi

⁸⁹⁷ M. ḳabza-i iḳtidāruñdadur : S. ḳabza-i iḳtidār elüñdedür

⁸⁹⁸ S. Aşnāmı ḥıfz idüp Beytü’l-Ḥaram’ı gözedürdi. Bir mühimme ḳur‘a şalsalar, ol ḥızmete, mezbūr : M. -

⁸⁹⁹ S. ḥālī : M. ḥālīni

A81b

bir cemā‘at ile kâhine vardılar. Şucā‘ şordı-ki 9. “Arañuzda bir âdemüñ diyeti kaçdur?” ‘Abdu’l-muṭṭalib eyitdi: “On devedür.” Şucā‘ eyitdi: “On deve 10. ile ‘Abdu’llāh arasında kūr’a şaluñ. Eger kūr’a deveye düşerse febihā, ve-illā deveyi ziyāde 11. idüñ.” didi. ‘Abdu’l-muṭṭalib anuñ söziyle ‘amel itdi. Kūr’a urdılar. Kūr’a ‘Abdu’llāh üzerine 12. geldi. On deve daḥi izāfe itdiler. Girü kūr’a ‘Abdu’llāh üzerine geldi. Tā deve yüze çıkınca 13. kūr’a ‘Abdu’llāh üzerine gelmeyüp deveye düşdi. Kureyş ziyāde şād-mān oldılar. Eyitdiler: “İy 14. ‘Abdu’l-muṭṭalib! Haḫ ta‘ālā rāzı oldu-ki bu kadar deve fedā-yı ‘Abdu’llāh ola.” didiler. ‘Abdu’l-muṭṭalib 15. Eyitdi: “*lā ve rabbi’l-beyt*”²⁰⁸ “Göñlüm karar itmez, tekrār taḫkīk itmeyince.” didi. Defa‘atle kūr’a atdılar, girü 16. kūr’a deveye düşdi. ‘Abdu’l-muṭṭalib’e it-minān ḥaşıl olup | Allāhu *sübḥānehü ve ta‘ālāya* ḥamd ü şenā itdi. 17. ‘Abdu’llāh ol ğamdan āzād oldu. Mehleke-i kâtlden ḥalāş oldu. Ḥazret-i Peyğamber *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* 18. bu ma‘nadan ḥaber virür ki “*ene ibnü’z-zeḫīn*”²⁰⁹ develeri kurbān itdiler. Çerāğāh-ı āḫirete gönderdiler. 19.

2.53. ‘Abdu’l-muṭṭalib Düş Gördügidür, Server-i ‘Ālem’üñ Vücūd-ı Şerīfi İçün 20.

Bir gün ‘Abdu’l-muṭṭalib ḥacerde ferāğat ile oturmuş idi. Nāğāh uyḥu ğālib olup yatdı, 21. uyudu. Muşavvir-i kaḫa ve kader, şaḥīfe-i zamīr ‘Abdu’l-muṭṭalib’e şüret-i ğarībe naḫş itdi. Ya‘ni 22. düş gördi. Ol vāḫı‘anuñ heybetinden şıçradı. ‘Ale’l-fevr kehānet ‘ilminden ḥaber-dār olan 23. bir kâhine vardı. Eyitdi: “Bir ğarīb ve ‘acīb vāḫı‘a gördüm. Ta‘bīr it.” didi. Kāhin keyfiyyet-i 24. vāḫı‘ayı şordı. Eyitdi: “Şöyle gördüm ki benüm şulbümünden bir aḫ zencīr zāhir oldu, peyveste. 25. Bir cānibi Şüreyya’ya irişmiş, bir tarafı taḫte’ş-şerāda, bir şıḫḫı maşrıka ulaşmış, bir şıḫḫı mağribe varmış. 26. Ben ta‘accüb ider-iken nāğāh ol zencīr || müteḥavvil oldu. Bir ‘azīm ağac oldu, yaşardı. Dünyada 27. ne kadar ağaç yemişleri var ise ol

S72a

M59a

ağaca⁹⁰⁰ bitdi. Anuñla bir nūr var ki güneş nūrından defa‘atle rüşen. 1. ‘Arab ve ‘Acem cümle secde iderler. Her sā‘at ol ağacın nūrı ziyāde olmakda Ẹureyş’den bir gürühı 2. gördüm. Ol ağacın budaqlarına şalınmışlar. Girü Ẹureyş’den bir kavm ol ağacın budaqlarını kesmek 3. üzere olup yaķın geldiler. Bir civān gördüm ki hergiz anuñ gibi hoş-rūy kimesne yokdur. 4. Anları men‘ ider. Elleri perīşān ve şikeste olur.⁹⁰¹ Gözlerini hadeķadan çeker. Elüm uzatdum tā ol 5. nūr şu‘lesinden alam. Bu eşnāda ol civāndan şordum-ki “Bu nūrdan kime naşīb olur?” Eyitdi: 6. “Anlara ki bu ağacın budaqlarına yapışmışlardır. Andan şoñra iki pīr-i rüşen-i zamīr gördüm. 7. Ol ağacın dibinde тұrmışlar.⁹⁰² İsimlerini şordum: Biri Nūḥ ve biri İbrāhīm-i Ḥalīl. Baña eyitdiler ki 8. “İy ‘Abdu’l-muṭṭalib! Bu ağac ol ağaçdur ki ābā ve ecdāduñdan saña irişmişdür. Ẹarnen be-ķarnin, şulben 9. be-şulbin intikāl eylemişdür. Şimdi senüñ arķañdan⁹⁰³ zuhūr itdi.” didiler. ‘Abdu’l-muṭṭalib bu vāķı‘a¹⁰ kāhine taķrīr idicek kāhinüñ levni müteğayyir oldı. Eyitdi:

A82a

“Eger bu vāķı‘a¹ ki taķrīr itdün, 11. vāķı‘a muṭābık ise senüñ neslünñden bir şahş | zāhir ola ki ķatınān-ı semāvāt ve sākinān-ı arzīnı 12. aña⁹⁰⁴ imān getüreler. İnķiyād ve mütāba‘at kemerin cānlarına bağlayalar. Zencīr aña işāret ider ki 13. dīni, silsilesi muḥkem ola. İttibā‘ı ve kavm-i⁹⁰⁵ ķabīlesi ilā-yevmi’d-dīn keşret üzre ola. Nūḥ 14. ve İbrāhīm olduğı oldur ki muḥālefet idenler kavm-i Nūḥ gibi Ṭūfān-ı belāya uğrayup; 15. aña muvāfaķat idenler Ḥalīl bereketi ile muğtenem olmasına işāret-i İlāhiyedür.⁹⁰⁶ 16.

2.54. ‘Abdu’l-muṭṭalib Yemen Pād-şāhlarından Ebrehe ile Bulışduğı ve Ebrehe’nüñ Hikāyetidür. 17.

⁹⁰⁰ M. ağaç yemişleri var ise ol ağaca : S. ağaç yemişleri var ise ol ağacda

⁹⁰¹ S. Elleri perīşān ve şikeste olur. : M. Anlar perīşān ve şikeste olurlar.

⁹⁰² S. тұrmışlar : M. тұrmışlardır.

⁹⁰³ M. arķañdan : S. arķañdan

⁹⁰⁴ M. zāhir ola ki ķatınān-ı semāvāt ve sākinān-ı arzīnı aña : S. zāhir ola ki ķatınān-ı semāvāt ve sākinān-ı arzīn aña : A. zāhir olsa gerek. Gökde ve yirde olanlar aña

⁹⁰⁵ M. kavm : S. -

⁹⁰⁶ M. Aña muvāfaķat idenler Ḥalīl bereketi ile muğtenem olmasına işāret-i İlāhiyedür. : S. Aña muvāfaķat idenler Ḥalīl bereketi ile muğtenem olalar.

S72b

M59b

A82b

Yemen’de bir melik vardı. Zü-Nüvās dirler idi. Yehūdi dīnine nuşret itdi. Ehl-i Necrān tersāları 18. mağlūb oldu. Yemen’de ehl-i Necrān re’islerinden⁹⁰⁷ birisi ki Devsī zü-Şa‘lebān dirlerdi, kaçdı. 19. Kayşer-i Rūm katına vardı. Zü-Nüvās, Necrān ruhbanlarını ve kıssīslerini yakup İncīl’e 20. ‘adem hürmetini takrīr eyledi. Kayşer-i Rūm ol vākı‘adan incindi.⁹⁰⁸ Kendü dīnine takviyeti lāzım 21. gördi. “Yemen, vilāyet-i Rūm’dan ba‘īd olmağın leşker göndermek müte‘azzir.” didi. Devs’e ‘özü- 22. h^wāhlık eyledi. Habeşe, mülk-i Necāşī’ye, nāme yazdı-ki ol-daği tersā dīninde idi. Ol nāmede zü- 23. Nüvās’uñ tuğyān ve ‘adāvetini şerh itdi. Habeşe, Yemen’e qarībdür. Senüñ || üzerüne vācibdür ki ehl-i 24. milletünüñ kanını zü-Nüvās’dan alasin.” didi. Nāmeyi Devs’e virüp Necāşī’ye gönderdi. 25. Necāşī, nāmei okudı. Ahvāline vākıf oldu. Leşker techīzine meşgūl oldu. Yedi biñ, 26. bir rivāyetde yetmiş biñ ehl-i ceng, mükemmel dilīr süvārlar ihtiyār idüp iki sipeh-sālār ta’yīn itdi. 27. Birine Erbāt,⁹⁰⁹ birine Ebrehe⁹¹⁰ dirlerdi. Yemen cānibine gönderdi. Yemen’de sipāhī ve ehl-i ceng olanları katlı; oğullarını, ‘avrat- 1. larını esīr itmek ve şehirlerini harāb idüp ehl-i Necrān’a zulm idenleri yakup haklarından gelmek ısmarladı. 2. Habeş leşkeri sāhile geldiler. Devs bin Şālibān ādem gönderdi-|ki ehl-i Necrān leşkeri daği çıķup gelüp 3. Habeş leşkerine ulaşıdılar. Ziyāde ‘asker cem’ oldu. Zü-Nüvās, leşker-i Habeş ahvāline vākıf oldu. 4. Himyer süvārlarından ve ittibā‘ ve işbā‘ından bu daği leşker cem’ itdi. Habeş leşkerini qarşuladı. İki 5. leşker muķābil oldu. Āteş-i hārb işti‘āl buldı. ‘Āķıbet netīce-i zulm ve ‘udvān, zü-Nüvās leşkerine 6. irişüp Himyerīler hezīmet buldılar. Zü-Nüvās kaçdı. Giderken atını deryāya sürdi. Ğarķ oldu. 7. Necāşī didügi üzere Erbāt ol vilāyeti nehb ve gāret itdi. Evlādını esīr eyledi. Bir niçe yıllar 8. Yemen’de pād-şāh oldu. Andan soñra Ebrehe, Erbāt ile nizā‘ itdiler. Leşker iki bölük oldu. Bir gürüh 9. Erbāt’a tābī‘ olup bir gürüh Ebrehe üzerine cem’ oldılar. Aralarında ceng muķarrer oldu. İki leşker 10. biri birine qarīb geldi. Ebrehe, Erbāt’a haber

⁹⁰⁷ M. Ehl-i Necrān tersāları mağlūb oldu. Yemen’de ehl-i Necrān re’islerinden : S. Ehl-i Buhrān tersāları mağlūb oldu. Ehl-i Buhrān re’islerinden : A. Ehl-i Buhrān tersāları mağlūb oldu. Ehl-i Buhrān re’islerinden (Altı çizili kelimeler bütün nüshalarda bu kelimenin geçtiği yerlerde nüshasındaki bu yazılış özelliğini koruduğu gözlenmiştir.)

⁹⁰⁸ M. Kayşer-i Rūm ol vākı‘adan incindi : S. Kayşer ol vākı‘adan incindi

⁹⁰⁹ Bu isim TDİ’de Ebrehe maddesinde Eryāt şeklinde geçiyor. Bizim çalıştığımız M. S. ve A. nüshalarının üçünde de Erbāt şeklinde geçiyor.

⁹¹⁰ S. birine Ebrehe : M. -

gönderdi-ki muhālefet leşker arasında senüñ ve benüm için ol- 11. dı. Hābeş leşkeri bī-
günāhlardur. Bunları kırdurmak günāhdur. Sen ve ben tenhā olalum, ceng idelüm. 12. Eger
zafer benüm olursa Yemen milki baña qarār eyleye. Eger manşūr⁹¹¹ olursañ memleket senüñ
ola.” didi. Erbāt, rāzı 13. olup ikisi leşkerden çıkup tenhā berāber oldılar. Erbāt dırāz-bālā,
hoş-muhāvere kalıñ kimesne idi. 14. Ebrehe kūtāh-bālā, kabīhu’s-sūret, gürbüz ve tarrār
kimesne idi. Tersā dī-ninde i’tikād-ı şādıkı vardı. 15. Kendü kullarından birine ki ‘Anūd
dirlerdi, muqarrer itdiler ki “Erbāt ile muhārebede iken ardından 16. gel; aña zaḥm ur.
Hāzāin ve nefāyisden⁹¹² her ne maqşūduñ varsa vireyim.” didi. Ebrehe ile Erbāt⁹¹³ tutışdılar.
17. Erbāt, Ebrehe’nün yüzine ḥarbe ile çaldı. Burnını, tuṭaqlarını kesdi. Andan ötürü aña
Eşrem⁹¹⁴ 18. laḳab virmişlerdi. Bu eşnāda ‘Anūd, Erbāt’uñ kafāsından geldi; ḥarbe ile urdı.
Erbāt’ı 19. düşürdi. Tīğ-ı āteş-i nizārla || ḥamle eyledi. Bir ḍarb ile Erbāt’ı katl itdi. Leşker-i
tamām, Ebrehe’ye gelüp 20. muṭī‘ oldılar. Yemen pād-şāhlığı aña muqarrer oldı. Erbāt’uñ
katli ḥaberi Necāşī’ye irişdi. Ebrehe’ye 21. ziyāde incindi. | And içdi-ki Yemen’e leşker
çeküp kendü vara. Ebrehe’nün saḳalını qazıyup anı 22. ḥāk ile berāber eyleye. Ebrehe
işitdi.⁹¹⁵ Vāfir pīş-keşler tertīb idüp Necāşī’ye gönderdi. 23. ‘Özr-ḥ^wāhlık itdi. Eyitdi: “Ben
daḥi Erbāt daḥi iki bende idük. Ol bir oğlan elinde helāk 24. oldu. Sebeb ol idi-ki leşkerdārlik
tarīķinden vukūfı yoğ-idi. Leşker andan, ziyāde şikāyet 25. iderlerdi. Bir kıl idi, pād-şāh
yolına helāk oldu. Bir kılı daḥi benem. Yirine ol-dem tā zindeyüm, 26. ḥizmetkārlikda taqşır
itmezem. Melik, yemīn itmiş diyü saḳalından birkaç kıl kıparup bir 27. mīqdār Yemen top-
rağından bile gönderüp ‘özr itdi. Necāşī qabūl idüp Ebrehe adına 1. mişāl yazup Yemen
vilā-yetini aña işmarladı. Yemen’de müstaḳil pād-şāh oldı, qaldı. 2.

S73a

A83a

M60a

⁹¹¹ M. Eger manşūr : S. Eger sen manşūr

⁹¹² S. birine ‘Atūd dirlerdi muqarrer itdiler ki “Erbāt ile muhārebede iken ardından gel; aña zaḥm ur. Hāzāin ve nefāyisden : M. birine ki ‘Anūd dirlerdi, muqarrer itdi-ki “Erbāt ile muhārebede iken ardından gel; aña zaḥm ur ve nefāyisden

⁹¹³ S. Ebrehe ile Erbāt : M. Ebrehe Ebrāt’la

⁹¹⁴ M, S Eşrem : TDİ Esrem bkz. Ebrehe mad.

⁹¹⁵ M. ve S. ziyāde incindi. And içdi-ki Yemen’e leşker çeküp kendü vara. Ebrehe’nün saḳalını qazıyup anı ḥāk ile berāber eyleye. Ebrehe işitdi. : A. ziyāde elem çekdi. Yemen’e leşker çeküp kendüsi vara, saḳalını tırāş idüp helāk ide diyü ‘ahd itdi. Ebrehe bunu işitdi.

2.55. Ebrehe Şan‘ā-yı Yemen’de Kenīsā Binā itdügüdür. 3.

Rāviyān-ı aḥbār ve nākılān-ı āşār bu vechle ḥikāyet iderler ki Ebū Yeksūm Ebrehetü’ş-Şabbāḥ,⁹¹⁶ Necāşī 4. tarafından Yemen’e ġālib olup ‘alā-vechī’l-istiklāl pād-şāh oldu. Her yıl mevsim-i Ḥac’da ‘abbād-ı Yemen ve 5. zühhādı, ziyāret-i Beytu’llāh içün gelürler idi. Piyāde ve süvār beyābanlara düşüp giderlerdi. 6. Ebrehe şordı-ki “Bu cemā‘at kande giderler.” eyitdiler ki “Ḥarem-i Ka‘be’de bir ḥāne vardır, Ḥalīl’e 7. mensūbdur, anuñ ziyāretine varurlar. Maḳşūd ve murādlarını bulurlar.” Şordı-ki “Ol Ḥāne’nüñ 8. bināsı nedendür?” eyitdiler: “Taşdan, balçıkdan yapılmışdur. Ammā ma’nāda küngüre-i ‘azameti, eyvān-ı ‘Arş-ı mecīde 9. çekilmişdür.” didiler. Ebrehe’nüñ ‘ırq-ı naḥveti ḥarekete gelüp ḥayālinde taşavvur itdi-ki Beytu’llāh muḥāzisinde 10. bir kenīsā⁹¹⁷ bünyād ide ki artuk kimesne Ka‘be ziyāretine varmaya. Ol kenīsānuñ⁹¹⁸ taḥşīn ve tezyīninde 11. mübālağa eyleye ki rub‘-ı meskūnda nazīri olmaya. Eṭrāf ve cevānibde fenn-i ‘imāretde mahāret ile meşhūr 12. olan üstādları, bennāları istedi, getürtdi. Zamān-ı yesīrde Şan‘ā-yı Yemen’de ruḥām-ı mülevvenden binā-yı 13. refī‘ bünyād itdi-ki⁹¹⁹ hīç derrākuñ tīr-i idrāki anuñ küngüre-i bünyān-ı refīū’ş-şānı ḥavālisine irişmez. 14. Ṭā’ir-i vāhime çendīn sāl pervāz eylese evc-i burūc dāiresine yetişmez. Dīde-i sipihr-i berīn, ḥudūd-ı 15. rüy-ı zemīnde anuñ mişālī ‘imāret-i || bā-tezyīn görmedi. Güş-ı sākinān-ı rub‘-ı meskūn, ḥavza-yı 16. felek-i buḳalemūnda ṭāsuñ künbed-i gerdūnda anuñ gibi menzil-i meymūn-āvāzesini işitmedi. Cevheriyān-ı cihān, 17. erkān-ı ṭabāyi‘ ve zer-gerān-ı çār-bāzār şānāyi‘-i tarşī‘-i ferş-i eyvānı ve tertīb-i saḳf ve erkānı bābında 18. yevāḳit ve leālī ve cevāhir ve mütelālī nişār itdiler. Nakḳāşān-ı şīrīnkār-ı rūzgār ol günbed-i ‘ālī-miḳdāruñ 19. yemīn ü yesārında suḳūf ve cidārında nuḳūş-ı ġarībe zīver-i şūver-i⁹²⁰ bedī‘a, ibdā‘ ve iḥtirā‘ itdiler. 20. Ammā hevā-yı dil-güşā “*rabbenā teḳabbel minnā*”²¹⁰ ve şafā-yı cān-efzā-yı “*ve men deḥalehü kâne āmin-*

S73b

⁹¹⁶ M. ve S. Ebū Yeksūm Ebrehetü’ş-Şabbāḥ : A.Ebū [E]şrem Ebrehe bin Şabbāḥ

⁹¹⁷ M. ve S. kenīsā : A.kelīsā

⁹¹⁸ M. kenīsānuñ : S. ve A.kelīsānuñ

⁹¹⁹ M. ve S. getürtdi. Zamān-ı Yesīr’de Şan‘ā-yı Yemen’de ruḥām-ı mülevvenden binā-yı refī‘ bünyād itdi-ki : A.getürtdi. Az zamānda bir binā ta‘mīr itdi-ki

⁹²⁰ S. şūver-i : M. -

A83b

nā’dan²¹¹ tehī ve hāli 21. idi. ‘İmāret tamām | olup şerīf cāmeler⁹²¹ örttiler. Serā-perdeler, hācibler ta’yīn itdiler. Ta’zīm 22. ve tevķīr ile ādemleri ol ‘ibādeṭhāneye delālet itdiler. Ṭā’iflere ṭavāf, ‘ākiflere i’tikāf emr 23. itdiler. Necāṣī’nūñ pāye-i serīrine ‘arz-dāṣṭ gönderdi. “Melik’ūñ nām-ı hūmāyūnına bir hāne yapdum. 24. Eṭrāf ve eknāf hācıları Mekke’ye varmayup Ṣan‘ā’na iķbāl ideler. Recā-yı vāṣıķdur ki anuñ ṣevābı 25. Pād-ṣāh’uñ rūzgār-ı ferḥunde-āṣārına vāṣıl ola.” didi. Eṭrāf ve cevānibe ḥaberler gönderüp 26. eķārīb ve ecānibi ol keliseye⁹²² da’vet itdiler. Ol binānuñ āvāze-i cemālī, ol ṣavma‘anuñ kemāl-i bahāṣı 27. eknāf-ı vilāyetde meṣḥūr olup⁹²³ kimi yāri rızāsı-ķün kimi hāne-i zer-nigāruñ teferrūci

M60b

iķün Ṣan‘ā-yı Yemen’e 1. varup gelmege başladılar. Bu ḥaber bilād-ı ‘Arab’da ṣāyi‘ oldu. Āl-i ‘Adnān’dan ve reḥṭ-i Ḳaḥṭān’dan, tevābi‘-i Ümmü’l-Ḳur‘ā’da 2. olan ķābāil bu ḥaberūñ istimā’ından bī-ḥuzūr oldılar. Nu‘aym bin ‘Adī, Kinānī oğullarından Nūfeyl dimekle 3. meṣḥūr kimesne kināne-i keyd ü ca‘be-i mekrden tīr-i tedbīr çıkarup bī-gümān kemān-ı hīlede koyup Ṣan‘ā-yı 4. Yemen’e teveccūh eyledi. Anda varup gūṣe-i kemīnde oturdu. Niṣāne iķün bir bahāne beyān⁹²⁴ itdi tā bir gice ki 5. gülṣen-serāy-ı felegi meṣā’il-i nūcūm ile ārāste idüp ķanādīl-i zerrīn-i kevākibi saķf-ı zümürürüne aṣḍılar. 6. Kinānī, memerr-i nihānīden ma‘bed-i ‘abbād-ı Naṣrānī’ye yol buldı. İķerü girüp ḥāfızlarına nezr-i iķāmet ve iḥyā-yı 7. ṣeb-i bā-kerāmet gösterüp mūcādele ve mu‘ārazadan ḥāmūṣ eyledi. Ćün gice Melik ruḥṣatın buldı. Hādīm 8. anı Kenīsā’da⁹²⁵ ķodı, ķapuyı kilidleyüp gitdi. Nūfeyl ferāğ-ı bāl ile ol ṣavma‘a-yı⁹²⁶ muḥdeṣi ḥadeṣ ile ālūde 9. itdi. Miḥrābına ķāzūrāt ve necis sürdi. Ķapuda ḥāzır ṭurdu. ‘Ādet-i ma‘ḥūd üzere ḥāfız-ı ma‘bed 10. seḥerden gelüp ķapuyı aķḍuğı gibi Nūfeyl || mānend-i tīr kendüyi ṭaṣra atup kendü diyārına mūteveccih oldu. 11. ‘Ale’ṣ-ṣabāḥ mūcāvīrān-ı Kenīsā’nuñ meṣāmmina revāyiḥ-i ḥabīṣe iriṣüp ṣāḥīb-i beyt meclisinde ḥāl ṣerḥ olındı. 12. Eyitdi: “Bu aṣl ef‘āl, ‘Arab fuṣūllerinden ṣādır olmuṣdur” diyü ḥıķd u ģaṣab āteṣleri Ebrehe göñlinde ṣu‘le 13. virdi. Ol ģün ḥıķbir mūḥimm görmeyüp ḥāṭırında

S74a

⁹²¹ M. ve S. ‘İmāret tamām olup şerīf cāmeler : A. ‘İmāret olup bī-naṣīr cāmeler

⁹²² M. kiliseye : S. kenīseye

⁹²³ M. meṣḥūr olup : S. ve A. iṣṭihār bulup

⁹²⁴ S. beyān : M. -

⁹²⁵ M. Kenīsā’da : S. Kelīsā’da

⁹²⁶ M. ṣavma‘a-yı : S. mevzi‘a-yı

A84a

hâne-i Ka‘be’nün tahrîbi muşammem oldu. Hem ittifāk ol 14. gün Kays bin el-Hu-zā‘î,⁹²⁷ Ebrehe öñine geldi. Tazallüm eyledi ki karındaşı Muḥammedü’l-Huzā‘î, Kulleys ziyâretine Ebrehe işâ- 15. retiyile kabâil ve ahyâ | arasına gitmiş idi. Benî Hüzeyl aralarında katl eylemişler.” didi. Ol eclden daḥi ğazabı⁹²⁸ ziyâde ol- 16. dı. And içdi-ki Ka‘be-i mu‘azzamanuñ taşın taş üzre komayup toprağını fîller arkası ile Yemen’e getüre. 17. Bu bâbda Hâbeşe Şâhı’ndan istimdâd itdi. Maḥmūd nâm fîli istedi. Ol fîl⁹²⁹ ğâyet ile aḳ idi. Her kimesne ki 18. aña qarîn olaydı, elbette zafer ve nuşret hemnişîn olurdu. Necâşî Meliki, Ebrehe’nün murâdını kabûl idüp fîl 19. Maḥmūd ile nice fîller Yemen’e⁹³⁰ gönderdi. Ebrehe ‘asker-i âhen-püş-ı şaf-şiken, filân-ı 20. miḥen-küş ve merd-efgen ile vilâyeti Yemen’den Mekke’ye müteveccih olduğudur ki beyân olunur.⁹³¹ 21.

2.56. Ebrehe Ka‘be-i Mu‘azzama Kaşdına Leşker Cem‘ İdüp Vâkı‘aya Uğraduğudur. 22.

Büzürgân-ı târîh-şinâs, dānāyân-ı sa‘âdet-iktibâs şöyle rivâyet itdiler ki Ebrehe tahrîb-i hâne-i Ka‘be-i mu‘azzama kaşdına 23. üç-yüz biñ merd tertîb itdi ve dört biñ fîl; devenüñ hoz⁹³² ‘adedi ḥayyiz-i şümârdan efzûn idi. Niyyet 24. itmişdi ki ḥâk-i Ka‘be’i pîl arkası ile Yemen’e ilte idi.⁹³³ Ehl-i Mekke’yi ğâret ve esîrde sa’y-i belîğ ideydi. 25. Bu ḥaber kabâil-i ‘Arab’a münteşir oldu. Meşâhir-i eşrâf-ı Yemen’den mülûk-ı Ḥimyer’den zü-Nefer nâm pād-şah ‘Arab’dan yüz 26. kabîleye ḥukm iderdi, leşker cem‘ idüp Ebrehe’nün yolına geldi. Muḳâbele ve muḳâtele eylediler. Ebû Yeksûm’un leşker-i 27. şümü ol fevc-i mazlûma ğâlib oldu.⁹³⁴ Zü-Nefer’i esîr itdiler. Ebrehe’ye getürdiler. Diledi-ki izhâr-ı siyâset 1. içün anı katl ide. Zü-Nefer der-ḥ^wâst itdi ki kanından geçe. Ebrehe katlinden ‘afv itdi. Ammâ buyurdu-ki

M61a

⁹²⁷ M. ve S. Kays bin el-Huzā‘î : A. Kayz bin Huzā‘î

⁹²⁸ M. daḥi ğazabı : S. ğazabı daḥi

⁹²⁹ M. fîl : S.

⁹³⁰ M. nice fîller Yemen’e : S. nice fîlleri daḥi Yemen’e

⁹³¹ M. Mekke’ye müteveccih olduğudur ki beyân olunur. : S. Mekke’ye müteveccih oldu.

⁹³² M. hoz : S. ḥöd

⁹³³ M. elte idi. : S. elteydi.

⁹³⁴ M. ve S. Ebû Yeksûm’un leşker-i şümü ol fevc-i mazlûma ğâlib oldu. : A. Ebû Yeksûm’un leşkeri ol kavm-i mazlûma ğâlib oldu.

S74b

A84b

ḳayd u bend eyleye 2. ler.⁹³⁵ Bir niçe menzil ḳaṭ‘ eylediler. Ḳabīle-i Haṣ‘am⁹³⁶ re’isi Nüfeyl bin Ḥabīb ḳabāil-i ‘Arab’dan leşker cem‘ idüp Ebrehe’nün yolın 3. tutdı. Nüfeyl’i daḥi esīr idüp Ebrehe’ye getürdiler. İstedi-ki öldüre. Nüfeyl tazarru‘ idüp “Eger Melik cerīme- 4. mi ‘afv iderse || arāzi-i ‘Arab’da sipāh-ı Pād-şāh’uñ delīli olayım.” didi. Ebrehe ‘afv idüp anı delīl idindi. 5. Zemīn-i Ṭā’if’e irişdiler. Ahālīsi çok pīş-keşler tertīb idüp istikbāl eylediler. İzhār-ı tazarru‘ ve niyāzmendī eylediler. 6. Anlara emān virdi. Ṭā’if ile Mekke arasında Muḡammes nām menzile irişdiler. Anda bir ḳuyu vardı. ‘Asker-i 7. Ebrehe ḳondılar. Esved bin Maḳşūd Ḥabeşī dirlerdi. Anı ilḡār ile gönderdi-ki Tihāme’de olan emvāl-i Ḳureyş’i 8. sürüp getüreler. ‘Abdu’l-muṭṭalib’uñ iki yüz devesi ol maḥalde bile idi. | Ḳureyş ve Kināne ve Hüzeyl istediler ki 9.ṭavarlarını⁹³⁷ alalar. Ḳādir olmadılar; ferāḡat itdiler. Ebrehe ol eṣnāda Ḥunnāṭa-yı Ḥimyerī dirlerdi anı risālete 10. Ḳureyş’e gönderdi. Eyitdi: “Ḳureyş ulularına, muḳtedālarına di ki ‘Bu vilāyete cengden ve ḳan dōkmekden ve 11. esīr ve ḡāret itmekden ötürü geldüm. Belki ḡaraż ḥāne-i Ka‘be bünyādınıñ inhidāmıdır. Eger sizde ḡarb ve ceng 12. esbābı varsa bizde daḥi ḥāzırđur.”⁹³⁸ didi. Ḥunnāṭa’ya ıṣmarladı-ki “Ma‘lūm eyle. Eger ol ḳavmde muḡārebe dā‘iye- 13. si yoḡsa ol ṭāifenüñ ser-dārlarını baña getür.” didi. Ḥunnāṭa Mekke’ye vardı. ‘Abdu’l-muṭṭalib ki mesned-i siyādetde 14. idi, gördi. Ebrehe’den işitdūḡini cümle anlara, didi. ‘Abdu’l-muṭṭalib Ḳureyş ulularıyla ittifāk idüp Ḥunnāṭa’ya 15. cevab virdiler ki “Bizüm anlar ile muḡārebeye nispetümüz⁹³⁹ yoḡđur. Ol dā‘iye bizde yoḡđur. Bu ḥānenüñ şāḥibi vardır. 16. Allāh *tebāreke ve ta‘ālā* ol Melik elinden ḡarāb iderse bizüm ne medḡalümüz vardır?”⁹⁴⁰ Ḥunnāṭa, ‘Abdu’l-muṭṭalib’i bile 17. alup Ebrehe’nün leşkerḡāhına geldiler. ‘Abdu’l-muṭṭalib, zū-Nefer ile muḡabbet-i ḳādīmī var idi. Aña vardı, eyitdi: “Hīḳ ḳuvvetüñ 18. var mı ki bu Melik’den benüm ḡācetüm göresin.” didi. Eyitdi: “Görürsin, muḳayyedüm. Helāk ḳorḳusundayım. Ammā Enīs dirler, 19. bir şaḡıṣ vardır.

⁹³⁵ S. ḳayd u bend eyleyeler : M. ḳayd eyleyeler : A. ḳayd bend ideler

⁹³⁶ M, S. a, A. Ḥaṣ‘am خشمع TDÍ Has‘am. bkz. Ebrehe mad.

⁹³⁷ M. ve S. Hüzeyl istediler ki ṭavarlarını : A. Hüzeyl murād itdiler ki varup ṭavarlarını

⁹³⁸ M. itmekden ötürü geldüm. Belki ḡaraż ḥāne-i Ka‘be bünyādınıñ inhidāmıdır. Eger sizde ḡarb ve ceng esbābı varsa bizde daḥi ḥāzırđur : S. itmedin ötürü geldüm. Belki ḡaraż ḥāne-i Ka‘be bünyānınıñ inhidāmıdır. Eger sizde ḡarb ve ceng esbābı varsa bizde daḥi ḥāzırđur

⁹³⁹ M. nispetümüz : S. nisbetümüz

⁹⁴⁰ S. bizüm ne medḡalümüz vardır? : M. bizüm de ne medḡalümüz vardır?

Siyāset-i fīlān ve riyāset-i hādīmān aña müte‘allikdūr. Benüm ile anuñ arasında fi’l-cümle münāsebet var- 20. dur. Anı getüreyim. Seni sipāriş ideyim”. Eyitdi: “N’ola?” Enīs’i getürdi. ‘Abdu’l-muṭṭalib’i aña sipāriş itdi. Eyitdi: 21. “İy Enīs! ‘Abdu’l-muṭṭalib reīs-i Mekke’dür. Pīş-vāy-ı Baṭḥā’dur. Merd-i kerīmdür. Her gün iki def‘a şādır ve vārid içün ta‘ām getürür. 22. İster ki Pād-şāh’ı göre. Anuñ hāḫḫında eyü söyleye.” didi. Enīs, ‘Abdu’l-muṭṭalib’den evvel Ebrehe’ye vardı. Anuñ evşāf-ı 23. kemālını ve elḳāb-ı ‘aẓamet ü⁹⁴¹ celālını söyledi. ‘Abdu’l-muṭṭalib’i taleb idüp Ebrehe meclisine iltidiler. ‘Abdu’l-muṭṭalib şüretā 24. ziyāde vecīh sīretde, ḡayetde nebīh, bālā-bülend, manzarı şükūhmend idi. || Ebrehe, anı gördüğü gibi āyāt-ı mecd ü 25. celāl nāşiye-i iḳbālinde müşāhid idi. Vecāhet-i ḥad, nebāhat-i ḳad,⁹⁴² ferr ü şükūhı çeşm-i Ebrehe’ye ziyāde gözükdi. 26. Ebrehe göñlünde mehābeti bir vech-ile peydā oldı-ki fi’l-hāl | taḥtından⁹⁴³ aşığa indi. Bisāt üzerine oturdı. 27. ‘Abdu’l-muṭṭalib’i yanına çekdi. Merāsım-i taḥiyyeti yirine getürdi. Tercemān ile söyleşdi.

S75a

A85a

M61b

Ebrehe ‘Abdu’l-muṭṭalib’e āşūfte 1. oldı. Kendüde cezm eyledi ki eger ḥāne-i Ka‘be ḥuşuşında şefā‘at iderse ḳabūl eyleye. Bu menzilden döne 2. gide. ‘Abdu’l-muṭṭalib’den istifsār eyledi ki “Ḥācetüñüz nedür?” eyitdi: “Leşkerüñüz, iki yüz devemüzi ḡāret eylemişler. 3. Eger buyurursañuz virsünler.” didi. “Minnet-i ‘aẓımdür. Kerem-i cesımdür.” didi. Ebrehe, bu iltimāsdan ziyāde incindi. 4. ‘İtāb tarīḳiyle eyitdi: “İy ‘Abdu’l-muṭṭalib! Evvel nazarda seni ‘azīz ve püzürg tutdum. Ammā söze gelicek seni alçaḳ 5. buldum. Nokşān-ı sīretüñ kemāl-i şüretüñe muvāfıḳ degül. Sen Ḳureyş’üñ ulusu, seyyidi olasin. Lāyık-mıdur ki⁹⁴⁴ benden 6. deve taleb eyleyesin. Ben bu ḥānenüñ ḥārabı içün geldüm. Anı dilek itmezsın. Birḳaç deveyi istid‘ā idersin. 7. Her gün ol miḳdaruñ ez‘āf-ı muẓā‘afını dervīşlere virürem.” didi. ‘Abdu’l-muṭṭalib eyitdi: “İy Melik! Ben 8. develerüñ şāḫibiyem. Ol Ḥāne’nüñ şāḫibi dānā vü tüvānādur ki Ḥānesi’ni ḥıfẓ ider. A‘dā zararından anı 9. şaḳlar.” didi. Ebrehe eyitdi: “Bu Ḥāne’nüñ şāḫibi benüm ḳahrumdan anı ḳurtarmaz.” didi. Buyurdi ‘Abdu’l-muṭṭalib’üñ 10. develerini virdiler. Ḥāfızlara ışmarladı. Kendü Mekke’ye ‘aẓımet

⁹⁴¹ S. ü : M. -

⁹⁴² S. Vecāhet-i ḥad nebāhat-i ḳad : M. Vecāhet-i ḥad penāhet-i ḳad

⁹⁴³ S. taḥtından : M. taḥtdan

⁹⁴⁴ S. ki a: M. -

eyledi. Kureyş'e haber itdi. Cihāt ve 11. mällarını tağlara aldılar, gitdiler. Andan şoñra münacāta geldi. Dergāh-ı Bārī'ye zārī kıldı. Eyitdi: 12.

Nazm.⁹⁴⁵ 13.

yā rabī lā-ercū lehüm sivākā

yā rabbi femna' minhüm ħimākā

inne 'adüvve'l-beyti mimmen 'ādākā

femna' hüm 14. *in taħribū ħurākā*²¹²

Huzāyā! Her evüñ şāhibi kendüye maḥşuş ħizmetde taqşiri cāiz görmez. Bu Hāne 14. Hāzretüñe muzāf ve mensübdur. Şimdi cemā'at-i keşire pīller ile hāndānuñuñ hidmetine gelmişlerdür. Bu merkeze 15. muḥīṭ oldılar. Kendü Hāne'ñüñ inhidāmını revā görürseñ Sen bilürsin. Her neye ki dilersin, kādırsın." 16. didi. Qādıu'l-Hācāt'a bu münacātı idüp kendü kavmine vardı, ulaşdı. 'Ale's-şabāḥ ki ferrāş-ı 17. āfitāb, şādurvān-ı zerrīn-tınābı bām-ı cār-āşām-ı zebercedī-kıbāb üzere çekdi. Hābeşīler Vādīü'l-meḥāz'dan 18. ki Mekke'ye iki fer-sengdür, fermān-ı Ebrehe ile mülevven libāslar ile gūnā-gūn zīverler ile ārāste oldılar.⁹⁴⁶ ||

S75b

A85b

Hāne-i Ka'be 19. kaşdına fīlleri yirinden qaldurdılar. | Mekke'yi nehb ü gārete⁹⁴⁷ 'azīmet itdiler. Ebrehe buyurdi. Leşkerleri şaf şaf 20. düzdiler. Pīlleri leşkerüñ öñine ta'yīn itdiler. Maḥmūd nām fīli müstaķil öñe tıtdılar. Yukaruda mezkūr 21. olan Nüfeyl-i Haş'amī⁹⁴⁸ pīl-i Maḥmūd'uñ gūşına eyitdi ki "İy Maḥmūd! Dön ki bu Hārem-i Huzā'dur.⁹⁴⁹ Bir hānedür ki Hāzret-i 22. Kibriyā'ya muzāfdur. Zinhār bu Hāne'ye ta'arruz itme. Pīl-i Maḥmūd nām-ı maḥmidet encām çün cānib-i Beytü'l-ḥarām'a 23. teveccüh itdi, fīl-i şatranç gibi qurıdı. Hırtūmını zemīne qodı. Her çend ki ikdām itdiler, fāide itmedi. 24. Gāh eyü söz ile gāh

⁹⁴⁵ S. ab nazm : M. -

⁹⁴⁶ S. fermān-ı Ebrehe ile mülevven libāslar ile gūnā-gūn zīverler ile ārāste oldılar : M. fermān-ı Ebrehe ile mülevven gūnā-gūn libāslar ile ārāste oldılar

⁹⁴⁷ S. nehb ü gārete : M. nehb gārete

⁹⁴⁸ M. حشعی : S. حَشْعَمِي : A. حبشي A. nüshasında a'da Haş'am خشم diye (bkz. dipnot) yazılan kelime bu satırda Hābeşī diye yazılmış.

⁹⁴⁹ M. Hārem-i Huzā'dur. : S. Hārem-i Hudā'dur.

M62a

düşnām ile sürdiler. Gāh ağaclar ile degnekler ile dögdiler. Gāh şīşler ile şancdılar. 25. Gāh müştēhā nesneler ihsān itmekle taḥsīnler itdiler. Çāre olmadı. Ka‘be cānibine⁹⁵⁰ teveccüh itmeyüp 26. ğayrı taraflara sürdiler, raġbet ile gitdi. Ammā ğayrı fīller ‘azīmet-i Ḥāne’dan⁹⁵¹ ibā itmediler, yüridiler. Tamām-ı 27. leşker ol fīlūñ⁹⁵² imtinā‘ından müteḥayyir oldılar. Nā-gāh gördiler ki deryā cānibinden cavḳ cavḳ⁹⁵³ siyāh 1. kuşlar; kanatları zāġ gibi, yaşıllı gerden, minḳārları kutāh, ayakları dırāz, melaḥdan büyücek ve ḳarlaġucdan küçük şad- 2. hezerāndur, hezār zāhir oldılar. Şüret-i ġarīb ve hey’et-i ‘acībde, memleket-i ‘Arab’da anuñ gibi kuşlar görilmiş 3. degül idi: Ne Baḥr’i ve ne Tihām’ı ve ne Mışır’ı ve ne Şām’ı. Her birinūñ minḳārında bir taş ve iki çengālinde iki 4. taş daḥi.⁹⁵⁴ Her taşta yazılmış-ki ‘anuñ mergi ol ḥacer ile muḳarrer ola.’ Her taş noḥūddan küçük ve ‘adesden büyücek.⁹⁵⁵ 5. Fevc fevc geldiler. Ḥāne-i Mübārekeyi tavāf itdiler. Yüzlerini sipāh-ı Ḥabeşe cāniblerine tutdılar. Leşker-i İllāhī ol ‘asker-i 6. tebāhī üzerine rāst vardılar. Taşları bir uğurdan irsāl itdiler. Her yire ki indi sū-rāḥ idüp 7. aşıġasından çıḳdı gitdi ve eger başında miġfere⁹⁵⁶ rāst geldi ise başı ve ādemi deldi. Süvār ise 8. atı bile⁹⁵⁷ deldi. Merkebūñ esfelinden yire düşdi. İkisini bile ‘ale’l-fevr helāk itdi. Dirler ki “Ol kuşlar 9. fermān-ı İllāhī ile ol taşları ḳa‘r-ı düzaḥdan aldılar. Ol gürūha urdılar. Ādemden ve atdan geçdi. 10. Zemīni şakḳ idüp girü düzaḥa vardı.

2.57. El-ḳıssa

A86a

Ol bisāṭda | ne şāh ḳaldı ne esb ve ne piyāde⁹⁵⁸ ve ne pīl. 11. İllā ki ruhlarını cümlesi şāh-rāh-ı māta ḳodılar. Mecnū‘-ı leşkeryān rākib ve merküb fīl-i Maḥmūd’dan 12. ğayrı ḳahr-ı İllāhī ġaḳab-ı pād-şāhī ile⁹⁵⁹ ‘iyāzū billāh maḳḥūr oldılar. Ebrehe ol ma‘rekeden taşra çıḳdı. 13.

⁹⁵⁰ M. Çāre olmadı. Ka‘be cānibine : S. Çāre ve imkān olmayup Ka‘be cānibine

⁹⁵¹ M. ḥāne’dan : S. ḥāne’ye

⁹⁵² M. Tamām-ı leşker ol fīlūñ : S. Tamām ol leşker fīlūñ

⁹⁵³ S. deryā cānibinden cavḳ cavḳ : M. deryā-bār cānibinden çok çok

⁹⁵⁴ M. iki çengālinde iki . taş daḥi : S. iki çengālinde daḥi iki taş

⁹⁵⁵ M. Her taş noḥūddan küçük, ‘adesden büyücek.: S. Her taş noḥūddan küçük ‘adesden büyük.

⁹⁵⁶ M. miġfere : S. Maġze

⁹⁵⁷ S. atı bile : M. atı-yla bile

⁹⁵⁸ S. ne piyāde : M. -

⁹⁵⁹ M. ile : S. birle

Birkaç gün içinde mürğ-i rûhı || çengāl-i ‘ikāb-i ecel ile giriftār oldu. Şüret-i vākı‘a eyle oldu-ki 14. ol rûz-ı pür-sûzda Ebrehe kendüyi leşker içinden kenāra çekdi. Hābeşe cānibine isti‘cāl ile müteveccih 15. oldu. Maraž-ı şa‘b yolda müstevlī oldu.⁹⁶⁰ ‘İllet-i cüzẓām a‘zā ve cevārihini bend bend cezā eyledi. Tamām-ı barmaqları 16. düşdi. Kānlar aqđı. Ol deñlü ki meclis-i Necāşī’ye irişdi. Şüret-i hāli beyān eyledi. Nāgāh bir kuş 17. ol kuşlardan Ebrehe hizmetine me’mūr idi. Ol taş ki anuñ hişşesi idi, minķārında tutmuş idi. 18. Ebrehe’nüñ başı üzerine pervāz eyledi. Ebrehe ol kuşu Necāşī’ye gösterdi. Ol maħalde taşı üzerine 19. urdı. Ol-daħi yārānı yolına gitdi. Bu beliyye-i ‘uzmā Aşhāb-ı Fīl’e vākı‘ oldu. Kureyş Hirā Tağı’nuñ kullesinde 20. idiler. Gördiler, ‘asker-i Hābeşe’de hīç hareket yok. Cümlesi bir uğurdan anlar cānibine teveccüh itdiler. 21. Ol tāife-i bed-hālūñ me’ālinden haber-dār olalar. ‘Abdu’l-muṭṭalib merd-i zīrek idi. Mebādī-i aqvāle havātim-i āmāli 22. görürdi. Kureyş’i teskīn itdi. Eyitdi: “Şāyed a‘dā mekr itmiş⁹⁶¹ ola. Sükūnları harekete bā‘iş ola. Siz taħammül 23. idüñ. Ben ol tāifenüñ arasına varup göreyim. Eger benüm hālūme vāķif olurlar ise Ebrehe ile münāsebet-i sābıka muktezāsınca⁹⁶² 24. ‘özü iderem.” didi. Eger Hāk *subḥanehü ve ta‘ālā* anları bir belāya mübtelā itdi ise size haber getüreyim.” didi. İhtimam-ı 25. tamām ile⁹⁶³ leşkergāha geldi. Hāli gördi. Ma‘lūm oldu. Nuķūd ve cevāhirden nazara geleni nazar-ı ağıyārdan mestūr 26. ve medfūn itdi. Dirler ki ‘Abdu’l-muṭṭalib’üñ sebeb-i cāh-ı haşmeti ve ziyādet-i māl ve mikneti andan idi. Andan şöñra 27. nidā itdi-ki “İy Kureyş ve İy Kāvm! Ta‘cīl idüñ ki hūnlar hāzırdur. Tā herkes gūşış ve ihtimām ile ğanīmet-i tamāma fāiz oldılar, 1. Kureyş segirttiler. | Kuvvet ve kudretleri olduğı⁹⁶⁴ deñlü toyum oldılar. Birkaç gün oldu. Ol mürdelerüñ eyvān-ı 2. cīfelerini ta‘affūn-i hevāyla mütevāṭṭınān-ı

⁹⁶⁰ M. Şüret-i vākı‘a eyle oldu-ki ol rûz-ı pür-sûzda Ebrehe kendüyi leşker içinden kenāra çekdi. Hābeşe cānibine isti‘cāl ile müteveccih oldu. Maraž-ı şa‘b yolda müstevlī oldu : S. Şüret-i vākı‘a ol rûz-ı pür-sûzda Ebrehe kendüyi leşker içinden kenāra çekdi. Hābeşe cānibine isti‘cāl ile müteveccih oldu. Yolda maraž-ı şa‘b müstevlī oldu

⁹⁶¹ S. itmiş : M. itmişler

⁹⁶² S. münāsebet-i sābıka muktezāsınca : M. münāsebet muktezāsınca

⁹⁶³ M. ihtimam-ı tamām ile : S. ihtimamla

⁹⁶⁴ M. ve S. nidā itdi-ki “İy Kureyş ve İy Kāvm! Ta‘cīl idüñ ki hūnlar hāzırdur tā herkes gūşış ve ihtimām ile ğanīmet-i tamāma fāiz oldılar. 1. Kureyş segirttiler. Kuvvet ve kudretleri olduğı : A. nidā itdi-ki “İy kāvm-i Kureyş! Ta‘cīl idüñ kim ni‘metler hāzırdur dıcek herkes ğanīmete sa‘y-i ihtimām üzre olup herkes kuvvet ve kudretleri olduğı

S76b

Ümmü'l-Kur'a'ya ıztırâb virdi. 'Abdu'l-muṭṭalib elini Ka'be halkasına kodı. 3. Hâzret-i Ekremü'l-ekremîn'e niyâz u zârî itdi. Hâk ta'âlâ seyl gönderdi. Ol gürüha belâ-yı resîdenüñ ebdân-ı habîşe- 4. lerini derekât-ı veyl ü şübûra irişdürdi ve şahrâ-yı Mekke'yi vücûd-ı habîşlerinden pāk itdi. Andan-şoñra 'izzet ve 5. 'azamet-i Ka'be-i muṭahhara dil-i 'Arab'da ziyâde oldı. Kureyş'ün şevket ve devletleri beyne'n-nâs ma'lûm ve müte'ayyin 6. oldı-ki Hâk ta'âlâ anlara || nuşret için 'âlem-i gaybdan leşker gönderdi. Mihr-i fenn-i tevârih buña müttefiklerdür ki vilâdet-i 7. Hâzret-i Risâlet 'aleyhi's-selâm sâl-i fîlde idi. Bu vâkı'adan elli beş gün geçmişti. Ziyâde ve noḡşân daḡi dimişlerdür. 8.

2.58. 'Abdu'llâh bin 'Abdu'l-muṭṭalib Aḡvâlidür. Ol Sâl-i Mübârek Fâlda Âmine'ye Tezevvüc idüp 9. Ḥaml-i Seyyidü'l-mürselîn'ün Zuhûridur. 10.

Muḡaḡḡikân-ı daḡâyık-ı kitâb u haber ve müdeḡḡikân-ı ḡaḡâyık-ı tevârih ve siyer şöyle taḡrîr buyurdılar ki nûr-ı mevfûr-ı 11. ḡubûr-ı Seyyidü'l-mürselîn 'aleyhi efḡdalü's-şalavâtü ve ekmeli't-taḡiyyâti 'Abdu'l-muṭṭalib'den Fâḡıma binti 'Amr bin 'Âiz bin 12. 'İmrân bin Maḡzûm'a intikâl eyledi. 'Abdu'llâh'a ḡâmîle oldı. Ehl-i kitâb-ki dâimâ Ol Hâzret'ün vücûdına 13. müteraşşid olup istifsâr-ı zuḡûr-ı nûr iderlerdi. Tâ ol gice ki 'Abdu'llâh mütevellid oldı, Ehl-i Kitâb birbirine 14. haber virdiler. Ḥudûd-ı Şâm'da peygâmbir-i âḡirü'z-zamân atası Ümmü'l-Kur'a'da mütevellid oldı. Zîrâ anların yanlarında⁹⁶⁵ 15. şûf-ı sepîdden bir cübbe vardı. Yaḡyâ bin Zekerıyyâ kanına bulaşmış idi. Ol câmede cür'a-yı şehâdet nûş 16. itmişlerdi.⁹⁶⁶ Kütüb-i âsmânîde müṭâla'a itmişlerdi ki her zamânda ki ol ḡûn tâze olup andan ḡatre ṭamlaya,⁹⁶⁷ 17. Peygâmbir-i âḡirü'z-zamân atasınıñ vilâdetine 'alâmet olsa gerek diyü yazmışlardı. Ol 'alâmeti müşâhede eylediler.⁹⁶⁸ 18. Vilâdet-i 'Abdu'llâh'ı muḡaḡḡaḡ bildiler. Anuñ ḡatlı ve def'î şâdedinde oldılar. 'Adâvete bil bağlayup niçe def'a | ol ḡaşda 19. eṭrâf ve eknâfdan Ümmü'l-Kur'a'ya geldiler. Hâk ta'âlâ nûr-ı Muḡammedî bereketi ile anların şerlerini 'Abdu'llâh'dan def' 20. eyledi. Dirler ki

A87a

⁹⁶⁵ M. yanlarında : S. yanında

⁹⁶⁶ M. itmişlerdi : S. itmişdi

⁹⁶⁷ M. ol ḡûn tâze olup andan ḡatre ṭamlaya : S. ol ḡûn tâze olurdu. Andan ḡatre ṭamlardı

⁹⁶⁸ M. müşâhede eylediler : S. müşâhid oldılar

anũ terbīyeti ‘ālem-i ğaybdan bu vechle oldı-ki bir gũn atasına eyitdiler ki⁹⁶⁹ “Çũn Baṭḥā-yı Mekke 21. ve Kũh-ı Şũbeyr’e varsam, arḳamdan⁹⁷⁰ nũr-ı sātı‘ zāhir⁹⁷¹ olur, iki pāre olur. Yarusı maşrıḳa gider, yarusı maġ-ribe mũntaḳil 22. olur. Andan şoñra müdevver olur. Buluṭ pāresi gibi başuma sāye olur. Gördũm-ki āsmān ḳapuları açılır. 23. Ol nũr-ı müdevver şehāb şeklinde āsmāna çıkar. Fi’l-hāl mürāca‘at ider, girũ arḳama⁹⁷² gelũr. Çũn yire oturam, 24. yirden işidũrem. Söyler ki⁹⁷³ “İy ki nũr-ı Muḥammed *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* zāhruñda emānetdür. Saña selām olsun” 25. ve daḡı atası ‘Abdu’l-muṭṭalib’e izḥār iderdi ki “Eger bir ḳurı ağac altına otursam sebz olur. Üzerine sāye şalar. 26. Gitdũğũm gibi girũ ḡuşk olur. İy Peder! Baña ḡaber vir ki bu ma’nālar nedũr?” Atası dir ki “İy ‘Abdu’llāh! Saña beşāret 27.

S77a

olsun ki aña ümĩz-i vāşıḳ tũtaram ki Ekrem-i ‘Ālemiyān ki Seyyid-i ḳāṭıbe-i ins ü cāndur, || senũñ şulbũñden mütevellid olur. 1. Bu ḳadar düşler ki bu ma’nāya delĩldür,⁹⁷⁴ anũñ āşār u ‘alāmetidür ki müşāhede olunur.” dirdi. ‘Abdu’llāh ḡadd-i bũlũġa 2. irişdi. Ḥũsn-i şũret ve şafā-yı sĩret ile Ḳureyš içinde mũmtāz ve müte‘ayyin oldı. Eṭrāf ve cevānibden,⁹⁷⁵ eḳārib ü 3. ecānibden anũñ dāmād olmasına meyl gösterũrlerdi. Muḡteşemān-ı rũzgār-ı pād-şāhān-ı kāmḳār, ‘Abdu’l-muṭṭalib’den 4. kerrāt ve merrāt ile bu emri istid‘ā eylediler. ‘Abdu’l-muṭṭalib, te’ehhũlini tesvĩfde tũtardı. Sinn-i mübāreki yigirmi beşe 5. irişdi. Kemāl-i ḡaseb ü cemāl-i neseb ü luṭf u ġũftār ve ḡũsn-i girdār ve meḳārim-i aḡlāḳ ve maḡāsin-i a‘māl ve şemāil-i 6. maṭbũ‘ ve ḡareḳāt-ı mevzũnede civānān-ı Ḳureyš’den müsteşnā olmişdı. Ḥũbĩ ve melāḡatde Yũsuf-ı ‘ahd idi. 7. Nũr-ı kevkeb-i Muḥammedĩ *‘aleyhi’s-selām* ṭal‘at-i zĩbāsında zāhir ve şu‘a-ı āfĩtāb-ı Aḡmedĩ ḡehre-i dil-fürũzında bāhir 8. idi.⁹⁷⁶ Ḳavm ortasında bisyār

A87b

kimesne şeydāsı oldı.⁹⁷⁷ | Bıkr ü şeyyib-i zenān-ı şāḡib-cemāl ‘āşıḳ olmişlardı. 9. Yolu üzerine varup tũrurlardı. Da‘vet iderlerdi.⁹⁷⁸ Melāike ol vaḳtlerde meḡĩb şũretler ile zāhir 10.

⁹⁶⁹ M. ki : S.

⁹⁷⁰ M. ve S. arḳamdan : A. arḡamdan

⁹⁷¹ S. zāhir : M. -

⁹⁷² M. ve S. arḳama : A. aarḡama

⁹⁷³ M. Söyler ki : S. şöyle ki

⁹⁷⁴ S. Bu ḳadar düşler ki bu ma’nāya delĩldür : M. Bu ḳadar düşlerũñe ma’nāya delĩldür

⁹⁷⁵ M. mũmtāz ve müte‘ayyin oldı. Eṭrāf cevānibden : S. mũmtāz oldı. Eṭrāf ve cevānibden

⁹⁷⁶ M. idi : S. oldı

⁹⁷⁷ S. bisyār kimesne şeydāsı oldı : M. bisyār şeydāsı var ıdı

olup heybet ve haşyet müstevlî olup me'yūs olurlardı. Dirler ki cinnîlerden daḥi⁹⁷⁹ 'Abdu'llāh iktirāb 11. gösterürlerdi. Ammā ḥıfz-ı İlāhî maḥfūz tutardı. Hergiz kudreti olmazdı-ki şanemḥāneye⁹⁸⁰ varup gele idi. 12. Varmağa kaşd itse putlardan feryād u fiḡān işidürdi ki "İy 'Abdu'llāh! Zinhār bizüm katumuza gelme ki alnuḡda 13. nūr-ı Rasūl-i āḥirü'z-zamān müstevda'dur. Ol sulṭān-ı 'azīmü's-şān'uñ elinde olsa gerek pūtlaruñ⁹⁸¹ helāki" dirlerdi. 14. Dirler ki ḥavātīn-i Kureyş'den gā-yet-i 'aşk ve muḥabbetlerinden cemāline āşüfte, vişāline ṭālib olmuşlardı-ki ezvāc-ı ile 15. olan bisāt-ı inbisātı mebsūt idüp serā-çe-i zamīrleri anuñ muḥabbet-i metā' ile tamām olmuşdı. Dāimā mināşsa-yı 16. ḥüsn ü nāzda maḥbūbān-ı dil-nüvāz⁹⁸² cilvegerlik maḡamına gelüp cemāl-i mevzūn, emvāl-i rüz-efzūnlarını ol serv-i 17. cūy-bār-ı serverī ve güldeste-i gülzār-ı cān-perverīye 'arz iderlerdi. Ammā 'Abdu'llāh tevḫīk-i Rabbānī ve te'yīd-i 18. Sübhānī ile ol gülruḡhān-ı māh-peyker perī çehre-gān-ı zībā-yı manzardan ihtirāz üzere olup dāmen-i himmetini tōhmet 19. ile mülevveş itmezdi. Kevkeb-i sa'ādetuñ maṭla'-ı siyādetden ṭulū'ı qarīb oldı. Şām Yehūdīlerinden yetmiş nefer 20. Yehūdī birbiri ile bī'at ve ittifāk idüp Mekke cānibine revāne oldı.⁹⁸³ Muḡarrer itdiler ki tīr-i keyd ile 21. mürḡ-i rūḡ-ı || 'Abdu'llāh'ı şayd eyleyeler.⁹⁸⁴ Rüz-ı ḡayātını şām-ı memāta muḡarrer itdiler ki⁹⁸⁵ tebdīl itmeyince şāma mūrāca'at itmeyeler. 22. Bu niyyet-i şūm ile mānend-i būm ḡavf-ı iştihārdan menāzil ve merāḡili gice kaṭ' iderlerdi. Gündüz ḡabāyā-yı 23. zevāyāda maḡfī olurlardı tā bu ṭarīk ile ḡavāl-i Mekke'ye irişdiler. Furşata intizarda oldılar. Tā bir gün 24. 'Abdu'llāh tenḡa şayda gitmişdi, şaydgāhda⁹⁸⁶ buldılar. Furşatı ḡanīmet bilüp kaşd itdiler. Ol gün Vehb bin 25. 'Abd-i Menāf-ı Zührī daḡi ol şaḡrāda şikāra çıkmış idi. İraḡdan ol ḡavm-i mehcūrı tefahḡuş iderdi. Bir 26.

⁹⁷⁸ M. Yolu üzerine varup ṭururlardı. Da'vet iderlerdi : S. Yolu üzerine varup ṭurup da'vet iderlerdi

⁹⁷⁹ S. daḡi : M. -

⁹⁸⁰ M. şanemḡāneye : S. butḡāneye

⁹⁸¹ S. putlaruñ : M. putlar

⁹⁸² M. maḡbūbān-ı dil-nüvāz : S. maḡbūb-ı dil-nüvāz

⁹⁸³ M. birbiri ile bī'at ve ittifāk idüp Mekke cānibine revāne oldı : S. biribiri ile niyyet ve ittifāk idüp Mekke cānibine revāne oldılar.

⁹⁸⁴ M. eyleyeler : S. ideler

⁹⁸⁵ S. muḡarrer itdiler ki : M. -

⁹⁸⁶ M. şaydgāhda : S. şayd-ḡāhda

M63b

uğurdan zehr-ālūd şemşīrlərini çeküp ‘Abdu’llāh cānibine müteveccih oldılar.⁹⁸⁷ Kātline sa’y itdiler. Vehb hamiyyet-i 27. ‘Arab’dan diledi-ki kendüyle olan kimesneler ile müdāfa’-ya kıyām göstere. Girü ol cemā’atūn keşretinden 1. qorqup diledi-ki zebān-ı şefā’at açā. Bu tereddüd eşnāsında nāgāh ‘ālem-i ğaybdan sipāh zāhir olup ebnā-yı 2. rüzgāra beñzemezler, ablaq atlara süvār olmuş evc-i semādan basīṭ-i ğabrāya revāne oldılar. Yehūd-ı merdūda 3.

A88a

bir kerreden hamle eylediler. Cümlesini birbirinden | cüzā itdiler. Her birini bir küşeye atdılar. Vehb⁹⁸⁸ bin ‘Abd-i Menāf 4. çün bu maşāfı müşāhede eyledi. Müteḥayyir qalup ḥāṭırına bu dā’iye düşdi-ki kıızı Āmīne’yi ‘Abdu’llāh’a 5. vire. Çün ḥānesine geldi, şüret-i ḥālī, menkūḥasına ḥikāyet eyledi.⁹⁸⁹ Anı ‘Abdu’l-muṭṭalib’e gönderdi 6. tā ‘arza eyleye ki “Kerīmesi ḥacel-i ‘iffetde mestūr, setīresi perde-i ‘izzetde manzūrdur. Eger ferzend-i 7. sa’ādetmende⁹⁹⁰ ‘Abdu’llāh silk-i izdivācda münḥarīṭ buyurursañ ḥāle münāsib olur.” didi. Māder-i Āmīne 8. bu vāqı’ı ma’raḫ-ı zuhūrda tutdı. ‘Abdu’l-muṭṭalib Āmīne’nün ḥūbī-i şüret-i pākize⁹⁹¹ ki tıyneti- 9. ni zevcesi Hāle’dan-ki Āmīne’nün ‘ammīsi kıızı idi, kerrātla istimā’ itmişdi. Ol qabīlenün ḥātūnları 10. ittifāk ile aḥvāl-i Āmīne’yi ve qābiliyyetini ‘Abdu’l-muṭṭalib’e taqrīr itdiler. ‘Abdu’l-muṭṭalib daḥi rızā virdi. Meger ‘Abdu’l-muṭṭalib 11. ittifāk bir maşlahat içün Yemen’e sefer itdi. Aḥbār-ı Yehūd’dan bir ḥabr anda ‘Abdu’l-muṭṭalib ile mülākāt itdi. Şor- 12. dı-ki “Ne qabīledensin?” eyitdi: “Qabīle-i Hāşim’dan. Anuñ oğlıyam.” didi. Ḥabr eyitdi: “Destūr virürseñ a’zāñ- 13. dan ba’zı ‘uzvı göreyim.” eyitdi: “N’ola? Ammā ol ‘uzuv cāizü’r-rü’ye olursa” didi. Ḥabr burnınuñ 14. delüklerini eli ile aradı ve elinün ayalarını açdı, gördi. Eline yapışdı. Eyitdi: “Birinde pād-şāhluk nişānı, 15. birinde bürhān-ı nübüvvet var. Bu iki devletün ictimā’ı iki menāf ortasında olsa gerek.” didi. || Biri ‘Abd-i Menāf 16. bin Kuşayy, biri ‘Abd-i Menāf bin Zühre. ‘Abdu’l-muṭṭalib’dan şordı-ki “Evli-misin?” eyitdi: “Yok” Ḥaber itdi: “Mekke’ye var- 17. duğunda elbette Benī Zühre ile vuşlat it. ‘Abdu’l-muṭṭalib Mekke’ye geldi. Vāqı’ayı Vehb bin ‘Abd-i Menāf’a

S78a

⁹⁸⁷ M. cānibine müteveccih oldılar : S. cānibine qaşd idüp müteveccih oldılar.

⁹⁸⁸ M. ve S. Cümlesini birbirinden cüzā itdiler. Her birini bir küşeye atdılar. Vehb : A. Cümlesi birbiri üzerine düşüp ‘Abdu’llah’dan cüzā düşürdiler. Vehb

⁹⁸⁹ M. ḥikāyet eyledi : S. ḥikāyet ve taqrīr eyledi

⁹⁹⁰ S. sa’ādetmende : M. sa’ādetmend

⁹⁹¹ S. ḥūbī-i şüret-i pākize : M. ḥūbī-i şüret ü pākize

dimiş- 18. idi. Anuñ dañi ‘Abdu’llāh dāmādılığına meyli olduğı efvāhda meşhūr oldı. Takdīr-i İlāhī birle esbāb-ı ‘ādiye 19. cem‘ oldı. ‘Abdu’l-muṭṭalib, Hāle binti Vehb bin ‘Abd-i Menāf’ı kendü içün ve Āmīne binti Vehb’i ‘Abdu’llāh içün 20. bir meclisde ḥuṭbe okudı. ‘Abdu’l-muṭṭalib, ‘Abdu’llāh ile eyyām-ı Minā’da Şa’b-i Ebī Ṭālib’e⁹⁹² vardılar. Āmīne’ye ‘aḳd-i nikāḥ 21. itdiler. Ol gice şeb-i zifāf vāḳi‘ oldı. Meclis-i evvelde nūr-ı kāmīlū’s-sürūr, Āmīne’ye intikāl itdi. Ol şeb 22. ‘arefe gicesi cum‘a idi. Ol nūr-ı sermāye-i behcet ve sürūr-ı ibtihācına melāike-i semāvāt inbisāt-ı küllī itdiler. 23. Cebrā’ıl ‘aleyhi’s-selām nüzul itdi. Hāne-i Kā’be bālāsına yeşil ‘alem dikdi. Mecmū‘-ı biḳā‘-yı Āmīne beşāret itdiler 24. ki nūr-ı Muḥammed⁹⁹³ ‘aleyhi’s-selām Āmīne’ye müntakıl oldı. ‘Arş-ı iblīs ol gice ser-nigūn⁹⁹⁴ oldı. Kırk gün kırk gice 25. ol la‘īn deryālarda ser-gerdān ve ḡalṭān gezdi. Siyeh-rū oldı. Andan Ebū Ḳubeys Ṭaḡı’nuñ etegine geldi, feryād 26. itdi. Cümle evlād ve ittibā‘ı üzerine cem‘ oldılar. Aḥvālden istifsār eylediler. Eyitdi: “İy Oğullarum! Bizüm 27. helākümüz sebepleri irişdi. Muḥammed bin ‘Abdu’llāh raḥm-ı Āmīne’de ḳarār itdi ki evve-līn ve āḫirīnūñ şerefi oldur. 1. Nūr-ı sāṭi‘ ve seyf-i ḳāṭi‘ ile meb‘ūş olur. Eşnāmı şır⁹⁹⁵, ezlāmı bāṭıl eyler. Ḥamr u ḳumārı ḥarām ider. Aḥbār-ı āsmān- 2. dan beni maḥcūb eyler. ‘Adl çoḡalup⁹⁹⁶ ḫulm azalur. Zemīni mesācid ile āsmān kevākib ile müzeyyen⁹⁹⁷ olduğı gibi 3. zeyn ider. Heme-i dünyāda dīn-i tevḥīdi zāhir eyler. Anuñ ümmeti,⁹⁹⁸ ümmetlerūñ efḍālī olur. Şirk getürmezler. Taḳva ve 4. maḡfiret ehli olurlar. Hīç ṭa‘ām ve şerāb yimezler. İllā Allāh ta‘ālāyı yād iderler. Emr-i ma‘rūf ve nehy-i münker kılurlar. 5. İfāze-i ḥayrātta müsta‘cil olurlar. Faḳīrlere taşadduḳ ve iḥsān kılurlar.⁹⁹⁹ Şılā-yı raḥmi yirine getürdiler. Bu a‘māl-i şālīḥa 6. sebebi ile bize yir ḳalmaz. Ḥālümüz tamām oldı. Vā-veylā!” didi. ‘Afārītden bir ‘ifrīt teskīn-i dil-i iblīs içün 7. Eyitdi: “İy Seyyid! Mā ḫalāik yedi ṭabaḳadur,

⁹⁹² M. ve S. Şa’b Ebī Ṭālib’e : A. Şa’b bin Ebī Ṭālib’e

⁹⁹³ M. Muḥammed : S. Muḥammedī

⁹⁹⁴ M. ser-nigūn : S. ser-nigūn

⁹⁹⁵ M. şır : صير : S. صير : A. صيار

⁹⁹⁶ M. çoḡalup : S. çoḡalur

⁹⁹⁷ M. zemīni mesācid ile āsmān kevākib ile müzeyyen : S. zemīni mescidler ile āsmān-ı kevākib müzeyyen

⁹⁹⁸ M. anuñ ümmeti : S. anuñ ümmetleri

⁹⁹⁹ M. iḥsān kılurlar : S. iḥsān iderler

altı tabakası geçdi. Anlar kavîler idi. ‘Ömrleri dırâz idi. Anlara 8. istedüğümüz itdük. Bunlara daği istedüğümüz iderüz. İblîs eyitdi: “Bunlara sizûñ elüñüz irişmez.”¹⁰⁰⁰ Ol hışâl-i hamîde ki zîkr olındı, size 9. mâni’dür.” didi. Eyitdiler: “Biz anlaruñ || göñline¹⁰⁰¹ ârzû bırağuruz. Bağl ve ta’addî yollarını tabî’atlerine tatlu göste- 10. rürüz tâ anları daği helâk iderüz.”didiler. İblîs’e bu sözler ile beşâşet hâşıl oldu. Hurrem ve şâd oldu. 11. Eyitdi: “Bu zamân gözlerüm sizûñle rüşendür.” didi. Bu naşîhat sâlikân-ı tarîk-i Hakk’a refîk-i şefîkdür ki ser-menzil-i 12. tahkîka irişdürür *vallâhu’l-‘âşimu min şerrihi*²¹³ Hâzret-i İbn ‘Abbâs’dan *radıyallâhu ‘anhümâ* mervîdür ki “Ol gice ki hakîkat-i 13. nûr-ı Muhammedî *şallallâhu ‘aleyhi ve sellem* zât-ı Âmine’ye ittişâl buldı. Tamâm-ı ‘Arab kâhinleri hâle muţţalı’ oldılar. 14. Birbirine¹⁰⁰² haber gönderdiler. İ’lâm itdiler. Şark ve Ğarb’da vuğuş-ı tıyûra devâbb-ı berr ü buğûra beşâretler 15. irişdi ki dünyâ nûr-ı huşûr-ı Ebû’l-Kâsım ile münvver olur. Hayvânât-ı Kureyş tekellûme gelüp söylediler ki “Muhammed’uñ 16. anası Muhammed’e hâmile olmuş. Ol emîn-i zemîn ve sirâc-ı zamân olsa gerek.” didiler. Şeb-i hamluñ şabâhı ‘arşa-yı 17. rub’-ı meskûnda olan putlaruñ mecmû’sı ser-nigûn oldu. Taht-ı İblîs ve serîr-i pād-şāhān ser-nigûn oldu.¹⁰⁰³ Âmine’den menkûldür ki eyitdi: “Ol Hâzret’e haml 18. zamânında za’f ve elemden¹⁰⁰⁴ hiçbir nesne ‘arîz olmadı. Altı aya dek aşlâ bilmedüm ki haml vardur. Bu miqdâr 19. müddet geçdi. H’âb ile¹⁰⁰⁵ bîdârlık ortasında bir şahş baña eyitdi-ki “Hamluñden haberuñ var mıdur?” Eyitdüm: 20. “Yok” Didi: “Bil-ki¹⁰⁰⁶ bu ümmetüñ peygamberine hâmilesin.” Bu sözden hamlûme yakîn geldi, vaz’-ı haml qarîb oldu. 21. Bir kimesneden işitdüm.¹⁰⁰⁷ eyitdi ki “*u’İzzuhū bi’s-samedî’l-vaḥidi min şerri külli ḥâsi-din*”²¹⁴ ve daği didi-ki 22. “Oğluñ toğduğda adını Muhammed vir.” Bu kelimei tekrâr itdüm. Yādumda

¹⁰⁰⁰ S. Bunlara sizûñ elüñüz irişmez. : M. Sizûñ elüñüz anlara irişmez

¹⁰⁰¹ M. göñline : S. göñüllerine

¹⁰⁰² M. birbirine : S. biri birine

¹⁰⁰³ M. putlaruñ mecmû’sı ser-nigûn oldu Taht-ı İblîs ve serîr-i pād-şāhān ser-nigûn oldu : S. mecmû’-ı putlar ser-nigûn oldu Taht-ı İblîs ve serîr-i pād-şāhān nigûsâr oldu

¹⁰⁰⁴ M. elemden : S. deleden

¹⁰⁰⁵ M. H’âb ile : S. hâb-ıla

¹⁰⁰⁶ M. bil-ki : S. bil kim

¹⁰⁰⁷ M. Bu sözden hamlûme yakîn geldi, vaz’-ı haml qarîb oldu. Bir kimesneden işitdüm : S. Bu sözden hamlûme yakîn geldi, vaz’-ı haml qarîb oldu. Bir kimesneye irişdüm : A. Bu sözden tıyudum çünki vaz’-ı haml yaklaşdı. Bir kimesneden işitdüm

M64b

A89b

S79a

ttudum.¹⁰⁰⁸ Şüret-i vâkı‘ayı hâtûnlara söyledüm. 23. Anlaruñ işâreti ile demürden iki halka idüp kulağuma ve gerdenüme¹⁰⁰⁹ tağdum. Az zamân geçdi. Ğaybdan bir 24. şahş ol halkaları aldı. Yâbâna atdı. Eyitdi: “Dağı bunları tağınma.”¹⁰¹⁰ Ve hem Âmine’den menkûldür ki “Evvel-i 25. hamlde h^wâbda gördüm. Benden bir nûr munfaşıl oldu-ki ‘aksinden köşk-i Başrâ’yı gördüm.” didi. Ol 26. Hâzret’uñ infilâkından evvel Kureyş arasında bir nice yıl idi-ki kaht u tengî olup dirahţân¹⁰¹¹ kurudı. 27. Çihâr-pâyân lâğâr olmuşlardı. Âmine ol Hâzret’e hâmile olduğu gibi çeşmeler revân oldu. Ağaçlar 1. yeşerdi. Ser-sebz ü şâr-âb¹⁰¹² oldu. Ol yıl ziyâde hayrlar ve bereketler şâyi‘ oldu. Ol seneye senetü’l- 2. feth diyü ad virmişlerdi. | Bu eşnâda ‘Abdu’l-muţţalib ile¹⁰¹³ ‘Abdu’llâh ticâret içün Şâm câniblerine || gitmişdi¹⁰¹⁴ 3. tâ andan Mekke’ye ta‘âm getüre idi. Şâm’dan dönüp Yeşrib’e geldi. Hışmları evine irişdükde haste 4. olup anda kaldı. Kâfile Mekke’ye gelüp ‘Abdu’llâh’uñ hastelığı haberini ‘Abdu’l-muţţalib’e didiler. Büyük oğlu 5. Hâriş’i, Yeşrib’e gönderdi. Varınca ‘Abdu’llâh, civâr-ı rahmet-i Haqq’a vâşıl olmuş. Dönüp ‘Abdu’l-muţţalib’e 6. haber getürdi. Eķârib ve ‘aşâir melûl olup aralarına tefrika-yı bî-şümâr vâkı‘ oldu. ‘Ömr-i ‘Abdu’llâh 7. yigirmi beş yaşında¹⁰¹⁵ idi-ki Hâdimü’l-lezzât vücūdî kâşırnuñ kavâ‘idini hem-dem eyledi. Hâzret-i Risâlet 8. henüz halvethâne-i rahmden şahn-ı serây-ı dünyâya sâye şalmamışlardı. Bu mu‘âmelede 9. hikmet bu idi ki ol dürr-i yetîm, bu ‘âleme gele, hiç kimesne bahâsın bilmeye. 10.

2.59. Neseb-i Âmine ve Neseb-i Muţahhar-ı Seyyidü’l-beşer’dür *şalāvātu’llâhi ‘aleyhi ve selâmühü* 11.

Âmine Vehb kızı idi-ki Vehb, ‘Abd-i Menâf oğlu; ‘Abd-i Menâf, Zühre oğlu; Zühre, Kilâb oğlu; Kilâb, 12. Mürre oğlu idi. Anuñ nesebi, neseb-i Hâzret-i Risâlet ile atası

¹⁰⁰⁸ M. ttudum : S. -

¹⁰⁰⁹ M. gerdenüme : S. ve A. boynuma

¹⁰¹⁰ M. tağınma : S. tağma

¹⁰¹¹ M. dirahţân : S. ağaçlar

¹⁰¹² S. şâr-âb : M. şâzân

¹⁰¹³ M. ve A. Bu eşnâda ‘Abdu’l-muţţalib ile : S. Bu eşnâda emr-i ‘Abdu’l-muţţalib ile

¹⁰¹⁴ M. gitmişdi : S. gitmişlerdi

¹⁰¹⁵ M ve S. yigirmi beş yaşında : A. on yedi yaşında

Kuşayy'a mütelaķī olur. Āmīne'nün 13. anası Berre idi; Berre anası Ümmü'l-Ceybe idi; Ümmü'l-Ceybe anası Berre; Berre anası Kılābe; Kılābe anası 14. Āmīne; Āmīne anası Debb; Debb, anası 'Ātike; 'Ātike anası Leylā binti 'Avf idi. 'Abdu'llāh'dan 'Adnān'a 15. varınca yigirmi bir nefer idiler. Ecdād-ı Hāzret-i Risālet *şallallāhu 'aleyhi ve sellem* bunda şāibe-i şübhe yokdur. 16. Müverrihān ve muḥaddişānuñ ittifāķı, anuñ üzerinedir. 'Adnān'dan yukarı Ādem'e varınca 17. çok ihtilāf olmuşdur. Azlıkda çoklıkda teḳaddüm ve te'eḥḥürde ammā İsmā'īl ve İbrāhīm ve Nūḥ ve İdrīs 18. ve Şīş ,Ol Hāzret'ün ecdādından idüğinde şübhe yokdur. Neseb-i ṭāhir Seyyid-i 'ālem, ser-defter-i evlād-ı 19. Ādem *şallallāhu 'aleyhi ve sellem* ihtiyār-ı cumhūr ile bu tertīb üzere meşṭurdur. Muḥammed bin 'Abdu'llāh bin 'Abdu'l-muṭṭalib bin 20. Hāşim bin 'Abd-i Menāf bin Kuşayy bin Kilāb | bin Mürre bin Ka'b bin Lü'eyy bin Ġālib bin Fihri bin Mālik bin Naḍr bin Kināne bin Huzeyme bin Müdrike bin İlyās bin Muḍar bin Nizār bin Me'ad 22. bin 'Adnān bin Ād bin Uded bin Hemīse' bin Nebt bin Ḥamel bin Kayzer bin İsmā'īl bin İbrāhīm 23. bin Tāreḥ bin Bāḥūr bin Argū bin Eşrū' bin Fāliğ bin Şāliḥ bin 'Ābir bin Erfahşed bin Sām 24. bin Nūḥ bin Lāmek bin Metūşelaḥ bin Uḥnūḥ bin Yerd bin Mehelāīl bin Kaynān bin Şīt bin Ādem.¹⁰¹⁶ 25. *'aleyhi's-selām*.

¹⁰¹⁶ M. Muḥammed bin 'Abdu'llāh bin 'Abdu'l-muṭṭalib bin Hāşim bin 'Abd-i Menāf bin Kuşayy bin Kilāb bin Mürre bin Ka'b bin Lü'eyy bin Ġālib bin Fihri bin Mālik bin Naḍr bin Kināne bin Huzeyme bin Müdrike bin İlyās bin Muḍar bin Nizār bin Me'ad bin 'Adnān bin Ād bin Uded bin Hemīse' bin Nebt bin Ḥamel bin Kayzer bin İsmā'īl bin İbrāhīm bin Tāriḥ bin Bāḥūr bin Argū bin Eşrū' bin Fāliğ bin Şāliḥ bin 'Ābir bin Erfahşed bin Sām bin Nūḥ bin Lemek bin Metūşelaḥ bin Uḥnūḥ bin Berd bin Mehlāyīl bin Kaynān bin Şīt bin Ādem. : S. Muḥammed bin 'Abdu'llāh bin 'Abdu'l-muṭṭalib bin Hāşim bin 'Abd-i Menāf bin Kāşī bin Kilāb bin Mürre bin Ka'b bin Lü'eyy bin Ġālib bin Fihri bin Mālik bin Naḍr bin Kināne bin Huzeyme bin Müdrike bin İlyās bin Muḍar bin Nizār bin Me'ad bin 'Adnān bin Ād bin Uded bin Hemīse' bin Nebt bin Ḥamel bin Kayder bin İsmā'īl bin İbrāhīm bin Tāriḥ bin Nāḥūr bin Argū bin Eşrū' bin Fāliğ bin Şāliḥ bin 'Ābid bin Erfahşed bin Sām bin Nūḥ bin Lemek bin Metūşelaḥ bin Uḥnūḥ bin Berd bin Mehlāyīl bin Kaynān bin Şīş bin Ādem : A. b-a Muḥammed bin 'Abdu'llāh bin 'Abdu'l-Muṭṭalib bin Hāşim bin 'Abd-i Menāf bin Kuşayy bin Killāb bin Mürre bin Ka'b bin Lü'eyy bin Ġālib bin Fihri bin Mālik bin Naḍr bin Kināne bin Huzeyme bin Müdrike bin İlyā bin Muḍar bin Nizār bin Me'ad bin 'Adnān bin 'Ād bin Uded bin Hemīse' bin Nebt bin Ḥamel bin Kaydar bin İsmā'īl bin İbrāhīm bin Tāriḥ bin Bāḥūr bin Argū bin Şārū' bin Fāliğ bin Şāliḥ bin Ġābir bin Erfahşend bin Sām bin Nūḥ bin Lemek bin Metūşelaḥ bin Uḥnūḥ bin Yerd bin Mehlā bin Kaynān bin Şīt bin Ādem.

2.60. Fī-i Na‘t-ı Seyyidü’l-mürselīn ve Hâtemü’n-nebiyyīn ‘aleyhi’s-salātü ve’s-selām¹⁰¹⁷26.

S79b

İy burc-ı mäh-ı hıl‘at-i levlāk
Ve’y be-ḳad serv-i gülşen-i eflāk||

M65a

Şem‘-i Baḥḥā, çerāğ-ı beyt-i ḥarem 27.
Şadr-ı bedr-i cihān, cihan-ı kerem
Meh-i gerdūn-serīr-i encüm-ceyş
Meş‘al-efrūz-ı dūd-mān-ı Kureyş 1.

Bu'l-beşer ḥūşe-çīn-i ḥırmēn-i tū
Ravza-i ḥarem be-būy-ı miskīn-i tū

Der risālet müderris-i İdrīs 2.
Der sa‘ādet müsā‘id-i Bercīs

Rākib-i keştī-yi hidāyet-i Nūḥ
Sākin-i Cūdī-yi velāyet-i Rūḥ 3.

Hādīm-i h^wān-ı da‘vet-i tū Halil
Mürg-i bāğ-ı nübüvvetet Cibrīl

Küşte-i tīg-i ğamze-i tū zebīḥ 4.
Ve'z demet rūḥ perverende Mesīḥ

¹⁰¹⁷ M. Fī Na‘t-ı Seyyidü’l-mürselīn ve Hâtemü’n-Nebiyyīn ‘aleyhi’s-salātü ve’s-selām : S. Fī Na‘t ‘aleyhi’s-selām

Ṭıflī ve ādemet ṭufeyl-i vücūd
Kāinātet nemī zi-ḳulzum-i cūd 5.

Ger yetīmī çe gam ki der ta‘zīm
Pīş bāşed behā-yı dürr-i yetīm 6.

2.61. Ḥazret-i Risālet-penāh’uñ *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* Vilādet-i Sa‘ādet-menziletlerinden Mukaddem Şevāhid-i Nübüvvet 7. ve Delāil-i Risālet olan Vāḳı‘āt; Ol Ḥazret’uñ Bi‘şeti Ḥuşuşında Vāḳı‘ olan Beşāretdür 8. ve Mukaddemā Enbiyā-yı Sābıḳine Nāzil olan Kitāblarda Ol Ḥazret’uñ Kemāl-i Mertebeti ve ‘Ulüvv-i Derācātıdır. Egerçi 9. Kemāli ile Ḥadd-i İstikşā-yı Derece-i İmkāndan Mütecāvizdür, Rivāyāt-ı Şaḥīḥa ile Şābit olan Beşāretlerdür ki Merḳūm olur. 10.

Māhirān-ı fūnūn-ı tevārīḥ ve siyer, ḥāzırān-ı mütūn ve eḥādīş ve ḥaber *cezāḥümullāh ‘annen ḥayran keşīran*²¹⁵ 11. bu vechle taḥḳīḳ buyurmuşlar ki Ḥazret-i Celāl-i Eḥadiyyet *celle zikruhü*, Ādem-i Şafi’ye *ṣalavātullāhi ‘aleyhi ve selāmühü* 12. inzāl itdüğü şaḥāifden | birinde Seyyid-i ‘Ālem’uñ evşāf-ı kemāli ve nu‘ūt-ı ḥüsn ü cemāli¹⁰¹⁸ bābında beyān buyurmuşdur 13. ki mażmūnı bu ‘ibāretle edā olunur.¹⁰¹⁹ “Ben’em ol Ḥuzāvend ki nām ile zū’l-celāl-i ve’l-İkrām’em. Mübeyyin-i Ḥarem-i Mekke, müzeyyin-i 14. Mescidü’l-Ḥarām’em. Anda muḳīm olanlar benüm ‘iyāllerüm ve ḳoñşılarumdur.¹⁰²⁰ Ol Ḥāne’i ziyāret idenler, benüm ḳonuḳlarımdur, civārumda-dururlar. 15. Ol buḳ‘ayı, āsmān ve zemīn ehline ziyāret için bezedüm. Aḳṭār-ı arzīn ve eknāf-ı semāvātdan “Lebbeyk” 16. diyen müştāḳlarıñ şevḳine silsile itdüm. Anları jülīde-müy, gerd-ālūde-i rüy, bürehne-düş, kefen-

A90b

¹⁰¹⁸ M. ve S. inzāl itdüğü şaḥāyifden birinde seyyid-i ‘ālemüñ evşāf-ı kemāli ve nu‘ūt-ı ḥüsn ü cemāli : A. inzāl olunan şaḥāyifden birinde Seyyidü’l-enbiyā’nuñ kemāl-i nu‘ūti ve ḥüsn-i cemāli

¹⁰¹⁹ M. bu ‘ibāretle edā olunur : S. bu ‘ibāretle idi

¹⁰²⁰ M. ḳoñşılarumdur : S. ḳoñşılarumdur : A. ḳomşılarımdur

S80a

M65b/A91a

17. pūş ol cānibe sevķ idem. Gāhī Mecnūn gibi ıağlara gideler gāhī Leylā gibi Harem iine gireler. G zlerinden 18. yaşlar akıdup d ş p ıuralar. Kend  maıľl bların istey p¹⁰²¹ “*Lebbeyk vaıdeke* || *l -şer kelek*”²¹⁶ diyeler. 19.  lg le-i tekb rleri sem na,  v ze-i tesb hleri efl ke irişe. İy  dem! Her ki ol H ne’n n ziy reti ile m şerref 20. olur, taıķ ı benı ziy ret iderler, şerref bulurlar. Ben m iış n m h  nına mihm n olurlar. Ben m kerem me sez - 21. v r oldur ki anları ker m t ile¹⁰²² m kerrem eyleyem. Z rve-i ‘uly -yı viş l me irişd rem. Sen   ecell-i evl - 22. du ndan ıalbi sel m, vaşfı hal m, cismi ker m, ismi İbr h m ola. An   ‘im reti i n anı g nderem.¹⁰²³ 23. H d d-ı H rem’de eřme-i zezem z hir eyleyem. Meř ’ir   men siki a a ta’l m eyleyem. Andan-ş nra her ıarnda bir 24. ıavm   riy setini ol H ne i n nařb idem. Ta’m r ve tevķ rinde ihtim m eyleyeler t  nevbet-i ıim yet 25. ve va’de-i ri’ yet oğullar ndan, ferzend-i erc mende irişe ki Muıammad-n m ola. Cem lde, bedr-i tam m; kem lde, 26. řadr-ı en m ola. Ol ev   im metini ve ol belden   im retini Ol Peyg mber’e ve  mmet-i ‘ l -himmetine erz n  27. idem t  ol H ne’n   ikr mını yirine ge-t r p ııy m-ı ııy met olunca ol menzil-i b -ker met   ziy ret 1. ve ‘im retini v cib ve | l zım bileler. Ol Peyg mber-i ber-g z ide, h tem-i peyg mber n ola; Ras l-i  hir ’z-zam n 2. ola *şallall hu ‘aleyhi ve sellem. Ve ‘al   lihi ve ř-ş ıbihi ve sellem ve şalli ‘al  cem ’ ’l-enbiy -yı* 3. *ve’l-m rsel n ve ‘al  mel iketike’l-muı arrab n ve ehl ’s-sem v ti ve’l-eraı  n bi-raımetike y  erıame’r-raıim n.*²¹⁷ 4. ‘Abdu’r-raıman bin Zeyd Enř r ’den merv d r ki  dem ‘aleyhissel m eyitdi-ki “*ve leni’me m  ı ale şall  ‘aleyhi m  ıale’as-şems  ve’l-ıameru şall  ‘aleyhi m  leme’a’l-bedru ve’l-hil l*”²¹⁸ 6.

Maış d-ı  fer niş-i u maıd m-ı k in t

Ser-defter-i m r vvet u d b ce-i kem l

 n p d-ş h-ı taıı-ı "le-emr k" ki m lk-i u 7.

B  hiç p d-ş h ne-pezirofte intik l

¹⁰²¹ M. maıľl bların istey p : S. maıľl blarını istey p : A. maıľl bların aray p

¹⁰²² M. sez v r oldur ki anları ker m t ile : S. sez v r oldur. Anları ker met ile

¹⁰²³ M. g nderem : S. g nd rem

Gisū-yı ust āyet-i ve'l-leyl rā sevād

Ruhsār-ı ust sūre-i ve'-şems rā mişāl 8.

Ez a'yn-i Ahmedest ki a'yān bedīd şod

*Dāl est u hem berīn elif u ha u mim u da*²¹⁹ 9.

2.62. Şuhuf-ı Şīt'de Mevşūf Olan Evşāf-ı Kerīme Budur. 10.

*'abdün emīnū's-semā * cezīlū'l- 'aṭā * dāimiū'l-būkā * dāimū'z-zīkr * raūfū'l-ḳalb **

11. *ṭavīlū'l-ḥūzn * 'azīmū'r-recā * ḳalīlū'l-menn * keşīrū'l-ḥayā * keşīrū'l-vefā * kātīmū's-sirr*.²²⁰ 12.

2.63. Şaḥīfe-i İdrīs'de Merḳūm olan Evşāf-ı Huceste Budur. 13.

*'abdün kāne ulūfen * ḥakīmen * raḥīmen * ḳāimen bi-emrillāh * kerīmen * muḍīfen*

¹⁰²⁴ * *mūḳinen* 14. *bi-va'dillāhi * || müstemirrān fī- 'ibādeti'llāhi * mültemisen bihi rıza'allāhi*
* *vedūden * vefiyyen*²²¹ 15.

2.64. Şuhuf-ı İbrāhīm'de Mezkūr Olan Evşāf-ı Mūcibū'l-ḥubūr Budur 16.

*'abdün ḳāṭı'u'ş-şehvāti * ḡāfirū'l- 'aşerāti * ḳātīmū'l-muşībāti * şuvvāmu'l-nehār **

*ḥāşī'an * 17. münīben * ḳuvvāmū'l-leyl * ḥāḍıan * ḳarīben * zāhiden fī's-sırrı * beyne ehli-
hi ḡarīben*²²² 18.

2.65. Tevrāt'da Meşūr Olan Evşāf-ı Lāzımū'n-nüşūr Budur 19.

*'abdün şerīfū'l-himmeti * ḥabībū'l-fuḳarāi * laṭīfū'l-fıṭnati * ṭabībū'l-aḡniyāi * ce-*

*mīlū'l- 'işreti * taḳīyyū'l- 20. etḳıyāi * sehlen 'inde'l-muşāḥabeti * 'adle'n- 'inde'l-muḳāse-*

¹⁰²⁴ M. muḍīfen : S. mıdyāfen

*meti * sebbākan 'inde'l-mu'āmeleti * şücā'an inde'l- 21. muḳāteleti * yū'azzimü'l-kebīra * li 'ızami veḳārihi * ve yüḳāribü'ş-şagīra * li şiddeti iftikārihi * ve yeşḳürü'l- yesīra 22. li-ḳilleti i'tizārihi * ve yerḥamü'l-esīra * li rü'yeti ıztırārihi * bessāmü'n min ğayri ḍaḥik * ümmiyyün ğayru kātib * 23. ve lā ḳāriun mütevāzī'un min ğayri 'aczin * mütevāşilü'l-ahzāni * dāimü'l-fikri min ğayri hüznin²²³ 24.*

2.66. Zebūr'da Mezbūr Olan Evşāf-ı Müstelzemü's-serverī Budur. 25.

*'abdün bāsiṭu'l-keffeyn * baṭīu'l-ğazab * bezulü'l-islām * rezīnü'l-'aḳl * saḥīü'n-nefs * seri'ü'l-ḥilm * 26. şerīfü'l-muḥbir * şabīḥü'l-vech * ṭayyibü'l-kelām * ṭavīlü'ş-şamt * ṭallaḳu'l-vech * 27. ṭabībü'l-enām * 'azīmü'l-ḥaṭr * ḳalīlü'l-ḍaḥk * ḳalīlü't-tena'um * ḳalīlü'l-melām * keşīrü'l-fikr * 1. keşīrü't-tebessüm * laṭīfü't-ṭab' * melīḥü'l-ḳavl * vāsi'ü'l-hulk * hübübü'l-manzar²²⁴ 2.*

M66a

2.67. İncıl'de Mektüb Olan Evşāf-ı Sa'ādet-maẓmünī Budur.¹⁰²⁵ 3.

*'abdü'n leyse bi-ekülün * velā bi-baḥilün * velā ḥarişin * | velā ḥatülün * velā ḥuddā'in * velā sebbābin * velā ṭimaḥin * 4. velā ṭam'āne * velā 'ayyābin * velā 'acülün * velā ğalīzin * velā ğaddārin * velā fehḥaşin * velā kesülün * velā muḡtābin * 5. velā mekkārin * velā helü'in²²⁵*

A91b

Ka'b el-Aḥbār *raḍıyallāhu 'anh* eyitdi: “Tevrāt'da okıdum ki Muḥammed Reşul-i 6. Hudā'dur *şallallāhu 'aleyhi ve sellem*. Dürüst-ḥüy ve ğalīzü'l-ḳalb degüldür. Bāzārlarda āvāz itmez. 7. Yaramazlığa yaramazlık itmez.¹⁰²⁶ Belki cerāid-i cerāim, ḳalem-i 'afv ve raḳam-ı buṭlān çeker. Anuñ ümmeti keşīrü'l-maḥmedet 8. olalar. Hudāvend'ün tekbīrini yüce yirlerde eyleyeler. İzārları uzun olmaya tā encikleri ortasında 9. ola. Dört endāma ya'ni yüze ve ele ve başa ve ayağa vuḍu eyleyeler. Münādīleri 'ālī-minārelerde 10. ezān okıyalar.

¹⁰²⁵ S. İncıl'de Mektüb Olan Evşāf-ı Sa'ādet-maẓmünī Budur. : İncıl'de Mektüb Olan Evşāf-Sa'ādet-maẓmünī Budur : M. İncıl'de Mektüb Olan Evşāf-ı Sa'ādet-maẓmünī Budur : A. İncıl'de Mezkūr Olan Evşāf-ı Şerīfi Budur

¹⁰²⁶ M. itmez : S. eylemez

Şafları ğazāda ve namāzda berāber ola.¹⁰²⁷ Gicelerde tesbīhleri āvāzı, || zenbūr-ı ‘asel āvā- 11 zı gibi ola. Mekke’de toĝa. Medīne’ye gide. Muḥammed kulumdur ve rasūlumdur. Aña mütevekkil ad kodum. Anı dünyādan 12. gidermezem tā egri dīnleri dīn-i müstaḳīme döndürmeyince, bāṭıl dīnleri Ḥaḳ dīne iltmeyince. Anuñ du‘ā- 13. sı berekātı ile nā-bīnā gözleri açam. İşitmez kulakları işitdürem. Ğılāf içinde olan göñüllere infitāḥ 14. virem. Yüzlerinden şekk niḳāblarını giderem.” didi. Kitāb-ı mezbūrda ḥaḳīḳat-i cāmī‘a-yı Muḥammediyye 15. *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* ḥiṭāb-ı müsteṭāb oldu-ki “*fāḍati’r-raḥmetü ‘alā şefetike min ecli zālik* 16. *übārike ‘aleyke*”²²⁶ Bu ḥiṭābuñ tercemesi bu ma‘nāya rāci‘ olur ki “Sicāl-i zülāl-i raḥmet ve selsāl-i efḍāl-i 17. mekremet, Sen’uñ leb ü dendān-ı gevher-feşānuña, İy Seyyid-i Enbiyā ve Sened-i Aşfiyā! Ezelden¹⁰²⁸ tā ebede varınca 18. dökilmiş olsun. Ya‘ni elfāz-ı dürer-bār-ı gevher-nişāruñ luṭf ile āmīḥte, ‘ināyet ile memzūcdur. 19. Ben-ki ‘Ḥuzāvend’em. Şunūf-ı hayr u bereket ve ülūf-ı sürür ve cemī‘yyet-i aḥvālūñe muḳārın, āmālūñe mu‘āvin 20. eyledüm.¹⁰²⁹ Sen-daḥi şamt tıĝını niyām-ı töhmetden çıkar. Merdlik kuvvet-i bāzūsını¹⁰³⁰ meydān-ı neberde getir. Ehl-i 21. inkāruñ idbārları rüzgārını¹⁰³¹ yukarı getir. Zebān-ı faşīḥü’l-beyān ile benüm ḥamd ü şenāmı tekrār ve 22. tezkār eyle. Senüñ ḥamd ü şenāñ cemī‘-i maḥāmid-i ḥamdāndan fāiḳ, küllī mādiḥān-ı maḥāmide sābıḳdur. İ‘lā-yı 23. kelime-i Ḥaḳḳ’da sa‘y it. Bāzū-yı nübüvveti, nīrū-yı nāmūs-ı şerī‘at ile ḳavī eyle.¹⁰³² Riḳāb-ı cebābire ve a‘nāḳ-ı 24. ekāsireyi ḳabza-yı iḳtidāra ve ser-pençe-i ihtiyā-ra | getir.

2.68. Faşl¹⁰³³

ṣaferte bifahrin lā yünālu li-mürselin 25.

bi ‘izzi ‘ülāike’l’arşu ve’l-ferşu lā fiṣu

¹⁰²⁷ M. berāber ola: S. bir ola

¹⁰²⁸ M. ezelden : S. evvelden

¹⁰²⁹ M. aḥvālūñe muḳārın āmālūñe mu‘āvin eyledüm. : S. aḥvālūñe, maḳālūñden eyledüm : A. aḥvālūñe, muḳārın ve mu‘āvin eyledüm

¹⁰³⁰ M. ve S. Merdlik kuvvet-i bāzūsını : A. Merdlik ve kuvvet-i bāzūsını

¹⁰³¹ M. idbārları rüzgārını : S. idbārlarını rû-ĝārlarını : A. - idbārları ve rüzgārı

¹⁰³² M. eyle : S. eyle

¹⁰³³ M. faşl : S. -

zuhūru rasūlullāhi eḍḥā mine'd-ḍuḥā

*fe naḥnū bihi el-a'dāe ṭurran nu'gāizu*²²⁷ 26.

M66b

S81b

Kütüb-i sa'adet-seb'il-i Rabb-i Celil'den 'azze ismuhü kitāb-ı lāzımü't-tebcil İncil'de meştür imiş ki 27. Hāzret-i 'İsā'ya 'alā nebiyyinā ve 'aleyhi's-şalāvatü ve't-teslīm ḥitāb o-
lındı-ki "İy Püser-i 'Azrā-yı 1. Betül ve İy Mübeşşir-i Beşāret ve Mübeşşirān-ı be-rasūlin.
Sem'-i kabūl ile işit ve ṭarika-yı ma'kūl ve menkūlden yakīn 2. ile bil-ki Ben ki
Ḥuzāvend'em.¹⁰³⁴ Senūñ nihāduñ şeceresini biḥār-ı fıtratdan¹⁰³⁵ cūy-bār-ı kudret kenārında 3.
vāşıta-yı izdivāc ve rābiṭa-yı imtizāc olmadın vücūda getürdüm. Nihāl-i būstān-ı fütüvveti,
derece-i kemāl-i 4. nübüvvete irişdürdüm. 'İbādetüm āstānesinde mu'tekif olup
vaḥdāniyyet-i zāt u ferdāniyyet-i şıfātuma 5. mu'terif ola. Aḥkām-ı İncil'i ber-seb'il-i tebcil-
i kabūl eyle. Kendüñe tābi' olanlara benüm Ḥuzāvend-i¹⁰³⁶ || bī-mānend 6. idügümi bildür.
Peygāmbir-i ümmī-yi 'Arabī, dīn-perver-i Hāşimī ve Muṭṭalibī¹⁰³⁷ 'aleyhi's-şalātü ve's-
selām ki mev'ūd-ı enbiyā 7. ve maḥşūd-ı aşfiyādur, geleceğine beşāret vir. Anuñ şıfāt-ı
sa'adet-i āyātından biri budur ki cemel- 8. süvār ola. 'Aded-i menkūḥātı bisyār ola. Fe-emmā
silsile-i nesl ve fūrū'ı pākize-i aṣl-ı ezvāc-ı ṭāhirātdan 9. birine mūntehī ola ki ferdā-yı
kıyāmetde senūñ anañ Meryem ile refīḳ ola. Ya'nī Ḥadīcetü'l-kübrā'dur. 10 Ol Server'ūñ
andan bir duḡter-i meymūn-aḡteri tevellüd eyleye ki ḥātūn-ı kıyāmet ve bānū-yı ḥacle-i
kerāmet 11. ola. Şādef-i 'işmetinde ve dürc-i 'iffetinde iki dürr-i şāhvār tertīb olına ki
gūşvāre-i 'Arş ve merkez-i dāire-i 12. ferş olmağa layıḳ ola. Eyyām-ı ḥayātında dīn-i
İslām'ūñ ḳavāid-i temhīdinde sā'ī ola. 'Āḳıbetü'l-emr ḳavm-i 13. nā-fercām elinden cür'a-yı
şehādet nūş eyleye. Anuñ dīn-i ḳavmi ifrāt ve tefrīt ve teşbīh ve ta'tīl 14. meyānında ḥadd-i

¹⁰³⁴ M. ṭarika-yı ma'kūl ve menkūlden yakīn ile bil-ki Ben ki Ḥuzāvendem : S. ṭarika-yı ma'kūlden yakīn ile bil-ki Ben ki Ḥudāvendem

¹⁰³⁵ M. biḥār-ı fıtratdan : S. bahār-ı fıtratdan : A. eşcār-ı fıtratdan

¹⁰³⁶ M. Ḥuzāvend : S. Ḥudāvend

¹⁰³⁷ A. Hāşimī ve Muṭṭalibī : M ve S. Hāşimī, Muṭṭalibī

A92b

i'tidâlde¹⁰³⁸ müstakîm ola. Kıblesi cânib-i Beytü'l-harâm'a olup hakikat-i medâr-ı âsmân 15. ve¹⁰³⁹ zemîn; şefî'-i cemî'-i müznibîn, ol ola. Dibâce-i menşûr-ı “*vemā erselnāke illā rahmeten lil'ālemîn*”²²⁸ 16. odur.¹⁰⁴⁰ Maḳām-ı Maḥmūd'un | şāhibidür. Havz-ı mev'ûduñ sākîsidür. Ferdā-yı kıyāmetde¹⁰⁴¹ erbāb-ı kerāmetüñ 17. hezār-destān-ı zebānı ve nevā-yı nağme-i nefes-i nefsi¹⁰⁴² iken anuñ bülbul-i nātıkası ağsān-ı ihsān üzere 18. zemzeme-i “ümmeti ümmeti” diye şadā-yı şûr ki muḳāddeme-i “*inne'llāhe yeb'aşü men fî'l-kubûri*”dur.²²⁹ Anuñ ümmeti için 19. ola. Rûz-ı ciger-süz “*fevü' hazü bi'n-nevāşî*”²³⁰ de dānî ve kâşî elini anuñ himāyet etegine ura. İy 'İsâ! 20. Nübüvvet-i Muḥammed¹⁰⁴³ taşdîk eyle. Ümmetüñe vaşiyet eyle ki her ki anuñ zamânına irişe, aña imān getüreler. 21. Eger Muḥammed olmayaydı, Âdem'i ve behişt ve düzahı yaratmayaydum. Dünyā ve 'uḳbāyı zuhûra getürmeyeydüm. 22. Hazîne-i cûduñ naḳdîyesi O'dur. Cümle 'ālem tufeyldür. Maḳşûd O'dur.¹⁰⁴⁴ Evşāf-ı 'aliyye-i Muḥammediyye *şallallāhu* 23. 'aleyhi ve sellem, kütüb-i âsmānî ve şuhuf-ı Rabbānî'de bî-nihāyetdür. Bu miḳdār ile iktifā olındı. 24.

2.69. Cebrāîl-i Emîn'den Şadır Olan Beşâret-i Risâletdür. 25.

Tâcü'l-müzekkerîn¹⁰⁴⁵ adlu kitābda İbn 'Abbās'dan *radıyallāhu 'anhümā* rivāyet itmişdür ki Hazret-i Risâlet- 26. penāh *şallallāhu 'aleyhi ve sellem* buyurdu-ki “Cebrāîl 'aleyhi's-selām didi-ki 'Yâ Muḥammed! Ol gün ki Hazret-i Celāl-i Ehādiyyet *celle ve 'alā* baña hil'at-i 27. vücûd ihsān eyledi, 'Arş-ı mecîd altında on beş biñ yıl ḳodı. Andan soñra şordı-ki 1. “*iy cebrā'îl men ḥalaḳake ve men ente*”²³¹ Ayutdum: “İy Perverdkâr'um! “*ente'l-lāhü'l-vāḥidu'l-ḳaḥḥār||u'l-'azîzü'l-cebbārü'l-ma'būdü fî'l-leyli ve'n-nehāri* 2. *ene'l-'abdü'z-zelîlu el-ḥāḍiu'l-münḳād*”²³² Andan soñra on beş biñ 3. yıl daḫi tırdum. Girü ḫiṭāb

M67a

S82a

¹⁰³⁸ S. i'tidâlde : M. i'tidâlinde

¹⁰³⁹ S. ve : M. -

¹⁰⁴⁰ M. odur : S. ve A. oldur

¹⁰⁴¹ M. ve S. şāhibidür. Havz-ı mev'ûduñ sākîsidür. Ferdā-yı kıyāmetde : A. şāhibi ve havz-ı mevrûduñ sākîsidür. Yārın kıyāmetde

¹⁰⁴² M. hezārdestān-ı zebānı ve nevā-yı nağme-yi nefes-i nefsi¹⁰⁴² : S. hezārdestān-ı zebānı, nağme-yi nevā-yı nefes-i nefsi¹⁰⁴²

¹⁰⁴³ M. Muḥammed : S. Muḥammed'e

¹⁰⁴⁴ M. O'dur : S. Ol'dur

¹⁰⁴⁵ M. Tâcü'l-Müzekkerîn : S. Tâcü'l-Mezkûrîn

itdi-ki “*iy cebrā’īl men ḥalaḳake ve men ente*” Eyitdüm: “İy Perverdkār’um! “*ente ḥālīḳī ve rāzīḳī* 4. *ve muḥ-yīnī ve mumīti ve bā’iṣī ve vāriṣī ve ene’d-ḍa’ifu’l-miskīnu ve’l-müstekīnu*”²³³ Girü on beş biñ¹⁰⁴⁶ yıl tırdum. Girü şordı-ki “Ben kimem, sen 5. kimsin?” Eyitdüm-ki “*ente’l-lāhü’l-ḥālī-ḳu’l-bāriü ve ene’l-’abdü’l-’ābidu’l-ḥāşī’u*”²³⁴ Buyurdı-ki “*şadaḳte yā* 6. *Cebrā’īl*! Ben küstāhlık idüp Ol Ḥazret’den şordum-ki “Ḥuzāvendā! Benden evvel hīç mevcūda 7. ḥil’at-i vücūd ile teşrīf itdün mi?” Ḥiṭāb¹⁰⁴⁷ geldi-ki “Öñüne nazar eyle.” Nūr gördüm. Ğāyet-i ḥüsn ü 8. cemālde gözlerüm hıyre oldı. Şağında, şolında, öñinde ve māverāsında dört nūr daḥi 9. gördüm.” Didüm-ki “Ḥuzāvendā!”¹⁰⁴⁸ Bu ne nürdür?” Ḥiṭāb geldi-ki “Bu, ol kimesnenüñdür ki seni anuñ-içün 10. yaratdum. Cemī’-i ferīşteleri ve sāir maḥlūḳatı anuñ şeref-i vücūdı ile mevcūd itdüm.”¹⁰⁴⁹ | Ol benüm ḥabībüm 11. ve şafiyyüm ve nebīyüm ve ḥalāīḳdan ḥayretümdür ki ol Muḥammed Muşṭafā’dur *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem*. 12. Girü şordum-ki “Ḥuzāvendā! Eṭrāfında olan nūrlar kimüñdür?” Ol nūr ki şağındadır, anuñ vezīri 13. Ebū Bekr-i Şiddīḳ’uñdur. Yesārında olan nūr-ı müşīri ‘Ömer bin Ḥaṭṭāb’uñdur. Öñinde olan nūrı 14. refīḳi ‘Oşmān bin ‘Affān’uñdur. Māverāsında olan nūr ıkarındaşı ve ‘emmīsi oğlu ‘Alī-yi Murtażā’nuñdur 15. *raḍıyallāhu ta’ālā ‘anhüm ecma’in*. Andan¹⁰⁵⁰ şoñra didüm-ki “Ḥuzāvendā! Bunlar sāir ḳullaruñdan ber-güzīde 16 midür?” Ḥiṭāb geldi-kim¹⁰⁵¹ “Bunlar beş neferdür. Sāir ḥalāīḳdan bunlar urundılanmışdır. Her ki anlar ile 17. dōstlık ider, benümle dōstlardur. Anlar ile düşmenlik idenler, benümle düşmenlerdür. Bunlaruñ dōstlarına ve¹⁰⁵² dōstı 18. dōstlarına cennetümi ve rızāmı vācib eyledüm. Bunlaruñ düşmenlerine ve düşmeni düşmenlerine 19. daḥi āteş ve ğaḳabımı vācib ḳıldum.” didi. “*vallāhü’l-münḳizü mine’d-ḍalā- li*”²³⁵ 20.

¹⁰⁴⁶ M. on beş biñ : S. on biñ

¹⁰⁴⁷ M. şordum-ki “Ḥudāvendā! Benden evvel hīç mevcūda ḥil’at-i vücūd ile teşrīf itdün mi?” Ḥiṭāb : S. şordum-ki “Ḥudāvendā! Benden evvel hīç mevcūda ḥil’at-i vücūd ile teşrīf itdün mi?” Ḥiṭāb : A. şordum-ki “Yā Rabbī! Benden evvel hīç kimesne vücūda getürdüñ-mi?” Ḥiṭāb

¹⁰⁴⁸ M. Ḥuzāvendā : S. Ḥudāvendā

¹⁰⁴⁹ M Cemī’-i ferīşteleri ve sāir maḥlūḳatı anuñ şeref-i vücūdı ile mevcūd itdüm. : S. Cemī’-i ferīşteleri ve sāir ḥalāīḳı anuñ şeref-i vücūdı ile mevcūd itdüm. : A. -

¹⁰⁵⁰ M. andan : S. -

¹⁰⁵¹ M. geldi-kim : S. geldi-ki

¹⁰⁵² S. ve: M. -

2.70. Rasûl-i Müctebānuñ *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* Menzile-i ‘Ulyāsına Âdem-i Şafiyy’uñ Beşāretidür. 21.

S82b

“Riyāzü’l-müzekkirīn”de Ebū Hüreyre-i Enşārī’den *radıyallāhu ‘anh* rivāyet ider ki “Hāzreti Seyyid-i ‘ālem 22. *şalavātullāhi ‘aleyhi ve sellem* buyurdi-ki ‘Yā Ebā Hüreyre! Âdem Nebī ‘Arş sākına nazar eyledi. Gördi-ki yazılmış 23. “*lā ilāhe illallāh Muḥammedü’r-rasūlullāh*” Bir kimesne günāh işlese aña mağfıret yok illā Muḥammed’e şalavāt eyle. 24. Ol benüm ‘abdüm ve rasūlümdür. Âdem eyitdi: ‘Yā Rab! Muḥammed kimdür?’ Eyitdi: “Senüñ evlāduñdandır. İsmiñüñ 25. || evvel ḥarfi mim’dür. Ol¹⁰⁵³ benüm mülkümden me’ḥūzdur. İkincisi ḥa’dur. Ḥilmümden me’ḥūzdur. Üçüncisi mim’dür. 26. benüm mecdümden me’ḥūz-dur. Dördüncisi dal’dur. Dīn-i İslām’dan me’ḥūzdur. Mülküme, ḥilmüme, mecdüme, 27. dīn-i İslām’a ḳasem iderem-ki bir kimesne ki ol Seyyid-i Ber-güzī de’nüñ şer’i üzerine olup ol nūr-ı 1. dīdeye şalāvāt vire. Elbette elbette anı¹⁰⁵⁴ behişt-i berīn-i şafā-efzā-yı ‘a‘lāya iltürem. 2.

M67b

2.71. Seyyid-i Kāināt’uñ *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* Derecāt-ı ‘Aliyyesine, Girü Âdem-i Şafiyy’uñ *‘aleyhi’s-selām* Beşāretidür. 3.

A93b

Âdem-i Şafiyy ‘aleyhi şalavātu’l-meliki’l-Vefiyy *celle zikruhü*²³⁶ sāk-ı ‘Arş’da kelime-i ṭayyibe-i “*lā ilāhe illallāh Muḥammeden rasūlullāh*” 4. yazılmış gördi. Şoñra cennete girdi. Behiştüñ gurfelerinde, şerefelerinde, dört¹⁰⁵⁵ dīvārında, | evrāk-ı 5. eşcār ve ezhār u eşmārda¹⁰⁵⁶, ḥıyāz ve enhār-ı cennetde daḥi cümle Ol Ḥāzret’üñ nām-ı büzürgvārını merḳüm 6. gördi. Bir gün Şīş ‘*aleyhisselam* bu ma‘nayı iẓhār itdi. Âdem eyitdi: “İy Şīş!¹⁰⁵⁷ Behiştde 7. nazaruma hıçbir nesne gelmedi-ki anda nām-ı Muḥammed ārāste olmaya. ‘Arş u Kürs ve Levḥ ü Ḳalem ve 8. medār-ı cinān ve menāzil-i rızvān ve ḡayrı mecmū’ı anuñla müzeyyen.” Şīş ‘*aleyhi’s-selām* şordı-ki 9. “İy Peder! Muḥammed mi fāzılterdür yohsa

¹⁰⁵³ M. Ol : S. -

¹⁰⁵⁴ M. ol Seyyid-i Ber-güzīde’nüñ şer’i üzerine olup ol nūr-ı dīdeye şalāvāt vire, elbette elbette anı : S. ol ber-güzīdenüñ şer’i üzerine olup ol nūr-ı dīdeye şalāvāt vire, elbette anı

¹⁰⁵⁵ A.dört دورت M. ve S. دورو

¹⁰⁵⁶ M. evrāk-ı eşcār ve ezhār u āşarda : S. evrāk u eşcār ve ezhār u eşmārda

¹⁰⁵⁷ A. iẓhār itdi. Âdem Eyitdi: “İy Şīt! : M. iẓhār itdi. Eyitdi: “İy Şīş! : S. iẓhār itdi. Eyitdi: “İy Şīt!

sen?” Cevāb virmedi tā üçünci def‘a eyitdi: “İy Peder! 10. Lā-büddür, bu ma‘nâyı bilmek” didi. Âdem eyitdi: “İy Ferzend! Menākıb-ı Muḥammed’den *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* 11. bir nükte budur ki Cenāb-ı Kuds-i İlāhî’den ‘azze ve celle hitāb geldi-ki “*levlāke lemā ḥalaḳtü’l-eflāk vemā* 12. *ḥalaḳtü’d-dünyā vele’l-āḥirate vele’s-semāwāti ve’l-‘arḍi ve’l-‘arṣi vele’l-kürsiyye vele’l-levḥa* 13. *vele’l-ḳaleme vele’l-cennete vele’n-nāra ve levlā Muḥammedün mā ḥalaḳtü yā ādeme*” Ya’nî dükeli ecrām-ı ‘ulviyye ve ecsām-ı 14. süfliyye mecmū‘ası senüñ-çün maḥlûḳdur ve sen Muḥammed için maḥlûḳsın.” didi *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* 15.

2.72. Âdem-i Şafiyy’ün Bir Beşâret-i ‘Aliyyesi Daḥidür. 16.

‘Abdu’r-raḥman bin Zeyd Enşārî *raḍıyallāhu ‘anh* rivāyet ider ki “Âdem ‘*aleyhisselam* eyitdi-ki ‘Ben 17. kıyāmetde mecmū‘-ı oğullarumuñ mihteriyem illā ki¹⁰⁵⁸ bir peygamberüñ ki nām-ı Aḥmed’dür. Anuñ benüm üzerüme faẓīleti 18. iki nesne ile muḥaḳḳaḳdur. Biri anuñ zevcesi ki Ḥadīce’dür, şeyṭānı def‘de aña yārdur. 19. Benüm zevcüm aña muḥālifdür, şeyṭāna yārdur. Bir daḥi Allāh *tebāreke ve ta‘ālā* aña yārî idüp 20. şeyṭānı elinde müselmān olmuşdur. Benüm şeyṭānum ber-ḳarār küfr ü ‘işyāndadır.’ didi. 21.

2.73. Bu Daḥi Âdem-i Şafî’nüñ Beşâret-i Seniyyesidür. 22.

Siyer-i Kāzrūnî’de Ka‘b-ı Aḥbār’dan rivāyet ider ki “Çün mişḳāt-ı ḳālīb-ı Âdem, nūr-ı Seyyid-i 23. ‘Âlem ile ‘*aleyhisselam* || münevver oldı, Ol Ḥazret’üñ nūr-ı nübüvveti alnında şem‘-i tābān gibi 24. şu‘le virdi. Âdem ‘*aleyhisselam* pāy-i mürçe zemzemesi gibi zemzeme işitdi. Eyitdi: 25. “İlāhî! Bu ne zemzemedür?” Nidā irişdi ki “Tesbīḥ-i nūr-ı Muḥammed’dür ‘*aleyhi’s-ṣalāvatü ve’s-selām*. Senüñ 26. ferzendüñ olsa gerek.” Ba‘de-zān Âdem’e ḥ^wāb ğalebe itdi. Nūr-ı Muḥammedî’yi ḳarārgā- 27. hından aldılar. Nehr-i mağfiret ve rızvānda yudılar. Girü maḥalline getürdiler. Ol nūr 1. bir mertebede dürr-efşān¹⁰⁵⁹ ve bir meşābede nūr-efşān oldı-ki beş-yüz yıllık yol- 2. dan yaldururdu. Âdem ‘*aleyhisselam* ḥ^wābdan uyandı.

S83a

M68a

¹⁰⁵⁸ M. ki : S. -

¹⁰⁵⁹ M. dürr-efşān : S. dürr-feşān

Ol nūruñ şu‘āmı ziyāde 3. kavī gördi. Gözi hīrelendi. Āyine-i bāşırası tīre oldu. Eyitdi: “İlāhī! Bu ne 4. nūrdur. Hıṭāb geldi-ki “İy Ādem! Nūr-ı Muḥammed’dür ‘aleyhisselam. ‘İzzet ve Celālūme¹⁰⁶⁰ sevgend ki 5. anı a‘lā-yı ‘illiyyīnden refī‘¹⁰⁶¹ itdüm. Behiştı anuñla ve anuñ ümmeti ile pūr idem. Aña 6. bir | kelām direm¹⁰⁶² ki ni‘metleruñ eyüsi ola. Aña Qur’ân nāzil eyleyem.¹⁰⁶³ Bir kelām ola ki her zamānda tāze 7. olup köhne olmaya. Ba‘de-zān neslinden gelicek¹⁰⁶⁴ peygamberler ‘adedince kürsiler ḳodılar. 8. Cümleden Ḥazret-i Risālet-penāh kürsīsin yüksek,¹⁰⁶⁵ bülend ve şerīf itdiler. Ādem ‘aleyhi’s- 9. selām fermān-ı Melik-i ‘Ālem ile *ta‘ālā şānühü* ol kürsilerden her kürsīde bir 10. sa‘āt oturdu. Hīn-i cūlusda ol kürsī şāhibinūñ nūrı Ādem’dan zūhūr 11. itdi. Nevbet-i kürsīi Ḥazret-i Risālete irişdi *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem*. Ādem ol kürsīde 12. oturdu. Nūrdan yetmiş biñ ‘alem zāhir oldu. Melāike-i melekūt ol envāruñ bere- 13. kātıyla niçe kerāmāt ve fażā’ile irişüp nām-ı mübārekini ‘Arş serā-perdelerinde meştūr 14. gördiler. Misk rāyiḥalarını fāyiḥ gördiler. Āsmān ve zemīni ḥurrem ve ḥandān buldılar. 15. Cümle-i maḥlūḳātdan nidā işitdiler ki “Nūr-ı Muḥammed’dür ki server-i peygamberāndur. Hoşā! İy Ādem ki 16. anuñ gibi ferzenduñ olur.” didiler. Ḥazret-i ‘İzzet’den *celle ve ‘alā* nidā geldi-ki “Bu bende-i pesendīde 17. benüm ḥabībümdür. Dīn-i ḥanīf ile meb‘ūs itdüm. Şefā‘at-i kübrā şāhibidür. Dünyā ehlinuñ 18. nūridur. Her kimesne ki aña mütāba‘at ider, behişt bulur, ḥaş bendelerinden olur. Āsmānda ismi Aḥmed 19. zemīnde Muḥammed, deryāda¹⁰⁶⁶ nāmı Māḥī’dür.” Ādem eyitdi: “İlāhī! Deryāda ismi Māḥī olmağa sebep nedür?” Hıṭāb 20. geldi-ki “Anuñ vücūdı ile cümle küfrler, şirkler maḥv olur. Zamān-ı ḳıyāmete ḳarībdür. Anuñ zikri sāir 21. peygamberlerden muḳaddem, bi‘şeti mu’aḥḥardur. Ümmeti dāim ṭahāret üzre olup zemīnde nūr- 22. ları¹⁰⁶⁷ āsmānda || sitāreler gibidür. İkinci def‘a ol ḥazret’uñ nūrını Ādem’e cilve itdürdiler. Ḥazret-i 23. İbrāhīm

¹⁰⁶⁰ S. celālūme : M. celāle

¹⁰⁶¹ M. refī‘ : S. ref‘

¹⁰⁶² M. direm : S.eyidirem

¹⁰⁶³ M. kelām direm ki ni‘metleruñ eyüsi ola. Aña Qur’ân nāzil eyleyem. : S. kelāmeyidirem ki ni‘metleruñ eyüsi ola. Aña Qur’ân nāzil eyleyem. : A. kelām virem ki luḡatleruñ eyüsi ola. Qur’ân inzāl eyleyem.

¹⁰⁶⁴ M. gelicek : S. gelen

¹⁰⁶⁵ S. yüksek : M. -

¹⁰⁶⁶ S. zemīnde Muḥammed, deryāda : M. zemīnde Muḥammed’dür. Deryāda

¹⁰⁶⁷ M. olup zemīnde nūrları üzre : S. olup nūrları üzerine

şasında ve İsmâ‘îl şolında, bâkî enbîyâ *şalāvātullāh ‘alā nebiyyinā ve ‘aleyhim ecma‘in* 24. tırmuşlar, ta‘zīm ile el kavşurmuşlar. Hurrem ve handān tebessüm idüp şark ve ğarb ol behcetden 25. nūrānī olmuş. Eyitdi: “İlāhî! Baña bu devlet besdür¹⁰⁶⁸ ki bunuñ gibi ferzendüm ola.” Ādem feth ve nuşretine 26. ve berekātına du‘ā eyledi.¹⁰⁶⁹ Ol Hāzret’ün nisbet-i übüvvetine tefāhür eyledi. İbtihāc gösterdi. *Vallāhu mürşidü’ş-şavāb*¹⁰⁷⁰ 27.

M68b

2.74. Ādem-i Şafî’nün *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* Bir Beşāret-i Sa‘ādet-aşāridur.¹⁰⁷¹ 1.

A94b

İmām Ca‘fer-i Şādık *raziyāllāhu ‘anh* āyet-i kerīmei “*fetelaḳḳā ādemu min rabbehu kelimātin*”²³⁷ tefsīrinde buyurur ki 2. “Ādem ve Havvā serīr-i cennetde müttekīler idi. Hāḳ *sübḥānehü ve ta‘ālā* Cebrā’îl-i Emīn’i gönderdi tā Ādem’e¹⁰⁷² menāzil 3. ve kuşūr ve derecāt-ı cenneti seyr itdüre. Cebrā’îl, Ādem’ün elini tıutup bir menzile iltıdi-ki bir hıştı 4. altundan, bir hıştı gümüşden, küngüreleri | yeşil zümürüdden. Bu kaşırda yāḳūtdan bir taht-ı aḫmer düzilmiş. 5. Ol tahtuñ üzerinde¹⁰⁷³ nürdan bir ḳubbe, ol ḳubbede taht üzerinde ğāyet-i ḥüsn ü cemālde bir şüret 6. tertīb olunmuş. Başında nürdan bir tāc, lülüden iki güşvāre ḳulaḳlarında, nürdan bir ḳılāde 7. gerdānında. Ādem anuñ ğāyet-i şabāḥātinden ve keşret-i melaḥātinden engüş-i ḥayreti dendān-ı ḥayretde 8. ḳodı.¹⁰⁷⁴ Havvā’nuñ ḥüsn ü cemālini ferāmüş itdi. Eyitdi: “*yā rabbi mā hezihi’ş-şūrate*”²³⁸—Hıṭāb geldi-ki 9. “Duḫter-i Muḫammed Muştafā’nuñ¹⁰⁷⁵ *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* Fāṭıma-yı Zehrā’nuñ şüretidür. Başında olan tāc-ı 10. nūranī peder-i büzürgvārınuñ nümū-dārıdur. Gerdeninde nürdan ḳılāde şevher-i ‘ālī-miḳdārıdur 11. *kerremallāhu vecheh*. Ol iki güşvāre evlād-ı leālī-yi zāhire iki ferzend-i ercümendinuñ şeklidür. Andan 12. şoñra başı üzerine naḫar eyledi. Beş ḳapu gördi. Güşāde bir ḳapuda altun ile 13. yazılmış “*ene’l-maḫmūdū ve hezā Muḫammedu*”;²³⁹ Bir ḳapuda

¹⁰⁶⁸ S. besdür : M. pesdür

¹⁰⁶⁹ M. nuşretine ve berekātına du‘ā eyledi : S. nuşretine du‘ā itdi

¹⁰⁷⁰ S. Vallahu mürşidü’ş-şavāb : M. —

¹⁰⁷¹ S. aşāridur : M. işāretidür.

¹⁰⁷² S. Ādem’e : M. Ādem’i

¹⁰⁷³ M. küngüreleri yeşil zümürüdden. Bu kaşırda yāḳūtdan bir taht-ı aḫmer düzilmiş. Ol tahtuñ üzerinde : S. küngüreleri yeşil zümürüdden. Bu kaşırda yāḳūtdan bir taht-ı aḫmer düzilmiş. Ol tahtuñ üstinde : A. küngüreleri yeşil zümürüdden düzilmiş. Bu kaşır içinde kızıl yāḳūtdan bir taht ḳurılmış. Ol taht üzerinde

¹⁰⁷⁴ S. engüş-i ḥayreti dendān-ı ḥaşretde ḳodı : M. engüş-i ḥaşreti dendān-ı ḥayretde ḳodı

¹⁰⁷⁵ S. Hıṭāb geldi-ki “Duḫter-i Muḫammed-i Muştafā’nuñ : M. Hıṭāb geldi-ki “Duḫter-i Muḫammed Muştafā

S84a

merķūm ki “*ve ene’l-‘aliyyü’l-a‘lā*”;²⁴⁰ Üçüncü, manzarda 14. mektüb ki “*ene’l-fātiru ve hezihi fātimetü*”²⁴¹; Bir ‘ı-şābe-i revzende meşūr ki “*ene’l-muhsinu ve heze’l- 15. ḥasen*”²⁴²; Eyvān-ı menfez-i pencümde taḥrīr olunmış ki “*minni’l-iḥsānū ve hezā ḥüseynu*”²⁴³; Cebrā’ıl ‘aleyhi’s- 16. *selām* eyitdi: “İy Ādem! Bu kelimāt-ı bā-berekātı ve esāmī-i kirāmeyi ḥāṭıruḥda tūt¹⁰⁷⁶ şāyed bir gün muḥtāc 17. olasın.” didi. Ādem-ki günāha irtikāb idüp¹⁰⁷⁷ üç-yüz yıl ağladı. Nidā-yı hātif-i ğaybī ile 18. ol kelimāt sebebi ile tevbesi maḳbūl oldu. Cenāb-ı Kuds-i İlāhī’dan *celle ve ‘alā* || vahy geldi ki “İy Ādem! 19. Eger benden tamām-ı zūrriyetüñden mücrim olanları daḥi der-ḥ^wāst iderseñ bu beş kimesne berekātı ile cümlesini ‘afv idem.” didi. 20.

2.75. Beşāret-i Dāvud Nebī’dür ‘aleyhi’s-ṣalāvatü ve’s-selām 21.

Naḳl olunur ki bir gün Dāvud ‘aleyhi’s-selām Cenāb-ı Ḥaḳḳ’a münācāt itdi-ki “Ḥuzāvendā! Zebūr’da bir nūr-ı 22. sātī^c müşāhede iderem. Her zamāndaki tilāvetine meşgūl olam, cünbüş ve ihtizazda olur. Göñlüme 23. revḥ u rāḥat düşer. Şavma‘a münevver olur. “İlahā! Ol nūr nedür?”didi. Ḥaḳ ta‘ālā buyurdi-ki 24. “*hüve nūru Muḥammedini’l-muṣṭafa ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem li-eclihi ḥulīḳatı’d-dünyā ve’l-āḥiratü*”²⁴⁴ Dāvud ‘aleyhi’s-selām 25. āvāz¹⁰⁷⁸ ile nām-ı Muḥammedī diline getürdi. “*lā ilāhe illallāh Muḥammeden rasūlullāh*” didi. Cemī‘-i vuḥūş ve ṭuyūr; 26. kūh ve deşt ve beyābān söze geldiler.¹⁰⁷⁹ “Şadaḳte, Yā Dāvud” didiler. *Vallāhu a‘lem.* 27.

M69a

2.76. Süleymān Nebī’nüñ ‘aleyhi’s-selām Beşāret-i Mūcibetü’l-meserrātıdur. 1.

A95a

Bir gün Süleymān ‘aleyhisselam İştāḥr’dan Yemen’e | ‘azīmet eyledi. Taḥtını cevvi-i a‘lādan revān itdi. 2. ‘Arāis-i İmām-ı Şa‘lebī’de mufaşşal ve meşrūḥdur. Hevāda gider iken medīne-i Ḥazret-i Risālet-penāh¹⁰⁸⁰ 3. üzerine gelicek buyurdi-ki “Bu yirler āḥirü’z-zamān

¹⁰⁷⁶ M.esāmī-i kirāmeyi ḥāṭıruḥda tūt : M. esāmileri ḥāṭıruḥda tūt

¹⁰⁷⁷ S. günāha irtikāb idüp : M. günāhı irtikāb idüp

¹⁰⁷⁸ M. āvāz : S. āvāze

¹⁰⁷⁹ S.Cemī‘-i vuḥūş ve ṭuyūr; kūh ve deşt ve beyābān söze geldiler. : M. Cemī‘-i ṭuyūr, vuḥūş; kūh, deşt ve beyābān söze geldi

¹⁰⁸⁰ M. ve S. medīne-i Ḥazret-i Risālet-penāh : A. Medīne’ye Ḥazret-i Risālet-penāh

peygamberinüñ dār-ı hicretidür. Ne sa‘âdetlüdür ol kimesne ki 4. aña imān getüre, şer‘ine tâbi‘ ola.” didi. Andan geçüp Harem-i Ka‘be’ye irişdi. Havâli-i Ka‘be’de putları gördi, 5. konmuş. ‘Arab müşrikleri ‘ibâdete meşğüllerdür. Geçüp girdükden sonra, Ka‘be-i mübareke girye itdi. Hâk *sübḥānehü ve ta‘ālā* Ka‘be’ye vahy 6. itdi ki “Sebeb-i girye nedür?” eyitdi: “İlāhî! Peygamberlerüñden¹⁰⁸¹ birisi geçüp gitdi. Baña nüzül itmedi. Bende namâz kılmadı. Sen’i zıkr itmedi. Eṭrāfumda 7. putlara taparlar. Saña ‘ibâdet itmezler.” didi. Hiṭāb-ı Hâk ‘azze ve celle irişdi ki “İy Ka‘be! Qarībdür ki sâḥāñı 8. sâcidler yüzi ile memlû idem. Qur‘ân-ı ‘azīm gönderem. Saña¹⁰⁸² bir peygamber gönderem-ki enbiyānuñ eḥabbı ola. Bir cemā‘at 9. naşīb idem ki seni¹⁰⁸³ ‘imâret ideler. Baña ‘ibâdet eyleyeler. Anlara seni ziyâret ve ṭavâf itmegi farz eyleyem. Seni 10. elvâş-ı aşnām ve encâş ve ezlâmdan pāk eyleyem.¹⁰⁸⁴ ‘Abede-i şeyātīn ve merede-i müşrikīnden kırtaram.” 11. didi. Andan sonra Hâzret-i Süleymān ‘aleyhi’s-selām emr-i İlāhî ile ‘azze ve celle buḳ‘ā-yı şerīfeye nüzül itdi. 12. Namâz ve niyāza iḳdām eyledi. Ka‘be kırbında beş biñ deve ve beş biñ gāv ve yigirmi biñ koyun kırbān eyledi¹⁰⁸⁵ 13. ve eşrāf-ı kavmine hikāyet itdi-ki || “Nebiyi-i ‘Arabī ‘aleyhi’s-selām bundan zāhir ola. Hâzret-i İlāhî, aña 14. ve leşker ve sipāhına qarīn ola. Hükmi-şemşīr ve tāziyānesi, muḥālifleri üzerine geçe. Heybet ve şevketi, mu‘ān- 15. nidleri göñlinde te’şīr eyleye. H^wış ve bī-gāne, qarīb ve ba‘īd kelime-i Hâk iblāğında yanında yek-sân ola. 16. Anuñ iblāğ-ı risāletinde ve icrā-yı aḥkāmında melāmet idenlerüñ melāmetleri fütür virmeye. Aḥkām-ı 17. şerī‘ati icrā olına. Hoşā!¹⁰⁸⁶ Ol kimesnenüñ ḥālî ki Ol Hâzret’üñ zamānına irişe. Anı taşdıḳ 18. eyleye. Hıdmet-i¹⁰⁸⁷ mülāzemeti ile ser-firāz ola. Hâzırlar eyitdiler: “Yā Nebiyullāh! Anuñ zamānına 19. ne miḳdār vardır?” Buyurdi-ki “Taqrībten biñ yıl var ola.” didi. Andan evvel maḳāmından rıḥlet 20. itdi. Vādīü’n-neml’e mürür eyledi.

¹⁰⁸¹ S. Peygamberlerüñden : M. Peygamberüñden

¹⁰⁸² M. Saña : S. sende

¹⁰⁸³ S. seni : M. -

¹⁰⁸⁴ M. Seni elvâş, aşnām ve encâş, azlâmdan pāk eyleyem : S. Seni elvâş ve aşnām ve encâş ve azlâmdan pāk eyleyem

¹⁰⁸⁵ S. iḳdām eyledi. Ka‘be kırbında beş biñ deve ve beş biñ gāv ve yigirmi biñ koyun kırbān eyledi : M. Ka‘be kırbında bişdeve ve bişbiñ gāv ve yigirmi biñ gānem kırbān eyledi

¹⁰⁸⁶ S. icrā-yı aḥkāmında melāmet idenlerüñ melāmetleri fütür virmeye. Aḥkām-ı şerī‘ati icrā olına. Hoşā! : M. icrā-yı aḥkāmında melāmet itdiler melāmetleri fütür virmeye. Aḥkām-ı şerī‘atini icrā olına. Hüşā!

¹⁰⁸⁷ M. Hıdmet : S. Hızmet

2.77. Beşāret-i Şu‘ayb’dur ‘aleyhi’s-salāvatü ve’s-selām 21.

A95b

Hāzret-i Şu‘ayb Nebī ‘aleyhi’s-salāvatü ve’s-selām kavmine hikāyet itdi-ki “Baña iki süvār gösterdiler. 22. Tamām-ı rüy-ı zemīn nūrlarından | münevver idi. Birisi dırāz-güşe rākib olup birisi şütür- 23. süvār idi. Līkin şütür-süvāruñ¹⁰⁸⁸ cemālī nūrānī olup mäh-ı tābān gibi dirahşān idi. 24. Rākib-i himār olan Hāzret-i ‘İsī, şütür-süvār olan Muḥammed Muşṭafā idi ‘aleyhümü’s-salāvatü ve’s-selām 25.

2.78. Rasūl-i Celiyyü’l-himem için ‘aleyhi’s-selām Beşāret-i ‘İsī Bin Meryem’dür. 26.

M69b

‘Arāis-i İmām-ı Şa‘lebī’de meşṭūrdur ki bir gün Hāvāriyyūn şayd-ı mähī iderlerdi. ‘İsā ‘aleyhi’s- 27. selām üzerlerine vardı. Şordı: “Ne kārdaşız?” eyitdiler: “Mähī şikār iderüz.” 1. Eyitdi: “Muvāfaḳat idüñ, ādem şikār idelüm.” didi. Eyitdiler: “İsmüñ nedür? İşüñ ve şan‘atüñ nedür?” didiler. 2. Eyitdi: “İsmüm ‘İsī bin Meryem’dür. Allāh’uñ kulu ve rasūliyem.” didi. Şordılar ki “Mertebe-i nübüvvette senden 3. efḍal var mıdır?” eyitdi: “Belī, Peygāmber-i ‘Arabī benden efḍaldür. Ben anuñ na‘lini yirine olsam.” didi. 4. Hāvāriyyūn aña İmān getürdiler. Aña tābī‘ oldılar ve yoldaş daḫi oldılar. ‘İsī ile ‘aleyhi’s-salātü ve’s-selām her yire ki giderlerdi, mübārek elini yire ururdu.¹⁰⁸⁹ Her birisi için yirden iki 5. kuruş çıkarurdu. Ekl iderlerdi. Teşne olıcaḳ sağ elinde āb-ı şāfī aḳardı. Anuñla 6. teskīn-i ‘aṭaş iderlerdi. Hāvāriyyūn bu mu‘āmele ile mücāleset eyleyüp kendüler ḥaḳḳında 7. rif‘at-i şānlarına kerāmet bilürlerdi. Bir gün Hāzret-i ‘İsī ‘aleyhi’s-selām ile bu ma‘nāyı 8. izḥār itdiler ki “Yā Rūḫu’llāh! Bizden fāzılter¹⁰⁹⁰ var mıdır ki ṭa‘ām ve şerābumuz müheyyā, 9. saña İmān ile göñlümüz āyinesi ğubār-ı || inkārdan muşaffā.” Rūḫu’llāh şalavātullāh ‘aleyhi ve selāmahü 10. Eyitdi: “Şol kimesne ki kendü eli emegi ile yiye, ol sizden efḍaldür. Ṭa‘āmi kesbinden ola, 11. sizden yigrekdür ki ma‘īşeti kesbinden eyleye.” didi. 12.

S85a

¹⁰⁸⁸ M. ve S. münevver idi. Birisi dırāz-güşe rākib olup birisi şütür-süvār idi. Līkin şütür-süvāruñ : A. münevver oldu. Līkin şütür-süvāruñ

¹⁰⁸⁹ S. oldılar. ‘İsā ile ‘aleyhi’s-selātü ve’s-selām her yire ki giderlerdi. Mübārek elini yire ururdu : M. -

¹⁰⁹⁰ S. fāzılter : M. fāzıllar

2.79. ‘İsî Bin Meryem’üñ ‘*alā nebiyyinā ve ‘aleyhi’t-taḥiyyetü* Girü Beşāret-i Behiyyesidür. 13.

İncil’den zebān-ı ‘İsî’den ‘*aleyhi’s-şalāvatü ve’s-selām* menķüldür ki buyurmuşdur:

14. “*innî zāhibun ilā rabbî ve rabbikum ve’l-faraqlitā cā’e hüvellezi yeşhedu lî* 15. *bi’l-ḥaḳḳi kemā şehidtu lehu vehüve’llezi yüfessiru leküm külle şey’in*” Fāraqlitā’dan murād bizüm Peygamberümüzdür 16. *şalavātullāh ‘aleyhi ve selāmühü*. Ma’nāsı, Aḥmed ḳarīb dimekdür. Ya’nî eyitdi: “Ben Rabb’üme ve sizüñ 17. Rabb’ünüze giderem. Fāraqlitā geliyorur. Ḥaḳ üzre baña şehādet ider. Nitekim ben anuñ ḥaḳlıḡına 18. şehādet eyledüm.¹⁰⁹¹ Ol size cemî‘-i eşyā-yı tefsîr ider, bildürür. Ḥazret-i Risālet’üñ *şallallāhu* 19. ‘*aleyhi ve sellem*’ İsî ḥaḳḳında ‘*aleyhisselam*’ şehādeti budur ki “Dāimā ümem-i sâbıķā tekzîb-i mütâbi‘ân-ı ‘İsî 20. ‘*aleyhis-selam*’ iderlerdi. Yehūdîler her bâbda bühtân iderlerdi tâ Ḥazret-i Risālet *şalavātu’l-* 21. *lah* | ‘*aleyhi ve selāmühü*’ meb’ûş oldı, Ḥazret-i ‘İsî ḳavline muṭâbıķ şehādet idüp mu‘ännidleri tekzîb 22. ve bühtânlarını ibṭāl itdi. ‘Ale’l-ḥuşuş Yehūdî tāifesini İbn ‘Abbās’dan *radıyallāhu ‘anhümā* rivāyetdür¹⁰⁹² ki 23. Ḥazret-i Ḥaḳ *celle ve ‘alā* İsî’ye ḥiṭāb itdi-ki “Muḥammed’e *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem*’ İmān getür ve ümmetüne 24. di-ki ‘İmān getürsünler.’ Eger Muḥammed olmayaydı, Ādem’i, behiştı, düzaḥı yaratmayaydum. ‘Arş’umı şu üzerine 25. ḳodum. Muṭṭarib oldı. Lerze getürdi. Kelime-i ṭayyibe “*lā ilāhe illallāh Muḥammeden rasū-lullāh*” yazdum. Benüm ve ḥabîbüm nāmı berekâtıyla 26. sâkin oldı.” didi.

A96a

2.80. Rasûl-i Kām-yāb’uñ ‘*aleyhi şalavātu’llāhi’l-meliki’l-vehhāb* Zamān-ı Ḳadîmde Vāķi‘ olan Beşāret-ı ‘Amîm[i]dür.¹⁰⁹³ 27.

Erbāb-ı tevārîḡ ve aşḥāb-ı siyer, kitāblarında muḳarrer yazmışlardır. Rişte-i ‘ibārāt-ı meliḡaya 1. cevāhir-i elfāz-ı faşîḡa dizmişlerdür ki pād-şāh-ı ḳişver-güşāy, şāḥib-ḳırān ve Ḥüsrev-i ‘ālî-rāy Ḥimyer bin 2. Verde‘ ki Tübba‘ dimekle mülakḳabdur, şāḥibān-ı taḡt-ı

M70a

¹⁰⁹¹ S. eyledüm : M. idem

¹⁰⁹² S. rivāyetdür : M. râvidür

¹⁰⁹³ S. Rasûl-i Kām-yābuñ ‘*aleyhi şalavātu’llāhi’l-Melik-i’l-Vehhāb-ı Zamān-ı Ḳadîmde Vāķi‘* olan Beşārāt-ı ‘Amîmdür.: M. Rasûl-i Kām-yābuñ ‘*aleyhi şalavātu ve’s-selām zamān-ı ḳadîmde vāķi‘* olan beşāret-ı ‘amîmdür

S85b

A96b

vükelâ arasında rif‘at-i cāh ile¹⁰⁹⁴ ser-āmed idi. 3. Keşret-i memālik ve şevket-i memālik ile selāṭīn-i rūy-i zemīnle, havākīn-i tahtnişinden mümtāz idi. Biş¹⁰⁹⁵ pād-şā- 4. huñ birisi idi-ki memālik-i rub‘-ı meskūna mālīkler idi. Yüz otuz beş biñ süvār-ı nuşret-şī‘ār ve yüz 5. on üç biñ piyāde-i sa‘ādet-dişār ile || cihān-gīri ve kişvārsitānı¹⁰⁹⁶ ve ta‘mīr-i virānī ve teşhīr-i ābādī 6. için¹⁰⁹⁷ ‘arşa-yı cihānı seyr itmege çıktı. Vezīrleri ve nāyipleri bī-nihāye idi. Cümleden birisi ‘Amāriyā¹⁰⁹⁸ dirler-idi. 7. Vezīrlerinüñ şāib-rāy ve ‘uḳalāsından idi. Serīr-i devletinden seyre çıkdıḳda emr itmiş idi-ki ḳalem-rev-i 8. saltanatında vāḳi‘ olan bilāda varduḳlarında her şehrden anuñ ‘ulemā ve fuḳalāsından ve ḥükemāsından meşhūr- 9. larından on nefer ha-kīm alup rikābınca bile olalardı. Bu üslūb üzre aḳṭār-ı vilāyetini temāşā idüp her uğra- 10. duḳları şehrden on hakīm almaḡla zamān ile Mekke-i mübārekeye ḥulūl itdükde dirler ki leşkerinden mā‘adā 11. yanında yüz biñ hakīm cem‘ olmuş idi. Mekke-i muḥtereme nevāḥīsine¹⁰⁹⁹ irişüp sākinān-ı Mekke’den kimesne | istiḳbāline 12. çıkmayup merāsīm-i mülāzemetde taḳşīrlerin göricek ḥāṭır-ı Ḥimyer’e buḡz ve ḥayret müstevlī olup vezīrānına¹¹⁰⁰ 13. sebebinden su‘āl idüp Mekkīlerden şikāyet eyledi. Vezīr eyitdi: “İy Sultān-ı Kişver-güşā! Żamīr-i münīrüne ki¹¹⁰¹ cām-ı gītī-14. nümādur, pūşīde olmasun ki A‘rāb’uñ cehāleti olup ṭabī‘atlerinde ḥamiyyet ve ḡayret ḳonılmışdur,¹¹⁰² anda bir buḳ‘aya 15. şeref

¹⁰⁹⁴ S. tūbba‘ demekle mülāḳḳabdur. Şāhibān-ı taht-ı vükelā arasında rif‘at-i cāh ile : M. tūbba‘ demek mülāḳḳabdur. Şāhibān-ı taht-ı vükelā arasında rif‘at ü cāh ile

¹⁰⁹⁵ S. selāṭīn-i rūy-i zemīnle, havākīn-i taht-nişinden mümtāz idi. Beş : M. selāṭīn-i zemīn, havākīn-i taht-nişinde mümtāz idi. Biş

¹⁰⁹⁶ S. kişvārsitānı : kişvār-meşānī

¹⁰⁹⁷ M. cihān-gīri ve kişvārsitānı ve ta‘mīr-i virānı ve teşhīr-i ābādī için : S. cihān-gīr ve kişversitānı ve teşhīr-i ābādānī için

¹⁰⁹⁸ M. ve S. ‘Amāriyā : A. ‘Ammār Yāsir

¹⁰⁹⁹ S. nevāḥīsine : M. nevāḥīsinden

¹¹⁰⁰ M. vezīrānına : S. vezīrine

¹¹⁰¹ S. Żamīr-i münīrüne ki : M. Żamīr-i münīr ki

¹¹⁰² M. Mekke’den kimesne istiḳbāline çıkmayup merāsīm-i mülāzemetde taḳşīrlerin göricek ḥāṭır-ı Ḥimyer’e buḡz ve ḥayret müstevlī olup vezīrānına sebebinden su‘āl idüp Mekkīlerden şikāyet eyledi. Vezīr eyitdi: “İy Sultān-ı Kişver-güşā! Żamīr-i münīr ki cām-ı gītī-nümādur, pūşīde olmasun ki A‘rāb’uñ cehāleti olup ṭabī‘atlerinde ḥamiyyet ve ḡayret ḳonılmışdur : S. Mekke’den kimesne istiḳbāline çıkmayup merāsīm-i mülāzemetde taḳşīrlerin göricek ḥāṭır-ı Ḥimyer’e buḡz ve ḥayret müstevlī olup vezīrine sebebinden su‘āl idüp Mekkīlerden şikāyet eyledi. Vezīr eyitdi: “İy Sultān-ı Kişver-güşā! Żamīr-i münīrüne ki cām-ı gītī-nümādur, pūşīde olmasun ki A‘rāb’uñ cehāleti olup ṭabī‘atlerinde ḥamiyyet ve ḡayret ḳonılmışdur : A. Mekkīler bize ḳarşu gelmeyüp bu taḳşīrātdan sebep su‘āl itdi. Vezīr eyitdi: “İy Şāh-ı Kişver-güşā ve İy şultān-ı şāhib-re‘y!

ihtişâş itmişlerdür, Beytu'llâh'dur. Ol hâne-i büzürgvâruñ kurb civârı ile tekebbür ve tahayyürleri 16. vardı.¹¹⁰³ didi. Hâtır-ı mülkde muqarrer ve muşammem oldu-ki ol Hâne'nñ bünyâdını¹¹⁰⁴ tahrib ide. Qatl-i ricâl 17. ve seby-i zerâr ile ahâlisine ta'zîb eyleye. Bu¹¹⁰⁵ niyyetde câzim ola. Zamân geçdi. Hîmyer'e baş 18. ağrısı 'arîz oldu. Bir mertebede şa'b ve düşvâr ki gözlerinden, kulaklarından, burnından, 19. ağzından 'acâib ve ğarâib münten ve kerîh şular aqup hâletler geldi ki hîçbir ferd yanında 20. oturmağa imkân ve kâbiliyyet kalmadı. Ser-hadd-i 'ademe qarîb oldu. "Meded! Hükemâyı getirüñ." didi. 21. Memâlik-i müteferriqadan cem' itdügi hekîmlerden getürdiler. Maražını müşâhede itdükleri gibi *e/-'iyâzü* 22. *billâh* didiler. "Bu hâletde maraži görmedük, kitâblarda işitmedük. 'İlac-pezîr olan emrâz arzî- 23. dūr. Bu maraž âsmânî-dūr. Kâbil-i meded ve 'ilâc degüldür.¹¹⁰⁶" diyü nefret eylediler. Pâd-şâh tamâm 24. teng-dil olup¹¹⁰⁷ hayâtından me'yûs oldu. Hükemâdan birisi ki gönli gözi haqâ'îk-ı umûra 25. bînâ idi. Vezîre eyitdi: "Eger Melik, mâ-fî'z-zamîrini ketm ü setr-i 'uyûb itmeyüp su'âlûme¹¹⁰⁸ cevâb virürse 26. bu maraža mu'âlece müyesserdür." didi. Vezîr bu sözden begâyet mesrûr, şâd-mân oldu. Ol hekîm 27. ile Melik'e geldiler.¹¹⁰⁹ Hekîmüñ hikâyetin didiler. Hekîm eyitdi: || "Pâd-şâh'a bu maraž 'arîz olduğı 1. eşnâda hâtıruñuzda ne mezkûr idi." Melik eyitdi: "Tahrib-i Hâne-i Ka'be ve qatl ü esir-i ahâlî ve ğâret 2. ü hasâret-i emvâl idi." Hekîm eyitdi: "Bu maraža sebeb ve bâiş bu niyyetdür. İy Pâd-şâh! Ma'lûm ola ki 3. ol Hâne'nün şâhibi 'âlimü's-sırrı ve'l-hafıyyâtdur. Esrâra muṭṭali¹¹¹⁰ ve vâkıfdur. Haq *sübḥānehü ve ta'ālā* kâinātuñ 4. İcâdına bâiş, âsmân ve zemînüñ ihtirâ'ına sebeb olan âhirü'z-zamân peygâmberi Muhammedü'l-emîn'üñ 5. Mekke

Žamîr-i münîriñuze pûşide ve maḥfî buyurılmaya. A'râb'da cehâlet vardır. Bu sebebden ṭabî'atlerine himmet ve ğayret qonılmışdur.

¹¹⁰³ M. vardı : S. ve A. vardır

¹¹⁰⁴ M. bünyâdını : S. bünyânını

¹¹⁰⁵ S. ta'zîb eyleye. Bu : M. ta'zîb eyle. Bu

¹¹⁰⁶ S. 'İlac-pezîr olan emrâz arzîdür. Bu maraž âsmânîdür. Kâbil-i meded ve 'ilâc degüldür : M. 'İlac-pezîr olan emrâzîdür. Maraž-ı âsmânîden kâbil-i meded ve 'ilâc degüldür

¹¹⁰⁷ M. olup : S. -

¹¹⁰⁸ M. ketm ü setr-i 'uyûb itmeyüp su'âlûme : S. ketm ü setr itmeyüp su'âlûme

¹¹⁰⁹ M. geldiler : S. girdiler

¹¹¹⁰ S. muṭṭali' : M. muṭî'

şehri mevlûdı¹¹¹¹ olsa gerekdür. Ol Hâne, anuñ ümmetine kıble olırdur. Anuñ ümmeti eşref-i 6. ümemdür.¹¹¹² Cihân anuñ varlığına yaradılmışdır. Ol Peyğamber, iki cihân güneşi-dür. Cemî'-i peygâmbەرlerüñ 7. mefharıdır. | Ol Hâne-i mu'azzamaya sū-i niyyet olınmış. Bu¹¹¹³ endîşeyi hâtırdan gider tâ dünyâ ve âhiret 8. hayrına irişesin." didi. Pād-şāh ol endîşe-i bâtılı bi'l-küllıye hâtırından ihrâc idüp hayr niyyet- 9. ler itdi. Henüz ol hekîm gitmedin ol marazdan¹¹¹⁴ şifâ müyesser olup bi'l-küllıye ol 'arıza zâil oldı. 10. Fi'l-hâl Mecûsî'den şeref-i İslâm ile müşerref oldı. Eyitdi: "Yâ Muhammed, Yâ Rasûlullâh! Dîñüñi qabûl itdüm. Ümmet-i 11. evvelîñüñden oldum. Seni görmeden¹¹¹⁵ kâble'z-zuhûr mu'cizâtuñı müşâhede itdüm. Cân u dilden risâlet ve 12. nübüvvetüñe i'tirâf eyledüm. Qabûl eyle." didi. Hemân kâlkup hâzînesinde dört 'aded kâftânı var-ıdı, 13. girân-bahâ¹¹¹⁶ cevâhir, 'azîzü'l-vücûd ile mücellâ ve müzeyyen idi.¹¹¹⁷ Ol kâftânları kendüsi alup gelüp Ka'be-i 14. mübârekenüñ üzerine örtüdi. Kisve-i Beytullâh Ol Pād-şāh'ıñ sünnetidür. Ol zamândan 15. berü Beytû'l-'atîk'a kisvet-i tâze¹¹¹⁸ örterler. Hımyer Beytû'llâhü'l-Harâm'ıñ ta'zîm ve tevķîrinde nihâyet derecede 16. ikdâm ve ihtimâmlar itdi. Harem-i muhterem sâkinlerine pād-şāhâne ziyâfetler tertîb itdi. Fuķarâ ve mesâķîne 17. envâ'-yı şadaķât ve müberrât bezl itdi. Ol hekîmler ki muķaddemâ-yı pād-şāhuñ maraz-ı hâilesini görmışlerdi, 18. müdâvâtından 'acz izhâr itmişlerdi. Hâlet-i vâhîdede ol maraz-ı mücerred tebdîl-i niyyet ile zâil olup 19. Hâzret-i Risâlet-penâh'ıñ *şallallâhu 'aleyhi ve sellem* mu'cize-i bâhiresi zuhûr idüp bu ma'nâdan ğâyet ile ta'accübde olmışlardı. 20. Ol hekîmlerden dört yüz nefer hekîm ki 'uķalâ-yı zamânedan¹¹¹⁹ şâhib-i re'y idiler ki hayât-ı 21. dünyâ mü'ebbed degül,¹¹²⁰ serây-ı fânîdür.

¹¹¹¹ M. mevlûdı : S. mevlidi

¹¹¹² M. Anuñ ümmetine kıble olırdur. Anuñ ümmeti eşref-i ümemdür. : S. Anuñ ümmetinüñ kıblesidür. Ümmeti eşrefü'l-ümemdür.

¹¹¹³ M. bu : S. ol

¹¹¹⁴ M. ol marazdan : S. ol sa'atde marazdan

¹¹¹⁵ M. görmeden : S. görmedin

¹¹¹⁶ M. girân-bahâ : S. ğirân-bahâ

¹¹¹⁷ S. hâzînesinde dört 'aded kâftânı var-ıdı, ğirân-bahâ-yı cevâhir, 'azîzü'l-vücûd ile mücellâ ve müzeyyen idi. : M. hâzînesinden dört 'aded kâftânı var-ıdı, girân-bahâ-yı cevâhir, 'azîzü'l-vücûd ile mücellâ ve müzeyyen itdi.

¹¹¹⁸ M. kisvet-i tâze : S. gisû-yı tâze

¹¹¹⁹ S. olmışlardı. Ol hekîmler dört yüz nefer hekîm ki 'uķalâ-yı zamânedan : M. olmışlardur. Ol hükemâlardan dört yüz nefer hekîm ki 'uķalâ-yı zamânedan

S86b

İzhār-ı zahāir-i ‘uqbā için tefekkür ve tedbīr itdiler ki ittifāk ile 22. Mekke-i mübārekede kalup tavaṭṭun ve temekkūn eyleyeler. Zamān-ı Seyyidü’l-mürselīn, avān-ı nübüvvet-i Hāte-mü’n-nebiyyīn 23. ile müstes‘ad olmak müyesser || olursa hoş ve illā evlād u ahfādları¹¹²¹ ol sa‘adete irişüp 24. ilā yevmi’l-ḳıyām mefḥar ve ser-efrāz olalar. Ol dört yüz ḥekīmūn muḳtedāsına¹¹²² Şābūl¹¹²³ dirlerdi. 25. Niyyet-i mübārekede taşmīm-i ‘azm itdiler. Himyer bunların ittifākına vāḳıf olup āferīnler ve taḥsīnler itdi. 26. Bunlara şol-ḳadar māl ve menāl iḥsān itdi-ki bī-ḥesāb idi. Her bir ḥekīme menzil-i vāsī‘ 27. ta‘ayyūn idüp cāriyeler virdi.

M71a

Vaşıyyet eyledi-ki tevālūd ve tenāsül eyleyüp keşretde olalar 1. tā zamān-ı zuhūr-ı Server-i Kāināt *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* irişdükde ĩmān getürüp a‘vān-ı Enşār olalar 2. ve kitāb-ı

A97b

müşgīn-nikāb yazup | ol nāme-i nāmīnūn ‘ūnvānını nām-ı nāmī Seyyid-i Nihānī ‘aleyhi’s-selām 3. ile¹¹²⁴ müşerref kıldı. Bu üslūb üzre ki “*ilā Muḥammedi’bni Abdillāh ḥāte-mi’n-nebiyyīn ve rasūli*, 4. *Rabbi’l-‘ālemīn men tebi’a Himyer bin Verda’ ammā ba’d yā Muḥammed! fe innī āmentü bike ve bikitābikellezī* 5. *enzela’llāhu ‘aleyke, ve ene ‘alā dīnike ve sūnnetike ve āmentü birabbike ve Rabbī külli şey’in, ve biküllī*, 6. *mā cā’e min rabbike min şerāyi’i’l-ümme fe’innī ḳabiltü zālike ḳale edraktūke fīhā ve na’imtu ve inlem* 7. *üdrikke feşfa’ lī yevme’l-ḳıyāmeti velā tenseyye. Fe’innī min ümmetike’l-evvelīn ve tāba’tūke ḳable muḥabbetike* 8. *ve ḳable irsālī’l-lāhi ta’ālā iyyāke ve ene ‘alā milletike ve milleti ebīke İbrāhīmi Ḥalīlullāhi*”¹¹²⁵ 9. Ol nāme-i şerīfi altun ile mühürledi. Şābūl’a¹¹²⁶

¹¹²⁰ M. degül : S. degil

¹¹²¹ S. ahfādları : M. ahfādlar b

¹¹²² S. ḥekīmūn muḳtedāsına : M. ḥekīm muḳtedāsına

¹¹²³ M. ve S. Şāmūl : A. Şāpūl M. ve S. nüshasında Şāmūl yazdığı hālde M. nüshasında kellimenin diğer geçtiği yerlerinde Şābūl şeklinde geçtiği için bu şekilde yazmayı tercih ettik.

¹¹²⁴ M. Seyyid-i Nihānī ‘aleyhi’s-selām ile : S. ve A. Seyyid-i Tihāmī ile ‘aleyhi’s-selām ile

¹¹²⁵ S. *ilā Muḥammedi’bni ‘Abdillahi ḥātemi’n-nebiyyīne ve rasūli Rabbi’l-‘ālemīne min tūbbe’in Himyeri’bni Verda’ ammā ba’dü yā Muḥammed fe’innī āmentü bike ve kitābike’llezī enzela’llāhu ‘aleyke ve ene ‘alā dīnike ve sūnnetike ve āmentü birabbike ve Rabbī külli şey’in ve biküllī mā cā’e min rabbike min şerāyi’i’l-islāmī ve ene ḳabiltü zālike fe’in edraktūke fīhā ve na’imtu ve in lem edrukke feşfa’ lī yevme’l-ḳıyāmeti velā tūnsīnī fe’inne min ümmetike’l-evvelīne ve tābi’tūke ḳable mecī’ike ve ḳable irsālī’l-lāhi te’ālā iyyāke ve ene ‘alā milletike ve milleti ebīke İbrāhīmü Ḥalīlullāhi* tercümesi: Himyer İbn Verda’ya tābi olanlardan ālemlerin Rabb’inin resūlü ve peygamberlerin sonuncusu Abdullah oğlu Muhammed’e (s.a.s): Ey Muhammed! Ben sana ve Allah’ın sana indirdiği kitaba iman ettim. Ben senin ve yolunun yolcusu olacağım. Her seyın Rabb’ine ve senin Rabb’ine ve Rabb’inin ümmetlerine indirdiği şeriatlerine de iman ettim. Ben bunu böyle kabul ettim. (ve dahi dedi ki) Ben bu fikirle sana ulaştım ve nimetlendim. Eğer senin nübüvvetine erişemezsem kıyamet gününde bana şefa’at eyle ve beni unutma çünkü ben senin ümmetinin ilklerindenim. Sen gelmeden ben sana

teslīm itdi. Muḥāfazasında vaşıyyet itdi. Eyitdi: 10. “Eger Ol Ḥazret’üñ devlet-i mülāzemeti ile müstes‘ad olup zamān-ı bi‘şetine irişüp tūrursañ, bu ruḳ‘a-yı 11. ihlāşı, mülāzemet-i sa‘adet-iḥtişāşına teslīm eylesin. Ve illā, evlād-ı kirāmuña ışmarlayasın. Baṭnen 12. ba‘de baṭnın, aḥ-fāduñ bu nāmei şaklayup tā ol zamān ki irişe Ḥazret-i Seyyidü’l-beşer’üñ¹¹²⁷ nażar-ı kimyā 13. eşerlerine iṣāl eyleyeler.” didi. Bunlara vedā‘ idüp memlekete meteveccih oldı. Bilād-ı Hind’den 14. Telsān dirler bir şehre vardı. Müddet-i ‘ömri nihāyet bulup serāy-ı fāniden menzil-i bākīye 15. irtihāl itdi. Ol ḥükemā ve evlādı zamān ile müteferriḳ oldılar. Ba‘zı, Mekke-i mübārekde olup ve ba‘zı, Medīne-i 16. muṭāhhareye intikāl eyledi. Ba‘zı, nevāḥīye tağılup evlādı ol zamān-ı sa‘adet-nihāda müterakḳıb 17. oldılar. Enşār, Ḥazret-i Seyyidü’l-mürselin ve Ḥātemü’n-nebiyyin olan ol dört-yüz ḥekīmüñ evlādıdır ki 18. dīn-i İslām’a nuşret idüp Enşār oldılar *rıḍvānu’llāhi ‘aleyhim ecma‘īn*. O nāme-i sa‘adet-sermāye Şābū-l’uñ evlādı ve 19. evlād-ı evlādı ellerinde¹¹²⁸ ḥıfz olındı tā yigirmi birinci ıarnda Ebū Eyyüb Enşārī Ḥālid Ḥazretlerine irişdi. Zamān-ı || zūhūr-ı 20. Sulṭānū’l-enbiyā-yı ve’l-mürselin oldı. Āvān-ı hicret-i sa‘adet-mertebetde teveccüh-i müvecceh-i Seyyidü’l-beşer cānib-i Yesrib’e 21. muḥākḳak olduḳda ol nāme-i nāmī ve şaḥīfe-i kirāmı Ebī Leylā dimekle mülākḳab bir mu‘temed ‘aleyh ile Ol Ḥazret’üñ istikbāline gönderdiler.¹¹²⁹ 22. Cenāb-ı Risālet-penāh sefer-i Hicret’de Benī Süleym ḳabīlesine irişüp Ebī Leylā’ya mülākī oldılar. Buyurdılar kim¹¹³⁰ 23. “Sen Ebū Leylā mısın?” eyitdi: “Ārī” Buyurdılar ki “Senüñle kitāb-ı Tūbba‘ bile mi?” Ebū Leylā müteḥayyir oldı. Ol 24. Ḥazret’i görmemiş idi. Eyitdi: “Siz kimsiz? Ben sizi bilmezem.” didi. Buyurdılar ki “**Ene Muḥammed ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem ve hāze’l-kitābu**”²⁴⁵ Ebū Leylā nāmei çıkardı. Ḥazret-i Risālet-penāh’a teslīm itdi. Ḥazret-i 26. Murtażā ‘Alī ‘aleyhi’r-rıżvān ve’t-taḥiyyet okudı. Mażmūnına iṭtilā‘ gelüp ze-

iman ettim ve Cenāb-ı Hakk sana peygamberlik vermeden önce ben sana tābi oldum. Ben senin dinin üzereyim ve ceddin Allah’ın Halil’i Hz. İbrāhim’in de dini üzereyim.

¹¹²⁶ S. Ol nāme-yi şerīfi altun mühürledi. Şābūla : M. Ol nāme-yi şerīfe altun ile mühürledi. Şābūla : A. Ol nāmeialtun mühürledi. Şāpūla

¹¹²⁷ M. Seyyidü’l-Beşer’üñ : S. Seyyidü’l-Beşer’iñ

¹¹²⁸ S. Şābūl’uñ evlādı ve evlād-ı evlādı ellerinde : M. Şābūl’uñ evlādı ve evlādı ellerinde

¹¹²⁹ S. gönderdiler : M. gönder

¹¹³⁰ M. ḳabīlesine irişüp Ebī Leylā’ya mülākī oldılar. Buyurdılar kim : S. ḳabīlesine irişdiler. Ebī Leylā’ya mülākī oldılar. Buyurdılar ki

A98a

M71b

bān-ı mu‘ciz beyānlarına 27. kelām-ı sa‘ādet-|intizām cārī oldu. Üç nevbet tekrār buyurdılar ki “*merḥaben bi’l-āḥi’s-ṣāliḥi*”²⁴⁶ 1. Andan sonra Ebū Leylā nazar-ı kimyā-peyker ile müşerref oldu. Mürāca‘ata emr olındı-ki ol Ḥazret’ün beşāret-i 2. kudūm-i ḥucesterusūmlerini ehl-i Yeşrib’e irişdüre. Ebū Leylā her kime ki irişdi, beşāretler virdi. 3. Herkesi ‘aṭā-ile muğtenem itdiler.¹¹³¹ Ol menba‘-yı kerem ü cūduñ maḳdem-i hümāyūn-şerefi ile şād-mān ve mesrūr oldılar. 4. Didiler ki vefāt-ı Ḥimyer’den tā zamān-ı vilādet-i Seyyidü’l-beşer’e gelince ‘aleyhi’s-ṣalāvatü ve’s-selām tamām 5. biñ yıl mürūr eylemiş, bī-ziyāde ve kuşūr.¹¹³²

2.81. Beşārāt-ı ‘Aliyyeden Birisi Merşed bin Kelāl Vākı‘asıdur. 6.

Mehere-i fenn-i siyer ve tevārīḥ taḳrīr iderler ki Merşed bin ‘Abd-i Kelāl meşāḥīr-i mülūk ve ebṭāl-i cemāḥīr, aṣḥāb-ı 7. şehāmet ve iclālden idi. Bir gice hevl-nāk ḥ^wāb gördi. Mehābetinden ārām ve ḳarārı ḳalmadı. Uyandı. 8. Keyfiyyet-i ḥābı¹¹³³ ferāmūş itdi. Tefriḳa-yı ḥāṭır gelüp ziyāde melūl oldu. Māderi, fenn-i kehānetde nazīri yoğdı, 9. taḳrīr eyledi.¹¹³⁴ Cevābında ‘āciz oldu. ‘Arab kāhinlerini cem‘ itdi. Eyitdiler: “Eger şūret-i vākı‘a ma‘lūm olsa 10. ta‘bīr ü taḳrīri āsān idi. Çehre-i ‘arūs ḥāb-ı niḳāb-ı ihticābda olıcaḳ ta‘bīri ‘uḳde-i müşkildür.”¹¹³⁵ didiler. Kāhinler ‘acze 11. i‘tirāflarından sonra müteferriḳ oldılar. Zāmīr-i Merşed’de bu ‘uḳdenüñ ḥalli ehemmi-mühimmātdan oldu. Tā bir gün ḡāyet-i ızṭırābdan 12. şikār bahānesine¹¹³⁶ taşra çıḳdı, bir āhū ‘aḳabince at sürdi. Ḥayl ve ḥademden uzadı. Keşret-i ḥareket ü ızṭırāb 13. ve şiddet-i ḥarāret-i āfitābdan Merşed bī-āb u tāb oldu. Bir sāye istedi-ki bir zamānistirāḥat eyleye. Bir ṭaḡ dibine irişdi, 14. gördi. Bir ḡār civārında iki üç tāne¹¹³⁷ ḥā-

¹¹³¹ S. Herkesi ‘aṭā-ile muğtenem itdiler : M. Herkes ‘aṭāyla muğtenem idiler

¹¹³² M. bī-ziyāde ve kuşūr : S. -

¹¹³³ M. ḥābı : S. ve A. ḥ^wābı

¹¹³⁴ M. ve S. oldu. Māderi, fenn-i kehānetde nazīri yoğdı, taḳrīr eyledi. : A. oldu. Merşed’ün atası fenn-i kehānetde māhir idi. Aña taḳrīr itdi

¹¹³⁵ M. ‘uḳde-yi müşkildür : S. ‘aḳd-i müşkildür

¹¹³⁶ M. bahānesine : S. bahāsına : A. bahānesiyle

¹¹³⁷ M. tane : S. -

S87b

ne var. Ol ʔarafa müteveccih oldu. || Bir ‘acûze hâṭun buña istikbâl itdi. 15. “Atdan inüñ.” didi. Merşed ol pîre-zâl¹¹³⁸ işâreti ile ol menzile nüzül-i iclâl itdi. Firâş-ı 16. ferâgat üzre pister-i istirâhatde h^wāba vardı. Çünkü uyandı gördi-ki bir şāhib- 17. cemāl duḡter envā‘-yı hūner ve kemāl ile ārāste bālîni üstinde oturur. Cemāl-i mevzūn 18. ve ḡusn-i rüz-efzūn;

A98b

mükemmel, münāsib ziverler ile ve ḡuliyi-yi ḡūna-ḡūn ile 19. şad-hezerān āyīn-i nāz ile | iki ruḡsāresi ḡusn ü melaḡatde ḡüyā af-tāb ki niḡāb 20. altında tābāndur. Muḡavves ebrūları aln-ı feleginde ḡavs-i ḡuzah gibi nümāyān; ca‘d-ı 21. müselseli benefşevār; ḡüşe-i ḡülzār-ı rūḡsārında ḡüyā bir küre-i ḡoḡḡa-yı yāḡūtī dehān¹¹³⁹ 22. hengām-ı tebessümde nār-ı ḡandān gibi münşakḡ; şübūkāt-ı zūlfı ḡehre-i ḡülgūnında 23. ḡōñüller şaydı içün dām-ı müşabbak; dūrer-i bā-ḡurer-i behcet-efzā-yı esnān-ı dūrc-i ‘aḡīḡ, ḡüyā 24. Pervīn’dür ki şanduḡa-yı firūze ki āsmānda lāmī‘dür. Ol duḡter-i nīk-aḡter, Merşed ile 25. ḡüft ü şinīd itdi. Eyitdi: “İy Melik-i Nām-dār! İy Pād-şāh-ı Kāmḡār! Hīḡ ṡa‘ām ārzū ider 26. misin? Merşed, bu sözden kendüyi bilmek fehmi itdi. Bu ma‘nādan mütefekkir oldu-ki ‘Nāḡāh 27. tenhālīḡ

M72a

vāsıṡasıyla dūşmen zafer bula, ya evc-i pād-şāhīden ḡazīz-i tebāḡīye dūşe. 1. Tegāfūl idüp cevāp virmedi. Bir ḡayrı nesneye meşḡūl oldu. Duḡter-i fūnūn-ı ferāset ile ārāste, 2. şunūf-ı kiyāset ile pīrāste idi. Pād-şāhı ol endīşeden fāriḡ itdi. Melik’e şenā ve du‘ā ile eyitdi: 3. “İy Pād-şāh-ı ‘Ālī-rāy ve’y Şehen-şāh-ı ‘Ālem-ārā! Tamām-ı rūy-ı zemīn, ten-i nāzenīnūne fedā olsun. ‘Aynū’l-kemāl 4. serā-perde-i ‘azamet ve celālūñden dūr olsun. İy Melik! ḡāṡır-ı şerīfūne melāl ḡetürme.” didi. Merşed’ün ḡāṡır 5. bir pāre mütesellī oldu. Süfre ḡetürdi. Merşed ṡa‘ām yidi. Duḡter bir ḡadeḡ ile şīr-i ḡālīş ḡetürdi-ki 6. Pād-şāh nūş eyleye. Duḡterün ḡāyet-i melāḡat ve luṡf u şabāḡatinden¹¹⁴⁰ ve taḡrīr-i dil-peżīr ve ḡarekāt ve sekenāt-ı 7. bī-naḡīrinden Melik taşmīm¹¹⁴¹ itdi-ki ‘aḡd-i nikāḡa ḡetüre. Andan şordı-kim¹¹⁴² “İy Duḡter-i Pākize-gevher! İsmüñ 8. nedür?” didi. Eyitdi: “ ‘Ufeyrā” Merşed eyitdi: “Ol kimesneye¹¹⁴³ Melik dirsini, ism ü laḡab u rif‘at-i nesebin 9. bilür misin?” Duḡter eyitdi:

¹¹³⁸ M. pîre-zâl : S. pîre-zen

¹¹³⁹ M. kurre-i ḡoḡḡa-yı yāḡūt-ı dehān : S. girih-i ḡoḡḡa-yı yāḡūt-ı dehānı : A. kurre-i ḡoḡḡa-yı yāḡūt-ı dehānı

¹¹⁴⁰ M. luṡf ve şabāḡatinden : S. luṡf-ı şabāḡatinden

¹¹⁴¹ S. taşmīm : M. taṡmīm : A. fikr

¹¹⁴² M. şordı-kim : S. şordı-ki

¹¹⁴³ M. kimesneye : S. kimseye

S88a

A99a

“Belî, Pād-şāh-ı cihān-penāh-ı civān-baht, Süleymān-ı taht-ı felek, şadr-ı melik-şadr, 10. medār-ı mesned-i ‘azze ve celāl, merkez-i dāire-i ikbāl Merşed bin ‘abd-i Kelāl’dur ki cemî‘-i kâhinān-ı meymūn-fālî hâtır-ı ‘âtırında 11. maḥfî olan işkālūn inḥilālî içün getürdi.
¹¹⁴⁴ Müşkilini ḥall itmediler.” didi. Merşed eyitdi: “İy ‘Ufeyrā! || Bu kışşa-yı pūşîdeyi 12. neden bilürsin? Bu mühimm¹¹⁴⁵ vāk‘âyı beyān itmege kâdir misin?” didi. Duḥter eyitdi: “Be-
lî, Melik bir ḥ^wāb görmişdür ki 13. | azgāş ve ahlām degüldür. Ol ḥ^wābuñ ḥaḳîḳatinden ve ta‘bîrinden ittılā‘um vardır.”¹¹⁴⁶ didi. Merşed eyitdi: “Bu ḥaberūñ 14. istimā‘ından gül nesīm-i şeherden açıldığı gibi ḥandān oldu. Ğāyet-i ḥurremi ve ibtihācından eyitdi: 15. “İy ‘Ufeyrā! Bu ‘arūs-ı zībānuñ yüzinden perde-i ihtifāyı getir.” Bu rāz-ı ser-pūşîdei aşikār eyle. Duḥter¹¹⁴⁷ 16. Eyitdi: “İy Melik! Ḥ^wābda gördüñ ki bir biri ardınca¹¹⁴⁸ kaçırğalar zāhir oldu, āsmān cānibine ağdı. Şöyle-ki 17. gök kenārına irişdi. İçinden āteşler dirāḥşān oldu. Ortasından bir dev¹¹⁴⁹ çıktı. Andan sonra 18. bir ırmağ gördüñ. Āfitāb-ı rūşen mişāl¹¹⁵⁰ dürr-i ḥoş-ābdan şāfî revān oldu. Hātîf-i gaybdan 19. sem‘-i şerîfe nidā irişdi ki¹¹⁵¹ “Ādemleri ol şudan içmege da‘vet eyle.”¹¹⁵² Her ki bu āb-ı şāfî-den 20. ṭarîḳ-i ‘adl ve inşāf ile bir avuç şu alup içe, sîr-āb ola. Cevr ü i‘tisāf ṭarîḳıyla 21. dehānımı āba koya. Hırş-ı tamām ile içerse ḥizlān ve ḥüsrāna¹¹⁵³ mübtelā ola”, didiler diyücek Merşed 22. taḥsîn buyurdi. Eyitdi: “Belî, şüret-i vākî‘a böyle idi.” didi. Eyitdi:¹¹⁵⁴ “İy ‘Ufeyrā! Ta‘bîrini 23. daḥî taḳrîr eyle.” ‘Ufeyrā eyitdi: “Ol kaçırğa¹¹⁵⁵ ki hevāya ağdı, mülük ve pād-şāh-lardur.”¹¹⁵⁶ Ol 24. dūd, münteşir

¹¹⁴⁴ S. Merşed bin ‘abd-i Kelāldur ki cemî‘-i kâhinān-ı meymūn-fālî hâtır-ı ‘âtırında maḥfî olan işkālūn inḥilālî içün getürdi. Müşgilini : M. Merşed bin ‘abd-i Kelāldur ki kâhinān-ı meymūn-fālî hâtır-ı ‘âtırında maḥfî olan işkālūn inḥilālî içün müşgilini

¹¹⁴⁵ M. mühimm : S. ve A. mübhem

¹¹⁴⁶ S. Ol ḥ^wābuñ ḥaḳîḳatinden ve ta‘bîrinden ittılā‘um vardır : M. Ol ḥābuñ ḥaḳîḳatinde ve ta‘bîrinde ittılā‘um vardır

¹¹⁴⁷ M. duḥter : S. duḥteri

¹¹⁴⁸ M. İy Melik! Ḥ^wābda gördüñ-ki bir biri ardınca : S. İy Melik! Ḥ^wābda gördüñ ki biri biri ardınca : A. İy Melik! Düşünde gördüğün bir biri ardınca

¹¹⁴⁹ M. ve S. dev : A. kurd

¹¹⁵⁰ M. mişāl : S. mişālinde

¹¹⁵¹ M. irişdi-ki : S. irdi-ki

¹¹⁵² M. da‘vet eyle : S. da‘vet eyle

¹¹⁵³ S. ḥüsrāna : M. ḥüsrān

¹¹⁵⁴ M. didiler.” diyücek Merşed taḥsîn buyurdi. Eyitdi: “Belî, şüret-i vākî‘a böyle idi.” didi. Eyitdi : S. -

¹¹⁵⁵ M. ve A. kaçırğa : S. kaçırğa قَاصِرْغَا

M72b

olduğı hasūdларуñ, muḥālifleruñ nümū-dārıdur. Ol āteş, dirahşān olduğı 25. muvāfıklar nişānıdur. Ol ırmaḫ ‘ilm ü şerī‘ate işāretdür. Ol nidā iden bir peygamber-i şefī‘dür. 26. Şuyı endāze ile nūş iden muṭī‘ ve tābi‘ olanlardur.” didi. Ol ki ḫayvān-şıfat 27. dehānını şuya ḳoya,¹¹⁵⁷ ḫırş ile iče, aña ‘āşīden kināyetdür. Ya‘nī her kimesne ki ‘adl ü inşāf 1. şāḫibi ola, aña mütāba‘at eyleye. Bevādī-yi ḍalāletde teşnelikden maşūn ve maḥfūz ola. Her kimesne ki ifrāt ve 2. tefrīte mürtekib olup muḥālefet eyleye,¹¹⁵⁸ ğarḫ-āb-ı cehāletde helāk ola. Merşed aña eyitdi: “O peygamber şulḫ ile¹¹⁵⁹ 3. mi, meb‘ūş olup yā ceng ile mi?” ‘Ufeyrā eyitdi: “Ol Hudā’nuñ ‘izzetine and ičerem-ki āsmāna rif‘at virüp 4. bārānı āsmāndan zemīne indürür. Bu Peygamber ḫaḫ üzredür. Hük-m-i İlāhī’ye muḥālif ḫünrızlık resmini muṭlaḫa 5. götürür.

A99b

¹¹⁶⁰ Benāt-ı mülūkı, kenīzek gibi memlūk ve esīr ider.¹¹⁶¹ Merşed eyitdi: “İy ‘Ufeyrā! | Ol Peygamber ḫalkı neye da‘vet 6. ider?” Cevāb virdi ki şalavat ve şıyāma ve şılā-yı erḫāma ve şikest-i aşnāma ve ezlām-ı ḳumārdan ferāğat ve ictināba 7. ve şāir ma‘āşī ve āşāmdan şıyānete. Şordı-kim¹¹⁶² “Ne ḳabīleden olur?” eyitdi: “Evlād-ı Muḍar’dandur. Kendü ḳavmi ile 8. muḫārebeler ider tā anlara || ğālib olur.” Merşed eyitdi: “Çün Ol Peygāamber kendü ‘āşīret ve ḳabīlesini helāk 9. ider, yā aña nuşret ve mu‘āvenet kim ider?” didi. Eyitdi: “Eṭrāf ve cevānibūñ eşrāfı-ki başīretleri gözlerine 10. mīl-i tevḫīḫ ile kuḫl-i taḫḫīḫ çekilmişdür, İmān ve ma‘rifet¹¹⁶³ nūrıyla münevver olmuşlardur. Ol Ḥazret’uñ emrlerini sem‘-i 11. ḳabūl ile işidürler. Her neye ki ol, delālet ider, dil ü cān ile ‘amel iderler. Fermānına na‘ra-yı “*semi‘nā ve 12. eṭa‘nā*”²⁴⁷ götürürler.¹¹⁶⁴ İḫsān-ı nevīdine şad-hezārān cān fedā iderler.” didi. Çün ṭarafeynden su‘āl 13. ve cevāb dükendi. Merşed’uñ ḫātırında ‘Ufeyrā’ya nikāḫ

S88b

¹¹⁵⁶ M. Ol ḳaşırğa ki hevāya ağıdı mülūk ve pād-şāhlardur : S. Ol ḳaşırğa ki hevāya ağıdı melik ve pād-şāhlardur.

¹¹⁵⁷ M. ḳoya : S. -

¹¹⁵⁸ S. teşnelikden maşūn ve maḥfūz ola. Her kimesne ki ifrāt ve tefrīte mürtekib olup muḥālefet ile : M. teşnelikden maḥfūz ola. Her kimesneye ifrāt, tefrīte mürtekib olup muḥālefet ile : A. teşnelikden maşūn ve maḥfūz ola ve her kimesneye ifrāt tefrīt mürtekib olup muḥālefet eyleye

¹¹⁵⁹ S. añ Merşed aña eyitdi: “O peygamber şulḫ ile : M. Merşed eyitdi: “O peygamber şālih ile

¹¹⁶⁰ S. ve A. götürür كوتورر : M. götürür كوتورر

¹¹⁶¹ S. memlūk ve esīr ide : M. memlūk ve serīr ider

¹¹⁶² S.Cevāb virdi ki şalavat ve şıyāma ve şılā-yı erḫāma ve şikest-i aşnāma ve ezlām u ḳumārdan ferāğat ve ictināba ve āşāmdan şıyānete şordı-ki : M. Cevāb virür ki şalavat ve şıyāma ve şılā-yı erḫāma ve şikest-i aşnāma ve ezlām-ı ḳumārdan ferāğat ve ictinābına ve şāir ma‘āşī ve āşāmdan şıyānete şordı-kim

¹¹⁶³ S. kuḫl-i taḫḫīḫ çekilmişdür, İmān ve ma‘rifet : M. kuḫl-i taḫḫīḫ çekmişlerdür, iy ma‘rifet

¹¹⁶⁴ S. götürürler : M. getürdiler

muḳarrer olup şevḳ ü heves, dil ü cānı 14. girībānını¹¹⁶⁵ muḳkem ṭutdı. Başıını tefekkür ceybine çekdi. ‘Ufeyrā firāset ile bildi. Eyitdi: “İy Melik! Beni 15. isteyen ğayūr-ı bī-pākdür. Bu bābda mübālağa sebeb-i ḥüsrān ve mücib-i helākdür.” didi. 16. Melik, dāmādlık ḥayālinden geçdi. Ta‘cīl ile süvār olup leşker ü sipāhına irişdi. 17. ‘Ufeyrā’ya hediye içün yüz deve gönderdi. Bu ḥikāyet andan şaḥīfe-i rüzgāra tā dāmen-i kıyāmete dek¹¹⁶⁶ 18. yād-gār ḳaldı.

2.82. Māh-ı Felek-i Risālet’ün Beşā’ir-i ‘Aliyyesinden Seyf bin zū’l-Yezen ḥikāyetidür.¹¹⁶⁷ 19.

Şarrāfān-ı nuḳūd-ı aḥbār ve vaşşāfān-ı nuḳūl-ı āşār, elfāz-ı dürrer-bār ve kelām-ı gevher-nişār ile naḳl olunur ki¹¹⁶⁸ 20. “Dūd-mān-ı mülūk-ı Yemen’den şāḥibü’z-zemen yā’nī zī-Yezen dirler idi, bir pād-şāh¹¹⁶⁹ var idi. 21. Bir müddet rüzgāruñ i‘vicācı vāsıtası ile taḥt ve tācdan dūr ve bī-revāc düşdi. 22. Memleket ve vaṭanından müfāraḳat eyledi. Devr ü zemen aña belā vü miḥen yüzini gösterdi. 23. Sebebi bu idi-ki Yemen milki, Ebrehe’ye muḳarrer olıcaḳ ki Aşḥāb-ı Fīl kışşasında beyān olındı, 24. Ebrehe ol milke müstevlī¹¹⁷⁰ oldu. Pād-şāhları bī-günāh esir ve ḳatl eyledi. Ol zamānda 25. Mülūk-ı Ḥımyer’den zū’l-Yezen rezā-net-i ‘aḳl-ıla ve mezīd-i şecā’atle¹¹⁷¹ | sāir mülükdan mümtāz-idi. 26. Perde-i ‘işmetinde bir māh-rüy var-idi. Zevcesi¹¹⁷² felek-i cemālde Zühre gibi terāne-i faşl u kemālde nüvāḥt 27. iderdi. Evc-i dilberīde āfitāb-ı ḥāverī gibi beytū’ş-şerefi var-idi. Pād-şāh’uñ bu mestüreden

A100a

¹¹⁶⁵ S. ‘Ufeyrā’ya nikāḥ muḳarrer olup şevḳ ü heves-i dil-ü cānı girībānını : M. ‘Ufeyrā’ya eyitdi nikāḥ muḳarrer olup şevḳ ü heves-i dil ü cānı girībānı : A. ‘Ufeyrā’ya nikāḥ itmek ḥatırına muḳarrer itdi. Şevk ve heves ile dolu cānı girībānı

¹¹⁶⁶ S. şaḥīfe-yi rüzgāra tā dāmen-i kıyāmete dek : M. şaḥīfe-yi rüzgāra kıyāmete dek

¹¹⁶⁷ M. Māh-ı Felek-i Risālet’ün Beşā’ir-i ‘aliyyesinden Seyf bin Yezen ḥikāyetidür : S. Māh-ı Felek-i Risālet’ün *şallallahu ‘aleyhi ve sellem* Beşā’ir-i ‘aliyyesinden Seyf bin zū’l-Yezen ḥikāyetidür

¹¹⁶⁸ A. Şarrāfān-ı nuḳūd-ı aḥbār ve vaşşāfān-ı nuḳūl-ı āşār, elfāz-ı dürrer-bār ve kelām-ı gevher-nişār ile naḳl iderler ki : M. Şarrāfān-ı nuḳūd-ı aḥbār ve vaşşāfān-ı nuḳūl ve āşār, elfāz-ı dürrer-bār gevher-nişār ile naḳl iderler ki : S. Şarrāfān-ı nuḳūd-ı aḥbār ve vaşşāfān-ı nuḳūl u āşār, elfāz-ı dürrer-bār, gevher-nişār ile naḳl iderler ki

¹¹⁶⁹ M. şāḥibü’z-zemen zī-Yezen dirler, bir pād-şāh : S. şāḥibü’z-zemen zī-Yezen dirler idi, bir pād-şāh : A.b şāḥibü’z-zemen yā’nī Seyf zū’l-Yezen dirlerdi, bir pād-şāh

¹¹⁷⁰ S. müstevlī : mestūr

¹¹⁷¹ S. zū’l-Yezen rezānet-i ‘aḳl-ıla ve mezīd-i şecā’atle : M. zū’l-Yezen riyāzet-i ‘aḳl ile ve mezīd-i şecā’at ile

¹¹⁷² M. bir māh-rüy var-ıdı. Zevcesi : S. bir māh-rü zevcesi

M73a

1. bir ferzend-i ercümendi oldu, Seyf nām. Ol ferzend henüz şîr-höre idi. Ebrehe'ye tama' düşdi. Māder-i 2. ferzendi aldı. Zü'l-Yezen kemāl-i ḥasret ile 'izzetinden ḡurbet ihtiyār eyledi.¹¹⁷³ Vaṭanından dūr düşdi. 3. Evvel zemīn-i Rūm'a geldi. Kışsa-yı ḡuşşāsından¹¹⁷⁴ dergāh-ı Kāyşer'e 'arz-ı tazallūm eyledi. Kāyşer, Ebrehe ile dīn-i 4. 'İsevī'de birāzerler idi.

S89a

Aña iltifāt || itmedi. Zü'l-Yezen, Rūm'dan mahrūm gitdi. Anū Şīrvān hizmetine 5. yüz tutdı. Ahvālını aña 'arz eyledi. Anū Şīrvān Ebrehe'nün zulm ü şenā'atine göre buña rahm eyledi. Īrān-ı 6. zemīnden tā Yemen'e varınca yollar ba'īd olup mābeyninde deryālar hūn-h^wār bādiyeler olmağın¹¹⁷⁵ nuşret ve mededde 7. ṭarīk bulmadı. 'Ucāletü'l-vaḳt zü'l-Yezen'e on bīn dirhem in'ām eyledi. Zü'l-Yezen, ol 8. naḳdi aldı. Destārçeye koydı. Yolda yābāna dökdi. Vişākına gelince hīç nesne kalmadı. Anū Şīrvān 9. işitdi. Eyitdi: "Zü'l-Yezen ḡāndān-ı kādīmdendür. Evvel bu emre iḳdām itmek sırdan¹¹⁷⁶ ḡālī degüldür. 10. İstifsār¹¹⁷⁷ itmek gerekdür." didi. Zü'l-Yezen eyitdi: "Ma'āzallāh, ol diremleri telef itdügüm 11. ḡiffet içün degüldür tā pād-şāh bendelerine ma'lūm ola ki bir memleketden geldüm-ki ḡāki 12. zer ü sīmle beraberdür. Direm ü dīnār içün¹¹⁷⁸ gelmedüm. Pād-şāh-ı 'ālī-miḳdārdan maḳşūd budur ki 13. leşker ü si-pāh ile beni pād-şāhum¹¹⁷⁹ şād-kām memleketüme göndüre tā zaḡm-ı tīğ-ı āb-dār ile āteş-i kīne teskīn 14. virem. Bād-ı ḡahr ile Ebrehe'nün tāc u taḡtını ḡāke beraber eyleyem." didi. Bu 'özr maḳbūl oldu. Bu ešnāda 15. zü'l-Yezen murāda irişmedin 'ālem-i bekāya ulaşdı. Oğlı Seyf, Ebrehe'nün evinde¹¹⁸⁰ perverde oldu. 16. Anuñ anasından Ebrehe'nün iki oğlı oldu. Biri Mektūm | biri Mesrūḳ idi. Seyf'e daḡi maḡanne 17. olurdı ki¹¹⁸¹ Ebrehe'nün oğlı ola. Her vechle birāzerlerine fāiḳ idi. Serkeşlikler iderdi. Bir ḡün ḡarındaşı 18. ile aralarına ḡüft ü şinīd oldu. Ol birāzere serzenīş idüp eyitdi: "Benüm ḡulumsın. Ḳanḳı

A100b

¹¹⁷³ M. kemāl-i ḥasret ile 'izzetinden 'ḡarīb ihtiyār eyledi : S. kemāl-i ḥasretle 'ḡayretinden 'ḡurbet ihtiyār eyledi

¹¹⁷⁴ S. kışsa-yı ḡuşşāsından : M. kışsa-yı ber-ḡuşşāsından

¹¹⁷⁵ S. yollar ba'īd olup mābeyninde deryālar ḡ^wūn-ḡ^wār bādiyeler olmağın : M. yollar ba'īd olup mābeyninde deryālar hūn-ḡ^wār olmağın

¹¹⁷⁶ M. ve S. sırdan : A. senden

¹¹⁷⁷ S. ve A. istifsār : M. istifāde

¹¹⁷⁸ S. direm ü dīnār içün : M. ve A. direm ü dūnyā içün

¹¹⁷⁹ M. pād-şāhum : S. -

¹¹⁸⁰ M. Ebrehe'nün evinde : S. Ebrehe evinde

¹¹⁸¹ S. A olurdı ki : M. olur ki

mertebe ile¹¹⁸² 19. baña muḳāvemēt idersin.” didi. Seyf bu sözden müteğayyir oldı. Şemşîr çıkardı. Anasına 20. vardı. Eyitdi: “Rāst söyle. Benüm atam kimdür? Yoḥsa seni de kendümi-de¹¹⁸³ ḳatlı iderem.” didi. 21. Anası ağladı. Eyitdi: “İy Nūr-ı Dīde! Kemāl-i şeref ve ḥasebde şāhzādelerden muḳaddemsin. 22. Senüñ atañ zü’l-Yezen’dür. Şanādīd-i mülük-ı Yemen’dendür. Taḳdīr-i Īzīd ile bu ḳavm-i ḳabīḥ-şüret 23. pelīd-sīret müstevlī oldılar. Āzādeleri bende, şāhzādeleri esīr ü perākende 24. ḳıldılar. Ebrehe beni cebr ü kahr ile pederüñ zü’l-Yezen’den aldı. Atañ derd ü dāğ ile cihānda 25. āvāre oldı. Seyf eyitdi: “Saña ma‘lūm oldı mı? Ne iḳlīme teveccüh itdi. 26. Şöyle işitdüm ki Īrān Pād-şāh’ı Nüşīrevān¹¹⁸⁴ bārgāhına yüz tıtmış andan soñra 27. keyfiyyet-i aḥvālī ma‘lūm olmadı.” didi. Seyf eyitdi: “Ben daḥi ‘azīmet ihtiyār iderem. 1. Kendümi bu bir nice || sipāhlar ki baña bende didiler, ellerinden ḥalāş iderem.” didi. Anasına vedā‘ idüp 2. mümkün olduğı deñlü silāḥdan, esb ü emvālden aldı. Atası mülāzımlarından bir miḳdār ḥadem 3. ve ḥaşem bile revāne oldılar. Rūm bilādına yüz tıtdılar. Mülāzemet-i Ḳayşer’e irişdiler. Sözlari sem‘-i 4. irtizāda maḳbūl olmadı. Rūm’dan me’yūs ve maḥrūm olup Medāin’de Pād-şāh-ı ‘ādil 5. Anū Şīrvān bārgāhına geldiler. Hāllerini ‘arz ve taḳrīr itdiler. Anū Şīrvān bildi-ki zü’l-Yezen 6. oğlıdur. Şehāmet-i ‘aḳl ve rezānet-i re’y ve tedbīrini gördi. Fi’l-ḥāl buyurdi. Taḥtı oñinde 7. yir gösterdiler. Andan süḥan-ı dil-peḫīr işitdi. Anū Şīrvān atasınuñ ḥaḳḳ-ı ḥidmeti-çün¹¹⁸⁵ kendünün 8. şeref-i kemālinde ve ḥaseb ü nesebi eclī içün Seyf’i nūvāḥt eyledi. Ta‘zīm ü tekrīm ḳıldı. ‘Ucāletü’l-vaḳt 9. on biñ dīrhem iḥsān eyledi. Ol-daḥi babası gibi ol dīrhemleri dōke dōke menziline 10. geldi. Babası gibi cevāb virdi. Anū Şīrvān ma‘lūm ideydi-kim aşl ḥaḫāsız zü’l-Yezen 11. oğlıdur.” didi. Erkān-ı devleti ile meşveret idüp eyitdi:¹¹⁸⁶ “Atası der-

¹¹⁸² M. serkeşlikler iderdi. Bir gün ḳarındaşı ile aralarına güft ü şinīd oldı. Ol birāzere serzenīş idüp eyitdi: “Benüm ḳulumsın. Ḳanḳıertebe ile: S. serkeşlik iderdi. Bir gün ḳarındaşları ile aralarına güft ü şinīd oldı. Ol birāzeri serzenīş idüp eyitdi: “Benüm ḳulumsın. Neertebe ile

¹¹⁸³ M. kendümi-de : S. kendümi daḥi

¹¹⁸⁴ M. Nüşīrevān : S. Anū Şīrvān

¹¹⁸⁵ M. ḥidmeti-çün : S. ḥizmeti-çün

¹¹⁸⁶ M. on biñ dīrhem iḥsān eyledi. Ol-daḥi babası gibi ol dīrhemleri dōke dōke menziline geldi. Babası gibi cevāb virdi. Anū Şīrvān ma‘lūm ideydi-kim aşl, ḥaḫāsız Zü’l-Yezen oğlıdur.” didi. Erkān-ı devleti ile: S. on biñ direm iḥsān ḳıldı. Ol-daḥi babası gibi ol diremleri dōke dōke menziline geldi. Babası gibi cevāb virdi. Anū Şīrvān ma‘lūm idindi. Eyitdi: Aşıl, ḥaḫāsız Zü’l-Yezen oğlıdur.” didi. Erkān-ı devleti ile

A101a gāh-ı ‘ālem-penāha geldi. 12. Murāda irişmeden | dār-ı fenādan rihlet itdi. Şimdi bu ki oğlıdur, mazlūm ve mātem-resīdedür. Hukūk-ı 13. hıdmeti üzerümüzdedür. Tedbīr nedür ki anı memleketden gönderüp Habeşe’nün zulminden kurtaravuz?”¹¹⁸⁷ didi. 14. Dükelişi eyitdiler: “Buradan vilāyet-i Yemen’e leşker göndermek haţarnākdur.” didiler. Anū Şīrvān yüzini Mü’ebbed-i 15. Mü’ebbedāne ya‘ni Qādıu’l-Qudāt’a döndi.¹¹⁸⁸ eyitdi: “Bu vāqı‘ada sen ne dirsın?” eyitdi: “Āsitānuñuzda merdān-ı 16. cengī ve pehlevān-ı serhengī çok-ki günāh işleyüp āyīn-i pād-şāhī üzre zindānda¹¹⁸⁹ maḥbūs- 17. lardur. Eger ra’y-ı hümāyūn karar iderler ise anları bend ü zindāndan ḥalāş idüp silāḥ ve yaraḥ 18. erzānī idüñ. Bu şāhzāde ile қоşuñ. Eger deryāda ḡarḳ olalar yā bādiyede helāk. 19. Be-her-ḥāl istiḥkāklarına irişmiş olalar¹¹⁹⁰ yā budur ki varup zafere maḳrūn olalar. Pād-şāhzāde 20. mülkine mālīk¹¹⁹¹ olur. Bu hıdmet ile günāhlarına keffāret düşer.” didi. Anū Şīrvān 21. bu re’yi pesend idüp buyurdi. Zindānīleri yazdılar. Āzād idüp silāḥ ve yaraḥ virüp Seyf’e 22. қоşup Yemen’e irsāl eyledi. Anlaruñ içinde bir şahş var-idi, ‘ömri yüzden geçmiş idi. Zemīn-i ‘Acem’de 23. kimesne anuñ yayını çekmemiş idi. Tīr-endāzlıḳda, ma‘reka-pervāzlıkde yeḡāne-i dilīrān-ı

S90a Īrān 24. idi. Ḥarāmīlık itdügi ecilden müddet-i medīd ḥabs-i Hüsrev’de ḳalmış idi. || Aña Bīhrūz-ı kāmḳār 25. dirler idi. Anū Şīrvān ol leşkere anı¹¹⁹² ser-dār idüp işmarladı-ki “Seyf’uñ fermānına muṭī‘ oluñ.” 26. didi.¹¹⁹³

2.83. el-Ḳıssa.

Seyf leşker ile Medāin’dan deryā-yı Fāris sāḫiline geldi. Andan gemiye 27. girüp selā-

¹¹⁸⁷ M. Murāda irişmeden dār-ı fenādan rihlet itdi. Şimdi bu oğlıdur, mazlūm ve mātem-resīdedür. Hukūk-ı hıdmeti üzerümüzdedür. Tedbīr nedür ki anı memleketden gönderüp Habeşe’nün zulminden kurtaravuz : S.S. Murāda irişmedin dār-ı fenādan rihlet itdi. Şimdi bu ki oğlıdur, mazlūm ve mātem-resīdedür. Hukūk-ı hıdmeti üzerümüzdedür. Tedbīr nedür ki anı memleketine gönderüp Habeşe’nün mezālhiminden kurtaravuz

¹¹⁸⁸ M. döndi : S. döndürdi

¹¹⁸⁹ S. zindānda : M. zindāndan

¹¹⁹⁰ M. bādiyede helāk. Be-her-ḥāl istiḥkāklarına irişmiş olalar S. bādiyede helāk olalar. Be-her-ḥāl istiḥkāklarına irişmiş olurlar

¹¹⁹¹ M. mālīk : S. maḳrūn

¹¹⁹² M. anı : S. -

¹¹⁹³ M. muṭī‘ oluñ didi : S. muṭī‘ olalar.

M74a

met ile ‘Aden’e iriřdiler. Yemen’e āvāze dūřdi-ki Hūšrev, Seyf’e nevāht idüp 1. leřker virmiř. Evlād-ı mülūk-ı Hımyer’den ve kabāil-i ‘Arab’dan anuñ ĥidmetine¹¹⁹⁴ gelüp cem‘ oldılar. Ebrehe 2. helāk olduķdan řoñra oęlı Mektüm pād-řāh¹¹⁹⁵ olmiř-idi. Ol daēı vefāt idicek řarındařı 3. Mesrūk’a řarār itmiřdi. | Leřker āvāzını iřidicek mūte’eřřir oldı. Bihrüz’a

A101b

bir ķāřıd gönderdi. Haber 4. iřmarladı-ki bu oęlan sizi aldadı. Senüñ pād-řāhuñı řıfte itdi. Muķābele ve muķātele içün gelmiřsiz. 5. Bize sizüñ ile ceng itmek ‘ārdur. Eger dönüp giderseñ zād u rāñile müheyyā ideyim. Eger bu 6. vilāyetde řurursañuz,¹¹⁹⁶ esbāb-ı ‘İř ü řarab iħzār¹¹⁹⁷ ideyim.” didi. Ķāřıd ĥaberi iriřdüřdi. 7. Bihrüz bir ay mūhlet¹¹⁹⁸ istedi. Mesrūk aña emān virdi. Ol bir ayda Hımyeriler’den¹¹⁹⁹ çok kimesne Seyf’e gelüp 8. ulařdılar. Mühimm ĥarbe mü’eddı oldı. Mesrūk¹²⁰⁰ oęlını on biñ süvār-ile gönderdi. Bihrüz daēı 9. oęlını anlar ile muĥārebeye ta’yın itdi. İki sipāh iriřdiler. ‘Acem tır-bārān itdiler. Leřker-i Ĥabeře münhezim 10. oldı. Mesrūk’uñ oęlı ol cengde dūřdi. Bihrüz oęlı kaçanları ķovdı. Ol daēı maķtül oldı. 11. Mesrūk, oęlınuñ firāķından eřrāf-ı vilāyetde ‘asker cem‘ idüp yüz biñ ‘asker ile cenge ‘azımet itdi. 12. Bihrüz Hımyerilerden biř¹²⁰¹ biñ ādem ile altı yüz veyāħūd sekiz yüz ‘Acem ile Mesrūk’a muķābil oldı. Bihrüz 13. dest-māl istedi. Zırā, ebrūlarınıñ kılları gözini örtmiř idi. Bařını řardı. İki leřker beraber olup 14. řurdılar. Bihrüz, Hımyerilerden ki Seyf’e gelmiřlerdi, pād-řāhzādelerini leřkerüñ eřrāfına ķodı. Iřmarladı-ki 15. Ĥabeře’ye meřğül olalar. Kendü pād-řāh-ı Ĥabeře, Mesrūk’a muķābil oldı. Oķını kemāna ķodı. Mesrūk’uñ 16. tacı üzerinde¹²⁰² yāķūt var-idi, āfitāb gibi dirāřřān idi. Bihrüz’uñ ziyāde yařlu olmaęın göz- 17. lerinde igen ķuvvet yoędı. řordı-ki “Pād-řāh-ı Ĥabeře neye biner?” eyitdiler ki “File süvārdur.” eyitdi: “Ceng 18. vaķti degül. Fil

¹¹⁹⁴ M. ĥidmetine : S. ĥizmetine

¹¹⁹⁵ S. oęlı Mektüm pād-řāh : M. oęlı Mektüp-ı mūkerrem pād-řāh

¹¹⁹⁶ S. řurursañuz : M. řurursañ

¹¹⁹⁷ S. iħzār : M. iħřāř

¹¹⁹⁸ S. mūhlet : M. -

¹¹⁹⁹ S. Hımyerilerden : M. Hımyerlerden

¹²⁰⁰ M. Mesrūk : S. -

¹²⁰¹ M. biş : S. beş

¹²⁰² S. üzerinde : M. üzerine

büzürdür.” didi. Mesrûk bir zamân pîlden indi,¹²⁰³ ata bindi. Bihrûz eyitdi: “Henüz vakt 19. degüldür.” didi. Zelemât ve rekb, ‘ırk-ı şerdür didi. Mesrûk¹²⁰⁴ atdan daği inüp katıra bindi. 20. Bihrûz | eyitdi: “Vaktidür ki || rüy-y zemîni bu siyâhlardan¹²⁰⁵ pāk eyleyem. Zîrā katır netîce-i ħardur. 21. Ħar ve merkeb züll ü şekāvetdür.”¹²⁰⁶ didi. Atdan inüp eşege bindi. “Başından devlet gitmişdür.” didi. 22. Oğ elinde idi. Yayını Mesrûk’a toğrı tutdı. Bir oğ atdı.¹²⁰⁷ Tîr ki şāhîni-ı zaferdür, kabzagāh-ı 23. kemāndan çıkup nişāna rāst geldi. Ol yākût-ki tāk-ı Mesrûk’da idi, tokınup 24. iki nîme idüp Mesrûk’uñ kafāsından çıkdı. Katırdan yıkıldı. Süvārān-ı Īrān ve Ħimyeriyān¹²⁰⁸ 25. arasına gırîv ve ğulgule kōpdı. Leşker-i Ħabeşe müteferriku’l-ĥāl oldılar. Leşker-i Īrān ‘aķablerine 26. düşüp rüy-y zemîni ĥün-y siyāh-rūdan ğulgūn itdiler. Seyf, meded-i devlet-i Fîrūzî 27. ve nuşret ve zafer-i Bihrūzî ile¹²⁰⁹ manşūr ve mużaffer oldı. Şan’ā-yı Yemen’de taht-ı salţanatı olan 1. kaşr-ı ğamzān ki bu tāk-ı nüh-revāk-ı zer-efşān¹²¹⁰ altında nazîri yok idi. İstiklāl ile mesned-i pād-şāhîye 2. oturdı. Bihrūz, Medāin’e fethnāme yazup gönderdi. Anū Şîrvān buyurdı-ki “Milk-i Yemen’i,¹²¹¹ Seyf’e 3. muķarrer idüp leşker-i Īrān ile vaţanına teveccüh eyleye. Bihrūz inķiyād idüp Seyf’e vaşiyetler 4. eyledi. Anū Şîrvān tarafına müteveccih oldı. Memleket-i Yemen, Seyf-i bî-ĥayf zabtında olup pād-şāh 5. oldı. Eţrāfuñ ekābir ve eşrafı Seyf bin zū’l-Yezen’e mübārek-bād içün Yemen’e geldiler. Anlardan 6. birisi şanādîd-i Kureyş’den daği kemāl-i neşāt ve ‘iş ile mülāzemet-i pād-şāh-ı memleket-penāha 7. ‘azîmet eylediler.¹²¹² Uluları ‘Abdu’l-muţţalib ve Vehb bin ‘Abd-i Menāf-ı Zührî ve¹²¹³ Ümeyye bin ‘Abd-i 8. Şems ve Talĥa bin Ħuveylid

¹²⁰³ S. Mesrûk bir zamân pîlden indi. : M. Mesrûk bir zamāndan filden indi

¹²⁰⁴ M. degüldür.” didi. Zelemât ve rekb ‘ırk-ı şerdür, didi. Mesrûk : S. degüldür. At merkeb-i ‘izz ü şerefdür. Mesrûk

¹²⁰⁵ M. siyâhlardan : S. ve A. siyāhdan

¹²⁰⁶ S. merkeb züll ü şekāvetdür : M. merkeb şekāvetdür

¹²⁰⁷ S. Mesrûk’a toğrı tutdı. Bir oğ atdı : M. Mesrûk’a virdi. Bir oğ atdı

¹²⁰⁸ S. Süvārān-ı Īrān ve Ħimyeriyān : M. Süvārānı ve Ħimyeriyān

¹²⁰⁹ S. Seyf, meded-i devlet-i Fîrūzî ve nuşret ve zafer-i Bihrūzî ile : M. Seyf, meded-i devlet ve Fîrūzî ve nuşret ve zafer ve Bihrūzî ile : A. Seyf’e meded ü zafer ü nuşret Bihrūz ile

¹²¹⁰ S. kaşr-ı ğamdān ki bu tāk-ı nüh-revāk-ı zer-efşān : M. kaşr-ı ğamzān-ki bu tākına revāk-ı zer-efşān : A. kaşr-ı ğamzān ki bu tāk-ı nüh-revāk-ı zer-efşān

¹²¹¹ S. milk-i Yemen’i : M. milk-i Yemen

¹²¹² M. ‘azîmet eylediler : S. ‘azîmet itdiler

¹²¹³ S. ‘Abd-i Menāf-ı Zehrî ve : M. ‘Abd-i Menāf idi. Zehrî ve

ve ‘Abdu’llāh bin Hüd‘āy ve ğayrı daħi geldiler. Tuħaf ü hedāyā¹²¹⁴ getürdiler. 9. ‘Abdu’l-muṭṭalib, Melik-i ‘ādile tehniyet-i Melik’i bir vech-ile edā eyledi-ki eṭrāf-ı encümenden ğıriv-i taḥsīn ve 10. āferīn evc-i ‘ilīyīne iriṣdi. Kemāl-i ḥasebi ve ṣehāmet-i nesebi ma‘lūm-ı Melik oldu. Eyitdi: “Sehlen 11. ve ehlen İy ‘Abdu’l-muṭṭalib! Sen kız ıarındaşumuz oğlısın. Fünūn-ı¹²¹⁵ tefakḳud ve merḥabāya müstaḥaḳsın. Zīrā, Pād-ṣāh’uñ 12. anası daħi eṣrāf-ı ḳabāīl-i Benī’n-Neccār’dan idi. Melik anlaruñ ḳudūmine izḥār-ı feraḥ ve sürūr 13.

A102b eyledi. Eṣrāf-ı Ḳureyṣ’i, | Dārü’z-ziyāfe’ye gönderdi. Me’kul ve meṣrūpların müheyyā eyledi. Bir ay miḳdārı 14. ṭurup¹²¹⁶ şeref-i mūrāca‘ata izn virdi. Bir gün Seyf, ‘Abdu’l-muṭṭalib’i ḥalvet-i ḥāşına da‘vet itdi, 15. Eyitdi: “Umūr-ı ğaybī¹²¹⁷ ve ḳazāyā-yı lā-reybīden āyīne-i zamīrümde bir nesne mün‘akisdür. Anı izḥārda 16. aġyārdan ḥavf iderem. Sen bu

S91a esrāra mahzensin.¹²¹⁸ Saña āṣikār idem.” didi. “İy Server-i Ḳureyṣ || ve İy 17. Maṣdar-ı Sürūr ve ‘İṣ! Bil-ki meknūnāt-ı ğaybdan bir ḥaber zāhir ola. ‘An-ḳarīb ḳuvvetden fi‘ile gele ki mu‘cib-i 18. şeref ve mübāhāt¹²¹⁹ ola. Huṣūṣā, Ümmü’l-Ḳur’ā mütevattınlarına ḥāṣṣa-yı ḥalāik ortasında saña didi. 19. ‘Abdu’l-muṭṭalib bu ḳınā’uñ keṣfi mu‘cib-i irtifā‘ olup eyitdi: “İy Sultān-ı Refī‘ūṣ-ṣān! 20. Re‘āyāyı ṣād eylemek ve berāyāyı nevaḥt ḳılmaḳ levāzım-ı zāt-ı kāmīlū’ş-ṣıfātındandır.” didi. Seyf eyitdi: 21. “İy Pīr-i Ḥarem ve İy Emīr-i Muḥterem! Ma‘lūm olsun ki Mekke-i mükerrremeye miḥmānḥāne-i ‘ademden bir miḥ-mān gelür ki ḳademini¹²²⁰ 22. bārgāh-ı şühūda ḳoyup vücūd-ı ‘arṣa-yı ‘āleme zīb ü zīnet virür. ‘Alāmātında birisi budur ki iki ketfi meyanında ḥālī olur ki 23. ḥātem-i Süleymān gibi ins-ü cinn münḳād idi.¹²²¹ Ol nūruñ zuḥūrı vāsıtası ile zulumāt maḥfī¹²²² olur. Ol ṣāḥib-sa‘ādetuñ

¹²¹⁴ S. hedāyā : M. hedāye

¹²¹⁵ S. kız ıarındaşumuz oğlısın. Fünūn-ı : M. kız ıarındaşumuz ol. Sen fünūn-ı

¹²¹⁶ M. Eṣrāf-ı Ḳureyṣ Dārü’z-ziyyāf’a gönderdi. Me’kul ve meṣrūpların müheyyā eyledi. Bir ay miḳdārı ṭurup : S. Eṣrāf-ı Ḳureyṣ’i Dārü’z-ziyāfe’ye gönderdi. Me’kul ve meṣrūpların müheyyā eyledi. Bir ay miḳdārı ṭurup : A. Eṣrāf-ı Ḳureyṣ’i Dārü’z-ziyāfet’e gönderdi ve cümle levāzımların ve me’külāt ve meṣrübāt ḥāzır ve müheyyā eylediler.

¹²¹⁷ S. umūr-ı ğaybī : M. umūr-ı ğaybī

¹²¹⁸ M. mahzensin : S. maḥremsin

¹²¹⁹ S. ve A. mübāhāt : M. mübārek

¹²²⁰ S. ve A. ḳademini : M. dürrini

¹²²¹ M. ‘Alāmātında birisi budur ki iki ketfi meyanında ḥālī olur ki ḥātem-i Süleymān gibi ins-ü cinn münḳād ıdı : S. ‘Alāmātından birisi oldur ki iki ketfi meyanında ḥālī olur ki Süleymān gibi ins ü cinn münḳādī idi : A.

24. vücūd-ı pür-cūdı ile¹²²³ senüñ ahlāfuñuñ ser-iftihār u mübāhātı kubbeye-i semāvāta çıkar. Derece-i mihterī ve bihterī 25. ilā yevmi'l-kıyām batnen bā'de batnın senüñ hānmān u dūd-mānuñda qalır.” didi. ‘Abdu’l-muṭṭalib 26. Eyitdi: “Zihī, şeref ü menzilet ki meclis-i sāmīden bu hil‘at-i beşāretle müşerref oldum.” didi. 27. “Eger meclis-i ‘ālīnūñ mehābeti olmasa ḥaḳīḳat-i ḥālī isti‘lām ideydüm. Hiç vechle şāibe, şübhe 1. ve şekk qalmaya.” didi. Pād-şāh buyurdi ki¹²²⁴ “İy Şāh-ı Dūd-mān-ı ‘Arab! İy-Māh-ı Āsmān-ı Edeb! Vakt irişdi ki senden 2. bir ferzend-i ercümend zuhūra gele: Ādem-şafvet,¹²²⁵ Şīt-neseb,¹²²⁶ İdrīs-rif‘at, Nūḥ-da‘vet ve İbrāhīm-ḥullet, 3. İsmā‘īl-fidyet, Ya‘küb-mihnet, Yūsuf-şabāḥat,¹²²⁷ Mūsāmükālemt, Dāvud-ḥilāfet, Süleymān-ḥaşmet, 4. Loḳmān-ḥikmet, Sikender-ḥükümet, Zekerıyyā-ḥidmet,¹²²⁸ Yaḥyā-‘işmet, ‘İsā-ṭahāret,¹²²⁹ bülend-maḳām, Muḥammed-nām ola şallallāhu 5. ‘aleyhi ve sellem, atadan anadan yetīm qala; cedd ü ‘ammı aña kifāyet¹²³⁰ ideler tā ol zamāna dek-ki Ḥaḳ sūbhānehü 6. ve ta‘ālā risāletini āşikār eyleye. Mesned-i nübüvvet-de otura. Hil‘at-i risāleti giye. | Henüz ḥaṭṭ yazmamış 7. ola. Feḥvā-yı şuhuf-ı sālifeye kalem-i nesh çeke. Pütleruñ ve püt-perestleruñ¹²³¹ bāzārını şikest eyleye. ‘İbādet-i Raḥmān’a 8. emr idüp maḥyāyīl-i şeyṭāna seng-i buṭlān ura. İyilik¹²³² buyura. Anuñla ‘amel ide. Yaramazlıḳdan nehy eyleye. 9. Andan ictināb idüp bunuñ birle maḥcūb ola. ‘Ubūdiyyet ve daḳāyıḳdan bir daḳīḳa fevt itmeye.” didi. ‘Abdu’l- 10. muṭṭalib eyitdi: “ ‘Avāṭıf-ı ḥüsrevānīden¹²³³ ümīzdür ki lafz-ı gevher-bār ile bu ma‘nā taşrīḥ buyurıla. Seyf eyitdi: 11. “Rabbü’l-İzzet ḥaḳḳı-çün Ḥudāvend-i Ka‘be || ḥürmeti-çün benüm ḳatımda şıḥḥate irişdi ki şaḥīḥ. Sen anuñ ceddı 12. olursın. Saña didüm-ki maḥz-ı ḥaḳ ve ‘ayn-ı şıḳḳdur. Kütüb-i

M75a

A103a

S91b

‘Alāmatından birisi budur ki iki yağırını arasında bir ḥālī vardır. Ḥātem-i mühr-i Süleymān gibi ins ü cinn münḳādī düşer.

¹²²² M. maḥfī : S. ve A. muḥtefī

¹²²³ S. Ol şāhib-sa‘ādetüñ vücūd-ı pür-cūdı ile : M. Ol şāhib-sa‘ādet vücūd-ı pür-cūdı ile

¹²²⁴ M. qalmaya.” didi. Pād-şāh buyur ki : S. qalmayaydı. ” Pād-şāh buyurdi ki

¹²²⁵ M. ve S. Ādem-şafvet : A. Ādem-şıfat

¹²²⁶ M. ve A. Şīt-neseb : S. Şış-neseb

¹²²⁷ M. ve S. Yūsuf-şabāḥat : A. Yūsuf-melāḥat

¹²²⁸ M. Zekerıyyā-ḥidmet : S. Zekerıyyā-ḥizmet

¹²²⁹ M. ‘İsā-ṭahāret : S. ‘İsā-nefaḥat

¹²³⁰ M. ve S. kifāyet : A. kefālet

¹²³¹ M. putlaruñ ve putperestleruñ : S. bütleruñ ve bütperestleruñ

¹²³² M. iyilik : S. eylik

¹²³³ M. ḥüsrevānīden : S. ḥüsrevāneden

āsmānīde ol vechle müṭāla‘a eyledüm.” didi. 13. ‘Abdu’l-muṭṭalib fi’l-ḥāl secde-i şükr¹²³⁴ eyledi. Melik eyitdi: “Eger bu esrārdan bir şemme şaṇa lāyiḥ oldısa 14. pūşīde ṭutma.” didi. ‘Abdu’l-muṭṭalib baş ḳaldurup eyitdi: “Ra’y-ı mülāzımāna pūşīde olmaya ki ‘Abdu’llāh- 15. nām bir ferzendüm vardur. Cemāl-i şüret ile kemāl-i sīrete maḳrūndur. Oğullarımūñ ğāyet sevgülüsüdür. 16. Nezr itmiş idüm. Ḳurbān eyleyem. Ḳur’a aña düşdi. Fedāsı¹²³⁵ içün yüz deve ḳurbān itdüm. Vehb bin ‘Abd-i 17. Menāf kıızı Āmīne Ḥātūn’ı aldum. Āmīne, henüz ḥāmīle idi. Ol ḳurretü’l-‘aynüm ‘Abdu’llāh ‘unfuvān-ı civānī- 18. de bisāt-ı zindegānī ṭayy itdi.¹²³⁶ Taḥt-ı ḥayātdan taḥta-yı memāta intikāl itdi. Andan şoñra Āmīne’den bir 19. ferzend mütevellid oldı. Ol ‘alāmetler ki Ḥāzret-i Saltanat-şī‘ārı beyān buyurdılar. Anuñ zātında zāhir ve hüviyyet 20. ider.¹²³⁷ Ḥaşāil-i ḥamīde ve ef‘āl-i maḥmūdesi olmağla¹²³⁸ Muḥammed ile müsemmādur. Ḥāliyā, mertebe-i şabāvetdedür. Ammā āşār-ı şehāmet 21. ve envār-ı kerāmet cebīn mābeyninde peydādur. Erbāb-ı firāset ve aşḥāb-ı kiyāset 22. anı müşāhede idüp ta‘zīm¹²³⁹ ve tevḳīrini artururlar. Anuñla muvāneset iderem. 23. Oğlum ‘Abdu’llāh gūyā ḥayātdadur.” didi. ‘Abdu’l-muṭṭalib bu vāḳı‘ayı ma‘rūz 24. ṭutdı.¹²⁴⁰ Melik eyitdi: “İy Abdu’l-muṭṭalib! Şüret-i vāḳı‘ayı ḥāşş u ‘āmdan ḥuşūsā 25. Yehūd-ı ḥasūddan mestür¹²⁴¹ ṭut. Ḳavmūñden kimesneye bu esrārı izḥār itme. 26. Yāḳīn bil-ki minber-i sa‘ādetde ḥuṭbe-i siyādeti oḳınur. Ḳureyş anuñla muḥāşama 27. ve münāza‘a iderler. Men‘ ve def‘e¹²⁴² cidd ü cehd iderler tā zarūret ile Mekke’den Medīne’ye 1. hicret ider. Dīn-i mübīni, ol zamān-ı¹²⁴³ ser-ḥaddinden ‘ālī olsa gerekdür. İy kāş, ol zamāna dek merkeb-i ḥayāta 2. süvār, mesned-i şābitde üstüvār olaydum. ‘Askerlerimi ārāste idüp dīn-i ḳavīmine¹²⁴⁴ nuşret, ṭarīḳ-i müstaḳī-

M75b

¹²³⁴ S. şükr : M. Şekûr

¹²³⁵ M. fedāsı : S. fedāyı

¹²³⁶ S. bisāt-ı zindegānī ṭayy itdi : M. baş-ı zindegānī ṭayy itdüm

¹²³⁷ M. hüviyyet ider: S. ve. A.hüveydādur

¹²³⁸ S. olmağla : M. olmağa

¹²³⁹ M. müşāhede idüp ta‘zīm : S. müşāhede iderler. Ta‘zīm

¹²⁴⁰ M. ma‘rūz ṭutdı : S. ma‘rūz itdi

¹²⁴¹ S. mestür : meştür

¹²⁴² M. def‘e : S. ve A.def‘ine

¹²⁴³ M. zamān-ı : S. ve. A.zemīn-i

¹²⁴⁴ S. ḳavīmine : M. kuvvetine

A103b

me 3. gūşış iderdüm. Zann-ı gālib budur ki ol sa‘ādet-i | istis‘ād perde-i gāybda muhte‘īdür. Bu 4. rūsūmuñ ruķūmı benüm hayāṭum ¹²⁴⁵ şaḥīfesinde merķūm degüldür.” didi. Bu vaşıyyetden şoñra ‘Abdu’l-muṭṭalib’e ve hem-rāhlarına 5. in‘ām-ı pād-şāhāne ve ikrām-ı ḥüsrevāne ile iḥsānlar itdi. Dirler ki her birine on gulām 6. ve on kenīzek, ikişer bürd-i Yemānī, biş rıtl altun, on rıtl nukre, bir misk ü ‘amber, ¹²⁴⁶ yüz deve bağışladı. 7. ‘Abdu’l-muṭṭalib’e, cümlesine virdügi miķdārı baḥşış virdi; ¹²⁴⁷ Vaṭan-ı me’lūflarına mürāca‘at buyur-
dı. 8. Şād-kām, Mekke-i vācibü’l-iḥtirāma geldiler. || Şöyle ki şart itdi-ki “Gelecek yılda girü tecdīd-i 9. ‘ahd-i mülākāt-çün Şan‘ā-yı Yemen’e varalar. ¹²⁴⁸ Ammā kaṣā-yı āsmānī iḳtiżāsınca ol yılda ol pād-şāh-ı niğū-ḥişālūñ 10. mürğ-i rūḥı şikārgāh-ı emelde dām-ı ecele şayd oldı. ‘Abdu’l-muṭṭalib ile bir daḥi mülākāt vāki‘ olmadı. 11.

S92a

2.84. Zümre-i Mülūk-ı Beşerden Rebī‘a bin Muḍar Nām Pād-şāh’uñ Vākı‘a 12. Gördügi ve Bir Kāhin Ol Düşi Ta‘bīr İtdügidür. 13.

‘Ulemā-yı tevārīḥden Muḥammed bin İshāk ve ğayrı *raḥimahümüllāhu* getürmişler ¹²⁴⁹ ki nübüvvet-i salṭanat-ı Ḥimyer tamām oldı. 14. Rebī‘a bin Muḍar fermānrevālīk tahtına cülūs itdi. Memleket-i Yemen ser-tā-ser aña müsellem oldı. Bir gice 15. bir düş gördi. ‘Azīm korķdı. Ḥ^wābda bīdār oldı. İttifākā, gördi-ki düşi unıtdı. Buyurdi-kim ¹²⁵⁰ 16. eṭrāf memālikde olan sāḥirleri ve müneccimleri ve kāhinleri cem‘ eylediler. Eyitdi: “Bir düş gördüm. 17. Ḥavfnāk unıtdum. Ol düşi bilüñ ve ta‘bīrini idüñ.” didi. Eyitdiler: “Eger vākı‘a ma‘lūm olsa 18. ta‘bīri āsān idi. Ma‘lum olmayıcaķ ta‘bīri müşkildür. Bu müşkilātuñ ḥalline ḳādir iki kāhin vardur. 19. Zīver-i kemāl ile mücellādur.” didiler. Kehānetde, pīşvā-yı zāmāna; aḥter-

¹²⁴⁵ S. Bu rūsūmuñ ruķūmı benüm hayāṭum : M. Budur ki ruķūm benüm hayāṭum

¹²⁴⁶ M. ‘amber : S. ‘anber

¹²⁴⁷ S. baḥşış virdi : M. baḥşış eyledi

¹²⁴⁸ S. Şöyle ki şart itdi-ki “Gelecek yılda girü tecdīd-i ‘ahd-i mülākāt-içün Şan‘ā-yı Yemen’e varalar : M. Şu-ki şart itdi-ki “Gelecek yılda girü tecdīd-i ‘ahd-i mülākāt-çün Şan‘ā-yı varalar : A. ve şart itdi-ki gelecek yıl girü tecdīd-i ‘ahde mülākāt içün şan‘ā-yı Yemen’e vara.

¹²⁴⁹ M. getürmişler : S. getürmişlerdür

¹²⁵⁰ M. bir düş gördi. ‘Azīm korķdı. Ḥ^wābda bīdār oldı. İttifākā, gördi-ki düşi unıtdı. Buyurdi-kim : S. bir düş gördi. Buyurdi-ki

A104a

M76a

S92b

şinâslikde, esrâr-ı muğayyebât aḥbârında 20. müteferrid ve yegânlardur.¹²⁵¹ Biri Saṭîḥ biri Şıkk’dur.” didiler. Melik kâşıdılar gönderdi. İkisini bile ḥuzûr-ı Melik’e iriş- 21. dirdiler. Saṭîḥ’i tenhâ getürdi. Eyitdi.¹²⁵² “Hâil ḥ^wâb gördüm. Ḥâtırumdan gıtdi. Baña andan ḥaber vir.” didi. 22. Saṭîḥ eyitdi: “Ḥ^wâbda şöyle gördüñ-kim bir yanmış siyâh nesne kârañlıkdan çıkdı. Zemîn-i Tihâme¹²⁵³ 23. ya’ni Yemen’e düşdi. Her nesne ki başınuñ¹²⁵⁴ üstüñ^wânı vardı, yandı. Melik eyitdi: “Râst didüñ. 24. Gördüğüm vâkı’a bu idi. Pes, ta’bîri nedür?” didi. Saṭîḥ eyitdi: “Yemîn iderem iki 25. sengistân arasında ya’nî Medîne ile tâ Yemen’e varınca olanlar ḥakkı-çün Ḥabeş’ten sizüñ 26. vilâyetüñüze | bir düşmen gelür. Yemen’e mâlik olur.” didi. Rebî’a bu ta’bîrden müteğayyir oldı. 27. Eyitdi: “İy Saṭîḥ! Bu vâkı’a bizüm zamânumuzda mı olur, yâ soñra mı?” eyitdi.¹²⁵⁵ “Senüñ zamânında olmaz. 1. Senden soñra yetmiş yıldan evvelâ zâhir olsa gerekdür.” didi. Melik eyitdi: “Ḥabeşe müstevlî olıcaḥ milk-i 2. Yemen anlar elinde ḳalır mı, ḳalmaz mı?” eyitdi: “Ḳalmaz. Az zamânda¹²⁵⁶ âvâre ve ser-nigün olurlar. Anlaruñ ḥükümetleri ḳavâ’idinüñ 3. inhidâmı zü’l-Yezen oğullarından birinüñ elindedür. Ol pād-şâh ferruḥ-zâddur. İbtidâ-yı zuhûrı ‘Acem 4. pād-şâhlarınuñ imdâd u mu’âvenetleri ile olur.” Melik eyitdi: “İy Saṭîḥ! Milk ol zü’l-Yezen oğlında 5. ḳalır mı?” didi. Aña daḥi pâyi-dâr olmaz. Andan soñra || fitne ve tebeddül ve intikâldür.” didi. Eyitdi: “Ya milk ü 6. cihân-dârî kime müsellemler olur?” eyitdi: “*Nebiyyi zekî ye’tîhi’l-vaḥyu mine’l-’ulâ*”²⁴⁸ ṣallallâhu ‘aleyh. Ya’nî bir peygamber-i pāk ve pārsāya 7. düşer ki ser-âmed-gevher-i âdem, fażâ’il ve şerefde zübde-i terkîb-i cihâr-rükn-i ‘âlemdür. Aña¹²⁵⁷ vaḥy nâzil olur.” 8. didi. Melik şordı-ki “Ol Peygâmbere ne nesildendür?” eyitdi: “Ġâlib bin Fihri neslindendür. Ḳureyş’dendür. Milk tâ kıyâmete 9. dek anuñ ḥânedânında ḳalır. Rebî’a millet-i tevḥîdden bî-ğâne idi. Kıyâmet gelmesinden bî-ḥaber idi. 10. Bu sözlerden ta’accüb müstevlî oldı. Murâd idindi, bu ma’nâyı taḥḳîḳ ide.” eyitdi: “İy Saṭîḥ! Zamâna nihâ- 11. yet mi vardur?”

¹²⁵¹ M. yegânlardur : S. yegânelerdür

¹²⁵² S. Saṭîḥ’i tenhâ getürdi. Eyitdi : M. Saṭîḥ’i’ye eyitdi: “Tenhâ gidelüm.” Eyitdi

¹²⁵³ M. siyâh nesne kârañlıkdan çıkdı. Zemîn-i Tihâne : S. siyâh nesne kârañlıkdan çıkdı. Zemîn-i Tihâme

¹²⁵⁴ S. başınuñ : M. başuñ

¹²⁵⁵ M. yâ soñra mı? Eyitdi S. yâ soñra? Eyitdi

¹²⁵⁶ S. milk-i Yemen anlar elinde ḳalır mı, ḳalmaz mı? Eyitdi: Ḳalmaz. Az zamânda : M. milk-i Yemen’i anlar elinden alır, didi. Az zamânda

¹²⁵⁷ S. rükn-i ‘âlemdür. Aña : M. rükn-i ‘âlemde Aña

Saṭīḥ eyitdi: “Belī, İy Pād-şāh! Hātmet-i edvār, ser-encām-ı leyl ü nehār bir gündür. Nice gün-ki 12. ‘ālemüñ evvel ve āhırinden evlād-ı Ādem’üñ ḥalef ü selefinden mecmū‘ısını cem‘ iderler.¹²⁵⁸ Huṭbe-i “*limeni’l-mülkü’l-yevme* 13. *li’l-lāhi’l-vāḥidi’l-ḡahhār*”²⁴⁹ on sekiz biñ ‘āleme okurlar. Hūrşīd ü māh, dirhem ü dīnārına sikke-i buṭlān 14. ururlar. Bu lāceverdī-peyker-i ecsāmuñ ḥoḡḡalarını meydān-ı istiḡnāda seng-i bī-niyāzī ile ururlar, 15. ḥurd iderler. Danā-yı neyyir-i encūmi-ki mesāmīr-i elvāḥ-ı eflākdür, açarlar. Taḡlaruñ saḥtiyān-ı bülend-gevherini bisāt-ı ‘ara- 16. şātda pīl-i şaṭranḡ gibi bī-cān iderler. Her kimesne ki yiryüzinde şimdi şāh olup ‘arşa-yı rüzgārda¹²⁵⁹ 17. ‘adl ve rāstī ḡademi ile ḥarekāt itmiş ola, mevt-i ma‘nevī | mātından ḡurtulup heştḡāne-i behişt 18. ḡorlar. Ol-ki ferzīnvār bu bisāt-ı ḡayy-medārda kec-reftār ola, piyādeler gibi¹²⁶⁰ 19. pāy altında ḡalup; yüḡrükler, esb-i ḡülgün ile meydān alup gitdüklerince, anlar derd-i düzaḡ 20. ile pāy-māl ḡalurlar.” didi. Rebī‘a eyitdi: “İy Saṭīḥ! Bizi ḡorḡudursın yaḡūd¹²⁶¹ beyān-ı vāḡi‘ 21. midür?” didi. Saṭīḥ yemīn itdi-ki elbetde¹²⁶² böyle vāḡi‘ olsa ḡerekdür.” didi. Saṭīḥ ile 22. muḡāvere ve münāḡara bu maḡāma irişdi. Saṭīḥ’i ḡiderüp Şıḡḡ’ı ḡetürdi. Ol daḡi 23. māhir kāhin idi. Ḥalvet itdi. Andan daḡi istifsār ḡıldı. Ta‘bīr-i ḡ^{wāb}¹²⁶³ istedi. Ol-daḡi 24. bi‘aynihī Saṭīḥ taḡrīr itdüḡi gibi beyān ve ‘ayān eyledi. ‘Ālemüñ ḡatimini Seyyid-i Mihter-i¹²⁶⁴ evlād-ı Ādem 25. ile olur.” didi. Melik Rebī‘a iki kāhin-i māhirüñ şehādeti ile ki ‘ālem-i 26. ḡaybdan ḡaber virdiler. “*müttefīḡu’l-lafḡi ve’l-ma‘nā*”²⁵⁰ Şıḡḡ, aḡvāl-i ḡiyāmetden Rebī‘a’ya artuḡ 27. söyledi. Zūlm ü cevruñ ḡaṭarını, ‘adl ü iḡsānuñ şevābına müteferri‘ aḡvāl beyān eyledi. Behişt 28. ve düzaḡdan rivāyet ve ḡikāyetler¹²⁶⁵ eyledi. Melik Rebī‘a begāyet ḡorḡdı, aḡladı.

¹²⁵⁸ S. mecmū‘ısını cem‘ iderler : M. mecmū‘ısı cem‘ ider

¹²⁵⁹ S. rüzgārda : M. rüzgāra

¹²⁶⁰ S. ḡoyarlar. Bu bisāt-ı ḡayy-ı medārda genc-i reftār ola. Piyādeler gibi : M. ḡorlar. Bu bisāt-ı evvel-ki bī-murāda kec-reftār ola. Piyādeleri gibi : A. ḡorlar. Ol ki ferzīnvār būsān-ı bisāt-ı bī-medārda keḡ-reftār ola. Piyādeler gibi

¹²⁶¹ S. bizi ḡorḡudursın yaḡūd : M. bizi ḡorḡut mısın yaḡūd

¹²⁶² M. ve A. elbetde : S. elbette

¹²⁶³ M. Andan daḡi istiḡfār ḡıldı. Ta‘bīr-i ḡ^{wāp} : S. Andan daḡi istifsār ḡıldı. Ta‘bīr-i ḡ^{wāb} ḡāb : A. Andan daḡi su‘āl itdi. Ta‘bīr-i ḡ^{wāb}

¹²⁶⁴ M. mihter-i : S. bihter-i

¹²⁶⁵ S. ḡikāyetler : M. ḡikāyetleri

Andan sonra 1. putperestlikden ferāgat idüp peygāmbere-i || āhirü'z-zamāna īmān getürdi. Re'āyadan dest-i bend-i zulmi 2. kütāh kıldı. Şefkat ve himāyet bisātılarını ra'ıyyet üzerine yaptı. Bildi-ki Habeşilerün Yemen'e 3. gelmeleri¹²⁶⁶ muhakkak ve muqarrerdür. Anların şe'ametinden vakāyi'-i şenī'a zuhūr ider diyü maşlahat anı 4. gördi-ki ehl-i beytini Yemen'den iklīm-i āhere ilte.¹²⁶⁷ Aña bināen Yemen'den göçdi. Kenār-ı Fırāt'a geldi. 5. Hıyre-zemīnde Şābūr adlu pād-şāhuñ zıll-i ihsānında qarār eyledi-ki anuñ oğulları ol 6. cānibde pād-şāhlar oldı.¹²⁶⁸ Birisi 'Osmān bin Münzār¹²⁶⁹ idi-ki Behrām-ı Gūrī anuñ atası tertīb 7. idüp vefātından sonra anuñ oğluna kemer-i hizmet bağlamışdı¹²⁷⁰ tā taht u tāt Behrām'a irişdi. 8.

2.85. Saṭīḥ Nām Kāhin-i Kāmilūñ Rasūl-i Şāmilū'l-Ḥaşāil Ḥuşuşına Beşāretidür şallallāhu 'aleyhi ve sellem 9.

İbn 'Abbās'dan raḍıyallāhu 'anh mervīdür ki bir cemā'at bir mühimm içün bir gün Saṭīḥ'i Mekke'ye getürdiler.¹²⁷¹ 10. Kureys'den bir kavm-ki 'Uḳayl bin Ebī Vakḳāş anlardan idi, Saṭīḥ'i görmege vardılar. Saṭīḥ'e hediye 11. içün bir Hindī kılıç ve bir nīze getürdiler.¹²⁷² | Saṭīḥ'i imtiḥān içün hediyelerini gizlediler. Saṭīḥ, 'Uḳayl'ı gördükde 12. derḥāl elini tutdı. Eyitdi: "Ol Ḥudā, ḥaḳḳı-çün ki pinhān işleri bilür ve 'ahdine vefā idenleri 13. daḥi bilür." didi ve daḥi Ka'be ḥaḳḳı-çün sen olsun-ki şemşīr-i Hindī ve nīze hediye getürdüñ." didi.¹²⁷³ 14. Anlar anı taşdıḳ itdiler. Saṭīḥ'ün kemāl-i ferāset ve kiyāsetine i'tirāf itdiler. Saṭīḥ, anlardan şordı.¹²⁷⁴ 15. "Siz ḳanḳı ḳabīledensiz?" eyitdiler: "Benī Cumah'dan Saṭīḥ cāhiliyyet

¹²⁶⁶ S. dest-i bend-i zulmi kütāh kıldı. Şefkat ve himāyet bisātılarını ra'ıyyet üzerine yaptı. Bildi-ki Habeşilerün Yemen'e gelmelerini : M. dest-i taa'ddī ve zulmi kütāh kıldı. Şefā'at ve himāyet bisātılarını ra'ıyyet üzerlerine yaydı. Bildi-ki Habeşilerün gelmeleri

¹²⁶⁷ S. ve A. ilte : M. eyleye

¹²⁶⁸ M. qarār eyledi-ki anuñ oğulları ol cānibde pād-şāhlar oldı : S. qarār eyledi. Anuñ oğullarından ol cānibde pād-şāhlar oldı

¹²⁶⁹ M. Münzār : S. v A. Münzir

¹²⁷⁰ M. hizmet bağışladı. : S. hizmet bağlamışdı. : A. hizmet bağladı

¹²⁷¹ M. getürdiler : S. givürdiler

¹²⁷² S. bir Hindī kılıç ve bir nīze getürdiler : M. bir Hindī kılıç getürdiler

¹²⁷³ S. şemşīr-i Hindī ve nīze hediye getürdüñ." didi : M. şemşīr-i Hindī getürdüñ." didi. : A. şemşīr-i Hindī ve bize hediye getürdüñ." didi

¹²⁷⁴ M. şordı : S. şordı ki

S93b

M77a

üslûbı üzre yemîn itdi-ki “Andan degülsiz. 16. Belki evlād-ı Kūşayy bin Kilāb’sız.” didi. Eyitdiler: “Belī, İy Saṭīḥ! Müddet-i medīd idi-ki ‘ilm ü feṭānetūñ ve kemāl-i 17. ḥikmet ve kehānetūñ işidüp ḥidmetūñe¹²⁷⁵ ārzūmend idük. Senden isterüz ki fāide- 18. lerūñden ki anda mūnāfi‘ ola, dirīğ itmeyesin. Zamānumuzda ve bizden şoñra vāḳi‘ olan vaḳāyi‘-i külliye 19. zūhūr it-se¹²⁷⁶ gerekdür; beyān eyle. Devletlerūñ intikālinden, bu tebeddülāt-ı milelden¹²⁷⁷ bize ḥaber vir.” didiler. Saṭīḥ, 20. Eyitdi: “Ol-nesne ki Ḥudāy ta‘ālā ilhām ile benüm göñlüme bildürmişdür. Size ma‘lūm olsun-ki siz cānverler 21. gibi ser-gerdān idinüz. Hīç zābıta ve kā‘ide bilmezdiñüz. Size ol vaḳt irişdi ki kārūñuz başa vardı. 22. Sizūñ ‘ilmūñüz ve fehmūñüz yoğdı. Sizden ferzendler geleler ki ‘ilm-i ḥikmet ile ārāste, fehm-i fiṭnat 23. ile pīrāste olalar. Putları şikest eyleyeler. Ğanīmet talebine tā Rūm’a dek¹²⁷⁸ gideler. Eyitdiler: “İy Saṭīḥ! 24. Daḥi nügü söz-ile taḥḳīḳ it.” Yemîn itdi-ki sizūñ neslūñüzden || bir ḳavm gele ki 25. putları şikest ideler. Ḥudāy ta‘ālāyı Bir bileler, Bir’dür diyeler. Eyitdiler: “Ḳureyş ḳabāili çokdur. 26. Ol cemā‘at ulısı ne ḳabīleden olur?” dirler. And içdi-ki Benī ‘Abd-i Menāf’dan olur. 27. Eyitdiler: “Bundan daḥi rüşen idi.” didiler. “Ḳanğı şehrden gelür?”¹²⁷⁹ didiler. Sevgend itdi-ki Mekke şehrinden 1. bir peygāmbere gelür ki bütperestlerūñ dīnini¹²⁸⁰ bāṭıl ider. Dīn-i Ḥaḳḳ eṭrāf u eknāf-ı ‘āleme münteşir olur. Ḥazret-i 2. Ḥudāvend ‘azze ve celle anı Kendü civārına alır. Zemīnden ğāib¹²⁸¹ olur. Anuñ vefātından şoñra Şiddīḳ 3. yirine oturur. Andan şoñra şükūh ve mehābet ile bir müselmān yirine oturur. Andan şoñra keşret-i

¹²⁷⁵ M. ḥidmetūñe : S. ve A. ḥizmetūñe

¹²⁷⁶ M. bizden şoñra olan veḳāyi‘-i külliye zūhūr itse : S. bizden şoñra vāḳi‘ olan veḳāyi‘-i külliye ki zūhūr itse

¹²⁷⁷ S. Beyān ile devletlerūñ intikālinden bu tebeddülāt-ı milelden : M. Beyān devletlerūñ intikālinden bu tebeddülāt-ı milelden

¹²⁷⁸ S. tā Rūm’a dek : M. tā Rūm-dek

¹²⁷⁹ S. Daḥi nügü söz-ile taḥḳīḳ it.” Yemîn itdi-ki sizūñ neslūñüzden bir ḳavm gele ki putları şikest ideler. Ḥudā-yı te‘ālāyı Bir bileler, Bir’dür diyeler. Eyitdiler: “Ḳureyş ḳabāili çokdur. Ol cemā‘at ulısı ne ḳabīleden olur?” dirler. And içdi-ki Benī ‘Abd-i Menāf’dan olur. Eyitdiler: “Bundan daḥi rüşendi.” didiler. Ḳanğı şehrden gelür?” : M. Daḥi nügü söz-ile taḥḳīḳ idiler. Yemîn itdi-ki sizūñ neslūñüzden bir ḳavm geleler ki putları şikest ideler. Ḥudā-yı te‘ālāyı Bir’dür diyeler. Eyitdiler: “Ḳureyş ḳabāili çokdur. Ol cemā‘at ulısı ne ḳabīleden olur?” dirler. And içdi-ki Benī ‘Abd-i Menāf’dan olur. Eyitdiler: “Bundan daḥi rüşen idi.” didiler. Ḳanğı şehrden gelür?”

¹²⁸⁰ M. bütperestlerūñ dīnini : S. bütperestlik dīnini

¹²⁸¹ S. ğāib : M. ğāyet

aḥlāk 4. ile | rūzgār görmüş kimesne oturur. Bir gürūh cem¹²⁸² olur. Anı katl iderler. Andan
 şöñra sālārılık bir şahşa 5. irişür ki pākīze-ḥulḥ ve perhīzkār, dānā ve pārsādur. Anuñ zamān-
 ı ḥilāfetinde fitne ve ceng çok olur. 6. Anuñ zamānı tamām olıcaḥ milk bir zālīm eline
 düşer. Pād-şāhān-ı sitemkār, ḥūn-rīzler olur. Benī Ümeyye- 7. den taḥta oturlar.¹²⁸³ Andan
 şöñra milk ‘Abbās evlādına düşer. Anlaruñ müddetleri zamān-ı ba‘īd 8. olur. Andan şöñra
 falān ve filān tā niçe qarīn beyān eyledi. Bildiler-ki kehānet emrinde müteferriid- 9. dūr ve
 yegānedūr. Saṭīḥ, Benī Zeheb ṭāifesinden¹²⁸⁴ bir kāhin idi. Şekl-i ḡarībde idi. Üstūḥ^wānı,
 bend ü 10. peyvendi¹²⁸⁵ yoḡ-idi. Meger başuñ kemügi var idi ola ki aña cümçüme dirler.
 Elinüñ ve barmaḳlarınuñ¹²⁸⁶ ola. Kıyām 11. ve ku‘ūdā kudreti yoḡ-idi illā ḡaḏab zamānında
 ki şişerdi, otururdu. Kehānet itmek istedükde ki 12. umūr-ı ḥafiyyeden ḥaber vire, ḥareket
 itdürürlerdi. Yoḡurt ṭulūmı gibi andan şöñra nefes 13. virüp umūr-ı ḡaybiyye zāhir olurdu.¹²⁸⁷
 Elfāzı faşīḥ, ‘ibārātı ḡāyet melīḥ; ekşer sözleri sec¹²⁸⁸ üzre 14. idi. Anı bir yirden bir yire
 intikāl itmek isteseler, ḳaftān dürdükleri gibi dürerlerdi. Bir şandūḳa 15. ḳorlardı. Dirler-ki
 yüzi sīnesinde idi ve boyunu yoḡ-idi.¹²⁸⁸ Seyl-i ‘Arim geldügi sālde ṭoḡmış 16. idi tā zamān-ı
 vilādet-i Ḥazret-i Risālet-meāb’a gelince ḥayātda idi. Ol seyl ki ‘Arim demekle şöñret 17.
 bulmuşdur. Bir seddür ki Belḳīs, diyār-ı Sebā’da bağlamış idi, ehl-i Sebā’ya tamām vīrānlık

¹²⁸² M. cem¹²⁸² olur : S. cem¹²⁸² olurlar

¹²⁸³ M. ve S. Pād-şāhān-ı sitem-gār, ḥūn-rīzler olur. Benī Ümeyye’den taḥta oturlar. : A. Anuñ zamānı tamām olıcaḥ milk-i dūnyā bir zālīm eline düşe ki pād-şāh-ı sitem-gār, ḥūr yüzli olurlar. Benī Ümeyye nām ola, taḥta oturlar.

¹²⁸⁴ A. ḳarñ beyān itdi. Bildiler ki tamām-ı kehānetde naẓīri yoḡdur. Saṭīḥ, Benī Zeheb ṭāifesinden : M. ḳarñ beyān eyledi. Bildiler-ki kehānet emrinde müteferriid ve yegānedūr. Saṭīḥ, Benī Zenb ṭāifesinden : S. ḳarñ beyān eyledi. Bildiler-ki kehānet emrinde müteferriid ve yegānedūr. Saṭīḥ, Benī Zenb ṭāifesinden

¹²⁸⁵ S. ve A. peyvendi : M. bey¹²⁸⁵atleri

¹²⁸⁶ S. elinüñ ve barmaḳlarınuñ cümçüme : M. elinüñ ve parmaḳlarınuñ cümçüme

¹²⁸⁷ S. İllā ḡaḏab zamānında ki şişerdi, otururdu. Kehānet itmek istedükde ki umūr-ı ḥafiyyeden ḥaber vire, ḥareket itdürürlerdi. Yoḡurt ṭulūmı gibi andan şöñra nefes virüp umūr-ı ḡaybiyye zāhir olurdu : M. İllā ḡaḏab zamānında ki şişidi, oturdu. Kehānet itmek istedi. Umūr-ı ḥafiyyeden ḥaber vire. Ḥareket itdürürler. Yoḡurt ṭulūmı gibi andan şöñra nefes virüp umūr-ı ḡaybe zāhir olurdu

¹²⁸⁸ M. isteseler, ḳaftān dürdükleri gibi dürerlerdi. Bir şandūḳa ḳorlardı. yüzi sīnesinde idi ve boyunu yoḡ-ıdı : S. isteseler, ḳaftān dürdükleri gibi dürerlerdi. Bir şandūḳa ḳorlardı. yüzi sīnesinde ebedī, başı ve boyunu yoḡ-ıdı : A. istese bir yire esbāb devşürür gibi devşürürlerdi. Bir şandūḳ içine ḳoyarlardı. Rivāyet iderler: “Yüzi sīnesinde idi ve başı boynı yoḡ-ıdı.

virdi. Menāzil ve mevā- 18. tını kāfir nimetliğı ile münhedim oldı.¹²⁸⁹ Saṭīḥ, andan intikāl itdi. Ezd vilāyetinde Me'rib dirler bir 19. mevzi'e geldi. Andan diyār-ı Şām'a vardı. Hābiye¹²⁹⁰ dirler bir yirde qarār eyledi tā vilādet-i Hāzret-i 20. Risālet-penāh'a dek. Saṭīḥ'e su'āl itdiler: "Bu 'ilm-i kehāneti¹²⁹¹ | kimden ma'lūm itdūñ?" eyitdi: || "Bir cinniden 21. ki Hāzret-i Hūdāvend 'azze ve celle Tūr'da Mūsā ile ṣallallāhu 'aleyhi ve sellem kelimāt diñler imiş. Muğayyebāta 22. vāqıf olmış. Andan haber aldum. Beni andan āgāh eyledi. Ben dahı size didüm." didi. 23.

2.86. Mülük-ı Zamān-ı Pür-ıberden Buht-ı Naşr¹²⁹² Hikāyeti ve Anuñ Vākı'ası 24. ve Dānyāl Nebī 'aleyhi's-selām Ol Düşü Ta'bır İtdügidür. 25.

Ka'b el-Aḥbār'dan rivāyetdür ki eyitdi:¹²⁹³ "Buhtu'n-naşr, Benī İsrāil'de ḥarāblık itdi. Anlaruñ çoğını 26. öldürdi ve esīr itdi ve göçürdi. Ol eşnāda bir qorqulu düş gördi ve unuttı. 27. Kāhinleri ve sāhirleri taleb itdi. Düşüñ ta'bırini şordı. Eyitdiler: "Vākı'anuñ ta'bırini düş 28. bilindükden şoñra olur." Kāhinlere eyitdi: "Sizüñ terbiyetüñüz bunuñ gibi mühimmler içündür. 1. Size üç gün mühlet. Benüm cevābumı bilüp ta'bır iderseñüz hoş ve-illā cümleñüzi qatlı iderem." didi. 2. Bu haber meşhūr oldı. Ol-demde Dānyāl Peygāmbere anuñ ḥapsinde mahpūs idi.¹²⁹⁴ Zindāncıya eyitdi: 3. "Qādir misin-ki beni Pād-şāh'a iltesin? Hem düşüni

¹²⁸⁹ M. kāfir nimetliğı münhedim oldı : S. kāfir nimetliğı sebebi ile münhedim oldı : A. küfrān ni'metliğı ma'lūm oldı.

¹²⁹⁰ M. Hābiye : S. Hābiye : A. Cābiye

¹²⁹¹ S. tā vilādet-i Hāzret Risālet-penāh'a dek. Saṭīḥ'e su'āl itdiler. "Bu 'ilm-i kehāneti : M. tā vilādet-i Hāzret ki Hāzret-i Risālet-penāh'dan Saṭīḥ'e su'āl itdiler. "Bu 'ilm-i kehāneti (نهانتي) : A.

¹²⁹² S. Nuşr : M. Nuşret

¹²⁹³ S. rivāyetdür ki eyitdi: M. rivāyet ider ki eyitdi:

¹²⁹⁴ M. göçürdi. Ol eşnāda bir qorqulu düş gördi ve unuttı. Kāhinleri ve sāhirleri getürdiler. Düşüñ ta'bırini şordı. Eyitdiler: "Vākı'anuñ ta'bırini düş bilenlerden şoñra olur." didiler. Kāhinler eyitdi: "Sizüñ terbiyetüñüz bunuñ gibi mühimmler içündür." didi. Size üç gün mühlet. Benüm cevābumı bilüp ta'bır iderseñüz hoş. Ve-illā cümleñüzi qatlı iderem." didi. Bu haber meşhūr oldı. Ol-demde Dānyāl Peygāmbere anuñ ḥapsinde mahpūs ıdı : S. göçürdi. Ol eşnāda bir qorqulu düş gördi ve unuttı. Kāhinleri ve sāhirleri taleb itdi. Düşüñ ta'bırini şordı. Eyitdiler: "Vākı'anuñ ta'bırini düş bilindükden şoñra olur." Kāhinlere eyitdi: "Sizüñ terbiyetüñüz bunuñ gibi mühimmler içündür. Size üç gün mühlet. Benüm ḥābumı bilüp ta'bır iderseñüz hoş ve-illā cümleñüzi qatlı iderem." didi. Bu haber meşhūr oldı. Ol-demde Dānyāl Peygāmbere anuñ ḥapsinde mahpūs ıdı : A. göçdiler. Ol eşnāda bir qorqulu düş görür ve unudur. Kāhinleri ve sāhirleri taleb itdi. Sizüñ ḥizmetüñüz bunuñ gibileri bilmek içündür. Size üç gün mühlet. Benüm düşümi bilüp ta'bır cevābın varuñ fikr idüñ." didi. "Yoksa sizi qatlı itdürürim." didi. Bu haber meşhūr oldı. Ol ān Dānyāl, Ḥabeşi'nüñ ḥapsinde idi.

bilüp hem ta‘bîrini idüp haber vireyüm.” didi. Zindân- 4. bân haber itdi.¹²⁹⁵ Dānyāl’i istediler. Çün geldi, ol kavmūn ‘âdetleri idi, aña secde iderler idi, 5. Dānyāl itmedi. Buht-ı Naşr hâlvet itdi. Dānyāl’e şordı-ki “Niçün secde itmedün?” eyitdi: “Benüm Hudā’m 6. vardur. H^wāb ta‘bîri ‘ilmini baña ta‘lîm ider. Şol şartla ki Andan ğayrıya secde itmeyem. Nāgāh, saña secde idersem ol ‘ilm benden fevt ola.¹²⁹⁶ Senün düşün 7. ta‘bîrine kâdir olayım diyü secde itmedüm.” didi. Buht-ı Naşr eyitdi: “Hergiz benüm katumda senden mu‘temed kimesne 8. yokdur ki kendü Hudā’ña ‘ahde vefā itdün.¹²⁹⁷ Benüm katumda âdemün eyüsi oldur ki Hudā’sınuñ ‘ahdine 9. vefā eyleye.” didi. Ba‘de-zân eyitdi: “Benüm h^wābumı ve ta‘bîrini bilür misin?” eyitdi: “Ārî, bir ul[u] şanem gördün-ki 10. taraf-ı a‘lâsı altundan, ortası gümüşden, aşağısı meşinden, incükleri âhenden, ayakları sıfâlden. Ol¹²⁹⁸ 11. eşnâda ki aña nazar iderdük, begâyet hûb ve mergûb görindi. Nāgāh gökden bir seng indi; başına 12. tokındı, hurd eyledi. Güyâ buğday uğıdur. Altun u gümüş ü sıfâl birle biri birine¹²⁹⁹ karışdı.

A106b

Eger cümle ins 13. ü cinn | cem‘ olursa ayırmazlardı ve girü biribirinden şöyle müteferriķ oldı-ki güyâ bir yel esdi-ki 14. hîç nesne kıomadı. Sen nazar iderdün-ki ol taş ki âsmāndan geldi;¹³⁰⁰ büyüdi, cümle yiryüzini tıtdı. 15. Şöyle oldı-ki âsmān ve zemīnden ve ol taşdan ğayrı nesne görünmez. Buht-ı Naşr, eyitdi: “Rast 16. dirsın. Böyle gördüm. Ta‘bîri nedür?”

S94b

didi. Eyitdi: “Ol şanem || ümem-i muhtelifedür. Altunı budur ki bu ümmet- 17. dūr; gümüşü senden şöñra oğluñ mâlik olacağı ümmetdür. Amma meşin, Rûm ehlidür, Āhen Fârs’dur. 18. Sıfâl iki zendür ki pâdişāh-ı Rûm ve Fârs olsa gerek. Ol-seng ki şanemi urdı, fatdı; bir

¹²⁹⁵ M. ta‘bîrini idüp haber vireyim. Zindân-bâde haber itdi. : S. ta‘bîrini ideyim. Zindānbân haber itdi.

¹²⁹⁶ S. H^wāb ta‘bîri ‘ilmini baña ta‘lîm ider. Şol şartla ki Andan ğayrıya secde itmeyem. Nā-gāh, saña secde idersem, ol ‘ilm benden fevt ola : M. Hāb ta‘bîrine baña kâdirdür, bildürür. Saña secde idersem ol-‘ilm benden fevt ola

¹²⁹⁷ S.Hergiz benüm katumda senden mu‘temed kimesne yokdur ki kendü Hudā’ña ‘ahde vefā itdün : M. Her kim benüm katumda senden mu‘temed kimesne yokdur ki kendü Hudā’n ‘ahdine vefā itdün

¹²⁹⁸ S.Ārî, bir ulu şanem gördün-ki taraf-ı a‘lâsı altundan, ortası gümüşden, aşağısı misden, incükleri âhenden, ayakları sıfâlden. Ol : M. Ārî, bir ol şanem gördüğün taraf-ı a‘lâsı altundan, ortası gümüşden, aşanı meşinden, incükleri âhenden, ayakları sıfâlden. Ol : A. bir ulu şanem gördün taraf-ı a‘lâsı altundan ıdı, ve tarafı ednâsı gümüşden idi, incükleri zümürüdden, ayakları âhenden. Ol

¹²⁹⁹ M. uğıdur. Altun u gümüş, sıfâl birle biri birine : S. unıdur. Altun u gümüş ü sıfâl biri birine : A. unıdur. Altun, gümüş, sıfâl birbirine

¹³⁰⁰ M. iderdün-ki ol taş ki âsmāndan geldi : S. iderdün. Ol taş ki âsmāndan geldi

dīndür ki 19. āhirü’z-zamānda zāhir olsa gerek. Hāḡ ta‘ālā ‘Arab’dan bir peygāmbere gönderse gerekdür; cümle dīnleri bāṭıl ider, dükeli rûy-ı zemīni tutar” didi.¹³⁰¹ 20.

2.87. Rasûl-i Āhirü’z-zamān ‘aleyhi’s-şalāvatu’llāhu’l-melikü’l-mennān Bi’setine Cinnîler Haber Virdükleri Hikâyetidür. 21.

Huzejme bin Şābit’den *raḡıyallāhu ‘anh* mervīdür ki Ebü ‘Amr-ı Rāhib bi’set-i Hāzret-i Risālet- 22. penāh’dan muḡaddem *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* tarīḡ-i küfr ü ḡalāletden inḡirāf idüp dīn-i ḡanifenüñ 23. ḡaḡīḡatine¹³⁰² i’tirāf itmişdi. Millet-i Ībrāḡīm ‘aleyhi’s-selām üzre idi. Palās giyüp eṡrāf ve 24. eknāf-ı ‘ālemi geşt iderdi. Aḡbār-ı Yehūd’dan, ‘ulemā-yı Naşārā’dan taḡḡīḡ-i dīn-i ḡalīl¹³⁰³ ‘aleyhi’s-selām 25. kılurdu. Aña bi’set-i nebiyy-i āhirü’z-zamāndan¹³⁰⁴ ve iḡyā-yı merāsım-i dīn-i Ībrāḡīm’dan ‘aleyhi’s-selām haber 26. virdiler. Ebü ‘Amr şifte-i evşāf-ı kemāl ve nu‘ūt-ı celāl-i Muḡammedī oldı ‘aleyhi’s-şalātü ve’s-selām. 27. “*ḡuzi’l-‘ilme min efvāhi’r-ricāl*”²⁵¹ muḡteżāsınca dāīmā ‘ale’l-‘ulemā ve fu-
M78a zalātından erbāb-ı 1. dāniş ü bīnişden aḡlāḡ-ı Muḡammedī’nüñ ‘aleyhi efḡalü’s-şalavat evşāf u beyānınını nişānını istifsār iderdi. 2. Kendü evḡātını anuñ ifāde ve istifādesine maşrūf tutardı. Mecālis ü maḡāfilde memādiḡ-i 3. Muḡammedī ve maḡāmid-i Aḡmedī *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* müstemi’lerüñ levḡ-i zamīrlerine işbāt iderdi¹³⁰⁵ 4. tā bir gün Evs ü Hāzrec maḡfilinde ol Hāzret’üñ medḡine meşḡul oldı. Ebü’l-Heyşem-i Ḳuḡā’ī ki 5. ol daḡı muvaḡ-
A107a ḡidlerden idi. Eyitdi: “Yā Ebā ‘Amr! Eger anı ögersek bundan ziyāde eyle” didi. | eyitdi: “Belī, 6. vallāhi ki ben anuñ şıfātını ins ü cinnden bisyār işitdüm. Bir mertebede ki ḡüyyiā

¹³⁰¹ S. Altunı budur ki bu ümmetdür. Gümüş senden şoñra oḡluñ mālīk olacaḡı ümmetdür. Amma miss, Rüm ehlidür. Āhen Fārs’dur. Sifāl iki zendür ki Pādişāḡ-ı Rüm ve Fārs olsa gerek. Ol-seng ki şanemi urdı, fatdı; bir dīndür ki Āhirü’z-zamānda zāhir olsa gerek. Hāḡ te‘ālā ‘Arab’dan bir peygāmbere gönderse gerekdür; cümle dīnleri bāṭıl ider, dükeli rûy-ı zemīni tutar” didi. : M. Altun budur kim bu ümmetdür. Gümüş senden şoñra oḡluñ Mālīke olacaḡı ümmetdür. Amma mişin, Rüm ehlidür. Āhen Fārs’dur. Sifāl iki zendür ki Pād-şāḡ-ı Rüm ve Fārs olsa gerek. Ol-seng şanemi urdı, ufatdı; bir dīndür ki Āhirü’z-zamānda zāhir olsa gerek. Hāḡ te‘ālā ‘Arab’dan bir peygāmbere gönderse gerekdür; cümle dīnleri bāṭıl ider.” didi.

¹³⁰² M. dīn-i ḡanife’nüñ ḡaḡīḡatine : S. dīn-i ḡanīf’üñ ḡaḡīḡıyyetine : A. dīn-i ḡanīfe’nüñ ḡaḡḡına

¹³⁰³ S. eṡrāf ve eknāf-ı ‘ālemi geşt iderdi. Aḡbār-ı Yehūd’dan, ‘ulemā-yı Naşārā’dan taḡḡīḡ-i dīn-i ḡalīl : M. eṡrāf, eknāf-ı ‘ālemi geşt iderdi. Aḡbār-ı Yehūd’dan, ‘ulemā-yı Naşārā’dan taḡḡīḡ-i dīn-i ḡalīl : A. eṡrāf, eknāfı geşt iderdi. Aḡbār-ı Yehūdī’dan ve ‘ulemā-i Naşārā’dan taḡḡīḡ dīde-i ḡalīl

¹³⁰⁴ S. āhirü’z-zamāndan : M. āhirü’z-zamānda

¹³⁰⁵ S. ider-idi : M. ve A. iderlerdi

müşâhede iderem.” didi. 7. Ebû'l-Heysem ta‘accüb itdi. Eyitdi: “‘Ulemâ-yı ins, anuñ şıfatlarını¹³⁰⁶ kütüb-i âsmânîde ma‘lûm idinüp saña dise- 8. ler, olur. Ammâ cinnîlerden haber olmağ ğarîbdür. Eger ol bâbda haberüñ var-ise söyle.” didi. 9. Ebû ‘Amr eyitdi: “İşitdüm. Vilâyet-i Yemen’de bir kâhin peydâ olmuş ki ol şîvede nazîri yoğmış. Mülâ- 10. zemetine iştiyâkımdan girîbân-ı ihtiyârımı dest-i ızırâr muhkem tutdı. Receb’de ki mâh-ı harâmdur, 11. tığlar niyâmda idüp Yemen’e müteveccih oldum. Bir gice¹³⁰⁷ mehtâb idi. Ol yolda deve gördüm. 12. H^wâb ğalebe itdi. Bîdâr oldum. Kendümi bir beyâbânda || buldum. Etrâfında âteşler görünür. İrağdan sitâre- 13. ler¹³⁰⁸ gibi dirahşândur. Ol âteşler tarafına gitdüm. Yakın irişdüm. Ol âteşlerüñ etrâfında cem‘ gördüm. 14. Beğâyet mehîb, âdem şüretinde degüller. Bildüm-ki¹³⁰⁹ cinnîlerdür. Ziyâde korçdum. Devem dañi ol şüretlerden ürkdî. 15. Ğâyet-i havfdan dizi üzerine çökdi. Râkib ve merkûbuñ a‘zâsına lerze düşdi. Bu hâlde kendümi 16. dededen bırağdum. Ba‘zısı üzerime segirtti. Feryâd itdüm. Nâgâh girü ol kavmden bir cemâ‘at baña kaşd idenleri 17. gelüp def‘ eylediler. Andan dört neferi tahîyyet eylediler; oturdılar. Birisi benden soñra şordı-ki “Kağı¹³¹⁰ 18. kabîledensin?” Eyitdüm: “Kabîle-i Ğassân’dan; bañn-ı kabîleden.” didüm. Eyitdi: “Nice kâlkam;¹³¹¹ kanuñı dökem?” Eyitdüm: “Âñir size 19. penâh getürdüm. Baña terağğum idüñ.” didüm. Ferâğat itdiler. Mağşad ve mağşûdum şordılar. Şüret-i hâli ‘arz eyledüm. 20. Dilerem ki Yemen’e varup kâhinlerden aḥvâl-i ğaybîyi istifsâr idem. Aḥbâr-ı muğayyebâtdan kâhinlerüñ¹³¹² söz- 21. lerine i‘timâd iderem. Anlar hûd sizden haber alurlar. Yemîn virem-ki bi-ḥağğın¹³¹³ civâr gelecek vâkı‘alardan 22. baña haber virüñ.” didüm. Ol dört neferüñ üçi birine işâret

¹³⁰⁶ M. ve S. ‘Ulemâ-yı ins, anuñ şıfatlarını : A. ‘Ulemâ-yı insânüñ şıfatlarını

¹³⁰⁷ M. harâmdadur, tığlar niyâmda idüp Yemen’e müteveccih oldum. Bir gice : S. harâmdur , tığlar niyâmdadur. Yemen’e müteveccih oldum. Bir gice : A. harâmdur, niyâmdan tığlar çıkmaz. Yemen’e vardum. Bir gice

¹³⁰⁸ M. sitâreler : S. ve A. aa sitâre

¹³⁰⁹ M. Beğâyet mehîb, âdem şüretinde degüller. Bildüm-ki : S. Beğâyet mehîb, âdem şüretinde degüller. Bildüm ki : A. Beğâyet mûhîb âdemler. Şüretinde delükler var. Bildüm ki

¹³¹⁰ M. kağı : S. ve A. kañkı

¹³¹¹ M. Nice kâlkam : S. Nicedür kâlkam

¹³¹² M. aḥvâl-i ğaybiyi istifsâr idem. Aḥbâr-ı muğayyebâtdan kâhinlerüñ : S. aḥvâl-i ğaybiye istifsâr idem. Aḥbâr-ı muğayyebâtda kâhinlerüñ

¹³¹³ M. Yemîn virem-ki bi-ḥağğın : S. Yemîn virdüm kim bi-ḥağğın

M78b

S95b

eylediler ki ol ziyāde 23. dānādur. Andan şordılar. Ol eyitdi.¹³¹⁴ “Yā Ebā ‘Amr! Kerāmet¹³¹⁵ senüñdür ki bir ‘ilmi bilmek dilersin-ki kitābda 24. yokdur. Yemīn iderem beyābān ‘arşalarını ma‘mūr idene ve yağmurlar yağdurana ki elbetde¹³¹⁶ şütürān-ı 25. bārīk-miyān-ı tīz-refāt-ı Hāzret-i Āferīdkār bendelerine, yol gösterenlerüñ ekremine ve kıtāl-ı küffār 26. içün anları tahrīş idenlerüñ ulularına, eyü ‘amellere emr idenlerüñ nāşihına elbetde¹³¹⁷ āsmāndan 27. bir kelām nāzil olur. Kullarına emr idici me‘mūrına imtişāl ider. Menhīsinden ictināb kıılır. 1. Tünd-hūları nerm ider. Efsāne-i kūyları hāmūş ider. İy Ebā ‘Amr! Taḥkīk, Hāzret-i Celāl-i Eḥadiyyet 2. ‘azze sultānühü zulm ve ‘ud-vān iden nā-pāklere hışm idüp qarīb olmışdur ki perde-i ğaybdan 3. bir kimesne getüre ki cebbār pād-şāhlarıñ ‘inādları boynını üzre ura.¹³¹⁸ Ser-keşān-ı sitemkāruñ naḥvetleri āvāze- 4. sini pest eyleye. Ebū ‘Amr eyitdi: “Şordum-ki bu gelecek¹³¹⁹ ‘azīz, pād-şāh-mı olur, yā peygāber mi?” eyitdi: “Hāşā ki pād-şāh ola. 5. Bil-ki şerīfū’z-zād,¹³²⁰ laṭīfū’ş-şifāt rasūl ola *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem*. Bir peygāber ola ki naşīhat ve şefkat¹³²¹ 6. ile ārāste. Hilm ü tevāzu‘ vü veḳār ile ve ḥüsn-i ḥulḳ ve şıdḳ-ı güftār ile¹³²² pīrāste ola. Ma‘den-i cūd ola. Menba‘-ı elṭāf. 7. ola. Seng-i müşg-i hoş-büy-ı ez-nāfe-i nāf-ı āhū-yı ‘Abd-i Menāf ola. Ebū ‘Amr eyitdi: “Ol müşgülüm¹³²³ dānādan şordum: 8. “Hīç || müyesser olur mı ki anuñ neseb-i ṭāhir ve ḥaseb-i zāhirinden beni vākıf eyleyesin. Şekl ve şüretinden ṭavr u hey’etinden 9. baña diyesin. ‘İlm-i kāfī ve derk-i vāfī ḥāşıl ola. Buradan vaṭanuma mūrāca‘at idem.” didüm. Cevāb virdi-ki 10. Bedürüstī ḥaddi münevver ola. Şıḡayla ḳaddi ne uzun ve ne kūtāh ve ‘arīz. Belki meyāne-bālā ola. Eger incüdür- 11. lerse şabr eyleye. İntikāmda ta‘cīl itmez ola. Çeşm-i mübāreki güşāde, iki yağrı¹³²⁴ ortasında mühr-i nübüvvet ola. 12. Çeşm-i mübārekinüñ sefīdinde sürḥlikler¹³²⁵

¹³¹⁴ M. Andan şordılar. Ol eyitdi : S. Andan şor didiler. Ol eyitdi

¹³¹⁵ M. Yā Ebā ‘Ömer! Kerāmet : S. Yā Ebā ‘Ömer! ‘İzz ü Kerāmet

¹³¹⁶ M. elbetde : S. elbette

¹³¹⁷ M. idenlerüñ nāşihına elbetde : S. idenüñ nāşihına elbette

¹³¹⁸ M. boynını üzre ura : S. boynın ura

¹³¹⁹ M. Ebū ‘Āmrū eyitdi: Şordum-ki bu gelecek : S. Ebū ‘Āmrū eyitdi: Bu gelecek

¹³²⁰ M. şerīfū’z-zād : S. şerīfū’z-zāt

¹³²¹ S. şefkat : M.şefā‘at

¹³²² S. tevāzu‘ vü veḳār ile ve ḥüsn-i ḥulḳ ve şıdḳ-ı güftār ile : M. tevāzu‘ veḳār ile ve ḥüsn-i ḥulḳ güftār ile

¹³²³ S. müşgülüm : M. mütakellim

¹³²⁴ M. yağrı : S. yağırını

ola. Nüvîsende ve h^wânende olmaya. Ammā ḥaḳāyık-ı ‘ulūmda māhir 13. ve dānā ola. Dīn-i ḥanīfî¹³²⁶ üzre meb‘ûş ola. Muḳabbeldür ol bende ki aña mütāba‘at eyleye. Maḳbūl-i ḥādim-ki 14. devlet mülāzemetine şitāb eyleye. Eyitdi: “Yā Ebā¹³²⁷ ‘Amr! Yāḳīn bilesin-ki ben bu ḥikāyāt-ı şaḥīḥa ve rivā- 15. yāt-ı şarīḥayı melāike-i melekūtdan ve şadrnişīnān-ı ḥazāir-i ceberūtdan işitdüm. Bu ‘ilmūñ taḥşīlinde 16. bī-nihāye renc ü meşakḳat çekdüm.” didi. Ebū ‘Āmir eyitdi: “Bu muḳāddemātı tamām itdügi gibi ol 17. gürüh, nazārumdan gāib oldılar. Ol gice anda tevaḳḳuf itdüm. Teveccūhi vaṭan-ı me’lūf cānibine itdüm.”¹³²⁸ 18. didi. ‘Acebden ‘aceb budur ki Ebū ‘Amr bu delāil ve berāḥīni ki müşāhede itdi. Ol Ḥazret’ün 19. da‘veti¹³²⁹ eyyāmında anı dīn-i mübīne da‘vet itdiler. Muṭlaḳa, ḥasedinden Ol Ḥazret’e ĩmān getürmedi. 20. Her çend ki muṭavaṭṭınān-ı Medīne kerrātla andan evşāf u nübüvvet-i Risālet-penāh’ı¹³³⁰ işitdiler, çāre olmadı. 21. Sa‘ādet-i ezeli ḳarīn-i ḥālī degül imiş. Cevāb bunı viridi-ki mev‘ūd-ı āḥirü’z-zamān olan bu degüldür. 22.

2.88. Şüver-i Enbiyā - ‘aleyhimü’s-şalāvatü ve’s-selām- Yazıldığı Bir Şanduk Hikāyetidür. 23.

Hişām ibnü’l-‘Āşş, eyidür ki Şiddīḳ *radıyallāhu ‘anh* Benī Ḳureys’den birisi ile Rūm pād-şāhı Hirakl’e 24. elçi gönderdi ki anı İslām’a da‘vet eyleye.¹³³¹ Ğavṭa-yı Dimaşḳ’da Cebele bin Eyhem-i Ğassānī ki 25. mülūk-ı Şām’dan idi, Ḳayşer’ün bāc-güzārlarından idi. Vardum, pād-şāhlar gibi ‘ālī-ḳādr şadr-ı 26. taḥtda oturmuş. Tercemānı geldi, ḥaḳīḳat-i ḥālī bilmege. Didüm-ki “Henüz söyleyemezsin illā kendüye 27. müyesser olmaz ise dönüp giderem.” didüm. Çün meclisine vardum, evvel anı dīn-i İslām’a da‘vet itdüm. 1. Ḳabūl itmedi. Libāslarını cümle siyāh gördüm. Sebebin şordum. Eyitdi: “Siyāh cāme anuñ-içün geyerem

M79a

¹³²⁵ M. sürḥlikler : S. sürḥ-reñler

¹³²⁶ M. Ḥanīfî : S. Ḥanefî

¹³²⁷ M. Ebā : S. Ebū

¹³²⁸ S. nazārumdan gāib oldılar. Ol gice anda tevaḳḳuf itdüm. Teveccūhi vaṭan-ı me’lūfa itdüm : M. nazārumdan gāyet oldılar. Ol gice anda tevaḳḳuf itdüm. Teveccūhi vaṭan-ı me’lūf cānibine itdüm

¹³²⁹ S. Ol Ḥazret’ün da‘veti : M. Ol Ḥazret da‘veti

¹³³⁰ M. evşāf u nübüvvet-i Risālet-penāh’ı : S. evşāf u nu‘ūt-ı Risālet-penāh’ı : A. evşāfu nezd-i Risālet-penāh’ı

¹³³¹ A. : M. ve S. eyleye

S96a

A108b

2. ve yemîn itdüm ki bu libâsı çıkarmayam tâ sizi Şâm'dan taşra göndermeyince.” Eyitdüm ki Allâh hakkı-çün 3. bu yiri ki otursın, almak isterüz. -*İnşâ'allāhu'l-‘azîz*- ki peygâmberrümüz beşâret itmişdür.” didüm. 4. Cebele eyitdi: “Siz ol tâ'ife degülsiz ki bu me-mâlike mâlik olasız. İştüdüm ki gündüz oruc tutup 5. gice || ekl idermişsiz.” Eyitdüm ki “Şerî'atümüz ol vechledür.” Levni müteğayyir oldı. Eyitdi: “Kayşer'e göndermişler. 6. Rûm'a 'azîmet eyle, Bedrakı koşayım” didi. Çün dârü'l-mülk-i Kayşer'e irişdüm. Bedrakı didi ki 7. “Develerüñüz lâıyık degüldür ki şehr içinde merkûbuñuz ola.” | Ben didüm ki “Hıraqlı dergâhına bu vaz' ile 8. giderem.” Bu sözi Hıraqlı'e didiler. Hıraqlı eyitdi: “Muḥayyerdür. Nice dilerse gelsün. Deveye süvâr olup 9. şemşîri ḥamâil eyleyüp şehre girdüm. Kayşer'ün kaşrı kapusına geldüm. Hıraqlı dergâhında deveyi 10. çökërdüm.¹³³² “*lâ ilâhe illallāhu vallāhu ekber*” didüm. Bu kelimenüñ heybetinden Kayşer'ün kaşrı lerze itdi. Ḥurmâ 11. ağacı gibi ki ziyâde yeller ese. Ol hâlde Kayşer baña nazar eyledi. Ğurfeden¹³³³ gördi. Bir kimesne gönderdi-ki 12. izḥâr-ı dîn itmesün, risâlete geldiyse 'arz itsün.” didi.¹³³⁴ Cevâb virdüm-ki “Şiddîk-i Ekber'ün vaşîyyetidir 13. ki Kayşer'den ğayrıya söz söylemezem.” didüm. Kayşer, mülâkâta ruḥşat virdi. İçerü girdüm; gördüm, 14. taḥt¹³³⁵ üzerine oturmuş, bir cemâ'at-i kavî-heykel, ehl-i cesâmet ve ḍaḥâmet taḥtı öñinde ṭurmuşlar. 15. Melik gibi kıızıl câmeler giymişler. Çeşmi baña ṭokunduğı gibi ḥande itdi. Tercemânına eyitdi: 16. “Bunlardan¹³³⁶ şor ki kendü 'âdetleri üzre niçün baña selâm virmedi?” Eyitdüm ki “Bizüm size ṭaḥiyyetümüz 17. ḥelâl degüldür.” eyitdi-ki “Sizüñ¹³³⁷ ṭaḥiyyetüñüz pād-şâha nicedür?” Eyitdüm ki “*es-selâmu 'aleyke*” 18. Eyitdi-ki “Ol ne cevâb virür?” Didüm-ki “Ol lafz ile.” Şordı-ki “Sizüñ ṭatuñuzda ğâyet ulu¹³³⁸ 19. söz nedür?” Eyitdüm: “*lâ ilâhe illallāhu vallāhu ekber*” Çün bu sözi didüm, bir kerre girü köşk ve 20. ğurfe lerzeye geldi. Hıraqlı eyitdi: “Her ğâh ki evüñüzde bu kelimeyi söyledükde bu ḥâşşa olur mı?” 21. Didüm-ki

¹³³² M. çökërdüm : S. çökdürdüm

¹³³³ S. ve A. ğurfeden : M. ğurefden

¹³³⁴ M. ve S. izḥâr-ı dîn itmesün, risâlete geldiyse 'arz itsün.” didi : A. izḥâr-ı dîn eylesün, risâlete geldise 'arz eylesün.” didi

¹³³⁵ M. taḥt : S. taḥta

¹³³⁶ M. bunlardan : S. bunlara

¹³³⁷ M. ḥelâl degüldür. Eyitdi-ki “Sizün: S. câiz degüldür. Eyitdi: “Sizüñ

¹³³⁸ S. ulu : M. olur

“Biz¹³³⁹ hergiz meskenümüzde bu aşl hâlet müşâhede itmedük.” Kayşer eyitdi: “Kâş, bu kelime evüñüzde diyicek¹³⁴⁰ 22. evlerüñüz üzerüñüze yıķıla idi. Mülkümün nişfı zâil olursa olsun.” didi.¹³⁴¹ Eyitdüm: “Sebeb ne?” 23. Eyitdiler ki “Mülkümün nişfı gıtmek baña âsândur ki Muhammed’ün dîn ü nübüvveti âşikâr olmaķdan” didi. 24. Andan soñra Hıraķl benden su’âller itdi: Dükelisine şâfî cevâblar virdüm. Namâzdan, rûzeden 25. su’âl itdi. Vâķ’ayı beyân itdüm. Buyurdı-ki “Beni¹³⁴² dil-güşâ menzilde bir maķâm-ı rûh-efzâda ķondurdılar.

A109a

26. Ri’âyetler itdiler: “Üç günden-soñra meclise taleb itdiler. Ba’zı nesneler | şordılar. Cevâbdan fâriğ 27. oldum.¹³⁴³ Bir murabba’ büyük şanduk getürdiler, zer-endüd. Bu şandu-

M79b

ķun çok ĥurdehâneleri var. Her 1. birinün ayru ķapusu ve ķufly var. Ķapusın açdılar. Bir

S96b

ķıķ’a siyâh ĥarîr çıkardılar, açdılar. Bir âdem 2. şüreti nakş || olınmış: Ķızıl beñüzlü,¹³⁴⁴ feraĥ-çeşm, bülend-gerden, maĥâsini yok; eyi giysüleri bükilmiş. Tamâm-ı ĥüsñ ü 3. mehâbet üzre eyitdiler: “Bilür misin, bu şüret kimdür?” Eyitdüm: “Bilmezem.” eyitdiler: “Şüret-i Âdem’dür.” Andan bir 4. ķapu daĥı açdılar. Bir beyâz ĥarîr içinde bir siyâh ĥarîr getürdiler:¹³⁴⁵ şüret-i Nüh. Bir daĥı şüret-i İbrâhîm-i Ĥalîl. Andan bir ķapu daĥı 5. açdılar. Ĥarîr-i sefîdde anda şüret-i Ĥazret-i Risâlet *şallallâhu ‘aleyhi ve sellem* raķam itmişler. Eyitdiler: “Bunı bilür misin?” 6. Eyitdüm: “Ârî, şüret-i Seyyidü’l-enbiyâ’dur.” *‘aleyhi’s-şalâvatü ve’s-selâm*. Bunı didüm; ağlamağa başladum. Ćün 7. bu ĥâlî benden müşâhede itdiler. Ol şürete ta’zîm itdiler. Ķalkdılar, girü oturdılar. Eyitdi: “Ĥudâ ĥaķķı-Ćün 8. and virürem. Bu şüret-i Muhammed midür?” Eyitdüm: “Şaĥîĥdür.” Pes bir zamân baña nazar eyledi. Eyitdi: “Bu şüret-i 9. peygamber-i âĥirü’z-zamândur. Ba’de Ĥazret-i Mûsâ ve Ĥazret-i Hârûn ve şüret-i Ĥazret-i Lût ve şüret-i Ĥazret-i 10. İşĥâķ ve şüret-i Ĥazret-i

¹³³⁹ M. Didüm-ki “Biz : S. Eyitdüm: “Biz

¹³⁴⁰ M. bu kelime evüñüzde diyicek : S. bu kelime diyicek

¹³⁴¹ M. didi : S. idi

¹³⁴² M. Eyitdiler ki “Mülkümün nişfı gıtmek baña âsândur ki Muhammed’ün dîn ü nübüvveti âşikâr olmaķdan” didi. Andan soñra Hıraķl benden su’âller itdi: Dükelisine şâfî cevâblar virdüm. Namâzdan, rûzeden su’âller itdi. Vâķî’yi beyân itdüm. Buyurdı-ki “Beni : S. Eyitdiler “Mülkümün nişfı gıtmek baña âsân idi ki Muhammed’ün dîn ü nübüvveti âşikâr olmaķdan” didi. Andan soñra Hıraķl benden su’âl itdi. Dükelisine şâfî cevâblar virdüm. Namâzdan, rûzeden su’âl itdi. Vâķî’yi beyân itdüm. Buyurdı “Beni

¹³⁴³ M. ve S. nesneler şordılar. Cevâbdan fâriğ oldum. : A. nesneler su’âl itdi. Cevâb virüp fâriğ oldum.

¹³⁴⁴ M. beñüzlü : S. beñüzlü

¹³⁴⁵ A. açdılar. Bir beyâz ĥarîr içinde bir siyâh ĥarîr getürdiler : M. ve S. açdılar. Bir siyâh ĥarîr getürdiler

A109b

Ya'kûb ve şüret-i Hâzret-i İsmâ'îl ve şüret-i Hâzret-i Yûsuf ve şüret-i Hâzret-i 11. Dâvud ve şüret-i Hâzret-i Süleymân Nebî¹³⁴⁶ ve şüret-i Hâzret-i İsrâ'îl-cümle mecmû'-ı peygamberlerün şüretleri 12. yazılmış. Kayşer'den şordum-ki "Bu şüretler nice hâşıl oldu. Bu şüretlerün size ihtîşâsı 13. nedür?" Hiraql eyitdi: "Âdem Peygamber, Hâzret-i Hâk'dan *celle* ve 'alâ şuver-i¹³⁴⁷ enbiyâyı taleb itmiş ki göre.¹³⁴⁸ 14. Hâk ta'âlâ, Âdem'e irsâl eyledi. Hizâne-i Âdem'de mahfûz kaldı. Tâ zû'l-Karneyn bu cânibe getürdi, 15. Dânyâl, eline düşdi. Tâ bu harîrlere nakl olındı, pād-şāhlar hazînelerine dökdi. Hâliyâ 16. bize irişdi. Bu ma'nadan tamâm tesellî hâşıl oldu. Şüret-i peygamberünüz buña muvâfîk imiş. 17. İy kâş, Hudây ta'âlâ tevfiķ erzâni itse memleket taşarrufından destümüz kütâh olsa sizden 18. bir kemter kimesnenün 'ubûdiyeti kemerini meyân-ı cāna bend iderdüm." didi. Hişâm'ı şunûf-ı elţâf-ı 19. pād-şāhâne ve a'ţâf-ı hüsrevâne ile behremend itdi. | Hâzret-i Şiddîk'a mürâca'at itdükde ahvâli şerh ü beyân 20. itdükde buyurdi-ki "Bî-çäre Hiraql eger Hudây ta'âlâ dilese aña¹³⁴⁹ hayr irişdürmek devlet-i İslâm ile 21. müşerref olurdi." didi ve daği didi-ki Hâzret-i Risâlet *şallallāhu 'aleyhi ve sellem* buyurmuşdur. Ehl-i Kitâb, Tevrît'de ve ve İncîl'de 22. benüm şıfâtumı okumışlardur, bilmişlerdür. Hâk ta'âlâ Hâzretleri daği haber virür ki "*ellezî yecidühü mektûben 'indehüm* 23. *fî't-tevrâti ve'l-incîl'*"²⁵²

S97a

2.89. Server-i Kâinât'uhn *şallallāhu 'aleyhi ve sellem* Mübârek İsimleri ve Künyeti ve Lakablarınuñ Tafşîlidür.

Bilgil ki¹³⁵⁰ 24. Ol Hâzret-i bâ-sa'âdetün künyet-i mübârekleri Ebû'l-Kâsım'dur. Zîrâ, Evvel ferzend-i devletmendleri Kâsım idi. || 'Âdet-i 25. 'Arab-künyetde evvel olan ferzende göre eyidürler. Ammâ esâmî-yi şerîfeleri Qur'ân ve haberde mezkûr olan toksân 26. tokuz

¹³⁴⁶ M. Nebî : S. -

¹³⁴⁷ M. şuver : S. -

¹³⁴⁸ A. ki göre : M. ve S. -

¹³⁴⁹ M. ve S. behremend itdi. Hâzret-i Şiddîk'a mürâca'at itdükde ahvâli şerh ü beyân itdükde buyurdi-ki "Bî-çäre Hiraql eger Hudây ta'âlâ dilese aña : A. behremend itdi. Hişâm daği Hâzret-i Şiddîk'a mürâca'at itdi ve ahvâli şerh itdi. Buyurdılar-ki "Eger bî-çäre Hiraql Hudây ta'âlâ murâd itse aña

¹³⁵⁰ A. Bilgil ki : M. Bil-ki : S. bil ki

M80a

ta'yîn itmişlerdür. Esmā-yı Hüsna'ya muṭābık ba'zılar daḥi ziyādedür, dimişler. Muṣannif-i Kāmil rahmetu'llāh ta'ālā 27. Qur'an-ı 'Azīm ve eḥādīs-i mu'tebere üzre yazmışlar¹³⁵¹ ki tā ḥaḳīkatde şekk ü şübhe olmaya. Evvel Muḥammed'dür. Kālallāhu ta'ālā 1. "*Muḥammedün rasūlullāh*"²⁵³ İkinci, Maḥmūd'dur. Kālallāhu ta'ālā "*'ase en yeb'aseke rabbūke maḳāmen maḥmūden*"²⁵⁴ Dirler ki ḳabūl-i şefā'at 2. eşnāsında ekşeriyā bu ism-i Maḥmūd ile yād iderler. Üçünci, Aḥmed'dür. Kālallāhu ta'ālā "*ve mübeşşiran birasūlin* 3. *ye'tī min-ba'dī ismuḥu aḥmedū*"²⁵⁵ Dördünci, Ebū'l-Ḳāsim'dur ki mezkūr oldı.¹³⁵² Beşinci, el-Muştafā'dur. Kālallāhu 4. ta'ālā "*Allāhu yeştafī mine'l-melāketi rusulen ve minennāsi*"²⁵⁶ Altıncı, el-Müctebā'dur. Kālallāhu ta'ālā "*velekinallāhe* 5. *yectebī min rusulihı men yeşāu*"²⁵⁷ Yedinci, el-Murtaẓā'dur. Kālallāhu ta'ālā "*illā meni'r-teḏā min rasūlin*"²⁵⁸ Sekizinci, el-Muḳtedā' 6. dur. Kālallāhu ta'ālā "*leḳad kāne lekūm fī rasūli'llāhi esvetün ḥasenetün*"²⁵⁹ Toḳuzuncı, el-Muḥtār'dur. Kālallāhu ta'ālā "*ve rabbūke* 7. *yeḥluḳu mā yeşā'ü ve yaḥtāru*"²⁶⁰ Onuncı, el-Mufaḍḍal'dur. Kālallāhu ta'ālā "*ve leḳad feḍḍalnā ba'de'n-nebiyyīne 'alā ba'din*"²⁶¹ On birinci, 8. el-Mu'azzez'dür. Kālallāhu ta'ālā "*ve tü'azzerühü*"²⁶² On ikinci, el-Muvaḳḳar'dur. Kālallāhu ta'ālā "*ve tüveḳḳirühü*"²⁶³ On üçüncü, | el-Muḳarreb'dür. 9. Kālallāhu ta'ālā "*ev ednā*"²⁶⁴ On dördüncü, el-Mü'eyyed'dür. Kālallāhu ta'ālā "*ve eyyedehu bicünüdi lem teravḥā*"²⁶⁵ On beşinci, el-Mu'allem'dür. Kālallāhu ta'ālā "*ve 'allemake mā lem tekün ta'lem*"²⁶⁶; On altıncı, el-Muḥakkim'dür. Kālallāhu ta'ālā "*ḥattā yühakkemūke fīmā şecera beynehüm*"²⁶⁷ On yedinci, el-Ālim'dür. 10. Kālallāhu ta'ālā "*fa'lem ennehü lā ilāhe illallāh*"²⁶⁸ On sekizinci, el-Ḥākim'dür. Kālallāhu ta'ālā "*ve eniḥküm beynehüm*"²⁶⁹ 11. On toḳuzuncı, el-Ḥātem'dür. Kālallāhu ta'ālā "*ve ḥāteme'n-nebiyyīne*"²⁷⁰ Yigirminci, eş-Şābir'dür. Kālallāhu ta'ālā "*ve li-rabbike* 12. *faşbir*"²⁷¹ Yigirmi birinci, eş-Şākir'dür. Kālallāhu ta'ālā "*ve kün mine's-şākirin*"²⁷² Yigirmi ikinci, ez-Zākir'dür. Kālallāhu 13. ta'ālā "*vez kur rabbike*"²⁷³ Yigirmi üçüncü, eṭ-Ṭāhir'dür. Kālallāhu ta'ālā "*Ṭā-Hā*"²⁷⁴ Yigirmi dördüncü, el-Ābid'dür. Kālallāhu 14. lāhu ta'ālā "*va'būd rabbike*"²⁷⁵ Yigirmi beşinci, es-Sācid'dür. Kālallāhu ta'ālā "*ve kün mine's-sācidin*"²⁷⁶ Yigirmi 15. altıncı, eş-Şāhid'dür.

A110a

¹³⁵¹ M. eḥādīs-i mu'tebere üzre yazmışlar : S. eḥādīs-i mu'teberede yazmışlar

¹³⁵² S. Ebū'l-Ḳāsimdur ki mezkūr oldı : M. Ebū'l-Ḳāsimdur; mezkūr oldı

S97b

A110b

M80b

Qālallāhu ta‘ālā “*innā erselnāke šāhiden*”²⁷⁷ Yigirmi yedinci, el-Mübeşşir’dür. Qālallāhu ta‘ālā “*ve mübeşşiran*”²⁷⁸ 16. Yigirmi sekizinci, en-Nezîr’dür. Qālallāhu ta‘ālā “*ve nezîran*”²⁷⁹ Yigirmi toközuncu, ed-Dā‘î’dür. Qālallāhu ta‘ālā “*ve dā‘iyen* 17. *ile’llāhi*”²⁸⁰ Otuzuncu, es-Sirāc’dür. Qālallāhu ta‘ālā “*ve sirācen münîran*”²⁸¹ Otuz birinci, eş-Şāhib’dür. Qālallāhu ta‘ālā 18. “*mā dālle şāhibüküm*”²⁸² Otuz ikinci, el-Âmir’dür. Qālallāhu ta‘ālā “*ye’müruhüm bi’l-ma‘rûfi*”²⁸³ Otuz üçüncü, en-Nāhî’dür. Qālallāhu ta‘ālā 19. || “*ve yenhāhüm ‘ani’l-münkeri*”²⁸⁴ Otuz dördüncü, er-Rāzî’dür. Qālallāhu ta‘ālā “*le’alleke terdā*”²⁸⁵ Otuz beşinci, el-Qādî- 20. dur. Qālallāhu ta‘ālā “*izā kaḍā’llāhu ve rasūlühü*”²⁸⁶ Otuz altıncı, el-Hādî’dür. Qālallāhu ta‘ālā “*ve inneke letehdî*”²⁸⁷ 21. Otuz yedinci, et-Tālî’dür. Qālallāhu ta‘ālā “*etlu mā ūhiye ileyke*”²⁸⁸ Otuz sekizinci, el-Qāri’dür. Qālallāhu ta‘ālā 22. “*iḳrā’ bismi rabbike*”²⁸⁹ Otuz toközuncu, el-Mühtedî’dür. Qālallāhu ta‘ālā “*ve yehdiyeke şirāṭan*”²⁹⁰ Kırkıncı, el-Mekfî- 23. dür. Qālallāhu ta‘ālā “*innā kefeynāke’l-müstehzi’în*”;²⁹¹ Kırk birinci, el-Muşallî’dür. Qālallāhu ta‘ālā “*feşalli lirabbike*”²⁹² 24. Kırk ikinci, el-Müzekkî’dür. Qālallāhu ta‘ālā “*ve yüzekîhim*”²⁹³ Kırk üçüncü, el-Münādî’dür. Qālallāhu ta‘ālā “*semi’nā 25. münādi-yen*”²⁹⁴ Kırk dördüncü, | el-Mübellîg’dür. Qālallāhu ta‘ālā “*bellîg mā ünzile ileyke*”²⁹⁵ Kırk beşinci, el-Mübeyyin’dür. Qālallāhu ta‘ālā “*litübeyyine linnāsi*”²⁹⁶ Kırk altıncı, el-Mu‘- allim’dür. Qālallāhu ta‘ālā “*ve yü’allimuhümü’l-kitābe*”²⁹⁷ Kırk yedinci, 1. el-Müzekkîr’dür. Qālallāhu ta‘ālā “*innemā ente müzekkirun*”²⁹⁸ Kırk sekizinci, el-Müzemmîl’dür. Qālallāhu ta‘ālā “*yā eyyühe’l-müzemmil*”²⁹⁹ 2. Kırk toközuncu, el-Müddeşşir’dür. Qālallāhu ta‘ālā “*yā eyyühe’l-müdeşşir*”;³⁰⁰ Ellinci, el-Muṭahhar’dür. Qālallāhu ta‘ālā 3. “*ve yūṭah-hiraküm taṭhîran*”³⁰¹ Elli birinci, el-Muşaddak’dür. Qālallāhu ta‘ālā *tebāreke ve ta‘ālā* “*muşaddîkan limā beyne yedeyhi*”³⁰² Elli 4. ikinci, el-Mü’mîn’dür. Qālallāhu ta‘ālā “*āmene’r-rasülü bimā*”³⁰³ Elli üçüncü, el-Müsebbih’dür. Qālallāhu ta‘ālā “*fesebbih biḥamdi rabbike*”³⁰⁴ 5. Elli dördüncü, el-Mürettîl’dür. Qālallāhu ta‘ālā “*ve rattîli’l-kur’âne tertîlen*”³⁰⁵ Elli beşinci, el-Mütebeddil’dür.¹³⁵³ Qālallāhu ta‘ālā 6. “*ve tebettel ileyhi tebtîlen*”³⁰⁶ Elli altıncı, el-Mütevekkil’dür. Qālallāhu ta‘ālā, “*ve tevekkel ‘ale’l-lāhi*”³⁰⁷ Elli yedinci, el-Müteheccid’dür. 7. Qālallāhu ta‘ālā “*ve mine’l-leyli fetehecced bihi*”³⁰⁸ Elli sekizinci, el-Müsteiz’dür.

¹³⁵³ M. El-Mütebeddil’dür : S. El-Mütebettîl’dür

S98a

A111a

Qālallāhu ta‘ālā, “*fe’s-te’iz billāh*”³⁰⁹ Elli 8. tokuzuncı, el-Mustağfir’dür. Qālallāhu ta‘ālā “*vestağfir li-zenbike*”³¹⁰ Altmışıncı, el-Mustağim’dür. Qālallāhu ta‘ālā “*fe’s-teğim* 9. *kemā ümirte*”³¹¹ Altmış birinci, el-Mürsel’dür. Qālallāhu ta‘ālā, “*innā erselnāke*”³¹² Altmış ikinci, er-Rasul’dür. Qālallāhu 10. ta‘ālā “*yā eyyühe’r-rasul*”³¹³ Altmış üçüncü, en-Nebiyy’dür. Qālallāhu ta‘ālā “*yā eyyehe’n-nebiyyü*”³¹⁴ Altmış dördüncü, el-Habīb’dür. 11. Qālallāhu ta‘ālā “*mā vedde’ake rabbüke vemā kalle*”³¹⁵ Altmış beşinci, eş-Şehīd’dür. Qālallāhu ta‘ālā “*ve ci’nā bike ‘alā* 12. *he’ülā’i şehīden*”³¹⁶ Altmış altıncı, el-‘Azīz’dür. Qālallāhu ta‘ālā “*‘azīzün ‘aleyhi mā ‘anit-tüm*”³¹⁷ Altmış yedinci, el-Harīş’dür. 13. Qālallāhu ta‘ālā “*harīşun ‘aleyküm*”³¹⁸ Altmış sekizinci, er-Ra’uf’dür. Qālallāhu ta‘ālā “*bi’l-mü’minīne ra’ufün*”³¹⁹ Altmış 14. tokuzuncı, er-Rağim’dür. Qālallāhu ta‘ālā “*rağimün*”³²⁰ Yetmişinci, el-Kerim’dür. Qālallāhu ta‘ālā “*innehu leğavlu rasulün kerimin*”³²¹ 15. Yetmiş birinci, el-Beşir’dür. Qālallāhu ta‘ālā “*li’n-nāsi beşī-ran*”³²² Yetmiş ikinci, el-Emīn’dür. Qālallāhu ta‘ālā “*rasulün* 16. *emīnün*”³²³ Yetmiş üçüncü, el-Leyyin’dür. || Qālallāhu ta‘ālā “*febimā rahmetin mina’l-lāhi linte lehüm*”³²⁴ Yetmiş dördüncü, el-Meb’üs’ 17. dur. Qālallāhu ta‘ālā “*be’ase fī’l-ümmiyyīne rasülen*”³²⁵ Yetmiş beşinci, el-Ma’süm’dür. Qālallāhu ta‘ālā 18. “*vallāhu ya’şimuke mine’n-nāsi*”³²⁶ Yetmiş altıncı, el-Mağfuz’dür. Qālallāhu ta‘ālā “*yağfazū nehu min emri’llāhi*”³²⁷ Yetmiş yedinci, 19. el-Merfū’dür. | Qālallāhu ta‘ālā “*verafa’nā leke zikrake*”³²⁸ Yetmiş sekizinci, el-Manşur’dür. Qālallāhu ta‘ālā “*ve yenşurakāl* 20. *lāhu naşran ‘azizen*”³²⁹ Yetmiş tokuzuncı, el-Mağfur’dür. Qālallāhu ta‘ālā “*liyağfira lekāllāhu*”³³⁰ Sekseninci el-Me’mür’dür. 21. Qālallāhu ta‘ālā “*fastekim kemā ümirte*”³³¹ Seksen birinci en-Nür’dür. Qālallāhu ta‘ālā “*kad cā’eküm minallāhi nūrun*”³³² 22. Seksen ikinci, el-Hağğ’dür. Qālallāhu ta‘ālā “*kad cā’ekümü’l-hağğun*”³³³ Seksen üçüncü el-Bürhān’dür. Qālallāhu ta‘ālā 23. “*kad cā’eküm burhānun*”³³⁴ Seksen dördüncü el-Beyyine’dür. Qālallāhu ta‘ālā “*beyyinetün min rabbiküm*”³³⁵ Seksen beşinci, el-Hüdā’ 24. dur. Qālallāhu ta‘ālā “*kad cā’ekümü’l-hüdā*” Seksen altıncı er-Rağme’dür. Qālallāhu ta‘ālā “*vemā erselnāke illā rahmeten lil’ālemīn*”³³⁶ 25. seksen yedinci en-Ni’me’dür. Qālallāhu ta‘ālā “*ya’rifüne ni’netallāhi*”³³⁷ seksen sekizinci el-‘Abd’dür. Qālallāhu ta‘ālā “*esrā* 26. *bi’abdihi*”³³⁸; seksen

M81a

toğuzuncı, el-Fecr'dür, *ḳālallāhu ta'ālā* “*ve'l-fecr*”³³⁹; toğsanıncı, eḍ-Ḍuhā'dur, *ḳālallāhu ta'ālā* “*ve'd-ḍuhā*”³⁴⁰ 27. toğsan birinci, eḏ-Zıll'dür, *ḳālallāhu ta'ālā* “*medde'z-zılle keyfe*”³⁴¹ toğsan ikinci, en-Necm'dür, *ḳālallāhu ta'ālā* 1. “*ve'n-necmi izā hevā*”³⁴²; toğsan üçüncü, en-Nāzil'dür¹³⁵⁴ *ḳālallāhu ta'ālā* “*Ṭā-Hā * mā enzelnā*”³⁴³; toğsan dördüncü eş-Şems'dür, 2. *ḳālallāhu ta'ālā* “*ve's-şemsi ve ḍuhāhā*”³⁴⁴; toğsan beşinci 'Abdu'llāh'dur, *ḳālallāhu ta'ālā* el-Maḳām-ı 'Abdu'llāh; 3. toğsan altıncı el-Māhī'dür; toğsan yedinci el-Māşir'dür; toğsan sekizinci el-'Aḳib'dür.¹³⁵⁵ Cübeyr bin Muṭ'im *raḍıyallāhu 'anh* Ḥazretleri 4. rivāyet ider: Rasūlullāh'dan *ṣallallāhu 'aleyhi ve sellem* “*innehu ḳale: inne lī esmā'. Ene Muhammedün, ene Ahmedü*, 5. *ene'l-māhī, ellezī yemḥi biye'l-küfra ve ene'l-ḥāşiru'l-lezī yuḥşeru'n-nāsu 'alā ḳademeyye ve ene'l-'aḳibullezī leyse ba'di* 6. *nebiyyun*”³⁴⁵; toğsan sekizinci Rasūlullāh *ḳālallāhu ta'ālā* “*ve kefā bi'l-lāhi şehiden * Muḥammedün rasūlul-lāh*”³⁴⁶; toğsan toğuzuncı, 7. eş-Şāhib'dür.¹³⁵⁶ “Şāhibü'l-burāk, Şāhibü't-tāc, Şāhibü'l-mi'rāc, Şāhibü'l-hirāve ve'n-na'leyn, Şāhibü'l-hātem ve'l-'alāme 8. Şāhibü'l-bürhān ve'l-Hac', Şāhibü'l-ḥavz ve'l-mevrūd, Şāhibü'l-maḳāmi'l-maḥmūd, Şāhibü'l-vesīletün, Şāhibü'l-faẓīletün, Şāhibü'd- 9. dereceti'r-refi'atün, Şāhibü's-şefā'a, Seyyid-i Veled-i Ādem; Seyyidü'l-mürselīn, İmāmü'l-mütteḳīn, Ḳāidu 'izzü'l-muḥaccelīn, 10. || Ḥabību'llāh, Ḥalīlu'llāh, el-'Urvetü'l-vuşḳā, eş-Şirāṭü'l-mustaḳīm.”

S98b

2.90. Ol Ḥazret-i bā-sa'ādetüñ kütüb-i sābıkada meşṭūr 11. olan esāmī-i şerīfesidür.

A111b

Tevrīt'de Mīz Mīz, İncıl'de Ṭāb Ṭāb, Zebūr'da 'Aḳib, ba'zı şuhufda Rūḥā 12. ba'zısında Fāraḳlıṭa ba'zısında Ḥimyāṭa ba'zısında Evlāyā, ba'zısında Uḥrāyā, ba'zısında Dahūk ba'zısında Meşfuḥ 13. | ba'zısında Aḥīd, ba'zısında Me'az Me'az, ba'zısında Muḥtār, ba'zısında Rūḥu'l-Haḳ, ba'zısında Muḳimü's-sünne, ba'zısında 14. Muḳaddes, ba'zısında Ḥırzū'l-emīn, ba'zısında Ḳaşem, ba'zısında Nebiyyü'l-melāḥim, ba'zısında

¹³⁵⁴ S. En-Nāzil'dür : M. El-Bed

¹³⁵⁵ S. toğsan yedinci el-Māşir'dür; toğsan sekizinci el-'Aḳib'dür : M. toğsan yedinci el-Ḥāşir'dür; el-'Aḳib'dür.

¹³⁵⁶ A. Şāhib'dür : M. ve S.

Ḳattāl. Bu esāmī-yi şerīfenüñ 15. egerçi fī'l-ḥaḳīḳa şifāta işāreti vardur, ammā kütüb ve şaḥāifde meşhūr ve mezḳūr olmağın 'idād-ı esmādan 16. ma'dūd oldu.

2.91. Ol Ḥazret-i Kimyā-menḳabetüñ *şalavātullāhi 'aleyhi ve selāmühü* Eṭbāḳ-ı Semāvātda Mezḳūr olan 17. Esāmī-yi Laṭīfesidür.

Āsmān-ı Dünyā'da Müctebā, ikinci āsmānda Murtażā, üçünci āsmānda Müzekkī, dördüncü 18. āsmānda Münteceb, beşincide Münteḥab, altıncıda Muṭahhar, yedincide Muḳarreb.

2.92. Zemīn Ṭabaḳalarında olan Esāmī-yi Nāmīyesi 19. *şallallāhu 'aleyhi ve sellem*

Ṭabaḳa-yı evvelde Mu'azzam, İkincide¹³⁵⁷ Mübeccel, üçüncide Muḥabbeb, dördüncide Müşerref, beşincide¹³⁵⁸ Ṭāhir, 20. altıncıda Emīnu'llāh, yedincide Nūru'llāh.

2.93. Envā'-ı Maḥlūkātdan Her Ṭāife Arasında Meşhūr olan İsm-i Sa'adet- 21. resmleri *şallalahu 'aleyhi ve sellem*

Ḥamele-i 'Arş Muştafā, kerrūbiyān Muḥtār, rūḥāniyān Mükerrerem, sāḳ-ı 'Arş'da Rasūlu'l- 22. lah, cebhe-i kürsīde Ḥabību'llāh, levḥ-i maḥfūẓda Şafīyyu'llāh, evrāḳ-ı şecere-i Ṭübā'da Şafvetu'llāh, 23. livā-yı ḥamdde Ḥayretu'llāh, *tebāreke ve ta'ālā* katında 'Abdu'l-lāh, melāike arasında 'Abdu'l-ḥamīd, enbiyālar arasında 24. 'Abdu'l-vehhāb, şeyāṭīn arasında 'Abdu'l-ḳahhār, cin katında 'Abdu'r-raḥīm, sevākin-i cibālde 'Abdu'l-ḥālīḳ, 25. sevākin-i ḳıfārda 'Abdu'l-ḳādir, sevākin-i biḥārda 'Abdu'l-ḳuddūs, hevāmm-ı arzda 'Abdu'l-ğiyāş, vuḥūşda 26. 'Abdu'r-rezzāḳ, sibā'da 'Abdu'llāh, behāyimde 'Abdu'l-mü'min, ṭuyūrda 'Abdu'l-ğaffār.

2.94. Ol Ḥazret-i Risālet- 27. menziletüñ 'Ulüvv-i Şān-ı Sa'adet-nişānları Ḥuşuşında Leṭāif-i Şerifedür.

M81b

Ḥazret-i Ḥaḳ *sübḥānehü ve ta'ālā* 1. Kitāb-ı Mecīd'de kendüyi on sekiz nām-ı sa'adet-

¹³⁵⁷ S. ikincide : M. ikinci

¹³⁵⁸ S. beşincide : M. beşinci

S99a

encām ile || yād idüp Kitāb-ı Kerīm’i daḥi 2. anuñla zıkr idüp Ḥazret-i Risālet-penāh’ı daḥi *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* ol esāmī-yi nāmīyle bülend 3. eyledi. Şikesteğān-ı ümmetini daḥi maḥzā vüfūr-ı raḥmetinden ol nāmlarda müşterek kıldı. Ol 4. Ḥazret-i Devlet-menḥa-

A112a

bet’üñ bereketidür. Evvel, kendüye *celle ve ‘alā* | “Nūr” didi: “*Allāhu nuru’s-semāvātī* 5. *ve’l-ardī*”,³⁴⁷ Kitāb-ı Mübîn’e “nūr” didi: “*ve’t-tebe’ü’n-nūra*”,³⁴⁸ Ḥazret-i Risālet-me’āb’a *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* 6. “nūr” didi: “*ḡad cāe’küm mine’llāhi nūrun*”,³⁴⁹ zu‘afā-yı ümmetine “nūr” didi: “*fehüve ‘alā nūrin min rabbihī*”,³⁵⁰; ikinci, 7. kendüye *‘azze şānühü*. “Azīz” didi: “*inne’llāhe leḡāviyyun ‘azīz*”,³⁵¹ didi. Kitāb-ı Kerīm’e ‘azīz didi: “*ve innehu lekitābun ‘azīz*”,³⁵² Ḥazret-i nübüvvet-menzilete ‘azīz didi: “*ḡad cā eküm rasūlün min enfüsiküm ‘azīzün*”,³⁵³ 8. mesākīn-i cürm-āyīn-i ümmete¹³⁵⁹ ‘azīz didi: “*ve lillāhi’l-‘izzetü ve lirasūlihi ve lil mü’mīnīne*”,³⁵⁴ üçüncü, kendüye taālā 9. –*şānühü*- “kerīm” didi: “*birabbike’l-kerīm*”,³⁵⁵ Kitāb-ı Şerīf’e “kerīm” didi: “*innehu leḡur’anün*”,³⁵⁶ Ḥazret-i Nübüvvet-şi‘ār’a 10. “kerīm” didi: “*leḡavlu rasūlin kerīmin*”,³⁵⁷ günehkārān-ı ümmete “kerīm” didi: “*ve leḡad kerremnā benī ādeme*”,³⁵⁸ dördüncü, kendüye 11. “*amme nevālühü ‘azīm*”,³⁵⁹ didi: “*ve hüve’l-‘aliyyü’l-‘azīmu*”,³⁶⁰ Kitāb-ı Müsteṡāb’a “‘azīm ” didi: “*ve leḡad āteynāke seb’an* 12. *mine’l-meşānī ve’l-ḡur‘āne*”,³⁶¹ Ḥazret-i Risālet-mertebet’e “‘azīm” didi: “*ve inneke le‘alā ḡuluḡin ‘azīmin*”,³⁶² şikeste-gān-ı 13. ümmete “‘azīm” didi: “*feḡad fāze fevzen ‘azīmen*”,³⁶³ beşinci, kendüye ‘amme nevālūhu ve tevālī iḡsānuhu,³⁶⁴ “şehīd” 14. didi: “*ve kefā billāhi şehīden*”,³⁶⁵ Kitāb-ı ‘İzzet-me’āb’a “şehīd” didi: “*ve yetlühü şāhidun minhu*”,³⁶⁶ Ḥazret-i 15. Ḥātemü’l-enbiyā’ya *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* “şehīd” didi: “*ve ci’nā bike ‘alā heü’lāi’ şehīden*”,³⁶⁷ fuḡarā-yı 16. ümmete “şehīd” didi: “*ve tekünü şühedāe ‘ale’n-nās*”,³⁶⁸; altıncı, kendüye –*celle celālüh*- “Ḥaḡ” 17. didi: “*ḡalike biennallāhe hüvel ḡaḡḡun*”,³⁶⁹ Kitāb-ı Laṡīf’e “Ḥaḡ” didi: “*ḡatta cāe hümü’l-ḡaḡḡun*”,³⁷⁰ Ḥazret-i Nübüvvet- 18. menzilet’e “ḡaḡ” didi: “*yā eyyühe’n-nāsü ḡad cāekümü’l-ḡaḡḡun*”,³⁷¹ 19. ümmet-i ḡaḡ-şināsa “ḡaḡ” didi: “*ülāike hümü’l-mü’mīnün ḡaḡḡan*”,³⁷²; yedinci, kendüye 20. *‘azze şānühü* “Mübīn” didi: “*hüve’l-ḡaḡḡu’l-mübīn*”,³⁷³ Kitāb-ı Kerīm’e “mübīn” didi: “*ve’l-kitābü’l-* 21. *mübīn*”,³⁷⁴ Ḥazret-i Risālet-penāh’a daḥi “*ene’n-nezīru’l-mübīn*”,³⁷⁵ ve ümmetü’n-muḡtācü’l-

¹³⁵⁹ S. mesākīn-i cürm-āyīn-i ümmete : M. sākin-i cezm-āyīn-i ümmetine

S99b

M82a

A112b

hidāyete 22. “*ve eşlahū ve beyyenū*”³⁷⁶, sekizinci, kendüye ‘amme birruhu ve ihsānuhu³⁷⁷ “Zü’l-‘ulā” didi: “*sebbehī’smi* 23. *rabbeke’l-a’lā*”³⁷⁸, Kitāb-ı Kerīm’e “*le’aliyyun hakimun*”³⁷⁹, hülāşa-yı kâināta “*ve hüve* 24. *bi’l-ufukî’l-a’lā*”³⁸⁰, ümmetine “*ve entümü’l-a’levne*”³⁸¹, tokuzuncı, kendüye 25. *celle* ve ‘alā “Hādī” didi: “*Ḳul inne hüdā’llāhi hüve’l-hüdā*”³⁸², || Kitāb-ı Mübîn’de 26. “*lā raybe fihi hü-den*”³⁸³ didi. Hāzret-i Hātemü’n-nebiyyīn’e ‘aleyhi ş-şalāvatü ve’s-selām “*le kad cāehüm* 27. *min rabbihümü’l- hüdā*”³⁸⁴ didi. Ümmetine “*vele hedeynāhüm şırāṭan müsteḳīmā*”³⁸⁵ didi. Onuncı kendüye 1. *celle* ve ‘alā “Hākim”¹³⁶⁰ didi: | “*ḥattā yehküma’l-lāhu beynenā*”³⁸⁶, Kitāb-ı Kerīm’e “*ḥükmen ‘Arabiyyen*”³⁸⁷, Hāzret-i 2. Peygamber’e şallallāhu ‘aleyhi ve sellem “*ve eniḥküm beynehüm*”³⁸⁸ buyurdu. Ümmetine “*künū kavvāmīne bi’l-kıştı*”³⁸⁹ 3. didi; on birinci, kendüye ta‘ālā şānühü “Zü’r-Raḥme” didi: “*ve rabbüke’l-ğafūru zü’r-raḥmeti*”, Kitāb-ı 4. Mübîn’e “*ve nünezzelü mine’l-kur’āni mā hüve şifāün ve raḥmetün*”³⁹⁰, Peygamber-i sa‘ādet-rehbere “*ve mā erselnāke* 5. *illā raḥmeten*”³⁹¹, ümmetine “*fefī raḥmetillāhi*”³⁹², on ikinci, kendüye ‘azze şānühü “Nezīr” didi: “*fe enzertüküm nārān telazẓā*”³⁹³, Kitāb-ı Kerīm’e “*beşīran ve nezīran*”³⁹⁴, ümmetine 7. “*ve liyünziru kavmehüm izā race’ü ileyhim*”³⁹⁵ didi. On üçüncü, kendüye sübhānehü ve ta‘ālā “Tāhir” 8. didi: “*Ṭā-Hā*”,³⁹⁶ Kitāb-ı Kerīm’e “*fī şuḥufin mükەرremetin, merfū‘atin muṭaḥharatin*”³⁹⁷, Hāzret-i Server-i Kâināta 9. “*ve yūṭahhera küm tethīran*”³⁹⁸, ümmetine “*ve yühıbbü’l-müteṭaḥharīn*”³⁹⁹ didi. On dördüncü, kendüye “*sübhāne’l-* 10. *ḥayyi’l-kayyüm eṭ-ṭayyibı*”⁴⁰⁰ didi: “*inna’llāhe ṭayyibün*”⁴⁰¹, Kitāb-ı Mübîn’e “*ve hüdü ile’ṭ-ṭayyibi mine’l-ḳavlı*”⁴⁰² 11. ve Hāzret-i nübüvvet-intisāba “*el-ṭayyibātü li’ṭ-ṭayyibīn*”⁴⁰³, ümmetine “*teteveffā hümü’l-melāiketü ṭayyibīne*”⁴⁰⁴ 12. didi. On beşinci, kendüye sübhānehü ve ta‘ālā “Dā’ī” didi: “*vallāhu yed’ü ilā* 13. *dāri’s-selāmi*”⁴⁰⁵, Kitāb-ı Qādīm’e “*ecībü dā’iyyallāhi*”⁴⁰⁶, Peygamber Hāzretlerine “*ve inneke leted ‘ühüm*”,⁴⁰⁷ 14. ümmetine “*yed’üne ile’l-ḥayr*”⁴⁰⁸ On altıncı, kendüye ‘azze şānühü “Qāim” didi: “*kāimen* 15. *bi’l-kıstı*”⁴⁰⁹, Kitāb-ı Şerīf’e “*ḳayyemen liyünzira be’sen şedīden*”⁴¹⁰, Hāzret-i Rasūl’e şallallāhu 16. ‘aleyhi ve sellem “*lemmā ḳāme ‘Abdu’llāhi*”⁴¹¹, ümmetine “*ve ḳümü lillāhi ḳānitīne*”⁴¹² didi. On yedinci, 17. kendüye ‘azze ve ‘alā “Şādık” didi: “*ve men eşdaḳu*

¹³⁶⁰ S. hākim : M. ḥüküm

mina'llāhi kīlen" ⁴¹³, Kitāb-ı 'Azīz'e 18. "*vellezi cāe bi's-şadki*" ⁴¹⁴, Peygamber'e "*muşaddikan limā beyne yedeyhi*" ⁴¹⁵, ümmetine "*ve's-şadikīne* 19. *ve's-şadikāti*" ⁴¹⁶; on sekizinci, kendüye "el-Ahsen" didi: "*fetebarekallāhü aḥsenü'l-ḥālīkīn*" ⁴¹⁷, 20. Kitāb-ı Mübīn'e "*Allāhu nezzele aḥsene'l-ḥadīsi*" ⁴¹⁸, Peygamber'e "*leḳad ḥalaḳne'l-insāne fī aḥseni't-taḳvīm*" ⁴¹⁹, ümmetine 21. "*ve men aḥsenü ḳavlen mimmen de'ā ilā'llāh*" ⁴²⁰ didi.

2.95. Ol Ḥazret-i Mürüvvet-şi'ār Ḥuşuşında şallallāhu 'aleyhi 22. *ve sellem* Laṭīfe-i Şerīfedür.

Ka'b-ı Aḥbār'dan *raḍıyallāhu 'anh* mervīdür ki Ḥaḳ ta'ālā Benī Ādem'i ekrem-i 23. maḥlūkāt yaratdı "*ve leḳād kerremnā benī ādeme*" ⁴²¹ Ādem'ün kerāmeti oldur ki şüret-i ḳālib-ı Ādemī şekl-i 24. Muḥammed'dür *şallallāhu 'aleyhi ve sellem*. | Zīrā başı müdevverdür, Muḥammed'ün mīm-i evveli şeklindedür. Ayakları "ḥā" hey'etinde- 25. dūr ve şikemi ki mücevvedür, || mīm-i şāni ṭarīḳindedür ve ayakları "dāl" yirindedür. Ol sebebdendür ki 26. haberde gelmişdür ki hīḳ kāfiri cehenneme ḳomazlar ki ādem şüretinde ola. İnsāniyyetī şüretin mesh 27. iderler. Şeyṭāniyyete döndürürler. Cehenneme idḥāl iderler. Ḥaḳ *sübḥānehü ve ta'ālā* bir zātı Ḥazret-i 1. Risālet üzere ḥaḳ itmiş ola, ümīzdür ki aña 'azāb eylemeye.

2.96. Ol Ḥazret-i Sa'ādet-āşāruñ İsm-i 2. Şerīfleriyle Müsemmā olan Ümmet-i Hidāyet-merteбетüñ Fezā'ilidür.

Enes bin Mālik *raḍıyallāhu 'anh* rivāyet 3. ḳılır ki Ḥazret-i Risālet-penāh *şalavātullāhi 'aleyhi ve sellem* buyururlar ki "Ḳıyāmet günü ḥalāiḳ-ı evvelīn ve āḥirīn 4. kendü ḳabīḥ 'amelleriyle mu'āḳab olalar." İki bende, "*beyne yedeya'llāh*" ⁴²² ta'ālā ṭuralar. Ḥazret-i Ḥudāvend *celle ve 'alā* 5. buyura ki "Bu iki bendemi behişte iltüñ." Ol ḳullar ḡāyet-i inbisāṭdan Ḥazret-i Vāhibü'l-'aṭāyāt'a 6. münācāt eyleyeler ki "Ḥudāvendā! Bizüm zātumuzda duḥūl-i cennete liyāḳat ve istiḥḳāḳ yokdur. Behiştīler 7. 'ameli gibi işlemedük. Bu kerāmetüñ sebebini bilelüm." diyeler. Ḥazret-i Ḥaḳ *celle ve 'alā* buyura ki cennete 8. ḳoyuñ. Ben kendü keremüm ile bu ma'nāyı lāzım ṭutdum ki Aḥmed ü Muḥammed isimli bendeleri düzaḥa idḥāl 9. itmeyem. Ḥadīs-i Ebū Sa'īd Ḥuzrī *raḍıyallāhu 'anh* Ḥazret-i

A113b

Risālet'den *'aleyhi's-salāvatü ve's-selām* rivāyet 10. ider ki “Her kimesnenüñ ki anuñ evinde Muḥammed ü Aḥmed ü ‘Abdu’llāh isimlü ādem ola, ol ev, faqr görmeye. Bir 11. ḥadīşde, İbn Mes‘ūd *radıyallāhu ‘anh* rivāyet ider.¹³⁶¹ “Ḥazret-i Seyyidü’l-mürselīn’dan *'aleyhi efḍalü's-salavātü ve ekmeli't-* 12. *taḥiyyāt* “Her bende ki ferzendine benüm ismümle ad vire, benüm dōstlığuma kendü ve oğlı ikisi bile benümle behište 13. gireler.”¹³⁶² Bir ḥadīş-i şerīfde daḥi Ebū Hüreyre *radıyallāhu ‘anh* rivāyet ider ki Ḥazret-i Ḥātemü’n-nebiyyīn *'aleyhi's-* 14. *selām* buyurur ki her bende-i mü’mīn ferzendine Muḥammed nām vire, her bār ki ol ferzenden Muḥammed ismiyle çağıra, 15. “Yā Muḥammed” diye tamām ḥamele-i ‘Arş “Lebbeyk Yā Veliyyu’llāh” | diyü cevāb vireler. Andan-şoñra diyeler ki “Yā Veliyyu’llāh! 16. Beşāret olsun ki şevābda bizüm ile şerīksin. Ya’nī tā‘at ve ‘ibādātda Ḥaḳ ta‘ālā rüz-ı kıyāmetde 17. ḥamele-i ‘Arş şevābın erzānī kıla.

2.97. Ol Ḥazret-i Nübüvvet-menziletüñ Vilādet-i Şerīfeleri Tārīḫi ve Sāir Zuhūr 18. Bulan Aḥvāl ve Umūr-ı Ğarībbedür.

S100b

Belki Ol Ḥazret’üñ vilādeti ḥükümet-i Anū Şīrvān’dan Kırk ikinci sālde vāķī‘ oldı. 19. Zamān-ı bi‘şet-i || ‘İsī’dan *'aleyhi's-selām* zamān-ı vilādet-i Ḥātem’e *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* altı yüz yıl idi. İskender-i 20. zū’l-Ḳarneyn vefātından sekiz yüz seksen iki yıl geçmiş idi. Zamān-ı Dāvud’dan biñ sekiz yüz yıl idi. Zamān-ı Mūsā’dan 21. *'aleyhi's-selām* iki biñ üç yüz yıl geçmiş idi. Zamān-ı İbrāhīm’dan *'aleyhi's-salāvatü ve's-selām* üç biñ 22. yetmiş yıl olmışdı. Zamān-ı Nuḥ’dan dört biñ dört yüz toḳsan¹³⁶³ sāl idi. Zamān-ı Ādem’dan *'aleyhi's-selām* 23. altı biñ yedi yüz elli yıldur tamām. ‘Ām-ı fīle gelince ol sāl-i mübārek-fāluñ māh-ı rebī‘ü’l-evvelüñ on ikinci 24. gicesi düşenbih idi ve hem avān-ı rebī‘ idi. Ol güldeste-i ‘ālem-i esrār-ı faẓl u behcet¹³⁶⁴ aşl-ı nev-bahārda 25. ‘ālem-i ervāḫuñ gülzār-ı güleşen-serāyından bu çar-bazār-ı cihān-ı eşbāḫa güzer kıldı. Bisāt-ı basīṭ-i ğabrāya 26.

¹³⁶¹ S. ider : M. -

¹³⁶² S. Ben’üm dostlığuma kendü ve oğlı ikisi bile Ben’ümle behište gireler : M. Ben’üm dostlığum kendü ve oğlı ikisi bile behište gireler

¹³⁶³ S. dört biñ dört yüz toḳsan : M. dört biñ yüz toḳsan

¹³⁶⁴ M. faẓl u behcet : S. faẓl-ı behcet

M83a

şahāif-i leṭāifine simāt-ı ḥazar-ı emşālinde evrād-ı reyāḥīn-i ma‘ārif ve temkīn ile zīnet
virdi. Ol kevkeb-i 27. sa‘ādetūn maşrıḳ-ı siyādetden ṭulū‘ı bir vaktde idi-ki Sīmurg-ı zerrīn-
bāl hūrşīd-i burc-ı ḥamelden Kāf-ı maşrıḳa 1. pervāz eylemişdi. Mevki‘-i nesīm-i bahār-ı
Cenāb-ı Perverdkār’dan *celle celālūh* “*ve hüvellezi yürsilü’r-reyāḥa* 2. *büşran beyne yedey
rahmetihī*”⁴²³ beşāret-i rahmetini “*fānzur ilā āşāri rahmeti’l-lāhi*”⁴²⁴ menşūrına nām-ı ‘ālī-
maḳām “*ve mā erselnāke* 3. *illā rahmeten li’l-ālemīn*”⁴²⁵ ile şebt itmişdi. Bu haber-i
meymūnuñ neşāt ve inbisātından naḥl-bendān-ı gülşen-serāy-ı 4. “*kün feye-kün*”,⁴²⁶ zīnet-
künān-ı çār-bāzār, erkān-ı bükālemūn, mevzūn-şīveler, gün-a-gün zīverler ile āyīn 5.
bağladılar. Gülrüyān-ı bağ, sünbül-müyān-ı rāḡ her küçede zer ü gevher, ṭīb-i müşg, ezfer ü
‘anberler ile¹³⁶⁵ müzeyyen 6. oldılar. Müzeyyin-i rebī‘ dürc-ı burc-ı ufḳ-ı zebercedī tutukdan
sepīde-i falaḳ ve gülgüne-i şafaḳ ile ruḥsāre-i 7. ‘arūs-ı gül-i nev-resteyi zīver-i ḥüsn ü
cemāl birle ārāste idüp mināşşa-yı nīlūferī ve miḥaffe-i zengārī üzere 8. ḳodılar. Meşşāta-yı
nāmīye¹³⁶⁶ vesme-i sebzeterden benefşezāruñ ṭāḳ-ı ebrūsına ra‘nālīḳ ḥaṭṭını çeküp diraḥtānuñ
9. āzān-ı aḡşānına rengīn şükūfe|lerden dürr ü mercān ile muraşşa‘ güşvārḥā-yı zerrīn
aşdılar. Ser-püşīdekān-ı 10. eşcāruñ evraḳ-ı ezḥārına kāfūrī ḥulleleri gibi ḥarīrī mīḳna‘lar
geydürüp temāşāgāh-ı gülzāra getürdiler. Kādir-i 11. Muṭlak’uñ *ta‘ālā şānühü* ḥayyāt-ı
ḳudreti çiçek varāḳlarına şad-hezār libās-ı fāḥir ve şiyāb-ı zāhir¹³⁶⁷ diküp 12. beyāz u aḥmer,
aşfer u ezraḳdan envā‘-yı fūrūḡ u revnaḳ ile ḥil‘atler gül-i la‘leyn-ḥaddi taḥt-ı zümürürdīn
üzere ḳoyup 13. gülgün aṭlaslar || giyürdi.¹³⁶⁸ Diraḥtān-ı bī-berg ki ḡāret-i bağbān-ı zemistān
ile bürehne olmışlardı, 14. şükūfe-i ‘aṭūfeden sefīd ḥulleler ve sebz¹³⁶⁹ ḳabālar; bergden
fıstıḳī reng cübbeler ile mülebbes itdiler. Şāhid-i 15. ra‘nā-yı gül devrinūñ üstine tar-ı gülnār
u nārencī pūddan şeb-ender-rüz ḥulleler¹³⁷⁰ ṭoḳınup gül-i 16. şad-berg-i şūfiyān-ı bā-şafā
gibi maḥmil-i sefīdden ḥırḳaı şād-pāreler eylediler. Ol Ḥazret’uñ vilādet-i sa‘ādet- 17.
menzileti hengām-ı rebī‘de olduḡına ḥikmet erbāb-ı işāret bunı dimişler ki Ḥwāce ‘aleyhi’s-

A114a

S101a

¹³⁶⁵ S. ‘anberler ile : M. ‘anberter ile

¹³⁶⁶ M. meşşāta-yı nāmīye : S. māşīta-yı nāmīye

¹³⁶⁷ M. ve S. zāhir : A. zāhid

¹³⁶⁸ M. giyürdi : S. getürdi

¹³⁶⁹ A. sebz : M. ve S.

¹³⁷⁰ M. ve S. şeb-ender-rüz ḥulleler : A. şeb-endüzī ḥulleler

selām 18. ‘alāmāt-ı kıyāmetden bir ‘alāmetdür ki buyurmuşlar: “*ene ve’s-sā’atü kehāteyni*”⁴²⁷ Sebbābe ile vusṭā göstermişler. 19. Bahār daḥi kıyāmete delālet ider bir delīldür ki “*izā raeytümü’r-rebī’a fezekkiri’n-nüşūr*”⁴²⁸ Bu münāsebet ile ol 20. Ḥazret’ün vilādeti eyyām-ı bahārda oldı. “İy Dervīş! Bu ḥālūñ taḥ-ķīķi ve bu maķāluñ taṣḍīķi saña ol 21. vaķt meķşūf olur. Bilesin ki bahār iki dürlüdür. Bahār-ı eşbāḥ, bahār-ı ervāḥdur. Bahār-ı eşbāḥ, sebeb-i ārāyīş-i 22. ‘ālem-i āb u ğildür. Bahār-ı ervāḥ mūcib-i asāyīş-i cān u dildür. Bahār-ı eşbāḥ, murabbā-yı nebāt ve reyāḥīndür. 23. Bahār-ı ervāḥ, muķavvī-yi ḥayāt-ı dil ve dīndür.¹³⁷¹ Bahār-ı eşbāḥ oldur ki hevā-yı rebī’i ve i’tidāl-i kuvā-yı ṭabī’i, ḥāk-i 24. fersūdeyi tavassuṭ-ı idrār-ı midrār ile zinde eyleye ki “...*ve eḥyeynā bihi beldeten meytan*...”⁴²⁹ Bahār-ı ervāḥ oldur ki nesīm-i 25. ḥayāt-ı ins, mehebb-i riyāz-ı Ḳudsī’den emṭār-ı esrār¹³⁷² vesīlesiyle pejmürde ve efsürde olan dilleri ḥayāt-ı ebedī 26. ve şıfāt-ı ihdā birle ter ü tāze eyleye. “*felenuḥbiyennehü ḥayāten ṭayyebeten*”⁴³⁰ Bahār-ı eşbāḥda saķķāyān-ı seḥāb-ı āb-ı muṭahharalarını teşne-ġān-ı 27. bādiye-i zemistānı aġzına ķorlar. “...*suknāhu libeledin meyyitin*...”⁴³¹ Bahār-ı ervāḥda, saķķā-yān-ı | ḥumḥāne, muḥabbet-cām-ı ikrām-ı 1. “...*yüḥibbuhüm ve yüḥibbūnehü*...”den⁴³² şerāb-ı nāb-ı vaḥdeti teşne-lebān-ı beyābān-ı ḥayrān-ı kām-ı cānına dokerlerdi. 2. “*ve sekāhüm rabbuhüm şerāben ṭahūran*”⁴³³ Bahār-ı eşbāḥda āşār-ı irsāl-i riyāḥ-ı ķalem esrār-ı “*fāliķu’l-isbāḥi*”⁴³⁴ ile 3. şaḥī-fe-i laṭīfe-i rüzġāra nuķuş-ı ‘acībe-i bedī’a iẓhār ider.¹³⁷³ “*fe’enbetnā bihi cennātin ve ḥabbe’l-* 4. *ḥaşıdī*”⁴³⁵ Bahār-ı ervāḥda āşār-ı envār-ı tecelliyāt-ı Rabbānī dil-i insanuñ cām-ı cihān-nümāsını ‘aks-peẓīr-i 5. şuver-i ġaybī ve cemāl-i lā-reybī eyidür ki “*ve fī enfüsiküm efelā tubşirün*”⁴³⁶ Bahār-ı eşbāḥda, muşavvirān-ı 6. şun‘, ķalem-i bād-ı şabā ile nigāristān-ı būstānda bedāyi’-i şuver-i ġarāib taşvīr iderler. “*Ḥattā izā eḥazeti’l-* 7. *erḍü zühru fehā ve’z-zeyyenet*”⁴³⁷ Bahār-ı ervāḥda, || şüret-girān-ı “*ve şavveraküm fe aḥsene suvera küm*”⁴³⁸ Cām-ı cihān- 8. nümā-yı vücūdda ve āyine-i ‘aks-peẓīr-i bevātın-ı erbāb-ı şühūdda cemāl-i maḥbūb ‘ale’l-iṭlāk ‘aşıķān-ı 9. müştāķa gösterürler ki “*ḥalaķa’llāhu Ādeme ‘alā şürete*”⁴³⁹ Bahār-ı eşbāḥda,

A114b/M83b

S101b

¹³⁷¹ M. muķavvi-yi ḥayāt-ı dil ü dīndür : S. muķavvi-yi cān u dil ü dīndür : A. muķavvi-yi ḥayāt ve dil-i dīndür
¹³⁷² M. riyāz-ı Ḳudsī’den emṭār-ı esrār : S. riyāz-ı Ḳudsī’den emṭār-ı esrār : A. riyāz-ı Ḳudsī’den emṭār u esrār :
¹³⁷³ M. āşār-ı irsāl-i riyāḥ-ı ķalem esrār-ı “*fāliķu’l-isbāḥi*” ile . şaḥīfe-i laṭīfe-i rüzġāra nuķuş-ı ‘acībe-i bedī’a iẓhār ider : S. āşār-ı irsāl-i riyāḥ-ı ķalem-i esrār-ı “*fāliķu’l-isbāḥi*”-i şaḥīfe-i laṭīfe-i rüzġār, nuķuş-ı ‘acībe-i bedī’a iẓhār ider

ferrāş-ı bād-ı sehergāh, la‘l-i 10. lāle-ḥargāhlarını,¹³⁷⁴ sebzenüñ zümürüdīn serā-perdelerini, kuvā-yı nāmīye tınābları ile fezā-yı hevāya çekerler. 11. “*kezer’in eḥraca şaṭ’ehü feāzerahü festagleza festevā ‘alā sūḳihī*”⁴⁴⁰ Bahār-ı ervāhda, firāş-ı “*Lā ilāhe illallāh*” 12. imdād-ı “*Muḥammedün Rasūlullāh*” ile ‘āşıkuñ himmet serā-perdesini tınāb-ı vişāl ile kūn-güre-i ‘Arş-ı 13. zū‘l-Celāl’e irişdürürler ki “*ileyhi yeş’adü’l-kelimü’t-tayyebü*”⁴⁴¹ Bahār-ı eşbāhda, hoş-büy u dil-keş¹³⁷⁵ 14. gülleri, mānend-i Yūsufān-ı gülrüy-ı mehveş taht-ı zümürüdīn üzere tekyelendürürler. Bülbüller cavk cavk kaht-ı 15. resīdekān-ı püserān-ı Ya‘kūb gibi Ken‘ān-ı zemistāndan gelürler. Bī-berglık ruhsārını Yūsuf gülbergine 16. ururlar. Feryād iderler ki “*yā eyyühe’l-‘azīzü messenā ve ehlenā’d-ḍurrü*”⁴⁴² Fahteler mişāl t̄alibān-ı Bünyāmīn, şahn-ı besātinde 17. cām-ı zerrīn için āvāze-i nevāze-i “ḡu ḡu” iderler. Qumrī-yi ḡamḡīn Züleyhā-yı miskīn gibi ca‘d-ı müşḡīnı ḡalka ider. 18. Nuzzār-ı kiyān-ı melāmet-āyīne dirler ki “*fezālikü’n-nellezi lümtünnefi fīhī*”⁴⁴³ Kezālık bahār-ı ‘ālem-i ervāhda ki 19. zuhūr-ı nūr-ı Muḥammedī, ḡuzūr-ı server-i Aḡmedī’den ‘ibāretdür *şalavātullāhi ‘aleyhi ve sellem*. İmān güllerini ‘arīflerüñ 20. ḡöñülleri eşcārına selāṭīn gibi taht-ı temkīne geçürürler. “*ülāike ketebe fī ḡulūbihimü’-İmān*”⁴⁴⁴ Rāz 21. bülbülleri elḡān-ı niyāz ile hengām-ı eşcārda şāḡsār-ı ḡüftāre gelüp nāle vü | istiḡfār iderler: “*‘ud’ū rabbeküm tazarru‘an 22. ve ḡufyeten*”⁴⁴⁵ Fahte-i cān büstān-ı vecd ü ṭarabda hezār cidd ü ṭaleb birle cüst ü cüydan şoñra ḡüyegü¹³⁷⁶ ḡüft 23. ü ḡüya başlarlar ki “*nācūnī bikelāmī ve temelleḡū ileyye bien‘āmī*” Muḡabbet qumrīsi mütāba‘at ṭavḡını mu‘āmelet 24. gerdānına¹³⁷⁷ ṭaḡup dir ki “*ḡul in küntüm tüḡibbū-ne’llāhe fettebi‘ün’ī yuḡbibkümüllāhü*”⁴⁴⁶ Zīkr-i bülbül-i aḡşān-ı 25. lisānda āşiyāne düzüp terennüm ider ve “*vezkur rabbeke izā nesīte*”⁴⁴⁷ vuḡuş ve nefsanī⁴⁴⁸ yüzini behişt ṭarafına ṭutar. 26. “*ve sārī‘ū ilā maḡfiratin min rabbeküm*”⁴⁴⁹ Mürḡān-ı ervāḡ ḡafaş-ı eşbāhda melül olurlar ki “*ve teveffena me’a’l-ebrār*”⁴⁵⁰ 27. zerrāt-ı vücūd-ı t̄alib “*elestü bi rabbeküm*”⁴⁵¹ şerābinuñ keyfiyyeti ile ser-mest olur.

A115a

¹³⁷⁴ S. seher-gāh la‘l-i lāle ḡar-gāhlarını : M. seher-gāh la‘l ü lāle ḡar-gāhlarını

¹³⁷⁵ S. hoş-büy u dil-keş : M. hoş-büy dil-keş

¹³⁷⁶ M. ḡüy-gu ḡü : S. ḡuy ḡuy

¹³⁷⁷ M. gerdānına : S. ḡerdenine

2.97.1. Nazm.

M84a

Geldi bahār-ı ‘āşıkān tā ḥākdān būstān olur 1.

İrdi nidā-yı āsmān tā mürğ-i cān perrān olur

Hem baḥr-i pür-gevher ola hem şūr çün Kevşer ola 2.

S102a

Hem seng-i la‘l-i kân ola hem cism-i cümle cān olur||

‘Āşıkıların bilmedün-mi¹³⁷⁸ hiç, giryânına bāiş nedür? 3.

Zîrā ki ol meh ekşeriyā ebrde pinhān olur

Ba‘zı ehl-i işāret dimişlerdür ki rebī‘ üç dürlüdür: 4. Rebī‘-yi nebāt, rebī‘-yi ebdān, rebī‘-yi kulüb. Rebī‘-yi nebāt, baş gözinün teferrüci içündür. Rebī‘-yi ebdān, nezzāre-i dīde-i 5. ‘aql içündür. Rebī‘-yi kulüb, müşāhede-i dīdār-ı ma‘rifet içündür. Bahār-ı nebātta gül ü lāle olur. Bahār-ı ebdānda 6. āh u nāle olur. Bahār-ı qalbde kār-ı ‘aşka ḥavāle olur. Bahār-ı nebātta gül ü gülzār görürler. Bahār-ı ebdānda 7. fī‘l ve āşār görürler. Bahār-ı qalbde tecellī-yi dīdār görürler. Bahār-ı nebātta leṭāfet ve neẓāretdür. Bahār-ı ebdānda 8. ṭā‘at ve ḥidmetdür.¹³⁷⁹ Bahār-ı qalbde rü’yet ve müşāhedetdür.

2.97.2. Nazm

İy bahār-ı ‘āşıkān rūyuñ-durur

Ve’y gül ü gülzār-ı cān, būyuñ-durur 9.

Bāğ u būstānum ser-i kūyuñ yiter

Sünbül ü reyḥān baña būyuñ yiter

¹³⁷⁸ M. bilmedün-mi : S. bildün-mi

¹³⁷⁹ M. bahār-ı ābdānda ṭā‘at ve ḥidmetdür : S. bahār-ı ābdānda ṭā‘at ve ḥizmetdür

Hicr ile gülşen baña gülhen-durur
Vaşl-ıla zindān velī gülşen-durur 10.

Sensüzin gül gözlerimde hârdur
Sensüzin dil haste ve bîmârdur

Sen yitersin, bāğ u büstān olmasun 11.
Sen benüm cānānum ol cān olmasun

2.98. Ol Āfitāb-ı Āsmān-ı Sa‘ādetüñ Vekāyi-yi 12. Vilādetinden Maşkaṭ-ı Re’s-i Meymūn ve Mehbiṭ-i Farḳ-ı Hümāyūn olan Mekān-ı Şerīf ü Makām-ı Laṭīfūñ Beyānıdur.

Bu mevlūd-ı meymūn ki mebd-i fıtratdan 13. tā ma‘ād-ı hilkate varınca müretteb kazā ve kader; ve muḳadder-i ḳavī ve kader ki¹³⁸⁰ etfāl-i maşnū‘atı ḳimāt-ı¹³⁸¹ halk ve emrde 14. muḳarrer eylemişdür ve ṭavālī‘-yi nücūm erkāmınuñ raḳām-ı ruḳūm-ı sa‘ādeti rüsūm-ı irādet ile şafahāt-ı eyyām ve leyālī 15. taḳvīmlerine merḳūm eylemişdür. | Hiçbir mevlūd, ḥüsn-i ṭālī‘ ve cemāl-i lāmi‘ ve ṭahāret-i aşl ve nezāret-i nesl 16. ve zekā-yı tıynet ve şafā-yı cibillet ve ‘ulüvv-i neseb ve sümüvv-i ḥasebde bu ḳurretü’l-‘ayn-ı kevneyn ve ḥulāşa-yı ‘ālemīn 17. gibi *‘aleyhi mine’s-şalavāt-ı efḍālḥā ve mine’l-taḥiyyāt-ı ekmelḥā* kadem-i keremi meşīme-i ‘ademden fezā-yı ‘ālem-i vücūda 18. ḳomamışdur. Menāzil-i aşlāb-ı ṭayyibe merāḥil-i erḥām-ı ṭāhireden ḥarem-i muḥterem-i Mekke-i Mübāreke’de Şa‘b bin Hāşim 19. serāylarından bir serāyda Āmīne’den menḳūldür ki ḥīn-i vaż‘-ı ḥamelde ‘azamet ile bir āvāz işitdüm. Ġāyet 20. ile ḳorḳdüm. Şöyle gördüm-ki bir aḳ kuş kanadı ile beni şığa-
dı. Ol ḥavf zāil boldı. Bir ḳadeḥ 21. ile || aḳ şerbet ḥāzır eylemişler. Süd şandum. ‘Aṭaş ḡālib oldı, içdüm. ‘Aselden lezīz idi. Benden bir 22. nūr-ı ‘azīm zuhūr eyledi. Ḥāne nūrānī oldı. Ḥātūnlar gördüm. Bülend-ḳametler, naḥl-i bāsık gibi zībā 23. ṭal‘atler, āfitāb-ı şarḳ gibi ‘Abd-i Menāf kızlarına beñzerler. Eṭrāfuma ṭolmışlar. Anlara ṭayandum. Ta‘accüb eyledüm

A115b

S102b

¹³⁸⁰ S. muḳadder-i ḳavī ve kader ki : M. muḳadder-i ḳavī-yi vaḳur ki

¹³⁸¹ M.ve S. ḳimāt : A. ḳısmāt

M84b

A116a

24. ki bunlar kimlerdür, ne yirden geldiler. Ol hâl ziyâde şûbet virdi. Ev içinde âvâzlar, hareketler 25. işidürem; kimesne görünmez. Eyitdüm ki “İy kâş, ‘Abdu’l-muṭṭalib ḥazır olaydı. Bir dîbâc 26. gördüm. Ğayet ak uzunluğu âsmândan zemîne irişür.¹³⁸² Nidâ işitdüm. Eyitdiler ki “Anı ḥalâik 27. gözinden şakla. Uçar kuşlar gördüm. Yanuma geldiler, minḳâr-ları zümürüdden, kanatları yâḳûtdan. Hevâda 1. bir cemâ‘at turlurlar. Elllerinde gümüş ibriḳler tutarlar. Ğayet-i heybet ve ḥaşıyetden ‘araḳ gelüp ḳatre 2. ḳatre dökilürdi. Misk ḳoḳuların virürdi. Ol ḥâletde gözlerümden perdei götürdiler. Maşrıḳdan 3. maḡribe zemîn meḳşûf oldu. Üç ‘alem gördüm, dikilmiş: Biri maşrıḳda ve biri maḡribde ve biri Ka’be-i 4. mübâreke üzerinde. Bî-nihâye ḥâtûnlar üzerine cem‘ olmuşlar. Ol nûr-ı dîde-i ‘âlem ve sürûr-ı sîne-i 5. Benî Âdem *ṣallallâhu ‘aleyhi ve sellem* Muḥammedü’l-emîn toḡdı. Naẓar itdüm. Hemân mübârek başını secdeye koyup 6. ellerini | ṭaraf-ı âsmâna açdı. Cenâb-ı Kerîm-i Mütē‘âl’den *celle ve ‘alâ tazarru’* ve ibtihâl ile du‘â ve su‘âl ider 7. gibi oldu. Bir ak bulut pâresini gördüm. Ğsmândan geldi. Anı ḳaldurdı. Naẓarumdan ḡâib 8. oldu. Nidâ işitdüm ki “Muḥammed’i meşâriḳ ve maḡâribe çâr-ḥadd-i dünyâya dükeli etṛâf-ı ‘âleme gösterüñ 9. ki ḥalâik, ism ü şureti ve şıfatı ile bileler.” Bir müddetden soñra seḫâb açıldı. Muḥammed’i *ṣallallâhu* 10. *‘aleyhi ve sellem* ak şûfa şarmışlar, südden ak, ḥarîrden nâzik. Bir ‘aẓîm bulut daḫi geldi. 11. Âdem âvâzını ve at şahîlini¹³⁸³ işitdüm. Bir münâdî nidâ ider ki “Muḥammed’i cinn ü inse dükeli gösterüñ. 12. Aña şafvet-i Âdem’i ve riḳḳat-i Nûḥ’ı ve ḥullet-i İbrâḫîm’i ve lisân-ı İsmâ‘îl’i¹³⁸⁴ ve cemâl-i Yûsuf’ı ve büşrâ-yı 13. Ya‘ḳûb’ı ve şafvet-i Dâvud’ı¹³⁸⁵ ve şabr-ı Eyyûb’ı ve zühd-i Yaḫyâ’yı ve kerem-i ‘İsâ’yı ‘aṭâ idüñ.” 14. didi. Ol eşnâda göz yumup açınca bulut gitdi. Üç nefer kimesne gördüm. Yüzleri 15. ḥüsn ü cemâlde âftâb gibi yaldururdu. Birinüñ elinde gümüş ibriḳ, misk ḳoḳusu gelürdi. Birinüñ 16. elinde yeşil zümürüdden bir legen dört küşelü her küşesine bir ak incü ḳomışlar. Eyitdiler: “Bu çihâr-ı 17. ḥadd-i dünyâdur. Her ne cânibi ki isterseñ¹³⁸⁶ ṭut.” didiler. Muḥammed *ṣallal-*

¹³⁸² M. irişür : S. irişüp

¹³⁸³ M. M. sahîlini : S. Bu kelime S.’de harekeli olarak *صَهْلَينِ* şeklinde yazılmış. Ancak kelime şahîlini diye yazılmalı : A. süheylini

¹³⁸⁴ M. lisân-ı İsmâ‘îl’i : S. şân-ı İsmâ‘îl’i : A. lisân-ı İsmâ‘îl’i

¹³⁸⁵ S. ve A. şavt-ı Dâvud’ı : M. şafvet-i Dâvud’ı

¹³⁸⁶ S. Her ne cânibi ki isterseñ : M. Her cânibi ki isterseñ : A. Her ḳankı cânibi ki isterseñ

- S103a** *lāhu ‘aleyhi ve sellem* elini ol 18. || legenüñ ortasına ꞥodı. Nidā irişdi ki “Ka’be’i tıtdı. Anı aña kıble ve mesken itdüm. 19. Üçüncisi¹³⁸⁷ elinde bir pâre ĥarîr tıtar, dürlmiş. Açdı. İçinde bir ĥâtım legen tıtar¹³⁸⁸ Muĥammed’i aldı. 20. Legene ꞥodı. Ol ibriķden üzerine şu dökdi. Yedi kerre yudılar. Başını ayağını öpdiler. 21. Ol ĥarîr pâreye şardılar. Bir kımāta ki güyā misk-i ezfer idi, bağladılar. Andan-řoñra ĥarîr 22. tıtan anı bir sâ‘at aldı, kınadı altına tıtdı.¹³⁸⁹ Dirler ki “Ol ĥāzin-i cennet-i Rıdvān idi. 23. Bir laĥzadan kınadı içinden çıkardı. Kılağına bî-nihāye sözler söyledi. İki gözünüñ 24. arasında öpdı. Eyitdi: “İy Muĥammed!
- A116b** Beřaret olsun saña ki cümle peygamberlerüñ ‘ilmini saña erzānî | gördiler. ‘İlm 25. ‘alemlerini,¹³⁹⁰ řecā‘at livālarını üzerüñe tıtdılar. Nuřret miftāĥ-larını saña yoldaş itdiler. Ādem gönüllerinde 26. senüñ heybet ve ‘azametüñ bıraķdılar. Hiç kimesne senüñ zıkrüñ¹³⁹¹ işitmeye illā gönli lertzān ve hirāsān ola. “Yā Ĥabîbu’llāh” 27. didiler. Andan-řoñra bir řaĥř gördüm. Ağzımı ağzına virmiş. Güyā gügercin yavrusına tu‘me¹³⁹² virür gibi ağzına 1. nesne virdi. Muĥammed *‘aleyhi’s-selām* barmağı-ile işāret idüp ziyāde taleb ider. Andan-řoñra eyitdi: “Yā Muĥammed! 2. Saña beşaret olsun-ki mecmū‘-ı aĥlāk-ı şaseneyi saña erzānî kıldılar. Başına gözine¹³⁹³ ruđān sürdiler. 3. Başını şaradılar. Gözlerine sürme çekdiler. Nazarumdan ġāib itdiler. Ĥātıruma ziyāde ġamlar geldi. 4. Mütēĥayyir oldum. Eyitdüm-ki¹³⁹⁴ “Ķavmüm kıandedür?” Güyā cümlesi yok¹³⁹⁵ oldılar. Ķavmümden ařlā kimesne yanumda 5. degül idi. Bu eřnāda ol řaĥř, Muĥammed’i řallallāhu *‘aleyhi ve sellem* girü getürdi. Māĥ gibi nūr virürdi. 6. Misk kıokuları gelürdi. Ol řaĥř eyitdi: “Anı yiryüzine cümle ‘arz eyledüm. Ādem-i şafiyy yanına 7. iltidüm. Sînesine ꞥodı. Aña bereket du‘āsın okıdı. Didi-ki “İy Muĥammed! Beřaret olsun 8. saña ki benüm evvelîn ve āĥirîn ferzendlerüm ulusı ve seyyidisin.” didi. Ol řaĥř, Muĥammed’i 9. baña ışmarladı gitdi. Döndi, girü geldi. Eyitdi:
- M85a**

¹³⁸⁷ M. mesken itdüm. Ol üçüncisi : S. mesken itdüm tıtdum. Üçüncisi

¹³⁸⁸ M. tıtar : S. tıtan : A. a

¹³⁸⁹ M. ve S. Andan-řoñra ĥarîr tıtan anı bir sâ‘at aldı. Kınadı altına tıtdı. : A. Andan-řoñra ĥarîr tınlara şardılar. Bir sâ‘at eğlendi. Kınadı altında tıtdı.

¹³⁹⁰ S. ‘alemlerini : M. ‘amellerini

¹³⁹¹ M. zıkrüñ : S. zıkrüñi

¹³⁹² M. tu‘me : S. tuğme

¹³⁹³ M. ve S. gözine : A. yüzine

¹³⁹⁴ M. Eyitdüm-ki : S. Eyitdüm kim

¹³⁹⁵ M. yok : S. yodđ

“İy ‘İzz ü Şeref-i Dünyā! Beşāret olsun 10. saña ki ‘urve-i vüşkāya teşebbüs eyledük. Her kimesne ki elini senüñ dāmānuña tutar, emrünü yirine 11. götürür, senüñle haşr olur.” didi. Bu eşnāda nāgāh ‘Abdu’l-muṭṭalib içerü girdi. Anı bu hāllerden 12. vāḳıf itdüm. Aña daḫi bir niçe vāḳı’a yüz göstermiş, baña takrīr eyledi.

2.99. Rahmet-i ‘Ālemyānuñ ‘aleyhi’s-şalāvatü 13. ve’s-selām ‘Abdu’l-muṭṭalib’e Görinen Hāletidür.

S103b ‘Abdu’l-muṭṭalib, eyitdi: “Bu gice ḥāne-i Ka’be’de kendü 14. niyāz ve ḥacātuma¹³⁹⁶ meşgūl oldum. Nāgāh gördüm. Ḥāne-i Ka’be maḳām-ı İbrāhīm’de secdeye vardı. 15. Girü aşlına ‘avdet itdi. Faşīḥ zebān ile didi ki “Allāhu Ekber! Ḥudā-yı Muḥammed *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* 16. *celle zikrühü* bu zamān beni aşnāmuñ televvüşinden pāk itdi.” didi. Putlar büyügi Hübel idi, gördüm; 17. yüzi üzerine düşdi. Nidā irişdi ki “Āmine’den bir püser vücūda geldi. Rahmet bulutları üzerine 18. nāzil oldu. Ḳudūs’dan legen getürdiler. Anı anda yudılar. | Muḥammed ḥalkı zulmet ve ḍalāletden hidāyet 19. rūşenāsına getirür. Kāffe-i¹³⁹⁷ ḥalāik içün meb’ūs olur. Sirāc-ı münīr ve dā’ī ve nāşih olur. İy Ferişteler! Şāhid 20. oluñ ki ḥazāin miftāḥlarını aña erzānī gördüm. Anuñ vilādeti günini ‘īd idüñ tā kıyāmete degin her sāl 21. ol rüzdan teberrük isteñ.” didi.¹³⁹⁸ Bu sözleri işitdüm. Baña ḥayret müstevlī oldu. Zebānum dehānumda lāl 22. oldu. Taşavvur eyledüm ki bu ḥāl düş-mi ola.” didüm. İki¹³⁹⁹ elümi gözüme sürdüm. Gördüm-ki uyur degülem. Benī 23. Şeybe ḳapısından Baḥḥā cānibine çıkdum. Şafā’yı gördüm-ki gāh ḳalkar gāh iner; Merve ıztırābda 24. тұrur. Eṭrāfdan çağırurlar ki “İy Seyyid-i Ḳureyş! Ne ḥāletdür ki seni tersān ve lertzān görürüz. 25. Ḳuvvetüm yok ki cevāb virem. Andan soñra senüñ ḥāneñ cānibine teveccüh itdüm tā bu

A117a

¹³⁹⁶ M. Bu gice ḥāne-yi Ka’be’de kendü niyāz ve ḥacātuma : S. Bir gice ḥāne-yi Ka’be’de kendü niyāz-ı ḥacātuma

¹³⁹⁷ M. zulmet ve ḍalāletden hidāyet rū-şināsına getirür. Kāffe-i: S. ve A. zulmet-i ḍalāletden hidāyet rū-şināsına getirür. Kāffe-i : A. zulmet-i ḍalāletden hidāyet nūrına irişdürür. Kāffe-i

¹³⁹⁸ M. ve S. kıyāmete degin her sāl ol rüzdan teberrük isteñ.” didi. : A. kıyāmete degin ehl-i sāl ol rüzdan itse gerekdür” didiler.

¹³⁹⁹ S. iki : M. ve A. -

M85b

ferzend-i ercümendi görem. Çün 26. kapuya irişdüm, bir aq kuş gördüm. Üzerine kanadını yaymış. Mekke tağları nūrından münevver bir aq 27. bulut evün üzerinde тұrur. Beni men⁶ itdiler. Bir laḥza oturdum. Kendüme didüm-ki “Āyā! Bu nesneleri ki gördüm 1. ḥ^wāb-mıdur yāḥūd uyanıklık mıdur? Dimāḡum misk rāyihāsından mu‘aṭṭar oldı. İçerü girmege cūr’et 2. idemezem. ‘Āqıbet, iḡdām idüp içerü girdüm. Seni bu ḥâlde gördüm.” didi. ‘Abdu’l-muṭṭalib eyitdi: “Muḥammed’i 3. getir göreyim.” Āmīne, cevāb virdi-ki “Heyhāt! Sen anı göremezsın. Üç güne dek kimseye gösterme, 4. didiler.” didi. ‘Abdu’l-muṭṭalib,¹⁴⁰⁰ kılıç çekdi. Āmīne’nün üzerine geldi. Eyitdi: “Göster, vallāhi seni helāk iderem.” Āmīne, 5. ‘Abdu’l-muṭṭalib’ün mübālaḡasını müşāhede idicek eyitdi: “Muḥammed filān ḥānededür. Aq şūfa şarılımışdur. 6. Anda var göresin.” didi. ‘Abdu’l-muṭṭalib, ol eve vardı tā ḥ^wācenün¹⁴⁰¹ cemāl-i cihān-ārāsını 7. göre. Bir mehīb şahş gördi. Kılıç elinde kaşd eyledi. Eyitdi: “Dön ki hiç kimesnenün¹⁴⁰² mecālî yokdur ki 8. anı göre tā mecmū⁶-ı melāik ziyāret-den fāriḡ olmayınca görünmez.”¹⁴⁰³ didi. ‘Abdu’l-muṭṭalib’e, lerze geldi, 9. || şemşīr elinden düşdi. İstedi-ki taşra çıka, Kureys’e bu şüreti i‘lām eyleye. Ḥāneden 10. çıkdıḡda dili tekellüme ḡādir olmadı. Bir ḡavilde¹⁴⁰⁴ yedi güne dek söz söylemedi.

S104a

2.100. Ol Ḥazret’ün 11. *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* Vilādeti Zamānında ‘Abdu’l-muṭṭalib Kızı Şafiyye Ḥātūn Müşāhede itdüḡi 12. Nesnelerdür.

A117b

Şafiyye binti ‘Abdu’l-muṭṭalib ki ḡābile idi, eyitdi: “Ol gice ki Rasūlullāh *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* 13. vilādet buldı. Ol Server’ün ol ḡinde nūrı çerāḡa ḡālib oldı. | Altı ‘alāmet¹⁴⁰⁵ müşāhede itdüm. 14. Evvel, zemīne düşdüḡi gibi secde itdi. İkinci, başın¹⁴⁰⁶ ḡaldurdı. Zebān-ı faşīḡ ve ‘ibāret-i şarīḡ ile 15. “*Lā ilāhe illallāh innī Rasūlullāh*”⁴⁵² didi. Üçünci, ḡāne nūrından rüşen gördüm. Dördünci, istedüm ki 16. yuyam. Āvāz virdiler ki “İy

¹⁴⁰⁰ M. didiler.” didi. ‘Abdu’l-muṭṭalib : S. didiler.” ‘Abdu’l-muṭṭalib

¹⁴⁰¹ M. ḥ^wācenün : S. ḥ^wōcanuñ

¹⁴⁰² M. kimesnenün : S. kimsenün

¹⁴⁰³ M. görünmez : S. -

¹⁴⁰⁴ M. ve S. dili tekellüme ḡādir olmadı. Bir ḡavilde ve : A. dili söylemekden kaldı. Bir ḡavilde

¹⁴⁰⁵ M. ve S. ‘alāmet : A. şey

¹⁴⁰⁶ S. başın : M. baş

M86a

A118a

Şafiyye! Kendüñe zahmet virme. Biz anı yunmuş gönderdük. Beşinci, hem 17. sünnet olmuş¹⁴⁰⁷ hem göbegi kesilmiş idi. Altıncı, diledüm ki lifāfe şaram, arkasında hātem-i nübüvveti 18. gördüm.¹⁴⁰⁸ İki yağırnı arasında yazılmış: “*lā ilāhe illallāh, Muḥammedü’r-rasūlullāh*”; İkinci gün idi, aḥbār-ı Yehūd,¹⁴⁰⁹ 19. ‘Abdu’l-muṭṭalib’den şordılar ki “Arañuzda giçen¹⁴¹⁰ gice ferzend mütevellid oldı mı?” didiler. ‘Abdu’l-muṭṭalib, 20. Eyitdi: “Belī”¹⁴¹¹ Didiler ki “Allāhu Ekber, ḥadīş-i Tevrāt şaḥīḥ oldı.” ‘Abdu’l-muṭṭalib, ḥacerde oturdı. Gelüp¹⁴¹² 21. tehniyet itdiler. Deve kurbān idüp ḥalkı da’vet itdi. Şordılar ki “Ferzende ne ism virdüñ” 22. Eyitdiler: “Muḥammed.” Didiler ki “Ābā ve ecdāduñda bu ism yokdur. Ne hoş kōduñ.” didiler. Eyitdi: “Āsmān 23. ve zemīnde ögilmiş olsun.” didi. Üç günden soñra vardı. Ḥazret-i Risālet’i *ṣallallāhu ‘aleyhi* 24. *ve sellem* getürdi. Ka’be’ye getürdi. Öpdi, kuçdı. Andan Āmīne’ye iltı. Muḥāfaza- 25. sında¹⁴¹³ nihāyet ile mübālağa itdi. “Bu ferzendüñ şānı ‘azīmdür.” didi. Mekke’de olan 26. aḥbār-ı Yehūd’dan Yūsuf dirlerdi, bir Yehūdī var-ıdı, geldi. Ol Ḥazret’i gördi. 27. Mübārek gözlerine nazar itdi. Yağırnı ortasına¹⁴¹⁴ baqdı. Kendüsini yire urdı, düşdi. 1. Kureyş’den çok kimse ḥazır idi. Buña ḥande itdiler. Yūsuf eyitdi: “Baña ḥande itmeñ.”¹⁴¹⁵ 2. Hudā ḥaqqı-çün. İy Mu’teber-i Kureyş! Bu peygamber şāḥib-şemşīrdür; sizi helāk ider. Bunuñ ḥaber-i galebesi 3. ‘ālemde meşārık ve magāribe¹⁴¹⁶ münteşir olur. Bu zamān nübüvvet Benī İsrā’il’den müntakıl oldı.” didi. Bu ḥaber 4. | Mekke’de meşhūr oldı.¹⁴¹⁷

¹⁴⁰⁷ M. sünnet olmuş : S. sünnet olunmuş

¹⁴⁰⁸ M. hātem-i nübüvveti gördüm : S. hātem-i nübüvvet gördüm

¹⁴⁰⁹ S. İkinci gün idi, aḥbār-ı Yehūd : M. İkinci gün, aḥbār-ı Yehūd

¹⁴¹⁰ M. giçen : S. geçen

¹⁴¹¹ S. ‘Abdu’l-muṭṭalib, eyitdi: “Belī” : M. ‘Abdu’l-muṭṭalib: “Belī”

¹⁴¹² M. gelüp : S. -

¹⁴¹³ M. iltı. Muḥāfazasında : S. eltdi. Muḥāfazasına

¹⁴¹⁴ S. ortasına : M. ortasında

¹⁴¹⁵ M. Buña ḥande itdiler. Yūsuf eyitdi: “Baña ḥande itmeñ. : S. Buña ḥande itdiler. Yūsuf eyitdi: “Baña ḥande itmeñ.

¹⁴¹⁶ S. meşārık ve magāribe : M. meşārık, magāribe

¹⁴¹⁷ M. ve S. didi. Bu ḥaber Mekke’de meşhūr oldı. : A. didi ve Mekke içinde bu söz meşhūr oldı.

2.101. Vilādet-i Seyyid-i Kāināta *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* Müte‘allik Bir Hikāyetdür.

5.

S104b

Hassān bin Şābit *radıyallāhu ‘anh* rivāyet itdi-ki “Yedi sekiz yaşında idüm. Medīne’de bir cühūd 6. ‘ale’ş-şabāḥ feryād itdi. Āvāz ile çağırıldı-ki “İy Yehūdīler! İy Yehūdīler!”¹⁴¹⁸ Halk cem‘ oldu. Eyitdiler 7. ki “Saña ne oldu?” Cevāb virdi-ki Aḥmed’ün sitāresi tālī‘ oldu.” didi. Ol şakī-yi 8. bed-baḥt idi. Müselmān olmadı. Bir şabāḥ daḥi püşte üzerinde idüm. Bir bülend-āvāz işitdüm. 9. Gördüm; Bir Yehūdī elinde āteş pāre tutar. Ādem üzerine cem‘ olmuş. Eyitdiler: “Ne āvāz idersin, 10. ne ḥāldür?” didiler. Eyitdi: “Kevkeb-i Aḥmed tūlū‘ itdi. Artuḡ peygamber gelmez, andan ḡayrı” didi. 11. İşidenler anı istihzā itdiler. Bu ḡaber Ebū Ḳubeys bin ‘Adī dirlerdi, aña irişdi, put-pesrestligi 12. terk itdi. Āḡirü’l-emr īmān müyesser olup müselmān oldu.

2.102. Ol Seyyid-i İns ü Cānuñ Tūlū‘ından 13. Vāḡi‘ olan Āsārdur *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem*

Bir gün bir gice tamām-ı rūy-ı zemīn pād-şāḡları 14. ḡüftāre mecāl kılmayup kuvvet-i nāṡıkaları mu‘aṡṡal oldu. ṡāk-ı Kisrā ki ‘arşa-yı ḡītī’de kimesne¹⁴¹⁹ 15. nişānın virmezdi. Evvel dōrt kūngüresi yıkıldı. Ḥāṡırına bisyār tefriḡa düşdi. Yaramaz 16. fāl idüp şikeste-ḡāl oldu. Dicle üzerinde bir binā daḡi yapmışdı; begāyet refī‘ idi. Māl-ı 17. bisyār şarf eylemişdi. Dicle taşdı. Ol gice ol ‘imāreti vīrān itdi. Anuñ mülāzemetinde üç 18. yüz ṡoksan kāḡin ve müneccim ve sāḡir var idi. Aralarında ‘Arab’dan Sāyib dirlerdi, fenn-i nücūmda 19. mehāreti vardı. Aḡkāmda az ḡaṡā iderdi. Kisrā ol cemā‘ati cem‘ eyledi. Eyitdi: “Benüm eyvānumuñ 20. ṡāk[1] yıkıldı. Zāḡir bir sebebi yokdur.¹⁴²⁰ Dicle üzerinde olan ‘imāret daḡi ḡarāb oldu. Te’emmül 21. idüñ. Sebebi nedür?” didi. Ḥekīmler ṡaşra çıḡdılar ki | sebebi ne ola, fikr eyleyeler. Dūkelü siḡr u kehānet 22. ü nücūm ḡapularını kendūlere baḡlu

A118b

¹⁴¹⁸ M. “İy Yehūdīler! İy Yehūdīler!” : S. “İy Yehūdīler!”

¹⁴¹⁹ M. kimesne : S. kimse

¹⁴²⁰ S. ṡākı yıkıldı. Zāḡir bir sebebi vardur. : M. ṡāk yıkıldı. Zāḡir bir sebebi yokdur.

buldılar.¹⁴²¹ Sāyib bir tārīk gicede bir pūšte-i bülend üzerine 23. çıktı. Āsmānuñ eṭrāf ve cevānibine nazar eyledi. Gördi-ki Hicāz tarafından berķ yaldurar gider 24. tā maşrıķa irişür. Şabāḥ oldu. Gördi-ki ayağı altı sebz ü merğzār olmuş. Eger bu gördüğüm rast 25. olursa Hicāz tarafından bir pād-şāh zuhūr ider tā şarkā¹⁴²² varınca ihāṭa ider. Sāyib bu ma'nāyı 26. kāhinlere beyān itdi. Anlardan daḥi delāil-i nücūmiyye üzre me'āni ma'lūm idindi.¹⁴²³ Cümlesi ictimā' itdiler ki 27. bir peygamber meb'ūş olur ki milk-i Kistrā elinden gider.

M86b/S105a

Ammā bu sözi izhāra mecāl yoķdur. Qatlümüze sebeb olur.” 1. || didiler. Cemī'si öñine vardılar. İttifāk ile sebeb-i inkisār-ı eyvānı ve ḥarāb-ı binā-yı Dicle'yi ber-vaķte 2. şaldılar. Eyitdiler: “Bināda ḥaṭā olmuş. Bir vaķt ihtiyār idelüm ki artuķ yıkılmaķ olmasun.” didiler. 3. Ba'de bir vaķt ihtiyār itdiler. Ol 'imāreti tekrār binā eylediler. Cemī'-i erkān-ı devlet cem'iyet-i 'azīm 4. idüp düğün itdiler. Girü Dicle ṭuğyān idüp ol 'imāreti daḥi vīrān itdi.¹⁴²⁴ Ol cemā'at-i 5. kāhināna qahr idüp ekşerini qatl itdi. Bāķī kalanları eyitdiler: “Evvelkiler ḥaṭā itdükleri gibi 6. biz daḥi ḥaṭā itdük. Bir daḥi vaķt ihtiyār idüp bir binā daḥi itdiler. Tamām oldu. Kistrā kendüsi¹⁴²⁵ 7. qorķa qorķa süvār olup ol bināya vardı. Tekrār esāsından yıkılıp Kistrā kendüsi şuya 8. düşdi. Nīm-mürde şudan çıkardılar. Girü ol cemā'ati getürüp tehdīd ve qatl itdi. Eyitdiler: “Kelāmuñ¹⁴²⁶ 9. şıdķı oldur ki bir peygamber meb'ūş olmuşdur. Yāḥūd yakında olur ki senüñ zevāl-i mülküñe sebeb 10. olur.” didiler. Bu ma'nāyı bilüp Dicle bināsından ferāğat itdi. Bu eṣnāda sem'-i Kistrā'ya irişdi ki 11. “Sāve Deryāsı'nuñ şuyı ma'dūm olup diyār-ı Şām ırmaķları vādi-yi Semā'da ki biñ yıldan 12. berü cārī idi, şuyı kurudı.¹⁴²⁷ Bu vāķı'ātuñ ḥaberinden şoñra Kistrā, ḥā'if ve endīşemend 13. oldu. Bir gün¹⁴²⁸

¹⁴²¹ M. çıkdılar ki sebebi ne ola, fikr eyleyeler. Dükeli siḥr u kehānet ü nücūm qapularını kendülere baēlı buldılar. : S. çıkdılar ki sebebi ne ola, fikr eyleyeler. Dükeli siḥr u kehānet ü nücūm qapularını kendülere baēlı buldılar. : A. çıkdılar ki fikrde ideler ki sebebi ne ola. Siḥr u nücūm u kehānet qapuların üzerlerine kapanıķ buldılar.

¹⁴²² M. şarkā : S. maşrıķa

¹⁴²³ M. idindi : S. idindiler

¹⁴²⁴ S. vīrān itdi : M. vīrān itdiler

¹⁴²⁵ M. kendüsi : S. -

¹⁴²⁶ S. qatl itdi. Eyitdiler: “Kelāmuñ : M. qatl itdiler. “kelāmuñ

¹⁴²⁷ M. Sāve Deryāsı'nuñ şuyı ma'dūm olup diyār-ı Şām ırmaķlarından vādi-yi Semāda ki biñ yıldan berü cārī idi. Şuyı kurudı.: S.Sāve Deryāsı'nuñ şuyı mün'adim olup diyār-ı Şām ırmaķları vādi-yi Semāda ki biñ yıldan berü cārī idi, kurudı.

¹⁴²⁸ M. Bir gün : S. -

A119a havāşş ve nüdemāsını cem‘ | eyledi. Haber irişdi ki Fārsīlerūñ āteşgedeleri biñ 14. yıldan berü yanardı, şimdi şöyinüp aşlā eşeri¹⁴²⁹ kalmadı. Bu vāķı‘alaruñ tārīhini aradılar. Cümlesi 15. bir gicede vāķı‘ olduğı muḥakkak oldu. Tefrikā-yı ḥāṭırı daḥi ziyāde oldu.¹⁴³⁰ Ol gün Mü’eyyid-i Mü’eyyidān¹⁴³¹ 16. ya‘nī Kāḍiu’l-Ḳuḍāt-ı Mecūs eyitdi: “Ol gice bir vāķı‘a gördüm. Tünd ser-keş develer, ‘Arabī atları Dicle- 17. den geçürdiler. Bilād-ı Fāris’e münteşir oldu.” didi. Bu ḥ‘ābuñ şu‘ūbeti ile ḥavf ḥavf üzere 18. ziyāde oldu. Andan soñra şordı-ki¹⁴³² “Bu vāķı‘alaruñ netīcesi nice olur?” eyitdi: “Taşavvurum budur ki 19. bilād-ı ‘Arab’da bir emr olmışdur ki bunlar¹⁴³³ anuñ lāzımıdır.” didi. Nu‘mān bin Münzır ki ḥākim-i Buşrā idi, 20. nāme yazdılar ki¹⁴³⁴ bir niçe müşkil vāķı‘ oldu. Bizüm tarafumuza ‘ālim kimesneler gönder ki ol müşkilleri ḥalle 21. kâdir ola.” didi. Nu‘mān, ‘Abdu’l-mesīḥ bin Buḳayle-i Ğassān’ı ki Saṭīḥ’uñ kız karındaşı oğlu idi, Saṭīḥ kehānet 22. fenninde māhir idi. Kisrā’ya gönderdi. ‘Abdu’l-mesīḥ, bārgāḥ-ı Kisrā’ya geldi. Şüret-i vāķıātı aña beyān 23. itdiler. ‘Abdu’l-mesīḥ || eyitdi: “Bu su‘ālleruñ kemā-yenbağī cevābına kâdir degülem. Eger pād-şāḥ emr iderse varup 24. Saṭīḥ’den istifsār idem.¹⁴³⁵ Cevāb getüreyim.” didi. ‘Abdu’l-mesīḥ, Saṭīḥ mülāzemeti-çün Şām’a müteveccih 25. oldu. Kisrā, sür‘at-i seyrde ihtimām itdi. ‘Abdu’l-mesīḥ, kaṭ‘-ı menāzil ve ṭayy-ı merāḥil kıldı. Saṭīḥ’a 26. irişdi. Bālīnine oturup ḥālini söyledi. Her çend ki selām ve taḥiyyet-i Nüşirevān’ı¹⁴³⁶ irişdürdi. Anū Şīrvān’ı, irişdürdi, 27. cevāb gelmedi. Zīrā, ṭūṭī-yi zebānı elken olmuşdı. Naḳd-i ḥayātından kīsei zindegānīde nesne kalmamışdı. ‘Abdu’l-mesīḥ, 1. me’yūs oldu. Nāmūs için birkaç beyt inşā itdi. Mażmūnı bu idi-ki “İy Büzürg-i Yemen! Şanem ‘illetine mübtelā mı 2. olduñ, ya dām-ı kâbzı’l-ervāḥa mı düşdüñ, mürğ-i rūḥuñ kâbz-ı kālıbdan ṭayerān için kanāt mı açdı? 3. İy

S105b

M87a

¹⁴²⁹ M. eşeri : S. eşer

¹⁴³⁰ S. ḥāṭırı daḥi ziyāde oldu : M. ḥāṭırı ziyāde oldu.

¹⁴³¹ M. Mü’eyyed-i Mü’eyyidān : S. Mü’ebbed-i Mü’ebbedān

¹⁴³² S. şu‘ūbeti ile ḥavf ḥavf üzere ziyāde oldu. Andan soñra şordı-ki : M. şu‘ūbeti ḥavf ḥavf üzere ziyāde oldu. Andan şordı-ki

¹⁴³³ M. bunlar : S. bular

¹⁴³⁴ M. ki : S. kim

¹⁴³⁵ M. istifsār idem : S. istifsār ideyim

¹⁴³⁶ M. Nüşirvān’ı : S. Anū Şīrvān

A119b

Keşşâf-ı Müşkilât-ı Halâik ve İy Hallâl-ı Mu‘dilât-ı Dağâyık! Vaktidür ki dîde-i i‘tibâr açasın. Turuk-ı 4. muhtelifeden¹⁴³⁷ tarîk-i kavîm ve şîrât-ı müstakîmi gösteresin.” didi. Saîh ebyât-ı ‘Abdu’l-mesîh’i işidicek başın¹⁴³⁸ 5. kaldurup didi-ki “Pād-şāh-ı Āl-i | Sāsān! ya’nî Anū Şîrvān, bir niçe vākî‘a içün göndermiş. İy ‘Abdu’l-mesîh! 6. Deryāçe-i Sāve, ciger-i ‘āşîkân gibi āteş-i firāk ile huşk-ı vādî-yi Semā’da dîde-i müştākân gibi sevret-i nîrân-ı 7. iştiyāk ile pür-āb eyle.¹⁴³⁹ Tā leyān-ı āyāt-ı kelām-ı Rabbānî ve bûlbûlân-ı gülşen-serāy-ı Qur’ân’ı *innā leylü ve’n-nehār* 8. kırā’at-i Qur’ân ve tilāvet-i Furkân eyleyeler. ‘Alem-i bi’şet-i şāhib-‘atā ya’nî Muhammed Muştafā *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* rû’ûs-ı 9. eşhād üzere ser-efrāz ola. Salţanat ve hükümet-i ‘Acem, Bābil’den münkaţı‘ olup Saîh cihān-ı güzērāna vedā‘ 10. eyleye. Eyvān-ı Anū Şîrvān’dan sākıt olan küngürelere mîkdārınca Sāsānîlerden hükümet eyleyeler. Fevc-i Sāsānî- 11. lerdin ‘arşa-yı cihānda kimesne kalmaya.” didi. Bu hikāyâtı eyitdi.¹⁴⁴⁰ Fi’l-hāl düşüp vefāt itdi. ‘Abdu’l- 12. mesîh cevāb-ı Saîh’i zabt idüp bārgāh-ı Kisrā’ya müraca‘at eyledi. İştüğini mevki‘-yi ‘arza getürdi. 13. Melik eyitdi: “Tā on dört nefer benüm kavmümden hükümet idince müddet-i medîd gerek.” didi. Şandı-ki 14. bu cemā‘atün rûzgār-ı salţanatı mülûk-ı sâbîka gibi sinîn-i vāfire geçüre.’ Bilmedi-ki anlardan on kimesne 15. dört yıl içinde münkariz oldılar. Ol cümleden iki pād-şāh serîr-i miknetde¹⁴⁴¹ oldılar. Biri Hürmüz biri 16. Pervîz andan şonra milk-i ‘Acem herc ü merc oldu. Āhîr pād-şāh Yezdecird bin Şehriyār idi ki hilāfet-i zü’n-Nüreyn- 17. de¹⁴⁴² *radıyallāhu ‘anh* ol ‘āleme intikāl itdi. Sa‘d bin Ebî Vakķāş ol memleketi feth eyledi.

S106a

2.103. Ol Hāzret’ün 18. *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* İrzā’î Ahvālidür.

Çün Hāzret-i Risālet-penāh mütevellid oldı, āsmāndan münādî nidā 19. itdi-ki “İy Mu‘āşir-ı Halâik! Muhammed bin ‘Abdu’llāh *‘aleyhi’s-şalāvatü ve’s-selāmü* ‘ināyet-i İlāhî

¹⁴³⁷ M. turuk-ı muhtelifeden : S. -

¹⁴³⁸ S. başın : M. baş

¹⁴³⁹ M. pür-āb eyle : S. pür-āb ola

¹⁴⁴⁰ M. Bu hikāyâtı eyitdi : S. Bu hikāyâtı itdi

¹⁴⁴¹ M. serîr-i miknetde : S. ser-i pür-müknetde

¹⁴⁴² S. Şehriyār idi ki hilāfet-i Zü’n-Nüreyn’de : M. Şehriyār ki hilāfet-i Zü’n-Nüreyn’den

A120a

M87b

birle cihāna pertev virdi. 20. Ol nūr-ı ‘Arş,¹⁴⁴³ ferş-i ğabrāyı münévver eyledi. Hoşā, ol pistāna ki aña irzā‘ eyleye. Habbezā, ol bedene 21. ki anı getüre. Sa‘adet ol maķāma ki aña mesken ola. Tuyūr u cinn ü seḥāb ortalarında ḥuşuş-ı 22. irzā‘da¹⁴⁴⁴ münāza‘a oldı. Hıṭāb geldi-ki “Nizā‘dan ferāġat idüñ ki Hāḫ ta‘ālā murzi‘ayı cins-i insden 23. muḫadder itdi.” didi. Yedi gün evvelā şīr-i māder içdi. Yedi gün daḫi Ebū Leheb kenīzeklerinden Şüveybe 24. dirler idi, ol emzürdi.¹⁴⁴⁵ Dirler ki Hāzret-i Nübüvvet-penāh’uñ şeb-i vilādetinde | bu Şüveybe Ol Hāzret’uñ haber-i 25. vilādetini Ebū Leheb’e irişdürdi. Müjde-gānı içün anı āzād eyledi.¹⁴⁴⁶ İttifāḫ ol i‘tāḫ, şeb-i düşenbih 26. idi. Her ol gice ‘azāb-ı Ebū Leheb tahfīf olunur, dirler. Andan soñra sa‘adet-i irzā‘ Hālīme binti 27. ‘Abdu’llāh, Ebī Züeyb bin el-Hāriş müstes‘ad oldı. Bu vāḳı‘anuñ keyfiyyetini bu vechle oldı-ki ‘adet-i ehl-i Mekke 1. ve şanādīd-i Kureyş ol vech üzre idi-ki ba‘zı ‘azamet ve şevket içün, ba‘zı şiddet-i 2. ḥarāret-i hevā-yı Mekke içün, ba‘zı tevehhüm-i vebā-yı Mekke içün eṭfālını murzi‘a¹⁴⁴⁷ virüp eṭrāf 3. ḳabāile gönderürlerdi. Tā bir yirde ‘uzūbet-i mā ve leṭāfet-i hevā ola.¹⁴⁴⁸ Anda beslenürdi. 4. Her sāl iki nevbet faşl-ı rebī‘ ve ḥarīfde fevāid-i bisyār ki eṣrāf ve aġniyā-yı ‘Arab’dan müstaḥaḳlara 5. irişürdi. Mekke’nüñ eṭrāf ve ḥavālīsinden ḥātūnlar Harem’e gelürlerdi. Eṣrāfuñ ve ekābir-i ‘Arab’uñ 6. eṭfālını ḥaşānet-içün¹⁴⁴⁹ alur giderler idi. İttifāḫ, Benī Sa‘d ḳabīlesinde ḳaḫṭ-ı ‘azīm oldı. 7. Pistānlarda şīr, deştlerde giyāh ḳalmadı. Būstānlarda ağaclar ḳurudı. Merā‘-yı lāġar-ı ādemīler muḫtarib oldı.¹⁴⁵⁰ 8. Hālīme Ḥātūn ol yıl şaḥrālarda gezerdi. Ot yirdi. Hāḫ ta‘ālā’ya şükr iderdi. Ġāhī üç gün olurdu 9. daḫi ziyāde ta‘ām yimezdi. İttifāḫ, ol açlık eṣnāsında vāz‘-ı ḥaml itdi. İki belā müctemi‘ oldı. 10. Ġāh olurdu-ki hūşı zāil olurdu. Giceyi gündüzden fark idemezdi. Ol gice bir şaḥrāda olurur 11. ikenistirāḫat içün ḥū‘āba vardı. Düşinde¹⁴⁵¹ gördi-ki bir şaḫş geldi. Bunı ḳaldurdu. Bir şuya ki şīr 12. gibi sefīd

¹⁴⁴³ S. nūr-ı ‘arş : M. nūr u ‘arş

¹⁴⁴⁴ M. ḥuşuş-ı irzāda : S. ḥuşuş-ı irza

¹⁴⁴⁵ M. emzürdi : S. emzürürdi

¹⁴⁴⁶ M. āzād eyledi : S. āzād itdi

¹⁴⁴⁷ M. murzi‘a : S. murzi‘ya

¹⁴⁴⁸ M. ‘uzūbet-i mā ve leṭāfet ü hevā ola : S. ‘azūbet-i mā ve leṭāfet-i hevā ola

¹⁴⁴⁹ S. ḥaşānet-çün : M. ḥaşānet içün

¹⁴⁵⁰ M. muḫtarib oldı. : S. muḫtarr

¹⁴⁵¹ S. olurur ikenistirāḫat içün ḥū‘āba vardı. Düşinde : M. olur ikenistirāḫat içün ḥū‘āba vardı. Düşde

- S106b** idi, bıra ıdı. Eyitdi: “Bu  udan bisy r i  ki s d  n ||  ok ola. ‘ zzet-i ebed  ve  ervet-i 13. sermed  sen  n ha  ku nda mebz l olsa gerek.” didi. Ben ne  adar ki i d m. Ol m b la a itdi. 14. Ol  u ‘aselden   r n,   rden sef d idi.   hir ’l-emr, ol  a   eyitdi: “Beni bil r misin?”
- A120b** Cev b vird m-ki 15. “Yok.” | eyitdi: ‘Ol  amd     kr m ki   let-i mi net ve me    atden s yled k.  y  al me! Ba   a-yı Mekke’ye var ki 16. tevs ‘a-yı r z  andadur. Ol yirden bir n r-ı s  t ‘ ve  iy a-yı l mi‘ sa a hem-r h olsa gerek.’ didi. ‘Amm  bu  u     17. ketm eyle’ didi. Elini s neme urd , eyitdi: ‘All h ta‘  l  s d  n  ziy de eyles n.’ didi.   n uyandum, 18. pist n m  g rd m. P r-  r olmu . A lık elemi, ‘illet-i c ‘ bi’l-k lliye z il olmu . Bu e n da  ab lesi  demleri 19. ba   a-yı Mekke’ye  a d itdiler. Evl d-ı  urey ’den rad ‘ olma a zevci ‘Abdu’l-  ri  bin ‘Abdu’l-‘uzz  idi. 20. O ulları ‘Abdu’ll h ve En se ve  ud me ki  eym ’dur, c mlesi hem-r h olup ve  amre ki hem  re-i   zret’ r, eline 21. alup  ab lesi  alk  ile Mekke’ye tevecc h itdiler.  onacak zamanında  al me  aybdan  v z i itdi-ki “ a  ta‘  l  22. bu yıl   t nlara  ar m itdi ki  ız  o uralar, bir mevl d-ı fer unde-ma dem berek tına ki  urey  i inde  o mu dur. 23.     ! Ol v kt ki anı emz reler.” didi.  ab le   t nları bu s zi i id p cidd   ihtim mla¹⁴⁵²  arem’e tevecc h 24. itdiler.  al me’n   bir d r z-g    var-idi. Beg yet l  ar idi. Nice m ddet, k h u ‘alef yemi  deg l idi. Ziy de 25. za‘ f ve n -t v n olmu dı. Aya ın ba ma a mec l ve  udreti yo -idi. Bir za‘ f devesi da i var idi. 26.   yet na  f idi,  ft n     z n k rb nu  ‘  abince giderler idi. Ne-de l  cidd   cehd id p anlara 27. iri mezdi. Zevci dirdi-ki cehd eyle,  avmi ge el m.  ab le   t nları
- M88a**  ab il-i cel len   evl dını i tiy r 1. iderler. Biz  aluruz.” dirdi. D r z-g      re olup y rimezdi. Amm   a ından  olından nid  2. i id rdi-ki “*Hen en leke Y   al me!*”⁴⁵³ Her nesneye ki¹⁴⁵³ ge erd m, i id rd m. Dirdi-ki “Pist nu a sa‘ det-ki 3. Ol n r-ı t b n sende emer.” dirlerdi. N    bir  a  yaru ında¹⁴⁵⁴ bir  dem g rd m. Uzun boylu 4. na l-i b s k gibi geldi. Z hir oldu. Elinde n rdan bir  arbe var, d r z-g   n  arnına d rterdi. 5. Dirdi-ki “Y 

¹⁴⁵² M. cidd   ihtim mla : S. cidd-i ihtim mla

¹⁴⁵³ S. ki : M-

¹⁴⁵⁴ S. yaru ında : M. yaru ından

A121a

Halīme! Haḡ ta‘ālā saña beşāret gönderdi ve emr eyledi-ki | şeyāṭīn ve hem-zādları senden def‘ 6. eyleyem.” didi. Zevcine eyitdi: “Ben gördüklerimi sen görür misin ve işidür misin?” eyitdi: “Yok ne ḡāldür ki 7. seni ḡā’if görürin.” didi. Gitmekden şitāb itdüm. Mekke’ye iki

S107a

ferseng yir geldiler. Ol menzilde düş 8. gördi ki başında bir yeşil || ağac bitüp budakları bisyār sāye şalmış. Ol ortada bir naḡl gördüm. 9. Envā‘-yı raṡb ile pür-bār tamām-ı ḡavātīn Benī Sa‘d eṡrāfına cem‘ olmuşlar. Eyidürler ki “Yā Halīme! Sen bizüm melikemüzsin.” 10. “Ol ağacdan bir ḡurmā düşdi, alup yidüm. ‘Aselden şīrīn idi. ḡalāveti mezāḡumdan zāil olmadı. 11. Bu vāḡı‘ayı kimesneye izḡār itmedüm. Düşenbih idi-ki Mekke’ye irişdüm. ḡabīle ḡātūnları beni geḡüp 12. ḡabāil-i eṡrāfda ve māl-dārān-ı ḡureyş‘de ne-miḡdār eṡfāl var ise almışlar.” Oḡlancuḡı daḡı ol gün 13. bīmār olup pistānını almamış. “Vefāt itmiş şandum.” Gördi ki kūdek gözin açmış ḡande ider. Ta‘accüb 14. itdi. Kūdegi ol menzilinde ḡodı. Eṡrāf ve cevānibe ṡolaşdı-ki raḡī ala getüre. Bulımadı. Cümle 15. māl-dārlaruñ oḡlancuḡların¹⁴⁵⁵ almışlar. Begāyet melūl ve maḡzūn oldu. Nāḡāḡ bir şaḡş gördi. Nāşiyesinden¹⁴⁵⁶ 16. āşār-ı ‘azamet ve heybet peydā nidā itdi-ki hiç südlü ḡātūnlardan raḡī‘ almamış ḡātūn var-mıdır?” didi. 17. Halīme eyitdi: “Şordum ki bu kimdür?” eyitdiler: “‘Abdu’l-muṡṡalib’dür. Mekke’nūñ ulusı ḡureyş’ūñ serveridür. Yanına vardum. 18. Kendümi ‘arz eyledüm. Şordı-ki “Sen kimsin?” Eyitdüm: “Benī Sa‘d’dan bir ḡātū-nam.” İsmüm şordı. Eyitdüm: “ḡalīme’dür.” 19. Tebessüm itdi. Eyitdi: “*Baḡ baḡ ḡilleteni ḡasenetāni: sa‘dūn, ḡilmūn. Fīḡā ‘izzū’d-dehri ve ‘izzū’l-ebedīyi*”¹⁴⁵⁷ 20. İki ḡaşlet ne ḡoşdur: Sa‘ādet ve ḡilm ki ‘izz-i sermedī ve ‘izzet-i ebedī anlardadır.” didi. Eyitdi: 21. “İy Halīme! Benüm bir yetīm gudegüm vardır.¹⁴⁵⁷ İsmi Muḡammed’dür. Benī Sa‘d’ūñ cemī‘i ḡātūnlarına ‘arz eyledüm. Hīḡ 22. kimesne ḡabūl itmedi. Eyitdiler: “Atası yokdur. İntifā‘ olmaz.” didiler. Ümīzvāram-ki sen andan fāideler göresin.” 23. didi. Halīme eyitdi: “Varayım. Zevcüm ile meşveret ideyim. ‘Abdu’l-muṡṡalib, eyitdi: “N’ola?” Zevci yanına vardı, 24. ḡışsaı didi. Zevci eyitdi: “İy Halīme! Tīz var, anı ḡabūl eyle. Olmasun-ki ḡayrılar ala.” didi,

¹⁴⁵⁵ M. oḡlancuḡların : S. oḡlancuḡlarını

¹⁴⁵⁶ M. nāşiyesinden : S. nāşiyesinde

¹⁴⁵⁷ M. gudegüm vardır. : S. gudezüm var.

A121b döndi girü. 25. ‘Abdu’l-muṭṭalib’e gelüp ol ferzend | kandedür?” didi. ‘Abdu’l-muṭṭalib, anı Āmīne öñine getürdi. Gördi; bir ḥātūn rüyı 26. bedr-i münīr gibi dirahşān. ‘Abdu’l-muṭṭalib Ḥalīme’nün aḥvālını takrīr eyledi. Āmīne eyitdi: “Ehlen ve sehlen, Yā Ḥalīme!” 27. Elini tutup ol ḥāneye ilti ki Ol Ḥazret anda idi; şūf-ı sepīde şarılmış, būyı misk gibi dimāğı mu‘-
M88b aṭṭar ider.¹⁴⁵⁸ 1. Ol Ḥazret ḥ^wābda idi. Yüzini açdı. Gördi; çehre-i mübāreki āfītāb-ı ‘ālem-efrūz gibi leme‘ān 2. idi. Envār-ı hüsn ü cemāl-i zī’l-Celāl āyine-i zāt-ı ber-kemālinde¹⁴⁵⁹ tā-
S107b bān idi. || Ḥalīme eyitdi: “Çün nazārum, 3. ol ferzend-i ḥuceste-manzarūn cemāl-i ḥümāyūn-ı mevzū-nına düşdi. Şad-hezār dil ile ‘aşıkı ve şad-hezār cān 4. ile şifte ve firiftesi oldum.¹⁴⁶⁰ Fī’l-ḥāl gördüm-ki mecmū‘-ı tamarlarum pūr-şīr olup cānib-i pistāne revān oldı. 5. Muḥabbeti şamīm-i cānumda merkūz düşdi. Bir mertebede oldum ki pistānumı sīnesi üzerine ḳodum tā ḥ^wābdan 6. bīdār itdüm. Mübārek gözlerini açdı. Yüzüme baḳdı. Tebessüm eyledi. Ol tebessümde melāḥat müşāhede itdüm ki 7. hīçbir şāḥib-cemālde görmedüm.” didi. Bir nūr iki dī-delerinden¹⁴⁶¹ müştā‘il oldı tā ‘anān-ı semāya irişdi. 8. Yüzini örtüm. Āmīne’den maḥfī tutdum. Aña dimedüm. Ba‘de-zān ḳaldurdum. Kenāruma çekdüm. Pistānumı 9. rāst dehānına virdüm. İçmege başladı. Şol pistānumı virdüm, almadı. İmtinā‘ itdi. Dāimā sağ 10. pistānumı Ol Ḥazret’e naşb itdüm. Şol pistānumı veledüm Ḍamīre’ye virdüm. Her bār ki şīr yidükde mübārek 11. ağızlarını pāk ideyim.”¹⁴⁶² didüm. ‘Gaybdan pāk iderlerdi. ‘Abdu’l-muṭṭalib, eyitdi: “Beşāret olsun, iy Ḥalīme saña ki 12. ḳābīleñde hīç ḥātūn senūñ gibi olmamışdur.” didi. Çün Ol Ḥazret’i ḳaldurup¹⁴⁶³ kendü menzilüme iltüm, Āmīne 13. Eyitdi: “İy Ḥalīme! Mekke’den taşra gitme tā beni görmeyince. Bu ferzend¹⁴⁶⁴ ḥaḳḳında vāḳı‘alar gördüm. 14. Anuñ-çün saña vaşīyyetler vardır.” didi. Ba‘zını didi, ba‘zını vedā‘ vāḳtine mevḳūf ḳodı. Ol 15. Ḥazret’i alup menziline geldi. Zevci gördi. Şād oldı. Cemāl-i Muḥammed¹⁴⁶⁵ ile *şallallāhu ‘aleyhi ve*

¹⁴⁵⁸ M. mu‘aṭṭar ider : S. mu‘aṭṭar eyledi

¹⁴⁵⁹ M. ber-kemālinde : S. pūr-kemālinde

¹⁴⁶⁰ M. şifte ve firiftesi oldum. : S. şiftesi oldum.

¹⁴⁶¹ M. dīdelerinden : S. yirden

¹⁴⁶² M. pāk ideyim : S. pāk idem

¹⁴⁶³ M. ḳaldurup : S. -

¹⁴⁶⁴ S. görmeyince. Bu ferzend : M. görmeyince, didi. Bu ferzend

¹⁴⁶⁵ M. Muḥammed : S. Muḥammedī

A122a

sellem 16. sevindi. Kendüyi zabt idemedi. Fî'l-hâl, secde-i şükr getürdi. Eyitdi: “İy Hâlîme! Cins-i insde bunuñ 17. gibi hûb-rüy ferzend-i ercümend görmedüm.” didi. Hâlîme, eyitdi: “Ol günden ki Ol Hâzret’i¹⁴⁶⁶ menziline getürdüm, 18. çok bereketler gördüm. Umûr-ı ğarîbe ve vaqâyi’-i ‘acîbe müşâhede itdüm. | Ol şütür-i za‘îf ki bir kâtre şîr 19. şad-güne tedbîr ile hâşıl olurdı. Ol şeb şol kadar şîr virdi-ki tamâm zarflar memlû oldı. Zevci 20. Eyitdi: “İy Hâlîme! Bereket evümüze yüz gösterdi. Hâk ta‘âlânûñ kâtre-i ‘inâyeti bize teveccüh itdi. Bu ferzend-i 21. sa‘âdetmendûñ kademi ile müşerref oldı.” didi. Hâlîme didi: “Yedi gün Mekke’de tûrdı. Her gün Âmine 22. yanına gelürdi. Müddet-i hâmelde ve zamân-ı tevellüdde gördüğü ‘acâibi Hâlîme’ye hikâyet idüp 23. vaşiyet iderdi-ki muhâfazada ihtimâm eyleye. Hâlîme eyitdi: “Rûz-ı vedâ’da ziyâde ihtimâm 24. ile vaşiyetler eyledi. Sem‘-i kabûl ile ısfâ eyledüm. İttifâk, kavm ile kabîle-i Benî Şa’d’a teveccüh 25. eyledüm.”

S108a

Yolda bir dırâz-gûşa süvâr olup || Muhammed’i *şallallâhu ‘aleyhi ve sellem* öñine alup gitdi. 26. Dırâz-güş cest ü çâlâk oldı. Gûyâ¹⁴⁶⁷ başı âsmâna irişdi. Cemî‘-i merkepleri geçdi. Benî 27. Şa’d ta‘accüb eylediler. “İy Hâlîme! ‘Înân-ı merkebi çek. Saña irişelüm. Ol dırâz-güş

M89a

degül midür ki Mekke’ye 1. giderken yürimege kuvveti yoğ-idi. Şimdi ne oldı? Bir sırrı vardır.” didiler. Dırâz-güş zebân-ı 2. faşîh ile Hâlîme’ye söyledi-ki “Allâh hâkķı-çün şanum ‘azîmdür, kuvvetlüyem. İy Benî Şa’d Hâtûnları! 3. Siz ğâfilsiz. Ben kimi götürürem. Hâmil-i Rasûl-i Rabbü’l-‘Âlemîn’em ki dünyâ ve ‘uqbânûñ hurremi 4. ve nûrıdır.” didi. Yolda etrâf ve cevânbiden işidürdi-ki “İy Hâlîme! Âhirü’l-emr, ğanî olduñ. Benî Şa’d 5. hâtûnlarınıñ ulusı olduñ.” dirler idi. Gider iken bir nice koyun sürilerine uğradum. Koyunlar 6. birer birer öñüme gelüp dirler idi-ki “İy Hâlîme! Bilür misin, refîķuñ kimdür?” Âsmân ve zemîn 7. Perverdkâr’ınıñ rasûli Muhammed’dür. Âdem ferzendlerinûñ ulısıdır.” dirlerdi. “Hiçbir menzile nüzûl itmedüm 8. illâ sebz ü hurrem oldı. Bisyâr otlar biterdi. Giderken bir menzilde bir şu üzerine¹⁴⁶⁸ konduk.” Benî Hüzeyl’den 9. bir şeyh anda hâzır idi. Hâtûnlar eyitdiler: “Bu şabînûñ anası ğarâib ve ‘acâibden hikâyet itdüklerini 10. şeyhe di.” didiler.

¹⁴⁶⁶ M. Ol günden ki Ol Hâzret’i : S. Ol Hâzret’i ki Ol günden

¹⁴⁶⁷ M. gûyâ : S. ğûyâ

¹⁴⁶⁸ M. üzerine : S. üzerinde

A122b

Eyitdüm: “İy Şeyh! Bu ferzendüñ anası dir ki ‘Bu ferzend toğdukdā bir nūr peydā oldı. Cümle nesneler 11. rüşen oldı. Yire indükde bir kâbza toprak aldı. Başın kaldırdı. Yüzini göge tıtdı.” diyücek¹⁴⁶⁹ 12. Hüzeyl | feryād eyledi ki “İy Āl-i Hüzeyl! Bu püseri öldürüñ ki rüy-ı zemīne mālīk olsa gerek. Muntazırdur ki 13. āsmāndan bir emr gele.” didi. Hālīme eyitdi: “Tālī‘-i sa‘d ile kabīleye irişdüm. Andan şoñra mazarrat ve meřakķat 14. görmedüm. Kabīlem ādemleri kaķt u girānīde, ta‘ab ve ser-gerdānī çekerlerdi.¹⁴⁷⁰ Baña şasret iderlerdi. 15. Benüm koyunlarum semüz, pistānları pür-şır eve gelürlerdi. Kāvmüñ tavarları aç ve muķtāc idi. 16. Benī Sa‘d ādemleri rüz u řeb¹⁴⁷¹ řubānlar ile ceng iderlerdi. Hālīme’nüñ koyunları otlarlar, semüzdür. 17. Sizüñ koyunlaruñuz niķün arıķdur?” dirlerdi. Çübānlar dirlerdi-ki “Tavarlar bir yirde otlarlar. Eve dönicek 18. pistānları şır ile māl-ā-māl olur. Bizüm tavarlarumuz¹⁴⁷² eyle degül.” dirler idi. Ehl-i kıble çübānlarına dirlerdi ki Hālīme’nüñ tavarları yüridügi yirde yürüñ.¹⁴⁷³ Ol sebab ile Hāķ ta‘ālā 19. anlaruñ tavarlarına daķi bereket virürdi¹⁴⁷⁴ tā Ol Hāzret ‘aleyhi‘ş-řalavātü ve’s-selām aralarında oldı. Anuñ yümn-i 20. || vücūdı ile ol kabīleye envā‘-yı hayrāt u berekāt¹⁴⁷⁵ irişürdi. Biř aylıķ olduķı gibi yüridi. Yedi 21. aylıķ olduķda her tārafa segürdürdi. Sekiz ay olduķda tekellüme başladı. Tokuz ay olduķda¹⁴⁷⁶ fařīh 22. söyler idi. On ay¹⁴⁷⁷ olduķda etfāl ile ok atmaķa başladılar. Dirlerdi-ki “*Lillāhi derkun yā nefsu. Ene İbn* 23. ‘*Abdu’l-muķtalib*.” Ya‘nī “İy Nefis! Allāh ta‘ālā hayr virsün, ‘Abdu’l-muķtalib oğlıyam” ve hem bu eřnāda şorurlardı-ki 24. “Sen kimsin?” Eyidürlerdi-ki ‘Arab’un pehlevāniyam cengde; bahadırām, nīze urmaķda; hūbterīnem Ben’i görenlere. 25. Muħammed bin ‘Abdu’llāh bin ‘Abdu’l-muķtalib’em.” dir idi. İki yaşına

S108b

¹⁴⁶⁹ M. diyücek : S. dıcek

¹⁴⁷⁰ M. ser-gerdānī çekerlerdi. : S. ser-gerdānīde idiler.

¹⁴⁷¹ S. rüz u şeb : M. rüz şeb

¹⁴⁷² S. tavarlarumuz : M. tavarlarımız

¹⁴⁷³ S. Ehl-i kıble çübānlarına dirlerdi ki Hālīme’nüñ tavarları yüridügi yirde yürüñ. : M. -

¹⁴⁷⁴ M. anlaruñ tavarlarına bereket virürdi : S. anlaruñ tavarlarına daķi bereket virdi

¹⁴⁷⁵ S. hayrāt u berekāt : M. hayrāt tařadduķāt

¹⁴⁷⁶ M. tokuz ay olduķda : S. tokuz ayda

¹⁴⁷⁷ M. ay : S. aylıķ

M89b

A123a

S109a

giricek bahadır civân oldu. Hâlıme'den 26. rivāyet oldu-ki¹⁴⁷⁸ “Ol gice ki Hâzret tekellüm itdi, şeb-i târ idi. Mübârek nergislerini 27. âsmân cānibine tutup bu kelime-i müteberrikeye gūyâ oldılar: “*lā ilāhe illallāhū ḡuddūsen ḡuddūsen* 1. *nāmeti'l-‘uyūnū ve ‘r-raḡmānū ‘lā te ‘ḡuzūhū sinetūn velā nevm*”⁴⁵⁵ Ḳadd-i ḡirāmānī-refitāre geldükden-şoñra küdekān-ı 2. ḡabīle lu‘b ve lehve meşğuller idi. Bu anlardan ırāḡ olup anları oyundan men‘ iderdi. Dirdi-ki 3. “Bizi oyun içün ḡalḡ itmediler.” dirdi. Her gün āfitāb gibi bir nūr gelür, Ol Hâzret’i örterdi, 4. girü giderdi. Her gün iki aḡ ḡuş birrivāyetde iki merd-i sefīd-cāme gelürler, yaḡalarından 5. içe-rü | girüp nā-peydā olurlardı. Hâlıme eyitdi: “Bir gün benüm kenārumda idiler.¹⁴⁷⁹ Birḡaç ḡoyun geḡup giderlerdi. 6. Bir ḡoyun gelüp başını yire ḡodı¹⁴⁸⁰ ve Ol Hâzret’üñ mübârek pāylarını öpdı ve bir daḡı gicelerde 7. Māh ile söz söḡleşürdi¹⁴⁸¹ ve işāret iderdi. Anuñ işāreti ile münḡalib olurdu. Gūyā tıflı 8. aḡlamaḡdan men‘ iderler. Māh ol vechle Ol Hâzret’e meşḡul olurdu. Ebū’l-Ḳāsim-ı Yetīm **Delāil-i Nübüvve**’de 9. getürür ki ‘Abbās¹⁴⁸² *raḡıyallāhu ‘anh* eyitdi-ki “Yā Rasūlullāh! Nübüvvet nişānelerinden ol nesne ki 10. beni İslām’a delālet itdi: Birisi ol idi-ki siz beşikde olurdu-ñuz, Māh’ı görürdüm. Sizüñle 11. oynardı. Engüşt ile işāret iderdüñüz, her ne ḡarafa ki dilerdüñüz, ol cānibe mā’il olurdu. 12. Hâzret-i Risālet-penāh *ḡallallāhu ‘aleyhi ve sellem* buyurdu-ki “Anuñla söḡleşürdüm.¹⁴⁸³ Beni giryeden men‘ 13. iderdi. Bir kerre beşik ayaḡında secde daḡı¹⁴⁸⁴ itdi. Şavtını işıtdüm.” didiler. Bir rivāyetde ‘Abbās 14. *raḡıyallāhu ‘anh* Ol Hâzret’den su‘āl itdi-ki “Yā Rasūlullāh! Ol gün ki Hâlıme, sizi aldı, Ḳırḡ 15. günlük idüñüz. Gördüm-ki Māh sizüñle söḡleşürdi. Ne dirdi?” eyitdiler:¹⁴⁸⁵ “İy ‘Ammüm! Şaḡ elimi muḡkem 16. baḡladılar. || Andan istedüm-ki¹⁴⁸⁶ giryeye idem.” Māh baña didi-ki “Aḡlama. Eger bir ḡatre gözüñden yaḡ yire 17. dökilürse dükeli yaşarur

¹⁴⁷⁸ M. oldu-ki : S. olındı-ki

¹⁴⁷⁹ S. idiler : M. itdiler

¹⁴⁸⁰ M. Bir ḡoyun gelüp başını yire ḡodı : S. Bir ḡoyun geldi; başını yire ḡodı

¹⁴⁸¹ M. söz söḡleşürdi : S. söz söyleşürdi

¹⁴⁸² M. ‘Abbās : S. ‘Abbās’dan

¹⁴⁸³ M. söḡleşürdüm. Beni giryeden : S. söyleşürdüm. Beni ḡiryeden

¹⁴⁸⁴ M. secde daḡı : S. daḡı secde

¹⁴⁸⁵ M. söḡleşürdi. Ne dirdi? Eyitdiler: S. söyleşürdi. Ne didi? Eyitdi:

¹⁴⁸⁶ M. İy ‘Ammi! Şaḡ elimi muḡkem baḡladılar. Andan istedüm-ki : S. İy ‘Ammüm! Şaḡ elümi muḡkem baḡladılar, elinden. İstedüm-kim

A123b

M90a

nesneler yire geçer. ‘Abbās, ta‘accübünden¹⁴⁸⁷ ellerin birbirine urdı. Eyitdi: “İy ‘Amm! Daħi ziyāde 18. söyleyem.” eyitdi: “Yā Rasūlullāh! Söyle.” Buyurdi-ki “Şol elümi muħkem bağladılar. İstedüm-ki¹⁴⁸⁸ ağlayam.” Māh eyitdi: “Yā Ĥabību’llāh! 19. Aėlama. Eger bir ھاtre göz yaşı yire dökilürse kıyāmet günine değin ot bitmez. Pes, ümmetüme nef‘inden ötüri 20. ĥāmūş oldum.”¹⁴⁸⁹ ‘Abbās *rađıyallāhu ‘anh* girü ġāyet-i ta‘accübünden elini birbirine urdı. Eyitdi: “İy Ferzend! Bunları 21. nice bildüñ? Kırk günlük idüñ.” didi. Eyitdi: İy ‘Amm! And içerem aña ki benüm nefşüm Anuñ yed-i ģudretindedür. Ben zılnet-i 22. raħmde idüm. Levhü’l-maħfūzda ھاalem āvāzını işidürdüm.” daħi “İy ‘Amm! Āfitāb ve Māh ki ‘Arş’a secde iderlerdi. 23. Men zılnet-i meşīmede idüm, sücüdleri āvāzını işidürdüm. İy ‘Amm! Bundan daħi ziyāde digem.”¹⁴⁹⁰ Yemīn iderem 24. aña ki benüm nefşüm Anuñ yed-i ģudretindedür. Ĥaħ ta‘ālā yüz yigirmi dört biñ peygānber yaratdı. 25. Ĥiçbirisi bilmezdi-ki peygānber nedür? İllā ‘ömrlerinden kırk yıl geçerdı. Meger ‘İsī 26. *‘aleyhi’s-selām* ki | mütevellid olduğu gibi eyitdi: “*innī ‘Abdu’l-lāhi ātāniye’l-kitābe ve ce‘alenī* 27. *nebiyyen*”⁴⁵⁶ Bir daħi birāzer-zādeñ. İy ‘Amm! Daħi bundan ziyāde söyleyem. Mütevellid olduğum 1. düşenbih gicesi idi. Ol şeb, Ĥaħ ta‘ālā heft āsmānda heft kūh yaratdı. Ol daėları¹⁴⁹¹ melāikeden 2. tıoldurdı. Şol ĥadde ki şümārını Allāh ta‘ālādan ġayrı bilmez. Bu ferişterler Ol Ĥazret’üñ tesbīħ ve tağdīsine meşğüllerdür 3. tā kıyāmete dek. Ĥaħ ta‘ālā anlarıñ nām-ı şevāb-ı tesbīħ ve tağdīsini bir bendeye kerāmet ider ki Beni Anuñ ھاatında yād ideler. 4. Tav‘ ve rağbet ile baña şalavāt vire; diye ki “*Allāhümme şalli ‘alā Muħammedin ve ‘alā āli Muħammedin fi’l-evvelīne ve’l-āħirīn* 5. *ve fi’l-melei’l-a’lā ilā yevmi’d-dīn*”⁴⁵⁷

¹⁴⁸⁷ M. ta‘accübünden : S. ta‘accübden

¹⁴⁸⁸ M. istedüm-ki : S. istedüm-kim

¹⁴⁸⁹ M. deėin ot bitmez. Pes, ümmetüme nef‘inden ötüri ĥāmūş oldum.” : S. dek ot bitmez. Pes, ümmetüme nef‘inden ĥāmūş oldum.”

¹⁴⁹⁰ M. digem : S.eyideyüm

¹⁴⁹¹ M. dağları : S. ھاaėları

2.104. Ol Dünyā vü Āhiret Sermāyesini, Dāyesi Südden Kesdügüdür. 6.

S109b

A124a

Halīme eyitdi: “Ol Hāzret’ün müddet-i reza’ında kenef ü haşeb ü rehāda, cem’iyyet ve bereket ve nevāda oldum. 7. Çün iki yaşında oldı. Kadd ü kâmetde, kuvvet ü cesâmetde¹⁴⁹² dört yaşında olanlar ile berāber oldı. 8. Şīrden kesdüm. Zevcüm ile anası Āmīne’ye iltidüm. Hayr u bereketler ki gördüm, Āmīne’ye takrīr itdüm. Eyitdi: 9. Eyitdi: “Ferzendüññ şānı ‘azīmdür. Yemīn itdüm ki Huda haqqı-çün bunun gibi bereketlü || ferzend müşāhede itmedüm. 10. Bahāne itdüm ki Āmīne’ye diyem, Mekke’nün harāret-i hevāsından emīn degülem. Maşlahat görürem¹⁴⁹³ ki 11. girü bu ferzend-i ercümendi kabīleye iltim. Birkaç vakt anda ola. Tamām, mübālağadan soñra girü Anı 12. baña teslīm itdi. Kabīle cānibine getürdüm. Yolda Habeş Naşārāsından bir t̄āfeye irişdüm. Tiz tiz Muḥammed’e 13. *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* naẓar itdiler. İşlerinden vāz geldiler. Anuñ aḥvālını tefahḥuş iderler. Nübüvvet hātemine 14. naẓar itdiler. Mübārek gözlerinde olan hālet-i sürḥi gördiler. Benden şordılar ki “Bu ferzend sürḥ-i 15. çeşmden şikāyet ider mi?” Eyitdüm: “Yok! Ol hālet gözlerinden müfāraḳat itmez.” didüm. Eyitdiler: “Ne kadar māl 16. t̄aleb iderseñ, virelüm. Bu püseri vir, Habeş’e iltelüm. Şānı ‘acīb olsa gerek. Kendü kitāblarumuzda 17. bulduḳ-ki bir peygamber gelse gerek. Mevlā haram olsa gerek. Gümān odur ki bu ola, ya-
kīndür.” didiler.¹⁴⁹⁴ 18. Halīme | eyitdi: “Anlardan ḥavf itdüm. Gice kalkdum. Anlardan cüdā¹⁴⁹⁵ oldum.” didi. Hāzret-i Muḥammed’i *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* girü kabīleye irişdürdüm. Benüm haqqumda ni‘am-ı İlāhī yevmen feyevmen mütezāyid oldı. Qavmüñ serāmedi oldum. 20. Tamām-ı kabīle baña muḥtāc oldılar. Zer’ kemāl-i ḥādde irişdi. Devlet devlet üzre ‘anān-ı semāvāta başı çekdüm. 21.

¹⁴⁹² S. kuvvet ü cesâmetde : M. kuvvetde ve cesâmetde

¹⁴⁹³ M. görürem : S. gördüm

¹⁴⁹⁴ M. Gümān odur ki bu ola, yakīndür.” didiler. : S. Gümān oldur ki bu ola, yakīnde.” didiler.

¹⁴⁹⁵ M. cüdā : S. cüzā

2.105. Ol Bedr-i Āsmān-ı Risālet'ün Şadr-ı 'Ālī-Ḳudretlerini Şakḳ İtdükleridür. 22.

Tā ol Ḥāzret üç yaşına irişdi, Ḥālīme'den su'āl itdi ki¹⁴⁹⁶ “İy Māder! Ne ḥāldür? Bürāzerlerim görmezem.” eyitdi: “Anlar koyun otarmağa gitdiler.”¹⁴⁹⁷ 23. Aḥşāma dek anda olurlar. Gice gelürler.” didi. Ol Ḥāzret melül oldı. Eyitdi: 24. “Birāzerlerüm çünki koyun otarurlar, ben daḥi niçün bile gitmeyem. Rūzgārum bī-ḥāşıl 25. giçe.” didi. Ḥālīme her çend ‘özü idegördi, ol Ḥāzret mübālağat¹⁴⁹⁸ itdi. Eyitdi: “İy Ferzend! 26. Anlar ile gitmek ister misin?” eyitdi: “Belī!” Bir şabah ki cemāl-i āfītāb, niḳāb-ı ihticābdan çıkdı. Āfītāb-ı 27. cemāl-i Muḥammedī *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* matla‘-ı girībāndan baş çıkardı. Ḥālīme, ser-i mübārekine şāne urdı. 1. Çeşm-i şerīfe sürme çekdi.¹⁴⁹⁹ Cāmesin geydürdi. İşābet-i ‘ayn-ı kemāl def‘i için cez‘-i Yemānī'den gerden- 2. bendini taḳdı. Mer‘ādan taraḫa gönderdi. Ol Ḥāzret kılāde-i cez‘-i Yemānīsın gerden-i mübārekinden 3. üzdi. Zeyl-i muḥāfazat-ı İlāhīye teşebbüs itdi. Andan-şoñra eline bir çöp alup rezā‘-yı ḳarındaşları ile hem-‘inān 4. ḥurrem ü şādān koyunı güdmege meşgöl || oldı. Birḳaç gün bunun üzerine geçdi. Bir gün çaşt vakti 5. idi. Kız ḳarındaşı Şeymā, Ol Ḥāzret'den geldi. Ḥālīme, Şeymā'dan şordı-ki “Muḥammed ḳandedür?” eyitdi: “Ḳuzılar ḳatındadır.” 6. Ḥālīme eyitdi: “Vey baña! Ferzendüm bunun gibi germāda şahrāda nice olur.” didi. Şeymā eyitdi: “İy Māder! Ğam yime 7. ki birāzerüm hīç germā görmez.” didi. Bir bulut dāimā üzerine sāye olur. Her¹⁵⁰⁰ ne cānibe ki gider, ol bulut bile gider. 8. Ḥālīme eyitdi: “Rāst mı söylersin?” eyitdi: “Vallāhi” Ḥālīme eyitdi: “Ḥudā'ya şıḡınuram, püserümi şaklaya.” didi. 9. Bunun üzerine iki üç ay geçdi. Ḥālīme eyitdi: “Bir gün nışfü'n-nehār idi. OḒlum Ḍamre feryād ve nāle 10. ve zār ile¹⁵⁰¹ yaşın | döker geldi. Eyitdi: “İy Māder! Ḳarındaşıma iriş ki anı zinde bulmaḳ müşkildür.” Feryād eyledüm. 11. Ağladum. “Nicedür, ḳışşa nedür?” didüm. Eyitdi: “Bu ḥāne ardında ḳarındaşlarum ile seyre çıḳduḳ. NāḒāḫ hevādan iki 12. yeşil ḳaftānlu

M90b

S110a

A124b

¹⁴⁹⁶ M. başı çekdüm tā Ol Ḥāzret ol bedr-i āsmān-ı Risālet'ün şadr-ı 'ālī ḳudretlerini şakḳ itdükleridür. Üç yaşına irişdi. Ḥālīme'den su'āl itdü ki : S. baş çekdüm tā ol Ḥāzret üç yaşına irişdi. Ol bedr-i āsumān-ı Risālet'ün Şadr-ı 'Ālī Ḳudretlerini Şakḳ itdükleridür. ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem Ḥālīme'den su'āl itdi ki

¹⁴⁹⁷ M. Eyitdiler: Koyun otarmağa gitdiler. : S. Eyitdi: Anlar, koyun otarmağa gitdiler.

¹⁴⁹⁸ M. mübālağat : S. mübālağa

¹⁴⁹⁹ S. çekdi : M. çekdiler

¹⁵⁰⁰ M. sāye olur. Her : S. sāye olup her

¹⁵⁰¹ M. nāle ve zār ile : S. nāle ile

âdemler geldiler. Karındaşı aramuzdan kapdılar. Bir taş başına iltidiler, yaturdılar. Bıçak ile 13. şadrını yardılar. Henüz anlar aña meşğüller idi. Bilmezem hâl ne oldu.” didi. Pes ben ve zevcem segirdüp 14. araduk. Anı taş başında gördük, oturur. Mübârek beñzi¹⁵⁰² müteğayyir. Nergisleri âsmâna dikilmiş, tebessüm 15 ider. Üzerine varduk mübârek alnını ve ruhsârını öpdük. İy Cân u Ciger! Bizi âteş-i hâsret ile 16. yakduñ. Hâl nedür? Saña kâşd idenler kimdür?” eyitdi: “İy Mâder! Hayrdur. Ol sâ‘at ki karındaşlarım 17. ile idüm, nâgâh üç kişi zâhir oldu. Birinüñ elinde gümüş ibriķ, birinüñ elinde zümürüdden legen. 18. Beni karındaşlarum arasından kapdılar; taş başına iltidiler. Birisi luţf u sükûnet ile beni yaturdı.¹⁵⁰³ Sînemi 19. tâ göbege varınca yardı. Ben nazâr iderdüm. Hîç elem tuymazam.¹⁵⁰⁴ Elini içerüye koyup içerüde olanı 20. cümle çıkardı. Yirini aķ kar ile yudı. Girü yirine kodı. Biri daħi kalkdı. Evvel ki 21. Âdem’e eyitdi: “Kalk fermânı yirine getürdük.” didi. Geldi, elini içerüye¹⁵⁰⁵ şaldı. 22. Göñlümi taşra çıkardı. İki nîme eyledi. İçinden bir siyâh nesne çıkardı, atdı. Eyitdi: 23. “Sen’üñ vücûduñda şeytânüñ naşîbi bu idi, Yâ Habîbu’llâh, Giderdüm. Sen’i anuñ 24. vesvesesinden emîn itdüm.” didi. “Andan-şoñra göñlümi kendülerüñ yanlarında olanından 25. tıdurdılar. Hergiz andan yumşak nesne görmedüm.” didi. Ol sekîne idi. 26. Girü göñlümi yirine kodılar. Nürdan bir hâtem ile mühür urdılar. Henüz ol hâtemüñ şovukluğı 27. ve hoşluğı ‘urûķ u mefâşılumdadur.”¹⁵⁰⁶ didi. Üçünci, kimesne kalk-
M91a/S110b dı. Eyitdi: “İkiñüz bile 1. gidüñ ki fermân-ı Hâķ ta‘âlâ’yı yirine getürdüñüz.” didi. || Baña yaķın geldi. Elini sîneme kodı. Tâ ol yâre 2. yiri bitdi. Birine eyitdi: “Anı ümmetinden¹⁵⁰⁷ on kimesne ile çek.” didi. Çekdiler. Ben ağır geldüm. 3. Yüz kimesne ile çekdiler. Ben ağır geldüm.¹⁵⁰⁸ Biñ kimesne ile çekdiler. Fâzıl geldüm. Biri 4. birine eyitdi:¹⁵⁰⁹ ‘Kõ ki tamâm-ı ümmeti ile çekilürse daħi râciħ gelür.’ didi. Andan-şoñra elümi tutup kaldurdı. 5. Kodı. Üçi

¹⁵⁰² M. beñzi : S. beñzi

¹⁵⁰³ S. luţf u sükûnet ile beni yatururdı. : M. luţf sükûnet ile beni yaturdı.

¹⁵⁰⁴ S. nazâr iderdüm. Hîç elem tuymazam : M. nazâr iderem. Hîç elem tuymazam

¹⁵⁰⁵ M. içerüye : S. içerüme

¹⁵⁰⁶ M. mefâşılumdadur : S. mefâşıldadu

¹⁵⁰⁷ S. ümmetinden : M. üstinde

¹⁵⁰⁸ M. Ben ağır geldüm. : S. Râciħ geldüm.

¹⁵⁰⁹ M. Fâzıl geldüm. Biri birine eyitdi : S. Fâzıl geldüm. Birine eyitdi

¹⁵¹⁰ bile | başımı öpdiler. Eyitdiler: ‘İy Hābīb-i Perverdkār! Hīç korkma! Bilseñ ki senüñ-çün 6. ne sa‘âdetler¹⁵¹¹ ve ne rahmetler hazırlandıdır. Senüñ mihmāñlığın için elbette rüşenā-yı çeşmüñ ziyāde 7. olur.’ Andan-şoñra beni bunda koyup āsmāna uçdılar, didi. Yarasını bunlara gösterdi. Mübārek 8. sīneleri ortasında¹⁵¹² göbekleri altına varınca cümle yārānları ve dōstları gördiler. Bu vāqı‘ayı 9. Ol Hāzret’den işitdiler. Hālīme, Hāzret-i Risālet-penāh’ı *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* kaldırdı. 10. Eve getürdi. Evlādına hitāb itdi-ki “Min-ba‘d, Muḥammed’i şahrāya alup gitmeñ.” didi. Zevcine 11. Eyitdi: “Bu ferzend için ne maşlahat görürsin? Anasına iltelüm. ‘İlāca başlasun. Olmasun-ki 12. cünün-ı ‘ārızı¹⁵¹³ ola.” didi. Zevci eyitdi: “Vallāhi hīç buña cünün ve elem-i ‘arız olmaz. Bunuñ gibi 13. bereketlü ferzend olmaz. Anuñ yümni¹⁵¹⁴ ile bu sa‘âdetler¹⁵¹⁵ bize olmuştur. Kimesne görmedi.” didi. 14. Ammā erbāb-ı ḥasedden emīn degülem. Bilürler ki on lāğar keçimüz var idi. Şimdi üç yüz gūsfendümüz 15. oldu. Nāgāh keyd ü mekr eyleyeler.” didi. Hālīme daḥi¹⁵¹⁶ eyitdi: “Anı kāhine alup gitmek gerek.” 16. Ol Hāzret buyurdi-ki “Elḥamdülillāh. Ben şıḥḥat ve ‘āfiyet üzereyem. Kāhine varmağa ḥācet yokdur. 17. Siz taşavvur idersiz ki cinn ve anuñ em-şālī baña irişmiş ola. Ben anlardan berīyem. Ne-deñlü ol ḥāzret 18. istiğnā itdi, kavm mübālağa itdiler. “Elbette kāhine ilt.” didiler. Hālīme eyidür.¹⁵¹⁷ “Anlaruñ re’yi baña gālīb 19. geldi.¹⁵¹⁸ tā anı bir kāhine gösterdüm. Eşnā-yı kelāmda ḥālını didüm. Kāhin eyitdi: “Ko! Bu gūdek, ḥālını 20. kendü söylesün. Senden a‘lemdür.” didi. Kışsayı bi’t-tamām ḥikāyet itdi: “Kāhin, fi’l-hāl kalkdı. Hāzret-i 21. Muḥammed’i *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* sīnesine çekdi. Feryād itdi-ki ‘Yā Āl-i ‘Arab gelüñ. Ol¹⁵¹⁹ belā ki size 22. gelür, zuhūrı kārīb oldu. Def‘ idüñ. Bu püseri öldürüñ. Beni daḥi anuñla bile katl idüñ. Eger anı 23. kıyasız büyüye, elbette sizüñ

¹⁵¹⁰ M. tamām-ı ümmeti ile çekilürse daḥi rāciḥ gelür.’ didi. Andan-şoñra elümi tūtup kaldırdı. Kōdı. Üçi : S. tamām-ı ümmeti ile çekersen daḥi rāciḥ gelür.’ Andan-şoñra tūtup kaldırdı. Üçi

¹⁵¹¹ S. sa‘âdetler : M. sa‘âtler

¹⁵¹² M. ortasında : S. ortasından

¹⁵¹³ M. ‘ārızı : S. ‘arız

¹⁵¹⁴ S. yümni : M. yümni

¹⁵¹⁵ S. sa‘âdetler : M. sa‘âtler

¹⁵¹⁶ M. daḥi : S. -

¹⁵¹⁷ M. eyidür : S. Eyitdi

¹⁵¹⁸ M. geldi : S. oldu

¹⁵¹⁹ S. ‘Arab gelüñ. Ol : M. ‘Arab gelüp ol

S111a/ A125b

M91b

‘ākılleriñüze ‘sefīh’ dir. Dīnūñüzi bātıl ider¹⁵²⁰ ve sizi kendü dīnine da‘vet 24. ider ki siz ol dīni bilmezsiz.” didi. Hālīme eyitdi: “Çün ol sözi ol kähinden işitdüm, Hāzret-i Muḥammed’i *ṣallallāhu* 25. ‘*aleyhi ve sellem* elinden ḳapdum. Eger senūñ herze-güyliğüñi bileydüm gelmezdüm. Saña ferzendümi ḳatlı itmege virmezem. || Var bir kimesne | bul-ki 26. seni ḳatlı eyleye.”¹⁵²¹ didüm. Muḥammed’i aldum. Kendü menzilüme iriṣdüydüm. Ol hūb-rüy ve misk-büy ile her nereye-ki¹⁵²² uğradum misk-i 27. ezfer ü nesīm-i¹⁵²³ ‘anber gelürdi. Bu emr-i ḡarīb zuhūr itdükdən-şoñra cümle didiler ki “Muḥammed’i, Abdu’l-muṭṭalib’e iriṣdür. Nāḡāh bir zarar ola.” didiler. ‘Azīmet-i muṣammem 1. itdüm. Bir nidā işitdüm ki didi: “*henīen leke yā baṭḥā*” Ya’nī ḡayr ve emān diyār-ı Benī Sa’d’dan¹⁵²⁴ gider. Hoş-ḡāl 2. baṭḥā-yı Mekke ki¹⁵²⁵ Muḥammed saña nüzül ider. Hālīme eyitdi: “Merkebe süvār oldum. Muḥammed’i öñüme aldum. Bir laḡza andan 3. ḡaflet itmedüm. Eṭrāf ve cevānibden ‘azīm āvāzeler işitdüm. Çün Mekke’ye ḡarīb geldüm, merkebden aṣaḡa 4. indüm. Muḥammed’i aṣaḡa indüydüm. Ol yirde bir cemā‘at var idi. Ol Hāzret’i öñlerine ḳodum. Nāḡāh 5. sem‘uma ṣavt-ı ṣedīd iriṣdi. Ta‘cīl döndüm. Muḥammed’i bulmadum. Eyitdüm: “Yā Ma‘āṣire’n-nās! Bu arada 6. bir ṣabī ḳodum. Eyitdiler: “Ne ṣabī” Eyitdüm: “Muḥammed bin ‘Abdu’llāh ṣol ḳadar cüst u cū itdüm, bulunmadı. Nevmiḍ 7. oldum. Elümi başuma ḳodum.”¹⁵²⁶ Dehānumı nāle vü feryāda getüydüm. Eyitdüm: “Vā Muḥammedā! İy Nūr-ı Dīdem! Ve’y Yār-ı Pesendīdem! 8. İy Çemen-i Rūḡumuñ Reyḡānı! Ve’y Dil-i Meçrūḡumuñ Merhemi! İy Baḡlu Ḳapularuñ Kilīdi! İy Cān-ı Ḥastemūñ 9. Şifāsı! İy Şād-mān Serāyınıñ Şem‘i’! İy Nihān-ı Rāzımuñ Maḡremi! Ḳandesin?” didi. Ṣol ḳadar girye¹⁵²⁷ 10. ve zārī ve ıztırāb ve bī-ḡarārī eyledi-ki ‘ālem sūzişinden cāna geldi. İşiden pīr ü civān 11. girye¹⁵²⁸ itdiler. Nāḡāh bu ḡāl ortasında bir pīr-i za‘īf şordı-ki “Saña ne ḡāl uğradı; girye 12. ve zārī

¹⁵²⁰ M. Dīnūñüzi bātıl ider : S. Dīnūñüze bātıldur, dir

¹⁵²¹ M. ḳātli eyleye : S. ḳātli ide

¹⁵²² her nereye-ki : S. her ne yire ki

¹⁵²³ M. nesīm : S. Tesnīm

¹⁵²⁴ S. Sa’d’dan : M. Sa’īd’dan

¹⁵²⁵ S. baṭḥā-yı Mekke ki : M. baṭḥā ki

¹⁵²⁶ M. Nevmiḍ oldum. Elümi başuma ḳodum. : S. Nevmiḍ ile elümi başuma ḳodum.

¹⁵²⁷ M. girye : S. ḡirye

¹⁵²⁸ M. girye : S. ḡirye

ve niyāhuñ nedür?”¹⁵²⁹ didi. Ḥalīme şüret-i vāqı‘a-yı didi ve beyān eyledi.¹⁵³⁰ Pīr eyitdi: “İy Sa‘diyye! 13. Saña bir ‘ālim-nişān vireyim¹⁵³¹ ki ferzendenüñ aḥvālını bilür.” Ḥalīme¹⁵³² eyitdi: “Cānum saña fedā olsun. Kimdür?” eyitdi: 14. “Şanem-i a‘zam ki Hübel’dür.” eyitdi: “*şekiletke ümmüke*” Ya‘nī anañ seni yitürsin ki sen aḥvāle vākıf degülsin.” 15. Muḥammed’üñ vilādeti gicesinde Hübel ve Lāt ve Uzzā yüzün düşdiler. Pīr eyitdi: “İy Sa‘diyye! Sen 16. dīvānesin. ‘Aql ü dānişden bī-gānesin. Ben şimdi varayım.¹⁵³³ Hübel’den der-h^wāst ideyin. Ferzendüñi saña 17. irişdürsin.” didi. Şeyḥ vardı. Hübel’i yedi kerre | tavāf eyledi. Başını öpdü. Eyitdi: “İy Seyyid-i Men! 18. Luṭf u iḥsān u fazl u imtinān ile bu za‘īf Sa‘diyye’nüñ ferzendi Muḥammed¹⁵³⁴ *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* 19. bulunmamış, giryāndur.¹⁵³⁵ Ferzendini aña irişdür. Çün nām-ı mübārek-i Muḥammedī¹⁵³⁶ *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* zebāna geldi. Hübel ve ḡayrı 20. şanemler cümle ser-nigün¹⁵³⁷ olup yire || düşdiler. Ol Ḥazret’üñ fażā’il ve şemāiline dil açup söylediler. Eyitdiler: 21. “İy Şeyḥ! Bizüm helākümüz Muḥammed elindedür.¹⁵³⁸ Anuñ Ḥudā’sı ‘azze ve celle Ma‘būd-ı ḥaḳ’dur. Anı zāyi‘ eylemez.” Ḥalīme eyitdi: “Gördüm, ol 22. şeyḥi giryān, göñli āteş-i te’essüfinden biryān. Elinden ‘aşası düşmüş. Cemī‘-i a‘zāsı mehābetden lertzān.” eyitdi.¹⁵³⁹ 23. “İy Ḥalīme! Ferzendenüñ Perverdkār’ı var ımış ki anı zāyi‘ eylemez. Amma nite-ki saña selāmet ile irişdürür. 24. Dil-teng olma.” didi. Ḥalīme eyidür: “Korḳdum-ki benden evvel ‘Abdu’l-muṭṭalib’e ḥaber ola. Anuñ yanında şermsārlik ola. 25. Vālih ve āşüfte¹⁵⁴⁰ yanına vardum. Eyitdi: “Sa‘ādet-yār mıdur yā nuḥūset?” Eyitdüm: “İy Emīr! Nūḥūst, ammā nice nūḥūşt.”

¹⁵²⁹ M. giry ve zārı ve niyāhuñ nedür? : S. ḡiry ve niyāḥ idersin?

¹⁵³⁰ M. Ḥalīme şüret-i vāqı‘a-yı didi ve beyān eyled. : S. Ḥalīme eyitdi: “Şüret-i vāqı‘a-yı beyān eyledüm

¹⁵³¹ M. vireyim : S. vireyin

¹⁵³² S. Ḥalīme : M. -

¹⁵³³ M. varayım. : S. varayın.

¹⁵³⁴ S. Muḥammed : M. Muḥammedī

¹⁵³⁵ M. giryāndur : S. ḡiryāndur

¹⁵³⁶ M. Muḥammedī : S. Muḥammed

¹⁵³⁷ M. ser-nigün : S. ser-niḡün

¹⁵³⁸ M. elindedür : S. elinde olur

¹⁵³⁹ M. ol şeyḥi giryān, göñli āteş-i te’essüfinden biryān. Elinden ‘aşası düşmüş. Cemī‘-i a‘zāsı mehābetden lertzān.” Eyitdi: S. ol şeyḥ, giryān, göñli āteş-i te’essüfden biryān. Elinden ‘aşası düşmüş. Cemī‘-i a‘zāsı mehābetden lertzān.” Eyitdi

¹⁵⁴⁰ S. Vālih ve āşüfte : M. Vālih āşüfte

26. didüm. Eyitdi: “Meger ferzendi yitirdüñ.” Eyitdüm: “Ārī” ‘Abdu’l-muṭṭalib gümān itdi-ki Kureyş, anı kapup helāk itdiler. Kılıcını 27. çıkarup ziyāde gāzābnāk oldı. A’lā şavt ile çağırup nidā itdi-ki “İy Āl-i Gālib!” Dükeli, “lebbeyk” ile cevāb virdiler. 1. Her cānibe segirdiler.¹⁵⁴¹ ‘Abdu’l-muṭṭalib, eyitdi: “Āb-ı Rūy-ı Kureyş, Sermāye-i Rāḥat ve ‘İş! Ferzendüm Muḥammed *şallallāhu ‘aleyhi 2. ve sellem* gāibdür. Kureyş eyitdiler: “İy Emīr! Sūvār ol, biz daḥi sūvār olalum. Ol ‘azīz künyetini taleb idüp bulalum.” 3. didiler. Qabāil cümle sūvār oldılar. Her cānibe segirdiler. Hıçbir yirde haber almadılar.¹⁵⁴² Kavmini kodi tenhā. Kendü 4. Beytü’l-ḥarām’a segirtti. Münācāta tırdı. ‘Abdu’l-muṭṭalib münācātda işitdi. Cevv-i hevādan bir münādī nidā ider ki 5. “Muḥammed’üñ *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* Perverdkār’ı vardur. Anı ḥōr itmez ve zāyī’ eylemez. ‘Abdu’l-muṭṭalib eyitdi: 6. “İy Hātif! Ol kandedür?” eyitdi: “Vādī-yi Tihāme’de şecere-i Yemenī yanındadır.” didi. ‘Abdu’l-muṭṭalib, silāḥ kuşandı. 7. Vādīden tarafa segirtti. Yolda Varaḳa bin Nevfel’e bulışdı. İki ittifāk ile revān oldılar. Ol ağac dibine 8. irişdiler. | Gördiler ki Ol Ḥazret pāy-ı dıraḥtda tırmış. Mübārek ellerini budaklara ve yapraklara kōmı.¹⁵⁴³ Şordı-ki 9. “Kimsin?” eyitdi: “Ben Muḥammed bin ‘Abdu’llāh bin Muṭṭalib’em.” didi. ‘Abdu’l-muṭṭalib, anı tıtdı. Nevāziş¹⁵⁴⁴ eyledi. Eyitdi: “İy 10. Ferzend! Senüñ ceddüñ ‘Abdu’l-muṭṭalib, benem.” didi. Ata bindürdi. Mekke’ye getürdi. Ḥalīme’ye ‘özrlr diledi.¹⁵⁴⁵ Aḥsen-i 11. cihāz ile techīz eyledi. Ḥalīme’ye çok nesne virdi. Ḥalīme oradan revāne oldı.¹⁵⁴⁶ 12.

2.106. Ol Pād-şāh-ı Selīme *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* Dāye olan Ḥalīme’nüñ Bakıyye-i Aḥvālidür. 13.

Ekşer müfessirler āyet-i kerīme-i “*ve vecedeke dallen feheda*”⁴⁵⁸ āyetini Ol Ḥazret’üñ bu ḥikāyeti ile 14. tefsīr iderler. Ḥātemü’l-mürselīnün ‘*aleyh mine’ş-şalavāt-i efḍalhā* zuhūr

¹⁵⁴¹ M. segirdiler : S. segirttiler

¹⁵⁴² M. segirdiler. Hıçbir yirde haber almadılar. : S. segirttiler. Hıçbir yirde ḥayr almadılar.

¹⁵⁴³ S. Mübārek ellerini budaklara ve yapraklara kōmı : M. Mübārek ellerine budaklara kōmı

¹⁵⁴⁴ M. nevāziş : S. nüvāziş ; Bu kelime S. nüshasında metin boyunca نَوَازِش şeklinde yazılmış, M. nüshasında harekesiz olarak yazılmıştır. Biz genel kabul olan nevāziş şeklinde tercih ettik.

¹⁵⁴⁵ M. ‘özrlr diledi. : S. ‘özrlr eyledi

¹⁵⁴⁶ M. virdi. Ḥalīme oradan revāne oldı : S. virdi, revāne oldı

-ı nübüvvetden muḳaddem Ḥalīme Mekke'ye 15. geldi. Ol || Ḥazret¹⁵⁴⁷ ile mülākāt itdi. Fakr u fākadan ve kāḥtadan şikāyet itdi. Seyyid-i 'ālem *ṣallallāhu* 16. 'aleyhi ve sellem Ḥadīce'ye 'aḳd-i izdivāc bağlamış idi. Ḥadīce'ye didi; bir deve kırk gūsfend virdi, 17. Ḥalīme'ye. Ḥalīme'nün islāmında ḥilāf vardır. Ba'zı erbāb-ı siyer zevci Ḥāriş bin 'Abdu'l-'uzzā 18. ile ki Ebū Züreyb demekle künyeti vardır, aşḥāb-ı Rasūl silkindendür¹⁵⁴⁸ dirler, Ḥalīme'nün oğlu 'Abdu'llāh ki 19. Ḍamre demekle mülākḳabdur, Peygāmbere ile *ṣallallāhu* 'aleyhi ve sellem şirdaşlardır. Zamān-ı bi'seti olmadın vefāt itdi. 20. Ammā irzā'dan kızḳarındaşı Şeymā ve Ḥalīme'nün kızḳarındaşı Ḥuzāfe¹⁵⁴⁹ şeref-i İslām ile müşerref oldılar. Ḥalīme, Ḥazret-i 21. Rasūl'i *ṣallallāhu* 'aleyhi ve sellem Āmime'ye irişdükden soñra Ümm-i Emīn¹⁵⁵⁰ ki adı Birke-i Ḥabeşiyeye idi, atasından Ol Ḥazret'e mīrāş 22. irişmiş idi, anuñ ḥizānetine meşḡul oldu. Āmīne terbiyet ve 'Abdu'l-muṭṭalib ḥidmetine mütekeffil oldu. 23.

2.107. Ḥazret-i Risālet-menzilet'üñ *ṣallallāhu* 'aleyhi ve sellem Vilādeti, Sa'ādet Āyetlerinde¹⁵⁵¹ Altıncı Sāllerinden 24. On Üç Yaşına Varınca Vāḳī' olan Vāḳī'āt ve Mu'cizāt Beyānındadır. 25.

Müstahzarān-ı fenn-i tevārīḥ ü siyer ve mustabşırān-ı 'ilm-i eḥādīş ve ḥaber *raḥimehu-mu'l-lāhu te'ālā*¹⁵⁴⁹ bu vechle ḥikāyet 26. iderler ki ḥulāşa-yı āsmān u zemīn neḳāve-i mekān ve mekīn ya'nī Ḥazret-i Seyyidü'l-mürselīn –*ṣalavātul-* 27. *lah* 'aleyhi ve selāmühü- biş yaşını tamām idüp altıncıya | dūḥūl itdi. Anası Āmīne'nün Medīne 1. şehrinde aḳrabası var idi. Anları görmek-içün ol ṭarafā teveccüh itdi. Ol Ḥazret'i bile alup gitdi. Ümm-i Emīn 2. ḥizmetinde mülāzım idi. Bir ay Medīne'de oldılar. Dārü'n-nā'be dirlerdi, Ol Ḥazretüñ atası 'Abdu'llāh anda medfūn 3. idi. Peygāmbere *ṣallallāhu* 'aleyhi ve sellem anda yüzmek öğrendi. Bir gün 'Addā ibnü'n-Neccār çāhında Medīnelü oḡlançıkları 4. ile yüzerdi. Mühr-i nübüvvet-i mübārek arkalarında görünürdi. Yehūdī'den bir ṭāife geçüp giderlerdi. Bir

¹⁵⁴⁷ M. Ḥazret ile : S. ḥasretle

¹⁵⁴⁸ M. silkindendür : S. silkindedür

¹⁵⁴⁹ DĪA'da Ḥuzāfe diye geçtiği için biz de o şekilde yazdık. Ancak metnimizde M. nüshasında Ḥuzāme حذامة , S. nüshasında Cüzāme جذامة şeklinde yazılmış.

¹⁵⁵⁰ M. Āmime'ye irişdükden soñra Ümm-i Yemīn : S. Āmime'ye irişdi. Ümm-i Yemīn

¹⁵⁵¹ M. āyetlerinde : S. āyetlerinden

Yehūdī¹⁵⁵² 5. Hāzret-i Muṣṭafā'yı *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* bildi. Ol Hāzret-i birbirine gösterdiler. Bu āhirü’z-zamān peygamberi olsa 6. gerek” didiler. Ümm-i Emīn, bunu işitdi. Āmīne’ye haber virdi. Mekke taraflarına müraca‘at itdiler. Ebvā¹⁵⁵³ dirler idi bir menzile 7. geldiler. Āmīne, haste oldu. Ol Hāzret bālīni üstine otururdu. Nāgāh bī-hūş oldu. Girü aklı geldi. 8. Hāzret-i Rasūl’üñ *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* mübārek yüzlerine nazar itdi. Bir nice ebyāt okudı. Anlardan biri budur ki 9.

2.107.1. Nazm.

S112b

bāreke ’l-lāhu fīke min gulāmi ||

in ṣaḥḥa mā ebṣartü fī menamī

fe ente meb ’üşün ile ’l-enāmi

min ’indī zil’celāli ve ’l-ikrāmı⁴⁶⁰10.

Andan sonra eyitdi: “Her zinde vefāt ider. Her tāze civān ölür.¹⁵⁵⁴ Eger ben ölürsem ismüm zinde olsa 11. gerek. Zīrā, bir pākīze nihād vücūda getürdüm. Bir nigūkār yād-gār kodum.” didi. Vefāt 12. itdi. Üzerine¹⁵⁵⁵ ağlaştılar. Nevḥa-yı cinnden āvāz işidildi-ki didiler:

2.107.2. Nazm.

nebkil-fetāte ’l-berrate ’l-āmine

zevcetü ’abdi’llāhi ve ’l-ḡarīne 13.

ümmü nebiyyi ’l-lāhi zi’s-sekīne

ve ṣāḥibü ’l-minberi fī ’l-medīne⁴⁶¹

¹⁵⁵² M. Yehūdī : S. Yehūd

¹⁵⁵³ M. Ebvā : S. Eyvād

¹⁵⁵⁴ M. civān ölür. : S. civān pīr olur.

¹⁵⁵⁵ S. üzerine : M. üzerlerine

A127b

M93a

Ol menzilde defn 14. eylediler. Sāl-i hicretten Benī ‘Adī hısnlarına nazar itdiler.¹⁵⁵⁶ Ol mevzu‘ı bildiler. Eyitdiler: “Oğlancuklar ile 15. bu hısnların üzerlerine çıktuk.” didiler. Māderleri ile olan vākı‘atı yād itdiler. Sāl-i ‘umretü’l-każāda 16. ebvāya¹⁵⁵⁷ irişdüklerinde bir mevzu‘a geldiler. Birkaç taşlar cem‘ olmuş. Buyurdılar: “Kabr-i māder-i Muḥammed’dür.¹⁵⁵⁸ 17. Kāşki ma‘lūm olaydı. Ne ḥāldedür?” didiler. Girye itdiler. Terahḥum ve ḥasret izhār eylediler. Dükeli 18. aşḥāb bile ağlaştılar. Ḥazret-i İlähī’dan *celle ve ‘alā* ruḥşat taleb eylediler. Vālideleri için 19. istiğfār eyleyeler.¹⁵⁵⁹ Ruḥşat olmadı. Tamām-ı derd ile ağladılar. Aşḥābdan sū’āl eylediler ki¹⁵⁶⁰ 20. sebep-i giryeyi şordılar. Buyurdılar ki “Māderün benüm ḥaḳḳumda olan merḥametleri şefkatleri 21. ḥāṭıra geldi. Mihribānlık yüzinden terbiyetler itmişdür. Anı ḥayāle getürdüm.” didi. Tekrār 22. ağladı. Cümle ḥalk bile giryān oldılar. Andan | şoñra Ümm-i Emīn, Ol Ḥazret’i Mekke-i mübārekeye 23. getürdi. ‘Abdu’l-muṭṭalib’e teslīm itdi. ‘Abdu’l-muṭṭalib, Ol cenāb-ı ‘azameti kendü menziline¹⁵⁶¹ 24. getürdi. Tarīḳ-ı ta‘zīm ü behcetle¹⁵⁶² kemā-yenbagī ri‘āyet itdi. Terbiyetlerinde ihtimām itdi. Dāimā eşrāf-ı 25. Benī ‘Abd-i Menāf’a¹⁵⁶³ Ol Āfitāb-ı Māh-şikāf’uñ kemāl-i evşāfını zıkr idüp dirdi-ki 26. “Bu ferzend-i ercümendün zāt-ı ‘ālī-şifātında şabāḥat-ı Kureyş, melāḥat-i 27. Yeşrib, feşāḥat-i Benī Sa‘d cem‘ olmuşdur.” dirdi. 1.

2.108. Ol Zāt-ı ‘Ālī-şifātuñ Şeref-i Vilādetlerinden Yedinci Yılda Vākı‘ olan Aḥvāldür *şalavātullāhi ‘aleyhi ve selāmühü* 2.

Bu sālde ‘Abdu’l-muṭṭalib, Seyf bin zū’l-Yezen tehniyeti için Kureyş ulularından bir cema‘at ile Yemen’e gittiler. 3. Ol seferden girü geldiler. Kureyş içinde kaḥṭ düşdi. Fāḳa ve

¹⁵⁵⁶ M. defn eylediler. Sāl-i hicretten Benī ‘Adī hısnlarına nazar itdiler : S. defn itdiler. Sāl-i hicretde Benī ‘Adī hısnlarına nazar ideler

¹⁵⁵⁷ M. ebvāya : S. evvāya

¹⁵⁵⁸ M. Muḥammed’dür. : S. Muḥammedī’dür.

¹⁵⁵⁹ M. istiğfār eyleyeler : S. istiğfār ideler.

¹⁵⁶⁰ M. ki : S. -

¹⁵⁶¹ M. menziline : S. evine

¹⁵⁶² M. behcetle : S. tecīli

¹⁵⁶³ S. eşrāf-ı Benī ‘Abd-i Menāf’a : eşrāf-ı ‘Abd-i Menāf’a

S113a

miḥnet nihāyetde oldı. ‘Abdu’l- 4. muṭṭalib’üñ karındaşı oğlu Ebī Şeyfī bin Hāşim’ün kızı Ruḳayḳa bir gice nidā işitdi-ki “İy Mu‘aşşir-i Ḳureyş! 5. Āḫirü’z-zamān peygamberinüñ zu-
hūrı vakti irişdi. Arañuzda bir uzun boylu, aḳ beñizlü,¹⁵⁶⁴ yüce burunlu 6. tāze || yüzlü, kir-
pikleri uzun, faḫr u ḫasebden ulu kimdür? Aña diñ ki oğlını getürsün. 7. Her ḳabīleden bir
ādem ğusl itsünler. Kendülere buḫūr virsünler. Ka‘be’yi yedi nevbet ṭavaf itsünler. Anuñla
8. Ebū Ḳubeys Ṭaġı’na varsunlar. Yağmur du‘āsın oḳusun. Āmīn disünler. Yağmur yaġa.”
didi. Daḳīḳa-i şabāḫ 9. oldı. Cāme-ḥ^wābından lertzān ü tersnāk¹⁵⁶⁵ ḳalkdı. Şüret-i vāḳı‘ayı
beyān itdi. Her kime ki didi 10. ise eyitdiler: “Ol şahş ‘Abdu’l-muṭṭalib’dür” Bu ḫaber şāyi‘
oldı. Ḳureyş’den bir cemā‘at ‘Abdu’l-muṭṭalib 11. ḳatına geldiler. Her ḳabīleden bir nefer
kendülerin pāk ve muṭayyeb itdiler. ‘Abdu’l-muṭṭalib, Ḥazret-i Muḳaddes-i 12. Nebvī ile
‘aleyhi’s-şalāvatü ve’s-selām ṭavāf itdiler. Ebū Ḳubeys Ṭaġı’na revāne oldılar. Ṭaġa
geldiler. ‘Abdu’l-muṭṭalib, Ḥazret-i 13. Nübüvvet-penāḫ’ı omuzunda getürdi. Elini du‘āya
ḳaldurdi. Eyitdi: “İy Ḥacetler Ḳabül İdici! İy Belāları 14. Keşf İyleyici! İy Dānā-yı Ğayr-ı
Mu‘allim! İy ‘Aṭā-baḫş, Ğayr-ı Mubahḫal, faḫr u faḳa getürici, endüh ü ğam giderici 15.
Sen’sin. Bu cemā‘at kendü ḫaremünde ḳullaruñdur, cāriyeleruñdür. Ḳaḫṭ ve tengden şikāyet
16. iderler. Develeri, ḳoyunları helāk olmalıdır. İlāhī! Yağmur gönder.” didi. Rivāyet iderler
ki “Henüz daḫi 17. dönmemişlerdi. Bārān oldı. Şol deñlü yağmurlar yağdı. Dereler | şuyula
ṭoldı. Ḳureyş uluları 18. ‘Abdu’l-muṭṭalib’e du‘ā ve şenā eylediler. Rasūlü’s-şakāleyn ve
ḳabül-i Ḥaremeyn’üñ şallallāhu ‘aleyhi ve sellem bereket-i müsā‘adesiyle 19. ol gürüh kerb
ve endühdan ḫalāş oldılar. Ol yılda ‘Abdu’l-muṭṭalib Ḥazret-i Seyyidü’l-mürselīn’üñ
şallallāhu 20. ‘aleyhi ve sellem aḫvālini ri‘āyetde taḳdīm itdi.” Ta‘zīm ve tekrīminde
ihtimām ḳıldı. Anlara itdügi ikrāmı 21. hīçbir ferzende itmezdi. ‘Abdu’l-muṭṭalib, ḥ^wāba
varsa Ḥazret-i Risālet-penāḫ’dan ğayrı kimesne uyarmazdı. 22. Bir yire ḫalvet gitse ve bir
maḫalle tenhā varmak istese Rasūlullāh’dan özge kimesne gitmezdi. Anuñ yirine kimesne
oturmaġa 23. ḳomazdı. Ümmü Eymen’e ışmarladı. Zinhār anuñ ḫālinden ğaflet itme. Ehl-i
kitāb anı peygamber olur, dirlerdi. 24. Bu eşnāda Benī Müdlic’den bir cemā‘at ḳıyāfet

A128a

¹⁵⁶⁴ M. beñizlü : S. beñizlü

¹⁵⁶⁵ M. lertzān ü tersnāk: S. lertzān, tersnāk

fenninde meşhūr idiler. ‘Abdu’l-muṭṭalib’e eyitdiler: “Bu ferzendüñ 25. mübārek ayaklarını gördük. Hāzret-i İbrāhīm-i Hālīl ‘*aleyhi’s-selām* ayaklarına beñzer ki eşeri 26. maḳām-ı İbrāhīm’de vardur. ‘Abdu’l-muṭṭalib, Ebū Ṭālib’e eyitdi: “İşit ki bu cemā‘at ne dirler? Ebū Ṭālib daḥi¹⁵⁶⁶ 27. ol günden muḥāfaẓa şadedinde oldı. Ri‘āyet-i ḥāṭırları içün sa‘ylar itdi.

M93b/ S113b

‘Abdu’l-muṭṭalib’ün 1. Ol Hāzret’e muḥabbeti bir derecede idi-ki || ansuz süfre açmaz idi. Dāimā zıkr-i ḥayr ile yād iderdi. Anuñ-içün 2. ḥacerde bir yir ta‘yīn itmişdi.¹⁵⁶⁷ Ol yire ḡayrı kimesne oturmazdı. Hīç kimesne mecālī yoğ-idi ki 3. ol yire oturaydı. Hāzret-i Risālet-şī‘ārī *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* ol maḥfile ki gelürlerdi, celālet-i 4. ‘ırq-ı Hāşimī’den ‘Abdu’l-muṭṭalib taḥtına oturlar idi.¹⁵⁶⁸ ‘Abdu’l-muṭṭalib, oğulları ve Kureyş uluları ḡāhī isterlerdi-ki 5. men‘ ideler idi. ‘Abdu’l-muṭṭalib çağırurdi ki “Oğlumı koñ. Ol mesnedde¹⁵⁶⁹ otursun. Hudā ḥaḳḳı-çün 6. anuñ nefsinde şeref görürem. İktizā ider ki ol mesnede otura. Ululıḳ nişānesi anda çoḳdur. Vaḳt 7. olur ki¹⁵⁷⁰ ol, sizüñ seyyidüñüz olur. Cebīn-i münīrinde olan nūr serverlik ‘alāmetidür. Göñlüm şehādet 8. ider ki bu ferzend mülk-i ‘azīm şāḥibi olur. Hudāy ta‘ālā ile anuñ bir sırrı vardur ki hīç kimesnede yoḳdur. 9. dirdi. Her ḡāh elini üzerine ḳordı.¹⁵⁷¹ Hārekāt ve sekenātına şemāil ve ‘ibārātına mesrūr olurdi. Bir gün 10. Ol Hāzret mesned-i ‘Abdu’l-muṭṭalib’de merbu‘ oturmuşdı. Ekşer Kureyş Ka‘be etrāfında ḥāzırlar idi.

A128b

¹⁵⁷² ‘Abdu’l-muṭṭalib, 11. ol ḥālī bunlara gösterdi. Eyitdi: “Görinüz | āşār-ı salṭanat ve ḥārekāt ve sekenātında vecāheti nice zāhirdür.” dir idi. 12.

¹⁵⁶⁶ S. daḥi : M. -

¹⁵⁶⁷ M. itmişdi. : S. itdi

¹⁵⁶⁸ M. oturlar ıdı : S. oturlardı

¹⁵⁶⁹ M. mesnedde : S. mesnede

¹⁵⁷⁰ M. ki : S. kim

¹⁵⁷¹ M. ḳordı : S. ḳodı

¹⁵⁷² M. ḥāzırlar ıdı : S. ḥāzırlardı

2.109. Ol Zāt-ı Bā-berekātuñ *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* Vilâdetlerinden Sekizinci Sâlde olan Vâkı‘ât ve Vefât-ı ‘Abdu’l-muṭṭalib’dür.¹⁵⁷³ 13.

‘Abdu’l-muṭṭalib, ziyâde pîr olup ‘ömri yüz on yaşına irişdi. Hâtırında Hâzret-i Risâlet-penâh *‘aleyhi’s-şalâvatü ve’s-selâm* emrinden gayrı nesne yoğdı.¹⁵⁷⁴ Sekiz yaşındadır. Atadan anadan yetîmdür. Ol nûr-ı dîdenüñ 15. hâli nice¹⁵⁷⁵ olur diyü dâimâ fıkı iderdi. Gâyet-i muḥabbetinden vâkı-i rihletde Ol Hâzret-i istedi. Gögsi 16. üzerine kodı. Oğulları Ebû Leheb’i, ‘Abbâs ve Hâzma’yı; Ebû Tâlib¹⁵⁷⁶ cem‘ eyledi. Eyitdi: “Bu miḥnet-âbâd-ı cihândan 17. rihlet eyyâmıdır. Bu ferzend ḥasretinden gayrı ḥasretüm yokdur. Kâşki ‘ömr vefâ ideydi. ‘Ömrümi bunuñ 18. terbiyeti hizmetinde geçüreydüm. Neyleyem? ‘Ömr vefâ itmedi. Şimdi cân-ı şirîni bu ḡam içinde teslîm iderem 19. isterem. Benden şoñra bunuñ hâlini kim görür? Bilem ki kemâ-yenbağî kim terbiyyet ider.” didi. 20. Ebû Leheb, cümlesinden büyük idi. Dizi üzerine geldi. Eyitdi: “İy Melik-i ‘Arab! Hâk ta‘âlâ 21. saña bu deñlü ‘ömr virdi. Seni murâdātuña irişdürdi. ‘İzzet ve iḡbâl ve ‘âzamet-i Muḥammedî ki 22. murâd idinürsin. Anuñ teselli-yi hâtırını baña işmarla ki cânu¹⁵⁷⁷ ile ḡabûl idem.” didi. ‘Abdu’l- 23. muṭṭalib eyitdi: “Belî! Senüñ māl u şervetüñ ve ‘izzet ü ḡürmetüñ vardur. Anuñ terbiyetine ḡudretüñ 24. vardur. Ammâ bir pâre-i saḡt-dil-i bî-raḡmsin. Yetîmler mecrûḡ ve şikeste-hâtır || olurlar. 25. Endek-i âzâde ṭâḡat getürmezler. Şâyed ki ta‘ahhüde ḡâdir olmayasın.” didi. 26. Hâzma ḡalkdı. Hizmet yirine getürürdi.¹⁵⁷⁸ eyitdi: “İy Âb-ı Rûy-ı ‘Arab! 27. Eger bu hizmete ben lâyıḡ isem buyur baña işmarla.” didi. ‘Abdu’l-muṭṭalib, eyitdi:¹⁵⁷⁹ 1. “Aña mu‘âvenet ve müzâheretde cümlesinden saña lâyıḡdur. Velî, senüñ hîḡ ferzendüñ yokdur. Bir kimesnenüñ ki 2. ferzendi olmaya; ferzend ḡadrin bilmez, perverişde

S114a

M94a

¹⁵⁷³ S. Ol Zāt-ı bā-berekātuñ –*şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* velâdetlerinden sekizinci sâlde olan vâkı‘ât ve vefât-ı ‘Abdu’l-muṭṭalib’dür : M. Ol Zāt-ı bā-berekātuñ vilâdetlerinde sekizinci sâlde vâkı‘ât ve vefât-ı ‘Abdu’l-muṭṭalib’dür

¹⁵⁷⁴ M. Hâzret-i Risâlet-penâh --*‘aleyhi’s-şalâvatü ve’s-selâm*– emrinden gayrı nesne yoğdı. : S. Hâzret-i Risâlet (a.s.m.) emrinden gayrı nesne yoğ-ıdı

¹⁵⁷⁵ M. nice : S. ne

¹⁵⁷⁶ M. ‘Abbâs ve Hâzma’yı; Ebû Tâlib : S. ‘Abbâs’ı ve Hâzma’yı, Ebû Tâlib’i

¹⁵⁷⁷ M. cânu : S. cân

¹⁵⁷⁸ M. getürürdi : S. getürdi

¹⁵⁷⁹ M. “İy Âb-rûy-ı ‘Arab! Eger bu hizmete ben lâyıḡ isem buyur baña işmarla.” didi. ‘Abdu’l-muṭṭalib, eyitdi : S. -

ķudreti olmaz.” didi. Bir dađi sen bir merd-i mub̄arizsin, 3. řikār seversin. řāyed ol zamānlarda ferzendūmden ġāfil bulınasın, dūřmenden āzār göre 4. benūm ‘ahdūmūñ řerāiñ yirine getürme yesin. Ķabrūmde incinem.” didi. ‘Abbās ķalkdı. Veżāif ve du‘ā 5. ve merāsım-i ĥızmeti yirine getürdi. Eyitdi: “İy Ümīdgāh-ı Milk ü Millet! Pūřt ü Penāh-ı Dīn ü Devlet! Eger 6. ben bu ĥıdmete¹⁵⁸⁰ lāyık isem bu nevāziři cānuma minnet bilürem.” didi.

A129a

‘Abdu’l-muṭṭalib eyitdi: “Sen | ĥıdmete sezāvārsın.¹⁵⁸¹ 7. Rī‘āyet ve ĥürmet ehlinin. Dürüst peymān, luṭf u kerem řāhibisin. Kem-āzār her¹⁵⁸² cānuñ merhemisin. Ammā eṭfālūñ 8. çoķdur. Bir kimesne kendü ferzendleri dururken¹⁵⁸³ ġayruñ ferzendine nażar itmek ĥayli işdür.” didi. Ebū Ṭālib 9. ķalkdı. Meclis-i řerīf-i pederi cevāhir-i ed‘iye ile¹⁵⁸⁴ müřerref eyledi. Eyitdi: “İy Seyyidü’ş-řanādīd-i Ķureyř, Sermā-ye-i Rāĥat-ı 10. Ehl-i ‘İř! Benūm řānumda bir mühimme, ihtimam; bu murāduñ ĥuřūline raġbet-i tamām vardır. Ulu birāderlerūm¹⁵⁸⁵ cānibine 11. ĥürmet itdüm. Anlardan muķaddem aĥvāli ‘arz idemedüm. Egerçi sermāye-i mālda ķuřūrum vardır. Ammā bu sevdā 12. cümlesinden bende ziyādedür. Sa‘ādet muvāfaķat iderse bu ĥızmete ķıyām iderem.” didi. ‘Abdu’l-muṭṭalib 13. Eyitdi: “Bu ĥızmete lāyık sensin. Bu devlete sezāvārsın. Zīrā, nerm-dil, ķerb-zebān, ‘ahd ü peymānı 14. ġözedürsin. Küllī ve cüz’ī umūrda Muĥammed benūm müşīr ve müsteřārumdur. Her mühimde¹⁵⁸⁶ ki 15. ‘āciz ķalam, anı getürem. İřārāt ve ‘ibārātını mülāĥaẓa iderem. Anuñ sözi ile ‘amel iderem. 16. Elbette ol mühimm murād üzere tamām olur. řimdi dađi bu ķarda Muĥammed’i ĥākim idelüm. ‘Ammīlerūñden 17. kimi iĥtiyār iderseñ aña ıřmarlayalum.” didi. Anuñ cānibine dönüp¹⁵⁸⁷ eyitdi: “İy Benūm Ėözlerūmūñ Rūřenāsı 18. Ferzend-i Pesendīdem! Daġ¹⁵⁸⁸ ve ĥasret ile cihānda gider oldum. Atañ ķarındařlarından kimi iĥtiyār idersin?” didi. 19. Ĥazret-i Rasūlu’llāh *řallallāhu ‘aleyhi ve sellem* ķalkdı. Ebū Ṭālib’i ṭutdı,

¹⁵⁸⁰ M. İy Ümīdgāh-ı Milk ü Millet! Pūřt ü Penāh-ı Dīn Devlet! Eger ben bu ĥıdmete : S. İy Ümīzgāh-ı Milk ü Millet! Pūřt ü Penāh-ı Dīn ü Devlet! Eger ben bu ĥızmete

¹⁵⁸¹ M. ĥıdmete sezāvārsın : S. ĥızmete sezāvār

¹⁵⁸² M. her : S. -

¹⁵⁸³ M. dururken : S. ṭurur iken

¹⁵⁸⁴ S. cevāhir-i ed‘iye ile : M. cevāhir ile

¹⁵⁸⁵ M. birāderlerūm : S. birāzerlerūm

¹⁵⁸⁶ S. mühimm : M. sehm

¹⁵⁸⁷ M. dönüp : S. döndi

¹⁵⁸⁸ M. daġ : S. vedā‘

A129b

S114b

M94b

kuçdı. Dizine oturdı. 20. ‘Abdu’l-muṭṭalib eyitdi: “Elḥamdülillāh! Benüm ihtiyāruma muvāfık düşdi.” didi. Ebū Ṭālib’e vaṣiyyet itmege 21. başladı. Ol Ḥazret’ün keyfiyyet-i terbiyyetini ta’līm itdi. | Eyitdi: “İy Ebū Ṭālib! Dürr-i girān-māyemi nice muḥāfazat 22. idersin? Būy-ı peder görmedi. || Şefkat-i māder bilmedi. Yā Ebā Ṭālib! Bu ferzend¹⁵⁸⁹ baña nisbet-i 23. bedende göñlüm gibidür. Bākī evlāduñ vaṣiyyeti tursun. Haṣsa bunuñ içün vaṣiyyet iderüm. 24. Zīrā, senüñle Muḥammed’ün atası bir anadandur.¹⁵⁹⁰ Senüñle Muḥammed ortasında muḥabbet ziyādedür. 25. Aña irtibātuñ sāir ‘ümmeplerinden mümtāzdur. Yā Ebā Ṭālib! Bu ferzend ḥaqqında her söz ki 26. söyledüm, dāniş ve firāset ile direm. Qādir iseñ aña mütāba‘at eyle elbette taqşır itme. Kemā-yenbağī 27. nuşret ve mu‘āvenetini¹⁵⁹¹ gözet. Tīzdür ki | ḳavmūñ seyyidi olur. Belki cümle evlād-ı Ādem’ün ulusu olur. 1. Anuñ yetimligini gözle; tenhāligine raḥm it. Şefkat göziyle nazar eyle.” didi. “Bu vaṣiyyetlerümi ḳabül 2. itdün-mi?” didi. Ebū Ṭālib eyitdi: “Ḳabül eyledüm. Allāh ta‘ālā şāhid olsun.” didi. ‘Abdu’l-muṭṭalib, elini eline aldı. 3. Eyitdi: Şimdi merg baña āsān oldu. Andan şoñra Ḥazret-i Muḥammed’ün ‘aleyhi’ş-şalāvatü ve’s-selām mübārek başını 4. öpdı. Şemmāme-i ‘abher şemīmini ḳoḳdı. Eyitdi: “Şehādet iderüm. Hīḳbir ferzendüñ rāyiḥa-yı fāyiḥası senden 5. hoş-bū degüldür.” didi. Andan şoñra zindeğānī rahtını bu cihān-ı fāniden götürdi. Gür-iştān-ı 6. Mekke’den Ḥacūn’da defn itdiler. Ümm-i Emīn’den menḳüldür ki “‘Abdu’l-muṭṭalib’ün cenāzesin götürürlerdi. Peyğamber şallallāhu 7. ‘aleyhi ve sellem cenāzenüñ ‘aḳabince giderdi, ağlardı.” didi. Andan şoñra Ol Ḥazret’ün terbiyyeti Ebū Ṭālib elinde oldu. Meh-mā-emken gūşış ve sa‘y gösterdi. 8.

2.110. Ebū Ṭālib, Ḥazret-i Eşrefü’l-meṭālib Aḥvāline Ta‘ahhüd İtdügi ve Umūr-ı Ğarībe Müşāhede İyledügidür. 9.

Ebū Ṭālib’ün Ol Ḥazret’e muḥabbeti derece-i kemālde oldu. Oğullarını Ol Ḥazret ile berāber görmezdi. Şeb u 10. rüz¹⁵⁹² aḥvālini ri‘āyet iderdi. Cemī‘-i mecālis ve maḥāfilde

¹⁵⁸⁹ S. ferzend : M. ferzendī

¹⁵⁹⁰ M. senüñle Muḥammed’ün atası bir anadandur : S. -

¹⁵⁹¹ S. mu‘āvenetini : M. mu‘āvenet

¹⁵⁹² S. şeb u rüz : M. Şeb rüz

S115a

A130a

kendüden ayırmaz idi. Şubh u şāmda Ol Hāzret 11. hāzır olmasa ta‘ām yinmezdi¹⁵⁹³. Ebū Tālib’uñ ehl ü ‘ıyālī ol noқта-yı dāire-i meṭālibuñ şeref-i bereketi 12. ile maḳşūd ve murādlarına irişürlerdi. Ebū Tālib dāimā Ol Hāzret için ‘ta‘āmı bir zarf içine ḳordurdi.¹⁵⁹⁴ 13. Evvel Muḥammed şunardı. Andan-şoñra sāirleri şunarlardı. Bir ta‘ām-ki dest-i mübāreki evvel irişmiş olaydı,¹⁵⁹⁵ 14. tīz tamām olmazdı. Bereketlü olup hāne ehli cümle tok olurlardı. Ol ta‘ām bāḳī ḳalurdi. Ebū Tālib 15. oğulları şabāh ḳalḳup yüzlerini, gözlerini¹⁵⁹⁶ yumağa muhtāc, saçları perīşān; Ol Hāzret ḳalḳardı, 16. nūrānī, pūr-şafā, gözlerine sürme çekilmiş. Ebū Tālib aña naṭ‘ döşerdi. Dirdi: “Hudā-yı Rebī‘a ḥaḳḳı-i için 17. bu ferzend ‘aẓīmü’ş-şān olur.” didi.¹⁵⁹⁷ Ebū Tālib’den menḳüldür ki eyitdi: “Bir gün zū’l-Mecāz’da olurdum. 18. || Ol Hāzret benümle idi. Teşnelik ḡālib oldı. “Muḥammed!” didüm. Fi’l-hāl ḳalḳdı. İki mübārek 19. dizleri üzerine | oturdı. Gördüm, mübārek ayakları arasından¹⁵⁹⁸ bir çeşme zāhir oldı. 20. Andan şu getürdi¹⁵⁹⁹; içdüm. Sīr-āb oldum.” didi. Bāḳī umūr-ı ḡarībe ki Ol Hāzret’den Ebū Tālib 21. müşāhede itmişdür. Her birisi maḥallinde -*İnşāallāhü*’l-‘azīz- beyān olunur. 22.

2.111. Ol Hāzreti *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* Müşāhede-i Putdan Men‘ için ‘Ālem-i Ġāybdan Ḳapduklarıdur. 23.

M95a

Ümm-i Emīn’den menḳüldür ki¹⁶⁰⁰ eyitdi-ki Ḳureyş’uñ bir putları var idi, Berāna nām. Aña taẓīm ve tekrīm 24. iderlerdi. ‘İbādetine meşḡüllerdi. Her yıl bir gün şabāha deḡin ol put ḳarşusunda 25. ṭururlardı. Ebū Tālib daḡı ol vaḳfeye hāzır olurdi. Bir gün Ol Hāzret’e mübālağa itdiler ki 26. hāzır ola. Peyḡamber *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* ḳabūl itmedi. Ebū Tālib ve ḡışmları rencīde-ḡāṭır oldılar. Bir gün 27. teklīf-i tamām itdiler; bile alup gitdiler. Ol Hāzret henüz hānede ārām itme din 1. Ol Hāzret’i ḳapdılar. Bir müddet ḡāib oldı. Nāḡāh tersān ve lertzān hāzır oldı. ‘Ammīleri ḡālinden 2. istifsār itdiler. Eyitdi: “Ḥavf iderem.

¹⁵⁹³ yinmezdi: S. yapmazdı

¹⁵⁹⁴ M. ḳordurdi : S. ḳordı

¹⁵⁹⁵ M. olaydı : S. ola

¹⁵⁹⁶ S. yüzlerini, gözlerini : M. yüzler, gözleri

¹⁵⁹⁷ M. didi : S. dirlerdi

¹⁵⁹⁸ M. arasından : S. arasında

¹⁵⁹⁹ M. getürdi : S. getürüp

¹⁶⁰⁰ M. ki : S. -

Mebādā ki baña cinn daħl eyleye.” didi. Eyitdiler: “Hāṣā! Hāḫ¹⁶⁰¹ sübhānehü 3. ve ta‘ālā saña cinn ü şeytānı musallaḫ eyleye. Sende¹⁶⁰² hıṣāl-ı ḫayr çokdur. Ne gördüñ-ki böyle kórkdüñ?” 4. didiler. Eyitdi: “Çünki puta yakın iriṣdüm. Bir uzun boylu ṣaḫṣ gördüm; sefīd-endām. Kāfādan baña çağırđı-ki 5. Yā Muḫammed! Elüñi puta degürme. Hergiz bunlaruñ ‘ıdlerine gelme.” didi. On ikinci yılda¹⁶⁰³ Ebü Tālib ticāret için Şām’a 6. ‘azīmet eyledi.⁴⁶² On üçüncü 7. sālde olan vaḫāyi‘-i ġarībe tertīb ile mübeyyen olur.¹⁶⁰⁴ -İnṣāllāhu ta‘ālā- 8.

2.112. Ḥazret-i Risālet’üñ ṣalavātullāhu ve selāmühü Müddet-i Vilādetlerinden 9. Yigirmi Yıla Degin Zuhūr Bulan Vākı‘āt-ı Hidāyāt-āyātdur. 10. Ol Ḥazret’üñ ṣallallāhu ‘aleyhi ve selem Bilād-ı Şām’dan Cānib-i Buṣrā’ya ‘Azīmet-i ‘Ālī-rütbeleridür.

Erbāb-ı siyer 11. ve tevārīḫ naḫl itdiler ki Ol Ḥazret-i sa‘ādet-menzilet on iki yaşında oldılar. Ebü Tālib Kureyş’den bir cemā‘at 12. ile ticāret için Şām’a ‘azīmet itdi. Esbāb-ı seferi müheyyā eyledi. Yüklerini bağladı. Hātırına huṭūr 13. itmedi ki Ḥazret-i Muḫammed’i¹⁶⁰⁵ ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem bile alup gide. Ḥazret-i Risālet-me’āba müfāraḫāt-ı ‘amm 14. düşvār geldi. Ebü Tālib’üñ nāḫası zimāmını ṭutdı. Eyitdi: “İy ‘Amm! Māder ve Pederüm yok ki baña 15. şefkāt ide.¹⁶⁰⁶ Bu şehirde ümīzüm saña idi. Beni kime kór gidersin.” didi. Ebü Tālib’e rıḫḫat peydā oldı. 16. Yemīn itdi-ki bile alup gide. || Birāderleri¹⁶⁰⁷ ve kız | ḫarındaṣları eyitdiler: “Bir ferzend ki āfitāb sāyesine 17. ḫasret. Māh-ruḫsārına reşk ider. On iki yaşında nice sefer ider.” didiler. Ebü Tālib mütereddid 18. oldı; diledi-ki Mekke’de ḫoya. Bir gün peygāmbere gördi-ki tenhā girye ider. Eyitdi: “İy Nūr-ı Dīde! Niçün 19. ağlarsın? Peygāmbere ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem sākit oldı. Eyitdi: “Şāyed girye benüm müfāraḫātüm için ola?” eyitdi: “Belī!” 20. Ebü Tālib girü yemīn itdi-ki hergiz müfāraḫāt

S115b

A130b

¹⁶⁰¹ M. ‘Ammīleri ḫālinden istifsār itdiler. Eyitdi: “Ḥavf iderem. Mebādā ki baña cin daħl eyleye.” didi. Eyitdiler: Hāṣā! Hāḫ : S. ‘Ammūleri ḫālinden istifsār itdiler. Eyitdi: “Ḥavf iderem. Mebādā baña cin daħl eyleye.” didi. Eyitdiler : Hāḫ

¹⁶⁰² S. sende : M. senden

¹⁶⁰³ M. yılda : S. sālde

¹⁶⁰⁴ M. olur : S. ola

¹⁶⁰⁵ M. Muḫammed’i : S. Risālet

¹⁶⁰⁶ M. ide : S. eyleye

¹⁶⁰⁷ M. birāderleri : S. birāzerleri

ihtiyār itmeye. Pes peygamber taşra çıktı. Şām’a revān oldılar. Dāimā 21. Ebū Tālib anuñ hālne nigerān olup nazār iderdi. Kefr nām karyeye irişdiler. Buşrā ile anuñ ortası altı mīl 22. idi. Anda indiler. Ol havālīde bir zāhidūñ şavma‘ası var idi. İsmine Bahīrā¹⁶⁰⁸ dirlerdi. Künyeti Ebū ‘Amdās, laqabı Circīs idi. 23.

2.113. Hikāyet-i Bahīrā-yı Rāhib¹⁶⁰⁹ 24.

Ol zamānda ‘ulemā-yı Naşārā’dan ulu kimesne idi. Zühd ve ‘ibādetde derece-i ‘ulyāya irişmiş idi. 25. Kütüb-i semāvīde ma‘lūm eylemişdi-ki hātem-i peygamberān birkaç ‘alāmāt ile ma‘lūm ola. Bir vakt-i 26. mu‘ayyende kudūm-i şerīfi ile ol yiri müşerref itse gerek. Ol yirde bir şavma‘a yapmışdı. Bunu dañi 27. bilürdi-ki bu sāl içinde Ümmü’l-Kur’a sākinleri-nuñ kāfilesi ile¹⁶¹⁰ Muḥammed ol yire mürür ider. Her şabāḥ ki 1. ḥurşīd-i raḥşānuñ envār-ı ‘ilmleri etrāf-ı ‘āleme tābān olan zāviyenūñ üzerine çıkup yollara göz 2. diküp müterakḳıb olurdı. Ol gün-ki¹⁶¹¹ kāfile-i sa‘ādet-nişān bālā-yı ‘aḳabeye geldiler. Bahīrā, bām-ı 3. şavma‘adan anlar tarafına nazār itdi. Gördi-ki ḥarāret-i āfitāb şiddetinde bir miqdār şehāb kārbanā 4. sāyebān olmuş. Ol cemā‘atūñ hareketi endāzesince seyr ider. İttifāk, ol gün bir gün idi ki leyl-i 5. firākında kânūn-sīne-i mecnūn gibi köyinmiş. Çarḥ-ı berīnūñ ḥüsrev-i ecrām-ı eşkde dil-i Ḥüsrev gibi 6. iştīyāk-ı rüy-ı zemīnden günbed-i semāya¹⁶¹² irişmiş idi. Bunuñ gibi hevā-yı pür-ḥarāretde ol ebr-i āb-gün 7. ol serverūñ feraḳ-ı hümāyūnına çetr-i nīlī olmuşdı. Āfitāb-ı duḥā ile mihr-i sipihr-i ve’d-duḥā arasında benefş 8. atlasından münakḳaş perde aşmışlar idi. Kāfile yolında olan şecer ve mederi Bahīrā gördi-ki kārban 9. içinde bir şahşa secde iderler. Bir rivāyetde Bahīrā ağaclardan, taşlardan āvāz-ı bülend ile “*Esselāmu ‘āleyke 10. yā Rasūlullāh*” didüklerin işitdi. Kārban, şavma‘a yanına gelüp nüzūl itdiler. Ebū Tālib 11. Ḥazret-i Rasūlullāh içün¹⁶¹³ *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* bir ağaç | göl-

M95b

A131a

¹⁶⁰⁸ M. Bahīrā : S. Buḥayrā Bu kelime S. nüshasında yazılışı esnasında birçok kez harekeli olarak بُحَيْرَا şeklinde yazılır.

¹⁶⁰⁹ M. Hikāyet-i Bahīrā-yı Rāhib : S. Hikāyet-i Buḥayrā-yı Rāhib

¹⁶¹⁰ S. ile : M. -

¹⁶¹¹ M. Ol gün ki : S. ol gün

¹⁶¹² M. rüy-ı zemīnden günbed-i semāya : S. rüy-ı şīrīnden kebedü’s-semāya

¹⁶¹³ S. içün : M. -

gesin ihtiyār itdi. Ol ebr pāresi 12. ol dıraht raht üzerine || gölge bırağdı. Ağacuñ budakları sebz ü¹⁶¹⁴ hurrem oldı. Baḥīrā ‘ayne’l-yaḳīn 13. gördi-ki ezhār-ı bahār dīn izhārınuñ vaḳtı, āṣār-ı iştihār-ı Seyyidü’l-mürselīn hengāmıdır. Āṣār ve ‘alāmeti 14. bildi. Menzilde tevaḳḳufa mecālī ḳalmadı. Maḳṣūda irişmek ḳaşdına¹⁶¹⁵ şavma‘a ḳapusın açdı. Ol cemā‘at-i 15. ārāste¹⁶¹⁶ girdi. Peyğamber’üñ *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* mübārek elini tıtdı. Eyitdi: “İy Ehl-i 16. Ḳāfile! Āgāh oluñ ki bu seyyid-i mürselīn-i enbiyā ve sened-i aşfiyādur. Hādi-yi Sübül, ḥātem-i rüsüldür. Pīrlar ki 17. ol civān-baḥta muşāhib idiler. Eyitdiler ki “Bu ma‘nāyı sen neden bildüñ? Bu saṭr-ı daḳīḳi ḳanḳı varāḳ-ı taḥḳīḳden 18. okuduñ?” Cevāb virdi-ki eyitdi: “Ol vaḳt ki ‘akabeden bu vādiye şeref virdüñüz ṭaşdan, 19. ağacdān ḥiç nesne ḳalmadı-ki secdeye varmadı.¹⁶¹⁷ Muḳarrerdür ki ṭaş, ağac Peyğamber’den ğayrıya 20. secde itmez. Daḥi ‘alāmetler ve delīller çoḳdur. Bu civānuñ zātında nübüvvetine delālet ider. Enbiyānuñ seyyidi, 21. peyğamberlerüñ ḥātemidür. Sizlerden tevaḳḳu‘ iderem-ki yarın da‘vetüme ḳadem-i rencīde¹⁶¹⁸ eyleyesiz. Hātırımda bir nice 22. ‘uḳde vardır. Kerem enāmili ile açasız.” didi. Ebū Ṭālib ve bāḳī ḳavmuñ uluları iltimāsını maḳbül 23. tıtdılar. Baḥīrā menziline geldi. Ziyāfet esbābını gördi. İrtesi, Ḳureyş cümle¹⁶¹⁹ şavma‘aya cem‘ oldılar. 24. Ol ser-defter-i erbāb-ı menāḳıb, şeref-i dūd-mān-ı ‘Abdu’l-muṭṭalib şıḡar sinni içün işāret-i Ebū Ṭālib ile menzilde 25. ḳalmışdı. Baḥīrā gördi-ki maṭlūbı yoḳdur. Ṭam üzerine çıḳdı. Gördi-ki ol şehāb, dıraht üzerinde 26. tıtur. Aşaḡa indi. Eyitdi: “Azīzlerden iltimās ol idi-ki mecmū‘-ı ḳāfile ḳadem-rence idelerdi. Ba‘zı 27. gelmemiş.” didi. Cevāb virdiler ki “Ol bir küçüḳ yaşlu civāndan ğayrı gelmişdür. 1. Anı metā‘umuz ḥıfzı içün menzilde ḳoduḳ.” didiler. Baḥīrā eyitdi: “Benüm ārzüm odur¹⁶²⁰ ki ol-daḥi ḥāzır ola.” didi. 2. Hāriş bin ‘Abdu’l-muṭṭalib ol Māh-ı Mesned-i¹⁶²¹ Risālet’i getürmege ḳaşd itdi. Eyitdi: “Bu le’imlik ve muḡālefet, ṭarīḳa-yı 3. kerīmlik degül-midür ki Muḡammed bin ‘Abdu’llāh bin ‘Abdu’l-

¹⁶¹⁴ S. ü : M. -

¹⁶¹⁵ M. ḳaşdına : S. ḳaşdın idüp

¹⁶¹⁶ S. cemā‘at-i ārāste : M. cemā‘at arasında

¹⁶¹⁷ M. varmadı : S. vardı

¹⁶¹⁸ S. ḳadem-rence : M. ḳadem-i rencīde

¹⁶¹⁹ M. cümle : S. cümlesi

¹⁶²⁰ S. oldur : M. odur

¹⁶²¹ M. mesned : S. sened

muṭṭalib'i esbāb yanında koyup ansuz bir ta'āma ḥāzır 4. olayuz.” didi.¹⁶²² Rāhib, nām-ı Muḥammed'i *ṣallallāhu 'aleyhi ve sellem* işitdi. İsti'cāl itdi. Hāriş vardı tā ki Rasūl'i 5. getüre. Baḥīrā nazar eyledi çünki Hāzreti Risālet-penāh ağac altından kalkdı. Ol ak bulut¹⁶²³ anuñla revāne oldı 6. çün āfitāb-ı tal'ati ol şavma'aya pertev şaldı. Sāḥā-yı meclisi¹⁶²⁴ mäh-ruḥsarı ile müzeyyen | itdi. Rāhib 7. || ta'zīm ile tırdı. İhtirām ile ikrām eyledi. Ol Hāzret oturdı. Baḥīrā te'emmül-i tamām ile Cenāb-ı 8. muḥaddesün evzā'ına nazar kıldı. Zāt-ı mübārekinde ol āşār ve 'alāmetler-ki kitāblarda müṭāla'a 9. itmişdi, cümleyi¹⁶²⁵ mu'āyene, müşāhede itdi. Mihmānlar ta'ām yiyüp mürāca'ata kaşd itdiler. Baḥīrā, Ol Hāzret 10. ile Ebā Ṭālib'ün irṭibāṭın gördi. Anları alıḳodı. Ebū Ṭālib'den şordı-ki “Bu civān kimdür?” Cevāb 11. virdi-ki “Oğlumdur.” Baḥīrā eyitdi: “Atası, anası ḥayātda degül ola.” Ebū Ṭālib eyitdi: “Karındaşum oğlıdur.” 12. Rāhib eyitdi: “Şadaḳte.” Andan-şoñra Baḥīrā, Hāzret-i Ḥayru'l-berāyāya teveccüh itdi. İmtihān içün Lāt ve 'Uzzā'ya 13. and virdi. Eyitdi: “İy Kūdek! Lāt ve 'Uzzā ḥaḳḳı-çün her nesne ki su'al iderem, rāst cevāb vir.” didi. 14. Peygāmbere¹⁶²⁶ *ṣallallāhu 'aleyhi ve sellem* buyurdı-ki “Baña and virme, şol nesneye ki andan özge düşmenüm¹⁶²⁷ yokdur. 15. Baḥīrā eyitdi: “Allāh¹⁶²⁸ ḥaḳḳı-çün su'ālūme cevāb vir.” didi. Rasūlullāh *ṣallallāhu 'aleyhi ve sellem* buyurdı-ki 16. “Ne isterseñ su'al eyle.” didi. Baḥīrā, Ol Hāzret'den su'aller¹⁶²⁹ eyledi. Cümlesine cevāb virdi. 17. “Kitāblarda Peygāmbere-i āḥirü'z-zamānuñ olan evşāfını muvāfıḳ ve muṭābıḳ buldı. Çeşm-i mübārekine 18. nazar eyledi. Ebū Ṭālib'den şordı-ki “Çeşm-i şerīfinde olan ḥumret zāil olur mı?” didi. Eyitdiler: “Görmedük. 19. Müfāraḳat itmez.” didiler. Bu 'alāmet daḥi muvāfıḳ oldı. Yakīni yakīn üzerine ziyāde oldı. 20. İtmīnān içün iltimās itdi-ki mühr-i nübüvveti göre. Ol Hāzret cāme-i

¹⁶²² M. Muḥammed bin 'Abdu'llah bin 'Abdu'l-muṭṭalib esbāb yanında koyup ansuz bir ta'āma ḥāzır olayuz.” didi : S. Muḥammed ibni 'Abdi'llah ibni 'Abdu'l-muṭṭalib'i esbāb yanında koyup ansuz bir ta'āma ḥāzır olavuz” didi

¹⁶²³ M. bulut : S. bulut

¹⁶²⁴ M. meclisi : S. meclis

¹⁶²⁵ M. cümleyi : S. cümlesin

¹⁶²⁶ M. ki su'al iderem, rāst cevāb vir.” didi. Peygāmbere : S. ki senden su'al iderem, rāst cevāb vir.” didi. Hāzret-i Peygāmbere

¹⁶²⁷ S. düşmenüm : M. düşmen

¹⁶²⁸ M. Allah : S. Allahu te'ālā

¹⁶²⁹ M. su'aller : S. su'al

mübârekini açup mühr-i nübüvveti 21. göstermege farṭ-ı ḥayâdan ikdâm itmedi. Ebû Ṭâlib istid'â itdi-ki “İy Nûr-ı Dîde! 22. İltimâsın¹⁶³⁰ mebzûl buyur.” Anuñ dîdesini fûrûğ-ı nûr-ı nübüvvetden maḥrûm itme.” didi. Ol Ḥazret 23. dūş-ı mübâreklerini¹⁶³¹ açdı. Baḥîrâ o-muzları arasında nübüvvet mührini ki¹⁶³² kitâplarda 24. görmış idi, hemân ol şıfat ile müşâhede eyledi.¹⁶³³ Ol mühri öpdî. Gözlerinden 25. yaş dökdi.¹⁶³⁴ Ğâyet-i ḥayretten bî-ḥûd oldu. Feryâd eyledi-ki 26. “*hezâ seyyidü'l-mürselîn ve rasûlü rabbi'l-âlemîn, hezâ'illezi yeb'â-sü'llâhü ta'âlâ rahmeten li'l-âlemîn*”⁴⁶³27. Kureys bu ḥâli ma'lûm itdiler. Didiler ki

M96b “Bu rāhib yanında Muḥammed'ün ḡadr-i 'aẓameti 1. var.” didiler.¹⁶³⁵ Baḥîrâ, Ebû Ṭâlib'e eyitdi-ki “Bu şahş peygamberlerün āḫiridür. Şerî'ati, bisâṭ-ı basîṭ-i 'aleme döşenür. 2. Anuñ dîn-i mübîni¹⁶³⁶ edyân-ı sâbıkayı nesh ider. Gerekdür ki Anı Şâm'a iltmeyesin. Yehūdî¹⁶³⁷

S117a 'adâvet 3. || ider. Şâyed zât-ı şerîfine âsîb irişdüreler. Benüm ile bu küdek ḥuşûsında 'ahd ve mevâşîk çokdur.” didi. 4. Ebû Ṭâlib eyitdi: “Senünle kim 'ahd eylemişdür.” Baḥîrâ tebes-

A132a süm itdi. Eyitdi: | “Ḥaḡ ta'âlâ 'İsâ'ya kitâb 5. gönderdi. Bu Muḥammed ḡaḡḡında 'ahdler eylemişdür. Ben anuñ şânı içün naşîḡat iderem. Tîzcek anı şehre irişdür. 6. Ebû Ṭâlib endîşnâk¹⁶³⁸ oldu. Metâ'ını Buşrâ'da şatdı. Mekke'ye mürâca'at itdi. Rivâyet olınur ki ṭâife-i 7. Yehūdî'den yedi nefer-i erbâb-ı sefer¹⁶³⁹ Rûm'dan ol menzile ḡaşd itdiler. Kehânet ile müṭâla'a-yı kitâb ile ma'lûm 8. idindiler ki bu eşnâda Peyğâmbere-i Āḫirü'z-zamân ol ağac altına gelür. Şavma'a-yı Baḥîrâ'ya nüzûl ider, dimişler idi.¹⁶⁴⁰ 9. Bu eşnâda peygâmbere-i āḫirü'z-zamân ol ağac altına gelür. Şavma'a-yı Baḥîrâ'ya ider dimişler idi. 10. Ol Yehūdîler, Ol Ḥazret'ün ḡatli ḡaşdına ol gün geldiler. Anlaruñ içinde üç kâmil vardı. İsimleri 11.

¹⁶³⁰ M. iltimâsın : S. iltimâsını

¹⁶³¹ M. mübâreklerini : S. mübârekini

¹⁶³² S. ki : M. -

¹⁶³³ M. eyledi : S. eyledi

¹⁶³⁴ M. dökdi : S. dökildi

¹⁶³⁵ M. var, didiler : S. vardır

¹⁶³⁶ S. mübîni : M. mübîn

¹⁶³⁷ M. Yehūdî : S. Yehūd

¹⁶³⁸ M. endîşnâk: S. endîşenâk

¹⁶³⁹ M. Yehūdî'den yedi nefer-i erbâb-ı sefer : S. Yehūd'dan yedi nefer-i erbâb-ı şaḡar

¹⁶⁴⁰ S. dimişler idi : M. dimişler

Düreyş ve Züreyre ve Şimām.¹⁶⁴¹ Bunlar Baḥīrā'ya eyitdiler: “Kütüb-i āsmānīde¹⁶⁴¹ gördük ki bugün bu şavma'a kurbında 12. Muḥammed'ün kārban-ı Kureyş ile menzil itse¹⁶⁴² gerek. Şimdi geldük. Anı katl eyleyevüz.” didiler. Ol bābda 13. Baḥīrā'dan meded ve mu'āvenet istediler. Baḥīrā delāīl¹⁶⁴³ ve aḍḥā ile anların ḥātırlarına merküz eyledi-ki 14. “Bu civān ol peygamberdür ki anuñ na'tı ve şıfatı kütüb-i āsmānīde meşṭürdür. Bir kimesne ki Tivrīt 15. ve Zebūr'ı ve İncīl¹⁶⁴⁴ okuya, nice anı peygamber bilmez? Ve daḥi bir emr ki Allāh ta'ālā dimiş ola, hīç kimesne kādir midür, 16. anı def' eyleye?” eyitdiler: “Yok.” Baḥīrā didi-ki “Pes, siz bu şahşa kādir degülsiz. Bī-hüde sa'y itmeñ 17. ol cemā'āt inşāf idüp ol sevdādan ferāğat itdiler. Andan soñra Ebū Ṭālib sefere ki 'azīmet 18. iderdi, Ol Ḥazret'ün mürāfaqatına rağbet itmedi. Kendüyle alup gitmedi tā tamām zarūret 19. olmayınca sefer itmedi. Ol Ḥazret'ün şiddet-i müfāraqatına şabr itdi.¹⁶⁴⁵ 20.

2.114. Ol Ḥazret'ün *ṣallallāhu 'aleyhi ve sellem* Vilādet-i Sa'ādet-menziletlerinden 21.

On Dördünci Sāde Kureyş ile Hevāzin Arasında Olan Vākı'adur. 22.

'Ulemā-yı siyer ve tevārīḥ vākı'a-yı aḥvālī taḥrīr ve taḥrīr eylemişler ki cāhiliyyetde Kureyş ile Kays 23. Ğaylān arasında iki def'a nizā' oldı. Kays Ğaylān kabāil-i 'Arab'dan bir kabīledür. Nizā'-ı evvele 24. Ficār-ı evvel; şāniye Ficār-ı şāni dirler idi. Zīrā ol vākı'alar ḥarām aylarda vāki' olmağın, Ficār 25. didiler. Zümre-i 'Arab¹⁶⁴⁶ katında eşher-i ḥaremde şerr ve ḥuşūmet ve māl-ıdüşmeni¹⁶⁴⁷ kendülere ḥarām 26. itmişlerdi. Benī Naḍrā-yı Hevāzin' den bir şahşuñ || Benī Kināne'den bir şahşda ḥaḳḳı var-idi. Kinānī 27. arasında ta'allül eyle-di. Naḍrī, bāzārgāh-ı 'Arab'a bir maymūn aldı, gitdi. Nidā itdi-ki 1. “Buña beñzer bir maymūn kim şatar ki filān Kinānī'de olan ḥaḳḳum içün alam.” didi. 'Arz-ı Kinānī'nüñ 2.

S117b

M97a

¹⁶⁴¹ M. āsmānīde : S. semāvīde

¹⁶⁴² M. menzil itse : S. menzile inse

¹⁶⁴³ S. delāīl : M. delīl

¹⁶⁴⁴ M. Bir kimesne ki Tivrīt ve Zebūr'ı ve İncīl : S. Bir kimse ki Tivrīt ve İncīl

¹⁶⁴⁵ M. itdi : S. itmedi

¹⁶⁴⁶ S. didiler. Zümre-yi 'Arab : M. dirler. Ṭāife-yi 'Arab

¹⁶⁴⁷ M. düşmeni : S. düşmen

bī-nef‘ idüğini teşnī‘ itdi.¹⁶⁴⁸ Benī Kināne bu sözden incindiler. Birisi maymūna bir zahm urdı. 3. Helāk itdi. Naḍrī, Benī Naḍrā¹⁶⁴⁹ arasında feryād itdi. Kinānī daḥi Benī Kinānī’den meded istedi. 4. Ara yirde | ğavğa kopdı. İki kabīle mabeyninde ateş-i hārb düşdi. Āḥirū’l-emr müşālaḥa itdiler. Bir def‘a 5. daḥi Benī Kināne’den Berrāz-ı Qays dirler idi, ḥūn-rīz ve ‘ayyār idi. Halk ile zindegānīsi 6. yoğ-idi. Ādem öldürür mälların alurdı. Kabīle içlerinde karar idemeyüp tağdan tağa firār 7. iderdi. ‘Arab pād-şāhı Nu‘mān bin Münzire var idi. Bir müddet anuñ yanında āsūde oldı. Nu‘mān 8. her yıl ‘Arab’uñ bāzārgāhları olan ‘Ukāz’a, zū’l-Mecāz’a ve Ḥacefe’ye kārban gönderdi. ‘Arab 9. re’islerinden birisini ol kārbanı serdār iderdi. Ol yılda-ki Berrāz anuñ katında idi. Qays 10. Ğaylān re’islerinden ‘Urve-i Rehḥāl dirlerdi, bir kimesne daḥi Nu‘mān ḥizmetine geldi. ‘Urve bāzergān 11. ile muşāhib pād-şāhlar ḥizmetine irişmiş. Bir pād-şāhdan bir pād-şāha armağanlar, tuhfeler alır 12. gider¹⁶⁵⁰ kimesne idi. ‘Urve ile Berrāz ikisi bile Nu‘mān öñinde ṭurmuşlardı. Nu‘mān eyitdi: “Bir nām-dār kimesne 13. olsa kārbanı ‘Ukāz’a irişdürse rāh-dārlardan kabāil-i ‘Arab’dan ziyān irişdürmese.” didi. Berrāz 14. Eyitdi: “Ben bu emre kıyām iderem. Kināne’den ziyān irişmesün.” didi. Nu‘mān eyitdi: “Bir kimesne daḥi olsa 15. Benī Qays Ğaylān’dan daḥi ziyān getürmese.” ‘Urve eyitdi: “Berrāz bir kelbdür. Qavmi andan bīzārdur. Qādir degüldür ki 16. kendüyi kırtara, bāzergānı nice selāmet tutar. Eger icāzet olursa kārbanı Tihāme ve Necd’de olan 17. kabāil-i ‘Arab’dan selāmet ile geçüreyim.” didi. Nu‘mān, kārbanı ‘Urve’ye ısmarladı, gitdiler. Berrāz-ı seg, tır-ḥürde 18. gibi ‘Urve’nüñ ardına düşdi. Her yirde ki fırsat bula, işini tamām eyleye. ‘Urve anuñ mekrinden gāfil kārbanı Fedek 19. kırbına getürdi. Kabāil-i Qays ki qavm-i ‘Urve idiler, ol maḥalle gelüp ḥaymeler kırmışlardı. ‘Urve emīn oldı. 20. Berrāz ol yire irişdi. Mokr-i ‘Arab içinde cāhiliyyetde bir ‘ādet var idi. Bir kimesne bir işde mütereddid olsa 21. ter-keşinden birkaç ok çıkarup bir yire dökerlerdi. Ol oklarda işle ya işleme diyü işāretleri var idi. 22. Bir ok alır görürdi. Ne vechle gelür ise aña göre ‘amel iderlerdi. Berrāz daḥi birkaç 23. || ok çıkardı. “‘Urve’yi kıtl idüp helākine cezm ideyim mi yāḥūd ferāğat mı idem?” diyü ‘ādetleri 24. üzre fāl iderken nāgāḥ ‘Urve üzerine

¹⁶⁴⁸ M. kenān’uñ bī-nef‘ idüğini teşyī‘ itdi : S. Kenānī’nüñ bī-nef‘ idüğini teşnī‘ itdi

¹⁶⁴⁹ M. Benī Naḍrā : S. Benī Naḍr’uñ

¹⁶⁵⁰ M. gider : S. -

M97b

A133a

geldi. İstihzā tarīkiyle Berrāz’a ne kârdasın? 25. Bu oklar ile neylersin?” didi. Berrāz eyitdi: “Muntazıram tā bu oklardan kankısı gele ki aña göre 26. rûy-ı zemīni senüñ vücūduñdan pāk idem.” didi. ‘Urve eyitdi: “Senüñ zehrüñ yokdur ki 27. bu fikri idesin. ” didi. Berrāz’a çok nā-sezā söyledi. Berrāz hışma geldi. İstiḥāresi 1. tamām olmadın kılıç çekdi. Bi’l-fevr ‘Urve’nüñ başını kesdi. Kays Ğaylān’dan iki merd ki ‘Urve’nüñ 2. akrabāsından idiler, biri Benī Ğanī’den biri Benī Ğaṭafān’dan, Berrāz’uñ ardına düşdiler. Dilediler-ki 3. kârbānı döndüreler ki | ‘Urve’nüñ kanını Berrāz’dan alalar. Berrāz kârbānı sürdi. Kârbāndan öñ Hayber’e 4. geldi. Ol Kaysīlerden daḥi ta’cīl sürdiler. Berrāz’ı şüretā bilmezlerdi. Şordılar ki “Bu menzilde Berrāz’ı 5. gördüñüz mi?” eyitdi: “Bir yaramaz ‘ayyār ki ḥālını benden ne şorarsız?” didi. Eyitdiler: “Belī, öyledür. Ammā 6. ne yirde idüğini bilür misin?” didiler. Eyitdi: “Sizüñ kudretüñüz var mıdur ki anuñla muḳāvemet 7. idesiz?” “Belī!” didiler. Eyitdi: “Kankıñuz bahādurdur?” Ğaṭafānī eyitdi: “Ben.” Berrāz eyitdi: “İmdi benümle sen gel. 8. Anı saña göstereyim.” didi. Ğaṭafānī kalkdı. Anuñla revān oldı. Ğanevī anda kaldı. Berrāz anı bir ḥarābe 9. yire¹⁶⁵¹ iriştürdi. Eyitdi: “Bu ḥarābededür. Filān evdedür. Göreyim.” didi. Eve girdi. Girü çıkdı. 10. Fāriğ yatur. İş bilürseñ vaktidür. Kılıcuñ keser mi, göreyim.” didi. Ğaṭafānī kılıcını Berrāz’a virdi. “Gör” didi. 11. Berrāz kılıcı ile Ğaṭafānī’nüñ işini tamām eyledi. Andan fāriğ oldı. Ğanevī’ye geldi. Eyitdi: “Yoldaşuñ 12. hemān lāf idermiş.” Berrāz’ı gösterdüm. Nesne başarmadı. Ğanevī “Senüñle ben varayım. ¹⁶⁵² 13. Baña gösterivir.” didi. Berrāz anı daḥi ol ḥarābeye¹⁶⁵³ iltı. Anı daḥi öldürdi. Benī Esed’den 14. bir adam buldı, Benī Kināne’nüñ ‘ammīsi oğullarından idi. On deve tıttı. Eyitdi: ‘Ukāz’a 15. var. Benüm ḥālümü ‘Urve’ye ve Kaysīlere ne itdüğümü re’īs-i Kureyş olan Hāriş bin Ümeyye’ye ḥikāyet eyle.” 16. didi. Ol merd ‘Ukāz’a geldi. Kays’dan Kināne’den kâbāil-i ‘Arab re’islerinden ol bāzārda idiler. 17. Hāriş bin Ümeyye daḥi anda idi. Berrāz’uñ cümle sözlerini takrīr eyledi. Hāriş ziyāde bī-ḥuzūr oldı. 18. Kureyş’uñ māl-dārlarından Hāriş bin

¹⁶⁵¹ M. ḥarābe yire : S. ḥarābeye

¹⁶⁵² S. varayım. Baña : M. varayım, didi. Baña

¹⁶⁵³ M. ḥarābeye : S. ḥarāba

S118b

‘Abdu’llāh Cüd‘ān’ı ve Hişām bin el-Muğīre’yi da‘vet itdi ve Qays Ğaylān’uñ nām-dārlarından¹⁶⁵⁴ Ebū Berā bin ‘Āmir ki ol qavmūñ seyyidi idi, ‘Urve’nūñ ‘ammisi oğlu idi, 19.

|| anlara eyitdi: “Ehl-i Tihāme ile Necd ortalarında kıışsa vāqı‘ olmuş.” didi. Qureyşīler bi’l-fevr Mekke’ye 20. ‘azīmet itdiler. ‘Aşr vaktinde haber geldi-ki ‘Urve, Berrāz elinde katl olunmuş. Ebū Berā’, ‘Urve’nūñ 21. ‘ammīsi oğlu idi, ğazaba geldi. Mekkīler baña ğadr¹⁶⁵⁵ itdiler. Min-ba‘d Benī Kināne’yi bāzār-ı ‘Ukāz’a 22. qomazam.” didi. Qureyşīleruñ ardına düşdi. Anlar Harem’e dek qaçdılar. Ebū Berā, Harem-i şerīfe 23. hürmet itdi. “‘Urve’nūñ qanını qomazam. Gelecek yıl ceng iderem, hāzır oluñ.” didi. 24. Ol bir yıl oldu. Qureyş ve qabāil-i Benī Kināne ‘Ukāz’a vardılar. Qays Ğaylān daħi¹⁶⁵⁶ geldiler. 25. Şaflar bağladılar. Ceng-i ‘azīm itdiler. Nāyire-i ħarb isti‘lā buldı-ki iki qabīleden 26. hıçbir kimesne¹⁶⁵⁷ qalmaya. Bir kūşeden nidā itdiler ki “*eş-şulhü ħayrūn!*”⁴⁶⁵ Şulh itmek gerek. İki ulu 27. qabīlesiz. Cümle helāk olasız. Hātūnlaruñuzı bī-gāneler gelüp alalar. Ğayret degül midür?”

M98a/A133b

didiler. İki 1. cānibden bile el | çekdiler. Anuñ üzerine şulh itdiler. Maqtūlleri şayalar eger berāber çıqarsa febihā ve illā 2. maqtūller¹⁶⁵⁸ ziyāde olan qabīle ol birine ħun-bahā vireler. Qaysīlerden yigirmi ādem ziyāde katl olunmuş, ħun-bahāsın 3. aldılar. Bu ikinci vāqı‘ada Peyġāmbir *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* Nefs-i Nefīsler ile hāzır olmuşlardı. Belki cenge 4. bile şürū‘ itdiler. Nübüvvet zamānında Ol Hāzret’uñ meclīs-i şerīflerinde her gāh ki ħikāyet-i Ficār yād olına 5. idi, buyururlardı-ki “Ben ol cengde bile idüm. Nice oq daħi atdum.” dirlerdi. Bir rivāyetde atılan oqları düşürüp 6. aqrabāma virürdüm.” didiler. Hāq ta‘ālā Ol Hāzret’uñ bereketi ile kendü ħāremi ħalkına ğalebe kerāmet idüp nuşret ve zafer erzānī kıldı. 7.

¹⁶⁵⁴ S. Hāriş bin ‘Abdu’llah cedd‘ānī ve Hişām bin el-Muğīre’yi da‘vet itdi ve Qays-ı Ğaylā’nuñ māl-dārlarından : M. -

¹⁶⁵⁵ M. ğadr : S. ‘özr

¹⁶⁵⁶ S. daħi : M. -

¹⁶⁵⁷ M. kimesne : S. kimse

¹⁶⁵⁸ M. maqtūller : S. maqtūli

2.115. Ol Hâzret-i Risâlet-menzilet *şallallâhu ‘aleyhi ve sellem* Yemen Câniblerine ‘Azîmet İtdükleridür. 8.

Zübeyr bin ‘Abdu’l-muṭṭalib bir kavle ‘Abbās bin ‘Abdu’l-muṭṭalib ticâret için Yemen câniblerine teveccüh itdiler. Daḥi Risâlet- 9. me’âb’ı¹⁶⁵⁹ Ebû Tâlib’den iltimâs itdiler. Bile alup gittiler. Ol seferde bereketleri ile Hâk ta’âlâ 10. cem‘iyyet-i hâṭır ve rüşenâlik¹⁶⁶⁰ müyesser itdi. Yollarda Ol Hâzret’den çok havârık-ı ‘âdât¹⁶⁶¹ müşâhede 11. itdiler. Bu sâlde Hürmüz bin Nüşirevân’ı salṭanatdan ma’zûl idüp çeşm-i cihân-bînine mîl çekdiler. 12. On tokuzuncı sâlde Hürmüz’i katl itdiler. Ol yılda Hüsrev-i Pervîz ki Hürmüz’ün oğludur, müstakîl taḥt-ı salṭanata geçdi. 13.

2.116. Ol Hâzret-i Hidâyet-menzilete Melâikenüñ Zuhûridur. 14.

S119a Menḳûldür ki bir gün Hâzret-i Risâlet-penâh *şallallâhu ‘aleyhi ve sellem* Ebû Tâlib’e eyitdi: “İy ‘Amm! Birkaç 15. || gicedür üç şahş benüm yanuma¹⁶⁶² gelürler. Benüm tarafuma nazar iderler. Dirler ki ‘Bu oldur. Ammâ vaḳt-i zuhûrî 16. henüz irişmedi.’ dirler.” didi. Bir A134a nevbet daḥi Ebû Tâlib’e eyitdi: “Yâ ‘Amm!¹⁶⁶³ Girü ol | kimesneler zâhir oldı. 17. Baña ḥamle itdiler. Elini ḳarnuma şoḳdı. Râḥat ve ḥoşlık tıydum.” didi. Ebû Tâlib bir kâhine 18. iltıdi-ki tıb¹⁶⁶⁴ ‘ilminde mâhir idi, gösterdi. Ol şahş Ol Hâzret’ün mübârek a’zâsına nazar itdi 19. ve sa’âdetlü ayaklarına baḳdı. Beyne’l-kitfeyn olan ‘alâmeti gördi. Eyitdi: “İy Ebû Tâlib! 20. Oğluñ ‘ayb ve marâzdan pâkdür. Şeyṭân istilâsı yoḳdur; ḥayr ‘alâmetleri çoḳdur. 21. Söyledügi ḥaberler şeyâṭîn vesvesesi degüldür, meleklerdür. Anı teftîş ve tefahḥuş iderler. 22. Nübüvvet ve risâlet eşerleridür. Yevmen fe-yevmen envâr-ı sa’âdet ve siyâdeti mütezâyid olmaḳdadur.” didi. 23. Ol Hâzret’den menḳûldür-ki buyurdılar: “Ol eyyâmda bir vâḳı’a gördüm. Bir âdem elini omuzuma ḳodı. 24. Elini sînemün içerusine şoḳdı. Göñlümi çıkardı. Eyitdi: ‘Dili pâk, beden pâkdedür.’ 25. Girü yirine ḳodı. Girü bu yılda ḥ^wâbda

¹⁶⁵⁹ M. Risâlet-me’âb’ı : S. Hâzret-i Risâlet-me’âb’ı

¹⁶⁶⁰ M. rüşenâlik : S. rüşenâlik

¹⁶⁶¹ M. ‘âdât : S. ‘âdet

¹⁶⁶² M. gicedür üç şahş benüm yanuma : S. gicedür ki üç şahş yanuma

¹⁶⁶³ M. Yâ ‘Amm : S. İy ‘Amm

¹⁶⁶⁴ S. tıb : M. -

M98b

gördüm ki¹⁶⁶⁵ evlerinüñ saķfından bir ağac aldıldar. 26. Gümüşden bir nerdübān ķodılar. İki kimesne indi. Biri yanuma geldi. Biri ırakda oturdu. Pehlūmdan 27. bir üstüh^wān çekdi. Gōñ-lūmi çıkardı. Eyitdi: ‘Hoş gōñöldür. Merd-i şālīh ve peygāmbere-i mübellīgdür.’ didi. 1. Yirine ķodı. Uyandum.” didi.

2.117. Hikāyet-i Latīfedür.

Ekābir-i Kureyş’den bir cemā’at ki uluları Benū ‘Abdu’l-muṭṭalib 2. idi. Birbiriyle¹⁶⁶⁶ ‘ahd itdiler ki Mekke’de ‘zālimlerüñ zulmini men’ idüp idürmeyeler.¹⁶⁶⁷ Hāzret-i Seyyidü’l-mürselīn ‘aleyhi’s- 3. şalāvatü ve’s-selām ol meclisde hāzır idiler. Anuñ-içün Hılful’l-fuzūl dirlerdi ki¹⁶⁶⁸ Cürhümīlerden ve Kaṭūrīlerden ki 4. birine Fuḍayl bin el-Hāriş el-Cürhümī dirlerdi; birine daḥi Mufaḍḍal bin Feḍāle el-Cürhümī çağırurlardı. Birine daḥi Fuḍayl bin 5. Vedā’a el-Kaṭūrī eyidürler idi. Bu üç ulular kendülere tābi’ olan cemā’atler ile ittifāk itdiler ki 6. Mekke’de hīç zālim ķomayalar, sūknā virmeyeler. Bu cemā’atüñ ki isimleri Fā ve Dād ve Lām’dur ki kelime-i faḍl olur, 7. fuḍūla cem’ itdiler. Aña Hılful’l-fuzūl diyü tesmiye itdiler. Ol fuḍūl degül ki mezmūm ola. Bu ‘ādet 8. teṭāvül-i eyyām ile metruk oldu. ‘Abdu’l-muṭṭalib vefāt itdi. Riyāset-i Mekke üç şaḥṣa irişdi: Biri Hāriş bin Ümeyye, 9. biri ‘Abd-i Şems, || biri Hişām bin Muğīretü’l-maḥzūmī. Bu üçi rūsūm-ı ‘adl ve iḥsānda cidd ü cehd itdiler. Ammā ğurebāya 10. merḥamet itmediler. Bu eṣnāda Benī Zübeyd’den¹⁶⁶⁹ bir kimesne ki ķabāil-i ‘Arab’dan degül idi. Māl-ı ticāret ile Mekke’ye geldi. 11. ‘Amr’a bağladı. Ol mālī ‘Āşş bin Vāil-i Sehmī ki ‘Amr-ı ‘Āşş’uñ babası idi. Ol yūmnīden aldı.¹⁶⁷⁰ kendüye fāide, ol 12. ğarībe ziyān itdürdi. Ol bī-çāre āvāre | şabāḥ ğün toĝduĝı vaķt ki ķabāil-i Kureyş’uñ ictimā’ī zamānidur, 13. Ebū Kubeys’e varurdu.¹⁶⁷¹ Ğurbet ve kurbetini ‘Āşş’uñ kendüye itdüĝi zulmi āvāz-ı bülend ile çağırurdu. Benū Hāşim, Benū ‘Abdu’l-muṭṭalib, 14. Benū

S119b

A134b

¹⁶⁶⁵ S. gördüm ki : M. gördi-ki

¹⁶⁶⁶ M. birbiriyle : S. biribiriyle

¹⁶⁶⁷ idürmeyeler : S. itdürmeyeler

¹⁶⁶⁸ M. dirlerdi ki : S. dirler ki

¹⁶⁶⁹ S. Zübeyd’den : M. Zübeyd’de

¹⁶⁷⁰ S. aldı : M. -

¹⁶⁷¹ M varurdu : S. vardı

Zühre, Benū Teym, Benū Esed, Benū ‘Abdu’l-‘uzzā cem‘ oldılar. ‘Abdu’llāh bin Cüd‘ān et-Teyyimī serāyına vardılar. Ol cümleden 15. ulu idi. Yaşlu kimesne idi. Hılful-ı-fuzūl üzere ‘ahd itdiler ki Kureyş’den kimesne, kimesneye zulm 16. itmeye ve itdürmeyeler. Cümlesi ‘Aşş bin Vāil evine vardılar. Ol ġarībūñ haqqını bi’t-tamām alıvirdiler. Ol bī-çāreye 17. teslīm itdiler. Hāzret-i nübüvvet-menziletten rivāyet olındı-ki “Ol vaqt, Benī ‘Abdu’llāh bin 18. Cüd‘ān serāyında idüm. Anlar ki ‘ahd itdiler, inşāf-ı mazlūm ve def‘-i mezālimde¹⁶⁷² dūrişdiler. 19. Ol Hāzret’ūñ sinn-i şerīfleri yigirmiden geçdi. Ecyād Tağı’nda koyun güdmege kıyām 20. buyurdılar. Hāḡḡ-ı ra’y içün ücret daḡı aldılar. Şihāḡ-ı eḡādişde mervīdür ki Seyyid-i ‘Ālem 21. *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* buyurdılar ki “Hīçbir peygāmbir yoḡdur ki koyun şubānı olmamış ola.” Meclis-i 22. envārda ḡāzır olanlar didiler ki ‘Yā Rasūlullāh! Siz daḡı ol mühimme kıyām idūñüz mi?” Cevāb 23. buyurdılar ki “Belī, koyunları taḡa iltidüm, otlatdum.¹⁶⁷³ Ücret daḡı aldum.” didiler. Ol Hāzret-i ‘ālī-rütbetūñ 24. bu şıfat ile mevşūf oldukları ḡikmeti budur ki zīr-destāna şefḡat ve merḡamet 25. ve ra’iyyete ri‘āyet ola ki dūkeli ḡalāiḡa şefīḡ, zīr-destāna refīḡ idiler. 26.

2.118. Ol Māh-ı Felek-Risālet’ūñ *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* Māl-ı Hādīce ile Ticārete Gıtdūgidür. 27.

M99a

S120a

Çün Hāzret-i Rasūl ‘aleyhi’ş-ṣalāvatū ve ‘s-selām yigirmi beş yaşında oldı, Ebū Ṭālib’e faḡr u fāḡa, 1. za‘f-ı kuvvet ‘arız oldı. Ol eṣnāda ‘Ātike binti ‘Abdu’l-muṡṡalib ki Ebū Ṭālib’ūñ kız ḡarındaşı idi, bir gün Ebū Ṭālib’e 2. geldi. Eyitdi: “Bu nihāl-i bāḡ-ı zindeḡānī, devḡa-yı ravza-yı kām-rānī yā’nī Muḡammed *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* irişdi. Vaqt oldı-ki 3. ol Āfitāb-ı mihr-endūzı bir māh-ı şeb-efrūz ile izdivāc ideyüz.”¹⁶⁷⁴ didi. Ebū Ṭālib || nergis-i şehlālarından 4. şūkūfeler dōkdi. Eyitdiler: “İy Hemşīre-i Mihrbān! Şanur mısın ki¹⁶⁷⁵ ben bu endīşeden fāriḡ olam. Hāḡḡa¹⁶⁷⁶ bu endūhdan 5. lāle gibi cigerümde daḡ¹⁶⁷⁷

¹⁶⁷² M. mezālimde : S. zālimde

¹⁶⁷³ S. otlatdum : M. -

¹⁶⁷⁴ M. ideyüz : S. idevüz

¹⁶⁷⁵ S. ki : M. -

¹⁶⁷⁶ M. Hāḡḡa : S. Hāḡḡa ki

¹⁶⁷⁷ M. daḡ : S. daḡum

vardur. Elümde māl ü menālüm yokdur. Küfv gözlemek zarūrī lāzımdur” didi. ‘Ātike 6. Eyitdi: “Ben fikr iderem. Eger şavāb görürseñ diyem?” didi. Ebū Ṭālib “Nedür?” didi. ‘Ātike eyitdi: “İşitdüm ki 7. Ḥadīce Şām tarafına kārbān gönderür imiş. Ol maşlahat içün bir emīn ādem ister imiş. Maşlahat görürseñ 8. bu sözi ortaya getüreyim.” didi. Ebū Ṭālib bu kelimātı ol server-i dūd-mān-ı gālibe dañı didi. 9. Bu söz, elsine ve¹⁶⁷⁸ efvāhda münteşir oldı. Ḥadīce sem‘ine dañı irişdi. Hāl bu ki Ḥadīce | ticāret içün 10. Şām tarafına māl-ı ‘azīm gönderüp hīç kimseye i‘timād itmezdi. Bu sözi işidicek ganīmet bildi. 11. Ol Ḥazret’ün şıdk u emāneti ve¹⁶⁷⁹ vüfūr-ı diyāneti Kureyş içinde “*ežheru mine’ş-şemsi ve ebyenü mine’l-emri*”⁴⁶⁶ idi. 12. Aña Muhammedü’l-emīn dirlerdi. Ḥadīce Ḥātūn, Ol Ḥazret’ün zāt-ı şerīf ve ‘unşur-ı laṭīfinde ḥüsn ü cemāl, 13. ve şıdk-ı maḳal ve tekāmül-i ḥışāl görürdi.¹⁶⁸⁰ Fi’l-hāl, Ol Ḥazret’e bir ādem gönderdi.¹⁶⁸¹ eyitdi: “İşitdüm ki ticārete 14. meyl-i şerīfleri varmış. Anlaruñ şıdk-ı güf-tārlarına ve ḥüsn-i girdārlarına i‘timād iderem. Gayrılara virdüğüm gibi 15. māl-ı Kūrāz’dan iki berāberine anlara erzānī görürem.¹⁶⁸² tā ol biza‘at ile şerāit-i ticāreti yirine getürsünler. 16. Ne fāide olursa her bābda anlaruñ ḥaḳḳında müsāmaḥa lāzımdur.” didi. Çün Ḥazret-i¹⁶⁸³ Risālet-penāh *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* 17. şüret-i ḥālī Ebū Ṭālib’e taḳrīr itdi, Ebū Ṭālib, pesend itdi. Bu bir rızḳdur ki Ḥaḳ *sübḥānehü* 18. *ve ta‘ālā* saña erzānī itdi.” didi. Ḥadīce melike-i ‘Arab idi. Ḥüsn ü cemālde, luṭf u kemālde 19. ve keşret-i milk ve mālda bī-naẓīr-i āfāk idi. Cümle-i muḥadderāt-ı ‘ālemde taḳ idi. Eṭrāf ve eknāfdan 20. eşrāf ve mülük anuñ ḥuṭbesine ṭālib devlet-i vişāline rāğıblar idi.¹⁶⁸⁴ Ammā anuñ güşe-i muḳnia‘ası 21. bir tāc-dār-ı rüzgāra sāye bırakmaz idi. Zevcinuñ rıḥletinden soñra ṭā‘at-ı İlähīye meşgül, 22. müṭāla‘a-yı Tevrāt’a ve sāir kütüb-i semāvī müṭāla‘a iderdi.¹⁶⁸⁵ Ol

¹⁶⁷⁸ S. ve : M. -

¹⁶⁷⁹ S. ve : M. -

¹⁶⁸⁰ M. ḥüsn ü cemāl, şıdk-ı maḳal ve tekāmül-i ḥışāl görürdi. : S. ḥüsn-i cemāl ve şıdk-ı maḳal ve tekāmül-i ḥışāl gördi.

¹⁶⁸¹ S. Fi’l-hāl, Ol Ḥazret’e bir ādem gönderdi : M. -

¹⁶⁸² M. görürem : S. gördüm

¹⁶⁸³ S. anlaruñ ḥaḳḳında müsāmaḥa lāzımdur.” didi. Çün Ḥazret-i : M. anlar ḥaḳḳında müsāmaḥa lāzımdur.” didi. Ḥazret-i

¹⁶⁸⁴ M. rāğıblar ıdı : S. rāğıb idiler

¹⁶⁸⁵ M. ṭā‘at-ı İlähīye meşgül, müṭāla‘a-yı Tevrāt’a ve sāir kütüb-i semāvī iderdi : S. ṭā‘at-ı İlähīye meşgüle, müṭāla‘a-yı Tevrīt’de ve sāir kütüb-i semāvī müṭāla‘a iderdi

S120b

M99b

A135b 0

avānda ḥ^wāb görmişdi ki āsmāndan Māh 23. aşağı gelüp anı kucardı. Ol Māh'ıñ nūrı bağal-ı
Ḥadīce'den taşra çıkup 'ālemi rūşen iderdi. 24. Bīdār oldu. Ta'bīr-i rū'yā için Baḥīrā-yı
Rāhib'e bir ādem gönderdi. Baḥīrā eyitdi: 25. "Ta'bīri budur ki āhirü'z-zamān peygamberi
vücūda gelmişdür. Seni ḥelālīğa qabūl ider. Eyyām-ı vişāl 26. ve zamān-ı ittişālünde || aña
vahy nāzil olur. Millet ve ümmeti¹⁶⁸⁶ fūrūğundan 'ālem-i nūrānī olsa gerek. 27. Evvel kimse
ki aña İmān getürür, sen olasın. Ol Peygamber, Kureys'den Benī Hāşim'den senüñ eḳāri-
būñdendür." didi. 1. Ḥadīce, Allāh ta'ālāya şükr itdi. Nāgāh 'Ātike meşveret için evine
vardı. Qudūm-i şerīfini sa'ādet-i 'aẓīm 2. ve devlet-i cesīm bildi. Tebcīl ve ihtirām itdi.
Ziyāfetler eyledi. 'Ātike diledi-ki 'arz-ı ḥāl eyleye. Ammā ol 3. Ḥ^wāce-i her dü-serāya
ecīrlık isnādından şerm itdi. Ğarḳ-ı 'arāḳ ve ḥayā oldu. Ḥadīce eyitdi: "İy Seyyide-i 4. 'Arab!
Buyuruñ. Teşrīf-i ḥuzūrdan maḳşūd nedür? Hızmetkārliğe qabūl buyurılır ise cāna
minnetdür." didi. 5. 'Ātike eyitdi: "Elbette sem'-i şerīf-i melike irmişdür." didi. Birāzerüm
'Abdu'llāh'dan bir ferzend qalmışdur, Muḥammed-nām. 6. Pederüm 'Abdu'l-muṭṭalib ey-
yām-ı ḥayātında terbiyyetine çalışup irtihāl zamānında | vaşiyetler itmişdi. Ḥāliyā
Muḥammed'üm 7. civān olup irişmişdür. Ol aḥter-i nīgū-fāl ki Müşterī-yi ḥüsn ü cemāldür.
Zühre, zehr ile ittişāl murāddur. 8. Ammā birāderüm Ebū Ṭālib cihet-i faḳr u fāḳadan
ihtilāl-i ḥāl gelmişdür. Bu murada¹⁶⁸⁷ iḳdām ve ihtimām el virmez. 9. İşidildi-ki "Melike'nüñ
kārbānı revāne olsa gerek imiş. Eger Muḥammed'e daḥi bir emr-i maḥşuş olsa¹⁶⁸⁸ 10. Benū
Hāşim'e minnetdür ki Melike māliketü'l-ḥayrātdur." didi. Ḥadīce bu sözden kendünüñ şıdḳ-
ı rū'yāsına 11. i'timād itdi. Gülzār-ı bāṭını¹⁶⁸⁹ nesīm-i ümīz ile şükufte, çerāğ-ı zamīri āteş-i
şevḳ-ile nūrānī oldu. Eyitdi: 12. "İy Seyyide-i Kureys! Ben Muḥammed'üñ *şallallāhu 'aleyhi*
ve sellem ri'āyet-i emānet ve zabt-ı diyānet ve ṭayyib-i a'rāḳ 13. ve ḥüsn-i aḥlāḳ ve kemāl-i
ḥaseb ve cemāl-i nesebini bilürem. Gayrılara virdüğümüñ ez'āfını Muḥammed'e *şallallāhu*
'aleyhi ve sellem 14. müsellemler tutaram. Anuñ ḥidmetkārlığını cānuma¹⁶⁹⁰ minnet tutaram.

¹⁶⁸⁶ M. millet ve ümmeti : S. millet-i ümmeti

¹⁶⁸⁷ S. bu murada : M. burada

¹⁶⁸⁸ M. olsa : S. ola

¹⁶⁸⁹ M. bāṭını : S. bāṭın

¹⁶⁹⁰ M. cānuma : S. cāna

S121a

A136a

Ammā muḥāfazat-ı emvālūn¹⁶⁹¹ şu‘ūbet ve işkālî vardur. 15. Muḥammed’i *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* götürün. Tavr ve tarīkasını görelüm.” didi. ‘Ātike, Ḥazret-i Rasūl’i (ş.a.s.) götürmek-içün gitdi. Ḥadīce Ḥātūn, ḥānesini ol maḥbūb-ı yeğānenūn şeref-i kudūmi hevāsıyla bezedi. Zīnetler virdi. Kendü daḥi pākīze gūsl itdi. Zāhir ve bāṭınını zīb ü cemāl ile düzdi. Mesned-i celāletde kudūm-i Ḥazret-i Risālet’e muntazır oturdı. Mesned-i laṭīfî öñine perde-i raḳīḳ çekdi. Tevrāt’ı öñine geldi. Peygāmber-i āḥirū’z-zamānuñ şıfāt ve simātını müṭāla‘a iderdi. Şadef-i dīde-i ümīzvārīden gevher-i āb-dār dökerdi. Ḥuddām ve ḥuccābına buyurdi ki Muḥammed *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* geldükde meclisi zīver-i kemāl ve übbehet ve iclāl ile bezeyeler. Şadrgāh-ı mesned-i erbāb-ı ikrām ve iclālde otura || çün Ḥazret-i Risālet-¹⁶⁹² 16. penāh *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* ‘Ātike ile teşrīf-i ḥuzūr buyurdılar. Ḥadīce Ḥātūn, ḥāle münāsib 17. ta‘zīm ve ve tevķīrde¹⁶⁹³ ihtimām itdi. Her birisi maḥarr-ı ‘izzetlerinde müstenid oldılar. Ḥadīce Ḥātūn, girü 18. Tevrāt’a nazar itdi. Her nesne ki kitābda vardur, Ol Ḥazret’ün şüret-i hümāyūnlarında muṭābıḳ buldı. 19. ‘Alāmetleri cümle müşāhede itdi. Gāhī cemāl-i māhveşine müṭāla‘a eylerdi gāhī şerḥ-i gīsū-yı 20. siyāhını mülāḥaza iderdi gāhī tefsīr-i sūre-i “*ve’d-duḥā*”⁴⁶⁷ olan nūrına bakardı gāhī ta‘bīr-i 21. vāḳı‘ası olan reng-i “*ve’l-leyli izā secā*”⁴⁶⁸ söylerdi gāhī beyān-ı “*ḳābe ḳavseyni*”⁴⁶⁹ olan iki ṭāḳ-ı ebrūlarını 22. temāşā iderdi gāhī naḳş-ı “*māzāga’l-başaru*”⁴⁷⁰ olan ḡamzhā-yı çeşm-i dil-firībini gözedürdi. 23. Bir zamān yāḳūt-ı gevher-bārında mu‘cize-i Mūsā müşāhede iderdi gāhī dem-i | bā-kereminde iḥyā-yı 24. Mesīḥ’i görürdi. Çün¹⁶⁹⁴ kevşer-i esrār-ı güft ü güyī deryāsınuñ reşḥası idüğini ve dıraḥt-ı Tūbā-yı 25. ḳadd-i dil-cū-yı naḥlsitānından bir nihāl idüğini gördi ve bildi. Ḥ‘ābı ta‘bīrini tamām ma‘lūm 26. idindi. Ammā ḥāliyā bu rāzı pinḥān itmek gerek.” didi. Ücret ta‘yīn itdiler. ‘Ātike, 27. ferāḡat-ı ḥāṭır ile Muḥammed’i *ṣallallāhu*

¹⁶⁹¹ S. emvālūn : M. emvāl

¹⁶⁹² S. Resūl’i (ş.a.s.) götürmek-içün gitdi. Ḥadīce Ḥātūn, ḥānesini ol maḥbūb-ı yeğānenūn şeref-i kudūmi hevāsıyla bezedi. Ziyetler virdi. Kendü daḥi pākīze gūsl itdi. Zāhir ve bāṭınını zīb ü cemāl ile düzdi. Mesned-i celāletde kudūm-i Ḥazret-i Risālet’e muntazır oturdı. Mesned-i laṭīfî öñine perde-yi raḳīḳ çekdi. Tevrāt’ı öñine geldi. Peygāmber-i āḥirū’z-zamānuñ şıfāt ve simātını müṭāla‘a iderdi. Şadef-i dīde-yi ümīzvārīden gevher-i ābdār dökerdi. Ḥuddām ve ḥuccābine buyurdi ki Muḥammed *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* geldükde meclis-i zīver-i kemāl ve übbehet ve iclāl ile bezeyeler. Şadrgāh-ı mesned-i erbāb-ı ikrām ve iclālde otura çün Ḥazret-i Risālet- : M. -

¹⁶⁹³ M. tevķīrde : S. tevķīrinde

¹⁶⁹⁴ M. Çün : S. cūy-ı

M100a

‘*aleyhi ve sellem* hānesine iltı. Sefere lāyık cāmeler geydü. 1. Hāne-i Hadīce’ye gönderdi. Hazret-i Rasūl *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* şem‘ gibi āteş-i dilden güdāzān; Hadīce lezzet-i 2. vişāl ve neşāt-ı ittişālden ferhān ve nāzān.¹⁶⁹⁵ Bunda dil-şikestelik, anda dil-bestelik. Birinüñ göñlinde hacālet-i 3. ecīrlıkden reng-i cirāhat; birinde mülāhaza-yı ‘avākıb ile rāhat-ı enīnū’l-müznibīn. Zevkını Hudā bilür, nāliş-i Yūsuf 4. lezzetini Züleyhā bilür, añlar.¹⁶⁹⁶ Pervāne bilür ol hāli ki şu‘le-i şem‘de per ü bāl yaķar. Egerçi telhdür, ammā ol şem‘-i 5. şeker-rizūñ müşāhede-i şeker-ħandesindedür.¹⁶⁹⁷ Dīvāne bilür, silsile-i zencīrde esīr olmağı. Egerçi yokdur 6. ammā ne dil-āvīz ve ıarab-engīzdür. Hadīce’nüñ bir ğulāmı var idi, dirlerdi, cümle mālī anuñ 7. taşarrufında idi, anı getürdi. Fāħir cāmeler iħzār itdü. Cihāz-ı ħüsrevāne ile bir deve tertīb eyledi. 8. Meysere’ye ışmarladı-ki “Mekke’den çıkınca devenüñ ‘inānını Muħammed’e vir. Çün ādemden ayrılāsın, 9. bu ħil‘atleri Muħammed’e geydür. Bu müzeyyen deveye bindür. Devenüñ ‘inānını sen tut. Öñince yür. Her bābda 10. bende ve ħid-metkār ol.¹⁶⁹⁸ Anı ħ^wāce ve emīrūñ bil. Bey‘ ü şirāda, almada şatmada nice emr iderlerse ‘amel eyle. 11. Anı mümkün olduğı deñlü āfātdan şaķla.” didi. Esra‘ evķātda ğānim ve sālīm baña getür tā ki sādāt-ı 12. Kureyş ķatlarında || şermsār olmayam. Çünki dinilen umūrı tamām eylesin, seni mālumdan āzād iderem, 13. dūnyā mālından ne isterseñ virürem, ħāıruñı şād iderem.” didi. Çün kārban yola çıķdılar, 14. Mekke ħalkı cem‘ oldılar; ba‘zı nezāre içün ba‘zı ehl-i icāreye teşni‘ içün. A‘mām ve ‘ammātdan sāir ekārib ve ‘aşāir-i 15. Rasūlullāh *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* şanādīd-i Kureyş, sādāt-ı Benī Hāşim, mededkārī ve ğam-ħ^wārī, ħ^wāce-i her dü serā 16. Muħammed Muştafā içün *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem*¹⁶⁹⁹ taşra çıķdılar. ‘Ātike, Muħammed’i *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* vedā‘ idüp gönderdiler. 17. Meysere, emr-i Hadīce üzre ħ^wāce-i leyletü’l-mi‘rācı tāt ü dībāc ile ārāste itdi. Şütür-i zībāya süvār oldu. 18. Kendü mehār-ı şütürü dūşına şaldı. Ebū Cehl ve ‘Utbe ve Şeybe ol kār-bānda bile idiler. Meysere’ye eyitdiler 19. “Bu yetīme eski cāmeler giyür¹⁷⁰⁰;

S121b

¹⁶⁹⁵ M. ferhān ve nāzān : S. cān-nāzān

¹⁶⁹⁶ S. bilür, añlar : M. añlar

¹⁶⁹⁷ S. şeker-ħandesindedür : M. şeker-ħandedür

¹⁶⁹⁸ S. Her bābda bende ve ħizmetkār ol : M. Her bābda ħidmetkār ol

¹⁶⁹⁹ M. ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem : S. (ş.a.s.)

¹⁷⁰⁰ M. giyür : S. geydür

A136b düşvār | hizmetler göster, miñnete rām ola.” didiler. Meysere eyitdi: “Ben sizüñ 20. ğulāmuñuz degülem. Ğadīce’nüñ ğulāmıyam.” didi. Emr anuñdur. Elümde olan māl anuñdur. Bedende 21. cān aña fedādur.” didi. Ğadīce Ğātūn’uñ bir hısmı vardı, Ğuzeyme bin Ğakīm Sülemī dirler idi. 22. Anı dañi ol seferde Ğazret-i Risālet destgāha mülāzım itmişdi. Ğuzeyme’nüñ, Ol Ğazret’e muħabbeti bī- 23. şümār oldı. Ol Ğazret’e beğāyet dōst düşdi. Yolda her laħza cüdā¹⁷⁰¹ olmazdı. Ol 24. Ğazret’den ħāriķu’l-‘āde çok nesneler müşāhede itdi. Ğadīce Ğātūn’uñ iki devesi yolda qaldı. 25. Gitmege ķudreti yoğdı. Meysere, Ol Ğazret’e ħaber eyledi. Mübārek ellerini ol develerüñ 26. ayağına degürdi. Du‘ā itdi. Fī’l- ħāl develer¹⁷⁰² qalkdı. Qāfīlenüñ öñine geçdi. Ğuzeyme ve Meysere, 27. ol ħāle ta‘accüb itdiler. Ol ma‘nā ‘Ğazret-i Nebevī’nüñ ‘*aleyhi*’ş-*şalāvatü ve*’s-*selām* bereket-i devletidür’, didiler. 1. Buşrā-yı Şām ħudūdına vardılar. Şavma‘a-yı Baħīrā’ya yakın irişdiler. Baħīrā raħt¹⁷⁰³-ı iķāmeti dār-ı bekāya çekmişdi. 2. Naşūrā, rāhib kām-makāmı olup ol şavma‘ada mütemekkin idi. Peyğamber ‘*aleyhi*’s-*selām* bir ağac altına oturdı. 3. Ol qurı ağac fi’l-ħāl sebz ü ħurrem¹⁷⁰⁴ oldı. Meyve getürdi. Eṭrāf ve cevānibi cümle sebzēār ve merğzār oldı. 4. Naşūrā bām-ı şavma‘adan bu ħālī müşāhede itdi. Bī-ṭāķat oldı. Şavma‘adan aşāğa indi. Peyğamber *şallallāhu* ‘*aleyhi ve sellem*’ 5. yanına geldi. Eyitdi: “Lāt ve ‘Uzzā¹⁷⁰⁵ ħaķķı-iķün ismüñ nedür?” Ğazret buyurdı: “*şekiletke ümmüke*” Ya‘ni “Anañ 6. oğulsuz olsun.” Benden ırāķ ol. Ṭāife-i ‘Arab’uñ hıķbir sözi baña ağır gelmez ki illā bu söz. Naşūr’uñ 7. elinde bir şaħīfe var idi. Naşūr aña nigāh ider, Ğazret-i Peyğamber’üñ || *şallallāhu* ‘*aleyhi ve sellem*’ cemāl-i bā-kemāline nażar 8. iderdi. Eyitdi: “Yemīn iderem ‘İsā’ya ki İncīl’i gönderdi, bu oldur.” didi. Ğuzeyme, Rāhib’den bu emri 9. müşāhede eyledi.¹⁷⁰⁶ Gümān itdi ki Ol Ğazret’e ķaşd eyledi. Kılıcını ğılāfından çıkarup¹⁷⁰⁷ āvāz-ı bülend ile 10. çağırdı. “Yā Āl-i Ğālib!” Üç def‘a nidā itdi. Kārbānda olan Kureyş geldiler. Eyitdiler: “İy Ğuzeyme! Saña n’oldı?” 11.

M100b

S122a

¹⁷⁰¹ M. cüdā : S. cüzā ; Metinde kelimeler iki ayrı nüshada da hep bu şekilde yazılmıştır.

¹⁷⁰² M. develer : S. ol develer

¹⁷⁰³ S. raħt : M. rāħat

¹⁷⁰⁴ S. sebz ü ħurrem : M. sebz ħurrem

¹⁷⁰⁵ S. Lāt ve ‘Uzzā : M. Lāt, ‘Uzzā

¹⁷⁰⁶ M. eyledi : S. itdi

¹⁷⁰⁷ M. çıkarup : S. çıkarup

A137a

Rāhib'den şikāyet itdi. Cümle rāhibe vardılar. Rāhib korkusundan şavma'aya girdi. Kapuyı bağladı. Üzerine 12. çıktı. Āvāz itdi-ki “Niçün benden üşendüñüz?” Hudā haqqı-içün sizden ‘azīz kārban gelmedi. Bu şahīfede 13. şöyle buldum ki bu ağac altında konan kimesne Hudā’nuñ peygamberidür, hātem-i peygamberāndur. Her ki 14. fermānına muṭī’ ola kurtulur. Muḥālefet iden helāk olur. Andan-şoñra Huzeyme'den şordı-ki 15. “Senüñ anuñla münāsebetüñ nedür?” eyitdi: “Anuñ hıdmetkārıyam.” Hadīce Hātūn | develerinüñ hikāyetini, 16. nice kuvvet bulduklarını Rāhib'e didi. Rāhib eyitdi: “Saña bir sır¹⁷⁰⁸ haber virem. Umaram ki kimesneye 17. dimeyesin.” Huzeyme qabūl itdi. Naştūr eyitdi: “Bu şahīfede mezkūrdur. Bu şahş cemī'-i şāhlara 18. galebe ider. Mecnū'-ı ‘ibāda¹⁷⁰⁹ zafer bulur. Hīç kimesne anuñla muḳāvemet idemez. 19. İy Huzeyme! Bil-ki aña düşmen çokdur. Ekşer düşmeni Yehūd'dur. Anlaruñ şirretinden hāzer eyle.” Huzeyme 20. bu sözleri işitdi. Seyyidü'l-‘ālem hizmetine geldi *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem*. Eyitdi: “Ben sizde nice 21. şıfat müşāhede iderem, gayrıda yokdur. Tihāme'de mev'ūd olan peygamberi, sizi taşavvur iderin. Halāik 22. ‘aceb muḥibbūñdūr.” didi. Ol Hāzret'e ‘arz eyledi ki “Şimdi kendü vilāyetüme giderin. 23. Emrūñ zāhir olıcağ gelürem.” didi. Fetḥ-i Mekke'den şoñra geldi; müselmān oldu. Naştūr-ı Rāhib, 24. Meysere'yi taleb itdi. Ol Hāzret'üñ ba'zı nişānlarından şordı. Meysere cevāb virdi. 25. Rāhib eyitdi: “Saña vaşıyyet iderem. Andan cüdā olma. Bu seferde Şām'a varma. Anda münkirler çokdur, 26. ḥased iderler. And içdi-ki bu şahş peygamber-i āhirü'z-zamāndur, hātem-i enbiyā ve mürseldür. 27. Kāşkī evvel-i ba'sinde zinde olaydum Millet-i İslām'a mütā'baat iderdüm.” didi. Meysere ve¹⁷¹⁰ Huzeyme'nün 1. maşlaḥatları Buşrā'da tamām oldu. Metā'larını şatdılar. Şām'a gitmek ḳaldı. Cümle meta'ları ‘ālī kıymet 2. buldı. Mürāca'ata ‘azīmet itdiler. Bu seferde Hāzret-i Muḳaddes-i Nebevī - *şalavātullāh ‘aleyhi ve sellem* bir Yehūdī ile¹⁷¹¹ 3. mu'āmelesi oldu. Mubāḥaşe itdiler. Yehū-

M101a

¹⁷⁰⁸ M. sır : S. -

¹⁷⁰⁹ S. ‘ibāda : M. ‘ibādete

¹⁷¹⁰ M. ve : S. -

¹⁷¹¹ M. ile : S. -

S122b

dī, H^wāce'ye || 'aleyhi's-selām eyitdi: "Saña, Lāt ve 'Uzzā'ya 4. and virdürin¹⁷¹² tā şıdķ-ı maķāluñ zāhir ola." didi. H^wāce 'aleyhi's-selām¹⁷¹³ eyitdi: "Hergiz Lāt ve 'Uzzā'ya 5. yemīn itmezem. Anlardan büyük düşmenüm yokdur." didi. "Her gāh ki anları görem, gözüm örterem." didi. Eyitdi: 6. "Söz senüñdür. Ehl-i Harem'den-misin?" eyitdi: "Ārī" Ol şahş Meysere'ye hālvat itdi. Eyitdi: "İy Meysere! 7. Bu senüñ yoldaşuñ Allāh hāķķı-içün ol mev'ūd olan peygamberdür. Her mevcūduñ şerefidür. Hazāin-i cūduñ 8. gevheridür. Maķşad-ı āferīniş vāşıl-ı maķşūddur." didi. Ticāret-i mühimmātı¹⁷¹⁴ murād üzre itmāma irişdi. 9. Buşrā'dan Mekke'ye mürāca'at itdiler. Kaţ'-ı menāzil ve tayy-i merāhil kıldılar. Meysere kavlı-i rāhib üzre Hazret-i Nebī'nüñ 10. 'aleyhi's-salāvatü ve's-selām ahvālinde murāķıb itdi. Hevā germ olıcaķ iki melek iki kuş şüretinde Ol Hazret'üñ 11. üzerine sāye bırağurlardı. Çün Merru'z-zahran'a irişdiler, Ebū Bekr-i Şiddīķ radıyallāhu 'anh daħi ol kār-bānda idi, 12. Meysere'ye eyitdi: "Beşāret-i kudūm-i Muḥammed | içün şallallāhu 'aleyhi ve sellem Hadīce'ye revān ol." didi. Meysere 13. kabūl itdi. Bir deveyi nefīs rahtler ile, dībā¹⁷¹⁵ örtüler ile bezedi. Hazret-i Rasūl'e virdi. 14. Ebū Bekr devenüñ¹⁷¹⁶ fāḫir rahtler ile tezyīnün sebebini şordı. Meysere eyitdi: Melike'nüñ 'ādeti budur ki 15. her deve ki beşāretle vara ol deveyi mübeşşire virür. İsterem ki Muḥammed'e¹⁷¹⁷ şallallāhu 'aleyhi ve sellem artuķ menfa'at 16. hāşıl ola. Zīrā, bu seferde anuñ bereketi ile çok nef'ler¹⁷¹⁸ gördük." didi. Ebū Cehl eyitdi: "İy Meysere! 17. Ol tāze cūvāndur; sefer itmemişdür; taşra çıķmamışdur. Nāgāh yol yañıla; ğayrı kimesne gönder." didi. 18. Meysere eyitdi: "Egerçi tıflıdur, cümle 'ālem anuñ tufeylidür. Egerçi tenhā-revdür, ammā cümle-i mevcūdāt 19. anuñ ḫayli¹⁷¹⁹ ve ḫaşemidür. El-ḫāşıl Muḥammed'i şallallāhu 'aleyhi ve sellem revāne itdiler. Hazret-i Risālet-penāh çün bir 20. miķdār mesāfe kaţ' eyledi, mübārek gözlerine ḫ^wāb ğalebe itdi.

A137b

¹⁷¹² M. virdürin : S. virürin

¹⁷¹³ M. 'aleyhi's-selām : S. (a.s.m.)

¹⁷¹⁴ M. ticāret-i mühimmātı : S. ticāret ve mühimmātı

¹⁷¹⁵ M. dībā : S. zībā

¹⁷¹⁶ M. devenüñ : S. deveyi

¹⁷¹⁷ S. Muḥammed'e : M. Muḥammed

¹⁷¹⁸ S. nef'ler : M. nef'

¹⁷¹⁹ S. ḫayli : M. ḫayl

S123a

M101b

A138a

Deve üstinde bir lahza uyukladı.¹⁷²⁰ 21. Deve yoldan taşra gitdi. Hâzret Hâk *celle zikruhü* Cebrâîl'e buyurdi. Hâbîbüñ devesi mehârını tut. 22. Toğrı yola getür. Üç günlük yolu bir lahçada kat' eyle." didi. Haberde gelmişdür ki Server-i Kâinât 23. buyurdi. "*seeltu'llâhi ta'ālā şey'en ve vedettü en lâ es'ele*" Ya'nî Hâk ta'ālâdan nesne istedüm. Cevâb 24. işitdükden-şoñra döst tutdum ki kâşki istemeye idüm. Eyitdüm: "*ilâhî! kellemtü mūsâ teklîmen ve e'çayite süleymâne* 25. *mülken 'azîmen * fe'eyne e'çayitenî bi muķābeletihî*" Hudevendâ! Mūsâ'ya teşrîf-i teklîm itdün ve Süleymân'a 26. *'aleyhüme's-selâm* mülk-i 'a-zîm virdün. Ol || muķābelede baña ne kerem eyledün? Cevâb geldi-ki 27. "Yetîmler, âdemiler gözine h'wârdur. Anları kimesne 'uhdesine almazlar. Sen 'Abdu'llâh'dan yetîm kaldun. 1. Seni 'azîz itdüm. 'Abdu'l-muṭṭalib ve Ebü Ṭâlib gönüllerinde mihr ü şefkatünü muḥkem itdüm. Senden mâl ve cânların 2. dirîğ itmediler. Himmetlerin senün muḥâfazat ve mürâkabetüne şarf itdiler. Şâm'dan gelür iken deve yoldan 3. çıkmışdı. Cebrâ'îl'i gönderüp hizmetkâr gibi mehâr-ı üstüri tutup toğrı yola getürdi. Faḳîr idün. 4. Mâl-ı Hadîce ile ganî eyledüm." didi. Çün ferîşteler Seyyidü'l-mürselîn'i *'aleyhi's-şalâvatü ve's-selâm* döndürdiler, üç 5. günlük yolu bir lahçada kat' itdi. Nefîse binti Müneyye rivâyet ider ki kârbân gelicek zamânı karîb olup 6. her gün Hadîce Hâtûn câriyeleri¹⁷²¹ ile hâneleri üzerine çıkup gözlerini yola tutarlardı. Ol gün Hadîce'nün 7. yanında oturdum. Nâgâh ırakdan bir deveye biner kimesne¹⁷²² zâhir oldı. Bir deveye biner ki berķe | müsâbaķat¹⁷²³ ider, 8. burâķ ile hem-înân. Hevâ ziyâde germ idi. Başı üzerinde iki kuş bir rivâyetde ebr-i sefîd sâyebân olmuş. 9. Hadîce gördi. Müşâhedeşiyle şem'-i ruḥsârını yakdı. Âteş-i şevķ-i nihânîden rişte-i cânını dutuşdurdı. 10. Cevârîden şordı-ki "Aceb bu bâdiye-peymâ, bu kuvvet-i germâda kim olsa gerek." ¹⁷²⁴ didi. Hâdimler eyitdiler: 11. "İy Melike! Bu süvâr, Muḥammed'e beñzer." eyitdi: "Muḥammed tenhâ nice gelür?" Hâķîķaten bildi. Ammâ bilinmezlendi. Ol 12. 'avratlar eyitdiler: "İy Seyyide-i 'Arab! Müşg pinhân olmaz. Ḳoķusu gibi ğammâz var iken muḥabbeti gizlemek olmaz. 13. Âb-ı dîde ve taġyîr-i reng-i rû var iken bu süvâr

¹⁷²⁰ M. uyukladı : S. uyudukları için

¹⁷²¹ S. câriyeleri : M. -

¹⁷²² M. bir deveye biner kimesne : S. bir develü kimse

¹⁷²³ M. müsâbaķat : S. müsâbaķa

¹⁷²⁴ M. olsa gerek : S. ola

Muhammed-i Emîn'dür. Şâhid-i beşere-i Melike'de olan 14. ruhsâre-i rengîndür.” didiler. Hadîce *radıyallâhu ‘anhâ* Ol Hazret'e nazar idüp hârik-ı ‘âdet¹⁷²⁵ nesneler 15. müşâhede itdi. Feriştelerün sāyebānlığı gibi devenün sür‘at-i seyri ki berķ-i 16. hâţif gibi gelürdi. Cebîn-i mübîninde olan nūr-ı tâbān ve tayy-i zemîn gibi bunları görürdi. 17. Yanında olanlara söylerdi. Ta‘accüb iderlerdi. Bir sa‘ât içinde Hadîce hānesine geldi. 18. Nüzûl itdi. Hādime fi'l-hāl Hadîce'ye kudūm-i sa‘âdet-rūsūm-ı Hazret-i Risālet-penāh'ı bildürdi. 19. Beşāretler kıldı. H^wāce ‘*aleyhi’s-salāvatü ve’s-selām* şenā ve du‘ā ile Meysere’nün mektübını Melike-i 20. ‘Arab’a irişdürdi. Mażmūnı bu idi-ki “Bu seferde bî-nihāye fāideler hāşıl oldu ki andan 21. ziyāde mütevaķķı‘ ve me’mül degüldür. Cümlesi Muhammed’ün bereket ve himmeti¹⁷²⁶ iledür.” didi *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem*. 22. Hadîce ol deveyi cemī‘-i || raht ve cihāzı ile Hazret Risālet’e bağışladı. Meysere’ye cevāb 23. yazup H^wāce ‘*aleyhi’s-selām* girü ol gün kārbanā irişdi. Ebū Cehl ırakdan gördi. 24. İzhar-ı şādī itdi. “İy Meysere! Benüm sözüm işitmedün. Furşat elden gitdi. Muhammed küllī yürür. 25. Yolu ğalaţ itdi. Girü kārbanā geldi.”¹⁷²⁷ didi. Ebū Bekr ve Meysere ğamġın oldılar. Rasûl ‘*aleyhi’s-selām* 26. irişdi. Mek-tūbuñ cevābın getürdi. Meysere, Ebū Cehl’e eyitdi: “Ma‘lūm oldu-ki yolu sen ğalaţ 27. eyledün. Muhammed tarīķ-i rāstda şābit-kādemdür.” didi. Ebū Cehl münfa‘il oldu. Ben bu nāmeye 1. ‘itimād itmezem.”¹⁷²⁸ didi. Zīrā, bu deñlü ğünlük yol bir ğünde kaţ‘ olınmak muhāldür. Ben ğulām gönderin. Hadîce’ye 2. i‘lām ideyin.” didi. Ğulāmı bir nice ğünden-şoñra Hadîce’ye vardı. Müjdegānī istedi. Hadîce eyitdi: 3. “Niçe ğündür ki Muhammed-i Emîn ‘*aleyhi’s-selām* haber getürdi.” didi. Bir niçe ğünden-şoñra kārban şıhhat ve selāmet 4. ile Mekke’ye irişdi. Hadîce, Meysere’ye bulut sāyebān olduĝını şordı. Vāķıf oldu. Meysere eyitdi: 5. “İy Melike! Mekke’dan¹⁷²⁹ çıķduķ bu hāl Muhammed’dan müfāraķat itmedi.” didi.

S123b

M102a

¹⁷²⁵ M. hârik-ı ‘âdet : S. hârik-i ‘âde

¹⁷²⁶ M. bereket ve himmeti : S. bereketi ve meymeneti

¹⁷²⁷ M. geldi : S. gelüp

¹⁷²⁸ M. itmezem : S. itmezin

¹⁷²⁹ M. Mekke’dan : S. tā Mekke’dan

Nasṭūrā-yı¹⁷³⁰ rāhibūñ haberini ve Ol 6. Ḥazret'den | müşāhede itdūgi ḥāriḳ-ı 'āde nesneleri cümle Ḥadīce'ye takrīr eyledi. Alup gitdükleri esbāb 7. ve emti'a sāir zamāndan ez'āf-ı muzā'af fāideler eyledi.

2.119. Ol Ḥazret'ün Yümn ü Bereketi ile 8. Dürre-i Tāc-ı Nübüvvet'ün *ṣallallāhu 'aleyhi ve sellem* Ḥadīce Ḥātūn ile *raḍıyallāhu 'anhā* Şeref-i İzdivācıdur. 9.

Nefīse binti Müneyye'den rivāyet olunur ki Ḥadīce Ḥātūn *raḍıyallāhu 'anh* zamānında olan zenānuñ a'ḳalı idi. 10. Vüfūr-ı dirāyeti ve kemāl-i feṭāneti ve fehm-i şāibi ve zihn-i şāḳıbi ve kemāl-i ḥurrem ve cemāl-i 'azmi var idi. 11. Nesebi şerīf, ḥasebi 'azīz idi. Vāfir emlāk ve esbābı ve emvālī var idi. Ḳureyş ulularınıñ ekşeri 12. anı almağa isterlerdi. 'Urüz-ı bisyār ve nuḳūd-ı bī-şümār virürlerdi. Ol hıçbirine varmağa rāziyye olmazdı. 13. Ḥazret-i Risālet-menzilet'ün *'aleyhi mine'ş-şalāvat-i efḍaluhā* bu def'a vāki' olan ḥālātından 14. te'emmül eyledi. Ol ma'na ḥātır-ı şerīfine müstevlī oldı. Bu ma'nāyı Nefīse'ye işrāb itdi. 15. Nefīse daḫi muvāşalata müte'ahhid oldı. Ḥazret-i Risālet-penāh'a geldi ki silsile-i münākeḥete 16. taḥrīk ide. Eyitdi: "Yā Muḥammed! Tezevvüce māni' nesne¹⁷³¹ var mıdur? Niçün evlenmezsin?" didi. 17. Ol Ḥazret buyurdi-ki "Ol yüki çekmege ḳudret yokdur." Ya'nī faḳr u fāḳa beyān eyledi. Nefīse 18. Eyitdi: "Eger bir şāhib-cemāl, envā'-yı milke mālīk pür-māl ḥātūn ki şeref-i kifāeti ola, senün 19. cemī'-i me'unātuña mütekeffile ola, || raḡbet ider misin?" didi. Ol Ḥazret bir miḳdār te'emmül eyledi. "Eyā! 20. Ol ḥātūn kim ola?" didi. Nefīse eyitdi: "Ḥadīce binti Ḥuveylid" didi. Ḥazret buyurdi-ki "Vesīle 21. ne ola ki bu murād ḥāşıl ola?" Nefīse eyitdi: " Bu emr benüm 'ahdümde olsun. Anı rāḡıbe ideyim." didi. 22. Fi'l-ḥāl ḳalkdı. Bu beşāret-i 'uzmāyı Ḥadīce'ye irişdürdi. Aralarında silsile-i ülfet müstaḥkem 23. oldı. Ḥadīce bir sâ'at-i mes'ûde ta'yîn eyledi. 'Amr bin Esed, Varaḳa bin Nevfel ki 'amm ve 'ammīsi 24. oḒlı idi, ṭaleb itdi. Anları Ḥazret-i Risālet-penāh'a gönderdi ki filān sâ'atde teşrīf buyurup 25. bī-tekellüf bāb-ı ülfeti meftūḥ ideler. Ebū Ṭālib ve

¹⁷³⁰ M. Nasṭūrā-yı : S. Nasṭūr-ı

¹⁷³¹ M. nesne : S. nesneler

M102b

A139a

birāzerleri ğamgīn oldu.¹⁷³² Ol eelden ki 26. Ol Hāzret'e münāsib cāme-i šāhī yoğ-idi. Ol Hāzret daḥi bu ma'nāya nev'-i endīšenāk idiler. 27. Bu eşnāda Ebū Bekr-i Şıddīk *raḍıyallāhu 'anh* gelüp bulışdı. Eyitdi: "İy Ber-güzīde-i 'Ālem! İy Nūr-ı Çeşm-i 28. Evlād-ı Ādem! Cebīn-i mübārekūnde melālet eşeri gördüm, nedür?" didi. Hāzret-i Risālet-menzilet¹⁷³³ 1. *şallallāhu 'aleyhi ve sellem* mā-fī'z-żamīri hikāyet itdi. Hāzret-i Şıddīk tebesüm itdi. Eyitdi: "Abdu'l-muṭṭalib baña 2. biñ dinār-ı zer ve bir miqdār nefāis akmışe virmişdi ve vaşıyyet itmişdi-ki her gāh ki Muḥammed'e 'aleyhi's-selām 3. bir maşlahat düşe, aña teslīm eyleyesin.", | dimişdi. Şimdi ol māl bendedür. Ol kumāşlar içinde dikilmiş 4. hıl'atler daḥi vardır." didi. Vardı ol altūn kīsesini ve üç cāme-i nefīs her biri biş-yüz altūn 5. bahāsı var, getürdi. Rasūl¹⁷³⁴ *şallallāhu 'aleyhi ve sellem* ol cāmeleri giydi.¹⁷³⁵ Bu eşnāda Hādīce Hātūn daḥi mülūkāne 6. hıl'atler gönderdi. Hāzret-i Rasūl 'aleyhi's-şalāvatū ve 's-selām buyurdi-ki "Ben hīç kimesnenūñ cāmesini cāme-i Ebū Bekr 7. üzere tercīh itmezem." didi. Dirler ki ol māl Ebū Bekr'ün kendünūñ idi. Minnet şüreti olmasun veyā 8. nāgāh qabūl itmeye diyü li-maşlahatin emānet-i 'Abdu'l-muṭṭalib'dür." didi. Rasūl 'aleyhi's-selām Ebū Bekr'e du'ā itdi. 9. Eyitdi: "Hergiz Ebū Bekr umūr-ı külliye ve cüz'iyede¹⁷³⁶ mededkārlığı dirīğ itmedi. Hāliyā daḥi tevaḳḳu' olunur ki 10. hāne-i Hādīce'ye mürāfaqatda muvāfaqat eyleye." didiler. Ebū Bekr (r.a)¹⁷³⁷ eyitdi:

Mısrā'

be-ser ārīm ki ĩn reh be-pāy ne-tevān ref't⁴⁷¹ 11.

Hādīce serāyını pād-şāhāne ārāste eyledi. Nefīs kumaşları ayak altına döşedi. Zer ve cevāhir¹⁷³⁸ ile 12. tolu ṭabaḳları laṭīf hādimlerūñ eline virdi tā ta'zīm ve tevķīr ile pāy-ı Mu-

¹⁷³² M. oldu : S. oldılar

¹⁷³³ M. Risālet-menzilet : S. Risālet-mertebet

¹⁷³⁴ M. Rasūl : S. Rasūlullah

¹⁷³⁵ M. giydi : S. geydi

¹⁷³⁶ S. ve cüz'iyede : M. ḥaber-i Cezviye'de

¹⁷³⁷ S. (r.a) : M.-

¹⁷³⁸ M. cevāhir : S. cevher

hammed'e *ṣallallāhu* 13. *'aleyhi ve sellem* nişār eyleyeler. Dirler ki ol gün || ol hādimleri şükrāne için 14. cümle āzād eyledi. Ol Hāzret cānibinden Ebū Ṭālib, Hādīce tarafından 'ammīsi 'Amr bin Esed ekābir-i 15. kabīle huzūrlarında huṭbe-i belīga okudılar. Maẓmūnı bu idi-ki "Ḥamd ü sipās Allāh ta'ālāya ki 16. İbrāhīm ferzendlerinden İsmā'īl neslinden eyledi. Me'ad aşlından ve Muḍar belinden getürdi. 17. Bizi Beytu'llāh hāfızlarından kendü haremine pīş-vā kıldı. Halkuñ meṭāf ve kıblesi olan Harem 18. emīnini bize erzānī eyledi. Karındaşum oğlu Muḥammed bin 'Abdu'llāh ki Kureyş'üñ devletmendidir. Hādīce 19. binti Huveylid'e mehr-i 'ācil ve ācili ile 'aḳd eyledüm." didi. İki cānibden ĩcāb ve ḳabūl meẓkūr oldu. 20. Tarafeynden gönüller şād-mān ve mesrūr düşdi. 'Aḳd-i mübārek-i ḳāidesi tamām oldu. Ebū Ṭālib, 21. cem'iyet-i velīme için deve boğazladı. Eşrāf-ı ḳavm için süfre çekdi. Hādīce'nüñ kenīzekleri 22. ol sünnet-i seniyyenüñ izhārı için defler çaldılar, raḳşlar eylediler. Şāhāne çeşnler 23. tertīb itdiler. Ol Hāzret'üñ yārları ve hem-rāhları nevāzişhā-yı hüsrevāne ile taraf-ı hāneye 24. revān itdiler. Zifāf-ı şerīf vāḳi' oldu. Andan-şoñra Hādīce Hātūn, *radıyallāhu 'anhā* hāzāin-i 25. emvāl ḳapuların açdı. Cümlesini Hāzret-i Risālet-penāh'a temlīk eyledi. Ebū Ṭālib, bu cihetden 26. ziyāde şād u hurrem oldu. Seyyid-i 'ālemüñ ma'īseti emrinden feraḥnāk oldu. Anuñ 27. mühimmāt zabtından ferāḡat-ı tamām hāşıl eyledi. Hādīce Hātūn hıdmetkārlik kemerini cān 28. meyānına baḡladı. Hāḳ ta'ālā, Ol Hāzret'den ferzendān-ı sa'ādetmendān | erzānī kıldı. İnşāallāh zıkr olunur.¹⁷³⁹ 1.

2.120. Şems-i Münīr-i Āsmān-ı¹⁷⁴⁰ Risāletüñ *ṣallallāhu 'aleyhi ve sellem* 2. Vilādetinden Otuz Beşinci Yılda Ta'mīr-i Beytu'llāh Olduğudur. 3.

Ka'be-i mübārekenüñ inhidāmına ve ta'mīrine sebep ba'zı müverrihān ḳavlince buni dirler ki Ka'be'nüñ içinde 4. bir ḳuyu var-idi. Pād-şāhān-ı selef, altundan düzilmiş āhū-bere şūreti ile ba'zı zīverler, cevāhir-i şemīne 5. defn eylemişlerdi. Evbāş-ı Kureyş'den bir cemā'at vāḳıf olup ol ḳuyuyu ḳazdılar. Medfūnı aldılar. Ol 6. ecilden esās-ı Hāne'ye tezelzül

¹⁷³⁹ M. sa'ādetmendān erzānī kıldı. İnşāallah zıkr olunur : S. sa'ādetmend erzānī kıldı

¹⁷⁴⁰ M. āsmān-ı أَسْمَان: S. āsumān-ı أَسْمَان

S125a

geldi. İnhidāma qarīb oldı,¹⁷⁴¹ dirler; ba'zılar Hāne zamān-ı İbrāhīm-i 7. Halīl'den kalmış idi. Kapısı alçak idi. Hāne'nün içine seyl gelürdi. Divarlara hālel 8. virdi. Kureyş niçe kerre ta'mīr kaşd idüp āsitāneī bülend itmek istediler. Eşrāf-ı Kureyş bu sālde 9. cem' olup hālbuki dört dīvār olup sakfı yoğ-idi. Yüksekliği daḥi bir ādem kaddi kadar idi. 10. Zamān-ı İbrāhīm'de ve 'Amālīk ve Cürhüm'de daḥi Hāne kapısı yir ile berāber idi. Kureyş ihtirā' idüp āsitāneī bülend 11. itmek istediler. 'İmārete || cezm itdiler. Zārūri evvelki dīvārları hedm itmek lāzım geldi. Eski 'imāreti 12. yıķmaḡa 'uķūbet ve nekbetden ihtirāz idüp iķdām itmediler. Tevaķķuf eylediler. Yigirmi biş¹⁷⁴² yıl miķdārı tereddūd 13. itdiler. Āḡirū'l-emr Kureyş aralarında Ka'be'yi kısmet itdiler tā taḡrīb ve ta'mīrde müşterek olalar. 'Uķūbet ve sa'ādet 14. irişürse cümlesine ola. Dūkelisi yek-reng oldılar. Bu tevzī'a ķur'a atdılar. Her rükn bir kabīleye qarār kıldı. 15. Rūkn-i Hacerū'l-esved'den Rūkn-i 'Irāķī'ye gelince Benī 'Abdu'l-menāf ile Benī Zühre'ye, rükn-i 'Irāķī'den rükn-i Şāmīye varınca Benī 16. Esed, Benī 'Abdu'l-'uzzā ve Benī 'Abdu'd-dāre rükn-i Şāmī'den rükn-i Yemānīye varınca Benī Teymiye, rükn-i Yemānī'den 17. rükn-i Hacerū'l-esved'e varınca Benī Sehm ve Benī Adī'ye muķarrer oldı. Taḡrīb ve ta'mīrini bu tarīķle kabāile ta'yīn 18. itdiler. Her gün 'ale'ş-şabāḡ bu kabīlelerūn uluları ḡavāli-yi Ka'be'ye cem' olurlardı ammā ḡiçbirisi 19. taḡrībe iķdām idemezdi. İhmāllerine sebeb bu idi-ki ol çāhdan ki kūnc-i Hāne-i Ka'be idi. 20. Bir ejdehā çıkardı. Ka'be'ye ta'arruż kaşd idene ḡamle iderdi. 'Azīm ejdehā idi. Başı koyun 21. başı kadar var idi. Her kimesne ki ilerū gelüp bir taş ķoparmak isteye idi, ol ejdehā kıyudan 22. çıkardı; anı şoķmak isterdi.¹⁷⁴³ Bu cihetden Kureyş dil-teng | olmışlardı. Rūkn ile maķām arasında 23. du'āya başladılar: "İy Bār-ı Ḥudāyā! Biz isterüz ki Hāne'n 'imāret ideyüz.¹⁷⁴⁴ Bu ejdehā bizüm helākümüze kaşd ider. 24. Tedārik buyurdılar. İttifāķ ol gün ol üslūb üzere ejdehā çāhdan çıkup divar-ı Ka'be'ye 25. gelmişdi. Nāḡāḡ bir aķ ķuş hevādan gelüp ejdeḡayı ķapdı. Kūh-ı Ecyād'a bıraķdı. Kureyş icābet-i 26. du'āyı gördiler.

A140a

¹⁷⁴¹ M. oldı : S. geldi

¹⁷⁴² M. biş : S. beş

¹⁷⁴³ M. 'Azīm ejdehā idi. Başı koyun başı kadar var ıdı. Her kimesne ki ilerū gelüp bir taş ķoparmak isteye idi, ol ejdehā kıyudan çıkardı; anı şoķmak isterdi : S. 'Azīm ejdehā idi. Her kimesne ki ilerū gelüp bir taş ķoparmak istese idi, ol ejdehā ķapudan çıkardı; anı şoķmak isterdi

¹⁷⁴⁴ M. ideyüz : S. idevüz

Şād-mān oldılar. Eyitdiler dilediler ki “Ḥaḡ ta‘ālā ‘imārete rızā viridi.” didiler. Andan-şoñra 27. māl-ı bisyār aralarında tevzī^c itdiler. ‘İmāret taḥrībine kaşdı itdiler. Qazma aldılar. Evvel taş ki 28. qopardılar, ol taş ellerinde yuvalanup girü yirine vardı tırdı. Qureyş qorqıldılar.

M103b Girü 1. taḥrībinden imtinā^c itdiler. Birisi eyitdi: “ İy Qureyş! Bu māl ki tevzī^c itdünüz, şübheden ḥālī degüldür. 2. ‘İmāret itmek isterseñüz şübhelü māl olmasun. Ḥelālden cem^c idün.” didi. Tekrār ḥelāl māldan¹⁷⁴⁵ cem^c itdiler. 3. Ammā ta‘arruzda ḥavf eylediler.¹⁷⁴⁶ Bir niçe gün bunuñ üzerine geçdi. Āḥirü’l-emr Velīd bin Muğīre eyitdi: “ İy Qureyş! 4. İbtidā, ben cehd ideyin. Baña mededkārlik idün.” didi. Qureyş ittifāk ile geldiler. Velīd qazma 5.

S125b eline aldı. Bir niçe taş çıkardı. Qureyş irāqdan tırdılar ki göreler, mühimm neye qarār ider. || Gice irişdi.¹⁷⁴⁷ 6. Velīd’e ‘uḡubet müteveccih oldı. Eyitdiler: “Velīd’ün selāmeti rızā-yı Ḥudā’dur.” didiler *celle ve ‘alā*. Bir gün daḡı oldı. 7. ‘Ale’s-şabāḥ ‘arūs-ı āfitāb “*ve’l-leyli izā yağşā*”⁴⁷² niḡāb-ı siyāhını cemāl-i ber-kemāl-i “*ve’n-nehāri izā tecellā*”⁴⁷³ ile giydürdi. 8. Qureyş cümle Ka‘be cānibine teveccüh itdiler. Dīvārlaruñ cümle taşlarını qopardılar. Eski ‘imāretten nesne qomadılar. 9. Çün Ḥazret-i İbrāḥīm bünyādına irişdiler ki ol ḡazret, İsmā‘īl ‘aleyhi’s-selām mu‘āveneti ile üstüvār itmişdi. 10. Yaşıl taşlar idi. Zeberced-i sebze beñzer idi, zāhir oldı. Velīd-i Muğīre ol taşlaruñ birisini çıkardı. 11. Ebū Leheb ol kıt‘ayı aldı. Ol taşuñ altından bir rüşenālik peydā oldı. Beḡāyet şu‘lelü şöyle ki¹⁷⁴⁸ 12. ‘*Ḥāzırlaruñ nūr-ı bāşıraları zāil ola*’ yazdı. Fi’l-ḡāl ol taş Ebū Leheb bıraḡdı. Yirine qodılar. Ol 13. vaḡt tamām-ı Mekke lerze ve ıztırāb üzere oldı. Eyitdiler: “ Bu esās-ı İbrāḥīm-i Ḥālīl’dür. Aña ta‘arruz gerekmez.” 14. didiler. İttifāk ol eş-nāda Rūm cānibinden deryādan bir gemi geldi. Ol gemiñ ādemlerinden Bāḡūm 15. adlu bir şāḡş bulındı, binā ‘ilminde māhir. Sāḡil-i

A140b Cidde’ye gelmiş. Qureyş’e ḡaber geldi. Velīd bir niçe 16. | be-nāmlar ile ol cānibe vardı. Geminüñ ağaclarını şatun aldı. Bāḡūm’ı¹⁷⁴⁹ anlaruñ iltimāsları ile ḡavmleri ile 17. Mekke’ye getürdiler. Ta‘mīr-i Beytu’llāḡ içün meşḡul oldılar ve qarār eylediler ki binā-yı İbrāḥīm’i taḡyīr 18. itmeyeler. Dīvārlaruñ eczāsını daḡı tebdīl itmeyeler. Üstād eyitdi: “Ol eczā ile

¹⁷⁴⁵ M. māldan : S. māl

¹⁷⁴⁶ M. eylediler : S. itdiler

¹⁷⁴⁷ M. Gice irişdi : S. Gice irdi

¹⁷⁴⁸ M. şöyle ki : S. şöyle-kim

¹⁷⁴⁹ M. Bāḡūm’ı : S. Bāḡūm

tamām olmak mümkün 19. degüldür. İkidenden birin ihtiyār idüñ. Ya icāzet virüñ dañı balçık ve taş katalum veyāhūd evvelki binādan 20. eksük idelüm.” didiler. Kureyş āhırki kavle rızā virdiler. Mevzū‘-ı haceri, Hāne’den haţm eylediler. 21. Lā-cerem ol maḥall ‘hacer’ ile ve ‘haţīm’ ile müsemma oldu. Andan-şoñra kabāil-i erba‘a her biri tertīb üzere 22. ittifāk ile taş çekdiler. Ḥazret-i risālet-me‘āb dañı *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* taş çekmekde 23. muvāfaķat itdi. Dīvārlar mürtefi‘ oldu. ‘İmāret-i Ḥacerü’l-esved ḥaddine irişdi. Kureyş arasında 24. ihtilāf düşdi. Her kabīle ol fikri itdi-ki hacere-i mübāreki yerine kendüler koya. Dört fırķanuñ bu bābda ihtilāfı bir dereceye irişdi ki muķātele olayazdı. Benī ‘Abdu’d-dār ellerini kana bulaşdurdılar. ⁴⁷⁴ İttifāk 25. ile ‘ahd eylediler ki “Tā bizüm ķanumuz dökilmeyince ķomazuz ki ğayrı kimesne bu kāra mübāşeret ide.” didiler. 26. Güft ü güy ḥadd-i ‘itidālden geķdi. Velīd bin Muġire Kureyş’üñ pīrlerinden idi. Kāvmüñ civānlarını 27. ķatl ve cidālden men‘ eyledi. ¹⁷⁵⁰ “Muḥālefetüñ ‘ākıbeti vaḥīmdür.” didi. Buña ķarār || itdiler ki bāb-ı Şeybe’den 28. ‘ale’ş-şabāḥ kim gelirse ol ḥakem ola. Her ne ola. Her ne ḥukm ve

S126a

M104a

ķazā iderse cümlesi aña rāzı olalar. ‘Ale’ş-şabāḥ 1. ki Cemşīd-i Hūrşīd’üñ i‘lām-ı zer-efşānını bu ṭāķ-ı nüh-revāķ-ı nīl-güne dikdiler. Kureyş maķām-ı intizārda 2. oturmuşlardı. Müteraşşīd idiler ki kim gele. Bu müşkili kim fetḥ eyleye. Evvel kimesne ki ķadem-i keremini āstāne-i 3. mescide başdı, Seyyid-i ‘Arab ve ‘Acem idi *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem*. Ol Ḥazret’üñ irişdüğine şād oldılar. 4. Dükeli ğāmdan āzād oldılar. Eyitdiler: “Muḥammed-i Emīn irişdi *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem*. Hīķ kimesne 5. anuñ şavāb gördüğüne muḥālefet idemezlerdi. Şüret-i vāķı‘a, ra’y-ı ‘ālem-ārāsına ‘arz olındı. 6. Mübārek ridāsını zemīne döşedi. Yed-i beyzāsıyla Ḥacerü’l-esved’i kaldurdı. Ridāsı ortasına ķodı. 7. Buyurdı: “Her kabīlenüñ ulusını ¹⁷⁵¹ birer ihtiyār ideler. ‘Utbe bin Rebī‘a ve Ebū Zem‘a, Ebū Ḥazīķa 8. bin el-Muġire ve ‘Adī bin Kays ki her biri kabīlesinüñ ser-āmedi idi. Ol Ḥazret’üñ işāreti 9. ile her birisi ol ridānuñ bir kūşesini ṭutdılar. | Ḥacerü’l-esved’i getürdiler, yerine ķodılar. ¹⁷⁵² 10. Girü vaż‘-ı hacerde ihtilāf itdiler. Peyġāmber *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* eyitdi: “Cümleñüz

A141a

¹⁷⁵⁰ M. eyledi : S. itdi

¹⁷⁵¹ M. ulusını : S. ulusu

¹⁷⁵² S. getürdiler, yerine ķodılar : M. getürüp yerine getürdiler

birünüzi ihtiyār idüñ.” eyitdiler.¹⁷⁵³ “Nāire-i fitnenüñ teskīnine¹⁷⁵⁴ sen sebeb olduñ. Bu emri dañi sen 11. muḳarrer eyle. Saña tefvīz itdük.” didiler. Ḥazret-i Muḳaddes-i Nebevī *ṣallallāhu ‘aleyhi ve selem* kendü mübārek 12. eliyle taş ı kaldurdu, yirine ḳodu. Ḥacerü’l-esved’üñ istiḥkāmı içün bir taş dañi gerek oldı. 13. Baḥrān’dan bir şahş ḳalkdı-ki ol emri yirine getüre. ‘Abbās rızā virmedi. Kendü, taş ı Ḥazret’üñ 14. eline virdi. Tā ḥaceri muḥkem itdi, Ḳureyş’üñ cümlesi bu mu‘āmele ile ḥoşnūd oldılar. Aralarından nizā‘ 15. mürtefi‘ oldı. Andan-şoñra irtifā‘ Ḥāne ḳarārına irişdi. Ḥacer, Ḥāne’dan ḥāric ḳaldı. 16.

2.121. Zamān-ı Ādem’dan *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* Binā-yı Ka‘be-i Lazimetü’l- 17. iḥtirāmuñ şerrefehāllāhu ta‘ālā Keyfiyyet-i Ahvālidür. 18.

Aşl-ı āferīniş buḳ‘a-yı mübāreke ḳışsa-yı Ādem’de meşrūḥ olmuşdur. Ādem ğufrān-ı zillet içün 19. ol maḳāmuñ ziyāretine me’mūr oldı. Beytü’l-ma‘mūr anuñ-içün gönderildi.¹⁷⁵⁵ Ol-dañi beyān olınmuşdur.¹⁷⁵⁶ 20. Şoñra Beytü’l-ma‘mūr, āsmān-ı çihāruma merfu‘ olıcak evlad-ı Ādem bir rivāyetde Şīt¹⁷⁵⁷ *‘aleyhi’s-selām* 21. tenhā şāniyen taş ile balçık ile ‘imāret itdiler. Tūfān-ı Nūḥ’da münhedim oldı. Ḳızıl depe şüretinde 22. idi. Ḥazret-i İbrāhīm, İsmā‘īl ile şālisen yaptılar. Andan şoñra ‘Amāliḳa rābi‘a tecdīd itdiler. 23. Andan-||şoñra Cürhüm beşinci nevbet ‘imāret ḳıldılar. Altıncı nevbet,¹⁷⁵⁸ Ḳureyş ‘imāret itdiler. Ḥaṭīm’i Ḥāne’dan 24. taşra ḳodılar. Āsitānesin bülend itdiler. Yedinci nevbetde İbn Zübeyr yaptı. Sekizinci 25. nevbetde Ḥaccāc-ı ‘Abdu’l-melik tarafından binā itdi. Ba‘de Hārūnū’r-reşīd, Ḥaccāc’uñ bināsını gidermek 26. istedi. İmām-ı Mālik ile meşveret itdi. Cāiz görmedi. Ferāğat eyledi. 27.

S126b

¹⁷⁵³ S.Peygāmber *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* eyitdi: “Cümleñüz biriñüzü ihtiyār idüñ.” Eyitdiler : M. -

¹⁷⁵⁴ M. teskīnine : S. inṭifāsına

¹⁷⁵⁵ M. gönderildi : S. göndürildi

¹⁷⁵⁶ M. olınmuşdur : S. olmuşdur

¹⁷⁵⁷ M. Şīt : S. Şīs

¹⁷⁵⁸ S. nevbet : M. -

2.122. Mevlid-i Hâzret-i Risâlet-penâh'dan *şallallâhu ‘aleyhi ve sellem* Kırkınıc Yildan

M104b

Zamân-ı 28. Hicret’e Varınca Lâyih Olan Vâkı‘ât ve Nüzül-i Vahy-i Mübîn Ahvâlidür. 1.

A141b

Câbir bin Hamzâ *radıyallâhu ‘anh* rivâyet ider: “Peyğamber’den *şallallâhu ‘aleyhi ve sellem* meb‘ûş olduğum zamânda 2. bir niçe gün hıçbir dıraht ve seng | olmadı-ki ‘*es-selâmu ‘aleyke yâ Rasûlullâh*’ dimedi.” diyü buyurdılar. 3. Nüzül-i vahy karîb oldu. Bir yire tenhâ gitse âvâz işidürdi. Bir şahş dirdi-ki “Yâ Muhammed!” *şallallâhu ‘aleyhi ve sellem* 4. Yemîn ü yesârına nazâr iderdi. Kimesne görmezdi. Vehm gâlib olup ol yirden kaçardı. Bu hâli Hâdîce 5. Hâtûn’a¹⁷⁵⁹ hikâyet idüp dirdi-ki “Korqaram bir âfet irişe” Hâdîce dirdi-ki “Ma‘azallâh Hâk ta‘âlâ saña 6. âfeti revâ görmez. Hâtıruñuzı cem‘ idüñ. Hayrdur.” dir idi. Vahyiden beş yıl sâbık gaybdan âvâzlar¹⁷⁶⁰ 7. işidürdi. Kimesne görmezdi. Yedi yıl öñürdü rüşenlikler müşâhede iderdi. ‘Âişe-i Şiddîka 8. *radıyallâhu ‘anhâ* rivâyet ider ki ol Hâzret’e evvel vahy ki zâhir oldu, h‘âb idi. Menâmât-ı lâyiha, vâkı‘ât-ı 9. şâliha biri biri ardınca muţtaşıl görinürdi. Zâhir ve bâtınına ebvâb-ı kerâmet ve istikâmet açılurdu. 10. İbtidâsı¹⁷⁶¹ rebî‘ü’l-evvel ayınuñ on ikinci güninde idi. Hikmet bu idi-ki “vahy ve ilhâm ile ülfet hâşıl olup 11. nüzül-i melek ile enîs olsun” demek idi. Tevsen-i nefis-i nefîsi, tâziyâne-i riyâzet¹⁷⁶² ile râm ola. Mesned-i 12. nübüvvetde ve da‘vet-i ‘âlî-mertebetde fâik ola, idi. Menkûldür ki Ol Hâzret *şallallâhu ‘aleyhi ve sellem* 13. yedi yaşına girdükden-şoñra¹⁷⁶³ İsrâfil ‘*aleyhi’s-şalâvatü ve’s-selâm* hizmetlerine müvekkel olup 14. üç yıl ol serverüñ mülâzemetinde oldu. Gâh gâhî zâhir olup bir iki söz ‘arz iderdi. 15. On bir yaşını tamâm itdükde Cebrâîl-i Emîn,¹⁷⁶⁴ emr-i Rabbü’l-‘Âlemîn ile *celle celâlih* muşahabetlerine 16. me’mûr oldu. Yigirmi bir yıl murâkabet-i Cebrâîl’de oldılar. Kendülerin¹⁷⁶⁵ izhâr itmediler. Kırk yıl tamâm 17. olduğu gibi derece-i¹⁷⁶⁶ kemâle ve zirve-i âmâle terakķî itdiler. Ol vaķt fermân-ı İlâhî birle

¹⁷⁵⁹ M. Hâdîce Hâtûn’a : S. Hâdîce’ye

¹⁷⁶⁰ S. beş yıl sâbık gaybdan âvâzlar : M. on beş yıl sâbık gaybdan âvâz

¹⁷⁶¹ M. ibtidâsı : S. ibtidâ

¹⁷⁶² M. tevsen-i nefis-i nefîsi tâziyâne-yi riyâzet : S. tûsen-i nefis-i nefîsi tâziyâne-yi ziyâzet

¹⁷⁶³ M. girdükden-şoñra : S. girdükde

¹⁷⁶⁴ S. Cebrâîl-i Emîn : M. Cebrâîl ‘*aleyhi’s-selâm* Emîn

¹⁷⁶⁵ M. kendülerin : S. kendülerini

¹⁷⁶⁶ M. derece : S. dürce

S127a

celle ve ‘alā Hâzret-i 18. Muḳaddes-i Nebevî’ye âşikâr oldılar.¹⁷⁶⁷ Çün Cenâb-ı Ḳuds ile vâkt-i üns ḳarîb oldu. Ḥalvet- 19. serây-ı melekût-ı muḳarrebleri ile muşâhebet âvânı yüz¹⁷⁶⁸ gösterdi. Ol Hâzret’e ḥalk ile oturup 20. ihtilâtdan, ḥalvet || ve ‘uzlet maḥbûb ve müstahsen görindi. Hîrâ Tağı’nuñ maḡârasında ḥalvet 21. ihtiyâr itdi. Gice ve gündüz ol ḡârda zîkr ve fikre meşḡul oldu. Ehl ü ‘iyâli görmek¹⁷⁶⁹ arzusu 22. olıcak ḥâneye gelürdi. Bir niçe gün anlar ile olup Ḥadîce Ḥâtûn *radıyallāhu ‘anhā* zevâda 23. tedârik iderdi. Girü ḡâra teşrîf buyururlardı. Ekşer-i evḳâtı anda geçürürlerdi tâ şol 24. ḥâdde deñlü ki ḥavâtîn-i Ḳureys Ḥadîce Ḥâtûn’a teşnî’ iderlerdi ki “İy Seyyide-i ‘Arab! Muḥammed’i 25. *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* envâ’-yı mekârim ve elṭâf ile ri‘âyet itdün. Anuñ muḥabbeti yolına mâl ve câh ve¹⁷⁷⁰ 26. celâlünü fedâ itdün. Senüñle ülfet ve muşâhebeste raḡbet itmez.” dirlerdi. Ḥadîce

A142a

Ḥâtûn *radıyallāhu | ‘anhā*. 27. “Siz tevehhüm itdügünüz ma’niden benüm ḥâtırum mütesellîdür. Her nesne ki Ol Hâzret’e irişür. Ḳaṭ’-ı ‘alâḳa 28. ülfet olur degüldür. Belki

M105a

tebâşîr-i şubḥ-ı siyâdetdür ki maṭla-ı sa‘âdetden ṭulû’ idüp 1. muḳaddemât-ı zuhûr-ı risâlet’dür.” dirdi. Her sâlde bir ay muṭṭaşıl ḡârda¹⁷⁷¹ namâzda ḥalvet otururdu. Evḳâtını ‘ibâdete 2. müstaḡraḳ iderdi. Ay tamâm olduḡı gibi gelür, yedi ker-re Ka‘be’yi¹⁷⁷² ṭavâf iderdi. Andan 3. ḥâne-i Ḥadîce’ye varurdi. Ol Hâzret’ün keyfiyyet-i ‘ibâdeti ḥuşuşında eimme-i dîn arasında ihtilâf vardır. 4. Ba‘zı dirler ki “Ol Hâzret’ün ‘ibâdeti maşnû‘âtda tefekkür, eḥâd-ı maḥlûḳâtda tedebbür” idi. Ba‘zıları 5. ol fikre¹⁷⁷³ zîkr daḡı hem-râh iderlerdi. Ba‘zıları “amel-i şâlih ki mülâyim vâkt ola, ider”, dirlerdi. Bu bâbda 6. daḡı ihtilâf vardır. Şerâyi’-i sâbıḳadan hıçbir şerî‘at ile ‘amel itdiler mi, itmediler mi? Ba‘zı dirler ki 7. “İtmediler. Zîrâ, kendüler muḳtedâdurlar, muḳtedî olmaz.¹⁷⁷⁴ Ba‘zılar “*febihüdā hümü’ḳ-tedihi*”⁴⁷⁵ muḳtezâsınca ‘amel 8. buyurmuşlardır.” dirler. Ammâ ta’yîn itmediler

¹⁷⁶⁷ M. oldılar : S. oldu

¹⁷⁶⁸ M. yüz : S. -

¹⁷⁶⁹ S. görmek : M. -

¹⁷⁷⁰ S. ve : M. -

¹⁷⁷¹ S. ḡârda : M. -

¹⁷⁷² M. gelür, yedi kerre : S. gelür idi. Girü Ka‘be’yi

¹⁷⁷³ M. fikre : S. fikrde

¹⁷⁷⁴ M. olmaz : S. olmazlar

S127b

ki¹⁷⁷⁵ ne şerī‘ate iktidā itmişlerdür. Ba‘zılar “şerī‘āt-i İbrāhīm 9. üzere ‘aleyhi’s-selām ‘amel iderlerdi.” dirler. Bu kavlı, muhtār-ı eimme-i kirāmdur, ‘alā-ihtilāfū’l-eķāvil. 10. Ol, nokta-yı dāire-i ta‘zīm ve tebcīl-i ḥalāikdan ‘uzlet sebīline sālīk olup ḥalvet ihtiyār itdi. 11. Ol ḥalvetde āşār-ı envār-ı İlāhī, ol şem‘-i serā-çe-i nübüvvet-i cām-ı gītī-nümāy-ı esrār-ı vaḥdetüñ zamīr-i münīrinde 12. mün‘akis oldı. Hāṭır-ı ḥaṭīr-i levḥinden, āşār-ı ḥubb-ı māsivā bi’t-tamām maḥv ve zāil oldı. 13. Nūr-ı ḳadem-i ṭahūrı ile zulumāt-ı rūsūm-ı imkān ketm-i ‘ademde oldı. Ol Hāzret riyāz-ı ḳurbetde reyāḥīn-i 14. ‘ubūdiyeti hemvāre āb-ı ḥidmet ile ter ü tāze ṭutdı. Muḥabbet livālarını meveddet fezālarına 15. i‘lā-yı “*kelimetu’llā-hi hiye’l-‘ulyā*”⁴⁷⁶ ile dikdi. || Zāmīr-i¹⁷⁷⁶ müstenīr-i mevrīd-i āyāt-ı 16. vaḥy-i İlāhī, ḥaṭır-ı ḥaṭīr-ı maḥall-i emr u nehy-i pād-şāhı döşedi. Rūḥu’l-emīn gūş-ı hūşına 17. dūrer-i elfāz-ı Ḳur‘ān’ı ṭaḳdı.¹⁷⁷⁷ Mu‘allim-i “*‘allemehu şedīdü’l-ḳuvā*”⁴⁷⁷ Debīristān ve “*ḳul rabbe zidni ‘ilmen*”⁴⁷⁸ de⁴⁷⁸ 18. sīne-i bī-kīnesini ‘ulūm-ı ledünnī ve rumūz-ı āsmānī ile dānā ḳıldı. 19.

2.123. Seyyidü’l-mürselīn’e *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* Keyfiyyet-i Nüzūl-ı Vaḥy-i Mübīndür. 20.

A142b

‘Ulemā-yı fenn-i siyer, Hāzret-i Seyyidü’l-beşer ‘aleyhi efḍalü’ş-şalāvatı ve ekmeli’t-taḥiyyāt buyurdılar ki 21. “Altı ay miḳdārı vaḥy ḥ^wāb ile oldı. Nışf-ı Ramazān-ı mübārekde şenbih ve yek-şenbih 22. gicelerinde fermān-ı Melik-i Celīl ile *celle celālüh* Hāzret-i Cebrā-īl, Ğār-ı Hīrā’da, Ol Hāzret’üñ ser-menziline 23. nüzūl itdi. Ammā mābeynde mükāleme vā-ki‘ | olmadı. Māh-ı şıyāmuñ on birinci günü düşenbih idi. 24. Ğār-ı Hīrā’ya teşrīf buyurdi. Ol sa‘ātde server-i ‘ālem *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* ḳaylūle içün 25. tekyelenmişler¹⁷⁷⁸ idi. Cebrā’īl ‘aleyhi’s-selām ḥulfinden geldi. Ol Hāzret mütenebbih oldı. Seyyid-i rūsūl 26. ‘aleyhi’ş-şalāvatü ve’s-selām rāst oturdi. Sağ ve şolına nazar itdi. Kimesne yok.¹⁷⁷⁹ Girü

¹⁷⁷⁵ M. ki : S. -

¹⁷⁷⁶ M. dikdi. Zāmīr-i : S. dīde-yi zāmīr-i

¹⁷⁷⁷ S. ṭaḳdı : M. ṭalḡadı

¹⁷⁷⁸ S. tekyelenmişler : M. tekyelenmiş

¹⁷⁷⁹ M. şolına şolına nazar itdi. Kimesne yok : S. şola şolına nazar itdi. Kimesne görmedi

M105b

tekyelendi. 27. Girü geldi. Eyitdi: “*Kum*, yâ Muhammed! Ol server *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* mübârek başlarını kaldurdılar.”¹⁷⁸⁰ 28. Bir kimesne gördiler, âdem şüretinde. Ol Hâzret-t’üñ öñinden¹⁷⁸¹ revân oldu. H^wâce *‘aleyhi’s-şalâvatü ve’s-selâm* 1. dañi ‘akabince taşra çıktı. Ol şahş Kûh-ı Şafâ ve Merve arasına¹⁷⁸² irişdi. Bir kerreden uzandı.¹⁷⁸³ 2. Ayakları yirde, başı âsmânda kanatların açdı. Şark ve ğarbı ihâta itdi. Ol Hâzret şüret-i 3. ğarîb müşâhede itdi. Ayakları şaru,¹⁷⁸⁴ kanatları yaşı, alnı mücellâ ve şâfî, ruhsârı 4. be-gâyet nûrânî, rîşleri¹⁷⁸⁵ sefîd ve berrâk, başınuñ saçı mercân renginden sürh yâkûţ, 5. hamrâdan boynında bir gerden-bend, iki gözleri arasında yazılmış: “*lâ İlâhe illallâh, Muhammedün Rasûlullâh*” 6. Çün Peyğamber *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* ol şekli ve hey’eti gördi, ‘azamet ve cesâmetinden¹⁷⁸⁶ ħavf eyledi. Eyitdi: “Kimsin 7. ki senden büzürg ve ħüb-rû¹⁷⁸⁷ kimesne görmedüm.” Cebrâîl cevâb virdi-ki “Ben Rûhu’l-emîn, cemî‘-i nebiyyîn¹⁷⁸⁸ 8. ve mürselîne indüm. İy Muhammed! Okı.” didi. H^wâce *‘aleyhi’s-selâm*: “Ne okuyayım? Hâlbuki ben okumak bilmezem.” didi. 9. Cebrâîl *‘aleyhi’s-selâm* kanatları altından bir nâme çıkardı. Dürr ü yâkûţ ile dokınmış.¹⁷⁸⁹ Behişť ħarîrlerinden 10. Hâzret-i Server’e virdi. “Okı!” didi. Eyitdi: “Ben okumış degülem ve hem nâmede¹⁷⁹⁰ yazılmış nesne yok.” 11. didi. Cebrâîl *‘aleyhi’s-selâm* Hâzret-i Muhammed’e¹⁷⁹¹ yakın gelüp kendüye zamm idüp tâkât yetişdükçe kuçdı, 12. şalıvirdi. Yakın oldu ki ||‘aklı¹⁷⁹² zâil ola. Andan girü eyitdi: “Okı.” Cevâb virdi-ki “Okumış 13. degülem. Girü tutdı, kuçdı, şalıvirdi. Tâkâti tak oldu. Girü eyitdi: “Okı” “Okımış 14. degülem.” didi. Üç kerre tutdı, şalıvirdi. Andan ziyâdeye takâtı olmadı. Eyitdi: “*ikrâ’ bismi 15. rabbikellezi ħa-laķa * ħalaķa’l-insâne min ‘alaķin * ikrâ’ ve rabbûke’l-*

S128a

¹⁷⁸⁰ S. kaldurdılar : M. kaldurdi

¹⁷⁸¹ M. öñinden : S. öñinde

¹⁷⁸² M. arasına : S. arasında

¹⁷⁸³ S. uzandı : M. uzatdı

¹⁷⁸⁴ M. kanatların açdı. Şark ve ğarbı ihâta itdi. Ol Hâzret şüret-i ğarîb müşâhede itdi. Ayakları şaru : S. -

¹⁷⁸⁵ M. rîşleri : S. dişleri

¹⁷⁸⁶ M. ‘azamet ve cesâmetinden : S. ‘azamet-i cesâmetinden

¹⁷⁸⁷ M. ħüb-rû : S. ħüb-rüy

¹⁷⁸⁸ M. nebiyyîn : S. enbiyâ

¹⁷⁸⁹ M. dokınmış : S. tokınmış

¹⁷⁹⁰ M. virdi. “Okı!” didi. Eyitdi: “Ben okımış degülem ve hem nâmede : S. atdı. “Okı!” didi. Eyitdi: “Ben okur degülem ve hem bu nâmede

¹⁷⁹¹ M. Muhammed’e : S. Muhammed’i

¹⁷⁹² S. ‘aklı : M. ‘akl

A143a

*ekremü * ellezi 'alleme bi'l-kalemi * 'alleme'l-* 16. *insāne mā lem ya'lem*⁴⁷⁹ ululardan ba'zı
Cebrā'īl *'aleyhi's-selām* Hāzret-i Risālet-penāh'ı şıkmağa 17. vech buyurdılar ki tā dīl-i
muḵbili ḥāzır ola, niyyeti şādık ve himmeti | muvāfık ola. Tekrār olınuğına 18. bā'ış, Nefs-
i Nefīs-i Nebevī *ṣallallāhu 'aleyhi ve sellem*, merātib-i şelāşeden ki emāre ve levvāme 19.
ve mülhemedür, teraḳḳī bulup muṭmainneye irişe. Andan-şoñra ki āyāt-ı ḳadīme-i İlāhī
oḳındı. Girü 20. ṭururdu. H^wāce *'aleyhi's-selām* işitdūgi āyātı ezberledi. Pes Cebrā'īl
'aleyhi's-selām ayağını 21. zemīne urdu; çeşme zāhir oldu. Ābdest aldı. Mażmaza ve istinşak
itdi. Elini, 22. yüzini ve ayaklarını üçer kerre yudu. Başına bir kerre mesh itdi. Ol Hāzret'e
bu ṭarīḳle ta'līm 23. itdi. Vuḍūdan fāriğ olıcaḳ bir avuc şu aldı. Peyğamber'ün yüzlerine¹⁷⁹³
şaḳdı. İlerü geçdi. 24. İki rek'at namāz ḳıldı. Ol Hāzret aña iḳtidā itdi. Cebrā'īl *'aleyhi's-*
selām eyitdi: “İy Muḥammed! 25. Namāz böyle ḳılınur.” didi. Cebrā'īl nazar-ı Hāzret-i
Risālet-me'āb'dan ḡāib oldu. Heybet ve ḥaşyet 26. zāt-ı sa'ādet-menziletlerine müstevlī oldu.
Buyurdılar ki “Ḥavf eyledüm ki baña şı'r ve 27. cünün nisbet eyleyeler. Ḳureyş benüm
ḥaḳḳumda ta'n eyleyeler. Beni melāmet ḳılalar.” diyü endüh ve ḡam¹⁷⁹⁴ içinde 28. oldum.
Ḥattā kendümi bir yüce yirden atmağa ḳaşd eyledüm. Taşra ḳıḳdum. Tağ başına ḳaşd itdüm.
¹⁷⁹⁵ 1. Āsmān ṭarafından nidā işitdüm. Başımı āsmān cānibine ṭutdum. Cebrā'īl'i, ādem
şūretinde gördüm. Ayaklarını 2. gök kenārına ḳomış, dehānını bu nidāya açmış ki “İy
Muḥammed! Sen Ḥudā'nuñ Rasūli'sin. Ben Cebrā'īl'em. Yol 3. ortasında tevaḳḳuf itdüm.
Kendümi atmaḳdan vazgeldüm. Āsmāna her ne cānibine ki nazar itdüm. Ol 4. şūreti
gördüm. Tā namāz şām olinca ben ḥayretde¹⁷⁹⁶ ḳaldum. Bu ḥālde Ḥadīce *radıyallāhu*
*'anhā*her ṭarafa ādemler 5. göndermiş. Ba'zıları geldi buldı. Cebrā'īl nazarumdan ḡāib oldu.
Ḥadīce ṭarafına geldüm. 6. Medhūs a'zālaruma¹⁷⁹⁷ lerzeler geldi. Buyurdu-ki “*zemmilū-nī*
zemmilūnī”⁴⁸⁰ Ol Hāzret'i örttiler. Bir miḳdār 7. ḥavf ve ıztırābı sākin¹⁷⁹⁸ oldu. Ḥadīce Ḥātün

M106a

¹⁷⁹³ M. yüzlerine : S. yüzine

¹⁷⁹⁴ M. diyü endüh, ḡam : S. dir endüh ve ḡam

¹⁷⁹⁵ M. ḳaşd itdüm : S. vardum

¹⁷⁹⁶ M. Āsmāna her ne cānibine ki nazar itdüm. Ol şūreti gördüm. Tā namāz şām olinca ben ḥayretde : S. -

¹⁷⁹⁷ M. a'zālaruma : S. a'zāma

¹⁷⁹⁸ M. sākin : S. teskīn

S128b

keyfiyyet-i hâli şordı. Şüret-i vâkı‘ayı beyân 8. itdi. Eyitdi: “Havf iderem. || Nâ-ğâh kâhin olam.” didi. Hadîce eyitdi: “Ma‘âzallâh, Hâzret-i İlâhî feyz-i fazl-ı 9. nâ-mütenâhîden senün haqquñda hayrdan ğayrı nesneler istemez.” didi. Hadîce Hâtün, Ol Hâzret’e 10. tesellî virdi. Murâd idinürseñ, bu vâkı‘ayı ‘ammün oğlu Varağa bin Nevfel’e ‘arz ideyim.” didi. Varağa, dîn-i 11. Naşrânî’de kâmil idi. İncîl’i ‘Arabî kitâbet iderdi. Kütüb-i âsmânî ahvâline dâñ idi. Ol zamânda 12. pîr ü nâ-bînâ olmışdı. Hadîce Hâtün, Varağa’ya vardı. Eyitdi: “İy Püser-i ‘Amm! Cebrâîl’den baña haber 13. vir.” didi. Eyitdi: “Ğuddüsün, Ğuddüsün! Bu di-

A143b

yârda ki ‘abede-i aşnâm vardur, anuñ bunda ne | işi vardur. 14. Cebrâîl, Hağ *celle ve ‘alânuñ* rasûl-i emînidür, Peyğamberi ile anuñ ortasında.” didi. Hadîce eyitdi-ki¹⁷⁹⁹ “Muhammed 15. söyler ki baña nâzil oldı. Ol Server’den işitdügi üzre şüret-i hâli takrîr eyledi. Varağa eyitdi: 16. “Hudâ’ya yemîn iderem ki Cebrâîl eger bu yire indiyse Hudâvend ta‘âlâ hayr-ı bisyâr ve bereket-i bî-şümâr gönderür. 17. “İy Hadîce! Eger râst söylerseñ, taḥḫîḳ nâmüs-ı ekberdür ki Mûsâ’ya ve ‘İsâ’ya gelmişdür.” didi. Hadîce 18. Eyitdi: “Baña haber vir ki¹⁸⁰⁰ Tevrât ve İncîl’de var-mıdur ki bu zamânda bir peygamber meb‘ûş ola, yetîm ve faḳîr ola, 19. Hudâ ta‘âlâ *‘azze ve celle* anı ğanî eyleye, faḥr u ḥasebde ‘âlî bir ḥâtün ala.” Varağa eyitdi: “Belî, ol ḥâtünüñ 20. şıfatı senün şıfatuñdur.” didi. Hadîce şordı-ki “Ol peygamberün daḥi şıfatı var mıdur?” eyitdi: 21. “Cümle şıfâtındandır ki ‘İsâ gibi şu yüzinde yürüye. Mürde, İsâ ile söyledügi¹⁸⁰¹ gibi aña 22. daḥi söyleye.” didi. Taş aña selâm vire. Ağaçlar peygamberligine şehâdet eyleye. Daḥi Varağa, 23. Hadîce’ye eyitdi: “Var ol yire ki Cebrâîl gelmişdür, girü gelse gerekdür. Sen-de¹⁸⁰² anda başuñı aç. 24. Eger ol yirinde ṭurup Muhammed anı görürse ferişte degüldür. Eger yirinden gidüp naẓar-ı Muhammed’den ğâib 25. olursa bil-ki ferıştedür. Allâh ta‘âlâdan gelmişdür.” didi. Hadîce eyidür:¹⁸⁰³ “Geldüm. Hîrâ Mağârası’na¹⁸⁰⁴ 26. Hâzret-i Rasûlullâh öñine vardum. Varağa’nuñ didüĝini cümle didüm Ol Server’e. Eyitdüm ki 27. “Cebrâîl geldükde baña haber vir.” didüm. Çün Cebrâîl girü geldi, Hadîce’yi

¹⁷⁹⁹ M. Eyitdi-ki : S. Eyitdi

¹⁸⁰⁰ S. vir ki : M. virür ki

¹⁸⁰¹ M. söyledügi : S. tekellüm itdügi

¹⁸⁰² M. Sen-de : S. -

¹⁸⁰³ S. eyidür : M. Eyitdi

¹⁸⁰⁴ M. Mağârası’na : S. Mağârası’nda

M106b vâkıf eyledi. 1. Hadîce başını açdı.¹⁸⁰⁵ Şordı-ki görür misin?” eyitdi: “Görmezem. Gitdi.” didi. Hadîce eyitdi: “Beşâret olsun ki 2. ferîştedür. Her nesne ki andan işidürsin Raḥmānî vahydür. Vesvās-ı şeytānî¹⁸⁰⁶ degüldür.” didi. H^wâce ‘aleyhi’s-selām 3. egerçi Haḳ ta‘ālā cā-nibine tamām vâşık idi, ol emrde hîç şekk ve şübhesi yoğ-idi || ammā mebdî-yi vahy idi. Tamām-ı 4. istînās ḥâşıl olmamış idi. Endîşe ve tefekkürden ḥālî degül idi¹⁸⁰⁷ tâ ol zamāna dek ki dağdağa tamām-ı fikrinden 5. zâil oldı. Mütevâtir vahy-i İlâhî nâzil olup âyet âyet¹⁸⁰⁸ Qur‘ân nâzil oldı. Sûre sûre gelür oldı. İstinās 6. ḥâşıl oldı. Küllî endîşeler zâil oldı. A‘bâ-yı¹⁸⁰⁹ nübüvvet taḥammülünde şâbit-kaḍem oldı. Halkı 7. da‘vete başladı. Hadîce eyitdi: “Girü Varaḳa’ya vardum, eyitdi: ‘Yâ Hadîce! Muḥammed’i baña gönder 8. tâ kendüden işideyim.” didi. Peygamber, Varaḳa’ya vardı. Şûret-i ḥālî beyân itdi. Varaḳa eyitdi: “Yâ Muḥammed! 9. Beşâret | olsun saña. Tanıklık¹⁸¹⁰ virürem ki Sen ol peygambersin ki ‘İsâ beşâret itmişdür. Benden 10. sonra bir peygamber meb‘ûş olur. İsmi Aḥmed’dür, dimişdür. Ol Aḥmed sensin.” didi. “Rasûl-i Hudâ’sın. 11. Taḥkîk, Mûsâ’ya nâzil olan nāmûs-ı ekberdür ki saña daḥi¹⁸¹¹ gelmişdür. Tizdür ki kâfirler ile kıtâl ve 12. cidâle me’mûr olursın. Eger ol gün ben zinde bulınsam saña mu‘âvenet iderüm.” didi. Kâş 13. ol gün ben civân ve tüvânâ olaydım, saña mededkârlık¹⁸¹² iderdüm, senüñ ḳavmüñ seni şehrden iḥrâc 14. itdükleri vaḳt.” didi. Ḥazret buyurdı-ki “Beni bu şehrden taşra mı çıkarurlar?” didi. Varaḳa eyitdi: 15. “Belî, hîçbir peygamber meb‘ûş olmadı-ki ḳavmi aña düşmen olmaya, aña îzâ itmeye.” didi. Ol Server’e çok 16. dildârlıklar itdi. Ol Ḥazret’ün başını öpdı. Ol Ḥazret ‘aleyhi’s-selām mâh-ı Ramazân’ı tamām Ğâr-ı 17. Hırâ’da geçürdi. Andan-şoñra Mekke’ye mürâca‘at itdi. Ka‘be’ye geldi. Tavâf itdi. Andan 18. Ḥâne’ye teşrîf itdi. Tavâfgâha varduḳda Varaḳa’ya mülâkat itdi. Varaḳa şordı-ki 19. “Yâ İbn Aḥî! Söyle, ne gördüñ, ne işitdüñ?” Seyyid, taḳrîr-

¹⁸⁰⁵ M. Eyitdi ki “Cebrâîl geldükde baña haber vir.” didüm. Çün Cebrâîl girü geldi, Hadîce’yi vâkıf eyledi. Hadîce başını açdı : S. Eyitdüm ki “Cebrâîl geldükde baña haber eyle”. Cebrâîl (a.s.m.) girü geldi, Hadîce başını açdı

¹⁸⁰⁶ S. Vesvās-ı şeytānî : M. Vesvāsî ve şeytānî

¹⁸⁰⁷ S. degül idi : M. degüldür

¹⁸⁰⁸ S. vahy-i İlâhî nâzil olup âyet âyet : M. vahy nâzil oldı. Âyet âyet

¹⁸⁰⁹ S. a‘bâ : M. ‘abāye

¹⁸¹⁰ M. saña. Tanıklık : S. saña ki tanıklık

¹⁸¹¹ S. daḥi : M. vahy

¹⁸¹² M. civân ve tüvânâ olaydım, saña mededkârlık : S. civân-ı tüvânâ olaydım, saña mededkârlık

S129b

M107a

A144b

i hāl itdi. Varağa didi-ki “Taḥḫik, 20. bu ümmetüñ rasûli Sen’sin.”¹⁸¹³ didi. Ḥadīce Ḥātün, Varağa’ya mülākātdan soñra ‘Addās-ı Rāhib’e vardı, 21. sāl-dīde pīr idi, gāyet-i pīrliginden ebrūları çeşmini örtmişdi. ‘Addās şordı-ki “Bu Ḥātün, Ḳureyş’üñ ulusıdur?” 22. Eyitdi: “Belī” ‘Addās destār istedi. Başına kodı. Ḥādime didi ki ebrūlarını gözinden kaldırdı, Ḥadīce’ye eyitdi: “Yağın 23. otur, kulağum igen işitmez.” didi. Ḥadīce ḳārīb geldi. Eyitdi: “Yā ‘Addās! Sen Cebrāīl’den baña haber vir. ‘Addās secde 24. itdi. “*ḳuddūsün, ḳuddūsün*” didi. Bir şehrde ki Allāh ta‘ālāya ‘ibādet itmeyeler, Cebrāīl’üñ ismini yād idüp 25. neyler-sin?” didi. Ḥadīce eyitdi: “Elbette isterem-ki || baña Cebrāīl’üñ evşāf ve ḥaberini¹⁸¹⁴ viresin.” didi. 26. ‘Addās eyitdi: Allāh ḥaḳḳı-çün ḥaber virmezem tā sebebini baña¹⁸¹⁵ dimeyince.” didi. Bu ḥaberi neden şorarsın?” didi. 27. Ḥadīce eyitdi: “Benümle ‘ahd eyle ki bu sözi pin-hān tutasın, kimesneye izhār-ı esrār itmeyesin.” didi. 1. ‘Addās ‘ahd itdi ki dimeye. Ḥadīce eyitdi: “Muḥammed bin ‘Abdu’llāh dir ki Cebrāīl baña geldi. ‘Addās eyitdi: 2. “ Bu nāmūs-ı ekberdür ki Mūsā’ya ve ‘İsī’ye gelmişdür. Ḥudā’ya yemīn iderem ki eger Cebrāīl bu şehre nüzül itdiyse 3. ḥayr-ı ‘azīm bu diyāra zuhūr ider.” didi. “Yā Ḥadīce! Vaḳt olur ki şeyṭān bir şaḥşa zāhir olur, aña niçe 4. şüretler gösterür. Andan ādeme cünün ‘arız olur. Benüm bu kitābumı al, anuñ yanına ilt. Eger ol,¹⁸¹⁶ şeyṭānı 5. ise bu kitāb bereketinde āfāt-ı şeyṭāndan sālīm olur. Eger Raḥmānī ise sebeb-i rif‘at-i derecāt olur.” didi. 6. Ḥadīce, | ‘Addās’uñ kitābını Ol Server’e getürdi. Cebrāīl ‘aleyhi’s-selām ol ḥinde, Süre-i “ve’l-ḳalem” getürmişdi. 7. Ḥāce ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem āyāt-ı beyyināt-ı İllāhī ḳırā’atine başladı. Bu sürei tekrār okudı: 8. “*nūn * ve’l-ḳa-lemi vemā yeştürün * mā ente bi ni‘meti Rabbeke bi mecnūn * ve inne leke le ecran ḡayra memnūn * ve inneke le‘alā* 9. *ḥuluḳın ‘azīmi * fese tubşirū ve yubşirūn * bi eyyekümü’l-meftūn*”⁴⁸¹ Ḥadīce, āyāt-ı beyyināt-ı İllāhī istimā‘ı 10. ile ḥurrem oldı. Rasūl’e ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem eyitdi: “Peder ü māderüm saña fedā olsun. Ḳalk, 11. ‘Addās yanına gidelüm.” didi. Ol Ḥazret, Ḥadīce ile Addās yanına¹⁸¹⁷ vardılar. ‘Addās, Ḥazret-i Ḥatmī- 12. penāh’ı yanına aldı. Mübārek arḳasından cāmeyi

¹⁸¹³ M. Varağa didi-ki “Taḥḫik, bu ümmetüñ rasûli Sen’sin : S. Varağa ki “Taḥḫik, bu ümmetüñ rasûlisin

¹⁸¹⁴ M. evşāf ve ḥaberini : S. evşāf -ı ḥaberini

¹⁸¹⁵ S. baña : M. -

¹⁸¹⁶ S. ol : M. -

¹⁸¹⁷ M. yanına : S. ḳatına

S130a

çıkardı. Hâtem-i Nübüvveti gördi. Fî'l-hâl 13. 'Addās secde itdi. Başın¹⁸¹⁸ kaldurdi. Eyitdi: “
Kuddūsün, Kuddūsün! İy Muhammed! Vallāhi ki¹⁸¹⁹ ol peygamber sensin ki Mūsā 14. ve 'İsī
saña beşāret itmişlerdür. Allāh 'haqqı-çün ol zamān ki sen hālāiki da'vet eylesin, 15. ben
zinde olam, senüñ öñüñde kılıç uram.” didi. Andan 'Addās şordı-ki “Yā Nebīyullāh! Saña
hıç 16. bir emr buyurdılar mı?” Cevāb virdi-ki “Yok.” 'Addās eyitdi: “Tizdür ki da'vet-i
hālāika me'mūr 17. olursın. Ādemler saña kızb ile tōhmetler¹⁸²⁰ itseler gerekdür. Bi'z-zarūrī
bu şehrden hicret idersin. 18. Melāike saña yardım iderler. Andan şoñra vahy emrinde fütür
vāki' oldı. Üç yıl 19. vahy-i āsmānī nāzil olmadı. Ol Hāzret bu fetretten endühnāk oldı. Bu
mertebede ki 20. niçe kerre kaçd itdi-ki kendüyi tağdan ata. Her nevbet Cebrāil || kendüye
zāhir olurdu.¹⁸²¹ 21. Dirdi-ki “*yā Muhammed! inneke leresülullāhi haqqan*”⁴⁸² Eyidürdi-ki “Yā
Muhammed! Kānde gidersin? Ben senüñ 22. dōstuñ ve birāderüñ Cebrāil'em” dirdi. Ol
Hāzret'ün kalbi bir pāre teskīn olup iṭminān 23. hāşıl olurdu. Rivāyetdür, Ol Hāzret'den ki
buyurdu-ki “Zamān-ı fetret-i vahyde bir yire giderdüm. 24. Nā-gāh āsmāndan bir āvāz
işitdüm. Yukarı bakdüm; gördüm, ol melek ki Ġār-ı Hırā'da gelürdi. 25. Ya'nī Cebrāil
'aleyhi's-selām, āsmān ile zemīn arasında bir kürsī üzere oturur. 26. Baña havf geldi. Eve
döndüm, geldüm. Eyitdüm: “*zemmilünī zemmilünī*”⁴⁸³ Bir nesne örttiler. Hāq ta'ālā 27.
vahy gönderdi-ki “*yā eyyühe'l-müddeşşer * kum fe enzir * ve rabbeke fekebber * ve siyā-
beke fetahhar* 1. *ve'r-rücze fahcür*”⁴⁸⁴ Pes H^wāce 'aleyhi's-şalāvatü ve's-selām ridā-yı teblīği
düşa koyup tāt-ı da'veti başına giydi. 2.

M107b

2.124. Nüzül-i Vahyüñ Zamānı ve Sāir Ahvālidür 'azze ve celle 3.

A145a

Büzürgan-ı fenn-i siyer ve tevārīh, Muhammed bin İshāk gibi ve eimmeden cem'-i ke-
şir *rahimehumullāhü* müttefiklerdür¹⁸²² ki 4. ibtidā-yı | nüzül-i vahy, Ramazān-ı mübārekde
oldı. “*şehrü ramazāne'llezi ünzile fīhi'l-kur'ān*”⁴⁸⁵ 5. āyet-i kerīmesi delāleti ile ve sūre-i
azīmü'l-kadr “*innā enzelnāhü fī leyleti'l-kadr*”⁴⁸⁶ muḳtezasınca. Ammā aşhāb-ı 6. hadīs ve

¹⁸¹⁸ S. başın : M. baş

¹⁸¹⁹ M. ki : S. -

¹⁸²⁰ S. tōhmetler : M. tōhmet

¹⁸²¹ M. Her nevbet Cebrāil kendüye zāhir olurdu. : S. Bu nevbet Cebrāil kendüye zāhir oldı.

¹⁸²² M. müttefiklerdür : S. menḳıldür

ehl-i siyer ibtidā-yı nüzül mäh-i Rebî‘ü’l-evvel’dedür,¹⁸²³ dirler. Kırk birinci yılda vilâdetden üçünde ya sekizinde 7. ya on ikisinde illā¹⁸²⁴ **Cāmi‘ü’l-uşûl** de bu kavli tercîh ider.” Dir ki “Murād-ı inzāl-i Qur‘ān’dan mäh-i Ramazān’da 8. levh-i mahfûzdan āsmān-ı dünyāyadur.”¹⁸²⁵ dir. Zîrā, mervîdür ki Qur‘ān bir def‘a levh-i mahfûzdan āsmān-ı 9. dünyāya nüzül itdi. Āsmāndan āyet āyet yigirmi üç yılda nāzil oldu. Ba‘zı ulular iki rivāyetüñ 10. arasını bu vechle telfîk iderler ki ibtidā-yı vahy mäh-i Rebî‘ü’l-evvel’de h^wābda oldu. İbtidā, vahy-i bîdārîle 11. ve nüzül-i Qur‘ān,¹⁸²⁶ mäh-i Ramazān’da oldu, dirler *Allāhu a‘lem*. Ammā rivāyāt-ı muḳaddeme de ma‘lûm oldu. Evvel 12. sûre-i İkrā’dur.¹⁸²⁷ Rivāyetde “*yā eyyühe’l-müddeşşeru*”dur.⁴⁸⁷ Ḥadîce Ḥātûn’dan¹⁸²⁸ bir rivāyetde sûre-i Fātiḥa el-kitābdur. 13. Rivāyet-i Ḥadîce’de¹⁸²⁹ geçdi-ki Ol Ḥazret’üñ aḥvālını Varaḳa’ya takrîr itdükde Varaḳa didi-ki “Bir daḥi anuñ gibi 14. āvāz işidicek yirüñde qarār eyle, ṭur; daḥi ne söyler?” Ol Ḥazret girü bir nevbet nidā işitdi. Yirinde ṭurdu. 15. Cevāb virdi-ki “*Lebbeyk*” Çaḡıran kimse didi-ki “*kul eشهدü || enlā ilāhe illallāh ve eشهدü enne Muḥammeden rasūlullāhi*” 16. Andan soñra didi-ki “*kul bismillāhi’r-raḥmani’r-raḥim elḥamdülillāhi rabbil-‘ālemīn*”⁴⁸⁸ tā āḥir-i sûreye dek. 17. Büzürgān-ı müteaḥḥirinden beyne’r-rivāyeteyn bir taḳdîr-i şîḥḥat şöyle telfîk buyurmuşlardur ki ol 18. āyet ki nāzil olmuşdur, bir sebîl-i ıtlāk, Sûre-i İkrā’dur ve Sûre-i Müddeşşir’dür.¹⁸³⁰ Fetret oldu. Soñra 19. nāzil olmuş ola. Ol sûre ki Cebrāîl ‘*aleyhi’s-selām* Ol Ḥazret’e istimā’ itdürmüşdür. Sûre-i 20. Fātiḥatü’l-kitāb ola. Keyfiyyet-i nüzül-i vahy daḥi bir niçe vechledür. Evvel h^wāb ile, bir daḥi Cebrāîl 21. ‘*aleyhi’s-selām* Ol Ḥazret’üñ göñline ilkā itmek ile Ol Ḥazret Cebrāîl’i görmedin, bir daḥi 22. Ḥazret-i Cebrāîl bir şahş şüretinde münkeşif olmaḡla, bir daḥi vahy Ol Ḥazret’e nāzil olurdu, 23. āvāz-ı ceres şüretinde; bu şüret sāir şüretlerden ziyāde şa‘b idi.” Dirler ki 24. “Eger ol vaḳt şütür-süvār olsa bār-ı vahy şıḳletinden devenüñ elleri ḥam olurdu 25. ve eger bir kimesnenüñ dizi

¹⁸²³ S. rebî‘ü’l-evvel’dedür : M. rebî‘dür

¹⁸²⁴ S. illā : M. -

¹⁸²⁵ M. āsmān-ı dünyāyadur : S. semā-yı zamān-ı dünyāya

¹⁸²⁶ M. İbtidā-yı vahy-i bîdārîyla ve nüzül-i Qur‘ān : S. İbtidā-yı vahy-i bîdārîde nüzül-i Qur‘ān

¹⁸²⁷ M. Evvel sûre-yi İkrā’dur : S. Ol sûre, sûre-yi İkrā’dur

¹⁸²⁸ M. Ḥātûn’dan : S. Ḥātûn

¹⁸²⁹ M. Ḥadîce’de : S. Ḥadîce’dür

¹⁸³⁰ M. Müddeşşir’dür : S. Müddeşşir

A145b/M108a

S131a

üzerinde olsa tayanılsa ol şahşuñ uyluğı şikest olmak 26. ihtimālî olurdu. Vaqt-i sermāda¹⁸³¹ cebīn-i mübīnlerinden ‘araḡ mütekāṭır olurdu. Gāh olurdu ki 27. nüzul-i vahy eşnāsında mest şütür gibi āvāz |iderlerdi. İmām-ı Aḡmed-i Ḥanbel¹⁸³² getürmişdür ki 1. Ḥazret-i Risālet *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* finā-yı Ka‘be’de oturmuşlardı. ‘Osmān bin Maz‘ūn 2. *radıyallāhu ‘anh* geldi. Tevāzu‘ kıldı. Peyğamber *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* ile mükāleme |iderlerdi. Nā-gāh Ḥazret-i 3. Risālet-menzilet āsmāna nazar itdi. Şoñra yire baḡdı. Şaḡ pehlūsı üzerine geldi. ‘Osmān’dan i‘rāz eyledi 4. ta‘līm itmege meşḡul. Ādem gibi mübārek başları ile işāret eylediler. Bir zamān nazar-ı şerīflerini āsmāna 5. tıttup ‘Osmān’a teveccüh itdiler. İbn Maz‘ūn eyidür: “Didüm ki Yā Rasūlullāh! Hergiz sizi bu ḡāletde görmedüm.” 6. Buyurdılar: “Ḥaḡ ta‘ālādan rasūl geldi. Ḥaber getürdi. Şordum-ki ‘Ne ḡaber getürdi?’ Buyurdılar¹⁸³³ ki 7. “*innallāhe ya’mūru bi’l-‘adli ve’l-iḡsāni ve itāi zī’l-ḡurbā ve yenhā ‘ani’l-faḡṣāi’ ve’l-münkeri ve’l-baḡyi* 8. *ye’izuküm le‘alle-küm tezekkerūn*”⁴⁸⁹ ‘Osmān eyitdi: “Müselmān olmışdum. Ammā İslām ḡöñlümde igen ḡarār itmedi 9. idi. Ol vaḡt ki Ḥazret-i Risālet’dan *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* ol ḡāleti müşāhede itdüm. Īmān ḡöñlümde 10. muḡaḡḡak olup Ol Ḥazret’üñ muḡabbeti baña müstevlī oldı ve ‘Osmān bin ‘Affān’dan *radıyallāhu ‘anh* 11. menḡüldür ki || eyitdi: “Bir ḡün āyet-i ‘*lā yestevī’l-ḡāidūne mine’l-mü’miñ*”⁴⁹⁰ nāzil oldı. Ol Ḥazret’üñ 12. ḡatında idüm. Dizleri dizüm üstinde idi. Āyeti yazdum. ‘Abdu’llāh ibn Mektüm geldi. Eyitdi: 13. “ Yā Rasūlullāh! ‘Özrüm zāhirdür. Nā-bināyam.” didi. Fī’l-ḡāl “*ḡayru ūlī’z-ḡarari*”⁴⁹¹ nāzil oldı. ‘Osmān 14. *radıyallāhu ‘anh* eyitdi: “Ol Ḥazret’üñ beden-i mübārekleri nüzul-i vahyden şöyle aḡır oldı-ki dizlerüm 15. şikest olmaḡa ḡarīb oldı. İbn Erdā Devsī *radıyallāhu ‘anh* rivāyet itdi-ki Ol Ḥazret’i 16. gördüm-ki vahy nāzil oldı. Bir nāḡaya süvār idi. Nāḡa ḡökdi. Şandum ki nāḡanuñ ayakları 17. şikest oldı. Girü ḡalkdı. Alnından ‘araḡ revan oldı. İbn ‘Abbās’dan *radıyallāhu ‘anh* menḡüldür ki 18. zamān-ı fetret ki bi‘ṣet-i Muşṡafā ile *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* Ḥazret-i ‘İsā ‘aleyhi’s-selām mābeynidür, vahy mürtefi‘ olmışdı, 19. altı yüz yıl idi. Andan-şoñra ki Ol Ḥazret’e nāzil oldı, melāike ṡaṡṡana-yı vahy-i İllāhī işıtdiler. 20. ḡāyet-i heybetinden cümle bī-hüş

¹⁸³¹ M. sermāda : S. germāda

¹⁸³² M. Ḥanbel : S. Ḥanbelī

¹⁸³³ M. buyurdılar : S. buyurdu

oldılar. Şandılar ki kıyāmet kopdı. Şoñra ma‘lūmları oldı-ki 21. Vaḥy-i İlāhī’dür,¹⁸³⁴ nāzil oldı. Cebrāīl’den ‘*aleyhi’s-selām* şordılar ki “Vaḥy-i kime irgürdüñ? eyitdi: “Muḥammed’e (a.ş.m.)” 22. Ferişteler eyitdiler: “*Allāhu ekber kad kāmēti’s-sā‘atü*”⁴⁹² zīrā ki bi‘şet-i Muḥammed *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* eşrāt-ı sâ‘atden idi. 23.

2.125. Ol Ḥazret Teblīg-i Emr-i İlāhī İtdügidür ve Bidāyet-i Bi‘şetinde Şeref-i İslām ile Müşerref Olanlar Ahvālīdür. 24.

- A146a** ‘Ulemā-yı siyer ve tevārīḥ müttefiklerdür ki | çün peygamber *şalavātullāh ‘aleyhi ve selem* ḥiṭāb-ı müsteṭāb-ı 25. “*ḳum fe’nzir*”⁴⁹³ ile muḥāṭāb ve “*bellag mā ünzile*”⁴⁹⁴ ile me’mūr oldılar. Da‘vet-i ḥalka başladılar. Evvel kimesne ki 26. Ol Ḥazret’ün şeref-i da‘veti ile müşerref oldı. Havātinden Ḥadīce Ḥātūn idi. Bī-tevaḳḳuf 27. dīn-i İslām’ı qabūl idüp
- M108b** zümre-i sābıqāndan oldı. Ḥazret-i ḥatmī-penāh ‘*aleyhi’s-şalāvatü ve’s-selām* 1. anları Ğār-ı¹⁸³⁵ Ḥirā havālisinde işāret-i Cebrāīl ile zāhir olan çeşmeye iltı. Kendüler Cebrāīl’den ta‘līm 2. aldıkları gibi ta‘līm itdiler. Namāz u niyāza ser-efrāz oldılar. Her ğam ve endūh ki Ol Ḥazret’e ṭārī olurdı, 3. umūr-ı dünyeviyye ve uhreviyyeden maḥrem ve ğam-güsārı Ḥadīce idi. Ol Ḥazret her gāh ki ṭaşradan maḥzūn gelürdi. 4. Ḥadīce, Ol Ḥazret’e dildārlık idüp istimālet iderdi. Ziyāde ḥidmetinden bir gün Cebrāīl ‘*aleyhi’s-selām* 5. Eyitdi: “Yā Rasūlullāh! Perverdkār || cānibinden Ḥadīce’ye selām irişdür. Peygamber *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem*: “İy Ḥadīce! 6. İşte Cebrāīl ‘*aleyhi’s-selām* Ḥaḳ ta‘ālā tarafından geldi. Perverdkār’uñ *celle celālüh* saña selām eyledi. Ḥadīce 7. Ḥātūn, *raḍıyallāhu ‘anhā* “*Allāhu’s-selāmu ve minhu’s-selāmu ve ‘alā Cebrā’ile’s-selāmu*”⁴⁹⁵ Ḥadīce *raḍıyallāhu ‘anhā* rivāyet 8. ider¹⁸³⁶ ki “Baña emr itdiler ki saña beşāret iderem. Behiştde bir ḥāne ki bir dāne mücevvef incüden; anda ne bīmārılık 9. var, ne renc var ne derd-i ser,¹⁸³⁷ buyurdılar. Çün Ḥadīce Ḥātūn, *raḍıyallāhu ‘anhā* imān getürdi. Bir günden 10. şoñra ba‘zı rivāyetde ol günün āhiri ‘Alī İbn Ebī Ṭālib *kerremāllāhu veche* imān getürdi. Aşlı 11. bu oldı-ki Ebū
- S131b**

¹⁸³⁴ M. Vaḥy-i İlāhī’dür : S. Vaḥy-i Ḥaḳḳ’dur

¹⁸³⁵ S. ğār-ı : M. -

¹⁸³⁶ M. ider : S. itdi

¹⁸³⁷ M. bīmārılık var ne renc var ne derd-i ser : S. bīmārlik var, ne renc ve ne derd-i ser

Ṭālib keşret-i ‘iyālden ve kılllet-i māldan ıztırāb oldu. Mekke’de қаht-ı küllī oldu. Ehl-i 12. Mekke ‘āciz қалды.¹⁸³⁸ Peyğamber *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* ‘Abbās’a eyitdi: “İy ‘Amm! Қарындашуñ Ebū Ṭālib’uñ¹⁸³⁹ ‘iyāli çokdur. 13. Hārcı bī-şümārdur. Vazīfesi azdur. Maşlahat oldur ki aña mu‘āvenet eyleyem. ‘İyāline taḥfīf idem. 14. Oğullarından birin alayım. Ebū Ṭālib eyitdi: “‘Uḳayl’dan ğayrısını aluñ.” didi. Peyğamber *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* 15. ‘Ali İbn Ebī Ṭālib’i¹⁸⁴⁰ aldı. ‘Abbās, Ca‘fer’i aldı. Hāzret-i Risālet *‘aleyhi’s-selām* ‘Alī’nüñ terbiyyetinde kıyām 16. gösterdi. Tā anuñ terbiyyetinde on yaşına irişdi, bir gün Peyğamber *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* evine geldi, 17. gördi, Peyğamber *‘aleyhi’s-selām* Hādīce ile *radıyallāhu ‘anhā* namāz kıılır. Hāzret’den şordı-ki “Nedür?” 18. Eyitdi: “Dīn-i Hūdā’dur. Seni daḡi bu dīne da‘vet iderem” didi. Allāh ta‘ālā’yı bir bilesin. Bir’dür; 19. şerīki yoқdur. | Lāt ve ‘Uzzā’dan¹⁸⁴¹ teberrā eyleyesin.” didi. Emīrū’l-mū’mīnīn eyitdi: “ Bu dīni kimesneden¹⁸⁴² 20. işitmedüm. Atam Ebū Ṭālib meşvereti olmadın kār itmezem. Ruḡşat olur ise meşveret ideyim.” 21. didi. Hāzret buyurdi-ki “İy ‘Alī! Muḳarrer böyledür. İslām qabūl itmez iseñ bu rāzı kimseye 22. ifşā itme.” didi. Emīrū’l-mū’mīnīn ol gice tevaḳḳuf itdi. Ol şeb Müfettiḡu’l-ebvāb ğöñli 23. qapusını açdı. Nūr-ı hidāyet ile münevver oldu. Şubḡ irişdi. Rasūl’uñ ḡidmetine geldi. 24. *Ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* eyitdi: “Yā Rasūlullāh! ‘Arz-ı İslām eyle”¹⁸⁴³ didi. Fī’l-ḡāl müselmān oldu. 25.

A146b

2.126. İslām-ı Zeyd bin Hārişe’dür *radıyallāhu ‘anh* 26.

Hādīce’nüñ birāzerzādesi¹⁸⁴⁴ Hākīm bin Hızām ticāret içün Şām’a varmış idi, geldi. Birḡaç ğulām 27. getürdi. Hādīce anı ğörmege vardı. Eyitdi: “ Yā ‘Amm! Bu ğulāmlardan saña gerekse ihtiyār eyle.” didi. 1. Hādīce, Zeyd bin Hārişe’yi ihtiyār itdi. Anı evine getürdi.

M109a

¹⁸³⁸ M. қалды. : S. oldılar

¹⁸³⁹ M. Ṭālib’uñ : S. Ṭālib ki

¹⁸⁴⁰ M. ‘Ali İbn Ebī Ṭālib’i : S. ‘Alī’yi

¹⁸⁴¹ S. ‘Uzzā’dan : M. ‘Uzzā

¹⁸⁴² M. kimesneden : S. kimseden

¹⁸⁴³ M. eyle : S. eyle

¹⁸⁴⁴ M. birāzer-zādesi : S. birāder-zādesi

S132a

H^wâce ‘*aleyhi’s-selām* Zeyd’i Hadīce’den || taleb 2. itdi. Hadīce, Ol Hāzret’e erzānī gördi, bağışladı. H^wâce ‘*aleyhi’s-selām* daḥi Zeyd’i āzād itdi. 3. Ferzendlige qabūl eyledi. Bu qazıyye qable’l-vaḥy idi. Hāriṣe ki Zeyd’ün atası idi, ferzend’ün müfāraqatına melūl 4. oldı. ‘Ālemi gezdi. Taleb itdi. Tā Mekke’ye iriṣdi, ferzendün ḥaberin işitdi-ki peygamber ḥidmetindedür. Anda geldi. 5. Oğlunu başını gözini¹⁸⁴⁵ öpdı, ağladı. H^wâce ‘*aleyhi’s-selām* anı gördi. Zeyd’e eyitdi: “Şimdi muḥayyer ol. 6. Dilerseñ bunda tūr; dilerseñ atañ ile var git.” didi. Zeyd eyitdi: “Senün yanunda bende¹⁸⁴⁶ olmağı yek isterem, 7. babam ile ḥ^wāceğī olmaḡdan. Tā ki zindeyem, bir laḡza ḥidmetünde müfāraqata rāzı degülem.” didi. Atasını girü 8. gönderdi. Tā çün Ol Hāzret’e vaḥy geldi, Zeyd ĩmān getürdi. Ehl-i ĩslām’uñ¹⁸⁴⁷ üçüncisidür. İbtidāda, Zeyd 9. ferzend-i Muḥammed dirlerdi ‘*aleyhi’s-selām*. Çün¹⁸⁴⁸ “*ud’ūhüm lā be’him*”⁴⁹⁶ āyeti nāzil oldı. Andan-şoñra¹⁸⁴⁹ Zeyd bin Hāriṣe ile 10. meşhūr oldı. Bu üçi ĩmānlarını pinhān itdiler. Her gāḥ ki namāz vaḡti gelürdi. Peygamber ‘*aleyhi’s-selām* ‘Alī’yi 11. alur giderdi. Mekke’den ṡaşra çıkarlardı. Ādem olmaduğı vādīlerde ittifāḡ ile namāz kıılurlardı. Bir gün Ebū 12. ṡālib, ‘Alī’yi istedi. Bulımadı. Anası Fāṡıma binti Esed eyitdi: “İy Ebū ṡālib! Alī’yi Muḥammed’e ziyāde mülāzım 13. görürem.”¹⁸⁵⁰ Ḥavf iderem. Bir emre irtikāb eyleye ki ābā-yı kirām milletine muḡālif ola. Ebū ṡālib eyitdi: “Benüm oğlum, 14. meşveretsüz iş itmez.” didi. İttifāḡ, Ebū ṡālib bir gün bir maşlaḡat içün Mekke’den ṡaşra gitdi. Vādīlere 15. vardı. Gördi-ki Seyyid-i ‘ālem ‘*aleyhi’s-selām* namāz kıılır. Alī her ṡarafı¹⁸⁵¹ naḡar ider, gözedür. Rasūl’i ‘*aleyhi’s-şalāvatü* 16. *ve’s-selām* şaḡlar.

A147a

Bir rivāyetde ikisi bile namāz kıılır | gördi. Ebū ṡālib ta‘accüb itdi. Āheste yanlarına 17. vardı, oturdı. Bunlar namāzdan fāriḡ oldılar.¹⁸⁵² Ebū ṡālib şordı-ki “İy Muḥammed! Bu ne dīndür ki iḡdāş eyledün?” 18. Ne ‘ameldür ki işlersin?” didi. Seyyid ‘*aleyhi’s-şalāvatü ve’s-*

¹⁸⁴⁵ M. gözini : S. yüzini

¹⁸⁴⁶ M. bende : S. -

¹⁸⁴⁷ S. ĩslām’uñ : M. ĩslām’a

¹⁸⁴⁸ S. çün : M. -

¹⁸⁴⁹ M. şoñra : S.-

¹⁸⁵⁰ M. Muḥammed’e ziyāde mülāzım görürem : S. ziyāde Muḥammed’e mülāzım gördüm

¹⁸⁵¹ M. Seyyid-i ‘ālem ‘*aleyhi’s-selām* namāz kıılır. Alī her ṡarafı : S. Seyyid ‘*aleyhi’s-selām* namāz kıılır. Alī her ṡarafına

¹⁸⁵² S. oldılar : M. oldı

S132b

M109b

selām buyurdu-ki “Yā ‘Amm! Bu dīn Allāh’uñdur, melekler dīnidür, 19. rasüller dīnidür, peygāmbere dīnidür, atamız İbrāhīm ‘*aleyhi’s-selām* dīnidür. Allāhu ta‘ālā kullarına beni rasül gönderdi. 20. İy Amm! Seni bir Hudā’ya taleb iderem ki Bir’dür, şeriki yokdur. Aña ‘ibādet itmege taḥrīş¹⁸⁵³ iderem. Līk ḥidmetine 21. delālet iderem.¹⁸⁵⁴ Belki pād-şāhların ser-efrāzlığı, tād-dārların isti‘lāsı Anuñ ‘azamet dergāhında 22. bendelik ve ser-efgendelikdür. Ra’y-ı ‘amm-ı mihrbān cümleden lāyık budur ki naṣīḥati evvel senden başlayam. 23. Sezā-vārdur ki baña mu‘āvenet || ve muzāheret eylesin. Meb‘ūs olduğum Ḥaḥ dīnün i‘lāsında ihtimām 24. iyliyesin.” didi. Ebū Ṭālib eyitdi: “İy Ferzendüm!¹⁸⁵⁵ Rāst söylersin. Ammā benüm nefsüm, ābā ve ecdādum dīninden dönmege 25. ḳādir degüldür. ‘Abdu’l-muṭṭalib milletinden i‘rāz idüp saña mütāba‘at idemez. Sen fāriğ-i billāh meb‘ūs olduğun 26. şugle meşgöl ol. Tā ki zindeyem, saña düşmen ta‘arruz idemez. Ḥamiyyet-i cāhiliyyet ile hīçbir ḥāsīd¹⁸⁵⁶ saña yol bulımaz.” didi. Andan-şoñra Alī’ye teveccüh itdi. Dīnden¹⁸⁵⁷ şordı, eyitdi: 1. İy Peder! Bu dīn ḥaḳdur. Ben Hudāy ta‘ālāya ve bu dīne İmān getürdüm. Bu namāz farzdur ki Ḥaḥ ta‘ālā bendelere 2. İcāb itdi.” didi. Ebū Ṭālib eyitdi: “İy Ferzend! Muḥammed’e mülāzemet ve ḥidmet eyle. Ol, saña ḥayrdan ḡayrı 3. nesne buyurmaz. Allāhu ta‘ālā ikiñüzün ḥāfızı ve mu‘īni ola.” didi. Bir rivāyetde bir gün Ebū Ṭālib oğlu Ca‘fer 4. ile bir yire giderdi. Gördi, Ḥazret-i Risālet-penāh ile Emīrū’l-mü’mīnīn ‘Alī *raḍıyallāhu ‘anh* namāz kılurlar. 5. Ebū Ṭālib, Ca‘fer’e eyitdi: “‘Ammün oğluna bir ḳanat ol.” didi. Ca‘fer atasının işāreti ile geldi. Peygamber’ün 6. yanına ṭurdu. Anuñla namāz kıldı. Ḥazret-i Risālet-penāh *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* anuñ-içün du‘ā itdi. 7. “*veṣellallāhu ileyke cenāḥayni * teṭīru bihimā fi’l-cenneti*”⁴⁹⁷ didi. Du‘ası kabül oldu-ki Mūte Ġazāsı’nda devlet-i 8. şehādete irişdi. Ḥaḥ ta‘ālā aña iki ḳanat virdi. Cennet-i Firdevslerinde¹⁸⁵⁸ ol ḳanatlar ile uçar. 9. Ol cihetden¹⁸⁵⁹ Ol sa‘ādetmende Ca‘fer-i Ṭayyār dirler *raḍıyallāhu ‘anh* 10.

¹⁸⁵³ M. taḥrīş : S. ṭarīḳī

¹⁸⁵⁴ M. Līk ḥidmetine delālet iderem.: S. Anuñ ḥizmetine delālet eyleyem.

¹⁸⁵⁵ S. iy ferzendüm : M. ferzendüm

¹⁸⁵⁶ M. ḥāsīd : S. çāre ile

¹⁸⁵⁷ M. Dīnden : S. ve andan

¹⁸⁵⁸ M. Firdevslerinde : S. Firdevsinde

¹⁸⁵⁹ M. cihetden : S. sebebdan

2.127. Yār-ı Ğār ve Ni‘me’r-refīk Olan Ebū Bekr-i Şiddīk’uñ *raḍıyallāhu ‘anh* Şeref-i İslāmı-dur. 11.

A147b

Ebū Bekr-i Şiddīk’uñ *raḍıyallāhu ‘anh* İmānında eķāvīl-i ‘adīde mezkūrdur ki her biri mu‘cizāt-ı Seyyid-i Kāināt’a 12. ‘*aleyhi’ş-şalāvatü ve’s-selām* delīl-i | tamdur.¹⁸⁶⁰ Anlardan iki kavl ihtiyār olındı. Biri budur ki çün H^wāce-i 13. Levlak’uñ ‘*aleyhi mine’ş-şalāvatü efḍalhā* kāmēt-i himmet-hil‘at-i risālet “*innā erselnāke*”⁴⁹⁸ ile müzeyyen oldı, 14. tefekkür buyurdılar ki istimā‘-ı sūhan tākātine bir maḥrem-i esrār gerek ki muşālih cānibini¹⁸⁶¹ ri‘āyet eyleye. Ebū Bekr-i 15. Şiddīk’uñ *raḍıyallāhu ‘anh* devā‘ī-yi muşādaķatı hātır-ı ‘atırlarında mütevāfir olmışdı. Kemāl-i ‘aql ile mevşūf 16. ḥüsn-i ‘itimād¹⁸⁶² ve şafā-yı ittiḥād ile ma‘rūfdur. Maḥremiyyet-i rāza müstaḥakdur diyü ‘azīmet-i mübārekleri aña 17. muşammem oldı ki şabāḥ varup ziyāret idüp bu sırrı izḥār ideler. Ol gice Ebū Bekr-i Şiddīk’a 18. *raḍıyallāhu ‘an-hü* daḥi bu lāyiḥ oldı-ki bu dīn ki ābā ve ecdādumuz¹⁸⁶³ güzīdesidür. ‘Aql u ṭab‘a pesend 19. olur degüldür. Bir nesne ki cāzib-i menfa‘at ve dāfi‘-yi¹⁸⁶⁴ mażarrat olmaya. || Aña ‘ibādetüñ ne fāidesi olur? 20. Hudāy ta‘ālā ki Ḥālīk-ı¹⁸⁶⁵ āsmān u zemīn ve mücid-i besāit ve mürekkebātdur. Bu ma’nīyi lāyık görmez diyü fikr¹⁸⁶⁶ 21. itdi-ki şabāḥ ra’y-ı cihān-ārā-yı Seyyid-i Ebrār ki mehbiṭ-i tevfiḳ-i İlāhī ve menzil-i feyz-i nā-mütenāhīdür. İster şād 22. eyleye. Bu rāzı menzil-i hümāyūnlarında aça. İkisi bu niyyet üzre ‘ale’ş-şabāḥ kalkup biri birini 23. ziyārete¹⁸⁶⁷ gitdiler. Ḥaḳ ta‘ālādan meded-i tevfiḳ istediler.¹⁸⁶⁸ Yolda bulışdılar. Eyitdiler: “*ictema’nā* 24. *biḡayri mī‘ādin*”⁴⁹⁹ Peygamber *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* buyurdı-ki “Bir ḥayr kaḫıyye içün¹⁸⁶⁹ size giderem. 25. Ebū Bekr eyitdi: “Ben daḥi bir mühimm içün ḫidmetüñüze giderdüm.” Peygamber ‘*aleyhi’s-selām*

S133a

¹⁸⁶⁰ M. tamdur : S. tamām

¹⁸⁶¹ M. cānibini : S. cānibi

¹⁸⁶² M. ‘itimād : S. i’tikād

¹⁸⁶³ M. ecdādumuz : S. ecdādumuzuñ

¹⁸⁶⁴ M. dāfi‘-yi : S. rāfi‘-yi

¹⁸⁶⁵ S. Ḥālīk-ı : M. -

¹⁸⁶⁶ M. görmez diyü fikr : S. görmezem diyü tefekkür

¹⁸⁶⁷ M. biri birini ziyārete : S. biri biri ziyāretine

¹⁸⁶⁸ M. istediler : S. irişdi

¹⁸⁶⁹ M. Bir ḥayr-ı kaḫıyye içün : S. Bir ḥayr içün

M110a

A148a

S133b

buyur- 26. dılar ki “Keşf-i hāl eyle.” Ebū Bekr *radıyallāhu ‘anh* eyitdi: “Her işde teḳaddüm sizūñdür. Evvel 27. siz izhār idūñ.” didi. Peyḡamber *‘aleyhi’s-selām* buyurdılar ki “Dünki gün bir ferişte kendüyi 1. baña izhār itdi. Baña Hudāy ta‘ālādan *‘azze şānühü* haber getürdi- ki “Halkı, Allāh ta‘ālānuñ ‘ibādetine 2. da‘vet eyle.” didi. Ben¹⁸⁷⁰ müteḥayyir oldum. Bugün senūñle müşāvere iderem. Ra’yūñ ne vechle iḳtizā 3. iderse da‘veti aña göre iderem.” didi. Ebū Bekr *radıyallāhu ‘anh* eyitdi: “Evvel beni da‘vet eyle, 4. müşerref kıl ki bu giceyī¹⁸⁷¹ bu fikr ile geçürdüm. Bugün ol sözi senden istimā‘ ideyim.” didi. Peyḡamber 5. *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* anuñ kelimātına şād oldı. İslām ‘arz eyledi. Ebū Bekr ḳabūl itdi. Ser- defter-i 6. mü‘minān, muḳaddem-i tezeyyün sābıḳān oldı. Bir ḳavl daḡi Ebū Bekr meb‘ūs-ı rasūlden | muḳaddem Yemen cānibine 7. ticārete gitdi. Ezd Ḳabīlesi’nden bir pīrūñ evine ḳondı. Ol pīr kütüb-i āsmānīyī¹⁸⁷² oḡumışdı. Üç 8. yüz ṭoḡsan yaşında idi. Ol pīr-i şāib- tedbīr beni gördi, eyitdi: “Gümān iderem¹⁸⁷³ ki Ḳarem-i Mekke’den- 9. sin.” didi. Didüm ki “Ḳureys’denem.” eyitdi-ki “Benī Teym’den mi?” “Belī” didüm. Eyitdi: “Bir ‘alāmet daḡi ḳaldı.” “Nedür?” 10. didüm. Eyitdi: “Cāmeñi çıkar. Ba‘zı ‘uzvuñı göreyim.” didi. “Maḳşūd nedür?” didüm. Eyitdi-ki “Kitāblarda 11. buldum-ki Ḳarem’de bir peyḡamber gelse gerek ki anuñ iki¹⁸⁷⁴ yāri olsa gerek. Biri civān biri kehl. Ol civān, düşvār 12. işleri bitürse¹⁸⁷⁵ gerek. Belāhā-yı bisyārı def‘ itse gerek. Ol kehl, aḳ yüzlü, ince tenlü, şikeminde 13. bir dāḡ-ı siyāhı vardır. Şol uyluḡında daḡi nişānı vardır. Zānn iderem ki sen olasın.” didi. Ebū Bekr 14. Eyitdi: “Bedenümi açdum. Göricek didi-ki¹⁸⁷⁶ Rabbū’l-ka‘be ḡaḳḳı-çün ol kehl sensin.” didi. Vaşıyyetler eyledi. 15. Yemen’den maşlaḡatum tamām oldı. Vedā‘ itmek istedüm.” eyitdi: “Bir niçe beytlerüm vardır. Ol peyḡamberūñ şıfatından 16. saña diyem.”¹⁸⁷⁷ didi. On iki beyt oḡudı. Beytleri || yād itdüm. Vaşıyyetlerini ḳabūl itdüm. Mekke’ye geldüm. Eve 17. nüzūl itdüm. ‘Uḳbe bin Ebī Mu‘ayṭ ve Şeybe ve Ebū Cehl ve ebū’l-Baḡterī birḳaç kimesneler daḡi

¹⁸⁷⁰ M. te‘ālānuñ ‘ibādetine da‘vet eyle.” didi. Men : S. te‘ālā ‘ibādetine da‘vet eyle.” didi. Ben

¹⁸⁷¹ S. gicei : M. gice

¹⁸⁷² M. āsmānı : S. āsmānī

¹⁸⁷³ M. iderem : S. itdüm

¹⁸⁷⁴ S. gerek ki anuñ iki : M. gerek. İki

¹⁸⁷⁵ M. bitürse : S. başarsa

¹⁸⁷⁶ M. didi-ki : S. Eyitdi

¹⁸⁷⁷ S. şıfatından diyem : M. şıfatında saña vireyin.

A148b

M110b

Ḳureyş'den beni 18. görmege geldiler. Anlardan şordum-ki "Arañuzda mücedded vāḳı'a var mıdur? eyitdiler: "Bundan ġarīb vāḳı'a olur mı ki¹⁸⁷⁸ 19. Ebū Ṭālib yetimi peygamberlik da'vāsın ider? Bize ki 'cümleñüz dīn-i bātıldasız; ābā ve ecdādumuzuñ dīnini¹⁸⁷⁹ terk 20. idüñ." dir. Eger senüñ ħürmetüñ olmayaydı. Biz aña emān virmezdük." didiler. Şimdi-ki geldük, bu kārūñ 21. kifāyetin eyle; senüñ dōstuñdur.¹⁸⁸⁰ didiler. Bu sözi anlardan işitdüm. Anlara 'özü itdüm. Şordum-ki Muḥammed 22. ḳandedür. Eyitdiler: "Ḥadīce, evinde olur. Ḳapu ḥalkāsını¹⁸⁸¹ urdum. Muştafā *ṣallallāhu 'aleyhi ve sellem* taşra çıkdı. 23. Eyitdüm-ki¹⁸⁸² "Yā Muḥammed! Bu nesneler ki naḳl iderler, nedür?" didüm. Ḥazret *ṣallallāhu 'aleyhi ve sellem* buyurdi-ki "Yā Ebā Bekr! 24. Rasūl-i Ḥudā'yam, saña ve cümle müselmānlara. Baña ĩmān getir. Rızā-yı Raḥmān bul. Dūzah-ı cāvidānīden emān bul." 25. Eyitdüm: "Delīl nedir?" didüm. | Eyitdi:¹⁸⁸³ "Ol pīr ki Yemen'de gördüñ." Didüm-ki "Ben çok pīr¹⁸⁸⁴ ve civānlar gördüm. Anlar ile bey' ü şirā' 26. eyledüm." eyitdi: "Ol pīr-i Ezdī-ki saña ebyāt emānet virüp baña gönderdi." didi. Ol gün ol on iki beyti¹⁸⁸⁵ 27. bi't-tamām okudı. Ebū Bekr eyitdi: "Yā Muḥammed! Bu ḥālden saña kim ḥaber viridi." eyitdi: Ol ulu ferişte ki benden öñdin 1. gelen peygamberlere¹⁸⁸⁶ āsmāndan inerdi. Ol ḥaber viridi." didi. Ebū Bekr eyitdi: "Elüñi baña vir." Viridi. Eyitdi-ki¹⁸⁸⁷ 2. "*eşhedü en lā ilāhe illallāh ve eşhedü enne Muḥammeden rasūlullāh*" bir şādī ile evüme geldüm ki hergiz 3. ol vechle şād olmış degül idüm. Ol ser-defter-i erbāb-ı taḥḳīḳ¹⁸⁸⁸ Ebū Bekr-i Şiddīḳ'uñ *raḍıyallāhu 'anh* ĩmānı 4. iki vechle oldı. Biri müekked düşdi şol hüdā ile, biri daḥi tereddüd ve terāḥī itmedi. Nite kim 5. Ḥazret-i Rasūlullāh *ṣallallāhu 'aleyhi ve sellem* buyurdılar: "*mā araḍtu'l-islāme alā eḥadın*

¹⁸⁷⁸ S. ki : M. -

¹⁸⁷⁹ S. Bize dir ki 'cümleñüz dīn-i bātıldasız; ābā ve ecdādumuzuñ dīnin : M. Bize ki 'cümleñüz dīn-i bātıldasız, dir. Ābā ve ecdādumuzuñ dīnini

¹⁸⁸⁰ M. dostuñdur : S. devletüñdür

¹⁸⁸¹ M. ḥalkāsını : S. ḥalkasın

¹⁸⁸² M. ki : S.

¹⁸⁸³ S. Eyitdi : M. -

¹⁸⁸⁴ M. Didüm-ki ben çok pīr: S. Eyitdüm ben çok pīrler

¹⁸⁸⁵ M. pīr-i Ezdī-ki saña ebyāt emānet virüp baña gönderdi." didi. Ol gün ol on iki beyti : S. pīr ki saña ebyāt emānet virüp baña gönderdi." didi. Ol on iki beyti ki

¹⁸⁸⁶ M. öñdin gelen peygamberlere : S. öñden peygāmbere geldi

¹⁸⁸⁷ M. baña vir." Viridi. Eyitdi-ki : S. baña vir, didi

¹⁸⁸⁸ M. degül idüm. Ol ser-defter-i erbāb-ı taḥḳīḳ : S. degül idüm. Her vechle ol ser-defter-i erbāb-ı taḥḳīḳ

illā kānet lehu 6. *‘indehu kebvētun ve teraddūdün ve nazaratün illā ebā bekr fe’innehu lem yetelā‘sem iy lem yetevaḳḳaf fī ḳabūli’l-īmān’* Ya’nī 7. her kimesneye ki īmān ‘arz eyledüm, elbette¹⁸⁸⁹ bir tereddüdi oldu. Ammā Ebū Bekr aṣlā tevaḳḳuf itmedi. Ḳabūl-i īmān ḳıldı 8. *raḍıyallāhu ‘anh*. Ebū Bekr-i Şıddīḳ’dan ṣoñra Bilālū’l-mü’ezzin *raḍıyallāhu ‘anh* ḳabūl-i İslām idüp müselmān 9. oldu. Evvel īmān getürenler bābında ihtilāfāt-ı keṣīre vāḳi¹⁸⁹⁰ oldu. Taṭbīḳi bu vechledür. Hātūnlarda evvel 10. müselmān olan Ḥadīce-i Kübrā’dur *raḍıyallāhu ‘anhā*; eṭfālden evvel müselmān olan Ḥazret-i Velāyet-penāh 11. ‘Alī’dür *raḍıyallāhu ‘anh* ve ricālden evvel müselmān olan Ḥazret-i Şıddīḳ¹⁸⁹¹ || *raḍıyallāhu ‘anh*; bendelerden 12. evvel müselmān olan Bilāl’dür *raḍıyallāhu anh*. Evvel āzād olanlardan Zeyd¹⁸⁹² bin Hāriṣe’dür *riḍvānullāh ta‘ālā ‘aleyhim ecma ‘in*. 13.

2.128. Ebū Bekr-i Şıddīḳ’uñ *raḍıyallāhu ‘anh* Ḥaṣāişidür. 14.

Büzürgān-ı ehl-i siyer *raḥmehūmullāh* getürmişlerdür¹⁸⁹³ ki Ebū Bekr-i Şıddīḳ *raḍıyallāhu ‘anh* şıfāt-ı kemāl ile 15. ārāste, nu‘ūt-ı celāl ile pīrāste idi. Mekārim-i ahlāk ve maḥāsin-i a‘mālī var idi. ‘Aḳlı kāmīl; 16. luṭfı şāmīl idi. Mekke’de şerāiṭ-i ziyāfet ve levāzım-ı mihmān-dārīde¹⁸⁹⁴ naḳīri yoğ-idi. Ḥiṣāl-i ḥamīde 17. ile cemī‘isi ile ülfeti var idi. Ta‘ẓīm ve tebcīl iderlerdi. ‘Azāim-i umūrda ra’y-ı şāib¹⁸⁹⁵ ve fīkr-i şāḳıbından 18. istimdād iderlerdi. Ensāb ve tevārīḥ ‘ilminde a‘lem ve māhir olmağın ḥidmetine mübāderet 19. idüp andan fāidelenürlerdi. Şeref-i İslām ile müşerref olduḳda yārān-ı sābıḳ ve dōstān-ı 20. muvāfıḳ ile ki anuñ ile muṣāḥib idiler, anları rāh-ı rāst ve ṭarīḳ-i şavāba delālet itdi. Emārāt-i 21. vāziḥa ve alāmāt-ı lāyiḥa ile Ḥazret-i Muḳaddes-i Nebevī’nüñ *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* ḳavlinüñ şıḍḳına 22. şehādet¹⁸⁹⁶ itdi. Ekābir-i Ḳureyş’dan ve şanādīd-i ‘Arab’dan bir

¹⁸⁸⁹ S. elbette : M. -

¹⁸⁹⁰ S. vāḳi‘ : M. -

¹⁸⁹¹ M. Şıddīḳ : S.Şıddīḳ’dur

¹⁸⁹² M. olanlardan Zeyd : S. olanlardan müselmān Zeyd

¹⁸⁹³ M. getürmişlerdür : S. getürmişler

¹⁸⁹⁴ M. luṭf-ı şāmīl idi. Mekke’de şerāiṭ-i ziyāfet ve levāzım-ı mihmāndārīde : S. luṭf-ı şāmīl idi. Şerāiṭ-i ziyāfet ve levāzım-ı mihmāndārılıḳda

¹⁸⁹⁵ M. şāib : S. şāḳıḳı

¹⁸⁹⁶ M. şehādet : S. mu‘āvenet

cemā‘at anuñ himmet-i mübārek-i yümnī ile bādiye-i | ḍalā- 23. letden çıkup ser-çeşme-i hidāyete iriştiler. Ḥazret-i Şiddīk’uñ *raḍiyallāhu ‘anh* duḡteri Esmā-yı Zātü’n- 24. Niṭākayn didi-ki ol gün ki atam Īmān getürdi, eve geldi; bizüm cümlemüzi Īmāna da‘vet itdi. Cümlemüz 25. mü’mīn olup rasūl-i Īlāhī taşdıķ itmeyince meclisden kākmadı. Andan-şoñra anuñ delāleti ile ‘Aşere-i Mübeşşere’d¹⁸⁹⁷ beş 26. kimesne ki ‘Oşmān bin ‘Affān ve Zübeyr bin ‘Avvām, Ṭalḡa bin ‘Ubeydullāh, Sa‘d bin Ebī Vakkāş ve ‘Abdu’r-raḡman bin ‘Avf 27. *riḍvānullāhi ‘aleyhim ecma‘īn* müselmān oldılar.

2.129. Cāmiü’l-Kur‘ān Olan ‘Oşmān bin ‘Affān’uñ *raḍiyallāhu ‘anh* Şeref-i Īmānidur.

M111a/1.

Emīrū’l-mü’mīnīn ‘Oşmān *raḍiyallāhu ‘anh* buyurdılar ki Su‘dā dirlerdi, bir zālīm var idi. Kureyz bin Rebī‘a 2. kıızı idi. Kāhine idi. Bir gün anuñ evine vardum. Kāhinler ṭarīķınca baña didi-ki “Ḥātūnlaruñ olsa gerek 3. ki pārsā ve ḡub-rūy olurlar. Bir peygamber-i büzürgvāruñ kızlarıdır.” didi. Ben sözden müte‘accib oldum. 4. İstib‘ād eyledüm. Bir kerre daḡi kehānet ṭarīķıyla eyitdi: “Peygamber zāhir olmuştur. Āsmāndan aña vahy geldi. 5. Eyitdüm: “İy Ḥāle! Bu nice sözdür ki senden işidürem? Bu şehrde ol aşl ḡaber yokdur, rüşen söyle.” didüm. 6. Eyitdi-ki “Muḡammed bin ‘Abdu’llāh gelmiştir. Ḥalkı kendü dīnine da‘vet || ider.¹⁸⁹⁸ Çok zamān geçmez, dükeli ‘ālem anuñ milleti 7. olur.” didi. Çün bu ḡaberleri işitdüm, göñlüme bir nesne geldi. Endīşenāk oldum. Benümle Ebū Bekr 8. arasında¹⁸⁹⁹ dōstlık var idi. İki günden şoñra yanına vardum. Ḥālenüñ sözlerini didüm. Ebū Bekr baña eyitdi: 9. “İy ‘Oşmān! Sen bir ‘ākıl ve ḡuş-yār; ‘avākıb-ı umūrda şāḡib-i ‘itibārsın. Bir niçe taş-ki söylemez, işitmez, görmez. 10. Kimesneye sūd ve ziyān iriştürmez. Ḥudālıḡa nice lāyık olur? Eyitdüm-ki “Eyledür.” eyitdi: “Senüñ 11. Ḥāle’n rāst söylemiş. Allāh ta‘ālā, Muḡammed’i *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* rāst ve dürüst ḡalka¹⁹⁰⁰ göndermiştir. Ġanīmet 12. bil. Aña Īmānda te’ḡīr ve terāḡī itme.” didi. Ebū Bekr ile bu sözde¹⁹⁰¹ idük. Peygamber

S134b

¹⁸⁹⁷ S. ‘Aşere-i Mübeşşere’d¹⁸⁹⁷ : M. ‘Aşere’d¹⁸⁹⁷

¹⁸⁹⁸ M. Eyitdi-ki “Muḡammed bin ‘Abdu’llāh gelmiştir. Ḥalkı kendü dīnine da‘vet ider. : S. Eyitdi: “Muḡammed bin ‘Abdu’llāh gelmiştir ki işidürem da‘vet ider

¹⁸⁹⁹ M. endīşenāk oldum. Benümle Ebū Bekir arasında : S. endīşenāk oldum. Benümle Ebū Bekir ortasında

¹⁹⁰⁰ S. rāst ve dürüst ḡalka : M. rāst ḡalka

¹⁹⁰¹ M. Ebu Bekir ile bu sözde : S. Ebu Bekir ile biz bu sözde

şallallāhu ‘aleyhi ve sellem 13. üzerümüze geldi. ‘Alī ile Ebū Bekr kalkdı. Tenhā anuñla söyleşdi. Peyğamber *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* 14. benüm yanuma geldi. Oturdu. “İy ‘Osmān! Hudāy ta‘ālā *celle ve ‘alā*¹⁹⁰² seni mihmān olmağa cennete ister. Sen daħi 15. aña icābet eyle.” didi. Fī’l-hāl, Ol Hāzret’üñ kelimātı cānuma te’şīr itdi. “*lā ilāhe illallāh Muḥammedün rasūlullāh*” 16. didüm. Andan-şoñra Ol Hāzret’üñ silsile-i tāhiresi Ruķiyye Hātūn ile müşerref oldum. Hāle’nüñ sözini 17. kerrāt ile hātıruma getürüp ziyāde yaķın¹⁹⁰³ oldu.

A149b

2.130. ‘Aşere-i Mübeşşere’den *ırdvānu’llāhı ‘aleyhim ecma’in* Sa’d bin 18. Ebī | Vakķāş İmāna Geldügidür.

Sa’d bin Ebī Vakķāş *radıyallāhu* İmān getürdi. Henüz yārān-ı Rasūl, Kureys’üñ ta‘ar-ruzı eclinden¹⁹⁰⁴ 19. Mekke’nüñ taşrasında namāzı vādilerde kılurlardı. Bir gün bir cemā‘at namāz kılurlarken¹⁹⁰⁵ üzerlerine geldiler. 20. Sefāhate başladılar. Ceng ü huşūmete mü’eddī oldu. Sa’d bin Ebī Vakķāş bir pāre üstüh^wān kaldurdi. 21. Kāfirlerden birinüñ başına urdı, yardı. Kān revān¹⁹⁰⁶ oldu. Kāfirler kaçdılar. Evvel kimesne ki İslām’da kāfire zaḥm 22. urdı, kān dökdi,¹⁹⁰⁷ Sa’d bin Ebī Vakķāş’dur *radıyallāhu ‘anh*. ‘Aşere-i Mübeşşere’ dendür. Hāzret-i Nübüvvet-menzilet 23. anuñ-içün du‘ā buyurmuşlardur. “*Allāhümme ücib da‘vete ve saded remiyyete*” ya’nī Hudā’yā! Sa’d’uñ du‘āsını kabūl eyle. Oķını 24. yire düşürme. Lācerem müstecābü’-d-da‘vet oldu. Hergiz atduğı oķ¹⁹⁰⁸ yire düşmezdi. Āḥir-i ‘ömrinde nā-binā oldu.

¹⁹⁰² M. Hudā-yı te‘ālā *celle ve ‘alā* : S. Allahu te‘ālā *celle celālüh*

¹⁹⁰³ M. ziyāde yaķın : S. yaķın ziyāde

¹⁹⁰⁴ M. eclinden : S. ecli-çün

¹⁹⁰⁵ S. taşrasında taşrasında namāzı vādilerde kılurlardı. Bir gün bir cemā‘at namāz kılurlarken : M. taşrasında taşrasında namāzı vādilerde kılurlardı. Bir gün bir cemā‘at namāz kılurken

¹⁹⁰⁶ S. revān : M. -

¹⁹⁰⁷ M. Evvel kimesne ki İslām’da kāfire zaḥm urdı, kān dökdi : S. Evvel kez ki İslām’da kāfire zaḥm urdı, kānını dökdi

¹⁹⁰⁸ M. oķ : S. oķı

Bīmārlar 25. du‘āsı ile şıhhat bulurdu.¹⁹⁰⁹ eyitdiler: “Niçün du‘ā itmezsin,¹⁹¹⁰ gözün açıla.” eyitdi: “Allāh ta‘ālānuñ kazası baña gözümden¹⁹¹¹ sevgilüdür. 26.

2.131. Zümre-i Mezbūreden ‘Abdu’r-raḥman bin ‘Avf’uñ *raḍıyallāhu ‘anh* Şeref-i İslāmı’dur. 27.

M111b/ S135a

‘Abdu’r-raḥman bin ‘Avf *raḍıyallāhu ‘anh* eyitdi: “Ḥazret-i Risālet’uñ *ṣallallāhu ‘a-leyhi ve sellem* menḳabetinden 1. evvel || ticāret kaşdına Yemen’e varmış ıdum.¹⁹¹² ‘Aşkelān bin Ebī’l-‘Avālim Ḥımyerī dirlerdi, bir kimesnenüñ evine 2. konum. Zamān görmüş bir pīr idi. Zā‘īf olmuş idi. Her gāh ki Yemen’e varurdum, konağum idi. Her bār 3. benden şordı-ki “İçüñüzde hıçbir ādem peydā oldı-mı ki şeref ü şöhreti ola ya dīnde size muḥālefet eyleye?” 4. “Yok” dir idüm. Bu def‘a girü vardum. Ziyāde za‘īf buldum. Kulağı daḥi işitmez olmuş. Oğulları ve oğlu 5. oğulları cümle¹⁹¹³ yanına cem‘ olmuşlar. Ben daḥi vardum. Nesebümi şordı. Didüm-ki “‘Abdu’r-raḥman bin ‘Avf 6. bin el-Ḥārış” eyitdi: “Pesdür. Saña beşāret iderem ki Yemen’de ticāretten ḳavīdür. Ḥudāy ta‘ālā ḳavmüñüzden 7. bir peygamber gönderdi. Anı cümle ḥalkdan ihtiyār eyledi. Aşnāma ṭapmaḳdan nehy eyledi. İslām’a delālet 8. ider, bātıldan döndürür. Eyitdüm: “Ne ḳabīleden?” eyitdi: “ Benī Hāşim’den” “Tiz dön. Var aña muvāfaḳat eyle.” 9. didi. Bir niçe beytler okudı. Eyitdi: “Ol Ḥazret’e ‘arz eylesin.” didi. Ta‘cīl maşlaḫatı gördüm. Tiz mūrāca‘at 10. itdüm. Çün Mekke’ye irişdüm, Ebū Bekr ile bulışdum. Ḥımyerī’nüñ sözünü¹⁹¹⁴ aña naḳl itdüm. Eyitdi: “ Ārī, Ḥudāy 11. ta‘ālā Muḥammed’i *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* ḥalka risālete | gönderdi. Var aña ĩmān getir.” didi. Ol Ḥazret, 12. ḥāne-i Ḥadīce’de olurdı. Vardum, izn istedüm. İçerü girdüm. Nazar-ı mübārekine irişdüm. Tebessüm itdiler 13. ve beni İslām’a da‘vet itdiler.¹⁹¹⁵ Ol Ḥazret’den delīl istedüm. Buyurdılar ki sende bize gönderilmiş 14. bir hediye vardur. Anı

A150a

¹⁹⁰⁹ M. şıhhat bulurdu : S. şifā bulurlardı

¹⁹¹⁰ S. itmezsin : M. itmezseñ

¹⁹¹¹ M. baña gözümden : S. gözümden baña

¹⁹¹² S. varmış ıdum : M. varmışdur

¹⁹¹³ M. oğulları cümle : S. oğulları var. Cümle

¹⁹¹⁴ M. sözünü : S. sözün

¹⁹¹⁵ M. ve beni İslām’a da‘vet itdiler : S. beni İslām’a delālet itdiler

getürdiler. Himyerî'nün şehâdet-i ĩmânını haber virdiler. Eyitdiler: "Ol havâşş-ı mü'minîn-
 15. dendür. Ben daği müselmân oldum. Ol beytleri okudum. Beşâret virdüğini¹⁹¹⁶ didüm.
 Buyurdılar ki 16. "*rabbi mü'minun bî ve ma raânî ve muşaddikun bî ve ma şehide zemânî
 ülâike haķan ihvânî*" Andan-şoñra Hâzret-i Şiddîķ'ũñ 17. *radıyallâhu 'anh* irşadı ile 'Amr
 bin 'Abbase daği bu beş nefer ile cümle-i sâbıkîndendür.¹⁹¹⁷ Andan 18. şoñra Hâzret-i
 Şiddîķ'ũñ *radıyallâhu 'anhu* Ebü 'Ubeyde bin el-Cerrâh,¹⁹¹⁸ 'Oşmân bin Maz'ün, Erķam bin
 Ebî el-Erķam, 19. Ebü Selemen bin 'Abdu'l-esed müselmân oldılar.¹⁹¹⁹ Anlardan-şoñra
 'Ubeyde bin el-Hâriş bin 'Abdu'l-muṭṭalib ve Sa'îd 20. bin Zeyd, 'Amr bin Nevfel¹⁹²⁰ ve
 Fâṭıma binti el-Haṭṭâb ki Ömer'ũñ kız karındaşı Sa'îd'ũñ zevcesi oldu¹⁹²¹ ve Kudâme 21. bin
 Maz'ün ve Habbâb bin el-Eret ve 'Abdu'llâh bin Maz'ün ve 'Amîr bin Ebî Vaķķâş ve
 'Abdu'llâh bin Mes'üd ve Mes'üd 22. bin er-Rebî'ü'l-kârî ve Salîṭ bin 'Amr ve 'Ayyâş bin
 Ebî Rebî'a ve 'Âmir bin Rebî'a ve 'Abdu'llâh bin Caḥş 23. ve Ca'fer bin Ebî Tâlib ve
 zevcesi Esmâ binti 'Ümeys ve Hâṭıb bin el-Hâriş ve Mu'ammer bin Ceyb ve Sâib 24. bin
 'Oşmân || bin Maz'ün ve Nu'aym bin 'Abdu'llâh ve 'Âmir bin Füheyra ve Hâlid bin Sa'îd
 ve Hâṭıb bin 'Amr bin 25. 'Abdü's-şems ve Ebü Huzeyfe bin 'Utbe bin Rebî'a ve Vâķıd bin
 'Abdu'llâh ve 'Ammâr bin Yâsir ve Şuheyb bin Sinân 26. ve Eyyâş bin Bekr ve Hâlid bin
 el-Bükeyr ve Ebü Zerr Ğıfârî ve Ṭuleyb bin 'Umeyr ve Şa'ab bin 'Amîm *radıyallâhu
 'anhüm* 27. *ecma'în* ĩmân getürdiler. Her birinũñ ĩmânında sebep ve kışşalar vardır. Bu ki-
 tâb müteḥammil 1. olmamağın zıkr olunmadı. Bunlardan şoñra birer ikişer müte'âķıb ĩmâna
 geldiler. ĩslâm Mekke'de âşikâre oldu. 2.

S135b

M112a

¹⁹¹⁶ M. virdüğini : S. virdügin

¹⁹¹⁷ M. sâbıkîndendür : S. sâbıkînden oldılar

¹⁹¹⁸ S. Andan şoñra Ebü 'Ubeyde bin el-Cerrâh : M. Andan şoñra Hâzret-i Şiddîķ'ũñ *radıyallâhu 'anh* Ebü 'Ubeyde bin el-Cerrâh

¹⁹¹⁹ M. oldılar : S. oldılar

¹⁹²⁰ S. 'Amr bin Nevfel : 'Amr bin Tufeyl

¹⁹²¹ M. oldu : S. idi

2.132. Bi‘set-i Nebī-yi Āhirü’z-zamān ile *şalavātullāh ‘aleyhi ve selāmühü* Şeyāṭīn Āsmāndan memnū‘ olduğudur. 3.

A150b

Bi‘set-i Hāzret-i Risālet’den muḳaddem şeyāṭīn āsmāna şu‘ūd idüp her birinüñ mu‘ayyen maḳāmları var idi. 4. Āsmāna | kulaḳ dutarlardı.¹⁹²² Feriştelerden işitdikleri kelimāti ki rüz-be-rüz havādiş ve hikāyeti haber virürlerdi, 5. ma‘lūm iderlerdi. Bir | kelime-i ḥaḳḳa nice bāṭıl sözler ḳatup gelürler; ḥaḳḳa irişdürürlerdi. Nübüvvetden yigirmi 6. gün geçdi. Şeyāṭīn göge çıḳmaḳdan memnū‘ oldı. Şühüb ile recm eylediler. Melāike sözlerini işitmez oldılar. 7. Ol manşıbdan daḥi ma‘zül oldılar.¹⁹²³ İblīs, şeyāṭīnün āsmāndan memnū‘ olduğı mülāḥaza eyledi. Sebebini 8. bilmege çalışdı. Emr eyledi-ki yiryüzinden her buḳ‘adan bir miḳdār toprak getürdiler. Her birisini ḳoḳdı, 9. bıraḳdı. Nevbet Tihāme topraḳına geldi. Anı ḳoḳdı. Eyitdi: “Bu zemīnde bir emr-i ḥādiş olmuştur. Nihāduma 10. āteş-i ḥayret bıraḳdı.” didi. Derd-i ḥasret dimāḡına irişdi. Tarīḳ-i ḍalāl mesdūd oldı. 11.

2.133. Ol Hāzret’ün *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* Da‘vet-i İslām’ı Pinhān İken Āşikāre İtdükleridür. 12

Nüzül-ı vahyden izhār-ı da‘vet tamām¹⁹²⁴ olinca üç yıl oldı. Ḥaḳ *sübḥānehü ve ta‘ālā* bu āyet-i şerīfi 13. gönderdi-ki “*fā’şde‘ bimā tü’meru ve a‘rıḳ ‘ani’l-müşrikīn / innā kefeynā-ke’l-müstehzi’īn*”⁵⁰⁰ ya‘ni 14. ol vaḳt geldi-ki İslām’ı āşikāre eyleyesin. Zāhiren ḥaḳḳı da‘vet eyleyesin. Ḳur‘ān’ı āvāz-ı bülend ile 15. oḳuyasın. Kendüñi kāfirlerden fāriḡ tutasın-ki anlaruñ şerlerini¹⁹²⁵ Ben def‘ iderem. Bu āyet-i kerīme 16. nāzil olıcaḳ Ol Hāzret-i Rasūl *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* mescide geldi. ‘Āmme-i ḥalāiḳı dīn-i İslām’a 17. da‘vet itdi. Andan Şafā Taḡı’na vardı. Nidā eyledi-ki “İy Āl-i Ḳureyş! Cem‘ oluñ.” didi. Mecnū‘-ı ḳabāil 18. geldiler. Buyurdı-ki “Hīḳ benden kızb işitdünüz mi?” eyitdiler: “Yok.” eyitdi:

¹⁹²² M. maḳāmları var ıdı. Āsmāna kulaḳ dutarlardı : S. maḳāmı var ıdı. Āsmāna kulaḳ tutarlardı

¹⁹²³ M. oldılar : S. eylediler

¹⁹²⁴ M. tamām : S. ‘āmm

¹⁹²⁵ M. tutasın-ki anlaruñ şerlerini : S. tutasın anlaruñ şerrini

S136a

“Bilün ve āgāh olun ki Ḥazret-i Ḥaḳḳ¹⁹²⁶ 19. *celle ve ‘alā* beni size risālete gönderdi.” didi. Kitāb-ı İlāhī’den bu āyeti okudu ki “*‘kul yā eyyühe’n-nāsü* 20. *innī rasūlu’llāhi ileyktüm ce- mī’an ellezi lehü mülkü’s-semāvati ve’l-‘arḍi lā ilāhe illā hüve* || *yühyī ve yümīt*”⁵⁰¹ 21.

A151a

Āḥir-i āyete varınca Ebū Leheb eyitdi: “İy Birāzarzāde! Sen niçün ebā ve ecdāduñ milletinden taşra olursın?” 22. Dīvāne ve bī-ḡāne olmışsın. Bunuñ sözine uymañ.” didi. Ol mel‘ün-ı şūmuñ sözinden ḥāṭır-ı ‘atır-ı 23. Peygamber *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* begāyet maḥzūn oldu. Hīç kimesne anlardan ĩmān getürmedi.¹⁹²⁷ Andan-|şoñra 24. āyet-i ‘aẓīme, “*ve enzir ‘aṣīreteke’l-‘akrabāne * veḥfiẓ cenāḥeke limeni’t-tebe’ake mine’l-mü’minīne*”⁵⁰² nāzil oldu. 25. Ḥazret-i Risālet *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* Emīrū’l-mü’minīn ‘Alī’ye *kerremallāhu vecheh* buyurdi-ki “İy ‘Alī! Ḥazret-i 26. İlāhī’den fermān irişdi ki ‘Yakın akrābañı¹⁹²⁸ korḳud. Anları İslām’a da‘vet eyle.’ ” didi. “Yā ‘Alī! Bir şa‘ ṭa‘ām ihzār 27.

M112b

eyle, bir miḳdār et getür. Bir ḳādeḥ şīr peydā eyle. Benī ‘Abdu’l-muṭṭalib’ün cümlesin ge- tür. Anlar ile söyleşeyim.” didi. 1. Emīrū’l-mü’minīn daḡi emrleri üzere | itdi. A‘mām-ı Ḥazret-i Risālet-penāḥ’dan ve akrābādan Kırḳ neferi 2. da‘vet itdi. Ebū Ṭālib ve Ḥamza ve ‘Abbās ve Ebū Leheb gibi sāirlerini getürdi. İṣāret-i Ḥazret-i nübüvvet- 3. me‘ab ile ‘Alī Ḥazretleri ṭa‘āmı ihzār itdi. Evvel Ḥazret-i Rasūl *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* ibtidā 4. şundı. Et pāresini aldı. Bir miḳdār tenāvül itdi. Baḳıyyesini ṭabaḳ kenārına ḳodı. Eyitdi: “Bismillāh, 5. şunuñ” didi. Mihmānlar cümle ol ṭa‘āmdan yidiler, ṭoydılar. Ol bir ḳādeḥ şīri getürdi, içdiler. Cümlesi 6. ṭoydılar. Ḥazret-i Risālet-penāḥ *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* istedi-ki anlara söyleye. Ebū Leheb-i la‘īn söze 7. başladı. Eyitdi: “Ber-ḡürdār olmasun ol kimesne ki şāḥibüñüz Muḥammed’e siḡr itmişdür.” didi. Ḥazret-i 8. Rasūl’e *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* eyitdi: “Senün ḳavmuñ ya’nī Ḳureyş’ün cemī‘-i ḳābā-il-i ‘Arab ile ṭāḳat 9. ve muḳāvetleri yokdur. Bu mühimmün ser-encāmı budur ki seni bir meclisde ḡabs ideyüz. ‘İş yüzini 10. görmeyesin. Bize bu āsāndur. Andan ki ḳabāil-i ‘Arab ile muḡāşama ve muḳātele ideyüz. Hīç kimesne akrābasına 11. bu işi itmedi, sen itdüğün gibi” didi. Ḥazret-i

¹⁹²⁶ S. Buyurdılar-ki “Hīç benden kızb işitdünüz mi?” Eyitdiler: “Yok.” Eyitdi: “Bilün ve āgāh olun. Ḥazret-i Ḥaḳḳ : S. Buyurdi ki “Hīç benden işitdünüz mi?” Eyitdiler: “Yok.” Eyitdi: “Bilün ve āgāh olun ki Ḥazret-i Ḥaḳḳ

¹⁹²⁷ M. getürmedi : S. getürmediler

¹⁹²⁸ M. akrābañı : S. akrābamı

S136b

A151b

M113a

Risālet *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* sâkit oldu. Zāt-ı 12. şerîfine Ebû Leheb’ün sözi te’şîr itdi. Meclis tamām oldu. Bir def‘a daḥi eyitdi: “Yâ ‘Alî! Bu âdem, kelâma 13. müsâbaḳat itdi. Sözi ne idüğini işitdün. Girü anuñ gibi bir ta‘ām ihzâr eyle.” didi. Emîrû’l- 14. mü’minîn bişürdi. Çün ḳavm girü geldiler, yidiler, içdiler. Rasûl Hâzretleri *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* söze¹⁹²⁹ başladı. Evvel, Allāh ta‘âlāya ḥamd itdi. Tevhîdine şehâdet itdi. 15. Şirketi nefy eyledi.¹⁹³⁰ Eyitdi: “Meşelâ ḡayrı kimesnelere kizb idersem size kizbe mecāl || yokdur. Ol Hudā ḥaḳḳı-içün 16. ki andan ḡayrı Hudā olmaz. Ben size Hudā’nuñ rasûliyem. Sizi ve kâffe-i ḥalâikı aña da‘vet iderem. 17. Allāh ḥaḳḳı-çün cümleñüze merg irişür. Nite kim uykuya varursız uyanursız kezâlik vefâtdan soñra 18. dirilürsüz. Ne ‘amel işledüñüz,¹⁹³¹ cümle ḥesâb iderler. İhsānuñ ‘ivażı ihsân bulursız. Yaramazlığa ve tuḡyâna 19. nâr ile ‘azâb ve ‘itâb bulursız. | Bu emr ki¹⁹³² baña geldi, risâletde za‘fûm¹⁹³³ ve inkisârum görürsüz, baña mümidd ü mu‘âvin 20. oluñ tâ ḥükm-i İllāhî’yi izhâr ideyim. Sizden bir ḳanḳıñuz ki baña yoldaşlık eyleye, benüm ḳarındaşum ve vaşîm olur. 21. Benüm ḥalîfemdür.” didi. Hîçbir kimesne¹⁹³⁴ cevâb virmedi. Emîrû’l-mü’minîn ‘Alî *radıyallāhu ‘anh* eyitdi: “Yâ Rasûlullāh! 22. Ben bunlardan yaşda küçügem. Ammâ ḥuşmda tîzem. Ḳabîle ve nesebde ‘azîmem. Ol nesne ki benüm elümden gelür, 23. cân ile çalışuram. Senüñ ḥâk-i ḳademüñi¹⁹³⁵ kuḥle’l-cevâhire virmezem.” didi. | Hâzret-i Risâlet-penâh 24. elini ‘Alî’nüñ boynına urdı. Du‘â ve şenâ-yla dil-ḥuş eyledi. Eyitdi: “Benüm birâderüm ve vaşîmdür. Her ne 25. dir ise muṭî‘ oluñ.” didi. Ḳavm ḳalkdılar. Ḥande eylediler. Ebû Tâlib’e eyitdiler: “Birâderzâdeñ 26. saña emr ider ki ‘Alî’nüñ sözini işidesin. Anuñ emrine muṭî‘ olasın.” didi. Ebû Leheb eyitdi: 27. “İy Ferzendân-ı ‘Abdu’l- muṭṭalib! Ol nesnei ki bu ihtiyâr eylemişdür, size mücib-i mażarrat¹⁹³⁶ olur. 1. Ḡayrılar anuñ def‘ine mübâşeret itmedin siz görüñ.” didi. Ebû Tâlib eyitdi: “ İy Aḥvel! Bu aḥmaḳâne sözlerden 2. vazgil. Dôstlık şûretinde ḥuşûmet itme. Güyâ rûzgârda

¹⁹²⁹ S. girü geldiler, yidiler, içdiler. Rasûl Hâzretleri *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* söze : M. -

¹⁹³⁰ M. eyledi : S. eyledi

¹⁹³¹ M. soñra dirilürsüz. Ne ‘amel işledüñüz : S. soñra nedür bilürsüz? Ne ‘amel işledüñüz

¹⁹³² M. ki : S. kim

¹⁹³³ S. za‘fûm: M. saḡılum

¹⁹³⁴ M. kimesne : S. kimse

¹⁹³⁵ S. ḳademüñi : M. ḳademüñ

¹⁹³⁶ S. mażarrat : M. nuşret

māder senden ğayrı ferzend toĝurmadı. 3. ‘Aql-ı āferīn senden ğayrıya dāniş virmedi. Vallāhi ki tā zindeyem, anuñ cānibini¹⁹³⁷ kıomazam. Anı düşmen 4. eline virmezem. Eger ğarażum ‘Abdu’l-muṭṭalib’e ittibā‘ olmayaydı, anı taşdıķ iderdüm, aña tābi‘ olurdum.” 5. didi ve gitdiler.

2.134. Cemā‘at-i Kureyş’den Ba‘zı Aşhāb-ı Buĝz ve Tayş İttifāk ile Ebū Ṭālib’e Geldükleridür. 6.

Kureyş gördiler ki Peyĝāmberr *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* İslām’ı āşikāre eyledi. ‘Alāniyen halkı da‘vete 7. başladı. Rūz-be-rūz ahvālī terakķī itdi. ‘İbādet-i aşnāmı müstaķbah kıldı. ‘Adāvete kaşd itdiler. 8. Düşmen oldılar. Seyyid-i Ebrār’a ve şahābe-i kibāra İzālar eylediler. Ammā Ebū Ṭālib’uñ ħimāyeti sebebi ile ta‘arruza 9. mecālleri yoĝ-idi. Ulularından bir cemā‘at ‘Utbe ve Şeybe ve Ebū Cehl ve ğayrı bir ğün Ebū Ṭālib’e 10. vardılar. Eyitdiler: “İy Ebū¹⁹³⁸ Ṭālib! Sen bizüm ulumuz ve pīşvāmuzsın. Biz dāimā senuñ rızāñdayuz. Ḥāṭıruñ 11. gözedürüz.”¹⁹³⁹ Bu birāzerzādeñ, ābā ve ecdādumuz dīnini terk eyledi. Bir ğayrı dīn ihdāş itdi. Ḥudālarumuza 12. düşünām virür. Ādemlerümüzi || idlāl ider. Bizüm üzerümüze küfr ve ḍalālet isnād ider. Evvel saña 13. geldük tā aña naşīḥat eyleyesin. Bir daḥi bize küfr ve ḍalālet isnād itmeye, ḥudālarumuza sögmeye. 14. Eger senuñ naşīḥatuñ ile memnū‘ olmazsa anuñ def‘ine meşĝöl oluruz. Ebū Ṭālib anlara müşfikāne 15. cevāblar vir-di. Anları döndürdi. Bu | ma‘nāyı Ḥazreti Rasūl’e *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* izḥār 16. itmedi. Ol Ḥazret kemākān da‘vete meşĝöl oldı. İlāhelerine sebb iderdi. Anlara küfr ve ḍalālet 17. isnād kılurdı. Anlar işidürlerdi. Göñüllerinde Ol Ḥazret’e kīn¹⁹⁴⁰ ve ‘adāvet tutarlardı. Bunuñ 18. üzerine bir zamān geçdi. Ekābir-i Kureyş ğirü Ebū Ṭālib kıatına geldiler. Eyitdiler: “Bir nevbet saña ilticā 19. eyledük. İltifāt itmeduñ. Biz istemezüz ki bizüm ṭarafumuzdan ḥāṭıruña ğubār gele, artuķ tākatumuz taķ 20. oldı. Şabra mecāl kıalmadı. Şimdi cümlemüz ittifāk itdük ki Mekke’de ya ol ṭura ya biz ṭuravuz.” didiler. 21.

S137a

A152a

¹⁹³⁷ M. cānibini : S. cānibin

¹⁹³⁸ M. ebū : S. ebā

¹⁹³⁹ M. gözedürüz : S. gözlerüz

¹⁹⁴⁰ M. isnād kılurdı. Anlar işidürlerdi. Göñüllerinde Ol Ḥazret’e kīn : S. isnād iderdi. Anlar işidürlerdi. Göñüllerinde Ol Ḥazret’e kīne

M113b

S137b

A152b

Ebū Ṭālib çendān-ki anlaruñ madde-i cehāletlerini def‘e kaçd itdi, çāre olmadı. Ebū Ṭālib¹⁹⁴¹ katından hışm 22. ile çıkup gitdiler. | Ebū Ṭālib’uñ hāṭırı müteferriḳ oldı. İstemezdi ki Ol Ḥāzret’e āzār¹⁹⁴² irişdüreler 23. ve kavmi daḥi andan müteneffir ve munḳabız olalar. Aralarında ceng ve ‘adāvet zāhir ola.” dirdi. Ol Ḥāzret’i 24. da‘vet itdi. “İy Muḥammed! Cümle ḳavmuñ senüñ ile huşūmete ḳalkdılar. Beni melāmet eylediler. Aḳrabā 25. ortasında huşūmet ve ‘adāvet mürüvvet degüldür. Eger bu işde rıfḳ ile aralarında¹⁹⁴³ mübāşeret 26. eyleyesin, rızālarına tābi‘ olasın tā nizā‘ ve küdüret olmaya. Anlar buña rāzılardur ki küfr ve ḳalālet 27. nisbet itmeyesin, ḥudālarına sögmeyesin, kendü dīnüñ üzerine olasın.” didi. Peyğamber ‘aleyhi’s-selām 1. taşavvur buyurdılar ki Ebū Ṭālib ḥimāyetlerinden ferāḡat eylemiş ola.¹⁹⁴⁴ eyitdi: “İy ‘Amm! Ol Ḥudā ḥaḳḳı-çün ki cān-ı 2. Muḥammed, Anuñ ḳabza-yı ḳudretindedür. Eger Ḳureyş āfitābı getürüp sağ elüme, māhı getürüp şol elüme virürlerse 3. ki bu işden vazgil diyeler. Çāre yokdur, dönmezem. El-bette dīn-i İslām’ı āşikāre iderem. Ecel 4. irürse ma‘zūr olam.” didi. Ḳalkdı. Gözleri yaşla ṭoldı, gitdi. Ebū Ṭālib gördi-ki Peyğamber 5. kendüden dil-teng gitdi. Didübine peşimān oldı. Ol Ḥāzret’i girü getürtdi. Eyitdi: “Her nesne ki 6. göñlüñ ister, eyle mu‘āmele ḳıl. Tā ki cānum bedendedür, senüñ ḥimāyetüñ üzereyem. Zinde olduğça senüñ 7. rızāñ üzereyem.” didi. Ol Ḥāzret’e tesellī ḥāşıl oldı. Andan-şoñra Ḳureyş gördiler ki Ebū Ṭālib, 8. Muḥammed’i ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem ketf-i ḥimāyetde tutar, andan el çekmez. Ḳureyş re’islerinden¹⁹⁴⁵ || on kimesne ki Rebī‘a 9. oğulları ‘Utbe ve Şeybe ve Ümeyye bin Ḥalef ve Ebū Cehl bin Hişām ve ‘Āşş bin Vāil ve Muṭ‘im bin ‘Adī ve 10. Ṭu‘ayme bin ‘Adiyy ve Büneyye bin Ḥaccāc ve Aḥnes bin Şüreyḳ; Ebū Ṭālib’e geldiler. Velīd-i Muḡīre oḒlu ‘Ammāre var 11. idi, ḥüsn ü cemālde māh gibi idi, rüzgārda naḳīri yoḒ-idi, anı getürdiler. Eyitdiler: “İy Ebū Ṭālib! 12. ‘Arab’da bunuñ | gibi zībā nev-civān¹⁹⁴⁶ daḥi yokdur. Atası daḥi ma‘rūf ve meşhūrdur. Bu ferzend-i cān-peyvendi 13. saña erzānī gördük. Bunı al. ‘İvaż, Muḥammed’i vir ki tā anı ḳatlı ideyüz. Dīnimizi tebāh

¹⁹⁴¹ M. Ṭālib : S.Ṭālib’uñ

¹⁹⁴² M. āzār : S.İzā

¹⁹⁴³ M. rıfḳ ile aralarında : S. aralarında rıfḳ ile

¹⁹⁴⁴ M. eylemiş ola : S. itmiş ola

¹⁹⁴⁵ S. re’islerinden : M. evlerinden

¹⁹⁴⁶ M. zībā nev-civān : S. zībā civān

itdi. Kavmümüzi yoldan 14. çıkardı.” didiler. Ebū Tālib hışma geldi. Eyitdi: “İy Kavm! Bu aşl endişeler ‘aqlıdan dūrdur. Hīç 15. ‘āqıl bunı taşavvur ider mi ki ben sizūn ferzendūnūzi alam, 16. besleyem; kendū ferzendūmi size virem, öldüresiz. ‘Ālemde hīç bunı kimesne itmemiş midür ki siz baña emr idersiz. 17. Şimdiye degin bu sözi şaqlardum. Şimdi aşikāre iderem ki her kim-ki¹⁹⁴⁷ Muḥammed’ūn ḥaşmıdur, ben anuñ ḥaşmıyam. Her kim-ki 18. anuñ | dīnini sevmez, ben daḥi anı sevmezem.” didi. Ebū Tālib sözini tamām itdi. Cümlesi hışm-ile yanından 19. kalkup gitdiler. Düşmenlige ve küdürete bil bağladılar. Ebū Tālib gördi-ki kavmi cenge başladılar. Kendü 20. tevābi‘inden Benī Hāşim’i, Benī ‘Abdu’l-muṭṭalib’i okudı. Ahvāli anlara didi. Anlardan Ol Ḥazret’e nuşret ve mu‘āvenet 21. taleb itdi. Cümlesi sem‘an ve ṭā‘aten “Her ne buyurursañ emrūne muṭi‘üz.” didiler. Ebū Tālib anlaruñ kendüyle yek-cihet 22. olduḡını¹⁹⁴⁸ bildi. Mesrūr oldu. Kureyş daḥi bildiler ki Benī Hāşim ve Benī ‘Abdu’l-muṭṭalib Ol Ḥazret’e müzāhereti 23. muḳarrer eylemişler. Artuḳ keyd ü mekre Ol Peygamber-i Şaḥib-ḳader’e ızrāra mecālleri olmadı ‘aleyhi efḍalü’ş-şalāvat 24.

2.135. Müşriklerūn Ol Seyyid-i İns ü Cāna ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem Ḳaşd-ı İzālarıdur. 25.

Ol kimesneler ki Ḥazret-i Nübüvvet-penāh’uñ ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem ızrār ve ḥuşūmetine çalışurlardı. 26. Āfitāb-ı cihān-tāb-ı risāletini gil-i ‘adāvet ile örterlerdi. Eşeddi Ebū Cehl bin Hişām idi ve Ebū 27. Leheb bin ‘Abdu’l-muṭṭalib ve ‘Utbe bin Ebī Mu‘ayt ve Ḥakem bin Ebī el-‘Āşş ve Esved bin el-Muṭṭalib 1. ve Esved bin ‘Abd-i Yaḡūş ve Velīd bin el-Muḡīre ve ‘Āşş bin Vāil ve Ümeyye bin Ḥalef ve Übeyy bin Ḥalef ve Ebū 2. Ḳays bin el-Fākih ve Naḍr bin el-Ḥāriş ve Münebbih bin el-Ḥaccāc ve Sāib bin Şaḡīr ve ‘Āşş bin Sa‘īd ve Ḥāriş 3. bin Ḳays Sehmī ve Esved bin ‘Abdu’l-esed ve ‘Adiyy bin Ḥamrā ve ‘Āşş bin Hişām ve bunlardan bī-inşāf 4. Ol Ḥazret’i¹⁹⁴⁹ ziyāde incidür. Naḍr bin ‘Ḥāriş bin Kelde idi la‘netu’llāh ‘aleyhim ecma‘in. Bu cemā‘at-i 5. siyehkār-ı tebeh-rūzgār, Ḥazret-i Seyyidü’l-

M114a

¹⁹⁴⁷ S. kim-ki : M. kim

¹⁹⁴⁸ M. olduḡını : S. olduḡın

¹⁹⁴⁹ M. bī-inşāf Ol Ḥazret’i : S. bī-inşāf ve Ol Ḥazret’i

S138a

muhtâr ile *şalavâtullâhi ‘aleyhi ve selâmühü* || ‘adâvete bil bağladılar. 6. Livâ-yı cefâ ve ra’yet-i İzâyı kaldurdılar. Ol Hâzret’e sihrîyyet ve istihzâ tarîkını meslûk tutdılar. Hâzret-i 7. Hüdâvend *celle ve ‘alâ* Rasûline¹⁹⁵⁰ *şallallâhu ‘aleyhi ve sellem* ‘ammîsi¹⁹⁵¹ Ebû Tâlib mu‘âveneti ile takviyyet itdi. 8. Ol Hâzret’e mütâba‘at ile müstes‘ad olan tâife Ol Hâzret’ün muhâfazasında | oldılar. 9.

A153a

2.136. Hâzret-i Seyyidü’l-mürselîn’e Müşrikînün İzâ ve Muhâlefetleri Zikr Olınmayup Terk Olunduğudur.¹⁹⁵² 10.

Bu maḥalde Hâzret-i Seyyidü’l-ebrâr’a *‘aleyhi’ş-şalavâtullâhü’l-meliki’s-settâr* küf-fâr-ı eşrâr-ı ḥaksâr 11. na-şâyeste İzâları¹⁹⁵³ kütüb-i siyerde meşṭur olduğu üzere muşannif-i kâmil mürşid-i fâzıl *‘aleyhi’r-raḥme* 12. tafşîl ve takrîr eylemişler. Lâ-cerem, ol zamânda vâkî‘ olan kabâîḥ-i a‘mâl-i kâfirân, ḥasâret-i âmâlî şimdi 13. mesâmi‘-i cumhûr-ı ehl-i İslâm’a teşyî‘ münâsib görilmeyüp ol bâblar tayy kılındı. Egerçi ‘ibret-nümâdur, velî, nev‘-i 14. denâetden ḥâlî degüldür. Terk olındı. Câbir bin ‘Abdu’llâh-ı | Enşârî’dan *radıyallâhu ‘anh* rivâyet olunur ki 15. Kureyş i‘lâ-yı İslâm-ı nübüvveti rûz-be-rûz terâkḳîde gördiler. Ol Hâzret’ün aşḥâbı yevmen-fe-yevmen tezâyüd idüp 16. keşrete meyl itdi. Şöyle maşlahat gördiler ki aralarında birisi ki fenn-i kehânetde metâneti ve sihr ü şi‘rde 17. meḥâreti ola, anı bulup Ol Hâzret’e göndereler. Gelüp ilzâm eyleye, risâletden ferâğat itdüreler. Aralarında 18. ol ḥidmete lâyıḳ ‘Utbe bin Rebî‘a’yı ihtiyâr idüp gönderdiler. Geldi, Mescidü’l-Haram’da Ol Hâzret 19. ile mülâkât itdi. Eyitdi: “İy Muḥammed! Sen mi bihtersin ya ‘Abdu’llâh! Cevâb işitmedi. Pes eyitdi: “Sen mi bihtersin 20. ya ‘Abdu’l-muṭṭalib! Hem-çünân Ol Server ḥâmûş oldu. Pes eyitdi: “Eger zu‘muñ bu ise ki anlar yegdür, anlar aşnâma 21. ‘ibâdet itdiler. Eger maẓinneñ ol ise ki sen¹⁹⁵⁴ anlardan bihtersin, pes söz söyle ki işidelüm. “İy Birâderzâde 22. nesebüñ ‘âlî ve ḥasebüñ müte‘âlîdür. Ammâ ortamızda iḥdâş-ı

¹⁹⁵⁰ M. Rasûline : S. Rasûle

¹⁹⁵¹ S. ‘ammîsi : M. ‘Amr

¹⁹⁵² M. muḥâlefetleri zikr olınmayup terk olunduğudur : S. muḥâlefetün zikr olınmayup terk olduğudur

¹⁹⁵³ M. küffâr-ı eşrâr-ı ḥaksâr na-şâyeste İzâları : S. küffâr-ı ḥaksârın İzâları

¹⁹⁵⁴ S. sen : M. -

M114b/S138b

A153b

dīn itdüñ. Cemā‘atümüze¹⁹⁵⁵ tefrīķaya sebep olduñ. 23. Ƙavmümüze sefāhat isnād itdüñ. Ābā ve ecdādumuza küfr ve ǰalāletdedürler, didüñ. Bizi ƙabāil-i ‘Arab arasında 24. rüsvāy eyledüñ. Dirler ki Ƙureyş arasında bir sāhir ve kāhin zāhir oldı. Eger bu huşuşlara bāiş dā‘iye-i 25. şehvet ise Ƙureyş’den ihtiyār itdüğün hātūnı¹⁹⁵⁶ alalum. Eger ihtiyāc fakr u fāķa ise māl nişār 26. idelüm. İçümüzde tüvānger olasın. Maķşūd-ı riyāset ise cümlemüz ittifāķ ile seni pād-şāh idelüm. Eger 27. dimāguñda bir hālel oldı ise ‘ilāc içün ṭabīb-i hāzıķ bula- lum.” didi. Hālūñı¹⁹⁵⁷ şerh eyle. Madde-i ihtilāf 1. getirilsün.” didi. ‘Utbe bu kelimāt-ı || mümevveheyi ‘arz eyledi. Hāzret-i Risālet *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* şordılar ki 2. “Söz tamām oldı-mı?” eyitdi: “Ārī” Andan-şoñra Seyyid-i ‘ālem *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* söze | başladılar ki 3. “*bismillāhi’r-raḥmani’r-raḥīm / ḥa mim / tenzilün mine’r-raḥmani’r-raḥīm / kitābün fuşşilet āyātühü ƙur‘ānen ‘arabiyyen li ƙavmin ya‘lemün*”⁵⁰³ 4. Bu āyete degin ki “*fein a‘radū feķul enzertüküm sāiķāten mişle sāiķati ‘ādin ve şemūde*”⁵⁰⁴ ‘Utbe eyitdi: 5 “Yi- ter yiter! Ğayrı kelām lāzım degül.” didi. | Rasūl *‘aleyhi’s-selām* eyitdi: “Yā Ebā el-Velīd! İşitdüñ. Her yire ki dilersin, 6. var.” didi. ‘Utbe ƙavmi cānibine revān¹⁹⁵⁸ oldı. Çün anı gördiler, eyitdiler: “Ebū el-Velīd geli yorur; gitdügi 7. yüz ile degül ancak.” didiler. Çün öñlerine geldi, eyitdi: “Vallāhi Muḥammed’den bir kelām işitdüm. Hergiz 8. işitmemişdüm. Hudā ḥaķķı! Anuñ şanı ‘azīmdür.” didi. Maşlaḥat oldur ki aña ĩzā ve ızrārda mübālağa 9. itmeyesiz. Anı kārına ƙoyasız. Eger sāir ƙabāil-i ‘Arab aña ğālib olurlar ise maķşūduñuz bī- zaḥmet ve tereddüd 10. ḥāşıl olur. Eger ol, ğālib olur ise anuñ mülki sizüñ mülküñüz, ‘izzeti sizüñ ‘izzetüñüz. Ol 11. zamānda siz aña ‘azīz olursız.” didi. Eyitdiler: “İy Ebā el-Velīd! Zebānı ile saña siḥr itdi.”¹⁹⁵⁹ 12. ‘Utbe eyitdi: “Benüm fikrüm budur ki size didüm. Siz bilürsiz. Nice dilerseñüz idüñ.” didi. 13.

¹⁹⁵⁵ M. iḥdāş-ı dīn itdüñ. Cemā‘atümüze : S. dīn iḥdāş itdüñ. Cemā‘atümüzde

¹⁹⁵⁶ M. hātūnı : S. hātūn

¹⁹⁵⁷ M. Hālūñı : S. Hālūñ

¹⁹⁵⁸ M. revān : S. revāne

¹⁹⁵⁹ S. siḥr itdi : M. siḥr itdi, didiler.

2.137. Vākī‘a-yı Bilāl *radıyallāhu ‘anh* 14.

Hāzret-i Bilāl *radıyallāhu ‘anh* Ümeyye bin Hālef-i Camecī’nün kulu idi. Hānesinde toğmış idi. Atası 15. Ribāh idi. Anası Hāmāme idi. Ümeyye’nün memlūkesi idi. Anuñ mālī çok idi. On iki gūlāmı var 16. idi. Cümleden Bilāl’ı artuğ severdi. Anı beytū’ş-şaneme müvekkel eylemiş idi. Hāğ ta‘ālā çünki aña devlet-i 17. ĩmān virdi, buthānede Allāh ta‘ālānuñ ‘ibādetine meşgūl oldu. Cümle putlar aña secde iderlerdi. 18. Ol, Allāh ta‘ālā’ya sūcūd iderdi. Bu haberi Ümeyye’ye iriştürdiler. Ümeyye andan şordı-ki 19. “*etescüdü lirabbi Muḥammedin*”⁵⁰⁵ eyitdi: “*belā, escüdü lillāhi’l-kebīri’l-müte‘ālī*”⁵⁰⁶ Ümeyye gāzaba geldi. Anı darb ve ta‘zībe 20. başladı. Dirler ki her gün ki āfitāb-ı kavs-i nişfü’n-nehāra iriştürdi, anı Baḥḥā-yı Mekke’ye iltür, ‘uryān 21. iderdi. Envā‘-ı ‘azāblar kılurdu tā dīn-i ĩslām’dan döne, Lāt ve ‘Uzzā’ya ĩmān getüre. Bilāl dirdi-ki 22. “*eḥāden eḥāden*” ya‘nī Hudā-yı Vāhid’e ṭaparam.” dirdi. Bir gün Varaḥa bin Nevfel rāst geldi. Ol muvaḥḥid-i 23. Naşrānī idi. Bilāl’i ol hālde gördi. Eyitdi: “Zinhār, İy Bilāl!”¹⁹⁶⁰ Tevhīdden dönme.” didi. ‘Amr bin 24. el-‘Āşş hikāyet itdi-ki “Bir gün Bilāl’i gördüm. || Ol kelb, ‘azāb ider, dir ki ‘Lāt ve ‘Uzzā’ya 25. ĩmān getürdüm” diyü söyle. Bilāl dir ki ‘Lāt ve ‘Uzzā’dan bī-zār oldum.’ Ol | kelbün gāzabı ziyāde 26. oldu. Gördüm-ki Bilāl’uñ gögsine iki dizi ile oturdı. Bilāl’i boğdı tā şuña dek ki nefesi 27. münkaṭı‘ı oldu, hareketden ḳaldı. Hācetüm | var idi, gitdüm. Gice ḳarīb idi. Dönüp geldüm girü. 1. ol hāletde ḳodum. Bī-hūd yatur idi. Nā-ḡah kendüye geldi. Ol la‘īn ‘Lāt ve ‘Uzzā’ya ĩmān getür.” didi. 2. Bilāl ibā itdi. Eli ile āsmāna işāret idüp ‘*vāḥid vāḥid*’ didi. Ġāyet-i za‘fından 3. kelāmı işidilmezdi.” didi. ĩmām Deyrī *rahīmetullāhü* Ka‘b’dan naḳl ider. İştüdüm, bir kimesneden-ki Bilāl’dan 4. naḳl iderdi. Ümeyye bir gün beni baḡladı. Ġāyet āsī idi. Bir gün bir gice baḡlu ṭurdum. Nişf-ı nehārda 5. beni ‘uryān itdi. Yüzüme seng-rīzeler sürdi. Ḳızmış ṭaşlar getürdi. Sīneme ḳodı. Ġāyet-i şu‘ubetden 6. ‘aḳlum gitmiş, bī-hūd olmuşam. Gözüm açdum. Gördüm-ki āfitābı, ḡamāme girmiş. Allāh ta‘ālāya şükr itdüm. Ol 7. zālīm baña ḳahr itdi. Devenüñ ḡalīz yūñlerinden bükilmiş bir urḡanı boḡazuma daḳdı.¹⁹⁶¹ Oḡlancıklar eline 8. virdi. Mekke ṭaḡlarınıñ aşaḡasından

S139a

A154a

M115a

¹⁹⁶⁰ M. Zinhār, İy Bilāl : S. İy Bilāl! Zinhār

¹⁹⁶¹ M. daḳdı : S. ṭaḳdı

S139b

A154b

yukarusına, yukarusından aşağıya sürdiler tā boynum¹⁹⁶² 9. mecrūh oldu. Bir gün ziyāde ‘azāblar idüp üzerine taşlar yıgıdı. Ebū Bekr *radıyallāhu ‘anh* üzerine 10. geldi. Ol hālī müşāhede itdi. Özi köyindi. Eyitdi: “İy Ümeyye! Bir gūlāma ‘azābdan ne olur? Allāh’dan 11. kōrk.” Ümeyye eyitdi: “Gūlāmumdur. Mālum ile aldum. ‘Azāb iderüm.” didi. Ebū Bekr eyitdi: “İy Ümeyye! Bir bende ki 12. “*Lā ilāhe illallāh*” diye; aña ‘azāb itmeñ bī-dādlik olur.”¹⁹⁶³ didi. Ümeyye eyitdi: “İy Püser-i Ebī Qaḥāfe! Sen aña ziyān 13. eyledüñ. Putperestlikden men‘ eyledüñ.¹⁹⁶⁴ Dīn-i Muḥammed’e terğīb eyledüñ. Şimdi anı ‘azābdan kurtar. Raḥm iderseñ 14. şatun al.” didi. Ebū Bekr gānīmet bildi. Bir aq gūlām-ı Naşrānī ile on vaḳıyye altun virdi. Bilāl’i 15. şatun aldı. Ümeyye ḥande itdi. Ebū Bekr şordı: “İy Ümeyye! Niçün ḥande idersin?” Ümeyye eyitdi: “Yā Ebā Bekr! 16. ‘Aceb ziyān eyledüñ. Eger bu gūlāmı bir dirheme isteseñ,¹⁹⁶⁵ saña virürdüm. Ebū Bekr eyitdi: “‘Aceb fāide itdüm. 17. Allāh ta‘ālā ḥaḳḳı-çün her nesne ki benüm mülküm idi, bu gūlāma ‘ivaz taleb itseñ virürdüm.” didi. Bilāl’üñ 18. elin tıtdı. Kendü ridāsı ile endām-ı mübārekinden gerd ü gūbarı pāk itdi. Bir cāme giydürdi. Ḥazret-i 19. Rasūl’üñ *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* şöḥbe-tine getürdi. Eyitdi: || “Yā Ma‘şer-i Qureyş! Şāhid oluñ. Bilāl’i 20. rızā-yı Ḥazret-i Ḥudāvend için *celle celālüh* āzād itdüm.” didi. Ḥaḳ ta‘ālā şānında Sūre-i “*ve’l-leyli īzā yeğşā*”⁵⁰⁷ 21. nüzül itdi. | Tā dāmen-i kıyāmete degin,¹⁹⁶⁶ Şıddīk’uñ zıkr-i ḥayrı menābir ve muḥāribde yād olsun.¹⁹⁶⁷ Naḳl olunur ki 22. Benī Maḥzūm ve re’isleri, ‘Āmmār-ı Yāsir’i ve Sūmeyye nām māderini ta‘zīb itdiler. Bir gün Baṭṭā-yı Mekke’de issi kum içinde 23. ‘üryān itdiler, yuvaladılar. İssi kūmı üzerine | yıgdılar. Endāmına taşlar ile dögdiler. Eger ol taşlar 24. üzerine et ḳosalar biryān olurdı tā dīnden dönüp *el-‘iyāzū billāh* küfr söyleye.” eyitdiler ki 25. “Söyle! Lāt ve ‘Uzzā yegdür, Muḥammed dīninden.” Anlar eyitdiler: “Belī, Allāh

¹⁹⁶² M. aşağısından yukarusına, yukarusından aşağıya tā boynum : S. aşağısından yukaru, yukarudan aşağıya. Boynum

¹⁹⁶³ M. bī-dādlik olur : S. bī-dādlikdur

¹⁹⁶⁴ M. men‘ eyledüñ. : S. men‘ idüp

¹⁹⁶⁵ M. isteseñ : S. isteseydün

¹⁹⁶⁶ M. dāmen-i kıyāmete degin : S. zamān-ı kıyāmete varınca

¹⁹⁶⁷ M. olsun : S. olunur

ta‘ālānuñ ‘a‘āsıdır. ‘A‘ādan 26. nāle itmek, ha‘ādur.” didiler. Ol eşnāda Hāzret-i Risālet-penāh *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* üzerlerine 27. vardı. “*ṣabren yā āle yāsir! fe’inne mev’ide kūm el-cenne*”⁵⁰⁸ buyurdılar: “Bir gün 1. māder-i Yāsir, Sümeyye’yi müşrikler iki deve ortasına bağlamışlar. Kāfirlerden birisi ki Ebū Cehl’dür dirler, 2. harbe ile urdı; katl eyledi. Zevcini da‘hi ‘azāb ile öldürdiler. Evvel kimesneler ki İslām’da 3. hıl‘at-i şehādet buldılar, anlar idi. Ammā ‘Ammār ikrāh ile kāfirler söyledüklerini zebān ile söyledi, 4. dirler tā Hāzret-i Risālet’e *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* haber getürdiler ki¹⁹⁶⁸ ‘Ammār kāfir oldu, didiler. Hāzret 5. buyurdu-ki “Hāşā, ‘Ammār kāfir ola. Qalbi ĩmān ile memlūdur. Ser-tā-ka-dem eti ile derisi arasında ĩmān- 6. dur.” didiler. ‘Ammār, küffārdan¹⁹⁶⁹ hālāş oldu, Ol Hāzret katına geldi. Küffāruñ cefāsından giryān 7. oldu. Mübārek elleri ile gözi yaşını sildiler. Āyet-i kerīme¹⁹⁷⁰ “*men kefera billāhi min-ba’di ĩmānihi* 8. *illā men ũkrihe ve kalbühü muṭmainnün bi’l-ĩmāni*”⁵⁰⁹ sebab-i nüzūli¹⁹⁷¹ vākı‘a-yı ‘Ammār’dur.” dimişler. 9.

2.138. Hābeşe Muhācirlerinüñ Haber-i Mütevātirleridür *ṣalāvatullāhi ‘aleyhim ecma’in*. 10.

Īzā-yı Qureyş ki ehl-i ta‘addī ve ṭayş idiler, aşhāb-ı Rasūl’e *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* derece-i kemāle 11. irişdi. Şahābeden bir cemā‘at *raḍıyallāhu ‘anhüm ecma’in* Hāzret-i Risālet’e *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* 12. anlardan şikāyet itdiler. Hāzret *ṣalāvatullāhu ‘aleyhi ve selāmühü* cevāb buyurmadılar. Ebū Bekr-i Şiddīk geldi 13. *raḍıyallāhu ‘anhu* eyitdi: “Yā Rasūlullāh! Qureyş’üñ Hāṭıb bin ‘Amr’a miḥnet ve cefāsını göreydüñ.” Elbette, 14. aña raḥm iderdüñ.” didi. Hāzret, hicrete icāzet virdi. Şiddīk eyitdi: “Yā Rasūlullāh! Ne ṭarafa 15. işāret buyurursız.” didi. Buyurdılar ki zemīn-i Hābeşe zīrā ol cānib qarīb idi. On iki merd 16. ve dört hātūn aşhābdan hicrete ‘azīmet itdiler. ‘Oşmān bin ‘Affān, zevcesi Ruḳıyye binti Rasūlullāh; 17. Ebū Huzeyfe bin ‘Utbe bin Rebī‘a, zevcesi

¹⁹⁶⁸ M. ki : S. -

¹⁹⁶⁹ M. küffārdan : S. kāfirlerden

¹⁹⁷⁰ M. Āyet-i kerīme : S. müfessirler

¹⁹⁷¹ M. sebab-i nüzūli : S. āyet-i kerīmesinüñ sebab-i nüzūli

S140a

Sehle binti Süheyl bin ‘Amr, Zübeyr bin | el-‘Avvām ve Muş‘ab || bin 18. ‘Umeyr ve ‘Abdu’r-raḥman bin ‘Avf ve Ebū Seleme bin ‘Abdu’l-esed, zevcesi Ümmü Seleme, Ümeyye bin Muğīre ve ‘Osmān 19. bin Maz‘ūn ve ‘Āmir bin Rebī‘a, zevcesi Leylā binti Ebī Huşeyme ve Ebū Sīret bin Ebī Rūhm ve Hāṭīb bin Amr bin 20. ‘Abdū’ş-şems. Bunlar ile Hāriş bin Süheyl daḥi hem-rāh oldu. ‘Osmān bin Maz‘ūn bunlara seyyid oldu. Ba‘zılar 21. ‘Osmān bin ‘Affān’ı daḥi didiler. Bunlar piyāde Mekke’den çıkup deryā kenārına iriřdiler. İki ḥāzır gemi buldılar. Selāmet 22. ile Hābeşe’ye iriřdiler. Sāḥil-i bahre qarīb varduḳları gibi Nevfel bin Mu‘āviye’ye bulıřdılar. Şordı-ki “Bu ictimā’yla 23. ḳande gidersiz?” eyitdiler: “Tācirlerūñ gemisi şikest olmuř. Andan řatun almaḡa giderüz.” didiler. Nevfel, ‘umre niyyetine 24. Mekke’ye gelürdi. Vāḳı‘a-yı muḥācirīni, geldi ḥaber virdi. Ḳureyř eyitdiler:¹⁹⁷² “Esbāb almaḡa gitmezler. Bizden firār itdiler. 25. Necāřī’ye giderler.” didiler. Ba‘zı kāfirler ‘aḳablerince gitdiler. Sāḥil-i bahre vardılar. Anları gitmiř buldılar. 26. Maḥzūn¹⁹⁷³ ve menkūb mūrāca‘at itdiler. Bu vaḳı‘a bi‘šetden beřinci yılda vāḳı‘ oldu. Menḳuldür ki ṭāife-i 27. mezbūre gitdükden řoñra Sūre-i “*ve’n-necmi izā hevā*”⁵¹⁰ nāzil oldu.

M116a

Ḥazret-i Risālet *řallallāhu ‘aleyhi ve sellem* 1. Ol sūre-i mübārekeyi Mescid-i Ḥarām’da okumaḡa başladı. Āyetleri arasında tevaḳḳuf eyledi tā āyet-i güzeşte 2. bātınlarında řarār eyleye. Andan-řoñra bir āyete daḥi řürü‘ eylediler. Çünki bu āyete irişdiler. 3. “*eferaeytümü’l-lāte ve’l-‘uzzā / ve menāte’ş-řāliřete’l-uḥrā*”⁵¹¹ Bir miḳdār meḳř buyurdılar. Şeyṭān ol arada 4. mecāl buldı. Kendüsi sem‘i müřrikīne irişdürdiler. “*til-ke’l-‘arānīḳu’l-‘ulā ve enne* 5. *řefā‘ateḥünne letürcā*” Ya’nı “Bu putlar ululardur. Anlardan řefā‘at umılır.” Küffār bunu işitdiler. Bu daḥi Ḳur‘ān’dan- 6. dur diyü řād-mān oldılar. Çün sūre-i řerīfe tamām olup secde-i tilāvet itdiler. Dōřtān-ı iḥtiyārılar ile dūřmenler şübhe-i şeyṭān-ı mekkār ile muvāfaḳat itdiler.¹⁹⁷⁴ Ol meclisde 7. řanādīd-i Ḳureyř ḥāzır idiler. Anlardan Velīd bin Muğīre ve Sa‘īd bin el-Āřř bir rivāyetde Ümeyye bin 8. Ḥalef ba‘zısı tekebbürden ve ba‘zısı¹⁹⁷⁵ kiber-i sinden secdeye ḳādir olmadılar. Bir avuc topraḳ alup alınlarına 9.

¹⁹⁷² M. Eyitdiler : S. Eyitdi

¹⁹⁷³ S. Maḥzūn : M. maḥrūm

¹⁹⁷⁴ S. Dōřtān-ı iḥtiyārılar ile dūřmenler řübhe-yi şeyṭān-ı mekkār ile muvāfaḳat itdiler : M. -

¹⁹⁷⁵ M. ba‘zısı : S. ba‘zı

degürdiler. Anuñla secde itdiler. Küffār meclisden ƙalkdılar. “Muḥammed, ilāhumuza meded itdi. Ma‘būdlarımız 10. bize şefā‘at itseler gerekmiş. Muḥammed bu i‘tikādda muvāfaƙat itdi. Anuñla şulḥ idelüm. | Aña ĩzādan 11. el çekelüm.” didiler. Bu ḥaber eṭrafa münteşir¹⁹⁷⁶ oldı. Ḥattā Velīd bin Muğīre || Ol Ḥazret’e eyitdi *şallallāhu* 12. ‘*aleyhi ve sellem*. “İy Muḥammed! Kendü kārūnda şābit-ƙadem ol. Ƙureyş saña tābi‘ ve muvāfıƙdur.¹⁹⁷⁷ Min-ba‘d 13. saña nuşret ve mu‘āvenet iderüz.” didiler. Ol Ḥazret *şalavātullāh* ‘*aleyhi ve selāmühü* menzil-i hümāyūna 14. teşrīf buyurdılar. Cebrāīl ‘*aleyhi’s-selām* nāzil oldı. Şeyṭānuñ ilƙāsını Ol Ḥazret’e i‘lām 15. eyledi.¹⁹⁷⁸ Server bu vāƙı‘adan beğāyet melül ve maḥzūn oldı. Ḥaƙ ta‘ālā ḥāṭır-ı şerīfini tesellī 16. içün āyet-i kerīme nāzil oldı. “*ve mā erselnā min ƙablike min rasū-lin velā nebıyyen illā ĩzā temennā elƙā’s-şeyṭānū* 17. *fī ümniyyetihi feyenseḥu’llāhü mā yülƙı’s-şeyṭānū şümme yühkimu’llāhü āyātihi vallāhü ‘alīmün ḥakīmün*”⁵¹² 18. Çün bu āyet-i kerīmei müşrikler işitdiler. Eyitdiler: “Çünki Muḥammed, ilāhumuzuñ Allāh ta‘ālā yanında olan¹⁹⁷⁹ 19. ‘ulüvv-i mertebesine peşimān olmış. Biz daḥi naƙz-ı peymān iderüz. Şulḥden ferāğat itdük.” didiler. Girü 20. ol bed ƙişiler müselmānlara ĩzāya başladılar. ‘Adāvet üzre oldılar. Ḥabeşe’ye hicret iden 21. şaḥābe müşrikler ile mü’mınlerüñ şulḥleri ḥaberin işidüp hicretümüze sebeb ehl-i şeƙāvetüñ ‘adāveti 22. idi. Çün düşmenlik dōstlığa mübeddel olmış. Ḥazret-i Risālet’üñ sa‘ādet-i ḥıdmetine iştiyāƙ- 23. larından Mekke’ye ‘azīmet idüp māh-ı şevvālde Mekke-i mübārekeye geldiler. Ḥavāli-yi Ḥarem’e henüz irişmeden¹⁹⁸⁰ 24. Mekke’den gelür bir ƙāfileye uğradılar. Keyfiyyet-i aḥvāli şordılar. Eyitdiler: “Kāfirler bir nesneden şübhe 25. eylemişler. Fıkrleri bāṭıl oldı. Girü düşmenlik üzredür.” didiler. Muhācirler bu sözden¹⁹⁸¹ müteferriƙu’l-bāl 26. olup geldüklerine peşimān oldılar. Her birisi emān ile Ƙureyş’den bir şaḥşuñ yanına geldiler. 27. Girü ḥuzūr idemediler. Müşrikler ziyāde ĩzā ider oldılar. Lā-cerem, Ḥazret-i Risālet ‘a-

¹⁹⁷⁶ M. eṭrafa münteşir : S. eṭraf-ı ‘ālema münteşir

¹⁹⁷⁷ M. muvāfıƙdur : S. muvāfıƙlardur

¹⁹⁷⁸ M. eyledi : S. itdi

¹⁹⁷⁹ S. olan : M. -

¹⁹⁸⁰ M. irişmeden : S. irişmedin

¹⁹⁸¹ M. sözden : S. ḥaberden

M116b

leyhi's-salāvatü ve's-selām 1. girü hicrete icāzet virdi. Bu def'a şāhābeden cem'-i keşir rivāyet-i Vākıdī muktezāsınca seksen iki 2. merd, yigirmi bir hātūn idiler. Hābeşe vardılar tā Ol Hāzret'ün *şalavātullāh 'aleyhi ve selāmühü* Medīne-i 3. münvvereye hicretini istimā idince anda oldılar. Şoñra otuz üç kimesne Hābeşe'den çıkdılar. 4. Medīne'ye gitdiler. İki kimesne Mekke'ye vardı. Yedi kimesne mahbūs oldı. Yigirmi dört kimesne Medīne'ye 5. gelüp Bedr Ġazāsı'na irişdiler. Hātūnlardan dañi sekiz hātūn Medīne'ye geldiler. Hābeşe'de 6. kalanlardan yedi kimesne vefāt itdi.¹⁹⁸² Birisi ki 'Abdu'llāh bin Caḥş idi, Naşrānī oldı. 7. || Ol dīnde vefāt itdi. Hābeşe'de | muhācirlerün on iki ferzendleri oldı. Hayber feth olındığı¹⁹⁸³ 8. gün Ca'fer ibn Ebī Tālib ile yigirmi altı nefer geldiler.

S141a

2.139. Kerre-i Şāniyede Aşhāb-ı Sa'ādet- 9. intisābuñ Hābeşe Muḥāceretleridür.

Aşhāb-ı Hābeşe'den mürāca'at idicek müşrikler yevmen fe yevmen İzāda ikdām 10. ve ihtimām ider oldılar. Hāzret-i Risālet-penāh ḥuzūrında şāhābe-i kirām Hābeşe'nün āb u hevāsını, 11. eṭ'ime-i hoş-güvārını ve meyvehā-yı āb-dārını medḥ itdiler.¹⁹⁸⁴ İ'tidāl-i mizāc ile şihḥat-i ten ve kuvvet-i beden 12. ḥāşıl olur." didiler. Hikāyet kıldılar ki dört kenīseleri vardır. Anlar içün ḳurbanlar iderler. 13. Fuḳarāyı da'vetler¹⁹⁸⁵ ḳılurlar. Ġarībleri gözedürler. Ol diyāra varduk; Necāşī aḥvālümüzi teftiş eyledi.¹⁹⁸⁶ 14. Bize emān virdi. Miḥnetümüz yükini giderdi." didiler. 'Oşmān bin 'Affān *radıyallāhu 'anh* eyitdi: 15. "Yā Rasūlullāh! Zemīn-i Hābeşe'den gayrı münāsib yir yoḳdur, didiler. Zemīn-i Hābeşe ticāret yiridür.¹⁹⁸⁷ 16. Bir ay muḳīm oldum. Ticāretten çok fāideler gördüm. Müselmānlara Hābeşe'den gayrı münāsib yir yoḳdur." 17. didiler. Hāzret buyurdı-ki "*fe'r ci'ū ileyhā 'alā bereketi'l-lāhi te'ālā*" Ya'nī Girü anda 18. varuñ, Allāh ta'ālānuñ bereketi sizüñle ola. 'Oşmān eyitdi: "Yā Rasūlullāh! Siz dañi ol ṭarafa teşrīf itseñüz 19. olmaz mı? Ol ṭaraflaruñ ādemleri kitāb

¹⁹⁸² M. kimesne vefāt itdi : S. kimesne anda vefāt itdi

¹⁹⁸³ M. olındığı : S. olduğu

¹⁹⁸⁴ M. itdiler. : S. eylediler

¹⁹⁸⁵ M. da'vetler : S. da'vet

¹⁹⁸⁶ M. eyledi : S. itdi

¹⁹⁸⁷ M. "Yā Rasūlullāh! Zemīn-i Hābeşe'den gayrı münāsib yir yoḳdur, didiler. Zemīn-i Hābeşe ticāret yiridür : S. "Yā Rasūlullāh! Zemīn-i Hābeşe ticāret yiridür.

okurlar. Rüsüm ve âdâb bilürler. Da‘vetüñüze icâbet iderler idi. 20. Ehl-i dīne nuşret ve mu‘âvenet iderlerdi.” didi. Rasûlullâh *şallallâhu ‘aleyhi ve sellem* buyurdılar. Henüz me’mûr 21. olmadum. Fermân-ı İlähiyeye muntazıram.” didi. Bu nevbet emîrû’l-mü’mînîn Ebû Bekr *radıyallâhu ‘anh* daği ol cānibe 22. meyl itdi. Hâzret-i Şıddîk *radıyallâhu ‘anh* gürûh-ı zındîkuñ cefâ ve cevrlерinden dil-rîş oldı. 23. Kemâl ıztırârından müfârakat-ı Muştafâ’ya *şallallâhu ‘aleyhi ve sellem* rızâ virdi. Aşhâb ile 24. bile çıkup Hâbeşe’ye revâne oldı. Berkü’l-gimāme dimekle meşhûr maķāma vardı. Benî Leys’den 25. Hâriş bin Zeyd’e bulışdı, ol zamānda, kavminüñ ulusu ol idi. Eyitdi: “Kande gidersin?” 26. Ebû Bekr eyitdi: “Kavmüm. Beni vaţanumdan taşra çıkardılar. Şol kadar cefâlar itdiler ki 27. iķāmete yir kalmadı. Bir tarafı varup ferâğat ile ‘ibâdet-i Hâkķ’a iştiğāl itmek isterem.” didi. 1. Hâriş eyitdi: “İy Ebû Bekr! Senüñ gibi kimesne kavmi arasından çıkup gitmek lâıyķ degüldür. Havâşş 2. u ‘āma¹⁹⁸⁸ ihsānuñ irişür. İğâşet-i melhûfân, i‘ānet-i za‘îfân idersin. Ben seni kendü civārumda 3. tutayım. Kendü memleketüñde ‘ibâdete meşğül ol; kimesneye | saña cefâ itdürmeyem.” didi. Ebû Bekr’i¹⁹⁸⁹ *radıyallâhu* 4. ‘anh döndürdi. Girü Mekke’ye geldi.

M117a

S141b

Hâriş, Kureys’üñ eşrâfını getürtdi. Ebû Bekr içün melâmetler 5. itdi. || Anuñ ri‘âyetinde mübâlağalar eyledi.¹⁹⁹⁰ Kureys daği aña ta‘addiden el çekdiler. Ammâ şart eylediler¹⁹⁹¹ ki 6. kendü evinde ‘ibâdete sülûk eyleye. Āşikâre tã‘at itmeye ve Qur‘ân’ı okuduğı vaķt izhâr 7. itmeye. Etğâl ve ‘ıyālümüz meftûn olur.” didi.¹⁹⁹² Hâriş, Ebû Bekr’e muķarrer eyledi-ki “Bu şart üzre ola 8. Ebû Bekr *radıyallâhu ‘anh* daği kendü serây¹⁹⁹³ etrâfında bir mescid binâ itdi. Anda namāza ve tilâvete meşğül 9. oldı. Müşriklerüñ oğulları ve hâtûnları kırâ‘at-i Qur‘ân itdükde cem‘ olurlar. İslâm muḥabbetini¹⁹⁹⁴ izhâr 10. ider oldılar. Lâ-cerem, Kureys girü bu vâķı‘adan feryâd itdiler. Hâriş’e şikâyet itdiler. İltimâs itdiler¹⁹⁹⁵ ki 11. Hâriş, Ebû Bekr’e

¹⁹⁸⁸ M. ‘āma : S. ‘avāma

¹⁹⁸⁹ S. Ebû Bekir’i : M. Ebû Bekir

¹⁹⁹⁰ M. eyledi : S. itdi

¹⁹⁹¹ M. eylediler : S. itdiler

¹⁹⁹² M. didi : S. didiler

¹⁹⁹³ M. serây : S. serâyı

¹⁹⁹⁴ M. itdükde cem‘ olurlar. İslâm muḥabbetini: S. itdüğünde cem‘ olurlar. İslâm muḥabbetin

¹⁹⁹⁵ M. itdiler : S. kıldılar

mu‘īn olmaya, anı def‘ ü ref‘¹⁹⁹⁶ eyleye. Hāriş, Ebū Bekr’e eyitdi: “Siz hōd bilürsüz, Qureyş 12. ne şart itdiler. Ol şartı ri‘āyet idüñ. Yāhūd bizüm cemā‘atümüzden¹⁹⁹⁷ el çeküñ.” didi. Ebū Bekr 13. *radıyallāhu ‘anh* eyitdi: “Civāruñdan ferāğat iderem. Allāh *sübḥānehü ve ta‘ālāya* penāh iderem.”¹⁹⁹⁸ 14.

2.140. Müşrikler Necāşī’ye Ādem Gönderüp Muḥācirleri Taleb İtdükleridür. 15.

Yārān-ı Rasūl *şalavātullāh ‘aleyhi ve selāmühü* Habeşe vardılar. Aşḥāma dirlerdi, ol tārīḥde Habeşe 16. Pād-şāhı idi, Necāşī demekle meşhūr idi, aşḥābı ri‘āyet itdi. Her birini lā-yık olan yirlerde¹⁹⁹⁹ 17. kondurdi. İḥsānlar itdi. Şanādīd-i Mekke, Necāşī’nüñ aşḥāba ri‘āyetlerin²⁰⁰⁰ işitdiler. Ziyāde bī-ḥuzūr 18. oldılar. Necāşī’nüñ maṭlūb ve mergūbı olan hedāyā ve tuḥfeler tertīb itdiler. ‘Amr bin el-‘Āşş ve ‘Ammāre bin 19. el-Velīd’i Necāşī’ye gönderdiler. Ol ümīze ki muḥācirlerin²⁰⁰¹ ala getüreler yāhūd ḥürmetlerin nakş eyleyeler. 20. Pād-şāh’un muşāḥibleri içün daḥi münāsib pīş-keşler düzdiler tā elçilere mu‘āvenet eyleyeler. 21. İttifāk yolda gemide ‘Amr ile ‘Ammāre şürb-i ḥamr iderler idi. Aralarında vahşet vāki‘ oldı. ‘Ammāre 22. fırsat gözetdi. ‘Amr’ı deryāya atmak kaçd itdi. ‘Amr geminüñ kenārına yapışdı. Ādemler gelüp ol mehlekeden 23. ḥalāş itdi.²⁰⁰² Bu kıne ‘Amr’uñ ḥātırında ḳaldı. Zemīn-i Habeşe’ye vardılar. Pād-şāhuñ nüdemāsına bulışdılar. 24. Armağanların virdiler. ‘Arza ḳıldılar ki birkaç sefīḥ civānlar dīnlerinden döndiler. Bu cānibe geldiler. Pād- 25. şāh’uñ dīnine daḥi dönmediler.²⁰⁰³ Şimdi ataları ve ḥışmları bizi gönderdiler ki pād-şāh kerem ide, anları bize 26. vire, vaṭanlarına göndere.” didiler. Pād-şāh

¹⁹⁹⁶ M. ref‘ : S. men‘

¹⁹⁹⁷ M. cemā‘atümüzden : S. ḥimāyetümüzden

¹⁹⁹⁸ S. iderem : M. iderdüm, didi.

¹⁹⁹⁹ M. yirlerde : S. yirlere

²⁰⁰⁰ M. ri‘āyetlerin : S. ri‘āyetin

²⁰⁰¹ S. muḥācirleri : M. muḥācirlerin

²⁰⁰² M. itdi : S. itdiler

²⁰⁰³ M. dönmediler : S. girmediler

M117b

S142a

muşāhibleri eyitdiler: “Aḥvālūñūzi pād-şāha irişdürelüm. | Mühimmātuñuza 27. mu‘āvenet idelüm.” didiler.²⁰⁰⁴ İlçileri saltanat-şī‘ār ḥuzūrına irişdürdiler. Melik’e secde-i ta‘zīm itdiler.

1. Tuḥfelerin çekdiler. Necāşī, ‘Amr ‘Āşş’dan şordı-ki “Ḥācetūñüz nedür?” eyitdi: “Bizüm ḳabīlemüz 2. çokdur. Mekke’de Benī Hāşim ḳabīlesinden bir kimesne zuḥūr itdi. Nübüvvet da‘vāsın²⁰⁰⁵ || ider. Cāzūlūḳlar 3. izḥār itdi. Ḥādış dīn peydā eyledi.²⁰⁰⁶ Sefīhlerden ba‘zı aña īmān getürdiler. Anuñ milleti oldılar. 4. Anlara ḳaşd eyledük. Bizden ḳaçdılar. Eṭrāf ve cevānibe perākende oldılar. ‘Ammümüz oğlanlarından ba‘zı 5. bu şehrlere geldiler. Bizden ve dīnümüzden döndiler. Pād-şāhdan ricā iderüz ki anları bize vireler.” 6. didiler. Pād-şāhuñ muşāhibleri rüşvetleri ve hediyeleri içün anlara mu‘āvenet itdiler. Pād-şāha 7. ‘arz itdiler ki “Her ṭāife kendü ḥāllerini yeg bilürler. Maşlahat budur ki bu gelenleri anlara teslīm eylesin. 8. Ḳureyş’uñ ḥātırları şād ola. Pād-şāha²⁰⁰⁷ du‘ā ideler.” didiler. Necāşī bu sözden mükedder oldu, eyitdi: 9. “Allāh ḥaḳḳı-çün bu söze baş ḳaldurmazam. Bir ḳavm ki baña penāh idüp şğındılar. Ben anları²⁰⁰⁸ düşmenlerine virmek 10. mürüvvet-midür” didi. Necāşī kütüb-i muḳaddemei çok görmiş idi. Ḥazret-i Muḥammed’uñ *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* 11. şıfatlarını Tevrāt’da ve İncıl’de bulmuşdı. Yaḳīn bilürdi-ki ḥurūc vāḳtidür. Ma‘lūm idinmişdi-ki ḳavmi 12. anı tekzīb itseler gerek. Mekke’den iḥrāc eyleseler gerekdür. Nāmını²⁰⁰⁹ şordı. Gördi-ki Muḥammed’dür, ‘Amr’dan 13. şordı-ki “Dīni nicedür? Mezhebi²⁰¹⁰ ve milleti nedür? Ḥalkı neye da‘vet ider?” ‘Amr eyitdi: “Mezhebi yok.” Necāşī 14. Eyitdi: “Bir ḳavmuñ ki mezhebi ve milleti olmaya, baña penāh ideler. Bādī re’ye anı size virmezem. Ammā bir meclis idelüm. 15. Ḥışmlaruñuzı berāber eyleyelüm. Söz söylensün. Keyfiyyet-i aḥvāli bilelüm. Anlar daḫi millet ve mezheblerini taḳrīr 16. itsünler.” didi. Ehl-i İslām’ı da‘vet itdiler. Bunlar daḫi eyitdiler: “Ne söz söyleyelüm. Mizāclarına muvāfıḳ mı 17. diyelüm yāḥūd beyān-ı vāḳi‘ mi idelüm?” didiler. Ca‘fer-i Ṭayyār anlar ile idi, eyitdi:

²⁰⁰⁴ M. Pād-şāh muşāhibleri eyitdiler: “Aḥvālūñūzi pād-şāha irişdürelüm. Mühimmātuñuza mu‘āvenet idelüm.” didiler : S. -

²⁰⁰⁵ M. da‘vāsın : S. da‘vāsını

²⁰⁰⁶ M. eyledi : S. itdi

²⁰⁰⁷ M. eylesin. Ḳureyş’uñ ḥātırları şād ola. Pād-şāha : S. ideyüz. Alup yirlerine iltüp pād-şāha

²⁰⁰⁸ S. ben anları : M. biz anı

²⁰⁰⁹ M. Nāmını : S. adını

²⁰¹⁰ M. mezhebi : S. mezheb

S142b

M118a

“Rāstlıktan ğayrı 18. ʔarīḳ yoḳdur.” didi. Ca‘fer’i muḳtedā itdiler. Pād-şāh ḥużūrına vardılar. Pād-şāh buyurdi: “‘Ālimlerini²⁰¹¹ 19. cem‘ itdiler. Meşāḥif-i İncīl’i önlerine ʔutdılar. Erkān-ı devleti cem‘ itdiler. ‘Aẓīm meclis oldu. 20. Muhācirleri getürdiler. Selām virdiler. Secde-i taḥiyyat eylemediler.²⁰¹² Hābeşe ‘ādetince pād-şāh muşāḥibleri 21. evvel imtinā‘-yı secdeden su‘āl itdiler. Ca‘fer eyitdi: Allāh ta‘ālādan ğayrıya biz secde itmezüz. Peyġamberümüz 22. bizi²⁰¹³ ğayrıya secdeden bizi men‘ eylemişdür.” didi. Bu sözden Necāşī’nüñ ḥāṭırına heybet müstevlī oldu. 23. Pād-şāh | ve ‘ālimleri Ca‘fer’e ikrām itdiler. İlerü getürdiler. Necāşī, Ca‘fer’e eyitdi: “Ḳureyş ilç i göndermişler. 24. İstid‘ā iderler ki sizi anlara vireyüz.” didi. Ca‘fer eyitdi: İlçilerden²⁰¹⁴ su‘āl idüñ. || Biz anlaruñ ʔulları 25. mıyuz?” ‘Amr eyitdi: “Hāşā! Bunlar ʔul degüllerdür. Aḥrār-ı²⁰¹⁵ kirāmdur.” didiler. Ca‘fer eyitdi: “Şoruñ, bizüm dīnimüzde 26. borcları var-mıdır ki ʔaleb iderler. ‘Amr eyitdi: “Yoḳ!²⁰¹⁶ Borcları daḥi yoḳdur.” Ca‘fer eyitdi: “Pes 27. bizden ne isterler?” didi. ‘Amr eyitdi: “İy Pād-şāh!²⁰¹⁷ Bu cemā‘at bizüm ābā ve ecdādumuz dīnine muḥālif dīne 1. girdiler. İlāhumuza düşnām iderler. Civānlarumuzuñ ‘aḳāidini fāsīd itdiler. Cemā‘atümüz perākende oldu. 2. Bunları bize teslīm eyle; ber-ḳarār-ı sābıḳ yirlerine getürelüm.” didi. Ca‘fer eyitdi: “İy Pād-şāh! Biz cāhiliyyet 3. zamānında bir ʔavm idük. Şanemlere ‘ibādet iderdük. Murdār yirdük. Fāḥiş nesnelere irtikāb iderdük. Ḳabīḥ 4. ‘ameller iderdük tā Ḥazret-i İlāhī feyzān-ı faẓl-ı nā-mütenāhīden²⁰¹⁸ bizüm içün bir rasül gönderdi. Anuñ cemāl-i 5. nesebi²⁰¹⁹ ve kemāl-i ḥasebini bilürüz. Şıdḳ u emāneti ve ‘iffet-i diyāneti ma‘lūmumuzdur. Bizi Allāh ta‘ālānuñ ‘ibādetine 6. delālet ider. Tevhīde, dīn-i İslām’a da‘vet ʔılır. Emr-i ma‘rūf ve nehy-i münker ider. Namāza ve oruca, zekāta 7. ve şalāte, cemī‘i aḥlāḳ-ı ḥaseneye²⁰²⁰ delālet ider.

²⁰¹¹ M. ‘ālimlerini : S. ‘ālimlerini

²⁰¹² M. eylemediler : S. itmediler

²⁰¹³ S. bizi : M. -

²⁰¹⁴ S. sizi anlara vireyüz.” didi. Ca‘fer eyitdi: İlçilerden : M. seni anlara vireyüz.” didi. Ca‘fer eyitdi: İlçilere

²⁰¹⁵ S. aḥrār-ı : M. aḥrām-ı

²⁰¹⁶ M. Yoḳ! : S.

²⁰¹⁷ S. isterler?” didi. ‘Ömer eyitdi: “İy Pād-şāh! : M. isterler?” “İy Pād-şāh!

²⁰¹⁸ S. nā-mütenāhīden : M. nā-mütenāhīde

²⁰¹⁹ M. nesebi : S. nesebini

²⁰²⁰ M. oruca, zekāta ve şalāte, cemī‘i aḥlāḳ-ı ḥaseneye : S. oruca, şıla-yı raḥme, cemī‘i aḥlāḳ-ı ḥaseneye

Kumardan ve ²⁰²¹ zünnardan sair fışk u fücürdan men' ider. 8. Bizüm için Tenzîl
 getürmişdür. ²⁰²² Evvel-ki sözlere beñzemez. Delâil-i vâzıha ile ve mu'cizât-ı lâyiha ile bize 9.
 ma'lûm ve rüşendür ki getürdüğü kelâm haqdur. Cümle sözleri şıdk u râstdur. Haq ta'âlâ
 cānibinden 10. gelmişdür: "Anı taşdıķ eyledük. Bunlar bize envā'-yı 'uķûbet ve 'azāblar²⁰²³
 itdiler. Zārūri senūñ penāhuña 11. geldük. Cümle pād-şahlardan seni ihtiyār eyledük²⁰²⁴ tā
 anlaruñ zulmini bizden kaldurasın. Bizi anlaruñ elinde 12. esīr itmeyesin." didi. Necāşī
 eyitdi: "Nāzil olan kelāmdan hīç bilür misiz; oķuñ, işidelüm."²⁰²⁵ didi. Ca'fer 13. Eyitdi:
 "Ārī, bilürüz." didi. Sûre-i "*kef-he-ye-ayın-şad*"⁵¹³ oķudı. Necāşī Qur'an'ı işitdi. Bu āyete
 irişdi ki 14. "*fekülī veşrabī ve karrā aynen*"⁵¹⁴ hemān ağlamağa başladı. Şol kadar girye itdi
 ki eşk 15. yüzinden aķdı. 'Ālimleri daķı ağlaşdılar. Gözleri yaşı muşhafları üzerine dökilüp
 yaş eyledi. 16. Necāşī eyitdi: "Allāh haqķı-çün bu kelām ile Hāzret-i Mūsā'ya nāzil olan
 sözler bir kimesneden şadır 17. olmışdur. Andan sonra 'Amr'a ve 'Āmmār'e döndi, eyitdi:
 "Allāh haqķı-çün bu cemā'ati size virmezem." didi. Kureyş ilçileri 18. ol meclisden me'yūs
 ve münfa'il çıkdılar. 'Amr 'Āşş eyitdi: "Allāh haqķı-çün | yarın Necāşī'ye geleyim, bu
 kavmi elbette 19. aluram." didi. 'Abdu'llāh bin Rebī'a²⁰²⁶ bu endişeden anı men' idegördi.
 S143a Fāide itmedi. Yarındası 'Amr girü Necāşī'ye 20. geldi, eyitdi: "Bu tāife, || 'İsī haqķında
 'aleyhi's-şalāvatü ve's-selām sizūñ i'tikāduñuza muķālif sözler söylediler." 21. didi. Necāşī
 girü Ca'fer'i ve tevābi'lerini getürtdi. Eyitdi: "Siz, 'İsī Peygamber haqķında²⁰²⁷ ne dirsiz?"
 didi. 22. Ca'fer eyitdi: " Haq sūbhānehü ve ta'ālā buyurmuşdur ki "*hüve abd'ullāhi ve
 rasülü 'İse'bnü meryeme rasülullāhi ve kelimetühü elķāhā ilā meryeme ve rūhün minhü*"⁵¹⁵
 23. didi. Necāşī yirden çüb-pāre kaldurdı. Eyitdi: "'İsī ile siz didüğünüz ortasında bu miķdār
 fark 24. yokdur. Merķabā size. Ben şehādet iderem; ol, rasül-i Hudā'dur. Ol, ol kimesnedür
 ki 'İsī, anuñ haqķında 25. beşāret itmişdür. Şıfatı, İncīl'de vardur. Siz fārigü'l-bāl benüm

²⁰²¹ M. ve : S. -

²⁰²² M. getürmişdür : S. gönderilmişdür

²⁰²³ M. 'azāblar : S. 'adāvetler

²⁰²⁴ M. eyledük : S. bitdük

²⁰²⁵ M. bilür misiz; oķuñ, işidelüm : S. bilür misin; oķuñ, işideyim

²⁰²⁶ S. 'Abdu'llāh bin Rebī'a : M. 'Abdu'llāh Rebī'a

²⁰²⁷ M. tevābi'lerini getürtdi. Eyitdi: "Siz, 'İsā Peygamber haqķında: S. tābi'lerini tevābi'lerini getürtdi. Eyitdi:
 "Siz, 'İsā Peygamber şānında

M118b

memleketümde karar idün. Her ki size ĩ-zā 26. ider, haqqından gelürin. Eger kūh kadar altūn virürler-ise²⁰²⁸ biriñüzi anlara virmezem. Her kimesne ki size muhālefet ider, 27. ġarāmet tārīkiyle on dīnār aluram. Size teslīm iderem.” didi. Dağı eyitdi-ki “Haq ta‘ālā memleketi²⁰²⁹ ve salṭanatı 1. baña rüşvetsüz virdi. Ben dağı rüşvet almazam.” didi. Buyurdi: “Ḳureyş’uñ ne-kadar tuhfē ve hedāyāsı var 2. ise anlara redd eyledi. Bir cemā‘at ki peygamberlerini tekzīb eyleyeler, hediyelerini kabūl itmezem.” didi. 3.

2.141. Necāşī’nüñ İbtidā-yı Salṭanatı ve Umūr-ı Memleketde Şemme-i ‘Adāletidür. 4.

Mekr-i Necāşī’nüñ atası Hābeşe pād-şāh’ı idi. İsmi Abḥur idi. Necāşī’dan ġayrı oğlu yok idi. Abḥur’uñ 5. qarındaşı var idi. Anuñ on iki oğlu var-idi. Ehl-i Hābeşe anuñ üzerine oldılar ki Abḥur’ı öldüreler, 6. birāderini pād-şāh eyleyeler, oğulları çokdur, diyü tā mülk aralarında²⁰³⁰ mīrāş olup kala, āhirete intikāl 7. itmeye. Bu ḥayāl-i muḥāl ile ol pād-şāh-ı nigū-ḥiṣālūñ katline iqdām itdiler. Necāşī’nüñ ‘ammīsini pād-şāh 8. itdiler. Necāşī mertebē-i²⁰³¹ şıbyāndan derece-i fityāna irişdi. Yigit oldu. ‘Ammīsiniñ ḥidmetine bil bağlayup 9. mü’temin ve müsteşārı oldu. Vüfur-ı ‘aql u kiyāset ve²⁰³² şümül-i ‘adl ü firāsetinden memleketüñ umūr-ı külliyesi elinde 10. oldu. Ol cemā‘at-ki atasını öldürmege sa’y eylemişlerdi. Bunuñ baḥtiyārligini ve cihāndārlik āşarını gördiler. 11. Andan ḥavfnāk oldılar. “Mebādā! ‘Amm devletine inḳirāz gele, bu pād-şāh ola, ‘amelleri cezāsını vire.” diyü ihtiyāt 12. itdiler. Lā-cerem, pād-şāha bu sözi ‘arz itdiler ki “Birāderzādeñüzden qorqaruz. Atasına itdügümüz 13. işlerden ihtiyāt iderüz. Ya anı katl eyleñ²⁰³³ ya memleketden | iḥrāc idün.” didiler. Pād-şāh bu sözden istib‘ād 14. itdi. Eyitdi: “Dün atasını öldürdünüz. Şimdi oğluna mı qaşd idersiz?” didi. Hābeşīler bu iki emrūñ 15. birisini elbette idün || diyü mübālağa itdiler. Zārūrī pād-şāhzādeyi memleketden sürmege rızā virdi. 16. Ammā şol şartla ile ki Yūsuf’a qarındaşları bey‘ ü şirā ile dār ve serāyından cüdā itdükleri

S143b

²⁰²⁸ S. virürler-ise : M. virür ise

²⁰²⁹ M. memleketi: S. memleket

²⁰³⁰ M. aralarında : S. arasında

²⁰³¹ M. mertebē-yi : S. derece-yi

²⁰³² M. ve : S. -

²⁰³³ M. eyleñ : S. idün

gibi emîrlikden ²⁰³⁴ esîrlige 17. birağalar. Lā-cerem, pād-şāhuñ a‘yānları anı təcirlere bendedür, diyü şatdılar. Altı-yüz direm ‘ivaż aldılar. Gemiye 18. koydılar.²⁰³⁵ Bāda muntazır oldılar ki gideler. İttifāk namāz-ı ‘aşr vaķtı oldu. Seḥāb geldi. Yağmur yağdı. Pād-şāh 19. teferrüc-i bārān içün yārānı ile temāşāya şahrāya çıķmıřlardı.²⁰³⁶ Nā-ğāh āsmāndan şā‘ikā geldi; pād-şāhı 20. urdı, yakdı kül eyledi. Ḥabeşe ādemleri müteḥayyir oldılar. Evlādından istediler ki kām-mākām idüp 21. atası tahtına geçüreler. Hıçbirinde kabiliyyet yok idi.²⁰³⁷ Āḥirü’l-emr tedbîr itdiler ki Necāşî’nün ‘akabince varalar. 22. Tācirden istirdād eyleyüp pād-şāh anı²⁰³⁸ ideler. Anuñ talebinde deryā kenārına geldiler. Gördiler ki²⁰³⁹ henüz gemi gitmemiş. 23. Pād-şāhuñ a‘yānı gemiye geldiler. Necāşî’nün elini ²⁰⁴⁰ tutdılar; taşra çıķardılar. Bi’l-fevr başına tāt-ı pād-şāhı 24. giyürdiler.²⁰⁴¹ Yarındası bāzergān geldi. Anlardan zer taleb itdi. İhmāl eylediler. İstiğāşe içün pād-şāh 25. āstānesine geldi. Melik buyurdu-ki “Akçesiz vireler ve-illā gulāmı aña teslîm eyleyeler. Egerçi gulām taht-ı 26. saltanatda ise daḥi çün Necāşî bu hükmi itdi. Hemān akçesin virdiler.²⁰⁴² Necāşî’nün kemāl ü ‘adl-i inşāfına²⁰⁴³ i‘tirāf eylediler. Dirler ki Necāşî’nün 27. evvel ‘adli bu idi-ki zuhūr buldı ki Ḥaķ *sübḥānehü ve ta‘ālā* memleketi baña rüşvetsüz virdi.” didi.²⁰⁴⁴ 1.

2.142. Necāşî, Ḥazret-i Risālet-penāh’a *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* İmān Getürdügidür.

2.

Çün ‘Amr-ı ‘Āşş, Necāşî meclisinden me’yūs oldu, Necāşî, ḥufyeten Ḥazret-i Peygamber’e *şallallāhu* 3. *‘aleyhi ve sellem* peygām gönderdi-kim Ḥuday ta‘ālāya ve saña

²⁰³⁴ S. emîrlikden : M. -

²⁰³⁵ M. koydılar : S. kodılar

²⁰³⁶ M. çıķmıřlardı : S. çıķıldılar

²⁰³⁷ M. yok ıdı. : S. yoğdı

²⁰³⁸ M. anı : S. -

²⁰³⁹ S. ki : M. -

²⁰⁴⁰ M. elini : S. elin

²⁰⁴¹ M. giyürdiler : S. geydürdiler

²⁰⁴² S. daḥi çün Necāşî bu hükmi itdi. Hemān akçesin virdiler : M. -

²⁰⁴³ M. kemāl ü ‘adl-i inşāfına : S. kemāl-i ‘adl ü inşāfına

²⁰⁴⁴ M. zuhūr buldı ki Ḥaķ *sübḥānehü ve ta‘ālā* memleketi baña rüşvetsüz virdi.” didi : S. zuhūr buldı Ḥaķ te‘ālā memleketi baña rüşvetsüz virdi.” dimiş idi

İmān getürdüm. Cānibeynden haberler ²⁰⁴⁵ ve mektūblar 4. vārid oldı. Andan şoñra serhenglerini ve meşāhīr-i kavmini taleb itdi. Eyitdi: “Benüm göñlüm şehādet 5. ider ki Muḥammed ḥāḳ üzredür. Anuñ dīni kavīmdür? Eger aña inanursayuz ‘azābdan kırtıluruz.” didi. 6. Erbāb-ı Ḥabeşe eyitdiler: “Biz aña rızā virmezüz. Anı üstümüze geçürmezüz.” didiler. Melik-i Necāşī 7. bildi-ki sözini qabūl eylemezler. Eyitdi: “Sizi imtiḥān itdüm. Dīn-i ḥaḳḳda şābitem.” didi. | Müselmānları 8. naẓar-ı ‘ināyetleri ile manẓūr tıtdı. İslāmını kendü kavminden mestūr itdi ve ‘avāmdan İslāmını 9. nihān itdüğini Ḥazret-i Peygamber’e bildürdi. Ḥazret, anı ma‘zūr dutdı. ²⁰⁴⁶ Çün Kıreyş İslām-ı Necāşī’den 10. haber-dār oldılar. Beğāyet düşvār geldi. Āḫirü’l-emr Necāşī || İmānını aşikāre itdi. Sebeb anı dirler ki 11. “Çün pād-şāh, Ca‘fer’i ve aş-ḥābını *radıyallāhu ‘anhüm ecma ‘īn* taşdıḳ itdi, ²⁰⁴⁷ ḥışmlarına tercīḥ 12. eyledi; a‘dā, maḡlūb ve maḳhūr oldı. Kıssīsler, Necāşī’ye eyitdiler: “İy Melik! Sen anları müselleme 13. tıtduñ. Bir emrde ki bizüm dīnümüze muḥālefet ²⁰⁴⁸ lāzım geldi. Şimdi bir meclis düzet. Anlarla mücādele 14. ve muḥāşama idelüm. Kendülere inen kitāb ile didiler: “Ḥazret-i Celāl-i Eḫadiyyet ‘azze ve celle Peygāmer’e 15. vahy göndermişdi-ki “*ḳul yā ehle’l-kitābi te‘ālev ilā kelimetin sevāin beynenā ve beyneküm*” ⁵¹⁶ 16. tā altı āyete varınca Ḥazret-i Risālet-penāh *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* bu āyeti yazup Ca‘fer’e ve aşḥābına 17. göndermişdi. Çün Necāşī ḥuzūrında muḥāşama itdiler. Ca‘fer bu āyeti okudı ki “*mā kāne* 18. *İbrāhīmü yehūdiiyyen velā naşrāniyyen*” ⁵¹⁷ Necāşī eyitdi: “Rāst söyler. Zīrā, Naşrāniyyet ve Yehūdiiyyet 19. İbrāhīm’den şoñra zāhir oldı. Andan şoñra Ca‘fer bu āyeti okudı-ki “*inne evle’n-nāsi bi-ibrāhīme* 20. *lellezine’t-tebe‘ūhū ve heze’n-nebiyyün*” ⁵¹⁸ Necāşī eyitdi: “Bār-ı Ḥudāyā! Ben şimdi velī-yi İbrāhīm’em.” didi. 21. İslāmını zāhir eyledi. ²⁰⁴⁹ Ḥazret-i Peygamber’e *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* haber gönderdi. Ca‘fer’e ve aşḥābına dildārlıklar 22. itdi. Esāḳıfeden bir cemā‘at Necāşī’den icāzet istediler ki gelüp Ḥazret-i Peygamber’i göreler. Andan su’al eyleyeler; cevāb alalar. 23.

²⁰⁴⁵ S. gönderdi-kim Huda-yı te‘ālāya ve saña İmān getürdüm. Canibeynden ḥayrlar: M. gönderdi-ki Huda-yı te‘ālāya İmān getürdüm. Canibeynden haberler

²⁰⁴⁶ M. dutdı : S. tıtdı

²⁰⁴⁷ M. itdi : S. eyledi

²⁰⁴⁸ S. muḥālefet : M. muḥālif

²⁰⁴⁹ M. eyledi : S. itdi

2.143. Habeşe Ruhbānları Ziyāret-i Rasūl-i Āhirü’z-zamāna Geldükleridür *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* 24.

M119b

Habeşe esākıfesinden yigirmi nefer kimesne Mekke’ye geldiler. Maḳām-ı İbrāhīm’de Ol Hāzret ile *ṣallallāhu* 25. *‘aleyhi ve sellem* mülākāt itdiler. Ulularına²⁰⁵⁰ Tābūr dirlerdi, Server-i Kāināt ile söyleşdi. 26. Eyitdi: “Da’vā-yı Risālet iden sen-misin?” didi. Peygāmbur buyurdi: “Ārī!” Tābūr eyitdi: “Halkı 27. neye da’vet idersin?” didi. Buyurdi-ki “Hudāy ta’ālāya ki hīç şerīki yokdur.” didi. Andan 28. āyāt-ı beyyināt-ı Qur’ān’ı okudu. Cümlesi ağlaşdılar. Maḥāsinleri göz yaşıyla ıslandı. Tābūr 29. Eyitdi: “Ben şehādet iderin. Hudāy ta’ālā Bir’dür. Şerīki yokdur. Sen Anuñ rasūlisin.” didi. 1. Çünkü anlar Hāzret-i Rasūl | öñinden *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* kalkdılar. Ebū Cehl ve Ümeyye bin Halef 2. anları techīl itdiler. Envā’-ı mühmelāt söylediler. Esākıfe eyitdiler: “Selāmet size olsun. 3. Hīç ḥaḳkuñuz zāyī’ itmedük. Bir ḥaḳ nesne ki bize zāhir ola. Cāhiller söziyle biz ḥaḳdan dönmezüz.” 4. didiler. Hāzret-i Risālet-penāh katında *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* tūrdılar. Qur’ān öğrendiler. Nūr-ı İslām ile 5. ārāste ve pīrāste oldılar. Vilāyetlerine mu’āvedet itdiler. Necāşī’ye mülākāt²⁰⁵¹ oldılar. 6. || Necāşī, Tābūr’dan Ol Hāzret’ün ḥilyesini şordı ve bildi. Eyitdi: “Kütüb-i İlāhīyye’de daḥi eyledür.” didi. 7. Dāimā, Ol Hāzret’ün fetḥ ve zaferleri ḥaberlerini²⁰⁵² şorardı. Meserretler iderdi. Bu vāḳı’a aña delīldür. 8.

S144b

2.144. Mu’cizāt-ı Rasūlullāh’dur ki Habeşe’de Ma’lūm Oldı. 9.

İmām-ı Vāḳıdī rivāyet iderler²⁰⁵³ ki “Bir gün Necāşī iki aḳ köhne cāmeler giydi. Hānesinden 10. taşra çıkdı; başında tācı yok, düşında dībacı yok, yiryüzine oturur. Habeşe 11. ta’accüb itdiler. Ca’fer’i *raḍıyallāhu ‘anh* istedi, getürtdi. Aşḥāb-ı Rasūlī bile Melik’i bu üslūbda 12. gördiler. Anlar daḥi ta’accüb eylediler.²⁰⁵⁴ Andan soñra Ca’fer ile söyleşdi. Eyitdi: “Cāsūsum sizūñ 13. memleketūñuze varmışdı. Beşāret getürdi-ki ‘Ḥaḳ *sübḥānehū ve ta’ālā* Kendü Rasūline *ṣallallāhu ‘aleyhi* 14. *ve sellem* nuşret kerāmet kıldı. ‘Adūlarını helāk

²⁰⁵⁰ M. Ulularına : S. -

²⁰⁵¹ M. mülākāt : S. mülākāt

²⁰⁵² M. ḥaberlerini : S. ḥaberini

²⁰⁵³ M. iderler : S. ider

²⁰⁵⁴ M. eylediler : S. itdiler

itdi, bir mevzi'de ki aña Bedr dirlermiş. Kureys'ün 15. uluları olan 'Utbe bin Rebī'a ve Şeybe ve Ebū'l-Hakem ve Zem'a bin el-Esved ve Ümeyye bin Halef 16. cümlesi maqtül olmuşlar. Falān ve filān esīr olmuş.²⁰⁵⁵ didi. Ca'fer *raḍıyallāhu 'aleyh* şād u mesrūr 17. oldu. Pād-şāha şordı-ki "Sebeb nedür, toprak üzerine oturduñuz, eski cāmeler giydüñüz?"²⁰⁵⁶ 18. didi. Necāşī eyitdi: "Aḥkām-ı İncīl'de buldum-ki Haḫ ta'ālā kullarından birine bir ni'met erzānī 19. eyleye, ol ni'meti zıkr idicek kuluñ zimmetindedür ki tevāzu' eyleye. Lā-cerem, Hażret-i İlähī 'azze ve celle 20. Hażret-i Nübüvvet-penāh'a *şallallāhu 'aleyhi ve sellem* feth ve nuşret viridi. Diledüm-ki ol ni'metden sizi haber-dār 21. idem. Andan ötrü tarīḫ-i tevāzu' ve meskenet sülük tıtdum." didi. Necāşī'nün ba'zı 22. vākı'atı ve haber-i vefātı maḥallinde zıkr olunur. -*İnşā'allāh ta'ālā*- 23.

2.145. Hażret-i Hamza'nuñ *raḍıyallāhu ta'ālā 'anh* Şeref-i İslām ile Kesb-i Sa'adet İtdügidür. 24.

'Aṭā bin Yesār, 'Abdu'llāh bin Mes'ūd'dan *raḍıyallāhu 'anh* rivāyet ider ki Hażret-i Risālet-penāh'ın 25. *şallallāhu 'aleyhi ve sellem* ḥidmetinde idüm. Mekke'den taşra gitdük. Şafā'ya varduk. Müşrikler anda cem' olmuşlardı. 26. Velīd-i Muğīre'nün bir | butı vardı. Ol mecma'da gümrāhlar ol put 'ibādetine meşgöl olmuşlardı. 27. Hażret-i Risālet *şallallāhu 'aleyhi ve sellem* buyurdi: "*Yā Ma'şerü'l-Kureys! Kūlū lā ilāhe illallāh*" 28. Velīd, Ebū Cehl'e eyitdi: "Yā Ebū'l-Hakem! Nicedür, Muḥammed'i bu mecma'da ḥacīl²⁰⁵⁷ idersem?" didi. "Ebū Cehl-i la'ın 29. and viridi-ki elbetde anı taḥcīlde tāḫşīr itme." didi. Velīd-i pelīd ḳalkdı. putı boğazına aşdı. 1. Ol Hażret'ün ḳatına geldi. Eyitdi: || "İy Muḥammed! Sen dirsın-ki 'Benüm Ḥudā'm baña cānum ṭamarlarından yaḳındur.' dirsın. 2. İşte²⁰⁵⁸ benüm ḥudām boynumdadur. Hem müşāhede iderem. Senün Ḥudā'n ḳandedür görelüm." didi. Çün 3. ol ḳavmün sāḫā-yı dilleri nūr-ı 'aḳl ile münevver degül idi. Ol Hażret cevāb virmedi.

M120a

²⁰⁵⁵ M. olmuş. : S. olmuşlar

²⁰⁵⁶ M. Sebeb nedür, toprak üzerine oturduñuz, eski cāmeler giydüñüz? : S. Sebeb nedür ki toprak üzerine oturduñuz, eski cāmeler geydüñüz?

²⁰⁵⁷ M. ḥacīl : S. ḥacel

²⁰⁵⁸ M. ṭamarlarından yaḳındur.' dirsın. İşte : S. ṭamarından yaḳındur.' İşde

Anlar girü 4. ol puta sücüd itdiler. Eyitdiler: “İy İlāhumuz, Seyyidümüz ve²⁰⁵⁹ Mevlāmuz! Dilerüz ki Muḥammed’i katl itmekde bize 5. mu’āvenet idesin. Fī’l-ḥāl, bir şeytān ol put içinden āvāz virdi. Ol Ḥazret’i zemmm ve kādh 6. itdi.²⁰⁶⁰ put dilinden bir nice beytler okudı. Mezzemmet-i dīn itdi. Ol beytler, Ol Ḥazret’ün 7. mesmū’ı olıcaḡ müteferriḡu’l-ḥāṭır oldı. Menziline mürāca’at itdi. İbn Mes’ūd *radıyallāhu ‘anh* eyidür: “Ḥazret-i 8. Risālet’den su’āl itdüm, put maḡālesinden.²⁰⁶¹ Buyurdılar ki ‘Şeytāndur. Şanem içine girmiştir. Söyler.’ 9. didiler. ‘Hīḡ şeytān bu emre kıyām itmez, enbiyāya la’net itmez.²⁰⁶² Meger tīzcek helāk olur’ diyü buyurdı.” 10. İbn Mes’ūd eyitdi: “Bu vāḡı’adan iki üç gice geḡdi ola. Ol Ḥazret ile otururken²⁰⁶³ 11. bir kimesne geldi. Ol Ḥazret’e selām virdi. Ammā selām vireni görmezüz. Ḥazret, selāma cevāb 12. virdiler. Şordılar ki “Āsmān ehli-misin?” eyitdi: “Yok.” “Yā Cinnī-misin?” eyitdi: “Belī” Gülmege sebep 13. şordılar. Eyitdi: “Şöyle işitdüm-ki ‘ammüm oḡlanlarından Mis’ara cinni put içine girmiştir. Ḥazret-i Risālet- 14. menzilet’e *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* nā-şāyeste sözler söylemiş Ḥazret²⁰⁶⁴ ḡāṭırı müte’ellim olmuş, Kūh-ı 15. Şafā’da buldum. Anı katl itdüm. Bir zārbet ile cehenneme gönderdüm. Mü’minleri anuñ şerrinden ḡurtardum.” 16. didi. “Şimdi isterem-ki ‘ale’s-şabāḡ Kūh-ı Şafā’ya teşrif eylesiz. Ol cemā’at ‘ibādet-i şaneme 17. meşḡul olsalar gerek. Girü sizün içün putlardan istiḡḡād iderler. İsterem ki put dilinden 18. size medḡ eyleyem. Dīn tervīci içün sözler işitdürem. Dōstlaruñ gözleri rüşen ola. 19. Ḥazret-i Risālet *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* ismin şordılar, nāmı Semḡac imiş. Buyurdılar ki bundan zībā 20. ad vireyim. İsmün ‘Abdu’llāh olsun.” didi. Vardı, gitdi. Ol gice bunlar²⁰⁶⁵ muntazır oldılar. 21. Şabāḡ oldı. Ol Ḥazret ile

²⁰⁵⁹ M. ve : S. -

²⁰⁶⁰ M. idesin. Fī’l-ḡāl, bir şeytān ol put içinden āvāz virdi. Ol Ḥazret’i zemmm ve kādh itdi : S. eylesin. Fī’l-ḡāl, bir şeytān ol put içinde āvāz virdi. Ol Ḥazret’i zemmm ve kādhē başladı

²⁰⁶¹ M. maḡālesinden : S. mükālemesinden

²⁰⁶² M. itmez : S. eylemez

²⁰⁶³ M. otururken : S. otururduk

²⁰⁶⁴ M. virdiler. Şordılar ki “Āsmān ehli-misin?” Eyitdi: “Yok.” “Yā Cinnī-misin?” Eyitdi: “Belī” Gülmege sebep . şordılar. Eyitdi: “Şöyle işitdüm-ki ‘ammüm oḡlanlarından Mūs’ira cinni put içine girmiştir. Ḥazret-i Risālet- . menzilet’e *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* nā-şāyeste sözler söylemiş Ḥazret : S. virdi. Şordı ki “Āsmān ehli-misin?” Eyitdi: “Yok.” “Yā Cinnī-misin?” Eyitdi: “Belī” Gülmege sebep şordılar. Eyitdi: “Şöyle işitdüm-ki ‘ammüm oḡullarından Mūs’ira cinni put içine girmiştir. Ḥazret-i Risālet-menzilet’e *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* nā-şāyeste sözler söylemiş Ḥazret’ün a-

²⁰⁶⁵ M. bunlar : S. şunlar a

S145b

Küh-ı Şafā'ya çıkdılar. Müşrikler | girü ol put için 'ibâdet 22. iderler. Ol Hâzret irişdi *şallallāhu 'aleyhi ve sellem*, anları kelime-i tevḥīde delâlet itdi. Anlar gâyet-i cehûdlarından 23. puta sücûda iḳdām itdiler. Zübân-ı tazarru'ı açdılar. Ol pütan Muhammed'ün ve dīninüñ ta'arruzâtı için meded istediler.²⁰⁶⁶ Nā-ğāh 'Abdu'llāh-ı mü'min put içinden bir niçe || beyt 24. söyledi. Muhammed'ün *şallallāhu 'aleyhi ve sellem* na'tını itdi ve dīn-i ḳavīmüñ vaşfını inşād itdi. 25. Okuduğı beytlerüñ evveli bu idi.

2.145.1. Nazm.

Ene 'Abdu'llāhi ve İbnü'l-Hey'arā

Ene ḳateltü ze'l-fücūri Mūs'irā 26.

'Amemtü biḳarbi seyfin münkirā

Lede's-şafa lemmā ṭagā ve'stekberā

Ve ḫālefe'l ḫāḳḳi verāmü'l-münkirā 27.

*Bişetmihi nebiyyine'l-muṭahharā*²⁰⁶⁷

M120b

Müşrikler put ağzından ol sulṭān-ı ins ü cānuñ na'tını işitdiler. 28. buta la'net itdiler. Yire urdılar. Şikest itdiler. Bu huşuşı siḫre nisbet itdiler. Yüzlerini²⁰⁶⁷ Hâzret-i 29. Risālet-penāh'a döndürdiler. Ol Hâzret'e İzā ve ihānete başladılar. Ebū Cehl-i la'īn 1. ol şaḳī-yi bī-dīn, Hâzret-i Seyyidü'l-enām'a düşnāmlar itdi. Süfehādan bir cemā'at dest-dırāzlık 2. itdiler. Ol Hâzret şabr u taḥammül buyurdılar. Ne-deñlü İzā ve ızrār itdiler ise muṭlaḳa anlara müte'ārız 3. olmadılar. Hemān bu miḳdār kelāma mütekellim oldılar ki “*yā mu'āşır-ı ḳureyş! lime taḍribūnī innī rasūlullāhi* 4. *ileyküm*”²⁰⁶⁷ ²⁰⁶⁷ buyurdılar: “**Delāilü'n-nübüvve**’de

²⁰⁶⁶ S. puta sücûda iḳdām itdiler. Zübân-ı tazarru'ı açdılar. Ol putan Muhammed'ün ve dīninüñ ta'arruzâtı için meded istediler a-: M. puta sücûda iḳdāmde meded istediler

²⁰⁶⁷ M. itdiler. Yüzlerini : S. itdürdiler. Yüzini

getürmüşlerdür ki anlar ortasında²⁰⁶⁸ bir pîr-i cāhil, ‘aşāsı vardı, 5. Seyyid-i Kāināt’a urmak
kaşd itdi. Fî’l-hāl elleri huşk oldu. Hāzret-i Hāk *celle ve ‘alā* 6. ol eziyyeti habîbinden men’
eyledi.²⁰⁶⁹

2.146. el-Kıssa.

H^wāce ‘aleyhi’s-selām gamgîn ve dil-i mecrûh kûşe-i 7. mescide geldi. Ser-i
mübâreklerini aşğa tutup oturdu. Hādîce Hātûn *radıyallāhu ‘anhā* 8. haber-dār oldu, geldi.
Ol Hāzreti buldı. Mübârek bedenlerinde gerd ü gubarı pāk itdi. 9. İttifāk ol avānda Hāzret-i
Hamza *radıyallāhu ‘anh* ekşer-i evkātde şikāra giderdi. Ğāyet 10. eyü ok atardı. Bir āhūnuñ
‘akabine düşdi tā ok ata.²⁰⁷⁰ Āhū döndi. Zebān-ı faşîh ile 11. Eyitdi: “Okı baña atarsın
birāderüñ oğlını katl itmek kaşd idene atmazsın. Eger bu okı²⁰⁷¹ 12. aña atarsañ benüm
arduma düşmeñden saña yegdür. Hamza bu sözden ta‘accüb idüp döndi.²⁰⁷² Menziline geldi.
13. Za‘ife’si ki müşriklerüñ Ol Sultān-ı ins ü cāna ĩzālarını görmişdi, Hamza’nuñ öñine
ta‘ām 14. getürdükde kendüyi zabt idemedi. Ağlamağa başladı. Hamza ol hālî müşāhede
itdi. Ağlamağın 15. sebebini şordı. Za‘ife eyitdi: “Lāt ve ‘Uzzā haqqı-çün birāderüñ oğlına
Kureyş ne ta‘addîler itdiler.” 16. didi. Hamza ziyāde incindi. Eyitdi: “Vā-veylā! ‘Ammîsi
Ebū Tālib kande gitdi.” didi. Eyitdi: 17. “Tavarların görmege gitmiş. Bu hālden vākıf
degüldür.” didiler. Süz çok. Hamza kendüye ta‘ām 18. ve şerābı harām itdi-ki Muḥam-
med’üñ intikāmını almayınca ta‘ām yimeye || ve şerāb içmeye. Kalkdı; zırh 19. giydi;
kılıcını ḥamāil eyledi. Ok yay eline aldı. Atına bindi. Kūh-ı Şafā’dan cānibine²⁰⁷³ revāne 20.
oldı. Müşrikler cümle anda ḥāzırlar idi. Hamza’yı müsallāh gördiler. Ğāyet korqıldılar.
Eyitdiler: “Evvel bize selām 21. virüp tavāfa ibtidā iderse rızādur; eger mültefit olmazsa
bilüñ-ki birāderi oğlı-çün 22. gāzab ile²⁰⁷⁴ gelmişdür.” didiler. Hamza ašlā ve kaṭ‘ā bunlara

S146a

²⁰⁶⁸ M. getürmüşlerdür ki anlar ortasında : S. getürmişdür ki anlar ortasından

²⁰⁶⁹ M. eyledi : S. itdi

²⁰⁷⁰ M. ok ata : S. ok ile ata

²⁰⁷¹ M. bu okı : S. bir ok

²⁰⁷² M. idüp döndi : S. itdi, döndi

²⁰⁷³ M. cānibine : S. cānibe

²⁰⁷⁴ M. bilüñ-ki birāderi oğlı-çün gāzab ile : S. bilüñ. Birāzer-zādesi oğlı-çün gāzaba

iltifāt itmedi. Tavāfa vardı. 23. Tavāf itdi daḥi üzerlerine geldi. Eyitdi: “İy Ma‘āşir-i Kureyş! Sizden biriñüz karındaşum oğlına ta‘addī 24. eylemiş kimdür?” didi. Aralarından Ebū Cehl-i la‘īn eyitdi: “Yā Ebā ‘Ammāre! Ben!” didi. Ḥamza eyitdi: “İy Ḥalkuñ 25. Nā-kesi! Sebeb-nedür ki Ol Ferzend-i ercümende keder irişdüresin?²⁰⁷⁵ Lāt ve ‘Uzzā ḥaḳḳı-çün eger ben bunda 26. ḥāzır bulına idüm. Darb-ı tīg-ıla başuñı bedenüñden ayırurdum. Fī’l-ḥāl, atından aşğa indi. 27. Yay ile, Ebū Cehl’üñ başına başına urdı. Ol la‘īn’üñ başını yidi. Yirde mecrūḥ itdi. Mescid-i 28. Ḥaram’a geldi. Peygamber’i *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* istedi. Gördi-ki Ol Ḥazret mescid küşesinde yüzini 29. Ka‘be’ye virmiş, oturur. Ḥamza yakın vardı. Ol Ḥazret’e selām viridi. Ol Ḥazret 1. iltifāt itmedi. İkinci kerre selām viridi. Ḥazret girü²⁰⁷⁶ iltifāt itmedi. Mübārek gözlerinden yaş 2. revān oldı. Eyitdi: “Ḳo, ol bī-kesi ki anuñ ne ‘ammı var ne atası ne anası ne birāderi ne mededkārı, 3. ne yār ve ne naşīri ne zāhīr²⁰⁷⁷ ve ğam-güsārı ne maḥrem ve ne şāḥib-esrārı” didi. Ḥamza eyitdi: “Lāt ve 4. ‘Uzzā içün, İy Ferzend! Senüñ nuşretüñe geldüm.” didi. Ḥazret-i Rasūl *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* buyurdi: 5. “İy ‘Amm! Ol Ḥuzā ḥaḳḳı-çün ki beni risālete göndermişdür. Eger müşrikler ile muḳābele eylesin, şemşīr-i 6. āb-dār ile²⁰⁷⁸ düşmenleri ḥāksār eylesin. Ḥaḳ ta‘ālā dergāhında saña hīç ḥāşıl olmaz tā kelime-i 7. şehādete zebān açmayasın. Benüm nübüvvet ve risāletüme taşdıḳ itmeyesin.” didi. Eyitdi: “İy Püser! 8. Ebū Cehl-i la‘īn’üñ başını senüñ içün yardum. Saña ta‘arruż idenleri bağladum.” eyitdi: “İy ‘Amm! 9. Eger İslām ḥil‘atini giyersen şāḳī-yi bāḳī elinden ĩmān ve taşdıḳ cāmını içersen benüm şādī 10. ve sürürüm ve behcet²⁰⁷⁹ ve ḥubūrum intikām almaḳdan ziyāde olur.” didi. Ḥamza eyitdi: “Ḳureyş’den 11. işitdüm, bir sözüñ varmış. Ğāyet tatlu imiş ki anuñla ḥalāiḳı şayd idermiş. Sen ol kelāmı 12. kimden öğrendüñ? Ol şu‘lei kimüñ imtiḥān nīrānından yaḳduñ?” didi. Peygamber *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* 13. Eyitdi: “Ol kelām benüm Perverdkār’umuñ kelāmıdır *celle ve ‘alā*.

²⁰⁷⁵ M. ki Ol Ferzend-i ercemende keder irişdüresin. Lāt, ‘Uzzā : S. ki sen Ol Ferzend-i ercemende gezend irişdüresin. Lāt ve ‘Uzzā

²⁰⁷⁶ M. girü : S. -

²⁰⁷⁷ M. Ḳo, ol bī-kesi ki anuñ ne ‘ammı var ne atası ne anası ne birāderi ne mededkārı ne yār ve ne naşīri ne zāhīr : S.Ḳoñ, ol bī-kesi ki anuñ ne ‘ammı var ve ne atası var ve ne birāzeri, ne mededkārı ne yār ve ne naşīri ne zāhīri

²⁰⁷⁸ M. ābdār ile : S. endāzla

²⁰⁷⁹ S. behcet : M. behceti

Hamza eyitdi: “Andan || okı işidelüm.”²⁰⁸⁰ 14. didi. Hâzret-i Risâlet-penâh *şallallâhu ‘aleyhi ve sellem* Sûre-i Mü’min’i başladı. “*bismillâhi’r-rahmâni’r-rahim* * 15. *ha-mim / tenzîlü’l-kitâbi mina’llâhi’l-‘azîzi’l-‘alîmi* * 16. *gâfiri’z-zenbi ve kabîli’t-tevbi şedîdi’l-ikâbi zî’-tavli lâ ilahe illâ hüve ileyhi’l-meşîru*”⁵²¹ Hamza eyitdi: “Yâ Muhammed! Bu sözden mefhûm 17. olur ki Sen’ün Hüdâvend’ün “*lâ ilâhe illallâhî*” diyenlerün günâhların bağışlar.” eyitdi: “Belî, belki²⁰⁸¹ “*lâ ilâhe* 18. *illallâhî*” diyenlerün tevbelerini daği kabûl ider.” Hamza eyitdi: “Şedîdü’l-ikâbdur, bu kelimeyi inkâr²⁰⁸² idenlere.” 19. Buyurdi-ki “Belî” Hamza eyitdi: “Bu kelâmdan daği okı.” didi. Hâzret “Sûre-i Tâ-Hâ” başladı tâ bu maḥalle 20. geldi-ki “*lehü mâ fi’s-semâvâti ve mâ fî’l-arḍi ve mâ beynehümâ ve mâ taḥte’s-serâ*”⁵²² Hamza eyitdi: “Benüm Mekke’de 21. biñ beş-yüz butum vardır. Üç-yüz altmış Ka’be’de, bâķisi Mekke’de; anlaruñ bir qarış yire ḥükmeleri 22. yokdur. Sen dirsın ki âsmân ve zemînde olan Huzâ’nuñ.²⁰⁸³ H^wâce buyurdi-ki “Belî, eyledür.” 23. Bundan daği ziyâde söyledi. Hamza eyitdi: “Bu gice fikr ideyim. Yarın gelüp saña ĩmân getüreyim.” didi. 24. Hamza, Ol Hâzret’ün yanından evine geldi. Hâķ ta’âlâ ḥâtır-ı ḥabîb’i²⁰⁸⁴ ri’âyet içün dört ferişte 25. gönderdi: ferişte-i cibâl ve ferişte-i biḥâr ve ferişte-i âfitâb ve ferişte-i bād. Anlara emr itdi-ki 26. “Ol Hâzret’e me’mûr oluñ, ne emr ider?” didi. Çün mülâzemet ile müfteḥir oldılar, 27. anlaruñ ḥâllerinden su’âl itdi. Evvel birinden şordı-ki “Melâikenüñ ḳankı fırķasındansın?²⁰⁸⁵ Ḳuvvet ve ḳudretüñ 28. nicedür?” eyitdi: “Yâ Rasûlullâh! Ben bir ferişteyim, deryâlara müvekkel. Eger emr iderseñ deryâlaruñ 29. şularını ṭaşra çıkarayım. Tūfân-ı Nūḥ gibi tamâm-ı yiryüzini ġarķa vireyim. Bu ḳavm-i ṭâġî ve ve bâġîden kimesne ḥalâş olmasun.”didi. 16. H^wâce (a.s.m.) buyurdi: “*lâ ḥavle velâ ḳuvvete illâ bi’llâhi’l-‘aliyyü’l-‘azîm*”⁵²⁴ didi. Birinden daği şordı-ki “Sen kimsin? 17. Ḳuvvet ve ḳudretüñ ne mertebededür?” eyitdi: “ Ben ferişte-i bâdam. Eger buyurursañ bir pâre yıl ile tamâm-ı Mekke’yi ve 18. ehlini ḳavm-i ‘Âd gibi bâda vireyim. Seni bed-baḥtlardan ḥalâş ideyim.”

²⁰⁸⁰ M. işidelüm : S. işideyim

²⁰⁸¹ M. belki : S. -

²⁰⁸² M. inkâr : S. istinkâf

²⁰⁸³ M. olan Huzâ’nuñ : S. olan cümle Hüdâmuñdur

²⁰⁸⁴ M. Ḥabîb’i : S. Ḥabîb’ini

²⁰⁸⁵ M. fırķasındansın? : S. fırķasından

Hâzret buyurdi: “*lā havle 19. velā kuvvete illā bi’llāhi’l-‘aliyyü’l-‘azîm*”; üçüncü ferîşteden şordı. Eyitdi: “Yâ Nebiyy-i Allâh! Ben âfitâba müvekkell ferîşteyem. Emr iderseñ 20. âfitâbı adüvvlerüñ başı üzerine indüreyim. Başlarında mağzları cüş itsün. Helâk olsun. 21. Şerlerinden sen emîn ol.” Hâzret buyurdi: “*lā havle velā kuvvete illā bi’llāhi’l-‘aliyyü’l-‘azîm*”; dördüncü ferîşteden 22. şordı ki “Kimsin?” eyitdi: “Ferîşte-i cibâlem. Eger emr iderseñ Ebû Kubeys Tağı’nı kökünden qaldurup hevâya 23. çıkarayım. Kellesini Mekke’nüñ halkı üzerine aqdarayım. Dükelisini hâke berâber ideyim. Hâzret buyurdi: 1. “*lā havle velā kuvvete illā bi’llāhi’l-‘aliyyü’l-‘azîm*” didi. Andan soñra ferîştelere eyitdi: “İy Ferîşteğân-ı Perverdkâr’um! 2. Sizi baña itâ’ate mi emr itdi?” eyitdiler: “Belî, Yâ Rasûlullâh!” Buyurdi ki “Ben du’â ideyim. Siz âmîn diñ” didi. 3. Eyitdiler: “Sem’an ve tã’aten” Hâzret-i Mübârek ellerini âsmândan yaña tıtdı. Eyitdi: “İlâhî! Benden ‘azâb ve niķmeti 4. qaldur. Qavmüme yol göster. Anları şalâha getür. Bu qavm benüm risâletümi bilmediler. Hâķķı mülâhaza itmediler.” Melekler 5. buña göre âmîn didiler. Ol Hâzret’e âferîn getürdiler. Eyitdiler: “Yâ Muhammed! Hâķ ta’âlâ hayr u kerâmet virsün. Sâir 6. peygâmbirlere iztîrâb vâķtinde bizi gönderdiler. Cümlesi qavmine nefrîn idüp ‘azâb isterlerdi. Sen 7. du’â idersin ki ‘qavmüme hidâyet vir.’ İslâhlarını maķşûd idinürsin.” Ol Hâzret *şallallâhu ‘aleyhi ve sellem* 8. buyurdi ki “İy Melekler! Perverdkâr’um beni irsâl itdi; ‘âlemiyân halkına rahmet olam. Bu degül ki âdemîlere 9. sebep-i ‘azâb olam.” didi. Andan soñra ferîştelere Cenâb-ı Kuds’e mürâca’at itdiler. H^wâce’nüñ *‘aleyhi’s-şalâvatü 10. ve’s-selâm* vâķı’asın ma’rûz-ı Hâzret itdiler. H^wâce’nüñ gönli *‘aleyhi’s-şalâvatü ve’s-selâm* Hâzra’nuñ İslâmına 11. müte’alliķ oldu. Ol gice namâz kıldı. Bu du’âyı ‘arz itdi ki “*allâhümme eķırra ayneyye bi islâmi ‘ammi hamzete*”^{s25} 12. İbn Mes’ûd naķl ider ki “Ol gice Hâzret-i Hâzra *radıyallâhu ‘anh* kırķ nevbet âstân-ı ‘aliyye-i Hâzret-i 13. Nebeviyye’ye geldi. İzhâr-ı muhabbet ve iştiyâķ eyledi. Şubh irişdi. Talî’a-yı sipâh, ruz-ı nûrdan ‘alem çekdi. 14. Hâzra, Seyyidü’l-en’âm’uñ *‘aleyhi efđalü’s-şalâti ve’s-selâm* hizmet-i sa’âdet-menķabetine geldi. H^wâce-i 15. kâinât *şallallâhu ‘aleyhi ve sellem* nazâr-ı ferhunde eşerleri Hâzret-i Hâzra’ya irişdi. Buyurdılar ki ‘İy ‘Amm! 16. Va’deye vefâ eyle’ Hâzra eyitdi: “Hoş ammâ ol kelâmdan ki dün okumış idüñ, bir miķdâr daħi 17. okı, işideyim. H^wâce *‘aleyhi’s-selâm* Sûre-i er-Rahman ibtidâ itdi:

“*bismillāhi’r-rahmani’r-rahim* * 18. *er-raḥmanü* * *‘alleme’l-ḳur’āne* * *ḥalaka’l-insāne* * *‘allemehü’l-beyāne* * *eş-şemsü ve’l-ḳameru biḥusbānin* * *ve’n-necmü ve’ş-şeceru yescüdāni*”⁵²⁶ 19. Bu maḥalle gelicek Ḥamza eyitdi: “İy Ḳarındaşum Oğlı! Besdür, yeter. ‘Aḳlum delālet itdi ki necm ü şecer 20. maḥlūḳa secde itmez. *‘eşhedü enlā ilāhe illallāh ve eşhedü enne Muḥammeden rasūlullāhi*” didi. Ḥamza *raḍıyallāhu ‘anh* 21. daḥi İslām zümresinden oldu. Anuñ bereketi ile dīn-i İslām gālib oldu. Ḳureyş müşriklerine 22. tamām şikest geldi. Müselmānlara Ġzā itmekden el çekdiler. 23.

S147b

2.147. Aşḥāb-ı Güzīn-i Ḥayru’l-beşer’den Ḥazret-i ‘Ömer *raḍıyallāhu ‘anh* Müselmān olduğudur. 1. ||

Bir gün Ḥazret-i Risālet *‘aleyhi’ş-şalāvatü ve’s-selām* giderdi, ‘Ömer’i ve Ebū Cehl’i gördi; oturmuşlar pūşīde-i 2. rāz söyleşürler. Ḥazret-i risālet-me’āb *şalavātullāh ‘aleyhi ve selāmühü* ol gün ve gicesi bu du‘āya meşğul 3. oldılar ki “*Allāhümme e’izze heze’d-dīne bi ‘Ömeribni’l-Ḥattabi ev biebī Cehli bin Hişām*”⁵²⁷ Ḥaḳ *sübḥānehü ve ta‘ālā* du‘alarını 4. ‘Ömer ḥaḳḳında ḳabūl itdi.

2.148. el-Ḳıssa.

Eyle vāḳi’ oldı ki āyet-i kerīme “*inneḳüm vemā ta’būdüne min dūnillāhi ḥaşabü* 5. *cehenneme*”⁵²⁸ tā āḥir āyeteyn nāzil oldı. Ebū Cehl eyitdi: “İy Ma’şer-i Ḳureyş! Muḥammed dīnlere ta‘an ider. İlāhuñuza 6. söger. Ābā ve ecdāduñuzu cehennemdedür.” dir. Maḳām ta’yīn ider. Bize ihānetler eyler. Her kim anı ḳatlı ide, yüz 7. kızıl deve ile biñ vaḳıyye aḳ gümüş vireyim ki kırk biñ dirhem olur. ‘Ömer, Ḳureyş arasından ḳalkdı. 8. Yā Ebā el-Ḥakem! Va‘de itdügün şaḥīḥ midür yāḥūd mücerred bir söz midür?” eyitdi: “Elbette vāşıl olur; naḳddur, 9. nisye degüldür. ‘Ömer eyitdi: “Lāt ve ‘Uzzā ḥaḳḳı-çün böyle midür?” eyitdi: “Lāt ve ‘Uzzā’ya yemīn iderem. 10. Şaḥīḥdür.” Ömer, Ebū Cehl’uñ elin tutdı. Ka‘be’ye getürdi. Hübel ki pūtlaruñ büyügi idi, anı şāhid tutdı. 11. ‘Ömer taşra çıḳdı. Ḳılıcını ḥamāil idindi. Revāne oldı. Lāt ve ‘Uzzā’ya yemīn itdi ki iş başara. 12. Yolda Benī Zehr’den bir şaḥşa rāst geldi ki müselmān olmışdı. Ammā Ḳureyş ḥavfından dīni ihfā

M122b

S148a

iderdi. 13. Şordı ki “İy ‘Ö-mer! Kande gidersin?” eyitdi: “Muhammed kaçdına giderem. Ol ādem eyitdi: “Bu emre cūr’et itmişsin. 14. Benī Hāşim ve Benī ‘Abdu’l-muṭṭalib ile huşūmet idebilür misin?” Ömer eyitdi: “Şöyle beñzer ki dīn-i Muhammed’e 15. meyl eylemişsin. Eger eyle ise evvel seni katl ideyim.” eyitdi: “Yok, ben atam dīnindeyem.” İki bile revān oldılar 16. tā ebṭaḥa irişdiler. Gūsāleyi kurbān içün getürmişler. Hālāik, üzerine cem’ olmuşlar. Ol buzağu 17. zebān-ı faşīḥ ve beyān-ı şarīḥ ile söyler ki “*yā āle zerīḥ emru’n-necīḥ, racülün yeşīḥu bilisānin faşīḥin yed’ūküm ilā dīnin* 18. *şahīḥ.*”⁵²⁹ Bir rivāyetde “*İlā şehādeti enlā ilāhe illallāh [ve enne] Muhammeden rasūlullah.*”⁵³⁰ Ādemler gūsāle yanından müteferriḥ oldılar. 19. Anı kōdılar, gitdiler. Bu huşūşda ‘Ömer’ün gönline kōrku düşdi. Ka’be’ye geldi. Ulular dār-ı İsmā‘īl’de 20. cem’ olmuşlar ki gūsāleden gördüklerini işitdüklerini söyleşürler. Ebū Cehl-i la‘īn eyitdi: “Bu emr-i 21. ġarībdür. İy ‘Ö-mer! Senden ġayrıdan istimā’ itsem inanmazdum. İy ‘Ömer! Gerekdür ki bu sözi ġayrı 1. yirde söyleme.” didi. ‘Ömer eyitdi: “Allāh ḥaḳḳı-çün işitdün-mi, ḥaḳ eger bātıl söylerem?” didi. Kalkdı, 2. Ol Hāzret’i taleb itmek içün gitdi. Yolda Benī Huzā‘a’dan bir cemā‘ate bulışdı. Aralarında 3. bir huşūmet vardı. Butḥāneye || muḥākeme içün giderler ki şanemleri olan Behem⁵³¹ öñine giderler. 4. ‘Ömer’i daḥi bile aldılar, gitdiler. Çün put öñine vardılar. Vāḳı‘ayı ‘arz eylediler²⁰⁸⁶ ki cevāb gele. 5. Nāġāḥ ol şanem içinden hātif bu ebyāta²⁰⁸⁷ terennüm eyledi.

2.148.1.Nazm.

yā eyyühe’n-nāsü zevl-ecsāmi 6.

mā entümu ve tāiṣu’l-eḥlāmi

ve müsniḍü’l-ḥükmi ile’l-aşnāmi

*fe kullikum arāḥü ke’l-en‘āmi*⁵³²

²⁰⁸⁶ M. eylediler : S. itdiler

²⁰⁸⁷ M. ebyāta : S. ebyātı

emā 7. teravne mā erā emāmī
min sāti‘ in yeclü düce’z-żalāmi

ḳad leḫa li’n-naḫri min tihāmi
ḥattā 8. yerā’n-nāziru bi’ş-şāmi

ekramehü’r-raḥmāni min imāmi
yā emeru bi’ş-şalāti ve’ş-şiyāmi

ve’l-birri 9. ve’ş-sılātilü’l-erḫāmi
ve yezciru’nāsi ‘ani’l-āşāmi⁵³³

‘Ömer putdan bu kelimāti işitdi; ta‘accüb 10. itdi. Puthāneden çıkdı, gitdi. ‘Ömer eyitdi: “Ġarīb nesneler müşāhede itdük. Muḫammed’ün 11. emr-i küllī olmadın işini tamām ideyin.” didi. Yolda ‘Abdu’l-muṭṭalib²⁰⁸⁸ oğullarından Nu‘aym bin ‘Abdu’llāhü’ş 12. şehām²⁰⁸⁹ dirlerdi, bir ādeme bulışdı. Şordı-ki “İy ‘Ömer! Ne ḳaşd idersin?” eyitdi: “Ḳatl-i Muḫammed’e 13. giderem.” Nu‘aym eyitdi: “Benī Hāşim’dan ve Benī ‘Abdu’l-muṭṭalib’dan ḳorḳmaz mısın ki bu ‘azīm işte 14. mübāşeret itmişsin. ‘Ömer eyitdi: “‘Acebdür, dīn-i Muḫammed’e meylün var? Eyle ise ibtidā seni 15. ḳatl ideyim.”²⁰⁹⁰ didi. Eyitdi: “ Ben atam dīnindeyem.” didi. Andan şoñra eyitdi: “İy ‘Ömer! Seni 16. bir emr-i ġarībe vāḳıf ideyim. ‘Ömer eyitdi: “Nedür?” “Ḳız ḳarındaşuñ Fāṭıma ve zevci Sa‘īd bin Zeyd 17. dīn-i Muḫammed²⁰⁹¹ ihtiyār idüp Müselmān oldılar. Evvel kendü ḫāndānuñı gör. Andan şoñra ġayrı 18. tedārik eyle.” didi. ‘Ömer ta‘accüb itdi. Andan²⁰⁹² şıdk-ı ḳavline şāhid istedi. Eyitdi: Eger bu 19. ma’nānuñ taḫḳīḳını bilmek isterseñ bir ḳoyun boğazla. Eger ol ḳoyundan anlar ekl iderler 20. ise bil-ki senün dīnindedür ve-illā Muḫammed dīninde

²⁰⁸⁸ M. ideyin. didi. ‘Abdu’l-muṭṭalib : S. ideyim. didi. Yolda ‘Abdu’l-muṭṭalib

²⁰⁸⁹ M. ‘Abdu’llāhü’n-Neḫām : S. ‘Abdu’llāhü’ş-Şehām

²⁰⁹⁰ M. ideyim. : S. iderem

²⁰⁹¹ M. Muḫāmməd : S. Muḫāmməd’i

²⁰⁹² S. Andan : M. -

S148b

M123a

dururlar.” didi. ‘Ömer evvel kız karındaşınıñ evine 21. geldi. Ol vaktinde Süre-i Tā-Hā nāzil olmışdı. ‘Ömer’üñ kız karındaşı zevci ile Habbāb bin el-Eret’e²⁰⁹³ 22. ta‘līm içün evlerine götürüp ol sürenüñ tilāvetine meşğüller idi. Evüñ kapusın²⁰⁹⁴ 23. bağlamışlar idi. ‘Ömer kapuda bir sâ‘at tırdı. Anlaruñ āvāzını işitdi. Andan soñra kapuyı 24. muhkem urdı. Bildiler ki ‘Ömer’dür. Süre-i kerīme meştūr olan şaḥīfeyi gizlediler. Habbāb’ı evüñ 25. bir küşesinde pinhān eylediler. Kapuyı ‘Ömer içün açdılar. İçerü geldi. Karındaşından şordı-ki 26. “Bir āvāz işitdüm. Ne idi?” didi. Eyitdiler: “Aramuzda kelimāt iderdük. Nesne yok.” didiler. 27. ‘Ömer bir koyun istedi. Hāzır itdiler. Kendü eli ile boğazladı. Biryān itdi. Kız karındaşını 28. ve güyegüsini da‘vet itdi. Anlar ‘özü itdiler. Bizüm nezrümüz vardır; et yimeüz.” didiler. || ‘Ömer’e 29. Nu‘aym’uñ sözi gerçek idügi zāhir oldı. ‘Ömer bunı āşikār itdi. Kız karındaşına 1. ĩza itmege başladı. Sa‘īd, muşālahaya kaşd itdi. Araya girdi. ‘Ömer’e gāzab müstevlī oldı. 2. Sa‘īd’üñ başı saçına yapışdı. Anı muhkem lete çekdi. Karındaşı, zevcini ḥalāş içün geldi. 3. Karındaşınıñ urdı; başını yardı. Kan revān oldı. Kız karındaşı feryād itdi. Eyitdi: 4. “İy ‘Ömer! Sen ādemi kendü bāṭıl dīnūñe da‘vet idersin. Dīn-i ḥaqqdan dönersin. İy ‘Ömer bil-ki biz müselmān 5. olduk; Muḥammed’e *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* ĩmān getürdük. Eger bizi tīg ile pāre pāre iderseñ 6. biz bu dīnden dönmezüz. Bī-teḥāşī āvāz qaldurup didiler ki “*eşhedü enlā ilāhe illallāh* 7. *ve eşhedü enne Muḥammeden rasūlullāhi ‘alā rağmike iy ‘Ömer!*”⁵³⁴ didiler. ‘Ömer müteḥayyir qaldı. Bu işden peşīmān 8. oldı. Fāṭıma’nuñ dīnde şalābetin gördi. ĩzādan fāriğ oldı; ḥāṭırın ele almağa başladı. 9. Evüñ bir tarafında oturup başını tefekküre bıraqqdı. Kız karındaşı zevci ile bir tarafda²⁰⁹⁵ oturdılar. 10. Giceden bir miqdār geçdi. Kız karındaşı qalkqı. Zevcini uyandurdı. Āb-dest aldılar. Tilāvete 11. meşğül oldılar. Süre-i Tā-Hā oqudılar. “*Bismillāhi’r-rahmani’r-rahim * tā hā * mā enenzelnā* 12. *‘aleyke’l-ḳur’āne litesḳā * illā tezḳiraten limen yaḥṣā * tenzīlen mimmen ḥalāḳa’l-arḳa ve’s-semāvāti’l-‘ulā * er-rahmanü* 13. *‘ale’l-‘arşı’s-tevā * lehü mā fi’s-semāvāti vemā fi’l-‘arḳı vemā taḥte’s-ṣera*”⁵³⁵ Buraya gelince ‘Ömer baş²⁰⁹⁶ qaldurdı. Çün bu

²⁰⁹³ M. Habbāb bin el-Eret’e : S. Habbāb bin el-Eret’i

²⁰⁹⁴ M. kapusın : S. kapusını

²⁰⁹⁵ M. tarafda : S. tarafa

²⁰⁹⁶ M. baş : S. başını

S149a

M123b

āyeti okudılar ki “*lehü mā fi’s-semāwāti* 14. *vemā fi’l-‘arḍi vemā taḥ-te’ş-şerā*”⁵²⁶ ‘Ömer kendüyle fikr itdi-ki her nesne ki āsmānda²⁰⁹⁷ 15. ve zemīnedür ve mabeynedür. Şimdi Muḥammed’ün Hudā’sı içündür, he-mi?” didi. Hayrān oldu. 16. Karındaşına ḥiṭāb itdi-ki “Yā Fāṭima!” Karındaşı eyitdi: “Maḫşūd nedür?” eyitdi: “Yir ü gök ve ol 17. nesne ki anlardadır ve daḥi yir altındadır. Cümlesi sizün Hudā’nuz için midür?” Fāṭima eyitdi: “İy Vallāhi 18. Yā ‘Ömer” eyitdi: “İy Fāṭima! Benüm biñ beş yüz putum vardır. Taḥḫīḳ, budur ki anların ḥükmeleri zemīn-i 19. Mekke’ye daḥi varmaz. Bu kitābı baña vir. Mütāla‘a ideyim. Fāṭima eyitdi: “Sen necāset-i küfr ile 20. ve çirk-i şirk ile ālūdesin. Bu bir kitābdur ki “*lā yemessuhü illel muṭahharūn*”⁵²⁷ Bunun şıfat-ı kemālidür. 21. ‘Ömer eyitdi: “Ya nice itmek gerekdür?”²⁰⁹⁸ eyitdi: “Kalk, ḡsl eyle tā bu kitābı yapışmağa kābiliyyet ola. 22. Kalkdı; pāk ḡsl itdi. Karındaşı eyitdi: “Şāyed bu kitāba bī-edeblik eylesin.” didi. 23. ‘Ömer and içdi-ki ta‘zīm eyleye. Eyitdi: “İy Fāṭima! Hudā’ya yemīn iderem ki muḥabbet-i İslām gönümde yir eyledi.” didi. 24. Karındaşı ol şaḥīfe-i laṭīfeyi ‘Ömer’ün || eline viridi. ‘Ömer kenārına ḳodı. Sa‘īd yanına geldi. Sūre-i Ṭā-Hā’yı 25. okudı. Çün bu maḥalle geldi ki “*Allāhu lā ilāhe illā hüve lehü esmā’ül-ḥüsnā*”⁵²⁸ kelāmuñ ḥalāveti ve ṭarāveti; 26. kelāmuñ feşāḥat²⁰⁹⁹ ve belāḡatini işitdi. ‘İnān-ı inkārı, dest-i ihtiyārından ḳapıldı. Kelāmuñ i‘cāzı ve ḥaḳīḳatine 27. iḳrār eyledi.²¹⁰⁰ Ne güzel kelām olur ve ne zībā ḥiṭāb olur. Bu Hudālīga lāyıḳdur. “*eşhedü enlā ilāhe illallāh ve eşhedü* 28. *enne Muḥammeden rasūlullāh*” didi. Ḥabbāb bildi-ki Ḥazret-i Müfettiḥu’l-ebvāb ‘Ömer’ün gönli 1. ḳapusını fetḥ eyledi. Hemān ṭaşra ḳıḳdı. Eyitdi: “İy ‘Ömer! Beşāret olsun. Saña ki dün Ḥazret-i 2. Rasūl ‘*aleyhi’s-selām* senün için du‘ā itdi. Ḥaḳ ta‘ālādan senünle Ebū Cehl’ün İmānını istedi. 3. Du‘āsınuñ eşer-i icābeti sende zāhir oldu.” didi. ‘Ömer eyitdi: “İy Ḥabbāb! Beni Ḥazret-i Risālet’e ilt.” didi. 4. Ḥabbāb ḳulaḡuz oldu. Sa‘īd ile²¹⁰¹ gitdiler. Yolda Benī Süleym’dan bir cemā‘ate uğradılar. Aralarında münāza‘a 5. olmış, muḥākeme için Ḍamād²¹⁰²ki putlarıdur aña gidürler. ‘Ömer

²⁰⁹⁷ M. āsmānda : S. āsmān

²⁰⁹⁸ M. gerekdür : S. gerek

²⁰⁹⁹ M. ḥalāveti ve ṭarāveti; kelāmuñ feşāḥat: S. ḥalāvet ve ṭarāvetini nihāyet-i feşāḥat a

²¹⁰⁰ M. eyledi : S. itdi

²¹⁰¹ M. ile : S. ile bile

²¹⁰² M. Ḍamād : S. Ḍamāṭa

anlarıñla bile Dāmād’a geldiler. Öñinde tırdılar. 6. ‘Bize hakem ol.’ didiler. Dāmād’uñ²¹⁰³ içinden bir hātif söyledi-ki

2.148.2. Naẓm²¹⁰⁴

terākü’ḍ-ḍamāde ve kāne yü’bedü vaḥdehu 7.

ḵable’ş-şalāte ‘ale’n-nebiyyi Muḥammed

inne’llezi verişe’n-nübüvvete ve’l-hüdā

ba’de’bni meryeme min ḵureyşin mühtedī

seyekülü min bade’ḍ-ḍamādi ve mişlihi

leyte’ḍ-ḍamāde ve mişlehü lem yü’bedi⁵³⁹ 8

Dükeli kavm müte‘accib oldı.²¹⁰⁵ Yüzi ‘Ömer’e döndürdiler. 9. Eyitdiler: “İy ‘Ömer! Dīn-i Muḥammed’i mi ihtiyār itdün? ‘Ömer eyitdi: “Ḥudā oldur ki ḥükmi²¹⁰⁶ semāvāt-ı ‘alāya geçe.” 10. İlāh oldur ki sırr u aḥfāya vāḵıf ola.” didi. ‘Ömer’uñ yaḵını ziyāde oldı. Ḥazret-i Risālet-penāh 11. *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* ḥāne-i Ḥamza’da idi. Şaḥābeden bir cemā‘at ile oturlardı. Ḵureyş kāfirlerinden 12. ḥavf iderlerdi. Birini ḥāne ḵapusunda pāsübān ḵomışlardı. Müselmānlar kāfirleruñ ḵaşdından 13. ve ittifāḵlarından ḵorḵarlardı. ‘Adūlar Ka‘be’de cem‘ olup ‘Ömer’i gönderdüklerin işitmişlerdi. 14. Rivāyetdür ki şaḥābe-i kirāmdan ba‘zı eyitdiler: “ İy Dirīğ! Birḵaç ḥasīs-i pür-telbīs elinde giriftār oluruz. 15. Kelime-i şehādeti bir kez i‘lān ve āşikār itmedük.” dirler. Ġāyet-i ḥāsretlerinden Ol Ḥazret’e yüz tıutup dirler ki 16. “İy Āfitāb-ı Āsmān-ı Risālet! İy Delīl-i Nebīl-i Ser-geşteḡān-ı Tebeh-i Ḍalālet! Bize icāzet buyur tā ḥāneden 17. ḵıḵalum. Cemā‘at-i fuḵarā-yı dervāzelere āvāzeler bıraḡalum. “*lā ilāhe illallāh*” kelimesini mecāmi‘-i melekūta irişdürelüm. 18. An-

²¹⁰³ M. Dāmād’uñ : S. Dāmāt’uñ

²¹⁰⁴ M. Naẓm : S. -

²¹⁰⁵ M. oldı : S. oldılar

²¹⁰⁶ S. ḥükmi : M. ḥükmi

dan-şoñra bizi tîğ-ı siyâset ile sa‘âdet-i şehâdete ırgürsünler.” didiler. || H^wâce ‘aleyhi’s-
 şalatü 19. ve’s-selâm buyurdi: “İy fakîrlar! Siz gönüllerüñüzi kavî tutuñ. Bir Kâdir ki nâr-ı
 Nemrûd’ı, İbrâhîm’e 20. ‘aleyhi’s-selâm gülistân eyledi. Mûsâ-yı ‘İmrân’a sihr-i sâhîrleri
 müsahhîr idüp hulkûm-ı İsmâ‘îl’i tîğ-i 21. siyâsetden şakladı. Siz haķîrleri daħi şürûr-ı
 eşrârdan şıyânet ve himâyet ider. Şabr idüñ.” didi. 22. Andan-şoñra şordı ki:²¹⁰⁷ “İy Yârân!
 Āyine-i zamîrûñüzde esrâr-ı gaybdan bir sır mün‘akis olur mı? Hicâl-i ma‘nâ- 23.
 ‘arûslarından hîç ‘arûs, verâ-yı perde-i şüretde bir cemâl-i kemâl gösterür mi?” dirler. Yârân
 eyitdiler: “Yâ Rasûlullâh! 24. Ol nesne ki senüñ cām-ı cihân-nümâ-yı zamîr-i münîrûñe
 mün‘akis ola. Haķîķati olsa olur.” didiler. Buyurdi-ki 25. “Benüm naẓarumda bu emr-i ġarîb
 cilve eyler. Şanuram ki maşrıķdan maġribe bir dām çekilmiş. Bizüm hânemüz ortasında 26.
 bir mürġ-i vahşî gelür. Dāma düşer. Ben ol dāmuñ tınābını tutaram. Ferişteler ol mürġi dām
 tarafına sürerler. 27. Ol mürġ āheste āheste dām cānibine gelür. Āsmān halkı dirler ki “Gel-

di! Geldi!” 1. Rivāyetdür: H^wâce ‘aleyhi’s-şalāvatü ve’s-selâm bu fakîrlarüñ şikeste-
 hâtırlıġını gördi. Hāne’nüñ 2. zāviyelerinden bir zāviyeye vardı. Cenāb-ı Haķķ’a münācāta
 meşġûl oldu. Ol eşnāda peyk-i Ĥazret-i 3. Cebrāîl-i Emîn ‘aleyhi’s-şalāvatü ve’s-selâm irişdi
 ki “Yâ Rasûlullâh! Cenāb-ı Kuds-i İlāhî’den kendü 4. ħavmuñ re’islerinden bir şîhne
 istedük. Dîn-i İslām’a²¹⁰⁸ imdād içün ħitāb-ı müsteṭāb irişdi ki 5. “Nişār içün ellerüñüze
 ṭabaķlar aluñ. İy Ehl-i Semavāt! Neẓẓāreye gelüñ. Ĥabîbüñ ümmeti bîve-zenleri-çün 6. bir
 hîzem-keş gönderdüm. Yok, yok! Serā-perde-i Muḥammed Rasûlullâh içün bir perde-dār
 ta’yîn itdüm ki 7. dārü’l-mülk-i ħıṭṭa-i İslām’a sipeh-sālârı muḳarrer ola. İy Ferişteler! Siz
 ‘*ṭarriķū ṭarriķū*’⁵⁴⁰ diñ ve yol 8. açup ol sipeh-sālâr-ı meydān-ı ‘ināyet²¹⁰⁹ yola girsün.” didi.
 Yâ Rasûlullâh! İşde ‘Ömer’i ĥidmetde²¹¹⁰ gönderdiler 9. tā dîn-i İslām’a taḳviyyet göstere.
 Kalk! İstikbāl eyle.” didi. Eyitdi: “Yâ Cebrāîl, şulḥla mı gelür 10. ya ceng ile? eyitdi: “Yâ
 Rasûlullâh! Ne cāy-ı cengdür? Dün biñ kez biñ melekler ġuft ü şinîd itdiler. 11. Ĥazret-i
 Perverdkār’a zārlıķlar eylerler tā ‘Ömer’üñ ismini eşķıyā defteriden sü‘edā defterine naķl

²¹⁰⁷ S. şordı ki : M. buyurdi

²¹⁰⁸ S. İslām’a: M. İslām

²¹⁰⁹ M. diñ ve yol açup ol sipeh-sālâr-ı meydān-ı ‘ināyet : S. diñ. Yol açuñ. Ol sipeh-sālâr-ı meydān-ı hidāyet

²¹¹⁰ M. ĥidmetde : S. ĥidmete

S150a

12. iderler.”²¹¹¹ didi. Ol eşnâda ‘Ömer kapuya geldi; hal-ka urdı. Yārān tefahhuş itdiler. ‘Ömer’i 13. gördiler. Şemşîr hamâil eylemiş. Ol Peyğamber-i hümāyūn-şemâil kaşdına diyü ğāyet korkdılar. Hamza 14. *radıyallāhu ‘anh* eyitdi: “Ol bir ādemdür.²¹¹² Ne havf idersiz? Eger hayra geldi-ise hoş mübārek 15. olsun. || Eger yaramaz kaşdı var-ise ben aña yiterin;²¹¹³ kendü şemşîri ile başın keserin.” didi. 16. İstikbāl idüp taşra çıkdılar. Eyitdiler: “İy ‘Ömer! Nice gümān idersin? Benî ‘Abdu’l-muṭṭalib’den 17. nice kimesnelerüz: Dendān ile āhen çiynerüz; nām u neng içün güher-i cān şaçaruz; bu hānede 18. sākinlerüz. Sen tama‘ idersin ki Muḥammed’e zafer bulasın. Bu hayāl-i muḥālî başuñdan gider.” didiler. Hamza’nuñ 19. āvāzı ‘Ömer ile sem‘-i Ḥazret-i Risālet-penāh’a irişdi. Kendü zāt-ı şerīfleriyle ‘Ömer’uñ istikbāline 20. çıkdılar. Gördiler ki ‘Ömer şemşîrini ketfine hamâil itmiş, kapuda тұrur. Mübārek ellerini kemergāhına koyup 21. ‘Ömer’i kendülerine çekdiler. ‘Ömer’uñ endāminuñ bend ü peyvendleri²¹¹⁴ lerzeye varup şemşîr 22. omuzından aşığa düşdi. ‘Ömer āvāz-ı bülend ile eyitdi: “*eşhedü enlā ilāhe illallāh ve eşhedü 23. enne Muḥammeden rasūlullāh*” Andan soñra başını hacāletden aşığa dutdı. H^wāce ‘aleyhi’s-şalāvatü ve’s-selām 24. ‘Ömer’i kenāra çekdi; başında öpdı. Tekbîr getürdi. Ol Ḥazret’uñ tekbîr āvāzı yārāna 25. irişdi. Cümle tekbîr getürdiler. ‘Ömer’uñ istikbāline taşra çıkdılar. Mübārek-bād itdiler. İslām’a²¹¹⁵ geldüğine 26. şād u hurrem oldılar. ‘Ömer, Ol Ḥazret’den şordı-ki “Yā Rasūlullāh! Ehl-i İslām şimdi kaç neferdür.” 27. Eyitdiler: “Şimdi vücūd-ı şerīfüñüz ile²¹¹⁶ kırk nefer oldı.” didiler. Eyitdi: “Yā Rasūlullāh! Lāt ve ‘Uzzā’ya⁵⁴¹ ‘alāniyen ‘ibādet iderler. On sekiz biñ ‘ālem Pād-şāhına niçün nihānī ‘ibādet eyleyevüz. Ḥaḡ ta‘ālā’ya yemīn itdi-ki biz daḡı Ḥaḡḡ’a ‘ibādetümüzi āşikāre iderüz.” didi. Hemān ol gün Ḥazret-i Risālet-penāh’ı taşra çıkardı. 1. Ebū Bekr, sağında, Hamza solında, ‘Alī öñinde, ‘Ömer ‘Alī öñinde; cümlesi tıḡlarını çıkarmışlar. ‘Üryān 2. itmişler. Bāḡī müselmānlar kafālarında şaf bağladılar.

M124b

²¹¹¹ M. zārılıklar eylerler tā ‘Ömer’uñ ismini eşkiyā defteriden sū‘edā defterine naḡl iderler : S. zārılıklar eylediler tā ‘Ömer’uñ ismini eşkiyā defteriden sū‘edā defterine naḡl eylediler

²¹¹² M. bir ādemdür : S. birāderümdür.

²¹¹³ M. yiterin : S. yiterem

²¹¹⁴ M. endāminuñ bend ü peyvendleri : S. endāminuñ peyvendleri

²¹¹⁵ S. İslām’a: M. İslām

²¹¹⁶ M. şerīfüñüz ile : S. şerīfüñle

Ka'be'ye geldiler. Şanādīd-i Kureyş dār-ı İsmā'īl'de 3. idiler. Bir rivāyetde hācerde idiler. Irakdan çünkü 'Ömer'i gördiler; evvel tevehhüm itdiler ki 4. 'Ömer anları katl içün getirür. Nāgāh 'Ömer āvāz getürdi ki 'Beni bilen bilsün; bilmeyen daḥi 5. bilsün-ki 'Ömer bin el-Ḥaṭṭāb'am. İy Ma'aşir-i Kureyş! Dīn-i İslām'ı qabūl idüñ. Muḥammed'e²¹¹⁷ *ṣallallāhu 'aleyhi ve sellem* 6. mütā'baat eyleñ.²¹¹⁸ Yoḥsa bu tīg ile başlaruñuzı bī-dirīg keserem. Bir kāfiri diri qomazam." didi. 7. Cemā'at-i a'dā, 'Ömer'den bunı²¹¹⁹ işitdiler. Bir def'adan girizān oldılar. Ḥazret-i Risālet *ṣallallāhu* 8. *'aleyhi ve sellem* Mescīd-i Ḥarām'da iki rek'at namāz kıldı. || Andan sonra Emīrū'l-mü'minīn 'Ömer *radıyallāhu 'anh* 9.eyitdi: "Yā Rasūlullāh! Ḥaṭır-ı şerīfūñ Ka'be'i görmege meyl ider mi?"²¹²⁰ didi. Ol Ḥazret begāyet iştiyāk 10. gösterdi. Mübārek elini tıtdı. İçerüsine girdi. Hı'āce *'aleyhi's-selām* putlardan 11. memlū gördi. putlar tarafına 'aşasıyla işāret²¹²¹ eyledi-ki ve "*ve kul cāe'l-ḥaḥku ve zehekal-bāṭilu inne'l-bāṭile* 12. *kāne zehūkan*"⁵⁴² Emīrū'l-mü'minīn 'Ömer daḥi putlara ḥiṭāb eyledi. Putlar cümlesi secde eylediler.²¹²² Ḥaḥ *sübḥānehü* 13. *ve ta'ālā* āyet-i kerīmeyi gönderdi ki "*yā eyyühe'n-nebiyyü ḥasbükāllāhü ve meni't-tebe'ake mine'l-mü'minīn*"⁵⁴³ Ol günden 14. sonra her rüz dīn-i İslām terakḳīde oldı.

2.149. Bi'set-i Rasūl-i Kām-yābdan *ṣallallāhu 'aleyhi ve sellem* 15. Yedinci Yıldan Onuncı Sāle Gelince Olan Vākı'ātdur ve Fārsīlerūñ Rūmīlere Ğalebesi 16. ve Mu'āhede-i Kureyş'dür.

Nübüvvetūñ sekizinci yılında Mekke'de ḥaber fāş oldı-ki ehl-i Fāris, Rūm'a 17. ğalebe itdiler. Müşrikler bu vāşıta ile şād-mān oldılar ki Rūmīler ehl-i kitābdur. Fārsīler 18. āteş-perestlerdür. Biz daḥi Muḥammedīlere ki aşḥāb-ı kitābdur, ğālib olsayuz²¹²³ gerek." didiler. Ḥaṭır-ı 19. ehl-i İslām bu sözüñ istimā'ı ile 'gam-ğīn oldılar. Emr-i Rabbū'l-'ālemīn

²¹¹⁷ S. Muḥammed'e : M. Muḥammed

²¹¹⁸ M. eyleñ. : S. eyleñ

²¹¹⁹ M. bunı : S. bu sözi

²¹²⁰ M. meyl ider mi? : S. māl-mi?

²¹²¹ S. işāret : M. -

²¹²² M. eylediler : S. itdiler

²¹²³ M. āteşperestlerdür. Biz daḥi Muḥammedīlere ki aşḥāb-ı kitābdur, ğālib olsayuz : S. āteşperestdür. Biz daḥi Muḥammedīlere ki aşḥāb-ı kitābdur, ğālib olsayuz

ile *celle celālüh* Cebrāīl-i 20. emīn, Peygāmbere²¹²⁴ getürdi-ki “*elif-lām-mim gūlibeti’r-rūmū fī edne’l-arḍi ve hūm min-ba’di galebihim seyağlibūn* 21. *fī biz’i sinīne*”⁵⁴⁴ Müselmānlar bu āyet nüzūli ile şād oldılar. Meclislerde okudılar. Kāfirler 22. inanmadılar. Muḥammed’ün kelimātıdır.” didiler. İş bu²¹²⁵ mertebeye vardı-ki Ebū Bekr-i Şiddīk ile Übeyy bin 23. Halef *la’netu’llāh ‘aleyh* üç kodılar tā üç yıla bir rivāyetde altı yıla²¹²⁶ degin galebe-i Rūmiyān 24. olursa Ebū Bekr, Übeyy’den on genç deve ala. Eger²¹²⁷ vāḳi’ olmaz ise on deveyi Übeyy’e vire. 25. Aşhāb-ı Rasūl *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* bu ‘aḳde vāḳıf oldılar. Eyitdiler: “Kelime-i “*biz’*” mübhemdür. ‘Örf-i ‘Arab’da 26. üçden toḳuza varınca ıtlāk olunur. Toḳuzdan eksükde ta’yīn-i müddet münāsib degüldür. 27. Şāyed, Rūmīler’e²¹²⁸ toḳuz yıl olmadın galebe müyesser olmaya.” didi. Bu ḳazıyyeyi Ḥazret-i Risālet’e daḫi²¹²⁹ ‘arz itdiler. 1. Buyurdılar ki “Deveyi artur. Müddeti daḫi artur.” didiler. Ebū Bekr, Übeyy öñine vardı. Hem sālī ve hem mālī 2. arturdum.” didi. Ḥāşıl-ı kelām, sāl toḳuza, māl yüz deveye ḳarār eyledi.²¹³⁰ İki taraḑdan buña 3. rāzı oldılar. Birḳaç günden soñra nāgāh Ebū Bekr, Mekke’den taşra gide diyü oḑı ‘Abdu’r-raḫman 4. zāmin oldu. Übeyybin Halef, U-ḫud’a gidecek ‘Abdu’r-raḫman eyitdi:²¹³¹ || “Zamānı vir daḫi git.” 5. didi. Zamānı virdi. La’īn Uḫud’da maḳtūl oldu. Ḥudeybiye’de Rūm’ün Furs’e zaferi 6. ḫaberi geldi. ‘Abdu’r-raḫman, Übeyy’den yüz deve almış idi. Peygamber *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* 7. ḫuzūrına getürdiler. Taşadduḳa delālet buyurdılar.

M125a

S151a

2.150. Benī Muṭṭalib ve Hāşim ile Ḳureyš’ün ḳaṭ’- 8. Resme²¹³² İttifāk İtdükleridür.

Küffār-ı Ḳureyš gördiler ki İslām rüz-be-rüz ḳuvvet ṭutdı. Peygamber 9. *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* şān-ı şerīfleri sā’aten-fe-sāaten teraḳḳīde oldu. Küffāruñ ḫased ve baḑy

²¹²⁴ M. Peygāmbere : S. peygām

²¹²⁵ M. bu : S. bir

²¹²⁶ M. üç bile bir rivāyetde altı bile : S. üç ile bir rivāyetde altı ile

²¹²⁷ M. eger : S. ol

²¹²⁸ S. Rūmīler’e : M. Rūmīler

²¹²⁹ M. daḫi : S.

²¹³⁰ M. toḳuza māl yüz deveye ḳarār eyledi : S. toḳuzda māl, yüz devede ḳarār ḳıldı

²¹³¹ M. gidecek ‘Abdu’r-raḫman eyitdi : S. gidicek ‘Abdu’r-raḫman’ı istedi

²¹³² S. resme : M. raḫme

10. ve ‘adāvetleri ziyāde oldu. Ammā Ebū Ṭālib’ün himāyeti ve ‘Abdu’l-muṭṭalib’ün ri‘āyeti ile 11. Ol Server’e ta‘arruż idemezlerdi. Ḥamza ve Ömer *raḍıyallāhu ‘anhümā* daḥi īmān getürdiler. Kavā‘id-i 12. kâşr-ı şerī‘at, fārūḳ-ı a‘zamuñ ve seyyidü’ş-şühedānuñ müzāheretleri ile müstaḥkem oldu. Taṇṭana-yı 13. kūs-ı nübüvvet, kābāil-i ‘Arab’uñ mesāmi‘ine irişdi. Eşrāf-ı Kureyş, Ebū Ṭālib’e geldiler. Eyitdiler: 14. “İki işüñ birini eyle. Ya Muhammed’i²¹³³ bize vir, helāk idelüm ki evvel senüñle ve bizüm ile dīnde 15. muḥālifdür ya budur ki aramızda ceng ve muḥālefet ve küdüret olsun. Yaḳīn bil-ki birāder- 16. zādeñi ḳomazuz.” didiler. Meclisden ḳalḳup gitdiler. Ebū Ṭālib, Peygamber’i ‘*aleyhi’ş-şalāvatü ve’s-selām* 17. istedi. Kureyş’den işitdügini ‘arz eyledi. Naşīḥate başladı. Eyitdi: “İy Ferzend-i Ercümend! Kendüñe 18. ve baña iḥsān eyle; anlara ve ma‘būdlarına²¹³⁴ ta‘n ve sebyi terk it. Müceb-i fesād olur.” didi. 19. Ḥwāce ‘*aleyhi’ş-selām* cevābında buyurdi-ki “Ol nesne ki söylerem ve ‘amel iderem, Ḥaḳ *sübḥānehü ve ta‘ālā* 20. emriyledür. Eḳāribüñ taḡyīri ile müteḡayyir-i ecānibüñ²¹³⁵ tehdīd ve taḥvīfi ile mütebeddil olur 21. degüldür. İblāḡ-ı risāletde eger baña mu‘āvenet iderseñ saña ḥayrdur ve-illā ‘ināyet-i 22. Rabbānī ve nuşret-i aşmānī baña kifāyet ider.” didi. Meclisden gitdi. Ebū Ṭālib’e bu sözden 23. rıḳḳat geldi. Ol Ḥazret’i teskīn itdi. İy Muhammed! Sen kāruña meşḡul ol. Her nesneye ki 24. me’mürsın, itmām eyle tā men ḳayd-ı ḥayātda olam. ‘Adūlar saña dest-res bulmaz.” didi. Küffār gördiler ki 25. Ebū Ṭālib, Ḥazret-i Risālet’üñ *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* ḥıfz u himāyetde cidd ü ictihādı var. Muḥāşametde, 26. Benī Hāşim ile yek-cihet oldılar. Bünyān-ı ‘adāvetüñ istiḥkāmı içün birbiriyle ‘ahd itdiler ki Benī Hāşim ile ve Benī ‘Abdu’l-muṭṭalib ile ḳız alup virmeyeler. Hıḳbir emrde mu‘āvenet itmeyeler. 27. Arāzī-yi Mekke’de bir nef‘ ile müntefi‘²¹³⁶ olmaḡa ḳomayalar. Aralarında şıla-yı raḥmi münḳatı‘ eyleyeler. Selām²¹³⁷ ve kelāmı 28. ḳaṭ‘ ideler. Hıḳ vechle aralarında şulḥ ve şalāḥ vāḳi‘ || olmaya. Bu bābda bir ‘ahdnāme yazdılar. Kureyş 29. ulularından ḳırḳ nefer kimesne ol ‘ahdnāmeye mühür urdılar.

S151b

²¹³³ S. Muhammed’i : M. Muhammed

²¹³⁴ S. ma‘būdlarına : M. ma‘būdlarını

²¹³⁵ S. ecānibüñ : M. icābetüñ

²¹³⁶ S. ile müntefi‘ : S.

²¹³⁷ M. selām : S. selāmı

Bir Һarīr²¹³⁸ içine Һodılar. Muşammā‘ ile Ka‘be Һapusına aşdılar.⁵⁴⁵ Ol şaḥīfenūñ kātibi Mañşūr bin ‘İkrime idi. Ol şe‘āmet ile elleri şell oldu. Bu Һaber, Ebū Ṭālib’e irişdi. Benī Hāşim ve Benī ‘Abdu’l-muṭṭalib’i cem‘ eyledi. Һazret-i Risālet’ūñ *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* 1. Һıfz u Һırāsetde anlardan mu‘āvenet istedi. Mü‘minler ref‘-i derecāt-ı āḥiret içün 2. müşrikler ta‘aşşub ve Һamiyyet içün ki ‘ādet-i ‘Arab’dur, kemer-i muvāfaqatı meyan-ı mürāfaqata bağladılar. 3. Ebū Ṭālib, Һazret-i Risālet’e kemāl-i ihtiyātında²¹³⁹ ol şa‘b ki kendüye mensüb idi,²¹⁴⁰ aña geldiler. 4. Sāir Benī Hāşim ve Benī ‘Abdu’l-muṭṭalib aña muvāfaqat itdiler. Kāfirler bu ma‘nadan vāḳıf oldılar. Ol 5. ‘ahdi ĩmān ile mü‘ekked eylediler. Anları ol şa‘bda muḥāşara itdiler. Her ki andan taşra çıka. Darb 6. ve şetmden envā‘-yı te‘ezzi ile incideler. Ehl-i sūka yasaḳ itdiler ki Benī Hāşim’e Һiç metā‘ şatmayalar. 7. Һiç kimesne²¹⁴¹ hediye ve ‘aṭiyye ile anları yād itmeye. Bu üslub ile müselmānları inciddiler.²¹⁴² Ol Һazret’ūñ 8. aşḥābına *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* mecāl ḳalmadı ki Һac ve ‘umre mevsimlerinden ḡayrı ol mevzi‘den taşra 9. çıқalar. Ol mevsimde ki taşra çıқalar. Envā-yı cehd ile az ta‘ām ala getüreler tā yıl tamām olinca anuñla 10. geçinürler. Eyyām-ı Һac’da Ebū Cehl ve Naḍr bin Hāriş ve ‘Āşş bin Vāil ve ‘Utbe bin Ebī Mu‘ayṭ daḥi bunlaruñ²¹⁴³ 11. emşāli mütemerridler müşrikler yollar başına oturlardı. Şatmaḳ içün ta‘ām getürenlere her ki Muḥammed’e 12. ve aşḥābına nesne şata, emvāl ü cihātı telef olur, dirlerdi. Aḡyānen, mevsim-i Һac’da ve ṭavāfda 13. muḥālifler göreler ki muvāfiḳān-ı Rasūl’den birisi bir nesne ala, ziyāde bahā virüp elinden alurlardı. 14. Mekke bāzārında muḳīm olanlaruñ ḡōd zehreleri yoḡ-idi-ki bir mişḳāl tā‘ām şatarlar. Eger ehl-i şirkden 15. birisi teraḥḫum eyleye veyāḡūd şıla-yı raḡm ide, ḡufyeten tā‘ām göndüre; muḥālifler aña muṭṭali‘ olalar, 16. men‘ ve zecr iderlerdi ve taḡvīf ve tehdīd iderlerdi. Īzā ve let ururlardı. Faḳīrlere varup 17. gelmek yolları müfsid²¹⁴⁴ oldu. Bir vechle müzāyaka geldi-ki eṭfāl ve

²¹³⁸ M. Һarīr : S. serīr

²¹³⁹ M. ihtiyātında : S. ihtiyātından

²¹⁴⁰ M. idi : S.

²¹⁴¹ M. kimesne : S. kimse

²¹⁴² M. müselmānları inciddiler : S. müselmānlar incindiler

²¹⁴³ M. bunlaruñ : S. -

²¹⁴⁴ M. müfsid : S. münsedd

S152a

M126a

aşhâb-ı Rasûl²¹⁴⁵ gicelerde 18. girye ve zârîlik²¹⁴⁶ ider oldılar. Velîd-i Muğîre, ol pelîd-i hıyre; Ebû Cehl-i Hişâm, ol kelb-i 19. hûn-âşâm; kâr-ı ehl-i İslâm'ın ta'zîinde sâir kefereden ziyâde mübâlağalar²¹⁴⁷ 20. iderlerdi. Bu üslûb üzre üç yıl miqdârı zamân geçdi. Meşakkat-i Rasûl ve aşhâb 21. nihâyet buldı tâ şol hadde irişdi ki küffârdan 'ahd i-denler, ol || 'ahdden melûl oldılar 22. ve peşimân düşdiler. Küffâr-ı Kureyş'den evvel bu kâra sebep olan Hişâm bin 'Amr idi. Züheyr 23. bin Ebî Ümeyye el-Mahzûmî katına vardı. Eyitdi: "İy Züheyr, mezheb-i mürüvvet ve kîş-i fütüvvetde kaçan 24. câiz ola ki sen lezîz ta'âmlar yiyesin. Âb-ı hoş-güvâr nûş eylesin. Hişamların bedterîn hâl 25. ile²¹⁴⁸ zindegânî eyleyeler." didi. Züheyr eyitdi: "Huzâ hakkı-çün eger benümle bir âdem daği ola idi, ol 26. kitâbı giderürdüm." didi. Hişâm eyitdi: "Ben bir âdem daği buldum." didi. Züheyr "kimdür?" didi. Hişâm²¹⁴⁹ 27. Eyitdi: "Ben" Züheyr eyitdi: "Üçünci dahî olsa" Hişâm, Muṭ'im bin 'Adiyy'e vardı. Eyitdi: 28. "Sen râzı mısın ki²¹⁵⁰ 'Abd-i Menâf oğulları miḥnet-i fakr u fâka ile helâk olalar? Sen buña vâkıf 29. olasın. Kureyş'e muvâfaqat eylesin." didi. Muṭ'im eyitdi: "Bir kimesnenün elinden gelür mi?"²¹⁵¹ Hişâm eyitdi: 1. "Bu bâbda ben saña yârem." didi. Muṭ'im eyitdi: "Bir daği olsa" didi. Hişâm, Züheyr'ün muvâfaqati haberin²¹⁵² 2. virdi. Muṭ'im bir daği istedi: "Hişâm, ebû'l-Baḥterî'ye vardı. Hikâyeti eyitdi.²¹⁵³ ebû'l-Baḥterî 3. mu'âvinleri şordı. Hişâm bir bir takrîr itdi. Ebû'l-Baḥterî eyitdi: "Beşinci âdem daği olsa 4. hûms mübârek idi." Hişâm, Zem'a bin el-Esved'e daği vardı. Hikâyeti didi. Şöyle muḥarrer itdiler ki 5. "Gice sâ'iyân-ı haber²¹⁵⁴ Mekke'nün makberesi olan Hacûn'a varalar; cem' olalar; Kureyş'ün 'ahdini 6. ibdâl²¹⁵⁵ eyleyeler. Hurşîd-i 'âlem-efrûz, niḳâb-ı gurûba çekildi. Rüfekâ-yı hamse ol mevzi'de cem' oldılar. Aña 7. qarâr

²¹⁴⁵ M. etfâl ve aşhâb-ı rasûl : S. etfâl-i aşhâb-ı rasûl

²¹⁴⁶ M. zârîlik : S. zârîliklar

²¹⁴⁷ M. mübâlağalar : S. mübâlağa

²¹⁴⁸ S. bedter hâl ile : M. bedterîn hâl eyleye

²¹⁴⁹ M. didi. Züheyr "kimdür?" didi. Hişâm : S. buldum. Züheyr eyitdi : "Kimdür?" Hişâm

²¹⁵⁰ M. râzı mısın ki : S. râzı mısın aña ki

²¹⁵¹ M. elinden gelür mi? : S. elinden ne gelür?

²¹⁵² M. muvâfaqati haberin : S. muvâfaqatin haber

²¹⁵³ M. Hikâyeti eyitdi : S. Hikâyet itdi

²¹⁵⁴ M. haber : S.

²¹⁵⁵ M. ibdâl : S. baṭṭâl

dutdılar ki şabâh ol veşîka-yı zālimeyi ibdāl eyleyeler.²¹⁵⁶ Şahîfe-i kâtî‘ayî kât‘ kât‘²¹⁵⁷ eyleyeler. Züheyr 8. Eyitdi: “Yarın evvel ben meclis-i Kureyş’de söz açayım. Siz mededkârlık idüñ.” didi. İttifâk ile 9. menâziline geldiler. Şabâh olduğu gibi ol beş nefer-i sâ‘î-yi hayr, mecma‘-yı Kureyş’e geldiler. Evvel Züheyr 10. tavâfdan sonra söze geldi. Eyitdi: “İy Ehl-i Mekke! Revâ mıdur ki biz refâhiyyet ile rûzgâr geçüreyüz. 11. Lezîz ta‘âmlar yiyevüz.²¹⁵⁸ Nâz u ni‘metle olavuz. Hüb câmeler giyüp ‘İş u nûş idevüz. 12. Hışmlarumuz olan Benî Hâşim ve Benî ‘Abdu’l-muṭṭalib ehl ü ‘ıyâlleri ile müzâyakada olalar. Açlık ile 13. meşakkatle helâk olmalı oldılar.²¹⁵⁹ Allâh hakkı-çün bu şahîfe-i zālimeyi pâre pâre iderim.” didi. 14. Züheyr bu sözi söyledi. Ebû Cehl, Mescid-i Hâram güşesinden âvâz-ı nâ-mübâreki ile çağırđı: 15. “Yalan söylersin. Anı²¹⁶⁰ pâreleyemezsin.” didi. Zem‘a daḥi yüzini Ebû Cehl’e idüp Allâh hakkı-çün 16. sen andan artuḥ yalancısın. || Biz²¹⁶¹ ol şahîfe yazıldıḡında rızâmuz yoḡdı.” didi. Ebû’l-Baḥterî daḥi²¹⁶² 17. eyitdi: “Ḥudâ’ya sevgend ki Zem‘a râst söyler. Benüm daḥi rızâm yoḡdur.” didi. Muṭ‘im eyitdi: 18. “Zem‘a ve ebû’l-Baḥterî daḥi sözlerinde şadıḡlardır. Ğayrısı kâziblerdür.” didi. Ebû Cehl 19. Eyitdi: “Eyle ise bu sözler gice ile yazıldı, düzildi evvela.” didi. Aralarında ihtilâf 20. oldu. Bu eşnâda Kâdir-i Kelîm *celle ve ‘alâ* ol şahîfe-i zālime²¹⁶³ kurd havâle eyledi. Ol şahîfede meşṭûr 21. olan zulm ve cevri cümle yidi; hemân Ḥudâ nâmını ḡodı. Cebra’îl *‘aleyhi’s-selâm* nâzil oldu. 22. Server-i²¹⁶⁴ ‘âlemi ol ḡâlden ḡaber-dâr itdi. Ḥâzret-i Peyḡâmbere daḥi *ṣallallâhu ‘aleyhi ve sellem* bu ḡayr ḡaberi 23. ‘ammine bildürdi. Ebû Tâlib eyitdi:

²¹⁵⁶ M. dutdılar ki şabâh ol veşîka-yı zālimeyi ibdāl eyleyeler : S. tutdılar ki şabâh ol veşîka-yı zālimeyi ibtāl ideler

²¹⁵⁷ M. kât‘ kât‘ : S. kât‘

²¹⁵⁸ S. biz refâhiyyet ile rûzgâr geçüreyüz. Lezîz ta‘âmlar yiyevüz : M. ben refâhiyyet ile rûz geçürüz. Lezîz ta‘âmlar yiyeyüz

²¹⁵⁹ M. oldılar : S. olalar

²¹⁶⁰ M. bu sözi söyledi: Ebû Cehl, Mescid-i Hâram güşesinden âvâz-ı nâ-mübâreki ile çağırđı: “Yalan söylersin. Anı : S. bunu eyitdi. Ebû Cehl, Mescid-i Hâram güşesinde âvâz-ı nâ-mübâreki ile çağırđı: “Yalan söylersin. Sen anı

²¹⁶¹ S. yalancısın. Biz : M. yalansın. Yine

²¹⁶² S. daḥi : M. -

²¹⁶³ M. zālime : S. zālimeye

²¹⁶⁴ M. Server-i : S. Seyyid-i

M126b

“Taşradan bize kimesne gelmedi. Siz içerüden²¹⁶⁵ taşra çıkmadunuz. 24. Bu zamāna gelince senden kizb şadır olmadı. Bu sözi neden dirsın?”²¹⁶⁶ didi. Buyurdılar ki 25. “Kādir-i Muṭlak ve Hākim-i ber-Haḫḫ *celle zikruhū* Cebrā’īl ‘*aleyhi’s-selām*’²¹⁶⁷ gönderdi; baña haber viridi.” didi. 26. Ebū Ṭālib eyitdi: “Sen’ün Hūdā’n ḫaḫdur. Şehādet iderem ki rāst söylersin.” didi. Baña haber 27. viridi.” didi. Andan soñra Ebū Ṭālib Yārān-ı muvāfıḫı²¹⁶⁸ ile şa’bdan taşra geldiler. Hacer ki müctemi‘-yi 28. Kureyş idi. Mu’ānnidler, Ebū Ṭālib’i gördiler. Taşavvur itdiler ki ḫimāyet-i Rasūlullāh’dan teng olmışdur. 29. Aña ta’zīm ve tekrīm itdiler. Ebū Ṭālib cevāb viridi ki “Bir mühimm için geldüm-ki cemā’atün maşlahatı içündür. 1. Ol şaḫīfeyi ki bizüm ‘adāvetümüz için yazduñuz getirün.” didi. Ebū Cehl ve aña tābi‘ olanlar 2. mesrūr oldılar. Gümān itdiler ki şaḫīfe ortaya gelicek Ebū Ṭālib, Peygamberi *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* 3. bunlara teslīm eyleye. Tīzcek ol ‘ahdnāmeyi indürdiler. Ebū Ṭālib’ün öñine getürdiler. Ebū Ṭālib 4. Eyitdi: “Muḫammed baña haber viridi-ki Hāzret-i Bārī ‘*azze ve celle* bir ḫurd göndermişdür. Ol şaḫīfede 5. cevır ü zulmden ḫāt‘-ı şıla-yı raḫmde ki anda yazılmışdur, cümlesini ḫurd yimişdür. Nām-ı Hūdāvend bāḫīdūr.” 6. didi. Eger Muḫammed bu ḫaberde kāzib ise, size teslīm ideyim.” didi. Ra’yüñüz nice ise aña göre 7. ‘amel idün.”²¹⁶⁹ didi. Eger şıdḫı zāhir olursa siz daḫi ol şaḫīfenün mażmūnından vaz gelün. 8. ‘Adāvet ve muḫālefetden iḫtirāz idün.” didi. Kureyş bu sözi istiḫsān itdiler. Şaḫīfeyi 9. açdılar. Evvelinde “*bismikāllāhümme*” kelimesinden ḡayrı ḫiç nesne ḫalmamış. Muḫālifler münfa‘il 10. oldılar. Başların aşāḡa itdiler. Bu şūreti müşāhede itmişken Ebū Cehl-i la‘īn girü ma-ḫām-ı 11. temerrüdde²¹⁷⁰ ve ‘adāvetde şābit-ḫādem oldı. Ebū Ṭālib, || Yārān’ı ile estār-ı Ka’be ortasına geldiler. 12. Ehl-i ‘inād ve şıḫāḫa nefrīnler itdiler. Andan soñra ol beş kimesne ki zıkr olındı. Ol 13. şaḫīfe-i zālimesden²¹⁷¹ bīzāruz.” didiler. Kureyş’ün ekşeri muvāfaḫāt itdiler. Muṭ‘im bin ‘Adiyy şaḫīfeyi pāre pāre 14. itdiler. Ehl-i şıḫāḫuñ mīşāḫı

S153a

²¹⁶⁵ S. içerüden : M. içerüde

²¹⁶⁶ M. dirsın : S. dirsiz

²¹⁶⁷ M. Cebrā’īl ‘*aleyhi’s-selām*’ : S. Cebrā’īl’i ‘*aleyhi’s-selām*

²¹⁶⁸ M. didi. Baña haber viridi.” didi. Andan soñra Ebū Ṭālib Yārān-ı muvāfıḫı ile : S. Söylersin. Andan soñra Ebū Ṭālib Yārān-ı muvāfıḫ ile

²¹⁶⁹ M. idün : S. idünüz

²¹⁷⁰ M. girü maḫām-ı temerrüdde : S. girü temerrüdde

²¹⁷¹ S. zālimesden : M. zālimesden

ibtāl olındı. Muvāfıklar silāh giydiler. Şa‘ba geldiler. Maḥşūrları 15. taşra çıkardılar. Evlerine gönderdiler. Kureys’ün daḥi ta‘arruza mecālleri kalmadı. Üç yıl ehl-i İslām 16. küffār-ı liāmdan bu belāya mübtelā oldılar.

2.151. Ol Ḥazret-i Bā-sa‘ādete *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* İstihzā İden Müşriklerin Ahvālīdür. 17.

Müşriklerden beş nefer kimesneler Ḥazret-i Risālet’i *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* her gāh ki tenhā bulurlardı, Ol 18. Ḥazret’e istihzā iderlerdi. Terk idüp ve ta‘zīm idüp hedm ve kavā‘id-i ihtirām²¹⁷² ve tekrīm kılurlardı. ‘Āşş bin 19. Vāil-i Sehmī, Esved bin el-Muṭṭalib, Esved bin ‘Abd-i Yağūs, Velīd bin Muğire, Ḥāriş bin Kubeys el-Ṭalaṭ’la 20. ammā muḥaddemleri Velīd-i pelīd idi. Ol Server bu beş nefer-i bed-gevherüñ memerrinden melül-hātır idiler. Bir gün 21. Mescid-i Ḥarām’da Ḥ^wāce *‘aleyhi’s-ṣalāvatü ve’s-selām* otururdu. Cebrā’il *ṣalavātullāh ‘aleyhi ve selāmühü* 22. Ol Ḥazret’ün ḥuzūrında idi. Bu beş nefer-i bed kişiler ol maḥalden²¹⁷³ geçdiler. Cebrā’il *‘aleyhi’s-selām* 23. ‘Āşş’ün kef-i pāyma, Esved bin el-Muṭṭalib gözine, Esved bin ‘Abd-i Yağūs’ün başına, Velīd’ün sākına, 24. Ḥāriş’ün karnına işāret eyledi. Eyitdi: “Beşāret olsun saña Yā Muḥammed! Bunlaruñ şerleri kifāyet oldı. 25. Anlardan saña ferāgat ḥāşıl oldı.” didi. Bir gün ‘Āşş iki oğlu ile süvār oldı. Şi‘āb-ı Mekke’den 26. bir yire vardı. Merkebinden indi. Ayağına bir ḥār şancıldı. Feryād eyledi-ki yılan ı-sırdı. Oğulları 27. aradılar. Yılan bulunmadı. Ayağı ol miḳdār şişdi, deve boyunu²¹⁷⁴ kadar oldı. Na‘ra urdı-ki 28. Beni, Muḥammed’ün Ḥudā’sı katl itdi.” didi. Raḥat-ı cānını cehenneme ışmarladı. Esved bin Muṭṭalib ḥāric-i 29. Mekke’den²¹⁷⁵ bir ağac altında yaturdı. Bir uğurdan nā-binā oldı. Cebrā’il *‘aleyhi’s-selām* 1. geldi. Ser-i nā-mübārekini ol ağaca urdı. Feryād eyledi. Bile bir oğlanı var idi. Eyitdi: 2. “Ne feryād idersin, bu ıztırāb

M127a

²¹⁷² M. a‘zām : S. ihtirām

²¹⁷³ S. maḥalden : M. maḥalde

²¹⁷⁴ M. boyunu : S.

²¹⁷⁵ M. Mekke’den : S. Ka‘be’de

nedür?”²¹⁷⁶ didi. Feryād itdi-ki Beni, Muḥammed’uñ Hudā’sı öldürür.” didi. 3. Ol-daḥi ‘Āşş ‘aḳabince²¹⁷⁷ gitdi. Esved bin ‘Abd-i Yağūs, Mekke içinde bād-ı semūma rāst geldi. 4. Rengi siyāh oldu. Evine geldi. Evi ḥalkı anı bilmediler. Evüñ ḳapusını berkitdiler. || Eve yol 5. virmediler. Hışım ile başını ḳapuya döğdi. Helāk oldu. Ammā Hāriş bin Ḳubeys bir tuzlu 6. balıḳ yidi. ‘Ataş müstevlī oldu. Her ne ḳadar ki şu içdi, teşneligi teskīn olmadı. Ol-daḥi eyitdi: 7. “Beni, Hudā-yı Muḥammed öldürür.” didi. Şol deñlü şu içdi ki ḳarnı çatladı. Velīd-i Muğīre bir gün 8. etegin süriyirek bir oḳçı yanından geçdi.²¹⁷⁸ Eteğine bir demren aşıldı. Ol ḡayet-i tekebbürinden yanında 9. ḥātūnlar²¹⁷⁹ var-idi. Anlardan utandığından etegin ḳaldurmadı, gitdi. Demreni²¹⁸⁰ sākını mecrūḥ itdi. 10. ‘Araḳu’n-nesāya münceḳ oldu. Derd ü elem ile feryād itdi. Muḥammed Hudā’sı beni²¹⁸¹ öldürdi, diyü ser-ḥadd-i ‘ademe irişdi. 11. *la ‘netullāh ta ‘ālā.*

2.152. Nübüvvet-i Ḥazret-i Risālet’den *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* Onuncı Sāde Ebū Ṭālib’uñ Vefātıdur. 12.

Bu ḥadışeden sekiz ay yigirmi bir gün geçdi. Ebū Ṭālib bīmār oldu. Ḳureyş anı ‘ıyādete geldiler. Ol 13. anları nevaḥt itdi. Ba‘dezān naşīḥate başladı. Anları Ka‘be’ye ta‘zīm eyleñ.²¹⁸² Şıla-yı raḥm eyleñ. 14. Sā’illere ‘aṭā virüñ. Sözüñüzde şıdḳ gözleñ. Emāneti şaḥibine edāda ihtimām eyleñ.” didi. 15. Andan soñra vaşıyyet iderem.²¹⁸³ Muḥammed’e mütāba‘at ve mu‘āvenet idüñ; Ḳureyş’uñ emīnidür. ‘Arab’uñ gerçegidür. 16. Emr ile gelmişdür. Dil anı ḳabül ider. Zebān şıdḳına²¹⁸⁴ şehādet eyler. Hudā ḥaḳḳı-çün ben şöyle gördüm: 17. “Āfāḳuñ şerīfleri eṭrāfuñ ‘uzmā²¹⁸⁵ ve ekābiri anuñ da‘vetine icābet iderler. Ḳavlini taşdıḳ iderler. 18. Tamām-ı ‘Arab ve ‘Acem memleketleri aña müsellemler olur.

²¹⁷⁶ M. nedür : S. nedendür

²¹⁷⁷ M. ‘aḳabince : S. ‘aḳabine

²¹⁷⁸ M. süriyirek bir oḳçı yanından geçdi : S. süriyirek bir oḳçıya geldi

²¹⁷⁹ S. yanında ḥātūnlar : M ya anda ‘avratlar

²¹⁸⁰ M. Demreni : S. Demren

²¹⁸¹ S. beni : M. -

²¹⁸² M. anları Ka‘be’ye ta‘zīm eyleñ : S. anlara Ka‘be’ye ta‘zīm idüñ

²¹⁸³ M. iderem : S. eylerem

²¹⁸⁴ M. şıdḳına : S. -

²¹⁸⁵ M. ‘uzmā : S. aẓīm

S154a

M127b

‘Ālemüñ ḥall ü ‘aḳdi anuñ tedbîri altında olur. 19. Ebvâb-ı sa‘âdet-miftâhları aña mütâba‘at ile olur. İy Benî Hâşim! Aña yakın oluñ. Nefs ve mâluñuz 20. ile mu‘âvenet eyleñ.” didi. Kureyş eyitdiler: “Sen-daḥi birâ-zerüñ oḡluñdan iltimâs it ki behişt 21. nesnelerinden²¹⁸⁶ ki vaşf ider, senüñ-çün getürsün; şifâ bul. Ebû Tâlib bir kimesne gönderdi, 22. Ol Hâzret’e ki ‘Pîr ve za‘îf ve bîmârem. Behiştüñ ta‘âm ve şerâbından temennâ iderem. Baña gönder tâ 23. şifâ müyesser ola.” didi. Ol Hâzret cevâb virmedi. Şiddîk anda ḥâzır idi. Cevâb virdi-ki 24. Hâḳ *celle ve ‘alâ* cennetüñ ta‘âm ve şerâbını kâfirlere ḥarâm itmişdür. Kâşîd döndi geldi. Haber virdi. 25. Kâfirler, Ebû Tâlib’e tekrâr gönderdiler. Hemân girü ol şahşı irsâl itdiler.²¹⁸⁷ Bu nevbet Hâzret 26. kendüler tekellüm buyurdılar ki “*innallâhe ḥarremehümâ ‘ale’l-kâfirîn*”⁵⁴⁶ Kâşîd ol cevâbı getürdi. 27. ‘Aḳabince Ol Hâzret daḥi *ṣallallâhu ‘aleyhi ve sellem* ḥâne-i Ebû Tâlib’e geldi. Gördi, Kureyş memlû. Buyurdi-ki 28. “Bir sâ‘at beni ‘Amm ile tenhâ idüñ. || Bu menzilden bir yire intikâl idüñ.” didi. Eyitdiler: “Sen’üñ ḥışmuñ ise 29. bizüm daḥi ḥışmumuzdur.” diyü gitmediler. Ol Hâzret yaşduḡı üzerine oturdı. Eyitdi: “İy ‘Amm! 1. Hâḳ ta‘âlâ saña ḥayr-ı kerâmet²¹⁸⁸ eyleye. Beni küçük iken alup terbiyyet itdüñ. Büyük olduḡum²¹⁸⁹ zamânda ri‘âyet 2. ve şefḳat itdüñ. Takşîr itmedüñ. Şimdi vaḳtidür ki baña yarlıḳ eyleyesin. Bir kelime söylemeñ ile tâ 3. kıyâmet güninde Hâzret-i Hudâvend öñinde ‘azze ve celle saña şefâ‘at eyleyem. Ebû Tâlib şordı-ki “Ol kelime nedür?” 4. Peygamber *ṣallallâhu ‘aleyhi ve sellem* eyitdi: “*lâ ilâhe illallâh vaḥdehü lâ şerîke lehü*” Ebû Tâlib eyitdi: 5. “Taḥḳîḳ, bilürem ki baña ḥayr şanursın. Allâh ḥaḳḳı-çün benden soñra ‘ammüñ ḳorḳdı”²¹⁹⁰ diyü saña ser-zeniş 6. ideler diyü ḳorḳaram. Yoḡsa ol kelimeyi dimekle senüñ gözlerüñi²¹⁹¹ rüşen iderem.” didi. Beytler 7. okudı. Kureyş feryâd itdiler ki “Ecdâduñ ‘Abdu’l-muṭṭalib ve Hâşim ve ‘Abd-i Menâf ki şüyüh idiler, 8. anlaruñ dînlerinden döner misin?” didiler. Ol Hâzret mübâlağalar itdi: “İy ‘Amm! Bir kerre bu kelimeyi 9. söyle tâ

²¹⁸⁶ M. nesnelerinden : S. miyvelerinden b

²¹⁸⁷ S. itdiler: M. itdi

²¹⁸⁸ M. kerâmet : S. kerâmetle

²¹⁸⁹ M. terbiyyet itdüñ. Büyük olduḡum : S. iken kefîl olup terbiyyet itdüñ. Büyüdügüm

²¹⁹⁰ M. benden soñra ‘ammüñ ḳorḳdı: S. senden soñra ḳorḳdı

²¹⁹¹ M. gözlerüñi : S. gözlerüñ

kıyāmetde²¹⁹² şermsār olmayasın.” didi. Ebū Cehl ve ‘Abdu’llāh bin Ebī Ümeyye daħi tekrār mübālağalar²¹⁹³ 10. itdiler. “İy Ebū Tālib, ‘Abdu’l-muṭṭalib dīninden çıkma.” didiler. Çün Hāzret-i Muḫaddes-i Nebevī, İmān-ı Ebū Tālib’den 11. me’yūs oldu, yaşduğından kalkdı. Eyitdi: “Allāh ta‘ālādan senüñ içün mağfiret taleb iderem.” didi. 12. Andan Ebū Tālib’ün hāli müteğayyir oldu. Dilini ağzında depretdi. ‘Abbās kulağını tıttı. Peyğamber’e 13. Eyitdi: “Ol kelimeyi ki aña söylemege teklīf iderdük, söyledi.” didi. Muḫammed bin İshāḫ-ki kibār-ı 14. müverrihīndendür, didi-ki Ebū Tālib egerçi evvelinde nice kerre ibā eyledi, ammā āhirde āheste āheste 15. didi. ‘Abbās işitdi diyü rivāyet ider. Bu daħi menḫüldür ki ehl-i beyt ittifāḫ itmişlerdür ki Ebū Tālib 16. müselmān gitmişdür. Ammā bu rivāyet ehl-i Sünnet ve cemā‘ate muḫālifdür. Zīrā bu rivāyetün naḫzına delālet ider. 17. Delāil vardır. *Allāhu a’lemu biḫaḫīḫati’l-hā*⁴⁷

2.153. Hādīce-i Kübrā’nuñ *raḫıyallāhu ‘anhā* vefātıdur. Eskenehā Allāhu Ferādīsü’l-cinān 18.

Vefāt-ı Ebū Tālib’den üç günden soñra Hādīce Hātün *raḫıyallāhu ‘anhā* vefāt itdi. Server-i Kāināta 19. *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* muşibet muşibet üzre oldu. Zīrā ki Ol²¹⁹⁴ Hāzret’ün mūnis ğumūmı ve müzīl hūmūmı 20. idi. Bi’şetden onuncı yılda idi. Ebū Ümāme-i Bāhilī’den mervīdür ki Hādīce || Hātün *raḫıyallāhu* 21. *‘anhā* ḫīn-i riḫletde kürbet-i mevtiden izḫār-ı şikāyet itdi. Rasūl-i Hāzret-i *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* ağladı 22. ve du‘ā itdi. Eyitdi:²¹⁹⁵ “İy Hādīce! Behişt dīdāruña müştāḫdur.²¹⁹⁶ Ümmehāt-ı mü’mīninün eşrefi ve nisā-yı 23. ‘ālemīnün seyyidesi ve efḫalisin. Meger Meryem binti ‘Ümrān ve Āsiye-i imāret-i Fir‘avun ve²¹⁹⁷ māderün 24. Hāvvā’ya ıṣmarladum, cennetde ve ḫarındaşuñ Sāre ki māder-i İshāḫ’dur. İy Hādīce! Ferruḫ ve şādī ile anlara 25. mülāḫī ol. Āsiye ve Meryem’ün naḫīrleri yoḫdur. Mü’mīnīn ve mü’mīnāt ortasında bī-mişldür. Anlar 26. hergiz Hūdā’ya

S154b

²¹⁹² M. kıyāmetde : S. kıyāmet güninde

²¹⁹³ M. mübālağalar : S. mübālağa

²¹⁹⁴ M. üzre oldu. Zīrā ki Ol : S. üzerine oldu. Zīrā Ol

²¹⁹⁵ M. ağladı ve du‘ā itdi. Eyitdi : S. ağladılar. Eyitdiler

²¹⁹⁶ M. müştāḫdur : S. müştāḫ

²¹⁹⁷ M. ve : S. seni

yemîn itmediler. Ğāyet-i havflerinden ve Ĥazret-i İlähîye ‘azze ve celle ta‘zîm ve iclâllerinden Ĥaḡ 27. ta‘ālā anları ‘özl-i nisādan muṭahhar itdi. Cem‘î-i ‘ālemîn üzerlerine²¹⁹⁸ müfaḍḍal eyledi. İkisini bile 28. leyletü’l-mi‘râcda Sidretü’l-müntehâ yanında baña tezvîc itdiler diyü buyurdılar. Bu haberi Ĥadîce 29. *raḍıyallāhu ‘anhâ* Ol Server’den işitdiler.²¹⁹⁹

M128a

Ĥâlet-i sekerâtda iken daḥî ḥande itdiler. Mübârek olsun. 1. “Yâ Rasûlullâh! Anların şoḥbetlerinden²²⁰⁰ temettu‘ eyleyesiz.” didi. Ĥamd-i İlähî itdi. Ĥadîce *raḍıyallāhu ‘anhâ* vefât itdükden soñra Peyğamber’den *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* şordılar: “Yâ Rasûlullâh! Dâimâ ḥâtır-ı²²⁰¹ Ĥadîce’yi ri‘āyet buyururduñuz, 2. eyyâm-ı ḥayâtında. Şimdi vefâtı zamânında bu endüh ve ğâmı nice revâ gördüñüz?” didiler. Rasûl *‘aleyhi’s-selâm* 3. buyurdi-ki “A‘mâline te‘emmül eyledüm. Eşnâf-ı ṭā‘at²²⁰² ve envâ‘-yı müberrâtından hîç nesne eksük degül. 4. Meger ğazâ ve cihâd, ḥâtûnların cihâd-ı ğayretidür. Ezvâcına diledüm ki şevâb-ı cihâd daḥî nâme-i 5. a‘mâlinde bile ola. Ol cihetden bir laḥza ğam virdüm, diyü buyurdılar.²²⁰³

2.154. Kefâlet-i Ebû Leheb’dür. 6.

Çün Ebû Ṭâlib ve Ĥadîce dârü’l-beḳāya rıḥlet itdiler. Ĥazret-i Risâlet-menzilet’e *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* 7. ḥüzn ve elem ‘arız oldu. Ḳavminüñ ğılzeti, süfehānuñ cür’eti ve âşâr-ı ‘adâvet müstevlî oldu. Ebû 8. Leheb bildi-ki Ḳureyş ol mâye-i sürür ve ‘îşe cevri ü îzâ iderler. Aşḥâb-ı güzîne edepsizlikler iderler. 9. Bir gün Ol Ĥazret’e mülâḳat itdi. Eyitdi: “İy Muḥammed! Kendü emrüñi teblîğde²²⁰⁴ sâbit-ḳâdem ol. Ebû Ṭâlib 10. zamânında olduĝun gibi Lât ve ‘Uzzâ’ya sevgend ki tā ki ben ḳayd-ı ḥayâtdayam, a‘dâdan saña 11. mazarrat irişmez.” didi. Bir nice zamân Ol Ĥazret da‘vete meşĝül oldu. Müşrikler Ebû Leheb ḥavfından 12. sâḥâ-yı ‘izzete ta‘arruż itmediler. Ebû Cehl-i Hişâm ve ‘Utbe, bir gün Ebî Le-

²¹⁹⁸ M. muṭahhar itdi. Cem‘î-i ‘ālemîn üzerlerine : S. muṭahhere ṭutdı. Cem‘î-i ‘ālemîn üzerine

²¹⁹⁹ M. işitdiler : S. işitdi

²²⁰⁰ S. şoḥbetlerinden : M. şıḥatlarından

²²⁰¹ S. Ĥadîce *raḍıyallāhu ‘anhâ* vefât itdükden soñra Peyğamber’den *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* şordılar: “Yâ Rasûlullâh! Dâimâ ḥâtır-ı : M. -

²²⁰² M. ṭā‘at : S. ṭā‘at

²²⁰³ M. diyü buyurdılar : S. didiler

²²⁰⁴ M. emrüñi teblîğde : S. emr ü teblîğünde

heb'e eyitdiler: "Birāzer-zādeñden su'āl 13. eyle ki 'Abdu'l-muṭṭalib || kandedür." Ebū Leheb, Ol Ḥazret'den şordı. Eyitdi: "Kendü kavmi iledür." eyitdi. 14. Muḥammed *'aleyhi's-selām* şöyle cevāb virdi. Eyitdiler: "Bu sözün ma'nası budur ki dūzaḥdadur dimekdür. 15. Ebū Leheb bu sözden incindi. Ol Ḥazret'e eyitdi: "'Abdu'l-muṭṭalib dūzaḥda mıdur?" Buyurdılar ki " Ārī, 16. ol ve her ki anlaruñ dīnindedür, ebedī dūzaḥda olsalar gerekdür." Bu hikāyetden ḥaṭır-ı 17. nā-mübārekine melālet geldi.²²⁰⁵ eyitdi: "İy Muḥammed! Min-ba'd benden hem-rāhlık ricā itme." didi. Kureyş 18. dilīr oldılar. Ol la'īn-i bī-edeb ya'nī Ebū Leheb, Ol Ḥazret'e Īzā²²⁰⁶ ve ta'addīye bile mübāşeret itdi ki 19. zarūreten terk-i vaṭan itmek lāzım geldi. Mekke'den taşra çıķup kabāile ārzū itdi. 20.

2.155. Cenāb-ı Nübüvvet-menzilet'üñ Taraf-ı Tā'if'e Tavāf İdüp Ba'zı Kabāile İlticālarıdır . 21.

Ḥazret-i Risālet-penāh *ṣallallāhu 'aleyhi ve sellem* küffār-ı ḥāksāruñ küstāhlık²²⁰⁷ ve bī-edebliklerine bināen 22. Zeyd bin Ḥariş ile Tā'if'den ṭarafa 'azīmet itdiler. Ba'zı kabāile mürür itdiler. Girü Mekke-i mübārekeye 23. 'azīmet idüp yolda bir Rebī'a oğullarından 'Utbe ve Şeybe'nüñ bir bāğı var-idi, Ḥazret-i Muḥaddes-i Nebevī 24. *'aleyhi's-şalāvatı ve's-selām* ol bāğa girdiler. 'Utbe ve Şeybe bāguñ yüksek yirinde ṭururlardı. 25. Ol Ḥazret üzüm ağacı sāyesine oturdılar. 'Utbe ve Şeybe'nüñ²²⁰⁸ ırķ-ı qarābetleri müteḥarrik oldı. Bir 26. Naş-rānī gulāmları var idi, 'Addās dirlerdi, anuñla bir ṭabaķ üzüm gönderdiler. 'Addās gelüp²²⁰⁹ 27. ırakdan ṭurdu. Peyğamber *ṣallallāhu 'aleyhi ve sellem* "*bismillāhi'r-raḥmani'r-raḥim*" didiler. Üzüme şundılar. 'Addās, 28. Ol Ḥazret'üñ rüy-ı nūrānīlerine²²¹⁰ bakdı. Eyitdi: "Bu bir kelām, ancak bu diyārlarda hīç kimesneden 29. işitmedüm." didi. Ḥazret buyurdı-ki "Kimsin, ne yirdensin ve ne dīndesin?" didiler. Cevāb virdi-ki 1. Naş-rānī gulāmam. Ninovā⁵⁴⁸ eh-lindenem. Ḥazret buyurdı-ki Yūnus bin Mettā daḥi ol qaryedendür. 'Addās 2.

²²⁰⁵ M. geldi : S. degdi

²²⁰⁶ M. Īzā : S. Īzāya

²²⁰⁷ M. küstāhlık : S. küstāḥ

²²⁰⁸ S.Şeybe'nüñ : M. Şeybe

²²⁰⁹ M. gelüp : S. geldi

²²¹⁰ M. nūrānīlerine : S. nūrānīsine

şordı-ki “Yū-nus’ı neden bilürsin?” Rasūlullāh *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* buyurdi: “Ol birāderümdür, peygamberdür. 3. Ben daḥi peygamberem. ‘Addās şordı-ki “Nāmuñ nedür?” “İsmüm Muḥammed’dür.” didi. Eyitdi: “Çok zamāndur ki senüñ 4. vaşfuñı İncıl’de gördüm. Risālet’üñ medḥlerini Tevrāt’da okudum. Bildüm-ki seni Hudāy ta‘ālā 5. ehl-i Mekke’ye göndermişdür. Anlar saña inḳıyād itmezler. Aralarından seni taşra²²¹¹ çıkarurlar. Haḳ ta‘ālā 6. ‘āḳıbet nuşreti saña virür. Girü Mekke’ye gelürsin. Senüñ dīnüñ cümle rüy-ı zemīni tutar. Dīnüñ 7. baña ta‘līm || eyle.²²¹² Çok zamāndur saña muntazıram.” didi. Hażret-i Risālet *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* ol 8. ğulāma ‘arz-ı İslām itdiler. Cān u dil ile ḳabūl eyledi. ‘Addās, Peygamber’üñ ayağına düşdi. Eyitdi: 9. “Ḳuddūsün Ḳuddūsün! Rebī‘a oğulları bu ḥālī müşāhede iderlerdi. Eyitdiler: “Ğulāmuñ işi elden gitdi.” 10. didiler. ‘Addās, girü bunlara geldi. Şordılar ki “Ne oldı, ne gördüñ, ol şahşdan ne işitdüñ ki 11. ayağına düşdüñ?” didiler. ‘Addās²²¹³ cevāb virdi-ki “Baña bir yirden ḥaber virdi-ki anı enbiyā bilür?” 12. Eyitdiler: “Ve’y saña! Seni aldadı. Ziyān itdüñ.” didiler. Eyitdi: “Böyle dimeñ. Yiryüzinde 13. andan yeg kimesne yokdur.” didi. Seyyid-i Ebrār *‘aleyhi ṣalavātullāhu’l-melikü’l-ġaffār* ol maḥallden 14. revān oldı. Baṭn-ı Baḥīle ki Mekke’ye bir gicelik yoldur. Anda nüzül itdiler. Nuşaybīn cinlerinden 15. bir fırḳa Ol Hażret’üñ ḥidmeti ile müşerref oldılar. Ḳabūl-i ĩmānla sa‘ādet buldılar. 16.

2.156. Sultān-ı İns ü Cāna *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* Cinn ĩmān Getürdügi Hikāyetidür.²²¹⁴17.

Çün H^wāce-i kāināt ḥulāşa-yı mevcūdāt *‘aleyhi’ş-ṣalavāti efḍalhā* Baṭn-ı Naḥle’ye nüzül 18. buyurdi. Mekkāre-i küffār ve maḳābiḥ-i eşrārdan ḥāṭır-ı ‘āṭırında²²¹⁵ inkisār vardı. Rūz daḥi āḥire 19. irişdi. Cemşīd-i Hurşīd mesned-i nūr-zuhūrından ḥarem-serāy-ı ğurūba intikāl eyledi. Ol maḳāmda tevaḳḳuf 20. itdiler. Gice oldı. Seyyidü’l-kevneyn ve Rasūlü’ş-şāḳaleyn *‘aleyhi’ş-ṣalāvatü ve’s-selām* namāz ve niyāzda 21. idiler. Nāġāh yedi nefer bir

²²¹¹ S. taşra : M. -

²²¹² M. eyle : S. eyle

²²¹³ S. ‘Addās : M. -

²²¹⁴ M. getürdügi hikāyetidür : S. getürdügidür

²²¹⁵ M. ‘āṭırında : S. ‘āṭırlarında

M129a
S156a

rivāyetde toköz nefer Nuşaybīn cinlerinden ol mevzi'e irişdiler. 22. Ol Hāzret'ün namāzda Kūr'an okuduğun işitdiler. İstişmām-ı nesāim-i rūḥ-perver-i Kūr'ānī, istimā'-ı 23. kelimāt-ı revḥ-güster-i Kūr'ānī için tūrdılar.²²¹⁶ Şalavāt tamām olup tilāvet-i Kūr'an'dan ferāğ 24. olduğu gibi kendülerini²²¹⁷ izhār eylediler. Fī'l-hāl, Rasūl-i ins ü cinn, maḳbūl-i ḥurr ü kinn *ṣallallāhu* 25. 'aleyhi ve sellem ol tāifeye 'arz-ı İslām eyledi. Teklīf ve tevaḳḳuf çekmeyüp icābet itdiler. 26. Meydān-ı taşdīḳde gūy-ı taḥḳīḳ urdılar. Hāzret buyurdı ki Menzilūñuze varuñ. Ḳavmūñuzi dīn-i ḳavīme 27. da'vet iduñ. Benüm peygāmum anlara irişdürüñ." didi. Ḳabūl eylediler. Çün ki ḳabāile vardılar, Kitāb-ı 28. Mübīn'ün feşāḥatinden Seyyidü'l-mürselīn'ün 'aleyhi efḍalü's-şalavāt şabāḥatinden cinnīler cemā'atlerine 29. taḳrīr eylediler. Ol cinnīler daḥi ol nūr-ı mihr-i her dü-dīdeyi görmedin²²¹⁸ mihrini şamīm-i dilde muşammem tūtdılar. 1. Hızmetine teveccūh 'alemini²²¹⁹ meydān-ı talebde ser-efrāz eylediler. Ba'zı tefā-sīrde meştūrdur ki şeyāṭīn istirāk-ı 2. sem'den ma'zūl, āsmāna irtifā'dan memnū || oldılar. Eyitdiler: "Bir emr-i ḥādīş olmuştur ki ortada ḥicāb 3. oldı." didiler. Şarḳ ve Ğarbda 'arşa-yı rub'-ı meskūnı tefahḥus idüp sebep nedür, ma'lūm olmaḳ gerek." didiler. 4. Seyyāḥlarından zemīn-i Tihāme'ye müfevviz olan ol yedi nefer idiler ki Baṭn-ı Nahle'ye irişmişler idi. Hāzret-i 5. Nebevī ile 'aleyhi's-selām mülāḳī oldılar. İstimā'-ı Kūr'an idicek hāil budur." didiler.²²²⁰ Devlet-i İmānla müstes'ad 6. olup ḳavimlerine irişecek ḥikāyet itdiler.²²²¹ Üç ay geçdi. Bir gice daḥi eşḥāş-ı rūḥānī ki 7. ecsām-ı laṭīfdür. Bir gürūh-ı enbūh maḳbere-i Mekke olan Hācūn'da Seyyidü'l-Ālem'ün mülāzemetine irişdiler. 8. Cebra'il 'aleyhi's-selām Seyyid-i ins ü cāna cinnīleruñ ḳudūmini ḥaber virdi. Server-i Kāināt İbn-i Mes'ūd ile 9. *radıyallāhu 'anh* Hācūn'a müteveccih oldılar. Şa'b'a irişdiler. Hāzret-i Hū'āce 'aleyhi's-şalāvatü ve's-selām engüşt-i 10. mübārekleriyle zemīne bir dāire çekdiler. İbn-i Mes'ūd'a

²²¹⁶ S. Kūr'ānī için tūrdılar : S. Furḳānī için tūrurlardı

²²¹⁷ M. kendülerini : S. kendüleri

²²¹⁸ M. cinnīler daḥi ol nūr-ı mihr-i her dü-dīdeyi görmedin : S. cinnī daḥi ol nūr-ı mihr-i her dü-dīdeyi görmeden

²²¹⁹ M. 'alemini : S. 'amelini 'alemini

²²²⁰ M. idicek hāil budur." didiler : S. idicek eyitdiler "Hāil budur."

²²²¹ S. İmānla müstes'id olup ḳavimlerine irişecek ḥikāyet itdiler : M. İmān müstes'id olup ḳavimlerine irişecek ḥikāyeteyidiler

buyurdu ki²²²² “Sen dâirede ol; taşra çıkma. Eger çıkarsa 11. hergiz beni görmezsin.”²²²³ didiler. Andan-şoñra Hâzret-i Risâlet-penâh bālâ-yı püştede namâza meşğul 12. oldu. Sûre-i kerîme-i Tâ-Hâ kıra’atine meşğul oldu.²²²⁴ Etrâf-ı cevânbden cinnîler gelüp şeref-i 13. mülâzemeti ile müşerref oldılar. Bir rivâyetde on iki biñ ve bir rivâyetde altı kere yüz biñ, bir mezhebde kırk ‘alemleri²²²⁵ 14. var idi. Her ‘alem dibinde cem‘-i keşîr var idi,²²²⁶ Ol Hâzret’ün etrâfına cem‘ oldılar. Hâzret-i Risâlet-penâh 15. *şallallâhu ‘aleyhi ve sellem* namâzdan fâriğ oldu. Bunları İmâna da‘vet eyledi.²²²⁷ Cümlesi kabûl itdiler. Câm-ı 16. ma‘rifetden müdâm-ı muhabbet nûş eylediler. Bir rivâyetde cinnîler Ol Hâzret’den da‘vâ-yı nübüvvetün şıdķına şahid 17. taleb eylediler. Hâzret-i Risâlet *şalavâtullâh ‘aleyhi ve selâmühü* ol tarafda bir dıraht var idi. Buyurdılar ki 18. “İy Ağac! Fermân-ı Hudâ ile gel.” didiler. Fî‘l-hâl, dıraht reftâre geldi. Budaķlarını zemîne sürdi. 19. Ol Hâzret’ün berâberinde durdu. Peyğamber *‘aleyhi’s-şalâvatü ve’s-selâm* şordı-ki “İy Dıraht! Neye şehâdet 20. idersin?” dedi. Ağac zebân-ı faşîh ile eyitdi: “Şehâdet iderem-ki sen Hudâ’nuñ *celle ve ‘alâ* rasûlisin.” 21. dedi. Girü yirüñe var diyü söglediler.²²²⁸ Dıraht geldiği gibi evvelki maķâmına vardı. Ol 22. Hâzret *‘aleyhi’s-selâm* cinnîlerden on ikisini ihtiyâr itdi. Ümmehât-ı şerâyi‘i anlara ta‘lîm itdi. Emr eyledi-ki 23. sâirlerine daħi ta‘lîm eyleyeler.²²²⁹ İbn-i Mes‘ûd’dan mervîdür ki ol gice kerkesler gibi şebaħlar²²³⁰ gördüm ki Ol Hâzret’ün 24. yanına geldiler.

S156b ‘Azîm âvâzlar işitdüm. Âfetler²²³¹ irişe diyü vehm || çekdüm. Şol-deñlü izdihâm oldı-ki benümle Ol Hâzret 25. arasında²²³² hicâblar zâhir oldı. Ol Hâzret’ün âvâzını işitmez

²²²² S. zemîne bir dâire çekdiler. İbn-i Mes‘ûd buyurdu ki : M. zemîne dâire çekdiler. İbn-i Mes‘ûd buyurdılar ki

²²²³ S. görmezsin : M. göremezsen

²²²⁴ M. oldu : S. oldılar

²²²⁵ S. on iki biñ , bir kavldede altı kere yüz biñ, bir mezhebde kırk ‘alemleri : M. on iki biñ ve bir rivâyetde altı kere yüz biñ kırk ‘alemleri

²²²⁶ S. cem‘-i keşîr var ıdı : M. cem‘-i keşîr idi

²²²⁷ M. eyledi : S. itdi

²²²⁸ M. diyü söglediler : S. didiler

²²²⁹ M. sâirlerine daħi ta‘lîm eyleyeler : S. birbirlerine daħi ta‘lîm itdiler

²²³⁰ S. şebaħlar : M. şeyhler

²²³¹ M. âfetler : S. âfet

²²³² M. arasında : S. ortasında

oldum.²²³³ Bulut päreleri gibi âheste âheste,²²³⁴ kavm kavm, fırka 26. fırka gitdiler. Ol hicâblar müncelî oldu. Andan-şoñra ki şubh oldu, Hâzret-i Nübüvvet-menzilet mürâca‘at idüp yanuma geldiler.²²³⁵ 27. Şordılar ki “Ne gördün?” Eyitdüm: “Yâ Rasûlullâh! Siyâh âdemler gördüm, aq cämeler giyerler.” Buyurdılar ki “Anlar cinn-i Nuşaybîn 1. idi-ki gelmişler idi. Benden kendüler ve merkepleri için zâd istediler. Anlara muqarrer eyledüm-ki “Me’kül olan 2. ta‘âmuñ üstüh^wânlarını ve merkebuñ sergînini anlara ve merkeblerine zâd olına.”²²³⁶ Eyitdüm ki “Yâ Rasûlullâh! Üstüh^wân ve sergîni²²³⁷ anlara 3. nice kifâyet ider.” eyitdiler ki “Hâk sühbânehü ve ta‘âlâ üstüh^wânlarda ol miqdâr et bitürür ki anlara kifâyet ider.” didi. 4. Hadîş-i şerîf-i “*lâ testencü bi‘azmin velâ revşetin feinnehâ zâdu ih-vāniküm mine’l-cin*”⁵⁴⁹ Bu da‘vâya güvâhdur. Seyyid-i 5. kâinât *şallallâhu ‘aleyhi ve sellem* bir nice gün Baṭn-ı Nahle’de tevaḳḳuf idüp Mekke-i mübârekeye mürâca‘at kaşd 6. eylediler.²²³⁸ Mekke’de olan dōstları işitdiler. Ol Hâzret’e haber²²³⁹ gönderdiler. Süfehâ-yı Kureyş ittifâk üzre 7. dururlar, gelmekde te’emmül buyursunlar.” didiler. Pes Server-i Kâinât *şallallâhu ‘aleyhi ve sellem* Hîrâ Tağı’na geldiler. 8. Huzâ‘a’dan bir âdemi Muṭ‘im bin ‘Adiyy katına gönderdiler. Kendü evine gelmek için isticâre itdiler. Muṭ‘im kabûl 9. itdi. Bir deveye süvâr olup vardı. Harem’ün eṭrâf ve cevânibine²²⁴⁰ nidâ itdi-ki “İy Kavm-i Kureyş! Âgâh o-luñ ki 10. Muḥammed bin ‘Abdu’llâh *şallallâhu ‘aleyhi ve sellem* civârumdadur. Kendü evümde nüzûl itmişdür. Hîç kimesne²²⁴¹ aña ta‘arruz 11. itmesün.” didi. Ebû Cehl eyitdi: “Anı yanuña da‘vet itmekden²²⁴² anuñ dînine mi girdüñ.” didi. Muṭ‘im eyitdi: “Yok 12. hemân civâruma getürdüm.” didi. H^wâce-i Kevneyn *‘aleyhi’ş-şalâvatü ve’s-selâm*, Mescid-i Harâm’a gelüp Hacerü’l-esved’i 13. öpdi.²²⁴³ Sünnet-i tavâfı yirine getürdi. Meclis-i hâşş-ı şerîflerini teşrîf

²²³³ S. oldum : M. oldu

²²³⁴ S. âheste âheste : M. âheste

²²³⁵ M. geldiler : S. geldi

²²³⁶ M. anlara ve merkeblerine zâd olına : S. anlara, merkeblerine zâd ola

²²³⁷ S. Üstüh^wân ve sergîni b-: M. Üstüh^wân, sergîni

²²³⁸ M. eylediler : S. itdiler

²²³⁹ M. haber : S.

²²⁴⁰ S. eṭrâf ve cevânibine : M. eṭrâf, cevânibine

²²⁴¹ M. evümde nüzûl itmişdür. Hîç kimesne : S. evüme nüzûl itmişdür. Hîç kimse

²²⁴² M. da‘vet itmekden : S. getürmekden

²²⁴³ M. öpdi : S. öpdi, kuçdı

S157a

M130a

buyurdu. Muṭ‘im ve tevābī‘i Ol Server’ün 14. himāyet ve hırāsetinde oldılar. Kabāile da‘vet-i İslām itdiler. Dīn-i İslāmī’ye²²⁴⁴ meyl idenleri ekseriyyā Ebū Leheb-i 15. cehennemī ‘aḳablerince varup idlāl iderdi. Bir gün Hāzret²²⁴⁵ *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* Muṭ‘im’e vardı. 16. Evinden gitmege ruḥṣat taleb itdi. Muṭ‘im şordı. Buyurdılar ki “Hāne-i müşrikde niçe bir duralum.²²⁴⁶ Muṭ‘im icāzet viridi. 17. Hāzret-i Celāl-i Eḫadiyyet *celle ve ‘alā* kenef-i himāyetinde maḥmī tıtdı. Dāimā kāfirler millet-i Seyyidü’l-mürselīn’e *ṣallallāhu* 18. *‘aleyhi ve sellem* mütāba‘at itmek isteyenleri || men‘ ve taḥfīf eyleyüp eṭrāf ve cevānibden gelenleri Ol Hāzret’ün ḥuzūrına 19. gelmege ḳomazlardı. Huṣūṣā, Hacc-ı şerīf eyyāmında cümleden birisi Ṭufeyl bin ‘Ömer Devsī²²⁴⁷ idi, Mekke’ye geldi. 20. Küffār istediler ki “Anı ḳabūl-i dīnden men‘ ideler. İḥtimāl olmadı. Mezbūr ḳabīle-i Devs’ün ulusu idi. Ol 21. Hāzret’ün āvāzesi eṭrāf ve cevānibe münteşir olmuşdı. Ṭufeyl, Mekke’ye ‘azm itdi. Ḳureys’den bir cemā‘at anı istikḳāl 22. itdiler. Eyitdiler: “Sen bir ulu ādemsin. Naşīḫat idelüm. Ḳabūl eyle.” didiler. Ṭufeyl eyitdi: “Söyleñ.” eyitdiler: “Aramuzda 23. bir kimesne zāhir oldı. Elinden tenge geldük. Ābā ve ecdādumuz dīnlerini tebāh itdi. Ḳavm arasına firḳat 24. düşürdi. Sözlere var, siḫre beñzer; her kim işidürse ḥānmānını terk ider. Hışmı, ḳavmi ḳor gider. Anuñ-çün 25. geldük. Andan ṭarafa meyl itme.²²⁴⁸ Sözüni işitme. Ğayrılar gibi aldanma tā siyāset ve riyāsetden girü 26. ḳalursın.” didiler. Ṭufeyl eyitdi: “Bu ḳavm beni şol-ḳadar taḫzīr itdiler ki cezm eyledüm ki aṣlā ol maḥalleye²²⁴⁹ 27. varmayam. Çün Mekke’ye geldüm, miḥmānumı gördüm. Her bār ki mescid ḳapısından geçmek lāzım 1. gelürdi, ḳulağuma penbe ḳordum tā Peyğamber’ün sözünü işitmeyem. İttifāḳ bir gün mescide girdüm. Peyğamber’i 2. *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* gördüm, namāz ḳılır. Bülend-āvāz ile Ḳur’ān okur. Mübārek āvāzı ḳulağuma girdi. 3. Göñlüme andan bir ḫalāvet te’şīr itdi. Meyl itdüm ki bir daḫi kelāmını işidem. Hāṭıruma geldi-ki şāyed 4. ḳavmūñ kelimātı ‘arz ola, ḫasedden söylerler ola. Ḳabāil-i ‘Arab’da olan müşkilleri ḫall idersin. Umūr-ı külliye 5. ‘aḳl ve

²²⁴⁴ S. İslāmī’ye : M. İslāmī

²²⁴⁵ M. Hāzret : S. Rasūlullah

²²⁴⁶ M. duralum : S. ṭuralum

²²⁴⁷ M. Ṭufeyl bin ‘Ömer Devsī : S. ‘Uḳayl bin ‘Ömer Devsī

²²⁴⁸ M. meyl itme : S. varma

²²⁴⁹ M. maḥalleye : S. meclise

tedbîrûn ile müyesser olur. Niçün varup anuñ kelâmını işitmeyem? Ğavrına irişüp aña göre iş itmeyem.” 6. didüm.²²⁵⁰ Bu efkârı eyledüm. Ol Ğazret’uñ yanına varup oturdum. Namâzdan fâriğ oldılar. Kalkdılar. Hâneye 7. gitmek kaçd itdiler. Ben dañi ‘ağablerinden vardum. Hâne kapusunda tırdum. Destür istedüm. İçerü girdüm. Eyitdüm: 8. “Yâ Muhammed! Kâvm baña şöyle şöyle didiler. Ben-dañi anlaruñ sözine ihtirâz itdüm. Kulağuma penbe kodum tâ âvâzuñı işitmeyem. 9. Ammâ bugün şadâ-yı şerîfûñı²²⁵¹ işitdüm. Mezâk-ı câna bir halâvet geldi. Anuñ içün geldüm ki görem. Halkı neye da‘vet 10. idersin? Şâyed ben-dañi tâbi‘ olam.” didi. Ğazret ahkâm-ı şerî‘ati beyân itdi.²²⁵² Âyât-ı Kır‘ân okudı. Eyitdüm: “Ğuzâ 11. hâkķı-çün ben hergiz bundan Ğüb söz işitdüm. Bildüm-ki kâvm Ğased ve ‘adâvet iderler imiş. || Fî‘l-hâl 12. “*eşhedü enlâ ilâhe illallâh ve eşhedü enne Muhammeden rasûlullâh*” didüm. Ehl-i İmân zümresinden oldum. 13. Andan soñra eyitdüm: “Yâ Rasûlullâh! Devs kabîlesinüñ re‘îsiyem. Kâvmüme giderem. Senüñ tarafuñdan baña bir nişân 14. gerek tâ benüm şıdk-ı İslâmuma şâhid ola.”²²⁵³ didi. Senüñ nübüvvetüñe mu‘cize ola. Kâvmüm ol nişânı görüp İmân 15. getüreler.” didi. Peyğamber *şallallâhu ‘aleyhi ve sellem* du‘â itdi-ki “*Allâhümme‘c‘al lehü âyeten*”²²⁵⁴ Pes icâzet istedüm. 16. Kâvmüme yakın vardum. Bir nûr gördüm; iki kaçlarum arasında²²⁵⁴ tâbân olur. Korkdum. Eyitdüm: “Kâvmüm zann iderler ki 17. yüzüme âteş düşmişdür. Eyitdüm: “Bâr-ı Ğudâ’yâ İmân nişânesini yüzümden Ğayrı yire intikâl eyle.” didüm.²²⁵⁵ Derhâl 18. ol nûr tâziyânem ucına geldi. Kandıñ gibi kâvmüm anı gördiler. Mute‘accib oldılar. Ammâ hâli bilmezler. Çün hâneme geldüm, 19. evvel atam geldi. Eyitdüm ‘İy Peder! Benden ırak ol. Şimdi benden degülsin ve ben senden degülem.’ didüm. Pederüm 20. Eyitdi: ‘Niçün?’ Didüm-ki ‘Ben Müselmânam. Sen henüz kâfirsin. Muhammed dînini ihtiyâr itdüm *şallallâhu ‘aleyhi ve sellem*. 21. Sen henüz

²²⁵⁰ S. didüm : M. didi

²²⁵¹ M. baña şöyle dirler. Ben-dañi anlaruñ söziyle böyle didüm. Kulağuma penbe koydum tâ âvâzuñı işitmeyem. Ammâ bugün şadâ-yı şerîfûñı : S. baña şöyle şöyle didiler. Ben dañi anlaruñ sözine ihtirâz itdüm. Kulağuma penbe kodum tâ âvâzuñı işitmeyem. Ammâ bugün dîzâr-ı şerîfûñı görüp şadâ-yı mübâreküñi

²²⁵² S. itdi : M. itdüm

²²⁵³ M. Kâvmüme giderem. Senüñ tarafuñdan baña bir nişân gerek tâ benüm şıdk-ı İslâmuma şâhid ola : S. Bir nişân vir. Kâvmüme şâhid ola

²²⁵⁴ S. Kâvmüme yakñn vardum. Bir nûr gördüm; iki kaçlarum arasından : M. Kâvmüme yakñn vardum. Bir nûr gördüm; iki kaçlarum arasında

²²⁵⁵ M. eyle.” didüm : S. itdür

bâtil dīndesin.’ eyitdi: ‘İy Ferzend! Benüm dīnüm senüñ dīnüñdür. Sen ne dīnde iseñ ben-de ol 22. dīndeyem.’ didi. Eyitdüm: “İy Peder! Var, ğusl eyle. Pāk ṭonlar gey.”²²⁵⁶ Andan-şoñra baña gel.” didüm. Saña İslām ‘arz eyleyem. 23. Atam vardı. Ğusl itdi, pāk cāmeler giydi. Devlet-i İmān ile fāiz oldı. Hātūnum geldi. 24. Dañi hısımlar birer birer geldiler. Müselmān oldılar. Qabīleye delālet itdüm. Ekşeri qabūl 25. itmediler. Bir müddet geçdi. Ol Hāzret’e geldüm. Şikāyet itdüm. Eyitdüm: “Yā Rasūlullāh ! Qavmüm iki fırqa 26. oldılar. Ba‘zı qabūl itdiler, bazı qabūl itmediler. Du‘ā eyle tā helāk olalar.” Buyurdi: “Yaramaz du‘ā itmezem. 27. Hayr du‘ā iderem.” Buyurdılar ki “*Allāhüm-me’ hdi qavme devs*”²²⁵⁷ eyitdiler:

M130b “İy Ṭufeyl! Var qavmi da‘vet 1. eyle. Rıfķ ve müdāra it tā Hāķ ta‘ālā anları İslām ile müşerref ide.” didiler. Vardum, rıfķ ve müdārā ile qavmümi²²⁵⁸ da‘vet 2. itdüm tā rüz-ı Hayber’de Ol Hāzret’e geldüm. Seksen hāne benüm ile müselmān olmışlardı. Ğanīmet-i Hayber’den baña dañi 3. naşīb irişdi.” didi. Devs’üñ zü’l-Keffeyn dirlerdi, putları var idi. Beni anlara gönderdi. putlarını yıkdum. 4. Anlar ile cengler itdüm. Nuş-ret-i İlähī ile *celle ve ‘alā* münhezim kıldum. Girü Medīne’ye geldüm. Ol Hāzret’üñ mülāzemetinde 5. oldum. Ol Hāzret intikāl idince ol vaķt ehl-i Yemāme mürtedd oldılar. Ebū Bekr-i Şiddīķ *rađıyallāhu ‘anh* leşker çekdi. 6. Ṭufeyl iki oğlı ile bile idi, Yemāme’ye irişdiler. Vāķı‘a gördi, korkdı.

S158a Eyitdiler: “Nedür?” Didi: “Gördüm-ki 7. || başumı tırāş itdiler. Ağzumdan bir kuş çıķdı, uçdı. Bir hātūn gördüm. Beni kendüye çekdi. Andan oğlumı 8. gördüm. Beni ziyāde taleb ider. Benden anı maħcūb itdiler.” didi. Aşhab eyitdiler: “Hayr ola?” Ṭu-feyl eyitdi: “Ben hōd düşümi 9. ta‘bīr itdüm.” “Nice?” didiler. Eyitdi: “Bu cengde baş virürin. Tırāş itdükleri odur. Ağzumdan çıkan mürğ 10. rūhumdur ki müfāraķat ider. Ol hātūn-ki beni kendüye çekdi, qabrümdür. Oğlımı gördüm-ki beni taleb ider. Ol-dañi 11. şehīd olur. Ammā şimdi degül.”²²⁵⁹ didi.

²²⁵⁶ S. İy Peder! Var, ğusl eyle. Pāk ṭonlar gey : M. İy Peder! Ğusl eyle. Ṭonlar giy

²²⁵⁷ Allah’ım Devs kabilesine hidayet et

²²⁵⁸ M. rıfķ ve müdārā ile qavmümi : S. rıfķ itdüm. Qavmümi

²²⁵⁹ M. degül : S. degüldür

2.157. el-Kıssa.

Müselmānlar ehl-i riddet ile meşāff kıldılar. Tufeyl şehīd oldu. Oğlu 12. daği bisyār ceng idüp çok zahm urdılar; şehīd olmadı. Şoñra ‘Ömer zamānında ol-daği şehīd oldu. 13.

2.158. Tezvīc-i ‘Āiše-i Şiddīka’dur *radıyallāhu ‘anhā*, Hāzret-i Risālet-me’āb-ı Sa‘ādet-maḳ-rūndur.²²⁶⁰ 14.

Bi‘set-i Hümāyūn Hāzret-i risālet-me’āb-ı sa‘ādet-maḳ-rūndan onuncı sālde Şevvāl-i mübārekde idi Hādīce Hātūn’uñ²²⁶¹ 15. vefātı ile Ol Sultān-ı ins ü cānuñ *şalavātullāh ‘aleyhi ve selāmühü* hāndān-ı devlet-āşiyānlarına fütür 16. geldi. ‘Oşmān bin Maz‘ūn’uñ Hātūn’ı Havle binti Hākīm Ol Hāzret’uñ²²⁶² hizmetlerine vardı. Eyitdi: 17. “Yā Rasūlullāh! Hādīce ‘ālem-i āhirete rihlet itdi. Hātır-ı ğam-ġinūñuz refīḳ-i muvāfıksuz olmaz. İhtiyār buyurursañuz 18. sizūñ içün bir ḥalīle tedārikin ideyin.”²²⁶³ didi. Buyurdılar ki “İy Havle! Havātīnden kimdür ki münāsib ola?” 19. Havle eyitdi: “Bikr mi istersiz, şeyyibe mi istersiz vardur?” didi. Buyurdılar ki “Kimdür?” Didi ki “Bikr, dōstuñ 20. Ebū Bekr’uñ kıızı ‘Āiše; şeyyib Sevde binti Zem‘a ki ĩmān getürmişdür. Buyurdılar ki “İkisini bile benüm içün 21. iste. Havle, evvel Hāzret-i Ebū Bekr’uñ ḳatına geldi. Haber viridi. Meger Ebū Bekr *radıyallāhu ‘anh ‘Āiše’yi* 22. Muṭ‘im bin ‘Adiyy’nūñ oġlına nām-zād itmişdi. Aralarında va‘de var idi. Ol Hāzret hergiz ḥulf-i va‘de 23. itmemişlerdi. Bu sebebden Havle’ye eyitdi: “Sen bunda ṭur, ben gelince” didi. Ḳalkdı, Muṭ‘im 24. evine vardı. Muṭ‘im’uñ ḥātūnı Ebū Bekr’i görince ırāḳdan eyitdi: “İy Ebū Bekr! Ümīd idersin. Ola ki 25. oġlı dīninden döndürüp müselmān idesin. Ḳızıñ viresin. Bu olur nesne degüldür.”²²⁶⁴ didi. Ebū Bekr, 26. Muṭ‘im’den daği şordı. Sen-daği böyle-mi dirsın?” “Belī ” didi. Şiddīḳ ğanīmet bildi.²²⁶⁵ Döndi, eve geldi. 27. Havle’ye eyitdi: “Peyġamber’e *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* var, teşrīf

²²⁶⁰ S. Hāzret-i risālet-me’āb sa‘ādet-maḳ-rūndur : M. -

²²⁶¹ S. onuncı sālde Şevvāl-i mübārekde idi. Hādīce Hātūn’uñ : M. onuncı sālūñ mübārekinde idi. Hādīce Hātūn

²²⁶² M. Hāzret’uñ : S. Hāzretleruñ

²²⁶³ M. tedārikin ideyin : S. tedārik idūñ

²²⁶⁴ M. kızuñ viresin. Bu olur nesne degüldür : S. kızuñ viresin. Bu olur degüldür

²²⁶⁵ M. bildi : S. eyledi

buyursunlar.” Havle geldi. Ebū Bekr tarafından 1. Ol || Server’i okudu. Hāzret, ol hāneye teşrīf buyurdu. ‘Āiše’ye *raḍıyallāhu ‘anhā* nikāh 2. itdiler. ‘Āiše altı yaşında idi. *İnşāallāhü’l-‘azīz* mahallinde tafşıl olunur. Sevde, Zem’a bin Kays kızı 3. idi. ‘Ammīsi oğlu Sekrān’uñ zevcesi idi. Evāil-i hālde zevci ile müselmān olup Hābeş’e hicret 4. itmişlerdi. Sekrān anda tersā olup şoñra Mekke’ye gelüp zevci vefāt itmiş idi. Sevde,²²⁶⁶ hālī kalmış 5. idi. Ol Şevvāl-i mübārekde şeref-i firāş-ı Seyyidü’l-mürselīn ile *‘aleyhi’ş-şalāvatü ve’s-selām* müşerref oldu. Dört 6. yüz dirhem²²⁶⁷ mehri oldu. Hādīce’den şoñra Ol Hāzret’uñ firāş-ı sa‘ādet-efrāzları ile müstes‘ad olan 7. ol idi. Ammā yaşlu olmağın Ol Hāzret’uñ hātır-ı şerīflerine hoş gelmeyüp talāk vermek istediler. Ba‘zı rivāyetde 8. talāk virdiler. Peyğamber Hāzretlerinüñ *şalavātullāh ‘aleyhi ve selāmühü* yolları üzerine gelüp tazarru‘ 9. ve zārī idirdi-ki girü alalardı. Dirdi-ki “Yā Rasūlullāh! Hātırımda hevā-yı şöhetüñ yokdur. 10. Ammā isterem ki yarın kıyāmet güninde senüñ hātūnlaruñ zümresinden olam. Tecdīd-i ‘aḳd eyle.²²⁶⁸ Nevbetümi 11. ‘Āiše’ye bağışladum.” dirdi. Peyğamber Hāzretleri *şalavātullāh ‘aleyhi ve selāmühü* murādını qabūl itdiler. 12. Anuñ hāḳḳunda āyet-i kerīme daḥi nāzil oldu. Ehl-i tezkīr²²⁶⁹ bu bābda bir rivāyet-i pür-beşāret beyān eylemişler.²²⁷⁰ 13. Sevde’nüñ zevci Sekrān vefāt idicek Sevde bīve kalmışdı.²²⁷¹ Hāzret-i Rasūl *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* 14. aña bir kimesne göndermiş. “Ger dilerseñ seni bir kimesneye virelüm”, diyü buyurmışlar. Sevde eyitmiş: “Benüm himmetüm 15. bülenddür. Kimesneye varursam anlara varuram.” dimiş. Bu eṣnāda Cebrā’īl-i Emīn nüzūl idüp “Yā Muḥammed! 16. Hūdāy ta‘ālā buyurur ki ‘Ol bī-çāreyi maḥrūm itme. Nikāh eyle.’ Andan şoñra ki²²⁷² Ol Hāzret ile devlet-i 17. firāş müyesser oldu. Hātır-ı ‘ātırlarına hoş gelmedi. Ol-daḥi ma‘lūm idindi-ki Ol Hāzret’uñ meylleri 18. yok. Bā-vücūd talāk haberin daḥi²²⁷³ işitdi. ‘Āiše’nüñ evine vardı. Halka urdı. ‘Āiše *raḍıyallāhu* 19 *‘anhā* kalkdı ki kapuyı açsın. Hāḳe-i kāinat *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem*

²²⁶⁶ M. vefāt itmiş idi. Sevde : S. vefāt eyleyüp Sevde

²²⁶⁷ M. dirhem : S. direm

²²⁶⁸ M. eyle : S. eyle

²²⁶⁹ S. tezkīr : M. tezekkür

²²⁷⁰ M. eylemişler : S. itmişler

²²⁷¹ S. kalmışdı : M. kalmış

²²⁷² M. ki : S.

²²⁷³ S. daḥi : M. -

S159a

M131b

eyitdi: “Otur, ol ğamzede-i firāk 20. dur. Seni görür.” didi. Ziyāde olur. Kendüler kalkdılar. Kapuyı açdılar. Sevde, Ol Hāzret’ün mübārek 21. ayaklarına düşüp eyitdi: “Eger beni nikāh ile qabūl itmez iseñüz kenīzeklige qabūl idūñ. Kıyāmetde 22. sizden cūdā olmayam.” didi. Anlar bu sözde iken Cebrā’īl ‘*aleyhi’s-selām* nāzil oldu. Selāmdan şöñra peygām 23. getürdi ki || “İy Muḥammed! Bugün benüm Sevde’me cemāli olmaduğundan ötürü ṭalāk virürseñ ekşer ümmetünüñ 24. ‘amellerinde cemāleri yokdur. Yarın anları raḥmetümden cūdā idersem, ḥālūñ ne olur? Bugün anlardan²²⁷⁴ 25. birisini benüm içün qabūl eyle tā ben daḥi yarın senūñ yüz biñ ‘āşī ümmetüñi qabūl idem.” didi. Sevde 26. ol toḳuz ḥātūnuñ birisi idi ki Hāzret-i Rasūl’den *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* şöñra qaldılar. Emīrū’l-mū’minīn ‘Ömer raḍıyallāhu 27. ‘*anh* ḥilāfetinde vefāt itdi. Medīne’de evvel ḥātūn-ki anuñ içün tābūt tertīb itdiler, ol idi. 1. Gūrīstān-ı baḳī’de medfūndur. Andan beş ḥadīş mervīdür. Şaḥīḥ-i Buḥārī’de birisi²²⁷⁵ mestūrdur. 2.

2.159. Hāzret-i Risālet’ün *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* Gūrūh-ı Ḍalālet ile Söyleşdükleridür. 3.

Bir gün ekābir-i Qureyş ‘Utbe ve Şeybe, Ebū Süfyān, Naḍr bin el-Hāriş, ebū’l-Baḥterī ve Ebū Cehl bin Hişām 4. ve Esved bin Muṭṭalib, Ümeyye bin Ḥalef ve ‘Uḳbe bin Ebī Mu‘ayṭ *la’nehūmullāh ecma’in* finā-yı Ka‘be’de müctemi‘ 5. oldılar. Ol Hāzret’ün tedbīri bābında meşveret itdiler. Tā bir kimesneyi Ol Hāzret’e gönderdiler, 6. meclise ḥāzır oldu. Eyitdiler: “Yā Muḥammed! Qabāil-i ‘Arab’da görmedük ki sen itdügün²²⁷⁶ kendü qavmine bir kimesne 7. ide.²²⁷⁷ ‘Dīnimüze bātıldur.’ dirsin. Qavm ve²²⁷⁸ qabīleyi yoldan çıkardūñ. Ḥuḏālarumuza ḏüşnām idersin. Bize küfr ve ḏalālet 8. nisbet idersin. Maḳşūduñ bu işlerden nedür?” Eger murāduñ māl ise cem‘ idelüm, virelüm. Eger riyāset 9. ve siyādet ise cümlemüz seni muḳtedā idelüm. Eger salṭanat ve pād-şāḥlık ise seni ittifāk ile pād-şāḥ 10. idelüm. Eger saña bir ḥayāl veyā bir vesvese ‘arız olmış ise ḥāzıḳ ṭabibler bulalum. ‘İlāc

²²⁷⁴ M. anlardan : S. sen

²²⁷⁵ M. Şaḥīḥ Buḥārī’de birisi : S. birisi Şaḥīḥ Buḥārī’de

²²⁷⁶ M. itdügün : S. itdügüñi

²²⁷⁷ M. ide : S. de

²²⁷⁸ M. ve : S.

idelüm. 11. Tek bizüm ilāhumuza ta‘an itme.” didiler. H^wāce ‘aleyhi’ş-şalavātü ve’s-selām buyurdu-ki “İy Kavm! Sizden 12. ne māl isterem ve ne cāh ve ne salṭanat lakin Rasūl-i Hudā’yam. Size irsāl olındum. Baña Qur’ān nāzil oldu 13. tā sizi cennete delālet eyleyem dūzaḥdan kırtaram.²²⁷⁹ Eger kabūl iderseñüz dünyā ve āhiretde ḥayr sizūñdür. 14. Eger yok dirseñüz şabr iderem. Allāh ta‘ālā ne taqḍīr itdi ise zuhūr bulur.” didiler.²²⁸⁰ Çün Ol Hāzret’den 15. *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* bu sözleri işitdiler,²²⁸¹ Seyyid-i Kāinātdan *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* me’yūs oldılar. 16. Mu‘ārazaya başladılar.²²⁸² İy Muḥammed! Peyğamberüm dirsın. Da‘vāña şāhid ve bürhān isterüz. Mekke begāyet 17. teng yirdür. Āb ve ‘imāreti ol deñlü degüldür. Du‘ā eyle tā Mekke’nüñ tağları || yirinden gidüp vāsi‘ 18. şahrālar olsun. Çeşmeler, āb-ı revānlar cārī olsun. Şām ve ‘Irāk memleketleri gibi tā ‘imāret ve zirā‘ate 19. meşğūl olup bāğ ve rağlar ve köşkler, serāylar idelüm. Daḥi du‘ā eyle ecdādumuzdan gidenler ḥākden kılḳup 20. şıdḳ-ı da‘vāña şehādet itsünler;²²⁸³ saña Īmān getürelüm. Seyyid-i ‘ālem *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* buyurdılar²²⁸⁴ ki 21. beni andan ötüri göndermediler. Hemān risālet buyurdılar: “Kabūl iderseñüz hoş ve-illā şabr iderem. 22. Hudāy ta‘ālā ne ḥükm ider didi. Eyitdiler: “İy Muḥammed! Anı itmez-iseñ²²⁸⁵ bārī iste ki āsmāndan bir ferişte 23. gelsün. Şıdḳ-ı risāletüñe şehādet itsün. Saña²²⁸⁶ Īmān getürelüm.” didiler. Seyyid-i ‘ālem *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* buyurdu: “Bunuñ içün daḥi göndermediler.” didi. Andan şoñra eyitdiler ki “Biz senden māl ve mülk 25. görmezüz. Sāir ādemler gibi yirsın içersin. Bāzārlarda, küçelerde gezersin. Bu da‘vālar ki idersin buña işbāt

²²⁷⁹ M. sizi cennete delālet eyleyem dūzaḥdan kırtaram : S. sizi ḥaḳḳa delālet idüp cennete dāḥil olasız, duzaḥdan kırtıdam

²²⁸⁰ M. didiler : S. didi

²²⁸¹ S. işitdiler : M. işitdi

²²⁸² M. başladılar : S. başladı, eyitdiler

²²⁸³ M. eyle, ecdādumuzdan gidenler ḥākden kılḳup şıdḳ-ı da‘vāña şehādet itsünler : S. eyle, ecdādumuzdan kılāb ḥākden kılḳup şıdḳ-ı da‘vāña şehādet itsün

²²⁸⁴ M. buyurdılar : S. buyurdu

²²⁸⁵ S. itmez-iseñ : M. itmez-ise

²²⁸⁶ M. Saña : S. Biz sana

M132a

gerek,²²⁸⁷ sâir halkdan 26. mümtâz olmak gerek ki bu da‘vâ saña müsellemler ola. Taleb eyle. Kendün için altun, gümüş hazîneleri²²⁸⁸ zâhir olsun. Bağlar, 27. bûstânlar, âb-ı revânlar, zer-efşân hâneler senün için ta‘yîn olsun tâ fazl ve menziletün cümleye ma‘lûm ola. 1. Saña îmân getürelüm.” didiler. Girü Seyyid-i ‘âlem *şallallâhu ‘aleyhi ve sellem* buyurdılar ki “Bunlar için gönderilmedüm. Edâ-yı 2. risâlet için irsâl olındum. İy gürûh-ı Kureyş! Âgâh oluñ ki bu kazıyyeler ki benden iltimâs itdünüz, cümlesi 3. benüm Hudâ’muñ taht-ı kudretinde dâhıldür. Eger murâd iderse şad-hezâr bu deñlü zuhûr itdürür. Velî baña emr itmediler ki 4. bu nev‘ nesneler isteyem.” didi. Ba‘de-zân eyitdiler: “Yâ Muhammed! Çün murâdlarımızı yerine getürmezsin. Biz dañi 5. saña îmân getürmezüz. Şimdi Hudâ’ña di-ki ‘Âsmândan bize ‘azâb irişdüre, eger kâdir ise’²²⁸⁹ Seyyid-i ‘âlem *‘aleyhi ve sellem* 6. buyurdi-ki “‘Azâb göndermek²²⁹⁰ ihtiyârı iledür. Eger isterse gönderür, istemezlerse göndermez.” didi. Eyitdiler: 7. “İy Muhammed! Bizüm zannumuz oldur ki bu nev‘ kelâm ve muhâkemât ki idersin, Raḥman-ı Yemâme’den öğrenürsin.²²⁹¹ 8. Biz Raḥman-ı Yemâme’ye îmân getürmezüz. Min-ba‘d senünle güft ü şinîde taḥammülümüz yokdur. Bil-ki helâkuña kaşd iderüz. Aramızdan 9. hicâb kalkdı. Saña îzâ ve ifnâda elümüzden geleni dirîğ itmezüz.” didiler. Re’islerinden ol maḳûle kelimât 10. işidicek tâbi‘ olan câhiller kilâb gibi her taraftan gavğa ve na‘ralar²²⁹² eylediler. Herze-güylige başladılar. Hazret-i Muḳaddes-i Nebevî *‘aleyhi’s-şalâvatü || ve’s-selâm* dil-teng kalkdı; evlerine geldi: sîne-i meşrûh, 11. hâtır-ı mecrûh. Hazret-i Celâl-i Eḫadiyyet *celle ve ‘alâ* bu vâkı‘anuñ tamâm-ı mazmûnına muvâfık âyet gönderdi: 12. “*ve kâlûlen nû’mine leke*”²²⁹³ ilâ âhirihi, Ol Hazret’ün cerâḫatine merhem kodı. Çün H‘âce *‘aleyhi’s-selâm* meclisden 13. istignâ-ile kalkdı. Ebû Cehl-i la‘în bünyâd-ı sefâhat kıldı. Eyitdi: “İy Kureyş! Artuḳ ṭâkatüm ṭaḳ oldı. 14. Bunuñ guşşasından dîn ve milletümüzü tebah eyledi.²²⁹³ Hudâlarımıza düşünâm ider. Cemâ‘atümüzü tefrîḳ eyledi.

S160a

²²⁸⁷ S. gezersin. Bu da‘vâlar ki idersin buña işbât gerek : M. gezersin. Buña işbât gerek

²²⁸⁸ M. hazîneleri : S. hazîneler

²²⁸⁹ S. ise : M. iseñ

²²⁹⁰ S. göndermek : M. göndermege

²²⁹¹ M. Raḥman-ı Yemâme’den öğrenürsin : S. -

²²⁹² M. na‘ralar : S. nefîrler

²²⁹³ M. eyledi : S. itdi

Hâtırınca 15. olduk. Murādın istedik. Çäre olmadı. Hudā-yla ‘ahd eyledüm ki yarın Muḥammed mescide gele, namāza ṭura, bir büyük 16. taş²²⁹⁴ ihzār ideyim. Secdede iken başına urayım. Helāk olsun.” didi. Ol zamānda Ḥazret-i Risālet- 17. penāh namāzı Beytū’l-muḥaddes cānibine müteveccih olurdu. Rūkn-i Yemānī ile Ḥacerü’l-esved ortasında namāza 18. ṭurmuşlardı. Ebū Cehl-i la‘īn bir büyük taşı tutup bir küşede muḥtefī oldu, muntazır ki Ol Ḥazret 19. sücūda vara. Kureyş cümlesi ırakdan ṭurup temāşa iderlerdi. Ḥazret-i Seyyid ‘aleyhi’s-selām sücūda 20. irdiler. La‘īn fırsat buldı. Ol taşı kaldırdı. Ol Ḥazret’ün üzerine bıraktı. Fī’l-hāl, i-ki 21. elleri kurıdı. Ol taş elinden düşdi.²²⁹⁵ Levni bir dürlü oldu, korkdı. Girüsine segirtti. Kavm anı gördiler. 22. Eyitdiler: “ Yā Ebā el-Ḥakem! Saña n’oldı. Eyitdi: “Muḥammed’e yakın vardum-ki ol taş başına uram, bir ser-mest deve 23. gibi ejderhā zāhir oldu. Ağzını açmış, baña kaşd eyledi. Rengüm müteḡayyir oldu. Ellerüm kurıdı. 24. Kaçdum.” didi. Ejderhā ²²⁹⁶ haberini Ol Ḥazret ḥuzūrında ḥikāyet itdiler. Buyurdılar ki 25. “Ol Cebrā’īl idi. Eger Ebū Cehl yakın geleydi.²²⁹⁷ Cebrā’īl anı helāk iderdi” 26. diyü buyurdılar.

2.160. Kışsa-yı Ebū Leheb ile ‘Avratı Ḥammālete’l-Ḥaṭab’dur. 27.

Ebū Leheb ve ‘avratı Ḥammālete’l-Ḥaṭab münkir-i kıyāmet idiler. Her bār ki ol ḥazret aḥvāl-i kıyāmet ve düzahı beyān 1. iderlerdi, inanmazlardı. Ebū Leheb, ekşer-i evḳatda ba’s aḥvālını temsīl için iki nā-mübārek ellerini 2. biri birine urup üfürürdü. Rūḥ bedende bunuñ gibidür. Bedenden çıkup gidicek girü gelmez.” 3. dirdi. ‘Avrat-ı mel’üne daḥi Ol Ḥazret’e Īzā için yollarına ḥārlar taşır biraḡurdu.²²⁹⁸ 4. Ḥaḳ ta‘ālā anlar için *Sūre-i tebbet yedā ebī le-hebin*⁵⁵² gönderdi. Dest-i || nā-mübāreklerini 5. zıkr idüp helāk ile yād eyledi. ‘Avratı daḥi her ḥārı ki dökerdi, ḥarvār odun 6. idüp ip ile boḡazına aşup nāra biraḡam.” didi.

²²⁹⁴ M. taş : S. taş

²²⁹⁵ S. sücūda irdiler. La‘īn fırsat buldı. Ol taş kaldırdı. Ol Ḥazret’ün üzerine bıraktı. Fī’l-hāl, iki elleri kurıdı. Ol taş elinden düşdi : M. sücūda vardılar. La‘īn fırsat buldı. Ol taş kaldırdı. Ol Ḥazret’ün üzerine bıraktı. Fī’l-hāl, iki elleri kurıdı. Ol, elinden düşdi

²²⁹⁶ M. ejderhā : S. ejdehā

²²⁹⁷ S. Ebū Cehl yakīn geleydi : M. Ebū Cehl-i la‘īn gele idi

²²⁹⁸ M. ‘avratı Mel’üne daḥi Ol Ḥazret’e Īzā için yollarına ḥārlar taşır biraḡurdu : S. ‘avratı olan Mel’üne daḥi Ol Ḥazret’e Īzā için yollarına ḥārlar taşır biraḡurlardı

2.160.1. Nazm .

Mürdan şaķın kim ol şaf-der durur 7.

Hārdan zinhār²²⁹⁹ kim hañçer durur

Zerre deñlü peşşei incitme kim

Her göñülden Hāzret'e bir der durur

Ebū Leheb 8. 'avratı işitdi-ki²³⁰⁰ anuñ-çün āsmāndan sūre geldi. Hışmnāk oldı. Bir taş aldı-ki Hāzret cānibine ata. 9. Mescid-i Hārām'a geldi. Peyğamber *şallallāhu 'aleyhi ve sellem* Ebū Bekr ile oturlar idi. 10. Hāķ ta'ālā gözlerini görmez itdi. Ol Hāzret'i görmedi. Ebū Bekr'den şordı-ki "Muhammed kande- 11. dūr?" Ebū Bekr, cevāb virmedi. Mel'üne eyitdi: "Eger Muhammed'i bulaydım, taşu ururdum." didi. 12. Şıfatına lāyık nā-sezā sözler söyledi. Ol fācire, Ebū Bekr'üñ öñinden geçüp gitdi. Hāzret buyurdılar ki 13. "*Mā raetnī leķād eħazā'llāhu başarahā 'annī*"⁵⁵³ didiler. Ümeyye bin Hālef çün Ol Hāzret'i görürdi, çeşm 14. ve ebrūsını keş iderdi. Ol Hāzret'e hāşā 'ayb isnād ider idi. Hāķ ta'ālā anuñ-çün "*Veylün li-küllü 15. hümezetin lümezetin*"⁵⁵⁴ sūresini gönderdi. Her çend erbāb-ı küfr ve aşhāb-ı cehālet²³⁰¹ Ol Hāzret ile *şallallāhu 'aleyhi 16. ve sellem* münāzarāt iderlerdi, her birisi sebeb-i kemāl ve mūcib-i cāh ve celāl ü 'izz ü iķbāl olurdu. 17. Anlar Ġzā ve hōrlıķ iderüz, şanurlardı. Muķabelede āyāt-ı Kūr'ān nāzil olup 'izzet ve miknet ve cāh 18. ve haşmeti ziyāde olurdu. Seyyid-i Kāināt ve hūlāşa-yı mevcūdāt *'aleyhi'ş-şalāvatü ve's-selām* mevsim-i Hāc'da hūccāc 19. irişdükleri eyyāmda istikbāl-i ķabāil içün taşra çıķdılar. 'Akabe cānibine vardılar. Bi'şetden on 20. birinci sālde idi, ķabāle-i Hāzrec'den²³⁰² Es'ad ibn Zūrāre, 'Avf bin el-Hāriş ve Kūţbe bin 'Āmir bin Hādīde ve 'Uķbe 21. bin 'Āmir ve Cābir bin

²²⁹⁹ S. zinhār : M. perhīz

²³⁰⁰ M. işitdi-ki : S. işitdi-kim

²³⁰¹ M. cehālet : S. đalālet

²³⁰² M. sālde idi, ķabāle-yi Hāzrec'den : S. sālde Hāzrec'den

M133a

S161a

‘Abdu’llāh bin Rebāb, beş²³⁰³ nefer, cemā‘at-i sa‘ādetmendüñ nāşiye-i hāllerine sâbıka-yı²³⁰⁴ takdîr-i İlāhî 22. raķam-ı kabûl çeküp Medîne’de aḥbār-ı Yehūd’dan işitmişler idi. Ol sâlde Ḥac’a geldiler. Anlara 23. izhār-ı nübüvvet idüp dîn-i İslām’a da‘vet itdi. Cümlesi ḥusn-i kabûl ile telaḳḳı idüp cidd ü 24. ictihād ile mütāba‘at-ı zeyline yapışdılar. Ḥulûş-ı i‘timād²³⁰⁵ ile ehl-i Medîne’ye sâbık oldılar. Andan 25. şoñra ki Medîne’ye mürāca‘at itdiler. Żāvābı-ı müselmānı te’kîdinde sa‘yler idüp şayķal-ı naşıḥat 26. ile dil-i yārāndan zengār-ı ‘gafleti göturdiler. Mekke-i mübārekede sibāķ-ı İslām bir cemā‘ate maḥşûs 27. olduķı gibi Medîne-i müteberrikede dahî ol altı ‘aded meydān-ı ĩmānda ḳaşabû’s-sabķ ḳapdılar. 1. “*ve’s- sâbıkû-ne’l-evvelüne* || *mine’l-muhācirîne ve’l-enşārı ve’l-lezîne’t-tebe’ūhüm bi iḥsānin*”⁵⁵⁵ 2. sa‘ādeti ile kendi ve anlara tâbi‘ olanlar devlet-i rızā ve sa‘ādet-liķā-yı İlāhî ile ‘azze ve celle müşerref oldılar. 3.

2.161. el-Ḳışşā.

Mi‘rāc, Ol Ḥazret’üñ *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* mu‘cizāt-ı bâhire ve ḥaşıiş-i zāhirelerindendür. Müellif-i 4. fāzıl ve muşannif-i kāmıl vāķı‘āt-ı Mi‘rāc’ına bî-ğarāib ü ‘acāibden, nikāt ü işāretden 5. ve aḥbār u āşārdan cem‘ idüp rivāyāt-ı muḥaddişān u ḥikāyāt-ı müfessirāndan cümlesini 6. taḥrîr ve beyān eylemiş. Ḥwāce-i kâinātuñ *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* Mi‘rāc’a varduķlarınıñ 7. ḥikmet-i tafşîlinde rivāyāt-ı mezkûredür. Allāh ta‘ālānuñ ef‘ālinde ḥikmet çokdur. İşāretleri bî-şümārdur. 8. Ba‘zı rivāyetde vardur ki Ḥazret-i Risālet *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* “*ve mine’l-leyli fetehecced bihi nāfileten leke*”⁵⁵⁶ 9. āyet-i kerîmesi nāzil olmazdan evvel gāhî namāza meşğûl olup gāhî ḥuzûr iderlerdi. Bir gice çeşm-i mübārekleri 10. ḥwābda, dil-i bîdārları bîdār idi. Tāvus-ı eflāküñ āvāz-ı cenāḥ-ı bā-necāḥları ya’nî Cebrā’îl-i Emîn’üñ *‘aleyhi’s-* 11. *şalāvatü ve’s-selām* āsmān-ı heftümînden gûş-ı ḥuşlarına irişdi. Ḥwāce ḥwābdan bîdār oldu. 12. Bi’l-fevr Cebrā’îl *‘aleyhi’s-selām* nāzil oldu. Eyitdi: “Yā Rasûlullāh!”²³⁰⁶ Ḥaķ ta‘ālā saña selām ider. Buyurur ki seni 13. anuñ-çün

²³⁰³ S. beş : M. -

²³⁰⁴ M. sâbıka-yı : S.

²³⁰⁵ M. i‘timād : S. i‘tikād

²³⁰⁶ M. Ḥwāce ḥwābdan bîdār oldu. Bi’l-fevr Cebrā’îl *‘aleyhi’s-selām* nāzil oldu. Eyitdi: “Yā Rasûlullah! : S.

ihtiyār idüp yaratdum ki²³⁰⁷ bendelerüñ ‘özü-hāhı olasin. Dermāndelerin günāhlarına şefī‘ 14. olasin. Bu maşlahat h^wāb ile pister-i istirāhat ile rāst gelmez. Kalk! Kadem-rence it. Baḥḥā-yı Mekke’ye 15. var tā ümmetüñüñ ef‘āl ve a‘māline vākıf olasin, ‘ibret alasin ki vaḳt-i h^wāb mıdır ya bidārī? Seyyid-i 16. ‘ālemüñ *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* ellerine yapışdı. Baḥḥā-yı Mekke’ye vardılar. Tamām-ı ümmeti Ol Hāzret’e ‘arz itdiler. 17. ‘Amellerini birer birer gösterdiler. Şol kadar günāh ve ‘işyān; esbāb-ı bu‘d ve hızlān müşāhede itdiler ki ḥadd ü 18. ‘adedden bīrūn idi. Cebrā’ıl *‘aleyhi’s-selām* eyitdi: “İy Hābīb-i Ma‘būd! Eger maḳām-ı Maḥmūd’a vuşul dāiyesi 19. var ise maḳām-ı Maḥmūd’da sa‘yi mebzūl buyur. Riyāzet-i bīdārī ile mücāhedet-i kem-h^wārīye mübāderet 20. eyle, yūmn-i seher ve mecā‘a ile derecāt-ı ‘aliyye-i şefā‘ate teraḳḳī eyle.” didi. “*ve mine’l-leyli fetehecced bihi nāfileten leke* 21. *‘ase en yeb‘aseke rabbūke maḳāmen mahmūden*”⁵⁵⁷ Seyyid-i Kāināt *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* hāṭır-ı mecrūh ve sīne-i meşrūh ile 22. Hāneye geldi. Mu‘āşī ümmeti müşāhede itdi ve şerāb-ı ‘itāb nūş itdi.²³⁰⁸ eyitdi: “İlāhī! Anlaruñ ḳanḳı bir ma‘şiyetlerine ve ‘ayblarına 23.

S161b

‘özü-h^wāh olam. Ḳanḳı bir cürm ü günāhlarına²³⁰⁹ şefā‘at || eyleyem.” didi. Hıṭāb geldi-ki “Ümmetüñüñ günāhları Sen’üñ giceleri 24. iḥyā itdügüne göredür. Ümmetüñüñ şülüşine mağfiret isterseñ gicenüñ şülüşini iḥyā eyle. Eger nışfını dilerseñ nışfını 25. iḥyā eyle.²³¹⁰ Eger tamāmını isterseñ tamāmını buyurdılar ve Sūre-i kerīme-i “*yā eyyühe’l-müzemmelü* * 26. *ḳumi’l-leyle illā ḳalīlen*”⁵⁵⁸ daḥi nāzil oldı. H^wāce-i ‘ālem *‘aleyhi’s-şalāvatü ve’s-selām* 27. buyurdi-ki ḥesāb-ı nışf ve şülüşān ve şülüş müşgildür, diyü firāş-ı hümāyūnlarını bi’l-

M133b

küllīye giderdiler. Tamāmını 1. gicenüñ²³¹¹ iḥyāsına meşgūl oldılar. Kemer-i ḥidmeti meyāne bağlayup maḳām-ı mücāhedetde namāz ve niyāzı ulaşdurdılar. 2. Ne gicede ārām ne şubḥda, şāmda fāriğ; uzun gicelerde namāzları ḳılıp tā şubḥ²³¹² olunca ḡamm-ı ümmet çekerdı. 3. Şol kadar ḳıyāmda ihtimām itdiler ki mübārek ayaklarına verem gelüp Cenāb-ı Perverdkār’a

²³⁰⁷ M. ki : S.

²³⁰⁸ M. itdi : S. eyledi

²³⁰⁹ M. cürm ü günāhlarına : S. cürm, günāhlarına

²³¹⁰ M. iḥyā eyle : S. iḥyā ḳıl

²³¹¹ M. ḥesāb-ı nışf ve şülüşān ve şülüş müşgildür, diyü firāş-ı hümāyūnları bi’l-küllīye giderdiler. Tamāmını gicenüñ : S. nışf ve şülüşān ve şülüş müşgildür, diyü firāş-ı hümāyūnlarını bi’l-küllīye giderdiler. Tamāmını gicenüñ

²³¹² S. şubḥ : M. gice

çendân nâle ve zârî 4. ‘arz iderlerdi ki muḳarrebân-ı ḥazâir-i melekût²³¹³ anları esirgerlerdi. Eyidürlerdi-ki “İlâhî! Bu ne renc ü miḥnetdür ki 5. bir bî-günâh ümmet içün²³¹⁴ ten-i mübârekini rencesine kômışdur.” dirlerdi. Her dem ṭanîn-i ḥazîn, ṭârem-i eflâke 6. ve ‘arşa-yı ‘âlem-i pâke irişdürürlerdi.²³¹⁵ Ḥazret-i Celâl-i Eḥadiyyet ‘azze ṣānühü Sûre-i kerîme-i “*Tâ-Hâ * mâ enzelnâ* 7. *‘aleyke’l-kur’âne liteşkâ*”⁵⁵⁹ inzâl buyurdılar: “İy Muhammed! Saña emr eyledük. İstiğfâr-ı ümmet ḥizmetine kıyâm 8. gösteresin. Ne ân-ki riyâzet ve mücâhedetde nefsünü ‘arşa-yı helâke irişdüresin. ‘İsyân-ı ümmetünü 9. saña ‘arz itdüm. Çok görindi. Seni melekût-ı a‘lâya getüreyim. Raḥmetüm deryâlarını ve mağfîretüm 10. ḥizânelerini²³¹⁶ göresin; ümmetün ma‘şiyeti-mi çokdur yâḥûd benüm deryâ-yı merḥametüm? 11.

2.162. Mi‘râc Emrinde Erbâb-ı Ḥikmetün Bir Ḳavlidür. 12.

Erbâb-ı yakînden ba‘zı Ḥ^wâce-i kâinātuñ *ṣallallâhu ‘aleyhi ve sellem* Mi‘râc’a ‘urûcında ḥikmet bunı dimişler ki 13. “Ḳazâ-yı İlâhî ve ḥükm-i Pâd-şâhî *celle celālüh* ile rûz-ı kıyâmetde şefî‘-i ümmet, Ḥazret-i Nübüvvet-menzilet olsa gerek. 14. Ehl-i sa‘âdet ve şekâvetün ḥall ‘ü aḳdi anlaruñ ra’y-ı ‘âlem-ârâsına²³¹⁷ müfevviż olup “*inne 15. zelzelete’s-sâ‘ati şeyün azîm*”⁵⁶⁰ muktezâsınca ol günde şavlet-i siyâset ve heybet ve 16. dehşet ‘ilm-i ḳadîminde böyle muḳarrer oldı-ki herkes nefs-i aḥvâline meşgûl olup ‘gayruñ aḥvâline 17. nazara mecâl olmaya. Lâ-cerem Ḥazret-i Risâlet-me‘âb’ı *ṣallallâhu ‘aleyhi ve sellem* melekût-ı semavâta getüreler. Mükevvenātuñ 18. ğarâib ve ‘acâibini müşâhede ide.²³¹⁸ Dere-cât-ı cennet ve derekât-ı düzahı || ma‘lûm idine. Şevâb-ı na‘îmi ve ‘azâb-ı 19. elîmi bir bir göre geçüre. Çün rûz-ı kıyâmet ola, ol günüñ şu‘ûbet ve heybeti zâhir olıcaḳ, herkes 20. zebânını “nefsî nefsî” ğüftârına getüre. Ol Ḥazret, ol ḥâleti âsânlığla görmüş ola. Ol vâḳt 21. “ümmetî ümmetî” ḳâvline ğüyâ ola. Nite kim Ḥazret-i Ḥudâvend’i ‘azze ve celle Mûsâ bin

S162a

²³¹³ M. Cenâb-ı Perverd-ġâr’a çendân nâle ve zârî ‘arz iderlerdi ki muḳarrebân-ı ḥazâir-i melekût : S. Cenâb-ı Perverd-ġâr’a şadâ-yı nâle ve zârî ‘arz iderlerdi ki muḳarrebân-ı ḥazâir-i melekût

²³¹⁴ S. bir bî-günâh ümmet içün : M. bir bî-günâh pür-günâh ümmeti içün

²³¹⁵ S. irişdürürlerdi : M. irişdürür.” dirlerdi.

²³¹⁶ M. ḥizânelerini : S. cezâlarını

²³¹⁷ M. ‘âlem-ârâsına : S. ‘âlem-ârâyına

²³¹⁸ S. ğarâib ve ‘acâibini müşâhede ide : M. ğarâib ‘acâibini müşâhede eyleye

‘İmrân’ı ‘*aleyhi’ş-şalāvatü* 22. *ve’s-selām* Fir‘avun’a gönderdi. Mu‘cizāt istedi. ‘Aşāsını mu‘cize gösterdi. Vaqt-i hācetde ki “*ve en* 23. *elkı ‘aşāke*”⁵⁶¹ işitdi. Bırakdı, ejdehā oldu. Mūsā korkdı. Girizān oldu. Hıtab geldi-ki 24. “*hūz hā velā teḥaf*”⁵⁶² Andan sonra ḥavfı²³¹⁹ zāil oldu. İlkāda hikmet bu oldu ki eger bir nevbet ol şu‘ubeti 25. görmemiş olaydı, ḥuzūr-ı Fir‘avun’da ilkā itdügi gibi ol daḥi²³²⁰ Fir‘avun ve Fir‘avuniyān gibi güzide meşgūl 26. olup āşār-ı mu‘cize zāyi‘ olmaḳ lāzım gelürdi. Kezālik Ḥ^wāce-i ālem *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* şeb-i Mi‘rāc’da 27. umūr-ı ‘ālem-i ḡaybı müşāhede itmese, rüz-ı kıyāmetde ḡayrılar²³²¹ gibi ḥā’if olup şefā‘at-i ‘uşāte iḳdāma mecālī²³²² 1. olmazdı.

2.163. Hikmet-i Uḥrādur. 2.

İy Dervīş! Ḥaḳ ta‘ālā kullarına cennet ‘va‘de itmişdür. Müşāhede-i dīdārı ile ümīdvār itmişdür. Dükeli 3. ṭalibleri bu bezmgāh-ı murāda da‘vet itmişdür. “*vallāhü yed‘ū ilā dāri’s-selāmi*”⁵⁶³ bu ni‘metüñ ḥuşūline 4. vāsıta ve bu devlete vuşūlde rābıta Ḥazret-i Risālet-penāh’dur *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem*. Metā‘-ı nefīs ve kālā-yı 5. laṭīf ki ḥarīdār olanlar aña raḡbet, ṭalibler ḳabūline meyl iderler. Lā-büdd ta‘rīf-i dellāle muḥtācdur. Dellāl ki şāḥib- 6. başiret, ḥaḳīḳat-i kemālete vāḳıf ehl-i ḥayret ola.²³²³ Ol metā‘ı kemā-yenbaḡī tavşīf ider. Ol sebep ile metā‘ bahāsını bulur. 7. Pes Ḥ^wāce-i ‘ālem *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* ki vişāle vāsıta ve dārü’l-celāle vuşūle delīl ve rābıta²³²⁴dur; evvel²³²⁴ ol mihmānı 8. serāy-ı efdāl ve serā-perde-i nevāle iltidiler. Menāzili ve eṭ‘ime ve şerāba ve libās-ı fāḥiri ve zāhir zīverleri bir bir ol 9. Ḥazret’e gösterdiler. Anı ṭaliblere terḡīb iḳün irsāl eylediler. Her nesneyi²³²⁵ şöyle görmüş ola, şekki olmaya. 10.

²³¹⁹ S. ḥavfı : M. ḥavf

²³²⁰ S. ol daḥi : M. oldu

²³²¹ M. ḡayrılar : S. ḡayrı

²³²² S. iḳdāma mecālī : M. iḳdām maḥāl

²³²³ M. ḥaḳīḳat-i kemālāta ehl-i ḥayret ola : S. ḥaḳīḳat-i kālāya vāḳıf, ehl-i ḥayret ola

²³²⁴ M. Evvel : S.

²³²⁵ S. nesneyi : M. nesne ki

2.164. Hikmet-i Uhrâdur. 11.

S162b

Ba'zılar dimişler ki ol Hâzret, habîb idi. Habîb, mecmû'-ı mahzûnâta muṭṭalı' gerekdür. Görmez misin? Mülûk-ı mecâzî ki 12. bir bendesine muḥabbet eyleye. Kendü ḥazâin ve defâ'inini aña gösterür. Cümlesin anuñ nigîn-i altına görür.²³²⁶ Kezâlik Pâd-şâh-ı 'Alî 13. ale'l-ıtlâḳ *celle celâlüh* Seyyid-i 'âlem *şallallâhu 'aleyhi ve sellem* || evvel defâ'in ve ḥazâin-i zemîni gösterdi-ki "*Züvyet* 14. *liye'l-arḍu ferâeytu meşâriḳahâ ve meğâribehâ*"⁵⁶⁴ Pes âsmânlara daḡi iltidi-ki melekûtı seyr eyleye. Behişt 15. ve düzaḡ kilîdlerini anuñ câh ve mikneti ceybine ḳodı tâ ki²³²⁷ her kimesne ki rû'yet-i şefâ'ati ile müşerref oldu. 16. Taḡt-ı baḡt-ı fîrûzîde otururdu. Her ki ol sa'âdetden mahrûm oldu, bih-rûzı aña naşîb olmadı. 17.

2.165. Hikmet-i Uhrâdur ve Âsmân ile Zemîn Münâzara itdükleridür. 18.

Âsmân ve zemîn, ḡîn-i 'ademden²³²⁸ fezâ-yı vücûda geldi. Aralarında münâzara düşdi. Âsmân eyitdi: 19. "Benüm rif'atüm vardur "*ve's-semâe rafe'ahâ*"⁵⁶⁵ Zemîn eyitdi: "Benüm baştatum²³²⁹ vardur." "*ce'ale lekümü'l-arḍa bisâṭan*"⁵⁶⁶ 20. Âsmân eyitdi: "Ben cömerdem. Her ne dürri ki vireler baḡşıṣ iderem. Zemîn eyitdi: "Her nesne 21. ki bende ḳoyalar, bitürürem. Âsmân eyitdi: "Bende envâr vardur." Zemîn eyitdi: "Bende daḡi esrâr 22. vardur." Âsmân eyitdi: "Ḥarrâṭ-ı Meşîyyet, Ḥurşîd'ün ṭüb-ı zerrîni tedvîr, teshîr, taḳdîr ile münevver 23. ve müdevver idüp bende ḳomışdur: "*ve's-şemsi ve duḡahâ*"⁵⁶⁷ Ḥayyâṭ-ı İrâdet, cirm-i neyyir-i mâhı benüm girîbân-ı firûze 24. rengüme dökmişdür. "*ve'l-ḳameri izâ telâhâ*"⁵⁶⁸ Verrâḳ-ı Hikmet benüm evrâḳ-ı eṭbâḳuma a'şâr-ı zerrîn-i kevâkib 25. ile zînet virmişdür. "*innâ zeyyenne's-semâe'd-dünyâ bizîneti'l-kevâkibi*"⁵⁶⁹ Hıfz ve ḡimâyet ḡârisleri 26. benüm ḳal'a-yı 'âlî-bünyânım üzerine 'asâkir-i şeyṭâna seng-i buṭlân atarlar: "*illâ men ḡaṭife'l-* 27. *ḡaṭfete fe'etbe'ahü şihâbün sâḳıbün*"⁵⁷⁰ Her şâm ki zâlâm 'alemlerini bu ḳaşr-ı

²³²⁶ S. defânini aña gösterür. Cümlesini anuñ nigîni altına görür : M. defânini cümlesini anuñ nigîni altına götürür

²³²⁷ M. ki : S. -

²³²⁸ M. Âsmân ve zemîn ḡîn-i 'ademden : S. Âsmân ve zemîn ḡayyîz-i 'ademden

²³²⁹ M. ve S. baştatum : A. baştum

M134b

lāceverdī-fām 1. şerefelerine dikerler. Kevākib-i mevkibeleri, merākib-i envāra süvār olup meydānumda cevalān iderler. Her şabāh ki 2. ‘asākir-i Sultān-ı Fālikū’l-aşbāh fevz ü felāh ma‘denlerinüñ hāzīnelerini bu bendergāh-ı kavāfil-i ervāha 3. geçürürler. Şevākīb-revākīb, benüm medāric-i eyvānum teferrüçine gelürler.” Zemīn eyitdi: “İy²³³⁰ Āsmān! niçe bir kendüñi 4. çekersin? Zīnetlerüñ āyātını okursun. “*innā ce ‘alnā mā ‘ale’l-arḍi zīneten lehā*”⁵⁷¹ tefsīrini bilmez misin? Āhır 5. görmez misin? Nessāc-ı Hikmet, hük-m-i şan‘at ile buķalemün bisātını benüm sāhtüme bu kadar nuķuş ve elvān ile 6. döşemişdür. Meşşāta-yı Kudret aşl-ı fıtratda reyāhīnün zülf-i meftūlini benüm büstānlarum ‘arāisi ruhsārına 7. zībā komışdur. Müşāhede itmez misin? Faşl-ı bahārda, şah-n-ı lālezāra,²³³¹ rüy-i gülzāra, tenessüm-i²³³² şabāya; rü’üs-ı eşcārda 8. bülbüllerüñ nağmelerine, hen-gām-ı eşhārda terennümlerine bārī gör ki zülf-i tāb-dār-ı benefşeyi bād-ı şimāl nice taşarruf 9 ider. ‘Arşa-yı gülzār-ı ‘arızında sebzenüñ haṭṭ-ı sebz-i tekellüfi nicedür? Gülrüyān-ı bağ-ı ruhsārı üzere 10. çeşm-i gonce nice açılmışdur? Haṭīb-i ‘andelīb, gülşen-i cāmi‘lerinde “*sübḥāne zi’l-*

S163a

mülūki ve’l-melekūti”⁵⁷² 11. hutbesin okur. || Her gülzārda mürğler muğannīler gibi hem-sāzdur. Her merğzārda kumrīler²³³³ gibi hem-āvāzdur.” 12. Āsmān eyitdi: “İy Zemīn! Büstān ve reyḥāndan, mürğān ve el-ḥāndan n’olur? Elḥān gerekse, meleklerüñ tesbīḥāt-ı 13. nağmelerine feleklerde şavāmi‘-i quds sākinlerinüñ terennümlerine nazar eyle. Şavt-ı²³³⁴ ‘uşfūrdan, terennümāt-ı tuiyūrdan 14. eksük midür? Benüm büstānumdan ārāsteter büstān, benüm gülistānumdan pīrāsteter gülistān kandedür? Benüm mütāla‘am 15. mütāla‘asın idemezsin. Nakḳāş-ı Kudret benüm ‘arşa-yı sāhtumda şad-hezerān şāḥ u berg-i envār yazmışdur. 16. Her kevkeb ve aḥterüñ hey’etini verd-i aḥmer mişāli itmişdür.²³³⁵ Māh bu deñlü cāh ile benüm fezā-yı şahrāmda nūr ḥārgāhını 17.bezmgāh-ı ‘iş ü sürürda kırmışdur. ‘Uṭārid ‘aṭṭārvār hikmet ‘ıtırılarını fıṭnat baḥūrlarına kırmışdur. 18. Zühre ki şehir-i Cemālün şöhesidür, benüm inbisātum bisātında eline ṭanbūr-ı neşāt almışdur. Cemşīd-i

²³³⁰ S. iy : M. -

²³³¹ S. lāle-zāra : M. lāle

²³³² M. tenessüm-i : S. tebessüm

²³³³ M. kumrīler: S. muḳrīler

²³³⁴ M. şavt-ı : S. şüret-i

²³³⁵ M. itmişdür : S. āteşdür

Hurşîd, serâ-perde-i 19. nürda çâr-bâliş-i zühür üzerine şu‘â‘-ı nağdlerini intifâ‘, kenzlerini her ferde nişâr itmişdür. Şahîfe-i tevârih 20. üzerine Merrih-a‘şâr-ı şencerf ve zerenc-i nukûş mişâlinde yapmışdur. Müşterî-ki devlet ve ikbâl engüşter-i 21. nigînidür. Kelle-i kemâl ve cilve-i cemâldedür. Süheyl-i Yemenî, Hâtûn-ı Hotanî gibi dâmen-keşândur. Cevzâ kendünün hamâil-i zengârını 22. vukûf-ı nûr ve âyât-ı sürûr ile nişân eylemişdür. Nebâtü’n-na‘ş pergâr u nağş-ı ‘arûslar gibi benüm 23. kaşr-ı ‘âlî-mağânumda taht-ı lâceverdî-fâm üzere ayak şalmışdur. Bunlar cümle şûret-i ‘âlemîdür. Ammâ ma‘nâ 24. yüzinde qal‘a-yı felekem. ‘İbâdet-cây-ı melekem. Mağall-i ‘Arş-ı refî‘em. Hayta-yı kürsî-i vasî‘em. Cây-ı Cebra’îl 25. ve Mîkâil’em. Mesken-i İsrâfîl ve ‘Azrâ’il’em. Şavma‘a-yı püser-i Meryem’em. Mağrem-i sırr-ı levh ü kalemem. Medrese-i İdrîs’em. 26. Beytü’l-ma‘mûr-ı taqdîsem.

2.166. el-Kıssa.

M135a

S163b

Âsmân şîfât-ı kemâl ve simât-ı celâlde hâk-i şûrîde-ğâlî 27. ilzâm eyledi. Hâk-i gam-nâk, hacâlet başını aşığa bıraktı. Bu kadar hezâr sâl bu minvâl 1. üzre geçindi. Çün H^wâce-i ‘âlem *şallallâhu ‘aleyhi ve sellem* hayyiz-i ‘ademden ‘arşa-yı ‘âlem[e] vücûd-ı şerîfi 2. ile müşerref oldu, zemîn nazlanmağa başladı. Tefâhür-i zebânını açdı. Âvâz eyledi-ki “İy Âsmân! İşte, 3. benden bir peygamber zâhir oldu-ki on sekiz biñ ‘âlem, vücûd-ı bâ-vücûdunuñ²³³⁶ tufeylidür. Muğarrebân-ı hażâir-i 4. melekût cür‘a-nüş-ı bezm-i şühûdîdür. Egerçi gevher-i pâk-i mâverâ-yı devvâr, ‘âlem-i eflâkdür, ammâ aşl-ı vücûd 5. mağall-i zâd ve bûdı bu merkez-i kürre-i hâkdendür. Bünyeti benden, bi‘şeti benden²³³⁷ şerbeti || bendendür. Hâşıl-ı zemîn, 6. zeyl-i Muhammedü’l-emîn *‘aleyhi’s-selâm* teşebbüşü²³³⁸ ile âsmân üzerine fazîlet buldı. Âsmân-ı mağlûb, zâviye-i 7. hamûlde sâkit oldu. Ba‘de-zân eţbâk-ı semavât Hâzret-i Vâhibü’l-‘aţıyyât’a *celle zikruhü* nâliş idüp 8. istid‘â kıldılar²³³⁹ ki Ol H^wâce-i Şâhib-kerem’ün yümn-i kademi anlaruñ ‘arşalarını münevver, sâhâlarını mu‘aţtar eyleye. 9. Hâk ta‘âlâ, sâi’letlerine icâbet buyurdu. Server-i Kâinât, ser-defter-i

²³³⁶ M. vücûd-ı bâ-vücûdunuñ: S. vücûd-ı bâ-tufeylinüñ

²³³⁷ M. benden : S. senden

²³³⁸ S. teşebbüşü : M. teşebbüş

²³³⁹ M. kıldılar : S. itdiler

mevcūdātuñ ‘*aleyhi efḍalü’ş-şalavat* hev- 10. dec-i ‘azamet-şî‘ār ve rif‘at-dişārlarını a‘nāk-ı melege koyup eṭbāk-ı felekden geçürdi. Mertebe-i süflīden 11. derece-i ‘ulyā-yı denāü’l-fetedellā’ya iriştürdi tā murād-ı āsmāniyān hicāb-ı hacletden ḥalāş olalar. 12.

2.167. Ḥuşuş-ı Mi‘rācda Ḥikmet-i Uḥrādur. 13.

Ba‘zılar eyitdi: “Ol Ḥazret’i ṭabaḳāt-ı semavāta ve derecāt-ı ‘ulyāya iriştürdiler tā ümmetini bī-vāsıta 14. sipāriş ideler. Ke’ennehü Allāh ta‘ālā *celle celālüh* dir ki “İy Muḥammed *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* zemīnde ümmetüñi 15. saña ışmarladum. Ammā sen anları zemīnde görürsin. Kırb maḳāmına gel tā anları saña ‘arz eyleyem. Işmarlayanı 16. gör; ışmarlanmış koy. İy Muḥammed *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* anlar saña ışmarlanduğından evvel benümle idiler. 17. Dükeli ‘aybları ile maḳbülüm idiler. Anlar bābında ‘ināyetlerüm dirīğ itmedüm. Sen-daḫi şefḳat ve şefā‘atüñ 18. eksük itme. Yarın cümlesi “nefsī nefsi”²³⁴⁰ diseler gerek. Sen “ümmeṭi ümmeti” diyesin.

2.168. Ḥikmet-i Uḥrādur. 19.

Ḥazret-i Risālet-penāh’uñ *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* zemīnde gāh gāh ḥalvetleri olurdı-ki buyururlardı. 20. “*Lī ma‘allāhi vaḳtun lā yese‘uni fīhi melekün muḳarrebun velā nebiyyün mürselün.*”⁵⁷³ Anlar dāimā ṭālibler idi ki kendülerini 21. bir yire iriştüreler ki ol vaḳtūñ ḥāşıl ve maḫşūlinüñ naḳdine irişeler. Melek-i muḳarreb ki Cebrā’ıl’dan 22. ‘ibāretdür ve Nebi-yi mürsel ki Ḥalīl’e işāretdür ‘*aleyhā efḍalü’ş-şalavāt*. “Yok yok” belki Nebi-yi mürsel ki 23. anuñ ḳalbidür ve melek-i muḳarreb ki rûḫdan kināyetdür, meyāna şığmaya. Nuḳūd-ı vücūd-ı kevineyn 24. anuñ vicdān-ı mizānında ṭartılmaya. Lā-cerem bu menzil-i bī-şebātdan, meclis-i çār-ḥadd-i şeş cihātdan ṭaşra 25. çıkaralar. Ol ki²³⁴¹ Maḳşūd-ı Bi’z-zātdur, aña göstereler. Meşelā Ḥazret-i Yūnus ‘*aleyhi’s-selām* gerdiş-i eyyāmdan, 26. fātir-i şoḫbet-i enāmdan melül-ḥaṭır oldu. Künc-i zāviye ṭaleb itdi-ki ferāğat-i bāl ile dōsta 27. irişüp rāz söyleye. Pād-şāhına niyāz ‘arz ide. Nite kim māhī ḥānḳāhını aña ḥalvetgāh it-

²³⁴⁰ M. nefsi nefsi : S. nefsi

²³⁴¹ S. ki : M. -

M135b
S164a

diler. 1. Anda tesbîh ve takdîse meşğul oldı. Murād ve maqşūdına vuşul buldı tā Server-i Kāināt'a *şallallāhu 'aleyhi ve sellem* anuñ hālinden haber virdiler. || “*Lā tūfaḍḍilūnī yūnus'ebn-i Mettā*”⁵⁷⁴ ki benüm 'orucum 3. cānib-i 'ulüvvdür. Anuñ cānib-i sifle kışsa-yı İbrāhīm-i Halīl 'aleyhi's-selām daḥi bu kabīledendür ki anuñ ḥalvethānesini 4. meyān-ı āteşde ta'yīn itdiler ki anda bī-müzāḥemet aḡyār kendüye meşğul kıldılar. Derecāt-ı 'ulā ve zirve-i 'ulyā-yı 5. maqāşıd ve Minā'ya irişdürdiler.

2.169. Hikmet-i Uḥrādur. 6.

Ba'zılar dimişler ki Haḡ ta'ālā çün Ol Ḥazret'i maḥbūbiyyet ḥil'ati ile müşerref itdi. Bu nevāzenüñ āvāzesi der-7. vāze-i 'ālem-i melekūta irişdi. Bu nidānuñ şadāsı günbedḥāne-i ²³⁴² 'ālem-i mülke vuşul buldı. Cümle-i mükevvenāt 8. Ḥazret-i Seyyid-i Kāināt'uñ *şallallāhu 'aleyhi ve sellem* muḥabbeti ile iftiḥār eylediler. Mele-i a'lā ki ibtidāda “*etec'alü fîhā*”⁵⁷⁵ güftarı 9. ile izḥār-ı istiḡnā eylemişlerdi. Cevāb “*innî a'lemu mâ lâ ta'lemün*”⁵⁷⁶ işitmişlerdi. Ekşer müfessirler anuñ üzerinedür ki 10. şol nesneyi ki 'ilm-i 'gayba ḥavāle buyurmuşlardur, vücūd-ı Muḥammed'e işāretdür *şallallāhu 'aleyhi ve sellem*. Ya'nî siz nesl-i 11. ādemden müfsidler ve tebāh rüzgārları görürsiz. Benüm nazārum ol ferzend-i ercümendedür. Her nesne ki 12. ḥil'at-i vücūd bulmuşdur, anuñ bereket-i cūdı iledür. Her nesne ki maḥrem-i ḥarem-i vuşul olmuşdur, anuñ 13. bezm-i şühūd-ı tufeyli olmaḡ-ıladur. Lā-cerem 'ālem-i dāniş ve bīnişde maqşūd vücūd-ı āferīnişden vücūd-ı 14. bā-vücūd-ı Muḥammedī oldı *şallallāh 'aleyhi ve sellem*. Cümlesi müştāk-ı dīdār-ı Muştafā oldılar 'aleyhi's-şalāvatü ve's-selām. 15. Cenāb-ı Ḳuds-i İlāhî'den mülākāt-ı Ḥazret-i Nübüvvet-penāh'ı sâ'ilet kıldılar. Ḥ^wāce-i 'ālem 'aleyhi's-şalāvatü ve's-selām eṭbāk-ı 16. nüh revāka tesellî-i 'uşşāk-ı müştāk için getürdiler. Nite kim Züleyḥā'nuñ Yūsuf'a 'aleyhi's-selām muḥabbeti derece-i 17. a'lāda idi. “*ḡad şegāfehā ḥubben*”⁵⁷⁷ Lāimāt-ı Mışır, cemāl-i Yūsuf'ı görmemişler idi. Züleyḥā-yı miskīni ²³⁴³ 18. melāmet itdiler. Züleyḥā istedi-ki zebān-ı melāmetlerini kendü ḥaḡḡında kūtāh eyleye. Yūsuf'a ḥiṭāb itdi-ki 19. “*ūḥruc 'aleyhinne*”⁵⁷⁸

²³⁴² M. günbedḥāne-yi : S. günbed-i

²³⁴³ M. miskīni : S.

Çün anlaruñ nazırları ħüsn ü cemāl-i Yūsuf’a düşdi, şöyle medhüş oldılar ki ellerini 20. kesdiler. Kendülerden bî-ħaber oldılar. “*felemmā ra’eynehü ekbernehü ve kaṭṭa’ne eydiyehünne ve ħulne ħāşe lillāhi mā hezā*”⁵⁷⁹ 21. *beşeran in hezā illā melekün kerīmun*”⁵⁷⁹

2.170. Hikmet-i Uĥrādur. 22.

Erbāb-ı beşāretüñ temşīlidür, dimişlerdür. Dellāle ki ‘āşık ile ma‘şūk arasında vasıṭa-yı vişāl 23. ve rābıṭa-yı ittişāl olur. Şāh öñinde ol ħadar ki tavşīf-i cemāl ve ta‘rīf-i kemāl-i ‘arūs ider, 24. || muħabbet ol vech-ile müteħakkık olur ki maħbūb kendüyi ħuliyy-i cemāl ve zīnet-i kemāl ile müzeyyen kıılır. ‘Āşıķa 25. cilverler ‘arz ider. Leme‘āt-ı envār-ı cemāl ile bî-vāsıṭa-yı aġyār kendüyi ṭālib-i vişāle gösterür. 26. Kezālik, İy Muħammed! Nice müddetdür ki āvāze-i ħüsn ü cemāl ve demdeme-i cāh u celālūmi Cebrā’īl’den işidürsin. 27. Zülāl-i efdālūme ta‘aṭṭuşdan “*ve ħul rabbe zidnī ‘ilmen*”⁵⁸⁰ yenābi‘inden āb-ı ħayātı vişāl taleb idersin. 1. Şimdi vakti irişdi. ‘Kalk gel’ didiler. Belki vāsıṭayı²³⁴⁴ aradan getür ki benüm ħüsn ü cemālüm zīver-i kemāl ile 2. ārāstedür. Çehre-i ‘arūs-ı cemālden niķāb-ı ihticāb-ı celāli ħaldur. Biħār-ı māl-ā-māl-i efdāl, mevc-i 3. cūdı ‘ālem-i şühūd evcine getürmişdür. Dürr-i vahdet-i zāt, şādef-i şıfātda mücerreddür. 4.

2.171. Bu Bābda Bir Hikmet-i Uĥrā Daħidür. 5.

Ba‘zılar dimişler ki Ĥaķ ta‘ālā diledi ki Ol Ĥazret’i cemī‘-i aķsām-ı vaħy ile müşerref eyleye. Aķsām-ı vaħy-i cümlesinüñ 6. efdalı²³⁴⁵ budur ki bî-vāsıṭa-yı Cebrā’īl ola. Müfessirler dimişlerdür ki āyet-i kerīme-i “*āmene’r-rasūl*”⁵⁸¹ ol ħabīldendür ki 7. bî-vāsıṭa-yı Cebrā’īl Melik-i Celīl’den *celle celālūh* şeb-i Mi‘rāc’da işitdi. Murādātını Ol Ĥazret’den istedi. 8. Nevīd-i icābete irişdi. “*rabbenā lā tu’āḥiznā in nesinā ev aḥta’nā*”⁵⁸² ilā āħirüs-süre. Pes ħikmet bunda ola. 9. Bu āyāt-ı kerīmeyi Ol Ĥazret’e kendüler okuyalar.

²³⁴⁴ M. vāsıṭayı : S. vāsıta

²³⁴⁵ M. aķsām-ı vaħy cümlesinüñ efdalı : S. aķsāmuñ cümlesi efdalı

2.172. Emr-i Mezbûrda Bir Hikmet Dahîdür.²³⁴⁶ 10.

Naql olunur ki melâike-i mele-i a'lâ aralarında güft ü şinîd oldu. Bir nice su'âlleri ma'raẓ-ı 'arẓa getürdiler. 11. Cevâb-ı şâfi hâşıl olmadı. Eyitdiler: "Dört yüz biñ yıl müddetidür ki bu güft ü şinîd aramuzdadur,²³⁴⁷ cevâb bulmaduk 12. tâ bu Seyyid-i bergüzîde ve bu Nûr-ı Her Dü-dîde *şallallâhu 'aleyhi ve sellem* 'arşa-yı 'âlemi, nûr-ı vücûdı ile²³⁴⁸ müşerref eyledi. 13. Hümâ gibi pür-emn-i âhîrî'z-zamân²³⁴⁹ hâksârlarınun üzerlerine sâye-i devlet şaldı. Anun vaşf-ı kemâl ve nu'ût-ı efḍâ- 14. linden bir şemme mele-i a'lâyâ ve girü beyân-ı 'âlem-i bālâyâ zâhir oldu. Bildiler ki ol müşkilātuñ halli Ol 15. H^wâce-i kâinātuñ işâretine mevķūfdur *'aleyhi efḍalü's-şalavât ve ekmelhâ*. Hâķ ta'âlâ, muķarreblerün istid'âsıyla H^wâce-i 16. her dü-cihânı *şallallâhu 'aleyhi ve sellem* bâm-ı nüh-âşâm-ı 'âlem-i kün fe-kân'e getürdi tâ mele-i a'lâ mesâilinün cevâbı 17. kemâ-yecib ve yenbağî hall olına. Ol mesâilün takrîri ve cevâb-ı şâfisi 'an-ķarîb maḥallinde beyân ve 'ayân olunur. İnşâ'allâhu ta'âlâ²³⁵⁰ 18. ||

S165a

2.173. Mi'râc-ı Tâc-ı Mürselîn Hakkında Bir Hikmet-i Uhṛâdur. 19.

İmâm Ca'fer-i Şâdık'dan *raḍıyallâhu 'anh* mervîdür ki H^wâce-i kâinâtı *'aleyhi's-şalâvatü ve's-selâm* Mi'râc'a 20. iltmekden maķşûd Hâķ ta'âlâ diledi-ki Ol Hâzret-i ta'lîm-i ezân ile müfteḥir eyleye. Çün ṭabaķât-ı 21. semavâtdan H^wâce-i kâinât *şallallâhu 'aleyhi ve sellem* geçdi, 'Arş u Kürsî ve Levḥ ü Kâlem ķaldı. Hicâb-ı 22. hâşşa irişdi ve ra'y-ı hicâbdan bir ferişte ṭaşra geldi.²³⁵¹ Hâliyâ ma'rûf olan ṭavr üzere 23. bang-i namâz virdi. Ol Hâzret istimâ' itdi. Bu vâķı'a daḥi şerḥ ve başt ile maḥallinde zıķr olunur. 24.

²³⁴⁶ M. dahîdür : S. daḥi budur

²³⁴⁷ M. aramuzdadur : S. aramuzda

²³⁴⁸ M. 'âlem-i nûr-ı vücûdı ile : S. 'âlem-i vücûdı ile

²³⁴⁹ M. pür-emn-i âhîrî'z-zamân : S. dâmen-i âhîrî'z-zamân

²³⁵⁰ S. cevâb-ı şâfisi 'an-ķarîb maḥallinde beyân ve 'ayân olunur. İnşâ'allahu te'âlâ : M. cevâb-ı şâfi 'an-ķarîb maḥallinde beyân olunur.

²³⁵¹ M. hâşşa irişdi ve rây-ı hicâbdan bir ferişte ṭaşra geldi : S. hâcete irişdi ve rây-ı hicâbdan bir ferişte ṭaşra çıķdı

2.174. Ol Hâzret'ün *şallallāhu 'aleyhi ve sellem* 'Urûc-ı Behçet ve Evcine Bir Hikmet Dahidür. 25.

M136b

Bir daği dimişler ki Server-i Kâinātuñ *şallallāhu 'aleyhi ve sellem* cümleye takaddümi zâhir ve muhakkağ olmağ-ıçün 26. evvel Beytü'l-mağdis'de enbiyâya imâm oldılar. Beytü'l-ma'mûr'da feriştelere imâmet itdiler. 27. Zemîne, şark ve garba Peygamber gönderdiler. Ef-râd-ı ins ü cinne hâkim ve pād-şâh oldı. Pes Mi'râc'a 1. da'vetden hikmet izhâr-ı fazl u kemâl oldı. Cemî'-i mükevvenâta²³⁵² *şallallāhu 'aleyhi ve sellem*, bir hikmet daği 2. evvel Hâzret'ün *şallallāhu 'aleyhi ve sellem* hâtır-ı 'âtırını istimâlet, bâtın-ı mübârekini terfîh içün 3. ola. Zîrâ, Ol Hâzret dünyâda gebr ü tersâdan, müşrik ve Yehüdâ'dan ol kadar melâmet ve zücret ve riyâzet 4. ve mücâhedet çekmişler idi-ki harem-serây-ı havâşşa 'urûcdan gayrı hîçbir 'aâyıla cebr-i nokşân 5. müyesser olmazdı. Hağ ta'âlâ dileye²³⁵³ ki anlara rif'at-i şân ve 'azamet bürhânlarını göstere. Riyâzet²³⁵⁴ 6. ve mücâhedât-ı dünyeviyye ol 'inâyât-ı mevhibe katında muzmağill ve nâ-çiz ola. Anlaruñ hâtır-ı 7. nâzenînleri bâr-ı gubârdan müberrâ, tîr-i bârân-ı belâ ve miğenden penâh-ı ârâmgâha irişüp râhat olalar.²³⁵⁵ 8.

2.175. Da'vet-i Rasûl-i Güzîn İçün Cebrâ'îl-i Emîn Gönderildügidür. 9.

S165b

Râviyân-ı ahbâr-ı nebeviyye ve nâkilân-ı âşâr-ı Muştafaviyye *şallallāhu 'aleyhi ve sellem* Ol Hâzret'ün Mi'râc'ında rivâyât-ı 10. müte'addide ve hikâyât-ı mütenevvi'e îrâd eylemişler. Vaktinde daği ihtilâf itmişler. Ekşer 'ulemâ katında Mi'râc zamân-ı 11. Nübüvvet'den on ikinci yılda mâh-ı rebî'ü'l-evvelde vâki' oldı, düşenbih gicesi idi. Ol Hâzret *şallallāhu* 12. *'aleyhi ve sellem* yatsu namâzını kıldılar. Çeşm-i mübârekleri h'âbda, gönülleri Cenâb-ı Kuds'de, hemvâre nazar-ı 'inâyetleri 13. cânib-i hâksârân-ı ümmete idi. Cebrâ'îl-i Emîn'e hiğâb-ı || müsteğâb irişdi ki "İy Cebrâ'îl! Bu gice şavma'a-yı 14. tã'at ve zâviye-i 'ibâdeti қо. Evrâd-ı tesbîh ve tehlîl-i mevķûf ile perr-i tãvûsı ve ecniğâ-yı

²³⁵² M. da'vetden hikmet izhâr-ı fazl u kemâl oldı. Cemî'-i mükevvenâta : S. da'vetde hikmet izhâr-ı fazl u kemâli oldı. Cemî'-i kâinâta

²³⁵³ M. dileye : S. diledi

²³⁵⁴ M. riyâzet : S. riyâzât

²³⁵⁵ M. olalar : S. ola

mülemma²³⁵⁶-yı muraşşa²³⁵⁷-yı Kıuddüs'i 15. tezyîn eyle. Hizmetkârlık²³⁵⁶ kemerini kıuşan. Fermânberdârlık külahını²³⁵⁷ başa al. Mîkâ'il'e di: "Keyl-i erzâkı 16. elden bırakşun. İsrâfîl'e fermân ilt, bir sâ'at şûrdan ferâğat itsün. 'Azrâ'il'e vaşıyyet eyle, 17. kıâbz-ı ervâhdan dest-i tehî kıılsun. Ferrâşân-ı nûr ve zıyâya, di! Eţbâkı-ı semavâtı cârûb-ı nûr ile ve miknese-i 18. 'iş ve sürûr ile süpürşunler. Şıdk u şafâ nevbetçilerine ışmarla, aqtâr ve eknâf-ı 'âlemde cûd²³⁵⁸ u 'aţâ 19. kôslerini çalsunlar. Rıdvâna delâlet ile derecât-ı behîşt-i berîne âyîn virşun. Mâlik'e buyur: "Derekât-ı 20. düzahı hilm ü teskîn kilîdleri ile muşaffel itsün. Baħrlar, deryâlar mevcden sâkin olsunlar. Yeller esmekden 21. tursun.²³⁵⁹ Felekler seyr ü sülûkden ârâm eylesünler. Serâçe-i huld-i berîn hûrîlerine di! 'Öd kıumârî 22. micmerlerini cevâhir tabâklarını nişâr içün kıuşûr-ı Cennet şerefelerine şaflar bağlasunlar. 'Arş hâmilllerine 23. tenbîh ile felek-i atıasa libâs-ı muşaddes²³⁶⁰ giyürüp kırsî başına tâc-ı kıuds kıosunlar.²³⁶¹ Âdem-i Şafıyy, Nûh-ı Neciy, 24. İbrâhîm-i Hâlîl, Mûsâ-yı Kelîm, 'İsâ-yı Mucered'e şalavâtullâh 'aleyhüm ve selâmühü haber it. Ervâh-ı 25. bâ-efrâhlarını revâyiğ-i kıuds ile mu'aţtar eylesünler. Yetmiş biñ ferîşte ile²³⁶² behîşt-i 'anber-sirişte 26. var. Cennet burâklarından bir burâk ihtiyâr eyle. Andan şoñra zemîne in. Meşâriğ ve mağârib-i 27. 'âlemde olan cemî'-i mağberelerlerden 'azâbı kıaldur. Ser-tâ-ser dünyâ-yı 'ıtr-ı muşabbet ve baħûr-ı meveddet ile 1. mu'aţtar ve mubaħħar eyle. Mağrib-i zemîn tarafından tarîğ-i Şâm'a var. Yeşrib'e iriş. Yeşrib'den Hırâ'ya var. Hırâ'dan 2. kıabîle-i Kıahtâniyân'a gûzer kııl. Kıahtân'dan kıabîle-i Benî Kinâne'yi ihtiyâr eyle. Kinâne'den kıabîle-i Muđar'a, Muđar'dan 3. Kıureş'e, Kıureş'den Benî Hâşim'e Benî Hâşim'den kıabîle-i Muţtallib içinde bir civân vardur. Serv-kâdd, mâh-hadd, 4. 'Uţarid-manşar, Zühre-peyker, Zehrâ-duğter, âfitâb-'ilm, Behrâm-hışm, Müşterî-dîdâr, Keyvân-mikdâr, dest-i 5. sâķî-yi rûzgârdan belâ ve miğnet

M137a

²³⁵⁶ S. ecniğâ-yı mülemma²³⁵⁶-yı muraşşa²³⁵⁷-yı Kıuddüs'i tezyîn ile hizmet-kârlık : M. ecniğâ-yı muraşşa²³⁵⁶-yı Kıuddüs'i tezyîn ile hîdmet-kârlık

²³⁵⁷ S. külahını : gâhını

²³⁵⁸ M. 'âlemde cûd : S. 'âlemde ve cûd

²³⁵⁹ M. tursun : S. tursunlar

²³⁶⁰ M. muşaddes : S. kıuds

²³⁶¹ M. tâc-ı kıuds kıosunlar : S. tâc-ı kıudsî kıosun

²³⁶² M. ferîşte ile : S. ferîşterle

cāmını nūş itmiş.²³⁶³ Başını endūh ve ğamm ‘abāsına²³⁶⁴ çekmişdür. Edeb ile 6. bālīnine var, rıfk ile ‘arza-dāşt eyle ki

2.175.1 Naẓm²³⁶⁵

Arāyış-i sermedīst imşeb

Mi‘rāc-ı Muḥammedīst 7. imşeb⁵⁸³ şallallāhu ‘aleyhi ve sellem

S166a

Cebrā’īl ‘aleyhi’s-selām fermān-ı Melik-i Celīl ile *celle celālūh* ta’yīn-ı burāk için 8. behište geldi. Cennet merġzārlarında || otlar²³⁶⁶ kırk biñ burāk gördi. Alınlarına nām-ı Muḥammed²³⁶⁷ *şallallāhu ‘aleyhi 9. ve sellem* yazılmış. Anlaruñ içinde bir burāk maḥzūn, ğammgīn bir kūşede baş²³⁶⁸ aşāğa eylemiş giryān-ı reşkden eşk-i 10. seylābları ruḥsārına revān olmuş. Cebrā’īl ol burāk öñine vardı. İstifsār-ı ḥāl idiçek, ol 11. burāk tekellüm itdi: “İy Cebrā’īl! Kırk biñ yıldur ki nām-ı Muḥammed’i *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* işitdüm. Varlık raḥtını 12. anuñ ‘aşk ve muḥabbet serā-perdesine çekdüm. Ol günden-ki kulağum Ol Ḥazret’uñ nāmını işitdi, göñlüm ta‘ām 13. ve şerāba meyl itmedi.” didi. Cebrā’īl ‘aleyhi’s-selām ol burākı ihtiyār itdi. Andan devlet-serāy-ı sulṭān-ı 14. ins ü cān tarafına ‘azīmet itdi. İbn ‘Abbās’dan *raḍıyallāhu ‘anhümā* rivāyet olunur ki “Ḥazret-i Risālet ‘aleyhiş- 15. *şalāvātü ve’s-selām* buyurdılar ki ḥāne-i Ümmühānī’de sâ‘at-i mezbūrede āvāz-ı perr-i Cebrā’īl ‘aleyhi’s-selām 16. sem‘üme irişdi. Ḥ^wābdan şıçradum. Cāme-ḥ^wāb üzerine oturdum. Cebrā’īl’i gördüm ṭurur. Eyitdi-ki taḥkīk 17. Allāh ta‘ālā saña selām ider; seni ister. Ben alur giderem. Allāh ta‘ālā diler ki niçe kerāmetler ile seni mükerrerem 18. eyleye ki senden öñdin kimesneye ol kerāmetleri virmiş degüldür. Hiçbir beşerüñ ḥātırına daḥi ḥuṭūr ider 19. degüldür.” didi. Kalkdum. Ṭahāret itdüm. İki rek‘at namāz kıldum. Ṭaşra çıkdum. Bir rivāyetde istedüm ki 20. ṭahāret idem. Fermān geldi-ki “İy Cebrā’īl! Behište var. Ḥavz-ı

²³⁶³ M. itmiş : S. eylemiş

²³⁶⁴ A. ‘abāsına : M. ‘ibādesine : S. ‘ibāvesine

²³⁶⁵ M. nazm : S. beyt

²³⁶⁶ M. merġ-zārlarında otlar : S. merġ-zārında otlarlar

²³⁶⁷ M. Muḥammed : S. Muḥammedī

²³⁶⁸ M. baş : S. başını

M137b

S166b

kevşerden ḥabībüm için *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* 21. şu getir.” didi. Ben-dahi girībānumı açmadın rıdvān-ı behişt, iki yāķūtdan ibrikleri getürdi. Āb-ı Kevşerden 22. tolu zümürd-i aşferden bir taş, dört küşelü, her küşesinde gevherler ārāsteki ki fūrū’ı 23. ‘anān-ı āsmāna irişmiş. Ḥāzret ol şuyıla pāk ğusl eyledi. Eğnine nūrdan bir ḥulle, fark-ı mübārekeine 24. nūrdan ‘imāme kodılar. Ol ‘imāme-i rıdvān ol Ḥāzret ismine Ādem ḥalk olınmazdan evvel idi. 25. Biñ yıl muḳaddem ‘aķd itmiş idi. Kırk biñ ferişte ol ‘imāmenüñ eṭrāfına ta‘zīm-i tamām ile ṭurup 26. tesbīḥ ve tehlīl iderlerdi. Her tesbīḥüñ ‘aķabince Ol Ḥāzret’e ṣalavāt virürlerdi. Ol gice ki 27. ‘imāmei Cebrā’īl getürdi. Ol kırk biñ ferişte bile gelmişlerdi. Ol Ḥāzret’i ziyāret itdiler. 1. Ol ‘imāmenüñ kırk biñ ṭırāzı var idi. Her ṭırāzda dört ḥaṭ yazılmışdı. Evvel, Muḥammed Rasūlullāh; 2. İkinci, Muḥammed Nebīyyullāh; üçüncü Muḥammed Ḥalīlu’llāh; dördüncü Muḥammed Ḥabību’llāh || andan soñra Ḥāzret-i Cebrā’īl 3. *‘aleyhi’s-selām* ridā-yı nūrı ol Ḥāzret’e irişdürdi ve örttdi. Pāy-ı mübārekeine zümürd-i sebzen²³⁶⁹ iki na’l kodı. Yāķūt-ı 4. sūrhden meyānına bir kemer bağladı. Dest-i mübārekeine zümürd-i sebzen tāziyāne virdi. Dört yüz mürvārīd 5. ile muraşsa‘ idi ki her mürvārīdi²³⁷⁰ Zühre gibi tābān idi. Ḥāzret-i Risālet *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* 6. Ka‘be’ye geldi. Yedi nevbet²³⁷¹ ṭavāf itdi. Ḥaṭīmde bir laḥzaistirāhat itdi. Ol maḥalde taḥķīķ 7. Cebrā’īl *‘aleyhi’s-selām*, Ol Şadr-ı Bedr-i ‘Ālem’üñ *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* şaķķ-ı şadrına meşğul oldı. Ṭılādan 8. bir taş getürdiler. Ḥikmet ve ‘irfān ile mekremet ve ĩmān ile²³⁷² tolu Ol Ḥāzret’i yaturdılar. Sīne-i 9. bī-kīnesini yardılar. Dil-i²³⁷³ muṭahharasını çıkardılar. Mīkā’īl, āb-ı zemzemden üç taş şu getürdi. Sīne-i 10. bī-kinesinüñ²³⁷⁴ içini ve ‘urūķını ol şuyıla yudılar. Her ğıll ki var idi çıkardılar. Dil-i mübārekini 11. Cebrā’īl aldı yudı. Ol taşta olan ĩmān ve ḥikmet nūrı ile ṭoldurdu.²³⁷⁵ Mīkāil ve İsrāfīl 12. her biri yetmiş

²³⁶⁹ M. Ol Ḥāzret’e örttdi. Pāy-ı mübārekeine zümürd-i sebzen : S. Ḥāzret’e irişdürdi ve örttdi. Pāy-ı mübārekeine sebz zümürdünden

²³⁷⁰ M. Dest-i mübārekeine zümürd-i sebzen tāziyāne virdi. Dört yüz mürvārīd ile muraşsa‘ idi ki her mürvārīdi : S.

²³⁷¹ M. nevbet : S. kerre

²³⁷² M. mekremet ve ĩmān ile : S.

²³⁷³ M. yardılar. Dil-i : S. yardılar. Ol dil-i

²³⁷⁴ M. bī-kinesinüñ : S. mübāreklerinüñ

²³⁷⁵ S. ḥikmet nūrı ile ṭoldurdu : M. ḥikmet ile ṭoldurdılar

biñ muḳarreb ferîşteler ile şaflar bağlamışlardı. Bunu gördiler. Her biri taḥiyyat ve selām 13. itdiler. Taʿzîmler ve ihtirâmlar kıldılar ve andan bir merkeb gördüm, ṭurur. Ḥimârdan büyücek katırdan 14. kiçi; yüzi âdem şüreti gibi, kulaḳları fîl kulaḳı²³⁷⁶ gibi, yelisi at yelisi gibi, boynı deve 15. boynına beñzer, sînesi katır gibi, kıyruḡı deveye şebih, ayakları şıḡır ayaḡına beñzer, tırnaḳları 16. daḡı şıḡır tırnaḳlu, iki kanatları var, uyluḳ üzerine şarkmış sâḳlarını örter. Kanatlarını 17. açduḳda şark u ḡarbı tutar. İndüricek pehlûlerine berâber olur. Sînesi yâḳût-ı sürḥden,²³⁷⁷ 18. arḳası dürr-e beyzâdan, ḳavâimi zümür-rüd-i sebzden, kıyruḡı mercândan, başı boynı yâḳûtan, eyeri 19. cennet eyerlerinden, iki rikâbları yâḳût-ı sürḥden,²³⁷⁸ alnında yazılmış ki “*lā ilāhe illallāh* 20. *Muḥammeden rasûlullāh*” Şöyle sebûk-reftâr ki medd-i baṣar²³⁷⁹ irişdüḡi yiri bir adım ider. Erbâb-ı 21. işâret ol burâḳı bu vechle tavşîf eylemişdür²³⁸⁰ ki “burâḳ, melekâsâ, felek-peymâ, âsmân-meydân, 22. Keyvân-cevelân, ḥürşîd-peyker, ḳamer-efser, şihâb-çeşm,²³⁸¹ Behrâm-ḡışm, Zühre-cebhet, ‘Uṭârid-fıṭnat, 23. Cevzâ-şemâil, Şüreyyâ-fazâ’il, ḳuṭb-şebât, Süheyl-ḡarekât, muraşşa‘-bâl, mülemma‘-yâl, ‘anber-dem, lü’lü-sem, sünbül- 24. müy, ḳaranfil-büy, âdemî-rüy, ferîşte-ḡüy, büstân-çer, reyḡân-ḡ^wâr, cennet-muraḳḳa‘²³⁸², kevşer-meşerra‘, faşîḡ- 25. zebân, melîḡ-beyân, serî‘ü’s-seyr, keşîrû‘l-ḡâyr, tîz-kâm, tünd-râm, zümür-rüdîn-licâm, zebercedî-senâm, yâḳût-zîñ, sitâre- 26. cebîñ, girân-rikâb, sebûk-şitâb, bâd-pây, âteş-re’y, âb-reftâr, ‘anber-ḡubâr, tîz-ḡuş, çâpük-ḡuş, ḡoş-‘inân, 27. müşḡ-efşân, zerrin-beḡal, ber-kistû-la‘l ḡâşîye-nür, mâşîye-ḡūr, dendân-dürr, şadef-aḡur, birîşüm-reg, || endîşe-tek, 1. erḡanün-süheyl, erḡavân cedîl, müdevver-kefel, mu‘aṭṭar-baḡa‘l, müstevî-de‘âim, münḡanî ḳavâyim, naḡar-ber-ḳadem, ḳadem-ber-naḡar 2. Cebrâ’il ‘aleyhi’s-selām rikâbını, Mîkâ’il ‘inânını ṭutdı. Eyitdi: “Yâ Rasûlullāh! Süvâr ol ḳadem-rāḡda. 3. Eyle ki mele-i a‘lâ muḳarrebân-ı ‘âlem, ‘âlem-i bālâ

S167a/ M138a

²³⁷⁶ M. Taʿzîmler ve ihtirâmlar kıldılar ve andan bir merkeb gördüm, ṭurur. Ḥimârdan büyücek katırdan kiçi yüzi âdem şüreti gibi kulaḳları fîl kulaḳı: S.Taʿzîm ve ihtirâmlar kıldılar. Andan bir merkeb gördüm. Ḥimârdan büyücek katırdan küçürek yüzi âdem şüreti gibi kulaḳları fîl kulaḳları

²³⁷⁷ M. sînesi yâḳût-ı sürḥden : S. sînesi sürḥden

²³⁷⁸ S. yâḳût-ı sürḥden : M. yâḳûtan, sürḥden

²³⁷⁹ M. medd-i baṣar : S. medd-i başara

²³⁸⁰ M. eylemişdür : S. eylemişler

²³⁸¹ M. çeşm : S. ve A. kısım

²³⁸² cennet-muraḳḳa‘ : S. cennet-murti‘

ka-dem-i şerîfûne muntazırlardur.” didiler. Nazar-ı H^Wâce-i ‘âlem *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* burāka 4. müte‘allik olduğda mübārek başların aşağıya koyup hüzn ile gönüllerine fikr getürdiler. Cebrā’îl’e²³⁸³ *‘aleyhi’s-selām* 5. hitāb irdi-ki “İy Cebrā’îl! Hābībümden sor. Tevaḳḳuf kimedür? Ta‘allüle sebep nedür?” Ol Hāzret 6. buyurdi-ki “Yā Cebrā’îl! Şimdi hāneden çıkdum. Hil‘at-i nevaht²³⁸⁴ buldum. Muḳarreb melekler Cenāb-ı ‘İzzet’den 7. i‘zāz ve ikrām ile gelmişlerdür. Benüm için burāk-ı berḳ-refṭār²³⁸⁵ getürmüşlerdür. Hātıruma geldi-ki ferdā-yı 8. kıyāmetde ümmetüm maḳābirden çıkarlar. Aç qarın, tenhā, bürehne, günāh yükleri boyunlarında, mazlūmlar elleri 9. dāmenlerinde elli²³⁸⁶ biñ yıllık rāh-ı kıyāmet önlerinde, otuz biñ yıllık rāh-ı kıyāmet önlerinde otuz bin yıllık şırāt 10. köprisi, bārīk ve tārīk, düzaḥ üzerine çekilmiş; ol bī-bıdā‘at fakīrlar mesāfeleri nice ḳaṭ‘ 11. iderler.” didi. Fermān geldi ki “İy Benüm Hābībüm! Hātır-ı ‘atırūña endüh ve ḡam getürme. Her kimesne ki benüm nazar-ı ināyetüme 12. maḥşüş oldu. Nite kim bu gice burāk-ı kerāmeti evüñ ḳapısına gönderdüm, ümmet-i ‘ālī-himmetüñün her birisinüñ 13. ḳabrine bir burāk göndereyim. Dūkelisini bir uğurdan şırāt köprisinden selāmet ile²³⁸⁷ geçüreyim. Elli biñ 14. yıllık rāh-ı kıyāmeti ṭarfetü’l-‘aynda ṭayy ideyim. Behişt-i ‘anber-sirişte irişdüreyim.” didi. “*yevme naḥşūru’l-* 15. *müttekīne ile’r-raḥmani vefden*”⁵⁸⁴ Hāzret şād olup diledi-ki süvār ola. Burāk tündlik gösterüp 16. tevsenlik eyledi. Eyitdi : “Rabbü’l-‘izzet ḥaḳḳı-çün baña süvār olmaz. “*En-nebiyyü’t-tihāmī el-baḥḥī el-Ḳureyşī Muḥammed ibn ‘Abdi’llāh* 17. *ṣāhibü’l-Ḳur‘ān*” didi. Hāzret-i Risālet buyurdi *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* “*Ene Muḥammedün Rasūlullāh*”⁵⁸⁵ Cebrā’îl *‘aleyhi’s-selām* 18. Eyitdi: “İy Burāk! Bilmez misin kimdür? On sekiz biñ ‘ālemün ḥulāşasıdur. Evlād-ı Ādem’ün sülālesidür. Maṭla‘-ı envār-ı 19. ‘*sübḥānellezī esrā*’⁵⁸⁶ budur. Mehbiṭ-i esrār-ı “*fe evḥā ilā ‘abdihi mā evḥā*”dur.⁵⁸⁷ ‘Ālī-yi ‘ālem-i “*denā fetedalla*” 20. dur.⁵⁸⁸ Vālī-yi ḥarem-i²³⁸⁸ “*fekāne ḳābe ḳavseyni ev ednā*”dur.⁵⁸⁹ Ṭayyib-i bīmārān-ı günāhdur. Enīs-i bīdārān-ı seḥergāh, edīb-i 21. mü’eddibān-ı dergāhdur.

²³⁸³ S. Cebrā’îl’e : M. Cebrā’îl

²³⁸⁴ S. hil‘at-i nevaht : M. hil‘at ve nevaht

²³⁸⁵ S. için burāk-ı berḳ-i refṭār: M. için burāk burāk-ı berḳ-i refṭār

²³⁸⁶ M. elli : S. altı

²³⁸⁷ M. selāmet ile : S. selāmetlīḡla

²³⁸⁸ M. vālī ḥarem : S. vālī ḳadem

Habīb-i muḳarrebān-ı lī-ma‘allāhdur. Mu‘allim-i be-ta‘līm-i “*fa‘lem ennehu lā ilāhe illallāh*”dur.⁵⁹⁰ Mükerrerem-i be-tekrīm-i 22. “*ve kefā billāhi şehīden*”⁵⁹¹ Muḥammeden Rasūlullāh’dur”²³⁸⁹ *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* didi. Burāk eyitdi: “İy Emīn-i Vahy-i İlāhī!

S167b Vey Peyk-i 23. Cenāb-ı Ḳuds-i Şehenşāhī! Baña dürüştlük eyleme. Hācetüm vardır. || Bu Seyyid-i ber-güzīdeden iltimāsum ve ümīdüm vardır. H^wāce buyurdi-ki 24. “Hācetüñi taḳrīr eyle.” eyitdi: “Yā Rasūlullāh! Bu gice ki devlet-i sa‘ādet-i vişālünle²³⁹⁰ müşerref olurun. 25. Revḥ-i rūḥ-efzā²³⁹¹ ve rāḥiya-yı ṭayyibe-i cān-āsāñ-ıla rāḥat olurun. Anuñla ḥūy ve ārām tutaram. 26. Ferdā-yı kıyāmet ola. Ḳadem-i şerīfüñe çendān burāk-ı berḳāsā-yı ‘ālem çekeler.²³⁹² Nāgāh anlara 27. iltifāt idesin. Benüm şurīde-ḥālūme nazār itmeyesin.²³⁹³ Beni zāyi‘ eylesin. Yā Rasūlullāh! 1. Aña ṭāḳat getürmezsin. Bu gice murādumı²³⁹⁴ ḥāşıl eyle.

M138b Andan rikāb-ı şerīfe ḳadem baş didi. | H^wāce-i 2. kāināt ‘*aleyhi’s-selām*’ ḳabūl itdi. Buyurdi-ki rüz-ı kıyāmetde daḥi merkūbum sen²³⁹⁵ olasın.” didi. Bunuñ 3. üzerine muḳarrer olup burāk rām oldı. Yetmiş biñ ferişte burāḳuñ sağında, yetmiş biñ ferişte şolında.²³⁹⁶ 4. Her birinüñ elinde nūrdan bir şem‘-i tābān ve meş‘ale-i fūrüzān şa‘şa‘asından ‘arşa-yı Baḥḥā nūr-ı cemāl 5. ile münevver olmış. Dārū’l-celāl’e döndi. Nefḥā-yı tenden, meşām-ı cān-ı ḳuddüsiyān mu‘aṭṭar idi. H^wāce-i kāināt 6. ‘*aleyhi’s-şalāvatü ve’s-selām*’ burāḳa süvār oldı. ‘İnānını çekdi. Cebrā’ıl eyitdi ‘*aleyhi’s-selām*: “‘İnānını 7. koy ki ol me’mürdur. Ḳande gidiceğin bilür.”²³⁹⁷ Revān oldılar. Cebrā’ıl, Ol Ḥāzret’e vaşıyyet 8. itdi-ki “Yā Muḥammed! Eger yolda āvāz işidürseñ, iltifāt itme. Kimesne seni isterse icābet eyleme. Her ne şorarlarsa 9. cevāb virme. Beni Beytü’l-maḳdis’de bulasın.” didi. Ḥāzret-i İsrāfīl gāşıyesin getürdi. Ḥāzret’e 10. ululığından şerm geldi. ‘Özr-ḥ^wāhlık itdi: “Yā Ḥabību’llāh! Ben bu gice

²³⁸⁹ S. Rasūlullah’dur : M. Rasūlullah

²³⁹⁰ S. devlet-i sa‘ādet-i vişālünle : M. devlet ve sa‘ādet-i vişālünle

²³⁹¹ M. rūḥ-efzā : S. rūḥ-iḳrā

²³⁹² M. çekeler : S. geleler

²³⁹³ M. itmeyesin : S. ḳılmayalar

²³⁹⁴ M. murādumı : S. benüm murādumı

²³⁹⁵ S. merkūbum sen : M. merkūbum-sen

²³⁹⁶ M. şolında : S. şolda

²³⁹⁷ S. bilür : M. bilürdi

ğāşiyedārliği nice biñ 11. yıllık t̄a‘atler-ile alup dururın.²³⁹⁸ ‘Arş-ı mecīd altında hizmetler eyledüm.” Hıṭāb geldi-ki “Hizmetüñ 12. maḳbūldür. Hil‘at ne istersin.” İlḥām iriṣdi. Eyitdüm: “İlāhī! Bu hil‘ati ol şāhib-devletüñ ḥāksār-ı ümmetlerine 13. nişār itdüm ki anuñ ismi senüñ nāmuñla sāk-ı ‘Arş’da yazılmışdur. Ḥazret’üñden temennī iderem-ki bu bende-i 14. pesendīde ketm-i ‘ademde ‘ālem-i vücūda gelicek bir sāk‘at aña hizmet-i kerāmet-i tevḫīk eyle. Fermān geldi-ki “İy 15. İsrāfīl! Ḳabūl eyledüm. Anuñla bir gice ḳurb kerāmet olsa gerek. Ol şeb noḳṭagāh-ı zemīnde eflāk-i 16. berīne rücū‘ eylese²³⁹⁹ gerek. Ḥazāin-i cūd ḳapularını meḫāṭih-i şühūd ile açsa gerek. Mekke’den Mescid-i Aḳṣā’ya 17. andan eflāke ḳadem başar. Saña destūr virdüm ki²⁴⁰⁰ Mekke’den Beytü’l-maḳdis’e gelince ḡāyişedārı 18. olasın.” didi.

2.176. el-Ḳıṣṣa.

Ḥ^wāce-i ‘ālem ‘aleyhi’ş-ṣalāvatü ve’s-selām²⁴⁰¹ buyurdu-ki bir miḳdār gitdüm. Şaḡ ṭarafumdan 19. bir āvāz işitdüm-ki dir “*Yā Muḥammed! Lā ta‘cel fe’inneke aḥtā‘te eṭ-ṭa-rīḳ*”²⁴⁰² || Ben aña iltifāt itmedüm. Şol ṭarafdan daḥi 20. kezālik āvāz işitdüm. Mültefit olmadum. Andan şoñra bir ‘avrat öñüme²⁴⁰² | geldi. Envā-yı ziverler-ile kendüyi 21. ārāste eylemiş. Burāk öñine gelüp ṭurdu. Eyitdi: “Yā Muḥammed! Bir pāre ṭur, senüñle sözüm var.” didi.²⁴⁰³ Burākı 22. ta‘cīl sürdi. Şoñra Cebrā’īl’dan şordı-ki²⁴⁰⁴ “Anlar kimlerdür?” Eyitdi: “Evvel Yehūdī idi. Eger cevāb vireydüñ,²⁴⁰⁵ 23. ümmetüñ Yehūdī dīnine meyl iderlerdi. İkinci Naşārā idi. İcābet itseñ, ümmetüñ dīn-i tersāya māil olurlardı. 24. Ol ‘avrat dünyā idi. Eger anuñ cānibine naḡar ideydüñ, ümmetüñ ḡāyet-i ḥırşlarından dünyāyı āḫiret üzere²⁴⁰⁶ 25. ihtiyār iderlerdi.” didi. Andan şoñra bir büyük ṭaşa rāst geldiler. Ortasında bir

S168a

A193a

²³⁹⁸ M. ḡāşiyedārliği nice biñ yıllık t̄a‘atler-ile alup dururın : S. ḡāşiyedārliği nice biñ t̄a‘atler-ile alup ṭururın

²³⁹⁹ M. zemīnde eflāk-i berīne rücū‘ eylese : S. zemīnden eflāk-i berīne ‘urūc eylese

²⁴⁰⁰ S. ki : M. -

²⁴⁰¹ M. Ḥ^wāce-yi ‘ālem ‘aleyhi’ş-ṣalāvatü ve’s-selām : S. Ḥ^wāce ‘aleyhi’ş-selām

²⁴⁰² S. öñüme : M. öñe

²⁴⁰³ M. var.” didi : S. vardur

²⁴⁰⁴ M ve S. sürdi. Şoñra Cebrā’īl’dan şordı-ki : A. sürdüm. Şoñra Cebrā’īl’dan şordum-ki

²⁴⁰⁵ S. vireydüñ : M. virdüñ

²⁴⁰⁶ S. üzere : M. üzerine

M139a

A193b

S168b

delük var. Küçük 26. şu içerüden çıkar. Girü girmek ister. Çäre olup giremez.²⁴⁰⁷ Cebrā’îl’den şordılar. Eyitdi: “Ol seng, dehān şekli- 27. dūr. Delük dildür. Ol şu şekli söz- dūr. Ma’nā yüzinden saña ve ümmetüñe ta’lîmdür. Ya’nî bir söz ki 1. ağızdan çıka, soñra peşimān olmak fāide itmez. Ol söz girü dehān içine gelmeğe²⁴⁰⁸ kâ- 2. biliyyet yokdur.” didi. Andan soñra önlerine üç şahş geldi: Biri pîr, biri kehl, biri 3. civān. Ol pîr ve kehle iltifāt itmediler. Civāna meyl itdiler. Cebrā’îl ‘aleyhi’s-selām eyitdi: “*aşabte Yā Muḥammed*”⁵⁹³ *ṣallallāhu ‘aleyhi* 4. *ve sellem*. Pîr olan devlet-i dünyā idi. Kehl olan ḥubb²⁴⁰⁹ idi. Şābb olan ‘āfiyet idi. Devlet 5. ve baḥta nazar itmedüñ. ‘Āfiyet ihtiyār eyledüñ. Dünyā devleti döner, baḥtı nā-paydārdur.²⁴¹⁰ Murād ‘ā- 6. fiyetdür ki iki cihānuñ ni‘metine sebebdür.” didi. Ba‘de- zān iki kâdeḥ getürdiler incüden, üzerleri 7. örtilü: Biri süd idi, biri ḥamr. Südi sağ tarafından şundılar. Ḥamrı sol tarafından.²⁴¹¹ Südi 8. ihtiyār itdiler. Andan içdiler. Cebrā’îl ‘aleyhi’s-selām eyitdi: “*ehdeytü li-ümmetike’t-ṭarîka’l-müsteḳîm ve* 9. *ḥarramtu’l-ḥamra ‘alā ümmetike*”⁵⁹⁴ Andan-soñra iki cām daḥi getürdiler. Biri şu, biri ‘asel idi. İkisini 10. bile nüş itdiler. Cebrā’îl eyitdi: “‘Asel, bekā-yı ümmetüñe sebebdür tā rüz-ı kıyāmete varınca. Şu sebebdür; 11. ümmetüñ ‘amelleri anuñla yu. Nūr-ı pāk olurlar. Andan soñra yol bir miḳdār tayy²⁴¹² olındı. Cebrā’îl (a.ş.m.) 12. ḥiṭāb itdi-ki “İy Muḥammed! Burākdan in. Namāz kıl-ki bu tayibbedür. Senüñ hicretgāhuñ olsa gerek.” didi. 13. | Ol Ḥazret indi, namāz kıldı. Girü burāka süvār olup revān oldılar. Tūr-ı Sīnā’ya, mevlid-i ‘İsā’ya²⁴¹³, 14. iriṣdiler. Bu iki mevzi’de daḥi işāret-i Cebrā’îl ile namāz kıldılar. Andan-soñra bir ādem gösterdiler; bir yük 15. odunu bağlamış, || kuvvet ider, götürmege götürmez, varur üzerine daḥi odun getirür, altına ḳor.²⁴¹⁴ 16. Cebrā’îl’den şordılar. Eyitdi: “Bu ḥırş mişālidür ki ol-ḳadar māl cem’ ider,

²⁴⁰⁷ S. giremez : M. girmez

²⁴⁰⁸ M. gelmege : S. gitmege

²⁴⁰⁹ M. ḥubb : S. cidd

²⁴¹⁰ M. döner, baḥtı nā-paydārdur : S. denî ve nā-paydārdur

²⁴¹¹ M. tarafından : S. cānibinden

²⁴¹² M. tayy : S. ḥall

²⁴¹³ M ve S. mevlid-i ‘İsā’ya : A. mevlūd-ı ‘İsā’ya

²⁴¹⁴ S. odunu bağlamış, kuvvet ider, götürmege götürmez, varur üzerine daḥi odun getirür, altına ḳor : M. odunu bağlamış, kuvvet ider, getirmege götürmez. Varur üzerine daḥi odun getirür, altına ḳor : A. oṭunu bağlamış, kuvvet ider ki götüre götürmez. Yine varur üzerine daḥi oṭun ḳor.

harcından daḥi ziyādedür.²⁴¹⁵ Hırşından 17. daḥi üzerine kor. Andan-şoñra bir şahş daḥi gördiler; kapuya koḡa şarkıdur, ḥālī çıkarur. Cebrā’īl (a.ş.m.) 18. Eyitdi: “Bu ehl-i riyā ‘amellerinüñ temşīlidür ki miḥnet ü renc çeker. ‘Āķıbetü’l-emr, dest-i tehī kıyāmete vāşıl 19. olur.

2.177. Rasūl-i Maḡbūl’ün²⁴¹⁶ *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* Mescid-i Aḡşā’ya Vuşul Bulduḡıdur.

Ḥazret-i 20. Risālet-penāḥ *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* Mescid-i Aḡşā’ya geldi. Beşāret-i kerāmet itdiler. Didiler ki 21. “*essālümü ‘aleyke yā evvelü ve yā āḡiru ve yā ḡāşiru*”⁵⁹⁵ eyitdi: “Bu ne²⁴¹⁷ taḡıyyatdur?” Eyitdiler: “Evvel şefā’at idüp 22. şefā’ati ḡabūl olan sensin ve āḡir-i enbiyāsın ve kıyāmet güninde ḡaşr-i ḡalāīḡ senüñ ḡademünde 23. olsa gerek.” didiler. İşāret-i Cebrā’īl ile burāḡdan indiler. Burāḡı feña-yı mescidde²⁴¹⁸ bir ḡalkaya bağlarlar ki 24. merākib-i enbiyā anda bağlanurdı. Ḥarīr-i behiştten bir ḡabl ile andan-şoñra Mescid-i Aḡşā’nuñ içine 25. girdi. Peyḡamberān-ı mürsel ve enbiyā-yı kümmel Ol Ḥazret’i istikḡbāl itdiler Şerāiḡ-i tebcīli yirine getürdiler. Ḥaḡ 26. *sübḡānehü ve ta’ālā* Ol Ḥazret içün enbiyāyı zinde itdi. Bir rivāyetde ictimā’-ı ervāḡ oldu. 27. Eyitdi: “İy Cebrā’īl! Bunlar kimlerdür?” Cebrā’īl (a.ş.m.) eyitdi: “Ḳarındaşlaruñ peyḡamberlerdür. Öñlerine geḡ. İki rek’ at 1. namāz ḡıl. Birāderlerüñ saña iḡtidā itsünler.” didi. Cümlesi şaf olmışlar. Ḥazret taḡaddüm idüp cümle peyḡamberler ve melekler 2. anlara iḡtidā itdiler. Namāzdan fāriḡ olıcaḡ ḡavāşş-ı enbiyādan ba’zı şenā-yı Perverdkār’a *celle celālüh* mübāderet 3. eylediler. Evvel İbrāḡīm-i Ḥalīl *ṣalavatullāḡ ‘aleyh* eyitdi: “Ḥamd ü sipās Ol Ḥudā’ya²⁴¹⁹ beni ḡullete iḡtiyār idüp 4. mülk-i ‘aḡīm erzānī eyledi. Tenḡa baña ümmet.” didi.²⁴²⁰ | “*inne ibrahīme kāne ümmeten ḡāniten lillāḡi*”⁵⁹⁶ nāsa muḡtedā itdi. 5. Āteş-i Nemrūd’dan ḡalāş eyledi. Āteşi

M139b

A194a

²⁴¹⁵ M. Bu hırş mişālidür ki ol-ḡadar māl cem’ ider, harcından daḥi ziyādedür : S. Hırş mişālidür ki ol-ḡadar māl cem’ ider, harcından ziyādedür

²⁴¹⁶ S. Rasūl-i Maḡbūl’ün : M. Rasūl-i Maḡbūl-ki

²⁴¹⁷ S. ne : M. nev’

²⁴¹⁸ M. mescidde : S. mescide

²⁴¹⁹ M. Ol Ḥudā’ya : S. Ol Ḥudā’ya ki b

²⁴²⁰ M ve S. Tenḡa baña ümmet.” didi : A. Tenḡa baña virdi.

S169a

A194b

baña berd u sālīm itdi.²⁴²¹ Andan-şoñra Hāzret-i Mūsā eyitdi: “Hāmd ü sipās Ol Hudā’ya²⁴²²
6. beni kelīm itdi. Benüm içün yedi āyet ihsān itdi-ki mu‘cizāt-ı zāhire ve bāhire oldı. Evvel
seng-i haķīrden on iki çeşme 7. şu virdi. Ümmetüm ve benüm içün “*menne ve’s-selvā*”⁵⁹⁷
inzāl itdi ve başum üzerine ebri²⁴²³ sāye kıldı ve benüm içün 8. felķ-ı bahri taķdīm itdi ve
Fir‘avun ve Fir‘avniyān’uñ helākini benüm elümden itdi ve baña Tevrāt erzānī kıldı ve baña
ümmeť || erzānī 9. kıldı ki²⁴²⁴ anlaruñ na‘tinde söylendi. “*yehdūne bi’l-haķķa ve bihi
ya’dilūn*”⁵⁹⁸ Andan-şoñra Hāzret-i Davūd eyitdi: “Hāmd 10. ü sipās Ol Hudā’ya ki baña
ta‘līm-i Zebūr kerāmet kıldı ve baña elhān-ı meşhūr ile maḥşuş kıldı ve āheni 11. elümde
nerm itdi ve cibāl ve tıyūrı baña musaḥḥar kıldı ve Cālūt’ı elümde helāk itdi ve baña
hükümet u ḥilāfet 12. ve faşl-ı ḥiṭāb erzānī gördi. Andan-şoñra Süleymān (a.ş.m.) eyitdi:
“Hāmd ü sipās Ol Hudāvende ki yelleri baña 13. musaḥḥar idüp²⁴²⁵ dīvler, periler leşkerini
benüm fermānumda itdi ve kuşlar zebānını baña ta‘līm eyledi.²⁴²⁶ Baña mülk-i ‘azīm
kerāmet 14. eyleyüp mülk ve māl virdi.” didi. Andan-şoñra ‘İsā (a.s.m) eyitdi: “Hāmd ü
sipās Ol Hudā’ya ki baña rūḥ 15. didi. Meşelüm Ādem Nebī gibi oldı. Baña ana ḳarnında
ta‘līm-i kitāb itdi. Tevrāt ve İncıl ve Zebūr’da²⁴²⁷ nihānī 16. olan ma‘naları baña erzānī kıldı.
Balçıkdan şüret-i mürġ²⁴²⁸ itdüm. Kemāl-i kudreti ile zinde itdi 17. ve ebraş ibrā’ itdüm. Benī
āsmāna iltı. Dükeli ālāyişden muṭahhar kıldı ve beni ve māderümi şerr-i 18. şeytāndan
kendü penāhında tıtdı. Hāzret-i Risālet-penāh *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* buyurdılar ki çün
19. cemā‘at-ı enbiyā ‘aleyhüme’s-selām fāriġ | oldılar. Ben daḥi ḥāmd-i İlāhī ve şenā-yı
Pād-şāḥ’ı *celle celālüh* taķdīm 20. itdüm.” Didüm-ki “Hāmd ü sipās Ol Hudāvend’e²⁴²⁹ ki
beni ‘ālemlere raḥmet virdi. Sāir-i ḥalāiķa ve mecmū‘-ı 21. ṭavāife meb‘uş itdi. Beşir ve

²⁴²¹ M. itdi : S. oldı

²⁴²² M. Ol Hudā’ya : S. Ol Hudā’ya ki

²⁴²³ M. ebri : S. ebr

²⁴²⁴ M. ki : S.

²⁴²⁵ M. Hudāvende ki yelleri baña musaḥḥar idüp: S. Hudā’yā ki yelleri baña musaḥḥar itdi

²⁴²⁶ M. eyledi : S. itdi

²⁴²⁷ S. İncıl ve Zebūr’da : M. İncıl’de ve Zebūr’da

²⁴²⁸ M. balçıkdan şüret-i mürġ : S. balçıkdan mürġ

²⁴²⁹ M. Hudāvend’e : S. Hudā’yā

M140a

S169b

A195a

nezîr itdi. Baña Furķān²⁴³⁰ ‘atā itdi. Ümmetümi cümle ümmetlerüñ 22. eyüsi itdi. Anlara vasaṭ ve ‘adl okudı ve evvel ve āhîr eyledi. Sînemî şerḥ eyledi. Nāmumı 23. bülend kıldı. Baña “Fātîḥ ve Ḥātem” didi. Daḥî Ol Ḥāzret’e sipās-ki tamām-ı sâḥāt-ı zemîni baña cümle 24. mescid kıldı. Baña fethler hedâyâ kıldı ve ğanîmetler kerāmet eyledi.²⁴³¹ Ḥavâtîm-i Süre-i Baḡarâ ile 25. mükerrerem kıldı. Seb’u’l-meşânî ve Qur’ân-ı ‘Azîm erzânî kıldı. Melekleri benüm imdāduma gönderdi. 26. Ümmetüm için tā kıyāmet-dek²⁴³² tevbe ḡapusın açdı. Baña ḡavz-ı ğüş ihsân itdi. Ehl-i 27. kebāire beni şefî‘ itdi. Şefā‘at-i külliye kerem kıldı. Bu ma-ḡāmid ve mefāḡhiri beyān idicek 1. Ḥāzret-i İbrāḡīm-i Ḥālîl ma‘āşîr-i enbiyāya İşāret buyurdı-ki “*Bihezā efḡaleküm Muḡammeden.*”⁵⁹⁹ Andan-şoñra 2. cümle enbiyā Risālet-me‘āba teveccüh itdiler. Eyitdiler: ²⁴³³ “İy Muḡammed! Allāḡ ta‘ālā bu ġice kerāmet ile seni mükerre 3. eyledi. Evvelîn²⁴³⁴ ve āḡirinden ḡîḡ kimesne || ol şeref ile müşerref olmış- degüldür. Zinhār ki ne ḡadar 4. ḡudretüñ olur ise ümmet için taḡfîf-i ḡizmet taleb eyle.” didiler. Andan-şoñra Cebrā’îl (a.ş.m.) 5. Ol Ḥāzret’üñ dest-i mübāreklerine yapışup şaḡra üzerine getürdi. Şaḡradan āsmāna 6. varınca nerdübān ḡurılmış. Ḥüsn ü cemālde naḡîri yok. Bir ṡarafı yāḡût-ı sürḡ, bir ṡarafı yāşıl zümüröd- 7. den. Pāyelerüññ biri altundan biri ġümüşdendür ve yevāḡît ile muraşşā‘. Ol mi‘racda elli maḡām 8. vardı. Her bir maḡām yetmiş yıllıḡ yol idi. Her bir maḡāma bir muḡarreb ferişte ta‘yîn eylemişler. Her 9. bir ferişte ile elli biñ feriştelere aña tābî‘, cümlesi biri birine beşāretler ve müjdeler itdiler. Ol Mi‘rāc 10. feriştelereñ āsmāndan zemîne, zemînden āsmāna ve ḡābz-ı ervāḡ için Melekü’l-mevt | ol Mi‘rāc’ 11. dan ‘urüc ve ḡübûṡ ider. Ḥāzret-i Risālet eşaḡḡ-ı rivāyetde ol Mi‘rāc’a ġirü burāḡ ile ġitdiler. 12. Buyurdılar-ki “Baña ġözünü yum.” didi. Yumdum ve açdum. Āsmānuñ evvel²⁴³⁵ ḡapusına irişdüm. Mi‘rāc 13. başında bir ferişte ġördüm. Ellerin açmış idi, ṡabaḡa-yı āsmān, yedi ṡabaḡa zemîn iki eli or- 14. tasında durur. Baña selām virdi. İzhār-

²⁴³⁰ M. Furķān : S. fermān

²⁴³¹ M. eyledi : S. itdi

²⁴³² M. kıyāmet-dek : S. kıyāmete dek

²⁴³³ M. itdiler. Eyitdiler : S. idüp eyitdiler ki

²⁴³⁴ S. evvelîn : M. evvelini

²⁴³⁵ M. āsmānuñ evvel : S. āsmān-ı evvel

ı beşâret eyledi. Eyitdi: “Yâ Rasûlullâh! Âdem halk 15. olunmazdan evvel²⁴³⁶ yigirmi beş biñ yıl muḳaddem benüm maḳâmumı bu Mi‘râc başında ta‘yîn itdiler. Ol-günden 16. berü yâ Rasûlullâh! Muḥabbetüñ şamîm-i cāndan²⁴³⁷ şaḳlaram. Dilüm ile dāimā saña dūrüd u taḥiyyete meşḡülem. 17. Ḳadem-i şerîfüne muntazır idüm tâ bu gice müstes‘ad oldum.”²⁴³⁸ didi. Ol ferîşteden geçdüm. Bir deryāya 18. iriştüm. Deriñligi iki yüz biñ yıllık yoldur. Baḥr ü berrde her ne cānver ki olur, ol baḥrde var- 19. dur. İsmine Ḳāşiye dirler. Mu‘allaḳdur. Hevāda bir ḳatre ṭamlamaz. Ğāyet-i deriñliginden ol deryānuñ 20. rengi gökdür. Āsmānuñ rengi kebūd olduḡı ol-deryādandur. Dirler ki “Āfitābuñ lerzesi ol-deryānuñ 21. temevvücindendür. Andan-şoñra bād ḥazînesine geldüm. Bādı yetmiş biñ silsile ile muḥkem baḡlu gördüm. 22. Her silsile yetmiş biñ ferîşte elinde idi. Andan geçdüm. Felege iriştüm. Ol bir deryādur ki āsmān 23. anuñ üzerindedür. Etekleri yire irişmişdür. Serā-perde gibi her āsmānuñ bir felegi vardır ki²⁴³⁹ yıldızlar 24. ol deryā-yı felekde yüzerler. “*küllün fî felekin yesbeḥüne*”⁶⁰⁰ Fermān-ı İlāhî iriştı ki ol felek dev- 25. rinden durdı.²⁴⁴⁰ Üzerine ayak ḳodum, geçdüm. Andan dünyā āsmānına iriştüm-ki evvelki

S170a

āsmāndur. 26. ||

2.178. Āsmān-ı Evvel-ki ‘Acāib ve Ğarāib, Bi’l-cümle Vaşf u Na‘t-ı Ekmelidür.²⁴⁴¹

M140b/A195b

Ḥazret buyurdi-ki āsmān-ı 27. evvele iriştüm. Cebrā’îl (a.ş.m.) ḳapısını urdı. Ol ḳa-puya Bābü’l-ḥıfẓ dirler bir dāne kıvılcık 1. yāḳūtdan, mürvārīdden ḳıvılcık var. Ol ḳapuda bir | melek bevvābdur. İsmine²⁴⁴² İsmā‘îl dirler. Cebrā’îl’uñ nidā- 2. sını işitdi. Bir āvāz ile cevāb virdi-ki “Hergiz anuñ-gibi āvāz işitmedüm idi.” eyitdi: “Kimdür?” “Cebrā’îl’em” 3. didi.

²⁴³⁶ M. evvel : S. öñdin

²⁴³⁷ M. cāndan : S. ḳalbden

²⁴³⁸ M. Ḳadem-i şerîfüne muntazır idüm tâ bu gice müstes‘id oldum : S. Ḳudüm-i şerîfüne muntazır idüm tâ bu gice müstes‘id olam

²⁴³⁹ M. vardır ki : S. var ki

²⁴⁴⁰ M. durdı : S. ṭurdı

²⁴⁴¹ M. Āsmān-ı Evvel-ki ‘Acāib ve Ğarāib, Bi’l-cümle Vaşf u Na‘t-ı Ekmelidür : S. Āsmān-ı Evvelüñ ‘Acāib ve Ğarāibi, Bi’l-cümle Vaşf u Na‘t-ı Ekmelidür

²⁴⁴² M. ismine : S. adına

“Yā²⁴⁴³ senüñle kimdür?” didi. Eyitdi: “Muhammed’dür.” (a.ş.m.) eyitdi: “Muhammed zāhir oldı mı?” “Belī” didi. Şordı-ki 4. “Anı istediler mi?” “Belī” didi. İsmā’īl eyitdi: “Hoş-geldüñ. Merhaben” didi. Kapuyı açdı. İsmā’īl’e tābi‘ 5. on iki biñ ferişte gördüm. Her ferişteyle on iki biñ ferişte var idi. İsmā’īl’ün ve eşyā’ınuñ tesbīhleri²⁴⁴⁴ 6. “*sübḥāne’l-meliki’l-‘ulā sübhāne’l-‘aliyyi’l-‘ulā sübhāne men leyse kemişlihi şey’ün*”⁶⁰¹ Ol āsmānuñ 7. şekli güyā muncemid olmış, şu renginde idi. İsmi Raḳayī‘ā’dur. Beş yüz yıllık ‘umķı vardır. Bu āsmānda 8. ġārāib ve ‘acāib nesneler²⁴⁴⁵ gördüm. Bir cemā‘at feriştelere şaflar bağlamışlar. Kıyāmda dururlar.²⁴⁴⁶ Huzū‘ 9. ve huşū‘ıyla başların aşağıya tutmuşlar. Tesbīhleri “*subbūḥūn ḳuddūsūn rabbū’l-melāiketī* 10. *ve’r-rūḥī*”⁶⁰² Cebrā’īl’den şordum: “Bu feriştelereñ ‘ibādetleri böyle-midür?” eyitdi: “Gökler ḥalk 11. olunduğı tārīḥden tā kıyāmet olunca²⁴⁴⁷ böyle ‘ibādet iderler. Ḥaḳ ta‘ālādan iste ki bu ibādeti 12. ümmetüñe kerem eyleye istedüm. Ḳabūl itdiler. Namāzda kıyām oldı.²⁴⁴⁸ İkinci, Ādem-i Şafiyy’e, mülākāt itdüm. 13. Ol şüret ve ol ḳādd ü ḳāmet ile ḥalk olınmış idi. Aḳ incüden bir taḥt üzerinde²⁴⁴⁹ 14. oturur. Nürdan libāsları var. Ḥaḳ ta‘ālā emr ile evlādınuñ rüḥlarını öñine ildürler. 15. Aña²⁴⁵⁰ ‘arz iderler. Mü’mın rüḥını göricek şād olur. Anuñ-çün raḥmet ve mağfıret taleb ider. Andan-şoñra 16. ol rüḥı ḳaldurup a‘lā-yı ‘illiyāne ildürler. Ammā kāfir veyā münāfıḳ rüḥını göre ġam-ğın olur, 17. la‘net ider. Andan Siccīn’e gönderürler. Cebrā’īl (a.ş.m.) eyitdi: “Yā Muhammed! Bu atañ Ādem’dür. Öñine var. Selām 18. vir.” didi. Ol Ḥazret varup selām virdi.²⁴⁵¹ Ādem ḥandān olup selāmına cevāb 19. virdi. Eyitdi: “*Merhaben libni’ş-şāliḥ ve’n-nebiyyi’ş-şāliḥ elḥamdülillāhi’l-lezī ekremeke ve ce‘aleke* 20. *min nesli*”⁶⁰³ didi. Ādem’ün

²⁴⁴³ M. Bir āvāz ile cevāb virdi-ki herģiz anuñ-gibi āvāz işitmedüm idi. Eyitdi: “Kimdür?” “Cebrā’īl’em” didi. “Yā : S.

²⁴⁴⁴ S. İsmā’īl’ün ve eşyā’ınuñ tesbīhleri : M. İsmā’īl’ün tesbīhleri

²⁴⁴⁵ S. nesneler : M. nesne

²⁴⁴⁶ M. dururlar : S. tururlar

²⁴⁴⁷ M. tā kıyāmet olunca : S. tā kıyām-ı kıyāmet olunca

²⁴⁴⁸ M. oldı : S. oldur

²⁴⁴⁹ M. üzerinde : S. üzerine

²⁴⁵⁰ S. aña : M. -

²⁴⁵¹ M. atañdur. Ol Ḥazret varup selām virdi. Öñine var. Selām vir.” didi : S. Bu atañ Ādem’dür. Öñine var. Selām vir.” Ol Ḥazret daḥi öñine vardı. Selām virdi

- A196a** tesbîhi “*Sübḥāne’l-celîlî’l-a’lā, subhane’l-|vāsiu’l-ġaniyyü*, 21. *sübḥānallahi ve biḥamdike, sübhāna’l-lāhi’l-‘aẓīm ve bihamdihi estagfirullāh*”⁶⁰⁴ Ādem’ün sağ 22. tarafında bir kapu
- S170b** gördüm. Hoş kokular gelür. Şol tarafına || nazar itdüm. Bir kapu gördüm. Nā-hoş kokular gelür. 23. Ādem sağ tarafına nazar itdükçe ḥande ider, şād olur. Şol tarafına nazar eyler, girye ider. Cebrā’îl’den 24. şordum: “Bu kapular nedür?” eyitdi-ki “Şağ tarafında olan kapu cennete gider. Ervāḥ-ı Sü’edā ol 25. kapudan cennete girer.”²⁴⁵² Şolında olan düzaḥ kapusudur. Ervāḥ-ı eşkıyā andan cehenneme 26. gider.” didi. Üçüncü, bir cemā’ate irişdüm. Zirā’ate meşğul olmuşlar. Hemān ol 27. sâ’at biçerler. Birine yedi yüz alurlar. Şordum-ki “Bunlar kimlerdür?” eyitdi: “Anlardur ki hizmet 1. ve t̤a’ati Allāḥ için iderler. Şadağa ve ḥayrı²⁴⁵³ Allāḥ için virürler. Dördüncü, bir cemā’ate irişdüm, feriştelere 2. başlarını taşlar ile döğerler. Evvel-ki ḥāle gelürler, girü döğerler. Cebrā’îl’den şordum. Eyitdi: “Bunlar namāzda ve cum’aya 3. ve cemā’atde²⁴⁵⁴ kâhillik idenlerdür. Rükū’ ve sücūdı tamām itmeyüp evḳātında namāzı kılmayanlardur.” didi. Beşinci, 4. bir cemā’ate irişdüm çıplaklar, açlar,²⁴⁵⁵ şusuzlar. Zebānîler anları severler. Dūzaḥuñ t̤a’ām ve şerābına nite kim 5. behāyimi otlağa ildürler. Şordum. Cebrā’îl eyitdi: “Bunlar zekatı men’ idüp vermeyenlerdür. Fuḳarāya²⁴⁵⁶ 6. rahm itmeyenlerdür. Altıncı, bir cemā’ate geçdüm. Önlerinde her ni’metden māideler ḳomışlar. Bir cāniblerinden murdār etler 7. ḳomışlar. Anlar ol murdārlardan yirler. Ol pākīze ni’metlere iltifāt itmezler.” Şordum. Cebrā’îl eyitdi: “Anlar ḥātūnlar- 8. dur ki ḥelāl çiftlerini ḳorlar. Ḥarāma meyl iderler. Daḥi bir t̤a’ifedür ki ḥelāl mālārı var iken seriḳa ve ḥıyānet- 9. den ḥarām mālā raġbet ider.”²⁴⁵⁷ Yedinci, bir cemā’ate geçdüm. Āteşden dārlarda yollar üzerine getürmişler. Dikenleri var. 10. Gelen geçenlerüñ ḳaftānlarını yırtarlar. Şordum. Cebrā’îl²⁴⁵⁸ eyitdi: “Bunlar yollar üzerinde oturup | gelüp geçenleri 11. ĭzā idenlerdür. Göz ile ve dil ile dūšnām virenler, ādeme ḥande idenlerdür.”²⁴⁵⁹ Sekizinci, bir kimesneye
- A196b**

²⁴⁵² M. girer : S. gider

²⁴⁵³ S. şadağa ve ḥayrı : M. şadağa ve ḥayrı

²⁴⁵⁴ S. namāzda ve cum’aya ve cemā’atde : M. namāzda cum’aya cemā’atde

²⁴⁵⁵ M. açlar : S. aclar

²⁴⁵⁶ M. vermeyenlerdür. Fuḳarāya : S. vermeyenlerdür ve fuḳarāya

²⁴⁵⁷ M. ider : S. iderler

²⁴⁵⁸ M. Cebrā’îl : S.

S171a

irişdüm. 12. Arkasında çok yüki var, altında kımıldamağa mecâli yok. Âdemlere delâlet iderler²⁴⁶⁰ ki yüki üzerine 13. daği yük koyalar. Anları şordum. Cebra'îl eyitdi: “Bunlar, şunlardır ki emānete hıyānet itmişlerdür. 14. Boyunlarında hūkūḫ var iken ğayrılarıñ, mazlumelerüñ üzerine²⁴⁶¹ ḳorlar. Tōkuzuncı, bir ḳavme daği geçdüm. 15. Oddan mıḳrāzlar ile tūtaḳlarını,²⁴⁶² dillerini keserler. Eyü olur, girü keserler. Anları şordum. Eyitdi: “Bunlar 16. bir t̃ā' ifedür ki pād-şāhlara gelürler. Hoş-āmed söylerler ve kizbler, dūrūḡlar iderler. Anları taşdıḳ iderler. Anları 17. zulmden²⁴⁶³ ve fışḳdan nehy eylemezler. ‘Adl ve || iḥsāna delâlet ḳılmazlar.” didi. Onuncı, bir gürüha daği 18. uğradum. Bedenlerinüñ etlerin keserler. Kendülere virürler, yirler. Cebra'îl eyitdi: “Bunlar zemmāmlardur,²⁴⁶⁴ ğıybet 19. iderler. On birinci, bir gürüha daği uğradum. Yüzleri siyāh, gözleri ezraḳ, aşığa tūtaḳları 20. ayakları üzerine sürinür. Üst tūtaḳları²⁴⁶⁵ başlarını bürimiş. Ağızlarından ḳanlar ve iriñler 21. revān olur. Āteş ḳādeḫler ile dūzahīlerüñ hūnābelerin anlara virürler. Hīmārlar gibi çağrışurlar. 22. Cebra'îl eyitdi: “Bunlar şāribü'l-ḥamlardur, senüñ ümmetüñden.” On ikinci, bir gürüha irişdüm.²⁴⁶⁶ Dillerini 23. ḳafālarından çekerler. Hinzīr şüretine girmişler. Üstlerinden, altlarından ‘azāblar iderler. Cebra'îl 24. Eyitdi: “Bunlar yalan şehādet idenlerdür. On üçüncü, bir cemā'ate irişdüm.²⁴⁶⁷ Ḳarınları şişmiş, renkleri 25. şaru olmuş, ellerinde ayaklarında bendler, boyunlarında zencīr.²⁴⁶⁸ Ḳalkmaḳ isterler, ḳarınları aşığa çeker, yüzleri 26. üzerine yıkılurlar.” Cebra'îl eyitdi: “Bunlar ribā-hōrlardur. On dördüncü, bir gürüha irişdüm. Āteşden 27. bıçaḳlarla anları öldürürler. Yaramaz rāyiḫalu ḳanları siyāh aḳar. Girü zinde olurlar. Girü öldürürler. 1. Cebra'îl eyitdi: “Bunlar nā-ḫāḳ ḳan idenlerdür. Mü'minleri

M141b

²⁴⁵⁹ M. Göz ile ve dil ile düşünām virenler, ādem'e ḫande idenlerdür : S. Göz ile ve dil ile ğamze ile düşünām ile virenler, ādeme ḫande idenlerdür

²⁴⁶⁰ M. iderler : S. ider

²⁴⁶¹ M. mazlumelerüñ üzerine : S. mazlumelerüñ daği üzerine

²⁴⁶² M. tūtaḳlarını : S. tūdaḳlarını

²⁴⁶³ S. kizbler, dūrūḡlar iderler. Anları taşdıḳ iderler. Anları zulmden : M. kizbler iderler. Anları taşdıḳ iderler. Zulmden

²⁴⁶⁴ M. zemmāmlardur : S. nemmāmlardur

²⁴⁶⁵ M. tūtaḳları, ayakları üzerine sürinür. Üst tūtaḳları : S. tūdaḳları, ayakları üzerine sürinür. Üst tūdaḳları

²⁴⁶⁶ M. gürüha irişdüm : S. gürüha daği uğradum

²⁴⁶⁷ M. irişdüm : S. uğradum

²⁴⁶⁸ M. zencīr : S. zencīrler

A197a

öldürenlerdür. On beşinci, bir gürüh ‘avratlar gördüm. | Yüzleri²⁴⁶⁹ siyâh, 2. gözleri ezrak, âteşden kaftânlar giydürmüşler. Ferişteler anları âteşden²⁴⁷⁰ gürzler ile ururlar. Anlar hınzîrler, kelbler 3. gibi âvâz virürler. Cebrâ’îl eyitdi: “Bunlar erlerin inciden ‘avratlardur.” On altıncı, bir gürüha irişdüm.²⁴⁷¹ 4. Hevâda dünyâyla âhîret ortasında mu‘allağ tûrurlar. Her birine ikişer gālîz ferişteler musallağ. Gözlerinden, 5. kulaıklarından, burunlarından âteşler çıkar. Ol feriştelerün her birinün ellerinde²⁴⁷² âteşden ‘amüdlar her ‘amüduñ altmış budaqları 6. var. Eger bir budağı Ebû Kays Tağı’na tokınsa yirinden kıpar. Bu ‘amüdlar ile ol ferişteler, anları ururlar. 7. Bu tesbîhi iderler: “*sübḥāne’l-kādiri’l-muktediri sübhāne’l-müntakimi ‘alā a’dāyā sübhāne’l-meliki’l-‘azîmi*”⁶⁰⁵— 8. Cebrâ’îl eyitdi: “Bunlar münâfıklardur.” On yedinci, bir gürühü gördüm. Çoklık âteş yanar derelerde habs eylemişler. 9. Âteş anları²⁴⁷³ yakmış girü tâze ölürler girü yanarlar. Cebrâ’îl eyitdi: “Bunlar ataya, anaya ‘akk olanlardur.” 10. On sekizinci, bir tâ’ifeye daḥi uğradum. Âteşin tabaqları sînelerine kımışlar. Yüzleri siyâh, gözleri²⁴⁷⁴ 11. ezrak, siyâh kaṭrân kaftânlar giymişler. ‘A-zâb ferişterleri bunları âhen ‘amüdlar ile ururlar. Cebrâ’îl 12. || eyitdi: “Bunlar muṭriblerdür.” Andan şoñra buyurdi: “Bir ferişte gördüm; ak ḥurûs şüretinde. Başı ‘Arş 13. altında, ayakları yedinci kıat yir altında. Ol feriştenün tafşîli taḥrîr olınsa gerekdür. Yigirminci, bir 14. deryâ-yı ‘azîme uğradum. Çok ‘acâib ve ġarâib gördüm.²⁴⁷⁵ Şuyı şîrden ak tağlar gibi meveleri var. 15. Cebrâ’îl eyitdi: “Yâ Rasûlullâh! Bu deryâyâ Baḥrû’l-ḥayvân dirler. Emvâtuñ neşri eyyâmı olduḡda 16. bu deryâdan zemîne bârân yağdururlar. Dökilmiş, çürümiş, toprak | olmuş tenleri bu şü ile terkîb 17. iderler. Girü zinde olurlar.” Ol baḥrden geçüp ikinci âsmâna irişdiler. 18.

S171b

A197b

²⁴⁶⁹ S. yüzleri : M. yüzi

²⁴⁷⁰ S. âteşden : M. âteş

²⁴⁷¹ M. irişdüm : S. daḥi uğradum

²⁴⁷² M. ellerinde : S. elinde

²⁴⁷³ M. anları : S.

²⁴⁷⁴ S. bir tâ’ifeye daḥi uğradum. Âteşin tabaqları sînelerine kımışlar. Yüzleri siyâh, gözleri : M. bir tâ’ifeye irişdüm. Âteşin tabaqları sînelerine kımışlar. Yüzleri siyâh, gözlerle

²⁴⁷⁵ S. Çok ‘acâib ve ġarâib gördüm : M. Çok ġarâib gördüm

2.179. İkinci Āsmānuñ Beyān-ı Evşāfı ve Tahrīr-i ‘Acāib ü Ġarāibidür.

H^wāce-i ‘ālem *ṣallallāhu ‘aleyh ve sellem* 19. buyurdu: İkinci āsmānı ġāyet nūrānī gördüm. Gözler müṭāla‘asından kamaşırdı. Rivāyet iderler ki 20. kızıl altundan yaradılmışdı. İsmi Kaydum’dur. Cebrā’īl kapuyı urdu. Bevvābı eyitdi: “Kimdür?” 21. Cebrā’īl eyitdi: “Benem.” Şordı: “Senüñle kimdür?” eyitdi: “Muḥammed Rasūlullāh’dur.” Sordı-ki “Muḥammed meb‘ūs oldu mı?” 22. Cebrā’īl eyitdi: “Ārī, Ol.” eyitdi: “Elḥamdülillāh!” Kapuyı açdı. Anda daḥi ‘acāib ve ġarāibden dört nesne 23. gördi. Ol H^wāce-i ‘ālem buyurdu-ki “Çünkü²⁴⁷⁶ kapuyı açdılar, bir dāne incüden nūrdan kilīdi var, ḥāzini 24. İsrāfīl’dür. İki yüz biñ ferişte aña tābi‘dür. Her birisi iki yüz biñ ferişte leşkeri vardur. Anlara selām 25. virdüm. Ta‘zīm ile cevāb virdiler ve baña çok kerāmetler, beşāret itdiler. İsrāfīl’uñ tesbīḥi “*sübḥāne’llāhi* 26. *küllemā yüsebbihū’llāhe müsebbihun ve’l-ḥamdüli’l-lāhi küllemā ḥamede’l-lāhe ḥāmidun velā ilāhe illa’l-lāhu küllemā hellele’l-lāhe* 27. *mühellilün vallāhe ekberu küllemā yükebbiru’l-lāhe mükebbirun*”⁶⁰⁶ ikinci, çün bunlardan geçdüm, melāikeden bir cemā‘ate irişdüm.²⁴⁷⁷ 1. Şaflar çekmişler. Cümlesi rükū‘a varmışlar. Bu tesbīḥi iderler: “*sübḥāne’l-vārişi’l-vāsi’, sübḥāne’l-lezī* 2. *yüdrükü’l-ebşāra velā tüdrikuhu’l-ebşār, subāḥne’l-‘azīmi’l-‘alīm*”⁶⁰⁷ Bu ferişterler rükū‘da 3. tevāzu‘ ve ḥuşūda mahlūk oldukları zamāndan başlarını kaldurmamışlar. Üçünci āsmānı 4. görmemişler. Cebrā’īl’den şordum. “Bunlaruñ ṭā‘atleri böyle-midür?” didüm. Cebrā’īl eyitdi: “Allāh ta‘ālā- 5. dan iste, bu ‘ibādeti saña ve ümmetüñe ‘aṭā eyleye.” didi. Du‘ā itdüm. Namāzda rükū‘ farz 6. oldu. Üçüncü buyurdu: “Ol feriştelere geçdüm. İki civāna bulışdum. Şordum. Cebrā’īl 7. Eyitdi. “İsā ve Yaḥyā’dur (a.ş.m.) | Anlara selām virdüm. Şerāiṭ-i taḥiyyet edā itdüm. Baña cevāb 8. virdiler ki “*merhaben bi’l-ehis’-sālih ve’n-nebiyyi’s-sālih*”⁶⁰⁸ İsā (a.ş.m.), benümle muşāfa-ḥa eyledi. 9. Çok²⁴⁷⁸ kerāmet ve ‘avāṭif beşāret itdi. ‘İsī’nüñ || tesbīḥi bu idi: “*sübḥāne’l-ḥānnāni’l-* 10. *mennān, sübḥāne’l-ebedi’l-ebed, sübḥāne’mübdīi’l-mu‘īd*”⁶⁰⁹ Dördüncü buyurdu-ki “Andan bir ferişteye 11. uğradum. Yetmiş başı var idi. Bir rivāyetde yetmiş biñ

M142a

A198a

S172a

²⁴⁷⁶ M. Çünkü : S. Çün

²⁴⁷⁷ M. irişdüm : S. uğradum

²⁴⁷⁸ M. çok : S. çün

idi. Her başında yetmiş biñ yüzi²⁴⁷⁹ 12. var idi. Her yüzde yetmiş biñ dehānı her dehānda yetmiş biñ zebānı her zebān²⁴⁸⁰ bir luğat üzre bir luğat 13. bir luğate beñzemez. Tesbîhi “*sübḥāne’l-ḥālîkı’l-‘azîm, sübhāne’l-‘azîmî’l-‘azam, sübhānallāhi ve biḥamdihi*”⁶¹⁰ 14. Haberde gelmişdür ki her kimesnenüñ işi teng ola, şabāḥ namāzınıñ sünneti arasında 15. vird idine. İş²⁴⁸¹ vüs‘at üzere ola. Cebrā’îl’den ol ferîşteyi şordum. Eyitdi: “Bu ferîşte 16. rızq üzerine müekkeldür. Māide-i kerem-i İlāhî’den her bendenüñ rızqını rüz-be-rüz irişdürür. 17. Bî-ziyāde ve nokşān ismi Kāsım’dur.” didi. Andan üçünci āsmāna irişdüm. Üslüb-ı sâbık 18. üzere Cebrā’îl istiftāḥ²⁴⁸² ile kapusın açdılar.

2.180. Üçünci Āsmān, ‘Arş Nerdübānuñ ‘Acāib 19. Azîmü’ş-şānidur.

Üçünci āsmānda altı nesne gördi. Evvel buyurdılar ki ol āsmānı 20. gördüm. Tābān ve rüşen, aq incüden yaradılmış, nūrdan kapusu var. Nūrdan kilîdi 21. var. İsmi ol āsmānuñ Zeylūn’dur. Bir kapucısı var. ‘Azamet ile üç yüz biñ ferîşte 22. aña tābi‘, her birisi üç yüz biñ ferîşteye ḥükm ider. Bu ferîşte tesbîhi “*sübḥāne’l-mu‘ti’l-vehhāb* 23. *Sübḥāne’l-fettāhi’l-‘alîm, sübhāne’l-mücîbi limen de‘āhu*”⁶¹¹ İkinci, çoklık ferîsteler gördüm. Şaflar 24. çekmişler. Cümlesi secde idiler. Selām virdüm. Baş kaldurdılar. Cevāb virdiler. Girü secdeye 25. vardılar. Tesbîhleri bu ki “*Sübḥāne’l-ḥālîkı’l-‘alîm. Sübhāne’llezî lā meferra velā melce’e illā* 26. *ileyh, sübhāne’l-‘aliyyi’l-‘alā*”⁶¹² Cebrā’îl’den şordum ki “Bunlaruñ ‘ibādetleri bu mıdır?” eyitdi: “Allāh 27. ta‘ālādan iste. Saña ve ümmetüñe ‘atā eyleye. Taleb eyledüm. Her rek‘atda iki secde emr olındı. 1. Aña bināen²⁴⁸³ melāike baña cevāb-ı selām | virmek-içün başların kaldurdılar. Girü secde itdiler. Üçünci, ferîsteler 2. arasında karındaşum Yūsuf’ı (a.ş.m.) buldum. Cebrā’îl delāleti ile aña selām virdüm. Cevāb virdi. Mu‘ānaқа 3. itdüm. Baña kerāmet-i İlāhîyi muştladı. Tesbîhi ki “*sübḥāne’l-kerîmî’l-ekrem, sübhāne’l-celîlî’l-ecel*, 4. *subhāne’l-ferdi’l-vitr, sübhāne’l-ebedi’l-ebed.*”⁶¹³ Dördünci çün

M142b/A198b

²⁴⁷⁹ M. yetmiş biñ yüzi : S. yetmiş yüzi

²⁴⁸⁰ S. her zebān : M. -

²⁴⁸¹ M. işi teng ola. Şabāḥ namāzınıñ sünneti arasında vird idine. İş : S. ‘İşi teng ola. Şabāḥ namāzınıñ sünneti arasında . vird idine. ‘İşi

²⁴⁸² M. istiftāḥ : S. istiftāḥı

²⁴⁸³ M. Aña bināen : S.

S172b

Yūsuf'dan geçdüm, Dāvud ile 5. Süleymān'a uğradum. Mülākāt itdüm. Taḥiyyet ve selāmi yirine getürdüm. Cevāb virdiler. Eyitdiler: "Bu gice 6. ümmetüñ içün şefā'atde taqşır itme." didiler. Dāvud²⁴⁸⁴ (a.ş.m.) tesbîhi "*sübḥāne ḥālīkī'n-nūri sübhāne'l-* 7. *tevvābi el-vehhābi sübhāne* || *şedīdi'l-ıķāb*" Süleymān'ın tesbîhi "*sübḥāne mālīkī'l-mülūki* 8. *sübḥāne ḳāhiri'l-cebbābiretü sübhāne men ileyhi teşīru'l-umūr*" Beşinci çün anlardan 9. geçdüm, bir ferişteye irişdüm. Kürsī üzerinde oturur. Yetmiş başı var. Bir rivāyetde yetmiş 10. biñ. Bir başı birine beñzemez. Yetmiş biñ kanatları, her kanatı²⁴⁸⁵ maşrıqla mağribe varur. Bu feriştenüñ 11. eṭrāfında 'azīmü'l-cüşse feriştelere gördüm. Her biri iki yüz toḳsān biñ yıllık yol. Bu feriştelere bir cemā'ate 12. 'azāb iderler. Āteşden 'amūdları altında zinde rīze rīze olurlar.²⁴⁸⁶ Āteş anları 13. tutar, yaḳar. Girü ḥāllerine gelürler. Cebrā'īl'den ol feriştenüñ ismini şordum. Sebeb-i 'azāb²⁴⁸⁷ 14. ve ol ḳavmi istifsār itdüm. Eyitdi: "Ol ferişteye Şavḥāil dirler. Bu gürūh ki 'azāb iderler, 15. cebbārlar, mütekebbirlerdür. Senüñ ümmetüñden Allāh ta'ālā bu melekleri aña mu'āvin eylemişdür tā bu ḳavme bu ṭarīḳ 16. ile 'azāb iderler. Ol feriştenüñ tesbîhi "*Sübḥāne men hüve fevkā'l-cebbārīne. Sübhāne'l-musallīti* 17. *fevkā'l-muşallīṭine. Sübhāne münteḳımı mimmen*²⁴⁸⁸ *'aşāhu.*"⁶¹⁴ Altıncı, andan-şoñra buyurdi: "Bir deryāya irişdüm, 18. beğāyet 'azīm. Hīç kimesne vaşfını idebilmez illā Ḥudāy lem-yezel 'azze ve celle. Cebrā'īl eyitdi: "Bu bir deryādur ki 19. aña Baḥrū'n-naḳm dirler. Bu deryādan bir miḳdār şu dünyāya iltidiler ki Ṭūfān-ı Nūḥ'dan 'ibāretdür. Bu deryā tamāmı 20. yedi kere dünyā | ḳadardur. Maşrıḳdan mağribe zemīnden āsmāna ol-deryādan geçdüm. Dördüncü, āsmāna 21. irişdüm.

A199a

²⁴⁸⁴ M. Dāvud : S. Dāvud'ın

²⁴⁸⁵ M. Bir başı birine beñzemez. Yetmiş biñ kanatları, her kanatı : S. Hiçbir başı birine beñzemez. Yetmiş biñ kanatları, her kanadı

²⁴⁸⁶ M. 'amūdları altında zinde rīze rīze olurlar : S. 'amūdlar ile şöyle-ki 'amūdları altında rīze rīze olurlar

²⁴⁸⁷ M. 'azāb : S. 'azābı

²⁴⁸⁸ M. mimmen : S. bimen

2.181. Dördüncü Āsmān, Melāik-i Āşiyānuñ Evşāf-ı Ġarībetü'l-beyānidur.

M143a

S173a

A199b

Dördüncü 22. āsmān katında heft zemīn ve üç āsmān bir beyābānda konılmış halka gibidür. İsmi Zeylūn'dur. 23. Nürdan bir kapusu ve girü nürdan kuflı var.²⁴⁸⁹ Kufl üzerinde yazılmış “*lā ilāhe illallāh Muḥammeden* 24. *rasūlullāh*” Bu kapunun ḥāzini ismi ‘Azāzīl, bir rivāyetde Mevzāyīl'dür. ‘Ādet-i ma‘hūda üzre²⁴⁹⁰ 25. kapuyı açdılar. Ḥāzret buyurdı (a.ş.m.): “Dördüncü āsmān nukre-i ḥāmdur. Çok ‘acāib ve ġarāib 26. gördüm. Ol cümleden sekiz nesne taḥrīr olındı. Evvel Mevzāyīl ki bu āsmānuñ derbānidur, aña 27.umūr-ı külliye müfevvezdür. Dirler ki Mevzāyīl’e ṭabī‘ dört yüz biñ ferişte var.²⁴⁹¹ Her birine dört 1. yüz biñ ferişte mülāzımdur. Tesbīhleri “*sübhāne ḥālīkī ’z-zulumāti ve ’n-nūri sübhāne* 2. *ḥālīkī ’ş-şemsi ve ’l-kameri sübhāne ’r-refīu ’l-a ’lā*”dur.⁶¹⁵ İkinci, Ol Ḥāzret buyurdı: “Karında- 3. şum Mūsā’ya bu āsmānda mülākāt itdüm. Delālet-i Cembrā’īl ile aña selām virdüm. Kalkdı, beni 4. kenāra çekdi. İki gözlerüm arasında || öpdı. Eyitdi: “*Elḥamdülillāhi ’l-lezī erānī vecheke*”⁶¹⁶ 5. didi. Sipās Ol Ḥudā’ya ki beni dīdāruñla müşerref eyledi. Andan-şoñra baña çok kerāmet 6. beşāret eyledi.²⁴⁹² eyitdi: “Yā Muḥammed! Bu gice bir gicedür ki saña “*beyne yedeyillāhi*”⁶¹⁷ yol virürler. Şöyle 7. meclis-i ḥāş olur ki ortaya kimesne girmez. Bilür misin, ne istersin, elbette ümmetüñ za‘iflerini unıtma.²⁴⁹³ 8. Saña her ne virürlerse ümmetüñ naşibini bile iste. Eger anlara bir ḥızmet farīza 9. iderler ise a‘māl-i ümmetde taḥfīf taleb eyle. Ne-miḳdār olursa mübālağa eyle. Ḥāzret 10. buyurdı-ki “Kulaḳ tutdum. Bu tesbīh ile müterennim idi: “*sübhāne ’l-hādī men yeşāu ve müfaḍḍili men yeşāu* 11. *sübhāne ’l-ġafūri ’l-ḥalīm*”⁶¹⁸ Menḳıldür Ol Ḥāzret’den buyurdı-ki “Çünkü Mūsā’dan geçdüm, 12. ol ağlardı. Sebebinden şordılar. Eyitdi: “Anun-içün ağlaram-ki benden-şoñra bir civān geldi,²⁴⁹⁴ anuñ | ümmeti 13. benüm ümmetümden cennete ziyāde girürler.” didi. Üçüncü buyurdı-ki

²⁴⁸⁹ M. var : S. vardur

²⁴⁹⁰ M. üzre : S. üzerine

²⁴⁹¹ M. ferişte var : S. feriştelere vardur

²⁴⁹² S. Andan-şoñra baña çok kerāmet beşāret eyledi : M. Andan-şoñra çok kerāmete beşāret eyledi

²⁴⁹³ S. kimse girmez. Bilür misin, ne istersin, elbette ümmetüñ za‘iflerini unutma. : M. kimesne girmez. Bilür misin, ne istersin, elbette ümmetüñ unutma, za‘iflerini.

²⁴⁹⁴ S. buyurdı “Çünkü Mūsā’dan geçdüm, ol ağlardı. Sebebinden şordılar. Eyitdi: “Anun-içün ağlaram-ki benden-şoñra bir civān geldi : M. buyurdı-ki “Çünkü Mūsā’dan geçdüm, ol ağlardı. Sebebinden şordılar. Eyitdi: “Ağlaram-ki benden-şoñra vücūda geldi

“Dördüncü āsmān melekleri 14. cümle dizleri üzerine gelmişler ki tesbîhleri bu idi: “*sübḥāne’r-raūfi’r-raḥīm sübḥāne’n- 15. nūri’l-mübîn. Sübḥānellezî lā yeḥfā ‘aleyhi şey’un sübḥāne rabbīl- ‘ālemīn*”⁶¹⁹ Şordum: “İy Cebrā’îl! Āsmān-ı çihārum meleklerinün ‘ibādeti bu mıdır?” 16. “Ārī” didi. Allāh ta‘ālādan iste, saña ve ümmetüne²⁴⁹⁵ erzānī 17. eyleye.” didi. İstedüm. Ka‘de-i āḥirdür. Farz oldu. Dördüncü, buyurdılar ki “Māder-i ‘İsī 18. Meryem Hātūn ve māder-i Mūsā ve zenn-i Fir‘avun Āsiye Hātūn *radıyallāhu ‘anhümā* dördüncü 19. āsmānda gördüm. Baña istikbāl eylediler. Meryem’ün mürvārid-i sepīdden yetmiş biñ köşki var. 20. Mūsā anasınıñ daḥi ol-miḳdār köşki var, yāşıl zümürüdden. Āsiye Hātūn’uñ daḥi²⁴⁹⁶ yetmiş 21. biñ köşki var, kızıl yāḳūtdan yetmiş biñ mercāndan. Beşinci, bu āsmānda olan 22. ‘acāibden biri ol idi-ki bir kürsīde oturur bir ferişte gördüm, ḡamḡīn ve maḳbūz. 23. Ol taḥtuñ dört kūşesi var. Her kūşesi yedi yüz biñ pāye kızıl altundan ve ḥām gümüşden ve incüden. 24. Anuñ eṭrāfında olan melāikenüñ keşreti nihāyet derecede şümārını Hāḳ ta‘ālādan özge 25. kimse bilmez. Sağ tarafında olan feriştereler nūrānī, cümlesi sebz-pūş, hoş-bū, rūşen- 26. rū, dilleri telaṭṭuf ile söyler. Göñül dīdārları ile feraḥ bulur. Hūb şüretler, pākīze 27. sīretler... Şol tarafında olan melekleri gördüm. Cümle siyāh: rūları, libāsları si-yāḥ; 1. dürüş-güylar, bed-ḥüylar tesbīḥ okurlar. Dehānlarından āteş şu‘le virür. Ellerinde M143b ḥārbeler, 2. teberler, ‘amūdlar, gürzler, enbürler, āteşden. Hīç || kimesne²⁴⁹⁷ yüzlerine S173b bakmaḡa ṭāḳat getürmez. Ol 3. ferişte ki taḥtında²⁴⁹⁸ oturmuş. Başından ayaḡına varınca cüm- A200a le gözdür. Her gözi Zühre 4. mişālinde tābān olur. | Çok ḳanatları var. Öñinde bir cerīde beḡāyet büyük. Elinde 5. levḥ dāimā ol levḥe bakar. Bir laḡza nazarını andan ayırmaz. Öñinde bir büyük ağac, 6. ol ağacda olan yapraḡun ‘adedini meger Allāh ta‘ālā bile *celle celālüh*. Her bir yaprakda bir 7. isim yazılmış. Bir daḥi ṭaşt mişālinde öñinde bir nesne var. Her sā‘at elini urur. 8. Andan bir nesne alır. Gāḥ sağ eli ile ol şabīḥü’l-vech olan nūrānī

²⁴⁹⁵ S.Şordum: “İy Cebrā’îl! Āsmān-ı çehārum meleklerinün ‘ibādeti bu mıdır?” “Ārī” didi. Allahu te‘ālādan iste, saña ve ümmetüne : M. Şordum. Cebrā’îl eyitdi: “İbādetleri budur.” didi. Allahu te‘ālādan iste, saña ve senüñ ümmetüne

²⁴⁹⁶ S. daḥi : M. -

²⁴⁹⁷ M. kimesne : S. kimse

²⁴⁹⁸ M. taḥtında : S. taḥtda

feriştelere 9. virür gāh şol eli ile alur, ol kabīhū'l-vech olan zulmānī feriştelere virür.²⁴⁹⁹ Çün nazārum 10. ol ferişteye rāst geldi. Göñlüme bir kōrku düşdi. Endāmuma lerze geldi. Vücūdumda 11. za'f ve süstī zāhir oldı.²⁵⁰⁰ Cebrā'īl'den şordum. Eyitdi: “‘Azrā'ıldür. Hīç kimesne 12. anı görmese²⁵⁰¹ olmaz. Hādīmü'l-lezzāt-ı müferriku'l-cemā'ātdür. Cebrā'īl öñine vardı. Benüm 13. hālūmden āgāh itdi. Eyitdi: “Yā ‘Azrā'īl! Bu āhirü'z-zamān peygamberi Muhammed'dür” şallallāhu 14. ‘aleyhi ve sellem didi. Başın kaldırdı. Baña nazar itdi. Tebessüm eyledi. Ta'zīm ile kalkdı. 15. Eyitdi: “Merhaben bike”⁶²⁰ Melik ta'ālā, senden ‘azīz peygamber halk itmemişdür. Hāk ta'ālā 16. kātında senüñ ümmetüñ deñlü kirāmi-yi ümmet yokdur. Ben ümmetlerüñe māder ve pederlerinden 17. raḥīmem. Eyitdüm. “İy Melikü'l-mevt! Göñlümi hoş eyledüñ. Hātırım ğamdan kırtarduñ. 18. Ammā hātırımda bir ḥadeşe vardur. İsterem ki anı def' eylesin.” eyitdi: “Nedür?” 19. Didüm-ki “Seni begāyet maḳbūz ve endūhgīn gördüm. Sebeb nedür?” eyitdi: 20. “Yā Rasūlullāh! Tā Hudāy ta'ālā bu emri baña tefvīz itdi, emānet-i ācāl ve er- 21. vāhı baña ısmarladı; dāimā ḥā'if²⁵⁰² ve tersnākem ki nāgāh taḳşīr ola. Bu ḥizmeti taḳdīm 22. itmeyem.” Eyitdüm: “Bu taşt nedür?” eyitdi: “Tamām-ı dünyānuñ mişālīdür. Kāf'dan Kāf'a varınca 23. bu taşt içinde olan benüm taşarrufumdadur. Eyitdüm: “Bu levḥ nedür?” eyitdi: “Levḥ-i ācāl ve zindegānī- 24. dūr. Eyitdüm: “Bu cerīde nedür?” eyitdi: “Bendelerüñ rūznāmesidür. Eyitdüm: “Bu ağac nedür?” eyitdi: 25. “Nīk-baḥtlaruñ ve bed-baḥtlaruñ ḥayātıdır. Her kimesnenüñ ismi bir yaprakda yazılmışdur. Yir yü- 26. zinde sa'ādet yā şekāvet çün ol bende ziyāde²⁵⁰³ ḥaste olur.

A200b/M144a

| Ol yaprak-ki 27. ismi andadur, şaru olur. Çün eceli gelür, ol yaprak bu ağacdān düşer. 1. Bu levḥa gelür. Adını levḥden ḳazuram. Elümi uzadurın. Ol bendenüñ rūhını aluram. Gerek- maşrıḳda 2. gerek mağribde ḳabz iderem.” didi. Eyitdi: “Bu feriştelere ki sağ ve şolda vardur, anlar ne kārīdadur?” eyitdi: 3. “Sağ ḫarafda olan raḥmet feriştelere. Nīk-baḥtlar vefāt idüp

²⁴⁹⁹ M. şol eli ile alur, ol kabīhū'l-veche olan zulmānī feriştelere virür : S. şol eli ile alup ol kabīhū'l-veche olan zulmānī meleklere virür

²⁵⁰⁰ M. za'f ve süstī zāhir oldı : S. za'f zāhir oldı

²⁵⁰¹ M. görmese : S. görmeye

²⁵⁰² M. ḥāif : S. münzehim

²⁵⁰³ M. ziyāde : S. dünyāda

ķabz || idicek anlara virürem. Şol 4. cānibde olanlar ‘azāb ferişteridür. Bed-bahtların cānların anlara virürem.” didi. Eyitdüm: “Anlar ne miķdārdur?” eyitdi: 5. “Adedlerin bilmezem. Ammā her bendenün cānı ķabzına altı kere yüz bīn ferişte-i raķmet altı kerre yüz bīn ferişte-i ‘azāb hāzırdur.²⁵⁰⁴ Eyitdüm: “İy Melekü’l-mevt! 6. Ķabz-ı rūķ için sen kendün-mi mutaşaddī olursın yāhūd bu kāra ġayruñ daķi daķlı olur mı?” eyitdi: “Ol 7. sā‘atden-ki bu mekāndayam, kendü yirümden tecāvüz itmezem.²⁵⁰⁵ Likin yetmiş biñ ķaydum vardır. Her birinün fermānı altında 8. yetmiş biñ ferişte vardır. Bir bendenün ķabz-ı rūķı zamānı gelicek anları göndürürem. Ķabz-ı rūķa iķdām iderler. 9. Cān, ħańçereye irişicek ben elüm uzadurın, tamām iderem.²⁵⁰⁶ Peyġamber dest-i Melekü’l-mevt’i tıtdı. Eyitdi: “İy Melek-i 10. Muķarreb! ²⁵⁰⁷ Senden der-ķ^wāst iderem. Eger ķabūl iderseñ söylerem.” eyitdi: “Ne buyurursañ cān ile kıyām iderem.” 11. Eyitdüm: “Me’mūlüm oldur ki benüm ümmetüme rıfķ ve sūhūlet ile mu‘āmele eyleyesin. Cem‘-i²⁵⁰⁸ za‘īf ve fırķa-yı naķīflerdür. 12. Ķābız-ı ervāķ cevānibde eyitdi: “Ĥātır-ı mübāreki ħoş tıt. Ol Ma‘būd’uñ ‘izzet-i ħaķķı-ķün enbiyā ve rūsūl ħāteminün ħil‘atini 13. senün ħadrün ħaddine giyürmişdür.²⁵⁰⁹ Her gice gündüz yetmiş biñ kerre Ĥazret-i Celāl-i Eĥadiyyet ‘azze şānühü, Kendüler, baña ħitāb 14. iderler ki²⁵¹⁰ ‘İy ‘Azrā’ıl! Muĥammed ümmetini sūhūlet ile āsānlıġ-ıla tıt, dirler. Lā-cerem anlara analarından Raķīm’em ve 15. Şefīķ’em.”²⁵¹¹ didi. Altıncı, bir deryā gördüm, şuyı ķardan aķ. Cebrā’ıl’dan şordum. Eyitdi: “Buña Baķrū’ş-şelc 16. dirler. Eger bu deryādan bir miķdār

²⁵⁰⁴ S. Ammā her bendenün cānı ķabzına altı kere yüz bīn ferişte-yi raķmet altı kerre yüz biñ ferişte-yi ‘azāb hāzırdur : M. Ammā her bendenün cānı ķabzına altı kere yüz bīn ferişte-yi ‘azāb hāzırdur

²⁵⁰⁵ M. daķlı olur mı?” Eyitdi: “Ol sā‘atden-ki bu mekāndayam, kendü yirümden tecāvüz itmezem. : S. daķlı olursa cāiz mi?” Eyitdi: “Ol sā‘atde bu mekāndayam, kendü yirümden tecāvüz itmedüm

²⁵⁰⁶ M. Cān, ħańçereye irişicek ben elüm uzadurın, tamām iderem : S. Cān, ħancereye irişicek ben elüm uzadurın, tamāma irişdüririr

²⁵⁰⁷ S. İy Melek-i Muķarreb! : M. İy Muķarreb!

²⁵⁰⁸ M. eyleyesin. Cem‘-i : S. eyleyesin ki cem‘-i

²⁵⁰⁹ S. Ol Ma‘būd’uñ ‘izzet-i ħaķķı-ķün enbiyā ve rūsūl-i ħāteminün ħil‘atini senün ħadrün ħaddüne giyürmişdür : M. Ol Ma‘būd’uñ ħaķķı-ķün evliyā ve rūsūl-i ħāteminün ħil‘atini senün ħadrün ħaddüne giydürmişdür

²⁵¹⁰ M. baña ħitāb iderler ki : S. baña eyidür ki

²⁵¹¹ S. analarından Raķīm’em ve Şefīķ’em : M. atalarından Raķīm ve Şefīķ’em

A201a kar, taşra çıksa ehl-i semāvāt ve arzın şiddet ve bürüdetinden | dükeli 17. helāk olurlardı. Yedinci Beytü'l-ma'mūr'dur. Ol Hāzret dördünci āsmānda temāşā itdiler. Ol Hāzret²⁵¹² şöyle takrīr 18. itdiler ki bir dāne yāķūt-ı sürhden bir evdür. İki yaşıl zümürüdden kapuları vardır. Kızıl altundan ve²⁵¹³ yā- 19. kūtudan biñ kandīli vardır. Bir gevher kandīl aşılmışdur. Āfitāb ve māhdan münīrdür. Ol hānenūñ kapusunda 20. altundan bir minber konmuşdur.²⁵¹⁴ Sīm-i hāmdan menāresi vardır. İrtifā'ı yüz yıllık yoldur. Ol günden-ki 21. bu hāne maḥlūk oldu tā nefh-i şūra varınca her gün yetmiş biñ ferişte 'Arş altında deryā-yı nūra gelürler. 22. Pāk ğusl iderler. Taşra çıkarlar. Nürdan omuzlarına ridālar şarkıdup 'lebbeyk' āvāzeleriyle iḥrām 23. tutarlar. Beytü'l-ma'mūr'ı ṭavāf iderler, girü dönerler. Tā kıyāmete-dek bir gelene bir daḥi nevbet²⁵¹⁵ düşmez. Cebrā'īl 24. elümi || tutdı. Beytü'l-ma'mūr'a getürdi. "Yā Ḥabību'llāh! Yedi āsmān feriştelere imāmet eyle, zemīnde 25. dükeli peygamberlere imām olduĝuñ gibi" didi. Anda iki rek'at namāz kıldum. Yedi āsmān melekleri baña 26. iktidā itdiler. H^wāce-i 'ālem²⁵¹⁶ buyurdi: "Çün ol cem'iyeti müşāhede itdüm, baña ol ārzū oldu-ki ümmetüm 27. aralarında daḥi anuñ-gibi cem'iyet olaydı. 'Ālimü's-sırri ve'l- ḥafiy-yāt *celle celālüh* mā-fī'z-żamīri²⁵¹⁷ 1. ma'lūm idinüp fermān irişdi ki "İy Muḥammed! Ümmetünde bunuñ-gibi cem'iyeti²⁵¹⁸ zūhūra getürem. Ol-gün cum'a 2. ola. Bu maḥām-ı şerīfde olan 'ābidlerüñ 'ibādetlerini za'īf ümmetlerüñe müyesser eyleyem. Kütüb-i ehl-i tezķirde mestūrdur ki 3. cum'a günleri melāike-i mele-i a'lā ve kerrūbiyān-ı 'ālem-i bālā Beytü'l-ma'mūr'a müctemi' olurlar, Cebrā'īl menāresinde 4. ezān okurlar. İsrāfīl minberinde ḥuṭbe okur. Mīkā'īl imāmet ider. Cum'a namāzın kıılurlar. Yedi 5. āsmān melekleri iktidā iderler.²⁵¹⁹ Namāz tamām olduĝu gibi Cebrā'īl buyurur: "İy Mecnū'-ı Melāike!²⁵²⁰ Şāhid oluñ ki 6. ezān şevābını ümmet-i Muḥammed *şallallāhu 'aleyh*

S174b

M144b

²⁵¹² S. Ol Hāzret : M. Hāzret

²⁵¹³ M. ve : S.

²⁵¹⁴ M. konmuşdur : S. kırılmışdur

²⁵¹⁵ S. daḥi nevbet : M. nevbet daḥi

²⁵¹⁶ M. H^wāce-yi 'ālem : S. H^wāce-yi

²⁵¹⁷ M. mā-fī'z-żamīri : S. mā-fī'z-żamīrini

²⁵¹⁸ M. cem'iyeti : S.

²⁵¹⁹ S. iktidā iderler : M. iderler iktidā

²⁵²⁰ S. Mecnū'-ı Melāike : M. Mecma'-ı Melāike

mü'ezzinlerine bağışladum.” İsrāfīl hitābet şevābını haṭībleri 7. Mīkā'il imāmet şevābını imāmlarına bağışlarlar. Cümle melekler bir kerre āvāz eyleyeller ki²⁵²¹ “Biz daḥi bu namāzda olan 8. şevābları, ümmet-i Muḥammed'den cum'a namāzın kılanlara virdük”, diyeller. Ḥazret-i 'İzzet'den fermān irişe ki²⁵²² “Benüm Ḥazretüme 9. saḥāvet 'arz itdünüz. Ḥalīk-ı saḥāvet benem. Şāhid oluñ ki ümmet-i Muḥammed'i bağışladum. Anları 'azāb-ı 10. āhiretden emīn eyledüm. Sekizinci, buyurdılar ki “Dördünci āsmānda āfitābı gördüm.” Rivāyet-i ibn 'Abbās'da 11. 'arşası seksen biñ yıllık yoldur. Allāh ta'ālā ki āfitābı yarattı, anuñ içün bir altun zevraḳ zāhir 12. itdi. Kızıl yāḳūtdan bir taht yaratdı. Ol taht içün üç yüz altmış pāye itdi. Her pāyeyi biñ 13. melek getirür. Āfitābı ol zevraḳ-ı zerrīn içine ḳomışdur. Zevraḳ ol taht üzerindedür. Ol 14. tahtı üç-yüz biñ ferişte getirürler.²⁵²³ Āsmān-ı çihārum altında felek deryası vardur. Aña iltürler. 15. Her şabāḥ maşrıḳa iltürler.²⁵²⁴ Her gice maḡribe indürürler. Ol feriştelere girü 'ibādeti meşḡüllerdür. 16. Girü şabāḥ olıcaḳ üç-yüz altmış biñ ferişte-i āḥir gelür, girü iltürler. Tā ḳıyāmete varınca nevbet 17. birine gelmez. Nite kim Ḥaḳ sūbhānehü ve ta'ālā kelām-i ḳadīmide buyurmuşdur: “*ve ş-şemsü tecrī limüstekarran leḥā*”⁶²¹ 18. Tefāsīrden²⁵²⁵ ba'zında müstaḳārr ḥurşīd-i 'Arş-ı İlāhī'dür,²⁵²⁶ dimişler. Tefsīrinde her gice ḥurşīdi ḡurūbdan 19. soñra sāḳ-ı 'Arş'a getirürler, anda Ḥazret-i Ḥudā-vend'e *celle ve 'alā* sūcūd ider. || Döndürürler, şubḥ 20. ṭulū' idince girü maşrıḳ cānibine iltürler. Bu üslūb üzere tā fermān-ı İlāhī irişince ki anı 21. maḡribden ṭulū' itdüre, andan-soñra Ḥāce-i 'ālem (a.s.m) beşinci āsmāna irişdiler. Yāḳūt-ı sürḥden 22. idi.²⁵²⁷

²⁵²¹ M. bağışlarlar. Cümle melekler bir kerre āvāz eyleyeller ki : S. bağışlaya. Cümle melekler bir kerre āvāzlarıylaeyideller ki

²⁵²² M. diyeller. Ḥazret-i 'İzzet'den fermān irişe ki : S. dirler. Ḥazret-i Ḥudāvend celle celālūh fermān irişdi ki

²⁵²³ M. Zevraḳ ol taht üzerindedür. Ol tahtı üç-yüz biñ ferişte getirürler : S. Zevraḳı ol taht üzerindedür. Ol tahtı üç-yüz altmış biñ ferişte getirür

²⁵²⁴ M. Her şabāḥ maşrıḳa iltürler : S.

²⁵²⁵ S. tefāsīrden : M. tefāsīrde

²⁵²⁶ S. İlāhī'dür : M. altıdur

²⁵²⁷ M. irişdiler. Yāḳūt-ı sürḥden idi : S. irişdiler, yāḳūt-ı sürḥden

2.182. Beşinci Āsmān, Enbiyā-mekānuñ Evşāf-ı ‘AcĪbetü’l-beyānidur.

Hāzret buyurdılar ki²⁵²⁸ beşinci 23. āsmān bir vechle ‘azāmetde ki dördünci āsmān ve heft zemīn anuñ yanında beyābān içinde 24. konılmış, bir hālkaya beñzer. Bu āsmānuñ ismi El-yāniķūn’dur Bu āsmānda çok²⁵²⁹ ġarāib müşā- 25. hede itdüm. Evvel bir ferişte gördüm, nūrdan kürsī üzerinde oturur, Saķtāyīl nām. Aña selām 26. virdüm. Cevāb aldı. Baña kerāmāt ve teşrīfāt haberlerin beşāret itdi. Aña tābi‘ beş yüz 27. biñ feriştesi var ki her biri beşer yüz biñ ferişteye hūkm ider. Tesbīhleri budur:²⁵³⁰ 1. “*ḡuddūsün ḡuddūsün rabbu’l-erbābi sübhāne rabbine’l-‘aliyyi’l-‘azīm ḡuddūsün ḡuddūsün 2. rabbü’l-melāiketī ve’r-rūḡ*”⁶²² İkinci ol ferışteden geçdüm. Hāzret-i İbrāhīm ve İsmā‘īl ve İshāķ 3. ve Ya‘ķūb ve Lūṡ ‘aleyhümū’s-selām cümle²⁵³¹ oturlardı. Yanlarına vardum. Selām virdüm. Cevāb virdiler ki 4. Hālīlū’r-raḡmān muşāfaḡa eyledi. Buyurdi: “Yā Muḡammed! Bu gice vuķūf-ı “*beyne yedeyillāhi vahīden*”⁶²³ 5. saña müyesser olsa gerek. Zinhār ümmetūñ içün tahfīf iste.” İştüdüm, tesbīhlerini ki “*sübhāne men 6. lā yaşıfu’l-vāşıfūne ‘azāmetühü ve muntehāhü sübhāne men haḡa‘at lehü’r-rīķābu 7. ve zellet lehü’s-şı‘ābu*”⁶²⁴ Bir rivāyetde Hāzret-i İbrāhīm yedinci gökde görüp vaşıyyetler²⁵³² itmişdür. 8. Beyān olunur. Üçünci, anlardan geçdüm, beşinci āsmān meleklerinüñ ‘ābidlerine irişdüm. 9. Cümlesi ķāimlerdür. Dāimā nazarları ayakları barmaklarınadur. Āvāz-ı bülend ile bu tesbīhi ider- 10. ler ki²⁵³³ “*Sübhāne’l-ķādī’l-ekberi, sübhāne’l-‘adli’l-lezi lā yecūru*”⁶²⁵ Cebrā’īl’den 11. şordum-ki bu meleklerüñ ‘ibādeti bu mıdur?” “Belī” didi. Allāh ta‘ālādan iste ki saña kerāmet ide. İstedüm, 12. baña ve ümmetüme ‘aṡā buyurdılar, namāzda ḡuşū’dur. Dördünci, bu melāikeden geçdüm, bir ferişteye irişdüm. 13. Ululıġı bir mertebede ki eger istese cümle maḡlūķātı bir loķma ider. Eṡrāfında feriştelere gördüm. Başları 14. ‘Arş altında ayakları yedinci ṡabaķa yirde. Her birinüñ ellerinde āteşden ‘amūdları var. Bu ferişte- 15. lerüñ

M145a

²⁵²⁸ M. Hāzret buyurdılar ki : S. Hāzret-i seyyid-i ķāināt ve mefḡar-ı mevcūdāt şalavātullah ‘aleyhi ve selāmühü buyurdılar ki

²⁵²⁹ M. çok : S.

²⁵³⁰ M. budur : S.

²⁵³¹ M. cümle : S. mecmū’ı

²⁵³² M. İbrāhīm yedinci günde görüp vaşıyyetler : S. İbrāhīm’i yedinci günde görüp vaşıyyet

²⁵³³ M. āvāz-ı bülend ile bu tesbīhi iderler ki : S. āvāz-ı bülend ileeyidürler ki

S175b

önlerinde bir taife gördüm, âdemîlerden; kaftânları ²⁵³⁴ âteşden, ayaklarından aşmışlar. Āteşden 16. maḳāmi‘ ile ururlar. Etleri dökülür. ‘Uzuvları pāre pāre olur. Girü evvelki ḥālete gelürler. 17. Cebrā’îl’den şordum. || eyitdi: “Yā Rasūlullāh! Bunlar müşriklerdür. Allāh ta‘ālāya ‘*ṣāliṣ-i ṣelāsetin*’ 18. diyenlerdür. Ol feriştelere tesbîhleri “*sübḥāne’l-vāḥidi’l-eḥad, sübhāne’s-ṣamedî’l-ğaffār*, 19. *sübḥāne’l-lezî lem yelid ve lem yüled ve lem yekün lehu küfüven eḥad, subḥane men leyse bivālidin velā* 20. *mevlūdin*.”⁶²⁶ Beşinci, buyurdılar ki bir deryāya irişdüm. Āteşden cevānibinde melekler gilez ve şidād. 21. Cebrā’îl’den ol deryāyı şordum. Eyitdi: “Buña ‘Baḥrū’s-ṣaḳaḳ’ dirler. Şā’iḳalar, berkler bu 22. deryādandır. Hîç kimesne anuñ vaşfın itmege ḳādir degüldür. Kūnhine Allāh ta‘ālādan ḡayrı 23. kimesne vāḳıf olmaz.” didi. Andan altıncı āsmāna gitdüm.²⁵³⁵

2.183. Altıncı Āsmān-ı Refī‘ü’s- 24. şānuñ Beyān-ı Bāhirü’l-burhānidur.

M145b

Altıncı āsmānda ḡarāib ve ‘acāibden sekiz nesne 25. müşahede itdüm. Evvel çün bu āsmāna irişdüm. Bevvābına Dev‘āil dirler, selām virdüm. 26. Cevāb aldı. Baña du‘ā itdi. Bu tārīḳ-ıla ki “*Bārekāllāhu fī ḥasenātike ve zāde fī kerāmetike* 27. *ve būrike fīke*”⁶²⁷ Ben ‘ā-mīn’ didüm. Naẓar itdüm. Ol feriştenüñ fermānında altı yüz biñ melek 1. muṭī‘ ve münḳād. Her birinüñ fermānında altı yüz biñ melek var. Tesbîhleri “*sübḥānallāhi’l-* 2. *kerīm* * *sübḥāne’n-nūri’l-mübīn* * *sübḥāne ilāhi men fī’s-semāvāti ve ilāhi men fī’l-‘ardı*”⁶²⁸ 3. İkinci, bu āsmānuñ muṭī‘ ve ‘ābidlerini gördüm. Cem‘isi ḳıyāmda ḥuṣu‘ ve ḥuzū‘la... Tesbîhleri 4. *Sübḥāne men sebbēḥa lehü’l-hevāmu fī emkinetihā* * *sübḥāne men yüsebbiḥu lehü’l-en‘āmü* 5. *fī şaḥārīhā*²⁵³⁶ * *sübḥāne men yüsebbiḥu lehü’l-vuḥūṣu fī revābīhā devāsihā* * *sübḥāne* 6. *men tüsebbiḥu lehü’d-dīdān fī dīḳihā ve ḍankihā*”⁶²⁹ Üçüncü, bu feriştelere geçdüm. Bir 7. ḳapuya irişdüm, kāfūrdan aḳ. Aşaḡa eşigi şerāya irişmiş, yukaru eşigi ‘Arş’a. 8. Ol ḳapunuñ iki ḳanatları var. Āsmān ve zemīn büyüklüğü ḳadar var. Ol ‘azīm²⁵³⁷ ḳapunuñ 9. bir büyük ḳuflı var. Müte‘accib oldum. Cebrā’îl’den şordum. Eyitdi: “Bu ḳapuya ‘Bābü’l-

²⁵³⁴ M. kaftanları : S. kanatları

²⁵³⁵ M. gitdüm : S. geldüm

²⁵³⁶ S. şaḥārīhā : M. meḥāzīhā

²⁵³⁷ M. ‘azīm : S.

emān²⁵³⁸ 10. dirler.” Şordum-ki “Ne cihetden Bābü’l-emān dirler.” eyitdi: “Yā Rasūlullah! Allāh ta‘ālā 11. cehennemı yaratdı. Selāsıl ve aḡlālını düzetdi. Anda dürlü ‘azāblar emānet kodı. 12. Cehennem-i zufere bıraḡdı. Tamām-ı mükevvenāt telef olmalı oldu. Heft āsmān melekleri ḡurūşa geldi. Eṭbāḡ-ı 13. arzīn sükkānı ile Allāh ta‘ālādan emān istediler. Allāh ta‘ālā anlara bu ḡapuyı duzaḡ ile küllī kāināt 14. arasına²⁵³⁹ perde kodı tā āsmān ve zemīn sākinleri emānda ḡaldılar. Ḥāzret buyurdi: “Cebrā’īl’e²⁵⁴⁰ 15. ol ḡapuyı açdılar. Māverāsında olan nesneleri gördüm.” eyitdi: “Yā Rasūlullāh! Anuñ verāsı²⁵⁴¹ düzaḡdan. 16. Dūzahīler ile ne kārūñ vardır? Bu gice şeb-i kerāmetdür. Tīz ol-ki maḡām-ı kerāmete irişesin.” didi. Eyitdi: 17. “Yā Cebrā’īl! Elbette görürem. Fermān geldi-ki “Ḥabībūñ işāret-i engüşti²⁵⁴² ile bu ḡapu açıla. Mübārek barmaḡlarıyla 18. || işāret itdiler; açıldı. Cehennemūñ tütünleri ve ḡarāretleri zāhir oldu. Bir ferişte gördüm. Beḡāyet meḡīb siyāsetlü ki 19. andan büyük ferişte olmaz. Siyāh demürden bir minber üzerine²⁵⁴³ oturmuş. Büyüklüḡi heft āsmān ve zemīn 20. miḡdārı var. Siyāh cāmeler giymiş. Öñinde melāike-i ḡilāz ve şidād, turş-rūylar, siyāh pūşlar her birinūñ elinde 21. āteşden ‘amūdlar, ol minberūñ sekiz kerre yüz biñ pāyesi var. Her pāye-i āsmāndan zemīne varınca başını²⁵⁴⁴ 22. öñine bıraḡmış, tesbīḡ oḡur. Tesbīḡin işitdüm.²⁵⁴⁵ “*sübḡānellezī lā yecūrū vehüve melikün cebbārūn* * 23. *sübḡāne’l-müntaḡimu min a’dāihi* * *sübḡāne’l-mu’ṭī limen yeşāū* * *sübḡāne men leyse kemişlihi şey’ün*”⁶³⁰ Bu tesbīḡi 24. söyler. Aḡzından āteşler döker. Her pāresi ṭaḡlar ḡadar burnıñ delüklerinden āteşler, şu‘leler virür. Bu ferişte 25. ziyāde turş-rūy ve maḡbūz, ḡışmnākiki gözleri var. Her biri dūnyā beraberince²⁵⁴⁶ gözlerinden āteş yalıñları 26. ḡıkar. Andan ḡāyet ile ḡorḡdum. Allāh ta‘ālā beni şaḡlamasa rūḡum bedenden gider idi. Eyitdüm: “Yā Cebrāīl! 27. Bu kimdür ki ḡavfinden yolu yañıldum? Bend bend a‘zālaruma lerze geldi. ‘Aklum uçdı.” eyit-

²⁵³⁸ S. Bābü’l-emān : M. Dārū’l-emān

²⁵³⁹ M. arasına : S. arasında

²⁵⁴⁰ S. Cebrā’īl’e : M. Cebrā’īl’den ki

²⁵⁴¹ M. verāsı : S. māverāsı

²⁵⁴² M. engüşti : S. engüşteri

²⁵⁴³ M. üzerine : S. üzerinde

²⁵⁴⁴ M. başını : S. başı

²⁵⁴⁵ M. Tesbīḡ oḡur. Tesbīḡin işitdüm : S. Tesbīḡ oḡur, işitdüm

²⁵⁴⁶ M. beraberince : S. beraberinde

M146a

di: “Bu Mālik’dür. 1. Hāzin-i dūzaḥdur. Ol günden-ki Allāh ta‘ālā bunu ḥalk ḫitdi, ḫande itmemişdür. Anuñ öñine vardum. 2. Selām virdüm. Ziyāde-i şuglinden baş ḫaldurmadı. Cebrā’īl ḫaber virdi-ki “Yā Mālik! Bu Muḫammed’dür. (a.s.m) 3. Çün nāmum işitdi, baş ḫaldurdi. Selāmuma cevāb virdi. Ta‘zīm idüp ḫalkdı. Baña tevāzu‘ 4. eyledi. Elūmi tutdı. Eyitdi: “Beşāret olsun saña yā Muḫammed! Hudā’nuñ ḫoşnūdlığından ve kerāmetle- 5. rinden Cebbār-ı ‘ālem senüñ gūşt ve postuñı āteş-i dūzaḥdan²⁵⁴⁷ ḫarām eyledi. Her ki saña mütāba‘at ider, 6. senüñ bereketüñ ile aña daḫi āteş-i dūzaḥı ḫarām itdi. Allāh ta‘ālā baña buyurmuşdur ki ‘aşīlere raḥm 7. itmeyem. Anlardan intikām alam-ki saña ĩmān getürmediler ve tābi‘ olmadılar.²⁵⁴⁸ Andan-şoñra buyurdi-ki Mālik’üñ 8. elinde bir ‘amūd var ki yedi yüz başı var. Evvelīn ve āḫirīn ḫalkı bir yire gelseler, bir cānibden bir 9. cānibe döndürmege ḫādir olmazlar. Seyyid-i ‘ālem (ş.a.s.) istid‘ā itdi-ki dūzaḥuñ derekātını²⁵⁴⁹ tafşīli ile 10. göstere. Bir rivāyetde ḫīn-i mūrāca‘atde gördiler. Maḫallinde ta‘yīn olunur. Beşinci, andan geçdiler. 11. İdrīs ve Nūḥ’a irişdiler. (a.ş.m.) Selām virdiler. Anlar ḫalkdılar. Ḥazret ile mu‘ānaḫa itdiler. Şād-mān 12. oldılar. Eyitdiler: “*Elḫamdülillāhi’llezī erānī veccheke*”⁶³¹ didiler. Bir rivāyetde İdrīs, dördüncü 13. gökde bir rivāyetde behiştde gördi. Be-her-ḫāl || istimā‘ itdüm; tesbīḫleri bu idi: “*Sübḫāne* 14. *mücībi’s-sāiline, sübhāne ḫābiḍi’l-cebābirati, sübhāne’llezī a’lā, felā yebluḡu ‘ulvehū eḫad.*”⁶³² 15. Tesbīḫ-i Nūḥ bu idi. *Sübḫānāne’l-ḫayyi’l-ḫalīm, sübhāne’l-ferdi’l-kerīm, sübhāne’l-‘azīzi’l-kerīm.*”⁶³³ Altıncı, 16. çün anlardan geçdüm, Mīkāil’e irişdüm, kürsī-yi ‘azīm üzerinde oturur. Öñinde²⁵⁵⁰ ulu terāzū. 17. Her keffesi āsmān ve zemīnden büyük; ‘amūdı maşrıḫdan maḡribe irişür. Bī-‘aded ve bī-şümār to- 18. marları yanına ḫomış. Aña selām virdüm. Cevāb virdi. Ayak üstine ḫalkdı. Beni kenārına 19. çekdi. Du‘ā eyledi-ki²⁵⁵¹ “*Zādeka’llāhu kerāmeten ve feraḫan*”⁶³⁴ Andan-şoñra eyitdi: “Yā Muḫammed! Saña beşāret iderem-ki 20. senüñ ümmetüñ gibi ḫayrlu ve bereketlü ümmet yokdur. Anlaruñ mīzānları cemi‘-i ümemden aḡırdur. Ḥoş ol 21. kimesnenüñ ḫāline ki saña peyrev olur. Senüñ muḫabbetüñ arzusındadır. Vey ol kimesneye

S176b

²⁵⁴⁷ M. postuñı āteş-i dūzaḥdan : S. postuñ dūzaḥa

²⁵⁴⁸ M. ve tābi‘ olmadılar : S.

²⁵⁴⁹ M. derekātını : S. derekātın

²⁵⁵⁰ M. Öñinde : S.

²⁵⁵¹ M. eyledi-ki : S. eyledi, eyitdi

M146b

ki saña ‘aşı²⁵⁵² 22. olur. Saña buğz ider.” didi. Mîkā’îl’ün yedi yüz biñ serhengi var. Her birinün elinde bir ‘alemi var. Her 23. ‘alemün dibinde yedi yüz biñ²⁵⁵³ melâike şaflar bağlamışlar. Fermân-ı Mîkā’îl’e muntazırlardur. Eyitdiler: “Yâ Rasûlul- 24. lah! Cümlemüz hâdim ve saña şalavât virürüz. Halk-ı Âdem’den yigirmi biş biñ yıl muqaddem.” didiler. Qar 25. ve yağmur katrelerini ve her ot-ki zemînde biter, ol meleklerden bir melek mü’ekkeldür, tertîb ider. Kemâline irişdürür 26. tâ kıyâmet olunca²⁵⁵⁴ birine nevbet degmez. İstimâ‘ itdüm, tesbîhleri “*Sübḥāne rabbi külli mü’minin ve kāfirin. Sübḥāne* 27. *men taşna’u min heybetihimā fî buṭūnihe’l-ḥavāmîl’*”⁶³⁵ Yedinci, bir deryāya irişdüm, yâşıl ve nûrânî. Şol kadardar 1. melâike var ki şümârını Allāh ta‘âlādan özge kimesne bilmez. Tesbîhleri âvâz-ı bülend ile “*sübḥāne’l-kādiri’l-* 2. *muḳtedir’*”⁶³⁶ Cebrâ’îl’den şordum-ki bu ne deryādur?” eyitdi: 3. “Buña Bahr-i aḥḍar dirler. Cemî‘-i ḥaḍravātuñ aşlı bundandur. Sekizinci, andan-şoñra bir deryāya daḥi²⁵⁵⁵ irişdüm, muzlim. 4. Anda daḥi ol-deñlü ferîşter var ki şümârı bilinmez. Âvâz-ı bülend ile bu tesbîhe meşgûller ki “*sübḥāne* 5. *men ‘alā feḳahera, sübhāne’l-muṭṭali’u ‘alā men ḥāfet ve cehera’*”⁶³⁷ Cebrâ’îl’den şordum. Eyitdi: “Bu deryâyı 6. ve sâkinlerini Allāh ta‘âlādan gayrı kimesne bilmez. Andan-şoñra âsmân-ı heftüme irişdüm. Aḳ cevherden 7. yaradılmış. İsmi Aşḥākâil’dür.”²⁵⁵⁶

2.184. Yedinci Āsmān Ref‘ū’l-mekānuñ ‘Acāib ve Ġarāibī Beyānındadır. 8.

S177a

Qapuyı açdılar. Evvel āsmānuñ ḥānını²⁵⁵⁷ gördüm, Ruveḥâil nām. Aña selām virdüm. Cevāb aldı. Benümle mülākāta 9. beşāşet gösterdi. Qabûl-i ḥasenāt ve rızā-yı Hāḳ ile beşāretler eyledi. Bisyar kerāmetler || va‘de itdi. 10. Anuñ fermânında yedi yüz biñ ferîşte gördüm. Her birinün biri yüz biñ melek ḥayl ü ḥaşemi var. Tesbîhleri 11. “*sübḥānellezî*

²⁵⁵² M. muḥabbetün arzusındadır. Vey ol kimesneye ki ‘aşı : S. baḥtuñ arzusındadır. Vey ol kimesneye ki saña ‘aşı

²⁵⁵³ M. yedi yüz biñ : S. yüz biñ

²⁵⁵⁴ M. yigirmi biş biñ yıl muqaddem.” didiler. Qar ve yağmur katrelerini ve her ot-ki zemînde biter, ol meleklerden bir melek mü’ekkeldür, tertîb ider. Kemâline irişdürür tâ kıyâmet olunca : S. yigirmi beş biñ yıl miqdârı muqaddem.” Qar ve yağmur katrelerini ve her ot-ki zemînde biter, ol meleklerden bir melek mü’ekkeldür, terbiyyet ider. Kemâline irişdürür tâ kıyām-ı kıyâmet olunca

²⁵⁵⁵ S. daḥi : M. -

²⁵⁵⁶ S. yaradılmış. İsmi Aşḥākâil’dür : M. yaradılmış, Aşḥākâil’dür

²⁵⁵⁷ M. Qapuyı açdılar. Evvel āsmānuñ ḥānını : S. Qapusını açdılar. Evvel āsmānuñ ḥāzinini

beseṭa's-semāvātī ferefahā, sübhānellezī seṭaḥa'l-aradīne feferaṣahā 12. *sübhānellezī eṭla'a'l-kevākibe ve ezharehā, sübhānellezī ersā'l-cibāle*”⁶³⁸ İkinci, bu āsmānda 13. ‘ibādet iden meleklerle vardum. Cümlesi kıyāmda āvāz-ı bülend ile bu tesbīhi iderler. “*Subhāne'l-aliyyi'l-* 14. *‘azīm, subhāne'l-celīlī'l-kerīmī'l-ḥalīm, subhāne men lā yeṣīfu'l-vāṣifūne kūnhe ṣıfātihī ‘ālimī'l-ḡaybi felā yüzhiru* 15. *‘alā ḡaybiḥī eḥaden*”⁶³⁹ Üçüncü²⁵⁵⁸ anlaruñ arasında bir ferişte gördüm. ‘Azametle ṭurmuş. Başı ‘Arş’a, ayakları yedinci 16. zemīne varmış. Eger Allāh ta‘ālā emr eylese tamām-ı ‘ālemyānı bir loḡma iderdi. Tesbīhin işitdüm. “*Sübhāne'l-muḥrecibi* 17. *binūri celālīhi*”⁶⁴⁰ Dördüncü, bir ferişte daḥi²⁵⁵⁹ gördüm. Yedi yüz biñ başı var 18 ve her başında yetmiş biñ yüzi var. Her yüzinde yetmiş biñ dehānı var. Her dehānda yetmiş biñ zebānı var. Her zebānı ile 19. yetmiş biñ luḡat söyler. Biri birine beñzemezler. Bu feriştenüñ yedi yüz biñ kanadı var. Her gün enhār-ı cennetden²⁵⁶⁰ 20. nehrā'n-nūra yedi yüz kerre girer, çıkar ṭalar çıkar.²⁵⁶¹ Perr ü bālini açar. Her ḡatre ki ṭamlar, Allāh ta‘ālā bir ferişte ḡalk ider 21. tā rūz-ı kıyāmete degin tesbīh ider. Ol feriştenüñ tesbīhini²⁵⁶² işitdüm. Dir ki “*Sübhāneke mā a'ḡame* 22. *ṣe'nūk. Seyyidī! Mā a'lā mekānūk*”⁶⁴¹ Beşinci bir ferişte daḥi²⁵⁶³ gördüm. Bir kürsī üzerinde 23. oturmuş. Dört yüzi var: Biri ādem yüzi gibi, biri şıḡır yüzi gibi, biri yırtıcı cānverler 24. gibi, biri kuş yüzi gibi. Her yüzinde bir münāsib dil ile ādem yüzinde tesbīh ider. Dir ki “*Sübhāne* 25. *men yerzuḡu fekeyfe yeṣāu. Sübhāne men yerā velā yūrā ve hüve bi'l-manḡari'l-‘alā*”⁶⁴² sebu‘ī yüzi²⁵⁶⁴ 26. tesbīh ider ki “*Sübhāne men yüsebbihu leḡu'l-ḡalāiḡu ecma‘īn. Sübhāne men* 27. *yerzuḡu's-sibā'a, yā Mufaḡḡıl!*”⁶⁴³ Kuş yüzi ile tesbīh ider ki “*Sübhāne'l-cevādū'l-mufaḡḡıl. Sübhāne* 1. *men yüsebbihu leḡu't-ṭayru fī evkāriḡā. Sübhāne rāziki't-ṭuyūri yā Rāḡīm.*”⁶⁴⁴ Altıncı bir ferişte gördüm. Bir kürsīde 2. oturur. Başı ‘Arş altında ayakları zīr-i zemīnde iki kanadı var: bir

M147a

²⁵⁵⁸ M. üçüncü : S. onuncu

²⁵⁵⁹ S. daḥi : M. -

²⁵⁶⁰ S. cennetden : M. cennetde

²⁵⁶¹ S. girer, çıkar ṭalar çıkar : M. girer, ṭalar çıkar

²⁵⁶² S. tesbīhini : M. tesbīhi

²⁵⁶³ S. daḥi : M. -

²⁵⁶⁴ M. seb‘ī yüzi : S. seb‘ī yüziyle

kanadı maşrıqda, biri mağribde. Ö- 3. ñinde yedi yüz biñ kâid var. Her kâidi ile yedi yüz biñ ferişte leşkeri var. Cebrâ'îl'den şordum. Eyitdi: 4. “İsrâfîl'dür. Şâhib-şûr öñine vardum. Selâm virdüm. Cevâb aldı. Çok || kerâmet beşâret itdi. İştüdüm, 5. tesbîhîni: “*Sübḥāne's-semî'î'l-'alîm, sübhāne'l-muḥtecibi min ḥalkıhî sübhāne rabbenā ve te'ālā*”⁶⁴⁵ Yedinci, bir rivāyetde 6. İbrāhîm'e bulışdum. Cebrâ'îl didi-ki “Atañdur. Selâm virdüm. Eyitdi: “*merḥaben bi'l-ibni's-şâlih ve'n-nebiyyi's-şā- 7. liḥ*”⁶⁴⁶ Baña vaşıyyetler itdi. Eyitdi: “Yâ Muhammed! Ümmetüñe di-ki zemîn-i behişt pâkdür. Zirâ'ate şâlihîdür. Anda 8. çok ağaçlar diksünler.” Hâzret şordı-ki “Behiştde ağac dikmek nicedür?” Cevâb virdi-ki “*lā ḥavle velā kuvvete 9. illā billāhî*”dur.⁶⁴⁷ Bir rivāyetde “*sübḥāne'llāhî ve'l-ḥamdülillāhî velā ilāhe illallāhu vallāhu ekber velā ḥavle velā kuvvete illā billāhî'l-* 10. *'aliyyü'l-'azîm*”⁶⁴⁸ demek iledür. Andan Sidretü'l-müntehâ'ya irişdüm. Bir ağacdur ki şâkı kızıl altundan, bu- 11. dağlarınuñ ba'zı incüden, ba'zı yeşil zümürüdden, ba'zı yâķūt-ı sürḥden, aşılarından şâhlara varınca elli biñ 12. yıllık yoldur. Yaprakları fîl kulağı gibidür. Yemişleri her biri hecr destîler gibidür. Ol ağacda şol-ķadar 13. feriştelere gördüm ki 'adedini Allāh ta'ālādan ğayrı kimse bilmez.²⁵⁶⁵ Ol ağacın yapraklarını bürümüşler, görünmez. Rivāyetdür ki 14. her yaprağın üzerinde āsmānda olan yıldızlar beyābanda olan kımlar 'adedince feriştelere vardır. Bu feriştelere²⁵⁶⁶ 15. cümlesi Ol Sulţān-ı ins ü cānuñ seyrine geldiler. Cümlesi Ol Hâzret'e selâm virdiler. Beşâretler itdiler. Raḥmet-i 16. İlāhî ile Hıwāce-i 'ālem (s.a.s) buyurdi-ki bu feriştelere²⁵⁶⁷ cümlesi tã'atlerini baña nişâr itdiler tã rûz-ı kıyāmete 17. varınca benüm ümmetüme ḥavāle eylediler. Ol ağaçların²⁵⁶⁸ şâhları arasında bir şâh var, yeşil zümürüdden, 18. yükseliği yüz biñ yıllık rāh. Ol şâhuñ üzerinde bir yaprak var. Vüs'atı²⁵⁶⁹ yedi āsmān ve zemîn 19. ķadar örtilmiş. Ol yaprağın yüzinde nûrdan bir bisât yayılmış. Ol bisâtta²⁵⁷⁰ yâķūt-ı sürḥden bir miḥrâb var. 20. İrtifā'ı yetmiş biñ yıllık yoldur.²⁵⁷⁰ Ol maķām-ı

²⁵⁶⁵ S. feriştelere gördüm ki 'adedini Allahu te'ālādan ğayrı kimse bilmez : M. ferişte gördüm ki 'adedini Allahu te'ālādan ğayrı bilmez

²⁵⁶⁶ S. feriştelere²⁵⁶⁶ : M. feriştelere

²⁵⁶⁷ M. tã'atlerini baña nişâr itdiler tã rûz-ı kıyāmete varınca benüm ümmetüme ḥavāle eylediler. Ol ağaçların : S. 'ibâdetlerini baña nişâr itdiler tã rûz-ı kıyāmete varınca benüm ümmetüme ḥavāle eylediler. Ol ağacın

²⁵⁶⁸ S. vüs'atı : M. kısmını

²⁵⁶⁹ S. Ol bisâtta : M. -

²⁵⁷⁰ M. yoldur : S. yol

S178a

M147b

Cebrā'īl idi. Mihrāb-ı Cebrā'īl'ün önünde bir kürsī, Hāzret-i 21. Risālet adına konmuş, halk olındığı zamāndan tā bu giceye gelince kimesne ol kürsīye²⁵⁷¹ oturmamış. Cebrā'īl 22. getürdi. Ben kürsīye oturdum. Her cānibinde kürsīler gördüm.²⁵⁷² On biñ kürsī idi, aq incü-den. 23. Ol kürsīlere Tivrāt yazılmış. || Her kürsīnün etrāfında kırk biñ ferīşte tırmuş, Tivrāt okurlar. 24. Bir cānibde dađi on biñ²⁵⁷³ kürsī gördüm yāşıl zümürüdden, üzerinde İncīl yazılmış. Her kürsīnün 25. etrāfında kırk biñ ferīşte tırmuşlar,²⁵⁷⁴ İncīl okurlar. Bir cānibde dađi on biñ kürsī gördüm, 26. yeşil zebercedden. Ol-kürsīlere Zebūr yazılmış. Her kürsīnün etrāfında kırk biñ ferīşte Zebūr okurlar. 27. Dördünci ĥadde²⁵⁷⁵ on biñ kürsī gördüm, yāķūt-ı sürĥden, Qur'an yazılmış. Her kürsīnün 1. cevānibinde kırk biñ ferīşte tilāvet-i Qur'an'a meşgüller. Andan-şoñra Cebrā'īl eyitdi: "Yā Rasūlullāh! Benüm senden ĥacetüm var." Buyurdi: 2. "Nedür?" "Bu maķāmda dilerem-ki iki rek'at namāz kılasın tā maķāmum bereketünle müşerref ola." Qabūl buyurdi. İki rek'at namāz kıldı. Tamām-ı Sidre ferīşteleri iķtidā itdiler. "Beytū'l- 3. makdis'de sāir enbiyāya imāmet itdügi gibi ol ağacuñ dibinde dört ırmaķ gördüm, ikisini zāhirde, 4. ikisi pinhān. Cebrā'īl'den şordum." eyitdi: "Ol iki cūy ki pinhāndur, behişte gider, ikisi Nīl ve Fırat'dur." 5. didi. Beşinci, buyurdılar ki "Bir ırmaķ gördüm. Kenārında yāķütan, lū'lüden, zebercedden çāderler 6. qurılmış. Ol ırmağūñ kenārında yeşil kuşlar var; boyunları buĥtī deve boyunları-gibi... Cebrā'īl'den şordum. 7. Eyitdi: "Kevşer ırmağıdur ki Allāh ta'ālā saña 'aķā itmişdür. Ol ırmaķ yāķütan, zümürüdden rażrāz 8. üzerine aķar. Rażrāz, uvacuķ taşlara dirler. Ol ırmağūñ şuyı südden aķ bir zarf ile alup 9. içdüm. 'Aselden şīrīn, miskden ĥoş-bū. Altıncı, ol ağacuñ aşl altında bir çeşme aķar; 10. Selsebīl⁶⁴⁹ dirler. Ol çeşmeden iki ırmaķ münşā'ib olur. Biri Kevşer, birine Nehrū'r-raĥmet dirler. Yedinci 11. buyurdılar ki²⁵⁷⁶ anda bir cemā'at gördüm. Yüzleri aķ bir qavm var. Levnleri²⁵⁷⁷ müteğayyir olmuş. İrmağa girürler. 12. Ėusl iderler. Yüzleri

²⁵⁷¹ M. kürsīye : S. kürsīde

²⁵⁷² M. Ben kürsīye oturdum. Her cānibinde kürsīler gördüm : S. Beni ol kürsīye oturdı. Kürsīnün bir cānibinde kürsīler gördüm

²⁵⁷³ M. tırmuş Tivrāt okurlar. Bir cānibde on biñ : S. tırmuşlar. Tivrāt okurlar. Bir cānibde daği on biñ

²⁵⁷⁴ M. kırk biñ ferīşte tırmuşlar : S. yetmiş biñ ferīşte oturmuşlar

²⁵⁷⁵ M. ĥadde : S. medde

²⁵⁷⁶ M. ki : S. -

²⁵⁷⁷ M. yüzleri aķ bir qavm var. Levnleri : S. yüzleri aķ, levnleri

evvelki t̤āife gibi aḳ olur. Cebrā'īl'den şordum. Eyitdi: “Bunlar²⁵⁷⁸ ümmetüñden bir gürüh-
 13. dur. Şer ‘amelleri ḥayr ‘amellerine ḥalt eylemişlerdür. Andan tevbe eylemişlerdür. Allāh
 ta‘ālā *celle şānuh* tevbelerini 14. ḳabūl eylemişdür. Sekizinci buyurdılar: “Öñüme üç zarf
 getürdiler. Biri ḥamr, biri süd, biri ‘asel idi. 15. Anlardan südi ihtiyār itdüm. Cebrā'īl eyitdi:
 “Dīn-i İslām’ı²⁵⁷⁹ ḳabūl itdüñ. Ümmetüñ anuñ üzerine şābit olṣa-16. lar gerek. Eger ḥamr
 ihtiyār itseñ, ümmetüñ gümrāh olurlardı.” didi. Andan-şoñra buyurdı-ki Sidre’de bir ferişte
 17. gördüm. ‘Ażametiyle t̤ul ve ‘arzda²⁵⁸⁰ ol-deñlü ferişte görmedüm. Bir mertebede ki
 yüceligi biñ kerre biñ yıllık yol, yetmiş 18. biñ başı var. Her başında yetmiş biñ yüzi, her
 yüzde yetmiş biñ dehānı var. Her başında yetmiş biñ giysüsü, her giysüde 19. biñ kerre biñ
 lü’lü mu‘allaḳ,²⁵⁸¹ ḳudret-i İlāhī ile aşılmış. Her lü’lünün içinde nürdan bir deryā ol deryāda
 20. balıklar ||| cevelān ider.²⁵⁸² Her mähīnün uzunluḡı iki yüz yıllık yol. Her balıḡuñ üzerinde
 yazılmış: “*lā* 21. *ilāhe illallāh Muḥammeden rasūlullāh*” Bu ferişte bir elini başı üzerine
 ḳomış, bir elini arkasına ḳomış, 22. tesbīḥe meşḡul. Her bār ki tesbīḥ ider, anuñ ḥüsn-i
 şüretinden ‘Arş-ı mecīd lerze ve ıztırāba gelür. Cebrā'īl'den 23. şordum: “Bu ferişte
 kimdür, kārı nedür?” Cebrā'īl eyitdi:²⁵⁸³ “Bu bir melekdür. Allāh ta‘ālā Ādem’dan
 muḳaddem iki biñ yıl yaratmışdür. 24. Mekān-ı yemīn-i ‘Arş’da behişt merḡzārlarından bir
 yirde olur. Dört biñ ferseng içinde ol merḡzār- 25. dan buña ta‘yīn olunmışdür. Yā
 Rasūlullāh! Aña selām vir.” didi. Selām virdüm. Ġāyet-i meşḡulliginden²⁵⁸⁴ selāmumı
 işitmedi. Cebrā'īl 26. anı vāḳıf itdi. Ḳanatlarını açdı. Ta‘zīmle baña iḳbāl itdi. Āsmānlar ve
 zemīnler²⁵⁸⁵ ḳanatlarınıñ içinde 27. örtildi. Beni ḳoltuḡına aldı, ḳuçdı, öpdı. Eyitdi: “İy Mu-

²⁵⁷⁸ M. bunlar : S. bu cemā‘at

²⁵⁷⁹ S. İslām’ı : M. İslām

²⁵⁸⁰ M. ‘Ażametiyle t̤ul ve ‘arzda : S. -

²⁵⁸¹ M. Her başda yetmiş biñ yüzi, her yüzde yetmiş biñ dehānı var. Yetmiş biñ giysüsü, her giysüde biñ kerre
 biñ lü’lü mu‘allaḳ : S. Her başında yetmiş biñ yüzi, her yüzde yetmiş biñ dehānı, her başında yetmiş biñ giysüsü,
 her giysüde biñ kerre biñ lü’lü var mu‘allaḳ

²⁵⁸² M. balıklar cevelān ider : S. balıklar var, cevelān ider

²⁵⁸³ S. lerze ve ıztırāba gelür. Cebrā'īl'den şordum: “Bu ferişte kimdür, kārı nedür?” Cebrā'īl eyitdi : M.
 lerzeyle gelür. Cebrā'īl’e şordum: “Bu ferişte kimdür?” Eyitdi

²⁵⁸⁴ S. olunmışdür. Yā Rasūlullāh! Aña selām vir.” didi. Selām virdüm. Ġāyet-i meşḡulliginden: M. olunmışdür.
 Aña selām vir.” didi. Ġāyet-i iştiḡālinden

²⁵⁸⁵ M. Ḳanatlarını açdı. Ta‘zīmle baña iḳbāl itdi. Āsmānlar ve zemīnler : S. Ta‘zīmle baña iḳbāl itdi.
 Ḳanadlarını açdı. Āsmān ve zemīn

hammed! Beşâret olsun-ki 1. Hâk ta‘âlâ mâh-ı mübârek Ramazân bereketine seni ve ümmetüñi²⁵⁸⁶ yarlıgadı. Ol beşâretten ferhân oldum. Nazar eyledüm. 2. Öninde iki şanduk var. Her şandukda nûrdan biñ kilîdi var. Cebrâ’îl’den şordum: “Bu şanduklar nedür?” 3. Eyitdi: “Yâ Rasûlullâh! kendüye şor.”²⁵⁸⁷ Andan istifsâr itdüm. Eyitdi: “Yâ Muhammed! Bu şanduklarda ümmetüñden şâlimlerüñ 4. berâtları vardır.”²⁵⁸⁸ Ateş-i duzâhdan âzâd olmuşlardır. Ben ol berâtlaruñ şahidiyem. “*tübâ leke ve li-ümmetike*”⁶⁵⁰ 5. didi. Hâzret-i Risâlet-menzilet’den menkûldür ki anda bir ferîşte dañi²⁵⁸⁹ gördüm, aq hurûs şûretinde. ‘Arş altında 6. bir kûbbe var, yâkûtdan. Ol kûbbe, nûrdan bir ‘amûd üzre konılmış. Yedi yüz biñ kanat sağ tarafında, 7. yedi yüz biñ kanat sol tarafında. Her kanatda[-n] yedi yüz biñ per²⁵⁹⁰ mürvârîdden, yedi yüz biñ dañi yâkûtdan, 8. yedi yüz biñ dañi sebz zümürüdden, yedi yüz biñ dañi altundan, yedi yüz biñ dañi gümüşden, yedi yüz biñ dañi miskden, 9. yedi yüz biñ ‘anberden, yedi yüz biñ dañi kâfûrdan, yedi yüz biñ dañi za‘ferândan; ‘azametde tamâm yedi yüz dünyâ²⁵⁹¹ 10. kadar kaddi. ‘Arş’dan tâ zemîne varınca her bâlinde yazılmış-ki “*bismillâhi’r-rahmâni’r-rahîm. Lâ ilâhe illallâh* 11. *Muhammedün rasûlullâh. Küllü şeyin hâlikün ille’l-vâhidu’l-ğahhâr*”⁶⁵¹ Her namâz vaktinde baş kaldurur, dir ki 12. “*bismilahi’l-‘azîm ve bihamdihî*” Kanatlarını ve bâllerini birbirine urur.²⁵⁹² Hoş nağmeler zâhir olur. Âvâzı behîşte varur. 13. Ağsân-ı behîşt harekete gelür. Hûrîler ol nağme ve nevâdan âgâh olurlar. Fî’l-hâl, cennet şerefelerine 14. ki küngüreleri yâkût²⁵⁹³ ve la’ldendür gelürler, birbirine beşâret iderler ki ümmet-i Muhammed’üñ ‘ibâdeti vaktleri- 15. dür, dirler. Bu fe-

²⁵⁸⁶ S. Hâk te‘âlâ mâh-ı mübârek Ramazân bereketine seni ve ümmetüñi: M. Hâk te‘âlâ mübârek Ramazân bereketine seni, ümmetüñi

²⁵⁸⁷ S. Eyitdi : “Yâ Rasûlullah! Kendüden şor.” : M. Eyitdi : “kendüye şor.”: M. -

²⁵⁸⁸ M. Eyitdi: “Yâ Muhammed! Bu şanduklarda ümmetüñden şâlimlerüñ berâtları vardır : S. Eyitdüm: “Yâ Rasûlullah! Bu şanduklarda ümmetüñden şâlimlerüñ berâtları var b

²⁵⁸⁹ S. dañi: M. -

²⁵⁹⁰ S. per 178b/16 : M. -

²⁵⁹¹ S. Her kanatda yedi yüz biñ per mürvârîdden, yedi yüz biñ dañi yâkûtdan, yedi yüz biñ dañi sebz zümürüdden, yedi yüz biñ dañi altundan, yedi yüz biñ dañi gümüşden, yedi yüz biñ dañi miskden, yedi yüz biñ dañi ‘anberden, yedi yüz biñ dañi kâfûrdan, yedi yüz biñ dañi za‘ferân; ‘azametde tamâm yedi yüz dünyâ : M. Her kanatdan yedi yüz biñ mürvârîdden, yedi yüz biñ yâkûtdan, yedi yüz biñ sebz zümürüdden, yedi yüz biñ altundan, yedi yüz biñ gümüşden, yedi yüz biñ miskden, yedi yüz biñ ‘anberden, yedi yüz biñ kâfûrdan, yedi yüz biñ za‘ferândan; ‘azametde yedi dünyâ

²⁵⁹² S. Kanatlarını ve bâllerini birbirine urur : M. Kanatlarını birbirine urur

²⁵⁹³ M. yâkût : S. yâkûtdan

rişte || harekete geldükde ol ‘amūd ve kubbe daḥi hareket ider. ‘Arş-ı mecīd ıztırāb ider. Ḥaḳ ta‘ālā cānibinden ferīşteye 16. ḥiṭāb olur ki “Niçün kıyıldarsun, ḥālen ki cümleden dānāsın?” Eyidür: “İlāhī! Ümmet-i Muḥammed ve mütābī‘īn-i ümmet namāza ṭururlar.”²⁵⁹⁴ Fermān-ı 17. İlāhī iriştir ki ‘İy Ferište! Şāhid ol ki anlara rahmet itdüm. Naẓar-ı rahmetümle manẓūr kıldum. Dūzahdan āzād 18. itdüm. Cennetü’l-me’vā’ya getürdüm. Ḥāzret’den menķıldür ki buyurdılar:²⁵⁹⁵ “Cebrā’īl elüm dutdı. Kendü maķāmından a‘lā-yı Sidre’ye 19. getürdi. Andan baña vedā‘ itdi. Eyitdüm: “Yā Cebrā’īl! Ben’i tenhā mı ķorsun?” “Yā Rasūlullāh! Baña bundan öte 20. geçmege imkān yokdur. Nevbet-i ḥizmetüm²⁵⁹⁶ tamām oldı.” Ḥwāce-i ‘ālem buyurdı-ki “Yā Cebrā’īl! Sen dimedün-mi 21. seni iltem? Eger ildici sen iseñ niçün ķaldun? Ben alur giderin.” didi. Cebrā’īl’ün elin ṭutdı. 22. Bir ķadem ilerü atdı, gitdi. Cebrā’īl bir güncişk ķadar oldı. Heybet-i İlāhī’den lerzeye geldi.²⁵⁹⁷ Gözlerinden yaş 23. dökildi. Zārī eyledi: “Yā Rasūlullāh! Beni maķāmuma gönder. Eger bir ķadem belki engüşt miķdārı²⁵⁹⁸ ilerü gidersem, Anuñ 24. heybet-i celāli, beni yaķar.” didi. Ḥāzret²⁵⁹⁹ buyurdı-ki İy Cebrā’īl! Anuñ ‘izzet ve celāli ḥaķķı-çün ben bir ķadem girü 25. ķalursam visāli şevķi ile yanaram, didi. Ḥāzret gördi-ki²⁶⁰⁰ Cebrā’īl eridi. Ķorķdı-ki nā-būd ola. Mübārek 26. eli ile işāret eyledi. Beş yüz yıllık yol-ki bir ķademde ṭayy itmiş idi. Girü maķāmına vardı. Ol 27. Ḥāzret’ün sırrına didiler ki “Yā Muḥammed! Nice bir kıyāmetün dūr u dırāz ra’yını fikr idersin. Bu arada elün²⁶⁰¹ işāreti 1. ile beş-yüz yıllık yolu, Cebrā’īl’i bir ķademde girü ķoduñ. Yarın şefā’ate ağız açasın. Elli biñ yıllık kıyāmet 2. rāhına bir demde irişesin.” didiler. Bir rivāyetde buyurdılar ki Sidre’den geçdüm. Cebrā’īl, baña eyitdi:

²⁵⁹⁴ S. ‘amūd ve kubbe daḥi hareket ider. ‘Arş-ı mecīd ıztırāb ider. Ḥaḳ te‘ālā cānibinden ferīşteye ḥiṭāb olur ki “Niçün kıyıldarsın? Ḥālen ki cümleden dānāsın.” Eyidür: “İlāhī! Ümmet-i Muḥammed ve mütābī‘īn-i ümmet namāza ṭururlar : M. ‘amūd, kubbe hareket ider. ‘Arş ıztırāb ider. Allah cānibinden ferīşteye ḥiṭāb olur ki “Niçün kıyıldanursın? Ḥalā ki cümleden dānāsın.” Eyidür: “İlāhī! Ümmet-i Muḥammed namāza dururlar

²⁵⁹⁵ S. menķıldür ki buyurdılar : M. menķıldür. Buyurdılar

²⁵⁹⁶ M. geçmege imkān yokdur. Nevbet-i ḥizmetüm : S. gitmege imkān yokdur. Yā Rasūlullah! Nevbet-i ḥizmetüm

²⁵⁹⁷ S. ilerü atdı, gitdi. Cebrā’īl bir güncişk ķadar oldı. Heybet-i İlāhī’den lerzeye geldi : M. ilerü gitdi. Cebrā’īl bir güncişk ķadar oldı. Heybet-i İlāhī’den lerze ve ıztırāba geldi

²⁵⁹⁸ S. bir ķadem belki engüşt miķdārı : M. bir ķadem miķdārı

²⁵⁹⁹ M. Ḥāzret : S. Ḥwāce

²⁶⁰⁰ M. gördi-ki : S. buyurdı ki

²⁶⁰¹ S. bir elün işāretiyle : M. bir igi işāreti ile

‘Yā 3. Muḥammed! Önce git.’ Ben eyitdüm: “Yā Cebrā’îl! Sen git.” eyitdi: “*Teḳaddem feinneke ekramu ‘ale’illāhi minnî*” Sen Allāh 4. ta‘ālā katında benden mükerrermsin. İlerü git.” didi. Revān oldum.²⁶⁰² Cebrā’îl ‘aḳabümce geldi. Beni zer-niḳabdan²⁶⁰³ 5. bir hicāba iriştürdi. Ol hicābı deprettdi. Bir āvāz geldi-ki “Kimdür?” Cebrā’îl eyitdi: “Benem. Muḥammed Rasūlullāh benümle- 6. dür.²⁶⁰⁴ Hicāb ardından melek eyitdi ki: “*Allāhu ekber, Allāhu ekber!*” ve ra’y-ı hicābdan nidā geldi-ki “*Şadeḳa ‘abdî*”²⁶⁰⁵ 7. Melek eyitdi: “*eşhedü enlā ilāhe illāllāh*” ve ra’y-ı hicābdan nidā geldi-ki “*Şadeḳa ‘abdî. Ene ekber ene ekber*”²⁶⁰⁶ Melek 8. Eyitdi: “*eşhedü enne Muḥammeden rasūlullāh*” ve ra’y-ı hicābdan nidā || geldi-ki “*innā erseltü Muḥammeden*” Melek eyitdi: “*ḥayyā ‘ale’ş- 9. şalāti ḥayyā ‘ale’l-felāḥ*” Nidā geldi-ki “*şadaḳa ‘abdî ve de‘ā ileyye, ene de‘avtühüm ilā bābî, eflaḥa men ecābe dā‘î*”²⁶⁰⁷ 10. Melek eyitdi: “*Allāhu ekber, Allāhu ekber!*” Nidā geldi ki “*şadaḳa ‘abdî lā ilāhe illā ene*.”²⁶⁰⁸ Andan-şoñra bir nidā işitdüm-ki 11. “*Yā Muḥammed! Ekmela’l-lāhu bike’ş-şerafe ‘ale’l-evvelīne ve’l-āḥirīn*.” Allāh ta‘ālā senüñ evvelīn ve āḥirīn üzerlerine şeref ve 12. fazīletüñi tamām eyledi. Cebrā’îl’den ol ferişteyi şordum.²⁶⁰⁹ eyitdi: “Hudā ḥaḳḳı-çün hergiz bu ferişteyi görmiş 13. degülem. Meger bu sâ‘atde ki saña yoldaş olup bu yire²⁶¹⁰ iriştüm. Andan şoñra ra’y-ı hicābdan melek elini çıkardı. Beni 14. içerü aldı. Cebrā’îl ḳaldı (a.ş.m.). Şoñra tenhā revān oldum. Zülmet ve nürdan hicāblar ḳat‘ eyledüm tā yetmiş biñ 15. hicāb geçdüm. Her hicābuñ ‘azamet-i ḡlẓeti beş-yüz yıllık yol idi. Her hicāb ortası daḥi beş-yüz yıllık yoldur.²⁶¹¹ O maḥalde 16. burāḳ ḳaldı. Bir yeşil refref zāhir oldı. Ziyāsı nūr-ı āfitāba ḡalib idi. Beni ol refref üzerine 17. ḳodılar. Gıtdüm tā pāy-ı ‘Arş-ı mecīde iriştüm. Refref nürdan bir bisāṭ idi. Bir rivāyetde bir dāne aḳ 18. incü idi. Tesbīḥ iderdi. Ḡulgule-i tesbīḥi ve

²⁶⁰² S. İlerü git.” Revān oldum : M. İlerü git.” didi. Revān oldı

²⁶⁰³ M. zer-niḳabdan : S. zer-neftden

²⁶⁰⁴ M. Muḥammed Rasūlullah benümledür : S. Muḥammed benümle

²⁶⁰⁵ S. şeref ve fazīletüñi tamām eyledi. Cebrā’îl’den ol ferişteyi şordum : M. şeref, fazīletüñi tamām eyledi. Cebrā’îl’den şordum

²⁶⁰⁶ S. bu yire : M. -

²⁶⁰⁷ S. Zülmet ve nürdan hicāblar ḳat‘ eyledüm tā yetmiş biñ hicāb geçdüm. Her hicābuñ ‘azameti beş-yüz yıllık yol idi. Her hicāb ortası daḥi beş-yüz yıllık yoldur : M. Zülmet, nürdan hicāblar ḳat‘ eyledüm tā yetmiş hicāb geçdüm. Her hicābuñ ḡlẓeti beş-yüz yıllık yol idi. Her hicāb ortası beş-yüz yıllık idi

M149a

S180a

āvāze-i tehlīlī²⁶⁰⁸ melekūtı tıldururdu. Andan şoñra çok hicāblar 19. zāhir oldu. Yetmiş biñ hicāb altundan, yetmiş biñ gümüşden, yetmiş biñ hicāb incüden, yetmiş biñ hicāb sebz zümürüdden, 20. yetmiş biñ hicāb yāķūt-ı sürhden, yetmiş biñ hicāb nürdan, yetmiş biñ hicāb zulmetden, yetmiş biñ şudan, yetmiş biñ hicāb 21. āteşden, yetmiş biñ bāddan²⁶⁰⁹ her hicābuñ eni biñ yıllık yol idi. Refref Seyyid-i ‘Ālemi bu hicāblardan geçürdi. Andan-şoñra 22. ‘Arş perde-dārlarına irişdüm. Yetmiş biñ perde gördüm. Her perde yetmiş biñ silsile idi. Her²⁶¹⁰ silsile 23. yetmiş biñ feriştenüñ boynında. Her feriştenüñ ululuğı bir omuzından bir omuzına yetmiş biñ yıllık yol. 24. Bu perdelerüñ ba‘zı incüden ba‘zı yāķütan ba‘zı cevāhirden.²⁶¹¹ Her perdeye bir ferişte mülāzım. Bu feriştelereñ her birine yetmiş 25. biñ ferişte tābī‘. Refref beni her perdeden geçürdi. Benümle ‘Arş arasında bir perde kaldı. Refref’i 26. gördüm. Ayağum altında na-bedīd oldu. Öñüme at şüretinde bir dāne incüden ak nesne geldi, eyü²⁶¹² 27. tesbīh ider, ağızından nūr dökilür. Beni kaldırdı, iltı. Ol perdeden geçürdi. ‘Arş 1. sākına iltı. Hicāb-ı kibriyāya irişdüm. Ol nā-bedīd oldu. Beni getüricek²⁶¹³ merkeb 2. kalmadı. Bir hıṭāb işıtdüm-ki “İy Benüm Hābībüm! Gel, geç.” didi. Nazar eyle-
düm. Hicāb-ı kibriyādan geçmişin. Girü 3. hıṭāb işıtdüm: || “*edinni minni*” Ya‘ni yāķīn ol baña” her bār ki bu hıṭāb ile muḥāṭab oldum. Bir kadem atdum. Her 4. bir kademde zemīnden tā ol maḥalle dek²⁶¹⁴ yir gitdüm. Biñ kerre hıṭāb-ı “*edinni minni*” işıtdüm tā mertebe-i danāya 5. irişdüm. Andan derece-i ‘*fetedellā*’ya ⁶⁵⁶ teraķķī buldum. Andan ḥalvethāne-i “*fekāne kābe kavseyni ev ednā*” 6. ya⁶⁵⁷ irişdüm. Mihrāb-ı esrār-ı “*fe evḥā ilā ‘abdihi mā evḥā*”⁶⁵⁸ oldum. Heybet-i celāl ve cemāl zāhir oldu. 7. ‘İzzet-i rubūbiyyet emri ile bisāt-ı kurbet irişdüm.²⁶¹⁵ Dāire-i ḥudūş ve kadem-i “*minhü bede’ ve ileyhi ye‘ūdū*”⁶⁵⁹ 8. zuhūr itdi. Bisāt-ı inbisāt-ı kıdeme bī-perde kadem başdı. Ten ḥizmete, dil kurbete, cān

²⁶⁰⁸ M. gūlgüle-yi tesbīhi ve āvāze-yi tehlīlī : S. gūlgüle-yi tesbīhi, āvāze-yi tehlīlī

²⁶⁰⁹ S. yetmiş biñ hicāb nürdan, yetmiş biñ hicāb zulmetden, yetmiş biñ hicāb şudan, yetmiş biñ hicāb āteşden, yetmiş biñ hicāb bāddan : M. yetmiş biñ nürdan, yetmiş biñ hicāb zulmetden, yetmiş biñ şudan, yetmiş biñ hicāb āteşden, yetmiş biñ bāddan

²⁶¹⁰ M. silsile idi. Her : S. silsile ile her

²⁶¹¹ S. ba‘zı incüden ba‘zı yāķütan ba‘zı cevāhirden : M. ba‘zı incüden, yāķütan, cevāhirden

²⁶¹² M. eyü : S.

²⁶¹³ M. getüricek : S. götürecek

²⁶¹⁴ M. maḥalle dek : S. maḥalleden a

²⁶¹⁵ S. irişdüm : M. irişdi-ki

müşâhedeye, 9. baş muvâşalata irişdi. Dīde-i hüsn-i zāhir²⁶¹⁶ bī-kār kaldı. ‘Ālem-i ‘ināyetden kelām-ı ğaybı istimā‘ eyledi. 10. Selām-ı Melik-i ‘Allām ile *celle zikruhü* bī-vāsıta hazz-ı vāfir taḥşīl itdi. Hāzret-i Risālet-penāh *şallallāhu* 11. ‘aleyhi ve sellem buyurdılar ki “Maḳām-ı kâbe kavseynde ilhām irişdi. Didüm-ki “*ettehiyyātü* 12. *lillāhi ve’ş-şalavātü ve’ṭ-tayyibātü*”⁶⁶⁰ Hāḳ *sübhānehü ve ta’ālā* buyurdılar ki “*esselāmü ‘aleyke eyyühe’n-nebiyyü ve raḥmetullāhi ve berekātühü*”⁶⁶¹ Ben-daḥi 13. cevāb virdüm-ki “*esselāmü ‘aleynā ve ‘alā ‘ibādillāhi’ş-şālihīn*”⁶⁶² Çün melāike-i melekût bu mertebeyi 14. müşâhede itdiler. Bir uğurdan cümlesi āvāz çeküp “*eşhedü enlā ilāhe illallāh ve eşhedü* 15. *enne Muhammeden ‘abduhu ve rasūlühü*”⁶⁶³ didiler. Melekūta ğulgüle, ceberūta velvele ve zemīn ü āsmāna zelzele²⁶¹⁷ bıraḳdılar. 16.

2.185. Taḥiyyāt-ı Mübārekātda Olan İşārāt-ı Pür-Beşāretdür. 17.

Erbāb-ı işāret bu bābda birkaç laṭīfe buyurmuşlar: “Evvel, Hāzret-i Risālet *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* huzūr-ı 18. Hāḳ’da²⁶¹⁸ *celle ve ‘alā* taḥiyyāt ve şalavāt ve ṭayyibāt ‘arz itdiler. Cenāb-ı Ḳuds-i İlāhī’den dōrt naḳd-i 19. kerāmet buyurıldı: Selāmet ve nübüvvet ve raḥmet ve bereket. Ol, üçini şığa-yı müfred ile getürdi. 20. Ammā bereketi cem‘ itdi. İşāretdür. Bilesin-ki Muḥammed ümmetine *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* bereketler ebede’l-ebed teraḳḳī ve tezāyüdde 21. ola. Fi’l-vāḳi‘ şimdiye degin ki zamān-ı Hicret’den ṭoḳuz yüz altmışa²⁶¹⁹ ḳarībdür, Ol Sultān-ı ins ü cānuñ 22. bereket-i zuhūri ile İslām ve nūr-ı ‘irfān ‘ale’l-ittişāl tezāyüdde olup ümmetüñ kōs-i devleti şarḳdan ğarba 23. dōğilüp aḳtār ve eknāf-ı ‘ālemde āfitāb-ı şerī‘ati tābān ve dirahşāndur. İkinci laṭīfe, Hōca ‘aleyhi’s-selām 24. ḳabūl-i İslām’da şuleḫā-yı ümmetini yād itdi. “*esselāmü ‘aleynā ve ‘alā ‘ibādillāhi’ş-şālihīn*”⁶⁶⁴ didi. Nidā işitdi-ki 25. “*yā Muhammedu eḫractü cebrā’ile min beyninā * ve ente tūdḫilü ümmeteke fī seriyyā*” Ya’nī “Kendü vişālümüzde Biz Cebrā’ıl’e yol 26. virmedük. Sen ümmetüñi oraya getürürsin.” didiler. Üçüncü laṭīfe, çün sen ümmetüñi Bizüm selāmu-

²⁶¹⁶ S. hüsn-i zāhir : M. ḥiss ü zāhir

²⁶¹⁷ M. ve zemīn ü āsmāna zelzele : S.

²⁶¹⁸ S. Hāḳ’da : M. Hāḳ’dan

²⁶¹⁹ S. şimdiye degin zamān-ı Hicret’den ki ṭoḳuz yüz altmışa : M. şimdiye degin ki zamān-ı Hicret’den ṭoḳuz yüz altmışa :

S180b
M149b

muzdan 27. || behremend itdüñ, Biz dañi şart iderüz ki senüñ eyyām-ı hayātuñda ve memā-
tuñda her yılda bir gice bu gice gibi 1. ümmetüñe ta’yīn ideyüz ki ol gice leyle-i kıdrdür.
Anda ümmetüñüñ hātırın ri’āyet idüp rızaların isteyem. 2. Ümmetünden her birine selām
virem-ki “*selāmün hiye hattā maṭlai’l-fecri*”⁶⁶⁵ Dördüncü laṭīfe,²⁶²⁰ bu gice bī-vāsiṭa saña
selām virdüğüm 3. gibi yarın ol mu’āmele-i hāksārān-ı ümmetüñe dañi itsem gerek ki
“*selāmün kavlen min rabben raḥīmīn*”⁶⁶⁶ Beşinci laṭīfe 4. menkūldür ki²⁶²¹ Hāzret-i Risālet-
penāh’dan *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* Hāzret-i Huzāvend ‘azze ve celle mürāca‘at 5.
zamānında ḥiṭāb-ı müsteṭāb itdiler ki “Yā Muhammed *ṣalavātullāh ‘aleyhi ve sellem* her
kimesne ki seferden gele, dōst- 6. larına armağan ildürler. Sefer-i Mi’rāc’dan ümmetüñe ne
ildürsin?” Eyitdüm: “Hudāyā! Her ne ‘aṭā iderseñ anı iltürem.” 7. Ḥiṭāb geldi-ki “Ol nesneyi
ki sen söyledüñ ve ol ki Ben didüm ve melāike söylediler, ümmetüñe anı 8. hediye ilt tā her
namāzda okuyalar. Ebedī devlet ve sa‘ādetlere irişeler.” diyü buyurdılar. Altıncı laṭīfe, 9.
çün bende teşehhüdde²⁶²² diye ki “*ettaḥiyyātü lillāhi*”⁶⁶⁷ Hāḫ ta‘ālā buyurur ki “Kulum baña
şenā itdi. Ben dañi rüz-ı kıyāmetde 10. aña şenā iderem: “*taḥiyyetühüm fīhā selāmūn*”⁶⁶⁸ çün
diye-ki “*ve ṣalavātūn*”⁶⁶⁹ Hāḫ ta‘ālā *celle ve ‘alā* buyurur ki “Ben-dañi saña 11. ṣalavāt
virürin: “*hüvellezi yüṣalli ‘aleyküm*”⁶⁷⁰ Çün diye ki “*ve’ṭ-ṭayyibātü*”,⁶⁷¹ Hāḫ ta‘ālā buyurur ki
“Ben-dañi seni 12. pāk eyledüm²⁶²³ ve saña pāk virdüm. “*ṭayyibātü li’ṭ-ṭayyibīne * ve
mesākine ṭayyibeten fī cennāti ‘adnīn*”⁶⁷² Çün diye “*es-selāmü* 13. ‘*aleyke*”⁶⁷³ Hāḫ ta‘ālā
buyurur. Ben dañi saña selām virürin. “*selāmün kavlen min rabbīn raḥīmīn*”⁶⁷⁴ ve çün diye ki
14. “*eyyühe’n-nebiyyü*”⁶⁷⁵ Hāḫ ta‘ālā buyurur “Kendü nebīme va‘de eyledüm-ki kıyāmet
güninde anı nevmīz itmeyem. Ya’nī anuñ şefā- 15. ‘atini senüñ ḥāḫkuñda ḳabūl idem.
“*yevme lā yuḥzī’l-lāhü’n-nebiyye*”⁶⁷⁶ Çün di-ki “*ve raḥmetullāhi*”⁶⁷⁷ Hāḫ ta‘ālā buyurur ki²⁶²⁴
16. saña dañi raḥmet eyleyem. “*ketebe rabbüküm ‘alā nefsihi’r-raḥmete*”⁶⁷⁸ Çün diye-ki

²⁶²⁰ S. laṭīfe : M. -

²⁶²¹ M. ki : S. -

²⁶²² S. sen diledüñ ve ol ki Ben didüm ve melāike söylediler, ümmetüñe anı hediye ilt tā her namāzda okuyalar. Ebedī devlet ve sa‘ādetlere irişeler.” diyü buyurdılar Altıncı laṭīfe, çün teşehhüdde : M. sen söyledüñ ve ol ki Ben didüm ve melāike söylediler, ümmetüñe anı hediye ilt tā namāzda okuyalar. Ebedī devlet ve sa‘ādetlere irişeler.” diyü buyurdu. Altıncı laṭīfe, çün bende teşehhüdde

²⁶²³ M. eyledüm : S. eyleyem

²⁶²⁴ S. ki : M. -

S181a

“*berekātühü*”⁶⁷⁹ Hâk te‘āla buyurur: “Dünyāda 17. saña bereket virürem⁶⁸⁰ “*ve berekātın ‘aleyke ve ‘alā ümemin mimmen me‘ake*”⁶⁸¹ Çün diye ki “*esselāmu ‘aleynā*”⁶⁸² Hâk ta‘ālā 18. buyurur ki dünyāda saña selām virürem: “*min külli emrin * selāmun*”⁶⁸³ Çün diye ki “*ve ‘alā ‘ibādillāhi’ş-şālīhīn*”⁶⁸⁴ 19. Hâk ta‘ālā anuñ-içün āsmānda olan ferīşteler ‘adedince ve daḥi cümle mevcūdāt ḥesābınca ve cümle 20. şālīh kullar ‘adedince on ḥasene yaza. Çün diye ki “*eşhedü enlā ilāhe illallāhu*” Hâk ta‘ālā buyurur ki kefīl 21. oldum-ki seni Kendü yanumda sâkin eyleyem “*ve ḥasüne ülāike refīkan*”⁶⁸⁵ ve çün diye ki “*eşhedü enne Muḥammeden ‘ab-dühü ve rasūlühü*” 22. Hâk te‘āla buyurur ki “Kefīl oldum ki || Muḥammed’i saña şefī‘ idem *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* “*velā yeşfe‘üne illā limeni’r-teḏā*”⁶⁸⁶ 23. Yedinci laṭīfe, ḥiṭāb-ı müsteṭāb irişdi ki “İy Benüm Ḥabībüm! Bu gice miḥmānumsın. Bunuñ gibi māide üzerine 24. oturduñ. Ümmetüñden eyüler içün zelle²⁶²⁵ getürdüñ. Ammā ümmetüñüñ qallaşlarını zıkr itmedüñ. İy Muḥammed! Sen anları ferāmüş 25. iderseñ, Ben ferāmüş itmezem. Benüm peygāmumı ümmetüñüñ günāhkārlarına irişdür” Di-ki²⁶²⁶ “*kul yā ‘ibādiye’l-lezīne esrafū* 26. *‘alā enfüsihim lā taḥnaṭū min raḥmeti’l-lāhi*”⁶⁸⁷ Andan şoñra buyurdi: “İy Muḥammed *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* bu gice ‘aṭā 27. gicesidür. Sen ṭaleb eyle, vireyim. Buyurdılar: “Ben, bu murādı istedüm. “*rabbenā lā tü’āḥiznā in nesīnā* 1. *ev aḥṭā’nā*”⁶⁸⁸ Ḥiṭāb geldi-ki “Ümmetüñden ḥaṭā ve nisyānı qaldurdum. Daḥi ziyāde eyledüm. Anlardan 2. ikrāh ile şādır²⁶²⁷ olan nesnelerden daḥi geçdüm. Andan-şoñra eyitdi: “*rabbenā velā taḥmil* 3. *‘aleynā işran kemā ḥameltehü ‘ale’llezīne min kablina*” Ya’nī “Sābık ümmetlere qoduḡuñ bār-ı girānı bize qoma. Bizüm şerī‘atümüzi anlaruñ 4. şerī‘ati gibi düşvār eyleme.” Cevāb geldi-ki “*ve yaḍa‘u ‘anhüm işrahüm*”⁶⁸⁹ Ba‘zı rivāyetde geldi ki qadīm şer‘lerde 5. olanı²⁶²⁸ bir bir tafşıl itdi. Hâk ta‘ālā *celle celālüh* anları cümle ‘afv itdi. Meşelā cümleden²⁶²⁹ biri bu idi-ki anlar günāh 6. eyleseler; şabāḥ qalkşalar,²⁶³⁰ ba‘zı senüñ evi qapusında ve ba‘zı senüñ alnında yazılurdi-ki dün 7. böyle günāh itdüñ. Keffāreti kendüñi öldürmekdür yāḥūd āteşe

M150a

²⁶²⁵ M. zelle : S. zellet

²⁶²⁶ M. irişdür. Di-ki : S. irişdür, didi

²⁶²⁷ S. şadır : M. -

²⁶²⁸ M. olanı : S. olan

²⁶²⁹ S. cümleden : M. -

²⁶³⁰ S. qalkşalar : M. qalkşarlar

yağmağdur.” dirdi. Bir daği cāmeleri 8. necis olsa yumağ ile²⁶³¹ pāk olmazdı. Kesmek lāzım idi. Bir daği her kimesne ki yalān şehādetin iderdi²⁶³² öldürür- 9. lerdı. Bir daği atasına anasına düşnām ideni öldürürlerdi. Bir daği anlara namāz cāiz degül idi 10. illā mesācidde. Bir daği ašlā teyemmüm cāiz degül idi. Bir daği mällarınuñ zekātı rub[‘]-ı nişāb idi. Meşelā 11. iki yüz dirheme, elli dirhem idi. Bir daği eyyām-ı şavmda yatsudan şöñra ehli ile mübāşeret cāiz 12. degül idi. Bir daği anlara iftār cāiz degül idi tā bir günün aḥşāmına değın.²⁶³³ Bir daği şavm eyyāmında 13. nisyānla ekl eylese, şavmı bātıl olurdu. Bunuñ emşālī nesneleri der-ḥ^wāst itdi. Ḥaḡ ta‘ālā 14. *celle celālūh* kerem buyurdu: “Anuñ gibi ağır yükleri bu ümmetden ref[‘]²⁶³⁴ itdi. Andan-şoñra eyitdi: “*rabbenā* 15. *velā tūḡammilnā mā lā ṭāḡate lenā bihi*”⁶⁹⁰ Ḥuzāvendā! Ṭāḡat getürmedüğümüz yükleri²⁶³⁵ bize yükletme. Ulular dimişlerki bu 16. yükden murād bār-ı ḡaṭī‘at-ı muḡabbetdür.²⁶³⁶ Ādem dükeli belāya ve miḡnete ṭāḡat getürür. Ammā ḡaṭī‘at-ı muḡābbet 17. yükine muḡāvemet göstermez. Cevāb geldi-ki “*lā yükellifu’llāhü nefsen illā vūs’ahā*”⁶⁹¹ Andan-şoñra eyitdi: 18. “*va’fu’annā*”⁶⁹² cevāb buyurdu-ki “*ve ya’fū’ani’s-seyyiātī*”⁶⁹³ Tamām yaramazlıkları cem[‘] eyledi tā belāsın-ki 19. || hīḡ günāh Anuñ ‘afv dāiresinden²⁶³⁷ ṭaşra degüldür. Girü eyitdi: “*vaḡfirlenā*”⁶⁹⁴ cevāb geldi-ki “*innallāhe yaḡfiru’z-* 20. *zunūbe cemīān*”⁶⁹⁵ Andan-şoñra eyitdi: “*ve’r-hamnā*”⁶⁹⁶ cevāb geldi-ki “*ve kāne bi’l-mü’miñine raḡīmen*”⁶⁹⁷ İy Muḡammed! 21. Benüm anlara raḡmetüm Sen’uñ du‘āñla degüldür. Benüm anlara raḡmetüm senüñ du‘āñla degüldür. Bil-ki benüm raḡmetümdür ki seni du‘ā itdürürin.²⁶³⁸ Benüm anlara ‘ināyetüm 22. senüñ şefā‘atüñden ziyādedür.²⁶³⁹ Senüñ şefḡātüñ şimdidür; benüm anlara ‘ināyetüm ezelīdür. İy Muḡammed! Ol 23. vaḡt ki sen anlar ile²⁶⁴⁰ degüldüñ; Ben anlar ile idüm. Şimdi-ki sen anlar ilesin, niḡün

²⁶³¹ M. yumağ ile : S. yumağla

²⁶³² S. her kimesne ki yalān şehādetin iderdi : M. her kimesne ki ideydi

²⁶³³ M. iftār cāiz degül idi tā bir günün aḥşāmına degin: S. efkār cāiz degül idi tā bir günün aḥşāmına dek

²⁶³⁴ M. ref[‘] : S. def[‘]

²⁶³⁵ S. yükleri : M. yüki

²⁶³⁶ S. muḡabbetdür : M. muḡabbetdür, dimişler

²⁶³⁷ M. ‘afv dāiresinden : S. ‘afvı altından

²⁶³⁸ S. Ben’üm anlara raḡmetüm senüñ du‘āñla degüldür. Bil-ki Ben’üm raḡmetümdür ki seni du‘ā itdürürin : M. Bil-ki Ben’üm raḡmetümdendür ki seni du‘ā itdürürin

²⁶³⁹ M. ziyādedür : S. ziyāde

²⁶⁴⁰ M. anlar ile: S. anlaruñla bile

Ben anlar ile ol- 24. mayam? Sen anuñ-içün anlar ilesin-ki Ben, seni anlara virdüm. Seni anlar benüm ile buldılar. Girü eyitdi: 25. “*ente mevlānā*”⁶⁹⁸ cevāb geldi-ki “*bi’ennallāhe mevlē’l-lezīne āmenū ve enne’l-kāfirīne lā mevlā lehūm*”⁶⁹⁹ Girü 26. Eyitdi: “*ve’n-şurnā ‘ale’l-ḳavmi’l-kāfirīn*”⁷⁰⁰ Cevāb geldi-ki “Dôstlara nuşret taleb ile olmaz. Belki benüm 27. keremüme vācibdür ki anlara nuşret eyleyem: “*ve kâne ḥaḳḳan ‘aleynā naşru’l-mü’minīne*”⁷⁰¹ Bu du‘ālarda laṭīfe-i celiledür ki²⁶⁴¹ 1. kemāl-i ümīd-varlığa delālet ider. Bu su‘āllerinde ümmeti içün ‘afv, merḥamet ve mağfīret²⁶⁴² ve velāyet ve nuşret, ‘afv-ı ‘uyüb, 2. mağfīret-i zūnüb ve rahmet-ber-i ma‘āşī ve ḥaṭāyā ve velāyet-i der-İslām ve sāir ‘aṭāyā ve nuşret-i a‘lā her birine 3. Ol Ḥazret’ün *şalavātullāh ‘aleyhi ve selāmühü* murādı üzere cevāb buyurıldı-ki zıkr olındı. 4. Andan-şoñra Ol Ḥazret mübārek başlarını aşığa ḳodılar. Ḥaḳ ta‘ālādan ḥiṭāb geldi-ki “İy Muḥammed! Başuñı 5. ḳaldur. Niçün başuñı aşığa itdüñ?” eyitdi: “Ḥudāvendā! Bu emrde mütefekkir oldum. Ben bu deñlü kerāmetlere 6. ne ‘amel ile müstaḥaḳ oldum? Bu luṭf u kerem benüm ‘amelüm endāzesince degüldür. Ḥaḳ ta‘ālā buyurdı-ki “*innī 7. fa‘altü zalike bi’l-faḍli lā bi’l-mükāfātī*” Ya’nī ol nesneleri-ki saña virdüm, maḥz-ı faẓl u ‘ināyetümledür. Sen’ün ‘amelüñ 8. muḳābelesinde degüldür. Nite kim bu gice senüñle bu mu‘āmeleleri itdüm. Yarın ḳıyāmetde ‘araşāt-ı maḥşerde²⁶⁴³ ümmetüñe daḥi bu ‘amelleri iderem. 9.

2.186. Āyāt-ı Kerīme-i “*fe’evḥā ilā ‘abdihi mā evḥā*”⁷⁰² Beyānıdır. 10.

Ya’nī Allāh ta‘ālā Kendü²⁶⁴⁴ ḳulına didüğini, didi. Ammā izḥār itmedi-ki “Ne?” didi. Zīrā, dôstlar arasında 11. esrār-ı kerīm²⁶⁴⁵ söylenür. “*ḳābe ḳavseyni ev ednā*”⁷⁰³ buyurdı. Mübhem ḳıldı. Ol Ḥazret Sidre’ye irişdükdē 12. “*iz yağşe’s-sidrete mā yağşā*”⁷⁰⁴ buyurdı. Kezālik²⁶⁴⁶ pūşīde ṭutdı. “*leḳad ra’ey min āyāti rabbihi’l-kübrā*”⁷⁰⁵ 13. didi ve anuñla tekellümde “*fe’evḥā ilā ‘abdihi mā evḥā*” didi. Erbāb-ı ihtiyātdan olan ‘ulemā ol kelimātuñ

²⁶⁴¹ S. Bu du‘ālarda laṭīfe-yi celiledür ki - : M. Du‘ālarda laṭīfe-yi celiledür

²⁶⁴² S. ve mağfīret : M. -

²⁶⁴³ S. ‘araşāt-ı maḥşerde : M. ‘araşātı

²⁶⁴⁴ S. kendü : M. -

²⁶⁴⁵ M. esrār-ı kerīm : S. esrār gizlü

²⁶⁴⁶ M. Kezālik : S. yine

S182a

14. ta'yyininde da'hl itmediler. Ol rāzı mühri ile pinhān kodılar. Mefātīh-i beyān ile açmadılar. Ba'zı 'ulemādan 15. ki nazar-ı enverlerine rivāyāt-ı şahīḥa irişmişdür.²⁶⁴⁷ Rişte-i takrīre muntazam itmişlerdür. Ol cümleden bir nice 16. qavl bu kitābda || erbāb-ı elbāba 'arz olındı. Qavl-i evvel, murādānlardan şalavāt-ı ḥamse ve şevāb-ı fazā'ili²⁶⁴⁸ ola. 17. *İnşāallāhü'l-e'azz* şerḥ olunur. İkinci qavl, Ol Ḥazret'den *şallallāhu 'aleyhi ve sellem* ḥadīşde vārid olmuş- 18. dur ki buyurdılar: “*ra'eyte rabbī fī aḥseni sūreti feḳāle yā muhammed fīme yaḥteşimü'l- mele-il alā*” Ya'nī Perved-kārum'ı 19. gördüm. Ḥubterīn vechle²⁶⁴⁹ benden şordı-ki “Melāike-i mele-i a'lā aralarında güft ü şinīd nedür?” Eyitdüm.²⁶⁵⁰ “İlāhī! 20. Sen 'Alim ve Dānā'sın. “*feveḍa'a keffehu beyne ketefī fevecedtü beyne's-şedebī*” Keff-i kifāyetlerini iki çeginem 21. arasında²⁶⁵¹ kodılar. Raḥat ve ḥoş eşerlerin iki pistānum arasında buldum. Āsmān ve zemīnde muḡayyebāt- 22. dan ne var ise nazaruma mekşūf oldı. Andan-şoñra şordı-ki “*yā muhammed! fīme yaḥteşimü'l-mele'il a'lā*” Hiç bilür misin, 23. feriştelere ne-dirler?” Eyitdüm: “Ārī, Ḥuzāvendā! Keffārāt söyleşürler. Ya'nī şol 'ibādetler ki günāhlarıñ keffāretine 24. sebep olur.” Ḥazret bu beyānı buyurdıklarında melāikeye ḥiṭāb irişdi ki “İy Melāike!²⁶⁵² Ḥallāl-ı müşkilātı bulduñuz. 25. Her müşkil ki vardur, şoruñ.” diyü buyurdılar.²⁶⁵³ İsrāfīl ilerü geldi. Buyurdılar ki “Keffārāt nedür?” eyitdi: 26. “*esbāğa'l-vüḍü'i fī's-seberāt mekkareh ve'l-meşyu bi'l-iḳdāme ile'l-cemā'āti ve intizār'uş-şalāvete ba'des-salāvete*” Ya'nī 27. günāhları örter üç nesnedür: Biri, āb-desti²⁶⁵⁴ vaḳt-i sermāda ve şedāidde almaḳdır ki ṭahāret 1. içün a'zā pāk ola, kemāli ile şu, cümleye irişüp yuna.²⁶⁵⁵ Sebeb-i maḡfired günāhdur. İkinci, namāz içün 2. piyāde cemā'ate varmaḳdır. Üçünci, namāz edā olduğdan-şoñra bir vaḳt namāza daḡi muntazır olmaḳdır. 3. Her kimesne bu üç

M151a

²⁶⁴⁷ M. enverlerine rivāyāt-ı şahīḥa irişmişdür : S. enverleriyle rivāyāt-ı şahīḥa irişmişdür

²⁶⁴⁸ S. fezāili : M. fezāil

²⁶⁴⁹ S. ḥubterīn vechle : M. ḥub vechle

²⁶⁵⁰ M. Eyitdüm : S. Eyitdi

²⁶⁵¹ M. arasında : S. arasına

²⁶⁵² S. İy Melāike! : M. -

²⁶⁵³ M. buyurdılar : S. buyurdi

²⁶⁵⁴ M. örter üç nesnedür: Biri abdesti : S. örten örter üç nesnedür: Biri abdest

²⁶⁵⁵ S. irişüp yuna : M. irişe

‘amelde kıyām eyleye, bu dünyādan nīk-nām gider,²⁶⁵⁶ günāhları yarlığanur. Anadan 4. toğmış gibi olur. Andan şöña Mikā’ıl geldi. Eyitdi: “*me’l-derecāt*” Ya’nī şol ‘amelleri ki derecāt-ı 5. bende anuñ üzerinedür, kaçdur?” didi. Hāzret *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* buyurdi: “*it’āmu’t-ṭa’āmi* 6. *ve ifṣāū’s-selāmi ve’s-şalātü bi’l-leyl ve’n-nāsü niyāmün*” Ya’nī ṭa’ām virmekdür muhtāc olana²⁶⁵⁷ ve āşikāre selām virmekdür ve gice- 7. lerde hāḳ uyḡuda iken namāz kılmāqdur. Hāḳ ta’ālā *celle celālüh* buyurdi: “*Şadakte Yā Muḡammed!*” Andan-şöña Cebrā’ıl 8. ‘aleyhi’s-selām geldi, şordı-ki “*Me’l-münecciyātü yā Muḡammed!*” Ya’nī bendeye, ‘azāb-ı İlähī’den necāt ne iledür? 9. H̄wāce-i ‘ālem *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* buyurdi: “*ḡaṣyetullāhi fi’s-sırrı ve’l-‘alāniyeti, ve’l-ḡaṣdu fi’l-faḡrı ve’l-ḡinā, 10. ve’l-‘adlū fi’l-ḡaḡabi ve’r-rıḡā*” Ya’nī nihān²⁶⁵⁸ ve āşikāre Allāh ta’ālādan ḡorḡmaḡ; dervīşlikde²⁶⁵⁹ ve tüvāngerlikde meyāne- 11. revlik; ḡaḡab ve rızāda ‘adl. Hāḳ ta’ālā buyurdi: “Sadakte” Yā Muḡammed!” Andan-şöña ‘Azrā’ıl geldi: ²⁶⁶⁰ “*Me’l-mūhlikātü || yā Muḡammed!*” 12. Ya’nī bendeleri daḡı²⁶⁶¹ helāk idici nedür?” Hāzret buyurdi: “*şuḡḡun muṭṭā’un ve heven mütteba’un ve i’cābu’l-mer’i binefsihī*” 13. Ya’nī baḡıllıḡdur ki sen aña muṭṭālī²⁶⁶² olasın, buḡl emr itdūḡünü işleyesin; ve hevāya tābi’ olmak yā’nī 14. Allāh ta’ālā emr itdūḡünü ḡoyup²⁶⁶³ nefis diledūḡı üzere ‘amel eylemek ve daḡı kendüye eylik i’tikād idüp 15. yaramazlıḡını bilmemek.²⁶⁶⁴ Hāḳ ta’ālā eyitdi: “*şadakte yā Muḡammed!*” Menḡıldür ki bu dört mes’elede bu dört melek-i 16. muḡarreb, dört yüz biñ yıl baḡş eylediler. Cevābını bilmediler tā bu gice Ol Hāzret’den ta’allüm²⁶⁶⁵ itdiler. Hāḡıḡa- 17. tine muṭṭālī’ oldılar. Dirler ki “Hāzret-i Risālet-penāh’uñ *şalavātullāh ‘aleyhi ve selāmühü* Mi’rāc’ına bir sebeb 18. budur ki melāikeye “*innī a’lemu mā lā ta’lemūn*” ⁷⁰⁶ kışşasında yuḡaruda işāret

²⁶⁵⁶ M. kıyām eyleye, bu dünyādan nīk-nām gider : S. kıyām eylese, bu dünyādan nīk-nām ider

²⁶⁵⁷ M. muhtāc olana : S. muhtāca

²⁶⁵⁸ M. nihān : S. tenhā

²⁶⁵⁹ M. ḡorḡmaḡ; dervīşlikde : S. ḡorḡmaḡ ve dervīşlikde

²⁶⁶⁰ M. geldi : S. Eyitdi

²⁶⁶¹ S. daḡı : M. -

²⁶⁶² M. muṭṭālī’ : S. muṭī’

²⁶⁶³ M. emr itdūḡünü ḡoyup : S. emrini

²⁶⁶⁴ S. kendüye eylik i’tikād idüp yaramazlıḡı bilmemek : M. kendüyle eylik i’tikād idüp yaramazlıḡını bilmemek

²⁶⁶⁵ M. ta’allüm : S. ta’līm

olunmuşdur. Melâike mülzem 19. oldılar. Üçüncü kıavl, hıṭāb iriṣdi ki “İy Muḥammed! Namāz kılduḡuñ vaḡt bu du‘āyı okı: “*Allāhümme inni es’elüke*’- 20. *ṭayyibāti ve terki’l-münkerāti ve ḡubbü’l-mesākīni ve entaḡfırlı ḡaṭāiyeti ve terḡamenı ve tetübe ‘aleyye ve izā eradte* 21. *fitneten fı kavmin feteveffenı ḡayre meftünin*” Dördüncü kıavl, hıṭāb iriṣdi ki “*yā Muḥammed! ene ve ente ve māsivā* 22. *zālike ḡalaḡtühā li-eclike*” Ya’nı Yā Muḥammed! Maḡşüd hemın Ben’em ve Sensin. Bāḡısi cümle senüñ-içün ḡaḡ olunmuşdur. Beşinci 23. kıavl, Ol Ḥazret’e buyurdılar: “Yā Muḥammed! Ümmetüñ mālını çok itmedük²⁶⁶⁶ tā kıyāmet ḡüninde ḡesābları dırāz olmaya 24. ve ‘ömrlerini daḡı dırāz itmedüm, ḡöñülleri muḡkem olmaya. Anları merg-i müfācātdan ḡelāk itmedüm tā tevbe- 25. süz ḡitmeyeler. Anları devr-i āḡırde ḡetürdüm tā ḡabırde çok yatmayalar. Altıncı kıavl, buyurdılar ki “*Ehl-i* 26. *zıkrı fı zıyāfeti*” Ya’nı dāimā Ben’i unıtmayup yād idenler, benüm miḡmānum-dururlar. Anları zıyāfet iderem 27. ve şükr ehlinüñ ni‘metini artururam. Baña muṭı‘ olanlara kerāmet virürin. Ma‘şıyyet ehlini 1. raḡmetümden nā-ümİz itmezem. Anlar bı-çārelerdür. ²⁶⁶⁷ Ben ṭabībleriye. Raḡmetüm anlara şifā-baḡşdur. Eger tevbe iderlerse 2. Ben anlarıñ ḡabībıye. Eger tevbe itmezlerse ma‘şıyyetler iriṣdürürem, belālar virürem. Anlara²⁶⁶⁸ devā o- 3. lur. Ma‘āyıbden pāk ve muṭāḡhar olurlar. Yedinci kıavl, vaḡy ḡeldi-ki “Yā Muḥammed! Zindeḡānı ile nice dilerseñ ‘āḡıbet 4. vefāt idersin ve kimi dilerseñ dōst ṭut. ‘Āḡıbet andan ayrılırsın. Her nice dilerseñ ‘amel eyle, 5. cezāsı saña ‘āiddür. Eylik ise eylik bulursın; yaramazlıḡ ise yaramazlıḡ bulursın. Dükeli ḡaḡ- 6. dan nevmİz ol-ki anlarıñ ellerinde ḡıç nesne yokdur. Benümle hemnişın ol. Şoḡbeti benümle eyle ki²⁶⁶⁹ bāz- 7. ḡeştüñ āḡır bañadur. ḡöñlüñi dünyāya baḡlama ki seni dünyādan ötrü yaratmadum. Sekizinci kıavl, Fāṭıma *raḡı-yallāhu* 8. ‘anhā eyitdi: “Ol Ḥazret’den *şallallāhu ‘aleyyi ve sellem* || şordum-ki “Yā Rasūlullāh! Şeb-i Mi‘rāc’da saña ne didiler.” 9. Buyurdılar: “Rabb-i ‘İzzet *celle celālüh*²⁶⁷⁰ didiler ki “*naḡartu fı zünübi ümmetike felem era’l-veche ille’l-afve*” Ya’nı ümmetüñ 10. ḡünāḡlarına naḡar itdüm, anları ‘afv itmekden ḡayrı vech ḡörmedüm.” didiler. Ṭoḡuzıncı

M151b

S183a

²⁶⁶⁶ M. itmedük : S. itmedüm

²⁶⁶⁷ M. bı-çārelerdür : S. bımārlardur

²⁶⁶⁸ M. anlara : S. anda

²⁶⁶⁹ S. ki : M. -

²⁶⁷⁰ M. Rabb-i ‘İzzet *celle celālüh* : S. Rabbü’l-‘izzet ḡaḡḡı-çün

kavl, H  zret-i H  z  vend! 11. *celle ve   al  * buyurdu: “Y   M  h  ammed *  allall  hu   aleyhi ve sellem* ba  a hediye ne get  rd  n?” Eyitd  m: “H  z  venda! İki nesne²⁶⁷¹ get  r- 12. d  m. Bir   ab  ada ta    r-i t   at bir   ab  ada cef   ve ma    yyet.” Buyurdılar ki “  mmet  n  n ta    r-i t   at- 13. lerini Kend   rah  met  m ile   afv itd  m. Cef   ve ma    yyetlerini²⁶⁷² sen  n   ef   at  nle anlara ba  ı  ladum. Onuncu   avl, buyur- 14. dılar ki “Y   M  h  ammed! T  aleb eyle, vireyim.” Didi-ki “H  z  vend  ! Mur  d ve ma     dumı Sen bil  rsin.” H  k ta    l   buyurdu-ki 15. “    yed ta     r  t-ı   mmet  nden ma     n oldu  n ola?” Ol H  zret *  alav  tull  h   aleyhi ve sel  m  h  * “Bel  , H  d  vend  ” 16. didi. H  k ta    l   buyurdu-ki “*ente   ef      m f  m   yu      r  ne f   fer    di t   at   ve ene ek  n     ef   an* 17. *yu      r  ne f   s  nnetike*”²⁶⁷³ Ya  n   Y   M  h  ammed! Sen   ef     ol, anlara, ben  m far  zlarum ta     r  tında. Ben anlar  n   ef    i olayım, 18. sen  n s  nnetler  n ta     r  tında. On birinci   avl, buyurdılar ki “  mmet  n ikiden h  l   deg  l. Y   mu      olalar²⁶⁷⁴ y   19.      . Anlar  n t   atleri ben  m r     mladur.   ab  l iderem, Ker  m  em. Ol-ki ben  m       mladur. Anı da  i ba  ı  laram, 20. Ra    m  em. On ikinci   avl, F    ma H  t  n, *rad  yall  hu   anh  * riv  yet itdi-ki “Ol H  zret *  allall  hu   aleyhi ve sellem* 21. buyurdu: H  k ta    l  dan *celle cel  l  h* tam  m-ı   mmeti isted  m. Eyitdi: “Bu gice        -i   mmet  n   sa  a ba  ı  ladum.        n   22. r    -ı   ıy  metde   a   eyleyem.” diy   buyurdu. On     nci   avl, vah  y geldi-ki ol g  n-ki Meryem m  tevellid oldu, 23. bir kimesne an  n ke    letine meyl itdi. Ben eyitd  m-ki²⁶⁷⁴ “    lemler  n  zi   uya atu  n.” did  m. Atdılar. C  mleden Zekerıyy   24. n  n   alemini   ı  ardum. Ke    lik     n r    -ı   ıy  met ola, sen  n   mmet  n i    n her f  r  a s    yleyeler.²⁶⁷⁵ Mu      25. olanlara peyg  mberler   ef   atler ideler. Me    l     dem diye ki ben  m o  ullarumdur.²⁶⁷⁶ N     *  aleyhi  s-sel  m* diye ki ben  m z  rriyet  md  r. 26. İbr  h  m *  aleyhi  s-sel  m* diye ki ben  m millet  md  r. Amm     unlar ki      ilerd  r, d      ve M  lik ve zeb  n  ye ve ibl  s 27. ve   ayrı, isti       da  v  s  n eyleyeler. Ben

²⁶⁷¹ M. nesne : S.   ab  za

²⁶⁷² M. ma    yyetlerini : S. ma    yyetlerin

²⁶⁷³ M. olalar : S. ola

²⁶⁷⁴ M. bir kimesne an  n ke    letine meyl itdi. Ben eyitd  m-ki : S. her kimesne ke    letine meyl itdi. Ben eyitd  m

²⁶⁷⁵ M. sen  n   mmet  n i    n her f  r  a s    yleyeler : S. sen  n i    n her f  r  a s    yleyeler

²⁶⁷⁶ M. o  ullarumdur : S. o  lanlarumdur

M152a

ki Huzāvendem, anlara qalemlerin bırakmaq emr eyleyem. Cümleñ qalemleri 1. arasından²⁶⁷⁷ senüñ qalem-i şefā‘atüñi çıkarup tamām-ı ümmetüñi saña teslīm eyleyem. On dördüncü qavl, Hāzret-i Risālet 2. *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* buyurdu-ki “Ol gice Hāq ta‘ālādan istedüm-ki kıyāmet güninde ümmetüm hesābını ben görem.” 3. Buyurdılar ki “Yā Muḥammed²⁶⁷⁸ bu iltimāsdan ğaražuñ nedür?” Eyitdüm: “İlāhī! Günehkār ümmetlerümden utanuram, faẓīhet 4. olur. Hāq ta‘ālā *celle celālüh* buyurdu-ki “İy Muḥammed! Anlaruñ he-

S183b

sāblarını bir vechle alurın-ki²⁶⁷⁹ anlaruñ qabīḥ 5. ‘amellerine sen daḥi muṭṭalı‘ || olmazsın.²⁶⁸⁰ Sen peygamberleri iken günāhlarını senden mestür iderem, bī-ğāne- 6. lerden be-ṭarīḳ-i evlā. Yā Muḥammed! Eger sen anlara risālet ile şefkat iderseñ, Ben anlara rubūbiyyet ile rahmet 7. iderem. Eger sen anlaruñ peygamberleri, reh-nümāları iseñ, Ben anlaruñ ma‘būdıyam.²⁶⁸¹ Sen anları şimdi gör- 8. düñ. Ben ezelden ebede varınca naẓar-ı ‘ināyetüm anlaruñladur.” diyü buyurdu. On beşinci qavl, Hāzret-i Ebū Bekr-i 9. Şiddīḳ *raḍıyallāhu ‘anh* Ol Hāzret’den ‘aleyhi efḍalü’ş-şalavāt ü ekmeli’t-taḥıyyāt der-ḥ^wāst itdi-ki kelimāt-ı 10. “*fe evḥā ilā ‘abdihi mā evḥā*”dan⁷⁰⁸ bir kelime söyleye. Hāzret-i Rasūl buyurdu-ki “İy Ebū Bekr, Rabbü’l-‘izzeti *celle celālüh* baña buyur- 11. dı-ki²⁶⁸² “Ümmetüñ ile söz söyleşmegi severem. Yoḥsa qalīl ü keşīr anlardan hesāb almazdum.” didiler. On altıncı qavl, 12. ‘Ömer bin Ḥaṭṭāb *raḍıyallāhu ‘anh* daḥi ol kelimātdan bir kelime istedi. Buyurdılar ki “Hāq ta‘ālā ümmetümden izḥār-ı 13. şikāyet eyledi. Yā Muḥammed! Bu mü’mīn qullarumdan saña şikāyet iderin. Anlar ḥalvetlerinde baña ‘işyān ider- 14. ler. Ṭaşrada²⁶⁸³ baña itā‘at getürürler. Ammā Ben anlaruñ sırlarına naẓar iderem. Günāhlarını setr eylerem.” 15. On yedinci qavl,²⁶⁸⁴ Emīrū’l-mü’mīnīn ‘Alī *raḍıyallāhu ‘anh* daḥi bir kelime istid‘ā itdi. Buyurdu-ki “Hāq 16. ta‘ālā baña didi-ki “Yā Muḥammed! Sābıqda olan ümmetler baña ‘āşī oldılar.

²⁶⁷⁷ M. arasından : S. arasında

²⁶⁷⁸ M. Buyurdılar ki “Yā Muḥammed’üñ : S. Buyurdu ki “İy Muḥammed

²⁶⁷⁹ M. alurın-ki : S. alurum ki

²⁶⁸⁰ M. olmazsın : S. olmayasın

²⁶⁸¹ M. ma‘būdıyam : S. ma‘būdlarıyam

²⁶⁸² S. Hāzret-i Rasūl buyurdu-ki “İy Ebū Bekir, Rabbü’l-‘izzeti *celle celālüh* baña didi ki Hāzret: M. Hāzret buyurdu-ki “İy Ebū Bekir, Rabbü’l-‘izzeti *celle celālüh* buyurdu-ki

²⁶⁸³ M. şikāyet iderin. Anlar ḥalvetlerinde Baña ‘işyān iderler. Ṭaşrada : S. şikāyet iderem. Anlar ḥalvetlerinde Baña ‘işyān iderler. Ṭaşradan

²⁶⁸⁴ M. qavl : S.

M152b
S184a

Üzerlerine ‘azāb nüzūl 17. iderdüm. Kavm-i Nūḥ gibi kavm-i Şālīḥ gibi çün senüñ ümmetüñ günāḥ iderler, Settārū’l-‘uyūb’em. Günāḥlarını 18. āşikār itmeyüp²⁶⁸⁵ setr iderem. Bir daḥi evvelki ümmetleri yire yutdurdum. Kārūn gibi senüñ ümmetüñ günāḥ 19. iderler; zemīne yutdurmazam. Ğayrı ümmetleri ‘iṣyānlarıyla nesh itdüm. Şüretlerini tebdīl eyledüm.²⁶⁸⁶ 20. Senüñ ümmetlerüñe yaramazlıkların ḥasenāta tebdīl eyledüm; ğayrı ümmetlerüñ başına²⁶⁸⁷ taş yağdurdum. Kavm-i 21. Lūṭ gibi senüñ ümmetlerüñ ‘iṣyān iderler; başlarına rahmet yağdururam.” didi. On sekizinci kavl, 22. Fāṭimatü’z-Zehrā²⁶⁸⁸ *radıyallāhu ‘anhā*eyitdi: “Ol Ḥazret’den su’āl itdüm ki ²⁶⁸⁹ ol sözlerden maḥfī işitmişdi. Eyitdi: 23. “Ḥaḥ ta‘ālā ümmetümden tokuz nesnede ²⁶⁹⁰ şikāyet itdi. Evvel buyurdi-ki “Yā Muḥammed! Ben kullaruma kefīl olmadum-ki her gün rızq- 24. larını virem.²⁶⁹¹ Senüñ ümmetüñ benüm kefāletüme i‘timād itmezler. Ya‘nī rızq talebinde çok gūşış iderler. Gelecek nesne- 25. ler-içün ğam çekerler. İkinci, dōstlarum içün cennet yaratdum. Senüñ ümmetüñ cennete ragbet itmezler. Ya‘nī ḥayr a‘mālde²⁶⁹² 26. taḫşīr iderler. Üçünci, düşmenlerüm-içün cehennem yaratdum. Senüñ ümmetüñ sa‘y iderler ki cehenneme varalar. Ya‘nī nehy itdügüm²⁶⁹³ 27. nesneleri ‘amel iderler, cehenneme varmağa. Dördünci, benümle ḥuṣūmet iderler. Kullarum-la müşālaḥa iderler. Ya‘nī 1. ḥalvetde günāḥ iderler. Ben’den utanmazlar. Ādem içinde ma‘-āşīden || ictināb iderler. Anlaruñ melāmetinden uta- 2. nurlar. Beşinci, Ben anlardan yarın içün ‘amel isterem. Anlar Ben’den yarın içün rızq isterler. Hefteler, aylar, yıllarca 3. nesneler isterler. Altıncı, Ben anlaruñ rızqlarını kendülerden ğayrıya virmezem. Anlar benüm tā‘atümi ğayrıya iderler. Ya‘ni 4. tā‘atlerinde riyā iderler. Ğayrı baña şerīk kııurlar.

²⁶⁸⁵ M. āşikār itmeyüp : S. āşikāre eylemeyüp

²⁶⁸⁶ M. eyledüm : S. itdüm

²⁶⁸⁷ M. yaramazlıkların ḥasenāta tebdīl eyledüm. Ğayrı ümmetlerüñ başına : S. yaramazlıkları ḥasenāta tebdīl iderem. Ğayrı ümmetlerüñ başlarına

²⁶⁸⁸ M. Fāṭimatü’z-zehrā : S.Fāṭıma Betül Zehrā

²⁶⁸⁹ S. ki : M. -

²⁶⁹⁰ S. nesnede : M. -

²⁶⁹¹ M. virem : S. virürem

²⁶⁹² M. ḥayr a‘mālde : S. ğayr amellerde

²⁶⁹³ M. sa‘y iderler ki cehenneme varalar. Ya‘nī nehy itdüğü : S. sa‘y iderler, aña varalar. Ya‘nī nehy itdügüm

Yedinci, ‘azîz idici ve h̄or idici²⁶⁹⁴ Ben’em. Anlar Ben’den ğayrı- 5. dan ümîz tutarlar ve benüm ğayrumdan korkarlar. Sekizinci, ni‘meti anlara Ben virürem. Anlar ğayrıya şükr 6. iderler. Toğuzuncı, melekler her dem anlarıñ nā-pesendîde ‘amellerini baña ‘arz iderler. Ben anlardan kimesneye şikāyet 7. itmez. Eger azacuk muşîbet veyā belā göndersem dāimā halka Ben’den şikāyet iderler. On toğuzuncı kavl, Ol 8. Hāzret *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* buyurdi-ki “Vaḥiy irdi-ki ‘İy Muḥammed! Benümle ümmetüñ arasında şartlar²⁶⁹⁵ vardır ki 9. refāhiyyet-i hāṭıruña sebebdür. Evvel, bu ki ümmetüñden tã‘at ki ola, redd itmezem; kabûl iderem. Tã‘ati kudret- 10. leri olduğı deñlü isterem. Ziyāde tã‘at istemez. Ammā cezā virdüğüm vaqt tã‘atlerine göre virmezem. 11. Kendü cūd u ‘aṭāma lāyık olduğı üzre virürem. İkinci, bu ki eger ümmetüñden birisi günāh eylese, andan tevbe ide, cezm eyleye 12. ki artuk ol günāhı itmeye; tevbesini kabûl ider, günāhından anı şöyle pāk iderem-ki güyā hergiz günāh itmemiş- 13. dūr.²⁶⁹⁶ Üçünci, anlarıñ yedi endāmlarına naẓar iderem. Eger altı endāmları ma‘şîyetde ola, bir endāmları tã‘atde ola.²⁶⁹⁷ Evvel, bir muṭî‘ 14. endāmlarına altı ma‘şîyetde olan endāmı tâbî‘ iderem.²⁶⁹⁸ Yedi endāmlarını yedi duzaḥ derekâtından āzād 15. iderem. || Cennete göndürürem.²⁶⁹⁹ Dördünci, çün bendei görürem ki²⁷⁰⁰ gönlinde günāhlarını yād ider, ğamġın olur, 16. ol günāha irtikābdan peşīmān olur; anı yarlıġaram, günāhına ‘afv kılmaz çekerem. Beşinci, çün kulum bir günāha 17. muşirr ola, soñra peşīmān ola; aña derdler, hastelıklar, muşîbetler gönderürem, günāhlarına keffāret olur. 18. Altıncı, yılda iki kerre Hāviye kapusını açaram: biri temmuzda, biri zemherîde. Duzaḥda olan hişşelerini 19. dünyāda kendülere gönderürem tā kıyāmetde emîn olalar. Yedinci, ümmetüñe şümārı ‘adlle itmezem, faẓl ile 20. iderem. Eger ziyāde tã‘at iderlerse

²⁶⁹⁴ M. Ğayrı Baña şerîk kırlurlar. Yedinci, ‘azîz idici ve h̄or idici : S. Ğayrı Baña şirk kırlurlar. Yedinci, ‘azîz idici ve h̄or kılcı

²⁶⁹⁵ M. şartlar : S. şart

²⁶⁹⁶ S. lāyık olduğı üzre virürem. İkinci bu ki eger ümmetüñden birisi günāh eylese, andan tevbe ide, cezm eyleye ki artuk ol günāhı itmeye; tevbesini kabûl ider, günāhından anı şöyle pāk iderem-ki güyā hergiz günāh itmemişdür : M. lāyık virürem. İkinci bu ki eger ümmetüñden birisi günāh eyleye, andan tevbe ide, cezm eyleye ki artuk ol günāhı itmeye; tevbesini kabûl ider, günāhından anı şöyle pāk iderem-ki güyā hergiz günāh itmemişlerdür

²⁶⁹⁷ S. bir endāmları tã‘atde ola : M. -

²⁶⁹⁸ M. iderem : S. itdüm

²⁶⁹⁹ M. göndürürem: S. göndürem

²⁷⁰⁰ S. ki : M. -

iz‘āfını virürem. Ma‘şīyeti ²⁷⁰¹ ziyāde iderse anlara zulm idenlerüñ 21. boyunlarına yükledürem. Sekizinci, aylarda, ²⁷⁰² günlerde gicelerde ulu günleri anlar için gönderürem. Ol günlerde 22. ḥasenātlarını muzā‘af iderem tā kıyāmetde iyilikleri ziyāde gele. Tokuzuncı, kıyāmet gününde ²⁷⁰³ ḥesāblarını 23. keremümle görem. Günāhlarını bağışlayam. Fazlumla ve rahmetüm ile anları cennete göndürem. Yigirminci ḳavl, buyurdılar ki ²⁷⁰⁴24. “İy Muḥammed! Ümmetüñe Ben’den altı ḥayr ilt. Evvel ol-ki eger anlardan biri bir kimesnei iḥsān için tost 25. tutarsa lāyık budur ki Ben’i dōst duta ki iḥsānum anlar içündür. ²⁷⁰⁵ İkinci bu ki āsmān ve zemīn ḥalkından 26. birisinden ḳorḳarlarsa ki nāgāh ḡazaba giriftār olalar. Evlā budur ki Ben’den ḳorḳarlar. Zīrā kemāl-i 27. ḳüdrēt Ben’dedür. Üçünci, bir kimesneden murāda irişdürür, diyü ümīz idinürler ise evlā budur ki 1. baña ümīzvār olalar ki ḳullarımı Ben severem. Dördünci bu ki eger bir kimesneden şerm iderlerse, evlā 2. bu ki benden şerm eyleyeler. Beşinci, ol-ki eger bir kimesneye māllarını ve nefslerini ıṣmarlayalar ki mālını şarf eyleye, 3. ten ile anlara ḥizmet ide, evlā budur ki ol mu‘āmelei ²⁷⁰⁶ benümle ideler. Zīrā ki Ben Ma‘būdları’yam. Altıncı 4. ol-ki va‘delerinde bir kimesnei ²⁷⁰⁷ muṣaddıḳ tutarlarsa evlā budur ki baña taṣdīḳ eyleyeler. Zīrā, kızbden 5. ve ḥulfden münezzehem. Şāibe-i ‘arz ve ṭama‘dan müberrāyam. Yigirmi ²⁷⁰⁸ birinci ḳavl, buyurdu-ki “Hīḳ bilür misin, seni āḥir-i enbiyā niçün eyledüm? Eyitdüm: “Yā Rabb! Bilmezem.” 6. Eyitdi: “Ümmetüñe selām it. Di-ki Ḥuzāvendüñüz buyurur ki ‘Sizi ümemüñ āḥiri eyledüm. Sizi hīḳ ümmet yanında 7. fazāḥat vermeyem. Bil-ki sāir ümmetleri sizüñ öñüñüzde fazīḥet eyleyem.” didi. Yigirmi ikinci ḳavl, buyurdu-ki 8. Ḥaḳ ta‘ālādan istedüm-ki ümmetüñ ḳırḳ yaşında olanları

²⁷⁰¹ S. ṭā‘at iderlerse iz‘āfını virürem. Ma‘şīyeti : M. ṭā‘at iderlerse iz‘āfını virürem. İḥtişāş virdüm. Eger ma‘şīyeti

²⁷⁰² S. aylarda : M. -

²⁷⁰³ M. gününde : S. -

²⁷⁰⁴ M. ki : S.

²⁷⁰⁵ M. biri bir kimesnei iḥsān için tost tutarsa lāyık budur ki Ben’i dost duta ki iḥsānum anlar içündür : S. biri bir kimesne için dost tutarsa lāyık budur ki Ben’i dost tutalar ki iḥsānum anlar için bī-bahānedür

²⁷⁰⁶ M. bu ki benden şerm eyleyeler. Beşinci, ol-ki eger bir kimesne māllarını ve nefslerini ıṣmarlayalar ki mālını şarf eyleye, ten ile anlara ḥizmet ide, evlā budur ki ol mu‘āmelei : S. budur ki benden şerm ideler. Beşinci, ol-ki eger bir kimesneye māllarını ve nefslerini ıṣmarlayalar ki mālını şarf eyleye, cān ile anlara ḥizmet ide, evlā budur ki ol mu‘āmeleyi

²⁷⁰⁷ M. kimesnei : S. kimesneye

²⁷⁰⁸ S. kızbden ve ḥulfden münezzehem. Şāibe-yi ‘arz ve ṭama‘dan müberrāyam. Yigirmi : M. kızbden münezzehem. Yigirmi

bağışladum.” didi. Elli yaşında olanları 9. istedüm. “Bağışladum.” didi. Altmış yaşında olanları istedüm. “Bağışladum.” didi. Yetmiş yaşında olanları 10. istedüm. Eyitdi: “Yâ Muhammed! Tahkîk, ol kavlden şerm tutaram-ki yetmiş yıl ‘ömr kerâmet idem. Ol müddetde baña kullık 11. eyleye, benüm dergâhuma şerîk ²⁷⁰⁹ getürmeye; anı âteşle yakmayam. Ammâ ebnâ-yı ahkâba ki seksen ile toksan yaşında olanlar 12. kıyâmetde²⁷¹⁰ anları alam, diyem-ki nice isterseñüz, behişte girüñ. Yigirmi üçüncü kavl, buyurdı-ki hitâb geldi-ki 13. “Yâ Muhammed! Gözüñ aç, ayak altına nazar eyle” Nazar itdüm. Bir avuç hâk gördüm. Buyurdı-ki “Her nesne ki vücûdda- 14. dur. Senüñ kademüñ altındadır. Bir döst ki bir döstüñ evine gele. Kademi yolını gubâr-âlûd iderler.²⁷¹¹ Dükeli ‘âlem-i 15. gayb ve şehâdet kademüñ gubârıdır. Yigirmi dördüncü kavl, buyurdı-ki “Yâ Muhammed! Mübârek ayağüñ²⁷¹² kaldur.” 16. Kaldurdum. Şöyle görindi-ki bir nesne ayağumda kalmış girü gitdi. Sordum-ki “İlâhî! Bu nedür, neye gitdi?” 17. Eyitdi: “‘Arş-ı mecîdumdür, ayağüña gubâr itdüm. ‘Azametde un bu kadar olursa daği ‘Arş’dan baña ‘azîz- 18. tersin, Maḥbûbumsın.”

S185a

²⁷¹³ didi. Yigirmi beşinci kavl, Fâtıma Hâtûn || cāriyesi Fidḍa, H^wâce-i ‘Âlem, *ṣallallāhu ‘aleyhi* 19. *ve sellem*, Fâtıma Hâtûn’a²⁷¹⁴ kışşa-yı Mi‘râc’ı hikâyet iderdi. İlerü vardı. Eyitdi: “Ümmetüñüñ âzâdelerini 20. ve ulularını bu deñlü ki yâd itdüñ, ‘aceb ol eşnâda bendeleri, dervîşleri daği zıkr itdüñ-mi?²⁷¹⁵ Yâ Rasûlullâh! 21. Ol esrârdan birini daği bu bî-bıdâ‘ate ihsân eyle.” didi. Hâzret buyurdi: “İy Fidḍa! Hâk ta‘âlâ 22. buyurdı-ki “*eṭlubü’l-illete key aḡfiru’z-zünûbe*” Ya’nî bahâne isterem-ki günehkârlaruñ ‘işyânını bağışlayam. Yigirmi altıncı 23. kavl, Hâzret-i Celâl-i Eḥadiyyet’den *celle ve ‘alâ*²⁷¹⁶ sâ’ilet itdüm-ki “Yâ Rabb! Ben beşerem. Şâyed ümmetümden birine beddu‘â 24. idem, Hudâvendâ anı eylüge döndür.”

²⁷⁰⁹ S. yetmiş yıl ‘ömr kerâmet itdüm. Ol müddetde baña kullık eyleye, Ben’üm dergâhuma şerîk : M. yetmiş ‘ömr kerâmet idem. Ol müddetde baña kullık eyleye, Ben’üm dergâhuma şirk

²⁷¹⁰ M. kıyâmetde : S. kıyâmet güninde

²⁷¹¹ S. dostuñ evine gele. Kademi yolını gubâr-âlûd iderler : dostuñ iline gele. Kavmi yolını gubâr-âlûd ider

²⁷¹² M. ayağüñ : S. ayağüñ

²⁷¹³ M. Maḥbûbumsın : S.

²⁷¹⁴ M. Fâtıma Hâtûn cāriyesi Fidḍa, H^wâce-yi ‘âlem *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* Fâtıma Hâtûn’a : S. Fâtıma Hâtûn’uñ raḍıyallāhu ‘anhâ cāriyesi Fidḍa, H^wâce-yi ‘âlem *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* Fâtıma’ya

²⁷¹⁵ M. Ümmetüñüñ âzâdelerini ve ulularını bu deñlü ki yâd itdüñ. ‘Aceb ol eşnâda bendeleri, dervîşleri daği zıkr itdüñ-mi? : S. -

²⁷¹⁶ M. Eḥadiyyet’den *celle ve ‘alâ* : S. Eḥadiyyet *celle celâlühden*

didüm. Qabül itdi. Dağı didüm-ki “Huzāvendā! Ben'den şofra benüm ümmetüm 25. arasında olan miğnetleri, fitneleri ümmetüme keffāret eyle, günāhlarına.” didüm. Qabül itdi. Eyitdüm: “Hudā- 26. vendā! Ümmetümden ma‘şīyetde ısrār idenlere beni şefī‘ it.” didüm. Buyurdi-kim “Ol, benümdür. Kendü²⁷¹⁷ keremüm ile 27. anlara rahmet iderem. Ba‘zı minnet Ben'den olsun ba‘zı senden” didi. Yigirmi yedinci qavl, ‘Āişe-i 1. Şiddīka *radıyallāhu ‘anhā* Ol Hāzret'den bu eşrār hāqqında bir kelime²⁷¹⁸ istid‘ā itdi. Buyurdi-ki Rabbü'l- 2. ‘izzet *celle ve ‘alā* baña didi-ki “Eger senüñ ümmetüñden biri keşret-i ma‘āşī ile āteşe müstahāq ola, ol bende 3. benüm qatumda sevgülüdür, sāir ümmetlerüñ cennete girenlerinden.” diyü buyurdi. Yigirmi sekizinci qavl buyurdi-ki “Yā Muḥammed! ²⁷¹⁹ 4. Ümmetüñüñ ğamını hātır-ı şerīfūñden gider. Seni Ümmühānī evinden bu araya bī-ta‘ab ve meşākkat getürdüm. 5. Kezalik rüz-ı kıyāmetde ümmetüñi sırāt köprisinden²⁷²⁰ tārketü'l-‘aynda geçürem. Ta‘ab ve külfet ve meşākkat ²⁷²¹ çekmeyeler.” didi. 6. Yigirmi tókuzuncı qavl, eyitdüm: “İlāhī! Cebrāil’e altı yüz biñ qanad virdüñ. Baña anuñ beraberinde ne virdüñ?” 7. didüm. Eyitdi:²⁷²² “İy Muḥammed! Senüñ bir tār-ı müyuñ anuñ altı yüz biñ qanadından sevgülüdür. Her tār-ı müyuña şad- 8. hezār ‘āşīleri yarın kıyāmet güninde āteş-i düzaḥdan atduram. Yā Muḥammed! Cebrā’īl qanatlarını açar; Qāf’dan 9. Qāf’a tutar. Sen şefā‘at-i ümmete giysülerüñi el üzerine tutasın. Qāf’dan Qāf’a²⁷²³ ‘āşī olur ise 10. dükelisini saña virürem” ve dağı didüm-ki “Atam Ādem’e,²⁷²⁴ melāikeye secde itdürdüñ. Baña ne virdüñ?” eyitdi: 11. “Yā Muḥammed! Ol secde dağı senüñ içün idi-ki Ādem’üñ alnında senüñ nūruñ var idi.”

²⁷¹⁷ M. ma‘şīyetde ısrār idenlere beni şefī‘ it.” didüm. Buyurdi-kim ol Ben’üm Kendü: S. ma‘şīyete ısrār idenlere beni şefī‘ it.” Buyurdi-ki ol Ben’ümdür. Kendü

²⁷¹⁸ S. kelime : M. kimesne

²⁷¹⁹ M. sāir ümmetlerüñ cennete girenlerinden.” diyü buyurdi. Yigirmi sekizinci qavl buyurdi-ki “Yā Muḥammed!: S. sāir ümmetüñ cennete gireninden.” Yigirmi sekizinci qavl buyurdılar ki “İy Muḥammed!

²⁷²⁰ M. köprisinden : S. köprüsinden

²⁷²¹ S. geçürem. Ta‘ab ve külfet ve meşākkat : M. geçürem. meşākkat

²⁷²² M. Cebrāil’e altı yüz biñ qanad virdüñ. Baña anuñ beraberinde ne virdüñ?” didüm. Eyitdi : S. Cebrāil-i emīne altı yüz biñ qanat virdüñ. Baña anuñ beraberinde ne ihsān itdün?” Buyurdi:

²⁷²³ M. anuñ altı yüz biñ qanadından sevgülüdür. Her tār-ı müyuñ şad-hezār ‘āşīleri yarın kıyāmet güninde āteş-i düzaḥdan atduram. Yā Muḥammed! Cebrā’īl qanatlarını açar; Qāf’dan Qāf’a tutar. Sen şefā‘at-i ümmete giysülerüñi el üzerine tutasın. Qāf’dan Qāf’a : S. anuñ yüz biñ qanadından sevgülüdür. Her tār-ı müyuña şad-hezār ‘āşīleri yarın kıyāmet güninde āteş-i düzaḥdan āzād iderem. Yā Muḥammed! Cebrā’īl qanatlarını açar. Qāf’dan Qāf’a

²⁷²⁴ M. Ādem’e : S. Ādem’i

S185b

eyitdi: “İlāhī! Ādem’i 12. cennete iltidūñ.” eyitdi: “Girü çıkardum. Seni ve ümmetüñi behište şöyle iltürem-ki artuḵ çıkmazsın.” Didüm-ki 13. “İlāhī! İdrīs’i mekân-ı a’lāya çıkarduñ.” Hıṭāb geldi-ki “Seni andan ziyādeye getürdüm. Seni ‘Arş’a çıkardum. 14. Maḵam-ı “*kabe kavseyni ev ednāya*”²⁷⁰⁹ getürdüm. Saña ḥamd ü şenā ilhām itdüm. Senüñ ve ümmetüñüñ ḥā-cetlerini ḳabūl 15. itdüm. || Eyyām-ı ḥayāt²⁷²⁵ ve memātda ‘azāb-ı şedāid ve aḡlālden²⁷²⁶ maḥfūz itdüm. İdrīs’üñ teni refī‘ oldı ise senüñ zıkrüñ refī‘ itdüm. “*verafe’nā leke zıkrake*”²⁷¹⁰ Daḥi didüm-ki 16. “Nūḥ’a sefīne²⁷²⁷ virdüñ.” eyitdi-ki “Saña burāḳ virdüm. Bir gice şarḳdan ġarba, ferşden ‘Arş’a iriştüñ. 17. Ümmetüñe mescidler virdüm. Çün kıyāmet ola, nāra emr olanlar āteş-i dūzaḥa gideler. Deryā-yı āteş 18. temevvüc eyleye. Ol vaḳt ümmetüñi ol mescidlere ḳoyam. Mesācid, Nūḥ gemileri gibi deryā-yı dūzaḥdan ol tūfān-ı belādan²⁷²⁸ berḳ-i ḥāṭıf 19. gibi geçürem. Ümmetüñe ḥiç āzār irişmeye.” Daḥi didüm ki²⁷²⁹ “İlāhī! İbrāḥīm’e āteş-i Nemrūd’ı, ġulistān itdüñ.” eyitdi: “Āteş-i 20. dūzaḥı saña ve ümmetüñe sālīm eyledüm. ‘Saña ḥabībüm’ didüm. İbrāḥīm evc-i tā‘ate ve zirve-i ‘ibādete müstes‘ad olduḳdan 21. şoñra mertebe-i nübüvvete iriştı. Devlet-i ḥullet ile müşerref oldı. Senüñ ümmetüñ ma‘şiyetlere irtikābdan-şoñra 22. mertebe-i ḥullete iriştürdüm-ki “*innallāhe yühıbbü’t-tevvābın*”²⁷¹¹ Daḥi eyitdüm: “İlāhī! İsmā‘ıl’e zemzem virdüñ.” eyitdi: “Saña 23. ḥavz-ı Kevşer virdüm.” Eyitdüm: “İsmā‘ıl’e fedā gönderdüñ.” eyitdi: “Cühūdı ve tersāyı ümmetüñe fedā itdüm. 24. Anları dūzaḥa gönderdüm.” Eyitdüm: “İlāhī! Şālih’e nāḳa virdüñ.” eyitdi: “Saña medīne virdüm. Māl-ı ġanīmet iḥsān 25. itdüm. Ümmetüñüñ ġoñüllerinde saña muḥabbet ḳodum. Saña Ḳur‘ān ve bürḥān gönderdüm. Bunlar nāḳa-yı Şālih’den yeg degül 26. midür?” Eyitdüm: “Lūṭ’a ol tārīḳ gicede feseḳadan necāt virdüñ.” Buyurdı: “Tārīḳ-i ġārda fecere-i ḳavmüñden²⁷³⁰ saña 27. necāt virdüm.” Eyitdüm: “İlāhī! Hūd’a bād virdüñ. Anuñla kāfirleri helāk itdüñ. Mü’mintlere sebeb-i rāḥat 1. oldı. Buyurdı-ki “Saña ve ümmetüñe bundan artuḳdur ki ḥalāik şırāt üzerinde olalar. Ḳa‘r-ı dūzaḥdan 2. bād

M154a

²⁷²⁵ M. ḥayāt : S. ḥayātda

²⁷²⁶ M. memātuñda ‘azāb ve şedāid ve iḡlālden : S. memātda ‘azāb-ı şedāid ve iḡlāle

²⁷²⁷ M. sefīne : S. gemi

²⁷²⁸ S. ol tūfān-ı belādan : M. -

²⁷²⁹ S. ki : M. -

²⁷³⁰ S. Tārīḳ-i ġārda fecere-yi ḳavmüñden : M. Tārīḳ-i fecere-yi ḳavmüñden

esdürem, bî-gāneleri düzaḥa düşüre. Ümmetüñe ḳafālarından meded irişe. Anları āteş-i serkeşden 3. tîzcek geçüreler.” Eyitdüm: “İlāhî! Mûsâ’ya ‘*Kelîm*’ didüñ.” eyitdi: “Mûsâ’nuñ kelimātuñ Tûr’da idi. Senüñ kelimātuñ 4. bisâṭ-ı nûrda idi. Eyitdüm: “İlāhî! Mûsâ’ya Tivrît²⁷³¹ virdüñ.” Buyurdi: “Saña Āyete’l-kürsî iḥsân itdüm.” 5. Eyitdüm: “İlāhî! Mûsâ’yı deryādan geçürdüñ. Ayakları yaş olmadı. Buyurdi: “Senüñ ümmetüñi düzaḥdan 6. şöyle geçürem, dāmenleri ḥuşk olmaya. Eyitdüm: “İlāhî! Mûsâ’ya ‘aşā virdüñ. Bu deñlü sāḥirüñ siḥrlerini baṭṭāl itdi.” eyitdi: “ve hem Saña²⁷³² şefā’at virdüm. Ümmetüñüñ bu deñlü günāḥlarını 7. baḡışladum.” Eyitdüm: “İlāhî! Mûsâ’ya bir taş virdüñ. Vaḳt-i ḥācetde on iki çeşme || revān oldı.”²⁷³³ 8. Eyitdi: “Yarın bu ḳadar biñ ‘āşî gûrdan ḥuşk-leb ḳalkup ḳıyāmet teşneliginde iken sen 9. Kevşer’den ḳadeḥler ile²⁷³⁴ ümmetüñ teşnelerine şular viresin, sîr-āb olalar.” Eyitdüm: “İlāhî! Dāvud’a 10. Zebûr virdüñ.” eyitdi: “Saña²⁷³⁵ Sûre-i En‘ām virdüm.” Eyitdüm: “İlāhî! Süleymān’a mülk-i ‘azîm virdüñ.” eyitdi: “Saña 11. cennet mülketini virdüm. Cennetde behiştîlerüñ tercemānı sen olasın. Ehl-i behiştüñ²⁷³⁶ bir ḥācetüñ revā itdü- 12. gümde senüñ ve ümmetüñüñ yetmiş ḥācetini revā eyleyem.” Eyitdüm: “İlāhî! Bādı, Süleymān’a musaḥḥar eyledüñ.” eyitdi: 13. “Yā Muḥammed! Seni ṭarfetü’l-‘aynda²⁷³⁷ melāike arḳasında şad-hezerān yolları geçürdüm.” Eyitdüm: “İlāhî! Yûnus’ı 14. evc-i zulumātdan ḥalāş itdüñ.” eyitdi: “Seni ve ümmetüñi daḥi zulumāt-ı ḳabr ü ḳıyāmetden ve şırāṭdan 15. necāt virdüm.”²⁷³⁸ Eyitdüm: “İlāhî! Hızır’a āb-ı ḥayāt virdüñ.” eyitdi: “Cennetde saña çeşme-i Selsebîl vir- 16. düm. Eyitdüm: “İlāhî! ‘İsî’ya İncîl virdüñ.” eyitdi: “Saña Sûre-i İhlāş virdüm.” Eyitdüm: “İlāhî! ‘İsî’ya 17. māide virdüñ.” eyitdi: “Saña ḳıyāmete

²⁷³¹ M. Tûr’da ıdı. Senüñ kelimātuñ bisâṭ-ı nûrda ıdı. Eyitdüm: “İlāhî! Mûsâ’ya Tivrît : S. Tûr’da oldı. Senüñ kelimātuñ bisâṭ-ı nûrdadur. Eyitdüm: “İlāhî! Mûsâ’ya Tivrît

²⁷³² S. ḥuşk olmaya. Eyitdüm: “İlāhî! Mûsâ’ya ‘aşā virdüñ. Bu deñlü sāḥirüñ siḥrlerini baṭṭāl itdi.” Eyitdi: “Saña : M. ḥuşk olmaya ve hem Saña

²⁷³³ M. oldı : S. olurdu

²⁷³⁴ S. ḳadeḥler ile : M. feraḥlar ile

²⁷³⁵ S. saña : M. -

²⁷³⁶ M. mülketini virdüm. Cennetde behiştîlerüñ tercemānı sen olasın. Ehl-i behiştün : S. mülkini virdüm. Cennetde behiştîlerüñ tercemānı sen olasın. Ehl-i cennetüñ

²⁷³⁷ M. Bādı, Süleymān’a musaḥḥar eyledüñ.” Eyitdi: “Yā Muḥammed! Seni ṭarfetü’l-‘aynda: S.Süleymān’a, bādı musaḥḥar eyledüñ.” Eyitdi: “Yā Muḥammed! Seni bir ṭarafetü’l-‘aynda

²⁷³⁸ M. virdüm : S. virem

varınca māide-i kerāmet zaḥīre itdüm.”²⁷³⁹ Eyitdüm: “İlāhī! ‘İsī’yi 18. āsmāna iltidūñ.” eyitdi: “Senüñ ismüñi rü’ûs-ı eşhād üzerinde²⁷⁴⁰ her gün beş kerre nidā iderler. “*eşhedü 19. enlā ilāhe illallāh ve eşhedü enne Muḥammeden rasūlullāh*” Eyitdüm: “İlāhī! Benī İsrā’īl’e ‘men ve selvā’ virdüñ” Ḥaḳ ta‘ālā 20. buyurdi: “Senüñ ve ümmetüñ içün na‘īm-i dünyāyı ve ‘uḳbāyı kerāmet eyledüm. Behişt içre anları zıll-ı memdūd 21. ile müşerref itdüm. Benī İsrā’īl’den çok kimesnei mesh itdüm. Hurūs ve hūḳ ve pūzīne eyledüm. Senüñ 22. ümmetüñden kimesnei mesh eylemedüm.”²⁷⁴¹ Senüñ ümmetüñden anlarıñ ‘amelleri gibi ‘amel şādır olur iken daḥi ‘afv 23. itdüm. Andan-şoñra buyurdi-ki “Yā Muḥammed! Seni bir sūre ile mükerrerem eyledüm ki anuñ mānendi ne Tev- 24. rāt’da ne İncīl’de ve ne kütübde mā-teḳaddemde²⁷⁴² vardur. Fātiḥatü’l-kitābdur. Her kim anı okuya, 25. anuñ vücūdını āteş-i dūzaḥa ḥarām itdüm. Atası, anası müşrik olur ise daḥi ‘azābların 26. taḥfīf idem.”²⁷⁴³ Andan-şoñra ḥiṭāb-ı ‘izzet irişdi ki “Yā Muḥammed! Saña ve ümmetüñe ḥizmet emr iderem. 27. Her gice ve gündüz elli vaḳt namāzdur ki taḳdīm idesin. Her sālde altı ay şıyām.” Ben di-
M154b düm.”²⁷⁴⁴ 1. “Yā Rabb! Taḥfīf kerāmet buyur.” Beş beş ‘afv buyurdi. Gice ve gündüz yigirmi beş vaḳt namāz ve üç²⁷⁴⁵ 2. ay şıyām muḳarrer oldı. Buyurdılar ki “Ḳabūl ider misin? Yā Muḥammed!” Ben ḥāmūş oldum. Şermden söylemedüm.” 3. Bir daḥi buyurdılar ki “Ḳabūl itdüñ-mi?” “Belī, Yā Rabbī” didüm.”²⁷⁴⁶ Buyurdi: “Yā Muḥammed! Her kim benüm birliğü-
S186b me || iḳrār ide, baña 4. şerīk²⁷⁴⁷ getürmeye, behişt anuñ-içündür. Her ki benüm birliğüme iḳrār itmeye, baña şerīk getüre, āteş anuñ-içün- 5. dūr. Behişt aña²⁷⁴⁸ ḥarām iderem.” “*Yā*

²⁷³⁹ M. Eyitdüm: “İlāhī! ‘İsā’ya māide virdüñ.” Eyitdi: “ Saña kıyāmete varınca māide-yi kerāmet zaḥīre itdüm.” : S. -

²⁷⁴⁰ M. Eyitdi: “Senüñ ismüñi rü’ûs-ı eşhād üzerinde : S. Buyurdi: “Senüñ ismüñi rü’ûs-ı eşhād üzre

²⁷⁴¹ M. Behişt içre anları zıll-ı memdūd ile müşerref itdüm. Benī İsrā’īl’den çok kimesnei mesh itdüm. Hurūs ve hūḳ ve pūzīne eyledüm. Senüñ ümmetüñden kimesnei mesh eylemedüm : S. Behiştde anları zıll-ı memdūd ile müşerref itdüm. Benī İsrā’īl’den mesh itdüm. Hırs ve hūḳ ve pūzīne eyledüm. Senüñ ümmetüñden hiç kimesnei mesh itmedüm

²⁷⁴² M. ne kütübde mā-teḳaddemde : S. ne kütüb-i müteḳaddemede

²⁷⁴³ M. idem : S. itdüm

²⁷⁴⁴ M. namāzdur ki taḳdīm idesin. Her sālde altı ay şıyām.” Ben didüm : S. namāz gerekdür ki taḳdīm idesin. Her sālde altı ay şıyām.” Ben eyitdüm

²⁷⁴⁵ S. namāz ve üç : M. namāz, üç

²⁷⁴⁶ S. “Belī, Yā Rabbī” didüm : M. “Belī” didüm

²⁷⁴⁷ M. şerīk : S. şirk

²⁷⁴⁸ M. aña : S. anuñ-içün

Muhammed! Sebakat rahmeti 'alā gādabī' Ya'nī Senüñ ümmetüñ hakkında rahmetüm 6. ğazabuma sâbıkdur. Yâ Muhammed! Sen benüm katumda dükeli halkuñ kerîmisin. Kıyâmet güninde seni kerâmet ile mükerrerem 7. iderem ki tamâm-ı ħalâik²⁷⁴⁹ andan ta'accüb eyleyeler. Yâ Muhammed! İster misin ki senüñ-içün ve senüñ mü'min ümmetlerüñ²⁷⁵⁰ 8. içün neler yaraqladum. Eyitdüm: "Belî, Yâ Rabb!" İsrâfîl'e *'aleyhi's-selâm* ħiṭâb geldi-ki²⁷⁵¹ "İy İsrâfîl! Benüm kulum ve 9. emînüm ve rasûlüm Cebrâ'îl'e di-ki 'Behište Muhammed içün ve anuñ döstları içün müheyyâ itdügüm nesne- 10. leri Ol Hâzret'e göstere. Hâtır-ı mübâreki bend-i ğamdan açıla.

2.187. Hâzret-i Rasûl, Behiṣti Temâşâ İtdükleridür.²⁷⁵² 11.

'Ulemâ-yı fenn-i siyer ve naḳḳādân-ı eḥādîş-i mu'teber *cezâhüm'ullâh 'annen hayran*²⁷⁵² kendü muşannefâtlarında şöyle 12. taḥrîr itmişlerdür²⁷⁵³ ki Hâzret-i Risâlet, Sultân-ı taht-ı celâlet *ṣallallâhu 'aleyhi ve sellem* buyurdu-ki "Hâḳ ta'âlâ 13. beni İsrâfîl'e koşup Cebrâ'îl'e gönderdi. Cebrâ'îl, beni gördükde eyitdi: "*esselâmu 'aleyke eyyühe'n-* 14. *nebiyyü ve rahmetullâhi ve berekâtühü*" didi. Ben eyitdüm: "*esselâmu 'aleyna ve 'alâ 'ibādillâhi's-şâlihîn*"²⁷⁵³ İsrâfîl (a.ş.m.) 15. Eyitdi: "İy Cebrâ'îl! Hâḳ ta'âlâ emr buyurdu-ki²⁷⁵⁴ 'Muhammed'i *ṣallallâhu 'aleyhi ve sellem* cennete iltesin. Anuñ-içün 16. ve ümmetleri içün tertîb itdüklerini Ol Hâzret'e 'arz eylesin. Cebrâ'îl *'aleyhi's-selâm* elümi tıttı. Beni 17. behiṣt kapusına getürdi. Ğarâib ki müşâhede itdüm, evvel behiṣtüñ kapusı kızıl altundan iki kanadı 18. var.²⁷⁵⁵ Ol kapunuñ eni, beş yüz yıllık yol; yüksekliği, biñ yıllık yol; eyvânı, elli biñ yıllık yol; eyvânuñ irtifâ'ında ehl-i ḥikmet ve²⁷⁵⁶ aña biñ yıllık yol ta'yinine 19. dimişler

²⁷⁴⁹ M. tamâm-ı ħalâik : S. tamâm-ı halk

²⁷⁵⁰ M. ümmetlerüñ : S. ümmetüñ

²⁷⁵¹ S. geldi-ki : M. buyurdu-ki

²⁷⁵² M. Hâzret-i Resûl, behiṣti temâşâ itdükleridür : S. Ol Zât-ı nûr-ı ser-rişte *ṣallallâhu 'aleyhi ve sellem* 'acâib-i behiṣti seyrân itdördükleridür

²⁷⁵³ M. itmişlerdür : S. eylemişlerdür

²⁷⁵⁴ M. emr buyurdu-ki : S. emr itdi ki

²⁷⁵⁵ M. kanadı var : S. kanat

²⁷⁵⁶ S. ve : M. -

S187a

M155a

ki şahrâ-yı kıyâmetüñ füşhatı²⁷⁵⁷ elli biñ yıllık yoldur. Ol şahrâyı bir günde kaç⁶ iderler. Anuñ 20. miqdârı elli biñ yıllık yol ola. “*fî yevmin kâne miqdâruhü hamsîne elfe senetin*”²⁷⁵⁸ Pes eyvânuñ ol miqdâr taqdîri andan 21. ötrü ola ki bende-i mü’min kabrinden baş kaldurduğı gibi nazarı eyvân-ı behište düşe. Elli biñ yıllık beyâbânı kaç⁶ âsân ola. Bende-i mü’min gûrdan baş kaldurduğı gibi hûrîleri²⁷⁵⁸ ol eyvân üzerinde göre. Cemî’si 22. diyeler ki “‘accel ‘accel” Ol hûrîler müşâhedesine ve anlaruñ²⁷⁵⁹ istimâ’-ı kelâmına şahrâları şöyle segirde ki az 23. fırsatda menzil-i maqşûda irişe. İkinci, ol kapunuñ dört-yüz mismârı var ki zümürüd ve yâkûtdan 24. ve incüden.²⁷⁶⁰ ol mismârlarun ortasında bir halka yâkût-ı sürhden mücevvef mülâhaza || eyledüm. Ol 25. halkanuñ ortasında kırk biñ şaristân gördüm. Her şaristânda kırk biñ küngüre, her bir 26. küngürede bir ferişte gördüm turur. Elinde iki tabak tutar. Bir tabakda hulle, bir tabak tolu nûr. Cebrâ’îl- 27. den hâllerini²⁷⁶¹ şordum. Eyitdi: “Yâ Rasûlul-lâh! Hâk ta’âlâ bunları Âdem halk olınmazdan sekiz biñ yıl muqaddem 1. yarattı. Bu maqamda kodı. Bu tabaklar ki ellerindedür, saña ve ümmetüñe nişâr içündür. Çün rûz-ı kıyâmet 2. ola, ümmetüñ fermân-ı İlâhî ile ‘azze ve celle bu âsitâneye qadem koyalar. Ferişteler tehniyet ideler. Bu tabakları 3. başlarına²⁷⁶² nişâr eyleyeler. Ba’de Cebrâ’îl ‘aleyhi’s-selâm behiştüñ halkasını depretdi. Rıdvân ‘aleyhi’s-selâm ki hâ- 4. zin-i cennetdür, cevâb virdi. Şordı: “Qapuda kimdür?” Cebrâ’îl eyitdi: “Benem” Cebrâ’îl’den şordı-ki “Senüñle 5. kimdür?” eyitdi: “Muhammed’dür şallallâhu ‘aleyhi ve sellem” eyitdi: “Anı taleb itdiler mi?” eyitdi: “Ârî” Rıdvân eyitdi: 6. “*elhamdülillâh*” ve qapuyı açdı. Hoca buyurur: “Ol kapunuñ yukarusı gümüşden, aşğa eşiğı lû’lûden, 7. yanları cevherden. Rıdvân’a selâm virdüm.” Cevâb virdi. Baña beşâret eyledi: “Yâ Muhammed! Ekşer, cennet

²⁷⁵⁷ M füşhati : S. füşhati

²⁷⁵⁸ S. eyvânuñ ol miqdâr taqdîri andan ötrü ola ki bende-yi mü’min kabrinden baş kaldurduğı gibi nazarı eyvân-ı behište düşe. Elli biñ yıllık beyâbânı kaç⁶ âsân ola. Bende-yi mü’min gûrdan baş kaldurduğı gibi hûrîleri : M. eyvânuñ miqdâr-ı irtifâ’ı andan ötürü ola ki bende-yi mü’min kabrinden baş kaldurduğı gibi hûrîleri

²⁷⁵⁹ M. hûrîler müşâhedesine ve anlaruñ: S. hûrîleruñ müşâhedesine anlaruñ

²⁷⁶⁰ M. yâkûtdan ve incüden : S. yâkûtdan, incüden

²⁷⁶¹ S. hâllerini : M. -

²⁷⁶² S. başlarına : M. -

8. senüñ-içün ve ümmetüñ içündür. Üçünci, gördüm, Rıdvân'ıñ²⁷⁶³ sekiz halîfesi var. Behişt kapularından 9. her kapuda bir halîfesi oturur. Her birinüñ fermânında yedi yüz biñ ferişte Rıdvân içün 10. haşşaten yetmiş biñ ferişte²⁷⁶⁴ kaydı var. Bu kaydlardan her birinüñ yetmiş biñ feriştesi var. Leşker-i Rızvā- 11. nuñ tesbîhini işitdüm. “*Sübḥāne'l-ḥallākı'l-'alīm, sübhāne'l-kerîmi'l-ekrem, sübhāne'l-müşeyyibi men eṭā'ahū* 12. *cennātin na'īm*”²⁷⁶⁵ Andan sonra Rıdvân baña cennetüñ ni'metlerin 'arz itmege başladı. Şol-kadar ni'metler 13. gördüm-ki dükeli 'ömrümde anuñ vaşfını idersem beyân olınmaya. Dördünci, behiştüñ dīvārlarını 14. gördüm. Bir kerpici altundan, biri gümüşden, biri kıızıl yâķūtdan, biri yeşil zebercedden, birisi²⁷⁶⁵ 15. ak incüden, sıvası müşg ve kâfûrdan, dīvāruñ kalınlığı yetmiş yıllık rāh, irtifā'ı üç biñ yıl- 16. lık rāh. Şöyle şāfî ki taşradan içerüsi ve içerüden taşrası görünür, āb-gîne mişālinde. Çün 17. āyine ki yedi āsmān tā 'Arş'a varınca yedi zemīn tā tahte's-serāya irince dīvārlarınun şafāsında 18. görünür. Müşāhede itdüm: Hāki dükeli misk ve 'anber ve kâfûrdan; otları, za'ferān ve ergüvān; seng-rīze- 19. leri zümürüd ve yâķūtdan ve mürvāriddan. Beşinci, köşkler gördüm çok. Ba'zı kıızıl yâķūtdan, küngüreleri lü'- 20. lü-i beyzādan; ba'zı cevherden, küngüreleri yeşil zümürüdden; ba'zı || kıızıl altundan, küngüreleri ak gümüşden; 21. ba'zı ak gümüşden, küngüreleri kıızıl altundan;²⁷⁶⁶ ba'zı köşkler āfitāb renginde, küngüreleri māh gibi; ba'zı 22. köşkler māh renginde, küngüreleri āfitāb gibi her köşkte yetmiş biñ serāy ve her serāyda yetmiş biñ hücre 23. ve her hücrede²⁷⁶⁷ yetmiş biñ hāne, her hānede altundan bir taht; bir hānede yâķūtdan bir taht, bir hānede 24. lü'lüden bir taht, sāir büyüüt bu tarīķle. Her tahtuñ üzerinde²⁷⁶⁸ zer-beft ḥayme altundan dikilmiş; her 25. tahtda yetmiş biñ firāş dībācdan, yetmiş biñ firāş ḥulleden ki hıçbir firāş ğayrı firāşa beñzemez. Her 26. tahtda bir hūrī²⁷⁶⁹ oturmuş, hūr-ı 'inden ḥandān ve şükufte. Her birinüñ yetmiş ḥullesi misk ü 'anber 27. ile ṭolmuş ki hıçbir ḥulle birini örtmez. Bu ḥul-

²⁷⁶³ S. gördüm, Rıdvân'ıñ : M. Rıdvân'ıñ gördüm

²⁷⁶⁴ S. ferişte: M. -

²⁷⁶⁵ M. birisi : S. biri

²⁷⁶⁶ M. ba'zı ak gümüşden, küngüreleri kıızıl altundan : S. -

²⁷⁶⁷ M. serāyda yetmiş biñ hücre ve her hücrede : S. serāda yetmiş biñ hücre ve her hücre

²⁷⁶⁸ M. üzerinde : S. üstinde

²⁷⁶⁹ M. hūrī : S. ḥavrā

M155b

leler dükelişi postı örtmez ve post eti örtmez²⁷⁷⁰ ve et üstüh^wanı örtmez. 1. üstüh^wan mağzı örtmez. Ya'nî bu hūrîlerüñ mağz ve üstüh^wanları²⁷⁷¹ yetmiş biñ hulleden tabân. 2. Her birinüñ başında mükellel tâc, her hūrînüñ kırk biñ miskîn giysüleri yayılmış. Her birinüñ 3. yetmiş biñ zîveri ve zîneti var ki bu zîverlerden yetmiş biñ dürlü hoş âvâzeler hâşıl olur. 4. Her âvâzüñ bir lezzeti var. Her havrânüñ öñinde yetmiş biñ vaşîf тұrur.²⁷⁷² Her tahtuñ eţrâfına kürsîler 5. qomışlar. Ba'zı altundan ba'zı nukreden ba'zı zümürreddenden ba'zı lü'lüden²⁷⁷³ ba'zı kâfûrdan 6. ki hîç kürsî birine beñzemez. Altıncı, Hâzret buyurdı-ki “Behişte ırmaqlar gördüm. Bir ırmağ şîrden, 7. bir ırmağ hamırdan, bir ırmağ ‘aselden her köşkte yetmiş biñ ırmağ bu dört şınıfdan cârî. 8. Dükelişi kâfûrdan sefîd, ‘aselden şîrîn, müşğden hoş-büy. Çeşmeler gördüm: Raḥîkden, selsebîl- 9. den ve tesnîmden, zencebîlden. Behişte cârî bu ırmaqlaruñ kenârları ve çeşmeler altundan, incü- 10. den, yâķûtdan ve lü'lüden; seng-rîzeleri enhâr ve ‘uyûnuñ qa‘rında cevâhir-i gün-a-gündan kökleri²⁷⁷⁴ 11. dükeli kâfûr, balçıkları misk ü ‘anberden, havâlisinde otları sünbül ve za‘ferân.” Yedinci, “Ağaclar gördüm; 12. şöyle büzürg ki eger tîz-refţâr bir at yetmiş biñ yıl sâyesinde çaparsa henüz pâyânına irişmez. 13. Ol ağaclarun uşûli kıızıl altundan; budaqları yâķûtdan, lü'lüden, zebercedden; varakları sündüsden 14. ve harîrden ve hulle ve dîbâcdan; her yaprağüñ büyüklüğü eger dünyâya gelse Qâf’dan Qâf’a örterdi. Meyve- 15. leri büzürg destîler gibi her meyvenüñ yetmiş dürlü lezzeti var. Her meyvenüñ içinde bir hūrî otur- 16. mış kendü meyvesini ehl-i behişte ‘arz ider. Ehl-i cennetüñ gönli ol meyveye meyl idicek şâḥ- 17. dan kendüsi kalkar. Nûrdan bir tabaqa qor getürür. Behiştinüñ ağzına virür çünân ki hîç || tekellûf 18. gelmez.²⁷⁷⁵ Eger meşelâ ehl-i cennetüñ öñinden ol ağaca hezâr sâl yıl menzil

S188a

²⁷⁷⁰ M. yetmiş hüllesi misk ü ‘anber ile tölmiş ki hîçbir hulle birini örtmez. Bu hulleler dükelişi postı örtmez ve post eti örtmez : S. yetmiş biñ hüllesi misk ü ‘anber ile tölmiş ki hîçbir hulle birini örtmez ve post eti örtmez

²⁷⁷¹ S. mağz ve üstüh^wanları : M. mağzı, üstüh^wanları

²⁷⁷² M. Her havrânüñ öñinde yetmiş biñ şaf тұrur : S. Her hūrînüñ öñinde yetmiş biñ vaşîf тұrurlar

²⁷⁷³ M. Ba'zı altundan ba'zı nukreden ba'zı zümürreddenden ba'zı lü'lüden : S. Ba'zı altundan, nukreden, zümürreddenden ba'zı lü'lüden

²⁷⁷⁴ M. yâķût ve lü'lüden; seng-rîzeleri enhâr ve ‘uyûnuñ qa‘rında cevâhir-i günâgündan, kökleri : S. yâķûtdan ve lü'lüden; seng-rîzeleri enhâr ve ‘uyûnuñ qa‘rında cevâhir-i günâgündan, kökleri gönülleri

²⁷⁷⁵ S. tekellûf gelmez : M. teklîf gelmez

olursa ki anuñ meyvesini 19. ārzū²⁷⁷⁶ idene ol ağacuñ budağı uzanur; ol bende yanına yakīn gelür tã ağzına ol miqdār ki ister andan gelüp ekl ider, 20. girü kendü maḥalline varur.”²⁷⁷⁷ Sekizinci, “Ol ağaclar üzerinde kuşlar gördüm, deve berāberi, dūkelü cennetde 21. her gün ki vardur cümlesi üzerinde; behişt tahtlarınıñ öñinden geçerler. Yüz biñ eşvāt-ı 22. muhtelife çağırurlar. Cennet ehli dirler ki “Şavtuñ mı eyüdü yāhūd şūretüñ?” Ol kuş dir ki “Cümleden 23. etüm yegdür.” Bunı dir. Fī’l-ḥāl, başı kesilür,²⁷⁷⁸ hevāda biryān olur. Behiştinüñ öñine gelür, diledügi 24. miqdār²⁷⁷⁹ ekl ider, andan soñra ol kuş pervāz ider. Ağac budaqlarına konar. Girü ol nağmeler 25. ile āvāzlar²⁷⁸⁰ virür. Toğuzuncı, “Sekiz cenneti baña gösterdiler.” Dördi bağ ve bostan: Cennetü’l-firdevs, Cennetü’l-‘adn,²⁷⁸¹ Cennetü’l-me’vā, 26. Cennetü’l-na‘īm’dür ve dördi serāy ve büstānlardur. Anlar Darü’s-selām, Dārü’l-celāl, Dārü’l-ḡarār,²⁷⁸² Dārü’l-ḡuld’dür. Bu cennet- 27. lerüñ her birinde āsmānda yıldızlar, beyā-bānda kumlar kadar; çemenler, büstānlar miqdārınca. ‘Arş-ı İlāhī *sübḥānehü* ve 1. *ta‘ālā* bu cennetlerüñ sakfıdur. Cennetü’l-‘adn’de yıldızlardan çok baña köşkler gösterdiler; ekşer benüm aşḥābum 2. adına. Her bir köşk²⁷⁸³ yedi āsmān ve zemīn deñlü. Cembrā’ıl *‘aleyhi’s-selām* birer birer ol köşklere ta’yīn 3. eyledi. Bu köşk falānun, bu köşk filānuñ. Anlaruñ ortasında cümleden yüksek Ebū Bekr-i Şiddīk’uñ 4. *raḍıyallāhu ‘anh* kaşrıdur. Andan-soñra köşk-i ‘Ömer Fārūk ba‘de-zān köşk-i ‘Osmān ibn ‘Affān²⁷⁸⁴ ba‘de-zān 5. köşk-i ‘Alī ibn Ebī Tālib *raḍıyallāhu ta‘ālā* anḥum ecma‘īn. Naḡldür; Ol Ḥazret *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* Ebū Bekr-i 6. Şiddīk’a eyitdiler: “Yā Ebū Bekr! Senüñ kaşruña vardum. Kızıl altundan leṭāif ve ‘avāṭıf-ki anda müşāhede itdüm.” 7. didiler. Ebū Bekr eyitdi *raḍıyallāhu ‘anh*: “Kaşr da

²⁷⁷⁶ M. öñinden ol ağaca hezār sāl yel menzil olursa ki anuñ miyvesini ārzū : S. öñinden tã ağaca hezār sāl yel olursa ki anuñ miyvesini ārzū

²⁷⁷⁷ M. ol bende yanına yakīn gelür tã ağzına ol miqdār ki ister andan gelüp ekl ider : S. ol bende yanına gelür ağzına yakīn gelür ol miqdār ki ister andan ekl ider

²⁷⁷⁸ M. dir. Fī’l-ḡāl, başı kelsilür : S. dirler. Fī’l-ḡāl, başı kesilür

²⁷⁷⁹ M. miqdār : S. miqdārı

²⁷⁸⁰ M. nağmeler ile āvāzlar: S. nağme ile āvāzeler

²⁷⁸¹ S.Cennetü’l-‘Adn : M. -

²⁷⁸² S. serāy ve bostānlardur. Anlar Darü’s-selām, Dārü’l-celāl , Dārü’l-ḡarār : M. serā, bostānlardur. Anlar Darü’s-selām, Dārü’l-ḡarār, Dārü’l-celāl

²⁷⁸³ M. köşk : S. köşkler

²⁷⁸⁴ M. *raḍıyallāhu ‘anh* kaşrıdur. Andan-soñra köşk-i ‘Ömer Fārūk ba‘de-zān köşk-i ‘Osmān ibn ‘Affān : S. *raḍıyallāhu ‘anh* köşkidür. Andan-soñra kaşr-ı ‘Ömer Fārūk ba‘de-zān kaşr-ı ‘Osmān ibn ‘Affān

şāhibi de²⁷⁸⁵ yā Rasūlullāh saña fedā olsun.” didi. Andan-şoñra 8. ‘Ömer’e eyitdi *rađıyallāhu ‘anh*: “Senüñ köşkünü gördüm, yāķūtdan. Ol köşkde çok cāriyeler var idi. 9. İçerü girmedüm; Yā ‘Ömer, senüñ ğayretüñden ötürü.”²⁷⁸⁶ didi. ‘Ömer’üñ gözi yaşla tıldı. “Yā Rasūlullāh! Her kimesnenüñ 10. ğayreti vardur, senüñ daħi.” didi. ‘Oşmān’a eyitdi *rađıyallāhu ‘anh*: “Yā ‘Oşmān! Seni her āsmānda 11. gördüm. Behiştde köşkünü daħi gördüm.” ‘Alī’ye eyitdi *kerremallāhu vecheh*: “İy ‘Alī! Senüñ²⁷⁸⁷ dördünci gökde şüretüñi 12. gördüm. Cebrā’īl’den şordum. Eyitdi: ‘Yā Rasūlullāh! Melāike dizār-ı Alī’ye müştāķlar-
dur. Hāķ ta‘ālā, ‘Alī 13. şüretinde bir ferişte hāķ itmişdür; anı dördünci || āsmānda
ķomışdur. Anı ziyāret iderler. Anuñ dīdā- 14. rıyla teberrük bulurlar.’ İy ‘Alī! Senüñ
köşküñe geldüm. Bir ağacdan ayva aldum, ķoķdum. Anı iki nīme itdüm. 15. İçinden bir
lu‘betī çıķdı. Yüzine niķāb çekmiş. Şordum-ki ‘Kimüñsin?’ Eyitdi: ‘Senüñ ‘ammüñ²⁷⁸⁸ oğlı
‘Alī ibn 16. Ebī Tālib’üñem.” didi. Onuncı, buyurdi-ki “Behişt ortasında bir ırmaķ gördüm.
Sāķ-ı ‘Arş’dan cārī 17. olur. Āb²⁷⁸⁹ ve şīr ve hāmr ve ‘asel dördi bir yirden aķar, birbirine
ķarışmaz. Bu ırmaķuñ iki kenārı zeberced- 18. den; seng-rīzeleri cevher ve kilden,
‘anberden; otları²⁷⁹⁰ za‘ferāndan; āvānisi fıđđadan, āsmānda 19. olan yıldızlar mīķdārı ol
ırmaķuñ havālisinde ķuşlar var, boyunları buħtī deve²⁷⁹¹ boynı gibi. Ol ķuş- 20 lar ki etinden
yise yāhūz ol şulardan içse Rıđvān-ı İlāhī’ye fāiz olur. Şordum-ki “Bu ırmaķ nedür?” 21.
Cebrā’īl ‘aleyhi’s-selām eyitdi: “Bu cūy-ı Kevşer’dür. Hāķ ta‘ālā saña ‘aķā itmişdür ki “*innā
e‘taynā ke’l-kevşer*”²⁷⁹² 22. Andan haber virür. Sekiz cennetde hīç būstān yokdur ki
Kevşer’den anda bir nehr-i cārī olmaya. Ol cūyuñ 23. kenārında hāymeler gördüm, dürr-i
yāķūtdan. Cebrā’īl’den şordum. Eyitdi: “Bunlar senüñ ezvācuñ mesken- 24. leridür.” Ol
hāymelerde hūrīler var idi. Yüzleri āfitāb ve māh gibi yaldurur idi. Āvāzeler, nağmeler
iderler- 25. di. Dil-firīb bu kelimātı²⁷⁹² terennüm iderler ki

²⁷⁸⁵ M. şāhibi de : S. şāhibi daħi

²⁷⁸⁶ M. ötürü : S. ötrü

²⁷⁸⁷ S. senüñ : M. -

²⁷⁸⁸ M. Senüñ ‘ammüñ : S. Senüñ birāzerüñ ‘ammüñ

²⁷⁸⁹ M. olur. Āb : S. olup āb

²⁷⁹⁰ S. otları : M. üstleri

²⁷⁹¹ M. havālisinde ķuşlar var. Boyunları buħtī deve : S. havālisine ķuşlar var. Boyunları buħtī develer

²⁷⁹² S. Dil-firīb bu kelimātı : M. Dil-firīb ve kelimāt

2.187.1. Nazm.

*naḥnu 'n-nā'imātü * felā neb'usü ebeden * naḥnü eş-şāhidātü * 26 felā nemellü ebeden * naḥnü 'l-kāsiyātü * felā na'rā ebeden * naḥnü 'ş-şebātü * felā nehram ebeden * naḥnu 'r-raḍiyātü * felā nesḥātu ebeden * naḥnu 'l-ḥālidātu * felā semūtu ebeden * ṭübā limen kāne lenā ve 27. künnā lehu²¹⁷*

M156b

Nağmeleri şadāsı kuşūr ve eşcār-ı cennete irişür. Ol nağmelerden semā'iler iderler. Eger olzemzemededen²⁷⁹³ 1. dünyāya irişeydi, merg ü miḥnetler dünyāda olmayaydı. Cebrā'îl eyitdi: “Yā Rasūlullāh! Anları görmek ister 2. misin?” Eyitdüm: “İsterem.” Cebrā'îl ḥayme²⁷⁹⁴ kapusın açdı, perdei kaldırdı. Şüretler gördüm. ‘Ömri dükeli 3. anuñ vaşfına şarf itsem henüz kâşıram. Yüzleri şîrden aq, yāḳūtdan sürḥ, āfītābdan rūşen- 4. ter; postları gül yaprağından nāzik, ḥarîrden nerm, māhdan rūşen,²⁷⁹⁵ müşgden hoş-büy; saçları 5. kırdan siyāh, toḳınmış, örilmiş, müca‘ad olmuş. Ba‘zıları oturur,²⁷⁹⁶ ba‘zı ṭururlar. Qadempleri altında ḥalkalar. 6. Her birisinüñ yetmiş biñ vaşîf²⁷⁹⁷ öñlerinde ṭurur. Eyitdüm: “İy Cebrā'îl! Bunlar cümle na‘ım-i cennetden midür?” eyitdi: 7. “Belî, cümlesi senüñ ve ümmetünüñdür. On birinci. Nakldür; Ol Ḥazret şallallāhu ‘aleyhi ve sellem buyurur: “Cümle ‘acāibden 8. ki cennetde gördüm, bu dörd ırmaḳdur ki Ḥaḳ ta‘ālā Qur‘ān’da buyurmuşdur: ‘*fîḥā enhārun min māin ḡayri āsinin 9. ve enhārun min lebenin lem yetaḡayyer ta‘mühü ve enhārun min*

S189a

ḥamrin lezzetin li‘ş-şāribāne ve enhārun min ‘aselin || muşaffā’²¹⁸ Bu ırmaḳlarıñ 10. her birinüñ güşādeligi bir mertebede ki eger tamām-ı dünyāyı berāber kıyās itseler, olur ki deryā²⁷⁹⁸ muḳābele- 11. sinde bir süzen ola.” Eyitdüm: “Yā Cebrā'îl! Bu cūylar, bu ‘azamet ile ḳanden gelür, ḳande gider?” Cebrā'îl eyitdi: 12. “Bu miḳdār bilürin ki ḥavz-ı Kevşer’e

²⁷⁹³ S. Ol nağmelerde semā'iler iderler. Eger ol zemzemededen : M. Ol nağmelerden semā'iler iderler. Eger ol zemzeme

²⁷⁹⁴ M. ḥayme : S. ḥaymenüñ

²⁷⁹⁵ M. rūşen : S. rūşenter

²⁷⁹⁶ M. oturur : S. otururlar

²⁷⁹⁷ S. vaşîf : M. şaf

²⁷⁹⁸ M. itseler, olur ki deryā : S. eyleseler, olur ki dünyā

gider. Ammā ẓāden geldüġin bilmezın.”²⁷⁹⁹ didi. Ḥaḡ ta‘ālādan derḡ^wāst eyle” 13. didi. Ben bu endīşede iken nāġāh bir ferīşte irişdi. Baña selām virdi. Ol ferīştenüñ ‘aẓamet ve 14. cesāmeti bir derecededür²⁸⁰⁰ ki kimesne ‘aẓametini Allāh’dan ġayrı bilmez. Çok ẓanatları var. Baña eyitdi: “Ḳademüñ, bālum 15. üzerine koy, gözet.” didi. Ḳodum. Gözi öñe ẓıttım. Ferīşte bir kerre ẓayerān itdi ki hīḡ vaşf 16. olınmaz. Andan şoñra eyitdi: “Gözünü aç” Açdım. Bir ağac gördüm. Ol ağac altında dürr-i sefīdden bir dāne 17. ẓubbe; begāyet büyük. Eger tamām-ı dünyāyı ol ẓubbenüñ üzerine ẓosalar, bir ẓaġ başında ẓuş ẓonmışa dö- 18. nerdi. Ol ẓubbenüñ bir ẓapusu var, yaşıl zebercedden; üzerinde²⁸⁰¹ kıızıl altundan ẓuflı var. Bu dört 19. ırmaġı gördüm. Ol ẓubbenüñ altından ẓıkar. Andan şoñra diledüm-ki dönem. Ol ferīşte baña eyitdi: “Niçün 20. bu ẓubbeye girmezsin. Bu ma‘nānuñ ḡaḡıḡatıne muṡṡalı’ olasıñ. Eyitdüm: “Nice ġireyim. ẓapusu kilīdlüdür.” eyitdi: 21. “Belī, eyledür. Amma ẓapunüñ kilīdi elüñdedür.” Eyitdüm: “Ol nedür?” eyitdi: “kelime-i bismi’l-lāḡi’r-rahmāni’r-rahīm” 22. Çün ol ẓufle yaḡın vardım. Ol kelime-i söyledüm. Fī’l-ḡāl, ol ẓufl açıldı. İçerü ġirdüm. Gördüm, bu 23. dört ırmaḡ ol ẓubbenüñ dört küşesinden ẓaşra ẓıkar. İstedüm-ki ẓaşra ẓıkaım. Ol 24. ferīşte eyitdi: “Yā Muḡammed! Gördüñ-mi?” Eyitdüm: “Gördüm.” eyitdi: “Eyü naẓar ile kemā-yenbaġī müşāhede itmedüñ. Ḳudretu’llāḡ ġöresin.” didi.²⁸⁰² Naẓar 25. eyledüm, ol ẓubbenüñ dört rüknine ve bir rüknine yazılmış *bismi*, bir rüknine *Allāḡ*, bir rüknine *Rahmān* ve bir 26. rüknine *Raḡīm*. Şu ırmaġı mīm-i *bismi*’den; şīr ırmaġı, çeşm-i hā-yı *Allāḡ*’dan; ḡamr ırmaġı, çeşm-i mīm-i *Rahmān*’dan; ‘asel 27. ırmaġı, mīm-i Raḡīm’den. Bildüm-ki ol²⁸⁰³ dört ırmaḡ bu dört kelime-i müteberrikeden mütefeccir olurmuş. Ḥaḡ 1. ta‘ālā baña ḡıṡāb itdi-ki “Yā Muhammed! Men *ẓekeranī* 2. *bi ḡāziḡi’l-esmāi min ümmetike ve ḡāle bi-ḡalbin ḡālīşin. Bismillāḡi’r-rahmāni’r-* 3. *rāḡim. Saḡayıtuḡu min ḡaẓe’l-enḡāri’l-erba‘atı*” Ya’nī her kimesne ki senüñ ümmetüñden bu kelime-i yād eyleye, bu dört 3. ırmaḡdan şü virem. Bu devlet ile müstes‘ad ola:

M157a

²⁷⁹⁹ M. bilürin ki ḡavz-ı kevsere gider. Ammā ẓāden geldüġin bilmezın : S. bilürem ki ḡavz-ı kevsere gider.

Ammā ẓāden geldüġin bilmezem

²⁸⁰⁰ S. ‘aẓamet ve cesāmeti bir derecededür : M. ‘aẓamet, cesāmeti bir derecedür

²⁸⁰¹ S. üzerinde : M. üzerine

²⁸⁰² S.Ḳudretu’llāḡ ġöresin.” didi : M. -

²⁸⁰³ M. bildüm-ki ol : S. bildüm ol

“*elḥamdülillāhi rabbi’l-‘ālemīn*”⁷¹⁹ On ikinci, behişt ortasında 4. bir köşk gördüm, kızıl yâkūtdan. Kapusını açdum, içerü girdüm. Bir ḥāne gördüm. Bu köşkte dürr-i sefīdden ol 5. ḥāneye girdüm. || Bir şanduk var, üzerine nūrdan kufı²⁸⁰⁴ urılmış. Cebrā’īl’den şordum: “Bu şandukda ne vardır?” 6. Eyitdi: “Esrār-ı Hūzā’dan bir sırdur. Dōstına izḥār ider. İstedüm-ki açam. Nazar itdüm. Bir jende gördüm, 7. ḥulleye şarılmış. Şordum: “Bu nedür?” eyitdiler: “Murakka’-yı faḳrdur.” Eyitdüm: “Hūzāvendā! Bu devleti baña erzānī 8. it.” Buyurdi: “Yā Muḥammed! Bu murakka’-yı faḳrı senüñ-içün ve ümmetüñ-içün ihtiyār itdüm.”²⁸⁰⁵ Ol günden-ki anı yaratdum, 9. ‘aṭā itmezsin. Anı illā ol kimesneye ki anı dōst tutaram. Hīç bundan ‘azīz nesne yaratmadum. Lā-cerem Hūcā 10. ‘aleyhi’s-selām buyurdi: “*el-faḳru faḳrī*”⁷²⁰ On üçüncü, behiştde yedi köşk gördüm, dürr ü yâkūt- 11. dan. Her birinüñ mābeyni²⁸⁰⁶ maşrıḳdan maḡribe. Eyitdüm: “Yā Cebrā’īl! Bu kimdür?” eyitdi: “Bu şol kimesne²⁸⁰⁷ neñdür ki bir a‘mā- 12. nuñ elin tuta, yedi kadem yol ilde.” Eyitdüm: “İy Cebrā’īl! Ümmetüme beşāret ideyim-mi?”²⁸⁰⁸ eyitdi: “Beşāret 13. vir. Bundan artuḳ olur mı? Bende-i şāliḥ ki cāme-ḥ^wābdan ḳalka; yedi kerre “*lā ilāhe illa’l* 14. *lahī*” diye. Andan-şoñra āb-dest ala. Şabāḥ namāzını ḳıla. Haḳ ta‘ālā aña cennetde tamām-ı dünyā kadar yigirmi 15. yir vire, maşrıḳdan maḡribe varınca.” On dördüncü, Rıdvān’ı gördüm, muraşşa‘ taht üzerine 16. oturur. Eṭrāfında melekler ellerini kemerlerine ḳomışlar. Ḳalkdı, baña ta‘zīm itdi. Eyitdüm: “Benüm ümmetümüñ 17. aḥvālinden nesne söyle.” didüm. Eyitdi: “Yā Rasūlullāh! Haḳ ta‘ālā behiştü üç ḳısım itmişdür. İki ḳısmı 18. senüñ ümmetüñ içündür. Birisi sāir ümem-i mażiyenüñdür. Buyurdi-ki Rıdvān’uñ öñinde kilīdler 19. gördüm, çoḡı nūrdan. Eyitdüm: “Bu kilīdler nedür?” eyitdi: “Yā Rasūlullāh! Senüñ ümmetüñden birisi ki her gāḥ 20. “*lā ilāhe illāllāh*” diye, Ḥazret-i ‘izzet *celle ve ‘alā*²⁸⁰⁹ nūrdan anuñ-içün bir köşk binā ider. Aña bir kufı urur. Anuñ 21. kilīdini baña ıṣmarlar. Çün şubḥ-ı ḳiyāmet ola, ol ḳul

²⁸⁰⁴ S. gördüm. Bu köşkte dürr-i sefīdden bir ḥāneye girdüm. Bir şanduk var, üzerine nūrdan kufı : M. gördüm. Dürr-i sefīdden ol ḥāneye girdüm. Bir şanduk var, üzerine kufı

²⁸⁰⁵ S. murakka’-yı faḳrı senüñ-içün ve ümmetüñ-içün ihtiyār itdüm : M. murakka’-yı faḳrdur. Senüñ-içün ve ümmetüñ-içün ihtiyār itdüm

²⁸⁰⁶ S. mā-beyni : M. -

²⁸⁰⁷ M.eyitdi: “Bu şol kimesne : S. didi-ki bu ol kimesne

²⁸⁰⁸ M. ideyim-mi : S. ideyün-mi

²⁸⁰⁹ S. Ḥazret-i ‘izzet *celle ve ‘alā* : M. Ḥazret *celle ve ‘alā*

başını lahdiden taşra getüre. Ben köşk kilîdini aña, şahibine,²⁸¹⁰ teslîm iderem tâ köşkine 22. gelür, girür, menziline nüzûl ider. On beşinci, İdrîs Peyğamber'i anda gördüm. Baña selâm virdi. Cevâb 23. didüm. Eyitdi:²⁸¹¹ “Merhabâ ki bu huceste maqama irişdüñ, cân virmek acısını görmedüñ.” eyitdi: “Kâş, 24. ibtidâ-yı ‘âlemden tâ intihâsına varınca dükeli hâlâiķuñ cân acısını göreydüm tâ senüñ ümmetüñ 25. dîzârıyla müşerref olaydum. Eyitdüm: “Yâ Ahî İdrîs! Sebeb nedür?” eyitdi: “Her kaçra ki giderem, her 26. havrâya ki iķbâl iderem; baña dirler ki bundan geç, bu ümmet-i Muhammed’üñdür *şallallâhu ‘aleyhi ve sellem*. İdrîs ‘aleyhi’s- 27. *selâm* eyitdi: “Bir taşğ gördüm. Adı Cebelü’rraħme’dür. Başı ‘Arş küngüresine irişmişdür. Ol taşğ 1. müşğ ü ‘anberden, nuķre-i hâmdan. || On iki biñ kapu ol taşğda tertîb olunmışdur.²⁸¹² Bir kapudan bir kaç- 2. puya şol-ķadar ki kimesne bir burâķa bine, sür‘atle beş-yüz yıl segirde; irişmeye, bu ķadar. Eyitdüm: “Kankı 3. peyğamberüñdür ya şiddîķ veya feriştelereñ-midür?” Fermân geldi-ki “Anlardan hîç kimesnenüñ degüldür. Ümmet-i 4. Muhammed’den birinüñdür *şallallâhu ‘aleyhi ve sellem* ki iki²⁸¹³ rek‘at şabâh namâzın ķılır, cemâ‘atle; anuñdur.” didiler. Ārzü itdüm-ki “İy kâş, ben 5. anuñ ümmeti olaydum, didüm.” didi.²⁸¹⁴ Andan şöñra H‘ace-i ‘âlem *şallallâhu ‘aleyhi ve sellem* buyurdi-ki “Çün çemen- 6. serây-ı cinânı sekiz bağ-ı Rıdvân’ı teferrüc eyledüm. Girü Cenâb-ı Kuds-i İlâhî’ye geldüm. Beyne yedu’llâh mütevakkıf oldum. 7. Hâzret-i Huzâvend ‘azze ve celle buyurdi: “İy Hâbîbüm! Ümmetüñ menzilgâhını müşâhede itdüñ. Benüm miħmân-serâ- 8. yumı kemâ-yenbağî gördüñ. Ben’den hoşnüd mısın?” Eyitdüm: “İy Bâr-ı Hudâ’m! Ben bendeyem. Bende, Huzâsından hoşnüd 9. olmaz mı?” Hâķ ta‘âlâ *celle ve ‘alâ* buyurdi-ki “Benüm ‘izzet ü celâlüm ve ‘azamet ve kibriyâm haķķı-çün bu ni‘met-i behişti 10. düşmenlerüme harâm eyledüm. Dôstlara ve tâbi‘lerine fedâ itdüm. Şimdi vaķtidür ki kendü düşmenlerünüñ menzilgâ- 11. hını daħi göresin. A‘dâ ve ehl-i ‘isyân içün yaraķladuğum yirleri daħi müşâhede eylesin. İy 12. İsrâfîl! Cebra’îl’e di tâ dâr-ı a‘dâyı daħi benüm dôstuma gösteresin. Ol Hâzret buyurdi-ki na‘îm-i cenneti 13. gördüm. Hâķıruma huķûr itdi-ki

²⁸¹⁰ M. şahibine : S. -

²⁸¹¹ M. didüm, eyitdüm : S. virdüm, eyitdi

²⁸¹² M. olunmışdur : S. olmışdur

²⁸¹³ S. birinüñdür şallallahu ‘aleyhi ve sellem iki : M. birinüñdür ki iki

²⁸¹⁴ M. olaydum, didüm.” didi : S. olaydum.” didi

cehennemi ve şedâidini daği görem. Cebrâ'îl elümi tutdı. Revân oldu 14. tâ Mâlik'e irişdürdi.²⁸¹⁵ eyitdi: "Yâ Mâlik! Muḥammed *şallallāhu 'aleyhi ve sellem* ister ki senüñ zindānuñ ki düşmenlerüñ 15. maḥbesidür, göre; a'dānuñ inzārında başîret üzerine ola." didi -*vallāhu 'a'lem*."²⁸¹⁶ 16.

2.188. Cāy-ı 'Azāb-ı Elīm Olan Derekāt-ı Caḥīm Ahvālidür. (ne'üzü-billāh ta'ālā) 17.

Çün Cebrâ'îl *'aleyhi's-selām* Mâlik'den Ol Sultān-ı memālik²⁸¹⁷ içün teferrüc-i dārü'l-mehālik istid'ā eyledi. Mâlik eyitdi: 18. "Yâ Muḥammed! Kadem-i mübareküñ altına nazar eyle. Nazar eyledi.²⁸¹⁸ Gördi-ki āsmānlar münşakḳ olmuş. Zemīn zāhir oldu. 19. Beytū'l-maḥdis mekşūf oldu. H^wāce buyurdi *şallallāhu 'aleyhi ve sellem*: "Bir ferişte gördüm; beḡāyet mehīb, u- 20. zunluḡı semāyla arz mābeyni kadar. Āteş şu'leleri²⁸¹⁹ burnı delüklerinden taşra çıkar, elleri āteş ahkerleri. Mā- 21. lik aña ḥitāb eyledi. Eyitdi: "Yâ Şavmā'îl!" eyitdi: "Lebbeyk! Ol nesne ki elüñdedür. Var, Muḥammed'e göster *şallallāhu* 22. *'aleyhi ve sellem*. Cebrâ'îl eyitdi: "Yâ Mâlik! Aña di-ki cehennem kapusın açsun. Tabakı kaldursun." Mâlik eyitdi: "Yâ 23. Muḥammed! Nazar ile bakdum. Gördüm ki zemīn-i evvel yarıldı. || Her cinsden çok ḥalk ol ṭabaḳada baña zāhir oldu. İkinci 24. zemīn daği yarıldı. Anda ehl-i āteşüñ selāsil ve aḡlālını gördüm. Üçüncü yir yarıldı. Anda ehl-i dūzaḡuñ 25. kaṭrāndan cāmelerini gördüm. Dördüncü yir yarıldı. Anda taḡlar gibi taşlar gördüm-ki anlar āteşde kâ- 26. firlere qarīn olsa gerek ki "*ve kūdūhe'n-nāsü ve'l-ḥicāratü*"²⁸²¹ Beşinci zemīn²⁸²⁰ yarıldı. Anda dūzaḡuñ mārılarını, 27. kej-dümelerini gördüm. Andan altıncı zemīn yarıldı. İsmi Siccīn'dür. Anda ehl-i dūzaḡuñ dīvānlarını gördüm-ki 1. rüz-ı kıyāmetde²⁸²¹ kendülere 'arz olunur. Yedinci zemīn yarıldı. Anuñ adı 'Acibā'dur. Anda āteşden deryā- 2. lar gördüm. Mâlik eyitdi: "Muḥammed cehennemi görmege ṭākat getürmez. Cebrâ'îl eyitdi:

S190b

M158a

²⁸¹⁵ M. irişdürdi : S. irişdi

²⁸¹⁶ M. zindānuñ düşmenlerüñ maḥbesidür, göre; a'dānuñ inzārında başîret üzerine ola." didi vallahu 'a'lem : S. zindānuñ ki düşmenlerüñ maḥbesidür, göre; a'dānuñ inzārında başîret üzere ola.

²⁸¹⁷ S. Ol Sultān-ı memālik : M. Ol memālik

²⁸¹⁸ M. eyledi : S. itdi

²⁸¹⁹ S. şu'leleri : M. şu'leler

²⁸²⁰ M. zemīn : S. yir

²⁸²¹ M. kıyāmetde : S. kıyāmet

“Ol miqdār aç ki görilmege, 3. taḥammül olına. Mālik igne yurdusı miqdārı açdı. Āteş-i düzah zāhir oldı. Giceden қараñulıқ cehennemün yedi қapusı var: Ba‘zı alçaқ ba‘zı yüksek; her қapudan bir қapuya beş-yüz²⁸²² 4. yıllık yol. Nazar eyledüm, her қapuda bir ḥaṭ yazılmış. Bir қapuya bu ḥaṭ ki “*feveylün lilmüşallīn ellezīne hūm ‘an şalātihim* 5. *sāhūn*”⁷²² birine daḥi “*veylün lilmüşrikīn*”⁷²³ Üçünciye yazılmış: “*veylün (yevmeizin) lilmükezzibīn*”⁷²⁴ Dördünciye yazılmış: “*veylün lilmutaffifin*”⁷²⁵ 6. Beşinciye yazılmış: “*veylün liküllü hümezetin lümezetin*”⁷²⁶; Altıncıya yazılmış “*feveylün lilkāsiyeti kulübühüm min zikrillāhi*”⁷²⁷ 7. Yedinciye yazılmış ki “*feveylün lillezīne yektübüne’l-kitābe bi’eydihim*”⁷²⁸ Bu қapularuñ her birinüñ ‘alā ḥadde 8. ismleri vardır.²⁸²³ Ḥazīnebānları mu‘ayyen: evvelkinüñ ismi Cehennem’dür, ḥāzini Şavḥā’il; ikincinüñ Lazā’dür, ḥāzini Tūfā’il; 9. üçünci, Ḥuṭame’dür, ḥāzini Tūrfā’il’dür. Dördünci Saḫar’dür, ḥāzini Şemṭā’il; beşinci, Cahīm’dür, ḥāzini 10. Şaṭāfīl’dür; altıncı, Veyl’dür, ḥāzin-i Tūftā’il; yedinci, Hāviye’dür, ḥāzin-i Tamṭā’il. Her ḥāzinüñ yetmiş biñ a‘vānı vardır: siyāh-rûy ve sebz-çeşm.²⁸²⁴ 11.

2.189. Dūzah ‘Azāblarınuñ Evşāfıdur. 12.

Dūzahuñ ṭabaқа-yı evvelinde olan ‘acāibi gördüm. Āteşden yetmiş biñ ṭağ gördüm. Her ṭağda yetmiş biñ 13. vādī var. Āteşden her vādīde yetmiş biñ iniş, āteşden her inişte²⁸²⁵ yetmiş biñ şehir var. Āteşden her 14. şehirde yetmiş biñ қаsr var. Āteşden her қаsrda yetmiş biñ serāy var. Āteşden her serāyda yetmiş 15. biñ ḥane var. Āteşden her ḥānede yetmiş biñ şanduk var. Āteşden her şandukda²⁸²⁶ yetmiş biñ dürlü ‘azāb 16. var. Bir ‘azāb birine beñzemez. İkinci ṭabaқанuñ қapusın açdılar. Bu ṭabaқayı evvel ṭabaқанuñ zı‘fı gördüm. 17.

²⁸²² S. Giceden қараñulıқ cehennemün yedi қapusı var: Ba‘zı alçaқ ba‘zı yüksek; her қapudan bir қapuya beş-yüz : M. Giceden қараñulıқ beş-yüz

²⁸²³ S. vardır : M. var

²⁸²⁴ S. siyāh-rûy ve sebz-çeşm : M. siyāh-rûy

²⁸²⁵ S. inişte : M. āteşde

²⁸²⁶ S. biñ ḥane var. Āteşden her ḥānede yetmiş biñ şanduk var. Āteşden her şandukda : M. biñ ḥane var. Her ḥānede yetmiş biñ şanduk var. Her şandukda

S191a

Melâike-i ğılâz ve şidâd bu tabakada çok || gördüm.²⁸²⁷ Üçüncü tabakayı açdılar. Evvelki tabaka berâberinde. Dör- 18. düncü tabakayı açdılar. Irmaqlar gördüm, derinliği yetmiş bin yıllık yol, kaynar çölmekler gibi. Beşinci tabakayı 19. açdılar. Anda bir vādī gördüm. Āteşden bir nesne ile örtilmiş. Cebrā'îl 'aleyhi's-selām “Ol örtüyü 20. kaldur”, dedi. Kaldurdılar. Ol deñlü mār u kej-düm gördüm-ki hesâbını Hâk ta'âlâdan ğayrı kimesne bilmez. Cebrā'îl- 21. den şordum. Eyitdi: “Bu vādīye Veyl dirler. Mârlar, kej-dümler ziyâde 'azâb içündür. Altıncı tabakayı açdılar. 22. Vādī gördüm, âteşden nesne ile örtilmiş. Cebrā'îl'den şordum. Eyitdi: “Bu vādīye Siccîn dirler. 23. Kıyâmete dek örtilü тұrur, küffâr ve 'âşilere²⁸²⁸ intikâm için. Yedinci tabakayı açdılar. Melâike-i ğılâz ve şidâd 24. gördüm, her birinüñ elinde âhenden mıkırâzlar. Ādemi âteş içinden çıkarurlar, bir ğayrı yire daħi atarlar. Envâ-yı 25. 'azâb ile 'azâb iderler. Feryâd iderler ki “*yâ ğıyâşe'l-müsteġîşîn eġişnâ*”²⁸²⁹ dirler. Hîç kimesne 26. anlara rahm eylemez. 'Azâbları dem-be-dem ziyâde olur. Cebrā'îl'den şordum. Bu tâbütlar nedür?” eyitdi: “Bunda 27. cebbârlar ve gerden-keşlere 'â-

M158b

zib²⁸²⁹ iderler tâ rûz-ı kıyâmete dek andan başı aşğa aķtarurlar 1. tâ ebede'l-ebed ka'rina irişmezler.²⁸³⁰ Tâbütlarda şol-ķadar mār u kej-düm var ki şümârını Allâh ta'âlâdan ğayrı 2. kimesne bilmez. Andan şonra vādîler, gördüm. Anda degirmenler gördüm.²⁸³¹ Ehl-i düzahı ol degirmenlerde 3. un gibi öġüdürler. Ol derelerde siyâh kelbler gördüm. Buħtî develer gibi ķurtlar gördüm. Āteşden 4. şıġırlar gibi düzahîlere anlar ile 'azâb iderler. Cebrā'îl'den şordum. Eyitdi: “Zakķûm ağacıdır.”²⁸³² 5. Ol degirmenler, kelbler, ķurtlar 'âşilerün ziyâde 'azâbları içündür. Vaşşâfân-ı 'âlem kıyâmete deġin 6. şiddetün vaşfın itseler, mübeyyen olmaz ne'üzü-billâh. Hâzret buyurdi: “Çün Mâlik etbâķ-ı Cehennemî göster- 7. di, yedinci tabakanuñ ka'rina varınca gördüm. Ol tabakaya Hâviye²⁸³⁰ dirler. Anuñ 'azâbı ğayrılardan 8. ziyâde artuķdur. Mâlik'den şordum. “Bu ķanķı tã'ifenün menzildir. Bunda kimlere 'azâb

²⁸²⁷ M. Bu tabakayı evvel tabakanuñ zi'fı gördüm. Melâike-yi ğılâz ve şidâd bu tabakada çok gördüm : S. ba Bu tabakayı gördüm

²⁸²⁸ S. 'âşilere : M. 'âşilerine

²⁸²⁹ 'azâb kelimesi metinde yazılırken z (s) harfi diye transkribe ettiğimiz harf ã şeklinde üç noktalı yazılmıştır. Yani metinde kelime şu şekildedir: ع

²⁸³⁰ M. irişmezler : S. irişmez

²⁸³¹ M. gördüm : S. vardur

²⁸³² M. ağacıdır : S. ağacıdur

iderler?” 9. Eyitdi: “Bu dereke²⁸³³ Fir‘avun ve Hāmān’uñ, Qārūn ve Nemrūd’uñ aşhāb-ı māide, ‘İsā’nuñ ve senūñ ümmetūñ 10. münāfıklarınūñdur.” didi. Altıncı tabaka ki Caḥīm’dür, müşriklerūñdur. Beşinci tabaka ki Saḡar’dur,⁷³¹ şābīlerūñdur. 11. Dördüncü tabaka ki Lazā’dur, İblīs’uñ ve aña tābi‘ olanlarūñdur. Üçüncü tabaka Huṭame’dür, cühūdlarūñdur. İkinci 12. tabaka Sa‘īr’dür, tersālarūñdur. Cehennem tabaḡasına nazar itdüm. ‘Azābı derekāt-ı sıfılden sebūkdür. Yetmiş biñ deryā 13. gördüm. Āteşden deryālarūñ büyüklüğü, heft āsmān ve zemīn ol deryālarūñ içine düşse, ferişte- 14. lere emr itseler, hezār sāl arasalar bulmayalar.²⁸³⁴ Bu düzaḡda ‘azamet-i tamām ile zebānīyeler ki anlardan 15. birisi eger yedi āsmān ve yedi zemīni ağzınuñ || bir cānibinde ḡosa, pinhān olurdu. Bir ṡarafınuñ haberi olmaz. Bu deryālarda 16. āteş mevcler²⁸³⁵ urur, ḡaynar. Eger ḡurūşınuñ āvāzı dünyāya ire idi, Zī-rūḡdan zinde kimesne ḡalmaz 17. idi. Eyitdüm: “Mālik bu tabaka kimlerūñdur? Bu vādīler, bu deryālar kimūñ içündür?” Mālik başını²⁸³⁶ aḡaḡa itdi. Cevāb vir- 18. medi. Bir daḡı sū‘āl itdüm. Cevāb virmedi. Ammā Cebrā‘īl’e söz söyledi. Cebrā‘īl eyitdi ‘aleyhi’s-selām 19. “Mālik²⁸³⁷ der-ḡāst ider ki bu sū‘alde beni ma‘zūr ṡut. Eyitdüm: “İy Mālik! Her nesne ki vardur ki 20. söyle şāyed bugūn tedārikin ḡörmek āsān, müyesser ola.” “İy Seyyid! Bu senūñ ‘āşī ümmetlerūñ yiridür. 21. Yā Rasūlullāḡ! Anlara naşīḡat buyur tā bu meḡīb menzilden iḡtirāz eyleyeler. Kendülerin²⁸³⁸ nīrāna müstaḡaḡ 22. itmesünler. Ben ol ḡünde ‘āşīlere muḡābā itmezsin. Ne pīrlerūñ aḡ şaḡalına raḡm iderem ne civānlarūñ dil-i 23. pūr-derdine baḡaram. ḡazret-i Risālet ḡallallāḡu ‘aleyhi ve sellem aḡlamaḡa baḡladı. Mübārek başından ‘imāmesini ḡaldurdu. 24. Şefā‘at ve niyāzmendlige āḡāz itdi. Zārī ve sūḡvārī ḡıldı. Ümmetine necāt ve keşf-i ḡummet 25. su‘ālını itdi.²⁸³⁹ Ümmetūñ za‘f ve bī-ṡāḡatlığını ‘arz itdi. Cebrā‘īl ‘aleyhi’s-selām muḡarreb melek- 26. ler ile Ol ḡazret’e muvāḡaḡat

²⁸³³ M. Bunda kimlere ‘azāb iderler?” Eyitdi: “Budur ki: S. Bunlara kimler ‘azāb iderler?” Eyitdi: “Bu dereke

²⁸³⁴ M. heft āsmān ve zemīn ol deryālarūñ içine düşse, feriştelere emr itseler, hezār sāl arasalar bulmayalar : S. heft āsmān ve zemīni, ol deryālara atsalar, ferişteye emr itseler, hezār sāl istese bulmaya

²⁸³⁵ M. mevcler : S. mevc

²⁸³⁶ S. tabaka kimlerūñdur? Bu vādīler, bu deryālar kimūñ içündür. Mālik başını : M. tabaka kimūñdur? Bu vādīler kimūñ içündür. Mālik başın

²⁸³⁷ S. Mālik : M. Mālik’e

²⁸³⁸ S. ideler. Kendülerin : M. eyleyeler. Kendüleri

²⁸³⁹ M. itdi : S. ḡıldı

M159a

eylediler.²⁸⁴⁰ Rabbü'l-erbâbdan *celle celālüh* hitâb-ı müsteṭâb geldi-ki “İy 27. Ḥabībüm! Senüñ hürmetüñ benüm ḳatımda büzürğdür. Du‘ân müstecâbdur. Göñlini hoş tut. Âḥir-i kâr seni 1. hoşnûd iderem. Murâduña irişdürem. Sen ḥizmetde bugün ol-ḳadar²⁸⁴¹ mücâhede itdüñ-ki besdür.” 2. didüm. Yarın ki maḳâm-ı şefâ‘ate gelesin; saña ol-deñlü ‘aşîler bağışlayam ki besdür, diyesin. 3. “*velesevfe yu‘îke rabbüke feterḏā*”⁷³² *elḥamdülillâhi alâ külli hā*⁷³³ 4.

2.190. Ḥazret-i Şefî‘ü'l-‘uşât, Derekât-ı Dûzaḥı Gördüğünde²⁸⁴² Cenâb-ı Ḳâdıu'l-Ḥacât’a Du‘â İtdükleridür. 5.

Çün Ḥazret-i Risâlet-penâh ‘*aleyhi ve sellem* cennet ve cehennemi gördi, meşûbât-ı behişte ve ‘ukûbet-i 6. dûzaḥa muṭṭalî‘ oldı. Buyurdı-ki “*Allâhümme innî e‘üzü bike bi-afvike min ‘ikâbike ey necceytüke min nârike*”⁷³⁴ 7. Andan soñra ref‘-i estârı mekşûf itdiler. Ya‘nî Yâ Muhammed! ‘Înân-ı ihtiyâr-ı behiş ve nâr elinde 8. degüldür. Her birini nevâziş ve güdâzişden ma‘zûl itdiler. Eger behiş nevâzende olaydı, Âdem-i Şafiyy’yi 9. nevâht iderdi. Eger âteş-i süzende olaydı, Ḥalîl’i ‘*aleyhi’s-selâm* yakardı. Süzende âteş degüldür. Belki 10. benüm şuḥtumdur. Nüvâzende behiş degüldür. Belki benüm rızâmdur.” didi. Eger pertev-i rızâmı âteş-i ser-geşte bırağursam, 11. büstân ve gülistân olur. Şâ‘iḳa-yı suḥtumu büstân ve gülistân-ı behişte irdürsem,²⁸⁴³ Heft Bâğ ve Rıdvân 12. dûzaḥ olur. Bu ma‘nî Ol Ḥazret’e lâyiḥ olıcaḳ buyurdı-ki “*E‘üzü birḏâke || min seḥatîk*”⁷³⁵ Andan soñra 13. bu maḳamdan daḥi geçürdiler. Bu ma‘nâyı gösterürler ki rızâ ve suḥt iki şıfatdur ki²⁸⁴⁴ mevşûf, izḥâr-ı şıfât 14. itmeyince fi‘l zuhûra gelmez. Eyitdi-ki “*e‘üzü bike minke*” Sen’den Saña şıḡınuram. Ulular dimişler ki 15. “Şikâyet itmek üç vechledür. Yâ dôstdan ḡayrı dôsta şikâyetdür. Yâ ḡayrıdan dôsta şikâyetdür.²⁸⁴⁵ Yâ dôstdan dôsta şikâyetdür. 16. Dôstdan ḡayrı

S192a

²⁸⁴⁰ M. eylediler : S. eyledi

²⁸⁴¹ M. bugün ol-ḳadar : S. ol-ḳadar bugün

²⁸⁴² M. Ḥazret-i Şefî‘ü'l-‘uşât, Derekât-ı Dûzaḥı Gördüğünde : S. Ḥazret-i Şefî‘ü'l-‘uşât *ṣallallahu ‘aleyhi ve sellem*, Derekât-ı Dûzaḥı Gördüklerinde

²⁸⁴³ M. irdürsem : S. ildürsem

²⁸⁴⁴ M. ki : S.

²⁸⁴⁵ S. Yâ ḡayrıdan dosta şikâyetdür : M. -

dôsta nâle itmek teberrâdur. Dôstdan ğayrı dôstdan dôsta şikâyet şirkdür. 17. Dôstdan dôsta feryâd itmek ‘ayn-ı tevḥīddür. Niçün egerçi zâhiri şikâyetdür, ammâ bâtını şükrdür.²⁸⁴⁶ 18. Bunuñ nazîri kışşa-yı Eyyüb’dur ‘aleyhi’s-selâm. Şikâyeti hikâyet itdi: “*ennî messeniye’đ-đurri*”²³⁶ didi. Bu şikâyet ile 19. aña şâbir didiler ki “*vecednâhü şâbiran*”²³⁷ Şekvâ ol vaqt olur ki ğayra nâle ide. Dimedi-ki “*Yâ eyyühe’n-nâs!* 20. *Ennî messeniye’đ-đurri*”²³⁸ Belki didi ki “*Rabbi! Ennî messeniye’đ-đurri*”²³⁹ Ehl-i işâret bu kelimedden bu nüktei daḥi dimişler²⁸⁴⁷ “*e’üzü bike* 21. *minke*”²⁴⁰ با ḥarf-i vaşldur. من ḥarf-i faşldur. Bu feryâddur, firâkdan vişâle. Ol maḳamdan daḥi geçürdiler. 22. Anuñ sırrına didiler ki. “Firâkdan vişâle feryâd isterseñ vişâl iste. Firâk taleb iderseñ hezâr 23. feryâd eyle tâ ol vaqt²⁸⁴⁸ ‘aḳd-i vişâl ola. Bu ma’nî Ol Ḥazret’e münkeşif²⁸⁴⁹ olıcaḳ “*Lâ uhşî senâen* 24. ‘*aleyke*”²⁴¹ Ol ma’nâdan daḥi geçürdiler. Sırrına didiler ki “*lâ uhşî*” senden ‘acze ikrârdur. “*e’üzü bike minke*” da’vâsı 25. da’vâ-yı kudretdür. Bu ‘acz kendü şıfatuñdur.²⁸⁵⁰ Nite kim ol kudret şıfatuñ olduğu gibi henüz nazaruñ kendü âyineñde- 26. dūr tâ cümle²⁸⁵¹ kevn nazarından dönmeyince bizi görmezsin. Ol vaqt eyitdi: “*kemâ eşneyte ‘alâ nefsik*” Ya’nî Kendüñi 27. sitâyişsiz bilürsin. Kendü vaşfuñı Sen bilürsin ve²⁸⁵² kendüñden ḥaber virmegi daḥi Sen bilürsin. 1.

M159b

2.191. Seyyidü’l-kevneyn ‘aleyhi’s-selâm Maḳâm-ı Kabe Kāvseyne Mürâca‘at İtdügidür. 2.

Çün Ḥazret-i Muḳaddes-i Nebevî ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem behişt ve dūzaḥuñ ğarâib ve ‘acâibini müṭâla‘a itdi. 3. Eyitdi: “*Yâ Cembrâ’il! Te’ezzen lî en erci’ ilâ’llâhi te’âlâ*” Ya’nî baña izn al tâ maḳâm-ı kurb-ı İlâhî’ye irişem. Eyitdi: “Belî, 4. Yâ Rasûlullâh!” Çün ol devlet

²⁸⁴⁶ M. şükrdür : S. fikrdür

²⁸⁴⁷ M. bu nüktei daḥi dimişler : S. bu nükte daḥi dimişlerdür

²⁸⁴⁸ S. Bu feryâddur, firâkdan. “Firâkdan vişâle feryâd isterseñ vişâl iste. Firâk taleb iderseñ hezâr feryâd eyle tâ ol vaqt : M. Firâkdan vişâle ol maḳamdan daḥi geçürdiler. Anuñ serrine didiler ki (Bu kısımda satırlar arası kaymalar olmuş. Biz S. nüshasına tercih ettiğimiz için ana metinde . satırı gösteremedik.”

²⁸⁴⁹ M. münkeşif : S. mekşûf

²⁸⁵⁰ S. da’vâsı da’vâ-yı kudretdür. Bu ‘acz şıfatundur : M. da’vâsı kudretdür. Bu ‘acz kendü şıfatundur

²⁸⁵¹ S. cümle : M. -

²⁸⁵² M. ve : S. -

ile girü müşerref oldum, baña hıṭāb geldi ki “Yā Muḥammed! Na‘īm-i behiṣṭi ve şedāid-i 5. düzahı nice gördüñ?” Eyitdüm: “Ḥudāvendā! Cennetüñ ni‘metlerini şöyle gördüm ki şümār ve ihşāsını Sen bilürsin. 6. Şedāid-i nārı daḥi vaşfını Sen bilürsin.” eyitdi: “Yā Muḥammed! Sen ve ümmetüñüñ fermān-berdārları 7. şedāid-i nārdan benüm hıṣn u emn ü emānumda ve ketf-i ‘işmetümde olurlar. Şimden girü dün ḥalkı ĩmāna 8. ve na‘īm-i cināna delālet eyle, ‘azāb-ı āteşden ve anuñ şedāidinden ictināb göster. Andan şoñra || Ol Ḥazret’e 9. Kendü’den nice naşīḥatler buyurdi. Biri bu ki çün saña ḥüzn ve endūh gele, Ben’i yād eyle ve ol vaḳt Ben 10. saña yaḳīn oluram. Biri²⁸⁵³ daḥi du‘ā-yı mazlūmdan şaḳın ki benümle du‘ā-yı mazlūm arasında ḥicāb 11. yoḳdur. Elbette müstecāb olur, kāfir de olursa.²⁸⁵⁴ Yā Muḥammed! Şabr eyle şedāide; tecebbür ve ‘ināddan, 12. istikbārdan ihtirāz eyle. Dünyāya maḡrūr olma. Aña ārām itme. Anuñla iftiḥār eyleme. Dünyā ma‘raḫ-ı 13. zevāldedür. Hıç kimesneye vefā itmez. Ben eyitdüm: “ İlāhī! Saña ‘ibādet iderem. Sen’den ḳorḳaram. Saña 14. ümīd tutaram. ‘İlme’l-yaḳīn bilürem ki Perverdkār’um Sen’sin. Ben’i Sen yaratduñ. Ben’i ḥil‘at-i nübüvvet 15. ile mükerrrem eyledüñ. Andan şoñra buyurdi-ki “Yā Muḥammed! Namāzları vaḳtinde edā eyle. Emr-i ma‘rūf ve nehy-i münker 16. eyle. Dīnūñ ḳıvāmı bunuñ²⁸⁵⁵ üzerinedür. Ben didüm-ki “İlāhī ve Seyyidī ve Mevlāyā! Benüm ḳavmüm bu ma‘nīnūñ taşdıḳını²⁸⁵⁶ 17. isterler. Bu gice Ḥazret’ünden görüp işitdügümi anlara ‘arz iderem. Benden ḳabūl iderler mi? Ḥaḳ ta‘ālā buyurdi-ki 18. “Muşaddıḳuñ Ebū Bekr-i Şiddīḳ *radıyallāhu ‘anhdu*. Ḥazret-i Muḥammed’i *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* şerāit-i ādāb-ı 19. şoḥbeti yirine getürdi. Ḥum-ḥāne-i vaḥdetden çendīn hezār cür‘a-yı ser-puşīde nūş eyledi, revān 20. olup ‘Arş’a irişdi.²⁸⁵⁷ Ol, Seyyid-i ins ü cāna taḥıyyetler ve tehniyetler eyledi. Buyurdi-ki “Melāikeden ṭāifeye 21. irişdüm-ki ‘adedleri heft āsmān ve zemīn maḥlūḳatı ḳadar idi. Ḳaṭrehā-yı bārān ve sitārehā-yı āsmān 22. ve berghā-yı dirāḥtān ve rīg-i beyābān daḥi dāḥil idi. Cebrā’īl’den şordum: “Bunlar ne ṭāifedür.” eyitdi: 23. “Bunlar kerrübīlerdür.”

²⁸⁵³ M. Biri : S. Bir

²⁸⁵⁴ M. kāfir de olursa : S. bkāfir olursa-da

²⁸⁵⁵ S. bunuñ : M. bedenüñ

²⁸⁵⁶ M. taşdıḳını : S. taşdıḳın

²⁸⁵⁷ M. Revān olup ‘arşa irişdi : S. Revān oldu. ‘Arş’a irişdi

M160a

Andan sonra Cebrâ'îl ile semâvât tabakalarını geçdim.²⁸⁵⁸ Karındaşum Mūsā 'aleyhi's-selām maḳāmına 24. geldüm. Benden şordı-ki “Yā Muḥammed! Hāḳ ta'ālā saña ve ümmetüñe ne farz itdi?” Eyitdüm: “Yigirmi beş vāḳt namāz 25. ve üç ay örüc.” Mūsā 'aleyhi's-selām eyitdi: “Fî'l-hāl, dön; Hāḳ ta'ālādan taḥfîf taleb eyle. 26. Ümmetüñ za'îfdür. Taḥammül itmezler. Bu yüki çekemezler.” didi. Hemān döndüm. Ol maḳāma rücū' itdüm. 27. Eyitdüm: “Hudāvendā! Ümmetüm za'îfdür. Yüklərini kuvvetleri deñlü eyle.” didüm. Hıṭāb işitdüm-ki 1. buyurdi. Eyitdi: “ Yā Muḥammed!²⁸⁵⁹ Saña ve ümmetüñe gice ve gündüz yigirmi vāḳt namāz ve iki ay örüc.” didi. Döndüm 2. girü Mūsā'ya ḥaber virdüm. Eyitdi: “Yā Muḥammed! Ümmetüñ za'îfdür. Girü var, taḥfîf taleb eyle.” didi. 3. Girü döndüm. On beş vāḳte ḳarār buyurdılar. Girü²⁸⁶⁰ Mūsā'ya irişdüm. Girü mürāca'ata delālet 4. itdi.

2.192. el-Ḳıṣṣa.

S193a

Vardum, geldüm tā beş vāḳt namāz, otuz gün örüca ḳarār buldı. Mūsā'ya 5. 'aleyhi's-selām geldüm. Girü taḥfîf talebinde mübālaḡat²⁸⁶¹ itdi. Eyitdüm: “Artuḳ şerm iderem. Allāh ta'ālā 6. *celle ve 'alādan* beş vāḳte rāzı oldum.” didi. Mürāca'at itmedüm tā eṭbāḳ-ı semâvât-da çağırdılar kim²⁸⁶² 7. “Muḥammed'e ve || Muḥammedîlere *şallallāhu 'aleyhi ve sellem* gice ve gündüz beş vāḳt namāz ve yılda otuz gün örüc 8. farz oldı”, didiler. Ol Ḥāzret'den menḳüldür kim çün namāz farz oldı, ḥıṭāb geldi-ki 9. “Yā Muḥammed! Senüñ ve ümmetüñüñ namāzı müştēmildür. Ḳıyām ve rükū'a ve sücüd ve teşehhüde ve ḳırā'at ve tesbîḥ ve 10. tehlîle 'Arş-ı 'azîmden tā²⁸⁶³ taḥte's-şerāya varınca olan sāir melāikenüñ

²⁸⁵⁸ S. 'adedleri yedi āsmān ve yedi zemīn maḥlûḳatı ḳadar yedi yüz idi. Ḳaṭre-hā-yı bārān ve sitāre-hā-yı āsmān ve berg-hā-yı dirāḥtān ve rîḡ-i beyābān daḥi dāḥil idi. Cebrā'îl'den şordum: “Bunlar ne ṭāifedür.” Eyitdi: “Bunlar kerrûbîlerdür.” Andan sonra Cebrā'îl ile semâvât tabakalarını geçdüm : M. 'adedleri heft āsmān ve zemīn maḥlûḳatı ḳadar ıdı ... ve sitāre-hā-yı āsmān ve berg-hā-yı dirāḥtān ve rîḡ-i beyābān daḥi dāḥil idi... “Bunlar ne ṭāifedür.” Eyitdi: “Kerrûbîlerdür.” Andan sonra Cebrā'îl ... geçdüm

²⁸⁵⁹ S. işitdüm-ki “ İy Muḥammed! : M. işitdüm-ki buyurdi, eyitdi: “ Yā Muḥammed!

²⁸⁶⁰ M. girü : S. -

²⁸⁶¹ M. taḥfîf talebinde mübālaḡat : S. taḥfîfe talebde mübālaḡa

²⁸⁶² M. Mürā'caat itdüm tā eṭbāḳ-ı semâvâtta çağırdılar kim : S. Mürā'caat itmedüm tā eṭbāḳ-ı semâvâtta çağırdılar ki

²⁸⁶³ M. menḳüldür kim çün namāz farz oldı, ḥıṭāb geldi-ki “Yā Muḥammed! Senüñ ve ümmetüñüñ namāzı müştēmildür. Ḳıyām ve rükū'a ve sücüd ve teşehhüde ve ḳırā'et ve tesbîḥ ve tehlîle 'arş-ı 'azîmden tā : S.

‘ibâdetine muvâfık ola. 11. Kıyâmlarında anlara kâimîn şevâbını, rükû‘larında râkî‘în şevâblarını ve secdelerinde sâcidîn şevâblarını, 12. teşehhüdlerinde müteşehhidîn şevâblarını, kıra’atlerinde tâlîler şevâbını, tesbîhlerinde müsebbihân şevâbını, tehlîllerinde 13. mühellillân şevâblarını ve ecirlerini virdüm;²⁸⁶⁴ Kendü fażlumdan mezîd-i derecât kerâmet kıldum.

2.193. Hâzret-i 14. Muḳaddes-i Nebevî’nüñ şallallāhu ‘aleyhi ve sellem Şeref-i Nüzülidür.

Ol Hâzret’üñ şallallāhu ‘aleyhi ve sellem tarîḳ-i nüzüli huşûşında ihtilâf-ı 15. rivâyât vardır. Ba‘zılar didiler ki Ol Hâzret’üñ tarîḳ-i nüzüli bu vechle oldı. “Çün²⁸⁶⁵ Ol Sultân-ı bârgâh-ı denî maḥbûb-ı ḥalvet-serây-ı *fetedellâ*⁷⁴² 16. Cenâb-ı Hâḳ’dan *celle celâlüh* bu luṭf u keremleri müşâhede itdi. Diledi-ki bu ni‘metler muḳâbelesinde secde 17. eyleye. Buyurdı-ki “Başumı secdeye ḳodum. Kendümi döşegümde buldum. Henüz câme-i ḥ^wâbum germ idi *elḳudratü* 18. *lillâhi ta‘âlâ ve tekaddes*.

2.194. Ol Hâzret şallallāhu ‘aleyhi ve sellem Câbelḳâ ve Câbelşâ’ya ve Ye’cüc ve Me’cüc’e varduğıdur.²⁸⁶⁶ 19.

Rivâyetdür; Cebrâ’îl ‘aleyhi’s-selâm Ol Hâzret’i evvel Ye’cüc’e ve Me’cüc’e iltıdî tâ anları İslâm’a da‘vet 20. eyleye. Buyurdılar ki “Anları dîn-i İslâm’a da‘vet itdüm. İcâbet

menḳûldür kim çün namâz farz oldı, ḥıṭâb geldi-ki “Yâ Muḥammed! Senüñ ve ümmetüñüñ namâzı müştemeldür. Kıyâm ve rükû‘a ve sücûda ve teşehhüde ve kıra’et ve tesbîḥ ve tehlîle ‘arşdan

²⁸⁶⁴ S. şevâbını, rükû‘larında râkî‘în şevâblarını ve secdelerinde sâcidîn şevâblarını, teşehhüdlerinde müteşehhidîn şevâblarını, kıra’etlerinde tâlîler şevâbını, tesbîhlerinde müsebbihân şevâbını, tehlîllerinde mühellillânecirlerinin virdüm : M. şevâbını ve rükû‘larında râkî‘în şevâbları ve secdelerinde sâcidîn şevâbları, teşehhüdlerinde müteşehhidîn şevâbları, kıra’etlerinde tâlîler şevâbını, tesbîhlerinde müsebbihân, tehlîllerinde mühellillân şevâblarını ve ecirlerini virdüm

²⁸⁶⁵ S. Ol Hâzret’üñ şallallāhu ‘aleyhi ve sellem nüzüli huşûşında ihtilâf-ı rivâyât vardır. Ba‘zılar didiler ki Ol Hâzret’üñ tarîḳ-i nüzüli bu vechle oldı. “Çün : M. Ol Hâzret’üñ şallallāhu ‘aleyhi ve sellem tarîḳ-i nüzüli huşûşında ihtilâf-ı rivâyât vardır. Ba‘zılar didiler ki “Çün

²⁸⁶⁶ M. Ol Hâzret şallallāhu ‘aleyhi ve sellem Câbelḳâ ve Câbelşâ’ya ve Ye’cüc ve Me’cüc’e varduğıdur : S. Ol Hâzret (ş.a.ş) Câbelḳâ ve Câberşâ’ya varduḳlarıdır ve Ye’cüc ve Me’cüc’e

M160b

itmediler. Anlar haşv-i cehennemdür,²⁸⁶⁷ diyü buyurdılar. 21. Andan-şoñra beni iki şehre iltidiler. Biri maşrıqda biri mağribde. Ol iki şehrüñ her birinüñ on biñ 22. dervāzesi vardır. Bir dervāzeden bir dervāzeeye bir fersengdür. Şarqda olan şehrüñ halkı kavm-i 23. ‘Ad baқыyesindendür ki Şālih ‘*aleyhi’s-selāma* ĩmān getürmişlerdür. Ol şehrüñ adı Süryāñice Berkıyā’dur.²⁸⁶⁸ ‘İbrāñi’de 24. Cābelkā’dur. Mağribde olan şehrüñ adı Süryāñice Bercīkā, ‘İbrāñice Cābelsā’dur. Bu dervāzelerden her 25. dervāzede her gün on biñ derbān muqarrerdür.²⁸⁶⁹ Müsellahlardur. Yarındası nevbet ile on biñ dañi gelür. Kıyāmete 26. dek evvelki nevbet gelmez. Bunları dīn-i Hudā’ya da‘vet itdüm. Qabūl-i İslām eylediler. Andan-şoñra beni üç tã’ıfeye 27. dañi iltidiler. ‘Adedini Allāh ta‘ālādan ğayrı bilmez. Bir fırkasına Mensik dirler; bir fırkasına Te’dīl; 1. birisine Te’rīs dirler. Bu üç fırkaı dīn-i Hudā’ya da‘vet itdüm. Qabūl itmediler. Kāfirler ile düzaħa girürler. 2.

2.195. Kavm-i Mūsā ‘aleyhi’s-selām Hikāyetidür. 3.

S193b

Çün ²⁸⁷⁰ || Hazret-i Risālet *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* buyurdı-ki “Mi‘rāc’dan mürāca‘atda beni bir kavme getürdiler. Anlar ol 4. tãıfedür ki Hāq ta‘ālā Qur’ān’da vaşf itmişdür. “*ve min kavmi Mūsā ümmetün yehdüne bi’l-haqqı ve bihi ya’dilün*” ⁷⁴³ 5. Ol kavmüñ içine vardum. Selām virdüm. Cevāb virdiler.²⁸⁷¹ Cebrā’ıl ‘*aleyhi’s-selām* beni bildürdi. Ma‘lüm 6. idindiler ki Peyğamber-i āhirü’z-zamān Muħammed’em *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem*.²⁸⁷² Nübüvvet-i Celāl ve şıfat-ı kemālümü kütüb-i mā-teqaddemde 7. müṭālā‘a idüp enbiyā-yı pīşīnden ‘*aleyhüme’s-selām* işitmişler imiş.²⁸⁷³ Cümlesi hizmetüme geldiler. Birbirine beşāret 8. itdiler. Benüm etrāfuma cem‘ oldılar. Dīn-i İslām ‘arz itdüm.

²⁸⁶⁷ M. Ol Hazret’i Ye’cüc’e ve Me’cüc’e ilti tã anları İslām’a da‘vet eyleye. Buyurdılar ki “Anları dīn-i İslām’a da‘vet itdüm. İcābet itmediler. Anlar haşv-i Cehennem’dür : S. Ol Hazret’i evvel Ye’cüc’e ve Me’cüc’e ilti tã anları İslām’a da‘vet eyleye. Buyurdılar ki “Anları dīn-i İslām’a da‘vet itdüm. İcābet itmediler. Haşv-i Cehennem’dür

²⁸⁶⁸ M. Berkıyā : S. Berkıyā

²⁸⁶⁹ M. Bu dervāzelerden her dervāzede her gün on biñ derbān muqarrerdür : S. Bu dervāzelerden her dervāzeden on biñ derbān her gün muqarrerdür

²⁸⁷⁰ M. çün : S. -

²⁸⁷¹ M. Selām virdüm. Cevāb virdiler : S. Anlara selām virdüm. Selāma cevāb virdiler

²⁸⁷² S. āhirü’z-zamān Muħammed benem : M. āhirü’z-zamān Muħammed’em *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem*

²⁸⁷³ M. işitmişler imiş : S. işitmişlerdi

Kabûl eylediler.²⁸⁷⁴ Baña ĩmān getürdiler. Risāletüme şehādet 9. itdiler. Eyitdiler ki Hāk ta‘ālā *celle ve ‘alā* Mūsā Peygāmbere ‘*aleyhi’s-selām* senün bi‘set ve risāletünden haber virdi. 10. Bize vaşıyyet itdi. Müddet-i medīddür ki kudüm-i şerīfüne inṭizārda idük. Müştāk-ı dīdāruñ idük. Elḥamdülillāh 11. bu devlet verā-yı perde-i ğaybdan müyesser oldı.” didiler. Buyurdılar ki “Ol kavm arasında bir niçe nesne gördüm. Levnleri 12. zerd olmış, sīneleri selīm, cāmeleri cümle peşmden, hāneleri dīvāri²⁸⁷⁵ müstevī, evlerinün kapularının kilīdleri yok. 13. Serāyları gūristānlarına qarīb, mescidleri ırak; aralarında ğanī faķīrleri²⁸⁷⁶ yok, cümlesi yek-sān; dükkānları 14. bāzārlarında açuk, kendüleri mescidlerinde mu‘tekif; oğulları olduğda ağlaşurlar, fevt²⁸⁷⁷ olıcaķ izhār-ı 15. behcet ve sürür iderler. Anlardan şordum: “Siz ne dīndesiz?” eyitdiler: “Biz Allāh ta‘ālāya ĩmān getürdük. Melāike 16. ve kütüb ve rūsüle inanduk. Kabûl-i şerāyi‘ eyledük. Edā-yı ferā’izi iderüz. Şıla-yı rahm yirine getürürüz.²⁸⁷⁸ Hudāy ta‘ālā- 17. nuñ kazālarına rāzıyuz. Ni‘metlerine şākirüz. Belālarına şābırüz. Birbirimizde düşmenlik itmezüz. Hālümüz budur. Dīnümüz birdür. 18. Rızā-yı Hudā’yı, hevā-yı nefis üzerine ğālib dutaruz.²⁸⁷⁹ Bildüğümüz ile ‘amel iderüz. Bilmedüğümüzi ta‘līm iderüz. 19. ‘İlme ṭāliblerüz ki rızā-yı Hudā²⁸⁸⁰ anda ola. Bir ‘ilm ki rızā-yı Hākķ’a māni‘i ola.²⁸⁸¹ Ṭaleb itmezüz. Hergiz ğıybet itmezüz. 20. Fuzûl-i kelām ile mütেকellim olmazuz. Gündüz²⁸⁸² örüc ṭutaruz; giceler namāz kıluruz. Emr-i ma‘rûf ve nehy-i münkerde tamām²⁸⁸³ 21. ictihād iderüz. Her ne nev‘ olsa aña kanā‘at iderüz. Açlıĝa ve şusuzlıĝa, bürehnelige rāzı- 22. yuz. Bugün faķrı, dünyānuñ ğınāsına ihtiyār itdük. Ümīdvāruz ki Allāh ta‘ālā *celle ve ‘alā* ğınā-yı 23. āhiret ile ğanī eyleye ve na‘īm-i fāniyi terk itdük tā na‘īm-i

²⁸⁷⁴ M. eylediler : S. itdiler

²⁸⁷⁵ M. dīvāri : S. dīvārları

²⁸⁷⁶ S. faķīrleri : M. faķīr

²⁸⁷⁷ M. fevt : S. -

²⁸⁷⁸ S. Edā-yı ferā’izi iderüz. Şıla-i rahm yirine getürürüz : M. Edā-yı ferā’iz iderüz. Şıla-i rahm yirine getürüz

²⁸⁷⁹ M. dutaruz : S. ṭutaruz

²⁸⁸⁰ M. Hudā : S. Hākķ

²⁸⁸¹ M. māni‘i ola : S. muvāfıķ olmaya

²⁸⁸² S. Gündüz : M. -

²⁸⁸³ M. tamām : S. -

S194a

M161a

bākī ile müstes‘ad olavuz. Hāzret-i 24. Mūsā ‘*aleyhi’s-selām* vaşıyyeti²⁸⁸⁴ bu şıfāt ile idi. Anlardan su‘āl itdüm-ki “İy Qavm! Levnüñüz niçün 25. zerddür.” Eyitdiler: Allāh ta‘ālā kōrkusından.” Eyitdüm: “Cāmeleriñüz cümle peşmdür.” eyitdiler ki²⁸⁸⁵ “Enbiyā-yı 26. mātēkaddem libāsı bu idi.” didiler. Eyitdüm: “Hāneleriñüz cümle berāberdür. Niçün?”²⁸⁸⁶ eyitdiler: “İstemezüz ki 27. birimüz birimüzden üstün ola. Gōñüllerimiz cümle berāberdür. || Hānelerimiz²⁸⁸⁷ daḥi aña göre gerek” ve didüm-ki²⁸⁸⁸ 1. “Evleriñüzüñ niçün k̄apusı yokdur?” eyitdiler: “K̄apu def‘-i hıyānet içündür. İçümüzde hāin yokdur.” Eyitdüm: 2. “Dükkānlarıñuzuñ²⁸⁸⁹ k̄apuları açuḡdur. Kimesne almaḡa şatmaḡa meşḡul degüldür.” eyitdiler: “Bizden birimüze 3. bir nesne ḡacet olsa bāzāra varur, bulınan nesnelerden her ne ki lāzım ise alur; bahāsın²⁸⁹⁰ 4. anda k̄or gider. Dükkānı beklemek ve alup şatmak ḡacet degül.” Eyitdüm: “Evleriñüz mescidden ne içün²⁸⁹¹ ırakdur.” 5. Eyitdiler: “Mescid yolın anuñ-içün ırak itdük ki her adımda ziyāde şevāb ḡaşıl ola.” Eyitdüm: “K̄abrleriñüz, 6. evleriñüze k̄arībdür.” eyitdiler: “Tā mergi ferāmūş itmeyelüm.” Eyitdüm: “Mevlīdleriñüze²⁸⁹² niçün giryān olursız? 7. Mevtāya niçün şāz olursız?” eyitdiler: “Mevlūde aḡlaruz ki anı ‘ālem-i itlākdan bu zindāna 8. gönderdiler ki “*ed-dünyā sicnū’l-mü’mīn*”⁷⁴⁴ bilmezüz ḡālī şoñra nice olur?²⁸⁹³ Mevtāmuz vefāt itdükde zindāndan 9. ḡalāş oldı. K̄uyūddan muṡlak düşdi. Miḡnetlerden āzād oldı. Anuñ-çün şāz oluruz.” 10. Eyitdüm: “Arañuzda bīmār görinmez. Sırrı nedür?” eyitdiler: “ḡasteliḡ keffāret-i ḡünāh içündür. Aramızda ḡünehkār 11. yokdur. Keffāret-i zennūbe daḥi iḡtiyācumuz olmaz. Eger nāḡāh birimüzden ḡünāh²⁸⁹⁴ şādır olsa fī’l-ḡāl 12. āsmāndan şā’iḡa gelür. Mücrimi ol maḡalde yaḡar, pāk olur,

²⁸⁸⁴ M. müstes‘id olavuz. Hāzret-i Mūsā ‘*aleyhi’s-selām* vaşıyyeti : S. müstes‘id olayuz. Hāzret-i Mūsā’nun vaşıyyeti

²⁸⁸⁵ M. ki : S. -

²⁸⁸⁶ M. niçün : S. -

²⁸⁸⁷ M. Hānelerimiz : S. Hānelerümüz

²⁸⁸⁸ M. ve didüm-ki : S. Eyitdüm

²⁸⁸⁹ M. dükkānlarıñuzuñ : S. dükkānlarıñuz

²⁸⁹⁰ M. nesne ḡacet olsa bāzāra varur, bulınan nesnelerden her ne ki lāzım ise alur; bahāsın : S. nesne ḡacet olsa bāzāra varur, dükkānlarımızda bulınan nesneleri alur; bahāsın

²⁸⁹¹ M. ne içün : S. niçün

²⁸⁹² M. Mevlīdleriñüze : S. Mevlūdleriñüze

²⁸⁹³ M. nice olur : S. nice ola

²⁸⁹⁴ M. ḡünāh : S. ‘iḡyān

kurtuluruz²⁸⁹⁵ve eyitdiler: “Yâ Resû- 13. lullâh! Şerî‘atüni bize ‘arz eyle ve²⁸⁹⁶ bize vaşyyet it.” didiler. Eyitdüm: “İy Kavm! Sahtlıklara şabr 14. idüñ. Hâk ta‘âlâdan şabra tevfiķ isteñ ve²⁸⁹⁷ Hâk ta‘âlâdan korkuñ. Her hâlde hiç- 15. bir nesne ile müfâhare itmeñ. A‘mâlüñüzden hîçbir ‘amele ‘aceb itmeñ. İ‘timâdı Hâzret-i Hâkk’uñ 16. merhametine eyleñ. Dâimâ havf ve recâ arasında zindegâni idüñ. Eger isterseñüz baña ve Mûsâ’ya 17. mülhâk olmağı.” Selâm-ı vedâ‘ itdüm. Mürâca‘at eyledüm. Anlar eyitdiler: “Yâ Rasûlullâh! İki hâcetümüz 18. vardır. Hâk te‘âlâdan iste tâ kifâyet eyleye. Biri bu ki yiri bizüm içün tayy eyleye. Her sâl 19. Hâc idevüz. ²⁸⁹⁸ İkinci, Hâk ta‘âlâdan dile ki bizi nazar-ı halkdan pûşide eyleye tâ fitnede olmayavuz.”²⁸⁹⁹ 20. Hâk ta‘âlâdan der-h^wâst itdüm. İcâbet buyurdi. Anlar her sâl nihânî hâcca gelürler. Hiç kimesne hâllerine 21. muṭṭali‘ olmaz.

2.196. Ol Hâzret’e şallallâhu ‘aleyhi ve sellem Cinn İmân Getürdüğüdür.

Andan soñra cinnîler- 22. den halk-ı keşire uğradum. Cümlesi eṭrâfuma geldiler. Selâm virdiler. Cevâb aldılar. Ba‘zısı 23. “*eşhedü enla ilâhe illallâh ve eşhedü enne Muḥammeden abdühü ve rasûlühü*” didiler. Ba‘zısı eyitdi: “Yâ Muḥammed! 24. ‘Arz-ı dîn eyle.” didiler. Anlardan²⁹⁰⁰ geçdüm. Beytü’l-maḳdis’e irişdüm. Burâkı mescid halkasına bağlu buldum. 25. Mescide || girdüm. İki rek‘at namâz-ı şükrâne kıldum. Cebrâ’îl (a.ş.m.) şüver-i enbiyâyı²⁹⁰¹ baña gösterdi (a.ş.m.). Anlaruñ 26. içinde kendü şüretümi gördüm. Ebû Bekr şağumda, ‘Ömer *raḳıyallâhu ‘anhümâ* şolumda.²⁹⁰² Taşra çıkdum. Cebrâ’îl (a.ş.m.) eyitdi: 27. “Burâka bin.” Bindüm. Göz yumup açınca kendümi Mekke-i mübârekde²⁹⁰³ buldum. Piste-rem henüz germ idi -*bi-ḳudreti’llâhi te‘âlâ*- 1.

S194b

M161b

²⁸⁹⁵ M. ol maḳalde yaḳar, pāk olur, kurtuluruz : S. ol maḳalde pāk yaḳar kurtuluruz

²⁸⁹⁶ M. ve : S.

²⁸⁹⁷ M. ve : S. -

²⁸⁹⁸ M. idevüz : S. ideyüz

²⁸⁹⁹ S. İkinci, Hâk te‘âlâdan dile ki bizi nazar-ı halkdan pûşide eyleye tâ fitnede olmayavuz : M. İkinci, Hâk te‘âlâ *celle ve ‘alâ* bizi nazar-ı halkdan pûşide eyleye tâ fitneden olmayavuz

²⁹⁰⁰ M. Ba‘zısı eyitdi: “Yâ Muḥammed! ‘Arz-ı dîn eyle.” didiler. Anlardan : S. Ba‘zıları eyitdiler: “İy Muḥammed! ‘Arz-ı dîn eyle.” Anlardan

²⁹⁰¹ M. şüver-i enbiyâyı : S. şüret-i enbiyâyı

²⁹⁰² M. Ebû Bekir şağumda, ‘Ömer *raḳıyallâhu ‘anhümâ* şolumda : S. Ebû Bekir şağda, ‘Ömer *raḳıyallâhu ‘anhümâ* şolda

²⁹⁰³ M. Mekke-yi mübârekde : S. Mekkede

2.197. Menkabet-i Ebū Bekr-i Şiddīk'dur *raḍiyallāh 'anh*

Ol Ḥazret'den mervīdür ki “Beytū'l-maḳdis'den Cebrā'īl *'aleyhi's-selām* 2. ile Zī Tuvā Şahrāsı'na geldüm. Cebrā'īl'e eyitdüm: “Bu Mi'rāc kışşasında beni kim taşdıķ ider, kim inanur ki 3. bu kadar müddetde baña bu devlet ve sa'ādet²⁹⁰⁴ el virdi; beni kevneynden taşra çıkardı; girü bu 'āleme gönderdi. 4. Cebrā'īl (a.ş.m.) eyidür: “Bak yokdur. Eger kimesne taşdıķ itmez ise evvel Ebū Bekr taşdıķ ider; ol şiddīkdür *raḍiyallāhu 'anh*.²⁹⁰⁵ Ümmühānī 5. binti Ebī Tālīb'den *raḍiyallāhu 'anhā*mervīdür ki²⁹⁰⁶ eyitdi: “Mi'rāc benüm evümden oldu. Ol gice Ḥazret, baña 6. tekye itmişdi. Şabāḥ oldu. Buyurdi ki “İy Ümmühānī! Beni bu gice Beytū'l-maḳdis'e iltidiler. Andan göklere 7. irişdüm. Şubḥ olmadın girü geldüm.” didi. Ben didüm-ki “Şadaķte Yā Rasūlullāh! Atam anam saña fedā 8. olsun. Dilerem-ki bu ğarīb sözi bu münkirlere²⁹⁰⁷ izhār itmeyesin. İnanmasalar gerek, kızbe mensüb olsalar 9. gerek. Ol Ḥazret ḳasem yād itdi-ki bu kışşayı hīç kimesneden pūşīde tutmazam. Ol şabāḥ ki tālī'a-yı Cemşīd-i 10. Hırşīd ufķ-ı zeberced-i tutuķdan tūlū' eyledi. Fezā-yı 'ālem-i mülki sipāh-ı nūr-ı ḥayme ve ḥargāh-ı zuḥūr ile tınāb 11. ender tınāb itdiler. İbn 'Abbās'dan *raḍiyallāhu 'anhümā* rivāyet olunur²⁹⁰⁸ ki Ol Ḥazret, Mescid-i Ḥarām'a teşrīf 12. itdi. Hücrede maḥzūn ve melūl oturdi-ki Ḳureyş tekzīb ve istihzā ideçeklerin bilürdi. Ebū Cehl-i la'īn 13. geldi. Öñine oturdi. ihtihzā tarīķı ile Ol Ḥazret'e eyitdi: “Hīç yenice ḥādiş olmuş emr-i ğarīb 14. var mı? Andan fāide tūtalum.”²⁹⁰⁹ didi. Peyġamber *şallallāhu 'aleyhi ve sellem* buyurdılar ki “Ārī, bu gice bir sefer 15. eyledüm ki hīç kimesne anuñ gibi sefer itmemişdür. Bir ḥaber getürdüm ki kimesnenüñ anuñ gibi ḥaberdan ḥaberi yokdur. 16. Ebū Cehl-i la'īn eyitdi: “Ne yire sefer itdün. Server cevāb virdi-ki “Beytū'l-maḳdis'e; andan eṭbāķ-ı semāvāta 17. teraķķī itdüm.” eyitdi: “Bu gice gitdün. Şabāḥ Mekke'ye geldün.” Eyitdüm: “Belī!” eyitdi: “Bu sözi ḳavm içinde söyler misin?” 18. Buyurdılar ki “Ārī” Ebū

²⁹⁰⁴ S. baña bu devlet ve sa'ādet : M. baña devlet-i sa'ādet

²⁹⁰⁵ S. taşdıķ ider; ol şiddīkdür *raḍiyallāhu 'anh* : M. taşdıķ ider *raḍiyallāhu 'anh*

²⁹⁰⁶ M. ki : S.

²⁹⁰⁷ M. münkirlere : S. mü'minlere

²⁹⁰⁸ M. olunur : S. itdi

²⁹⁰⁹ M. tūtalum : S. idelüm

S195a

M162a

Cehl feryād itdi ki²⁹¹⁰ eyitdi: “İy Gürüh-ı Benî Ka‘b! Gelün.” Âdemler etrâf ve cevānibden cem‘ oldılar. 19. Ebū Cehl eyitdi: Yā Muḥammed! Baña didüğün cemā‘at ortasında daḥi söyle. Ol Ḥazret girü söylediler. Ḥāzırlar²⁹¹¹ 20. müte‘accib oldılar. Ba‘zıları ellerini birbirine urdılar, ba‘zı inkārda ğulüvv eylediler. || Zīrā, bu ḥāl ‘uḳūl-i nākışa 21. qatında cümle-i muḥālātdandır. Halk istib‘ād itdiler. Zā‘ifü’l-īmān olan müselmānlardan ba‘zı mürtedd 22. olup dīnden döndiler, ne‘üzü-billāh. Ebū Cehl-i la‘īn kendüye tābi‘ olanlar ile Ebū Bekr’e geldi. Eyitdi: 23. “Muṣāḥibüñe varmaz mısın ki göresin ne söyler? Şiddīk şordı-ki “Ne?” didi. Eyitdi: “Söyler ki beni bu gice²⁹¹² Beytü’l-maḳdis’e 24. iltidiler, ḥālen ki gice qavmi içinde idi. Ebū Bekr-i Şiddīk *raḍıyallāhu ‘anh* eyitdi: “Elbette, didi ise gerçektür.”²⁹¹³ 25. didi. Ebū Cehl eyitdi: “Elbette söyler.” Ebū Bekr *raḍıyallāhu ‘anh* eyitdi: “Bu ta‘accüb yiri degüldür. Zīrā,²⁹¹⁴ ben anı 26. aḥbār-ı āsmānda taṣdīk iderem. Eger ki diye yedi āsmānı geçdüm, gine geldüm. Ben inanuram, 27. şādıkdur.” didi. Ebū Cehl-i la‘īn eyitdi: “Muṣāḥi-bini taṣdīk ider, senüñ²⁹¹⁵ gibi kimesne görmedüm.” didi. 1. Ebū Bekr *raḍıyallāhu ‘anh* anuñ öñinden revān olup Ḥazret’e geldi *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem*. Eyitdi: “Yā Rasūlullāh! 2. Senden baña ḥaber getürdiler. Diyesin ki “Dün beni āsmāna iltidiler. Didüñüz mi?” Buyurdılar: “Didüm.” Ebū Bekr eyitdi: 3. “Şadaḳte, Yā Rasūlullāh.” Andan şoñra şordı-ki “Yā Rasūlullāh! Nice oldı?”²⁹¹⁶ Ḥazret-i Risālet *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* 4. evvelden āḥire taḳrīr itdiler. Her faşl ki zıkr iderlerdi. Ebū Bekr-i Şiddīk ‘aḳabince “şadaḳte” dirlerdi tā Ḥazret *ṣallallāhu* 5. *‘aleyhi ve sellem* buyurdu-ki “İy Ebū Bekr! Beni cümlede taṣdīk idersin.” eyitdi: “Yā Rasūlullāh! Nice taṣdīk itmeyem ki 6. Ḥudāy ta‘ālā Cebrā’īl’i²⁹¹⁷ *‘aleyhi’s-selām* biñ kerre āsmāndan nüzül itdürür; Qādir’dür. Muḥammed’i *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* 7. zemīnden āsmāna iltse ne var? Bundan muḳarrer oldı-ki Mi‘rāc’ı evvel taṣdīk

²⁹¹⁰ S. ki : M. -

²⁹¹¹ S. girü söylediler. Ḥāzırlar : M. girü söyledi. Ḥāzır

²⁹¹² S. varmaz mısın ki göresin ne söyler? Şiddīk şordı-ki “Ne?” didi. Eyitdi: “Söyler ki beni bu gice : M. varmaz mısın göresin ki ne söyler? Şiddīk şordı-ki “Ne?” didi. Eyitdi: “Söyler ki beni gice

²⁹¹³ M. Elbette, didi ise gerçektür : S. Elbette, bu sözi ki didi gerçektür

²⁹¹⁴ M. Zīrā : S.

²⁹¹⁵ S. taṣdīk ider, senüñ : M. taṣdīk ider, ben senüñ

²⁹¹⁶ S. Nice oldı? : M. Nice?

²⁹¹⁷ M. taṣdīk itmeyem ki Ḥudā-yı te‘ālā Cebrā’īl’i : S. taṣdīk itmeyem Ḥudā-yı te‘ālā ki Cebrā’īl’i

iden Ebû Bekr-i Şiddîk'dür 8. *radıyallāhu 'anh*. Ol günde lakabı Şiddîk oldu. Āyet-i Kerîme daħi geldi ki²⁹¹⁸ “*ve'İlezi cāe bi's-şıdki ve şaddaka bihi ülāike hümü'l-müttekün*”²⁴⁵ 9. Evvel tekzîb iden Ebû Cehl-i la'în idi. Anuñ hakkında āyet-i kerîme nāzil oldu.²⁹¹⁹ “*femen ezlemu mimmen kezebe 'ale'llāhi* 10. *ve kezzebe bi's-şıdki iz cāehü*”²⁴⁶ Her ki Mi'rāc'ı taşdıķ ide Ebû Bekr-i Şiddîk'a tābi'dür. Her ki inkār ide metbū'-ı Ebû Cehl'dür 11. *la'netullāh 'aleyh*.

2.198. Emr-i Mi'rācda Ol Hāzret'i *şallallāhu 'aleyhi ve sellem* Taşdıķ İçün Ba'zı Nişānedür. 12.

Çün bu haber Mekke'de fāş oldu, bir cem' ki şecere-i ĩmān anlaruñ bātınlarda zemīn-i dile bīh-i yakīn ile muħkem 13. olmuş degül idi. Mürtedd oldılar. Ol nihād-ı bī-bünyādı yirinden kopardılar. Mi'rāca inkār itdiler. Gürüh-ı 14. münkirān ısrār itdiler. Hācere geldiler.²⁹²⁰ Ol Hāzret'e eyitdiler *şallallāhu 'aleyhi ve sellem*: “Yā Muħammed! Āsmān haberin 15. bilmezüz. Anı koyalum. Bu hāzırlar, Mescid-i Akşā'yı görmişlerdür. Biz bunu daħi²⁹²¹ bilirüz ki sen Mescid-i Akşā'yı 16. görmedüñ. Eger rāst söylerseñ Mescid'üñ beşāretlerin beyān eyle.” didiler. Ol Hāzret'den mervīdür. Buyurdılar ki²⁹²² 17. “Ol hālde bende envā'-yı melāl zāhir oldu. Zīrā, || varmaķda gelmekde eṭrāf ve cevānibini teferrüce mecāl olmadı. 18. Beytü'l-maķdis'üñ āyāt ve 'alāmātını hāṭırumda ṭutmadum. Fi'l-fevr Cebrā'ıl-i Emīn *'aleyhi's-selām* Mescid-i Akşā'yı 19. kanadı üstine²⁹²³ almış getürdi. Hāne-i 'Uķayl kurbında naẓaruma irişdüirdi, gördüm. Her nesne ki benden şordılar, 20. cevāb virdüm. Eyitdiler: “Mescid'üñ²⁹²⁴ vaşfında hīç kuşūr kalmadı. Eyitdiler: “Kābāilden nice kāfile ol yörede²⁹²⁵ 21. idiler. Hīç anlardan haberüñ var mıdır?” didiler. Buyurdılar ki “Üç kāfile gördüm. Biri Revhā'da develerin 22. yitürmişler. Aña meşguller idi. Ben anlardan bir

S195b

²⁹¹⁸ S. Bundan muķarrer oldu-ki mi'rācı evvel taşdıķ iden Ebû Bekir-i Şiddîk'dür *radıyallāhu 'anh*. Ol günde nāmı Şiddîk oldu. Āyet-i Kerîme daħi geldi : M. Bunda muķarrer oldu-ki mi'rācı evvel taşdıķ iden Ebû Bekir-i Şiddîk'dür *radıyallāhu 'anh*. Ol günde lakabı Şiddîk oldu. Āyet-i Kerîme daħi geldi ki

²⁹¹⁹ S. āyet-i kerîme nāzil oldu : M. āyet nāzil oldu

²⁹²⁰ M. Hācere geldiler. : S.

²⁹²¹ M. daħi : S. -

²⁹²² M. Ol Hāzret'den mervīdür. Buyurdılar ki : S. Ol Hāzret'den mervīdür ki buyurdılar

²⁹²³ S. üstine : M. üstinde

²⁹²⁴ S. Mescid'üñ : M. Mescid

²⁹²⁵ M. yörede : S. yirlerde

kaḍeḥ şu daḥi aldum, içdüm. Geldüklerinde anlardan şoruñ. Bir daḥi zū-Merve’de 23. ol kâfileden iki nefer kimesne bir deveye binmişlerdi. Merkebleri benden ürkdi. Biri düşdi, eli şikest oldı. Üçünci, sizün 24. kâfile-i ḥāşşañuza Ten’im’de geçdüm. Falān u filān ḥākisteri renglü bir deve ile iki ğırāre yüki 25. var idi, kâfilenün öñince giderlerdi. Gün toğduğı vaqt kōnsalar gerek idi.” diyü buyurdılar. 26. Pes Kureyş Şeniyye cānibine gitdiler, ol ümīze ki şāyed bu ḥaberler rāst olmaya, Ol Ḥazret’i 27. tekzīb eyleyeler. Nāgāḥ ol vaqtde kārban zā-hir oldı. Ol iki nefer ol deve ile iki ğırāre 1. yüklenmişler. Öñice²⁹²⁶ geldi. Kārbandan nişān virdükleri ḥaberleri şordılar. Taḥkīk, bildiler ki Ol 2. Ḥazret’ün buyurdukları şaḥīḥdür tā anlar ki develeri ürkmiş biri düşüp eli şınmış idi. Eyitdiler ki 3. “Muḥammed rāst söyler. Şaḥrāda berḳ-i ḥāṭif gibi geçdi. Elümüzden bir kemān düşdi idi, kaldurdı. 4. Bize virdi.” didiler.

2.199. el-Ḳıṣṣa.

Bunca şevāhid-i kâṭı‘a var iken ol münkirler inkārda ısrār 5. üzere oldılar. “*in ḥāzā illā siḥrun mübīn*”²⁹²⁷ didiler.

2.200. Ol Ḥazret-i Bā-i‘zāza ṣallal- 6. lahu ‘aleyhi ve sellem Namāz Vaḳtleri Ta‘yīn Olunduğıdır.

Ol gice ki sefer-i Mi‘rāc’dan Ḥıwāce-i 7. cihān²⁹²⁷ ‘aleyhi’s-selām mürāca‘at buyurdılar ki ol şabāḥ Cebrā’īl ‘aleyhi’s-selām²⁹²⁸ nāzil oldı. 8. Namāz-ı şubḥdan yatsuya varınca beş vaqt namāz emr olunduğın iblāğ itdi. Ol vaqtde bāb-ı 9. Ka‘be’de Seyyidü’l-mürselīn ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem²⁹²⁹ imāmet itdi. İttifāk ile beş vaqt namāzı 10. edā itdiler. Bir gün daḥi evḳāt-ı ḥamse āḥirinde gelüp imāmet itdi tā²⁹³⁰ Ol Ḥazret’e her vaqtün 11. ibtidā ve intihāsı ma‘lūm oldı. Cemī-i namāzlarda ibtidā ikişer rek‘at farz oldı. Meger aḥşam 12.

²⁹²⁶ M. öñice : S. öñce

²⁹²⁷ M. cihān : S. ‘ālem

²⁹²⁸ M. buyurdılar ki ol şabāḥ Cebrā’īl ‘aleyhi’s-selām : S. buyurdılar. Ol şabāḥ Cebrā’īl-i Emīn ‘aleyhi’s-selām

²⁹²⁹ M. Seyyidü’l-mürselīn ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem : S. Seyyidü’l-mürselīn’e ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem

²⁹³⁰ M. tā : S. -

namāzı üç rek‘at farz oldu.²⁹³¹ Şoñra ba‘zı namāzlarda iki rek‘at ziyāde olındı. Şükṛāne-i iḳāmet 13. içün-ki seferlerde²⁹³² kaşır olınup girü evvelki iki rek‘atdan eksük olmaya. Aḥşam namāzı girü ḥālî üzerine 14. kaldı. Her namāzuñ vaḳtinde ki Cebrā’ıl ‘*aleyhi’s-selām* imāmet itdi. Hıwāce ‘*aleyhi’s-selām* Mekke’de ḥāzır olan 15. aşḫāba i‘lām buyurdılar tā her namāzı vaḳtinde edā itdiler. Hıbeşe muḥācirlerine daḫi ḥaber gönderdiler || tā evḳāt-ı 16. mu‘ayyenede namāzlarını²⁹³³ kıldılar. Ḥaber varınca ḳazāya ḳalanları daḫi ḳılalar diyü buyurdılar. 17.

2.201. Aḥbār-ı Mi‘rāciyye’den Ba‘zı Ḥaberlerdür ki Ḥazret-i Peygamber *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* Aşḫāb-ı Sa‘ādet-iktisāba Ḥikāye Buyurmuşlardır. 18.

Server-i Kāināt’dan *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* mervīdür. Buyurdılar ki ol gice²⁹³⁴ ki eṭbāk-ı semāvāta vardum. Ferişteler āsmān-ı 19. dünyāda *Sūre-i Tebāreke* okurlar idi; İkinci āsmān melekleri *Sūre-i Yāsın*; üçüncü āsmān ferişte- 20. leri²⁹³⁵ *Sūre-i Fāṭır*, dördüncü āsmān melekleri *Sūre-i ve’t-Ṭūr*, beşinci āsmān melekleri *Sūre-i 21. er-Raḥmān*, altıncı āsmān melekleri *Sūre-i İzā Vaḳa‘atı*, yedinci āsmān melekleri *Sūretü’l-Ḥaşr* okurlardı. 22. Mecmū‘-ı feriştelere Ḥaḳ ta‘ālā’ya şenā ile baña şalavāt virüp benüm ümmetüme istiḡfāra meşḡüllerdür. Daḫi 23. buyurdılar ki āsmān-ı evvelde yetmiş biñ ferişte gördüm. Cümlesi Ebū Bekr’üñ ve ‘Ömer’üñ *raḍıyallāhu ‘anhümā* 24. dōstları içün maḡfıret ṭaleb iderlerdi. İkinci āsmānda yetmiş biñ ferişte gördüm. Cümlesi ‘Oşmān ve ‘Alī’nüñ 25. *raḍıyallāhu ‘anhümā* dōstları içün maḡfıret ṭaleb iderlerdi. Üçüncü āsmānda yetmiş biñ ferişte gördüm. 26. Ebū Bekr ü ‘Ömer’üñ düşmenlerine la‘net iderlerdi. Dördüncü āsmānda daḫi²⁹³⁶ yetmiş biñ ferişte ‘Oşmān ve ‘Alī düşmenlerine 27. la‘net iderlerdi. Beşinci āsmānda yetmiş biñ fe-

²⁹³¹ S. üç rek‘at farz oldu : M. üç farz olındı

²⁹³² M. seferlerde : S. seferde

²⁹³³ M. namāzlarını : S. namāzı

²⁹³⁴ S. mervīdür. Buyurdılar ki ol gice : M. mervīdür ki ol gice

²⁹³⁵ M. feriştelere : S. melekleri

²⁹³⁶ M. daḫi : S. -

M163a

rişte benüm aşhābum düşmenlerine la‘net iderlerdi. Altıncı āsmānda 1. yetmiş biñ ferişte aşhābum dōstlarına mağfiret isterlerdi.²⁹³⁷ Yedinci āsmānda yetmiş biñ ferişte benüm Ehl-i Beyt’ümün 2. muhiblerine istiğfār idüp yetmiş biñ ferişte daħi²⁹³⁸ anların düşmenlerine la‘net iderlerdi.²⁹³⁹ Dördünci gökde Ebū Bekr’i 3. gördüm. Üçünci gökde ‘Ömer’i, ikinci gökde²⁹⁴⁰ ‘Osmān’ı, evvelki āsmānda ‘Alī’yi gördüm *riḍvānu’llāhi ‘aleyhim ecma’īn*. 4. Ebū Bekr’e şordum: “Bu maḳāma ne ‘amel ile geldün?” eyitdi: “Senün muşāḥabetün bereketi ile.” ‘Ömer’e şordum. Eyitdi: 5. “Saña nuşretümle” ‘Osmān’a şordum, eyitdi: “Saña mu‘āvenet ile” ‘Alī’ye şordum, eyitdi: “Saña muḥābbet-ile” 6. Şüret-i ‘Osmān’ı yedinci āsmānda daħi görmişler.²⁹⁴¹ Ḥazret-i Risālet’den şordılar. Buyurdılar ki tā melāike-i 7. heft āsmān dāimā şerm ve ḥayāda olalar. Tefsīr-i Baḥrū’l-‘ulūm’da getürmişdür ki Ḥazret buyurdi. 8. Āsmān-ı dünyāda ‘Osmān’dan şordum-ki “Bu maḥalle ne ‘amel ile geldün?”²⁹⁴² eyitdi: “Ḳıyām-ı şeb ile” Eyitdüm: “İkinci 9. āsmāna ne ile?” eyitdi: “Ḳırā’at-i Sūre-i İhlās ile” Eyitdüm: “Üçünci āsmāna ne ‘amel ile?”²⁹⁴³ eyitdi: 10. “Muşāḥebet-i ferzendünle” Eyitdüm: “Dördünci āsmāna ne ile?” eyitdi: “Senün muşāḥabetünle” Eyitdüm: “Beşinci āsmāna ne ile?” 11. Eyitdi: “Mescide mülāzemet ile” Eyitdüm: “Altıncı āsmāna ne ile?” e-
yitdi: “Miḥnetlere || taḥammül ile.” Eyitdüm: “Yedinci 12. āsmāna ne ile?” eyitdi: “Ḥaḳ ta‘ālādan şerm ile.” Bu yedi sū‘ālī yedinci āsmānda şordum. Bu tarīḳle taḳrīr eyledi 13. ve daħi buyurdılar ki eṭbāḳ-ı semāvātta bir vādiye uğradum. Gökçek nesīm ile rāyiḥā-yı ṭayyibe gelürdi. 14. Cebrā’īl’den şordum *‘aleyhi’s-selām*. Eyitdi: “Rāyiḥa-yı Cennet’dür.” Ol eṣnāda işitdüm-ki eyitdi: “*Yā Rabbi! Ātinī* 15. *mā ve‘adtenī feḳad keşūra ‘abḳariyye ve istebrāḳī ve ḥarīrī ve sündüsī*” Ya’nī, Ḥudāya! Va‘de itdüklerünı 16. baña vir. Abḳarīden, istebrāḳdan ve ḥarīrden ve sündüsden ḥullelerüm çoğaldı.” didi. Daħi çok 17. sözler söyledi. Cenāb-ı ‘İzzet’den ḥiṭāb işitdüm ki buyurdılar ki “*leke küllü müslimin ve müslimetin ve*

S196b

²⁹³⁷ M. mağfiret isterlerdi : S. mağfiret taleb iderlerdi

²⁹³⁸ S. ferişte daħi : M. daħi ferişte

²⁹³⁹ S. Sa iderlerdi : M. iderler

²⁹⁴⁰ M. gökde : S. āsmānda

²⁹⁴¹ M. görmüşler : S. ḳomışlar

²⁹⁴² M. geldün : S. irişdün

²⁹⁴³ M. ne ‘amel ile : S. ne ile

mü'minin ve mü'minetin" 18. Ya'ni senüñ-çün her müslim ve müsleme ve mü'min ve mü'mine ve daği her ki baña ve peygamberlerüme²⁹⁴⁴ İmān getüre, 19. şālīḥ 'ameller işleye, baña şerīk getürmeye, Ben'den ğayrı velī ihtiyār itmeye ve daği her ki Ben'den kórqa, 'azābı 20. endīşe idine, Kendü emn ü emānumda luṭf u iḥsānum sa'ādetine irişdürem. Her ki ḥācet ve murādını Ben'den 21. isteye, virem ve her ki baña qarż vire, edā idem ve her ki baña tevekkül ide²⁹⁴⁵ mühimmini kifāyet idem. "*Ene'llāhu lā ilāhe illā ene* 22. *lā uḥlifu'l-mi'ād*"⁷⁴⁸ tā bu ḥiṭāb, Cenāb-ı Quds-i İllāhī'den vārid oldı. Cennet cevāb virdi-ki "*ḳad raḳīṭū*" Ya'nī, 23. taḥḳīḳ rāzı oldum ve daği buyurdılar:²⁹⁴⁶ "Bir vādiye irişdüm. Āvāz işitdüm. Beğāyet münker 24. beğāyet kerīḥ ve münтен rāyiḥalar gelür. Cebrā'īl'den şordum. Eyitdi: 'Āvāz-ı cehennemdür.' İstimā' 25. itdüm. Söyler ki 'Ḥudāyā! Baña va'de itdüklerüñi vir, irişdür.²⁹⁴⁷ Selāsıl ve aḡlāl ve 'azāblarum çoḡaldı." 26. didi. Ḥiṭāb irişdi ki "Her müşrik ve müşrike; kāfir ve kāfire ve daği şol cebbārlar ki 'kıyāmete İmān 27. getürmişlerdür,²⁹⁴⁸ saña ḥavāle olınmışlardur, varurlar." didiler. Dūzah eyitdi: "Ḥudāvendā! Rāzı oldum ve daği 1. buyurdılar ki sāk-ı 'Arş'da altun ile yazılmış dört ḥaṭṭ gördüm. Evvel "*ene ezḳuru men zekeranī*" Ya'nī, 2. ol kimesne ki Ben'i yād eyler,²⁹⁴⁹ Ben-daği anı yād iderem. Qālallāhu ta'ālā "*feḳkürünī ezḳurküm*";⁷⁴⁹ ikinci, "*ene muḥibbu men yuḥibbunī*" 3. Ya'nī Ben'i sevenleri Ben-daği severem. Qālallāhu ta'ālā "*yuḥibbühüm ve yuḥibbūnehū*";⁷⁵⁰ üçüncü, "*ene ezīdū men* 4. *şekeranī*" Yanī, baña şükr idenlerüñ ni'metini ziyāde iderem. "*lein şekertüm leezīdenneküm*";⁷⁵¹ dördüncü satır, "*ene ucību men de'ānī*" 5. Ya'nī, her kimesne ki baña du'ā eyleye, icābet iderem. Qālallāhu ta'ālā "*emmen yucībü'l-muḍṭarra izā de'āhū*"⁷⁵² 6. ve daği buyurdılar ki Qab qavseyn maḳāmında 'Arş'ıñ saḡ tarafında üç yüz on iki minber 7. gördüm. Şol tarafında daği bir minber gördüm, aḳīm. Anuñ biñ burcı var, her buredan bir

²⁹⁴⁴ S. peygamberlerüme : M. Peyğamber-i kerīme

²⁹⁴⁵ M. edā idem ve her ki baña tevekkül ide : S. edā idem. Her ki baña tevekkül eyleye

²⁹⁴⁶ M. daği buyurdılar : S. daği buyurdi ki

²⁹⁴⁷ M. itdüklerüñi vir, irişdür : S. itdüklerüñi irişdür

²⁹⁴⁸ M. İmān getürmişlerdür : S. inkār itmişlerdür

²⁹⁴⁹ M. eyler : S. eyleye

burca²⁹⁵⁰ biñ yıllık 8. yoldur. Dürlü dürlü gevherle ārāste eylemişler. Şordum. Eyitdiler:²⁹⁵¹
 “Ol minberler ki ‘Arş’uñ şağında- 9. dur, mürsel peygamberlerüñdür *aleyhimü’s-selām*.
 Ammā şol tarafında²⁹⁵² olan || minber senüñdür.” Eyitdüm: “Anlaruñ 10. minberleri ‘Arş’uñ
 şağında, benüm şolında²⁹⁵³ olmanuñ hikmeti nedür?” Hiṭāb geldi-ki “Yā Muḥammed! Çün
 rüz-ı kıyāmet 11. ola, ehl-i maḥşerüñ aḥvāl ve evzā‘ı²⁹⁵⁴ zāhir ola. Muṭī‘ olanları behište
 gönderem; behişt şağ cānibde- 12. dūr. ‘Āṣī olanları düzaḥa irsāl eyleyem; cehennem yesār-ı
 ‘Arş’dadur. Çün sen bu minberde oturasın, 13. zarūreten, ‘āṣīler öñiñden geçerler.
 Ümmetüñden birisini anlaruñ içinden çıkarasın. Şefā‘at eyleyesin. 14. Saña bağışlayam.
 ‘Uṣāt-ı ümmetüñden kimesneyi āteş-i düzaḥa giriftār itmeyem.” didiler *vallāhu’l-‘āṣim*²⁹⁵⁵ ve
 daḥi buyurdılar ki 15. ol gice Ḥazret-i Risālet *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* Ḥazret-i Celāl-i
 Eḥadiyyet’den *celle ve ‘alā* kendü ümmetlerini der-ḥ^wāst 16. itdiler tā dirler ki her bār Ol
 Ḥazret’e ḥiṭāb-ı ‘izzet irişdi ki “İy Ḥabībüm! Ne istersin?” eyitdi-ki “Ümmetümi”²⁹⁵⁶ 17.
 Yedi yüz kerre vāḳi‘ oldı. Bir rivāyetde yedi yüz biñ kerre bu ḥiṭāb ile müşerref oldı.²⁹⁵⁷ 18.
 Her bār “ümmeṭi” didiler. Ḥaḳ ta‘ālā *celle ve ‘alā* cevābında murādı üzere kerem buyurdılar.
 Mi‘rāc’dan geldükden 19. şoñra Emīrū’l-mü’miñ ‘Oṣmān *raḍıyallāhu ‘anh* bir gün Ol
 Ḥazret içün bir salkım ḥurmā hediye 20. getürdi. Ḥ^wāce *‘aleyhi’s-selām* mübārek elleri ile ol
 ḥurmāya şundılar. Bir sā’il geldi. Ḥurmāyı aña 21. virdiler. Yolda Ebū Bekr-i Şıddīḳ
raḍıyallāhu ‘anh ol sāile rāst geldiler. Ol salkımı şatun aldılar. 22. Girü Ol Server’üñ²⁹⁵⁸
 naẓar-ı ḥümāyūnlarına getürdiler. Girü Ḥ^wāce-i Kāināt *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* ol ḥüşeye
 23. meyl itdiler. Girü ol sāil su’āl eyledi. Ḥ^wāce tekrār iḥsān eylediler. Yolda ‘Ömer’e²⁹⁵⁹
raẓı- 24. *yallāhu ‘anh* bulışdı. Ol ḥüşei Ḥazret-i ‘Ömer daḥi şatun alup girü²⁹⁵⁹ ḥuzūr-ı
 Ḥazret’e *ṣallallāhu* 25. *‘aleyhi ve sellem* irişdürdi. Dilediler ki andan bir dāne dehān-ı

²⁹⁵⁰ S. her burcdan bir burca : M. her burcdan burca

²⁹⁵¹ M. Eyitdiler : S. Eyitdüm

²⁹⁵² M. tarafında : S. cānibde

²⁹⁵³ M. şolında : S. şolda

²⁹⁵⁴ S. evzā‘ı : M. evzā‘

²⁹⁵⁵ M. Eyitdi-ki “Ümmetümi : S. Eyitdi “Ümmetümi

²⁹⁵⁶ M. yedi yüz biñ kerre bu ḥiṭāb ile müşerref oldı : S. yedi yüz biñ bu ḥiṭāb ile müşerref oldılar

²⁹⁵⁷ M. Server’üñ : S. Ḥazret’üñ

²⁹⁵⁸ S. ‘Ömer’e : M. ‘Ömer

²⁹⁵⁹ M. şatun alup girü : S. şatun aldı. Girü

M164a

S197b

mübâreklerine koyalar. Girü hemân ol sâ'il 26. der-h^wâst itdi. Ol sultân-ı taht-ı ıstıfâ, şıdk-ı şafâ ile ol sâ'ile 'aât itdiler.²⁹⁶⁰ Bu nevbet Hâzret-i 'Osmân 27. *rağıyallâhu 'anh* şatun aldı. Nazar-ı hümâyûna irişdürdi. Girü ol sâ'il Ol Hâzret'den iltimâs 'aıyye eyledi. H^wâce '*aley-hi's-selâm* 1. ol dervîşden bu emri müstemirren müşâhede eyledi. Dördüncü nevbette buyurdılar:²⁹⁶¹ "*e sâilün ente em tâcirün*" 2. Ya'nî sen dilenci misin yâhüd bâzergân mısın?" didiler. Hâk ta'âlâ fî'l-hâl Cebra'îl-i Emîni gönderdi. 3. Âyet-i "*ve emme's-sâ'ile felâ tenhar*"²⁹⁶² nâzil oldı. Hâk ta'âlâ buyurdi-ki şeb-i Mi'râc'da yedi yüz biñ kerre senden 4. şordum ki "Ne istersin? 'Ümmetî' didüñ. Ben her bâr icâbet eyledüm.²⁹⁶³ Hergiz dürüştlük ile cevâb virmedüm. 5. Benüm Kulum! Dört kerre niyâzmendî gösterdüñ,²⁹⁶⁴ niçün dürüştlük ile cevâb virdüñ?" didi ve dañi buyur- 6. dılar ki ol vaqt ki beni cennete iltidiler. Altun ile yazılmış üç satır yazı²⁹⁶⁵ gördüm. Evvel ki satır 7. "*lâ ilâhe illallâh Muhammedün rasûlul-lâhî*"; ikinci satır "*vecednâ mâ kaddemnâ ve zebehnâ || mâ ekelnâ ve hasirnâ mâ tereknâ*" 8. Ya'nî şol nesne ki evvel gönderdüm, anı bâkî buldum. Her nesne ki şarf itdüm, andan fâide buldum. Kendümden-şoñra 9. kalandan ziyân itdüm. Üçüncü satır "*ümmetün müznibetün ve rabbün gafûrun*"²⁹⁶⁶ Bu ümmet günâhkârlardur. Perverdkâr'ları²⁹⁶⁷ 10. mağfîret idicidür. İy Dervîş! Âdem ve Âdemiyanuñ vücûdı bil ki 'âlem ve 'âlemiyândan kimesne yok iken 11. 'İlm-i İlâhî *celle ve 'alâ* senüñ ahvâlüne kemâhiye muṭṭalı' olmış göñlüñ mir'âtını ma'şîyyet jengârı ile tîre görmiş. Dîde-i 12. kütâh-bînuñ envâr-ı rûbubîyyet mütâla'asında hıyre bulmuş. Şafha-yı 'izâr-ı cennete bu ümmetüñ hâtır-şikeste ve -beste 13. za'îflerinüñ ri'âyeti²⁹⁶⁷ içün kerem raqamlarını çeküp "*ümmetün müznibetün ve rabbün gafûrun*"²⁹⁶⁶ dimiş tâ bileler ki behiş 14. dükeli muṭî'ler âramgâhı degül imiş. Belki hil'at-i mağfîret günâhkârlara dañi virilür imiş ve dañi 15. buyurdılar ki çün maqâm-ı kurbâ irişdüm, serâ-

²⁹⁶⁰ M. Ol Sultân-ı taht-ı ıstıfâ, şıdk ı şafâ ile ol sâ'ile 'aât itdiler : S. Ol Sultân-ı taht-ı ıstıfâ, girü ol sâ'ile 'aât itdiler

²⁹⁶¹ M. ol dervîşden bu emri müstemirren müşâhede eyledi. Dördüncü nevbet buyurdılar : S. ol dervîşden müstemirr bu emri müşâhede eyledi. Dördüncü nevbette buyurdılar

²⁹⁶² S. Cebra'îl-i Emîni gönderdi. Âyet-i "*ve emme's-sâ'ile felâ tenhar*" a- : M. Cebra'îl-i Emîni gönderdi.

²⁹⁶³ M. eyledüm : S. itdüm

²⁹⁶⁴ S. gösterdüñ : M. gösterdi

²⁹⁶⁵ M. yazı : S. -

²⁹⁶⁶ M. günâhkârlardur. Perverd-gârları : S. günâhkârlardur ve Perverd-gârları

²⁹⁶⁷ M. hâtır-şikeste ve -beste za'îflerinüñ ri'âyeti : S. hâtır-şikeste za'îflerinüñ ri'âyetleri

perde-i Celāl'i gördüm. Baña hitāb itdiler ki “*rüveyde yā Muḥammed 16. fe'inne rabbeke yüşalli*” Ya'nī bir sā'at yā Muḥammed te'ḥir eyle. Ḥazret-i Celāl-i Eḥādiyyet *celle zikruhū* namāzdadur. Ben eyitdüm: 17. “Ḥudāy ta'ālā daḥi şıfat-ı şalavat²⁹⁶⁸ ile muttaşif olur mı?” “*Ārī*” didiler. Eyitdüm: “Şalavatları²⁹⁶⁹ nedür?” eyitdiler: 18. “Bu kelime ile mütekellimlerdür ki “*subbūḥūn ḡuddūsūn sebeḡat raḡmetī 'alā ḡaḡabī*” Daḥi buyurdılar ki ol gice feriştelere 19. bir cemā'at gördiler ki “*Muḥammedūn Muḥammedūn Muḥammedūn*” dirlerdi. Āsmānlarda anlardan muḡaddem ferişte²⁹⁷⁰ yoḡ-idi. 20. Şordum ki Yā Cebrā'īl! Bu cemā'at kimlerdür?” eyitdi: “Āsmānların eşrāf-ı muḡaddeseleridür. Nite kim senūn 21. sādāt-ı Ehl-i Beyt'ūn, zemīnūn eşrāf ve bezirḡanıdır. Bunlar daḥi āsmānların eşrāfı²⁹⁷¹ dururlar. Eyitdüm: “Yā Cebrā'īl! 22. Bu taḡşşī ne ile buldılar?” eyitdi: “Anların virdi senūn nām-ı şerīfūndür. “*Muḥammedūn Muḥammedūn Muḥammedūn*” dirler. Āsmān ehlinūn 23. muḡaddemleri oldılar. Ol kimesneler ki ḡubb-ı Muḥammedī *şallallāhu 'aleyhi ve sellem* derūn-ı cānda²⁹⁷² tūtalar. Gör ki mertebesi 'indallāh 24. ta'ālā ne vechledür. Getürmüşlerdür ki Ḥ'wāce-i kāināt *şallallāhu 'aleyhi ve sellem* maḡām-ı ḡurba irişdi. Rabbū'l-erbāb'dan 'azze şānūhū 25. hitāb-ı müsteḡāb irişdi ki “Yā Muḥammed! Bu miḡdār menāzil ḡayy eyledūn. Benüm içün ne getürdūn?” dirler. Ḥ'wāce-i 'ālem *şallallāhu* 26. 'aleyhi ve sellem niyāz itdi-ki Ḥudāvendā! Ben dergāh-ı ḡudūşda ḡadem ḡizānesine lāyık metā' bulmadum. Bir avuc za'īf 27. ve naḡīflerūn şaḡāir ve kebāir, hefevāt ve zellātını getürdüm. Mümkin olur mı ki bu 'aşı cāfīleri baña baḡışlayasın. 1. Hitāb-ı 'izzet irişdi ki “Yā Muḥammed! ḡam yime ki yarın ḡıyāmetde enbiyā kārbanının ḡāfile-sālārı sensin.²⁹⁷³ Yüz yigirmi 2. dört biñ nokḡa-yı nübūvvet 'ālemūn altında geleler. Bir avuç ḡünāhkāruñ²⁹⁷⁴ maḡfīretinde saña müzāyāḡa virilmez. 'İzzet 3. ve celālūmden || senūn ümmetūnūn cerāim cerīdelerine ol-deñlü kerem raḡamlarını çekem ki ḡüneḡ-ālūdelerūn ḡünāhını deryā-yı şefā'atūnde²⁹⁷⁵ 4. yuyam ki

M164b

S198a

²⁹⁶⁸ M. şıfat-ı şalavat : S. şıfat-ı şalāt

²⁹⁶⁹ M. Şalavatları : S. Şalātları

²⁹⁷⁰ M. ferişte : S. feriştelere

²⁹⁷¹ M. āsmānların eşrāf : S. āsmānūn eşrāfı

²⁹⁷² M. derūn-ı cānda : S. derūn-ı cāndan

²⁹⁷³ M. ḡāfile-sālārı sensin : S. ḡāfile-sālārı sen olasın

²⁹⁷⁴ M. ḡünāhkāruñ : S. ḡünāhkārıların

Ben'den hoşnûd olasın. “*ve lesevfe yu'îke rabbüke feterdâ*”²⁹⁷⁵ H^wâce-i ‘âlem *şallallâhu ‘aleyhi ve sellem* 5. maķâm-ı Kâb kavseynde Hâķ ta‘âlâ ile güft ü şinîdde eyitdi: “Hudâvendâ! Hâķret’ünden der-h^wâst iderem-ki 6. ümmetüñ a‘mâlini baña ‘arz ideler. Kirâmü’l-kâtibîne yazmağa buyurmayasın.” Hıṭâb geldi-ki “Sebebi nedür?” eyitdi: 7. “Hudâvendâ! Anlaruñ birisinüñ ‘amellerinde mûcib-i ‘uķûbet olur, cerîme görürsem, anı kendü ‘amelüm nâmesine naķl 8. iderem.²⁹⁷⁶ Ol bendeyi ol ‘amelüñ ġarâmetinden ķurtaram.” didi. Bunuñ gibi merḥametler Ol Hâķret-i Sulṭân’dan 9. ḥîñ-i intikâlde²⁹⁷⁷ daḥi menķüldür. Hâķret-i Hudâvend’dan *celle ve ‘alâ sāi*’let itdiler ki ve tazarru‘ itdiler ki²⁹⁷⁸ tamâm-ı 10. ümmetüñ şiddet-i nez‘ini ve cân virmenüñ telḥîsini cümle Ol Hâķret’üñ cân-ı şerîflerine ideler ki ümmetleri 11. cânı âsânlıġla vireler. Bu mu‘âmele gibi rûz-ı kıyâmetde daḥi ola gerek. Menķüldür ki²⁹⁷⁹ Ol Hâķret’den 12. *şallallâhu ‘aleyhi ve sellem* ki kıyâmet ġünü ola ümmetüñ kabâih-i a‘mâli zâhir ola. Ba‘zısını ma‘âşîde 13. isrâf itdüġi-çün ve ḥâdden inşâfsız tecâvüz eyledüġi-çün dūzaḥa fermân buyurıla. Hâķret-i 14. Rasûlullâh *şallallâhu ‘aleyhi ve sellem* işide. Cenâb-ı Kuds-i İlâhî’ye ḥâzır ola. Ayıda ‘İlâhî! Benümle ümmetüm arasında 15. şart vardır ki benden cüdâ olmayalar. Ben-daḥi anlardan müfâraķat itmeyem. Mu‘âmele ikiden ḥâlî degül. 16. Yārânlar ile dūzaḥa beni bile gönderesin yaḥud anları benümle behişte irsâl eyle.” diyeler.²⁹⁸⁰ Fermân irişe 17. ki “İy Hâķîbüm! Benüm sünnetüm ol vechledür ki ehl-i ‘uķûbete raḥmet eyleyem. Ehl-i raḥmeti ‘uķûbete mübtelâ 18. itmeyem. Anları senüñle cennete göndereyim. Senüñle anları dūzaḥa göndermek lâyıķ degüldür. Kendü ümmetüñle 19. behişte var. Cümlesine raḥmet itdüm, diyü buyurdılar.²⁹⁸¹ Çün H^wâce-i ‘âlem *şallallâhu ‘aleyhi ve sellem* Mi‘râc’dan geldiler. 20. Ol ġün ḥânedan çıkduķları gibi bir cârîye gördiler, giryân. Arķasında un ile ṭolu bir enbân iġilir gider. H^wâce 21. şordı-ki “İy

²⁹⁷⁵ S. raķamlarını çekem ki ġüneḥ-âlûdelerüñ ġünâhını deryâ-yı şefâ‘atünde : M. raķamlarını çekem ġüneḥ-âlûdelerini deryâ-yı şefâ‘atünde

²⁹⁷⁶ S. kendü ‘amelüm nâmesine naķl iderem : M. ‘amelüm kendü nâmesine naķl idem

²⁹⁷⁷ M. Ol Hâķret-i Sulṭân’dan ḥîñ-i intikâlde : S. Ol Hâķret’den ḥîñ-i intikâlde

²⁹⁷⁸ M. ve tazarru‘ itdiler ki : S. -

²⁹⁷⁹ S. ki : M. -

²⁹⁸⁰ S. gönder yaḥud anları behişte benümle irsâl eyle.” diyeler : M. gönderesin yaḥuḡ anları benümle yepelce behişte irsâl eyle.” diyeler :

²⁹⁸¹ M. diyü buyurdılar : S. diyüler

S198b

M165a

Kenîzek! Niçün ağlarsın?” eyitdi: “Ben filân tersānuñ cāriyesiyem. Beni āsiyāya gönderdi. Un 22. itdüm. Haste idüm, eğlendüm. Korkaram ki baña ĩzā²⁹⁸² eyleye.” didi. H^wāce ‘aleyhi’s-selām eyitdi: “Ben senūñle bile varayım. Seni 23. şefā‘at ideyim. Ammā bu enbāni baña vir götüreyim.” didi. Aldı, mübārek arķalarına ķodılar. Sūr‘at ile gıtdiler. 24. Kenîzek eyitdi: “Sen gidersin. Saña irişemezem. Gitmege ķudretüm yokđur. H^wāce ‘aleyhi’s-selām buyurđı-ki “Sen ridāmuñ 25. küşesin tıt. Seni yedeyim, tız gidelüm.” didi. Eyle itdiler. Tersā maķallesine vardılar. H^wāce-i ‘ālem şalavātullāh 26. ‘aleyhi ve selāmühü tersānuñ evi-ne vardı. Halka urđı. Tersā taşra || çıķdı. Nazarı H^wāce-i her dü-serāya düşđi.²⁹⁸³ 27. Eyitdi: “Yā Muhammed! Seni hergiz bu maķallede görmiş degülem. Ne düşđi?” didi. H^wāce şallāl-lāhu ‘aleyhi ve sellem buyurđı ki “Şefā‘atden 1. ötürü geldüm.” didi. Kenîzek kışşasın hikāyet eyledi. Tersā eyitdi: “Yā Muhammed! Seni dün Mi‘rāc’a 2. iltđiler mi? Seyyid buyurđı-ki “Belī, ammā sen ķande işıtdüñ.” didi. Tersā eyitdi: “Bir sā‘at bunda tevaķķuf 3. eyle” didi, gitdi. Kāvm-i kabīlesini cem‘ eyledi.²⁹⁸⁴ Kendü ile Tevrāt getürđi, açdı. Eyitdi: “Bugün Tevrāt’da senūñ 4. na‘tuñı şöyle müţāla‘a itdüm ki Āhirü’z-zamān Rasūli’nūñ bir nişāni²⁹⁸⁵ oldur ki ol gice ki anı Mi‘rāc’a iltđiler. 5. Ol şabāh bir tersānuñ kenîzeği elinden enbān-ı ard alup mübārek arķasıyla tersānuñ serāyı ķapusına 6. getüre.” didi. Şimdi baña yakīn²⁹⁸⁶ geldi-ki tevaķķufa mecāl ķalmadı.” didi. Derķāl eyitdi: “eşhedü enlā 7. ilāhe illāllāh ve eşhedü enne Muhammeden ‘abdühü ve rasūlühü” tamām-ı ķāvm u kabīlesiyle ĩmān getürđiler. Ol Sultān-ı dünyā 8. ve āhiretūñ tevāzu‘ı sebebi ile²⁹⁸⁷ bereket-i ĩmān bulđılar.

2.202. Āyet-i Bā-dirāyet “mā zāğā’l-başaru ve mā řağā”⁷⁵⁸ Tefsīri 9. ve Hikāyetidür.

Ol şeb-i ķurb u kerāmetde ki dest-i felek, cilbāb-ı zūlmeti ķehre-i āfāķa koyup debīr-i takđır 10. mānend kır bir haţť-ı siyāhı levķ-i lāceverdī-peyker-i āsmāna taķrīr itmişđi.

²⁹⁸² M. ĩzā : S. ‘azāb

²⁹⁸³ M. Halka urđı. Tersā taşra çıķdı. Nazarı H^wāce-yi her dü-serāya düşđi : S. Halka urđılar. Tersā taşra çıķdı. Nazar H^wāce-yi her dü-serāya düşđi

²⁹⁸⁴ M. eyledi : S. itdi

²⁹⁸⁵ M. Resūli’nūñ bir nişāni : S. Resūli’nūñ nişāni

²⁹⁸⁶ S. arķasına tersānuñ serāyı ķapusına getüre.” didi. Şimdi baña yakīn : M. arķasıyla tersānuñ serāyı ķapusına getüre.” didi. Şimdi yakīn

²⁹⁸⁷ S. tevāzu‘ı sebebi ile : M. tevāzu‘ı ile

Erkân-ı mükevvenâtda²⁹⁸⁸ her birisi Ol 11. Server'ün nazâr-ı ferhunde-eşerine cılve itdi. Şâyed ki manzûr-ı nazâr-ı kabul vâki' ola, ammâ ol hâzret 12. envâr-ı tecelliyât-ı zâtî ve şifâtî de müstağrak oldukları vâsıtasıyla bunlara nazâr itmedi. Anlar cânibine 13. kûşe-i çeşm ile iltifât itmedi.²⁹⁸⁹ “*mâ zâga'l-başaru ve mâ tağâ*”²⁹⁹ evvel zemîn-i zebân-ı taḥsîn ile kendünün 14. nu'ût-ı kemâlini ve şifât-ı cemâlini beyân idüp iftiḥâr ve istizḥâr itdi-ki ma'den-i aqvât-ı ḥayvânât benem. 15. Maṭla'-ı envâr ve ezhâr²⁹⁹⁰ ve nebâtât benem. Mihâd-ı eşcârda perverende-i nihâl-i²⁹⁹¹ etfâl-i fevâkih benem. Qavâlib-i esrârûn şâdef-i cevâhir-i 16. zevâhiri benem. Firâş-ı²⁹⁹² luṭf-ı rubûbiyyet “*ve'l-arḍa fereşnâhâ*”⁷⁶⁰ muktezâsınca ferş-i teşrîfi bisât-ı inbisâtuma düşmüşdür. Nakḳâş-ı 17. 'inâyât-ı ulûhiyyet levḥ-i berevḥem üzerine şüver-i mevzûnı ve nuḳûş-ı buḳalemûnı tarḥ eylemişdür. Âsmân eyitdi: “Ḥûb-rüyân-ı 18. kevâkib-i şevâkıb bendedür. “*ve's-semâe beneynâhe*”⁷⁶¹ kelâmı ile menâkıb manşıbları benümdür. 'Âlem-i “*kûn feye kûn*”⁷⁶² şavâmi'-i 19. mecâmi'-nün sükkânına meskenem. “*ve fi's-semâi rizḳuküm vemâ tû 'adûne*”⁷⁶³ ni'metlerinün ḥ'ân-sâlâriyam. Şâh-ı mâh, 'arûs-ı ḥurşîd 20. ile ḥalvetgâh-ı “*ve cemi'a ş-şemsü ve'l-kameru*”de⁷⁶⁴ benüm taḥt-ı baḥtumda²⁹⁹³ cılve iderler. Meşşâta-yı ḥikmet-i ulûhiyyet gülğüne-i zîneti “*ve zeyyennâ* 21. *hâ linnâzirîn*”⁷⁶⁵ benem. Ḥacle-i esrârümde 'arâis-i ebkâr ruḥsârına çekmişdür.” didi. Kürsî eyitdi: “Ṭaylasân-ı vüs'at-ı “*vesi'a* 22. *kürsiyyühü's-semâvâti vel arḍa*”⁷⁶⁶ benem. Düşümde burûc-ı bâ-'urûc-ı “*ve's-semâi zâtî'l-bürûci*”⁷⁶⁷ benem. Zât-ı bî-misâlümde ta'biye olunmuşdur, 23. didi. || Levḥ eyitdi: “Sefîne-i esrâr-ı 'ışḳ u muḥabbetem. Sekîne-i ervâh-ı ehl-i mağfiretem. Maḥzûzam. Esrâr-ı muğayyebâtdan maḥfûzam. Taşarruf-ı²⁹⁹⁴ şübühâtdan 'ulûm-ı gaybiyye mazḥaram. Ḥükm-i lâ-reybe 24. menbâ' benem. Ṭavâli'-i envâr-ı ḳudse maṭla'am. Levâmi'-i esrâr-ı ünse maṭraḥam.” didi. Qalem eyitdi: “Râz-dâr-ı ḳadîmem. 25. Şâḥib-esrâr-ı “*alleme bi'l-kalem*”em.⁷⁶⁸ Üktüb destûrının me'mûrı bî-ḥücûb nazrânının

S199a

²⁹⁸⁸ M. mükevvenâtda : S. mükevvenâtdan

²⁹⁸⁹ M. itmedi : S. itdi

²⁹⁹⁰ M. maṭla'-ı envâr ve ezhâr : S. maṭla'-ı envâr-ı ezhâr

²⁹⁹¹ M. nihâl : S. nihâd

²⁹⁹² M. firâş-ı : S. ferş-i

²⁹⁹³ M. taḥt-ı baḥtumda : S. taḥt u baḥtumda

²⁹⁹⁴ S.Sekîne-yi ervâh-ı ehl-i mağfiretem. Maḥzûzam. Esrâr-ı muğayyebâtdan maḥfûzam. Taşarruf-ı : M. -

manzûrî benem. 26. “*ve’l-ķalem*”²⁶⁹ ķaseminûñ ‘alemini leķker-i vesīa’ peykerûm tılayesine çekmişlerdür. “*alleme bi’l-ķalem*”²⁷⁰ haţţınuñ haţţı-ı 27. vāfirini benûm dīvān-ı refi’ü’s-şānum menşûrına yazmışlardır. ‘Arş eyitdi: “Kılāde-i temcīdi, benûm cīd-i mecīdümde ķo-mışlardır. 1. Ridā-yı istivā-yı rahmet-i Raķmān’ı benûm ķāmet-i bā-istikāmetüme şalmışlardır. Kible-i da’vet-i niyāzmendānem. 2. Miķrāb-ı münācāt-ı derdmendānem. Āşiyāne-i atyār-ı ervāķ-ı muķarrebānem. Āsitāne-i esrār-ı 3. muvaķķidānem. Her nesne ki hıķta-yı āferīnişde hil’at-i vücūd giymişdür ve cūr’a-yı cūd nüş 4. itmişdür, mecmû’sı ķademüme baş ķomışdur. Dest-i niyāz-ı ālā vü ni’am ve māide-i cūd u keremüm 5. hıwānına uzatmışdur.” didi. Hażret-i Īzzet’den *celle ve ‘alā* hıķāb-ı müsteķāb irişdi ki 6. “Benûm bir bende-i ber-güzīdem ve maķbûb-ı pesendīdem vardur ki sizûñ bu vechle cümle ‘āzamet²⁹⁹⁵ ve 7. ihtişāmuñuz anuñ haşmet ve ihtirāmı ķatında zerre gibidür. Pertev-i āfitāba nisbet, ķātre gibi- 8. dūr, deryā-yı bī-pāyāna göre.” diyü buyurdılar. Erkān-ı memālik, melek ü melekût Cenāb-ı Hażret-i 9. ‘Īzzet ve Ceberût’dan sāi’let gösterdiler ki “Īlāhī! Ne ola ki bizûm tārık-i ‘ilm-i vücūdumuzu 10. anuñ ķadem-i mübārekinûñ kerem u cūdı ile müşerref eylesin.” didiler. Cenāb-ı Hażret-i Hudāvendī 11. *celle zikruķū* sāi’letlerini icābete maķrûn eyledi. Hayme-i iķbāl ve şādurvān, ‘izz ü celāl-i Muķammed’i 12. *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* bām-ı heft-ecrām-ı ‘ulüvv-i maķāma ķordı. Hıwāce-i Şaķaleyn, dāmen-i himmeti tārek-i 13. kevneyne çekdi. Āstīn-i nehmeti nuķūd-ı ‘ālemīn üzerine açdı. Sākinān-ı hażāir-i ķuds, hıķāb-ı üns ile 14. eyitdiler: “Yā Muķammed! Aķtār ve eknāf-ı āfāķa bir sebīl-i ittifāķ nola? Eger nażar şalasın tā ķār-ı ‘ālemi bu²⁹⁹⁶ nażarda düzesin.” 15. didiler. Eyitdi: “Bunlar cümle ümmetûñ aķtā’ıdır. “*senürīhim āyātınā fi’l-āfāķi ve fī enfüsihim*”²⁷¹ Çākerler aķtā’ına nażar itmeñ. 16. Himmet-i ‘ālī degüldür.” Eyitdiler: “Bārī, melekût-ı ‘ālem-i bālā ve şavāmi’-i mele-i ‘a’lāya baķ.” didiler. Buyurdı-ki 17. “Evvel temāşāgāķ-ı pederümdür.” “*ve kezālike nurī ibrahīme meleküte’s-semāvāti ve’l-‘arđı*”²⁷² Halīle-i celīle ki manzûr-ı nażar-ı peder ola 18. oğullara, dīde-i ülfet-i bī-ķülfeti andan yummaķ gerek. Māhı gör ki iki neyyireynûñ birisidür. Şeb-i pūr-ta’abda ķāim- 19. maķām-ı āfitābdur. “*fezālike meslekün*

²⁹⁹⁵ M. bu vechle ‘āzamet : S. bu cümle ‘āzamet

²⁹⁹⁶ S. bu : M. bir

* *lite'lemū 'adede's-sinīne ve'l-ḥisābe*"dür. ⁷⁷³ Ümmetüm a'mārinuñ defteridür. 20. ||
 “*yes'elūneke 'ani'l-ehilleti kul hiye mevākītü li'n-nāsi*”⁷⁷⁴ Bir bende²⁹⁹⁷ ki müşāhede-i dīdār-ı
 dil-dār ola. 21. Muḥāsebe-i a'mār-ı çākere ne ihtiyāc?” Bu mäh, vaqt-i kemālde dāstān-h^wan-
 ı cemāl-i ḥübāndur; vaqt-i ḥelālde 22. engüşt-nümā-yı ḥāl-i 'aşıḳāndur. Ol yirde ki āsmān-ı
 'irfāna mäh-ı çihārda şeb gibi cilve eyleyem ki ²⁹⁹⁸ Tā-Hā benüm āsitānum. 23.
 Ḥādimlerinden her biri sitārevār, rāh-ı necātı 'aşāyla²⁹⁹⁹ gösterür ki aşḫāb-ı “*eşḫābī ke'n-
 nücūmi bi'eyyihim iktedeytüm ihtedeytüm*”⁷⁷⁵ Bir engüşt 24. işāreti ile bu mäh-ı bā-cāhı
 bārgāh-ı zuhūrda ḥil'at-i nūr³⁰⁰⁰ gösterem. Qadd ü kāmētini şakḳ iderem ki “*ikterabeti's-sāatü*
 25. *ve'n-şakḳal-ḳameru*”⁷⁷⁶ Niçün kendü 'aşıḳlarum cemālne baḳmayam-ki yarın pertev-i
 nūrları saḳf-ı cinānı münevver ider ki 26. “*sīmāhüm fī vücūhihim min eşeri's-sücūd*”⁷⁷⁷
 eyitdiler. Āfitāb-ı cihān-tāb, şem'-i cem'-i āsmāndur. Sirāc-ı vehhāc-ı eyin, ḳaşr-ı 'ālī- 27.
 eyvāndur. Miḥrāb-ı beḳā'-yı bā-irtifā' ṭāḳında ḳandīl-i şu'ā-ı bā-intifā'dur. Aña nigāh eyle”

³⁰⁰¹ didiler. Buyurdı-ki 1. benüm çākerlerüm vardır ki ol gün ferrāşān-ı ḳazā-yı mıḳrāz-ı
 fenāyla bu şem'-i zerrīn legeni aḳdaralar. Bu basīṭ-i 2. sīmīn-i ḥürşīdi ki deryā-yı felek
 yüzinde revāndur, loḳma-yı neheng-i heybet ideler ki “*ize'ş-şemsü* 3. *küvvirat*”⁷⁷⁸ Anlaruñ
 meş'alesi şöyle rüşen ola ki ehl-i 'Araşāt nūr-ı Serverinden iktibās eyleyeler³⁰⁰² ki 4. “*yevme
 terā'l-mü'minīne ve'l-mü'mināti yes'ā nūruhüm beyne eydīhim ve bieymānihim*”⁷⁷⁹
 eyitdiler. Bu āsmān-ı zebercedi, 5. peyker-i eyvān-ı lāceverdī manzara sal-ki deryā-yı
 cevāhir-i zevāhir anuñ nūrıdur. Hezār-destān 6. ve sūr-ı ḳuşūr-ı rızvān ve ḥürdur. Deryā-yı
 pür-mevc-i evc-i seyyār üzerinde sefīne-i sekīne-i lü'lü-bār-ı 7. gevher-nişār odur.” didiler.
 Buyurdı-ki “Ārī! Egerçi bu varāḳ-ı kebūd ve bu ṭabaḳ-ı memdūd bir nāmedür ki Debīr-i
 Taḳdīr 8. cāme-i tedbīr³⁰⁰³ ile ḥurūf-ı ülūf-ı kevākibi aña taşvīr itmişdür. “*innā zeyyenne's-*

²⁹⁹⁷ S. bende : M. yirde

²⁹⁹⁸ M. ki : S. kim

²⁹⁹⁹ S. sitārevār, rāh-ı necātı 'aşā-yla : M. sitārevār, necātı 'aşā-yla

³⁰⁰⁰ S. ḥil'at-i nūr : M. ḥil'at-i yüz

³⁰⁰¹ M. bi'l-intifā'dur. Aña nigāh eyle : S. bi'ş-şefā'dur. Aña nigāhla

³⁰⁰² M. eyleyeler : S. ideler

³⁰⁰³ S. Buyurdılar-ki “Ārī! Egerçi bu varāḳ-ı kebūd ve bu ṭabaḳ-ı memdūd bir nāmedür ki debīr-i taḳdīr cāme-yi tedbīr : M. Buyurdı-ki “Ārī! Egerçi bu varāḳ-ı kebūd ve bu ṭabaḳ-ı memdūd bir nāmedür ki debīr-i taḳdīr ḥāme-yi tedbīr

semāe 'd-dünyā bizīneti 'l-kevākibi"⁷⁸⁰ Ammā bu nāmeyi 9. dürseler gerek ki "*yevme naṭvī 's-semāe keṭayye 's-sicilli li 'l-kütübī*"⁷⁸¹ Bizüm sūhtelerimüz vardur ki ol rüznāme-i 'ışk u muḥabbeti 10. anlara ilḳā itseyüz gerek. "*ve nuḥricu lehü yevme 'l-ḳıyāmeti kitāben yelḳāhü menşūran*"⁷⁸² eyitdiler. Bāri, behište nazār 11. eyle ki büstān-serāy-ı dōstān, mev' id-i liḳā-yı müştākāndur. Menba' -ı çeşme-i rahīḳ ve şerāb-ı selsebīldür. 12. Maṭla' -ı envār-ı taḳḳīḳ ve esrār-ı *ḥasbiya 'llāh ve ni' me 'l-vekī*ldür. Ḳuşūr-ı bī-ḳuşūr-ı la' l ü mürvārīd 13. andadur. Müşāhede-i me' āni-i nihānī-yi "*ve naḥnü aḳrabü ileyhi min ḥabli 'l-verīdī*"⁷⁸³ anda müyesserdür. Buyurdılar: "Belī, ol 14. vechledür. Ammā şabr iderem ki behiştüñ silsilesi ātiyede ümmetüm ḥāksārlarına iḥsān olunur 15. ki "*ve üzlifeti 'l-cenneti lilmütteḳīne ḡayra ba 'īdin*"⁷⁸⁴ eyitdiler: "Nazār, 'Arş-ı Rahmān'a eyle ki saḳf-ı cinandur. Bir sā'at anuñ cānibine 16. iltifāt eyle ki şıfat-ı rahmet-i İllāhī, 'Arş'dur. Āyine-i cemāl-i Pād-şāhī, 'Arş'dur. Ḳıble-i ḳulüb-ı 'ārifān, ḳandīl-i ervāḥ-ı müştākān, 17. || 'Arş'dur. Küşteḡān-ı dilhā-yı ser-mestān, temāşāḡāh-ı cāyhā-yı Ḥaḳ-perestān 'Arş'dur. "*aḳrabu 'l-ecsāmi ile 'l-melekūti*, 18. *ensebu 'l-eşyāi il 'l-ceberūt*"⁷⁸⁵ -ı 'Arş'dur. Eyitdi: "Belī, 'Arş bu 'azamet ile benüm mülāzımlarumdan birisinüñ şalābet-i ḳudümü 19. ile lerze ve ıztırāba gelür ki "*ihte 'z-ze 'l-arşu bi-mevti*"-i Sa'd bin Mu'āz⁷⁸⁶ bil-ki ḥāksārān-ı 20. ümmetümden zevceyn arasında ṭalāḳ ki sebeb-i iftirāḳdur. Vuḳū' bulsa lerzeye gelür ki "*eṭ-ṭalāḳu yehtezze minhu 'arşu 'r-raḥman*"⁷⁸⁷ 21. Çün bir yetīm kendü idbārından bir küşede giryān olsa 'Arş-ı mecīd lerzeye 22. gelür ki "*ihtezze 'l-arşu buḳāel yetīm*"⁷⁸⁸ didi. Eyitdiler: "Yā neye nāzırsın?" Buyurdı-ki "Ḥaḳ *celle zikruhünüñ* cemāl-i 23. şun'ına nāzıram. Anuñ kemāl-i luṭfını gördüm. Nuṭfe idüm, eşer-i terbiyyeti ile tuḥfe oldum. 'Alaḳa idüm, ḥalka 24. oldum; cenīn idüm, çunīn oldum; velīd idüm, ḥamīd oldum; yetīm idüm, 'azīm oldum; 25. ḡarīb idüm, ḥabīb oldum; faḳīr idüm, emīr oldum; bende-i muḥtāc idüm, şāḥib-mi'rāc oldum; 26. ümmī-yi nā-ḥüne idüm, 'ārif ve dānā oldum; püser-i 'Abdu'llāh idüm, Muḥammed Rasūlullāh oldum; 27. Dervīş-i bī-dīnār ve direm idüm, pād-şāh-ı 'Arab ve 'Acem oldum." didi *şallallāhu 'aleyhi*

ve sellem. Eyitdiler: 1. “Yâ Rasûlullâh! Şimdi ‘âlem-i fenâda ve cihân-ı ‘anâda bu deñlü fazl u in‘âm, luţf u ikrâm³⁰⁰⁴ erzânî buyurdılar. 2. Yarın ki ‘âlem-i beķâyâ irişesin, maķâm-ı Maħmûd ve ĥavż-ı mevrûd ve maķzar-ı meşhûd ve ra‘yet-i şefâ‘at, ‘âlem-i hidâyet 3. ve sa‘âdet vireler. Va‘de-i bâ-müjde ve ‘atâ-yı bi‘r-recâ-yı “*velesevfe yu‘tîke rabbûke feterdâ*”⁷⁸⁹ ile müstes‘ad olasın. 4. Her kimesne ki dağ-ı mütâba‘atı kendünüñ dil ü cânına ura, zıll-i re‘fet ve sâye-i sa‘âdetüñde hoş-hâl ola. 5. Maķşad-ı aķşâ olan civâr-ı Hâķ sūbhānehü ve ta‘ālāya vuşûl bulasın.” didiler.

2.203. H^wâşş-ı Evliyānuñ 6. Mi‘râcıdur ki Sülûk-ı Makāmât Tarîķı ile Ser-hâdd-i ‘Âlem-i Hâķîķate İrişürler.

İy Dervîş! Hâżret-i Celāl-i 7. Eĥadiyyet *celle ve ‘alā* ĥabîbini şallallāhu ‘aleyhi ve sellem eţbâķ-ı semāvâta ‘urûc-ı devleti ile müşerref itdi. 8. Bu kerâmet ile sâir enbiyâdan mümtâz oldu. Bu ĥuşûş muķarrerdür ki her nesne ki Ol Hâżret’e in‘âm olınmışdur, 9. ümmetüñ andan naşîbi vardır. Erbâb-ı vuşûl seyyid-i enbiyâya olan Mi‘râc gibi evliyâyâ³⁰⁰⁵ daĥi Mi‘râc taĥķîķ iderler. 10. Evliyānuñ Mi‘râc’ı ‘aķldan ‘ibâretdür. Bu Mi‘râc’uñ iki ‘idâdesi vardır: Ĥavf ve recâdur. Derecâtı 11. tã‘at ve ‘ibâdetdür; cānib-i esfeli gōñöldür. ‘İ‘lâsı ‘Arş-ı İlāhî’ye irişür. Ammâ evliyâyâ beden ile ‘urûc müyesser 12. olmaz. Ĥaberde gelmişdür ki Hâķ ta‘ālā dilese ki bir bendesini ķurb-ı vişâli ile müşerref eyleye, anı envâ‘-yı belālara 13. mübtelâ ider. Anı imtiĥān itmek-içün eger tarîķ-ı talebde sâbit olup sünen-i istikâmetden inĥirâf itmezse 14. ki tã‘at ve ‘ibâdetde eksük ķomaya, belki daĥi artura. Hâķ ta‘ālā buyurur: “İy Meleklerüm! Sizi şâhid tutaram 15. ki bu bendei şâkirler || dīvânına yazdum. Andan şoñra buyurdı-ki “İy Meleklerüm! Bu bendenüñ aĥvâline nażar idüñ 16. ki kendünüñ tã‘at ve ‘ibâdetinde fütûrı var mı? Ĥizmetümden³⁰⁰⁶ melûl olur mı, olmaz mı? Eger ol bende 17. ĥizmetde müdâvemet iderse Hâķ ta‘ālā buyurdı-ki “*hezâ ‘abdun ta‘arraĥa li‘l-mezîd*” Ya‘nî bir ķâvldür ki 18. devletine ziyâdeliķ ‘atıyyesinde meziyyet taleb ider. Sizi

³⁰⁰⁴ M. luţf u ikrâm : S. luţf, ikrâm

³⁰⁰⁵ M. muķârrerdür ki her nesne ki Ol Hâżret’e in‘âm olınmışdur, ümmetüñ andan naşîbi vardır. Erbâb-ı vuşûl seyyid-i enbiyâyâ olan mi‘râc gibi evliyâyâ : S. muķârrerdür. Her nesne ki Ol Hâżret’e in‘âm olınmışdur, ümmetüñ andan naşîbi vardır. Erbâb-ı vuşûl seyyid-i enbiyâyâ olan mi‘râc evliyâyâ

³⁰⁰⁶ M. ĥizmetümden : S. ĥizmetümde

şāhid tutaram ki anı murādına³⁰⁰⁷ 19. iderem, çün ol bende tarīk-ı taḥkīka sülūkı lāzım bile. Bir müddet şebāt ve istikāmet göstere. 20. Hāḡ ta‘ālā tevfiḡi aña rasūl gönderür tā anı ḡwāb-ı ḡafletden uyarur. Andan-şoñra gönlini ḡat‘-ı 21. ta‘alluk bıçaḡı ile şakḡ ider. ‘Ināyet³⁰⁰⁸ şuyı birle pür-pāk ider. Īmān ve sekīne ile īḡān ve iṡmināni³⁰⁰⁹ 22. ile 7oldurur. Anı rüşd burāḡına bindürür. Tarīk-ı taḥkīka³⁰¹⁰ kuvvet-i teysīr ile sülūk itdürür. Berḡ-i ḡatīf mişālinde 23. sür‘at-i seyr ile ḡat‘-ı menāzil ider. Ammā yollarda nefsuñ vesveseleri ve şeyṡān-ı la‘īnuñ tezyinātı 24. anı eḡlemek ister. ḡwāce-i kāināta Şām yolında Yehūdī ve Naşārā ve da‘vet-i dünyā gibi arzūlar ile 25. imtiḡān ider. Meşelā gönline ilkā ider ki hevā serddür, cāme-i ḡwāb germdür. Ḳalkup ṡahāret itmek,³⁰¹¹ teheccüd namāzı 26. ḡılmaḡ Saña farz degül. Ḳul anı terk itmekle mu‘āteb olmaz. Bunlarsuz daḡi derecāt-ı cennete vuşul 27. bulmaḡ geñezdür. Hāḡ ta‘ālā ḡullarına āsānlıḡ buyurmuşdur. “*yurīdullāḡū bikümü’-l- yūsra*”

M167a

⁷⁹⁰ Daḡi dir ki 1. “*ḡüvellezī ce‘ale lekümü’l-leyle liteskünū fīḡi*”⁷⁹¹ Bunuñ emşāli tesvīlāt-ı nefis ve taḡyīlāt-ı şeyṡāndur. 2. Sālik bu mesālikde bunlara iltifāt göstermez. Yolını Beytū’l-maḡdis-i ta‘abbüdden inḡirāf³⁰¹² itmez. Ol vaḡt 3. Ḥāzret-i ‘İzzet *celle ve ‘alā* kemāl-i bende-nevāzīden Cebrā’īl gibi rasūl-i fikreti bendeñuñ ser-vaḡtine gönderür 4. tā gönlini necāḡ-ı nūra ḡor. ‘Ālem-i ma‘nāda ṡayarān itdürür. Ol zamānda āsmān-ı ḡicāb-ı nefse gelür. Rasūl-i fikret 5. ki ḡāmil-i dil-i sālikdür. Evvel ḡicābı feth ider. Bu āsmāndan geḡürür. Melekūta iltür. ‘Ālāmāt-ı ceberūt müşāhede 6. ider. Ol ‘ālemuñ ‘acāibini buña ‘arz ider.³⁰¹³ Ervāḡ-ı enbiyā ve evliyā bunu istikḡāl iderler. Her biri 7. bir nev‘e beşāretler virürler. İkrām-ı Īlāḡi ile *celle zikruhū* sāir ḡalḡdan imtiyāzına ta‘accüb iderler. Andan şoñra anı ol maḡāmdan 8. geḡürürler. Āsmān-ı ḡicāb-ı dünyāya gelürler ve rasūl-i fikret ol ḡicābı açar. İkinci, melekūta gelür. Anuñ daḡi ‘acāib ve ḡarāibinden 9. ‘arz iderler. Evvel geḡenleri ferāmūş ider, ol ḡicābı daḡi geḡürürler. Üḡünci,³⁰¹⁴ āsmān-ı ḡicāb-ı şeyṡān evüñe gelür. Andan daḡi

³⁰⁰⁷ M. anı murādına : S.

³⁰⁰⁸ M. ‘ināyet : S. ‘ināyeti

³⁰⁰⁹ M. iṡmināni : S. ṡuma’nīne

³⁰¹⁰ M. taḡkīka : S. taḡkīḡına

³⁰¹¹ S. ṡahāret itmek : M. -

³⁰¹² M. inḡirāf : S. münḡarif

³⁰¹³ M. ider : S. iderler

³⁰¹⁴ M. üçünci : S. -

S201a

geçürürler. 10. Dördüncü, āsmān-ı hicāb-ı halk gelür. Andan daḥi geçürürler. Beşinci, āsmān-ı hicāb-ı a‘māl-i şāliḥa namāz ve rüze gibi andan daḥi geçürürler³⁰¹⁵ 11. Altıncı, āsmān-ı hicāb-ı düzaḥ gelür. Andan daḥi geçer. Yedinci, āsmān-ı hicāb-ı behişt gelür. Nite kim H^wāce ‘*aleyhi’s-şalāvatü* 12. *ve’s-selām* etbāk-ı semāvātda || enbiyānuñ her birine bulısup ḳadr u mertebelerini³⁰¹⁶ müşāhede eyledi. Kezālik, ḳalb-i sālīk tefāvüt-i 13. mertebe ile bu hicāblardan tevaḳḳuf ider. Geçmege kādir olmaz. İbrāhīm-i Ḥalāl gibi ‘*aleyhi’s-şalāvatü ve’s-selām* 14. āsmān-ı heftümde ki merātib-i enbiyānuñ a‘lā mertebesidür.³⁰¹⁷ Mütevaḳḳıf ḳaldı. Ammā şol ‘ārif ‘āşık-ı şādık 15. ve muḥaḳḳık ki Muḥammedvāre *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem*, tamām-ı etbāk-ı semāvātadan geçüp Sidretü’l-müntehā’ya ki müntehā-yı 16. fikretten ‘ibāretdür. Teraḳḳı ider. Maḥlūḳuñ idrāk ve fehmine irişdügi deñlü andan geçer. Rasūl-i fikret ki 17. ḳāim-maḳām-ı Cebrā’ıl’dür ‘*aleyhi’s-selām*. Ol yirde ḳalur. Andan geçmege kādir olmaz. Ol vaḳt sālīk 18. Sulṭān-ı Ḥaḳ ile mükāşif olur. Esrār müşāhedesinde ḳāvı olur. Meydān-ı h^wāşşda ṭayerāna 19. başlar ki arş-ı mecīd ki tecellī-i şıfātadan ‘ibāretdür, aña irişür. Sulṭān-ı Zāt’uñ ‘azametini 20. müşāhede ider. Müte‘allikāt-ı beşeriyet³⁰¹⁸ cümle anda muḫmaḥill olur. Ol vaḳt Sulṭān-ı heybet 21. münkeşif olur. Seyr daḥi ṭayerāndan ḳalur. Fenā-yı ‘Arş’da kendüden fānı olur. Kendüyi 22. mürde görür. Ol yirde rahmet-i İlāhī naḫarıyla manzūr olur. Ḥiṭāb-ı “*iznun minnī*”⁷⁹² sırrı ile zinde olur. 23. İzn-i Ḥudāvendī ile serā-perde-i ‘izzete vuşul bulur. “*denā fetedellā * fekāne ḳābe ḳavseyni ev ednā*”⁷⁹³ 24. meḳşūf olur. Maṭla‘-ı şıfātadan ki āyine-i Zāt’dur, tecellī-i Zāt-ı nūrī zāhir olur. Derūn-ı cān-ı ‘ārif 25. münevver ve ṭābān olur. Cām-ı muḥābbetden ol ḳadar şerāb-ı üns nüş ider ki tamām kendüyi ferāmüş 26. ider. Andan soñra ‘ārif ki devlet-i vişāl ve sa‘adet-i ittışalle müşerref olur. Ḥumḥāne-i 27. muḥabbetde sākī-yi ‘izzet elinden cām-ı vaḥdet māl-ā-māl³⁰¹⁹ nüş eyler. Bu ḥiṭāb ile muḥāṭab olur ki 1. “*heli’s-teḥaḳḳa min ‘ibādī ve imā’i en yağfilū ‘annī lev ‘arefū me’llezī yefūḳuhüm ‘annī leḳaṭṭa ‘at ekbādühüm ḥasreten*”

M167b

³⁰¹⁵ M. geçürürler : S. geçer

³⁰¹⁶ M. semāvātada enbiyānuñ her birine bulısup ḳadr u mertebelerini : S. semāvāta enbiyānuñ her birine bulısup ḳadr-i mertebelerini

³⁰¹⁷ M. mertebesidür : S. derecesidür

³⁰¹⁸ M. müşāhede ider. Müte‘allikāt-ı beşeriyet : S. müşāhede ider. Beşeriyet

³⁰¹⁹ S. cām-ı vaḥdet māl-ā-māl : M. cām māl-ā-māl vaḥdet

2. Ya'nî kulum ve cāriyelerümden³⁰²⁰ lâıyık mıdur? Tarfetü'l-‘ayn Ben’den gāfil olalar. Eger gāfletleri 3. vāsıtasıyla fevt olanları bilselerdi, hāsret ile cigerleri pāre pāre olurdu. Andan şöıra 4. dil-i ‘ārif bu Mi‘rāc-ı ma‘neviyeden mürācā‘at ider. Cāize-i k̄abül-i hıl‘at-bahā-yı nūr³⁰²¹ içün 5. şerāb-ı muḥābbet ile maḥmūr olup şöıbet-i ḥalkdan nūfūr olur. Ta‘ām ve şerābdan fāriğ, münācāt-ı 6. Perverdkār’a meşğul olur. “*Razeḫana’İllāhu te‘ālā bifaḍlihi ve keremihi mā yuḥibbu ve yerḍāhu*”⁷⁹⁴ 7.

2.204. Tarīka-yı Şāniye, Mesālik-i Şerī‘ate Sālik Olanların Mi‘rācıdur ki 8. Eş-Şalāvatü’l-mi‘rācü’l-mü’mīn Mukteżāsınca ‘Ālem-i Ḥaḳıḳate Vāşıl Olmuşlardır. 9.

Bu Mi‘rāc’dur ki ‘avām u ḥwāşş isti‘dādlarınca zirve-i ihtişāşa irişmişlerdür. Nite kim Ḥazret-i Risālet 10. şallallāhu ‘aleyhi ve sellem buyurmuşlardır: “*cu‘ilet kurretü ‘aynī fī’ş-şalātı*”⁷⁹⁵ Çün Ḥwāce ‘aleyhi’s-şalāvatü ve’s-selām 11. Cenāb-ı || Kuds-i İlāhî’den mürācā‘at itdi. Buyurdi-ki³⁰²² “*ilāhî! eyne naşību ümmetī min hezā’s-şerefı*” Ya’nî bu devlet 12. ve sa‘ādet ile ki anuñla müstes‘ad oldum, benüm ümmetümün naşībi ne olsa gerek? Ḥiṭāb geldi-ki “*mi‘rācu ümmetike* 13. *el-cema‘atı*” Ya’nî ümmetünün Mi‘rāc’ı cemā‘at ile namāzdur. Ḥwāce ‘aleyhi’s-selām çün bu ‘āleme tenezzül itdiler. 14. Yārāna ḥaber virdiler ki “*eş-şalātü mi‘rācü’l-mü’mīn*” Namāz Mi‘rāc-ı cismānî ve Mi‘rāc-ı rûḥānîyi cemā‘atdır. 15. Zīrā, şāmildür, ef‘ālî ki kālbe ta‘alluḳı var ve hem ızkārı ki kālbe müte‘āllıḳdır. Beyānı böyledür ki Ḥwāce 16. ‘aleyhi’s-selām³⁰²³ çün ol sefer-i mübāreke ‘azīmet itdiler ki maḳām-ı muḳāddese ṭahāretsüz ḥulül müyesser degüldür. 17. Lā-cerem Cebrā’ıl ‘aleyhi’s-selām ḥavz-ı Kevşer’den iki ibriḳ ile āb-ı Kevşer getürürdi.³⁰²⁴ Kezālik, bende daḥi 18. namāza ‘azīmet idicek ḳadem-i niyāzı, ḥizmet-serāy-ı ṭā‘at-i İlāhî’ye ḳor, şuyla ṭahāret ider ki şer‘-i 19. şerīfde buyurılmışdur. Ṭahāret-i bāṭına ḳaşd ider. Ḥazret-i Celāl-i Eḥādiyyet’ün *celle ve*

S201b

³⁰²⁰ M. kulum ve cāriyelerümden : S. kullarumdan, cāriyelerümden

³⁰²¹ S. cāize-i k̄abül-i hıl‘at-bahā-yı nūr : M. Cāize-i k̄abül ve hıl‘at-bahā-yı nūr

³⁰²² M. Buyurdi-ki : S. Buyurdılar-ki

³⁰²³ M. çün bu ‘āleme tenezzül itdiler. Yārāna ḥaber virdiler ki “*eş-şalātü mi‘rācü’l-mü’mīn*” namāz mi‘rāc-ı cismānî ve mi‘rāc-ı rûḥānîyi cemā‘atdır. Zīrā, şāmildür, ef‘ālî ki kālbe ta‘alluḳı var ve hem ızkārı ki kālbe müte‘āllıḳdır. Beyānı böyledür ki Ḥwāce ‘aleyhi’s-selām : S.

³⁰²⁴ S. getürdi : M. getürürdi

‘alā tevfiķi refiķ 20. olur. Havf ve recā ibriķleriyle kevşer-i ĩmāndan āb-ı ‘irfānı taldururlar. Andan ōñra taşt-ı ‘ilm 21. ile ki dōrt dıll‘i vardur. Biri ‘ilm-i ef‘āl, biri ‘ilm-i şıfāt, biri ‘ilm-i esmā, biri ‘ilm-i zāt 22. bu dıll‘lerüñ her biri maħşuş cevāhir ile mükelleldür. Meşelā ‘ilm-i ef‘āl, cevher-i tevħīd ile; ‘ilm-i şıfāt, cevher-i 23. vāħidiyyet ile; ‘ilm-i esmā, cevher-i eħadiyyet ile; ‘ilm-i zāt, cevher-i ğayb-ı hüviyyet ile aña yoldaş olurlar. Namāz 24. kılan bendeye tahāret-i zāhir ve bāṭın müyesser olur. Muħabbet burāķını meveddet-i zemīn ile tezyīn iderler. Őñine 25. çekerler. Ol burāķuñ iki bāli vardur. Biri şevķ, biri zevķ ki kadem-i evvelde kevneynde³⁰²⁵ geçer. Tarfetü’l-‘aynda 26. teveccüh-i Beytü’l-makdisine irişür. Derün-ı cānına “*innī veccehtü vecchiye lillezi feṭaras-semāvāti ve’lardı*”³⁰⁶ lāyih 27. olur. Hāzret-i Cenāb-ı Kuds’e teveccühi miķdārınca āşār-ı ‘āzamet ve kudretine muṭṭalı‘ olur ki cemī‘-i mükevvenāt ve melikiyyāt 1. ve melekūtiyātdan tecellī-i ‘āzamet ve kibriyādan mużmaḥill görür. Nazar-ı ‘aķl-ile küllī eşyāda te’emmül ider. Envā‘-ı nebāt 2. ve ma‘ādin ve ḥayvān³⁰²⁶ ve insān ve ğayrı fikr ider. Tilāl-i berr ü baḥrı ve sükkāni fikr ider. Andan-şoñra 3. ‘ālem-i bālāya teveccüh ider. Āsmānları, tavāif-i melāikeyi tā Sidre’ye varınca ve sükkānını, Levḥ ve Kalem’i, 4. ‘Arş ve Kürs’i, behişt ve dūzaḥı, ‘ālem-i ecsāmı, ‘ālem-i ervāḥı, arz ve semāyı, melek ve melekūti,³⁰²⁷ 5. ğayb ve şehādeti nazar-ı himmetine getürür. ‘Ażamet-i İlāhī’nüñ pertev-i envāri dōkilür. Cümlesi āfitāb 6. yanında nücüm³⁰²⁸ maḥv olduğı gibi maḥv-ı nā-būd görür. Tahķiķ ve ta’yīn ile eyidür ki Allāh Ekber. Andan-şoñra 7. ser-ḥadd-i ‘ālem-i süflī ve ‘ulvīdeki ‘ālem-i şuġrānuñ mişālidür ki vücūd-ı ādemīden ‘ibāret olup dil 8. nokṭagāhıdır. İki ellerini bağlar tā müşevvişān-ı nefsanī, leṭāif-i rūḥānīye ta‘arruż itmeyeler. 9.

2.205. el-Kışşa.

Çün Hwāce ‘aleyhi’s-şalāvatü ve’s-selām şaḥra-yı Beytü’l-makdis’den kadem-i şerīfini Mi‘rāc’a kōdı. 10. Bende-i muşallī daḥi tekbīr-i tahrīmden ōñra kademini senā

³⁰²⁵ M. kadem-i evvelde kevneynde: S. kadem-i evvelde ki kevneynden

³⁰²⁶ S. ma‘ādin ve ḥayvān : M. ma‘ādin, ḥayvān

³⁰²⁷ M. arz ve semāyı, melek ve melekūti : S. arzı ve semāvī melek ve melekūti

³⁰²⁸ M. nücüm : S. sitāre

Mi'rac'ına kor. Kelime-i “*sübhānekāllāhümme ve bi hamdike*” kelâmını 11. || söyler. Mi'rac-ı Âdem-i Şafiyy hemîn budur ki “*fetelaḳḳā âdemü min rabbihi kelimātin*”⁷⁹⁷ Belki Mi'rac-ı melâike-i muḳaddesi daḥi 12. budur ki “*ve naḥnü nüsebbiḥu biḥamdike*”⁷⁹⁸ didiler. Belki kilîd-i Mi'rac-ı Muḥammedî daḥi budur ki *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* 13. “*fesebbiḥ biḥamdi rabbike*”⁷⁹⁹ Lâ-cerem, dükeli ‘âlemiyānuñ sebeb-i ‘urüc-ı himmeti bu kelimedür ki “*ve in min şey’in illā yüsebbiḥu* 14. *biḥamdihi*”⁸⁰⁰ Andan soñra H^wâce ki eṭbāḳ-ı semāvāta ḳadem başdı, Her bir ṭabāḳada şeyṭānuñ daḥl u taşarrufından 15. maḥfūz oldu ki “*ve ḥıfzan min külli şeyṭānin māridin*”⁸⁰¹ Kezālik muşallî daḥi Mi'rac-ı şenādan āsmān-ı mu‘ārefe[ye] ḳadem 16. kor. Göñlüñ eṭvār-ı heft-gānesi kim³⁰²⁹ nümū-dār-ı eṭbāḳ-ı semāvāt-ı seb‘adur. Mekāid-i şeyṭāndan, vesveselerinden 17. pāk itmek-içün zebānını “*euzü billāhi mine’ş-şeyṭāni’r-racim*” içün açar. Andan-soñra Peyğamber *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* 18. eṭbāḳ-ı semāvātdan geçüp Heft Behişt’e irişmişlerdi. Sekiz ḳapudan her ḳapunuñ miftāḥını görmişlerdi. 19. Evvelki ḳapunuñ miftāḥı³⁰³⁰ ma‘rifet, ikincinüñ zıkr, üçüncinüñ şükr, dördüncinüñ recā, beşincinüñ ḥavf, altıncınuñ 20. iḥlās, yedincinüñ du‘ā, sekizincinüñ iḳtidā idi. Kezālik, bende-i muşallî semāvāt-ı eṭvār-ı ḳalbi ṭayy 21. ider.³⁰³¹ Behişt-i Mükāşefe’ye irişür. Sekiz ḳapu görür. Her ḳapu içün kilîd ta‘yîn eylemişler. Evvel behişt 22. ḳapusu ki Bāb-ı ma‘rifet’dür, kilîd-i ma‘rifeti,³⁰³² miftāḥ-ı îmān ile açar. İkinci ḳapu ki Bābü’z-zıkr’dür. Kelime-i 23. “*bismillāhi’r-raḥmāni’r-raḥīm*” ile açar. Üçünci ḳapu ki Bābü’ş-şükr’dür. Miftāḥ-ı “*elḥāmdülillāhi rabbi’l-‘ālemîn*”⁸⁰² 24. ile açar. Bābü’r-recā’yı “*er-raḥmāni’r-raḥīm*”⁸⁰³ ile, Bābü’l-ḥavf’ı “*māliki yevmi’d-dîn*”⁸⁰⁴ ile, Bābü’l-iḥlās’ı kelime-i 25. “*ıyyāke na‘büdü ve ıyyāke nesta‘în*”⁸⁰⁵ ile, Bābü’d-du‘ā’yı kilîd-i “*iḥdina’ş-şırāṭa’l-mustaḳīm*”⁸⁰⁶ ile, Bābü’l-iḳtidā’yı ki 26. sekizinci ḳapudur “*şırāṭa’l-lezīne en‘amte ‘aleyhim ḡayri’l-maḡḍubi ‘aleyhim velā’ḍ-ḍāllîn*”⁸⁰⁷ ile fetḥ ider. 27. Allāh ta‘ālānuñ ḳavl-i kerîmlerinden ki “*cennāti‘adnin müfettiḥaten lehümü’l-bebvābü*”den⁸⁰⁸ murād budur. Andan

³⁰²⁹ M. kim : S. ki

³⁰³⁰ S. miftāḥı : M. -

³⁰³¹ M. eṭvār-ı ḳalbi ṭayy ider : S. eṭvār ṭayy ider

³⁰³² M. kilîd-i ma‘rifeti : S. -

M168b

şoñra 1. cān-ı muşallī “*fakraū mā teyessira mine’l-ḡur’ānī*”⁸⁰⁹ fermānı muḡtezāsınca Muḡammedvār *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* besātīn-i 2. suver-i Ḳur’ān’da seyrān ider.³⁰³³ Ol Ḥazret’ün bāğistān-ı cinānda seyri gibi nite kim Ḥ^wāce ‘aleyhi’s-selām 3. besātīn-i cinānda seyr itdi. Ammā gōñlinüñ meyli anda taşarruf itmedi. Nūr-ı tecellī ile meş’ūf idi. 4. Kezālik bende-i muşallī daḡi tilāvet-i kelāmdan şoñra tecellī-i mütেকellim zuhūr ider. “*izā tecella’llāhu li-şey’in ḡada’a lehu*”⁸¹⁰ 5. muḡtezāsınca rükū’da ḡāmetini ḡam ider. ‘Azamet-i İlähī’ye i’tirāf ider. “*sübhāne rabbiye’l-‘azīm*” dir. 6. Namāzda niyāz-ı tevāzu’-ı rükū’la ‘arz ider. Cenāb-ı ‘azamet-i İlähī’den “*men tevāḡa’a lillāhi rafe’a lillāhi*”⁸¹¹ muḡtezāsınca 7. girü

S202b

maḡām-ı istiḡāmetde ḡarār bulur. İ’vicācdan şoñra şükrāne-i ni’met-i || istiḡāmet içün Ḥudāvend’ün 8. ḡamdine gūyā olur. Ḳabūl-i ḡamdi içün “*semi’allāhu limen ḡamideh*”⁸¹² söyler.³⁰³⁴ Andan-şoñra ki ḡamd Maḡmūd’a vāşıl olur. 9. Tecelliyāt-ı şıfātiden bendeye bir tecellī daḡi irişür. Nite kim Rasūlullāh *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* buyurur: 10. “*izā ḡale’l-‘abdu: semi’allāhu limen ḡamideh, naḡara’llāhu ileyhi bi’r-raḡme*”⁸¹³ Bu naḡar-ı raḡmet tecellī-i şıfātdan ‘ibāretdür. 11. Müsted’ī ziyāretdür.³⁰³⁵ Ḥuşū’da lā-cerem muḡābelesinde bende sücūd ider. Nihāyet ḡuşū’ ve tezellüldür. 12. Hemīn bu ma’nādur ki Ol Ḥazret ‘aleyhi’s-şalāvatü ve’s-selām anı izḡār içün buyurdılar ki 13. “*e’üzü bi-rıḡāke min saḡaḡike*”⁸¹⁴ Çün başı sücūddan ḡaldurur, bir tecellī daḡi ki tecellī-i Zāt’dan ‘ibāretdür, vārid olur.³⁰³⁶ 14. Bu tecellī-i kināyetdür. Ol ḡurbetden-ki şemere-i şecere-i ḡuzū’ ve miknetdür. Secde-i ūlāya müteferri’dür. Nite kim buyurur: 15. “*vescüd vaḡterib*”⁸¹⁵ Bu sālīkān-ı ḡarīḡ-ı taḡḡīḡuñ bülend-merātibidür. Çün Ol Ḥazret’ün Mi’rāc’ı hem rüh 16. ile hem cesed ile oldı. Namāz daḡi iki rek’at farz oldı. Rek’at-ı ‘ulā Mi’rāc-ı ecsām, 17. rek’at-ı şāniye Mi’rāc-ı ervāḡ yirinde oldı. Mi’rāc-ı ervāḡ ve eşbāḡı taşḡīḡden şoñra 18. cülūsı lāzım. Şenā-yı İlähī *celle ve ‘alā* vācib nite kim Ol Ḥazret maḡām-ı “*denā fetedallā*”da⁸¹⁶ Ḥaḡ ta’ālā’ya şenāya 19. mübāderet itdi. “*et-teḡiyyātü lillāhi ve’s-şalāvatü ve’ḡ-ḡayyibātü*”⁸¹⁷ didi. Bende-i muşallī daḡi ol şenā ile me’mūr oldı. 20. Çün bu ebvāb-ı muḡlaḡanuñ infitāḡı ve bu derecāt-ı

³⁰³³ M. seyrān ider : S. seyr iderler

³⁰³⁴ S. söyler : M.-

³⁰³⁵ M. ziyāretdür : S. 202a/6 ziyādetdür

³⁰³⁶ M. olur : S. olup

M169a

S203a

‘aliyeye teşā‘ud, şeref-i kudüm-i Muhammedî ile müyesser 21. oldu *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem*. Lā-büdd anuñ rûh-ı pür-fütûhına ‘arz itmek gerek *es-selāmü ‘aleyke eyyühe’n-nebiyyi ve rahmetullāhhi ve berekātühü*. 22. Andan şoñra ki selām-ı Hāzret’i istimā‘ itdi. “*es-selāmü ‘aleynā ve ‘alā ‘ibādillāhi’ş-şālihīn*” 23. didi. Bu muşallāda bir sâil su’āl ider ki “Bu derecāt-ı ‘aliyyeye vuşul ve bu menāzil-i seniyyeye hulul ne vesile ile oldu? 24. Ne ‘aṭiyye ile bulduñ?” Ol dir ki be-devlet-i şehādet-i “*eşhedü enlā ilāhe illallāh ve eşhedü enne Muhammeden ‘abduhü ve rasulühü*”⁸¹⁸ Andan 25. şoñra sâil dir ki “Bu Pād-şāh ki berķāsā tarfetü’l-‘aynda nāhiye-i Ümmü’l-Ḳur’ā’dan müs‘ad-ı maķşad-ı aķşāya 26. irişdi. Şanevber mişāl münbit-i Mescid-i Aķşā’dan ‘anān-ı semāvāt-ı ‘alāya “*keşeceretin ṭayyibetin eşluhā şābitun* 27. *ve fer‘uhā fī’s-semā’i*”⁸¹⁹ baş çekdi. Cendere-i Sidre’den meyve-i şīve-i “*denā fetedellā*”⁸²⁰ düşürdi. Bülbülvār 1. eşcār-ı “*fekāne Ḳabe ḳavseyni ev ednā*”da⁸²¹ “*sübḥāne’llezī esrā*”⁸²² ḳanādı ile uçdı. Hezār-destān 2. gibi hezār-destān ile şāḥsār-ı “*fe evḥā ilā ‘abdihi mā evḥā*”da⁸²³ nāle ve zārī³⁰³⁷ itdi. İy Müsāfir-i Mi‘rāc!³⁰³⁸ 3. Ol Hāzret için ne hediye ve ne ‘aṭiyye gönderürsin, diyücek muşallī Ol Hāzret’üñ 4. *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* zeyl-i şalāvāt-ı bā-berekātlarına teşebbüs ider. “*Allāhümme şalli ‘alā Muhammedin ve ‘alā āl-i Muhammedin*”⁸²⁴ 5. ḳavline güyā olur. *Ke’ennehi*⁸²⁵ ol sâ’il || gene³⁰³⁹ su’āl ider ki bu Hı‘āce’ye mütāba‘at, bereket-i da‘vet-i 6. Ḥalīlu’llāh iledür. Anuñla müyesser olur. Ol Hāzret’üñ risāleti için sâi’let itdi-ki “*rabbenā ve’b’aş fīhim rasülen*”⁸²⁶ 7. didi. Ol du‘ānuñ cezāsı ve ol istid‘ānuñ ‘ivazı nedür?” didi. Eyitdi: “*kemā* 8. *şalleyte ve sellemte ve bārekte ‘alā ibrahīme ve ‘alā āli İbrāhīm inneke ḥamīdün mecīd*”⁸²⁷ Andan şoñra Hı‘āce-i ‘ālem *şallallāhu ‘aleyhi* 9. *ve sellem* ol bārgāh-ı ‘ālī-maķāmda temekkün buldı. Hāzret-i Celāl-i Eḫadiyyet’de “*sel tu ṭah işfa’ tüşeffa*”⁸²⁸ 10. ḥiṭābı ile müşerref oldu. Ol Hāzret’den istid‘ā itdügi³⁰⁴⁰ cümle ümmetüñ gufrānı idi. 11. Bunda daḥi muşallī ḳurbet-i İlāhī devleti ile behremend olıcaķ şenā ve dürüddan şoñra mü’miñ³⁰⁴¹ ve mü’miñāta 12. mağfired taleb ider. Mevā’id-i ḥı‘āşşdan erbāb-ı ihtişāş için zelle-i muḥabbet ve ihlāş getürür tā ma‘nā 13.

³⁰³⁷ S. zārī : M. zār

³⁰³⁸ M. İy Müsāfir-i Mi‘rāc! : S. İy Müsāfir-i Mi‘rāci’ş-şalātvat, mi‘rācü’l-mü’miñ !

³⁰³⁹ M. gene : S. yine

³⁰⁴⁰ M. itdügi : S. itdi-ki

³⁰⁴¹ S. mü’miñ : M. -

“*et-ta'zīmü liemrillāhi ve's-sefaḳatü 'alā ḥalkillāh*”⁸²⁹ zāhir olur. Andan sonra Ol Hāzret *ṣallallāhu 'aleyhi ve sellem* tertīb ile ḥizmeti itmāma irişdüirdi. Mühimmāt-ı ümmetden³⁰⁴² ḥatırın cem' itdi. Mürāca'ata 14. emr olındı. Evvel 'ubūr-ı melāike-i melekūta düşdi. Ba'de aşḥāb ve yārānına mürāca'at itdi. Kezālik, 15. muṣallī daḥi sefer-i Mi'rāc'dan rücū'dan sonra evvel melāike-i kirām niyyetine ba'de ḥavāṣṣ u 'avām niyyetine ki 16. şaff-ı cemā'atde intizām bulmuşlardır. Selām virür.³⁰⁴³ Nite kim buyurmuşlardır: “*taḥrīmuḥā et-tekbīr ve taḥlīluḥā et-teslīm*”⁸³⁰ 17.

2.206. 'Aḳābede Olan Bī'at-i Ūlā Aḥvālīdūr.

Zamān-ı Bī'şet'den on ikinci sālde mevsim-i 18. Hāc'da Enşār'dan on iki nefer kimesne mülāzemet-i Seyyid-i ebrār için *'aleyhi's-ṣalāvatü ve's-selām* Medīne' 19. den Mekke'ye geldiler. Ol Hāzret'ün devlet-i bī'ati ile müşerref oldılar. On nefer kabīle-i Hazrec'den idi. 20. Es'ad bin Zūrāre, 'Avf bin Mālik bin Rifa'a, 'Avf bin Ğufrā daḥi dirler ve Mu'āz ve³⁰⁴⁴ Mu'evviz Ğufrā oğulları 21. bir rivāyetde Mu'evviz yirine Yezīd bin Şa'lebe yazarlar ve Rāfi' bin Mālik bin el-'Aclān ve Sa'd bin 'Ubāde. 22. Bir rivāyetde anuñ yirine Zekvān bin 'Abd-i Qays yazarlar. Münzir bin 'Amr ve 'Übāde bin Şāmit 23. ve 'Uḳbe bin 'Āmir bin Bānī ve Qāṭabe bin 'Āmir bin Cedīde. İki nefer daḥi Evs kabīlesinden idi: Ebū'l-Heysem 24. bin et-Teyyihānī ve 'Uveyym bin Sā'id idi. Bu cemā'at 'Aḳābe'de Ol Hāzret ile mülāḳat idüp 25. bī'at itmışlerdi-ki Hūdāy ta'ālāya şerīk getürmeyeler, oğrılık itmeyeler ve zinā eylemeyeler. 26. Haşyet-i fakrdan ḳatl-i evlād kılmayalardı ve yalan söylemeyelerdi ve fermān-ı Rasūl'den *ṣallallāhu* 27. *'aleyhi ve sellem* yüz döndürmeyelerdi. Muḳarrer bilmişlerdi-ki bu 'ahde vefā iderlerse cennete girürlerdi 1. ve eger şirk ve küfrden ḡayrı bir emre irtikāb iderler ise ḥālleri ḥükm-i İlāhī'ye mevḳūf ola idi. 2. Dilerse 'afv ide, || dilerse 'azāb ideydi.³⁰⁴⁵ Hāzret-i Risālet-penāh *ṣallallāhu 'aleyhi ve sellem* Muş'ab bin 'Umeyr'i 3. *radıyallāhu 'anh* bunlara hem-rāh idüp Medīne'ye gönderdi tā ta'līm-i Qur'an ve taḳrīr-i

M169b

S203b

³⁰⁴² S. *ṣallallāhu 'aleyhi ve sellem* tertīb ile ḥizmeti itmāma irişdüirdi. Mühimmāt-ı ümmetden : M. -

³⁰⁴³ M. virür : S. virüp

³⁰⁴⁴ M. ve : S. daḥi

³⁰⁴⁵ S. ḥālleri ḥükm-i İlāhī'ye mevḳūf ola ıdı. Dilerse 'afv ide, dilerse 'azāb ideydi: M. ḥāller ḥükm-i İlāhī'ye mevḳūf ola ıdı. Dilerse 'afv ide, dilerse 'azāb ide

ķavā‘id-i ĩmān eyleye. 4. Muş‘ab civān idi. Atası ve anasınıñ evinde naz ile beslenmişdi. Ol Hāzret’e ĩmān getüricek 5. atası, anası aña ziyāde ĩzālar³⁰⁴⁶ itdiler. Muḥāşara-yı şa‘bda Rasūlullāh *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* andan muvāfaķat 6. görmişlerdi. Bisyār riyāzet ve meşakķat çekmişdi. Ol vaķtde nāzil olan āyāt-ı beyyinātı³⁰⁴⁷ cümle 7. ḥıfz itmişdi. Ol Hāzret’ün işāreti ile Medīne’ye ehl-i bī‘ate hem-rāh oldu. Es‘ad bin Zūrāre- 8. nūñ evine vardılar. Enşār evlerine vardı, geldi. Anları daḥi³⁰⁴⁸ dīn-i ķavīme delālet itdi. Ba‘zı şeref-i 9. ĩslām ile müstes‘ad oldılar. Bir gün Es‘ad bin Zūrāre ve Muş‘ab, Benī ‘Abdu’l-eşhel maḥallesine 10. ve Benī Ṭufr ki iki ķabīle idiler, anlara vardılar. İki maḥallenün ķavmi cem‘ olmuşlardı. Ekşeri ĩmān getürdi. 11. Es‘ad bin Zūrāre’nün ḥālesi oḡlı Sa‘d bin Mu‘āz ḥaberi işitdi. Kendü ķavmine vardı. Üseyd bin 12. Ḥuḍayr ki ol-daḥi re‘īs-i ķavm idi, anlara ḥıtab itdi-ki “Es‘ad bin Zūrāre bir merd-i ġarīb getürmişdür. 13. Ķavmün za‘īflerini yoldan çıkarmışdur. Eger şıla-yı raḥm māni‘ deñilmeseydi, ben anuñ mühimmine kifāyet 14. iderdüm. Gerekdür ki³⁰⁴⁹ varup anı zecr ve men‘ eylesesin.” Üseyd elinde ḥarbesi var idi. Ol taraḫa 15. müteveccih oldu. Es‘ad anı gördi. Muş‘ab’a eyitdi: “İy Muş‘ab! Bu ķavmün eşrāf ve aḫyārındandır. Eger 16. ol ĩmān getürürse cem‘-i keşīr aña muvāfaķat iderlerdi.” didi. Üseyd bin Ḥuḍayr yaķīn geldi, ṭurdı. 17. Eyitdi: “Niçün menzilüme geldün? Za‘īflerün ķalbini uğurlarsın.” didi. Es‘ad eyitdi: “İy Ebū Yahyā! Sen 18. kemāl-i ‘aķl ile ārāste, zīver-i dāniş ile pīrāstesin. Bir laḫza otur. Şeref-i istimā‘ erzānī 19. buyur. Eger rızāñ ḥuşūşa maķrūn olur ise ķabūl eyle ve-illā mekrūh ṭutarsañ, anı izāle iderüz.” 20. didi. Üseyd inşāf itdi. Ḥarbesin zemīne şancdı, oturdı. Muş‘ab temhīd-i muķaddemātdan soñra kıra‘at-i 21. Ḳur‘ān’a meşġūl oldu. Üseyd’i, ķabūl-i millete da‘vet itdi. Üseyd ve Muş‘ab eyitdiler: “Ḥudā ḫaķķı, Üseyd 22. söz söylemezden evvel ĩslām nūrı³⁰⁵⁰ anuñ beşeresinde müşāhede olınurdu.” didi. Muş‘ab kıra‘atden³⁰⁵¹ 23. fāriġ oldu. Üseyd eyitdi: “İslām’a gelmege nice itmek gerek?” eyitdiler: “Ġusl itmek gerek, pāk ķaftānlar giymek 24. gerek, kelime-i tevḥīd dimek gerek,

³⁰⁴⁶ M. ĩzālar : S. ĩzā

³⁰⁴⁷ M. āyāt-ı beyyinātı : S. āyet-i beyyinātı

³⁰⁴⁸ M. daḥi : S. -

³⁰⁴⁹ M. ki : S. -

³⁰⁵⁰ M. nūrı : S. -

³⁰⁵¹ M. kıra‘atden : S. Ḳur‘ān’dan

S204a

M170a

iki rek‘at namāz kılmak gerek.” didiler. Üseyd fī’l-hāl didüklerini itdi. Müselmān 25. oldu. Kalkdı. Sa‘d bin Mu‘āz’a mülākī oldu. Çün Sa‘d anı gördi, eyitdi: “Hudā haqqı, Üseyd 26. gıtdüğü gibi degül.” Dükeli andan şordı: “Ne eyledün?” didi. Eyitdi: “Anları men‘ ve zecr eyledüm. Ammā şöyle 27. işitdüm-ki Benū Hārişe ki senün³⁰⁵² hāleñ oğlunı ki Es‘ad’dur, || katl eylemişler, ‘ahdi şımışlar; Üseyd’ün 1. garaızı bu sözden.” Sa‘d bin Mu‘āz anlara vara, himāyet ideydi. Sa‘d hışmnāk kalkdı. Eyitdi: “Hıç iş başarmaduñ.” 2. didi. Hārbeyi Üseyd’ün elinden aldı. Anlara yüz tutdı. Es‘ad, Sa‘d’ı ırakdan gördi. Muş‘ab’a eyitdi: “Vallāhi ki 3. bu şahs kavmün ulusıdur. Eger ol mütāba‘at ider ise kimesnenün muhālefete mecālī yokdur.” didi. Sa‘d önlerine geldi, 4. tırdı. Üseyd’e söyledüğü³⁰⁵³ sözleri didi. Es‘ad girü ol cevābı viridi. Sa‘d oturdı. Muş‘ab ‘arz-ı 5. İslām içün bu sūrei okudı.³⁰⁵⁴ “*bismi’l-lāhi’r-raḥmani’r-raḥīm. ḥā-mim. tenzīlün mine’r-raḥmani’r-raḥīm.*”⁸³¹ Muş‘ab³⁰⁵⁵ “Allāh 6. haqqı-çün sözden muḳaddem yüzine baḳdum; āsar-ı İslām gördüm.” didi. Ol vaḳt Sa‘d ve Es‘ad ve Muş‘ab³⁰⁵⁶ işāreti 7. ile menziline gönderdiler. İki cāme-i pāk³⁰⁵⁷ getürdiler. Ğusl itdurdiler. Kelime-i tevḥīd söyledi. İki 8. rek‘at namāz kıldı. Kabīlesi içine geldi. Nidā itdi-ki “Erden ve ‘avratdan kim var-ısa cümlesi gelsünler.” didi. 9. Halk cem‘ oldu. Eyitdi: “İy Kavm! Benüm hālüm nedür? Nice bilürsüz?” eyitdiler: “Mihterümüz,³⁰⁵⁸ serverimiz bilü- 10. rüz. Her ne ḥükm iderseñ fermānuñ üzereyüz.” didiler. Sa‘d bin Mu‘āz *radıyallāhu ‘anh* eyitdi: “Şim- 11. den soñra erden ve ‘avratdan kimesne benüm ile³⁰⁵⁹ söz söylemek ḥarāmdur tā Hudā’ya Īmān getürmeyince ve Hāzret-i 12. Muḥammed’i taşdıḳ itmeyince.” didi. Kabīle-i Benī Eşhel’de bir kimesne ḳalmadı illā cümlesi Īmān getürüp 13. müselmān oldılar.

³⁰⁵² M. Sa‘d bin Mu‘āz’a mülākī oldu. Çün Sa‘d anı gördi, eyitdi: “Hudā haqqı, Useyd gıtdüğü gibi degül.” Andan şordı: “Ne eyledün?” didi. Eyitdi: “Anları men‘ ve zecr eyledüm. Ammā şöyle işitdüm-ki Benū Hārişe ki senün : S.Sa‘d bin Mu‘āz’a müteveccih oldu. Çün Sa‘d anı gördi, eyitdi: “Hudā haqqı, Useyd gıtdüğü gibi degül.” Dükeli andan şordı: “Ne eyledün?” didi. Eyitdi: “Anları zecr ve men‘ eyledüm. Ammā şöyle işitdüm-ki Benū Hārişe senün

³⁰⁵³ S. kimesnenün muhālefete mecālī yokdur.” didi. Sa‘d önlerine geldi, tırdı. Useyd’e söyledüğü : M. kimesnenün mecālī yokdur.” didi. Sa‘d önlerine geldi, tırdı. Useyd söyledüğü

³⁰⁵⁴ M. İslām içün bu sūrei okudı: S. İslām eyledi. Bu sūrei okudı

³⁰⁵⁵ M. Muş‘ab : S. Muş‘ab eyitdi

³⁰⁵⁶ S. Sa‘d ve Es‘ad ve Muş‘ab : M. Sa‘d ve Muş‘ab

³⁰⁵⁷ M. cāme-yi pāk : S. pāk cāme

³⁰⁵⁸ M. mihterimiz : S. serümüz

³⁰⁵⁹ M. erden ve ‘avratdan kimesne benüm ile : S. erden, ‘avratdan kimse benümle

Muş‘ab ehl-i Medīne’yi İslām’a da‘vet itdi. Fevc fevc gelüp müselmān oldılar. Evs 14. ve Hazrec’ün eşrāfı hil‘at-i ĩmān ile müşerref oldılar.³⁰⁶⁰ Muş‘ab vākı‘atı bir bir mufaşşalan-ı Hazret-i Muḳaddes-i 15. Nebevī’ye *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* ‘arz eyledi. Andan şoñra kendü daḫi Ol Hazret’ün şeref-i pāy-būsı ile 16. müşerref oldu *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem*

2.207. ‘Aḳabe-i Sābıḳa Bi‘ati ve Aşḫābdan Ba‘zı Medīne-i Mübāreke’ye Hicret İtdükleri-17. dūr.

Çün nübüvvetden on üçünci yıl duḫūl itdi. İrādet-i Ezeliyye buña mütē‘allıḳ oldu. A‘lām-ı dīn-i 18. Muḫammedī *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* i‘lā kılinup sāḫā-yı ‘ālemden esās-ı küfr ü şirk maḫv olına. Ol yıl 19. ehl-i Medīne’den cem‘-i keşir ṭavāf ve ziyāret-i Beytu’llāh için Mekke’ye ‘azīmet itdiler. Bir rivāyetde 20. üç yüz, bir rivāyetde beş yüz nefer idiler. Ka‘b bin Mālik *radıyallāhu ‘anh* eyidür: “Ḳarem-i muḫtereme geldüm. 21. Ol Hazret ile *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* mülāḳāt itdüm. Va‘de olındı ki eyyām-ı teşrīḳ gicelerinde 22. ikinci gice şa‘b-ı ‘Aḳabe’de ḫāzır olup bī‘at ideyüz. Tahminen gicenün şülüşi geçdi idi. 23. ĩmānumuzı ‘abede-i aşnāmdan pinḫān iderdük. Birer birer menzirimüzden ḳal-
S204b kıp anda cem‘ olduḳ. 24. Hazret-i Risālet *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* || ‘ammūları ‘Abbās ile teşrīf-i ḫuzūr erzānī kıldı.³⁰⁶¹ 25. ‘Abbās egerçi henüz dīn-i Ḳureyş üzere idi, ammā Ol Hazret’e şefḳatinden ittifāḳ idüp 26. bile gelmişdi. Şāḫib-dāniş, şāib-tedbīr kimesne idi. Ka‘b eyitdi: “Yetmiş kimesne ricālden 27. iki daḫi nisvāndan ol gice Hazret-i Risālet-penāḫ
M170b ile³⁰⁶² bī‘at itdük.” ‘Abbās eyitdi: “İy Ehl-i Medīne! 1. Muḫammed *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* ḳavm içinde ‘azīzdür. Ben bu zamān gelince a‘dādan kimesneye ta‘arruż itdürmedüm.³⁰⁶³ 2. Girü ol ‘azīmet üzereyem. Şimdi size varmaḡa meyl eyledi. Medīne cānibine varmaḡ ister. Şerr-i a‘dādan 3. şaḳlar mısız? Kendüñüze i‘timāduñuz var-ise aluñ, gidüñ ve-illā ḳavmümüz içinde ‘izz ü şerefde maşūn 4. ve maḫfūzduz.” didi. Enşār eyitdiler: “İy ‘Abbās! Her ne ki didüñ, ḳabūl itdük. Yā Rasūlullāh! Ne buyurur- 5. sañ, emr eyle.”

³⁰⁶⁰ M. oldılar : S. oldı

³⁰⁶¹ M. ‘ammūları ‘Abbās ile teşrīf-i ḫuzūr erzānī kıldı: S. ‘ammleri ‘Abbās ile teşrīf-i ḫuzūr kıldı

³⁰⁶² M. iki nisvāndan ol gice Hazret-i Risālet-penāḫ ile : S. iki daḫi nisvāndan ol gice Hazret-i Risāletle

³⁰⁶³ M. Ben bu zamān gelince a‘dādan kimesneye ta‘arruż itdürmedüm : S. Biz bu zamān gelince a‘dādan kimesneye ta‘arruż itdürmedük

didiler. Hâzret-i Risâlet-penâh *şallallâhu ‘aleyhi ve sellem* Kûr’ân-ı Kādîm’den bir niçe âyât³⁰⁶⁴ okudu. Eyitdi: 6. “Benümle bî‘at idüñ. Mütâba‘at eyleñ. Eylik ve yaramazlık³⁰⁶⁵ eyyâmında bezl-i emvâlde takşîr itmeñ. Emr-i ma‘rûf ve nehy-i münkerde 7. mu‘âvenet idüñ. Hâk kelime söylemekde hîçbir melâmet idicinüñ şerrinden³⁰⁶⁶ havf itmeñ. Yoldaşlık idüñ. Kendü 8. oğullaruñuzu, emvâl ve ezvâcınıñuzu³⁰⁶⁷ hıfz itdügüñüz gibi beni dañi şıyânet idüñ; behişt-i câvidânda olasız.” didi. 9. Es‘ad bin Zürâre³⁰⁶⁸ *radıyallâhu ‘anh* eyitdi: “Yâ Rasûlullâh! Sen bizi bir nesneye da‘vet itdüñ ki anı³⁰⁶⁹ kabûl 10. halka sa‘bdur. Zîrâ terk-i dîndür. Biz rağbet ile ol sözi kabûl itdük. Bir dañi³⁰⁷⁰ bizüm 11. ile cemâ‘atımız ortasında ‘ahd-i civâr ve şıla-yı erhâm var iken anı kaţ‘a işâret itdük. Biz 12. gâyetle şu‘ûbetde iken ihlâş ile kabûl eyledük. Bir dañi³⁰⁷¹ bir cemâ‘at idük. Kendü ‘izzetümüz ile o- 13. lurduk. Aramızda gayra tama‘-ı riyâset ve serveri yok idi. Seni kavmüñ tenhâ koyup ‘ammülerüñ 14. himâyet ve muhâfazadan el çekmişler iken hüsn-i i‘tikâd ve tayyib-i nefis ile ol ma‘nânüñ kabûlini kendü- 15. müze lâzım ve vâcib bildük. Bunuñ gibi umûra³⁰⁷² irtikâb halk katında mekrûhdur. Kimesne buña ikdâm 16. itmez. Bu cümle ile saña mütâba‘at itdük. Nefislerümüz saña fedâ olsun. Bedenlerümüz beden-i şerîfüñe siper 17. idelüm. Peymân ve mîşâkumuza vefâ idersüz, sa‘îdlerden oluruz; ‘ahde muhâlefet idersüz eşkiyâdan 18. olayuz.³⁰⁷³ Sözüñüzde şâdıķuz.” didi. Hâzret-i Muķaddes-i Nebevî *şallallâhu ‘aleyhi ve sellem* buyurdılar ki 19. “Sizüñ ile şart iderem-ki Perverdkâr içün *celle celâlüh* ‘ibâdeti yerine getirüñ. Hîç kimesneyi Aña 20. şerîk getürmeñ.” Enşâr eyitdiler: “Yâ Rasûlullâh! Her ne ki buyurursız kabûl iderüz.” didiler. Evvel kimesne 21. ki el kaldurup Ol Hâzret’üñ

³⁰⁶⁴ M. Kûr’ân-ı Kādîm’den bir niçe âyet : S. Kûr’ân’dan bir niçe âyet

³⁰⁶⁵ S. Mütâba‘at eyleñ. Eylik ve yaramazlık : M. Mütâba‘at eyleñ ve yaramazlık

³⁰⁶⁶ M. şerrinden : S. sözinden

³⁰⁶⁷ S. oğullaruñuzu, emvâl ve ezvâcınıñuzu : M. oğluñuzu ve ezvâcınıñuzu

³⁰⁶⁸ M. Zürâre : S. Zirâre

³⁰⁶⁹ S. itdüñ ki anı : M. itdüñ. Anı

³⁰⁷⁰ M. itdük. Bir dañi : S. itdük ki dañi

³⁰⁷¹ M. Biz gâyetle şu‘ûbetde iken ihlâş ile kabûl eyledük. Bir dañi : S. Biz gâyetde şu‘ûbetde iken ihlâş ile kabûl itdük. Biz dañi

³⁰⁷² M. lâzım ve vâcib bildük. Bunuñ gibi umûra : S. vâcib ve lâzım bildük. Bunuñ gibi emre

³⁰⁷³ M. vefâ idersüz, sa‘îdlerden oluruz; ‘ahde muhâlefet idersüz, eşkiyâdan olayuz : S. vefâ iderseyüz, sa‘îdlerden oluruz; ‘ahde muhâlefet iderseyüz, eşkiyâdan olavuz

S205a

M171a

dest-i mübârekine yapışdı, Berâ' bin Ma'rûr idi. Bir rivâyetde Ebû İmâm 22. Es'ad bin Zürrâre, bir rivâyetde ebû'l-Heysem bin et-Teyyihân idi. Ka'b bin Mâlik *radıyallâhu 'anh* eyitdi: || “Ebû'l-Heysem 23. ħîn-i bî'atde Ol Hâzret eyitdi *şallallâhu 'aleyhi ve sellem*. “Yâ Rasûlullâh! Aramızda 'ahd u mevâşîk oldu. 24. Biz anları cümle³⁰⁷⁴ kaṭ' eyledük. Hudâi ta'âlâ saña nuşret ve galebe erzânî kıla. Kendü kavm ve kabîleñ arasına³⁰⁷⁵ varasın. 25. Bizi me'yûs ve mahrûm koyasın.” didi. Ol Hâzret *şallallâhu 'aleyhi ve sellem* tebessüm itdiler. Buyurdılar ki 26. “*Beli'd-deme ed-deme, ve'l-hedme el-hedme. Ene minküm ve entüm minnî. Ühâribü men hârabtüm ve üsâlimü men sâlemtüm.*” 27. Ya'nî benüm kanum sizün kanuñuzdur. Kabrüm sizün kabruñuzdur. Siz bendensiz, ben sizdenem. Ceng itdügünüz ki- mesne 1. ile ceng iderem. Şulh itdügünüz ile şulh iderem.” didiler. Hâzret-i Risâlet-penâh *şallallâhu 'aleyhi ve sellem* işâret-i 2. Cebrâ'îl ile *'aleyhi's-selâm* Hâzrec'den toköz nakîb, Evs'den üç nakîb mümtâz itdürdi.³⁰⁷⁶ Hâzrec'den 3. Berâ' bin Ma'rûr, Râfi' bin Mâlik bin el-'Aclân, Sa'd bin Huşeyme, Sa'd bin Rebî', 'Ubâde bin eş-Şâmit, 'Abdu'llâh 4. bin Revâha, Abdu'llâh bin 'Amr bin Hizâm, Münzir bin 'Amr bin Hays; Nuḳaba'yı Evs'den ebû'l-Heysem, Mâlik 5. bin Teyyihân, Üseyd bin Hudayr, Es'ad bin Zürrâre. Ol Hâzret *şallallâhu 'aleyhi ve sellem* buyurdılar ki 6. “İy Kavm-i Enşâr! Ol kimesneleri ki niḳâbet³⁰⁷⁷ ihtiyâr itdüm, kendü irâdetümle degüldür. Belki Cebrâ'îl, fermân-ı Rabb-i Celîl 7. ile *'azze şânühü* ihtiyâr itdi” diyü buyurdi. Nuḳaba' muḳarrer oldu. Hâzret buyurdılar ki “Siz kavme kefîlsiz.³⁰⁷⁸ 8. Nite kim Havâriyyün 'İsî'ye kefîl oldılar. Ben cümle ümmetüme kefîlem.” didiler. Ol şeb-i bî'atde 'Abbâs bin 'Ubâde-i 9. Enşârî eyitdi: “İy Benî Hâzrec! Bildün mi³⁰⁷⁹, Muḳammed ile neye bî'at idersin?” eyitdiler: 10. “Söyle.” eyitdi: “Esved ile aḳmerün ḥarbına; muşîbet-i nefis ve emvâle; eger şerîfleriñüzi ḳatl iderlerse, 11. mällariñuz zâyî' olursa, andan yüz döndürmeyesiz.” didi. Peygâmbere' ḥiṭâb itdiler ki “Yâ Rasûlullâh! Eger

³⁰⁷⁴ S. cümle : M. -

³⁰⁷⁵ M. arasına : S. arasında

³⁰⁷⁶ M. itdürdi : S. itdürdiler

³⁰⁷⁷ M. niḳâbet : S. -

³⁰⁷⁸ S. Siz kavme kefîlsiz : M. Sen kavme kefîlsin

³⁰⁷⁹ S. Bildün mi : M. Bilün

12. ‘ahde³⁰⁸⁰ vefā idersek bize cezā nedür?” Buyurdu-ki “Cennet” Didiler ki “Mübārek elüni vir.” Virdiler. Cümlesi gelüp 13. bī‘at itdiler. Şeytān-ı ‘aleyhü’l-la‘net ‘akabe başına geldi. Bülend-āvāz ile çağırdı-ki “İy Ehl-i Minā! Bilün 14. ki Medīne halkı Muhammed ile şallallāhu ‘aleyhi ve sellem bī‘at itdi. Sizün ile muhārebeye ittifāk itdiler.” 15. didi. Rasūlullāh şallallāhu ‘aleyhi ve sellem ol la‘īnün āvāzını işitdi. Eyitdi: “Bu izb-i ‘akabedür.” 16. İzb³⁰⁸¹ şeytān ismi idi. ‘Abbās bin ‘Ubāde bin Feḍale eyitdi: “Yā Rasūlullāh! Buyurursañ, şabāh şemşīr 17. ile ehl-i Minā’yı katl ideyim.” didi. Ol Hāzret buyurdılar ki “Henüz gāzā emr olunmadı.³⁰⁸² Ammā yirlü yirünü- 18. ze varuñ.” didi. Tağıldılar. ‘Abbās eyidür: “H^wābgāhumuza varduñ. Şabāh oldı. Şanādīd-i Kureyş geldiler.” 19. Eyitdiler: “İy Cemā‘at-i Hāzrec! Şöyle işitdük ki Muhammed yanına gelüp fikr eylemişsiz ki anı Medīne’ye alup gidüp 20. bizüm ile cenge ittifāk eylemişsiz.” didiler. Aramuzda olan müşrikler ki bī‘atden haberleri yok idi, 21. inkār itdiler. And içdiler. “Bu işden haberümüz yokdur.” didiler. An-
S205b dan şöñra || Kureyş ‘Abdu’llāh Ebī Selūl 22. katına vardılar. Şüret-i bī‘ati aña didiler. Eyitdi: “Bu emr-i ‘azīmdür. Kāvm benüm meşveretüm olmadın buña ikdām 23. itmezler.” didiler. Kureyş döndiler gitdiler. Ka‘b bin Mālik eyidür: “Anlaruñ civānları içinde birinün ayağında bir 24. eyü na‘leyn gördüm. Ebū Cābir’e eyitdüm ‘Sen kāvümüñ seyyidisin. Bunuñ gibi na‘leyn giymege kādır degülsin.’ 25. didüm. Ol civān ayağında na‘leyni çıkarup atıvirdi. “Al geý” didi. Ebū Cābir eyitdi: “Bu civānı hacīl itme; na‘leyni 26. vir.” didi. Eyitdi: “Allāh haqqı-çün virmezem. Bu eyü fāldur.” didi. Ādem, Minā’dan müteferriķ oldılar. Kureyş tefitīş-i aḥbār 27. eylediler. Bī‘at-i Enşār’uñ haqqākatine vākıf oldılar. Bildiler ki haber-i şeyātīn vāķi‘dür. Fī‘l-hāl, ‘akabeye vardılar. 1. Sa‘d bin ‘Ubāde ve Münzīr bin ‘Amr irişdiler. Cidd ü cehd itdiler, epirdiler. Müşrikler Sa‘d’ı tutup elin bağladılar. 2. Mekke’ye getürdiler. Ba‘zı ‘aķılleri Cübeyr bin Muṭ‘im gibi ve Hāriş bin Ümeyye gibi eyitdiler: “Bizüm ticāret içün varup 3. gelecek yirümüz Medīne’dür. Maşlahat oldur ki anı koyavuz, diyārına vara didiler. Ma‘kūl görüp Sa‘d’ı koyuvirdiler. 4. Medīne’ye vardı, gitdi. Ehl-i Medīne silāh

M171b

³⁰⁸⁰ S. ḥiṭāb itdiler ki “Yā Resūlullāh! Eger ‘ahde : M. ḥiṭāb itdiler: “Yā Resūlullāh! Eger bu ‘ahde

³⁰⁸¹ S. izb : M. azāb

³⁰⁸² M. Ol Hāzret buyurdılar ki “Henüz gāzā emr olunmadı : S. Ol Hāzret buyurdu ki “Gāzā henüz emr olmadı

giydiler. Sa‘d’ı halâş için Mekke’ye teveccüh itdiler.³⁰⁸³ Sa‘d ile yolda 5. bulışdılar, döndiler. Ehl-i Medīne’nün ‘ahdini Kureyş ma‘lûm idinüp ehl-i İslâm’a müceddeden ta‘addī elin uzadup³⁰⁸⁴ 6. aşhâb-ı kirâm-ı Hâzret-i Seyyidü’l-enâm’ı *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* incitdiler. Mekke’de tevaḳḳufa mecāl ḳalmadı. Aña bināen 7. Hâzret-i Muḳaddes-i Nebvī *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* yārāna ruḥṣat virdi-ki Medīne’ye hicret eyleyeler. Anlar daḥi 8. biri biri ardınca Medīne’ye hicret itdiler. Evvel Muş‘ab bin ‘Umeyr idi. Bir ḳavld e Ebū Seleme bin ‘Abdu’l-esed-i Maḥzūmī 9. idi.³⁰⁸⁵ Hâbeşe’den gelmişdi, Mekke’de durmağa ḳabiliyet olmadı. Ümm-i Seleme ki zevcesi idi; kız, şemle ile 10. bir deveye yükletti. Mehārı eline aldı. Medīne’ye ‘azīmet eyledi. İttifāḳ, yolda Benī Muḡīre’ye ve Ebū Cehl’e 11. uğradı. Ümm-i Seleme’nün ḥaşımları idi, gördiler. Mehārı Ebū Seleme’nün elinden aldılar. Eyitdiler: “Sen kendü nefṣüne 12. mālīksin. Bize muḥālefet itdün. Dīnünü terk itdün. Ḳande giderseñ var git.³⁰⁸⁶ Ümm-i Seleme bizüm aḳrabamuzdandır. Anı 13. ḳaldurursın. Eṭrāf ve cevānibe ildürsin. Gāh arz-ı Hâbeşe’ye varursın gāh Yeşrib’e gidersin.” didiler.

2.208. el-Kıṣṣa.

Ümm-i Seleme’yi, 14. kız ile alıḳodılar, virmediler. Ebū Seleme’yi şahrāda tenhā ḳodılar, gitdiler. Ebū Seleme ḥātūnından, kızından cüdā 15. düşdi. Ḥasret ve müfāraḳat ile Medīne’ye revāne oldı. Medīne’ye vardı. Hâzret-i Rasūlullāh’dan *‘aleyhi’s-selām*,³⁰⁸⁷ 16. müfāraḳat-ı enīs-i mihrbānından, ayru ḥasretler çekdi. Şedāid-i ḡurbet ve firḳat cānına kār eyledi.³⁰⁸⁸ Ebū Seleme’den 17. ṣoñra ‘Āmir bin Rebī‘a, zevcesi Leylā binti Ḥuṣeyme ve Ḳudāme ve ‘Abdu’llāh bin Maḣ‘ūn ve Ḥabbāb bin el-18. Eret daḥi hicret itdiler. || Andan ṣoñra Şemmās bin ‘Oşmān ve Erḳam bin Erḳam ve Abdu’r-Raḥmān bin ‘Avf ve Sa‘d bin 19. Ebī

S206a

³⁰⁸³ M. teveccüh itdiler : S. vardılar

³⁰⁸⁴ S. elin uzatdılar : M. elini elini uzadup

³⁰⁸⁵ S. ‘Abdü’l-esed-i Maḥzūmī idi : M. ‘Abdü’l-esed idi

³⁰⁸⁶ M. giderseñ var git : S. giderseñ, git

³⁰⁸⁷ S. Medīne’ye revāne oldı. Medīne’ye vardı. Hâzret-i Resūlullah’dan *‘aleyhi’s-selām* : M. Medīne’ye revāne oldı. Hâzret-i Resūlullah’dan *‘aleyhi’s-selām*’dan

³⁰⁸⁸ M. eyledi : S. itdi

Vakḥkāş ve Miḳdād bin ‘Amr ve Hāṭıb bin Ebī Belte‘a,³⁰⁸⁹ Mes‘ūd bin Rebī‘a, Sa‘d bin Ebī Serḥ daḥi gitdiler. Anlardan 20. şoñra ‘Oşmān bin ‘Affān ve Ebū Huzeyfe bin ‘Utbe ve mevlāsı Sālīm daḥi hicret itdiler.³⁰⁹⁰ Anlardan şoñra Ḥamza 21. ve Zeyd bin Hārişe ve Ebū Merşed ve Ebū Kebşe hicret itdiler.³⁰⁹¹ Andan şoñra 22. ‘Amr ibn Ümm-i Mektūm ve ‘Ammār bin Yāsir ve ‘Abdu’llāh bin Mes‘ūd ve Bilāl *raḍıyallāhu ‘anhūm ecma‘īn* gitdiler. Andan 23. şoñra ‘Ömer bin el-Ḥaṭṭāb *raḍıyallāhu ‘anh*, aşḥābdan yigirmi nefer kimesne ile ittifāk ile Medīne’ye müteveccih oldılar. 24. Naḳl olunur ki cümle aşḥāb maḥfī gitdiler. ‘Ömer āşikāre hicret eyledi. Beline şemşīr bağladı. Eline kemān aldı. Oḳlar 25. rāstladı. Yüzini Ka‘be’ye dutdı.³⁰⁹² Kureyş, Ka‘be’nün eṭrāfında oturmışlardı. ‘Ömer geldi. Yedi kerre ṭavāf 26. itdi. Ārām ve vaḳārı³⁰⁹³ yirine getürdi. Maḳām-ı İbrāhīm’de ta‘dīl-i erkān ile iki rek‘at namāz kıldı. Andan şoñra 27. şanādīd-i Kureyş öñine geldi. Eyitdi: “Ol ṭāifenün aḥvāli hoş olmasun-ki taş pārelerini Hudā şanurlar. Sizden 1. her ḳaḡıñuz atasın, anasın, oḡlın,³⁰⁹⁴ kızın yetīm ḳomaḳ ister ise gelsün.” didi. Ḥazret-i Emīrū’l-mü’mīnīn ‘Alī *kerremallāhu* 2. *vecheh* eyitdi: “Bende anda ḥāzır idüm. Şanādīd-i Kureyş müteḥayyir oldılar. Hīḳ kimesnenün ḥarekete mecālī olmadı.³⁰⁹⁵ 3. Āşikāre ‘Ömer çıkdı. Medīne’ye müteveccih oldı. ‘Ömer’ün hicreti Ḥazret-i Muḳaddes-i Nebevī’dan³⁰⁹⁶ on beş gün muḳaddem 4. idi.

2.209. Seyyid-i Ebrār İçün ‘aleyhi’s-şalāvatü ve’s-selām Fırḳa-yı Eşrār Meşveret İtdükleridür. 5.

Ḥazret-i Risālet-menzilet ile *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* aşḥāb-ı kirāmdan Ḥazret-i Şiddīḳ ve Murtaẓā’dan ḡayrı 6. kimesne ḳalmadı *raḍıyallāhu ‘anhūma*. Kureyş müşrikleri

³⁰⁸⁹ S. Sa‘d bin Ebī Vakḥkāş, Miḳdād bin ‘Amr, Hāṭıb bin Ebī Belte‘a : M. Sa‘d bin Ebī Vakḥkāş ve Miḳdād bin ‘Amr ve Hāṭıb bin Ebī Belte‘a

³⁰⁹⁰ M. daḥi hicret itdiler : S. daḥi gitdiler

³⁰⁹¹ M. Ebū Kebşe Mevlā Resūlullah *şallallahu ‘aleyhi ve sellem* mühāceret itdiler : S. Ebū Kebşe hicret itdiler

³⁰⁹² M. dutdı : S. ṭutdı

³⁰⁹³ M. ṭavāf itdi. Ārām ve vaḳārı : S. ṭavāf eyledi. Ādāb ve vaḳārı

³⁰⁹⁴ S. ḳaḡıñuz atasın, anasın, oḡlın : M. ḳaḡıñuz atasın, oḡlın

³⁰⁹⁵ M. olmadı : S. ḳalmadı

³⁰⁹⁶ M. Ḥazret-i Muḳaddes-i Nebevī’dan : S. Rasūlullah’dan (ş.a.ş)

gördiler ki mü'minler için yakîn yirde bir qarārgāh zāhir oldı 7. ve hem eyitdiler ki Muhammed daḥi nāgāh anlara varup mülḥaḥ ola. Dārü'n-nedve'de ki Kuşayy düzmiş idi, cem' 8. oldılar. Meşveret eylediler. Şeytān³⁰⁹⁷ bir pīr şeklinde geldi. Ol evün eşigi üzerine 'aşāsın yire urdı. 9. Halkayı depretdi. Andan şordılar. Eyitdi: "Ben kabīle-i Necd halkındanam. Ahvālī iyi bilürem. Geldüm ki kārūñuzda 10. size yardım idem."³⁰⁹⁸ didi. Müşrikler eyitdiler: "Her kimesnenün ḥatırına geleni şeyhe diyelüm." didiler. Eyitdiler: "Muhammed'ün 11. işi bu dereceye irişdi. Ne fikr idersiz?" didiler. Hişām bin 'Amr eyitdi: "Anı bir evde ḥabs idelüm. 12. Pencereden ta'am ve şerābını³⁰⁹⁹ virelüm. Pīr-i Necdī eyitdi: "Bu re'y yaramazdur. Aşḥābı etrāfa perākende 13. olmışdur. İşidürler, gelürler; ḥalāş iderler. Ebū'l-Baḥterī eyitdi: "Anı Mekke'den ihṛac itmek gerek. 14. Ne yire varursa varsun." didi. Şeyḥ-i Necd eyitdi: "Bu fikr daḥi za'ifdür. Zīrā, meşhūrdur ki 15. Muhammed'ün ḥalāvet-i nuṭkı³¹⁰⁰ ve luṭf-ı güftarı vardır. Her ne yire varursa aña tābi' olurlar." didi. || Şeytānuñ 16. sözleri Kureys'e hoş gelüp istiḥsān itdiler. Ta'zīm ve tebcīl eylediler. Ebū Cehl-i Hişām 17. Eyitdi: "Re'y-i şavāb budur ki her kabīleden bir bahādur civān ihtiyār idün tā her biri eline kılıc alup 18. bir uğurdan şemşīr üşürsünler. Kabāil-i 'Arab'a perākende olsunlar. Benū³¹⁰¹ 'Abd-i Menāf'ün cümle kabāil ile muḳāvemete 19. ṭāḳatleri yokdur. Bi'z-zarūrī diyete rāzı olurlar. Ben Muhammed'ün diyetini vireyim." didi. Bu daḡdaḡadan 20. ḥalāş olalum." didi. Pīr-i Necdī eyitdi: "Tedbīr-i şavāb, re'y-i dürüst budur ki Ebū'l-Ḥakem beyān itdi." 21. didi. Bu söze ittifāk itdiler. Meclisden kalkdılar. Aña meşḡul oldılar. Haḳ *celle zikruhü* anlaruñ 22. bī'atlerini Ḥazret-i Risālet-penāh'a *ṣallallāhu 'aleyhi ve sellem* ḥaber virmek için Cebra'īl 'aleyhi's-selām 23. nāzil oldı. Bu āyeti getürdi. "*veiz yemkürü bike'illezīne keferū liyüşbitūke ev yeḳtulūke ev yühricūke* 24. *ve yemkürüne ve yemkürullāhu vellāhu ḥayru'l-mākirin*"⁸³²

³⁰⁹⁷ M. Dārü'n-Nedve'de ki Kuşayy düzmiş idi cem' oldılar. Meşveret eylediler. Şeytān : S. Dārü'n-Nedve'de Kāsī düzmiş idi cem' oldılar. Meşveret için şeytān

³⁰⁹⁸ M. Ahvālī iyi bilürem. Geldüm ki kārūñuzda size yardım idem : S. Ahvālī bildüm. Geldüm ki kār göresiz yardım idem

³⁰⁹⁹ M. şerābını : S. şerābın

³¹⁰⁰ M. nuṭkı : S. nuṭḳ

³¹⁰¹ S. Benū : M. -

2.210. Hâzret-i Nübüvvet-menzilet'ün Hicret-i 25. Sa'âdet-rütbetleri ve Medîne-i Sekîneye Şeref-i Vuşlatlarıdır.

Mekke-i mübâreke'de Ebû Bekr-i Şiddîk 26. ile Murtażâ 'Alî *radıyallâhu 'anhümâ* kalmışlardı. Ebû Bekr da'î 'azîmet idüp³¹⁰² Ol Hâzret'den ruḥşat istedi. 27. Buyurdılar ki “Şabr eyle. Ümîzdir ki baña da'î icâzet ola.” didiler. Şiddîk tevakkuf itdi. İki deve şatun aldı. 1. Dört yüz akçeye biri kendüye ve biri Hâzret-i Risâlet-penâh için *şallallâhu 'aleyhi ve sellem*. Develeri besledi. 'Alef 2. virdi. Muntazır oldu. Ebû Bekr *radıyallâhu 'anh* ol eşnâda³¹⁰³ düş gördi. Maẓmûnı bu idi-ki mâh âsmândan indi. 3. Baḥḥâ-yı Mekke'ye nâzil oldu. Şehre geldi. Şahrâ-yı Ümmü'l-kurâ, ziyâsından ma'mûr oldu. Ol mâh girü 4. âsmâna meyl itdi. Andan Medîne'ye nüzûl itdi. Zemîn-i Yeşrib şu'âi ile rûşen oldu. Âsmân sitâre- 5. lerinden çoklık yıldızlar muvâfaḳat itdiler. Ol mâh, sipâh-ı encüm ile hevâya kalkdı. Harem-i Mekke'ye nüzûl itdi. 6. Eṭrâf-ı Harem münevver oldu. Girü ol mâh Medîne'ye müteveccih oldu. Menzil-i 'Âişe'ye nüzûl itdi. Ba'de pes zemîn 7. yarılup o mâh çâha düşüp nâ-bedîd oldu. Ebû Bekr *radıyallâhu 'anh* uyandı, ağladı. 'Arab or- 8. tasında Ebû bekr ta'bîr ile meşhûr idi. Te'emmül ve i'tibâr ile bu ḥ^wâba nâzar eyledi ki ol mâh,³¹⁰⁴ Âfitâb-ı Felek-i 9. Risâlet'dür *şallallâhu 'aleyhi ve sellem*. Sitâreler ki yârânıdır. Ğurbet ihtiyâr itdiler. Ol mâh girü gelmek 10. delîl-i feth-i Mekke'dür. Ol Server'e müyesser olur. 'Âişe'nün³¹⁰⁵ menziline gelmek nişânı oldur ki Ol Hâzret ile 11. şeref-i firâş Medîne'de ola. Zemîn-şikâfı, nâ-bedîd olması Ol Hâzret'ün vefâtı, hâne-i 'Âişe'de 12. olmaḳdur. || Hâzret-i Ebû Bekr *radıyallâhu 'anh* bu vâkı'adan ğamı ziyâde oldu. Bir vaṭan ve diyârından ayru olmaḳ; 13. bir Ol Hâzret'ün muşâhebetinden cüdâ düşmek çünki ğurbet lâzım geldi. Bârî, Ol Hâzret'ün muşâhebetini 14. elden kımazam.” didi. Ol anda Cebrâ'îl-i Emîn nâzil oldu. Hicrete ruḥşat buyurılıp Hâzret-i Risâlet'e 15. bu âyeti okudı ki “*ve kul rabbî ed ḥilnî müdḥale şıdkîn ve aḥricnî muḥraca şıdkîn vec'al lî min ledünke sulṭānen naşîran*”⁸³³ 16. Küffârün kaşdını bir

³¹⁰² M. 'azîmet idüp : S. 'azîmete niyyet idüp

³¹⁰³ M. eşnâda : S. zamânda

³¹⁰⁴ M. eyledi ki ol mâh : S. eyledi. Bildi-ki ol mâh

³¹⁰⁵ S. müyesser olur. 'Âişe'nün : M. müyesser olup 'Âişe'nün

bir beyân eyledi. Eyitdi: “Yâ Rasûlullâh! Fermân böyledür ki bu gice mażca‘-ı mübâreküñde 17. yatmayasın.” didi. İhżâr-ı esbâb-ı sefer idüp³¹⁰⁶ Medîne-i sekîne cānibine müteveccih olasın.” didi. Çün gice irüp 18. Kureyş re’îsleri Ebû Cehl-i la‘în gibi Ebû Leheb-i Kelb, Ubeyy bin Hâlef ve Büneyye ve Münebbih -püserân-ı Haccâc- ve Nađr 19. bin el-Hâriş ve ‘Uķbe bin Ebî Mu‘ayţ ve ğayrı eşkıyâdan Hâzret’üñ serây-ı sa‘âdet- 20. efzâları³¹⁰⁷ kapusunda ‘ahdleri üzere cem‘ oldılar. İntizâr iderlerdi ki Ol Hâzret h^wâba vara tâ kaçd 21. eyleyeler. Ebû Leheb eyitdi: “Bu gice uyumazam. Şubh olunca anı helâk iderem. Benû Hâşim bileler ki bu kârı ben 22. başardum. Hâzret-i Rasûlullâh *şallallâhu ‘aleyhi ve sellem* erbâb-ı dālālūñ kaçdına muţţalı‘ oldı. Murtażâ ‘Alî’ye 23. *radıyallâhu ‘anh* ve *kerremallâhu vecheh*. Buyurdılar ki “İy ‘Alî! Medîne’ye hicrete icâzet buyurdılar. Yarın techîz-i 24. sefer iderem. Emânetler ki benüm yanumdudur, saña ısmarlaram. Şâhiblerine viresin. Andan soñra Medîne’ye gele- 25. sin. Bu gice³¹⁰⁸ müşrikler baña kaçd iderler. Yeşil bürdemi örtün. Benüm h^wâbgâhumda tekye eyle. Göñlüñi 26. kavî tut. Hîç mekrüh saña irişmez. Murtażâ ‘Alî *kerremallâhu veche* buyurdukları üzere ‘amel eyledi. Hâzret-i Peyğamber ‘aleyhi’s- 27. *şalâvatü ve’s-selâm* örtündükleri bürdeyi üzerine çekdi. Ol Hâzret’üñ *şallallâhu ‘aleyhi ve sellem* firâş-ı mübâreklerinde ferağ-ı 1. bâl ile yatdı, uyudı. Nefs-i Nefîs’ini *radıyallâhu ‘anh* Ol Hâzret’üñ zât-ı muḳaddeslerine fedâ eyledi. Menḳüldür ki ol gicede³¹⁰⁹ 2. ki Murtażâ ‘Alî *kerremallâhu vecheh* cān-ı şîrînini Ol Hâzret’e fedâ eyledi. Hâzret-i Celâl-i Eḫadiyyet *celle celâlüh* Cebrâ’îl 3. ve Mîkâ’il’e ‘aleyhime’s-selâm vahy buyurdı-ki “İkiñüz arasında muvâḫât ‘aḳd itdüm. Biriñüzüñ ‘ömrini biriñüz- 4. den ziyâde itdüm. Sizden ḳanğıñuz yârinüñ ḫayâtını kendü ḫayâtı üzere taḳdîm ider.” didiler. Ol iki ferişte-i muḳarrebden 5. her birisi didiler ki “Biz cānumuzı severüz. Ğayruñ zindegānesini kendüzinde-gānumuz üzere³¹¹⁰

M173a

³¹⁰⁶ S. ihżâr-ı esbâb-ı sefer idüp : M. esbâb-ı sefer-i ihżâr-ı idüp

³¹⁰⁷ S. Hâzret’üñ serây-ı sa‘âdet-efzâları : M. Hâzret *şallallâhu ‘aleyhi ve sellem* serây-ı sa‘âdet-efzâları

³¹⁰⁸ S. Medîne’ye gelesin. Bu gice : M. Medîne’ye gelesin”, diyü buyurdılar. Bu gice

³¹⁰⁹ M. gicede : S. gice

³¹¹⁰ M. ‘aḳd itdüm. Biriñüzüñ ‘ömrini biriñüzden ziyâde itdüm. Ḳanğıñuz yârinüñ ḫayâtını kendü ḫayâtı üzere taḳdîm ider.” didiler. Ol ferişte-yi muḳarrebden her birisi didiler ki “Biz cānumuzı severüz. Ğayruñ zindegānesini kendüzinde-gānumuz üzere : S. ‘aḳd itdüm. Biriñüzüñ ‘ömrini biriñüzden ziyâde itdüm. Sizden ḳanğıñuz yârinüñ ḫayâtını kendü ḫayâtı üzere taḳdîm ider.” didiler. Ol iki ferişte-yi muḳarrebden her birisi didiler ki “Biz ḫayātumuzı severüz. Ğayruñ zindegānını kendüzinde-gānumuz üzerine

koyamazuz.” didiler. Vahiy 6. geldi-ki “Niçün ‘Alī bin Ebī Ṭālib gibi olmazsınız ki anuñla Muhammed arasında muvāḥāt vardı. Ol cānını Muhammed’üñ *ṣallallāhu* 7. ‘*aleyhi ve sellem*’ hayātı için fedā itdi. || Kendü cānı üzerine ihtiyār eyledi.”³¹¹¹ didiler. “Şimdi ṭārem-i ḥaḍrādan 8. ḥaṭṭ-ı ḡabrāya irişüñ. ‘Alī’yi a‘dānuñ şerrinden şaklañ.” diyü emr eyledi.³¹¹² Anlar fermān-ı Sulṭān-ı bī-çün ile *celle celālüh* 9. bu saḳf-ı nīl-gündan pervāz idüp ‘arşa-yı rub‘-ı meskūna nüzül itdiler. Cebrā’īl ‘*aleyhi’s-selām* bālīn-i ‘Alī üzerine 10. oturdu, Mīkā’īl ayağı uçında. Cebrā’īl eyitdi: “**beh beh**, yā ‘Alī” “Kimdür?” “Senüñ mişlūñ ki Ḥudāy ta‘ālā senüñ-çün 11. mele-i a‘lā meleklerine mübāḥāt itdi.” didiler. Ḥaḳ ta‘ālā *celle ve ‘alā* Murtażā ‘Alī ḥaḳḳında *kerremallāhu vecheh* bu āyeti 12. gönderdi: “**ve mine’n-nāsi men yeşrī nefsehu’b-tiḡāe merḍāti’l-lahi vallāhü ra’ufun**”⁸³⁴ Çün Murtażā ‘Alī *kerremal-* 13. *lahu vecheh* Ol Ḥazret’üñ yirinde *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* tekye eyledi. Ol Server, ḥāneden çıkup Sūre-i Yāsin 14. evvelinden “**faḡṣeynāhüm lā yübşirūne**”⁸³⁵ āyeti varınca okudı. Keff-i mübārekinde bir avuç ḥāk tutdı. Ol ḥāksārıların başlarına 15. şaḳdı. Ol Ḥazret selāmet ile geçdi. Gözleri görmediler. Andan soñra bir şahş peydā oldı. Anlardan şor- 16. dı-ki³¹¹³ “Siz bunda ne iş için cem‘ olduñuz? Neye intizār idersiz?” eyitdiler: “Muntazırız ki Muhammed çıka.” Ol eyitdi: “Ḥudā 17. ḥaḳḳı-çün Muhammed ḥāneden çıkdı. Üzeriñüzden geçdi. Başuñuza bir avuç toprak daḥi şaḳdı. Kendü ḥācetine 18. gitdi.” didi.³¹¹⁴ Mel‘ūnlar başlarını yokladılar. Vāḳı‘a topraḳı başlarında buldılar. Dirler ki³¹¹⁵ “Ol meclisde başlarına 19. toprak irişen melā’īn cümle Bedr Ġazāsı’nda düzaḥa müteveccih oldılar. Andan soñra ev içine nazar eylediler. Bir 20. kimesne yatur gördiler. Eyitdiler: “İşte!³¹¹⁶ Muhammed bürdesinde yatur.” didiler. Evüñ ḳapısından girdiler. Murtażā ‘Alī *kerremallāhu* 21. *vecheh* yirinden kalkdı. Çün anlar bunu gördiler, bildiler ki ol şahş rāst söylemiş. ‘Alī’den şordılar ki 22. “Muhammed ḳandedür?” eyitdi: “Beni anı muḥāfaẓa için müvekkel itmediler. Ne yirde idüğini ne bilürem!” Müşrikler müteḥayyir ve ḥāksār ve 23. münfa‘il ve ḥacel... Bir zamān

³¹¹¹ M. eyledi : S. itdi

³¹¹² M. eyledi : S. itdiler

³¹¹³ M. şordı-ki : S. şordılar ki

³¹¹⁴ M. didi : S. didiler

³¹¹⁵ S. topraḳı başlarında buldılar.” Dirler ki : M. topraḳı başlarında buldılar.” Didiler ki

³¹¹⁶ M. İşte : S. İşde

M173b

S208a

‘Alī’yi habs itdiler. Āhir Ebū Leheb işāret itdi. Hālāş itdiler. Seyyidü’l-mürselīn ‘aleyhi’ş-şalāvatü 24. ve ‘s-selām ol gice mahfī oldu. Yarındası āfitāb germ oldu. Hāne-i Şiddīk’a vardı *raḍiyallāhu ‘anh.* ‘Āiše-i 25. Şiddīka’dan *raḍiyallāhu ‘anhā* menḳuldür ki eyitdi: “Bir gün hānede oturdum. Hevā germ idi. Bir şahş haber getürdi-ki 26. Rasūlullāh *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* mübārek başlarını örtmişler, geli yorurlar.”³¹¹⁷ didi. Hergiz ol vaktde Ol Hāzret 27. hānemūze gelmiş degül idi. Atam eyitdi: “Māderüm aña fedā olsun. Bu maḥalde ne maşla-
hat için teşrīf iderler.” didi. 1. Bu haberūñ ‘akabince Ol Hāzret *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* irişdiler. İzn ve³¹¹⁸ ruḥşatdan soñra girdiler. Eyitdiler: “Evde 2. kim varsa gitsün.” didiler. E-
bū Bekr eyitdi: “‘Āiše’den ve kız ıarındaşından ğayrı kimesne yoḳdur.” didi. Ol 3. || Hāzret *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* buyurdılar ki “Baña destūr virdiler ki hicret eyleyem.” didiler. Ebū Bekr eyitdi: “Yā Rasūlul- 4. lah! Ben ḳademūñüzce bileyim?” Buyurdılar ki “Belī, Şiddīk!” Ğāyet-i sevündüğinden ağladı. Pes eyitdi: “Yā Rasūlullāh! İki deve 5. tertīb itdüm. Ol ikiden birini³¹¹⁹ ḳabūl eyle.” didi. Ol Hāzret eyitdi *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem*: “Ḳabūl 6. itdüm, bahā ile” didi. ‘Āiše *raḍiyallāhu ‘anhā* buyurdi: “Ta‘cīl-i esbāb-ı seferi görmege meşğūl oldu.” 7. Süfreyi nān ve gūştan bi’l-cümle ta‘āmdan müheyyā itdüm. Süfrenūñ bağlayıcak bendi yoḳdı. Ebū Bekr 8. kızı Esmā’nuñ *raḍiyallāhu ‘anhā* kemeri var idi. Bilinden çekdi, virdi. İki pāre eyledüm. Yarısı ile 9. süfreyi³¹²⁰ muḥkem bağladum. Yarusını girü biline bağladı. Bir rivāyetde ol yarusı ile maṭarayı³¹²¹ bağladı. 10. Ol cihetden Esmā, Zātü’n-niṭākayn laḳabı ile mülāḳḳab oldu. ‘Abdu’llāh bin Erīḳaṭ yol bilmekde beḡāyet 11. māhir idi. Anı ṭaleb itdiler. Ücret ile ṭutdılar. Devenūñ ikisini bile aña ışmarladılar. Aña muḳarrer itdiler ki 12. üç günden soñra develeri Ğār-ı Şevr’e getüre. ‘Āmir bin Führeyre’yi ta’yīn itdiler ki³¹²² anlar için bir niçe ḳoyunı şahrāda otlada; gice olduḳda anlara getüre. Südin şaḡalar. ‘Abdu’llāh bin 13. Ebū Bekr ki civān idi. Dānā ve celd ve pehlevān ve tüvānā

³¹¹⁷ M. geli yorurlar : S. geli yorur

³¹¹⁸ S. ve : M. -

³¹¹⁹ S. sevündüğünden ağladı. Pes eyitdi: “Yā Rasūlullāh! İki deve tertīb itdüm. Ol ikiden birini : M. sevündüğünden ki ağladı. Pes eyitdi: “İki deve tertīb itdüm. Ol ikiden birisini

³¹²⁰ M. Yarısı ile süfreyi : S. Yarısı süfreyi

³¹²¹ M. maṭarayı : S. miṭharayı

³¹²² S. üç günden soñra develeri ğār-ı Şevr’e getüre. ‘Āmir bin Führeyre’yi ta’yīn itdiler ki : M. -

idi. Aña buyurdılar ki gündüz Kureyş arasında olup 14. gice ol cemā‘atūñ haberlerini Seyyidü’l-mürselīn’e *şalāvatullāh ‘aleyh ve selāma* irişdüre. Bu mühimmātı gördükle- 15. rinden şöña Ebū Bekr’ūñ *raẓıyalalhu ‘anh* evde hāzır bulınan naqdi ki beş biñ dirhem idi, yol harçlığı 16. için getürdi. Ebū Kuḥāfe ki Ebū Bekr’ūñ atası idi, nā-bīnā olmuş idi. Eyitdi: “Vallāhi! Ebū Bekr, sizi saht- 17. lıkda qodı. Sizūñ için nesne alıqomadı.” didi. Ben eyitdüm ki³¹²³ “İy Dede! Atam bizüm için çok 18. nesne qomışdur.” didüm. Ol yiri ki Ebū Bekr naqdi anda qordı, birkaç taş pāresi qodum. Üze- 19. rine cāme örtüdüm. Pīrūñ elini tutdum. Anda iltüdüm. Gösterdüm-ki bu mālđur, bizüm için qodı.” didüm. 20. Üzerine³¹²⁴ Ebū Kuḥāfe eyitdi: “Ġam yimek bu kadar yiter.” didi. Şafer ayınuñ yigirmi yedinci gicesi düşenbih idi. 21. Evūñ derīcesinden çıqdılar. Şevr Mağārası’na müteveccih oldılar. Seyyidü’l-‘ālem *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* qadem-i 22. şerīflerinūñ ucu ile giderdi tā zemīnde nişānları olmaya.³¹²⁵ Ebū Bekr *rađıyallāhu ‘anh* gāh Ol Hāzret’ūñ 23. öñice, gāh kafālarınca giderdi; gāh sağında gāh şolında giderdi. Andan su’āl itdi. Eyitdi-ki “Her gāh ki 24. yoldan endīşe iderem,³¹²⁶ ilerü giderdüm. Her vaqt ki girüden qorqardum, kafāda giderdüm. Nāgāh bir kimesne 25. pusuda olursa ne mekrūh gelürse baña gelsün.” dir-idüm. Çün kūh-ı Şevr havālisine irişdiler. Peyğamber’ūñ 26. *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* na‘leyni tar idi, pārelendi. Pāy-ı mübārekleri mecrūḥ oldı. Ebū Bekr-i Şiddīk *rađıyallāhu ‘anh* 27. Ol Hāzret’i getürdi. Maqşada || vardılar. Hāzret’i, ġār qapusında qodı. Eyitdi: “Yā Rasūlullāh! Tevaqquf eyle. Ġāra evvel 1. ben gireyim. Qarañılıqđur,³¹²⁷ gicedür. Ġār ḥaşerātdan ḥālī degüldür.” didi. Ġār içine girdi. Gördi, ḥarāb olmuş. 2. ‘Āşīlerūñ zellāt-ı sicillātı gibi rū-yı siyāh ve tār-ı maḥzūnān-ı bī-sāmānuñ beytü’l-aḥzānı mānendi teng ve nā-hem- 3. vār, zaḥm-ı firāk ile ciger-ḥastelerūñ ekbādı mişālinde pāre pāre ve şāḥ şāḥ, belki āteş-i hicrān ile sūḥte- 4. lerūñ dil-i biryānı gibi pūr-sūrāḥ; ḥayyāt ve ‘aḳāribe me’vā olmuş. Ebū Bekr geydüġi cāmesini pāre pāre idüp 5. mübārek eli ile qarañılıqda ne qadar delükleri var ise yoqladı. Ol pāreleri şoqdı. Tamām-ı delükleri sedd 6. eyledi. Bir sūrāḥa pāre vefā itmedi.

S208b

M174a

³¹²³ M. ki : S.

³¹²⁴ M. üzerine : S.

³¹²⁵ M. nişānları olmaya : S. nişān olmayaydı

³¹²⁶ M. Eyitdi-ki “Her gāh ki yoldan endīşe iderem : S. Eyitdi “Her gāh ki yoldan endīşe idem

³¹²⁷ M. qarañılıqđur : S. qarañılıqđur

Mübârek ayaklarıyla anı dahi tutdı. Andan soñra Ol Hâzret'e haber 7. itdi. Hâzret *'aleyhi's-şalâvatü ve's-selâm* içerü girdiler. Fî'l-hâl, Hâzret-i Hudâvendî *celle ve 'alâ* ol 8. ğâruñ eşiginde bir muğaylan ağacını bitürdi tâ hicâb ola ve bir 'ankebût geldi; meyâmin-i tevfiķât-ı 9. İlâhî birle ol gicede târ-ı ihlâş ve pūd-i ihtisâş ile ğâruñ ağzına perde tertîb eyledi. Bir çift kebûter-i 10. vahşî geldi; âsitâne-i ğârda âşiyâne yaptı. Ol gice yumurdladı. Bunlar cümle Ol Hâzret'e perdedârlık- 11. lar itdi tâ şerr-i a'dâdan mahfûz ve maşûn olalar.³¹²⁸

2.211. el-Kıssa.

Ol gice ğârda oldılar. Ebû Bekr *radıyallâhu 'anh* 12. ayaklarını bir sūrâha kômışlar idi. Mâr şokdı. Elemin bir dereceye irişdi ki kendülerin zabt idemediler.³¹²⁹ 13. Mübârek gözlerinden âb revân oldı. Ol vaktde mübârek başları Ebû Bekr'ün dizinde idi. Uyur- 14. lar idi. H'âbda iki gözleri yaşından bir kaçre, Seyyid-i Ebrâr'ıñ *şallallâhu 'aleyhi ve sellem* ruhsâr-ı mübâ- 15. rekleri üzere düşdi. Uyandılar. "Hâl nedür?" diyü şordılar. Ebû Bekr eyitdi: "Yâ Rasûlullâh! Ayağımı mâr şok- 16. dı." didi. Mübârek dehânlarından bir pâre Ebû Bekr'ün zahmı üzere kodılar. Fî'l-hâl, şifâya mütebeddil 17. oldı. Andan soñra şubh oldı. Talâyi'-i sipâh-ı nûr, 'asâkir-i zulümâtı maġlûb ve mestûr eyledi. Pes 18. Hâzret nazar itdi. Ebû Bekr'i çıplak gördi. Keyfiyyet-i hâli istifsâr itdi. Şiddîk şûret-i hâli 'arz eyledi. Hâzret³¹³⁰ *şallallâhu 'aleyhi ve sellem* Ebû Bekr içün du'â-yı hayr itdiler. Esmâ-yı Zâtü'n-niţākayn *radıyallâhu 'anhâ* eyitdi: 19. "Çün Hâzret-i Rasûlullâh *şallallâhu 'aleyhi ve sellem* ve pederüm Ebû Bekr *radıyallâhu 'anh* Mekke'den çıķup gitdiler. 20. Yarındası, şadâķat-i Şiddîk'i bilürler idi,³¹³¹ Kureyş'den bir cemâ'at evüme geldiler. Kâpu urdılar. Müşrikler 21. benden şordılar ki 'Atañ kandedür?' 'Bilmezem', didüm. Ebû Cehl-i la'în yüzüme bir

³¹²⁸ M. perdedârlıklar itdi tâ şerr-i a'dâdan mahfûz ve maşûn olalar : S. perdedârlık itdi tâ şerr-i a'dâdan maşûn ve mahfûz olalar

³¹²⁹ M. kômışlar idi. Mâr şokdı. Elemin bir dereceye irişdi-ki kendülerin zabt idemediler : S. kômışdı. Mâr şokdı. Elemin bir dereceye irişdi-ki kendüyü zabt idemediler

³¹³⁰ S. maġlûb ve maķhûr eyledi. Pes Hâzret nazar itdi. Ebû Bekir'i çıplak gördi. Keyfiyyet-i hâli istifsâr itdi. Şiddîk şûret-i hâli 'arz eyledi. Hâzret : M. maġlûb ve mestûr eyledi. Pes, Hâzret

³¹³¹ M. bilürler idi : S. bilürdi

S209a

M174b

tabance urdı ki gûşvârum kulağumdan düşdi. Andan Ebû Cehl-i la‘în³¹³² esfel-i Mekke’den tâ a‘lâsına varınca 22. nidâ itdürdi ki ‘Her kimesne ki Muḥammed ile Ebû Bekr’i getüre aña yüz deve ‘aṭâ ideyim; başların getürene yüz 23. deve vireyim.’ didi. Kureyş’ün civânları || şemşîr ve çöp ile³¹³³ māl ṭama‘ına düşdiler. Ebû Gürz dirler idi, bir 24. iz izler âdem var idi, anı bile aldılar. Ebû Gürz anları Ğâr’a getürdi. Eyitdi: “İstedüğünüz kimesne 25. bundan geçmedi.” didi. Ya göge çıkmışdur ya zemîne girmiştir.” didi. Maḫşûduñuz bu Ğâr’dadur.” didi. 26. Müşrikler gügercin yuvasını, ‘ankebût perdesini gördiler. İnanmadılar. Müşrikler, Ol Ḥazret’e şol mertebe qarîb geldi-ki 27. kırk İrîş kadar kaldı. Ebû Gürz dirdi-ki³¹³⁴ “Maḫşûduñuz bundan geçmedi.” Ebû Bekr bu sözleri işidürdi. Ğamgîn 1. olurdı. Gözlerinden yaşlar³¹³⁵ dökerdi. Ḥazret-i Muḫaddes-i Nebvî *ṣallallâhu ‘aleyhi ve sellem* şordı: “Sebeb-i girye nedür?” 2. didi. Eyitdi:³¹³⁶ “Yâ Rasûlullâh! Korkaram ki nâgâh zât-ı pākūñe³¹³⁷ bir zarar irişdüreler. İslâm medrûs ola.” dirdi. 3. Ḥazret-i Risâlet-penâh *ṣallallâhu ‘aleyhi ve sellem* buyurdi:³¹³⁸ “İy Yâr-ı Pesendîde! “*lâ taḫzen innallâhe me‘anâ*”⁸³⁶ Ebû Bekr eyitdi: 4. “Yâ Rasûlullâh! Eger anlar ayakları altına nazar itseler. Bizi görürlerdi.” eyitdi: “İy Ebû Bekr! Ol iki kimesne 5. ḥaḳḳında ki üçüncileri Allâh ta‘âlâ ola. Zannuñ³¹³⁹ nicedür?” didi. Ebû Bekr eyitdi: “Yâ Rasûlullâh! Ḥaḳ ta‘âlâ bizüm 6. iledür.” didi. Zimâm-ı ihtiyârı,³¹⁴⁰ kabza-yı iḳtidâr-ı İlâhiyeye teslîm itdiler. Ebû Gürz ziyâde delâlet itdi-ki “Maḫşûdu- 7. ñuz bu ğârdadur.” didi. Küffârdan bir cemâ‘at ğâruñ kapusına geldiler. Gügercin yuvadan uçdı. Yumurdasını gör- 8. diler. Perde-i ‘ankebûtı³¹⁴¹ gördiler. Temâşâ itdiler. Eger bu ğâra gelseler yumurdalar şikest olurdu. ‘Ankebût perdesi 9. yırtılurdu.” didiler. Ḥazret-i Ḥwâce

³¹³² S. ‘Bilmezem’, didüm. Ebû Cehl-i la‘în yüzüme bir tabance urdı ki gûşvârum kulağumdan düşdi. Andan Ebû Cehl-i la‘în : M. ‘Bilmezem’, didi. Ebû Cehl-i la‘în

³¹³³ M. deve vireyim.’ didi. Kureyş’ün civânları şemşîr ve çöp ile : S. deve virelüm.’ didi. Kureyş’ün civânları şemşîr ve çöpler ile

³¹³⁴ M. Ol Ḥazret’e şol mertebe qarîb geldi-ki kırk İrîş kadar kaldı. Ebû Gürz dirdi-ki : S. Ol Ḥazret’e şöyle qarîb geldiler ki kırk eriş kadar kaldı. Ebû Gürz söylerdi-ki

³¹³⁵ M. yaşlar : S. yaş

³¹³⁶ M. didi. Eyitdi : S. dirdi.eyidürdi

³¹³⁷ M. zât-ı pākūñe : S. zât-ı bā-berekātuña

³¹³⁸ M. buyurdi : S. buyururdi

³¹³⁹ M. zannuñ : S. himmetüñ

³¹⁴⁰ S. zimâm-ı ihtiyârı : M. zaman-ı ihtiyârı

³¹⁴¹ S. ‘ankebûtı : M. ‘ankebût

‘*aleyhi’s-selām* bildiler ki³¹⁴² Hāk ta‘ālā tār-ı ‘ankebūtı, şerr-i a‘dādan şaklamak için 10. yaratmışdır.³¹⁴³ Kebütere hayr du‘ā itdi. Eyidürler ki “Tā bu zamāna gelince Harem’de olan kebüterler anuñ neslindendür. Tā kıyāmete 11. degin hālāik anuñ şaydından memnū‘ oldılar. Rivāyetdür ki “Çün Kureyş gār kapısına irişdiler, ādem şüretinde 12. bir ferişte tırdı. Eyitdi: “Muhammed bu gārda degüldür. Nevāhīde olan gārlarda taleb idüñ.” didi. Hālāik 13. eṭrāf ve cevānibe perākende oldılar. Hāzret-i Risālet *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* Ebū Bekr ile eşirrānuñ şerlerinden hıfz 14. ve himāyet-i Perverdkār’da maşūn ve maḥfūz oldılar. Her gice ‘Abdu’llāh bin Ebī Bekr gāra gelüp³¹⁴⁴ seher vaḳtinde 15. giderdi. ‘Ale’s-şabāḥ Kureyş ortalarında olurdı. Kavlen ve fi’len Ol Hāzret’e dirdi: “‘Āmir bin Fūheyre 16. ki Ebū Bekr’uñ gulāmı idi, koyunları otladurdi, giceden bir sâ‘at geçdügi gibi koyunları gār ağzına 17. götürürdi tā Rasūlullāh ve Ebū Bekr şağarlardı, yirlerdi.³¹⁴⁵ Üç gün ve üç gice bu minvāl üzere geçindiler. 18. Andan soñra H^wāce ‘*aleyhi’s-şalāvatü ve’s-selām* Medīne-i sekīne cāniblerine ‘azīmet-i hümāyūn buyurdılar. 19.

S209b

2.212. Bu Kışsa-yı ‘İbret Hişşeye Müte‘allik Laṭīfedür ki Erbāb-ı İşāret Andan Müste-fiddür. 20. ||

İy Dervīş! Her pād-şāh ki ḥaşma galebe eyler, kuvvet-i leşker ve ‘azamet-i cāh³¹⁴⁶ ve peyker ile müyesserdür. Ammā leşker-i İlāhī 21. *celle ve ‘alā* nev‘-i digerdür. Gāhī bir peşşe-i meydān-ı kudretinde sipāh-salār ider, gāhī bir mūrı müzekkir kıılır, 22. gāhī sūsmārı delīl-i rāh ider, gāhī bir taşı müsebbih ider, gāhī giryeyi³¹⁴⁷ sebep-i mağfıret ider, gāhī kelb-i āsitāne-i 23. muḥabbeti eṭrāfına götürür, gāhī ‘aşāyı ejderhā³¹⁴⁸ kıılır, gāhī gārı rāz-dār ider, gāhī ‘ankebūtı perde-dār 24. ider. Menḳüldür ki “Çün Rasūl *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* gāra girdi, Cebrā’ıl ‘*aleyhi’s-selām* eyitdi: “İlāhī! İcāzet 25. var mıdır, varup ḳanadum ile ol gārı

³¹⁴² M. bildiler ki : S. bildi-ki

³¹⁴³ S. yaratmışdır : M. yaratmış

³¹⁴⁴ M. gelüp : S. gelür

³¹⁴⁵ M. şağarlardı, yirlerdi : S. şağarlar, yirlerdi

³¹⁴⁶ S. kuvvet-i leşker ve ‘azamet-i cāh : M. kuvvet ve leşker ve ‘azamet ve cāh

³¹⁴⁷ M. giryeyi : S. körpei

³¹⁴⁸ M. ejderhā : S. ejdehā

örtem; belki ol tağı bile mahfî idem?” Hiṭāb geldi-ki “İy Cebrā’îl! Settār-ı 26. ḥaḳīḳi Ben’em. Kemāl-i ḳudretüm anı iḳtizā ider ki dōstumdan düşmenlerüñ keydini bir ḡāyet za‘îf cānver vāsıṭa- 27. sıyla def‘ eyleyem.” didi. ‘Ankebūt-ı zā‘îfi şıḥne eyledi, gönderdi. ‘Ankebūta fermān irişdi. Fî’l-hāl, secde-i 1. şükr itdi. Eyitdiler: “İy Zā‘îf! Var, bir dām ḳur, bir meges ile³¹⁴⁹ ḳanā‘at eyle. Ammā himmetüñi bülend tut ki Sîmurğ-ı 2. Ḳāf-ı ḳurbeti senüñ dāmuña rüzî itdüm.” didi. Bir rivāyetde yedi yüz ‘ankebūt-ı za‘îf ḡār ḳapusunda 3. intizārda idi. Ne gicede ḥ^wāb gözine geldi ne gözinde ārām itdi. Ol gice ki Ḥ^wāce ‘aleyhi’s-selām ḡāra 4. geldi, işāret-i ‘aliyye irişdi ki bu ḡāra gir, bu³¹⁵⁰ za‘îf şikesteye dīdāruñ va‘de olunmuşdur. Bir sā‘at 5. cemāl-i bā-kemālün ile rāḥat olsun.” didiler. Ḥ^wāce ‘aleyhi’s-selām teşrîf-i ḥuzūr erzānī buyurdılar. ‘Ankebūt 6. perdedārılığa āḡāz eyledi. Ḥāzret-i Rasūl *ṣallallāhu ‘aleyhi’s-selām*, Şiddīḳ’a eyitdi *raḍıyallāhu ‘anh*: “İy Ebū Bekr! 7. Müddet idi-ki endişem idi, ümmetüm şırāt köprisinden böyle tārīk iken nice geçerler? Şimdi mülhemān-ı ‘ālem-i ḡaybī³¹⁵¹ 8. inhā itdiler ki bu tār üzere perde-dāruñi nice şaḳlarsam dōstlaruñi daḡi yarın şırāt köprüsinden³¹⁵² 9. eyle şaḳlaram.” ‘Ankebūt perdesini tamām itdi. Kebüter beyzāsını çıkardı. Kāfirler eyitdiler: “Kimesne 10. eger bu ḡāra gelüp girse bu dāmlar bozulurdu. Bu beyzālar şikest olurdu. Kebüterler uçarlardı.” 11. dirlerdi. Taşrada ḡabīb *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem*, Şiddīḳ *raḍıyallāhu ‘anh* ḡāruñ içinde işidürlerdi. Pes 12. iblīs³¹⁵³ ol vaḳtde istedi-ki ḡammāzlık eyleye. Fermān-ı Rabb-i Celīl ile ‘azze ve celle Peyk-i ‘İzzet-i Cebrā’îl, şeyṭāna 13. ḳanadı ile bir ḍarb urdı-ki zemīnün ṭabaḳa-yı heftümīne dek gitdi. Anda bī-hüş düşdi, ḳaldı.³¹⁵⁴ 14.

³¹⁴⁹ M. dām ḳur, bir meges ile : S. dām-ı meges ile

³¹⁵⁰ M. bu : S. bir

³¹⁵¹ S. mülhemān-ı ‘ālem-i ḡaybī : M. mülhemān-ı ḡaybī

³¹⁵² M. köprisinden : S. köprisinde

³¹⁵³ M. Kebüterler uçarlardı.” dirlerdi. Taşrada Ḥabīb *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem*, Şiddīḳ *raḍıyallāhu ‘anh* ḡāruñ içinde işidürlerdi. Pes iblīs : S. Kebüterler uçarlardı.” Taşradan Ḥabību’llah *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem*, Şiddīḳ *raḍıyallāhu ‘anh* ḡāruñ içinde işidürlerdi. İblīs

³¹⁵⁴ M. heftümīne gitdi. Anda bī-hüş düşdi, ḳaldı : S. heftümīne dek gitdi. Anda bī-hüş düşdi

2.213. Hikāyet-i Ğarībedür. 15.

S210a

Tācū'l-Kıṣaṣ'da hikāyet ider ki³¹⁵⁵ “Bir gün bir mār ‘İsī ‘aleyhi’s-selām hizmetine geldi. Şordı-ki 16. || ‘Yā Rūḥu’llāh! Mekke yolu kandedür?’ ‘İsī ‘aleyhi’s-selām şordı-ki ‘İy Mār! Mekke ile saña çe kār?’ eyitdi: ‘Altı yüz 17. yıldur ki Muḥammed’ün muḥabbeti gönlümdedir. Ol muḥabbet şimdi galebe itdi. Anuñ talebine giderem.’ didi. ‘İsī 18. ‘aleyhi’s-selām buyurdi-ki³¹⁵⁶ ‘İy Mār! Benden aña dek altı yüz yıl öñdedür.’ Mār eyitdi: “*ve lā tey’esū min ravḥillāhi*”⁸³⁷ 19. ‘İsī ‘aleyhi’s-selām aña Mekke cānibini gösterdi. Mār, Ol Yār-ı Ğāruñ³¹⁵⁷ ‘aşkından yola düşdi. Ol ğāra geldi. Altı 20. yüz yıl anda intizār çekdi. Ol ğārda yetmiş surāḥ tertīb eyledi. Yok yok, belki beytū’l-aḥzān-ı 21. firākdan kazā-yı gülşen-serāy-ı viṣāle yetmiş revzene açdı.³¹⁵⁸ Maḳşūdı bu idi-ki müşāhede-i dīdār-ı 22. maḥbūbda bir yolu tutarlar ise aḥer yoldan teveccūh ideydi. Şiddīḳ *raḍıyallāhu ‘anh* ol māruñ surāḥ- 23. larını tutmuşdı. Hemān iki surāḥ kalmışdı. Ayağınuñ ökçeleri ile ol delükleri daḥi tutdı. 24. H^wāce ‘aleyhi’s-selām mübārek başlarını Şiddīḳ’uñ dizlerine koyup nergiseyn-i gözleri h^wāba varmışdı. 25. Ebū Bekr *raḍıyallāhu ‘anh* Ol Ḥazret’uñ cebīn-i nāzenīnlerine nigāh idüp girye iderdi ki “İy Püser-i Kuḥāfe! 26. Hīḳ³¹⁵⁹ bilür misin, ne devlet bulmuşsin?³¹⁶⁰ El-‘iyāzū billāh, bu ni‘met zā’il olursa ne eylersin? Buyurdi-ki çün bu ma‘nā ḥatıruma 27. ḥuṭūr itdi. Bir hātif āvāz virdi-ki ‘İy Şiddīḳ! Gönlüñi hoş tut ki hergiz seni Andan cüzā itmezüz.

M175b

2.214. el-Kıṣṣa. 1.

Ol mār temennā-yı dīdār-ı H^wāce-i Ebrār ile ‘aleyhi’s-selām bī-ḳarār idi. Pāy-ı Ebū Bekr ḥicāb olmağın başı ile pāy-ı 2. Ebū Bekr’e ṭoḳındı. “Ayağınuñ çek, dīdār-ı dōsta bir laḥza nigāh³¹⁶¹ ideyim.” didi. Çāre bulmadı. Āḥir pāy-ı mübāre- 3. kinüñ bir küşesini dendānı ile ışırdı. H^wāce ‘aleyhi’s-selām ol mār ile tekellüm itdi. Bu küstāhlığüñ sebebin³¹⁶² 4. şordı.

³¹⁵⁵ S. hikāyet ider ki : M. hikāyet ider. Eyidür ki

³¹⁵⁶ M. buyurdi-ki : S. Eyitdi ki

³¹⁵⁷ S. Yār-ı Ğāruñ : M. -

³¹⁵⁸ S. açıldı : M. açdı

³¹⁵⁹ S. hīḳ : M. -

³¹⁶⁰ M. bulmuşsin : S. bulmuşsındur

³¹⁶¹ M. nigāh : S. nezāre

³¹⁶² M. sebebin : S. sebebini

Mār cevābında bunuñ ile ‘özü eyledi. Ol eşnāda Cebrā’īl³¹⁶³ ‘*aleyhi’s-selām* nāzil oldu. Hāḳ ta‘ālā 5. cānibinden ‘*azze ve celle* eyitdi: “İy Muḥammed! Ebū Bekr’e selāmum iriṣdūr ki³¹⁶⁴ Vücūd-ı Ādem’den dört biñ yıl 6. muḳaddem ol maḡārada taş içinde mürvārīd-i sefīdden bir ḳadeḥ yaratdum. Ol ḳādeḥde ṣifā-yı Şiddīḳ içün 7. tiryāk ve şerbet tertīb itdüm.” didi. H^wāce ‘*aleyhi’s-selām* bu ḥaberi Şiddīḳ’a iriṣdüirdi. Fī’l-hāl, ol taş 8. yarıldı. Ḳadeḥ taşra çıḳdı. İçinde³¹⁶⁵ bir şerbet; ḳardan serd, ‘aselden tatlu, kāfūrdan hoş-büy. Şiddīḳ ol 9. şerābdan içdi. Şihḥat buldı. Mübārek gözlerinden ḥicābı ḳaldurdılar. Gördi-ki ḡaruñ kūṣesi yarılmış, 10. ol cānibde bir deryā görünür. Ol deryāda bir gemi, gemide bir civān, deryānuñ bir ṭarafında bir būstān. Ol 11. civān āvāz virdi-ki³¹⁶⁶ “İy Ebū Bekr! Teng-dil olma. Eger dilerseñ bu gemiye gel gir tā seni geçüreysin, ol būstāna 12. ildeyin. Şun‘-ı || Perverdkār’uñ ḡarāib ve ‘acāibini³¹⁶⁷ müṣāhede eylesin.” didi. Şiddīḳ eyitdi: “Ne bāḡ ve būstān 13. yiridür. Cemāl-i Muḥammed’i *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* gör.” didi. Ebū Bekr *raḍıyallāhu ‘anh* ḥuzūra geldi. H^wāce ‘*aleyhi’s-selām* 14. buyurdi-ki “İy Ebū Bekr! Vāḳı‘a yüz gösterdi. Sen-mi dirsın, ya ben mi diyeyim?” Ebū Bekr *raḍıyallāhu ‘anh* eyitdi. Didüm ki³¹⁶⁸ 15. “Yā Rasūlullāh! Siz diñ.” didüm. Buyurdi: “İy Ebū Bekr! Ol deryā ḥavz-ı Kevşer’dür. Ol gemi muḥabbetdür. Ol civān 16. Rıḍvān’dur. Ol būstān, mergzār-ı behiṣtdür.” didi. Riyāzü’l-müzekkiriñ’de getürmiṣdūr ki İbn ‘Abbās *raḍıyallāhu* 17. ‘*anhümā* buyurur ki³¹⁶⁹ Ebū Bekr *raḍıyallāhu ‘anh* ḡārdan çıḳdılar. Ḥāzret-i Risālet-penāh *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* Ebū Bekr’i 18. ḡamḡīn gördi. Eyitdi: “Yā Ebā Bekr! Nedür? Levnüñ müteḡayyir görürem.”³¹⁷⁰ eyitdi: “Bu gice ḥ^wāb gördüm. Nāḡāḥ zāt-ı 19. pākūñe gezend iriṣe.” diyü Ḥāzret-i Muṣṭafā *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* du‘ā itdi. “*eṭānellāhu yā ebā bekr er-rıḍvāne’l-ekber*”⁸³⁸ 20. didiler. Ebū Bekr şordı-ki “Yā Rasūlullāh! Rıḍvān-ı ekber nedür?” eyitdi: “*yetecellā li’l-*

³¹⁶³ M. Cebrā’īl : S. Cebrā’īl-i Emīn

³¹⁶⁴ S. iriṣdūr ki : M. iriṣdūr. Di-ki

³¹⁶⁵ S. taşra çıḳdı. İçinde : M. taşra çıḳdı, içinden;

³¹⁶⁶ M. virdi-ki : S. virür ki

³¹⁶⁷ M. gel, gir tā seni geçüreysin, ol būstāna ildeyin. Şun‘-ı Perverd-gār’uñ ḡarāib ve ‘acāibini : S. gel, tā seni geçüreysin, ol būstāna ilteyin. Şun‘-ı Perverd-gār’uñ ‘acāib ve ḡarāibini

³¹⁶⁸ S. ki: M. -

³¹⁶⁹ M. getürmiṣdūr. İbn ‘Abbās *raḍıyallāhu ‘anhümā* buyurur ki : S. getürmiṣdūr ki İbn ‘Abbās *raḍıyallāhu ‘anhümā* buyurdi ki

³¹⁷⁰ M. görürem : S. gördüm

mü'minîne 'āmmeten ve yetecellā leke hāşşaten" ⁸³⁹ 21. Ya'nî "Allāh ta'ālā cemī'i mü'minler için bir kerre tecellî eyleye. Bir kerre daği hāşşaten senüñ-içün." didi ³¹⁷¹ *radıyallāhu* 22. 'anh. "*ve erḍahu ve 'an cemī'i eşḫābı rasūlullāhi ve'l-mü'minîne ve'l-mü'mināt*" ⁸⁴⁰

2.215. Sermāye-i 23. Nuḳūd-ı Ebrār *şallallāhu 'aleyhi ve sellem* Gencīne-i Ğārdan Çıḳup Medīne-i Münevvere'ye Teveccüh İtdükleridür. ³¹⁷²

Cemāhīr-i müverrihān 24. ve meşāhīr ehl-i siyer rivāyet iderler ki çün Ol Refīk-i Şefīk üç gün üç gice çār-dīvār-ı ğārda beş 25. vaktde ³¹⁷³ 'ibādet-i Ma'būd'a kıyām getürdiler. Ğurre-i şehir-i rebū'l-evvelde pencşenbih ³¹⁷⁴ gicesi idi, 'Āmir bin Fūheyre 26. ve 'Abdu'llāh bin Erīḳaṭ geldiler. Mev'ūd olan develeri getürdiler. Seyyidü'l-enbiyā *'aleyhi's-selām* nāḳa-yı ced'āya ³¹⁷⁵ 27. süvār oldu. Ebū Bekr redīf idendi. 'Āmir ve 'Abdu'llāh ol bir deveye bindürdiler. ³¹⁷⁶ Sevāhil yolından ḳarañlıkda ³¹⁷⁷ 1. revān oldılar. Gün toğduḳdan soñra fī'l-cümle şerr-i a'dādan emān hāşıl oldu. Menḳūldür ki H^wāce 2. *'aleyhi's-selām* ki a'dā ḥavfından bī-rāh gitmişler idi. Toğrı yola geldiler. Hācefe'de Mekke Ol Ḥāzret'ün yādına gelüp ³¹⁷⁸ 3. ḥubb-ı vaṭan-mevlidleri ve ābā ve ecdādınıñ mevlidi dil-i mübāreklerine ḡālib oldu. Şevḳ gösterdiler. Fī'l-ḥāl, 4. Ḥāzret-i Cebrā'īl-i Emīn nāzil oldu. Ḥaber getürdi-ki "İy Muḥammed! Şehr ü mevlidüne iştıyāḳ-mı 'arz idersin?" Buyur- 5. dılar ki "Belī, Yā Cebrā'īl!" Cebrā'īl *'aleyhi's-selām* eyitdi: "*inne'illezī farāza 'aleyke'l-ḳur'āne leraddüke ilā ma'ādin*" ⁸⁴¹ 6. Feth-i Mekke müjdesini getürdi. Ḥātır-ı mübārekleri ³¹⁷⁹ endişeden ḳurtıldı. Bir şahrāda bir taş gölge- 7. sine irişdiler. Aşağa indiler. ³¹⁸⁰ Ḥāzret-i Ebū Bekr *radıyallāhu 'anh*

M176a

³¹⁷¹ M. senüñ-içün." didi : S. senüñ-içündür."

³¹⁷² M. Medīne-yi Münevvere'ye Teveccüh İtdükleridür : S. Medīne-yi Münevvere Cāniblerine Teveccüh İtdükleridür

³¹⁷³ M. vaktde : S. vaktinde

³¹⁷⁴ M. pencşenbih : S. yekşenbih

³¹⁷⁵ M. Ced'ā'ya : S. ced'āna

³¹⁷⁶ S. bindiler : M. bindürdiler

³¹⁷⁷ M. قراكلق : S. قراكلق

³¹⁷⁸ M. Hācefe'de Mekke Ol Ḥāzret'ün yādına gelüp : S. Hācefe Mekke Ol Ḥāzret'ün yādına geldi.

³¹⁷⁹ M. mübārekleri : S. mübāreki

³¹⁸⁰ M. indiler : S. inüp b

Peygamber'ün *şallallāhu 'aleyhi ve sellem* yatakları yirini rāst 8. eyledi. Hāzret-i Nübüvvet-
 şî'arı *şalavatullāh ve selāmühü 'aleyh* āsāyişe meşgūl oldılar. Şiddīk ol menzilūn 9.
 havālīsine seyr itdi. İttifāken, bir çübānı gördi-ki koyun güder. Teftiş eyledi. Şāhibini
 ma'lūm idindi. Dōstlığa 10. bināen çübāndan bir miqdār şīr istedi. Çübān sürinūn içinden bir
 südlü koyun ihtiyār idüp elini 11. ve pistānını hāk ile pāk itdi. Bir kadeh şīr şağdı. Ebū Bekr
radıyallāhu 'anh bir pāre şu daği katdı. 12. Peygamber *şallallāhu 'aleyhi ve sellem* hūzūrına
 getürdi. Ol Hāzret h^wābdan bīdār oldı. Ol şīrden 13. içdiler. Sīr oldılar. Artanını yoldaşlarına
 virdiler. Andan rıhlet buyurdılar. Yolda niçe vākı'a 14. zühūr itdi. Tertīb ile beyān olunur.
 Evvelki gün merhale-i Kudeyd'de Ümmü Ma'bed -'Ātike binti Hālid- Huzā'a 15. menziline
 'ubūr itdiler. Ol za'īf; bezl ve semāhat ile şöhreti var idi. Kiber-i sinne irişmişdi. Ferāset 16.
 ve 'aklı kemālde idi. Ekşer evkātta haymesi kapusunda oturup āyende ve revendeye maqdūri
 olduğı 17. deñlü ziyāfet iderdi. Ol sālde yārān olmayup dīk 'usrete mübtelā olmuş idi. Çün
 müselmānlar 18. irişdiler. Gūşt u hūrmā talep itdiler. Ümm-i Ma'bed eyitdi: "Eger hānemde
 gūşt u hūrmā olaydı, size ziyāfet 19. iderdüm. Şatun almağa ihtiyac yoğdı." didi. Daği i'tizār
 eyledi. Teng-i mālдан ve kıllet-i biḍā'dan 20. şikāyet itdi. Nāgāh H^wāce'nūn *'aleyhi's-selām*
 nazar-ı hūmāyūnları hāne yanında bir gūsfende müte'allik ola ki 21. çeşm-i maḥbūbān gibi
 bīmār, cism-i muḥibbān mānendi nizār olmuş. Hayme ağaclarından bir ağaca bağlamışlar.
 Pes 22. H^wāce *'aleyhi's-selām* şordı-ki "Ol ne koyundur?" Ümm-i Ma'bed eyitdi: "Gāyet-i
 za'fından ve lāğārlığından sü- 23. riden kalmış." Buyurdılar: "Südi var mıdır?" eyitdi:
 "Ziyāde lāğar ve za'īfdür." Buyurdı-ki "İcāzet virür 24. misin, anı şağam?" didiler. Eyitdi:
 "Atam anam saña fedā olsun. Müyesser olursa ne ola?" didi. Hāzret-i 25. Risālet *şallallāhu*
'aleyhi ve sellem hemān ol koyunu kendü yanına getürdi. İsm-i Hāk yād itdi. 26. Bereket
 du'āsın okudı. Mübārek elini pistānı taraqlarına çün sürdi, hemān bir kerrede memeleri 27.

M176b

toldı. İki ayaklarını açdı. Az işāret ile pistānından şīr bārān oldı. Hāzret-i Risālet 1.
şallallāhu 'aleyhi ve sellem şāhib-i haymeden zarf istedi. Koyunu şağdı. Evvel Ümm-i
 Ma'bed'e virdi tā içe. 2. Andan āşhāba işāret eylediler. Tā cümlesi içdiler, seyr oldılar.
 Kendüler daği içdiler. Girü şağdılar. Ol 3. haymede bir büyük zarf var idi. Memlū eylediler.
 Andan ol menzilden rıhlet kıldılar. Bir zamāndan şoñra 4. Ümm-i Ma'bed'ün zevci Ebū

Ma‘bed, Ekşem bin Ebī el-Cūn ki şāhib-i menzil idi, şahrādan geldi. Zarfları tolu süd 5. buldı. Ta‘accüb eyledi. “Bu şīr kanden geldi?” didi. Ümm-i Ma‘bed cevāb virdi-ki “Bir ‘ālī-himmet menzilümüzi 6. müşerref eyledi. Anuñ yümni ile bereketler hāşıl oldu.” didi. Ebū Ma‘bed şordı-ki “Ol şāhib-kemālūñ 7. şıfat-ı cemālini beyān eyle.” didi. Ümm-i Ma‘bed beyān-ı melīh ile na‘t-ı şüretinden şemme-i vaşf-ı sīretinden fī‘l-cümle 8. takrīr eyledi. Ebū Ma‘bed eyitdi: “Vallāhi bu şahş Kureyş istedükleri kimesnedür. Eger bulaydum, muşāhebetlerini 9. iltimās iderdüm. Ümīzvāram ki hizmeti ile müşerref olam.” didi. Rivāyet olunur ki ol koyun meyāmin-i 10. keff-i kifāyet-i Hazret-i Risālet-penāh ile *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* on beş yıl miqdārı zinde oldu. 11. Şubḥ u şām şağarlardı tā zamān-ı hilāfet-i ‘Ömer’de ‘ömri āhire irdi. Ümm-i Ma‘bed bir müttedden sonra Medīne’ye 12. vardı. Hil‘at-i İmān ile müşerref oldu. Nişānı ol günden ki Hıwāce *‘aleyhi’s-şalāvatü ve’s-selām* Mekke’den 13. çıkdılar tā menzil-i Ümm-i Ma‘bed’e gelince hīç kimesne anları bildi-ki kangı cānibe teveccüh itdiler. Menzil-i Ümm-i Ma‘bed’den 14. geçdüklerinden sonra işitdiler ki ‘ālem-i gaybdan bir hātif āvāz-ı bülend ile bu beytleri okurdi:

2.215.1. Nazm. 15.

ceza’llāhu rabbu’n-nāsi hayra cezāihi

rafīkayni ḥalā haymete ümmi sa‘īdi

hüma nezelā bi’l-birri ve’rteḥalā bihi 16.

feḳad fāze men emsa refiḳa Muḥammedin

selū ühteküm an şātihā ve ināihā

feinneḳüm in tes’elū’s-şāte 17. *teşhedī*⁸⁴²

2.215.2. Nesr

Bu minvāl üzere daḥi beytler okudılar. Hassān bin Şābit, zebān-ı gāybdan bunları işitdi. 18. Fī‘l-hāl ol vezn ve kāfiyede cevābını virdi.

2.215.3.Nazm.

le-ḳad hābe ḳavmün zāle ‘anhüm nebiyyuhum

ve kuddise 19. men yesrī ileyhi ve ya ‘tedī

teraḥḥale ‘an ḳavmin fezālet ‘uḳūlühüm

ve ḥalle ‘alā ḳavmin binūrin müceddedi

nebiyyun 20. yerā mālā yerā’n-nāsü ḥavlehü

ve yetlū kitāballāhi fī külli meṣhedi

lī yehni ebā bekrin sa‘ādeti ceddihi

biṣoḥbetihi, 21. men yūs ‘idallāhi yes ‘adi⁸⁴³

2.215.4. Neşr

Üçüncü vākı‘a Şaḥīḥ-i Neccārī’de ‘Abdu’r-raḥman bin Mālīk-i Müdlīcī’den ki Sürāḳa bin 22. Mālīk bin Cü‘şüm’ün birāderzādesi idi. Nakl ider ki “Atası aña ḥaber virmiş.” Sürāḳa’dan rivāyet ider 23. ki Ḳureyş’den yanımıza ādem geldi. Ḥaber getürdiler ki Ḳureyş buña ittifāḳ itdiler ki ‘Her ki Muḥammed’i ‘aleyhi’s-selām 24. ya Ebū Bekr’i ḳatl ide ya esīr getüre, diyet-i kāmile ki yüz ‘aded devedür. Aña teslīm eyleyeler.” Eṭrāf ve 25. eknāfa daḥi böyle ādemler göndermişler. Bu ḥaber baḥr ü berr münteşir olmuş. Sürāḳa eyidür: “Ben daḥi! Böyle ādemler 26. göndermişler, ḳavm arasında. Ya’nī Benī Müdlīc’de oturmuşdı, bir ādem geldi. Eyitdi: “Ḥāliyā ırakdan bir cemā‘at 27. görürem. Sāḥil yolından giderler. Zāhir Aḥ-med’dür, aşḥābı ile.” didi. Sürāḳa ol ḥāl-i ḥikāyeti işitdi. Ḥoş-vaḳt 1. oldu. Bildi-ki anlardur. Ḳavm arasından ḳalkdı. Kenīzeke işmarladı ki nihānī atını filān depe ardında ḥāzır eyleye. 2. Ḥafiyye ṭarīḳdan nīzesini getürdi. Revāne oldu, ḳapdı. Ḥazret-i Seyyidü’l-mürselīn’i şalavatullāh ‘aleyhi 3. ve selāmühü Ḳudeyd’den müteveccih olmuşlardı. Muşāḥabet-i tevekkül ve sekīne ile ṭarīḳ-ı Medīne’ye giderlerdi. 4. Ḥwāce ‘aleyhi’s-selām tilāvet-i

M177a

Kelām-ı Kādīm'e kâim idi. Şiddīk dāimā yemīn ü yesāra nāzır olup maḥall-i 5. ḥavf olan yirleri gözlerdi. Nāgāh Sūrāka ırakdan görindi. Tamām-ı sür'atle gelür. Yaḳīn irdi. 6. Atı başı üzere yıkıldı. Yire düşdi. Andan şöıra kalkdı. Yüz deve hırşından girü atına bindi. 7. Ol Ḥazret kaşdına revān oldı. Şöyle yaḳīn irişdi ki Peyğamber'ün *'aleyhi's-şalāvatü ve's-selām* 8. tilāvet-i āvāzını işitdi. Ebū Bekr eyitdi: "Yā Rasūlullāh! Tālibler bize irişdiler." didi. Girye itdi. Ḥazret 9. buyurdı-ki "Yā Ebā Bekr! Niçün girye idersin?" eyitdi: "Yā Rasūlullāh! Nefsüm içün ağlamazam. Zāt-ı şerīfün içün 10. girye iderem." didi. Ḥazret buyurdı-ki Düşmen içün ğam yime. Dōst bizüm iledür. *"inna'llāhe me'anā"*⁸⁴⁴ didi. 11. Hemān tīr-i du'āyı kemān-ı şenāya kodı. Bu kelimāti zebān-ı mübārekine getürdi ki *"Allāhümme'k-finā bimā şī'te"* Ya'nī "İy 12. Bār-ı Hudā! Bizi bu düşmenün şerrinden ḥalāş istedüğün gibi." didi. Fī'l-vāki' Sūrāka ile Ol Ḥazret or- 13. tası bir nīze ya iki nīze miḳdārı kalmışdı. Fī'l-ḥāl, atınuñ dört ayağı dizlerine dek tavīle mılı 14. gibi yire batdı. Sūrāka feryād itdi ki "Yā Muḥammed! Bilürem ki bu kayd u belā senün eşer-i du'āndur. Şimdi du'ā buyur; 15. ḥalāş olayım. Senünle hīç kārüm yokdur. Şart ideyim ki girü dönüp gideyim. 'Aḳabümüzden kim gelürse 16. döndüreyim." didi. Ol Ḥazret buyurdı-ki *"Allāhümme in kāne şādiḳan featlık ferasehū"*⁸⁴⁵ didi. Ol vaḳt atınuñ 17. ayakları yirden çıkdı. Sūrāka eyitdi: "İy Muḥammed! Kendü başīretüm nūrı ile görürem ki senün şem'-i nübüvvetün 18. şu'leleri 'ālemi münevver itse gerek. Baña bir 'ahdnāme erzānī buyur ki 'izzetün ra'yetinün mencūkı kubbe-i 'ayyūka iriş- 19. dükde ben ol vesīle ile Cenāb-ı Celālet-me'ābuña yol bulam." didi. Seyyid-i Rūsūl *şalavatullāh ve selāmühü 'aleyh* 20. buyurdı tā 'Āmir bin Fūheyre bir edīm pāresine aña emānnāmesini yazdı; teslīm eyledi. Sūrāka, ca'besinden 21. bir oḳ çıkardı. Eyitdi: "Bu yolda benüm murā'ī ve mevāşīm çokdur. Bu nişān ile ne isterseñüz aluñ." didi. 22. Hı'āce buyurdı-ki *şallallāhu 'aleyhi ve sellem* "İhtiyācumuz yokdur. Hemīn senden mütevaḳḳı' odur ki bizüm emrümüzü mahfī tutasın. 23. Sūrāka, Ol Ḥazret'ün vaşīyyetini ḳabūl eyledi. Emānnāmei kendü ca'desinde mazbūt itdi, dutdı. Mürāca'at 24. eyledi.

2.216. Sürāka Şeref-i İslām ile Müşerref Olduğudur. 25.

M177b

Feth-i Mekke'den sonra Ol Hâzret Huneyn Gazâsı'ndan mürâca'at idicek Sürāka Cî'râne⁸⁴⁶ mülâzemet-i 26. Hâzret ile müftehîr oldu. Nâmeyi Ol Hâzret'e viridi. H^wâce 'aleyhi's-selām buyurdi-ki "Bugün vefâ ve eyilik 27. günidür." didi. Ol mevzu'da şeref-i İslâm ile müşerref oldu *radıyallāhu 'anh*. Menķüldür ki Sürāka, Ol Hâzret'den 1. müfâraķat itdi. 'Aķablerince t̄aliblere şataşdı. Cümlesine eyitdi: "Ben-daķı Muhammed talebinde idüm. Nişân bulmadum." 2. didi. Anları girü döndürdi t̄a Ol Hâzret ferâğ-ı bāl ile menzil-i maķşûdlarına irişdiler. Naķl olunur 3. ki vāķıa-yı Sürāka'dan Mekke'ye haber irişdi. Ebū Cehl zebân-ı melāmet açdı. Tamām-ı ser-zeniş ile Sürāka'ya gönder- 4. di. Sürāka daķı cevāb yazdı-ki "İy Ebā el-Hakem! "Seng-i Lāt bir yalan-ki ķasem iderem ki ol vaķtde benüm atumuñ hālını 5. göre idüñ. Zemīne nice gitmişdi-ki aşlā harekete mecālî yoğdı. 'Aceblerüñ bī-şekk hüküm iderdüñ: "Muhammed peygāmberdür." 6. Saña lâzımdur ki anuñ mu'āvenet niṭāķını hāşşa-yı himmetüñe bağlayasın. Hergiz aña yaramazlık isnād itmeyesin. Ben me'ānī 7. gördüm-ki risāletī eyvānınuñ şerefeleri Keyvān ile hem-ser, felek-i atlas ile berāber olur." didi. Dördünci vāķı'a Büreyde 8. bin El-Hasīb-i Eslemī işitdi-ki Peygamber *şallallāhu 'aleyhi ve sellem* Ebū Bekr ile Mekke'den çıkup gitdiler. Kureyş anlarıñ ķatline 9. yüz deve ķomışlardır. T̄ama'a düşdi. Kābīlesinden yetmiş nefer süvār ile anlarıñ ķaşdına taşra çıkdı, gitdi 10. t̄a Ol Server'e yetdi. Buyurdılar ki "Sen kimsin?" eyitdi: "Büreyde bin el-Hasib. Hâzret-i Ebā Bekr'e mültefit oldılar ve 11. Eyitdi: "Yā Ebā Bekr! "*berdermā*" Ya'nī "İşümüz hoş oldu." didiler. Andan sonra şordılar ki "Ne kābīledensin?" eyitdi: 12. "Kābīle-i Esleme'den" Buyurdılar ki "*selemenā*" tekrār buyurdılar ki "Ne ķavmdensin?" eyitdi: "Benī Sehm'den. Buyurdılar ki "*ḥarace* 13. *sehmūke*" Ya'nī oķuñ çıkdı. Büreyde, Seyyidü'l-ebrār'ıñ 'aleyhi's-selām hālāvet-i güftārını mütāla'a eyledi. 14. Ta'accüb itdi. Eyitdi: "Sen kimsin?" Hâzret buyurdi-ki "Muhammed bin 'Abdu'llāh, Rasūl-i Hāķķ'am." didi. Büreyde hemān eyitdi: 15. "*eşhedü enla ilāhe illallāh ve eşhedü enne Muhammeden ve rasūlühü*" İhlāş ile müselmān oldu. Ol yetmiş nefer 16. ki bile idiler. Cümle müselmān oldılar. Ol gice Büreyde Ol Hâzret ile bile oldu. 'Ale's-şabāḥ eyitdi: "Yā Resū- 17. lullāh! Medīne'ye 'alemsüz varma." didi. Destārını bir nīze ucına bağladı. Ol Server'üñ öñince

gitdi. 18. Anuñla tablî ve berkvâr idi. Eyitdi: “Yâ Rasûlullâh! Benüm menzilüme kon.” didi. Hâne murâdı Medîne’de icâde ile 19. bir olmuşdı. Hâzret buyurdi: “Şütür me’mürdür” didi. Müstağdâ’dan Ebû el-‘Alâ-yı Hemedânî nakl ider 20. ki “Rasûlullâh’dan “Bâb-ı Buldân”da olan eḥādîşde Büreyde’nün ḥadîşi eşaḥḥdur ki aña buyurdılar ki “Benden 21. şoñra bilâd-ı Ḥorāsân’da bir şehre nüzül idersin ki anı qarındaşum zü’l-Ḳarneyn binâ itmişdür, Merv dirler. Sen 22. ehl-i Şark’uñ nûrı. Rûz-ı maḥşerde anlaruñ kaydı olsa gerek” didiler. Ebû el-‘Alâ eyitdi: “Büreyde vefât-ı 23. Rasûlullah’dan şoñra ğuzât ile Merv’e geldi. Anda dâr-ı beḳâyâ ulaşdı. Tennûr-ı Girân dimekle ma‘rûf 24. maḥalde defn itdiler. *radıyallāhu ‘anh ve ‘an cemî‘-i aṣḥāb-ı Rasûlullāh ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem*. Beşinci 25. vâkı‘a, ol eyyâmda ‘Avvâm oğlu Zübeyr kâfile-i Şâm ile hem-râh olup ehl-i İslâm’dan bir cem‘ 26. ile Mekke’ye giderlerdi. Yolda Hâzret-i Risâlet-penâh’a irişdiler *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem*. Zübeyr ehl-i 27. İslâm’uñ sibākından idi, Ebû Bekr ile tamâm şadâḳati var idi. Ol Hâzret ile mülâḳât 1. itdi. Peyğamber’e *ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem* câme-i sefîd virdi. Ebû Bekr’e daḥi câme-i sefîd virdi. 2. Zübeyr Mekke’ye gitdi. Mühimmâtını gördi. Şoñra Medîne’ye geldi. Ba‘zı rivâyetde Zübeyr yirine Ṭalḥa bin ‘Abdu’llâh 3. dirler.

¹ “Muhakkak ki Allah ve melekleri Peygambere hep salat (rahmet ve sena) ederler.” Ahzâb Sûresi, 56. ayet
² “Ey iman edenler! Siz de ona salat edin ve tam bir içtenlikle selâm verin” Ahzâb Sûresi, 56. ayet
³ Kütüb-i Sitte’den: Peygamber efendimizin Mîrac gecesinde bilmediğimiz bir şekilde Allahü teâlâyâ yakınlığından kinâye olan bir tâbir. Kur’ân-ı kerimde meâlen buyruldu ki: "O (Muhammed aleyhisselâm) Rabb’ine Kâbe Kavseyn veya daha yakın oldu." (Necm sûresi: 9) / Ehl-i sünnet âlimleri buyurdu ki: "Mîrâc, ruh ve cesed birlikte olarak Mekke-yi mükerrermeden Kudüs’e ve oradan yedi kat göke, sonra Sidre denilen yere ve Sidre’den Kâbe Kavseyn makâmına uyanık olarak, gece bir anda götürülmüş ve getirilmiştir. Bunu ya pan, Allahü teâlâdır ve ancak O yapabilir. (Abdülhakîm Arvâsî) / Peygamber efendimiz Kâbe Kavseyn makâmına varınca ne Cebrâil aleyhisselâm ve ne de başka hiçbir vâsıta olmadan doğrudan doğruya Allahü teâlâ O’na vahyetti, bildireceğini bildirdi. Beş vakit namaz bu sırada Farz kılındı. (Fahreddîn Râzî) Kâbe Kavseyn tahtının Sultânı sen, ben bir hiçim, Misafirinin dememi saygısızlık sayarım. (Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî)
⁴ “Yaratan Rabb’inin adıyla oku ”Alak Sûresi 96/11
⁵ “Demek, gerçek onun sandığı gibi değildir. Şafak hakkı içim/ Gece ve gecenin barındırdığı, şeyler hakkı için” İnşikak Sûresi 84/16
⁶ “ O kendi hevâ ve hevesiyle konuşmuyor. ”Necm Sûresi 53/3
⁷ “ O, kendisine vahyedilen bir vahiyden başka bir şey değildir. ”Necm Sûresi 53/4
⁸ “ O da kuluna vahyetmek istediği her şeyi vahyetti. ” Necm Sûresi 53/10

- ⁹ “O’nun bir başka inişini” Necm Sûresi 53/13
- ¹⁰ “...iyice sarktı...” Necm Sûresi 53/8
- ¹¹ “Öyle ki Allah’ın size verdiği nimetleri birer birer saymaya kalkarsanız, mümkün değil, onları sayamazsınız.” İbrâhîm Sûresi 14/34. ayet
- ¹² Allah onu bütün belalardan muhafaza etsin.
- ¹³ Allah onun adaletinin gölgesini bütün Müslümanlar üzerine kılın ve onun hilafet binasını kıyamet gününe kadar yükseltsin.
- ¹⁴ Allah Edirne’yi başkalarının himayesine vermesin.
- ¹⁵ Allah onu tersliklerden korusun.
- ¹⁶ Allah, onu yüksek makamlarda eylesin.
- ¹⁷ Yüce olan Rabb’imi tesbih ederim.
- ¹⁸ Sırrı ve en gizliyi bilen Allah’ı tenzih ederim.
- ¹⁹ Yüceler yücesi Allah’ı tenzih ederim.
- ²⁰ Hayy ve Kayyum olan Allah’ı tenzih ederim.
- ²¹ Hep var ol-up asla unutmayan Allah’ı tenzih ederim.
- ²² Gani ol-up kimseye muhtaç olmayan Allah’ı tenzih ederim.
- ²³ Alim ve Halim olan Allah’ı tenzih ederim.
- ²⁴ Arş-ı azimin sahibi olan Allah’ı tespih ederim.
- ²⁵ “رَبِّكَ” ayette var olan “rabbike” kelimesi her iki metinde de yoktur.
- ²⁶ “Mutlak izzet ve kudret Rabbi olan Rabb’in, onların her türlü yakışksız nitelemelerinden mutlak manada münezzehdir.” Sâffât Sûresi 37/180
- ²⁷ Görünen ve görünmeyen âlemlerin Rabb’ini tenzih ederim.
- ²⁸ Allah’ı hamd ile tesbih ederim.
- ²⁹ Yüce Rabb’imi hamd ile tenzih ederim.
- ³⁰ Allah’ın huzurunda
- ³¹ “O eşsiz, emsalsiz en güzel yaratıcı olan Allah ne yücedür, bütün nimet ve bereketlerin asıl kaynağıdır.” Mü’minûn Sûresi 23/14
- ³² “هذا طينة حبيب رب العالمين و شفيع المذنبين مشهور في الاولين مذكور في الآخرين”, Bu, Âlemlerin Rabbi ve günahkârların şefaatiçisinin sevgilisinin tineti, hususiyetidir. O, kendinden evvel gelenler tarafından bilinir, kendisinden sonra gelecekler de onu hep hatırlarlar.
- ³³ “Biz emâneti teklif ettik ” Ahzâb Sûresi 33/72
- ³⁴ “Ama onlar onu yüklenmekten kaçındılar, onun sorumluluğu altında ezilmekten korktular.*” Ahzâb Sûresi 33/72
- ³⁵ “Ne var ki insan onu yükledi.” Ahzâb Sûresi 33/72
- ³⁶ “Çamurdan bir beşer yaratacağım.” Sa’d Sûresi 38/ 71
- ³⁷ “Düşün ki Rabb’in, meleklere ‘Ben, yeryüzünde bir halife var kılacağım.’ buyurdu.” Bakara Sûresi 2/30
- ³⁸ “Cinlere gelince, onları ise daha önceden, deri gözeneklerinden vücuda nüfuz eden kavurucu ve dumansız ateşten yaratmıştık.” Hicr Sûresi 15/27
- ³⁹ “Her bir şey aslına döner.” “كُلُّ شَيْءٍ يَرْجِعُ إِلَىٰ أَصْلِهِ”
- ⁴⁰ Kovulmuş şeytandan Allah’a sığınırım.
- ⁴¹ “Ben, yeryüzünde bir halife var kılacağım.” Bakara Sûresi 2/30
- ⁴² “...Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım...” Bakara Sûresi 2/30
- ⁴³ “Orada bozgunculuk çıkaracak ve haksız yere cana kıyıp kan dökecek birini mi var kılacaksın?” Bakara Sûresi 2/30
- ⁴⁴ “Oysa biz, Sen’i hamdinle tesbih ediyor (Sen’i bütün kemâl sıfatlarıyla anıp övüyor, bütün hamdin Sana mahsus olduğunu ve her türlü kusurdan ve Sana yaraşmayan her sıfattan ve fiilden münezzeh bulunduğunu daima ikrar ve ilan ediyor) ayrıca mutlak kudsiyetini izharla, kalplerimizi Sen’den başka her şeyden çeviriyoruz.” Bakara Sûresi 2/30

- ⁴⁵“(Allah) Eşya ve ahkâm sizin malumatınızla sınırlı değildir. Sizin bilmediğiniz o kadar çok şey vardır ki Ben onların hepsini bilirim.” Bakara Sûresi 2/30
- ⁴⁶“Ben, yeryüzünde bir halife var kılacağım.” Bakara Sûresi 2/30
- ⁴⁷“yeryüzünde yaratacak mısın” Bakara Sûresi 2/30
- ⁴⁸“(Allah) Eşya ve ahkâm sizin malumatınızla sınırlı değildir. Sizin bilmediğiniz o kadar çok şey vardır ki Ben onların hepsini bilirim.” Bakara Sûresi 2/30
- ⁴⁹Her türlü noksandan seni tenzih ederim Allahım. Allahım senin hamdinle, ben şahadet ediyorum ki Sen’den başka ilah yoktur, Sana tevbe ediyorum. “إلا أنت أستغفرك و أتوب إليك سبحانه اللهم و بحمدك أشهد أن لا إله”
- ⁵⁰“خذ مني اليوم شيئاً يكون منه غداً في النار اعود بعزة ارسلك ان تأ”
- ⁵¹“...pişirilmiş (eşya gibi ses veren kupkuru) balçık ...” Rahman Sûresi 55/14
- ⁵²“...içine ruhumdan üflediğim zaman...” Hicr Sûresi 15/29 – Sad Sûresi 38/72
- ⁵³“Ve üzerine kaynar sudan içeceksiniz” Vakı’a Sûresi 56/54
- ⁵⁴“Dağlar ise atılmış lime lime renkli yünler gibi” Kâria Sûresi 101/5
- ⁵⁵“Yer, kendisi için takdir edilen o müthiş sarsıntıyla sarsıldığı zaman” Zilzâl Sûresi 99/1
- ⁵⁶“Onların beklediği, (dünyevi meseleler ve şahsi menfaatleri üzerinde) çekişip dururlarken kendilerini apansız ve kısıkrak yakalayabilecek tek bir çığıktan, bir patlamadan başka bir şey değil.” Yâsîn Sûresi 36/ 49
- ⁵⁷“Ve yer, içindeki bütün ağırlıkları dışarı çıkardığı” Zilzâl Sûresi 99/2
- ⁵⁸Fussilet 11. âyete telmih var. “Ama onlara hiç bir resul gelmedi ki onunla alay etmiş olmasınlar.”
- ⁵⁹Kalem ilminin Muallim’i (c.c.) Adem’e öğretti.
- ⁶⁰Efendim! Böyle pis, derin ve kavgacı bir nefsin olduğu yere nasıl gireyim?
- ⁶¹Şu cesede gir.
- ⁶²Şu cesede tiksinererek/iğrenerek gir, tiksinererek/ iğrenerek çık
- ⁶³“من عرفه نفسه فقد عرف ربه”
- ⁶⁴“Allah’tan başka ilah yoktur. Muhammed, Allah’ın Rasûlüdür. İnsanlar günahkâdır, Allah bağışlayıcıdır.” (Aclünî, t.y: 197)
- ⁶⁵Kötülüğü emreden nefis, Yûsuf Sûresi 53. ayete telmih
- ⁶⁶“Bütün hamd, Âlemlerin Rabbi Allah içindir.” Fatiha Sûresi 1/2
- ⁶⁷“Rabb’in sana merhamet etsin. İşte seni bunun için yarattım.” Nihayeti’l-Ereb, Şehâbetin Ahmed b. Abdülvehhab b. Muhammed Nuveyrî, Dârü’l-Kütübü’l-‘İlmiye, Beyrut, 2004, 13. c., s.15
- ⁶⁸يبيد
- ⁶⁹Günahkâr ümmet
- ⁷⁰Rabb’in sana merhamet etsin.
- ⁷¹İnsanlar günahkâdır.
- ⁷²“Allah: “Ben, sizin bilmediğiniz pek çok şey bilirim” buyurdu.” Bakara Sûresi 2/30
- ⁷³“şerefli ve pek çok ikramlara mazhar kıldık.” İsrâ Sûresi 17/70
- ⁷⁴“Sübhansın ya Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki?” Bakara 2/32
- ⁷⁵“Adem’e secde edin.” Bakara 2/34
- ⁷⁶“Allah onlara ne emrederse aska karşı gelmezler ve kendilerine her emredileni yerine getirirler.” Tahrîm Sûresi 66/6
- ⁷⁷“(İblis) ‘Ben’ dedi. ‘Ondan daha hayırlıyım. Beni bir tür ateşten yarattın, onu ise çamurdan.’ A’raf Sûresi 7/12, Sad Sûresi 38/76
- ⁷⁸“Çık oradan” Araf Sûresi 7/18, Hicr 15/34, Sad 38/77
- ⁷⁹“ Allah, ‘Haydi, sana süre tanıdı.’ buyurdu./Fakat gelmesi kesin, (katımda) malum bulunan o (Kıyamet) ânına kadar. ” Sad Sûresi 38/80-81
- ⁸⁰“O hâlde” dedi İblis, “izzetin hakkı için, onların hepsini azdırıp saptıracağım.” Sad Sûresi 38/82
- ⁸¹“Küçük veya büyükbaş hayvan sürüsü gibi” A’raf Sûresi 7/179
- ⁸²“Benim (ihlase erdirilmiş ve Bana tam teslim olmuş) o kullarım ki senin onlar üzerinde hiçbir nüfuzun yoktur.”
- ⁸³Allah’ın halifesine yol açın.

⁸⁴ Allahü teâlânın rızâsı onlar üzerine olsun”

⁸⁵ Hamd ve şükür Sana’dır, Allahım. “لَكَ الْحَمْدُ وَ لَكَ الشُّكْرُ”

⁸⁶ “Rahmân ve Rahîm Allah’ın adıyla. Hamd Ben’im senamdır, büyüklük ridamdır, azamet izarımdır. Bütün mahlukat kadın erkek kullarımdır. Muhammed aleyhisselam habibim ve elçimdir. Eşyayı çift yarattım ki onunla Benim birliğime ulaşsınlar. Ey meleklerim, semalarımın sâkinleri ve Arş’ımı taşıyan meleklerim şahit olun ki Ben kulum Havva’yı fıtrat ve kudret harikam olan Âdem aleyhisselama tesbih, tehlil, tenzih ve takdisim olan “Lâ ilâhe illallahu vahdehu lâ şerîke leh” mehriyle evlendirdim. Ey Âdem, ey Havva, cennetimde oturun ve meyvemden yiyin, şu ağacıma yaklaşmayın. Selam ve rahmetim ikinizin üzerine olsun.”

⁸⁷ “Şu ağaca yaklaşmayın” Bakara 2/35

⁸⁸ “Ben sizi o ağactan menetmedim mi?” Araf Sûresi 7/22

⁸⁹ “Âdem Rabb’ine karşı geldi de şaştı kaldı.” Tâ-Hâ Sûresi 20/121

⁹⁰ “Allah’ın selâmı üzerinize olsun ey Allah’ın melekleri. Sizi Allah’a emânet ediyorum ve size Allah’ın selâmını iletiyorum.”

⁹¹ “İnin oradan hepiniz.” Bakara 2/38

⁹² “Erkek çocuğun payı, kız çocuğun hissesinin iki katıdır. ” Nisa 4/11

⁹³ “Büyük pişmanlık duyan Âdem, Rabb’inden birtakım kelimeler öğrenip onlara göre hareket etti. Rabb’ine yalvardı. Allah da tövbesini kabul etti. Zaten O tövbeyi kabul eder, merhameti boldur.” Bakara Sûresi 2/37

⁹⁴ (Allah’ım) Sen’den başka ilah yoktur, Sen’i tesbih eder ve Sana hamd ederim. Rabb’im ben kötülük işledim ve kendime zulmettim, beni bağışla, zira bağışlayanların en hayırlısı Sen’sin. (Allah’ım) Sen’den başka ilah yoktur. Sen’i tesbih eder ve Sana hamd ederim. Rabb’im ben kötülük işledim ve kendime zulmettim, beni affet, zira affedenlerin en hayırlısı Sen’sin. (Allah’ım) Sen’den başka ilah yoktur. Sen’i tesbih eder ve sana hamd ederim. Rabb’im ben kötülük işledim ve kendime zulmettim, bana merhamet et, zira merhamet edenlerin en hayırlısı Sen’sin.

⁹⁵ Hazreti Âdem dedi: (Allahım) Muhammed hakkı için bana mağfiret et!

⁹⁶ Allahım! Gizlimi de açığımı da sen bilirsin. Mazeretimi kabul eyle. İhtiyacı mı sen biliyorsun. İsteğime beni nail eyle. İçimden geçenleri sen bilirsin, günahlarımı bağışla Allahım! Allahım, senden kuvvetli bir iman ve öyle sâdık bir yakîn (kesin bilgi) diliyorum ki sadece benim içim takdir ettiğinin başıma geleceğini bileyim ve bana takdir ettiklerine razı olayım.”

⁹⁷ Allahım! Sana hamd ederim. İsmi mübârek. Şânın yücedir. Sen’den başka ilâh yoktur. Nefsime zulmettim. Beni bağışla çünkü Sen’den başka günahları bağışlayan yoktur.

⁹⁸ “Ey bizim Rabb’imiz, kendimize yazık ettik. Şayet Sen kusurumuzu örtüp, bize merhamet buyurmazsan, en büyük kayba uğrayanlardan oluruz!” diye yalvarıp yakardılar.” A’raf Sûresi 7/23

⁹⁹ “Rabb’inin Âdem evlatlarıyla yaptığı şu sözleşmeyi düşünün: Rabb’in onların bellerinden zürriyetlerini almış ve onların kendileri hakkında şahitliklerini isteyerek “Ben sizin Rabb’iniz değil miyim?...” A’raf Sûresi 7/172

¹⁰⁰ Sen Yâ Rabb’im

¹⁰¹ Rabb’in kimdir?

¹⁰² Sen benim Rabb’imsin.

¹⁰³ Ben sizin Rabb’iniz değil miyim?

¹⁰⁴ **Evet [Sen bizim Rabb’imizsin] dediler)**

¹⁰⁵ “Bunlar cennetliktir.” “هؤلاء في الجنة و لا أبالي” (Elbânî, 1979: 555)

¹⁰⁶ “Bunlar cehennemliktir.” (A.e, 1979: 555)

¹⁰⁷ “Bir vakit, Biz peygamberlerden, kuvvetli bir söz almıştık: ... Nuh’tan...” Ahzâb Sûresi 33/7

¹⁰⁸ Her şey aslına çeker.

¹⁰⁹ “...Âdem Rabb’ine karşı geldi...” Tâ-hâ Sûresi 20/121

¹¹⁰ “Pişmanlık bir tevbedir.”

¹¹¹ Affettim. Hamd Allah’ın nimetlendirmesine şükür de nimetlerinedir.

¹¹² “وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ طِينٍ” Mü’minûn Sûresi 12. ayete telmih var. Meal: “Şu bir gerçektir ki Biz insanı süzme çamurdan yaratırız.”

¹¹³ Bu kelime metinde şu şekillerde yazılmıştır: مَخْلُوق - مَخْلُوقَة - مَخْلُوقَة

- ¹¹⁴ “Biz onu üstün bir makama yücelttik.” Meryem Sûresi 19/57 – Hz. İdris Peygamber’in miracına işaret edilmektedir.
- ¹¹⁵ “Her canlı ölümü tadacaktır.” Âl-i İmrân Sûresi 3/185, Enbiyâ Sûresi 21/35, Ankebut 29/57
- ¹¹⁶ “Sizden hiç kimse yoktur ki cehenneme varmasın.” Meryem Sûresi 19/71
- ¹¹⁷ “oradan hiç çıkarılmazlar.” Hicr Sûresi 15/48
- ¹¹⁸ “Sakin tanrılarınızdan vazgeçmeyin. Ved, Suvâ, Yegûs, Yeûk ve Nesr’i, bunlardan hiçbirini bırakmayın, dediler.” Nûh Sûresi 71/23
- ¹¹⁹ “Ya Rabbî, dedi, yeryüzünde dolaşan bir tek kâfir bile bırakma!” Nûh Sûresi 71/26
- ¹²⁰ “Bizim gözetimimiz altında ve vahyimiz doğrultusunda, gemiyi yap...” Hûd Sûresi 11/37
- ¹²¹ Biz dilediğimizi yapmaya muktediriz.
- ¹²² “Nihayet emrimiz gelip de tennur kaynadığı zaman...” Hûd Sûresi 11/40
- ¹²³ “Bütün milletler içinden selam var Nûh’a! ; Biz iyileri işte böyle ödüllendiririz!; Gerçekten o, Bizim tam inanmış has kullarımızdandı.” Saffât Sûresi 37/78-81
- ¹²⁴ Yanında şeytan bile olsa içeri gir.
- ¹²⁵ Yanında şeytan bile olsa içeri gir.
- ¹²⁶ “Nuh biraz ötede olan oğluna: “Evladım, gel sen de bizimle gemiye bin de kâfirlerle beraber kalma!” diye seslendi.” Hûd Sûresi 11/42
- ¹²⁷ “Ya Rabbî!”, dedi, “elbette boğulan oğlum da ailemdendi, öz evladımdı.”, Hûd Sûresi 11/45
- ¹²⁸ “O senin ailemden değil.” Hûd Sûresi 11/46
- ¹²⁹ Sıbt ibn Cevzî’nin oğlu bkz. (İbnü’l-Cevzi: 1981: s.156)
- ¹³⁰ “Ya Rabbî, beni güvenli ve kutlu bir yere indir. Çünkü en uygun şekilde yerleştiren Sen’sin!” Mü’minûn Sûresi 23/29
- ¹³¹ “...Bizi o zalim toplumun elinden kurtaran Allah’a hamd-u senalar olsun!” Mü’minûn Sûresi 23/28
- ¹³² “...Biz de derhal, boşalan bir su ile göğün kapılarını açtık.” Kamer sûresi 54/11
- ¹³³ “...Onun yüzüp gitmesi de, durması da Allah’ın adıyladır....” Hûd Sûresi 11/41
- ¹³⁴ Allah onu yüceltsin ve şereflendirsin.
- ¹³⁵ Arif olana bir işaret yeter
- ¹³⁶ “...Ey yer suyunu yut...” Hûd sûresi 44. ayet
- ¹³⁷ “...ve sen ey gök suyunu tut!...” Hûd sûresi 44. ayet
- ¹³⁸ Yüzü yerde olanı Allah yükselttikçe yükseltir
- ¹³⁹ Kaynaklarda ‘Ufeyr olarak geçen bu isim, metnimizde عفير şeklinde yazılmıştır.
- ¹⁴⁰ Bu isimler bazı kaynaklarda (İbnü’l-esîr, s. c.1, s.85) farklı yazılışlarla yer almışlardır: Kayl b. Amr, Lukaym b. Hezzal, Merşed b. Sa’d ve Lokman b. Âd
- ¹⁴¹ Allah’ın adıyla Ben yerin ve göğün Rabb’inin elçisiyim. Ad kavmindenim. Onları imana davet ederek putlardan uzaklaşmalarını söyledim. Onlar ise bana isyan ettiler. Köklerini kurutan bir kasırga onları helak etti ve kül gibi oldular./ Zariyat Sûresi 51/ 41-42. ayetlere telmih vardır.
- ¹⁴² “...Allah, takdir ettiği bir işi yerine getirmek için, sizi böyle buluşturdu...” Enfâl Sûresi 8/42
- ¹⁴³ “Ben öyle sönüp batanları Tanrı diye sevmem!” En’âm Sûresi 6/76
- ¹⁴⁴ “Daha sonra Güneşi doğarken görünce (iddianıza göre) “Rabb’im, her hâlde budur, bu hepsinden daha büyük!”” En’âm Sûresi 6/78
- ¹⁴⁵ “Ben batıl dinlerden uzaklaşarak, yüzümü, gökleri ve yeri yaratan Rabbü’l-âlemin’e yönelttim, ben asla sizin gibi müşrik değilim!” dedi.” En’âm Sûresi 6/79
- ¹⁴⁶ “Biz ateşe şöyle ferman ettik: “Dokunma İbrâhîm’e! Serin ve selâmet ol ona!” Enbiyâ Sûresi 21/69
- ¹⁴⁷ “Biz ateşe şöyle ferman ettik: “Dokunma İbrâhîm’e! Serin ve selâmet ol ona!” “Ey âteş dokunma ” Enbiyâ Sûresi 21/69
- ¹⁴⁸ “İşte bak, Allah’ın rahmetinin eserlerine!...” Rûm Sûresi 30/50
- ¹⁴⁹ “...Bu, Rabb’imin lütuflarındandır...” Neml Sûresi 27/40
- ¹⁵⁰ “...(İddianıza göre) Rabb’im budur!...” En’âm Sûresi 6/76

- ¹⁵¹ “Ben batıl dinlerden uzaklaşarak, yüzümü, gökleri ve yeri yaratan Rabbü'l-âlemin'e yönelttim...” En‘âm Sûresi 6/79
- ¹⁵² “...Oysa biz sana devamlı hamd, ibadet yapıp, Sen'i tenzih etmekteyiz!...” Bakara Sûresi 2/30
- ¹⁵³ “...Allah: “Ben, sizin bilmediğiniz pek çok şey bilirim” buyurdu” Bakara Sûresi 2/30
- ¹⁵⁴ “Çünkü İbrâhîm çok yumuşak huylu, yufka yürekli ve kendisini Allah'a teslim eden bir kuldu.” Hûd Sûresi 11/75
- ¹⁵⁵ “Allah'tan başka tanrı bulunmadığına şahid bizzat Allah'tır” Âl-i İmrân 3/18
- ¹⁵⁶ “...Şeytanın hilesi, cidden zayıftır.” Nisâ Sûresi 4/76
- ¹⁵⁷ “Rabb'in kim?”
- ¹⁵⁸ Rabb'im Allah'tır.
- ¹⁵⁹ “...Ateşe şöyle ferman ettik: “Dokunma İbrâhîm'e! Serin ve selâmet ol ona” Enbiyâ Sûresi 21/69
- ¹⁶⁰ Allah katından destek görmüş
- ¹⁶¹ “Allah İbrâhîm'i dost edinmiştir.” Nisâ Sûresi 4/125
- ¹⁶² “...Seni insanlara önder (İmam) yapacağım...” Bakara Sûresi 2/124
- ¹⁶³ “...ölüleri nasıl dirilteceğini bana gösterir misin?...” Bakara Sûresi 2/260
- ¹⁶⁴ “Ne o, yoksa buna inanmadın mı?” Bakara Sûresi 2/260
- ¹⁶⁵ “...Dört kuş tut...” Bakara Sûresi 2/260
- ¹⁶⁶ Allah'tan başka ilah yoktur. Hz. Muhammed O'nun elçisidir. Ey İbrâhîm! Allah seni dost edindi.
- ¹⁶⁷ “...Artık pek iyi biliyorum ki Allah her şeye kadirdir.” Bakara Sûresi 2/259
- ¹⁶⁸ Nimeti peş peşe ve bol olsun
- ¹⁶⁹ “Öyleyse O (Allah), bizi zâyî' etmez * Rab olarak Allah'tan razı oldum * Allah bana yeter. O'na tevekkül ettim.”
- ¹⁷⁰ “Ey Kerîm Rabb'imiz! Ben zürriyetimden bir kısmını senin kutsal mâbedinin yanında, ekin bitmez bir vâdide yerleştirdim...” İbrâhîm Sûresi 14/37
- ¹⁷¹ “Allahu teâlâ Hazretleri, İsmail Aleyhisselâm'ın annesine rahmet etsin. Keşke zezem suyunu olduğu hâlde bıraksaydı” (Bursevî,1995: 811)
- ¹⁷² Ezeliyyeti hayret verici ve azamet sahibi olan Allah her türlü kusur ve noksandan münezzehtir.; keremi hayret verici Kadîm olan Allah her türlü kusur ve noksandan münezzehtir.; güzelliği taccüb ettiren kerim olan Allah her türlü kusur ve noksandan münezzehtir.! Merhameti hayret ettiren halîm olan Allah her türlü kusur ve noksandan münezzehtir.!
- ¹⁷³ Allah'ın emrini işittik, itaat ettik
- ¹⁷⁴ Saffât Sûresi 37/102, mealî âyetten hemen sonra metinde veriliyor.
- ¹⁷⁵ “...Babacığım, dedi, hiç düşünüp çekinme, sana Allah tarafından ne emrediliyorsa onu yap...” Saffât Sûresi 37/102
- ¹⁷⁶ Saffât Sûresi 37/102, mealî âyetten hemen sonra metinde veriliyor.
- ¹⁷⁷ Biricik Oğlum! Ne güzel (bana) yardımcı oluyorsun, Sen Allah'ın emri, (doğru yol) üzeresin.
- ¹⁷⁸ “‘illiyyîn” kelimesi Mutaaffifîn Sûresi, 83/18'de geçiyor.
- ¹⁷⁹ “Babacığım, dedi, hiç düşünüp çekinme, sana Allah tarafından ne emrediliyorsa onu yap.” Saffât Sûresi 37/102
- ¹⁸⁰ Allah'ın adıyla... Ey Allah'ım! (Kurbanımı) kabul et ve bana seninle buluşacağım (Kıyamet Günündeki) mükâfatımı göster.
- ¹⁸¹ İsmail a.s Celîl olan Allah'ın *celle celâlihü* emrine itaatkârdır.
- ¹⁸² “İbrâhîm! Rüyanın gereğini yerine getirdin (onu kurban etmekten seni muaf tuttuk)” deyince (onları büyük bir sevinç kapladı). Biz iyileri işte böyle ödüllendiririz!” Saffât Sûresi 37/105
- ¹⁸³ Allah en büyüktür. Hamd Allah'a mahsustur.
- ¹⁸⁴ “Oğluna bedel ona büyük bir kurbanlık verdik.” Saffât Sûresi 37/107
- ¹⁸⁵ “Gelsinler de bunun kendilerine sağlayacağı çeşitli faydaları görsünler ve Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiği kurbanlık hayvanları, belirli günlerde Allah'ın adını anarak kurban etsinler....” Hacc Sûresi 22/28

¹⁸⁶ “Kurbanlık hayvanlar, hataları siler, süpürür. Kurbanlık hayvanlar, belâları defeder. Kurbanlıklar, bineklerdir. Kurbanlıklar, –boğazlanacak hayvanın boğazlanmadan kurtulması gibi– mü’minleri ateşten kurtaran fidyedir.”

¹⁸⁷ “Sen o hasret ve pişmanlık gününü, o haklarında ilâhî hükmün yerini bulacağı günü anlatarak uyar onları! Ama onlar gaflet içindeler, hâlâ iman etmiyor onlar.” Meryem Sûresi 19/39

¹⁸⁸ İlâhî hükmün gerçekleşeceği gün (kıyamet günü) yani ölümün kendisi yok edildi. Artık ölüm denen bir şey yoktur.

¹⁸⁹ Rüyada gördüm ki

¹⁹⁰ ...Rüyanın gereğini yerine getirdin (onu kurban etmekten seni muaf tuttuk)” deyince (onları büyük bir sevinç kapladı)... Saffât Sûresi 37/105

¹⁹¹ “İnsanlar için ibadet yeri olarak yeryüzünde yapılan ilk bina Mekke’deki Kâbe’dir...” Âl-i İmrân Sûresi 3/96

¹⁹² “...bütün insanları hacca dâvet et...” Hacc Sûresi 22/27

¹⁹³ “Allah insanları mutluluk ülkesine dâvet eder...” Yûnus Sûresi 10/25

¹⁹⁴ “Sen insanları Allah yoluna hikmetle, güzel ve makul öğütlerle dâvet et, gerektiği zaman da onlarla en güzel tarzda mücadele et!” Nahl Sûresi 16/125

¹⁹⁵ “...bütün insanları hacca dâvet et...” Hacc Sûresi 22/27

¹⁹⁶ Yâ Ceylân! Allah’ın izniyle kalk.

¹⁹⁷ Rabb’im vakarımı arttır.

¹⁹⁸ “...Makam-ı İbrâhîm’i namazgâh edininiz!...” Bakara Sûresi 2/125

¹⁹⁹ “...Seni insanlara önder (İmam) yapacağım...” Bakara Sûresi 2/124

²⁰⁰ “...İbrâhîm’in dinine tâbi ol...” Nahl Sûresi 16/123

²⁰¹ Yavaş yavaş ey âdemoğlu! * Rızık taksim edilmiştir. * Cimri kınanır * Haset eden çok gamlıdır. * Dünyâ ise dâimi değildir. * Rezzak olan ise sadece Hayy ve Kayyum (olan Allah)tır.

²⁰² Haydin yolculuk var, yolculuk! Hazırlanın, azık bulun, (amel edin) yolculuk uzundur. Yükünüzü de hafif tutun (günahlarınız az olsun) çünkü tepeler sarptır. Amelinizde de hâlis olun, Allah için yapın yaptıklarınızı zira Deyyân olan Allah her şeyinizi görüp bilmektedir.”

²⁰³ Hamd Sana mahsustur ilâhî

²⁰⁴ “...Gerçekten o, verdiği sözü yerine getiren biri idi...” Meryem Sûresi 19/54

²⁰⁵ Bizim babamız Kasi toplayıcı, birleştirici diye çağrılır. Allah onunla Fihri’nin bütün kabilelerini birleştirdi.

²⁰⁶ “Kış ve yaz seferlerinde faydalandıkları anlaşmaların kadrini bilmiş olmak için,” Kureyş Sûresi 106/2

²⁰⁷ Zâlîme gelince o mağlubdur.

²⁰⁸ Beyt’in (Kâbe’nin) Rabb’ine yemin olsun ki

²⁰⁹ "Ben, kurban edilenlerin oğluyum.”

²¹⁰ “...Ey bizim Kerîm Rabb’imiz! Yaptığımız bu işi kabul buyur bizden!...” Bakara Sûresi 2/127

²¹¹ “...Kim Beytullah’a girerse korkudan emin olur. ...” Âl-i İmrân Sûresi 3/97

²¹² “Ya Rabbi, onları savman için Sen’den başkasına yönelmem / Ya Rabbi himayenle onlara mani ol. / Şüphesiz beytin düşmanı Sana da düşmanlık etmiştir. / Allahım, beytini tahrip etmelerine mani ol!”

²¹³ Onun şerrinden koruyan Allah’tır.

²¹⁴ Onu, bütün hasetkârların şerrinden Hz. Samed ve Vâhid ile korurum.

²¹⁵ Allah onları bol bol hayırla mükafatlandırsın

²¹⁶ Emrin baş üstüne! Sen teksin, hiçbir ortağın yoktur.

²¹⁷ Ey Merhametlilerin en Merhametlisi olan Allah’ım! Salat ve selam Efendimizin âline ve ashabına olsun. Ve salât bütün nebi ve rasullere ve Sen’in mukarrebîn meleklerine; yerler ve gökler ehline olsun.

²¹⁸ Güneş ve Ay doğduğu sürece ona (s.a.s) salât getirin, diyen ne güzel demiştir.

²¹⁹ Yaratılışın maksadı ve kainatın mahdumu / Mürüvvet kaynağı ve kemalin başı ; "Le-emrük" (Ömrüne yemin olsun) tahtının padişahı / Ki mülkünü hiç bir padişahın devralmamıştır; Ve'l-leyl ayetinin hattı onun zülfünün siyahlığındandır. / Ve's-şems Sûresinin misali onun çehresidir; Ahmed'in (s.a.v) gözündendir ki yıldızlar-sema doğmuştur. / Elif ha mim ve dalın üzerinde yazıldığı aydır o

²²⁰ O, semanın emini, ihsanı bol, şevk ateşiyle ağlaması ve zikri dâimî, kalbi yumuşak, hüznü uzun süreli, Allah'tan beklentisi büyük, minneti az, hayâsı bol, çok vefalı, sır saklayan bir kuldur.

²²¹ O, cana yakın, hikmet sahibi, merhametli, Allah'a itaatkâr, cömert, çok misafirperver, Allah'ın vaatlerine yakinen inanan, Allah'a ibadette sebatkâr ol-up bunda da Allah'ın rızasını gözeten, herkesi seven, vefalı bir kuldur.

²²² O; şehvetleri kesip atan, hataları affeden, musibetleri ifşa etmeyen, gündüzleri devamlı oruç tutan, haşyet sahibi, Allah'a çok yalvarıp yakaran, geceleri çok ibadet eden, alçakgönüllü, Allah'a çok yakın, yalnız kalınca zâhid, kendi ehli arasında yalnız olan bir kuldur.

²²³ O, yüce himmet sahibi, fakirlerin sevgilisi, yüce fetanet sahibi, zenginlerin tabibi, geçinilmesi çok kolay olan, müttakileri en müttakisi, kolaylıkla dostluk ve arkadaşlık kurulabilen, paylaşımda çok adaletli, bir şey yapılması gerektiğinde işe en önce koyulan, savaşta çok cengaver, aza şükreden, yüksek vakarının ulviyetiyle yaşlıya hürmetkâr, tevazusunun büyüklüğüyle de küçüğüne yakın davranan, esirlerin darda olduğunu görünce onlara merhamet eden, gülmeden tebessüm eden, okuma yazması olmayan, mütevazidir ama aciz değil, daima hüznü, daima ağırbaşlı düşünen bir kuldur.

²²⁴ O, eli açık, çabuk gazablanmayan, İslâm için mal sarf eden, akli sağlam, cömert, hilm sahibi, şerefli haberci, aydın çehreli, güzel sözlü, az konuşan, yüzü parlak, bütün varlığın tabibi, büyük hatır sahibi, az gülen, nimetlerden az istifade eden, az uyuyan, tefekkürü çok, tebessümü bol, karakter sahibi, tatlı dilli, engin ahlak sahibi, görünüşü sevimli bir kuldur.

²²⁵ O çok yiyen, cimri, hırslı, hileci, düzenbaz, söven, haddini aşan bir tamahkâr, ayıplayan, aceleci, kaba, zâlim, ârsız, tembel, gıybet eden, tuzakçı, sabırsız bir kul değildi.

²²⁶ Rahmet senin dudaklarından taşıtı ve senden dolayı da bereketlendi.

²²⁷ (Bir Peygamber'in ulaşamayacağı bir iftihara ulaştın. Senin yüceliğini arş da ferş de telaffuz ediyor. Resulullah'ın nübüvveti duha vaktinden daha aydınlıktır. Bütün düşmanları biz O'nunla çatlatıyoruz.)

²²⁸ “İşte bunun içindir ki ey Resulüm, Biz seni bütün insanlar için sırf bir rahmet vesilesi olman için gönderdik!” Enbiyâ Sûresi 21/107

²²⁹ “...Allah kabirlerde olanları diriltecektir.” Hacc Sûresi 22/7

²³⁰ “Suçlular simalarından tanınırlar, perçemlerinden ve ayaklarından tutulup yaka paça cehenneme atılırlar.” Rahman Sûresi 55/41

²³¹ Seni kim yarattı ve sen kimsin? “من خلقك ومن انت”

²³² Sen Vahid (eşi ve benzeri olmayan Bir), Kahhâr (Kendine düşmanlık edenleri kahr eden), Aziz (hükümü her şeyin üstünde olan), el-Cebbâr ve Sen gece gündüz Mabud-ı bi'l-hak'sın. Bense Sana boyun eğen, bütün emirlerine itaat eden hakir bir kulunum.

²³³ Sen Ben'im Hâlik'im (Yaratıcı'm) ve Râzık'ımsın. (rızkımı verensin) ve bana hayat veren ve beni öldüren ve beni öldükten sonra yeniden diriltensin. Ben ise Sana muhtaç ancak Sen'inle huzur bulan zayıf bir (kulunum.)

²³⁴ Sen Hâlik'sın, Bâri'sin(örneği olmadan hiç yoktan yaratan); Ben ise Sen'den korkan ve Sana kulluk eden bir kulum.

²³⁵ Ve Allah ancak sapıklıktan kurtarandır.

²³⁶ Adem-i safî, adı yüce olan ve el-Vefiyy (vefalı) ve el-Melik (gerçek padişah) olan Allah'ın salavatı (mağfireti) onun üzerine olsun.

²³⁷ “Büyük pişmanlık duyan Âdem, Rabb'inden birtakım kelimeler öğrenip onlara göre hareket etti.” Bakara Sûresi 2/37

²³⁸ Yâ Rabbi! Bu suret kimin?”

²³⁹ Mahmud Ben'im; Bu da Muhammed'dir.

²⁴⁰ Alâ ve en yüce Ben'im; bu da Ali'dir.

²⁴¹ Fâtır olan Ben'im; bu da Fâtıma'dır.

²⁴² Muhsîn Ben'im; bu da Hasan'dır.

²⁴³ “İhsân Bende'dür; bu da Hüseyin'dür.”

- ²⁴⁴ “O, Muhammed Mustafa sallallahu aleyhi ve sellemdir ki dünya ve ahiret onun yüzü suyu hürmetine yaratılmıştır.”
- ²⁴⁵ Ben Muhammed'im *sallallahu aleyhi ve sellem* işte bu da kitap.
- ²⁴⁶ Merhaba salih kardeş!
- ²⁴⁷ “...İşittik ve itaat ettik...” Bakara Sûresi 2/285
- ²⁴⁸ Tertemiz peygambere yücelerden vahy geldi.
- ²⁴⁹ “... Allah onlara şöyle hitap eder: “Bugün hâkimiyet kimin? Mutlak galip, tek hâkim olan Allah'ın!” Mü'minûn Sûresi 40/16
- ²⁵⁰ Kelimesi kelimesine / aynen şöyle dedi.
- ²⁵¹ ilmi, ehlinin (bizzat kendinden), ağzından öğrenin.
- ²⁵² “...Onlar ki yanlarındaki Tevrat ve İncil'de...” A'raf Sûresi 7/157
- ²⁵³ “مُحَمَّدٌ رَّسُولُ اللَّهِ” Fetih Sûresi 48/29
- ²⁵⁴ “...Böylece Rabb'inin seni makam-ı mahmûda eriştireceğini umabilirsin.” İsrâ Sûresi 17/79
- ²⁵⁵ “...benden sonra gelip ismi “Ahmed” olacak bir resulü müjdelemek üzere gönderildim.” Saff Sûresi 61/6
- ²⁵⁶ “Allah meleklerden de insanlardan da elçiler seçer...” Hacc Sûresi 22/75
- ²⁵⁷ “...Fakat Allah, resullerinden dilediğini seçer (onu gayba vakıf kılar)....” Âl-i İmrân Sûresi 3/179
- ²⁵⁸ “Ancak, bildirmeyi dilediği bir elçiye bildirir...” Cinn Sûresi 72/27
- ²⁵⁹ “Hakikaten, Allah'ın Resulünde Allah'a ve âhiret gününe kavuşmayı bekleyenler ve Allah'ı çok zikreden sizler için en mükemmel bir nümune vardır.” Ahzab Sûresi 33/21
- ²⁶⁰ “Senin Rabb'in dilediğini yaratır, dilediğini seçer...” Kasas Sûresi 28/68
- ²⁶¹ “...Biz peygamberlerden bazısını bazısına üstün kıldık...” İsrâ Sûresi 17/55
- ²⁶² “...ona destek ol-up saygı gösteresiniz...” Fetih Sûresi 48/9
- ²⁶³ “...ona destek ol-up saygı gösteresiniz...” Fetih Sûresi 48/9
- ²⁶⁴ “Öyle ki araları yayın iki ucu arası kadar veya daha az kaldı.” Necm Sûresi 53/9; A. nüshası إِنَّ أَرَادَنِ “in erâdeni” Zümer Sûresi 39/38
- ²⁶⁵ “Derken Allah onun üzerine sekinetini, huzur ve güven duygusunu indirdi” Tevbe Sûresi 9/40
- ²⁶⁶ “Allah sana kitap ve hikmeti indirmekte ve sana bilmediklerini öğretmektedir.” Nisâ Sûresi 4/113
- ²⁶⁷ “...onlar aralarında ihtilâf ettikleri meselelerde seni hakem kılıp...” Nisâ Sûresi 4/65
- ²⁶⁸ “O halde şu gerçeği hiç unutma ki: Allah'tan başka ilah yoktur...” Muhammed Sûresi 47/19
- ²⁶⁹ “...Aralarında, Allah'ın sana indirdiği ahkâm ile hükmet!...” Mâide Sûresi 5/49
- ²⁷⁰ “İlâkin Allah'ın resulü ve peygamberlerin sonuncusudur.” Ahzâb Sûresi 33/40
- ²⁷¹ “Rabb'inin yolunda sabret!” Müddessir Sûresi 74/7
- ²⁷² “... şükreden kullarımdan ol!” Arâf Sûresi 7/144
- ²⁷³ “...Rabb'ini çok zikret...” Âl-i İmrân Sûresi 3/ 41 ; Arâf Sûresi 7/205; Kehf Sûresi 18/24
- ²⁷⁴ “Sa'lebî şöyle demiştir: “Tâ, Tübâ ağacı; hâ da (cehennemdeki) Hâviye vadisidir. Binaaneyleyh Cenab-ı Hak sanki bununla cennete ve cehenneme yemin etmiştir.”/ Cafer es-Sâdık a.s'den nakledildiğine göre “Tâ harfi, ehl-i beytin taharetine; hâ harfi de hidayetlerine işaretir. Bunun manası “Ey Ümmetine Şefaât Ümit Ettiren (Mutammî) ve Ey Bütün İnsanları İslâm'a Hidayet Eden” şeklindedir.”/ Sa'id bin Cübeyr “Bunlar Cenab-ı Hakk'ın Tayyib, Tahir ve Hâdi isimlerinin başlangıç harfleridir.” demiştir./ “Tâ, taharettten, "hâ"da hidayetten bedeldir. Buna göre sanki şöyle denilmiştir: "Ey günahlardan tâhir (temiz) olan ve ey gaybların âlimi Allah'a insanları hidayet eden (Peygamber)”..... Tâ-hâ Sûresi 20/1 (er-Râzî, 1993: 418)
- ²⁷⁵ “...Rabb'ine ibadet et.” Hicr Sûresi 15/99
- ²⁷⁶ “...ve secde edenlerden ol!” Hicr Sûresi 15/98
- ²⁷⁷ “Ey şanlı Peygamber! Biz seni insanlar hakkında şahit, müjdeci, uyarıcı, Allah'ın izniyle O'nun yoluna davet eden bir peygamber ve aydınlatan bir lamba olarak gönderdik.” Ahzâb Sûresi 33/45 ; “Muhakkak ki: Biz, seni bir şahit, bir müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdik ki” Feth Sûresi 48/8
- ²⁷⁸ “...Mügdeleyen, müjdeci” İsrâ Sûresi 17/105, Furkân Sûresi 25/56, Ahzâb Sûresi 33/45, Fetih Sûresi 48/8
- ²⁷⁹ “Uyaran, uyarıcı” Bakara Sûresi 2/119, İsrâ Sûresi 17/105, Furkân Sûresi 25/56, Ahzâb Sûresi 33/45, Sebe Sûresi 34/28, Fâtır Sûresi 35/24, Fussilet Sûresi 41/4, Fetih Sûresi 48/8

- ²⁸⁰ “Allah’ın izniyle O’nun yoluna davet eden bir peygamber ve aydınlatan bir lamba olarak gönderdik.” Ahzâb Sûresi 33/46
- ²⁸¹ “Allah’ın izniyle O’nun yoluna davet eden bir peygamber ve aydınlatan bir lamba olarak gönderdik.” Ahzâb Sûresi 33/46
- ²⁸² “Arkadaşınız (Muhammed) yanılmadı, sapmadı, aldanmadı.” Necm sûresi 53/2
- ²⁸³ “O Peygamber ki kendilerine meşrû şeyleri emreder, kötülükleri yasaklar” Araf Sûresi 7/157
- ²⁸⁴ “O Peygamber ki kendilerine meşrû şeyleri emreder, kötülükleri yasaklar” Araf Sûresi 7/157
- ²⁸⁵ “Gecenin bazı vakitlerinde, gündüzün bazı taraflarında da O’na ibadet et ki memnun ve mutlu olasın.” Tâ-Hâ Sûresi 20/130
- ²⁸⁶ “Allah ve Resulü herhangi bir meselede hüküm bildirdikten sonra, hiçbir erkek veya kadın müminin, o konuda başka bir tercihte bulunma hakları yoktur. Kim Allah’a ve Resulüne isyan ederse besbelli bir sapıklığa düşmüş olur.” Ahzâb Sûresi 33/36
- ²⁸⁷ “...Sen gerçekten insanlara doğru yolu gösterirsin.” Şûra Sûresi 42/52
- ²⁸⁸ “Sana vahyedilen kitabı okuyup tebliğ et, namazı hakkıyla ifa et...” Ankebût Sûresi 29/45
- ²⁸⁹ “... Rabb’inin adıyla oku” Alağ Sûresi 96/1
- ²⁹⁰ “Bu da Allah’ın, senin geçmiş ve gelecek kusurlarını bağışlaması, sana yaptığı ihsan ve in’amı tamamlaması, seni dosdoğru yola hidâyet etmesi.” Feth Sûresi 48/2
- ²⁹¹ “Seninle alay edenlerin haklarından gelmeye Biz yeteriz.” Hicr Sûresi 15/95
- ²⁹² “Sen de Rabb’in için namaz kıl ve kurban kesiver!” Kevser Sûresi 108/2
- ²⁹³ “Allah’ın âyetlerini okuyan” Bakara Sûresi 2/129, Âl-i İmrân Sûresi 3/164, Cum’a Sûresi 62/2
- ²⁹⁴ ““Rabbena! Biz, imana çağırın ve “Rabb’inize inanın!” diye tevhide dâvet eden bir zatı duyduk ve icabet ettik.” Âl-i İmrân Sûresi 3/193
- ²⁹⁵ “Ey Peygamber! Rabb’inden sana indirilen buyrukları tebliğ et!” Mâide Sûresi 5/67
- ²⁹⁶ “– Evet, belgeler, mucizeler ve kitaplarla gönderdik onları. Sana da ey Resulüm bu zikri indirdik ki kendilerine indirileni insanlara açıklayasın. Umulur ki düşünüp anlasınlar.” Nahl Sûresi 16/44
- ²⁹⁷ “Ey bizim Hakîm Rabb’imiz! Onların içinden öyle bir resul gönder ki Kendilerine Senin âyetlerini okusun, onlara kitabı ve hikmeti öğretsün Ve onları tertemiz kılsın. Muhakkak ki azîz Sen’sin, hakîm Sen’sin! (Üstün kudret, tam hüküm ve hikmet sahibisin!)” Bakara Sûresi 2/129; “Gerçekten Allah, kendi içlerinden birini, onlara âyetlerini okuması, onları her türlü kötülüklerden arındırması, kendilerine kitap ve hikmeti öğretmesi için resul yapmakla, müminlere büyük bir lütf ve inâyette bulunmuştur. Halbuki daha önce onlar besbelli bir sapıklık içinde idiler.” Âl-i İmrân Sûresi 3/164; “O, ümmîler arasından, kendilerinden olan bir elçi gönderdi. Bu elçi onlara Allah’ın âyetlerini okur, onları arındırır, onlara kitabı ve hikmeti öğretir. Halbuki daha önce belli ve kesin bir sapıklık içinde idiler.” Cuma Sûresi 62/2
- ²⁹⁸ “İşte böyle... Sen insanları irşâda devam et! Zaten senin görevin sadece irşad edip düşündürmektir.” Gâşiye Sûresi 88/21
- ²⁹⁹ “Ey örtüsüne bürünen Resulüm!” Müzzemmil Sûresi 73/1
- ³⁰⁰ “Ey örtüye bürünen! (İnziva arzu eden!)” Müddessir Sûresi 74/1
- ³⁰¹ “...Allah sizden her türlü kiri giderip sizi tertemiz yapmak istiyor.” Ahzâb Sûresi 33/33
- ³⁰² “İlahî kitaplar içinde sana vahyettiğimiz bu kitap da, daha önceki kitapları tasdik eden ve gerçeğin ta kendisi olan bir kitaptır.” Fâtır Sûresi 35/31
- ³⁰³ “Peygamber, Rabbi tarafından kendisine ne indirildi ise ona iman etti...” Bakara Sûresi 2/285 ; M. ve S. 97b/11 âmene’r-rasûlü: A. 110b/7 âmene’r-rasûlü bimâ
- ³⁰⁴ “Ama sen Rabb’ini hamd ile tenzih et ve secde edenlerden ol!” Hicr Sûresi 15/98
- ³⁰⁵ “Kur’ân’ı tertîl ile, düşünerek oku.” Müzemmil Sûresi 73/4
- ³⁰⁶ “... fânilere bel bağlamaktan kurtul ve bütün gönlünle yalnız O’na yönel.” Müzemmil Sûresi 73/8
- ³⁰⁷ “...işini Allah’a havale et, O’na tevekkül et. ...” Nisâ Sûresi 4/81
- ³⁰⁸ “Sana mahsus olmak üzere gecenin bir kısmında kalkıp Kur’ân oku, teheccüd namazı kıl!” İsra Sûresi 17/79
- ³⁰⁹ “...Sen onların şerrinden Allah’a sığın!...” Mümin Sûresi 40/56

- ³¹⁰ “Hem günahından istiğfar et, sabah akşam Rabb’ine hamd ederek zikir ve ibadete devam et.” Gâfir Sûresi 40/55; “Sen hem kendi günahın , hem mümin erkeklerin ve mümin kadınların günahı için Allah’tan af dile.” Muhammed Sûresi 47/19
- ³¹¹ “...sana nasıl emredilmişse öyle dosdoğru hareket et!” Hûd Sûresi 11/112
- ³¹² “Biz seni sırf Kur’ân’la müjdelemen ve uyarman için gerçeğin ta kendisi olarak gönderdik.” Bakara Sûresi 2/119; “Ey şanlı Peygamber! Biz seni insanlar hakkında şahit, müjdecî, uyarıcı, Allah’ın izniyle O’nun yoluna davet eden bir peygamber ve aydınlatan bir lamba olarak gönderdik.” Ahzâb Sûresi 33/45; “Evet, Biz seni gerçeğin ta kendisine malik olarak, rahmetle müjdeleyen ve kâfirleri azapla uyaran bir elçi olarak gönderdik.” Fâtır Sûresi 35/24
- ³¹³ “Ey Peygamber!...” Mâide Sûresi 5/41; Mâide Sûresi 5/67;
- ³¹⁴ “Ey Peygamber” Enfâl Sûresi 8/64; Enfâl Sûresi 8/65; Enfâl Sûresi 8/70; Tevbe Sûresi 9/73; Ahzâb Sûresi 33/1; Ahzâb Sûresi 33/28; Ahzâb Sûresi 33/45; Ahzâb Sûresi 33/50; Ahzâb Sûresi 33/59; Mümtehine Sûresi 60/12; İtlâk Sûresi 65/1; Tahrîm Sûresi 66/1; Tahrîm Sûresi 66/9
- ³¹⁵ “Ey Resulüm! Rabb’in seni terk etmedi, sana darılmadı da.” Duhâ Sûresi 93/3
- ³¹⁶ “Seni de bütün onlara (ümmetine) şahit olarak getirdiğimizde, bakalım onların hali nice olacak?” Nisâ Sûresi 4/41
- ³¹⁷ “Size kendi aranızdan öyle bir Peygamber geldi ki zahmete uğramanız ona ağır gelir...” Tevbe Sûresi 9/128
- ³¹⁸ “...Kalbi üstünüze titrer...” Tevbe Sûresi 9/128
- ³¹⁹ “...müminlere karşı pek şefkatli ...” Tevbe Sûresi 9/128
- ³²⁰ “...merhametlidir.” Tevbe Sûresi 9/128
- ³²¹ “Bu Kur’ân, pek değerli bir elçinin sözüdür.” Hakka Sûresi 69/40; “Kur’ân, değerli bir Elçinin (Cebrail’in) getirip okuduğu sözdür!” Tekvîr Sûresi 81/19
- ³²² “Ey Rasûlüm! Biz seni bütün insanlığa rahmetimizin müjdecisi, azabımızın uyarıcısı olarak gönderdik” Sebe Sûresi 34/28
- ³²³ “Bilin ki ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim.” Şuarâ Sûresi 26/107; Şuarâ Sûresi 26/125; Şuarâ Sûresi 26/143; Şuarâ Sûresi 26/162; Şuarâ Sûresi 26/168; Duhân Sûresi 44/18
- ³²⁴ “İnsanlara yumuşak davranman da Allah’ın merhametinin eseridir...” Âl-i İmrân Sûresi 3/159
- ³²⁵ “O, ümmîler arasından, kendilerinden olan bir elçi gönderdi...” Cum’a Sûresi 62/2
- ³²⁶ “...Rabb’inden sana indirilen buyrukları tebliğ et! Eğer bunu yapmazsan risalet vazifesini yapmamış olursun...” Mâide Sûresi 5/67
- ³²⁷ “...Bunlar, Allah’ın emrinden ötürü, onu koruyup kollarlar...” Ra’d Sûresi 13/11
- ³²⁸ “Hem senin şanını yüceltmedik mi?” İnşirâh Sûresi 94/4
- ³²⁹ “Ve sana şanlı bir zafer vermesi içindir.” Fetih Sûresi 48/3
- ³³⁰ “Bu da Allah’ın, senin geçmiş ve gelecek kusurlarını bağışlaması...” Fetih Sûresi 48/2
- ³³¹ “...sana nasıl emredilmişse öyle dosdoğru hareket et” Hûd Sûresi 11/112
- ³³² “İşte size Allah tarafından bir nûr ve hakikatleri açıklayan bir kitap geldi.” Mâide Sûresi 5/15
- ³³³ “...hakikat size gelmiş bulunuyor...” Yûnus Sûresi 10/108
- ³³⁴ “...Rabb’inizden kesin bir delil geldi...” Nisâ Sûresi 4/174
- ³³⁵ “İşte size de Rabb’inizden açık bir delil” En’âm Sûresi 6/157
- ³³⁶ “Biz seni bütün insanlar için sırf bir rahmet vesilesi olman için gönderdik!” Enbiyâ Sûresi 21/107
- ³³⁷ “Müşrikler Allah’ın nimetini bilmekle beraber...” Nahl Sûresi 16/83
- ³³⁸ “Bir gece, kendisine bazı delillerimizi gösterelim diye kulu Muhammedi, Mescid-i Haramdan, çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksa’ya götüren O zatın şanı ne yücedir!...” İsrâ Sûresi 17/1
- ³³⁹ “Fecr hakkı için” Fecr Sûresi 89/1
- ³⁴⁰ “Güneşin yükselip en parlak halini aldığı kuşluk vakti hakkı için!” Duhâ Sûresi 91/1
- ³⁴¹ “Bakmaz mısın Rabb’in gölgeyi nasıl uzatıyor?...” Furkân Sûresi 25/45
- ³⁴² “Kayan yıldız yemin olsun ki.” Necm Sûresi 53/1
- ³⁴³ “Tâ-Hâ. Kur’ân’ı sana, meşakkat çekip, bedbaht olasan diye indirmedik.” Tâ-Hâ Sûresi 20/1-2
- ³⁴⁴ “Güneş ve onun aydınlığı hakkı için!” Şems Sûresi 91/1

- ³⁴⁵ "Benim beş ismim var: Ben Muhammed'im, ben Ahmed'im, ben Allah'ın benimle küfrü mahvedeceği el-Mâhî (mahvedici)yim. Ben Hâşir (toplayıcı)yım, insanlar benim arkamda haşredilecektir. Ben Âkîb (sondan gelen)im, benden sonra peygamber gelmeyecektir." [Buhârî, Menakıb 17, Tefsir, Saff 1; Müslim, Fezail 125, (2354); Muvatta Esmâ'u'n-Nebi 1, (2, 1004); Tirmizî, Edeb 67, (2842).]
- ³⁴⁶ "Buna şahit olarak Allah yeter. Muhammed Allah'ın resulüdür." Fetih Sûresi 48/28-29
- ³⁴⁷ "Allah göklerin ve yerin nurudur..." Nûr Sûresi 24/35
- ³⁴⁸ "Ona iman eden, onu destekleyen, ona yardımcı olan ve onunla beraber indirilen nûra tâbi olanlar var ya, işte felaha erenler onlardır" A'raf Sûresi 7/157
- ³⁴⁹ "... İşte size Allah tarafından bir nûr ... geldi..." Mâide Sûresi 5/15
- ³⁵⁰ "...Rabbi tarafından nûra kavuşan kimse..." Zümer Sûresi 39/22
- ³⁵¹ "...Muhakkak ki Allah pek kuvvetlidir, mutlak galiptir." Hacc Sûresi 22/40 ve 74
- ³⁵² "...o, eşsiz ve pek kıymetli bir kitaptır" Fussilet Sûresi 41/41
- ³⁵³ "Size kendi aranızdan öyle bir Peygamber geldi ki zahmete uğramanız ona ağır gelir..." Tevbe Sûresi 9/128
- ³⁵⁴ "...İzzet, Allah'ın, Resulünün ve müminlerindir..." Münâfikûn Sûresi 63/8
- ³⁵⁵ "Ey insan, nedir seni o kerim Rabb'in hakkında aldatan?" İnfitâr Sûresi 82/6
- ³⁵⁶ "Bu kitap, pek değerli, şerefli bir Kur'ân'dır." Vâkıa Sûresi 56/77
- ³⁵⁷ "Bu Kur'ân, pek değerli bir elçinin sözüdür." Hakka Sûresi 69/40
- ³⁵⁸ "Gerçekten Biz Âdem evlatlarını şerefli kıldık..." İsrâ Sûresi 17/70
- ³⁵⁹ Azim olan Cenâb-ı Hakkın lütuf ve ihsanı herkese ve her şeye şâmilidir.
- ³⁶⁰ "...O öyle ulu, öyle büyüktür." Bakara Sûresi 2/255; "...O, yüceler yücesidir, pek büyüktür." Şûra Sûresi 42/4
- ³⁶¹ M: وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ سَبْعًا مِنَ الْمَتَانِي وَالْقُرْآنَ الْعَظِيمَ S: 99a/11; وَالْقُرْآنَ الْعَظِيمَ; "Şu kesin ki Biz sana Seb-i mesânî ile şu yüce Kur'ân'ı verdik." Hicr Sûresi 15/87
- ³⁶² "Ve sen pek yüksek bir ahlâk üzerindesin!" Kalem Sûresi 68/4
- ³⁶³ "...Kim Allah'a ve Resulüne itaat ederse, pek büyük bir mutluluk ve başarıya nail olur." Ahzâb Sûresi 33/71
- ³⁶⁴ Allah'ın nimet herkesi kuşatır ve ihsanları çok yücedir.
- ³⁶⁵ "...Allah'ın buna şahit olması yeter de artar!" Nisâ Sûresi 4/79; Nisâ Sûresi 4/166; Fetih Sûresi 48/28
- ³⁶⁶ "...peşinden de o delili destekleyen (diğer mucizelerden şahitleri) bulunan..." Hûd Sûresi 11/17
- ³⁶⁷ "...seni de bütün onlara (ümmetine) şahit olarak getirdiğimizde..." Nisâ Sûresi 4/41
- ³⁶⁸ "...siz de diğer insanlar nezdinde Hakkın şahitleri olasınız..." Hacc Sûresi 22/78
- ³⁶⁹ "...Allah hakkın, gerçeğin ta kendisidir..." Hacc Sûresi 22/6, Hacc Sûresi 22/62, Lokmân Sûresi 31/30
- ³⁷⁰ "Doğrusu, Ben bunları da, babalarını da kendilerine hakikat ve onu açıklayan peygamber gelinceye kadar yaşattım" Zuhuf Sûresi 43/29
- ³⁷¹ "Ey insanlar! İşte Rabb'iniz tarafından, hakikat size gelmiş bulunuyor..." Yûnus Sûresi 10/108
- ³⁷² "İşte gerçek müminler onlardır." Enfâl Sûresi 8/4
- ³⁷³ "ve onlar da Allah'ın, gerçeği açıklayan, Hakk'ın ta kendisi olduğunu anlayacaklardır." Nûr Sûresi 24/25
- ³⁷⁴ "Açık olan ve gerçekleri açıklayan bu kitaba yemin olsun." Zuhuf Sûresi 43/2, Duhân Sûresi 44/2
- ³⁷⁵ "...Sizleri bekleyen felakete karşı sizi açıkça uyarıyorum." Hicr Sûresi 15/89
- ³⁷⁶ "...hallerini düzelten..." Bakara Sûresi 2/160
- ³⁷⁷ O'nun iyilikleri ve ihsanı herşeyi kuşatır ve O çok Yücedir.
- ³⁷⁸ "Tenzih et Rabb'inin yüce adını!" A'lâ Sûresi 87/1
- ³⁷⁹ "...çok yücedir, hikmet doludur." Zuhuf Sûresi 43/4
- ³⁸⁰ "...kendisi en yüce ufukta ıdı." Necm Sûresi 53/7
- ³⁸¹ "Sakin yılmayın, üzüntüye kapılmayın, eğer iman ediyorsanız mutlaka üstün gelirsiniz ???” Âl-i 'İmrân 3/139
- ³⁸² "...arkadaşlarının ise "Bize gel!" diye doğru yola çağırıp durdukları ahmak gibi..." 6/71 En'âm Sûresi
- ³⁸³ "...Şüphe yoktur onda..." Bakara Sûresi 2/2
- ³⁸⁴ "...Halbuki onlara Rab'leri tarafından uyacakları mükemmel Rehber çoktan gelmiş bulunuyor!" Necm Sûresi 53/23

- ³⁸⁵ "Biz onları sırat-ı müstakîme (doğru yola) hidayet ederiz."
- ³⁸⁶ "...o halde aramızda Allah hükmünü verinceye kadar bekleyin..." A'râf Sûresi 7/87
- ³⁸⁷ "biz Kur'ân'ı Arapça bir hüküm ve hikmet olarak indirdik." Ra'd Sûresi 13/37
- ³⁸⁸ "...Aralarında, Allah'ın sana indirdiği ahkâm ile hükmet!..." Mâide Sûresi 5/49
- ³⁸⁹ "...var gücünüzle ve bütün işlerinizde adaleti gerçekleştirin..." Nisâ Sûresi 4/135
- ³⁹⁰ "Biz Kur'ân'ı müminlere şifa ve rahmet olarak indiririz..." İsrâ Sûresi 17/82
- ³⁹¹ "...Biz seni bütün insanlar için sırf bir rahmet vesilesi olman için gönderdik!" Enbiyâ Sûresi 21/107
- ³⁹² "...Allah'ın rahmetindedirler..." Al-i 'İmrân Sûresi 3/107
- ³⁹³ "İşte Ben, sizi alev saçan bir ateşe karşı uyarıyorum." Leyl Sûresi 92/14
- ³⁹⁴ "...müjdelemen ve uyarman..." Bakara Sûresi 2/119, Sebe Sûresi 34/28, Fâtır Sûresi 35/24, Fussilet 41/4
- ³⁹⁵ "...bir takım da din hususunda sağlam bilgi sahibi olmak, dinî hükümleri öğrenmek için çıkıp gayret göstermeli ve geri döndüklerinde kötülüklerden sakınmaları ümidiyle, kavimlerini uyarmalıdır." Tövbe Sûresi 9/122
- ³⁹⁶ Tâ-Hâ Sûresi 20/1 bkz. sonnot 271
- ³⁹⁷ "O ayetler şerefli, yüce ve tertemiz sahifelerde, iyilik timsali çok değerli kâtiplerin elleriyle yazılıdır." 'Abese Sûresi 80/13-14
- ³⁹⁸ "...Allah sizden her türlü kiri giderip sizi tertemiz yapmak istiyor." Ahzâb Sûresi 33/33
- ³⁹⁹ "Allah tövbe ile kendisine dönenleri sever, temizlenenleri de sever." Bakara Sûresi 2/222
- ⁴⁰⁰ Hayy, Kayyûm ve Tayyib olan Allah eksikliklerden münezzehtir.
- ⁴⁰¹ Allah Tayyib'dir.
- ⁴⁰² "Çünkü onlara sözlerin en güzelini söylemek nasib edilmiş..." Hacc Sûresi 22/24
- ⁴⁰³ "...temiz kadınlar ve temiz kelimeler ise temiz erkeklere;..." Nûr Sûresi 24/26
- ⁴⁰⁴ "Onlar ki melekler canlarını tatlılıkla alırlar..." Nahl Sûresi 16/32
- ⁴⁰⁵ "Allah insanları mutluluk ülkesine dâvet eder..." Yûnus Sûresi 10/25
- ⁴⁰⁶ "...Allah yoluna dâvet eden bu elçinin çağrısını kabul ... edin..." Ahkâf Sûresi 46/31
- ⁴⁰⁷ "Sen gerçekten onları ... çağırıyorsun" Mü'minûn Sûresi 23/73
- ⁴⁰⁸ "...İçinizden hayra çağırın..." Âl-i 'İmrân Sûresi 3/104
- ⁴⁰⁹ "...hak ve adaletten ayrılmayan..." Âl-i 'İmrân 3/18
- ⁴¹⁰ "Dosdoğru bir kitap olarak gönderdi. Ta ki Kendi nezdinde inkârcılar için hazırladığı şiddetli azabı bildirerek onları uyarsın" Kehf Sûresi 18/2
- ⁴¹¹ "...Allah'ın has kulu..." Cin Sûresi 72/19
- ⁴¹² "...kalkıp huşû ile Allah'ın huzurunda durun." Bakara Sûresi 2/238
- ⁴¹³ "...Bu, Allah'ın gerçek vaadidir. Allah'tan daha doğru sözlü kim olabilir?" Nisâ Sûresi 4/122
- ⁴¹⁴ "Ama, hak ve gerçeği getiren..." Zümer Sûresi 39/33
- ⁴¹⁵ "Sana kitabı, gerçeğin ta kendisi ve daha önce indirilen kitapları tasdik edici olarak indiren O'dur..." Bakara Sûresi 2/97, Âl-i 'İmrân Sûresi 3/3, Mâide Sûresi 5/46, Mâide Sûresi 5/48, Fâtır Sûresi 35/31, Ahkâf Sûresi 46/30
- ⁴¹⁶ "...dürüst erkekler ve dürüst kadınlar..." Ahzâb Sûresi 33/35
- ⁴¹⁷ "...İşte bak da Yüceler Yücesi Allah'ın ne mükemmel yaratan olduğunu bir düşün!" Mü'minûn Sûresi 23/14
- ⁴¹⁸ "Allah sözlerin en güzelini indirmiştir..." Zümer Sûresi 39/23
- ⁴¹⁹ "Biz insanı en mükemmel sûrette yarattık" Tîn Sûresi 95/4
- ⁴²⁰ "Allah yoluna çağırın, yararlı işler yapan ...dan daha güzel söz söyleyen kim olabilir?" Fussilet Sûresi 41/33
- ⁴²¹ "Gerçekten Biz Âdem evlatlarını şerefli kıldık..." İsrâ Sûresi 17/70
- ⁴²² "...Söz ve hareketlerinizde ileri gidip de Allah'ın ve Resulünün önüne geçmeyin! Allaha karşı gelmekten sakının!..."
- ⁴²³ "O'dur ki, rahmeti olan (yağmurun) önünden müjdeci olarak rüzgârlar gönderir..." A'râf Sûresi 7/57
- ⁴²⁴ "İşte bak, Allah'ın rahmetinin eserlerine!..." Rûm Sûresi 30/50
- ⁴²⁵ "...Biz seni bütün insanlar için sırf bir rahmet vesilesi olman için gönderdik!" Enbiyâ Sûresi 21/107

- ⁴²⁶ “...“ol!” der, oluverir.” Bakara Sûresi 2/117, Âl-i ‘İmrân Sûresi 3/47 3/59, En‘âm Sûresi 6/73, Nahl Sûresi 16/40, Meryem Sûresi 19/35, Yâ-Sîn 36/82, Gâfir Sûresi 40/68
- ⁴²⁷ Ben ve kıyamet şu iki parmak gibiyiz.
- ⁴²⁸ Baharı gördüğünüzde haşri (yeniden dirilmeyi) hatırlayın.
- ⁴²⁹ “...Hem o su ile ölü toprağa hayat verdik...” Kaf Sûresi 50/11
- ⁴³⁰ “...elbette ona güzel bir hayat yaşatacak...” Nahl Sûresi 16/97
- ⁴³¹ “...Biz onları, ekinleri ölmüş bir ülkeye sevk ederiz...” A‘râf Sûresi 7/57
- ⁴³² “...Allah onları sever, onlar da Allah’ı severler...” Mâide Sûresi 5/54
- ⁴³³ “...Onların Rabbi, kendilerine tertemiz bir içki ikram edip...” İnsân Sûresi 76/21
- ⁴³⁴ “Karanlığı yarıp sabahı ortaya çıkaran O’dur...” En‘âm Sûresi 6/96
- ⁴³⁵ “...Onunla bahçeler ve biçilen ekinler...” Kaf Sûresi 50/9
- ⁴³⁶ “Bizzat kendi varlıklarınızda da böyle deliller vardır. Hâlâ görmeyecek misiniz?” Zâriyât Sûresi 51/21
- ⁴³⁷ “...Yeryüzü renk renk, çeşit çeşit meyve ve mahsullerle süslenir...” Yûnus Sûresi 10/24
- ⁴³⁸ “Allah o yüce Zattır ki sizin için yeryüzünü yerleşme yeri, göğü de bir kubbe yapmış; size sûret verip sûretlerinizi de güzel kılmış ve sizi helâl hoş nimetlerle rızıklandırmıştır.” Mü‘min (Gâfir) Sûresi 40/64
- ⁴³⁹ “Allah Adem’i kendi suretinde yarattı.”
- ⁴⁴⁰ “...Öyle bir ekin ki filizini çıkarmış, sonra da onu kuvvetlendirmiş, derken kalınlaşmış da artık gövdesi üzerinde doğrulmuş...” Feth Sûresi 48/29
- ⁴⁴¹ “...Güzel ve temiz sözler O’na yükselir...” Fâtır Sûresi 35/10
- ⁴⁴² “...“Aziz vezir! dediler, biz de, ailemiz de yine darlık ve sıkıntıya düştük...” Yûsuf Sûresi 12/88
- ⁴⁴³ “Vezirin hanımı: “İşte, beni kınamanıza sebep olan genç! Yemin ederim ki ben ondan kâm almak istedim, ama o iffetli davrandı.Yine yemin ederim ki kendisine emredeceğim işi yapmaması halinde o mutlaka zindana atılacak, zelil ve perişan olacaktır!” Yûsuf Sûresi 12/32
- ⁴⁴⁴ “...Allah onların kalplerine imanı nakşetmiş...” Mücâdile Sûresi 58/22
- ⁴⁴⁵ “Rabb’inize için için yalvararak, başka nazarlardan uzak, gizlice dua edin...” A‘raf Sûresi 7/55
- ⁴⁴⁶ “Ey Resulüm, de ki: “Ey insanlar, eğer Allah’ı seviyorsanız, gelin bana uyun...” Âl-i ‘İmrân 3/31
- ⁴⁴⁷ Hiçbir konuda : “Allah’ın dilemesine bağlamaksızın, “Ben yarın mutlaka şöyle yapacağım” deme! Bunu unuttuğun takdirde Allah’ı zikret ve “Umarım ki Rabbim, doğru olma yönünden beni daha isabetli davranışa muvaffak kılar” de Kehf Sûresi 18/23-24
- ⁴⁴⁸ “...Bunu unuttuğun takdirde Allah’ı zikret ve: “Umarım ki Rabb’im, doğru olma yönünden beni daha isabetli davranışa muvaffak kılar” de.” Kehf Sûresi 18/24 M. vuhûş ve nefşânî : S. vuhûş-ı nefşânî 101b/19
- ⁴⁴⁹ “Rabb’iniz tarafından mağfirete, genişliği göklerle yer kadar ve müttakiler için hazırlanmış bir cennete doğru yarışcasına koşusun!” Âl-i ‘İmrân 3/133
- ⁴⁵⁰ “...Artık Sen bizi affet, kusurlarımızı bağışla ve iyilerin ölümünü bize nasip eyle!” Âl-i ‘İmrân 3/193
- ⁴⁵¹ “...Ben sizin Rabb’iniz değil miyim?...” 7/172 A‘râf Sûresi
- ⁴⁵² Allah’tan başka ilâh yoktur; Ben O’nun peygamberiyim.
- ⁴⁵³ Sana kutlu olsun, mübarek olsun ey Halîme!
- ⁴⁵⁴ İki haşlet ne hoşdur: Sa‘âdet ve hîlm ki ‘izz-i sermedî ve ‘izzet-i ebedî onlardadır.
- ⁴⁵⁵ Kuddûs (bütün eksiklerden uzak ve yüce) olan Allah’tan başka hiçbir ilâh yoktur. Bütün gözler uyur fakat Rahmân’ı ne bir uyuklama ne de uyku tutabilir.
- ⁴⁵⁶ “Derken bebek: “Ben Allah’ın kuluyum, dedi, O bana kitap verdi, beni peygamber olarak görevlendirdi.” Meryem Sûresi 19/30
- ⁴⁵⁷ Allahım, (Efendimiz) Muhammed’e ve O’nun âline (başta ehl-i beyti, sahabe efendilerimiz ve derecesine göre bütün ümmetine) ilkler (onlardan evvel yaşayanlar) ve sonra gelenler arasında ve mele-i ‘alâ (En büyük meleklerin içinde bulunduğu yüce meclis.) sâkinleri içinde kıyamet gününe kadar salât eyle (onları rahmetinle kuşat).
- ⁴⁵⁸ “Seni dinin hükümlerinden habersiz bulup seçerek dosdoğru yola koymadı mı?” Duhâ Sûresi 93/7
- ⁴⁵⁹ Allah onlara merhamet etsin.

- ⁴⁶⁰ Allah seni mübarek kılsın çocuk (sen ne mübarek bir çocuksun), eğer rüyamda gördüğüm doğru ise sen kerem ve celal sahibi Allah tarafından insanlığa gönderilmiş bir peygambersin.
- ⁴⁶¹ Abdullah'ın eşi ve hayat arkadaşı, sekine ve Medine'de minber sahibi Allah'ın peygamberinin annesi iyi bir genç hanım olan Âmine'ye ağlıyoruz.
- ⁴⁶² Bu cümle "On ikinci yılda Ebû Tâlib ticâret için Şâm'a 'azîmet eyledi" M. nüshasında iki defa yazılmış. Biz sadece bir kez yazdık.
- ⁴⁶³ "Bu zat, Peygamberlerin Efendisi, âlemlerin Rabb'inin elçisidir; bu zat Allah'ın âlemlere rahmet olarak gönderdiği'dir." "هذا سيد المرسلين و رسول رب العالمين هذا الذي يبعثه الله رحمة للعالمين"
- ⁴⁶⁴ Deris, Zebîr ve Temmâm (Köksal, 2008: 84)
- ⁴⁶⁵ Barış hayırlıdır.
- ⁴⁶⁶ Güneşten daha zâhir ve emirden daha açık/ vazih
- ⁴⁶⁷ "Güneşin yükselip en parlak halini aldığı kuşluk vakti hakkı için!" Dûhâ Sûresi 93/1
- ⁴⁶⁸ "[Güneşin] Sükûnete erdiği dem gece hakkı için " Dûhâ Sûresi 93/2
- ⁴⁶⁹ "...araları yayın iki ucu arası kadar veya daha az kaldı." Necm Sûresi 53/9
- ⁴⁷⁰ "Peygamberin gözü kaymadı, şaşmadı, aşmadı da" Necm Sûresi 53/17
- ⁴⁷¹ "Artık anlıyalım ki bu yola ayak ile gidilemez"
- ⁴⁷² "Karanlığı ile ortalığı bürüdüğü zaman gece hakkı için!" Leyl Sûresi 92/1
- ⁴⁷³ "Açılıp parladığı zaman gündüz" Leyl Sûresi 92/2
- ⁴⁷⁴ "bu bâbda ihtilâfı bir dereceye irişdi-ki muhâtele olayazdı. Benî 'Abdû'd-dâr ellerini çana bulaşdurdılar." Bu kısım M. nüshasında dikey bir şekilde sayfanın en sağında yer almıştır.
- ⁴⁷⁵ "...Sen de onların yolundan yürü..." En'âm Sûresi 6/90
- ⁴⁷⁶ "...ve onu, görmediğiniz ordularla destekledi..." Tevbe Sûresi 9/40
- ⁴⁷⁷ "Onu kendisine pek güçlü ve kuvvetli, ... (melek Cebrail) öğretti."
- ⁴⁷⁸ "Ya Rabbî! Benim ilmimi artır." Tâ-Hâ Sûresi 20/114
- ⁴⁷⁹ "1. Yaratın Rabb'inin adıyla oku 2. İnsanı (rahim cıdarına) yapışan bir hücreden yaratan. 3. Oku! Rabb'in sonsuz kerem sahibidir. 4. Kalemle yazmayı öğretendir. 5. İnsana bilmediklerini öğretendir." 'Alâk Sûresi 96/1-5
- ⁴⁸⁰ "Beni örtünüz, beni örtünüz"
- ⁴⁸¹ "1. Nûn. Kalem ve ehl-i kalemin satırlara dizdikleri ve dizecekleri şeyler hakkı için 2. Rabb'inin lütfuyla, deli değilsin. 3. Hem senin ecrin, mükâfatın hiç kesilmez! 4. Ve sen pek yüksek bir ahlâk üzerindesin! 5. Yakında göreceksin, onlar da görecekler. 6. Hanginizde imiş o dertler, o delilikler. " Qalem Sûresi 68/1-6
- ⁴⁸² "نك لرسول الله حقاً"
- ⁴⁸³ "Beni örtünüz, beni örtünüz"
- ⁴⁸⁴ "1. Ey örtüye bürünen! (İnziva arzu eden!) 2. Ayağa kalk ve insanları uyar! 3. Rabb'inin büyüklüğünü an! 4. Elbiseni tertemiz tut, maddî manevî kirlerden arın, 5. Pis ve murdar olan her şeyden kaçın," Müddessir Sûresi 74/1-5
- ⁴⁸⁵ "O sayılı günler, Ramazan ayıdır. O Ramazan ayı ki insanlığa bir rehber olan, onları doğru yola götüren Ve hakkı batıldan ayıran en açık ve parlak delilleri ihtiva eden Kur'ân o ayda indirildi." Bakara Sûresi 2/185
- ⁴⁸⁶ "Biz Kur'ân'ı indirdik kadir gecesini." Kadir Sûresi 97/1
- ⁴⁸⁷ "Ey örtüye bürünen! (İnziva arzu eden!)" Müddessir Sûresi 74/1
- ⁴⁸⁸ "De ki Bismillâhirrahmânirrahîm 1. Rahmân ve rahîm olan Allah'ın adıyla" Fâtihâ Sûresi 1/1
- ⁴⁸⁹ "Allah adaleti, hatta adaletten de fazla olarak ihsanı, en güzel davranışı ve muhtaç oldukları şeyleri yakınlarına vermeyi emreder. Hayasızlığı, çirkin işleri, zulüm ve tecavüzü yasaklar. Düşünüp tutasınız diye size öğüt verir." Nahl Sûresi 16/90
- ⁴⁹⁰ "...cihatten geri kalan müminlerle, Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla cihad eden müminler elbette bir olmaz..." Nahl Sûresi 4/95
- ⁴⁹¹ "Özür sahibi olmaksızın..." Nahl Sûresi 4/95
- ⁴⁹² "Vakit geldi"
- ⁴⁹³ "Ayağa kalk ve insanları uyar!" Müddessir Sûresi 74/2

- ⁴⁹⁴ "...Rabb'inden sana indirilen buyrukları tebliğ et!..." Mâide Sûresi 5/67
- ⁴⁹⁵ Allah, Selam'dır ve selâm da O'ndandır ve Cebrâil'e de selâm olsun.
- ⁴⁹⁶ "Öyleyse evlatlara babalarını esas alarak isim verin!..." Ahzâb Sûresi 33/5
- ⁴⁹⁷ Allah sana iki kanat verdi. Onlarla Cennet'te uçacaksın.
- ⁴⁹⁸ "Biz seni ... gerçeğin ta kendisi olarak gönderdik...." Bakara Sûresi 2/119; Ahzâb Sûresi 33/45; Fâtır Sûresi 35/24; Fetih Sûresi 48/8
- ⁴⁹⁹ Tevafuken karşılaştık.
- ⁵⁰⁰ "Şimdi sen, sana ne emredilmişse onu açıkça onlara söyle! O müşriklere aldırma! / Seninle alay edenlerin haklarından gelmeye Biz yeteriz." Hicr Sûresi 15/94-95
- ⁵⁰¹ "De ki: "Ey insanlar! Ben sizin hepinize Allah tarafından gönderilen Peygamberim. O ki, göklerin ve yerin hakimiyeti O'na aittir. O'ndan başka ilah yoktur. Hayatı veren de, ölümü yaratan da O'dur...." A'râf Sûresi 7/158
- ⁵⁰² "Önce en yakın akrabalarını uyar! / Sana tâbi olan müminlere kol kanat ger!" Şu'ârâ 26/214-215
- ⁵⁰³ "Rahmân ve rahîm olan Allah'ın adıyla /Hâ, Mîm / Bu kitap rahman ve rahîm (olan Allah) tarafından indirilmiştir. / Bu kitap; bilen, anlayan kimseler için âyetleri açıklanmış bir kitap ol-up, Arap diliyle olan bir Kur'an'dır, okunan bir derstir." Fussilet Sûresi 41/1-3
- ⁵⁰⁴ "Eğer yüz çevirirlerse sen şöyle de: "Ben, sizi Âd ve Semûd halklarını çarpan kasırğa gibi bir kasırğanın geleceğini bildirerek uyarıyorum." Fussilet 41/13
- ⁵⁰⁵ Muhammed'in Rabb'ine mi secde ediyorsun
- ⁵⁰⁶ Tabii ki kebir ve müteal olan Hz. Allah'a secde ediyorum.
- ⁵⁰⁷ "Karanlığı ile ortalığı bürüdüğü zaman gece hakkı için!" Leyl Sûresi 92/1
- ⁵⁰⁸ Sabredin ey Yâsir ailesi! Size vaad edilen yer Cennet'tir.
- ⁵⁰⁹ "Kalbi imanla dolu olarak mutmain iken, dini inkâr etmeye mecbur bırakılıp da yalnız dilleriyle inkâr sözünü söyleyenler hariç, kim imanından sonra Allah'ı inkâr ederek gönlünü inkâra açar, göğsüne küfrü yerleştirirse, onlara Allah tarafından bir gazap, hem de müthiş bir azap vardır." Nahl Sûresi 16/106
- ⁵¹⁰ "Kayan yıldıza yemin olsun ki." Necm Sûresi 53/1
- ⁵¹¹ "Şimdi baksanıza şu Lât'a, Uzza'ya! Ve bir de şu geride olan üçüncüleri Menat'a!" Necm Sûresi 53/19-20
- ⁵¹² "Senden önce hiç bir resul veya nebî göndermedik ki, halkının hidâyetini umarak gayret gösterdiğinde, Şeytan onun temennisi hakkında bir vesvese vermek, ümidini kırmak istemesin. Ama Allah, şeytanın attığı o vesveseyi giderir, sonra da âyetlerini sapasağlam, muhkem kılar. Zira Allah âlîmdir, hakîmdir (her şeyi hakkıyla bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir)." Hacc Sûresi 22/52
- ⁵¹³ "Kâf, Hâ, Yâ, Ayn, Sâd" Meryem Sûresi 19/1
- ⁵¹⁴ "Artık ye, iç, gözün aydın olsun..." Meryem Sûresi 19/26
- ⁵¹⁵ "...Meryem'in oğlu Mesih İsa sadece Allah'ın resulü, Meryeme ulaştırdığı kelimesidir. Allah tarafından gelen bir ruhtur..." Nisâ Sûresi 4/171
- ⁵¹⁶ "ki: "Ey Ehl-i kitap! Bizimle sizin aramızda birleşeceğimiz, müşterek ve âdil şu sözde karar kılalım:..." Âl-i İmrân Sûresi 3/64
- ⁵¹⁷ "İşte bu konudaki gerçek şudur: İbrâhîm Yahudi de değildi, Hristiyan da değildi..." Âl-i İmrân Sûresi 3/67
- ⁵¹⁸ "İnsanlar içinde İbrâhîm'e en yakın olanlar, ona tâbi olanlar, bu Peygamber ve bu Peygambere iman edenlerdir..." Âl-i İmrân Sûresi 3/68
- ⁵¹⁹ Ben Hey'ara oğlu Allah'ın kulum. *Ene kâtelâtü ze'l-fücûri Mûs'irâ / 'Amemtü bi'darbi seyfin münkirâ Lede's-safa lemmâ tagâ ve'stekberâ / şetmihi nebiyyine'l-mu'tahherâ* Ne zamanki pâklerden pâk Peygamber'imize sövmek suretiyle Hakka' muhalefet etti ve münkere yöneldi. Safa Tepesinin yanında bir münir ne zamanki kibirlendi bir kılıç darbesiyle deviridim.
- ⁵²⁰ "Ben Allah'ın size gönderdiği bir elçi iken siz niçin beni darb etmek istiyorsunuz?"
- ⁵²¹ "Bismillâhirrahmânirrahîm. * Hâ, Mîm. * Bu kitabın vahyolunup bölüm bölüm indirilmesi, azîz ve âlîm (üstün kudret sahibi, her şeyi en mükemmel tarzda bilen) Allah tarafından dır. * O, aynı zamanda günahları bağışlar, tövbeleri kabul buyurur, ama cezalandırması da çetin olup, lütuf ve ihsanı pek geniştir. Ondan başka tanrı yoktur. Dönüş yalnız O'na olacaktır." Mü'min Sûresi 40/1-3

- ⁵²² “Göklerde ne var, yerde ne varsa O’nundur. Bu, ikisi arasında olan, yerin altında olan da O’nun’dur.” Tâ-Hâ Sûresi 20/6
- ⁵²³ Bu sayfalar M. nüshasında olmadığı için S. nüshasına göre numaralandırma yaptık. S 146/15 ile başlıyor.
- ⁵²⁴ Bir kişi bu cümleyi söylediği anda “Allah’ım! Sen’in yardımın olmadan ben hiçbir şey başaramam. Ve senden başka dayanacak hiçbir şeyim yok” itirafında bulunmaktadır.
- ⁵²⁵ “اللهم اقر عيني باسلام عمى حمزة” Allahım! Amcam Hamza’nın islam ile şereflenmesi ile beni sevindir/gözümü aydınlat.
- ⁵²⁶ “Bismillâhirrahmânirrahim * Rahman Kur’ân’ı öğretti. * İnsanı yarattı, ona konuşmayı öğretti. * Güneş ve Ay bir hesap ile hareket ederler. * Yıldızlar ve bitkiler hep secdededirler.” Rahmân Sûresi 55/1-6
- ⁵²⁷ Allâh’ım bu dini Ömer ibn Hattab veya Ebu Cehil ibn Hişâm ile aziz eyle.
- ⁵²⁸ “Hem siz, hem de Allah’tan başka taptığınız tanrılar, hepiniz cehennem odunusunuz,...” Enbiyâ Sûresi 21/98
- ⁵²⁹ Ey Zerih Oğulları! Sizi kurtaracak bir durum var. Fasih konuşan bir adam sesleniyor. Sizi doğru bir dine davet ediyor.
- ⁵³⁰ “Şehadet ederim ki Allah’tan başka ilâh yoktur. Hz. Muhammed O’nun kulu ve elçisidir.” demeye davet ediyor.
- ⁵³¹ M. Bohem : S. 148a/1 Zımâm
- ⁵³² Her iki nüshada da ke’l-hümâmi yazıyor ancak doğrusu ke’l-en’âmi
- ⁵³³ (Ey cisim sahibi insanlar / sizler akıl sahibi ancak birer ahmaksınız/ hükmü putlara veriyorsunuz / hepiniz benim gözümde birer hayvansınız / benim gördüğümü siz görmüyor musunuz? / O, öyle bir nur ki karanlık geceleri bile aydınlatır/ hatta Tihâme’deki (O nur) öyle görünürdür ki / Şam’dan bakan bir kişi bile görür / Cenab-ı Allah onu bir ikram olarak size önder kıldı ki / (O) namaz ve orucu emreder / iyiliği ve sıla-yı rahmi emreder / insanları da gûnahtan men eder)
- ⁵³⁴ Ey Ömer! Sen ne dersen de. Allah’tan başka ilah yoktur. Hz. Muhammed O’nun kulu ve elçisidir.
- ⁵³⁵ “Bismillahirrahmanirrahim * Tâ Hâ * Kur’ân’ı sana, meşakkat çekip, bedbaht olasin diye indirmedik. * Yüce gökleri ve yeri yaratan tarafından onu, Yaratana saygı duyanı uyaran, irşad eden buyruklar halinde tedricen indirdik. * O, Rahman’dır (Sonsuz merhamet ve şefkat sahibidir), arşa çıkmış, (hükümünü yürütmüştür). * Göklerde ne var, yerde ne varsa O’nundur. * Bu, ikisi arasında olan, yerin altında olan da O’nun’dur.” Tâ-Hâ Sûresi 20/1-6
- ⁵³⁶ “Bu, ikisi arasında olan, yerin altında olan da O’nun’dur.” Tâ-Hâ Sûresi 20/6
- ⁵³⁷ “Ona tertemiz (abdestli) olanlardan başkası dokunamaz.” Vâkıa Sûresi 56/79
- ⁵³⁸ “O’dur Allah, O’ndan başka yoktur ilah. En güzel isimler ve vasıflar O’nundur.” Tâ-Hâ Sûresi 20/8
- ⁵³⁹ Tâ ki Muhammed Nebi (s.a.s.) gelene kadar taptıkları yegâne put olan Damâd’ı terk ettiler. / Meryem’in oğlundan sonra Kureyş’ten gelen Kişi (s.a.s.) nübüvvet davasında doğrudur. / Damâd ve benzerlerinden (terk edildikten) sonra, O kişi keşke Damâd ve benzerlerine hiç tapılmasaydı diyecektir.
- ⁵⁴⁰ Yol verin, yol verin.
- ⁵⁴¹ Bu kelimedenden sonra geri kalan kısım sayfanın sonuna kadar sol alt köşesinde dört kısa dikey satır şeklinde aşağıdan yukarıya doğru yazılmıştır. O sebepten satır numarası veremedik.
- ⁵⁴² “De ki: “Hak geldi, batıl yıkılıp gitti. Çünkü batıl, yok olmaya mahkûmdur.” 17/81
- ⁵⁴³ “Ey Peygamber! Allah sana ve sana tabi olan müminlere yeter.” Enfâl Sûresi 8/64
- ⁵⁴⁴ “Elif, Lâ, Mîm * Rumlar yakın bir yerde mağlub oldular. * Ama bu yenilgilerinden sonra galip gelecekler. * Birkaç yıl içinde...” Rûm Sûresi 30/1-4
- ⁵⁴⁵ M. nüshasında aşdılar kelimesinden sayfa sonuna kadar solda aşağıdan yukarıya doğru yazılmıştır.
- ⁵⁴⁶ “...Allah bunları kâfirlere haram etmiştir, bunlar kâfirlere yasaktır...” A’râf Sûresi 7/50
- ⁵⁴⁷ Her şeyin hakikatini Allah bilir. / S. 154a/19 Allâhu a’lemu bihâkîkati’l-hâl : M. -
- ⁵⁴⁸ Bu kelime M. ve S. nüshasında aynı yazılırken M’de harekesiz S.’de harekeli olarak Neynevî (نَيْنَوِي) şeklinde yazılmıştır.
- ⁵⁴⁹ “Kemikle ve tezekle istinca yapmayın çünkü onlar kardeşleriniz cinlerin azığıdır.” لا تستنجوا بعظم ولا روثه ” فانها زاد اخوانكم منالجن

- ⁵⁵⁰ “Allahım, onun için bir alamet(işaret/delil/hüccet/nişan/iz...) kıl.”
- ⁵⁵¹ “Ve “Biz” dediler; “Sana asla inanmayacağız...” İsrâ Sûresi 17/90
- ⁵⁵² “Yok olsun Ebû Leheb, zaten yok oldu da!” Tebbet Sûresi 111/1
- ⁵⁵³ Allah, onun beni görmesini engelledi.
- ⁵⁵⁴ “Vay haline her hümeze ve lümeze’nin!” Hümeze Sûresi 104/1
- ⁵⁵⁵ “İslâm’da birinci dereceyi kazanan Muhacirler ve Ensar ile onlara güzelce tâbi olanlar yok mu?...”Tevbe Sûresi 9/100
- ⁵⁵⁶ “Sana mahsus olmak üzere gecenin bir kısmında kalkıp Kur’ân oku, teheccüd namazı kıl!...” İsrâ Sûresi 17/79
- ⁵⁵⁷ “Sana mahsus olmak üzere gecenin bir kısmında kalkıp Kur’ân oku, teheccüd namazı kıl! Böylece Rabb’inin seni makam-ı mahmûda erİştireceğini umabilirsin.” İsrâ Sûresi 17/79
- ⁵⁵⁸ “Ey örtüsüne bürünen Resulüm! * Geceleyin kalk da, az bir kısmı hariç geceyi ibadetle geçir!” Müzemmil Sûresi 73/1-2
- ⁵⁵⁹ “Tâ Hâ * Kur’ân’ı sana, meşakkat çekip, bedbaht olasın diye indirmedik” Tâ-Hâ Sûresi 20/1-2
- ⁵⁶⁰ “...Gerçekten kıyamet saatinin depremi müthiş bir olaydır!” Hacc Sûresi 22/1
- ⁵⁶¹ “Haydi asânı yere bırak!...” Kaşşâ Sûresi 28/31
- ⁵⁶² “Tut onu! Korkma, ...” Tâ-Hâ Sûresi 20/21
- ⁵⁶³ “Allah insanları mutluluk ülkesine dâvet eder” Yûnus Sûresi 10/25
- ⁵⁶⁴ Dünya benim önümde dürüldü. Doğusunu batısını gördüm.
- ⁵⁶⁵ “Göğü bu âhenkle O yükseltti...” 162b/6
- ⁵⁶⁶ “..Allah yeri size bir yaygı yaptı..” Nûh Sûresi 71/19
- ⁵⁶⁷ “Güneş ve onun aydınlığı hakkı için!” Şems Sûresi 91/1
- ⁵⁶⁸ “Onu izlediği zaman Ay hakkı için!” Şems Sûresi 91/2
- ⁵⁶⁹ “Biz yere en yakın semayı yıldızlarla süsledik.” Saffât Sûresi 37/6
- ⁵⁷⁰ “Ne var ki içlerinden birisi bir söz kırıntısı kapmayı başarır, derhal yakıcı ve delici bir ışı nı onu kovalar.” Saffât Sûresi 37/10
- ⁵⁷¹ “Biz, yeryüzünde bulunan her şeyi bir dünya zineti kıldık” Kehf Sûresi 18/7
- ⁵⁷² Mülkün ve melekûnun sahibi bütün eksikliklerden münezzehtir.
- ⁵⁷³ Benim Allah ile bir vaktim vardır ki o vakitte ne bir mukarreb melek ne de bir peygamber bana kavuşamaz.
- ⁵⁷⁴ Beni Yunus bin Mettâ’ya tafdîl etmeyin.
- ⁵⁷⁵ “Â! Oradaki nizamı bozacak ve yeryüzünü kana bulayacak bir mahlûk mu yaratacaksın?” Bakara Sûresi 2/30
- ⁵⁷⁶ Allah: “Ben, sizin bilmediğiniz pek çok şey bilirim” buyurdu” Bakara Sûresi 2/30
- ⁵⁷⁷ “...Sevda ateşi bağrını yakmış...” Yûsuf Sûresi 12/30
- ⁵⁷⁸ “...Çık şimdi onların karşısına!...” Yûsuf Sûresi 12/31
- ⁵⁷⁹ “Kadınlar onu görünce hayran kaldılar, onun güzelliğine dalıp gittiklerinden, farkında olmadan kendi ellerini kestiler ve: “Hâşâ! Allah için bu bir insan olamaz! Bu sadece yüce bir melek! Başka bir şey olamaz!” dediler.” Yûsuf Sûresi 12/31
- ⁵⁸⁰ “Ya Rabbî! Benim ilmimi artır.” de!” Tâ-Hâ Sûresi 20/114
- ⁵⁸¹ “...ona iman etti...” Bakara Sûresi 2/285
- ⁵⁸² “...Ya Rabbenâ! Eğer unuttuk veya kasıtsız olarak yanlış yaptıysak bundan dolayı bizi sorumlu tutma!...” Bakara Sûresi 2/286
- ⁵⁸³ Ebedi güzelliştir bu gece/ Muhammedin miracıdır bu gece
- ⁵⁸⁴ “Günü gelecek, Allah’ı sayıp günahlardan sakınanları, Rahman tarafından ağırılanacak konuk heyet olarak toplayacağız.” Meryem Sûresi 19/85
- ⁵⁸⁵ “Ben, Allah’ın rasûlü Muhammed’im.”
- ⁵⁸⁶ “O zatın şanı ne yücedir! Bütün eksikliklerden uzaktır O!...” İsrâ Sûresi 17/1
- ⁵⁸⁷ “O da kuluna vahyetmek istediği her şeyi vahyetti.” Necm Sûresi 53/10

- ⁵⁸⁸ M. ‘Âlî ‘âlem “denâ fetedallâ”dur : S. ‘Âlem-i ‘ilm “denâ fetedallâ”dur. “Sonra yaklaştı ve iyice sarktı.” Necm Süresi 53/8
- ⁵⁸⁹ “Öyle ki araları yayın iki ucu arası kadar veya daha az kaldı.” Necm Süresi 53/9
- ⁵⁹⁰ "Bilmiş ol ki, O'ndan başka ilah yoktur. Ancak Allah vardır."
- ⁵⁹¹ “...Allah’ın buna şahit olması yeter de artar!” Nisâ Süresi 4/79 - 4/166
- ⁵⁹² Ya Muhammed! Acele etme. Çünkü sen yolu şaşırdın.
- ⁵⁹³ İsabet ettin, doğru seçim
- ⁵⁹⁴ Doğru yolu senin ümmetine hediye eyledim ve içkiyi de senin ümmetine haram kıldım.
- ⁵⁹⁵ İlk defa şefaât dileyip de şefaât talebi kabul olan sensin. Peygamberlerin sonuncususun. Kıyamet gününde en önce sen yaratılacak ve diğerleri senin karşında yaratılacaklardır.
- ⁵⁹⁶ “Gerçekten İbrâhîm, hak dine yönelen, Allah’a itaat üzere bulunan tek başına bir ümmet, bütün hayırlı halleri kendinde toplayan bir önder idi....” Nahl Süresi 16/120
- ⁵⁹⁷ “...Kendilerine kudret helvasıyla bıldırcın da indirdik...” Bakara Süresi 2/57, A’râf Süresi 7/160, Tâ-Hâ Süresi 20/80
- ⁵⁹⁸ “hak dinle insanları doğru yola götürür ve onunla halk içinde adaleti tatbik ederler.” A’râf Süresi 7/159
- ⁵⁹⁹ İşte bununla Muhammed’i size sütün kıldı. S. 169a/21 *Bihezâ efdaleküm Muhammeden : M. Hezâ efdaleküm Muhammeden*
- ⁶⁰⁰ “...Her biri bir yörüngede yüzmektedir.” Enbiyâ Süresi 169b/22
- ⁶⁰¹ Onun benzeri hiçbir şey yoktur.
- ⁶⁰² Allâhu Teâlâ bütün noksan sıfatlardan münezzehtir. Meleklerin ve Rûh’un (Cebrâil) Rabbidir
- ⁶⁰³ Salih evlad, salih nebi, Merhaba! Seni şerefli, kerim kılan ve neslimden yaratan Allah’a hamd ederim.
- ⁶⁰⁴ Celil ve yüce Allah her türlü eksik sıfatlardan münezzehtir. Vâsi ve gani olan Allah her türlü eksik sıfatlardan münezzehtir....” Adem’in sağ tarafında gördüğüm kapıdan sol tarafa doğru hoş kokular gelir.
- ⁶⁰⁵ Kâdir ve muktedir olan Allah her türlü noksanlıktan berî ve mukaddestir. Düşmanlarından intikam alan Allah her türlü eksiklik ve kusurdan münezzehtir.
- ⁶⁰⁶ Allah’ı her tesbih edenle beraber tesbih ederim. Her mamededenle beraber hamdederim. Her Lailahe illellah diyenle tehlik getiririm. Her tekbir getirenle tekbir getiririm.
- ⁶⁰⁷ Her şeyin asıl sahibi olan Zât her türlü eksiklik ve kusurdan münezzehtir. Bütün gözleri gören fakat gözlerin O’nu göremediği, Azim ve alîm olan Zât her türlü eksiklik ve kusurdan münezzehtir.
- ⁶⁰⁸ Salih kardeş ve salih nebi merhaba!
- ⁶⁰⁹ Her şeyi ilk yaratan ve tekrar varlığı eski haline döndüren Zât her türlü eksiklik ve kusurdan münezzehtir.
- ⁶¹⁰ Hayatın sahibi olan yüce Allah Zât her türlü eksiklik ve noksandan münezzehtir. Yüceler yücresi olan Zât her türlü eksiklik ve noksandan münezzehtir. Hamd ancak her Zât her türlü eksiklik ve noksandan münezzehtir olan Allah’adır.
- ⁶¹¹ Mahlukata karşılıksız sürekli bolca veren, Alîm ve Fettah olan, dua eden herkese cevap veren Zât her türlü eksiklik ve kusurdan münezzehtir.
- ⁶¹² Alîm ve Hâlik olan, Kendisi’nden başka sığınılacak ve kaçılacak yer olamayan, yücelerin yücresi olan Zât her türlü eksiklik ve noksandan münezzehtir.
- ⁶¹³ O kerîmlerin en kerîmi, uluların en ulusu, biricik ve yegâne olan ve ebediyetin gerçek sahibi olan Zât her türlü eksiklik ve kusurdan münezzehtir.
- ⁶¹⁴ Bütün cebbarlardan üstün olan Zât her türlü eksiklik ve kusurdan münezzehtir. Sultayı elinden tutanlardan da daha güçlü ol-up hükmeden Zât her türlü eksiklik ve kusurdan münezzehtir. İsyân eden herkesi cezalandırabilen Zât her türlü eksiklik ve kusurdan münezzehtir.
- ⁶¹⁵ Karanlıkları ve aydınlığı yaratan, her türlü noksan sıfattan münezzehtir. Güneşi ve Ay’ı yaratan, her türlü noksan sıfattan münezzehtir. Refik-i A’lâ..... her türlü noksan sıfattan münezzehtir.
- ⁶¹⁶ Cemâlini gösteren Allah’a hamd olsun.
- ⁶¹⁷ “Ey iman edenler: Söz ve hareketlerinizde ileri gidip de **Allah’ın** ve Resulünün **önüne geçmeyin!** Allaha karşı gelmekten sakının! Allah her şeyi hakkıyla işitir ve bilir.” Hucurat Süresi 49/1

⁶¹⁸ Dilediğine hidâyet eden Zât her türlü noksan sıfattan münezzehtir. Dileğini faziletli kılan Halîm ve Gafûr olan Zât her türlü noksan sıfattan münezzehtir.

⁶¹⁹ Raûf ve Rahîm olan Zât her türlü noksan sıfattan münezzehtir.. Nûr-ı mübîn olan Zât her türlü noksan sıfattan münezzehtir.. Kendisine hiçbir şey gizli kalmayan Zât her türlü noksan sıfattan münezzehtir. Âlemlerin Rabbi olan Zât her türlü noksan sıfattan münezzehtir..

⁶²⁰ Sana Merhaba

⁶²¹ “Güneş de bir delildir onlara, akar gider yörüngesinde” Yâsîn Sûresi 36/38

⁶²² Kuddüstür, Kuddüstür, rablerin Rabbidir. Yüce ve Büyük olan Rabb’imizi tesbih ederim. Kuddüstür Kuddüstür, meleklerin ve ruhun Rabbidir.

⁶²³ Tek başına Allah’ın huzuruna (kabul edileceksin)

⁶²⁴ VASFEDENLERİN AZAMETİNİ VE SONUNU (SONSUZLUĞUNU) VASFEDEMEDİĞİ KİMSEYİ (ALLAH’I) TESBİH EDERİM. Boyunların kendisine eğildiği, zorların kendisi karşısında zelil olduğu kimseyi (Allah’ı) tesbih ederim.

⁶²⁵ Hiç kimseye aslâ zulmetmeyen Hz. Âdil ne yücedir. Hâkim-i Mutlâk olan Zât her türlü noksan ve kusurdan münezzehtir.

⁶²⁶ Vâhid-i Ehâd ve Samed-i Gaffâr olan Zât her türlü noksan ve kusurdan münezzehtir. Doğurmamış, doğmamış ve hiç dengi olmayan Zât her türlü noksan ve kusurdan münezzehtir. Babası ve çocuğu olmayan Zât her türlü noksan ve kusurdan münezzehtir.

⁶²⁷ Allah sendeki güzellikleri bereketlendirsün ve sendeki bu ikramlarını ve şerefini de arttırsın.

⁶²⁸ Kerîm olan Allah’ı tesbih ederim. * Apaçık nur sahibi Allah’ı tesbih ediyorum. Sema ve göklerdekinin ilâhı olan Allah’ı tesbih ediyorum.

⁶²⁹ Haşerâtın kendi yuvalarında Kendisine tespihte bulundukları Zât her türlü noksan ve kusurdan münezzehtir. Sahralarda davarların Kendisini tespih ettiği Zât her türlü noksan ve kusurdan münezzehtir. Çöllerinde Kendisine vahşi hayvanların tespih ettiği Zât her türlü noksan ve kusurdan münezzehtir. *Daracık yuvalarında Kendisine kurtçukların tespih ettiği Zât her türlü noksan ve kusurdan münezzehtir* M. سبحان من يسبح له الهوام في سماها سبحان من يسبح له الوحوش في دواسيها سبحان من تسبح له الديدان في ضيقها و صنكها S. : امكنتها سبحان من تسبح له الانعام في مخا ذ بها سبحان من يسبح له الوحوش في دواسيها سبحان من تسبح له الديدان في ضيقها و صنكها سبحان من يسبح له الهوام في امكنتها سبحان من يسبح له الانعام في صحاريها سبحان من يسبح له الوحوش في روايها سبحان من يسبح له الديدان في ضيقها و صنكها

⁶³⁰ Zulmetmeyen Allah her türlü noksan sıfattan münezzehtir. O Melik’tir, Cebbâr’dır * Düşmanlarından intikam alan Allah her türlü noksan sıfattan münezzehtir * Dilediğine ihsanlarda bulunan Allah her türlü noksan sıfattan münezzehtir * Kendisinin benzeri hiçbir şey olmayan Allah her türlü noksan sıfattan münezzehtir.

⁶³¹ Bana cemâlini gösteren Allah’a hamd olsun.

⁶³² Dua edenlerin duasına cevap veren Zât her türlü kusur ve noksandan münezzehtir. Zâlimleri kısıktırak yakalayan, derdest eden Zât her türlü kusur ve noksandan münezzehtir. O’nun yüceliğine hiç kimsenin ulaşamayacağı Zât her türlü kusur ve noksandan münezzehtir.

⁶³³ Halîm ve Hayy (hayatın sahibi) olan Allah her türlü kusur ve noksandan münezzehtir. Kerîm (çok cömert) ve Ferd (yegâne, eşsiz) olan Allah her türlü kusur ve noksandan münezzehtir. Azîz (yüceler yücesi) ve Kerîm olan Allah her türlü kusur ve noksandan münezzehtir.

⁶³⁴ Allah senin üzerindeki saygınlığı, (haysiyeti, şerefi) ve sevincini arttırsın.

⁶³⁵ Hâmîlelerin karnındaki heybetiyle sanatkârâne şekillendiren Zât her türlü kusur ve noksandan münezzehtir..

⁶³⁶ Her şeye gücü yeten Hz. Kâdir her türlü kusur ve noksandan münezzehtir.

⁶³⁷ Her şeyden üstün ve mutlak gâlip olan Allah her türlü noksan ve kusurdan münezzehtir. Gizli ve açık her şeye muttali olan Allah her türlü kusur ve noksandan münezzehtir.

⁶³⁸ Semâvâtı (gökleri) geniş olarak bast eden (yayan) sonra da onu yükselten Zât (Hazreti Allah) bütün noksan sıfatlardan yücedir. Yıldızları meydana çıkaran ve onlarla semaları çiçekler gibi süsleyen Zât (Hazreti Allah) bütün noksan sıfatlardan yücedir.”

⁶³⁹ Alî ve Azîm olan Allah her türlü kusur ve noksandan münezzehtir. Celîl, Kerîm ve Halîm olan Allah her türlü kusur ve noksandan münezzehtir. VASFEDENLERİN SIFATLARININ KÜNHÜNÜ TAM VASFEDEMEDİĞİ (ANLATAMADIĞI

ve idrak edemediği); hiç kimsenin onun gizlediği şeye muttali olamayacağı, gaybı tam olarak bilen Zât her türlü kusur ve noksandan münezzehtir.

⁶⁴⁰ Celâlinin nuruyla gizlenen Allah her türlü kusur ve noksandan münezzehtir..

⁶⁴¹ Şe'nin ne yücedir. Efendim! Sen'in mekânın ne yücedür.

⁶⁴² Dilediğine dilediği gibi rızık veren Zât her türlü kusur ve noksandan münezzehtir. Her şeyi gören fakat görülmeyen Zât her türlü kusur ve noksandan münezzehtir.

⁶⁴³ Bütün mahlukatın Kendi'sini tesbih ettiği Zât her türlü noksan ve kusurdan münezzehtir. Yâ Mufaddıl! Yırtıcı hayvanları rızıklandıran Zât her türlü noksan ve kusurdan münezzehtir.

⁶⁴⁴ Cevâd ve Mufaddıl olan Allah ne yücedir. Yuvalarında kuşların tespih ettiği Zât her türlü noksan ve kusurdan münezzehtir. Kuşlara rızıkını veren Zât her türlü noksan ve kusurdan münezzehtir.

⁶⁴⁵ Semi' (her şeyi işiten) ve Alîm (her şeyi bilen) Allah her türlü kusur ve noksandan münezzehtir. Mahlukatına karşı perdeler arkasında gizli olan Allah her türlü kusur ve noksandan münezzehtir. Rabbimiz her türlü kusur ve noksandan münezzehtir ve çok yücedir.

⁶⁴⁶ Salih kimsenin oğlu salih Peygamber sana merhaba

⁶⁴⁷ "Güç ve kuvvet ancak şânı yüce Allah'tandır"

⁶⁴⁸ "Allâh'ı tesbih ve tenzih ederim. Hamd ona mahsustur. Allâh'tan başka ilâh (Hak ma'bud) yoktur. (İsyandan) dönmek ve (itâate yönelmekde) güçlü bulunmak ancak pek yüce ve büyük (olan) Allâh'ın yardımıyla olur."

⁶⁴⁹ "Bu içecekler, adı Selsebil olan pınardandır" İnsân Sûresi 76/18

⁶⁵⁰ "Müjdeler olsun sana ve senin ümmetine!"

⁶⁵¹ Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. Allah'tan başka ilâh yoktur. Muhammed onun kulu ve elçisidir. Vâhid-i Kahrân olan Allah'tan gayrı her şey helak olucudur.

⁶⁵² Kulum doğru söyledi.

⁶⁵³ Kulum doğru söyledi. En büyük Ben'im.

⁶⁵⁴ Kulum doğru söyledi ve Bana çağrıda (duada) bulundu. Ben onu kapıma davet ettim. Benim çağrıma icabet eden felah bulur.

⁶⁵⁵ Kulum doğru söyledi. Zirâ Ben'den başka ilâh yoktur. : S. şadâka : M. şaddâka

⁶⁵⁶ "Sonra yaklaştı ve iyice sarktı" Necm Sûresi 53/8

⁶⁵⁷ "Öyle ki araları yayın iki ucu arası kadar veya daha az kaldı." Necm Sûresi 53/9

⁶⁵⁸ "O da kuluna vahyetmek istediği her şeyi vahyetti." Necm Sûresi 53/10

⁶⁵⁹ "Ondan geldi ve yine O'na dönecek"

⁶⁶⁰ "Dil ile, beden ve mal ile yapılan bütün ibadetler Allah'adır."

⁶⁶¹ "Ey Peygamber! Allah'ın selamı, rahmet ve bereketleri senin üzerine olsun."

⁶⁶² "Selam bizim üzerimize ve Allah'ın bütün iyi kulları üzerine olsun."

⁶⁶³ "Şahitlik ederim ki, Allah'tan başka ilâh yoktur. Yine şahitlik ederim ki, Muhammed, O'nun kulu ve Peygamberidir."

⁶⁶⁴ "Selam bizim üzerimize ve Allah'ın bütün iyi kulları üzerine olsun."

⁶⁶⁵ "Artık o gece bir selamettir gider...Tâ tan ağarana kadar..." Kadir Sûresi 97/5

⁶⁶⁶ "Rabb-i Rahim'den sözle olan bir selâm yine onlara..." Yâsîn Sûresi 36/58

⁶⁶⁷ "... yapılan bütün ibadetler Allah'adır."

⁶⁶⁸ "Onların orada ... birbirlerine iyi dilek ve temennileri ise hep "selam!" dır...." Yûnus Sûresi 10/10, İbrâhîm Sûresi 14/23

⁶⁶⁹ "O müminler ki tamamen haksız yere, sırf "Rabb'imiz Allah'tır!" dediklerinden ötürü yerlerinden yurtlarından kovulmuşlardı. Eğer Allah insanların bir kısmının zararını diğer bir kısmı ile savmasaydı manastırlar, kiliseler, havralar ve Allah'ın adının çok anıldığı mescidler yıkılır giderdi. Dinine yardım edene Allah da elbette yardım edecektir. Muhakkak ki Allah pek kuvvetlidir, mutlak galiptir." Hacc Suresi 22/40

⁶⁷⁰ "O'dur ki sizi karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için feyiz ve rahmet indirir..." Ahzâb Sûresi 33/43

⁶⁷¹ "ve't-tayyibât" A'râf Sûresi 7/32, "ve't-tayyibâtü" Nûr Sûresi 24/26

- ⁶⁷² “temiz kadınlar ve temiz kelimeler ise temiz erkeklere... yakışır.” Nûr Sûresi 24/26 * “... özellikle Adn cennetlerinde çok güzel saraylara yerleştirir...” Şaf Sûresi 61/12
- ⁶⁷³ Allah’ın selamı senin üzerine olsun.
- ⁶⁷⁴ “Rabb-i Rahim’den sözle olan bir selâm yine onlara...” Yâ-sîn Sûresi 36/58
- ⁶⁷⁵ “Ey Peygamber!” Enfâl Sûresi 8/64,8/65,8/69 - Tevbe Sûresi 9/73 - Ahzâb Sûresi 33/1, 33/28, 33/45, 33/49, 33/59, Mümtehine Sûresi 60/12, Talak Sûresi 65/1, Tahrim Sûresi 66/1, 66/9
- ⁶⁷⁶ “...O gün Allah, Peygamberini ... utandırmaz...” Tahrîm Sûresi 66/8
- ⁶⁷⁷ Allah’ın rahmeti senin üzerine olsun.
- ⁶⁷⁸ “..Rabb’iniz merhameti kendi Zatına temel bir ilke edinmiştir...” En’âm Sûresi 6/54
- ⁶⁷⁹ (Allah’ın) bereketi üzerine olsun.
- ⁶⁸⁰ M. Hâk te’âla buyurur: Dünyâda saña bereket virürem : S. Hâk te’âla buyurur: Saña bereket virdüm 180b/18
- ⁶⁸¹ “...sana ve beraberinde bulunan mümin topluluklara Bizim tarafımızdan bir selâmet ve çok bereketlerle...” Hüd Sûresi 11/48
- ⁶⁸² Selâm Allah’ın bütün iyi kulları üzerine olsun
- ⁶⁸³ “...O gece Rab’lerinin izniyle Ruh ve melekler, her türlü iş için iner de iner * Artık o gece bir selamettir gider...” Kadir Sûresi 97/4-5”
- ⁶⁸⁴ (Selam) Allah’ın bütün iyi kulları üzerine olsun.
- ⁶⁸⁵ “...Bunlar ne güzel arkadaşlar!” Nisâ Sûresi 4/69
- ⁶⁸⁶ “...Onlar, sadece O’nun razı olduğu kimse hakkında şefaât ederler...” Enbiyâ Sûresi 21/28
- ⁶⁸⁷ “De ki: “Ey çok günah işleyerek kendi öz canlarına kötülük etmede ileri giden kullarım! Allah’ın rahmetinden ümidinizi kesmeyiniz.” Zümer Sûresi 39/53
- ⁶⁸⁸ “...Ya Rabbenâ! Eğer unuttuk veya kasıtsız olarak yanlış yaptıysak bundan dolayı bizi sorumlu tutma!...” Bakara Sûresi 2/286
- ⁶⁸⁹ “...üzerlerindeki ağırlıkları, sırtlarındaki zincirleri kaldırıp atar...” A’râf Sûresi 7/157
- ⁶⁹⁰ “...Ya Rabbenâ! Takat getiremeyeceğimiz şeylerle bizi yükümlü tutma!...” Bakara Sûresi 2/286
- ⁶⁹¹ “Allah hiçbir kimseyi güç yetiremeyeceği bir şekilde yükümlü tutmaz...” Bakara Sûresi 2/286
- ⁶⁹² “...Affet bizi...” Bakara Sûresi 2/286
- ⁶⁹³ “...O’dur ki kullarının ... günahlarını affeder...” Şûrâ Sûresi 42/25
- ⁶⁹⁴ “...lütfen bağışla kusurlarımızı...” Bakara Sûresi 2/286
- ⁶⁹⁵ “...Allah bütün günahları affeder...” Zümer Sûresi 39/53
- ⁶⁹⁶ “...merhamet buyur bize...” Bakara Sûresi 2/286
- ⁶⁹⁷ “O, müminlere gerçekten pek merhametlidir.” Ahzâb Sûresi 33/43
- ⁶⁹⁸ Sen’sin Rabb’imiz
- ⁶⁹⁹ “...iman edenlerin yardımcısı Allah’tır, kâfirlerin ise mevlâları, dostları yoktur.” Muhammed Sûresi 47/11
- ⁷⁰⁰ “...kâfir topluluğa karşı bizi muzaffer eyle!” Bakara Sûresi 2/250
- ⁷⁰¹ “...Çünkü müminleri desteklemek, Bize düşen bir borç idi.” Rûm Sûresi 30/47
- ⁷⁰² “O da kuluna vahyetmek istediği her şeyi vahyetti.” Necm Sûresi 53/10
- ⁷⁰³ “...araları yayın iki ucu arası kadar veya daha az kaldı.” Necm Sûresi 53/9
- ⁷⁰⁴ “O dem ki Sidre’yi bir feyiz sarıyor, sardıkça sarıyordu...” Necm Sûresi 53/16
- ⁷⁰⁵ “Vallahi gördü, hem de Rabb’inin âyetlerinden en büyüğünü gördü!” Necm Sûresi 53/18
- ⁷⁰⁶ “...Allah: “Ben, sizin bilmediğiniz pek çok şey bilirim” buyurdu.” Bakara Sûresi 2/30
- ⁷⁰⁷ “انت شفيعهم فيما يقصرون في فرائض طاعتى و انا اكون شفيعاً يقصرون في سنتك”
- ⁷⁰⁸ “O da kuluna vahyetmek istediği her şeyi vahyetti.” Necm Sûresi 53/10
- ⁷⁰⁹ “... araları yayın iki ucu arası kadar veya daha az kaldı.” Necm Sûresi 53/9
- ⁷¹⁰ “Hem senin şanını yüceltmedik mi?” İnşirâh Sûresi 94/4
- ⁷¹¹ “Allah tövbe ile kendisine dönenleri sever” Bakara Sûresi 2/222
- ⁷¹² " Allah, onları bizim vesile olacağımız hayırlarla mükâfatlandırın, iyilikler ihsan etsin."
- ⁷¹³ Selam, bizim üzerimize ve Allah’ın salih kullarının üzerine olsun.
- ⁷¹⁴ “Melekler ve Rûh, O’nun arşına; miktarı ellibin sene olan bir günde yükselirler.” Me’âric Sûresi 70/4

⁷¹⁵ Hallâk ve Alîm Allah her türlü kusur ve noksandan münezzehtir.. Cömertlerin en cömerdi Allah her türlü kusur ve noksandan münezzehtir.. Kendisine itaat edenleri Naim cennetleriyle mükafatlandıran Allah her türlü kusur ve noksandan münezzehtir..

⁷¹⁶ “Biz gerçekten sana verdik kevser!” Kevser Sûresi 108/1

⁷¹⁷ Nimetteyiz , sıkıntıya hiç girmeyiz. Hiç usanmayız. Biz yeniyiz, hiçbir zaman üryan omayız. Biz genç hanımlarız, kesinlikle yaşlanmayız. Biz razıyız, hiç kızmayız. Biz ebediyiz, ebediyyen ölmeyiz. Ne mutlu o kişiye ki o bizim içindir biz de onun içiniz.

⁷¹⁸ “Orada bozulmayan su ırmakları, tadı değişmeyen süt ırmakları, içerken lezzet veren şarap ırmakları ve süzme bal ırmakları vardır.” Muhammed Sûresi 47/15

⁷¹⁹ “Bütün hamdler, övgüler âlemlerin Rabbi Allah’adır” Fâtihâ Sûresi 1/1

⁷²⁰ “Fakirlik benim iftiharımdır”

⁷²¹ “...çırası insanlarla taşlar olan ve kâfirler için hazırlanmış o ateşten sakının...” Bakara Sûresi 2/24

⁷²² “Vay haline şöyle namaz kılanların ki onlar namazlarından gafildirler (Kıldıkları namazın değerini bilmez, namaza gereken ihtimamı göstermezler)” Mâûn Sûresi 107/4-5

⁷²³ “...O’na eş, ortak uyduranların vay haline!” Fussilet Sûresi 41/6

⁷²⁴ “Hakkı yalan sayanların o gün vay hallerine!” Tûr Sûresi 52/11; Mürselât Sûresi 77/15, 77/19, 77/24, 77/28, 77/34, 77/37, 77/40, 77/45, 77/47, 77/49; Mutaffifin Sûresi 83/10,

⁷²⁵ “Vay haline eksik ölçüp tartanların!” Mutaffifin Sûresi 83/1

⁷²⁶ “Vay haline her *hümeze* ve *lûmeze’nin*! (Yani insanları arkadan çekiştiren, küçük düşüren, kaş göz hareketleriyle eğlenenlerin!)” Hümeze Sûresi 1/104

⁷²⁷ “Yazıklar olsun, kalpleri Allah’ı anmak hususunda katılmış olanlara!” Zümer 39/22

⁷²⁸ “Elleriyle kitap yazıp, biraz para almak için: “Bu Allah tarafındandır.” diyenlerin vay haline!...” BakaraSûresi 2/79

⁷²⁹ Ey Darda Kalmışların, (Çaresizlerin, Muhtaçların) Yardımcısı (Gözeticisi)! Bize yardım eyle...

⁷³⁰ “Onun barınağı da *Haviye* olur.” Kâri’a Sûresi 101/9

⁷³¹ “ (“Beşer” desin bakalım) “Ben de onu *sekar*’a atacağım * *Sekar* nedir bilir misin? Nereden bileceksin! * O, içine atılanı yer, bitirir. Yine de bırakmaz, eski haline çevirip bu işi tekrar eder. * Sürekli olarak derileri kavurur. * Üzerinde on dokuz görevli vardır.” Müddeşir Sûresi 74/26-30

⁷³² “Elbette Rabb’in sana ileride öyle ihsan edecek, ta ki sen de O’ndan ve verdiğiinden razı olacaksın.” Dühâ Sûresi 93/5

⁷³³ “Bize lutfettiği her hâle karşı her türlü hamd Allah'a aittir”

⁷³⁴ Allahım senin azabından afvına sığınırım. Yani cehenneminden sana sığınırım.

⁷³⁵ Sen’in gazabından rızâna sığınırım.

⁷³⁶ “...bu dert bana iyice dokundu” Enbiyâ Sûresi 21/83

⁷³⁷ “...Biz onu pek sabırlı bulduk...” Sad Sûresi 38/44

⁷³⁸ “Ey insanlar! Zarar bana dokundu.”

⁷³⁹ “Ya Rabbî, bu dert bana iyice dokundu.” Enbiyâ Sûresi 21/83

⁷⁴⁰ Sen’den Sana sığınırım.

⁷⁴¹ Sen’i hakkıyla senâ edemem.

⁷⁴² “Sonra yaklaştı ve iyice sarktı” Necm Sûresi 53/8

⁷⁴³ “Evet! Mûsâ’nın kavminden bir topluluk da vardır ki hak dinle insanları doğru yola götürür ve onunla halk içinde adaleti tatbik ederler.” A’râf Sûresi 7/159

⁷⁴⁴ Dünya müminin zindanıdır.

⁷⁴⁵ “Ama, hak ve gerçeği getiren ve onu tasdik edenler var ya, işte her türlü fenalıktan korunanlar onlardır.” Zümer Sûresi 39/33

⁷⁴⁶ “Uydurduğu yalanı Allah’a mâl eden, yahut yanına kadar gelen gerçeği yalan sayan kimseden daha zalim biri olabilir mi?...” Zümer Sûresi 39/32

⁷⁴⁷ Her üç metnimizde de “مَا هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ” diye yazılmış. Ancak Kur’ân-ı Kerîm’de En’âm Sûresi (7/6), Hüd Sûresi (11/7), Sebe Sûresi (34/43), Saffât Sûresi (37/15) olmak üzere dört yerde “إِنَّ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ” şeklinde

geçiyor. Kasas Sûresinde (28/36) de “مَا هَذَا إِلَّا سِحْرٌ” şeklinde sonrasında “مُبِينٌ” olmadan yazılı. Manası “Bu besbelli bir büyüden başka bir şey değil!”

⁷⁴⁸ Ben Allah’ım. Ben’den başka ilah yok. Ben sözümünden dönmem.

⁷⁴⁹ “Öyleyse siz Ben’i zikredin ki Ben de sizi anayım....” Bakara Sûresi 2/152

⁷⁵⁰ “...Allah onları sever, onlar da Allah’ı severler...” Mâide Sûresi 5/54

⁷⁵¹ “...Eğer şükrederseniz, Ben nimetlerimi daha da artırırım...” İbrâhîm Sûresi 14/7

⁷⁵² “O nesneler mi üstün yoksa, çaresiz kalıp Kendisine yalvaran insanın duasını kabul edip sıkıntısını gideren ve sizi dünyada halifeler yapan Allah mı?...” Neml Sûresi 27/62

⁷⁵³ Allah koruyandır.

⁷⁵⁴ “İsteyene de kaba davranma, onu azarlama!” Duḥâ Sûresi 93/10

⁷⁵⁵ İnsanlar (Bu ümmet) günahkâdır, Allah bağışlayıcıdır.

⁷⁵⁶ İnsanlar (Bu ümmet) günahkâdır, Allah bağışlayıcıdır.

⁷⁵⁷ “Elbette Rabb’in sana ileride öyle ihsan edecek, ta ki sen de O’ndan ve verdiğinden razı olacaksın.” Dūḥâ Sûresi 93/5

⁷⁵⁸ “Peygamberin gözü kaymadı, şaşmadı, aşmadı da.” Necm Sûresi 53/17

⁷⁵⁹ “Peygamberin gözü kaymadı, şaşmadı, aşmadı da.” Necm Sûresi 53/17

⁷⁶⁰ “Yeryüzünü de Biz döşedik...” Zâriyât Sûresi 51/48

⁷⁶¹ “...Göğü Biz çok sağlam bir şekilde bina ettik...” Zâriyât Sûresi 51/47

⁷⁶² “...ol!” der, oluverir” Bakara Sûresi 2/117, ‘Âl-i ‘İmrân 3/47, 3/59, En‘âm Sûresi 6/73, Nahl Sûresi 16/40, Meryem Sûresi 19/35, Yâsîn Sûresi 36/82, Gâfir Sûresi 40/68

⁷⁶³ “Gökte de hem rızkınız (rızkınızın vesileleri), hem de size vaad olunan cennet vardır.” Zâriyât Sûresi 51/22

⁷⁶⁴ “Güneş ile Ay yan yana getirildiği zaman...” Kıyâmet Sûresi 75/9

⁷⁶⁵ “...onları seyredenler için yıldızlarla süsledik” Hicr Sûresi 15/16

⁷⁶⁶ “...O’nun kürsüsü gökleri ve yeri kaplamıştır....” Bakara Sûresi 2/255

⁷⁶⁷ “Burçlarla süslü gök hakkı için!” Bûrûc Sûresi 85/1

⁷⁶⁸ “Kalemle yazmayı öğretendir.” Alak Sûresi 96/4

⁷⁶⁹ “Kalem .. hakkı için” Kalem Sûresi 68/1

⁷⁷⁰ “Kalemle yazmayı öğretendir.” Alak Sûresi 96/4

⁷⁷¹ “Evet, Biz ileride onlara delillerimizi gerek dış dünyada, gerek kendi öz varlıklarında göstereceğiz...” Fuṣṣilet Sûresi 41/53

⁷⁷² “Biz İbrâhîm’e (şirkin çirkinliğini gösterdiğimiz gibi) imanında yakîne, kesinliğe ulaşması için göklerin ve yerin muhteşem hükümrânlığını da öylece gösteriyorduk.” En‘âm Sûresi 6/75

⁷⁷³ “O’dur ki Güneş’i bir ışık yaptı. Ay’ı da bir nûr kılıp, ona birtakım konaklar tayin etti ki yılların sayısını ve vakitlerin hesabını bilesiniz. Allah, bunları boş yere değil, ancak hikmet uyarınca, sabit bir gerçek olarak yaratmıştır. Bilip anlayacak kimselere Allah âyetleri böylece açıklar.” Yunûs Sûresi 10/5

⁷⁷⁴ “Sana hilâlleri sorarlar...” Bakara 2/189

⁷⁷⁵ Benim Ashabım arkadaşlarım gökteki yıldızlar gibidir, hangisine uyarsanız hidayete erersiniz.

⁷⁷⁶ “Kıyamet saati yaklaştı, Ay bölündü.” Kamer Sûresi 54/1

⁷⁷⁷ “Onların alâmeti, yüzlerindeki secde aydınlığıdır. “ Fetih Sûresi 48/29

⁷⁷⁸ “Güneş dürülüp ışığı söndüğü zaman” Tekvîr Sûresi 81/1

⁷⁷⁹ “Gün gelecek, mümin erkekleri ve mümin kadınları, önlerinde ve sağ taraflarındaki nurlarıyla, koşarcasına cennete doğru ilerlediklerini göreceksin...” Hadîd Sûresi 57/12

⁷⁸⁰ “Biz yere en yakın semayı yıldızlarla süsledik.” Saffât Sûresi 37/6

⁷⁸¹ “Gün gelecek, gök sahifesini, tıpkı kâtibin yazdığı kâğıdı dürüp rulo yapması gibi düreceğiz...” Enbiyâ Sûresi 21/104

⁷⁸² “...Nitekim kıyamet günü önüne açılan bir defter çıkaracağız.” İsrâ Sûresi 17/13

⁷⁸³ “... Çünkü Biz ona şahdamarından daha yakınız.” Kâf Sûresi 50/16

⁷⁸⁴ “Cennet de takvâ sahiplerine yaklaştırılır.” Kâf Sûresi 50/31

- ⁷⁸⁵ “Cisimlerin melekût (âlemine) en yakını ve eşyanın ceberût (âlemine) en uygunu Arş’dır.” “انسب الاشياء الى اقرب الاجسام الى الملكوت الجبروت”
- ⁷⁸⁶ “Arş Sa’d ibn Mu’âz’ın vefatıyla titredi.” “اهتز العرش بموت” -i Sa’îd bin Mu’âz
- ⁷⁸⁷ “Boşanma öyle çirkindir ki arş-ı Rahman ondan dolayı titrer.” “الطلاق يهتز منه عرش الرحمان”
- ⁷⁸⁸ “اهتز العرش بكاء اليتيم”
- ⁷⁸⁹ “Rabb’in Sana ihsanda bulundukça bulunacak ve Sen O’nun her ihsanından hoşnut olacak (Sana mahsus) rıza mertebesine ereceksin.” 93/5 Duhâ Sûresi
- ⁷⁹⁰ “...Allah sizin hakkınızda kolaylık ister, zorluk istemez....” Bakara Sûresi 2/185
- ⁷⁹¹ “Dinlenip sükûnet bulmanız için geceyi karanlık, çalışıp iş yapmanız için de gündüzü aydınlık kılan O’dur....” Yûnus Sûresi 10/67
- ⁷⁹² “Ben’den bir izin” “اذن مني”
- ⁷⁹³ “... yaklaştı ve iyice sarktı. Öyle ki araları yayın iki ucu arası kadar veya daha az kaldı.” Necm Sûresi 53/8
- ⁷⁹⁴ Cenâb-ı Hakk fazlı ve keremiyle sevdiği ve razı olduğu şeylerle bizi rızıklandırırın.
- ⁷⁹⁵ “Namaz benim gözümün aydınlığıdır.” “جعلت قرة عيني في الصلاة”
- ⁷⁹⁶ “Ben batıl dinlerden uzaklaşarak, yüzümü, gökleri ve yeri yaratan Rabbü’l-âlemin’e yönelttim...” En’âm Sûresi 6/79
- ⁷⁹⁷ “Büyük pişmanlık duyan Âdem, Rabb’inden birtakım kelimeler öğrenip onlara göre hareket etti....” Bakara Sûresi 2/37
- ⁷⁹⁸ “...biz sana devamlı hamd, ibadet yapıp, Sen’i tenzih etmekteyiz!...” Bakara Sûresi 2/30
- ⁷⁹⁹ “...sen Rabb’ini hamd ile tenzih et...” Hicr Sûresi 15/98, Nasr Sûresi 110/3
- ⁸⁰⁰ “...hiçbir şey yoktur ki O’na hamd ile tenzih etmesin...” İsrâ Sûresi 17/44
- ⁸⁰¹ “Ve orayı her türlü şeytandan koruduk.” Saffât Sûresi 37/7
- ⁸⁰² “Bütün hamdler, övgüler âlemlerin Rabbi Allah’adır.” Fatiha Sûresi 1/2
- ⁸⁰³ “O rahmândır, rahîmdir.” Fatiha Sûresi 1/3
- ⁸⁰⁴ “Din gününün, hesap gününün tek hâkimidir.” Fatiha Sûresi 1/4
- ⁸⁰⁵ “(Haydi öyleyse deyiniz): “Yalnız Sana ibadet eder, yalnız senden medet umarız.” Fatiha Sûresi 1/5
- ⁸⁰⁶ “Bizi doğru yola, Sana doğru varan yola ilet.” Fatiha Sûresi 1/6
- ⁸⁰⁷ “Nimet ve lûtfuna nail ettiklerinin yoluna ilet. Gazaba uğrayanların ve sapkınlarınkine değil.” Fatiha Sûresi 1/7
- ⁸⁰⁸ “O güzel yer; kapıları yalnız kendilerine açılmış olan Adn cennetleridir.” Sâd Sûresi 38/50
- ⁸⁰⁹ “...Artık Kur’ân’dan kolayınıza gelen miktarı okuyun...” Müzemmil Sûresi 73/20
- ⁸¹⁰ “(إذا تجلى الله لشيء ، خضع له) Allahu te’âlâ bir şeye tecelli edince her şey O’nun emrine râm olur.
- ⁸¹¹ “(من تواضع لله رفعه الله) “Yüzü yerde olanı Allah yükselttikçe yükseltir.”
- ⁸¹² Allah hamd edeni işitir.
- ⁸¹³ “إذا قال العبد : سمع الله لمن حمده نظر الله إليه بالرحمة” Kul, (semi‘allahu limen hamideh) dediğinde Allah ona rahmetiyle nazar eder.
- ⁸¹⁴ “(الله’ım) gazabından rızana sığınırım.” “اعوذ برضاك من سخطك”
- ⁸¹⁵ “...Rabb’ine secde et, O’na yaklaş!” A’lağ Sûresi 96/19
- ⁸¹⁶ “yaklaştı ve iyice sarktı” Necm Sûresi 53/8
- ⁸¹⁷ Her türlü hürmet, salavât ve bütün iyilikler Allah’a mahsustur.
- ⁸¹⁸ Şehâdet ederim ki Allah Bir’dir ve yine şehâdet ederim ki Muhammed (aleyhisselâm) O’nun kulu ve rasûlüdür.
- ⁸¹⁹ “Güzel söz, kökü yerin derinliklerinde sabit, dalları ise göğe doğru yükselmiş bir ağaç gibidir ki Rabb’inin izniyle her zaman meyvesini verir.” İbrâhîm Sûresi 14/24
- ⁸²⁰ “yaklaştı ve iyice sarktı” Necm Sûresi 53/8
- ⁸²¹ “Öyle ki araları yayın iki ucu arası kadar veya daha az kaldı.” Necm Sûresi 53/9
- ⁸²² “...O zatın şanı ne yücedir!...” İsrâ Sûresi 17/1
- ⁸²³ “O da kuluna vahyetmek istediği her şeyi vahyetti.”
- ⁸²⁴ Allâh’ım: Muhammed’e ve O’nun evlât ve yakınlarına, rahmet ettigin gibi, rahmet et.

⁸²⁵ “sanki oymuş gibi”

⁸²⁶ “Ey bizim Hakîm Rabb’imiz! Onların içinden öyle bir resul gönder ki;...” Bakara Sûresi 2/129

⁸²⁷ Allâh’ım: İbrâhîm’e ve âline rahmet ettiğin gibi, rahmet et. Muhakkak ki Sen öğülmüş, öğülmeye lâyık ve şanlısın.

⁸²⁸ İste verilecek; şefaât et, şefaatin kabul edilecek

⁸²⁹ Allah’ın emirlerine tazim (saygı ve hürmet), mahlukata karşı da şefkat ve merhamet göstermek gerekir."

⁸³⁰ Namazın tahrîmi tekbir, tahlîli selam vermektir. Tahrîm haram kılma demek fakat burada kastedilen tekbir ile birlikte namazda yasak olan veya namazı bozan (konuşmak, yemek, içmek gibi) fiillerin yasaklığının başlaması, selam ile de bu yasakların kalkmasıdır.

⁸³¹ “Rahman, Rahîm Allah’ın adıyla. 1. Hâ-mîm 2. Bu, Rahman (rahmetiyle bütün varlıkları kucaklayan, yaşamaları için onlara rızık veren) ve Rahîm (bilhassa müminlere hususi rahmetiyle muamele eden) Allah tarafından bölüm bölüm indirilmekte olan Kitap’tır. ” Fuşşilet Sûresi 41/1-2

⁸³² “Ey Resulüm! hani o küfredenler Sen’i, elini kolunu bağlayıp zindana mı atsınlar, yahut öldürsünler mi veya ülke dışına mı sürsünler diye birtakım tuzaklar hazırlıyorlardı. Onlar böyle tuzak hazırlayadursun, Allah Kendi iradesini uygulamaya koyuyor (ve onların tuzaklarını kendi başlarına dolanacak bir tuzak haline getiriyordu) Allah tuzakların hayırlı olanını kuran ve tamamen hayra dayalı Kendi iradesini hakim kılandır.” Enfâl Sûresi 8/30

⁸³³ “ (Ve bir beldeye girerken, dolayısıyla Medine’ye yaklaştığın şu dakikada) şöyle dua et: ‘Rabb’im, gireceğim yere hak uğruna, samimi olarak, en iyi niyetle ve Sana sadakat içinde girmemi, oradan çıkacağım zaman da yine hak uğruna, samimi olarak, en iyi niyetle ve Sana sadakat içinde çıkmamı nasip buyur ve Kendi katından Bana sağlam bir destek, kuvvetli bir delil bahşet.” İsrâ Sûresi 17/80

⁸³⁴ “Ama insanlar arasında öylesi de vardır ki, Allah’ın rızasını kazanma ve rızasının nerede yattığını bulma uğrunda hayatını ve varlığını ortaya koyar. Allah kullar(ın)a çok acıyandır (ve bu sebeple onları daima hayra ve takvaya çağırır.) ” Bakara Sûresi 2/207

⁸³⁵ “ ... dolayısıyla hiçbir şey görememektedirler.” Yâsîn Sûresi 36/9

⁸³⁶ “...Hiç tasalanma, zira Allah bizimle beraberdir...” Tevbe Sûresi 9/40

⁸³⁷ “Allah’ın rahmetinden asla ümidinizi kesmeyiniz.” Yûsuf Sûresi 12/87

⁸³⁸ "Ey Ebu Bekir! Allah bize en büyük rıdvanı ihsan etti/verdi." "اعطانا الله يا ابا بكر الرضوان الاكبر"

⁸³⁹ "يَجْلِي لِمُؤْمِنِينَ عَامَةً وَيَجْلِي لَكَ خَاصَّةً"

⁸⁴⁰ Onun ve erkek olsun kadın olsun. Rasûlullah’ın bütün ashabının rızasını kazandı.

⁸⁴¹ “Kur’ân’ı sana indirip onu okumanı, tebliğ etmeni ve muhtevasına göre hareket etmeni farz kılan Allah, elbette seni varılacak yere döndürecektir...” Kasas Sûresi 28/85

⁸⁴² İnsanların Rabbi olan Allah en güzel karşılıkla onu mükafatlandırınsın/ Ümmü Said’in çadırında baş başa kalan İki arkadaşı/ Onlar iyilikle konaklayıp iyilikle yola çıktılar/ Muhammed’in (s.a.s.) arkadaşı olan kişi kurtulur/ Kızkardeşinize koyununu ve kabını sorun/ Eğer siz isterseniz koyun şahitlik eder

⁸⁴³ Öyle bir kavim ki peygamberleri oradan hicret ettiği için zarardadır / gece ve gündüz gidilen bu hicret mukaddestir / O (kutlu Peygamber) o kavimden gittiğinden o kavmin aklı da gitmiş oldu. / (O Peygamber) bir kavimden başka bir kavme yenilenmiş bir nurla gitti / İnsanların görmediğini o görür / O Peygamber, yürüyen bir Kur’ân’dır / O’nun yoldaşı Ebû Bekir ne talihlidir. Allah kime dilerse ona saadet verir.

⁸⁴⁴ “Hiç tasalanma, zira Allah bizimle beraberdir.” Tevbe Sûresi 9/40

⁸⁴⁵ Allah’ım eğer o doğru söylüyorsa atını kurtar/bırak.

⁸⁴⁶ M. nüshasında حفرانه şeklinde yazılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SÖZ VARLIĞI İNCELEMESİ

3.1 SÖZLÜK¹

-A-

- āb (Far.)** : Su. 5a/9, 9a/22, 12b/3, 16b/3, 38b/14, 41a/20, 42a/2, 47a/20, 48a/27, 49b/27, 50a/16, 57b/18, 83a/22, 116b/10, 131b/17, 156a/17, 174a/13.
- āb-ı dehān* : Ağız suyu, salya 9b/2.
- āb-ı dīde* : Gözyaşı 52a/25, 101b/13.
- āb-ı hayāt* : Ölümsüzlüğe kavuşturduğuna inanılan efsanevî su 8a/9, 8a/10, 135b/27, 154a/15.
- āb-ı hāyvān* : Ölümsüzlüğe kavuşturduğuna inanılan efsanevî su 36b/18.
- āb-ı hidmet* : Hizmet suyu, Allah yolunda kulluk etme 105a/14.
- āb-ı hoş-güvār* : Lezzetli su 41b/25, 42a/21, 125b/24.
- āb-ı ʿirfān* : Hakkı bilme suyu, Cenab-ı Hakkı bilme 167b/20.
- āb-ı kevser* : İçildiğinde, içenin bir daha susuzluk çekmeyeceğine inanılan Cennet'teki sulardan biri 38a/15, 137a/21, 167b/17.
- āb-ı Rāhim* : Āhirette yalnız imān edenleri esirgeyen Allah'ın suyu, merhamet sahibi baba 31b/18.
- āb-reftār* : Akarsu 137b/26.

¹ Sözlüğümüzdeki kelimelerin geçtiği yeri belirten numaralandırma M nüshasına göre yapılmıştır.

- āb-ı revān* : Akarsu 131b/18, 131b/27.
- āb-ı rūy* : Yüz suyu, ırz, nāmus, şeref, haysiyet 93b/26.
- āb-ı rūy-ı Kureyş* : Kureyş'in şerefi, Kureyş'in namusu 92a/1.
- āb-ı Selsebīl* : Kur'ān-ı Kerīm'de geçen Cennet'te var olduğuna inanılan Selsebil suyu 10a/8.
- āb-ı şāfī* : Halis su, temiz su 69b/5, 72a/19.
- āb-ı tahāret* : Temizlik suyu, temizlenme, günahlardan veya manevī kirlilerden arınma suyu 47a/5.
- āb-ı tūfān* : Nuh kavmine gelen sel suyu 26a/1, 26b/13.
- āb-ı zemzem* : Kā'be'nin dibinde Hz. İsmāil'in ayağını yere vurmaıyla çıkan kaynağı Cennet olduğuna inanılan Müslümanlarca kutsal sayılan su 42a/18, 137b/9.
- āb-ı zülāl-i rahmet* : Allah'ın kullarına merhametinin lezzetli suyu 37b/21.
- ābā (Ar. eb'in çğl.)** : Babalar 18b/20, 23a/13, 23a/23, 34a/26, 59a/8, 72a/21, 85b/22, 109a/13, 109a/24, 109b/18, 110a/19, 113a/11, 114a/23, 114b/11, 114b/5, 117b/27, 129b/23, S147b/6, 176a/3.
- ‘abā (Ar.)** : Bu kumaştan yapılmış, yakasız, uzun ve bol üst elbisesi 137a/5.
- a‘bā (Ar. ‘ib'in çğl.)** : Sorumluluklar, yükler, ağırlıklar 106b/6.
- ābād (Far.)** : Mamur, bayındır, şen.
- ābād it-* : Şenlendirmek 3a/17.
- ābād eyle-* : Mamur kılmak, şenlendirmek 3b/22, 24b/27.
- ābādānlık** : Bayındırlık, mamurluk 39b/10.
- ābādānlık olma-* : Mamurluk, bayındırlık, yerleşim yeri bulunmamak 41a/20.
- ābādī (Far.)** : Bayındırlık, mamurluk 70a/5.
- ‘abbād (Ar. ābid'in çğl.)** : Çok ibadet edenler, dindarlar 60a/4, 60b/6.
- abd (Ar.)** : Kul, köle 56a/10, 56a/15, 63a/25, 63b/16, 64b/20, 71b/6, 75a/16, 76b/26, 78b/7, 84a/23, 92b/25, 98b/9, 114a/1, 125b/28, 126b/19, 126b/23, 127a/3, 169a/22, 172a/18.
- āb-dār (Far.)** : 1. Su verilmiş, suya batırılmış, parlak 73a/13, 99b/15, 121a/6.

2. Taze ve sulu (meyve) 116b/11.

āb-dest (Far.) : Namaz vs. için din icabına göre vücudun belli kısımlarını yıkama ve mesh etme 7b/10, 123a/10, 105b/21, 157a/14.

‘abede (Ar. ‘ābid’in çğl.): İbâdet edenler, tapınanlar. 69a/10, 170a/23.

‘abede-i aşnām : Puta tapanlar 33b/10, 106a/13.

‘abede-i şeyātīn: Şeytana tapanlar 69a/10.

‘abeş (Ar.) : Boş, saçma. 3a/13.

āb-gīne (Ar.) : 1. Elmas 2b/27.

2. Billur 155a/16.

āb-gūn (Far.) : Mavi, su renkli 95b/6.

‘abher (Ar.) : Nergis 94b/4.

‘ābid (Ar.) : İbâdet eden 49b/18, 49b/21, 49b/26.

‘ābidter (Far.) : Daha çok ibadet eden, daha dindar 49b/25.

‘abīr (Ar.) : Beyaz sandal, sünbül kökü, kırmızı gül, turunc ve iğde çiçekleri, narenc gibi güzel kokulu bazı otlarla bir miktar döğülmüş miskten meydana gelen bir ilaç terkibi 1b/15.

abkarī (Ar.) : İnce ve çok güzel dokunmuş kumaş, cinlerin oturduğu sanılan adını Yemen’deki Abkar şehrinde alan bir çeşit kumaş 163a/16.

ablak (Ar.) : Siyah beyaz renkli (at) 63b/2.

ābnūs (Far.) : Abanoz denilen sert ve siyah bir ağaç 9a/9, 9a/11, 9a/18.

ābnūs-nāvek (Far.) : Sert ve uzun kirpik 9a/15.

‘ac (Ar.) : Fildişi 9a/9, 9a/17.

‘acāib (Ar.) :Tuhaf, ilginç 4a/3, 33a/14, 70a/19, 140a/26, 140b/8.

ācāl (Ar.ecel’in çğl.): Vadeler, tabii ömrün sonları 143b/20, 143b/23.

A‘cām (Ar. ‘acem’in çğl.): Acemler, İranlılar 2b/10.

accil (Ar.) : Acel et manasında bir çekimli fiil 22a/24, 154b/22.

‘aceb (Ar.) : Acaba, hayret, şaşılacak şey 13a/10, 34a/20, 37b/12, 37b/18.

‘aceble- : Şaşırmak, hayret etmek 43b/27.

‘acele (Ar.)	: Çabuk 16b/8.
‘acele it-	: Çabuk davranmak, hızlı hareket etmek 16b/8.
acı	: 1. Ölüm, yangın, deprem vb. olayların yarattığı üzüntü, keder, elem 24a/2, 157a/23, 157a/24. 2. Kırıcı, üzücü, incitici, dokunaklı, kötü 7a/22.
‘acīb (Ar.)	: Tuhaf 44b/16, 58b/23, 62a/2, 90a/16.
‘acībe (Ar.)	: Şaşılabacak şey 83b/3, 88b/18, 144b/22.
‘acil (Ar.)	: Acele eden, acele, gecikmez 102b/19.
ācil (Ar.)	: Vadeye bağlı, vadesi geldiğinde yapılacak olan, ertelenmiş 102b/19.
‘āciz (Ar.)	: 1. Zayıf, güçsüz. 33b/15, 33b/21, 36b/19, 94a/15, 108b/12. 2. Beceriksiz, kabiliyetsiz, yetersiz 53b/18, 71b/19, 94a/15.
‘āciz kal-	: Uğraştığı hâlde bir şey yapamamak yapmaya gücü yetmemek 33b/21, 36b/19, 94a/15, 108b/12.
‘āciz ol-	: Gücü yetmemek 29b/24, 33a/1, 35a/20, 48a/10, 52b/25.
‘acūze (Ar.)	: Kocakarı 32b/27, 71b/14.
‘acz (Ar.)	: Beceriksizlik, zayıflık, güç yetirememek 36a/1, 52b/27, 70b/18, 159a/25.
‘acz göster-	: Yapmaya gücü yetmemek, yapamamak, becerememek 36a/1.
aç	: Tok olmayan, yemek yeme ihtiyacında olan 8a/13, 49b/2, 89a/15, 138a/8.
aç-	: Bir şeyi kapalı durumdan açık duruma getirmek 11b/24, 13b/6, 20a/25, 39b/14, 106a/23, 153a/13, 156b/16, 158a/2.
açdur-	: Açma işini yaptırmak 24a/6, 24a/9.
açıl-	: 1. Kapalı durumdan açık duruma getirilmek 9a/20, 10b/13, 27a/10, 27b/7, 28a/21, 33b/27, 44b/2, 47b/1, 54b/15, 62b/22, 72a/14, 104b/9, 134b/10, 145b/17, 145b/18, 156b/22. 2. Gözü görür olmak, gözü iyileşmek 111a/25. 3. Kendine gelmek, biraz iyileşmek, ferahlamak 33b/27, 154b/10 4. Dağılmak, gözden kaybolmak. 84b/9, 5. Çözülme. 37b/9.

6. Sırrı açığı çıkmak, gerçekler ortaya çıkmak 27b/7

7. Duman, sis, bulut vs. yoğunluğunu kaybetmek 84b/9.

8. (Bitkilerin için) çiçek açmak, çiçeklenmek 9a/20, 28a/21, 134b/10.

9. Zâhir olmak, âşikâr olmak 104b/9.

açlık : 1. Aç olma durumu. 16a/6, 16a/20, 16b/6 41b/14, 41b/26, 87b/9, 87b/18, 160b/21.

2. Kıtlık 126a/12.

açuk : Açılmış, kapalı olmayan, kapalı karşıtı: 51b/8, 160b/14, 161a/2.

ad : 1. Özel isim 12b/14, 18b/1, 31a/12, 31a/25, 54b/6, 66a/11, 82b/12, 120a/20.

2. Cins isim 64b/2.

ad ko- : Bir kimse veya nesneye isim koymak, bir adla adlandırmak 12b/14, 31a/12, 66a/11.

ad vir- : Bir kimseye isim konmak, bir isimle adlandırmak 41a/6, 54b/6, 64b/2, 82b/12, 120a/20.

ad viril- : Bir kimseye isim konulmak, bir isimle adlandırılmak 18b/1.

adına : Namına, hesabına 147a/21, 156a/2.

a‘dā (Ar. ‘adüvv’ün çğl.): Düşmanlar 61b/8, 62a/22, 119a/12, 124b/7, 157b/11, 176a/2.

ādāb (Ar. edeb’in çğl.): 1. Terbiyeler 159b/18.

2. Usuller, yollar, kaideler 116b/19.

‘adālet (Ar.) : Hakka riāyetkârlık, tanrıtanırlık, doğruluk 31b/25, 118b/3.

ādāt (Ar. ādet’in çğl.): Ādetler, görenekler, usuller 98a/10.

‘adāvet (Ar.) : Düşmanlık 13a/17, 14a/27, 15b/11, 96b/2, 113a/17, 128a/7, 130a/11...

‘add (Ar.) : Değerlendirme, kabul etme, sayma. 36a/2, 133a/18.

‘aded (Ar.) : Sayı 57b/3, 70b/12, 132b/27, 176b/24.

‘ādet-i ma‘hūd: Herkesçe bilinen gelenek, gelenekler, ādetler 60b/9.

‘aded-i menkūhāt: Nikahlı kadınların sayısı, nikahlı eşlerin sayısı 66b/8.

- ādem (Ar.)** : Adam, insan 23a/27, 24b/19, 32a/15, 42a/14, 50a/7, 58b/9, 62a/7, 103a/9, 105a/28, 106a/1.
- ‘adem (Ar.)** : Yokluk, hiçlik, ölüm 3a/27, 19a/8, 70a/20, 74b/21, 75a/2, 84a/17, 105a/13, 127a/10, 134a/18, 135a/1.
- Ādem-şafvet (Far.)** : Maddi ve manevî manada Hz. Adem gibi temiz, saf ve arı olan (kimse) 75a/2.
- ādemoğlu** : İnsanoğlu 11b/14.
- ādemī (Far.)** : 1. İnsanoğlu 8b/13, 31a/2, 31b/1.
2. Hz. Ādem’e ait olan 82a/23.
- ādemī-rūy (Far.)** : İnsan gibi yüzü olan 137b/24.
- ādemī-zād (Far.)** : İnsanoğlu, insandan doğmuş 28a/26, 42b/9.
- ādemiyān (Far. ādemī’nin çğl.)**: İnsanlar 1b/15.
- ‘ades (Ar.)** : Mercimek 62a/4.
- ‘adet (Ar.)** : Görenek, usul, tabiat, alışkanlık 23b/6, 39a/1, 97a/20, 98b/7, 101b/14, 102a/6.
- ‘adeta (Ar.)** : Basbayağı, bayağı, enikonu. 34a/17.
- aḏḥā (Ar. aḏḥāt’ın çğl.)**: Kurbanlar, kurbanlıklar 96b/13.
- adım** : Yürümek için yapılan ayak atışlarının her biri 137b/20.
- ‘adīde (Ar.)** : Çok, birçok 4a/4, 17a/6, 109b/11.
- ‘ādil (Ar.)** : Adaletli 73b/4.
- ‘ādiye (Ar.)** : Alışılmış, sıradan 63b/18.
- ‘adl (Ar.)** : Adalet 23b/7, 64a/2, 72a/20, 72a/27, 76a/17, 76a/27, 98b/9.
- adlu** : Adını taşıyan, isimli 6a/12, 6a/18, 7b/5, 13a/27, 15a/12.
- ‘adüvv (Ar.)** : Düşman 23b/10.
- adüvvullah** : Allah’ın düşmanı 28b/5.
- āfāk (Ar. ufḵ’un çğl.)**: (1.) Ufuklar, gök ile yerin birleşmiş gibi görüldüğü yerler 99a/19.
2. Kenar, sınır, etraf, çevre 48b/11.
- afārīt (Ar. ‘ifrīt’in çğl.)**: Şeytanlar 64a/6.

āfāt (Ar. āfet'in çğl.): Afetler, belalar 100a/11.

āfāt-ı şeytān : Şeytandan gelen belalar 107a/5.

āferīdkār, āferīdekār (Far.): Yaratan, Yaratıcı, Allah 32b/25, 32b/27, 78a/25 .

āferīn (Far.) : Beğenme, takdir ve taltif etme 36a/4, 70b/25, 74b/10, 113a/3, S147a/5.

āferīniş (Far.) : Yaratılış, yaratılma 2a/1, 7a/24, 47a/18, 101a/8, 104a/18, 135b/13, 165b/3.

āfet (Ar.) : Bela, felāket 30b/15, 104b/5, 104b/6, 129a/24.

āfitāb (Far.) : Güneş 11a/12, 18a/26, 18b/9, 19a/2, 23b/11, 27a/20, 33a/13, 103b/7, 121a/25, 144a/19, 155a/21, 155a/22, 156a/24, 168a/5, 173a/24.

āfitāb-ı āsmān-ı risālet: Peygamberlik semasının Güneş'i 123b/16.

āfitāb-ı burc-ı kemāl : Kemal burcunun güneşi 41a/7.

āfitāb-ı cihān-tāb : Dünyaya sıcaklık ve ışık veren Güneş 165b/26.

āfitāb-ı cihān-tāb-ı risālet: Peygamberliğin cihanı aydınlatan güneşi 11b/26.

āfitāb-ı mihr-endūz: Günü aydınlatan güneş, dünyayı aydınlatan güneş 99a/3.

āfitāb-‘ilm (Far.) : İlim güneşi, ilimde güneş gibi olan 137a/4

āfiyet (Ar.) : Esenlik 139a/4, 139a/5, 39b/2, 91a/16.

‘afv (Ar.) : Bağışlama, af 7b/8, 16b/19, 17a/21, 20b/16, 52a/20, 61a/1, 150a/19, 169b/2.

‘afv-ı seyyiāt: Günahların affı 3b/21.

‘afv-ı ‘uyūb: Kusurların bağışlanması 150b/1.

āgāh (Far.) : Bilgili, haberli 10a/23, 48a/1, 77a/22, 95b/16, 112a/18, 129b/9, 132a/2, 143b/13, 148a/13.

ağlāl (Ar. gull'ün çğl.): Eskiden mahkum veya kölelerin boyunlarına ve bileklerine bağlanan demir halkalar, kelepçeler, prangalar 145b/11, 153b/15, 157b/24, 163a/25.

ağniyā (Ar. gani'nin çğl.): Zenginler 87b/4.

ağşān (Ar.ğuşn'un çğl.): Dallar, budaklar 66b/17, 83a/9, 83b/24, 148a/13.

ağvā (Ar.) : Delalete en çok sapan 21a/15.

ağyār (Ar. ġayr'ın çğl.): Gayrılar, başkalar, yabancılar 62a/25, 74b/16, 135b/4, 135b/25.

ağ	: bk. ak 56b/4.
ağ-	: Yükselmek, çıkmak 72a/16, 72a/23.
ağaç	: Meyve verebilen, gövdesi odun veya kereste olmaya elverişli bulunan ve uzun yıllar yaşayabilen bitki. 100b/13, 100b/2, 100b/3, 10b/10, 126b/29, 129a/18, 129a/20, 143b/24, 96b/8, 96b/9, 98a/25, 14a/14, 21a/19, 58b/27.
ağar-	: Beyazlamak 25a/7, 51a/6.
āğāz (Far.)	: Başlama, başlangıç 38b/13, 158b/24, 175a/6.
ağır	: 1. Dokunaklı, insanın gücüne giden, kırıcı 100b/6. 2. Tartıda çok çeken, hafif karşıtı 35b/19, 91a/2, 91a/3, 108a/14. 3. Çetin, güç 150a/14. 4. (Eşya için) değeri çok, pahalı, çok kıymetli 34b/23, 146a/20.
ağız	: 1. Yüzde, avurtlarla iki çene arasında bulunan, ses çıkarmaya, soluk alıp vermeye yarayan ve besinlerin sindirilmeye başlandığı organ 9b/3, 20a/25, 48a/4, 148b/1, 2. Kesici aletlerin keskin tarafı 45a/22. 3. Mağara gibi kapalı bir yerin girişi, kapısı 174a/9, 174b/16.
ağla-	: Üzüntü, acı, sevinç, pişmanlık vb.nin etkisiyle gözyaşı dökmek 29a/13, 109a/5, 10b/17, 127b/21, 15b/16, 15b/19, 15b/2, 16a/26.
ağlamak	: Üzüntü, acı, sevinç, pişmanlık vb.nin etkisiyle gözyaşı dökme işi 13b/10, 21b/14, 38a/8, 120b/14.
ağlaş-	: Birlikte ağlamak 22a/22, 50b/24, 50b/30, 92b/12, 92b/18, 118a/15, 119a/28,
ağrı	: Vücudun herhangi bir yerinde duyulan şiddetli acı 70a/18.
ah	: Feryat, inleme. 10b/18, 10b/19, 14a/17, 37a/19, 44b/7, 84a/6.
ahālī (Ar. ehl'in çğl.)	: 1. Halk 61a/5, 70b/1. 2. Bir yerde toplanmış grup/kalabalık 11b/8.
aḥbāb (Ar. ḥabīb'in çğl.)	: Dost, bildik, tanıdık 3a/22.
aḥbār (Ar. ḥaber'in çğl.)	: Haberler 133a/5, 13a/15, 171a/26, 60a/3, 72b/19.

aḥcār (Ar. ḥacer'in çġl.): Taşlar 48b/25.

‘ahd (Ar.) : 1. And, yemin 13b/2, 18b/26, 19a/27, 20b/1, 26a/13, 54a/6, 54a/13, 94a/13, 96b/3, 96b/4, 98b/2, 98b/15, 98b/18, 103b/25, 106b/27, 107a/1, 125a/26, 125b/21, 132a/15, 170b/23.
2. Söz verme 12a/5, 19a/24, 19b/2, 20a/24, 22b/27, 42b/4, 52b/16, 53a/12, 53b/25, 54b/18.
3. Zaman, devir 63a/6.

‘ahd it- : Şart koşmak, anlaşma için koşul ileri sürmek 13b/2.

‘ahd-i civār. Yakın olma sözü 170b/11.

‘ahd u emānet : Söz verme ve sorumluluk 12a/4.

‘ahd ü mīṣāk : Sözleşme, antlaşma, yemin 19a/24, 19b/2, 20a/24,

aḥḍar (Ar.) : Yemyeşil 146b/3.

‘ahd-nāme (Far.) : Anlaşma şartlarını ve iki tarafın imzasını taşıyan kâğıt 18b/13, 18b/14, 18b/7, 20a/24, 20b/3, 52b/18, 53b/16, 125a/28, 177a/18.

āhen (Far.) : Demir 52b/9, 77b/17, 124a/17, 141b/11.

āhen-pūş (Far.) : Demirler giymiş, demirden zırh giymiş 60b/19.

āḥer (Ar.) : Başka, diğer 38b/24, 76b/4, 175a/22.

āheste (Far.) : Yavaş, ağır ağır. 109a/16, 123b/27, 123b/27, 127b/14, 127b/14, 129a/25.

aḥfā (Ar.) : Hafi, gizli 123b/10.

aḥfād (Ar. ḥafīd'in çġl.): Torunlar 70b/23, 71a/12.

aḥī (Ar.) : Bir kimsenin sevdiği, en yakını 106b/19, 157a/25.

āḥir (Ar.) : Son, sonraki, sonra, en sonra 21b/23, 21b/24, 41b/19, 52b/5, 56a/13, 57b/15, 78a/18, 87a/16, 151b/7, 173a/23, 175b/2.

āḥir-i kār : İşin sonu 158b/27.

āḥirü 'l-emr : Sonunda, işin sonunda. 6b/16, 30a/6, 32a/9, 39b/12, 54a/24, 58b/5, 87b/14, 89a/4, 97a/4, 103a/13, 103b/3, 118b/21, 119a/10.

āḥirü'z-zamān : Son zaman, dünyanın sonunun yaklaştığı, kıyametin kopmasının yakın olduğu kabul edilen zaman bölümü 48a/7, 62b/14, 65b/1, 78b/21, 96b/9, 99a/25, 112a/2, 136a/13, 143b/13, 160b/6, 165a/4.

āḥiret (Ar.) : Öbür dünya, öteki dünya 40b/23, 51a/24, 51b/2, 70b/7, 90a/5, 125b/1, 131b/13, 138b/24, 141b/4, 160b/23.

āḥirīn (Ar. *āḥir*'in çğl.): Sonrakiler, sonlar 46b/10, 55b/17, 82b/3, 85a/8, 146a/8, 148b/11.

aḥḳāb (Ar. *ḥuḳb*'ün çğl.): Uzun zamanlar 153a/11.

aḥḳāf (Ar. *ḥuḳf*'ın çğl.): Kum tepeleri 30a/16.

aḥḳām (Ar. *ḥuḳm*'ün çğl.): Emirler, hükümler 6a/8, 69a/16, 86a/19, 130a/10.

aḥḳer (Far.) : Ateş koru 36a/11, 50a/23, 157b/20.

aḥlāf (Ar. *ḥalef*'in çğl.): Birinin yerine geçenler, halefler, gelecekler 74b/24.

aḥlāk (Ar. *ḥulḳ*'un çğl.): İnsanda bulunan ruhī ve zihnī hāller 28b/2, 56b/18, 63a/5, 78a/1, 85a/2, 99b/13, 110b/15, 118a/7.

aḥlām (Ar. *ḥulm*'ün çğl.): Düşler, rüyalar 72a/13.

aḥmaḳāne (Far.) : Ahmak olana yakışacak surette, akılsızca 113a/1.

aḥmāl (Ar. *ḥaml*'ın çğl.): Yükler 39a/8, 57b/6.

aḥmer (Ar.) : Kırmızı, kızıl 83a/12, 134b/16.

aḥrār (Ar. *ḥürr*'ün çğl.): Serbest olanlar, köle ve esir olmayanlar.

aḥrār-ı kirām: Soylu hürler, köle olmayan şerefli insanlar 117b/25.

aḥsen (Ar.): Pek güzel, en güzel 11b/4.

aḥsen-i cihāz: Hediyelik nesnelerin/eşyaların en güzeli 92a/10.

aḥseni't-tarīk: Yolların en güzeli 1b/1.

aḥsen-i vech: En güzel surette, suretlerin en güzeli 36a/23.

aḥsır- : Burun zarlarının gıcıklanması ile solunum kaslarının birdenbire kasılması üzerine, ağız ve burundan hızlı, gürültülü soluk boşaltmak, hapşırarak 10b/13.

aḥsur- : bk. **aḥsır-** 27a/26.

- aḥşam** : Güneşin batmasına yakın zamandan gecenin başlamasına kadar olan vakit, akşam vakti, akşamleyin 20a/22, 56a/19, 90a/23, 162b/11, 162b/13.
- aḥter (Far.)** : Yıldız 40a/15, 66b/10, 134b/16.
- aḥter-i burc-ı Ṭāhā* : Tāhā göğünün yıldızı 1b/20.
- aḥter-i burc-ı ıstıfā* : Seçkinlik göğünün yıldızı 2a/2.
- aḥter-i nīgū-fāl* : Baht açıklığı yıldızı, iyi talih yıldızı 99b/7.
- aḥter-şinās (Far.)** : Yıldız ilmi ile meşgul olan, müneccim 57b/16.
- aḥter-şināslik** : Müneccimlik 75b/19.
- āhū (Far.)** : Ceylan, karaca 71b/12, 120b/10.
- āhū-yı ‘Abd-i Menāf* : Abd-i Menaf kabilesinin ceylanı, Abd-i Menaf kabilesinin gözbebeği 78b/7.
- āhū-bere (Far.)** : Ceylan Yavrusu 49b/21, 49b/22, 58a/11, 58a/13, 103a/4.
- āhū-bere-i biryār*: Kebap yapılmış kuzu 49b/24.
- aḥvāl (Ar. ḥāl’in çğl.)**: Durumlar, oluşlar, bulunuşlar 63b/26, 76a/27, 82b/18, 93a/1, 163b/11.
- aḥvel (Ar.)** : Bir şeyi iki gören, şaşı 113a/1.
- aḥyā (Ar. ḥayy’in çğl.)**: Yaşamakta olanlar, canlılar, diriler 60b/15.
- aḥyānen (Ar.)** : Ara sıra, vakit vakit 125b/12.
- aḥyār (Ar. ḥayr’in çğl.)**: İyi ve faziletli olanlar 169b/15.
- ‘aid (Ar.)** : İlgili, ilişkili 151b/5.
- aḥ** : Beyaz 13b/27, 14b/25, 21b/20, 21b/21, 30a/14, 47b/7, 50a/15.
- aḥ-** : Sıvı maddeler veya çok ince taneli katı maddeler bir yerden başka bir yere doğru gitmek 15b/17, 36b/5, 36b/18, 41b/25, 41b/27, 69b/5, 62a/16.
- ‘aḥab (Ar.)** : Arka 55a/13, 105b/1, 115b/25, 118b/21, 120b/10, 127a/27.
- ‘aḥāid (Ar. ‘aḥīde’nin çğl.)**: İnançlar 118a/1.
- a‘kal (Ar.)** : Daha akıllı, en akıllı, pek akıllı, çok akıllı 102a/9.
- ‘aḥār (Ar.)** : Para getiren mülk (ev, dükkan, tarla, bağ, bostan vb. gibi) 20a/13, 43a/9.
- ‘aḥārib (Ar. ‘aḥreb’in çğl.)**: Zehirli ve tehlikeli hayvancıklar 174a/4.
- aḥçe** : Küçük gümüş para 33b/5, 39b/12, 58a/14, 118b/26.

- akçesiz** : Akçesi olmayan 118b/25.
- ‘akd (Ar.)** : 1. Kararlaştırma, sözleşme 12b/21, 137a/25, 173a/3.
2. Nikah 12b/21, 102b/19.
3. Bağ, bağlama, düğümleme, bağlanma, düğümlenme 127a/18.
- akdāh (Ar. kadeh’in çğl.)**: Kadehler 49a/2.
- akdar-** : bk. **aktar-** 121b/23, 166a/1.
- ‘akıbet (Ar.)** : Nihayet, son 13a/20, 43b/19, 48a/10, 85b/2, 128b/6, 151b/3, 151b/4.
- akıd-** : bk. **akıt-** 32b/17, 65a/18.
- ‘akıl (Ar.)** : Akıllı kimse 3a/15, 21a/18, 91a/23, 171b/2.
- akıt-** : Akmasını sağlamak, akmasına yol açmak, dökmek 3a/15, 21a/18.
- ‘akif (Ar.)** : İbâdet eden 60a/22, 111a/9, 113b/15.
- ‘akîk (Ar.)** : Çok kere kırmızı renkte olan bir cins değerli taş 9b/4, 71b/23.
- ‘akîm (Ar.)** : 1. Yağmur getirmeyen sıcaklığıyla da kavuran rüzgar. 30a/18, 36a/11.
2. Kısır 35b/5.
- ‘akık (Ar.)** : Serkeş, inatçı. 6a/26, 141b/9.
- ‘akıl (Ar.)** : Akıl 14b/11, 23b/11, 36b/19, 58b/6, 91b/16, 109b/18, 130a/5.
- aklık** : Beyazlık 19a/2.
- akmişe (Ar. kumâş’ın çğl.)**: Kumaşlar 102b/2.
- akrabā (Ar. karīb’in çğl.)**: Aralarında soy yakınlığı olanlar 98a/6, 112b/1, 113a/24.
- akrān (Ar. karīn’in çğl.)**: Yaşıt, yaşdaş olanlar 46a/21.
- ‘akreb (Ar.)** : Zehirli ve tehlikeli hayvancık 30b/5.
- ‘aks (Ar.)** : 1. Ters, zıt, aksi 10b/6, 19b/13, 21b/8.
2. Yansıma 64a/25.
- akşā (Ar.)** : Uç, nihayet, son 166b/5, 168b/25.
- akşām (Ar. kısım’ın çğl.)**: Kısımlar, bölümler 136a/5.
- ‘aks-pezīr (Far.)** : Aks edici, yansıtıcı 83b/4, 83b/8.
- akṭā‘ (Ar. kaṭ‘’ın çğl.)**: Beylik araziler 165b/15.
- akṭār (Ar. kuṭr’un çğl.)**: Taraflar, yanlar 32a/2, 48b/11, 136b/18, 149a/23, 165b/14.

aḳṭār-ı arzīn : Yeryüzünün dört bir tarafı 65a/15.

aḳtar- : Bir şeyi bir yerden, bir kaptan başka bir yere veya kaba geçirmek 158a/27.

aḳtarıl- : Altı üstüne getirilmek, çevrilmek, döndürülmek 27a/13.

aḳvāl (Ar. *ḳavl*'in ḡl.): Sözlər 3b/16, 17a/6, 27a/8, 42a/1.

aḳvām (Ar. *ḳavm*'in ḡl.): Milletler, kavimler 40b/25.

aḳvāt (Ar. *ḳūt*'un ḡl.) : Yemekler, yenilecek şeyler, azıklar 165a/14.

al- : 1. Bir şeyi elle veya başka bir araçla tutarak bulunduğu yerden ayırmak, kaldırmak 8a/3, 8a/21, 31b/2, 37b/24, 171a/25.

2. Birlikte götürmek 22b/9, 26a/3, 26b/11, 43a/3, 107a/4.

3. Satın almak 33b/9, 43a/5, 115a/14, 115b/24, 124b/24.

4. Nikahlamak 39a/16, 54a/22, 102a/12, 106a/19.

5. Evlatlık olarak edinmek 88a/24, 108b/14.

6. Zorla el koymak, ele geçirmek 61a/9, 79a/3.

7. Çıkarmak 11b/2, 103a/5.

8. Sahip olmak 113b/13.

9. Giymek 136b/15.

10. İntikam almak 97b/3.

11. Oturtmak 107a/12.

12. Buyur etmek 148b/14.

13. Koymak 26b/25.

14. Hayvanın postunu yüzmek, hayvanın derisini yüzmek 57a/15.

14. Meme emmek 88a/13.

16. Üzerinde düşünmek 123a/8.

āl (Ar.) : 1. Sülale 2a/11, 45b/27, 46a/2, 60b/1, 89a/12, 91a/21.

2. Aile 2a/18, 35b/7, 46a/2.

āl-i ḡālīb : Üstün sülale, güçlü soy sahibi 100b/10.

‘āl (Ar.) : Yüce, yüksek 10a/10.

- a‘lā (Ar.)** : Daha yüksek, en yüksek, pek yüksek 11a/14, 11b/27, 12a/11, 12b/1, 33b/5, 41b/1, 49a/5.
- ‘alā (Ar.)** : Rütbece yükseklik, büyüklük, şeref, şan. 10b/15 12b/19, 31b/19, 33b/5, 38b/16, 43b/15, 52b/2, 66a/27, 68a/23, 69b/12, 82a/17.
- ālā (Ar. ily, ely, elā’nın çğl.)**: İhsanlar, nimetler, yiyecekler 2a/15, 165b/4.
- ālāf (Ar. elf’in çğl.)** : Binler 1b/1.
- ‘alā hıde (Ar.)** : Tek başına olarak, ayrıyeten 19b/1, 21b/25.
- ‘alāka (Ar.)** : İlgi, ilişik 28b/12, 38a/6, 104b/27.
- ‘alaka (Ar.)** : Pıhtılaşmış kan 19a/8, 166a/23.
- ālām (Ar. elem’in çğl.)**: Elemler, kederler, sızılar, acılar.
- ālām-ı iştiyāk*: Büyük arzuların verdiği elemler, isteklerine kavuşma hissinin verdiği acılar 17b/13.
- a‘lām (Ar. ‘alem’in çğl.)**: Bayraklar, sancaklar.
- a‘lām-ı dīn-i Muḥammedī*: Hz. Muhammed’in tebliğ ettiği dinin sancakları 170a/17.
- ‘alāmāt (Ar. ‘alāmet’in çğl.)** : İzler, nişanlar, belirtiler 74b/22, 83a/18, 95a/25, 110b/21, 162a/18, 167a/5.
- ‘alāmāt-ı ceberūt*: Allah’ın her şeyin üstünde olan büyüklüğünün izleri/nişanları/alāmetleri 167a/5.
- ‘alāmāt-ı kıyāmet*: Kıyamet belirtileri, kıyamet alāmetleri 83a/18.
- ‘alāmet (Ar.)** : İşaret, iz, nişan, belge 85b/13, 93b/7, 96a/19, 11a/9.
- ‘alāniyen (Ar.)** : Açıkça, alenen, herkesin önünde 113a/6, 124a/27.
- ālāt (Ar. ālet’in çğl.)** : Aletler, araç gereçler, vasıtalar, aygıtlar 25b/14, 36a/3.
- ālāy (Yun.)** : Alay 2a/4, 35b/16.
- ālāyiş (Far.)** : Bulaşıklık, bulaşma 7b/20, 139b/17.
- alçak** : 1. Aşağıda olan, yüksek olmayan (yer) 30b/13.
2. Yerden uzaklığı az olan, yüksek karşıtı 103a/7, 158a/3.
3. Bile bile en kötü, en ahlaksızca davranışlarda bulunan, aşağılık, soysuz, namert, rezil, hain 61b/4.

- alda-** : Aldatmak, kandırmak, oyun etmek 10b/27, 13a/26, 74a/4, 128b/12.
- aldan-** : Kanmak, oyuna gelmek 10b/23, 129b/25.
- ‘alef (Ar.)** : Ot, saman, yulaf 87b/24, 172b/1.
- ‘ale’l-fevr (Ar.)** : Derhal, birden. 45a/14, 58b/22, 62a/8.
- ‘ale’l-husus (Ar.)** : Hele, hususiyle, en çok 69b/22.
- ‘ale’l-ıtlak (Ar.)** : Umumiyetle, genel olarak, mutlaka, nasıl olursa olsun, rasgele 39b/17, 83b/8, 134a/13.
- ‘ale’l-ulema (Ar.)** : Bilginler, âlimler arasında 77b/27.
- ‘ale’l-ittisāl (Ar.)** : Aralarında fasıla olmadan, birbiri ardınca 149a/22.
- ‘ālem (Ar.)** : 1. Cihan, dünya 83a/22, 101a/18, 102a/27, 105a/24, 130b/17, 164a/10.
2. İnsanlar, halk 109a/15.
- ‘ālem-i beḳā*: Sonsuzluk âlemi, ebediyet âlemi 24a/24, 73a/15.
- ‘ālem-i dāniş ve bīniş*: Bilgi ve görgü dünyası 135b/13.
- ‘ālem-i eflāk*: Semalar âlemi 135a/4.
- ‘ālem-i ḡayb*: Maddi âlemin dışındaki bilinmeyen, görülmeyen âlem, gayb âlemi 8b/24.
- ‘ālem-i ıtlāk*: Mesuliyet yüklenmeyen âlem, başıboş bırakılmış âlem, insanın herhangi bir ibadet vazifesinin olmadığı başıboş bırakıldığı âlem 161a/7.
- ‘ālem-i şehādet*: Dünya hayatı, varlık âlemi 19b/3.
- ‘ālem-i ‘ulvī*: Semavī âlem, manevī âlem 23b/15.
- a‘lem (Ar.)** : En bilen, daha bilen, pek çok bilen bilen 91a/20, 107b/11, 110b/18.
- ‘alem (Ar.)** : Bayrak, sancak 12a/27, 63b/23, 68a/12, 129a/14.
- ‘alem-i bi‘set-i şāhib-‘aṭā*: İhsan Sahibi Hz. Allah’ın gönderdiği peygamberlerin sancağı, Hz. Muhammed 87a/8.
- ‘ālem-ārā (Far.)** : âlemi, dünyayı süsleyen 72a/3, 104a/5, 133b/14.
- ‘ālem-efrūz (Far.)** : Cihānı parlatan, bütün âleme ışık saçan 88b/1, 126a/6.
- ‘ālemeyn (Ar.)** : İki âlem [dünyā ile āhiret] 1b/8.
- ‘ālemī (Ar.)** : Cihana mensup, insan 134b/23.
- ‘ālemīn (Ar. ‘ālem’in çġl.)** : Dünyalar 84a/16, 127b/27, 165b/13.

- ‘ālemyān (Far.) : Āleme mensup olanlar, insanlar 1b/14, 16b/5, 62b/27, S147a/8
- ‘ālem-penāh (Far.) : Alemin sığınacağı yer 73b/11.
- ‘alemsüz : Sancaksız, bayraksız 177b/17.
- ‘ale’s-sabah (Ar.) : Sabahleyin erkenden 34b/5, 103a/18, 103b/7, 109b/22.
- ‘aleyh (Ar.) : Üzere, üzerine, onun üzerine 24b/27, 71a/21, 76a/6, 119b/16, 124b/23, 139b/3.
- ‘aleyhā (Ar. ‘aleyh’in mües): Onun üzerine 48b/22, 135a/22.
- ‘aleyhim (Ar.) : Onların üzerine 21b/25, 52b/14, 68a/23, 71a/18, 110b/12.
- ‘aleyhimü’s-salātü ve’s-selām: Salāt ve selām onların üzerine olsun 19b/1.
- ‘aleyhimā (Ar.) : O ikisinin üzerine
- ‘aleyhime’s-selām : Selām o ikisinin üzerine olsun 173a/3.
- ‘aleyke (Ar.) : Senin üzerine olsun 46b/22, 95b/9, 104b/2, 168b/21.
- ‘aleynā (Ar.) : Bizim üzerimize olsun 154b/14.
- alıko- : 1. Māni olmak, engel olmak 14a/12.
2. Bir süre için bir yerde tutmak 96a/10.
3. Ayırıp saklamak 39a/2, 173b/17.
- alın : Yüzün, kaşlarla saçlar arasındaki bölümü 9a/5, 52b/8, 71b/20.
- aln-ı bisāf : Düz (ve geniş) alın 9a/5.
- alın- : (Yardımcı fiil) alma işi yapılmak 52b/16.
- ‘ālī (Ar.) : Yüce, ulu 106a/19.
- ‘ālī-yi ‘ālem : Ālem’in en yücesi 138a/19.
- ‘ālī-baht (Far.) : Çok talihli, yüce bahtlı 10a/13.
- ‘ālī-bünyān (Far.) : Yüksek yapı 134a/26.
- ‘ālī-erkān (Far.) : Önemli kişiler, ileri gelenler 10a/14.
- ‘ālī-günbed (Far.) : Yüksek mezar 31a/21.
- ‘ālī-himmet (Far.) : Himmeti yüksek olan 65a/26, 176b/5.
- ‘ālī-kādr (Far.) : Derecesi ve kıymeti yüksek 78b/25.
- ‘ālī-kudret (Far.) : Yaratılışı yüce olan, yüksek yaratılış kabiliyetinde olan 90a/21.

- ‘ālī-makām (Far.) : Yeri, makamı yüksek olan 134b/23.
- ‘ālī-mekān (Far.) : Derecesi, rütbesi üstün olan 15a/9.
- ‘ālī-mertebet (Far.) : Yüce rütbeli, pāyesi yüksek olan 104b/12.
- ‘ālī-mikdār (Far.) : Derecesi/kıymeti/seviyesi yüce olan 60a/18.
- ‘ālī-mināre (Far.) : Yüksek mināre 66a/9.
- ‘ālī-müstekārr (Far.): (Ana rahmi için) Yüce durak, ulvī karargah, yüce karar edilen yer 32a/27.
- ‘ālī-rāy (Far.) : Yüce fikirli, görüşleri yüce olan 70a/1, 72a/3.
- ‘ālī-rütbet (Far.) : Derecesi/pāyesi yüce olan 95a/10, 98b/23.
- ‘ālī-şifāt (Far.) : Nitelikleri yüce olan, yüce vasıflarla donanmış olan 53b/18, 92b/26.
- ‘ālim (Ar.) : 1. Hz. Allah’ın her şeyi bilen manasına gelen isimlerinden birisi 150b/20.
2. Çok okumuş, bilgin 86b/20.
- ‘ālimü’s-sırr : Bütün sırları bilen Allah 70b/3, 144a/27.
- ‘ālim-nişan (Far.) : Belirtisi İlim Sahibi olan, alāmeti bilginlik olan 91b/13.
- ‘āliye (Ar.) : Bir şeyin en yukarı tepesi 168b/20.
- ‘aliyy (Ar.) : Yüksek, büyük, necip, meşhur, ünlü 5b/11, 66b/22, 133a/20, 175a/4.
- Allah (Ar.) : Tanrı 102b/15, 106a/25, 106b/24, 106b/26, 107a/14, 108b/18, 109a/19.
- allām (Ar.) : 1. Allah’ın her şeyi bilen manasına gelen isimlerinden birisi 4b/24, 6b/9, 17a/3, 22a/15.
- alma : Alış, satın alış 100a/10.
- alt : 1. Bir şeyin yere yakın olan veya bakan bölümü 100b/2.
2. Hakimiyetinde olmak, emrinde olmak 127a/18, 144a/7.
3. Bir nesnenin tabanı 102b/11.
4. Ard, arka, öte 71b/20.
- altı : Beşten sonra gelen sayının adı 105a/21, 108a/19, 124b/23, 129a/13, 132b/27, 142a/19.
- altmış : Elli dokuzdan sonra gelen sayının adı 121a/21, 141b/5.

- altun** : 1. Atom sayısı 79, atom ağırlığı 196,9 olan, 1064 °C'de eriyen, kolay işlenen, yüksek değerli, paslanmaz element, zer (simgesi Au) 102b/4, 115a/14, 118a/26.
2. Bu elementten yapılmış. 43a/4, 144b/11.
- ālūde (Far.)** : Bulaşmış, bulaşık 45b/2, 60b/8, 123a/20.
- ‘ām (Ar.)** : Sene, yıl 82b/23.
- a‘mā (Ar.)** : Kör 157a/11.
- a‘māl (Ar. ‘amel’in çğl.)**: İşler 3a/11, 21a/7, 63a/5, 152a/25.
a‘māl-i şālīḥa: Dinin buyruklarına uygun olan işler/fiiller 64a/5.
- āmāl (Ar. emel’in çğl.)**: Emeller, istekler, dilekler 64a/5, 104b/17, 114a/12, 128a/5, 143a/9, 167a/10.
- a‘mām (Ar. ‘amm’ın çğl.)**: Amcalar 42a/24, 100a/14.
a‘mām-ı Ḥazret-i Risālet-penāh : Hz. Peygamber’in amcaları 112b/1.
- āmānī (Ar.)** : Dört başı mamur, bakımlı 30a/17.
- a‘mār (Ar. ‘umr’un çğl.)**: Hayatlar 165b/19.
muḥāsebe-i a‘mār-ı çāker: Kulların ömür muhasebesi, kulların hayatlarını/ömrünü nasıl geçirdiğinin hesabını vermesi 165b/21.
- ‘amber** : bk. **‘anber** 75b/6.
- ‘amel (Ar.)** : İş 12b/18, 105a/5.
‘amel buyur- : Dini emirleri yerine getirmek 105a/7,
‘amel işle- : Bir maksatla iş yapmak 112b/18,
‘amel eyle- : Dini emirleri yerine getirmek 100a/10,
‘amel it- : Gereğince hareket etmek 105a/6.
- ‘āmid (Ar.)** : Çok hasta 15b/5.
- āmīḥte (Far.)** : Karışmış, karışık olan 66a/18.
- ‘amīm (Ar.)** : Umuma ait, genel, yaygın 20a/10, 38a/7, 69b/26.
- āmīn (Ar.)** : Yâ Rab duamızı kabul eyle 3a/20, 23b/2, 145a/27, 93a/8, S147a/5.
- ‘āmm (Ar.)** : Umumi, genel, herkese ait 3a/6, 75a/24, 117a/2.

- ‘amm (Ar.) : Amca 42a/9, 95a/1, 102a/23, 106a/12, 109a/22.
- ammā (Ar.) : Ama, fakat, lākin, ancak, şu kadar ki , o kadar ki, öyle ki 87b/16, 88a/1, 91a/14, 91b/23, 91b/25, 92a/20, 93b/24, 94a/11, 94a/7, 100a/4, 100a/6, 101a/18.
- ‘ammāt (Ar. ‘amme’nin çğl.) : Teyzeler 100a/14.
- ‘ammī bk. ‘āmm 37a/4, 39a/5, 42a/9, 56b/15, 63b/9, 94a/6.
- ‘ammū bk. ‘amm 170a/24, 170b/13.
- ‘amūd (Ar.) : Direk, sütun 146a/8, 148a/15, 148a/6.
- an : Lahza, pek az bir zaman 133b/8.
- ana : Anne 32b/1, 32b/25, 56b/3, 139b/15, 151a/3.
- ‘anā (Ar.) : Zahmet, meşakkat, güçlük 166b/1.
- aña : Ona 9b/24, 65a/23, 69a/4, 84b/12, 88b/8, 100a/21.
- a‘nāk (Ar. ‘unķ ve ‘unuk’un çğl.): 1. Boyunlar, gerdanlar 135a/10.
2. Köleler ve cariyeler 66a/23.
- ‘anān (Ar.) : Ufuk 90a/20, 137a/23, 168b/26.
‘anān-ı āsmān: Gökyüzü ufku 55b/16.
‘anān-ı semā : Gökyüzü ufku 88b/7.
- ‘anāşır (Ar. ‘unşūr’un çğl.) : Unsurlar, elemanlar 8b/21.
- ‘anber (Ar.) : Değerli taş, balinalardan çıkan bir maddenin güneşle etkileşimi sonucunda oluşan madde 2a/9, 75b/6, 148a/9, 155a/18, 155a/26.
- ‘anber-dem (Far.) : Nefesi anber gibi kokan 137b/23.
- ‘anber-ğubār (Far.): Ayağının tozu anber gibi olan 137b/26.
- ‘anber-sirişt (Far.): Amber gibi 44a/2, 136b/25.
- ‘anberīn (Ar.) : Anber kokulu 9a/10.
- ‘anber-şemīm (Far.): Amber kokan 9a/27.
- ancak : "Lakin, ama, fakat, yalnız" sözleri gibi bir düşünceye karşıt ikinci bir düşünceyi anlatan bir söz 10a/1, 15a/25, 33b/12.
- ancılayın : Onun gibi, o kadar, öyle 41a/5.

and	: 1. Allah'ı veya kutsal bilinen bir kişiyi, bir şeyi tanık göstererek bir olayı doğrulama, yemin, kasem 72b/3, 76b/26, 79b/8. 2. Kendi kendine söz verme, ahit 60b/16.
anda	: 1. Orada 100b/25, 104b/23. 2. Onda 100a/2, 108b/8. 3. O zaman, o anda 106a/23. 4. Oraya 87b/16, 116b/17, 173b/19.
andan	: 1. Ondan 100b/14, 105b/14. 2. Sonra, ondan sonra 105a/2, 105b/12. 3. Ondan ötürü, ondan dolayı 107a/4, 112b/10. 4. Oradan 115b/23, 140a/22.
‘andelīb (Ar.)	: Bülbül 38b/12.
añdur-	: Birisinin hatırına getirmek, hatırlatmak 20a/9.
‘āne (Ar.)	: Kasık 51a/2.
‘anh (Ar.)	: Ondan 68b/1, 114b/13, 117a/4, 119b/23, 161b/1, 163b/24, 173b/15.
‘anhā (Ar. ‘anh’ın mües.):	Ondan 17a/18, 101b/14, 102a/8, 104b/26, 127b/17.
‘anhüm (Ar.)	: Onlardan 52b/11, 67a/15, 156a/5.
‘anhümā (Ar.)	: O ikiden 161a/26, 175b/17.
anı	: Onu 10a/5, 11a/2, 11b/11, 130b/8, 132a/25, 134a/9.
‘an-karib (Ar.)	: Yakından, çok geçmeden 6b/27, 18a/5, 58a/15, 74b/17.
‘ankebūt (Ar.)	: Örümcek 174a/26, 174a/8, 174b/8, 175a/5, 175a/9. <i>‘ankebūt-ı zā‘if</i> : Zayıf Örümcek, güçsüz örümcek 174b/27, 175a/2.
añla-	: Kavramak, akıl ve zeka yardımıyla bir şeyin ne demek olduğunu, neye işaret edildiğini kavramak, bilmek, algılamak, derk etmek 51b/19, 57a/16.
anlar	: Onlar, O şahıs zamirinin çokluk biçimi 19b/10, 19b/13, 19b/15, 19b/19, 20a/18, 20a/23, 20a/24, 21a/18, 62a/20, 64a/7, 104b/22, 115a/25, 115b/3, 116b/12, 117b/15, 131a/22, 132b/17.
anuñ	: Onun 2a/4, 2a/9, 10a/21, 36b/10, 43a/20, 49b/10, 49b/13, 49b/8, 50b/17, 50b/27, 51b/10, 54a/20, 56b/19, 58b/27, 100b/15, 109b/6.

- ‘ār (Ar.) : Utanma. 74a/5.
- ara : İki şeyi birbirinden ayıran uzaklık, aralık, mesafe 23a/21, 91b/5, 97a/4, 116a/3, 148a/27.
- ara- : 1. Araştırmak, yoklamak 63b/14.
2. Birini veya bir şeyi bulmaya çalışmak 63b/14, 86b/14, 90b/14, 126b/27.
- ‘Arab-künyet (Far.) : Arapların soy sopu gösteren kimlik bilgileri, Araplara ait soy ağacı 79b/25.
- ‘arāis (Ar. ‘arūs’ün çğl.): Gelinler 165a/21.
‘arāis-i ebkār : Bakire gelinler 134b/6.
- ‘araḳ (Ar.) : Ter 36b/9, 107b/26, 108a/17.
‘araḳ-ı cebīn : Alın teri 14b/3.
‘araḳ gel- : Terlemek 84/1.
- a‘rāk (Ar.) : Kök, asıl, nesil, sülāle 99b/12.
- ‘araḳu’n-nesā (Ar.): Siyatik [‘ırḳu’n-nesā] 127a/10.
- aralık : Ara 42a/13.
- ārām (Far.) : 1. Karar kılma, yerleşme, istiharat etme 2b/14, 15a/7, 21a/27, 28b/26, 71b/7, 94b/27, 133b/2, 136b/21, 138a/25, 159b/12, 171b/26, 175a/3.
2. Durma 27b/12.
- ārāmḡāh (Far.) : Dinlenilecek yer, dinlenme yeri 136b/7, 164a/14.
- ‘ar‘ar (Ar.) : Dikenli ardıç ağacı 38a/13, 38a/17, 38a/22, 54a/19.
- ārāste (Far.) : Bezenmiş, süslenmiş 9b/22, 18b/3, 22b/13, 36b/7, 47a/14.
- ārāsteter (Far.) : Daha bezenmiş 134b/14.
- ārāyīṣ (Far.) : Süs, bezek, ziynet 33b/24, 45a/1.
- arāzī (Ar. arz’ın çğl.): Yerler, topraklar.
arāzī-i ‘Arab : Arap toprakları 61a/4.
arāzī-i Mekke-i mübāreke : Kutsal Mekke toprağı 53a/5.
- ard : Sırt, art 97a/18, 97b/2, 97b/22, 165a/5.
- ‘arefe (Ar.) : Dinī bayramlardan bir önceki gün 43a/20, 63b/22.

- arık** : Zayıf, cılız, sıska 89a/17.
- ‘arız (Ar.)** : 1. Musallat olma, sonradan gelip çatma, sonradan ortaya çıkma 22a/4, 28a/8.
2. Yanak 134b/9.
- ‘arıza (Ar.)** : Bedende sonradan ortaya çıkan sakatlık, özür 70b/9.
- ‘arızī (Ar.)** : 1. Muvakkat, gelip geçici 91a/12.
2. Sahte, fason, taklit 21a/4.
- ārī (Ar.)** : Evet 101a/6, 111b/10, 114b/2.
- ‘arīf (Ar.)** : Bilen, bilgili, irfan sahibi 166a/26, 167a/14, 167a/26.
derūn-ı cān-ı ‘arīf: İrfan sahibi kişinin derinliği 167a/24.
dil-i ‘arīf : Bilgili gönül 167b/4.
- ‘arīfān (Far.<Ar. ‘arīf’in çğl.)**: Arifler, bilgililer 166a/16.
- ‘arīz (Ar.)** : Enli, enine, geniş 78b/10.
‘arīzū’l-beden: Geniş beden, enli beden 29b/6.
- arka** : 1. İnsan vücudun arka bölümü, sırt, geri 92b/4.
2. Bir şeyin geride kalan bölümü, art, geri 38a/16.
3. Döl, bel, sulb 59a/9.
4. İnsan vücudu, üstü başı 14a/6.
- armağan** : Hediye 57b/9, 97a/11, 117a/24, 149b/6.
- arpa** : Buğdaygillerden taneleri ekmek ve bira yapımında, çoğunlukla hayvan yemi olarak kullanılan, buğdaya göre daha erken gelişen ve olgunlaşan kılçıklı bir tahıl türü 16b/3, 16b/4, 46a/15.
- ‘arşa (Ar.)** : Boş toprak, yer, meydan 9b/22, 41a/27, 78a/24, 135a/8.
‘arşa-yı āfāk : Ufuklar meydanı, gökyüzü meydanı 40b/6.
‘arşa-yı ‘ālem: Yeryüzü, dünya 135a/1.
‘arşa-yı ‘ālem-i pāk: Mukaddes dünya, kutsal yeryüzü 133b/6.
‘arşa-yı baḥḥā: Mekke denen yer 138b/4.
‘arşa-yı cihān: Dünyā meydanı, yeryüzü 70a/6.

‘arṣa-yı gīṭī : Dūnyā, yeryüzü, 86a/14.

‘arṣa-yı gūlzār-ı ‘arīz: Yanağın gül renkli yeri, yanağın kızaran noktası/ yeri 134b/9.

‘arṣa-yı helāk: Yok olma meydana, mahvolma meydana, ölüm meydana, yok etme arsası 133b/8.

‘arṣa-yı mahşer: Mahşer meydana, kıyamet gününde hesap sorulacak alan 1b/12.

‘arṣa-yı rubī‘-ı meskūn: Oturulan dörtte bir kısım, üzerinde insanların yaşadığı dünyanın dörtte birlik kara parçası 129a/3.

‘arṣa-yı rūzgār: Zaman meydana 76a/16.

‘arṣa-yı sāḥt: Güçlü alan, muhkem meydana, sağlam yer 134b/15.

arṣlan : Kedigillerden, Afrika'da ve Asya'da yaşayan, erkekleri yeleli, yırtıcı, uzunluğu yaklaşık 160, kuyruğu yaklaşık 70 santimetre ve ucu püsküllü, çok koyu sarı renkli güçlü bir tür memeli, aslan 6a/26, 26a/4, 27a/26, 50a/20, 50b/1.

2. Gürbüz, cesur ve yiğit adam 35b/19, 27a/26.

‘arṣ (Ar.) : Dokuzuncu gök 5a/18, 11b/5, 44b/23, 67a/22, 89b/22, 136a/21, 141b/12, 146b/15, 146b/19, 153b/13, 159b/20.

‘arūs (Ar.) : Gelin 9a/9, 123b/23, 135b/23.

‘arūs-ı ḥuceste-manzar: Güzel görünüşlü, güzel yüzlü gelin 32a/24,

‘arūs-ı āfītāb: Güneş gelini, geline benzeyen güneş 103b/7,

‘arūs-ı ḥurşīd: Güneş gelini, geline benzeyen güneş 165a/19,

‘arūs-ı ‘izār : Hayalı gelin, haya sahibi gelin, utangaç gelin 9a/25,

‘arūs-ı zībā : Güzel gelin, süslü gelin 72a/15 ,

arṣ (Ar.) :1. Yeryüzü, dünya, yer küresi 2a/1, 5a/13, 6a/22, 8a/7, 25a/4, 28a/3, 38a/10, 144a/16.

2. Toprak, yer 31b/10, 81a/25.

3. Ülke, memleket, diyār 171b/13.

‘arṣ (Ar.) : Bir büyüğe sunma 100b/12.

‘arṣ it- : Bir büyüğe sunmak 104b/14.

- ‘arz iyle- : Bir büyüğe sunmak 100b/12
- ‘arz olun- : Bir büyüğe sunulmak 104a/5.
- ‘arz-ı dīn eyle-: Dini tebliğ etmek 161a/24.
- ‘arz-ı hāl : Hālını arz etme 27b/3.
- ‘arz-ı īmān eyle-: İmānını dile getirme 49b/6.
- ‘arz-ı İslām eyle-: İslām’a davet etme 108b/24, 128b/25.
- ‘arz-ı Kinānī : Kināni ülkesi 97a/1.
- ‘arz-ı tazallüm eyle-: Derdini anlatmak, sıkıntısını dile getirmek, hālinden şikāyet etmek 73a/3.
- ‘arz-ı zürriyet : Neslin takdimi 19b/27.
- ‘arz (Ar.) : En, genişlik 5a/6.
- ‘arza (Far.) : Sunma, gösterme.
- ‘arza eyle- : Sunmak 63b/6.
- ‘arza kıl- : Sunmak 117a/24.
- ‘arz-dāšt, ‘arza-dāšt (Far.): Hātıra, andaç, muhtıra.
- ‘arza-dāšt eyle-: Yad eylemek, hatırlamak 137a/6.
- ‘ārzi (Ar.) : Toprağa, yere, yeryüzüne ait, toprakla ilgili 70a/22.
- arzīn (Ar. arz’ın çğl.) : Arzlar [tabakaları itibariyle] 59a/11.
- ārzū (Far.) : İstek, heves 24a/9, 47b/19, 96a/1, 166b/24.
- ārzū eyle- : Heves etmek, istemek 23b/23.
- ārzū idin- : Arzulamak 22a/9.
- ārzū it- : İstemek 17b/16.
- ārzū ol- : İstek gelmek, heves olmak 144a/26.
- ārzūmend (Far.) : İstekli, hevesli 47b/3, 76b/17.
- aş- : Bir şeyi aşağıya sarkacak bir biçimde bir yere iliştirip sarkıtmak 34b/20, 58a/13, 60b/5, 83a/9, 119b/29, 125a/29.
- ‘ašā (Ar.) : Değnek, sopa 50b/5, 50b/7, 154a/6, 174b/23.
- ‘asākīr (Ar. ‘asker’in çğl.) : Erler, askerler 134a/26.

‘asākir-i sultān-ı fālīkū’l-esbāh: Fecr sultanının askerleri, sabah ufkunu ikiye bölen sultanın askerleri 134b/2.

‘asākir-i zulümāt: Karanlığın askerleri 174a/17.

āsām (Ar. **işm’in çğl.**) : Suçlar, günahlar, kabahatler 72b/7.

āsān (Far.) : Kolay 10a/2, 44a/19, 44a/3, 71b/10, 75b/18, 94b/3, 154b/21, 158b/20.

āsānlık : Kolaylık 48a/10, 133b/20, 144a/14, 164b/11, 166b/27.

aşār (Ar. **eşer’in çğl.**) : 1. Hikâyeler 13a/15.

2. Abideler 48a/26.

3. İzler, nişanlar, alâmetler 63a/1, 96a/8.

āşār-ı ‘adāvet: Düşmanlık belirtileri 128a/7.

āşār-ı ‘azamet: Büyüklük alâmetleri 88a/16, 167b/27.

āşār-ı envār-ı İlāhî: İlāhî nurların eserleri 105a/11.

āşār-ı envār-ı tecelliyāt-ı Rabbānî: İlāhî tecellilerin eserleri 83b/4.

āşār-ı ḥubb-ı māsivā: Allah’tan gayrı sevgi eserleri 105a/12.

āşār-ı irsāl-i riyāḥ-ı kalem: Kalem meltemlerinin getirdiği eserler 83b/2.

āşār-ı İslām : İslām alâmetleri, Müslümanlık izleri, müminlik izleri 170a/6.

āşār-ı iştiḥār-ı Seyyidü’l-mürselîn: Hz. Muhammed’in şöhret eserleri 95b/13.

āşār-ı kudret: Kudret eserleri 36b/23.

āşār-ı mu‘cize: Mucize eserleri 133b/26.

āşār-ı rüşd ü reşād: Doğruluk eserleri 56b/7.

āşār-ı saltanat: Saltanat eserleri 93b/11.

āşār-ı şun‘ : Sanat eserleri 19a/10.

āşār-ı şehāmet: Cesaret, yiğitlik eserleri 75a/20.

āsāyiş (Far.) : Rahat, huzur 33b/24, 176a/8.

mūcib-i āsāyiş-i cān u dil: 83a/22.

aşbāḥ (Ar. **şubḥ’un çğl.**): Sabahlar 134b/2.

‘asel (Ar.) : 1. Bal 32b/14, 50a/14.

2. Cennetteki dört sudan biri 156a/17, 156b/26.

‘asel-i muşaffā: Saf, hālis bal 32b/15, 38b/15.

zenbūr-ı ‘asel: Bal arısı 38b/14, 66a/10.

aşfer (Ar.) : Sarı 83a/12, 137a/22.

aşfiyā (Ar.) : Samimi dostlar, azizler 53b/24, 95b/16.

maḳşūd-ı aşfiyā: Peygamberlerden gelişi dört gözle bekleneni 66b/7.

sened-i aşfiyā: Peygamberlerin teminatı 66a/17.

aşhāb (Ar. şāhib’in çğl.): 1. Peygamberimizi görmek ve sohbetine ermek şerefini kazanmış kimseler 116b/23, 125b/20.

2. Arkadaşlar, dostlar 27a/9, 92b/18.

aşhāb-ı buğz: Kin ve nefret sahipleri 113a/5.

aşhāb-ı cāh u miknet: Makam ve mevki sahipleri, yüksek makam ve kuvvet sahipleri 2a/20.

aşhāb-ı cehālet: Bilgisiz kimseler 132b/15.

aşhāb-ı fīl : Ebrehenin fillerden oluşan ordusu 62a/19.

aşhāb-ı güzīn: Seçkin ve meşhur sahabeler 128a/8.

aşhāb-ı güzīn-i Ḥayru’l-Beşer: İnsanlığın en hayırlısının seçkin sahabeleri/dostları S147a/23.

aşhāb-ı Ḥabeşe: Habeşeliler 116b/9.

aşhāb-ı ḥadīs: Hadis ālimleri, hadis uzmanları 107b/5.

aşhāb-ı īkān : İman ehli, inanmış dostlar 1b/5.

aşhāb-ı kirām-ı Ḥazret-i Seyyidü’l-enām: Hz. Muhammed’in dostları/yakınları 171b/6.

aşhāb-ı kitāb: Ehl-i kitap, Kutsal kitaba inanan dostlar 124b/18.

aşhāb-ı kiyāset: Akıllı insanlar, uyanık kişiler, zeki dostlar 75a/21.

aşhāb-ı luṭf : İhsan sahibi dostlar 3b/18.

aşhāb-ı Māide: Gökten kendilerine sofraya indirilenlere, yani hristiyanlara 158b/9.

aşhāb-ı Rasūl: Hz. Muhammed’in sahabeleri/dostları 115b/10.

aşhāb-ı sa‘ādet-iktisāb: Mutluluk kazanan dostlar, bahtiyarlık kazanmış sahabeler 162b/17.

aşhāb-ı sa‘ādet-intisāb: Bahtiyarlık ailesinin dostları, mutluluk kapısının sahabeleri 116b/8.

aşhāb-ı siyer: Siyer uzmanları 69b/27.

aşhāb-ı şehāmet ve iclāl: Yiğitlik ve azamet timsali sahabeler 71b/6.

aşhāb-ı şimāl: Kıyamet gününde amel defterleri sol taraftan verilecek olan cehennem ehli 19a/18.

aşhāb-ı şimāl-i zulmānī: Karanlıklar âlemi olan cehennemin insanları 19b/18.

aşhāb-ı yemīn: Kıyamet gününde amel defterleri sağ taraftan verilecek olan cennet ehli 19a/15.

aşhāb-ı yemīn-i nūrānī: Nurlar âlemi olan cennetin insanları 19b/18.

ashabihi (Ar.) : Onun ashabından 2a/3.

aşıl- : 1. Takılı kalmak 127a/8.
2. Tutup çekmek 26a/16.

‘āşī (Ar.) : 1. Günahkār 14a/14, 131a/25.
2. Karşı gelen 146a/21.

āsī (Far.) : Mahzun, kederli 115a/4

‘āşīlık : Günahkārılık 8a/25, 14b/1.

āsīb (Far.) : Bela, afet, musibet, zarar 96b/3.

āsītān (Far.) : 1. Eşik 118b/25.
2. Payitaht 66b/4.

āsītān-ı ‘aliyye-i Ḥazret-i Nebeviyye: Hz. Muhammed’İN yüce payitahtı S147a/1.

āsītān-ı esrār-ı muvaḥḥidān: (Allah’ın birliğine) inananların sırlarının eşiği 165b/2.

āsītān-ı mescid: Mescid eşiği, mescid girişi 104a/2.

āsītāne (Far.) : Eşik 174b/22.

āsītāne-ı ġār: Mağara eşiği, mağara girişi 174a/10.

āsiyā (Far.) : Değirmen, su değirmeni 164b/21.

‘asker (Ar.) : Savaş için toplanan ordu mensubu, er 6b/18, 59b/3, 74a/11, 75b/2.

‘asker-i āhen-pūş-ı saf-şiken: Düşman saflarını dağıtan demir zırhlı asker 60b/19.

‘asker-i Ebrehe : Ebrehe’nin askeri 61a/6.

‘asker-i Habeşe : Habeşe askeri 62a/20.

‘asker-i tebāhī : Mahvolmuş asker, yokluğa gitmiş asker 62a/5.

- asl (Ar.)** : 1. Gerçek, hakiki, esaslı, halis, safi 54a/11, 73b/10.
2. Asıl, kök, dip, temel, esas, kaide, kütük, kural, hakikat 24b/18
3. Aslında, esasen, zaten, başlıca, en ziyade, hakikaten 21a/23.
4. Soy, nesep 84a/15.

asl-ı ‘Arab : Arap soyu, Arap neslinden 54a/25.

asl-ı āferīnīş : Yaratılış aslından, ilk yaratılanlardan, yaratılmışların ilklerinden 47a/18,
104a/18.

asl-ı āşiyān : Gerçek yuva, hakiki yurt 10b/26.

asl-ı ezvāc-ı tāhirāt : 66b/8.

asl-ı fītrat : Fıtratın temeli, mizacın esası 134b/6.

asl-ı hilkat : Yaratılışının temeli, yaratılışının esası 47a/20.

asl-ı vücūd : Bedeninin esası, yapısının temeli 135a/4.

- aşlā (Ar.)** : Hiçbir şekilde, katiyen, hiçbir zaman 25b/11, 41b/17, 42b/4, 45a/18,
45b/21, 49a/22, 4a/1, 177b/5.

aşlāb (Ar. şulb’ün çğl.) : Sulbler, beller 48b/13.

aşlāb-ı evlād-ı İsmā‘īl : İsmail neslinin sulbleri 55b/20.

aşlāb-ı ricāl : Erkeklerin döller 25b/2.

aşlāb-ı tayyibe : Temiz soylar, pāk nesiller 54a/16.

aslen (Ar.) : Aslında, esasında, temelden, kökten 16a/16.

āsmān (Far.) : Gök, sema 11b/8, 106a/1, 107a/25, 134a/17, 134a/18, 159b/21, 162a/14,
162b/19, 162b/19.

āsmān-ı çihār : Dört gök 104a/20.

āsmān-ı dünyā : Dünya göğü 107b/8.

āsmān-ı enbiyā-mekān : Enbiyaların mekanının göğü 144b/22.

āsmān-ı evvel : İlk gök 140a/26.

āsmān-ı hicāb-ı a‘māl-i šālīha: Hayırlı amellerin ulaştığı varlık âleminin ötesindeki gök,
Hayırlı âmellerin ulaştığı Allah’tan gayrı her şeyin bittiği göğe geçiş için
perde olan gök 167a/10.

āsmān-ı hicāb-ı behišt: Cennet’e (geçiş için) perde olan gök 167a/11.

āsmān-ı hicāb-ı dūzaḥ: Cehennem’e (geçiş için) perde olan gök 167a/11.

āsmān-ı hicāb-ı dūnyā: Dünya’ya (geçiş için) perde olan gök 167a/8.

āsmān-ı hicāb-ı ḥalk: Yaratılış âlemine (geçiş için) perde olan gök 167a/10.

āsmān-ı hicāb-ı nef̄s: Nefse perde olan gök 167a/4.

āsmān-ı hicāb-ı şeyṭān: Şeytan’ın bulunduğu âleme (geçişe) perde olan gök 167a/9.

āsmān-ı heft: Yedi gök 146b/6.

āsmān-ı heftümīn: Yedinci gök 133a/11.

āsmān-ı ‘irfān: Allah’ı bilme göğü 165b/22.

āsmān-ı maḡlūb: Kaybetme göğü 135a/6.

āsmān-ı mu‘ārefe: Tanış olma göğü, tanışma seması 168a/15.

āsmān-ı refī‘ū ṣ-ṣān: Şanı yüce olan gök 145a/23.

āsmān-ı zeberced: Zebercetten gök 166a/4.

āsmān-meydān (Far.) : Gökyüzü kendisine meydan olan 137b/21.

āsmānī (Far.) : Göklere ait (kutsal) 75a/12, 78a/7, 96b/11, 96b/14.

āsmāniyān (Far. āsmānī’nin çğl.) : Melekler 135a/11.

aṣnām (Ar. ṣanem’in çğl.): Putlar 33b/10, 69a/10, 106a/13.

‘aṣr (Ar.) : 1. Yüzyıl 2b/18.

2. İkinci vakti 97b/20.

āsūde (Far.) : Rahat, gairesiz 24a/11.

āsūde ol- : Rahat bir şekilde, gairesiz, tasasız hayat sürmek 97a/7.

āsūde it- : Rahatlatmak, ferahlatmak 37b/22.

aṣaḡa : 1. Aşağıya, yere doğru 100b/4, 120b/26, 137a/9.

2. Bir yere göre daha alçak yerde bulunan 24b/13, 115a/8.

3. is. Bir şeyin alt bölümü, zir, yukarı karşıtı 145b/7, 155a/6.

4. Daha küçük, daha az 27a/8.

‘aşāir (Ar. ‘aṣīret’in çğl.): Kabileler, oymaklar 64b/6.

‘aşāir-i Rasūlullāh: Allah rasulünün kabileleri 100a/14.

-āṣām (Far.) : İçen, kaplayan, yutan 61b/17.

āṣām (Far.) : Yiyecek, içecek 136a/16.

a‘ṣār (Ar.) : Kuş kanadının tüylerinin üst/dış kısmı 134a/24, 134b/20.

‘aṣer (Ar.) : On 110b/25, 111a/17.

‘āṣīk (Ar.) : Aşırı seven kimse 19a/13, 24b/14, 88b/3, 135b/24.

‘āṣīkān (Far. ‘āṣīk’ın çğl.): Aşıklar 83b/27, 84a/8, 87a/6.

‘āṣīkān-ı müştāk: Can atan aşıklar 83b/8.

āṣīkān (Far.) : 1. Gözle görülebilen, meydanda 21b/15, 104b/18.

2. Belirli, açık 122b/19, 152a/18.

āṣīkāre (Far.) : Saklamaya, gizlemeye gerek görmeden, belli ederek, açık olarak, açıkça 117a/6, 124a/27, 151a/10, 171b/24, 172a/3.

āṣīnālīk : Selamlaşmak, dostluk, tanışıklık 23b/14.

‘aṣīret (Ar.) : Kabile 72b/8.

āṣīyān (Far.) : Yuva 10b/26, 174a/10.

āṣīyān-ı aṭyār-ı ervāḥ-ı muḥarrebān: Allah’a yakın olan ruh kuşlarının yuvası 165b/2.

‘aṣk (Ar.) : 1. Allah sevgisi 36a/19.

2. Hz.Muhammed sevgisi 137a/12, 175a/19.

3. Bir kişiyi karşı cinsten birine bağlayan, güçlü, ruhsal ve bedensel duygu, sevdâ, sevgi 63a/14.

‘aṣṣār (Ar.) : Öşür toplayıcısı, aşar tahsildarı, öşürcü, ondalıkçı 39a/8.

‘āṣūrā (Ar.) : Muharrem ayının onuncu günü 27b/24.

āṣūfte (Far.) : 1.Şaşkın, kendinden geçmiş 61a/27, 91b/25.

2. Delice sevgi yüzünden perişan olmuş 63a/14.

- at** : Atgiller familyasından binek, yük ve çeki hayvanı olarak kullanılan ortalama otuz yıl ömürlü, memeli, tek toynaklı, evcil ve otçul hayvan 37b/2, 71b/12, 84b/11, 137b/14.
- at-** : 1. Bir şeyi elden bırakıp yere, boşluğa, ileriye doğru bırakmak veya fırlatmak 107a/20.
 2. Kurşun, gülle, ok vb. şeyleri hedefe fırlatmak 120b/10.
 3. Bir cismi bir yöne doğru fırlatmak 58b/1.
 4. Yürümek, ilerlemek 148a/22.
 5. Uzağa göndermek, uzaklaştırmak 15b/5.
 6. Birini dövmek 63b/3.
- ata** : Baba 10b/6, 21b/7, 31b/19.
- ‘aṭā (Ar.)** : Cömertçe verme, ihsan, bağış 149b/26.
‘aṭā buyur- : Lutfetmek, ihsan etmek, cömertçe vermek 145a/12.
‘aṭā it- : Lutfetmek 139b/21.
‘aṭā eyle- : İhsan etmek 142a/27.
‘aṭā vir- : İhsan etmek, bağışta bulunmak 127a/14.
‘aṭā-yı bā-recā-i “velesevfe yu ‘tīke rabbūke feterdā”: “Rabb’in Sana ihsanda bulundukça bulunacak ve Sen O’nun her ihsanından hoşnut olacak (Sana mahsus) rıza mertebesine ereceksin.” âyetiyle verilen ümit ihsanı 166b/3
‘aṭā-yı bī-müntehā : Sonsuz ihsanlar, sonsuz bahşişler 44a/3.
‘aṭā-yı Lem-yezel : Ebedî lütuf, sonsuz ihsan 49a/20.
- ‘aṭā-bahş (Far.)** : (Hz. Allah için) lütuflar eden, ihsanlarda bulunan 93a/14.
- aṭāf (Ar. aṭf’ın çğl.)** : İyilik ve yardımlar, lütuflar, şefkatler, esirgeyişler.
aṭāf-ı ḥüsrevāne: Hükümdara yakışır lütuflar 79b/19.
- atalık** : Babalık, baba olma durumu 44a/20, 45a/19.
- atasız** : Babasız 54b/25.
- ‘aṭāş (Ar.)** : Susuzluk, hararet 84a/21, 127a/6.
- ‘aṭāyā (Ar. ‘aṭā’nın çğl.)**: Bahşişler, hediyeler, armağanlar 150b/2.

‘aṭāyā-yı nā-mütenāhī : Sonsuz lütuflar 2a/15.

‘aṭāyā-yı Raḥmānī : Allah’tan gelen ihsanlar, ilāhī lütuflar 20a/16.

atdur- : Atılmasını sağlamak, çıkarttır-mak 153b/8.

‘atebe (Ar.) : Kapı eşiği 53b/9.

‘atebe-i ḥāne : Ev kapısı eşiği 53b/9.

‘atebe-i ‘ulyā : Çok yüce eşik 2b/15.

āteş (Far.) : 1. Yanıcı cisimlerin tutuşması ile ortaya çıkan ışıklı ısı, od 141a/21.

2. Hastalıkla yükselen vücut ısısı 130a/17.

3. (Açlıktan mütevellid) hālsizlik 16b/6.

4. Acı, keder, üzüntü, tasa 3b/4.

5. Aşk coşkunuğu 36a/18.

āteş-i ‘azīm : Büyük ateş 61a/1.

āteş-i cū‘ : Açlık ateşi 29b/21.

āteş-i dil : Gönül ateşi 100a/1.

āteş-i dūzah : Cehennem ateşi 146a/5.

āteş-i firāk : Ayrılık ateşi 87a/6.

āteş-i ḥārb : Savaş hırsı, harp ateşi 59b/5.

āteş-i ḥāsret : Özlem ateşi 90b/15.

āteş-i ḡāyret : Gayret ateşi, çaba ateşi 57a/26.

āteş-i ḥayret : Şaşkınlık ateşi 112a/10.

āteş-i hicrān : Ayrılık ateşi 174a/3.

āteş-i ‘irfān : Bilme ateşi 47a/10.

āteş-i kerāmet : Keramet ateşi 49b/22.

āteş-i kīne : Kin ateşi, gizli düşmanlık ateşi 73a/13.

āteş-i miḥnet ü belā : Sıkıntı ve bela ateşi 40a/16.

āteş-i muḥabbet : Sevgi ateşi 44b/22.

āteş-i Nemrūd : Nemrud’un (yaktırdığı) ateş 139b/5.

āteş-i ser-geşte : Sersem ateş, başıboş ateş 159a/10.

āteş-i ser-keş : İnatçı ateş, dikkafalı ateş 154a/2.

āteş-i sūzende : Yakıcı ateş 159a/9.

āteş-i şevk : Şevk ateşi, arzu ateşi 36a/19.

āteş-i ṭabīʿat : Tabiat ateşi, doğa ateşi 8b/26.

āteş-i teʿessüf : Acınma ateşi, eseflenme ateşi 91b/22.

āteş-i şevk-i nihānī : Gizli arzu ateşi 101b/9.

āteşgāh (Far.) : Ateşe tapanların ibadet yeri 35b/9.

āteşgede (Far.) : Ateşe tapanların ibadet yeri. 21a/16, 36b/2, 86b/13.

āteşīn (Far.) : Ateşten 141b/10.

āteş-perest (Far.) : Ateşe tapan 124b/18.

ateş-reʿy (Far.) : Yolu ateşten olan 137b/26.

ʿāṭifet (Ar.) : Karşılık beklemeden gösterilen sevgi, iyilik, ihsan 7b/9.

atıl- : Birisi tarafından fırlatılmak, atılmak işine konu olmak 35b/3, 51a/14, 98a/5.

ʿāṭır (Ar.) : Değerli, kıymetli 39b/9, 49b/10, 72a/10, 128b/18, 136b/2, 138a/11.

ḥāṭır-ı ʿāṭır : Değerli gönül, kıymetli hatır 39b/9, 112a/22.

atıvir- : Ansızın, çabucak atmak 171a/25.

ʿatīk (Ar.) : Eski 70b/15.

ātiye (Ar.) : Gelecek zamanlar 166a/14.

atiyye (Ar.) : Büyüklerin küçüklere verdiği bahşiş, hediye 3a/17, 125b/7.

aṭlas (Ar.) : Atlardan yapılmış 83a/13, 95b/8, 100a/3.

atlu : Ata binmiş kişi, süvari, binici, sipahi 55a/12.

ʿaṭse (Ar.) : Tek aksırık 10b/13.

ʿaṭṭārvār (Far.) : Güzel koku, kokulu şeyler ve iğne iplik satan kimse, aktar gibi 134b/17.

ʿaṭūfe (Ar.) : Merhamet, şefkat 83a/14.

aṭyār (Ar. ṭayr'ın çğl.) : Kuşlar 165b/2.

ʿavākīb (Ar. ʿakībet'in çğl.) : Neticeler, sonuçlar, sonlar 100a/3.

ʿavākīb-ı umūr : İşlerin neticeleri, işlerin sonuçları 111a/9.

‘avām (Ar. ‘amme’nin çğl.): 1. Cahil halk tabakası 167b/9.

2. Aşağı tabaka 11b/5.

avān (Ar.) : Vakit, zaman.

avān-ı hicret-i sa‘ādet-mertebe : Mutluluk mertebesine ulaştıran hicret zamanı 71a/20.

avān-ı nübüvvet-i Hâtimü’n-Nebiyyīn : Hz. Peygamber’in peygamberlik zamanı 70b/22.

avān-ı rebī‘ : Bahar vakti, bahar mevsimi 82b/24.

a‘vān (Ar. ‘avn’ın çğl.): Yardımcılar, arka çıkanlar 24b/7, 28b/3, 158a/10.

a‘vān-ı Enşār. Ensar’ın yardımları, Ensar’ın yoldaşları 71a/1.

āvānī (Ar.) : Kapkacak 156a/18.

āvāre (Far.) : Serseri, boş gezen, aylak 73a/25, 76a/2, 98b/12.

‘avātīf (Ar. ‘atīfet’in çğl.): 1. Hediyeler 156a/6.

2. Merhametler, iyilikseverlikler 75a/10.

‘avātīf-ı hüsrevānī : Hülümdara yakışır lütuflar 75a/10.

āvāz (Far.) : 1. Bağırma, nara 100b/12

2. Yüksek ses 104b/3.

3. Bir kimsenin kendine özgü sesi, herhangi bir canlının sesi veya bir duruma mahsus çıkan ses 12b/8, 35b/11, 66a/10.

āvāz-ı bülend : Yüksek ses 100b/9, 146b/4.

āvāz-ı cehennem : Cehennem’in sesi 163a/24.

āvāz-ı cenāh-ı bā-necāh: Zaferin/kurtuluşun kanat sesi 133a/10.

āvāz-ı ceres : Çingirak sesi 107b/23.

āvāz-ı hazīn: Dokunaklı ses, acıklı ses 14b/4.

āvāz-ı nā-mübārek: Uğursuz ses 126a/14.

āvāz-ı perr-i Cebrā’īl : Cebrail aleyhisselāmın kanat sesi 137a/15.

āvāz-ı tesbīh ve tehlīl : Allah’ı zikretme ve anma sesi 47b/3.

āvāze (Far.) : 1. Ses 36b/5, 91b/3, 155b/3.

2. Dedikodu, şayia 73b/27

3. Şöhret, ün, nam 60a/26.

āvāze-i cemāl: Güzelliğinin şöhreti 60a/26.

āvāze-i ḥüsn ü cemāl: İyilik ve güzelliğin namı 135b/26.

āvāze-i nevāze-i “ḡu ḡu”: “Gu gu” diye gönül okşayan sesler 83b/17.

āvāze-i tehlīl: Kelime-i tevhit sesi 148b/18.

āvāze-i tesbīḥ: Allah’ı anma/zikretme sesi 65a/19.

‘avdet (Ar.) : Geri gelme, dönme, dönüş.

‘avdet eyle- : Geri gelmek, dönmek 22a/9, 85a/15.

‘avn (Ar.) : Yardım 3a/16, 3a/27.

‘avrat (Ar.) : 1. Kadın 33b/15, 35b/7, 57a/13, 138b/20, 138b/24.

2. Erkeğin eşi, karı, zevce 170a/8.

‘avret (Ar.) : İnsanın gösterilmesi ayıp ve günah olan yerleri 14a/19, 14a/25.

avuç : 1. Parmaklar toparlanmış ve ortası hafifçe çukurlaştırılmış hâlde iken elin aldığı miktar, apaz, aya, koşam 105b/23, 116a/8, 153a/13.

2. Çok az kişi 8a/24, 164a/26, 164b/2.

3. Elin iç tarafı 15b/18.

ay : 1. Yılın on ikide biri olan zaman dilimi 105a/1, 105a/21, 127a/12.

2. Dünyanın uydusu olan gök cismi, kamer 32a/6.

āyā (Far.) : 1. Ey, hey, bakın 13b/16.

2. Şaşma bildiren bir söz 85a/27.

aya : Elin iç tarafta, bilek ile parmak dipleri arasında kalan içbükey yüzü, avuç içi 63b/14.

ayak : 1. İnsan ve hayvanlarda yere basmaya ve yürümeye yarayan organ 21b/17, 66a/9.

2. Masa, iskemle, köprü gibi yüksek bir mekân oluşturan cisimlerin yükselmelerini sağlayan dayanakları 89b/13.

ayak bas- : Ayakla bir şeyin üzerine çıkmak, ayakla bir şeyin içine doğru yürümek 40a/10.

- ayak şal-* : Adım atmak 134b/23.
- ‘ayān (Ar.)** : Gözle görülür bir şekilde açık ve belli olan, āşikār 118b/17, 118b/23.
- ‘ayān it-* : Ortaya koymak, āşikār etmek 9b/7.
- ‘ayān eyle-* : Açıklamak, ortaya koymak 76a/24.
- ‘ayān olun-* : Açıklanmak, ortaya konmak 136a/17.
- a‘yān (Ar. ‘ayn’ın çğl.)**: Bir yerin ileri gelenleri, nüfuzlu kişileri, seçkinler.
- a‘yān-ı kavm* : Kavmin seçkinleri 25a/19.
- a‘yān-ı memleket*: Ülkenin ileri gelenleri 32a/4.
- ‘ayār (Ar.)** : Altın, gümüş gibi mādēnlerin 1 gramında bulunan değerli madde miktarına göre saflık, hālislik derecesi.
- ‘ayār-ı şıdk* : Doğruluk derecesi, gerçeklik seviyesi 46b/17.
- āyāt (Ar. āyet’in çğl.)**: 1. İşaretler, belirtiler 61a/24, 162a/18.
2. Kur’ān-ı Kerim’i meydana getiren 6666 kısımdan her biri 170b/5.
- āyāt-ı beyyināt-ı Īlāhī* : 107a/7.
- āyāt-ı beyyināt-ı Kur’ān* : 119a/28.
- āyāt-ı kerīme-i “fe’evhā ilā ‘abdihi mā evhā”*: “fe’evhā ilā ‘abdihi mā evhā” yüce āyetleri 150b/9.
- āyāt-ı Kur’ān* : Kur’ān āyetleri 130a/10.
- āyāt-ı mecd ü celāl* : Büyüklük ve ululuk işaretleri 61a/24.
- āyāt-ı sürūr* : Sevinç izleri 134b/22.
- ‘ayb (Ar.)** : Utanılacak şey, kusur, ayıp, leke 98a/20, 132b/14.
- ‘ayb ol-* : Nezaketsizce davranmak, yakışsız hareket etmek 44a/14.
- aydivir-** : Söyleyivermek 27b/1.
- āyende (Far.)** : Gelen, gelici 39a/3, 176a/16.
- āyende ve revende* : Gelen giden 39a/3, 176a/16.
- āyet (Ar.)** : Kur’ān-ı Kerim’de sureleri meydana getiren cümle ve cümleciklerden her biri 106b/5, 107b/18, 124b/21, 132a/11.
- āyet-i ‘azīme*: Yüce āyet 112a/24.

āyet-i güzeste: Bahsi geçen āyet, geçen āyet 116a/1.

āyet-i kerīme : Kutsal āyet 107b/5.

āyet-i şerīf : Kutsal āyet, mübarek āyet 112a/12.

āyete'l-kürsī: Bakara sūresinin 255. āyeti 154a/4.

āyeteyn (Ar.) : İki āyet S147b/5.

ayır- : 1. Birbirine karışmış, bulaşmış, iç içe geçmiş şeyleri bütünün içinden çıkarmak 32a/21.
2. İkiye bölmek, yarmak 56a/13.
3. Odaklanmak 143b/5.
4. Bir bütünü bölmek, parçalara ayırmak 120b/26.
5. Yakın veya beraber olan birden fazla kişi veya nesneleri birbirinden veya kendisinden uzaklaştırmak 32a/21, 94b/10.

āyīn (Far.) : Merasim, tören 83a/4, 136b/19.

āyīn-i nāz : İşve merasimi, naz töreni 71b/19.

āyīn-i pād-şāhī: Padişaha ait kanun 73b/16.

āyīn bağla- : Büyük ve güzel meclislerle kutlamalar yapmak 83a/4.

āyine (Far.) : 1. Ayna 155a/17, 159a/25.

2. Gönül 68a/3.

āyine-i 'aks-peẓīr-i bevāṭın-ı erbāb-ı şühūd: Hakk'ın tecellilerini müşahede eden

kimselerin batınında olanları yansıtan ayna, İlāhī tecellilere şahit olanların içteki sırlarını aksettiren ayna 83b/8.

āyine-i bāşıra: Göz aynası 68a/3.

āyine-i cemāl-i pād-şāhī: Hükümdara ait güzellikleri yansıtan ayna 166a/16.

āyine-i dīde : Göz aynası 41a/9.

āyine-i Şāmī: Şam sitili yapılmış ayna, Şam aynası 39a/22.

āyine-i zamīr: Gönül aynası 74b/15.

āyine-i Zāt : Allah'ın nurlarının tecellilerini yansıtan ayna 167a/24.

āyine-i zāt-ı ber-kemāl: Kusursuz Allah'ın tecelli nurlarını yansıtan ayna 88b/2.

- aylık** : Belirli bir yadan beri var olan 32b/19, 89a/20, 89a/21.
- ‘ayn (Ar.)** : 1. Kaynak, pınar 75a/12.
 2. Tıpkısı, kendisi 159a/17.
 3. Bakış, nazar 40b/7.
- ayne’l-yakin* : Kesin olarak 95b/12.
- aynü’l-kemal* : Kötü bakışı, nazarı bozan bakış, nazar değmesini önleyen bakış 72a/3.
- ‘ayn-ı şābite* : Allah’ın ilim dairesinde olup kudret dairesine henüz gelmemiş mahluk 5b/15.
- ‘ayn-ı şıdk* : Doğruluk kaynağı 75a/12.
- ayrıl-** : 1. Bulunduğu yerden uzaklaş-mak, gitmek, göç etmek 100a/8.
 2. Birlik veya bütünden kopmak, uzaklaşmak, terketmek 54a/12.
 3. Ana parçadan kopmak, ilişkisi kesilmek 36a/19.
- ayru** : 1. Kendine ait, kendisine mahsus 79b/1.
 2. Uzak, ırak 171b/16, 172b/12.
- ‘ayş (Ar.)** : 1. Safa, hoşça yaşama 8b/13.
 2. Yaşama, yaşayış 20b/8
- ayva** : Gülgillerden asıl vatanı Girit’in Kydonia bölgesi olan 4-5 metre kadar boylanabilen, pembemsi, beyaz renkli güzel çiçekli, etli ve beş bölmeli için yetiştirilen bir ağaç 38a/17, 156a/14.
- ‘ayyār (Ar.)** : Hilekār 97a/5, 97b/5.
- ‘ayyūk (Ar.)** : Gökyüzünün en yüksek noktası.
- ḳubbe-i ‘ayyūk*: Gökyüzünün en yüksek noktası, göğün zirvesi, gökkubbesinin damı 177a/18.
- az** : 1. Çok az, çok kısa süre 10b/25, 22a/9.
 2. Ölçü ve derece bakımından yetersiz, çok olmayan, biraz 125b/9.
 3. Biraz 176a/27.
 4. Ölçü ve derecesi beklenenden eksik olan, yetersiz, sınırlı, mahdut 25a/13, 29b/16.

5. Önemsenmeyecek ölçüde, sözünü etmeyecek kadar az miktarda 86a/19.

‘azā’ (Ar.) : Başsağlığı ziyareti.

‘azā’ eyle- : Teselli etmek 15b/23.

a‘zā (Ar. ‘uzv ve ‘uzuv’un çğl.): Vücut parçaları, uzuvlar 37a/26, 62a/15, 151a/1.

‘azāb (Ar.) : 1. Günah işleyenlere, kâfirlere ve inkârcılara ölüm sonrası verilecek ceza ve uygulanacak eziyet 112b/19.

2. İşkence, zulüm 114b/24.

3. Allah tarafından günahkârla-ra gönderilen bela, felaket 132a/5, 132a/6.

‘azāb-ı āteş : Ateş azabı 159b/8.

‘azāb-ı caḥīm: Cehennem azabı 23b/20.

‘azāb-ı Ebū Leheb : Ebu Leheb’in maruz kaldığı eziyet 87a/26.

‘azāb-ı elīm : Ağrı ve acı veren eziyet 27a/4, 133b/18.

‘azāb-ı ġarḥ : Suda boğma azabı 25b/4.

‘azāb-ı İlāhī : Allah’ın azabı 151a/8.

‘azāb-ı nār : Ateş azabı 3a/19.

‘azāb-ı şedāid : Belalar azabı, sıkıntılardan oluşan azab 153b/15.

‘azāb-ı āḥiret : Ahiret azabı 144b/9.

azacuk : Çok az, biraz 52a/2, 152b/7.

āzād (Far.) : 1. Kölelikten ve esaretten kurtulmuş, hür, özgür, serbest 100a/12.

2. Bağlarından, baskılarından kurtulma 104a/4, 161a/9.

āzād it- : Hürriyetini eline vermek 109a/2.

āzād eyle- : Serbest bırakmak 102b/14

āzād ol- : Serbest bırakılmak 110b/12.

serv-i āzād : Hür servi, diğerlerinden daha uzun ve düzgün servi 44b/2.

āzāde (Far.) : Hür 20b/22, 93b/25.

‘azāim (Ar. ‘azāime’nin çğl.) : Önemli ve büyük şeyler, çok mühim meseleler 110b/17.

‘azāim-i umūr. İşlerin önemlileri 110b/17.

azal- : Kuvvetini ve şiddetini kaybetmek 64a/2.

a‘zām (Ar. mües. ‘uzmā): Çok büyük, daha büyük, en büyük 32b/8, 32b/7, 32b/22, 43a/3, 125a/12.

havz-ı a‘zām : Büyük havuz 18b/5.

şanem-i a‘zām : En büyük put, en yüce put 91b/14.

sultān-ı a‘zām : En büyük sultan 2b/5.

‘azamet (Ar.) : Büyüklük, ululuk 144b/23, 148a/9, 153a/17, 157b/9, 165b/6.

‘azamet-i cāh : Mevkinin en büyüğü, makamın en yücesi 174b/20.

‘azamet-i Hakk : Hakk’ın büyüklüğü, Rabbinin yüceliği 37b/8.

‘azamet-i gılzet : Kalınlığını büyüklüğü 148b/15.

‘azamet-i İlāhī : Allah’ın yüceliği, Rabbin büyüklüğü 168a/5.

‘azamet-i Ka‘be-i muṭāhhara : Kutsal Kabe’nin yüceliği 62b/5.

‘azamet-i Muḥāmmedī : Hz. Muhammedi’nin büyüklüğü 93b/21.

‘azamet-i tamām : Tam bir büyüklük, bütün bir büyüklük 158b/14.

‘azamet-şi‘ār (Far.): Azametli 135a/10.

āzān (Ar. ūzn’ün çğl.): Kulaklar.

āzān-ı aḡşān : Ağaç dallarının kulakları 83a/9.

āzār (Far.) : Yaptığı bir kusurdan dolayı birisine söylenen kırıcı söz, paylama, tekdir 113a/22, 153b/19.

azdur- : Yoldan çıkartmak, şaşırtmak 28b/4.

azḡās (Ar. zıḡs’ın çğl.): Karma karışık rüyalar veya söylentiler 72a/13.

azık : Yiyecek, erzak, nevale 52a/9.

‘azīb (Ar.) : Bir kimseye haddinden fazla eziyet etme.

‘azīb it- : Bir kimseye dayanılmayacak işkenceler etmek 158a/27.

‘azīm (Ar.mües. ‘azīme): Büyük, ulu, yüce 103a/20, 117b/19, 122b/13, 129a/24.

‘azīmü’l-bürhān: Kanıtı büyük olan, delili yüce olan 23a/7.

‘azīmü’l-kadr: Büyük değeri olan, çok kıymetli 107b/5.

‘azīme (Ar. ‘azīm’in mües.): Büyük, ulu, iri 3b/19, 7a/3, 112a/24, 112b/22.

‘azīmet (Ar.) : Gitme, gidiş 23b/17, 61b/26, 73a/27, 91a/27, 101a/2, 115b/16, 171b/10.

‘azīmet eyle-: Gitmek, yola çıkmak 54b/4, 69a/1, 74b/7, 79a/6, 95a/6.

‘azīmet it- : 1. Yönelmek, gitmek, yola çıkmak 17b/7, 24a/12, 32a/22, 38b/27, 57b/17.

2. Yönelmek, niyet etmek, kararlaştırmak, kalkışmak 15b/11, 30b/4, 48b/2, 61b/19.

‘azīmet-i ‘Ālī-rütbe: Derecesi/pāyesi yüce olan gidiş 95a/10.

‘azīmet-i Hāne: Kabe’ye gitme, Kabe’ye gidiş 61b/26.

‘azīmet-i hümayūn: Kutlu gidiş, kutlu gitme 174b/18.

‘azīmet-i muşammem it-: Kesin olarak gitmeye karar vermek 91a/27.

‘azīmet-i mübārek: Kutsal vazife, Kutsal Allah yolunda gidiş yolculuğu 109b/16.

azīz (Ar.) : 1. Sevgi ve saygıda üstün tutulan, değerli, sayın, saygın, muazzez 100b/12, 143b/15, 157a/9.

2. [Kur’ân-ı Kerīm’de Allah celle celālüh Kendisi’ni, Hz. Peygamber’i ve Kur’ân-ı Kerīm’i on sekiz müşterek isimle anar. Bunlardan birisi de “aziz” ismidir.] 81b/7, 81b/8.

3. Saygı ve sevgi ifade eden eden hitap sözü 46b/22.

‘azīzter (Far.) : Daha değerli, saygın, muazzez 153a/17.

azlık : Olması gerekenden sayıca veya miktarca eksik olma durumu 64b/17.

‘azm (Ar.) : 1. Yapılmak istenenn bir iş, varılmak istenen bir hedef için her türlü güçlüğü göğüsleme kararlılığı, kesin karar, irade, gayret, gaye, niyet 2b/10, 70b/25, 102a/10.

2. Yola gitme, yolculuğa çıkma 129b/21.

‘azrā (Ar.) : Kız oğlan kız 66a/27.

‘azze (Ar.) : Aziz olsun! 133a/2.

‘azze ve ‘alā: Aziz ve Yüce olan Allah 82a/17.

‘azze ve celle: Aziz ve Celil olan Allah 133b/21.

‘azze ismuhü: Şanı yüce olsun, ismi de daha da şereflensin 3b/25.

-B-

- bā- (Far.)** : Bazı Arapça ve Farsça kelimelerin önüne gelerek “-ile” veya “-li/lı/lu/lü” manası veren bir ön ektir 38b/8, 68b/16, 165b/1.
- bāb (Far.)** : 1. Giriş çıkış yeri, kapı 103b/27, 162b/8, 177b/20.
2. Husus,İş, mesele, konu 100a/9, 131b/5, 135a/17, 136a/4.
- bāb-ı Ka‘be* : Ka’be kapısı 162b/8.
- bāb-ı Şeybe* : Mekke-i mükerremede bulunan Mescid-i Haram’ın doğu tarafına açılan kapı, Babü’s-selām kapısı diye de bilinir 103b/27.
- bāb-ı ülfet* : Görüşme kapısı, görüşüp kaynaşma kapısı 102a/25.
- baba** : Bir çocuğun dünyaya gelmesinde etken olan erkek, ata, cet, peder 46a/19, 55a/1.
- bā-berekāt (Far.)** : Hayırlı, uğurlu, şerefli, yücelik sahibi 68b/16, 93b/12, 169a/4.
- bā-cāh (Far.)** : Rütbeli, makamlı 165b/24.
- bāc-güzār (Far.)** : Vergi veren 78b/25.
- bād (Far.)** : Rüzgār 8b/24, 26a/3, 31a/5, 36a/10, 127a/3, 134b/8, 140a/21.
- bād-ı ‘aķīm*: Sıcağıyla kasıp kavuran rüzgar 30a/18, 36a/11.
- bād-ı ‘azāb*: Azap verici rüzgar 30a/23, 30a/25.
- bād-ı ķahr*: Kahreden rüzgar 73a/14.
- bād-ı semūm*: Cehennemden gelen rüzgar 127a/3.
- bād-ı şimāl*: Kuzey rüzgarı 134b/8.
- bād-ı şimāl ve cenūb*: Kuzey ve güney rüzgarı 26a/3.
- bād (Far.)** : Sonuna getirildiği Farsça kelimelere “olsun, olaydı, ola” manası katar
- mübārek-bād it-*: Mübarek olsun demek, tebrik etmek 124a/25.

(ayr. bk. **mübārek-bād.**)

ba‘de (Ar.) : Sonra 10a/3, 104a/25, 155a/3.

min ba‘d : Bundan sonra, bundan böyle 20a/11, 116a/12, 128a/17.

ba‘de-zān (Ar.) : Bundan sonra 67b/26, 68a/7, 156a/4.

ba‘dehu (Ar.) :Ondan sonra 8b/25, 11a/18.

bādī (Ar.) : İlk.

bādī re‘y : İlk baştaki düşünce, ilk baştaki görüş 117b/14.

bādiye (Ar.) : Çöl, sahra, kır 46b/20, 57b/18, 57b/25, 73b/18, 83a/27, 110b/22.

bādiye-i ḍalālet. Sapkınlık çölü, batıllık çölü 110b/22.

badiye-peymā (Far.): Çölde dolaşan 101b/10.

bād-pāy (Far.) : Ayakları rüzgar gibi hızlı olan; rüzgār gibi hızlı binek 137b/26.

bāḡ (Far.) : 1. Cennet 11b/27, 83a/5, 155b/25.

2. Bostan, büyük bahçe 20b/6, 65a/3.

3. Gezinti yeri 49a/7.

4. Meyve bahçeleri 131b/19.

5. Asma bahçesi 128a/23, 128a/24.

bāḡ-ı Cinān : Cennet bahçesi 11b/27.

bāḡ-ı emānī. Arzular bahçesi, dünya meydanı 28b/14.

bāḡ-ı Rıdvān. Rıdvān bahçesi, Rıdvān cenneti, Rıdvān cenneti meydanı 157b/6.

bāḡ-ı zindegānī. Hayat bahçesi, yaşam meydanı 44b/1.

baḡal (Far.) : Kasık.

baḡal-ı Ḥadīce. Hz. Hatice’nin kasığı 99a/23.

bāḡçe (Far.) : Küçük baḡ 29b/21.

bāḡistān (Far.) : Baḡlık, bahçelik yer 168b/2.

bāḡbān (Far.) : Bahçıvan, baḡcı 83a/13.

baḡışla- : 1. Allah’ın bir kimseyi, zümreyi, cemaati, ümmeti affetmek, baḡışlamak
7b/17, 10b/5, 21b/14, 144b/9, 151b/13, 151b/19, 151b/21, 152b/23,
153a/8, 153a/9, 153a/22, 159a/2, 163b/14, 164a/27.

2. Vermek, ihsan etmek, bahşetmek 20a/12, 34a/11, 75b/6, 101b/22, 131a/11, 144b/6, 144b/7.

bağla-

: 1. Bir ipi, teli vb. kişinin bedeni etrafında dolayıp düğüm yaparak o kişiyi hareket edemez hâle getirmek 8a/13, 37b/3, 37b/4, 37b/7, 37b/10, 37b/11, 44a/6, 45a/10, 115a/4.

2. Bir ip, tel vb. kullanarak bir nesneyi bir yere bağlamak, tutturmak, sağlamlamak 12a/8, 18b/8, 33b/7, 173b/9, 177b/17.

3. Oluşturmak, meydana getirmek, hasıl etmek 124b/2, 146a/23.

4. Üzerine takmak, kuşanmak 102b/28, 171b/24.

5. Kişi ya da kişilerin kendilerini bir felaketten korumak maksadıyla bir ipi, teli vb. bedeni/bedenleri etrafında dolayıp düğüm yaparak hareket edemez hâle gelmek, kendini sabit hâle getirmek 30b/15.

6. Kapayarak girişi engellemek 100b/11.

7. Gönlünü vermek, gönlünü teslim etmek 41b/7.

8. Denkleme, paketlemek 95a/12.

9. Bir şeye veya kişiye güvenmek, yönelmek, inanmak 113b/19.

10. Akan suyun önüne set yapmak 77a/17.

11. Birisiyle nikâh/evlilik bağıyla birleşmiş/ilişkili olmak 92a/16.

12. Bir şey veya bir kimse ile diğer bir şey veya kimseyi manevi bir bağla birleştirmek, birbirine yaklaştırmak 7a/26, 59a/12.

-e bil bağla- : Güvenmek, inanmak 62b/18.

bağlan-

: 1. Kapatılmak 9b/23.

2. Bağlama işine konu olmak 139a/24.

bağlu

: Bağlanmış olan 86a/22, 91b/8, 140a/21, 161a/24.

bāğī (Ar.)

: Doğru ve hak olan yoldan ayrılan kimse, serkeş, āsī, şākī 121a/29.

bağy (Ar.)

: Başkaldırı, serkeşlik, azgınlık 57a/21, 125a/9.

bahā (Far.)

: 1. Bir mal veya işin değeri, kıymet 33b/12, 60a/26, 125b/13, 173b/6.

bahā (Ar.)

: Güzellik, zarıflık.

bahā vü behcet: Güzellik ve zerafet 2a/10.

bahādır (Far.) : Savaşlarda gücü ve yılmazlığıyla üstünlük kazanan veya yiğitlik gösteren kimse, batur 89a/24, 97b/7.

bahāne (Far.) : 1. isim Bir şeyin gerçek sebebi gizlenerek ileri sürülen uydurma sebep 60b/4, 90a/10.
2. Vesile, sebep 53a/22, 71b/12.

bahāne it- : Hakikatte mazeret olmayan bir şeyi mazaret olarak ileri sürmek 90a/10.

bahār : 1. Yeniden dirilme, haşır 83a/21, 83b/18, 84a/5, 84a/6.
2. İlkbahar 9a/25, 44b/3, 45a/7, 83a/19, 83a/21.

bahār-ı 'ālem-i ervāh: Ruhlar âleminin baharı 83b/18.

bahār-ı 'āşıkān: Aşıklar baharı 83b/27.

bahār-ı ebdār: (Bitkiler dışındaki) canlıların baharı 84a/5.

bahār-ı ervāh: Metafizik unsurların baharı 83a/22.

bahār-ı eşbāh: Maddi bahar, maddī alem baharı 83a/21.

bahār-ı qalb: Kalb baharı 84a/7, 84a/8.

bahār-ı nebāt: Bitkilerin baharı 84a/6, 84a/7.

ayr. bk. **nev-bahār**.

bahīllik : Cimrilik, hasislik, pintili 151a/13

bāhir (Ar. mües. bāhire): 1. Apaçık, ayan beyan 22b/25, 33a/20, 53b/27, 139b/6.
2. Çok parlak, ışıklı 63a/7.

bāhir ol- : Parlamak, ışıldamak 22b/25, 33a/10, 33a/20.

bāhirü'l-burhān: Apaçık bir delil 145a/24.

bāhirü'z-zuhūr: Apaçık görünen, ayan beyan ortada olan 53b/27.

bāhire (Ar. bāhir'in mües.) : Belli, besbelli, apaçık, açık 53b/27, 145a/24.

bahıl (Ar.) : Cimrilik 64a/9.

bahr (Ar.) : Deniz 55b/13, 115b/25, 140a/18, 141b/17

bahr-i aḥḍar : Yemyeşil deniz 146b/3.

bahr-i elkāb : Lakaplar denizi, ünvanlar denizi 3b/14.

baħr-i pūr-gevher: İnci dolu deniz, içi mücevher dolu deniz 84a/1.

baħr-i zāħir : Coşkun deniz, coşmuş deniz 2b/27.

baħr u berr : Deniz ve kara 5b/24, 140a/18, 176b/25.

baħş (Ar.) : Üzerinde konuşulan konu, sorun, mesele, mevzu.

baħş eyle- : Hakkında konuşulmak 151a/16.

baħş (Far.) : Eklendiği isimlerden “bağışlayan, veren, affeden” manasında sıfatlar yapan Farsça son ek 2b/6.

ayr. bk. ‘aṭā-baħş, cihān-baħş, şifā-baħş.

baħş (Far.) : 1. Bağış, ihsan 3a/2.

2. Kısım, bölüm, cüz 28a/14, 28a/15, 28a/16, 42b/21, 42b/22.

baħşış (Far.) : Bir hizmete karşılık asıl ücretinden başka memnuniyeti ifade etmek için verilen ek para 75b/7, 134a/20.

baħt (Far.) : Talih, kader, kısmet 2a/25, 139a/5.

baħtiyār (Far.) : Ummadığı, beklemediği kadar iyiliğe, mutluluğa kavuşan 2b/21.

baħtiyārlik : Bahtiyar olma hali, mutluluk 118b/10.

baħūr (Ar.) : Tütsü, buhur 134b/17

baħūr-ı meveddet: Sevgi tütsüsü 136b/27.

ba‘īd (Ar.) : Uzak 21a/5, 56a/4, 69a/15, 77a/7.

ba‘īd ol- : Uzak olmak 41a/21, 59a/21, 73a/6.

bā-intifā‘ (Far.) : Yararlanmalı, istifadeli 165b/27.

ba‘īr (Ar.) : Erkek deve 23b/10.

bā-irtifā‘ (Far.) : Yükseltili 165b/27.

bā‘iṣ (Ar.) : Sebep 14b/5, 16b/1, 18b/27, 28a/7, 47b/2, 62a/22.

bā-istikāmet (Far.) : Doğru, düzgün, istikametli 165b/1.

bak (Far.) : Kaygı, tasa, endişe 161b/4.

baķ- : 1. Bakışı veya gözleri bir şeye çevirmek 41b/12, 88b/6, 143b/5, 165b/16.

2. Yönelmek, dönmek 108a/3, 107a/24.

3. İlgilenmek, itina göstermek 158b/23.

4. Seyretmek 44b/15.

bā-kerāmet (Far.) : Kerametli, keramet sahibi 60b/7, 65a/27.

bā-kerem (Far.) : Kerem sahibi, keremli 99b/23.

baḳıyye (Ar.) : Arta kalan, geri kalan, artık 17b/20, 112b/4, 160a/23.

baḳıyye-i aḥvāl: Durumlarından geri kalanlar, vaziyetlerinin ne/nasıl olduğu ile ilgili arta kalanlar 92a/12.

baḳıyye-i aḥvāl-i İsmā‘īl: Hz. İsmail’in hâllerinin geri kalanları, Hz. İsmail ile ilgili geriye kalan bilgiler 53a/3.

baḳıyye-i nūr: Nurdan arta kalanlar, nurdan geriye kalanlar 12a/21.

baḳıyyetü’s-süyûf: Kılıçtan arta kalanlar, kılıçla öldürülmeyip kurtulanlar, savaşta ölümden kurtulanlar 6a/23.

bāḳī (Ar.) : 1. Geri kalan, arta kalan, kalan kısım 6b/19, 11a/22, 28a/16, 68a/23, 86b/5.

2. Korunup, saklanmış, muhafaza edilmiş 24a/27, 94b/14.

3. “Ölümsüz ve ebedi kalıcıdır” manasında Allah’ın sıfatlarından birisidir. 126b/5.

4. ölümsüz, ebedi 71a/14.

bāḳī bul- : Varlığını devam ettirdiğini görmek, orada görmek 164a/8.

bāḳī ḳal- : Geriye kalmak, arta kalmak 30b/21, 94b/14.

bāḳī ol- : Varlığını sürdürmek, devam etmek 24a/27.

baḳī‘ (Ar.) : Küçük koru, ormancık 131b/1.

bāl (Ar.) : Gönül, kalp, yürek.

bāl (Far.) : Kanat 148a/10, 148a/12.

bal : Arıların çiçeklerden topladıkları ve kursaklarında özleştirilerek petek gözlerine doldurdukları tatlı, kokulu, açık sarıdan esmere kadar değişen koyu kıvamlı sıvı madde 13b/27.

bālā (Far.) : 1. Yüksek, yüce, uzun 12a/11, 138a/3, 144b/3, 168a/3

2. Üst, yukarı 63b/23, 95b/2.

bālā-yı ‘akabe: Akabe’nin yukarı kısmı 95b/2.

bālā-yı pūšte: Tepenin üstü 129a/11

bālā-bülend (Far.) : Uzun boylu 61a/24.

balçık : 1. Yapışkan ve koyu kıvamlı çamur, killi çamur 27b/23, 48a/9, 103b/19.
2. Heykel ve kap kacak yapımında kullanılan çamur 28b/11, 139b/16.
3. Bataklık 155b/11.

balık : Omurgalılardan tatlı ve tuzlu suda yaşayan genellikle solungaçlarıyla suyun içinde erimiş hâlde bulunan havayı emmek suretiyle solunum yapan, yumurta ile çoğalan kemikli hayvanların genel adı 26b/15, 37b/24, 147b/20.

bālīg (Ar.) : Çocuğu olabilecek yaşa gelmiş olan, ergin hâle gelen, ergen 18b/4, 53a/8, 53b/16.

bālīn (Far.) : 1. Koltuk 71b/17, 86b/26.
2. Yastık, minder 92b/7.

bālīn-i ‘Alī : Hz. Ali’nin koltuğu 173a/9.

balta : Kesme, yarma, yontma işlerinde kullanılan ağaç saplı metal yüzlü kesici bir el aleti 34a/13, 34a/14, 34b/26.

bām (Far.) : 1. Kubbe 61b/17, 100b/4, 136a/16, 165b/12.
2. Çatı, dam 100b/4.

bām-ı cār-āṣām-ı zebercedī-ķībāb: Fıstıkī yeşili kubbelerin dört bir tarafı kaplayan çatısı 61b/17.

bām-ı heft-ecrām-ı ‘ulüvv-i maķām: Makamı yüce olan yedi âlemin (Ay, Güneş, Merih, Müşteri, Utarid, Zühal, Zühre) çatısı 165b/12.

bām-ı nüh-āṣām-ı ‘ālem-i kūn fe-kār: Yaratılma âleminin dokuz feleği içine alan/ kaplayan çatısı 136a/16.

bām-ı şavma ‘a: Kilisenin çatısı 95b/2 .

bā-müjde (Far.) : Sevinçli, hayırlı 166b/3.

bā-necāḥ (Far.) : Zafer sahibi, zafer kazanmış.

bang (Far.) : Ezan.

bang-ı namāz vîr-: Ezan okumak 136a/23.

bānū (Far.) : Gelin.

bānū-yı ḥacle-i kerāmet: Kerāmet (gerdek) odasının gelini 66b/10.

baña : Birinci teklik kişi zamiri ben'in yaklaşma hāli 100a/11, 100b/6, , 106a/27, 106b/23, 106b/25.

-bār (Far.) : Sonuna getirildiği isimlere “yağan, yağdıran, saçan, serpen, döken” anlamları katarak birleşik sıfatlar yapan Farsça bir son ek 66a/18.

bār (Far.) : 1. Kere, kez, defa 111b/2, 129b/27, 147b/22, 163b/18.

2. Ana mal, sermaye 20a/17.

3. Sıkıntı, üzüntü 5b/16.

4. Yük 107b/24.

bār-ı girān: Ağır yük 150a/3.

bār-ı kaṭīʿat-ı muḥabbet: Allah'a duyulan sevgiyi, kesen yükler, Allah'a duyulan muhabbeti azaltan yükler 150a/16.

bār-ı vahy : Vahy yükü 107b/24.

bār (Far.) : Kir, pas 136b/7.

bār-ı gubār : 136b/7.

bārān (Far.) : Yağmur 27b/15, 29b/24, 30a/10, 93a/17, 141b/16.

bārān ol- : Yağmak

bardaḳ : Toprak testi 57b/23.

bardaḳçılık : Testicilik 28b/8.

bārdān (Far.) : İçinde yiyecek, içecek taşımaya yarayan kap 39b/11, 39b/12, 39b/14.

bārgāh (Far.) : 1. Girmek için izin gereken, izinle girilebilecek yer, çadır, yüksek divan, saray 2a/26, 73a/26, 73b/5.

2. Dünya, maddi âlem 160a/15.

bārgāh-ı ʿālī-maḳām: Yüce makamı olan saray, rütbesi yüksek olan saray 169a/9.

bārgāh-ı Kısra: Kısra'nın sarayı 86b/22.

bārgāh-ı şühūd: Varlık makamı, Varlık âlemi, varlık otağı 74b/22.

bārgāh-ı zuhūr: Varlık sarayı 165b/24.

bārī (Far.) : 1. Hiç olmazsa, hiç değilse 15a/26, 38b/3, 131b/22.

2. Öyleyse 165b/16, 166a/10, 172b/13.

3. Bir defa, bir kerecik olsun 134b/8.

bārid (Ar.) : Soğuk 37b/20.

bārīk (Far.) : Dar, ince 138a/10.

bārīk-miyān (Far.) : İnce belli 78a/24, 78a/25.

barmak : Parmak 12a/18, 26b/17, 32b/15, 46b/27, 85a/1.

baş- : 1. Ayakların tabanı ile vücudun ağırlığını verecek şekilde yere veya bir şeyin üzerine çıkmak/ üzerinde durmak 17b/8, 40a/10, 52b/7, 138b/17.

2. Bir şey üzerine eller, parmaklar ile kuvvet vererek itmek, ezmek 9b/18.

ba's (Ar.) : 1. Yeniden dirilme ve dirilme 23b/20, 132b/1, 138b/1.

2. Allah'ın halkı dine davet etmek üzere bir peygamber göndermesi 100b/27.

bā-sa'adet (Far.) : Kutlu, mübarek 4b/8, 79b/24, 81a/10, 126b/16.

ümme-i bā-sa'adet: Kutlu ümmet, mübarek ümmet 4b/8.

bā-şafā (Far.) : Samimi, içten 83a/16.

bā-şafā : Saflık sahibi, samimiyet sahibi 83a/16.

başar (Ar.) : Görme yeteneği 3a/27.

bāşıra (Ar.) : Göz 68a/3, 103b/12.

bāsık (Ar.) : Upuzun, yüksek, uzayıp gelişmiş 84a/22, 88a/4.

başiret (Ar.) : 1. Gönül gözüyle görme 3a/27, 177a/17.

2. Uzağı görüş, seziş 157b/15.

3. Doğru görüş, sağgörü 72b/9

basit : 1. Sıradan, bayağı, olağan 82b/25.

2. Yüzey, satıh, zemin 166a/1.

basīṭ-i ǧabrā : Dünya yüzeyi 63b/2.

basīṭ-i sīmīn-i ḥūrşīd. Rengini güneşten alan gümüş renkli düzlük, yeryüzü 166a/2.

baş (Ar.) : Uzun uzadıya ayrıntılı olarak anlatma 136a/23

başat (Ar.) : (Sathī) genişlik 134a/19.

bā-sürūr (Far.) : Taht sahibi, yüksek makam 18b/10, 55a/23, 55b/23.

nūr-ı bā-sürūr-ı Muḥammedī : Hz. Muhammed'in (yüksek makam) taht sahibi nuru
3b/25, 24a/22, 31b/6, 31b/8.

baş : 1. Bir yerin veya nesnenin en yüksek noktası, zirve, tepe, doruk 15b/8,
35b/8, 105b/28.

2. Bir şeyin yakını veya çevresi 42a/15, 125b/11.

3. İnsan ve hayvanlarda beyin, göz, kulak, burun, ağız vb. organları
kapsayan, vücudun üst veya önünde bulunan bölüm, kafa, ser 10b/13.

4. Toparlık çıkıntılı uç 146a/8.

5. Başlangıç 34b/8.

6. Başın saçlı olan bölümü 105b/21.

baş a- : Giymek 136b/15.

baş aşāğa eyle-: Boynunu bükmek 137a/9.

baş aşāğa it- : Boynunu bükmek 27b/18.

baş çek- : Öncülük etmek 168b/27

baş çevür- : Vazgeçmek, dönmek 34a/3.

baş kaldur- :1. İsyan etmek 27b/17, 117b/9.

2. Yanmak, kalkma 11b/10, 154b/21.

3. Göğe bakmak 123a/13.

4. Bakmak, -e yönelmek 7a/16, 146a/2, 146a/3.

baş ko- : (Ayak) öpmek 165b/4.

baş ucına gel- : Yanına gelmek 43a/14, 43a/21.

baş üzere yıķıl-: Tepetaklak olmak 177a/6.

baş vir- : Ölmek 130b/9.

- başar-** : 1. İstenilen şekilde bitirmek, muvaffak olmak, itmam etmek 97b/12, 147b/11.
2. Gerçekleştirmek, üstesinden gelmek 170a/1, 172b/22.
- bāsed (Far.)** : Olsun, olur ki, ola ki 65a/5.
- başla-** : Bir iş için harekete geçmek ve ilk bir kısmını yapmak, başlangıcını yapmak 31b/25, 106b/7
- baṭ (Ar.)** : Kaz 40b/12.
- bat-** : Bir sıvının veya herhangi bir maddenin içine girmek, gömülmek 3b/4, 29b/9, 177a/14.
- bā-tevķīr (Far.)** : Hürmetli, hürmet sahibi 53b/6.
- bā-tezyīn (Far.)** : Süslü, gösterişli.
- bāṭıl (Ar.)** : 1. Gerçekle ilgisi olmayan, doğru olmayan 40a/13, 66a/12, 112a/5.
2. Çürük, boş, asılsız, geçersiz 116a/25.
3. is. Yanlış inanç, hak olmayan inanç, inançlara uymayan 123a/4.
4. İşlemez, battal 77a/1, 77b/19..
- bāṭıl eyle-* : Çürüğe çıkarmak, geçersiz kılmak 64a/1.
- bāṭıl ol-* : olumsuz yönde değişmek, bozulmak 116a/25.
- bāṭıl-ı devr* : Zamanın boş inançlısı 56a/5.
- bāṭın (Ar.)** : İç, iç yüz, dāhil 37a/14, 167b/19, 167b/24.
- bāṭın-ı Ādem:* Ādem'in içi 8b/21.
- bāṭın-ı İbrāhīm:* İbrahim'in içi 37a/11.
- bāṭın-ı insān* : İnsanın içi 48b/23.
- bāṭın-ı mübārek:* Mübarek iç, kutsal iç yüzü, mübarek gönül 136b/2.
- baṭın (Ar.)** : Soy, nesil, kuşak, göbek 17b/27, 18a/1, 18b/18.
- baṭn** : bk. **baṭın** 18a/10, 18b/12, 19a/8, 40a/20, 78a/18, 128b/14, 128b/17.
- batnen (Ar.)** : Soydan 18a/10, 18b/12.

batnen ba‘de batnın: Soydan soya, nesilden nesile, kuşaktan kuşağa (evvelki batında kimse varken ikinci batında olan kimse istifade edemez, demektir.) 40a/20.

batş (Ar.) : Şiddetle tutma ve koparma, sert tutuş 121a/18.

batṭāl (Ar.) : İşlemez 154a/6.

batır- : Bir şeyin sıvı veya yumuşak bir maddenin içine gömülmesine yol açmak, batmasını sağlamak 5b/4, 33b/10, 40a/1.

bā-‘urūc (Far.) : Yükselmesiyle, yükselen 165a/22.

bā-vücūd (Far.) : Böyle iken, bununla beraber 37b/16, 52a/18, 58b/2, 131a/18, 135a/3, 135b/14.

bayram : Özel eğlence ve tören düzenlenerek kutlanan dinî veya millî önemi olan gün 34a/21.

bāzār (Far.) : 1. Pazar, çarşı 33b/6, 97b/16, 33b/12, 125b/14, 161a/3.
2. Alışveriş, ticaret, alım satım işlemi 20a/20.

bāzār-ı ‘ışk ve muḥābbet: Aşk ve sevgi pazarı 46b/17.

bāzār-ı kıyāmet: Mahşer yeri 20b/27.

bāzār-ı ‘Ukāz: Ukaz çarşısı, pazarı 97b/21.

bāzārgāh (Far.) : Pazar yeri 97a/8.

bāzārgāh-ı ‘Arab: Arapların Pazar kurduğu / yaptığı yer 96b/27.

bāzergān (Far.) : Bezirgan, tâcir 118b/24, 164a/2.

bāz-geşt (Far.) : Geri dönme 151b/6.

ba‘zı (Ar.) : 1. Bir kısım, bir takım 55a/4, 100b/24.
2. Kimi 71a/5, 100a/14.

bāzū (Far.) : 1. Kolun omuz ile dirsek arasındaki kısmı, pazı 66a/20.
2. güç, kuvvet, istidat 66a/23.

bāzū-yı nübüvvet: Peygamberlik gücü, kuvveti 66a/23.

ḳuvvet-i bāzū: Kol gücü, pazı gücü 66a/20.

be- (Far.) : -e/-a Yönelme durum eki, kelime başına getirilerek zarflar teşkil eden
“ile, için, -e kadar, e göre 65a/1. 73b/19, 78b/10, 168b/24.

beḥ beḥ (Ar.) : Aferin! Çok iyi! Bravo! 173a/10.

bed (Far.) : Kötü 116a/20, 126b/22.

bedāyi‘ (Ar. **bedī‘a’nın çğl.**) : 1. Çok güzel, mükemmel ve yeni şeyler 83b/6.
2. Güzel konuşmalar 2b/20.

bedāyi‘-i şuver-i ġarāib: Harikulade görünürlü güzellikler 83b/6.

bed-baḥt (Far.) : Bahtsız, bahtı kara, kara bahtlı, talihsiz 6b/15, 27b/21, 86a/8.

bed-dil (Far.) : Yüreksiz, korkak 28b/4.

bed-du‘ā (Far.) : İnkisar, ilenç 153a/23.

bed-ḥāl (Far.) : Hāli kötü, düşkün 62a/21.

bedahşān (Far.) : Afganistan’da çok eski zamanlardan beri bedahş denilen yakut madeni çıkarılır. Yakut madeni dolayısıyla birçok ülkenin ilgisini çekmiş olan Bedehşan, edebiyatta da daima bir yakut cinsi olan kırmızı la’l taşı ile birlikte anılır. Bu taş sevgilinin dudağını temsil eder. Erimiş la’l de şaraba benzetilir. Güneş madenlere tesir ederek onların mahiyetini değiştirir ve kıymetli taşlar haline getirir. Sevgilinin dudağını değiştiren de yanaklardır.

beden (Ar.) : Gövde, vücut, cisim, tesem 22a/25, 98a/24, 166b/11.

beden-i Ādem: Hz. Ādem’in vücudu 5b/7.

beden-i būnyet-i Ādem-i safiyy: Hz. Adem’in fizikî bedeni 10a/11.

beden-i ḥākī: Topraktan (yaratılmış) beden 10a/20.

beden-i mübārek: Kutsal vücut, kutlu beden 108a/14.

beden-i şerīf: Yüce vücut, şerefli beden 170b/16.

bed-gevher (Far.) : İçi, tabiatı fena, soysuz, mayası bozuk 25a/22, 126b/20.

bed-hūy (Far.) : Kötü huylu, huysuz 143b/1.

bedī‘ (Ar.) : Yeni, garip, eşsiz ve görülüp işitilmemiş 49a/11.

bedī‘ā (Ar.) : Eşine az rastlanır güzellik 9a/1, 60a/19, 83b/3.

bedr (Ar.) : Dolunay.

bedr-i āsmān-ı risālet : Risalet göğünün dolunayı 90a/21.

bedr-i münīr : Parlak dolunay 11a/14, 88a/26.

bedr-i tamām: Tam dolunay 65a/25.

bedterīn (Far.) : Daha, pek çok kötü 125b/24.

beğāyet (Ar.) : Pek çok, aşırı, son derecede, pek ziyade 42a/18, 88a/15, 100a/23.

begen- : 1. Hoşlanmak 39a/2.
2. Benzerleri içinden seçmek, tercih etmek, ayırmak 20a/15, 24b/25.

behā (Ar.) : Güzellik, parlaltı, zariflik.

behā-yı dürr-i yetīm: Yetim incinin parlaltısı 65a/5.

behālu : Pahalı 34b/23.

behāyim (Ar. **behīme'nin** çğl.): Dört ayaklı hayvalar, canavarlar 5a/13, 81a/2, 141a/56.

behcet (Ar.) : 1. Sevinç 63b/22, 121a/10, 160b/14.

2. Güzellik 2a/10.

3. Güler yüzlülük 92b/24.

behcet-i aṣl-ı nev-bahār : İlkbaharın hakiki güzelliği 82b/24.

behcet-efzā (Far.) : Güzellik bahşeden 71b/23.

be-her-hāl (Far.) : Her hâlde, mutlaka 146a/13.

behişt (Far.) : Cennet 11b/19, 49a/7, 51b/20, 66b/21, 68a/18, 83b/25.

behişt-i 'anber-sirişt: Anberle yoğrulmuş cennet, anber kokularıyla dolu cennet 136b/25,
138a/14.

behişt-i berīn : Yüce cennet 136b/19.

behişt-i berīn-i ṣafā-efzā-yı 'a'lā : Gönlü şenlendiren yüce cennet 67b/1.

behişt-i cāvidān: Ebedī cennet 170b/8.

behişt-i menī': Ulaşılmaması güç cennet, girilmesi zor cennet 23a/19.

behiştī (Far.) : Cennetlik 18b/7, 47b/11, 82b/6.

behiyye (Ar.) : Güzel 69b/12.

Behrām-ḥıṣm (Far.) : Sasani Hükümdarı Behram gibi öfke sahibi 137a/4.

behremend (Far.) : Nasibi olan, hissedar 6a/4, 17b/20, 22a/6, 149a/27.

- beḳā (Ar.)** : 1. Ölmezlik, ebedi olma, sonsuzluk 24a/24, 73a/15, 100b/1, 166b/2.
2. Kalıcılık, yok olmama 33a/22, 139a/10.
3. Önceki durumunu, koruma 31a/7.

beḳā-yı ümmet: Ümmetin kalıcılığı, ümmetin devamlılığı 139a/10.

- bekle-** : Bir şeyi korumak, güvenli bir yerde tutmak, gözetmek, saklamak, esirgemek, hapsetmek, kapalı tutmak, gizlemek, muhafaza etmek, kilitlemek, kapatmak, bağlamak 42b/17, 161a/4.

- bel** : 1. Kol ve bacakların birleştiği yer 11b/20, 171b/24.
2. Meni, sperm 102b/16.

- belā (Ar.)** : 1. İçinden çıkılması, kurtulunması çok zor durum, musibet, felaket 7a/3, 152b/7, 177a/14.
2. Büyük dert, keder 38a/10.

belā-yı ‘azīme: Büyük sıkıntı, büyük dert 7a/3.

belā-yı hicrān : Ayrılık musibeti, Uzak kalma felaketi 53a/5.

belā-yı resīde : Ulaşan bela, erişmiş bela 62b/73.

belā-yı Ṭūfān : Tufan felaketi, Tufan musibeti 23b/17.

- belāḡ (Ar.)** : Tebliḡ 1b/16.

- belāḡat (Ar.)** : 1. İyi, güzel söz söyleme 2b/18.
2. Etki gücü, tesirlilik 123a/26.

belāhā (Far.<Ar. belā’nın çğl.): Belalar.

belāhā-yı bisyār: Birçok belalar 110a/12.

- belde (Ar.)** : Şehir, kasaba, memleket 49a/13, 65a/26.

- belī (Ar.)** : Evet, hay hay 12a/21, 18a/15.

- belīḡ (Ar.)** : 1. Fasih, düzgün 102b/15.
2. Ciddi, özenli 60b/24.

belīḡa (Ar. belīḡ’in mües.): Belagati olan, yerinde, güzel ve etkili söz 102b/15.

- beliyye (Ar.)** : Belā, felāket 62a/19.

- belki (Far.)** : İhtimal, umulur, olabilir 10b/23, 121a/17, 135a/22, 148a/23, 171a/6.

ben : Teklik birinci kişiyi gösteren söz 12b/11, 21a/27, 34a/7, 44a/13.

be-nām (Far.) : Namlı, ünlü, meşhur 103b/16.

benāt (Ar. bint'in çğl.): Kız evlatlar.

benāt-ı mülūk : Meliklerin kızları. 72b/5.

bend (Far.) : 1. Bağ, bağcık 37b/3, 124a/21.

2. Mafsal, boğum 47a/5, 145b/27.

3. Bağlama 37b/15, 47a/2.

4. Su tutmak veya akış yönünü değiştirmek için konulmuş taş, duvar, tahta, çalı çırpı gibi malzemelerle yapılmış engel, bütet 42a/6.

5. Zincir 73b/17.

6. İp, urgan 173b/7.

7. Yular, rabıta 35b/17.

bend-i gam : Gam bağı 154b/10.

bende (Far.) : 1. Bağlanmış insan, kul 149b/9, 151a/5.

2. Köle 100a/10, 109a/6.

bende-i 'āşī : İsyān eden kul 15b/13.

bende-i ber-güzīde: Seçkin kul 44b/21, 165b/6.

bende-i muhtāc: Yoksul kul, fakir kul 166a/25.

bende-i Hudā: Huda'nın kulu 42b/27.

bende-i muşallī: Beş vakit namazını düzenli ve sürekli kılan kul 168a/10, 168a/20, 168b/4, 168b/19.

bende-i mü'min: Mümin kul 21a/7, 34a/18, 37b/16, 38a/4, 45b/17, 82b/14, 154b/21.

bende-i pesendīde: Seçilmiş kul, beğenilmiş kul 68a/16, 138b/13.

bende-i şālīh: Günah işlemekten kaçınan kul 157a/13.

bende-gī (Far.) : Kulluk, kölelik 8b/25.

bende-nüvāz (Far.) : Kölesine iyi davranan 3a/21.

bende-nüvāzlık : Kölesine iyi davranma 49b/4.

bende-nüvāzılık : Kölesine iyi davranma 49a/19.

- bendelik** : Kölelik 20a/22, 109a/22.
- bendergāh (Far.)** : İşlek iskele, liman, şehir.
- bendergāh-ı kavāfil-i ervāḥ* : Ruhlar kafilesinin limanı 134b/2
- benefş (Far.)** : Mor renk, menekşe rengi 95b/7.
- benefşe (Far.)** : Menekşe 44b/5
- zūlf-i tāb-dār-ı benefşe* : Menekşe gibi sarkan saç lülesi 134b/8.
- benefşevār (Far.)**: Menekşe gibi 71b/21.
- benefsezār (Far.)**: Menekşelik, menekşe tarlası 83a/8.
- benī (Ar. ibn'in çğl.)**: Oğullar 100a/15, 103a/15,
- benī Ādem* : Ādem oğulları, insanoğlu 15b/10.
- beni'l-cān* : Cān isimli cinin oğulları 5b/22, 5b/27, 6b/9, 6b/12, 6a/20, 7a/25.
- beñiz** : Yüz 90b/14.
- beñizlü** : Yüz rengi 79b/2, 93a/5.
- bennā (Ar.)** : Yapı işleriyle uğraşan mimar, dülger, kalfa gibi kimselerin genel adı, inşaat ustası 60a/12.
- benū (Ar.)** : Oğullar 98b/1, 99b/10.
- beñze-** : 1. İki kişi veya nesne arasında birbirini andıracak kadar çok ortak nokta bulunmak 118a/18, 142a/13.
- beñzed-** : Benzer duruma getirmek 53b/15.
- beñzer** : Nitelik, görünüş ve yapı bakımından bir başkasına benzeyen veya ona eş olan, benzeri, müşabih, mümasil 3a/1, 12b/7, 93a/25, 129b/24.
- ber (Far.)** : Üzeri 35b/14, 49a/14.
- bere-biryān (Far.)** : Kuzu kebabı 50a/13.
- ber-güzīde (Far.)** : Seçme, seçkin 15a/16, 65b/1.
- ber-Ḥakḳ (Far.)** : Hak üzere 126a/25.
- ber-ḳarār (Far.)** : Kararlı, yerli, daimi, devamlı 67b/20.
- ber-kemāl (Far.)** : Mükemmel 88b/2.
- ber-menzil (Far.)** : Yolculuk üzere 56a/4.

ber-mevzū' (Far.) : Konuşlanmış 27a/10.

ber-murād (Far.) : Arzusuna kavuşan, dileğine eren 2b/13.

ber-sebīl (Far.) : Yoluyla 11a/5, 66b/5.

ber-sebīl-i tebcīl-i kabūl eyle-: (İncil'in hükümleri için) doğruluğunu/gerçekliğini
hürmetle/saygıyla belirtmek 66b/5.

ber-sebīl-i icmāl: Kısaltarak, özetle 11a/5.

berāber (Far.) : Bir arada, birlikte 35b/10, 59b/13, 74a/13, 90a/7, 94b/9, 98a/1.

berāhīn (Ar. burhān'ın çğl.): Kanıtlar, deliller 78b/18.

berāt (Ar.) : Azat belgesi 148a/4.

berāyā (Ar. beriyye'nin çğl.) : Halk 74b/20.

berber-zemīn (Far.) : Berberîlerin memleketi 2a/22.

berd (Ar.) : Soğuk 139b/5, 140a/8.

berd u sālīm : Soğuk ve güvenli 139b/5.

berdār (Far.) : Desteklemek, onaylamak, tasdik etmek, tutmak, muhafaza etmek.

bere-biryan (Far.) : Kuzu kebab 50a/13.

berehnelik : Çıplaklık 160b/21.

berekāt (Ar. bereket'in çğl.): 1. Bolluklar 68b/19

2. Meymenetler, saadetler, mutluluklar, hayırlar 66a/13, 68a/26.

3. Uğurlu, hayırlı bir kişinin yüzü suyu hürmetine, ... sayesinde 7b/20,
87b/2.

bereket (Ar.) : 1.. sayesinde 46a/25, 46b/7, 59a/15, 62b/19, 98a/6, 98a/9, 101b/21.

2. Allah'ın verdiği nimetler 81b/4, 149a/19, 149b/17, 88b/18.

3. Bolluk 53a/7, 64b/1, 88b/20, 90a/6, 176a/26.

4. Hamd olsun ki, Allah'a şükürler olsun ki, neyse ki, iyi ki 10b/13.

5. Şükür, hamd 85a/7.

bereket-i bī-şümār: Sayısız bolluk 106a/16.

bereket-i da'vet-i Halīlu'llāh: Hz. İbrahim'in ziyafetinin bereketi/bolluğu 169a/5.

bereket duası: Şükür/hamd duası 85a/7.

bereket vir-: (Allah'ın lütfuyla) çoğalmak, artmak 53a/7, 89a/19.

bereketlü : 1. Hayırlı, uğurlu 90a/9, 91a/13, 146a/20.

2. Bolluklu, verimli 94b/14.

berg (Far.) : Yaprak 83a/14.

berg-i envār : Nurlar yaprağı, nurlardan oluşan yaprak 134b/15.

berghā (Far. berg'in çğl.) : Yapraklar.

berghā-yı dirahtān : Ağaçların yaprakları 159b/22.

ber-güzīde (Far.) : Seçme, seçkin 2a/19.

ber-hūrdār (Far.) : Mesut olan, mutlu olan 112b/7.

berī (Ar.) : Uzak 91a/17.

berīn (Far.) : En yüksek, en yüce

berk : 1. Sağlam 52b/9

2. Tahkim edilmiş, kuvvetli, muhkem 30b/6

berķ (Ar.) : Şimşek 86a/23, 101b/7, 145a/21.

berķ-i hātīf : Göz açıp kapayınca çakan şimşek 101b/15, 153b/18.

ber-ķarār (Far.) : Daimi, devamlı 2b/13

ber-ķarār-ı sābīķ : Öncekinin devam ettiği üzere 118a/2

berķāsā (Far.) : Şimşek gibi hızlı 168b/25.

berkit- : Sıkıca bağlamak 34b/21, 127a/4.

berķ-refťār (Far.) : Şimşek gibi hızlı giden 41a/22.

berķvār (Far.) : Şimşek gibi 177b/18.

ber (Ar.) : Kara, toprak 168a/2.

berrāķ (Ar.) : Çok parlak 105b/4.

ber-kemāl (Far.) : Mükemmel, yolunda, iyi 103b/7.

berü : Beri, beriye, -den beri, buraya, bu yana doğru, buradan 11a/26, 12a/17,
17b/12, 56b/15.

ber-vakt (Ar.) : Zaman üzre, Zaman ne gösterirse 86b/1.

bes (Far.) : 1. Çok, gayet 36a/22.

2. Yeter, kâfi 68a/25, 159a/1.

besâit (Ar. basîṭ'in çğl.): Basit olanlar, sade şeyler 109b/20.

besâtîn (Ar. būstān'm çğl.): Bostanlar, sebze bahçeleri 83b/16.

besâtîn-i suver-i Kur'ân : Kur'ân'da tarif edilen bostanlar 168b/1.

besâtîn-i cinār: Cennet bahçeleri 168b/3.

besle- : Yetiştirmek, büyötmek 41a/6, 113b/16.

beslen- : 1. Beslenme işi başkası tarafından yapılmak 28b/15.

2. Yaşamak, yetişmek, gelişmek 87b/3, 169b/4.

beste (Far.) : Kapalı (ayr. bk. **hātır-beste**.) 164a/12.

beş : Dörtten sonra gelen sayının adı 4b/10, 4b/12, 5a/19, 18a/6, 21a/26, 23a/6, 28a/15.

beşā'ir (Ar. beşāret'in çğl.): Müjdeler 72b/18.

beşāret (Ar.) : Müjde, muştı

beşāret-i 'aliyye : Yüce müjde 71b/5.

beşāret-i 'amīm : Bol müjdeler 69b/26.

beşāret-i behiyye : Güzel müjde 69b/12.

beşāret-i Dāvud-ı Nebī : Dāvūd Nebi'nin müjdesi 68b/20.

beşāret-i 'İsā bin Meryem : Meryem oğlu İsa'nın müjdesi 69a/25.

beşāret-i kabūl : (Duanın) kabul edildiğine dair müjde 48a/14.

beşāret-i kerāmet : Kerāmet müjdesi 139a/20.

beşāšet (Ar.) : Güler yüzlölük 64a/10, 146b/9.

beşer (Ar.) : İnsan 1b/11, 23b/24, 75b/11.

beşer : Her birine beş tane 144b/27.

beşere (Ar.) : Üst deri, ten 17b/14, 169b/22.

beşerriyyet (Ar.) : İnsanlık 4b/21.

beşik : Süt çocuklarını yatırmaya ve sallayarak uyutmaya yarar küçük yatak 89b/10, 89b/13.

- beşinci** : Beş sayısının sıra sıfatı, sırada dördüncüden sonra gelen 103a/2, 144b/22, 145a/20, 146b/22.
- beşîr (Ar.)** : Müjde 139b/21.
- be-ṭarîḳ (Far.)** : Usulle, yöntemle, metotla
be-ṭarîḳ-i evlā : Daha uygun bir usulle 152a/6.
- betûl (Ar.)** : Erkeklerden çekinen, namuslu kadın 66b/1.
- bevādî (Ar. bâdiye'nin çğl.)** : Çöller, kırlar, sahralar.
bevādî-i ḍalālet : Sapkınlık çölü 72b/1.
- bevâtın (Ar. bâṭın'ın çğl.)** : Batında olan, gizli şeyler, içtekiler, sırlar 83b/8.
- bevvāb (Ar.)** : Kapıcı 140b/1, 141b/20, 145a/25.
- bey' (Ar.)** : Satma, satış.
bey' ü şirā : Alım satım, ticaret 100a/10, 110a/25, 118b/16.
- beyābān (Far.)** : Çöl, kır 68b/26, 78a/24, 144b/23, 159b/22.
beyābān-ı Mekke-i mübārek : Mübarek Mekke çölü 41a/23.
beyābān-ı bî-pāyān : Sonsuz çöl 41b/11.
- beyān (Ar.)** : 1. Söyleme 162a/16.
2. Açıklama 10a/1.
3. Bildirme 132a/27.
beyān it- : Açıklamak 130a/10.
beyān eyle- : Söylemek 102a/17.
beyān olın- : Söylenmek 104a/19.
beyān-ı 'ālem-i bālā : Yüce âlemin söylemi, yüce dünyanın söz varlığı 136a/14.
beyān-ı bâhirü'l-burhān : Apaçık bir delilin açıklanması 145a/24.
beyān-ı şerāyî' it- : Allah'ın hükümlerini açıklamak/tebliğ etmek 21a/20.
- beyāz (Ar.)** : Ak, siyah karşıtı 79b/4, 83a/12.
- beyn (Ar.)** : Arasında, arada 38a/7.
beyne'n-nās : Halk arasında 62b/5.
beyne'r-rivayeteyn : İki rivayet arasında 107b/17

- beyt (Ar.)** : 1. Ev, mesken, oda 87a/1.
2. Aynı ölçüde iki mısradan oluşan manzume birimi, beyit 110a/16, 120a/23.
- beyt-i dīn* : Din evi 2a/7.
- beytü'l-aşnām* : Putlar evi, putlara ibadet edilen tapınak 32b/7, 34b/15.
- beytü's-şanem* : Puthane 114b/16.
- beytü's-şeref* : Kutsal ev, şeref evi 23b/12, 72b/27.
- beyyināt (Ar. beyyine'nin çğl.)**: Deliller, kanıtlar 23a/24, 169b/6.
- beyzā (Ar.)** : 1. Çok beyaz 137b/18.
2. Yumurta 175a/9.
- bez** : Herhangi bir kumaş parçası 23a/18.
- beze-** : Süslemek, tezyin etmek,
- bezen-** : Süslenmek 22a/23.
- bezirgān (Far.)** : Tüccar, esnaf 164a/21.
- bezl (Ar.)** : Cömertçe harcama 70b/17, 176a/15.
- bezl-i emvāl* : Mülkler/ servetlerin cömertçe verilmesi 170b/6.
- bezm (Far.)** : Toluluk, meclis.
- bezm-i şühūd-ı tufeyl* : Misafirler sofrasının dünya meclisi 135b/13.
- bezmgāh (Far.)** : Eğlence yeri.
- bezmgāh-ı 'iş ü sürūr* : Zevk ü sefa mekânı 134b/17.
- bezmgāh-ı murād* : Arzu/kām alma mekânı 134a/3.
- bıçak** : Tutulacak bir sapı olan, genellikle kesme işinde kullanılan el aracı 44a/19, 90b/12, 141a/27.
- bıraç-** : 1. Atmak 16a/9, 45a/24, 78a/16.
2. Koymak 64a/9, 84b/26, 112a/10.
3. Bulunduğu veya dokunduğu yerde bir şey oluşturmak, meydana getirmek 48a/4, 95b/12, 101a/11.
4. Bükmek, eğmek 134b/27, 145b/22.

5. Bir ses oluşturarak dalga dalga yayılmasını sağlamak 123b/17, 149a/15.
6. Elle, ağızla vb. taşınan/tutlan bir cismi tutmaz veya taşıyamaz olmak 103a/25.
7. Yöneltmek, hasretmek 123a/9.
8. Çıkarmak 14b/22.
9. Bir kişi veya nesneyi bir yerden bir yere alıp götürmek 87b/12.
10. Bir işi veya çalışmayı bitirmeden sona erdirmek, kesmek 136b/16.
11. Birisinin makamını, sosyal statüsünü olumsuz yönde değiştirmek 118b/17.

bi- (Ar.) : Harf-i tarif almış Arapça kelimelerin başına gelen ve bunlara “ile” manası vererek zarflar oluşturan ön ek

bī-āb (Far.) : Susuz, kuru 41b/3, 48a/25, 71b/13.

bī-‘aded (Far.) : Hesapsız 146a/17.

bī‘at (Ar.) : 1. Birinin emirlerine uyacağını kabul etme 169a/25, 171a/13.
 2. El sıkma 63a/20, 171a/14.
 3. Birinin egemenliğine girme 1b/7

bī‘at-ı Enşār : Ensarın biati 171a/27.

bī‘at-ı ūlā : Büyük biat 169a/17.

bī‘aynihī (Ar.) : Aynıyle, olduğu gibi, tıpkı 76a/24.

bī-berg (Far.) : Yapraksız 83a/13.

bī-berglik : Yapraksızlık, dalsızlık 83b/15.

bī-bıdā‘at (Far.) : Sermayesiz 138a/10, 153a/21.

bī-bünyād (Far.) : Temelsiz, esassız 162a/13.

bī-cān (Far.) : Ruhsuz, cansız 76a/16.

biç- : Ekin ve ot gibi şeyleri kesmek, yolmak 20a/23, 20b/7, 140b/27.

bī-çāre (Far.) : Çaresiz, zavallı 98b/12.

bī-çūn (Far.) : Emsalsiz, eşsiz 173a/8.

bıdā‘ (Ar.) : Mal, ürün.

bī-dādlik : Zalimlik, gaddarlık, hainlik 36a/8, 115a/12.
bīdār (Far.) : Uyanık, uykusuz 75b/15, 78a/12, 88b/6, 99a/24, 133a/10, 133a/11.
bīdārān (Far.bīdār'ın çğl.): Uyanıklar, uykusuzlar.

bīdārān-ı sehergāh: Seher vaktinde uyanık olanlar 138a/20.

bīdārī (Far.) : Uyanıklık 107b/10, 133a/15, 133a/19.
bīdārlik : Uyanıklık 64a/19.
bidāyet (Ar.) : Başlangıç.

bidāyet-i bi'set: Peygamberlik başlangıcı 108a/23.

bī-dīn (Far.) : Dinsiz 120b/1.
bī-dīnār (Far.) : Dinarsız 166a/27.
bī-dirīg (Far.) : Esirgemedi, yazıklanmadan 124b/6.
bī-edeb (Far.) : Edepsiz, terbiyesiz 128a/18.
bī-edeblik : Terbiyesizlik, edepsizlik 123a/22, 128a/21.
bī-gāne (Far.) : 1.Yabancı, aşına olmayan 69a/15, 91b/16.
2. Bir yabancı gibi kayıtsız 112a/22.
bī-gārāib (Far.) : Alelalde şeyler; olağan şeyler 133a/4.
bī-giyāh (Far.) : Çorak, bitki yetişmeyen 48a/26.
bī-gümān (Far.) : Şeksiz, şüphesiz 60b/3.
bī-günāh (Far.) : Günahsız, suçsuz, zavallı 44b/11, 72b/24, 133b/5.
bīh (Far.) : Temel, kök, esas.

bīh-i yakīn : Yakın kökü 162a/12.

bī-haber (Far.) : Habersiz 76a/9, 135b/20.
bi-hakqın (Ar.) : Hakkıyla 78a/21
bi-hamdi lillāh (Ar.) : Allah'a şükür olsun 3a/16.
bihār (Ar. baħr'ın çğl.): Denizler 36a/6.

bihār-ı fıtrat : Huy/yaratılış denizleri 66b/2

bihār-ı māl-ā-māl-i efḍāl : İhsanlarla/ iyiliklerle dolu denizler 136a/2.

bihār-ı rahmet: Rahmet denizleri 3b/5.

bi-ḥaseb (Ar.) : -ce bakımından.

bi-ḥasebi'l-istiṭā'a: Kuvvet bakımından, kuvvetçe, kudret bakımından 2b/16.

bī-ḥāşıl (Far.) : Verimsiz 90a/24.

bī-ḥayf (Far.) : Zulmetmeyen, haksızlık yapmayan (padişah) 74b/4.

bī-ḥesāb (Far.) : Hesapsız, sayısız 70b/26.

bī-ḥōd (Far.) : 1. Kendinden geçmiş olan 96a/25.

2. Bayılmış 115a/1, 115a/6.

bī-ḥōdlık : Kendinden geçmişlik 47a/9.

bihter (Far.) : Çok iyi, en iyi, daha iyi 114a/19, 114a/20, 114a/21.

bihterī (Far.) : En iyi olma durumu, üstünlük 74b/24.

bī-ḥūd : **bk. bī-ḥūde** 36b/19.

bī-ḥūde (Far.) : Boşuna, boş yere, beyhude 96b/16.

bī-ḥūş (Far.) : 1. Şaşkın, sersem 108a/20.

2. Şuursuz, bir süre için şuuru gitmek, bayılmak 16a/26, 24a/7, 92b/7, 175a/13.

bī-ḥuzūr (Far.) : Huzursuz, tedirgin, rahatsız 28a/8, 60b/2, 97b/17, 117a/17.

bī-ḥücüb (Far.) : Perdesiz, kapısız 165a/25.

bī-idrāk (Far.) : Anlayışı kıt olan, akılsız 31b/26.

bī-inşāf (Far.) : İnsafsız, acımasız, gaddar 114a/3.

bikā' (Ar. buḵ'a'nın çğl.): Yerler, topraklar, ülkeler 40b/22.

bī-kār (Far.) : İşsiz 149a/9

bī-ḳarār (Far.) : Kararsız, değişken 55a/27, 175b/1.

bī-ḳarārī (Far.) : Kararsızlık 91b/10.

bī-kes (Far.) : Kimsesiz 121a/2.

bī-ḳiyās (Far.) : Mukayesesiz, karşılaştırması mümkün olmayan 1b/1.

bī-kīne (Far.) : Düşmanlık taşımayan gönül, kinsiz gönül 105a/18, 137b/9, 137b/10.

bikr (Ar.) : Dokunulmamış, kız oğlan kız, genç kız, kızlık 63a/8, 130b/19.

bikr ü şeyyib-i zenān-ı şāḥib-cemāl: Güzel yüzlü kadınların dul ve bakiresi 63a/8.

- bī-ḵuṣūr (Far.)** : Kusursuz, eksiksiz, tam 166a/12.
- bī-kūlfet (Far.)** : Zahmetsiz, sıkıntısız, meşakkatsiz 165b/18.
- bil-** : 1. Bir konuda bilgisi bulunmak, bir şeyden anlamak, farkına varmak 26a/2, 106a/25, 122b/20.
2. Tanımak 50b/22, 56b/7, 92b/5.
3. Olan biteni duymuş, haber almış bulunmak, haberi olmak 100b/19, 123a/4, 153a/7.
4. Fırsat olarak görmek, talihli bir durum olarak kabul etmek 23b/21, 115a/14, 130b/26.
5. Bir bilgiyi unutmadan dikkate alıp davranışlarını ona göre düzenlemek 125a/15, 132a/8.
6. Bir şeyi öğrenmiş, kavramış olmak, malumat edinmek 10b/23, 166a/19.
7. Birini, bir şeyi veya bir olayı tanıtılan veya belirtilen biçimde kabul etmek, var saymak, farzetmek 100a/10.
8. Birini, bir şeyi, veya bir olayı tanıtılan veya belirtilen biçimde kabul etmek, var saymak, farz etmek 111a/12.
9. Bir bilim dalında veya sanat kolunda yeterli bilgi sahibi olmak, vākıf olmak 62b/18.
10. Tam olarak anlamak, tadına ve zevkine varabilmek 113b/22.
11. Deneyerek, yaşayarak, okuyarak öğrenmiş olmak 34b/10.
12. Birini veya bir şeyi özelliklerinden tanıyıp çıkarım yapmak 122b/24.
- bil** : Bel 113b/19, 118b/8, 173b/9
- bil- (Ar.)** : -ile manasına gelip eklendiği kameriye harfleriyle başlayan kelimeleri zarf yapar.
- bi'l-ʿakis* : Aksine, tam tersine, tersine olarak 17b/27.
- bi'l-cümle* : Hep, bütün, toptan 2b/2, 79b/11, 140a/26, 173b/7.
- bilād (Ar. belde'nin çğl.)**: Memleketler, şehirler, kasabalar 70a/8, 73b/3.
- bilād-ı ʿArab*: Arap memleketleri 60b/1.

bilād-ı Fāris : Fars memleketleri 105a/17.

bilād-ı Hind : Hint şehirleri 71a/13.

bilād-ı Horāsān: Horasan memleketleri 177b/21.

bilād-ı Şām : Şam şehirleri 28a/3, 42a/10.

Bilād-ı Şāmīye: Şam bölgesi şehirleri 56a/27.

bilād-ı Sūdān: Sudan'ın şehirleri 28a/7.

bildür- : 1. Herhangi bir şeyi haber vermek 66b/6, 126a/23

2. Herhangi bir konuda bilgi vermek 119a/9.

3. Tanıtmak 69b/18.

4. Anlatmak, ifade etmek 37a/18.

bile :1. Birlikte beraber 100a/18, 116b/24.

2. Cümleyi güçlendirerek umul-mazlık, beklenmezlik, aynı zamanda manaları katar, hatta, üstelik, de 119b/11, 127b/27.

bile- : Bileği taşına veya başka bir bileme aletine tutarak kesici aletlerin ağzını keskin duruma getirmek, keskinleştirmek, zağlamak 44b/26.

bilek : El ile kolun, bacak ile ayağın birleştiği eklem boğumu 7b/12.

bilin- : Öğrenilmiş olmak, bilme işine konu olmak, anlaşılmak 27a/2, 77a/28, 146b/4.

bilinmezlen- : Tanıyamamış gibi davranmak 101b/11.

bī-mānend (Far.) : Benzersiz, eşsiz 66b/5.

bīmār (Far.) : Hasta, sayrı 35b/7, 88a/13, 127a/22.

bīmārān (Far. bīmār'ın çğl.): Hastalar 138a/20.

bīmārlık : Hastalık 14b/2, 108b/8.

bī-minnet (Far.) : Yaptığı iyiliği başa kakmayan, gücendirici bir şekilde hatırlatmayan 40b/21.

bī-misāl (Far.) : Eşi ve benzeri bulunmayan, eşsiz, benzersiz 165a/22.

bī-mişl (Far.) : Benzersiz, eşsiz 127b/25.

bī-müntehā (Far.) : Sonsuz, ucağı bucağı olmayan 44a/3.

- bī-müzāḥemet (Far.):** Sıkıntısız, zahmetsiz 135b/4.
- biñ** : Çok, çok fazla 154a/8.
- bin** : ...-in oğlu 100a/21, 102a/23.
- bin-** : Yüksek bir şeyin veya hayvanın üzerine çıkıp ayaklarını sallandırarak oturmak 74a/18, 120b/19, 162a/23.
- binā (Ar.)** : Oturmak veya başka amaçlarla kurulmuş yapı 103b/15, 104a/25.
- binā-yı refīʿ* : Yüksek yapı, yüce yapı 60a/12.
- bīnā (Far.)** : Gören, görücü 70a/25.
- ayr. bk. **nā-bīnā**.
- bināen (Ar.)** : 1. Dayanarak 37b/11, 176a/10.
2. -den dolayı, -den ötürü 76b/4, 128a/21, 142b/1.
- bināgūş (Far.)** : Kulak memesi 9a/24.
- bī-naşīb (Far.)** : Talihsiz, şanssı kapalı 11b/12.
- bī-naẓīr (Far.)** : Eşsiz, benzersiz.
- bī-naẓīr-i āfāk* : Dünyada eşi benzeri olmayan 99a/19.
- bindür-** : Bir şeyin veya birisinin binmesini sağlamak 56b/11, 92a/10, 100a/9.
- bī-nefʿ (Far.)** : Menfaatsiz, çıkarsız 97a/2.
- bī-nihāye (Far.)** : Sonsuz, tükenmez, nihayetsiz 6b/10, 70a/6, 78b/16, 84b/23.
- bīniş (Far.)** : Görüş, görme yetisi
- bīniş-i İskenderī* : İskender'in görme yetisi (sağlayan aynası) 9a/3.
- bī-niyāzī (Far.)** : Zenginlik, ihtiyaçsızlık 76a/14.
- binşır (Ar.)** : Yüzük parmağı 12a/22.
- bint (Ar.)** : Kız 55b/27, 101b/5, 102a/20.
- biñ** : Dokuz yüz doksan dokuzdan bir fazla, on kere yüz 11b/22, 12a/27, 131a/25, 135a/3.
- bī-pāk (Far.)** : Günahkār 39a/18, 72b/15.
- bī-pāyān (Far.)** : Sonsuz, tükenmez 41b/11, 165b/8.
- bī-pāye (Far.)** : Unvansız, rütbesiz, seviyesiz, bayağı, adi 8a/14.

- bī-perde (Far.)** : Vasıtasız, aracısız 149a/8.
- bir** : 1. Miktarı bu sayı kadar olan 101b/17, 102a/1, 103a/9.
2. Belirsiz herhangi bir varlık 100a/6, 100a/21.
3. Tek 108b/18, 109a/20.
- birāder (Far.)** : Erkek kardeş 120b/21, 121a/2.
- birāderzāde (Far.)** : Kardeş çocuğu, yeğen 112a/21, 114a/21, 128a/12, 176b/22.
- bī-rāh (Far.)** : Yolsuz, belirli bir yol güzergahı olmadan, ana yoldan saparak ara yolu kullanarak 176a/2.
- bī-raḥm (Far.)** : Merhametsiz, kalpsiz.
- birāzer** : bk. **birāder** 49b/15, 73a/4, 73a/17, 73a/18, 90a/24, 90b/7, 99b/5, 102a/25, 108b/26.
- birāzerzāde** : bk. **birāderzāde** 38b/18, 56b/7, 56b/9, 89b/27.
- birbiri** : Karşılıklı olarak bir diğeri 63a/20, 148a/12, 160b/17.
- birer** : Bölüştürülen şeylerden bölüşenle-rin her birine bir tane düşecek biçimde 104a/7, 112a/1, 130a/24.
- bī-revāc (Far.)** : İtibarsız, değersiz, kıymetsiz 72b/21.
- birisi** : Herhangi bir kimse 40b/16.
- birīşüm-reg (Far.)** : (Hz. Peygamber'in bineği Burak için) damarları ipekten olan 137b/27.
- birkaç** : Çok olmayan, az sayıda, az 97a/22, 98a/14, 108b/26, 110a/1.
- birke (Ar.)** : Büyük havuz.
birke-i dehān : Ağız havuzu 9b/6.
- birlik** : Bir tek olma durumu, vahdaniyet 34a/7, 46a/24, 154b/3.
- bīrūn (Far.)** : Fazla 35b/17, 55a/18, 133a/18.
- biryān (Far.)** : Susuz kavurmak suretiyle veya tandırda pişirilmiş et yemeği, kebab. 3a/13, 46a/7, 115a/24, 122b/27.
- bī-sāmān (Far.)** : Parasız, sermayesiz, züğürt (kimse)
- bisāṭ (Ar.)** : 1. Keçe, halı kilim gibi yaygılar 61a/26, 147a/19, 148b/17.
2. Düz yer 4a/24, 4a/25, 62a/10.

bisāt-ı basīṭ-i ʿalem : Dünya zemini 96b/1.

bisāt-ı basīṭ-i ġabrā : Dünyanın sıradan, gösterişsiz zemini 82b/25.

bisāt-ı inbisāt : Yeryüzü düzlüğü 11b/17.

bisāt-ı kurb : Yakınlık kilimi 149a/7.

bisāt-ı zemīn-ġüsterde : Yayılmış zemin halısı 43b/3.

bisāt-ı zindeġānī : Hayat kilimi 56b/16.

bī-ṣebāt (Far.) : Sebatsız, döneke 135a/24.

bī-ser (Far.) : Başsız.

bī-ser ü bürehne : Sefil ve perişan 14b/4.

bī-ṣet (Ar.) : 1. Peygamber gönderme, peygamberlik vazifesi ile görevlendirme
115b/26, 160b/9.

2. Gönderme 135a/5.

bī-ṣet-i Ḥazret-i Risālet-penāh: Hz. Muhammed'e peygamberlik vazifesinin verilmesi
77b/21.

bī-ṣet-i nebiyy-i āḥirü'z-zamān: Ahir zaman nebisinin peygamberlikle
vazifelendirilmesi 77b/25.

bismillah (Ar.) : Allah'ın adıyla 112b/4.

bisyār (Far.) : Çok, çok fazla 23a/1, 27a/2.

biş : bk. **beş** 13a/12, 35b/14, 48a/20, 70a/3, 74a/12, 75b/6, 89a/20, 92a/27.

biş- : (Yiyecek için) ateşte, fırında, tencere ve tavada ısı etkisi ile yenilebilir
duruma gelmek 16b/13, 49b/22.

bī-ṣāibe (Far.) : Kusursuz, lekesiz.

bī-ṣāibe-i ṣekk ü reyb : en ufak bir şüphesi olmayan kusursuz 45b/3.

bī-ṣekk (Far.) : Şüphesiz 177b/5.

bī-ṣümār (Far.) : Hadsiz, sayısız, pek çok 100a/22.

bişür- : Bir yiyecek maddesini çeşitli biçimlerde ısı etkisinde bırakarak yenecek
duruma getirmek 34b/4, 112b/14, 56a/17, 56a/19

- bit-** : Bitki topraktan yeşerip çıkmak, yetişmek, meydana gelmek, büyümek, hasıl olmak, çıkmak 9b/3, 10b/10, 16b/2, 16b/3, 38a/17.
2. Yaralanma sonucu açılan cilt vb'in bitişmek, kaynaşmak 91a/2.
- bī-ta'ab (Far.)** : Sıkıntısız, zahmetsiz, eziyetsiz 153b/4.
- bī-ṭākat (Far.)** : Gücsüz, takatsiz 100b/4.
- bī-ṭākatlık** : Gücsüzlük, takatsizlik 158b/25.
- bī-tehāṣī (Far.)** : Korkmadan, korkusuzca, çekinmeden 123a/6.
- bī-tekellūf (Far.)** : Külfetsiz, sıkıntısız, tabii olarak 102a/25.
- bī-tevaḳḳuf (Far.)** : Durmadan, hiç vakit kaybetmeden, oyalanmadan 108a/26.
- bī't-tamām (Ar.)** : Tam olarak, eksiksiz 21a/25, 91a/20, 98b/16, 105a/12, 110a/27.
- bitür-** : 1. Sona erdirmek, tamamlamak, sonuçlandırmak 110a/12.
2. Yaratmak 174a/8.
3. Yetişmesini, üremesini sağlamak 134a/21.
4. Peyda etmek, hasıl etmek, meydana getirmek, üretmek, başarmak 129b/3.
- bī-vāsiṭa (Far.)** : Aracısız 49a/15, 49a/16, 135a/13.
- bī-vāsiṭa-yı aḡyār* : Yabancı aracı olmadan 135b/25.
- bī-vāsiṭa-yı Cebrā'il* : Cebrail'in aracılığı olmaksızın 136a/6, 136a/7
- bīve (Far.)** : Dul 52a/27, 131a/13
- bīve-zen (Far.)** : Dul kadın 8a/21, 124a/5.
- bī-vefā (Far.)** : Vefasız, hayırsız, dönek 7a/26, 29a/13.
- biz** : 1. Çokluk birinci şahıs zamiri 22a/12, 103a/23.
2. Allah celle celālüh 149a/26, 149a/27.
- bīza'at (Ar.)** : Ticaret eşyası, tüccar malı, satılık mal 56b/8, 99a/15.
- bī-zaḥmet (Far.)** : Zorluk çekmeksizin, kolaylıkla 114b/9.
- bī-zār (Far.)** : Rahatsız 97a/15, 114b/25, 126b/13.
- bī-zınnet (Far.)** : Allah için en küçük bir cimrilik, hasislik, pintilik göstermeyen manasına kullanılan bir isim 40b/21.

bī-ziyāde (Far.)	: Fazlası olmayan.
<i>bī-ziyāde ve kuṣūr</i>	: Ne fazla ne eksik 71b/5.
<i>bī-ziyāde ve nokṣān</i>	: Ne fazla ne eksik 142a/17.
bi'z-żarūrī (Ar.)	: İster istemez, zorunlu, mecburī 107a/17, 172a/19.
bi'z-zāt (Ar.)	: Kendi, kendisi, şahsen 135a/25.
boğ-	: Birisini nefesi kesilip hareketsiz kalıncaya kadar nefessiz bırak-mak 114b/26.
boğaz	: Boynun ön kısmında hava borusunun geçtiği hassas ve korumasız yer, gırtlak, ümük 26b/27, 34b/20, 44b/27, 46b/27.
boğazlama-	: Kurban etmek 43b/17, 43b/22.
boğazlan-	: Boğazı kesilerek öldürülmek 49b/22.
borç	: Birine verilmesi, ödenmesi gerekli olan para veya maddi değeri olan şey, ariyet, ikraz, karz, kredi, ödünç, takıntı, takanak 117b/26.
boş	: Üstünde hiç kimse veya hiçbir şey bulunmayan, dolu karşıtı 9b/20.
boşan-	: Bağı çözülmek, boşalmak 44b/23.
boy	: Vücudun insan ayakta dik durduğu zaman, yerle kafasının tepesi arasında kalan uzunlamasına olan ölçüsü, endam 29b/9.
boy lu	: Boyu olan 88a/3, 93a/5, 95a/4
boyun	: Gövdenin başla omuz arasında kalan bölgesi 14b/26, 35b/17, 156a/19.
boz-	: Kötü duruma getirmek, işlevsiz hâle getirmek 10b/25.
bozıl-	: Bozma işine konu olmak 175a/10.
bölük	: Bütünden ayrılmış parça, kısım 15b/23, 19b/11, 42a/12, 59b/8.
böyle	: 1. Bu yolda, bu biçimde, hâkezā 52b/25, 105b/25. 2. Bunun gibi, buna benzer 43b/5. 3. Bu derece, bu kadar 95a/3.
bu	: 1. Yer olarak çok yakında bulunan bir varlığı işaret eder 61a/10, 61a/15. 2. Az önce söylenen sözler ya da bir yazıda biraz yukarıda geçen ifadeleri işaret eder 60b/17, 61b/16, S147b/13.

3. Söz ve yazıda az önce geçmiş olan sözlerin yerini tutar 101a/14, S147a/8.

bū bk. **būy** 88a/27, 147b/19.

bura : Bu yer 73b/14, 78b/9.

bu'd (Ar.) : Uzaklık, uzak olma.

būd (Far.) : Varlık 135a/5.

budaḵ : 1. Ağaç gövdesinde dal olacak yuvarlak boğum, tomurcuk 13a/11, 55b/16, 92a/8, 155b/19.

2. Şube, ayrıntı, teferuat 141b/6.

bugün : 1. İçinde bulunulan gün 37b/27, 44a/6, 49b/1.

2. İçinde bulunulan çağ, zaman 18a/22, 96b/11.

buğz (Ar.) : Kin, nefret, sevmeme 70a/12, 113a/5, 146a/22.

aşhāb-ı buğz ve tayş : Hafif meşrep/karaktersiz ve kindar insanlar 113a/5.

buğday : Taneleri en önemli besinlerimizden olan ekmek yapımında kullanılan, çiçekleri bileşik başak şeklinde, düğümler-den çıkan yapraklarının ucunda bir dilcik, iki kulakçık bulunan, tohumları iki ucu yuvarlak, uzunca ve ortasında oyuk çizgi bulunan 13b/27, 16a/18, 77b/12.

buḥār (Ar.) : Isı etkisiyle sıvıların ve bazı katıların girdikleri gaz durumu 5a/10, 47a/21.

buhl (Ar.) : Cimrilik, pntilik, el sıkılığı 30a/6, 51b/6, 52a/18, 151a/13.

buḥtī (Ar.) : İki hörgüçlü deve 147b/6, 156a/19, 158b/3.

buḥūr (Ar.) : Tütsü 93a/7

buḥūr (Ar. baḥr'ın çğl.): Denizler 64a/14

buḵ'a (Ar.) : 1. Ülke, yer, toprak 112a/8.

2. Büyük bina 65a/15, 70a/14.

buḵ'a-yı mübāreke: Ka'be 48b/15, 104a/18.

buḵ'a-yı şerīfe: Ka'be 48a/22.

būḵālemūn (Far.)	: Eskiden renk renk ipliklerle dokunan ipekli kumaş 134b/5.
bul-	: 1. Arama sonucunda aranan şeyi elde etmek, görmek, karşılaşmak 54a/24, 114a/27, 138b/9. 2. Sağlamak, temin etmek, edinmek 3b/24, 39b/1, 110a/24 . 3. Varmak, ulaşmak erişmek, değmek, kavuşmak 29b/23, 125b/21, 166b/5. 4. Yer edinmek, yerleşmek 13a/18, 169a/9. 5. Uğramak 51b/13. 6. Değişik bir durumda görmek 176b/5.
bulaş-	: Kirlenmek 44a/23, 62b/15.
bulaşdur-	: Kirletmek 103b/24.
bulın-	: 1. Herhangi bir durumda olmak 94a/3, 106b/12, 120b/26. 2. Var olmak, mevcut olmak 103b/15, 161a/3, 173b/15. 3. Bulma işine konu olmak 49b/8, 126b/27. 4. Sağlanmak, temin edilmek 2a/7.
bulış-	: 1. Karşılaşmak 13b/3, 22a/10, 92a/7. 2. Bir araya gelmek 6b/17, 17b/13, 39b/7.
bulud	: bk. bulut 30a/17, 48a/4.
bulut	: Atmosferdeki su damlacıkları ve buz taneciklerinin görülebilir yoğunluk kazanmasıyla oluşan, biçimleri, yükseklikleri ve yol açtıkları hava olaylarıyla birbirinden ayrılan yığın 30a/14.
būm (Ar.)	: Baykuş 63a/22.
bunca	: Bu kadar, bu denli, birçok 162b/4.
buña	: Bu işaret zamirinin yönelme hâli 91a/12.
burun	: Solunum aygıtının en üst kısmını teşkil eden, üst dudakla alın arasında yer alan, yüzün en çıkıntılı kısmı, aynı zamanda koku alma organı 27a/27, 30a/20, 59b/17, 70a/18, 157b/20.
burāk (Ar.)	: 1. Hz. Muhammed'in Mirac'a çıkarken bindiği, [melekāsā, felek-peymā, āsmān-meydān, Keyvān-cevelān, hūrşīd-peyker, kamer-efser, şihāb-çeşm,

Behrām-hışm, Zühre-cebhet, ‘Utārid-fıtnat, Cüzā’-şemāil, Şüreyyā-fezāil, kuṭb-şebāt, Süheyl-ḥarekāt, muraşşa‘-bāl, mülemma‘-yāl, ‘anber-dem, lū’lū-sem, sünbül-mūy, ḳāranfil-būy, ādemī-rūy, ferişte-ḥūy, būstān-çer, reyḥān-ḥ^wār, cennet-murti‘, kevşer-muşerra‘, faşīḥ-zebān, melīḥ- beyān, seri‘ü’s-seyr, keşīrū’l-ḥāyr, tīz-kām, tünd-rām, zümürüdīn-lecām, zebercedī-senām, yāḳūt-zīn, sitāre-cebīn, girān-rikāb, sebük-şitāb, bād-pāy, āteş-re’y, āb-refṭār, ‘anber-gubār, tīz-gūş, çāpūk-hūş, ḥoş-‘inān, müşg-efşān, zerrin-na‘l, kistū la‘l ḡāşiye-nūr, māyişe- ḥūr, dendān-dürr, şadef-aḥur, birīşüm-reg, endīşe-tek, erḡanūn-Süheyl, erḡavān-cüdeyl, müdevver-kefel, mu‘aṭṭar-baḡa‘l, müsteṽī-de‘āyim, münḥanī- ḳavāyim, naẓar ber-ḳadem, ḳadem ber-naẓar] özellikleri olan bir binek atı 138a/3, 138a/12.

2. Cennette bulunan kırk bin binek atı 136b/26, 137a/8.

burāk-ı berḳ-refṭār : Yıldırım gibi giden at 41a/22, 138a/7.

burāk-ı kerāmet : Olağanüstü, süper at 138a/12.

burāk-ı berḳāsā-yı ‘ālem : Kâinatın şimşek gibi hızlı binit/atı 138a/26.

burc (Ar.) : Güneş’in gök küre üzerinde yıl boyunca izlediği yörüngede yaklaşık 30⁰’lik yay ve önünden geçmiş gibi görüldüğü, Güneş sistemine ait on iki takım yıldızdan her biri 23b/12.

burc-ı māh-ı ḥil‘at-ı levlāk : Hz. Muhammed’in kaftanının ay burcu 64b/26.

būriyā (Far.) : Hasır 50b/5, 50b/7.

burūc (Ar. burc’un çğl.): Burçlar.

burūc-ı bā-‘urūc-ı “ve’s-semāi zātī’l-burūc”: “ve’s-semāi zātī’l-burūc”nin yükselen burcu 165a/22.

burunlu : Herhangi bir biçimde burnu olan 93a/5.

būstān (Far.) : Çiçek bahçesi, bahçe 134b/14, 156a/22, 175b/10.

būstān-ı faẓl : Erdem bahçesi 33b/23.

būstān-ı i‘cāz-ı naşş u ṭa‘yīn : Kur’an hüküm ve tefsirinin keramet bahçesi 2b/23.

būstān-ı ma‘būd : Allah’ın bahçesi 36b/2.

būstān-ı vecd ü ʔarab: (Sevinç ve heyecan sebebiyle) kendinden geçme bahçesi 83b/22.

būstān-çer (Far.) : Cennet bahçesinde otlayan 137b/24.

būstān-efrūz (Far.) : Katmerli horozibiği denilen bir çiçek

būstān-efrūz-ı recā : Umut çiçeği 47a/13.

būstān-serāy (Far.) : Bahçe içinde bulunan köşk 6b/21, 166a/11.

buṭlān (Ar.) : Batıl 66a/7, 75a/8, 76a/13.

buṭūn (Ar. baṭn’ın çğl.): Karınlar, içler 10a/23.

būy (Far.) : Koku 65a/1, 84a/8, 84a/9, 88a/27.

būy-ı ‘anber : Anber kokusu 2a/9.

būy-ı pīrahen : Gömlek kokusu 44a/24.

būy-ı peder : Baba kokusu 94a/22.

buyur- : 1. Bir şeyin yapılmasını ya da yapılmamasını bildirmek, emretmek, 133a/19, 136b/19, 154b/1.

2. (Saygı ifadesi olarak) demek, söylemek, düşüncesini bildirmek 100b/5, 158b/21.

3. “Etmek, olmak” manalarında yardımcı fiil olarak kullanılır 44b/21, 96a/22, 177a/14.

buyurıl- 1. Saygı göstermek amacıyla “edilmek, olunmak” manalarında kullanılır 21a/12, 21b/22, 25b/4, 25b/18, 27a/22, 27b/15, 40b/9, 172b/14.

2. Emredilmek 164b/13.

3. Denmek, söylenmek 8b/3.

buz : Donmak suretiyle katılaşmış su 37b/12.

buzluğu : İnek ve benzeri hayvan yavrusu S147b/16.

būhtān (Ar.) : İftira, yalan yere suçlama, birine işlemediği suçu yükleme 69b/20, 69b/22.

bükil- : 1. İplik için eğrilmek 37b/2, 115a/7.

2. Katlanmak 79b/2.

- bülbül (Far.)** : 1. Sesinin güzelliğiyle tanınan, karatavukgillerden, vücudunun üst tarafı koyu alt kısmı açık, kuyruğu kızıl kahverengi, ötüşü çok berrak ve ahenkli, gece gündüz uzun süre ötebilen küçük bir ötücü kuş, andelib 11b/25, 36b/4, 83b/14.
2. Kanunî Sultan Süleyman'a yazar tarafından verilen sıfat 66b/17.
- bülbül-i hoş-edvār* : Güzel çağların bülbülü Kanunî 2b/22.
- bülbül-i nâṭıka* : Konuşan bülbül, Kanunî 66b/17.
- bülbülân (Far. bülbül'ün çğl.)**: Bülbüller.
- bülbülân-ı gül-şen-serāy-ı Kur'ân* : Kur'ân'ın gül bahçesinin bülbülleri 87a/7.
- bülbül-nevā (Far.)**: Bülbül sesli, sesi bülbül gibi olan (kimse) 2b/19.
- bülbülvār (Far.)** : (Hz. Muhammed için) Bülbül gibi 168b/27.
- bülend (Far.)** : 1. Yüce, ulu 139b/23, 175a/1.
2. Yüksek, uzun boylu, yerden yüksek 26b/12, 68a/8, 103a/10.
3. (ses için) yüksek 112a/14, 146b/13
- bülend-aḥṭer (Far.)** : Yıldızı yüksek, talihi uygun 2b/8.
- bülend-āvāz (Far.)** : Yüksek ses, haykırma 55a/8, 86a/8, 130a/2, 171a/13.
- bülend-gerden (Far.)**: Uzun boyunlu 79b/2.
- bülend-gevher (Far.)**: Yüce cevherler 76a/15.
- bülend-ḳamet (Far.)**: Uzun boylu 84a/22.
- bülend-maḳām (Far.)**: Yüce rütbe 75a/4.
- bülend-merātib (Far.)**: Yüce mertebeler, yüksek rütbeler 168b/15.
- bülüg (Ar.)** : Fizik olarak çocuğu olabilecek yapıya ulaşma, cinsel olgunluk, erinlik, erin olma, bāliḡ olma 18a/25, 18b/19, 19a/9, 53a/5, 54b/18, 58a/22, 63a/1.
- bünyād (Ar.)** : 1. İnşa işi, bina yapımı 35a/27, 48b/9, 60a/10, 60a/13.
2. Temel, esas, asıl 49a/9, 70a/16.
3. Yapı, bina 103b/9.
- bünyād-ı sefāhat ḳıl-* : Kendine eğlence edinmek 132a/13.
- bünyād-ı cevır ü i'tisāf it-*: Haksızlık ve zulümü esas edinmek 57a/24.

- bünyān (Ar.)** : Yapı, bina.
bünyān-ı ‘adāvet : Düşmanlık tesisi, düşmanlığı esas alma 125a/26,
- bünyet (Ar.)** : Vücut yapısı, beden, kuruluş 135a/5.
- bürāzer** : bk. **birāder** 90a/22.
- bürd (Ar.)** : Bir çeşit çubuklu, yol renkli kumaş.
bürd-i Yemānī : Yemen kumaşı 75b/6.
- bürde (Ar.)** : Arapların gündüzleri elbise üzerine hırka olarak giydikleri, geceleri de örtü olarak kullandıkları yünlü üstlük 172b/25, 172b/27, 173a/20.
- bürehne (Far.)** : Çıplak, açık, yalın 83a/13, 138a/8.
- bürehne-düş (Far.)** : Omzu açık, sırtı çıplak 14b/4, 65a/16.
- bürhān (Ar.)** : Delil, ispat, tanık 131b/16, 153b/25, 136b/5.
bürhān-ı nübüvvet : Peygamberlik delili 63b/15.
- büri-** : Kaplamak, örtmek 141a/20, 147a/13.
- bürüdet (Ar.)** : Soğukluk 14b/2, 144a/16.
- büşrā (Ar.)** : Müjde, sevinçli haber 54b/15, 84b/12.
- büthāne (Far.)** : Puthane 34b/5, 34b/6.
- büt-perest (Far.)** : Puta tapan 77a/1.
- büyüt (Ar. beyt’in çğl.)** : Evler 155a/24.
- büyü-** : 1. Organizmanın bütününde veya bu bütünün bir bölümünde, boyutlar artmak, irileşmek, eskisinden büyük duruma gelmek 32b/18, 77b/14.
2. Yetişmek 6a/25.
3. Yaşı artmak, yaşlanmak 55a/10.
- büyücek** : Biraz daha büyük 62a/1, 62a/4, 137b/13.
- büyük** : 1. Boyutları, benzerlerinden daha fazla olan (somut nesne), makro, küçük karşıtı 35b/16, 85a/16.
2. Yaşı ilerlemiş, yetişkin 93b/20, 127b/1.
3. Önemli 101a/5.
- büyüklik** : Büyük olma durumu 145b/8, 155b/14, 158b/13.

büzürg (Far.) : 1. Ulu, büyük 35b/8, 105b/7.

2. Uzun 155b/12.

büzürg-i Yemen : Yemen'in ulusu, büyüğü 87a/1.

büzürgān (Far. büzürg'ün çğl.): Büyükler, ulular 107b/17.

büzürgān-ı ehl-i siyer : Siyer ehlinin büyükleri 110b/14.

büzürgān-ı fenn-i siyer ve tevārīh : Tarih ve siyer ilminin büyükleri/önde gelenleri
107b/3.

büzürgān-ı müteahhīrīn: Son zamanlarda yetişen büyükler/ulular 107b/17.

büzürgān-ı tārīh-şinās : Tarih bilenlerin büyükleri 60b/22.

büzürgvār (Far.) : Büyük, ulu, saygıdeğer 44a/12.

-C-

ca'be (Ar.) : Okluk, sadak, ok kuburu 177a/20

ca'be-i mekr : Hile sadağı 60b/3.

ca'd (Ar.) : (Saç için) kıvrıcık

ca'd-ı müselsel : Zircir gibi bağlı kıvrıcık saç 71b/20.

ca'd-ı müşgīn : Misk kokulu kıvrıcık saç 83b/17.

cādde (Ar.) : Bir kentin içinde yer alan geniş ve işlek yollardan her biri.

cādde-i iṭā'at : İtaat caddesi 6a/15.

cādde-i şer'ī kavīm: Doğru şeriat yolu 40b/24.

cādde-i 'ubūdiyyet : Kulluk yolu 6a/12.

cādū (Far.) : Cadı, büyücü 35b/27.

cāfī (Ar.) : Eziyet eden, zulüm yapan, cefa eden 164a/27.

cāh (Far.) : Rütbe, pāye 104b/25, 131b/12.

cāh-ı ‘*Abdu’l-muṭṭalib* : Abdulmuttalib’in pāyesi 58a/15.

cāhil (Ar.) : Herhangi bir konuda öğrenim görmemiş, hiç okumamış, en temel bilgileri bile edinmemiş 119b/3, 120b/4, 132a/10.

cāhiliyyet (Ar.) : İslām’dan önce Arap yarım adasındaki puta tapma devri 97a/20, 76b/15, 109a/26, 118a/2.

caḥīm (Ar.) : Cehennem, tamu.

cāiz (Ar.) : 1. Dini ve kanuni yönden yapılmasında herhangi bir sakınca bulunmayan 125b/24, 150a/10, 150a/11.
2. Doğru, uygun, yerinde 104a/26.

cāiz gör- : Uygun olduğunu kabul etmek 34a/5, 61b/13, 104a/26.

cāiz ol- : Yapılmasında sakınca olmamak 125b/24.

cāizü’r-rü’ye : Bakması dinen caiz olma, görülmesi dinen uygun olma 63b/13.

cāize (Ar.) : Hediye, bahşış, armağan.

cāize-i kabūl-i ḥil’at-bahā-yı nūr. Nurun kaftan gibi parıltılı kabul bahşışı 167b/4.

cālis (Ar.) : Oturan, cülūs eden.

cālis-i mecālis-i Firdevs-i berīn. Fidevs cennetinin meclislerinin tahtında oturan 2b/21.

cām (Far.) : 1. İçki 3a/14, 121a/9, 137a/5..

2. İçecek/içki kadehi 9b/3, 139a/9.

cām-ı cihān-nümā-yı zamīr-i münīr. Parlayan kalbi gösteren kadeh 123b/24.

cām-ı cihān-nümā : Cihanı gösteren kadeh 83b/4.

cām-ı gītī-nümā : Dünyayı gösteren kadeh 70a/13.

cām-ı ma’rifet : Bilme kadehi 129a/15.

cām-ı merg-nūş Ölüm içkisinin kadehi 23b/19.

cām-ı muḥabbet : Sevgi kadehi 167a/25.

cām-ı vaḥdet : Birlik/teklik şarabı 167a/27.

cām-ı zerrīn : Altın kadeh 83b/17.

cāme (Far.) : Giyim eşyası, elbise, giysi 79a/1, 115a/18, 173b/19.

cāme-i ḥāne-i Kudret : (Her şeye gücü yeten) Allah'ın elbise yüklüğü/hazinesi/odası
18b/9.

cāme-i mübārek : Kutsal elbise 96a/20.

cāme-i nefīs : Çok güzel elbise 102b/4.

cāme-i pāk : Temiz elbise 170a/7.

cāme-i sefīd : Beyaz elbise 178a/1.

cāme-i ṣāhī : Şaha yakışır elbise 102a/26.

cāme-i tedbīr : Önlem elbisesi 166a/8.

cāme-h^wāb (Far.) : Yatak, şilte 157a/13.

cāmi^ʿ (Ar.) : 1. Toplayan, derleyen, bir araya getiren 2b/25, 3a/3.

cāmiū'l-kur'ān : Kur'ān-ı Kitap hâline getiren manasına Hz. Osman'a verilen lakap
110b/27.

2. Müslümanların topluca namaz kıldıkları yer 134b/10.

3. Bilen, gören, anlayan, idrak eden 2b/7.

cāmi^ʿa (Ar.) : Ümmet 66a/14.

cān (Far.) : 1. İnsan ve hayvanların yaşamalarını sağlayan, ölümle birlikte bedenden ayrılan madde dışı varlık, ruh 3b/7, 5b/8, 13b/15, 83a/22, 100a/21.

2. Bir şey yapma isteği, arzu, gönül 2a/7, 3a/18, 10a/4.

3. Yaşama, hayat 2a/9.

4. İnsanın kendi varlığı, özü 7a/22.

cān vir- : Ölmek 44a/19.

cān-ı ḥaste : İncinmiş can, yaralı ruh 91b/8.

cān-ı Muḥammed : Hz. Muhammed'in hayatı/yaşamı 113b/1.

cān-ı muṣallī : (Beş vakit namazını kılan) iman sahibi kimsenin ruhu 168b/1.

cān-ı mübārek : Kutsal ruh 29a/11.

cān-ı peder : Babasının hayatı, babasının bir tanesi 44a/15.

cān-ı ṣerīf : Yüce ruh 164b/10.

cān-ı ṣīrīn : Tatlı can 173a/2.

- cān (Ar.)** : Cin taifesi 5a/14.
- cān-efzā (Far.)** : Cana can katicı, gönle ferahlık verici 60a/20.
- cān-güdāz (Far.)** : Can eritici, acıma uyandıran 44b/6.
- cān-perverī (Far.)** : Can besleyicilik, ruh terbiyeciliği
- cān-peyvend (Far.)** : Can bağı olan, can parçası 44b/22, 113b/2.
- cānān (Far.)** : Sevgili, gönül verilmiş, maşuka 22a/24, 84a/11, 138a/25.
- cānib (Ar.)** : Taraf, yan, cihet 76b/6, 115b/15, 144a/4, 147a/24, 175b/10.
- cānib-i esfel* : Alt taraf, aşağı taraf 166b/11.
- cānib-i gül-şen-serāy-ı kuds* : Kutsal gül bahçesisi sarayı tarafı 48b/21.
- cānib-i hāksārān-ı ümmet* : Ümmetin düşkünlerinin tarafı 136b/13.
- cānib-i Harrān* : Harran tarafı 38b/20.
- cānib-i pistār* : Meme tarafı, memeye doğru 88b/4, 95a/10.
- cānib-i sifle* : Alçak taraf 135b/3.
- cānib-i ‘ulūvv* : Büyüklük tarafı, yücelik tarafı 135b/3.
- cānibeyn (Ar.)** : İki taraf 119a/3.
- cānver (Far.)** : 26a/4, 29a/4, 76b/20, 140a/18, 146b/23, 174b/26.
- cār (Ar.)** : Komşu 41a/26.
- cārī (Ar.)** : Akan, geçen, yürüyen 7b/10, 7b/26, 131b/18, 155b/7, 155b/9.
- cāriye (Ar.)** : 1. Eskiden savaşlarda esir alınarak para karşılığı satılan, hiçbir özgürlüğü olmayan ve efendisinin her türlü ihtiyacını karşılayan köle kadın, kız, karavaş, halayık 30a/4, 70b/27, 101b/6, 164b/20.
2. Allah’ın kadın kulu 20a/13, 93a/15, 167b/2.
3. Para karşılığı alınan kadın, odalık, halayık 39b/5.
4. Cennetteki hizmetçi kadınlar 156a/8.
- cārūb (Far.)** : Süpürge.
- cārūb-ı nūr* : Nur süpürgesi 136b/17.
- cāsūs (Ar.)** : Hafiye, gizli haberler öğrenerek veya sırları çözerek haber veren, çasıt 119b/12.

cāvid (Far.) : Dāimi kalacak olan, sonrasız, ebedī, bengi 13b/19.

cāvidān (Far.) : Sonsuz, ebedī, baki 170b/8.

cāvidānī : bk. **cāvidān** 110a/24.

cavḵ : Topluluk 83b/14.

cavḵ cavḵ: Kūme kūme, takım takım 61b/27.

cāy (Far.) : Yer.

cāy-ı ‘azāb-ı elīm : Acı veren işkence yeri 124a/10, 157b/16.

134b/24

cāy-ı ceng : Savaş meydanı 124a/10

cāyhā (Far. cāy’ın çğl.): Mertebeler, rütbeler, mevkiler 166a/17.

cāzib (Ar.) : İlgi, iste arzu uyandıran.

cāzib-i menfa‘at : Fayda arzusu 109b/19.

cāzim (Ar.) : Kararlı 70a/17.

cāzūlūḵ : Cadılık, büyücülük 117b/2.

cebābire (Ar. cebbār’ın çğl.) : Zorbalar, cebrediciler, halka zulmedne kimseler 66a/23.

cebbār (Ar.) : 1. Zulmeden, baskıcı, zorba, zor kullanan 35a/5, 78b/3, 142b/15.

cebbār-ı mütekebbir. (Nemrud için) kendini beğenmiş zorba 35a/5.

2. Her türlü güç ve kudretin, ululuğun sahibi olan (Allah) 6a/17, 146a/5.

cebeleyḵ (Ar.) : İki dağ 55a/12.

ceberūt (Ar.) : 1. Mutasavvıflara göre üç âlem vardır: âlem-i şehādet, âlem-i âlem-i melekūt, âlem-i ceberūt... Âlem-i ceberūt, şehadet âlemiyle taban tabana zıt vasıflara sahip olan bir varlık mertebesini ifade etmektedir. Âlem-i şehādet ve âlem-i meleküttan tamamen münezzeh olan bu âlem, Allah’ın ezeli varlığına delālet eder 149a/15.

2. Allah’ın her şeyin üstünde olan büyüklüğü / kudreti / ululuğu 165b/9, 167a/5.

cebhe (Ar.) : Ön, yüz, yüz tarafı 54a/2.

cebhe-i kürsī: Kürsün ön yüzünde 81a/22.

- cebīn (Ar.)** : Alın 18b/3.
cebīn-i mübārek: 102a/28.
cebīn-i mübīn: 101b/16.
cebīn-i münīr: 93b/7.
cebīn-i nāzenīn: 175a/25.
- cebr (Ar.)** : Zor, zorlama 73a/24.
cebr-i noḡṣān : Eksik zorlama 136b/4.
- ced‘ā (Ar.)** : Burnu kesik, kulağı kesik 175b/26
- cedd (Ar.)** : Dede, büyük baba, ananın veya babanın banası 56a/16, 75a/11
cedd-i büzürgvār : Saygıdeğer nesil 56a/17.
- ceddāt (Ar. cedde’nin çğl.)**: Nineler, büyük anneler 18b/21.
- cedīd (Ar.)** : Yeni, kullanılmamış 169a/23.
- cefā (Ar.)** : Ezîyet, incinme 25a/9, 116b/22.
- cehālet (Ar.)** : Cahillik, bilmezlik 70a/14, 72b/2.
- cehd (Ar.)** : Bir şeyi yapmak, başarmak için kendini zorlama, çalışma, çabalama
9b/24, 103b/4, 125b/9.
- cehennem (Ar.)** : Günahkârların öldükten sonra âhirette cezalarını çekmek üzere
gidecekleri yer, tamu 14b/20, 19b/20, 24a/17.
cehennem-i zufer. Çatırdarak yanan cehennem 145b/12.
- cehennemī (Ar.)** : Cehenneme ait, cehennemliki 129b/15.
- cehl (Ar.)** : Bilgisizlik, bilmezlik, lanet 100a/18, 101a/16, 101b/23.
- cehūd (Ar.)** : Hileci, düzenbaz 20a/22.
- celāl (Ar.)** : Büyüklük, yücelik, ululuk 21b/26, 61a/25,
- celālet (Ar. celāl’in mües.)** : Yücelik, büyüklük, ululuk, azamet.
celālet-i ‘ırk-ı Hāşimī. Haşimoğulları soyunun yüceliği 93b/3.
celālet-i ḡadr. Onur/şeref büyüklüğü 56b/17.
- celālet-meāb (Far.)**: Hükümdara hitap ederken kullanılan saygı ünvanı 177a/19.
- celd (Ar.)** : Güçlü, kuvvetli 137a/7, 173b/13.

- celī (Ar.)** : Açık, belli, meydanda, āşikār.
celiyyū'l-himem : Gayretleri göz önünde olan, emekleri apaçık meydanda olan 69a/25.
- celīl (Ar.)** : 1. Çok büyük ve ulu, 32a/25.
 2. Allah'ın büyüklük ve ululuk sıfatı 10a/11, 105a/22.
- celīs (Ar.)** : Birlikte oturan, arkadaş 12b/4.
celīs-i ḥalvetgāh-ı "fe-tedellā": fe-tedellā halvethānesi arkadaş 2a/2.
- celle (Ar.)** : "Yüce ve aziz olun!" manasına bir dua sözü 10a/7, 10b/14, 147b/13.
celle ve 'alā : Yüce ve uludur 10b/7.
celle celālühü : O'nun (Allah'ın) yüceliği, şanı artsın 15a/17, 22a/15, 42b/23.
- cem' (Ar.)** : 1. Toplanma, toplam, bir araya getirilme 100a/14, 103a/18
 2. Biriktirme, toplama 103b/2
- cemā'at (Ar.)** : Bir yere gelmiş toplanmışlar, topluluklar 5b/23, 19a/17, 22a/10, 29b/15, 34b/12, 47a/26, 58a/14.
cemā'at-i fuḳarā-yı dervāze : Semā fakirlerinin zümresi 123b/17.
- cemād (Ar.)** : Cansız varlık, cisim, nesne 26b/1, 34a/15.
- cemāhīr (Ar. cumhūr'un çğl.)**: Cumhurlar, topluluklar.
cemāhīr-i müverrihān: Tarihçiler topluluğu 175b/23.
- cemāl (Ar.)** : 1. Yaratılış ve görünüş bakımından güzel olma, güzellik 8b/19.
 2. Yüz güzelliği 9a/18.
cemāl-i bā-kemāl : Tam ve mükemmel güzellik 41a/7, 100b/7, 175a/5.
cemāl-i ber-kemāl-i "ve'n-nehāri izā tecellā" : "ve'n-nehāri izā tecellā"nın mükemmel güzelliği 103b/7.
- cemel-süvār (Far.)** : Deveye binen 66b/7.
- cemī' (Ar.)** : Hep, bütün 5b/1, 12a/27, 29b/13, 48b/12, 52a/7, 86b/1.
cemī'-i aşḥāb-ı Resūlullāh: Hz. Peygamberin sahabelerinin hepsi 177b/24.
cemī'-i ehl-i arz: Dünya ehlinin tamamı 137a/6.
cemī'-i kāhinān-ı meymūn-fāl: Kutlu fal işleriyle uğraşan kāhinlerin hepsi 72a/10.
- cem'iyet (Ar.)** : Belli bir amaçla bir araya gelmiş topluluk, dernek 25a/16, 32a/5.

cem'ıyyet-i 'azîm: (Düğün, sünnet, töreni gibi eğlenceli veya yemekli mevlit gibi) büyük bir toplantı 86b/3.

cem'ıyyet-i hâtır: Zihin ve fikir dağınıklığından kurtulmak 98a/10.

cem'ıyyet-i velîme: Düğün topluluğu, düğün kalabalığı 102b/21.

cemîl (Ar.) : Güzel, iyi, latif 41a/1, 43a/7, 45a/3, 49a/2.

cemîle (Ar.~cemîl'in mües.): Güzel, iyi, latif 2b/15.

cemre (Ar.) : Haccedenlerin Kurban Bayramı günleri Mina'da, halk arasında şeytan diye isimlendirilen yerlere attıkları küçük taşların her birini ifade etmektedir. Ayrıca taşların atıldığı üç ayrı yere de cemre denmektedir.

cemre-i kübrâ: Cemrelerden Mekke yönün-deki ilkin ve büyük olanı 45b/10.

cemre-i ülâ: Cemrelerden Mekke'den en uzakta ve en küçük olanı 45b/9.

cemre-i vusṭa: Cemrelerden ortadaki olanı 45b/9.

cemşîd-çâker (Far.): Cemşîd'in kölesi 1b/12.

cemşîd-külâh (Far.): Cemşîd külhalı 2a/25.

cenâb (Ar.) : 1. Ululamak ve yüceltmek amacıyla "saygıdeğer, hazret" manalarında kullanılan saygı sözü 10a/7, 104b/18, 133b/3.

2. Huzur, kat, makam 52a/10.

3. Ka'be 3a/27.

cenâb-ı 'azamet: Büyük zat, yüce kimse 92b/23.

cenâb-ı 'azamet-i İlâhî: Allah'ın yüce Zât'ı 168b/6.

cenâbet (Ar.) : Gusül etmeyi gerektiren durum, cünüplük 21a/11, 23b/10.

cenâh (Ar.) : Kanat 42a/2, 133a/10.

cenaze (Ar.) : Gömülmek üzere yıkanıp kefenlenerek tabıta konulmuş insan ölüsü 94b/6, 94b/7.

cendere (Far.) : Dar dere veya vadi, boğaz 168b/27.

ceng (Far.) : 1. Savaş, harp, kavga, çekişme 6a/22, 38a/1, 111a/20.

2. Çekişme 38a/3, 77a/5.

cengî (Far.) : Savaş eden, savaş durumunda olan 73b/16.

- cenīn (Ar.)** : Ana rahmindeki henüz doğma amanı gelmemiş yavru, dölüt 166a/24.
- cennet (Ar.)** : Allah'ın günahsız kullarını veya günahlarından arınmış olanları öldükten sonra sonsuz bir mutluluk içinde yaşatacağını vadettiği yer 3b/8, 5a/15, 12a/4, 152b/23.
- cennet-i Firdevs*: Firdevs cenneti 109b/8.
- cennet-murakkāʿ (Far.)**: Cennet eyerli; eyeri cennetten olan 137b/24.
- cenūb (Ar.)** : Güney 26a/4.
- cerāḥat (Ar.)** : Yara 132a/12.
- cerāid (Ar. cerīde'nin çğl.)**: Gazeteler, cerideler, defterler.
- cerāid-i cerāim* : Günah defterleri 66a/7.
- cerāim (Ar. cerīme'nin çğl.)** : Günahlar 1b/6, 2a/4, 3b/4, 48b/10, 66a/7.
- ceres (Ar.)** : Çingirak 107b/23.
- cerīb (Ar.)** : Bin arşın kare (yaklaşık bir dönüm) alanındaki arazi ölçü birimi, dönüm 26b/16.
- cerīde (Ar.)** : Rüz-nāme, defter 143b/4, 143b/24, 164b/3.
- cerīm (Ar.)** : Kabahatli, cāni, suçlu 3b/13.
- cerīme (Ar.)** : Cürüm, suç 45b/18, 61a/3, 164b/7.
- cerr (Ar.)** : Çekme, sürükleme 45b/18.
- cereyān (Ar.)** : Bir yöne doğru akma, akış, akıntı, akım 39b/27.
- cesāmet (Ar.)** : İrilik, büyüklük, kalınlık 79a/14, 90a/7, 105b/6, 156b/14.
- cesed (Ar.)** : 1. Canlılık faaliyetlerini kaybetmiş insan vücudu, ölü 22b/8, 31a/21.
2. Gövde, beden, ten 40b/15, 168b/16.
- cesed-i Ādem* : Hz. Ādem'in (ruh üflenmeden önceki) cansız bedeni 10b/24.
- cesed-i mübārek*: Kutsal naaş 22b/8.
- cesīm (Ar.)** : İri, büyük, kocaman, kalın 38a/7, 61b/3, 99b/2.
- cest (Far.)** : Çabuk hareket eden 88b/26.
- cevāb (Ar.)** : Bir soruya, bir isteğe, bir söz ya da yazıya verilen karşılık, yanıt 19a/11, 21b/8, 50a/8, 78b/9, 98b/22.

cevāb-ı selām vir-: Verilen selamı cevaplamak 142b/1.

cevād (Ar.) : Cömert, eli açık.

Cevād-ı Muṭlaq: (Hz. Allah için) Cömertlikte eşi ve benzeri olmayan, eli açıklıkta mükemmel olan 21a/7.

cevāhir (Ar.) : 1. Pırlanta, elmas, yakut, zümrüt gibi değerli taşlar, mücevher 11a/11, 34b/21.

2. Mayalar, özler 41a/9.

cevāhir-i ed'īye: Dua cevherleri 94a/9.

cevāhir-i elfāz-ı faṣīḥa: Düzgün sözler(den oluşan) cevher 70a/1.

cevārī (Ar. cāriye'nin çğl.): Halayıklar, odalıklar, cariyeler 101b/10.

cevāriḥ (Ar. cāriḥa'nın çğl.) : İnsanın el, ayak gibi azaları 37a/26, 62a/15.

cevelān (Ar.) : Dolaşma, gezinti, gezinme 134b/1, 147b/20.

cevelān it- : Gezinmek, dolaşmak 9b/6.

cevher (Ar.) : 1. Bir şeyin özü, esası, mayası 8b/23, 167b/22.

2. Değerli taş, maden veya mücevher 5a/5, 12b/19.

cevher-fürūṣ (Far.): Vevher satan 2b/19.

cevheriyān (Ar. cevher'in çğl.): İleri gelenler, önemli kimseler, değerli insanlar 60a/16.

cevheriyān-ı cihān: Kāinatın önde gelenleri, kāinatın kıymetli insanları 60a/16.

cevr (Ar.) : Ezizlik, sıkıntı, cefa 57a/24, 72a/20, 126b/5, 128a/8.

cevşen (Far.) : Örme zırh, eskiden giyilen bir savaş elbisesi 35b/16.

cevv (Ar.) : Boşluk, gök, hava, atmosfer.

cevv-i a'lā : En yüce gök 69a/1.

cevv-i hevā : Hava boşluğu 44b/16, 92a/4.

cevv-i semā : Gök boşluğu 38a/1.

Cevzā (Ar.) : İkizler burcu 134b/21.

ceyb (Ar.) : 1. Vaziyet, durum 72b/14.

2. Cep, kese 134a/15.

cez (Ar.) : Ada 90b/1, 90b/2.

- cezaʿ (Ar.)** : Sabırsızlıkla sızlanma.
cezaʿ ve fezaʿ : Telaş içinde ağlayıp sızlanma 18a/4.
- cezā (Ar.)** : 1. Bir kimsenin kusurlu ya da yanlış davranışlarından dolayı uygulanan yaptırım 62a/15, 152b/10.
 2. İyi veya kötü karşılık 28b/17, 171a/12.
cezā-yı ʿamel : Yapılan işin karşılığı 49a/20.
- cezāir (Ar. cezāire'nin çğl.)** : Adalar 23b/6.
- cezāire (Ar.)** : 1. Ada 6a/23, 6b/9.
 2. Yarımada 28a/3.
cezāire-i ʿArab : Arab yarımadası 25a/1.
cezāire-i ʿIrāk : Irak yarımadası 28a/3.
- cezm (Ar.)** : Kesin bilgi
cezm it- : 1. Kesin olarak anlamak 35a/1, 103a/11.
 2. Hükmetmek 43a/21, 58b/3.
- CIZHIR** : Kırgız 28a/6.
 ayr. bk. öad. ~~Hırhız~~
- cibāl (Ar. cebel'in çğl.)** : Dağlar 36a/6, 81a/24, 121b/22.
- cibillet (Ar.)** : Yaradılış, huy, doğuştan getirilen davranış 84a/16.
- cīd (Ar.)** : Boyun.
cīd-i mecīd : Şerefi yüce olan boyun, ulu boyun 165a/27.
- cidāl (Ar.)** : 1. Kavga, tartışma 103b/27.
 2. Mücadele, savaş 106b/2
- cidār (Ar.)** : İç duvar, kenar 60a/19.
- cidd (Ar.)** : Emek sarf etme, çaba, gayret, uğraşma 9b/24, 10a/2, 125a/25.
cidd ü cehd eyle- : Gayret ve çaba göstermek 9b/24, 9b/27.
- cīfe (Ar.)** : Leş, kokmuş ceset, lāşe 27b/22, 62b/2.
- ciger (Far.)** : Ciğer, bağır 9b/18, 46a/7.
ciger-i ʿāşıkān : Aşıkların ciğeri 87a/6.

- ciger-gūše (Far.)** : Evlat 41b/19.
- ciger-ḥaste (Far.)** : Cigeri hasta olan 44b/5, 174a/3.
- ciger-sūz (Far.)** : Bağır yakan, acıklı 66b/19.
- cihād, cihāt (Ar.)** : 1. İman, ibadet, ahlak ve beşeri münasebetler konusunda titiz davranarak Allah'ın sevgili kulu olabilmek için çalışmak, çabalamak, kendi benliği ve nefsi ile mücadele etmek 128a/4.
2. İslam davası uğruna, yeryüzünde islam düzenini egemen kılmak veya bu düzeni savunmak amacıyla yapılan savaş 14b/13, 23a/17.
- cihād-āyīn (Far.)** : Allah yolunda cihadi huy/meslek edinmiş 2b/8.2b/8.
- cihān (Far.)** : 1. Evren, ālem, kâinat 2b/13, 13a/12.
2. Dünyada yaşayan insanların hepsi, herkes 2b/11.
3. Dünya 29a/13.
- cihān-ı 'anā* : Meşekkat/sıkıntı/zorluk dünyası 166b/1.
- cihān-ı fānī* : Ölümlü dünya 94b/5.
- cihān-ı güzērān*: Geçici dünya 87a/9.
- cihān-ı kerem*: Asalet/ululuk/soyluluk ālemi 64b/27.
- cihan-ārā (Far.)** : Cihanı, dünyayı süsleyen 85b/6, 109b/21.
- cihānbān (Far.)** : Hükümdar 2a/24.
- cihān-gīr (Far.)** : Dünyanın büyük bir bölümünü eline geçiren 70a/5.
- cihān-gīr-i müstağraḳ-ı envār-ı zāt*: Zâtının nurlarıyla gark olmuş cihan 2a/5.
- cihān-penāh (Far.)** : Ālemin sığındığı muhafız, padişah 72a/9.
- cihān-peymā (Far.)** : Dünyayı arşınlayan, dünyada dolaşan, seyyah 9a/17.
- cihān-baḥş (Far.)** : Dünyayı affeden, dünyayı bağışlayan 2b/6.
- cihān-bān (Far.)** : Cihānı bekleyen, cihanı koruyan kimse, hükümdar 2b/6, 2a/24.
- cihān-bīn (Far.)** : (Hürmüz bin Nūşirevān için) cihanı, dünyayı gören.
- cihān-dārī (Far.)** : Hükümdarlık, padişahlık 76a/6.
- cihāndārlik** : Hükümdarlık, padişahlık 118b/10.
- cihān-nümā (Far.)** : Cihanı gösteren 83b/4, 123b/24.

- cihān-tāb (Far.)** : Dünyayı parlatan, dünyaya ışık ve sıcaklık veren 113b/26, 165b/26.
- cihār (Far.)** : bk. **çihâr** 76a/7.
- cihāt (Ar.)** : 1. Yönler, taraflar 2a/6, 135a/24.
2. Mal, mülk 61b/10, 125b/12.
3. Mekân, yer, semt 4b/4.
- cihāz (Ar.)** : 1. Deve takımı 100a/7, 101b/22.
2. Hediyelik eşya 92a/11.
- cihet (Ar.)** : Sebep, vesile, bahane 10a/3, 18a/3, 26b/22,
- cilā (Ar.)** : Parlaklık 3b/8, 57b/7.
- cilbāb (Ar.)** : Çarşaf, uzun peçe, ferace 165a/9.
cilbāb-ı zulmet: Karanlık peçe, karanlık örtü 165a/9.
- cilve (Ar.)** : Ortaya çıkma, görünme, tecelli 11a/16, 68a/22, 123b/25.
cilve-i cemāl: Güzelliğin tecellisi 134b/21.
- cilvegerlik** : Naz ve işve yapma işi, cilvelilik 63a/16.
- cim (Ar.)** : Arap alfabesinde (c) sesini veren harf 49a/8.
- cimār (Ar.)** : Topluluk 45b/11.
- cin (Ar.)** : Meleklerle şeytanlardan olup duyu organları ile hissedilmeyen, çeşitli biçimlere girebilme gücüne ve insan ölçülerinin üstünde akla sahip olan latif yaratık 55a/9, 81a/24, 128b/14.
- cīn** : bk. **cin** 6a/4.
- cinān (Ar. cennet'in çğl.)**: Cennetler 11b/27, 49a/7, 67b/8.
- cināyet (Ar.)** : Adam öldürme derecesinde ağır suç 10b/12.
- cinn** : bk. **cin** 6a/12, 6b/13, 21a/14, 22b/14, 55a/10, 55a/22, 74b/23.
- cīnn** : bk. **cin** 42a/16.
- cinnī (Ar.)** : Cin ve benzerleri, cin taifesi 7b/2, 47b/10, 63a/10, 77a/20, 77b/20.
- cins (Ar.)** : Aralarında ortak özellikler bulunan nesne ya da varlıklar topluluğu 6a/12, 23b/25, 157b/23.
cins-i ins : İnsan türü 87a/22, 88b/16.

- cirāḥat** (Ar.) : Yaradan akan sıvı, irin 100a/3.
- cirm** (Ar.) : Cisim.
- cirm-i neyyir-i māh* : Ayın parlak cismi/hacmi 134a/23.
- cism** (Ar.) : Ruh ve karşıtı olarak insan vücudu beden 3b/12, 15b/10, 65a/22.
- cism-i cümle*: Bütün vücutlar 84a/2.
- cism-i laṭīf* : Beş duyu ile algılanamayan melek, cin vb. şeyler 15b/10.
- cism-i muḥibbān*: Dostların vücutları, yārların bedenleri 176a/21.
- cism-i naḥīf* : Zayıf beden, zayıf vücut 3b/12.
- cismānī** (Ar.) : Bedene ait, cisimle ilgili.
- civān** (Far.) : Yakışıklı genç 50b/18, 106b/13, 110a/11, 137a/3, 139a/3, 143a/12, 169b/4, 171a/25.
- civān-baḥt** (Far.) : Talihli, bahtiyar, talihi uygun 72a/9, 95b/17.
- civānān** (Far. *civān*’ın çğl.) : Gençler.
- civānān-ı Kureyş*: Kureyş’in gençleri 63a/6.
- civānī** (Far.) : Gençlik 42b/5, 75a/17.
- civār** (Far.) : 1. Yakın yer, çevre, yöre, etraf 44a/2, 70a/15.
2. (Zaman için) yakın 78a/21.
- civār-ı Ḥaḳ* : Hakk’ın yakını 14a/27, 14b/16.
- civār-ı raḥmet-i Ḥaḳḳ*: Hakk’ın merhametinin yakını 64b/5.
- civār-ı raḥmet-i Rabbū’l-‘ālemīn*: Alemlerin Rabbi olan Allah’ın rahmetine yakınlık 6a/19.
- cölmek** : Bir tür bakır kap 47a/6.
- cömerd** (Far.) : Çok ürün veren, verimli 134a/20.
- cū** (Ar.) : Araştırma, arama 57b/20, 91b/6.
- cū‘** (Ar.) : Açlık, aç kalma 16a/6, 47a/3.
- cūd** (Far.) : Cömertlik, eli açıklık 19a/6, 45b/5.
- cūd u ‘aṭā kösleri*: Cömertlik ve ihsan davulları 136b/18.
- cum‘a** (Ar.) : 1. Cuma günü, camide cemaatle kılınan namaz 14b/12, 141a/2.

2. Haftanın günlerinden Perşembe ile cumartesi arasındaki gün 63b/22, 144b/1.
- cumhūr (Ar.)** : Halk, ahali 31b/17, 64b/19, 114a/13.
- cūş (Far.)** : 1. Coşma, coşkunluk 5a/9, 47a/7.
2. Kaynama, taşma 121b/20.
- cūş it-* : Coşmak 121b/122a/20.
- cūy (Far.)** : Irmak, nehir, akarsu 83b/22, 147b/4, 156b/11.
- cūy-ı Kevser*: Kevser nehri 156a/21.
- cūy-bār (Far.)** : 1. Akarsu, ırmak 32b/16.
2. Akarsu kıyısı 28b/14.
- cūy-bar-ı cennet* : Cennet ırmağı 32b/16.
- cūy-bar-ı civānī*: Gençlik ırmağı 42b/5.
- cūy-bar-ı dīde*: Göz ırmağı 44b/23.
- cūy-bar-ı kudret kenārī*: Kudret ırmağının kenarı 66b/2.
- cūbbe (Ar.)** : Eskiden sarıklı din adamlarının giydiği yenleri geniş, uzun ve düğmesiz üst elbisesi 62b/15, 83a/14.
- ğurre-i cūbbe-i vücūd*: Beden elbisesinin beyazlığı 1b/11.
- cūdā (Far.)** : Ayrı düşmüş, ayrılmış, uzak kalmış 21a/4, 21b/13, 56a/13, 90a/18, 100a/23.
- cūdā düş-* : Ayrılmak, ayrı kalmak 172b/13.
- cūft (Far.)** : 1. Eşli, eşi olan 26a/2, 26a/11, 27a/25.
2. Çift sürmek için hayvana takılan koşum takımı 16a/17.
3. Eşli hayvalardan erkeği 26a/8.
- cūhūd (Ar.)** : Yahudi 86a/5, 153b/23, 158b/11.
- cūlāb-şerāb (Far.)** : Gülsuyu içeceği/şarabı.
- cūlāb-şerāb-ı şerāb-ı nāb*: Saf gül suyu şarabı 47a/12.
- cūlūs (Ar.)** : 1. Oturma 68a/10, 168b/18.
2. (Yönetici için) tahta çıkma, başkanlık makamına geçme 10a/14, 75b/14.

cülūs-ı sulṭān: Sultanın tahta çıkması, padişahın tahta çıkışı 10a/14.

cümçüme (Ar.) : Kafatası 77a/10.

cümle (Ar.) : 1. Bütün, hep 2a/7, 2a/15.

2. Herkes 6b/16, 8a/27.

cümle-i ālā-yı cemīle-i Haḳ: Allah'ın latif nimetlerinin hepsi 2a/15.

cümle-i Kureyş: Bütün Kureyş halkı 56b/19.

cümle-i maḥlūkāt: Yaratılmışların hepsi 68a/15.

cümle-i mevcūdāt: Mahlukatın hepsi, yaratılmışların bütünü 101a/18.

cümle-i muḥadderāt-ı ālem: Dünyanın en namuslu kadınlarının hepsi 99a/19.

cümle-i muḥālāt: İmkānsız işlerin hepsi, olmayacak şeylerin tamamı 161b/21.

cümle-i mükevvenāt: Yaratılmışların hepsi 135b/7.

cümle-i sābıkīn: Önde gelen kimselerin hepsi 111b/17.

cümle-i şiddīkān: Doğru kimselerden biri

cünbüş (Far.) : Hareket, neşe 68b/22.

cünün (Far.) : Delilik, çıldırma 91a/12, 105b/27, 107a/4.

cünün-ı ārizī : Geçici delilik/çıldırma 91a/12.

cür'a (Ar.) : Şerbet, içecek şey.

cür'a-yı cūd: Cömertlik şerbeti 165b/3.

cür'a-yı ser-pūşīde: Sarhoş edici yudum 159b/19.

cür'a-yı şehādet: Şehitlik şerbeti 62b/15, 66b/13.

cür'a-nüş (Far.) : İçki içen 2b/19.

cür'a-nüş-ı bezm-i şühūdī: Dünya meclisinin yudumlayanı/içki içeni 135a/4.

cür'et (Ar.) : Cesaret, yiğitlik 85b/1, S147b/13.

cürm (Ar.) : Günah 3b/6, 10b/12, 133a/23.

cürm-ayin (Far.) : Günah işlemeyi kendine ādet edinen 81b/8.

cüşşe (Ar.) : İnsan ve hayvan gövdesi, kalıp 26b/12, 45b/20.

cüst (Far.) : Arama, araştırma 57b/19, 83b/22, 91b/6.

cüst u cū it-: Arayıp sorma, sıkı sıkıya arama 57b/19, 91b/6.

cüz' (Ar.)	: Kısım, parça 12b/12.
cüzā	: bk. cūdā 63b/3, 175a/27.
Cevzā (Ar.)	: İkizler burcu 134b/21.
cevzā-şemāil (Far.)	: İkizler burcu karakterli 137b/23.
cüz'ī (Ar.)	: Az, pek az, az miktarda cüz'ī-yi umūr: İşlerin pek azı 94a/14.
cüz'ıye (Ar.)	: Azlık 102b/9.
cüzzām (Ar.)	: İnsan vücudunda onulmayan çıbanlar, ve yaralar meydana getiren miskin hastalığı 62a/15.
CZN	: Hazar 28a/5.

-Ç-

çāder (Far.)	: Çadır 36b/6, 147b/5.
çağır-	: 1. Bağırarak, haykırmak, seslenmek 40b/10, 82b/14, 100b/10. 2. Birine gelmesini söylemek, davet etmek 26a/17, 31a/15. 3. Türkü, şarkı söylemek 33b/15. 4. Hitap etmek, demek 98b/4.
çağırış-	: Birlikte bağırarak suretiyle gürül-tü çıkarmak 141a/21.
çāh (Far.)	: Kuyu, çukur 57a/6, 58a/2, 172b/7. çāh-ı zemzem: Zemzem kuyusu 57a/6.
çāker (Far.)	: Cariye, köle, kul 1b/12, 165b/21 çāker-i kalīlū'l-bizā'at: Çok az bilgisi olan kul 2b/16.
çal-	: 1. Kesici bir āleti sallamak, kesmek, kesmek üzere sürmek, vurmak, biçmek 44a/19, 45a/9, 45a/20, 59b/17. 2. Çalgı āleti ile bir müzik parçasını seslendirmek 8a/16, 102b/22, 136b/19. 3. Yere vurmak, atmak, çarpmak, yenmek 30b/27.

- çālāk (Far.)** : Çabuk hareket edebilen, çevik, tez canlı 88b/26.
- çalış-** : 1. Bir şey ortaya koymak için sürekli emek ve çaba sarf etmek 99b/6, 112b/23, 113b/25.
2. Öğrenmek için emek harcamak 112a/8.
- çan** : Çınlamayı andırır konuşma, bağırışma, ötüşme 19a/13.
- çanakçılık** : Çanak üretme veya satma işi 28b/8.
- çap-** : 1. Koşmak, süratle hareket etmek 155b/12.
2. At koşturmak, sürmek 177a/2.
- çapük-hüş (Far.)** : Çabuk anlayan 137b/26.
- çār-bāzār (Far.)** : Kapalı çarşı 60a/17, 82b/25, 83a/4.
çār-bāzār-ı cihān-ı eşbāh : Varlık âleminin dört köşeli meydanı 82b/25.
- çāre (Far.)** : 1. Bir engeli, bir güçlüğü aşmak için tutulan yol, yöntem 26a/17, 138b/26.
2. Kurtuluş yolu 26b/8.
- çār-āşām (Far.)** : Dört bir tarafı kaplayan 61b/17.
- çarh (Far.)** : Felek.
çarh-ı berīn : En yüce gökyüzü 95b/5.
- çār-ḥadd (Far.)** : Dört uç 84b/8, 135a/24.
çār-ḥadd-i dünyā : Dünyanın dört bir ucu 175b/24.
- çār-bāliš (Far.)** : Padişahların ve devlet büyüklerinin üzerine oturdukları dört katlı şilte
çār-bāliš-i zuhūr. Dünya şiltesi, yeryüzü 134b/19.
- çāšnī (Far.)** : Lezzet, tat 47a/12.
- çaşt (Far.)** : 1. Sabah ile öğle arasındaki vakit, kuşluk 36b/11, 90b/4.
2. Kuşluk yenen yemek 49b/1.
- çatla-** : Aşırı yemekten, içmekten, yorgunluktan, ağlamaktan ölecek duruma gelmek veya ölmek 127a/7.
- çe (Far.)** : (Çokluk ve abartma katan ünlem) Ne! 65a/5, 175a/16.
- çegzin-** : Dönmek, dolaşmak 38b/14.
- çehre (Far.)** : Yüz, sima, surat 165a/9.

çehre-i āfāk: Ufukların yüzü 165a/9.

çehre-i ‘arūs: Gelinin yüzü 71b/10.

çehre-i ‘arūs-ı cemāl: Güzellik gelinin yüzü 136a/2.

çehre-i ‘arūs-ı dil-peẓīr: Gönle hoş gelen gelinin yüzü 9a/13.

çehre-i dil-fürūz: Gönlü şenlendiren yüz 63a/7.

çehre-i dīn: Dinin siması/suratu, dini temsil eden yüz 2a/19.

çehre-i gül-gūn: Gül renkli yüz 71b/22.

çehre-i mübārek: Kutlu yüz 88b/1.

çehre-i niğār: (Resim gibi) güzel yüz 44b/4.

çehre-i ümmīd: İnsana umut veren yüz, çevresine umut dağıtan yüz 58a/5.

çehregān (Far.çehre’nin çğl.): Yüzler.

çehregān-ı zībā-yı manẓar: Sureti güzellerin yüzleri 63a/18.

çek-

: 1. Uzaklaşmak, uzak durmak, karışmamak 21b/3, 24a/19, 55a/20.

2. Bir cisim, belli bir yakınlıktaki başka bir cismi kendisine yaklaştırmak, itmek karşıtı 46a/11, 88b/27, 175b/2.

3. Çizgi çizmek, karalamak 3b/13, 30b/2.

4. Bir şeyi tutup kendine veya başka bir yöne doğru yürütmek 124a/24, 146a/19.

5. Aşık etmek, 130b/7, 130b/10.

6. Silah, kılıç vb. kullanmak için davranmak 85b/4, 97b/1.

7. Bir duyguyu içinde yaşatmak 171b/16, 175a/20.

8. Bir yerden bir şeyi yukarı doğru almak 44a/18.

9. Tartmak, bir şeyin ağırlığını ölçmek 91a/2.

10. Kurmak, tertip etmek, hazırlamak 102b/21.

11. Atmak, vurmak 123a/2.

12. Savaş için asker göndermek 130b/5.

13. Ön ayak olmak, önde gitmek 168b/27.

14. Örtmek, giymek 172b/27.

15. İçine almak, emmek 27b/16.
16. Sıkıntıya girmek, zorluk yaşamak 3b/5.
17. Kaçmak, bir şeyden hızla uzaklaşmak 62a/14.
18. (Bir kimsenin başını veya kendisini) yöneltmesi, döndürmesi 72b/14.
19. Boya, sürme vb. sürmek, çekmek 90b/1.
20. Bir şeyi içinde yer aldığı ortam ya da etkinliğin dışına çıkarmak 98a/27.
21. perde, çit vb. bir şeyle bir açıklığı kapatmak 99b/15.
22. Bayrak, sancak, flama göndere asmak S147a/13.
23. Kesmek, sürtmek 45a/11.
24. Manevi bir yüke, manevi zorluğa, manevi sıkıntıya tahammül etmek, dayanmak, katlanmak 102a/17.
25. Bir yerden bir yere alıp getirmek, götürmek, taşımak 103b/22.
- çekdür-** : Birini sıkıntı çekmesine, eza görmesine, zor duruma düşmesine sebep olmak 16b/16.
- çekil-** : 1. Sürülmek, boyanmak 72b/10, 94b/16.
2. Döşenmek 123b/25, 138a/10.
3. Kendini geriye veya bir yana çekmek 126a/6.
4. Dişi yerine konmak, yerleştirilmek, dizilmek 9b/6.
5. Yükseltmek, Yüceltmek 60a/9.
6. Tartılmak 91a/4.
- çeküç** : Çivi çakmak, maden dövmek gibi işlerde kullanılan saplı demir veya çelik araç 16a/8.
- çemen (Far)** : Çimen, yeşillik 30a/18, 155b/27.
- çemenseray (Far.):** Çimenlik, saray gibi bahçelik.
- çemen-serāy-ı cinān:* Cennetin yeşillik sarayı 157b/5.
- çend (Far.)** : 1. (Her) ne kadar 26b/7, 29b/22, 45a/18 .
- çendān (Far.)** : (Olumsuz cümlelerde) o kadar (da değil) 30b/15, 49a/26, 113a/21.

- çendîn (Far.)** : 1. Bu kadar çok, nice 60a/14.
2. Birkaç (tane) 159b/19.
- çengāl (Far.)** : Pençe 62a/3.
çengāl-i 'ikāb-i ecel: Ölüm azabının pençesi 62a/13.
- çerāg (Far.)** : 1. Kandil 19b/17, 85b/13.
2. Çırak 64b/26.
çerāg-ı beyt-i harem : Kabe'nin çırağı 64b/26.
çerāg-ı tābān-iblāg : Parıltı yayan/aydınlatan kandil 1b/14.
çerāg-ı zamīr : Yürek kandili 99b/11.
- çerāgāh (Far.)** : Hayvan otlatılan yer, çayır, otlak.
çerāgāh-ı āhiret: Cennet otlağı 58b/18.
- çerb-zebān (Far.)** : Hoş sohbet, tatlı dilli 94a/13.
- çeşm (Far.)** : Göz 3a/12, 132b/13, 165a/13.
çeşm-i cihān-bīn : Cihanı gören göz 78b/11.
çeşm-i dürer : İnci taneleri gibi yaşlar akıtan göz 3a/12.
çeşm-i Ebrehe: Ebrehe'nin gözü 61a/25.
çeşm-i gonce : Gonca çiçeğinin gözü 134b/10.
çeşm-i hā-yı Allāh: Allah kelimesindeki ha harfinin ortasındaki göz gibi olan boşluk 156b/26.
çeşm-i hūn-bār : Kanlı göz yaşı akan göz 21b/16.
çeşm-i maḥbūbān: Sevgililerin gözü 176a/21.
çeşm-i mīm-i Raḥmān: Rahman kelimesindeki mim harfinin ortasındaki böz gibi olan boşluk 156b/26.
çeşm-i mübārek: Mübarek göz, kutsal göz 78b/11.
çeşm-i şerīf: Yüce göz 90b/1.
çeşm-i dürer-pāş : İnci taneleri saçan göz 3a/12.
- çeşme (Far.)** : Pınar, su kaynağı 7b/26, 42a/13, 57b/22, 94b/19, 105b/21, 139b/6, 147b/9, 154a/7.

çeşme-i hayāt : Hayat pınarı/kaynağı 9b/7.

çeşme-i rümmānī : Nar çiçeği rengine su kaynağı 9b/1.

çeşme-i selsebīl : Selsebil çeşmesi 154a/15.

çeşme-i zemzem : Zemzem pınarı 49a/2.

çeşn (Far.) : Ziyafet, şölen 102b/22.

çetr (Far.) : Güneşten korunmak için yapılan gölgelik, şemsiye 9a/14.

çetr-i nīlī : Mavi/ çivit renkli gökyüzü 95b/7.

çetrvār (Far.) : Gölgelik gibi, şemsiye gibi 48a/8.

çevür- : 1. Etrafını sarmak, kuşatmak 41b/28.

2. Bir şeyin yönünü değiştirmek 34a/3.

çez- : Çözmek, açmak 14a/10, 173b/8.

çibık : Yaş dak parçası, çubuk 28a/9.

çık- : 1. *-den* İçeriden dışarıya varmak, gitmek 9b/27, 13a/13.

2. Yer altındaki petrol, su vs. sıvıların yeryüzüne doğru fışkırması, yer altındaki petrol, su vs. sıvıların yeryüzüne doğru sıçraması, yer altındaki petrol, su vs. sıvıların yeryüzüne doğru kaynaması 16b/25, 25b/27, 42b/19, 50a/2.

3. Gitmekte olduğu yolu bırakmak, sapmak, sıyrılmak 6a/12, 6a/17, 23a/21, 101b/3.

4. Yüksekteki bir yere varmak, yükselmek, tırmanmak 17b/12, 26b/13, 29a/3.

5. Denizden karaya ayak basmak, kıyıya varmak 27b/13, 27b/25, 28a/8.

6. Katılmak, iştirak etmek, orada bulunmak 26b/24, 57b/4.

7. Bulunduğu yeri bırakıp başka yere geçmek, ayrılmak, uzaklaşmak 59b/13, 118a/18.

8. Saldırı silahlarınca kullanılan ok, mermi, taş vb. cephanelerin insanın vücuduna girerek tekrar dışarıya yönelmesi 62a/7, 74a/24.

9. Bir şehri, kasabayı, köyü, çölü terk etmek 102a/5, 110b/23.

10. Bir varlığın mevcut dış görünüşü farklılaşmak, değişmek 11a/25.
11. Zihinden silinmek, akıldan gitmek, unutulmak 9b/26.
12. Dünyanın dört bir tarafına gitmek, dağılmak, yayılmak 6b/10.
13. Yükselmek, yüksekteki bir yere varmak 6a/27.
14. Başka bir şeyden meydana gelmek 5a/10.
14. Oluşmak, olmak 30a/21.
16. Rakamca artmak, sayıca artmak 58b/12.
17. Güneş, ay görünmek 90a/26.
18. Bir dini terk etmek, bırakmak, din değiştirmek 127b/10.
19. Ruhun bedeni terk etmesi, ölüm 132b/2.
20. Herhangi bir durumda olduğu anlaşılmak 98a/1.
- çıkar-** : 1. Bir şeyi bulunduğu yerden daha yüksek olan bir yere götürmek, yukarıya taşımak, semaya yükseltmek 6a/24, 6b/3, 24a/4, 48a/9.
2. Bir şeyi bulunduğu yerden dışarı almak 10b/9, 21b/21, 35b/15, 90b/20.
3. Birisini, bir şeyi bulunduğu yerden atmak, kovmak 13b/8, 14a/18, 25a/1, 106b/14.
4. Gizli, saklı veya kapalı bir şeyi görünür bir yere koymak 22a/7, 24b/24, 48a/18.
5. Birisini zor durumdan, tehlikeden kurtarmak 25a/18, 40a/17, 158a/24.
6. Giysi, ayakkabı vb.ni vücuttan ayırmak, soyamak 79a/2, 107a/12, 171a/25.
7. Birisinin payını düşeni ayırmak 16b/22, 16b/23.
8. Birini, bir şeyi veya bir olayı unutmak, aklından gitmek, zihninden silmek 10b/8, 45a/13.
9. Bir grup insanın içinden kişi/leri ayırmak, seçmek 23b/1, 163b/13.
10. Bir şeyin içerden dışarıya çıkmasını sağlamak 35b/17, 44a/9.
11. Doğruluktan saptırmak 113b/14, 131b/7.
12. Hayvanın postunu yüzmek 47a/3.

13. Yere vurmak için yukarıya kaldırmak/ yükseltmek 121b-122a/23.
14. Yumurtlamak 175a/9.
- çıplak** : 1. Üstünde bulunması gereken giysi, örtü vb. bulunmayan, üryan, nü, cıbil, cıbıldak 174a/18.
2. Yoksul 141a/4.
- çiçek** : 1. Çiçek açan, süs olarak kullanılan bitki 24a/1, 83a/11.
2. Bir bitkinin, üreme organlarını taşıyan çoğu güzel kokulu, renkli bölümü 36b/2.
- çift (Far.)** : 1. Bir erkek ve bir dişiden oluşan iki eş 174a/9.
2. Evli çiftlerden erkek olanı 141a/8.
- çigin** : Omuz, omuz başı 150b/20.
- çihār (Far.)** : Dört 104a/20.
- çihār-ı hadd-i dünyā* : Dünyanın dört bir ucu 84b/16.
- cihār-rūkn* : Dört köşe 76a/7.
- çihār-pāyān (Far. çihār-pā'nın çğl.)** : Dört ayaklılar 64a/27.
- çirk (Far.)** : Kir, pas.
- çirk-i şirk* : Şirk kiri 123a/20.
- çiyne-** : Ağza alınan bir şeyi dişler arasında ezmek, öğütmek 124a/17.
- çoğal-** : Azken çok olmak, çok duruma gelmek, artmak, fazlalaşmak, ziyadeleşmek 6a/7, 24b/17, 57a/23, 163a/16.
- çok** : 1. Değeri, şiddeti, derecesi aşırı ve yüksek olan 40a/14, 44a/25.
2. Nitelik ve nicelikçe aşırılık 77a/5, 87b/12
3. is. Birşeyin büyük bir bölümü 77a/25, 157a/19.
4. Sayısı birden fazla olmakla birlikte kesin olarak bilinemeyen nicelik 38b/18.
- çoklık** : 1. Sık sık, çokça, çok kez 142a/23, 172b/5.
2. Sayı veya ölçü yönünden çok olma durumu, çoğul, kesret, ekseriyet, teklik karşıtı 64b/17.

	3. Çoğunluk 141b/8.
ök-	: 1. Dizleri üzerine oturmak 78a/15
	2. Deve, sığır, at, eşek vb. hayvanların bacaklarını katlayarak yere yerleşmek, olduğu yere yatmak 108a/16.
öker-	: Deve için çöktürmek 79a/10.
ölmek	: Topraktan hazırlanan özel bir çamurdan yapılan ve pişirilerek sertleştirilen kap, toprak tencere 33b/19, 47a/5, 158a/18.
öp	: 1. Saman inceliğinde herhangi bir sap, dal veya tahta parçası 90b/3.
	2. Kavgada kullanılan sopa 174a/23.
öz-	: Düğümlü, bağlı veya sarılı bir şeyi açmak 45a/13.
übān (Far.)	: oban, sığırtaç 76a/10, 89a/17, 89a/18, 176a/9.
üb-pāre (Far.)	: Saman parçası 118a/23.
Çukur	: evresine göre aşığı çökmüş olan yer 16b/12.
unīn (Far.)	: Böyle, bunun gibi 166a/24.
uvāl (Far.)	: Pamuk, keten, kenevir ya da sentetik iplikten örölmüş büyük torba 56a/19, 56a/20.
ün (Far.)	: Çünkü 3a/23.
ünān (Far.)	: Bunun gibi, bu şekilde, öyle, onun gibi 114a/20, 155b/17.
Çünki (Far.)	: 1. Ne zaman ki, vakta ki 9b/23, 10a/13, 10a/27, 11a/5, 17b/1, 19a/12, 28a/25, 32b/6, 41a/2, 52b/22.
	2 Şundan dolayı ki, şu sebepten ki, zīrā 8b/5, 90a/24, 114b/16.
	3. Madem ki 11a/27.
ürü-	: Genellikle mikroorganizmaların etkisiyle, kimyasal değişikliğe uğrayarak bozulup dağılmak 141b/16.

- da, de** : 1. Bir önceki cümleyle -se, -sa ilgisi kurar 114b/11.
2. Eş görevli kelimeler arasında ve sonra gelerek tekrar edildiği zaman “hem.....hem.....” manasıyla bağlama görevi yapar.” 156a/7.
3. Önce sözü geçen olay ya da durumla ilaveten manasında “bile” ilişkisi kurar 165a/12.
- dabbe (Ar.)** : Denizde yaşayan oldukça büyük bir binek hayvanı 55b/13.
- dāfi‘ (Ar.)** : Uzaklaştıran, kovan, savuşturan.
dāfi‘-yi mażarrat : Hastalıkları kovan 109b/19.
- dāğ (Far.)** : 1. Büyük üzüntü, acı, keder 8a/24, 73a/24, 94a/18.
2. Yara 44b/5, 99a/5.
dāğ-ı hızlār: Sefillik acısı 8a/24.
dāğ-ı mütāba‘at: Birine gönülden bağlı olma derdi 166b/4.
dāğ-ı siyāl: Kara yanık izi, kara yara, koyu renkli yara 110a/13.
- dağ** : Yer kabuğunun çıkıntılı, yüksek, eğimli yamaçlarıyla çevresine hâkim ve oldukça geniş bir alana yayılan bölümü 90a/1.
- dağdağa (Ar.)** : Telaş ve sıkıntı 16b/24, 106b/4, 172a/19.
- ḍahāmet (Ar.)** : İrilik, büyüme 79a/14.
- dahi** : 1. Ek olarak, fazladan 4a/8, 4a/9, 4a/10.
2. –de, -da 4b/9, 4b/23, 5a/2.
3. bile 6b/17.
4. Madem ki 10b/15.
5. Bunun üzerine 7b/25.
6. Bir önceki cümleyi –dığından dolayı manası verdirerek içinde bulunduğu cümleyi manaca bir önceki cümlelerin ana cümlesi yapar 10b/16.
7. Daha 95b/20.
- dāhil (Ar.)** : 1. Bir şeyin kapsamında olarak 132a/3.

2. İçinde olmak üzere, ile birlikte, kapsayarak 159b/22
- dahl (Ar.)** : 1. Girme, karışma 13b/17, 144a/6.
2. Etki, tesir, nüfuz, niyet 35b/27, 95a/2.
- dā'ī (Ar.)** : Davet eden, çağırın 40b/25, 85a/19.
Dā'ī-yi Huld: Ebediyete çağırın, Hz. Allah 31a/19.
- dāim (Ar.)** : Sürekli, devamlı, her zaman, sürüp giden 68a/21.
- dāimā (Ar.)** : Her zaman, her vakit, sürekli olarak 12a/23, 33a/26, 51b/7, 62b/12, 77b/27, 88b/9, 92b/24.
- dāire (Ar.)** : 1. Sınırlandırılmış yer, bölge, bölüm, çevre 9a/2.
2. Bütün noktaları, merkez denilen sabit iç noktadan eşit uzaklıkta bulunan eğriyle sınırlanmış düzlem, yüzey, bir çemberin içinde kalan düzlem parçası 30b/2, 41b/28, 129a/10.
3. Dönen, dolanan şey 60a/14.
4. Soyut kainatı kuşatan sınırsız halka 150a/19.
dāire-i hāk : Toprak parçası 5b/17.
dāire-i hızlān: Allah'ın rahmet dairesinden uzak kalma 11a/23
dāire-i hudūs: Ezelî olmayan bölüm, mahlukat bölümü 149a/7.
dāire-i taşdīk: Hz. Peygamber'in peygamber-liğini onaylama dairesi 52b/7.
- dā'īye (Ar.)** : 1. Amaç, emel, niyet 61a/12, 61a/15, 63b/4.
2. Harekete getirici duygu, arzu, heves 114a/24.
dā'īye-i şehvet: Şehvet duygusu, cinsel arzu 114a/24.
- dağ-** : Bağlamak, üzerine geçirmek 115a/7.
- dağāyık (Ar.)** : İnce ve anlaşılması güç şeyler 23b/15, 75a/9, 87a/3.
dağāyık-ı nazar: İlâhi gerçeğe ulaştırıcı içe bakış incelikleri 32b/20.
- dağīk (Ar.)** : Anlaşılması emek isteyen 95b/17.
- dağīka (Ar.)** : Göreceli olarak çok kısa zaman parçası, an 75a/9.
dağīka-i şabāh: Zamanın bölümlerinden sabah dilimi 93a/8.
- dāl (Ar.)** : Arap alfabesinde onuncu harf 67a/26, 82a/25.

- ḍalāl (Ar.)** : Doğru yoldan ayrılma, sapma 6a/5, 11b/12.
- ḍalālet (Ar.)** : Din ve mezhep bakımından bātıla sapma, sapkınlık 25a/24, 29b/14, 35a/26.
- dam** : Yapıları dış etkilere korumak amacıyla üzerlerine yapılan, üstü kapatan bölüm, çatı, kubbe 123b/25.
- dām (Far.)** : Tuzak, ağ 175a/1, 175a/10.
- dām-ı ecel* : Ölüm tuzağı 75b/10.
- dām-ı ḡābzu'l-ervāḥ*: Ruhun alınması tuzağı 87a/2.
- dām-ı müṣabbaḡ* : Kafes tuzağı 71b/23.
- dāmād (Far.)** : Anne veya baba için kızlarının kocası, güvey 63a/3, 63b/18.
- dāmādlik** : Damat olma durumu, güveyilik 72b/16.
- dāmān (Far.)** : Etek 85a/10.
- dāmen (Far.)** : 1. Elbise eteği 30b/6, 39a/19, 138a/9.
2. Kendisine yalvarılan yüce Zāt, Allah 19a/6.
- dāmen-i pāk* : Temiz etek (tertemiz namus) 44a/18.
- dāmen-i himmet*: Gayret eteği 63a/18.
- dāmen-i ḡiyāmet* : Kıyamet eteği 72b/17.
- dāmen-keṣān (Far.)** : Elini eteğini çekenler, hiçbir şeye karışmayanlar 134b/21.
- dānā (Far.)** : 1. Bilgin 2a/1, 78b/7.
2. Bilen, bilgili 32b/20, 77a/5, 78b/13.
3. Zeki 61b/8.
- dānāyān (Far. dānā'nın ḡl.)** : Bilginler 60b/22.
- dānāyān-ı sa'ādet-iḡtibās*: Bahtiyarlık alıp yazılarında aktaran bilginler 60b/22.
- dāne** : bk. **tāne** 14a/21, 16a/18, 16a/19, 16b/10, 16b/11, 108b/8...
- dānī (Ar.)** : Aşağılık, alçak, rezil, hor 66b/19.
- dāniṣ (Far.)** : Bilgi, bilim 78a/1.
- dār (Far.)** : Sonuna getirildiği Farsça kelimelere “bulunduran, sahip olan, elinde tutan” manası katarak birleşik sıfatlar yapan son ek.

dār (Ar.) : 1. Ev, yuva, mesken 41a/25, 118b/16.

2. Yer, mekân 141a/9, 157b/12.

3. Ülke, yurt, diyar 100b/1.

dār-ı beḳā : Ahiret yurdu 28a/2.

dārü'l-beḳā : Ahiret yurdu 100b/1, 128a/6.

dār-ı fenā : Dünyā 22a/2.

dārü'l-‘izz : Yücelik yurdu 2b/14.

dārü'l-mehālik: (Cehennem için) tehlikeli yer, zarar veren yer 157b/17.

dārü'l-mülk-i ḥıṭṭa-i İslām : İslam ülkesinin başkenti 124a/7.

dārü'l-mülk-i Kayşer : Bizans'ın başkenti 79a/6.

dārü'z-ziyāfe: Keyvansaray 74b/13.

ḍarb (Ar.) :1. Vurma, vuruş 57b/1, 59b/19.

2. Dövme, dayak 114b/19.

3. Güç, kuvvet, iktidar

ḍarb ur- : Vurarak dövmek 175a/13.

ḍarb-ı ḥarbe: Mızrak iktidarı, süngü iktidarı, silah gücü, silah iktidarı 2b/10.

ḍarb-ı tīğ : Kılıç vuruşu, kılıç darbesi 120b/26.

ḍarbe (Ar.) : 1. Vücut üzerine bir cisimle veya yumrukla yapılan sert ve ani vuruş 27a/1, 120a/5.

2. Bir kimseyi manen yıkan olay veya eylem, felaket, musibet, manevi şok 24a/3.

ḍarbe-i firāk : Ayrılık acısı, ayrılık şoku, ayrılık darbesi 24a/3.

dārçīn (Far.) : Tarçın 47a/9.

dāstān-ḥ^wan (Far.) : Destan okuyan.

dāstān-ḥ^wan-ı cemāl-i ḥūbān : Güzellerin güzellik destanını okuyan 165b/21.

da‘vā (Ar.) : 1. Peygamberlik, bübüvvet, risalet vazifesini yerine getirmek için tebliğ ve irşadda bulunma gayret ve çabası 131b/26.

2. İleri sürülerek savunulan düşünce, sav, iddia 151b/27.

3. Mücadele, çaba 159a/25.

da‘vā-yı kudret: Güç/kuvvet mücadelesi 159a/25.

da‘vā-yı nübüvvet: Peygamberlik iddiası 129a/16.

da‘vā-yı Risālet: Peygamberlik iddiası 119a/28.

dāver (Far.) : Doğru ve ādil hükümdar.

dāver-i cemşīd-külāh : Cemşīd tacını giymiş ādil hükümdar 2a/25.

da‘vet (Ar.) : 1. Çağırma, çağrıda bulunma 22/2, 25a/8.

2. Toplantı, ziyafet, şölen 116b/13.

3. (Arapça tamlamalarda, müstecābü’-d-da‘vet) dua 39a/18.

ayr. bk. **Nūh-da‘vet** mad.

da‘vet eyle- : Çağırma 48b/3, 49a/12.

da‘vet it- : Çağırma, tebliğ etmek, çağrıda bulunma 25a/8, 25a/11, 25a/16.

da‘vet-i ‘ālī-mertebe : Yüce pāyesi olan çağrı, çok yüksek derecesi olan çağrı görevi/vazifesi 104b/12.

da‘vet-i dünyā : Dünya güzelliklerine çağrı, kötülüğü emreden nefsin isteklerini yapmaya çağrı 166b/24.

da‘vet-i Haqq : Allah yoluna çağrıda bulunma 52b/18.

da‘vet-i halāik: Yaratılmışları Allah yoluna çağırma 107a/16.

da‘vet-i halk : Halkı/insanları Allah yoluna çağırma, Halka dini tebliğ etme 108a/25.

da‘vet-i İslām: İslam’a davet etme 112a/11.

da‘vet-i Rasūl-i güzīn: Seçkin Peygamber olan Hz. Muhammed’in (İslām’a) çağrısı 136b/8.

Dāvid-hilāfet (Far.) : Calūt’u yenerek çok büyük bir gücü yönetip yine bu gücü Hz. Süleyman’a miras olarak bırakan Hz. Davud’a halife olan manasına Hz. Muhammed 75a/3.

dāye (Far.) : Süt nine, dadı 90a/5, 92a/12.

debīr (Far.) : Kātip.

debīr-i mesālik-i ceberūt : Ululuk mesleğinin kātibi, Hz. Muhammed 1b/10.

Debîr-i Takdîr: Takdir kâtibi, Allah 165a/9, 166a/7.

debîristân (Far.) : Yazıcıların odası, büro 105a/17.

debûr (Far.) : Batı rüzgarı 26a/4.

dede : 1. Çocuğa göre babanın veya annenin babası, büyük baba 19a/7.
2. Yaşlı erkeklere hitap edilirken kullanılan saygı sözü 173b/17.

def (Far.) : Yuvarlak bir tahta kasnağın çoğunlukla bir tarafına deri gerilerek parmakla çalınan vurmali çalgı, tef 102b/22.

def^c (Ar.) : 1. Ortadan kaldırma, yok etme 91a/22, 96b/16, 98b/18.
2. Bir şeyi veya kimseyi yanından uzaklaştırma, savma, savuşturma, kovma 34a/6, 43b/20.
3. Giderme 20b/24, 37b/20.

def^c-i hacālet: Utançtan kurtulmak 35a/21.

def^c-i hıyānet: İhaneti savma, ihaneti kovma 161a/1.

def^c-i mezālim: Hakıszlıkların ortadan kaldırma, Zulümleri ortadan kaldırma 98b/18.

def^ca (Ar.) : 1. Sayı gösteren bir kelimeyle kullanıldığında bir olayın meydana geldiği durumların her birini bildirir, kez, kere 8a/26, 11a/6, 61a/21.
2. Bir eylemin birim olarak ele alınan eyleme göre derecesini belirtir 124b/7.

defa'āt (Ar. def^ca'nın çğl.) : Birçok kere, tekrar tekrar 58b/15, 58b/27.

defā'in (Ar. defīne'nin çğl.): Gömülü olan altın vb. kıymetli şeyler, defineler, gömüler 134a/12, 134a/13.

defīne (Ar.) : Değerli insan.

defīne-i kerīme: Ali cenab kimse, çok kıymetli kimse, cömert kimse 5b/11.

defn (Ar.) : Ölüyü toprağa gömme işi 10b/10, 22b/7, 22b/10, 31b/6.

defn eyle- : Gömmek 10b/10, 92b/13.

defn it- : Gömmek 22b/7, 48b/22.

defter (Far.-Ar.) : Hafif bir kap içinde birbirine bağlanmış yazılabilir parşömen yaprakları derlemesi, yazmak için birbirine tutturulmuş yapraklar 3b/11, 33b/23, 124a/11, 165b/19.

defter-i a'māl: Ameller defteri, günah-sevap defteri 3a/11.

deg- : Sıra tekrar gelmek 146a/26.

degin : Kadar 16b/21, 94b/24, 113b/17.

degirmen : Değirmen, içinde öğütme işi yapılan yer 158b/2, 158b/5.

degül : Değil 14b/20, 21b/14, 33a/19, 49b/25, 62a/3, 70b/21, 74a/18.

degür- : Dokundurmak, değdirmek 95a/5, 100a/26, 116a/9.

degnek : Yaslanmak, dayanmak veya başka amaçlarla kullanılan, elde taşınabilecek kalınlıkta ve boyda, ağaçtan kesilmiş parça, ince sopa 61b/24.

dehān (Far.) : Ağız 9b/6, 50a/22, 71b/21, 88b/9, 106a/2, 143b/1, 174a/16.

dehān-ı mübārek: Mübarek ağız, kutsal ağız 163b/25.

dehlīz (Ar.) : Üstü kapalı dar ve uzun geçit, koridor 9a/27.

dehr (Ar.) : Zamane, devir 2b/18.

dehşet (Ar.) : Korkunçluk 133b/16.

dek : Bir eylemin sona erdiği zaman veya noktayı belirtmekte kullanılan edat, kadar, değin 7b/12, 10b/11, 14b/8, 46a/16.

del- : 1. Delik açmak 26b/27, 41a/15.
2. Yaralamak, incitmek 62a/7, 62a/8.

delāil (Ar. delīl'in çoğl.): İspatlamaya yarayan şeyler, deliller, kanıtlar 78b/18, 96b/13, 127b/17.

delāil-i nücūmiyye: Yıldız ilmince bilinen deliller 86a/26.

delāil-i risālet: Peygamberlik delilleri 65a/7.

delāil-i vāzıha: Açık / ālenī deliller 118a/8.

delālet (Ar.) : Yol gösterme, kılavuzluk, aracılık 14b/6, 16a/17, 21a/20.

delīl (Ar.) : 1. İspat edici belge, kanıt 20b/19, 24a/20.
2. Kılavuz, rehber 61a/4.

3. Bir şeyin gerçekleşeceğine gösteren işaret, iz 83a/19.

delîl-i feth-i Mekke: Mekke'nin fethine/feth olunacağına dair delil 172b/10.

delîl-i nebîl-i ser-geşteğân-ı tebeh-i dâlâlet: Sapkınlıktan mahvolmuş sersemlerin ulu rehberi 123b/16.

delîl-i rāh : Yol kılavuzu, yol rehberi 174b/22.

delîl-i rahmet: Rahmet işareti, rahmet izi 33b/22.

delîl-i tam : Eksiği olmayan kanıt/belge 109b/12.

dellāl (Ar.) : Tellal 134a/5.

dellāle (Ar. dellāl'in mües.) : Bir kadın ile erkek arasında aracılık eden kadın, aşk tellalı 135b/22.

delük : Bir cisimde veya yüzeyde oyuk şeklinde bulunan açıklık ve çukur 27a/25, 41a/15, 63b/14, 74a/5, 145b/24.

dem (Far.) : 1. Zaman, çağ, vakit, an 9b/7, 11a/1, 29a/11.

2. Soluk, nefes 99b/23.

dem-i bā-kerem : Cömert sahibi nefes 99b/23.

dem-ā-dem (Far.) : Her vakit, sık sık 3a/27, 49a/3.

dem-be-dem (Far.): Vakit vakit, daima 158a/26.

demdeme (Far.) : Ün, şöhret.

demdeme-i cāh u celāl : Celal ve makam şöhreti 135b/26.

demren : Temren 127a/8, 127a/9.

demür : 1. Demir 5a/12, 16a/8, 40a/15,
2. Demirden 16a/17, 30a/19, 34b/25, 64a/23, 145b/19.

denāet (Ar.) : Alçaklık, bayağılık 114a/14.

denānīr (Ar. dīnār'ın çğl.): Altınlar 39a/10.

denāü'l-fetedellā (Ar.): Miraçta Hz. Peygamber'in Allah'a yaklaştığı en yakın nokta 135a/11.

dendān (Far.) : Diş 9b/2, 124a/17, 175b/3.

dendān-ı gevher-feşān: Cevher saçan diş 66a/17.

dendān-ı hayret: Hayret dişi 68b/7.

- dendān-dürr (Far.)** : İnci dişli 137b/27.
- denes (Ar.)** : Kir, pas, pislik 3b/7.
- denī (Ar.)** : Alçak, kötü, bayağı 160a/15.
- deñlū** : Kadar 16a/26, 20a/4, 25a/7, 52a/18, 93a/17.
- depe** : Tepe 29b/26, 47a/23, 104a/21.
- depret-** : 1. Kımıldatmak, sarırmak, sallamak, kıpırdatmak, harekete getir-mek, tepretmek 127b/12, 148b/5, 155a/3, 172a/9.
2. Eşelemek, kurcalamak 57a/15.
- der (Far.)** : 1. Farsça kelimelerden “içinde, -de” manaları ile birleşik sıfatlar yapan ön ek 150b/2.
2. Kapı 65a/2, 132b/7.
- derāhim (Ar. dirhem’in çğl.)** : Dirhemler 39a/10.
- derbān (Far.)** : Kapıcı, kapıya bakan 142b/26, 160a/25.
- derd (Far.)** : Ruhsal sıkıntı, derin üzüntü, tasa 14a/17, 15b/14, 44b/5, 73a/24.
derd-i dil : Gönül yarası/ tasası 15a/13.
derd-i dūzah : Cehennem kaygısı 76a/19.
derd-i ḥasret : Özlem üzüntüsü 112a/10.
derd-i ser : Baş tasası 108b/9.
- derd-amīz (Far.)** : Dertli 44b/7.
- derdmend (Far.)** : Dertli, kaygılı, üzüntülü 15b/2, 40a/16, 165b/2.
- derdmendlik** : Dertlilik 38a/7.
- derdnāk(Far.)** : Dertli, tasalı, kaygılı 14b/2.
- dere** : 1. Çoğunlukla yazın kuruyan, kışın akan küçük akarsu ve bunların yatağı 50a/23, 93a/17, 141b/8, 158b/3.
2. İki dağ arasındaki uzun çukur arazi 43b/16.
- derecāt (Ar. derece’nin çğl.)** : Dereceler 166b/10.
derecāt-ı ‘aliyye: Yüce dereceler 67b/2.
derecāt-ı ‘aliyye-i şefā‘at. Şefaatin yüce dereceleri 133a/20.

derecāt-ı behişt-i berīn: En yüce cennetin dereceleri 136b/19.

derecāt-ı bende: Kölenin/kulun dereceleri 151a/4.

derecāt-ı cennet: Cennetin dereceleri 24a/20.

derecāt-ı Ḥażret-i Muḥammediyye: Hz. Muhammed'in dereceleri 45b/26.

derecāt-ı 'ulyā: Çok yüce dereceler 135a/13.

derece (Ar.) : Artmakta veya eksilmekte olan şeyin aştığı durumlardan her birisi, basamak, aşama, rütbe, mertebe 2a/14, 103b/24, 135a/11.

derece-i 'fetedellā: Hz. Peygamber'in mahlukat arasında Allah'a cismen en çok yaklaşan olarak Miraç'ta ulaştığı en yüksek rütbe 149a/5.

derece-i īmān: Allah'a inanma mertebesi 21a/3.

derece-i mihterī ve bihterī: Büyüklük ve üstünlük makamı/rütbesi 74b/24.

derece-i şehādet: Şehitlik mertebesi 46a/2.

derekāt (Ar. dereke'nin çġl.) : En aşağı katlar 146a/9, 152b/14.

derekāt-ı caḥīm: Cahim cehenneminin en aşağı katları 157b/16.

derekāt-ı dūzāḥ: Cehennem en alağı katları 133b/18.

derekāt-ı sifl: Alçak dereceler 158b/12.

derekāt-ı veyl ü şübūr : Aşağıların aşağısına, pişmanlığın, ah u vah etmenin fayda etmediği en sefil katlar 62b/4.

dereke (Ar.) : En alt derece, en aşağı kat 158b/9.

dergāh (Far.) : 1. Bir büyüğün katı makamı 3a/20, 6b/2, 15a/17.

2. Kapı yeri, kapı önü 79a/9

derḥāl (Far.) : Hemen, şimdi, acele olarak, çabucak 28a/19, 76b/12, 130a/17.

der-ḥ^wāst (Far.) : Dilek, istek 44a/26, 68b/19, 91b/16, 144a/10, 150a/13.

deri : İnsanlarla, hayvanların bütün vücudunu örten kıl, pul gibi maddelerle kaplı koruyucu dış tabaka 10a/24, 15b/18, 16a/6.

derīçe (Far.) : Pencere, delik, kapı 173b/21.

derīçe-i gūş : Kulak deliği, kulak penceresi 10b/13.

deriñlik : Bir şeyin dip tarafının yüzeye, ağza olan uzaklığı 140a/18, 140a/19.

- derk (Ar.)** : Anlama, kavrama, idrak.
derk-i vāfī : Konuyu yeteri kadar kavrama 78b/9.
- dermānde (Far.)** : Beceriksiz, zavallı, aciz, biçare 133a/13.
- derrāk (Ar.)** : Çabuk anlayan, anlayışlı 60a/13.
- ders (Ar.)** : Öğretmen tarafından belli bir konuda ve belli süreç içinde öğrencilere verilen bilgi 18b/3.
- derūn (Far.)** : 1. Gönül, ruh, kalp, yürek 9b/9, 13a/17, 39a/23.
derūn-ı cān : Canın içi, ruhun içerisi 164a/23, 167b/26.
derūn-ı cān-ı ‘ārīf : İrfan canının içi 167a/24.
- dervāze (Far.)** : 1. Şehir ve kale kapısı gibi büyük kapı 160a/22, 160a/24, 160a/25.
 2. Gökyüzü, sema 135b/6.
- dervīş (Far.)** : 1. Yoksulluk içinde bulunan kimse, fakir 33b/27, 61b/7.
 2. Yoksulluğu, çilekeşliği benimsemiş, kanaat sahibi kimse, fakir 37b/16, 38a/2, 151a/10.
dervīş-i bī-dīnār: Parasız derviş 166a/27.
- deryā (Far.)** : 1. Bir şeyin bol olduğu yer 1b/10, 3b/4, 3b/22, 4a/18
 2. Deniz 5a/7, 5a/10, 8b/11.
 3. Bir alanda derin bilgisi olan kişi 2b/23.
deryā-yı bī-pāyān: Sonsuz deniz 165b/8.
deryā-yı cevāhir-i zevāhir: Çiçeklerin cevher denizi 166a/5.
deryā-yı dehān: Ağız deryası 9b/6.
deryā-yı pūr-mevc-i evc-i seyyār: Dalgaları çok yükseklerle ulaşan deniz 166a/6.
deryā-yı saḥā: Cömertlik denizi 4a/21.
- deryāçe (Far.)** : Küçük deniz.
deryāçe-i Sāve: Sāve denizi 87a/6.
- derzīlik** : Elbise dikip biçme işi, terzinin yaptığı iş 23a/16.
- dest (Far.)** : 1. El 3a/14.
 2. Güç, kuvvet 9a/13.

dest-i bend-i zulm: Zulm bağının eli 76b/1 .
dest-i ıztırār : Çaresizlik eli 78a/10.
dest-i ihtiyār : İrade eli 123a/26.
dest-i kūn fekān: “ol deyince olma” kudreti 40b/6
dest-i Melekū’l-mevt: Azrail’in eli 144a/9.
dest-i mübārek: Kutlu el 19a/25.
dest-i nā-pāk: Kirli el 19a/2.
dest-i niyāz : Dua, yakarış eli 39b/2.
dest-i sāķī-yi rūzgār: Devrin içki sunan eli 137a/4.
dest-i taķdīr : (Allah’ın) kaderi belirleme gücü 9a/13.
dest-i tehī : Eli boş 136b/17.

destār (Far.) : Sarık 106b/22, 177b/17.

destārçe (Far.) : Mendil 50a/15, 73a/8.

dest-dırāzlık : 1. Tutmak için el uzatma işi 39a/17.
2. Zulum etme işi 120b/1.

destgāh (Far.) : Zenginlik 7a/22, 100a/22.

dest-gīrlık : Yardım etme işi, koruyuculuk 41b/16, 100a/22

destī (Far.) : Testi 147a/12, 155b/15.

dest-kār (Far.) : Sanatkārane yapılan iş 10a/13.

dest-māl (Far.) : Mendil 74a/13.

dest-res (Far.) : El erme, kuvvet ve zenginlik.

dest-res bul- : (Zarar vermek için) eli ermemek, gücü yetmemek 125a/24.

destūr (Far.) : Bir kimseye verilen izin, ruhsat, müsaade, icazet 29a/6, 31b/5, 63b/12.

dest-vāne (Far.) : Bilezik 11a/11.

deşt (Far.) : Çöl, ova, kır, bozkur 68b/26.

dev (Far.) : Masallarda geçen, olağanüstü büyüklükte, insanlar gibi evlenen, çoluk çocuğu olan, iyi veya kötü olabilen yaratık 72a/17.

devā (Ar.) : Bir sıkıntıyı, bir sorunu çözebilen durum veya eylem, çare, tedbir 151b/2.

devābb (Ar.) : Yük veya binek hayvanları 26a/11, 30b/7, 64a/14.

devābb-ı berr ü buḥūr : Kara ve denizlerin yük veya binek hayvanları 64a/14.

devā'ī (Ar.dā'īn çğl.) : İçten gelen bir duyguyu körükleyici durumlar.

devā'ī-yi muṣādaḳat. Dostluk özlemi 109b/15.

devām (Ar.) : Sürüp gitmek, bitmemek, kesilmemek olgusu, sürme 3a/26, 18b/27.

deve : Geviş getiren memelilerden, boynu uzun, sırtında hörgücü bulunan, iri yapılı bir yük hayvanı 75b/6, 78a/11, 85b/21, 92a/16, 97b/14.

devḥa (Ar.) : Büyük ağaç.

devḥa-yı ravḥa-yı kām-rānī. Mutluluk bahçesinin/cennetinin büyük ağacı, Hz. Muhammed 99a/2.

devlet (Ar.) : 1. Talih 7a/19, 13a/13, 16b/18.

2. Büyüklük, ululuk, büyük mevki ve makam, büyük rütbe 7a/18, 11b/9, 40a/23.

3. Toprak bütünlüğüne bağlı olarak siyasal bakımdan örgütlenmiş millet veya milletler topluluğunun oluşturduğu tüzel varlık 31b/24, 76b/19.

4. Mutluluk 22a/3.

5. Varlık, zenginlik 13b/19.

6. Hükümet ve yönetim katı, makamı 70a/7.

devlet-i bī'at: Biat talihi 169a/19.

devlet-i cesīm: Büyük talih 99b/2.

devlet-i ebedī: Sonsuz talih, sonsuz bahtiyarlık 13b/16.

devlet-i ḥiṭāb : Kendisine hitap edilme bahtiyarlığı, muhatap olma talihi 38a/12.

devlet-i İslām : Müslüman olma bahtiyarlığı, İslām dinine girme talihi 25a/26.

devlet-i mülāzemet: Ümmeti olma bahtiyarlığı, Hz. Peygamber'e iman ederek sahabi olma talihi 71a/10.

devlet-i nübüvvet: Peygamberlik makamı, peygamberlik rütbesi 38b/19.

devlet-i şehādet: Şehitlik talihi 109b/7.

devlet-āşiyān (Far.): Devlet yuvalı, yuvası devlet gibi olan 130b/15.

devletmend (Far.): Devletli, eskiden refah, saadet ve nimet sahibi, vezir ve müşir gibi büyük rütbe sahiplerine verilen bir ünvan 79b/24, 102b/18.

devlet-menķabet (Far.): Büyüklük menkıbesi, ululuk hikāyesi 81b/4.

devlet-serāy (Far.) : Yüce makam köşkü/sarayı.

devlet-serāy-ı sultān-ı ins ü cān: İnsan ve cinlerin sultanının makam sarayı 137a/13.

devr (Ar.) : Zaman, çağ 18b/15, 18b/16, 38a/18.

devr-i āhīr: Son dönem 151a/25.

devr-i ķamer: Ay dönemi 2b/9.

devr-i risālet-i Aķmedī: Hz. Peygamber'in peygamberlik dönemi 2a/17.

devrān (Far.~Ar. devr'in ķġl.): Zaman, dönem, asır.

devrān-ı sa'ādet-gūzerān: Mutluluk asrı, saadet asrı 2a/17.

devvār (Ar.) : Sürekli olarak dönen 135a/4.

deyyār (Ar.) : Tek insan 17b/21.

ķill' (Ar.) : Kenar, yan yüz 167b/21.

dın- : Söz söylemek, konuşmak 21b/9.

dıraķt (Far.) : Ağaç 104b/2, 129a/17, 129a/18.

dırāz (Far.) : Uzun 11b/13, 148a/27, 151a/23.

dırāz-bālā (Far.) : Uzun boylu 59b/13.

dırāz-gūş (Far.) : Tavşan 26a/16, 26a/17, 26a/20, 38b/26, 88b/26, 88b/27, 89a/1.

di- : 1. Demek, söylemek 38b/5, 44a/25, 61a/10, 89a/10, 132a/5, 136b/15, 136b/17, 136b/21, 153a/6.

2. Ad vermek 119b/14.

dīb : 1. Dip 14b/27.

2. Dikili duran bir şeyin yerle birleştġi nokta ve çevresi veya bir şeyin yanı başı 35a/27, 48a/1, 59a/7.

dībā (Far.) : İpek saten veya ipek kadife üzerine altın ve gümüş işlemeli ağır kumaş 33a/15, 101a/13.

dībāc (Ar.) : Ağır ipekli kumaş 52b/6, 84a/25, 100a/17, 155a/25, 155b/14.

- dibāce (Far.)** : Önsöz, mukaddime 8b/27, 66b/15.
- dīdār (Far.)** : Yüz, çehre 3b/13, 50b/19, 50b/20, 127b/22, 134a/2, 143a/5.
dīdār-ı İsmā'îl: İsmail'in yüzü 50b/25.
dīdār-ı Kā'be: Kabe'nin çehresi 47b/19.
- dīde (Far.)** : Göz 2a/19, 9a/16, 10a/27.
dīde-i eflāk : Feleklerin gözü, göklerin gözü 41a/4.
dīde-i nemnāk: Yaşlı göz, nemli göz 41b/10.
dīde-i sipihr-i berīn : Yüce feleklerin gözü 60a/14.
dīde-i ülfet-i bī-kūlfet: Meşakkatin olmadığı bir dostluk gözü, Dostlukta sıkıntısızlık arayan göz 165b/18.
- dīgdān (Far.)** : Tencereyi ateş üzerine koymak için kullanılan üçlü sac ayağı.
dīgdān-ı beden : Beden sac ayağı 47a/5.
- dīg-efrāz (Far.)** : Kazan kaldıran, tencereyi hoplatan 47a/6.
- diger (Far.)** : Diğer, başka 174b/21.
- diger-gūn (Far.)** : Başka bir biçime girmiş, değişmiş 39a/24.
- dik-** : 1. Yetiştirmek için bir bitkiyi toprağa yerleştirmek 25b/10, 28a/19.
 2. Bir cismi dik olarak durdurmak 6b/22, 41b/5, 63b/23, 104a/1, 105a/15.
 3. Biçilmiş veya yırtılmış kumaş, deri, yara vb.ni iğneye geçirilmiş iplikle tutturmak 9a/13, 20a/23, 51b/8, 83a/11.
 4. Gözleri bir yere sabitlemek 95b/2.
- dīk (Ar.)** : Dar olma, darlık.
dīk-i 'usret : Darlık sıkıntısı 176a/17.
- diken** : Bazı bitkilerin dal, yaprak, meyve kabuğu vb. bölümlerinde, bazı hayvanların derisinde veya cisimlerde bulunan sert, ucu sivri ve batıcı çıkıntılardan her biri 141a/9.
- dikil-** : 1. Dikmek eylemi yapılmak 6b/8, 84b/3.
 2. Kumaşı iğne ve iplikle giyilecek veya kullanılacak hâle getirilmek 102b/3, 155a/24.

3. Sabit bir noktaya hareketsiz olarak bakmak 90b/14.

dil (Far.) : Gönül, yürek 2a/8, 25a/16, 38a/2.

dil-i ‘Arab : Arap ırkının gönlü 62b/5.

dil-i ‘ārif : Arif’in gönlü, Allah’ın sırları kendisine açılmış seçkin kulun gönlü 167b/4.

dil-i bīdār : Uyanık gönül, gönül gözü açık gönül 133a/10.

dil-i biryān : Yanmış gönül, kebab gibi olmuş gönül 174a/4.

dil-i ḥarem-serāy-ı sīne: Göğüs kafesindeki harem köşkünün gönlü 10a/13.

dil-i insan : İnsanın gönlü 83b/4.

dil-i mecrūḥ : Yaralı gönül 120b/6.

dil-i muṭahhare: Maddi ve manevi kirlerden arınmış kalp, pak yürek 137b/9.

dil-i mübārek : Kutsal gönül, kutsi gönül 176a/3.

dil-i pür-derd: Sıkıntı dolu gönül 38a/5.

dil-i yārān : Dostların gönlü 132b/26.

dil : 1. İnsanların düşündüklerini ve duyduklarını bildirmek için kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşma, lisan, zeban 21a/21, 29a/23, 44a/25, 55a/6.

2. Ağız boşluğunda yer alan, tat almaya,besinleri ağızda evirip çevirmeye, konuşmaya yarayan etli, uzun, hareketli bir organ 20a/25, 141a/15, 141a/22.

dil aç- : Konuşamayan bir kimse dile gelmek 91b/20.

dil söyle- : Bir lisanı konuşmak, bir lisanı anlamak, bilmek ve konuşmak 29a/23, 55a/6.

dile gel- : Konuşmaya başlamak 9b/23.

dilini tut- : Gerektiği yerde susmasını bilmek, sözüne hakim olmak, rastgele ve ağzına her geleni söylemekten kaçınmak, ağzını tutmak, çenesini tutmak 52a/19.

dil-i ḥarem-serāy -ı sīne: Göğüste, sinede bulunan harem dairesi olan gönül 10a/13.

<i>dil-i pāk</i>	: Düzgün konuşup doğruyu söyleyen dil 32b/20.
dil-āver (Far.)	: Yiğit, yürekli 55a/17.
dil-āviz (Far.)	: Gönüle asılan, gönül çeken, cazip güzel 100a/6.
dil-bend (Far.)	: Gönül bağlayan 43b/19, 44a/4.
dil-berī (Far.)	: Dilberlik, güzellik 72b/27.
dil-bestelik	: Gönül bağlamışlık, aşıklık 100a/2.
dil-cū (Far.)	: Gönül arayan, gönül çeken 99b/25
dil-cūylik	: Gönül çekenlik, gönül arayanlık 42a/26.
dil-dār (Far.)	: Birinin gönlünü almış, sevgili 165b/20.
dildārlik	: Sevgililik, birinin gönlünü alma işi 106b/16, 108b/4, 119a/21.
dile-	: 1. Dua etmek, Allah’tan bir istekte bulunmak 161a/19, 31a/10, 57a/5. 2. Allah’ın tasarrufta bulunarak yapmayı arzu buyurması 4b/20, 136a/20, 137a/17, 166b/12. 3. Sahip olmadığı bir şeyin veya bulunmadığı durumun gerçekleşmesini/yapmayı istemek, arzu etmek, murad etmek 13a/22, 34a/5. 4. Birinden bir şeyin yapılmasını istemek, rica etmek, talep etmek 21b/7, 44a/16, 147b/1.
dilek	: Bir kimsenin dilediği şey, istek, talep, temenni, rica, murat 33a/13, 61b/6.
dilenci	: Geçimini dilenerek sağlayan kimse 164a/2.
dil-firīb (Far.)	: Gönül aldatan, cazibeli, alımlı 99b/22, 156a/25.
dil-fürüz (Far.)	: Gönüle ferahlık veren, sevindiren 63a/7.
dil-güşā (Far.)	: Gönül açan, iç açan, kalbe ferahlık veren 60a/20, 79a/25.
dilhā (Far. <i>dil’in</i> çğl.)	: Gönüller 166a/17.
dil-ha^wh (Far.)	: Gönül isteği, gönül dileği 41a/19.
dil-hūş (Far.)	: Gönlü hoş, yüreği rahat 112b/24.
dilīr (Far.)	: Yürekli, yiğit 35b/19, 59a/26, 128a/18.
dilīrān (Far. <i>dilīr’in</i> çğl.)	: Yürekliler, yiğitler 73b/23.
dil-keş (Far.)	: Gönül çekici 12b/3, 83b/13.

- dil-nüvāz (Far.)** : Gönül okşayan 63a/16.
- dil-peẓīr (Far.)** : Gönüle hoş gelen, gönlün beğendiği 9a/13, 72a/6, 73b/7.
- dil-rīṣ (Far.)** : Yüreği yaralı, dertli 34a/16, 116b/22.
- dil-sūz (Far.)** : Gönül yakan, yürek yakıcı 44b/6.
- dil-şikeste (Far.)** : Gönlü kırık, kırık gönüllü, hüzünlü 44b/5.
- dil-şikestelik** : Gönül kırıklığı, hüzünlülük 100a/2.
- dil-teng (Far.)** : Yüreği dar, kederli, sıkıntılı 91b/24, 113b/5, 103a/22, 132a/10.
- dimāğ (Ar.)** : 1. Beyin 10a/23, 53b/3, 85b/1, 114a/27.
2. Zihin, şuur 23b/11, 31b/26.
- dīn (Ar.)** : 1. İnsanların kendi irade ve seçimleriyle dünya ve ahret hayatında doğruya ve mutluluğa ulaşmaları amacıyla bizzat Allah tarafından konulan ve görevlendirdiği elçiler vasıtası ile akıl sahiplerine tebliğ edilen, yaşama ve inanç sistemi 2a/19, 6b/12, 24b/11.
2. Bir inanç sisteminin kapsadığı dogmaların ve ibadet şekillerinin tümü 33a/3.
- dīn-i ʿİsevī** : Hristiyan dini, Hristiyanlık 73a/3.
- dīn-perver (Far.)** : Dine hizmet ve yardım eden, dini arkalayan 66b/6.
- dīnār (Ar.)** : Altın liranın dörtte biri (4.25 gram) değerinde eski para birimi 20a/17, 39a/10, 46b/19, 73a/12, d. 118a/27.
- dīndārlik** : Mütedeyyinlik, dini inancın güçlü olması durumu 52b/8.
- dinil-** : 1. Söylenmek, sözü edilmek 3a/11, 7a/16, 20b/21, 27a/9, 100a/12.
2. Ad verilmek 49a/6.
- diñlen-** : Güç kazanmak için çalışmaya ara vermek, yorgunluğunu gidermek, soluklanmak, istirahat etmek 28a/20.
- diñle-** : İşitmek için kulak vermek 77a/21.
- diraḥṣān (Far.)** : Parlak, parıldayan 5b/8, 19b/18, 55a/3, 69a/23, 74a/16, 88a/26.
- diraḥtān (Far. diraḥt'ın çğl.)** : Ağaçlar 64a/26, 83a/8, 159b/22.

diraḥtān-ı bī-berg : Yapraksız ağaçlar 83a/13.

dirāyet (Ar.)	: Zekā, yetenek, bilgi, kavrayış 102a/10, 165a/8.
direk	: Ağaç, metal veya beton gibi malzemelerden yapılma düşey doğrultuda yerleştirilen uzun ve kalın destek 29b/10, 50a/23.
direm (Far.)	: Gümüş para 20a/17, 73a/12, 118b/17, 166a/27.
dirhem (Ar.)	: Eskiden kullanılan gümüş para 73b/9, 115a/16, 150a/11.
diri	: Yaşayan, canlı olan 124b/6.
dirīg (Far.)	: 1. Esirgeme, kıyamama, reddediş 51b/23, 101b/2. 2. ünl. “Eyvah, yazık manasında ünlem 123b/14.
diril-	: 1. Ölmüş sanılan kişi diri hāle gelmek, canlanmak 112b/18. 2. Yok oldu sanılan bir şey yeniden ortaya çıkmak, bulunmak 57a/4. 3. Yaşamak, ömür sürmek 36a/26.
dirilt-	: 1. Dirilmesini sağlamak, yeniden hayata döndürmek 35a/8. 2. Canlılık kazandırmak 36a/27.
dirsek	: Kol ile ön kol arasındaki eklemin arka yanı 7b/13.
diş	: Çene kemiklerinin üstüne dizili, ısırıp koparmaya ve çiğnemeye yarayan sert, beyaz organlardan her biri 25a/7, 11a/12, 12b/8, 13b/6, 14b/25, 14b/27, 50a/23.
dişi	: 1. Erkeği tarafından döllenecek biçimde oluşmuş hayvan veya bitki 27a/23, 27b/1. 2. Kız evlat, kadın 17b/24, 21a/24, 32a/14.
ditre-	: 1. Herhangi bir nesnenin tekrarlanan sarsıntılarla kımıldamak, sık ve hızlı, küçük gidip gelme hareketi yapmak 50a/24, 50a/27. 2. Kaslar hızlı küçük kasılmalarla sarsılmak 31b/4.
dīv (Far.)	: Korkunç, çok iri, çirkin, korkunç, olağanüstü güçlü masal yaratığı 6a/2, 11a/25, 139b/13.
dīvān (Far.)	: 1. İyiliklerin ve kötülüklerin yazıldığı amel defteri 20b/17, 20b/18, 157b/27. 2. Kitap, defter 165a/27, 166b/15.

- dīvāne (Far.)** : Deli, kaçık, budala 25b/16, 91b/16, 100a/5, 112a/22.
- dīvār (Far.)** : Duvar 9a/10, 27a/19, 39a/25, 48a/10, 103a/9, 160b/12.
- diyānet (Ar.)** : Dindarlık, dinî emirlere uyma 99a/11, 99b/12, 118a/5.
- diyār (Ar.)** : Ülke, memleket, il, vatan, belde 2b/1, 41a/20, 60b/10, 106a/13, 128a/28.
- diyet (Far.)** : Öldürme ve yaralamalarda suçlunun ödemek zorunda olduğu para veya mal, kan pahası, kan parası, kefareti 58b/9, 172a/19, 176b/24.
- diyet-i kāmīle*: Eksiksiz bedel, tam karşılığı olan bedel 176b/24.
- diz** : Kaval, baldır ve uyluk kemiğinin birleştiği yer 16b/25, 78a/15, 93b/20, 94a/19.
- dīzār** : bk. **dīdār** 3a/19, 50b/16, 50b/20, 50b/27, 157a/25.
- dizdār (Far.)** : Kale muhafızı 174b/23.
- dokın-** : Kumaş, halı, kilim vb. dokumak eylemi yapılmak, tezgahta üretilmek 105b/9
- dōst (Far.)** : 1. Çıkar beklemeden sevilen ve güvenilen yakın arkadaş 36a/27, 44a/5, 51b/5, 100a/23, 101a/24, 151b/4, 152b/25, 153a/14, 157a/9, 177a/10.
2. Gerçek sevgili, Allah 15a/25, 42b/21, 42b/26.
- dōstān (Far.dōst'un çğl.)**: Dostlar 13b/13, 166a/11.
- dōstāne (Far.)** : Dostlukla, dostça 11a/2, 25a/10.
- dōstlık** : Dost olma durumu 51b/5, 82b/12, 116a/22, 176a/9.
- dög-** : 1. Değirmen, havan vb. ile öğütmek, ezmek 16b/11, 40b/10, 47a/8.
2. Dayak atmak, dövmek 16a/25, 61b/24, 115a/23.
3. Vurmak 127a/5.
- dögil-** : Davul vb. çalınmak 149a/23.
- dögin-** : Aşırı üzüntü, çaresizlik, pişmanlık duyarak çırpınmak, kendi kendini dövmek 15b/15.
- dök-** : 1. Akıtmak 7b/1, 16a/23, 29a/13, 44b/8, 84b/20.
2. Saçmak, serpmek 4b/6, 30b/9, 73b/9.

3. Sıvı veya tane durumunda olan şeyleri bulundukları kaptan başka bir yere boşaltmak 9b/3, 22a/7, 79b/15.
4. Gargara yaptıktan sonra ağızdaki suyu tükürmek, atmak 7b/12.
5. Bir şeyi yok etmek veya ondan kurtulmak için atmak 73a/8.
- dökil-** : 1. Dökme eylemi yapılmak 89b/17, 89b/19, 118a/15.
2. Akmak 66a/18, 84b/2.
3. Çoğalmak 19a/6.
4. Çok şiddetli yağmur yağmak 27a/14.
5. Dökme eylemine uğramak 103b/25.
6. İnsan, hayvan bedeni çürümek 141b/16.
7. Yaprak, saç, diş, pul, düğme, sıva, deri vb. bağlı bulunduğu yerden kopup düşmek 145a/16.
8. Ağız vb.'den çıkmak, saçılmak 148b/27, 168a/5.
- dön-** : 1. Gittiği yerden ilk çıktığı yere tekrar gelmek, geri gelmek 17b/16, 22a/8.
2. İnanç, din veya düşüncesini değiştirmek 23a/20, 25a/21.
3. –e yönelmek 53a/15, 120b/10.
4. Geri gelmek, geri gitmek 8a/12.
5. Kendi eksenini üzerinde veya başka bir şeyin dolayında hareket etmek 47b/5.
- dönder-** : bk. **döndür-** 11a/25.
- döndür-** : 1. Bir şeyin yönünü değiştirmek, çevirmek 18a/20, 45a/16, 45a/20, 55a/20.
2. Konuşarak ikna etmeye çalışarak bir kişi veya grubu geri çevirmek, geri döndürmek 113a/15, 117a/4, 177b/2.
3. Bir şeyin durumunu değiştirmek 153a/24.
- dörd** : Üç ile beş arasında yer alan sayının adı 155b/25, 156b/8.
- dördüncü** : Dört sayısının sıra sıfatı 6a/21, 14a/26, 21b/2, 23a/16, 25a/5, 30a/18.

döşe- : 1. Bir şeyi açıp yere veya bir şeyin üzerine yaymak, sermek 20b/25, 20b/27, 94b/16, 102b/11.
2. Bir yeri kullanılabilir duruma getirmek için gerekli eşya ve malzeme ile donatmak, tefriş etmek 9b/2, 134b/6.
3. Bir yeri uygun malzeme veya araç ile örtmek, kaplamak 47a/23.

döşek : Yatak 160a/17.

döşen- : 1. Döşemek eylemi yapılmak 10a/14.
2. Yayılmak, serilmek 96b/1.

DRLH : Karluk 28a/6.

ayr. bk. öad. **Harluḥ**.

du‘ā (Ar.) : 1. Bir dileğin gerçekleşmesini, bir şeyin olmasını veya olmamasını Allah’tan kendi güçsüzlüğünü ifade ederek isteme 3a/20, 31a/11.
2. Kötülüklerden korunmak, şeytandan sakınmak, günahattan arınmak için Allah’a yalvarma, yakarma 3b/23.
3. Birisini veya kavmi lanetlemesi ya da helāk etmesi için Allah’a yalvarma, yakarma 28b/16.

du‘ā-gūy (Far.) : Dua eden, duacı 31a/3.

dūd (Ar.) : Kurt, böcek 47a/8.

dūd (Far.) : Duman, sis 72a/24.

dūd-mān (Far.) : Soysop, kabile, ocak 74b/25, 95b/24, 99a/8.

ḍuḥā (Ar.) : Kuşluk vakti, güneşin doğu ufkunda bir mızrak boyu yükseldiği an 95b/7.

ḍuḥter (Far.) : 1. Kız, kız çocuğu 71b/17, 72a/12, 72a/15, 72a/5, 72a/9.
2. Sınıflar, çeşitler, türler 72a/1.

ḍuḥter-i fūnūn-ı ferāset. İdrak fenlerinin kızı, feraset ilimlerinin çeşitli sınıfları 72a/1.

ḍuḥterzāde (Far.) : Birisinin kızından olma erkek torunu, kızın oğlu 46a/4.

ḍuḥl (Ar.) : İçeri girme, giriş 13a/14, 82b/6, 170a/17.

ḍuḥl-i cennet. Cennete girme 82b/6.

dūn (Ar.) : Alçak, aşağılık, kötü 41b/4 , 159b/7.

dūr (Far.) : Uzak 14a/27, 14b/16, 35a/19, 41a/21, 48a/20, 50a/18.

dūr ve bī-revāc dūš-: Uzak kalmak ve itibarsız duruma gelmek 72b/21.

dur- : 1. Bir kişi veya cisim hareket halindeyken hareketsiz olmak, kımıldamamak 129a/19, 140a/25.

2. Beklemek, dikilmek 129b/16, 140b/8.

3. Belli bir durumda olmak 35b/14.

4. Varlığını sürdürmek, yaşamak, devam etmek 94a/8.

5. *yardımcı fiil*. Kök veya gövdeleri sonuna -a (-e) zarf-fiil eki almış fiillere gelerek süreklilik bildiren birleşik fiiller oluşturur 138b/10.

6. Bir yerde ikamet etmek, hayatını devam ettirmek 171b/9 .

durur : +dur, +dür, +dır, +dir 65a/14, 132b/6, 132b/7.

dūš (Far.) : 1. Omuz, sırt 52b/11, 100a/18, 107b/1, 119b/10.

2. Dün, gece 165a/22.

3. Birisinin arkası, birisine gölgesi kadar yakınlık 41a/10.

dut- : 1. Öyle saymak, öyle kabul etmek, addetmek, var saymak, farz etmek 119a/9, 152b/25, 160b/18.

2. Baş, yüz vb. insan bedenini eğmek, bükmek, indirmek, yöneltmek 124a/23, 171b/25.

3. Öğüt, laf, nasihat, emr vb. dinlemek, uygulamak, yerine getirmek 16a/25.

4. Delik, yarık vb. kapatmak, tıkamak, kaplamak 27a/18.

5. Bir yerinden kavrayarak hareketini yönlendirmek, idare etmek 49b/3.

6. Fikir, görüş, karar için birden fazla kişinin mutabık olması, aynı kanıda buluşmak 126a/7.

7. Tutmak, elinde bulundurmak, eliyle kavramak, kavrayarak eline almak, almak 148a/18.

8. Korumak, muhafaza etmek, saklamak, gizlemek 177a/23.

kulak dut- : Dinlemek 112a/4.

dutuşdur- : Alev almasını sağlamak, yanmasına neden olmak 101b/9.

dūzah (Far.) : Cehennem 12b/24, 19a/11, 33b/3, 46b/11, 76a/19, 82b/8, 98b/25, 103a/14, 155a/27, 155b/8.

dūzah-ı cāvidānī : Ebedi cehennem 110a/24.

dü-cihān (Far.) : İki dünya, bu dünya ve ahiret 136a/16.

dükeli : Hep, bütün, hepsi 29a/14, 40b/10, 45b/18, 79a/24, 86a/21, 121b/23, 138a/13, 153b/10.

düken- : 1. Kalmamak, tüümüyle bitmek, sona ermek, hiç kalmamak 41b/13, 43a/1.
2. (Sıkıntı, sevinç vb. soyut kavramlar için) sona ermek, bitmek 72b/13.

dükkān (Far.) : Perakendeci veya toptancı esnafın mal sattığı veya küçük zanaatkarın mesleğini icra ettiği yer 20b/6, 25b/26, 160b/13, 161a/2.

dülgerlik : Marangozluk 25b/15.

dün : 1. Gece 33b/18, S147a/16, 162a/2.
2. İçinde bulunduğumuz günden bir önceki gün 109b/27.
3. Kısa bir süre önce, yakın geçmişte 118b/14.

dünyā (Ar.) : 1. Ahiret hayatı öncesi geçici ve aldatıcı nimetlerle donatılmış imtihan âlemi 21a/27, 38a/11, 51a/24, 66b/21, 81a/17.
2. Var olan, algılanan nesnelerin, maddesi olan her şeyin, canlı yaratıkların tümü, âlem, evren, kâinat 14b/15, 64a/15, 140a/25.
3. Hz. Âdem'in Cennet'ten sonraki yaşadığı yer ve şartlar olarak dünya hayatı 17a/22
4. Manevî hayat dışında kalan yaşayış 20a/19.

dünyeviyye (Ar.) : Dünya işlerine ilişkin 108b/3, 136b/6.

dür- : 1. Bir şeyi kendi üstüne kıvrarak silindir biçiminde sarmak, tomar hâline getirmek 22a/1, 166a/9.

2. Bir şeyi düzgün biçimde üst üste getirerek kıvrıp katlamak 33b/23, 77a/14.

dürc (Ar.) : 1. Mücevher kutusu 10a/10, 41a/7, 66b/11, 71b/23.

2. Hokka gibi küçük ağız 1b/13.

dürc-i burc-ı ufḳ-ı zebercedī: Fıstıkî renkteki ufkun yüksek kule incisi 83a/6.

dürer (Ar. dürr'ün çġl.): Büyük inci taneleri 71b/23, 105a/17.

dürer-i bā-gurer-i behcet-efzā-yı esnān-ı dürc-i 'aḳīḳ: Akik taşı gibi dizilmiş dişlerin güzellik bahşeden beyazlıktaki inci taneleri 71b/23.

dürer-bār (Far.) : İnci yağdıran, inci gibi söz söyleyen 2b/24, 44b/3, 66a/18, 72b/19.

dürer-pâş (Far.) : İnci saçan, inci döken 3a/12.

düril- : Bir şeyi düzgün biçimde üst üste getirerek kıvrıp katlanılmak 84b/19.

düriş- : Çalışmak, çabalamak, mücadele etmek 3a/10, 7a/22, 11b/12, 98b/18.

dürlü : Türlü, çeşitli, çeşit 8b/26, 23b/5, 29a/23, 132a/21, 145b/11, 155b/15, 158a/15, 163b/8.

dürr (Ar.) : İnci 3a/1, 11b/20, 83a/9, 105b/9, 157a/10.

dürr-i burc-ı baḥḥā: Mekke burcunun incisi 1b/20.

dürr-i sefīd : Beyaz inci 156b/16, 157a/4.

dürr-i şeb-efrūz: Geceyi aydınlatan inci

dürre (Ar.) : İnci asef 1b/13, 1b/16, 102a/8, 137b/18.

dürre-i beyzā: Çok beyaz inci 137b/18.

dürr-efşān (Far.) : İnci serpen, inci gibi söz söyleyen 68a/1.

dürt- : 1. Elindeki şeyin ucu ile hafifçe itelemek 16a/24, 88a/4.
2. Sürmek, sürtmek 45a/22.

dürüd (Far.) : Selam ve saygı ile anma 140a/16, 169a/11.

dürüg (Far.) : Gerçek olmayan söz, yalan 141a/16.

dürüst (Far.) : Doğru, yanlışsız, pürüzsüz 4b/3, 172a/20.

dürüst-hūy (Far.) : Doğru mizaçlı, karakterli 66a/6.

dürüşt-gūy (Far.) : Kaba konuşan, kırıcı konuşan 143b/1.

dürüştlik	: Kabalık 138a/23, 164a/4, 164a/5.
dü-serā (Far.)	: İki dünyā, bu dünya ve āhiret 99b/3, 164b/26.
düş	: Uykuda iken zihinde beliren ve uyanınca da kısmen veya tamamen hatırlanabilen bir ruhsal olay, rüya 43b/24, 45b/4, 58b/19, 75b/15, 88a/7.
düş-	: Giysinin herhangi bir sebeple insanın üstünden çıkarak aşağıya kayması 14a/6.
düşenbih (Far.)	: Pazartesi 82b/24, 87a/25, 88a/11, 90a/1, 105a/23, 136b/11, 173b/20.
düşmen (Far.)	: Düşman 8b/8, 15a/25, 49b/5, 54b/11, 71b/27, 75b/26, 100b/19, 106b/15, 109a/26, 113a/3, 113a/8, 177a/10.
düşmenlik	: Düşman olma durumu, yağılık, husumet, hasımlık 14a/27, 67a/17, 113b/19, 116a/22, 116a/25, , 160b/17.
düşnām (Far.)	: Sövme, azarlama, sövüp sayma 61b/24, 113a/12, 118a/1, 131b/7, 132a/14, 141a/11, 150a/9.
düşür-	: 1. Düşmesine yol açmak veya sebep olmak 7a/19. 2. Düşmesini sağlamak 13a/26, 34b/19, 168b/27. 3. Vurup yere sermek 59b/19. 4. Sokmak, koymak 129b/24.
düşvār (Far.)	:Güç, zor 10a/2, 70a/18, 95a/14, 110a/11, 119a/10, 150a/4.
düz-	: 1. Meydana getirmek, üretmek 16a/18, 28b/9, 35b/13. 2. Hazırlamak, tertip etmek 25b/23, 36a/3, 117a/20. 3. Süslemek, donatmak 99b/15. 4. Oluşturmak, sıra oluşturmak 30b/6, 61b/20. 5. Yontmak, yapmak 24b/20, 34a/5. 6. Bir dernek, vakıf vb. kurmak 172a/7.
düzdür-	: Put yontturmak, put yaptırmak 32a/2.
düzet-	: Yapmak, kurmak, inşa etmek 119a/13, 145b/11.
düzil-	: 1. Tertip ve tanzim edilmek, dizilmek, sıralanmak, düzülmek 9a/14, 31a/21, 103a/4, 126a/19.

2. Yontulmak, yapılmak, meydana getirilmek 34a/17, 68b/4.

-E-

e‘ādī (Ar. ‘adüvv’ün çğl.): Düşmanlar, hasımlar, yağılar 58a/1.

e‘azz (Ar.) : Çok daha aziz, en aziz, pek aziz 150b/17.

ebā (Ar.) : Babası (Eb kelimesinin önüne gelen Arapça edatlara göre şahıs isimlerinin başında aldığı şekil) 67a/22, 78a/23, 96a/10, 110a/23, 115a/15, 120b/24, 175b/18, S147b/8.

ebdān (Ar.beden’in çğl.): Bedenler, gövdeler 62b/3, 84a/4, 84a/5, 84a/6, 84a/7.

ebdān-ı habīş: Pis cesetler, murdar vücutlar 62b/3.

ebed (Ar.) : Sonu olmayan gelecek zaman 7a/8, 9b/25, 26a/23, 49a/9, 66a/17, 152a/8.

ebedü’l-‘ebed: Hiçbir zaman, asla 46b/13, 149a/20, 158b/1.

ebedī (Ar.) : Ebed’e mensup, zevalsiz, sonu olmayan 13b/12, 37a/8, 83a/25, 87b/12, 88a/20, 149b/8.

ebī : bk. **ebā** 110b/26, 125b/10, 131b/4, 156a/16, 161b/5, 174b/14.

ebkār (Ar. bākire’nin çğl.): Kız oğlan kızlar, bakireler 165a/21.

ebnā (Ar. ibn’in çğl.) : 1. Oğullar 56b/14.

2. İnsanoğulları 63b/1, 153a/11.

ebr (Far.) : Bulut 48a/6, 84a/3, 95b/11.

ebr-i āb-gūn : Mavi renkli bulut 95b/6.

ebr-i bahār : Bahar bulutu 45a/7.

ebr-i dürer-bār: İnci yağdıran bulut 44b/3.

ebr-i sefīd : Beyaz bulut 101b/8.

ebr-i siyāh : Siyah bulut 30a/15.

- ebrār (Ar.)** : Hayırlıların en hayırlısı manasına Hz. Muhammed 56b/1.
- ebras (Ar.)** : Cüzzamlı 139b/17.
- ebür (Far.)** : Kaş 9a/8, 71b/20, 106b/21.
- ebṭaḥ (Ar.)** : Kumlu dere veya ırmak 47a/25, S147b/16.
- ebṭāl (Ar. baṭṭāl'ın çğl.)**: En büyükler, çok büyükler, en ileri gelenler 71b/6.
ebṭāl-i cemāhīr: Toplulukların çok büyükleri, cumhurların en ileri gelenleri 71b/6.
- ebū** : bk. **ebā** 100a/18, 101b/23, 101b/25, 101b/26, 101b/27.
ebū'l-cinn : Cinlerin babası, atası 6a/2, 6a/6.
- ebvāb (Ar. bāb'ın çğl.)**: Kapılar.
ebvāb-ı kerāmet: Keramet kapıları 104b/9.
ebvāb-ı muğlaḳa: Kapalı/ kilitli kapılar 168b/20.
ebvāb-ı sa'ādet: Mutluluk kapıları 47b/1.
- ebyāt (Ar. beyt'in çğl.)**: Beyitler 92b/8, 110a/26, 122b/5.
ebyāt-ı 'Abdu'l-mesīḥ: 'Abdulmesih'in beyitleri 87a/4.
- ecānib (Ar. ecneb'in çğl.)**: Yabancılar 63a/3, 60a/26, 125a/20.
- ecdād (Ar.cedd'in çğl.)**: Atalar, dedeler, büyük babalar 18b/21, 48b/13, 55a/27, 64b/18.
ecdād-ı kirām: Büyük dedeler, büyük babalar 18b/15.
- ecel (Ar.)** : Ölüm, hayatın sonu 8b/6, 22a/1.
ecel-i maḳdūr: (Önceden) takdir edilen ölüm 20a/12.
- ecell (Ar.)** : En büyük.
ecell-i evlād: Çocukların en büyüğü 65a/21.
- ecl (Ar.)** : sebebiyle, ...yüzünden 12a/16, 17b/17, 23a/14, 102a/25.
- ecīrlık** : İşçilik, amelelik 99b/3, 100a/3.
- ecmain (Ar.)** : Hepsi, tümü 21b/25, 110b/12, 115b/9, 119a/11, 131b/4, 156a/5.
- ecniḥā (Ar. cenāḥ'ın çğl.)**: Kanatlar 136b/14.
- ecr (Ar.)** : 1. Sevap 3b/8, 3b/22, 44a/18, 160a/13.
2. Mükafat, ödül 7b/16.
- ecrām (Ar. cirm'in çğl.)**: Cansız cisimler 95b/5, 165b/12.

ecrām-ı ‘ulviyye: Yüce cisimler 67b/13.

ecsām (Ar. *cism’in* çğl.): Cisimler 76a/14, 168a/4, 168b/16.

ecsām-ı süfliyye: Ādi cisimler, bayağı cisimler 67b/13.

ecsām-ı laṭīf: Hoş / güzel cisimler 129a/7.

eczā (Ar. *cüz’ün* çğl.): Sıva malzemeleri, dolgu malzemeleri, harçlar 103b/18.

edā (Ar.) : 1. Namaz ve diğer dinī vecibeleri kılmak, yerine getirmek, icra etme
4b/13, 4b/21, 19a/4, 44b/25, 151a/2, 159b/15.

2. Görevini yerine getirmek 74b/9, 132a/1, 142a/7.

3. Verme, ödeme 127a/14.

edā eyle- : 1. Yerine getirmek 74b/9.

2. Namaz, oruc, Hac, zekat gibi ibadetleri yerine getirmek 159b/15.

edā it- : Namaz, oruc, Hac, zekat gibi ibadetleri yerine getirmek 19a/4, 142a/7,
162b/10.

edā ol- : Namaz, oruc, Hac, zekat gibi ibadetleri yerine getirmek 151a/2.

edā olın- : Yerine getirilmek, bir borç gibi üzerine düşen şeyi yerine getirmek 4b/13.

edā-yı ferā’iz: Farzları yerine getirme 160b/16.

edā-yı fermān: Buyruğu yerine getirme; emri yerine getirme 44b/25.

edā-yı ḥidmet: Hizmetin yerine getirilmesi; vazifelendirme 49a/17.

edā-yı risālet: Peygamberlik vazifesini yerine getirme 132a/1.

edā-yı ṭā‘at : İbadetleri yapmak, ibadet vazifelerini yerine getirmek 4b/21.

edā (Far.) : İfade tarzı, anlatım biçimi.

edā olın- : İfade edilmek 65a/13.

edeb (Ar.) : İyi terbiye, naziklik, zarıflık 75a/1, 137a/5.

edeb-i ihtirām: Yerinde ve ölçüyle gösterilen saygı 22a/14.

edeb-sizlik : Utanmazlık, terbiyesizlik, kabalık 128a/8.

edīb (Ar.) : Edepli, terbiyeli.

edīb-i mü’eddibān-ı dergāh: Tekke eğitimcilerinin edibi 138a/20.

edīm (Ar.) : 1. İşlenmiş deri 177a/20.

2. Yüz, satır 12b/14.

edīm-i zemīn : Yeryüzü 12b/14.

ed‘iye (Ar. du‘ā’nın çğl.): Dualar, yalvarmalar 94a/9.

edvār (Ar. devr’in çğl.): Asırlar, çağlar, asırlar, devirler 2b/22, 76a/11.

edyān (Ar. dīn’in çğl.): Dinler.

edyān-ı sābika: Geçmiş dinler 96b/2.

ef‘āl (Ar. fi‘l’in çğl.) : Fiiler, işler, hareketler, eylemler 21a/1, 60b/12, 75a/20, 133a/15, 167b/21, 167b/22.

ef‘āl-i ḥalāik: Yaratılmışların işleri, mahlukatın yaptıkları, yaratılmışların işledikleri 21a/1.

efdal (Ar.) : 1. En erdemli, en faziletli 12b/26, 127b/23.

2. En fazla, en üstün 69b/3, 136a/6.

efdal u ekrem it-: En faziletli ve en mükemmel şekilde yaratmak 12b/26.

efdal-i ḥāne : Hanelerin en üstünü 47b/14

efdal-i evvelīn ve’l-aḥirīn : Geçmiş ve geleceklerin en faziletlisi 55a/21.

efgān (Far.) : Acı ile bağırma, ızdırapla inleme 11b/25, 17a/2.

efkār (Ar. fikr’in çğl.): Fikirler 130a/6.

eflāk (Ar. felek’in çğl.): Felekler, gökler, semalar 2a/8, 138b/17.

eflāk-i berīn : En yüce gökler, yüce felekler 138b/15.

efrād (Ar. ferd’in çğl.): Bireyler, fertler 18a/8, 136a/27.

efrāḥ (Ar. ferah’ın çğl.): Sevinmeler, iç açılmalar 136b/25.

-efrūz (Ar.) : Sonuna getirildiği Farsça isimlere “-i aydınlatan, -i parlatan” manası katarak birleşik sıfatlar yapan son ek 5b/3.

efsāne (Ar.) : Gerçeğe dayanmayan, asılsız söz, hikāye vb 78b/1.

efsūn (Far.) : Büyü, sihir 13b/4.

efsürde (Far.) : Kansız, duygusuz 83a/25.

efvāc (Ar. fevc’in çğl.): Bölükler, kısımlar, kümeler 13b/11, 22b/2.

efvāḥ (Ar. fem veya fūh’un çğl.): Ağızlar 38b/21, 63b/18, 99a/9.

-efzā : Sonuna getirildiği Farsça isimlere “arttıran, çoğaltan” manası katarak
birleşik sıfatlar yapan son ek 3a/2, 60a/20, 67b/1, 71b/23, 79a/25, 138a/25.

ayr. bk. **behcet-efzā**, **cān-efzā**, **‘ibret-efzā**, **rūḥ-efzā**, **ṣafā-efzā**.

efzūn (Far.) : Fazla, çok, aşkın 60b/23.

eger (Far.) : Şart ifadesini kuvvetlendirmek için cümle başına getirilen edat, şayet,
ister 7b/3, 8a/23, 14a/14, 21b/2, 32b/4, 50a/24, 61a/3.

egerçi (Far.) : Gerçi 34a/15, 65a/8, 81a/15, 94a/11, 100a/4, 127b/14, 135a/4, 159a/17,
166a/7, 170a/25.

eğil- : Eğik bir durum almak 45a/23.

eğin : İnsan bedeni, vücut 137a/23.

eğir- : Yün ve pamuk gibi lifli maddelerden iğ veya kirmen yardımı ile bükerek
iplik yapmak 35b/9.

eğle- : Durdurmak 166b/24.

eğlen- : 1. Vakit geçirmek, oylanmak 21a/22, 30a/8, 41a/21.
2. Durup dinlenmek 164b/22.

egri : Doğru ve düzgün olmayan 66a/12.

eḥabb (Ar.) : Daha çok sevilen, en çok sevilen, pek sevilen 69a/8.

eḥād (Ar.) : Fertler, halktan olan kişiler, sade vatandaş 105a/4.

eḥadiyyet (Ar.) : Allah’ın birliği 3b/25.

eḥādīṣ (Ar.ḥadīṣ’in çğl.): Hadisler 65a/10, 92a/25, 98b/20, 177b/20.

eḥādīṣ-i mu‘tebere: Sağlam hadisler, itibar edilen hadisler, sahih hadisler 79b/27.

eḥadiyyet (Ar.) : Allah’ın birliği 4b/5, 19a/16, 20b/27, 65a/11, 66b/26, 78b/1, 119a/14,
129b/17, 132a/11, 133b/6, 144a/13, 164a/16, 166b/7, 167b/23, 173a/2.

ehemm (Ar.) : En önemli, çok mühim 13b/12, 22b/1, 71b/11.

ehl (Ar.) : 1. Topluluk, cemaat, zümre 3a/5, 25a/4, 29a/21.

2. Sahipler 5b/13, 29b/19, 52b/3.

3. Bir işi yapmak için kendisinde ustalık ve yetki bulunan kimse, erbab,
usta, deneyimli, tecrübeli, iş bilir 46a/14, 46b/15, 59a/27.

4. Kişiler, adamlar 26b/4, 27a/44.

ehl-i beyt : Ev ahalisi, birinci dereceden akrabalar 26b/4, 46a/21, 127b/15.

ehl-i cennet: Cennet topluluğu, cennetteki kişiler 155b/16.

ehl-i cesāmet: İrilik sahibi 79a/14.

ehl-i tefsīr : Müfessirler 46b/15.

eimme (Ar. **imām**'ın **çğl.**): İmamlar 105a/3, 105a/9, 107b/3.

ejdehā : bk. **ejderhā** 103a/20, 103a/21, 103a/23, 103a/24.

ejderhā (Far.) : Milletlerin hayal gücüne göre değişik şekillerde tasarlanan, genellikle kanatlı, gövdesi aslana, kuyruğu yılan benzeyen, ağzından ateş püsküren korkunç masal canavarı 132a/23, 132a/24, 133b/23, 133b/24, 174b/23.

ek- : 1. Bir toprağı bitki yetiştirmek üzere sürmek, işlemek 20a/23, 20b/7.
2. Bir tohumu yetiştirmek üzere toprağı gömmek 16b/2.

ekābir (Ar. **ekber**'in **çğl.**): Görgü, erdem ve makam bakımından büyük olanlar, ileri gelenler, daha büyükler, devlet büyükleri, bir üst tabaka insanları 74b/5, 87b/5, 98b/1, 127a/17.

ekālim (Ar. **iklīm**'in **çğl.**): Dünyanın bölgeleri, ülkeler, memleketler, diyarlar, iklimler 2b/2, 29a/19, 56b/18.

ekārib (Ar. **akreb**'in **çğl.**): Yakın akrabalar, hısımlar 60a/26, 63a/2, 64b/6, 99a/27, 100a/14, 125a/20.

ekāsire (Ar. **kisrā**'nın **çğl.**): İran hükümdarları, kisralar.

a 'nāḳ-ı ekāsire: Kisralar'ın boyunları 66a/24.

ekāvīl (Ar. **kavl**'in **çğl.**): Sözler, lakırdılar, kelimeler.

ekāvīl-i 'adīde : Çok sayıda sözler 109b/11.

ekbād (Ar. **kebd-kebid**'in **çğl.**): Karaciğerler 174a/3.

ekber (Ar.) : En büyük, daha büyük, pek büyük 12b/23, 27a/10, 79a/12, 148b/10, 148b/10, 168a/6, 175b/20.

ekl (Ar.) : Yemek 12a/6, 13b/18, 14a/2, 23b/25, 43b/5, 69b/5, 79a/5, 150a/13, 155b/19, 155b/24.

- ekmek** : Tahıl unlarının su, tuz ve maya ile yoğrulduktan sonra fırın, saç, tandır gibi yerlerde pişirilmesi ile elde edilen yiyecek 16b/13.
- ekmel (Ar.)** : Hiç kusursuz, en mükemmel, en uygun insan 2b/7, 140a/26.
ekmel-i zenān: Kadınların en mükemmeli, kadınların en hayırlısı 53a/19.
- eknāf (Ar. kenef'in çğl.)**: Yanlar, yönler 42a/5, 47b/23, 57a/24, 60a/24, 176b/25.
eknāf-ı ālem: Yeryüzünün farklı yerleri 32a/2.
- ekrād (Ar.kürd'ün çğl.)**: Kürtler 35a/24.
- ekrem (Ar.)** : En cömertli, en şerefli, daha cömert, pek cömert 12b/26, 50a/6, 78a/25, 82a/22.
Ekrem-i Ālemyān: Alemlerin en mükemmeli, Hz. Muhammed 62b/27.
ekremü'l-ekremīn: Ekremlerin ekremi Hz. Allah 49a/26, 62b/3.
ekrem-i maḥlūkāt: Yaratılmışların en üstünü (olan insan) 82a/22.
- ekşer (Ar.)** : 1. En çok, en fazla 15b/9, 23a/20, 51a/18, 57a/23, 77a/13, 92a/13.
 2. Genellikle, umumiyetle, çoğunlukla 155a/7.
ekşer-i evkāt: Vaktin çoğu 22b/15.
ekşer-i ehl-i Rūm: Rum halkının çoğu 3a/6.
- ekşeriyā (Ar.)** : Çoğu zaman, çoğunlukla, çoğu kez, çokluk, çoklukla, çok defa 80a/2, 84a/3, 129b/14.
- eksi-** : Eksiltmek 49b/1.
- eksil-** : Azalmak, az durumu getirilmek 25a/8, 33b/9, 42a/7.
- eksük** : Eksik, noksan 103b/20, 124b/26, 128a/3, 134b/14, 135a/18, 162b/13, 166b/14.
- eksüksüz** : Eksiksiz, noksansız 20a/23.
- el** : 1. Kolun bilekten parmak uçlarına kadar olan, tutmaya ve iş yapmaya yarayan bölümü 3a/15, 9b/12, 10b/18, 27a/26, 44a/16, 66a/9, 162a/23.
 2. Allah'ın Kudret ismini ve gücünü belirtmek amacıyla temsili olarak kullanılır. 10a/16, 15a/3,
el çek-: Vazgeçmek, uzaklaşmak, dokun-mamak 24a/19, 113b/8, 116a/11.

el kaldur- : 1. Dua için avuçlar yukarı gelecek şekilde elleri göğüs hizasında tutmak
7a/6, 29b/19.

2. El ile harekete geçmek, davranmak 170b/21.

el ur-: El atmak, teşebbüs etmek, bir işe girişmek 36a/5.

elden git-: bir şeyi yitirmek, o şeyden yoksun kalmak 101b/24, 128b/9.

eli başa ur- : Ölünün arkasından döğünmek 10b/18

elbāb (Ar.lubb'ün çğl.): Akıllar 150b/16.

elbetde : bk. **elbette** 21b/3, 76a/21, 78a/24, 78a/26, 119b/29.

elbette (Ar.) : Kuşkusuz, şüphesiz, mutlaka 34b/14, 40a/5, 60b/18, 63b/17.

elçi : 1. Allah'ın emir ve yasaklarını bildirmek üzere bir peygamberi başka bir devlette temsil eden kişi, sefir 78b/24.

2. Bir devleti, kavmi, dinin ileri gelenlerini temsilen başka bir devlet, kavim veya dinin ileri gelenlerine bir haber, mesaj, istek, talep iletmek maksadıyla gönderi-len kişiler 117a/20.

elem (Ar.) : Acıklı ve üzücü bir olayın veya durumun yol açtığı ruhsal sıkıntı ve tedirginlik, ızdırıp, keder, dert, üzüntü, acı, gam 44a/8, 64a/18, 87b/18, 90b/19, 127a/10, 128a/7, 174a/12.

elest (Ar.) : İnsan ruhlarının yaratıldığı zaman 18a/10, 20b/2.

elfāz (Ar. lafz'ın çğl.): Sözler, kelimeler 66a/18, 70a/1, 72b/19, 105a/17.

elfāz-ı dürer-bār : İnci saçan sözler 66a/18, 72b/19.

elḥamdüli'llāh (Ar.): Allah'a hamd olsun, Allah'a şükür 19b/7, 49b/14, 49b/19, 50a/9, 91a/16, 141b/22, 155a/6, 160b/10.

elḥān (Ar. laḥn'ın çğl.) : Nağmeler, ezgiler 134b/12, 139b/10.

elḥān-ı niyāz : Yalvarış / yakarış nağmeleri 83b/21.

elīm (Ar.) : Ağrı ve acı veren 27a/4, 133b/19, 157b/16.

elḳāb (Ar. laḳab'ın çğl.): Lakaplar, ünvanlar 3b/14.

elḳāb-ı 'azamet : Büyüklük ünvanları, yüce ünvanlar 61a/23.

elken (Ar.) : Konuşmasında tutukluk, kekemelik olan, kekeme 86b/27.

- elli** : Kırk dokuzdan sonra ve elliden önce gelen sayı 21a/10, 22b/15, 23a/3, 24a/26, 28b/20, 29b/14, 62b/7, 80b/5, 80b/5, 80b/6, 80b/7, 80b/7, 82b/23, 138a/9, 140a/7, 148b/1, 150a/11, 154a/27, 154b/18, 154b/20, 154b/21.
- ellinci** : Sırası ve yeri elli sayısı ile belirlenen 80b/2.
- elsine** (Ar. lisān'ın çğl.): Diller, lisanlar 99a/9.
- eltāf** (Ar. lutf'un çğl.): İyi davranmalar, lütuflar, bağışlar 17b/19, 78b/6, 104b/25.
- elvāh** (Ar.levh'in çğl.): Katmanlar, levhalar.
- elvān** (Ar.levn'in çğl.): Renkler 9a/24, 14b/22, 134b/5.
- elvās** (Ar. levş'in çğl.): Kirler, pislikler, murdarlıklar.
- elvās-ı aşnām* : Putların kirleri, putların murdarlıkları 69a/10.
- em'ā** (Ar. mi'ā'nın çğl.): İç organlar 47a/4.
- emān** (Ar.) : 1. Can ve mal güvenliğini tanıma 31b/4, 57b/5, 61a/6.
2. Eminlik, korkusuzluk 27b/24, 30b/4, 159b/7.
- emānet** (Ar.) : 1. Birisine korunmak, saklan-mak üzere geçici olarak bırakılan eşya vb. 10a/10, 12a/4, 48a/18.
2. Ödünç 9b/1.
3. Sadakat, güven 4a/21, 118a/5.
4. Birisi aracılığıyla birine gönderilen eşya, para vb. şeyler 110a/26.
- emānī** (Ar. umniyye'nin çğl.): Arzular, gayeler, istekler, ummalar, emeller, maksatlar, niyetler, meramlar 1b/15, 28b/14, 44b/2.
- emān-nāme** (Far.) : Emniyet belgesi 177a/20, 177a/23.
- emārāt** (Ar. emāre'nin çğl.) : Belirtiler, izler, deliller, ip uçları 110b/20.
- emcād** (Ar. mecd ve mecīd'in çğl.) : Şeref, onur ve haysiyet sahibi olanlar 48a/25.
- emek** : Bir işin yapılması için harcanan beden veya zihin gücü 69b/10.
- emel** (Ar.) : Gerçekleşmesi zamana bağlı istek, arzu, ümit 3a/9, 20b/9, 51b/1, 75b/10.
- em-** : 1.(Yavrular için) annesinin ya da süt annesinin memesinden süt içmek 88a/3.
2. Dil, dudak ve soluk yardımıyla bir sıvıyı ağzına çekmek 32b/14.

- emāre (Ar.)** : Belirti, iz, delil, ipucu, alāmet 105b/18.
- emīn (Ar.)** : 1. Hz. Muhammed'in lakabı 101b/13, 106a/14.
2. Tehlikesiz, güvenli 3a/20.
3. Kendisine güvenilebilir, emniyet edilecek olan 3a/20.
4. Hz. Cebrail'in lakabı 8a/1, 10a/7.
- emīr (Ar.)** : Buyuran, buyurma hakkı bulunan, lider 74b/21, 91b/25, 92a/2, 100a/10.
emīrū'l-mū'minīn: Müminlerin emiri, Hz. Muhammed'in halifesi 17a/7, 108b/22, 116b/21, 163b/19.
- emīrlık** : Liderlik, yöneticilik 118b/16.
- emlah (Ar.)** : En güzel, pek güzel, daha güzel 46a/21, 46b/11.
- emlāk (Ar. mīlk ve mülk'ün çğl.)**: Mülkler 48b/22, 102a/11.
- emmāre (Ar.)** : Çok zorlayan, emreden, buyurgan, buyurucu 47a/1.
- emmārelik** : Emredicilik, buyurgancılık, buyuruculuk 47a/3.
- ‘emmī (Ar.)** : Amca 67a/14.
- emn (Ar.)** : Güvenlik, eminlik, rahatlık, emniyet 27b/24, 30b/3, 159b/7, 163a/20.
- emr (Ar.)** : 1. Belirli bir davranışta bulunmayı gerektiren zorlayıcı söz, buyruk, talimat 100a/10, 108b/8, 112a/8, 113b/16.
2. Konu 102a/21.
3. İş 1b/3, 11b/12, 17b/10, 23b/7, 129a/2, S147b/20.
4. Durum 122b/11.
- emrāz (Ar. marāz'ın çğl.)**: Hastalıklar 70a/22.
- emşāl (Ar. meşel'in çğl.)**: Eş, benzer 13b/15, 91a/17, 125b/11.
- emṭār (Ar. maṭar'ın çğl.)**: Yağmurlar 83a/25.
- emti‘a (Ar. metā‘nın çğl.)**: Mallar 102a/7.
- emvāl (Ar. māl'ın çğl.)**: Taşınır ve taşınmaz bütün mallar, mülkler, servetler 39a/8, 56b/17, 57a/25, 70b/2, 102b/25, 125b/12, 170b/8.
- emvāt (Ar. meyyit'in çğl.)**: Ölüler 141b/15.
- emzür-** : Emzirmek, meme vermek 32b/13, 33b/24, 41b/13, 87a/24.

- en** : Bir cismin veya yüzeyin iki yanı arasındaki uzaklık, yana olan genişlik, yan genişlik 16b/14, 25b/19, 26b/17, 148b/21, 154b/18.
- enām (Ar.)** : Yaratılmış olan bütün mahlukat, insanlar 65a/26, 135a/26.
- enāmīl (Ar.enmīl’in çğl.)** : Parmak uçları 8b/27, 95b/22.
- enāniyyet (Ar.)** : Kendini düşünme, kendini kayırma, bencillik 6b/23, 7a/26, 47a/2.
- enār (Far.)** : Nar 50b/11.
- enbān (Far.)** : Heybe 41b/1, 164b/20, 164b/23, 165a/5.
- enbiyā (Ar.nebī’nin çğl.)**: Peygamberler 8b/7, 15a/9, 19a/20, 21b/26, 29a/20, 52b/14, 140a/2, 144a/12, 153a/5, 164b/1, 167a/6.
- enbiyā-yı kümme*: Mükemmel enbiyalar, yetkin enbiyalar 139a/25.
- enbiyā-yı mütekdimmīn*: (Kendinden) önce gelen peygamberler 23a/13.
- enbiyā-mekān (Far.)**: Peygamberler yeri, Nebilerin bulunduğu mahal 144b/22.
- enbūh (Far.)** : 1. Kalabalık, izdihamlı 129a/7.
2. Çok sayısız 38a/5.
- gürūh-ı enbūh* : Kalabalık bir gurup 129a/7.
- miḥnet-i enbūh*: Sayısız sıkıntılar 38a/5.
- enbūr (Far.)** : Ocağı ve ateşi karıştırmaya yarar alet 143b/2.
- encām (Far.)** : Son, akıbet 23b/19, 61b/22.
- encās (Ar.necṣ’in çğl.)**: Pislikler 69a/10.
- encik** : Diz kapağı ile kalça kemiği arası 66a/8.
- encüm (Ar. necm’in çğl.)**: Yıldızlar, kevakib, sitāregān 172b/5.
- encüm-ceyş (Far.)** : Yıldız ordusu 64b/27.
- encūmen (Far.)** : Cemiyet, meclis, şūra, komisyon, takım 5b/3, 41a/16, 74b/9.
- endām (Far.)** : 1. Vücut, beden 14b/24, 14b/26, 124a/21.
2. Bedenin azaları, kısımları 66a/9, 152b/13, 152b/14.
- endāze (Far.)** : Ölçü 72a/26, 95b/4, 150b/6.
- endek (Far.)** : Yaşı küçük 93b/25.
- ender (Far.)** : “.....-de, ...içinde”

şeb-ender-rūz: Gece içinde gündüz 83a/15.

- endişe (Far.)** : 1. Düşünce 3b/6, 10b/7, 10b/10, 113b/14, 156b/13.
2. Kaygı, tasa 52b/9, 106b/6, 163a/20.
3. Kuruntu, vesvese 70b/7.

endişe-i bâtıf: Boş kuruntu, asılsız vehim 70b/8.

endişemend (Far.): Endişeli, kederli 86b/12.

endişenāk (Far.) : Düşünceli, kederli, sıkıntılı 96b/6, 102a/26, 111a/7.

endüh (Far.) : Kaygı, tasa, üzüntü, keder, ızdırıp 17a/1, 28b/18, 38a/5, 93a/14, 105b/27, 108b/2, 128a/2, 137a/5, 138a/11, 159b/9.

endühgīn (Far.) : Tasalı, kaygılı 143b/19.

endühnāk (Far.) : Kederli, gamlı, tasalı, sıkıntılı 107a/19.

endüh̄te (Far.) : Kazanılmış, biriktirilmiş 44a/24.

ene (Ar.) : Ben 50a/8.

engūr (Far.) : Üzüm 50b/11.

engüş̄t (Far.) : Parmak 12a/16, 50b/9, 68b/7, 89b/11, 148a/23, 165b/23.

engüş̄t-nümā (Far.): Parmakla gösterilen (İyilik ve fenalık hususunda) 9a/7, 165b/22.

engüş̄ter (Far.) : Parmağa süs için takılan yüzük.

engüş̄ter-i nigīn: Mühür yüzüğü 134b/20.

engüş̄terī : bk. **engüş̄ter** 30a/22.

engüş̄terīn : bk. **engüş̄ter** 9a/20, 11a/11, 22a/3.

enhār (Ar. nehr'in çğl.): Nehirler, ırmaklar, çaylar, dereler 67b/5, 146b/19, 155b/10.

enīn (Ar.) : İnleyiş, inleme 7b/23, 36a/7.

enīnū'l-müz̄nibīn : Günah işleyenlerin inleyişi, günahkâların inlemesi 100a/3.

enīs (Ar.) : Dost, arkadaş, sevgili 3a/4, 12b/4, 61a/20, 87b/20, 104b/11.

enīs-i bezmgāh-ı dānā : Bilgin meclisinin dostu 2a/1.

eñse : Omurganın arkasında bulunan ve bütünüyle kaslardan meydana gelmiş boynun arka bölümü, boyun arkası 35b/25.

ensāb (Ar. neseb'in çğl.): 1. Kökler 18a/7

2. Baba tarafından akrabalar, atalar, soylar 25a/4.

3. Hadis rāvilerinin ve muhad-dislerin kimliklerini açıklayan ilim dalı 110b/18.

envāʿ (Ar. nevʿin çġl.): Çeşitler, türler 9b/11, 14b/2, 19b/25, 36b/17, 81a/20, 102a/18, 104b/25, 118a/10, 125b/6, 128a/3.

envāʿ-ı ʿavāṭif ve leṭāif: İhsan ve lütufların türleri, çeşit çeşit ihsan ve lütuflar 19b/25.

envāʿ-ı ʿazāb: Azabın farklı çeşidi, çeşit çeşit azap 158a/25.

envāʿ-ı hayrāt u berekāt: Türlü türlü nimetler 89a/20.

envār (Ar. nūr'un çġl.): Ziyalar, aydınlıklar, ışıklar, parlaklıklar 2a/6, 10a/22, 33b/2, 68a/12, 98b/22, 134a/21, 134b/15, 165a/15, 168a/5.

envār-ı tecelliyāt-ı zātī ve şifātī: Vasıflar ve özle ilgili görünen nurlar 165a/12.

envār-ı saʿādet ve siyādet: Bahtiyarlık ve peygamberlik/efendilik nurları 98a/22.

enver (Ar.) : En parlak, pek parlak, çok ışıklı, daha nurlu 150b/15.

epir- : Çok yorulmak 171b/1.

er : 1. Erkek, bey, adam, erkek kişi 57a/13, 170a/8, 170a/11.
2. Koca, eş, zevce 141b/3.

erbaʿa (Ar.) : Dört, dörtlü 103b/21.

erbāb (Ar. rabb'in çġl.): Sahipler, malikler 1b/5, 69b/27, 75a/21, 133b/11, 169a/12.

erbāb-ı dāniş ü bīniş: Bilgi ve görgü sahipleri 78a/1.

erbāb-ı ḍalāl: Sapkınlık sahipleri 172b/22.

ercümend (Far.) : Şerefli, itibarlı, muhterem, onurlu, saygın 41a/5, 65a/25, 120b/25, 125a/17, 135b/11.

eren : Erkek, erkek milleti 14b/9, 14b/10, 26a/9, 32a/21.

erganūn-süheyl (Far.): Yumuşak sesli organun (org) gibi sesi olan. (300 kadar borudan oluşan, hüzünlü sesi olan, büyüklerini 20 kadar rahibin çektiği, kiliselerde çalınan eski bir müzik aleti) 138a/1.

ergavān-cedīl (Far.): Eflatun renkli yuları olan 138a/1.

erğuvān (Far.) : Erguvangillerden morumsu kırmızı çiçekler açan ve süs olarak yetiştirilen bir ağaç 36b/1, 155a/18.

erhām (Ar. rahīm'in çğl.): 1. Döl yatakları 25b/2, 48b/13, 53b/25, 54a/16, 84a/18.

2. Hısımlar, akrabalar 72b/6, 170b/11.

eri- : Yok olmak, kaybolmak, bitmek, tükenmek 148a/25.

erid- : Katı bir maddeyi ısı etkisi ile sıvı hâle getirmek 36b/15.

erḳām (Ar. raḳam'ın çğl.): Yazılar 6a/14, 84a/14.

erkān (Ar. rükn'ün çğl.): 1. Esaslar, temeller, destekler 4b/20, 4b/13, 171b/26.

2. Önemli kişiler, ileri gelenler 5b/12, 10a/14, 11a/19.

3. Direkler, sütunlar 60a/17.

erkān-ı būḳalemūn : Renkten renge giren sütunlar 83a/4.

erkān-ı devlet: Devletin ileri gelenleri 23b/17.

erkān-ı memālik-i melekūt: Gayb âleminin memleketlerinin ileri kişileri 11a/19.

erkek : İnsan, hayvan ve bitkilerin dişiye dölleyecek cinsten olanı 17b/24, 21a/24, 27a/23, 32a/14.

erşed (Ar.) : En olgun 28a/3.

ervāḥ (Ar. rūḥ'un çğl.): Ruhlar 8b/8, 22a/27, 83a/22, 136b/17, 143b/20, 168a/4.

ervāḥ-ı bā-efrāḥ: Sevinçli ruhlar 136b/25.

erzāk (Ar. rızḳ'ın çğl.): Saklanan yiyecekler, gıda yığını 11a/20, 136b/15.

erzānī (Far.) : Uygunluk, layık görülme 57b/25, 84b/24, 99a/15, 109a/2.

erzānī buyur- : İhsan etmek 4a/27

erzānī eyle- : İhsan eylemek 20a/5, 44b/21.

erzānī it- : İhsan etmek 54b/5, 65a/26.

erzānī kıl- : İhsan kılmak 28a/4, 39b/2

es- : Rüzgar bir yöne doğru akmak, hava hızla hareket etmek 28a/21, 36b/3, 77b/13.

eşābi' (Ar. uşbu'nun çğl.): Parmaklar 12a/21.

eşahḥ (Ar.) : Daha doğru, pek doğru, en doğru 13a/1, 13a/10, 28b/20, 177b/20.

esāḳıf (Ar.usḳuf'un çğl.): Piskoposlar, metropolitler 119a/22, 119a/24, 119b/2.

esāmī (Ar. ism'in çğl.): İsimler, adlar, namlar 3b/21, 68b/16, 81a/11, 79b/25, 81a/14, 81a/17, 81a/18, 81b/2.

esāmī-yi nāmī: Namlı isim, ünlü isim, tanınmış isim 81a/18, 81b/2.

esās (Ar.) : Bir şeyin özünü oluşturan temel öge, dip, kök 2a/7, 32a/10

esāsī (Ar.) : Temele ait, esasla ilgili, asıl olanla ilgili, asal 48a/8.

esb (Far.) : At, beygir 62a/10, 73b/2, 76a/19.

esbāb (Ar. sebeb'in çğl.): 1. Araçlar, vasıtalar 16a/17, 25b/14, 32b/9, 36a/3, 61a/12, 133a/17.
2. Sebepler 63b/18, 74a/6.

esbāb-ı bu'd ve hīzlān: Uzaklık ve sefalet vasıtaları 133a/17.

esdür- : Esmesini sağlamak 154a/2.

esenn (Ar.) : Daha (en, pek, çok) yaşlı 53a/4, 57a/18.

eşer (Ar.) : 1. Kendisi ortada görünme-mekle birlikte varlığını veya bir şey yaptığını belli eden iz, işaret, belirti, im 41b/17, 53b/5, 86b/14, 93a/25, 102a/28.
2. Allah'ın yarattığı nimetler 40b/11, 71a/13, 150b/21.
3. Etki, tesir 177a/14.

esfel (Ar.) : 1. Yerin en aşağısı, yerin en altı 42a/26, 174a/21.
2. En alt taraf 62a/8, 166b/11.

eshār (Ar. şehir'in çğl.): Sabah vakitleri, şehirler 38b/11, 134b/8.

esir (Ar.) : Esirlik, kölelik, kulluk.

esir-i ahālī : Halkın köleliği/esareti 70b/1.

esīr (Ar.) : 1. Savaşta düşman eline düşen kişi, tutsak 5b/24, 6a/24, 23a/18
2. Başkasının buyruğu altında yaşayan 14a/16

esirge- : Korumak, himāye etmek, siyānet etmek 133b/4.

esīrlik : Esir olma durumu, kölelik, tut-saklık, esaret 118b/16.

eşḳāl (Ar.şıkl'in çğl.) : Ağır yükler, ağır şeyler 57b/6.

eski : Kullanılmaktan dolayı yıpran-mış, yeni özelliğini yitirmiş 100a/19, 103a/11, 119b/17.

esliha (Ar. **silāh**'in **çğl.**): Silahlar 58a/11.

esmā (Ar. **ism**'in **çğl.**): Allah'ın isimleri 11a/4, 12a/3, 79b/26.

eşmār (Ar. **şemer**'in **çğl.**): Yemişler, meyveler 67b/5.

eşnā (Ar. **şiny**'in **çğl.**): Bir işin, bir hareketin yapıldığı, bir olayın gerçekleştiği veya bir durumun sürdüğü zaman, an, ara, aralık, sıra, vakit 27b/1, 32a/4, 36b/13, 42b/6, 43a/14, 59a/5, 102a/27, 102b/5, 103b/14.

eşnāf (Ar. **şınıf**'in **çğl.**): Sınıflar, çeşitli cinsler, kategoriler 1b/1, 28b/15, 48b/26, 128a/3.

esnān (Ar. **sinn**'in **çğl.**): Dişler 71b/23.

esrā' (Ar.) : Daha çabuk gelen, en kısa 100a/11.

esrār (Ar. **sırr**'in **çğl.**): 1. Bilinmeyen gizli şeyler, aklın ermeyeceği şeyler 23b/15, 29a/17, 48b/25, 75b/19.

2. Başkalarınca bilinmeyen veya kimseye söylenmeyen özel şeyler, sırlar, gizemler 74b/16, 75a/25.

estār (Ar. **sitr**'in **çğl.**): Örtüler, perdeler 126b/11, 159a/7.

eşvāt (Ar. **şavt**'in **çğl.**): Sesler 155b/21.

esved (Ar.) : Siyah renk 171a/10.

Hacerü'l-esved: Cennet'ten geldiğine inanılan Ka'be'nin köşesindeki siyah taş 19a/1.

eş- : Toprak vb. şeyleri hafifçe kazmak 42a/1.

eşbāh (Ar. **şebah**'in **çğl.**): Cisimler, gövdeler 83a/21, 82b/25, 83a/22, 83a/23, 168b/17.

eşcār (Ar. **şecer**'in **çğl.**): Ağaçlar 38b/13, 48a/26, 67b/5, 83b/20, 134b/7, 165a/15

eşedd (Ar.) : Daha şiddetli, en sert, en çetin 113b/26.

eşek : Tek tırnaklılardan, attan küçük, uzun kulaklı binek ve yük hayvanı, merkep 74a/21.

eşhād (Ar. **şāhid**'in **çğl.**): Şahitler, tanıklar, şevahid 87a/9, 154a/18.

eşhāş (Ar. **şahş**'in **çğl.**): Kişiler, kimseler 19a/15, 129a/6.

eşher (Ar.) : En meşhur, daha meşhur 27b/27.

eşhür (Ar. **şehr**'in **çğl.**): Aylar.

eşhür-i ħurum : Haram aylar, İslam'dan önce savaşın ve öldürmenin yasak sayıldığı, Ka'be civarında avcılığın bile yapılmadığı Zilkade, Zilhicce, Muharrem ve Recep ayları 96b/25.

eşik : 1. Zevce, karı 53a/14, 53a/17, 53b/2.
2. Kapı boşluğunun alt yanında bulunan alçak basamak 155a/6, 172a/8.
3. Giriş, geçiş, geçit 174a/8.
4. Uç, sınır, kenar 145b/7.

eşirrā (Ar. *şerīf*'in *çğl.*): Kötüler 6a/20, 174b/13.

eşk (Far.) : Gözyaşı 3a/12, 44b/8, 95b/5, 118a/14.

eşk-i bisyār : Çok fazla gözyaşı (dökmek) 21b/16.

eşk-bār (Far.) : Yağmur gibi gözyaşı döken 21b/16, 137a/9.

eşkāl (Ar. *şekl*'in *çğl.*): Biçimler, görüntüler, şekiller 9a/1.

eşkāl-i bedī'a: Sanatlı şekiller 9a/1.

eşkīyā (Ar. *şakī*'nin *çğl.*): Günahkarlar, isyānkārlar, kötülük işleyenler 14b/17, 46a/16, 124a/11, 140b/25, 170b/17, 172b/19.

eşrāf (Ar. *şerīf*'in *çğl.*): Şeref ve itibar sahibi kimseler, ileri gelenler 56b/14, 87b/4, 88a/12, 99a/20, 164a/21, 169b/15.

eşrār (Ar. *şerīr*'in *çğl.*): Çok kötü, zalim ve hain olan kimseler 114a/10, 123b/21, 128b/18, 172a/4.

eşrāt (Ar. *şeraṭ*'in *çğl.*): Belirtiler, alāmetler, izler.

eşrāt-ı sā'at : Kıyamet alāmetleri 108a/22.

eşref (Ar.) : Çok şerefli, en şerefli, en çok onur sahibi 56a/9, 70b/5, 94b/8, 127b/22.

eşrefü'l-ümme : Ümmetin en hayırlısı 2a/21.

eşrem (Ar.) : Burunsuz, burnu kesik olan (kimse) 59b/17.

eşyā (Ar. *şey*'in *çğl.*): Nesneler, mevcut olan şeyler, levāzım 69b/18, 140b/5, 168a/1.

et : İnsan ve hayvanlarda, deri ile kemik arasındaki kas ve yağ yığınlarından meydana gelen kısım 10a/24, 16a/5, 40b/12, 57a/15, 112a/27.

eṭbāk (Ar. **ṭabāk** ve **ṭabāka**’nın çğl.) : Katlar, katmanlar, tabakalar 5b/3, 11a/15, 22b/3, 134a/24.

eṭbāk-ı arzīn : Yerlerin tabakaları 145b/13.

eṭbāk-ı semāvāt : Göklerin tabakaları / katmanları 167a/12

etek : 1. Giysinin belden aşağıda kalan bölümü 16b/9, 66b/19, 127a/8, 127a/9.
2. Dağ, tepe, yığın gibi yamacı bulunan yükseltilerin düzlüğe yakın kısımları 43b/23, 63b/25.
3. Gömleğin alt uçları, aşağıdaki kısmı 28a/21.
4. İnsanın manevî duyguları 140a/23.

eṭfāl (Ar. **ṭıfl**’ın çğl.) : Çocuklar 10b/26, 84a/13, 87b/2, 88a/12, 89a/22, 117a/7, 125b/17.

eṭ’ime (Ar. **ṭa’ām**’ın çğl.) : Yemekler ve aşlar 116b/11, 134a/8.

etmek : Ekmek 16b/14, 56a/19, 56a/20.

etmekçi : Ekmekçi, ekmek yapıp satan 26a/1, 25b/26.

eṭrāf (Ar. **ṭaraf**’ın çğl.) : 1. Çevre, civar 9b/2, 11b/26,
2. Taraflar 38b/14, 39b/20, 41a/25, 57a/7, 67a/12.
3. Vücudun kol, bacak gibi āzāları 40b/17

eṭvār (Ar. **ṭavr**’ın çğl.) : Tavırlar, davranışlar, hāl ve hareketler 168a/20.

eṭvār-ı heftgāne : Yedi tavır, insan nefsinin yedi derecesinden her biri 168a/16.

ev : 1. İnsanların barınması için yapılmış bina 29a/10, 84a/24, 97b/9, 173a/19.
2. Aile 82b/10.

evāil (Ar. **evvel**’ın çğl.) : Önceler, geçmiş zamanlar, başlangıçlar, ilk zamanlar, iptidalar 131a/3.

evāmīr (Ar. **emr**’ın çğl.) : Emirler, buyruklar, buyrultular 47a/2.

evān (Ar.) : Çağ, vakit, zaman 3a/9, 44b/1.

evān-ı recā-yı ecel : Ölüm yaklaştığında 3a/9.

evbāş (Ar.) : Terbiyesiz ve aşağılık kişi, baldırı çıplak, ayak takımı (çocukluk olmasına karşın teklik kullanılır.) 103a/5.

evc (Ar.) : Doruk, zirve, en üst tepe 31b/27, 60a/14,, 74b/10, 136a/3, 136a/24, 153b/20, 154a/14, 166a/6.

evc-i burūc : Burçların en yüksek noktası 60a/14.

evc-i 'illiyīn: Cennetin en yüksek noktası 74b/10.

evkāt (Ar. **vakt'in** çğl.): Zamanlar, çağlar 22b/16, 100a/11, 120b/9, 132b/1, 176a/16.

evkāt-ı mu'ayyene : Belirli vakitler 162b/16.

evkāt-ı zāyī'a: Boşa harcanmış zaman, boş geçmiş zaman, iyi değerlendirilmemiş zaman 3a/11.

evlā (Ar.) : Daha üstün, Daha iyi, yeğ 152b/26, 152b/27, 153a/1, 153a/3, 153a/4.

evlād (Ar. **veled'in** çğl.): 1. Anne ve babanın oğlu, anne ve babanın kızı, anne ve babanın çocukları 5b/24, 26b/4, 28a/3, 28a/7.

2. Soy, nesil, sülale, döl 6a/8, 10b/11, 10b/18, 14b/1, 16a/14, 20a/2.

evlād-ı emcād: Şerefli çocuklar 48a/25.

evlen- : Bir kadın ve bir erkeğin bir aile kurmak üzere kanunların öngördüğü şekilde bir araya gelmek, nikāhlanmak, izdivaç etmek 39a/2, 102a/16.

evliyā (Ar. **velī'nin** çğl.): Veliler, Allah'a yakın olanlar 4a/1, 8b/7, 29a/20, 166b/9, 167a/6.

evlū : Eşi olan, evlenmiş olan 63b/16.

evrād (Ar. **vird'in** çğl.): Okunması âdet hâline gelen dinî sözler, dualar ve âyetler 82b/26, 136b/14.

evrād-ı reyāhīn-i ma'ārif: Allah'ı bilme fesleğenlerinin virdleri 82b/26.

evrāk (Ar. **varāk'ın** çğl.): 1. Ağaç, çiçek ve ot yaprakları 67b/4, 81a/22, 83a/10.

2. Sayfalar 134a/24.

evreng (Far.) : Taht 2a/27.

evşāf (Ar. **vaşf'ın** çğl.): Bir şeyin veya kimsenin taşıdığı nitelikler, sıfatlar, kaliteler 78a/1, 78b/20, 106b/25, 141b/18, 158a/11.

evşiyā (Ar. **vaşiy'ın** çğl.): Peygamber halifeleri 18b/14.

evvel (Ar.) : 1. İlk, birinci, başlangıç, iptida 4a/2, 8a/8, 12b/1, 16b/14

2. Önceki, geçmiş 8a/26, 19b/10

evvelki : Önceki 19b/10, 29b/24, 40b/17, 50b/12, 86b/5.

evvelā (Ar.) : Her şeyden önce, ilk önce, öncelikle 3b/19, 21b/3, 42a/14, 45a/19, 45a/20, 45a/22, 76a/1.

evvelīn (Ar. evvel'in çğl.): Evvelkiler, öncekiler 70b/11.

evvelīn ve āhirīn: Eskiler ve yeniler 46b/10, 55b/17, 63b/27, 82b/3, 85a/8, 140a/3, 146a/8, 148b/11.

evzāʿ (Ar. vazʿin çğl.): Durumlar, tavırlar, vaziyetler 16a/2, 96a/8, 163b/11.

evzān (Ar. vezn'in çğl.): Aruz ölçüleri, vezinler 2b/20.

evzār (Ar. vizr'in çğl.): Günahlar, hatalar 3a/11.

eyā (Far.) : Ey, hey 45a/17, 102a/19.

eyer : Binek hayvanlarının sırtına konulan ve binicinin rahat oturmasını sağlayan nesne 137b/18, 137b/19.

eyi : Fitilli kumaş 50b/18, 79b/2.

eyin : İnsan bedeni, vücut 165b/26.

eyit- : Söylemek, demek 6b/5, 7a/4, 8a/5, 10a/17, 13b/17, 106a/18, 125b/23.

eyle : Öyle 6b/15, 27a/26, 34a/2, 37b/8, 44a/19, 50b/26, 62a/13, 113b/6, 122b/14, 126a/19, 138a/3, 164b/25, 175a/9.

eyle- : Etmek, yapmak, inşa etmek, imāl etmek 1b/5, 2b/15, 46b/27, 72b/22, 92b/13, 122a/13, 146b/9...

eylik : Karşılık beklenilmeden yapılan yardım, kayra, lütuf, kerem, ihsan, inayet 9a/3, 14b/20, 29a/14, 52a/21, 151b/5, 153a/24, 170b/6.

eylük : bk. **eylik** 153a/24.

eyü : İyi 4b/2, 7a/22, 12b/7, 48a/16.

eyvān (Far.) : 1. Köşk, kasır 1b/20, 21b/22, 86b/1, 154b/21.

2. Kemerli ve çok yüksek olan yapı, arş, sema 165b/27.

3. Ceset 62b/2.

eyvān-ı cīfe : Kokmuş ceset 62b/2.

eyyām (Ar. yevm'in çğl.): 1. Günler 13b/4, 21b/22.

2. Zaman 6a/18, 19a/9

3. Müddet 66b/12, 99b/6.

eyyām-ı bahār: İlkbahar günleri 44b/3, 83a/20.

eyyām-ı bülūğ: Erinlik günleri 19a/9.

ez‘āf (Ar. **zi‘f’in çğl.**): Bir şeyi iki katını çıkaran fazlalıklar 99b/13, 61b/7, 102a/7.

ezān (Ar.) : Müslümanlıkta namaz vaktini bildirmek için müezzinin yüksek sesle yaptığı çağrı 12a/19, 66a/10, 136a/20, 144b/4, 144b/6.

ezberle- : Bir şeyi olduğu gibi akılda tutmak 105b/20.

ezel (Ar.) : Öncesi bilinmeyen zaman 9b/25, 37a/15, 49a/9, 66a/17.

ezelī (Ar.) : Başlangıcı bilinmeyen, öncesiz 78b/21, 150a/22.

ezeliyye (Ar.) : Ezelle ilgili 19b/21, 170a/17.

ezfār (Ar. **zūfr’un çk.**): Tırnaklar 49a/24, 51a/2.

ezfer (Ar.) : Güzel kokulu, güzel kokan 12b/10, 83a/5, 84b/21, 91a/27.

ezhār (Ar. **zehre ve zehere’nin çğl.**) : Çiçekler 36b/7, 67b/5, 83a/10, 95b/13, 165a/15.

ezhār-ı bahār: Bahar çiçekleri 95b/13.

ezher (Ar.) : Çok beyaz, parlak, bembeyaz 53a/9.

eziyyet (Ar.) :1. Zahmet, meşakkat 16b/27.

2. İncitecek durum, incitme 120b/6.

eziyyet-i mündefi‘: Çiş, idrar, küçük tuvalet 16b/27.

ezkār (Ar. **zıkr’in çğl.**): Allah’ı çokça anma 4b/13, 47a/6.

ezlām (Ar. **zelem’in çğl.**): İslamiyet öncesinde, Arapların fal açmak veya kumar oynatmak için kullandıkları oklar, fal okları 64a/1, 69a/10, 72b/6.

ezrak (Ar.) : Gök rengine olan, mavi 11b/11, 83a/12, 141a/19, 141b/11.

ezvāc (Ar. **zevc’in çğl.**): Kadının ya da erkeğin eşleri 63a/14, 128a/4, 156a/23, 170b/8.

ezvāc-ı tāhirāt: Temiz eşler, Hz. Muhammed’in eşleri 66b/8.

-F-

fā (Ar.)	: Arap alfabesinin yirminci, Osmanlı ve Fars alfabesinin yirmi üçüncü harfi 98b/6.
fācīre (Ar.)	: Günahkār 132b/12.
faḍl (Ar.)	: Fazla, artık 98b/6.
fāḥīr (Ar.)	: Övünülecek, şanlı, şerefli 2b/27, 34b/22, 34b/5, 56b/14, 83a/11, 100a/7, 101a/14, 134a/8.
fāḥiṣ (Ar.)	: Ahlaka uygun olmayan, iğrenç, azgın, utanmaz 118a/3.
fahṛ (Ar.)	: Kendisi ile övülen kişi 56b/17, 93a/6, 106a/19.
faḥte (Far.)	: Üveyik 83b/16, 83b/22.
<i>faḥte-i cān</i>	: Can üveyiği, can güvercini 83b/22.
fāide (Ar.)	: Yarar, fayda, kār 6a/21, 6b/6, 35a/18, 61b/23, 76b/17, 98b/11.
fāidelen-	: Yarar sağlamak, kazanç sağla-mak, menfaat temin etmek, istifade etmek 110b/19.
fāīk (Ar.)	: Üstün, yüksek 2b/6, 6b/25, 66a/22, 73a/17, 104b/12.
fā'iz (Ar.)	: Amacına ulaşan, maksadını elde eden 41a/11, 48b/13, 52a/21, 62a/27, 130a/23, 156a/20.
faḳa (Ar.)	: Yoksulluk, fakirlik 93a/14, 93a/3, 98b/27, 102a/17, 114a/25, 125b/28.
fakīr (Ar.)	: Geçimini güçlkle sağlayabilen kişi, yoksul 19b/17, 51b/26, 101b/3, 106a/18, 166a/25.
fakṛ (Ar.)	: Yoksulluk, muhtaçlık, fakirlik 17a/22, 82b/10, 92a/15, 93a/14, 98b/27, 99b/8, 102a/17, 114a/25, 125b/28.
fāl (Ar.)	: Uğur, talih, deneme, kahve fincanına, iskambile bakmak gibi birtakım garip usullerle insanın talihine ait şeyler söyleme 62b/8, 86a/16, 97a/24, 171a/26.
falak (Ar.)	: Sabah aydınlığı 83a/6.

- falān (Ar.)** : 1. Yer, zaman, nitelik vb. özellikler belirtilmek istenmediği zaman isimlerin önüne getirilerek sıfat tamlaması yapan belirsizlik sıfatı 32a/20, 162a/24.
2. Söylenmek istenmeyen özel ad yerine kullanılır 77a/8, 119b/16, 156a/3.
- fālīk (Ar.)** : İkiye bölen, ikiye ayıran.
- fālīkū 'l-aşbāh*: Sabahları ikiye bölen, sabahları güneşi doğduran (Hz. Allah) 134b/2.
- fānī (Ar.)** : 1. Ölümlü 3a/9, 21a/2, 167a/21.
2. Kalıcı olmayan, gelip geçici, kalımsız 51a/23, 70b/21, 94b/5.
- fānīyān (Far.<Ar. fānī'nin çğl.)**: Ölümlüler 47a/1.
- fāriğ (Ar.)** : 1. İşini bitirmiş, boş, boş kalmış, işsiz kalmış 4b/18, 22b/4, 46b/21, 47b/14, 97b/10.
2. Rahat, sıkıntıdan uzak 51b/19, 72a/2, 99a/4.
- fāriğū 'l-bāl* : Rahat, gaile ve gürültüden uzak 118a/25.
- farīza (Ar.)** : Farz, ilahi emir 143a/8.
- farḳ (Ar.)** : 1. Varlıklar arasındaki ayırıcı özellik, başkalık, ayırım, ayrılık, nüans 11b/1, 27a/18, 51a/8, 87b/10, 118a/23.
2. Başın tepesi, saçları ikiye ayıran çizgi 51a/2, 137a/23.
3. Öncekinden daha değişik duruma gelmek, değişmek, başkalaşmak 84a/12.
- farḳ-ı mū-yı ser*: Saçları ikiye ayıran çizgi
- farṭ (Ar.)** : Aşırılık, taşkınlık, fazlalık 96a/21.
- farz (Ar.)** : 1. İslamiyet'te, Kur'ân ile bildirilen, Hz. Muhammed tarafından insanlara açıklanan, Allah'ın yapılmasını istediği ve mazeret olmadıkça mutlaka yerine getirilmesi gereken, aksi hâlde günah sayılan kesin emirler ve hükümler 4b/10, 21a/11, 69a/9, 142a/5, 143a/17, 159b/24, 160a/8, 160a/8, 162b/11, 162b/12.
2. Sayma, öyle değerlendirme, varsayım 39a/11.
- fāsīd (Ar.)** : Bozuk, bozulmuş, yanlış 31b/26.

- fāsid it-* : İmanını bozmak, dinen yoldan çıkarmak 118a/1.
- faşih (Ar.)** : 1. Açık, doğru ve düzgün biçimde konuşan, konuşması düzgün 34a/8, 120b/10, 129a/20.
2. Açık, düzgün, doğru 89a/21, 77a/13
- faşih-zebān (Far.)** : Düzgün söz söyleyen 137b/24.
- faşihü'l-beyān (Far.)** : İfadesi, sözü düzgün ve açık olan 66a/21.
- faşl (Ar.)** : 1. Mevsimlerden her biri 9a/25, 87b/4, 134b/7.
2. Bölüm, ayırım, kısım, devre 66a/24, 139b/12.
3. Çözüm getirme, halletme 55b/3.
4. müz. Sözlü ve sazlı parçaların belli bir sıraya göre icra edilmesi 72b/26.
5. Bir işin veya eylemin yapım süresi 162a/4.
- faşl-ı bahār.* İlkbahar 134b/7.
- faşl-ı hiṭāb.* Hak ve batılı tefrik için Hak ile halk arasında vasıta olmak mertebesi 139b/12.
- faşş (Ar.)** : Mühür 2b/23.
- fāş (Far.)** : Ortaya çıkmış, ortaya dökülmüş, açık.
- fāş it-* : Açığa çıkarmak 15a/27.
- fāş eyle-* : Açığa vurmak 3b/3.
- fāş ol-* : Ortaya çıkmak, bilinir, konuşulur olmak 124b/16, 162a/12.
- fat-** : Kırma 28b/9, 34a/16, 77b/18.
- Fāṭır (Ar.)** : Kur'ân'ın 45 âyetlik otuz beşinci süresi 162b/20.
- fāṭır (Ar.)** : Yaratan, yaratıcı 3a/8.
- fātiḥ (Ar.)** : Fetheden, ülke alan, zafer kazanan 2b/2.
- Fātiḥā (Ar.)** : Kur'ân-ı Kerîm'in ilk süresi 3b/21, 107b/12.
- fātiḥatü'l-kitāb (Ar.)** : Giriş, önsöz 107b/20, 154a/24.
- fātir (Ar.)** : Durgun, az olma, eksik olma, noksanlık.
- fātir-i şoḥbet-i enām* : İnsanlar arasında muhabbet eksikliği/azlığı 135a/26.
- fāyih (Ar.)** : Güzel kokulu 68a/14.

fāyiḥa (Ar. fāyih'in mües.): Güzel kokulu 94b/4.

fazāḥat (Ar.) : Alçaklık, rezillik, edepsizlik 153a/7.

fazāil (Ar. faẓīlet'in çğl.): İnsanda var olan, iyilik etmeye ve kötülükten çekinmeye yönelik sürekli ve değişmez davranışlar, güzel vasıflar, erdemler, faziletler 2b/17, 3a/4, 18a/27, 56a/24, 68a/13, 76a/7, 82b/2.

fazalāt (Ar. faẓla'nın çğl.): Artıklar, döküntüler, pislikler, necasetler, murdarlıklar 45b/21.

fazāyih (Ar. faẓīḥa'nın çğl.) : Rezaletler, edepsizlikler 34a/20.

fāzıl (Ar.) : İyi ahlaklı, erdemli 6a/18, 91a/3, 114a/11, 133a/4.

fāzılter (Far.) : Daha erdemli 67b/9, 69b/8.

fazīḥet (Ar.) : Edepsizlik, alçaklık, rezillik 15a/26, 27b/9, 152a/3, 153a/7.

fazīlet (Ar.) : İnsanda iyilik etmeye ve fenalıktan çekinmeye olan devamlı ve değişmez istidat, güzel vasıf, insanın yaratılışındaki iyilik, iyi huy, erdem 10b/23, 21b/7, 46b/3, 67b/17, 135a/6, 148b/12.

fazl (Ar.) : İyi ahlaklılık, üstünlük, erdem, olgunluk 2b/6, 11a/8, 18b/3, 52a/18, 118a/4.

fe-emmā (Ar.) : Kaldı ki, gelince 66b/8.

febihā (Ar.) : Pekālā, ne güzel 58b/10, 98a/1.

fecere (Ar. fācir'in çğl.): Kötü huylu olanlar 153b/26

fedā (Far.) : Bir amaç veya değer uğruna çok değerli bir şeyden vazgeçme, gözden çıkarma 44a/5, 46b/6.

2. Kurban 38a/24, 45b/12, 45b/13.

fehm (Ar.) : Anlama, anlayış, kavrama 16b/24, 40a/24, 71b/26, 76b/22, 102a/10, 167a/16.

fehṽā (Ar.) : Anlam, kavram 12b/26, 75a/7.

felāḥ (Ar.) : Kurtuluş 134b/2.

felek (Far.) : 1. Gökyüzü, semā, göğün katları 9a/18, 22b/3, 60b/5, 72b/18, 136b/23.

2. Yüz, simā 9a/18, 71b/20.

3. Dünyā, ālem 72a/9.

felek-i atlas : Kâinata 9 tane gök vardır. Bunlardan dokuzuncusuna felek-i atlas denir.

Bu gökler, Allah'ın yaratıcı kudretinin tezahürü olan "akl-ı küll" ve "nefs-i küll"üm birleşmesinden meydana gelmiştir 177b/7.

felek-menzil (Far.) : Menzili gökler olan 13b/11.

felek-peymā (Far.) : Felekler ölçen, gökyüzünü bir baştan bir başa dolaşan 137b/21.

felk (Ar.) : Ayırma, ayrık, yarma, yarık 139b/8.

felk-ı bahr : Denizin ortadan ikiye ayrılması 139b/8.

fenā (Far.) : 1. Gelip geçici olma, ölümlü 6a/15, 22a/2, 73b/12.

2. İyi niteliği bulunmayan, kötü 7a/19.

fenn (Ar.) : Hüner, bilim, sanat, teknik, marifet 7a/24, 25a/2, 60a/11, 62b/6, 71b/6.

fer (Far.) : Kuvvet, nüfuz, iktidar, erk 61a/25.

ferādis (Ar. firdevs'in çğl.) : Bahçeler.

ferādīsü'l-cinān: Cennetlerin bahçeleri 127b/17.

ferāğ (Ar.) : Dinlenmeye çekilme, istirahat, huzur, asayiş 128b/23.

ferāğ-ı bāl : Gönül rahatlığı 13b/13, 60b/8, 173a/1, 177b/2.

ferāğat (Ar.) : 1. Kendi isteğiyle hakkından vazgeçme 3a/23, 20a/17, 25b/13, 39a/11.

2. İstirahat, dinlenme 58b/20, 71b/16,

ferāğat it- : Vazgeçmek 16b/2.

ferāğat-i bāl: Gönül huzuru 135a/26.

ferah (Far.) : Sevinme, iç açıklığı, sevinç 2a/10, 3a/2, 34b/8, 74b/12.

ferah-çeşm (Far.) : Gözü açık, uyanık 79b/2.

ferah-gām (Far.) : Mesut, bahtiyar, mutlu, kutlu.

ferah-gām-ı cihān-peymā: Dünyayı dolaşan bahtiyar 9a/17.

ferah-nāk (Far.) : Sevinçli 102b/26.

ferā'iz (Ar. farīza'nın çğl.): Farizalar 160b/16.

ferak (Ar.) : Servet.

ferak-ı hümāyūn : Kutlu servet 95b/7.

ferāmūş (Far.) : Hatırdan çıkarma, unutma.

- ferāmūş it-* : Unutmak 19a/12, 19a/14, 30a/5, 44b/4, 53b/20, 68b/8, 71b/8, 149b/24, 149b/25, 161a/6, 167a/9, 167a/25.
- ferāset (Ar.)** : Anlayış, seziş, idrak 29a/16, 72a/1, 76b/14, 176a/15.
- ferāvān (Far.)** : Çok bol, fazla, aşırı 3a/25.
- ferd (Far.)** : Yalnız olan, tek, eşi olmayan 20a/12, 26a/14, 35b/21, 43a/14, 70a/19, 134b/19.
- ferdā (Far.)** : Yarın, yarınki gün, günün ertesi, ertesi gün, öbürgün.
- ferdā-yı kıyamet* : Kıyametten sonra 34a/20, 66b/9, 66b/16, 138a/7.
- ferdāniyyet (Ar.)** : Birlik, teklik, eşsizlik 66b/4.
- ferec (Ar.)** : Sıkıntı, üzüntü ve tasadan kurtulma 44b/21.
- ferḥān (Far.)** : Sevinçli, mutlu 100a/2, 148a/1.
- ferḥunde (Far.)** : Kutlu, mübarek, uğurlu S147a/15.
- ferḥunde-āṣār (Far.)** : Kutlu mahlukat, mübarek ve sanatlı mahlukat 60a/25.
- ferḥunde-eşer (Far.)** : Kutlu eser, mübarek ürün, sanatlı yaratılmış mahluk 165a/11.
- ferḥunde-fāl (Far.)** : Talihli, kutlu ve uğurlu olan 2a/18.
- ferḥunde-makdem (Far.)** : Gelişi kutlu olan 87b/22.
- ferīd (Ar.)** : Tek, eşi bulunmayan, benzersiz 2a/20.
- ferīd-i dehr* : Devrin/dönemin eşi bulunmayanı/ benzersizi 56b/18.
- ferište (Far.)** : Melek 6b/4, 12a/11, 36a/10, 36b/22, 52a/9, 121b/19, 121b/21, 140a/17, 145a/2, 106a/24, 106b/2, 136a/26, 143b/8, 143b/9, 148b/24, 157b/3, 158b/13, 162b/19.
- ferište-i ‘azāb* : Azab meleği 144a/5.
- ferište-i bād* : Rüzgar meleği 121a/25.
- ferište-i biḥār* : Denizler meleği 121a/25.
- ferište-i cibāl* : Dağlardan sorumlu melek 121a/25.
- ferište-hūy (Far.)** : Ahlakı, karakteri, mizacı felekk gibi olan 137b/24.
- fermā (Far.)** : Emreden, buyuran, āmir 2a/26.
- fermān (Far.)** : Buyruk, emir, hüküm 2b/11, 170a/10.

fermān-ı Sulṭān-ı bī-ḥūr: Emsalsiz Sultan'ın fermanı, eşsiz Sultan'ın buyruğu 173a/8.

fermān-berdār (Far.): Fermana uyan 8a/27, 159b/6.

fermān-fermā (Far.): Hüküm süren, hükmeden, hükmü geçen, emir buyuran, sözü geçen, fermanı yürüten 2a/26.

fermān-fermā-yı İskender-bārgāh: İskender makamı gibi olan hüküm verici, İskender gibi taht sahibi hükmedici 2a/26.

fermānberdārlik : Fermanberlik, fermana uyarlık 45a/1, 136b/15.

fermānrevālīk : Padişahlık 75b/14.

ferrāş (Ar.) : Hizmetçi 61b/16, 83b/9, 136b/17, 166a/1.

ferrāş-ı bād-ı sehergāh: Seher vakti rüzgarı döşemecisi, seher vaktinde esen rüzgar hizmetçisi 83b/9.

ferrāşān (Far. ferrāş'ın çğl.) : Hizmetçiler.

ferrāşān-ı nūr ve ziyā: Nur ve ışık hizmetçileri 136b/17.

ferruḥ (Far.) : Kutlu, uğurlu, mübarek 2b/8, 43b/27, 127b/24.

ferruḥ-naẓar (Far.) : Bakışı kutlu olan 2b/8.

ferruḥ-zād (Far.) : Hayırlı, kutlu olan 76a/3.

ferseng (Far.) : Üç millik bir uzaklık ölçüsü birimi, fersah 17b/9, 26b/24, 35b/10, 88a/7, 147b/24.

fersūde (Far.) : Eskimiş, yıpranmış, aşınmış, örselenmiş 83a/24.

ferş (Ar.) : Yeryüzü, zemin, kır, sahra 60a/17, 66b/12, 153b/16.

ferş-i ġabrā: Kurak yeryüzü 87a/20.

feryād (Far.) : 1.Bağırıp çağırma, çığlık 11b/14, 27b/10, 36b/20.

2. Yardım isteme amacıyla bağırma, bağırarak yalvarma 14a/15, 27b/5.

feryād-res (Far.) : Feryād edenin imdadına yetişen 41b/16

ferzend (Far.) : Erkek evlat, oğul, çocuk 17b/24, 18b/18, 28b/22, 30b/22, 38a/5, 44a/5, 44a/11, 45a/1, 45a/5, 54a/18, 57a/22, 57a/23, 58a/2, 67b/10, 73a/1, 75a/19, 85b/19, 88a/25, 88b/13, 90a/9, 91a/11, 91a/13, 92a/10, 94a/25, 94b/17, 95a/16, 99b/5, 102b/28, 112b/27, 109b/2, 113a/2, 121a/4, 130a/21.

ferzend-i cān-peyvend: Can parçası oğul 44b/22, 113b/2.

ferzend-i refī‘-ü’ş-şān-ı ‘azīmü’l-bürhān: Kanıtı büyük olup şanı yüce olan çocuk 23a/7.

ferzendān (Far. *ferzend*’in çğl.): Erkek oğullar, çocuklar.

ferzendān-ı ‘Abdu’l-muṭṭalib: Abdulmuttalib’in erkek çocukları 112b/27.

ferzendān-ı İsmā‘īl: İsmail’in çocukları 57a/22, 57a/23.

ferzīnvār (Far.) : Satrançta vezir gibi 76a/18.

fesād (Far.) : 1. İnsanların aralarını açmaya, toplumda kargaşa çıkarmaya yönelik davranış, ara bozuculuk, kötülük, fenalık, kargaşalık, anlaşmazlık, fitne 6a/27, 7b/1, 29b/13.

2. Bozukluk, bozulma 125a/18.

feṣāḥat (Ar.) : Dilin doğru, düzgün, açık ve anlaşılır olarak kullanılması 2b/18, 2b/24, 58b/4, 123a/26, 128b/28.

feseḳa (Ar. *fāsık*’ın çğl.): Günah işleyenler, sapkınlılar, fāsıklar 153b/26.

feṭānet (Ar.) : Çabuk anlama, anlayış, zihin açıklığı 76b/16, 102a/10.

feth (Ar.) : 1. Açma 10a/2, 54b/1, 68a/25, 104a/2, 119b/20, 123b/1, 167a/5, 168a/26.
2. Bir yeri İslāmiyet’e açma 87a/17, 100b/23, 116b/7, 119b/7, 172b/10, 176a/6, 177a/25.

feth-nāme (Far.) : Bir fethe dair yazılan şiir veya risale, düşmanın mağlubiyetini bildirmek için yazılan mektup 74b/2.

fetret (Ar.) : Tavsama, duraksama, dinme 107a/19, 107a/23, 107b/18, 108a/18.

fevāid (Ar. *fāide*’nin çğl.): Menfaatler, faydalar, kârlar, kazançlar 87b/4.

fevāid-i ‘ām : Herkesin kârı, kamu yararı 3a/6,

fevākih (Ar. *fākihe*’nin çğl.) : Yemişler, meyveler 165a/15.

fevāyih (Ar. *fā’ih- fāyih*’in çğl.): Çiçek ve meyve kokuları 53b/3.

fevāzıl (Ar. *fazl*’ın çğl.): Büyük nimetler 18b/1.

fevc (Ar.) : Bölük, insan kalabalığı 60b/27, 62a/5, 87a/10, 170a/13.

fevt (Ar.) : 1. Bir daha elde edemeyecek veya bulamayacak şekilde elden çıkarma, kaybetme, kaçırma 75a/9, 77b/6, 167b/3.

2. Ölüm, ölme 23a/19, 24b/19, 160b/14.
- fevz (Ar.)** : 1. Kurtuluş 134b/2.
2. Zafer, başarı, yükselme 3a/16.
- fey (Ar.)** : Ganimet 51a/13.
- feyz (Ar.)** : Bolluk, çokluk, verimlilik, fazlalık, gürlük, ilerleme, çoğalma 29b/20, 42a/7, 106a/8, 109b/21.
- fez̄-i bārān*: Yağmur bereketi 29b/20.
- feyzān (Ar.)** : Çok bereketli, çok verimli 42a/7, 118a/4.
- feza‘ (Ar.)** : İnleyip sızlama 18a/4,
- fezā (Ar.)** : Evrenin genişliği, yıldızlar arası uçsuz bucaksız boşluk, uzay 13a/8, 105a/14, 134a/18.
- fezā-yı ‘ālem-i rūḥānī*: Ruhlar aleminin göğü 11a/1
- fezā-yı cennet*: Cennet göğü, cennet seması 13a/8.
- fıdda (Ar.)** : Gümüş 156a/18.
- fıkh (Ar.)** : İslām hukukunda, din ve dünya işleriyle ilgili uygulama alanını konu alan bilim dalı 28a/17.
- fırka (Ar.)** : İnsan topluluğu, grup 19b/8, 19b/10, 29a/24, 57a/19, 151b/24.
- fısk (Ar.)** : Allah’a isyan etme, hak yoldan çıkma, günah işleme 23a/21, 26b/18, 29b/13, 118a/7, 141a/17.
- fıstıķī (Ar.)** : Antep fıstığı içi renginde olan, açık yeşil 83a/14.
- fıtnat (Ar.)** : Çabuk anlayış ve kavrayış, zekā, zihin açıklığı 134b/17.
- fıtrat (Ar.)** : Yaratılış, huy, karakter 9a/2, 66b/2, 84a/12, 134b/6.
- fī (Ar.)** : Değer, kıymet 64b/25.
- fī’l-ḥāl (Ar.)** : Bu anda, hemen, şimdi 107a/12.
- ficār (Ar.)** : Cāhiliye döneminde müşrik Araplar arasında haram aylardan birisinde yapılan savaşlar 96b/24, 98a/4.
- fidye (Ar.)** : Can kurtarma karşılığı verilen akçe vesaire 46a/5, 46a/6.

- fiğān (Far.)** : Bir acı ile bağırma, ağlama, inleme, sızlama, feryat 27b/10, 34b/27, 63a/12.
- fi‘il (Ar.)** : İş, hareket, kılış, ediş, davranış, eylem 39b/23, 74b/17
- fikr (Ar.)** : Fikir, düşünce 12b/5, 20a/17, 21b/2, 45a/9, 86a/21, 93b/15, 99a/6, 109b/20, 121a/23, 123a/14, 168a/2, 168a/2, 171a/19, 172a/14.
2. Kaygı, tasa, sıkıntı, endişe 138a/4.
- fikr-i şākıb* : Çok etkili fikir 110b/17.
- fikret (Ar.)** : Düşünme, akıl yürütme, düşünce 167a/4, 167a/16, 167a/8.
- fīl (Ar.)** : Filgillerden Afrika ve Asya’nın sıcak bölgelerinde yaşayan, iri cüsseli, kalın derili ve kalın bacaklı, iri kulaklı, hortum şeklinde uzun burunlu, otçul memeli hayvan 27a/22, 45b/20, 60b/17, 60b/18, 62b/7, 72b/23, 74a/18, 84a/7, 137b/14, 147a/12, 159a/14.
- filān (Ar.)** : Belirtilmesi gerekli görülmeyen kişi, yer ve nesnelerin isimleri yerine kullanılır, falan 37b/24, 61a/19, 77a/8, 85b/5, 97a/1, 97b/9, 102a/24, 119b/16, 162a/24, 164b/21, 177a/1.
- fī‘l-cümle (Ar.)** : Nihayette, sonunda 26b/21, 61a/19, 176a/1, 176b/7.
- fi‘len (Ar.)** : Hakikatte, gerçekten, işleyerek 174b/15.
- fi‘l-fevr (Ar.)** : Çabucak, birdenbire 162a/18.
- fī‘l-ḥakīka (Ar.)** : Hakikatte, hakikaten, gerçekten, doğrusu 81a/15.
- fī‘l-ḥāl (Ar.)** : Bu anda, hemen, şimdi 24a/19, 26a/17, 27a/23, 27a/27, 27b/3, 28a/23, 28a/9, 33a/20, 33a/7, 39a/25, 46b/27, 49a/26, 49b/22, 49b/24, 50a/1, 50a/12, 51a/26, 91a/20, 94b/18, 99a/13, 100b/3.
- fī‘l-vāki‘ (Ar.)** : Vākıa, hākīkaten, gerçekten 56a/14, 149a/21, 177a/12.
- finā (Ar.)** : Avlu 108a/1, 131b/4.
- firāk (Ar.)** : Birbirini seven iki kişinin ayrı düşmesi, ayrılık, ayrılış 44a/10, 74a/11, 87a/6, 95b/5, 131a/19, 159a/21, 174a/3, 175a/21.
- firāk-zede (Far.)** : Sevdiğinden ayrılmış (kimse) 44a/23.

- firār (Ar.)** : Kaçma, savuşma, izinsiz veya nizamsız olarak ortadan kaybolma 97a/6, 115b/24.
- firāset (Ar.)** : Anlama yetisi, çabuk kavrayış 72b/14, 75a/21, 94a/26, 118b/9.
- firāş (Ar.)** : Yatak, döşek 10a/14, 131a/17, 155a/25, 172b/11.
- firāş-ı ferāġat* : İstirahat döşegi 71b/15.
- firāvān (Far.)** : Çok, fazla, bol, aşırı, sayısız.
- firāvān it-* : Bollaştırmak, Çok etmek 39b/18.
- firdevs (Ar.)** : Cennet, uçmak 2b/21, 11b/27, 49a/5, 109b/8.
- firifte (Far.)** : Kandırılmış, aldatılmış, aldanmış 88b/4.
- fırķat (Ar.)** : Dostlardan ve sāireden ayrılık, ayrılık 14a/27, 129b/23, 171b/16.
- fīrüz-baht (Far.)** : Talihli, bahtı açık, uğurlu 57b/27.
- fīrūze (Ar.)** : Nişābūr'da çıkan açık mavi renkli ve değerli bir yüzük taşı 71b/24, 134a/23.
- fīrūze-gūn (Far.)** : Mavi renkli, gök renkli 33a/16.
- fiṭnat (Ar.)** : Anlayışlı oluş, çabuk kavrama durumu 76b/22.
- fitne (Ar.)** : 1. İnsanları birbirine düşürmek suretiyle oluşturulan geçimsizlik, kargaşa, fesat, ara bozma, provokasyon 43b/6, 77a/5, 104a/10.
2. Bela, sıkıntı 47a/6, 153a/25.
3. İhtilal 76a/5.
- fityān (Ar. fetā'nın çġl.)**: Gençler, yiğitler, delikanlılar 118b/8.
- fukarā (Ar. faķīr'in çġl.)**: Yoksullar, fakirler 43a/9, 46b/1, 70b/16, 141a/5.
- furķān (Ar.)** : Hak ve bātıl olarak nitelendirilen durumları kesin olarak belirtmesi dolayısıyla Kur'ān'a verilen isim 1b/3, 17a/27, 87a/8, 139b/21.
- furşat (Ar.)** : Bir işin yapılması, bir şeyin gerçekleşmesi için var olan en uygun durum, zaman veya şart 43b/7, 97a/18, 101b/24, 117a/22, 132a/20.
- fuzalāt (Ar. fāzıl'ın çġl.)**: Erdem sahibi kimseler, faziletli 77b/27.
- fuzūl (Ar.)** : Gereksiz 60b/12, 98b/7, 160b/20.
- fuccār (Ar. fācir'in çġl.)**: Günahkārlar, kötü huylular, facirler 25a/13, 35a/26.

fücür (Ar.)	: İşret, sefihlik, günahkârlık, ahlâka aykırı durum 23a/21, 26b/18, 118a/7.
fülk (Ar.)	: Gemi, kayık, sandal 25b/7.
fünûn (Ar. fenn'in çğl.)	: Fenler, bilgiler 24a/7, 65a/10, 72a/1, 74b/11.
fürû' (Ar. fer'in çğl.)	: Dallar, budaklar 66b/8, 137a/22.
fürûğ (Far.)	: Işık 83a/12, 96a/22, 99a/26.
fürüzân (Far.)	: Parlak, parlıyan 138b/4.
füşhat (Ar.)	: Genişlik 154b/19.
fütür (Ar.)	: 1. Tembellik, gevşeklik 166b/16. 2. Seyrelme, azalma 107a/18. 3. Umutsuzluk 69a/16. 4. Keder 130b/15.
fütüvvet (Ar.)	: 1. Mertlik, yiğitlik, delikanlılık 66b/3. 2. Eli açıklık, cömertlik 125b/23.
füzûn (Far.)	: Çok fazla, çok, artık 3b/2.

-G-

ğabrâ (Ar.)	: Toprak, yeryüzü, arz 63b/2, 82b/25, 87a/20, 173a/8.
ğadâb (Ar.)	: Günah işleyenlere, kâfirlere ve inkârcılara ölüm sonrası verilecek ceza ve uygulanacak eziyet 7b/23, 7b/25, 10b/21.
ğadr (Ar.)	: Acımasızlık, kıyıcılık, zalimlik 97b/21.
ğāfil (Ar.)	: Çevresinden ve gerçeklerden habersiz olan, gaflet içinde bulunan, dalgın, dikkatsiz ve düşüncesiz (kimse) 97a/18, 89a/3.
<i>ğāfil bulın-</i>	: Dikkatsiz davranmak 94a/3.
<i>ğāfil ol-</i>	: Gaflet içinde olmak, habersiz olmak 167b/2.

- ġaflet (Ar.)** : 1. Çevresinde olup bitenleri anlayıp sezememe, habersizlik 19a/13, 20b/9, 27b/21, 29a/1, 132b/26, 166b/20.
2. Dalgınlık, dikkatsizlik, boş bulunma 91b/3, 93a/23.
- ġaflet it-* : Olan bir şeyin farkına varamamak, dalgınlık veya dikkatsizlik sebebiyle gerektiği gibi davranmamak, boş bulunmak 27b/21, 29a/1, 91b/3, 93a/23.
- ġāh (Far.)** : 1. Zaman, vakit, an 12a/10, 14b/9, 18b/17, 98a/4, 111b/2.
2. Kah, bazen 10b/27, 143b/8.
- ġāh ġāh (Far.)** : Zaman zaman, valit vakit 135a/19.
- ġāhī (Far.)** : Bazen, ara sıra 104b/14, 133a/9, 55b/3, 65a/17, 87b/8, 93b/4, 99b/19, 99b/20, 99b/21, 99b/22, 99b/23, 133a/9, 174b/21, 174b/23, 174b/23.
- ġāib (Ar.)** : 1. Göz önünde gitme, kaybolma, görünmeme 15b/14, 16a/7.
2. Nerede olduğu bilinmeyen, kayıp 92a/2.
- ġalaṭ (Ar.)** : Yanılma, yanlış, şaşırma 43b/18.
- ġalaṭ eyle-* : Şaşırmak, yanılmak 101b/26.
- ġalaṭ it-* : Şaşırmak, yanılmak 101b/25.
- ġalebe (Ar.)** : 1. Üstünlük, yenme, baskın olma, baskınlık 14a/5, 67b/26, 170b/24.
2. Dövüşte ve savaşta yenme, galip gelme, galibiyet 86a/2, 98a/6.
- ġalebe it-* : Üstün gelmek, bastırmak, baskın gelmek 12b/5, 14a/5, 67b/26, 78a/12.
- ġālib (Ar.)** : 2. Üstün, baskın, daha güçlü 42a/11, 43a/2, 54b/11, 57b/5, 99a/8, 148b/16.
2. Bir yarışma, çatışma veya savaşta yenen, üstün gelen, kazanan 59b/27, 72b/8.
- ġālib dut-* : Baskın kılmak, üstün kılmak 160b/18.
- ġālib ol-* : Üstün gelmek, baskın çıkmak 43a/2, 104b/4, 114b/9, 124b/18, 176a/3.
- ġālīz (Ar.)** : 1. Kalın, kaba (yün) 115a/7.
2. Sert davranan, kaba davranan, acımasızca davranan 141b/4.
- ġālīzū'l-ḳalb* : Kalbi çirkin olma, kalbi kaba olma 66a/6.
- ġaltān (Far.)** : Yuvarlanan, tekerlenen 63b/25.

- ġam (Ar.)** : Kaygı, tasa, üzüntü 15b/14, 105b/27, 108b/2, 138a/11, 152a/25, 164b/1.
ġam-ı endühte: Birikmiş gam, zamanla artmış kaygı 44a/25.
ġamdan āzād ol-: Kaygıdan kurtulmak, dert sona ermek, keder unutulmak 58b/17.
ġam yi- : Dertlenmek, kederlenmek, tasalanmak 48a/25, 90b/6.
ġam giderici : Dertlerden kurtaran (Hz. Allah) 93a/14.
- ġamām (Ar.)** : Bulut 115a/6.
- ġamġin (Far.)** : Tasalı, kederli, hüznü 15a/25, 15b/12, 17b/13, 28b/9, 54a/13, 83b/17, 101b/25, 102a/25, 120b/6, 124b/19, 152b/15, 175b/18.
ġamġin ol- : Kederlenmek, üzülmek 28b/9, 54a/13, 101b/25...
- ġamġüsār (Far.)** : Kaygıyı gideren, arkadaş, gam ortağı 41a/26, 108b/3, 121a/3.
- ġamġ^wārī (Far.)** : Gam yiyicilik 100a/15.
- ġammāz (Ar.)** : 1. Söz taşıyıcı, fitleyici 27b/11.
2. Ele veren 101b/12.
- ġammāzlık** : İspiyonculuk.
ġammāzlık eyle-: İspiyonlamak 175a/712.
- ġamnāk (Far.)** : Gamlı, tasalı, kaygılı 7b/22, 41b/10, 134b/27.
sīne-i ġamnāk: Dertli sine, gamlı gönül 41b/10.
zemīn-i ġamnāk: Gamlı dünya, dertler veren dünya hayatı 7b/21.
- ġamzān (Far.)** : Gamlık, gam yeri, dünya hayatı 74b/1.
- ġamze (Ar.)** : 1. Çene veya yanak çukuru 9a/15.
2. Göz kırparak işaret etme, süzgün bakış 40b/8, 65a/3.
- ġamzede (Far.)** : Kederli, tasalı.
ġamzede-i firāk: Ayrılık tasesına düşmüş, ayrılık tasesına uğramış 131a/19.
- ġamzhā (Far. ġamz'ın çġl.)** : Süzgün bakışlar, işveli bakışlar.
ġamzhā-yı çeşm-i dil-firīb : Alımlı/çekici gözün cilveli bakışları 99b/22.
- ġanī (Ar.)** : 1. Zengin varlıklı 19b/17, 39a/16, 46a/25, 89a/4, 101b/4.

2. Gerek zatında gerek sıfatlarında gerek eylemlerinde hiçbir zaman hiçbir şekilde hiçbir şeye ihtiyacı olmayan, kullarının bütün ihtiyaçlarını karşılayan, cömertliğine sınır olmayan Allah 3b/9.

ġanī eyle- : Zenginleştirmek 101b/4, 106a/19, 160b/23.

ġanī it- : Zenginleştirmek, zengin yapmak 39a/16.

ġanī ol- : Varlıklı olmak, zengin olmak 89a/4.

ġānim (Ar.) : Ganimet alan 31a/18, 100a/11.

ġanīmet (Ar.) : 1. Savaşta düşmandan ele geçirilen her türlü mal, eşya, para vb. şeyler 51a/13.

2. Beklenmeyen bir anda ortaya çıkmış olan fırsat veya durum 23b/21, 63a/24.

3. Beklenmeyen bir kazanç 53b/9, 99a/10.

ġanīmet-i tamām: Bütün ganimet, ganimetin hepsi 62a/27.

ġār (Ar.) : 1. Mağara, in 33a/5, 50a/20, 71b/14, 109b/10, 173b/27, 174a/1.

2. Karınca için çukur, oyuk şeklinde yuva 57a/9.

ġār-ı Hīrā : Hira Mağarası 105a/22, 105a/24, 106b/16...

ġār-ı Sevr : Sevr Mağarası 173b/12.

ġarāib (Ar. ġarīb'in çġl.): Tuhaf, garip şeyler 70a/19, 83b/6, 89a/9, 133b/18, 140a/26, 154b/17, 175b/12.

ġarāmet (Ar.) : 1. Vergi 118a/27.

2. Keder, üzüntü 164b/8.

ġaraż (Ar.) : Maksat, gaye 113a/4, 152a/3, 170a/1.

ġarb (Ar.) : Batı 2b/11, 64a/14, 68a/24, 149a/22, 153b/16.

ġāret (Ar.) : 1. Düşman toprağına yapılan hücum, akın 60b/24, 83a/13.

2. Yağma, çapul 20b/25, 59b/7, 61a/11.

ġāret-i bāġbān-ı zemistār: Kış bahçesinin yağması, kış bahçesinin hücumu 83a/13.

ġāret-i sārīk : Çalıp çırpma yağmalaması, hırsızın yağması 20b/25.

ġarīb (Ar.) : 1. Kimsesiz ve acınacak durumda olan, zavallı 38a/1, 41b/12, 98b/16.

2. Alışılmamış, tuhaf ve gizli yanları bulunan, yadırgatıcı 38a/7, 50b/8, 58b/23.

ġarībe (Ar. **ġarīb**'in mües.) : 1. İşitilmemiş, görülmemiş, hayret edilecek şey veya durum 94b/20, 95a/7.

2. Aklın kabul etmediği, tuhaf 9a/1, 58b/21.

ġarīblik : Yadırgatıcı durum, acayip durum 38a/6.

ġarīk (Ar.) : Suyu batmış, suda boğulmuş 3a/4, 3b/4.

ġarḵ (Ar.) : 1. Suyu batırma, suda boğma 11b/10, 26b/8, 36a/12.

2. Bir şeye bol miktarda sahip olma 25b/4, 99b/3.

ġarḵ it- : Suda boğmak, suya batırmak 11b/10, 36a/12.

ġarḵ ol- : Suda boğulmak 26b/8, 59b/6, 73b/18.

ġarḵa vir- : Suyu boğmak, su içinde bırakmak 121a/29.

ġarḵ-ı 'arak ve ḥayā ol- : Utancından ter içinde kalmak 99b/3.

ġarḵ-āb (Far.) : Suyu batan, batmış olan, suda boğulmuş 72b/2.

ġarḵ-āb-ı cehālet : Cahillik suyunda boğulmuş 72b/2.

ġāṣiye (Ar.) : Atlarda eyerin altına konulan keçe örtü 138b/9.

ġāṣiye-dār (Far.) : Gaṣiye tutan, at takımlarına bakan kişi, at uşağı, seyis 138b/17.

ġāṣiyedārlik : Gaṣiye tutma işi, at takımlarına bakma işi, at uşakçılığı 138b/10.

ġāṣiye-nūr (Far.) : Nurdan eyer örtüsü olan 137b/27.

ġāv (Far.) : Öküz, sığır 37b/4, 39b/6, 57a/11, 57a/14, 69a/12.

ġavāmiz (Ar. **ġāmiz**'in çġl.): Kolay anlaşılmayan, ince ve derin nükteler 29a/18.

ġavġa (Far.) : Dövüş, kavga 97a/4, 132a/10.

ġāvī (Ar.) : Azmış, azgın, yoldan çıkmış (adam) 22a/21.

ġavr (Ar.) : Bir meselenin temeli, aslı, gerçek, hakikat 130a/5.

ġavṭ (Ar.) : Derin çukur.

ġavṭ-ı ekber : En derin çukur 27a/10.

ġavṭa (Ar.) : Düzlük, sulak ve ağaçlı yer.

ġavṭa-yı Dimaşḵ : Suriye'nin sulak düzlüğü 78b/24.

- ğayb (Ar.)** : Madde âlemi dışında olan, mânevî âlem, duyularla kavranamayan, ancak peygamberler aracılığıyla insanlara bildirilen ve yalnızca Allah katında olan, yalnızca Allah tarafından bilinen âlem 8b/22.
- ğaybî (Ar.)** : Maddi âlemin ötesinde görülmeyen âlemle ilgili olan 47a/15, 68b/17, 74b/15, 83b/5.
- ğaybiyye (Ar. ğaybî'nin mües.)**: Maddi âlemin ötesinde görülmeyen âlemle ilgili olan 57b/13, 77a/13, 165a/23.
- ğāyet (Ar.)** : Son derece, pek çok, çok 13b/11, 14a/8, 17a/14, 24b/9, 27a/12, 84a/26.
ğāyet-i cehūd: Düzenbazlığın çokluğu, hıcekārlığın aşırılığı 20a/22.
ğāyet-i dālālet: Sapkınlık çokluğu 35a/26.
ğāyet-i te'essüf: Üzüntü çokluğu, acınmanın çokluğu 24b/9.
- ğayr (Ar.)** : Başka kimse, başkaları, başkası 4a/1, 6b/9, 28a/1, 40a/1, 62a/12.
ğayr-ı mubaḥḥal: Cimri olmayan 93a/14.
- ğayret (Ar.)** : 1. Bıkıp usanmadan, olağanüstü çalışma, didinme, çaba, uğraşma 33b/3, 156a/10.
 2. Sıkıntı ve güçlüklerle dayanabilmek için gösterilen direnç 39a/21.
 3. Kutsal sayılan değerlere yabancılara saldırısı üzerine ortaya çıkan karşı koyma duygusu, hamiyet 70a/14.
 4. Yiğitçe davranış, cesaret 57a/26.
- ğayretlü** : Bir işi yapmak ve başarmak için çaba gösteren, çalışkan 39a/7.
- ğayūr (Ar.)** : Kıskanç.
ğayūr-ı bī-pāk: Pis kıskanç 72b/15.
- ğazā (Ar.)** : İslam dinini korumak veya yaymak amacıyla Müslüman olmayanlara karşı yapılan savaş, kutsal savaş 14b/13, 23b/10, 66a/10, 171a/17.
- ğazab (Ar.)** : Kızgınlık, hiddet, öfke 16b/19, 25b/17, 26b/18, 28a/24.
- ğazābnāk(Far.)** : Gazaplı, öfkeli, dargın, kızgın 91b/27.
- ğazāl (Ar.)** : Geyik, ceylan 49b/21.
- ğazā-pīše (Far.)** : Allah yolunda savaşı huy/meslek edinmiş 2b/8.

ġazzālān (Far. **ġazzāl'in** ġl.) : İp eğiren kişi, ip eğirici 9a/12.

gebr (Far.) : Ateşe tapan, mecusı49a/27, 136b/3.

geç- : 1. Bir yerden gelip başka bir yere gitmek, geçip gitmek 126b/22, 127a/8, 129b/27, 136a/21, 142b/20, 149a/2, 157a/26, 162b/3, 173a/15...

2. (Zaman iin) geçip gitmek, geride kalmak 6a/13, 13b/4, 18a/6, 21a/9, 53b/17, 82b/20, 89b/25, 103b/3, 112a/6, 120a/10, 125b/20...

3. Bir yeri veya şeyi geride bırakmış olmak, ileri geçmek, önüne geçmek 87b/27, 88a/2, 88a/11, 88b/26, 89b/5, 92b/4.

4. Vazgeçmek 37a/2, 44a/4, 44a/5.

5. Bahsi geçen miktarda zamanı/süreyi aşmak, üstüne çıkmak 73b/22, 98b/19.

6. İmamlık makamında olmak, namaz kıldırmak için öne çıkmak 105b/23, 139a/27.

7. Tahammül sınırını aşmak 103b/26.

8. Bir grubunun önünde gitmek, liderlik, klavuzluk yapmak 100a/26.

9. Bir konuda kabul edilebilirlik/ dayanırlık/ tahammül sınırlarını aşmak 103b/26.

10. Bir rivayette bir konudan bahsedilmek, sözü edilmek 107b/13.

11. (Bitkiler için) Yeşermez olmak, yerin dibine batmak 89b/17.

12. Kabul edilmek, dinlenilmek, saygı duyulmak, itibar edilmek 123b/9.

13. Bahsi geçen bir yere gelip durmak, dikilmek, o yerin önüne/yanına gelmek 12a/11.

geçin- : 1. Yaşamak için gerekli temel ihtiyaç maddeleri ve zorunlu harcamaları karşılamak 125b/10, 174b/17.

2. Ömür sürmek, yaşamak 42b/5, 135a/1.

3. Birlikte yaşanılan kişilerle veya evre ile uyum içinde olmak, anlaşmak 53a/21

- geçür-** : 1. İki kıyısı bulunan bir yerde bir taraftan diğer bir tarafa geçmesini sağlamak 86b/17.
2. Yaşamak, hayatını sürdürmek, vakit harcamak 29a/27, 44a/2, 93b/18.
3. (Bir makam veya konum için) atamak, çıkarmak, tayin etmek, görevlendirmek 40a/21, 118b/21.
4. (Birisini büyük, lider, önder olarak) kabul etmek 119a/6.
5. Belirli bir alanın/bölgenin kenarından/ortasından/içinden öteye / ileriye gitmesini sağlamak 97a/17.
- gedil-** : Bıçak, keser gibi aletlerin ağızlarında körelme meydana gelmek, aşınmak, tırtıklanmak 45a/22.
- gel-** : 1. Bulunulan yere başka bir yerden ulaşmak, varmak 9b/23, 10a/16, 108a/2, 123a/2, 130a/23, 136a/1.
2. Ortaya çıkmak, görünür olmak, meydana gelmek, yaratılmak 4a/3, 12a/9, 14b/5, 19a/12.
3. (Ses için) Duyulmak, ses gelmek, işitilmek 4b/19, 8a/24, 9b/18.
4. (Zaman için) başlamak, çatmak 8b/6, 10a/14, 16b/17.
5. (Miktar, mesafe, uzunluk) – kadar, 7b/14, 16b/25.
6. (Kıymet ve değeri) –geniş zamanın olumsuzu- ölçülememek 2a/10.
7. Bir yerden/kişiden bir yere/kişiye bir etki/duygu aktarımı olmak 3a/1.
8. İnsanda birdenbire oluşan bir durum, değişiklik 5a/6.
9. Kulak vermek 2a/8.
10. (Koku için) Hissedilmek, ulaşmak 9b/18.
11. (Tat için) tat almak, hissedilmek, ulaşmak 14a/5.
12. Zihninde ortaya çıkmak, hatırlamak 10b/7.
13. (Haber, bilgi için, söz, emir) varmak, ulaşmak, erişmek 14a/14.
14. (Soy, köken) –e dayanmak, -e ulaşmak 20b/12.
14. (Maddi veya manevi etki için) olmak, -e uğramak 21a/6.
16. Aklını toplamak, sağlıklı düşünmeye başlamak 24a/8.

17. Yardımcı fiil olarak (-e gel-) *rast gel-* : Rastlamak 33b/10, *söze gel-*: Konuşmak 16a/12, *kendüye gel-*: Normale dönmek 16a/26.
18. (-e+gelmek) 20a/27. Süretilik manası katar.
- gemi** : Su üstünde yük ve insan taşımaya yarar, tekme biçiminde yapılmış büyük yüzer taşıt, sefine 15a/10, 25b/16, 25b/21, 26b/21, 27a/19, 27b/18, 50a/18, 103b/14, 115b/21, 118b/22, 175b/10, 175b/15.
- genc (Far.)** : Hazine 5b/16.
- gencîne (Far.)** : Hazine 41a/9, 175b/23.
- gencîne-i sîne*: Göğüs hazinesi, bağır hazinesi 41a/9, 137b/8, 137b/9.
- genç** : Yaşı ilerlememiş olan 124b/24.
- gene** : Bir daha, yeniden, tekrar 169a/5.
- geñez** : Kolay 166b/27.
- ger (Far.)** : Şart ifadesini kuvvetlendirmek için cümle başına getirilen edat, şayet, ister, eğer 65a/5, 131a/14.
- gerçek** : Bir nesne, bir nitelik veya bir durum olarak var olan, varlığı inkar edilemeyen, olgu durumunda mevcut olan, hakiki 55b/18, 122b/29, 127a/15, 161b/24.
- gerd (Far.)** : Toz, toprak 115a/18, 120b/8.
- gerdā-gird (Far.)** : Fırdolayı 9b/2, 36b/7.
- gerd-ālūde (Far.)** : Toza toprağa bulaşmış, tozlu 65a/16.
- gerdān (Far.)** : Vücudun omuzlarla baş arasında kalan kısmı 68b/7, 83b/24.
- gerden (Far.)** : Gerdan kelimesinin eski metinlerde kullanılan asıl şekli, boyun 62a/1, 64a/23, 68b/10, 90b/2.
- gerden-bend (Far.)** : Boyun bağı, boyuna bağlanan şey, gerdanlık 90b/1, 105b/5.
- gerden-keş (Far.)** : İsyankār, āsi 158a/27.
- gerdenkeşlik** : İsyankārılık, āsilik 27b/17.
- gerdiş (Far.)** : Dönme, dolaşma, deveran 135a/25.
- gerdün (Far.)** : Dünya, felek, sema 60a/16.

- gerdün-serīr (Far.)** : Tahtı felek kadar yüksek olan 64b/27.
- gerek** : 1. Kuvvetli ihtimal, mutlaka, herhalde, muhakkak 8b/7, 12a/13.
2. İcap, lazım, muktazi 4b/20, 15a/24.
3. Bir şeyin yapılabilmesinin ya da olabilmesinin bağlı olduğu şey, lazım 30a/8.
4. Kelimeleri, kelime öbeklerini, eş görevli ögeleri birleştirme, eşitlik ve istenileni seçme gibi anlamlarla bağlar 144a/1.
- germ (Far.)** : Sıcak 34a/16, 101a/10, 101b/8, 160a/17, 161a/27, 166b/25, 173a/24, 173a/25.
- germā (Far.)** : Sıcaklık 90b/6, 90b/7, 101b/10.
- geşt (Far.)** : Gezip dolaşma, seyir 77b/24.
- getür-** : 1. Birinin veya bir şeyin gelmesini sağlamak 4b/26, 5a/22, 9a/11.
2. Ortaya çıkmasına sebep olmak, meydana çıkarmak 7b/2, 8a/19.
3. Bir yere gelirken bir şeyi yanında veya üstünde taşımak 8b/2, 13b/26.
4. Söylemek, zikretmek 12a/16, 12a/19.
5. Gücü yetmek, dayanmak, gücü yetmek 15a/7.
- getüril-** : Getirme işi yapılmak 114b/1.
- getürt-** : Getirmesini sağlamak, getirmek işini bir başkasına yaptırmak, getirmek işini yaptırmak 36a/3, 60a/12, 113b/5, 117a/4, 118a/21, 119b/11.
- gevher (Far.)** : 1. İnci 2b/24, 9a/22.
2. Değerli taş, elmas, cevher 3a/1, 27a/19.
3. Nükteli güzel söz, güher 3a/21.
4. Bir şeyin özü, asıl, esas 10a/8.
- gevher-i ezher-i nūr-ı Muḥammedī*: Hz. Muhammed'in nur çiçeği mücevherleri 53a/9.
- gevher-i yemm-i yakīn*: Yakın denizinin incisi, yakīn denizinin mücevheri 2b/23.
- gevher-bār (Far.)** : Mücevher, inci yağdıran 75a/10, 99b/23.
- gevher-feşān (Far.)** : Cevher saçan 66a/17.
- gevher-nişār (Far.)** : Mücevher saçan 66a/18, 72b/19, 166a/7.

- gey-** : Giymek, giyinmek 9a/4, 31b/2, 79a/1, 130a/22, 171a/25,
- geydür-** : Giyme işini yaptırmak, giymesi-ni sağlamak 18b/9, 34b/23, 36b/6, 99b/27, 100a/9.
- gez (Far.)** : Kemankeşlerin kullandığı, yaklaşık 66 cm. uzunluğundaki ölç, birimi, endaze 16b/14, 25b/19, 26b/13, 29b/7
- gez-** : Dolaşmak, dolanmak 63b/25, 87b/8, 109a/4.
- gezend (Far.)** : Zarar, ziyan 175b/19.
- ğidā (Ar.)** : Hayat kaynağı, kuvvet ve güç veren şey, besleyici unsur 3b/12, 47a/17.
- ğidā-yı cān* : Yaşam gıdası, hayat rızkı 3b/12.
- ğılāf (Ar.)** : Kın, kılıf 66a/13, 100b/9.
- ğılāz (Ar.)** : Kaba, şiddetli, sert, katı 145b/20, 158a/17, 158a/23.
- melāike-i ğılāz ve şidād*: Sert ve kaba melekler
- ğilez (Ar.)** : Kaba, sert 145a/20.
- ğill (Ar.)** : Gizli düşmanlık, kin 3b/9, 137b/10.
- ğilmān (Ar. ğulām'ın çġl.)** : Cennette hizmet gören delikanlılar 24a/11.
- ğılzet (Ar.)** : Kabalık, çirkinlik 128a/7, 148b/15.
- ğinā (Ar.)** : Zenginlik 160b/22.
- ğirāre (Ar.)** : Büyük kıl çuval, harar 162a/24, 162a/27.
- ğıriv (Far.)** : Bağırma, çığlık, feryat 74a/25, 74b/9.
- ğış (Ar.)** : Kötülük 3b/9.
- ğıybet (Ar.)** : Yanında bulunmayan kişileri çekiştirme ve onlar tarafından işitildiğinde hoşlarına gitmeyecek sözler söyleme, aleyhte bulunma, dedikodu yapma 52a/14.
- ğıybet it-* : Birisinin arkasından söz söylemek, çekiştirmek, yermek, dedikodu etmek 141a/18, 160b/19.
- gibi** : 1. Tam o sırada, o anda 10a/27, 10b/20, 11a/12, 16b/15.
2. Benzerlik bildirir, -e benzer 4b/6, 5b/6, 6b/2.
3. Yakışır durumda, yakışır tarzda 17b/5, 77a/14.

gice	: 1. Gece, Güneş'in batışından doğuşuna kadar geçen süre 5a/17, 21a/10, 23b/24, 25a/15, 27a/12, 31a/3, 43a/19, 53b/20, 58a/13, 60b/4, 60b/7, 62b/13. 2. Akşamla sabah arasında, iki gündüzü birbirine bağlayan karanlık süre 25a/11, 27a/18.
gicelik	: Gece miktarınca 17b/9, 35b/12, 128b/14.
giç	: Geç, kararlaştırılan, beklenen, istenen veya alışılan zamandan sonra 32b/13.
giç-	: Dönem, mevsim, hafta, gün vb. sona ermek, geride kalmak 85b/19, 90a/25.
giçe	: bk. gice 21a/10, 27a/12.
gider-	: Ortadan kaldırmak, yok etmek, izale etmek 104a/25.
giderici	: Yok edici, dindiren 93a/14.
gil (Far.)	: Sulu ve yapışkan çamur, balçık 83a/22, 113b/26.
gine	: bk. gene 16b/12, 161b/26.
gir-	: 1. Dış sayılan yerden veya ortamdan içeri geçmek, sınır veya kapı gibi belirlenmiş yerlerden iç kısma doğru ilerlemek, duhul etmek 6b/6, 8a/27, 9b/21, 10a/16, 22a/15, 24b/8, 29a/11, 175a/4. 2. Gemi vb. ulaşım vasıtalarına binmek 26a/17, 26b/3, 26b/5, 27a/6, 27a/9. 3. Zamanı gelmek, başlamak 24a/23, 24a/24, 56b/6. 4. Erişmek, ulaşmak 24a/23, 24a/24, 89a/25. 5. Kendinde bir değişiklik görülmek, değişime uğramış olmak, yeni bir duruma geçmek, dönüşmek 11a/25, 141a/23. 6. Bir mesleğe, bir topluluğa, bir dine vb. katılmak, yer almak, iltihak etmek, dahil olmak 118a/1, 129b/11. 7. Bir iş, oluş, harekete başlamak, girişmek 36b/3. 8. Batmak, gömülmek 50b/9. 9. Ele geçmek, kontrolüne geçmek, eli altında olmak 58a/6.

10. Bir yerden veya bir şeyden geçebilmek, içine sığmak, sınırları içinde yer almak 115a/6.

11. Kavga, tartışmaya arabulucu olarak aracı olarak dahil olmak, kavgayı ayırmak, kavgaya engel olmak için müdahil olmak, kavga ve tartışma edenlerin ortasına dalmak 123a/1.

12. Bir sesi duymak, ses kulağa gelmek 130a/2.

13. Bir şeyin içine düşmek, kapana kısılmak 9a/17.

14. Dönüşmek, değişmek, başka bir hâle geçmek 11a/25.

15. Bir şeyin içine, arasına sığmak 13b/6.

16. Geçmek, gelmek, intikal etmek 58a/6.

girān (Far.) : Maddi ve manevî olarak ağır 150a/3.

girān-bahā (Far.) : Pahası ağır, kıymetli, değerli 70b/13.

girānī (Far.) : Ağırlık 89a/14.

girān-māye (Far.) : Pahası ağır, kıymetli, değerli (şey) 94a/21.

girān-rikāb (Far.) : Vakarlı, ağırbaşlı 137b/26.

girdār (Far.) : Davranış 63a/5, 99a/14.

girde (Far.) : Yufka ekmeği, gözleme 50a/13.

girībān (Far.) : 1. Elbise yakası 13b/16, 50b/26, 72b/14, 137a/21.

2. Yer ve göğün birleştiği yer, ufuk çizgisi 90a/27.

giriṭār (Far.) : Tutulmuş, yakalanmış, düşkün 62a/13, 7b/20, 14a/16, 123b/14, 152b/26, 163b/14.

girīzān (Far.) : Kaçan 124b/7, 133b/23.

girü : 1. Tekrar, yine, bir daha 4b/15, 7b/17, 12a/24, 16a/26, 58b/15.

2. Başka, gayrı 20a/10 .

giryān (Far.) : Ağlayan 20a/1, 29a/12, 54a/7, 91b/22, 115b/6.

girye (Far.) : Ağlama, ağlayış 7b/26, 13b/10, 15b/16, 17a/4, 43b/22.

gīsū (Far.) : 1. Uzun saç örgüsü 12b/9, 99b/19.

2. Uzun örtü 70b/14.

- git-** : 1. Bir yerden başka bir yere doğru hareket etmek 13b/7, 101a/1, 116b/4.
2. Zayi olmak, hasar görmek, yitmek 29b/21, 31a/5, 79a/23.
3. Belli bir amaçla bir davranışta sabit olmak, bir işle devamlı meşgul olmak 6a/11.
4. Bir konu, husus vb. takip etmek, izlemek, devam üzere olmak 34a/26.
5. Bitmek, tükenmek, sona ermek 41b/27.
6. Yürümek 100a/25.
7. Bir imkân veya fırsatı kaçırmak 101b/24.
- gītī (Far.)** : Dünya 86a/14.
- gītī-nümā (Far.)** : Dünyayı gösteren 70a/13, 105a/11.
- gitisitān (Far.)** : Dünyayı ele geçiren, cihanı zapteden 2a/25.
- giyür-** : Koymak, sokmak, yerleştirmek, ithal etmek 26b/3, 37a/19.
- giy-** : 1. Dış etkilere korunmak için elbise, giyecek, ayakkabı olarak her türlü nesnenin içine girmek, bedenine geçirmek, örtünmek, üzerine geçirmek, başının üstüne koymak, ayağına geçirmek 51a/10, 102b/5, 107b/1.
2. (Silah için) kuşanmak, silahlanmak, beline takmak, omzuna asmak 126b/14.
- giyāh (Far.)** : Bitki, taze ot 50b/30, 87b/7.
- giydür-** : Giyme işini yaptırmak, giymesini sağlamak 56b/14, 103b/7, 115a/18.
- giysu** : Her türlü giyecek eşyası, libas, elbise, çamaşır 50b/18, 79b/2, 147b/18, 153b/9, 155b/2.
- giyür-** : Giydirmek, giyinmesini sağlamak 11b/3, 83a/13, 100a/19, 118b/24, 136b/23, 144a/13.
- gizle-** : 1. Görülmesini önlemek maksadıyla gözden uzak bir yere saklamak veya belli olmayacak bir duruma sokmak 28a/11, 58a/6, 76b/11, 122b/24.
2. Bir olayı, duyguyu veya durumu başkalarının öğrenmesine engel olmak, bu konuda bilgi vermemek 101b/12.

gizlen-	: Kendisini görülemeyecek hâle getirmek, kendini gizlemek, saklanmak 41a/13.
gizli	: Kişinin içinde kalan, açıklanmayan 33a/2.
ğonce (Far.)	: Tam açılmamış, açılmak üzere olan çiçek, tomurcuk 134b/10.
göbek	: 1. İnsan ve memeli hayvanlarda göbek bağının düşmesinden sonra karnın ortasında bulunan çukurluk 90b/19, 91a/8. 2. Memelilerde rahimde iken yavrunun anneden beslenmesini sağlayan ve doğumdan hemen sonra kesilen bağ, kordon 85b/17.
göç-	: Bulunduğu yerden ayrılarak başka bir yere yerleşmek üzere gitmek, yurt değiştirmek, hicret etmek 76b/4.
göç	: Kervan, kabile 33b/7.
göçür-	: Göç ettirmek, Bulunduğu yerden başka bir yere taşınmaya zorlamak 77a/26.
göğüs	: 1. Gövdenin boyun ile karın arasında yer alan, solunum ve dolaşım organlarını içine alan kısmı, toraks 93b/15, 114b/26. 2. Kuşlarda baştan sonra gelen ve bacaklarla kanatları taşıyan bölüm 25b/22.
gök	: Yeryüzünü örten, ufukla sınırlı, mavi renkli kubbe gibi kapanan boşluk, sema, asuman 6b/3, 11b/4, 13a/19, 89a/11, 146a/13.
gökçek	: Taze, körpe, nefis 163a/13.
gölge	: Işık geçirmeyen bir cisim tarafından ışığın engellenmesiyle ışık gelen yönün karşı tarafında oluşan karanlık 54a/20, 95b/12, 176a/6.
gömeç	: Külde pişirilen çörek 16b/13.
gömül-	: Bir şeyin içine derinlemesine girmek 50b/10.
gönder-	: 1. Bir kimsenin veya bir nesnenin bir yere gitmek üzere yola çıkmasını sağlamak, yollamak, irsal etmek 6b/15, 6b/16. 2. Allah'ın peygamberler vasıtasıyla insanlara buyruklar ulaştırması 6a/7.

3. Allah'ın insanlara buyruklarını iletmesi için peygamberler, elçiler yollaması 6a/20, 6b/13, 24b/22, 29b/6.
4. Allah'ın melekler vasıtasıyla rahmetini, gazabını, nimetlerini vb. mahlukata yollaması 10b/16, 17b/2, 26b/19, 33b/22.
- gönderil-** : 1. Göndermek işi yapılmak 7b/27, 111b/13.
2. Göndermek işine uğramak 19b/3, 23a/9, 132a/1.
- göndür-** : bk. **göndermek** 73a/13, 125b/15, 144a/8, 152b/15, 152b/23.
- göñül** : 1. Yürek 3a/26, 9b/25, 12b/16, 21b/3, 37a/11, 64a/9,
2. Kalp 90b/24, 90b/26, 98a/24.
- göñlek** : Gömlek 28a/21.
- gör-** : 1. Göz aracılığıyla ve ışık yardımıyla nesneleri algılamak 3b/1, 7a/9, 11a/4, 11b/10, 12b/11, 14a/10, 19a/15.
2. Karşı karşıya kalmak, tecrübe edinmek, yüz yüze kalmak 16a/23, 16b/8, 20b/8, 30b/25, 43b/14, 50b/21, 51b/13.
3. Herhangi bir şey gibi değerlendirmek, saymak, öyle gibi kabul etmek 8b/8, 36a/8, 60b/13, 61b/13.
4. Anlamak, kavramak, sezmek 6b/14, 13b/20, 34a/6.
5. Bir konu, husus, şahıs veya kendi hakkında yargıya varmak, değerlendirme yapmak 6b/25, 27b/18, 29a/10.
6. Bir olayı uykusunda yaşamak 36b/13, 43a/14, 43a/21.
7. Daha önce bilinmeyen bir nesnenin varlığına veya onun bir özelliğine tanık olmak 15b/20, 36a/2.
8. Bir şeye sahip olmak, elde etmek, yetişmek, erişmek 16a/14, 51b/3.
9. Gözle algılama yetisine sahip olmak 33b/14, 34a/5.
10. Hayız hâlinde olan (kadın) 39b/26, 39b/27.
11. Yardımcı fiil (-e+görmek) Süreklilik manası katar 8a/27, 26b/7.
12. Bir olaya şahit olmayı istemek, bir olayı bizzat tanık olmayı istemek 3a/19.

13. Okumak 23a/13.
14. Bir olayı basiret gözüyle önceden bilmek, farkına varmak, anlayıp kavramak 32a/12.
15. Yapmak, etmek 61a/18.
16. Yanına varıp konuşmak, ziyaret etmek 61a/22.
- göre** : 1. Bir şeye uygun olarak, bir şey uyarınca, gereğince 16b/5, 20a/16, 24a/3, 39a/10, 110a/3.
- göril-** : 1. Bir varlık göz yardımıyla algılanmak, bir nesne göz yardımıyla seçilmek 7a/2, 158a/2.
2. Harama bakılmak 51a/27.
3. Bir yerde bir şeyin var olduğu anlaşılmak, ortaya çıktığı fark edilmek, karşılaşılmak 62a/2.
4. Fikir, düşünce vb. kabul edilmek 114a/13.
- görin-** : 1. Başkaları tarafından görülür duruma gelmek, görülür olmak, birinin kendini görmesini sağlamak 8b/24, 19b/27, 23b/12.
2. İnsanda belirli bir izlenim bırakmak 53b/1.
3. Bir şeye benzemek, ...görünüşünde olmak 54b/20, 77b/11.
- göriş-** : Biriyle buluşup konuşmak, sohbet etmek, dertleşmek 54b/9.
- göster-** : 1. Fizikî veya ruhî bir etki altında tutmak 36a/1, 63a/3, 124b/10, 150a/17.
2. Bir şeyi işaret ile belirtmek 41a/24, 73b/7, 83a/18, 175a/19.
3. Belli bir tavır ve davranışta bulunmak 41a/14, 48a/2, 51b/10.
4. Örtülü hâlden açığa çıkarmak, ortaya çıkarmak 57a/11, 58a/5, 72b/22.
5. Görülmesini sağlamak 7a/15, 43b/18.
6. Yapmak, etmek manasına 100a/19, 167a/2.
7. Göz önüne koymak, sergilemek 107a/4, 108b/16.
8. Güzelliğini ortaya çıkarmak 9a/19.
9. Dünyanın kendi nimet ve güzelliklerini insanlığın hizmetine sunması 17a/23.

10. Birine bir yere ulaşmada, gezmede rehberlik etmek, dolaştırmak, gezdirmek 17b/7.
11. Birisine doğru yolu bulmada, Allah'ı bilmede rehberlik etmek 34a/26.
12. Belirtmek, anlatmak, dökümünü yapmak 57a/5.
- yüz göster-* : 1. Ortaya çıkmak, belirmek 58a/5.
2. Nasip olmak, kısmet olmak 88b/20.
- gösteril-** : Bir şeyin veya bir kimsenin görülmesini sağlamak 5b/12.
- götür-** : 1. Beraberinde taşımak, yüklenmek, ulaştırmak, klavuzluk ederek gideceği yere varmasına yardımcı olmak 47b/12, 56b/11.
2. Ortadan kaldırmak, yok etmek, berteraf etmek 23a/21, 46a/15, 72b/5.
- göz** : 1. Görme organı 3a/15, 12a/18, 12b/8, 20a/25, 50a/23.
2. Bakış, görüş, nazar 33a/22, 70a/24, 84a/27.
3. Çeşitli duyguları ifade eden bakış 94b/1.
- gözet-** : 1. Korumak, kollamak, özen göstermek, himāye etmek 33b/19, 58a/26, 94a/27.
2. Beklemek, fırsat kollamak 117a/22.
3. Gözü kapatmak 156b/15.
4. Dikkatlice izlemek 32b/13.
- gözle-** : 1. Dikkatle bakmak, incelemek, tarassut etmek 99a/5, 127a/14.
2. Gözetmek, destek çıkmak, yanında olmak 94b/1.
- gözük-** : Görünmek, belirli bir izlenim bırakmak 61a/25.
- gözyaşı** : Gözyaşı bezlerinin salgıladığı, bazı etkilerle akan duru sıvı damlacıklarından her biri, yaş 44a/10, 53b/7.
- ğubār (Ar.)** : Toz, toprak, ince toprak 30b/9, 69b/9, 113a/19, 115a/18, 153a/17.
- ğubār-ālūde (Far.)** : Toza bulunmuş, tozlanmış 53a/24, 153a/14.
- gūdek (Far.)** : Çocuk 44b/1, 91a/19.
- ğufrān (Ar.)** : Allah'ın kullarının günahlarını affetmesi 3b/20, 33b/22, 51b/27, 169a/10.
- gül (Ar.)** : Hortlak, hayalet 13a/16.

- ġulām (Ar.)** : Esir, köle 35b/15, 75b/5, 102a/1, 108b/26, 128b/1, 174b/16.
- ġulġul, ġulġule (Far.)**: Bağırıp çağırma, gürültü 2b/11, 65a/19, 74a/25, 149a/15.
- ġulüvv (Ar.)** : Haddini aşma, ileri gitme, aşırı davranış, taşkınlık 161b/20.
- ġummet (Ar.)** : Gam, keder, acı, ıstırap 158b/24.
- ġumüm (Ar. ġamm'ın çġl.)**: Ėamlar, kederler 2a/10, 17a/22, 127b/19.
- ġün (Far.)** : Renk 155b/21.
- ġün-a-ġün* : Çeşitli, türlü türlü, renk renk 61b/18, 71b/18, 155b/10
- ġüne (Far.)** : Tür, çeşit, tarz 44b/6.
- ġür (Far.)** : Mezar, kabir 154a/8, 154b/21.
- ġurāb (Ar.)** : Karga, kuzgun 27b/20.
- ġurebā (Ar.ġarīb'in çġl.)**: Garipler, memleketinden uzakta yaşayanlar, gurbetçiler 98b/9.
- ġuref (Ar. ġurfe'nin çġl.)**: Köşkler 2b/24.
- ġurbet (Ar.)** : Kendi memleketinden uzakta yaşama, yabancılık, gariplik 73a/2, 98b/13, 171b/16, 172b/13.
- ġurfe (Ar.)** : 1. Köşk, çardak 67b/4, 79a/20.
2. Balkon, çıkıntılı pencere 79a/11.
- ġūristān (Far.)** : Kabristan, mezarlık 94b/5, 131b/1, 160b/13.
- ġurre (Ar.)** : Dolunay, yeni ay 1b/11, 175b/25.
- ġurre-i cūbbe-i vūcūd*: Beden elbisesinin beyazlığı 1b/11.
- ġurūb (Ar.)** : Bir gök cisminin batıda görünmez olması, batma, batış 33a/13, 126a/6, 128b/19, 144b/18.
- ġurūb it-* : (Güneş, ay, yıldızlar) ufukta görünmez olmak, batmak 33a/13.
- ġurūr (Ar.)** : Kendini beğenme, büyülenme, kibir 7a/19, 7a/26.
- ġurūr it-* : Kibirlenmek 7a/18.
- ġūsāle (Far.)** : Buzağı, dana S147b/16, S147b/18, S147b/20.
- ġūsfend, ġūsfend (Far.)**: Koyun 39b/6, 91a/14, 92a/16, 176a/20.
- ġusl (Ar.)** : Müslümanlarca, cünüplük adı verilen maddī ve manevī kirlilikten arınmak için el, ağız, burun ile vücudun bütününe hiç kuru yer

kalmamacasına yıkama biçiminde farz olan temizlik, boy abdesti 18a/18, 18a/19, 21a/11, 22b/5, 23b/10, 25b/8, 93a/7, 99b/15, 147b/12, 169b/23, 170a/7.

ğusl eyle- : Boy abdesti almak 123a/21, 130a/22, 137a/23.

ğusl it- : Boy abdesti almak 123a/22, 130a/23.

ğuşşā (Ar.) : Keder, kaygı, üzüntü 13b/15, 73a/3, 132a/14.

gūş (Far.) : Kulak 10b/13, 31b/21, 34a/17, 61b/21, 139b/26.

gūşe (Far.) : Köşe, bucak 3b/11, 10a/24, 26a/18, 44b/5, 60b/4, 126a/14.

gūşe-i bāğ: Bahçe köşesi 44b/5.

gūşiş (Far.) : Uğraşma, çalışma, çabalama 62a/27, 75b/3, 94b/7, 152a/24.

gūşt (Far.) : Et 146a/5, 173b/7, 176a/18, 176a/18.

gūşvār, gūşvāre (Far.): Küpe 2a/10, 11a/11, 66b/11, 68b/6, 68b/11, 174a/21.

gūşvārhā (Far. gūşvār'ın çğl.): Kúpeler 83a/9.

gūy (Far.) : Söyleme, deme 45a/7, 83b/23, 103b/26.

gūyā (Ar.) : 1. Söyleyen, konuşan 2b/22, 9b/14, 36b/4, 168b/8, 169a/5.

2. Sanki 9a/7, 9a/11, 12b/16, 16a/6, 39a/25, 44b/26, 77b/12.

gūyī (Ar.) : Söylentiye ilişkin, söyleme ait

gūyiyā (Far.) : Sanki, sözde 2b/27, 78a/6.

ğuzāt (Ar. ġāzī'nin çğl.): Gaziler 177b/23.

gūç : Yapılması zor ve çetin olan 15a/25.

gūdāzān (Far.) : Yanan 100a/1.

gūdāziş (Far.) : Yanma, tutuşma, yakılış 159a/8.

gūft (Far.) : Söz, laf, lakırdı 45a/7, 71b/25, 73a/18, 83b/22, 99b/24, 103b/26, 124a/10, 132a/8, 150b/19, 164b/5.

gūft ü gū : Dedikodu 45a/7, 99b/24, 103b/26.

gūft ü şinīd it-: Dedikodu yapmak 71b/25.

gūft ü şinīd ol-: Tartışma, münakaşa çıkmak 73a/18.

gūftār, gūftāre (Far.): Söz 63a/5, 78b/6, 83b/21, 86a/14, 135b/8, 172a/15, 177b/13.

- gügercin** : Güvercingillerden hızlı ve uzun süre uçabilen, sık tüylü, kısa vücutlu, evcilleştirilebilen birçok türü bulunan, yemle beslenir kuş 84b/27, 174a/26, 174b/7.
- güher (Far.)** : Süs ve takı olarak kullanılan değerli taş vb. şeyler, mücevher 2a/10, 124a/17.
- güher-i 'ālī-müstakārr* : Yüce karargah incisi (ana rahmi), ulvī durak gevheri olan rahim, beklenen yeri yüce olan inci rahim 32a/27.
- güher-i cān* : Hayat incisi 124a/17.
- gül-** : Birisini küçük görmek maksadıyla alay etmek 26b/6.
- gül (Far.)** : Taç yaprakları kalın ve katmerli, keskin kokulu, beyazdan kırmızıya kadar pek çok rengi bulunan, gülgillerin örnek bitkisi 36b/18, 38a/16, 44b/2, 156b/4.
- gül-i şad-berg-i şūfiyān-ı bā-şafā*: Samimi sufilerin katmerli gülü, içten sufilerin yüz yapraklı gülü, samimi sufilerin çok yapraklı gülü 83a/15.
- gül-āb (Far.)** : Gül suyu 8a/8, 47a/10, 47a/14.
- gülberg (Far.)** : Gül yaprağı 83b/15.
- gülbün (Far.)** : Gül yetişen yer, güllük 36b/4.
- göldeste (Far.)** : Gül demeti 9b/12, 82b/24.
- göldeste-i bāğ-ı fıtrat*: Fıtrat bahçesinin gül demeti 9b/12.
- göldeste-i gülzār-ı cān-perverī*: Ruh besleyiciliğin gül bahçesinin gül demeti 63a/17.
- gülgeşt (Far.)** : Gül fidanları ve çiçeklerle süslü gezinti yerine gitme, gül seyrine çıkma, gül gezintisi 11b/5.
- gülgün (Far.)** : Gül renkli, pembe 44b/2, 71b/22, 74a/26, 76a/19, 83a/13.
- gülgüne (Far.)** : Gül renkli 83a/6.
- gülgüne** : bk. **gül-güne** 165a/20.
- gülnārī (Far.)** : Nar çiçeği renginde olan 9a/25.
- gölruhān (Far. gülrüh'un çğl.)**: Gül yanaklılar 63a/18.
- gölrüy (Far.)**: Al yanaklı, gül yüzlü 83b/14.

gülrūyān (Far. gülrūy'un çğl.) Gül yüzlüler 83a/5, 134b/9.

gülrūyān-ı bāğ-ı ruḥsār. Yüzler/çehreler bahçesinin gül yüzlüsü 134b/9.

gülrūyān-ı bāğ-ı sūnbūl. Sümbül bahçesinin gül yüzlüsü 83a/5.

güşen (Far.) : Gül bahçesi, çiçek bahçesi 44b/4.

güşen (Far.) : Hamam ocağı, külhan 84a/9.

gülistān (Far.) : Gül bahçesi, güllük 3b/11, 9b/1, 36b/1, 36b/7, 37a/15, 38a/24, 38b/13, 40a/6, 123b/20, 134b/14, 153b/19, 159a/11.

güş- : Karşılıklı ve birlikte gülmek 33b/11.

gülnār (Far.) : Nar çiçeği 83a/15.

güşen (Far.) : Gül bahçesi, çiçek bahçesi 64b/26, 84a/9, 134b/10.

güşen-serāy (Far.) : Gül bahçesi içindeki saray 48b/21, 53b/17, 60b/5, 82b/25, 83a/3, 87a/7, 175a/21.

gülzār (Far.) : Gül bahçesi 2b/22, 38b/11,, 63a/17, 71b/21, 82b/25, 84a/8, 99b/11, 83a/10, 84a/6, 134b/7, 134b/11.

gülzār-ı cān : Hayat gül bahçesi, yaşamın gül bahçesi 84a/8.

gümrah (Far.) : Yolunu şaşırmış, yoldan çıkmış 6a/14, 11b/15, 119b/26, 147b/16.

gümān (Far.) : 1. Sanma, sezme, zan 43b/9 .

2. Şüphe 14b/6, 38a/3.

3. Düşünce, kaygı 37b/23, 91b/26.

gümān-ı bātıl. Batıllık şüphesi, boş şüphe 37b/23.

gümüş : Parlak beyazımsı gri renkte, kolay işlenebilen, tel hâline getirilebilen, oksitlenmeyen, atom sayısı 47, atom ağırlığı 107.88, yoğunluğu 10.5 olan, 960⁰C'de eriyebilen bir element, sembolü: Ag 77b/12, 84b/1, 84b/15, 90b/17, 131b/26, S147b/7.

gün : 1. Güneşin doğmasından batmasına kadar geçen zaman, gündüz 3b/12
2. Yer yuvarlağının kendi eksenini etrafında bir kere dönmesiyle geçen yirmi dört saatlik süre 4b/12, 8b/10, 17b/8, 27a/13.

3. Kısa bir süre 6b/5.

4. Sıra, zaman, vakit 6b/26, 7a/8, 24b/13.
- günāh (Far.)** : Allah'ın emir ve yasaklarına aykırı düşüen davranış 10b/16, 16b/4, 20a/3, 51b/27, 59b/11, 67a/23, 73b/16, 152b/12.
- günāhkār (Far.)** : Günah işleyen, günah sahibi, dinen suçlu 2a/3, 8a/24, 7b/19, 149b/25, 164a/9, 164a/14, 164b/2.
- günbed (Far.)** : Üstü küremsi örtülü yapı 31a/21, 60a/18, 95b/6.
- günbed-i 'ālī-miḳdār*: Dercesi/seviyesi yüksek olan kubbe 60a/18.
- günbedhāne (Far.)** : Dünya 135b/7.
- güncişk (Far.)** : Serçe kuşu 148a/22.
- gündüz** : Güneşin doğmasından batmasına kadar geçen aydınlık süre 27a/12, 27a/18, 63a/22, 79a/4, 104b/21, 144a/13, 154a/27, 154b/1, 160a/1, 160a/7, 160b/20, 173b/13.
- güneh** bk. **günāh** 3b/4, 3b/11, 3b/23.
- güneh-ālūde** : Günahkār 164b/3.
- günehkār (Far.)** : bk. **günāhkār** 2a/3, 8a/24, 33b/23, 152a/3, 153a/22, 161a/10,
- günehkārān (Far. günehkār'ın çğl.)**: Günah işleyenler, dinen suçlular 1b/11, 81b/10.
- güneş** : 1. Güneş ışınlarının ve ısısının etkilediği ortam 2a/6, 14b/24, 32a/6, 58b/27.
2. Dünyamızın da içinde bulunduğu gezegenlerin merke-zinde yer alan, ısı ve ışık kaynağı, büyük gök cismi 5a/16, 35a/10.
- günlük** : 1. Bir günde kat edilen mesafe 102a/1, 101a/22, 101b/5.
2. Üzerinden belirtilen sayıda gün geçmiş bulunan 89b/15, 89b/21.
- gürbe (Far.)** : Kedi 27a/27, 27b/1, 27b/3, 27b/4, 27b/6, 27b/7, 27b/8.
- gürbüz** : Güçlü, sağlığı yerinde, iyi gelişmiş, iri 59b/14.
- gürüh (Far.)** : Cemaat, bölük, takım 9b/15, 57a/26, 59a/1, 77a/4, 78b/17, 93a/19, 141b/1, 142b/14.
- gürz (Far.)** : Ateşli silahların icadından önce savaşlarda kullanılmış ucu topuzlu bir silah, topuz, bozdoğan, matrak 141b/2, 143b/2.

güşāde (Far.)	: Açılmış, açık 68b/12, 78b/11.
güşādelik	: Açıklık, genişlik 156b/10.
güt-	: Hayvan veya hayvan sürüsünü önüne katarak otlatmak, sürmek 90b/4, 98b/19, 176a/9.
güvāh (Far.)	: Delil 129b/4.
güyegü	: Damat, güveyi 83b/22, 122b/28.
güzel	: Kulağa hoş gelen, işitildiğinde beğenilen 123a/27.
güzer (Far.)	: Geçme, geçiş 82b/25, 87a/9, 137a/2.
güzergāh (Far.)	: Gidilen, takip edilen, üzerinde bulunulan, geçilecek yol 3b/7.
güzeşte (Far.)	: Geçmiş, geçen 116a/1.
güzīde (Far.)	: Seçilmiş, beğenilmiş, seçkin 109b/18, 133b/25.
güzīn (Far.)	: Seçilmiş, seçkin 2a/6, 2a/7, 2b/22, 128a/8, 136b/8.

-H-

hā (Ar.)	: ﺎ Arap alfabesinin beşinci, eski Türk alfabesinin sekizinci harfi 67a/25, 82a/24.
hā (Ar.)	: ﺎ Arap alfabesinin altıncı eski Türk alfabesinin dokuzuncu harfinin adı 31b/14, 156b/26.
-hā (Far.)	: Sonuna getirildiği Farsça isimlere “çiğneyen” manası vererek birleşik sıfatlar yapan son ek 2b/21.
hāb (Ar.)	: Suç, günah 71b/8, 71b/10.
h^wāb (Far.)	: 1. Uyku 19a/4, 101a/20, 104b/8, 105a/21, 107b/20, 133a/14, 133a/15, 157a/13, 166b/25, 175a/3. 2. Rüya 71b/7, 72a/12, 75b/21, 76a/23, 85b/1, 175b/18.

ḥābāyā (Ar. ḥabī'e'nin çğl.) : Gizli şeyler, bilinmeyenler 63a/22.

ḥabbezā (Ar.) : Ne güzel, ne hoş şey 87a/20.

ḥaber (Ar.) : 1. Belli bir konu ile ilgili bilgi 11b/14, 12b/6, 15a/27, 31b/3.
2. Bir olay, bir olgu veya bir kişi hakkında edinilen bilgi, salık 102a/3.
3. Vahy 34b/1, 43a/16.
4. Bilgi, iz, işaret, emare 41b/17.
5. Önceden verilen bilgi 44a/11.
6. Hz. Muhammed'in sözü, eylemli ve anlatılan sünnetlerine verilen isim, hadis 58b/18.
7. Kişiden kişiye taşınmak suretiyle dolaşan bilgi 59b/10, 60a/25, 60b/1.

ḥaber-i galebe: Galibiyet haberi, zafer kazanma haberi 86a/2.

ḥaber-dār (Ar.) : Haberli, bilgisi dahilinde 23b/15, 39b/19, 58b/22, 62a/21, 119a/10, 119b/20, 120b/8, 126a/22.

ḥ'ābgāh (Far.) : Uyunacak yer, yatak odası 171a/18, 172b/25.

ḥabīb (Ar.) : Sevgili, seven, dost 11a/21, 15a/16, 61a/2, 134a/11, 134a/11, 166a/25, 175a/11.

ḥabīb-i muḥarrebān-ı lī-ma'allāh: Allah'a yakın büyük meleklerin sevgilisi 138a/21.

ḥabīs (Ar.) : Kötü, aşağılık, alçak 62b/4.

ḥabīse (Ar.) : Fenā huy, fenā hāl, çirkin şey, kötü hareket 27a/21, 60b/11, 62b/3.

ḥabl (Ar.) : İp, urgan 139a/24.

ḥablü'l-metīn: İslām, dini, sağlam ip 2a/6.

ḥabr (Ar.) : İsrailoğullarının bilgini 63b/11, 63b/12, 63b/13.

ḥabs, haps (Ar.) : Hapsetme, tutuklama, alıkoyma, hapis 16a/14, 22b/24, 24b/15, 73b/24, 141b/8.

ḥacc (Ar.) : İslām'ın beş şartından biri olan ve muayyen zamanda Mekke'deki Kabe-i Şerife'yi ve Arafat, Minā gibi yerleri ziyaret ederek emredilen ibadetleri yerine getirmek üzere Mekke'ye gitme ve orada bulunma 17b/11, 19a/4, 31a/27, 47a/27, 169a/18.

ḥacālet (Ar.) : Utanma, utanç 9b/9, 15b/19, 35a/21, 124a/23, 134b/27.

ḥacālet-i ecīrlık : İşçilikten gelen utangaçlık, patronunun karşısında olmadan dolayı çekingenlik 100a/3.

ḥacāt (Ar. ḥācet'in çğl.): Gerekli olan şeyler, ihtiyaçlar 44b/13, 85a/14.

ḥ^wāce (Far.) : Efendi, ağa 100a/10.

Ḥ^wāce (Far.) : Hoca manasına Hz. Muhammed 105b/20, 131b/11, 133a/6, 133b/12, 136a/19, 138a/23.

H^wāce-i cihān : (Hz. Muhammed için) kâinatın hocası 162b/6.

ḥ^wāceğī (Far.) : Efendi olma durumu, efendilik, hocalık 109a/7.

ḥacel (Ar.) : Utanma, utanç dolayısıyla şaşırma 14a/11, 63b/6.

ḥacer (Ar.) : Taş, kaya, çakıl 103b/21, 104a/15, 126a/27.

ḥācet (Ar.) : 1. Herhangi bir şey için gerekli olma, gerek, gereklilik, lüzum, ihtiyaç, iş güç 21b/17, 43a/8, 91a/16, 173a/17.

2. Allah'tan beklenen dilek, Allah'a yapılan talep 24a/3, 36a/25, 38b/6, 153b/14, 163a/20.

3. İhtiyaç duyulan şey, gerekli madde 161a/1, 161a/17.

4. Herhangi birisinden talepte bulunma, rica, istek 147b/1.

ḥācı (Ar.) : Hac ibadetini yerine getirmiş müslüman 20b/1, 46b/4, 47b/19, 60a/24.

ḥācib (Ar.) : 1. Eskiden sadrazam, vezir ve mabeyinci gibi üst düzey devlet görevlilerine verilen ünvan 37a/3.

2. Perde, örtü 60a/21.

ḥacīl (Ar.) : Utanmış 119b/28, 171a/25.

ḥacel (Ar.) : Utanma, utanç dolayısıyla şaşırma 173a/23.

ḥacle (Ar.) : Gelin odası, gerdek 66b/10, 165a/21.

ḥaclet (Ar.) : Utanma, şaşırma 135a/11.

ḥad (Ar.) : Yanak 61a/25

ḥadd (Ar.) : 1. Sınır, uç 29b/13, 35b/17, 164b/13.

2. Derece, mertebe 44b/26.

ḥadd-i būlūḡ: Ergenlik sınırı 58a/22, 63a/1.

ḥadd-i istiḫṣā-yı derece-i imkān: Olabilirlik mertebesinin aslını sorguşama sınırı, Bir şeyin gerçekleşip gerçekleşmediğini araştırabilme imkânı, ispatlayabilme şartı 65a/9.

ḥadeḡa (Ar.) : Göz bebeḡi 9a/7, 9a/10, 9a/17, 47a/12, 59a/4.

ḥadem (Ar. ḥādim'in ḡl.) : Hizmetçiler, odacılar 40b/22, 71b/12, 73b/2.

ḥadeng (Far.) : Kayın ağacından yapılmış savaş oku 37b/23.

ḥadeş (Ar.) : İnsan pisliliḡi, necaset 60b/8.

ḥadeşe (Ar.) : Kötü fikir, pis düşünce 143b/18.

ḥādī (Ar.) : Hidayet üzere giden, hidayete ermiş kimse olan (Hz. Muhammed) 2a/3, 95b/16.

ḥādīka (Ar.) : Etrafı çit veya duvarla çevrilmiş, suyu bol bahçe, bostan 9a/10.

ḥādim (Ar.) : Yıkan, yıkıcı, tahrip edici.

ḥādimü'l-lezzāt: Lezzetleri yıkan, Azrail 8a/20, 64b/7, 143b/12.

ḥādim (Ar.) : 1. Köle 101b/10, 102b/13, 146a/24.

2. Hizmet eden kimse, yardımcı 2a/21, 65a/3.

3. Bir mekânın bekçisi, hizmetçisi, kapıcısı 58b/1, 60b/7.

4. Sahabi 165b/23.

ḥādime (Ar. ḥādim'in mües.) : Kadın hizmetçi 101b/18, 106b/22.

ḥādīş (Ar.) : Hz. Muhammed'in gelişen olaylar ve konular üzerinde müminleri aydınlatmak, Kur'ân'ın bazı âyetlerini açıklamak için söylediḡi sözler 2a/8, 38b/23, 107b/6, 112a/9, 117b/3, 129a/2, 131b/1, 161b/13.

ḥādīşe (Ar.) : 1. Meydana çıkan durum 56b/20.

2. Olay 21a/14, 127a/12.

ḥaḡravāt (Ar. ḡuḡr'un ḡl.) : Yeşillikler, sebzeler 146b/3.

ḡafā (Ar.) : Gizlilik, görünmezlik 33a/25.

ḡafız (Ar.) : Koruyan, saklayan 39a/27, 60b/6, 61b/10, 102b/17, 109b/3.

ḡafiyye (Ar.) : 1. Gizli, 77a/12.

2. Gizli polis 177a/2.

ḥā'ib (Ar.) : Umutsuz, kederli, meyus 43b/21.

ḥāif (Ar.) : Korkan, korkak 86b/12, 88a/7, 133b/27, 143b/21.

ḥāil (Ar.) : Engel, iki şey arasında veya bir şey önünde perde olan, mānī olan, arayı kapayan 51a/11, 75b/21, 129a/5.

ḥāin (Ar.) : Başkalarını üzmetten, başkalarına zarar vermektten, kötülük etmektten zevk alan 161a/1.

Ḥaḵ (Ar.) : Var ve gerçek olan, varlığı kendiliğinden olan manasında Allah'ın adlarından beri 101a/23, 102b/28, 103a/26.

ḥaḵ (Ar.) : 1. Gerçek ve doğru olan şey 28b/2, 109b/1, 126a/26.
2. Allah'ın insanlar üzerindeki hukuku 15b/21, 20a/21, 21a/17.
3. Birine geçmiş, harcanmış emek 24b/5, 24b/6, 37b/14.
4. Adalet, doğruluk 70b/1.
5. Tam, tā 57b/10.

ḥāk (Ar.) : 1. Toprak 8b/22, 10a/26, 11b/1, 25a/6, 131b/19.
2. Dünya 5b/17, 41a/5, 135a/5.

ḥaḵā'ik (Ar. ḥaḵīḵat'in çğl.): Gerçek ve doğru olan şeyler, hakikatler 2b/7, 2b/19, 23b/15, 70a/24.

ḥaḵā'ik-ı umūr: İşlerin hakikatleri 70a/24.

ḥaḵān : Eski Türk ve Moğol devletlerinde hanlar hanına verilen ünvan, padişah, imparator, kayser, hükümdar, sultan, melik 2b/1, 28a/6, 111b/16.

ḥaḵāret (Ar.) : Onur kırıcı, onura dokunucu, küçültücü, aşağılayıcı söz veya davranış, hor görme, küçük düşürme, incitme 33a/22, 33b/8, 35a/3.

ḥaḵāyik : bk. **ḥaḵā'ik** 32b/20, 62b/10, 78b/12.

ḥākdān (Far.) : Dünya, yer 83b/27.

ḥākdān-ı bī-vefā: Vefasız dünya 7a/26.

ḥakem (Ar.) : Bir anlaşmazlığı gidermek, bir tartışma veya çekişmeyi sona erdirmek için vereceği karara uymak üzere taraflarca seçilmiş kişi, yargıcı 57b/15, 103b/28, 123b/6.

ḥākī (Far.) : Toprağa ait 10a/20.

ḥakīkat (Ar.) : 1. Bir şeyin nitelik bakımından aslı, esas, asıl 79b/27, 166b/6, 167b/8.
2. Çelişkisiz ve yalansız, doğru, akla ve mantığa, düşünme yasalarına uygun 57a/10.
3. Bir kelimenin mecaz manası ile değil de gerçek manasıyla kullanılması 123a/26, 156b/20.
4. Doğrusu, gerçekten 3b/1.

ḥakīkat-i cāmi‘a-yı Muḥammediyye: Hz. Muhammed’in ümmetinin esasları 66a/14.

ḥakīkat-ber (Far.) : Gerçeği getiren, gerçekten haberdar eden 2a/6.

ḥakīkaten (Ar.) : Gerçekten, gerçek olarak, doğru-su 101b/11.

ḥakīkī (Ar.) : Nitelik ve nicelik bakımından değişikliğe uğramamış, bu özellikleri gerçek olan, asıl, gerçek, sahici 174b/26.

ḥākīm (Ar.) : 1. Egemenliği altında bulunduran, buyruğunu geçiren, sözünü dinleten, egemen, hükmeden 6a/13, 6a/16, 86b/19.
2. İslām şeriatine göre yargı yetkisini kullanarak uyuşmazlıkları karara bağlayan kadı, yargıç 21a/21.

ḥākīm-i cihānbār: Cihanı koruyan hükümdar 2b/6.

ḥakīr (Ar.) : 1. Zavallı 51b/26, 123b/21.
2. Küçük, önemsiz, değersiz 139b/6.

ḥākister (Far.) : Kül, ateş külü 40a/4.

ḥakḳında : İlgili olarak, üzerine 14a/23, 19a/10

ḥaklīk : Allah’ın, var ve gerçek olan, varlığı kendinden olan yüce yaratıcıya inanma durumu 69b/17.

Ḥaḳ-perestān (Far. Ḥaḳ-perest’in çğl.): Allah’a ibadet edenler, doğruluktan ayrılmayanlar, doğruluğu sevenler 166a/17.

- ḥāksār (Far.)** : Toz toprak içinde kalmış, hâli perişan 27a/4, 36a/12, 114a/10, 121a/6, 173a/22.
- ḥāksārān (Far. ḥaksār'ın çğl.)**: Düşkünler, sefihler, perişanlar 136b/13.
- ḥaḳ-şinās (Far.)** : Hakkı koruyan, hak tanımanın gereklerine uyan 81b/19.
- ḥāl (Ar.)** : Durum, keyfiyet, oluş, sûret 53a/16, 102a/5, 106b/19, 109b/26, 125b/24, 137a/10.
- ḥālāik (Ar. ḥalīka'nın çğl.)** : Mahlukat, yaratıklar 35b/18, 47b/23, 48b/12, 48b/26, 74b/18, 84a/26, 84b/9, 85a/19, 87a/19, 98b/25, 100b/21, 139a/22, 154a/1.
- ḥalāş (Ar.)** : Bir yerden veya bir şeyden kurtulma, kurtuluş 18b/19, 23b/8, 27a/27, 32b/12, 36b/13, 73b/1, 73b/17, 93a/19, 115b/6, 117a/23, 121b/18, 139b/5, 154a/14.
- ḥālāt (Ar. ḥālet'in çğl.)**: Hâller, durumlar, nitelikler 102a/13.
- ḥalāvet (Ar.)** : Sevimlilik, tatlılık, şirinlik 88a/10, 123a/25, 130a/3, 130a/9.
- ḥālbuki** : İki zıt cümleyi manaca birbirine bağlar, oysa, oysa ki, aksineolarak 103a/9, 105b/8.
- ḥāle (Ar.)** : Hala 111a/5, 111a/8, 111a/11.
- ḥalef (Ar.)** : Sonradan gelen, birinin yerini alan kimse, ardıl 76a/12.
- ḥalel (Ar.)** : 1. Bozma, bozukluk 23b/11, 25b/15, 114a/27.
2. Zarar 37a/24, 103a/7.
- ḥālen (Ar.)** : Şu anda, şimdi, bugünkü günde 148a/16, 161b/24.
- ḥālet (Ar.)** : Durum, keyfiyet 39b/3, 79a/21, 90a/15 , 108a/5, 115a/1, 133b/20, 145a/16.
- Ḥālīḳ (Ar.)** : Yaratan, yaratıcı, yoktan var eden 4b/1, 19a/22, 37a/20, 48b/26, 144b/9.
- ḥālīḳıyyet (Ar.)** : Yaratıcılık 19b/4.
- ḥālī (Ar.)** : Boş, ıssız, münhal 9b/20, 14b/19, 13a/22, 14b/19, 34b/15, 41a/17, 60a/20, 73a/9, 74b/22, 103b/1, 106b/4, 114a/14, 131a/4, 139a/17, 151b/18, 164b/15, 174a/1.

- ḥalīfe (Ar.)** : 1. Allah'ın yeryüzündeki peygamberi, vekili, temsilcisi 5b/26, 7b/2, 11a/7, 11a/27, 22a/2,
2. Vekil 5a/4, 48b/16, 112b/21, 155a/8.
3. Hükümdar 9a/11.
- ḥalīl (Ar.)** : Dost, sevgili 12b/23, 31b/19, 42b/8, 50b/19, 59a/7, 79b/4, 93a/25, 103a/7, 103b/13, 135b/3, 136b/24, 139b/3, 140a/1, 167a/13.
- ḥalīle (Ar.)** : Nikahlı kadın, eş zevce 32a/25, 130b/18, 165b/17.
- ḥalīm (Ar.)** : Yumuşak tabiatlı 65a/22.
- ḥālīş (Ar.)** : Karışık olmayan, saf ve katışıksız 32b/15, 38a/4, 51b/22, 52b/17, 72a/5.
- ḥālīyā (Ar.)** : Şimdiki zamanda 22b/6, 37a/7, 54a/15, 75a/20.
- ḥalk (Ar.)** : Tıraş etme.
ḥalk-ı süğür-ı āne: Kasık bölgesini tıraş etme 51a/2.
- ḥalk (Ar.)** : 1. Yaratma 5b/1, 11b/1, 12b/17, 12b/23, 140a/14, 146b/20.
2. Bir arada yaşayan insan topluluğu 92b/22, 97a/5.
- ḥalka (Ar.)** : 1. Hücre 166a/23.
2. Çember biçiminde metal veya tahtadan yapılmış kapı tutamağı 124a/12, 131a/18, 164b/26.
3. Demirden küpe ve gerdanlık 64a/23.
- ḥall (Ar.)** : Sirke 50a/14.
- ḥall (Ar.)** : Karışık bir sorunu giderme, konu ile ilgili bir karara varma 72a/11, 86b/20, 130a/4.
ḥall it- : Çözmek, güç görünen bir olay veya duruma çözüm yolu bulmak, iyi bir neticeye bağlamak 72a/11, 130a/4.
ḥall olun- : Çözülme, iyi bir neticeye bağlanmak 136a/17.
ḥall ü ākd : İş bitirme, bilmece gibi düzenleyip açıklama 127a/18, 133b/14.
- ḥallāl (Ar.)** : Bir sorunu çözen, halleden, sorunu gideren 87a/3, 150b/24.
- ḥalt (Ar.)** : Karıştırma 20b/24, 147b/13.

- ḥalvet (Ar.)** : 1. Kapalı veya ıssız bir yerde yalnız kalma 105a/1, 105a/10.
2. Kimsenin bulunmadığı ıssız ve kapalı yer 152a/13, 152b/1.
3. İmparatorun makamı, hususi odası 38b/23.
- ḥalvetgāh (Far.)** : Halvet yeri, gizli görüşme yeri 2a/2, 135a/27, 165a/20.
- ḥalvethāne (Far.)** : Kapalı ve ıssız yer 135b/3, 149a/5.
- ḥalvethāne-i raḥm* : (Bebeğin doğmadan önce bulunduğu yer) rahim, ana rahmi 64b/8.
- ḥalvetsarāy (Far.)** : Halvet yeri, Allah'ın huzuru 10a/15, 39a/19.
- ḥam (Far.)** : Eğri, bükülmüş 107b/24, 168b/5.
- ḥām (Far.)** : Doğal hâlde bulunan, işlenmemiş madde 37b/4, 142b/25, 143a/23, 144a/20, 157b/1.
- ḥamāil (Ar.)** : 1. Omuzdan bele doğru çaprazlama inen kılıç veya sancak askı bağı, hamaylı 120b/19.
2. Muska 134b/21.
- ḥamāil eyle-* : Kılıcı omza asmak, kılıç kuşanmak 120b/19, 124a/13, S147b/11.
- ḥamāil idin-* : Kılıcını temin etmek, kılıcını yola çıkmadan önce hazırlamak kılıcını beraberine almak S147b/11.
- ḥamd (Ar.)** : Allah'a olan şükran duygularını bildirme 1b/1, 3a/25, 12b/21, 45a/3, 58b/16, 66a/22, 66a/22, 87b/15, 102b/15, 112b/14, 139b/12, 153b/14, 168b/8.
- ḥamd it-* : Allah'ın büyüklüğü ve lütufları karşısında şükrünü bildirmek 45a/3.
- ḥamd-i İlāhī* : Allah'a şükretme 42b/14, 46a/11.
- ḥamd ü senā it-* : Allah'ın büyüklüğü ve lütufları karşısında onu methederek şükrünü bildirmek 58b/16.
- ḥamd ü senā-yı bī-kıyās* : Syaisız şükür ve övgüler 1b/1.
- ḥāme (Far.)** : Kalem.
- ḥāme-i müşgīn-ʿimāme* : Siyah renkli başlığı olan kalem 53b/18
- Ḥamel (Ar.)** : Koç burcu 82b/27.
- ḥamele (Ar. ḥāmil'in çğl.)** : Taşıyanlar, yüklenenler 5a/1, 81a/21, 82b/15, 82b/17.

- ḥāmī (Ar.)** : Birini koruyan, destek olan, koruyucu, himāye eden 3b/19.
- ḥāmīd (Ar.)** : Övgü ve teşekkürle layık olan 25a/2, 166a/24.
- ḥāmīde (Ar. ḥāmīd'in mües.)**: Övülmeye layık, methedilecek sıfatlara sahip olan 64a/8, 75a/20, 110b/16.
- ḥāmīl (Ar.)** : Taşıyan, yüklenen, bulunduran 45b/25, 54a/1, 89a/3, 136b/22.
- ḥāmīle (Ar.)** : Karnında yavrusu bulunan dişi, gebe, yüklü 17b/24, 32a/16, 54b/4, 62b/12, 64a/16, 64a/27, 75a/17.
- ḥāmīr (Ar.)** : Hamur 8b/14, 16b/13, 28b/13, 50b/9.
- ḥamiyyet (Ar.)** : 1. Bir insanın yurdunu, milletini ve ailesini koruma duygusu ve çabası, insanlık, fazilet 63a/26, 70a/14, 125b/2.
2. Coşku 109a/26.
- ḥamiyyet-i cāhiliyyet*: Gerçeğe karşı harcanan emek, hak ve doğru olmayanı hak olma karşı savunma gayreti 109a/26.
- ḥaml (Ar.)** : 1. Gebelik 32b/3, 32b/7, 32b/10, 41a/4.
2. Yük, ağırlık 3b/17, 30a/6.
- ḥamle (Ar.)** : 1. Saldırı, saldırma 59b/19, 63b/3, 103a/20.
2. Atılış, ileri atılma hareketi 98a/17.
- ḥamr (Ar.)** : Şarap, içki 14a/4, 58a/14, 64a/1, 117a/21, 139a/7, 147b/14, 147b/16, 155b/7, 156a/17, 156b/26.
- ḥamrā' (Ar.)** : Kırmızı 44b/3, 52b/6, 105b/5.
- ḥamse (Ar.)** : Beş öğeden oluşan 126a/6, 150b/16, 162b/10.
- ḥamūl (Ar.)** : Tahammüllü, sabırlı, dayanıklı 47a/7, 135a/7.
- ḥāmūş (Far.)** : Susan, susmuş, sessiz 32b/22, 33a/9, 50b/1, 60b/7, 78b/1, 89b/20, 114a/20, 154b/2.
- ḥān (Far.)** : Osmanlı padişahlarının ve bazı Türk beylerinin kullandığı ünvan 2a/4, 2a/27, 2b/3, 2b/13, 146b/8.
- ḥ^wān (Far.)** : Sofra 47a/11, 62a/27.
- ḥançer (Ar.)** : Ucu eğri ve sivri, kamaya benzer kısa bıçak 27a/2, 47a/5, 132b/7, 144a/9.

ḥāndān (Far.) : Gülen, neşeli 9a/26, 32a/11, 68a/14, 68a/24, 71b/22, 72a/14, 140b/18, 155a/26.

ḥāndān-ı devlet-āşiyān: Devlet yuvasında mutlu olan 130b/15.

ḥānde (Far.) : Gülme, gülüş 14a/9, 35b/20, 79a/15, 86a/1, 86a/1, 88a/13, 112b/25, 115a/15, 127b/29, 140b/23, 141a/11, 146a/1.

ḥāne (Far.) : 1. Kā'be 47b/9, 47b/16, 103a/10, 103a/23.
2. Ev, mesken, konut 105a/3, 108b/8, 111b/12, 114b/14, 123b/11.

ḥāne-i büzürgvār: Ka'be 70a/15.

ḥāne-i Ka'be: Kabe binası 56b/5.

Hāne-i mu'azzama: Çok büyük konut, Kabe 70b/7.

Hāne-i Mübāreke: Mübarek bina, kutsal yapı, Kabe 62a/5.

ḥāne-i zer-nigār: Altından yapılmış, altınla süslenmiş konut, bina 60a/27.

ḥānedān (Far.) : Peygamber, hükümdar veya bir devlet büyüğü gibi bir şahsa dayalı soy, büyük aile, ocak 76a/9.

ḥānīf (Ar.) : İslām dinine sıkı sıkıya bağlı olan 68a/17, 78b/13.

ḥānīfe (Ar.) : Allah'ın birliğine inanan, İslām'a tâbi olarak şirk ve dalâletden kurtulan kimse 77b/22.

ḥānīfī (Far.) : İslâmiyetten önce tek Tanrı inancında olanlar için kullanılan sıfat 55a/27.

ḥānkāh (Far.) : Merkez noktası 47a/16, 135a/27.

ḥānmān (Far.) : Ev, aile ocağı, yuva 28b/12, 38a/4, 41b/11, 74b/25, 129b/24.

ḥānūt (Ar.) : Sandal ağacı tahtası 22a/11.

ḥaps : bk. **ḥabs** 35a/22, 77b/2.

ḥār (Far.) : Diken 38a/22, 84a/10, 126b/26, 132b/7.

ḥar (Far.) : Eşek 74a/20, 74a/21.

ḥ^wār (Far.) : Hor, bayağı, ādi, zavallı, itibarsız 7a/14.

ḥāristān (Far.) : Dikenlik, dikenli bol yer 41a/25.

ḥārā (Far.) : Çok sert bir mermer veya taş türü 21a/18.

ḥarāb (Ar.) : Bakımsızlık, eskime vb. sebeplerden bayındırlığı kalmamış, yıkılacak duruma gelmiş, yıkık, viran, yıkkın 59b/1, 61a/16, 86a/20, 174a/1.

ḥarāb-ı binā-yı Dicle : Dicle yapısının viraneliği 86b/1.

harabe (Ar.) : Yıkılmış veya yıkılmaya yüz tutmuş bina, yıkık, virane 6a/23, 6b/9, 97b/8, 97b/9, 97b/13.

ḥarāblık : Harap olma durumu, perişanlık, yıkkınlık.

ḥarāblık it- : Yakıp yıkmak, dağıtmak, perişan etmek 77a/25.

ḥarām (Ar.) : İslāmiyet'te yasaklanan nesneler ve işler, Allah'ın kullarının yapmasına, söylemesine, yemesine, içmesine izin vermediği ve aksine davrananların cezalandırılacağını Kur'ân-ı Kerīm'de açıkça belirttiği şeyler 51b/11, 52a/4, 64a/1, 87b/22, 90a/17, 96b/24, 96b/25, 120b/18, 126a/14, 127a/24, 141a/9, 146a/5, 146a/6, 154a/25, 154b/5, 157b/10.

ḥarāmīlık : Hırsızlık, haydutluk, yol kesicilik, eşkiyalık 73b/24.

ḥarāret (Ar.) : 1. Sıcaklık 14b/2, 37b/21, 37b/26.
2. Susuzluk, susama 37b/19.

ḥarāret-i āteş : Ateş sıcaklığı 36b/16.

ḥarb (Ar.) : Savaş 23a/17, 59b/5, 61a/11, 97a/4, 97b/25, 171a/10.

ḥarbe (Ar.) : Kısra mızrak, süngü 2b/10, 59b/17, 59b/18, 74a/8, 88a/4, 115b/2, 143b/1.

ḥarbüze (Ar.) : Kavun, karpuz 38a/22.

ḥarc (Ar.) : Bir iş için harcanan para, gider, masraf 58a/13, 108b/13, 139a/16.

ḥarçlık : Yolculuk esnasında şahsi masrafları karşılamak için verilen para 173b/15.

ḥardal (Ar.) : Turpgilllerden bir metre boyunda, sarı çiçekli, deriyi yakıcı nitelikte olan tohumu halk hekimliğinde kullanılan, yaprak-ları almaşık ve ayası sapsız, tadı acı bir yıllık bir ot olan hardal, bu ottan yapılmış dövülerek toz hâline getirilen tohumları sarımsak, tuz, çörekotu, tarçın vb. maddelerle kokulandırıldıktan sonra sirke ile yoğrularak ete sürülmek üzere hazırlanmış iştah açıcı macun 50a/14.

ḥarekāt (Ar. **hareket**'in çğl.) : Davranışlar, hareketler, işler 5a/7, 63a/6, 2a/6, 76a/17, 93b/11, 93b/9.

hareket (Ar.) : 1. Vücudu oynatmak, kımıldatmak eylemi 37b/3, 37b/4.
2. Vücudun herhangi bir yerindeki kımıldanma 10b/17, 16a/6.
3. Bir cismin yer değiştirmesi 12b/10.
4. Duygularda değişim meydana gelmesi 45a/19, 60a/9.
5. Debelenme 40b/15.
6. Kımıldanma, yer değiştirme, durağan hâlden aktif hâle gelme 62a/20.

hareme (Ar.) : Haram.

eşher-i hareme : Yasak aylar, haram aylar 96b/25.

hareme-serāy (Far.) : Harem dairesi 10a/13, 10a/22, 128b/19, 136b/4.

hareme-serāy-ı gurūb: Gün batımının harem dairesi 128b/19.

harf (Ar.) : Dildeki sesleri yazıda gösteren ve alfabeyi meydana getiren özel işaretlerden her biri 67a/25, 159a/21.

hargāh (Far.) : Büyük çadır, otağ 134b/16, 161b/10.

hāric (Ar.) : Dış, dışarı 104a/15, 126b/28.

harīdār (Far.) : Satın alan kişi, müşteri, istekli 134a/5.

harīf (Ar.) : Sonbahar, güz 87b/4.

harīk (Ar.) : Bir yer, nesne veya kişinin yanması, yangın, ateş 3b/4.

hārīk (Ar.) : Yırtıcı, yırtan.

hārīk-ı ādet : ādeti yırtan, ādetin dışarısında, hārīkulade, yalancı 101b/14, 102a/6.

hārīku'l-āde (Ar.) : Harikulade, görülmemiş 100a/24.

harīr (Ar.) : İpek 39a/10, 79b/1, 79b/4, 79b/4, 84b/19, 84b/21, 125a/29.

harīr-i behiştī: Cennet ipeği 18b/7.

harīr-i sefīd : Beyaz ipek 79b/5.

harīrī (Ar.) : İpekten yapılmış olan 83a/10.

hāris (Ar.) : Koruyucu, bekçi, muhafız 134a/25.

harīş (Ar.) : Hırslı, aç gözlü, istekli 52a/6, 54a/1,

- ḥark** (Ar.) : Yakma 35a/27.
- ḥarman** (Far.) : Çay, tütün vb. şeylerin birkaç çeşidinden birer parça koyarak karıştırma işlemi 21a/2.
- ḥarrāṭ** (Ar.) : Çıkırıç 134a/22.
- ḥarvār** (Far.) : Eşek yükü 132b/5.
- ḥāṣ** (Ar.) : 1. Özel, seçkin 11b/16, 68a/18, 143a/7
2. Belli bir kişiye veya nesneye ait, mahsus, özgü 74b/1.
- ḥaṣāil** (Ar.ḥaṣlet'in çğl.): İyi huylar, hasletler 75a/20.
- ḥaṣāiṣ** (Ar.ḥaṣīsa'nın çğl.): Bir şeye özgü olan nitelikler 25a/1, 51a/1, 53b/18, 110b/13, 133a/3.
ḥaṣāiṣ-i zāhire: Meydanda olan nitelikler, ortada olan hasisalar 133a/3.
- ḥaṣānet** (Ar.) : Kadının kendini haramdan koruması 87b/6.
- ḥaṣāret** (Ar.) : Zarar, ziyan 70b/2, 114a/12.
- ḥasbī** (Ar.) : Yeter 47b/20.
- ḥaseb** (Ar.) : Baba tarafından gelen şeref, asillik, soyluluk 63a/5, 73b/8, 90a/6, 99b/13, 106a/19.
- ḥased** (Ar.) : Kıskançlık, çekememezlik 13a/17, 30a/6, 46a/15, 78b/19, 91a/14, 100b/26, 125a/9, 130a/11.
- ḥasenāt** (Ar. ḥasene'nin çğl.) : Yararlı, güzel ve iyi işler 21a/3, 21a/8, 146b/9, 152a/20.
- ḥasene** (Ar.) : 1. Güzel 85a/2, 118a/7.
2. Güzellik, iyilik 149b/20.
- ḥāṣıl** (Ar.) : 1. Meydana gelen, olan, ortaya çıkan, görünen 2a/10, 12b/14, 12b/17, 21a/2, 101a/16, 107a/23, 121a/6, 135a/21, 136a/11, 138b/1, 155b/3, 161a/5, 176a/1, 176b/6.
2. Yerden biten, topraktan çıkan 10b/11.
- ḥāṣılı** (Ar.) : Sözün kıyası 9b/11.
- ḥaṣım** (Ar.) : Çeşitli sebeplerle birinin kötülüğünü isteyen veya ona zarar vermeye çalışan kimse, yağı, düşman 171b/11.
- ḥāsīd** (Ar.) : Kıskanç, kıskanan, haset eden 109a/27.

- ḥaṣīn (Ar.)** : Sağlam, kuvvetli 30b/3.
- ḥaṣīne (Ar. ḥaṣīn'in mües.)**: Sağlam, kuvvetli 166a/5.
- ḥāsir (Ar.)** : Zarara uğramış, perişan olmuş 43b/21.
- ḥasīs (Ar.)** : Bayağı, ādī, insanı küçülten 123b/14.
- ḥaṣlet (Ar.)** : Eğitimle kazanılan şeyler 23a/15, 25a/2, 88a/20.
- ḥaṣr (Ar.)** : Zaman ayırma 53b/18.
- ḥaṣr (Ar.)** : Böğür 9b/7.
- ḥasret (Ar.)** : Keder, üzüntü, acı 44a/10, 46b/16, 73a/2, 89a/14, 90b/15, 92b/17, 94a/18, 95a/17, 112a/10, 167b/3, 171b/15.
- ḥāṣṣa (Ar.)** : 1. Bir kişiye veya nesneye özgü olma durumu 74b/18, 79a/20, 94a/23, 177b/6.
2. Özellikle, ayrıca, bilhassa, özel olarak 162a/24.
- ḥaṣṣaten (Ar.)** : Özellikle, ayrıca, hususi olarak 155a/10, 175b/21.
- ḥāṣṣiyyet (Ar.)** : Bir şeye has nitelik, o nesnede bulunan meziyyet, kuvvet, tesir, hassa 27b/9.
- ḥaste (Far.)** : 1. Sağlığı bozuk, esenliği yerinde olmayan 13a/25, 34b/10, 38a/20, 64b/3, 84a/10, 92b/7, 143b/26, 164b/22.
2. Yaralı, incinmiş 25a/17.
- ḥastelīk** : Canlılarda fizyolojik yapıyı, organların işlevini ve dengesini bozan durum, sayrılık, maraz 28a/8, 51b/13, 64b/4, 152b/17, 161a/10.
- ḥasūd (Ar.)** : Kıskanç, haset eden, hasetçi, güncü 72a/24, 75a/25.
- ḥāṣā (Far.)** : 1. Bir durum veya davranışın kesinlikle reddedildiğini belirten söz 78b/4, 132b/14.
2. Dine aykırı olabilecek bir şeyin zorunlu olarak söylendiğini belirtmek için kullanılır. 95a/2, 115b/5, 117b/25.
- ḥaṣem (Ar.)** : Büyük bir insanın adamları, emrinde ve hizmetinde bulunanlar, maiyet 40b/22, 73b/3, 101a/19.
- ḥaṣerāt (Ar. ḥaṣere'nin çoğl.)** : Böcek, tırtıl cinsi küçük hayvancıklar 174a/1.

- ḥaṣḥāṣ (Ar.)** : Gelincikgilllerden, anayurdu Anadolu olan, tohum kapsüllerinden afyon, tohumlarından yağ elde edilen bir yıllık kültür ve sanayi bitkisi 47a/14.
- ḥaṣmet (Ar.)** : Büyüklük, ihtişam, gösteriş, debdebe, heybet, görkem 22a/24, 62a/26, 132b/18, 165b/7.
- ḥaṣmet-ḥarīn (Far.)** : Heybetli padişahlar, ihtişamlı mevkidaşlar, padişaha makamca yakın veya eşit olanların en debdebelisi 2a/19.
- ḥaṣr (Ar.)** : Kıyamet günü ölümlerin yeniden dirilip bu dünyada yaptıklarının ve yapmadıklarının hesabını vermek üzere mahşerde bir araya toplanması 3a/19, 85a/11, 139a/22.
- ḥaṣv (Ar.)** : Bir şeyin içini doldurmaya yarayan lüzumsuz nesne 160a/20.
- ḥaṣyet (Ar.)** : Korku, korkma, çekinme 7b/25, 37a/11, 57a/1, 57b/5, 63a/10, 84b/1, 105b/25, 169a/26.
- ḥaṭā (Ar.)** : 1. Suç, kabahat, günah 37b/23, 51b/27, 115a/26, 150a/1.
2. (Hedef için) ıskalama, vuramama 53b/13, 86b/2.
3. Bir kurala, bir metot ve tekniğe uymamak yüzünden oluşan yanlışlık 86b/5, 86b/6.
4. Yanlış, yanlışlık, yanılğı, yanılma 86a/19.
- ḥaṭar (Ar.)** : Güvenlik eksikliği, tehlike 76a/27.
- ḥaṭarnāk (Far.)** : Tehlikeli, korkunç 73b/14.
- ḥaṭāsız** : Bir yanlışlığı, bir eksikliği bulunmayan, doğru, gerçek, hatası olmayan 73b/10.
- ḥaṭāyā (Ar. ḥaṭī'e'nin çğl.)** : Hatalar, kusurlar, yanlışlar, suçlar, günahlar 150b/2.
- ḥātem (Ar.)** : 1. Mühür 74b/23, 85b/17, 90a/13, 90b/26, 107a/12.
2. En son, sonuncu 95a/25, 95b/16, 95b/21, 100b/13, 100b/26.
3. Mühür yüzüğü, yüzük 90b/26.
- ḥātemü'l-enbiyā* : Nebilerin sonuncusu 21b/23.
- ḥātemü'l-mürselīn* : Peygamberlerin sonuncusu 92a/14.
- ḥātemü'n-nebiyyīn* : Peygamberlerin sonuncusu 2b/22, 55a/21, 64b/25, 71a/17.

hātem-i peygamberān: Peygamberlerin sonuncusu 95a/25.

hāṭır-beste (Far.) : Gönlü kapalı, içe kapanmış 164a/12.

hāṭır-şikeste (Far.) : Gönlü kırık, incinmiş 164a/12.

Ḥaṭīm (Ar.) : Kā'be'nin batı duvarının önünde bulunan ve 90 cm yüksekliğinde ve 1,5 m eninde beyaz mermerden yapılmış İsmail duvarı adı verilen kavisli yarım daire şeklinde alçak duvarla sınırlanmış bir bölge 103b/21, 104a/23, 137b/6.

hātim (Ar.) : Mühürleyen, mühürleyici 84b/19.

ḥatim (Ar.) : Sona erdirme, bitirme 76a/24.

hātimet (Ar.) : En son 76a/11.

ḥaṭıf (Ar.) : Kapıp kaçan, kapan 101b/16, 153b/18, 162b/3, 166b/22.

ḥāṭır (Ar.) : 1. Gönül, kalp 18a/3, 70b/7, 132a/11, 113a/22, 120a/14.
2. Durum, keyif, hāl 53b/10, 3. Düşünme, düşünce 71b/8, 98a/10, 123a/8.
3. Önemseme 99b/27.

hāṭır-ı 'aṭır : Mis gibi kokan gönül 138a/11.

ḥaṭīb (Ar.) : 1. Camide hutbe okuyan 1b/10, 144b/6.
2. Güzel ve düzgün konuşan kimse, sözcü 14b/20, 134b/10.

hāṭif (Ar.) : 1. Sesi işitildiği hâlde kendisi görünmeyen [kimse], seslenici, çağırıcı 56b/26, 122b/5, 123b/6, 175a/27, 176b/14.
2. Gayipten haber veren melek 54b/2, 57a/1, 57a/4, 57a/6, 57a/7, 92a/6.

ḥaṭīm (Ar.) : Kābe taşı 103b/21.

ḥaṭīr (Ar.) : Şan ve şeref sahibi, yüce, ulu, büyük, şerefli kimse 105a/12, 105a/16.

ḥatmī-penāh (Far.) : Gülhatmisi kokusu barındıran manasına Hz. Muhammed 107a/11, 108a/27.

ḥatm (Ar.) : Kırma, parçalama.

ḥatm eyle- : Kırma, parçalamak 103b/20.

ḥatne (Ar.) : Sünnet.

ḥatne it- : Sünnet etmek 51a/9.

- ḥaṭṭ (Ar.)** : 1. Güzel yazı, Arap harfleriyle özel üsluplara göre güzel yazı yazma sanatı 55a/7, 137b/1, 158a/4, 163b/1.
2. Çizgi 30b/2.
- ḥaṭṭ-ı siyāh* : Siyah renkli yazı 165a/10.
- ḥattā (Ar.)** : Üstelik 35b/7, 105b/28, 116a/11.
- ḥātūn (Far.)** : Kadın, bayan, hanım 24a/23, 53a/11, 71b/14, 85b/11, 100b/15, 120b/7, 143a/18.
- ḥavādiş (Ar. ḥādīş ve ḥādīse'nin çğl.)**: Olaylar, hādiseleler, durumlar 2b/25, 112a/4.
- ḥavākīn (Ar. ḥākān'ın çğl.)** : Hükümdarlar, padişahlar, hakanlar 2a/19, 70a/3.
- ḥavāle (Ar.)** : Bir işi başka birinin sorumluluğuna bırakma, devretme, ısmarlama 49a/19, 49b/1, 84a/6, 126a/20, 135b/10, 147a/17, 163a/27.
- ḥavālī (Ar.)** : Yöre, çevre, dolay 42a/10, 95a/22, 103a/18, 108b/1, 155b/11, 156a/19.
- ḥavārīk (Ar. ḥārīk ve ḥārīka'nın çğl.)**: İnsanda hayranlık uyandıran şeyler, alışılmışın dışında olan 98a/10.
- ḥavāriyyūn (Ar. ḥavārī'nin çğl.)**: Havariler 69a/26, 69b/4, 69b/6, 171a/8.
- ḥavāşş (Ar. ḥāşşe'nin çğl.)**: 1. İleri gelenler, saygın olanlar 36b/14, 37a/4, 86b/13, 117a/1, 136b/4.
2. Nitelikler, özellikler 9b/11.
3. Patiska 4b/9.
- ḥavāşş u 'avām* : İleri gelenler ve halk, herkes 169a/15.
- ḥavāşī (Ar. ḥāşīye'nin çğl.)**: Maiyet görevlileri 40b/22, 43a/3.
- ḥavātim (Ar. ḥātem'in çğl.)** : Bitişler, sonlar 62a/21, 139b/24.
- ḥavātīn (Ar. ḥātūn'un çğl.)**: Kadınlar, bayanlar 33a/16, 63a/14, 88a/9, 108a/26, 130b/18.
- hāven (Far.)** : Havan 40b/10.
- ḥaver (Far.)** : Doğu, güneşin doğduğu yön 3a/1.
- ḥāverī (Far.)** : Doğuya ait, doğuya ilişkin, doğu ile ilgili 72b/27.
- ḥavf (Ar.)** : Korku, fobi, korkma duygusu 4a/25, 10a/3, 15b/3, 24a/4, 37a/11, 47a/13, 123b/12, 124a/14.

- ḥavfnāk (Far.)** : Korkulu 27b/22, 75b/17, 118b/11.
- Hāviye (Ar.)** : Cehennem'in en derin yeri 37a/8, 158a/10, 152b/18, 158b/7.
- ḥavrā (Ar.)** : Huri 155b/4, 157a/26.
- ḥavşala (Ar.)** : Anlayış, akıl, zihin 40a/24.
- ḥavż (Ar.)** : Havuz 18b/5, 29b/21, 66b/16, 137a/20, 139b/26.
- ḥavż-ı a 'zām* : Büyük havuz 18b/5.
- ḥavza (Ar.)** : Bir hükümetin idaresi altında bulunan ülkelerin bütünü 60a/15.
- ḥavza-yı felek-i būḳalemūn* : Renkten renge giren gök arazisi 60a/16.
- ḥayā (Ar.)** : 1. Utanma, sıkılma 49b/16, 99b/3, 163a/7.
2. Ar, namus, edep 96a/21.
- ḥayāl (Ar.)** : 1. Kuruntu, vehim 39b/4, 131b/10.
2. Zihin 60a/9, 72b/16.
3. Zihinde canlandırma, zihinde tasarlama, kurgulama 60a/9.
- ḥayāline gel-*: Hatıra gelmek, fikretmek, akletmek 36b/19.
- ḥayāle getir-*: Hatırlamak, zihinde canlandırmak 92b/21.
- ḥayāl-i muḥāl*: Boş hayal, saçma hayal 118b/7.
- ḥayālāt (Ar. ḥayāl'in çğl.)**: Hayaller, tasarlanan ve zihinde canlandırılan şeyler 31b/26.
- ḥayālī (Ar.)** : Hayāl niteliğinde olan, hayāl ürünü olan 3b/11.
- ḥayāt (Ar.)** : 1. Canlılarda doğumdan ölüme kadar süren yaşama işlevlerinin tümü, dirim, yaşam 13b/14, 28b/20, 75a/23, 75b/1, 128a/10.
2. Doğumdan ölüme kadar geçen süre, ömür 16a/21, 26a/27, 26b/23.
- ḥayf (Ar.)** : 1. Haksızlık, zulüm 57b/1.
2. ünl. Yazık, eyvah 35b/22.
- ḥayl (Ar.)** : Büyük birinin adamları, emrinde ve hizmetinde bulunanlar 71b/12, 101a/19, 146b/10.
- ḥayli (Far.)** : 1. Çok sayıda, oldukça çok, epey 56a/18.
2. oldukça 94a/8.
- ḥayme (Ar.)** : Çadır 9a/18, 36b/6, 97a/19, 155a/24, 156b/2, 161b/10, 176a/21, 176b/3.

ḥayr (Ar.) : 1. Hayırlı 109b/24, 126a/22, 130b/8, 174a/18.

2. İyilik 126a/9, 131b/13, 152b/24.

3. İyi 130a/27, 147b/13, 152a/25,

4. İyi ve yararlı iş 127b/5.

5. Bereket, bolluk, nimet 106a/16, 107a/3.

Ḥayru'l-beşer : İnsanların en hayırlısı manasına Hz. Peygamber'e verilen isim
S147a/23.

Ḥayru'l-berāyā : Yaratılmışların en hayırlısı manasına Hz. Peygamber'e verilen as
96a/12.

ḥayrān (Ar.) : 1. Bir şeyi veya birini çok beğenen, hayran olan 123a/15.

2. Şaşırması 45b/3, 83b/1.

ḥayrāt (Ar. ḥayr'ın çğl.): 1. Sevap kazanmak üzere yapılan iyilikler 21a/3.

2. Hayır işleri, 20b/14, 31b/12, 64a/5, 89a/20.

3. Bereketler, nimetler 20b/14.

ḥayret (Ar.) : Beklenmedik ve hiç görülmedik bir olay veya durum karşısında duyulan
şaşkınlık, şaşırma 33b/21, 68b/7, 70a/12, 85a/21, 96a/25.

ḥayrlu : Hayır sahibi, iyilik, güzellik sahibi 146a/20.

ḥayṭa (Ar.) : Çadır ipi, urgan 134b/24.

ḥayvān (Ar.) : 1. Duygu ve hareket yeteneği olan, içgüdüleriyle hareket eden canlı
yaratık 8b/24, 27a/24, 168a/2.

2. Canlılık, dirilik 36b/18

ḥayvānāt (Ar. ḥayvān'ın çğl.) : Hayvanlar 26a/3, 26a/7, 26a/10, 26a/11, 165a/14.

ḥayvānāt-ı Kureyş: Kureyş've yöresinde bulunan hayvanlar 64a/15.

ḥayvānāt-ı vuḥūş: Vahşi hayvanlar 5a/13.

ḥayvān-şifat (Far.) : Hayvana benzer özellikleri olan, hayvan gibi 72a/26.

ḥayy-medār (Far.) : Hayat yolu, yaşam yörüngesi, hayat dönencesi 76a/18.

ḥayyāt (Ar. ḥayye'nin çğl.): Yılanlar 174a/4.

ḥayyāt (Ar.) : Dikici, terzi 83a/11, 134a/23.

- ḥayyiz (Ar.)** : Mekân, mevki, yer 60b/23, 135a/1.
- ḥayẓ (Ar.)** : Kadınlarda aybaşı durumu 14b/8, 23b/10, 39b/26, 39b/27.
- ḥazā (Ar.)** : Bu, şu, o 19b/2.
- ḥazāin (Ar. ḥazīne'nin çğl.)** : Hazineleler 43b/4, 47b/22, 59b/16, 85a/20, 134a/12.
ḥazāin-i cibāl: Dağlar hazineleri 47b/22.
- ḥazar (Ar.)** : Yerleşik hayat yaşayanların oturdukları yer 82b/26.
- ḥazāir (Ar. ḥazīre'nin çğl.)** : Duvarla çevrili mezarlıklar, hazireler 18a/22, 78b/15, 133b/4, 135a/3, 165b/13.
- ḥazer (Ar.)** : Sakınma, çekinme 51b/17, 100b/19.
- ḥazık (Ar.)** : Ustalık sahibi hekim, işinin ehli, usta 114a/27, 131b/10.
- ḥāzır (Ar.)** : 1. Bir yerde bulunan, huzurda olan 105b/17, 116a/7, 120b/26.
 2. Belli bir işe yarayacak duruma getirilmiş, hazırlanmış 12b/4, 122b/27.
 3. Bir iş yapmak veya başlamak için gereken her şeyi tamamlamış olan, anık, amāde, müheyyā 115b/21.
- ḥāzırān (Far.<Ar. ḥāzır'ın çğl.)**: Ders verenler.
ḥāzırān-ı mütūn ve eḥādīs ve ḥaber: Haber, hadis ve metin okuma konularında ders veren hocalar 65a/10.
- ḥazır-la-** : Bir şeyi kullanılabilecek, yararlanabilecek duruma getirmek 34b/16.
- ḥazırlan-** : Hazır duruma getirilmek 91a/6.
- ḥazīn (Ar.)** : 1. Üzüntü veren, kederlendi-ren, acıklı, dokunaklı 14b/4, 15b/4, 133b/5.
 2. Üzüntü içinde bulunan, üzüntülü, kederli 18a/4, 28b/10.
- ḥāzin (Ar.)** : Bekçi, muhafız 11b/5, 141b/23, 142b/24, 158a/8, 158a/9, 158a/10.
ḥāzin-i cennet: Cennet bekçisi 155a/3.
ḥāzin-i cennet-i Rıdvān: Rıdvān cennetinin bekçisi 84b/22.
- ḥazīne (Ar.)** : 1. Altın, gümüş, mücevher gibi maden ve mal yığını, büyük servet 3a/1, 38b/5, 79b/15, 131b/26.
 2. Altın, gümüş vb. değerli eşyanın saklandığı/muhafaza edildiği yer 10a/2.

- ḥazīnebān (Far.)** : Hazine koruyucusu, hazine muhafızı 158a/8.
- ḥazīne-dār (Far.)** : Bir hazineye bekleyen veya yöneten kişi 13a/21, 13b/5, 13b/7, 14b/15, 34b/11.
- ḥazīnedārlik** : Bir hazineyi korumak ve yönetmekle görevli kimse 6b/20.
- ḥazīz (Ar.)** : En aşağı yer 71b/27.
- ḥazret (Ar.)** : Dinen kutsal sayılan isimlerin önüne getirilen saygı sözü 4a/24, 79b/22, 100b/5, 150b/24, 161b/9, 165a/11, 168b/12.

Ḥazret-i Devlet-menḳabet: Büyüklük hikāyesine sahip Hazret 81b/4.

Ḥazret-i eşrefü'l-meṭālib: Hz. Muhammed 94b/8.

- ḥazz (Ar.)** : Hoşa giden bir şeyin insanda uyandırdığı duygu, hoşlanma, zevklenme 149a/10, 165a/26.

hedāyā (Ar. hediye'nin çğl.) : Hediyeler, armağanlar 13a/1, 57a/25, 74b/8, 117a/18, 139b/24.

hediye (Ar.) : Armağan 22a/15, 111b/14, 118b/2.

hedm (Ar.) : Yıkma, harap etme 103a/11, 126b/18.

hefevāt (Ar. hefve'nin çğl.) : Ayak kaymaları, sürçmeler 164a/27.

heft (Far.) : Yedi 47a/20, 90a/1, 142b/22, 144b/23, 145b/12, 145b/19, 158b/13, 159a/11, 159b/21, 163a/7, 165b/12, 168a/18.

hefte (Far.) : Hafta, yedi gün 27a/17, 32b/18, 32b/19, 152b/2.

heftgāne (Far.) : Yedi tane, yedi çeşit 168a/16.

heftümīn (Far.) : Yedinci 133a/11, 175a/13.

ḥekīm (Ar.) : Hastaları tedavi işini kendisine meslek edinmiş kişi, tıp doktoru, tabip 70a/26, 70a/27, 70b/2, 70b/9, 70b/20.

ḥekīmü'l-iṭṭilāk: İnsanlara ferahlık veren tabip manasına Hz. Allah 28a/9.

helāhil (Ar. helhel'in çğl.) : Öldürücü zehir 14b/27.

helāk (Ar.) : Yok olma, tükenme 7a/15, 10a/6, 25a/5, 38a/27, 55a/15, 64a/10, 74a/2, 85b/4, 97b/27.

helāklik : Yok olma durumu, tükenmişlik 10b/8.

helāl (Ar.)	: 1. İslāmiyet'in yasaklamadığı, yapılmasında veya kullanılmasında bir sakınca olmayan 103b/2, 141a/8. 2. Nikahlı olan eş 54a/6, 54b/19, 141a/8.
helālīk	: Nikahlı eş 99a/25.
helecān (Ar.)	: Heyecan, yürek çarpıntısı, çarpıntı 3a/8.
hem (Far.)	: 1. "Özellikle", "zaten", "bir de", "şurası var ki" manalarında bir kimseyi uyarmak, bir şeyi açıklamak veya manayı kuvvetlendirmek için kullanılır 3a/9, 3b/13, 32a/13, 41a/1, 60b/13, 105b/10, 120a/2, 154a/6, 167b/15. 2. Aynı görevdeki kelimeleri, cümleleri pekiştirme, birlikte olma veya karşıtlık manalarıyla birbirine bağlamak için "hem....hem" biçiminde tekrar kullanılır 44a/13, 77b/3, 84a/1, 84a/2, 125a/1, 168b/15, 168b/16.
hem-çünān (Far.)	: Böylece 114a/20.
hemān (Far.)	: O anda, hemen, derhal 10a/22, 14a/8, 28a/25, 30b/18, 41a/2, 70b/12, 84b/5, 96a/24.
hemān-gūšt (Far.)	: Öylece et, hep et, sadece et 45b/21.
hemān-dem (Far.)	: Çabucak, o anda, hemen 36a/26.
hem-āvāz (Far.)	: Aynı sesleri çıkaran, sesdeş 134b/11.
hem-dem (Far.)	: Sıkı fıkı, canciğer arkadaş 29a/18, 64b/7.
heme (Far.)	: Hep, bütün, cümle 64a/3.
he-mi	: Öyle mi, evet mi? 123a/15.
hemīn (Far.)	: Her zaman bu şekilde, bu biçimde 151a/22, 168a/11, 168b/12, 177a/22.
hem-‘inān (Far.)	: Dizgini bir, atbaşı beraber olan, yanyana birlikte bulunan, arkadaş 101b/8, 90b/3.
hemīše (Far.)	: Her zaman, daima 3b/6, 31b/12.
hemnişīn (Far.)	: Birlikte bulunanlar, beraber oturup kalkanlar, teklifsiz arkadaş 60b/18, 151b/6.
hem-rāh (Far.)	: Yol arkadaşı, yoldaş 9b/9, 40a/19, 87b/16, 87b/20, 105a/5, 115b/20, 169b/3, 169b/7, 177b/25.

hem-rāhlık	: Yol arkadaşlığı, yoldaşlık 128a/17.
hem-sāz (Far.)	: Arkadaş 134b/11.
hem-ser (Far.)	: Arkadaş, kafadar 177b/7.
hemşīre (Far.)	: 1. Süt kardeş 22b/18, 87b/20. 2. Kızkardeş, bacı 99a/4.
hemvār (Far.)	: Düz yer, düzlük 49b/27.
hemvāre (Far.)	: Her zaman 105a/14, 136b/12.
hem-zād (Far.)	: Yaşı bir olanlar, yaşı 88a/5.
hemze (Ar.)	: Arapçada “elif, vav, ye” harflerinin bir başka adı, ünsüz elif 55b/26.
hendese (Ar.)	: Geometri 21a/14.
hengām (Far.)	: Zaman, vakit, mevsim 22a/25, 45b/16, 49b/9, 95b/13, 134b/8.
henüz (Far.)	: 1. (Olumlu cümlede) daha şimdi, az önce, yeni, daha o zamandan, daha o zamanda 53b/1, 73a/1, 75a/17, 90b/13. 2. (Olumsuz cümlelerde) hālā, daha 50b/15, 50b/21, 56a/21, 64b/8, 70b/9, 74a/18.
her (Far.)	: Hep, bütün 10a/1, 11b/4, 12b/9, 23b/9, 35a/10, 47b/14, 57b/17, 68a/9, 79a/27.
herc (Far.)	: Karışıklık, kargaşa.
<i>herc ü merc</i>	: Karışık, dağınık, darmadağınık, altüst 87a/16.
hergiz (Far.)	: “Asla, hiçbir vakit” manasında olumsuzluk bildirir 14b/20, 38a/12, 41a/4, 52b/11, 59a/3, 63a/11, 77b/7, 79a/21, 90b/25, 114b/7, 127b/26, 130a/11, 148b/12, 152b/12, 164b/27, 177b/6.
herkes (Far.)	: İnsanların bütünü 3a/6, 62a/27, 71b/3, 133b/16, 133b/19.
herze-güylık	: Saçma sapan sözler söyleme durumu, saçmalayıcılık 91a/25, 132a/10.
hesāb (Ar.)	: 1. Birden çok sayı arasındaki çeşitli işlemlere bağlı olarak sayısal sonuç elde etme, aritmetik 5a/16, 21a/14. 2. Göz önünde bulundurma, dikkate alma 3b/10.

- hesābsuz** : Bir kulun mahşer gününde hesaba çekilmeden Allah tarafından cennete koyulması 51b/21.
- heṣṭhāne (Far.)** : Sekiz katmandan oluşan cennet yurdu 76a/17.
- heṣṭhāne-i behišt*: Cennetin sekiz katlı evi, cennetin sekiz katmandan oluşan yuvası 76a/17.
- hevā (Ar.)** : 1. Belli bir yer ve zamanda basınç, sıcaklık, nemlilik, rüzgar, yağış durumunun bütünü 14b/2, 16b/3, 20b/26, 48a/26, 87b/3, 101a/10, 101b/8, 166b/25, 173a/25.
2. Gökyüzü 30a/13, 38a/25, 42a/12, 90b/11, 140a/19, 141b/4, 155b/23,
3. Gökyüzü doğrultusu, başımızın üstündeki boşluk 30b/8, 30b/11, 36a/20, 38b/1.
- hevā (Far.)** : Heves, istek 42a/21
- hevāmm (Ar. hāmmе'nin çğl.)**: Böcekler, haşereler 81a/25.
- hevāperestlik** : Zevkine, nefsinin isteklerine karşı dürüstlük 47a/7.
- hevdec (Ar.)** : Kadınlar için deve üzerinde yapılmış mahfe 135a/9.
- heves (Ar.)** : 1. Bir şeye karşı duyulan istek, eğilim, şevk, arzu 72b/13.
2. Gelip geçici istek 3b/6.
- hevlnāk(Far.)** : Korkunç, korkulu 71b/7.
- heybet (Ar.)** : İnsanda korku ile karışık ürküntü uyandıran durum veya görünüş, mehabet 22a/24, 63a/10, 69a/14, 84b/1, 84b/26, 88a/16, 105b/25, 117b/22, 133b/15, 166a/2, 167a/20.
- heybet-i celāl*: Ululuk heybeti 148a/24, 149a/6, 154b/12.
- hey't (Ar.)** : 1. Şekil, görünüş 62a/2, 82a/24, 105b/6, 134b/16.
2. Durum, hāl, keyfiyet 78b/8.
- heyhāt (Ar.)** : Yazık, çok yazık, ne yazık 15a/27, 85b/3.
- heykel (Ar.)** : Cansız beden 10a/25, 79a/14.
- hezār (Far.)** : 1. Bin 38b/10, 155b/18, 158b/14,
2. Pek çok 38b/5, 38b/9, 62a/2, 159a/22.

- hezār-destān (Far.)** : Bülbul 38a/24, 38b/12, 66b/17, 169a/1, 169a/2.
- hezīmet (Ar.)** : Büyük yenilgi, bozgun 59b/6.
- hıfz (Ar.)** : 1. Saklama, koruma 125b/1, 134a/25, 169b/7, 170b/8.
2. Ezberleme, akılda tutma 169b/7.
- hıkd (Ar.)** : Kin tutma, öç alma duygusu 13a/17, 60b/12.
- hıltīt (Ar.)** : Şeytan tersi, çadıruşağı otu, kötü kokulu bir sinir ilacı 21a/2.
- hınşır (Ar.)** : Serçe parmak 12a/22.
- hınzır (Ar.)** : Domuz 21a/11, 23b/10, 27a/23, 141a/23, 141b/2.
- hırāmān (Far.)** : Salına salına, ağırbaşlı bir şekilde 35b/19.
- hırāmānī-refṭār (Far.)**: Salına salına gidiş 89b/1.
- hırāset (Ar.)** : Koruma 18b/10, 125b/1, 129b/14.
- Ḥırhız** : Kırgız 28a/6.
- hırka (Ar.)** : Önden açık, genellikle yünden örülmüş, kalın, kollu giyecek 83a/16.
- hırmān (Ar.)** : İstenilen şeyi elde edememenin verdiği üzüntü, ümitsizlik 7a/7, 14b/13.
- hırmen (Far.)** : 1. Dövülmek için bir yere toplanmış ekin yığını 31a/5, 49a/6, 65a/1.
2. Değirmen, bir yere yığılmış buğday tanelerinin ezildiği ya da un yapıldığı yer 16b/11.
- hırş (Ar.)** : Sonu gelmez derecede aşırı istek, tutku 28b/4, 47a/3, 72a/21, 72a/27, 138b/24, 139a/16, 177a/6.
- hıṣāl (Ar. ḥaṣlet'in çğl.)**: Yaratılıştan gelen özellikler, huylar, hasletler 64a/8, 99a/13, 110b/16.
hıṣāl-ı ḥayr : Hayırlı huylar, güzel özellikler, iyi hasletler 95a/3.
- hışım (Ar.)** : Soy bakımından ve evlenme dolayısıyla aralarında bağ bulunanlar, akraba 58b/3, 94b/26, 100a/21, 117a/25, 119a/11, 126a/12, 129b/24.
- hışn (Ar.)** : Korunmuş yer, kale 92b/14, 92b/15, 159b/7.
- hışm (Ar.)** : Kızgın olma durumu, öfke, kızgınlık 78b/2, 97a/27, 112b/22, 113a/21, 113b/14, 127a/5.
- hışmnāk (Far.)**: Öfkeli, kızgın 33a/6, 132b/8, 145b/25, 170a/1.
- hışt (Far.)** : Kerpiç, tuğla 68b/3, 68b/4.

- ḥıṭṭa (Ar.)** : Ülke, memleket 41a/24, 124a/7.
- ḥıyānet (Ar.)** : 1. Kutsal sayılan değerlere karşı kötülükte bulunma, el uzatma, hainlik 39b/1, 52a/20, 57a/25, 141a/8, 161a/1.
2. Güveni kötüye kullanma 141a/13.
- ḥıyār (Far.)** : Kabakgillerden, uzun iri meyveli, sürüngen gövdeli, çiçekleri sarı renkli ve bir evcikli, oldukça düzgün, tüylü ve dikencikli ve çok tohumlu bir yıllık otsu bitki 38a/19.
- ḥıyāz (Ar. ḥavz'ın çğl.)**: Havuzlar 67b/5.
ḥıyāz ve enhār-ı cennet: Cennet havuzları ve nehirleri 67b/5.
- ḥıyre (Far.)** : 1. Kamaşmış 27b/26, 67a/8, 164a/12.
2. Donuk, fersiz göz 125b/18
- ḥıyre-zemīn (Far.)** : Toprağı çorak yer, toprağı verimsiz memleket 76b/5.
- ḥızāne-dār (Far.)** : Hazinedar, hazine bekçisi 1b/18
- ḥızānet (Ar.)** : Çocuğun bakımı için tutulmuş olma, süt analık, süt dadılık 92a/22.
- hibetullāh (Ar.)** : Allah'ın bağıışı, Allah'ın lütfu 18b/2.
- ḥicāb (Ar.)** : Perde, örtü, zar 26a/10, 36b/10, 129a/2, 132a/9, 148b/15, 148b/19, 148b/20, 159b/10, 174a/8, 175b/1.
ḥicāb-ı 'āzamet: En büyük perde, en yüce örtü 4a/9.
- ḥicāl (Ar. ḥacel'in çğl.)**: Gelin odaları, gerdek odaları 123b/22.
ḥicāl-i ma'nā- 'arūs: Mana gelinlerinin gerdek odası, sırlı kelimelerin manalarının ifşa edildiği odalar 123b/22,
- hicr (Ar.)** : Ayrılık, ayrılma 84a/9.
- hicrān (Ar.)** : Bir yerden veya bir kişiden ayrılma, ayrılık 53a/5, 174a/3.
- hicret (Ar.)** : Bulunduğu yerden başka bir yere göç etme, yer değiştirme, göç 39b/22, 41a/4, 51a/13, 75b/1, 107a/17, 116a/20, 131a/3.
- hicretgāh (Far.)** : Hicret edilen yer 139a/12.
- hiç (Far.)** : 1. Olumsuz bir cümlelin manasını pekiştirmek için kullanılır 19b/13, 60a/13, 64a/4, 64b/9, 73a/8, 74b/27, 76b/21.

2. Soru cümlelerinde “en azından, bir tane bile, bir kere bile, çok az bile olsa” manalarında kullanılır 55b/19, 61a/17, 67a/6, 71b/25.

3. Yok yüklemiyle kurulan bir isim cümlesinde bahsedilen nesne veya özelliğin asla ve kesinlikle bulunmadığı manasını kuvvetlendirmek için kullanılır 62a/20, 94a/1.

hiçbir : Önüne getirildiği isme ait varlıktan bir tane bile bulunmadığını ifade eder 28b/17, 35b/3, 46b/26, 60b/13, 70a/19, 84a/15, 100b/6, 104b/2.

hidāyāt-āyāt (Far. hidāyāt-āyet’in çğl.): Hidayet mucizeleri 95a/9

hidāyet (Ar.) : Hak yolu, doğru yola yöneltme, kurtuluş 1b/5, 2a/4, 3a/23, 33b/22, 85a/18, 108b/23, 166b/2, S147a/7.

hidāyet-menzilet (Far.): Hidāyete ulaşmış olan, hidāyet mertebesine ulaşmış olan 98a/13.

hıdiv (Ar.) : Kral, hâkim 2b/2, 2b/5

hıdmet (Ar.) : İş, görev, hizmet 12a/8, 20a/20, 32b/5, 32b/8, 49a/17, 49a/19, 73b/20, 76b/7, 105a/14, 109b/2.

hıdmetkâr (Far.) : Hizmet eden kimse, erkek hizmetçi 50a/3, 100a/10, 100b/15.

hıdmetkârlık : Hizmetkâr olma durumu, hizmetkârın yaptığı iş 99b/14, 102b/27.

hıffet (Ar.) : Hafif olma durumu, hafiflik 73a/11.

hıkāyāt (Ar. hıkāye’nin çğl.) : Vakalar, durumlar, olaylar 3a/3, 3a/5, 87a/11, 133a/5.

hıkāyāt-ı müfessirān: Tefsirciler anlattıkları olaylar 133a/5.

hıkāyāt-ı mütenevvi: Çeşit çeşit vakalar, türlü türlü olaylar 136b/10.

hıkāyāt-ı şaḥīḥa: Gerçek olaylar, doğruluğunda şüphe olmayan vakalar 78b/14.

hıkāye (Ar.) : Yazılı veya sözlü olarak bir olayın anlatılması 3a/3, 3a/5, 26b/23, 33a/6, 39b/8, 56b/8, 60a/3, 78b/14, 87a/11, 133a/5, 136b/10.

hıkem (Ar. hıkmet’in çğl.): Hikmetler 2b/19.

hikemī (Ar.) : Hikmet ve felsefe ile ilgili 22b/15.

hıkmet (Ar.) : 1. Bilgelik, hâkimlik 8b/22, 9a/13, 76b/17.

2. Allah’ın insanlar tarafından anlaşılmayan ve çeşitli yollarla insanlara bildirilmeyen amaçları 6a/21, 9b/9, 20b/27.

3. Felsefe, mantık vb. 18b/3.

hikmet-āmīz (Far.) : Hikmetle karışık, hikmetli 3a/2.

hilāf (Ar.) : 1. Karşı, zıt, aykırı 14a/14, 37b/19.

2. Karşıtlık, aykırılık, ihtilaf, zıtlık 92a/17.

hilāfet (Ar.) : Halifelik 2a/20, 6b/25, 8a/19, 11a/7, 15a/19, 22a/2, 139b/11.

hilāl (Ar.) : 1. Ay'ın yay biçiminde görülen şekli, yeni ay, ayça 23b/12.

2. İnce ve yay benzer kaş 9a/7,

hilāl (Ar.) : Diş veya kulak karıştırmaya yarayan, bir ucu sivri diğer ucu kaşık biçiminde tahta, kemik veya boynuzdan yapılmış âlet 34a/12.

hil'at (Ar.) : Eskiden padişah veya vezirler tarafından takdir edilen kişilere giydirilen süslü elbise, kaftan 4b/11, 4b/23, 4b/9, 5b/17, 18b/9, 22b/5, 138b/12.

hil'at-bahā (Far.) : Kaftan gibi parıltılı 167b/4.

hīle (Ar.) : Birini aldatmak, yanıltmak, kandırmak için yapılan düzen veya oynanan oyun 6b/17, 26a/16, 37b/7, 60b/3.

hīlf (Ar.) : Birlik, ittifak 98b/3, 98b/7, 98b/15.

hīlkat (Ar.) : Yaratılma, yaratık 3b/25, 4a/4, 18a/27, 47a/20.

hīlm (Ar.) : Karakterdeki yumuşaklık, sakinlik, hālim olma durumu 4a/21, 67a/25, 78b/6, 88a/20, 136b/20.

hīltīt (Ar.) : Kötü kokulu bir tür zambak, şeytan tersi 20b/24, 20b/25, 20b/26, 21a/1.

hīlye (Ar.) : İnsanda bulunan övünç duyulabilecek dış güzellikler 119b/6.

hīmār (Ar.) : Erkek eşek 23b/11, 69a/24, 137b/13, 141a/21.

hīmāyet (Ar.) : Koruma, yardım etme, kayırma 65a/24, 76b/2, 113b/8, 123b/21, 129b/14, 134a/25, 170b/14.

himem (Ar. himmet'in çğl.) : Himmetler 69a/25.

himmet (Ar.) : 1. Kasıt, niyet 44a/1, 63a/18, 105b/17.

2. Çalışma, emek, gayret 101b/2.

3. Lütuf, yardım, destek 101b/21.

himmet-hil'at (Far.) : himmet menşeli kaftan, gayretten yapılmış kaftan 109b/13.

h̄īn (Ar.)	: Zaman, zamanın bir parçası, an 19a/16, 28a/21, 38a/25, 85b/13, 107a/6, 127b/21, 134a/18, 146a/10, 164b/9, 170b/23.
<i>h̄īn-i bī'at</i>	: Biat zamanı 170b/23.
Hindī (Ar.)	: Hindistan yapımı, Hindistan'da yapılan tarzda 35b/14, 76b/11, 76b/13.
hirāsān (Far.)	: Korkak, ödle 84b/26.
h̄īren-	: Gözü kamaşmak 68a/3.
h̄irfet (Ar.)	: Zanaat 20a/15.
h̄irmen (Far.)	: Harman 16b/11, 31a/5, 65a/1.
h̄iṣār (Ar.)	: Bir şehrin veya mevkinin düşman saldırısından korunmasını sağlamak için yüksek taş duvarlarla çevrili, kuleli, etrafında hendekler bulunan küçük kale 2b/1.
h̄iss (Ar.)	: Duyma, algılama, hissetme 28b/11.
h̄işṣe (Ar.)	: 1. Bölünebilen bir veya birçok nesneden bir kişiye veya bir birime düşen miktar, pay 16b/2, 16b/3, 16b/4, 62a/17, 152b/18. 2. Bir olaydan veya olay anlatımından çıkarılan nasihat, edinilen ders 16a/25, 174b/19.
h̄w̄īṣ (Far.)	: Akraba 38a/5, 69a/15.
h̄iṭā (Ar.)	: Meydan, alan, saray 165b/3.
h̄iṭāb (Ar.)	: 1. Birine söz söyleme, sözlerini yöneltme işi, seslenme 10a/19, 12a/12, 25b/1, 35a/11, 40a/26, 91a/10. 2. Söz 11a/7, 11b/3.
h̄iṭābet (Ar.)	: Camide hutbe okuma 144b/6.
h̄izān (Far.)	: Sıçrayarak kalkan, sıçrayan 87b/26.
h̄izāne (Ar.)	: 1. Hazine 133b/10, 164a/26. 2. Gönül, hatır 79b/14.
h̄izem-keṣ (Far.)	: Odun yaran, odun taşıyan, oduncu 124a/6
h̄izlān (Ar.)	: Sefillik, āsīlik 8a/24, 11a/23, 29b/19, 72a/21, 133a/17.

hizmet (Ar.)	: 1. Kişinin Allah’a karşı yerine getirmekle zorunlu olduğu kulluk görevi 4b/9, 140a/4, 140b/27, 143a/8. 2. Başkalarının işlerini görme 9b/12, 18b/26, 153a/3, 154a/26,
hizmetkār (Far.)	: Hizmet eden kimse, hizmetçi 101b/3.
hizmetkārī (Ar.)	: Hizmetkârlık 48b/8.
hizmetkārlik	: Hizmetkār olma durumu, hizmetkarın yaptığı iş 42a/22, 59b/26, 99b/4, 136b/15.
hizmet-serāy (Far.)	: Kulluk sarayı, Allah’a karşı vazifenin yapıldığı köşk 167b/18.
Hōca (Far.)	: Hz. Muhammed 149a/23, 155a/6, 157a/9.
hōd (Far.)	: 1. Kendi 60b/23, 125b/14, 130b/8. 2. Bizzat 30b/26, 78a/21, 117a/11.
hokka (Ar.)	: 1. Küçük yuvarlak kutu 9a/26, 9b/21, 9b/23. 2. Mürekkep şişesi 76a/14. 3. İnsan bedeni 9b/24. 4. Ağız 71b/21.
hōr (Far.)	: Bir değeri ve önemi olmayan, aşağılık, bayağı 92a/5, 152b/4.
horlik	: Küçümseme, aşağılama, hakaret 33b/11.
hōrlık	: bk. horlik 132b/17.
hortūm (Ar.)	: Fil ve birçok böcekte boru şeklinde uzanmış ağız veya burun 61b/23.
hōş (Far.)	: Duyguları okşayan, zevk veren, beğenilen 12b/8, 34a/12, 42a/23, 77b/1, 85b/22, 98a/27.
hōşā (Far.)	: Ne güzel, çok hoş 54a/7, 68a/15, 69a/17, 87a/20, 87b/23.
hoş-āb (Far.)	: Suyu güzel olan, suyu leziz olan 36b/5, 72a/18.
hoş-āmed (Far.)	: Hoş geldi 141a/16.
hoş-bū (Far.)	: Güzel kokulu 147b/9.
hoş-būy	: bk. hoş-bū 78b/7, 83b/13, 94b/5, 143a/25, 147b/9, 175b/8.
hoş-dil (Far.)	: Memnun, gönlü hoş 13a/19.
hoş-edvār (Far.)	: Hz. peygamberin yaşadığı saadet asrı, çağların en güzeli 2b/22.

- hoş-güvār (Far.)** : Lezzetli, tatlı 15b/20, 41b/25, 42a/18, 42a/21, 116b/11, 125b/24.
- hoş-ḥāl (Far.)** : Memnun, mutlu 4b/24, 91b/1, 166b/4.
- hoş-‘inān (Far.)** : Üzerine binildiğinde dizgininden tutarak sürülmesi güzel, keyifli olan binek 137b/26.
- hoşlık** : bk. **hoşluk** 98a/17.
- hoşluk** : Hoş olma durumu, iyilik, güzellik, letafet 48b/19, 50b/23, 90b/27.
- hoş-muḥāvere (Far.)**: Hoş sohbet, muhabbeti sevilen 59b/13.
- hoşnūd (Far.)** : Bir kimseden, bir davranıştan veya bir durumdan memnun olan 16b/19, 51a/21, 53b/9, 104a/14, 157b/8, 157b/8, 159a/1, 164b/4.
- hoşnūdlik** : Hoşnut olma durumu 146a/4.
- hoş-rūy (Far.)** : Yüzü sevimli olan 59a/3.
- hoşter (Far.)** : Daha güzel, daha hoş 20a/21.
- hoş-vakt (Far.)** : Mutlu, keyifli 41b/25, 176b/27.
- Hotanī (Ar.)** : Doğu Türkistan’daki bu şehirden olan kişi, Hotan şehrinden olan 134b/21.
- hoz** : bk. **hod** 60b/23.
- ḥūb (Far.)** : Güzel, fevkalade 50a/16, 77b/11, 126a/11, 130a/11, 143a/26, 165a/17.
- ḥub (Ar.)** : Hileci, aldatici, düzenci, kandırıcı 139a/4.
- ḥub (Ar.)** : 1. Sevgi 105a/12, 164a/23.
2. Özlem, hasret 176a/3.
- ḥūbān (Far. ḥūb’un çğl.)**: Güzeller 165b/21.
- ḥūbī (Far.)** : İyilik, güzellik 63a/6, 63b/8.
- ḥūblık** : İyilik, güzellik 13b/11, 53a/21.
- ḥūb-rū (Far.)** : Güzel yüzlü 105b/7.
- ḥūb-rūy** : bk. **ḥūb-rū** 55a/22, 88b/17, 91a/26, 111a/3,
- ḥūb-rūyān (Far. ḥūb-rū’nun çğl.)**: Güzel görünümlüler, cephesi güzel olanlar.
ḥūb-rūyān-ı kevākib-i şevākīb: Çok parlak güzel cepheli yıldızlar 165a/17.
- ḥūb-şüret (Far.)** : Güzel yüzlü 50b/18.

- hubterîn (Far.)** : En iyi, en güzel 89a/24, 150b/19.
- hubûr (Ar.)** : Aşırı derecede sevinç 12b/3, 65b/15, 121a/10.
- huccâb (Ar. hâcib'in çğl.)**: Kapıcılar 99b/15.
- huceste (Far.)** : Uğurlu, hayırlı, kutlu 65b/12, 157a/23.
- huceste-manzar (Far.)**: Sureti hayırlı, görünüşü mübarek, yüzünde hayır okunan 32a/4, 41a/4, 88b/3.
- huceste-rüsûm (Far.)**: Görünüşü hayırlı olan, mübarek simalı 71b/2.
- hudâ (Far.)** : Batıl tanrı, ilah 33b/17, 113a/11, 113a/13, 113a/27, 132a/14.
- hudâbîn (Far.)** : Hak ve hakikati gören 1b/19.
- hudâlık** : Tanrılık 31b/27, 33a/19, 34a/12, 35a/10, 111a/10, 123a/27.
- Hudâ-şinâslık** : Allah'ı tanıma durumu, Tanrıbilirlik, Tanrıtanırlık, müminlik 21a/20, 32a/3.
- Hudâyâ (Far.)** : Ey Allah'ım 25a/25, 36a/8, 46a/2, 103a/23, 111a/23, 119a/20, 130a/17, 149b/6, 163a/15, 163a/25.
- huddâm (Ar.hâdim'in çğl.)**: Hizmet edenler, hizmetçiler, hademeler 99b/15.
- Hudevendâ (Far.)** : Ey Allah'ım! 101a/25.
- hudûd (Ar.)** : 1. İki ayrı devletin egemenlik alanlarını belirleyen toprakları birbirinden ayıran çizgi, sınır 53a/5, 62b/14, 65a/23, 100b/1.
2. (Vücut için) farklı yerlerdeki uzuv ve organlar 9b/18.
3. Bir şeyin en uç noktası, uç noktası 60a/14.
- hudûş (Ar.)** : Ezeli değil sonradan olma, Allah'ın dışındaki her şeyin var oluş niteliği 149a/7, 164a/26.
- hufr (Ar.)** : Çukur, oyuk 58a/1.
- hufyeten (Ar.)** : Gizli saklı olarak, gizlice 119a/2, 125b/15.
- hūk (Far.)** : Domuz 154a/21.
- hukûk (Ar. hakk'ın çğl.)**: 1. Haklar 32b/4, 41a/17, 73b/12, 141a/14.
2. Çok sıkı dostluk, ahabpılık 13b/4.

- ḥulāṣa (Ar.)** : Bir şeyin özü, öz 1b/7, 3a/7, 8b/25, 8b/25, 19a/20, 81b/23, 84a/16, 92a/26, 128b/17, 132b/18, 138a/18.
- ḥuld (Ar.)** : Cennet 3a/4, 13b/18, 13b/20, 31a/19.
- ḥuld-i berīn* : Kutsal cennet 11b/24, 136b/21.
- ḥulefā (Ar. ḥalīfe'nin çğl.)** : Halifeler 21b/24, 52b/10.
- ḥulf (Ar.)** : Sözünde durmama 105a/25, 130b/22, 153a/5.
- ḥuliy (Ar.)** : Ziynet, altın, gümüş, yakut, zümrüt cinsinden süs eşyası 71b/18, 135b/24.
- ḥulk (Ar.)** : Bir insanda doğuştan gelen yaratılış özelliği, huy, tabiat 9b/19, 28b/3, 28b/4, 78b/6.
- ḥulkūm (Ar.)** : Gırtlak, boğaz 45a/4, 45a/14, 45a/15, 45a/17, 123b/20.
- ḥulle (Ar.)** : 1. Cennet elbisesi 11b/20, 31b/1, 31b/2, 31b/3, 137a/23, 154b/26, 155a/27, 155b/14, 155a/25, 155b/1.
2. İki parçadan oluşan elbise 56b/14.
- ḥullet (Ar.)** : İçten sevgi, dostluk 15a/12, 37b/9, 37b/9, 40a/26, 53a/15, 84b/12, 153b/21.
- ḥulūd (Ar.)** : Ölmezlik, bākīlik 46b/13.
- ḥulūl (Ar.)** : 1. Allah'ın rahmetinin gelmesi, erişmesi 10b/23.
2. Ruhun bedene girmesi 5b/8.
3. Bir yerleşim yerine, bir mekāna varma, girme, ulaşma 70a/10, 167b/16, 168b/23.
- ḥulūl-i raḥmet* : Allah'ın rahmetinin inmesi/gelmesi 10b/23.
- ḥulūṣ (Ar.)** : İyi niyetlilik, gönül temizliği, saflık, içtenlik 12a/27, 41a/8, 132b/24.
- ḥum (Far.)** : Küp 28b/7, 28b/11.
- ḥumḥāne (Far.)** : Meyhane 83a/27, 159b/19, 167a/26.
- ḥumret (Ar.)** : Kırmızı, kızılık 96a/18.
- ḥums (Ar.)** : Beşte bir 126a/4.
- ḥūn (Far.)** : 1. Kan 62b/16, 74a/26.
2. Öldürme 46a/16.

- ḥūn-āgeṣte (Far.)** : Kan bulaşmış, kanlı 44b/4.
- ḥūnābe (Far.)** : Acı gözyaşları, ızdırıp gözyaşları 141a/21.
- ḥūn-āṣām (Far.)** : Kan içen 125b/19.
- ḥun-bahā (Far.)** : Kan pahası, kan bedeli 98a/2.
- ḥūn-bār (Far.)** : Kan yağıdıran, oluk gibi kanlı gözyaşı akıtan 21b/16.
- ḥūn-ḥ^wār (Far.)** : Kana susamış, kan dökücü, gaddar, zalim 73a/6.
- ḥūn-rīz (Far.)** : Kan döken, kan dökücü, kanlı 97a/5.
- ḥūnrīzlık** : Kan dökücülük 72b/4, 77a/6.
- ḥūr (Ar.)** : Huri 3a/4, 24a/11, 49a/9, 155a/26, 166a/6.
- ḥurd (Far.)** : Kırılmış, parçalanmış, ezilmiş 76a/15, 77b/12.
- ḥurdeḥāne (Far.)** : Küçük odacık, ufak bölme 79a/27.
- ḥurd-sāl (Far.)** : Yaşı küçük 41a/1.
- ḥūrī (Ar.)** : Cennette yaşadığına inanılan güzel kızlara verilen isim 11b/27, 148a/13, 154b/22, 155a/26, 155b/15, 156a/24.
- ḥurmā (Ar.)** : Boyu 15-30 metre arasında değişen, odunundan yakacak, öz suyundan hurma şarabı, yapraklarından hasır ve sepet yapılan, etli, tatlı ve besleyici meyveleri olan ağacın meyveleri 12b/1, 22b/25, 32b/15, 41b/1, 41b/12, 41b/13, 46b/22, 79a/10, 88a/10, 163b/19, 176a/18.
- ḥurrem (Far.)** : 1. Mutlu 17b/8, 64a/10, 102b/26, 107a/10, 124a/26.
2. Yeşil 28a/26, 30a/18, 89a/8, 95b/12, 100b/3.
3. Gönül açıcı, güler yüzlü, şen, taze 102a/10.
- ḥurşīd (Far.)** : Güneş 1b/12, 1b/9, 1b/17, 76a/13, 82b/27, 95b/1, 126a/6, 144b/18.
ḥūrşīd-i burc-ı ḥamel : Koç burcunun güneşi 82b/27.
- ḥurşīd-manzar (Far.)** : Güneş görünüşlü, görünüşü güneş gibi olan 1b/12.
- ḥurşīd-peyker (Far.)** : Yüzü güneş gibi olan, güneş yüzlü 137b/22.
- ḥurūc (Ar.)** : 1. Çıkma, uzaklaşma, ayrılma 6b/10.
2. Gelme, ortaya çıkma, devam etme 54a/24, 54b/16, 117b/11.
- ḥurūf (Ar. ḥarf'in çğl.)** : Harfler 21a/12, 166a/8.

- hurūs (Far.)** : Horoz 25b/22, 40b/12, 141b/12, 148a/5, 154a/21.
- hurūş (Far.)** : Kabarma, coşma, gürültü patırtı, şamata 145b/12, 158b/16.
- huşūl (Ar.)** : Meydana çıkma, oluşum 94a/10, 134a/3.
- huşūmet (Ar.)** : Düşmanlık, hasımlık 57a/20, 57b/14, 57b/24, 96b/25, 113a/2, 113a/25, 122b/3, 152a/27.
- huşūş (Ar.)** : Bir konuşma ve yazıda ele alınan şey, konu, madde 7a/4, 27b/26, 36a/1, 76b/8, 87b/16, 166b/8.
- huşūşā (Ar.)** : Ayrıca, bundan başka, hususiyle 13a/19, 55b/4, 74b/18, 75a/24, 129b/19, 169b/19.
- huşūşen (Ar.)** : Ayrıca, bundan başka, hususiyle 41a/8, 44a/3.
- hūş (Far.)** : Akıl, fikir, şuur 19a/12, 34a/17, 87b/10, 105a/16, 133a/11.
- hūşe (Far.)** : Salkım 163b/22, 163b/24
- hūşe-çīn (Far.)** : Harman sonu tarlada kalan başakları toplayan, başakçı.
- hūşe-çīn-i hırmen*: Harman hasatçısı, harmanları başaklara ayıran 49a/6, 65a/1.
- huşk (Far.)** : 1. Kurak, kuraklık 48a/25, 87a/6.
2. Kuru 62b/26, 120b/5, 154a/6.
- huşk-leb (Far.)** : Dudağı kurumuş, susamış bir şekilde 154a/8.
- huşū' (Ar.)** : Aşağıdan alma, alçak gönüllü olma 7a/7, 140b/9, 142a/3, 145a/12, 145b/3, 168b/11.
- huşūnet-engīz (Far.)**: Kırıcı olan, kabalık meydana getiren 34a/24.
- hūş-yār (Far.)** : Akli başında olan 111a/9.
- huṭbe (Ar.)** : 1. Allah rızası için nasihat ve dua itme 13a/2, 14b/20, 40a/22, 63b/20, 99a/20, 102b/15, 134b/11, 144b/4.
2. Kız isteme 12b/20, 12b/21.
- huṭbe-i belīg*: Fasih hutbe 102b/15.
- huṭbe-i siyādet*: Peygamberlik Vaazı/öğütü 75a/26.
- huṭūr (Ar.)** : Hatıra gelme, akla düşme 10b/5, 12b/4, 40b/23, 46b/1, 49b/10, 49b/27, 58a/2, 95a/12, 137a/18, 157b/13, 175a/27.

- ḥūy (Ar.)** : Rahatlamak, gevşemek 138a/25.
- ḥuzā (Far.)** : bk. **ḥudā** 131b/7.
- ḥuzū' (Ar.)** : Alçak gönüllülük 7a/7, 140b/8, 145b/3, 168b/14.
- ḥuzūr (Ar.)** : 1. Padişah vb. önemli kişinin makamı, katı 39a/14, 99b/4, 99b/16, 117a/27, 117b/18, 170a/24, 175a/5, 175b/13.
2. Rahat, sükunet 53b/10, 116a/27.
3. Bir yere gelme, bir yerde bulunma 64a/15, 83b/19.
4. İstirahat, dinlenme 133a/9.
- hübüb (Ar.)** : Rüzgarın esmesi 20b/26.
- hübūṭ (Ar.)** : Aşağı inme, yeryüzüne inme 140a/11.
- ḥuccāc (Ar. ḥācc'ın çğl.)**: Hac yolculuğu yapmış olanlar, hacılar 57a/7, 132b/18.
- ḥuccet (Ar.)** : 1. Bir borç veya yükümlülüğü belirtmek için düzenlenip imzalanan kâğıt, senet 20a/7, 20a/25, 43a/5.
2. Bir fikri, durumu veya olayın doğruluğunu, gerçekliğini ispat için kullanılan delil, bürhan 24a/20, 34a/27.
- hücre (Ar.)** : Oda, odacık 55b/14, 155a/22, 155a/23, 161b/12.
- hüdā (Ar.)** : Doğru yolu gösterme, doğru yola gitme, hidāyet 110b/4.
- hüdhüd (Ar.)** : Süleyman Peygamber ile Saba melikesi Belkıs arasında haber getirip götüren efsanevi kuşun adı, hüthüt 26b/26.
- ḥükemā (Ar. ḥakīm'in çğl.)**: Bilim adamları, hakimler, filozoflar 6a/8, 29a/20, 70a/8, 70a/20, 70a/24, 71a/15.
- ḥükṁ (Ar.)** : 1. Egemen olma, egemenlik, hākim olma, hākimiyyet, yönetme 2b/10, 2b/12, 31b/22, 56b/19, 123a/18.
2. Allah'ın sonsuz kudretiyle verdiği karar, yargı, kader 6a/14, 8a/22, 72b/4, 169b/1.
3. Yetkili veya yetki verilen bir kimsenin bir durum karşısında verdiği nihāi ve kesin karar 35b/1, 57b/16, 103b/28, 177b/5.
4. Güç, kuvvet, etki 69a/14, 121a/21, 123b/9.

5. Kāinatta Allah tarafından konulmuş kanunlar 134b/5.
- ḥükümet (Ar.)** : 1. Devlet yönetimi, devlet idaresi 6b/22, 76a/2, 87a/9.
2. Saltanat 14b/13, 32a/10, 82b/18.
3. Devleti, ülkeyi yönetme, idare etme 6a/10, 87a/10, 87a/13.
- ḥümā (Far.)** : Güvercin büyüklüğünde ve zümrüt yeşisi kanatlı, üzerinden geçtiği kimselere mutluluk ve zenginlik getireceğine inanılan mitolojik bir kuş, devlet kuşu 2b/8, 136a/13.
- ḥümāyūn (Far.)** : 1. Kutlu, uğurlu, mutlu 2b/8, 3a/15, 88b/3, 95b/7, 99b/18.
2. Hükümdar veya padişahla ilgili, padişaha, hükümdara ait 52b/6, 60a/23, 73b/17, 84a/12, 116a/13.
- ḥümāyūn-şeref (Far.)**: Padişaha ait şerefi olan, şerefini Allah'tan alan 71b/3.
- ḥümāyūn-şemāil (Far.)**: Karakteri Kutlu olan, uğurlu görünüşü olan, nur yüzlü zat 124a/13.
- ḥümūm (Ar. hemm'in çğl.)** : Üzüntüler, sıkıntılar, kaygılar 17a/22, 127b/19.
- ḥüner (Far.)** : Beceriklilik, ustalık, maharet, marifet 71b/17.
- ḥünerver (Far.)** : İşini bilen, işinin ehli 2b/8.
- ḥürmet (Ar.)** : Bir büyüğe ve değere karşı duyulan saygı, değer verme, itibar etme, ikram, izaz 12a/12, 15a/16, 17a/12, 75a/11, 94a/7, 97b/23, 117a/19.
- ḥürr (Ar.)** : Köle olmayan, özgür 128b/24.
- ḥüsn (Ar.)** : Göze hoş ve güzel görünen, duyuları okşayan, iyi, güzel 11a/14, 11b/4, 12b/6, 113b/11, 135b/19, 135b/26.
- ḥüsn-i şūret ü cemāl*: Yüz ve beden güzelliği 9b/16.
- ḥüsn-i şūret ve melāḥat*: Yüz ve beden güzelliği 8b/19.
- ḥüsn-i şūret ve sīret*: Dış görünüş olarak ve ahlaken güzel olan 20a/1.
- ḥüsnā (Ar.)** : Çok güzel, en güzel 79b/26.
- ḥüsrān (Ar.)** : Zarar, ziyan, kayıp 7a/8, 72a/21, 72b/15.
- ḥüsrevāne (Far.)** : Hükümdara yakışır biçimde, hükümdarca, hükümdar gibi 75b/5, 79b/19, 100a/7, 102b/23.
- ḥüsrevānī (Far.)** : Hükümdarlara layık görülecek kadar güzel, hoş 75a/10.

hüviyyet (Ar.)	: Bir şeyin aslı, gerçek, hakikat 75a/19, 167b/23.
hüzün (Ar.)	: Üzüntü, iç sıkıntısı, keder, gönül üzgünlüğü 7a/2, 128a/7, 138a/4, 159b/9.

-I-

ibt (Ar.)	: Omuzun iç ve alt tarafı, koltuk 51a/2.
ıdlāl (Ar.)	: Doğruluktan ayırma, şaşırtma, azdırma 11b/12, 11b/12.
ırak	: Uzak 2a/23, 14a/11, 29a/21, 31a/2, 100b/6, 130a/19, 160b/13, 161a/5, 176b/26, 177a/5.
ırk (Ar.)	: 1. Damar 60a/9. 2. Kalımsal olarak belli, ortak, fiziksel ve fizyolojik özelliklere sahip topluluk, zürriyet 74a/19, 93b/4, 128a/25.
ırmak	: Çoğunlukla denize dökülen, taşıdığı su ve suyunu aldığı havza bakımından büyük akarsu, nehir 5b/3, 11b/25, 15b/17, 33b/10, 50a/2, 72a/18, 72a/25.
ırzā (Ar.)	: Emzirme 87a/26.
ışābe (Ar.)	: 68b/14.
ışfā (Ar.)	: Seçme, ayıklama 88b/24.
ısıt-	: Sıcak duruma getirmek, sıcaklığı-ğını arttırmak 33b/19.
ısır-	: Sokmak 126b/26, 175b/3.
ışlāh (Ar.)	: İyi duruma getirme, düzeltme, iyileştirme 15a/21, 21b/16, 32b/13, S147a/7.
ışlan-	: Islak duruma gelmek, ıslak olmak 119a/28.

ışmarla-	: 1. Bir şeyin getirilmesini veya yapılmasını bir başkasına söylemek, sipariş vermek 136b/18. 2. Bir şeyin yapılmasını veya birinin korunmasını, gözetilmesini birine bırakmak, tembihlemek, emanet etmek 135a/15, 153a/2. 3. Vermek, emanet etmek, tevdi etmek 93b/22, 93b/27.
ışmarlan-	: Bir şeyin yapılmasının veya birinin korunmasının, gözetilmesi-nin birine bırakılması, tembihlenmesi, emanet edilmek 135a/16.
ıřrār (Ar.)	: Bir şeyin üzerinde inatla ve kuvvetle durma, direnme, üstele-me, ayak direme 24b/23, 153a/26, 162a/14, 162b/4.
ıřtıfā (Ar.)	: Seçme, seçkinlik 2a/2, 49a/4, 163b/26.
‘ıřķ (Ar.)	: Aşk 46b/17, 46b/19, 47a/14, 165a/23, 166a/9.
‘ıtır (Ar.)	: İtır çiçeği 134b/17, 136b/27.
ıtlāk (Ar.)	: 1. (Su için) bırakma, salıverme 107b/18. 2. İsim verme 124b/26. 3. Mesuliyetsiz olma, sorumluluksuz olma, başıboş olma 161a/7.
ıtlālā‘ (Ar.)	: İyice öğrenme, anlama, bilme, bilgi 2b/26, 3a/8, 71a/26, 72a/13.
‘ıyādet (Ar.)	: Hasta ziyaretleri 127a/12.
‘ıyāl (Ar. ‘ayyıl’ın ğl.)	: Bir kimsenin geçimini sağlamak zorunda olduğu kişiler, aile 42b/3, 57b/6, 65a/14, 94b/11, 104b/21, 108b/12, 117a/7, 126a/12.
ızrār (Ar.)	: Zarar verme, zarar vermesine yol ama 113b/23, 113b/25, 114b/8, 120b/2.
ıztırāb (Ar.)	: Acı, elem, azap, sıkıntı, vesvese 5a/6, 21b/3, 15b/17, 37b/5, 44a/17, 62b/2, 71b/12, 103b/13, 108b/11.
ıztırār (Ar.)	: Mecburiyet, çaresizlik, ihtiyaç içinde bulunma 78a/10, 116b/23.

i‘ānet (Ar.) : Yardım 58a/2, 117a/2.

i‘ānet-i ẓā‘ifān it-: Zayıflara yardım etmek, güçsüzlere yardım etmek 117a/2.

ibā’ (Ar.) : 1. Sakınma, çekinme 13b/26, 14a/20, 61b/26, 127b/14.

2. Rızı olmama 26b/11, 115a/2,

‘ibād (Ar. ‘abd’in çğl.): Kullar 3a/2, 100b/18.

‘ibād-ı ma‘ṣiyyet-mu‘tād: Günahı alışkanlık edinmiş kullar 2a/2.

‘ibādāt (Ar.‘ibādet’in çğl.): İbadetler, tapınmalar 82b/16.

‘ibādet (Ar.) : 1. Buyruklarını yerine getirmek ve kendisine duyulan şükranı belirtmek üzere Allah’a tapınma 4b/2, 4b/12, 6b/1, 39a/21, 49b/11, 69a/9, 106b/24,
2. Allah haricinde şeylere tapınma 21a/15, 24b/22, 24b/23, 24b/24.

‘ibādet-i Ḥaqq: Allah’ın buyruklarını yerine getirmek için yapılan tapınma 116b/27.

‘ibādet-i şanem: Puta tapınma 120a/16.

‘ibādet-cāy (Far.) : İbadet mekanı 134b/24.

‘ibādeṭhāne (Far.): İbadet yeri, tapınak 60a/22.

‘ibārāt (Ar.‘ibāre’nin çğl.): Bir düşünceyi anlatan, bir veya birkaç cümleden meydana gelmiş sözler, ibareler 69b/27, 77a/13, 93b/9, 94a/15.

‘ibāret (Ar.) : (Bir şey veya şeylerden) meydana gelen, oluşan 168a/7.

2. den başkası değil 39b/2

ibdā‘ (Ar.) : Meydana getirme, sebep olma, sahneye koyma 5b/11, 5b/26, 60a/19.

ibdāl (Ar.) : Bir kimsenin ya da bir nesnenin yerine başkasını getirme, değiştirme, tebdil 126a/6, 126a/7.

ibhām (Ar.) : El ve ayak baş parmağı 12a/23, 32b/14.

iblāğ (Ar.) : Söylenilen veya verilen bir şeyi gerekli yere ulaştırma, vardırma 69a/15, 69a/16, 125a/21, 162b/8.

tābān-iblāğ (Far.) : Parıltı yayan, ışık saçan 1b/14.

iblīs (Ar.) : Şeytan 10a/5, 13b/21, 23a/20, 37b/10.

- ibn (Ar.)** : Oğul, erkek evlat 35a/24, 37a/12, 40a/3, 50b/17, 84b/12.
- İbrāhīm-ḥullet (Far.)**: Hz. İbrahim gibi gerçek dost 75a/2.
- ibrām (Ar.)** : Birini usandırıcaya kadar ısrar etme, üstüne düşme, zorlama 7a/5, 24a/13, 33a/2, 39b/24, 49b/3.
- ‘ibret (Ar.)** : Yanlış ve kötü olaylardan alınacak uyarıcı, öğretici ders 44b/6, 133a/15, 174b/19.
- ‘ibret-efzā (Far.)** : İbret alanların sayısını arttıran, 3a/2.
- ‘ibret-nümā (Far.)** : İbret gösteren, ibret alan 114a/13.
- ibrīk (Ar.)** : Su ve diğer sıvıları koymaya yarayan kulplu ve emzikli kap 84b/15, 90b/17, 137a/21, 167b/17.
- ibrīşim (Far.)** : İpeğin bükülmesi ile elde edilen iplik 37b/3.
- ibtāl (Ar.)** : Bir hükmü geçersiz kılma, gerekçesini açıklayarak hükümsüz bırakma, bozma 69b/22, 126b/14.
- ibtidā (Ar.)** : 1. Başlama 107b/4, 107b/10, 120b/21.
2. Başlangıç 3a/7, 3a/9, 135b/8.
3. İlk önce 42b/13, 47a/22.
- ibtihāc (Ar.)** : Sevinçli olma, sevinme, gönlü açılma 17b/15, 63b/22, 68a/26, 72a/14.
- ibtihāl (Ar.)** : Yalvarma, niyaz 84b/6.
- īcāb (Ar.)** : 1. Gerekme, gerek 109b/2.
2. Olumlama 102b/19.
- icābet (Ar.)** : 1. Bir buyruğa veya isteğe uyma, uygun bulma, razı olma, muvafakat etme 8a/26, 17b/5, 27b/9, 48b/10, 52a/4.
2. Bir davete uyma, çağırıcı yerine getirme 52a/12, 116b/19.
- īcād (Ar.)** : 1. Vücuda getirme, yaratma 7b/2, 40b/6.
2. Vücuda getirilme 70b/4.
- icāde (Ar.)** : İyi yapma, iyi işleme 177b/18.
- icāre (Ar.)** : Kira, kiralama 25b/18, 100a/14.
- i‘cāz (Ar.)** : 1. Benzerini yapmanın imkânsız bulunması durumu 123a/26.

	2. Keramet, mucize 2b/23.
icāzet (Ar.)	: İzin 16b/6, 17b/18, 24a/10, 26a/21, 40a/8, 42a/20, 53a/26, 97a/16.
iclāl (Ar.)	: 1. Ağırılama, ikram, hoş tutma 71b/15, 127b/26. 2. Ululuk, büyüklük, kudret sahibi olma 71b/7, 99b/15.
icmāl (Ar.)	: Bir sözü ayrıntılarına inmeden kısa ve öz olarak anlatma, özet 11a/5, 11a/7.
icrā (Ar.)	: Bir şeyi yapma, bir buyruğu yerine getirme, bir işi yürütme 32a/25, 69a/16, 69a/17.
ictibā (Ar.)	: Toplama 1b/20.
ictihād (Ar.)	: Büyük bir güç harcayarak bir şey yapmaya çalışma, çabalama 17b/22, 125a/25, 132b/24, 160b/21.
ictimā^c (Ar.)	: 1. Toplanma, toplantı 11a/23, 86a/26, 98b/12, 139a/26. 2. İki veya daha çok şeyin bir arada bulunması 63b/15, 115b/22,
ictināb (Ar.)	: Sakınma, çekinme 3b/15, 13a/10, 21a/26, 51b/19, 75a/9, 78a/27, 152b/1, 159b/8.
iç-	: 1. Bir sıvıyı ağız yoluyla yutmak, emerek içine çekmek 16b/26, 28a/20, 33b/10, 87b/12, 127a/6, 175b/9. 2. (Yardımcı fiil görevinde) and içmek 100b/26, 123a/23.
iç	: 1. Aynı aileden kişi, aynı türden canlı veya nesnelerin meydana getirdiği topluluğun arası 8b/7, 58b/2, 102b/3, 137a/3, 137a/9, 152b/1, 161a/26, 170b/1, 176a/10. 2. Kütlesi daha az yoğun olan gaz, bulut, su vb. cisimlerde kütlesi daha yoğun bir cisim bulunması, girmesiyle ilgili olan durum 16b/13, 30b/23, 36b/5, 36b/16, 37a/17, 40a/6, 40a/9, 50a/16, 158a/24. 3. Herhangi bir yer, alan, cisim veya durumun sınırları arasında kalan yer, dahil 6b/5, 12b/10, 33b/15, 87b/22, 103a/3, 127a/3, 143b/23, 144b/23. 4. Oyuk olan, oyuk kabul edilen cisimlerin boşluk olan tarafı 9b/1, 16a/18, 36a/3, 94b/12, 147b/19.

5. Kütlesi yoğun olan (taş, toprak vb.) bir cisme ruhanî (şeytan, cin vs.) varlıkların girebilmesi durumu, 120a/5, 120a/23, 122b/5, 123b/6, 156a/15.
 6. Ev, bina, gemi, mağara gibi insanların yaşadığı, girebileceği, saklanabileceği etrafı çevrili mekânlar 27a/17, 84a/24, 139a/24, 175a/11.
 7. İnsan vücudunun mide, bağırsak, kalp, ciğer gibi organlarının bulunduğu kısım 9b/26, 90b/22, 137b/10.
 8. Kişinin manevî, ruhî vaziyetiyle ilgili olan 93b/18, 105b/27.
 9. Kuş kanatlarının örttüğü kapsadığı alan, kanatların altında kalan kısım, 84b/23, 147b/26.
 10. Kabuklu yiyeceklerde, kabuğun sardığı, örttüğü bölüm 155b/15.
 11. Ülke, şehir sınırlarının içi ile ilgili olan, içeride olan 79a/7
- içinde** : 1. Zaman zarfıyla birlikte belli bir süre kapsamını belirtir, süresince, zarfında, esnasında, zamanında 3a/11, 62a/13, 87a/15, 95a/27, 101b/17.
2. Ortamda, ortamında 5b/6, 53a/6, 66a/13, 105a/22, 161b/17, 175b/6,
- içerü** : 1. İç bölüm, içteki kısım, iç taraf, iç yan 10a/18, 10b/9, 148b/14, 155a/16.
2. Mide 16b/6.
- içil-** : İçmek işi yapılmak 28a/10.
- içre** : İçerisinde, içeride, içinde, arasında, -de 3b/3, 7b/25, 154a/20.
- içün** : 1. Amaç belirtir, amacıyla, maksadıyla 9b/12, 13b/3, 14a/19, 17b/26, 18a/4, 38a/26.
2. Sebep ve sonuç bildirir, ...-den dolayı, ...-den ötürü 15a/5, 17a/1.
3. Ayrılmış, -e özgü, a- mahsus, hasredilmiş 8b/9, 11a/9, 16a/18, 24b/21, 36b/6, 51a/25.
4. Birisinin veya bir şeyin hatırına, uğruna, yararına, karşılığında 15a/13, 35b/6, 51b/11.
5. Hakkında 35a/23, 37a/13, 50b/13.
6. Karşılık olarak, karşılığında 35b/6, 46a/21.

‘īd (Ar.)	: Dini bayram, şölen, tören 10a/26, 34b/3, 34b/4, 34b/9, 85a/20, 95a/5.
idici	: Bir işi veya şeyi yapan kişi, eden kişi 170b/7.
idin-	: 1. Yapınmak 8a/6, 13b/26, 61a/4, 76a/10. 2. Yardımcı fiil 22a/9, 131a/17, 176a/9. 3. Herhangi bir yolla sahip olmak, kazanmak 11b/12.
‘idād (Ar.)	: Sayı, hesap 81a/15.
‘idāde (Ar.)	: Kol bağı, pazubend 166b/10.
idbār (Ar.)	: İşlerin ters gitmesi, baht ve talihin kötüye gitmesi, bahtsızlık, talihsizlik 66a/21, 166a/21.
‘iddet (Ar.)	: Doğacak çocuğun nesebinin karışmasını önlemek maksadıyla boşanan veya kocası ölen kadının tekrar evlenebilmesi için beklemesi gereken süre 14b/9.
‘īdgāh (Far.)	: Bayram yapılan yer, bayram yeri 34b/6, 34b/11, 34b/13, 34b/15, 34b/26.
idhāl (Ar.)	: Dāhil etme, içeri sokma 13a/24, 13a/27, 13b/5, 82a/27, 82b/8.
idlāl (Ar.)	: Gösterme, işaret etme 23a/20, 24b/7, 28b/3, 28b/6, 129b/15.
idrāk (Ar.)	: Anlama yeteneği, akıl erdirme, anlayış 28b/11, 36b/19, 40a/24, 55b/5, 60a/13, 167a/16.
idrār (Ar.)	: Böbreklerde kandan süzülerek idrar yolları ile dışarı atılan vücut sıvısı, sidik 83a/24.
İdrīs-rif‘at (Far.)	: Hz. İdris gibi yüce olan, büyüklüve yüceliği Hz. İdris gibi olan 75a/2.
ifāde (Ar.)	: Düşüncenin, duygunun söz, hareket vb. ile belirtilmesi, anlatım 5b/20, 78a/2.
ifākat (Ar.)	: Hastalıktan kurtulma, hastalıktan kalkma, kendine gelme, iyileşme 25a/15.
ifāze (Ar.)	: Amaca ulaştırma 64a/5.
‘iffet (Ar.)	: Namusluluk, temizlik, dürüstlük 63b/6, 66b/11. 2. Namus 45b/2, 118a/5.
ifnā (Ar.)	: Yok etme, ortadan kaldırma 132a/9.

ifrāḥ (Ar.)	: Rahat ve huzura kavuşturma, ferahlatma, memnun etme 49a/2.
ifrāt (Ar.)	: Bir konuda aşırı gitme, ileri gitme, sınırı aşma, ölçüyü aşma, aşırı davranma 66b/13, 72b/1.
‘ifrīt (Ar.)	: Şeytansı, kötü huylu ve kötü cin 64a/6.
ifsād (Ar.)	: Ortılığı karıştırma, düzeni bozma, karıştırma, fesat çıkarma 25a/25.
ifşā (Ar.)	: Gizli bir şeyi açığa çıkarma, ortaya dökme, yayma 33a/25, 108b/22.
iftār (Ar.)	: Oruçlunun orucunu açması, bir şey yemesi, içmesi, oruç açma 49b/8, 49b/9, 50a/10, 150a/12.
iftihār (Ar.)	: Kıvanç duyma, öğünme, göğsü kabarma 2b/13, 18b/26, 21b/6, 135b/8, 159b/12, 165a/14.
iftikār (Ar.)	: Alçak gönüllülük 18b/25.
iftirāk (Ar.)	: Bir yerden veya birinden ayrılma 31a/10, 166a/20.
iğāset (Ar.)	: Yardım etme 117a/2.
igen	: Çok, pek fazla, daha ziyade 74a/17, 106b/23, 108a/8.
igne	: İğne, ibre 158a/3.
iğvā (Ar.)	: Yolunu şaşırtma, kışkırtma, yoldan çıkarma, azdırma, baştan çıkarma, aldatma 13a/14, 28b/3, 37a/26.
ihānet (Ar.)	: Haksız yere kötülük etme, hānlik etme, hıyanet, hānlik 25a/13, 25a/25, 33b/8, 120a/29, S147b/6.
ihāta (Ar.)	: Bir şeyin etrafını çevirme, sarma, kuşatma 21b/21, 26b/16, 86a/25, 105b/2.
iḥdā (Ar.)	: Bir 83a/26.
iḥdās (Ar.)	: Eskiden olmayan bir şeyi ortaya çıkarma 34a/25, 109a/17, 113a/11, 114a/22.
iḥfā (Ar.)	: Gizleme, saklama 17b/22, 32b/3, 33a/5, S147b/12.
iḥlās (Ar.)	: 1. Hālis, temiz, doğru sevgi 38b/5. 2. Gönülden gelen dostluk, samimiyet, doğruluk, bağlılık 58b/1, 71a/11.

	3. Bütün işlerini ve ibadetini Allah'ın hoşnutluğu için yapma 23b/7, 169a/12.
ihmāl (Ar.)	: Bir işte gerekli özeni göstermeme, baştan savma yapma, boşlama, savsaklama, savsama, önem vermeme 28a/22, 45b/1, 103a/19, 118b/24.
ihrāc (Ar.)	: Bir yerden dışarıya çıkarma, bir işten kovma, atma, uzaklaştırma 5b/25, 18a/10, 26a/22, 52a/6, 70b/8, 106b/13, 117b/12, 118b/13, 172a/13.
ihrām (Ar.)	: Müslüman hacıların Kā'be'yi tavaf ederken giydikleri yün, keten veya pamuktan yapılma beyaz dikişsiz elbise 144a/22.
ihsān (Ar.)	: İyilik yapma, iyilikte bulunma, iyilik 3b/22, 4b/11, 7b/16, 15a/21, 20b/14, 37b/20, 61b/25, 73b/9, 91b/18, 112b/18, 125a/18, 139b/26, 141a/17, 154a/4.
iḥṣā (Ar.)	: Sayma 53b/18, 159b/5.
iḥticāb (Ar.)	: Perde altına girme, saklanma, örtünme, gizlenme 14a/4, 71b/10, 90a/26, 136a/2.
ihtidā (Ar.)	: Kurtuluşa erme, doğru yola girme 1b/20.
iḥtifā (Ar.)	: Bir yere saklanma, görünmemek için gizlenme 72a/15.
istihzā (Ar.)	: Biriyle alay etme, maskaralığa alma, eğlenme 161b/12, 161b/13.
iḥtilāf (Ar.)	: Ayrılık, aykırılık, uyuşmazlık, görüş ayrılığı 14b/2, 15b/9, 21a/21, 64b/17, 103b/24, 104a/10, 105a/3, 110b/9.
iḥtilāl (Ar.)	: Bozukluk, bozulma 38b/23, 99b/8.
iḥtilāṭ (Ar.)	: 1. Karışıp kaynaşma, katışma 10a/21, 24b/16, 32a/15. 2. Görüşüp kaynaşma, başkaları ile ilişkide bulunma 42b/9, 104b/20.
iḥtimāl (Ar.)	: Bir şeyin olabilme durumu, olabilirlik, mümkün olma, olasılık 7a/7, 9b/27, 32b/7, 107b/26, 129b/20.
iḥtimām (Ar.)	: Dikkatli davranma, özen gösterme, özen, itina 2a/15, 3a/16, 10a/2, 18b/10, 22b/1, 35b/5, 45a/18, 48b/17, 49a/26, 62a/27, 65a/24, 86b/25, 88b/23, 92b/24, 94a/10, 99b/17, 109a/23, 116b/10, 127a/14, 133b/3.

- iẖtirā‘ (Ar.)** : O güne kadar benzeri görülmedik yeni bir şey bulma, türetme 23a/18, 60a/19, 70b/4, 103a/10.
- iẖtirām (Ar.)** : Saygı gösterme, ağırlama, hürmet 20a/27, 22a/14, 22a/17, 22b/1, 34b/9, 96a/7, 99b/2, 137b/13, 165b/7.
- iẖtirāz (Ar.)** : Çekingen durma, çekinme, sakınma 23b/11, 52a/14, 63a/18, 103a/12, 126b/8, 130a/8, 158b/21, 159b/12.
- iẖtişāş (Ar.)** : 1. Bir hususta manevī olarak derinleşme, zirveleşme, kutup olma, uzmanlaşma 3a/18, 4b/7, 47a/15, 167b/9, 169a/12.
2. Manevī olarak, kalben bağlılık 70a/15, 79b/12.
3. Bilgi, hüner 174a/9.
- iẖtişām (Ar.)** : Ulu ve şanlı görünüş, büyüklük 165b/7.
- iẖtiyāc (Ar.)** : Gereksinim duyulan şey, ihtiyaç konusu olan şey 49a/17, 114a/25, 161a/11, 165b/21, 176a/19, 177a/22.
- iẖtiyār (Ar.)** : 1. Seçme, tercih etme 20a/14, 23a/27, 137a/2, 137a/13, 160b/22, 172b/9.
2. Kendi iradesi ile hareket etme gücü 14b/10.
- iẖtiyār-ı cumhūr* : Halkın seçimi 64b/19.
- iẖtiyāt (Ar.)** : Herhangi bir konuda geleceği düşünerek ölçülü ola, sakınma 39a/15, 118b/11, 118b/13, 125b/3, 150b/13.
- iẖtizaz (Ar.)** : Hafif titreşim, hafifçe titreşme, titreme, titreşim 68b/22.
- iẖyā (Ar.)** : 1. Diriltme, canlandırma, hayat verme 35a/9, 77b/25, 99b/23.
2. Bir geceyi ibadet ederek geçirme 60b/6, 133b/1, 133a/24, 133a/25.
- iẖzār (Ar.)** : Hazırlama, hazırlık 14a/5, 25b/14, 30a/4, 53a/24, 74a/6, 100a/7, 112a/26, 112b/3, 112b/13, 132a/16.
- ‘ikāb (Ar.)** : Bir kötülük sonucu çekilen eziyet, cefa, azap 10b/21, 62a/13.
- ikāmet (Ar.)** : Bir yerde oturma, kalma, eğişme 22b/16, 38b/27, 60b/6, 100b/1, 116b/27, 162b/12.
- ikān (Ar.)** : İnanma, iman 1b/5, 166b/21.

ikbāl (Ar.)	: Yüksek bir mevkiye veya duruma erişmiş olma, baht açıklığı, şanslı olma 18a/26, 37a/1, 61a/25, 72a/10, 93b/21, 132b/16, 134b/20, 165b/11. 2. Yüz çevirip bakma 60a/24, 147b/26, 157a/26.
ikdām (Ar.)	: Sürekli çalışma, çaba gösterme 2a/15, 11a/24, 14a/10, 26a/24, 30a/8, 47a/24, 51a/3, 61b/23, 69a/12, 70b/16, 73a/9, 85b/2, 96a/21, 99b/8, 103a/12, 103a/19, 116b/9, 118b/7, 120a/23, 144a/8, 170b/15, 171a/22.
iki	: Birden sonra gelen sayının adı 9a/19, 10a/10, 11a/26, 28b/22, 110a/11, 119b/9, 120a/10, 124b/8, 129a/13, 151b/18, 164b/15, 173b/5.
ikinci	: Değerlendirmede birinciden sonra gelen, ilk olamayan, başkasına göre daha az önemli olan, değeri daha az olan 14a/25, 17a/10, 21b/1, 37b/18, 46a/13, 53b/13, 68a/22, 80a/1.
ikişer	: Her birine iki adet düşen 75b/6, 112a/1, 141b/4, 162b/11.
ikiz	: Bir doğumda dünyaya gelen iki kardeş 17b/25, 17b/27.
iklīl (Ar.)	: Taç 1b/16.
iklīm (Ar.)	: 1. Ülke, diyar, memleket 23a/4, 23b/6, 28a/4, 38b/25, 73a/25, 76b/4. 2. Belli bir yerde insan ve diğer canlılar üzerinde etkili olan hava yuvarlağı olaylarının ortalama olarak gösterdiği çeşitli sıcaklık, yağış, rüzgar, basınç vb. durumların tümü 2a/27.
	<i>iklīm-i āher</i> : Başka bir memleket 76b/4.
	<i>iklīm-i deşt</i> : Çöl iklimi 2a/27.
İkrā (Ar.)	: Kur'ân-ı Kerīm'de 96. sure olup 19 âyetten oluşur 107b/12, 107b/18.
ikrāh (Ar.)	: Tiksinme, iğrenme 115b/3, 150a/2.
ikrām (Ar.)	: 1. Lütuf, hediye, armağan 75b/5, 83a/27, 93a/20, 138a/7, 166b/1. 2. Konuk/ları ağırlama 96a/7, 117b/23. 3. Bir binanın tadilat, tamirat, temizlik vs. bakımını yerine getirerek hizmette bulunma 65a/27.
ikrār (Ar.)	: 1. İnkār etmeyerek açık olarak söyleme, saklamadan söyleme, itiraf etme 19b/5, 34a/16, 35b/22, 154b/3, 159a/24.

2. Doğru bulma, benimseme, kabul, onama, tasdik 123a/27.
- iksīr (Ar.)** : Ortaçağ kimyacılarının, çok tesirli olduğuna ve herhangi bir madeni altın yapacak kadar kuvvetli bir hassası bulunduğu inandıkları bir madde 22b/15.
- iktibās (Ar.)** : Ödünç alma 60b/22, 166a/3.
- iktidā (Ar.)** : Uyuma, tâbi olma 105a/8, 105b/24, 139b/1, 144a/26, 147b/2, 168a/20.
- iktidār (Ar.)** : Bir iş yapabilme gücü, erk, kudret, kuvvet 58a/24, 66a/24, 174b/6.
- iktifā (Ar.)** : Bir şeyi kendisi için yeterli bularak daha çoğunu istememe, yetinme, yeter bulma, kanaat etme, kanma 3b/15, 66b/23.
- iktirāb (Ar.)** : Yakınlaşma, yakına gelme 63a/10.
- iktizā (Ar.)** : Gerekli olma, gerekme 6a/21, 75b/9, 93b/6, 110a/2, 174b/26.
- ilā (Ar.)** : Zaman ifade eden kelimeler arasına gelerek "...den e kadar, "...-e kadar" "...e dek" manalarını verir 1b/1, 43a/9, 70b/24, 136a/8, 166b/11.
- ilā āhirihi* : Sonuna kadar 132a/12.
- ilā-yevmi'd-dīn* : Din gününe kadar, kıyamete kadar 59a/13.
- ilā yevmi'l-kıyām* : Kıyāmet gününe kadar 43a/9, 70b/24, 74b/25.
- i'lā (Ar.)** : Yüксеğe çıkarma, yüксеğe kaldırma, yukarıya çıkarma, yükseltme 66a/22, 109a/23, 105a/15, 114a/15, 170a/18.
- i'lā kılm-* : Yükseltmek, yüceltmek 170a/18.
- 'ilāc (Ar.)** : Bir hastalığı iyileştirmek maksadıyla türlü yollardan kullanılan doğal veya sentetik madde, em, deva 70a/23, 91a/11, 114a/27, 131b/10.
- 'ilac-peẓīr (Far.)** : Çaresi olan, çaresi bulunabilen 70a/22.
- ilāh (Ar.)** : 1. Mitolojide tanrı 24b/26, 32b/7, 35a/15, 35a/21, 113a/16, 116a/9, 118a/1, 120a/4, 131b/11.
2. Kendisine tapınılan varlık, mabud, tanrı 123b/10.
- Īlāhā (Far.)** : Ey Īlāhım, Ey Tanrı'm, Ey Allah'ım 7b/1, 68b/23.
- Īlāhī (Ar.)** : Allah'a ait, Allah'la ilgili 10b/12, 12a/1, 14a/22, 24a/19, 39a/4, 44b/10, 55a/20, 62a/9, 87a/19, 93a/16.

i'lām (Ar.)	: Bildirme, anlatma, ilān etme 32b/10, 64a/14, 85b/9, 102a/2, 104a/1, 116a/14, 162b/15.
i'lān (Ar.)	: Açığa çıkarma, belli etme, āşikār etme 123b/15.
ilçi	: Elçi, sefir 117b/23, 117b/24, 117a/27, 118a/17.
ile	: 1. Birliktelik, beraberlik manası katar 101a/2, 101b/6, 101b/22, 174b/6, 177a/10. 2. Bir iş yaparken bir şeyden yararlanmayı veya onu yanına almayı, araçlık ve vasıtalık bildirir 100a/17, 101a/13, 101b/4, 102a/7. 3. Sebeplik bildirir 101a/16. 4. Cümle içinde eş görevli kelime veya kelime gruplarını birbirine bağlar 100a/3. 5. Bir işin nasıl gerçekleştiğini/yapıldığını/olduğunu bildirir 102a/4, 142b/16.
ile'l-ān (Ar.)	: Bu ana kadar, şimdiye kadar 17b/10.
ilerü	: 1. Önce, önde, öne, ileri, evvel, mukaddem 103a/21, 148a/22, 150b/25, 173b/24. 2. Namazda safların önü, cemaatin önü, imamlık makamı 105b/23.
ilğar	: Ansızın hücum, akın, düşman toprağına yağma için meydana gelen atlı hücumu 61a/7.
ilhāḥ (Ar.)	: Israr etme, direnme 24a/13, 33a/2, 39b/24
ilhām (Ar.)	: Allah tarafından peygamber-lerin gönlüne gelen ve vahiy şeklinde beliren Tanrısal āleme āit duygu ve düşünceler 3a/14, 4b/1, 47a/16, 76b/20, 104b/10, 138b/12, 149a/11, 153b/14.
ilkā (Ar.)	: 1. Belli inanç ve görüş doğrultusuna getirmeye çalışma, telkin etme, ilham etme 107b/21, 133b/25, 166a/10, 166b/25. 2. Bir şeyin içine damlatma, atma, bırakma, koyma 37a/13, 37a/14, 38a/27.
illā (Ar.)	: 1. - den başka 46b/26, 52b/16, 100b/6, 142b/18, 150a/10.

2. Yalnız, ancak, ne var ki, bununla beraber 13a/18, 17b/24, 35b/4, 52b/14.
3. Aksi durumda, aksi hâlde, yoksa, olmazsa 13b/22, 43b/6.
4. Hangi şartlar altında olursa olsun, ne olursa olsun, mutlaka, ille 64a/4, 170a/12.
5. -dığı için, -diğinden dolayı 62a/11.
6. Özellikle, hele 107b/7.

‘illet (Ar.) : Hastalık, sakatlık 8b/9, 28a/10, 62a/15, 87a/1, 87b/18.

‘illet-i cū‘: Açlık belası 87b/18.

‘illet-i cūzzām: Cūzzam hastalığı 62a/15.

‘illiyīn (Ar.) : İslāmiyet’e göre gökyüzünün ve cennetin en yüksek ve en kutsal tabakası 11b/27, 44b/14, 68a/5, 74b/10, 140b/16.

‘ilm (Ar.) : 1. Özellikle maneviyata dönük ilāhī sırlara vakıf olmak için gösterilen çaba süreci 22b/13, 25a/26.
 2. Bilme, biliş 2b/7.
 3. Bilgiler, nazariyat 6b/25.
 4. Dinī bilgiler 72a/25.

‘ilm-i şifāt : Allah’ın sıfatları ile ilgili ilim, kelām ilmi 167b/21.

ilt- : Götürmek, iletmek, nakletmek, sevk etmek, alıp götürmek, ulaştırmak, kılavuzluk etmek, rehberlik etmek 13b/20, 24a/10, 40a/17, 54b/3, 107a/4, 123b/3, 149b/8, 152b/24.

ildici : Birisini bir yerden bir yere götürürken rehberlik eden, kurye, alıp götüren 148a/21.

ilticā (Ar.) : Güvenilir yere sığınma, sığınma 113a/18, 128a/20.

iltifāt (Ar.) : 1. Yüzünü döndürerek bakma 41b/3, 121a/1.
 2. Birine karşı güleryüz gösterme, hatır sorma, gönül alma, hoş davranma, ilgilenme 18a/20, 73a/4.
 3. İlgi gösterme, rağbet etme, rağbet 24a/13, 29b/15, 34b/14.

iltimās (Ar.) : 1. İsteme , talep etme, istek, talep 7a/3, 23b/27, 24a/6, 33a/12, 61b/3.

2. Tutma, tutunma 32b/7.
- ilzām (Ar.)** : Bir tartışmada kuvvetli delil göstererek karşısındakini cevap veremez duruma getirme, susturma 37b/14, 114a/17, 134b/27.
- imām (Ar.)** : 1. Müslümanlıkta bir yorum ve değerlendirmeleri örnek alındığı için bir mezhebin doğmasına sebep olan kimse 4a/6, 17a/26, 45b/23, 56a/16, 68b/1, 104a/26.
2. Cemaatle kılınan namazda en önde duran ve kendisine uyulan kimse 51a/16, 136a/26, 144a/25, 144b/7.
3. Hz. Ali'nin soyundan gelen on iki büyüğün her biri 7b/5
- ‘imāme (Ar.)** : Din adamlarının giydiği sembolik başlık, destar, sarık 137a/24, 137a/25, 137a/27, 137b/1, 158b/23.
- imāmet (Ar.)** : Cemaatle kılınan namazlarda öne geçerek namaz kıldırma işi ve görevi, imam olma, imamlık 65a/26, 136a/26, 144a/24, 144b/4, 144b/7, 147b/3, 162b/10, 162b/14.
- īmān (Ar.)** : 1. İslāmiyet'e inanma, İslāmiyet'i kabul etme 108b/9, 108b/10, 109a/8, 109b/1, 110b/9, 111a/18.
2. İnanma, inanç, inanış 110a/24, 111b/11.
3. Dinin ortaya koymuş olduğu dogmalara inanma, dinī inanç, kutsal inanç, inanç, itikat 108a/9, 110b/7.
4. Güçlü inanç, inan 10a/14.
- ‘imāret (Ar.)** : Bayındırlık 15a/19, 31a/18, 41a/20, 52a/13, 60a/11, 60a/21, 65a/22, 69a/9, 86a/20, 103a/23, 103a/27, 103b/2, 104a/21.
- ‘imāret-i bā-tezyīn*: Süslü yapı/mimarī 60a/15.
- imāte (Ar.)** : Öldürme, yok etme 35a/9.
- imdād (Ar.)** : Herhangi bir tehlikede ya da güç durumunda kalana yapılan yardım 58a/2, 76a/4, 83b/12.
2. Yardım için gelen destek 124a/4, 139b/25.

imdi	: Şimdi 97b/7.
imkān (Ar.)	: Yararlanılacak veya bir şeyi yapabilmek için var olan uygun şart ve durum, olanak 30b/5, 65a/9, 70a/20, 105a/13, 148a/20.
imtidād (Ar.)	: Uzun sürme, uzaman 23b/20.
imtiḥān (Ar.)	: Manevi direnme gücünü ortaya koyan, dayanışma ve güç gerektiren, sonuçta bir deneyim kazandıran zor durum 42b/11, 43a/7, 43a/12, 46b/16, 76b/11, 96a/12, 119a/7, 166b/13, 166b/25.
imtinā' (Ar.)	: Bir şeyi yapmaktan çekinme, kaçınma 7a/10, 10a/18, 10a/19, 11a/23, 24a/13, 61b/27, 88b/9, 103b/1, 117b/21.
imtinān (Ar.)	: İyilik, kerem 91b/18.
imtişāl (Ar.)	: Bir örneğe göre hareket etme, bir örneğe uyma, benzemeye çalışma, ayak uydurma 11a/19, 19b/7, 21a/17, 27a/22, 44a/11, 78a/27.
imtiyāz (Ar.)	: Başkalarından ayrı ve üstün tutulma durumu, özel ve şahsī olarak tanınan hak, ayrıcalık 51a/9, 167a/7.
imtizāc (Ar.)	: İyi geçinme, uyum sağlama, anlaşma, uyuşma, geçinme 66b/3.
in-	: 1. Yukarıdaki bir yerden daha aşağıdaki başka bir yere doğru gelmek 15a/19, 100b/4, 136b/26, 165b/26. 2. Binek hayvanından yere ayak basmak 74a/18, 120b/26, 126b/26, 139a/12. 3. Dağ vb'den aşağı kesime gelmek 24b/15, 24b/16, 41b/16. 4. Bir yerden bir yere göç ederek yeni bir şehir kurmak için yerleşme 24b/13, 42a/25. 5. Düşmek, yukarıdan atılan, bırakılan bir şeyin aşağıya düşmesi 62a/6, 77b/11. 6. Gelmek, vahiy getirmek 105b/8, 110b/1. 7. Oturulan yüksekçe bir makam koltuğundan kendisinden daha düşük makamda olan kişinin seviyesinde bir yere, daha alçak bir yere oturma 61a/26.

8. Bir şehrin yüksek tarafından aşağı tarafına giderek yerleşmek 42a/9.
9. Geceyi geçirmek üzere bir yerde konaklamak, misafir olmak 95a/22.
10. Sel ve baskın sonrası suyun çekilmesi, gitmesi 27b/23.
11. Allah tarafından gönderilmek 119a/14.
12. İnsanın yediği veya yuttuğu bir şeyin boğazından midesine doğru gitmesi 14a/6.
13. Dağ vb. tabiat unsurlarının titremesi, lerzeye gelme 85a/23.

‘īn (Ar.)	: İri ve güzel gözlüler 155a/26,
inābet (Ar.)	: Tövbe ederek Allah’ın bildirdiği doğru yola dönme, İlāhī yola girme 15a/21.
‘inād (Ar.)	: Bir konuda diretme, sözünden vazgeçmeme, ayak direme, ısrar etme 6a/11, 31a/16, 78b/3, 126b/12, 159b/11.
in‘ām (Ar.)	: İyilik etme, bağış ve yardımda bulunma, ihsan etme, lütufta bulunma 18a/16, 38b/10, 49a/18, 51a/25, 56b/17, 73a/7, 166b/1, 166b/8.
‘inān (Ar.)	: Dizgin 2b/10, 100a/8, 100a/9, 138a/2, 138b/6.
inan-	: 1. Bağlanacak, güvenccek ve sevecek en yüce varlık olarak kabul etmek, öyle bilmek, iman etmek 119a/5, 124b/22, 132b/1, 160b/16, 161b/8. 2. Bir şeyi doğru olarak kabul etmek, doğruluğunu benimsemek 32b/12, S147b/21, 174a/26. 3. Birini doğru sözlü olarak bilmek, sözüne güvenmek, itimat etmek 161b/26.
‘ināyāt (Ar. ‘ināyet’in çğl.)	: İnayetler, yardımlar, iyilikler, ihsanlar 136b/6, 165a/17.
‘ināyet (Ar.)	: 1. Dikkat, gayret, özenme 25a/25, 119a/8, 136b/12, 138a/11, 152a/8. 2. Yardım, iyilik, lütuf, ihsan, kayra, atıfet 4a/2, 21a/1, 46a/20, 66a/18, 87a/19.
inbisāt (Ar.)	: 1. Zemin, yeryüzü zemini 11b/17, 63a/15, 134b/18, 149a/8, 165a/16. 2. Yayılma, açılma, genişleme 63b/22, 83a/3. 3. İçi açılma, ferahlık 14a/8, 82b/5.

incāh (Ar.)	: İsteğini elde etme, amacına ulaşma, muradına erme 40b/27.
ince	: Hassas 110a/12.
incil (Ar.)	: Allah'ın vahy yoluyla dört büyük peygambere yolladığı mukaddes dört büyük kitaptan Hz. İsa'ya nazil olanı 59a/19, 66a/2, 66a/26, 79b/21, 81a/11, 100b/8, 106a/11, 117b/19.
incilā (Ar.)	: Parlaklık, ışıık 3b/9.
incin-	: Birinin kötü bir davranış veya sözü yüzünden üzüntü duymak, gücenmek, kırılmak 33a/9, 59a/20, 59b/21, 61b/3, 94a/4, 97a/2, 120b/16, 128a/15.
incinme	: Bedenī ya da ruhī acı içinde bulunma durumu 16a/3.
incīr (Far.)	: Dutgillerden geniş yapraklı, asıl yurdu Akdeniz kıyıları olan 8-10 m. boyunda bir meyve ağacının meyvesi 12b/1, 14a/20, 14a/21, 14a/22, 50b/11.
incit-	: Söz ve davranışları ile birini kırmak, üzme, gönül kırmak 25a/14, 114a/4, 125b/6, 125b/7, 132b/7, 141b/3, 171b/6.
incü	: İstiridye gibi kavkılı deniz hayvanlarının içinde oluşan küçük, sedef renginde tane 14b/25, 84b/16, 108b/8, 139a/6, 140b/13, 154b/24.
incüd-	: bk. incit- 78b/10.
incük	: Diz kapağından topuğa kadar olan kısım 77b/10.
‘indallāh (Ar.)	: Allah'ın katında, Allah'ın nazarında 164a/23.
indür-	: 1. Kuş kanatlarını kapamak 137b/17, 144b/15. 2. Birinin veya bir şeyin yüksekten veya yukarıdan aşağıya inmesini sağlamak 38b/1. 3. Avlamak 58a/14. 4. Allah'ın yeryüne yağmur, kar vb. yağdırması, göndermesi 72b/4. 5. Binek hayvanından ya da araçtan yere, aşağı almak 91b/4. 6. Allah'ın tabiat vb. sebeplerle insanlara gökten belalar göndermesi 121b/20.

7. Duvarda asılı, dolaba kaldırılmış bir nesneyi bulunduğu yerden alarak göz önüne çıkarmak 126b/3.

8. (Melekler için) Allah'ın emriyle güneşin gurub etmelerini sağlamak 144b/15.

infilāk (Ar.) : Yarılma, açılma 64a/26.

infitāh (Ar.) : Kapalı veya tıkalı bulunan şeyler için açılma 66a/13, 168b/20.

inhā (Ar.) : Ulaştırma, yetiştirme 175a/8.

inhidām (Ar.) : Yıkılma, çökme, harap ve viran olma 61a/11, 61b/15, 76a/3, 103a/3, 103a/6.

inḥilāl (Ar.) : Zorluk ve problemler için çözülme, dağılma, dağıtma 72a/11.

inḥirāf (Ar.) : Yönelme, meyletme, gidilen yoldan çıkarak başka bir yola sapma 77b/22, 166b/13, 167a/2.

inīl- : Acı, üzüntü ve sıkıntı belirten kesik sesler çıkarmak, inlemek 164b/20.

iniş : Tepeden vadinin aşağısına doğru uzanan yokuş 158a/13.

inkār (Ar.) : 1. Allah'ı ve dinî esasları kabul etmeme, reddetme, tanımama 34a/7, 35a/26, 66a/21, 69b/9, 121a/18, 123a/26.

2. Bir kimsenin yaptığı bir işi, söylediği bir sözü veya tanık olduğu bir olayı söylememesi, saklaması ya da tam aksini söylemesi, yadsıma 20a/9, 27b/2, 27b/4, 171a/21.

3. Mirac hadisesinin vukuunu kabul etmeme, inanmama 161b/20, 162a/10, 162a/13, 162b/4.

inkārī (Ar.) : İnkār eden, inkarcı bir tavır içeren 33a/17.

inkırāz (Ar.) : Bir soy veya topluluğun, bir yeri idare eden bir ailenin hiçbirisi kalmayacak şekilde tükenme, son bulma, sona erme, yok olma, mahvolma, batma 46a/16, 118b/11.

inkıṭāʿ (Ar.) : Bitme, tükenme 3a/9.

inkıyād (Ar.) : 1. Birine uyma, tâbi olma, arkasından gitme 21a/26, 59a/12, 128b/5.

2. Boyun eğme, teslim olma 58a/23, 74b/3.

3. İtaat etme 5b/23, 58a/25.
4. Bir kimsenin veya hayvanın emniyette ve güvende olup vakti hâlinin hoş olması 27b/23.
- inkisār (Ar.)** : 1. Bir şeyin bir dış etkene dayanamayarak kırılması, harap olma 86b/1.
2. Zaaf, eksiklik, kusur 112b/19.
3. Hatırı kırılma, gücenme, kırılma, darılma 128b/18.
- innā (Ar.)** : Şüphesiz biz 87a/7.
- ins (Ar.)** : İnsan 23b/25, 55a/9, 62b/27, 74b/23, 88b/16, 113b/24, 129a/8, 137a/14, 147a/15, 159b/20.
- inşāf (Ar.)** : Merhamet, vicdan ve mantığa dayanan adalet, kişide, adalet duygusu ile mantığın yönlendirdiği vicdan, âdil ve ılımlı tutum, merhametli davranış, acıma 51b/9, 52a/12, 57b/2, 72a/20, 96b/17, 98b/18, 118b/26, 169b/20.
- inşāfsız** : Acıması, insafı olmayan, merhametsiz, acımasız, vicdansız, gaddar, zâlim, imansız 164b/13.
- insān (Ar.)** : Bu kelimenin aslı, lugat âlimlerince "ins" den geldiği söylenir. Akıl, şuur ve imān ile diğer canlılardan ayrı, Cenab-ı Hakk'ın en mükerrem yarattığı mahluku olup, Rabbanî ni'metleri unutkanlığı dolayısıyla insan denilmiş. 9a/27, 9b/4, 18a/8, 37a/15, 37a/17, 48b/23, 83b/4, 168a/2.
- insānī (Ar.)** : İnsanla ilgili, insana ait, insanlığa özgü, insaca 48b/24.
- insāniyyetī (Ar.)** : Beşeriyete ait, insanlık âlemi ile ilgili 82a/26.
- inşā (Ar.)** : Yapı kurma, yapma, kurma, yapım 5b/11, 87a/1.
- inşā'allāh (Ar.)** : Allah isterse 36a/17, 95a/7, 102b/28, 119b/22, 150b/17.
- inşād (Ar.)** : Güzel şiir okuma 120a/24.
- intāc (Ar.)** : Sebep olma, neden olma, yol açma, doğurma 17b/22.
- intifā' (Ar.)** : Yararlanma, istifade etme 88a/22, 134b/19.
- intihā (Ar.)** : Son, bitim, nihayet 3a/7, 157a/24, 162b/11.
- intihāb (Ar.)** : Bir şeyi veya kimseyi benzerleri arasından ayırma, tercih etme, seçme 3b/16.

intikāl (Ar.)	: 1. Bir yerden veya kimseden başka bir yere veya kimseye geçme, yer değiştirme, göçme 12a/14, 13a/13, 18a/20, 18b/18, 22b/12, 39b/9. 2. Öteki dünyaya geçme, ölme 45b/18, 53b/22, 118b/6, 130b/5. 3. (Güneş, Ay vb. gök cisimleri için) bir burçtan bir burca geçmesi, konum değiştirmesi, batması 23b/12, 33a/19, 128b/19. 4. Sona erme, zeval, bitme 13b/19. 5. Miras olarak geçme, kalma 32a/11.
intikām (Ar.)	: Öç alma, kendisine veya yakınına yapılan bir kötülüğün cezasını bizzat kendi eliyle verme 16a/13, 78b/11, 120b/18, 121a/10, 146a/7, 158a/23.
intisāb (Ar.)	: Bir yere kapılanma, oraya devam etme 3a/23.
intişār (Ar.)	: (Koku için) yayılma, dağılma 20b/24.
intizāʿ (Ar.)	: Tecrit etme, bir şehri bir gruptan temizleme 56a/7.
intizām (Ar.)	: Düzgünlük, tertip 169a/16.
intizār (Ar.)	: Birinin gelmesini veya bir şeyin olmasını bekleme, gözleme 23b/19, 57a/10, 63a/23, 104a/1, 160b/10, 172b/20, 173a/16, 175a/3, 175a/20.
inzāl (Ar.)	: Peygamberlere Allah'ın buyruklarının gelmesi 65a/12, 107b/7, 133b/7, 139b/7.
inzār (Ar.)	: Bir işin sonucunun sakıncalı olabileceğini hatırlatma, ihtar etme, sakındırma, gözdağı verme 157b/15
ip	: Bir şey bağlamakta kullanılan pamuk, keten ve kenevir liflerden bükülmek suretiyle meydana getirilmiş, düzgün çaplı, değişik kalınlık ve uzunlukta gereç 30b/15, 33b/7, 35b/9, 43a/27, 43b/1, 44a/16, 132b/6.
ir-	: Ermek, ulaşmak, erişmek, varmak, vāsıl olmak, ulaşmak 4b/18, 99b/5, 113b/4, 132a/20, 155a/17, 158b/16.
īrād (Ar.)	: Söyleme 3b/14, 136b/10.
irade (Ar.)	: Emir, buyruk 47b/24.
irādet (Ar.)	: İrade, istenç 4a/26, 11a/6, 84a/14, 134a/23, 170a/17, 171a/6.
iʿrāz (Ar.)	: 1. Yüz çevirme 15b/13, 26b/1, 28b/1, 33a/27, 109a/25.

	2. Çekinme, sakınma 54a/7, 108a/3.
irdür-	: Ermesini, ulaşmasını sağlamak 159a/11.
‘irfān (Ar.)	: Allah’ı bilme, gerçekleri anlama, kavrama 6a/5, 20a/20, 26a/23, 47a/10, 49a/1, 137b/8, 149a/22, 165b/22, 167b/20.
irgür-	: Ulaştırmak, eriştirmek 108a/21, 123b/18.
iriñ	: Vücuttaki bir yara veya çıban üzerinde görülen sarımtırak sıvı, cerahat, iltihap 141a/20.
İrīş (Far.)	: Arşın, endāze 174a/27.
iriş-	: 1. (Ses için, Allah’tan gelen emir, ferman, vahy vb.) işitilmek, duyulmak, varmak, ulaşmak 10a/8, 10a/15, 11a/16, 112a/26, 124a/19, 124a/25. 2. Gelmek, varmak, ulaşmak 45a/15, 101b/26, 102a/4, 104a/4. 3. Zorda, sıkıntıda olan birisine acele olarak yardıma koşmak, yetişmek 10b/7, 38a/27, 90b/10. 4. (Bir sorun, problem için) –e/a gelip dayanmak, varmak, ulaşmak 103b/24, 112a/10, 115b/11. 5. (Belli bir yüksekliğe) varmak, çıkmak, ulaşmak 103b/23, 104a/15. 6. (Vakit için) Belirli bir vaktin gelip çatmak, belirli bir vakte ermek, belli bir vaktin olması 103b/5, 108b/23. 7. (Bir şey sona) varmak, ulaşmak manasında 10a/13, 101a/8. 8. (Yaş için) girmek, ulaşmak 108b/16, 118b/8. 9. (Ruh gibi soyut bir varlığın beden gibi maddi bir varlığın içinde) temas etmek, varmak, ulaşmak 10a/24, 10b/13. 10. (Kulun Allah’tan) yardım ulaştırmasını istemesi 27b/6. 11. Gitmek 137a/1. 12. (Önden giden bir kafilenin, grubun arkasından hızlıca giderek) yetişmek 101b/23. 13. (Bir amaca, makama, isteğe) kavuşma 109b/8.

14. (Yapılan bir işin, okunan bir kitabın, işlenen bir konunun) belli bir noktaya varması, gelmesi, ulaşması 118a/13.
14. (Bir kişinin herhangi bir hususta ilerleme kaydederek derece olarak, mertebeye yükselerek) belli bir noktaya varması, ulaşması 11a/14.
- irişdür-** : Göndermek, ulaştırmak, eriştirmek 3b/24, 22a/8, 38b/1, 48b/12, 62b/4, 74a/6, 86b/26, 97b/9.
- irsāl (Ar.)** : 1. Gönderme, yollama 73b/22, 79b/14, 127a/25, 131b/12, 163b/12.
2. Bırakma, koyuverme 62a/6
- irşād (Ar.)** : Doğru yolu gösterme, uyarma, aydınlatma 25a/24, 48a/6, 111b/17.
- irte** : Yarın, bir sonraki gün 95b/23.
- irtibāt (Ar.)** : Bir yer veya kişi ile kurulan bağ, bağlı olma, bağlantı 96a/10, 94a/25.
- irtifā' (Ar.)** : 1. Yükselti, yükseklik 35a/27, 104a/15, 129a/2, 144a/20, 147a/20, 154b/18.
2. Yüksek bir mevkie gelme, ilerleme, terfi etme 74b/19.
- irṭihāl (Ar.)** : Ölme 53b/17, 71a/15, 99b/6.
- irtikāb (Ar.)** : Kötü bir iş yapma, günah işleme 24b/6, 27b/5, 54b/11, 68b/17, 109a/13, 118a/3, 169b/1, 170b/15.
- irtizā (Ar.)** : Rız olma 73b/4.
- irzā' (Ar.)** : Emzirme, süt emdirme 87a/20, 87a/22, 92a/20.
- irzā'ī (Ar.)** : Süt emmeyle ilgili 87a/18.
- işābet (Ar.)** : 1. (Söz, öneri, düşünce vb. için) uygun düşme, yerinde olma, yanılma 29a/16.
2. (Nazar bakışının) değmesi 90b/1.
- işābet-i 'ayn-i kemāl*: Nazar değmesi, göz değmesi 90b/1.
- isā'et (Ar.)** : Kötülük etme, zararlı davranışlarda bulunma, kötülük işleme 21b/18.
- īṣāl (Ar.)** : Bir şeyi bir yere götürme, ulaştırma, eriştirme 57b/2, 71a/13, 166b/18.
- iṣbāt (Ar.)** : Tanık ve delili göstermek suretiyle işin doğrusunu ortaya çıkarma, gerçeği gösterme 24b/5, 37b/19, 38a/21, 78a/3, 131b/25.

- İsevî (Ar.)** : Hz. İsa'nın dininde olan kimse, hristiyan 73a/4.
- İsî-ṭahāret (Far.)** : Hz. İsā gibi (madden ve manen) temiz olan, (Soyu ve sebepler açısından dünyaya gelişi itibariyle) temizliği Hz. İsā gibi temiz olan 75a/4.
- ismlü** : (Bir özel isimden sonra) isminde 82b/8, 82b/10.
- İskender-bārgāh (Far.)**: Sarayı İskender sarayı gibi olan, Makamı İskender makamı gibi olan, İskender gibi makam sahibi 82b/19.
- İskenderî (Ar.)** : İskenderle ilgili, İskender'e ait 9a/3.
- İslām (Ar.)** : Allah (c.c) tarafından Hz. Muhammed (s.a.s) vasıtasıyla esasları bildirilen ve peygamber olarak Hz. Muhammed (s.a.s)'in tebliğ ettiği din, müslümanlık, İslāmiyet 4a/25, 25a/27, 38b/22, 55a/27, 79b/20, 92a/20, 108a/23, 129b/14, 130a/22, 130b/1.
- İslāmî (Ar.)** : İslām ile alakalı, İslām dinine mensup 129b/14.
- ism (Ar.)** : Bir kimseyi, bir varlığı, bir nesneyi, bir yeri, bir kurumu veya varlıklar ve nesneler bütünü belirtmeye yarayan kelime, ad 2a/5, 10b/4, 26b/6, 38b/10, 55b/10, 56a/10, 65a/22, 106b/10.
- İsmā'îl (Sür.)** : Allah'a itaat eden, mutî'ullah demektir 42b/1.
- İsmā'îl-fidyet (Far.)** : Hz. İsmail gibi kendisini fide olarak feda eden, fidyesi Hz. İsmail gibi olan 75a/3.
- İşmet (Ar.)** : 1. Masumluk, günahsızlık, dürüstlük 39a/17, 66b/11, 72b/26
2. Ahlakça temiz ve namuslu olma, ahlak kurallarına bağlı kalma 18b/21.
3. Allah'ın İsmet ismi 159b/7.
- isnād (Ar.)** : Bir suçu, bir kusuru, utanç verici bir olayı birinin üstüne atma, iftira, karacılık 27b/5, 34b/20, 35a/17, 38a/20, 113a/12, 113a/13, 113a/17, 114a/23, 132b/14, 177b/6.
- isrā (Ar.)** : Yürütme, gönderme 1b/17.
- isrāf (Ar.)** : Bir şeyi boşa tüketme, savurganlık 52a/16, 55a/25, 164b/13.
- issi** : 1. Yakıcı ve bunalıcı sıcak 115a/22, 115a/23
2. Sahip, mālîk 53b/14

iste-	: 1. İnsanın bir dileğini kabul etmesi, gerçekleştirmesi için Allah'a yalvarmak, Allah'a talepte bulunmak, dua etmek 45b/16, 54a/17, 142a/5, 142a/27, 140b/11, 161a/18. 2. Biri ile konuşma, görüşme isteğini belirtmek, varlığını arzulamak, ramak, çağırmak 109a/12, 119b/11, 120b/28, 125a/17. 3. Bir kimsenin bir şeyi yapmasını veya ondan ne beklendiğini söylemek 125b/1, 133b/22, 152a/12. 4. Bir şeyin kendisine verilmesini, sunulmasını söylemek 102a/2, 106b/22. 5. Bir şeyi elde etmeyi, satın almayı dilemek 14a/19, 122b/27. 6. Arkasına düşmek, aramak, arzu etmek, araştırmak 122b/18. 7. Biriyle evlenmek niyetinde olduğunu ilgili kişiye iletmek 130b/21. 8. (Bir mastardan sonra) tasarla-mak, niyeti olmak 104a/26. 9. (Bir şey için) istek duymak, arzulamak 112b/6.
istebrak (Ar.)	: Sırma ile işlenmiş bir tür kalın kumaş 163a/16.
istib'ād (Ar.)	: Gerçekleşmesine, olmasına ihtimal vermeme, uzak bulma, olanaksız görme, mümkün bulmama 51a/7, 111a/4, 118b/13, 161b/21.
isti'cāl (Ar.)	: Bir şeyin çabuk olmasını isteme, sabırsızlanma, acele etme 44a/19, 62a/14, 96a/4.
isticāre (Ar.)	: Yardım ve korunma isteği 129b/8.
istid'ā (Ar.)	: Allah'tan yalvararak bir dilekte bulunma, niyaz etme 50b/26, 53a/22, 53a/23, 61b/6, 63a/4, 96a/21, 169a/7.
isti'dād (Ar.)	: Bir kimsenin yaratılıştan gelen veya sonradan edindiği belli bir alanda dikkati çeken kavrama, anlama, öğrenme, yapma gücü veya yatkınlığı, kabiliyet, yetenek 5b/13, 5b/15, 167b/9.
istidlāl (Ar.)	: Bir konuda delil, belge veya verilere dayanarak sonuç çıkarma, bir yargıya varma, akıl yürütme, kanıtlama 32b/20.
istifā (Ar.)	: Tamamıyla alma, ödettirme 13a/9.
istifāde (Ar.)	: Yarar, kazanç, çıkar 78a/2.

istifhām (Ar.)	: Soru 33a/16.
istifsār (Ar.)	: Bir şeyin açıklanmasını, aydınlığa kavuşmasını isteme, sorma, anlamaya çalışma 5a/26, 19a/15, 36b/14, 38b/2, 49b/19, 61b/2, 63b/26, 73a/10, 76a/23, 78a/1, 78a/20, 86b/24, 95a/2, 142b/14, 148a/3, 174a/18.
istiftāh (Ar.)	: Başlama 142a/18.
istiğāse (Ar.)	: Yardım isteme, yardım için çağırma 41b/3, 118b/24.
istiğfār (Ar.)	: Allah'tan günahlarının bağışlanmasını dileme, tövbe etme 83b/21, 92b/19, 133b/7, 162b/22, 163a/2.
istiğnā (Ar.)	: Eldekini yeter bulma, tok gözlülük, ana kanaat etme, gönül doygunluğu 76a/14, 91a/18, 132a/13, 135b/9.
istiğrāk (Ar.)	: Kendinden geçme 36a/6.
istiḥkāk (Ar.)	: 1. Herhangi bir durumda hakkı olma, layık olma, liyākat 82b/6, 151b/27. 2. Hizmet karşılığı kazanılan, elde edilen hak veya bir şey, hak ediş 73b/19.
istiḥkām (Ar.)	: Kuvvetli ve sağlam olma 18b/27, 53a/23, 104a/12, 125a/26.
istiḥsān (Ar.)	: İyi, güzel bulma, beğenme 32a/15, 33b/5, 36a/2, 126b/8, 172a/16,
istihzā (Ar.)	: Biriyle alay etme, eğlenme, zevklenme, maskaralığa alma 25b/15, 25b/27, 34b/16, 86a/11, 97a/24, 114a/6, 126b/16, 126b/18.
istikāmet (Ar.)	: Dinin buyruklarına uygun hareket etme 24a/4, 104b/9, 166b/13, 166b/19, 168b/7.
istikbāl (Ar.)	: 1. İleri 46a/9, 47a/26, 54b/9, 124a/9, 124a/16, 124a/19. 2. Gelen bir misafiri karşılama, karşılama 70a/11, 71a/21, 124a/25, 132b/19.
<i>istikbāl it-</i>	: Karşılamak 11b/27, 13b/3, 61a/5, 71b/14, 129b/21, 139a/25, 143a/19, 167a/6.
istikbār (Ar.)	: Kibirilenme, büyüklenme 6a/11, 159b/12.
istiklāl (Ar.)	: Bir başka güce bağımlı olmama hāli, bağımsızlık 74b/1.

istikṣā (Ar.)	: Bir şeyin aslını öğrenmeye çalışma, dikkatle araştırma, inceden inceye araştırma 65a/9.
istikṣār (Ar.)	: Çoğaltma 17b/22.
isti‘lā (Ar.)	: 1. Geniş yer kaplayan ordu 57b/3. 2. Yayılma, salgın 98a/20.
isti‘lā (Ar.)	: Üste çıkma, üstün gelme 97b/25, 109a/21.
isti‘lām (Ar.)	: Bilgi isteme 74b/27.
istimā‘ (Ar.)	: Dinleme, duyma, işitme, kulak verme 12a/19, 44b/7, 54a/13, 63b/9, 107b/19, 110a/4, 116b/3, 136a/23, 146a/13, 146a/26, 149a/9, 163a/24, 168b/22.
isti‘māl (Ar.)	: Kullanma, kullanış 41a/6.
istimālet (Ar.)	: Avutma, teselli etme 108b/4, 136b/2.
istimdād (Ar.)	: Yardım isteme, yardıma çağırma, medet isteme 60b/17, 110b/18.
istīnās (Ar.)	: Alışma, ürkekliği gidip ünsiyet peyda etme, yakınlaşma 12b/4, 106b/4, 106b/5.
istincāyāt (Ar.)	: Büyük abdesti yaptıktan sonra insanın temizlenmesi, taharetlenme 51a/3.
istinṣaḥ (Ar.)	: Abdest alırken burna su çekme 105b/21.
istirāḥat (Ar.)	: Rahat etme, huzur ve sükun bulma, dinleme 36b/3, 71b/13, 71b/16, 87b/11, 133a/14, 137b/6.
istirāk (Ar.)	: Gizlice alma, çalma, hırsızlık etme, aşırma. <i>istirāk-ı sem‘</i> : Dinleme hırsızlığı, gizlice dinleme, izinsizce dinleme 129a/2.
istirdād (Ar.)	: Önceden verilmiş bir şeyi geri isteme, geriş alma 43a/8, 118b/22.
istis‘ād (Ar.)	: Uğurlu sayma 75b/3.
istiskā (Ar.)	: Yağmur duasına çıkma 30a/3, 30a/9.
istiṣhād (Ar.)	: Şahit getirme, şahit gösterme 120a/17.
istiṣmām (Ar.)	: Koku alma 128b/22.
istiṭā‘a, istiṭā‘at (Ar.)	: Gücü yetme, takat, kudret 47a/11.
istivā (Ar.)	: Kaplama, örtme 165b/1.

istīzān (Ar.)	: İzin alma.
<i>istīzān it-</i>	: İzin istemek 23b/24.
istizhār (Ar.)	: iftihar, övünme, böbürlenme 165a/14.
‘iṣyān (Ar.)	: Allah’ın buyruklarına karşı gelme 3b/6, 6a/10, 6a/20, 10b/3, 11b/2, 14a/22, 20b/13, 21a/1, 26a/23, 133a/17, 152a/13, 152a/21, 157b/11.
iş	: 1. Bir şey ortaya koymak, üretmek için yapılan etkinlik, bunlara ilişkin insan etkinliği, çalışma 21b/2, 21b/4, 24b/6. 2. Hizmet, çalışma, faaliyet 16a/23, 16b/8. 3. Anlaşma, alışveriş 21b/10. 4. Davranış, hareket 122b/13.
‘īṣ (Ar.)	: Zevk ve safa 13a/16, 13b/13, 13b/16, 30a/5, 74a/6, 74b/6, 126a/11.
iṣ‘ār (Ar.)	: Haber verme, bildirme 5b/13.
iṣārāt (Ar. iṣāret’in çğl.)	: İşaretler, belirtiler, izler 46a/12, 94a/15, 149a/16.
iṣāret (Ar.)	: Bir düşüncüyü, bir isteği veya bir tasarımı anlatmakta kullanılan kendine özgü mana yüklenmiş vücut ve yüz hareketleri 13b/8, 37b/14, 46b/27, 50a/3. <i>iṣāret buyur-</i> : Bir tarafı veya yönü eliyle ya da sözle hedef göstermek 115b/15, 124b/11. <i>iṣāret eyle-</i> : Bir nesneyi (el veya vücut ile) göstermek 126b/24. <i>iṣāret it-</i> : Bir kimseyi, bir nesneyi (el veya vücut hareketleri ile) göstermek 108a/4, 115a/2.
iṣbā‘ (Ar.)	: Karnını doyurduğu kimse, karın tokluğuna çalışan işçi 59b/4.
iṣhād (Ar.)	: Tanık gösterme, tanık tutma 20b/4.
iṣit-	: 1. Dinlemek, kulak vermek 93a/26, 112b/26, 114a/21, 118a/12, 121a/13. 2. (Ses için) kulakla algılamak, duymak 15b/20, 56b/13, 86a/11, 88a/6, 107b/14, 130a/3.
iṣidil-	: İşitme eylemi yapılmak, duyulmak 29b/4, 35b/12, 44b/18, 92b/12, 99b/9, 115a/3.

işitdür-	: Allah'ın insanların işitmesini sağlamak, duyurmak 66a/13, 120a/18.
işkāl (Ar.)	: Zorluk, güçlük 72a/11, 99b/14.
işle-	: 1. Bir iş yapmak 36a/15, 51b/27, 112b/18. 2. Kendisinden beklenen görevi yerine getirmek, işlevini yapmak 44a/4, 97a/21. 3. Dünya hayatında insanın hayatını idame ettirmek için yükümlülüklerini yerine getirmesi ve bu hayata dair gayret göstermek 51b/20.
işrāb (Ar.)	: Bir amacı kapalı olarak anlatma 102a/14.
‘işret (Ar.)	: İçkili eğlence 13a/9, 13b/16.
işte	: 1. Görülen ve yakında bulunan bir kimse veya nesneyi gösterirken kullanılır 14a/16, 29a/7, 53b/5, 108b/6, 120a/2, 173a/20. 2. (Cümle başında ya da sonunda) bir açıklamayı belirtmek için kullanılır 135a/2. 3. Daha önce söz edilmiş bir şeyin sonucuna gelindiğini bildirir 25a/21.
işti‘āl (Ar.)	: Tutuşma, parlayıp yanma, alevlenme 44b/22, 59b/5.
iştigāl (Ar.)	: Bir şeyle veya bir kimse ile uğraşma, meşgul olma, meşguliyet, ilgilenme 2b/16, 3a/10, 13a/18, 57a/26, 116b/27.
iştihār (Ar.)	: Şöhret bulma, ün kazanma, revaçta olma 63a/22, 95b/13.
iştitād (Ar.)	: Şiddetlenme, güçlenme 25b/17.
iştiyāk (Ar.)	: 1. Göreceği gelme, özleme, özlem, hasret 17b/13, 44a/24, 50b/24, 50b/30, 176a/4. 2. Şiddetli arzu ve istek 46b/19, 124b/9.
it-	: 1. Yapmak, etmek, işlemek, davranmak 123a/21, 169b/23. 2. Etmek yardımcı fiili 35a/17, 49b/6, 52a/7, 69a/9, 125a/18, 130b/1, 159a/15.
iṭā‘at (Ar.)	: Boyun eğme 5b/22, 6a/15, 11a/17, 16a/12, 23b/7, 27a/25, 44a/2, 44a/22, 45a/17, 152a/14.

‘itāb (Ar.)	: Azarlama, paylama, 10a/20, 14a/24, 49b/4, 49b/6, 61b/4, 112b/19, 133a/22.
‘itāb-āmīz (Far.)	: Azarlamayla karışık, azarlayıcı 34a/24, 49a/27.
i‘tāk (Ar.)	: Erkek veya kadın köleği azat etme 87a/25.
iṭ‘ām (Ar.)	: Yemek verme, yemek yedirme, ziyafet çekme 43a/9.
itdür-	: Yaptırmak, yapmak 12a/14, 12a/21, 35a/11, 98b/12, 100a/7,
itdüril-	: Yaptırılmak 19b/2.
i‘tibār (Ar.)	: Saygı gösterme, değer verilme hāli, saygınlık 8a/22, 20b/10, 39a/10, 39a/11, 87a/3, 172b/8.
i‘tidāl (Ar.)	: Aşırı olmama, orta derecede olma hāli, ölçülülük, ılımlılık 42b/6, 66b/14, 83a/23, 103b/26, 116b/11.
i‘tikād (Ar.)	: 1. Bir şeye, bir kimseye, bir düşünceye bağlı olma, inanma, inanç, bağlanma 12a/27, 33b/9, 34b/6, 2. Allah’a gönülden bağlı olma, iman, inanç 40b/8.
i‘tikādī (Ar.)	: İtikatla ilgili, itikada ait 37b/19.
i‘tikadiyye (Ar. i‘tikādī’nin mües.)	: İnanmaya, itikada ait konu 37b/20.
i‘tikāf (Ar.)	: 1. Şeriate göre, dünya işlerini bırakarak ibadetle uğraşma 60a/22. 2. Bir dine müntesip birisinin bütünüyle ibadetle meşgul olması 58a/26.
‘itimād (Ar.)	: Bir kimseye veya bir şeye karşı beslenen güven, güvenç 13b/18, 13b/25, 29b/15, 78a/21, 99a/10, 99b/11, 102a/1, 109b/16, 132b/24, 152a/24...
i‘tināk (Ar.)	: Birbirinin boğazına sarılma, boğaz boğaza gelme 50b/25.
i‘tirāf (Ar.)	: Başkaları tarafından bilinmesi istenmeyen bir suçu işlediğini açıkça söyleme, suç işlediğini kabul etme 19b/5, 70b/12, 76b/14, 77b/23, 118b/26, 168b/5.
i‘tisāf (Ar.)	: Haksız davranış, zulüm 57a/24, 72a/20.
‘itizār (Ar.)	: Özür dileme, bağışlanmayı dileme, af dileme 8a/23, 176a/19.
itmām (Ar.)	: Tamamlama, bitirme 4b/14, 10a/13, 25b/17, 47b/13, 57b/27, 125a/24, 169a/13.

it̤minān (Ar.)	: Bilme ve inanma sonucu meydana gelen huzur, gönül rahatlığı 40b/7, 58b/16, 96a/20, 107a/22, 166b/21.
ittibāʿ (Ar.)	: Birine veya bir şeye uygun davranışta bulunma, tâbi olma, uyma 59a/13, 59b/4, 63b/26, 113a/4.
ittifāk (Ar.)	: 1. Görüş birliğine varma, uyuşma 113a/20, 127b/15, 129b/6. 2. Bir konuda birlikte davranmak üzere anlaşma, sözleşme 103b/4, 123b/13. 3. Bütün oyların katılımı durumu, oybirliği 114a/26, 131b/9. 4. Birleşme, birlik 109a/11. 5. Anlaşarak, ittifakla 103b/14.
ittifākā (Ar.)	: Anlaşarak, fikir birliği 75b/15.
ittifākēn (Ar.)	: Anlaşarak, fikir birliği ile 34b/11, 176a/9.
ittiḥād (Ar.)	: Görüş birliğinde olma, aynı görüşte olma 109b/16.
ittiḥāz (Ar.)	: Edinme.
<i>ittiḥāz-ı ilāh it-</i> : Bir şeyi tanrı olarak saymak, tanrı edinmek 24b/26.	
ittiṣāl (Ar.)	: Kavuşma, bitişme, yan yana gelme, ulaşma, erişme 64a/13, 99a/26, 99b/7, 100a/2, 135b/23, 167a/26.
ʿivāz (Ar.)	: Bir şeye karşı alınan ya da verilen bedel, karşılık 37b/27, 51a/15, 52a/25, 52a/26, 52b/1, 113b/13, 115a/17, 118b/17, 112b/18, 169a/7.
iʿvicāc (Ar.)	: 1. Allah karşısında kul olarak eğilme, iki büküm olma, rükuʿ 168b/7. 2. Çarpıklık, kötülük, 72b/21.
iy	: Ey 8a/12, 10b/7, 24a/12, 36b/24, 43a/15, 51a/25, 64b/26, 72a/11, 84a/25, 90a/25, S147b/5.
iyi	: Beğenilen ve istenilen nitelikleri taşıyan, durumu ve nitelikleri ortalamanın üstünde bir değer taşıyan 32b/27, 172a/9.
iyilik	: Allah rızası için, herhangi bir çıkar gözetmeden yapılan yardım, hayır, kerem, ihsan 75a/8, 152b/22.

iyle	: 1. Yapmak, etmek, eylemek, işlemek, davranmak 6b/15, 8a/17, 9a/11, 9a/25, 13b/16, 23a/16. 2. İylemek yardımcı fiili 3a/4, 4a/5, 6b/14, 10b/15, 13b/27, 16b/8.
iz	: Bir insan, hayvan veya taşıtın geçtiği yerde bıraktığı belirti, nişan, alâmet 174a/24.
îzā (Ar.)	: Kedere ve mihnete uğratma, eziyet verme, cefa çektirme, zarar verme 25a/13, 25b/13, 29b/18, 57b/2, 106b/15, 114a/9, 114b/8, 116a/27, 118a/25, 120a/29, 120b/2, 123a/1, 125b/16, 128a/18, 128a/8, 132a/9, 132b/17, 132b/3.
iz‘āf (Ar.)	: Bir kat daha arttırma, ikiye katlama 152b/20.
izāfe (Ar.)	: Katma, ekleme, ilave etme 58b/12.
izāfet (Ar.)	: İki şey arasındaki ilgi, bağlantı, ilişki, münasebet, görelilik 22b/2.
izāle (Ar.)	: Yok etme, ortadan kaldırma, giderme 169b/19.
‘izār (Ar.)	: Belden aşağı örtmekte kullanılan bez, peştemal 9a/23, 9a/25, 66a/8, 164a/12.
i‘zāz (Ar.)	: Saygı ile ağırlama 11b/6, 11b/18, 20a/1, 39b/4, 138a/7, 162b/5.
izb (Ar.)	: Şeytan 171a/15, 171a/16.
izdiḥām (Ar.)	: Aşırı kalabalık dolayısıyla meydana gelen yığılma, sıkışma 20b/5, 23a/3, 26a/8, 35b/17, 129a/24.
izdivāc (Ar.)	: Evlenme, teehhül, tezevvüc 18b/11, 22b/11, 63b/7, 66b/3, 92a/16, 99a/3, 102a/8.
izdiyād (Ar.)	: Çok olma, artma, çoğalma, ziyadeleşme 8b/21, 13a/24, 17b/22.
izhār (Ar.)	: Gösterme, açığa vurma, gözükme, görünür olma 13b/10, 23a/16, 34a/18, 50b/24, 62b/25, 88a/11, 92b/17, 104b/16.
	<i>izhār-ı ‘aẓamet</i> : Büyüklük gösterme, yücelik sunma 46b/9.
	<i>izhār-ı beşāset</i> : Güler yüzlülük sergilemek 21b/6.
	<i>izhār-ı şifāt it-</i> : Vasıfları göstermek, nitelikleri açığa vurmak 159a/13.
İzīd (Far.)	: Allah 73a/22.

izkār (Ar.)	: Hatırlama, anma, hatıra getirme 167b/15.
izle-	: Bir kişi veya hayvanın arkasına düşerek ya da daha sonra onun izlerine bakarak geçtiği yerlerden gitmek, aynı yoldan gitmek, izi sıra gitmek, izinde yürümek 174a/24.
izn (Ar.)	: Bir şey yapabilmek için tanınan serbestlik, hak, yetki, müsaade, ruhsat 24a/1, 42a/22, 74b/14, 111b/12, 159b/3, 173b/1.
‘izz (Ar.)	: Yücelik, ululuk 28b/16, 37a/1, 55b/18, 85a/9, 88a/20, 132b/16, 165b/11, 170b/3.
‘izzet (Ar.)	: Büyüklük, yücelik, ululuk 10a/8, 14a/12, 20a/18, 35a/11, 68a/4, 93b/21, 132b/17, 148a/24, 151b/9.
‘izzet-me’āb (Far.)	: Büyüklük sığınağı 81b/14.

-J-

jende (Far.)	: Yırtık, yamalı giysi 157a/6.
jengar (Far.)	: Kir, pas 164a/11.
jülīde-mūy (Far.)	: Saçı başı darmadağınık 65a/16.

-K-

kāb (Ar.)	: Uzaklık, mesafe 163b/6, 164b/5.
kabā (Ar.)	: Üst elbisesi, cüppe, kaftan 83a/14.
kabāīḥ (Ar. kabīḥa’nın çğl.)	: Yakışıksız, çirkin şeyler 114a/12, 164b/12.
kabāil (Ar. kabīle’nin çğl.)	: Kabileler, boylar 56a/23, 60b/15, 92a/3, 112a/17, 132b/19, 172a/18.

- ķābız (Ar.)** : Alan, alıcı, elde tutan 8b/8, 144a/12.
- ķabīh (Ar.)** : Ćirkin, iğrenç, kötü 11b/11, 82b/4, 118a/3, 152a/4.
- ķabīhu’ş-şūret*: Ćirkin yüzlü 59b/14, 73a/22.
- ķabīhū’l-vech* : Ćirkin yüzlü 143b/9.
- ķabīl (Ar.)** : Cins, tür, sınıf, çeşit 136a/6.
- ķābil (Ar.)** : Olabilir, mümkün, olanaklı 70a/23.
- ķabīle (Ar.)** : Aynı bölgede, ortak bir toplumsal düzen içinde yaşayan ve aynı soydan gelen ailelerin oluşturduğu sosyal topluluk, boy, uyruk 89a/14, 102b/15, 169b/10.
- ķābiliyyet (Ar.)** : 1. Mümkinat, olabilirlik 70a/20, 123a/21.
2. Bir kimsede bir şey yaparken ortaya çıkan, doğuştan gelme veya sonradan edinilmiş özel eğilim, yetenek, yatkınlık, beceri, istidat 5b/12.
3. Kabul edilirlık, yapabilirlik 27b/18.
- ķabir (Ar.)** : Batıdan doğuya ölünün boyu kadar, bir veya yarım boy derinliğinde, ölünün gömüldüğü yer, mezar, sin 23b/17, 170b/27.
- ķabl (Ar.)** : Önce, önceki, evvel, öncesi, evveli, mukaddem.
- ķable’l-vakt* : Vaktinden önce 32a/12.
- ķable’l-vahy*: Vahy gelmeden önce 109a/3.
- ķablez-zuhur*: Ortaya çıkmadan önce 70b/11.
- ķabūl (Ar.)** : 1. Kulun duasını Allah’ın uygun görmesi, kulun tevbesini Allah’ın affetmesi 3a/20, 16a/1, 17a/3.
2. Benimseme 6a/8, 7a/18, 17b/21.
3. Bir öneriyi uygun bulma, onaylama 5b/12, 5b/15.
4. Özür dileyen, mazaret bildiren birisini affetme, özür talebini olumlu karşılama 8a/12, 8a/19.
5. Bir şeye isteyerek ya da istemeyerek rıza gösterme, razı olma 6b/24.
- ķabūl-i şerāyi’ eyle-*: Şariate iman etmek, şeriati kabul etmek 160b/16.
- ķabz (Ar.)** : Azrail’in insan ruhunu teslim alması 23b/27, 24a/1, 29a/3, 29a/11.

- ḳabza (Ar.)** : 1. Avuç, pençe 58a/24, 66a/24, 151b/12.
2. Bir tutam, bir avuç şey 4b/6, 8a/1.
3. Sap, tutacak şey, tutacak 8b/1.
- ḳabza-dārān (Far. ḳabza-dār'ın çğl.)**: Yay kirişi elinde atışa hazır olanlar 9a/15.
- ḳabzagāh (Far.)** : Yay kirişinin tutamağı, tutacak yeri 74a/22.
- ḳaç** : Herhangi bir şeyin sayısını veya sayı ile ölçülebilen değerlerini öğrenmek için kullanılan soru sıfatı 27a/8, 52b/26, 124a/26, 151a/5.
- ḳaç-** : 1. Bir tehlike veya istenmeyen durumdan kurtulmak amacıyla hızla uzaklaşmak, sığınılacak bir yere gitmek, gizlenmek 14a/11, 30b/4, 41a/13, 59a/18, 104b/4.
2. Hayvan tutulduğu yerden, insan elinden veya kafesten kurtulup uzaklaşmak 45b/8.
- ḳaçan** : Na zaman, ne vakit? 40b/3, 47b/16.
- ḳadar (Ar.)** : 1. Çokluğun aşırılığın miktarını bildirir: ölçüde, derecede, denli 15b/17, 25a/13, 49b/8, 50b/11, 58b/27.
2. (Yer, zaman, sayı için) sınır, sonuç ve bitme bildirir: dek, değin 28b/15.
3. (Nicelik ve nitelik karşılaştırmakta eşitlik, denklik ilgisi kurar) ölçüsünde, derecesinde 29a/13.
4. (Miktar için) belirsizlik bildirir 38a/1.
5. Büyüklüğünde 38a/17.
- ḳadd (Ar.)** : Boy 61a/25, 80b/24.
ḳadd u ḳāmet: Boy bos 12b/6.
- ḳaddesallāhu (Ar.)**: Allah mukaddes ve mübarek eylesin 46b/20.
- ḳa'de (Ar.)** : Namaz kılarken bir kere oturma, oturuş 143a/17.
- ḳadeḥ (Ar.)** : İçki içmek için kullanılan küçük bardak 14a/4, 22a/7, 37b/12, 72a/5, 84a/20.
- ḳadem (Ar.)** : 1. Ayak 36b/25, 52b/7, 138b/1, 148a/22, 164a/26.
2. Adım 149a/7.

ḳadem ber-naẓar : Bakışlarının ulaştığı noktaya ayakları uzanan 138a/1.

ḳadem-rāh (Far.) : Uğurlu yol, kutlu yol 138a/2.

ḳadem-rence (Far.): Tenezzül etme, lütfen kabul 95b/21, 95b/26, 133a/14.

ḳader (Ar.) : Allah'ın bütün varlıklar için belirlediği ve dilediği durumların oluş biçimi ve oluşu, alın yazısı, Allah'ın takdiri 32a/25, 46a/18, 58b/21, 84a/13.

ḳādḥ (Ar.) : Çekiştirme, arkadan konuşma 33a/26, 37a/15, 120a/5.

ḳāḍı (Ar.) : Yargılama yetkisine sahip kişi, hâkim 21a/21, 24a/15.

Ḳāḍıu'l-ḥācāt: Herkesin dileklerini, isteklerini, yerine getiren Allah 3a/20, 61b/16, 159a/4.

Ḳāḍıu'l-ḳuḍāt : Sadrazam, vezir 73b/15, 86b/16.

ḳadīm (Ar.) : 1. Ezelî 1b/3, 5b/27.

2. Çok eski 150a/4.

3. Öncesini bilir kimse olmayan, öncesi bilinmeyen şey 165a/25.

ḳādir (Ar.) : 1. Bir şeyi yapmaya gücü yeten, muktedir 37a/2, 50b/4, 61b/15, 77b/3.

2. Her şeye gücü yeten, Allah 123b/19, 126a/20.

ḳaḍiyye (Ar.) : İş, husus, mesele, madde 58b/7.

ḳadr (Ar.) : 1. Rütbe, mertebe 2a/8, 96a/27.

2. Değer, kıymet 94a/2.

3. Onur, şeref, saygınlık 56b/17.

ḳadr-i 'aẓamet : Büyük şeref, en büyük değer, büyük kıymet 96a/27.

kāf (Ar.) : Arap alfabesinin yirmi ikinci harfi, ince k sesine karşılık olup ebce hesabında sıfır sayısını gösterir 1b/7.

kāf u nūn : Arapçada “ol” manasına gelen “kūn” emri

Ḳāf (Ar.) : Masallarda geçen ulaşılması, aşılması güç bir dağın adı 3b/5, 143b/22, 153b/9, 155b/14.

Ḳāf-ı maşrık: Doğunun Kaf Dağı, Doğu yönündeki Kāf Dağı 82b/27.

ḳafā (Ar.) : Bir şeyin arka tarafı, arka 41a/23, 95a/4, 124b/2, 173b/23, 173b/24.

ḳafaş (Ar.) : Kafes 83b/26.

- kafe (Ar.)** : 1. Beden, vücut 10b/25
2. Ağız, ağız içi 9b/14.
- kāffe (Ar.)** : Hep, bütün, tamam 2a/16, 85a/19, 112b/16.
kāffe-i na'mā'-yı celīle-i Vācīb-i Muṭlaḳ: Mutlak var olan Allah'ın ululuk nimetlerinin hepsi 2a/16.
- kāfī (Ar.)** : İhtiyaca yetecek miktarda olan, yeterli, yeten 3b/5, 78b/9.
- kāfile (Ar.)** : Aynı yöne doğru birlikte hareket eden taşıt grubu, konvoy, kervan 64b/4, 95b/16, 95b/26, 95b/8, 162a/20, 162a/21.
- kāfile-sālār (Far.)** : Kāfile başı, kafile reisi 164b/1.
- kāfir (Ar.)** : Allah'ın varlığını ve birliğini kabul etmeyen, tanrıtanımaz, dinsiz 19b/14, 20b/16, 21a/3, 24b/23, 37b/25, 49a/23, 140b/16, 159b/11, 163a/26.
- kāfirān (Far.<Ar. kāfir'in çğl.)**: Kāfirler, dinsizler 21a/2, 114a/12.
- kāfiye (Ar.)** : Manzum yazılarda mısra sonlarında, yapı, görev ve mana bakımından farklı olmakla birlikte ses bakımından benzerlik oluşturan birimler, uyak, ayak 176b/18.
- kaftān (Far.)** : İpekli kumaştan yapılan uzun üst giysisi, kapama 23a/18, 70b/12, 77a/14, 141b/2, 141b/11, 145a/15, 169b/23.
- kaftānlu** : Kaftanı olan, kaftan giymiş bulunan, belirtilen nitelikte kaftana sahip olan 90b/12.
- kāfur (Ar.)** : Cennette var olduğuna inanılan ve musluklardan berrak sular akan çeşme 5a/23, 5a/24, 9a/9, 145b/7, 148a/9, 155b/11, 175b/8.
- kāfurī (Ar.)** : Birleşiminde kāfur bulunan, kāfur renginde olan, beyaz ve yarı saydam 83a/10.
- kah (Far.)** : Kimi zaman, bazen, bazı, gāh 33a/27, 41b/12, 52b/21, 87b/24.
- kāhillik** : Tembellik, uyuşukluk 141a/3.
- kāhin (Ar.)** : Doğaüstü güç ve yollardan geleceği bilme, gizli ve kayıp şeyleri bulma iddiasında bulunan kişi 32a/11, 58b/23, 75b/18, 91a/24, 106a/8, 111a/2, 114a/24.

kāhine (Ar. **kāhin**'in mües.) : bk. **kāhin** 57b/16, 111a/2.

kāhinān (Far.<Ar. **kāhin**'in çğl.): Kāhinler 72a/10, 86b/5.

ḳahr (Ar.) : Yok etme, ezme, perişan etme, mahvetme 27a/11, 29b/10, 61b/9, 73a/14, 73a/24, 86b/5.

ḳaht (Ar.) : Yağmur yağmaması yüzünden çıkan kıtlık 29b/22, 29b/23, 30a/4, 56a/18, 64a/26, 89a/14, 93a/15.

ḳāid (Ar.) : Bir askeri birlikte en yüksek rütbeli kumandan 147a/3.

ḳā'ide (Ar.) : Bir sanata, bir bilime, bir düşünceye yön veren, dayanıklılık eden, temel olan ilke, kural 18b/27, 41b/18, 42a/22, 56a/9, 76b/21, 102b/20.

ḳāil (Ar.) : Rız olmuş, boyun eğmiş 58a/9.

ḳāim (Ar.) : Bir işte sebat eden 4b/5, 6a/12, 12a/1, 15b/11, 145a/9, 177a/4.

ḳāimīn (Ar. **ḳāim**'in çğl.): Rūku edenler 160a/11.

ḳāim-maḳam (Far.): 1. Birinin yerine vekil olarak geçen kimse 100b/2, 118b/20, 167a/17.

2. Bir şeyin yerine simge olarak kullanılan nesne 27a/19, 165b/18.

kāināt (Ar.) : Yaratılmış olan her şey, evren 1b/9, 37a/24, 46b/7, 71a/1, 101a/22, 119a/25, 128b/17.

ḳal- : 1. Bulunduğu durumu veya konumu korumak, değiştirmeden durmak 6a/3, 11b/10, 46b/16, 58a/13, 123a/7, 148b/14.

2. Olumsuz yapıda kullanılarak bir şeyin artık olmadığını, bittiğini, tükendiğini anlatır 113a/20, 125b/8, 126b/15, 149a/2, 166b/27.

3. Bir yerde veya birinin yanında bulunmaya devam etmek, oradan ayrılmamak, bir süre orada beklemek, oyalanmak 10b/11, 116b/6, 117a/23, 148a/21.

4. Yapılması, görülmesi gerekenlerden biri hariç hepsinin tamamlanması durumu, geride son bir yapılacak iş, görülecek şey olması durumu 16b/17, 101a/1, 110a/9, 148b/25.

5. Etkisini sürdürmek, devam etmek, varlığını sürdürmek 10b/18, 12a/20, 46a/15, 72b/18.

6. Varlığını sürdürmek, yaşamak, hayatta olmak 62a/10, 86b/5, 131a/26.
7. Bırakılmak 104a/15, 164a/9.
8. Mal, mülk, servet vb. miras yoluyla geçmek, geçmek, aktarılmak 118b/6.
9. Namaz vaktinde eda edilmemek 162b/16.
10. Vasıta yolda giderken bozulmak, yürümez hâle gelmek, vardırılmak istenen yere götürülememek, yolda durmak 100a/24.
11. İz, leke vb. etkisi geçtikten sonra da belirtisi devam etmek, kaybolmamak, çıkmamak 48a/11.
12. Kendisi ile birlikte bulunanlar yok olduktan, dağıldıktan veya gittikten sonra da var olmak, durmak, bulunmak, varlığını sürdürmek 103a/7.
13. (Yardımcı fiil olarak) herhangi bir olumsuz duruma düşmek 34b/15, 39a/22, 51b/14, 75a/5, 94a/15, 108b/12, 114b/27,

ḳal'a (Ar.)

- : 1. Kale gibi korunaklı ve çevirili olup içine girmesi imkânsız olan yer manasında Hz. Adem'in bedeni 9b/27, 134a/26.
2. Kale, hisar 134b/24, 166a/5.

ḳal'a-yı ḥaṣīne-i melāike: Meleklerin sağlam kalesi, meleklerin güçlü kalesi 166a/5.

kālā (Far.)

: Meta, sermaye 134a/4.

ḳalāy (Ar.)

: Yumuşak, gümüş beyazı renginde, düşük sıcaklıklarda kolayca eriyen, çok iyi parlatabilen, ince levhalar hâline getirilebilen, normal sıcaklıklarda havada oksitlenmeyen, lehim imâline yarar, yoğunluğu 18°'nin altında 5.8, üstünde 7.2, erime derecesi 232°, atom ağırlığı 118.70, atom numarası 50, sombolü Sn olan metal element 34b/24.

ḳalb (Ar.)

: Göğüs boşluğunda, iki akciğer arasında, vücudun her yanından gelen kanı akciğerlere, oradan gelen temiz kanı da dokulara dağıtan organ, yürek 84a/6, 84a/7, 84a/8, 107a/22, 135a/22.

2. İç, ruh 115b/5.

- ḳaldur-** : 1. Bir nesneyi bulunduğu yerden yukarı almak, kalkmasını sağlamak 104a/6, 104a/12, 111a/20, 118a/23, 132a/20, 162b/3.
2. Bedenin bir bölümünü, bir organını yukarı doğru hareket ettirmek 11b/10, 22a/5, 22a/22, 106b/22, 107a/13, 123a/13.
3. (Ses için) yükseltmek, bağırmak 7a/6, 40a/10.
4. Bir şeyi yükseğe çıkarmak, yükseltmek 6b/23, 30b/27.
5. Yürürlükte olan bir şeyi, kararı, programı geçersiz kılmak, feshetmek, hükümsüz kılmak 118a/11.
6. Binek hayvanının üzerine birisini alıp taşımak, götürmek 148b/27.
7. Perde, kepenk vb. açmak 156b/2.
8. Başa giyilen şapka vb.'yi çıkarmak 158b/23.
- ḳalem (Ar.)** : 1. Semadaki tabakalardan birisi 5a/3, 67b/7, 134b/25, 136a/21, 165a/24, 168a/3.
2. Yazı yazmak, resim çizmek, çizgi çekmek gibi işlerde kullanılan çok değişik biçim ve türleri bulunan gereç 3a/15, 3b/13, 18b/7, 23a/12, 23a/16.
- ḳalem-i azfār*: Tırnakları kesmek 49a/24.
- ḳalem-i bād-ı şabā*: Sabah rüzgarı kalemi 83b/6.
- ḳalem-i fıtrat-ı sūret-dībācesī* : Varlık âleminin şeklinin yaratılış kalemi, maddi âleminin başlangıç nümunesinin yaratılmasının kalemi, Allah'ın varlık âlemi olan kâinat kitabının önsözü hükmündeki Hz. Âdem'in bedenini yaratma kalemi 8b/27.
- ḳalem-i nesh*: Yedi kalem çeşidinden birisidir. Her harfin altında dört parçası düzümsü altıda ikisi de yuvarlağımsı olan Sülüs kalemine tâbi olup kalınlığı onun üçte biri kadardır 75a/7.
- ḳalem-rev (Far.)** : Bir hükümdarın veya hükümetin egemen olduğu yer 70a/7.
- ḳālīb (Ar.)** : 1. Ruhsuz insan bedeni, ceset 9a/3, 10a/16, 10a/25, 10b/25, 24a/2, 25b/23, 87a/2.
2. Her zaman için geçerli olan belirli davranış biçimleri 9a/3.

kalīn : Şişman, geniş, enli kimse 59b/13.

kalīnlık : Genişlik 155a/15.

kalīl (Ar.) : Çok olmayan, az, kısa 152a/11.

kalīlū 'l-bizā'at : Bilgisi az, kültürü kıt 2b/16.

kalīle (kalīl'in mües.): Pek az kimse 55a/23.

kalk- : 1. Bulunduğu yeri terketmek, başka yere gitmek üzere harekete geçmek 53a/18, 102a/22, 107a/10, 113b/4, 133a/14, 136a/1.

2. (Uyuyan kimse için) uyanmak, yataktan çıkmak 56b/27, 57a/2, 57a/6, 123a/10, 157a/13.

3. (İnsan için) yatar veya oturur durumdan ayakları üzerine dikilmek 111a/13, 123a/21, 124a/9, 141a/25.

4. Bulunduğu yerden bir işi halletmek için öne çıkmak, ileri doğru gelmek 90b/21, 119b/29, 120b/18, 123a/22.

5. Hayvan, ön ayaklarını yukarı kaldırarak arka ayakları üzerine dikilmek 100a/26, 108a/17.

6. Bir işe girişmek, yeltenmek, davranmak 78a/18

7. Kabirden çıkmak, mezardan dışarı çıkmak, yeniden dirilmek 25a/6.

8. Cennet meyveleri, daldan harekete geçerek cennet ehlinin ağzına doğru harekete geçmek 155b/17.

9. Dağ vb. yeryüzü şekiller yükselmek, titremek 85a/23.

10. Namazda rükuya giden bir kişinin doğrulması 4b/15.

kallāş (Ar.) : Gizlice kötülük yapan, arkadan vuran 47a/14, 149b/24.

kām (Ar.) : Damak, ağzın üstü 83b/1.

kām-yāb (Far.) : İsteğini elde etmiş, aradığını bulmuş 69b/26.

kamaş- : Işık fazlalığı sebebiyle etrafa rahatça bakamaz olmak 141b/19.

kamer (Ar.) : 1. Ay 5a/16.

2. Ay gibi aydınlık olan Hz. Muhammed 2b/9.

kamer-efser (Far.) : Tacı ay olan, Ay'dan tacı olan 137b/22.

kāmet (Ar.) : İnsanın boyu, endam 12b/6, 26b/13, 28b/12, 28b/15, 42b/5, 90a/7, 140b/13.

kāmet-i bā-istikāmet: Düzgün boypas, endam sahibi boy 165b/1.

kāmil (Ar.) : 1. Geniş bilgi sahibi, bilgili, kültürlü, işinde mahir olan 4a/5, 32a/7, 76b/8, 79b/26, 96b/10, 106a/11, 139a/25.
2. Olgunlaşmış, yetkin hāle gelmiş (kimse) 3a/3.
3. Tam, eksiksiz, bütün 110b/15.

kāmili's-sürūr: Tam ve Eksiksiz sevinç veren 5b/6, 55a/16, 55b/12, 56a/22, 63b/21.

kāmili's-şifāt: Bütün sıfatların sahibi 1b/4, 74b/20.

kāmile (Ar. kāmil'in mües.): 1. Allah'ın kudreti ve gücü tam ve eksiksiz olması 28a/9.
2. Tam, eksiksiz, bütün 176b/24.

kemīne(Far.) : Zavallı, āciz, güçsüz 2b/15, 9a/17, 17b/21.

kemīne-i şikeste-bāl: Kanadı kırık hakir (kimse) 2b/15.

kāmkār (Far.) : İsteğine kavuşmuş, devlet ve ikbal sahibi 2a/11, 2b/13, 57b/27, 63a/3, 71b/25, 73b/24.

kām-rānī (Far.) : İsteğine kavuşmuş olma hāli, mutluluk 99a/2.

ķamu : Bütün, her, umum 2a/8, 2a/11, 3a/22, 3a/25, 7a/22.

kām-yāb (Far.) : İsteğini elde etmiş, aradığını bulmuş 124b/14.

ķan : 1. İnsan ve hayvanlarda hayatın devamlılığını sağlayan kırmızı renkli sıvı 5a/27, 7b/1, 21a/11, 25a/23, 37b/24, 44a/23.
2. Ceza, diyet, öç, intikam 59a/24, 61a/1, 97b/23.

ķan dōk- : Ceng etmek, Savaşmak 61a/10.

kān (Far.) : Maden ocağı veya kuyusu 84a/2.

ķanā'at (Ar.) : Elinde bulunan kadarı ile yetinme, daha çoğunu istememe, elindekinden hoşnut olma, kismete razı olma 4a/26, 51b/21, 51b/3, 160b/21, 175a/1.

ķanad : bk. **ķanat** 84a/20, 84b/22, 84b/23, 85a/26, 146b/19, 147a/2, 153b/6.

ķanādīl (Ar.ķindīl'in çğl.): Kandiller 60b/5.

kanat	: 1. Melekût âlemindeki ruhânî varlıklarda var olduğuna inanılan, kuş ve böceklerde uçmayı sağlayan organa benzer uzuv 11b/4, 36a/28, 84b/22, 146b/19, 153b/6, 174b/25. 2. Kuşlarda ve böceklerde uçmayı sağlayan hareketli organ 62a/1, 84a/20, 84a/27.
kandan	: Nereden? 25b/9, 54b/20.
kande	: 1. Nereye 15a/23, 107a/21, 115b/23, 120b/16, 138b/7, 156b/11. 2. Nerede 17a/12, 33b/16, 85a/4, 90b/5, 91b/9, 165a/2.
kanden	: Nereden 156b/11, 156b/12, 176b/5.
kand-hāy (Far.)	: Şeker çiğneyen 1b/17.
kandîl (Ar.)	: İçine yağ konulmuş ve bir fitil sarkıtılarak yakılmak suretiyle kullanılan ilkel bir aydınlatma aracı 5b/6, 17b/3, 47b/6, 130a/18, 144a/19, 165b/27.
kanğı	: bk. kanķı 76b/27, 78a/17, 172a/1, 176b/13.
kanķı	: Hangi 25b/8, 33a/4, 95b/17.
kānūn-sīne (Far.)	: Sinesi ateş ocağı gibi olan, ateş ocağı gibi sinesi olan 95b/5.
kap-	: 1. Havadan uçarak gelen kuş, melek vb. varlıkların bir insanı aniden tutarak veya kavrayarak yukarı doğru çıkarmaları 90b/12, 103a/25. 2. Birisini bir başkasının/başkalarının elinden birden çekip almak 91a/25, 91b/26. 3. Hz. Peygamber'in âlem-i gaybdan birdenbire çekilerek maddi âlemde yok olması 94b/22, 95a/1. 4. Dalga, sel suyunun vb. insanı birdenbire içine çekip götürmek 26b/8. 5. Yakalamak 14b/23. 6. Hortum vb. büyük rüzgârların insan vb. nesneleri birdenbire uçurarak havaya yükseltmesi 30b/7. 7. Bir ödülü, bir mükafatı almaya hak kazanmak 132b/27.
kapak	: Kapamaya yarar parça, göz kapağı 51a/25, 51a/26.
kapıl-	: Bir duygunun aşırı etkisinde kalmak ve o etkiyle hareket etmek 123a/26.

- kapla-** : Örtmek, kapamak 27a/12.
- kapu** : 1. Kapı, bir bina, çadır, araç vb. içi ile dışarısını ayıran, açılıp kapanma düzeneği olan beden boşluğu 47b/6, 58a/12, 60b/9, 157b/1, 174a/20.
2. İmkān, olanak, fırsat 14b/19, 26b/2, 44a/27, 86a/22, 139b/26.
3. Eskiden sur içinde bulunan şehirlerin giriş ve çıkışının yapıldığı sur açıklığı 32a/21, 32a/23, 85a/23.
4. Bir insanın sevgisini, güvenini vb. kazanma adına gönlün manevî giriş noktası 33b/26, 108b/2, 123b/1.
5. Ālem-i Gayb'da tabakalar arası geçiş noktaları veya cennet ve cehenneme giriş noktası 12a/2, 54b/15, 140b/24, 168a/23.
6. Kapalı bir mekânın girişi, mağara vb. gibi kapalı bir yerdeki dar geçit 173b/27.

kapuñuñ eşigi : Eş, kişinin evli olduğu hanımı 53a/14, 53b/2.

kapucı : Gökyüzü tabakalarının girişini veya kapısını beklemekle görevli melek 142a/21.

kapulu : Kapısı olan, kapısı bulunan 29a/10.

kar : Atmosferde bulunan su buharının donmasıyla meydana gelmiş hafif tanecikler hâlinde uçuşarak yağın beyaz renkli su kristalleri 19a/2, 36b/10, 90b/20, 144a/15, 144a/16, 146a/24, 175b/8.

kār (Far.) : 1. Uğraşılan şey, meşguliyet, iş güç, iş, çatışma, hareket eylem 5b/16, 57a/10, 20a/19, 94a/16, 108b/20.

2. Bir şeyden elde edilen çıkar, fayda, yarar 76b/21, 175a/16.

3. Ticaretten elde edilen parasal kazanç 20a/17.

4. Etki, etkileyiş, işleme, etki etme, nüfuz etme 171b/16.

kār başa var- : İş bitmek, neticelenmek, sona ermek 76b/21.

ka'r (Ar.) : Çukur şeyin dibi, son, nihayet 26b/15, 50a/17, 62a/9, 155b/10, 158b/1.

kār-dīde (Far.) : İşbilir, uyanık 42a/12

Kār-sāzā (Far.) : Ey İşini bilen Allah'ım 3a/21.

- ḳara** : Siyah 20b/10.
- ḳarābet (Ar.)** : Akrabalık, yakınlık, hısımlık 128a/25.
- ḳaranfil-būy (Far.)**: Karanfil gibi kokan, kokusu karanfil gibi olan 137b/24.
- ḳarañlık** : Karanlık 34b/24, 75b/22, 174a/1, 174a/5, 175b/27.
- ḳarañılık** : bk. **ḳarañlık** 174a/1.
- ḳarañlu** : Karanlık 25a/11.
- ḳarañuluk** : bk. **ḳarañlık** 10a/17, 158a/3.
- ḳarār (Ar.)** : 1. Bir iş veya konu görüşülüp tartışıldıktan sonra verilen yargı 28a/17, 34b/4, 103b/17, 103b/27, 126a/7, 160a/3.
2. Bir yere/ memlekete/ şehre / makama yerleşme 2b/15, 13a/8, 24a/20, 27b/16, 28a/26, 29a/24, 118a/25.
3. (Hareket hâlindeki bir şeyin) durması 14a/6, 16a/12, 27b/14, 103b/5, 107b/14.
4. Bir nesnenin başka bir nesne içine/ üstüne yerleşmesi, içinde/ üstünde durması 5b/7, 10b/24, 54a/8, 63b/27.
5. Ölçülülük, tam ölçü, ne az ne çok, uygun derecede, sınır 50b/12, 103a/14, 104a/15.
6. Dinlenme, rahat, sükun bulma 15a/7, 58b/15, 71b/7.
7. Bir malın/mülkün birisinin emri altında olması/ yönetimine girmesi 59b/12, 74a/3.
8. (Bir fikrin/yaşam tarzının vb. bir insanın kalbine, düşüncesine, gönlüne) yerleşmesi, oturması 108a/8, 116a/2.
9. Artmakta olan bir ürün/nesne vb. rakamın belli bir sayıya ulaşınca durması 125a/2.
10. Süreklilik, kalıcılık, istikrar 168b/7.
- ḳarārgāh (Far.)** : 1. Durulan ve kalınan yer, dinlenilecek yer 49a/6, 172a/6.
2. Hz. Muhammed'in (s.a.s) nurunun kendinden önceki peygamber ve eşlerinde muhafaza edildiği yer 67b/26.

kārbān (Far.)	: Kervan 27a/3, 39a/8, 87b/26, 97b/3, 100a/13, 162b/1.
kārbān-serāy (Far.)	: Kervansaray 20b/6.
ķardaş	: Kardeş 13b/2, 31b/9.
kārḥāne (Far.)	: Dünya 1b/12, 22a/24
ķarın	: 1. İnsan ve hayvanlarda gövdenin kaburga altından kasıklara kadar olan ön bölümü, bu bölümde yer alan iç organlarının tümü 50a/22, 88a/4, 126b/24, 141a/24, 141a/25. 2. Sindirim organları, özellikle mide 138a/8. 3. Kadınlarda döl yatağı, rahim 139b/15. 4. İç, gönül, kafa, akıl 47a/4.
ķarınca	: Karıncagillerden, ılıman ve tropikal bölgelerde toplu olarak yaşayan, altı binden fazla türü bulunan küçük böceklerin genel adı 16a/6, 26a/10, 57a/15.
ķarındaş	: Kardeş 18a/1, 53b/21, 56b/5, 60b/14, 67a/14, 73a/17, 86b/21, 93a/4, 99a/1.
ķarış	: Açılmış ve gerilmiş durumdaki elin baş ve serçe parmak uçları arasındaki uzaklık 121a/21.
ķarış-	: İki veya daha çok şey bir araya gelerek birbiri içine girmek, karışık hâle gelmek, karılmak, katılmak 5a/25, 10b/14, 21a/1, 24b/16, 77b/12, 156a/17.
ķarışdur-	: Birden çok şeyden bir karışım meydana gelecek biçimde bir karışım yapmak, birbirine katmak 8a/8, 40b/12, 134b/17.
ķarīb (Ar.)	: 1. Yer ve zaman bakımından uzak olmayan, yakın 28b/19, 32b/6, 39a/4, 91b/3, 101b/5, 160b/13. 2. Bir olay veya durumun gerçekleşmesine ramak kalmak, olayazmak 57b/18, 103a/6, 108a/15.
ķārīh (Ar.)	: İğrenç, tiksinti verici 45a/11.
ķarīn (Ar.)	: Yakın olma 6b/11, 48a/13, 60b/18, 69a/14, 78b/21, 157b/26.

- ķarlaguc** : Serķegillerden gagası kısa ve ucu yassı, kanatları uzun ve sivri, bacakları kısa, siyah ķatal kuyruklu 15-20 cm boyunda kũķuk ve ince yapılı, gũķebe ۆtũcũ kuķ 62a/1.
- ķarn (Ar.)** : 1. Boynuz 14b/26.
2. Vakit, zaman 18b/14.
3. Nesil, kuķak 59a/8.
- ķarnen be-ķarnin*: Kuķaktan kuķaķa, nesilden nesile 59a/8.
- ķarķu** : Bir kimsenin veya nesnenin esas tutulan yۆnũnũn ilerisi, ۆnũ 38b/13, 40a/15, 94b/24.
- ķarķı tut-* : Yũzũnũn baktıķı tarafın ilerisine doğru elini/ elindekini uzatmak 22a/7
- ķarķula-** : Bir ordunun ķarķısına durdurmak iķin baķka bir ordu ile ķıkmak 59b/4.
- ķarva-** : Yakalamak, tutmak, kavramak 8b/1.
- ķarye (Ar.)** : Kۆy veya kũķuk kasaba 23a/10, 27b/27, 95a/21, 128b/1.
- ķarz (Ar.)** : ۆdũnķ verme veya ۆdũnķ olarak alma 163a/21.
- ķaķabũ's-sabķ (Ar.)**: Herhangi bir hususta benzerlerine ۆstũn gelen kimsenin kazandıķı mũķāfat 132b/27.
- ķasāvet (Ar.)** : ۆzũntũ, keder, tasa, kaygı, kasvet 51b/13.
- ķaķd (Ar.)** : 1. Bir kimse veya grubu yaralamak, ۆldũrmek veya zarar vermek isteği ile yapılan giriķim, kۆtũ niyet 100b/9, 103a/20, 117b/4, 118b/14.
2. Bir ķey yaparken eriķilmek istenen sonuķ, amaķ, hedef 62b/18.
3. Bir nesneye zarar verme maksatlı yapılan hamle, giriķim, saldırı 103a/27.
- ķaķd it-* : Niyet etmek, hedeflemek, amaķ edinmek 103a/8, 105b/28, 107a/20, 120b/5.
- kāse (Far.)** : 1. Cam, ķini, porselen ve topraktan yapılmıķ dibi derin kap 28b/7, 28b/11, 50b/5, 50b/6.
2. Kafatası 10a/23.

- ķasem (Ar.)** : Yemin, ant, Şeref ¼zerine s¼z verme 13a/26, 67a/27, 81a/14, 161b/9, 177b/4.
- ķāšīd (Ar.)** : Mektup veya haber getirip g¼t¼ren kimse, haberci 74a/3, 75b/20, 74a/6, 127a/24, 127a/26.
- ķāsım (Ar.)** : Kısımlara ayıran, taksim eden, b¼len 31b/7, 31b/9, 31b/14.
- ķāşır (Ar.)** : Kısa, eksik, az, yetersiz 156b/3.
- ķaşırğa** : R¼zgarın hızının saatte 120 km'yi aştığı Şiddetli fırtına 72a/16, 72a/23.
- ķāşī (Ar.)** : 1. Uzak, sapa 56a/4.
2. Yaşlı 66b/19.
- kāsid (Ar.)** : S¼r¼ms¼z, ge¼mez, talep edilmeyen 33b/12.
- ķāssīs (Ar.)** : Keşiş, papaz 59a/19.
- ķaşr (Ar.)** : 1. K¼şk, saray 9b/23, 11a/5, 39a/25, 68b/4, 79a/9, 156a/7.
2. Kısaltma, kısa kesme 162b/13.
- ķaşr-ı 'ālī-makām*: Y¼ksek makamda olan k¼şk 134b/23.
- ķaşr-ı ķālīb-ı* : Sanatkārane inşā edilen beden veya v¼cut k¼şķ¼ 10a/13.
- ķaşş (Ar.)** : Makas yada kesici bir aletle kesmek 49a/24, 51a/2.
- kāş (Far.)** : Keşke 25a/26, 75b/1, 79a/21, 84a/25, 106b/12, 157a/23.
- ķaş** : G¼z ¼ukuru ¼zerinde bir yay gibi uzanan, ¼zeri kıllarla kaplı ¼ıkıntı 5b/7, 10a/10, 12a/10, 27a/26, 130a/16.
- kāşāne (Far.)** : Ev, yuva 11a/3.
- kāşķī (Far.)** : Ne olurdu, olsaydı, keşke 24b/9, 92b/17, 93b/17, 100b/27, 101a/24.
- ķat** : 1. Hane, ev, makam, huzur 113a/18, 115b/6, 120a/1, 125b/23, 129b/8, 130b/21.
2. ¼st ¼ste konulmuş bulunan nesnelerin her bir parçası, tabaka 5a/15, 6b/21, 141b/13, 142b/22.
3. B¼k¼len ve kıvrılan nesnelerde her bir kıvrım 45a/23.
- ķat** : Huzur, yan, ¼n 35b/21, 36b/25, 39a/2, 41b/22, 59a/19, 93a/11.
- ķat' (Ar.)** : 1. İlerleme, yol alma 148b/14, 154b/21.

2. Kesme, kesilme, biçme, biçilme 126a/7.

3. Yok etme, ortadan kaldırma 47a/2.

kaṭʿ-ı ʿalāka : İlgiyi kesme, ilişkisi koparma 104b/27.

kaṭʿ-ı ṭamaʿ bıçağr: Aç gözlülüğü biteren/sona erdiren/yok eden bıçak 47a/2.

kaṭʿ it- : 1. İlgiyi kesmek, ilişkisi kesmek 38a/6, 125a/28, 138a/10.

2. İlerlemek, yol almak 63a/22, 101b/5.

kaṭʿ eyle- : 1. İlerlemek, yol almak 101a/20, 148b/14.

2. Kesmek 41a/12, 41a/15, 45a/22.

3. Yok etmek, ortadan kaldırmak 170b/24,

kaṭʿ olın- : İlerlenmek, yol alınmak 102a/1,

kaṭ- : Bir şeyin içine, üzerine veya yanına, niceliğini artırmak veya niteliğini değiştirmek için başka bir şey eklemek, karıştırmak, ilave etmek, eklemek, bitiştirmek, katıp karıştırmak 103b/19, 112a/5, 176a/11.

kaṭʿā (Ar.) : Hiçbir zaman, asla, hiç, büsbütün 4a/1, 45a/18, 120b/22, 170b/11.

kaṭıʿ (Ar.) : Kesen, kesici 64a/1.

kaṭıʿ (Ar. kaṭıʿa'nın mües.): Kesin, katı 162b/4.

kaṭıʿa (Ar.) : Kâğıt veya deriden kesilerek yapılmış sanat eseri 126a/7.

kaṭıbe (Ar.) : Bütün, hep, tüm olarak, tam, cümle 62b/27.

kaṭınān (Far.<Ar. kaṭın'ın çğl.): Oturanlar, yerliler, ikamet edenler 59a/11.

katır : Erkek eşekle kısırağın çiftleştirilmesinden elde edilen, dişisi çoğunlukla, erkeği ise mutlak kısır, yük taşımaya elverişli, dayanıklı, kulakları eşeğinki gibi uzun, melez bir yük hayvanı 74a/19, 74a/20, 74a/24, 137b/13, 137b/15.

kātib (Ar.) : Yazı işleriyle uğraşan, bu işi kendisine meslek edinmiş olan kimse, yazıcı 125a/29.

katl (Ar.) : Adam öldürme, cana kıyma, canilik 103b/27, 113b/13.

katl eyle- : Öldürmek 115b/2, 118b/13.

katl it- : Öldürmek 120a/4, 120a/15, 122b/15.

- ḳaṭrān (Ar.)** : Organik maddelerden kuru damıtma ile elde edilen, sıvı yağ kıvamında, siyah, ağır ve is kokulu, suda erimeyen bir madde 25b/23, 27a/17, 27a/9, 141b/11, 157b/25.
- ḳaṭre (Ar.)** : Damla, damlayan şey 3b/24, 25b/16, 37b/24, 38a/15, 140a/19, 146b/20, 165b/7, 174a/14.
- ḳaṭrehā (Far. ḳaṭre'nin çğl.)** : Damlalar 159b/21.
ḳaṭrehā-yı bārān: Yağmur damlaları 159b/21.
- ḳavāfil (Ar. ḳāfile'nin çğl.)**: Kafiler 134b/2.
- ḳavā'id (Ar. ḳā'ide'nin çğl.)**: Kurallar, kaideler, usuller 48a/9, 48a/12, 66b/12, 64b/7, 76a/2, 125a/11, 126b/18, 169b/3.
ḳavā'id-i iḥtirām: Hürmet kaideleri, saygı kuralları 126b/18.
- ḳavāim (Ar. ḳāime'nin çğl.)**: Ayaklar 137b/18.
- ḳavālib (Ar. ḳāleb'in çğl.)**: Kalıplar 165a/15.
- ḳavī (Ar.)** : 1. Güçlü, dayanıklı, sağlam, zorlu, kuvvetli 53b/15, 57b/4, 66a/23, 123b/19, 172b/26.
 2. Kârlı ticaret 111b/6.
- ḳavī-nihād (Far.)** : Güçlü, kuvvetli, güçlü mizacı olan, sağlam 30a/25, 36a/5.
- ḳavī-heykel (Far.)** : Büyük heykel 79a/14.
- ḳavīm (Ar.)** : Doğru, dürüst 3b/7, 75b/2, 87a/4, 119a/5, 128b/26, 169b/8.
- ḳavl (Ar.)** : Söz 4a/13, 13a/1, 57b/20, 85b/10, 98a/8, 153a/10.
ḳavl-i cumhūr: Halkın sözü 31b/17.
- ḳavlen (Ar.)** : Konuşarak.
ḳavlen ve fi'len: Sözlü ve eylemli olarak 174b/15.
- ḳavm (Ar.)** : Aralarında dil, kültür ve töre bakımından ortaklık bulunan soyca birbirine bağlı insan topluluğu, budun 6b/14, 29a/24, 55b/2, 76b/24, 88b/24, 91a/18, 177b/12.
ḳavm-i sefīd-rūy: Ak yüzlü kavim, beyaz benizli kavim 55b/16.
- ḳavs (Ar.)** : Yay, eğri 71b/20, 114b/20.

ķavseyn (Ar.)	: İki yay 1b/7, 149a/11, 159b/1, 164b/5, 163b/6.
ķavşur-	: Katlamak, bir araya koymak, birleştirmek, kavuşturmak 10a/24, 68a/24.
ķayd (Ar.)	: 1. Bend, bağ, düğüm 37b/8, 61a/1, 125a/24, 128a/10. 2. Görevli memur, hizmetçi, emir eri 144a/7, 155a/10. 3. Endişe, kaygı, tasa 54a/8. 4. Emel, arzu 22a/25. 5. Bela 177a/14.
ķaylūle (Ar.)	: Öğle uykusu 12b/15, 105a/24.
ķayna-	: 1. Sıvının sıcaklığı belirli bir dereceye varınca buharlaşmaya başlayarak fokurdamak 26a/1, 27a/11. 2. Sıvının yeterli sıcaklığa erişince buharlaşma dolayısıyla fokurtulu sesler çıkartmak 158a/18, 158b/16. 3. Dalgalanmak, çalkantılı olmak 5a/22. 4. Coşmak, artmak, çoğalmak 29b/21.
ķayşer (Ar.)	: Roma ve Bizans imparatorlarına verilen ünvan 59a/19, 73a/3, 73b/3, 79a/11, 79a/13, 79a/21, 79b/12.
ķaysī (Ar.)	: Kays kabilesine mensup kişi 97b/4, 97b/15, 98a/2.
ķaz	: Erkeği ve dişisi birbirine çok benzeyen ve birbirine çok bağlı, gri beyaz tüylü, otçul memeliler gibi otlarla beslenen, perde ayaklı, eti çok yağlı, karaciğeri ve tüyü için yetiştirilen, uzun boylu yabanī ve evcil bir tür kuş 25b/22.
ķaz-	: Bir araçla toprağı kabartarak kaldırmak, oymak ve atmak, toprak kazmak, toprak çıkarmak 16b/25, 39b/11, 103a/5, 144a/1.
ķazā (Ar.)	: 1. Ezelde Allah tarafından takdir edilenlerin gerçekleşmesi 32a/25, 46b/17, 58b/21, 84a/13, 160b/17. 2. Allah'ın bütün varlıklar üzerindeki sınırsız ve sonsuz takdir yetkisi/hükmü 44a/8, 75b/9, 111a/25, 151b/19, 166a/1.

3. Zamanında kılınmayan namaz ve tutulmayan oruçların kuralları-na göre yerine getirilmesi 162b/16.

4. Yetkili kimsenin hüküm vermesi 103b/28.

każā-yı āsmānī: Göğe ait Allah tarafından takdir edilen hüküm 40b/25.

Każāu'l-cilāci: Gönülleri cilalayan (Allah) 9b/4.

- każāyā (Ar.)** : İş, husus, mesele, madde, kazıyye 6b/26, 39b/7, 74b/15.
- każı-** : Tüylerini veya kıllarını dipten kesmek, traş etmek 59b/21.
- każıl-** : Kazmak işi yapılmak, kazmak eylemine uğramak 56b/25.
- każıyye (Ar.)** : İş, husu, mesele 6b/27, 7a/4, 20a/9, 32a/20, 109a/3, 132a/2.
- kāzīb (Ar.)** : Yalan söyleyen, yalancı, aldatici 126a/18, 126b/6.
- każma** : Toprağı kazıp kaldırmak ve düzeltmekte kullanılan, ucu sivri ve keskin, ağaç saplı, T biçimindeki bir el aracı 16b/24, 103a/27, 103b/4.
- każma-** : Bir araçla toprağı kabartarak kaldırmak, oymak ve atmak, toprak kazmak, toprak çıkarmak 57a/16, 57b/12, 57b/14, 58a/8.
- każūrāt (Ar. każūre'nin çğl.)** : İnsan ve hayvan pisliği 60b/9.
- kebāire (Ar. kebīre'nin çğl.)** : Öldürme, zina gibi büyük günahlar 139b/27, 164a/27.
- kebīr (Ar.)** : Büyük, ulu 35b/1.
- kebş (Ar.)** : Erkek koyun, koç 46a/6, 46b/11.
- kebūd (Far.)** : Mavi, gök rengi 140a/20, 166a/7.
- kebūter (Far.)** : Güvercin 27b/22, 27b/23, 27b/24, 174a/9, 174b/10, 175a/9, 175a/10.
- kec-reftār (Far.)** : Tuttuğı yol yanlış olan 76a/18.
- keçi** : Geviş getiren memelilerden eti, sütü ve tiftiğı için beslenen, evcil pek çok türü ve yabanisi bulunan, boynuzlu ve sakallı, tırmanıcı ve sıçrayıcı bir küçük baş oyuncu 16a/4, 26b/2, 91a/14.
- ked (Ar.)** : Bir işi yapmak için çabalayıp uğraşma, çaba, ceht 14b/3.
- kedd-i yemīn*: El emeğı
- keder (Ar.)** : Üzüntü, kaygı, acı, tasa, gam 120b/25.
- keennehü (Ar.)** : Sanki, güya 135a/14.

kef (Far.)	: Köpük 47a/21, 47a/22.
kefâlet (Ar.)	: Güvence, kefillik 128a/5, 151b/23, 152a/24.
kefen (Ar.)	: Gömülmeden önce ölünün sarıldığı beyaz bez 22a/10, 31b/3, 47a/7.
kefen-püş (Far.)	: Kefene sarılmış, kefenlenmiş 65a/16.
kefere (Ar.)	: Allah'ın varlığını ve birliğini kabul etmeyenler, kâfirler 125b/19.
keff (Ar.)	: 1. El 2b/5, 19a/5, 150b/20, 173a/14, 176b/10. 2. Ayak tabanı 126b/23.
kefâret (Ar.)	: İşlenen bir günahı Allah'ın affetmesi dileğiyle verilen sadaka veya tutulan oruç, küfrün cezası 73b/20, 150b/23, 150b/25, 152b/17, 153a/25, 161a/10, 161a/11.
keffe (Ar.)	: Terazî gözü, kefe 28b/26, 28b/27, 146a/17.
kefîl (Ar.)	: Birinin verdiği sözü yerine getirmediği takdirde sorumluluğu üstlenen bir başka kimse 20a/22, 38b/25, 149b/20, 149b/22, 152a/23, 171a/8.
kehânet (Ar.)	: İlâhî bir irade olan vahy ve amacı belirli, sınırlı falcılık ile bilimsel ve istatistik öngöründen ayrı olarak, bir olayın meydana geleceğini doğrudan doğruya veya çeşitli araçlar yardımıyla, önceden bilme ve haber verme işi, kâhinlik 58b/22, 77a/11, 77a/8, 86a/21, 86b/21, 96b/7, 111a/4.
kehl (Ar.)	: Olgunluk çağında bulunan, otuz kırk yaşlarında olan kimse 110a/11, 110a/12, 110a/14, 139a/2, 139a/3, 139a/4.
kej (Far.)	: Eğri, çarpık 132b/14.
kej-düm (Far.)	: Akrep 26a/12, 26a/13, 26a/15, 157b/27, 158a/20, 158b/1.
kelâğ (Ar.)	: Siyah karga, kuzgun 57a/9, 57a/15.
kelām (Ar.)	: 1. Bir şeyi anlatmak için söylenen sözler, söylem, söz, lakırdı 17a/24, 19b/11, 68a/6, 78a/27, 114b/5, 114b/7, 118a/16, 121a/13. 2. Kur'ân âyeti 5b/20, 5b/27, 19a/26, 118a/12. 3. Allah'ın takdiri, emri veya vahyi 12a/1, 87a/7.
kelān (Far.)	: Gösterişli, cazip 21b/2.
kelb (Ar.)	: Köpek 23b/11, 27b/1, 42b/17, 114b/24, 172b/18.

kelb-i āsitāne-i muḥabbet: Sevgi eşiğinin köpeği, sevgi kapısının kulu 174b/22.

kelīm (Ar.) : Söz söyleyen, mütakellim 4a/14, 15a/12, 136b/24, 139b/6, 154a/3.

Ḳādir-i Kelīm : Söz söylemeye kâdir olan Allah 126a/20.

kelimāt (Ar. kelime'nin çğl.): Kelimeler, sözler 7a/11, 10b/22, 13b/15, 16b/2, 17a/6, 17a/18

kelimāt-ı Ādem: Ādem'in sözleri 17a/27.

kelimāt-ı bā-berekāt: Hayırlı kelimeler, şerefli kelimeler, yüce kelimeler 68b/16.

kelime (Ar.) : Anlaşmada kullanılan, manalı ses veya ses birliği, söz, sözcük 13a/24, 13b/15, 17a/18, 28b/27, 45b/14, 68b/18, 77a/21, 122b/26, 132a/9. 152a/10, 152a/12, 152a/15, 153b/1, 164a/18, 170b/7.

kelime-i ṭayyibe: Güzel kelime 17a/4.

kelime-i ṭayyibe-i “lā ilāhe illallāh”: “*lā ilāhe illallāh*” güzel kelimesi 28b/24.

kelise (Far.) : Kilise 60a/26.

kelle (Far.) : 1. Dağ tepesi 55a/14, 121b/23.

2. Baş, kafa 134b/21.

kem-āzār (Far.) : Kötü incitilmiş 94a/7.

kem-ḥ^wārī (Far.) : Kötülenmiş, aşağılanmış 133a/19.

kem-yāb (Far.) : Az bulunur 3b/17.

kemā (Ar.) : Gibi, benzer, olduğu üzere 2a/15, 17a/5.

kemā-hiye (Ar.) : Olduğu gibi 164a/11.

kemākān (Ar.) : Eskiden olduğu gibi 113a/16.

kemāl (Ar.) : 1. Bilgi ve erdem bakımından eksiksizlik, olgunluk, noksansızlık, erginlik, yetkinlik, eksiksizlik 6b/25, 8b/19, 90b/1, 136a/13, 160b/6.
2. Mükemmelliyet, eksiksizlik, istenilen ve beğenilen nitelikleri taşıma durumu 25b/11, 28a/19, 33a/18, 136a/1, 146a/25.
3. Fazilet, en yüksek değer 56a/26, 136b/1.

kemāl-i sīret: Ahlak bütünlüğü, Ahlakī mükemmellik, ahlākī kusursuzluk 75a/15.

kemāl-ārāste (Far.) : Ahlak, ilim ve fazilet gibi meziyetlerle donanmış 18b/3.

kemālāt (Ar. kemālīn çğl.): Sahip olunan manevi hasletler, olgunluklar 6b/25.

kemān (Far.) : Ok atmaya yarar iki ucu arasına bir kiriş bağlanan esnek yay, yay 37b/23, 56b/5, 74a/15, 74a/23, 162b/3, 171b/24.

kemānhāne (Far.) : Gözün üstü, kaş 9a/15.

kemā-yecib (Ar.) : İcap ettiği gibi 136a/17.

kemā-yenbagī (Ar.) : Gerektiği gibi, uygun biçimde 86b/23, 92b/24, 94a/26, 134a/6, 156b/24, 157b/8.

kemend (Far.) : Ucu ilmiklenmiş ip 30b/15, 37b/3, 40a/25.

kemend-i ārzū: Heves bağı, heva bağı 40a/25.

kemer (Far.) : Kalın kumaş, deri veya sentetik maddeden yapılma, bele dolandıktan sonra iki ucu birbirine bir toka ile tutturulan bel bağı 10a/4, 11b/20, 12a/8, 59a/12, 137b/4, 157a/16, 173b/8.

kemer-i hīdmet bağla-: Sorumluluk vermek, hizmet etmekle mükellef kılmak 76b/7.

kemergāh (Far.) : kemer yeri 26b/15, 124a/20.

kemīn (Ar.) : Saldırıya karşı kurulmuş tuzak, pusu 60b/4.

kemter (Far.) : Daha aşağı, daha değersiz, aşağılık 79b/18.

kemterīne (Far.) : En aşağı, en hākir 2b/15.

kemük : Kemik 15b/18, 45b/21, 77a/10.

kenār (Ar.) : 1. Bir şeyin veya yerin sınırlarını meydana getiren çizgi, bitiş / başlangıç yeri, kıyı 31a/6, 72a/17, 106a/2, 115b/21, 117a/22.

2. Bir şeyin kıyısında bulunan ya da yakınında bulunan çevresel yer veya yerler, kıyı 7b/10, 50b/24, 88b/8, 123a/24, 146a/18, 156a/17.

3. Kuytu yer, uzak köşe 24a/8, 124a/24, 143a/4.

4. Bir oyugun, çukurun, bir kabın çevresi 112b/4.

5. Gizlice bir topluluğun içinden dışına çıkmak / kaçmak 62a/14.

kenār-ı cūy-bar-ı emānī: Arzular ırmağının kenarı 44b/2.

kendi : bk. **kendü** 54b/22, 133a/2.

kendü : 1. İyelik ekleri alarak bütün şahısları karşılayan dönüşlülük zamiri 6b/25, 10a/5, 54b/22, 93a/7, 100b/22, 133a/2.

2. İyelik eki almış isimlerden önce yalın hâlde kullanıldığında, iyelik durumunu pekiştirir 8a/4, 90a/16, 91a/23, 91a/26, 94a/8.
3. Asıl, öz, zat 91a/20, 92a/3.
4. Özneyi vurgulamak için kullanılır 7a/25, 7b/7.
5. Varlık türlerinin aynı, hem olması 6a/12.
6. Öznenin türüne göre iyelik eki alarak isim tamlaması oluşturarak tamlayan olur 90b/24.

kendüzi : Kendisi, şahsı, kişiliği 45a/22.

kenef (Ar.) : 1. Koruma, himāye 90a/6.
2. Sığınılacak yer, korunak 129b/17.

kenīsā, kenīse (Ar.) : Kilise 60a/2, 60a/10, 60b/8, 60b/11, 116b/12.

kenīzek (Far.) : Küçük cariyeye, halayık 72b/5, 75b/6, 87a/23, 102b/21, 165a/5, 177a/1.

kenizeklik : Cāriyelik 131a/21.

kenz (Ar.) : Hazine, define 134b/19.

kerāmāt (Ar. kerāmet'in çğl.) : 1. Keremler, bağışlar, lütuflar 65a/21, 144b/26.
2. Faziletler 68a/13.

kerāmet (Ar.) : Bir ermişin Allah'ın kendisine yakın kullarına lutfettiği olağanüstü şeyler yapma gücü ile ortaya koyduğu, akıl sınırlarını aşan tabiat üstü iş, hārikulāde hāl 11b/2, 15a/4, 25a/15, 40b/24, 78a/23, 90a/3, 127b/1, 138b/15, 139a/20, 139b/10, 139b/13, 139b/24.

kerb (Ar.) : Üzüntü, kaygı, tasa 93a/19.

kere (Ar.) : Defa, kez, sefer 7b/13, 84b/20, 129a/13, 142b/20, 144a/5, 175b/21.

kerre-i sāniye: İkinci kez, ikinci defa 116b/8.

kerem (Ar.) : Lütuf, iyilik, merhamet, ihsan 3b/9, 19b/23, 28b/15, 41b/7, 94a/7.

kerem buyur-: Lutf etmek 46a/10, 150a/14, 163b/18.

kerem eyle-: İhsan ve lütufta bulunmak 101a/26, 140b/12.

kerem it-: Lütufta bulunmak 51a/25, 117a/25.

kerem kııl-: Lütufla muamelede bulunmak, lutfetmek 3b/10, 8a/6, 139b/27.

kerem-i cesîm: Büyük cömertlik 61b/3.

keremî (Far.) : Cömertlik 19a/6, 84a/17.

kerîh (Ar.) : Pis, pis kokan 70a/19, 163a/24.

kerîhe (Ar. **kerîh**'in mües.): Pis, pis kokan 17a/1.

kerîm (Ar.) : 1. Kerem sahibi (kimse), cömert, âlicenap 7b/9, 49b/5, 65a/22, 81b/9, 150b/11, 168a/27.

2. Ulu, büyük, şerefli, aziz 5b/12, 5b/25, 68b/1, 107b/5, 115b/7.

kerîmü'l-aşl: Gerçek cömert, hakiki lütufkâr 2b/6.

Kerîmâ (Far.) : Ey Kerim olan Allah'ım 7b/18.

kerîme (Ar. **kerîm**'in mües) : 1. Cömert, kerem sahibi, âli cenap 5b/11.

2. Kız evlat 63b/6.

kerîmlik : Cömertlik 96a/3.

kerkes (Ar.) : Akbaba 31a/10, 31a/11, 31a/12, 31a/13, 31a/14, 129a/23.

kerpiç : Tuğla gibi kalıplara dökülerek güneşte kurutulmuş samanlı balçık, çiğ tuğla 155a/14.

kerre : bk. **kere** 63a/4, 63b/9, 78b/20, 111a/17.

kerrübî (Far.) : Cenab-ı Hakk'a en yakın olan ve "melâike-i mukarrebîn" denen meleklerden her biri, büyük melek 11b/22, 13a/22, 159b/23.

kerrübiyân (Far. **kerrübî**'nin çğl.): En büyük melekler, Allah'a en yakın olan melekler 81a/21, 144b/3.

kerrübiyân-ı âlem-i bâlâ: Yüce âlemin büyük melekleri 12a/11.

kes- : 1. Kesici bir aletle insana ait bir uzvu yerinde çıkarmak, koparmak, kesici bir âletle bulunduğu yerden ayırmak 27a/2, 47a/3, 59b/17, 97b/1, 124a/15, 124b/6, 141a/15.

2. Kesici bir aletle öldürmek öldürmek, katletmek 45a/15, 45a/23, 45a/26, 97b/10.

3. Bıçak, makas, balta vb. bir âletle bir nesneyi ikiye ayırmak, kat' etmek 25b/13, 34a/7.

4. Bir şeyden mahrum etmek, artık vermemek 90a/5, 90a/8.

5. Kesici bir aleti kullanırken istemeden bir organı veya bir şeyi zedelemek, yarmak 135b/20.

6. Taş, yakut, zümrüt vb. şeyleri yerinden, yerin altından çıkarmak 47b/22.

gönül kes- : Umudunu yitirmek 41b/11.

kesb (Ar.) : 1. Kazanma, çalışarak kazanma 69b/10, 69b/11.

2. Kazanç 119b/23.

keşif (Ar.) : Koyu, yoğun 10a/21.

kesil- : 1. Bir canlı başı gövdesinden ayrılmak suretiyle öldürülmek 155b/23.

2. Kesici bir aletle bulunduğu yerden ayrılmak, çıkarılmak 85b/17.

3. Sona erdirilmek, bitirilmek, dostluk bağı bitmek 52a/19.

keşîr (Ar.) : Çok, bol 39b/19, 107b/3, 116b/1, 129a/14, 169b/16, 170a/19.

keşîrû'l-hāyr: Hayrı, iyiliği çok olan 137b/25.

keşîrû'l-kuvvet: Kuvveti çok olan, çok kuvvetli 29b/6.

keşîrû'l-maḥmedet: Çok şükreden, şükü çok olan 66a/7.

kalîl ü keşîr : Az çok 152a/11.

kesr (Ar.) : Kırma, kırılma 29b/5.

kesr (Ar.) : Arap ve Osmanlı alfabesinde bir harfin kesre ile okunması [Sözlüklerde harflerin ı ve ya i okunacağını göstermek üzere kelimelerin yanına yazılırdı] 49a/8.

keşret (Ar.) : Çokluk, bolluk, fazlalık, ziyâdelik 8b/13, 23a/3, 59a/13, 63a/27, 70b/27, 114a/16, 143a/24.

keşret-i dāniş: Bilgi bolluğu 29a/16.

keş-â-keş (Far.) : Çekişmeyle, mücadele, keşmekeş içinde 15a/6.

keşf (Ar.) : Açma, açılma, meydana çıkarma, açıklama 5b/26, 14a/25, 74b/19, 93a/14, 109b/26, 158b/24.

keşf-i 'avret : Ayıp yerleri açma 14a/25.

- keşîde (Far.)** : Hat sanatında yazıya güzellik ve satıra ferahlık vermek, istife uydurmak maksadıyla bazı harflerin uzatılarak yazılması ve harfin bu şekilde uzatılmış kısmı 43b/3.
- keştî (Far.)** : Gemi 27a/24, 27a/27, 27b/16, 28a/7, 28a/10, 65a/2.
- ketf (Ar.)** : Omuz, omuz kemiği, kürek kemiği 124a/20, 159b/7.
- ketm (Ar.)** : Saklama, gizli tutma 70a/25.
- ketm eyle* : Saklamak, gizlemek 87b/17.
- ketm-i 'adem*: Hilkat ve zuhurdan evvelki izâfî yokluk 3b/27, 105a/13, 138b/14.
- kevākib (Ar. kevkeb'in çğl.)**: Yıldızlar.
- kevākib-i seyyāre*: Hareket hâlindeki yıldızlar 23b/12.
- kevkeb (Ar.)** : Yıldız 19b/17, 23a/12, 60b/5, 64a/2, 82b/26, 86a/10, 134a/24, 166a/8.
- kevn (Ar.)** : Varlık, vücut, mevcudiyet 159a/26.
- kevneyn (Ar.)** : İki âlem, dünya ve ahiret, maddi ve manevi alemler, ruh ve madde 1b/7, 84a/16, 129b/12, 135a/23, 161b/3, 167b/25.
- Kevşer (Ar.)** : Cennette bir nehir veya havuz 38a/15, 84a/1, 147b/7, 147b/10, 153b/23, 167b/17.
- kevşer-i esrâr-ı güft ü gūyî deryâsinuñ reşhasr*: Dedikodu deryası havuzunun sızıntısı 99b/24.
- kevşer-meşerra' (Far.)**: Su içtiği yer kevser olan, yalağı kevser havuzu olan 137b/24.
- keyd (Ar.)** : Hile, oyun, desise 174b/26.
- keyd ü mekr eyle*:- Kandırmak, hile yapmak 91a/15, 113b/23.
- kināne-i keyd*: Hile sadağı, desise kılıfı 60b/3.
- mekr ü keyd* : Hile ve oyun 37b/17,
- tîr-i keyd* : Hilse oku 63a/20.
- keyfiyyât (Ar. keyfiyyet'in çğl.)**: Nitelikler, keyfiyetler 48a/2.
- keyfiyyet (Ar.)** : 1. Durum, hâl, vaziyet 27b/20, 104a/17, 106a/7, 116a/24, 117b/15, 174a/18.
2. Bir vakıanın geçisi/oluş tarzı 4a/4, 11a/4, 87a/27, 105a/19, 107b/20.

3. Bir şeyin sahip olduğu veya taşıdığı nitelik 7b/11, 21a/14, 83b/27, 105a/3.

keyfiyyet-i ahvāl: Durumun vaziyeti 39a/12.

keyfiyyet-i hāb: Uykuda görülen rüya, uykudaki vakıalar 71b/8.

keyfiyyet-i terbiyyet: Eğitiminin nasıl olduğu, eğitim prensipleri/nitelikleri 94a/21.

keyfiyyet-i teshīr-i cinn ü şeyātīn: Şeytan ve cinleri ele geçirme durumu 6a/3.

keyfiyyet-i vākı'a: Olayın nitelikleri 58b/23.

keyl (Ar.) : Tahıl ölçmekte kullanılan bir ölçek, kile 136b/15.

keyl-i erzāk : Erzak ölçü aleti, erzak miktarını ölçen bir çeşit tartı 136b/15.

Keyvān-cevelān (Far.): Satürn gezegeni gibi 7 kat gökte (en yükseklerde) dolaşan, 137b/22.

Keyvān-mikdār (Far.): Satürn gezegeni gibi yüksek ve büyük olan (Keyvān yıldızı diğer ismiyle Zühāl yıldızıdır. Göklerin yedi gezegeninden biri olan Zühāl yıldızı, Ay feleğinden sayılınca yedinci felektir. Bu, Güneş'in üstünde bulunup yüksek felekler adıyla nām salmış üç feleğin *en yükseği ve en büyüğüdür.*) 137a/4.²

kez (Far.) : Defa, kere, sefer 9b/26, 42b/2, 123b/15, 124a/10.

kezalik (Ar.) : Bunun gibi, bu da öyle, böylece, kezā 14b/14, 20b/27, 83b/18, 112b/17, 133b/26, 134a/12, 135b/26, 138b/20, 150b/12, 151b/24, 153b/5, 167a/12, 167b/17, 168a/15, 168a/20, 168b/4, 169a/14.

kezzāb (Ar.) : Çok yalancı 25a/20.

kıbāb (Ar. kubbe'nin çğl.) : Kubbeler 61b/17.

kıbāhet (Ar. kabīh'in çğl.) : Çirkinler 11b/11.

kıble (Ar.) : Namaz kılarken dönülmesi gerekli olan yön, Mekke ve Kabe tarafı 3b/7, 48b/26, 66b/14, 70b/5, 84b/18, 89a/18.

2. Herkesin dara düştüğünde yardım istediği kapı 44b/13, 55a/20, 165b/1.

² Erzurum-Hasankaleli İbrahim Hakkı Hz.: **Marifetname**, sad.Turgut Ulusoy, İstanbul, Bahar Yayınevi, 1974, s.59.

kıble-i da‘vet-i niyāzmendān: Muhtaçların (ihtiyaçları için) yöneldiği kapı 165b/1.

kıbleteyn (Ar.) : Mekke’de bulunan Kā’be ile Kudüs’te bulunan Beyt-i Makdis’in ikisine birden verilen ad 2a/21.

kıdem (Ar.) : Geçmişi uzun zamana dayanan, eskilik 149a/8.

kıfār (Ar. kafr’ın çğl.): Çorak araziler, susuz yerler, çöller 81a/25.

kığılcım : Kıvılcım 16a/8.

kıl : İnsan ve hayvanın vücudunda biten sertçe ve kalınca tüy 25a/7, 37b/2, 74a/13.

kıl- : 1. Yapmak, ifa eylemek, yerine getirmek 17b/5, 22b/7, 23b/9, 25a/9, 29a/6, 64a/4.

2. Yardımcı fiil

‘afv kıl- 152b/16, *ārāste kıl-* 9b/11, 36b/7, *‘arza kıl-* 117a/24, *beşāretler kıl-* 101b/19, *bülend kıl-* 139b/23, *bünyād-ı sefāhat kıl-* 132a/13, *dānā kıl-* 105a/18, *da‘vet kıl-* 118a/6, *da‘vetler kıl-* 116b/13, *delālet kıl-* 141a/17, *dest-i tehī kıl-* 136b/17, *du‘ā kıl-* 48b/2, *ejderhā kıl-* 174b/23, *envā‘-ı ‘azāblar kıl-* 114b/21, *erzānī kıl-* 28a/4, 39b/2, 82b/17, 85a/2, 98a/6, 102b/28, 139b/8, 139b/16, 139b/25, 170a/24, 170b/24, *esīr ü perākende kıl-* 73a/23, *eyā kıl-* 45a/17, *ferah ve şād-kāmī kıl-* 34b/8, *feryād ve fiğān kıl-* 27b/10, *giryē ve nāle kıl-* 17a/4, *güzer kıl-* 82b/25, 137a/2, *haps kıl-* 35a/22, *hedāyā kıl-* 139b/24, *hedm (ve kavā‘id-i a‘zām ve tekrīm) kıl-* 126b/18, *hidāyet kıl-* 3a/23, *hikāyet kıl-* 116b/12, *ictināb kıl-* 77b/27, *ihsān kıl-* 64a/5, *ihimām kıl-* 93a/20, *ihtirāmlar kıl-* 137b/13, *‘imāret kıl-* 104a/23, *isnād kıl-* 113a/17, *istid‘ā kıl-* 135a/8, *istifsār kıl-* 76a/23, *ķabūl kıl-* 29b/16, *ķabūl-i ĩmān kıl-* 110b/7, *ķarār kıl-* 56b/17, 103a/14, *ķaṭ‘-ı menāzil (ve ṭayy-ı merāhil) kıl-* 86b/25, 101a/9, *ķatl-i evlād kıl-* 169a/26, *ķavā‘id-i a‘zām (ve tekrīm) kıl-* 126b/18, *ķerāmet kıl-* 46a/11, 199b/14, 139b/10, 160a/13, *ķerem kıl-* 3b/10, 139b/27, *kūtāh kıl-* 76b/2, *maḥşūş kıl-* 139b/10, *maḥv kıl-* 45b/19, *maḥv u ‘adem kıl-* 3b/11, *manzūr kıl-* 148a/17, *mecālķıl-* 86a/14, *melāmet kıl-* 105b/27, *merdūd kıl-* 46a/16, *meşāff kıl-* 130b/11, *mescid kıl-* 139b/24, *meşgūl kıl-* 135b/4, *mu‘āmele kıl-* 113b/6, *mu‘azzez ve mūkerrem kıl-* 11a/7, *muķarrer kıl-* 35a/25,

40b/27, *musahhar kıl*- 139b/11, *muṭahhar kıl*- 139b/17, *mübhem kıl*- 150b/11, *mükerrem kıl*- 139b/25, *münhezim kıl*- 130b/4, *müsāfir-i ‘ālem-i muḥābbet kıl*- 8b/25, *müstakbiḥ kıl*- 113a/7, *müşerref kıl*- 71a/3, 110a/4, *müşterek kıl*- 81b/3, *müṭāla‘a kıl*- 10b/22, *müzekkîr kıl*- 174b/21, *müzeyyen kıl*- 135b/24, *nāle kıl*- 25a/23, *nazar kıl*- 96a/8, *nevaḥt kıl*- 74b/20, *nidā kıl*- 5b/4, *pīş-vā kıl*- 102b/17, *rıḥlet kıl*- 176b/3, *rivāyet kıl*- 82b/2, *sāye kıl*- 139b/7, *sebeb-i muvāṣalat-ı ḥabīb ile’l-ḥabīb kıl*- 11a/21, *sūgvārî kıl*- 158b/24, *şerîk kıl*- 152b/4, *taḥḫîk-i dīn-i Ḥalîl ‘aleyhi’s-selām kıl*- 77b/24, *ṭāyy kıl*- 56b/16, *ṭayy-ı merāḥil kıl*- 86b/25, 101a/9, *ta‘zīm ü tekrîm kıl*- 73b/8, *ta‘zîmler (ve ihtirāmlar) kıl*- 137b/13, *tekrîm kıl*- 126b/18, *temāşā kıl*- 24a/11, *tevāzu‘ kıl*- 27b/18, 108a/2, *vācib kıl*- 67a/19, *zārî kıl*- 61b/11, 158b/24.

- kılāde (Ar.)** : Boyuna takılan süs eşyası, gerdanlık 68b/6, 68b/10, 90b/2, 165a/27.
- kılıç** : Bele asılmış bir kın içinde taşınan, siperlikli bir kabzaya tutturulmuş, bir veya iki yüzü de keskin, uzun ve sivri, çelikten yapılmış kesici bir âlet 85b/7, 91b/26, 97b/10, 97b/11, 100b/9, 120b/19, 172a/17.
- kılın-** : 1. Kılmak eylemi yapılmak 105b/25.
2. Yardımcı fiil
- i‘lā kılın-* : Yükseltmek, yüceltmek 170a/18.
- kıllet (Ar.)** : Yokluk, kıtlık 56b/8, 108b/11, 176a/19.
kıllet-i biḍā‘ : Mal yokluğu, eksikliği 176a/19.
- kımāt (Ar.)** : 1. Birbirini zincirleme takip eden soy zinciri 84a/13.
2. Bağlama ipi 84b/21.
- kımıl-da-** : Hafifçe hareket etmek, yerinde hafifçe oynamak 148a/16.
Hareket etmek, davranmak, kıpırdamak 141a/12.
- kın** : Bıçak, hançer, kılıç gibi silah ve kesici aletlerin koruyucu kılıfı 35b/15.
- kınn (Ar.)** : Köle 128b/24
- kınā‘ (Ar.)** : Örtü, baş örtüsü, peçe 74b/19.
- kır** : 1. Beyaz ve çok az siyahın karışmasından meydana gelen renk, kül rengi, gri 156b/5.

2. Açık alan, sahra 165a/10.

kırdan siyāh : Gri 156b/5.

- kır-** : Parçalamak, parçalara ayırmak, yok etmek 37b/5.
- kırā'at (Ar.)** : Okuma 87a/8, 107a/7, 129a/12, 160a/9, 160a/12, 169b/20, 169b/22.
- kırdur-** : Öldürtmek 59b/11.
- kırıl-** : Çatlamak, patlamak 30b/11.
- kırk** : Otuz dokuzdan sonra, kırk birden önce gelen sayının adı 8b/15, 24b/10, 80b/2, 104b/16, 129a/13, 137b/1, 147b/1, 153a/8.
- kırkıncı** : Kırk sayısının sıra sayı sıfatı, sırada yeri otuz dokuzdan sonra, kırk birinciden önce olan 80a/22, 104a/27.
- kışāş (Ar.)** : Eski hukukta katil ve yaralama suçlarını işleyen bir kimseyi bu fiilleri aynen kendisine uygulamak suretiyle cezalandırma, misilleme yapma 30b/24.
- kısım (Ar.)** : Bir bütünün bir bölümü 4b/27, 5a/2, 19a/14, 38a/15, 58a/10, 157a/17.
- kısmet (Ar.)** : 1. Bölme, pay etme, hisseler ayırma, taksim etme 28a/3, 31b/10.
2. Takdir edilmiş olan şey, nasip 28a/18.
- kısmet it-* : Bölmek, pay etmek, hisseler ayırmak, taksim etmek 28a/3, 31b/10.
- kışşa** : Kısa, iki ucu arasında az mesafe olan, boyu uzun olmayan 29b/7.
- kışşa (Ar.)** : 1. Kısa hikāye, ibretli hikāye, fıkra, rivāyet 26b/23, 72b/23, 91a/20.
2. Vak'a, macera, sergüzeşt 38b/21, 88a/24, 90b/11, 97b/19, 165a/1.
- kışşa-yı guşşā*: Kaygı veren ibretlik hikāye 73a/3.
- kıssīs (Ar.)** : Keşiş 119a/12.
- kıṭ'a (Ar.)** : 1. Parça, tane, kısım, bölüm 30a/13, 79b/1, 103b/11.
2. İki beyitten kurulmuş matlasız gazel biçimindeki nazım türü 30a/6.
- kıṭāl (Ar.)** : 1. Savaş, cenk, cidāl 106b/11.
2. Vuruşma, öldürme 78a/25.
- kıvām (Ar.)** : 1. Sıvı veya sıvı niteliği taşıyan maddelerin koyuluk derecesi, koyuluk 47a/13.

2. Gerekli şartların var olması 159b/16.

ķıyāfet (Ar.) : Dış görünüş.

ķıyāfet fenni: Yüze ve dış görünüşe bakarak bir kimsenin iç dünyasını okuma ilmi 93a/24.

ķıyām (Ar.) : 1. Namazın ayakta kılınan kısmı, ayakta durarak ibādet etme 4b/5, 4b/11, 4b/15, 133b/3, 140b/8, 140b/12, 145b/3, 146b/13.

2. Kalkışmak, davranmak 22a/14.

3. Ölümden sonraki tekrar diriliş, kıyamet günü 14a/27.

4. Eda etme, yerine getirme 48b/17.

5. Ayakta dikilerek durma, dikilme 77a/10.

ķıyām buyur:- Kalkışmak, girişmek, başlamak 98b/19.

ķıyām eyle- : Yapmak, uymak, devam ettirmek, icabet etmek 47a/27, 151a/3.

ķıyām göster:- 1. Baş kaldırma, direnme 63a/27.

2. Dikkatlice yerine getirmek, özenle ilgilenmek 108b/15, 133b/7.

ķıyām it- : 1. Ayakta tazimle durarak ibadet etme 4b/9.

2. Kalkışma, girişme 94a/12, 98b/22.

3. Yapmak, uymak, yerine getirmek, icabet etmek 97a/14, 120a/9, 144a/10.

ķıyām-ı ķıyāmet : Kıyamet günü yeniden dirilmek 14a/27, 42a/7, 65a/27

ķıyāmet (Ar.) : Semāvī dinlerdeki ortak inanışa göre takdir edilen zamanı gelince bu ālemin ve bu ālemdeki canlı cansız her şeyin bir anda mahvolup yok olması, ölümlerin dirilmesi, āhiret hayatının başlaması olayı ve bu olayın meydana geldiği zaman 1b/9, 20a/27, 35a/14, 42a/7, 89b/19, 138a/9, 153b/17.

ķıyās (Ar.) : Birşeyi başka bir şey ile karşılaştırma, aralarındaki uyum ve uyumsuzluğun miktarını belirleme, oranlama 156b/10.

ķıymet (Ar.) : Bir şey için biçilen değer, paha 39a/11, 101a/1.

- kız** : Cinsiyet bakımından dişi olan çocuk veya genç kız çocuk 14b/7, 17b/26, 130b/20, 130b/25, 131a/2, 171b/14, 172a/1.
- kız alup vir* : Aileler arasında çocukların evlilik yapmaması 125a/26.
- kız karındaş** : Bir kimsenin bayan kardeşi 92a/20, 111b/20, 122b/16, 173b/2.
- kız-** : Çok yüksek bir sıcaklık derecesine ulaşmak, çok ısınmak, sıcaklığı çok artmak 115a/5
- kızıl** : 1. Çok kırmızı olan, parlak kırmızı olan, kızıl renk 16a/7, 27b/23, 47a/23, 104a/21, 140a/27, 141b/20, 143a/21.
2. Isısından dolayı ateş renginde olan 27b/23.
3. Canlı, al renkli yüz 79b/2.
- ki (Far.)** : Bağlama edatı 6a/6, 10a/8, 64b/7, 70a/24, 82b/10, 91a/11.
- kibār (Ar. kebīr'in çğl.)** : Büyükler 29a/16, 113a/8, 127b/13.
- kiber (Ar.)** : Büyüklük, büyük olma hâli 116a/8, 176a/15.
- kiber-i sin* : Yaş büyüklüğü 116a/8, 176a/15.
- kibr (Ar.)** : Kendilerini başkalarından üstün görmeye yol açan, kendine aşırı değer verme duygusu, büyüklük taslama, kendini üstün sayma, büyükleme 28b/23, 28b/24.
- kibriyā (Ar.)** : Büyüklük, ululuk, azamet 7a/6, 40a/24, 61b/22, 149a/2, 157b/9, 168a/1.
- kiçi** : Küçük 34b/2, 58a/19, 137b/14.
- kifāet, kifāyet (Ar.)** : 1. Yetişir miktarda olma, yeterli olma, kāfi gelme, yetme 41b/24, 52a/15, 57a/8, 125a/22, 126b/24, 129b/3.
2. Liyākat, bir işi yapabilecek yetenekte olma, yeterlilik, iktidar, erke 36a/24, 102a/18, 150b/20, 169b/13, 176b/10.
3. Gücüyle, iktidarıyla temin etme, bir işi yapmaya muktedir olanın onu gerçekleştirmesi 110a/21, 161a/18, 163a/21.
- kil** : Islandığı zaman kolayca çeşitli biçimlere girebilen yumuşak ve yağlı görünümünde, geçiimsiz küçük parçacıklar hâlinde sulu alüminyum silikat olan toprak veya topraksı kaya 9b/26, 156a/18.

kilab (Ar. kelb'in çğı) : Köpekler 56a/1, 64b/11, 64b/20, 76b/16, 132a/10.

kilīd (Far.) : 1. Anahtar, düğme gibi takılıp çıkarılabilen bir parça yardımıyla çalışan kapatma aleti 21b/21, 136b/20, 141b/23, 142a/20, 148a/2, 160b/12.

2. Anahtar 11a/20, 91b/8, 134a/15, 156b/21, 157a/18, 157a/21, 168a/12.

kilīd-i erzāk : Erzak deposunun anahtarı, Canlılara gıda temininin sorumluluğı 11a/20.

kilidle- : Anahtarla kiliti kapamak, Bir kapıyı kilitle, ip ve zincir benzeri bir şeyle kapatmak 60b/8.

kilīdlü : Kilitlenmiş olan 156b/20.

kim : 1. Hangi kişi?" anlamında cümlede, özne, tümleç, nesne, yüklem görevinde kullanılan bir söz 4a/27, 7a/13, 10b/4, 12b/11, 15a/24, 67a/12.

2. Kişilerle ilgili olarak genelleme ve belirsizlik ifade etmekte kullanılır, herhangi biri, her kim, rastgele biri 7b/18, 16b/21,

3. Belirsizlik zamiri 21b/22, 21b/23,

4. Madden bilinen bir kişi hakkında konumu, kişiliğı, ailesi vb. bilgileri istemek için kullanılır 67a/4, 67a/5

kim : "ki" bağlacının eskiden kullanılan biçimi, sebep bildiren bağlaç, çünkü 3b/27, 8a/7, 20a/2, 71a/22, 72a/7, 72b/7.

kimesne : Kimse 14b/7, 25a/13, 35b/24, 49b/12, 51a/10, 93b/8, 108b/19, 115a/3, 153a/1.

kimse : 1. Kim olduğu bilinmeyen ve belirtilmeyen herhangi bir kişi, şahıs, nefer 13a/20, 86a/1, 99a/27, 107b/15,

2. (Olumsuz cümlelerde) hiçbir insan, hiçbir kişi 25b/2, 29a/14, 56b/10, 85b/3, 108b/21, 143a/25.

kimyā (Ar.) : Üstün özellikleri dolayısıyla çok değerli sayılan şey, az bulunan ve çok değerli şey 71a/12.

kimyā-peyker (Far.) : Altın gibi çok kıymetli ve parlak yüzü olan 71b/1.

kimyā-menķabet (Far.): Hikāyesi / yaşadıklarının tahkiyesi çok değerli olan 81a/16.

- kīn, kīne (Far.)** : Bir kişi veya şeye karşı öç alma amacını güden şiddetli ve gizli düşmanlık, garez 73a/13, 113a/17, 117a/23.
- kinn (Ar.)** : Göbek.
kinn-i kavm : Kavmin göbeği, Hz. Peygamber'in nurunun kavm içinde evlilik yoluyla birbirine aktarılması 55b/10.
- kināne (Ar.)** : Okluk, ok kılıfı, sadak 60b/3.
- kināyet (Ar.)** : Dolaylı anlatım, düşünöleni doğrudan değil de dolaylı anlatan söz 72a/27, 135a/23, 168b/14.
- kirām (Ar. kerīm'in çęl.)**: Soylu kimseler, ulular, cömertler 2a/11, 7a/24, 109a/13, 116b/10, 123b/14, 169a/15.
- kirpik** : Göz kapağının kenarlarındaki kıllar ve kılların her biri, müje, müjgan 93a/6.
- kīse (Far.)** : Kese, torba 16a/18, 86b/27, 102b/4.
- kisve, kisvet (Ar.)** : Örtü, kılıf 70b/15.
- kīř (Far.)** : Mezhep 125b/23.
- kişi** : Kadın veya erkeğe verilen genel ad, şahıs, zat, nefer 7a/22, 23a/26, 90b/17, 116a/20, 126b/22.
- kiřvār-sitān (Far.)** : Ülkeler, memleketler alan 70a/5.
- kişver-güřā, kişver-güřāy (Far.)**: "Memleket açan" Bir ülkeyi fetheden (kimse), fātih 2b/4, 70a/1, 70a/13.
- kitāb (Ar.)** : 1. Allah'ın peygamberleri aracılığıyla insanlara gönderdiği vahiyleri içine alan eser, kutsal kitap 19b/3, 21a/13, 21b/20, 23a/13, 53b/19, 56a/23, 96a/23.
2. Ciltli veya ciltsiz olarak bir araya getirilmiş, elle yazılmış veya matbaada basılmış sayfalar topluluğu 2a/12, 2b/26, 7b/5, 66b/25, 69b/27.
- kitābet (Ar.)** : Yazı.
kitābet it- : Yazı Yazmak 106a/11.
- ketif (Ar. ketf)** : 1. Omuz 113b/8, 124a/20.

2. Kürek kemiği 74b/22.

ketf-i ħimāyet: Koruma desteği 113b/8.

ketf-i işmet: Günahsız, temiz omuz, günahsızlık desteği 159b/7.

kitfeyn (Ar.) : İki kürek kemiği 98a/19.

kiyān (Far.) : Yıldız 83b/18.

kiyāset (Ar.) : Akıllılık, anlayışlılık, uyanıklık, zeyreklik 58b/6, 72a/2, 75a/21, 76b/14, 118b/9.

kizb (Ar.) : 1. Yalan 27b/5, 51b/22, 52a/13, 107a/17, 112a/18, 112b/15.

2. Yalan söyleme, kandırma, aldatma 112b/15.

kizb it- : Yalan söylemek, kandırma, aldatma 112b/15.

ko-, koy : 1. Bir şeyi bir yere bırakmak, yerleştirmek, tutturmak, takmak, dayamak 40b/10, 44a/20, 45a/11, 48a/10, 53b/25, 112b/4.

2. Alışkanlık hâline getirilmiş bir davranışı tamamen bırakmak, artık yapmamak 45a/7

3. Bir kimseyi bir işi yapması, bir sözü söylemesi için rahat bırakmak, bir kimseye karışmamak, işine bulaşmamak, تنها bırakmak 15b/12, 22a/18, 91a/19, 114b/9.

4. Bir şeyin içine başka bir şeyi eklemek, bırakmak, katmak 7b/12, 8b/26, 36a/5, 37b/12, 47b/13, 91a/4.

5. Allah'ın yarattıklarını vazifesine göre hayatını idame etmesi, görevini yerine getirmesi için bir yere bırakması 5a/14, 21b/11, 66b/27.

6. Bedenin bir bölümünü bir yere veya bir şeyin üzerine bırakmak, bir şeye dayamak, yaslamak 18b/25, 19a/26, 26a/16, 45a/5, 48b/2, 53a/27.

7. Dokunmamak, ilişmemek, elini sürmemek, zarar vermemek 34b/19, 77b/14, 91a/23, 121a/2.

8. Bir kimse veya hayvanı bir taşıta bindirmek 26a/9, 26b/11, 27a/8, 118b/18.

9. Ertelemek, tehir etmek 28b/17.

10. Nöbetçi, gözcü vb. dikmek, yerleştirmek 32a/13.
11. Emanet etmek 95a/15.
12. Bir kimse bulunduğu yerden başka bir yere giderek onu seven, ona ihtiyacı olan birilerini tamamen veya bir süreliğine ardında bırakması 32b/16, 41a/25, 41b/3, 95a/18, 172a/1
13. Ayak basmak, içine girmek, adım atmak, üstüne basmak 36b/25, 155a/2, 156b/15.
14. Yapılması gerekeni veya her zaman yapılan bir ibadeti yapmayıp terketmek 136b/14, 151a/14.
14. Bir tutuklu veya esiri serbest bırakmak 14a/13, 171b/3.
16. Bir bilgiyi, bir haberi öyleymiş gibi saymak, öyle kabul etmek 162a/15.
17. Bitki dikmek, bitki ekmek 134a/21.
18. Başını eğmek 138a/4.
19. Tutmamak, elinden bırakmak 138b/7.
20. Bir kişinin hakkında başkası adına feragat etmesi, vazgeçmesi 173a/5.
21. Bir kişinin Allah'ı terkederek başka ilahlara tapması 35a/19.

koç	: Damızlık erkek koyun 45b/7, 45b/8, 45b/20, 54a/18.
koğa	: Kova 139a/17.
koğu	: Koku 15a/27.
koğ-	: 1. Koku çıkarmak, koku yaymak, koku salmak, koku olmak 12b/2 2. Koklamak 18a/19, 94b/4, 112a/8, 112a/9, 156a/14.
koğu	: Nesnelerden yayılarak hava ile taşınan zerreciklerin burun zarı üzerindeki sinirlerde meydana getirdiği his 10b/21, 36b/3, 84b/2, 84b/15, 85a/6, 101b/12, 140b/22.
kol	: İnsan vücudunun omuzdan başlayarak parmak uçlarına kadar olan kısmı 7b/13.
koltuk	: Omuz başlarında, kolun gövde ile birleştiği yer, koltuk altı 147b/27.

kon-	: 1. Yolculuk sırasında geceyi geçirmek veya dinlenmek üzere inmek, geceleme, konaklamak 39b/10, 61a/7, 87b/21, 89a/8, 111b/2, 162a/25. 2. Kuş, kelebek uçucu vb. bir yere inerek durmak, yere inmek 155b/24, 156b/17. 3. Yolcu, misafir, kervan vb. bir yerde durmak, bir yere uğramak 110a/7, 100b/13. 4. Koymak eylemi yapılmak 69a/5, 144a/20, 147a/21, 5. Gelip bir yere yerleşmek 177b/18.
konak	: Araba veya hayvanla yapılan yolculukta geceyi geçirmek için veya yolda bir müddet dinlenmek için kalınan yer, konuk olunan yer, menzil, misafirhane, durak 111b/2.
konundur-	: Yolcu, misafir, kervan vb. misafir etmek, yerleştirmek 79a/25, 117a/17.
konıl-	: Konmak, koymak eylemi yapılmak 20b/3, 21a/6, 31a/22, 70a/14, 142b/22, 144b/24, 148a/6.
konuk	: Birinin evine veya yanına geçici olarak kalmak üzere gelen kimse, misafir, mihman 49b/9, 51b/24, 51b/25, 52b/19, 65a/14.
konukla-	: 19b/23, 56a/20
konuksever	: Misafir gelmesinden hoşlanan, misafirlerine iyi davranan, onları iyi ağırlayan, misafirperver 49a/22.
konuksuz	: Misafirsiz, konuğu olmayan 49a/22.
koñşı	: Komşu 65a/14
kop-	: 1. Ortaya çıkmak, zuhur etmek 3b/12. 2. Yıkılmak, ortadan kalkmak 32a/10 . 3. Bağlı olduğu yerden, tutturulduğu yerden ilişiği kesilmek, bağı kalmamak 57b/22, 141b/6. 4. Birdenbire ortaya çıkmak, aniden belirmek 74a/25, 97a/4, 108a/20. 5. Meydana gelmek, ortaya çıkmak 35a/14.

- ķopar-** : 1. Bir Şeyi baēlı,dikili, ekli veya yapışık olduēu yerden asılarak çıkarmak, çekip almak 14b/23, 26b/25, 30b/8, 57b/8, 59b/26, 103a/21, 162a/13.
2. Ortaya çıkarmak, meydana getirmek, peyda etmek, ihdas etmek 35a/12.
- ķordur-** : Koydurmak 94b/12.
- ķork-** : 1. Acı verici veya tehlikeli bir durum meydana getireceēi endişesi ile bir Şeyden korku duymak, Şiddetli bir ũrkũntũ iēine dũŐmek, dehŐete kapılmak 32a/7, 63b/1, 104b/5, 115a/11, 159b/13, 161a/14, 163a/19.
2. Kaygı duymak, kaygılanmak, endişe etmek, endiŐelenmek 32b/1, 45b/1, 57a/2, 127b/6.
3. Sakınmak, ķekinmek 86b/7, 91a/1.
- ķorku** : Bir tehlike veya tehlike dũŐũncesi karşısında duyulan kaygı, ũzũntũ 27b/11, 37a/20, 61a/18, 91a/5, 100b/11, 122a/19.
- ķorkut-** : Korkmasına yol aēmak 23a/22, 25a/5, 25b/27, 40a/15, 76a/20, 112a/26.
- ķorkulu** : Korku veren, korkutan, ũrkũtũcũ 77a/26.
- ķoŐ-** : 1. Eklemek, yanına katmak, yardımcı veya arkadaş olarak vermek 57b/17, 73b/22, 79a/6, 154b/13.
2. Gũndermek 73b/18.
- ķov-** : Arkasına dũŐmek, peşinden gitmek, izlemek, takip etmek 55b/6, 74a/10.
- ķoyıl-** : Akın etmek, saldırmak 55a/12.
- ķoyun** : Geviş getirenlerden başı gũvdesine gũre kũēũk, çoēunluēu boēum boēum boynuzlu, eti, sũtũ, derisi ve yũnũ iēin yetiştirilen, kũēũkbaŐ evcil bir hayvan 37a/3, 46a/21, 53a/6, 69a/12, 89a/5, 103a/20, 122b/19, 176a/10.
- ķŕhne (Far.)** : Bakımsız kalmış, eskiyip yıpranmış, eski 50b/5, 68a/7, 119b/9.
- ķŕk** : 1. Bir bitkinin toprak altına doēru uzayan, bitkiyi topraēa baēlayan ve topraktan suda erimiş besi maddelerini alarak bitkinin gũvdesine ileten kısım 155b/10.
2. Katmanların toprak altında kalan kısmı 121b/22.

- köpri** : 1. Köprü, akarsu dere gibi bir engel ile ayrılmış iki nokta arasında bağlantı kuran üzerinden yaya ve kervanların geçişini sağlayan yapı 27a/3.
2. Cehennem üzerine kurulmuş köprü 138a/10.
- köpük** : Suyun hareketlenmesi veya akıntı çatışmasından dolayı üzerinde oluşan hava kabarcıkları 5a/9, 5a/10.
- kör** : Gerçekleri görmeyen veya görmek istemeyen kimse, gafil 33b/14.
- kös (Far.)** : Eskiden savaşlarda, alaylarda deve, at veya araba üzerinde taşınan ve işaret vermekte kullanılan büyük davul 136b/19, 149a/22.
- köşk (Far.)** : 1. Cennet'te müminler içinde yaşayacağı, altından ırmaklar akan, büyük gösterişli evler 143a/20, 155a/19, 155b/7, 156a/1, 156a/11, 157a/4.
2. Geniş bahçesi olan gösterişli ve süslü büyük ev, konak 29b/10, 30b/8, 30b/12, 64a/25, 79a/19.
- köyin-** : Yanmak, kavrulmak, kararmak 95b/5, 115a/10.
- ķubbe (Ar.)** : 1. Gökyüzü 1b/20, 9a/1, 74b/24, 148a/6, 177a/18.
2. Bir yapıyı örten yarım kubbe biçimindeki dam 22b/21, 36b/8, 36b/16, 68b/5.
3. İnsan bedeni, hokka 9b/22.
- ķuç-** : Kucaklamak, kollarında sıkmak, bağrına basmak 45a/5, 85b/24, 94a/19, 99a/23, 105b/11, 105b/13, 147b/27.
- ķuçış-** : Kucaklaşmak, sarmaşmak 54b/9.
- kūçe (Far.)** : Çarşı, pazar 83a/5, 131b/25.
- ķuddūsiyān (Far.~Ar. ķuddūsi'nin çġl.)** : Kutsal olma durumuna ulaşmış kimseler, kutsiler 138b/5.
- ķuddūsūn (Ar.)** : "Allah Kuddūs'tür." manasına bir tesbih 106a/13, 107a/13, 128b/9.
- ķuds (Ar.)** : Kutsal, mukaddes 13a/15, 22b/3, 39a/18, 104b/18, 134b/13, 163a/22.
- kūdek (Far.)** : Çocuk 88a/13, 88a/14, 88a/21, 89b/1, 96a/13, 96b/3.
kūdek-i bī-günāh: Günahsız çocuk 44b/11.
- kūdekān (Far. kūdek'in çġl.)** : Çocuklar.

kūdekān-ı kabīle: Kabile'nin çocukları 89b/1.

ķudret (Ar.) : 1. Allah'ın bütün varlığı kapsayan ezeli ve sonsuz gücü, Allah 8b/27, 9a/23, 10a/13, 10a/16, 15a/3, 19a/5, 66b/2.

2. Güç, erk, kuvvet, iktidar, taat 38b/3, 102a/17,

ķudret-i kāmīle : Hz. Allah, eksiksiz kudret sahibi, mükemmel güç sahibi, kudretinde hiçbir noksanı bulunmayan 28a/9.

ķudsī (Ar.) : Kutsal, mukaddes 3a/14, 44b/24, 83a/25.

ķudūm (Ar.) : Uzak bir yoldan gelme, bir yere ayak basma 9b/10, 47a/27, 48b/6, 74b/12, 99b/15, 129a/8.

ķufī (Far.) : Kapı sürgüsü, kilit 140b/1, 142b/23, 145b/9, 156b/22, 157a/20, 157a/5.

ķūh (Far.) : Dağ 31a/13, 48b/7, 50a/27, 68b/26, 90a/1, 118a/26.

ķuħl (Ar.) : Kadınların kaşlarına ve kirpiklerinin diplerine sürdükleri boya, sürme 3a/27, 27b/26, 72b/10.

ķuħl-ı başar: Göz sürmesi, göze sürülen sürme 3a/27.

ķuħle'l-cevāhir: Altın değerinde sürme, pırlanta sürme 112b/23

ķūhsār (Far.) : Dağlık yer, dağ başı 9b/4.

ķul : Allah'a göre insan, abd 7a/11, 37b/21, 49b/11, 69b/2, 117b/25, 157a/21.

ķulak : Başın iki yanında bulunan işitme uzvu 19a/13, 52b/21, 84b/23, 106b/23, 111b/4, 137b/14, 147a/12.

ķulak dut-, *ķulak tut-*: Kulak vermek, dinlemek, dinlediğini anlamaya çalışmak, dikkatle dinlemek üzere kulağını sesin geldiği yana çevirmek 112a/4, 143a/10.

ķulağuz (Soğd.) : Kılavuz, yol gösteren 123b/4.

ķulle (Ar.) : Tepe 31a/13, 62a/19.

ķullık : Allah'a karşı sorumluluklarını yerine getirme, kulun yaptığı iş, ibadet 153a/10.

ķulūb (Ar. ķalb'in çğl.): Kalbler, gönüller 1b/15, 3b/9, 84a/4, 84a/5, 166a/16.

- ķum** : Silisli k  tlelerin, kayaların, doğal etkenlerle parçalanarak ufalanmasından oluşan, deniz kıyısı, dere yatağı vb. yerlerde çok bulunan, ufak, sert tanecikler 39b/12, 105a/27, 115a/22, 115a/23, 147a/14, 155b/27.
- ķumar (Ar.)** : Para karşılığı ve para kazanmak i in oynanan oyun 58a/14, 64a/1, 72b/6, 118a/7.
- ķum  r   (Ar.)** : Hindistan'ın g  neyinde Kumar (Comorin) burnundan  ıkarılan en g  zel   d 136b/21.
- ķum  ř (Ar.)** :  pek, y  n, pamuk vb. malzemeden makine veya tezgahlarda dokunmuş her t  rl   dokuma 20b/23, 36b/4, 83b/23, 102b/3, 102b/11, 134b/11.
- ķumr   (Far.)** : G  vercinler takımından, g  vercinden k    k, boz, gri renkli bir kuş 83b/17.
- ķumr  -yi ęamę  n*: Gamlı g  vercin, kederli g  vercin 83b/17.
- ķur-** : 1. Dik durmasını sağlamak, dikmek, germek 9a/18, 97a/19.
2. Tuzak vb. d  zenlemek, tertiplemek, hazırlamak, tasarlamak 175a/1.
3.  nşa etmek, yapmak 134b/17.
- ķur'   (Ar.)** : Bir iş, bir se im veya belirleme hakkında tamamen şansa ve tesad  fe bağlı kalınarak yapılan uygulama, ad  ekme 58a/9, 58a/11, 58a/25, 58b/11.
- ķur'   at-* : Bir se im yapmak i in şans oyunu hazırlamak 103a/14.
- ķur'   şal-* : Bir se im yapmak i in şans oyunu oynamak 58a/26, 58b/10.
- ķur'  n (Ar.)** :  slam dininin temel ilkelerini, Hz. Muhammed'e vahyedilen ilah   buyrukları insanlık   lemine bildiren kitap, m  sl  manların kutsal kitabı, Tanrı Buyruğu 1b/3, 45b/19, 46b/4, 68a/6, 79b/25, 87a/8, 106b/5, 107b/11, 107b/8, 117a/9, 119b/4, 128b/22, 129a/5, 130a/10, 131b/12, 132b/17, 147a/27, 153b/25, 169b/3.
- ķur'  n-ı 'az  m*: Y  ce Kur'  n 79b/27, 139b/25, 170b/5,  ur'  n-ı  ad  m 1b/3, 11a/21, 17a/27,  ur'  n-ı Ker  m 45b/19, 46b/4, 46b/14.
- ķur'  n   (Ar.)** : Kur'  n'la ilgili, Kur'  na ait 128b/22, 128b/23.
- ķurb (Ar.)** : 1. Yakın 69a/12, 70a/15, 96b/11, 97a/19, 162a/19.

2. (Allah'a) yakınlık, (Allah'a) yakın olma durumu 135a/15, 149a/7, 159b/3, 164a/15, 164a/24, 165a/9, 166b/12.

3. Yakınlık 138b/15, 149a/7.

ḳurbān (Ar.) : Allah'ın rızasını kazanmak maksadına yönelik dinî bir vecibeyi veya adağı yerine getirmek için sığır, deve, koyun, keçi cinsinden kesilen hayvan 23b/12, 30a/9, 36b/27, 42b/7, 54a/17, 75a/16.

ḳurbān it- : Allah'ın kulunu kendine yaklaştırması 15a/12.

ḳurbāngāh (Far.) : Kurban kesilen yer 45b/10, 47a/1, 54a/18.

ḳurbet (Ar.) : Allah'a manevî yakınlığa sebep olan iyi davranışlar 3b/23, 10b/24, 49a/4, 105a/13, 149a/8, 168b/14, 175a/2.

ḳurd : bk. **ḳurt** 6a/26, 26a/5, 126a/20, 126b/4, 126b/5.

ḳurı : Canlılığını yitirmiş bitki 62b/25, 100b/3.

ḳurı- : bk. **ḳuru-** 132a/21, 132a/23.

ḳurıl- : Hazırlanmak 140a/6, 147b/6.

ḳurre (Ar.) : Işık.

ḳurretü'l-ʿayn : Göz nuru 75a/17, 84a/16.

ḳurş (Ar.) : Yuvarlak yassı cisim 69b/5.

ḳurt : Köpekgillerden, Avrupa, Asya ve Kuzey Amerika'da yaşayan, postu gri sarı renkli, yırtıcı, etçil memeli hayvan 158b/3, 158b/5.

ḳurtar- : 1. Azap gören, sıkıntıda veya tehlikeli bir durumda olan birisini bu durumdan uzaklaştırmak, çekip çıkarmak 40a/18, 61b/9, 73b/13, 97a/16, 115a/13, 120a/15, 143b/17.

2. Hz. Peygamber'in insanların Cehennem'e gitmesini engellemesi 131b/13, 164b/8.

3. Allah'ın Kabe'yi müşriklerden ve şeytana tapanlardan temizlemesi 69a/10.

ḳurtul- : bk. **ḳurtul-** 26b/12.

- kurtul-** : 1. Bir insanın cehenneme gitmeyip cennete gitmesi, bir insanın ahiretini kazanması 6a/12, 100b/14, 119a/5, 161a/12.
2. -den İstenmeyen, sıkıntı veren, hoşlanılmayan bir kimseden, bir yerden, bir durumdan uzaklaşmak 76a/17, 176a/6.
3. Tehlikeli, ölümcül bir durumu atlatmak 26b/12.
4. Islaklığını ve nemini kaybederek kuru hâle gelmek 16b/10.
- kuru-** : 1. İnsan veya hayvan bedeni felç olmak, kaskatı kesilmek 39a/19, 39a/21, 39b/4, 61b/23, 132a/21, 132a/23.
2. Bitki canlılığını kaybetmek 64a/26, 87b/7.
3. Dere, çeşme, kuyu vb. suyu çekilmek, susuz duruma gelmek 29b/20, 86b/12.
4. Bir nesnenin güneş altında uzunca bir süre kaldıktan sonra eskiyerek sağlamlığını kaybetmesi 37b/5.
- kūs (Far.)** : Kös, büyük davul 125a/13.
- kuşūr (Ar.)** : Kasırlar, köşkler 24a/11, 49a/9, 68b/3, 136b/22, 156a/27, 166a/6.
- kuşūr-ı bī-kuşūr-ı la'ī ü mürvārīd* : İnci ve lal taşının kusursuzluk (tek) kusuru 166a/12.
- kuşūr-ı Cennet*. Cennet kasırları, cennet köşkleri 136b/22.
- kuşūr ve eşcār-ı cennet*. Cennet köşkleri ve ağaçları 156a/27.
- kuşūr (Ar.)** : 1. İnsanın ruhanîlere göre bedenen zayıf ve güçsüz olması 9b/20.
2. Allah'ın emrini gereği gibi yapmamaktan doğan hata, eksiklik, kabahat, günah 44a/21.
3. Bir kimsenin başka bir insana gereği gibi davranmamasından veya bulunduğu makamın hakkını vermemesinden doğan eksiklik 53a/13.
4. Sayıca, miktarca eksik olma durumu 71b/5, 94a/11.
5. Bir konuda, bir nesne hakkında söylenmesi gerekenlerin eksik olması 162a/20.
6. Bir kimsede veya nesnede görülen eksiklik, noksanlık, hata 166a/12.

kuş : Yumurtlayan omurgalılarından, akciğerli, sıcakkanlı, vücudu tüylerle örtülü, gagalı, iki ayaklı, iki kanatlı uçucu hayvanların ortak adı 15b/20, 25b/21, 35b/12, 40b/11, 62a/16, 84a/20, 101a/10, 130b/7, 146b/24, 155b/22.

kuşan- : 1. Silahlanmak 92a/6.
2. Yapmaya girişmek, yeltenmek 136b/15.

kuşat- : Kuşak, kemer vb. bele takılan şeyi birinin beline bağlamak 11b/21.

kūşe (Far.) : 1. Bir bina, ev veya mekanın içinde gözden uzak, ilk bakışta dikkati çekmeyecek herhangi bir bölüm, duvara veya kenara yakın kısım 120b/6, 120b/28, 122b/25, 132a/18, 137a/9, 175b/9.
2. Yön, taraf 36a/11, 63b/3, 97b/26, 156b/23.
3. Kare veya dikdörtgen şeklinde olan bir nesnenin kenarlarının 90° açı meydana getirecek şekilde birleştiği dört yerden her birisi 84b/16, 137a/22, 143a/23.
4. Kenar, uç 104a/9, 164b/25, 165a/13.
5. Yurt, bölge, şehir, deniz, bedenin herhangi bir bölümü, bir parçası, bir kısmı 4a/23, 175b/3.
6. Kimsenin uğramadığı, gelmediği yer, kuytu yer, تنها 6b/1, 166a/21.
7. Kuzey, güney, doğu, batı, dört yönden her biri 24b/17.

kūşe-i çeşm: Göz ucu, gözün kenarı 165a/13.

kūşelü : Köşesi olan, köşe bulunan, köşe yapan 84b/16, 137a/22.

kuşluk : Günün sabah ile öğle arasındaki bölümü 42b/2.

kūşte (Far.) : Öldürülmüş olan 65a/3.

kut : Büyük mutluluk, selamet, talih, uğur, Allah'ın lütfu, saadet, devlet, bahtiyarlık, baht.

kūt-ı cān : Ruhun gıdası 2a/8.

kūtāh (Far.) : Uzun olmayan, kısa 29b/8, 62a/1, 76b/2, 79b/17.

kūtāh eyle-: (Birilerinin eleştirilerini, sözlerini) kısa kesmek, sonlandırmak 135b/18.

kūtāh-bālā (Far.) : 1. Kısa boylu 59b/14.

2. Kısa ünlülü 49a/8.

kūtāh-bīn (Far.) : İleriyi göremeyen, dar görüşlü 164a/12.

kuṭb-ṣebāt (Far.) : Görevini en mükemmel şekilde tamamlamada zirve olan 137b/23.

kuṭṭāʿ (Ar. kātīʿın çğl.): Kesenler, kesiciler.

kuṭṭāʿ-yı tarīk : Yol kesenler, eşkiyalar 20b/23.

kuʿūd (Ar.) : Namazda oturulan kısım 77a/11.

kuvā (Ar. kuvvet'in çğl.): Kuvvetler, güçler 83a/23.

kuvā-yı nāmīye: Nebātātın hususī mānāda bekasına hādım "kuvve-i gāziye" ve "kuvve-i nāmīye" diye adlandırılan iki kuvvesinden birisi 83b/10.

kuvvet (Ar.) : 1. Bedensel güç, takat 37b/16, 44a/19, 45a/18, 45a/19, 53b/14, 66a/20, 85a/25, 86a/14, 89a/1.

2. Muktedir olma hāli, otorite, kudret, yetke, erk, nüfuz, etkinlik, güç 29b/15, 37a/11, 62b/1, 121a/27, 125a/8.

3. Sağlık yönünden sağlamlık, sıhhat, takat, güç 74a/17, 99a/1, 116b/11.

4. Bir etki gösterebilme, bir işi gerçekleştirebilme veya bir etkiye direnebilme gücü, etkileme gücü 61a/17.

5. Dayanıklılık, tahammül, mukavemet 3a/3.

6. Canlılık, şevk 3b/12.

7. Kuve, ālem-i ervah 74b/17.

kuvvet-i beden: Vücut sağlığı, beden enerjisi, vücut gücü 116b/11.

kuvvetlü : 1. Güçlü 53b/14.

2. Nüfuzlu, saygın, sözü geçer 89a/2.

kūy (Far.) : 1. Köy 78b/1.

2. Sevgilinin bulunduğu yer, sevgilinin yanı 84a/9

ser-i kūy : Sevgilinin yanı başı, baş ucu 84a/9.

- ķuyruk** : Hayvanların çoğunda, gövdenin arka tarafında omurganın uzantısı olarak yer alan uzun ve esnek orhan 14b/22, 25b/22, 27a/22, 50a/21, 137b/15, 137b/18.
- ķuyu** : Yer altı suyundan yararlanmak amacıyla, su bulununcaya kadar kazılarak etrafına duvar rlmğ, çoğunlukla yuvarlak görünümlü büyük çukur 29b/20, 39b/11, 39b/18, 39b/26, 56b/25, 61a/6.
- ķuyd (Ar. ķayd'ın ğl.)**: İnsana yk getiren dünya iğleri, bağlar, iliğkiler 161a/9.
- ķuzah (Ar.)** : Renk renk olan ığık tayfı.
ķavs-i ķuzah: Gkkuğağı 71b/20.
- kze (Far.)** : Testi 8a/7, 8a/10, 9b/19, 28b/7, 28b/11.
- ķuzı** : Koyunun yavrusu 90b/5.
- kbr (Ar.)** : Daha büyük, en büyük, en ulu 2a/16, 45b/10, 48b/13, 68a/17, 110b/10, 127b/17.
- küçük** : 1. Boyutları, hacmi, normalden daha az olan, ufak 50a/14, 57a/11, 62a/1, 62a/4, 138b/25.
2. Yağı cinsleri arasında daha az olan 95b/27, 112b/22, 127b/1.
- küdüret (Ar.)** : 1. Kargağa, ekiğme, anlağmazlık 113a/26, 113b/19, 125a/15.
2. Bulanıklık, karığıklık 41a/14.
- kffr (Ar.)**: Kfirler, Müslüman olmayanlar, kfr içinde bulunanlar, Allah'a inanmayalar 3b/16, 14b/13, 35b/24, 78a/25, 116a/5, 125a/24, 174b/7.
- küfr (Ar.)** : 1. Allah'ın varlığına, birliğine ve İslm dininin esaslarına aykırı davranığlarda bulunma ve söz söyleme, bunlara inanmama, Allah'a ortak koğma, kfirlik 6a/4, 20b/12, 21a/2, 23a/21, 24b/18, 114a/23, 123a/19.
2. İslm lkelerinin dığı, islm olmayan ülkeler 2b/9 .
- kfv (Ar.)** : Denklik, eğitlik 99a/5.
- kl** : Yanann şeylerden artakalan toz hlindeki madde.
kl eyle- : Tamamen yakmak, yanıp kl hline gelmek 118b/20.
- külah (Far.)** : Hizmetkrların bağlarına giydiği bir bağ giyeceği 136b/15.

- külfet (Ar.)** : Sıkıntı, zahmet, meşakkat 153b/5.
- küllî (Ar.)** : 1. Bütüne ait, genel, umumî 17b/22, 47b/23, 63b/22, 108b/11.
2. Bütün, hep 39b/23, 94a/14, 102b/9, 106b/6, 130a/4, 145b/13.
3. Bütününüyle, tamamen 101b/24.
- küllîye (Ar. küllî'nin mües.):** Bütüne ait, genel, umumî 56a/9, 56b/25, 76b/18, 102b/9.
bi'l-küllîye : Tamamen, büsbütün 25b/3, 37a/11, 39b/4, 133a/27.
- külliyen (Ar.)** : Bütününüyle, tamamen 28a/2, 52a/14.
- kümmel (Ar. kâmil'in çğl.):** Bilginler, ileri gelenler, olgun kimseler.
kümmel-i diyâr-ı Horāsân: Horasan diyarının bilginleri/kültürlü insanları 2b/17.
- kün (Ar.)** : kevn “olmak”tan çekimli fiil, ol, olsun 83a/4.
kün fe-kân : (Yaratılmış bir şey için) Allah “ol” dedi oldu. “ol” der olur 40b/6.
- künbed (Far.)** : Tepe 23b/18, 60a/16.
- künc (Far.)** : Köşe, bucak 5b/16, 103a/19, 135a/26.
- küngüre (Far.)** : Kubbenin en yüksek yeri, tepesi 9a/27, 68b/4, 86a/15, 87a/10, 148a/14, 154b/25, 154b/26.
küngüre-i 'azamet: Büyüklük kubbesi, yücelik kubbesi 60a/8.
küngüre-i bünyân-ı refîû 'ş-şân: Gösterişli/ azametli binanın kubbesi 60a/13.
- künh (Ar.)** : Bir şeyin özü, iç yüzü, aslı 145a/22.
- künüz (Ar. kenz'in çğl.):** Hazineseler.
künüz-ı me'ânî: Manalar hazinesi 49a/3.
- künye, künyet (Ar.)** : 1. Bir kimsenin adı, soyadı, doğum yeri ve tarihi ile ilgili kimlik bilgilerini gösteren kayıt 6a/2, 18a/15, 55a/16, 79b/23, 79b/24, 92a/2, 92a/18, 95a/22.
2. Bir şehrin tarihi, eski adı vb. bilgilerini içeren kayıt 47a/19,
künyet-i mübârek: Kutsal kimlik bilgileri, mukaddes ailevî bilgileri 79b/24.
- küpçilik** : Küp üreticiliği yapan meslek grubu, Eskiden içine su, yağ, pekmez gibi sıvılar ve buğday, un vb. erzak konan, karnı geniş dibi dar toprak kapları üreten meslek grubu 28b/8.

- kürbet (Ar.)** : Üzüntü, kaygı, tasa 56b/8, 98b/13, 127b/21.
- küre (Ar.)** : 1. Ağız boşluğunun yuvarlağı, daire şeklindeki ağız boşluğu, hokkaya benzer ağız boşluğu 71b/21.
2. Dünya, yeryüzü 135a/5.
- kürs, kürsī (Ar.)** : 1. Arş altında bulunan, yeri ve gökleri kaplayan sekizinci felek 5a/3, 5a/20, 44b/23, 67b/7.
2. Taht 9b/5, 1 12a/25, 12a/26, 68a/7, 68a/10.
3. Minber, peygamberlerin risalet çağrısı yaptıkları manevî mekân 40a/22.
4. Oturulacak yer, sandalye, tabure 47b/8.
- küstāḥ (Far.)** : Utanmaz, edepsiz, haddini aşan 39a/19.
- küstaḥlık** : Saygısızca ve edepsizce yapılmış davranış veya söz 35a/2, 67a/6, 128a/21, 175b/3.
- küsūfāt (Far. A. çğl. kūsūf)**: Güneş tutulmaları 3b/9.
- küştegān (Far. küşte'nin çğl.)**: Öldürülmüş olanlar, cesetler 166a/17.
- kütüb (Ar.)**: Kitaplar 2b/16, 62b/16, 81a/10, 95a/25, 119b/6, 160b/16.
kütüb-i āsmānī: Kutsal Kitaplar 106a/11.

-L-

- lābis (Ar.)** : Bir şeyi giymiş olan, giyen 2b/21.
- lā-büdd (Ar.)** : Çok gerekli, her hâlde, mutlaka, muhakkak 67b/10, 134a/5, 168b/21.
- lā-cerem (Ar.)** : Şüphesiz, besbelli, elbette 5b/15, 6a/4, 29a/24, 111a/24.
- lāceverd (Ar.)** : Lācivert 33a/15, 76a/14.
- laceverdī (Far.)** : Lacivert renkte olan 165a/10, 166a/5.
- laceverdī-fam (Far.)**: lacivert renkli 134a/27, 134b/23.

lāf (Far.)	: Anlamsız söz, boş öğünme 97b/12.
lafz (Ar.)	: Ağızdan çıkan söz, kelime 5b/20, 75a/10, 79a/18.
lāgār (Far.)	: Arık, zayıf, cılız 87b/7, 87b/24, 91a/14, 176a/23.
lāgārlik	: Zayıflık 176a/22.
lahd (Ar.)	: Çukur, mezar, kabir 3b/8, 38a/5, 157a/21.
lahza (Ar.)	: Göz açıp kapayana kadar geçen, çok kısa zaman, göz kırpması süresi, an 11a/2, 42b/3, 85a/27, 91b/2, 101a/20, 109a/7, 128a/5.
laim (Ar.)	: Aşağı gören, ayıplayan, levm eden 52b/9, 135b/17.
la‘īn (Ar.)	: Lanetlenmiş, lanetli, mel’un 11a/27, 26a/19, 28a/26, 31b/25, 63b/25, 125a/5, 132a/18, 162a/9.

la‘īn-i ‘avām : Halkın lanetlenmiş, düşük tabakalıların lanetlisi 11b/15.

la‘īn-i bī-‘edeb: Edepsiz alçak 128a/18.

laḳab (Ar.)	: Bir kimsenin kendi özel adından başka, onun özelliklerini belirten sonradan takılan ad, takma ad 11b/4, 55b/6, 55b/6, 59b/18, 72a/8.
lakin (Far.)	: İkincisi birincisinin karşıtı anlam taşıyan iki cümleyi birbirine bağlamakta kullanılır, ama, fakat 131b/12.
lāl (Ar.)	: Konuşamaz duruma gelmiş olan, dili tutulmuş olan, dilsiz 85a/21.
la‘l (Ar.)	:1. Parlak kırmızı renkte, billurlaşmış alüminyum oksidi olan değerli süs taşı 84a/2, 148a/14, 166a/12. 2. Kırmızı, al 9b/2, 83b/9.

la‘l-i Bedaḥṣān : Bedeḥṣān taşı renk ve kıymetinde dudaklar 9b/2.

lāle (Far.)	: Zambakgillerden çan şeklinde gösterişli ve güzel çiçekli, yüz kadar türü bulunan soğanlı bir bitkinin genel adı 44b/3, 84a/5, 99a/5.
lāle-ḥargāh (Far.)	: Lāle çadırı, lale otağı 83b/10.
lālezār (Far.)	: Lāle yetiştirilen yer, lāle bahçesi, lālelik 134b/7.
la‘leyn-ḥadd (Far.)	: İki yanağı da kırmızı renkli olan 83a/12.
lām (Ar.)	: Arap alfabesinin yirmi altıncı harfi olup Türkçe “l” sesini verir 98b/6.
lāmi‘ (Ar.)	: Parlayan, parıldayan, oşıldayan 12a/24, 18b/4, 84a/15, 87b/16.

- la‘n (Ar.)** : Lanetleme, beddua, ilenç 7a/20, 11b/7.
- la‘net (Ar.)** : Allah’ın mağfiretinden mahrumluk, beddua, ilenç 7a/11, 11b/3, 27b/21, 43a/17, 140b/17, 162b/26, 162b/27, 162b/27, 163a/2.
- la‘netullāh (Ar.)** : “Allah’ın lāneti” Allah lānet etsin, mağfiretinden mahrum kalsın 114a/4, 124b/23, 127a/11, 162a/11.
- lā-reybe (Ar.)** : Bu işte hiç şüphe yok, Kitabullah, Kur’ân 165a/23.
- lā-reybī (Ar.)** : Şüphesiz 47a/16, 74b/15, 83b/5.
- lā-yezālī (Ar.)** : Ebedī olana ait 6a/14.
- laṭīf (Ar.)** : 1. İnce, hoş, yumuşak bir güzelliği olan, narin 12b/9, 13a/23, 34b/7,
2. cisimle ilgili değil maneviyatla ilgili olan, gökçe 49a/2, 81b/18.
- laṭīfe (Ar.)** : Güldürmek, eğlendirmek için söylenen söz veya yapılan davranış, nükte, şaka 15b/10, 20b/11, 38a/7, 81a/17, 98b/1, 149a/26, 149b/2, 149b/23.
- laṭīfü’ş-şifāt (Far.)** : Vasıfları hoş, güzel olan kişi 78b/5.
- lāyih (Ar.)** : 1. Açık, belirgin, āşikār 75a/13, 104a/28, 104b/8.
2. Hatıra gelen, akla geliveren 32a/1, 109b/18, 159a/12.
3. İçine doğan 167b/26.
- lāyiha (Ar.lāyih’in mües):** Açık, belli, āşikār 118a/8.
- lāyiha (Ar.)** : Akla gelen düşünce, fikir, tasavvur, tertip 110b/21.
- lāyik (Ar.)** : Yakışan, yaraşır, yakışık 6b/25, 33a/19, 61b/5, 79a/7, 99b/27, 109a/22, 114a/18, 117a/1, 132b/12, 152b/11, 152b/25.
- lāzım (Ar.)** : Gerek, gerekli, lüzumlu 15b/10, 20b/1, 21b/14, 21b/4, 28b/22, 45b/5, 59a/20, 65b/1, 82b/8, 103a/11, 114b/5, 119a/13, 128a/19, 129b/27, 133b/26, 150a/8, 161a/3, 166b/19, 168b/18, 170b/15, 172b/13.
- leāl, leālī (Ar. lū’lū’nün çğl.):** İnciler 3a/1, 33a/18, 60a/18, 68b/11.
- leāl-i silki* : İnci dizisi, inciden yapılmış boncuk 3a/1.
- leb (Far.)** : Dudak 5b/1, 9b/3, 66a/17.
- lebbeyk (Ar.)** : Buyurun, efendim, emredin 31a/19, 48b/12, 55b/4, 65a/15, 82b/15, 91b/27, 107b/15, 144a/22, 157b/21.

ledg (Ar.)	: Akrep ve yılan sokması 26a/13.
ledünnī (Ar.)	: Allah'a ait bilgilerle veya ilāhī sırlarla ilgili olan, ilāhī 105a/18.
legen (Far.)	: Çoğunlukla içinde bir şey yıkamak için kullanılan, metal, çinko, plastik vb.den yapılmış derinliği az, genişçe kap 84b/16, 84b/19, 85a/18, 90b/17, 166a/1.
lehv (Ar.)	: Yararsız ve gereksiz iş, eğlence 89b/2.
le'îmlik	: Alçaklık, bayağılık, âdilik 96a/2.
lem'a (Ar.)	: Parıltı 14b/25.
leme'an (Ar.)	: Parlama, parıldama 35b/14, 88b/1.
leme'ât (Ar.)	: Parıltılar, parıldayışlar 135b/25.
lem-yezel (Ar.)	: Zeval bulmaz, ebedī, bākī, kalıcı 49a/20, 142b/18.
lenger	: Kenarları yatık, yayvan ve geniş bakırdan yapılmış mancınıkta atılacak nesnenin bulunduğu kap 36a/5.
lerzān (Far.)	: Titreyen, titreşim 84b/26, 85a/24, 91b/22, 93a/9, 95a/1.
lerze (Far.)	: Titreme, titreşim 39a/25, 50a/24, 69b/25, 78a/15, 79a/10, 85b/8.
leşker (Far.)	: Asker 26b/24, 59a/21, 69a/14, 72b/16, 130b/5, 174b/20.
leşkerdārlik	: Askerlik 59b/24.
leşkerghāh (Far.)	: Kışla 61a/17, 62a/25.
let (Far.)	: Dayak atma, dövme.
lete çek-	: Dayak atmak, dövmek 123a/2.
let ur-	: Dayak atmak, sopa atmak 125b/16.
leṭāfet (Ar.)	: Güzellik, hoşluk 84a/7, 87b/3.
leṭāif (Ar. laṭīfe'nin çğl.)	: Güldürecek sözler, latifeler 2b/20, 19b/25, 82b/26, 156a/6.
levāmi' (Ar. lāmi'a'nın çğl.)	: Parlayan şeyler, parıltılar 165a/24.
levāzım (Ar. lāzime'nin çğl.)	: Gerektiren şeyler, gerekli olan şeyler, yapılması lüzümlü olanlar 74b/20, 110b/16.
levh, (Ar.)	: 1. Yaratılmışlar hakkındaki bütün bilgiyi kapsayan kitāb-ı mübīn, levh-i mahfuz 5a/3, 5a/19, 7a/1, 7a/2, 67b/7

2. Üzerine yazı yazılabilecek ve resim yapılabilecek yassı düz nesne veya yüzey 31a/22

levhü'l-mahfûz, levh-i mahfûz. Allah'ın takdir ettiği, olmuş ve olacak bütün şeylerin üzerinde yazılı bulunduğu kabul edilen levha 6b/26, 7a/12, 9a/6, 81a/22, 89b/22.

levha (Ar. **levh**'in **mües.**): Manevî âlemde yer alan hayat ağacında, üzerinde insanların isimlerinin yazılı olduğu bir nesne 144a/1.

levlāk (Ar.) : “Sen olmasaydın” manasında olup “Sen olmasaydın, sen olmasaydın felekleri yaratmazdım” kudsî hadisini telmihen divan edebiyatında çok kullanılmıştır 3a/15, 10a/8, 29b/1, 64b/26, 109b/13.

levn (Ar.) : Yüz rengi, beniz 54b/10, 56b/13, 59a/10, 79a/5, 132a/21,

levş (Ar.) : (Maddi ve manevî manada her türlü) pislik, kir 45b/2.

levvāme (Ar.) : Levmedip aşağılayan, ziyadesiyle kınayan (nefis).Tasavvufta nefis-i levvāme sözünün kısaltılmışı olarak nefsin yedi mertebesinde ikincisi için kullanılır. Bu mertebede kişi, henüz kendini kötülükten men edecek dereceye gelmemiş olmakla beraber yaptığı kötü işlerden vicdanen rahatsız olup kendini aşağılar. Her türlü günahı hiçbir pişmanlık duymadan işleyen nefis-i emmāreden bir derece daha üstündür 105b/18.

leyālī (Ar.**leyl**'in **çğl.**) : Geceler 84a/14.

leyān (Far.) : Parlayan, parlayıcı 87a/7.

leyān-ı āyāt-ı kelām-ı Rabbānī. İlāhî sözlerin izlerinin parıltıları 87a/7.

leyl (Ar.) : Gece 27a/13, 38b/11, 76a/11, 95b/4.

leyle (Ar.) : Belirli ve tek bir gece.

leyle-i isrā : Miraç gecesi 1b/16.

leyle-i kadr. Kadir gecesi 149b/1.

leyletü'l-mi'rāc. Miraç gecesi 100a/17, 127b/28.

lezz (Ar.) : 1. Tadı güzel olan, zevkle yenilip içilen, ağızda hoş bir tat bırakan, lezzetli 12b/3, 14a/5, 42a/18, 84a/21, 125b/24, 126a/11.

2. Zevk veren, memnun eden 2a/9.
- lezzet (Ar.)** : 1. Herhangi bir şeyden alınan haz, duyulan zevk 13a/9, 15b/22, 20a/20, 38a/10, 49a/14, 100a/1, 100a/4, 155b/4.
2. Ağız yoluyla algılanan tat, çeşni 13b/27, 155b/15.
- li (Ar.)** : Başına getirildiği Arapça kelimelere “için, ötürü, dolayı, yüzünden” manası veren ön ek 2a/5, 83a/3.
- lī-ma ‘allāh* : Allahla beraberdir 138a/21.
- li-maṣlahatin*: İş icabı, herhangi bir maslahata binaen 102b/8.
- liām (Ar. le’īm’in çğl.)**: Alçak kimseler, aşağılık kişiler 126b/16.
- libās (Ar.)** : Elbise, giyecek, giysi 11b/2, 35b/25, 56b/12, 79a/2, 134a/8, 160b/26.
- libās-ı cān* : Ruh elbisesi 3b/7.
- lifāfe (Ar.)** : Sargı bezi, bandaj 85b/17.
- lihye (Ar.)** : Sakal 50b/7.
- līk (Far.)** : Lâkin, ama 109a/20.
- likā (Ar.)** : Mürekkep hokkalarına konulan ipek parçası 3a/2.
- likā (Ar.)** : Buluşma, kavuşma 44a/1, 44a/5, 166a/11.
- līkin (Far.)** : Lâkin 33a/23, 40b/23, 69a/23, 144a/7.
- lisān (Ar.)** : Dil 3a/6, 3a/25, 83b/25, 84b/12.
- livā (Ar.)** : Sancak, bayrak 6b/22, 81a/23, 84b/25, 105a/14, 114a/6.
- livā-yı cefā* : Eziyet sancağı 114a/6.
- livā-yı devlet*: 6b/22.
- liyākat (Ar.)** : Bir kimsenin bir işi başarabilmesini sağlayan nitelikleri, yeterlilik, iktidar, hüner 2a/14, 82b/6.
- loğma (Ar.)** : Ağza bir defada götürülebilecek büyüklükte katı yiyecek miktarı, küçük bir yiyecek parçası, sokum 14a/5, 16b/16, 40a/24, 52b/21, 145a/13, 146b/16.
- Loğmān-hikmet (Far.)**: Lokman Sûresi’nde bahsedilen Allah’ın hikmet verdiğini belirttiği kişi gibi hikmet sahibi olan 75a/4.

- lu‘b (Ar.) : Oyun, eğlence 89b/2.
- lu‘betī (Ar.) : Kukla 156a/15.
- luġat (Ar.) : Dil, lisan 23b/5, 29a/24, 142a/12, 142a/13, 146b/19.
- luṭf (Ar.) : İyilik, iyi davranış 3b/18, 4a/2, 15a/1, 63a/5, 72a/6, 90b/18, 166a/23.
- luṭf-ı cesīm*: Büyük lütüfluk 38a/7.
- lü‘lū (Ar.) : İnci 68b/6, 147b/5, 147b/19, 155a/6, 155a/24, 155b/10, 155b/13.
- lü‘lū-i beyzā*: Beyaz inci 155a/19.
- lü‘lū-i sefīd*: Beyaz inci 50a/12.
- lü‘lū-nümā (Far.) : İnci gösteren 2b/20.
- lü‘lū-sem (Far.) : Toynakları inciden olan, inci toynaklı 137b/23.
- lü‘lū-bār (Far.) : İnci saçan, inci serpen 166a/6.

-M-

- mā’ (Ar.) : Su 21b/26, 83a/2, 87b/3, 111b/16.
- mā’-i ma‘īn*: Saf su 5a/25.
- mā (Ar.) : O şey ki, şu nesne ki vb. manada bazı Arapça kelimelerin başına gelen bir çeşit ön ek 64a/7.
- ma‘ād (Ar.) : Dönüş yeri, dönülecek olan yer 84a/13.
- mā-teḳaddem*: Geçmiş zaman veya şey 160b/6.
- mā‘adā (Ar.) : -den başka, -den gayrı 70a/10.
- ma‘ādin (Ar.ma‘den’in çġl.) : Madenler 168a/2.
- ma‘āḳıd (Ar. ma‘ḳıd’ın çġl.) : Düğümler, bağlar, düğüm yeri, eklemler, ek yerleri 48a/12.
- ma‘āḳıd-ı menī‘a*: Güç düğümler, inşaattaki yapıyı birbirine bağlayan çetin bağlar 48a/12.

ma‘ārif (Ar. ma‘rifet’in çğl.): Marifetler, bilimler 2b/23, 14b/18, 23a/13, 46a/12, 82b/26.

ma‘āşī (Ar. ma‘şīyyet’in çğl.): Günahlar 6a/3, 6a/4, 20b/22, 37a/26, 52a/16, 72b/7, 150b/2, 152b/1, 153b/2.

ma‘āş (Ar.) : Geçinecek şey, rızık 14b/3, 17b/10.

ma‘āşir (Ar. ma‘şer’in çğl.): Topluluklar, cemiyetler 120b/23, 124b/5, 140a/1.

ma‘āşire ’n-nās: İnsan topluluğu 91b/5.

ma‘āyib (Ar. me‘āb’ın çğl.) : Ayıp olarak kabul edilen şeyler, özürler, lekeler, kusurlar 151b/3.

ma‘āzallāh (Ar.) : “Allah göstermesin!” “Allah korusun!” “Allah esirgesin” manasında kullanılır 26b/11, 73a/10, 104b/5, 106a/8.

ma‘bed (Ar.) : Bir dine bağlı olanların belirli zamanlarda toplu veya tek olarak ibadet etmeleri için yapılmış özel yapı, tapınak 32a/2, 60b/6, 60b/9.

mā-beyn (Ar.) : İki şeyin arası 27a/9, 123a/15, 105a/23, 108a/18, 157a/11.

ma‘būd (Ar.) : 1. Kendisine tapılan yüce Allah 29b/3, 36b/2, 133a/18.
2. Çok tanrılı dinlerde kendisine tapılan her türlü varlık 116a/9, 125a/18.

mācerā (Ar.) : Bir kimsenin başından geçen ilginç olay ve olaylar zinciri, serüven, sergüzeşt, avantür 28a/24.

mādām (Ar.) : Değil mi ki, madem, çünkü 56a/22.

maḍārr (Ar. maḍarret’in çğl.): Zararlar, ziyanlar 21a/14.

madde (Ar.) : 1. Bir şeyi meydana getiren öge, unsur 5a/12, 47a/21.
2. Duyularla algılanabilen, uzayda yer kaplayan ve ağırlığı olan, bölünebilen nesne, özdek 5b/2, 21a/4.

madde-i ‘arızī: Taklit madde, sahte madde 21a/4.

madde-i cehālet: Cahillik unsuru / ögesi 113a/21.

māde (Far.) : Dişi 50a/20

ma‘den (Ar.) : Yer kabuğunun içinde veya üstünde bulunan, çeşitli iç ve dış etkenler altında oluşmuş, ekonomik değer taşıyan mineral veya fosil 1b/15, 5a/11, 9a/22, 78b/6, 134b/2, 165a/14.

ma‘den-i başar: Görme/ görüş madeni 9a/22

māder (Far.) : Anne, ana 32b/13, 41b/12, 44a/11, 46a/10, 87a/23, 90a/22, 113a/2, 143b/16.

mādiḥān (Far. mādiḥ’in çğl.) : Methedenler, övenler 66a/22.

ma‘dūd (Ar.) : Sayılan, addolunan 81a/16.

ma‘dūm (Ar.) : Yok olan, bulunmayan 6a/17, 86b/11.

mā-fi‘z-zamīr (Ar.): Gönüldeki, içteki şey 70a/25, 102b/1, 144a/27.

ma‘füvv (Ar.) : Affolunmuş, affedilmiş 48b/10.

mağāra (Ar.) : Kayalıklarda çeşitli iç ve dış etkenlerle açılmış, oldukça geniş, insanlar ve hayvanlar için barınak olarak işe yarayabilen doğal yer kavuğu 30b/27, 31a/20, 33a/24, 55a/1, 175b/6.

mağārib (Ar. mağrib’in çğl.) : Batı tarafları 84b/8, 86a/3, 136b/26.

mağfiret (Ar.) : Allah’ın kullarına acıyarak suçlarını, günahlarını bağışlaması, affetmesi 3b/20, 17b/17, 37b/22, 38a/7, 45b/18, 47b/19, 64a/4, 127b/11, 140b/15, 165a/23.

mağfūr (Ar.) : Allah’ın affına kavuşan 17a/17, 48b/10.

mağlūb (Ar.) : Bir karşılaşma, yarış veya savaşta başarısızlığa uğramış, yenik düşmüş olan, yenilgiye uğramış olan, yenik 59a/18, 119a/12, 135a/6, 174a/17.

mağrib (Ar.) : Güneşin battığı yer ve yön, batı 1b/9, 28a/4.

mağrib-zemīn (Far.): Afrika’nın Mısır ötesindeki kuzey zemini 2b/1.

mağrūr (Ar.) : Gururlu, kibirli 7a/19, 159b/12.

mağz (Far.) : 1. Beyin, dimağ 121b/20, 155b/1.

2. İç, öz, ruh 47a/14.

māh (Far.) : 1. Ay 5a/3, 33a/17.

2. Ay gibi güzel ve parlak, aya benzeyen 1b/20.

3. Yılın on ikde biri, ay 3a/10, 43a/13.

māh-ı āsmān-ı edeb: Edeb göğünün Ay’ı 75a/1.

māh-ı bā-cāh: Makam sahibi ay, rütbesi yüksek olan Ay 165b/24.

māh-ı cihār: Dolunay 143a/15, 144b/14, 165b/22.

Meh-i gerdūn-serīr: Tahtı felek kadar yüksek olan Ay 64b/27.

maḥāfil (Ar. **maḥfil**'in çğl.) : Oturulacak, görüşülecek yerler, toplantı yerleri 3b/18, 78a/2, 94b/10.

maḥāfil-i 'azīme: Büyük meclisler, geniş katılımlı sohbet toplantıları 3b/18.

maḥāll (Ar.) : Yer 9b/24, 114a/10, 137b/6, 148b/15, 161a/12.

maḥalle (Ar.) : 1. Kırsal alanda birbirinden ayrı yerleşim birimlerinden oluşan aynı soydan/kabilede insanların yaşadığı yer 129b/26, 164b/27, 169b/10.
2. Bir yerleşim yerinde oturanların yakın çevresi 33b/15.

maḥāmid (Ar. **maḥmedet**'in çğl.): Medihler, sitayişler, senālar, şükürler 56b/4, 66a/22, 139b/27.

maḥāret (Ar.) : Başkalarının yapmakta zorlandığı veya güç bulduğu ustalık isteyen bir işi yapma beceri ve yetisi, iş görmede gösterilen başarı, ustalık, beceriklilik, hüner sahipliği, iş bilirlilik 23a/12, 60a/11, 86a/19, 114a/17.

maḥāsin (Ar. **ḥūsn**'ün çğl.): 1. Yüze güzellik veren (sakal ve bıyık) 51a/4, 51a/8, 79b/2, 119a/28.

2. Güzellikler 56b/18, 63a/5, 110b/15.

maḥāyıl (Ar. **maḥīle**'nin çğl.): Görüntüler.

maḥāyıl-i şeytān: Şeytanın hatıra getirdiği habis görüntüler 75a/8.

maḥbes (Ar.) : Ceza evi, hapishane 157b/15.

maḥbūb (Ar.) : 1. Sevgili, sevilen 38b/7, 83b/8, 99b/15.

2. Güzel, sevimli 38a/11, 104b/20.

maḥbūb (Ar. **ḥubb**'un çğl.): Sevgililer, sevilenler 63a/16, 176a/21.

maḥbūbiyyet (Ar.) : Sevgililik, sevgili olma 135b/6.

maḥbūs (Ar.) : 116b/4, 16a/15, 18a/25, 18b/18, 24b/16, 35a/26, 73b/16.

maḥcūb (Ar.) : Utanmış, sıkılmış 20b/25, 22b/24, 52a/5, 64a/2, 75a/9, 130b/8.

maḥfī (Ar.) : Gizli, saklanmış 32b/3, 63a/23, 72a/11, 74b/23, 88b/8, 152a/22, 171b/24.

maḥfil (Ar.) : Toplanılacak yer, toplantı yeri 93b/3.

maḥfūz (Ar.) : 1. Saklanmış, gizlenmiş 63a/11, 153b/15.

2. Korunan, muhafaza edilen 9a/6.

- māh-ḥadd (Ar.)** : Ay yanaklı 137a/3.
- māhī (Far.)** : Balık 68a/19, 69a/26, 69a/27, 135a/27.
- māhir (Ar.)** : Usta, kabiliyetli, becerikli 53a/6, 76a/23, 78b/12, 86b/22, 98a/18, 103b/15, 110b/18, 173b/11.
- maḥkūm (Ar.)** : Bir şeye mecbur olan, zorunda olan, bir şeyi yapması kaçınılmaz olan. 14b/9.
- maḥlūk (Ar.)** : Yaratılmış olan, yoktan var edilmiş insan veya hayvan, yaratık 5a/14, 6a/2, 6a/3, 142a/3, 144a/21.
- maḥlūkāt (Ar. maḥlūk'un çğl.)**: Yaratılmış olanlar, yaratılmışlar, yaratıklar, mahluklar 1b/9, 3b/27, 4b/3, 19a/7, 82a/23.
- maḥmī (Ar.)** : Biri tarafından korunan, kayırılan, himaye gören 129b/17.
- maḥmidet (Ar.)** : Medhetme, övme 61b/22.
- maḥmil (Ar.)** : Deve, fil gibi hayvanların sırtına konan ve içine oturulabilen sepet 83a/16.

maḥmil-i sefīd: Beyaz tel 83a/16

- maḥmiye (Ar.)** : Bir şeyi himaye etme, koruma 2b/14.
- maḥmūd (Ar.)** : Hamd olunmuş, sena edilmiş, övülmüş, övmeye değer 75a/20.
- maḥmūr (Ar.)** : Sarhoş dolayısıyla sersem olan 167b/5.
- māh-peyker (Far.)** : Yüzü ay gibi parlak, güzel, nurlu 63a/18.
- māh-ruḥsār (Far.)** : Ay yanaklı 35b/15.
- māh-tāb (Far.)** : Ay ışığı, mehtap 47b/7.
- maḥrec (Ar.)** : Hurūc edecek, dışarı çıkacak, çıkılacak kapı 44b/21.
- maḥrem (Ar.)** : 1. Haram, şeriatin yasak ettiği şey 29a/18, 39a/19, 91b/9.
2. Gizli olan, herkese söylenmeyen 108b/3.
3. Sırdaş, dost 135b/12.

maḥrem-i esrār: Kendisine sır söylenen kimse 109b/14.

maḥrem-i ḥarem-i vuṣūl: Kavuşma hareminin sırdaşı, Kavuşma hareminin dostu
135b/12.

maḥremiyyet (Ar.) : Mahrem olma durumu, gizlilik, mahremlilik 109b/16.

maḥremsiz : Kadının kendisinden çekinmediği, yanında tesettüre girmek zorunda kalmadığı erkek olmadan 14b/13.

māh-ruḥsār (Far.) : Ay yanaklı 95a/17, 96a/6.

maḥrūm (Ar.) : Bir şeyin yokluğunu çeken, onu elde etmek için elinden bir şey gelmeyen, yoksun 11b/9, 14b/12, 38a/2, 49b/2, 51b/14, 52a/19, 73a/4, 96a/22, 134a/16, 170b/25.

maḥrūmlık : Dilediğini elde edememe, yoksunluk, mahrumiyet 14b/11.

māh-rūy (Far.) : Ay yüzlü, yüzü nurlu olan 72b/26.

maḥşūl (Ar.) : Hasıl olan, meydana gelen, elde edilen, verim 135a/21.

maḥşūr (Ar.) : Esir 126b/14.

maḥşūş (Ar.) : 1. Başkasında görülmeyen, yalnız bir tek şeye veya birine özgü olan 16b/20, 25b/21.
2. Biri veya bir şey için ayrılmış olan, bir kimsenin kullanımına sunulmuş olan 167b/22.

maḥşer (Ar.) : Kıyamet gününde ölülerin dirilerek toplanacaklarına inanılan yer 1b/12, 150b/8, 163b/11, 177b/22.

māh-şikāf (Far.) : Ayı ikiye ayıran.

āfitāb-ı māh-şikāf: Ay'ı ikiye ayıran güneş, Hz. Muhammed 92b/25.

maḥtūm (Ar.) : Mühürle kapatılmış, mühürlenmiş 9b/1.

ma'ḥūd (Ar.) : Bilinen, belli olan 60b/9, 142b/24.

maḥv (Ar.) : 1. Yok etme, ortadan kaldırma 3b/11, 45b/19.
2. Yok olma, ortadan kalkma, yıkım 32a/7, 37a/27.

māhveş (Far.) : Ay gibi 99b/19.

maḥz (Ar.) : Halis, katkısız 48b/9, 75a/12, 150b/7.

maḥzā (Ar.) : Yalnız, ancak, sadece 81b/3.

- maḥzar** (Ar.) : Allah'ın yüce huzuru, Allah'ın ulvi makamı 166b/2.
- maḥzen** (Ar.) : Derinde ve saklı bulunan sırlar dolu depo 74b/16.
- maḥzūl** (Ar.) : Terk edilmiş, hor, hakir, perişan 11b/6.
- maḥzūn** (Ar.) : Üzüntülü, tasalı 7a/1, 28b/9, 108b/3, 112a/23, 116a/15, 137a/9, 151b/15.
- maḥzūnān** (Far.~Ar. **maḥzūn'un** çğl.): Hazine de saklanmış olanlar 134a/11, 174a/2.
- maḥzūz** (Ar.) : Memnun kalmış, hoşlanmış, haz duymuş 6b/5, 165a/23.
- mā'ide** (Ar.) : Üzeri yemekle donatılmış sofr a 50a/11, 50a/12, 149b/23, 154a/17, 158b/9.
- mā'il** (Ar.) : Bir şeye eğilimi olan, hevesli olan, arzu eden 13a/17, 89b/11.
- māil ol-* : Meyletmek 138b/23.
- ma'īn** (Ar.) : Saf, katışıksız 5a/25.
- ma'īšet** (Ar.) : 1.Yaşamak için gereken şey, geçimlik, dirlik 14b/3.
2. Yaşama, yaşayış, hayat 69b/11.
- ma'īšet it-* : Yaşamak için lüzumlu olan besin ihtiyaçlarını gidermek 42a/8
- ma'īšetī** (Ar.) : Yaşamak için lüzumlu şeyler, geçim derdi 102b/26.
- maḳābih** (Ar. **maḳbūh'un** çğl.): Yakışıksız davranışlar, çirkin davranışlar 128b/18.
- maḳābir** (Ar. **maḳber'in** çğl.): Mezarlar, kabirler 138a/8.
- maḳāl** (Ar.) : Söz, laf 34a/27, 66a/19, 83a/20, 99a/13, 101a/4.
- maḳāle** (Ar.) : Nutuk 120a/8.
- maḳām** (Ar.) : Durulan yer, bulunulan yer 5a/13, 42a/26, 53b/23, 103a/22, 140a/8, 157a/23, 165b/12, 166b/6.
- maḳāmi'** (Ar. **ḳama'atü'nün** çğl.): Balta, topuz gibi yarıcılar, parçalayıcı silahlar 145a/16.
- maḳāmlu** : Yüksek ve yüce yer 46b/13.
- maḳarr** (Ar.) : Oturulan yer 99b/17.
- maḳāşid** (Ar. **maḳşad'ın** çğl.): Amaçlar, niyetler, maksatlar, kasıtlar 135b/5.
- maḳbere** (Ar.) : Mezarlık, kabristan, mezar 126a/5, 129a/7, 136b/27.
- maḳbūl** (Ar.) : 1. Kabul edilen, uygun görülen 25b/3, 29b/20, 48b/10, 68b/18, 73a/14, 128b/24, 135a/17.

2. Hoşa giden, beğenilen 11b/17, 46a/17, 73b/4, 78b/13, 138b/12.

3. Geçerli, muteber 95b/22.

maḳbūz (Ar.) : Tasalı, kaygılı, üzüntülü 143a/22, 143b/19, 145b/25.

maḳdem (Ar.) : Gelme, geliş 32a/10, 71b/3.

maḳdūr (Ar.) : Allah tarafından takdir edilen, kâder icabı olan (şey), mukadder 20a/12, 176a/16.

maḳhūr (Ar.) : 1. Allah'ın gazabına uğramış 11b/19, 31a/17, 62a/12.

2. Yenilgiye, bozguna uğramış, yenilmiş, mağlup olmuş 119a/12.

maḳrūn (Ar.) : 1. Ulaşmış, kavuşmuş, erişmiş 73b/19, 165b/11, 169b/19.

2. Yakın, yaklaşık, bitişik 10b/4, 17b/5, 75a/15.

maḳşad (Ar.) : İstenilen, kastedilen şey, niyet, amaç, gaye 78a/19, 101a/8, 166b/5, 168b/25, 173b/27.

maḳşūd (Ar.) : İstenilen şey, amaç, gaye, maksat 2a/7, 15a/20, 24a/2, 43a/26, 54a/22, 60a/7, 73a/12, 94b/12, 110a/10, 123a/16, 135b/13, 151a/22.

maḳşūd-ı bi'z-zāt : Kendisi hedeflenen, şahsen arzu edilen 114a/5.

maḳtūl (Ar.) : Öldürülmüş, katledilmiş (kimse) 74a/10, 98a/1, 98a/2, 119b/16, 125a/5.

ma'ḳūl (Ar.) : Akla uygun, akla yatkın gelen, mantıkî 66b/1, 171b/3.

maḳūle (Ar.) : Cins, tür, takım, çeşit, nevi 132a/9.

māl (Ar.) : 1. Bir kimse veya kurumun mülkiyetinde bulunan, taşınır, taşınmaz her çeşit değerli ve gerekli şey, mülk, irat, varlık, servet 20a/13, 23b/9, 30b/4, 51b/13, 61b/11, 70b/26.

2. Kâr sağlamak maksadıyla alınıp satılan şeyler, tüccar metai, emtia 98b/10, 98b/11, 98b/26, 99a/10.

-māl (Far.) : Sonuna geldiği kelimelere “süren, sürülen, takılan, sarılan” manası katarak Farsça usulüyle birleşik kelimeler yapar.

dest-māl : El sürülen, mendil 74a/13.

pāy-māl : Ayak altına alınan, çiğnenen 26a/11, 76a/20.

sa'adet-māl : Mutluluk süren 3a/7.

- mā-lā-kelām (Ar.)** : Söz götürmez, diyecek yok 50b/24, 53a/23.
- māl-ā-māl (Far.)** : Ağzına kadar dolu, dopdulu, lebaleb 35b/10, 89a/18, 136a/2, 167a/27.
- mā-lā-ya'ni (Ar.)** : Manasız, faydasız söz veya iş 51b/14.
- māl-dār (Far.)** : Mal sahibi, varlıklı (kimse), zengin 43b/4, 88a/15, 97b/18.
- māl-dārān (Far. māl-dār'ın çoğl.)**: Zenginler 88a/12.
- mālik (Ar.)** : Bir şeye sahip olan (kimse), sāhip 3a/24, 46b/26, 55a/4, 70a/4, 73b/20, 75b/26, 77b/17, 79a/4, 89a/12.
- mālike (Ar.)** : Mal sahibi kadın.
- māliketü'l-hayrāt*: Hayır sahibi zengin kadın, hayrı çok olan zengin kadın 99b/10.
- ma'lūl (Ar.)** : Hasta, sakat, illetli 19b/16.
- ma'lūm (Ar.)** : 1. Herkesçe bilinen, öğrenilmiş olan (şey) 4b/13, 13a/18.
2. Belli, öyle, şüphesiz 22b/1, 47a/19.
- ma'lūm eyle-*: Haber vermek, bildirmek 95a/25.
- ma'lūm idin-*: Öğrenmek 133b/18.
- ma'lūm it-* : Öğrenmek, bilgi sahibi olmak, haberdar olmak 27a/21, 77a/20.
- ma'lūm ol-* : Bilinmek 73a/25.
- ma'mūr (Ar.)** : Gelişip güzelleşmiş, bayındır duruma gelmiş, şenlikli 2b/7.
- ma'mūr it-* : Geliştirmek, güzelleştirmek, bayındır hāle getirmek 78a/24.
- ma'mūr ol-* : İşlenmiş olmak, bakımlı olmak 172b/3.
- ma'mūre (Ar.)** : Mamur yer, şehir 28a/5, 29a/19.
- ma'nā (Ar.)** : 1. Asıl, öz, gerçek, hakikat 41a/13, 56b/10, 58b/18, 63a/1, 125b/4.
2. Kelime, söz, hareket, davranış vb'nin ifade ettiği şey, anlatılmak istenen veya onlardan anlaşılan şey, anlam, medlul, mefhum 10b/5, 32a/1, 45b/20.
3. Madde ve cismin dışında olan şey, iç, batın, ruh 62b/26, 134b/23.
4. Mānevī âlem 60a/8, 167a/4.
5. Yüzdeki, beden dilindeki ifade 46a/9.

- mancınık (Yun.)** : İri taşları uzağa atabilecek şekilde yapılmış ve kale duvarlarını dövmek için kullanılmış olan eski bir savaş aleti 36a/2, 36a/4, 36a/17, 36a/18, 36a/19.
- mānend (Far.)** : Benzer, eş, misil, nazir 5a/23, 38a/22, 60b/10, 63a/22, 83b/14, 154a/23, 174a/2, 176a/21.
- ma‘nevī (Ar.)** : Gözle görülüp elle tutulmayan, madde ve cisimle ilgisi bulunmayan, içe,, öze, ruha ait 76a/17, 167b/4.
- māni‘ (Ar.)** : Bir işin yapılmasını önleyen şey, engel 30b/5, 37a/4, 39a/23, 42b/10, 58b/3, 58b/5, 102a/16, 159a/12, 159a/23, 169b/13.
- manşib (Ar.)** : Devlet hizmetinde büyük memurluk, erişilmek istenen yüksek mevki, makam 40b/24, 112a/7, 165a/18.
- manşüb (Ar.)** : Dikilmiş, konmuş, nasbedilmiş 57a/12.
- manşūr (Ar.)** : Allah’ın yardımıyla galip gelen, zafere ulaşan 1b/8, 59b/12, 74a/27...
- manzar (Ar.)** : 1. Görünen yer 36b/12, 68b/13, 166a/5.
2. Yüz, çehre, sûret 49a/8, 63a/18.
3. Görünüş 61a/24.
- manzar-ı ‘ālī* : Yüksek manzarası olan yer, yüksekten görüşü olan yer, 36b/12,
manzar-ı Hāk ta ‘ālā: Cemālullah 49a/8.
- manzara (Ar.)** : Hāl, durum, vaziyet 36b/16,
- manzūm (Ar.)** : Düzene, sıraya konmuş, dizilmiş, tertipli, muntazam 14b/25.
- manzūr (Ar.)** : 1. Bakılan, görülen, görülmüş 63b/6, 165a/25, 167a/22.
2. Beğenilerek nazar edilen yer, taraf, şey vb. 165a/25.
- manzūr it-* : Bakmak 39b/4.
- manzūr kıl-* : Gözde yapmak, beğenilen yapmak, iltifat gören yapmak 148a/17.
- manzūr tut-* : Gözdesi yapmak, beğenilen yapmak, iltifat edilen yapmak 119a/8.
- mār (Far.)** : Yılan 13b/3, 15b/10, 26a/12, 50a/1, 158a/20, 158b/1, 174a/12, 174a/15, 175a/15, 175a/16, 175a/18, 175a/19, 175b/1, 175b/3, 175b/4.
- maraz (Ar.)** : 1. Hastalık, illet 62a/15, 70a/21, 70a/22, 70a/23.

2. (Eski ahlāk kitaplarında) kibir, gurur, benlik, bencillik gibi manevî bünyeyi rahatsız eden kusurlardan her biri 22a/4, 22a/9, 98a/20.

ma'raẓ (Ar.) : 1. Bir şeyin çıktığı veya görüldüğü yer 63b/8.

2. Bir şeyin sunulduğu yer, arz yeri 159b/12.

ma'raẓ-ı arz : Takdim yeri, sunum makamı 136a/10.

ma'raẓ-ı zuhūr tut-: Bir bilgiyi hatırında tutmak 63b/8.

ma'reke (Ar.) : Savaş alanı, harp meydanı, cenk yeri 62a/12.

ma'reke-pervāzlık : Savaş meydanında yiğitlik, savaş kahramanlığı, harp meydanında cesurluk 73b/23.

ma'rifet (Ar.) : 1. Varlıkların hakikatini ve ilahi sırları tefekkür, keşif ve ilham yoluyla kavrama, gerçeği bilme, irfan 4a/25, 4b/3, 21a/14, 72b/10, 84a/5, 129a/16, 168a/19.

2. Bilme, biliş, bilgi 14b/18, 23a/12.

ma'rifetullāh (Ar.) : Allah'ı bilme, tanıma 40a/8.

marīẓ (Ar.) : Hasta, hastalıklı, marazlı 22a/6.

ma'rūf (Ar.) : 1. Dinen iyi kabul edilen ve insan tabiatine hoş gelen şey, iyilik 4b/13, 6a/19, 64a/4, 118a/6, 159b/15, 160b/20, 170b/6.

2. Herkes tarafından tanınan, tanınmış, ünlü, meşhur 22b/10, 43a/21, 113b/12, 136a/22, 177b/23.

3. Bilinen, belli, malum 109b/16,

ma'rūfe (Ar. ma'rūf'un mües.): Dinen hoş kabul edilen (zikirler) 4b/13.

ma'rūẓ (Ar.) : Arz edilmiş, sunulmuş olan S147a/10.

ma'rūẓ tut- : Arz etmek, sunmak 75a/23.

marẓıyye (Ar.) : Hoşnutluk, rızā 49a/24.

maşāf (Ar.) : Askerlerin düzenli saflar hâlinde yaptıkları savaş, harp 63b/4.

maşdar (Ar.) : Bir şeyin çıktığı, südur ettiği yer, kaynak, memba 74b/17.

mashāralık : Maskaralık, eğlendirici güldürücü davranış 26b/6.

māsivā (Ar.) : 1. İnsanı Allah'tan uzaklaştıran her şey 3a/23, 19a/13,

2. Allah'ın zâtı dışındaki bütün varlıklar 105a/12.

ma'sīyet (Ar.) : Günah 15a/27, 54b/11, 54b/12, 133a/22, 152b/13, 152b/14, 153a/26.

ma'sīyet-mu'tād (Far.): Sürekli günah işleyen, günahkâr, günahı alışkanlık edinmiş 2a/13.

maşkaṭ (Ar.) : Bir şeyin düştüğü yer, bir şeyin indiği yer, bir şeyin geldiği yer.

maşkaṭ-ı re's: İnsanın doğduğu yer 84a/12.

masike (Ar.) : Tutucu, tutan 9b/20.

maşlahat (Ar.) : 1. İyi olan ve iyiliğe yol açan, hayır getiren, fayda sağlayan şey 13b/22, 30a/7, 32a/5, 58b/7, 76b/3, 90a/10, 91a/11, 99a/7, 114a/16.

2. İş, mesele 13b/8, 63b/11, 99a/7, 101a/1, 109a/14, 110a/15, 111b/9.

3. Maddi sıkıntı, darlık 102b/3.

maşnū' (Ar.) : 1. Allah'ın sanat eserleri 84a/13, 105a/4.

2. El işi, el emeği, el ürünü 34a/5.

3. Aslı olmayan şeyler, uydurma, sahte, düzmece şeyler 5b/14.

maşnū'āt-ı süfliyye : Adi, basit sanat eserleri 5b/14.

maşrūf (Ar.) : Harcanmış, sarf edilmiş 78a/2.

ma'shūm (Ar.) : 1. Temiz, ak, saf, pāk 3b/24, 37a/28.

2. Suçsuz, günahsız 22b/27.

ma'shūm kal- : Temiz olmak, günaha bulaşmamış olmak 6a/3.

ma'shūme (Ar. ma'shūm'un mües.): Saf, temiz ve namuslu kadın 29a/26.

maşūn (Ar.) : Korunan, korunmuş, iyi korunmuş, sağlam kalmış 72b/1, 170b/3, 174a/11, 174b/14.

ma'sher (Ar.) : İnsan topluluğu, toplum 115a/19, S147b/5.

maşrık (Ar.) : Güneşin doğduğu yer, doğu, şark 1b/9, 48b/11, 53a/23, 142b/10, 144b/20, 160a/21.

maşrık-ı siyādet : Peygamberliğin doğduğu yer, Peygamberlik güneşinin doğduğu cihet 82b/27.

ma'shūk (Ar.) : Sevgili 135b/22.

- māt (Far.)** : Satrançta oyuncuların birinin şahının korunamayacak veya başka bir haneye oynatılamayacak duruma düşmesi hâli, şah mat 62a/11, 76a/17.
- maṭara (Ar.)** : Yolculukta kullanılan deriden yapılmış su kabı 173b/9.
- maṭbah (Ar.)** : Yemek yapılan yer, mutfak 33b/3.
- maṭbūʿ (Ar.)** : Düzgün, güzel, hoş 27b/24, 63a/6.
- mā-teḳaddem (Ar.)** : Geçmiş zaman, geçmiş, mazi 154a/24, 160b/26.
- mātem-resīde (Far.)** : Acıyla olgunlaşmış 73b/12.
- matīyye (Ar.)** : Beden bineği, nefis ve ruhun binek gibi kullandığı insan bedeni.
maṭīyye-i beden: Beden bineği 5b/16.
- maṭlaʿ (Ar.)** : 1. Gök cisimlerinin doğması, doğma, doğuş 18a/26, 138a/18, 165a/15.
 2. Gök cisimlerinin doğduğu yer 165a/24.
maṭlaʿ-ı girībān: Yer ve göğün birleştiği yerden doğuş, ufuk çizgisinden güneşin doğması 90a/27.
maṭlaʿ-ı saʿādet: Mutluluk (güneşinin) doğuşu 104b/28.
maṭlaʿ-ı şifāt: Vasıfların doğduğu yer/çıkış noktası 167a/24.
maṭlaʿ-ı siyādet: Peygamberliğin doğuşu, nübüvvet vazifesinin gelişi 63a/19.
- maṭlūb (Ar.)** : İstenilen, aranan, istek ve arzu duyulan, talep edilen şey 18a/17, 22a/8, 22a/12, 38b/7, 65a/18, 95b/25, 117a/18.
- maṭraḥ (Ar.)** : Bir şeyin atıldığı, konulduğu, yerleştirildiği yer 165a/24.
- maṭrūd (Ar.)** : Kovulmuş, tard olunmuş 11b/6, 11b/16, 35a/12, 35b/17.
- māverā (Ar.)** : 1. Arka, geri, sırt 67a/8, 67a/14, 145b/15.
 2. Öteki dünya 135a/4,
- māye (Far.)** : Maya 10a/10, 18a/23, 128a/8.
māye-i behcet: Güzellik mayası 18a/23.
- māṣīye-ḥūr (Far.)** : Yürüyen güzel 137b/27.
- maymūn (Ar.)** : Görünüşü bakımından insanı andıran, el biçimindeki ayakları kollarına nispetle daha kısa, bazı türleri oldukça uzun kuyruklu, dört veya iki ayağı üzerinde yürüyebilen, memeli, zeki bir hayvan türü 96b/27, 97a/1, 97a/2.

- maẓanne (Ar.)** : Kendisinden şüphe edilen, şüpheli, zan götüren 73a/16.
- maẓarrat (Ar.)** : Zarar, kayıp 89a/13, 109b/19, 112b/27, 128a/11.
- maẓbūt (Ar.)** : Sağlam, güvenli.
- maẓbūt it-* : Sağlama almak, güvenli bir yerde saklamak 177a/23.
- maẓca' (Ar.)** : Yatılacak yer, yatak 172b/16.
- maẓhar (Ar.)** : 1. Bir şeyin görünür duruma geldiği, görüldüğü, açığa çıktığı, zāhir olduğu yer veya kimse 4a/3, 6a/10, 54b/26.
2. Ulaşan, erişen, nail olan 6a/17, 54a/11, 165a/23.
- maẓinne (Ar.)** : Zannolunan şey 114a/21.
- maẓiye (Ar.)** : Māzī kelimesinin tamlamalarda ortaya çıkan “geçmiş, geride kalmış” manasına gelen müennes şekli 157a/18.
- maẓlūm (Ar.)** : 1. (Kişi veya toplum için) kendisine haksızlık edilmiş, zulüm görmüş, ezilmiş, zulmeden 52a/7, 52a/8, 60b/27, 98b/18, 138a/8, 159b/10.
2. (Kişi için) sessiz ve uysal, halim selim, yumuşak huylu, boynu bükük 73b/12.
- maẓmaẓa (Ar.)** : Abdest alırken ağza su verme, ağız çalkalama 51a/3, 105b/21.
- maẓmūn (Ar.)** : Kasdedilen asıl mana, anlam, kavram, meal, mefhum 7a/21, 18b/10, 21a/13, 30a/7, 54a/14, 65a/13, 87a/1, 132a/11.
- maẓnūne (Ar.)** : Zemzem kuyusunun ismi 57a/2.
- ma'zūl (Ar.)** : Görevinden alınmış olan, işine son verilmiş, kovulmuş, azledilmiş 11b/6, 13a/17, 14b/14, 98a/11, 129a/2, 159a/8, 112a/7.
- ma'zūr (Ar.)** : Herhangi bir konuda geçerli ve zorlayıcı bir özrü bulunan, özürlü, mazeretli, mazereti olan 8a/15, 34b/10, 45a/26, 113b/4, 119a/9, 158b/19.
- meāl (Ar.)** : 1. Anlam, kavram, mefhum 23a/9, 62a/21.
2. Sonuç, netice, en son durum, prtaya çıkan sonuç 62a/21.
- me'ānī (Ar. ma'nā'nın çğl.):** Anlamlar, manalar 2b/19, 86a/26, 177b/6.
- deryā-yı me'ānī:* Manalar denizi 3b/14.
- hoḳḳa-yı me'ānī:* (Hz. Adem'in bedeni için) Manalar kutusu 9b/22.

ḳubbe-i refī'ü'l-me'ānī: Yüce manalar kubbesi 9b/22.

künūz-ı me'ānī: Manalar hazinesi 49a/3.

müşāhede-i me'āni-i nihānī: Saklı manaları görme, gizli anlamlara tanık olma 166a/13.

me'āric (Ar.*mi'rāc*'ın çğl.): Göğe çıkmalar, miraca çıkmalar 2b/26.

mebādā (Far.) : Sakın, aman sakın, olmaya 95a/2, 118b/11.

mebādī (Ar. *mebde*'nin çğl.): Önceler, başlangıçlar, evveller 62a/21, 106b/3.

mebde (Ar.) : Başlangıç, ilk, evvel 84a/12.

mebnā (Ar.) : 1. Bina 48b/27.

2. Temel, yapı 46b/19.

mebsūt (Ar.) : Yayılmış, açılmış.

mebsūt it- : Yaymak, açılmasını sağlamak 63a/15.

meb'ūs (Ar.) : Peygamber olarak gönderilmiş 64a/1, 72b/3, 86b/9, 104b/1, 109a/25, 139b/21, 141b/21.

meb'ūs ol- : Peygamber olarak görevlendirilmek 25a/4, 48a/7.

mebzūl (Ar.) : Bol, çok 2a/13, 87b/13, 96a/22, 133a/19.

mecā'a (Ar.) : Acıkma, açlık 133a/20.

mecāl (Ar.) : Kuvvet, güç, dinçlik, derman, takat 22a/14, 30b/17, 53a/24, 86a/14, 112b/15, 125b/8, 133b/17, 141a/12, 162a/17, 171b/6.

mecālis (Ar. *meclis*'in çğl.): Toplantılar, toplantı yerleri, meclisler 2b/21, 3b/18, 20b/14, 78a/2, 94b/10.

mecāmi' (Ar. *mecma'*'nın çğl.): Toplantı yerleri, toplanılacak yerler 123b/17, 165a/19.

mecāzī (Ar.) : Mecaz niteliğinde olan, mecazla ilgili 134a/11.

mecbūr (Ar.) : Bir şeyi yapmak zorunda olan 8a/22.

mecd (Ar.) : Büyüklük, ululuk 61a/24, 67a/26.

mecīd (Ar.) : Çok büyük, ulu, şan ve şeref sahibi 6b/7, 8b/11, 10a/27, 11b/24, 66b/27, 81b/1, 138b/11, 147b/22, 148a/15, 166a/21, 167a/19.

meclis (Ar.) : 1. Bir konu üzerinde görüşüp tartışmak ve kararlar almak üzere ilgili kimselerle yapılan toplantı, şura 112b/12, 117b/14, 117b/19, 125a/16.

2. Allah'ı hakkında konuşulan, Allah âşıklarının bir araya geldiği sohbet topluluğu 6b/7.

3. Önemli bir kişinin de içinde bulunduğu özel toplantı, padişahın bulunduğu makam 61a/23, 62a/16, 78b/27, 79a/26, 119a/2.

4. Birbirine yakın kimselerin birbirini görmek, hasret gidermek, muhabbet etmek maksadıyla bir araya geldiği grup 124b/21.

meclis düzet:- Bir konu üzerinde görüşüp tartışmak ve kararlar almak üzere ilgili kimseleri bir araya getirmek 119a/13.

meclis-i 'ālī. Yüce heyet 74b/27,

Meclis-i Elest : İnsan Kur'an-ı Kerim'de bildirildiği üzere Allah'ın ruhları yarattıktan sonra sorduğu "Elestü bi-rabbiküm" sorusunu sorduğu kalabalık ruhlar grubu 20b/2.

meclis-i evvel. İlk buluşma, ilk cinsel ilişki, zifaf gecesi 63b/1.

meclis-i üns : Allah'ın insan gönlünde tecelli ettiği toplantı, Allah'la hem-hâl olma anı 36a/19.

mecma' (Ar.) : Toplantı yeri, toplanılacak yer 119b/26, 119b/28, 126a/9.

mecmū' (Ar.) : Bütün 19a/9, 23b/6, 24a/27, 32a/1, 40b/12, 54b/9.

mecmū'-ı bîkâ'-ı Āmīne : Āmine'nin ülkesinin tamamı 63b/23.

mecmū'-ı rūy-ı zemīn : Yeryüzünün tamamı/bütünü 8b/18.

mecmū'a (Ar.) : Toplanmış, derlenmiş şeylerin bütünü 1b/12.

mecnūn (Ar.) : Çıldırmış, deli, çılgın, kafayı yemiş 25a/10, 95b/5.

mecrūḥ (Ar.) : Yaralanmış, yaralı.

dil-i mecrūḥ : Yaralı gönül 91b/8, 120b/6.

hāṭır-ı mecrūḥ. Yaralı gönül 132a/11.

mecrūḥ it- : Yaralamak 25a/14, 120b/27

mecrūḥ ol- : Yaralanmak 115a/9.

medār (Ar.) : 1. Yörünge 66b/14, 67b/8.

2. Dayanak, yardım, yardımcı, muavenet 72a/10.

ḥaḳīḳat-i medār-ı āsmān ve zemīn : Yeryüzü ve gökyüzünün yörüngesinin aslı 66b/14.

medār-ı cinān: Cennetlerin yaratılış sebebi, cennetlerin yaratılış vesilesi 67b/8.

medāric (Ar. **medrec**'in çğl.): Basamaklı yollar, merdivenler.

medāric-i eyvān: Gök kubbenin merdivenleri 134b/3.

medd (Ar.) : Uzanma, uzama, ulaşma.

medd-i baṣar: Gözün ulaştığı, gözün gördüğü 137b/20.

meded (Ar.) : 1. Yardım 33b/21, 55a/14, 73a/6, 74a/26, 96b/13, 97a/3, 120a/23, 154a/2.
2. “Yardım et! İmdat! Yetiş!” manasında kullanılan bir yardım isteme ünlemi 70a/20.

ḳābil-i meded : Yardım edilebilir 70a/23.

meded it- : Yardımcı olmak 28b/3.

meded-i tevḫīḳ: Başarıya ulaşmak için yardım 109b/23.

mededkār (Far.) : Yardım edici, yardımcı 121a/2.

mededkārī (Far.) : Yardım edicilik, yardımcılık 100a/15.

mededkārlik (ğl), **mededkarlik** : Yardım edicilik, yardımcılık 102b/9, 103b/4, 106b/13, 126a/8.

meder (Ar.) : Kuru çamur 95b/8.

medfūn (Ar.) : Defnedilmiş, gömülmüş 22b/8, 31a/27, 53a/2, 62a/26, 92b/2, 103a/5, 131b/1.

medḥ (Ar.) : Bir kimse hakkında iyi şeyler söyleme, övme, övgü 3b/11, 23a/3, 33b/4, 33b/13, 33b/14, 33b/17, 33b/19, 37a/16, 78a/4, 116b/11, 120a/18, 128b/4.

medḥal (Ar.) : Bir işte eli olma, karıştırma, parmağı olma 61a/16.

medhūş (Ar.) : 1. Şaşkınlığa uğramış 135b/9.
2. Korkmuş, ürkmüş 106a/6.

medīd (Ar.) : Uzun, uzun süren 73b/24, 76b/16, 87a/13, 160b/10...

medrese (Ar.) : Ders verilen yer 134b/25.

medrūs (Ar.) : Kökü kazınmak 174b/2.

mefāḥir (Ar. **mefḥar**'ın çğl.): Övünülecek şeyler, gurur duyulacak haller 139b/27.

mefāşıl (Ar. **mafşal**'ın çğl.): Eklemler 47a/4, 90b/27.

mefātiḥ (Ar. miftāḥ 'in çğl.)	: Anahtarlar 138b/16, 150b/14.
mefḥar (Ar.)	: Övünmeğe sebep olan, övünmeyi gerektiren şey 2b/9, 70b/7, 70b/24.
mefhūm (Ar.)	: Bir söz veya kelimenin taşıdığı anlam, kavram 121a/16.
mefṭūḥ (Ar.)	: Açılmış, açık 102a/25.
mefṭūl (Ar.)	: Örülmüş, örülü saç 134b/6.
mefṭūn (Ar.)	: Büyülenmiş, etkilenmiş, kendini kaptırmış 117a/7.
meger (Far.)	: Meğer, öte yandan 14a/2, 19b/5, 21a/22, 24a/14, 31a/1, 33b/25, 34b/19, 37a/1, 38b/2, 44b/16, 51a/6, 51b/10, 52b/23, 53a/1, 56b/19, 63b/10, 77a/10, 89b/25, 91b/26, 120a/9, 127b/23, 128a/4, 130b/21, 143b/6, 148b/13, 162b/11.
meges (Far.)	: Sinek 175a/1.
meh	: bk. māh 84a/3.
mehābet (Ar.)	: 1. Büyüklük, ululuk, yücelik 50a/23, 74b/27, 77a/3. 2. Büyük ve saygıdeğer kişilerin karşısına duyulan korku ile karışık saygı 61a/26, 79b/3. 3. Görülen bir rüyanın, yaşanan bir olağanüstü hadisenin azametinden duyulan korku 71b/7, 91b/22.
mehār (Far.)	: Yular, dizgin 100a/18, 101a/21, 101b/3, 171b/10, 171b/11.
mehbiṭ (Ar.)	: Konacak yer, iniş yeri, yerleşilen yer 33b/2, 41a/7, 84a/12, 109b/21, 138a/19.
mehcūr (Ar.)	: Uzaklaşmış, uzakta kalmış, ayrı düşmüş 63a/25.
mehd (Ar.)	: Bir şeyin ortaya çıktığı yer, zuhur ettiği, gelişip büyüdüğü yer 41a/4.
mehdī (Ar.)	: Kendi hidayet üzere olmakla beraber, başkalarının hidayete gelmesine sebep ve vesile olan kimse 2a/3, 2b/12.
mehebb (Ar.)	: Rüzgarın estiği yer 83a/25.
meḥekk (Ar.)	: Bir kimse veya nesnenin değerini ölçmeye, anlamaya yarayan şey, ölçü, miyar, mizan 46b/17.
mehere (Ar. māhir 'in çğl.)	: Hüner sahipleri, usta kişiler 71b/6.

- meh̄īb (Ar.)** : Korkutacak kadar iri, cüsseli, korkunç 63a/9, 78a/14, 85b/7, 145b/18, 157b/19, 2. (Mekan, yer, ikametgah için) Dehşet verici, ürperti verici 158b/21.
- mehleke (Ar.)** : 1. Tehlikeli iş 36a/22, 58b/17, 117a/22.
2. Tehlikeli yer 40a/18.
- mehmā-emken (Ar.)** : Mümkün olduğu kadar 3b/15, 94b/7.
- mehr (Ar.)** : Müslüman bir erkeğin nikahı sırasında karısına verdiği veya vermeyi taahhüt ettiği mal veya para 102b/19, 131a/6.
- mehtāb (Far.)** : Dolunay 31a/3, 78a/11.
- me'hūz (Ar.)** : Alıntı, çıkarım yapılmış, 67a/25, 67a/26.
- mehveş (Far.)** : Yüzü aya benzeyen, ay gibi güzel (kimse) 83b/14.
- mekāid (Ar. mekīde'nin çğl.)** : Hileler ve aldatmalar 168a/16.
- mekān (Ar.)** : Yer, mahal, bulunulan yer 15b/10, 29b/4, 92a/26, 144a/7,
‘ālī-mekān : Yüce yer 15a/9, 48a/1.
mekān it- : Oturulabilir, yaşanabilir bir yer hâline getirmek 5a/13.
mekān tut- : Bir yere yerleşmek, bir yeri yurt edinmek 9b/8.
mekān-ı a‘lā : En yüce, en yüksek yer 153b/13.
mekān-ı ‘alī : Yüce yer 24a/20.
mekān-ı refī‘ : Yüksek yer, yüce mahal 23a/18.
mekān-ı şerīf : Kutsal yer 84a/12.
mekān-ı yemīn-i ‘Arş : arşın sağ tarafı, arşın sağ mahalli 147b/24.
- mekārim (Ar.mekremet'ten çğl.)** : Keremler, cömertlikler, el açıklıkları 2b/18, 56b/18, 63a/5, 104b/25, 110b/15.
- mekīn (Ar.)** : Bir yere yerleşen, bir yerde yaşayan o yerin sakini 92a/26.
- mekkār (Ar.)** : Çok hile yapan, düzenbaz 116a/6.
- mekkāre (Ar. mekkār'ın çğl.)** : Çok hile yapan, düzenbaz.
mekkāre-i küffār : Kafir düzenbazlar 128b/18.
- mekmen (Ar.)** : Pusu kurulan yer, pusu yeri, pusu 33a/25.

meknūnāt (Ar. meknūn'un çġl.): Saklı şeyler, gizli şeyler, örtülü şeyler 74b/17.

mekr (Ar.) : Hile, düzen, aldatma 37b/17, 60b/3, 62a/22, 91a/15, 97a/18, 97a/20, 113b/23, 118b/4.

mekremet (Ar.) : 1. Kerem, izzet, şeref, onur, cömertlik 47b/1, 66a/17.
2. Ağırılama, saygı 137b/8.

mekrūh (Ar.) : 1. Tiksinti veren, iğrenç, iğrendiren, kerih 51b/16, 51b/17, 51b/18, 169b/19, 170b/15.
2. Sevimsiz, hoş gitmeyen, çirkin, tehlikeli bir durum, 172b/26, 173b/25.

mekş (Ar.) : Durma, bekleme 116a/3.

mekşūf (Ar.) : 1. Kilit, kapı, perde vb. açılmış 84b/3, 159a/7.
2. Açığa çıkarılmış, açık, āşikār 83a/21,

mekşūf ol- : Açık ve görülür duruma gelmek 150b/22, 157b/19, 167a/24.

mektūb (Ar.) : 1. Başka yerde bulunan bir kimseye haber ulaştırmak, hal hatır sormak, istek bildirmek vb. bir maksatla elden yahut posta aracılığı ile gönderilen yazılı kâğıt, nāme 101b/19, 101b/26, 119a/3.
2. Yazılmış, yazılı 66a/2, 68b/14.

mektūm (Ar.) : Gizlenmiş, saklı tutulmuş, saklanmış 9b/1, 73a/16, 74a/2, 108a/12, 171b/22.

me'kul (Ar.) : 1. Yiyecek 74b/13.
2. Yenmiş 129b/1.

melābis (Ar. melbes'in çġl.) : Giyecekler, elbiseler 2b/21.

melah (Ar.) : Çekirge 62a/1.

melāhat (Ar.) : Güzellik, güzel yüzlü olma 8b/19, 58b/4, 63a/6, 68b/7, 71b/19, 72a/6, 88b/6, 92b/26.

mellāh-ı deryā-yı melāhat : Güzeli denizlerin kaptanı 1b/10.

melāik (Ar. melek'in çġl.) : Melekler 85b/8.

melāike (Ar.) : Melek 6b/8, 7b/17, 12a/2, 48a/20, 85b/8, 142b/21.

melāike-i bezm-i kudsi : Kutsi meclisin melekleri 44b/24.

melāike-i büşrā: Müjde melekleri 54b/15, 84b/12.

melāike-i ğılāz ve şidād: Sert ve kaba melekler 145b/20.

melāʿīn (Ar. **melʿūn**'un çġl.) : Mel'un kişiler 173a/19.

melāl (Ar.) : Büyük üzüntü 72a/4, 162a/17.

melālet (Ar.) : Üzüntü, sıkıntı, usanç, melal 102a/28, 128a/17.

melāmet (Ar.) : Azarlama, kınama, yerme, ayıplama, serzeniş 14a/1, 28a/23, 40a/13, 55a/24, 69a/16, 105b/27, 113a/24, 135b/18, 136b/3, 170b/7, 177b/3.

melāmet-āyīn (Far.) : Nefsi kınama töreni 83b/18.

melāz (Ar.) : Sığınılacak yer, sığınak 2a/11.

mele (Ar.) : Topluluk, kalabalık, halk, cemaat.

mele-i aʿlā : Peygamber ruhları ile yüce meleklerin bulunduğu ulvi topluluk 11a/14, 12a/11, 135b/8, 136a/10, 136a/14, 136a/16, 138a/3, 144b/3, 150b/19, 165b/16, 173a/11.

melek (Ar.) : Herhangi bir cinsiyet özelliği taşımayan, yeryüzündeki canlılar gibi doğmayan veya doğurmayan, Allah'a kesin itaat gösteren yani günah işlemeyen, sürekli olarak ibadet eden, şeytana ve cinlere karşı gökleri ve gök varlıkları koruyan, Allah ile insan arasında aracılık yapan sayısız nurānī varlıklardan her biri 8b/19, 13a/22, 24a/15, 43a/14, 43a/21, 54a/14, 135a/10.

melek-i muḳarreb: Cebail 135a/21.

Melekūʾl-mevt: Azrail 144a/9.

melekāsā (Far.) : Melek gibi 137b/21.

melekiyyet (Ar.) : Meleklerle ait, meleklerle alakalı 11a/25.

melek-ḳadir (Far.) : Rütbesi melekler kadar olan 72a/9.

meleklik : Melek olma pāyesi, melek olma vazifesi, meleklerle ait rütbe 11b/9.

melekūt (Ar.) : Melekler ālemi, zaman ve mekānla sınırlı olmayan, beş duyu ile idrak edilemeyen ruhlar, ilāhī kuvvetler ve mücerret varlıklar ālemi 11a/8, 23b/15, 33a/14, 43b/4, 48a/11.

melekūt-hāk : Alem-i gāyb toprağı 8b/22.

melekūt-ı ‘ālem-i bālā: Yüce âlemin saltanatı 165b/16.

tamām-ı vāliyān-ı memālik-i melekūt: Gayb âleminin ülkelerinin valilerinin tamamı 18a/22.

tutuk-ı melekūt : Melekler tarafı 12a/10.

melekūt-ı bād: Rüzgarların bulundupu gayb âlemi 8b/24.

melekūtiyāt (Ar. **melekūti**’nin çğl.) : Melekūta mensup olanlar, melekler, ruhlar 168a/1.

Melekü’l-mevt (Ar.): Ölüm meleğı, Azrail 8a/20, 20a/7, 24a/6, 31b/1, 53a/2, 54b/19, 140a/10, 143b/17, 144a/5.

melhūfān (Far.<Ar. **melhūf**’un çğl.) : Üzgün olanlar, tasalılar 117a/2.

melīḥ (Ar.) : Güzel, şirin, latif, sevimli 77a/13, 176b/7.

meliḥa (Ar. **melih**’in mües.): Güzel, şirin, sevimli, latif 69b/27.

melīḥ-beyān (Far.) : Tatlı ifadeleri olan, güzel sözler söyleyen 137b/25.

melik (Ar.) : 1. Hükümdar, padişah, hākan 32b/21, 32b/22, 32b/24, 32b/25, 36b/14, 39a/15, 54a/3, 54a,25.

2. “Mülkün gerçek sahibi ve kâinatın mutlak hükümdarı” manasında esmā-yı hüsnādandır 4b/24, 17a/3, 20a/11, 22a/15, 42b/23, 43a/7.

melike (Ar.) : Çok güzel, cömert, zengin ve asil kadın 88a/9, 99a/18, 99b/5, 99b/9, 99b/10, 101a/14, 101b/11, 101b/19, 102a/5.

melikiyyāt (Ar. **melikiyyet**’in çğl.) : Melik, hükümdar ola durumları, meliklikler 167b/27.

mellāḥ (Ar.) : Denizci, gemici, kaptan 1b/10, 27a/15.

me’lūf (Ar.) : Alışıl gelmiş 39b/24, 48a/23, 75b/7, 78b/17.

melūl (Ar.) : 1. Boynu bükük, mahzun, üzgün 88a/15, 90a/23, 161b/12.

2. Usanmış, bıkmış, bezmiş, bezgin, bıkkın 52a/16

melūl ol- :1.Üzülmek, mahzunlaşmak 14a/8, 31a/7, 109a/3

2. Usanmak, sıkılmak 52a/16.

melūl-hāṭır (Far.) : Gönlü kırık, kalbi kırık.

melūl-hāṭır ol-: Gönlü kırılmak 49a/25, 126b/20, 135a/26.

- mel'ün (Ar.)** : Allah tarafından lanetlenmiş olan, lanetli 11b/14, 14b/18, 32a/18, 112a/22, 173a/18.
- mel'üne (Ar.)** : (Ebū Leheb'in karısı için) Allah tarafından lanetlenmiş kadın 132b/3, 132b/11.
- memādiḥ (Ar. memdah'ın çğl.)**: Bir kimseyi överken söylenilen iyi ve güzel huylar 78a/2.
- memālik (Ar. memleket'in çğl.)**: 1. Memleketler, ülkeler 70a/3, 75b/16, 157b/17, 165b/8.
2. Bir hükümdarın, bir devletin hükmü altında bulunan yerlerin tamamı 2a/24, 79a/4.
memālik-i müteferrika: Çeşitli memleketler, muhtelif memleketler 70a/21.
- memāt (Ar.)** : Ölüm, mevt 4b/1, 13b/14, 21a/25, 26b/23, 41b/15, 63a/21, 75a/18, 153b/15.
- memdūd (Ar.)** : Uzamış, uzatılmış, uzun, çekilmiş 154a/20, 166a/7.
- meme** : İnsanların ve memeli hayvanların dişilerinde bulunan ve süt salgılayarak yavruların emzirilmesine yarayan organ 176a/26.
- memer (Ar.<memerr)**: Gececek, geçip gidecek yer, yol, geçit 60b/6, 126b/20.
- memleket (Ar.)** : 1. Bir devletin, bir hükümdarın yönetimi altında bulunan yer, ülke 15b/8, 32a/4, 32a/8, 32a/13, 38b/16, 38b/24, 73a/11, 74b/4.
2. Bir kimsenin doğup büyüdüğü yer 14b/14, 72b/22, 117a/3.
- memleket-penāh (Far.)**: Ülkenin hāmisi, ülkenin koruyucusu 74b/6.
- memlū (Ar.)** : Dolmuş, dolu 39a/11, 41a/9, 48a/27, 69a/8, 88b/19, 124b/11, 127a/27, 176b/3.
- memlūk (Ar.)** : Köle, kul 43a/5, 72b/5.
- memlūke (Ar. memlūk'un mües.)**: Kadın köle 114b/15
- memnū' (Ar.)** : Yasaklanmış, yasak edilmiş, men edilmiş 13a/16, 24b/23, 45b/23, 112a/2, 112a/6, 112a/7, 113a/14, 129a/2, 174b/11.
- me'mūl (Ar.)** : 1. Umulan, beklenen, ümit edilen 3b/18, 101b/21.
2. Ümit 144a/11.

me'mūr (Ar.) : Bir işi yapmak üzere kendisine görev verilmiş olan, görevli, yükümlü
6a/22, 8a/14, 29a/25, 57b/12, 62a/17, 104a/19, 104b/16, 106b/12, 107a/16,
108a/25, 116b/20, 121a/26, 168b/19.

memzūc (Ar.) : Karıştırılmış olan, karışmış 50a/14, 66a/18.

men' (Ar.) : Bir şeyin yapılmasına, olmasına engel olma, durdurma 16b/12, 21a/12,
24b/19, 32a/10, 59a/4, 75a/27, 85a/27, 98b/2, 103b/27.

men : Ben 89b/23, 125a/24.

men (Ar. menn) : 1. Tih Sahrası'nda Allah tarafından "selva" adı verilen bildircına benzer
kuşlarla birlikte, İsrailoğullarına indirilen kudret helvası 154a/19.
2. İhsan, bağışlama, iyilik etme 91b/17.

seyyid-i men: İyiliğin/ihsanın efendisi 91b/17.

menābir (Ar.minber'in çğl.) : Minberler 115a/21.

menāfi' (Ar. menfa'at'in çğl.): Faydalar, yararlar, kârlar, menfaatler 3a/3, 21a/14, 40b/22.

menākıb (Ar. menkabe'nin çğl.): Menkıbeler, dib büyükleri, kahramanlar, tarihi şahsiyetler gibi
kimselerin üstün yaşayışlarıyla ilgili fıkralar, hikâyeler 67b/10, 95b/24,
165a/18.

menāl (Ar.) : Ele geçirilen veya sahip olunan her şey, mal mülk 20a/13, 43a/7, 70b/26,
99a/5.

menāmāt (Ar. menām'in çğl.): Düşler, rüyalar.

menāmāt-ı lāyiha: Belirgin düşler, apaçık rüyalar, gün gibi açık olan rüyalar 104b/8.

menāre (Ar.) : Minare 144a/20, 144b/3.

menāsıb (Ar.manşıb'in çğl.) : Makamlar, mevkiler, büyük memuriyetler, tütbelar 56b/16.

menāsik (Ar. mensek'in çğl.): Müslümanların, hacı olabilmek için Mekke'de yapmaları gereken
ibadetler 17b/11, 19a/3, 31a/27, 41b/18, 47b/2, 48a/14, 48a/16, 48a/22,
48b/17, 65a/23.

menāzır (Ar. manzara'nın çğl.): Görünümler, manzaralar 44b/14.

menāzil (Ar. menzil'in çğl.) : Konaklama yerleri, duraklar, menziller 19a/10, 31a/18, 45b/26,
63a/22, 68b/2, 77a/17, 86b/25, 101a/9, 164a/25, 166b/23.

menāzil-i aṣlāb-ı tayyibe: Temiz sulblerin durağı, pāk sulblerin varış yeri 84a/18.

menāzil-i burc: Burcun konak yerleri 33a/21.

menba‘ (Ar.) : 1. Herhangi bir şeyin ortaya çıktığı, meydana geldiği, zuhur ettiği yer, mebdde, menşe 71b/3, 78b/6, 165a/24.

2. Bir suyun kaynayıp çıktığı yer, pınar, kaynak 166a/11.

menba‘-ı çeşme-i rahīk: (Cennete var olduğu kabul edilen koyu kırmızı, duru ve kokulu şarap gibi suyu olan) Rahik çeşmesinin kaynağı 166a/11.

mencūk (Ar.) : Sancak, alem, bayrak 177a/18.

menfa‘at (Ar.) : Çıkar, yarar, fayda, kār 46b/4, 101a/15, 109b/19.

menfez (Ar.) : Pencereye benzer boşluk, açıklık, delik, aralık 68b/15.

menhī (Ar.) : Dince yasak sayılan davranış veya davranış 78a/27.

menī‘ (Ar.) : Ele geçirilmesi, zapt edilmesi zor olan sarp ve yalçın 23a/19.

menī‘a (Ar. menī‘nin çğl.): Ele geçirilmesi, zapt edilmesi zor olan sarp ve yalçın 48a/12.

menkabet (Ar.) : Din büyüklerinin, kahramanların ve tarihī şahsiyetlerin üstün vasıflarını, ahlākī meziyetlerini, olağanüstü iş ve davranışlarını destānī-efsānevī bir üslupla anlatan fıkra, hikāye vb. 81a/16, 111a/27, 161b/1.

menkūb (Ar.) : Felākete uğramış, talihsiz, bahtsız, düşkün, bedbaht 115b/26.

menkūhāt (Ar. menkūha’nın çğl.) : Nikahlı kadınlar, nikahlı karılar, nikahlı eşler, zevceler, refikalar 66b/8.

menkūha (Ar.) : Nikahlı kadın, karı, eş, zevce, refika 63b/5, 66b/8.

menkūl (Ar.) : Başkalarından duyularak yazılan, ağızdan ağıza yayılmış olan, dilden dile aktararak gelmiş, söylenegelmiş, nakledilmiş (söz) 12a/9, 19b/26, 23b/14, 64a/17, 84a/19, 94b/17, 104b/12, 108a/11, 108a/17, 115b/26, 127b/15, 143a/11.

mensūb (Ar.) : Bir kimse, bir görüş veya şeyle ilgisi, bağı bulunan, ilgili, ait, -den olan, -e bağlı 28a/7, 48b/4, 60a/7, 61b/14, 125b/3, 161b/8.

menşūr (Ar.) : 1. Prizma 21a/25, 40b/1, 66b/15, 165a/27.

2. Neşredilmiş, dağıtılmış, yayılmış 46b/18, 83a/2.

- me'nus (Ar.)** : Alışmış 3a/6.
- menzil (Ar.)** : 1. Ev, konut, ikāmetgāh, konak, mesken 12b/3, 15b/9, 20b/6, 22b/3, 41b/10, 42b/4, 49a/6, 50a/16, 54a/24, 61a/6, 127a/28.
2. Konaklama yeri, mola yeri 30a/16, 33a/19, 79a/25, 88a/7, 92b/6, 95b/14, 96a/1.
3. Ulaşılmak istenen hedef, amaç, erek 10b/12, 13b/11, 53a/23.
4. Makam 92b/23, 109b/22, 116a/13.
5. Yolculukta iki mesafe arasındaki uzaklık 17b/9, 61a/2.
- menzil it-* : Konaklamak 96b/12.
- menzil-i bâkî* : Ebedi kalınacak yer, cennet 71a/14.
- menzil-i bî-sebât*. Dönek mekan, kalp 135a/24.
- menzil-i üzn* : Kulak durağı, kulağın olduğu yer 10b/12.
- menzilet (Ar.)** : Rütbe, makam, pāye 4a/13, 46a/18, 74b/26, 131b/27,
- menzilgāh (Far.)** : Konak yeri 157b/7, 157b/10.
- mer'ā (Ar.)** : Otlak, çayır çimen 87b/7, 90b/2.
- merāhil (Ar. merhale'nin çğl.)**: Merhaleler, konaklar, duraklar, menzillermesafeler 31b/15, 63a/22, 84a/18, 86b/25, 101a/9.
- merākib (Ar. merkeb'in çğl.)**: Binilecek şeyler 134b/1, 139a/24.
- merām (Ar.)** : İstek, niyet, maksat 3a/16, 40b/27.
- merāsım (Ar. mersüm'un çğl.)**: 1. Resmiyetin gerektirdiği yerleşmiş, yapılması âdet hâline gelmiş şekil ve gösterişle alâkalı davranışlar, yordam, teşrifat kuralları, formaliteler 61a/27, 70a/12, 94a/5.
2. Dinin gerektirdiği yapılması gerekli ibadetler 48b/17, 77b/25.
- merātib (Ar. mertebe'nin çğl.)**: Mertebeler, rütbeler 46a/12, 105b/18, 167a/14.
- merbu' (Ar.)** : Kul 93b/10.
- merc (Ar.)** : Karışık, alt üst
- herc ü merc* : Karmakarışık, alt üst 87a/16.

- mercān (Ar.)** : Ilık denizlerde yaşayan, ağaç gibi kök salarak büyüyüp gelişen, kırmızı renkli, kalker iskeletli hayvan 9b/3, 9b/5, 83a/9, 105b/4, 137b/18, 143a/21.
- merci‘ (Ar.)** : Geri döndülen yer 23a/9
- mercūm (Ar.)** : Taşlanmış, recmedilmiş 11b/9.
- merd (Far.)**: 1. Adam, insan 3a/3, 61a/21, 62a/21, 89b/4, 97b/1, 97b/16, 98a/27, 169b/12.
2. Yiğit, kahraman (kimse) 60b/23, 94a/2.
3. Erkek 115b/15, 116b/2.
- merdān (Far. merd’in çğl.)**: 1. Adamlar, insanlar 30a/25.
2. Yiğitler, kahramanlar, mert insanlar 73b/15.
- merdān-ı cengī*: Savaş eden yiğitler 73b/15.
- merd-efgen (Far.)** : Adam deviren, savaşçı 60b/20
- merdlik** : Mert olma durumu, yiğitlik, erlik, cesaret 66a/20.
- merdūd (Ar.)** : Kovulmuş, def edilmiş 9b/25, 26a/23, 29b/18, 32a/19, 35a/8, 35a/12, 37b/2, 46a/16, 63b/2.
- merdūm (Far.)** : Gözbebeği, gözde 51a/16.
- merede (Ar.)** : İnatçı kimse 69a/10.
- merede-i müşrikīn*: Müşriklerin inatçıları, inatçı müşrikler 69a/10.
- merfu‘ (Ar.)** : Kaldırılmış, yükseltilmiş 104a/20.
- merg (Far.)** : Ölüm, vefat 8b/7, 8b/9, 20b/9, 23b/27, 24a/2, 24a/17, 29a/12, 46b/10, 46b/11, 46b/12, 52b/23, 57b/25, 62a/4, 94b/3, 112b/17, 151a/24, 156b/1, 161a/6.
- merg-nūş (Far.)** : Ölümü tatmak, ölüm şerbeti içmek 23b/19.
- mergūb (Ar.)** : Rağbet gören, istenen, aranan 77b/11, 117a/18.
- mergūblık** : Beğenilme, istenir ve aranır olma 13b/11.
- mergżār (Far.)** : Çayırılık, çimenlik, sulak yer, çemenzar 16a/23, 36b/7, 45b/7, 86a/24, 100b/3, 134b/11, 137a/8, 147b/24, 175b/16.
- mergżār-ı cennet*: Cennet çayırılığı, cennet çimenliği 16a/23.

merḥabā, merḥaben (Ar.):1. “İyi günler, günaydın” manasında selamlaşma sözü 118a/24, 140b/4, 143b/15, 157a/23.

2. Övülen, yüceltilen kimse veya şeye hitap sözü olarak kullanılır 74b/11

merḥale (Ar.) : Konak, menzil, yer 176a/14.

merḥamet (Ar.) : 1. Başkalarının uğradığı felaket ve acılardan etkilenecek bunları gidermeye yönelen insanın içinde bulunduğu duygusal durum, acı duyma, üzülmeye, yufka yüreklilik 7b/8, 92b/20, 98b/10, 98b/24, 150b/1.

2. Allah’ın āzametinde yakışır şekilde āciz kullarını affetmesi 133b/10, 161a/16, 164b/8.

merhem (Ar.) : 1. Çare 91b/8, 94a/7.

2. Deriye sürülerek kullanılan, içinde etken maddeler bulunan koyu kıvamlı, yağlı veya yağsız ilaç 132a/12.

merḥūm (Ar.) :1. Allah tarafından bağışlanmış olan 3b/23.

2. Ölmüş bir Müslüman’dan söz ederken “Allah’ın rahmetine kavuşmuş” manasında iyi dilek sözü olarak kullanılır 3b/20.

merhūn (Ar.) : Rehine konulmuş, rehin edilmiş 9b/13.

mer’ī (Ar.) : Yürürlükte olan, geçerli 56a/10, 57b/2.

merīd (Ar.) : İnatçı, direnen 14b/19.

merkeb (Ar.) : 1. Binilicek şey, binek 62a/8, 75b/1, 88b/26, 129b/1.

2. Eşek 74a/21, 137b/13.

merkez (Ar.) : 1. Belirli bir yerin ortası, orta kabul edilen en önemli yeri 57b/10, 61b/14, 66b/11.

2. Çeşitli kısımları bulunan vücudun idare edildiği nokta 9a/2.

3. Bir daire çizerek dönen hayat dairesinin orta noktası, ortası 72a/10.

4. Dünyanın en önemli yeri 135a/5.

merkez-i dāire-i ferş : Yeryüzü küresinin merkezi 66b/11.

merkez-i dāire-i iḳbāl : Baht açıklığı bölümünün merkezi 72a/10.

merkūb (Ar.) : Üzerine binilen binek 62a/11, 78a/15, 79a/7, 138b/2.

- merķūm (Ar.)** : Yazılmış 6a/15, 9a/5, 11a/21, 65a/9, 65b/12, 67b/5, 68b/13, 75b/4, 84a/15.
- merkūz (Ar.)** : Dikilmiş, saplanmış 88b/5, 96b/13.
- mermer (Ar.)** : Birleşiminde yüzde yetmiş beşten daha çok kalsiyum karbonat bulunan, renkli, yüzeyi perdahlanabilir, billurlaşmış sert kaya 31a/21.
- merrāt (Ar. merre'nin çğl.)**: Kereler, defalar, kezler 63a/4.
- Merrīh-a'sār (Far.)** : Merih'in onda biri büyüklüğünde olan 134b/20.
- mersūşu'l-esās (Ar.)** : Aslı sağlam olan 1b/2.
- mertebe (Ar.)** : 1. Derece, aşama 11a/14, 11b/11, 15b/14, 22a/14, 27a/20, 29b/8, 65a/8.
2. Rütbe, pāye 21b/8, 21b/9, 32a/3, 35b/11, 40a/23.
- mertebet (Ar. mertebe'nin mües.)**: Mertebe kelimesinin tamlamalarda kullanılan şekli 65a/8, 71a/20, 81b/12, 82b/2, 104b/12.
- mervī (Ar.)** : Rivayet edilmiş, ağızdan ağıza yayılmış olan 17a/18, 17a/23, 18b/23, 64a/12, 65b/4, 76b/9, 77b/21, 82a/22, 98b/20, 107b/8, 127b/20, 129a/23, 131b/1, 136a/19, 161b/1, 161b/5, 162a/16, 162b/18.
- merzbūm (Ar.)** : Sınırları belli toprak parçası, vatan, ülke 2a/24.
- meşābe (Ar.)** : Derece, rütbe, değer 2a/14, 40a/25, 68a/1.
- mesācid (Ar. mescid'in çğl.)** : Mescitler 64a/2, 150a/10, 153b/18.
- mesāfe (Ar.)** : İki nokta arasındakı uzaklık, uzaklık 101a/20, 138a/10.
- meşāf (Ar.<meşāff)** : Sıra hâlinde dizilme yeri.
meşāff kıl- : Saf düzenine geçerek meydan savaşı yapmak 130b/11.
- meşāhif (Ar.muşhaf'ın çğl.)**: Sayfalar 117b/19.
- mesāil (Ar. mes'ele'nin çğl.)**: Meseleler, sorunlar 37b/20, 136a/16, 136a/17.
- mesākīn (Ar. mesken'in çğl.)** : Yoksullar, fakirler, miskinler 43a/9, 70b/16.
mesākīn-i cūrm-āyīn-i ümmet: Ümmetin günahı adet edinmiş miskinleri 81b/8.
- mesālik (Ar. meslek'in çğl.)** : Tutulan yollar, süluk edilen yollar 1b/11, 167a/2, 167b/7.
- mesāmi' (Ar. misma'nın çğl.)** : Kulaklar, işitme organları 48b/5, 114a/13, 125a/13.
mesāmi'-i cumhūr-ı ehl-i İslām : Müslüman halkın kulakları 114a/13.

mesāmir (Ar. **mismār**'ın çğl.) : Çiviler 76a/15.

mesāmir-i elvāḥ-ı eflāk : Gök katmanlarının çivileri 76a/15.

mescid (Ar.) : 1. Cami 46b/24, 52a/13, 57a/10, 130a/1, 153b/17, 160b/13, 168b/26.

2. Secde edilecek yer, secde edilen yer, namaz kılınan yer 139b/24.

Mescūd (Ar.) : Kendisine secde edilen, Allah 13b/11.

mesdūd (Ar.) : Açıl/a/mayacak şekilde kapatılmak, önüne set yapılmış, tıkanmış 14b/19, 26b/2, 112a/10.

meşel (Ar.) : Hayat hikāyesi 139b/15.

meşelā (Ar.) : Söz gelişi, söz gelimi, misal olarak, örneğin 4b/14, 8b/22, 20b/22, 112b/15, 135a/25, 150a/5, 151b/25, 155b/18, 166b/25, 167b/22.

mes'ele (Ar.) : Anlaşılması zor olan konu, sorun 37b/19, 151a/15.

meserrāt (Ar. **meserret**'in çğl.): Sevinçler, mutluluklar, meserretler 68b/27.

meserret (Ar.) : Sevinç 119b/7.

mesfūr (Ar.) : (Beğenilmeyen, hor görülen kişiler için) adı geçmiş, yazılmış olan 5b/10, 18b/14.

meşḥ (Ar.) : Abdest alırken ıslak elle başı ve boyunları sıvazlama 7b/13, 16b/27, 105b/22.

meşḥ (Ar.) : Biçimini değiştirerek çirkin hāle getirme 57a/13, 82a/26, 154a/21, 154a/22.

mesken (Ar.) : Oturulan, yaşanan, ikamet edilen yer 13b/12, 15a/4, 31a/3, 84b/18, 87a/21, 79a/21, 156a/23, 165a/19.

meskenet (Ar.) : Yoksulluk, fakirlik 47a/9, 119b/21.

meskūn (Ar.) : İçinde veya üzerinde insan oturan, insan yaşayan yer 2b/2, 6b/10, 23b/18, 28a/2, 29a/19, 31b/22, 48b/12, 60a/15, 70a/4, 173a/9.

meslūk (Ar.) : Gidilen yol, rota 31b/25, 114a/6.

mesmū^c (Ar.) : İşitilmiş, duyulmuş 8b/1, 120a/7.

mesned (Ar.) : 1. Makam, derece, rütbe 9b/12, 11a/7, 26a/27, 31b/24, 37a/6, 40a/20, 74b/1.

2. Üzerine dayanılan şey, dayanak, destek 99b/15.

mesned-i celālet: Büyüklük makamı, yücelik pāyesi, ululuk rütbesi 99b/15.

mesned-i siyādet: Hz. Peygamber'in dayandığı peygamberler soyunun temeli/dayanağı, peygamberlik nurunun taşındığı temiz soy silsilesinden bir halka 61a/13.

mesrūr (Ar.) : Sevinçli, sevinmiş olan, memnun 3a/5, 12a/15, 58a/25, 70a/26, 71b/3, 93b/9, 102b/20, 113b/22, 119b/16, 126b/2.

mest (Far.) : Sarhoş, kendinden geçmiş 3a/14, 14a/4, 107b/27.

mestī (Far.) : Sarhoşluk, kendinden geçmiş olan 47a/8.

mestūr (Ar.) : 1. Üzeri örtülmüş, gizlenmiş, saklanmış 47b/10, 62a/25, 75a/25, 119a/8, 152a/5.

2. Örtülü, kapalı, bilinmeyen 1b/3, 14a/26, 63b/6, 174a/17.

3. Muhafaza edilmiş, korunmuş 40b/1.

mestūr (Ar.) : Satır hāline getirilmiş, yazılmış 3a/11, 17a/27, 64b/19, 65b/18, 66a/26, 68a/13, 68b/14, 69a/26, 81a/10, 96b/14, 114a/11, 122b/24, 126a/20, 129a/1, 131b/1, 144b/2.

mestūre (Ar.) : Örtünen ve yabancı erkeklerden kaçınan kadın 72b/27.

meşūbāt (Ar.) : Yapılan ibadetlerin kıyamette görülecek olan karşılıkları 159a/5.

mes'ūd (Ar.) : Mutlu, bahtiyar 29b/3.

mes'ūde (Ar. mes'ūd'un mües.): Mutlu, bahtiyar 102a/23.

mes'ūl (Ar.) : Bir görevle yükümlü olan ve bu görevin getireceği maddi ve manevi sonuçlara katlanmak zorunda olan, kendisine sorumluluk yüklenmiş olan, sorumlu kimse 3b/18.

meşāhīr (Ar. meşhūr'un çğl.): Ünlü kimseler, meşhurlar, ünlüler 55a/16, 60b/25, 71b/6, 119a/4, 175b/24.

meşā'il (Ar. meş'al'in çğl.): Aydınlatma araçları, meşaleler 60b/5.

meşā'ir (Ar. meş'ar'ın çğl.): Mekke'de hacı olmadan önce durulan yerler 65a/23.

meşakkāt (Ar.) : Sıkıntı, güçlük, zahmet, minnet, eziyet 14b/3, 24b/7, 28b/10, 40a/19, 78b/16, 89a/13, 87b/15, 125b/20, 126a/13, 153b/4, 153b/5, 169b/6.

meş'ale, meş'al (Ar.) : 1. Meşale, bir sopanın ucuna yerleştirilmiş yağlı paçavra vb. yanıcı maddelerin yakılması suretiyle ışık veren aydınlatma aracı 166a/3.

2. Etrafı aydınlatan ışık kaynağı

meş'al-i āfitāb: Güneş meşalesi, aydınlık ve ışık yayan güneş 26b/15.

meş'ale-i fūrūzān: Parlak meşale, parlak ışık 138b/4.

meş'al-efrūz (Far.) : Meşale tutuşturan, meşale yakan (kimse) 64b/27.

meşām (Ar.<meşāmm): Koku alma duyusu organı, burun 2a/9, 9a/27, 17a/1, 60b/11, 138b/5.

meşām-ı cān-ı kuddūsiyān : Kutsanmış ruhun burnu 138b/5.

meşārık (Ar. maşrık'ın çğl.) : Doğu yönleri, doğular 84b/8, 86a/3, 136b/26.

meşgūl (Ar.) : 1. İş görmekte olan, bir şeyle uğraşan 17b/23, 18b/3, 22a/27, 30a/5, 85a/14, 92a/22, 123a/11, 137b/7.

2. Birisini oyalamak, kandırmak 10b/27, 11a/1, 13b/4.

3. Zararlı bir alışkanlığa veya zevk ü sefaya dalmak 13a/9.

meşgūllik : Bir şeyle uğraşma durumu 147b/25.

meşhūd (Ar.) : Gözle görülmüş, tanık olunmuş, görülmüş 166b/2.

meşhūn (Ar.) : Doldurulmuş, dolu 48a/27.

meşhūr (Ar.) : Herkes tarafından bilinen, tanınan, şöhret sahibi, ünlü 5b/19, 18b/5, 41a/6, 48a/11, 58b/7, 109a/10, 116b/24, 117a/16, 139b/10, 172b/8.

meşhūre (Ar. meşhūr'un mües.): Herkes tarafından bilinen, tanınan, şöhret sahibi, ünlü kadın 56a/26.

meşīme (Ar.) : 1. Döl yatağı 84a/17.

2. Plasta 89b/23.

meşin (Far.) : Ayakkabı astarı yapımında, ciltçilikte, marokencilikte, saraçlıkta kullanılan ve bitkisel sepileme ile hazırlanmış koyun derisi 77b/10, 77b/17.

meşiiyet (Ar.) : İrade, isteme, istek, arzu 1b/2, 5b/18, 134a/22.

meşk (Far.) : Meşinden yapılmış su kabı, kırba 27a/13, 57b/23.

meşkūr (Ar.) : Beğenilmiş, makbul 17a/17, 17b/6, 25a/27, 38b/15, 48a/13, 48b/10.

- meşrūʿ (Ar.)** : Şeriate uygun, şeriatçe izin verilen 22b/6.
- meşrūḥ (Ar.)** : Açılmış, açıklanmış, şerh olunmuş 43a/19, 69a/2, 104a/18, 132a/10, 133a/21.
- meşrūp (Ar.)** : İçecek 74b/13.
- meşşāṭa (Ar.)** : Gelinin saçının, tuvaletini yapan, gelini süsleyen kadın, bezekçi, māsita 83a/8, 134b/6, 165a/20.

meşşāṭa-yı nāmīye: Meşhur bezekçi, ünlü gelin süsleyici 83a/8.

- meşʿūf (Ar.)** : Mecnūn, āşık 168b/3.
- meşveret (Ar.)** : 1. Bir konu hakkında birilerinin görüşünü alma, danışma, istişare 21b/4, 21b/5, 22b/18, 37a/5, 54b/21, 88a/23, 99b/1, 104a/26,
2. İlgili birkaç kişinin bir konuda yaptığı toplantı, görüş alışverişi 35a/23, 73b/11, 131b/5, 172a/4, 172a/8.
- meşveretsüz** : Bir başkasına danışmadan, başka birilerinin fikrini almadan 109a/14.
- metāʿ (Ar.)** : 1. Satılıp alınan ticari değeri olan mal 96a/1, 96b/6, 101a/1, 125b/6, 164a/26.
2. İnsanların kullandığı eşyalar 50b/6, 134a/4, 134a/6.
3. Varlık, sermaye 63a/15.
- meṭāf (Ar.)** : Kabe veya Kabe gibi etrafında dönülerek ziyaret edilen, tavaf edilen yer 1b/8, 48b/26, 102b/17.

meṭāf-ı elṭāf-ı Ḥālīk : Hz. Allah'ın lütuflarına tavaf yapılan yer 48b/26,

- meṭālib (Ar. maṭlab'ın çğl.)** : Talep olunan, istenen şeyler 94b/11.
- metānet (Ar.)** : Metinlik, sağlamlık, muhkemlik, kuvvetli olma, dayanıklılık 19a/5, 22b/13, 114a/16.
- metbūʿ (Ar.)** : Kendisine tābi olunan, uyulan 162a/10.
- metin (Ar.)** : Arka, sırt 19a/5.
- metīn (Ar.)** : Acı ve üzüntüye karşı dayanabilen, dayanıklı, soğukkanlı, metanetli kimse 2a/7.
- metrūk (Ar.)** : Kullanılmayan, terk edilmiş, bırakılmış, terk edilmiş 98b/8.

- me'ünāt** (Ar. me'net'in çğl.) : Ölmeyecek kadar verilen yiyecekler, içecekler, azıklar 102a/19.
- me'vā** (Ar.) : Sığınacak yer, yurt, yer 20b/6, 22b/3, 50a/16, 174a/4,
- mevā'id** (Ar. mev'ūd'un çğl.) : Sofralar 169a/12.
- mevā'iz** (Ar. mev'iza'nın çğl.) : Öğütler, nasihatler 51a/19.
- mevāşīk** (Ar. mīšāk ve mevşīk'in çğl.) : Antlaşmalar, sözleşmeler, yeminler 18b/7, 96b/3, 170b/23.
- mevāşī** (Ar. māşīye'nin çğl.) : Koyun, keçi, sığır gibi hayvanlar 30b/7, 39b/6, 40b/22, 42a/24, 43a/2, 177a/21.
- mevāt** (Ar.) : İşlenmemiş, sahihsiz toprak 77a/17.
- mevāzī'** (Ar. mevzi'nin çğl.) : Mevziler, yerler, mahaller 12a/27.
- mevc** (Ar.) : Dalga 5a/7, 5a/11, 26b/8, 136a/2, 136b/20, 141b/14, 158b/16.
- mevcūd** (Ar.) : Var olan, hazırda olan, bulunan 6a/2, 67a/6, 67a/10, 101a/7.
- mevcūd it-* : Yaratmak, halk etmek 67a/10.
- mevcūd ol-* : Ortaya çıkmak, yaratılmak 6a/2.
- mevcūdāt** (Ar. mevcūd'un çğl.) : Yaratılmışlar, yaratıklar 3a/7, 3b/27, 4a/7, 5b/14, 19a/21, 37a/24, 37a/5, 101a/18, 128b/17, 132b/18, 135a/9, 149b/19.
- mevcūdāt-ı 'ulviyye* : Yüce yaratılmışlar; yüce yaratıklar 5b/14.
- meveddet** (Ar.) : Sevme, sevgi 47a/8, 105a/14, 136b/27, 167b/24.
- mevfūr** (Ar.) : Çok, bol, çoğalmış, çoğaltılmış.
- mevfūrü'l-hubūr* : Çok aşırı derecede sevinç 18a/24, 62b/10.
- mevhibe, mevhibet** (Ar.) : Bahşış, ihsan, bağış 48b/13, 136b/6.
- mev'id** (Ar.) : Buluşma yeri 166a/11.
- mevķi'** (Ar.) : 1. Özel yer, makam 83a/1.
2. Yer, mahal 87a/12.
- mevķi'-yi 'arz* : Takdim, sunum yapılan makam 87a/12.
- mevķi'-i nesīm-i bahār-ı Cenāb-ı Perverdkār* : (Terbiye edici/besleyici) Hz. Allah'ın bahar rüzgarının makamı/yeri 83a/1.
- mevkibe** (Ar.) : Bir büyüğün yanında giden yaya veya atlı birlik, alay 134b/1.

- mevķūf (Ar.)** : Bir Őeye baēlı olan, baēlı 35a/15, 37a/7, 39a/17, 88b/14, 136a/15, 136b/14, 169b/1.
- mevlā (Ar.)** : 1. (İlāh için) sahip, mālīk, iye 120a/4.
2. Kōle 90a/17, 171b/20.
3. Allah 159b/16.
- mevlid (Ar.)** : 1. Doēum yeri, doēulan yer 139a/13, 176a/3, 176a/4.
2. DoēuŖ zamanı, doēulan zaman 104a/27 .
3. Doēum, doēma 161a/6.
- mevlūd (Ar.)** : Mevlid'in kelimesinin yanlış kullanılmış hāli 70b/5, 84a/12, 84a/15, 87b/22, 161a/7.
- mevrid (Ar.)** : Varılacak yer, ulaŖılacak nokta 105a/15.
- mevrūd (Ar.)** : Gelen, gelmiŖ olan.
- ķavż-ı mevrūd* : Kıyamet gūnūnde Hz. Peygamber'e ait olacaēı rivayet edilen su havuzu 166b/2.
- mevsim (Ar.)** : Bir Şeyin belirli bir zamanı 48b/16, 48b/19, 60a/4, 125b/8, 125b/9, 125b/12, 132b/18, 169a/17.
- mevŖūf (Ar.)** : Nitelikleri belirlenmiŖ, vasıflanmıŖ, nitelenmiŖ 65b/9, 98b/24, 109b/15, 159a/13.
- mevŖūf it-* : Vasıflandırmak 53b/12.
- mevŖūf eyle-* : Vasıflandırmak 8b/27.
- mevŖūf ol-* : Vasıflanmak 8a/18.
- mevsūm (Ar.)** : Ad verilmiŖ, adlandırılmıŖ, isimlendirilmıŖ 12a/17.
- mevt (Ar.)** : Őlūm 14b/9, 43b/27, 46b/13, 76a/17, 127b/21.
- mevtā (Ar.)** : ŐlmūŖ kimseler, Őlūler 161a/7, 161a/8.
- mev'ud (Ar.)** : Sōz verilmiŖ, vaat olunmuŖ 27a/5, 66b/6, 66b/16, 78b/21, 100b/21, 101a/7, 175b/26.
- mevzi' (Ar.)** : 1. Yer, mahal 47b/23, 49b/17, 49b/26, 57a/14, 77a/19, 119b/14, 125b/8, 126a/6, 128b/21, 139a/14.

2. Bir kimseyi gizlemek, saklamak maksadıyla konulduğu yer 32b/9.

mevzi'-i beyt-i mükerrem: Kabenin bulunduğu konum/yer 47b/23.

mevzū' (Ar.) : 1. Üzerinde durulan şey, konu 57a/4, 92b/14, 92b/16, 103b/20.

2. Konulma, yerleştirilme, vaz edilme 48a/15, 177a/27.

mevzūn (Ar.) : Düzgün, biçimli, orantılı.

cemāl-i mevzūn: Kaşı, gözü, güzelliği yerinde olan 63a/16, 71b/17.

cemāl-i hümayūn-ı mevzūn: Düzgün/orantılı/biçimli kutlu güzel 88b/3.

harekāt-ı mevzūne : Düzgün tavır ve davranışlar, efendi tutumlar, beyfendi gibi hareketler 63a/6.

ḳadd-i mevzūn: Boyu posu endamı yerinde olan, boyu posu yerinde olan 44b/2.

ṣūver-i mevzūn: Düzgün şekiller, güzel görünümlü biçimler 165a/17.

mevzūn-ṣīve (Far.) : Güzel söz, edalı söyleyişler, cilveli konuşmalar 83a/4.

mevzūnter (Far.) : Daha düzgün, daha yakışıklı, daha boyu posu yerinde 20a/1.

meyāmin (Ar. meymūn'un çğl.): Uğurlular, bereketliler, kutlular 8b/14, 17b/20, 30b/3, 56b/22, 174a/8, 176b/9.

meyāmin-i mübārek-i berekāt: Hayırların kutlu bolluğu, hayırların çok olduğu mübarek kerametler 30b/3.

meyān (Far.) : 1. Orta, ara 66b/14, 74b/22, 135b/4.

2. Kemer, kemer bağlanacak yer, bel 79b/18, 102b/28, 125b/2, 133b/1, 137b/4.

3. Aralık, ara 135a/23.

meyān-ı āteş: Ateş ortası 135b/4.

meyān-ı cān : Can beli, hayat kemeri 79b/18.

meyāne-bālā (Far.) : Orta boylu 78b/10.

meyāne-revlik : Orta yolu tercih edicilik, orta yolda gidicilik 151a/10

meydān (Ar.) : Geniş, düz ve açıklık yer, alan, saha 1b/19, 22a/24, 66a/20, 76a/14, 124a/8, 128b/26, 129a/1, 132b/27, 134b/1, 167a/18, 174b/21.

meydān al- : Meydana egemen olmak 76a/19.

- meyl (Ar.)** : 1. Bir şeye karşı gösterilen ilgi ve istek 124b/9, 129b/14.
 2. Bir kimseye gönül bağlama, sevmek, tutulma 131a/17.
 3. İki taraftan birini tutma 129b/25.
- meyl it-** : 1. (Bir şeyle) ilgilenmek, (bir şeye) ilgi göstermek 6a/3, 7a/7, 13b/20, 22a/4, 52a/5, 63a/3, 99a/14, 137a/13.
 2. Bir kimseye gönül bağlamak, sevmek, tutulmak 12b/16, 21b/1, 122b/14.
 3. Birisine doğru yaklaşmak, yönelmek 130a/3, 139a/3.
- meymenet (Ar.)** : Saadet, bereket, kut 10b/17.
- meymūn (Ar.)** : Uğurlu, kutlu, bereketli 27b/25.
- haber-i meymūn*: Kutlu haber, upurlu bilgi 83a/3.
- maskaṭ-ı re's-i meymūn* : Mübarek insanın (s.a.s) doğduğu yer 84a/12.
- mevlūd-ı meymūn*: Kutlu doğum 84a/12.
- meymūn-aḥter (Far.)**: Kutlu yıldız, mübarek yıldız 66b/10.
- meymūn-āwāze (Far.)**: Kutlu ses, mübarek sada 60a/16.
- meymūn-fāl (Far.)** : Kutlu fal işleri, mübarek talih işleri 72a/10.
- me'yūs (Ar.)** : Üzgün, üzüntülü, yese düşmüş 30b/26, 43b/11, 57b/7, 63a/10, 70a/24, 73b/4, 87a/1, 118a/18, 119a/2, 127b/11, 131b/15, 170b/25.
- meyve (Far.)**: Genellikle çiğ olarak tüketilen bazı bitkilerin tatlı sulu, etli ürünü 10b/26, 18a/17, 22a/9, 38a/18, 50b/8, 100b/3, 155b/14.
- meyve-i bāğ-ı emānī*: Arzular bağının meyvesi, dünya hayatı zevklerinin mahsülü 1b/15.
- meyve-i cennet*: Cennet meyvesi 18a/16.
- meyvehā (Far. meyve'nin çğl.)**: Meyveler.
- meyvehā-yı āb-dār*: Taze ve sulu meyveler 116b/11.
- mezāhir (Ar. mazhar'ın çğl.)** : Ortaya çıkmış şeyler, varlıklar, mevcudat 2b/27.
- mezāk (Ar.)** : Damak, tat alma yeri, tat alınan yer 2a/9, 14a/5, 88a/10, 130a/9.
- mezāk-ı cān* : Hayat damağı, ruhun lezzet alma yeri, ruhun lezzetle beslendiğı damak 2a/9, 130a/9.

- mezālim** (Ar. *zulm*'ün çğl.) : Haksızlıklar, zulümler, can yakmalar 98b/18.
- mezāri'** (Ar. *mezra'a*'nın çğl.): Ekilebilen yerler, tarlalar, ekenekler, mezralar 40b/22.
- mezāyā** (Ar. *meziyyet*'in çğl.): Üstünlük sağlayan nitelikleri, meziyetler 9b/11, 23a/11.
- mezbūḥ** (Ar.) : Boğazından kesilmiş, boğazlanmış 49b/22, 54a/9.
- mezbūr** (Ar.) : 1. Mezkur, bahsi geçen, yukarıda adı geçen 66a/14, 111a/26, 115b/27, 129b/20, 137a/15.
2. Yazılmış, kaydedilmiş 2b/14, 58a/26, 65b/24.
- mezbūre** (Ar. *mezbūr*'un mües.): Mezbur kelimesinin kadını işaret eden veya tamlamalarda ortaya çıkan aynı manadaki müennes şekli 39b/6, 111a/26, 115b/27, 137a/15.
- mezzellet** (Ar.) : Alçaklık, bayağılaşma, aşağılaşmak, horluk, hakirlik, bayağılık, zelillik 29b/19.
- mezzemmet** (Ar.) : Kınama, yerme, çekiştirme, zemmetme 33b/17, 120a/6.
- mezheb** (Ar.) : 1. Bir din içinde görüş ve anlayış farklılıklarından doğan kollardan her biri 117b/13, 117b/14, 117b/15.
2. Anlayış, görüş 52b/3, 129a/13.
3. Din, inanış 125b/23.
- mezīd** (Ar.) : 1. Artma, çoğalma 34b/7, 160a/13.
2. Çoğalmış, artmış 72b/25.
- mezīd-i derecāt*: Dereceleri yükseltme 160a/13.
- mezīd-i şıḥḥat*: Daha sağlıklı olma, sağlığın daha iyi gitmesi 34b/7.
- meziyyet** (Ar.) : Bir kişiyi veya bir şeyi diğerlerinden üstün kılan özellik 166b/18.
- mezkūr** (Ar.) : Adı geçen, kendisinden söz edilen, zikredilen 3a/8, 5b/6, 12b/24, 61b/20, 65b/15, 70b/1, 79b/25, 80a/3, 81a/15, 81a/16, 100b/17, 102b/19, 109b/11.
- mezkūre** (Ar. *mezkūr*'un mües.): Mezkūr kelimesinin kadını ifade eden veya tamlamalarda ortaya çıkan aynı manadaki müennes şekli 133a/7.
- mezmūm** (Ar.) : Çirkin bulunmuş, kınanmış, ayıplanmış 98b/7.

- mezra‘a (Ar.)** : Tarımla uğraşanların oturdukları ambar, barınak, ağıl vb. yapılardan oluşan, köyden küçük kırsal yerleşim birimi 48b/22, 53a/2.
- mı, mi, mu, mü** : Sonuna getirildiği cümle veya kelimeye soru manası katar 12a/20, 28b/6, 39b/1, 42a/22, 85b/19, 107a/16, 110a/18, 123b/22, 141b/21, 155b/22, 161b/14, 176a/4.
- mıḥ (Far.)** : Büyük çivi 40a/15, 177a/13.
- mıḵna‘ (Ar.)** : Baş örtüsü 9a/12, 83a/10.
- mıḵrāz (Ar.)** : Makas vb. kesecek araç 141a/15, 158a/24, 166a/1.
- mıṣbāḥ (Ar.)** : Az ışıklı aydınlatma aracı, kandil, çıra, چراغ 29a/27.
- mıṣrā‘ (Ar.)** : Bir manzumeyi meydana getiren, ölçü ve ahenk bakımından diğerlerine benzesin veya benzemesin tek bir satıra verilen ad, dize 102b/10.
- micmer, micmere (Ar.)**: Buhur veya tütsü yakılan bakır veya bronzdan yapılmış şamdan biçiminde kap, buhurdan 1b/15, 36a/19, 136b/22.
- mi‘de (Ar.)** : Sindirim sisteminin yemek borusu ile on iki parmak bağırsağı arasında kalan ve yenilen yiyeceklerin sindirime hazır hâle getirildiği torba gibi geniş bölümü 14a/6, 16b/16, 29b/21.
- midrār (Ar.)** : Çok sık çiş yapma ihtiyacı hisseden kişi 83a/24.
- miftāḥ (Ar.)** : Anahtar, açacak 84b/25, 85a/20, 168a/18, 168a/19, 168a/22, 168a/23.
- miḡfer (Ar.)** : Savaşta başı silah darbelerinden korumak için giyilen sert metalden yapılmış başlık 62a/7.
- miḡzel (Ar.)** : İplik eğirmekte kullanılan âlet, iğ 9a/13.
- mihād (Ar.)** : Yatak, döşek 165a/15.
- miḥaffe (Ar.)** : Deve veya katır sırtına konulan iki kişinin oturabileceği türden sepet, mahfe 83a/7.
- miḥen (Ar. miḥnet’in çğl.)**: Mihneler, sıkıntılar, eziyetler, meşakkatler 72b/22, 136b/7.
- miḥen-kūṣ (Far.)** : Sıkıntılara dayanan, meşakkatlere göğüs gerebilen, mihneler karşısında güçlü 60b/20.

- mihmān (Far.)** : Konuk, misafir 43b/2, 49a/23, 50a/11, 56a/17, 65a/20, 74b/21, 111a/14, 134a/7.
- mihmān-darī (Far.)** : Mihmandarlık, rehberlik 48b/18, 110b/16.
- mihmānhāne (Ar.)** : Misafirhane, ālem 2a/1, 74b/21.
- mihmān-serāy (Far.)** : Misafirhane, konukevi 157b/7.
- mihmānīlık** : Misafirlik, konukluk 91a/6.
- miḥnet (Ar.)** : 1. Belā, sıkıntı, zahmet, eziyet 14b/2, 14b/9, 16a/23, 30a/4, 44b/21, 47a/6, 87b/15, 156b/1.
2. Gam, keder, tasa 38a/10, 93a/3, 116b/14.
- miḥnet-ābād (Far.)** : Sıkıntılı yer, keder, üzüntü, sıkıntı dolu yer 13a/14, 14b/9, 15b/12, 38a/5, 93b/16, 125b/28.
- mihr, mihre (Far.)** : 1. Güneş 62b/6, 95b/7, 128b/29.
2. Sevgi 45a/19, 101b/1, 128b/29.
- mihr-i fenn-i tevāriḥ*: Tarih ilminin güneşi 62b/6.
- mihr-i muḥabbet*: Sevgi güneşi 18a/23.
- mihr-i sipihr-i ve'd-ḍuḥā*: Kuşluk vakti göğünün güneşi 95b/7.
- mihr ü şefkat*: Sevgi ve merhamet 101b/1.
- mihrbān (Far.)** : Şefkatli, merhametli 1b/6, 99a/4, 109a/22, 171b/16.
- miḥrāb (Ar.)** : Cami, mescit gibi ibadethanelerin kible tarafında bulunan imamın namaz kıldırıldığı girintili yer 43a/13, 60b/9, 147a/20, 149a/6, 165b/2, 165b/27, 147a/19.
- miḥrāb-ı beḳā-yı bā-irtifāʿ*: Yükselmede olan ebediyet mihrabı 165b/27.
- mihr-endūz (Far.)** : Gün ışığı veren, gündüzü aydınlatan 99a/3.
- mihribānīlık** : Sevgi, dostluk 92b/21.
- mihter (Far.)** : Daha büyük, daha ulu 1b/12, 42a/25, 67b/17, 74b/24, 76a/24, 170a/9.
- mihterī (Far.)** : Büyüklük, ululuk 74b/24.

- mikdār (Ar.)** : Ölçülebilen, sayılabilen, azalıp çoğalabilen durum, nicelik, sayı, çokluk 4a/24, 10a/10, 20a/4, 38b/5, 46a/7, 59b/27, 74b/13, 88a/12, 139a/11, 158a/2, 176b/10.
- miknese (Ar.)** : Süpürge 136b/17.
- miknet (Ar.)** : Güç, kudret, iktidar, kuvvet 2a/14, 2a/20, 30b/14, 58a/2, 62a/26, 87a/15, 132b/17, 134a/15, 168b/14.
- mīl (Ar.<Lat.)** : Uzunluğu yer yer değişen Anglosakson güzergah ölçüsü birimi 55a/8, 95a/21, 98a/11.
- mīl (Ar.)** : Göze sürme çekmekte kullanılan, kemik ya da fildişinden yapılma ince uzun çubuk 72b/10.
- milel (Ar. millet'in çğl.)**: Milletler, uluslar 76b/19.
- milk (Ar.)** : 1. Ülke, memleket, yurt 2a/23, 59b/12, 72b/23, 72b/24, 74b/2, 76a/1, 76a/4, 76a/5, 76a/8, 77a/6, 77a/7, 86a/27, 87a/16, 94a/5, 2. Mülk 99a/19, 102a/18.
- millet (Ar.)** : 1. Aynı dinden olan insanlar topluluğu, ümmet 49b/6, 55a/27, 59a/24, 77b/23, 99a/26, 100b/27, 111a/6, 117b/3, 129b/17, 151b/26. 2. Aynı topraklar üzerinde yaşayan, aynı köke dayanan, tarih, töre, gelenek, görenek, ülkü, dil, duygu vb. birliği bulunan insanların tümü, ulus 76a/9, 94a/5, 109a/13, 109a/25, 112a/21. 3. Din, mezhep 117b/13, 117b/14, 117b/15, 132a/14, 169b/21.
- mim (Ar.)** : Arap alfabesinin 24. harfinin adı, ebcet hesabında 40 sayısını ifade eder 67a/25, 82a/24, 82a/25, 156b/26, 156b/26, 156b/27.
- min (Ar.)** : “-den beri, den dolayı, -den ötürü” manalarına gelen bir ön ek 22b/2.
- min-ba‘d** : Bundan böyle, bundan sonra 20a/11, 28b/17, 91a/10, 97b/21, 116a/12, 128a/17, 132a/8.
- mināre (Ar.)** : Namaz vakitlerinin geldiğini duyurmak için müezzinin çıkıp ezan okuduğu, cami ve mescitlere bitişik, içten merdivenli, bir veya birkaç şerefeli uzun ince yapı 66a/9.

- minaşşa (Ar.)** : Gerdek odasında gelinin güvey tarafından ilk defa görüldüğü yüksekçe yer veya gelin yatağı 63a/15, 83a/7.
- minber (Ar.)** : Camilerin içinde hatibin çıktığı hutbe verdiği yüksek ve merdivenli kürsü 1b/10, 6b/8, 40a/22, 75a/26, 144a/20, 144b/4, 145b/19, 145b/21, 163b/6, 163b/7, 163b/8, 163b/9, 163b/10, 163b/12.
- minḳār (Ar.)** : Küçük kuşların gagası 26b/26, 27b/23, 57a/9, 57a/15, 62a/1, 62a/3, 62a/17, 84a/27.
- minnet (Ar.)** : 1. Yapılan bir iyiliğe karşı kendini borçlu hissetme, gönül borcu altında kalma 8a/10, 94a/6, 99b/4, 99b/14, 102b/7.
2. İhsan, lütuf 4a/10, 21b/23, 61b/3, 99b/10, 153a/27.
3. Bir iyilik karşısında teşekkür etme, memnuniyetini ifade etme 19a/1.
- minvāl (Ar.)** : Usul, tarz, yol, şekil 134b/27, 174b/17, 176b/17.
- mi'rāc (Ar.)** : Yükselme, yükseliş, göğe çıkış.
mi'rāc-ı cismānī: Bedenī göğe çıkış 167b/14.
- mīrās (Ar.)** : Bir kişinin ölümüyle mirasçılara kalan mal, mülk, hak, borç gibi her türlü hukuki durum, veraset yoluyla geçen veya edinilen şey, kalıt 14b/10, 92a/21, 118b/6.
- mir'āt (Ar.)** : Ayna 3b/8, 164a/11.
- mirvahā (Ar.)** : Yelpaze 36b/9.
- mīṣāk (Ar.)** : Yemin, söz 20b/10, 126b/14,
mīṣāk günü : Elest bezmi 20b/11.
- miṣāl (Ar.)** : 1. Benzer, eş, gibi 9a/11, 19b/4, 24b/20, 39a/22, 48b/23, 72a/18, 83b/16, 134b/16.
2. Padişah hükmü ve fermanı 60a/1.
- misk (Ar.)** : Bazı hayvanların özellikle misk geyiği adı verilen hayvanın göbek çevresinden çıkarılan keskin ve hoş kokulu reçine, kolestrol, sabit ve uçucu yağ içeren madde 5a/24, 12b/10, 20b/24, 52b/17, 68a/14, 75b/6, 84b/15, 91a/26, 147b/9, 148a/8, 155a/18.

misk-i bākī : Sonsuzluk kokusu 21a/2.

misk-i rāyihā-yı tayyibe: Güzel kokulu madde 20b/26.

- mişkāl (Ar.)** : Arapların en eski ölçü birimlerinden biri olan ve bugün kullandığımız ağırlık ölçüsü ile 4,2237 gram gelen ağırlık ölçüsü birimi 5a/23, 28b/24, 42b/18, 125b/14.
- misk-būy (Far.)** : Misk kokulu 91a/26.
- miskīn (Ar.)** : 1. Son derece uyuşuk olan, çalışmaktan ve çaba göstermekten kaçınan, tembel, uyuşuk, üşengeç 51b/20.
2. Zavallı, âciz 7b/23.
- miskīn (Far.)** : 1. İçinde misk bulunan, misk kokulu 65a/1, 83b/17, 135b/17, 155b/2.
2. Siyah 9a/7.
- mişl (Ar.)** : Eş, benzer, manend 173a/10.
- mismār (Ar.)** : Çivi, mih 154b/23, 154b/24.
- misvāk (Ar.)** : Kuzey Afrika, İran ve Hindistan'da yetişen, yaprakları karşılıklı, çiçekleri dört parçalı, kiraz gibi meyveli bir ağaccıktan yapılan diş temizliğinde kullanılmak için ucu dövülüp fırça hâline getirilen kök, dal ve gövde parçalarına verilen ad 51a/2.
- mīş (Far.)** : Koyun 16a/4, 37b/4
- mişkāt (Ar.)** : İçine mum, kandil, lamba gibi şeyler konmak için duvarda açılan oyuk 67b/22.
- miṭhara (Ar.)** : Su kabı, matara, ibrik 41b/13, 41b/2, 41b/27.
- mizāc (Ar.)** : Bir kimsenin yaratılıştan gelen manevi nitelik ve eğilimlerinin tümü, huy, tabiat, yaratılış 40b/7, 116b/11, 117b/16.
- mizān (Ar.)** : Tartı, ölçü âleti, terazi 135a/24, 146a/20.
- mīzbān (Far.)** : Misafir kabul eden, misafir ağırlayan kimse, ev sahibi 2a/1.
- mūy (Far.)** : Saç teli 51a/2.
- mu'ādā't (Ar.)** : İki tarafın birbirine karşı duyduğu düşmanlık, düşmanlık 58a/1.
- mu'āhede (Ar.)** : Karşılıklı yemin etme, vaat etme, antlaşma 124b/16.

- mu'ahhar (Ar.)** : Sonraki, en sonuncu 68a/21.
- mu'ahiz (Ar.)** : Eleştiren, tenkit eden, eleştirici, tartışılır hâle getiren 44a/11.
- mu'ākab (Ar.)** : Cezalandırılmış kimse 82b/4.
- mu'ālece (Ar.)** : İlaç yapma 28a/8, 70a/26.
- mu'allak (Ar.)** : 1. Asılı, asılmış 9a/24, 141b/4.
2. Sürüncemede kalmış 140a/19.
3. Bağlı 147b/19.
- mu'allim (Ar.)** : Öğretmen, öğretene, hoca 9a/5, 18b/2, 93a/14, 105a/17, 138a/21.
- mu'āmelāt (Ar. mu'āmele'nin çğl.)** : Başkasına karşı olan davranışlar, davranış biçimleri, tutumlar 52a/22.
- mu'āmele (Ar.)** : Davranış biçimi, davranma, tutum 25a/24, 51b/3, 69b/6, 101a/3, 144a/11, 150b/8, 164b/11.
- mu'ānaķa (Ar.)** : Sevgi ve dostlukla birbirinin boynuna sarılma, kucaklaşma 142b/2, 146a/11.
- mu'anber (Ar.)** : Güzel kokan, güzel kokulu, amberli 5b/5.
- muvāneset (Ar.)** : Birbirine alışıp birlikte dostça yaşama 12b/12, 36b/22.
- mu'ānnid (Ar.)** : İnat eden, inatçı, direnen 38a/2, 69a/14, 69b/21, 126a/28.
- mu'āraza (Ar.)** : Kavga, çekişme 60b/7, 131b/16.
- mu'arref (Ar.)** : Bilinen, tanınan, belli, malum 11a/9, 168a/15.
- mu'arrız (Ar.)** : Tedirgin eden, dokunaklı söz söyleyen, taşılayan, taş atan 136a/10.
- mu'āşī (Ar.)** : İsyan eden, başkaldıran, isyankār 133a/22.
- mu'āşir (Ar. mu'āşeret'in çğl.)** : İnsanlarla birlikte yaşayıp onlarla hoş geçinen, iyi ve güzel münasebetler kuran kimse 19b/2, 87a/19, 93a/4.
- mu'āteb (Ar.)** : Azarlanan, azar işiten 166b/26.
- mu'aṭṭal (Ar.)** : İşe yaramaz, boş 86a/14.
- mu'aṭṭar (Ar.)** : Güzel kokulu, ıtır 2a/10, 40b/5, 85b/1, 88a/27, 135a/8, 136b/25, 137a/1, 138b/5.
- mu'aṭṭar-baġa'ī (Far.)** : (At için) kasık bölgesi güzel kokan 138a/1.

- mu‘āvedet (Ar.)** : Geri dönme, geri dönüş, dönme 119b/5.
- mu‘āvenet (Ar.)** : Yardım 13a/24, 26b/21, 47b/12, 72b/9, 94a/1, 106b/12, 120a/5, 170b/7.
- mu‘āvin (Ar.)** : Yardım eden 112b/19, 126a/3, 142b/15.
- mu‘āyene (Ar.)** : Bir şeyi veya kimseyi inceleme, yoklama, araştırma 96a/9.
- mu‘ayyen (Ar.)**: Kesin olarak belirlenmiş, belli, kesin 13a/18, 15b/9, 95a/26, 112a/3, 158a/8, 162b/16.
- mu‘ayyene (Ar. mu‘ayyen’in çğl.)**: Muayyen kelimesinin aynı manadaki tamlamalarda ortaya çıkan müennes şekli 13a/18, 162b/16.
- mu‘azzam (Ar.)** : Ulu, muhteşem, yüce 2b/5, 8b/16, 17b/2, 21a/6, 60b/21, 60b/22. 47a/17, 60b/16, 70b/7.
- mu‘azzameteyn (Ar.)** : İki ulu, yüce, muhteşem.
- kıbleteyn-i mu‘azzameteyn* : Kudüs ve Mekke 2a/21.
- mu‘azzeb (Ar.)** : Acı, sıkıntı ve azap çeken 3b/5, 25b/4, 40a/15.
- mu‘azzez (Ar.)** : Kutsal, aziz 4a/16, 11a/7, 16b/21.
- mubāḥ (Ar.)** : Dinī bakımdan yapılmasında sakınca olmayan, yapılmasında sevap, yapılmamasında günah bulunmayan 13a/18.
- mubāḥḥal (Ar.)** : Cimrilikle itham edilmiş, cimri denilmiş kimse 93a/14.
- mubāḥḥar (Ar.)** : Tütsülenmiş 137a/1.
- muceb (Ar.)** : İcap eden, gereken, gerekmiş.
- muceb-i tehniyyet* : Tebrik gereken 44a/27.
- mūceb-i fesād* : Fesad sebebi olmak, fesatla neticelenmek 125a/18.
- mu‘ceme (Ar.)** : Noktalı, noktalanmış (harf) 31b/14.
- mucemmi‘ (Ar.)** : Birleştiren, bir araya getiren 56a/5.
- mūcib (Ar.)** : 1. Gerektiren, gerektirici 18b/27, 72b/15, 112b/27, 132b/16, 164b/7.
2. Neden, sebep, vesile 83a/22.
- mūcib-i asāyīṣ-i cān u dil*: Gönül ve ruhun süs vesilesi, gönül ve ruhu besleme sebebi 83a/22.
- mūcib-i cāh* : Rütbenin gereği 132b/16.

mūcid (Ar.) : Yaratıcı 109b/20.

mūcid-i besāit : Basit şeylerin icatçısı 109b/20.

mu‘ciz (Ar.) : Başkalarını geriden bırakan, āciz düşüren 71a/26

mu‘cizāt (Ar. mu‘cize’nin çğl.): Mucizeler 21b/22, 70b/11, 92a/24,

mu‘cizāt-ı bāhire : Apaçık ortada olan mucizeler 133a/3.

mu‘cizāt-ı lāyiha: Açıkça görünen mucizeler 118a/8.

mu‘cizāt-ı Seyyid-i Kāināt: Kāinatın Efendisi manasına Hz. Muhammed’in mucizeleri 109b/11.

mu‘cizāt-ı zāhire ve bāhire : Apaçık ve besbelli olan mucizeler 139b/6.

mu‘cize (Ar.) : İnsan aklının kavrama ölçülerini aşan, tabiat kanunlarının dışına çıkan, düşünce ilkelerine değil de dinî inanca dayanan ve ilāhî bir inayet olarak açıklanabilen olay 34a/9, 99b/23, 118a/8, 133a/3, 133b/22, 139b/6.

mu‘cize-i bāhire: Apaçık görünen mucize, besbelli ortada olan mucize 70b/19.

mudğa (Ar.) : Bir parça et, et parçası 19a/9.

mu‘dilāt (Ar. mu‘dil’in çğl.) : Zor olan işler, halledilmesi güç olan işler 87a/3.

mufaḍḍal (Ar.) : Üstün kılınmış 12b/25, 19b/23, 98b/4, 127b/27.

mufaṣṣal (Ar.) : Geniş kapsamlı, ayrıntılı, şümullü 69a/2.

mufaṣṣalan (Ar.) : Ayrıntılı olarak, ayrıntılarıyla, kapsamlı olarak, etraflıca, inceden inceye 170a/14.

muğannī (Ar.) : Şarkıcı, şantör 30a/4, 30a/7, 134b/11.

muğaylan (Far.) : Çölde yetişen bir tür çalı, deve diken 174a/8.

muğayyebāt (Ar. muğayyeb’in çğl.): Görünmeyen şeyler 75b/19, 77a/21, 78a/20, 150b/21, 165a/23.

muğlaḳa (Ar.) : Kapalı, kilitli 57a/5, 168b/20

muğtenem (Ar.) : Ganimet olarak alınmış, yağma edilmiş olan 59a/15, 71b/3.

muḥābā (Ar.) : Çekingenlik, korku 158b/22.

muḥabbet (Ar.) : Sevgi 4a/26, 12a/27, 47a/11, 56b/19, 83b/23, 105a/14, 129a/16, 134a/12, 150a/16.

muḥabbet-cām (Far.) : Kadehi sevgi olan, sevgi kadehi 83a/27.

muḥāceret (Ar.) : Bir yerden başka bir yere gidip yerleşme, göç 116b/9.

muḥācirin (Ar. **muḥācir'in** çğl.): Muhacirler, göçmenler, muhacirun 115b/24.

muḥadderāt (Ar. **muḥaddere'nin** çğl.): Namuslu kadınlar, örtünmüş olan kadınlar 99a/19.

muḥaddiṣān (Ar. **muḥaddiṣ'in** çğl.) : Hadisle uğraşan kimseler, hadis bilginleri, hadisçiler 64b/16, 133a/5.

muḥāfāza (Ar.): Saklama, koruma 22b/17, 34b/12, 47b/9, 88b/23, 94a/21, 173a/22.

muḥāfāzat (Ar. **muḥāfāza'nın** mües.): Saklama, koruma 99b/14.

muḥāfāzat-ı emvāl: Malların korunması 99b/14.

muḥākemāt (Ar. **muḥākeme'nin** çğl.): Sonuç çıkarmalar, akıl yürütmeler, çıkarsamalar, muhakemeler 132a/7.

muḥākeme (Ar.) : Bir sonuca ulaşmak maksadıyla mantıksal ilke ve bağlara göre düşünme, bir konuyu zihinde iyice düşünüp inceleyerek karar verme, akıl yürütme, usa vurma 24a/15, 122b/3, 123b/5.

muḥakḳak (Ar.) : Araştırma sonucunda gerçekliği kesinleşmiş, gerçek olduğu, doğruluğu kesin olarak bilinen, kuşkusuz, inkârı imkânsız 10b/23, 62b/18, 71a/21, 76b/3, 86b/15, 108a/10, 136a/25.

muḥakḳik (Ar.): Bir olay veya durumun gerçeğini araştırarak bulup ortaya çıkaran, bir olayın sebebini ortaya çıkaran, gerçeği bulup çıkaran 167a/15.

muḥakḳikān (Far. Ar. **muḥakḳik'm** çğl.): Gerçeği araştıranlar, soruşturucular.

muḥakḳikān-ı daḳāyık-ı kitāb: Kitap inceliklerini araştıranlar 62b/10.

muḥāl (Ar.) : Olması, gerçekleşmesi mümkün olmayan, imkânsız, boş, saçma, olmayacak 102a/1, 118b/7, 124a/18, 161b/21.

muḥālefet (Ar.) : İleri sürülen bir duygu, düşünce, karar ve eyleme veya bir kimseye karşı çıkma, karşı koyma, aykırı davranış, direnme, engel omaya çalışma 19b/12, 25a/20, 27b/1, 27b/2, 35b/2, 39b/20, 59a/14, 59b/10, 6a/14, 72b/2, 96a/2, 100b/14, 104a/5, 111b/3, 118a/26, 119a/13, 125a/15, 170b/17, 171b/12.

- muḥālif (Ar.)** : Bir düşünceye, karara, tutuma, tasarıya, programa, uygulamaya, politikaya veya bir grubun, zihniyetin iktidarına, yönetimine karşı çıkan, engellemeye çalışan 34a/17, 39b/27, 67b/19, 72b/4, 109a/13, 117b/27, 118a/20, 125a/15, 127b/16.
- muḥalled (Ar.)** : Sürekli olan, daimi, kalımlı 46b/13.
- Muḥammed-nām (Far.)**: İsmi Muhammed olan, Muhammed isimli 75a/4.
- Muḥammedvār, Muḥammedvāre (Far.)**: Muhammed gibi 167a/15, 168b/1.
- muḥārebe (Ar.)** : Düşman iki tarafın ordularının yaptıkları çatışma, vuruşma, çarpışma, savaşma, harp etme 5b/23, 6b/11, 6b/18, 26b/24, 55a/13, 57b/4, 59b/15, 61a/12, 61a/15, 72b/8, 74a/9, 171a/14.
- muḥārib (Ar.)** : Savaşan, savaşa katılan, savaşçı 115a/21.
- muḥāşama (Ar.)** : İki kişi veya iki taraf arasında oluşan düşmanlık 58a/8, 75a/26, 112b/10, 119a/14, 119a/17.
- muḥāşamet (Ar.)** : Düşmanlık 125a/25.
- muḥāşara (Ar.)** : Kuşatma, çevirme, etrafını sarma 125b/5, 169b/5.
- muḥāsebe (Ar.)** : Hesap işi 165b/21.
- muḥāṭab (Ar.)** : Kendisi ile konuşulan, kendisine söz söylenilen kimse, hitap edilen kişi 11b/3, 38a/13, 108a/25, 149a/3, 167a/27.
- muḥāvere (Ar.)** : İki kişi arasında yapılan karşılıklı konuşma, söyleşme, diyalog 76a/22.
- muḥayyer (Ar.)** : Seçme hakkı kendisine verilmiş olan, iki şeyden birini seçmekte serbest olan 79a/8, 109a/5.
- muḥāzī (Ar.)** : Birbirine karşı ve aynı hizada bulunan, karşılıklı hizalanmış olan, paralel 17b/4, 60a/9.
- muḥdeş (Ar.)** : Yeni 60b/8.
- muḥib (Ar.)** : Dost olan, seven, dostlukla bağlı olan 100b/22, 163a/2.
- muḥibbān (Far. Ar. muḥib'in çğl.)** : Sevgililer, dostlar 176a/21.
- muḥīṭ (Ar.)** : Çevreleyen, kuşatan, çeviren 61b/15.

- muḥkem (Ar.)** : Sağlam, sağlamlaştırılmış, dayanıklı 12a/6, 14a/26, 30b/15, 44a/16, 52b/9, 72b/14, 89b/15, 101b/1, 104a/14, 122b/24, 123a/2, 140a/21, 151a/24, 162a/12, 173b/9.
- muḥliş (Ar.)** : Dostluğunda ve inançlarında içten olan, samimi 38a/4, 49b/7.
- muḥtāc (Ar.)** : Bir şeye gereksinim duyan, kendisi için çok gerekli olan bir şeyden yoksun olan 32b/9, 48a/3, 68b/16, 89a/15, 90a/20, 94b/15, 151a/6, 166a/25.
- muḥtār (Ar.)** : Seçkin 105a/9.
- muḥtaşş (Ar.)** : Bir kişi veya nesneye özgü olan 22b/2, 24b/25.
- muḥtefī (Ar.)** : Gizlenmiş, saklanmış, gizli 75b/3, 132a/18.
- muḥtelife (Ar.)** : Birbirinden farklı özellikler taşıyan, değişik, çeşitli 3b/14, 8b/18, 14b/22, 77b/16, 87a/4, 155b/22.
- muḥterem (Ar.)** : Saygı gösterilmeye değer bulunan, hürmete layık olan, saygıdeğer 27a/17, 39a/19, 47a/18, 70b/16, 74b/21, 84a/18, 170a/20.
- muḥteremeyn (Ar.)** : (O iki) hürmete layık olan (kutsal yer) 2a/20.
- muḥteşem (Ar.)** : Çarpıcı bir görünüş ve güzelliğe sahip olan, görkemli, gösterişli, haşmetli, ihtişamlı 33a/16, 63a/3.
- muḥteşemān (Far.~Ar. muḥteşem'in çğl.)** : Saygı ve hayranlık uyandıran, gösterişli, görkemli, heybetli, ihtişamlı.
- muḥteşemān-ı rūzgār-ı pād-şāhān-ı kām-kār.* Dönemin ikbal ve devlet sahibi padişahlarının heybetlileri/görkemlileri 63a/3.
- mu'īn (Ar.)** : Yardım eden, yardımcı 2b/24, 3a/15, 28b/4, 38b/25, 109b/3, 117a/11...
- muḥabbel (Ar.)** : Öpülmüş 78b/13.
- muḥābele (Ar.)** : Karşılama, karşılık verme, karşılaşma 60b/26, 74a/4, 101a/26, 121a/5, 132b/17.
- muḥābil (Ar.)** : Bir şeyin karşısında olan, karşıda bulunan, karşı karşıya bulunan, karşı 57a/12, 59b/5, 74a/12, 74a/15

- mukaddem (Ar.)** : 1. Zaman bakımından önce gelen, önceki 4a/8, 8b/4, 14b/18, 25a/3, 65a/6, 66b/18, 68a/21, 77b/22, 110a/6, 112a/3, 117b/10, 137a/25, 140a/15, 146a/24, 147b/23, 154b/27, 170a/6, 172a/3, 175b/6.
2. Öncelik tanınan, üstün, değerli 164a/19, 164a/23.
- mukaddemā (Ar.)** : Eskiden, bundan önce, evvelce 65a/8, 70b/17.
- mukaddemāt (Ar. mukaddeme'nin çğl.)** : Öncüler, önde olanlar, önde gelenler 5b/9, 58a/15, 78b/16, 105a/1, 169b/20.
- mukaddeme (Ar. mukaddem'in çğl.)**: Öncüler, ön belirtiler, öncü işaretler 107b/11.
mukaddeme-i 'azāb: Azab işaretleri, musibet geleceğine dair öncü izler 30a/26.
- mukadder (Ar.)** : Allah tarafından ezelde takdir edilmiş olduğuna inanılan, Allah'ın hükmü olan, yazgıda var olan, kaçınılmaz olan 84a/13, 87a/23.
- mukaddes (Ar.)**: Kutsanmış, mübarek, kutsal 10a/8, 49a/5, 81a/14, 96a/8, 136b/23, 164a/20, 167b/16, 168a/11, 173a/1.
- mukaddese (Ar. mukaddes'in çğl.)**: Mukaddes kelimesinin tamlamalarda ortaya çıkan aynı manadaki müennes şekli
ravzā-yı mukaddese-i h^wāce-i levlāk: Hz. Muhammed'in kutsal mezarı 10a/8.
- mukaffel (Ar.)** : Kilitli, kilitlemiş 136b/20.
- mukarr (Ar.)** : Söylenmiş, tasdik edilmiş, evetlenmiş, “öyledir” denilmiş 11a/8.
- mukarreb (Ar.)**: Allah'a en yakın olduğuna inanılan melekler, peygamberler, evliyalar 6b/27, 11b/26, 12b/27, 14b/16, 19a/16, 42b/15, 81a/18, 104b/19, 136a/15, 138a/3, 144a/10, 151a/16, 158b/25, 165b/2, 173a/4.
- mukarrebān (Far.<Ar. mukarreb'in çğl.)**: Allah'a yakın büyük melekler 138a/21, 165a/2.
mukarrebān-ı hāzāir-i melekūt: Melekler âlemi hazirelerinin yakınları 133b/4, 135a/3.
- mukarrebīn (Ar. mukarreb'in çğl.)**: Allah'a yakın melekler 29a/7, 31b/5.
- mukarrer (Ar.)** : 1. Kararlaştırmış, kararlaştırılmış 2b/12, 22b/3, 23b/6, 28a/19, 35a/25, 40b/27, 42b/4, 46a/7, 126a/4, 138b/3.
2. Kesinleşmiş, kesin, sağlam, kuşkusuz, şüphesiz 20b/4, 20b/9, 59b/9, 69b/27, 76b/3.

3. Anlatılmış, bildirilmiş, açıklanmış 117a/7, 129b/1.

4. İmparatorluk dönemlerinde bir yeri yönetmesi için vali vb. üst düzey yönetici olarak atanmak 74b/3.

mukātele (Ar.) : 1.Muharebe, savaş, ceng 5b/23, 6b/18, 60b/26, 74a/4, 112b/10.

2. Birbirini öldürme, vuruşma, boğazlaşma 103b/24.

mukāvement (Ar.) : Bir karşı gücün etkilerine karşı koyma, direnme, dayanma 73a/19, 97b/6, 100b/18, 112b/9, 150a/17, 172a/18.

mukavves (Ar.) : Yay gibi eğri olan 9a/6, 71b/20.

mukavvī (Ar.) : Kuvvetlendiren, kuvvet veren, takviye eden 83a/23.

mukavvī-yi hayāt-ı dil. Gönül hayatını güçlendiren 83a/23.

mukayyed (Ar.) : 1. Bağlı olan, bağlanmış 37b/9.

2. Bir problem karşısında eli kolu bağlı olmak, bir sorunun halledilmesi için elinden bir şey gelmemek 61a/18.

mukbil (Ar.) : Durumu iyi olan, mutlu, kutlu, bahtiyar, ikbal sahibi (kimse) 33a/27, 105b/17.

mukīm (Ar.) : Bir yerde bir evde, mahallede vb. oturan, ikāmet eden, eğleşen 41a/8, 65a/14, 116b/16, 125b/14.

mukīmān (Far.~Ar. mukīm'in çğl.): Bir yerde bir evde, mahallede vb. oturanlar, ikāmet edenler, eğleşenler 57b/1

muknia' (Ar.) : İkna eden, inandırıcı 99a/20.

mukrī (Ar.) : Kur'ān-ı Kerīm okuyan 36b/4.

muktedā (Ar.) : Önder 4b/19, 61a/10, 70b/24, 105a/7, 117b/18, 131b/9, 139b/4,

muktedī (Ar.) : Tābi olan, uyan 105a/7.

muktezā (Ar.) : Gereken, gerekli olan, bir şeyin gerektirdiği 23b/9.

muktezāsınca : Gereğince 5b/18, 13a/10, 105a/7, 116b/1, 133b/15, 165a/16, 167b/8, 168b/1.

mu'lem (Ar.) : Belirtilmiş, işaretlenmiş, işaret konulmuş 40b/2.

munfaşıl (Ar.) : Ayrılan, ayrılmış 64a/25.

- mūnis (Ar.)** : Can yoldaşı hayat arkadaşı 127b/19
- munkabız (Ar.)** : Sıkılmış, sıkıntılı 113a/23.
- munṭaẓam (Ar.)** : Düzgün bir biçimde sıralanmış, bir sırada ve düzende olan, düzgün 5b/10, 150b/15.
- muntazır (Ar.)** : Bekleyen, gözleyen 13a/19, 25b/24, 47a/27, 99b/15, 118b/18, 120a/20, 132a/18, 173a/16.
- mūr (Far.)** : Karınca 9a/14, 15b/23, 132b/6, 174b/21.
- murabbaʿ (Ar.)** : Kare 79a/27, 83a/22.
- murād (Ar.)** : 1. İstek, dilek, arzu, talep 6b/11, 20a/14, 22a/12, 41a/18, 45b/16, 50b/27, 51b/3, 60b/18, 93b/21, 136a/7, 150b/16.
2. Amaç, erek, gaye, maksat 5b/20, 7a/27, 7b/2, 13a/10, 15a/19, 23a/11, 44a/1, 46a/6, 60a/7, 69b/15.

murād-ı āsmāniyār: Meleklerin arzusu 135a/11.

- murāʿī (Ar.)** : Saygı gösteren, riayet eden 177a/21.
- murākabet (Ar.)** : Bakıp gözetme, gözaltında bulundurma, denetim 104b/16.
- murākıb (Ar.)** : Denetleyen, kontrol eden 101a/10.
- murākkaʿ (Ar.)** : Yama yapılmış, yamalı 157a/7, 157a/8.
- muraşsaʿ (Ar.)** : Değerli taşlarla süslenmiş, süslü, mücevherli, cevahirli, işlemeli 11b/20, 12b/10, 33a/18, 35b/14, 83a/9, 137b/5, 140a/7, 157a/15.
- muraşsaʿ-bāl (Far.)** : Mücevherle süslenmiş kanatları olan 137b/23.
- mūrçe (Far.)** : Küçük karınca 19b/4, 57a/9, 67b/24.
- murdār (Far.)** : 1. Kirli, pis, iğrenç 27b/21, 42b/18, 141a/6, 141a/7.
2. İslâmiyet'in belirttiği usullere uygun kesilmemiş olan 21a/11, 118a/3.
- murziʿa (Ar.)** : Ücreti karşılığında başkasının çocuğunu emziren kadın, sütanne, sütnine 87a/22, 87b/2.
- muşādaḳat (Ar.)** : İki kişi arasında karşılıklı dostluk 109b/15.
- muşaddık (Ar.)** : Bir sözün, yazının vb. şeyin doğruluğunu, gerçekliğini ispatlayan, onaylayan, gerçekleyen, doğrulayıcı 153a/4, 159b/18.

- muşāfaha (Ar.)** : İki kişi arasında birbirinin ellerini iç içe alarak ikişer elle yapılan özel bir tokalaşma şekli 52a/14, 142a/8, 145a/4.
- muşaffā (Ar.)** : Saf bir hāle getirilmiş olan, temizlenmiş, arıtılmış olan 32b/15, 38b/15, 69b/9.
- muşāḥabet (Ar.)** : İki veya daha çok kişi arasında yapılan konuşma, görüşme, sohbet etme, söyleşi 13b/4, 18a/19, 32a/13, 41a/2, 42a/27, 46b/22, 46b/23, 104b/15, 163a/4, 163a/10, 177a/3.
- muṣaḥḥar (Ar.)** : Ele geçirilmiş 2b/10, 2b/11, 139b/11, 139b/13, 154a/12.
- muṣāḥib (Ar.)** : Kendisiyle sohbet edilen, arkadaşlık edilen, yârenlik edilen 95b/17, 97a/11, 110b/20, 117a/20, 117a/26, 117b/20, 117b/6, 161b/23, 161b/27.
- muṣālaḥa (Ar.)** : Barış 123a/1.
- muṣāliḥ (Ar.)** : Barış yapan, barışan, barış içinde olan 38b/25, 55b/3, 109b/14.
- muṣallā (Ar.)** : Namaz kılınan yer, mescit 168b/23.
- musallaṭ (Ar.)** : Bir kimsenin veya herhangi bir şeyin üzerine rahatsızlık ve zarar verecek derecede düşen, askıntı olan 14b/1, 22b/14, 95a/3, 141b/4.
- muṣallī (Ar.)** : Beş vakit namazını düzenli ve sürekli olarak kılan 168a/10, 168a/15, 168a/20, 168b/1, 168b/19, 168b/4, 169a/3, 169a/11, 169a/15.
- muṣammem (Ar.)** : Kesin olarak kararkaştırılmış olan 60b/13, 70a/16, 91a/27, 109b/17, 128b/29.
- muṣannefāt (Ar. muṣannef'in çġl.)**: Yazılmış kitaplar 154b/11.
- muṣannif (Ar.)** : Bilgileri toplayıp kitap hāline getiren, kitap yazar, yazar 4a/5, 79b/26, 114a/11, 133a/4.
- muṣavvir (Ar.)** : Varlıklara şekil ve suret veren, Allah 58b/21.
- muṣavvirān (Far.~Ar. muṣavvir'in çġl.)**: Allah'ın izniyle tabiatı değiştiren ve ona sūret veren melekler 83b/5.
- muṣḥaf (Ar.)** : Sayfalar hālinde düzenlenmiş şey, sayfalar hālindeki bir eserin iki kapak arasına alınarak kitap hāline getirilmiş biçimi, kitap 118a/15.
- Mūsā-mükālemet (Far.)**: Musa a.s gibi hoş sohbet olan kişi 75a/3.

- muşībet (Ar.)** : Ansızın başa gelen felaket, kötü ve sıkıntılı durum, belā 10b/18, 44a/25, 127b/19, 127b/19, 152b/7, 152b/17, 171a/10.
- muşirr (Ar.)** : Bir söz veya bir şeyde, fikirde ısrar eden, ayak direyen 152b/17.
- muşliḥān (Far. muşliḥ'in çğl.)**: Barışı sağlayanlar, barış için arabuluculuk edenler 57b/5.
- mustabşirān (Ar.)** : Uzman, basiret sahibi 92a/25.
- Muṣṭafaviyye (Ar.)** : Hz. Muhammed ile ilgili olan, Hz. Muhammed'e ait olan 136b/9.
- mūş (Far.)** : Sıçan, fare 27a/25, 27a/27.
- muşammā' (Ar.)** : Muşamba 125a/29.
- muṣṭla-** : Müjdelemek, sevindirici haber vermek 142b/3.
- muṣṭlık** : Müjdelik, muştuluk, 11b/26.
- muta'aşşib (Ar.)** : (Kişi veya topluluk için) dinī inançlarına, geleneklere aşırı ölçüde bağlı olan, bunların dışındakilere düşman olan, bağnaz 33a/26.
- muṭābık (Ar.)** : 1. Uygun 51b/2, 69b/21, 96a/17, 99b/18.
2. Gerçeklere uyan, aslına uygun 59a/11, 79b/26,
- mu'tād (Ar.)** : Her zaman olduğu için alışılmış durumda olan, alışılmış, her zaman olan 6a/4.
- muṭahhar (Ar.)** : Kutsal, mübarek 4b/1, 17b/2, 18b/17, 64b/10, 139b/17, 151b/3.
- muṭahhare (Ar.)** : Mübarek, kutsal, temiz 5a/21, 29b/25, 54b/26, 62b/5, 83a/26, 137b/9.
- muṭallā (Ar.)** : Eritilmiş altın ile yaldızlanmış, altın yaldızlı 25b/23.
- mutaraşşid (Ar.)** : Bekleyen, kollayan 40b/27.
- mutaṣaddī (Ar.)** : Girişen, girişimde bulunan, teşebbüs eden 8b/14, 49a/20, 144a/6.
- mutaṣarrıf (Ar.)** : 1. Bir şeyin sahibi olan, bir şeyi veya yeri mülkiyetinde tutan 6b/10.
2. Her şeyin tasarrufunu elinde bulunduran Hz. Allah 5a/8.
- muṭāva'at (Ar.)** : Boyun eğme, itaat etme, uyma 12a/8.
- muṭavattinān (Ar. muṭavattin'in çğl.)**: Bir yeri yerleşmek için seçenler, vatan edinenler, yurt tutanlar 78b/20.
- muṭayyeb (Ar.)** : Güzel kokular sürünmüş olan 12b/10, 93a/11.
- muṭbik (Ar.)** : Bir şeyi örten, üstünü bürüyen, üstünü kaplayan 9a/26.

- mu'teber (Ar.):** 1. Güvenilir, inanılır, sağlam, makbul 79b/27, 154b/11.
2. Saygınlığı olan, itibarı olan, hatırı sayılan, saygın, sözü geçer 86a/2.
- mu'tebere (Ar.) :** Güvenilir, inanılır, sağlam, makbul 79b/27.
- mu'tekif (Ar.) :** Bir ibadethaneye çekilerek vaktini ibadetle geçiren kimse 66b/4, 160b/14.
- mu'temed (Ar.) :** 1. Kendisine güvenilen, güven duyulan, itimat edilir 77b/7.
2. İslām devletlerinde vezirlere verilen ünvan 71a/21.
- mu'temir (Ar.) :** Kabe'yi hac mevsimi dışında ziyaret eden, umrec 46b/4.
- mu'terif (Ar.) :** Kendi kusurlarını gizlemeyip açıklayan 66b/5.
- muṭī' (Ar.) :** İtaat eden, boyun eğen, itaatli 2a/7, 6b/12, 7a/25, 21a/25, 44a/12, 45a/11, 59b/20, 72a/26, 73b/25, 100b/14, 112b/25, 112b/26, 145b/1, 145b/3, 151a/27, 151b/18, 151b/24, 152b/13, 163b/11.
- muṭī'u'llāh (Ar.) :** Allah'a ittaat eden 42b/1.
- muṭlak (Ar.) :** 1. Tam, eksiksiz, kesin, mükemmel, kāmīl olan, Allah 2a/16, 21a/7, 83a/11, 126a/25.
2. Kesin olarak 161a/9.
- muṭlaqu'l-ʿinān:* Yuları salıverilmiş, başıboş 13a/16 .
- muṭlaḳa (Ar.) :** 1. Kesinlikle, asla, hiçbir şekilde 6a/21, 120b/2.
2. Muhakkak, kesin bir şekilde, kesinlikle 72b/4, 78b/19.
- muṭmainne (Ar.) :** Kulun Allah'ın emirlerine layıkıyla uyup, men ettiklerinden titizlikle sakınmak suretiyle kalbinin manevi hastalıklardan kurtularak, hakiki ve kuvvetli bir iman ile huzur, sükūn ve itminana ulaştığı mertebedir 105b/19.
- muṭrib (Ar.) :** Şarkıcı 141b/12.
- muṭṭali' (Ar.) :** Haber almış, bilgi edinmiş, öğrenmiş, haberli 10a/26, 16b/1, 27b/11, 30a/8, 33a/26, 64a/13, 125b/15, 134a/11, 151a/13, 151a/17, 152a/5, 156b/20, 159a/6, 161a/21, 164a/11, 167b/27, 172b/22.
- muttaşif (Ar.) :** Nitelikli, vasıflı 164a/17.

- muttaşıl (Ar.)** : Sürekli, devamlı olarak 5a/9, 20a/1, 29b/22, 30a/5, 41a/10, 56b/26, 104b/9, 105a/1.
- muwāfakat (Ar.)** : 1. Uyma, birlikte hareket etme, yardım etme 23b/25, 30b/22, 38a/26, 44b/24, 48a/12, 58a/8, 69b/1, 103b/23.
2. Kabul etme, rıza gösterme, razı olma 16b/1, 19b/7.
- muwāfık (Ar.)** : 1. Yerinde olan, uygun olan, münasip olan 61b/5, 79b/16, 94a/20, 105b/17, 116a/12, 132a/11, 160a/10.
2. Yandaş olanlardan her biri, taraftar 125b/13.
- muwāfıksuz** : Eşsiz, arkadaşsız 130b/17.
- muwāḥāt (Ar.)** : Bir kimseyi kardeşliğe kabul etme, kardeş edinme 173a/3, 173a/6.
- muvaḥḥid (Ar.)** : Allah'ın birliğine inanan 29b/25, 45b/17, 55b/19, 55b/20, 78a/5, 114b/22, 165b/3.
- muvaḥḥidān (Far.<Ar. muvaḥḥid'in çğl.)**: Allah'ın birliğine inananlar 165b/3.
- muwāneset (Ar.)** : Birbirine alışıp birlikte dostça yaşama 42a/27, 51b/12, 75a/22.
- muwāṣalat (Ar.)** : Varma, varış, ulaşma, ulaşım 11a/21, 17b/20, 102a/15, 149a/9.
- muwāsāt (Ar.)** : Dostluk gösterme, kolaylık, iyilik 22b/1.
- muvaṣṣaḥ (Ar.)** : Süslenmiş, süslü 46b/18.
- mūy (Far.)** : Kıl 153b/7.
- muẕā'af (Ar.)** : İki kat 61b/7, 102a/7, 152b/22.
- muẕāf (Ar.)** : Bir şeye katılmış, ulanmış, bağlanmış 61b/14, 61b/22.
- muẕaffer (Ar.)** : Zafer kazanmış, üstünlük elde etmiş olan millet veya kimse 1b/8, 2b/8, 74a/27.
- muẕāheret (Ar.)** : Arka çıkma, destekleme, yardım etme 109a/23.
- muẕtarr (Ar.)** : Bir işi yapmak üzere zorlanmış, bir şeyi yapmak zorunda kalmış, çaresiz kalmış olan 42a/11.
- muẕī (Ar.)** : Işık veren, ışıklı, parlayan 29a/27.
- muẕlim (Ar.)** : 1. Karanlık, koyu 48a/26, 146b/3.
2. Uğursuz, kara 30a/26.

muẓmaḥill (Ar.) : Çökmüş, harap olmuş, yıkılmış, yok olmuş, çöküntüye uğramış
136b/6, 167a/20, 168a/1.

muẓtarib (Ar.) : İstirap çeken, acı çeken 22a/21, 69b/25, 87b/7.

muẓtaribü'l-ḥāl : Durumu ıstırap içinde olan, vaziyeti acı içinde olan 46a/8.

mübāderet (Ar.) : Bir işe girişme 44b/25, 50a/4, 56b/4, 110b/18, 133a/19, 139b/2, 168b/19.

mübāḥaṣe (Ar.) : İki kişi arasında yapılan konuşma, sohbet, tartışma 101a/3.

mübāḥāt (Ar.) : Övünme, kendini övme 74b/18, 74b/24, 173a/11.

mübālağa, mübālağat (Ar.): 1. Aşırı ısrar etme, ısrar, inat 21b/9, 25a/21, 29b/18, 34a/22, 39a/12,
72b/15, 85b/5, 87b/13, 94b/25.

2. Bir işte pek ileriye varma, aşırı gitme 60a/11, 85b/25, 90a/11.

3. Bir şeyi olduğundan çok fazla gösterme, abartma, abartı 32a/12.

4. Pek fazla, aşırı 33a/2.

mübālağat eyle-: Abartmak 39a/12.

mübālağat it-: Abartmak 90a/25, 160a/5.

mübārek (Ar.) : Uğurlu, hayırlı, kutlu, kutsal 2a/5, 8b/16, 17b/6, 45a/13, 51a/6, 69b/4,
79b/23, 84b/5, 98a/18, 105a/21, 130b/14, 144a/12, 154b/10, 161a/27.

mübārekāt (Ar. mübārek'in çğl.): Uğurlular, kutsallar, hayırlılar 149a/16.

mübāreke (Ar. mübārek'in mües.): Hayırlı, uğurlu, kutlu, mukaddes 48b/15, 104a/18.

mübārek-bād (Far.) : Mübarek olsun manasında iyi dilek sözü, tebrik etme 74b/5.

mübārek-fāl (Far.) : Talihi kutsal olan, Kutsal bahtlı 82b/23.

mübāriz (Ar.) : Çarpışanlardan her biri, mücadeleci, döğüşe girişen 94a/2.

mübāşeret (Ar.) : Bir şeye başlama, girişme 27b/10, 58a/16, 103b/25, 113a/1, 113a/25,
122b/14, 128a/18, 150a/11.

mübeddel (Ar.) : Bir şekilden başka bir şekle geçirilmiş, değiştirilmiş, değişmiş, dönüşmüş
45a/6, 116a/22.

mübelliğ (Ar.) : Bir buyruk veya bilgiyi yerine ulaştıran, tebliğ eden 98a/27.

müberrā (Ar.) : Arınmış, temize çıkmış, beraat etmiş 136b/7, 153a/5.

müberrāt (Ar. meberre'nin çğl.): Hayır işleri 70b/17, 128a/3.

- mübeşşere (Ar.)** : Kendisine müjde verilmiş olan, müjde verilerek sevindirilmiş olan.
‘aşere-i mübeşşere: Cennetlik oldukları bizzat Hz. Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem tarafından müjdelenmiş olan on sahabe 110b/25, 111a/17, 111a/22
- mübeşşir (Ar.)** : Müjde veren, iyi haber getiren, müjdeleyen, muştulayan 66b/1, 101a/15.
- mübeyyen (Ar.)** : Meydana çıkarılmış, açıklanmış, açıkça bildirilmiş 95a/7, 158b/6.
- mübeyyin (Ar.)** : Açıklayan, ortaya koyan, beyan eden 65a/13.
- mübhem (Ar.)** : Belirsiz, kesin olarak açıklanmamış, tam olarak bildirilmemiş 124b/25, 150b/11.
- mübîn (Ar.)** : İyiyi kötüden, hayrı şerden ayırt edebilen 2b/21, 3b/19, 55a/3, 75b/1, 81b/20, 96b/2, 104a/28, 105a/19.
- mübtelâ (Ar.)** : Çoğunlukla kötü ve zararlı şeylere düşkün olan, kötü alışkanlıkları olan, düşkün 13b/14, 29b/25, 37a/8, 51b/4, 14a/24, 126b/16, 164b/17, 166b/13.
- mübtelâlık** : Kötü bir duruma düşmüşlük, düşkünlük, Belaya musallat olmuşluk 14b/2.
- müca‘ad (Ar.)** : Kıvrıkcık saç 156b/5.
- mücâdele (Ar.)** : 1. Etkin bir güce karşı koymak, güçlükleri yenmek ve çıkan engelleri aşmak için harcanan şahsi iradeye dayalı çaba 60b/7.
2. İki ve daha çok kişi veya grup arasında tarafların karşısındakine kendi isteklerini, davasının üstünlüğünü vb. kabul ettirmek için yaptıkları ve giriştikleri her türlü eylem ve şiddetli çatışma, savaş, savaşım 119a/13.
- mücâhedât (Ar. mücâhede’nin çğl.)**: Çetin şartlarla mücadele, zorluklara karşı direnme, çileler çekme, sıkıntılar göğüs germe, zorluklara katlanma.
mücâhedât-ı dünyeviyye: Dünyadaki çetin şartlar, dünya hayatının çileleri 136b/6.
- mücâhede (Ar.)**: 1. İlâhî mertebelere ulaşabilmek için kişinin kendi geçici ve amaç dışı isteklerine karşı koyma savaşı 133a/19, 133b/1, 133b/8.
2. İnsanın nefsinin yenmek için yaptığı mücadele 136b/4, 136b/6.
3. Gayret gösterme, elinden gelenin en iyisini yapmaya çalışma 159a/1.
4. Savaşma, çarpışma 47a/5.
- mücâleset (Ar.)** : Birlikte, karşılıklı oturma 20b/16, 69b/6.

- mücāma‘at (Ar.)** : Cinsel ilişkide bulunma 26a/7, 27a/25, 53b/15.
- mücāveret (Ar.)** : Birbirine yakın olma, komşuluk 20b/15.
- mücāvirān (Far.<Ar. mūcāvir’in çğl.)**: Komşular, yakında bulunanlar 60b/11.
- mücedded (Ar.)** : Yeni 32a/9, 110a/18.
- müceddeden (Ar.)** : Yeniden, yeni baştan 171b/5.
- mücellā (Ar.)** : Parlamış, cilalanmış, parlak, cilalı 41a/9, 70b/13, 75b/19, 105b/3.
- mücerred (Ar.)** : 1. Yalnız, tek başına 19a/13, 136a/3.
2. Soyut, maddesi olmayan, cisim hâlinde olmayan 21b/14, 70b/18.
3. Hâlis niyet, saf ve katışıksız, başka bir şeyle karışmamış niyet 47b/18.
4. Ruh 136b/24.
5. Hayālî, uydurma, gerçek olmayan S147b/8.
- mücevvef (Ar.)** : İçi boş, içi oyulmuş olan 9b/19, 82a/25, 108b/8, 154b/24.
- mücidd (Ar.)** : Elinden geldiğince çok çalışan 32b/3.
- mücrim (Ar.)** : Suçlu, günahkâr 2a/11, 68b/19, 161a/12.
- müctebā (Ar.)** : Seçilmiş, seçkin, Hz. Peygamber’in lakabı 3b/23, 67a/20.
- müctemi‘ (Ar.)** : Toplanmış, birikmiş, toplu 87b/9, 126a/27, 131b/4, 144b/3.
- müdāfa‘a (Ar.)** : Kendisini tehlikelere karşı korumaktan âciz birine gelen ve gelebilecek tehlikelere karşı güven altına alma, koruma 63a/27.
- müdām (Ar.)** : Şarap 129a/16.
- müdārā (Ar.)** : Yüze gülme, suyuna gitme, anlaşma, idare etme 130b/1.
- müdāvāt (Ar.)** : Hastayı tedavi etme, hastayı iyileştirme, sağaltma 70b/18.
- müdāvet (Ar.)** : Devam etme, arkası kesilmeme 166b/17.
- müdāvim (Ar.)** : Gedikli, bir işi sürekli yapan 6b/7.
- müdde‘ā (Ar.)** : İddia olunan şey 41a/19.
- müddet (Ar.)** : 1. Bir olayın, bir eylemin veya bir durumun başlayıştan itibaren olageldiği, sürdüğü ve sona erdiği zaman parçası, başlayış ile bitiş arasındaki zaman parçası, süre 3a/9, 15b/19, 20a/14, 32b/9, 35a/27, 41a/4, 71a/14, 77a/7.

2. Zaman, vakit 28b/8, 39b/26, 50a/18, 87b/24, 125a/1, 176b/11.

3. Bir işin gerçekleşmesi veya bitmesi için öngörülen veya biçilen zaman, bilinen, belli bir zaman, vade 37a/6, 52a/8.

müddet-i medīd: Uzun süre 73b/24, 76b/16, 87a/13, 160b/10.

müdekkikān (Far.~Ar. **müdekkik**'in çğl.): Tetkik edenler, araştıranlar, inceleyenler 62b/10.

müderris (Ar.) : Ders veren 65a/1.

müdevver (Ar.) : Yuvarlak 62b/22, 62b/23, 82a/24, 134a/23.

müdevver-kefel (Far.): Yuvarlak kıcılı (at, burak atı) 138a/1.

mü'ebbed (Ar.) : Ebediyete kadar sürecek olan, sonu olmayan, sonsuz, ebedī 70b/21, 73b/14.

mü'eddī (Ar.) : Doğuran, sebep olan, meydana getiren 74a/8, 111a/20.

mü'eddibān (Far.~Ar. **mü'eddib**'in çğl.): Mürebbiler, eğitimciler 138a/21.

müekked (Ar.) : Sağlamlaştırılmış, kuvvetlendirilmiş, güçlendirilmiş, onaylanmış 110b/4, 125b/5.

müekkel (Ar.) : Vekil olarak atanmış 142a/16, 146a/25.

müellif (Ar.) : Yazar 133a/3.

müeyyed (Ar.) : Yardım alan, destek alan 22b/13, 49a/4, 86b/15.

mü'ezzīn (Ar.) : Namaz vakitlerini haber vermek için ezan okuyan din görevlisi 144b/6.

müfācāt (Ar.) : Oluverme, ansızın meydana gelme 151a/24.

müfāhare (Ar.) : Kendi erdemlerini sayarak karşılıklı üstünlük iddia etmeye çalışma, karşılıklı övünme 161a/15.

müfāraḳat (Ar.) : Bir yerden ayrılma, uzaklaşma 39a/5, 72b/22, 95a/20, 102a/5, 116b/23, 130b/10, 164b/15, 177b/1.

müferriḳ (Ar.) : Ayıran, ayırt eden, ayırıcı.

müferriḳu'l-cemā'āt: Toplumdan ayıran 8a/20, 143b/12.

müfessir (Ar.) : Kur'ān-ı Kerīm'deki süre ve āyetleri dinī kurallara göre yorumlayan 92a/13, 133a/5, 135b/9, 136a/6.

- müfevvez (Ar.)** : İhale ve sipariş olunmuş 13a/15, 54b/2, 142b/27.
- müfevviz (Ar.)** : İhale eden, sipariş eden 129a/4, 133b/14.
- müfīd (Ar.)** : Anlatan 2b/26.
- müflislik** : İflas etmişlik, tükenmişlik 38a/6.
- müfred (Ar.)** : Yalnız, tek, benzeri olmayan 149a/19.
- müfsid (Ar.)** : Kişileri birbirine düşürüp ortalığı karıştıran, arabozucu, insanların arasını açan 125b/17, 135b/11.
- müftehir (Ar.)** : Bir şeyi kendisi için övünç bilerek onunla sevinen, övünen, iftihar eden 121a/26, 136a/20, 177a/26.
- mühellillān (Far.~Ar. mühellill'in çğl.):** “Lā ilāhe illallah” sözünü söyleyenler 160a/13.
- müheyyā (Ar.)** : Belirli bir iş için hazır durumda olan, hazır 12b/4, 19b/26, 36b/11, 47a/11, 69b/8, 74a/5, 74b/13, 95a/12, 154b/9, 173b/7.
- mühim (Ar.):** Önemli ve gerekli olan şey, ehemmiyetli iş 3a/10, 13b/12, 22b/1, 32a/12, 60b/13, 71b/11, 76b/9, 94a/16, 103b/5, 109b/25, 126a/29.
- mühimme (Ar. mühim'in mües.):** Önemli, ehemmiyetli ve gerekli şey, husus veya iş 58a/26, 94a/10, 98b/22.
- mühlet (Ar.)** : Bir işin yapılması veya tamamlanması için verilen, tanınan sınırlı zaman, süre 11b/13, 29a/5, 37a/4, 37a/6, 74a/7, 77b/1.
- mühlik (Ar.)** : Yok eden, öldürücü, tehlikeli, helak eden 36b/20.
- mühmelāt (Ar. mühmel'in çğl.):** Anlamsız ve boş sözler 119b/2.
- mühür (Far.)** : 1. İz, işaret 78b/11, 92b/4, 96a/20, 96a/23.
2. Üzerinde bir kimsenin, bir kuruluşun adının tersinden kazılı bulunduğu, basıldığı yerde imza yerine geçen veya onay manası taşıyan, metal veya lastikten yapılma damga, damga 18b/8, 90b/26, 125a/29.
- mühtedī (Ar.)** : Doğru yolu bulan, kurtuluşa eren, Müslüman olan 4a/15.
- mühürle-** : Önemli bir kâğıdın güvenlik açısından, açıldığı belli olması için bir mektubun katlandıktan sonra açılmaması için kâğıt uçlarının kat yerlerine dökülen erimiş muma mühür basmak 71a/9.

- müjd, müjde (Far.)** : Muştu, mutluluk veren haber 47b/16, 140a/9, 166b/3, 176a/6.
- müjde-gān (Far. müjde'nin çğl.)**: Müjdeler, muştular 87a/25, 102a/2.
- müjgān (Far. muje'nin çğl.)** : Kirpikler 9a/10, 9a/12.
- mükāleme (Ar.)** : Karşılıklı konuşma 105a/23, 108a/2.
- mükāşif (Ar.)** : Bilinmeyen bir şeyi bulup ortaya çıkaran, keşfeden 167a/18.
- mükedder (Ar.)** : Kederli, üzgün, acılı 20b/8, 24b/5, 117b/8.
- mükellel (Ar.)** : Süslü, süslenmiş olan 11b/20, 34b/21, 155b/2, 167b/22.
- mükemmel (Ar.)** : 1. Değer ölçülerine göre üst düzeyde bulunan, üstün niteliklere sahip bulunan, tam yetkin 2b/7, 59a/26, 71b/18.
2 Hiçbir eksiği, kusuru olmayan, kusursuz, muntazam 5b/10 .
- mükerrem (Ar.)** : Kerem sahibi, saygı duyulan, saygın, saygıdeğer, aziz, kutsal 7a/9, 11a/8, 47b/23, 65a/21, 81a/21, 137a/17, 139b/25, 140a/2, 154a/23, 154b/6, 159b/15.
- mükerreme (Ar. mükerrem'in mües.)**: Kerem sahibi, saygı duyulan, saygın, saygıdeğer, aziz, kutsal 74b/21.
- mükevven (Ar.)** : Meydana getirilmiş, yaratılmış, oluşturulmuş 5a/8.
- mükevvenāt (Ar. mükevven'in çğl.)** : Yaratılmışların tümü, bütün yaratıklar 4a/3, 133b/17, 135b/7, 136b/1, 145b/12, 165a/10, 167b/27.
- mülāhaza (Ar.)** : Bir konuyu ayrıntılarına varıncaya kadar inceleme, düşünce 3a/11, 22b/4, 23b/19, 44b/17, 48a/24, 94a/15, 99b/20, 112a/7, 154b/24.
- mülāhaza-yı 'avākıb* : Neticelerin incelenmesi 100a/3.
- mülākāt (Ar.)** : Düşünce alışverişinde bulunmak için karşılıklı konuşma, buluşma, görüşme 15b/3, 48b/20, 54b/9, 63b/11, 75b/10, 92a/15, 106b/18, 114a/19, 119a/25, 119b/5, 128a/9, 135b/15, 140b/12, 142b/5, 143a/3, 169a/24, 170a/21, 177b/27.
- mülākī (Ar.)** : Buluşan, karşılaştıran 17b/10.
- mülākī ol-* : Buluşmak, görüşmek 29a/3, 71a/22, 127b/25, 129a/5, 169b/25.

- mülakḳab (Ar.)** : Takma ad almış olan, lakabı olan, lakaplı 55b/12, 70a/2, 71a/21, 92a/19, 173b/10.
- mülāyim (Ar.)** : Uygun, münasip 57b/19, 105a/5.
- mülāzemet (Ar.)** : Tutku derecesinde bağlı olma, aşırı bağlılık 55b/10, 70a/12, 86b/24, 92b/2, 109b/2, 121a/26, 163a/11.
- mülāzım (Ar.)** : Bir yerde veya kimseye hizmette bulunan, hizmetle görevli olan, 35b/27, 49a/17, 73b/2, 75a/14, 143a/1, 166a/18.
- mülebbes (Ar.)** : (Elbise için) giyilmiş.
mülebbes it- : Giydirmek 83a/14.
- mülemma^ʿ (Ar.)** : Renk renk desenleri bulunan, alaca renkli, alacalı 136b/14.
- mülemma^ʿ-yāl (Far.)**: Boynu, gerdanı alacalı olan 137b/23.
- mülevven (Ar.)** : Renkli, renk renk 14b/22, 14b/24, 61b/18, 60a/12.
- mülevveş (Ar.)** : Pis, kirli.
mülevveş it- : Kirletmek 63a/19.
- mülḥaḳ (Ar.)** : Bir gruba, topluluğa sonradan katılmış olan, eklenmiş, katılmış 161a/17, 172a/7.
- mülheme (Ar.)** : İçe doğmuş, ilham edilmiş olan 105b/19, 175a/7.
- mülḥid (Ar.)** : Tanrıtanımaz, dinsiz, inançsız, tanrısız 29b/25.
- mülk (Ar.)** : 1. Bir peygamber, kral, imparator vb. güçlü kimsenin sahip olduğu maddi saltanat 37a/1, 59a/22, 70a/16, 73b/24, 79a/6, 79a/22, 101a/26, 118b/6, 131b/24, 154a/10.
2. Bir devletin egemenliği altında bulunan toprak parçası, ülke, devletin kendisi 2b/9, 2b/18, 86b/9, 124a/7.
3. Allah tarafından yaratılmış gözle görebildiğimiz, duyularımızla algılayabildiğimiz maddi şeyler 5b/12, 43b/4, 135b/7, 161b/10.
4. Allah'tan gayrı her şey, masiva 3a/24, 22b/2, 43b/4, 67a/25.
5. İnsanların sahip olduğu ev, arsa, tarla vb. maddi değeri olan mallar 38a/2, 114b/10, 115a/17

6. Bir peygamberin sahip olduğu maddi ve manevi güç 93b/8, 139b/4, 139b/13.

mülket (Ar.) : Ülke 154a/11.

mülkiyet (Ar.) : Sahiplik, bir şeye sahip olma hakkı 42b/22.

mülşak (Ar.) : Bir şeyin arkasına takılmış, ulanmış, eklenmiş, katılmış 27b/6.

mültefit (Ar.) : 1. Önem verip dikkate alan, önemseyen 120b/21, 138b/20.
2. İltifat eden, iyilikle karşılayan, iyi davranan, güler yüz gösteren 177b/10.

mültemes (Ar.) : İltimas edilen, kayırılan, arka çıkılan, iltimaslı 3b/18.

mülük (Ar. melik'in çğl.): Padişahlar, hükümdarlar, melikler 57b/1, 71b/6, 72b/25, 72a/23, 72b/5, 99a/20.

mülūkāne (Far.) : Padişahlara layık 102b/5.

mülzem (Ar.) : Karşısındaki tarafından susmaya zorlanmış ve susturulmuş olan, susmaya mecbur olan 151a/18.

mümevvehe (Ar.) : Düzmece, uydurma 114b/1.

mümidd (Ar.) : Bir şeyin oluşmasına veya yapılmasına yol açan, yardım eden, yardımcı, imdat eden 112b/19.

mü'min (Ar.) : Allah'ın varlığına, birliğine ve Hz. Muhammed'in peygamberliğine ve İslâmiyet'in diğer temel esaslarına inanan,, iman sahibi olan, inanmış, Müslüman 2a/9, 19b/13, 29b/24, 31a/16, 110a/6, 110b/25, 120a/23, 140b/15, 152a/13, 163a/18.

mü'mināt (Ar. mü'min'in çğl.): Allah'ın varlığına, birliğine ve Hz. Muhammed'in peygamberliğine ve inanarak iman sahibi olmuş kadın ve kızlar, Müslüman kadınlar 127b/25, 169a/11.

mü'minīn (Ar. mü'min'in çğl.): Allah'ın varlığına, birliğine ve Hz. Muhammed'in peygamberliğine ve inanarak iman sahibi olmuş erkekler, Müslüman erkekler 111b/14, 127b/25, 169a/11.

mümkin (Ar.)	: Mümkün, olabilir, olabilen, imkân dahilinde 14b/20, 26a/24, 33b/8, 34a/27, 50a/25, 73b/2, 100a/11, 103b/18, 164a/27.
mümtâz (Ar.)	: 1. Seçkin 18b/1, 58b/4, 63a/2, 70a/3, 131b/26, 166b/8, 171a/2. 2. Ayırt edilen, imtiyazlı kılma 20b/26, 21a/2, 23a/27.
münâcât (Ar.)	: 1. Allah’a dua etme, yalvarma 7b/15, 9b/8, 15b/21, 17a/25, 20a/6, 23b/3, 26a/12, 27a/18, 27a/22, 43a/13, 44b/18, 47b/14, 68b/21, 82b/6. 2. Allah’a dua mevzulu manzume 3a/20.
münâdî (Ar.)	: 1. Nidâ eden, tellal 35b/1, 41b/20, 46b/11, 54a/21, 84b/11, 87a/18, 92a/4. 2. Müezzîn 66a/9.
münâfık (Ar.)	: Nifak sokan, ikiyüzlülük eden, iki yüzlü 3b/16, 19b/5, 51b/2, 140b/16, 141b/8, 158b/10.
münâfi‘ (Ar.)	: Zıt, uymaz, aykırı 42b/9, 76b/18.
münâkehet (Ar.)	: Nikahlanma 102a/15.
mün‘akis (Ar.)	: Aks eden 74b/15, 105a/12, 123b/22, 123b/24.
münakkaş (Ar.)	: Nakşedilmiş, nakışlı, resimli, işlemeli 52b/10, 95b/8.
münâsebet (Ar.)	: İlgi, yakınlık, bağ 61a/19, 62a/23, 83a/19, 100b/15.
münâsib (Ar.)	: 1. Uygun, yerinde 5b/16, 10b/6, 23b/6, 63b/7, 99b/16, 114a/13, 116b/15, 124b/26, 130b/18, 146b/24. 2. Yakışık, yaraşık 42b/19, 56b/12, 71b/18, 102a/26, 117a/20.
münâza‘a (Ar.)	: Ağız kavgası, çekişme 18a/3, 54a/27, 58a/8, 75a/27, 87a/22, 123b/4.
münâzara (Ar.)	: İlmî münakaşa, ilmî tartışma 76a/22, 132b/16, 134a/17, 134a/18.
münâzi‘ (Ar.)	: Ağız kavgası eden, çekişen, kavgacı 56b/19, 57b/26.
münbit (Ar.)	: İnbat eden, ekileni güzel yetiştiren, verimli 168b/26.
müncelî (Ar.)	: Parlayan, parlak 129a/26.
müncemid (Ar.)	: Donmuş, buz tutmuş 140b/7.
müncer (Ar.)	: Neticelenen, sonuçlanan 127a/10.
mündefi‘ (Ar.)	: (Hastalık, harp, sıkıntı vb.) Geçmiş, atlatılmış, savuşturulmuş 16b/27.

- müneccim (Ar.)** : Yıldızların hareket ve vaziyetlerinden ahkâm çıkaran, yıldız falına bakan kimse, falcı 32a/5, 32a/7, 32a/19, 32a/27, 75b/16, 86a/18.
- münevver (Ar.)** : Tenvîr edilmiş, nurlandırılmış, parlatılmış, aydınlatılmış, ışıklı 2a/6, 6a/5, 10a/22, 24b/27, 32a/6, 37a/14, 64a/15, 67b/23, 68b/23, 69a/22, 108b/23, 116b/3, 120a/3, 134a/22, 135a/8, 138b/5, 165b/25, 167a/25, 172b/6, 175b/23, 177a/18.
- münevvere (Ar. münevver'in mües.):** Tenvîr edilmiş, nurlandırılmış, parlatılmış, aydınlatılmış, ışıklı 116b/3, 175b/23.
- münezzeh (Ar.)** : Tenzîh edilmiş, temiz, arı, uzak 4b/4, 43b/2, 153a/5.
- münfa'îl (Ar.)** : İnfial eden, gücenen, gücenmiş, yüreğine işlemiş, alınmış 27b/4, 38b/22, 101b/27, 118a/18, 126b/9, 173a/23.
- münḥanî (Ar.)** : İnhina eden, eğilen eğrilen, eğri 138a/1.
- münḥarîṭ (Ar.)** : İpliğe dizilmiş 63b/7.
- münhedim (Ar.)** : İnhidāmeden, yıkılan, yıkılmış, harābolmuş 77a/18, 104a/21.
- münhezim (Ar.)** : İnhizām eden, hezimete uğrıyan, bozguna uğrıyan, uğramış, bozgun. 74a/9, 130b/4.
- münḥî (Ar.)** : Haber ulaştıran, haberci 32a/25, 55b/9.
- münîr (Ar.)** : Nurlandıran, ışık veren, parlak 11a/14, 70a/13, 85a/19, 88a/26, 93b/7, 103a/1, 105a/11, 123b/24, 144a/19.
- münḳād (Ar.)** : İnkiyad eden, boyun eğen 74b/23, 145b/1.
- münḳalib (Ar.)** : Bir biçimden başka bir biçime giren, dönüşmüş olan, değişmiş 89b/7.
- münḳariẓ (Ar.)** : İnkıraz bulan, biten, arkası gelmiyen, sönen, zürriyeti, dölü tükenmiş, kesilmiş olan 87a/15.
- münḳaṭı' (Ar.)** : Arkası gelmeyen, son bulan, tükenen , kesilen 18a/8, 29b/20, 87a/9, 114b/27, 125a/27.
- münḳaẓî (Ar.)** : İnkızā eden, biten, bitmiş, ardı kesilmiş, sona ermiş 6a/16, 31a/12.
- münker (Ar.)** : Şeraitçe yapılması caiz görülmeyen, 163a/23.

nehy-i münker. Menedilen, meşru olmıyan şeylerden kaçınma 6a/19, 64a/4, 118a/6, 159b/15, 160b/20.

münkeşif (Ar.) : İnkişāf eden, açılan, açılmış, meydana çıkmış, açık, görünen 54a/17, 107b/22, 159a/23, 167a/21.

münkir (Ar.) : İmansız, inanmayan, dinsiz 100b/25, 132a/27, 161b/8, 162a/14, 162b/4.

münşa'ib (Ar.) : İnşīāb eden, şubelenen, dallanan, çatallanan, kollara ayrılan, ayrılmış 21a/4, 147b/10.

münşakḳ (Ar.) : İnşikak eden, yarılan, yarılmış, yarma 9a/26, 71b/22, 157b/18.

münşiyān (Ar. münşī'nin çğl.): İnşā edenler, yapanlar 32a/25.

müntakıl (Ar.) : Bir yerden başka bir yere geçmiş olan, intikal eden 12a/25, 29b/2, 29b/3, 31b/9, 41a/27, 54a/26, 62b/21, 63b/24, 86a/3.

müntefi' (Ar.) : Bir işten kazanç sağlayan, kār elde eden, kazanan 125a/27.

müntehā (Ar.) : Son, uç 2b/20.

müntehī (Ar.) : Bir yere dayanıp orda biten, son noktaya erişen, biten, son bulan 18a/7, 25a/4, 28a/6, 66b/9.

münten (Ar.) : Kendisine hastalık mikrobu bulaşmış olan, bulaşık, hastalık bulaşan 70a/19, 163a/24.

münteşir (Ar.) : (Gizli bir şey için) gizli kalmayarak ağızdan ağıza yayılmış olan, duyulmuş, herkes tarafından işitilmiş, duyulmuş 60b/25, 72a/24, 77a/1, 86a/3, 86b/17, 99a/9, 116a/11, 129b/21, 176b/25.

mürā'āt (Ar.) : Saygı, hürmet 49a/26.

mürāca'at (Ar.) : 1. Geri dönme, rücū 7a/1, 8a/4, 87a/12, 92b/6, 96b/6, 101a/9, 106b/17, 111b/9, 115b/26, 116b/9, 120a/7, 129a/26, 129b/5, 132b/25.
2. Bir yere, bir şeye belirli bir maksatla gitme, başvurma, başvuru 79b/19, S147a/9.

mürāfakat (Ar.) : 1. Birlikte bulunma, arkadaş olma 96b/18, 125b/2.
2. Yol arkadaşlığı, arkadaşlık 102b/10.

mürākabet (Ar.) : Bakıp gözetme, gözaltında bulundurma 101b/2.

mürd, mürde (Far.) : Ölmüş, ölü kimse 25b/8, 26b/1, 38a/16, 38a/17, 40b/3, 54b/23, 62b/1, 106a/21, 167a/22.

müreffeh (Ar.) : Her türlü ihtiyacı karşılanmış olan, bolluk içinde bulunan, varlıklı, gönençli.

müreffehü'l-aḥvāl: Hâli vakti yerinde olma 13b/12, 13b/13.

müreffehü'l-ḥāl ol-: Keyfi yerine gelmek 32b/6.

mürekkab (Ar.) : ... -den oluşan, ...-den meydana gelen 8b/20.

mürekkabāt (Ar. mürekkeb'in çğl.) : Birleşikler, birleşmişler 109b/20.

müretteb (Ar.) : Düzenlenmiş, tertip olunmuş, planlanmış 84a/13.

mürğ (Far.) : Kuş 22a/19, 22a/25, 38a/27, 62a/13, 83b/26, 87a/2, 123b/27, 130b/9, 134b/12, 139b/16.

mürğ-i bâğ-ı nübüvvet: Nübüvvet bahçesinin kuşu 65a/3.

mürğ-i cān : Can kuşu, hayat kuşu 84a/1.

mürğ-i za'īf : Zayıf kuş, âciz kuş 38a/27.

mürsel (Ar.) : 1. Allah tarafından insanlara elçi olarak gönderilmiş olan, peygamber 37b/10, 37b/15, 56a/2, 95b/16, 100b/26, 105b/8, 136a/18.

2. Gönderilmiş olan, yollanmış olan 12b/25, 20a/2, 23a/15, 29a/16, 135a/22, 139a/25, 163b/9.

mürşid (Ar.) : Doğru yolu gösteren, irşat eden, uyaran, rehber, kılavuz 4a/5, 68a/26, 114a/11.

mürtedd (Ar.) : Önceki dinini bırakıp başka bir dine geçen 40a/14, 130b/5, 161b/21, 162a/13.

mürtefi' (Ar.) : Yükselmiş olan, yükselen 103b/23, 104a/15, 108a/18.

mürtekib (Ar.) : Para veya başka bir kazanç için kötü ve yakışsız olmaz, işler yapan 72b/2.

mürūr (Ar.) : Geçme, geçiş 128a/22, 3a/10, 69a/20, 71b/5, 95a/27.

mürūr-ı eyyām: Günlerin geçişi 6a/18.

mürüvvet (Ar.) : 1. İnsanlık, adamlık 57a/27, 113a/25, 117b/10.

2. İyilik, fazilet 49a/1, 125b/23.

mürüvvet-şî'âr (Far.): Fazilet sahibi 82a/21.

mürvārīd (Far.) : İnci 137b/4, 140b/1, 143a/19, 148a/7, 155a/19, 166a/12, 175b/6.

mürvārīd-i sefīd: Beyaz inci 175b/6.

müsā'ade (Ar.) : Yardım 93a/18.

müsābakat (Ar.) : Yarış, yarışma 101b/7, 112b/13.

müs'ad (Ar.) : Mutlu kılınmış, mesut edilmiş, is'ad edilmiş 168b/25.

müsāferet (Ar.) : Bir yerden başka bir yere gidiş ve geliş, yolculuk, seyahat sefer yapma 40a/18.

müsāfir (Ar.) : Yolculuğa çıkan ve bu sebeple bazı ibadetleri hafifleten kişi 8b/25, 47a/17, 57b/2, 169a/2.

müsaḥḥir (Ar.) : Zor kullanarak ele geçiren, zapt eden, boyun eğdiren 123b/20.

müsā'id (Ar.) : Yardım eden, yardımcı olan 65a/2.

müşālaḥa (Ar.) : Savaşan, dövüşen, kavga eden tarafların bu duruma son vererek barış anlaşması yapmaları, barış anlaşması 97a/4, 152a/27.

müsāmaḥa (Ar.) : Bir şeyi hoşgörü ve anlayış ile karşılama, hoşgörü, anlayış 99a/16.

müsebbih (Ar.) : Allah'a şükreden, saygı gösteren, "Sübhanallah diyen" 160a/12, 174b/22.

müsellaḥ (Ar.) : Silahlanmış olan, silahı bulunan, silahlı 120b/20, 160a/25.

müsellem (Ar.) : (Konu, problem vb. için) inkār ve itiraz edilmeyen 14b/15, 57b/26, 75b/14, 76a/6, 99b/14, 119a/12, 127a/18, 131b/26.

müşelleş (Ar.) : Üç bölümden meydana gelen, üç parçadan oluşan, üçlü 28a/17.

müselmān (Far.~Ar. müslim'in çğl.) : Müslüman 3b/1, 19b/15, 30a/2, 38b/21, 67b/20, 77a/3, 100b/23, 108a/8, 108b/24, 122b/17, 123a/4, 127b/16, 130a/24, 169b/24, 170a/13, 177b/15.

müselmel (Ar.) : Bir zincir gibi birbirine bağlı olan, arka arkaya gelen 9a/24, 71b/21.

müsemmā (Ar.) : Ad verilmiş, adlandırılmış, bir adı olan 75a/20, 82b/2, 103b/21.

müslim (Ar.) : İslām dininde olan, müslüman 163a/18.

müslime (Ar. müslim'in mües.): Müslüman kadın 37a/10, 163a/18.

müslimīn (Ar. **müslim**’īn **çğl.**): Müslümanlar 2b/5, 3b/19.

müsta‘cil (Ar.) : Bir konuda acele eden, bir şeyin hemen yapılmasını veya yerine getirilmesini isteyen, çabuk gerçekleşmesini isteyen, aceleci, ıvecen 64a/5.

müstağnī (Ar.) : Gönlü tok 34a/27, 51b/22.

müstağrak (Ar.) : Kendinden geçecek derecede sevinç ve coşku içinde bulunan 2a/6, 105a/2, 165a/12.

müstağrak-ı envār-ı zāt: (Hz. Muhammed için) zatının nurlarına gark olmuş kâinat 2a/5.

müstahak (Ar.) : Hak etmiş olan, layık, müstahak 24b/7, 25b/17, 57b/2, 74b/11, 87b/4, 150b/6, 153b/2, 158b/21.

müstahkem (Ar.) : Sağlamlaştırılmış, kuvvetlendirilmiş 102a/22, 125a/12.

müstahsen (Ar.) : Herkes tarafından beğenilmiş olan, güzel bulunmuş olan, beğenilmiş olan 104b/20.

müstahzarān (Far.~ Ar. **müstahzar**’ın **çğl.**): Zihinde kalmış olan, hatırlanan 92a/25.

müsta‘id (Ar.) : Doğuştan yetenekli, kabileyetli 9b/10.

müstaḳārr (Ar.) : Karargah 32a/27, 144b/18.

müstaḳbah (Ar.) : Tiksinti duyulan, iğrenilen, tiksnilen, beğenilmeyen 113a/7.

müstaḳil (Ar.) : Bağımsız 6b/22, 7a/25, 60a/1, 61b/20, 98a/12.

müstaḳīm (Ar.) : 1. Doğru, düz 23a/21, 40b/25, 66a/12, 75b/2.

2. Doğru yoldan ayrılmayan, doğruluktan şaşmayan, hile bilmeyen, aldatmayan 66b/14.

müsteb‘id (Ar.) : Uzak gören, uzak sayan, ihtimal vermeyen 34b/14.

müstecāb (Ar.) : İsteği kabul edilen, onaylanan, kabul edilen 50b/14, 52a/9, 54a/19, 158b/27, 159b/11.

müstecābü’d-da‘vet: Duası kabul olan 39a/18, 111a/24.

müsted‘ī (Ar.) : Allah’tan dilekte bulunan, Allah’a yalvaran 168b/11.

müstedir (Ar.) : Yuvarlak ve daire biçiminde olan, değirmi 30b/5.

müstefīd (Ar.) : Yararlanan, faydalanan 6b/6, 174b/19.

müstekbir (Ar.) : Kendini büyük gören, büyüklenen, kibirli 38a/2.

müstelzim (Ar.) : Gerekli olan, gereken.

müstelzemü's-serverî: Peygamber olmanın gereklilikleri, peygamberlik özellikleri
65b/24.

müstemendân (Far. müstemend'in çğl.): Zavallılar, çaresizler 2b/5.

müstemi' (Ar.) : Kulak veren, dinleyen, dinleyici 78a/3.

müstemirr (Ar.) : Sürekli, kesintisiz, devamlı 18b/16, 40a/13.

müstemirren (Ar.) : Sürekli ve kesintisiz olarak, devamlı olarak 164a/1.

müstenid (Ar.) : Bir şeye dayanan, yaslanan, istinat eden 40b/24, 99b/17.

müstenîr (Ar.) : Işık alan, parlak 105a/15.

müstes'ad (Ar.) : Kutsanmış 11a/20, 17b/17, 48a/22, 58a/21, 70b/23, 71a/10, 87a/27,
114a/8, 129a/5, 131a/6, 140a/17, 153b/20, 157a/3, 160b/23, 166b/3,
167b/12, 169b/9.

müstesķî (Ar.) : Yağmur duasına çıkan 31a/9.

müsteşnâ (Ar.) : Benzerlerinden üstün olan, benzeri az bulunur, seçkin 63a/6.

müsteşâr (Ar.) : Kendisinden bilgi alınan, kendisine iş danışılan 94a/14, 118b/9.

müsteţâb (Ar.) : Güzel bulunan, beğenilen 10a/15, 15a/17, 19a/21, 27b/15, 43a/6, 124a/4,
136b/13, 149b/23, 158b/26, 164a/25, 165b/5.

müstevda' (Ar.) : Bir kimseye veya bir yere saklanmak, korunmak üzere verilen, emanet
edilen 63a/13.

müstevî (Ar.) : Her tarafı aynı seviyede olan, düz 138a/1, 160b/12.

müstevlî (Ar.) : 1. Etkisi altına alan, basan 54b/11, 70a/12, 76a/10, 85a/21, 102a/14,
105b/26, 108a/10, 117b/22, 127a/6.

2. Her tarafa yayılan, genişleyen 23a/1, 73a/23, 76a/1.

3. (Devlet ve ordu için) bir yeri veya ülkeyi yönetimi altına sokan, istila
eden, yayılmacı 56a/6, 72b/24.

müşābehet (Ar.) : İki şey arasındaki benzerlik, benzeme 22b/20.

müşāhed (Ar.) : Görülmüş, görülen 36b/23.

müşāhede (Ar.): Görme organı aracılığıyla bir nesnenin varlığını, bir olayın veya olgunun akışını duyma, görme, gözlem 10a/21, 13a/23, 15a/2, 27a/22, 30b/9, 84a/8, 100a/24, 108a/9, 115a/10, 120a/2, 134b/7, 144a/26, 144b/24, 145a/25, 149a/14, 157b/7, 169b/22, 175b/12.

müşāhede-i dīdār: Allah'ın görülmesi 134a/2.

müşāhede-i dīdār-ı dildār: Sevgilinin yüzünü (bizzat) görmek 165b/20.

müşāhede-i dīdār-ı maḥbūb: Sevgilinin yüzünü (bizzat) görmek 175a/21

müşāhede-i dīdār-ı ma'rifet: (Allah'ın) marifet çehresinin görülmesi 84a/5.

müşāhid (Ar.) : Görme organı aracılığıyla bir nesnenin varlığını, bir olayın veya olgunun akışını gören, gözleyen, gözlemci 61a/25.

müşāvere (Ar.) : Birden çok kişi arasında birbirinin görüşünü alarak yapılan görüşme, danışma 56a/9, 110a/2.

müşabbak (Ar.) : Pencere, pencere kafesi, cumba 71b/23.

müşebbek (Ar.) : Ağ ve kafes gibi örülmüş olan, göz göz bağlanmış olan 14b/25.

müşebbek-i sefīd: Beyaz örülmüş kafes 14b/25.

müşerref (Ar.) : Bir şeyle onurlandırılmış, şeref verilmiş, onur verilmiş, yüceltilmiş, ululanmış 3b/13, 11a/22, 38a/12, 50b/16, 163b/17 176b/6...

müşevveş (Ar.) : Karışmış, dağınık 32b/2, 168a/8.

müşeyyed (Ar.) : Sağlam, dayanıklı, dirençli ve yüksek hāle getirilmiş 8b/20.

müşfikāne (Far.) : Ana ve babanın sevgisine benzer bir sevgi ile, acıma ve koruma duygusu ile, merhametle, acıyarak 25a/10, 113a/14.

müşg (Far.) : Asya'da yaşayan misk keçisi adı verilen bir tür ceylanın erkeğinin karın derisi altında bulunan bir bezeden çıkarılan siyah renkli ve güzel kokulu yağ, misk 5a/27, 9a/9, 47a/9, 83a/5, 83b/17, 101b/12, 155a/15, 157b/1.

müşg-efşān (Far.) : Misk saçan, güzel koku yayan, misk gibi kokan 21a/1, 47a/14, 78b/7, 137b/27.

müşgīn (Far.) : Siyah renkli 53b/18.

müşgīn-‘imāme (Far.): Siyah renkli başlığı olan 53b/18.

- müşğīn-nikāb (Far.)** : Siyah peçeli 71a/2.
- müşīr (Ar.)** : Emir verici, işaret verici, yol gösterici, önder 67a/13, 94a/14.
- müşkil (Ar.)** : Güç, zor, çetin 44a/16, 71b/10, 72a/11, 86b/20, 90b/10, 104a/2, 133a/27, 136a/14, 150b/24.
- müşkilāt (Ar. müşkil'in çğl.)**: Müşküller, zor işler veya meseleler, zorluklar, güçlükler 75b/18.
- müşkile (Ar. müşkil'in mües.)**: Müşkil kelimesinin tamlamada ortaya çıkan aynı manadaki müennes şekli 22b/15.
- müşrik (Ar.)** : Allah'a ortak koşan 24b/24, 34b/27, 69a/10, 114a/9, 116a/4, 129b/16, 136b/3, 154a/25, 163a/26, 171a/20.
- müşrike (Ar. müşrik'in mües.)**: Allah'a ortak koşan kadınlar 163a/26.
- müşrikīn (Ar. müşrik'in çğl.)**: Müşrükler, Allah'a ortak koşanlar 69a/10.
- müşṭ (Far.)** : Avuç 2a/14.
- müşṭa'il (Ar.)** : Alev alan, tutuşan, ateşlenen, yanan
müşṭa'il ol- : Yanmak, parlamak, nur yaymak 88b/7.
- müşṭāk (Ar.)** : Özleyen, can atan, çok aşırı görme arzusu içinde bulunan, arzu eden, göresi gelen 23b/23, 47b/19, 50b/21, 52a/14, 55a/23, 65a/16, 83b/9, 87a/6, 127b/22, 135b/16, 156a/12, 160b/10, 166a/11, 166a/16.
müşṭāk-ı dīdār-ı Muṣṭafā : Hz. Peygamber'in yüzüne iştihak duyan 135b/14.
- müşṭedd (Ar.)** : Şiddetlenmiş, kuvvetlenmiş, şiddeti artmış, azmış 22a/9.
- müşṭehā (Ar.)** : 1. İştahı arttıran, iştah kabartan 2a/9, 61b/25.
2. İstenen, arzu edilen 22a/5.
- müşṭemil (Ar.)** : Bir şeyi içine alan, kavrayıp saran 160a/9.
- müşṭerek (Ar.)** : Hep birlikte, beraber, ortaklaşa 81b/3, 103a/13.
- Müşṭerī (Ar.)** : Jüpiter 99b/7, 134b/20.
- Müşṭerī-dīdār (Far.)** : Jüpiter gezegeni gibi tecelli eden, (Eğer ana rahmine düşen bebeklere bu yıldızın talihi rastlarsa Allah'ın emriyle bunun, tertemiz tabiatı ve güzel

vasıfları onlara geçer.Hz. Peygamber de Pazartesi gecesi doğmuştur.)
137a/4.³

müta'baat (Ar.) : Birine bağlı olma, arkasından gitme, birine tâbii olma, birine uyma 10a/4, 29a/19, 46b/7, 50a/19, 68a/18, 72b/1, 100b/27, 109a/25, 114a/8, 124b/6, 127a/15, 146a/5, 169a/5, 170a/3.

mütābaāten (Ar.) : Ardı kesilmeden, aralıksız 30a/23.

mütābi'ān (Far.<Ar. mütābi'ın çğl.): Tabi olanlar, uyanlar 69b/19.

mütābi'in (Ar. mütābi'ın çğl.): Tabi olanlar, uyanlar 148a/16.

müṭāla'a (Ar.) : 1. Bir kitap veya yazıyı iyice anlayıncaya kadar okuma 62b/16, 75a/12, 96a/8, 96b/7, 99a/22, 99b/15, 123a/19, 160b/7, 165a/4.
2. Bir şey üstünde ayrıntılı olarak düşünme, inceleme yapma, irdeleme, kafa yorma, etüt 7a/11, 10b/22, 134b/14, 134b/15, 141b/19, 159b/2, 177b/13.

müṭāli' (Ar.) : Okuyan 33a/20.

müte'accib (Ar.) : Beklenmedik olay ve durumlarda kararsızlığa düşen, şaşırان, şaşkınlık geçiren 111a/3, 123b/8, 130a/18, 145b/9, 161b/20.

müte'addid (Ar.) : Sayısız, çeşitli, birden çok, birçok, birkaç 136b/10.

müte'addide (Ar. müte'addid'in çğl.): Müte'addid kelimesinin tamlamalarda ortaya çıkan aynı manadaki müennes şekli 56b/23.

müte'ahhid (Ar.) : Bir işi söz vererek üzerine alan, yüklenen, taahhüt eden 102a/15.

müteahhırin (Ar. müteahhır'in çğl.) : Son zamanlarda yetişenler, sonrakiler 107b/17.

müte'ākıb (Ar.) : Taki ederek, arkasından, ardı sıra 112a/1.

müte'al (Ar.) : Hz. Allah'ın sıfatı olarak ulu, yüksek, yüce 84b/6.

müte'alī (Ar.) : Üstün olan, yüce 114a/22.

müte'allik (Ar.) : (Bir şeye veya kimseye) bağlı olan, onunla ilişkili olan, ilgili olan, asılı 1b/3, 5b/18, 11a/6, 23b/8, 30a/11, 42b/10, 57a/17, 86a/4, 138a/4, 167b/15, 170a/17, 174b/19, 176a/20.

³ Erzurum-Hasankaleli İbrahim Hakkı Hz.: a.e, s.69.

müte‘allikāt (Ar. müte‘allik’in çğl.) : Yakınlar, akrabalar, hısım akraba 55a/18, 167a/20.

müte‘allikāt-ı beşeriyet: Bütün insanların akrabaları 167a/20.

müte‘aref (Ar.) : Herkesçe bilinen, ünlü, meşhur 19a/9, 58a/9.

müte‘arız (Ar.) : Birbirine karşıt olan, karşıt, muarız 35a/14, 120b/2.

müte‘ayyin (Ar.) : 1. Apaçık belli olan, meydanda olan 62b/5.
2. (Kişi için) bir yerin ileri gelenlerinden olan, eşraftan olan, tanınmış, bilinen 63a/2.

müte‘azzir (Ar.) : Yapılması kolay olmayan, çok zor, imkânsız, güç 59a/21.

mütebeddil (Ar.) : Olduğundan başka bir biçime giren, biçim değiştiren, değişen 17b/15, 21a/8, 125a/20, 174a/16.

müteberrike (Ar.) : Mübarek sayılan, uğurlu olan, kutsal 89a/27, 132b/27, 156b/27.

mütecāviz (Ar.) : Geçen, aşan 65a/9.

müteellim (Ar.) : Acı duyan, elemli, kederli 13b/15, 18a/4, 26b/8, 28a/11, 120a/14.

müteessir (Ar.) : Üzülmüş olan, üzüntülü, kederli 46a/9, 49b/5, 74a/3.

müte‘ezzi (Ar.) : Ezizet çeken, incinen, üzülen 50b/2.

mütefeccir (Ar.) : Açılan, görünen, tefeccür eden 156b/27.

mütefekkir (Ar.) : Düşünceye dalmış, dalgın, düşünceli 10b/3, 43a/18, 71b/26, 150b/5.

müteferri‘ (Ar.) : 1. Bir asıl, temel ile ilgili olan 168b/14.
2. Dal budak salmış olan, dallanan 76a/27.

müteferrid (Ar.) : Eşi ve benzeri olmayan, tek 75b/20, 77a/8.

müteferriḳ (Ar.) : Parçalara bölünmüş, ayrılmış, dağılmış 6a/23, 6b/19, 23a/4, 31a/5, 40b/15, 113a/22, 171a/26.

müteferriḳu’l-ḥāl : Bölük pörçük bir vaziyette olma durumu, dağılmış bir vaziyette olma 31a/13, 74a/25.

müteferriḳu’l-bāl : Kalbi, gönlü kırılmış olma durumu 116a/25.

müteferriḳu’l-ḥāṭır : Hatırı, gönlü kırılma 120a/7.

müteferriḳa (Ar. müteferriḳ’in mües.): Çeşitli, muhtelif 70a/21.

- müteferrika (Ar.)** : Padişah, sadrazam vb. önemli kişilerin hizmetinde bulunan ve verdikleri emirleri yerine ulaştıran görevli 23a/4.
- mütegayyir (Ar.)** : 1. Değişen, başkalaşan, değişken 17b/14, 33a/1, 54b/10, 56b/13, 59a/10, 73a/19, 75b/26, 79a/5, 90b/14, 127b/12, 132a/23, 147b/11, 175b/18.
2. Bozulmuş, bozuk 125a/20.
- mütegayyir-i ecānib*: Yabancıların bozulmuşu; bozuk yabacılar 125a/20.
- mütehakıkkı (Ar.)** : Gerçekliği ispatlanan, doğruluğu anlaşılan, doğru olduğu ortaya çıkan 135b/24.
- mütehammil (Ar.)** : Maddi ve manevî bir yükü kaldırmaya, güç bir işi yapmaya elverişli olan, dayanıklı, dayanabilen, dayanan, katlanan, tahammül eden 20b/6, 111b/27.
- müteharrik (Ar.)** : Tahrik olan, harekete geçen, işleyen 128a/25.
- mütehavvil (Ar.)** : Değişmiş, başka bir görünüm almış olan, bulunduğu durumdan başka bir duruma geçen, biçim değiştiren 58b/26.
- mütehayyir (Ar.)** : Hayret içinde kalmış olan, şaşırmış olan 33a/4, 35a/11, 35b/24, 36b/19, 39b/12, 45a/27, 55a/22, 61b/27, 63b/4, 71a/23, 85a/4, 110a/2, 118b/20, 123a/7, 172a/2, 173a/22.
- müteḫaddimîn (Ar. müteḫaddim'in çğl.)**: Eski adamlar, eskiden yaşamış olanlar, eskiler 23a/13.
- müteḫâtır (Ar.)** : Damla damla dökülen, damlayan 107b/26.
- mütekebbir (Ar.)** : Kibirlenen, kendini beğenmiş, gururlu 35a/6, 35a/8, 142b/15.
- mütekeffil (Ar.)** : Kefil olan, üstüne alan, üstlenen 52a/27, 92a/22, 102a/19.
- mütekellim (Ar.)** : Söyleyen, konuşan 4a/12, 9b/14, 120b/3, 160b/20, 164a/18, 168b/4.
- mütekevvin (Ar.)** : Meydana gelen, ortaya çıkan, vücut bulan, hasıl olan 5a/11.
- mütelâkî (Ar.)** : Kavuşmuş, erişmiş, buluşmuş, kavuşan 64b/12.
- mütelâlî (Ar.)** : Çakarak parıldayan, ışıldayan 60a/18.
- mütelâşî (Ar.)** : Telaşlı, aceleci 31a/5.
- mütemekkin (Ar.)** : Bir yere yerleşmiş, bir yerde oturan, yerleşik 31b/24, 100b/2.
- mütemennâ (Ar.)** : Temenni olunan, istenen, dilenen, arzulanan 3b/18.

- mütemerrid (Ar.)** : Kötü bir iş yapmakta ısrar eden, yaptığı yanlışlık ve tuttuğu kötü yolda direnen, inat eden, dik kafalı 125b/11.
- mü'temin (Ar.)** : Güvenen, emniyet eden 118b/9.
- mütenāhi (Ar.)** : Biten, sona eren 45a/6.
- mütenebbih (Ar.)** : Bir uyarı veya başına gelen bir olaydan ders alıp akıllanmış olan, aklını başına toplamış olan 6a/21, 54a/6, 105a/25.
- müteneffir (Ar.)** : Nefret eden, iğrenen 113a/23.
- müteneffis (Ar.)** : Soluk alan, yaşayan 31a/1, 41a/27.
- mütenevvi'e (Ar.)** : Çeşit çeşit, türlü türlü, değişik 136b/10.
- müteraqqıb (Ar.)** : Terakkup eden, bekleyen, gözleyen, uman 71a/16, 95b/2.
- müteraşşid (Ar.)** : Dikkatle gözetleyip bekleyen, kollayan, tarassut eden 62b/13, 104a/2.
- mütercim (Ar.)** : Yazılı bir metni yazılı olduğu dilden başka bir dile aktaran, çeviren, çevirmen 3b/21.
- müterreddid (Ar.)** : Kararsız, değişken, ikircikli 95a/17, 97a/20.
- müterennim (Ar.)** : Şarkı söyleyen, terennüm eden 143a/10.
- mütesellī (Ar.)** : Bir acıyı unuttur gibi olan, avunan, teselli bulmuş 104b/27.
- mütesellī ol-*: Avunmak 72a/5.
- müteşehhidīn (Ar. müteşehhid'in çğl.)**: Tahiyat duasını okuyanlar 160a/12.
- mütevāfir (Ar.)** : Çoğalan, bollaşan 109b/15.
- mütevakkı' (Ar.)** : Yardım bekleyen, medet uman 101b/21, 177a/22.
- mütevakkıf (Ar.)** : Olduğu yerde duran, ilerlemeyen 157b/6, 167a/14.
- mütevātir (Ar.)** : 1. Ağızdan ağıza yayılan, kulaktan kulağa duyulan, halk arasında söylenen 115b/9.
2. Yalan ihtimali bulunmayan Peygamber'in bildirdiği āyet 106b/5.
- mütevattın (Ar.)** : (Bir yeri) yurt edinmiş, yurt tutmuş, vatan edinmiş 31a/18, 39a/5, 62b/2, 74b/18.
- müteveccih (Ar.)** : Teveccüh eden, bir cihete, bir tarafa dönen, yönelen 4b/7, 17b/12, 41b/10, 54b/6, 71a/13, 103b/6, 129a/9, 132a/17, 169b/15, 171b/23.

- mütevekkil (Ar.)** : Kadere boyun eğmeyi gösteren, tevekkül ifade eden 66a/11.
- mütevellid (Ar.)** : Dünyaya gelen, doğan 17b/24, 18b/18, 23a/2, 23a/6, 29a/26, 41a/4, 53b/11, 62b/27, 75a/19.
- müteżāyid (Ar.)** : Artan, çoğalan 90a/19, 98a/22.
- mütted** : bk. **müddet** 176b/11.
- müttefik (Ar.)** : Aynı fikirde olan, hemfikir 62b/6, 107b/3, 108a/24.
- müttekī (Ar.)** : Bir yere yaslanmış olan, dayanan 68b/2.
- mütūn (Ar. metn'in çğl.)**: Yazılmış şeyler, bir yazı meydana getiren işaret ve kelimeler, metinler, eserler 65a/10.
- müvecceh (Ar.)** : Herkesin beğendiği, makbul saydığı 71a/20.
- müvekkel (Ar.)** : -den sorumlu, - ile vazifeli 30b/24, 32a/15, 32a/16, 36a/10, 36a/12, 36a/13, 104b/13, 114b/16, 121a/28, 121b/19, 173a/22.
- müverrihān (Far.~Ar. müverrih'in çğl.)**: Tarihçiler, tarih yazarları 31b/20, 64b/16, 103a/3, 175b/23.
- müverrihīn (Ar. müverrih'in çğl.)**: Tarihçiler, tarih yazarları 127b/14.
- müveşşah (Ar.)** : Süslenmiş, süslü 21a/25.
- müyesser (Ar.)** : Kolay olan, kolaylıkla oluşan, kolay yapılan 166a/13, 167b/16, 167b/24.
müyesser eyle-: Kolaylıkla sağlamak 25a/26, 144b/2.
müyesser ol-: Nasip olmak 23a/19, 47b/18, 124b/27, 127a/23, 130a/5, 168b/20.
- müzāheret (Ar.)** : Yardım etme, arka çıkma, koruma 94a/1, 113b/22, 125a/12.
- müzahrefāt (Ar. müzahref'in çğl.)** : Bu dünyadaki geçici, aldatıcı güzellikteki boş şeyler 23b/8.
- müzāyaka (Ar.)** : Sıkıntı, güçlük, yokluk, parasızlık 10b/25, 57b/1, 125b/17, 126a/12, 164b/2.
- müzāyakaļu** : Zorlu, güç, çetin 11b/9.
- müzd (Far.)** : Karşılık, bedel, ücret 42b/12, 42b/13.
- müzekkir (Ar.)** : Zikreden, ibadet eden 174b/21.

müzeyyen (Ar.)	: Süslenmiş, süslü 9b/22, 11a/5, 64a/2, 67b/8, 70b/13, 83a/5, 96a/6, 100a/9, 109b/13, 135b/24.
müzeyyin (Ar.)	: Süsleyen, tezyin eden 65a/13, 83a/6.
müzîl (Ar.)	: Yok eden, gideren 127b/19.
müzmin (Ar.)	: Uzun süre, süreğen, 50b/30
müzribîn (Ar. müznib'in çğl.):	Suçlular, günahkârlar 66b/15.

-N-

nā (Far.)	: Farsçada başına geldiği kelimeye olumsuzluk manası katan ön ek 114a/11.
nāb (Far.)	: Arı, saf, katışıksız 9b/2, 47a/12, 83b/1.
na-bedīd (Far.)	: Görünmez, kayıp, belirsiz 148b/26, 149a/1, 172b/7, 172b/11.
nā-bīnā (Far.)	: Āmā, gözü görmez, anadan doğma kör 66a/13, 106a/12, 111a/24, 126b/29, 173b/16.
nā-būd (Far.)	: Yok olan, bulunmayan, 148a/25, 168a/6.
nā-çīz (Far.)	: Hiç hükmünde olan, değersiz, ehemmiyetsiz, çok küçük (şey) 136b/6.
nā-dān (Far.)	: Bilgisiz, cahil 35a/9.
nāf (Far.)	: Göbek 78b/7.
nā-fercām (Far.)	: Sonu iyi olmayan, boş, yararsız, sonu kötü biten (iş) 66b/13.
nāfi' (Ar.)	: Yararlı, faydalı, kârlı, kazançlı 2b/26.
nāgāh (Far.)	: 1. Ansızın, birden bire 152b/26, 156b/13. 2. Vakitsiz 101a/17.
nağme (Ar.)	: Kulağa hoş gelen söz veya ses, güzel ve uyumlu ses 2b/22, 13b/21, 38b/13, 148a/13, 155b/24.

- nağz** (Far.) : Güzel, iyi, hoş, görüneb 47a/14.
- nā-ḥaḳ** (Far.) : Haksız 7b/1, 46a/17, 141b/1.
- nā-ḥalef** (Far.) : Soyuna çekmeyen hayırsız evlat 21a/17.
- nā-hemvār** (Far.) : Düz olmayan, eğri 174a/2.
- naḥīf** (Ar.) : Zayıf, cılız, çelimsiz 2a/14, 3b/12, 87b/26, 144a/11.
- nāḥiye** (Ar.) : Köyden biraz büyük yerleşim birimi 29a/24, 168b/25.
- nāhiye** (Ar.) : Çevre, civar 31a/18.
- naḥl** (Ar.) : 1. Hurma ağacı 88a/8.
2. Uzun ince vücuda sahip güzel 42b/5.
- naḥl-i bāsīḳ* : Upuzun, çok gelişmiş hurma ağacı 84a/22, 88a/4.
- naḥl-bendān** (Far.) : Ağaç budayıp tanzim eden kimse, bahçıvan 83a/3, 84a/22, 88a/4.
- naḥlistān** (Far.) : Hurmalık, hurma fidanlığı 99b/25.
- nā-ḥoş** (Far.) : Hoşa gitmeyen, beğenilmeyen 140b/22.
- naḥr** (Ar.) : Boğazlama, kesme.
- naḥr günü*: Kurban Bayramı günü 46b/6.
- nāḥun** (Far.) : Tırnak 14a/6, 14a/26.
- nā-ḥüne** (Far.) : Eğitimsiz, cahil 166a/26.
- naḥvet** (Ar.) : Kendini beğenme, böbürlenme, büyüklenme, kibir, gurur 60a/9, 78b/3.
- nāyip** (Ar.) : Nāib, bir kimsenin yerine bakan kimse, vekil 70a/6.
- na‘īm** (Ar.) : Huzur, mutluluk ve bolluk içinde yaşayış, nimetlenme 13a/9, 154a/20, 156b/6, 157b/12, 159b/4.
- na‘īm-i bāḳī*: Sonsuzluk cenneti, ebedilerin kalacağı Naim cenneti 160b/23.
- na‘īm-i cennet*: Kur'an-ı Kerim'de adı geçen sekiz cennetten dördüncüsünün adı 156b/6, 157b/12.
- na‘īm-i cinān* : Kur'an-ı Kerim'de adı geçen sekiz cennetten dördüncüsünün adı 159b/8.
- nāire** (Ar.) : Ateş 13a/17, 104a/10.
- nāḳ, nāḳa** (Ar.) : Dişi deve 56b/10, 95a/14, 108a/16, 153b/24.

- naḳd (Ar.)** : Madenī para, akçe, para 9b/22, 40b/8, 62a/25, 72b/19, 73a/8, 102a/12, 135a/23, S147b/8. 165b/13, 175b/23.
- naḳdīye (Ar.)** : Nakde mensup, nakitle ilgili, para bakımından olan, paraca 66b/22.
- nā-kes (Far.)** : İnsaniyetsiz, alçak 120b/25.
- naḳīb (Ar.)** : Bir boy veya uğurun başkanı veya vekili 1b/10, 171a/2.
- naḳīb-i leşker-i siyādet*: Seyyitlik askerinin başkanı, seyyitlik silsilesinin baş vekili 1b/10.
- nāḳilān (Far.<Ar. nāḳil'in çğl.)**: İşittiği haberleri ve sözleri başkasına anlatan 13a/15, 60a/3, 136b/9.
- nāḳilān-ı āṣār*: Kitapları çoğaltanlar, kitapları istinsah edenler 60a/3.
- nāḳilān-ı āṣār-ı Muşṭafaviyye*: Hz. Peygamber hakkında yazılan kitapları çoğaltanlar/istinsah edenler 136b/9.
- nāḳiṣa (Ar.)** : Eksiklik, kusur, noksanlık 161b/20.
- naḳḳādān (Far.<Ar. naḳḳād'ın çğl.)** : Hadislerin sahihini, sahtesini ayırt edenler 154b/11.
- naḳḳāṣ (Ar.)** : Nakış işleyen, nakış yapan 40b/6.
- Naḳḳāṣ-ı şun*⁶: Sanatlı yaratan Hz. Allah 40b/6.
- Naḳḳāṣ-ı kudret*: Kudretle yaratan Hz. Allah 8b/27.
- naḳl (Ar.)** : 1. Bir yerden başka bir yere alıp götürme, aktarma, taşıma, iletme, geçirme, aktarım 22b/18, 79b/15, 110a/23.
2. Hikāye etme, anlatma, söyleme 4a/6, 7a/8, 7b/5, 17a/11.
3. Yazı veya resmi başka bir şeyin üzerine aynen aktarma, kopya etme 124a/11.
- naḳṣ (Ar.)** : Eksiltme, azaltma 117a/19.
- naḳṣ (Ar.)** : Renkli iplikler kullanarak el ve makine ile yapılan süslü işleme 11b/21, 58b/21, 79b/2.
- naḳz (Ar.)** : Bozma, çözme, kırma, yıkma, ket vurma 116a/19, 127b/16.
- naʿl (Ar.)** : Ayakkabı, pabuç, çarık vb. 69b/3, 137b/3.

- nāle (Far.)** : İneleme, inilti 8a/23, 11b/25, 17a/4, 25a/23, 27b/4, 36a/7, 39a/18, 83b/21, 84a/6, 90b/9.
- na‘leyn (Ar.)** : Bir çift ayakkabı 51a/10, 171a/24, 171a/24.
- nāliš (Far.)** : İneleme, inilti, inleyiş 100a/3, 135a/7.
- nām (Far.)** : Ad, isim 2a/3, 2a/5, 3a/26.
- nām-ı büzürgvār* : Saygıdeğer isim 67b/5.
- na‘mā (Ar.)** : Bahşış, armağan 2a/16.
- namāz (Far.)** : Müslümanların günde beş defa kurallarına uygun olarak yerine getirmek zorunda oldukları farz ibadet 4b/12, 21a/11, 22b/5, 44b/8, 46b/20, 50b/7, 69a/12.
- namāz-ı şubḥ* : Sabah namāzı 162b/8.
- namāz-ı ‘aṣr* : İkinci namazı 118b/18.
- nām-dār (Far.)** : Mektup Ünlü, sanlı, namlı 2a/20, 59a/24, 71b/25, 97a/12, 97b/18, 105b/9, 128a/4, 166a/7, 177a/26.
- nāme (Far.)** : 1. Mektup 59a/23, 71a/2, 71a/12.
2. Sonuna geldiği isme, o ismin belirttiği manaya ait olan “yazı veya kitap” manası katarak Farsça usulüyle birleşik kelimeler yapar:
‘ahdnāme 2a/1, 18b/7, 18b/10..., *fethnāme* 74b/2, *rūznāme* 143b/24, 166a/9.
- nāme-i a‘māl* : Amel mektubu, işler mektubu 128a/4.
- nāme-i nāmī* : Meşhur mektup, ünlü mektup 71a/2.
- nāme-i sa‘ādet-sermāye* : Mutluluk sermayesi mektup, sermayesi bahtiyarlık olan mektup 71a/18.
- nāme-i şerīf* : Yüce mektup 71a/9.
- nāmī (Far.)** : Namlı, ünlü, tanınmış 71a/2, 71a/21, 81a/18, 81b/2, 83a/8, 83b/10.
- nāmīye (Ar. nāmī’nin mües.)** : Namlı, meşhur, ünlü 81a/18, 83a/8, 83b/10.
- nā-murād (Far.)** : Muradına erişememiş 37b/26.

- nāmūs (Ar.)** : 1. Bir kimsenin, topluluğun onuru, şerefi, haysiyeti 87a/1, 106a/17, 106b/11, 107a/2.
2. Kanun, yasa, nizam 66a/23.
- nā-mübārek (Far.)** : Uğursuz 32a/1, 126a/14, 127a/1, 128a/17, 132b/1
- nā-mütenāhī (Far.)** : Sonsuz 2a/15, 46a/12, 106a/9, 109b/21, 118a/4.
- nām-zād (Far.)** : Adaş 12b/12.
- nām-zād it-* : Adaş yapmak, aynı ismi vermek 130b/22.
- nān (Far.)** : Ekmek 14b/3, 41b/3, 47a/10, 56a/17, 173b/7.
- nā-pāk (Far.)** : Temiz olmayan, murdar, pis 19a/3, 21a/2, 31b/26, 39a/18, 78b/2.
- nā-pāydār (Far.)** : Süreksiz, karasız, süreksiz 139a/5.
- nā-pesendīde (Far.)** : Beğenilmez 3b/17, 27b/5, 52a/10, 152b/6.
- nā-peydā (Far.)** : Görünmeyen, belirsiz, gizli 89b/5.
- nār (Ar.)** : Ateş, od 7b/23, 11b/1, 38a/8, 40a/8, 46b/16, 112b/19, 159a/7.
- na'ra (Ar.)** : Haykırma, bağırma 29a/4, 30a/24, 38a/6, 72b/11, 126b/27, 132a/10.
- nārencī (Far.)** : Turunç renginde olan, turuncu 83a/15.
- nās (Ar.)** : İnsanlar, halk, topluluk 139b/4.
- Naşārā (Ar.)** : Hristiyanlar 38a/18, 77b/24, 90a/12, 95a/24, 138b/23, 166b/24.
- naşb (Ar.)** : Atamak 47b/10, 48b/16, 49a/8, 65a/24, 88b/10.
- nā-sezā (Far.)** : Yakışık almaz, uygunsuz 97a/27, 132b/12.
- nāşih (Ar.)** : Bir kimseyi doğru ve uygun yola çevirmeye veya kötü davranışlardan sakındırmaya çalışan, nasihat eden, öğüt veren 78a/26.
- nāsī (Ar.)** : Unutan, unutmuş olan 15b/6.
- naşīb (Ar.)** : Hisse, pay 27b/22, 37a/25, 51b/14, 58a/7, 58a/12, 59a/5, 90b/23, 130b/3, 143a/8, 166b/9, 167b/12.
- naşīb it-* : (Allah için) istenilen, arzu edilen bir şeye kavuşmayı sağlamak, fırsat vermek, ulaştırmak, eriştirmek 31a/8, 69a/9
- naşīb olma-* : İmkān olmamak, elvermemek 134a/16,

- nāṣih (Ar.)** : Geçersiz kılan, battal eden, hükmünü kaldıran veya değiştiren 6b/15, 35b/25, 37b/6, 85a/19.
- nāṣihat (Ar.)** : Kendi iradesi ile bir türlü doğru yolu bulamayan kimseye, onun iyiliğini düşünerek kötü ve yanlış davranışlardan uzaklaştırmak veya yol göstermek maksadıyla söylenen söz, öğüt 4a/19, 13b/25, 29b/22, 40a/14, 47a/3, 52a/20, 52a/24, 64a/11, 78b/5, 96b/5, 113a/13, 129b/22, 132b/25, 158b/21.
- naṣīr (Ar.)** : Yardım eden, yardımcı 121a/3.
- nāṣiye (Ar.)** : Alın 1b/11, 61a/25, 88a/15, 132b/21.
- naṣr (Ar.)** : Zafer, üstünlük kazanma, yenme 21b/27.
- Naṣrānī (Ar.)** : Hristiyan 20b/21, 60b/6, 106a/11, 114b/23, 115a/14, 116b/6, 128a/26, 128b/1.
- Naṣrāniyyet (Ar.)** : Hristiyanlık 119a/18.
- naṣṣ (Ar.)** : Kur'āndaki açık ve kesin hüküm 2b/23.
- Nastūr, Nastūrā (Ar.)** : Maraşlı keşiş Nestorius'un mezhebinden olan Hristiyan 102a/5, 100b/2, 100b/4, 100b/6, 100b/7, 100b/17, 100b/23.
- nā-ṣāyeste (Far.)** : Layık olmayan 47a/13, 120a/14.
- nāṣī (Ar.)** : den ileri gelen, ... den ötürü 46b/3.
- naṣ' (Ar.)** : Seri veya hasır örtü, sofra örtüsü 20b/25, 20b/27.
- naṣ' döşe-** : Sofra kurmak 94b/16.
- naṣ't (Ar.)** : 1. Bir şeyi medhederek anlatma, vasıflandırma 96b/14, 120a/27, 139b/9, 140a/26, 165a/4, 176b/7.
2. Hz. Muhammed (Aleyhisselām)'i övmek üzere yazılan şiirler 64b/25, 120a/24.
- naṣ't-ı ekmeṣ** : En mükemmel övgü 140a/26.
- nāṭika (Ar.)** : 1. Düşünebilme ve söz söyleyebilme yetisi 9b/13, 66b/17.
2. Düzgün, etkili ve dokunaklı söz söyleyebilme gücü 86a/14.
- nā-tüvān (Far.)** : Zayıf, kuvvetsiz 87b/25.
- nā-tüvānlık** : Zayıflık, âcizlik, güçsüzlük 44b/9.

- nā-ümîz (Far.)** : Ümitsiz 151b/1.
- nāvek (Far.)** : Ok 9a/15.
- nāyib (Ar.)** : Tahtta hükümdar bulunmadığı zaman veya küçük yaştaki hükümdarın yerine devleti yöneten kimse, vekil 37a/4.
- nāyire (Ar.)** : Ateş 97b/25.
- nāz (Far.)** : Cilve, eda, salınma, kapris 7b/24, 11b/6, 13a/8, 20a/1, 36b/21, 126a/11, 169b/4.
- nāzān (Far.)** : Nazlanan, nazlı 100a/2.
- nāzar (Ar.)** : 1. Gözleri bir kimse veya nesne üzerine çevirme, göz atma, bakma, bakış 10a/17, 12a/24, 14a/19, 45b/6, 95b/3, 100b/7, 104b/4, 138b/24, 140b/22, 143b/14, 148a/1, 156b/24, 165a/25.
2. Bir şey veya konu hakkında belli bir düşünce sahibi olma, belli biçimde ele alma, öyle sayma, görüş, bakış, düşünce 10b/23, 14a/23, 151b/10, 152a/14.
3. Bir şeye iltifat etmek, yönelmek 134b/13, 139a/5, 165a/12.
4. Allah'ın kullarına muamelesi, iltifat etmesi 148a/17, 152a/8, 168b/10.
5. İçer bakış 152b/13.
- nazar-ı şeytān ve cinnīler.* Cin taifesi ve şeytanın bakışı/görmesi 47b/10.
- nazar-ber-kadem (Far.)**: Bakışları ayakları üzerinde olan 138a/1.
- nāzargāh (Far.)** : Bakılan yer, bakılacak yer, bakacak 9b/25, 49a/7.
- nāzenīn (Far.)** : Nazlı, cilveli, işveli, oynak 22b/2, 36a/7, 41a/5, 72a/3, 136b/7, 175a/25.
- nāzır (Ar.)** : Yüzü ve cephesi bir tarafa dönük olan, bakan, gören, gözeten (kişi) 166a/22, 166a/23, 177a/4.
- nāzi' (Ar.)** : Söküp alan, çekip çıkaran 22a/21.
- nāzīk (Far.)** : 1. Hassas, ince 12b/7, 84b/10, 156b/4.
2. İnce, güzel ve hoş (ses) 2b/20.
- nāzikter (Far.)** : Daha hassas, daha narin 12b/7.

- nāzil (Ar.)** : Allah'tan peygamber'e gelmiş, inmiş 16b/4, 21a/10, 34a/14, 45b/2, 55a/19, 65a/8, 76a/7, 85a/18, 99a/26, 106b/5, 122b/21, 133a/26, 162a/9, 175b/4.
- naẓīr (Ar.)** : Benzer, eş, örnek 53b/14, 58b/6, 60a/11, 71b/8, 74b/1, 78a/9, 110b/16, 113b/11, 140a/6, 159a/18.
- nazlan-** : Övünmek maksadıyla naz ve işve yapmak 135a/2.
- naẓm (Ar.)** : Mısralardan meydana gelen anlatım biçimi, manzume, koşuk 2b/20, 3a/12, 3b/22, 9b/25, 61b/12, 83b/27, 84a/8, 92b/9, 120a/25, 122b/5, 123b/6, 132b/6, 137a/6, 156a/25, 176b/14, 176b/18.
- ne** : 1. Soru zamiri, hangi şey 100a/13, 101a/26, 105a/8, 111b/8, 128a/29, 130a/21, 150b/10, 160b/15.
2. Bağlaç görevinde olumsuzluk manası verir 121a/2, 131b/12, 133b/2, 154a/23, 158b/22, 175a/3.
3. Abartma, aşırılık bildirir 10a/1, 10a/2, 100a/6, 124a/10, 133b/4.
4. Özne, nesne ve yüklem olarak soru cümlesi kurar 103b/28, 105b/8, 117a/12, 117b/27, 129a/27.
5. Sebep sormak için kullanılır, niçin, niye 124a/14, 127a/2.
6. Nasıl, ne şekilde 131a/24, 146b/2.
7. Bir sıfattan önce gelerek sıfatı güçlendirir 123a/27.
8. Soru yoluyla olumsuzluk bildirir 173a/22.
- nebāhat (Ar.)** : Onur, şeref, asalet, şan 56b/17, 61a/25.
- nebāt (Ar.)** : Bitki 83a/22, 84a/4, 84a/5, 84a/6, 84a/7, 165a/15, 168a/1.
nebātü'n-naʿş : Ölü bitkiler 134b/22.
- neberd (Far.)** : Savaş, ceng 66a/20.
- nebevī(Ar.)** : Peygambere ait, peygamberle ilgili 46b/10, 93a/12, 101a/2, 104a/11, 105b/18, 127b/10, 128a/23, 129a/5, 132a/10, 159b/2, 170b/18, 171b/7, 174b/1.

- nebī (Ar.)** : Allah'ın buyruklarını insanlara ileterek onları, iyi ve doğru davranmaları konusunda aydınlatan kimse, Allah'ın elçisi 10b/16, 12b/15, 12b/23, 17b/25, 18a/24, 19b/21, 21a/17, 21a/18, 24a/25, 25b/7, 27b/2, 28a/27, 29b/17, 29b/4, 31a/27, 41a/26, 52b/14, 67a/22, 69a/21, 77a/24, 79b/11, 105b/7, 139b/15.
- nebīh (Ar.)** : Ünlü, şerefli, soylu, asil 61a/24.
- nebīl (Ar.)** : Fazilet sahibi, zekā, akıl, güzel huy, terbiye gibi meziyetlere sahip olan 123b/16.
- nebiyullāh (Ar.)** : Allah'ın elçisi 28a/12, 29a/6, 69a/18, 107a/15, 137b/2.
- necābet (Ar.)** : Soyluluk, asalet 29a/17.
- necābet-i zāt* : Kendisinin soyluluğu, aslının asaleti 29a/17.
- necāh (Ar.)** : Kurtulma 167a/4.
- necāset (Ar.)** : Pislik, kirlilik 14b/8, 27a/21, 27a/24, 33b/8, 123a/19.
- necāt (Ar.)** : Tehlikeli bir durumu, sıkıntıyı atlatma, kurtulma, kurtuluş, selamete erme 25a/25, 26b/22, 29b/23, 30b/17, 30b/19, 34a/20, 35b/23, 151a/8, 153b/26, 153b/27, 154a/15, 158b/24, 165b/23.
- necis (Ar.)** : Pis, murdar 60b/9, 150a/8.
- neciy (Ar.)** : Bir sırta ortak olan kimse, sırdaş 27a/22, 136b/23.
- necm (Ar.)** : Yıldız S147a/19.
- nedāmet (Ar.)** : Yaptığı bir işin kötü sonuç verdiğini görüp pişmanlık duyma, son pişmanlık 46b/16.
- nedem (Ar.)** : Yanlış bir şey yapmış olmaktan dolayı sonradan duyulan pişmanlık 33b/23.
- nedn** : 1. Bir olayı doğuran veya gerektiren başka bir olayı sormak için kullanılan soru sözü, hangi sebepten, hangi sebeple, hangi amaçla, niçin 12b/11, 16a/15, 38a/27, 106b/26, 126a/24.
2. Nereden 50b/17, 72a/12, 95b/17, 128b/2.

3. Bir nesnenin hammaddesini sormak için neyden, ne ile yapılmış diye sorulan soru 60a/8.

nedīm (Ar.) : Padişah vb. büyük kimseleri eğlendiren, hoş fıkralar ve hikâyeler anlatan kimse 37b/12.

nef^c (Ar.) : Menfaat, çıkar, fayda 16a/14, 33b/7, 89b/19, 101a/16, 125a/27.

nefāis (Ar.nefīse'nin çğl.): Herkes tarafından beğenilen ve güzel bulunan şeyler 59b/16, 102b/2.

nefāz (Ar.) : Sözü geçer olma, hatırı sayılır olma, etkili olma 20a/11.

nefer (Ar.) : Kişi, kimse, tek bir şahıs, bir tek adam 23a/26, 35b/1, 40a/20, 55a/17, 64b/15, 70b/20, 84b/14, 87a/13, 93a/11, 111b/17, 116b/8, 119a/24, 124a/27, 125a/29, 132b/21, 162a/23, 162a/27, 169a/18, 169a/19, 169a/23, 170a/20, 171b/23, 177b/15, 177b/9.

nefer-i bed-gevher: Kötü tabiatlı kişi, fena kimse 126b/20.

nefes (Ar.) : Az veya çok hızla ağızdan dışarı üflenlen hava 47a/3, 66b/17, 77a/12, 114b/26.

nefh (Ar.) : 1. Üfleme, boru çalma 11b/13, 144a/21.
2. Ruh vererek canlandırma 10a/12.

nefh-i rūḥ-ı pūr-fütūḥ: Allah'ın merhametini kazanmış ruha can verme 10a/12.

nefh-i şūr : Sur'a üfleme 144a/21.

nefha (Ar.) : Güzel bir koku 138b/5.

nefis (Ar.) : İnsanı dünyevî hazlara yönlendiren öz benlik 9b/13, 23b/8, 29a/17, 42b/9, 46b/26, 51b/11, 89b/21, 93b/6, 109a/24, 133b/8, 153a/2, 171b/11, 177a/9.

nefīs (Ar.) : Herkesçe beğenilen, çok hoş a giden, istek uyandıran, çok güzel 5b/12, 9b/13, 42a/21, 98a/3, 101a/13, 102b/4, 102b/11, 104b/11, 134a/4, 173a/1.

nefret (Ar.) : Bir kimse veya nesneye karşı insanda oluşan olumsuz tepki, tiksinti, iğrenme duygusu, düşmanlık 10a/21, 14a/20, 15b/24, 39b/9, 70a/23.

nefrīn (Far.) : İlenme, lanet, beddua 27b/22, 28a/25, 50b/1, 126b/12, S147a/6.

nefsānī (Ar.)	: Canlılığın gerekli kıldığı gereksinme ve isteklerle ilgili olan, bedensel isteklere ilişkin, bedensel isteklere özgü 10a/23, 83b/25, 168a/8.
nefsī (Ar.)	: 1. Benim nefsim 133b/20, 135a/18. 2. Nefisten doğan şeyle ilgili, nefisle ilgili 66b/17.
nefy (Ar.)	: İnkār etme 112b/15.
nehār (Ar.)	: Gündüz 27a/13, 38b/11, 76a/11, 115a/4.
nehb (Ar.)	: Yağma, çapul, talan 61b/19.
nehb it-	: Yağmalamak 59b/7.
nehc (Ar.)	: Doğru yol 40b/25.
neheng (Far.)	: Timsah 166a/2.
nehmet (Ar.)	: Yüksek himmet 165b/13.
nehr (Ar.)	: Çoğunlukla denizlere dökülen, uzunluğu, kollarının çokluğu, debisi, havzası ve önemi bakımından büyük akarsu, ırmak 7b/10, 8b/12, 18a/13, 67b/27, 156a/22.
nehr-i cārī	: Akarsu 7b/10, 156a/22.
nehrā'n-nūr	: Nurdan nehirler 146b/20.
nehy (Ar.)	: Bir işin yapılmasını yasak etme, yasaklama, men etme, engelleme 13a/10, 13a/18, 14a/2, 13b/22, 21a/12, 23b/11, 28b/22, 28b/23, 75a/8, 111b/7, 141a/17, 152a/26.
neḳāve (Ar.)	: Bir şeyin en iyisi ve en üstünü 92a/26.
nekbet (Ar.)	: Felaket, bela 25b/11, 103a/12.
nemā (Ar.)	: Büyüme, gelişme, yetişme, uzama 42b/1, 44b/1, 53a/6.
nemed (Far.)	: Keçe, kebe 25a/14.
nemek (Far.)	: Tuz 47a/8.
nemekdan (Far.)	: Tuzluk, tuz kabı 47a/10.
nemī (Far.)	: Olumsuzluk eki 65a/4
nemnāk(Far.)	: Nemli 41b/10.
neng (Far.)	: Şeref, şöhret, ün 124a/17.

- nerdübān, (Far.)** : Merdiven 98a/26, 140a/6, 142a/18.
- nerde** : Nerede, hangi yerde 20b/6.
- nereden** : Hangi yerden 25b/27.
- nereye** : Hangi yere 91a/26.
- nergis (Far.)** : Güzelin gözü 9a/19, 89a/26, 90b/14, 99a/3.
nergis-i şehīlā: Güzel ve baygın bakışlı göz 99a/3.
- nergiseyn (Ar.)** : İki göz 175a/24.
- nerm (Far.)** : 1. Hassas, narin 12b/9, 156b/4.
 2. Yumuşak, gevşek 139b/11.
nerm it- : 1. (Mizaç, huy, karakter için) Uysallaştırmak, yumuşak başlı yapmak 78b/1.
 2. (Sert ve katı madde için) yumuşatmak, gevşetmek, hamur gibi bir kıvama getirmek 139b/11.
- nerm-dil (Far.)** : Yumuşak yürekli, merhametli 94a/13.
- neseb (Ar.)** : Soy, baba soyu, şecere 18a/8, 63a/5, 64b/12, 73b/8, 84a/16, 112b/22, 118a/5.
- nesh (Ar.)** : Kaldırma, hükümsüz bırakma 14b/16, 25a/3, 75a/7, 96b/2, 152a/19.
- nesil (Ar.)** : Soy zincirinde derece, kuşak 6a/15, 18a/6, 21b/20, 24b/12, 29a/21, 41a/11, 53b/25, 54a/16, 55a/10, 68a/7, 102b/16.
- nesīm (Ar.)** : Yumuşak esen rüzgār, esinti 21a/1, 36b/3, 53a/15, 72a/14, 83a/1, 91a/27, 128b/22, 163a/13.
nesīm-i ‘anber: anber kokan esinti 91a/27.
nesīm-i şeh̄er: Tan yeri, hoş esen sabah rüzgarı 72a/14.
nesīm-i ümīz: Umut esintisi 99b/11.
- nesne** : Birşey, hiçbir şey 10b/1, 14b/14, 28b/24, 33b/13, 45b/5, 58a/6, 61b/25, 79a/26, 85a/1, 128a/3, 130b/25, 160b/11.
- neşr (Ar.)** : Düz yazı 3b/14, 176b/17, 176b/21.
- nesrīn (Far.)** : Yaban gülü 36b/1.

nessāc (Ar.) : Dokumacı 134b/5.

Nessāc-ı Hikmet: Hikmet dokuyan Hz. Allah 134b/5.

nisye (Far.) : Veresiye S147b/9.

neşât (Ar.) : Sevinç, neşe 8b/13, 13a/9, 13b/13, 74b/6, 83a/3, 100a/2, 134b/18.

neşr (Ar.) : Yayma, dağıtma 141b/15.

neşv (Ar.) : Bir canlının gelişerek büyümesi 42b/1, 44b/1, 53a/6.

netf (Ar.) : Kıl yolma 51a/2.

netice (Ar.) : Bir eylemin, bir işin, bir olayın bitiminde ortaya çıkan durum veya şey, sonuç 2b/24, 20b/1, 46b/6, 59b/5, 74a/20, 86b/18.

ne‘üzü-billāh (Ar.) : (Tehlikeli ve korkulu anlarda) “Allah’a sığındık”, “Allah korusun” manasında kullanılan bir söz 158b/6, 161b/22.

nev (Far.) : Yeni 2b/9.

nev^c (Ar.) : 1. Çeşit, türlü 34a/23, 55a/7, 132a/4, 132a/7,
2. Cins, tür 46a/12, 102a/26, 114a/13, 160b/21.
3. Sınıf 17b/22, 167a/7, 174b/21.

nev^c-i denāet: Bir tür alçaklık; alçaklığın bir türü, cinsi 114a/14.

nev^c-i diger: Başka tür 174b/21.

nev-bahār (Far.) : İlkbahar 82b/24.

nev-reste (Far.) : Yeni yetişmiş, yeni elde edilmiş, taze 83a/7.

nevā (Far.) : 1. Ses, ahenk, nağme 38b/13, 66b/17, 148a/13.
2. Refah, bolluk 90a/6.

nevāfil (Ar. nāfile’nin çğl.): Farz ve vacip dışında fazladan yapılan ibadetler 52a/13.

nevāhī (Ar. nāhiye’nin çğl.) : Taraflar, yanlar 27b/11, 70a/11, 71a/16, 174b/12.

nevāhī (Ar. nahiye’nin çğl.) : Yasaklanan şeyler 47a/2.

nevāht (Far.) : 1. Gönül okşayıcı söz, iltifat 4b/24, 73b/8, 74b/20, 127a/13, 138a/6, 159a/9.
2. Saz çalma 72b/26

nevāht it- : Gönül okşayıcı iltifatlar etme 73b/27.

nevāle (Ar.)	: İhsan, bağış 134a/8.
nevālūhu (Ar.)	: Allah'ın nimetleri, ihsanları 81b/13.
nevāze (Far.)	: Fevkalade 83b/17, 135b/6.
nevāzende (Far.)	: İltifat eden, gönül okşayan 159a/8, 159a/10.
nevāziş (Far.)	: Okşama, iltifat etme, gönül alma 11a/2, 92a/9, 94a/6, 102b/23, 159a/8.
nevbet (Ar.)	: 1. Kez, defa 4b/11, 7b/11, 8a/25, 10a/19, 16a/11, 17b/19, 33a/9, 39b/3, 41b/17, 71a/27, 87b/4, 93a/7, 98a/16, 104a/23, 113a/18, 137b/6, 163b/26. 2. Sıra ile yapılan iş, nöbet 57b/11, 65a/24, 68a/11, 136b/18, 144a/23, 144b/16, 146a/26, 148a/20, 160a/26. 3. Sıra 20b/7, 26a/12, 39a/9, 112a/9, 131a/10.
nevbetçi	: Nöbetçi 136b/18.
nev-civān (Far.)	: Genç delikanlı 113b/12.
nevḥa (Ar.)	: Ölünün arkasından yüksek sesle ağlama, ağıt yakma 8a/22, 13b/10, 13b/24, 24b/10, 38a/25, 92b/12.
nevḥa-engīz (Far.)	: Feryat koparan 13b/21.
nevīd (Far.)	: Müjde, iyi haber 72b/12, 136a/8.
nevmīd (Far.)	: Hiçbir umudu olmayan, ümitsiz, çaresiz 14b/21, 25b/3, 52a/17, 91b/6.
nevmīdlik	: Ümitsizlik 14b/12
nevmīz	: bk. nevmīd 34a/11, 37b/25, 39b/24, 43b/16, 43b/21, 149b/14, 151b/6.
n'eyle-	: Ne eylemek, ne yapmak 50b/6, 93b/18.
neyyir (Ar.)	: Işık, aydınlık, parlak 33a/20, 76a/15, 134a/23.
neyyireyn (Ar.)	: Cisme dönüşmüş iki aydınlık 165b/18.
nez' (Ar.)	: 1. Bir şeyi bulunduğu yerden çıkarma, koparma, sökme 54b/22 2. Yok etme, ortadan kaldırma 14a/25. 3. Ölmek üzere olma, can çekişme 164b/10.
nezāket (Far.)	: Başkalarına karşı saygılı ve incelikli davranma, kibar ve ince olma, naziklik 9a/12.
nezāre (Ar.)	: Bakma, seyretme 100a/14.

neẓāret (Ar.)	: Tazelik 84a/7, 84a/15.
nezer (Ar.)	: Az, seyrek 55a/23.
nezerlık	: Azlık, seyreklik 55a/23.
neẓīr (Ar.)	: 1. (Hz. Allah için) Uyaran, uyarıcı, ikaz eden 80a/16, 82a/5. 2. (Peygamber için) Halkı Allah'ın gazabından bahsederek uyarmaya, doğru yola çevirmeye çalışan, gözdağı vererek korkutan 139b/2.
neẓr (Ar.)	: Adak 58a/22, 60b/6, 122b/28.
<i>neẓr eyle-</i>	: Adak adamak 35b/7.
<i>neẓr it-</i>	: Adak adamak 54a/17, 58a/3, 75a/16.
neẓẓāre (Ar.)	: Bir şeye bakma 84a/4, 124a/5.
nıṣf (Ar.)	: Bir şeyin yarısı, yarım 5a/6, 10b/11, 13a/12, 47a/20, 79a/23, 105a/21, 133a/27.
<i>nıṣfū'n-nehār</i>	: Günün ortası, öğle 90b/9, 114b/20.
nıṣfet (Ar.)	: Hak gözetme, insaf, hakkaniyet 31b/25.
niṭāk (Ar.)	: Kemer, kuşak 177b/6.
ni'am (Ar.)	: Nimetler 2a/15, 3b/18, 28b/15, 90a/19, 165b/4.
nice, niçe	: 1. Nasıl 23b/27, 26a/3, 29a/10, 36b/14, 40a/3, 40b/19. 2. Oldukça çok, pek çok, ne kadar çok, hayli 6a/11, 40a/27, 60b/19, 64a/26, 73b/1. 3. Niçin 7b/2, 26b/1, 33b/14, 38a/3, 44a/1, 124a/16. 4. Ne 15a/20, 117b/13. 5. Belirli bir miktar, belirli bir süre 23b/9, 27b/1.
niçün	: Bir olayın veya davranışınsebebini öğrenmek için kuurlan soru cümlesinde kullanılan zarf, hangi sebeple, neden, hangi amaçla 11a/27, 20a/18, 32b/25, 45a/25, 77b/5, 89a/17, 100b/12, 115a/15,124a/27, 130a/20, 148a/21, 150a/23, 169b/17, 173a/6.
nidā (Ar.)	: Bağırma, bağırış, ses 5b/16, 11b/23, 29b/4, 41b/20, 100b/10, 106a/1, 107b/14, 112a/17, 129b/9, 148b/10, 170a/8.

- nifās (Ar.)** : Yeni doğum yapmış kadının durumu 54b/27.
- niġāh (Far.)** : Bakış, bakma 100b/7, 165b/27, 175a/25, 175b/2.
- niġār (Far.)** : Yüz, surat, sima 44b/4.
- niġārḥāne (Far.)** : Harika sanatlı eserlerin olduğu yer, yeryüzü 1b/13, 9a/23.
- niġāristān (Far.)** : Harika sanatlı eserlerin olduğu yer, yeryüzü 83b/6.
- nigehbān (Far.)** : Bekçi, gözcü, muhafız 2b/1, 39a/27.
- nigerān (Far.)** : Şaşkınlıkla bakakalan 95a/21.
- niġīn (Far.)** : Yüzük 2b/23, 9a/20, 134a/12, 134b/21.
- niġū (Far.)** : İyi, güzel, hoş 76b/24.
- niġū-ḥiṣāl (Far.)** : İyi hasletler, güzel huylar, hoş özellikler 75b/9, 118b/7.
- nīġū-fāl (Far.)** : Güzel talih, hoş kısmet, iyi baht 99b/7.
- nigūkār (Far.)** : İyilik eden, iyi iş yapan 92b/11.
- nigūnsār (Far.)** : Baş aşağı 7a/14.
- nihād (Far.)** : Huy, tabiat, yaratılış 66b/2, 92b/11, 112a/9, 162a/13.
- nihād-ı bī-būnyād*: Temel olmayan huy, esası olmayan tabiat, karaktersiz 162a/13
- nihāl (Far.)** : Fidan, taze sürgün 25b/10, 66b/3, 99a/2, 99b/25, 165a/15.
- nihāl-i būstān-ı fütüvvet*: Mertlik bahçesinin fidanı 66b/3.
- nihāl-i bāġ-ı zindegānī*: Hayat bahçesinin fidanı, hayat bağının taze sürgünü 99a/2.
- nihān (Far.)** : Saklanmış, gizli 91b/9, 119a/9, 151a/10.
- nihānhāne (Far.)** : Saklanacak gizli yer 9a/17.
- nihānī (Far.)** : Gizli, gizlilikle ilgili 41a/15, 71a/2, 124a/27, 139b/15, 161a/20, 177a/1.
- nihāyet (Ar.)** : 1. Son, bitim 3b/2, 13b/11, 76a/10, 125b/21,
2. En son, en uç, en çok 18a/2, 18b/10, 70b/15, 85b/25, 143a/24, 168b/11.
- nihāyet bul-* : Sona ermek 71a/14,
- nihāyetsüz** : Sonsuz 33a/12.
- niḳāb (Ar.)** : 1. Yüz örtüsü, peçe 56b/27, 66a/14, 71b/10, 90a/26, 136a/2, 156a/15.
2. Örtü, perde 30a/23, 71b/19, 103b/7, 126a/6.
- niḳāb-ı ġurūb*: (Güneş için) batış perdesi, günbatımı örtüsü 126a/6.

niḳāb-ı siyāh : Siyah peçe, siyah örtü 103b/7.

niḳābet (Ar.) : Vekillik 171a/6.

niḳāḥ (Ar.) : Evlilik, evlenme 12b/20, 18b/20, 23a/21, 24a/21, 38b/20, 40a/19, 53a/19, 63b/20, 72b/13, 131a/1.

nīk-aḥter (Far.) : Yıldızı iyi, talihli, şanslı 71b/24.

niḳāt (Ar.) : Herkesin anlayamadığı, anlaşılması güç kavram ve manalar 133a/4.

nīk-baḥt (Far.) : Talihi iyi, bahtı açık 143b/25, 144a/3.

niḳmet (Ar.) : Şiddetli ceza S147a/3.

nīk-nām (Far.) : Şöhreti iyi olan, iyi nam kazanmış olan 151a/3.

nīl-gūn (Far.) : Çivit rengine olan, koyu mavi, lacivert 104a/1, 173a/9.

nīlī (Far.) : Çivit rengi, mavi 95b/7.

nīlūferī (Far.) : Nilüfergillerden, durgun su veya havuzlarda yetişen, yuvarlak ve geniş yapraklı, beyaz, sarı, pembe ve mavi çiçekler açan, kök saplı, yüzer yapraklı çok yıllık otsu su bitkisine benzer 83a/7.

nīme (Far.) : Yarım, yarı 74a/24, 90b/22, 156a/14.

ni‘me (Ar.) : Ne güzel, ne iyi.

ni‘me’l-vekīl: O ne güzel vekildir 166a/12.

ni‘me’r-refīk : (Hz. Ebū Bekir için) o ne güzel yoldaştır 109b/10.

ni‘met (Ar.) : Allah’ın insanlara yararlanmaları için sunmuş olduğu her şey 7a/9, 13b/16, 38a/9, 119b/18, 139a/6, 141a/6, 152b/5, 175a/26.

ni‘met-i ‘uzmā: Büyük lütuf, çok büyük ihsan 2a/16.

nimetlik : Nimet oluş, nimet olma durumu 77a/18.

nīm-mürde (Far.) : Ölüm hâlinde, yarı ölü 86b/8.

nīrān (Ar.) : 1. Ateş 87a/6, 121a/12.
2. Cehennem, tamu 158b/21.

nīrū (Far.) : Kuvvet, güç 66a/23.

nisā (Ar.) : Kadınlar 25b/2, 32a/17, 35b/2, 127b/22, 127b/27.

niṣāb (Ar.) : Sermaye, ana mal, mal 150a/10.

- nişār (Ar.)** : Serpme, dağıtma, saçma 124a/5, 136b/22, 155a/1,
- nişār it-* : Saçmak, serpmek 11b/23, 12b/27, 60a/18, 114a/25, 134b/19, 138b/13, 147a/16.
- nişār eyle-* : Saçmak, serpmek 102b/13, 155a/3.
- nisbet (Ar.)** : İlgi, bağ, bağlılık, ilişki 37a/21, 38b/5, 56a/21, 68a/26, 94a/22.
- nisbet it-* : İlişkilendirmek, ilişkili kılmak, ilgi kurmak 113a/27, 120a/28.
- nisbet eyle-* : İlişkilendirmek, ilişkili kılmak, ilgi kurmak 105b/27.
- nisvān (Ar. nisā'nın çğl.)**: Kadınlar 170a/27.
- nisvān-ı cemīle*: Güzel kadınlar 18b/11.
- nisyān (Ar.)** : Unutma, unutuş 10b/3, 14a/5, 150a/1, 150a/13.
- niş (Far.)** : Diken 26a/13.
- nişān (Far.)** : 1. Belirti, iz, alāmet 4a/1, 27b/23, 57a/8, 78a/1, 100b/24, 110a/13, 130a/13.
2. Tuğra 63b/14.
3. Atışta vurmak için atılan hedef 74a/23.
- nişān vir-* : (O şeyi) haber vermek veya hatırlatmak 162b/1.
- nişāne (Far.)** : İşaret, alāmet, belirti 4b/3, 7b/27, 9a/16, 48a/16, 60b/4, 89b/9, 93b/6.
- nişāşte (Far.)** : Buğday, patates gibi bitkilerden özel usullerle çıkarılan, amilaz adındaki diyastazın etkisi ile maltoza, daha sonra da mayalanma ile şekere dönüşen una benzer madde 47a/13.
- nitāc (Ar.)** : Hayvanların yavrulaması, doğurması 16a/5.
- nite** : Niçin, nasıl 46b/14, 51b/24, 110b/4, 133b/21, 141a/4, 150b/8, 164a/20, 171a/8.
- nitekim, nite kim** : Doğrulama için eklenen, kanıt olarak öne sürülen cümleyi önceki cümleye bağlar, nasıl ki, gerçekten, hakikaten 69b/17, 110b/4, 112b/17, 133b/21, 135a/27, 135b/16, 138a/12, 141a/4, 144b/17, 150b/8.
- niyāh (Ar.)** : Ölünün ardından ağlayıp sızlama, ağıt söyleme, ağıt 91b/12.
- niyām (Far.)** : Kılıç kını 66a/20, 78a/11.

niyāz (Far.) : 1. Yalvarma, yakarma 16b/3, 18a/20, 41b/10, 43a/17, 47a/9, 62b/3, 6b/11, 83b/21, 85a/14, 135a/27, 167b/18.

2. Dua 164a/26, 165b/4.

niyāzmendān (Far. niyāzmend'in çğl.): Yalvaran, yakaran 165b/1.

niyāzmendī (Far.) : Niyazmendlik, yalvarma durumu 61a/5, 164a/5.

niyāzmendlik, niyāzmendlık : Yalvarma durumu, yalvaran ve yakaran olma durumu 15a/11, 37a/2, 158b/24.

niyyet (Ar.) : Kişinin bir amaca yönelmesine neden olan düşünce, tasarı, maksat, gaye 45a/2, 58a/4, 63a/22, 70a/17, 70b/2, 105b/17.

niyyet it- : Kararkastırmak, karar vermek 40a/15, 60b/23.

niyyet eyle- : Tasarlamak, karar vermek, planlamak 10a/6.

niyyet-i şevāb: Doğru karar verme 35b/7.

niyyet-i şūm : Art niyet, kötü niyet 63a/22.

nizā' (Ar.) : Kavga, çekişme, anlaşmazlık 6b/25, 59b/8, 87a/22, 96b/23, 104a/14, 113a/26.

nizām (Ar.) : Düzen, tertip, sıra 3a/3.

nizār (Far.) : Zayıf 59b/19, 176a/21.

nīze (Far.) : Mızrak, kargı, süngü 76b/11, 76b/13, 89a/24, 177a/2, 177a/13, 177b/17.

noḥūd (Far.) : Baklagillerden, anayurdu Akdeniz bölgesi olan, birleşik telek yapraklı, sarımtırak çiçekli, besleyici özelliği yüksek, yemeklik ve çerez olarak tüketilen, bezelye ile bakla arası bir yıllık kültür bitkisi 47a/9, 62a/4.

noḫṣān (Ar.) : Bir bölümü, bir parçası eksik olma, bir kimsede veya nesnede görülen yetersizlik, tam olmama, eksiklik, kusur 9b/20, 14b/10, 20a/12, 40a/1, 51b/13, 142a/17...

noḫṣān-ı sīret: Ahlak eksikliği, ahlak düşüklüğü 61b/5.

noḫṭa (Ar.) : Bir yerin ortası 9a/2, 40b/5, 94b/11, 105a/10, 164b/2.

noḫṭa-yı dāire-i meṭālib : Talepler bölümü-nün/ hanesinin merkez noktası 94b/11.

noḫṭa-yı dāire-i ta'zīm : Saygı/hürmet bölümünün noktası 105a/10.

noқта-yı sücūd-ı pür-kār. Kārı çok olan secdenin merkezi 9a/2.

noқтаgāh (Far.) : Merkez 138b/15, 168a/8.

n'ola : Ne oluyor ? 13b/1, 13b/3, 33b/19, 61a/20, 63b/13, 88a/23, 132a/22, 134b/12.

n'oldı : Ne oldu 100b/10.

Nūh-da'vet (Far.) : İnsanları Allah'a davette Hz. Nuh gibi olan 75a/2.

nuhās (Ar.) : Bakır 45a/17.

nuhūset (Ar.) : Uğursuzluk 91b/25.

nuḳaba' (Ar.) : Kabile başkanları 171a/7.

nuḳre (Ar.) : Külçe hâlinde olan gümüş 75b/6, 142b/25, 155b/5, 157b/1.

nuḳūd (Ar.naḳd'in ḡl.): Paralar.

nuḳūd-ı bī-şümār. Pek çok para 100a/12.

nuḳūl (Ar. naḳl'in ḡl.): Aktarılarak anlatılan şeyler, nakledilen hikâyeler, rivayetler 72b/19.

nuḳūş (Ar. naḳş'ın ḡl.): Resimler, nakışlar, bezemeler, süsler 60a/19, 83b/3, 134b/5, 134b/20, 165a/17.

nuḳūş-ı 'acībe-i bedī'a. Mükemmel sanatlı acayip nakışlar 83b/3.

nuḳūş-ı būḳalemūn : Renk renk ipekli kumaşlarla süslü nakışlar 165a/17.

nūn (Ar.) : Arapçada “kūn” emrini oluşturan kef ve nun harflerinin adı olup Allah'ın “Kūn” emri ile kâinatın oluşmaya başlamasını çağrıştıran bir ifade olarak dinî metinlerde ve tasavvufî eserlerde kullanılan deyimini oluşturan nun harfi 1b/7.

nūr (Ar.) : Kutsal ışık, aydınlık, parlaklık 2a/19, 40a/27, 54a/11, 81b/6, 99b/20, 148b/20, 155b/17...

nūr-ı bāhirū'z-zuhūr. Apaçık görünen nur, ayan beyan ortada olan nur 53b/27.

nūr-ı bāşıra : Göz nuru 103b/12.

nūr-ı büzürgvār: Büyük nur 55a/3.

nūr-ı çeşm-i evlād-ı Âdem. Adem oğullarının gözünün nuru 102a/27.

nūr-ı dīde : Göz nuru 2a/19.

nūr-ı dīde-‘arūs : Göz gelinin nuru, gelin gibi güzel ve değerli olan gözün nuru 9a/12.

nūr-ı mihr-i her dü-dīde. Her iki gözün sevgi ışığı, her iki gözün sevgi güneşi 128b/29.

nūru ‘n-‘alā-nūr. Nur üstüne nur 55b/16.

nūrānī (Ar.) : Işıklı, nurlu 10a/20, 20a/1, 84a/22, 105b/4, 128a/28, 141b/19...

nūr-efşān (Far.) : Nur saçan 68a/1.

nūr-hārgāh (Far.) : Nurdan yapılmış büyük çadır, nur menşeli otağ 134b/16 .

nuşret (Ar.) : 1. Üstünlük, başarıma, zafer 2a/25, 60b/18, 62b/6, 68a/25, 74a/27, 98a/6.

2. Allah’ın yardımı, lütfu 35a/21, 94a/27.

nuşret it- : 1. Mağlup etmek, yenmek 59a/17

2. Yardım etmek 71a/18, 72b/9.

nuşret-i āsmānī. Allah’ın inayeti, Allah’ın yardımı 125a/22.

nuşret-şī‘ār (Far.) : Zafer kazanan, muzaffer 70a/4.

nūş (Far.) : İçme, içiş

nūş it- : İçmek 14a/4, 125b/24, 126a/11, 133a/22, 137a/5, 139a/10,

nūş eyle- : İçmek 129a/16

nuṭfe (Ar.) : Döl suyu, meni 19a/8, 32a/19, 32a/26, 166a/23.

nuṭṭa (Ar.) : 1. Konuşma, söylev 34b/18, 56b/17, 172a/15.

2. Konuşma yetisi 10b/14.

nu‘ūt (Ar. na‘t’in çğl.): Hz. Muhammed’i övmek için yazılmış eserler, naatler 2b/22, 65a/12,

77b/26, 110b/15, 136a/13, 165a/14.

nu‘ūt-ı celāl : Büyüklük övgüleri 110b/15.

nuzṣār (Ar. nazīr’in çğl.): Nazırlar, bakanlar 83b/18.

nübüvvet (Ar.) : Peygamber olma durumu, peygamberlik 2b/27, 23b/5, 37b/16, 42a/4,

63b/15, 78b/11, 86a/3, 106b/6, 117b/2, 121a/7, 125a/13, 132b/23, 149a/19,

159b/14, 164b/2.

nübüvvet-i celāl: Azamet peygamberi 160b/6.

nübüvvet-intisāb (Far.): Hz. Peygamber, Peygamberlik vazifesine girmiş olan 82a/11.

nübüvvet-me’ab (Far.): Peygamberliğe barınak olan, Hz. Peygamber 112b/2

- nübüvvet-menzilet (Far.):** Makamı peygamberlik olan, Peygamberlik pāyesine sahip olan
46a/20, 81b/7, 81b/17-18, 82b/17, 98b/17, 111a/22, 129a/26, 133b/13.
- nübüvvet-penāh (Far.):** Peygamber 87a/24, 93a/13, 113b/25, 119b/20, 135b/15.
- nübüvvet-şiar (Far.) :** Peygamber, peygamberlik sahibi 81b/9, 176a/8.
- nücüm (Ar. necm'in çğl.):** Yıldızlar 23a/11, 23a/16, 60b/5, 84a/14, 86a/18, 86a/22, 168a/6.
- nücūmiyye (Ar.) :** Yıldızlarla falı ilmi 86a/26.
- nüdemā (Ar.nedīm'in çğl.):** Arkadaşlık eden kimseler, yardım edenler, nedimler 86b/13,
117a/23.
- nüfūr (Ar.) :** Korkudan dolayı kaçma 167b/5.
- nüh (Far.) :** Dokuz 135b/16, 136a/16.
- nüh-revāk :** Dokuz kubbe, dokuz sütun, dokuz kat gök 74b/1, 104a/1.
- nuḥūset (Ar.) :** Uğursuzluk 91b/25.
- nüket (Ar. nükte'nin çğl.) :** Anlamlı ve zarif sözler, nükteler 2b/19.
- nūkheth (Ar.) :** Güzel koku 2a/10.
- nükte (Ar.) :** Söz, yazı ve resim gibi eserlerde ilk bakışta değil de dikkat edildiği zaman, iyice düşünüldüğü zaman fark edilen ince ve derin anlam, espri 7a/18, 34a/17, 40b/5, 67b/11, 159a/20.
- nüktedān (Far.) :** İyi nükte yapan, nükte yapmasını bilen, nükteli söz söylemekten hoşlanan, nükteci 2b/21.
- nümāyān (Far.) :** Meydanda olan, görünen 1b/14, 18b/4, 71b/20.
- nümū-dār (Far.) :** Gösterge, görünen, görünücü 68b/10, 72a/24, 168a/16.
- nümüne (Far.) :** Örnek 9a/6.
- nüşūr (Ar.) :** Öldükten sonra dirilme 23b/20.
- nüvāht (Far.) :** Çalgı çalma 73b/8.
- nüvisende (Far.) :** Yazıcı, kâtip, sekreter 78b/12.
- nüzül (Ar.) :** Yukarıdan aşağı inme 6a/22, 10a/23, 21a/13, 42a/21, 53b/11, 63b/23, 89a/7, 95b/10, 101b/18, 128b/14, 152a/16, 162a/6, 172b/4.
- nüzūr (Ar. nezr'in çğl.):** Adaklar 57a/25.

-O-

- o** : 1. Uzakta olan, hakkında konuşulan kimse veya şeyi belirten bir söz 42a/10, 71a/18.
2. İki veya daha çok şeyden, daha önce sözü geçeni gösteren bir söz 2b/9, 20a/12.
3. Bu 3b/14.
4. Hz. Allah 33b/22, 66b/22.
- od (Far.)** : Ateş 16b/13, 35a/24, 141a/15.
- odun** : Yakacak olarak kullanılmak üzere kesilmiş ve parçalanmış ağaç gövde veya dalları 16b/13, 35b/10, 132b/5, 139a/15.
- oğlan** : 1. Cinsiyet ayırımı yapılmaksızın çocuk, evlat 11b/15, 14a/7.
2. Cinsiyeti erkek olan çocuk, erkek çocuk 25b/12, 32a/17, 32b/4, 55a/10.
- oğlancık** : Küçük çocuk 30b/7, 32b/18, 56b/6, 88a/15, 92b/3, 115a/7.
- oğlancuk** : bk. oğlancık 42a/15.
- oğrı** : Hırsız 33b/18, 40a/15.
- oğrılık** : Hırsızlık 169a/25.
- oğul** : Anne ve babaya göre erkek çocuk 21a/9, 40a/19, 58a/2, 64b/11, 64b/11, 64b/11, 74a/2, 82b/12, 92a/18, 93a/4, 97b/18, 97b/21.
- oğulsuz** : Oğlu olmayan, oğul sahibi olamayan 100b/6.
- oğur** : Zaman, vakit.
- bir oğurdan* : Hepsi birden 34a/8.
- oğurla-** : Çalmak, hırsızlık etmek 33b/18.
- oh** : Sevinme ve memnun olma durumunu bildirir 10b/17.

ok	: Ahşaptan yapılma, bir ucunda sivri demir diğer tarafında yönlendirici yelek bulunan, genellikle yay ile atılan eski bir silah 53a/6, 53b/13, 74a/22, 97a/21. 2. Cirit, değnek, sopa 48a/1.
okçı	: Ok yapıp satan, ok ustası 127a/8.
okı-	: bk. oku- 66a/5, 105b/8, 120b/11, 121a/719, S147a/17, 151a/19.
okın-	: Okuma eylemi yapılmak 3b/19, 75a/26, 105b/19.
oku-	: 1. Bir dile ait yazı işaretlerini tanımak, bunlarla yazılmış metinlerin taşıdığı bildiriği kavramak, çözmek, bu işaretlerin taşıdığı sesleri çıkarmak ya da sadece gözle izlemek 59a/25, 105b/12, 118a/13, 121a/13, 121a/19, S147a/17. 2. Ezbere söylemek 151a/19, 127b/7. 3. Davet etmek 113b/20, 131a/1. 4. Söylemek, demek 139b/22.
okumuş	: Herhangi bir alanda bilgi sahibi olan, eğitim görmüş olan, okuma yoluyla bilgisini arttırmış olan, bilgili, aydın, tahsilli (kimse) 105b/13.
ol	: 1. Üçüncü teklik şahıs zamiri “o” 109b/2, 114b/10. 2. İşaret zamiri “o” 44a/23, 100b/8, 107a/4 . 3. işaret sıfatı o 105b/1, 106a/19.
ol-	: 1. Olmak 26a/23, 30a/24. 2. Bir görev, makam, san veya nitelik kazanmak 44a/4. 3. Herhangi bir durumda olmak 1b/3. 4. Yardımcı fiil olarak birleşik fiiller meydana getirir 14b/6, 16a/16, 104a/10, 151b/15.
olın-	: Olmak eylemi yapılmak, olmak eylemine konu olmak 66b/11, 69a/17, 98a/4, 129b/2, 136a/17, 158a/3, 170a/18.
olur-	: Oturmak 87b/10, 94b/17.

omuz	: Boynun iki yanında bulunan, kolları göğse bağlayan iki eklemenden her biri 96a/23, 98a/23, 124a/22, 148b/23.
on	: Dokuzdan sonra gelen sayının adı 92a/24, 93b/13, 95a/11, 97b/14, 98a/12, 104b/15, 105a/23, 107b/7.
onuncu	: On sayısının belirttiği sırada bulunan 14b/20, 43a/24, 124b/15.
ora	: Anlatana göre belli bir uzaklıkta bulunan ya da görünmeyen, dinleyince bilinen veya önceden bahsi geçtiği için hiç olmazsa duyduğu yer, o yer 92a/11, 149a/26.
orak	: Yarım çember biçiminde bıçak gibi kesici bir ağız ve saptan meydana gelen ekin ve ot biçme aleti 16b/11, 26b/18.
oran (Ar.)	: Ölçü 3b/22.
orta	: 1. Ara, beyn 129a/2, 170b/11. 2. Görülen, içinde bulunulan yer, meydan 88a/8. 3. Civarında, mahallinde 174b/15. 4. Topluluk içinde, kalabalık arasında 161b/19. 5. Bir yerin kenarlarından kıyılarından aşağı yukarı eşit uzaklıkta bulunan yer 156a/16, 157a/3. 6. Bir çember ya da halkanın bütün noktalarından, kürenin yüzeyinin bütün noktalarından aynı uzaklıkta olan yer, merkez 154b/25.
oruc (Far.)	: İslâmiyet'in beş şartından birisi olan, tan yerinin ağarmasından güneş batıncaya kadar yeme, içme ve cinsel ilişkiden uzak durarak yerine getirilen farz ibadet, savm, sıyam 16b/17, 21a/11, 23b/9, 49b/8, 49b/9, 49b/9, 79a/4, 159b/25, 160a/1, 160a/7, 160b/20.
ot	: Toprak üstündeki bölümleri odunlaşmayıp yumuşak kalan, ilkbaharda bitip bir iki mevsim sonra kuruyan küçük bitkiler 87b/8, 89a/8, 89b/19.
otla-	: Hayvan, dolaşarak yerdeki ot, çimen, yaprak vb.ni yemek, yayılmak 16a/23, 89a/16, 89a/17.
otlar-	: Otlatmak 90a/22, 90a/24.

otlak	: Hayvanların otlatıldığı yer, salmalık, mera 141a/5.
otlan-	: Otlamak 45b/7.
otlat-	: Hayvanı otlamaya bırakmak, otlamasını sağlamak 98b/23, 173b/12, 174b/16.
otur-	: 1. Arkadaşlık etmek, beraber vakit geçirmek, 50b/27, 52a/13. 2. Vücudun belden yukarısı dik duracak biçimde ağırlığı kaba etlere vererek bir yere yerleşmek 36b/8, 62b/23. 3. Yer almak, geçmek 75a/6. 4. Bir yerde sürekli olarak kalmak, ikamet etmek 176b/26.
otuz	: Yirmi dokuzdan sonra gelen sayının adı 6a/8, 23a/15, 34b/25, 47b/12, 53b/22, 70a/4, 80a/17.
otuzuncı	: Otuz sayısının sıra sıfatı, sırada yirmi dokuzuncudan sonra gelen 80a/17.
oyna-	: Vakit geçirme, eğlenme, oyalanma vb. amaçlarla bir şeyle uğraşmak 89b/11.
oyun	: Boş eğlence, faydasız işler 89b/2, 89b/3.

-Ö-

öd	: Karaciğerin on iki parmak bağırsağına döktüğü yeşil-sarı renkli sıvı, safra 136b/21.
ögil-	: Hakkında övmek eylemi yapılmak, kendisi hakkında övgüde bulunulmak, övmek eylemine konu almak, methedilmek 85b/23.
öğren-	: 1. Bilgi edinmek, bellemek 119b/4. 2. Söz konusu olan bilmediği bir şeyden haber almak, bilgi sahibi olmak 121a/12.

öğret-	: Talim ettirmek, öğretmek 21a/21, 30a/7.
ög-	: Birinin veya bir şeyin iyiliklerini, güzelliklerini söyleye-rek yüceltmek, methetmek, sena etmek 33b/4, 78a/5.
ögürdic	: Gelecekte olan gün, āhiret günü 51a/23.
ögüt-	: Tane durumundaki maddeleri bir araçla ezerek toz hâline getirmek 16b/12, 158b/3.
ökçe	: Ayağın topuk kısmı 175a/23.
öl-	: Yaşamaz olmak, hayatı sona ermek, can vermek 19b/13, 28b/18, 92b/10.
öldür-	: Bir canlının hayatına son vermek 43b/18, 77a/26, 97b/13.
ölüm	: Bir insan, bir hayvan veya bitkide hayatın tam ve kesin olarak sona ermesi, ahiret yolculuğu, ebedî uyku, emrihak, irtihal, memat, mevt, vefat 44a/8.
ömr (Ar.)	: Hayat, yaşam 20a/10, 51a/23, 71a/14, 73b/22, 93b/13, 156b/2.
öñ	: 1. Bir kimsenin ilerisi 156b/15, 173b/23. 2. Bir şeyin esas tutulan yüzünün baktığı yer, karşı 11a/17, 127b/3. 3. Bir şeyin esas tutulan yüzü, arka karşıtı 26a/4. 4. Önce 97b/3. 5. Sıralama veya zaman yönünden bir önceliği bulunan 175a/18.
öñdin	: Önce, önceden 9b/16, 12b/24, 110a/27, 137a/18.
öñce	: Bir kimsenin ilerisi 148b/3.
öñürdü	: Önce, daha önce, ilk önce 104b/7.
öp-	: Sevgi, saygı, bağlılık, teşekkür belirtmek amacıya dudaklarını bir şeye veya birine değdirmek 84b/20, 91a/5, 106b/16, 129b/13.
‘örf (Ar.)	: Yasalarla belirlenmeyen, halkın kendiliğinden uyduğu gelenek 124b/25.
öril-	: Örme eylemi yapılmak, örme eylemine konu olmak, bükülmek, dokunmak 156b/5.
örnek	: Durumu, davranışları ve konumu benimsenmeye uygun kimse 16b/5, 51b/4.

örs	: Biçimleri yapılacak işe göre değişen, üzerinde maden dövülen, çelik yüzeyli, demir araç 16a/8.
ört-	: 1. Kapamak, kaplamak 47a/7, 106b/21, 155a/27. 2. Suç, duyulması istenmeyen şey vb.'ni gizlemek, saklamak, belli etmemek 3b/3, 150b/27. 3. Vücudun bir bölümünü gizlemek ya da korumak amacıyla kapatmak 22b/5, 28a/23. 4. Bir kimsenin üşümesini önlemek amacıyla üstüne örtü yerleştirmek 106a/6, 107a/26. 4. Korumak, kollamak 89b/3. 5. Bir nesneyi korumak veya güzel görünmesini sağlamak için üzerine örtü giydirmek 34b/22. 6. Kapatmak 101a/5.
örtül-	: Örtmek eylemi yapılma, örtmek işi gerçekleştirilmek, gizlenmek, saklanmak, kapatılmak 9b/24, 50a/15, 147b/27, 158a/22.
örtülü	: Örtülmüş olan, örtük, kapalı, gizli, mestur 139a/7, 158a/23.
örtü	: Bir şeyi örtmeye yarayan şey, örtmekte kullanılan şey 101a/13, 158a/19.
örtün-	: Kendisi üzerine bir şey örtmek, kendi kendini örtmek 172b/27.
‘öşr (Ar.)	: Onda bir oranında hazinece alınan vergi 39a/10.
öte	: Öbür taraf, ileri 148a/19.
ötrü	bk. ötüri 119b/21, 151b/7, 154b/21.
ötüri	: ...den dolayı, bunun üzerine, bundan dolayı, o zaman 56a/5, 89b/19.
öyle	: Onun gibi olan, ona benzer 97b/5.
öz	: 1. Dönüşlülük zamiri, kendi, bizzat özü, nefsi 7a/20, 7a/22. 2. Bir kişinin maddî ve manevî varlığı, tinsel varlığı, benliği, nefis, zat, vücut, hayat, şahıs 3b/24, 29a/13.
özge	: Diğer, başka, gayrı, maada 44a/12, 93a/22, 96a/14, 143a/24.
‘özr (Ar.)	: Bir kusurun hoş görülmesini gerektiren sebep, mazeret 10a/17,

110a/21, 122b/28.

‘ö_zr-*h*^wāh (Far.) : Ö_zür dileyen, ö_zründen dolayı af dileyen 133a/13, 133a/23.

‘ö_zr-*h*^wāhlık : Ö_zür dileme işi, af dileme işi 138b/10.

-P-

pād-*ṣ*āh (Far.) : Hükümdar, devlet başkanı 7a/25, 8a/22, 60b/25, 63a/3, 77b/18.

pād-ṣāh-ı cihān-penāh-ı civān-baht. Bahtiyar âlemin sığındığı padişah, bahtiyarların kendisine sığındığı sultan, talihlilerin koruyucusu olan sultan 72a/9.

pād-ṣāh-ı müslimīn. Müslüman padişahlar 3b/19.

pād-ṣāh-ı zālīm. Zorba padişah 39a/6.

pād-*ṣ*āhāne (Far.) : Sultana yakışır bir biçimde 11a/2, 54a/3, 70b/16, 75b/5, 79b/19, 102b/11.

pād-*ṣ*āhī (Far.) : Padişahla ilgili, padişaha ait 62a/12, 71b/27, 73b/16, 105a/16, 133b/13, 166a/16.

pād-*ṣ*āhlık : Padişah olma durumu, hükümdarlık, sultanlık 59b/20, 63b/14, 131b/9.

pād-*ṣ*āhzāde (Far.) : Padişah çocuğu, padişahın oğlu, şehzade 73b/19, 74a/14, 118b/15.

pāk (Far.) : 1. Temiz 5a/22, 10a/9, 18a/18.

2. Katışksız, hālis 135a/4.

3. Kutsal, mübarek, mukaddes, aziz 2a/6, 4a/26, 7b/21.

4. Günahsız 3a/17.

pāk-dāmān (Far.) : Namuslu, temiz etekli 29b/1.

pāk-gevher (Far.) : Saf cevher, katışksız cevher 3a/21.

pākīze (Far.) : Temiz, lekesiz, saf 18a/12, 40a/15, 63b/8, 92b/11, 99b/15.

pākīze-i aṣl-ı evvāc-ı t̤āhirāt. Temiz eşlerin en temiz, temiz eşlerden soyu en temiz olan 66b/8.

pākīze-gevher (Far.) : Saf, katışıksız cevher 72a/7.

pākīze-ḥulk (Far.) : Temiz tabiatlı 77a/5.

pākīze-sīret (Far.) : Temiz huylu 143a/26.

palās (Far.) : Eski aba, çul 11b/3.

pālūde (Far.) : Su, un ve bal ile yapılan br tatlı 47a/12.

pāre (Far.) : Parça, kısım 8a/7, 28b/9, 37b/4, 40b/14, 62b/22, 107a/22, 126a/13.

pāre-i saht-dil-i bī-raḥm : Merhamet olmayan katı kalp parçası 93b/24.

pārele- : Parçalamak 126a/15.

pārelen- : Parçalanmak 173b/26.

pārsā (Far.) : Dindar, namuslu 76a/6, 77a/5, 111a/3.

pāsūbān (Far.) : Bekçi 123b/12.

pātīle (Far.) : Tencere 47a/12.

pāy (Far.) : Ayak 9b/12, 76a/19, 126b/23.

pāy-mal (Far.) : Ayak altında kalmış, çiğnenmiş 26a/11, 76a/20.

pāyān (Far.) : Son, bitim, uç, nihayet 3b/22, 14a/3, 50a/20, 155b/12.

pāyānsuz : Sonsuz, ucu bucağı olmayan, sınırsız 33a/12.

pāy-būs (Far.) : Ayak öpen 170a/15.

pāye (Far.) : Unvan, rütbe, derece, aşama 11a/10, 50a/12, 143a/23, 144b/12.

pāyi-dār (Far.) : Kalan, kalıcı, sabit, kalımlı 76a/5.

peder (Far.) : Baba 44a/15, 67b/9, 94a/9.

peder-i büzürgvār : Muhterem baba, büyük baba 44a/12, 68b/10.

pehlevān (Far.) : İri yarı, güçlü kimse 35b/19, 54a/15, 73b/16, 89a/24, 173b/13.

pehlū (Far.) : Böğür, yan 12b/6, 98a/26, 108a/3, 137b/17.

pejmürde (Far.) : Dağınık, perişan 83a/25.

pekit- : Sağlamlaştırmak, kuvvetlendirmek, 51b/8.

pelīd (Far.) : Alçak, rezil (kimse) 32a/20, 119b/29, 125b/18, 126b/20.

pelīd-sīret (Far.) : Karaktersiz, alçak tabiatlı, rezil huylu 73a/23.

penāh (Far.) : Sığınma, sığınacak yer 8a/3, 30b/10, 54b/27, 66b/26, 78a/19, 139b/18.

penāh-ı müslimīn: Müslümanların sığınacağı yer, müslümanları koruyup himaye eden
2b/5.

penbe (Far.) : Pamuk 130a/1, 130a/8.

penbe-i ğaflet: Gaflet pamuğu, gerçeklere kendini kapatmak için kulağatakılan pamuk
19a/13.

pencere (Far.) : Yapıları veya tren, vapur vb. ulaşım araçlarını aydınlatmak,
havalandırmak amacıyla yapılan, çerçeve, cam, panjur, perde gibi
eklentilerle daha kullanışlı bir duruma getirilen açıklık 11b/27, 35b/13,
172a/12.

pencşenbih (Far.) : Beşinci gün, Perşembe 175b/25.

pencüm (Far.) : Beşinci 68b/15.

pençe- (Far.) : Yırtıcı hayvanların ön ayaklarının sivri ve aşağı doğru kıvrık tırnaklı
kısmı 9a/11, 9a/14.

per (Far. perr) : Kuş kanadı 100a/4, 148a/7.

per ü bāl : Kol ve kanat 100a/4, 146b/20, 156b/14.

perākende (Far.) : 1. Düzenli olmayan, dağınık, perişan, düzensiz 7b/4, 73a/23, 118a/1.
2. Azar azar, parça parça, bölük pörçük 43a/10, 57a/24.

perde (Far.) : 1. Gerçeği görmeyi, anlamayı engelleyen şey 14a/4, 21b/12, 84b/2.
2. Örtü, görüntüyü veya görülmeyi engelleyen şey 28a/23, 58a/5.
3. Güneşten koruyan engel 95b/8.
4. İki yeri, bölümü birbirinden ayıran, açıklığı kapatan engel, bölme, kapı
145b/14, 148b/24.
5. Geçiş engelleyen şey, örümcek ağı 174a/26.

perde-dār (Far.): (Eskiden kapı önlerinde perde asılı olduğu için) padişah, vezir, veya
valilerin resmi dairelerin kapılarını bekleyen görevli, kapıcı 124a/6,
148b/22, 174b/23, 175a/8.

perde-püş (Far.) : Sır saklayan 27b/11.

- pergār (Far.)** : Uçlarından eklemli iki koldan oluşan çember çizmeye, uzunlukları taşımaya yarayan çizim veya ölçü aleti, yay çizer 134b/22.
- perhīzkār (Far.)** : Mahrem olan şeylerden kaçınan, sofı 77a/5.
- perī (Far.)** : 1. Güzelliğiyle, inceliğiyle dikkat çeken ve alımlı kadın 63a/18.
2. Tabiatüstü bir güce sahip olduğu sanılan diş varlık, cinlerin çok güzel ve alımlı sanılan dişilerine verilen ad 139b/13.
- perīṣān (Far.)** : 1. Kırılmak, bozulmak, iş göremeyecek hâle gelmek 59a/4.
2. Acınacak bir durumda olan, zavallı 14a/17, 16a/2, 33b/22.
3. Dağınık bir durumda bulunan, dağınık, düzensiz, karmakarışık 94b/15.
4. Üzüntülü, kederli, kaygılı 3a/12.
- perīṣān-ḥāṭır (Far.)** : Düşünceli, dalgın 33a/1.
- perīṣānlık** : Zavallılık, düşkünlük 25b/11.
- perr (Far.)** bk. **per** 137a/15, 146b/20,
- perrān (Far.)** : Uçan, uçucu 84a/1.
- pertev (Far.)** : Parlaklık, ışık, ışıltı 2b/9, 87a/19, 96a/6, 159a/10, 165b/25.
- pervāne (Far.)** : Geceleri ortaya çıkarak, ışık etrafında dönen gece keleklerinden pul kanatlılara halk arasında verilen ad 100a/4.
- pervāz (Far.)** : Uçma, uçuş 10b/26, 13a/19, 14a/9, 31a/13, 60a/14.
- perverde (Far.)** : Yetiştirilmiş, eğitilmiş 73a/15.
- Perverdkār (Far.)** : Rızık veren Allah 21a/7, 31a/7, 44b/19, 91a/5, 108b/5, 170b/19.
- perverende (Far.)** : Yetiştiren, eğiten 65a/4, 165a/15.
- perveriş (Far.)** : Terbiye etme, yetiştirme 94a/2.
- pervīn (Far.)** : Ülker yıldızı, süreyya 9a/10, 71b/24.
- pervīz (Far.)** : Muzaffer 87a/16, 98a/12.
- pes (Far.)** : 1. Ondan sonra, ardınca, müteakiben 7a/17, 8a/14.
2. Sözün kısası, kısacası, hasılı, hasıl-ı kelam 7a/27.
3. O hâlde, öyle ise, pekâla, öyle iken, binaenaleyh 7b/21.
4. Sonuç olarak 8b/13.

- pesend (Far.)** : Beğenme, takdir etme 24b/6, 53b/1, 73b/21, 99a/17, 109b/18.
- pesendīde (Far.)** : Beğenilmiş 68a/16, 91b/7, 94a/18, 138b/14, 174b/3.
- peşm (Far.)** : Yapağı, yün 160b/25.
- pest (Far.)** : 1. Aşağı, alçak 34a/21.
2. (Ses için) hafif, yavaş 78b/4
- peşīmān (Far.)** : Yaptığı bir davranıştan, bir işten veya aldığı bir kararın olumsuz sonucundan dolayı üzüntü duyan, öyle yaptığı için kendi kendine kızan, nādim 19b/9, 24b/9, 28b/7, 33b/22, 39b/23, 43b/19, 49b/16.
- peşīmānlık** : Pişmanlık, nedamet 28b/18.
- peşm (Far.)** : Yapağı, yün 160b/12.
- peşşe (Far.)** : Sivrisinek 132b/7, 174b/21.
- pey (Far.)** : Arka, sırt 5a/27.
- peyām (Far.)** : Başkasından alınan bilgi, haber 53b/8.
- peyām-ber (Far.)** : Peygamber 2a/4, 3a/4, 3a/22.
- peydā (Far.)** : 1. Orada bulunan, hazır, mevcut 55a/14, 75a/21.
2. Meydanda, açıkta 23a/12.
- peygām (Far.)** : Haber, bilgi 11a/2, 119a/3, 131a/22, 152a/5.
- peygāmbere (Far.)** : Allah'ın buyruklarını insanlara bildiren, ileten kimse, elçi, resul, nebi, yalvaç 15a/14, 23a/14, 43b/22, 58b/17, 69a/8, 78b/4, 78b/5, 79b/13, 82a/13, 86a/10, 86a/2, 86a/27, 86b/9, 89b/24, 89b/25.
- peygāmbere-i büzürgvār*: Büyük peygamber 111a/3.
- peygāmbereān (Far. peygāmbere'in çğl.)**: Peygamberler, elçiler, resuller 95a/25.
- peygāmbereī (Far.)** : Peygamberlik 1b/16.
- peygamberlik** : Peygamberin görev ve sorumluluğu 22b/14, 53b/5, 110a/19.
- peygām-güyā (Far.)** : Haber söyleyen, haber bildiren 2b/22.
- peyk (Far.)** : Haberci, ulak 124a/2, 138a/22, 175a/12.
- peyker (Far.)** : Yüz, çehre, surat 63a/18, 71b/1, 137b/22, 165a/10, 165a/26, 174b/20.

-peymā (Far.) : Sonuna geldiği kelimelere ölçen, ölçücü manası katarak Farsça usulüyle birleşik kelimeler yapar.

peymān (Far.) : Yemin, ant 18b/26, 19a/27, 20b/1, 94a/7, 94a/13, 116a/19, 170b/17.

peymān ve mīšāk: Yemin 170b/17.

peynīr (Far.) : Sütün, peynir mayası adı verilen bir diyastaz ile pıhtılaştırılmasından elde edilen pek çok çeşitleri bulunan yiyecek 53a/27.

peyrev (Far.) : (Birinin) arkasından, izinden giden, (ona) uyan, tâbi olan kimse 146a/21.

peyvend (Far.) : Akraba, eş dost 28b/12, 38a/5, 77a/10, 124a/21.

peyveste (Far.) : Birbirine bağlı, birbirine ekli, birleşmiş 58b/24.

pīl (Far.) : Fil 26b/19, 60b/24, 61b/14, 61b/20, 62a/10, 74a/18

pinhān (Far.) : Saklı, gizli, gizlenmiş 30a/10, 76b/12, 84a/3, 99b/26, 101b/12, 106b/27, 109a/10, 112a/11, 122b/25, 147b/4, 150b/14, 158b/15, 170a/23.

pīr (Far.) : Yaşlı, çok yaşlı, ihtiyar 13a/25, 25a/19, 42a/12, 43b/7, 53a/2, 93b/13, 106a/12, 111b/2, 127a/22, 139a/2, 172a/8.

pīr-i bā-tevkīr: Hürmetli yaşlı, muhterem yaşlı 53b/6.

pīr-i cāhil : Cahilin önde gideni, Cahillerin önderi 120b/4.

pirāhen (Far.) : Gömlek 44a/23, 44a/24.

pīrāste (Far.) : Süslenmiş, bezenmiş, düzenlenmiş 22b/14, 72a/2, 76b/23, 78b/6, 110b/15, 119b/5, 169b/18.

pīrāsteter : Daha süslü, daha bezenmiş 134b/14.

pīrāye (Far.) : Süs, ziynet 1b/16.

pīrehen (Far.) : Gömlek 36b/6.

pīre-zāl (Far.) : Yaşlı kadın, ak saçlı ihtiyar 71b/15.

pirinç (Far.) : Bakır ve çinko alaşımı 34b/24.

pīrlık : Yaşlılık, ihtiyarlık, kocalık 44b/9, 51b/13, 106b/21.

pistān (Far.) : Kadın göğsü, meme 87b/7, 87b/18, 88b/10, 88a/13, 89a/15, 89a/18, 150b/21, 176a/11, 176a/26, 176a/27.

pister (Far.) : Yatak, döşek 71b/16, 133a/14, 161a/27.

pīṣ (Far.)	: Ön taraf, ön, ileri 65a/5.
piş-	: Bir yiyeceğin ateşte, fırında, tencere ve tavada ısı etkisi ile yenilebilir duruma gelmek 49b/21.
pīṣe (Far.)	: 1. Çarşı, pazar 20a/19, 23a/5. 2. Huy, alışkanlık 3b/6, 11b/12.
pīṣīn (Far.)	: Eski, önceki, evvelki 160b/7.
pīṣ-keṣ (Far.)	: Hediye, armağan 59b/22, 61a/5, 117a/20.
pīṣ-vā (Far.)	: Önderlik eden kimse 14b/17, 75b/19, 102b/17, 113a/10.
pīṣ-vāy	: bk. pīṣ-vā 61a/21.
piyāde (Far.)	: Yay 17b/19, 54b/6, 60a/5, 62a/10, 70a/5, 76a/18, 115b/21, 151a/2.
piyāz (Far.)	: Haşlanmış kuru fasulye üzerine ince ince doğranmış soğan, maydanoz, sirke veya limon katılarak yapılan salata 47a/9.
post (Ar.)	: 1. Deri 146a/5, 155a/27, 156b/4. 2. Tüylü hayvan derisi 47a/3, 57a/15
pūd (Far.)	: Dokuma tezgahlarında ilmekten sonra enine geçirilen iplik, atkı 83a/15, 174a/9.
pūlād (Far.)	: Çelik 37b/5.
pusu	: Birine saldırmak için hazırlıklı bekleme durumu, pusuya yatma 173b/25.
pūṣ (Far.)	: Giysi, elbise 145b/20.
pūṣīde (Far.)	: Gizli, saklı 70a/14, 72a/11, 75a/14, 161a/19.
<i>pūṣīde tut-</i>	: Gizlemek, saklamak 150b/12, 161b/9.
pūt (Far.)	: Tanrısal bir varlığı veya ona atfedilen bir niteliği temsil eder nitelikte yapılmış ve kendisine tapınılan heykel veya resim, sanem 8a/11, 33b/16, 56a/11, 85a/16, 94b/24, 119b/26, 120a/13, 130b/3.
pūte (Far.)	: İçinde maden eritilen bir tür kap.
<i>pūte it-</i>	: İçinde maden eritilecek kadar sağlam kap yapmak 8a/11.
pūt-tiraşlık	: Put yontuculuğu 34a/10.

- pūthāne (Far.)** : İçinde put bulunan tapınak 32b/8, 32b/11, 34b/13, 34b/20, 114b/17, 122b/10.
- pūt-perest (Far.)** : Puta tapan 35a/1, 75a/7
- pūtperestlik** : Puta tapıcılık 23a/8, 24b/18, 76b/1, 86a/11, 115a/13.
- pūzīne (Far.)** : Maymun.
- pūzīne eyle-* : Maymuna döndürmek 154a/21.
- pūr (Far.)** : Farsça kelimelerden “dolu, çok, sahip” manalarında birleşik sıfatlar yapan ön ek 87a/7.
2. Dolu 68a/5.
- pūr-bār (Far.)** : Meyvesi çok olan ağaç 88a/9.
- pūr-beşāret (Far.)** : Çok müjdeli 131a/12, 149a/16.
- pūr-cūd (Far.)** : Cömertlik sahibi, çok cömert olan 74b/24.
- pūr-derd (Far.)** : Dert dolu, çok dertli 35b/20, 38a/5, 158b/23.
- pūr-emn (Far.)** : Emniyet sahibi, çok güvenli 136a/13.
- pūr-fütūh (Far.)** : Allah’ın rahmetine mazhar olmuş, Allah’ın rahmetini elde etmiş 10a/12, 12a/18, 22a/26, 48b/21, 168b/21.
- pūr-gevher (Far.)** : İnci dolu 84a/1.
- pūr-ḥarāret (Far.)** : Çok sıcak 95b/6.
- pūr-ḥubūr (Far.)** : Müjde sahibi, beşaret dolu 55b/10, 58a/19.
- pūr-‘iber (Far.)** : İbret dolu 77a/23.
- pūr-kār (Far.)** : Kazanç sahibi, çok kârlı 9a/2.
- pūr-māl (Far.)** : Zengin 102a/18.
- pūr-mevc (Far.)** : Çok dalgalı 166a/6.
- pūr-nūr (Far.)** : Nur içinde, nur dolu, nurlu 9a/9.
- pūr-pāk (Far.)** : Tertemiz, çok temiz 166b/21.
- pūr-rīg (Far.)** : Kumu, tozu çok olan 48a/25.
- pūr-şafā (Far.)** : Tertemiz, berraklık sahibi 94b/16.
- pūr-şafā* : Çok saf, çok temiz, çok arı 94b/16.

- pür-seng (Far.)** : Çok taşlı 48a/25.
- pür-sürāh (Far.)** : Delik deşik, delik dolu 174a/4.
- pür-süz (Far.)** : Çok yakıcı 62a/14.
- pür-sürür (Far.)** : Sevinç dolu 24b/27, 41a/3, 53b/10, 54a/26, 54b/17, 55a/6, 56a/22.
- pür-şîr (Far.)** : Süt dolu, sütü çok olan 87b/18, 88b/4, 89a/15.
- pür-ta‘ab (Far.)** : Yorgunluk dolu 165b/18.
- pür-telbīs (Far.)** : Hile sahibi, çok hilekâr 37a/26, 123b/14.
- püser (Far.)** : Erkek çocuk, oğul 46b/17, 54b/5, 83b/15, 91a/22, 106a/12, 115a/12, 121a/7, 134b/25, 166a/26, 172b/18...

püser-i ‘azrā-yı Betül: Namuslu kadının kız oğlan kız oğlu 66a/27.

püser-i bed-gevher: Mayası bozuk çocuk, soysuz çocuk, fena çocuk 25a/22.

püserān (Far. püser’in çğl.): Erkek çocuklar, oğullar 83b/15, 172b/18,

püşt (Far.) : Arka 94a/5.

püşte (Far.) : Yığın, tepe, tümsek 86a/8, 86a/22, 129a/11.

püşte-i bülend: Yüksek tepe 86a/22.

-R-

Rabb (Ar.) : Efendi, sahip Allah 3b/4, 12a/20, 46a/4, 67a/24

rabbānī (Ar.) : Rabbile ilgili 40b/25, 63a/17, 83b/4, 87a/7, 125a/22.

Rabbī (Ar.) : Ey Rabbim! 14a/13, 47b/20, 154b/3, 111b/16.

Rabbü'l-‘ālemīn: Ālemlerin sahibi olan Hz. Allah 2b/23.

Rabbü'l-erbāb: Efendiler efendisi olan Hz. Akkah 20a/13.

Rabbü'l-‘izzeti: İzzet sahibi olan Hz. Allah 43a/22.

Rabbü'l-Ka‘be: Ka‘be’nin sahibi olan Hz. Allah 110a/14

- rābīṭa (Ar.)** : İlgi, alāka, bağ, münasebet, ilişki 134a/4, 134a/7.
rābīṭa-yı ḥullet: Dostluk bağı 38a/12.
- rābīʿa (Ar.)** : Dördüncü 104a/22.
- rācīʿ (Ar.)** : Bir şeyle ilgisi olan, ilgilendiren, ona dayanan, dokunan 66a/16.
- rācīḥ (Ar.)** : Diğerlerinden üstün tutulan, önde olan, tercih edilen, üstün, değerli 28b/27, 91a/4.
- raḏīʿ (Ar.)** : Süt kardeş 33b/23, 87b/19, 88a/14, 88a/16.
- rāġ (Far.)** : Çayırılık, bağlık 20b/6, 83a/5, 131b/19.
- raġbet (Ar.)** : Bir şeye gösterilen istek, arzu 12b/2, 33b/9, 90a/4, 96b/18, 102a/19, 104b/26, 134a/5.
- rāġīb (Ar.)** : İstekli, isteyen, raġbet eden 99a/20.
- rāġībe (Ar.)** : Raġbet olunan, raġbetle istenilen şey 102a/21.
- rāh (Far.)** : Yol 147a/18, 155a/15, 155a/16, 174b/22.
rāh-ı şavāb : Doğru yol 3a/23.
- rāḥat (Ar.)** : Üzüntüsü, sıkıntısı, tedirginliği olmama durumu 9b/12, 30a/4, 49a/14, 68b/23, 92a/1, 94a/9, 98a/17, 136b/7, 138a/25, 150b/21, 153b/27, 175a/5.
raḥat-ı cān : Ruh huzuru 126b/28.
rāḥat-ı enīnūʾl-müznibīn: Günahkârların inlemesiyle gelen huzur 100a/3.
- rāh-dār (Far.)** : Bekçi 97a/13.
- rāhib (Ar.)** : Müslümanların, Hristiyan din adamlarına ve papazlara verdiği isim 77b/21, 95a/23, 100b/11.
- raḥīḳ (Ar.)** : Koyu kırmızı, duru ve kokulu bir şarap 9b/1, 155b/8, 166a/11.
- rāḥīle (Ar.)** : Deve, beygir, katır vb. yük hayvanı 74a/5.
- raḥīm (Ar.)** : Çok merhametli, koruyan, acıyan, merhamet eden 42b/22
- Rahīmā (Ar.)** : Ey Merhameti Bol olan (Allah'ım) 3a/21, 3b/8.
- rāḥiya (Ar.)** : Güzel ve hoş giden koku 138a/25.
- raḥm (Ar.)** : Acıma, merhamet, esirgeme 3b/10, 15b/27, 38a/7, 41b/14, 94b/1, 125b/15, 146a/6, 158a/26, 160b/16, 169b/13.

- Raḥmānī (Ar.)** : Allah'tan gelen, Allah'a ait, İlāhī 20a/16, 43a/18, 106b/2, 107a/5.
- raḥmet (Ar.)** : 1. Allah'ın kullarına acıması, günahlarını bağışlaması, Allah'ın merhameti 3b/24, 10b/16, 17b/17.
2. Allah'ın insanlara, darda kalanlara, yıkıma uğrayanlara yaptığı insan iradesinin dışında, yalnız kendi isteğine bağlı olarak yaptığı olağanüstü yardım 10b/24.

raḥmeten li'l-‘ālemīn: Älemlere rahmet olarak gönderilen, Hz. Muhammed 2a/5.

- raḥmet-ber (Far.)** : Rahmet getiren, Allah'ın affını getiren, Bağışlanmayı sağlayan 150b/2.
- raḥşān (Far.)** : Parıltı, parlak 95b/1
- raḥt (Far.)** : 1. Kapı ve pencereleri çerçeveye bağlayan erkekli dişili menteşe takımı 101a/13, 101a/14, 137a/11.
2. At, deve vb. eyer takımı 101b/22
3. Yolculuk eşyası, malzemesi 94b/5, 100b/1.
- ra‘iyyet (Ar.)** : Bir hükümdara vergi vererek bağlanan halk, tebaa 34b/3, 76b/2, 98b/25.
- raḳam (Ar.)** : Yazı ile gösterme, yazı yazma 9a/5, 11a/21, 66a/7, 79b/5, 84a/14, 132b/22, 164a/13, 164b/3.

raḳam-ı buṭlān: Batıldır diye bir kaydın, yanlışın üzerine çizmek 66a/7.

- rāḳib (Ar.)** : 1. Bir binek hayvanına binmiş olan, binici 62a/11, 69a/22, 69a/24, 78a/15.
2. Bir taşıta binmiş olan, yolcu 65a/2.

rāḳi‘īn (Ar. rāḳi‘‘nin çġl.): Rūku edenler 160a/11.

raḳīḳ (Ar.) : Narin, nazik, ince, dokunaklı, hassas 99b/15.

raḳş (Ar.) : Dans, oyun 35b/21, 36b/3, 102b/22.

rām (Far.) : Kendini başkalarının buyruğuna teslim eden, boyun eğen, itaat eden 2b/11, 100a/19, 104b/11, 138b/3.

Ramażān (Ar.) : Arapların kullandığı ay takvimine göre dokuzuncu ay olan, kutsal bilinen üç ayların sonuncusu ve Müslümanlara oruç tutulmak zorunluluğu olan ayın adı 105a/21, 106b/16, 107b/4, 107b/7, 107b/11, 148a/1.

ra'nā (Ar.)	: Çok güzel, hoş, latif 83a/15.
ra'nālīk	: Hoşluk, latiflik, güzellik 83a/8.
rāsiḥ (Ar.)	: Kuvvetli, sağlam, esaslı
<i>rāsiḥ ol-</i>	: Kuvvetlenmek, sağlamlaşmak 58a/4.
rāst (Far.)	: 1. Doğru, gerçek 96a/13, 106a/17, 109a/24, 126a/17. 2. Doğru 101b/27, 110b/20, 111a/11, 162a/26. 3. Doğrudan, direk, dosdoğru 88b/9, 105a/26. 4. Doğru söz 118a/9.
<i>rāst gel-</i>	: 1. Rastlamak, tesadüf etmek 32a/24, 58b/2, 62a/7, 74a/23, 114b/22. 2. İsabet etmek, hedefini bulmak, değmek, ulaşmak 133a/14.
<i>rāst eyle-</i>	: Ayarlamak, düzgün hâle getirmek 176a/7.
<i>rāst var-</i>	: Doğrudan üzerine gitmek 62a/6.
rāstī (Far.)	: Doğruluk, dürüstlük 28b/1, 76a/17.
rastla-	: İsabet etmek, değmek, hedef olarak bulmak, çarpmak 171b/25.
rāstlīk	: Doğruluk, dürüstlük 117b/17.
rasūl (Ar.)	: 1. Hz. Muhammed 3a/3, 92a/18, 98b/27, 100a/1, 101b/25, 102b/6, 112a/16, 117a/15, 119b/1, 123b/2. 2. İnsanları doğru yola davet etmek maksadıyla Allah tarafından gönderilmiş peygamber, yalvaç 2a/4, 31b/8, 78b/5, 108a/6, 109a/19, 112b/16, 114b/5, 118a/4, 160b/16.
<i>Rasūlullah</i>	: “Allah’ın elçisi” Hz. Muhammed 70b/10, 81a/21, 94a/19, 119b/8, 138a/22, 141b/21, 145b/10, 177b/24,
<i>Rasūlū's-şaḳaleyn</i>	: “İnsanların ve cinlerin peygamberi” Hz. Muhammed 93a/18, 128b/20.
<i>Seyyid-i Rūsūl</i>	: Peygamberlerin seyyidi, efendisi manasına Hz. Muhammed 177a/19.
rāšidīn (Ar. rāšid'in çğl.)	: Doğru ve hak yolda olanlar [Hz. Muhammed'den sonra halife olan Hz. Ebū Bekir, Ömer, Osman ve Ali için kullanılan Hulefā-yı Rāšidīn tamlamasında geçer] 52b/10.

- raṭb (Ar.)** : (Bitki için) taze, yeşil 88a/9.
- rāvī (Ar.)**: Bir hadisi kaynak göstererek nakleden kimse, nakil 4a/4, 13a/15, 60a/3, 136b/9.
- rāviyān (Far. rāvī'nin çğl.)** : Rāvīler, rivāyet edenler, nakledenler, anlatanlar.
- rāviyān-ı āṣār*: Kitapları rivāyet edenler 13a/15.
- ravza (Ar.)** : Bol ağaçlı ve çiçekli bahçe 65a/1, 99a/2
- ravzā-yı muḳaddese* : Hz. Muhammed'in mezarı 5a/21, 10a/8.
- ra'y (Far.)** : 1. Düşünce, fikir 73b/17, 75a/14, 104a/5, 110a/2, 126b/6, 148a/27.
2. Bayrak, sancak 148b/6, 148b/7, 148b/8, 148b/13.
- rāy-ı cihan-ārā-yı Seyyid-i Ebrār* : Hz. Muhammed'in dünyayı süsleyen sancağı 109b/21.
- ra'y (Ar.)** : Teslim olma, tabiyet altına girme 98b/20.
- rāyāt (Ar. ra'yet'in çğl.)**: Sancaklar, bayraklar.
- rāyāt-ı rif'at* : Yücelik sancağı 31b/24.
- ra'yet (Ar.)** : Bayrak, sancak 6b/22, 31b/24, 114a/6, 166b/2, 177a/18.
- rāyiḥa (Ar.)** : Güzel ve hoş giden koku 17a/1, 20b/23, 20b/24, 27a/24, 68a/14, 85b/1, 94b/4, 163a/24.
- rāyiḥa-yı Cennet* : Cennetin güzel kokuları 163a/14.
- rāyiḥalu** : Güzel ve hoş kokulu 141a/27.
- rāz (Far.)** : Sır, gizli tutulan şey 43b/23, 83b/20, 99b/26, 108b/21, 109b/22, 135a/27, S147b/2, 150b/14.
- rāz-dār (Far.)** : Sır tutan 165a/24, 174b/23.
- rāzī (Ar.)** : Kabul eden, itiraz etmeyen, uygun bulan, isteyen, karşı çıkmayan 7b/25, 44a/8, 125b/28, 160b/17, 160b/21.
- rāzī ol-* : Kabul etmek 42a/23, 44a/7, 51a/22,
- raziyalalhu 'anh (Ar.)** : “Allah ondan razı olsun” manasında dua sözü 17a/18, 68b/1, 114b/13, 161a/26, 161b/1, 173b/15.
- rāziyye (Ar. rāzī'nın mües.)** : Rıza gösteren, razı olan 102a/12.

- Rāzık (Ar.)** : Yaratıklarının rızkını veren, besleyen manasında Allah'ın sıfatlarından biri 4b/1.
- raẓrāz (Ar.)** : Çakıl taşı 147b/7, 147b/8.
- re'āyā (Ar.ra'īyye'nin çğl.)** : Halk 31b/25, 76b/1, 74b/20.
- rebī' (Ar.)** : Bahar mevsimi 82b/24, 83a/6, 84a/3, 84a/4, 84a/5, 87b/4, 171a/3.
rebī'-i dürc-i burc-ı ufķ-ı zebercedī : Fıstıkī renkteki ufuk burcunun inci baharı 83a/6.
rebī'-yi ebdān : İnsanın bedenlen dünyaya gelmesi 84a/4.
rebī'ü'l-evvel : İlkbahar 82b/23, 104b/10, 107b/6, 107b/10, 136b/11, 175b/25.
- rebī'ī (Ar.)** : Baharla ilgili 83a/23.
- recā (Ar.)** : 1. Ümit, emel, umma 3a/9, 60a/24, 161a/16, 166b/10, 167b/20, 168a/19.
 2. Dilek, istek 4b/22, 47a/13, 166b/3.
 3. Kalbin istenilen, sevilen bir şeyi umması ve bundan ferahlık ve rahatlık duyması hāli 4a/25, 24a/4.
bi'r-recā : Umarak 166b/3.
- recīm (Ar.)** : Lanetlenmiş, melun olan şeytan 7a/13, 13a/16, 14b/17.
- recm (Ar.)** : Taşlama, taş tutma.
recm eyle- : Taşlamak 112a/6.
- redd (Ar.)** : 1. Geri döndürme, geri çevirme, kabul etmeme 9b/25, 21a/15, 118b/2, 152b/9.
 2. Geri döndürülme, geri çevrilme, kabul edilmeme 46a/13.
- redīf (Ar.)** : Arkadan gelen 175b/27.
- ref' (Ar.)** : 1. Ortadan kaldırma, lağvetme, iptal etme 39a/22, 45b/26, 117a/11, 150a/14, 159a/7.
 2. Yükseltme, yukarıya kaldırma 125b/1.
ref'-i derecāt-ı āḥiret : Ahiret derecelerinin yükseltilmesi 125b/1.
- refāhiyet (Ar.)** : Refah 17b/20, 36b/13, 48b/2, 126a/10, 152b/9.
- re'fet (Ar.)** : Acıma, esirgeme, merhamet 3b/2, 10b/17, 166b/4.

refī‘(Ar.) : Yüksek, yüce 2a/8, 23a/19, 33a/12, 60a/13, 68a/5, 86a/16, 134b/24, 153b/15.

refī‘ü’l-bünyān: Yüksek yapılı bina 29b/10.

refī‘ü’l-me‘ānī: Manaları yüce olan 9b/22.

refī‘ü’l-mekān: Mekānı yüce olan 146b/7.

refī‘ü’ş-şān : Şanı yüce olan 9a/1, 23a/7, 32a/9, 48a/1, 60a/13, 74b/19, 145a/23, 165a/27.

refī‘a (Ar. refī‘nin mües.): Yüce, yüksek 48a/12.

refīk (Ar.) : 1. Arkadaş, yoldaş, dost 3a/27, 10a/3, 64a/11, 66b/9, 67a/14, 98b/25.

2. Koca, zevce 41b/11, 130b/17,

3. Yardımcı, yamak, çırak

reftār (Far.) : Gidiş, yürüyüş 41a/22, 129a/18, 138a/7.

reh (Far.) : Yol 3a/24.

reh-nümā : Yol gösteren kimse, kılavuz 2a/5, 152a/7.

rehā (Ar.) : Varlıklı olma, zenginlik 90a/6.

rehhāl (Ar.) : Çok gezip gören kişi 97a/10.

rehṭ (Ar.) : Kabile 60b/1.

re’is (Ar.) : Başkan, ser 5b/24, 32a/11, 57b/7, 61a/2, 115a/22, 130a/13, 172b/18.

rek‘at (Ar.) : Namazda ayakta duruş (kıyam), Kur‘ān okuma, eğilme (rüku) ve iki secde denilen farzların sıra ile bir kez yapıldığı bölüm 4b/13, 25a/9, 44b/8, 105b/24, 124b/8, 137a/19, 139a/27, 144a/25, 157b/4, 161a/25, 170a/8.

rek‘at-ı şāniye: İkinci rekat 168b/17.

rekb (Ar.) : Atlı grubu, süvari birliği 74a/19.

remy (Ar.) : Hac’da şeytan taşlama 45b/11, 46b/4, 48a/15.

remy-i cimār: Şeytan taşlama 45b/11, 46b/4.

renc (Far.) : Mihnet, eziyet, sıkıntı 38a/10, 78b/16, 108b/9, 133b/4, 139a/18.

rencīde-hāṭır (Far.) : Gönlü kırılmış 39b/21, 94b/26.

rencūr (Far.) : Hasta, rahatsız 32b/11.

- reng (Far.)** : 1. Bir kaynaktan ya da bir cisim üzerinden yansdıktan sonra gelen ışığın farklı dalga boylarına bağlı olarak gözde bıraktığı ayırt edici duyum 12b/6, 12b/7, 47b/5, 105b/4, 127a/4, 140a/20, 155a/21.
2. Yüzün canlılığı, neşesi, pırıltısı 132a/23, 134a/24
- reng-ā-reng* : Çok çeşitli renkleri olan , renk renk 9a/25, 34b/16.
- reng-i cirāḥat* : Kıpırmızı yüzlülük, yüzü kızarma 100a/3.
- rengīn (Far.)** : Boyalı, renkli, parlak 10b/26, 83a/9, 101b/14.
- renglū** : Rengi olan 16a/7, 162a/24.
- re's (Ar.)** : Başkan, kâinatın Efendisi manasına Hz. Muhammed 84a/12.
- reṣīde (Far.)** : Yetişmiş, ulaşmış 62b/3.
- reṣīdekān (Far.)** : Kaynağına, madenine ulaşmış 83b/15.
- resm (Ar.)** : 1. Plan, taslak, tertip 125a/8.
2. Tören, alay 23a/21,
3. Yol, tarz, üslup 72b/4
- Rasūlullah (Ar.)** : Hz. Muhammed 177b/23.
- reṣād (Ar.)** : Doğru yolda yürüme, hak yoldan gitme 56b/8.
- reṣḥa (Ar.)** : Sızıntı 99b/24.
- reṣk (Far.)** : Kıskanma, kıskançlık 41a/10, 41a/17, 95a/17, 137a/9.
- revā (Far.)** : Uygun, layık, yakışır 36a/26, 36a/27, 38b/10, 38b/6, 39a/27, 61b/15, 104b/6, 126a/10, 128a/2, 154a/11, 154a/12.
- revāk (Ar.)** : Üstü örtülü sütun dizisi 9a/7, 9a/9, 135b/16.
- revān (Far.)** : 1. Akan, akar 7b/26, 11b/25, 36b/2, 39b/11,
2 Giden, yürüyen kişi 41a/23, 105a/27.
3. Ruh, can 3a/17.
- revān it-* : 1. (Göz yaşı için) akıtmak, ağlamak 44a/10.
2. (Bir nesneyi) yürütmek, götürmek 69a/1.
- revān ol-* : 1. Akmak 44b/7, 64b/27, 72a/18, 88b/4.
2. Yürümek, gitmek 92a/7.

- revāne (Far.)** : Giden, yürüyen 17b/8, 41b/2, 42b/2, 43b/1,
revāne ol- : Yürümek, gitmek 63a/20, 63b/2, 73b/3, 92a/11.
- revāyih (Far. rāyiha'nın çğl.)**: Güzel kokular 27a/21, 40b/5, 53b/3, 60b/11, 136b/25.
- revende (Far.)** : Giden, yürüyen 39a/3, 176a/16.
- revġan (Far.)** : Yağ 43a/25.
- revġ (Ar.)** : 1. Rahatlık 68b/23.
 2. Gönül rahatlığı, sevinç 138a/25.
- revġ-güster (Far.)** : Rahatlık dağıtan, sükun veren 128b/23.
- revnaġ (Far.)** : Göz alıcılık, parlaklık, güzellik 83a/12.
- revzen, revzene (Far.)** : Pencere 9a/22, 68b/14, 175a/21.
- re'y (Ar.)** : Düşünce, fikir, görüş 55b/3, 73b/6, 73b/21, 91a/18, 117b/14, 172a/12.
re'y-i şavāb : Doğru görüş, uygun olan fikir 172a/17
- reyāġin (Ar reyġān'ın çğl.)** : Fesleġenler 36b/18, 82b/26, 134b/6.
reyāġin-i 'ubūdiyet: Kulluk fesleġenleri 105a/13.
- reyb (Ar.)** : Şüphe 45b/4.
- reyġān (Ar.)** : Fesleġen 18a/19, 36b/1, 83a/22, 84a/9, 134b/12.
- reyġān-ġ^wār (Far.)** : Fesleġen ile beslenen 137b/24.
- reza' (Ar.)** : Süt emme 90a/6, 90b/3.
- rezānet (Ar.)** : Ağırbaşlılık, vakarlılık 22b/13, 72b/25, 73b/6.
- Rezzāġ (Ar.)** : “Mahlukatına maddī ve manevī her türlü rızık bol bol ihsan eden”
 manasında esmā-i hüsnadandır 40b/21.
Rezzāġ-ı bī-zınnet: En küçük bir cimriliġi olmayan rızık veren Allah 40b/21.
- rifġ (Ar.)** : Yavaşlık, tatlılık, yumuşaklık 15a/17, 22b/1, 113a/25, 130b/1, 130b/1,
 137a/6, 144a/11.
- rıġlet (Ar.)** : 1. Ölme, ölüm 93b/15, 93b/17, 99a/21.
 2. Göç, göç etme 23b/18, 38b/16.
rıġlet eyle- : Ölmek 29b/1.
rıġlet it- : 1. Ölmek 24a/24, 28a/2, 29b/1, 128a/6.

2. Göç etmek 38b/16.

rıhlet kıl- : Göç etmek 176b/3.

rıkkıyyet (Ar.) : Kölelik ve cariyelik 43a/5.

rıtl (Ar.) : Yüz otuz dirhem ağırlığında arpa ve buğday alan bir ölçek 75b/6.

rızā (Ar.) : 1. Hoşnutluk 7b/9, 37b/21, 44a/1, 44a/5, 44a/6, 44b/19, 51b/11, 146b/9, 159a/10.

2. Razi olma, izin verme, kabullenme 63b/10, 103b/20, 104a/13, 116b/23, 118b/15, 126a/16.

3. İsteme, istek 44a/13, 60a/27.

4. Keyfi yerine olma 120b/21.

rızā-yı Hudā : Huda'nın rızası 103b/6.

rızā-yı Raḥmān: Ramhan'ın rızası 110a/24.

rızk (Ar.) : Allah tarafından herkes için yaratılmış olan biyolojik ihtiyaç maddelerinin tümü 20a/22, 29a/1, 51a/22, 87b/16, 99a/17, 142a/16, 152b/3.

rızvān (Ar.) : Cennet 67b/8, 67b/27, 166a/6.

ri'āyet (Ar.) : 1. Gözetme, saklama 93a/20, 93a/27, 117a/5, 121a/24, 128a/1.

2. Saygı gösterme, itibar etme, ağırlama, sayma, saygı

ri'āyet eyle- : Gözetmek 109b/14.

ri'āyet it- : 1. Saygı göstermek, saymak 92b/24, 104b/25, 117a/16.

2. Gözetmek, dikkate almak, ihtimam göstermek 41a/18, 117a/12.

3. Koruyup kollamak, göz kulak olmak, himāyet etmek 127b/1,

ribā-hōr (Far.) : Faizci, faiz yiyen 141a/26.

ribka (Ar.) : İlmikli ip 57b/3.

ricā (Ar.) : Genellikle saygı kalıplarında kullanılan, bir kimseden yapması istenilen veya ondan dilenilen şey, dilek 7b/8, 117b/5, 128a/17.

ricāl (Ar. recül'ün çğl.): Erkekler 25b/2, 35b/2, 70a/16, 110b/11, 170a/26.

ridā (Ar.) : Omza konan örtü 104a/6, 115a/18, 137b/3, 144a/22, 164b/24.

- riddet (Ar.)** : İslâmiyet’i bırakma, İslâm dininden vazgeçme, mürted olma 130b/11.
- rif‘at (Ar.)** : Büyüklük, yücelik, yükseklik 4a/16, 10b/2, 31b/24, 40a/23, 72b/3, 107a/5, 134a/19, 136b/5.
- rif‘at-i cāh* : Büyüklük sahipleri 70a/2.
- rif‘at-dişār (Far.)** : Çok büyük, çok yüce 135a/10.
- rīg (Far.)** : Kum 159b/22.
- riḳāb (Ar. raḳabe’nin çġl.)** : Köleler, cariyeler, kullar.
- riḳāb-ı cebābire*: Zorba kullar, halka zulmeden köleler 66a/23.
- riḳāb (Ar.)** : 1. Üzengi 48b/2, 137b/19, 138a/2, 138b/1.
2. Büyük bir kimsenin makamı, huzuru, başucu 70a/9.
- riḳḳat (Ar.)** : Acıma, şefkat, merhamet 48b/1, 84b/12, 95a/15, 125a/23.
- risālet (Ar.)** : 1. Peygamberlik 2a/17, 6b/13, 21a/10, 24a/26, 34a/6, 65a/1, 70b/11, 111b/11, 112a/19, 112b/19.
2. Hz. Muhammed 17a/24, 18b/15, 46a/19, 54a/2, 62b/7, 112a/3, 112/25.
- Risālet-me’āb (Far.)** : Hz. Muhammed 77a/16, 81b/5, 95a/13, 98a/8, 103b/22, 105b/25, 130b/13, 130b/14, 133b/17, 140a/2, S147b/2.
- risālet-menzilet (Far.)** : Risalet makamında olan, Kendisine risalet pāyesi verilmiş olan 81a/26-27, 92a/23, 98a/7, 102a/28, 108a/3, 148a/5, 172a/5.
- Risālet-penāh (Far.)** : Hz. Muhammed 17a/18, 70b/19, 101a/19, 109b/4, 123b/10, 132a/16, 149a/10, 159a/5, 169b/2, 170a/27.
- Risālet-şi‘ārī (Far.)** : Hz. Muhammed 93b/3.
- rīş (Far.)** : Tüy 105b/4.
- rīşe (Far.)** : Püskül, saçak 9a/12.
- rişte (Far.)** : 1. İplik 101b/9, 150b/15.
2. Bağ 69b/27.
- rişte-i cān* : Can ipi, hayat ipi 101b/9.
- rişte-i ‘ibārāt-ı meliḥa*: Güzel sözler dizisi, latif sözler bağı, özlü sözler dizini 69b/27.
- rivāyāt (Ar. rivāyet’in çġl.)**: Rivayetler.

rivāyāt-ı mezkûre: Bahsi geçen rivayetler, bahsedilen haberler, bahsi geçen vakıalar 133a/7.

rivāyāt-ı muḳaddeme: Evvelki rivayetler, önceki nakiller 107b/11.

rivāyāt-ı şarīḥa: Şüpheli tarafı olmayan olaylar/nakiller/bilgiler 78b/14.

rivāyet (Ar.) : Bir olayı, bir haberi veya bir bilgiyi nakletme 3a/3, 4a/6, 6a/6, 8b/10, 16b/16, 18a/12, 31a/20, 45b/12, 139a/26, 150b/15, 160a/15.

rivāyet-i s̱āniye: İkinci nakledilen olay/haber/bilgi 55b/11.

riyā (Ar.) : Bir iyilik veya ibadetin Allah rızası dışında bir amaç veya gösteriş için yapılması, herhangi bir işte Allah'tan başkasının rızasını gözetmek 3b/9, 139a/18, 152b/4.

riyāḥ (Ar. riḥ'in çġl.): Hafif esen meltemler 83b/2.

riyāset (Ar.) : Başkanlık 6b/22, 22a/24, 57b/12, 114a/26, 129b/25, 131b/8, 170b/13.

riyāz (Ar. ravza'nın çġl.): Güzel bahçeler 13a/15, 83a/25, 105a/13.

riyāz-ı cennet : Cennet bahçeleri 3b/8, 31a/19.

riyāzet (Ar.) : Züht ve takva maksadıyla dünya zevklerinden, dünya işlerinden el etek çekme, nefsini kırma 47a/14, 104b/11, 133b/8, 136b/3, 136b/5, 169b/6.

riyāzet-i bīdārī: Uyanıklık riyazeti 133a/19.

riyāzī (Ar.) : Matematikle ilgili 22b/15.

-rīz (Far.) : Sonuna geldiği kelimelere “döken, akıtan, saçan” manası vererek Farsça gramer yöntemiyle birleşik sıfatlar yapar 77a/6, 97a/5, 100a/5.

rīze (Far.) : Kırıntı, ufak parça, döküntü.

rīze rīze ol- : Paramparça olmak, parçalanmak 142b/12.

rū (Far.) : bk. 28a/7, 63b/25, 101b/13, 143a/25.

rub^c (Ar.) : Dörtte bir, çeyrek 2b/2, 23b/18, 28a/2, 31b/22, 48b/12, 60a/11, 70a/4, 129a/3, 150a/10, 173a/9.

rubūbiyyet (Ar.) : Cenab-ı Hakkın bütün zaman ve mekanlarda her türlü varlığa muhtaç olduğu şeyleri vermesi, tedbir, terbiye, malikiyet ve besleyicilik keyfiyeti 7b/4, 19a/10, 36a/16, 149a/7, 152a/6, 164a/12, 165a/16.

- ruġān (Far.)** : Cila, deriyi parlatıcı yağ 85a/2.
- rūḥ (Ar.)** : Bedende vücuttan ayrı olarak bulunduğuna inanılan maddesiz varlık ilkesi, hayatın özü, can, manevi benlik 10a/16, 13a/8, 28b/14, 46b/27, 65a/2, 132b/2, 139b/14, 144a/6, 168b/15.
- rūḥ-ı za'īfe*: Zayıf ruh, güçsüz ruh 3b/12.
- ruḥām (Ar.)** : Mermer 60a/12.
- rūḥānī (Ar.)** : 1. Varlıkları yalnızca ruhtan ibaret olanlar, ruhlar 11a/1, 81a/21, 129a/6, 167b/14.
2. Gözle görülmeyen ve ruhtan ibaret olan, manevî 47a/17, 168a/8.
- ruḥbān (Ar.)** : Bir mezhep, ülke veya yöreye ait kilise adamları ve rahiplerin tümü, rahipler sınıfı, rahipler 59a/19, 119a/23.
- rūḥ-efzā (Far.)** : Ruha tazelik veren, cana can katan 79a/25, 138a/25.
- rūḥīye (Ar.)** : Ruhçuluk, ispiritizma 22b/2.
- rūḥ-perver (Far.)** : Ruh besleyen, ruha güç ve ferahlık veren 128b/22.
- ruḥsār (Far.)** : Yanak 9a/19, 44b/2, 44b/2, 90b/15, 105b/3, 134b/6, 134b/9, 137a/10, 165a/21.
- ruḥsāre (Far. ruḥsār'ib mües.)**: 1.Yüz 44b/4, 101b/14.
2. Yanak 71b/19.
- ruḥsāre-i 'arūs-ı gül-i nev-reste* : Yeni açmış gül gibi olan gelin yanağı 83a/7.
- ruḥsāre-i gülgün* : Gül renkli yanak 44b/2.
- ruḥsāre-i ḥūn-āgešte* : Kana bulaşmış yüz; kana bulanmış yüz 44b/4.
- ruḥsāre-i rengīn*: Renkli yanak, mahcubiyetten kızarmış yüz 101b/14.
- ruḥṣat (Ar.)** : 1. İzin, müsaade 42a/20, 53a/25, 79a/13, 92b/18, 108b/20, 129b/16, 171b/7.
2. Fırsat, imkân, olanak 60b/7
- ruk'a (Ar.)** : Dilekçe, tezkere 71a/10.
- rukūm (Ar. rakm'm çġl.)**: Rakamlar 8b/22, 23a/12, 75b/4, 84a/14.
- rumūz (Ar. remz'in çġl.)**: Gizli manaları olan işaret ve sözler 23b/16, 105a/18.

rumûz-ı âsmânî: Kutsal remzler, kutsal sırlar 105a/18.

rûşen (Far.) : 1. Parlak, aydınlık, aydın 29a/27, 47b/7, 58b/27, 59a/6, 64a/11, 72a/18, 76b/27.

2. Açık, aşikâr 111a/5, 118a/9.

rûşen it- : 1. Kesinleştirmek, sağlamlaştırmak 12b/22.

2. Parlatmak, aydınlatmak 99a/23.

rûşen ol- : Parlamak, ısıldamak 53b/11, 89a/11, 120a/18.

rûşen-i çerâğ-ı Sām: Sam'ın mumunun parlaklığı 29a/27.

rûşen-rû (Far.) : Parlak, aydın yüzlü 143a/25.

rûşenâ (Far.) : Işıklı, aydınlık 19a/2, 45a/1, 85a/19, 91a/6, 94a/17.

rûşenâ-yı çeşm: Göz parlaklığı, göz aydınlığı 91a/6.

rûşenâlik : Aydınlık, parlaklık 98a/10, 103b/11.

rûşenlik : Aydınlık, parlaklık 18b/9, 104b/7.

rûşenter (Far.) : Daha parlak 156b/3.

rûy (Far.) : Yüz, çehre 2a/6, 1a/19, 6b/19, 8b/18, 9a/19, 17b/21, 50a/17, 65a/16,

rûz (Far.) : Gündüz, gün 3a/10, 31b/15, 85a/21, 89a/16, 94b/10, 124b/14, 128b/18, 149b/9, 151b/22.

rûz-ı 'âşûrâ : Onuncu gün 27b/24.

rûz-be-rûz (Far.) : Günden güne 6a/25, 51a/21, 112a/4, 113a/7, 114a/15, 125a/8, 142a/16.

rûze (Far.) : Oruç 79a/24, 167a/10.

rûz-efzûn (Far.) : Ömür uzatan 63a/16, 71b/18.

rûzgâr, rûzigâr (Far.): 1. Zaman, devir 2b/26, 6a/8, 72b/17, 77a/4, 87a/14, 90a/24, 99a/21.

2. Dünya 76a/16, 83b/3, 113a/2, 113b/11, 126a/10.

rûzî (Far.) : Nasip, kader, kısmet.

rûzî it- : Kısmet etmek, nasibine vermek 175a/2.

rûz-nâme (Far.) : Günlük olayların yazıldığı defter 143b/24, 166a/9.

rücû' (Ar.) : Geri dönme, geri gelme 169a/15.

rücû' eyle- : Geri dönmek 138b/16.

- rücū' it-** : 1. Yüz çevirmek 8a/5.
2. Geri dönmek, gerisin geriye gitmek 159b/26.
- rüfekā (Ar. refīk'in çğl.):** Arkadaşlar, dostlar, refikler 126a/6.
- rükñ (Ar.)** : 1. Köşe 31a/27, 76a/7, 103a/14, 103a/15, 103a/16, 103a/17, 132a/17, 156b/25, 156b/26.
2. Temel, direk, sütun 8b/20.
- rükū' (Ar.)** : Namaz kılarken elleri dizlere dayamak suretiyle bedeni belden itibaren öne doğru eğmek 4b/15, 141a/3, 142a/5, 160a/9, 168b/5.
- rümmāniyye (Ar.)** : Nargiller 9b/1.
- rüsüm (Ar. resm'in çğl.):** 1. İzler, belirtiler, alāmetler, nişanlar 75b/4, 84a/14.
2. Tavırlar, davranışlar, usuller 98b/9.
3. Suretler, şekiller, resimler 105a/13.
4. Yol, tarz, üslup, adab 116b/19.
- rüsül (Ar. rasūl'ün çğl.):** Resuller, peygamberler 2a/4, 160b/16, 177a/19.
- rüsvāy (Far.)** : Ayıplanacak durumda bulunan, rezil, maskara 3b/3, 27b/7, 27b/8, 27b/10, 35a/21, 114a/24.
- rüsvāylık** : Rezillik, maskaralık 11b/3.
- rüşd (Ar.)** : Kemal, olgunluk 56b/8, 166b/22.
- rüşvet (Ar.)** : Yaptırılmak istenen bir işte, hakkı olmadığı hâlde yetkiliye mal veya para vererek sağlanan çıkar 118b/1, 117b/6.
- rüşvetsüz** : Rüşvet vermeden veya almadan, rüşvet olmaksızın, çıkar ilişkisi olmadan 118b/1, 118b/27.
- rütbe (Ar.)** : Kendi içinde derecelendirilmiş bir bütünün basamaklarından her biri, aşama, mertebe, sıra, derece, pāye 31b/26, 37a/6.
- rü'ūs (Ar. re's'in çğl.):** 1. İmparatorluk döneminde vezir, beylerbeyi, tımar ve zeamet sahipleri dışında kalan devlet memurları ile hazine ve vakıflardan maaş alan görevlilere verilen görev belgesi
2. Tepe, uç noktası 134b/7.

rü'ūs-ı eşhād: Şahitlik belgesi, tanıklık belgesi 87a/8, 154a/18.

rü'ya (Ar.) : Uyku sırasında zihinden geçen hayal dizişi, düş 55a/21, 99a/24, 99b/10.

rü'yet (Ar.) : 1. Görme, görüş, bakma 84a/8
2. Yönetme, idare etme 134a/15.

-S-

şa' (Ar.) : Bir dirhemlik bir hububat ölçeği 112a/26.

sa'ādet (Ar.) : Mutluluk 1b/10, 3a/7, 11a/12, 44a/27, 47b/1, 68a/27, 87a/21, 143b/26,
161b/3, 166b/3, 167b/12.

sa'ādet-i 'uzmā: Büyük mutluluk 48b/13.

sa'ādet-āşār (Far.) : Yaptığı işlerle insanlara mutluluk veren 82b/1.

sa'ādet-dişār (Far.) : Çok bahtiyar, Çok mutlu 70a/5.

sa'ādet-güzerān (Far.): Mutlulukla geçen 2a/17.

sa'ādet-ihtişāş (Far.): Mutluluk bilgisi, bahtiyarlık hüneri 71a/11

sa'ādet-iktibās (Far.): Bahtiyarlık alıntılıyıp aktarma, mutluluk alıp söz veya yazıda aktarma
60b/22.

sa'ādet-iktisāb (Far.): Mutluluk kazanma 162b/17.

sa'ādet-intisāb (Far.): Mutluluk kapısının üyeleri , mutluluk hanesinin fertleri 116b/8.

sa'ādet-liķā (Far.) : Mutlu bir yüzü olan, yüzü gülen, 133a/2

sa'ādet-makrūn (Far.): Mutluluğa ulaşmış, bahtiyarlığa ermiş, mutluluğa kavuşmuş 130b/13.

sa'ādet-me'ab (Far.): Mutluluk sahibi 3b/17.

sa'ādet-me'āl (Far.): Mutlulukla neticelenmiş, sonu mutlu olan 49a/21.

sa'ādetmend (Far.): Mutlu, mesut, bahtiyar 63b/7.

sa'ādet-menķabet (Far.): Mutlu bir hikāyesi olan S147a/14.

sa'âdet-menzilet (Far.) : Durumu mutluluk veren, oluşu, gerçekleşmesi mutluluk veren 65a/6, 83a/16-17, 95a/11, 96b/20.

sa'âdet-mertebeb (Far.) : Mutluluk mertebesi 71a/20.

sa'âdet-miftâh (Far.) : Mutluluk anahtarı 127a/19.

sa'âdet-nihâd (Far.) : Tabiati mutluluk olan 71a/16

sa'âdet-nizâm (Far.) : (Kur'ân-ı Kerim için) mutluluk getiren kanun, âyetleri huzur veren 5b/20.

sa'âdet-resm (Far.) : Mutluluk alâmeti, kutluluk nişanı 81a/20.

sa'âdet-rüsûm (Far.) : Mutluluk alâmetleri, kutluluk nişanları 101b/18.

sa'âdet-sebîl (Far.) : Mutluluk yolu, kutlu yol, mukaddes yol 66a/26.

sa'âdet-sermâye (Far.) : Sermayesi mutluluk olan 71a/18.

sâ'at (Ar.) : Bir günlük sürenin yirmi dörtte birine eşit olan ve birim olarak kabul edilen zaman dilimi 7b/7, 13a/22, 16b/17, 24a/11, 28a/20, 32b/12, 52a/15, 101b/17, 122b/23.

sâ'at-i mezbûre: Bahsedilen zaman dilimi, bahsi geçen vakit 137a/15.

sâ'aten-fe-sâaten (Far.): An be an, gittikçe, gitgide, zaman ilerledikçe 125a/9.

sa'b (Ar.) : Çetin, güç, zor, sarp 8b/7, 36a/22, 44a/2, 62a/15, 70a/18, 107b/23, 170b/10.

şabâ (Ar.) : Gün doğmadan önce, doğu tarafından esen hafif ve serin rüzgar 26a/4, 44b/1, 83b/6, 134b/7.

şabâh (Ar.) : Güneşin doğuş zamanı, gündüzün ilk saatleri, günün başlangıcı 25a/18, 30b/17, 42b/2, 51a/5, 52a/14, 56a/19, 86a/24, 86a/8, 120a/21, 126a/7, 126a/9, 134b/1, 142a/14, 144b/15.

şabâhat (Ar.) : Güzellik 68b/7, 72a/6, 128b/28.

şabâvet (Ar.) : Çocuk olma, çocukluk durumu 75a/20.

şabbağ (Ar.) : Boyayan, boyacı.

şabbağ-ı kudret: Kudret boyacısı Hz. Allah 9a/23.

sâbık (Ar.) : Geçmiş, önceki, eski, geçen 47a/27, 66a/22, 104b/6, 110b/19, 118a/2, 132b/24, 142a/17, 150a/3.

- sābika** (Ar. *sābık*'ın mües.) : Geçmiş şey, geçmişte olan olay, geçmişe ait olay 62a/23, 69b/19, 87a/14, 170a/16.
- sābikan** (Ar.) : Bundan önce, evvelce 11a/5, 108a/27, 110a/6.
- sābikīn** (Ar. *sābık*'ın çğl.): Gelip geçmiş olanlar, önce geçmiş olan kimseler, öncekiler, evvelkiler 65a/8, 111b/17.
- şābir** (Ar.) : Sabreden 160b/17.
- şābī** (Ar.) : Ergenlik çağına ulaşmamış erkek çocuk 89a/9, 91b/6, 158b/10.
- şābīh** (Ar.) : Güzel, şirin, latif.
- şābīhū 'l-vech* : Yüzü latif olan, güzel yüzlü, şirin yüzlü 143b/8.
- şābir** (Ar.) : Sabreden, acele etmeyen, bekleyen, sabırlı 159a/19.
- şābit** (Ar.) : 1. Değişmeyen, hep aynı kalan, 65a/9, 166b/13, 176b/17.
2. Düşüncesinde kararlı 119a/7, 147b/15,
- şābite** (Ar.) : Bir formülde önceden belirlenmiş bulunan değişmez nicelik 5b/15.
- şābit-kādem** (Far.) : Sözünde sadık, sözünde duran, bir işte devamlı 20a/27, 128a/9.
- şābr** (Ar.) : Sabır 4a/26, 16b/9, 24b/9, 33a/13, 72a/27, 120b/2, 123b/21.
- sācid** (Ar.) : Secde eden, yüz süren 69a/8, 160a/11.
- saç** : İnsan başında biten kıllara verilen ad 25b/10, 37b/15.
- saç-** : Bir şeyi dağıtmak, şuraya buraya rastgele dağıtmak, savurmak, dökmek, dağıtmak, serpmek 8a/8, 15b/15, 47a/11, 105b/23, 124a/17, 173a/15, 173a/17.
- sa'd** (Ar.) : Kutluluk, bahtiyarlık, uğur 2a/3, 89a/13.
- şādā** (Ar.) : Ses 9b/18, 50a/26, 135b/7, 156a/27.
- şadağa** (Ar.) : Allah rızası için fakirlere karşılıksız verilen para 141a/1.
- şadaḳāt** (Ar. *şadağa*'nın çğl.) : Sadakalar 27b/8, 70b/17, 177b/27.
- sādāt** (Ar. *seyyid*'in çğl.): Ulular, seyyitler 1b/11, 100a/11, 100a/15, 164a/21.
- şad-berg** (Far.) : Yüz tane yaprağı olan 83a/16.
- sāde-rū** (Far.) : Yüzünde tüy bitmemiş olan, sakalı olmayan (delikanlı) 9a/8.
- şaded** (Ar.) : Düşünce, kasıt, niyet, meram 62b/18, 93a/27.

- şadef (Ar.)** : 1. Midye, istiridye vb. deniz hayvanlarının iç tarafında teşekkül eden ve süslemelerde kullanılan beyaz menevişli, çok sert, parlak bir madde 32a/26, 41a/3, 136a/3, 165a/15.
2. Midye, istiridye gibi içinde inci bulunan deniz hayvanı 9b/6, 99b/15.
- şadef-i beden* : Beden kabuğu, beden (sedef gibi süslü) kabı 9b/13.
- şadef-i cevāhir-i zevāhir* : Çiçeklerin cevher sedefi/incisi 165a/15.
- şadef-i dīde-i ümīzvārī* : Ümitvarlık gözünün istiridyesi 99b/15.
- şadef-i şıfāt* : Vasıflar istiridyesi 136a/3.
- şadef-aḥur (Far.)** : Midye, istiridye kabuğu 137b/27.
- şad-güne (Far.)** : Yüz türlü, yüz çeşit 88b/19.
- şad-hezār (Far.)** : Yüz bin, yüz bin kere 9a/1, 9a/24, 9b/8, 9b/9, 38a/22, 62a/1, 72b/12, 83a/11, 88b/3, 132a/3, 153b/7, 154a/13.
- şād-pāre (Far.)** : Yüz parça, parça parça, paramparça 83a/16.
- sa'd (Ar.)** : Uğurlu 2a/3, 171b/4.
- şādık (Ar.)** : Doğru, gerçek, hakiki 22b/24, 45a/2, 82a/17, 105b/17, 161b/27, 167a/14,
- şādır (Ar.)** : Çıkan, görünen, oluşan 47a/16, 61a/21.
- şādır ol-* : Görünmek, ortaya çıkmak 20a/3, 118a/16, 126a/24, 150a/2, 161a/11.
- şadr (Ar.)** : 1. Başkan, baş, reis 1b/20, 64b/27, 65a/26, 72a/9, 137b/7.
2. Oturulacak en iyi yer, protokol 78b/25.
3. Göğüs 90a/21, 90b/13, 137b/7.
- şadr-ı 'ālī-kudret* : Yüce yaratılışlı sine, gücü/yeteneği yüce olan sine 90a/21.
- şadr-ı bedr-i 'ālem* : Kâinatın dolunayının başkanı/reisi Hz. Muhammed 137b/7.
- şadr-ı bedr-i cihān* : Dünyanın dolunayının başkanı/reisi Hz. Muhammed 64b/27.
- şadrgāh (Far.)** : En önemli yer, orta yer 99b/15.
- şadrnişīnān (Far. şadrnişīn'in çğl.)** : Baş sedirde oturanlar, başkanlık makamını işgal edenler 78b/15.
- şadrnişīnān-ı ḥazāir-i ceberūt* : Ceberūt âleminin mezarlıklarının başkanı 78b/15.
- şaf (Ar.)** : Sıra, düzenli sıra 61b/19, 66a/10.

- şaf/lar bağla-*: Bir sırada durmak, sıra olmak, sıralanmak, sıraya girmek 124b/2, 136b/22, 137b/12, 146a/23.
- şaf ber şaf* : Saf saf üstüne, sıra üstüne sıra, çok sıkı bir düzende sıraya girmiş olma hâli 35b/14.
- şaf düz-* : Savaş düzeni almak, kötü bir durum için omuz omuza, sırt sırta vererek düzene girmek 30b/6.
- şaf lar çek-* : Saf hâline girmek, sıraya dizilmek 142a/1, 142a/23,
- şaf ol-* : Bir sırada dikilmek, sıraya girmek 139b/1.
- şaf-der (Far.)** : Düşman saflarını yarararak ileri geçen yiğit savaşçı, kahraman 132b/6.
- şafā (Ar.)** : 1. Berraklık, saflık, arılık 1b/20, 2b/27, 18a/27, 50a/2, 63a/2, 84a/16, 109b/16, 136b/18, 155a/17, 163b/26.
2. Gönül şenliği, neşe, zevk, eğlence 2a/1, 3a/26, 33a/23, 60a/20.
- şafā-yı cān-efzā* : Gönle ferahlık veren eğlence, iç açan zevk 60a/20.
- şafā-yı cibillet*: Yaratılıştan gelen gönül şenliği, mizaç olarak huzurlu, tabiaten rahat 84a/16.
- şafā-yı sīret* : Ahlakī saflık, huy güzelliği 63a/2.
- şafā-efzā (Far.)** : Neşe arttıran, zevki çoğaltan 67b/1.
- şafahāt (Ar. şafha'nın çğl.)**: Safhalar, aşamalar, evreler 84a/14.
- şafar (Ar.)** : Ay takvimine göre ikinci ayın adı 173b/20.
- şafha (Ar.)** : 1. Üstüne yazı yazmaya mahsus levha, levha 3b/13, 9a/4, 18a/23.
2. Bir cismin görünen dış yüzeylerinden her biri, taraf, yüz, yön 164a/12.
- şafha-yı 'izār-ı cennet*: Cennet yanaklarının (her bir) tarafı 164a/12.
- şāfī (Ar.)** : 1. Hiçbir katışığı olmayan, hālīs, temiz, saf hâlde 18a/13, 69b/5, 72a/18, 72a/19, 105b/3.
2. (Nicelik için) net 39a/22, 41a/14, 155a/16.
- şafiy (Ar.)** : Hz. Ādem'e verilen "Allah'ın temiz kulu" manasındaki Safiyullah kelimesinin kısa söylenişi 5b/7, 10a/11, 11a/9, 12a/12, 67a/11, 67b/3, 85a/6, 136b/23, 168a/11.

- şaf-şiken (Far.)** : Düşman saflarını dağıtan 60b/19.
- şafvet (Ar.)** : Temizlik, saflık 84b/12, 84b/13.
- şagāir (Ar. şagīre'nin çğl.)**: Küçük günahlar, küçük suçlar 164a/27.
- şığa** : Ortalama 78b/10.
- şagīr (Ar.)** : 1. Küçük, ufak, bülüğa ermemiş çocuk 6a/23.
2. Küçük, ufak 35b/1.
- şağ** : 1. Vücudun, kalbin bulunduğu tarafın karşıtı olan yanı, bu tarafta olan, bu tarafa ait olan 4b/17, 10b/17, 38a/16, 68a/23, 88b/9, 105a/26, 138b/3.
2. Sağlıklı, sağlam, iyi, esen 25a/18.
3. Canlı, diri, yaşamakta olan insan 54b/23.
- şağ-** : Bir memeden elle sıkamak suretiyle süt çıkarmak 173b/12, 174b/17, 176a/11, 176b/1, 176b/2, 176b/11,
- şağır** : İşitme duyusundan yoksun olan, işitmeyen, kulakları duymayan kişi 33b/15.
- saḥā (Ar.)** : Cömertlik, el açıklığı 4a/21.
- sāḥā (Ar.)** : Açıklık yer, alan, meydan 11b/6, 13a/8, 26b/2, 69a/7, 96a/6, 120a/3, 128a/12, 135a/8, 139b/23, 170a/18.
- sāḥā-yı bāğ-ı Rıdvān*: Rıdvān cennetinin meydanı 13a/8.
- şaḥābe (Ar.)** : Hz. Muhammed'i sağlığında görmüş, sohbetlerine katılmış, konuşmuş olan kişiler 113a/8, 115b/11, 116a/21, 116b/1, 116b/10, 123b/11, 123b/14.
- şaḥāif (Ar. şahife'nin çğl.)**: 1. (Allah'ın gönderdiği) sayfalar, yapraklar 65a/12, 81a/15.
2. (Yeryüzü için) Sayfalar, yapraklar 82b/26.
- şaḥāvet (Ar.)** : El açıklığı, cömertlik 144b/9.
- saḥī (Ar.)** : Cömert, eli açık 56a/17.
- şaḥīb (Ar.)** : 1. Mālik olan, sahip 61b/8, 68a/10, 70a/2.
2. Koruyan 61a/15, 61b/9, 70b/3.
3. Bir yere ait olan, bir makam veya yeri hak eden 66b/16, 68a/17.
4. (Özellik için) hāiz olan, taşıyan 72b/1.

şāhib-‘aṭā : Çok ihsan sahibi, Hz. Allah 87a/8,
şāhib-‘ayār : (Vezinli söz söyleme hususunda) itibar sahibi olan 2b/20,
şāhib-baṣīret: Basiret sahibi, feraset sahibi 134a/5,
şāhib-cemāl : Güzellik sahibi; güzel yüzü olan 22b/20, 39a/12, 63a/8, 71b/16, 88b/7,
102a/18.
şāhib-dāniş : İlim sahibi; irfan sahibi; bilgili kimse 170a/26.
şāhib-devlet : Güç ve kudret sahibi 138b/12.
şāhib-esrār : Sırlar sahibi 121a/3, 165a/25.
Şāhib-ḳader : Ezelde tayin ve tespit edilmiş hükümlerin sahibi olan Hz. Allah 113b/23.
şāhib-kemāl : Kemal sahibi 176b/6.
şāhib-kerem : Kerem sahibi; cömertlik sahibi 135a/8.
şāhib-ḳirān : Dünya ve ahiret saadetine nâil olan himmet eri, kutup 2b/2, 2b/18, 70a/1.
şāhib-mi‘rāc : Miraç sahibi Hz. Muhammed 166a/25.
şāhib-sa‘ādet : Bahtiyarlık sahibi; mutluluk sahibi 74b/23.
şāhib-şūr : Sur’u vakti geldiğinde üflemekle mesul melek 147a/4.
şāhib-şemşīr : Kılıç sahibi; savaşçı; iyi savaşan 86a/2.
şāhib-yakīn : Yakın sahibi; Allah’a yakın olan 1b/19.
şāhib-i beyt : Ev sahibi 60b/11.
şāhib-i hāne : Ev sahibi 30a/6.
şāhib-i hayme :Çadır sahibi 176b/1.
şāhib-i menzil : Attığı oku hedefe ulaştıran 176b/4.
şāhib-i peygām : Haber sahibi, vahiy sahibi 29a/15.
şāhib-i re’y : Fikri makbul, görüşüne başvurulmuş kimse 70b/20.
şāhib-i vukūf : Vukuf sahibi 36a/1.
şāhibü’n-nūr : Nur sahibi 31a/10.
şāhibü’z-zemen : Dönemin en güçlü insanı 72b/20.

şahīfe (Ar.) : Sayfa 9a/19, 21a/13, 45a/17, 51a/18, 100b/7, 126a/16, 126b/2.

şahīfe-i zālime: Haksız sayfalar, adaletsiz sayfalar 126a/13, 126a/20, 126b/13.

- şahîfelü** : Sayfası olan, sayfayı hâiz 21a/12.
- şahîh (Ar.)** : Gerçek, açık, doğru, hakiki 75a/11, 79b/8, 85b/20, 162b/2.
- şahîha (Ar. şahîh'in mües.):** Gerçek, açık, doğru, hakiki 65a/9, 78b/14, 150b/15.
- sâhil (Ar.)** : Deniz, göl ve ırmak kıyısı, su kenarı, kıyı 59b/2, 73b/26, 103b/15, 115b/22, 115b/25, 176b/27.
- sâhil-i bahır* : Deniz sahili, deniz kıyısı 115b/22, 115b/25.
- şahîl (Ar.)** : At kışnemesi 84b/11.
- sâhir (Ar.)** : Büyücü 75b/16, 77a/27, 86a/18, 114a/24, 123b/20, 154a/6.
- sâhirân (Far.~ Ar. sâhir'in çğl.):** Büyücüler 9b/9.
- sâhirlük** : Büyücülük 34a/10.
- şahn (Ar.)** : 1. Avlu, bahçe 6b/21, 33a/18, 64b/8, 83b/16, 134b/7.
2. Boşluk, oyuk 9b/6.
- şahn-ı būstân-serây-ı cennet* : Cennet'in bahçesindeki köşkün avlusu/ meydanı 6b/21.
- şahrâ (Ar.)** : 1. Çöl 23b/3, 29a/6, 140a/5, 162b/3, 171b/14, 173b/12, 176a/6.
2. Açık ve düz alan 134b/16, 154b/19.
- sâht (Far.)** : Yapı, bünye 134b/5, 134b/15.
- saht-dil (Far.)** : Sert mizaçlı, katı yürekli 93b/24.
- sahtiyân (Far. saht'ın çğl.)** : Sertlikler, çetinlikler, zoruluklar 76a/15.
- sahtlık** : Güçlük, zorluk 161a/13, 173b/16.
- sâ'î (Ar.)** : Çalışan, gayret eden 32b/3, 40b/25, 66b/12, 126a/9.
- şâib (Ar.)** : Yanlışsız, doğru 102a/10, 110b/17,
- şâib-rây (Far.)** : Doğru fikir, yanlış olmayan görüş 70a/7.
- şâib-tedbîr (Far.)** : Doğru önlem, amacına uygun ihtiyat 110a/8, 170a/26.
- sa'id (Ar.)** : İyilik yapmış, sevap kazanmış, ahretini iyi olarak hazırlamış kimse 20b/11, 170b/17.
- şâ'ika (Ar.)** : Yıldırım 118b/19, 161a/12, 145a/21, 159a/11.
- sâ'il, (Ar.)** : 1. Dilenci 42b/19, 127a/14, 163b/20, 163b/21, 163b/25.
2. Soru soran 169a/5

- sāi'let (Ar.)** : Soru 135a/9, 165b/11.
sāi'let göster-: Soru sormak 165b/9.
sā'ilet it- : Sormak 153a/23, 164b/9, 169a/6.
sā'ilet kıl- : Sormak 135b/15.
- şā'im (Ar.)** : Oruç tutan kimse, oruçlu 49b/8, 148a/3.
- sāir (Ar.)** : Başka, diğer, öteki, öbür 12a/21, 26a/11, 100a/14, 114b/9, 125b/4, 131b/25, 147b/3, 150b/2, 160a/10.
- sā'iyān (Far.<Ar. sā'ī'nin çğl.):** Haberciler, ulaklar.
sā'iyān-ı haber: Haberciler 126a/5.
- sāk, şāk (Ar.)** : 1. (Ağaç için) gövde 147a/10.
 2. Sütun 5a/18, 5b/6, 10a/9, 17a/13, 67a/22, 81a/21, 149a/1, 138b/13, 144b/19, 156a/16, 163b/1.
 3. Baldır, incik, ayak 126b/23, 127a/9, 137b/16.
- şakāl** : Yetişkin erkeklerde yüzün alt kısımlarında olmak üzere çene ve yanaklarda biten tüylerin tümüne birden verilen ad 53a/24, 59b/21, 59b/26, 158b/22.
- sakf (Ar.)** : Çatı, dam, tavan 60a/17, 60b/5, 98a/25, 103a/9, 156a/1, 166a/15, 173a/9.
- şākīb (Ar.)** : İçer işleyen, etkili, müessir şākīb 102a/10, 110b/17.
- şakın-** : Kötü sonuç verecek bir şeyi yapmamak, içtinap etmek 132b/6, 159b/10.
- sākıt (Ar.)** : Düşen, düşmüş 87a/10.
- sākī (Ar.)** : 1. İçki veya içecek dağıtan kimse 121a/9, 137a/5, 167a/27.
 2. Su dağıtan kimse 66b/16.
sākī-yi bākī : (Hz. Muhammed için) ebedilik sunan, sonsuzluk içkisini sunan 121a/9.
- sākīb (Ar.)** : Döken, dökücü 24b/2.
- sākīlik** : Saki olma durumu, sakinin yaptığı iş, garsonluk 9b/3.
- sākin (Ar.)** : 1. Bir yerde ikamet eden, o yerin halkından olan, sekene 8b/24, 23b/6, 36a/6, 39b/20, 59a/11, 60a/15, 65a/2, 70a/11.
 2. Hareket etmeyen, donuk, hareketsiz 14a/9.

3. Etkinlik hızı düşük, yavaş 35b/24.

4. Acı, ızdırıp, heyecan vb hislerin dinmesi, yavaşlaması, bitmesi, azalması 106a/7.

sākin eyle- : Misafir etmek, ağırlamak, konuk etmek 149b/21,

sākin ol- : 1. Bir yere ikamet için yerleşmek 15a/19, 39b/22, 42a/9.

2. (Fırtına, yağmur vb.) Durmak, dinginleşmek, dinmek 22b/9, 27b/16, 28a/25, 47b/23, 69b/26, 136b/20.

sākin-i ‘ālem-i bende-gī: Kulluk âleminin sakini/ikamet edeni 8b/24.

sākinān (Far.<Ar. **sākin**’in çğl.): Bir yerde oturanlar, ikāmet edenler, o yerin ahālisinden olanlar

sākinān-ı arzīn: Yerlerin oturanları, yerlerin sakinleri 59a/11.

sākinān-ı ḥazāir-i ḳuds : Kutsal hazirelerin ahālisi 165b/13.

sākit (Ar.) : Ses çıkarmayan, konuşmayan, susan, sessiz 95a/19, 112b/11, 135a/7.

sakḳāyān (Ar. **sakḳa**’nın çğl.): Su taşıyanlar, sakalar 83a/26, 83a/27.

sakḳāyān-ı seḥāb-ı āb-ı muṭahhare: Kutsal su bulutlarının sakaları/su verenleri

şakla- : 1. Korumak, sakınmak, himāye etmek, esirgemek, gözetmek 36a/15, 36a/16, 51b/11, 51b/18, 61b/9, 84a/27, 90b/8, 100a/11, 123b/21, 145b/26.

2. Daha sonra kullanmak üzere bir yere ayırmak, muhafaza etmek 16a/20, 71a/12.

3. Mahrem yerlerini örtmek 14a/18.

4. Bir şeyi görünmeyecek biçimde koymak, gizli bir yere kaldırmak, başkalarının göremeyeceği, bulamayacağı bir yere kaldırmak, gizlemek 33a/5.

5. Elinde bulundurmak, tutmak, bırakmamak 53b/3.

6. Bir şeyin duyulmasını önlemek maksadıyla kimseye söylememek, gizli tutmak 113b/17.

7. Bir duygu ve düşüncüyü içinde sabırla yaşatmak 140a/16.

sāl (Far.) : Yıl, sene 60a/14, 82b/22, 125a/2, 134b/27, 155b/18, 161a/18.

sāl-be-sāl : Yıldan yıla 56b/17.

- sal-** : İçine katmak, koymak 166a/5
- şal-** : 1. Bir şeyin üzerine bırakmak 62b/25, 64b/8, 88a/8, 100a/18, 136a/13, 165b/1.
2 Sarıp sarmalanan bir kişiyi bırakmak, kucaklanan birisini serbest bırakmak 105b/12, 105b/13, 105b/14.
3. (Kura) atmak, çekmek 58a/9, 58a/26, 58b/10.
4. (Yardımcı fiil) etmek, kılmak 5a/6, 9a/18, 165b/14.
5. Yaymak 2b/9, 96a/6.
6. Bir şeyin içine sokmak 90b/21.
7. Bir durumu veya olayı ileri tarihe ertelemek, olurluna bırakmak 86b/2.
8. Ayaklarını aşağıya doğru uzatmak 134b/23.
9. Dolamak, bağlamak, koymak 9a/10.
10. Göndermek 54a/24.
11. İçine katmak, koymak 16b/13.
- şalābet (Ar.)** : 1. Kuvvet, güç 50a/23, 50a/27, 166a/18.
2. Metanet, dayanıklılık 123a/8.
- şalāḥ (Ar.)** : 1. Barış içinde olma, rahatlık, barış, asayiş 125a/28.
2 Dinen doğru yola girme, dine bağlı olma S147a/4.
3. İyi olma 2b/7.
- şalāḥiyyet (Ar.)** : Yetki 29a/17.
- sālārlik** : Kumandanlık, başkanlık, liderlik, önderlik 77a/4.
- şalāt (Ar.)** : 1. Namaz 118a/7.
2. Hz. Muhammed'in adı geçtiğinde saygı göstermek maksadıyla Müslümanlarca okunan "Allah için kılınan namazlar onun üstüne olsun" manasındaki dua 2a/11, 3a/17.
- şalavāt (Ar.şalāt'ın çğl.):** Hz. Muhammed'e ve onun soyundan gelenlere saygı ifade etmek için okunan "Allah'ım Efendimiz Muhammed'e ve onun soyuna sopuna salāt

ve selam olsun.” manasına gelen dua 11b/23, 12a/19, 22a/15, 45b/15, 67a/23, 90a/4.

şalavātullāh (Ar.) : Allah'ın rahmet ve inayeti, kusur ve günahları aff u mağfiret etmesi 3b/26, 17a/24, 31b/19, 44b/11, 56a/2, 68a/23, 108a/24, 126b/21, 164b/25, 173b/14.

sāl-dīde (Far.) : Deneyimli, tecrübeli 106b/21.

şalın- : 1. Yürürken uyumlu hareketlerle bir yandan öbür yana hafifçe eğilmek 11b/6, 44b/2.
2. Sarkmak, uzanmak, tutunmak 59a/2.

sālife (Ar.) : Geçmiş, geçen 75a/7.

şālih (Ar.) : 1. Dinin buyruklarına uygun davranan 6a/17, 6a/18, 6b/2, 6b/13, 6b/14, 42a/4, 149b/20, 157a/13.
2. Dinin buyruklarına uygun olan 12b/18, 104b/9, 105a/5, 163a/19, 167a/10.

şāliha (Ar. şālih'in mües.): 1. Dinin buyruklarına uygun 64a/5, 167a/10.
2. Şeytanî olmayup ilāhî kaynaklı olan 104b/9.

sālik (Ar.) : Bir yola girmiş olan, bir yol tutan, bir yolu izleyen 167a/2, 167a/5, 167a/12, 167a/17, 168b/15.

sālikān-ı tarīk-i Hakk: Hak yolunu tutanlar, Hak yoluna girenler 64a/11.

sālik eyle- : Bir yola girmesini sağlama, bir yolu tutması sağlama 3a/24.

sālik ol- : Bir yola girmek 105a/10, 167b/7.

sālim (Ar.) : 1. Sağlam, eksiksiz, hastalıksız 25a/18, 49b/24, 100a/11.
2. Güven ve emniyet içinde olan, emin olan 31a/18, 36b/15, 38b/17.

sālim eyle- : Emin kılmak, güven içinde bulundurmak, emin olmak 37a/20, 153b/20.

sālim it- : Birini bir tehlikeye karşı emin kılmak, birini bir belaya karşı güven içine almak 139b/5.

sālim ol- : Güven ve emniyet içinde olmak 107a/5.

şāliš (Ar.) : Üçüncü.

şālīş-i şelāşetin : 145a/17.

şālisen (Ar.) : Üçüncü olarak 3b/21, 104a/22.

salkım : Birçoğu tek bir sap üzerinde toplu hâlde bulunan meyve 13b/25, 46a/15, 163b/21, 163b/19.

salṭanat (Ar.) : 1. Bir hükümdarın hakimiyeti altında bulunan ülke, hükümdarın yönettiği devlet 32a/5, 70a/8, 74a/27, 75b/13, 87a/9, 98a/11, 98a/12, 118a/27, 118b/26.

2. Egemenlik, hakimiyet, otorite, nüfuz 6b/23, 11b/2, 14b/12, 31b/27, 46b/9, 93b/11.

3. Bolluk ve zenginlik içinde, rahat ve huzurlu yaşayış, büyük zenginlik, maddî olanak bolluğu, gösterişli hayat 13a/16, 87a/14.

4. Hükümdarlık yetkilerini hiçbir bağ ve şart tanımaksızın sonuna kadar kullanma erki 2a/20, 31b/24.

5. Bir hükümdarın yönetimde bulunduğu süre 32a/10, 118b/3.

6. Padişahlık, sultanlık 131b/9, 131b/12.

salṭanat-şi'ār (Far.) : Saltanat sahibi olan 75a/19, 117a/27.

şaman : Hayvan yemi olarak kullanılan, harmanda taneleri ayrıldıktan sonra kalan parçalara ayrılmış tahıl sapları 16b/11.

şameddiyyet (Ar.) : Allahın ululuğu, azameti, yüceliği 6b/27.

sāmī (Ar.) : Yüksek, yüce 74b/26.

şamīm (Ar.) : Merkez, öz, iç 41a/8, 88b/5, 128b/29, 140a/16.

şamīm-i cān : Canın özü, ruhun özü 88b/5.

şamt (Ar.) : Susma, suskunluk, sessizlik 66a/20.

şan- : 1. Öyle olduğunu düşünmek, zannetmek, mülahaza etmek, öyle saymak, gibi gelmek, öyle kabul etmek, farz etmek 7a/22, 35a/9, 84a/21, 99a/4, 108a/20, 123b/25, 127b/5, 132b/17, 171b/27.

2. Bir kimsenin veya bir şeyin olduğunu düşünmek 88a/13, 108a/16.

3. Biri veya bir şey hakkında belli bir görüşü olmak, öyle olduğunu düşünmek ve buna inanmak, zannetmek 43b/17.

şanā'āt (Ar. **şinā'a'nın** çğl.): Zanaatlar 20a/15.

şanādīd (Ar. **şindīd'in** çğl.): Baş olanlar, başkanlar, ileri gelenler 73a/22, 74b/6, 87b/1, 100a/15, 110b/22, 116a/7, 117a/17, 124b/2, 171a/18, 171b/27, 172a/2.

şan'at (Ar.) : 1. İnsanların gereksinimi olan maddi şeylerin yapımına dayanan ve el yatkınlığı istenen iş, süsleme ve uygulamalı sanatların çeşitli alanlarında yüksek nitelikli bir üretime yönelik mesleklerden her biri, zanaat 25b/15, 69b/1.

2. Bir şey yapmak için gerekli beceri, yetenek, yeti 51b/19.

3. Allah'ın yüce kudretiyle yarattıklarındaki insanı hayrette bırakan güzellik ve mükemmellik 134b/5.

şanāyi' (Ar. **şina'at'ın** çğl.) : Sanatlar 1b/13, 20a/19, 22b/15, 60a/17.

şanāyi'-i müşkile: Güç zanaatlar, zor zanaatlar 22b/15.

şanc- : (Kargı, mızrak vb. ile) delip geçmek, saplamak, mızraklamak, dürtmek, sokmak, batırmak, delmek 61b/24, 169b/20.

sancak : Bayrak, liva 6b/21, 26a/23.

şancıl- : Batmak, saplanmak 126b/26.

şanduk (Ar.) : Sandık 9a/16, 21b/21, 22a/1, 39a/7, 39a/11, 78b/22, 79a/27, 148a/2, 157a/5, 158a/15.

şanduka (Ar.) : Küçük sandık, sandık şeklinde mahfaza 71b/24.

şanem (Ar.) : Put 35a/3, 77b/16, 87a/1, 91b/14, 120a/8, 122b/5.

şanem-i a'zām : En büyük put, en yüce put 91b/14.

şanemhāne (Far.) : Putların bulunduğu yer, puthane, tapınak 63a/11.

şanem-perest (Far.) : Puta tapan 29b/13.

şanevber (Ar.) : Çam fıstığı ağacı 168b/26.

şānī (Ar.) : İkinci 2b/18, 19b/15, 25a/4, 82a/25, 168b/17...

şāniye (Ar. **şānī'nin** mües): İkinci 55b/11, 96b/24, 168b/17.

şāni‘ (Ar.)	: “Yaratan, halkeden” manasında Allah için kullanılır 23a/24.
şāniyen (Ar.)	: İkinci derecede, ikinci olarak 3b/20, 4b/10, 19b/9, 104a/21.
saña	: Sen zamirinin yönelme durumu eki almış biçimi 8b/5, 12a/3, 21b/4, 33b/21, 50a/8, 104b/5, 107a/10.
şap	: Bir âletin, kabın, silahın elle tutmaya yarayan kısmı, tutamak 45a/23.
şapan	: Eskiden özellikle savaşlarda saldırı amaçlı kullanılan günümüzdeki savaş topuna karşılık kullanılan mancınığın taş, kaya vb. konulan kısmı 36a/4.
şapla-	: Bir şeyi kuvvetli ve hızlı bir itişle bir yere veya bir şeye batırmak, sokmak 16a/22.
şar-	: 1. Bir şeyi başka şeyle örtmek, tamamen kaplamak, çepeçevre kaplamak 84b/10, 84b/21, 85b/17. 2. Bir şeyi bir şeyin çevresinde dolandırmak, etrafını çevirmek 74a/13. 3. Bir kimseyi hareket edemeyecek tarzda bağlamak 37a/22. 4. (Kişi için) kolları arasına almak, kucaklamak, kollarını bedenine sımsıkı dolamak 44a/10. 5. Hasta veya yaralı bir kimseyi taşımak için bez, keçe gibi şeylerin içine koymak 25a/14.
şarf (Ar.)	: 1. Harcamak 86a/17. 2. Tüketmek, bitirmek 58a/14. 3. ile meşgul olmak, için uğraşmak 31b/12, 4. Bir şey uğruna adamak, - için vakfetmek 101b/2.
şarf eyle-	: Harcamak 86a/17, 153a/2.
şarf it-	: 1. ile meşgul olmak, için uğraşmak 31b/12, 156b/3. 2. Harcamak, tüketmek, bitirmek 58a/14, 164a/8. 3. Bir şey uğruna adamak, - için vakfetmek 101b/2.
şarf olun-	: Harcanmak, verilmek 43a/10.
şarıl-	: Üzeri bir şeyle kaplamak, örtülmek 85b/5, 88a/27, 157a/7.
şarīḥ (Ar.)	: 1. Kolayca anlaşılabilir, açık, belli 34a/9, 85b/14, S147b/17.

2. Sade, saf, katışıksız 78b/15.

şarīḥa (Ar. **şarīḥ**'in mües.): Şüpheli tarafı olmayan 78b/14.

sārik (Ar.) : Çalan çırpan kimse, hırsız 20b/25.

şark- : Aşağıya doğru uzanmak 137b/16.

şarkıd- : **bk. şarkıt** 139a/17, 144a/22.

şarkıt- : Bir şeyin sarkmasını sağlamak, aşağı doğru sallandırmak 35b/25.

şarmaş- : Sıkıca sarılmak, 14a/14, 15a/14.

şarraf (Ar.) : Bir şeyden iyi anlayan, o şeyin ehli olan kimse 46b/17.

şarrafān (Far.<Ar. **şarraf**'in çğl.) : Bir şeyden iyi anlayan, o şeyin ehli olan kimseler.

şarrafān-ı nuḳūd-ı aḥbār: Para gibi kıymetli olan bilgilerin ehli olan kimseler, iyi, güzel, gerçek bilgilerin değerinden, kıymetinden anlayan söz değerlendircileri 72b/19.

şarşar (Ar.) : Şiddetle esen soğuk rüzgar 30a/22, 30b/7.

şaru : Sarı, güneş ışığının ayrışma tayfında yeşil ile portakal rengi arasında yer alan rengin adı 22b/21, 105b/3, 141a/25, 143b/27.

şat- : 1. Müşterilerine belli bir malı sağlamak, o malın ticaretini yapmak 33b/4, 33b/6, 35b/9, 42b/21, 58a/13, 96b/6, 125b/6.
2. Bir şeyin mülkiyet hakkını, belli bir para karşılığında başka birine devretmek 118b/17.

almada şatmada: Alışverişte 100a/10.

şataş- : Karşılaşmak, rastlaşmak, tesadüf etmek 177b/1.

sāṭi' (Ar.) : Yükselen 62b/21, 64a/1, 68b/22, 87b/16.

şatun al- : Parasını ödeyerek bir şeyi almak, bedelini ödeyip o şeye sahip olmak, mübāyaa etmek 33b/16, 38b/26, 56a/19, 103b/16, 115a/14, 115a/15, 115b/23, 163b/21, 163b/24, 163b/27, 172a/27, 176a/19, 172a/27.

satır (Ar.) : 1. Bir düzlem üzerine altı üstü dizilmiş kelimeler sırası 95b/17, 163b/4, 164a/6, 164a/7, 164a/9.

2. Bir sayfa üzerine yatay olarak dilimş kelimeler sırası 2b/27.

saṭr-ı dakīk: Anlaşılması güç satır 95b/17.

şavāb (Ar.) : Doğru, dürüst, uygun 35a/25, 99a/6, 104a/5.

şavāmiʿ (Ar. şavmaʿa'nın çğl.): Tapınaklar, savmaalar, ibadet yerleri.

şavāmiʿ-i kuds: Kutsal tapınaklar 134b/13.

şavāmiʿ-i mecāmiʿ: Toplanma yeri olan tapınaklar, ibadet için bir araya gelinen tapınaklar 165a/18.

şavāmiʿ-i mele-i ʿaʿlā: (Peygamber ruhları ile yüce meleklerin bulunduğu) ulvi topluluğun ibadet yerleri 165b/16.

şavb (Ar.) : Taraf, yön 3a/27.

şavlet (Ar.) : Şiddetle ileri atılma, hücum, saldırma.

şavlet-i siyāset ve heybet ve dehşet: Dehşetli, heybetli ve cezalandırıcı saldırı veya hücum 133b/15.

şavm (Ar.) : Oruç 150a/11, 150a/12, 150a/13.

şavmaʿa (Ar.) : İbadet yeri, özel tapınak 9a/3, 32a/2, 60a/26, 60b/8, 68b/23, 100b/1, 134b/25.

şavt (Ar.) : Ses, seda 4a/9, 89b/13, 91b/27, 155b/22.

şavt-ı rahīm : Merhametli ses, müşfik bir ses 42b/22,

şavt-ı şedīd : Şiddetli, dehşetli ses 91b/5.

şavt-ı uşfūr : Serçe kuşu sesi 134b/13.

saʿy (Ar.) : 1. Çalışma, çabakalam, gayret, emek Çalışma, çabakalam, gayret, emek 17b/6, 25a/27, 30a/8, 38b/15, 41b/18.

2. Hac veya Umre sırasında Safa ile Merve arasında koşar gibi yürüme 48a/15.

saʿy eyle- : Çalışmak, gayret göstermek 118b/10.

saʿy it- : Gayret etmek, çabalamak 36a/9.

saʿy-i belīġ: Ciddi gayret, ciddi çabalama 60b/24.

saʿy-i meşkūr: Takdir gören gayret, takdir edilen çaba, takdire şayan gayret 48a/13.

şay- : 1. Varsaymak, farzetmek 39a/11, 60b/24.

2. Aynı cinsten nesnelerin toplamının kaç tane olduğunu anlamak için birden başlamak üzere her birini art arda gelen sayılarla eşleştirmek suretiyle bir sonuca varmak, sayısını bulmak 98a/1.

şayd (Ar.) : Avlama, avlanma 53b/13, 54a/1, 54a/8, 63a/24, 71b/23

şayd eyle- : Avlamak 63a/21

şayd it- : Avlanmak 121a/11.

şayd ol- : -e av olmak 75b/10

şayd-ı mähî : Balık avı 69a/26

şaydgāh (Far.) : Av yeri, avlak 63a/24.

sāye (Far.) : 1. Gölge 48a/4, 62b/22, 71b/13, 88a/8, 90b/7, 99a/21, 101a/11, 139b/7.

2. Sahip çıkma, koruma, gözetme, esirgeme 136a/13.

sāye kıl- : Gölge vasıtası olarak görevlendirmek 139b/7.

sāye-i devlet : Devlet himāyesi, devlet koruması 136a/13.

sāye-i sa‘ādet : Mutluluk veren himāye, kutlu esirgeyiş 166b/4.

sāyebān (Far.) : Gölge 48a/8, 95b/4, 101b/8, 102a/4.

sāyebānlık : Koruyuculuk, gözeticilik, sahip çıkıcılık 101b/15.

şayha (Ar.) : Bağırma, nara atma, haykırma, çılgılık 55a/15.

şayıl- : Saymak işi yapılmak, birisi tarafından sayılarak miktarı belli edilmek, sayısı bulunmak, sayısı belli edilmek 53a/8.

şaykal (Ar.) : Cila 41a/9 132b/25.

şaykal-ı müşāhede : İlāhî âlemi görme cilasası 41a/9.

şaykal-ı naşīhat : Öğüt cilasası 132b/25.

şayyād (Ar.) : Avcı 9a/17.

seb (Ar. sebb) : Sövüp sayma 113a/16.

seb‘, seb‘ā (Ar.) : Yedi 6b/4, 168a/16

seb‘ü’l-meşānī : Kur‘ān’ın Hicr Sûresinin 87. âyetine dayanır. Övülen yedi âyet, Kur‘ān’da sena edilen ve namazlarda tekrar tekrar okunan yedi âyet, Kur‘ān’ın açış sûresi olup mübarekiyeti yine Kur‘ān ile bildirilen yedi âyet

mānālarına gelir. Seb‘ü’l-meşānī, Fatiha Sûresinin isimlerindendir 1b/16, 139b/25.

şebāt (Ar.) : Bir işi kararlılık ve azimle sürdürme, kararlı olma 26a/27, 166b/19.

sebbābe (Ar.) : işaret parmağı 12a/15, 12a/16, 83a/18.

sebeb (Ar.) : 1. Bir şeyin olmasına, gerçekleşmesine veya belli şekil almasına yol açan şey, gerektiren ve oluşturan şey 6a/27, 7a/2, 8b/9, 8b/19, 10b/8, 14a/1, 16a/21, 63b/27.

2. Bahane, vesile, neden 7b/20, 8b/9, 13a/24.

3. Bir şeyin yapılmasına karar verdiren şey, gerekçe, neden 2a/12, 28b/16.

4. Vasıta, araç 10a/3, 83a/21.

sebeb-i ārāyīş-i ‘ālem-i āb u ğil: Dünya hayatını süsleme vesilesi, Yeryüzü âlemini süsleme vasıtası, Allah’ın yeryüzünü süslemek için yarattığı bir perde vesilesi 83a/21.

sebeb-i ‘azāb: Azap gerektiren sebep 142b/13.

sebeb-i cāh-ı haşmet: Rütbenin ihtişam sebebi 62a/26.

sebeb-i cem‘iyyet: Toplanma sebebi, bir araya gelme sebebi 42a/14.

sebeb-i cürm ü cināyet: Büyük günah işleme dayanağı 10b/12.

sebeb-i rif‘at-i derecāt: Derecelerin yükselmesine sebep 107a/5.

sebīl (Ar.) : 1. Hayrat, vakfetme 43a/8, 105a/10

2. Yol 107b/18

sebīl it- : Karşılık beklemeden bol bol vermek, bol bol dağıtmak 43a/8.

sebīl-i itlāk : Af yolu, 107b/18.

sebīl-i ittifāk: Birlik yolu, buluşma noktası 165b/14.

sebīli’ş-şavāb: Doğru yol 1b/1.

sebkat (Ar.) : Önde bulunma, öne geçme.

sebkat-i hıdmet: Hizmette önde bulunma 41a/17.

şebt (Ar.) : Kaydetme, yazma.

şebt eyle- : Kaydetmek, yazmak 20b/18

- sebt it-* : Kaydetmek, yazmak 40b/1, 83a/3.
- sebu‘ī (Ar.)** : Canavarsal, yırtıcıvāri 146b/25.
- sebük (Far.)** : Hafif 158b/12.
- sebük-refṭār (Far.)** : Çabuk giden 137b/20.
- sebük-ṣitāb (Far.)** : Çabuk seğirten, hızla giden 137b/26.
- seby (Ar.)** : Kınama, laf söyleme 125a/18
- seby-i zerār* : Soyuna sopuna sövme 70a/17.
- sebz (Far.)** : 1. Yeşil 28a/9, 83a/14, 100b/3, 148a/8.
2. Taze 62b/25.
- sebz-çeşm (Far.)** : Yeşil gözlü 158a/10
- sebze (Far.)** : Yeşillik, çimen, otlar 36b/1, 36b/7, 47a/11, 83b/10, 134b/9.
- sebzeter (Far.)** : En taze, en yeni 83a/8.
- sebbezār (Far.)** : Yeşillik, çimenlik, çayırılık 100b/3.
- sebz-pūş (Far.)** : Yeşil elbise giymiş olan 143a/25.
- sec‘ (Ar.)** : Secili, kafiye 77a/13.
- seccāde (Ar.)** : Üzerinde namaz kılınan halı, kilim veya kumaştan yapılan yaygı, namazlık 6b/21.
- secde (Ar.)** : Namaz kılarken ve gerektiği zamanlarda Allah’a tazim için yüzü burun ve alın yere değecek şekilde yere koyma 11a/19, 26b/1, 33b/1, 106b/23, 117b/21, 124b/12, 142a/27, 153b/10, 160a/16.
- secde-i şenā eyle-*: Medih secdesi, övgü secdesi 4b/10.
- secde-i tilāvet*: Kur’ân-ı Kerim okunurken secde âyetleri geldiğinde ayağa kalkılarak yapılan secde 116a/6.
- secdegāh (Far.)** : Namaz kılınacak yer, secde edilecek yer, ibadet edilecek yer 7a/17.
- sed (Ar. sedd)** : 1. Suyun akıp etrafa dağılmasını veya toprağın kaymasını önlemek amacıyla yapılan kalın ve destekli duvar 77a/17.
2. Durdurma, bitirme, sona erdirme 16a/20.
3. Engel, tıkama, kapama 174a/5.

- sefāhat (Ar.)** : Eğlence, alay, dalga 111a/20, 114a/23.
- sefer (Ar.)** : Yolculuk, seyahat.
- sefer eyle-* : Yolculuğa çıkmak, uzaklara gitmek 161b/14
- sefer it-* : Yolculuğa çıkmak, yolculuk yapmak 14b/13, 63b/11, 101a/17, 161b/16, 172b/17.
- sefīd (Far.)** : Beyaz 19b/16, 78b/12, 83a/14, 155b/8, 157a/4, 178a/1.
- sefīd-cāme* : Beyaz elbiseli 89b/4.
- sefīd-endām* : Beyaz tenli 95a/4.
- sefīd it-* : Bayazlatmak 51a/9.
- sefīh (Ar.)** : 1. Akılsız 25a/12, 91a/23.
2. Adi, bayağı 117a/24, 117b/3.
- sefīne (Ar.)** : Gemi 25b/5, 153b/16, 165a/23, 166a/6.
- sefīr (Ar.)** : Elçi.
- sefīr-i memālik-i memlūk* : Köle memleketlerin elçisi 1b/10.
- seg (Far.)** : Köpek, it 97a/17.
- segird-, segirt-** : Seğirtmek, koşturmak 41b/2, 57b/21, 78a/16, 90b/13, 92a/1, 92a/3, 154b/22, 157b/2.
- seḥāb (Ar.)** : Bulut 30a/23, 62b/23, 84b/9, 87a/21, 95b/25, 118b/18.
- seḥer (Ar.)** : Güneşin doğmasından önceki zaman, sabahın erken saati, tan ağartısı 9a/21, 60b/10, 174b/14.
- seḥergāh (Far.)** : Seher vakti, sabahın alaca karanlığı 83b/9, 138a/20.
- sehlen (Ar.)** : Kolayca, kolaylıkla.
- sehlen ve ehlen* : “Hoşgeldin, sefalar getirdin!” manasında kullanılan karşılama sözü 74b/10, 88a/26.
- sehv (Ar.)** : Yanlış, hata, yanılma 15b/6.
- ṣaḳaleyn (Ar.)** : İnsan ve cin.
- H^wāce-i ṣaḳaleyn* : İnsan ve cinlerin efendisi Hz. Muhammed 165b/12.
- sekenāt (Ar. sekne’nin çğl.)** : Durmalar, duurşlar, kımıldanmayışlar 72a/6, 93b/9, 93b/11.

sekenāt-ı bī-nazīr: Eşsiz ağırbaşlılık 72a/6

sekerāt (Ar. *sekre'nin* çğl.): Sarhoşluk 127b/29.

sekīne (Ar.) : Gönül rahatlığı, huzur 10a/14, 90b/25, 165a/23, 166b/21.

sekiz : Yedi ile dokuz arasında yer alan tam sayı 16a/19, 23a/3, 31a/26, 116b/5, 124a/27, 135a/3, 142b/26, 154b/27, 168a/18.

sekizinci : Sıralama yapıldığında sekiz sayısının belirlediği yeri işgal eden 14b/1, 25a/7, 43a/13, 80a/16, 104a/24, 124b/16, 151b/7, 168a/20.

seksen : Sekiz kere on eden, yetmiş dokuz ile seksen bir arasında olan 5a/4, 24a/23, 31a/11, 45b/7, 55a/12, 80b/21, 116b/1, 130b/2, 144b/11, 153a/11.

selām (Ar.) : 1. Bir kimseye doğrudan, mektup veya bir kimse aracılığıyla iletilen iyi dilek, esenlik, sevgi, saygı ifadesi 2a/11, 11a/1, 13a/1, 46a/27.

2. Namazdan çıkmak için başını sağa ve sola döndürerek “Esselāmu aleyküm ve rahmetullah” sözünü söyleme 4b/17.

3. Rahatlık, barış 53b/8.

selām eyle- : Selam göndermek, selam iletmek 44a/24, 53a/14.

selām it- : Selamlamak 3a/17, 16a/27, 43a/22.

selām ol- : Barış ve huzur üzerine olmak 45a/6, 62b/24.

selām vır- : Selamlamak 46b/21, 50a/7, 146a/2.

selāmet (Ar.) : 1. Esenlik 29b/19, 36b/13, 102a/3, 119b/2, 138a/13.

2. Her türlü tehlike, korku ve tasadan uzak olma, güvenlik içinde olma 27b/13, 31a/6, 91b/23, 115b/21, 173a/15.

3. Kurtulma, kurtuluş 103b/6.

selāşe (Ar.) : Üç 105b/18.

selāšetin (Ar.) : Üçte.

şālīş-i selāšetin: Üçte bir, üçün biri 145a/17.

selāsıl (Ar. *silisile'nin* çğl.): Zincirler, prangalar 145b/11, 157b/24, 163a/25.

selātīn (Ar. *sultān'ın* çğl.): Sultanlar 2a/19, 21b/26, 29a/20, 70a/3, 83b/20.

selb (Ar.) : Ortadan kaldırma, iptal etme.

- selb olun-* : Kaldırılma, iptal edilme, geri alınma 14b/19.
- selef (Ar.)** : Bir makam, mevki ve görevde bir kimseden daha önce bulunmuş olan kimse 76a/12, 103a/4.
- selīm (Ar.)** : Doğru, düzgün, bir kusuru ve eksiği olmayan 65a/22, 92a/12, 160b/12.
- sellem (Ar.)** : Dualarda geçen “Allah selāmete erdiresin, selāmet versin” manasındaki söz 99b/15, 131b/24, 132a/1, 137a/9, 141b/18.
- selsāl (Ar.)** : Çok soğuk olmayan, içimi hoş, hafif su 66a/16.
- Selsebīl (Ar.)** : Kur’ān-ı kerīm’de cennette var olduğu belirtilen bir çeşmenin adı 5a/25, 10a/8, 147b/10, 154a/15, 155b/8, 166a/11.
- selvā’ (Ar.)** : Tih Sahrası’nda bulundukları sürece Allah tarafından İsrailoğullarına kudret helvası ile birlikte gönderilen bıldırcın veya kuş 154a/19.
- selvet (Ar.)** : Gönül rahatlığı, iç huzuru 3b/24.
- sem‘ (Ar.)** : 1. Kulak 43a/16, 72a/19, 91b/5, 99a/9, 116a/4, 124a/19, 137a/16
2. Dinleme 129a/2.
- sem‘-i irtizā* : Karar verici kişinin dinleyişi 73b/3.
- sem‘-i kabūl* : Kabul kulağı, şartsız, ön kabulsüz dinleme 66b/1, 72b/10.
- semā (Ar.)** : 1. Gökyüzü, gök 2a/1, 2a/10, 38a/1, 38a/25, 63b/2, 87a/6, 95b/6, 168a/4.
2. Her bir katında seviyelerine göre ruhların ve meleklerin bulunduğu inanılan yedi kat semā, semālar 12a/10, 59a/11, 63b/22, 65a/15, 124a/5, 135a/7.
- semāḥat (Ar.)** : Eli açık olma, cömertlik 1b/10, 176a/15.
- semā‘i (Ar.)** : Dinleti, konser 156a/27.
- sem‘an (Ar.)** : İşiterek, duyarak.
- sem‘an ve ṭā‘aten*: Baş üstüne, emredersiniz 113b/21, S147a/3.
- semāvāt (Ar.semā’nın çğl.)**: Her bir katında seviyelerine göre ruhların ve meleklerin bulunduğu inanılan yedi kat semā, semālar.
- semāvāt-ı ‘alā* : En yüce gökler 123b/9.
- semāvī (Ar.)** : İlāhī, Allah’tan gelen 95a/25, 99a/22.

- semend (Far.)** : Güzel, süratli ve çevik at 40b/6.
- semere (Ar.)** : Meyve, yemiş 168b/14.
- semī' (Ar.)** : İyi yetişen, işitme duyusu kuvvetli olan 2a/8.
- semīne (Ar.)** : Değerli, pahalı, kıymetli 2b/18, 5b/12, 103a/4.
- semūm (Ar.)** : Cehennemin sıcaklığını taşıyan esinti 127a/3.
- semūm-ı kahr* : Cehennemin kahreden sıcaklık esintisi 27a/11.
- semüz** : Semiz, besili, şişman 46a/14, 89a/15, 89a/16.
- sen** : Tekil ikinci şahıs 10b/16, 18a/21, 20b/3, 100a/9, 111b/13, 123b/3.
- senā (Ar.)** : Övme, övüş 12b/21, 58b/16, 72a/2, 93a/18, 101b/19, 149b/10, 153b/14, 162b/22.
- senā it-* : Övmek, methetmek 149b/9.
- senā-yı bī-kıyās* : Mukayese edilemez övgü, karşılaştırması mümkün olmayan medh 1b/1.
- sene (Ar.)** : Yıl 64b/1.
- senetü'l-feth* : Fetih yılı 64b/1.
- sened (Ar.)** : Kuvvetli örnek, delil, bürhan .
- Sened-i Aşfiyā* : Peygamberlerin en kuvvetli örneği; Hz. Muhammed 53b/24, 66a/17, 95b/16.
- seng (Far.)** : Taş 48a/10, 48a/11, 50b/9, 77b/11, 84a/2 104b/2, 138b/26.
- seng-i bī-niyāzī* : Zenginlik taşı 76a/14.
- seng-i buṭlān* : Batıl taşı 75a/8.
- seng-i buṭlān ur-* : Batıla atılan taş 75a/8, 134a/26.
- seng-i ḥaḳīr* : Önemsiz, değersiz taş 139b/6.
- seng-i ḥārā* : Çok sert taş, mermer taşı 21a/18.
- seng-i la'l-i kān* : Kırmızı renkli maden taşı 84a/2.
- seng-i Lāt* : Taştan olan Lat putu 177b/4.
- seng-i müşg-i hoş-būy* : Hoş kokulu misk taşı 78b/7.
- seng-rīze (Far.)** : Çakıl taşı, küçük taş 21a/19, 41b/28, 115a/5, 155a/18, 155b/10, 156a/18.

- sengistān (Far.)** : Taşlık, taşı çok olan yer 75b/25.
- seniyye (Ar.)** : Yüce, ulu, yüksek 67b/21, 102b/22, 168b/23.
- sensüz** : Sen olmadan 84a/10.
- sepīd (Far.)** : Ak, beyaz 62b/15, 83a/6, 88a/27, 143a/19.
- ser (Far.)** : 1. Kafa, baş 51a/2, 90a/27, 108b/9, 120b/7, 127a/1.
2. Tepe, zirve, doruk 9a/21.
- ser-i kūy* : Sevgilinin bulunduğu yer 84a/9.
- serā (Far.)** : Ālem, cihan, dünya 100a/15.
- serāçe (Far.)** : Küçük saray 63a/15, 105a/11, 136b/21.
- serāçe-i ḥuld-i berīn* : Yüce cennetin küçük sarayı 136b/21.
- ser-āmed (Far.)** : Başta gelen, başta bulunan, ileri gelen kimse 55b/2, 70a/2.
- ser-āmed-gevher (Far.)**: Değerli cevherin başta geleni, kıymetli incilerin en iyisi 76a/7.
- serā-perde (Far.)** : 1. Otağ, büyük çadır, saray 72a/4, 124a/6, 134a/8, 137a/12, 164a/15.
2. (Arş katmanları arasındaki) perde 1b/2, 68a/13, 140a/23, 167a/23.
3. Perde, örtü 60a/21, 83b/10, 83b/12, 134b/18.
- serā-perde-i ‘āzamet* : Büyüklük otağı, En yüce padişah otağı 72a/4.
- serā-perde-i celāl* : Ululuk otağı 164a/15.
- ser-ā-ser (Far.)** : Baştan başa 2b/12, 3a/2, 3a/4.
- serāvīl (Ar.sirvāl’in çğl.)**: Don, şalvar 51a/10, 51a/12.
- serāy (Far.)** : 1. Saray 13a/14, 33b/18, 64b/8, 117a/8, 145b/7, 155a/22, 155b/26, 158a/14.
2. Ev, hāne 33b/19.
- serāy-ı dil* : Gönül sarayı 9b/25.
- ser-cümle (Far.)** : Bütün, hepsi 3a/3.
- ser-çeşme (Far.)** : Suyun başı, kaynak, pınar, subaşı 110b/23.
- serd (Far.)** : Soğuk 38a/8, 38a/9, 38b/17, 166b/25, 175b/8.
- ser-dār (Far.)** : İmparatorluk döneminde ordu komutanı manasında kullanılan terim, ordu kumandanı 61a/13.

- ser-dār it-* : Komutan olarak atamak 73b/25, 97a/9.
- ser-defter (Far.)** : En başta bulunan, önder, başkan, reis 1b/9, 64b/18, 95b/24, 110a/5, 110b/3, 135a/9.
- ser-efgendelik** : Kölelik 109a/22.
- ser-efrāz (Far.)** : Seçkin, mümtaz 18b/1, 69a/18, 87a/9.
- ser-efrāz eyle-*: Dikmek, göndere çekmek 129a/1
- ser-efrāz ol-* : 1. Yüceltilmek, övülmek 70b/24.
2. Yükseltmek, derece atlatılmak 108b/2.
- ser-efrāzlık** : Başkaldırcılık, isyānkārılık 109a/21.
- ser-encām (Far.)** : Bir iş, bir durum veya olayın iyi veya kötü sonu, ākıbeti 76a/11, 112b/9.
- ser-firāz** : bk. **ser-efrāz** 18b/1, 69a/18.
- ser-gerdān (Far.)** : Ne yapacağını bilmeyen, başı boş, şaşkın, perişan 63b/25, 76b/21.
- ser-gerdānī (Far.)** : Sersemlik, sıkıntı, eziyet 89a/14.
- ser-geşte (Far.)** : Sersem, avāre, başıboş 33b/21, 123b/16, 159a/10.
- ser-geştegān (Far. ser-geşte'nin çğl.)**: Başı dönmüş olanlar, sersem, şaşkınlar 123b/16.
- sergīn (Far.)** : Hayvan gübresi, fışkı 57a/15, 129b/2.
- ser-ḥad (Far.)** : Sınır boyu, hudut 33a/25, 70a/20, 75b/1, 127a/10, 166b/6, 168a/7.
- serheng (Far.)** : Ordunun önünde giden asker 35b/14, 73b/16, 119a/4, 146a/22.
- serī' (Ar.)** : Çabuk, hızlı.
- serī'ü's-seyr* : Hızlı, çabuk giden 137b/25.
- serīd (Ar.)** : Tirit denilen bir çeşit yemek 56a/17, 56a/20.
- ser-iftihār (Far.)** : En zirve övgü, çok fazla methetme 74b/24.
- serika (Ar.)** : Çalınmış nesne 141a/8.
- serīr (Ar.)** : Taht 1b/7, 60a/23, 64a/17, 70a/7, 87a/15.
- serīr-i cennet*: Cennet tahtı 68b/2.
- serīr-i devlet*: Devlet tahtı 70a/7.
- serīre (Ar.)** : Gizli şey, sır, gizli düşünce.

süveydā-yı serīre-i esrār-ı müeyyed: Allah ile kul arasındaki sırların yer aldığı insanın

kalbindeki gizli siyah nokta 49a/4

ser-kār (Far.) : Kendi işini yöneten makam 57b/27.

ser-keş (Far.) : Dik kafalı, dikbaşlı, inatçı, itaatsiz kimse, isyankār 8b/26, 78b/3, 86b/16, 154a/2.

serkeşlik : Kafa tutma, inatçılık etme, saygısız davranma, dik kafalılık 73a/17.

sermā (Far.) : Kış 107b/26, 150b/27.

sermāye (Far.) : Bir kimsenin sahip olduğu maddi zenginlikler, varlık, servet 22a/3, 63b/22, 90a/5, 92a/1, 175b/22.

sermāye-i devlet: Mutluluk serveti; saadet zenginliği 22a/3.

sermāye-i nuḳūd-ı ebrār: Hayır sahiplerinin en kıymetli maddī sermayesi manasına Hz. Muhammed 56b/1.

sermāye-i rāḥat-ı ehl-i ʿīṣ: Zevk ve sefa ehlinin huzurunun teminatı 94a/9, 94a/11.

sermedī (Ar.) : 1. Sonsuz, ebedī 7a/8, 13b/17, 87b/13, 88a/20.
2. Tükenmez 1b/15.

ser-menzil (Far.) : Durak yeri 64a/11, 105a/22

ser-mest (Far.) : Sarhoş, esrik 83b/27, 132a/22.

ser-mestān (Far. ser-mest'in çğl.): Sarhoşlar 166a/17.

ser-nigūn (Far.) : Baş aşağı, tepetaklak, ters dönmüş

ser-nigūn ol-: Tepetaklak olmak, baş aşağı olmak 63b/24, 64a/17, 76a/2, 91b/20.

ser-pençe (Far.) : Güçlü, kuvvetli kimse 66a/24.

serpüş (Far.) : İmparatorluk döneminde başa giyilen takke ve kavuklara verilen genel ad 47a/7.

ser-püşīde (Far.) : Örtülü, gizli, saklı 72a/15, 159b/19.

ser-püşīdekān (Far.): Saklı maden, bākir kaynak 83a/9.

ser-sebz (Far.) : Yeni yetişmiş, taze 30a/18, 64b/1.

ser-tā-ḳadem (Far.) : Baştan ayağı, baştan aşağı, tamāmen 115b/5.

ser-tā-ser (Far.) : Bir baştan bir başa 75b/14, 136b/27.

serv (Far.) : Servi kelimesinin eski metinlerde görülen asıl şekli 44b/2, 48a/8, 63a/16, 64b/26.

serv-i āzād : Hür servi, diğerlerinden daha uzun ve düzgün servi 44b/2.

serv-i būstān: Çiçek bahçesi selvisi 28b/15.

serv-i cūy-bar-ı serverī: Ululuk ırmağının selvisi 63a/17.

serv-i gül-šen-i eflāk: Gök gül bahçesinin servi ağacı 64b/26.

ser-vak̄t (Far.) : Yalnız görüşmeye uygun boş oda veya yer, halvethāne 167a/3.

server (Far.) : Bir topluluğun en ileri geleni, başkan, reis 88a/17, 105a/27, 114a/20, 116a/15, 126b/20, 131a/1, 161b/16, 173a/13.

server-i dūd-mān-ı ḡālib: Üstün soyun efendisi, güçlü sülalenin efendisi 99a/8.

serverī (Ar.) : Peygamberlik, başkanlık, liderlik 1b/16, 63a/17.

serverlik : Peygamberlik 93b/7.

şervet (Ar.) : Zenginlik, varlık, para, mal, mülk 87b/12, 93b/23.

serv-kādd (Far.) : Servi gibi boyu olan, servi boylu (sevgili) 137a/3.

ser-zeniş (Far.) : Başa kakma, sitem 15b/26, 15b/27, 30a/9, 56b/9, 73a/18, 127b/5, 177b/3.

setīre (Ar.) : Örtü 63b/6.

setr (Ar.) : Gizleme, örtme, kapama.

setr eyle- : Örtmek, gizlemek, kapamak 152a/14, 152a/18.

setr it- : Örtmek, gizlemek, kapamak 28a/21

setr-i ‘avret : Vücuttaki mahrem yerleri örtme 14a/19

setr-i ‘uyūb it-: Ayıpları örtmek 70a/25.

Settār (Ar.) : “Kullarını hata, kusur, ayıp ve günahlarını örten, bağışlayan” manasında Allah için kullanılır 174b/25.

Settārü’l-‘uyūb: Ayıpları örten, gizleyen Allah 152a/17.

sev- : Sevgi duymak, gönlünde (ona) karşı muhabbet beslemek 46a/4, 51b/15, 51b/16, 52b/12, 113b/18, 114b/16, 141a/4, 152a/11, 153a/1, 163b/3, 173a/5.

sevāb (Ar.) : İyi ve güzel davranışlar karşılığında Allah tarafından verilen mükāfat
16b/18, 46a/18, 60a/24, 76a/27, 82b/16, 82b/17.

sevāb bul- : Allah'ın mükafatını kazanmak 16b/17.

sevāhil (Ar. sāhil'in çğl.): Kıyılar, sahiller 175b/27.

sevākīb (Ar. sākīb'in çğl.): Çok parlak yıldızlar 134b/3, 165a/18.

sevākin (Ar. sākine'nin çğl.): Oturanlar, sakinler 81a/24, 81a/25.

sevākin-i biḥār: Denizler sakinleri 81a/25.

sevākin-i cibāl: Dağ sakinleri, dağda yaşayanlar 81a/24.

sevdā (Ar.) : Arzu, arşı istek, tutku, heves 94a/11, 96b/17.

sevgend (Far.) : Yemin, ant, kasem 68a/4, 76b/27, 126a/17, 128a/10.

sevgilü : 1. Beğenilen, hayranlık duyulan kimse 111a/25, 153b/3, 153b/7.

2. Kendisine büyük bir şefkat, bağlılık ve sevgi duyulan kimse 75a/15.

sevin- : Sevinç duymak, memnun ve hoşnut olmak 18b/27, 41b/25, 88b/16,
173b/4.

sevķ (Ar.) : Gönderme, yollama, irsal 65a/17.

sevret (Ar.) : Şiddet 17b/13.

sevret-i nīrān-ı iştīyāk: Arzu cehenneminin şiddeti, heves cehenneminin kızgınlığı
87a/6.

seyāḥāt (Ar.) : Şehirden şehire, ülkeden ülkeye yapılan yolculuk, uzak yerlere yapılan
gezi 4a/19.

seyf (Ar.) : Kılıç.

seyf-i ḳāṭı^c : Keskin kılıç 64a/1.

seyl (Ar.) : Sel kelimesinin eski metinlerde görülen asıl şekli 62b/3, 77a/15, 77a/16,
103a/7.

seylāb (Ar.) : Sel suyu, sel 3a/12, 137a/10.

seyr (Ar.) : 1. Bir şeyi zevk alarak gözle takip etme, izleme, temaşa 29a/3, 147a/15,
168b/2.

2. Gezinti, gezme, yürüyüş 52b/17.

- seyr eyle-* : Gezmek, dolaşmak 27a/16, 41b/15, 134a/14.
- seyr it-* : 1. Gezmek, dolaşmak, gezinti yapmak 11a/1, 12b/10, 32a/22, 168b/3.
2. Gözlemek, temaşa etmek, seyretmek 44b/5, 176a/9.
- seyre çık-* : Gezintiye çıkmak, alay, merasim vb. görülecek şeyleri görmeye gitmek 32a/23, 70a/7.
- seyr itdür-* : Gözle takip ettirmek, izlettirmek, temaşa ettirmek 5b/3, 68b/3.
- seyr ol-* : Seyretmek 176b/2.
- seyr-i kevākib*: Yıldızları temaşa etme 23a/11.
- seyr ü sülūk* : Bir tarikatte mürşidin rehberliği ve denetimi altında sālīki merhale merhale Hakk’a ulaştırmak için tākīp edilen usul ve bu usul dahilinde sālīkin yaptığı manevi yolculuk 136b/21.
- seyrān (Ar.)** : Gezinti, gezme.
- seyrān it-* : 1. Gezinti yapmak, gezmek, dolaşmak 10a/1
2. Seyretmek, temaşa etmek 168b/2.
- seyyāh (Ar.)** : Seyahat eden, uzak ülkeleri gezip dolaşan kimse, gezgin 129a/4.
- seyyār (Ar.)** : Gezip dolaşan, gezen; sürekli hareket hālinde olan 23b/12, 166a/6.
- seyyāre (Ar. seyyār’ın çğl.)**: Gezip dolaşan, gezen; sürekli hareket hālinde olan 23b/12.
- seyyiāt (Ar. seyyie’nin çğl.)** : Suçlar, kabahatler, günahlar 21a/7, 21a/8.
- şeyyib (Ar.)** : Dul kadın 63a/8, 130b/20.
- şeyyibe (Ar. şeyyib’in mües.)**: Dul kadın 130b/19.
- seyyid (Ar.)** : Efendi, önder, reis 61b/5, 99b/3, 99b/12, 127b/23.
- Seyyid-i āhirü’z-zamān*: Kıyamet zamanının efendisi manasına Hz. Muhammed 48a/7.
- Seyyid-i ‘ālem*: Ālem’in efendisi manasına Hz. Muhammed 22b/12, 31b/16.
- seyyid-i ber-güzīde*: Seçkin Efendi 136a/12.
- Seyyid-i enbiyā*: Nebîlerin, resûllerin efendisi manasına Hz. Muhammed 53b/24.
- Seyyid-i kâināt*: Kâinatın Efendisi manasına Hz. Muhammed 4a/7, 12a/18.
- Seyyid-i kâṭibe-i ins ü cān*: (Hz. Muhammed için) İnsan ve cinlerin hepsinin efendisi 62b/27.

Seyyid-i sādāt-ı beşer: İnsanlığın efendilerinin efendisi Hz. Muhammed 1b/11.

Seyyid-i veled-i Ādem: Hz. Ādem'in oğullarının efendisi manasına Hz. Muhammed 18a/5.

Seyyidü'l-ʿaşīre: Aşiretlerin efendisi manasına Hz. Muhammed 55b/2.

Seyyidü'l-ebrār: Hayır işleyen faziletli kimselerin efendisi, göklerin efendisi manasına Hz. Muhammed 2b/25, 56b/1.

Seyyidü'l-enām: Mahlukâtın Efendisi manasına Hz. Muhammed 29a/25.

Seyyidü'l-kevineyn: İki âlemin efendisi, dünya ve âhiretin efendisi manasına Hz. Muhammed 159b/1.

Seyyidü'l-muhtâr: Seçkinlerin, mümtazların, seçilmişlerin efendisi manasına Hz. Muhammed 114a/5.

Seyyidü'l-mürselîn: İnsanların efendisi, en seçkini olan Hz. Muhammed 2b/22, 2b/25, 3a/5, 3b/20, 12a/26, 22b/17, 51a/16, 56a/2, 62b/9.

Seyyidü'ş-şanādīd-i Kureyş: Kureyş'in ileri gelenlerinin efendisi, Kureyş'in büyüklerinin efendisi 94a/9.

seyyidü'ş-şühedā: Şehitlerin efendisi manasına Hz. Hüseyin 125a/12.

seyyide (Ar. seyyid'in mües.): Bir topluluğun ileri gelen kişisi, lider, önder, efendi 127b/23.

Seyyide-i ʿArab: (Hz. Hatice için) Arapların efendisi 99b/3, 104b/24.

Seyyide-i Kureyş: (Hz. Hatice için) Kureyş'in önde geleni 99b/12.

seyyidī (Ar.) : Ey Efendim manasına gelen ünlem kelimesi 159b/16.

sez- : Anlamak, kavramak, idrak etmek 7a/20.

sezā (Far.) : Yaraşır, uygun, layık 8a/23.

sezā-yı laʿn : Lanete müstahak olan, Bedduayı hakkeden 7a/20.

sezā-yı luṭf-ı Rabbü'l-ʿālemīn: Âlemlerin Rabbinin keremine yaraşır olan 2b/23.

sezāvār (Far.) : Layık olan, lāyık, sezā 65a/20, 94a/6, 94a/13, 109a/23.

şı- : Kırmak 25a/1, 34b/19, 64a/1, 169b/27.

şıbyān (Ar. şabī'nin çğl.): Reşit olmamış çocuklar, küçük çocuklar, sübyan 118b/8.

şıçra- : 1. Āni bir uyarı veya heyecan sebebiyle hışımla veya ürkerek olduğu yerde doğrulur gibi sarsılmak 43a/17, 57a/11, 58b/22, 137a/16.
2. Ayaklarını hızla yere vurarak ileriye veya yukarıya doğru atılmak, zıplamak 27a/1, 53b/13.
3. Nesneler yerinden koparak parçalar hâlinde savrulmak 26a/1.

şidk (Ar.) : 1. Doğruluk, gerçeklik 28b/1, 47a/9, 86b/9, 99a/11, 110b/21, 126b/7.
2. İçtenlikle inanan, bütün söz ve davranışlarında doğruluğu ilke edinen Allah'ın sevgili kulu 157b/3.

şidk-ı da'vā : Davanın doğruluğu, iddianın gerçekliği 131b/20.

şidk-ı güftār : Sözün gerçeği, sözün doğrusu 78b/6, 99a/14.

şidk-ı İslām : İslām'a bağlılık, İslām'a olan sadakat 130a/14.

şidk-ı kavī : Sözün doğruluğu 122b/18.

şidk-ı maḳāl : Sözlerin gerçeği, sözlerin içten, yürekten olanı 34a/27, 99a/13, 101a/4.

şidk-ı nübüvvet : Peygamberliğinin gerçekliği 21a/19.

şidk-ı risālet : Peygamberliğin doğruluğu 131b/23.

şidk-ı rū'yā : Rüyanın gerçekliği, doğruluğu 99b/10.

şidk-ı va'd : Verilen söze bağlılık 53b/19.

şidk u emānet : Doğruluk ve güvenilirlik 118a/5.

şidk u rāst : Doğru ve güvenilir 118a/9.

şidk u şafā nevbetçileri : Sadakat ve eğlence nöbetçileri 136b/18, 163b/26.

şiddīk (Ar.) : Hiç yalan söylemeyen, hep doğru konuşan, sözünde duran 161b/4.

şiddīkān (Ar. şiddīk'ın çğl.) : Özü sözü doğru olanlar, asla yalan söylemeyenler, sözünün eri olanlar, çok doğrular, pek sadıklar 51b/23.

şifāt (Ar.) : 1. Nesnelere ilişkin durum, biçim, nicelik ve nitelik, vasıf 8a/8, 8b/26, 21b/22, 53b/12, 78a/7, 84b/9, 96a/24.
2. Bir kimsenin toplum içinde işgal ettiği medenī ve tüzel açıdan durumu, ünvan, lakap 132b/12.

şifat-ı cemāl : Güzel yüzün vasıfları, yüzünün şekli, şemāili 176b/7.

şıfat-ı kemāl: En yüce özellik, en önemli vasıf, mükemmellik sıfatı 123a/20, 160b/6.

şıfat-ı rahmet-i İlāhī: Allah'ın rahmet sıfatı 166a/16.

şıfat-ı şalavat: Namaz kılma özelliği 164a/17.

şıfāt (Ar.) : Bir kimse veya şeyin sahip olduğu nitelik, ona ait olan özellik, hāl ve vasıf 160b/24.

şıfāt-ı cemāl: Güzellik vasıfları 165a/14.

şıfātī (Ar.) : Vasıflarla ilgili, özelliklerle alakalı 165a/12, 168b/9.

şığar : Küçük olma, ufak olma 95b/24.

şığ- : 1. Bütünüyle başka bir şeyin içine girebilmek, yerleşebilmek 57a/23, 135a/23.

2. Akla ve mantığa uygun olmak, çelişkili olmamak 40a/24.

şığa- : Sırtını okşamak veya sıvazlamak 84a/20.

şığın- : 1. Bir tehlikeden kaçmak, rahatsız eden durumdan veya şeyden korunmak maksadıyla güvenli bir yere çekilmek, saklanmak 14a/11, 30b/13.

2. Yardım istemek, yardım ummak, himāye beklemek 90b/8, 117b/9, 159a/14.

şığır : Geviş getirenlerden büyükbaş, evcil hayvanların genel adı 16a/4, 16a/7, 16a/22, 16b/1, 26a/5, 37a/3, 137b/16, 146b/23, 158b/4.

şihāh (Ar.şahīh'in çğl.): Doğrular, gerçekler.

şihāh-ı ehādīs: Sahih hadisler, doğru hadisler 98b/20.

şihhat (Ar.) : Beden bakımından hiçbir hastalığı veya sakatlığı bulunmama durumu, sağlam olma, sağlık, esenlik 91a/16, 102a/3.

şihhat bul- : Bedenen iyileşmek, sağlık yönünden iyiye gitmek 39b/1, 39b/3, 39b/5, 111a/25, 175b/9.

şihhate iriş- : Sağlığına kavuşmak 75a/11

şihhat-i ten : Vücut/beden sağlığı 116b/11.

şık- : 1. Ezerek, kuvvet uygulayarak suyunu veya yazığını çıkarmak 28a/13, 28a/20.

2. Bir kimseyi kolları arasına alarak kendi bedenine doğru bastırmak
105b/16.

sıkıl- : Suyu veya yağı çıkarılmak 28a/10.

şıklet (Ar.) : Ağırlık 107b/24.

şıla (Ar.) : (Yabanda bulunan bir kimse için) doğup büyüdüğü, yakınlarının
bulunduğu yer.

şıla-yı erḥām: Hısımları ziyaret, akrabaları ziyaret 72b/6, 170b/11.

şıla-yı raḥm : Yabanda bulunan bir kişinin ana baba ve yakınlarını ziyaret etmesi,
akrabalarla irtibatı devam ettirme 64a/5, 125a/27, 125b/15, 126b/5,
160b/16.

şıla-yı raḥm eyle-: Yabanda bulunan bir kişinin ana baba ve yakınlarını ziyaret etmek
127a/13, 169b/13,

şın- : Kırılmak 162b/2.

şınıf (Ar.) : 1. Belirli bir özelliği taşıyan ya da paylaşan birimlerin oluşturduğu bütün
26a/2, 155b/7.

2. İnsan topluluğu, insan zümresi 66a/19.

sır (Ar. sırr) : 1. İnsan aklının açıklığa kavuşturamadığı, bir şeyin en derinde kalan,
akıl ermedeği yanı 5b/27, 37b/12, 89a/1, 134b/25, 159a/22, 161a/10,
167a/22.

2. Kimseye söylenmemesi gereken, gizli tutulan şey, bilen açıklamaması
gereken şey, giz 73a/9, 100b/16, 109b/17, 123b/22.

3. Bir insanın, bir ailenin kendilerinden başka kimsenin bilmemesi,
duymaması, görmemesi gereken davranış ve özelliklerini saklama
123b/10, 152a/14.

4. İnsan gönlünde gizli olan başkaları tarafından bilinmeyen İlāhî gerçek
157a/6.

şırāt (Ar.) : Yol, düz yol 154a/1.

şırāt-ı müstakīm: Hak yol 3b/7, 87a/4.

- şırāt köprisi** : Cehennem üzerine kurulu, otuz bin yılda geçilecek uzunlukta, ince ve karanlık geçiş 138a/9, 138a/13, 153b/5, 175a/7, 175a/8.
- şıva** : Duvar vb. yerleri nemden korumak veya daha güzel bir görünüm vermek üzere kalın bir tabaka hâlinde sürülen hamurdan biraz daha akışkan kıvamda çimento, kireç, kum, toprak vb'nden yapılmış harç 155a/15.
- şıyām (Ar.)** : Oruç 72b/6, 105a/23, 154a/27, 154b/2.
- şıyānet (Ar.)** : 1. Koruma, saklama, muhafaza etme 23b/17, 123b/21, 170b/8.
2. Korunma 72b/7.
- şıyānet it-* : Korumak, saklamak 45b/25
- sibā' (Ar. sebu'nun çğl.)**: Yırtıcı hayvanlar, canavarlar 5a/13, 25b/20, 26a/10, 81a/26.
- sibāk (Ar.)** : Geçmiş, öncü, ilk 132b/26, 177b/27.
- sicāl (Ar.secl'in çğl.)**: İçi su dolu büyük kovalar.
sicāl-i zülāl-i rahmet: Rahmet suyu dolu kovalar 66a/16.
- sicillāt (Ar. sicil'in çğl.)**: Resmī kayıt defterleri 174a/2.
- sidre (Ar.)** : Göğün yedinci katında var olduğuna inanılan bir makam 2b/20, 147b/2, 147b/16, 148b/2, 150b/11, 168a/3, 168b/27.
Sidretü'l-müntehā : Göğün yedinci katında var olduğuna inanılan bir ağaç veya makam 38b/1, 45a/15, 127b/28, 147a/10, 167a/15.
- sifl (Ar.)** : Alçak, düşük 158b/12.
- sifle (Ar.sifl'in mües.)**: Alçak 135b/3.
- sifr (Ar.)** : Kitap gibi yazılı bir şey.
sifr-i sa'ādet-me'ab: Mutluluk veren kitap, okunması insanı mutlu kılan kitap 3b/17.
- şıga (Ar.)** : Kip 149a/19
- şıgar (Ar.)** : Küçük olma, küçüklük 53a/5.
- sihr (Ar.)** : Büyü, göz bağcılık, büyücülük 86a/21, 112b/7, 114a/16, 129b/24, 154a/6
sihr-i sāḥirān: Büyücülerin büyüğü 9b/9.
- sihriyyet (Ar.)** : Büyücülük 114a/6.
- Sikender-hükümet (Far.)**: İskender gibi saltanatlı, Hükümü İskender gibi kudretli olan 75a/4.

sikke (Ar.) : Madeni para.

sikke-i buṭlān ur-: Sahte paradır damgası 76a/13.

sil- : Bir şeyin üzerinde bulunan ıslaklığı kuru bir bez ve benzer bir şeyle emdirmek için hafifçe sürterek almak, kurulamak 3a/13, 47b/8, 47b/9, 115b/7.

silāḥ (Ar.) : Saldırı veya savunma maksadıyla kullanılan ve özel olarak yapılmış her türlü araç 57b/9, 58a/10, 58a/13, 73b/17, 73b/21, 92a/6.

silāḥ giy- : Silahlanmak 126b/1 171b/4.

silāḥ kuşan- : Silahlanmak 23a/17

silk (Ar.) : 92a/18.

silk-i izdivāc: Evlilik yolu, evlilik birlikteliği 63b/7.

silsile (Ar.) :1. Bir ailenin, bilinen en eski atasından itibaren yaşayan son torununa kadar uzanan sırası, aile soy ağacı, şecere 59a/13.
2. Zincir 65a/16, 140a/21, 140a/22.
3. Birbirine bağlı ya da ilgili şeylerin yan yana gelerek oluşturdukları dizi, sıra 148b/22, 166a/14.

silsile-i ensāb: Akrabalık zinciri, soy kütüğü, soy ağacı 25a/4.

silsile-i münākeḥet: Evlilik bağı 102a/15.

silsile-i nesl : Soy zinciri, soy bağı 66b/8

silsile-i ṭāhīre: Temizlerden temiz soy, tertemiz şecere 111a/16.

silsile-i ūlfet: Alışma kaynaşma bağı 102a/22.

silsile-i zencīr: Zincir dizisi 100a/5.

sīm (Far.) : Gümüş 73a/12

sīm-i ḥām : Ham gümüş, işlenmemiş saf gümüş 144a/20.

simāt (Ar. sime'nin çğl.): İzler, alâmetler 99b/15.

simāt-ı celāl : Celāl/büyüklik/yücelik izleri/alâmetleri/özellikleri 134b/26.

simāt-ı ḥazar-ı emṣāl: Masallarda olabilecek yerler/mekânlar, masallardaki gibi güzel yerler 82b/26.

- sīmīn (Far.)** : Gümüşten yapılmış 9a/4, 166a/72.
- sīmurğ (Far.)** : İran mitolojisinden geçen otuz kuş büyüklüğünde efsanevî bir kuş, Anka, zümrüdü anka.
- sīmurğ-ı Kāf-ı kurbet*: (Allah’a manevî) yakınlık Kāf’ının Simurg kuşu 175a/1.
- sīmurğ-ı zerrīn-bāl*: Altından kanatları olan zümrüdüanka kuşu 82b/27.
- sin (Ar. sinn)** : Bir kimsenin doğumundan itibaren bu güne kadar yaşadığı süre, yaş 95b/24.
- sinn-i bülūğ* : Ergenlik çağı 17b/26, 54b/18.
- sinn-i mübarek*: Mübarek yaş, yüce yaş 63a/4.
- sinn-i şerīf* : Mübarek yaş 51a/6, 98b/19.
- sinn-i temyīz*: İyiyi kötüden ayırdetme yaşı 56b/24.
- sīne (Far.)** : 1. Göğüs, bağır, sadr 9a/16, 10a/14, 25b/22, 77a/15, 85a/7, 87b/17, 88b/5, 90b/18, 91a/1, 91a/8, 98a/24.
2. Kalp, yürek, gönül 48b/24, 49a/5, 52a/6.
- sīne-i bī-kīne*: Garazsız yürek, kinsiz kalp, gizli düşmanlık taşımayan kalp 105a/18.
- sīne-i derd-amīz* : Dertli sine 44b/7.
- sīne-i ġamnāk*: Gamlı/kederli sine 41b/10,
- sīne-i meşrūh* : Kalbi kırık, kalbi kırılmış 132a/10, 133a/21.
- sūrūr-ı sīne-i Benī Ādem*: İnsanoğlunun gönül neşesi, İnsanoğlunun kalbinin sevinci 84b/4.
- sinīn (Ar. sene’nin çğl.)**: Seneler.
- sinīn-i vāfire*: Çok seneler 87a/14.
- sipāh (Far.)** : Asker 62a/5, 69a/14, 72b/16, 73a/13, 73b/1, 74a/9.
- sipāh-ı encüm*: Yıldız askerleri 172b/5.
- sipāh-ı nūr-ı hayme*: Otağın nur askeri 161b/10.
- sipāh-ı Pād-şāh*: Sultanın askeri 61a/4.
- sipāhī (Far.)** : Osmanlı ordusunda bir sınıf süvari askeri 59a/27.

sipāh-salār, sipeh-salār (Far.) : Başkumandan, serasker 22a/24, 59a/26, 124a/7, 124a/8, 174b/21.

sī-pāre (Far.) : Kur'ān-ı Kerim'i meydana getiren otuz cüzden her biri 9b/5.

sipāriş (Far.) : İsmarlama, emanet etme.

sipāriş it- : Birisini veya bir topluluğu başak birisine/birilerine ısmarlamak, bir kişiyi/bir topluluğu başka biri/leri/ne himāyesine emanet etmek 61a/20, 135a/14.

sipās (Far.) : Şükür ve övgü, hamd ve sena 1b/2, 45a/3, 102b/15, 139b/14, 143a/5.

siper (Far.) : Kalkan 9a/9, 170b/16.

sipīhr (Far.) : Gök, semā, āsuman 60a/14.

sīr (Far.) : Doymuş, tok

sīr ol- : Doymak 176a/13.

sīr-āb (Far.) : Suyu doymuş, suya kanmış 57b/23, 72a/20, 94b/20, 154a/9.

sirāc (Far.) : Işık, meşale, kandil.

sirāc-ı münīr: Işık veren kandil, aydınlatan meşale 85a/19.

sirāc-ı vehhāc-ı eyin: Ekinoksun parlayan kandili, dünyanın eksen eğikliğinin parlayan meşalesi 165b/26.

sirāc-ı zamān: Zamanın kandili, zamanın aydını 64a/16.

sīret (Ar.) : Bir kimsenin huyu, ahlākı, karakteri, yaratılış 61a/24.

sirişte (Far.) : Karıştırılmış, yoğrulmuş

sirke : Salata gibi yiyeceklere çeşni vermekte kullanılan ekşitilmiş üzüm, elma vb. meyve suyu 47a/11.

sitāre (Far.) : Yıldız 33b/2, 68a/22, 78a/12, 86a/7, 172b/4, 172b/9.

sitārehā-yı āsmān: Gökteki yıldızlar 159b/21.

sitāre-cebīn (Far.) : Alın yıldız gibi parlayan, yıldız gibi alın olan 137b/25.

sitārevār (Far.) : Yıldız gibi 165b/23.

sitāyişsiz : Övgüsüz, övgü gerekmeksizin 159a/27.

sitemkār (Far.) : Haksızlık eden, zālim, zorba 77a/6, 78b/3.

- siyāb (Ar.)** : Giyilecek şeyler, elbiseler.
nezʿ-i siyāb : Elbisesiz kalma, çıplaklık 14a/25.
siyāb-ı zāhir : Parlak elbiseler 83a/11.
- siyādet (Ar.)** : 1. Seyitlik, peygamberlik.
2. Emirlik, başkanlık 131b/9.
- siyāh (Far.)** : 1. Kararmış olan 11b/10, 19a/3, 27a/11, 28a/25, 141b/1.
2. Siyah renk 12b/8, 16a/7, 30a/14, 79a/1.
3. Koyu veya siyah tenli kimse 19b/16, 19b/20, 28a/6.
- siyāh-rū, siyāh-rūy (Far.)**: Yüzü kara 28a/7, 74a/26, 158a/10.
- siyāset (Ar.)** : 1. Devlet işlerin düzenleme, yürütme bilgi ve becerisi, yönetim bilgisi 22a/24.
2. Siyasi irade/güç/kuvvet, iktidar 60b/27, 129b/25.
izhār-ı siyāset: Siyasi olarak gücünü gösterme, siyasi irade ortaya koyma 60b/27.
şavlet-i siyāset: Siyasi saldırı, politik hücum 133b/15.
siyāset-i fīlān: Bazı siyasetçiler 61a/19.
tīğ-ı siyāset : Politika/siyaset kılıcı, siyasi güç/ baskı 123b/18, 123b/21.
- siyāsetgāh (Far.)** : Hükümet ya da meclis kararı ile idamına karar verilen suçlunun öldürüldüğü yer 40a/15.
- siyāsetlü** : Heybetli, iri yarı 145b/18.
- siyehkār (Far.)** : Suçlu, günahkār 19a/17.
cemāʿat-i siyehkār-ı tebeh-i rüzgār: Dünyadaki günahkârlar topluluğu/cemaati 114a/5.
- siyer (Ar.)** : Hz. Muhammed'in hayatını konu alan eserler 2b/17, 18a/12, 62b/10, 71b/6, 92a/17, 105a/20, 154b/11, 175b/24.
- siz** : İkinci çokluk kişi zamiri 15b/5, 20b/16, 34a/27, 69b/10, 71a/24, 104b/27, 118a/21, 171b/27.
- sofāl (Far.)** : Seramik, kiremit yapılan toprak parçası 77b/10, 77b/12, 77b/18.

- şoĥbet (Ar.)** : İki veya daha çok kişi arasında karşılıklı olarak arkadaşça, dostça yapılan muhabbet, konuşma 47b/3, 115a/19, 128a/1,
- şoĥbet-i ‘aĥl*: Akıl ile dostluk (kurma), aklın dostluğu 10b/13.
- fātir-i şoĥbet-i enām*: İnsanlar arasındaki muhabbet eksikliği/azlığı, insanlar arasında samimiyet eksikliği 135a/26.
- hevā-yı şoĥbet*: Muhabbet hevesi/arsuzusu 131a/9.
- şoĥbet eyle-* : Karşılıklı olarak dostça, arkadaşça konuşmak, söyleşmek, hasbihal etmek 18a/18.
- şoĥbet-i ĥalk*: İnsanlar arasındaki muhabbet/karşılıklı konuşma 167b/5.
- şerāi’-i ādāb-ı şoĥbet*: Muhabbet usulünün erkānı, muhabbet adabının gerektirdi şartlar 159b/19.
- şoĥ-** : 1. (Bir şey veya kişi için) bir şeyin iine girmesini sağlamak 52b/22, 98a/17, 98a/24.
2. Arı, böcek, yılan vb. zehirli iğnesini, dişini vb. deri veya doku iine batırmak, ısırarak, zehrini akıtmak, kanını emmek 103a/22, 174a/12, 174a/15.
3. (Bir şey için) başka bir şeyin arasına girmesini sağlamak, girdirmek, iine tıkmak, basmak 174a/5.
4. Batırmak, saplamak 45a/23.
- şol** : Kalbin bulunduğu tarafta olan 4b/17, 12b/5, 88b/10, 110a/13, 113b/2, 138b/19, 148a/7, 163b/7.
- şoĥra** : 1. (Oluş, eylem vb. için) daha ileri bir zamanda, müteakiben 4a/23, 5a/12, 5a/18, 7b/14, 10b/24, 152b/17, 168b/4.
2. Yoksa, aksi hāde 43b/19, 139a/1.
3. (Zaman kavramı taşıyan sözcüklerden sonra) o kadar zaman geçince 55a/1.
- şor-** : Bir kimseye soru yönelterek ondan gerekli bilgiyi almak, sual etmek, cevap istemek 7a/2, 9a/2, 10a/1, 10b/3, 115a/15, 120a/12, 143a/12.

şor-	: Emmek, içine çekmek, suyunu vb. içmek 32b/14.
sovuk	: Soğuk 16b/15, 16b/25, 37b/13.
şovukluk	: Serinlik 90b/26.
şoyıl-	: Deri ve elbise çıkarılmak, yüzülmek 15b/18, 30b/11.
sög-	: Sövmek, hakaret etmek, küfretmek 113a/13, 113a/27, S147b/6.
sögle-	: Söylemek 129a/21.
sögleş-	: Konuşmak, söyleşmek 89b/7, 89b/12, 89b/15,
söyin-	: Sönmek 38b/15, 86b/14.
söyindür-	: Söndürmek 3b/4
söyle-	1. Konuşmak 16a/12, 29b/12, 32b/19, 34a/8, 55a/6, 89a/2, 111a/9, 120a/8. : 2. Bir bilgiyi sözle aktarmak, iletmek, düşündüğünü bildiğini sözle aktarmak, demek 13a/25, 16a/24, 25b/27, 43b/27, 98a/21. 3. (tesbih, zikir vb. duaları) demek, terennüm etmek, demek 4a/11, 4a/23, 145b/24, 168a/11. 4. Haber vermek, bildirmek, açıklamak 16a/13, 122b/1. 5. (Bir kişi veya bilgiyi) kasdetmek, imā etmek 33b/25. 6. (Şiir, manzume için) yüksek sesle kağıttan ezbere okumak 120a/24.
<i>söz söyleme</i>	: Konuşma kabiliyeti, konuşma yetisi 35a/17.
söylen-	: 1. Konuşulmak 117b/15, 150b/11. 2. Dile getirilmek, değinmek, bahsedilmek 139b/9
söyleş-	: Karşılıklı konuşmak, görüşmek, sohbet etmek, dedikodu etmek 33a/8, 52a/20, 61a/27, 111a/13, 119a/25, 119b/12, 131b/2, 152a/11.
söz	: 1. Ağızdan çıkan, bir veya daha çok heceden meydana gelen kelime veya kelime dizisi 5a/27, 7b/7, 12a/7, 33b/26, 44b/22, 51a/27, 73a/19, 106b/27, 111a/3, 111a/8, 112b/12, 118a/9. 2. Fikir, düşünce 25b/26, 99a/8, 99a/9, 99a/10, 101a/6, 111b/10. 3. Öğüt, nasihat, teklif 30b/17, 58b/11, 101b/24, 104b/14, 110a/4 4. Bir kişiye sözlü olarak verilen vaat, taahhüt 6b/6.

5. Özlü söz, özdeyiş, atasözü, hadis, âyet vb. kelimeleri belli kalıp ifade biçimi 10b/22.

söz aç- : (Konuşulması gerek bir konu için) konuşmaya ilk olarak başlamak, konuşarak konuya ilk girişi/başlangıcı yapmak 126a/8.

söz dut- : Söz dinlemek, itaat etmek 16a/25.

söz söyle- : 1. Konuşmak, konuşma yeteneğine sahip olmak 35a/17.
2. Nasihat etmek, öğüt vermek, (iknâ için) dil dökmek 40a/14.
3. Arkadaşlık etmek, muhabbet etmek, konuşmak 54a/4.

söz söyleme-: Hiç konuşmamak, kasıtlı olarak susmak 85b/10

söz söylen-: Konuşulmak, tartışılmak, konuşmak 117b/15.

söz söyleş-, *söz sögleş-*: Arkadaşlık etmek, konuşmak, muhabbet etmek 52a/20, 89b/7.

söze başla- : Konuşmaya başlamak, bir konuya girmek 35a/5, 112b/6, 112b/14, 114b/2.

söze baş kaldurma-: (Birisinin söylediği bir şeyi/şeye) kabul etmek, itirazı olmamak 117b/9.

söze gel- : 1. (Konuşamayan/konuşma yeteneği olmayan bir nesne için) dile gelmek, konuşmaya başlamak 45a/24, 54a/4, 68b/26.
2. Konuşmaya başlamak, Kendini sesli olarak ifadeye başlamak 61b/4, 126a/10.

sözi ile ‘amel it-: (Birisinin) fikir, düşünce, teklif veya nasihatlerini kulak vererek, ciddiye alarak söylenenlere uygun olarak hareket etmek/davranmak 58b/11, 94a/15

sözine iltifât it-: (Birisinin) sözünü dinlememek, itaat etmemek, dikkate almamak 24a/13, 34b/14, 57b/3.

sözine uyma-: (Birisinin) sözünü dinlememek, itaat etmemek, uygulamamak 21b/1, 25a/21, 112a/22.

sözle- : Söylemek, demek 51a/27.

- şu** : Hidrojenle oksijenden oluşan, sıvı durumunda bulunan, renksiz, kokusuz, tatsız madde, ab 3b/4, 5a/6, 7b/12, 15b/19, 21a/18, 27b/14, 33b/10, 41b/2, 57b/20, 69b/24, 137a/23...
- sū (Ar.)** : Kötü, fena
sū-i niyyet olun- Kötülük yapmak düşünölmek, kötölük planlanmak 70b/7.
- su'āl (Ar.)** : 1. Soru 7b/6, 36b/14, 128a/12, 152a/22, 169a/5, 173b/23...
 2. Dilencilik 163b/23.
su'āl eyle- : 1. Soru sormak 24a/16, 28b/1, 49b/3...
 2. Dilenmek 163b/23.
su'āl it- : Sormak, soru sormak 17b/16, 21b/8, 45b/19...
su'āl olun- : Sorulmak, soru sorulmak 19b/1.
- sualsüz** : Herhangi bir talep olmadan, karşılıksız 52a/17.
- şubḥ (Ar.)** : 1. Sabah vakti 1b/9, 1b/17, 176b/11.
 2. Gündüz, 24 saatin aydınlık olan zamanı 94b/10, 133b/2.
namāz-ı şubḥ: bk. **şubḥ namāzı** 162b/8.
şubḥ iriş- : Sabah olmak, gündüz olmak, hava aydınlanmak 108b/23, S147a/13.
şubḥ namāzı :Günlük beş vakit namazdan ilki olan ve sabah gün doğmadan önce kılınan namaz 4b/8.
şubḥ ol- : Hava aydınlanmak, gece sona ermek 129a/26, 133b/2, 161b/7...
şubḥ tulū' it-: Sabah olmak, güneş doğmak 144b/19.
şubḥ-ı kıyāmet: Mahşer sabahı/günü 157a/21.
- sūd (Far.)** : Yarar, fayda 111a/10.
- şudūr (Ar.)** : Çıkma olma .
şudūr eyle- : Çıkmak, olmak 19b/1.
şudūr it- : Çıkmak, olmak 7a/26.
- şūf (Ar.)** : Yün dokuma 84b/10, 85b/5
şūf-ı sepīd : Beyaz renkli yün dokuma 62b/15, 88a/27.
- suffe (Ar.)** : Sofa.

şadr-ı suffice-i şafā: Tertemiz suffice ehlinin sinesi 1b/10.

şūfiyān (Far.~Ar. **şūfī'nin** çğl.) : Mutasavvıflar, sofular.

gül-i şad-berg-i şūfiyān-ı bā-şafā: Samimi sūfilerin yüz yapraklı gülü 83a/16.

şuğrā (Ar.) : Daha küçük, en küçük 168a/7.

sūgvārī (Far.) : Üzüntü, keder, matem 158b/24.

suhriyyet (Ar.) : Edepsizlik, hayasızlık 28a/22.

şuht (Ar.) : Hışım ve gazap 159a/10, 159a/11, 159a/13.

sūhte (Far.) : Bağrı yanık, kederli, aşk âteşiyle yanan 44a/24, 166a/9, 174a/3.

sūhte-i âteş-i firāk: Ayrılık ateşinin yakıcılığı 44a/24.

şuhuf (Ar. **şahīfe'nin** çğl.): Kendisine Allah tarafından kitap gönderilen dört peygamberin dışında diğer peygamberlere gelen kutsal buyruklar 51a/19, 52a/24, 65b/15, 65b/9, 66b/23, 75a/7, 81a/11

sūk (Ar.) : Pazar, Pazar yeri, çarşı.

ehl-i sūk : Pazarcı, esnaf 125b/6.

sukūf (Ar. **sakf'ın** çğl.): Çatılar, damlar, tavanlar 60a/19.

şulb (Ar.) : 1. Zürriyet, nesil 20b/12, 21a/5, 52b/14, 52b/15, 54a/23, 62b/27.

2. Döl 21a/23, 32a/26, 41a/3, 58b/24.

şulehā (Ar. **şālih'in** çğl.): Günah işlemeyen iyi niyetli kimseler, salihler 29a/21, 31a/18, 149a/24.

şulh (Ar.) : Barış 57b/5, 72b/2, 97b/26, 98a/1, 116a/10, 125a/28, 171a/1.

sultān (Ar.) : Hükümdar, padişah 2b/3, 10a/14, 63a/13, 70a/13, 120a/27, 164b/8.

sultān-ı a'zām: En büyük sultan 2b/5.

sultān-ı bārgāh-ı denī: (Alçak) dünyanın sultanı, sıradan maddi âlemin sultanı 160a/15.

sultān-ı ins ü cān: İnsan ve cinlerin padişahı 130b/15.

sultān-ı taht-ı celālet: Yücelik tahtının sultanı, ululuk tahtının padişahı 154b/12.

şulu : Suyu olan, içinde su bulunan 30a/15.

şun^c (Ar.) : (Allah için) yaratma, halk etme

āşār-ı şun^c : (Allah için) yarattığı eserler 19a/10.

*cemāl-i şun*ˆ: (Allah'ın) yarattığı eserlerinin güzelliği, yarattıklarının güzelliği 166a/23.

*enāmīl-i şun*ˆ: Allah'ın yaratan parmak uçları 8b/27.

*izhār-ı şun*ˆ *u kudret*: (Allah'ın ezeli ve ebedi) gücünü ve yaratıcılığını gösterme 19a/11.

*muşavvirān-ı şun*ˆ: (Allah'ın izniyle) tabiatı değiştiren ve ona sûret veren melekler 83b/6.

*Naḳḳāş-ı şun*ˆ: (Allah için) mahlukatı yaratarak onları sanatla güzellik veren 40b/6.

*şun*ˆ-ı *Perverdkār*: Allah'ın yaratması 175b/12.

şun- : 1. Bir şeyi vermek üzere karşısındakine uzatmak, saygılı ve incelikli biçimde vermek veya göndermek, takdim etmek 3a/14, 94b/13, 139a/7.
2. El uzatmak 43b/5, 128a/27, 163b/20.
3. Yapmak, sergilemek 112b/4.

ibtidā şun- : Başlamak, açılış yapmak, ilk olarak harekete geçmek

sofraya şun-: Sofraya el uzatmak, yemek yemek 43b/5.

şunūf (Ar. sınıf'ın çğl.): Sınıflar.

şunūf-ı elṭāf-ı pād-şāhāne: Padişaha yakışır lütufların türleri

şunūf-ı ḥayr u bereket: Hayr ve bolluklar zümresi 66a/19.

şunūf-ı kiyāset: Akıllılık sınıfları, uyanıklılık dereceleri/ kısımları 72a/2.

şūr (Ar.) : 1. Kıyamet günü meleklerden İsrâfill aleyhisselamın çalacağı borunun adı 23b/19, 136b/16, 144a/21, 147a/4, 166a/6.
2. Uzun boynuzdan yapılma bir tür nefesli çalgı, boru, nefir 66b/18.

sūrāḥ (Far.) : Delik 174a/6, 174a/12, 175a/20, 175a/22, 175a/23.

sūrāḥ it- : Delmek, delik açmak 62a/6.

süre (Ar.) : Kur'ân-ı Kerîm'in yüz on dört bölümünden her biri 106b/5, 107b/19, 122b/22, 132b/8, 133b/6, 154a/23...

sūretü'l-Haşr: Haşr Suresi 162b/21.

sūret (Ar.) : 1. Dış görünüş, biçim, şekil 6a/26, 9b/17, 10b/1, 11a/25, 23b/24, 32a/2...
2. Temsili tasvir 18b/11, 24b/20, 79b/9, 79b/10...
3. İnsan yüzü, çehre, surat 52b/9, 68b/9.

şūret-i ʿālem-i ġayb: Varlık ötesi âlemin görünüşü/biçimi/şekli 8b/23.

şūret-i bīʿat : Biat tarzı, yolu 171a/22.

şūret-i ḥāl: Vaziyetin görünüşü, şeklî yapının tarzı 9b/27, 58a/23, 58b/7...

şūret-i vāḳıʿa: Olayın gerçekleşme şekli, bir vakanın oluş tarzı 6b/17, 22a/11, 24a/15...

şūretā (Ar.) : Görünüşe göre, görünüşte, dıştan bakıldığında, şeklen 37a/14, 61a/23, 97b/4.

şūret-girān (Far.) : Kıymetli, değerli şekiller 83b/7.

şūrnā (Far.) : Zurna 8a/16.

sūsen (Far.) : Süsen, susam 44b/4.

sūsmār (Far.) : Kertenkele 174b/22.

şusuz : Suya, su içmeye ihtiyacı olan, susamış 141a/4.

şusuzlık : Susuz olma, susuz kalma durumu 41b/14, 41b/26, 160b/21.

şuʿūbet (Ar.) : Zorluk, güçlük, çetinlik 30b/11, 84a/24, 99b/14, 115a/5, 133b/19, 170b/12.

şuʿūbetlü : Zorlu, güç, çetin 36b/20.

şuʿūd (Ar.) : Yükselme, yukarıya çıkma, yükselme.

şuʿūd it- : Yükselmek, yukarı çıkmak 112a/3.

şuver (Ar.) : Dış görünüşler, şekiller, biçimler 9a/1, 60a/19, 78b/22, 161a/25, 165a/17, 168b/2...

ʿaks-peẓīr-i şuver-i ġaybī: Manā âleminin şekillerini yansıtan/aksettiren 83b/5.

bedāyiʿ-i şuver-i ġarāib: Hârikulade görünüşlü güzellikler 83b/6.

şuver-i enbiyā: Peygamberlerin görünüşleri 79b/13.

şuver-i ġarībe: Garip şekiller 9a/1

sūz (Far.) : Dert, acı, ıstırap 120b/17.

sūzen (Far.) : İğne 156b/11.

sūzende (Far.) : Yakan, yakıcı 159a/9.

sūziş (Far.) : Yanma, dertten inleme 91b/10.

sübḥānallāh (Ar.) : Kişiliğinde, sıfatında ve eylemlerinde her türlü kusur, ayıp ve eksikliklerden, insānī niteliklerden Allah'ı uzak tutarım, arınmış sayarım” manasında dua sözü 16b/16, 23b/13.

sübḥāne, sübhānehu (Ar.): “Allah'ın her türlü kusur, ayıp ve eksiklerinden, insānī niteliklerden uzak olduğuna inanırım.” manasında inanç pekiştirme veya dua sözü 18b/23, 19a/26, 25a/15.

sübūr (Ar.) : Mahvolma 62b/4.

sübül (Ar. sebīl'in çğl.): Yollar 95b/16.

sücūd (Ar.) : Secdeye varma, secde etme 9a/2, 10b/27, 35a/6, 51a/11, 89b/23, 120a/4, 132a/19...

süd : Süt 13b/27, 87b/12, 90a/5, 139a/7, 147b/8, 176a/23...

südlü : (Dişi için) bebek, yavru emziren 88a/16, 176a/10.

sü'edā (Ar. sa'īd'in çğl.): Kutlu, uğurlu kimseler 29a/21, 46a/17, 124a/11, 140b/24.

süfehā (Ar. sefīh'in çğl.): Zevk ve eğlence düşkünleri, sefihler 120b/1, 128a/7, 129b/6.

süflī (Ar.) : En aşağı, en alt 37a/5, 42a/9, 57a/20, 135a/10, 168a/7.

süfliyye (Ar. süflī'nin mües.): En aşağı, en alt 5b/14, 67b/14.

süfre (Ar.) : Sofra 43b/4, 72a/5, 93b/1, 102b/21, 173b/7, 173b/9.

sügür (Ar. şağr'ın çğl.): Sınırlar 51a/2.

süḥan (Far.) : Söz, kelam, konuşma, 2b/20, 38a/21, 73b/7, 109b/14.

süḥan-ı dil-peziir. Gönle hoş gelen sözler 73b/7.

süḥanān (Far. süḥan'ın çğl.) : Sözler 44b/6.

süheyl-ḥarekāt (Far.): Hareketleri yumuşak başlı bir binek gibi olan 137b/23.

sühület (Ar.) : 1. Kolaylık 144a/14.

2. Yumuşaklık, nezaket 144a/11.

sükkān (Ar. sākin'in çğl.): Oturanlar, sākinler 5a/2, 19b/24, 22b/3, 145b/13, 165a/19, 168a/2...

süknā (Ar.) : Oturulan yer, konut, ikāmet edilen yer 98b/6.

sükūn (Ar.) : 1. Rahat, huzurlu ve sakin bir kimsenin durumu, dirlik 12b/17, 16b/26.

2. Dinme, kesilme 22b/9, 27b/12.

3. Hareketsizlik, sakinlik 62a/22.

sükūnet (Ar.) : Soğukkanlılık 90b/18.

sülāle (Ar.) : Aynı atadan gelenlerin tümü, soy, soy sop 21b/26, 138a/18.

Süleymān-ḥaṣmet (Far.): Hz. Süleyman gibi haşmetli olan 75a/3.

Süleymān-mekān (Far.): Bulunduğu mekânı Hz. Süleyman sarayları kadar ihtişamlı olan 2b/2

sülūk (Ar.) : Bir yola girme, bir yol tutma 166b/6, 166b/19, 166b/22.

sülūk eyle- : Bir işe başlamak/girişmek 117a/6.

sülūk tut- : Bir yola daimî surette girmek 119b/21.

seyr ü sülūk : Tarikata giren dervişin Allah yolunda manevî terakkisi için manā âleminde yaptığı yolculuk 136b/21.

şülüş (Ar.) : Üçte bir 26b/15, 28a/17, 28a/18, 42b/27, 133a/27, 170a/22.

şülüşān (Ar.) : Üç kısımdan ikisi, üçte iki 28a/16, 28a/18, 133a/27, 151b/21.

sümūvv (Ar.) : Yükseklik, yücelik 84a/16.

sünbül (Far.) : Zambakgillerden, Ortadoğu ve Akdeniz kökenli, otuz kadar türü bulunan, uzun yapraklı, gösterişli ve güzel kokulu salkım çiçekli, soğansı çok yıllık otsu süs bitkisi 5a/25, 5a/27, 83a/5, 84a/9, 155b/11.

sünbül-mūy (Far.) : Tüyleri sünbül gibi olan (Burak atı) 137b/23.

sünbül-mūyān (Far. sünbül-mūy'un çğl.) : Sünbül çiçeklerinin tüy şeklindeki otları, Sünbül çiçeklerinin tüy şeklindeki soğanları 83a/5.

sündüs (Ar.) : Kur'ân-ı Kerîm'de cennet giysilerinin dikileceği bildirilen kumaş, ince ve kalın diba 155b/13, 163a/16.

sünen (Ar. sünnet'in çğl.): Sünnetler 49a/24, 166b/13.

sünnet (Ar.) : 1. Hz. Muhammed'in söz ve davranışları ile gittiği yol, Müslümanlara gösterdiği yol, dinî konularla ilgili olarak söyledikleri, buyrukları, yaptıkları ve uygun bulduklarına ilişkin İslāmî kuralların tümü 41b/18, 45b/11, 58a/4, 70b/14, 102b/22, 127b/16...

2. Ādet hâline getirilen davranış 10b/18, 58a/8, 58b/5.

3. Gidiş, uygulama biçimi 12a/17, 23a/13, 23a/17.

4. Allah'ın yolu, Allah'ın koyduğu kanun 47b/10

5. Erkek çocuğun kamış başının etrafını saran deri kıvrımının çepeçevre kesilmesi işlemi, hitan 85b/17.

sünnet kal- : Adet olmak, geleneksel bir davranış olmak 10b/18, 41a/16.

sünnet ol- : 1. Uygulana gelen bir davranış olmak 12a/17, 27b/26.

2. Erkek çocuğun kamış başının etrafını saran deri kıvrımı kesilmek 85b/17.

süpür- : Bir yeri süpürge ile temizlemek 136b/18.

sür- : 1. At, araba, kervan vb. yönetip yürütmek, yürümesini sağlamak, idare etmek, sevk etmek 59b/6, 71b/12, 97b/3...

2. El dokundurmak, yüz değdirmek 12a/18, 27a/26, 33b/1...

3. Bir maddeyi bir yüzey üzerine ince bir tabaka olarak yaymak, dökmek, serpmek 53a/25, 60b/9, 85a/2...

4. Kovmak, sürgün etmek, uzaklaştırmak 11b/3, 15a/6, 15a/14, 15b/7.

5. İleri doğru itmek, bir zemin üzerinde sürükleyerek ileriye gidermek, önüne katarak sürüklemek 26a/4, 115a/8.

6. Görüp geçirmek, yaşamak, başından geçmek 23a/8.

7. Bıçak, çakı vb. kesici aleti kesilecek yere bastırarak sürtmek/ileri geri hareket ettirmek 45a/14.

8. Dokundurmak, değdirmek, sürtmek 129a/18.

sür'at (Ar.) : Hız 42a/10, 48b/10, 86b/25, 101b/15, 157b/2, 164b/23, 177a/5,

sür'at-i seyr : Gidiş hızı 86b/25, 101b/15.

Şüreyyā-fazā'il (Far.): Faziletleri Ülker yıldızı gibi olan 137b/23

sürh (Far.) : 1. Kırmızı, kızıl 16a/8, 90a/14, 105b/4, 137b/17, 140a/6, 156b/3.

2. Kanlanma, kan kırmızısına dönme 90a/14.

sürh-i çeşm : Göz kanlanması 90a/14.

sürhlik : Kırmızılık, kızılılık 78b/12.

- süri** : Bir arada bulunan evcil hayvanlar topluluğu 42b/16, 42b/17, 42b/20, 43a/2, 43a/10, 176a/10, 176a/22.
- süri-** : Bir şeyi yerden kaldırmaksızın çekmek veya itmek, sürüklemek 33b/7, 127a/8.
- sürin-** : Sürünme işine konu olmak, değmek, dokunmak 141a/20.
- sürme (Far.)** : Eskiden, kirpik diplerine sürülen siyah toz boya 13b/11.
- sürme çek-* : Kirpik diplerini sürme ile boyamak 85a/3, 90b/1.
- sürme-i dide-i felek-menzil* : Menzili gökler olan gözdeki sürme 13b/11.
- sürt-** : Bir nesneyi bastırarak başka bir nesne veya yüzey üzerinden geçirmek 43a/25.
- sürür (Ar.)** : Sevinç 1b/12, 12b/3, 43b/26, 66a/19, 74b/12, 128a/8, 134b/22, 160b/15.
- süst (Far.)** : Gevşek, zayıf, yumuşak 14a/26.
- süstî (Far.)** : Gevşeklik, tembellik 143b/11.
- sütün (Far.)** : Direk, kolon 2a/7.
- süvār (Far.)** : Bir binek hayvanına binmiş kimse 42b/2, 53b/1, 74a/24, 100a/17, 126b/25, 139a/13, 175b/27...
- süvār-ı bād-refṭār*. Rüzgar gibi hızlı atlı, rüzgār yürüyüşlü süvari 35b/16.
- süvār-kār (Far.)** : At, deve vb. binek hayvanlarına iyi binen, iyi binici 53b/13.
- süveydā (Ar.)** : Kalbin ortasında var olduğu sanılan küçük kara benek 49a/3.

-Ş-

- şa‘b (Ar.)** : Halk, kabile, oymak 125b/3, 126b/14, 129a/9.
- şād (Far.)** : Neşeli, mutlu, sevinçli 14a/8, 27b/24, 30a/17, 64a/10, 74b/20, 88b/15, 100a/13, 124a/26.

- şādān (Far.) : Sevinçli, neşeli 90b/4.
- şādī (Far.) : Mutluluk, sevinçli olma hāli, şadlık 8b/12, 35b/20, 43b/27, 101b/24, 110b/2, 121a/9, 127b/24.
- şād-kām (Far.) : Sevinçli 73a/13, 75b/8
- şād-kāmī (Far.) : Çok sevinçlilik 34b/8.
- şād-mān (Far.) : Sevinçli 2a/9, 11a/2, 44a/1, 58b/13, 70a/26, 71b/3, 91b/9, 102b/20, 103a/26, 116a/6.
- şadurvan (Far.) : Camilerde abdest almak için yapılmış bir havuz ile etrafında musluklar bulunan bir tür çeşmeli yapı 61b/17, 165b/11.
- şafaḡ (Ar.) : Güneş doğmadan az önce beliren aydınlık 83a/6.
- şāfī (Ar.) : Yeterli olan, tatmin eden, inandırıcı olan 79a/24, 136a/11, 136a/17.
- şāh (Far.) : Hükümdar, padişah 2b/3, 7a/25, 9a/9, 50b/10, 62a/10, 76a/16, 134b/15, 147a/17, 174a/3, 174a/3.
- şāḡ (Far.) : Yeni sürgün dal, filiz.
- şāh-ı emīn: Güvenilir padişah 2b/18
- şāḡ u berg-i envār: Nur yaprakları ve dalları 134b/15.
- şāhāne (Far.) : Hükümdara yakışacak şekilde olan, çok mükemmel 102b/22.
- şāhī (Far.) : Şahla ilgili, şaha ait 102a/26.
- şāhid (Ar.) : Tanık 12a/7, 20a/7, 85a/19, 94b/2, 115a/19, 122b/18, 129a/16.
- şāhid-i beşere-i Melike : Hz. Hatice'nin teninde tanık olan 101b/13.
- şāhīn (Far.) : Gündüz yırtıcısıgillerden, oldukça iri yapılı, kahverengi tüylü, açık benekli, güçlü gagalı, zayıf cırnaklı, çok değişken karakterli, avladığı çok sayıda kemiriciler dolayısıyla yararlı sayılan yırtıcı bir kuş 74a/22.
- şahne (Ar.) : İnzibat ve asayiş memuru, subaşı 9a/22, 22a/24.
- şāh-rāh (Far.) : Ana yol, ana cadde 62a/11.
- şahs (Ar.) : Adı söylenmek istemeyen, ancak kendisinden söz edilen insan, kişi, kimse, zat 53b/19, 58a/26, 61a/19, 64a/19, 73b/22, 84b/27, 88a/15, 93a/10, 95a/4, 96b/1, 98a/15, 98a/18, 100b/17, 173a/15.

- şāhsār (Far.)** : Dallık, ağaçlık, koruluk 38b/11, 83b/21, 169a/2.
şāhsār-ı gülzār: Gül bahçesi korusu 38b/11.
- şāhvār (Far.)** : Hükümdara yakışan 66b/11.
- şāhzāde (Far.)** : Padişan oğlu 73a/21, 73a/23, 73b/18.
- şāibe (Ar.)** : 1. Kir, leke 64b/15, 74b/27.
2. Kusur, noksan, eksiklik, nakisa 153a/5.
şāibe-i 'arz : Kendinden başkasına hālını, durumunu arz etme kusuru/eksikliği 153a/5.
- şakī (Ar.)** : Kötülük işleyen, günahkār 20b/11, 86a/7, 120b/1.
şakī-yi bī-dīn: Dinsiz serseri, dinsiz haydut, dinsiz sersem 120b/1.
- şākīr (Ar.)** : Durumundan ve gördüğü iyilikten memnunluk duyan ve bunu sözle ifade eden, şükreden 3a/25, 160b/17, 166b/15.
- şākird (Ar.)** : Öğrenci 9a/15.
- şāk (Ar.)** : Sıkıntı veren, eziyetli, zahmetli 49a/13.
- şākķ (Ar.)** : Yarma, yarılma 62a/10, 90a/21, 137b/7, 165b/24, 166b/21.
- Şāmī (Ar.)** : 1. Şam işi 39a/22.
2. Şam kenti ile ilgili, Şam kentinde olan 56a/27, 103a/15, 103a/16.
- şāmil (Ar.)** : İçine alan, kapsayan 55a/26, 76b/8, 110b/16, 167b/15.
- şān (Far.)** : 1. Ün, şöhret, tanınmışlık 2b/8, 56b/17, 90a/9.
2. Gösteriş, büyüklük 8a/9, 136b/5.
- şāne (Far.)** : Tarak 43a/25, 90a/27.
- şār-āb (Far.)** : Suyu bol olan yer, sulak yer 64b/1.
- şarāb (Ar.)** : Üzümünden ve üzüm şirasından üretilen mayalı ve alkollü içki 3a/14.
- şārib (Ar.)** : 1. İçen, içici.
2. Bıyık 51a/2.
şāribü 'l-ḥamr: İçki içen 141a/22.
- şāristān (Far.)** : Büyük şehir 154b/25.
- şark (Ar.)** : Doğu 2b/2, 21b/21, 64a/14, 105b/2, 129a/3, 136a/27.

- şart (Ar.)** : Olması başka durumların gerçekleşmesini gerektiren şey, koşul 8a/19, 30a/9, 44b/25, 94a/4, 149a/27, 164b/15...
- şa'ş'a (Ar.)** : Parıltı, parlaklık 138b/4.
- şatranc (Ar.)** : Satranç 9b/5, 61b/23, 76a/16.
- şāyed (Far.)** : Ola ki, belki, eğer 26a/25, 41b/15, 45a/19, 50a/19, 57b/20, 62a/22, 68b/16, 94a/3, 123a/22, 124b/27, 130a/10, 151b/15.
- şāyi' (Ar.)** : Yayılmış ve herkesçe bilinmiş 24b/18, 57a/25, 60b/1, 64b/1, 93a/10.
- şāz (Ar.)** : Sevinç 161a/7, 161a/9.
- şe'āmet (Ar.)** : Uğursuzluk, kademsizlik, nuhuset 37a/8, 38a/19, 51b/6, 76b/3, 125a/29.
- şeb (Far.)** : Gece 33a/19, 63b/21, 88b/19, 89a/16, 90a/1, 94b/9, 108b/22, 138b/15, 163a/8, 165b/22,
- şeb-rev (Far.)** : Gece giden, gece yolculuk eden 28a/26.
- şebah (Ar.)** : Biçim, cüsse, görünüm 129a/23.
- şeb-efrüz (Far.)** : Geceyi aydınlatan 99a/3.
- şebīh (Ar.)** : Bir şeyin benzeri, aynısı 51a/8, 137b/15.
- şecā'at (Ar.)** : Cesaret, yiğitlik, yüreklilik 72b/25, 84b/25.
- şecer (Ar.)** : Ağaç 95b/8, S147a/19.
- şecere (Ar.)** : 1. Tek bir ağaç 49a/13, 81a/22.
2. Hayat ağacı, soy ağacı, soy kütüğü 66b/2.
şecere-i mu'ayyene: Belli ağaç, herkesçe malum olan ağaç 13a/18.
- şecī' (Ar.)** : Yiğit, cesur 53b/14.
- şedāid (Ar. şedīde'nin çğl.)** : Eziyetli durumlar, sıkıntılar, belalar 153b/15, 157b/13, 159b/4, 159b/6, 159b/7, 171b/16.
- şedīd (Ar.)** : Sert, şiddetli, zorlu 91b/5.
şedīdū'l-batş : Çok güçlü, tuttuğunu koparan, deviren 29b/6.
şedīdū'l-ikāb: Azabı çok şiddetli olan 121a/18.

- şefā‘at (Ar.)** : 1. Hz. Muhammed’in Allah’tan bazı günahkâr müminleri bağışlaması için dilekte bulunması 2a/4, 68a/17, 80a/1, 127b/3, 133a/23, 142b/6, 150a/22...
2. Birinin suçunun bağışlanması için aracılık eden kimse 27a/6, 41a/14, 61b/1, 116a/5, 116a/10, 151b/25...
- şefā‘at-ḥ^wāh (Far.)** : Şefaatchi, şefaatinı isteyen, 44a/26.
- şefī‘ (Ar.)** : Bir suçun affı için aracılık ya da kefillik eden kimse 5b/1, 10b/6, 15a/17, 133a/13, 139b/27, 149b/22, 151b/17.
- şefī‘ü’l-müznibîn*: Günahkârların şefaatchisi 2a/5.
- şefī‘ü’l-‘uşāt*: İsyankârların şefaatchisi 159a/4.
- şefīk (Ar.)** : Esirgeyerek seven, sevecen, şefkatli, merhametli 9a/20, 64a/11, 98b/25, 144a/15, 175b/24...
- şefkat (Ar.)** : Acıma ve koruma duygusu ile karışık sevgi, sevecenlik 29b/22, 34a/4, 40a/14, 78b/5, 94b/1, 170a/25...
- şefkat-i māder*: Anne şefkati 94a/22.
- şefkat-engīz (Far.)** : Çok merhametli 3a/2.
- şefkatlü** : Merhametli 31b/19, 43b/9.
- şegab (Ar.)** : Fitne uyandıran 3a/19.
- şeh (Far.)** : Hükümdar, padişah 2b/12, 72a/3.
- şeh-i kişver-güşā*: Cihangir padişahı 2b/4.
- şehādet (Ar.)** : 1. Şahitlik, tanıklık 20b/4, 34a/1, 106a/22, 110b/22, 127a/16, 160b/8...
2. Şehitlik 46a/2, 62b/15, 66b/13, 109b/8, 115b/3.
3. Delil 19a/11.
- şehāmet (Ar.)** : 1. Akılla birlikte yürütülen cesaret, yiğitlik, kahramanlık 71b/7, 75a/20.
2. Aile, soy soptaki büyüklük, asillik, fazilet 74b/10.
- şehāmet-i ‘akt*: Akıl kahramanlığı 73b/6
- şehāmet-i neseb*: Soy büyüklüğü, soy asilliği, aile fazileti 74b/10.
- şehd (Ar.)** : Bal 2a/9.

- şehen-şāh (Far.)** : En büyük padişah, şahlar şahı 2b/5, 72a/3, 138a/23.
- şehīd (Ar.)** : Allah yolunda hayatını kaybeden müslüman 6b/14, 46b/2, 81b/13, 81b/14, 81b/16, 130b/11.
- şehir (Far.)** : Halkının çoğunluğu ticaret, sanayi, ve yönetim işleri ile uğraşan, tarımsal etkinliklerin çok az olduğu yerleşim alanı, kent 23a/5, 39b/20, 59b/1, 79a/7, 158a/13, 176a/4...
- şehlā (Ar.)** : Hafifçe kayan ve bu hāliyle hoş giden göz 99a/3.
- şehristān (Far.)** : Büyük kent 9b/17, 10a/1.
- şehriyār (Far.)** : Hükümdar, padişah 1b/20.
- şehsüvār (Far.)** : Usta binici 1b/19, 2a/11.
- şehvet (Ar.)** : Cinsel istek, kösnü.
- şekāvet (Ar.)** : 1. Horluk, hākirlik, zelil olma, aşağılık olma 46a/13, 74a/21, 116a/21, 133b/14.
2. Baht karalığı, talihsizlik 143b/26.
- şeker (Far.)** : Yaygın şekilde tatlandırıcı olarak kullanılan, şeker pancarı ve şeker kamışından elde edilen, bilimsel adı sakaroz olan kristal yapılı besin maddesinin adı 2a/9.
- şeker-hā (Far.)** : Şeker çiğneyen, tatlı söz söyleyen, güzel konuşan 2b/21.
- şeker-şiken (Far.)** : Şeker kıran, tatlı söz söyleyen, güzel söz söyleyen 9b/14.
- şeker-ḥande (Far.)** : Tatlı gülüş 100a/5.
- şeker-rīz (Far.)** : Şeker akıtan, ağzından bal damlayan 100a/5.
- şekk (Ar.)** : Kuşku, zan, şüphe 45b/3, 66a/14, 75a/1, 79b/27, 106b/3, 134a/9...
- şekl (Ar.)** : Dış görünüş, biçim 6a/26, 11b/11, 30b/2, 77a/9, 138b/26, 172a/8...
- şekl-i cebīn*: Alın şekli 9a/4.
- şekvā (Ar.)** : Yakınma 159a/19.
- şel (Ar.)** : İnme, felç 39a/24, 125a/29.
- şem^c (Ar.)** : Mum 1b/14, 10a/21, 100a/1, 138b/4, 165b/26, 177a/17...
- şem^c-i ruḥsār yak-*: Yanakları al al olmak, yanakları kızarmak 101b/9,

şem[‘]-i şeker-rîz: Mum yandıkça dibine akan damlalar 100a/5.

şemâil (Ar. **şemîle’nin** çğl.): 1. Hz. Muhammed’in beden ve ahlâk özellikleri ve nitelikleri 91b/20, 93b/9.

2. Bir kimsenin dış görünüşündeki özellikler 63a/5.

3. Huylar, karakterler 53a/15.

şemâil-i maṭbū[‘]: Güzel huy, düzgün karakter 63a/6.

şemîm (Ar.) : Güzel koku 9a/27, 94b/4.

şemle (Ar.) : Kıldan yapılmış siyah örtü 171b/9.

şemmāme (Ar.) : Hoş, güzel koku 94b/4.

şemme (Ar.) : Küçük bir nümüne, küçük veya bir miktar 3a/18, 3a/24, 45b/26, 75a/13, 118b/3, 136a/14, 176b/7.

şemme-i vaṣf-ı sîret: Ahlakî vasıflarının birkaçı 176b/7.

şems (Ar.): Güneş 2b/11, 2b/24, 3a/1, 103a/71.

şems-i münîr-i āsmān-ı risālet: Peygamberlik göğünün parlak Güneş’i 103a/1.

şemşîr (Far.) : Kılıç 9a/4, 27a/2, 56a/14, 73a/19, 124a/13, 171a/16...

şenā‘at (Ar.) : Alçaklık, kötülük, fenalık, iğrençlik 73a/5.

şenbih (Far.) : Cumartesi 105a/21.

şencerf (Far.) : Zencefil 134b/20.

şenī‘a (Ar.) : İğrenç, kötü, çirkin 76b/3.

şer‘ (Ar.) : Müminlerin gitmesi gereken yol, Allah’ın koyduğu yasa, Allah’ın emirlerinin bütünü, şeriat 2a/6, 3a/18, 67a/27, 69a/4, 126b/24, 150a/4...

şer‘-i cedīd : Yeni şeriat 6a/13.

şerāb (Ar.) : Her türlü içilecek sıvı ve her çeşit sarhoşluk verici içecek 12b/3, 14a/4, 26a/8, 30a/4, 34b/16, 54a/14, 64a/4, 120b/18...

şerāb-ı nāb : Halis şarap 9b/2.

şerāb-ı nāb-ı vahdet: İlāhî aşk şarabı/içeceği 83b/1.

şerāb-ı ṭahūr: Dinen içilmesi yasak olmayan içecek 49a/10.

şerāb-ı Tesnīm: Tesnim ırmağında akan içimi güzel su/içki 5a/25.

şerāb-dār (Far.) : Şarap getiren, şarap hazırlayıp sunan 37b/12.

şerāiṭ (Ar. şart'ın çğl.): Şartlar, koşullar 30a/9, 94a/4.

şerāiṭ-i ādāb-ı şoḥbet: Sohbet adabının gereklilikleri 159b/18.

şerāiṭ-i miḥmān-darī: Mihmandarlık şartları, rehberlik şartları 48b/18.

şerāiṭ-i taḥiyyet: Selamlamanın gereklilikleri 142a/7.

şerāiṭ-i tebcīl: Saygı gösterme şartları, hürmet göstermenin koşulları 139a/25.

şerāiṭ-i ticāret: Ticaret şartları, ticaretin gereklilikleri 99a/15.

şerāiṭ-i ziyāfet: Ziyafet şartları, Ziyafette verilen yiyecek, içecek, sunum vb. hepsinin vaziyetleri 110b/16.

şerāre (Ar.) : Kıvılcım 16a/9.

şerāyi' (Ar. şerī'at'ın çğl.): Şeriatlar, şeriat hükümleri 23a/20, 25a/3.

şerāyi'-i sābika: Geçmiş şeriatler 105a/6.

şerbet (Ar.) : Meyve suyu ile suyu veya bal ile suyu karıştırarak hazırlanan şekerli/tatlı soğuk içecek 24a/17, 31a/8, 37b/12, 84a/21, 135a/5, 175b/8,

şeref (Ar.) : Başkasının, birine gösterdiği saygının dayandığı kişisel değer, onur 1b/2, 38b/19, 65a/20, 93b/6, 111b/3, 140a/3.

şeref-i da'vet: Bir kimse veya zümreyi davet etme şerefi, çağrıda bulunma talihi 48b/4.

şerefe (Far.) : 1. Kale surları ile bazı yapılarda görülen ve çoğu zaman süs olarak yapılan girintili çıkıntılı yer 1b/13, 67b/4, 134b/1, 136b/22, 148a/13, 177b/7.

2. Tepsi, sini vb. sofraların kenarlarındaki yükseklik, çıkıntı 50a/12.

3. Göz çıkıntısı 9a/21.

şerefe-i burc-ı "felā üksimu bi'ş-şefeḳı ve'l-leyli vemā veseḳa" 1b/13.

şerḥ (Ar.) : 1. Açık açık, anlaşılır ve ayrıntılı olarak anlatma, izahat 10a/1, 79b/19, 114a/27, 136a/23.

2. Açma, çözme 99b/20.

şerḥ it- : Açıklamak, izah etmek 59a/23.

şerḥ-i gīsū-yı siyāh: Siyah saçların örgüsünü açma 99b/19.

- şerh olun-* : İzah edilmek, açıklanmak 58a/15.
- şerī‘at (Ar.)** : 1. İlāhī buyruk, Allah’ın koyduğu yasalar 6a/7, 23a/23, 32a/9, 55b/1, 72a/25, 105a/6, 167b/7...
2. Kur’ān-ı Kerīm’e dayanan İslām hukuku 2a/7, 130a/10, 149a/23, 161a/13...
- şerīf (Ar.)** : 1. Kutsal 4b/2, 5b/2, 9b/15, 17b/8, 20b/19, 45b/16, 48a/22...
2. Yüksek, soylu 4b/6, 4b/27, 12b/22, 21a/5, 42b/13, 81a/11...
- şerīfe (Ar. şerīf’in mües.)**: Şerefli, kutsal, mübarek 48a/22.
- şerīfü’z-zād (Far.)** : Doğumu gelişi yüce olan, dünyaya gelişi yüksek olan 78b/5.
- şerīk (Ar.)** : Ortak 46a/18, 56a/2, 108b/19, 152b/4, 163a/19, 170b/20.
- şerm (Far.)** : Utanma 99b/3, 138b/10, 160a/5, 163a/12, 163a/7.
- şermsār (Far.)** : Utanmış, mahcup olmuş 33b/20, 100a/12, 127b/9.
- şermsārlik** : Utangaçlık, mahcupluk 49b/20, 91b/24.
- şerr (Ar.)** : Kötülük, fenalık 33a/11, 96b/25, 120a/15, 139b/17, 170b/7, 173a/8.
- şerr-i a‘dā* : Düşmanın kötülüğü, düşmanın fenalığı 170b/2.
- şerr-i şeytān* : Şeytanın kötülüğü, şeytanın fenalığı 139b/17.
- şerrefehallahu (Ar.)** : (Kabe için) Allah onu şereflendirsin 47a/18, 104a/17.
- şes (Far.)** : Altı 2a/6, 135a/24.
- şetm (Ar.)** : Sövmek, küfretmek 125b/6.
- şevāhid (Ar.şāhid’in çğl.)**: Kanıtlar, deliller 65a/6, 162b/4.
- şevārib (Ar. şārib’in çğl.)**: Bıyıklar 49a/24
- şevher (Far.)** : Kadının nikahlı eşi, koca 68b/10.
- şevk (Ar.)** : Bir şeye karşı duyulan aşırı istek, heves, şiddetli istek 10a/22, 31b/25, 42b/26, 72b/13, 167b/25, 176a/3.
2. Sevinç, neşe 3a/14.
- şevket (Ar.)** : (Bir ülkede, kabilede, toplumda önemli kimseler için) ululuk, yücelik, büyüklük, heybet 29b/15, 62b/5, 69a/14, 70a/3, 87b/1

- şevvāl (Ar.)** : Arapların kullandığı ay takvimine göre ramazandan sonra gelen ve yılın onuncu ayı 116a/23, 130b/14, 131a/5.
- şeyātīn (Ar. şeytān'ın çğl.)**: Şeytanlar 81a/24, 88a/5, 98a/21, 112a/2, 112a/3, 112a/7, 129a/1.
- şeydā (Far.)** : Aşk yüzünden aklını yitirmiş, mecnun, çılgın 63a/8.
- şeyh (Ar.)** : Yaşlılık belirtileri görülmüş elli yaşlarını aşmış kimse, akıl ve yaş olgunluğu gösteren kimse, yaşlı, yaşlı ana baba 43b/16, 89a/10, 91b/17, 91b/21, 91b/22, 172a/10.
2. Kabile başkanı 172a/14
3. Mertebece en yüksek olan 24b/3.
- şeyhūhet (Ar.)** : Yaşlılık 3a/9.
- şeytān (Ar.)** : Kur'ân-ı Kerīm'de, Kutsal Kitaplar'da isyancı meleklerin, kötü ruhların başı olarak nitelenen varlık, İblis, Azazil 14a/27, 21a/14, 37a/7, 69a/10, 98a/20, 129a/1.
- şeytānī (Ar.)** : Şeytanla ilgili, şeytana ilişkin 43a/18, 106b/2, 107a/4.
- şeytāniyyet (Ar. şeytānī'nin çğl.)**: Şeytanla ilgili, şeytana ilişkin 82a/27.
- şihne (Ar.)** : Güvenlik görevlisi, inzibat memuru, emniyet memuru 124a/4, 174b/27.
- şī'āb (Ar. şī'ab'ın çğl.)**: Dar yollar, patikalar 126b/25.
- şī'ār (Ar.)** : 1. Hac ibadeti sırasında yapılması farz olan uygulamalardan her birisi 45b/11, 45b/14.
2. İşaret, belirti, ayırıcı özellik 7b/20.
- şī'ār-ı Hac* : Hacı olmanın gerektirdiği farz 45b/11,
- şī'ār-ı İslām* : İslām'ın şartlarından 45b/14.
- şidād (Ar. şedīd'in çğl.)**: Şiddetliler 145a/20, 145b/20, 158a/17, 158a/23.
- şiddet (Ar.)** : 1. Fazlalık 22a/14, 71b/13, 87b/1, 95b/3.
2. Sertlik 29b/23, 158b/6, 164b/10.
3. Yıkıcı bir güçle kendini gösteren sert ve yoğun etki, bir olayın yıkıcı kuvveti 30b/7, 144a/16.
4. Bir duygunun, davranışın aşırılığı, duygusal taşkınlık 96b/19.

- şifā (Ar.)** : Bedeni ya da ruhī bir hastalıktan kurtulma, eski sağlığına kavuşma, iyileşme, onma 25a/15, 38a/20, 70b/9, 91b/9, 127a/21, 174a/16.
- şifā-baḥş (Far.)** : Şifa verici 151b/1.
- şifte (Far.)** : Deli, kaçık 74a/4, 77b/26, 88b/4.
- şihāb-çeşm (Far.)** : Gözünde kıvılcımlar çakan 137b/22.
- şikāf (Far.)** : Yarık, yırtık, çatlak 27a/17.
- şikāk (Ar.)** : Ayrılık, anlaşmazlık, uyuşmazlık, bozuşma 35a/23, 126b/12, 126b/14.
- şikār (Far.)** : Av 53a/15, 54a/10, 55b/6, 71b/12, 94a/3, 120b/9...
- şikār it-* : Avlamak 69a/27, 69b/1.
- şikārgāh (Far.)** : Av sahası, avlak, av yeri, avlanma yeri 75b/10.
- şikārgāh-ı emel*: Emelin avlanma sahası 75b/10.
- şikāyet (Ar.)** : Bir hoşnutsuzluğu belirten söz ya da yazı, yakınma, sızlanma 16a/2, 90a/15, 100b/11, 127b/21, 130a/25, 152a/13, 176a/20.
- şikem (Far.)** : Karın 82a/25, 110a/12.
- şiken (Far.)** : Sonuna geldiği kelimelere “kıran” manası vererek Farsça gramer yöntemiyle birleşik sıfatlar yapar 9b/11.
- şikest (Far.)** : 1. Kıрма, kırılma 28b/8, 34a/21, 120a/28.
2. Dağıtma, parçalama 75a/7.
3. Kopma 26b/4.
- şikest eyle-* : Dağıtmak 75a/7, 76b/23.
- şikest gel-* : Moral olarak dağılmak, ruhen çöküntüye uğramak 122a/22.
- şikest it-* : Kırma 28b/8, 34a/21, 120a/28.
- şikest ol-* : 1. Kırılmak 26b/4, 107b/25, 108a/15, 162a/23 174b/8, 175a/10.
2. Dağılmak, parçalanmak 115b/23.
3. Kopmak 26b/4.
- şikest-i aşnām*: Putları kırma 72b/6.
- şikeste (Far.)** : 1. Kırık, kırılmış 50b/5, 72b/6, 175a/4.
2. Üzgün, kederli, gücenmiş 38a/2.

3. (Ekmek için) parçalanmış, kırılanmış 56a/20.

hātır-şikeste ve -beste: Gönlü kırık ve içe kapanık 164a/12.

şikeste-bāl (Far.) : Kanadı kırık 2b/15.

şikesteğān (Far.) : Güceniklik, kırıklık 81b/3, 81b/12.

şikeste-hāl (Far.) : Hālî kötü 86a/16.

şikeste-hātırlık : Gönlü kırılmışlık 93b/24, 124a/1.

şimāl (Ar.) : Kuzey 19a/18, 19b/18, 26a/3, 134b/8.

şimden : Şimdiden 159b/7.

şimden girü : Bundan sonra, bundan böyle, artık 159b/7.

şimden soñra: Şimdiden sonra 170a/10

şimdi : Şu içinde bulunduğumuz anda, şu an 13b/13, 100b/22, 120a/16, 138a/6, 150a/23, 166b/1.

şimşād (Far.) : Şimşir ağacı 25b/24.

şinīd (Far.) : İşitme, dinleme 73a/18, 124a/10, 136a/10, 136a/11, 150b/19, 164b/5...

şī'r (Ar.) : 1. Şiir 105b/26, 114a/16.

2. Kavrayamama, anlayış kıtlığı 56a/7.

şīr (Far.) : Süt 41b/13, 87b/11, 112a/27, 141b/14, 156a/17, 176a/10...

şīr (Far.) : Aslan 50a/21, 50a/24, 50a/25, 50a/26, 50a/27, 50b/2.

şīr-i māder : Anne sütü 87a/23.

şīr-pençe (Far.) : Aslan pençesi, cesur, yiğit 50a/21.

şirā' (Ar.) : Satın alma 100a/10, 110a/25, 118b/16.

şīr-daş (Far.) : Süt kardeşi 92a/19.

şīre (Far.) : Üzüm, dut vb. meyvelerin suyu, meyve suyu, şıra 28a/13, 28a/20.

şīr-hamle (Far.) : Aslan gibi saldıran, hamle yapan 52b/11.

şīr-h^wāre (Far.) : Süt emen, henüz süttten kesilmiş bebe 41b/10.

şīr-höre : bk. **şīr-h^wāre** 73a/1.

şīrīn (Far.) : 1. Tatlı, hoş yiyecek ve içecek 10b/26, 87b/14, 88a/10, 147b/9, 155b/8.

2. Kıymetli hayat, değerli can, tatlı hayat 18b/27, 93b/18, 173a/2.

3. Hoş söz, latif söz, güzel yazı 17a/24.

şīrīnkār (Far.) : Güzel, iyi ve hoş davranan 60a/18.

şirk (Ar.) : Allah'a ortak koşma 28b/23, 64a/3, 123a/20, 125b/14, 169b/1, 170a/18.

şirket (Ar.) : Ortaklık 112b/15.

şirket isnād it-: Ortak koşmak 38a/20

şirret (Ar.) : Huysuz, kavgacı, geçimsiz, yaygaracı, edepsiz 100b/19.

şiş : Metal ya da ahşaptan yapılma ucu sivri her türlü araç 61b/24.

şiş- : 1. Bedenin bir bölümünde şişkinlik oluşmak, bedenin herhangi bir yerinde şişlik meydana gelmek 126b/27, 141a/24.

2. Genişlemek, büyümek 77a/11.

şiş, şīt (Sür.) : Hz. Şīt aleyhisselāmın isminin manası, Allah'ın hediyesi, Allah'ın hibesi 18b/1.

Şīt-neseb (Far.) : Soyu Hz. Ādem'in oğlu Şīt'ten gelen 75a/2.

şitāb (Far.) : Çabukluk, sürat, acele 45a/15, 78b/14, 88a/7.

şitābkār (Far.) : Aceleci, sabırsız 28b/4.

şīve (Far.) : Söyleyiş özelliği 78a/9, 168b/27.

şol : Şu 13b/2, 53a/7, 69b/10, 104b/23, 125b/21, 135b/10.

şöhre (Ar.) : Ünlü, şöhretli 134b/18.

şöhret (Ar.) : Her yerde herkesçe tanınma, meşhurluk, ün, san, nam 13b/11, 56b/17, 77a/16, 111b/3, 176a/15.

şöyle : 1. Şuna benzer, şunun gibi 50b/28, 137b/20, 143a/6, 144a/17, 155a/16, 155b/12...

2. Şu şekilde, şu tarzda 13a/15, 38b/8, 58b/24, 73a/26, 100b/13, 120a/13...

şöyle ki, şöyle-ki: Bir fikri, bir iddiayı açıklamak maksadıyla söylenecek sözlerin başına getirilir, şimdi açıklayacağımız gibi 6b/24, 40a/9, 50a/7...

şöyle şöyle : Şu şekilde 130a/8.

şu : Çok uzakta olmayan kimse veya nesneyi işaret/gösterme yoluyla belirten zamir 19b/13, 19b/14, 41b/13, 114b/26, 141a/13, 151b/26.

- şu‘ā (Ar.)** : Işık, ışın, ışık demeti 10a/22, 63a/7, 68a/2, 134b/19, 165b/27, 172b/4.
- şubān (Far.)** : Çoban 89a/16, 98b/21.
- şuġl (Ar.)** : İş, meşgale, gāile 109a/26, 146a/2.
- şu‘le (Ar.)** : 1. Işık, parıltı 2b/9, 11a/14, 12a/26, 27a/20, 59a/5.
2. Alev, yalaz 5a/14, 35b/23, 100a/4, 157b/20, 177a/18.
3. Ateş 121a/12.
- şu‘le vir-* : Yanmak, alevlenmek 60b/12, 67b/24, 143b/1.
- şu‘le-i āteş* : Ateş parıltısı, ateşin ışığı 44b/26.
- şu‘lelü** : Parlak, parıltılı, ışıltılı 103b/11.
- şūm (Ar.)** : Uğursuz, meş‘um, şom 27b/21, 36a/2, 60b/27, 63a/22.
- şūmlık** : Uğursuzluk, şomluk 8a/25, 14b/27, 15b/25, 20b/13, 44b/10, 51b/14.
- şūr (Far.)** : Tuzlu, kekremesi, acı 84a/1.
- şūr-engīz (Far.)** : Gürültü yapan, kavga çıkaran, çok sesli 44b/7.
- şurīde-hāl (Far.)** : Durumu kötü, perişan 134b/26, 138a/27.
- şübühāt (Ar. şübhe’nin çġl.)** : Şüpheler 165a/23.
- şübhe (Ar.)** : 1. Bir olayın, aktarılan bir bilginin doğruluğu hakkında kesinlik olmama durumu, kuşku, karışıklık 64b/15, 64b/18, 74b/27, 79b/27, 116a/5.
2. Bir şeyin helal ya da haram olduğu hakkında kesin bir yargıya varamama durumu 103b/1.
- şübhelü** : Bir şeyin helal ya da haram olduğu hakkında kesin bir yargıya varılamayan 51b/18, 103b/2.
- şübükāt (Ar. şebeke’nin çġl.)** : Saçtaki örgüler; örülmüş saçlar 71b/22.
- şücā‘ (Ar.)** : Cesur, yiğit, yürekli 55a/17.
- şühūd (Ar.şāhid’in çġl.)** : 1. Var olma, görünür durumda olma, görünecek hâlde şekillenmek 47a/16, 74b/22, 83b/8, 136a/3, 138b/16.
2. Tanıklar, şahitler 12b/27.
- şühūd it-* : Tanık yapmak, şahit olarak kabul etmek 18b/8.
- şühūdī (Ar.)** : Tanık olunan, görünen 135a/4.

şühüb (Ar.şihāb'ın çğl.): Alevler, kıvılcımlar 112a/6.

şükr (Ar.) : 1. Verdiği her türlü nimetten dolayı Allah'a duyulan minneti dile getirme 19b/9, 28a/27, 39b/17, 87b/15, 115a/6, 151a/27...

2. Görülen iyiliğe karşı hoşnutluğu belirtme 152b/5.

3. Mutlu bir olay ya da durumdan duyulan hoşnutluğu dile getirme 32b/12.

şükr-güzār (Far.) : İyilik bilen, iyiliğe şükreden, müteşekkik 19b/22, 51a/25.

şükr-güzārlik : İyilik bilme, iyiliğe şükretme, müteşekkik olma durumu 11a/26, 51a/25.

şükrāne (Far.) : İyiliğin değerini bilme belirtisi, teşekkür alāmeti 19b/8, 102b/13, 161a/25, 162b/12, 168b/7.

şükūfe (Far.) : Çiçek 9a/19, 36b/7, 83a/9, 99a/4.

şükūfe-i 'aţūf: Merhamet çiçeği, şefkat çiçeği 83a/14.

şükufte (Far.) : (Çiçek için) açılmış 99b/11, 155a/26.

şükūh (Far.) : Azamet, büyüklük, ululuk 61a/25, 77a/3.

şükūhmend (Far.) : Azametli, büyük, ulu 61a/24.

şümār (Far.) : 1. Sayı 90a/2, 143a/24, 146b/1, 146b/4, 158b/1, 159b/5.

2. Hesaplama 2a/10, 60b/23.

3. Kıyamet günü hesap verme, yargılanma 152b/19.

şümūl (Ar.) : Kapsama, içine alma 118b/9.

şümūs (Ar. şems'in çğl.): Güneşler.

şümūs-ı lutf: İhsan güneşleri, lütuf güneşleri 2b/11.

şürb (Ar.) : İçme 23b/25, 43b/5, 117a/21.

şürū' (Ar.) : Başlama.

şürū' eyle- : Başlamak 116a/2.

şürū' it- : Başlamak 98a/4

şürūr (Ar. şerr'in çğl.): Şerler, kötülükler.

şürūr-ı eşrār : Kötülerin kötülükleri, zalimlerin şerleri 123b/21.

şütür (Far.) : Deve 78a/24, 88b/18, 100a/17, 100a/18, 107b/27, 177b/19.

şütürān (Far. sūtūr'ün çğl.): Develer.

şütürān-ı bārīk-miyān-ı tīz-reftār-ı Hazret-i Āferīd-gār. Hazreti Allah'ın hızlı giden
ince belli develeri 78a/24.

şütür-süvār (Far.) : Deve binicisi, uzun yola giden (kimse) 69a/22, 69a/23, 69a/24 107b/24.

şüyūh (Ar.şeyh'in çğl.): Kabilenin önde gelenleri 127b/7.

-T-

tā (Far.) : 1. için, diye 100a/11, 106b/8.

2. Kadar, dek, değin 103b/25, 106b/26.

3. ıncaya kadar, ...na kadar, nihayet 104b/23, 115a/8.

4. Ne zaman ki, vaktaki, tā ki 108b/16.

tā ki : -dıkça, dikçe 109a/26, 113b/6.

-tā- : -den -e

ser-tā-ser : Baştan başa, tamamıyla

ta'ab (Ar.) : Sıkıntı, eziyet, zahmet 14b/3, 49a/15, 89a/14, 153b/5.

ta'abbüd (Ar.) : İbadet etme, tapınma, kulluk etme 167a/2.

ta'accüb (Ar.) : Şaşıрма, şaşma, hayret etme 9b/16, 40a/13, 42a/16, 44b/15, 49b/20,
49b/5, 50a/10, 55b/4, 58b/26, 70b/19, 76a/10, 78a/7, 84a/23, 88a/13,
88b/27, 100a/27.

ta'addī (Ar.) : Haksızlık, adaletsizlik, zulüm 64a/9, 115b/10, 117a/5, 120b/23, 128a/18,
171b/5.

ta'affün (Ar.) : Bozulma, çürüyüp kokma, kokuşma 27a/21, 28a/8, 62b/2.

ta'ahhüd (Ar.) : Bir şeyi yapacağına dair söz verme, bir işi üzerine alma, bir yükümlülüğü
kabul etme, üstlenme 93b/25, 94b/8.

- ta‘ālā (Ar.)** : Yüksek olsun! 10a/15, 14a/2, 18a/16, 21a/16, 25b/16, 31a/10, 38b/7, 44a/26, 49a/8, 50b/17, 52a/24, 54a/17, 90a/2, 104a/17, 104b/5, 106a/16, 106a/19, 106b/3, 107a/26, 108b/6.
- ta‘alluḡ (Ar.)** : Dünya ile olan bağ, dünya ilişkisi 19a/12, 166b/21, 167b/15.
- ta‘allül (Ar.)** : Bir işi yapmamak için bahane bulma, işten kaçmak için bahane uydurma 44b/25, 96b/27, 138a/5.
- ta‘allüm (Ar.)** : Ders görerek bilgi edinme, öğrenme 151a/16.
- ta‘ām (Ar.)** : Yemek, yiyecek, aş 16b/23, 26a/8, 30a/3, 33b/19, 36b/11, 39b/11, 42b/12, 49a/22, 71b/25, 87b/9, 94b/11, 112a/26, 112b/13.
- ta‘an (Ar.)** : Kınama bildirir, “ne ayıp” 16a/27, 131b/11, S147b/5.
- ta‘arruḡ (Ar.)** : Hücum, saldırı 11b/16, 31b/27, 61b/22, 103a/20, 103b/13, 121a/8, 125a/11, 129b/10, 168a/8, 170b/1.
- ta‘aşṣub (Ar.)** : Kendi din ve milletini aşırı yücelterek diğer din ve milletten olanlara düşmanlık etme, aşiretçilik 35b/6, 125b/2.
- tā‘at (Ar.)** : Allah’ın buyruklarına uyma, Allah’a itaat etme, ibadet etme 4b/12, 13a/23, 23b/21, 31b/13, 47a/11, 117a/6, 128a/3, 136b/14.
- ta‘atṭuṣ (Ar.)** : Kendini çok istekli gösterme 135b/27.
- tāb (Far.)** : 1. Güç, kuvvet 71b/13.
2. Sıcaklık, hararet 17b/13.
- ṭab‘ (Ar.)** : 1. Bası, yayımlanmış eser 2b/24.
2. Yaratılış, mizaç, huy, karakter 109b/18.
- ṭab‘-ı dürrer-bār.* İnci saçan yaratılış 2b/24.
- ṭabaḡ (Ar.)** : İçine yemek koymaya yarayan ortası çukur, kenarları yayvan tek kişilik kap 9a/26, 18a/14, 53a/27, 112b/4, 128a/26, 154b/26.
- ṭabaḡa (Ar.)** : Birbiri üzerine yığılmış, sıralanmış öğelerden her biri, kat, katman 5a/14, 28b/25, 64a/7, 81a/18, 158a/17...
- ṭabaḡāt (Ar. ṭabaḡā’nın çğl.)**: Tabakalar, katmanlar, katlar 135a/13.

ṭabaḳāt-ı semavāt : Göğün tabakaları, göğün katları, göğün katmanları 135a/13, 136a/20.

- ṭabaḳan (Ar.)** : Tabaka olarak, tabakaca 9a/26.
- tābān (Ar.)** : Parlak, parıltılı 10a/22, 53b/12, 101b/16, 130a/16, 155b/1, 167a/25...
- ṭabanca (Far.)** : Kısa namlulu ve tek elle kullanılabilen ateşli silah 33a/9, 174a/21.
- ṭabāyi‘ (Ar. ṭabī‘at’ın çğl.)**: Yaratılışlar, huylar, karakterler, tabiatler 8b/18, 60a/17.
- tāb-dār (Far.)** : Kıvırcık, lüle lüle, örülü, örgülü saç 134b/8.
- tābi‘ (Ar.)** : Bir topluluğun, bir yönetimin ya da kimsenin yönetimi, denetimi veya egemenliği altında bulunan, bağımlı 4b/20, 21a/13, 37a/11, 59b/9, 142a/22, 158b/11, 161b/22...
- ṭabī‘at (Ar.)** : 1. İnsan da dahil, canlıları kendine özgü kılan özellik ve niteliklerin tümü, doğa, yaratılış, yapı, huy, karakter 8b/26, 64a/9, 70a/14.
2. (Kişi için) kendisini başka birisinin iradesine bırakmış olan, bağımlı 157b/10.
- ṭabīb (Ar.)** : Hekim, doktor 114a/27, 131b/10, 151b/1.
- ṭabī‘ī (Ar.)** : Doğaya ait olan, doğada bulunan, doğada var olan, doğal 83a/23.
- ta‘bīr (Ar.)** : Düş yorma, yorumlama 58b/23, 71b/10, 75b/12, 77a/24, 77b/1, 130b/9, 172b/8.
- ta‘biye (Ar.)** : Yerleştirme, hazırlama 165a/22.
- ta‘bīyegāh (Far.)** : Yetiştirme mekanı, hazırlama yeri 9b/5.
- ṭablī (Ar.)** : Davul gibi gümbür gümbür olan 177b/18.
- tābūt (Ar.)** : Mezara gömerken içine ölünün konduğu sandık 18b/12, 22b/8, 25b/23, 52b/4, 54a/27, 131a/27.
- tābūt-ı sekīne*: Bir tabut içinde gezdirerek düşmanlarına korku, kendilerine güven sağlayan İsrailoğullarına bağışlanan bir mucize 18b/11, 52b/4, 52b/18, 53b/17, 54a/26, 54b/9.
- tāc (Ar.)** : Taç 9a/4, 14a/9, 34b/23, 68b/6, 73a/14, 76b/7, 100a/17, 155b/2.
- tāc-dār (Far.)** : Hükümdar, padişah 99a/21, 109a/21.

ta'cīl (Ar.)	: Acele etme 31a/2, 45a/8, 62a/27, 72b/16, 78b/11, 91b/5...
tācir (Ar.)	: Ticaretle uğraşan kimse, tüccar 20b/23, 58a/14, 118b/22.
ta'cīz (Ar.)	: Canını sıkma, tedirgin etme 125b/19.
ta'addī (Ar.)	: Haksızlık, adaletsizlik, zulüm 120b/15.
ta'dīl (Ar.)	: Doğru hāle getirme, doğrultma, sağlam hāle getirme, düzeltme 171b/26.
tafdīl (Ar.)	: Bir kimseyi erdemi dolayısıyla başka birinden daha üstün tutma, tercih etme 10a/4, 10a/5, 10a/6.
taşīl (Ar.)	: Parçalara ayırma, parçalama, bölme 11a/7, 79b/23, 114a/12, 131a/2, 146a/9, 150a/5.
tağayyūr (Ar.)	: Değişme, başkalaşma 32a/8, 33a/3.
tağī (Ar.)	: İsyan eden, başkaldıran, isyancı 25a/13, 121a/29.
tağyīr (Ar.)	: Başkalaştırma, değiştirme 32a/3, 48a/3, 53a/14, 103b/17.
tağ	: Dağ 6b/1, 27b/16, 35a/27, 40b/10, 48a/1, 71b/13, 88a/3, 90b/12, 90b/14.
tağıl-	: 1. Bölük bölük ayrılmak, parçalara bölünmek 25b/24, 71a/16, 171a/18. 2. Ayrılmak, uzaklaşmak 171a/18.
taḥammül (Ar.)	: 1. Sabır 16b/10, 40b/8, 120b/2. 2. Katlanma, kaldırma, bir kimsenin güç ve yıpratıcı, yıkıcı etkilere dayanabilme gücü 158a/3, 159b/26, 163a/11.
taḥāret (Ar.)	: 1. İslām dinine göre, bazı ibadetleri yerine getirebilmek için önceden yapılması zorunlu maddi ve manevi temizlik 7b/20, 47a/5, 50a/1, 50a/4, 137a/19, 137a/20, 150b/27, 166b/25, 167b/18. 2. Temiz olma durumu, temizlik 18b/21, 84a/15, 167b/19.
taḥāret-i aṣl	: Atalarının soyu temiz olan 84a/15.
taḥāretsüz	: Abdestsiz 167b/16.
taḥassūr (Ar.)	: Kavuşmak istenilen kimse ya da şey için üzülmek, hasret çekme, özleme 11a/15.
taḥayyūr (Ar.)	: Hayrete düşme, şaşırma, şaşma 11a/14, 31b/25, 70a/15.
taḥcīl (Ar.)	: Mahcup etme, utandırma 119b/29.

- taḥfīf (Ar.)** : 1. Kolaylaştırma 108b/13, 159b/25.
2. Hafifletme 87a/26, 154a/26.
- ṭāhir (Ar.)** : Temiz, arı, pak 3b/7, 3b/9, 18a/18, 53b/26, 64b/18, 78b/8, 81a/19...
- taḥiyyāt (Ar. taḥiyyet'in çğl.)** : Hayır dualar; Allah'tan uzun ömür ve selāmet için duada bulunmalar 4b/7, 11b/23, 14b/11, 117b/20, 137b/12, 149a/18.
- taḥiyyet (Ar.)** : “Allah uzun ömür versin” diye selam verip dua etme 78a/17, 142a/7, 142b/5.
- taḥkīk (Ar.)** : Doğru olup olmadığını araştırma 10b/22, 12b/16, 106a/17, 106b/11.
- taḥkīr (Ar.)** : Küçük görme, aşağılama, hor görme 34a/23.
- taḥlīk (Ar.)** : Tıraş etme 19a/9.
- taḥminen (Ar.)** : Yaklaşık olarak, aşağı yukarı 170a/22.
- taḥmīr (Ar.)** : Mayalandırma, ekşitme 5b/2.
- taḥrīb (Ar.)** : Bir şeyi yıkma, yıkık duruma getirme, harap etme, bozma 70a/16, 103a/13, 103a/17, 103b/1.
- taḥrīk (Ar.)** : Bir şeyi hareket ettirmek, kımıldatmak ya da yola çıkarmak eylemi 102a/16.
- taḥrīm (Ar.)** : Haram sayma, haram kılma 168a/10.
- taḥrīr (Ar.)** : Yazma 2a/12, 2a/15, 96b/22,
taḥrīr eyle- : Yazmak 133a/6.
taḥrīr it- : Yazmak 154b/12, 165a/10.
taḥrīr olun- : Yazılmak 68b/15, 141b/13, 142b/26.
- taḥrīş (Ar.)** : Hırslandırma 78a/26, 109a/20.
- taḥşīl (Ar.)** : Elde etme, ele geçirme 14b/3, 40b/27, 78b/15, 149a/10.
- taḥsīn (Ar.)** : 1. Beğenme, alkış 165a/13.
2. Güzellik 60a/10.
taḥsīn buyur- : Beğenmek, takdir etmek, övmek 72a/22.
taḥsīn eyle- : Beğenmek, takdir etmek 54b/21.
taḥsīn it- : Beğenmek, takdir etmek, alkışlamak 36a/3, 72a/22, 70b/25.

- taḥṣīṣ (Ar.)** : Bir iş için ayrılmış para ya da gelir 164a/22.
- taht (Far.)** : Hükümdarların yüksekçe yerde duran koltukları 2a/25, 9a/9, 9a/18, 9b/12, 11a/9, 11a/15, 12a/2...
- taht-ı aḥmer* : Kızıl taht 68b/4.
- taht-ı ‘ālī-erkān* : Yüce kimselerin çıktığı/oturduğu taht 10a/14.
- taht-ı ‘ālī-baht* : Çok talihli taht 10a/13.
- taht-ı baht* : İkbal tahtı, kader tahtı 165a/20.
- taht-ı baht-ı fīrūzī* : Uğurlu taht, bahtı açık taht, talihli taht 134a/16.
- taht-ı nuṣret-i baht-ı Koṣṭanṭīniyye* : Bizans ikbalinin ilāhī lütuf tahtı 2a/25.
- taht (Ar.)** : Alt, aşağı.
- tahte ‘s-ṣerā* : Toprak altı 15b/1, 58b/25, 155a/17, 160a/10.
- tahtgāh (Far.)** : Başkent, taht merkezi 2b/14.
- tahtniṣīn (Far.)** : Tahta oturan kimse, padişah, hükümdar 70a/3.
- ṭahūr (Ar.)** : Çok temiz 49a/10, 105a/13.
- ṭahvīf (Ar.)** : Korkutma 125a/20, 125b/16.
- ṭahyīlāt (Ar. ṭahyīl’in çğl.)** : Vesveseler.
- ṭahyīlāt-ı şeyṭān* : Şeytanın vesveseleri 167a/1.
- ṭahzīr (Ar.)** : Men etme 129b/26.
- tā’ib (Ar.)** : Tövbe eden 22a/21.
- ṭā’if (Ar.)** : Tavaif eden 1b/7, 11b/5, 60a/22.
- ṭāife (Ar.)** : Topluluk, takım, grup 19a/19, 55a/1, 79a/4, 114a/8, 145a/15, 92b/4...
- ṭāife-i mezbūre* : Bahsi geçen topluluk 115b/26.
- ṭā’ir (Ar.)** : Kuş 18a/22, 48b/21, 60a/14.
- ṭā’ir-i ḥazāir-i ceberūt* : Ceberut âleminin mezarlıklarının kuşu 18a/22.
- ṭāk (Ar.)** : 1. Yapılardaki kemer 9a/8, 83a/8, 86a/14, 86a/20, 99b/21, 165b/27.
2. Kubbe 74b/1, 104a/1.
- ṭāk-ı miskīn* : Siyah kemer kaşlar 9a/7.
- ṭāk ol-** : Kesilmek, tükenmek, bitmek 25a/26, 105b/13, 113a/19, 132a/13,

- taḳ** : Tek 99a/19.
- taḳ-** : Altın, yüzük, bilezik, vb. takıları üzerine geçirmek, takınmak, kuşanmak, asınmak 64a/23, 83b/24, 90b/2.
- taḳaddüm (Ar.)** : 1. Öne geçme, imam olma.
2. Makam olarak önde bulunma, yüksekte olma 136a/25.
- taḳaddüm it-* : Namaz kıldırmak için cemaatin önüne geçme 139b/1.
- taḳārrüb (Ar.)** : Yakınlaşma 36b/27, 50a/1.
- taḳat (Ar.)** : Bir şeyi yapabilme, başarabilme veya ona bir etkide bulunabilme gücü, derman, güç, kuvvet, hāl 10b/21, 105b/11, 112b/8, 138b/1, 143b/2, 150a/15.
- taḳbīḥ (Ar.)** : Çirkin görme, beğenmeme, kınama 34a/22.
- taḳbīl (Ar.)** : Öpme 20a/27.
- taḳdīm (Ar.)** : Bir hususa öncelik verme, önem verme, öne alma, ihtimam gösterme 41a/19, 93a/20, 139b/19, 143b/21, 154a/27, 173a/4.
- taḳdīr (Ar.)** : Allah'ın uygun görüp belirlemesi, yazgı, alın yazısı, nasip 9a/13, 131b/14, 134a/22.
- taḳdīr-i şīḥḥat*. (Kişi için) Bir konudaki doğruları ve gerçekleri araştırıp ortaya koyan 107b/17.
- taḳdīrce** : 1. Bu hesaba göre, bu verilere göre 28b/21,
2. Bu bilgiye göre 7a/27.
- debīr-i taḳdīr*. Kader kâtibi Hz. Allah 165a/9, 166a/7.
- taḳdīs (Ar.)** : 1. Allah'a şükretme 22a/26, 36b/5, 37a/17, 90a/2, 90a/3, 135b/1.
2. Kutsal kabul edilen, mukaddes sayılan 134b/26.
- taḳın-** : Kendi üzerine takmak, kuşanmak, asınmak, üzerine giymek 64a/24.
- taḳrīb (Ar.)** : Yaklaşık olarak, aşağı yukarı 69a/19.
- taḳrīr (Ar.)** : Sözle anlatma, sözlü anlatım, anlatış, ders verme 28a/24, 102a/6, 126a/3, 144a/17, 162a/4, 176b/8.
- taḳrīr buyur-* : Sözle anlatmak, anlatmak 62b/10.

taḳrīr eyle- : Sözle anlatmak, anlatmak 16a/2, 56b/8.

taḳrīr it- : Sözle anlatmak, anlatmak 7a/2, 28a/24, 59a/10, 71b/6.

taḳrīr-i ḳavā'id-i īmān: İman esaslarını anlatma, İman kaidelerini tebliğ etme 169b/3.

taḳṣīr (Ar.) : 1. Eksik yapma, kusurlu yapma, eksiklik, kusur, kabahat 4b/21, 36a/16, 44a/17, 61b/13, 94a/26, 151b/17...
2. Kısaltma 3b/17.

taḳṣīr it- : Kusur işlemek, kusurlu davranmak 59b/26, 127b/2

taḳvā (Ar.) : Dinin yasakladığı şeyleri ya da bu konuda şüphe duyulan şeyleri yapmama, günah işlemekten kaçınma, gūnahtan sakınma, kendini koruma, zūht 12b/18, 22a/3, 64a/3.

taḳvīm (Ar.) : Bir yıldaki gün, ay ve haftaları bildiren defter ya da çizelge 84a/15.

taḳviyet (Ar.) : Kuvvetlendirme, sağlamlaştırma 55a/27, 59a/20, 114a/7, 124a/9.

tal- : Dalmak, gömülmek, suyun dibine inmek 146b/20.

ṭalak (Ar.) : Evliliğin sona erdirilmesi, erkeğin karısını boşaması 14b/10, 39a/15, 53a/18, 131a/7, 131a/8, 166a/20.

ṭal'at (Ar.) : Aydınlık ve güzel yüz 63a/7, 84a/23, 96a/6

ṭalāyi' (Ar. ṭalī'a'nın çğl.): Öncüler 174a/17.

ṭalāyi'-i sipāh-ı nūr: Nur askerinin öncüleri 174a/17.

ṭaleb (Ar.) : İstek, dilek 52a/18, 100b/24, 129b/16, 140a/4, 151b/14, 160a/2.

ṭalebsüz : Karşılıksız 52a/18.

ṭālī' (Ar.) : 1. Baht, talih, kader, kısmet 2b/8, 84a/15, 89a/13.
2. Doğan, ortaya çıkan 86a/7.

tālī (Ar.) : Kur'ān okuyan; tilāvet eden 160a/12.

ṭalī'a (Ar.) : Keşif için önden giden asker, keşif kolu, öncü, pişdar 33a/19, S147a/13, 161b/9.

ṭalī'a-yı sipāh: Öncü askerler, akıncı S147a/13.

ṭālib (Ar.) : İsteyen, arzu eden, istekli 83b/16, 134a/5, 134a/9, 135a/20, 135b/25, 160b/19...

- ṭālib ol-* : Bir şeyi almaya, bir işi yapmaya, üstlenmeye istekli olmak, istemek 63a/14.
- ṭālibān** (Far. ṭālib'in çğl.): Talipliler, isteyenler.
- ṭālibān-ı Bünyāmīn*: Bünyamin'in taliplileri; Bünyamin'i isteyenler 83b/16.
- ta'lim** (Ar.) : Öğretme 16b/11, 17b/11, 18b/3, 22b/5, 22b/7, 47b/1.
- ta'lim al-* : Öğrenmek 108b/1.
- ta'lim it-* : Öğretmek 105b/22.
- ṭam** : Yapıların üst bölümü dam 95b/25.
- tām** : Eksiksiz, eksikliği olmayan 109b/12.
- ṭama'** (Ar.) : Aç gözlülük, tamah 13a/26, 47a/2, 47a/4, 73a/1, 124a/18, 153a/5.
- ṭama' it-* : Çok istemek 124a/18.
- tamām** (Ar.) : 1. Hepsi, bütünü, tümü 6b/19, 8b/1, 10a/22, 19b/4, 23b/18, 28a/5...
2. Tamamen, bütünüyle 6b/22, 11a/14, 20b/19, 22a/9, 32a/8, 42a/27...
3. Eksiksiz, tam 36a/3.
- tamām eyle-* : Bitirmek, sona erdirmek 100a/12.
- tamām it-* : Tamamlamak, bitirmek 25b/19.
- tamām ol-* : Sona ermek, bitmek, tamamlanmak 5b/2, 6a/21, 20a/8...
- tamām-ı bahā*: Gerçek değer, bir ürünün edebileceği hakiki değeri 33b/12.
- ṭamar** : Damar, canlı varlıklarda kanın veya besleyici sıvıların dolaştığı kanal 30b/11, 88b/4, 120a/1.
- ta'mir** (Ar.) : Onarma, onarım 65a/24, 70a/5, 103a/3, 103a/13, 103a/17, 103b/17.
- ta'mir eyle-* : Onarmak 22a/3
- ṭamla-** : Damla durumunda tane tane düşmek 4b/25, 62b/16, 140a/19, 146b/20.
- ṭamlat-** : Damla damla akıtmak 37b/24.
- ṭa'n** (Ar.) : Ayıplama, yerme, çekiştirme, kötüleme, küfretme, sövme 105b/27, 125a/18.
- ṭanbūr** (Ar.) : Türk müziğinin başlıca çalgılarından biri olan, yay veya mızrapla çalınan, uzun saplı, telli çalgı 134b/18.

tāne (Far.<dāne) : 1. Tane, adet 14a/21, 16a/18, 71b/14.

2. Tohum, çekirdek 16a/19, 16b/10, 16b/11.

dāne-i yāḳūt: Yakut tanesi 47b/5.

tanıklık : Tanık olma durumu, şahitlik, şehadet.

tanıklık vir- : Şehadet etmek, kelime-i şehadet getirmek 106b/9.

tanîn (Ar.) : Tınlama, çınlama 133b/5.

tañtana (Ar.) : Gösteriş, debdebe, görkem, şaşaa 108a/19, 125a/12.

tap- : 1. Kutsal sayılan bir mahluka/nesneye tapınmak 24b/25, 33b/3, 34a/4, 34a/5, 35a/19, 69a/7, 111b/7.

2. Allah'a inanmak ve O'nun emirlerine uymak 114b/22.

tapdur- : Boyun eğdirmek, tâbi kılmak 32a/1.

tapu : Huzur, nezd, makam, kat 3a/23.

tār (Far.) : 1. İp, iplik, örümcek ağı ipi 175a/8, 174a/9, 174b/9.

2. Kara, karanlık 89a/26, 174a/2.

3. Tel 153b/7.

tār-ı 'ankebūt: Örümcek ağı ipi 174b/9.

tār-ı mahzūnān-ı bī-sāmān: Züğürt mahzunların ipi 174a/2.

tār-ı mū(y): Saç teli 153b/7.

tar : Dar, dar olmak, küçük olma 173b/26.

tar : Fidan 83a/15.

tār-u-mār (Far.) : Dağınık, perişan

tār-u-mār it- : Dağıtmak, perişan etmek 36a/11.

tura- : Saç, sakal ve bıyığın vb. tarakla tellerini birbirinden ayırmak, düzeltmek, tarakla biçim vermek 85a/3.

tarab (Ar.) : Sevinç, şenlik, ferah, sevinçten gelen coşkunluk ve tepinme

būstān-ı vecd ü tarab: Kendinden geçme ve eğlence bahçesi 83b/22.

esbāb-ı 'īş ü tarab: Çalıp söyleyerek eğlenen kişiler 30a/5, 74a/6.

tarab-nāk (Far.) : Sevinçli, neşeli, coşkun 3a/14.

- ṭarab-engīz (Far.)** : Sevinç veren, coşturucu 100a/6.
- tārāc (Far.)** : Yağma, çapul.
- tārāc it-* : Yağmalamak 55a/18.
- ṭaraf (Ar.)** : 1. Ön, arka, sağ, sol, üst ve alt yarlardan her biri, cihet, yön 10b/17, 12a/10, 16b/27, 22a/23, 26b/24, 30a/25, 54b/24...
2. Yöre, yer, bölge 17b/12, 92b/1, 56a/18, 74b/4, 86a/23, 86a/25...
3. Bir kimsenin anne veya babasının soyundan gelenlerin hepsi 58b/3.
4. Yapılan ya da yaptırılan bir işin sahibini, azmettiricisini veya destekleyicisini belirtir 60a/4.
- ṭarafeyn (Ar.)** : Her iki taraf 72b/12, 102b/20.
- ṭaraḳ** : Koyun, keçi, deve gibi hayvanların meme başlarının bütününe verilen isim 176a/26.
- ṭarāvet (Ar.)** : Canlılık 123a/25.
- ṭard (Ar.)** : Bir yerden uzaklaştırma, uzağa sürme 7a/1.
- tārek (Far.)** : Bir şeyin tepesi 165b/12.
- ṭārem (Far.)** : Gökyüzü 33a/16, 133b/5, 173a/7.
- ṭārem-i eflāk*: Göklerin kubbesi 133b/5.
- ṭarfe (Ar.)** : Göz kapağının bir defa açılıp kapanması.
- ṭarfetü'l-‘ayn*: Göz açıp kapayana kadar geçen süre 19a/8, 138a/14, 153b/5, 154a/13, 167b/2, 168b/25.
- ṭarḥ (Ar.)** : Düzenleme, tertip, tanzim.
- ṭarḥ eyle-* : Kurmak, işlemek, tertip etmek, düzenlemek 165a/17.
- ṭārī (Ar.)** : Bir kimsede veya bir nesnede ansızın ortaya çıkan, birdenbire beliren 108b/2.
- ta‘rīf (Ar.)** : Bir kişi, yer, nesne veya kavramı özelliklerini ayrıntılarıyla açıklama 134a/5, 135b/23.
- ta‘rīf eyle-* : Tarifini yapmak, ne ve nasıl olduğunu anlatmak, tanımlamak 13b/27.

ta'rif-i dellāl: Aşk tellalının tarifi, aşk tellalının tanımlaması, aşk tellalanın duyurması
134a/5.

ta'rif-i kemāl-i 'arūs: Gelinin tam özelliklerini açıklama, gelinin özelliklerini tam olarak
açıklama 135b/23,

tārīḥ (Ar.) : Bir olayın meydana geldiği gün ve yıl 14b/22, 18a/12, 25a/2, 82b/17,
86b/14, 117a/15, 140b/11...

tārīḥ-şinās (Far.) : Tarih bilen, tarihten anlayan, tarihçi 60b/22.

tārīk (Far.) : Karanlık 10a/17, 27a/17, 86a/22, 138a/10, 153b/26, 175a/7.

ṭarīḳ (Ar.) : 1. İzlenen yol, yöntem 4b/16, 16a/2, 22b/1, 103a/17, 117b/18...
2. Yol 3a/27, 20b/23, 23a/21, 101b/27, 112a/10, 177a/2...
3. Sebep, vasıta, araç 12b/22, 13b/5.
4. Meslek 111a/2, 111a/4.

ṭarīḳ-i ḍalāl : Sapıklık yolu 112a/10.

tārīk-i ḡār : Mağara yolu, Hz. Peygamber'in müşriklerden kaçarken mağarada
saklanma süreci 153b/26.

ṭarīḳ-i kūfr ü ḍalālet: Sapkınlıkve küfür yolu 77b/22.

ṭarīḳ-i şavāb : Doğru yol 110b/20.

tārīk (Ar.) : Bırakan, bırakıp giden, vazgeçen 165b/9

ṭarīḳa (Ar. ṭarīḳ'ın mües.): Yol.

(1.) İzlenen yol, yöntem 96a/2, 99b/15.

(2.) Yol 167b/7.

ṭarīḳa-yı kerīmlik: Cömertlik yolu 96a/2.

ṭarīḳa-yı şāniye: İkinci yol 167b/7.

ṭarīḳa-yı zulm: Kötülük yolu, acımasızlık yolu, cefa yolu 57b/1.

tarrār (Ar.) : Gönül çalan, insanı etkileyen 59b/14.

tartıl- : Kendisine tartmak işlemi uygulanmak, tartmak eylemine konu olmak
135a/24.

- tarşīʿ (Ar.)** : Kılıç, kutu vb. üzerine değerli taş, ahşap, sedef veya bağa parçaları kakarak süsleme işi, kakmacılık 60a/17.
- taşadduk (Ar.)** : Sadaka verme, sadaka olarak verme 64a/5, 125a/7.
- taşarruf (Ar.)** : Bir şeyi dilediği gibi kullanma yetkisi, kullanım 42b/22, 54b/1, 79b/17, 100a/7, 134b/8, 168b/3...
- taşarruf eyle-*: Sahibi olduğu malı istediği gibi kullanmak 42b/27.
- taşarruf it-* : 1. Sadece kullanma, yönetme yetkisi olan malı kendi malıymış gibi kullanmak 57a/25.
2. Arttırmak, biriktirmek 55a/4.
- taşarruf-ı şübühāt*: Şüpheli harcamalar, şüpheli hareketler, şüpheli kararlar 165a/23.
- taşavvur (Ar.)** : Bir şeyi zihinde biçimlendirme, kurma, tasarım 60a/9, 86b/18, 91a/17, 100b/21, 113b/1, 113b/15, 126a/28,
- taşdīk (Ar.)** : Bir şeyin doğru ve gerçek olduğunu belirtme, onaylama 23a/26, 52b/8, 110b/25, 127a/17, 141a/16, 153a/4.
- taşgīr (Ar.)** : Bir sıfat ya da ismi “küçük” manası verecek duruma sokma, küçültme 55b/26.
- taşhīh (Ar.)** : Düzeltme 168b/17.
- taşmīm (Ar.)** : Kesin olarak kararlaştırma, kati olarak niyet etme 70b/25, 72a/7.
- taşnīf (Ar.)** : Kitap yazma 2b/26.
- taşrīh (Ar.)** : Hiçbir kuşku bırakmayacak biçimde açıklamak, açık olarak ortaya koymak, kesin olarak belirlemek 75a/10.
- taş (Ar.)** : Gökyüzü 60a/16.
- taşvīr (Ar.)** : Bir şeyi veya bir kimseyi ayrıntılarıyla anlatma, göz önünde canlandırma, betimleme 83b/6, 166a/8.
- taş** : Yeryüzünde ve yer altındaki kayaları meydana getiren rengi ve cinsi içinde bulunan tuz ve oksitlerle biçim, sertlik ve renk kazanmış bulunan katı madde 36a/3, 45b/10, 60b/16, 103a/21, 132a/16, 152a/20.
- taş-** : Akarsu, nehir, dere vb. yatağından çıkarak çevresini kaplamak 86a/17.

taşı-	: Bir şeyi elinde, kucağında ya da sırtına alarak bir yerden başka bir yere götürmek 48a/11, 132b/3.
taşra	: Dışarıya, dışarı, dışarıda, dışına, dıştan 10b/9, 57a/23, 60b/10, 85b/9, 110a/22, 121a/29, 152a/14, 175a/11...
taşt (Far.)	: Leğen 137b/8, 137b/9, 137b/11, 143b/22, 143b/23, 143b/7...
taṭbīk (Ar.)	: Uygun hâle getirme, yakıştırma 110b/9.
taṭhīr (Ar.)	: Temiz hâle getirme, paklama, temizleme 10a/9.
taʿtīl (Ar.)	: Dinlenme, eğlenme ve gezi gibi iş dışı etkinliklere ayrılan zaman 66b/13.
tatlu	: 1. İç acıcı, insana ferahlık veren, ruhu okşayan 7a/22, 64a/9, 121a/11. 2. Şeker tadında olan 13b/27, 16b/26, 175b/8. 3. İnsanı mutlu eden 2a/9. 4. Cana yakın ve sevimli, hoş 20b/10.
taṭvīl (Ar.)	: Uzatma 3b/15.
tavʿ (Ar.)	: İsteyerek yapma, gönül hoşluğuyla yapma, istek, arzu 45a/12, 90a/4.
tavāf (Ar.)	: 1. Kabe'nin etrafını hızlı adımlarla dolaşma 7b/8, 11b/5, 48a/14, 128a/20, 137b/6, 144a/23, 170a/19... 2. Bir yeri kutsal sayıp etrafını dolaşma, ziyarete gitme 17b/5, 128a/20.
tavāfgāh (Far.)	: Tavaf yapılan yer 106b/18.
tavāif (Ar.ṭaʿife'nin çğl.)	: Bölükler, fırkalar, tayfalar, güruhlar 29a/20, 139b/21, 168a/3.
tavāliʿ (Ar.ṭālī'nin çğl.)	: Talihler, kismetler 84a/14, 165a/24.
tavar	: Binek hayvanı 16a/4, 35b/4, 52b/20, 89a/17, 89a/18, 120b/17...
tavassuṭ (Ar.)	: Yardımcı olmak için araya girme, aracılık etme 57b/5, 83a/24.
tavaṭṭun (Ar.)	: Bir yeri yurt edinme, oraya yerleşme, yurt tutma 39b/9.
<i>tavaṭṭun ve temekkün eyle-</i> : Bir yeri yurt ve vatan edinmek 70b/22.	
tavīl (Ar.)	: Uzun 29b/6, 50a/7.
<i>ṭavīlū'l-liḳāme</i> : Uzun yüzlü 29b/6, 50a/7.	
ṭavīle (Ar.)	: Çayıra salınan hayvanların ayağına bağlanan ip 177a/13.
ṭavḳ (Ar.)	: Tasma, boyunluk, halka 42b/17, 42b/18, 43a/4, 83b/23.

- ṭavr (Ar.)** : Davranış biçimi, tutum, durum, hāl, eda, vaziyet, gidiş 78b/8, 99b/15, 136a/22.
- ṭavṣīf (Ar.)** : Bir şeyin niteliklerini, özelliklerini sayma, vasıflandırma, ne olduğunu belirtme, nitelendirme 134a/6, 135b/23, 137b/21.0
- ṭavṣan** : Tavşangiller familyasından, uzun kulaklı, arka bacakları önlerden daha uzun, uzunca vücutlu, hızlı koşan memeli, kemirgen, hayvan 55b/6.
- ṭāvus, ṭāvūs (Far.)** : Sülüngillerden, 110-125 cm. uzunlukta Hindistan veya Seylan kökenli, erkeğinin kuyruk tüyleri açıldığı zaman bütün bir kompozisyon oluşturan, güzel görünümlü ve gösterişli bir kuş türü 13a/20, 25b/22, 40b/12, 45a/4, 114a/13, 136b/14...
- ṭāvus-ı eflāk*: Gökler(in renkli kanatları olan) tavusu 133a/10.
- ṭayan-** : 1. Bozulmamak, sağlam kalmak, iradeli davranmak 84a/23
2. Bir yere kendini dayamak, yaslamak, oradan destek almak 55b/16.
- ṭayanıl-** : Yüklenmek, ağırlığını vermek 107b/25.
- ṭayarān (Ar.)** : Uçma, uçuş 87a/2, 156b/15, 167a/4, 167a/18, 167a/21.
- ta'yīn (Ar.)** : 1. Bir şeyi belirleme, ne olduğunu gösterme, kararlaştırma 20a/15, 22b/6, 57b/15, 79b/26, 93b/2, 99b/26, 102a/23.
2. Bir kimseyi bir göreve yerleştirme, atama 19b/24, 19b/26, 32a/17, 39a/5, 59a/26, 60a/21, 70b/27...
3. Bir göreve yerleştirilme, atanma 8b/10, 9b/13, 47b/8, 58a/27.
4. Kur'ân'ın tefsiri, Kur'ân'ın yorumlanması 2b/23.
- ṭaylasān (Ar.)** : Sarığın omza doğru sarkıtılan ucu 35b/25, 165a/21.
- ṭayrān (Far.<Ar. ṭayr'ın çğl.)**: Kuşlar 22a/25.
- ṭayş (Ar.)** : Hafif meşrep, havaī, uçarı, gayriciddi 113a/5, 115b/10
- ṭayy (Ar.)** : 1. Aşma, kat etme, üzerinden geçme 41a/23, 50b/27, 86b/25, 138a/14, 148a/26, 164a/25...
2. Dürme, bükme 56b/16, 75a/18, 114a/13, 161a/18.
3. Ortadan kaldırma, çıkarma 3b/17.

- ṭayy kılın-* : Ortadan kaldırılmak, çıkarılmak 3b/17, 114a/13
- ṭayyib (Ar.)** : İyi, temiz, güzel, hoş (iş, hareket) 28a/18, 48a/26, 99b/12, 138a/20, 149a/18, 170b/14.
- ṭayyib-i aʿrāk*: Soy temizliği, nesil pākılığı 99b/12.
- ṭayyib-i bīmārān-ı gūnāh*: Günah hastalığına düşmüşlerin günahlardan arınması 138a/20.
- ṭayyibe (Ar. ṭayyib'in mües.)**: İyi, temiz, güzel, hoş 17a/4, 20b/26, 21b/19, 22a/26, 34a/19, 54a/16, 84a/18...
- taẓallüm (Ar.)** : Sızlanma, yakınma, şikayet etme.
- taẓallüm eyle-*: Sızlanmak, yakınmak, şikayet etmek 60b/14, 73a/3.
- taẓarruʿ (Ar.)** : Yalvarma, yakarma 6b/11, 11b/15, 17b/5, 44a/25, 61a/3, 84b/6, 131a/8, 164b/9...
- tāze (Far.)** : 1. Genç, güzel 55a/21, 68a/6, 83a/26, 93a/6, 101a/17.
2. Yeni, kullanılmamış, yeni hazırlanmış 4b/11, 70b/15.
3. Yeni, bir kere daha 40a/12, 141b/9.
4. Bayatlamamış, bozulmamış, diri 52a/9, 62b/16.
5. (Din için) yeni gönderilmiş 32a/9.
- taʿzīb (Ar.)** : Ezizet verme, azaba sokma, üzme 70a/17, 114b/19, 115a/22.
- taʿzīm (Ar.)** : Hürmet etme, saygı gösterme, büyük sayıldığına delalet edecek şekilde güzel muamelede bulunma 12a/11, 53a/13, 102b/12, 123a/23, 141b/25, 157a/16, 172a/16...
- tāziyāne (Far.)** : Kırbaç, kamçı 69a/14, 104b/11, 130a/18, 137b/4.
- taʿziyyet (Ar.)** : Baş sağlığı dileme 44a/27.
- taẓyīk (Ar.)** : Zorlama, baskı 125b/19.
- teʿāla (Ar.)** : “Şānı yüce olsun” manasında olup Allah, Hak, Tanrı kelimelerinden sonra kullanılır 31a/11, 37b/17, 149b/16, 149b/22.
- teʿallül (Ar.)** : Yalandan bahaneler bularak bir işten kaçınma 44a/11.
- tebādür (Ar.)** : Birden bire hatıra geliverme 22a/26.

- tebāh (Far.)** : Yıkılma, mahvolma 113b/13, 129b/23, 132a/14, 135b/11.
- tebāhī (Far.)** : Yokluk, harap olma, mahvolma 62a/6, 71b/27.
- tebāreke (Ar.)** : “Mübarek etsin” manasına Arapça ibare 80b/3, 81a/23, 46b/14, 51b/15, 61a/16, 67b/19, 162b/19.
- tebāşīr (Ar.)** : Her şeyin ilk zamanı.
- tebāşīr-i şubḥ-ı siyādet*: Seyyitlik gününün ilk aydınlığı, peygamberliğin tulu ettiği sabahın müjdesi 104b/28.
- tebcīl (Ar.)** : Büyüme, ululama, saygı gösterme 22a/17, 99b/2, 105a/10, 110b/17, 139a/25, 172a/16.
- tebdīl (Ar.)** : Değiştirme 3b/17, 14b/23, 33a/3, 53a/17, 63a/21, 103b/18, 152a/19.
- tebeddül (Ar.)** : Bir durumdan başka bir duruma geçme, değişme 76a/5, 76b/19.
- tebeh (Far.)** : Berbat, yıkılmış, harap olmuş, mahvolmuş 123b/16.
- tebeh-rūzgār (Far.)** : Dünyası yıkılmış, dünyā ve āhireti mahvolmuş 19a/17, 114a/5.
- teber (Far.)** : Mızrak ucuna takılmış, bir temreni ve temrenin sap ile birleştiği yerde bir yanında ay balta, diğer yanında sivri uçlu bir başka metal parça bulunan eski bir silah 34a/18, 143b/2.
- teberrā (Ar.)** : Yüz çevirme 159a/16.
- teberrā eyle-* : Yüz çevirmek 108b/19.
- teberrük (Ar.)** : Uğurlu sayma 53b/7, 85a/21, 156a/14.
- tebessüm (Ar.)** : Gülümseme 11a/12, 35b/23, 68a/24, 88a/19, 111b/12, 143b/14...
- tebliğ (Ar.)** : Peygamberlerin Allah’ın kendilerine verdiği dini insanlara anlatma görevi 24a/26, 107b/1, 108a/23, 128a/9.
- tecāvüz (Ar.)** : Aşma, bir şeyin ötesine geçme, sınırı aşma 31b/27, 51a/7, 144a/7, 164b/13.
- tecdīd (Ar.)** : Yenileme, tazeleme 22a/26, 47b/25, 75b/8, 104a/22, 131a/10.
- tecebbür (Ar.)** : Büyükleme, kibirlenme, gururlanma 7a/6, 159b/11.
- tecellī (Ar.)** : Görünme, ortaya çıkma, belirme, zuhur etme 6a/10, 83b/4, 84a/7, 167a/19, 165a/12, 168b/3...

tecellī-i ‘aẓamet : Büyüklük görünmesi, yücelik zuhuru, büyüklük belirtisi 168a/1.

tecellī-yi dīdār: Allah’ın tecellisi 84a/7.

tecellī-i şıfāt: 1. (Allah’ın) niteliklerinin, vasıflarının görünmesi/belirmesi 167a/19.

2. Allah’ın sıfatlarından bir sıfatın kulunun kalbinde zāhir olması
168b/10.

tecelliyāt (Ar. tecellī’nin çğl.): Tecelliler; görünmeler; zuhur etmeler.

tecelliyāt-ı şıfātī: Allah’ın sıfatlarının zahir olması 168b/9.

techīl (Ar.) : Bir kimsenin bilgisizliğini ortaya koymak 119b/2.

techīz (Ar.) : Gerekli şeyleri tamamlama, donatma 54b/24, 59a/25, 92a/11, 172b/23.

techīz-i sefer it-: Yolculuk için hazırlık yapmak 172b/24

tecrīd (Ar.) : Gönlü dünya bağıllığından sıyrarak yalnızca Allah sevgisine adama
47a/14.

tecrübe (Ar.) : Sınama, deneme 42b/11.

tedārik (Ar.) : Araştırıp bulma, elde edip hazır bulundurma, sağlama, temin etme
26a/24, 32a/13, 103a/24, 104b/23, 122b/18, 158b/20.

tedbīr (Ar.) : 1. Önceden düşünülerek yapılan, olası kötü bir şeyi önlemeye ya da var
olan böyle bir şeyi kaldırmaya yönelik hazırlık, çare, önlem, ihtiyat
70b/21, 73b/13, 88b/19, 118b/21, 166a/8, 170a/26.

2. İşleri idare etme, çekip çevirme 60b/3, 73b/6, 127a/18

tedbīr-i şavāb: Uygun olan çare, doğru önlem 172a/20.

tedebbür (Ar.) : Bir işin sonunu, geleceğini düşünme 105a/4.

te’dīb (Ar.) : Ceza verme, cezalandırma, haddini bildirme 27b/3.

tedrīc (Ar.) : Yavaş yavaş, azar azar, derece derece ilerleme, dereceleme 38b/22.

tedrīs (Ar.) : Ders verme, öğretme 23a/12.

tedvīr (Ar.) : Çevirme, döndürme, belirli bir yörüngede hareket ettirme 134a/22.

te’ehhül (Ar.) : Evlenme 63a/4.

te’ehhūr (Ar.) : Sonraya bıraktırma, geciktirme 64b/17.

- te'emmül (Ar.)** : Bir işi etraflıca düşünme 28a/11, 86a/20, 102a/14, 128a/3, 129b/7, 168a/1, 172b/8.
- te'essüf (Ar.)** : Acınma, eseflenme, yerinme 24b/10, 91b/22.
- te'ezzi (Ar.)** : Gönlü kırılma, incinme 125b/6.
- tefahhus (Ar.)** : İnceden inceye araştırma 9b/18, 36b/12, 42a/14, 63a/25, 90a/13, 124a/12.
- tefāhūr (Ar.)** : Övünme, kibirlenme 68a/26, 135a/2.
- tefaḫḫud (Ar.)** : Arayıp sorma, sorup soruşturma 74b/11.
- tefāsīr (Ar. tefsīr'in çğl.)**: Tefsirler, Kur'ân-ı Kerīm yorumları 144b/18.
- tefāvūt (Ar.)** : İki şey arasındaki fark, farklılık 167a/12.
- tefekḫūr (Ar.)** : Düşünme, düşünce, düşünüş 23b/20, 70b/21, 72b/14, 105a/4, 109b/14.
- teferrüc (Ar.)** : 1. Gezinti, gezinme 12b/2, 24a/11, 35b/13, 44b/4, 157b/6, 162a/17.
2. Seyir, seyretme 11b/27, 60a/27, 84a/4, 118b/19, 134b/3.
- teferrüc-i bārān*: Yağmur altında gezinti, yağmur altında yapılan iç ferahlatan yürüyüş 118b/19.
- teferrüc-i dārū'l-mehālik*: Tehlikeli yerde gezinti 157b/17.
- tefevvūḫ (Ar.)** : Üstün olma, üstünlük 55b/13.
- tefrīd (Ar.)** : Toplumdan ve dünya işlerinden uzaklaşarak Allah'a yakın olma isteği ile uzlete çekilme 47a/14.
- tefrīḫ (Ar.)** : Ayrı tutma, seçme 132a/14.
- tefriḫa (Ar.)** : Ayrılma, ayrılık 10a/3, 64b/6, 71b/8, 86a/15, 114a/22.
- tefriḫa-yı bī-şümār*: Sayısız ayrılık/bozuşma 64b/6.
- tefrīt (Ar.)** : Ters yönde aşırılık, ileri aşırılık demek olan ifratın zıttı 66b/13, 72b/2.
- tefsīr (Ar.)** : 1. Kur'ân-ı Kerīm'in āyet ve surelerini açıklayan kitap 25b/25, 68b/1, 129a/1, 144b/18.
2. Kur'ân-ı Kerīm'in āyet ve surelerini açıklama 134b/4, 165a/8.
3. Kur'ân-ı Kerīm'in āyet veya sūrelerini izah etmeye dair olan ilim 99b/20.
4. Yorumlama, yorum etme 69b/18.

<i>tefsīr it-</i>	: Yorumlamak 92a/14.
teftīṣ (Ar.)	: Bir şeyin aslını anlamak veya bir işin gereğince yapılıp yapılmadığını öğrenmek maksadıyla her yönden inceden inceye yapılan araştırma 98a/21, 116b/13, 176a/9, 171a/26.
tefvīz (Ar.)	: Her işte tevekkül etme ve Allah'ın kaza ve kaderini gönül hoşluğu ile karşılama 4a/26, 6b/24, 36a/23, 48a/23, 104a/11, 143b/20.
teğāfūl (Ar.)	: Anlamazlıktan, bilmezlikten gelme 72a/1.
tehdīd (Ar.)	: Korkutma ve gözdağı 86b/8, 125b/16, 125a/20.
teheccī (Ar.)	: Heceleme 21a/12.
teheccüd (Ar.)	: Gece kalkıp namaz kılma 166b/25.
tehī (Far.)	: Boş 60a/20.
tehī-dest (Far.)	: Eli boş 8a/5, 8a/12, 22a/13.
te'hīr (Ar.)	: Erteleme, sonraya bırakma 45a/8, 52a/8, 111a/12, 164a/16.
tehlīl (Ar.)	: "Lā ilāhe illallah" diyerek kelime-i tevhidi söyleme 5a/19, 47b/4, 137a/26, 148b/18, 160a/10.
tehniye, tehniyet (Ar.)	: Kutlama, tebrik etme 22b/22, 44a/27, 74b/9, 85b/21, 93a/2, 155a/2, 159b/20.
tek	: 1. Bir, yalnız, eşsiz, benzersiz 3b/13. 2. Yeter ki, elverir ki 38a/11, 131b/11.
teḳaddes (Ar.)	: "Mübarek ve yüce olsun" olup daha çok Hak tealā ve teḳaddes sözünde geçer 39b/2, 160a/18.
teḳaddüm (Ar.)	: Önce gelme, öncelik 64b/17, 109b/26.
tekāmül (Ar.)	: Olgunlaşma, olgunluk.
<i>tekāmül-i hıṣāl</i>	: Bir kişinin Tam bir olgunluk, mükemmel özellikler, harika huylar 99a/13.
tekāsül (Ar.)	: Tembellik, üşengeçlik, üşenme 16a/23, 45b/1.
teḳāzā (Ar.)	: Midenin sıkıştırması, hazımsızlık 16b/24.

tekbîr (Ar.)	: Allah'ın yüceliğini belirtmek için söylenen "Allahu ekber" sözüne verilen ad 22b/6, 57b/23, 66a/8, 124a/24, 124a/25, 168a/10...
<i>tekbîr-i taḥrîme</i>	: Namaz başlarken "Allahu ekber" söylenen iftitah tekbiri 4b/14, 168a/10.
tekebbür (Ar.)	: Kibirlenme, büyüklük satma 31b/25, 70a/15, 116a/8, 127a/8.
tekellûf (Ar.)	: Güçlüğe, zahmetli bir işe katlanma 134b/9, 155b/17.
tekellüm (Ar.)	: Söyleme, lakırdı etme, konuşma 9b/7, 21a/19, 50b/2, 89a/26, 127a/26, 137a/11, 175b/3.
tekfîr (Ar.)	: Kefenleme 54b/24.
te'kîd (Ar.)	: Üsteleme, ısrarla üzerinde durma 48b/18, 132b/25.
teklîf (Ar.)	: Bir hususta yapılması veya yapılmaması düşünülen şeyler hakkında başkalarına görüş sunma, öneride bulunma 39a/15, 49a/24, 49a/25, 94b/27, 127b/13, 128b/25.
teklîm (Ar.)	: Konuşmak 101a/25.
tekrâr (Ar.)	: Aynı olay, iş veya hareketin yeniden bir veya daha çok defa meydana gelişi 10a/18, 21b/8, 38b/11, 45a/21, 53a/23, 103b/2, 127a/25, 163b/23, 177b/12.
tekrîm (Ar.)	: Saygı gösterme, yüceltme, ululama 53a/22, 73b/8, 94b/23, 126a/29.
tekye (Far.)	: Dayanma, istinat, dayanacak yer, yaslanma 9a/18, 36b/17, 50b/7, 161b/6, 172b/25, 173a/13.
tekyelen-	: Dayanmak, sırtını yaslamak 105a/25, 105a/26.
tekyelendür-	: Dayamak, yaslamak 83b/14.
tekzîb (Ar.)	: Yalanlama, doğru olmadığını açıklama 27b/2, 27b/4, 69b/21, 117b/12, 118b/2, 161b/12, 162a/27, 162a/9.
telâk (Ar.)	: Buluşma, kavuşma 45a/6.
telakkî (Ar.)	: Belli bir bakış açısına göre görme, bakma, kendine göre bir fikir sahibi olma, görüş, anlayış 132b/23.
telaṭṭuf (Ar.)	: Nazik davranma, lütuf ve incelikle muamele etme 15a/18, 143a/26.

- telef (Ar.)** : 1. Yok etme, mahvetme, öldürme 125b/12, 145b/1.
2. Boş yere harcama, çarçur etme 73a/10
- televvüş (Ar.)** : Kirlenme, murdar duruma gelme 85a/16.
- telfîk (Ar.)** : Bir araya getirip birleştirme, bir araya toplama 107b/10, 107b/17.
- telh (Far.)** : Acı 44a/19, 100a/4.
- telhîs (Ar.)** : Uzun bir şeyi özetleme, hulasa etme 164b/10.
- te'lîf (Ar.)** : Eser yazma, toplayıp kaleme alma 2b/26.
- telkîn (Ar.)** : Bir kimseye bir fikri aşılama, aşılayıp zihnine sokma, öğretme 25a/12.
- tell (Ar.)** : Tepe 57a/11, 168a/2.
- temâşâ (Ar.)** : Bakıp seyretme, zevkle hayranlıkla seyretme 24a/11, 24a/6, 70a/9, 99b/22, 132a/19, 144a/17, 154b/10, 174b/8.
- temâşâgâh (Far.)** : Gezinti yeri, seyir yeri 49a/7, 83a/10, 165b/17, 166a/17.
temâşâgâh-ı cāyhā-yı Hāk-perestān : Hakk'a tapanların mertebesinin temaşa yeri 166a/17.
- temcîd (Ar.)** : Ululama, yüceltme 165a/27.
- temekkün (Ar.)** : Yerleşme, mekân tutma 70b/22, 169a/9.
- temennâ (Ar.)** : Arzu, istek 17b/17, 47b/19, 50b/26, 127a/22, 175b/1.
temennâ-yı dîdâr-ı H^wâce-i Ebrâr: Hayırlıların en hayırlısı Hz. Peygamber'in yüzünü görme isteği.
- temennî (Ar.)** : İstek, talep, dilek 6b/2, 15b/5, 138b/13.
- temerrüd (Ar.)** : İnat etme, karşı durma, kafa tutma, diklenme 6a/10, 11b/2, 126b/11.
- temettu' (Ar.)** : Kazanç sağlama, kazanma 128a/1.
- temevvüc (Ar.)** : Dalgalanma 5a/7, 153b/18, 140a/21.
- temhîd (Ar.)** : 1. Giriş, önsöz 5b/9, 58a/15, 169b/20.
2. Yayma 66b/12.
3. Düzeltme, düzenleme, hatayı telefi etme 34b/10.
- temkîn (Ar.)** : Ağırbaşlı olma, ağırbaşlılık, ciddiyet, vakar 2b/23, 82b/26, 83b/20.

temlīk (Ar.)	: Bir şeyi birinin mülkü kılma, bir mülkü birinin üstüne yapma, mülk olarak verme 102b/25.
temmūz (Ar.)	: Yaz mevsiminin ortasına gelen ve 31 gün süren, yılın yedinci ayı 57b/18, 152b/18.
temşīl (Ar.)	: Benzetme, teşbih 20b/22, 49a/11, 132b/1, 135b/22, 139a/18. <i>temşīl getir-</i> : Benzer örnek vermek 20b/22.
temyīz (Ar.)	: İyiyi kötüden ayırma 56b/24.
ten (Far.)	: Vücut, beden 22a/25, 34a/3, 153a/3, 116b/11, 138b/5, 149a/8.
ten-dürüst (Far.)	: Sağlıklı, sıhhatli, dinç 19b/16, 40b/17, 72a/3, 133b/5.
tenāsül (Ar.)	: Neslini sürdürme, üreme 6a/7, 17b/10, 19a/6, 40b/26, 70b/27.
tena‘um (Ar.)	: Bolluk içinde bulunma, zengin ve rahat bir yaşam sürme, nimetlenme 30a/4.
tenāvül (Ar.)	: Yeme içme 18a/17, 38a/20, 46a/7, 53b/1, 112b/4.
tenbīh (Ar.)	: Bir şeyin yapılıp yapılmamasını, şöyle veya böyle yapılmasını söyleme ve bunu üzerinde durarak hatırlatma 43b/7, 136b/23.
tenessüm (Ar.)	: Teneffüs etme, soluk alma, nefes alma, hava alma 134b/7.
tenevvür (Ar.)	: Aydınlanma, parlama, nurlanma 47a/10.
tenezzül (Ar.)	: Kendi düzeyine göre daha aşağıda olan bir işi, bir durumu kabul etme, alçalma 37a/6, 167b/13.
teng (Far.)	: 1. Darlık, yokluk 93a/15, 142a/14, 129b/23, 176a/19. 2. Dar 131b/17, 174a/2. 3. Dar vadi, boğaz 33a/11. <i>teng ol-</i> : Sıkılmak, bunalmak 126a/28.
teng-dil (Far.)	: Sıkıntılı 9a/17, 70a/24, 175b/11.
tengī (Far.)	: Darlık 64a/26.
tenhā (Far.)	: Yalnız, tek 104b/3, 111a/13, 126b/17, 138a/8, 148a/19, 170b/13...
tenhālīk, tenhālik	: Yalnızlık, kimsesizlik 71b/27, 94b/1.
tenhā-rev (Far.)	: Yola yalnız giden 101a/18.

tenlũ	: Gövdeye sahip olan, gövdeli 110a/12.
tennũr (Far.)	: Ocak, fırın 16b/14, 26a/1, 33b/19.
tenvĩr (Ar.)	: Işıklandırma, aydınlatma 33a/20.
Tenzĩl (Ar.)	: Kur'ân-ı Kerim 118a/8.
ter	: Korunma, vücudu soğutma, zararlı maddeleri vücuttan atma gibi işlevleri yerine getirmek için, deriden sızan, renksiz, tuzlu ve kendine özgü kokusu bulunan, yapışkan sıvı 28a/20,
ter (Far.)	: 1. Taze 50b/10, 83a/26, 105a/14. 2. Islak, yaş, nemli 50b/30 .
terah (Ar.)	: Üzüntü, keder, gam, tasa 2a/10, 3a/2.
terahhũm (Ar.)	: Merhamet etme, acıma 10b/23, 78a/19, 92b/17, 125b/15.
terāhĩ (Ar.)	: Bir işi zamanında yapmama, gevşek davranma, ihmal etme, geciktirme 110b/4, 111a/12.
terakķĩ (Ar.)	: Yükselme, yukarı çıkma, kalkınma 6b/4, 25b/15, 38b/22, 104b/17, 149a/5, 161b/17.
terāne (Far.)	: Ezgi, makam, nağme 72b/26.
terāzũ (Far.)	: Terazî, ağırlık ölçümü yapmak için kullanılan bir kolun iki ucuna kefele konulmuş tartı aleti, mizan 28b/26, 146a/16.
terbiyet (Ar.)	: Eğitim, terbiye 3b/26, 62b/20, 92a/22, 93b/18, 108b/15, 108b/16.
tercemān (Ar.)	: Tercüman, çevirmen 61a/27, 78b/26, 79a/15, 154a/11.
terceme (Ar.)	: Tercüme, bir metni ya da konuşmayı başka bir dile çevirme işi, çeviri 3a/8, 66a/16.
tercĩh (Ar.)	: Bir şeyi diğerlerine göre daha iyi, daha üstün ve önemli saymak, yeğ tutma 102b/7, 107b/7, 119a/11.
tereddũd (Ar.)	: Bir şeyi yapmakta kararsız kalma, karasızlık, karar verememe, kuşku durumu, duraksama, ikircik, ikircim 26b/3, 63b/1, 103a/12, 110b/4, 110b/7, 114b/9.

- terennüm (Ar.)** : 1. Nağme ile söyleme, güzel ve tatlı bir sesle hafif hafif şarkı söyleme 38b/11, 83b/25, 122b/5, 134b/8, 156a/25.
2. Kuşun ötmesi, şakıma 134b/13.
- terfih (Ar.)** : Bolluk içinde yaşatma, refaha kavuşturma, gönendirme 136b/2.
- tergib (Ar.)** : İsteklendirme, arzu ettirme, istek verme 34a/22, 115a/13, 134a/9.
- terk (Ar.)** : Bırakma 23b/8, 35b/22, 110a/19, 125a/18, 160b/23, 171b/12.
- terkeş (Far.)** : Sırtta taşınan ok çantası, ok kuburu 37b/22, 97a/21.
- terkib (Ar.)** : Çeşitli öğeleri ve parçaları birleştirerek veya bir araya getirerek bir bütün oluşturma 5b/18, 8b/20, 76a/7, 141b/16.
- tersā (Far.)** : Hristiyan 59a/22, 131a/4, 158b/12, 164b/25...
- tersān (Far.)** : Korkan, korkak 85a/24, 95a/1.
- tersnāk (Far.)** : Korkan, korkak, korkulu 93a/9, 143b/21.
- tertib (Ar.)** : 1. Düzenleme, hazırlama 2b/25, 39a/7, 47a/12, 50a/13, 103b/21, 117a/18.
2. Sıra, düzen 19a/8, 19a/9, 21b/23.
3. Belirli bir sistemle yaratılmış insan bedeni 2a/14
- tertib eyle-* : Hazırlamak, kullanmaya hazır hâle getirmek, düzenlemek 100a/7,
tertib-i naḥīf: Zayıf insan bedeni 2a/14
- tervīc (Ar.)** : Destekleme, beğenme, tutma 120a/18.
- teşāud (Ar.)** : Yükselme, yükseğe çıkma 168b/20.
- tesbīh (Ar.)** : “Allah”ı her türlü arazdan, ayıp, kusur ve eksikliklerden tenzih etmek için kullanılan güzel sözler 22a/26, 36b/4, 47b/3, 134b/12, 143b/1, 160a/9.
- tesellī (Ar.)** : Bir kimsenin üzüntüsünü unutturmaya çalışma, acısını hafifletme, avutma 18a/4, 39b/13, 41b/6, 44a/25, 79b/16, 106a/10.
- tesellī-i uşşāk-ı müştāk*: (Sevgiliyi görebilmek için çok fazla) can atan aşıkları avutma 135b/16.
- teshīr (Ar.)** : Ele geçirme, istila etme, fethetmeler 21a/14, 70a/5, 134a/22.
- te’sīr (Ar.)** : Herhangi bir etkenin bir kimse ya da nesne üzerinde yaptığı eylem, etki 13b/5, 20b/13, 36b/10, 40a/15, 111a/15, 130a/3.

teskīn (Ar.) : Bir acıyı, bir üzüntüyü, bir heyecanı vb. bir duyguyu yatıştırmaya çalışma, yatıştırma 62a/22, 73a/13, 107a/22, 125a/23, 127a/6, 136b/20...

teskīn-i ‘aṭaṣ : Susuzluğun giderilmesi, harareti yatıştırma 69b/6.

teskīn-i dil-i iblīs: İblis’in gönlünün sakinleşmesi 64a/6.

teslīm (Ar.) : 1. Bırakma, devretme, terk etme, verme 6b/20, 11a/20, 18b/12, 22a/4, 152a/1, 176b/24.

2. Padişah, komutan gibi yetkisi olan ve güçlü bir makam sahibinin kendisinin himāyesine sığınanları, sığınanlarının düşmanlarına vermesi 117b/7, 118a/2, 118a/27, 118b/25, 126b/3, 126b/6.

3. Allah’ın hükmüne itirazsız razı olma, boyun eğme, mukadderatı kabullenme 58a/23, 174b/6.

4. Kendisine emanet verileni sahibine iade etmek 31a/15, 52b/18, 93b/18, 157a/21.

tesmiye (Ar.) : Ad koyma, adlandırma 2b/27, 24b/1, 55a/24, 98b/7.

tesvīf (Ar.) : Boş yere geciktirme, atlatma 63a/4.

tesvīlāt (Ar. tesvīl’in çğl.): Kötü bir şeyi güzel göstererek kandırmalar, hileler, aldatmalar 167a/1.

teşbīh (Ar.) : Kıyas etme, benzetme, benzeti 66b/13.

teşebbüs (Ar.) : Bir işi yapmaya davranma, girişme, girişim 85a/10, 90b/3, 135a/6, 169a/4.

teşehhüd (Ar.) : Namazda oturduu vakit “Ettihiyyatü” duası okuma 4b/17, 149b/9, 160a/9, 160a/12.

teşne (Far.) : Susamış, susuz 69b/5, 154a/9.

teşnegān (Far. teşne’nin çğl.): Susamışlar, susuzluk çekenler.

teşnegān-ı bādiye-i zemīstān: Kış çölünde susuzluk çekenler 83a/26.

teşne-lebān (Far. teşne-leb’in çğl.) : Çok susuzlar, dudağı kurumuşlar 83b/1.

teşne-lebān-ı beyābān-ı hayrān-ı kām-ı cān: Hayat damağındaki hayret çölünün susuzları 83b/1.

- teşnelik** : Susuzluk 37b/11, 42a/11, 57b/18, 72b/1, 94b/18, 127a/6, 154a/8.
- teşnî‘ (Ar.)** : Çirkin görme, ayıplama 97a/2, 100a/14, 104b/24.
- teşrîf (Ar.)** : Bir yeri onurlandırma, şereflendirme 17b/19, 22b/3, 67a/7, 102a/24, 131a/1, 144b/26.
- teşrîf-i teklîm*: Konuşma şerefi, başbaşa/yüzyüze görüşme şerefi 101a/25.
- teşrîk (Ar.)** : Kurban bayramı öncesi arefe günü sabah namazından başlayıp bayramın dördüncü günü ikindi namazına kadar namazların farzlarından sonra alınan tekbirler 45b/15, 170a/21.
- teşviş (Ar.)** : Karışıklık, karıştırma, bulandırma 15b/21.
- teşyî‘ (Ar.)** : Yolcu uğurlama, yolcu etme, uğurlama 114a/13.
- teţāvül (Ar.)** : Uzama, uzun olma 98b/8.
- tevābi‘ (Ar. tâbi‘nin çğl.)**: Bir kimsenin ardından gidenler, ona tâbi olanlar, maiyet 39b/10, 42a/23, 60b/1, 113b/20, 118a/21, 129b/13.
- tevakku‘ (Ar.)** : Umma, bekleme, arzu etme 95b/21, 102b/9.
- tevakku‘ (Ar.)** : Bekleme, duraklama, durma, eğleşme 9b/20, 48a/7, 103a/12, 128b/19, 138a/5, 165a/2.
- tevālî (Ar.)** : Bitmeme, arkası sürekli gelme, ardı arkası kesilmeme 81b/13.
- tevālüd (Ar.)** : 1. Doğurma 6a/7, 17b/10, 40b/26, 70b/27.
2. Doğum, doğma 58a/15.
- tevārîh (Ar. târîh’in çğl.)**: Tarihler 7a/24.
- tevāzu‘ (Ar.)** : Olumlu ve üstün niteliklerini ortaya koymaktan kaçınma, alçak gönüllü olma 27b/18, 37a/7, 50b/3, 78b/6, 108a/2, 119b/19, 142a/3...
- tevbe (Ar.)** : İşlenilen bir günah ya da yapılan bir hatadan dolayı pişmanlık duyarak bir daha yapmamaya karar ve söz verme 14b/19, 26a/25, 51b/27, 139b/26, 147b/13, 151b/1.
- tevbesüz** : Tövbe etmemiş olan, yapılan veya işlenen günahattan dolayı pişmanlık duymamış 151a/24.

teveccüh (Ar.)	: 1. Bir yöne dönme, yönelme 31a/19, 61b/25, 74b/3, 85a/25, 103b/8, 175b/23. 2. Birine karşı yakınlık duyma, onu beğenme 129a/1, 140a/2, 167b/27.
tevehhüm (Ar.)	: Asılsız şüpheyeye düşme, kuruntuya kapılma, evhamlanma 49a/17, 87b/2, 104b/27, 124b/3.
tevekkül (Ar.)	: İşin sonunu Allah'a havale etme 163a/21, 177a/3.
tevellüd (Ar.)	: Doğma, dünyaya gelme, doğum 19a/6, 66b/10, 88b/22.
tev-emān (Ar. tev'em'in çğl.)	: İkizler 56a/12.
tevfīk (Ar.)	: Allah'ın yardımı, Allah'ın kulunun fiilini rızasına ve muhabbetine uygun kılması, kulunu irade ve rızasına uygun işler yapmaya muvaffak kılması 11a/22, 63a/17, 72b/10, 109b/23, 138b/14, 161a/14, 174a/8.
tevḥīd (Ar.)	: Allah'ın birliğine inanma, Bir ve Tek olduğunu kabul edip söyleme 4a/25, 21a/20, 37a/14, 40a/10, 167b/22, 169b/24, 170a/7.
tevķī' (Ar.)	: Padişah fermanlarına, menşur ve mektuplara konulan ve imza yerini tutan alāmet, nişan, tuğra 21a/25, 40b/1, 46b/18.
tevķīr (Ar.)	: Karşısındakini yüksek tutma, ululama 60a/22, 65a/24, 70b/15, 75a/22, 99b/17, 102b/12.
tevlīyet (Ar.)	: Bir kimseyi müteveli tayin etme 48a/22, 57a/17.
tevsen (Far.)	: Serkeş, dik başlı adam 104b/11.
tevsenlik	: Serkeşlik, dik başlılık 138a/16.
tevsi'a (Ar.)	: Genişletme, genişletilme, yayma 87b/16.
tevzī' (Ar.)	: Herkese payını verme, taksim etme, paylaşım 103a/14, 103a/27, 103b/1.
teyemmüm (Ar.)	: Suyun bulunmadığı veya kullanılmasının mümkün olmadığı durumlarda toprak, kum vb. ile kolları ve yüzü meshetmek suretiyle abdest alma 150a/10.
te'yīd (Ar.)	: Doğru olduğunu ortaya koyma, doğrulama 22b/13, 63a/17.
teysīr (Ar.)	: Kolaylaştırma 166b/22.
tezāyüd (Ar.)	: Artma, çoğalma 3b/20, 114a/15, 149a/20, 149a/22.

tezellül (Ar.)	: Kendini hor ve hakir gösterme, kendini aşağı kabul etme, zillete katlanma, alçalma 103a/6, 168b/11.
tezevvüc (Ar.)	: Evlenme, izdivaç 22b/17, 62b/8, 102a/16.
tezeyyün (Ar.)	: Süslenme, bezenme 110a/6.
tez̤kār (Ar.)	: Hatırlama, anma 66a/22.
tez̤kīr (Ar.)	: Hatırlama, anımsama 2a/12, 131a/12, 144b/2.
tezvīc (Ar.)	: Evlendirme 53b/22, 55b/1, 127b/28, 130b/13.
tezyīn (Ar.)	: Süsleme, bezeme, donama 11b/24, 60a/10, 101a/14, 136b/15, 166b/23, 167b/24.
ṭīb (Ar.)	: Hastalıkları iyileştirme, sebep ve sonuçlarını araştırma ilmi, bu husustaki teknik ve ilmī çalışmalar, hekimlik, tabiplik ilmi 98a/18.
ṭıfl (Ar.)	: Küçük çocuk 32a/18, 33b/23, 41a/5, 89b/7, 101a/18
ṭilā, ṭilāye (Ar.)	: 1. Saf altın 137b/7. 2. Cilā 165a/26.
ṭın-	: Aldırış etmek, değer vermek, orali olmak, tepli vermek 30a/6.
ṭınāb (Ar.)	: 1. Çadırı kazığa bağlayan ip 37b/3, 83b/10, 83b/12, 123b/26, 161b/11. 2. Güneş ışınlarının ip şeklinde olan çizgi çizgi ışık demeti 61b/17, 161b/10.
	<i>ṭınāb ender ṭınāb</i> : Işık demeti içinde ışık demeti 161b/10
ṭırāş (Far.)	: 1. Sakal, bıyık, kıl vb.'yi dibinden kesme, kazıma, traş 130b/7, 130b/9. 2. Kazımak, yontmak 48a/1.
ṭırāz (Far.)	: Eskiden giysilerin yakalarına, önlerine ve eteklerine sırma vb. ile işlenen süslere ve alāmetlere verilen isim 137b/1.
ṭırnaḳ	: İnsan ve omurgalı hayvanlarda parmak uçlarının üst kısmını örten boynuzsu tabaka 14a/8, 26b/17, 137b/15
ṭırnaḳlu	: Tırnakları olan 137b/16.
ṭıyn (Ar.)	: Çamur, balçık 5b/5, 21b/26.
ṭıynet (Ar.)	: Yaratılış, maya, fıtrat, hilkat 63b/8, 84a/16.

- t̤īb (Ar.)** : Güzel koku 83a/5.
- ticāret (Ar.)** : Kazanç elde etmek için yapılan mal ve ürün alım satımı 42a/10, 56a/27, 64b/2, 95a/12, 108b/26, 111b/1.
- t̤īg (Far.)** : Kılıç 123a/5, 124b/6, 44a/17, 44a/20, 56a/13, 57a/11.
t̤īg-ı āteş-i nizār : Cılız ateş kılıcı 59b/19.
- tilāl (Ar. tell'in çğl.)**: Tepeler 168a/2.
tilāl-i berr ü baħr : Deniz ve karaların tepeleri 168a/2.
- tilāvet (Ar.)** : Kur'ān-ı Kerim'i usulüne göre makamla okuma 68b/22, 117a/8, 123a/10.
tilāvet-i āvāz : Sesin makamı, sesteki okuyuş nağmesi 177a/8.
- t̤īr (Far.)** : Ok 60b/10, 74a/22.
t̤īr-i bārān-ı belā ve miħen: Sıkıntı ve bela yağdıran/getiren ok 136b/7.
t̤īr-i tedbīr : İdare oku 60b/3.
- t̤īr-bārān (Far.)** : Ok yağdıran, ok yağmuruna tutan 9a/16, 74a/9, 136b/7.
t̤īr-bārān : Ok yağdıran 9a/16.
- t̤īr-endāzlık** : Ok atıcılık, ak atma işi 73b/23.
- t̤īr-ħūrde (Far.)** : Ok yemiş, ok isabet etmiş kişi 97a/17.
- t̤īre (Far.)** : Kara, karanlık 68a/3, 164a/11.
- tiryāk (Ar.)** : Hayvanī, nebātī ve madenī maddelerin karışımından meydana gelen, sancıya, öksürüğe, yılan ve akrep sokmasına, bazı hastalıklara ve zehirlenmeye karşı kullanılan afyonlu macun, panzehir 175b/7.
- t̤īşe (Far.)** : Balta, nacak 50a/18.
- t̤īz (Far.)** : 1. Çabuk, tez, acele 26b/18, 44a/19, 94a/27, 111b/9, 145b/16, 164b/25.
2. Yakında, hemen, derhal, tez zamanda 94a/27, 94b/14.
- t̤īz-gūş (Far.)** : Kulağı çok yüksek frekansta işiten 137b/26.
- t̤īz-kām (Far.)** : Arzu ve meramına çabuk ulaşan 137b/25.
- t̤īz-reftār (Far.)** : Çabuk giden, hızlı giden 78a/25, 155b/12.
- tizcek** : Acele olarak, alelacele, çabucak 50b/19, 96b/5, 120a/9, 126b/3, 154a/3.

toğ-	: 1. Doğmak, dünyaya gelmek 19b/13, 32b/11, 53a/5, 66a/11, 84b/5, 151a/4. 2. Güneş, ay ve yıldız vb. gökcisimleri ufukta görünmek, yükselmek 98b/12, 162a/25, 176a/1.
toğar-	: Allah'ın Güneş'in Dünya göğünde yükselmesini sağlaması 35a/12.
toğdur-	: Cebrâil aleyhisselâm'ın Allah'ın emri ve izniyle Güneş'in Dünya göğünde yükselmesini sağlaması 35a/14.
toğrı	: 1. Doğru, gerçek, hakikat, hak 6a/17, 101a/22, 101b/3, 176a/2. 2. karşı yönünce 74a/22
toğur-	: Yavru dünyaya getirmek, doğum yapmak 14b/9, 17b/25, 25b/12, 32a/14, 87b/22, 113a/2.
tohm (Far.)	: Meni, döl, tohum 21a/2.
tok	: Açlığını gidermiş, karnı doymuş olan, aç olmayan 94b/14.
tokı-	: 1. Dokumak, Tezgâhta ipliği, çözgü ve atkı durumunda kullanarak kumaş yapmak 20a/23. 2. Çakmak, kakmak, vurmak 40a/16.
tokın-	: 1. Ok, taş vb. atılan ya da düşen bir nesne için hedefini bularak hızla çarpmak, vurmak, isabet etmek 30b/12, 74a/23, 77b/12, 141b/6. 2. Kumaş, halı, bez vb. eşya dokumak yoluyla meydana getirilmek 83a/15. 3. Saçlar için örülmek 156b/5 4. Bir şey diğer bir şeye yaklaşıp hafifçe değmek, temas etmek 175b/2 5. İçine işleyip duygulandırmak veya üzme tesir etmek 53a/16.
toksan	: Doksan, seksen dokuzdan sonra gelen sayı, dokuz kere on 28b/20, 31a/26, 50a/10, 79b/25, 80b/27, 110a/8, 142b/11, 153a/11.
toksanıncı	: Doksan sayısının sıra sıfatı 80b/26.
tokun-	: Göz bakmak, göz görmek 79a/15.
tokuz	: Dokuz, sekizden sonra ondan önce gelen sayının adı 14b/8, 24a/26, 38b/9, 124b/27, 149a/21, 152a/23, 171a/2.

tokuzuncı	: Dokuz sayısının sıra belirtme biçimi 14b/1, 25a/8, 46b/18, 80a/6, 98a/12, 151b/10.
tol-	: 1. İçine giren bir şeyle dolu hâle gelmek, boş olmaktan çıkmak, boş yer kalmamak 3a/1, 16b/16, 93a/17, 176a/27. 2. Bir şeyle baştan başa kaplanmak 113b/4, 155a/27, 156a/9. 3. Bir yerde pek çok kişi toplanmak, kalabalıklaşmak, etrafı kaplamak 84a/23.
tolan-	: 1. Bir şeyin etrafında dönmek, dolaşmak 10a/24, 2. Güneş, ay, yıldız vb. gök cisimlerinin dünya semalarında doğup batarken hareket etmesi 33a/17, 35a/10.
toldur-	: 1. İçi boş bir şeyi dolu hâle getirmek, dolmasını sağlamak 8a/9, 8a/10, 38b/14, 39b/12, 41b/27, 57b/23, 90b/25, 137b/11, 166b/22, 167b/20. 2. Bir şey bir yeri kaplamak 3b/5, 148b/18. 3. Kimsenin olmadığı ıssız bir mekânı kalabalık hâle getirmek, tıka basa adım atılmayacak hâle getirmek 90a/2.
tolaş-	: Bir yeri belli bir amaçla gezmek, gezinmek 88a/14.
tolu	: Dolmuş olan, dolu, boş olmayan 10a/2, 39a/11, 50a/14, 102b/12, 137a/22, 154b/26, 164b/20, 176b/4.
tomar (Yun.)	: Eskiden topların içini temizlemek için kullanılan ucu fırçalı büyükçe çubuğa verilen ad 146a/17.
ton	: Elbise, giyecek, kürk, üst giysisi 130a/22
toprak	: 1. Yer kabuğunun atmosferin etkisiyle dağılıp organik maddelerle karışması ile meydana gelen canlıların yaşamasına elverişli yüzeysel tabakası 5a/22, 10a/4, 89a/11, 112a/8, 116a/8. 2. İnsanın yaratılmasına teşkil eden maya veya hamur vazifesindeki balçık 8b/14, 8b/16, 10a/4, 28b/13 . 3. Kara parçası, yer 41b/14, 44b/19, 119b/17.

4. Belli bir yörenin, ülkenin arazisi, mahalli, arazisi ve buraya ait yüzey tabakası 59b/27, 60b/16, 112a/9.

5. Mezar 20b/10.

topuk : Ayağın toparlakça olan topuk kısmı 7b/14, 27a/1.

torba (Far. <tôbre Hintçe): İplik, kıl vb.'den dokunmuş, içine çeşitli şeyler koymakta kullanılan, çoğunlukla ağzı büzülerek bağlanabilen küçük çuval 51b/7, 51b/8.

tost : bk. **Dost** 152b/24.

toy- : Açlık duygusu gidinceye kadar yemek, tok hâle gelmek 50b/11, 112b/5, 112b/6.

toyum : Ganimet almış olan.

toyum ol- : Ganimet almak 62b/1.

toz : Bir maddenin un hâline gelmiş çok ince şekli 47a/11.

töhmət (Ar.) : Kabahat, suç 39a/22, 63a/18, 66a/20, 107a/17.

tū (Far.) : Sen 65a/1, 65a/3.

tuḅ (Ar.) : Tuğla 134a/22.

tuḫfān (Ar.) : Nuh Peygamber zamanında dünyayı kaplayacak şekilde yağan çok şiddetli yağmur 22b/9, 26a/1, 28b/19, 48a/3, 104a/21, 121a/29, 142b/19...

tuḫeyl (Ar.) : Küçük bir nümune 65a/4, 66b/22, 101a/18, 135a/3, 135b/13.

tuḡyān (Ar.) : Günahkâr 6b/14, 26a/23, 59a/23, 86b/4, 112b/18.

tuḡrā : Hükümdar mührü 2b/16.

tuḫaf (Ar. **tuḫfe'nin çğl.**): Hediyelik garip ve makbul şeyler 74b/8.

tuḫfe (Ar.) : Hediye 13a/1, 22a/15, 54a/3, 97a/11, 118b/1, 166a/23,

tuḫm (Far.) : Tohum 10b/10, 16b/3.

tūl (Ar.) : Boy, uzunluk 147b/17.

tūl-i emel : Sonu gelmez arzu, tükenmez hırs, tamah 3a/9, 13b/15, 20b/9, 51b/1.

tūl-i kāmēt : Boy uzunluğu 26b/13.

tūl-i zamān : Uzun zaman süreci 6b/9.

- ṭulū' (Ar.)** : 1. Gök cisimleri için doğma, doğuş 35a/10, 35a/11, 63a/19, 82b/27, 104b/28, 144b/20.
2. Meydana çıkmak, doğmak 86a/10, 86a/12.
- ṭulūm (Yun.)** : Hayvan, özellikle sığır derisinin ayak ve başa gelen kısımları dikilerek yapılan, içine saklanacak su, pekmez, yağ vb. sıvılarla peynir vb. maddeler konan torba biçimindeki deri kap 77a/12.
- ṭu'me (Ar.)** : Yiyecek, azık 47a/17, 84b/27.
- ṭur-** : 1. Dikilmek, beklemek, bir yere gelerek ayakta beklemek 41b/8, 60b/9, 96a/7, 103b/5, 109b/6, 123b/5, 128a/27, 138b/21, 156b/5, 169b/16, 170a/4...
2. Oturmak, kalmak, ikamet etmek 27a/17, 42b/6, 53b/20, 56b/15, 74a/6, 88b/21, 109a/6, 113a/20.
3. Hareketsiz olmak, kıyılamamak, hareket etmemek 11a/25, 103a/28, 107b/14, 115a/4.
4. Var olmak, varlığını sürdürmek 2b/13, 5b/7, 67a/3, 67a/4, 71a/10.
5. Kendisinden önceki kelimelere yönelme eki getirelerek kendisine bağlanması neticesi bir işe başlamak, bir işe koyulmak manaları veren birlikler yapar: hizmete ṭur- 4b/4, münācāta ṭur- 92a/4, namaza ṭur- 39a/21, 132a/15, 132a/18, 148a/16.
6. -ip ve -e ekleriyle yapılmış zarf-fiillerden sonra devamlılık bildiren yardımcı fiil olarak kullanılır 8a/13, 26a/21, 65a/18.
7. Bir yerde biraz oylanmak, eğleşmek 122b/23, 130b/23.
8. Ortaya çıkmak, belirtmek 174b/12.
9. Sona ermek, bitmek, kesilmek 136b/21.
10. Kalmak 94a/23.
11. Belli bir yerde bulunmak, gitmemek 106a/24.

12. Kendisinden önceki kelimeye bulunma hâl eki getirilmesiyle bağlanmasıyla yapılır. Bir işe devam etmek, bir işte devamda olmak manası vardır 36b/9.

13. Belli bir durumda olmak 158a/23.

ture (Ar.) : Alna düşen saç buklesi, kākül 1b/11.

turş-rûy (Far.) : Ekşi yüzlü, suratsız 145b/20, 145b/25.

turuk (Ar. tarîk'ın çğl.): Yollar 87a/3.

turuk-ı muhtelif: Çeşitli yollar 87aa/3.

tüşe (Far.) : Azık 3b/11.

tut- : 1. Elle kavramak, elde bulundurmak, eline almak 27a/22, 30a/19, 84b/22, 100a/9, 101a/21, 154b/26, 157a/12, 164b/25,
2. Davranmak, muamele etmek 51b/24, 144a/12, 144a/14, 158b/27, 172b/26, 175a/27.
3. Tutmak fiiliyle deyimler: bülend tut- 175a/1, 19a/1, oruc tut- 16b/17, revâ tut- 39a/27, şahid tut 166b/14, 166b/18, şerm tut 153a/10.
4. Saklamak, muhafaza etmek 9b/6, 9b/9, 63a/11, 68b/16, 164a/23.
5. (Din için, bir yönetim şekli için) yayılmak, müntesibi artmak, kaplamak 2a/6, 77b/19, 128b/6.
6. Öyle saymak, öyle kabul etmek, addetmek, var saymak, farz etmek 45a/27, 51b/17, 51b/18, 55a/25.
7. (Bir nitelik için) durumda kalmasını sağlamak, hâlde bulundurmak, öyle kalmasını sağlamak 18a/18, 75a/25.
8. Edinmek 151b/4, 157a/9,
9. Avlamak 40b/9, 53b/13.
10. Saklamak, gizlemek 30a/2, 30a/10.
11. Kaplamak, ulaşmak, varmak 137b/17, 153b/9.
12. Duygu ve düşünce olarak bağlamak, bağlanmak, atfetmek 62b/27, 159b/14.

13. Yöneltmek, doğrultmak, yaklaştırmak, etkisine bırakmak 34a/17.
14. Ekleme, sabitleme, saptamak 37b/24.
14. Seçmek, tercih etmek 84b/17.
16. Dil, el, ayak vb. organları kontrol altında tutmak, sınırlamak 52a/20.
17. Olarak görmek 158b/19.
18. Ses her yeri kaplamak 3a/26.
19. Kazanmak, edinmek, elde etmek 161b/14.
20. Etkilemek, etkisi altına almak, çevirmek, etrafını sarmak 142b/13.
21. Yüz ve yön için yöneltmek, döndürmek 83b/25.
22. Temin etmek, sağlamak 51b/25.
23. Koruyup kollamak, gözetme 113b/8.

tuṭak : Ağzın yüze göre daha kırmızı renkteki dolgun ve etlice alt ve üst iki kenarından her biri 51a/27, 59b/17, 141a/15, 141a/19, 141a/20.

tuṭış- : Kavga, tartışma, iddia, lādes vb. ye girişmek 59b/16.

tūṭī (Ar.) : Papağan 1b/15, 1b/17, 2b/21, 9b/14, 10b/14, 86b/27.

tūṭī-yi belāğ-ı seb'ū'l-meṣānī: Fatih'a suresini ulaştıran papağan 1b/16.

tutuḵ : Örtü, yüze tutulan örtü, peçe, yaşmak 12a/10, 33a/20, 83a/6, 161b/10.

tuy- : 1. Bir ruh hâlinin etkisini üzerinde hissetmek, o hâl içinde olmak 90b/19.
2. (Dokunma, koklama ve tatma duyularından biriyle sıcaklık, soğukluk, sertlik, yumuşaklık, tatlılık, acılık, ağırlık, hafiflik vb. nitelikleri) hissetmek 98a/17.

tuyūr (Ar. ṭayr'ın çğl.): Kuşlar 5a/13, 15b/22, 15b/24, 25b/21, 54a/8, 64a/14, 68b/25, 87a/21.

tuzlu : Tuz miktarı çok olan 127a/5.

tünd (Far.) : Sert, şiddetli, haşin 86b/16.

tünd-rām (Far.) : Zor itaat eden, yabanî hayvan 137b/25.

tünd-hū (Far.) : Sert huylu, huysuz 78b/1.

tündlik : Huysuzluk 138a/15.

türāb (Ar.) : Toprak 8b/16, 56b/27.

türkân (Far.< türk'ün çğl.): Türkler 28a/5.

tütün : Duman 6a/3, 145b/18.

tüvānā (Far.) : Güçlü, kuvvetli, dinç 61b/8, 106b/13, 173b/13.

tüvānger (Far.) : Zengin, paralı, kudretli (kimse) 114a/26.

tüvāngerlik : Zenginlik, maddi kudret durumu 151a/10.

-U-

u (Far.) : Ve 10a/23, 12b/26, 12b/3, 74a/5, 82b/24, 93a/6, S147a/5.

‘ubūdiyyet (Ar.) : Kulun bütün varlığıyla kendini Allah yoluna adanması 11a/3, 36a/16, 79b/18, 105a/14.

‘ubūr (Ar.) : Karşıdan karşıya geçme 19a/10, 50a/25, 50b/4, 176a/15.

uc : 1. Kesici ya da delici bir âletin sivri ve batıcı yeri 130a/18
2. Bir organın hafifçe kabarık bitim noktası, başlangıç ve bitim noktası 14a/7, 173b/22, 177b/17.
3. Bir şeyin bitim noktası, son, baş, tepe, nihayet 43a/15, 43a/21.

ucāle (Ar.) : Acele.

‘ucāletü’l-vaqt: Alelacele, derhal 73a/7, 73b/8.

u‘cūbe (Ar.) : Şaşkınlık verecek kadar çirkin olan 1b/12, 8b/19, 9a/24.

u‘cūbe-i kārḥāne-i bedāyi‘: Güzel iş yerlerinin çirkinliği 1b/12.

uç- : 1. Düşmeden havada asılı kalmak 14a/9.
2. Kanatlar yardımı ile havada ilerlemek 14a/9, 84a/27, 169a/1, 175a/10.
3. Aşağı düşmek 16a/9.
4. Havalanıp gitmek 91a/7
5. Gerçek hayattan uzaklaşıp düşlere dalmak 145b/27.

‘udūl (Ar.ādil’in çğl.): Adil olanlar, adiller 12b/27.

- ‘udvān (Ar.) : Düşmanlık 59b/5, 78b/2.
- ufk (Ar.) : Ufuk, Düz arazide veya açık denizde gökle yerin birleşir gibi görüldüğü yer, çevren 83a/6, 161b/10.
- uğ : Un 77b/12.
- uğra- : Rast gelmek, rastlamak, tesadüf etmek 32a/24, 42a/11, 171b/11.
2. Bir olay ve durumla karşılaşmak, bir şeye maruz kalmak 59a/14, 60b/21, 91b/11 .
3. (Kişi ya da taşıt için) yolculuk sırasında gideceği yolun güzergahını bir yerden geçirmek, yanından geçmek, içinden geçmek 70a/9, 163a/13.
- uğur : Zaman, vakit, fırsat, sebep, vesile, vasıta, dolayı, tesadüf.
bir uğurdan : Hep birden 24b/8, 28b/5, 149a/14.
- uğurla- : Çalmak, aşırarak 56b/11, 62a/20, 169b/17.
- ‘uhde (Ar.) : Bir kimsenin sorumluluğunu üstlenme 101a/27.
- uhrā (Ar. āḥar’ın mües.): Diğer, başka 81a/12, 134a/1, 134a/17, 136a/4.
- uhreviyye (Ar.) : Ahiret ile ilgili iş, öbür dünya ile ilgili 11b/12, 23b/8, 108b/3.
- ‘ukālā (Ar. āḳil’in çğl.): Akıllı kimseler, akıllılar 56a/13, 70a/7, 70b/20.
- ‘ukbā (Ar.) : Öbür dünya, ahiret 49a/16, 53b/17, 66b/21, 70b/21, 89a/3.
- ‘ukde (Ar.) : 1. Düğüm, yumru 95b/22
2. Problem, güçlük 71b/11.
- ‘ukūbāt (Ar. ‘ukūbet’in çğl.) : Çekilen cezalar, işkenceler 6a/11, 23b/8.
- ‘ukūbet (Ar.) : Eziyet, azap 14a/24, 30b/17, 45b/2, 103a/12, 103a/13, 103b/6, 118a/10, 164b/7.
‘ukūbet-i āteş : Azap ateşi 36a/18.
- ‘ukūl (Ar. ‘aql’in çğl.): Akıllar 161b/20.
- ūlā (Ar. evvel’in mües): Birinci, ilk 11b/13, 45b/9, 135b/4, 168b/16, 169a/17.
- ulal- : Büyümek, gelişmek, yetişmek 33a/5.
- ulaş- : 1. Ulaşmak, bitişmek, yapışmak 40b/16, 47a/4, 56a/12.
2. Kazanmak, elde etmek, o duruma gelmek, erişmek 52a/19.

3. Erişmek, varmak 58b/25.

4. (Bir yerdeki kişi için) onlara erişmek, yetişmek 59b/3.

5. Gideceği yere varmak, vasıl olmak, kavuşmak 73a/15.

ulaşdur- : Bağlamak, birleştirmek: bitiştirmek, ilsak etmek, ilhak etmek 133b/1.

‘ulemā (Ar.ālīm’in çğl.): Bilginler, ālimler 19b/19, 52a/13, 70a/8, 105a/20, 136b/10, 150b/13...

‘ulemā-yı fenn-i tevārīḥ: Tarih ilminin bilginleri, Tarihçiler 7a/24.

ulı : bk. **ulu** 76b/26, 89a/7.

ulu : 1. Saygı duyulan, sözü dinlenen kimse, yol gösterici, büyük kişi, önemli, ileri gelen 23a/26, 88a/17, 93a/2, 93a/17, 98b/1, 113a/10.

2. Erdemleri bakımından benzerlerinden çok üstün olan, yüce, soylu, şerefli, itibarlı 85a/8, 89a/5, 93a/6, 94a/10, 95a/24, 98b/15.

3. Benzerlerine göre çok büyük olan, çok büyük, yüce, büyük, iri 77b/9, 116a/5, 146a/16.

4. Pek önemli 79a/18, 97b/26, 152b/21.

5. Ağır, dokunaklı, güç 16b/9.

ūlū (Ar. zū’nun çğl.): Sahipler.

ulu’l-‘azm : Azim ve karar sahibleri 25a/2.

ulūhiyyet (Ar.) : İlāh olma, ilahlık 31b/27, 37a/6, 165a/17, 165a/20.

ululık : Büyüklük, yücelik, azamet 40b/2, 53b/4, 56b/17, 93b/6, 138b/10, 145a/13, 148b/23.

‘ulūm (Ar. ‘ilm’in çğl.): İlimler 78b/12.

‘ulūm-ı ḥikemī: Felsefî ilimler 22b/15.

‘ulūm-ı İlāhī: İlāhiyāt ilimleri 22b/15.

‘ulūm-ı riyāzī : Matematik bilimleri 22b/15.

‘ulūvv (Ar.) : Ululuk, büyüklük, yücelik 1b/4, 55b/14, 65a/8, 81a/27, 135b/3, 165b/12.

‘ulvī (Ar.) : 1. Yüce, yüksek 37a/5, 168a/7.

2. Semavī, gökle ilgili 23b/15.

‘ulviyyāt (Ar. ‘ulvī’nin çğl.): Manevī ve ruhānī āleme ait melekler 23b/14.

‘ulviyye (Ar. ‘ulvī’nin mües.): Yüce, yüksek 5b/14, 67b/13.

‘ulyā (Ar.a‘lā’nın mües.): Çok yüksek, pek yüce 2b/15, 26a/9, 65a/21, 67a/20, 95a/24, 135a/11, 135b/4.

um- : Olmasını istemek, beklemek, temenni etmek, özenmek, ümit etmek 4b/23, 100b/16.

umıl- : Ummak eylemi yapılmak, umut edilmek, beklenmek, öyle sanılmak 116a/5.

‘umķ (Ar.) : Derinlik 140b/7.

‘umre (Ar.) : Hac zamanı dışında Mekke’de Mikad mahalli denilen sınırlar dışında ihrama girildikten sonra Kabe’nin tavafı ve Safa ile merve tepesi arasını say etmek 115b/23, 125b/8.

‘umretü’l-ķazā: Hudeybiye anlaşmasına göre, anlaşmanın imzalandığı yıl yapılması planlanan Umre, Hicret’in 7. yılında yapılması kararlaştırılarak yapılan umreye denir 92b/15.

‘umūm (Ar.) : Tüm, bütün 5b/20, 18a/27.

‘umūmī (Ar.) : Umuma ilişkin, herkese ait, herkesle ilgili, genel 8b/14.

umūr (Ar. emr’ın çğl.): İşler, görevler 1b/3, 11b/12, 17b/10, 23b/7, 48a/14, 77a/12, 100a/12.

umūr-ı dünyeviyye ve uhreviyye: Ahiret ve dünya işleri 108b/3.

umūr-ı ġarībe: Garip işler, acayip işler 88b/18, 94b/8, 94b/20.

umūr-ı ġaybī: Gayba ait işler 74b/15.

umūr-ı ġafiyye: Gizli işler 77a/12.

umūr-ı külliye: Büyük işler, önemli işler 118b/9, 130a/4, 142b/27.

umūr-ı külliye ve cüz’iye: Küçük ve büyük işler 102b/9.

umūr-ı memleket: Memleket işleri 118b/3.

un : Öğütülerek toz durumuna getirilmiş tahıl ve başka besin maddeleri 16b/12, 39b/15, 56a/19, 153a/17, 158b/3, 164b/20, 164b/21.

‘unfuvān (Ar.) : Gençlik başlangıcı, tazelik 44b/1, 75a/17.

unut- : bk. unut- 14a/1, 75b/15, 75b/17, 143a/7, 151a/26.

‘unşūr (Ar.)	: Birleşik bir bütün oluşturan öğelerden her biri, öge, eleman, uknum, ilke 8b/20, 99a/12.
unud-	bk. unut- 7a/6, 57b/11.
unudıl-	: Unutmak eylemi gerçekleştirilmek 57b/11.
unut-	: Hatırlayamamak, bilmiyor olmak, aklında kalmamak, hatırdan çıkarmak 77a/26.
ur-	: 1. Sürmek, değdirmek, sürtmek 7b/13, 19a/25, 43a/25, 44a/20, 66b/19, 87b/17. 2. Hızla çarpmak, vurmak 10b/17, 11b/7, 30b/8, 33a/9, 50a/7, 77b/18, 110a/22, 122b/24. 3. Dövmek, saldırmak, sopalamak 16a/24, 25a/16, 25a/22, 50b/1, 59b/18, 111a/22, 123a/23. 4. Atmak 58b/11, 62a/9, 62a/19. 5. Koymak, dayamak, sürmek 46a/11. 6. Nişan alarak atmak, isabet ettirmek, vurmak 55a/13. 7. Yardımcı fiil olarak: mühür ur- 18b/8, ĩzā ve let ur- 125b/16, na‘ra ur- 29a/4, rakş ur- 35b/21, zaḥm ur- 59b/16.
urġan	: Sentetik ya da keten, kenevir, pamuk, alfa otu gibi iki ya da daha çoğunun bir arada bükülmesiyle elde edilen kalın ip, ince halat 35b/9, 47a/2, 115a/7.
urıl-	: 1. Giydirilmek, takılmak, konulmak 30a/19, 37a/26. 2. Kurulmak, yapılmak, vaz olunmak 49a/9, 157a/5. 3. Üflenmek, öttürülmek 23b/19.
uriyā (Sür.)	: Öğretmen, muallim manasına Hz. Şīt aleyhisselāmin lakabı 18b/2.
‘urūc (Ar.)	: Yükselme, yukarı çıkma 133b/12, 136b/4, 140a/11, 165a/22, 166b/11, 168a/13.
‘urūḳ (Ar. ‘ırḳ’ın çġl.)	: Damarlar 90b/27, 137b/10.
urundılan-	: Seçilmek, ihtiyār olunmak 67a/16.

- urundula-** : Seçmek, ayırmak 23a/27.
- ‘urūz (Ar. ‘arz’ın çğl.)**: Durumu açıklamalar, arzlar 102a/12.
- ‘urve (Ar.)** : Sap, kulp, tutamak.
- ‘urve-i vüṣṣā** : Sağlam sap, en sağlam kulp, sağlam müslümanlık 85a/10.
- ‘uryān (Ar.)** : Çıplak 114b/20.
- ‘uşāt (Ar. ‘āṣī’nin çğl.)**: Günahkârlar 133b/27, 163b/14.
- ‘uşfūr (Ar.)** : Serçe kuşu 134b/13.
- ‘usret (Ar.)** : Zorluk, güçlük, sıkıntı 176a/17.
- uṣūl (Ar. aṣl’ın çğl.)** : Kökler 155b/13.
- ‘uşṣāk (Ar. ‘āṣık’ın çğl.)**: Āşıklar 135b/16.
- utan-** : Kusurlu bir duruma düşmek veya kendini öyle görmekten ileri gelen bir eziklik duygusuna kapılmak, gülünç olduğu veya küçük düştüğü için üzüntü duymak, mahcup olmak 14a/13, 22a/20, 33a/27, 127a/9, 152b/1, 152a/3,.
- ‘Utārid-manẓar (Far.)** : Utarit çehreli olan, çehresi Utarit gibi olan (Utarit, Güneş çevresinde dönerken yaptığı dolaşım hareketi ve Güneş’e olan mesafesinin getirdiği hususiyetlerden dolayı bazen sabah bazen de akşamları Dünya’dan seyredildiğinde birden şimşek gibi çakar ve Güneş gibi parladığı gözlenirmiş.) 137a/4.⁴
- ‘Utārid-fıtnat (Far.)** : Anlayış ve zekā ve zihin açıklığında Utarit gibi olan (Astronomlar söz birliği ile Utarid için edep, düşünce, anlayış, idrak, akıl vs. temsil eder, demişlerdir.)137b/22.⁵
- uvacuk** : Ufacık, küçücük 147b/8.
- uy-** : 1. Davranışlarını, hareket vb.ni karşısında mevcut kimsenin sözüne göre ayarlamak, ona tâbi olmak, ittibā etmek, ayak uydurmak 12a/7, 16b/4, 21b/1, 25a/21, 112a/22.

⁴ Erzurum-Hasankaleli İbrahim Hakkı: a.e, s.89

⁵ Erzurum-Hasankaleli İbrahim Hakkı Hz.: s.89

uyan-	: Uyku durumundan çıkmak 12b/11, 28a/23, 39b/16, 43a/20, 55b/17, 68a/2, 172b/7.
uyandur-	: Uyanmasını sağlamak, uyku durumundan çıkarmak 123a/10.
uyanıklık	: Uyanık olma durumu, uykuda olmayan kimsenin durumu 85b/1.
uyar-	: Uyandırmak 93a/21, 166b/20.
uyhu	: bk. uyku 12b/5, 57a/6, 58b/20, 151a/7.
uyı-	: bk. uyu- 172b/21.
uyku	: Uyku, Dış uyaranlara karşı bilincin, bütünüyle veya bir bölümünün yittiği, tepki gücünün zayıfladığı ve her türlü etkinliğin büyük ölçüde azaldığı dinlenme durumu 28a/20, 112b/17.
uyluk	: Kalçadan dize kadar olan bacak bölümü 107b/25, 110a/13, 137b/16.
uyu-	: Uyku durumunda olmak 39b/14, 58b/21, 85a/22, 173a/1.
‘uyüb (Ar. ‘ayb’ın çğl.)	: Utanılacak şeyler, ayıplar 3b/3, 70a/25, 150b/1.
uyukla-	: Oturduğu yerde hafif uykuya dalmak, ımızganmak 101a/20.
‘uyün (Ar. ‘ayn’ın çğl.)	: Kaynaklar, pınarlar 155b/10.
uza-	: Uzaklaşmak, ileriye doğru mesafesi artmak 71b/12.
uzad-	: bk. uzat- 39b/1, 144a/1, 144a/9, 171b/5.
uzan-	: Bir yere/kişiyeye erişmek için bedenini/dallarını oraya yönelterek el, kol veya dallarını uzatmak 105b/1, 155b/19.
uzat-	: İleriye doğru yöneltmek 59a/4, 165b/5.
‘uzlet (Ar.)	: Bir köşeye çekilip toplumdan, insanlardan uzak, yalnız başına yaşama 6b/1, 104b/20, 105a/10.
‘uzlet sebîli	: Kendini yalnızlığı, halvete adama 105a/10.
‘uzmā (Ar. a‘zām’ın mües.)	: Büyük, çok büyük, çok yüce 2a/16, 48b/13.
‘üzübet (Ar.)	: Hoşluk, şirinlik, tatlılık 48a/26, 87b/3.
uzun	: 1. İki ucu arasında fazla uzaklık olan, kısa karşıtı 5a/5, 16b/14, 26b/17, 66a/8, 78b/10, 88a/3, 93a/5.

2. Başlangıcı ile bitimi arasında fazla zaman aralığı olan, çok süren 133b/2.

- uzunlık** : bk. **uzunluk** 26b/14, 84a/26.
- uzunluk** : Bir şeyin bir ucundan öbür ucuna kadar olan uzaklık 25b/19, 26b/14, 147b/20, 157b/19.
- ‘uzuv (Ar.)** : Bir vücudu meydana getiren ve belli görevleri olan parçalardan her biri, organ 12a/14, 41a/12, 54a/4, 63b/13, 110a/10, 145a/16.

-Ü-

- ü (Far.)** : Ve 10a/2, 79b/27, 82b/10, 84b/11, 84b/15, 84b/9, 85a/9, 86a/12, 86a/24, 87a/16, 87a/21, 87b/15, 87b/23, 87b/26, 87b/26, 88b/2.
- übheth (Ar.)** : Ululuk, yücelik 21b/26, 99b/15.
- übüvvet (Ar.)** : Babalık 21b/6, 68a/26.
- ücret (Ar.)** : Bir emeğin, iş gücünün karşılığı olarak verilen para 98b/20, 98b/23, 99b/26, 173b/11.
- üç** : İki den bir fazla, dörtten bir eksik olan 7b/7, 82b/21, 82b/21, 84a/3, 96b/10, 98a/15, 98b/5, 98b/8.
- üçer** : Her bir gruba ya da kişiye bir şeyden üç tane düştüğünü belirten üleştirme sayı sıfatı 105b/22.
- üçüncü** : Benzerler arasında sıralama yapıldığında sırası üç olan 10a/19, 14b/16, 17a/17, 25b/21, 39b/4, 43a/21, 53b/13, 67b/9, 85b/15, 90b/27, 95a/6.
- üftān (Far.)** : Düşmek suretiyle, düşerek, düşen 87b/26.
- üftān ü hīzān* : Düşse kalka 87b/26.
- üfür-** : Üfleme, nefesi, dudakları büzerek hızla ve basınçla dışarı vermek 12a/3, 132b/2.

- üktüb (Ar.)** : “Yaz” emri 165a/25.
- ülfet (Ar.)** : 1. Alışma, kaynaşma 12b/4, 102a/22.
2. Görüşüp konuşma 102a/25.
3. Dostluk, arkadaşlık 26a/6.
- ülûf (Ar. elf’ın çğl.)** : Binler, sayıları bin olanlar 66a/19, 166a/8.
- ümem (Ar. ummet’in çğl.)** : İnsan toplulukları, ümmetler 70b/26, 77b/16, 146a/20, 153a/6.
- ümerā (Ar. emīr’in çğl.)** : Beyler, emirler 29a/20.
- ümīd, ümmīd, ümmīz (Far.)** : Çok istenen bir şeyin gerçekleşeceğine ilişkin inançtan doğan ferahlatıcı güven duygusu, umma, beklenti, umut 3a/18, 99b/11, 130b/24, 138a/23.
- ümīdgāh (Far.)** : Ümit bağlanılan yer veya makam, ümit kapısı 94a/5.
- ümīdvār (Far.)** : Ümitli, uman 44a/15, 134a/2, 160b/22.
- ümīdvārlik** : Ümitlilik, uman olma durumu 150b/1.
- ümīz** bk. **ümīd** 21a/8, 23b/2, 44a/27, 63a/27, 75a/10, 82b/1, 88a/22, 95a/15, 99b/15, 117a/19, 152b/5, 152b/27, 162a/26, 172a/27.
- ümīz-i vāşık* : Sağlam beklenti, bir şeyin olacağına dair güçlü umut, gerçekleşeceğine dair güçlü kanaat duyma 62b/27.
- ümīzvār** bk. **ümīdvār** 88a/22, 153a/1, 176b/9.
- ümīzvārī (Far.)** : Ümitvarlılık, ümitlilik 99b/15.
- ümm (Ar.)** : Anne 41b/23, 92a/21, 93a/23, 94b/23, 94b/6.
- ümmehāt (Ar. umm’un çğl.)** : 1. Anneler 18b/20, 127b/22.
2. Asıllar, esaslar, çıkış noktaları, kaynaklar 129a/22.
- ümmehāt-ı şerāyi*⁶ : Şeriatin esasları 129a/22.
- ümme (Ar.)** : Bir peygambere inanıp onun yolunu seçen insanların tümü 1b/6, 4b/20, 143a/9, 150a/14, 169a/13.
- ümme-i ‘ālī-himmet* : Himmeti/gayreti yüce olan ümmet 65a/26.
- ümmi (Ar.)** : Okuma yazma bilmeyen, okur yazar olmayan 66b/6, 166a/26.
- ümmi-yi nā-ḥūne* : Okuma yazma bilmeyen cahil 166a/26.

ümmīd	: bk. ümīd 58a/5.
ümmīz	: bk. ümīd 41a/11.
‘ünnāb (Ar.)	: Ayrı çanak yapraklı iki çeneklilerden büyük bir ağaç, çiğde, hünnap, çubakan 14a/12.
üns (Ar.)	: Allah’ın insan gönlünde görünüş alanına çıkışı 10a/22, 10b/24, 12a/1, 36a/19, 104b/18, 165b/13, 167a/25.
‘ünvān (Ar.)	: 1. Kitap, dergi, yazı başlığı 2a/1, 71a/2. 2. Ad, isim, lakap 2b/12.
ürk-	: 1. Hayvanın korkusundan dizlerinin üzerine çöküp kalmak 78a/14. 2. Hayvanın bir şeyden korkarak sıçramak, debelenmek 162a/23, 162b/2.
‘üryān (Ar.)	: Çıplak 14a/16, 21b/15, 36a/4, 51a/14, 115a/23, 115a/5, 124b/1.
‘üryānlık	: Çıplaklık 14a/25, 16a/3.
üslūb (Ar.)	: Yol, yöntem, tarz 39b/26, 42b/4, 51b/3, 56b/14, 70a/9, 71a/3, 119b/11.
üst	: 1. En yüksekte bulunan konum, fevk 5a/15, 27b/19, 35b/10. 2. Binek hayvanlarının sırtı 101a/20 3. Birbirine değem iki nesneden yukarıda bulunma durumu 108a/12, 141a/20. 4. Bir şeyin dış yüzü, yüzey 71b/17. 5. Maddī benlik, öz, kendi, ben, karakter 37b/13.
üstād (Ar.)	: 1. Herhangi bir bilim ve sanat alanında üstün bilgisi olan kimse, başkaları için bir örnek oluşturan usta 60a/12, 103b/18. 2. Bilgili, usta olan 10a/13.
üstüh ^w ān (Far.)	: Kemik 5a/27, 27a/2, 98a/27, 111a/20, 129b/2, 155b/1,
üstün	: Bir değerlendirme ve sıralamada benzerlerini geride bırakan, onlara göre daha iyi olan 160b/27.
üstüvār (Far.)	: Sağlam, kuvvetli 27a/9, 35b/18, 75b/2, 103b/9.
üşen-	: Çekinmek, korkmak, ihtiraz etmek 100b/12.
üştür (Far.)	: Deve 101b/3.

üşür-	: Bir yerde toplanmak, birikmek, toplanmak, yığılmak 172a/18.
üz-	: Çekerek koparmak 90b/3.
üzere	: 1. Dolayı 100a/17, 101a/9. 2. gibi 101a/8, 106a/15. 3. Üzerine, üzerinde 116a/20, 129b/6. 4. Üstte, üstünde 11b/25, 142a/12.
üzil-	: Kopmak, ayrılmak, kurtulmak, kesilmek, yüzülmek 37b/3, 37b/8, 37b/16.
üzñ (Ar.)	: Kulak 10b/12.
üzre	: bk. üzere 42b/5, 43a/19, 43a/27, 44a/1, 44a/19, 46b/16, 49a/9, 49a/14, 49b/24.
üzüm	: Asmanın salkım hâlinde birçoğu bir arada bulunan etli, sulu, tatlı meyvesi 12b/1, 28a/10, 28a/19, 28a/9, 128a/25.

-V-

vā (Ar.)	: Feryat, ağlama, sızlama 91b/7.
vācib (Ar.)	: 1. Yapılması gerekli olan, gerekli 32a/12, 65b/1, 2. Kesinlik ve zorunluluk bakımından farzdan sonra gelen dinî hüküm 45b/15, 67a/19. <i>vācibü'l-ihtirām</i> : Saygıya layık, saygıdeğer 75b/8. <i>vācibü'l-iẓ'ān</i> : Bildirilmesi gerekn 20a/11.
va'd (Ar.)	: Bir işi yerine getirmek üzere verilen söz, söz verme 53b/19.
va'de (Ar.)	: Söz verme 15a/8, 53b/20, 163a/15, 163a/25, 170a/21,
vādī (Ar.)	: İki dağ arasında kalan uzun çukurluk, koyak 41b/17, 92a/7, 158a/13, 158a/19, 158a/22. <i>vādī-i dehlīz</i> : (Burun için) dar ve karanlık vadi 9a/27.

- vāfī (Ar.)** : Yeterli olan, yeten, elverişli, uygun 78b/9.
- vāfir (Ar.)** : 1. Fazla, çok 59b/22, 87a/14, 102a/11, 149a/10.
2. Aruz ölçülerinden bir bahir 165a/27.
- vaḥdāniyyet (Ar.)** : Allah'ın birliği 34a/15, 34a/19, 66b/4.
- vaḥdet (Ar.)** : Bir ve Tek olma, Bir'lik 3b/13, 83b/1, 159b/19, 167a/27.
- vāhib (Ar.)** : Veren, bağışlayan, hibe eden kimse.
Vāhibü'l-ʿAṭāyā : İhsanda bulunan Allah 29b/19, 82b/5.
Vāhibü'l-ʿAṭiyyāt : Hediyeler, armağanlar sunan Allah 22b/19, 54b/5, 58a/3, 135a/7.
- vāhid (Ar.)** : Tek, bir tane 2a/20, 35b/21, 43a/14, 70b/18, 114b/22.
vahīd-i ʿaṣr : Döneminin/zamanının bir eşi/benzeri olmayanı/tek olanı 56b/18.
- vāḥidiyyet (Ar.)** : Bir olma durumu, tek olma durumu, birlik, teklik 167b/23.
- vahīm (Ar.)** : Üzücü veya korkunç sonuçlar doğurabilecek, tehlikeli, korkulu 103b/27.
- vāhime (Ar.)** : Kuruntuya kapılma, evhamlanma hāli 60a/14.
- vahṣet (Ar.)** : Acımasızlık, kıyıcılık 117a/21.
- vahṣī (Ar.)** : Evcil olmayan hayvan, doğa ile iç içe yaşayan hayvan 123b/26, 174a/10.
- vahy (Ar.)** : Peygamberlere gönderilen ilāhī kelam ve haber 21a/16, 39a/4, 40a/21, 48b/2, 50a/5, 107a/19, 138a/22.
vahy-i āsmānī : Gökten gelen vahy 107a/19.
- vāk'a (Ar.)** : Olay, hadise 23b/16, 79a/25.
- vaḵār (Ar.)** : İnsana saygınlık, soyluluk kazandıran, olgunluk duygusu veren davranış ölçülülüğü, ağırbaşlılık, onurluluk, ciddiyet 51a/5, 78b/6, 171b/26.
- vaḵāyi' (Ar. vāḵi'a'nın çğl.)** : Olaylar, hadiseler, vakalar 3a/5, 3b/14, 76b/18, 76b/3, 88b/18, 95a/7.
- vaḵf (Ar.)** : 1. Bağlama 33b/2.
2. Bir malı veya mülkü bir hayır işine bağışlama, bırakma 43a/9.
- vaḵfe (Ar.)** : Kureyş'in her yıl bir gün boyunca sabaha dek Berāna isimli putlarının önünde bulundukları saygı duruşu 94b/25.
- vāḵi'a (Ar.)** : 1. Olmuş bir iş veya iş, olgu 59a/20.

2. Rüyā, hayāl 43a/18, 55b/17, 58b/23, 59a/11.

3. Musibet 60b/21.

vākī‘āt (Ar. vākī‘a’nın çğl.) : 1. Olan şeyler, başa gelenler 65a/7, 92a/24, 93b/12, 104a/28.

2. Rüyalar 104b/8.

vākī‘āt-ı şāliha : Sahih rüyalar, şeytanın karışmadığı ilāhī kaynaklı rüyalar 104b/8.

vākīf (Ar.) : Bir işi gereği gibi bilen, öğrenmiş olan, haberdar olmak 13b/7, 31a/16, 70b/25, 102a/4.

vākīyye (Ar.) : Dört yüz dirheme eşdeğer ağırlık ölçüsü, okka 115a/14, S147b/7.

vākī‘ (Ar.) : Meydana gelen, olan, olmuş, olagelen 3a/7, 20b/13, 39a/23, 47a/22, 62a/19, 76a/20, 96b/24, 102a/13, 136b/11.

vakt (Ar.) : Bir olayın ya da durumun söz konusu edildiği zaman 18a/25, 88b/14, 103b/13, 175a/12.

vakt-i ‘azāb : Azap zamanı 26a/2.

vaktā ki (Ar.) : Ne zaman ki, -diği zaman 10a/21, 11b/19, 12a/26, 31b/24, 33a/21.

vākūr (Ar.) : Ağırbaşlı, ciddi, onurlu, vakarlı 84a/13.

vālī (Ar.) : Gözetici, bir ilin en yüksek rütbeli görevlisi 138a/20.

vālide (Ar.) : Anne 33a/24, 54b/27, 92b/18.

vālideyn (Ar.) : Anne-baba 48b/20.

vālīh (Ar.) : Şaşırmış, şaşakalmış 91b/25.

vāliyān (Ar. vālī’nin çğl.): Valiler 18a/22.

vallāhi (Ar.) : “Allah’ı tanık gösteririm” anlamında yemin sözü 78a/6, 85b/4, 90b/8, 91a/12, 107a/13, 113a/3, 123a/17, 170a/2, 173b/16, 176b/8.

var : 1. Sahip olmak 63b/15, 100a/6, 100b/7, 102a/10, 114b/15.

2. Mevcut olma 57b/8, 101b/12.

3. (Bir isimle birlikte hissetme bildiren olumlu isim cümleleri kurar.) Bir duygu beslemek 61a/17, 61a/18.

4. (Öznenin bulunduğunu, var olduğunu bildirir) olmak 71b/1.

- var-** : 1. Erişilmek istenen bir durum ya da noktaya gelmek, yolun hedeflenen yerine ulaşmak, yetişmek, varmak, gitmek, ulaşmak 5a/24, 132a/19, 136b/26.
2. Başka bir duruma geçmek 172b/20.
- varak (Ar.)** : 1. Yaprak 9a/23, 9a/25, 36b/3, 83a/11.
2. Yazılmış kâğıt 95b/17.
3. Cilt ve tezhip işlerinde kullanılan, altın ve gümüşten dövülmek suretiyle yapılmış çok ince levha 9a/4.
4. Sayfa, levha 166a/7.
- varak-ı sîmîn*: Gümüşten levha 9a/4.
- vārid (Ar.)** : Gelen, erişen 25b/4, 26a/7, 61a/21, 119a/4, 150b/17, 163a/22, 168b/13.
- vāridāt (Ar. vāride'nin çğl.)** : İçte doğan duygu ve düşünce, insan gönlüne doğan bilgiler, ilhamlar 47a/15.
- vāriş (Ar.)** : Mirasçı 19b/19, 40b/24.
- varlık** : Var olma durumu, mevcudiyet 70b/6, 47a/7, 137a/11.
- varṭa (Ar.)** : Maddi ve manevî yıkıma sebep olabilecek tehlikeli vaziyet 36b/21.
- vasaṭ (Ar.)** : İki şeyin ortası, orta 28a/3, 28a/5, 29a/19, 139b/22.
- vasaṭ-ı arz* : Dünyanın ortası, yeryüzünün merkezi 28a/3.
- vaşf (Ar.)** : 1. Nitelik 65a/22, 140a/26.
2. Birinin durumunu özelliklerini anlatarak tanıtmak, tanımlama 127a/21, 156b/15, 160b/4.
- vāşık (Ar.)** : İnanan, güvenen 60a/24, 62b/27, 106b/3.
- vāşıl (Ar.)** : Ulaşan, varan 51b/20, 60a/25, 64b/5, 139a/18, 167b/8, 168b/8.
- vāşıṭa (Ar.)** : 1. Aracılık 22a/18.
2. Aracı 134a/4.
3. Dolay 11a/3.
- vaşıyyet (Ar.)** : Bir kimsenin ölümünden sonra yerine getirilmesini istediği şey 28b/22, 28b/27, 71a/9, 75b/4.

- vāsi‘ (Ar.)** : 1. Geniş, engin, bol 33a/12, 70b/26, 131b/17.
2. Geniş ve müsaadekār manasında Allah’ın kudretinin, rahmetinin, diğer bütün sıfatlarının genişliğini, bolluğunu ve sonsuzluğunu anlatan isimlerden biri 52a/17.
- vāşī (Ar.)** : Vekil, mirasçı 54b/3, 112b/24.
- vaşīf (Ar.)** : Hizmetçi 155b/4, 156b/6.
- vaşl (Ar.)** : 1. Kavuşma 84a/9.
2. Ulama 159a/21.
- vaşşāfān (Far.<Ar. vaşşāf’ın çğl.)** : Niteleyenler, övenler 72b/19, 158b/5.
vaşşāfān-ı nuḳūl-ı āşār. Kitapları istinsah edenleri övenler 72b/19.
- vaṭan (Ar.)** : Bir kimsenin doğup büyüdüğü ya da yurttaşlık bağı ile kendisini bağlı saydığı ülke 20b/25, 38a/1, 74b/3, 117a/26, 128a/19, 172b/12
- vā-veylā (Ar.)** : Yazık, eyvah! 64a/6, 120b/16.
- vay** : Eyvah 30b/25.
- vāz (Far.)** : Bırakma, terk 90a/13, 113a/2, 126b/7.
- va‘z (Ar.)** : Bir kimseye onu iyiliğe, doğruluğa, güzelliğe yöneltecek sözler söyleme, öğüt vermek amacıyla yapılan konuşma 6a/20, 6b/7, 25a/10, 29b/15.
- vaz‘ (Ar.)** : 1. Koyma, koyulma, basma 52b/16, 54a/6, 54b/19, 104a/10.
2. Durum, hāl, tarz, konum, biçim, tavır 79a/7.
- vazgeç-** : Niyetinden ve kararından dönmek, tasarladığı şeyden dönmek 26a/22.
- vazgel-** : Vazgeçmek, feragat etmek 106a/3.
- vāziḥa (Ar.)** : Açık, belli, kapalı olmayan, şüpheyi yer bırakmayan, kolay anlaşılır 110b/21, 118a/8.
- vāzī‘ (Ar.)** : Alçak, bayağı, ādī, aşağılık 35b/1.
- vazīfe (Ar.)** : Günlük ücret, yevmiye 20a/22, 48b/18, 94a/4, 108b/13.
- ve** : İki kelime veya iki cümle arasına girerek aralarında bir bağ olduğunu anlatan söz 100a/15, 101b/16, 111b/23, 111b/24, 112a/18, 112a/21, 112a/22.

ve-illā (Ar.)	: Olmadığı hâlde, olmazsa, yoksa 10b/8, 57b/2, 77b/1, 118b/25, 122b/20, 125a/21, 131b/21, 170b/3.
vebā (Ar.)	: Hasta farelerden insana geçen bir mikrobun oluşturduğu bilinç bulanıklığı ve yüksek ateşle ağır seyreden öldürücü bulaşıcı bir hastalık, taun 28a/2, 87b/2.
vebāl (Ar.)	: Günah doğuracak ve insanı āhiret azabına sürükleyecek olan ağır sorumluluk 3a/11.
veca‘ (Ar.)	: Bedende duyulan ağrı, sızı 22a/14.
vecāhet (Ar.)	: Yüz güzelliği, gösterişlilik 61a/25, 93b/11.
vecd (Ar.)	: Sevgi, hayranlık gibi ağır basan, yoğun bir heyecan yüzünden doğan coşkunlukla kendinden geçme, sevinçten bayılma 83b/22.
vech (Ar.)	: 1. Tarz, biçim, yol 4a/4, 19b/21, 20b/5, 25a/8, 43a/19, 57b/24, 60a/3, 73a/17, 150b/19... 2. Sebep, vesile 4b/13, 24b/3, 25a/25, 36a/8, 43b/14, 56b/4...
<i>vech-i tesmiye</i> : Adlandırma sebebi 55a/24, 55b/10.	
vecīh (Ar.)	: Güzel 61a/24.
vedā‘ (Ar.)	: Ayrılırken hayırlar dileme 31b/5, 38a/4, 44a/9, 73b/1, 87a/9, 100a/16, 148a/19, 161a/17.
vedād (Ar.)	: Sevgi, muhabbet, dostluk 41a/8.
vefā (Ar.)	: Sevgide bağlılık, dostlukla sebat, sadakat 2a/1, 33a/23, 49a/1, 76b/12, 93b/17, 159b/13, 169a/27, 170b/17, 171a/12, 174a/6, 177a/26.
vefādārlik	: Vefadar olma durumu, dostlukta süreklilik 20b/1.
vefāsuz	: Vefası olmayan, sevgisinde, dostluğunda sebat göstermeyen 29a/13.
vefāt (Ar.)	: Ölüm, ölme 25a/14, 53a/8, 116b/6, 127b/18, 144a/3, 151b/4, 161a/8.
vefret (Ar.)	: Bolluk, çokluk 40b/22.
vehhāc (Ar.)	: Alevlenmiş, tutuşmuş 165b/26.
vehm (Ar.)	: Kuruntu, şüphe, tereddüt 104b/4, 129a/24.
vekīl (Ar.)	: Bir başkasının adına söz söyleme yetkisi olan kimse 31b/8.

- velāyet (Ar.)** : Ermiş olma, velilik, ermişlik 65a/2, 150b/1, 150b/2.
- velāyet-penāh (Far.)** : Velilerin sığınağı, velilik makamının dayanağı 110b/10.
- veled (Far.)** : Çocuk 18a/5, 41b/23, 54b/25, 81a/9, 88b/10.
- velī (Far.)** : Ama, fakat, lākin 3b/2, 30a/2, 84a/9, 94a/1, 114a/13, 132a/3.
- velī (Ar.)** : Koruyucu, sahip 1b/1, 119a/20.
- velī‘ahd (Far.)** : Bir hükümdardan sonra tahta çıkacak kimse 28b/19, 28b/21, 29a/17.
- velīd (Ar.)** : Yeni doğmuş çocuk, sabī 166a/24
- velīkin (Far.)** : Lākin, ama, fakat, velākin 8a/10.
- velīme (Ar.)** : Düğün merasimi, evlenme töreni 102b/21.
- veliiyullāh (Ar.)** : Allah’a yakın olma mertebesine erişmiş kimse, veli, eren 50b/12, 82b/15, 82b/15.
- velvele (Ar.)** : Gürültü paturtı, bağrışma 149a/15.
- verā (Ar.)** : Arka, geri 19a/4, 123b/23, 145b/15, 160b/11.
- verd (Ar.)** : Gül.
- verd-i aḥmer.* Kırmızı gül 134b/16.
- verd-i virdleri* : Vird gülleri, dua gülleri 43a/13.
- verem (Ar.)** : Şişme, şişlik 133b/3.
- verrāk (Ar.)** : Kağıtçı.
- Verrāk-ı Hikmet.* Hz. Allah 134a/24.
- veşāyā (Ar. vaṣīyyet’in çġl.)** : Tavsiyeler 44a/21.
- vesīa‘ (Ar.)** : Geniş, vāsi 165a/26.
- veşīka (Ar.)** : Belge 126a/7.
- veşīka-yı zālīme.* Haksızlık yapan belge, adaletsiz belge 126a/7.
- vesile (Ar.)** : Sebep, bahane 3a/13, 17a/17, 40a/26, 56b/20, 102a/20, 168b/23, 177a/19.
- vesme (Ar.)** : Rastık 83a/8.
- ve’s-selām (Ar.)** : Barış, esenlik için 19b/1, 21a/8, 45a/17, 109a/16, 123b/19, 133a/11, 167a/12, 173a/24.

vesvās (Ar. vesvese'nin çğl.): Kuruntular, şüpheler, vehimler, faydasız ve huzursuzluk verici şeyler, vehimler.

vesvās-ı şeytānī: Şeytan kaynaklı vesveseler, şeytandan gelen kuruntular 106b/2.

vesvese (Ar.) : Nefsin gönüle getirdiği boş, faydasız ve huzursuzluk verici şeyler, vehim, kuruntu, şüphe, işkil 13b/4, 90b/24, 98a/21, 106b/2, 131b/10, 166b/23, 168a/16.

ve'y : Ey 35a/20, 64b/26, 72a/3, 84a/8, 90b/6, 128b/12.

veyā (Far.) : Cümlede bildirilen hususun sayılan birden fazla şey için aynı zamanda söz konusu olduğu durumlarda bunların arasına getirilir 22b/19, 74a/12, 102b/7, 131b/10, 140b/16, 152b/7, 157b/3...

veyāhūd (Far.) : ya da , yahut, veyā 8b/11, 103b/19, 125b/15.

veyl (Ar.) : Yazık, vah vah 62b/4.

vezāif (Ar. vazīfe'nin çğl.): Vazifeler, ödevler, görevler, sorumluluklar.

vezāif-i hizmetkārī: Hizmetkārılığa ait vazifeler 48b/18.

vezāret (Ar.) : Vezirin görevi, vezirlik 37a/4.

vezīr (Ar.) : Eskiden bakanlık ya da valilik gibi görevlerde bulunmuş ve paşalık ünvanı almış kimselere verilen ad 67a/12, 70a/6, 70a/12, 70a/13, 70a/26

vezn (Ar.) : Manzum yazılarda hecelerin belli şekil ve sayıda sıralanışından meydana gelen ölçü 16a/19, 176b/18.

vicdān (Ar.) : İnsanda iyiyi kötüyü ayırt eden, iyilikten huzur, kötülükten azap duymasına yol açan, onu davranışları hakkında ādil bir yargıya iten duygu 20a/20, 135a/24.

vifāk (Ar.) : Aynı düşüncede, aynı fikirde olma, muvafakat, mutabakat 13b/9.

vilādet (Ar.) : Dünyaya gelme, doğma 18a/9, 22b/16, 32b/6, 85b/13, 93a/1, 107b/6...

vilāyet (Ar.) :Diyār, ülke, memleket 14b/14, 21a/15, 40a/1, 60a/27, 74a/11, 74a/6...

vildān (Ar. velīd'in çğl.): Kullar, köleler 24a/11.

vir-

- : 1. Allah'ın mahlukata bir şeyi ihsan etmesi, lütufta bulunması, onları nimetlendirmesi 3a/27, 5a/15, 7b/23, 12a/4, 15a/14, 30a/11, 31a/8, 58a/3, 153b/6.
2. Bir hâli bir kimse veya yerde hâkim kılmak, hasıl etmek, sahip kılmak, sahibi yapmak 3b/1, 3b/12, 15b/21, 27a/21, 31b/4, 57b/1, 62b/2, 66a/14, 73a/14.
3. Karşıdakine iletilmek istenen fikir, haber, emir, öğüt vb. bir şeyi bildirmek 4b/1, 9b/1, 14b/1, 21b/8.
4. Kendisine ait bir şeyi başka birine veya bir yere bırakmak, onun istifadesine sunmak 8a/26, 14a/20, 20a/6, 28a/5, 34a/13, 41b/13.
5. Yaymak, çıkarmak, neşretmek 5a/16, 5a/19, 5a/20, 14b/25, 36b/3, 60b/13, 67b/24.
6. (Daha çok olumsuzluk bildiren kelimelerle) yüklemek, hamletmek 7a/7.
7. İmkan tanımak, bir kimseye bir hak vermek 11b/13, 29a/5.
8. Biriyle evlendirmek, nikahlamak 17b/27, 18a/2, 21b/21, 39a/16, 63b/5.
9. (Ad, soyad, unvan, lakap, sıfat vb. kelimelerle) koymak, izafe etmek 12b/13, 18b/1, 27b/27, 41a/6, 54b/6, 59b/18, 64a/22, 64b/2, 82b/12, 85b/21, 120a/20.
10. Meydana getirmek, hâsıl etmek, ortaya çıkarmak 16b/10, 28a/9, 36b/2, 38a/18.
11. Vermek yardımcı fiili ile yapılan deyimler: âvâz vir- 57a/6, destûr vir- 29a/6, gönül vir- 21a/27, 29a/13, icâzet vir- 40a/5, izin vir- 74b/14, nefes vir- 77a/12 , rızâ vir- 63b/10 ,selâm vir- 46b/21, talâk vir- 53a/18.
12. Göndermek 23b/2.
13. Vazifesini yapmak, ifa etmek, sorumluluğunu yerine getirmek 23b/10.
14. Maruz bırakmak 26a/6, 50a/23, 77a/17.
15. (Bir şeyi bir kimseye) iletmek, eriştirmek 30a/6.
16. Götürmek, yönlendirmek, atmak 30b/11.

17. Satmak 33b/27.
18. Harcamak, sarfetmek, tüketmek 35b/9.
19. İkram etmek, sunmak 37b/27.
20. Teslim etmek 44a/16, 44a/19, 54a/11, 157a/23, 164b/10.
21. Yapmak, yerine getirmek 59b/16.
22. Ödemek, tediye etmek 61b/3, 61b/10.
- vīrān (Far.)** : 1. Yıkık, yıkılmış, harap 86a/17, 86b/4.
2. Gamlı, kederli 3a/17.
- vīrāne (Far.)** : Yıkılmış, harap olmuş eski yapı 11a/3.
- vīrānī (Far.)** : Yıkılmışlık, haraplık 70a/5.
- vīrānlık** : Yıkılmışlık, haraplık 77a/17.
- vird (Ar.)** : Belirli zamanlarda manevī bir vazife olarak düzenli şekilde okunan āyet, esmā-i hüsnā veya dualar 4a/18, 38b/8, 43a/13, 142a/15.
- virdür-** : Vermesini sağlamak, vermesine sebep olmak 101a/4.
- viril-** : 1. Lütfedilmek, ihsan edilmek, 4b/9, 55b/19, 164a/14,
2. Bir şey bir kimseye sunulmak, üflenmek 10a/7.
3. Ad, soyad, unvan, lakap, sıfat vb. kelimeler koyulmak, izafe edilmek 18b/1.
4. Hak, yetki vb. bir kimseye tanınmak, sağlanmak, kefarete olarak sunulmak 20b/21.
5. Vazifelendirilmek, sorumlu kılınmak 22b/14.
6. Bir hāl bir kimse veya yerde hākim kılınmak, bir hāli hasıl etmek, bir hāli sahip kılmak, bir hālin sahibi yapılmak 164b/2.
- vişāk (Ar.)** : Bağlantı, gidecek yer, bağlı olunan 73a/8.
- vişāl (Ar.)** : Ulaşma, varma 46b/19, 83b/12, 99a/25, 100a/2, 135b/22, 159a/23, 167a/26...
- vuḍū (Ar.)** : Abdest alma 50b/7, 66a/9, 105b/23.

- vuḥūṣ** (Ar. **vaḥṣī'nin** çğl.): Vahşi hayvanlar 5a/13, 15b/22, 15b/24, 25b/20, 54a/13, 68b/25, 83b/25...
- vuḵū'** (Ar.) : Olma, meydana gelme, ortaya çıkma 166a/20.
- vuḵūf** (Ar.) : Anlama, kavrama, biliş 2b/26, 59b/24, 134b/22, 145a/4.
- vur-** : Elinde tuttuğu bir şeyi bir yere hızla indirmek, çarpmak 27a/1.
- vuşlat** (Ar.) : Kavuşma 63b/17, 172a/25.
- vustā** (Ar.) : 1. Orta parmak 12a/22, 83a/18.
2. Orta, ara 45b/9.
- vuşūl** (Ar.) : Erişme, yetişme, varma 134a/4, 135b/12, 166b/5.
- vü** (Far.) : Ve 2a/10, 61b/8, 72b/22, 78b/6, 83b/21, 90a/5, 165b/4.
- vücūd** (Ar.) : 1. Var oluş, var olma, bulunma, varlık 1b/8, 21b/7, 47a/16, 48b/12, 58b/19, 62b/12, 68a/20, 124a/27, 134a/18.
2. İnsan veya hayvan gövdesi, beden, ten 1b/11, 6a/14, 9a/2, 25b/24, 41a/3, 62b/4.
3. Varlık.
- vücūda gel-* : 1. Doğmak, dünyaya gelmek 18a/7, 19a/7, 19a/8, 22b/24.
2. Yaratılmak 5b/7, 8a/24, 12a/9.
3. Meydana gelmek, ortaya çıkmak, hāsıl olmak 14b/5, 17b/27.
- vücūda getir-*: Yaratmak 7b/2.
- vücūd-ı be-vücūd-ı Muḥammedī*: Hz. Muhammed'in vücudunda vücut bulma 135b/13.
- vücūd-ı ferzend-i devletmend*: Devletli oğlun vücudu 40b/26.
- vücūdī** (Ar.) : Bedenī, bedensel, bedene ait 8b/20, 64b/7.
- vüfūr** (Ar.) : Bolluk, çokluk 2b/7, 3b/2, 56b/17, 57b/15, 99a/11, 102a/10, 118b/9.
- vüfūr-ı 'ilm ü dāniş*: Bilgi ve ilim bolluğu 2b/7.
- vükelā** (Ar. **vekīl'in** çğl.): Veziler, sadrazamlar 70a/2.
- vüs'at** (Ar.) : 1. Genişlik, enlilik 147a/18, 165a/21.
2. Bolluk, kolaylık 142a/15.
- vüşkā** (Ar.) : Çok sağlam olan.

vuşûl (Ar.) : Ulaşma, erişme, varma, muvâsalat 133a/18, 135b/1, 134a/7, 135b/12, 135b/7, 139a/19, 166b/26, 166b/9, 167a/23, 168b/23.

-Y-

yā (Ar.) : 1. Ey 3b/4, 5a/24, 8b/3, 10a/8, 14a/13.

2. Veya 9a/14, 22a/21, 32b/24, 42a/16, 54b/11.

yābān (Far.) : 1. Issız ve şehirden uzak yer, ıssız kır, ıssız ova, çöl, bayır, sahra, tarla, kır 47a/4, 64a/24.

2. Vahşi, yabanî 43a/10.

yād (Far.) : Hatırlama, akla getirme, anma 3a/12, 10b/25, 13b/4, 26a/14, 36a/8, 42b/14, 52a/15, 81b/1, 98a/4.

yād-gār (Far.) : Yadigār, bir kimseyi veya nesneyi hatırlatacak şey 12a/18, 72b/18, 92b/11.

yağ : Birleşiminde stearik, oleik, palmitik asitlerle gliserin bulunan ve bunların oranlarına göre kıvamları değişen bitkisel veya hayvansal madde 32b/15, 53a/25.

yağ- : Yağmur, kar, dolu gökten düşmek 25b/12, 27a/12, 30a/23, 52b/17, 93a/8, 93a/17, 118b/18.

yağdur- : Yağmak eylemini yaptırmak 78a/24, 141b/16, 152a/20, 152a/21.

yağır : Sırt, arka, iki kürek arası 78b/11, 85b/18, 85b/27.

yağmur : Atmosferdeki su buharının yoğunlaşmasıyla oluşan ve yeryüzüne düşen yağışın sıvı durumda olanı, yağar, yağış, baran, bereket, rahmet 8b/11, 25b/12, 78a/24, 93a/16, 93a/8.

yāhūd (Far.) : Veya, ya da 13b/23, 22b/18, 32b/16, 76a/20, 85b/1, 117a/12, 133b/10, 144a/6, 164b/16.

- yāhuz** : bk. **yāhud** 156a/20.
- Yahyā-‘işmet (Far.)** : Ahlak ve namusca Hz. Yahya gibi olan 75a/4.
- yağ-** : Alev almasını sağlamak, tutuşturmak 16b/13, 35a/24, 35b/27, 37a/23, 45a/26, 150a/7.
- yağa** : Bir giyeceğin boyna gelen, boynu çevreleyen bölümü 89b/4.
- yağın** : Az bir ara ile ayrılmış olan zaman veya yer, uzak karşıtı 100b/1, 105b/11, 106b/22.
- yağın (Ar.)** : Eksiksiz, kesin ve sağlam bilgi 96a/19, 111a/17, 117b/11, 123b/10, 125a/15, 133b/12.
- Ya‘kūb-mihnet (Far.)** : Hz. Yakub gibi kederli, gamlı 75a/3.
- yākūt (Ar.)** : Billurlaşmış alümin türünden meydana gelen pembeden koyu kırmızıya kadar değişik renklerde saydam ve değerli bir taş 11b/20, 17b/2, 35b/16, 47b/5, 74a/16, 84a/27, 99b/23.
- yākūt-ı ma‘den-i sermedī*: Tükenmez madenlerin yakutu 1b/15.
- yākūt-zīn (Far.)** : Yakuttan eyeri olan, eyeri yakuttan olan binek 137b/25.
- yākūtī (Ar.)** : Yakuttan yapılmış 18b/7.
- yalan** : Gerçek olmayan, uydurulmuş olan, asılsız 14b/7, 126a/15, 141a/24, 150a/8, 169a/26, 177b/4.
- yalancı** : Yalan söylemeyi alışkanlık hâline getirmiş olan 126a/16.
- yaldur-** : Parlamak 35b/15, 68a/2, 84b/15, 86a/23, 156a/24.
- yalın** : Çıplak.
- yalın ayak* : Çıplak ayakla, ayakları çıplak 21b/17.
- yalın** : 1. Kınından çıkarılmış kılıç, kınından çıkmış kılıç, yalın kılıç, kapsız kılıç 52b/11.
2. Alev, yalın 145b/25.
- yalman** : Kesici ve delici araçların kesen ya da delen bölümü 2b/10.
- yalñuz** : Başkaları olmadan, sadece 49b/11.

- yan** : 1. Kat, nezd, huzur 30b/16, 33a/1, 40a/11, 84a/27, 91b/25, 100b/5, 116a/26.
2. Yakın, civar, mahal 13b/20, 35b/24, 40b/13, 46b/24, 176a/20.
3. Bir yerin/kişinin ön veya arka kabul edilen kısmına göre sağ yahut solda olan tarafı, bir eksene göre sağ veya solda kalan taraf 17a/15, 22a/13, 53b/23.
4. Vücudun sağ veya sol tarafı 50a/22.
- yan-** : 1. Isı ve ışık yayarak yok olmak, kül omak 40a/4, 75b/23, 141b/9.
2. Şiddetli bir arzu duymak 36a/19, 148a/25.
3. Parlamak, parıldamak 86b/14, 141b/8.
4. Tutuşmak, alev almak 35b/11.
- ya'ni (Ar.)** : Ardından gelen bir açıklamayı veya başka türlü bir açıklamayı belirtir, demek, şu demek ki 10a/16, 51a/2, 107a/25, 110b/6, 133a/10, 149b/14, 151a/10.
- yaña** : -e doğru S147a/3.
- yañıl-** : Şaşırmak, karıştırmak, hata yapmak 101a/17, 145b/27
- yap-** : 1. Üretmek, imâl etmek, inşa etmek 25b/16, 26b/21, 42a/26, 48a/10, 60a/23, 86a/16, 95a/26, 104a/22, 104a/24, 174a/10.
2. Kapamak, hareket ettirmek 51a/26.
3. Sermek, yaymak 76b/2.
4. İşlemek, yazmak, nakşetmek 134b/20.
- yapıl-** : Yaratılmak 60a/8.
- yapış-** : 1. Bir şeye tutunmak, onu sıkıca yakalamak, sımsıkı tutmak, sarılmak 26a/16, 26a/21, 26b/3, 44b/27, 63b/14, 117a/22, 133a/16.
2. Bir şeye iyice yaklaşmak, sokulup değmek, yaslanmak, dokunmak 15a/2, 15a/6, 59a/6.
3. Bir işi büyük bir gayretle, istekle ele almak, bir işe hevesle girişmek 2a/6, 132b/24.

4. Aralık kalmayacak şekilde bitişmek 123a/2.
5. Dokunma, temas etmek, değmek 123a/21.
- yapışdur-** : Bir şeyi, bir yapıştırıcı ile başka bir şeyin üzerine tutturmak/asmak 27a/19.
- yaprak** : Bitkilerde solunum, karbon özümlemesi, terleme vb. olayların oluştuğu, çoğu klorofilli, yeşil ve türlü biçimdeki bölümler 14a/22, 55b/15, 92a/8, 143b/6, 156b/4, 155b/14.
- yapraklan-** : Yaprakları çıkmak 36b/2.
- yār (Far.)** : 1. Dost 10a/3, 41a/26, 91b/7, 102b/23, 121a/3, 175a/19.
2. Yardımcı 67b/18, 67b/19, 126a/1.
3. Sevgili 41b/11.
- Yār-ı Ġār* : Mağara dostu, Hz. Ebū Bekir için kullanılan lakap 109b/10.
- yar-** : 1. Kesip açmak, delip açmak 10b/8, 47a/4, 90b/13, 90b/19, 137b/9.
2. Derin yara açmak, yaralamak 111a/21, 121a/8, 123a/3.
3. Sürmek 16a/22.
- yara** : Delici ve kesici bir şeyin vücudun herhangi bir yerinde açtığı yarık 91a/7.
- yaradıl-** : Yoktan var edilmek 6a/2, 19a/20, 23a/7, 70b/6, 142a/20, 146b/7...
- yarak** : Savaş aleti, silah 73b/17, 73b/21.
- yarakla-** : 1. Hazırlamak 22a/23, 154b/8, 157b/11.
2. Yaratmak 19b/25.
- yaramaz** : 1. Olumsuz, kötü, uygunsuz, zararlı 86a/15, 124a/15, 130a/26, 141a/27, 172a/12.
2. İşe yaramayan, yararlı olmayan (kimse veya şey) 97b/5.
- yaramazlık** : Kötülük, fenalık 9a/4, 52a/21, 66a/7, 75a/8, 112b/18, 151a/15 170b/6, 177b/6...
- yārān (Far. yār'ın çğl.):** Dostlar 3a/22, 9b/19, 10a/3, 31a/8, 62a/19, 91a/8, 118b/19.
- yārān-ı muvāfık:* İyi dostlar, sağlam dostlar, kadim dostlar 126a/27.
- yārān-ı Rasūl:* Hz. Peygamber'in dostları, Sahabiler 111a/18, 117a/15.

yārān-ı s̄abık: Eski dostlar 110b/19.

yarad-	: bk. yarat- 4a/24, 4a/27, 5a/7, 5a/11, 15b/22, 35a/7...
yarat-	: Yoktan var etmek, vücuda getirmek, tanzim etmek, düzenlemek, hazırlamak 4a/2, 4a/26, 5a/5, 8b/18, 8b/22, 8b/23, 8b/24, 8b/26, 10a/16, 12a/3, 12b/12, 51a/26, 52a/7, 67a/10, 90a/1.
yardım	: 1. Kendi gücünü ve imkânlarını başka birinin iyiliği için kullanma, muavenet 107a/18. 2. Meleklerin Allah'ın emri ve izniyle insanların bir işi başarmasına/bitirmesine destek olmak 172a/10.
yāre (Far.)	: Yara 91a/1.
yarı	: Bir bütünün eşit olan ya da ya da yarıma kadar olan iki parçasından her biri 173b/8.
yarıl-	: 1. Yarık açılmak, açıklık oluşmak 5a/23, 157b/23, 157b/26, 157b/27, 158a/1, 172b/7. 2. Parçalanmak, açılmak, bölünmek 175b/8.
yarın	: 1. İçinde bulunduğumuz günden hemen sonra gelecek olan gün, ertesi gün 18b/5, 95b/21, 118a/18, 131a/10, 131a/24, 132a/15... 2. Ahiret günü 3a/4, 8a/3, 20b/4, 57a/9...
yarındası	: Ertesi gün 18b/6, 32a/27, 49b/8, 118a/19, 118b/24, 160a/25, 173a/24, 174a/20.
yārī (Far.)	: Yardım, muavenet 67b/19.
yarlığa-	: (Allah'ın bir kulunun günahını bağışlamak, suçunu affetmek, mağfiret etmek 17a/22, 47b/17, 47b/19, 148a/1, 152b/16.
yarlığan-	: Bağışlanmak, affedilmek 151a/3.
yarlık	: Ferman, irade, buyruk 127b/2.
yarı	: Yarım, yarı 62b/21, 173b/9.
yaruk	: Kenar, kıyı 88a/3.
yasak	: Yapılmaması istenmiş, memnu.

<i>yasak it-</i>	: Yasaklamak, engellemek, men edilmek 125b/6.
yasduk	: Yastık, minder 127a/29, 127b/11.
yāsemeñ (Far.)	: Yasemin, zeytingiller familyasından, güzel koku yapımında kullanılan, beyaz renkli (ender olarak kırmızı veya sarı), çok kokulu çiçekler açan, sarmaşık cinsinden ağaççık 9b/6.
yaş	: 1. Gözyaşı 3b/10, 16a/23, 44b/7, 96a/25, 118a/15, 121a/1, 148a/22... 2. (Sebze, meyve, bitki vb. için) taze, canlı, diri 46b/21. 3. Islak, nemli 154a/5.
yaş	: Doğuştan itibaren geçen ve yıl birimiyle ölçülen zaman 24a/23, 28b/20, 38b/26, 52b/26, 89a/25, 104b/13, 112b/22...
yaşar-	: Yeşermek, yeşillenmek 58b/26, 89b/17.
yaşıl	: Yeşil 14b/24, 50a/15, 52b/5, 62a/1, 68b/4, 103b/10, 105b/3, 140a/6, 143a/20, 144a/18, 146a/27, 147a/24, 156b/18,
yaşlu	: 131a/7, 74a/16, 95b/27, 98b/15.
yat-	: 1. Uyumak veya dinlenmek için yatağa girmek/uzanmak 28a/20, 39b/13, 58b/20, 172b/17, 173a/1, 173a/20. 2. Boylu boyunca uzanmak 9a/10, 97b/10, 115a/1, 126b/29. 3. Bir şeyin içinde belli bir müddet beklemek, bekletilmek 11b/10. 4. Mezarda gömülü olmak 151a/25.
yatak	: Üzerine yatılmak için hazırlanmış mahal 176a/7.
yatlu	: Kötü, yaramaz, fena, şom, adi, aşağılık 7a/22.
yatsu	: Güneşin batışından bir iki saat sonraki vakit 136b/12, 150a/11, 162b/8.
yatur-	: Bir kimsenin yatmasını sağlamak, yatağa vb. yere boylu boyunca uzatmak 90b/12, 90b/18, 137b/8.
yavru	: Gelişmesini henüz tamamlamamış, yeni doğmuş, küçük hayvan 84b/27.
yay	: İki ucu arasında bir kiriş gerili olan, eğri ve esnek ok atma âleti 73b/23, 74a/22, 120b/19, 120b/27.
yay-	: 1. Bir şeyi açıp sermek 21b/21, 85a/26.

2. Allahın yeryüzünü canlılar için yaşanılacak şekilde sermek, yaratmak 5a/13.
- yayıl-** : Etrafa dağılmak 147a/19, 155b/2.
- yaz-** : 1. Bir söz veya düşüncüyü belli işaret ve harflerle bir yere geçirmek 9a/1, 18b/8, 20b/17, 23a/12, 25a/2, 53b/16.
2. Kayıt etmek 58a/26, 73b/21.
- yazıl-** : Yazmak eylemi yapılmak 8a/24, 20a/24, 78b/22, 105b/10, 137a/9, 142b/23, 156b/25, 164a/6.
- yazılı** : Yazıya geçirilmiş olan, yazılmış olan 7a/8.
- yazu** : Yazılmış şey 10b/20, 164a/6.
- yed (Ar.)** : El 12a/3, 22b/2, 89b/21, 89b/24, 104a/6.
yed-i beyzā : Çok beyaz el 104a/6.
- yed-** : Yanında, beraberinde götürmek, yol göstermek 164b/25.
- yedu'llah (Ar.)** : Allah'ın eli, Allah'ın her yere erişen gücü 157b/6.
- yedi** : Altıdan sonra ve sekizden önce gelen sayının adı 11a/10, 45b/9, 53a/6, 89a/20, 93a/7, 104b/13, 129a/4, 137b/6, 140b/27.
- yedi** : Yedi, altıdan sonra sekizden önce gelen sayı.
- yedinci** : Yedi sayısının sıra sıfatı, sırada altıncıdan sonra gelen 11b/8, 82a/16, 93a/1, 104a/24, 124b/15, 141a/9, 168a/20.
- yeg** : İyi, daha iyi, dah iyisi, pek iyi, üstün, hayırlı 32b/25, 117b/7, 120b/12, 128b/13, 153b/25.
- yegān (Far. yek'in çğl.)** : Bir, tek 75b/20.
- yegāne (Far.)** : Tek, biricik 77a/9, 77b/23, 99b/15.
- yek (Far.)** : Tek 9b/26, 109a/6.
- yek-cihet (Far.)** : Aynı yönde olan, fikri bir olan 125a/26.
yek-cihet ol- : Aynı tarafta olmak 113b/21.
- yek-reng (Far.)** : Söz birliği, fikir birliği.
yek-reng ol- : Söz birliği etmek, bir konuda aynı görüşte olmak 103a/14.

- yek-sān (Far.)** : Eşit, müsavî, denk 19b/21, 69a/15, 160b/13.
- yek-şenbih (Far.)** : Birinci gün, Pazar günü 105a/21
- yel** : Havanın yer değiştirmesi ile oluşan esinti, rüzgar 5a/7, 9a/11, 28a/21, 77b/13, 121b/17, 136b/20, 139b/12.
- yele** : Aslan, at vb. hayvanların ensesinde veya boynunda gür bir hâlde bulunan uzun kıllar 137b/14
- yel-** : (Kişi için) acele ile yürümek, telaşla koşturmak, hızla gitmek, tez koşmak 41b/17.
- yemîn (Ar.)** : 1. Allah'ı veya mukaddes bir varlığı şahit tutarak verilen söz, ant, kasem 13a/26, 59b/26, 95a/20, 100b/8, 127b/26, S147b/9.
2. Sağ (taraf), sağ 19b/18, 19b/27.
- aşhāb-ı yemîn*: (Defterlerini sağ elden alacaklar için kullanılır.) Cennet ehli 19a/15.
- meşakkāt-ı kedd-i yemîn*: (Rızkını) el emeği ile kazanma güçlüğü, rızkını kendi bilek gücüyle kazanma zorluğu. (Cennet'te rızkı için çalışmak zorunda değillerdi.)
- yemîn ü yesār*: Sağ ve sol 36a/6, 60a/19, 104b/4.
- yemiş** : Meyve 12b/27, 13a/18, 24a/11, 28a/9, 38a/17, 46b/21, 58b/27, 147a/12.
- yemm (Ar.)** : Deniz 2b/23.
- yenābi' (Ar. yenbū')** : Kaynaklar, pınarlar, çeşmeler 135b/27.
- yenbağī (Ar.)** : Uygun, yerinde, münasip, gerekir 2a/15, 136a/17.
- yeñi** : Daha önce var olmamış, son zamanlarda ortaya çıkan 42a/13.
- yenice** : Çok yakın bir geçmişte, oldukça yakın zamanda, az önce 161b/13.
- yesār (Ar.)** : Sol taraf, sol 36a/7, 52b/8, 60a/19, 67a/13, 104b/4, 163b/12, 177a/4.
- yeşir (Ar.)** : Az miktarda, az 60a/12.
- yeşer-** : Yaprak sürmek, yapraklanmak 64b/1.
- yeşil** : Beyaz ışığın tayfında sarı ile mavi arasında yer alan renk 18b/9, 55b/15, 63b/23, 84b/16, 88a/8, 90b/12, 147a/11, 155a/14, 172b/25.

- yet-** : 1. Yeterli olmak, kâfi gelmek, bir ihtiyacı karşılayacak, giderecek nitelikte ve ölçüde olmak S147a/19.
2. Kâfi sebep olmak, bir husus için yeterli olmak 15b/26.
3. Ulaşmak, erişmek, vâsıl olmak 177b/10.
- yetīm (Ar.)** : (Çocuk için) babası ölmüş olan, babadan öksüz 64b/9, 65a/5, 75a/5, 88a/21, 101a/27, 106a/18, 166a/21, 166a/24, 172a/1.
- yetiş-** : 1. Çocuğun gelişimini tamamlayıp iş görebilecek duruma ve yaşa gelmek, büyümek 42b/6,
2. Uzaktaki, yüksekteki ya da derindeki bir yere ulaşmak, değmek, değmek, dokunmak 60a/14
3. Yeter olmak, yetmek, kifâyet etmek 105b/11.
- yetmiş** : Altmış dokuzdan sonra gelen sayı 11b/20, 136b/25, 142b/9, 155a/10, 163a/2, 170a/26.
- yetmişinci** : Sıralamadaki yeri yetmiş olan 80b/14.
- yevākīt (Far. yākūt'un çğl.):** Yakutlar 140a/7
- yevm (Ar.)** : Gün.
yevmen : Belirli bir günde 90a/19, 98a/22, 116b/9.
yevmen-fe-yevmen: Günden güne, gittikçe 114a/15.
yevmü't-terviye : Kurban bayramında arifeden bir önceki gün 43a/18.
- yığ-** : 1. Tepeleme bir yığın hâline gelecek şekilde üst üste koymak 115a/9.
2. Nesneleri üst üste gelecek biçimde dizmek, koymak 115a/23.
- yığdur-** : Yığmak işini yaptırmak 35b/8.
- yık-** : 1. Ortadan kaldırmak, devirmek, varlığına son vermek 26a/23, 130b/3.
2. Kurulu bir yapı vb. şeyi parçalayarak dağıtmak, yerle bir etmek, büyük zarar vermek, bozmak, tahrip etmek 30b/12, 103a/12.
- yıkl-** : 1. Parçalanıp dağılmak 86b/2, 86b/7, 79a/22, 86a/15, 86a/20.
2. Gücü kalmayıp olduğu yere düşüvermek, yığılmak 55a/13, 74a/24, 141a/26, 177a/6.

3. Devrilmek 30b/10, 39a/25.

yıl	: Dünya'nın, Güneş çevresinde tam bir dolanım yapması için geçen 365 gün, 5 saat ve 49 dakikalık zaman 11b/10, 103a/12, 124b/27, 137a/25, 147b/23, 151a/16, 170a/17.
yılan	: Sürüngelemlerden, ayaksız, ince ve uzun olanların genel adı, yerdegezen, uzun hayvan 26b/19, 30b/4, 126b/26, 126b/27.
yıldız	: Çekirdeğinde oluşan füzyon sonucunda açığa çıkan enerjiyi uzaya ışınlam biçiminde yayan, ışıklı gök cisimlerinden her biri 5a/4, 5a/17, 9a/21, 19b/19, 32a/6, 140a/23, 147a/14, 155b/27, 156a/1, 156a/19, 172b/5.
yıllık	: Süresi belirtilen yıl kadar olan 5a/5, 18a/25, 26a/9, 32b/19, 138b/11, 148b/23, 154b/18, 163b/7.
yırt-	: Parçalamak 21b/15, 37b/6, 141a/10.
yırtıcı	: Beslenmek için diğer hayvanları parçalayarak yiyen, vahşi hayvan. <i>yırtıcı cānverler</i> . Vahşi hayvanlar 146b/23.
yırtıl-	: Parçalara ayrılmak, paramparça olmak 174b/9.
yi-	: 1. Yiyecek bir şeyle karnını doyurmak 16b/15, 18a/18, 26b/16, 72a/5, 88b/10, 112b/5, 127a/6. 2. Ağzında çiğneyerek yutmak 12a/24, 13b/25, 22a/9, 26b/19, 34b/7, 41b/13. 3. Dert, üzüntü, keder, gam vb. şeylere için için üzülmek durmak, içten içe kemirmek 48a/25, 90b/6, 164b/1, 173b/20, 177a/10. 4. Güve vb. için aşındırmak, kemirmek, oymak, delmek 126a/21.
yidür-	: Yedirmek, yiyecek vermek 43b/5.
yirmi	: Yirmi, on dokuzdan sonra yirmi birden önce gelen sayı 80a/16, 95a/9, 103a/12, 119a/24, 127a/12, 98a/2, 98b/27.
yirminci	: Yirminci, sırası yirmi sayısı ile belirlenen 80a/11, 141b/13, 152b/23.
yigit	: Delikanlı, yiğit, genç, her şeyin genci 35a/3, 118b/8.
yigrek	: Çok iyi, daha iyi 69b/11.

yil	bk. yel 5a/7, 9a/11, 28a/21, 121b/17.
yelpeze (Far.)	: Yelpāze, iki tarafa sallandığı zaman bir hava esintisi yaparak serinlemeyi sağlayan hasır, fildişi, kumaş,kâğıt, kuş tüyü vb.’den yapılmış küçük taşınır âlet 9a/11.
yimek	: Yenmek için pişirilmiş, hazırlanmış yiyecek, taam 16b/21.
yin-	: Yemek yenmek işi yapılmak 94b/11.
yinçe	: İnce 35b/8.
yine	: Bir daha, tekrar, gene 1b/7, 43b/9, 52a/9.
yir	: 1. Ayakla basılan, ayakların altında buluna yüzey, zemin 32b/9, 38b/1, 44a/20, 103a/10, 120a/28, 120b/27. 2. Mevki, mekân, mahâl 19a/4, 39b/11, 51b/12, 52b/1, 73b/7, 147b/24, 157a/15. 3. Yeryüzü, dünya 15a/19, 27b/16, 89a/11, 105b/2. 4. Katman, zemin, manevî alemde bulunan kat 5a/16, 141b/13, 145a/14, 157b/25. 5. Yaşanılan, oturulan şehir, kasaba, mahalle veya toprak 64a/6, 69b/4, 116b/15. 6. Yol, mesafe 43b/6, 88a/7, 149a/4. 7. Bir nesne veya kimsenin kapladığı yahut kaplayabileceği boşluk, bulunduğu mahal 35b/10, 48a/5. 8. Dünyâ, yeryüzü, maddi âlem 15b/27, 123a/16. 9. Bölüm, kısım 93b/2. 10. Arazi 36b/1. 11. Durum 82a/25. 12. Toprak, balçık 55a/2.
yir eyle-	: Yerleşmek, iz bırakmak 123a/23
yirlü yirüñe	: Olması gereken yere, kendine ait yere 171a/17.

yiryüzi	: Dünya 6a/6, 15b/22, 23b/6, 33a/11, 50a/22, 76a/16, 85a/6, 119b/10, 128b/12.
yit-	: YetiŖecek miktarda veya derecede olmak, elvermek, kâfi gelmek 84a/9, 124a/15.
<i>yiter</i>	: YetiŖir, elverir, kifâyet eder 47b/20, 114b/5, 173b/20
yitir-	: 1. (KiŖi için) ölüm vb. nedenlerle ondan ayrılmak, kaybetmek 91b/14, 91b/26. 2. Bir nesne veya eŖyanın nerede olduğunu, ne olduğunu bilememek, bulamamak, kaybetmek 162a/22.
yoğur-	: Meydana getirmek, yaratmak 8b/16, 28b/14.
yoğurt	: Maya katılarak koyulaŖtırılmıŖ kıvamlı bir süt ürünü 77a/12.
yohsa	: 1. Kesinlik kazanmayan iki düşünceyi belirten soru cümlelerinin arasına getirilir 7b/18, 15a/24, 21b/8, 49b/11, 54b/11, 67b/9. 2. Kabul edilen bir hükmü bildiren bir cümleden sonra buna zıt hüküm bildiren bir cümle geldiğinde bu iki cümlenin arasına getirilir 33a/11, 127b/6, 152a/11. 3. Ters bir ihtimal anlatır, aksi takdirde 73a/20, 124b/6.
yok	: 1. Var olmayan, bulunmayan, mevcut olmayan nesne, kimse vb., elde olmayan, varlığı olmayan Ŗey 102a/26, 103a/9, 106b/3, 110b/16, 113a/9, 113b/11, 125b/14, 164a/19, 17b/21, 17b/25, 39b/12, 41a/27, 42a/10, 45b/21, 55a/5, 56b/13, 58b/6, 59b/24, 77a/10, 77a/11, 77a/15, 87b/25, 89a/1, 93b/2, 97a/6. 2. Hayır 107a/16, 111b/4, 112a/18, 117b/26, 120a/12, 122a/15, 124a/6, 129b/11, 131b/14, 135a/22, 175a/20.
yokla-	: 1. Bir kimsenin ya da Ŗeyin bulunup bulunmadığını elle inceleyerek belirlemek, elle kontrol etmek, gözden geçirmek 173a/18, 174a/5. 2. Hâl hatır sormak maksadıyla bir kimseyi görmeye gitmek, bir kimsenin vaziyetini kontrol etmek 32b/13.

yol	: 1. Bir yerden bir yere gitmek maksadıyla içinden veya üzerinden geçilen yer, tarik, rah 10a/17, 17b/7, 17b/9, 20b/23, 30b/5, 32a/23. 2. Bir şeye ulaşmak için takip edilen seyir 21a/17, 21a/20, 23a/17, 25a/8, 34a/26, 51a/13. 3. Yolculuk 22a/10, 56b/12, 56b/13, 88b/25, 100a/13. 4. Usul, tarz, sistem 11b/12, 31b/25, 5. Bir amaca ulaşmak için başvurulması gereken çâre, vāsita 9b/24, 177a/19. 6. İçinden sıvı ve hava akan/geçen kanal 10b/13. 7. Sebebiyle, sebebinden 11a/26. 8. Bir amaç, gaye, kişi, değer uğruna/uğrunda/izinde 59b/25.
yoldaş	: Bir kimseye çıktığı yolda arkadaşlık, eşlik eden kimse, yol arkadaşı 41a/23, 50a/17, 69b/4, 84b/25, 148b/13, 167b/23.
yoldaşlık	: Birine bir amaca ulaşmada yardımcı olmak/ aynı yolda yürümek 112b/20, 170b/7.
yon-	: Yontmak, tıraş etmek, 22b/8, 33b/4, 34a/4, 34a/11, 50a/18.
yor-	: Yürümek 114b/6, 173a/26.
yorıl-	: Yorgun düşmek, yorgunluk duymak 39b/13.
yön	: 1. Bakma ve yönelme doğrultusu 3b/7. 2. Sebep, neden 13b/9.
yöre	: Bir bölgenin, belli bir yer ve çevresini kapsayan sınırlı bölüm, dolay, havali, mahal, çevre 162a/20.
yu-	: Yıkamak, temizlemek 7b/12, 53a/27, 90b/20, 94b/15, 139a/11, 150a/8, 164b/4.
yukarı	: 1. Üst konuma yönelmek belirtir, üst tarafa, üstteki kata, üste, yükseğe, yukarıya 22a/22, 26b/4, 107a/20, 107a/24. 2. Bir şeyin aşağı kabul edilen kısmına göre üstte kalan tarafı veya bu tarafta olan kısmı 26b/27, 145b/7, 155a/6.

3. Belirli bir yere göre seviye bakımından daha yüksek 26b/13, 115a/8.
4. (Yazı ve söz için) daha önceki kısım, üst 61b/20, 151a/18.
5. Bulunulan yere göre seviye bakımından daha yüksekte olan veya daha yüksek kabul edilen taraf yahut bu tarafta bulunan şey 48a/9.
6. Soy silsilesi içinde önce gelen 64b/16.
7. Derece ve yetki bakımından en üstte bulunan Allah'ın makamı 66a/21.
- yum-** : Kısarak kapamak, kapamak 15b/19, 20a/26, 51a/28, 84b/14, 140a/12, 161a/27, 165b/18.
- yumşak** : Sert olmayan, üzerine dokunulduğunda çöken, çukurlaşan, eski biçimini kaybeden 90b/25.
- yumurda** : Yumurta, kümes hayvanları ve özellikle tavuk tarafından yumurtlanan, beslenmede çok önemli bir yeri olan, üstü beyaz kırılğan bir kabukla kaplı, beyzî biçimde bir besin maddesi 174b/7, 174b/8.
- yumurdla-** : Yumurta vermek, yumurta doğurmak 174a/10.
- yun-** : Yıkanmak, temizlenmek 85b/16, 151a/1.
- yurdu** : İğne deliği 158a/3.
- Yūsuf-şabāḥat (Far.):** Güzelliği Hz. Yusuf gibi olan 75a/3.
- Yūsufān (Far. Yūsuf'un çğl.):** Yusufklar 83b/14.
- yutdur-** : İçine alıp yok etmesini sağlamak 36a/13, 152a/18, 152a/19.
- yuva** : Kuşların ve başka hayvanların barınmak, yumurtlamak, kuluçkaya yatmak, yavrularını büyütme veya yavrulemek için türlü şeylerden yaptıkları ve türlü biçimlerde hazırladıkları barınak 174a/26, 174b/7.
- yuvala-** : 1. Ovalamak, sürmek 33b/8.
2. Yerleştirmek 115a/23.
- yuvalan-** : Yuvarlanmak 103a/28.
- yüce** : 1. Yüksek, ulu 36b/14, 40a/23, 66a/8, 105b/28.
2. Sivri (burun), uzun (burun) 93a/5.
- yücel-** : Yükselmek 48a/9, 48b/7.

yücelik	: Şeklen, cismen, bedenen büyüklük, irilik, azamet 147b/17.
yügrük	: Yaya, yürüyen 76a/19.
yük	: 1. İnsana baskı yapan ağır durum veya görev 29a/14, 102a/17, 138a/8, 150a/14, 150a/15, 159b/26, 159b/27. 2. Ağırlık 139a/14, 141a/12, 162a/24. 3. Eşya 95a/12.
yüklen-	: Bir nesneyi taşımak üzere bir vasıtaya yerleştirmek 162b/1.
yüklet-	: 1. Bir kimseyi ağır bir sorumluluk altına sokmak, yükümlülük altına sokmak 150a/15, 152b/21. 2. Yük hayvanı üzerine yerleştirmek 171b/9.
yüklü	: bk. yüklü 56a/26.
-e yüklü ol-	: Birisine gebe kalmak, bir çocuğa hamile kalmak 56a/26.
yüklü	: Gebe, hamile 14b/8.
yüksek	: 1. Tabanı ile en yüksek noktası arasındaki mesafe kendi cinsinden olan şeylere göre fazla olan 27a/14, 156a/3, 158a/3. 2. Derece, rütbe ve mevki bakımından üstün 68a/8. 3. Belirli bir yere göre daha yukarı konumda bulunan 128a/24.
yükseklik	: Bir şekil, cisim veya nesnenin tabanı ile tepesi arasındaki mesafe 25b/20, 103a/9, 147a/18, 154b/18.
yümn (Ar.)	: Bereket 34b/8, 91a/13, 102a/7, 135a/8, 176b/6. <i>yümn-i seher</i> . Sabah bereketi 133a/20.
yümnî (Ar.)	: Uğurlu, uğurla ilgili 98b/11, 110b/22.
yüñ	: Koyun, keçi, deve vb. hayvanların vücudunu örten kılların tümü 45b/21, 115a/7.
yüri-	: bk. yürü- 55a/13, 61b/26, 88a/1, 89a/1, 89a/18, 89a/20, 100a/9, 106a/21.
yürü-	: 1. Adım atarak ilerlemek, yol almak 55a/13, 61b/26, 88a/1, 89a/1, 100a/9, 101b/24. 2. Deniz, dere vb sular üzerinde yüzmek/ilerlemek 15b/17, 25b/8, 106a/21.

3. Çocuk, hasta vb için ayakları üzerinde gezecek, dolaşacak duruma gelmek 89a/20.
4. (Koyun vb. hayvan sürüsü için) yayılmak, otlamak, dolaşmak, gezmek 89a/18.
5. Hareket etmek, iş yapmak, çalışmak 16a/25.
- yüz** : Doksan dokuzdan sonra, yüz birden önce gelen sayının adı 10a/23, 11a/24, 11b/10, 15b/16, 23b/5, 24b/13, 38b/9...
- yüz** : 1. Başın üzerinde alın, kaş, göz, burun, yanaklar, ağız ve çene bulunan ön kısmı, surat, çehre 7b/13, 9b/1, 11a/17, 11a/25, 15b/16, 22a/23, 33a/9.
2. Yüzey, satıh 27b/14, 47a/22, 106a/21.
3. Kesici âletlerde keskin taraf 45a/16.
- yüz göster-* : İltifat etmek, yüz vermek, güzel görünmek 17a/23.
- yüz tut-* : 1. Dönmek, yüzünü çevirmek 14a/20.
2. Yönelmek, girişmek 73a/5.
- yüz-** : 1. Kol, bacak, yüzgeç vb. organları hareket ettirerek suda ilerlemek 4a/18, 92b/3, 92b/4.
2. Gök cisimlerinin uzay boşluğunda esir maddesi içinde belirli bir yörüngede hareket etmesi 140a/24.
- yüzlü** : Belirtilen nitelikte yüzü bulunan 93a/6, 110a/12.

-Z-

- zabb (Ar.)** : Yapılan bir kötülük karşısında suskun kalma, karşılık vermeme 52a/21.
- zābı (Ar.)** : Tuttuğunu koparan, dediğini yaptıran, zapteden 23a/6.
- zābıta (Ar.)** : Bağ, kural 76b/21.

- ẓabt (Ar.)** : 1. Uzun süre koruma amaçlı bir yerde saklama, sıkı sıkıya muhafaza etmek 53a/9, 102b/27.
2. Zorla bir yere alma, hapsetme 24b/15.
3. Duygu ve hislerini kontrol etme, kendini zorlama 46a/9, 88b/16, 174a/12.
4. İdaresi altına alma, kendine māl etme 74b/4.
5. Kaydetme, kayıt altına alma, bir yere not etme, ezberine alma 87a/12.
- ẓabt eyle-* : Tutmak, muhafaza etmek 18b/13.
- ẓabt it-* : 1. Zorla alıkoymak, hapsetmek 24b/15.
2. Durdurmak, tutmak 46a/9, 88b/16.
- zād (Ar.)** : Yiyecek, azıcık 3b/11, 74a/5, 129b/1, 129b/2, 135a/5.
- za‘f (Ar.)** : Zayıflık, kuvvetsizlik, arıklık 8a/21, 53a/1, 31a/14, 54b/10, 64a/18, 115a/2, 176a/22.
- ẓafer (Ar.)** : Savaşta kazanılan başarı, utku, yengi 22a/1, 59b/12, 60b/18, 71b/27, 98a/6, 100b/18, 124a/18.
- za‘ferān (Ar.)** : Safran 5a/25, 5a/27, 148a/9, 155a/18, 155b/11, 156a/18.
- ẓafer-fām (Far.)** : Rengi başarı olan, galibiyet renginde olan 2b/10.
- zāḡ (Ar.)** : Şaşmak, Kaymak (bk. Kur‘ān-ı Kerīm, Necm Sūresi, 53/17.) 1b/14.
- zāḡ (Far.)** : Karga 40b/12, 62a/1.
- ẓahāir (Ar. ẓahīre’nin çḡl.)**: Tahıllar, zahireler 70b/21.
- zāhid (Ar.)** : Dini buyrukları yerine getiren, yasaklarından kesinlikle sakınan (kimse) 95a/22.
- ẓahīm (Ar.)** : İri kıyım, cüsseli
- ẓahīmū’l-cüsse*: Büyük cüsseli 29b/6.
- zāhir (Ar.)** : Parlak 83a/11.
- ẓāhir (Ar.)** : Coşmuş, taşmış (deniz) 2b/27.
- ẓāhir (Ar.)** : 1. Açık, belli, meydanda olan, ortaya çıkma, görünür olma 101b/7, 103b/10, 133a/3.

2. Görünüş, dış yüz 104b/9, 159a/17.

3. Kesinliğe yakın bir olasılıkla, muhakkak, elbette, herhâlde 101a/4.

ẓāhire (Ar. **ẓāhir**'in mües.): Meydanda olan görünen, açık ve belli olan (şey) 133a/3, 139b/6.

ẓāḥire (Ar.) : Gerektiğinde kullanılmak üzere saklanan tahıl 13b/26, 26a/9, 41b/27, 154a/17.

zāhire (Ar.) : Parlak 68b/11.

ẓāhiren (Ar.) : Görünüşe göre, görünüşte, dıştan 112a/14.

zaḥm (Ar.) : Yara 25a/23, 34b/26, 174a/16.

zaḥm ur- : yaralamak 59b/16, 97a/2, 111a/21.

zaḥmet (Ar.) : 1. Sıkıntı, güçlük, eziyet 30a/5, 41b/26, 85b/16.

2. Yorgunluk, meşakkat 56b/13.

ẓahr (Ar.) : Geri, arka, sırt 12a/2, 12a/13, 12a/20, 55b/4, 62b/24.

ẓa'īf (Ar.) : Güçsüz, kuvvetsiz, zayıf 2a/14, 38a/26, 41b/23, 52b/20, 117a/2, 127a/22, 144b/2, 164a/26, 176a/15.

ẓa'īfū'l-aḥvāl : Hâli perişan, güçsüz durumda olan 2b/15.

ẓa'īfū'l-enām : Bütün varlıkların en zayıfı, Yaratılmışların en güçsüzü 3b/21.

ẓa'īfū'l-īmān: İmānı zayıf olanlar 161b/21.

ẓa'īfān (Far.<Ar. **ẓa'īf**'in çğl.): Zayıflar, güçsüzler 117a/2.

ẓa'īfe (Ar.<**ẓa'īf**'in mües.): Güçsüz, kuvvetsiz 33b/25, 53a/9, 120b/13, 120b/15.

zāil (Ar.) : Yok olan, ortadan kalkan 2a/10, 22a/9, 25a/14, 28a/10, 28a/18, 37a/11, 57a/1, 70b/18, 79a/22, 84a/20, 96a/18, 133b/24, 175a/2.

zākīr (Ar.) : Anan, zikreden 3a/25.

zakḳūm (Ar.) : Zakkumgilllerden, Akdeniz bölgesine özgü, dört beş metre kadar boylu, üç ya da dördü bir arada çevrem yapraklı, değirmi beş yuvarlak lop hâlinde açılmış beyaz ya da pembe çiçekli, yaprakları ölüme sebep olabilecek kadar çok zehirli bir ağaççık 158b/4.

ẓalām (Ar.) : Karanlık 134a/27.

ẓālim (Ar.) : Haksızlık eden, zulm eden 39a/1, 39b/3, 77a/6, 98b/6, 111a/1, 115a/7.

ẓālime (Ar. ẓālim'in mües.): Haksız, adaletsiz 126a/7, 126a/13, 126a/20, 126b/13.

zamān (Ar.) : Vakit 3a/9, 10a/7, 12b/10, 16b/15, 26a/27, 28b/10, 29a/5, 32a/18, 39b/20, 64a/11, 74a/18, 88b/22, 99b/23.

zamān-ı ba'īd: Çok uzun sürmek 77a/7.

zamān-ı bi'set: Peygamber gönderme zamanı 71a/10, 169a/17.

zamān-ı bülūğ: Cinsel olgunluk zamanı 18b/18.

zamān-ı yesīr: Kısa sürede, az zamanda 60a/12.

zamān (Ar.) : Bedel 125a/4, 125a/5.

zamāne (Ar.) : Devir, vakit 70b/20.

zāmin (Ar.) : Kefil 125a/4.

zamīr (Ar.) : Yürek, gönül 58b/21, 59a/6, 99b/11.

zamīr-i cāmī'-i cümle ḥaḳā'ik: Bütün hakikatleri bilen/gören yürek 2b/7.

zamīr-i müstenīr-i mevrīd-i āyāt-ı vahy-i İlāhī: İlāhī vahy āyetlerinin varacağı ışıklı gönül, İlāhī āyetlerin gideceği aydınlık gönül, İlāhī vahy āyetlerinin ulaşacağı nurlu gönül 105a/15.

zamm (Ar.) : Kendüye doğru çekme 105b/11.

ẓann (Ar.) : Doğruluğu, gerçekliği kesin olmamakla birlikte doğruymuş veya gerçekmiş gibi düşünme, sanma 36b/15, 55a/2, 53b/25, 110a/13, 130a/16, 132a/7.

zār (Far.) : Ağlayış, inleme 90b/10.

ẓarāif (Ar. ẓarīfe'nin çğl.): Zarifler, ince ve güzel şeyler var 48a/26.

ẓarar (Ar.) : Bir kimsenin, bir şeyin, bir olayın yol açtığı maddi ya da manevī kayıp, çıkar kaybı veya olumsuz, kötü sonuç, dokunca, ziyan, mazarrat 21a/6, 21a/8, 26a/12, 26a/15, 32b/7, 35a/19, 38a/2, 91a/27, 174b/2.

ẓarf (Ar.) : Kılıf, kap, muhafaza 28b/11, 88b/19, 94b/12, 147b/8, 176b/1, 176b/3.

zārī (Ar.) : Ağlama, sızlama, inleme 62b/3, 131a/9, 148a/23, 158b/24.

ẓarīlık : Ağlayış, sızlayış 7b/8, 17a/2, 125b/18.

ẓarlık : Ağlayış, inleme 15b/2, 124a/11.

- ẓarūret (Ar.)** : Zorunluluk, zorunluk 75a/27, 96b/18.
- ẓarūreten (Ar.)** : Zorunlu olarak 32b/3, 128a/19, 163b/13.
- ẓarūrī (Ar.)** : Mecburī, zorunlu 39a/12, 99a/5, 103a/11, 118a/10, 118b/15.
- ẓāt (Ar.)** : 1. Kendi, öz 29a/17, 66b/4, 136a/3, 167b/21, 167b/23.
2. Sahip olan, mālīk olan kadın 174a/18.

ẓātü 'n-niṭākayn: Hz. Ebū Bekir'in kızı Esmā'ya hicrette fedakārlıkta bulunması hasebiyle ve cennette iki kuşağa nāil olacağı müjdesiyle Peygamberimiz Hz. Muhammed tarafından verilen lakap 110b/23, 173b/10.

- ẓāt (Ar.)** : 1. Kişi, kimse, şahıs, özellikle saygıder kimse 1b/4, 2a/6, 2b/7.
2. Hz. Allah 4b/5.

ẓāt-ı 'ālī-şifāt : Yüce nitelikleri olan şahıs, Yüce vasıflarla donanmış kimse 53b/18.

ẓāt-ı bā-berekāt: Soylu zat, yüce kişi 93b/12.

Ẓāt-ı bī-misāl: Eşsiz Zat olan Allah 165a/22.

- ẓāvābiṭ (Ar. ẓabiṭa'nın çğl.)** : Kurallar, kaideler, usuller 132b/25.

- ẓāviye (Ar.)** : 1. Köşe 10a/17, 41a/13.
2. Açı 95b/1.
3. Sofinin çile için çekildiği ıssız yer 135a/26.
4. Küçük mağara 33a/7.
5. Küçük tekke, mescit 136b/14.

- ẓāyi' (Ar.)** : 1. Yitmiş, kaybolmuş, yitik, kayıp 14a/23, 28b/10, 29b/21, 41b/21, 48a/7, 91b/21, 91b/23, 92a/5, 119b/3, 133b/26, 138a/27, 171a/11.
2. Mahvolmuş, yok olmuş, kaybetmiş 15a/5, 15b/16.

ẓāyi'a (Ar. ẓāyi'nin mües.): Boşa gitmiş, zayı olmuş 3a/11.

- zebān (Far.)** : 1. Konuşulan dil, lisan 38b/8, 3a/6, 5b/15, 85a/15, 115b/3, 121a/7, 127a/16.
2. Tatma organı, dil 9b/3, 142a/12.

zebān-ı ḥāme-i müşgīn- 'imāme: Siyah renkli başlığı olan kalemin dili, lisani 53b/18.

- zebānī** (Ar.) : İslāmiyete göre, cehennemlikleri cehenneme atmakla görevli melek, cehennme bekçisi 30a/25, 141a/4.
- zebānīye** (Ar. **zebānī'nin mües.**): Cehennem bekçisi 151b/26, 158b/14.
- zeber** (Far.) : Üst, üst taraf 34b/26.
- zīr ü zeber* : Alt üst
- zeberced** (Ar.) : Yeşil renkli bir süs taşı, doğal magnezyum ve demir oksit, krizolit 14b/26.
- zebercedī** (Ar.) : Zebercede benzeyen, zeberced renginde olan, fıstıkī yeşil renginde olan 50a/12, 52b/5, 147a/26, 147b/5, 155a/14, 155b/13, 156a/17, 156b/18,
- zebercedī-senām** (Far.): Fıstık yeşili renkli hörgücü olan 137b/25.
- zebh** (Ar.) : Kurban etme 42b/7, 43b/17, 43b/20, 43b/25, 43b/25, 43b/9, 44a/16, 45b/6, 46b/12.
- zebīh** (Ar.) : (Hayvan için) Kurbanlık, kurban edilecek 65a/3.
- zebūn** (Far.) : Güçsüz, zayıf, āciz, çaresiz, elden ayaktan düşmüş 3b/3.
- zehr** (Ar.) : 1. Yasaklama, ayrılıkta bırakma 125b/16, 169b/14, 169b/26.
2. Eziyet etme 25a/9.
- zehr** (Ar.) : Çiçek 99b/7.
- zehr** (Far.) : 1. Zehir, ağı 14b/27, 63a/26.
2. Kötülük taşıyan duygu ve niyetler, öfke, kötülük 97a/26.
- zehrā-duhter** (Far.) : Parlak yüzlü genç kız 137a/4.
- zehr-ālūd** (Far.) : Zehirli 63a/26.
- zekā** (Ar.) : Saflık, duruluk, katışıksızlık 84a/16.
- zekāt** (Ar.) : İslamın beş şartı içinde yer alan, zengin sayılan Müslümanın sahip olduğu mal ve paradan her yıl kırkta bir oranında yoksullara dağıtmak suretiyle yerine getirdiği mālī ibadet, bu mal ya da paradan kırkta bir oranında miktarın yoksullara dağıtılması 23b/10, 118a/6, 141a/5, 150a/10.
- Zekeriyyā-hidmet** (Far.): Hz. Zekeriya gibi hizmet eden 75a/4.
- zelemāt** (Ar. **zelem'in çğl.**): Katırlar 74a/19.

zelîl (Ar.) : Aşağılanan, hor görülen, aşağılık, düşkün 1b/6.

zellât (Ar. zelle'nin çğl.): 1. Sürçmeler, kaymalar 164a/27.

2. Suçlar, günahlar 37a/26, 174a/2.

zellât-ı sicillât: Günah defterleri, suçların yazıldığı defterler 174a/2.

zelle (Ar.) : Ayağı kayma, sürçme 149b/24, 169a/12.

zelzele (Ar.) : Deprem, yer sarsıntısı 44b/17, 149a/15.

zemen (Ar.) : Zaman 72b/22.

zemherî (Ar.) : Kış mevsiminin 21 Aralık-30 Ocak arasındaki 40 günlük soğuk dönemine verilen ad, karakış 152b/18.

zemîme (Ar.) : Kötülenmeye, çekiştirilmeye layık kötü davranış 47a/4.

zemîn (Far.) : 1. Yeryüzü, dünya 2a/19, 5a/21, 164a/21.

2. Toprak, yer 147a/7, 169b/20, 174a/25.

3. Bir şeyin üzerine oturduğu yatay düzey, taban, döşeme 104a/6, 129a/18.

4. Bir fiilin, konunun dayandırıldığı esas, temel, dayanak 162a/12, 165a/13, 167b/24.

zemîn-güsterde (Far.): Zemine yayılmış olan, yeryüzüne döşenmiş olan 43b/3.

zemîn-şikâf (Far.) : Yeri yaran 172b/11.

zemistân (Far.) : Kış mevsimi, kış 83a/13, 83a/27, 83b/15.

zemm (Ar.) : Kınama, ayıplama 33a/26, 34a/23, 120a/5.

zemmâm (Ar.) : Çok kötöleyen, çok yeren, çok kınayan, çok çekiştiren, dedikoducu 141a/18.

zemzem (Ar.) : 1. Kâ'be yakınında bulunan kuyu 31a/27, 41b/1, 41b/22, 49a/2, 57a/7.

2. Bu kuyunun Müslümanlarca kutsal bilinen suyu, zemzem suyu 42a/18, 137b/9.

zemzeme (Ar.) : Şarkı, nağme 57b/10, 67b/24, 67b/25, 156a/27.

zenân (Far. zenn'in çğl.): Zevceler, kadın eşler 41a/16.

zenân-ı müte'addide: Birden çok kadın, birden çok zevce, birden çok eş 56b/23.

zenbûr (Ar.) : Eşek arısı 38b/14, 66a/10.

- zencebîl (Ar.)** : bk. **zencefîl** 155b/9.
- zencefîl (Ar.)** : Zencefilgillerden, Hindistan ve Malezya'da yetişen, yaklaşık 100 santimetre yüksekliğinde, kamış görünüşünde otsu bir bitki 50a/14, 155b/9.
- zencîr (Far.)** : 1. Eskiden suçluların, delilerin eline, ayağına vurulan demirden bağ 35b/18, 37a/22, 37b/6, 100a/5, 141a/25.
2. Birbirine geçmiş halkalardan oluşan bağ/dizi 58b/24, 58b/26, 59a/12.
- zengār (Far.)** : Pas, kir 132b/26, 134b/21
- zengārî (Far.)** : Bakır pası renginde olan 83a/7.
- zenn (Far.)** : Kadın 53a/18, 77b/18, 102a/9.
zen-i pāk-dāmār: Namuslu kadın 29b/1.
zen ü ferzend: Eş, hanım ve çocuk 38a/5, 42b/8.
- zennûbe (Far.)** : Günahkâr kız 161a/11.
- zer (Far.)** : Altın 35b/23, 73a/12, 83a/5, 90a/20, 102b/2, 102b/11, 118b/24.
- zer^c (Ar.)** : Ürün, ekin 49a/13.
- zarāif (Ar. zarīfe'nin çğl.)**: Zarif, ince, güzel, kibar şeyler.
zarāif āşār : Zarif eserler 48a/26.
- zer-beft (Far.)** : Sırmalı (kumaş) 34b/22, 155a/24.
- zer-endūd (Far.)** : Ezilmiş varak altınının zer mürekkep hâline getirilerek beyaz ve renkli kâğıda fırçayla sürülmesiyle hazırlanmış (hat veya tezyinat eseri) 79a/27.
- zer-gerān (Far. zer-ger'in çğl.)**: Kuyumcular 60a/17.
- zer-nigār (Far.)** : Altınla işlenmiş 9a/25, 33a/20, 60a/27.
- zerār (Far.)** : Kadın ve çocuklar, erkeklerden maada herkes 70a/17.
- zerd (Far.)** : Sararmış, solgun, soluk 38a/4, 160b/12, 160b/25.
- zer-efşān (Far.)** : Altın serperek yapılan süsleme 74b/1, 104a/1, 131b/27.
- zerenc (Far.)** : Bir tür ağaç sakızı 134b/20.
- zer-nikab (Far.)** : Altından peçe takma 148b/4.
- zerrāt (Ar. zerre'nin çğl.)**: Zerreler.

zerrāt-ı vücūd-ı tālib: İsteyen vücudun zerreleri 83b/27.

zerrāt-ı zürriyyāt: Nesillerin zerreleri, soyların zerreleri 19a/5.

zerre (Ar.) : Çok küçük parça 20b/10, 25a/8, 28b/24, 40b/15, 132b/7, 165b/7.

zerrīn (Ar.) : Altından yapılmış 34b/23, 83a/9, 134a/22, 144b/13, 166a/1.

zerrīn-bāl (Far.) : Altından kanatları olan 82b/27.

zerrin-beğal (Far.): Gövdesi ile ayaklarının birleştiği yerler altın sarısı olan (at) 137b/27.

zerrīn-ṭınāb (Far.) : Altından (çadırı kazığa bağlamaya yarayan) ip 61b/17.

zevād (Ar.) : Yiyecekler, azıklar 104b/22.

zevāhir (Ar. *zāhir*'in çğl.): Parlak yıldızlar 165a/16, 166a/5.

zevāl (Ar.) : 1. Yok olma, yok edilme, ortadan kalkma 13b/19, 86b/9, 159b/13.

2. Öğle zamanı 13a/13, 33a/21.

zevāyā (Ar. *zāviye*'nin çğl.): Kıyıları, köşeler, kuytular 63a/23.

zevc (Ar.) : Kadının kocası, kadının nikahlı eşi 53a/20, 53b/2, 67b/19, 87b/19, 87b/27, 88a/6.

zevce (Ar.) : Erkeğin evli olduğu kadın, eş, karı 32b/8, 54b/12, 54b/13, 63b/9, 67b/18, 72b/26

zevceyn (Ar.) : Karı koca 166a/20.

zevḵ (Ar.) : Hoşa giden bir şeyden duyulan beğenme duygusu 10a/22, 10b/25, 47a/7, 100a/3, 167b/25.

zevraḵ (Ar.) : Kayık, sandal 144b/11, 144b/13

zeyl (Ar.) : 1. Etek 45b/2, 90b/3, 132b/24, 169a/4.

2. Son, sonuç 135a/6.

zeyl-i şalāvāt-ı bā-berekāt: Yüce salavat eteği 169a/4.

zeyn (Far.) : Süs, bezek 34b/23, 64a/3.

zeyt (Ar.) : Zeytin yağı 22a/4, 22a/6, 22a/8.

zeytūn (Ar.) : Zeytingillerden, Akdeniz ülkelerinde yetişen, 10-20 metre yüksekliğinde, dalları dikensiz, yaprakları karşılıklı, küçük ve gümüş renginde, uzun ömürlü bir ağaç 22a/4, 22a/6, 22a/8, 27b/23.

- zı‘f (Ar.)** : Bir şeyin sayı olarak iki katı 158a/16.
- zıll (Ar.)** : Gölge 2b/5, 154a/20, 76b/5, 166b/4.
- zındīk (Far.)** : Ahiret’e, Allah’a inanmayan, dinsiz 116b/22.
- zırh (Far.)** : Eskiden savaşlarda kesici, delici silahlardan korunmak için giyilen, demir ya da telden yapılmış giyecek 58a/6, 120b/18.
- zıyā‘ (Ar. zı‘at’ün çğl.)**: Tarlalar, araziler 20a/13, 40b/22, 43a/9.
- zī (Ar.)** : Başına getirildiği Arapça kelimelere “sahip” manası katarak birleşik sözcükler yapan ön ek 26b/12, 65a/4.
- zīb (Far.)** : Süs 3b/8, 74b/22, 99b/15.
- zībā (Far.)** : Süslü, güzel 31b/2, 33a/15, 84a/22, 113b/12, 120a/19, 123a/27, 134b/7.
- zifāf (Ar.)** : Gerdeğe girme, gerdek 22b/21, 63b/21, 102b/24.
- zihī (Far.)** : Ne güzel 49b/5, 74b/26.
- zihn (Ar.)** : Anlayış, kavrayış 7b/4, 102a/10.
- zıkr (Ar.)** : 1. Sözünü etme, anma, söyleme 19b/3, 24b/3, 64a/8, 92b/25, 102b/28, 112a/1...
2. Allah’ın adını ard arda anarak yapılan dua 33b/24, 104b/21, 105a/5, 114a/9...
- zıkr-i bülbul-i aḡṣān-ı lisān* : Lisan dallarının bülbul gibi olan zikri 83b/24.
- zı‘l-ḥicce (Ar.)** : Ay takvimine göre Arap aylarından yılın on ikinci ve son ayı, hac ayı 43a/13, 43a/24.
- zillet (Ar.)** : Hor görülme, alçalma, alçaklık 10b/24, 16b/1, 104a/18.
- zimām (Ar.)** : Yular, dizgin 30a/19, 95a/14, 174b/6.
- zimmet (Ar.)** : Güven, hak, eman 24b/4, 37b/19, 41a/17, 119b/19.
- zinā (Ar.)** : Evlilik durumu olmaksızın bir erkekle bir kadının cinsel ilişkide bulunması, gayr-i meşru birleşme, nikahsız çiftleşme 23a/22, 57a/13, 169a/25.
- zindān (Far.)** : Eskiden hükümlülerin kapatıldığı karanlık, ürkütücü ve kapalı yer, hapisane 14b/2, 35a/26, 73b/16, 84a/9, 157b/14, 161a/8.

zindānbān (Far.)	: Zindancı 77b/3.
zindancı	: Zindan bekçisi 77b/2.
zindānī (Ar.)	: Zindancı, gardiyan 11a/1, 73b/21.
zinde (Far.)	: Dinç, sağlam, diri, canlı 26a/27, 31a/1, 40b/17, 100b/27, 139a/26, 142b/12, 158b/16, 167a/22, 176b/10.
zindegān (Far.)	: Yaşayış, geçim, hayat 173a/5.
zindegānī (Far.)	: Dirilik, hayat 31a/5, 44b/1, 94b/5, 125b/25, 151b/3, 161a/16, 173a/5...
zīnet (Ar.)	: Süs, bezek, ziynet 11b/25.
zīnet-kūnān (Far.)	: Süsleyen, bezeyen, ziynetlendiren 83a/4.
zinhār (Far.)	: Sakın, aman ha, asla, olmasın 25a/21, 43b/18, 51b/6, 114b/23, 132b/7, 140a/3, 145a/5.
zīr (Far.)	: Alt, aşağı 23b/19, 34b/26, 147a/2.
zīrā (Far.)	: Biri diğerinin açıklaması durumunda olan iki cümleyi birbirine bağlar, şundan dolayı, çünkü 12b/13, 101a/16, 115b/15, 127b/16, 136b/3, 150b/10, 161b/20.
zīrā'at (Ar.)	: Tarım, çiftçilik 16a/22, 17b/23, 39b/18, 41a/20, 46a/14, 131b/18, 140b/26, 147a/7.
zīr-destān (Far.)	: Baskı altında tutulan halk, ācizler topluluğu 98b/24, 98b/25.
zīrek (Far.)	: Akıllı, uyanık 62a/21.
zī-rūḥ (Ar.)	: Canlı 26b/12, 158b/16.
zirve (Ar.)	: Bir aşamanın en üst derecesi 65a/21, 104b/17, 135b/4, 167b/9.
zīver (Far.)	: Süs 60a/19, 83a/4, 103a/4, 136a/1, 153b/20, 155b/3, 167b/9...
<i>zīver-i dāniş</i> : Bilgi süsü 169b/18.	
ziyā (Ar.)	: Işık, aydınlık 3a/1, 5a/16, 33a/22, 87b/16, 136b/17, 148b/16, 172b/3.
ziyāde (Ar.)	: Fazla, çok 12b/1, 62a/26, 84a/24, 101b/21, 111a/17, 125b/19, 130b/8, 145b/25, 158a/21, 168b/11.
ziyādelik	: Fazlalık, çokluk 166b/18.

- ziyāfet (Ar.)** : Misafir kabul etme ve misafire yedirip içirme 70b/16, 95b/23, 99b/2, 110b/16, 151a/26, 176a/17, 176a/18.
- ziyān (Ar.)** : Kayıp, zarar 26a/15, 97a/13, 111a/10, 115a/12, 128b/12, 164a/9.
- ziyāret (Ar.)** : 1. Bir kimseyi görmeye gitme, onunla birlikte olma ve görüşmek niyetiyle yanına varma, görüşme 23b/26, 24b/19, 42a/5, 43a/26, 50a/9, 53a/19.
2. İslām'ın dışında kutsal kabul edilen bir mekânı görmeye veya o mekâna ibadet için gitme 34b/13, 48b/3, 48b/9, 60a/5, 65a/14.
3. İslām dini kurallarına göre bir yeri veya kimseyi görmeye gitme 17b/11, 47b/24, 168b/11.
- zu'afā (Ar. za'īf'in çğl.)**: Zayıflar, güçsüzler 81b/6.
- zücret (Ar.)** : İç sıkıntısı, yürek sarılığı 136b/3.
- zühr (Ar.)** : Öğle vakti, öğle 4b/10.
- zuhūr (Ar.)** : Ortaya çıkma, belirme, baş gösterme, türeme 12a/13, 20b/16, 107a/3, 117b/2, 131b/14, 149a/8, 161b/10, 176a/14.
- zulm (Ar.)** : Güçlü bir kimsenin yasaya ya da vicdana aykırı olarak başkalarına yaptığı her türlü kötülük, haksızlık, eziyet, cefa, kıyım, acımasızlık 52a/20, 64a/2, 78b/2, 98b/15, 126a/21, 152b/20, 174a/17.
- zulmānī (Ar.)** : Karanlık olan 10a/21, 10a/25, 19b/16, 19a/17, 19b/18, 19b/20, 143b/9,
- zulmet (Ar.)** : Karanlık 6a/1, 12b/24, 27a/12, 40b/7, 85a/18, 148b/14, 154a/14, 165a/9.
- zulümāt (Ar. zulm'ün çğl.)**: Karanlık.
- zulümāt-ı küfr ve dalāl*: Sapıklık ve küfrün karanlığı 174a/17.
- zulümāt-ı beşeriyet*: İnsanlığın karanlığı 40b/7.
- zu'm (Ar.)** : Zan, batıl zan, boş inanç 57a/13, 114a/20.
- zübān (Far.)** : Dil, lisān 120a/23.
- zübde (Ar.)** : Bir şeyin en iyi kısmı, parçası 2b/2, 76a/7.
- zufer (Ar.)** : Çatırdayarak yanan 145b/12.

- Zühāl (Ar.)** : Güneşe yakınlık bakımından altıncı, büyüklük bakımından ikinci, dünyanın çevresindeki turunu 29,46 yılda tamamlayan gezegen, Satürn 23b/14.
- zühd (Ar.)** : Dünyaya rağbet etmeyip kendini ibadete verme, nefsinin her türlü zevkten alıkoyup ibâdet yolunu seçme, perhizkârlık 47a/11, 84b/13, 95a/24.
- zühhādī (Ar.)** : Zahitler, çok aşırı sofular, kaba sofular 60a/5.
- Zühre-cebhet (Far.)** : Yüzü Zühre yıldızı gibi parlak olan 99b/7, 137b/22
- Zühre-peyker (Far.)** : Çehersi Zühre yıldızı gibi parlak olan 137a/4.
- zū (Ar.)** : Başına getirildiği kelimelere “-lı, -li, sahip, mālîk” manalarında birleşik sıfatlar yapan ön ek
- zū’l-Celāl* : “Mutlak ululuk ona aittir.” manasında Allah’ın sıfatlarından biri 17b/19, 83b/13.
- zülāl (Ar.)** : İçimi hoş, güzel, soğuk su 37b/21, 45b/18, 66a/16, 135b/27.
- zül̄f (Far.)** : Sevgilinin saçı 71b/22, 134b/6, 134b/8.
- zülfe (Ar.)** : Yakınlık 49a/4.
- züll (Ar.)** : Horluk, hakirlik, alçalma 74a/21.
- zümre (Ar.)** : Topluluk, takım, kesim 2a/4, 75b/11, 96b/25, 108a/27, 111a/26, 130a/12, 131a/10, S147a/21.
- zümre-i mezbûre* : Bahsi geçen topluluk 111a/26.
- zümre-i mülûk-ı beşer*: İnsan melikler zümresi, insan padişahlar topluluğu 75b/11.
- zümürîdîn (Ar.)** : Zümrüt renginde, yemyeşil 11b/4, 47b/6, 68b/4, 83b/14, 143a/20, 154b/23.
- zümürîdîn-licām (Far.)**: Zümrüt renginde/yemyeşil gem 137b/25.
- zunnār (Ar.)** : Hristiyan keşişlerin çıplak bedenleri üzerine bağladıkları kıldan yapılma kaba, sert kuşak 34a/7, 118a/7.
- zünüb (Ar. zenb’in çğl.)**: Günahlar 1b/6, 3b/3, 150b/2.
- zürriyet (Ar.)** : Nesil, kuşak, döl, soy 17a/21, 18a/10, 19a/14, 19b/4, 19b/27, 20b/3, 20b/5, 68b/19, 151b/25.

3.2. ÖZEL ADLAR DİZİNİ

‘Abbās	1. ‘Abbās bin ‘Abdu’l-muṭṭalib 58a/18, 58a/20, 77a/7, 89b/9, 89b/13, 89b/17, 89b/20, 93b/16, 94a/4, 104a/13, 108b/12, 108b/15, 112b/2, 127b/12, 127b/15, 170a/24, 170a/25, 170a/27, 170b/4.
‘Abbās	2. ‘Abbās bin ‘Ubāde bin Feḍale 171a/18.
‘Abbās bin ‘Abdu’l-muṭṭalib	98a/8.
‘Abbās bin ‘Ubāde bin Feḍale	171a/16.
‘Abbās bin ‘Ubāde-i Enṣārī	bk. ‘Abbās bin ‘Ubāde bin Feḍale 171a/8.
‘Abd-i Menāf	56a/10, 56b/14, 78b/7, 84a/23, 125b/28, 127b/7.
‘Abd-i Menāf bin ẖuṣayy	bk. Muḥammed bin ‘Abdu’llāh bin ‘Abdu’l-muṭṭalib bin Hāṣim bin ‘Abd-i Menāf bin ẖuṣayy bin Kilāb ... Ādem 63b/15.
‘Abd-i Menāf bin Zühre	63b/16.
‘Abdu’l-ḥārīṣ bin ‘Abdu’l-‘uzzā	87b/19.
‘Abdu’l-mesīḥ	bk. ‘Abdu’l-mesīḥ bin Buḳayle-i Ġassān 86b/22, 86b/23, 86b/24, 86b/25, 86b/27, 87a/4, 87a/5.
‘Abdu’l-mesīḥ bin Buḳayle-i Ġassān	86b/21.
‘Abdu’llāh bin ‘Abdu’l-muṭṭalib	18b/16, 62b/8.
‘Abdu’l-muṭṭalib	46a/18, 56a/26, 56b/2, 56b/3, 56b/5, 56b/15, 56b/16, 56b/21, 56b/22, 56b/26, 56b/27, 57a/2, 57a/4, 57a/6, 57a/7, 57a/8, 57a/9, 57a/10, 57a/16, 57b/12, 57b/17, 57b/18, 57b/21, 57b/22, 57b/24, 57b/27, 58a/6, 58a/8, 58a/11, 58a/12, 58a/15, 58a/21, 58a/27, 58b/2, 58b/8, 58b/9, 58b/11, 58b/14, 58b/14, 58b/16, 58b/19, 58b/20, 58b/21, 59a/8, 59a/9, 59a/16, 61a/8, 61a/13, 61a/14, 61a/16, 61a/17, 61a/20, 61a/21, 61a/22, 61a/23, 61a/27, 61b/2, 61b/4, 61b/7, 61b/9, 62a/21, 62a/26, 62b/2, 62b/11, 62b/25, 63a/3, 63a/4, 63b/5, 63b/8, 63b/10, 63b/11, 63b/16, 63b/17, 63b/19, 63b/20, 64b/2, 64b/4, 64b/5, 64b/19,

74b/7, 74b/9, 74b/11, 74b/14, 74b/19, 74b/25, 75a/9, 75a/13, 75a/14, 75a/23, 75a/24, 75b/4, 75b/7, 75b/10, 84a/25, 85a/11, 85a/13, 85b/2, 85b/4, 85b/5, 85b/6, 85b/8, 85b/11, 85b/12, 85b/19, 85b/20, 88a/17, 88a/23, 88a/25, 88a/26, 88b/11, 89a/23, 89a/25, 91a/27, 91b/24, 91b/26, 92a/1, 92a/4, 92a/5, 92a/6, 92a/9, 92a/10, 92a/22, 92b/23, 93a/2, 93a/3, 93a/10, 93a/11, 93a/12, 93a/18, 93a/19, 93a/21, 93a/24, 93a/26, 93a/27, 93b/4, 93b/5, 93b/10, 93b/12, 93b/13, 93b/22, 93b/27, 94a/6, 94a/12, 94a/20, 94b/2, 94b/6, 95b/24, 96a/2, 96a/3, 98a/8, 98b/8, 99a/1, 99b/6, 101b/1, 102b/1, 102b/8, 109a/25, 111b/19, 112b/27, 113a/4, 113b/27, 114a/20, 122b/11, 125a/10, 125a/29, 127b/7, 127b/10, 128a/13, 128a/15.

‘Abdu’llāh

bk. 1. **‘Abdu’llāh bin ‘Abdu’l-muṭṭalib** 46a/19, 56a/15, 56b/2, 58a/17, 58a/18, 58b/2, 58b/3, 58b/10, 58b/11, 58b/12, 58b/13, 58b/14, 58b/17, 62b/12, 62b/13, 62b/18, 62b/19, 62b/26, 63a/1, 63a/10, 63a/12, 63a/17, 63a/21, 63a/24, 63a/26, 63b/4, 63b/7, 63b/18, 63b/19, 63b/20, 64b/2, 64b/4, 64b/5, 64b/6, 64b/14, 75a/14, 75a/17, 75a/23, 82b/10, 92b/2, 99b/5, 101a/27, 114a/19, 120a/20, 166a/26.

bk. 2. **‘Abdu’llāh bin Erīḳaṭ** 175b/27.

3. 87b/20, 92a/18.

4. 120a/19, 120a/23.

‘Abdu’llāh bin ‘Abdu’l-muṭṭalib

18b/16, 62b/8.

Abdu’llāh bin ‘Amr bin Ḥizām

171a/4.

‘Abdu’llāh bin Caḥṣ

111b/22, 116b/6.

‘Abdu’llāh bin Cüd‘ān et-Teyyimī

98b/14.

‘Abdu’llāh bin Ebī Ümeyye

127b/9.

‘Abdu’llāh bin Ebī Bekr

174b/14.

‘Abdu’llāh bin Ebū Bekr

173b/12.

‘Abdu’llāh bin Erīḳaṭ

173b/10, 175b/26.

‘Abdu’llāh bin Hud‘āy	74b/8, 84b/8.
‘Abdu’llāh bin Maz‘ūn	111b/21, 171b/17.
‘Abdu’llāh ibn Mektūm	108a/12.
‘Abdu’llāh bin Mes‘ūd	17a/23, 111b/21, 119b/24, 171b/22.
‘Abdu’llāh bin Rebī‘a	118a/19.
‘Abdu’llāh bin Revāḥa	171a/3.
‘Abdu’llāh Ebī Selūl	171a/21.
‘Abdu’l-mesīḥ	87a/11.
‘Abdu’l-‘ulā	56a/17.
‘Abdu’r-raḥman	125a/3, 125a/4, 125a/6.
‘Abdu’r-raḥman bin ‘Avf	bk. ‘Abdu’r-raḥman bin ‘Avf bin el-Ḥārīs 110b/26, 111a/26, 111a/27, 111b/5, 115b/18, 171b/18.
‘Abdu’r-raḥman bin ‘Avf bin el-Ḥārīs	111b/5.
‘Abdu’r-raḥman bin Mālik Müdlīcī	176b/21.
‘Abdu’r-raḥman bin Zeyd Enṣārī	65b/4, 67b/16.
‘Abdü’ş-şems	111b/25, 115b/20, 56a/12.
‘Avf bin Ġufrā	169a/20.
‘Avf bin el-Ḥārīs	132b/20.
‘Avf bin Mālik bin Rifa‘ā	169a/20.
Abhur (A)	118b/4, 118b/5.
‘Ābir	29b/2, 31b/7, 64b/23.
‘Acem	59a/1, 73b/22, 74a/9, 74a/12, 76a/3, 87a/9, 87a/16, 104a/3, 127a/18, 166a/27.
‘Acibā	158a/1.
‘Ād	29b/6, 29b/12, 30a/1, 30a/5, 30a/20, 31a/1, 31a/4, 31a/9, 31a/17, 31b/21, 36a/10, 41a/6, 55b/1, 121b/18, 160a/23.
‘Ād bin ‘Avṣ bin İrem bin Sām bin Nūḥ	29b/12.
‘Addā İbnü’n-Neccār	92b/3.

‘Addās

106b/20, 106b/21, 106b/22, 106b/23, 106b/26,
107a/1, 107a/6, 107a/11, 107a/13, 107a/15, 107a/16, 128a/26, 128a/27,
128b/1, 128b/3, 128b/8, 128b/10, 128b/11.

Ādem

5b/6, 5b/7, 5b/9, 5b/17, 5b/18, 8b/14, 8b/16, 8b/21,
9b/15, 9b/17, 9b/18, 9b/23, 9b/25, 10a/10, 10a/11, 10a/12, 10a/13,
10a/21, 10a/23, 10a/24, 10b/5, 10b/8, 10b/10, 10b/12, 10b/15, 10b/16,
10b/19, 10b/21, 10b/22, 10b/24, 10b/27, 11a/4, 11a/5, 11a/7, 11a/8,
11a/9, 11a/10, 11a/14, 11a/17, 11a/22, 11a/23, 11a/24, 11a/25, 11b/18,
11b/19, 12a/7, 12a/8, 12a/9, 12a/10, 12a/11, 12a/12, 12a/17, 12a/20,
12a/23, 12a/27, 12b/5, 12b/6, 12b/7, 12b/14, 12b/18, 12b/19, 12b/21,
13a/18, 13b/20, 13b/26, 14a/4, 14a/12, 14a/18, 14a/24, 14a/26, 14b/5,
15a/1, 15a/6, 15a/18, 15a/22, 15b/8, 15b/13, 15b/14, 15b/23, 15b/24,
16a/8, 16a/9, 16a/10, 16a/11, 16a/12, 16b/6, 16b/27, 17a/1, 17a/2,
17a/4, 17a/21, 17b/1, 17b/4, 17b/11, 17b/12, 17b/14, 17b/16, 17b/22,
18a/3, 18a/7, 18a/11, 18a/12, 18a/15, 18a/19, 18a/20, 18b/12, 18b/23,
18b/25, 18b/27, 19a/3, 19a/5, 19a/7, 19a/14, 19b/15, 19b/27, 20a/2,
20a/7, 20a/10, 20b/3, 20b/5, 20b/11, 21a/6, 21a/8, 21a/10, 21a/16,
22a/5, 22a/8, 22a/10, 22a/12, 22a/13, 22a/17, 22b/4, 22b/8, 24a/25,
24b/2, 25a/4, 25b/23, 25b/24, 26a/9, 26b/10, 26b/18, 47a/24, 47a/26,
47b/8, 52b/4, 64b/16, 65a/11, 66b/21, 67a/20, 67a/22, 67b/2, 67b/3,
67b/15, 67b/21, 67b/26, 68a/10, 68a/22, 68a/27, 68b/2, 68b/3, 69b/24,
76a/12, 79b/3, 79b/14, 79b/14, 82a/23, 82b/22, 84b/12, 85a/6, 90b/21,
94a/27, 102a/28, 104a/16, 104a/18, 104a/20, 108a/4, 136b/23, 138a/18,
138b/14, 139b/15, 140b/12, 140b/17, 140b/20, 140b/21, 146a/24,
147b/23, 153b/11, 159a/8, 168a/11, 175b/5.

‘Aden

2a/22, 21a/17, 73b/27.

Ādenī binti Nemr

31b/17.

‘Adīyy

104a/8, 113b/9, 113b/10, 114a/3.

‘Ādīler	30a/1, 30a/4, 30a/16, 30b/4, 30b/9, 30b/16, 30b/21, 31a/4, 31a/16.
‘Adnān	55a/9, 55a/11, 55a/12, 55a/14, 55a/23, 60b/1, 64b/14, 64b/16.
‘Advān	bk. ‘İkrişe binti ‘Advān bin Kaysu’l-Madriyye 55b/25.
‘Affān	bk. ‘Osmān bin ‘Affān 21b/25, 67a/14, 108a/10, 110b/26, 110b/27, 115b/16, 115b/21, 116b/14, 156a/4, 171b/20.
Aḥmed	67b/17, 69b/16, 82b/8, 82b/10, 86a/7, 86a/10, 106b/10, 176b/27.
Aḥmed	bk. İmām-ı Aḥmed-i Ḥanbel 107b/27
Aḥmedī	2a/17, 41a/7, 63a/7, 78a/3, 83b/19.
Aḥnes bin Şüreyk	113b/10.
‘Āiše	bk. ‘Āiše-i Şiddīka 130b/20, 130b/21, 131a/1, 131a/2, 131a/11, 131a/18, 172b/6, 172b/10, 172b/11, 173b/2, 173b/6.
‘Āiše-i Şiddīka	17a/17, 104b/7, 130b/13, 153a/27, 173a/24.
‘Āiz	bk. Fāṭıma binti ‘Amr bin ‘Āiz bin ‘İmrān bin Maḥzūm 2b/11.
‘Akabe	95b/2, 95b/18, 132b/19, 169a/17, 169a/24, 170a/16, 170a/22, 171a/13, 171a/15, 171a/27.
Aḳlīmā	17b/27, 18a/1, 18a/2.
Alī	bk. ‘Alī İbn Ebī Ṭālib 109a/15, 111a/13.
‘Alī İbn Ebī Ṭālib	108b/10, 108b/15, 156a/5, 156a/16, 173a/6.
Alī-yi Murtaẓā	bk. ‘Alī İbn Ebī Ṭālib 67a/14.
‘Amālīk, ‘Amālīka	26b/24, 29b/27, 103a/10, 104a/22.
‘Amāriyā	70a/6.
Āmīne	55a/22, 62b/8, 63b/4, 63b/7, 63b/8, 63b/9, 63b/10, 63b/19, 63b/20, 63b/21, 63b/23, 63b/24, 63b/27, 64a/13, 64a/17, 64a/24, 64a/27, 64b/10, 64b/11, 64b/12, 64b/14, 75a/17, 75a/18,

84a/19, 85a/17, 85b/3, 85b/4, 85b/24, 88a/25, 88a/26, 88b/8, 88b/12,
88b/21, 90a/8, 90a/10, 92a/22, 92a/27, 92b/6, 92b/7.

‘Amlik bin ‘Ad bin ‘Avs bin İrem bin Sām bin Nūḥ 29b/27.

‘Amr bin ‘Abbas 111b/17 .

‘Avvām oğlu Zübeyr 177b/25.

‘Ayyāş bin Ebī Rebī‘a 111b/22.

‘Āmir 55b/24.

‘Āmīr bin Ebī Vakḳāş 111b/21.

‘Āmir bin Fūheyre 111b/24, 173b/12, 174b/15, 175b/25, 177a/20.

‘Āmir bin Rebī‘a 111b/22, 115b/19, 171b/17 .

‘Āmmār bk. ‘Ammār bin Yāsir 115b/3, 115b/4, 115b/5, 115b/6,
115b/8.

‘Ammār bin Yāsir 111b/25, 171b/22.

‘Ammāre bk. 1. Velīd Muḡire oğlu ‘Ammāre 117a/21, 118a/17.

bk. 2. ‘Ammāre binti Sa‘d bin Ūsāme 53a/12, 53a/16.

‘Ammāre binti Sa‘d bin Ūsāme 53a/8.

‘Ammāre bin el-Velīd bk. Velīd Muḡire oğlu ‘Ammāre 117a/18.

‘Āmmār-ı Yāsir bk. ‘Ammār bin Yāsir 115a/22.

‘Amr bk. 1. ‘Amr bin el-‘Āşş 98b/11, 117a/21, 117a/22,
117b/12, 117b/13, 117b/25, 117b/26, 117b/27, 118a/17, 118a/19.

bk. 2. ‘Abdu’llāh bin ‘Amr bin Ḥizām 171a/4.

bk. 3. Fāṭıma binti ‘Amr bin ‘Āiz bin ‘İmrān bin Maḥzūm
62b/11.

bk. 4. Ḥāṭıb bin ‘Amr bin ‘Abdü’s-şems 111b/24,
115b/13, 115b/19.

bk. 5. Ḥayā binti Ḥalāl bin Ḥabeşıyye bin Selūl bin ‘Amr
bin Zem‘a bin Ḥārişe 56a/11.

bk. 6. Hind binti bin ̤ays bin ‘Amr bin ‘Aylān bin Muḍar bin Nizār 55b/11.

bk. 7. Hiṣām bin ‘Amr 125b/22, 172a/11.

bk. 8. Miḳdād bin ‘Amr 171b/19.

bk. 9. Muḍāḍ ibn ‘Amr 42a/25.

bk. 10. Münzer bin ‘Amr 169a/22, 171b/1.

bk. 11. Salīṭ bin ‘Amr 111b/22.

bk. 12. Sehle binti Süheyl bin ‘Amr 115b/17.

bk. 13. Selmā bint ‘Amr bin Rabī‘atü’l-Ḥuzā‘iyye 55b/27, 56a/25.

‘Amr bin el-‘Āṣṣ 114b/23.

‘Amr bin Ḥāriṣ 57b/7.

‘Amr-ı ‘Āṣṣ bk. ‘Amr bin el-‘Āṣṣ 98b/11, 117b/1, 118a/18, 119a/2.

‘Amr-ı Ḥāriṣ bk. ‘Amr bin Ḥāriṣ 58a/6 .

‘Amr ibn Ümm-i Mektüm 171b/22.

‘Amr bin Esed 102a/23, 102b/14.

‘Ankel binti ‘Ak bin ‘Adnān bin ‘Ād bin Uded 55b/1.

‘Arab 2a/21, 2b/10, 3a/19, 22b/24, 23a/11, 24b/2, 24b/23, 25a/1, 28a/5, 29b/6, 29b/11, 29b/12, 39b/19, 41a/6, 42b/1, 54a/22, 54a/25, 54b/14, 55a/1, 55b/23, 56a/13, 56b/17, 56b/20, 57a/13, 57a/14, 57a/23, 59a/1, 60b/1, 60b/12, 60b/25, 60b/25, 61a/2, 61a/4, 62a/2, 62b/5, 63a/27, 64a/13, 69a/5, 70a/14, 71b/9, 74a/1, 75a/1, 77b/19, 86a/18, 86b/19, 87b/4, 87b/5, 89a/24, 91a/21, 93b/20, 93b/26, 96b/23, 96b/25, 96b/27, 97a/7, 97a/8, 97a/13, 97a/17, 97a/20, 97b/16, 98b/10, 99a/18, 99b/4, 100b/6, 101b/12, 101b/20, 104a/3, 104b/24, 110b/22, 112b/8, 112b/10, 113b/12, 114a/23, 114b/9, 124b/25, 125a/13, 125b/2, 127a/15, 127a/18, 131b/6, 166a/27, 172a/18, 172b/7.

‘Arabī	31b/11, 38b/12, 66b/6, 69a/13, 69b/3, 86b/16, 106a/11.
‘Arabiyye	54b/13.
‘Arabiyye-i Cürhümiyye	54b/13.
‘Arafāt	17b/12, 17b/13, 17b/15, 17b/16, 19a/4, 21b/16, 48a/14, 48a/23, 49a/1.
‘Arāis	69a/2, 69a/26.
A‘rāku’s-Şerā	53a/4.
Ārāmī	38b/8.
‘Arapça	23a/6.
‘Araşāt	37b/21, 76a/15, 150b/8, 166a/3.
‘Arbā	24a/23.
Argū	31b/14.
‘Arim	77a/15, 77a/16
‘Arş	11b/5, 17b/5, 44b/23, 52b/1, 67b/7, 69b/24, 89b/22, 136a/21, 145b/7, 146b/15, 148a/10, 153a/17, 153b/13, 153b/16, 155a/17, 159b/20, 163b/6, 163b/8, 163b/10, 165a/27, 166a/16, 166a/17, 166a/18, 168a/4. ‘Arş nerdübānuñ 142a/18; ‘Arş altı 141b/12, 144a/21, 145a/21, 147a/2, 148a/5; ‘Arş hāmilleri 136b/22; ‘Arş küngüresi 157a/27; ‘Arş perde- dārları 148b/22, 148b/25; ‘Arş sāķı 5a/18, 67a/22, 148b/27; ‘Arş serā- perdeleri 68a/13; ‘Arş-ı ‘aẓīm 160a/10; ‘Arş-ı iblīs 63b/24; ‘Arş-ı İlāhī 155b/27, 166b/11; ‘Arş-ı mecīd 5a/3, 6b/7, 7b/8, 7b/10, 8b/11, 10a/27, 11a/16, 17b/4, 47b/4, 66b/27, 138b/11, 147b/22, 148a/15, 153a/17, 166b/21; ‘Arş-ı Rahmān 166a/15; ‘Arş-ı refī‘ 134b/24; eyvān-ı ‘Arş-ı mecīd 60a/8; fenā-yı ‘Arş 167a/21; hamele-i ‘Arş 5a/1, 81a/21, 82b/15, 82b/17; gūşvāre-i ‘Arş 66b/11; hūrşīd-i ‘Arş-ı İlāhī 144b/18; küngüre-i ‘Arş-ı mecīd 11b/24, 15b/1; küngüre-i ‘Arş-ı Zū’l-Celāl 83b/12; nūr-ı

‘Arş 87a/20; pāy-ı ‘Arş-ı mecīd 148b/17; sāk-ı ‘Arş 10a/27, 17a/13, 67b/3, 81a/21, 138b/13, 144b/19, 156a/16, 163b/1; sāk-ı ‘Arş-ı mecīd 5b/6, 10a/9; sükkān-ı ‘Arş 5a/2; ṭā’ifān-ı ‘Arş 11b/5; yemīn-i ‘Arş 147b/24; yesār-ı ‘Arş 163b/12.

Aṣḥākāil	146b/7.
Aṣḥāma	117a/15.
Āsiye	127b/23, 127b/25, 143a/18, 143a/20.
‘Aşkelān bin Ebī’l-‘Avālim Ḥimyerī	111b/1.
‘Āşş	bk. ‘Āşş bin Vāil-i Sehmī 126b/23, 126b/25, 127a/3.
‘Āşş bin Sa‘īd	114a/3.
‘Āşş bin Vāil	bk. ‘Āşş bin Vāil-i Sehmī 98b/16, 113b/9, 114a/1, 125b/10.
‘Āşş bin Vāil-i Sehmī	98b/11, 126b/18.
‘Aṭā bin Yesār	119b/24.
‘Ātike	bk. 1. ‘Ātike binti ‘Abdu’l-Muṭṭalib 58a/18, 99a/5, 99a/6, 99b/1, 99b/2, 99b/5, 99b/15, 99b/16, 99b/26, 100a/16. 2. 55b/24. 3. 64b/14.
‘Ātike binti ‘Abdu’l-Muṭṭalib	99a/1.
‘Ātike binti Ḥālid	176a/14.
‘Ātike binti Mürre	56a/11.
‘Avvām oğlu Zübeyr	bk. Zübeyr bin ‘Avvām 177b/25.
‘Aylān	bk. Hind binti bin Ḳays bin ‘Amr bin ‘Aylān bin Muḍar bin Nizār 55b/11.
‘Ays	53b/22.
‘Azāzīl	6a/24, 6a/27, 6b/10, 6b/14, 6b/18, 7a/2, 7a/10, 9b/17, 9b/19, 9b/27, 14b/17, 142b/24.

Äzer	32a/16, 32a/22, 32a/24, 32a/26, 32b/3, 32b/6, 32b/8, 32b/10, 32b/11, 32b/12, 32b/21, 32b/26, 33a/1, 33a/4, 33a/6, 33a/7, 33a/9, 33a/25, 33b/4, 33b/5, 33b/13, 34a/6, 34a/9, 34a/13, 34a/23, 34a/24, 34b/11.
Äzerbäycän	2a/24, 29a/21.
‘Azrā’îl	5a/1, 5b/24, 8a/23, 8a/24, 8b/1, 8b/3, 8b/5, 11a/18, 11a/21, 11b/7, 20a/8, 23b/23, 24a/1, 24a/2, 24a/15, 134b/25, 136b/16, 143b/11, 143b/13, 144a/14, 151a/11.
Bāb-ı Buldān	177b/20.
bāb-ı Şeybe	bk. Benî Şeybe ıapısı 103b/27.
Benî Şeybe ıapısı	85a/22.
Bābil	23a/4, 38b/25, 87a/9.
Bābü’d-du‘ā	168a/25.
Bābü’l-emān	145b/9, 145b/10.
Bābü’l-ıavf	168a/24.
Bābü’l-ııfı	140a/27.
Bābü’l-ııılāş	168a/24.
Bābü’l-ıııtidā	168a/25.
Bābü’r-recā	168a/24.
Bābü’ş-şükr	168a/23.
Bābü’z-zıkr	168a/22.
Bağdād	2a/23.
Baıııle	128b/14.
Baııırā	95a/22, 95a/23, 95b/2, 95b/8, 95b/9, 95b/12, 95b/23, 95b/25, 96a/1, 96a/5, 96a/7, 96a/9, 96a/11, 96a/12, 96a/15, 96a/16, 96a/23, 96b/1, 96b/4, 96b/8, 96b/9, 96b/11, 96b/13, 96b/16, 99a/24, 100b/1.
Baııı-i Aıııdar	146b/3.

Baḥrū'l-aḥzān	8b/11, 8b/12.
Başra	2a/23, 9a/11, 9a/14, 15b/9, 64a/25.
Baḥrān	104a/13.
Baḥrū'l-ḥayvān	141b/15.
Baḥrū'l-ʿulūm	bk. Tefsīrū'l-Baḥrū'l-ʿUlūm 163a/7.
Baḥrū'n-naḥm	142b/19.
Baḥrū'ş-şakāk	145a/21.
Baḥrū'ş- şelc	144a/15.
Baḳarā	139b/24.
Bāḳūm	103b/14, 103b/16.
Bār	6a/20.
Bārī	6b/23, 12b/12, 14a/12, 48b/8, 126b/4.
Baṭḥā	1b/20, 61a/21, 62b/20, 64b/26, 85a/23, 87b/15, 87b/19, 91b/2, 114b/20, 115a/22, 133a/14, 133a/16, 138b/04, 172b/3.
Baṭn-ı Naḥle	128b/17, 129a/4.
Bedr	1b/8, 116b/5, 119b/14, 173a/19.
Bedraḳa	79a/6.
Behem	122b/3.
Behrām	76b/7, 137b/22.
Behrām-ı Ğūrī	76b/6.
Bekr	bk. Eyyās bin Bekr 111b/26.
Bekr	bk. Mu'āviye bin Bekr 30a/1.
Bekr bin ʿAbd-i Menāf	57a/26.
Belgrad	2b/1.
Belḳīs	77a/17.
Benī ʿAbd-i Menāf	76b/26, 92b/25.
Benī ʿAbdu'l-eşhel	169b/9.

Benī ‘Abdu’d-dār	103a/16, 103b/24.
Benī ‘Abdu’llāh bin Cüd‘ān	98b/17.
Benī ‘Abdu’l-menāf	103a/15.
Benī ‘Abdu’l-muṭṭalib	112a/27, 113b/20, 113b/22, 122b/13, 124a/16, 125a/26, 125b/4, 126a/12, S147b/14.
Benī ‘Abdu’l-‘uzzā	103a/16.
Benī Ādem	22a/11, 26a/14, 82a/22.
Benī Adī	103a/17.
Benī ‘Adnān	55a/19.
Benī Bekr	57b/4, 57b/5.
Benī Cumaḥ	76b/15.
Benī Cürhüm	42a/24, 54a/25, 57a/22.
Benī Esed	98b/14, 103a/16.
Benī Eşhel	170a/12.
Benī Ġanī	97b/2.
Benī Ġaṭafān	97b/2.
Benī Hāşim	98b/13, 100a/15, 113b/22, 117b/2, 125a/7, 125a/26, 125a/29, 125b/4, 126a/12, 127a/19, 127b/7, 172b/21.
Benī Ḥazrec	171a/9.
Benī Ḥuzā‘a	56a/6, 57a/26, 57b/5, 122b/2, 129b/8, 176a/14.
Benī Hüzeyl	60b/15, 61a/8, 89a/12, 89a/8, 89a/12.
Benī İsrā’īl	55a/17, 55a/18, 55a/19, 77a/25, 86a/3, 154a/19, 154a/21.
Benī Ka‘b	161b/18.
Benī Qays Ġaylān	97a/15.
Benī Kināne	96b/26, 97a/2, 97a/5, 97a/14, 97b/21, 97b/24, 137a/2.
Benī Qudā‘a	56a/1.
Benī Qureys	78b/23.

Benî Leys	116b/24.
Benî Maḥzūm	58b/3, 115a/22.
Benî Muḡīre	171b/10.
Benî Muṭṭalib	125a/7.
Benî Müdlic	93a/24, 176b/26.
Benî Naḍrā	97a/3.
Benî Naḍrā-yı Hevāzin	96b/26.
Benî'n-Neccār	74b/12.
Benî Sa'd	87b/6, 88a/9, 88a/21.
Benî Sehm	103a/17, 177b/12.
Benî Süleym	71a/22, 123b/4.
Benî Teym	98b/14.
Benî Teymiye	103a/16.
Benî Ṭufr	169b/10.
Benî Ümeyye	56a/15, 77a/6.
Benî Zübeyd	98b/10.
Benî/Benū Zühre	63b/17, 98b/14, 103a/15.
Benlīs	6a/26.
Benū 'Abd-i Menāf	bk. Benî 'Abd-i Menāf 172a/18.
Benū 'Abdu'l-muṭṭalib	bk. Benî 'Abdu'l-muṭṭalib 98b/1, 98b/13.
Benū 'Abdu'l-‘uzzā	bk. Benî 'Abdu'l-‘uzzā 98b/14.
Benū Me'ad	55a/17.
Benū Teym	bk. Benî Teym 110a/9.
Berā' bin Ma'rūr	170b/21, 171a/3.
Berāna	94b/23.
Bercīkā	160a/24.
Bercīs	65a/2.
Berkıyā	160a/23.

Berkü'l-ğimāme	116b/24.
Berrāz	bk. Berrāz-ı Kays 97a/9, 97a/12, 97a/13, 97a/15, 97a/17, 97a/20, 97a/22, 97a/24, 97a/25, 97a/27, 97b/2, 97b/3, 97b/4, 97b/7, 97b/8, 97b/10, 97b/11, 97b/12, 97b/13, 97b/17, 97b/20.
Berrāz-ı Kays	97a/5.
Berre	58a/18, Berre 64b/13.
Berre binti Ez bin Tānçā	55b/8.
Berre binti Mürre bin Ud bin Tānca bin İlyās bin Muḍar	55b/22.
Beytü'llah	17b/7, 48a/21, 60a/9, 103b/17, 170a/19.
Beytü'llāhü'l-Ḥarām	20b/1, 70b/15.
Beytü'l-aḥzān	174a/2, 175a/20.
Beytü'l-ʿatīk	70b/15.
Beytü'l-ḥarām	61b/22, 66b/14, 92a/4.
Beytü'l-mukaddes :	132a/17.
Beytü'l-makdis	8b/17, 49b/12, 157b/19, 167a/2.
Beytü'l-ma'mūr	17b/3, 17b/11, 47b/2, 47b/5, 104a/19, 104a/20.
Beyzā	58a/18.
Bihrüz	73b/24, 74a/3, 74a/7, 74a/8, 74a/10, 74a/12, 74a/14, 74a/16, 74a/18, 74a/20, 74b/2, 74b/3, 134a/16.
Bihrüzī	74a/27.
Bilālū'l-Mü'ezzin	110b/8.
Bilāl	110b/12, 114b/13, 114b/14, 114b/16, 114b/21, 114b/23, 114b/24, 114b/25, 114b/26, 115a/2, 115a/3, 115a/14, 115a/17, 115a/19, 171b/22.
Bileyzūn	26b/5.
Birke-i Ḥabeşiyye	92a/21.
Boğdān	2a/27.
Buht-ı Naşr, Buhtu'n-Naşr	77a/23, 77b/15, 77b/5, 77b/7.

Buṣṣā	86b/19, 95a/10, 95a/21, 96b/6, 101a/1, 101a/9.
Buṣṣā-yı Şām	100b/1.
Büneyye bin Ḥaccāc	113b/10, 172b/18.
Büreyde	bk. Büreyde bin El-Ḥasīb-i Eslemī 177b/13, 177b/14, 177b/16, 177b/20, 177b/22.
Büreyde bin el-Ḥasib	bk. Büreyde bin El-Ḥasīb-i Eslemī 177b/10.
Büreyde bin El-Ḥasīb-i Eslemī	177b/7.
Cābelkā	160a/18, 160a/24.
Cābelşā	160a/24.
Cābir bin ‘Abdu’llāh bin Rebāb	132b/21.
Cābir bin ‘Abdu’llāh-ı Enşārī	bk. Cābir bin ‘Abdu’llāh bin Rebāb 114a/14.
Cābir bin Ḥamzā	104b/1.
Ca’fer	bk. Ca’fer bin Ebī Ṭālib 108b/15, 109b/3, 109b/5, 117b/18, 117b/21, 117b/23, 117b/24, 117b/25, 117b/26, 118a/12, 118a/21, 118a/22, 119a/11, 119a/16, 119a/17, 119a/19, 119a/21, 119b/11, 119b/12, 119b/16.
Ca’fer bin Ebī Ṭālib	111b/23, 116b/8.
Ca’fer-i Şādık	45b/23, 68b/1, 136a/19.
Ca’fer-i Ṭayyār	109b/9, 117b/17.
Caḥīm	157b/16, 158a/9, 158b/10.
Caḥş	bk. ‘Abdu’llāh bin Caḥş 111b/22, 116b/6.
Cālūt	139b/11.
Cāmi’ü’l-uşūl	107b/7.
Cārūd	25a/19.
Cebbār-ı Müntakim	6a/17.
Cebele bin Eyhem-i Ğassānī	78b/24 , 79a/4.
Cebelü’r-Raḥme	157a/27.

Cebrā'īl

bk. Cebrā'īl-i Emīn 4b/27, 5a/21, 5a/23, 5a/24, 5a/26, 8a/4, 8a/5, 10b/7, 15a/22, 16a/5, 19a/18, 20a/2, 22a/10, 22b/4, 22b/5, 22b/7, 25a/17, 25b/10, 25b/14, 26a/13, 26b/3, 28a/23, 29a/7, 29a/8, 29a/10, 31b/5, 32b/16, 34a/14, 35a/13, 36a/21, 36a/25, 36a/28, 36b/8, 37b/23, 38a/14, 38a/26, 38b/1, 38b/2, 38b/3, 38b/4, 38b/6, 38b/8, 39a/17, 40a/17, 40b/19, 41a/21, 41a/23, 41a/24, 41a/26, 41b/20, 41b/22, 41b/24, 41b/27, 42a/2, 42b/11, 42b/19, 42b/22, 43a/1, 43a/3, 43a/4, 43a/6, 43a/7, 43a/8, 45a/15, 45a/16, 45b/12, 45b/15, 47b/26, 48a/14, 48a/17, 63b/23, 66b/26, 68b/3, 68b/15, 101a/21, 101b/3, 104b/16, 105a/22, 105a/25, 105b/7, 105b/9, 105b/11, 105b/16, 105b/20, 105b/24, 105b/25, 106a/1, 106a/2, 106a/5, 106a/12, 106a/14, 106a/16, 106a/23, 106a/27, 106b/23, 106b/24, 106b/25, 107a/1, 107a/2, 107a/6, 107a/20, 107a/22, 107a/25, 107b/21, 108a/21, 108b/1, 135a/21, 135b/26, 137a/16, 138a/4, 138b/22, 138b/26, 139a/16, 140b/1, 140b/10, 140b/23, 141a/2, 142a/4, 142a/15, 142a/26, 142b/13, 143b/11, 144a/15, 145a/10, 145a/17, 145a/21, 145b/9, 145b/14, 146b/2, 146b/5, 147a/3, 147a/20, 147b/4, 147b/6, 147b/12, 147b/22, 148a/2, 148a/21, 148b/1, 148b/12, 149a/25, 153b/6, 154b/9, 154b/13, 154b/26, 155a/4, 156a/12, 156a/23, 157a/5, 157b/12, 158a/20, 158a/22, 158a/26, 158b/4, 158b/18, 159b/22, 161b/2, 162a/6, 163a/14, 163a/24, 167a/17.

Cebrā'īl-i Emīn

5b/2, 7b/27, 10a/7, 11a/17, 11a/20, 11b/7, 14a/9, 18a/4, 18b/4, 40a/16, 42a/2, 46a/26, 47b/25, 66b/24, 68b/2, 104b/15, 124a/3, 124b/19, 131a/15, 133a/10, 136b/8, 136b/13, 162a/18, 164a/2, 172b/14, 176a/4.

Celheme bin el-Cübeyrī

30a/2.

Cemşīd-i Hürşīd

104a/1.

Cenān

49a/7.

Cendef binti 'Āmir bin Hāriṣe

55b/7.

Cendele bintü'l-Hāriş bin Meḍāḍü'l-Cürhümiyye 55b/23.

Cennetü'l-‘Adn 155b/25.

Cennetü'l-firdevs 155b/25.

Cennetü'l-me’vā 155b/25 .

Cennetü'l-na‘īm 155b/26.

Ceyrūn 48b/22, 53a/2.

Cezāyir 2a/23.

Cızhır bk. Hırhız 28a/6

Cibrīl 65a/3.

Cibrīl-i Emīn 45a/14.

Cidde 15b/8, 17b/12 , 103b/15.

Ci‘rāne 177a/25.

Circīs 95a/22.

Cūdī 27b/17, 48a/20, 65a/2.

Cübeyr bin Muṭ‘im 56a/16, 81a/3, 171b/2.

Cürhüm 1. bk. Mu‘āze binti Cüşen bin ‘Adīyy bin Zerr bin

Cürhüm 55a/25.

Cürhüm 2. bk. Benī Cürhüm 103a/10, 104a/23.

Cürhümī bk. Muḍāḍ bin ‘Amr-ı Cürhümī 57a/18.

Cürhümīler bk. Benī Cürhüm 42a/21, 42a/23, 42a/27, 57a/27,
98b/3.

Cürhüm Kabilesi bk. Benī Cürhüm 42a/8, 53a/6.

Cürhüm Kavmi bk. Benī Cürhüm 57a/24.

Çīn 28a/4.

Dād 98b/6.

Dahḥāk bin Me‘ad 5b/21, 55a/17.

Dahḥāk 5b/21.

Dā‘ī 82a/12,

Ḍamād	123b/5, 123b/6.
Ḍamīre, Ḍamre	87b/20, 90b/9, 92a/19.
Dānyāl	77a/24, 77b/2, 77b/4, 77b/5, 79b/15.
Dārū'l-celāl	155b/26.
Dārū'l-ḥuld	155b/26.
Dārū'l-ḳarār	155b/26.
Darū's-selām	155b/26.
Dāvud	20a/2, 20a/5, 20a/6, 20a/8, 20a/10, 068b/21, 68b/24, 68b/26, 79b/11, 82b/20, 84b/13, 139b/09, 142b/04, 142b/06, 154a/09.
Debb	64b/14.
Dehnā	8b/17.
Delāil-i nübüvve	89b/8, 120b/4.
Derdā'il	5a/2.
Deryāçe-i Sāve	bk. Sāve Deryāsı 87a/6.
Dev'āil	145a/25.
Devs bin Şalibān	59a/21, 59a/24, 59b/2.
Devs Ḳabīlesi	129b/20, 130a/13, 130b/3.
Devsī zü-Şa'lebān	59a/18, 108a/15, 129b/19.
Dımaşḳ	39b/10, 78b/24.
Ḍırār	58a/17.
Dicle	86a/16, 86a/17, 86a/20, 86b/1, 86b/4, 86b/10, 86b/16.
Diyārbekr	2a/23.
Düreys	96b/11.
Ebā 'Ammāre	bk. Velīd Muğīre oğlu 'Ammāre 120b/24.
Ebā 'Amr	78a/5, 78a/23, 78b/1, 78b/14.
Ebā Bekr	bk. Ebū Bekr-i Şiddīk 110a/23, 115a/15, 175b/18, 177b/11.
Ebā/Ebū el-Velīd	bk. Velīd bin el-Muğīre 114b/5, 114b/6, 114b/11.

Ebā Hüreyre	67a/22.
Ebī Bekr	bk. Ebū Bekr-i Şıddīk 174b/14.
Ebī Kaḥāfe	115a/12.
Ebī/Ebū Leylā	71a/21, 71a/22, 71a/23, 71a/25, 71b/1, 71b/2.
Ebī Züeyb bin el-Ḥāriş	87a/27.
Ebrehe	59a/16, 59a/27, 59b/8, 59b/9, 59b/10, 59b/14, 59b/16, 59b/17, 59b/19, 59b/20, 59b/21, 59b/27, 60a/2, 60a/6, 60a/9, 60b/12, 60b/14, 60b/18, 60b/19, 60b/21, 60b/22, 60b/26, 60b/27, 61a/1, 61a/2, 61a/3, 61a/4, 61a/7, 61a/9, 61a/14, 61a/17, 61a/22, 61a/23, 61a/24, 61a/25, 61a/26, 61a/27, 61b/3, 61b/9, 61b/18, 61b/19, 62a/12, 62a/14, 62a/17, 62a/18, 62a/23, 72b/23, 72b/24, 73a/1, 73a/3, 73a/05, 73a/14, 73a/15, 73a/16, 73a/17, 73a/24, 74a/1.
Ebū el-‘Alā	bk. Ebū el-‘Alā-yı Hemedānī 177b/22.
Ebū el-‘Alā-yı Hemedānī	177b/19.
Ebū ‘Amdās	95a/22.
Ebū ‘Āmir	78b/16.
Ebū ‘Amr	bk. Ebū ‘Amr-ı Rāhib 77b/26, 78a/9, 78b/4, 78b/7, 78b/18.
Ebū ‘Amr-ı Rāhib	77b/21.
Ebū Bekr	bk. Ebū Bekr-i Şıddīk 110a/27, 101a/14, 101b/25, 102b/6, 102b/7, 102b/8, 102b/9, 102b/10, 109b/25, 109b/26, 110a/3, 110a/5, 110a/6, 110a/13, 110b/1, 110b/7, 111a/7, 111a/8, 111a/12, 111a/13, 111b/10, 115a/9, 115a/11, 115a/14, 115a/16, 116b/21, 116b/26, 117a/1, 117a/3, 117a/4, 117a/7, 117a/8, 117a/11, 117a/12, 124b/1, 124b/24, 125a/1, 125a/3, 130b/20, 130b/21, 130b/24, 130b/25, 130b/27, 132b/9, 152a/10, 132b/11, 132b/12, 156a/6, 156a/7, 161a/26, 161b/4, 161b/22, 161b/25, 162a/1, 162a/2, 162a/5, 162b/23, 162b/26, 163a/2, 163a/4, 172a/26, 172b/2, 172b/7, 172b/8, 172b/12, 173b/2,

173b/3, 173b/7, 173b/13, 173b/15, 173b/16, 173b/16, 173b/18, 173b/22, 174a/4, 174a/11, 174a/13, 174a/15, 174a/16, 174a/18, 174a/19, 174a/22, 174a/27, 174b/3, 174b/4, 174b/5, 174b/13, 174b/16, 174b/17, 175a/6, 175a/25, 175b/1, 175b/2, 175b/5, 175b/11, 175b/13, 175b/14, 175b/15, 175b/17, 175b/20, 175b/27, 176a/7, 176a/11, 176b/24, 177a/8, 177a/9, 177b/8, 177b/10, 177b/27, 178a/1.

Ebū Bekr-i Şiddīk 12a/22, 21b/24, 52b/7, 67a/13, 101a/11, 102a/27, 109b/10, 109b/11, 109b/15, 109b/17, 110b/3, 110b/8, 110b/13, 110b/14, 115b/12, 124b/22, 130b/5, 152a/9, 156a/3, 156a/6, 159b/18, 161b/1, 161b/24, 162a/4, 162a/7, 162a/10, 163b/21, 172a/5, 172a/25, 173b/26.

Ebū'l-Baḥterī 110a/17, 126a/16, 126a/18, 126a/2, 126a/3, 131b/3, 172a/13.

Ebū Berā bk. **Ebū Berā bin 'Āmir** 97b/20, 97b/22.

Ebū Berā bin 'Āmir 97b/18.

Ebū'l-Beşer 10a/6, 13a/17, 18b/1, 22a/27.

Ebū Cābir bk. **Cābir bin 'Abdu'llāh bin Rebāb** 171a/24, 171a/25.

Ebū Gürz 174a/23, 174a/24, 174a/27, 174b/6.

Ebū'l-Ḥakem 119b/15, 119b/28, 172a/20.

Ebū'l-Ḥāriş 56b/24.

Ebū Ḥazīka bin El-Muğīre 104a/7.

Ebū'l-Heysem bk. **Ebū'l-Heysem-i Kuḍā'ī** 78a/7, 169a/23, 170b/22, 170b/22, 171a/4.

Ebū'l-Heysem-i Kuḍā'ī 78a/4.

Ebū Ḥuzeyfe bin 'Utbe bk. **Ebū Ḥuzeyfe bin 'Utbe bin Rebī'a** 171b/20.

Ebū Ḥuzeyfe bin 'Utbe bin Rebī'a 111b/25, 115b/17.

Ebū Hüreyre bk. **Ebū Hüreyre-i Enşārī** 82b/13.

Ebū Hüreyre-i Enşārī 67a/21.

Ebū Ġmām Es‘ad bin Zūrāre	170b/21.
Ebū’l-Kāsım	64a/15, 79b/24, 80a/3, 89b/8.
Ebū Kuḥāfe	173b/16, 173b/20.
Ebū’l-Muḥammed	18a/15.
Ebū Kays bin el-Fākıh	114a/2.
Ebū Kays Tağı	141b/6 .
Ebū Kebşe	171b/21.
Ebū Kubeys	bk. Ebū Kubeys bin ‘Adīyy 98b/13.
Ebū Kubeys bin ‘Adīyy	86a/11.
Ebū Kubeys Tağı	22b/7, 48a/17, 63b/25, 93a/8, 93a/12, 121b/22.
Ebū Kuḍā‘a	55a/16.
Ebū Mersed	171b/21.
Ebū Seleme	bk. Ebū Seleme bin ‘Abdu’l-esed-i Maḥzūmī 171b/14, 171b/16.
Ebū Seleme bin ‘Abdu’l-Esed	bk. Ebū Seleme bin ‘Abdu’l-esed-i Maḥzūmī 111b/19, 115b/18.
Ebū Seleme bin ‘Abdu’l-esed-i Maḥzūmī	171b/8.
Ebū Sīret bin Ebī Rūhm	115b/19.
Ebū Tālib	58a/18, 58a/20, 63b/20, 93a/26, 93b/16, 94a/8, 94a/19, 94a/20, 94a/21, 94a/25, 94b/2, 94b/7, 94b/8, 94b/9, 94b/11, 94b/12, 94b/14, 94b/16, 94b/17, 94b/20, 94b/25, 94b/26, 95a/5, 95a/11, 95a/14, 95a/15, 95a/17, 95a/20, 95a/21, 95b/10, 95b/22, 95b/24, 96a/10, 96a/11, 96a/18, 96a/21, 96b/1, 96b/4, 96b/6, 96b/17, 98a/9, 98a/14, 98a/16, 98a/17, 98a/19, 98b/27, 99a/1, 99a/3, 99a/6, 99a/8, 99a/17, 99b/8, 101b/1, 102a/25, 102b/14, 102b/20, 102b/25, 108b/11, 108b/12, 108b/14, 108b/20, 109a/12, 109a/13, 109a/14, 109a/16, 109a/17, 109a/24, 109b/2, 109b/3, 109b/5, 110a/19, 112b/2, 112b/25, 113a/1, 113a/5, 113a/8, 113a/9, 113a/10, 113a/14, 113a/18, 113a/21, 113a/22,

113b/1, 113b/4, 113b/7, 113b/10, 113b/11, 113b/14, 113b/18, 113b/19,
113b/21, 114a/7, 120b/16, 125a/10, 125a/13, 125a/16, 125a/22,
125a/25, 125a/29, 125b/3, 126a/23, 126a/26, 126a/27, 126a/28, 126b/3,
126b/11, 127a/11, 127a/12, 127a/21, 127a/25, 127a/27, 127b/3, 127b/4,
127b/10, 127b/12, 127b/14, 127b/15, 127b/18, 128a/6, 128a/9.

Ebū ‘Ubeyde bin el-Cerrāḥ	111b/18.
Ebū Ūmāme-i Bāhilī	127b/20.
Ebū Yahyā	169b/17.
Ebū Yeksūm Ebrehetü’ş-Şabbāḥ	60a/3.
Ebū Zem‘a	104a/7.
Ebū Züreyb	92a/18.
Ebvā	92b/6, 92b/16.
Ecyād	98b/19, 103a/25.
Edirne	2b/14.
Eflāk	2a/27.
Ehremān	23b/18.
Ehrimen	38a/21.
Ekşem bin Ebī el-Cūn	176b/4.
Emīnu’llāh	81a/20.
En‘am	24b/25, 154a/10.
Endülüs	2b/1.
Enes bin Mālik	82b/2.
Engürüs	2a/27.
Enīs	61a/18, 61a/21, 61a/22.
Enşār	71a/1, 71a/17, 169b/8, 170b/20, 170b/4, 171a/6.
Enüş	22b/24, 22b/25, 23a/1.
Enüş bin Şīt	21b/24.

Erbāt	59b/7, 59b/8, 59b/9, 59b/10, 59b/12, 59b/13, 59b/15, 59b/16, 59b/17, 59b/18, 59b/19, 59b/20, 59b/23.
Erfahşed	bk. Erfahşed bin Sām 29a/27, 29b/1, 64b/23.
Erfahşed bin Sām	29a/26.
Ermen	2a/23.
Es‘ad	bk. Es‘ad ibn Zūrāre 169b/15, 169b/17, 169b/27, 170a/2, 170a/4, 170a/6.
Es‘ad ibn Zūrāre	132b/20, 169a/20, 169b/7, 169b/9, 169b/11, 169b/12, 170b/9, 170b/22, 171a/5.
Esleme	177b/12.
Eslemī	bk. Büreyde bin El-Ḥasīb-i Eslemī 177b/8.
Esleme	bk. Ḳabīle-i Esleme 177b/12.
Esmā-yı Zātü’n-Niṭākayn	110b/23, 173b/8, 173b/10, 174a/18.
Esmā binti ‘Ümeys	111b/23.
Esved bin ‘Abd-i Yağūş	114a/1, 126b/19.
Esved bin ‘Abdu’l-esed	114a/3.
Esved bin Maḳşūd Ḥabeşī	61a/7 .
Esved bin el-Muṭṭalib	113b/27, 126b/19.
Eyyüb	84b/13.
Ebū Eyyüb Enşārī Ḥālid	71a/19, 159a/18.
Evs	169a/23, 170a/13, 78a/4, 171a/2, 171a/4.
Ezd	56a/7, 77a/18, 110a/7.
Ezdī	110a/26.
Fālig	31b/9, 31b/10.
Fārakliṭā	69b/15, 69b/17, 81a/12.
Fāre’t-tennūr Tefsīri	25b/25.
Fāris	73b/26, 86b/17, 124b/16.
Fars	28a/3, 28a/5, 29a/21, 77b/18, 77b/17.

Fārsī	3a/5, 38b/12, 86b/13, 124b/15, 124b/17.
Fārūk	52b/8.
Fās	2b/1.
Fāṭıma	bk. Fāṭıma binti el-Ḥaṭṭāb 122b/16, 123a/8, 123a/16, 123a/17, 123a/18, 123a/19, 123a/23, 151b/7, 151b/20, 153a/18, 153a/19.
Fāṭıma binti ‘Amr bin ‘Āiz bin ‘İmrān bin Maḥzūm	62b/11.
Fāṭıma binti ‘Avf bin Sa‘d	56a/8.
Fāṭıma binti Esed	109a/12.
Fāṭıma binti el-Ḥaṭṭāb	111b/20.
Fāṭıma-yı Zehrā	68b/9.
Fāṭımatü’z-Zehrā	152a/22.
Fedek	97a/18
Fırāt	bk. Fırāt Suyı 76b/4, 147b/4.
Fırāt Suyı	50a/3,
Fıdḍa	153a/18, 153a/21.
Fıhr	55b/24.
Filistīn	2a/22, 39b/9.
Fir‘avun	127b/23, 133b/22, 133b/25, 139b/8, 143a/18, 158b/9.
Fīrūzī	74a/26, 134a/16.
Fuḍayl bin el-Ḥāriş el-Cürhümī	98b/4.
Fuşṭāṭ-ı Mısr	55a/4.
Fürs	55a/4, 125a/5.
Ġāḍire	54a/22, 54a/24, 54a/25, 54a/26, 54b/4, 54b/15.
Ġafūr	3b/19, 10b/22.
Ġanevī	97b/8, 97b/11, 97b/12.
Ġār-ı Şevr	bk. Şevr Mağārası 173b/12.
Ġassān	78a/18.

Ġassānī	78b/24, 86b/21.
Ġaṭafānī	97b/7, 97b/8, 97b/10, 97b/11.
Ġazve binti Şafūn Ġuveylem bin Sām bin Nūḥ	31b/10.
Ġazze	56a/27.
Gūristān-ı baḳī ^c	131b/1.
Ġuveylem	bk. Ġazve binti Şafūn Ġuveylem bin Sām bin Nūḥ 31b/10.
Gürcistān	2a/24.
Ḥabbāz	25b/26.
Ḥabeş, Ḥabeşe	15b/8, 28a/4, 59a/22, 59a/23, 59b/2, 59b/3, 59b/4, 59b/11, 60b/17, 62a/5, 62a/14, 62a/20, 73b/13, 74a/9, 74a/15, 74a/17, 74a/25, 75b/25, 76a/1, 90a/12, 90a/16, 115b/9, 115b/15, 115b/22, 116a/20, 116b/2, 116b/3, 116b/5, 116b/7, 116b/9, 116b/10, 116b/15, 116b/16, 116b/24, 117a/15, 117a/23, 117b/20, 118b/4, 118b/5, 118b/20, 119a/6, 119a/23, 119a/24, 119b/8, 119b/10, 131a/3, 162b/15, 171b/9, 171b/13.
Ḥabeşī	bk. Esved bin Maḳşūd Ḥabeşī 61a/7.
Ḥabeşīler	61b/17, 76b/2, 118b/14.
Ḥabeşiyān	28a/7.
Ḥayā binti Ḥalīl bin Ḥabeşiyye bin Selūl bin ‘Amr bin Zem‘a bin Ḥārīşe	56a/11.
Ḥalīl	bk. Ḥayā binti Ḥalīl bin Ḥabeşiyye bin Selūl bin ‘Amr bin Zem‘a bin Ḥārīşe 56a/11.
Ḥabeşiyye	bk. Birke-i Ḥabeşiyye 56a/11, 92a/21.
Ḥabībe binti Ḳaḥtān	55a/7.
Ḥabību’llāh	81a/10, 81a/22, 84b/26, 89b/18, 90b/23, 137b/2, 138b/10, 144a/24.
Hābīl	18a/1, 18a/3, 18a/6, 21a/15, 45b/22, 46a/13, 46a/14, 46a/15, 46a/16, 46a/17.
Ḥabīş	6a/25.

Ḥaccāc	bk. Ṭu‘ayme bin ‘Adīyy ve Büneyye bin Ḥaccāc 113b/10, 172b/18.
Ḥaccāc-ı ‘Abdu’l-melik	104a/25.
Ḥ ^w āce	1b/9, 10a/8, 19a/23, 29b/1, 37a/21, 37a/24, 83a/17, 85b/6, 99b/3, 100a/15, 100a/17, 101a/3, 101a/4, 101b/19, 101b/23, 105a/28, 105b/8, 106b/2, 107a/7, 107b/1, 109a/1, 109a/2, 109a/5, 109b/12, 120b/6, 121a/22, 121b/16, 123b/18, 124a/1, 124a/23, 124b/10, 125a/19, 126b/21, 128b/17, 129a/9, 129b/12, 131a/19, 131b/11, 132a/12, 133a/6, 133a/11, 133a/26, 133b/12, 133b/26, 134a/7, 135a/1, 135a/8, 135b/15, 136a/15, 136a/19, 136a/21, 138a/3, 138a/23, 138b/1, 138b/5, 138b/18, 141b/18, 141b/23, 144a/26, 144b/21, 147a/16, 148a/20, 151a/9, 153a/18, 157b/5, 157b/19, 162b/6, 162b/14, 163b/20, 163b/22, 163b/23, 163b/27, 164a/24, 164a/25, 164b/19, 164b/20, 164b/22, 164b/24, 164b/25, 164b/26, 164b/27, 164b/4, 165b/12, 166b/24, 167a/11, 167b/10, 167b/13, 167b/15, 168a/9, 168a/14, 168b/2, 169a/5, 169a/8, 174b/9, 174b/18, 175a/3, 175a/5, 175a/24, 175b/1, 175b/3, 175b/7, 175b/13, 176a/1, 176a/20, 176a/22, 176b/12, 177a/4, 177a/22, 177a/26, S147a/9, S147a/10, S147a/14, S147a/17.
Ḥacefe	97a/8, 176a/2.
Hācer	39b/6, 39b/15, 41a/1, 41a/13, 41a/22.
Ḥacerü’l-Esved	20a/25, 20b/2, 47b/7, 19a/25, 48a/15, 103a/15, 103a/17, 103b/23, 132a/17.
Ḥacl	58a/17.
Hācūn	94b/6, 126a/5, 129a/9, 129a/7.
Hādī	81b/25.
Ḥadīce	67b/18, 92a/16, 98b/26, 99a/7, 99a/9, 99a/12, 99a/18, 99a/23, 99b/1, 99b/3, 99b/10, 99b/15, 99b/16, 99b/17, 100a/1, 100a/6, 100a/17, 100a/21, 100a/24, 100b/15, 101a/12, 101b/4, 101b/6, 101b/9,

101b/14, 101b/17, 101b/18, 101b/22, 102a/2, 102a/4, 102a/8, 102a/9, 102a/23, 102b/5, 102b/11, 102b/14, 102b/18, 102b/24, 102b/27, 104b/4, 104b/5, 104b/22, 104b/24, 104b/26, 106a/4, 106a/5, 106a/7, 106a/8, 106a/9, 106a/12, 106a/14, 106a/17, 106a/17, 106a/20, 106a/25, 106b/1, 106b/7, 106b/20, 106b/23, 106b/25, 106b/27, 107a/1, 107a/3, 107a/6, 107a/9, 107a/11, 107b/12, 108a/26, 108b/3, 108b/4, 108b/5, 108b/6, 108b/7, 108b/9, 108b/17, 108b/27, 109a/1, 109a/2, 110a/22, 120b/7, 127b/18, 127b/20, 127b/22, 127b/24, 127b/28, 128a/1, 128a/6, 130b/14, 130b/17.

Ḥadīce binti Ḥuveylid	102a/20, 102b/18.
Ḥadīcetü'l-Kübrā	66b/9.
Ḥadīce-i Kübrā	110b/10, 127b/17.
Ḥaḍramevt	31a/18, 31a/20.
Ḥakīm bin Ḥizām	108b/26.
Ḥalcān	bk. Ḥalcān bin Sa'd 30b/18, 30b/19, 30b/20, 30b/26.
Ḥalcān bin Sa'd	30b/14.
Hāle	bk. Hāle binti Ḥāriş 53a/20, 53a/21, 53a/24.
Hāle binti Ḥāriş	53a/18.
Hāle binti Vehb bin 'Abd-i Menāf	63b/19.
Hālīd bin el-Bükeyr	111b/26.
Hālīd bin Sa'īd	111b/24.
Ḥalīl	bk. Ḥazret-i İbrāhīm-i Ḥalīl 34a/12, 34a/15, 34b/15, 35b/18, 36a/4, 36a/20, 36a/24, 36a/25, 36b/6, 37a/23, 37b/1, 37b/11, 37b/18, 38a/7, 38a/24, 38a/25, 38a/26, 38b/2, 38b/5, 38b/16, 39a/18, 39a/23, 39b/8, 39b/13, 40a/17, 40a/18, 40b/11, 40b/19, 40b/20, 41a/3, 41a/19, 41b/1, 43a/6, 43a/7, 43a/8, 43a/12, 46b/7, 48a/6, 48b/14, 49a/2, 49a/21, 49a/22, 49a/26, 49b/6, 50a/4, 50b/16, 53b/3, 54a/4, 59a/15, 60a/6, 77b/24, 135a/22, 159a/9.

Ḥalīl	bk. Ḥayā binti Ḥalīl bin Ḥabeşiyye bin Selūl bin ‘Amr bin Zem‘a bin Ḥārişe 56a/10.
Ḥalīlū’r-raḥmān	34b/27, 35b/17, 38a/14, 50a/2, 50b/22, 58a/3, 145a/4.
Ḥalīme	bk. Ḥalīme binti ‘Abdu’llāh 87b/8, 87b/15, 87b/21, 88a/17, 91b/2, 91b/21, 91b/23, 91b/24, 92a/11, 92a/14, 92a/20.
Ḥalīme binti ‘Abdu’llāh	87a/26.
Ḥaliyā Yüns	6a/12.
Ḥām	28a/4, 28a/7, 28a/21, 28a/24.
Ḥamāme	114b/15.
Hāmān	158b/9.
Ḥamel	bk. Ḥamel bin Ḳayzer 54b/17, 54b/18, 54b/22, 54b/24, 54b/25, 54b/6, 64b/22, 84a/19, 88b/22.
Ḥamel bin Ḳayzer	18b/16.
Ḥammālete’l-Ḥaṭab	132a/26, 132a/27.
Hāmūs	6a/18.
Ḥamza	58a/17, 58a/20, 93b/16, 93b/26, 112b/2, 119b/23, 120b/9, 120b/12, 120b/13, 120b/14, 120b/16, 120b/17, 120b/20, 120b/22, 120b/24, 120b/29, 121a/3, 121a/10, 121a/13, 121a/16, 121a/18, 121a/19, 121a/20, 121a/23, 121a/24, 123b/11, 124a/13, 124a/18, 124b/1, 125a/11, 171b/20, S147a/10, S147a/12, S147a/14, S147a/15, S147a/16, S147a/19, S147a/20.
Hārān	37a/4, 37a/5, 37a/7, 37a/9.
Ḥarem	57b/1, 64b/26, 65a/1, 65a/17, 74b/21, 102b/17, 138a/20, 172b/6.
Ḥaremeyn	2a/20, 93a/18.
Ḥāriş	1. bk. Ḥāriş bin ‘Abdu’l-Muṭṭalib 57b/12, 58a/1, 58a/17, 64b/5, 96a/4. 2. bk. Ḥāriş bin Ḳubeys el-Ṭalaṭ 126b/24.

	3. bk. Ḥariṣ bin Zeyd 117a/1, 117a/7, 117a/11.
	4. 56b/24.
Ḥāriṣ bin ‘Abdu’l-lāh Cūd‘ān	97b/18.
Ḥāriṣ bin ‘Abdu’l-muṭṭalib	96a/2.
Ḥāriṣ bin ‘Abdu’l-‘uzzā	92a/17.
Ḥāriṣ bin Kubeys	127a/5.
Ḥāriṣ bin Kubeys el-Ṭalat	126b/19.
Ḥāriṣ bin Süheyl	115b/20.
Ḥāriṣ bin Ümeyye	97b/15, 97b/17, 98b/8, 171b/2.
Ḥariṣ bin Zeyd	116b/25.
Ḥāriṣe binti Murād bin Zūr‘a bin Ḥimyer	55a/5.
Ḥarluḥ	28a/6.
Ḥarrān	38b/20, 38b/27.
Hārūn	79b/9.
Hārūnū’r-reṣīd	104a/25.
Ḥaṣ‘am	61a/2.
Ḥasan	21b/25.
Ḥasan Baṣrī	17a/26.
Hassān bin Ṣābit	86a/5, 176b/17.
Hāṣim	56a/12, 56a/15, 56a/16, 56a/18, 56a/27, 56b/4.
Hāṣimī	66b/6, 93b/4.
Hāṣimiyye	56b/16.
Ḥātīb bin ‘Amr	bk. Ḥātīb bin ‘Amr bin ‘Abdü’ş-Şems 115b/13.
Ḥātīb bin ‘Amr bin ‘Abdü’ş-Şems	111b/24, 115b/19.
Ḥātīb bin Ebī Belte‘a	171b/19.
Ḥātīb bin el-Ḥāriṣ	111b/23.
Ḥavle binti Ḥakīm	130b/16.

Ḥavle	bk. Ḥavle binti Ḥakīm 130b/18, 130b/19, 130b/21, 130b/27.
Ḥavvā	12b/6, 12b/7, 12b/11, 12b/14, 13a/8, 13a/11, 13a/12, 13a/13, 13a/14, 13a/15, 13b/9, 13b/23, 13b/25, 13b/26, 14a/1, 14a/3, 14a/4, 14a/5, 14a/10, 14a/27, 14b/4, 14b/5, 14b/5, 15b/7, 15b/8, 16a/19, 16b/3, 16b/4, 16b/22, 16b/23, 17b/9, 17b/12, 17b/14, 17b/23, 18a/12, 18a/18, 18a/19, 18a/20, 18a/22, 18a/24, 21b/1, 22a/17, 22b/20, 68b/2, 68b/8, 127b/24.
Ḥayā binti Ḥalīl bin Ḥabeşıyye bin Selūl bin ‘Amr bin Zem’a bin Ḥārişe	56a/10.
Ḥayber	97b/3, 116b/7, 130b/2.
Ḥayretu’llāh	81a/23.
Ḥayye	13a/27, 13b/1, 13b/6.
Ḥazar	28a/5.
Ḥazrec	bk. Benī Ḥazrec 78a/4, 132b/20, 169a/19, 170a/14, 171a/2, 171a/19.
Ḥazure	57a/11.
Hemīse’	64b/22.
Hermes	23a/11.
Hevāzin	96b/21, 96b/26.
Ḥırhız	28a/6.
Ḥızır	154a/15.
Ḥicāz	2a/21, 55a/4, 58b/6, 86a/23, 86a/25.
Ḥimyer bin Verde’	70a/1.
Ḥimyer	1. bk. Ḥārişe binti Murād bin Zūr’a bin Ḥimyer 55a/5. 2. 24b/24, 59b/4, 60b/25, 70a/12, 70a/17, 70b/15, 70b/25, 71b/4, 72b/25, 74a/1, 74a/7, 74a/12, 74a/14, 75b/13.
Ḥimyerī	59b/6, 61a/9, 111b/10, 111b/14.

Hımyeriyān	74a/24.
Hind	bk. Hindusitān 8b/17, 15b/8, 71a/13.
Hind binti bin Kays bin ‘Amr bin ‘Aylān bin Muḍar bin Nizār	55b/11.
Hind binti Şüreyk bin Şā‘lebe bin Mālīk bin Naḍr	56a/2.
Hindusitān	17b/6, 17b/19, 28a/4, 28a/6.
Hirā	48a/20, 62a/19, 104b/20, 105a/22, 105a/24, 106b/16, 106a/25, 107a/24, 108b/1, 129b/7, 137a/1.
Hiraql	78b/23, 79a/7, 79a/8, 79a/9, 79a/20, 79a/24, 79b/13, 79b/20.
Hişām	125b/26, 125b/27, 125b/29, 126a/1, 126a/2, 126a/3, 126a/4.
Hişām bin ‘Amr	125b/22, 172a/11.
Hişām ibnü’l-‘Âşş	78b/23.
Hişām bin Muğīretü’l-Maḥzūmī	98b/9.
Hizān	35a/24.
Ḥorāsān	2b/17, 28a/3, 29a/22, 177b/21.
Ḥotani	134b/21.
Hūd	29b/2, 29b/3, 29b/4, 29b/5, 29b/14, 29b/15, 29b/17, 29b/18, 29b/22, 30a/26, 30a/27, 30b/1, 30b/6, 30b/16, 30b/18, 30b/23, 30b/25, 30b/26, 31a/4, 31a/6, 31a/16, 31a/17, 31a/21, 31b/1, 31b/3, 31b/4, 31b/7, 153b/27.
Hudā	2a/2, 2a/5, 3a/16, 3a/20, 3a/21, 5a/8, 8a/3, 9b/25, 33b/18, 33b/20, 33b/27, 34a/1, 34a/3, 34a/6, 34a/12, 34a/26, 36b/23, 38b/2, 39b/1, 40b/20, 42b/27, 49b/6, 51a/13, 54a/9, 54b/8, 57a/5, 57b/24, 66a/6, 72b/3, 74b/8, 76b/12, 77b/5, 77b/8, 79b/7, 85a/15, 86a/2, 90a/9, 90b/8, 91b/21, 93b/5, 94b/16, 100a/3, 100b/12, 100b/13, 103b/6, 106a/2, 106a/16, 106b/10, 107a/2, 108b/18, 109a/20, 110a/24, 112b/15, 112b/16, 113b/1, 114b/8, 114b/22, 118a/24, 120a/1, 120a/2, 123a/15,

123a/17, 123a/23, 123b/9, 126a/17, 126a/26, 126a/21, 126b/28, 127a/2, 127a/7, 127a/10, 127a/16, 127b/26, 129a/18, 129a/20, 131b/12, 132a/3, 132a/5, 132a/15, 139b/3, 139b/5, 139b/10, 139b/14, 143a/5, 146a/4, 148b/12, 157b/8, 160a/26, 160b/1, 160b/18, 160b/19, 169b/21, 169b/25, 170a/11, 171b/27, 173a/16, 177a/12.

Ḥudāme 87b/20.

Ḥudāvend 5b/23, 7b/16, 8b/4, 8b/6, 10b/3, 10b/19, 12a/1, 12a/14, 12a/21, 12b/15, 19a/22, 19a/23, 19a/24, 19b/18, 20a/19, 22b/1, 25a/24, 25b/1, 25b/8, 26a/12, 27b/4, 27b/4, 27b/8, 30a/20, 30a/21, 36a/7, 37b/8, 37b/25, 40a/22, 40a/25, 40b/3, 40b/4, 41b/5, 43a/1, 43b/11, 44a/22, 44b/15, 44b/21, 45a/7, 45a/10, 45a/3, 46a/23, 49b/5, 50a/8, 50a/11, 50b/18, 51a/4, 52a/25, 52a/27, 52b/27, 55b/20, 57a/5, 66a/8, 75a/11, 77a/2, 77a/21, 82b/4, 82b/6, 106a/16, 114a/7, 115a/20, 121a/17, 126b/5, 127b/3, 133b/21, 139b/12, 139b/20, 144b/19, 150b/5, 151b/15, 153a/24, 153a/25, 159b/5, 159b/27, 163a/27, 164a/26, 164b/5, 164b/7, 164b/9, 168b/7.

Ḥudāvendī 165b/10, 167a/23, 174a/7

Ḥudāy 29b/22, 30b/19, 30b/20, 30b/24, 3a/10, 49a/11, 49b/4, 54a/17, 54a/9, 76b/20, 76b/25, 79b/17, 79b/20, 93b/8, 106a/19, 109b/1, 109b/20, 110a/1, 111a/14, 111b/6, 111b/10, 119a/3, 119a/27, 119a/29, 128b/4, 131a/16, 131b/22, 142b/18, 143b/20, 160b/16, 162a/6, 164a/17, 169a/25, 170b/24, 173a/10.

Ḥudeybiye 125a/5.

Ḥuneyn 1b/8.

Ḥuneyn Ġazāsı 177a/25.

Ḥunnāṭa bk. **Ḥunnāṭa-yı Ḥimyerī** 61a/12, 61a/13, 61a/14, 61a/16.

Ḥunnāṭa-yı Ḥimyerī 61a/9.

Ḥuṭame 158a/9, 158b/11.

Ḥuzā	39a/26, 41b/4, 41b/24, 61b/21, 121a/5, 121a/22, 125b/25, 130a/10, 157a/6, 157b/8.
Ḥuzā‘a	bk. Benī Ḥuzā‘a 56a/6, 57a/26, 57b/5, 129b/8, 176a/14.
Ḥuzavend	39a/18, 42b/8, 48b/1, 67a/6, 67a/9, 67a/12, 67a/15, 68b/21, 150a/15, 150b/23, 151b/11, 151b/14, 153a/24, 157a/7.
Huzeyl	24b/25.
Huzeyme bin Ḥakīm Sülemī	100a/21,
Huzeyme	55b/4, 55b/7, 64b/21, 100a/22, 100a/26, 100b/8, 100b/10, 100b/14, 100b/17, 100b/19, 100b/27.
Huzeyme bin Şābit	77b/21.
Hūdī bin Bizī bin Sām bin Nuḥ	50a/8.
Huzī	50a/9, 50a/10, 50a/20, 50a/26, 50b/3, 50b/5, 50b/22, 50b/23, 50b/28.
Ḥuzāfe	92a/20.
Ḥuzavend	65a/13, 66a/19, 66b/2, 66b/5, 149b/4, 151b/10, 151b/27, 153a/6, 157b/7.
Ḥuzavende	44b/12.
Hübel	85a/16, 91b/14, 91b/15, 91b/16, 91b/17, 91b/19, S147b/10.
Hüleyd bin ‘Āş	32a/11.
Hümeysa‘	55a/3.
Hürmüz bin Nüşīrevān	98a/11.
Hüseyn	21b/25, 46a/3, 46a/4.
Hüseyn bin ‘Ali	46a/1, 46a/6.
Hüsrev	2a/25, 70a/1, 73b/24, 73b/27, 95b/5.
Hüsrev-i Pervīz	98a/12.
Hüzeyl	bk. Luḡaym bin Hezzāl bin Hüzeyl 30a/1.
‘Irāk	28a/3, 29a/21, 131b/18.

İsfahan	15b/8.
İştahr	69a/1.
İbn ‘Abbas	5b/21, 6a/5, 18b/23, 64a/12, 66b/25, 69b/22, 76b/9, 108a/17, 137a/14, 144b/10, 161b/11, 175b/16.
İbn Erdā Devsī	108a/15.
İbn Maz‘ūn	108a/5.
İbn Mes‘ūd	82b/11, 120a/7, 120a/10, 129a/8, 129a/10, 129a/23, S147a/12.
İbn Zübeyr	104a/24.
İdrīs	15a/9, 18a/9, 23a/7, 23a/8, 23a/9, 23a/10, 23a/11, 23a/14, 23a/22, 23a/25, 23b/1, 23b/5, 23b/14, 23b/22, 23b/24, 23b/25, 23b/26, 24a/2, 24a/5, 24a/7, 24a/8, 24a/12, 24a/13, 24a/16, 24a/19, 24b/10, 29a/23, 64b/17, 65a/1, 65b/12, 134b/25, 146a/11, 146a/12, 153b/13, 153b/15, 157a/22, 157a/25, 157a/26.
İbrāhīm-i Halīl	31b/19, 59a/7, 79b/4, 93a/25, 103a/6, 103b/13, 135b/3, 139b/3, 140a/1, 167a/13.
İbrāhīm	31b/18, 32a/16, 32a/23, 32b/9, 32b/14, 32b/24, 33a/4, 33a/8, 33a/9, 33a/14, 33a/16, 33a/18, 33a/24, 33a/26, 33b/4, 33b/6, 33b/11, 33b/16, 33b/17, 33b/18, 33b/20, 33b/25, 33b/27, 34a/1, 34a/2, 34a/4, 34a/6, 34a/8, 34a/10, 34a/13, 34a/14, 34a/20, 34a/22, 34a/23, 34a/25, 34a/26, 34b/1, 34b/2, 34b/10, 34b/12, 34b/13, 35a/2, 35a/3, 35a/4, 35a/5, 35a/6, 35a/7, 35a/10, 35a/11, 35a/13, 35a/15, 35a/18, 35a/21, 35a/23, 35a/24, 35a/25, 35b/3, 35b/6, 35b/21, 35b/23, 35b/24, 36a/5, 36a/10, 36a/13, 36a/19, 36a/20, 36a/22, 36b/7, 36b/12, 36b/13, 36b/15, 36b/17, 36b/20, 36b/21, 36b/24, 36b/25, 36b/26, 36b/27, 37a/4, 37a/6, 37a/8, 37a/9, 37a/10, 37a/11, 37a/12, 37a/13, 37a/16, 37a/18, 37a/22, 37a/25, 37a/27, 37b/2, 37b/3, 37b/8, 37b/10, 37b/11, 37b/12, 37b/15, 37b/26, 38a/8, 38a/9, 38a/11, 38a/15, 38b/12, 38b/17, 38b/18,

38b/19, 38b/20, 38b/21, 38b/23, 38b/25, 38b/26, 39a/4, 39a/6, 39a/8, 39a/9, 39a/13, 39a/14, 39a/16, 39a/20, 39b/7, 39b/9, 39b/11, 39b/14, 39b/16, 39b/17, 39b/18, 39b/22, 40a/1, 40a/3, 40a/6, 40a/7, 40a/8, 40a/9, 40a/11, 40a/18, 40a/21, 40b/2, 40b/16, 40b/17, 40b/18, 40b/21, 40b/26, 41a/1, 41a/2, 41a/8, 41a/13, 41a/17, 41a/19, 41a/22, 41b/2, 41b/4, 41b/6, 41b/8, 41b/23, 42a/9, 42b/2, 42b/4, 42b/6, 42b/7, 42b/8, 42b/11, 42b/12, 42b/13, 42b/16, 42b/26, 43a/1, 43a/11, 43a/12, 43a/15, 43a/16, 43a/20, 43a/22, 43a/24, 43b/7, 43b/16, 43b/19, 43b/23, 43b/26, 44a/10, 44a/15, 44a/21, 44b/6, 44b/11, 44b/21, 44b/26, 45a/16, 45a/18, 45a/23, 45a/24, 45a/25, 45a/26, 45a/27, 45b/3, 45b/4, 45b/6, 45b/7, 45b/8, 45b/12, 45b/23, 45b/24, 45b/25, 45b/27, 46a/4, 46a/6, 47b/24, 47b/25, 47b/26, 48a/3, 48a/5, 48a/9, 48a/11, 48a/15, 48a/17, 48a/18, 48a/19, 48a/21, 48a/22, 48a/27, 48b/3, 48b/4, 48b/6, 48b/17, 48b/22, 48b/27, 49a/19, 49a/27, 49b/2, 49b/3, 49b/7, 49b/12, 49b/14, 49b/15, 49b/18, 49b/19, 49b/20, 49b/25, 49b/26, 49b/27, 50a/2, 50a/3, 50a/4, 50a/5, 50a/7, 50a/8, 50a/9, 50a/10, 50a/15, 50a/19, 50a/25, 50a/26, 50a/27, 50b/2, 50b/3, 50b/4, 50b/5, 50b/6, 50b/8, 50b/12, 50b/15, 50b/16, 50b/17, 50b/20, 50b/22, 50b/23, 50b/25, 50b/29, 51a/1, 51a/2, 51a/4, 51a/5, 51a/8, 51a/9, 51a/10, 51a/11, 51a/12, 51a/13, 51a/14, 51a/19, 51b/25, 52a/24, 52a/26, 52a/27, 52b/1, 52b/3, 52b/13, 52b/19, 52b/23, 52b/24, 52b/26, 53a/1, 53a/4, 53a/10, 53a/13, 53a/14, 53a/17, 53a/19, 53a/21, 53a/22, 53a/24, 53a/25, 53a/26, 53b/1, 53b/2, 53b/6, 53b/15, 54b/7, 54b/8, 55b/1, 57a/5, 59a/14, 64b/17, 65a/22, 65b/15, 68a/23, 82b/21, 84b/12, 85a/14, 93a/26, 102b/16, 103a/10, 103b/9, 103b/17, 104a/22, 105a/8, 109a/19, 119a/19, 119a/20, 119a/24, 123b/19, 145a/2, 145a/7, 147a/6, 151b/26, 153b/19, 153b/20, 171b/26.

İbrāhīm oğlu İsmā‘īl

50b/19.

‘İbrānī

160a/23.

‘İbranice	31b/12, 160a/24.
‘İkrişe binti ‘Advān bin Kaysu’l-Maḍriyye	55b/25.
İliyā	39b/21, 39b/22.
İlyās	55b/2, 55b/6.
İmām-ı Ca‘fer-i Şādık	45b/23, 68b/1, 136a/19.
İmām Deyrī	115a/3.
İmām Necme’d-dīn ‘Ömer Nesefī	4a/6.
‘İmlāku	29b/27.
‘İmrānice	31b/7.
İrān	73a/5, 73a/26, 73b/23, 74a/24, 74a/25, 74b/3.
‘İsā, ‘İsī	38a/18, 66a/27, 66b/19, 69a/24, 69a/25, 69a/26, 69b/2, 69b/4, 69b/7, 69b/12, 69b/13, 69b/19, 69b/21, 69b/23, 79b/11, 82b/19, 89b/25, 96b/4, 100b/8, 106a/17, 106a/21, 106b/9, 107a/2, 107a/14, 108a/18, 118a/20, 118a/21, 118a/23, 118a/24, 136b/24, 139a/13, 139b/14, 142a/7, 142a/8, 142a/9, 143a/17, 154a/16, 154a/17, 158b/9, 171a/8, 175a/15, 175a/16, 175a/17, 175a/19.
‘İsā Bin Meryem	69a/25, 69b/2, 69b/12.
İsāf	57a/12.
İsfendyār	57b/9.
İshāk	48b/17, 48b/19, 51a/7, 51a/9, 52b/14, 53b/21, 53b/22, 53b/26, 53b/27, 54a/16, 54a/27, 54b/13, 79b/10, 127b/24, 145a/2.
İsīhān	26b/10.
İskender	82b/19 .
İsmā‘īl	18a/15, 29b/12, 40b/20, 41a/3, 41a/6, 41a/22, 41b/12, 41b/14, 41b/22, 42a/1, 42a/8, 42a/26, 42a/27, 42b/1, 42b/5, 43a/15, 43b/12, 43b/15, 43b/23, 43b/25, 43b/26, 44a/15, 44b/12, 44b/24, 45a/7, 45a/14, 45a/17, 45a/18, 45a/26, 45b/1, 45b/13, 45b/16, 45b/17, 45b/19, 45b/23, 45b/24, 46a/1, 46a/3, 46a/4, 46a/5, 46a/6, 46a/8, 46b/16,

47b/27, 48a/2, 48a/8, 48a/12, 48a/16, 48a/21, 48a/23, 48a/24, 48b/1, 48b/15, 48b/17, 48b/20, 50b/20, 50b/26, 50b/28, 50b/29, 52b/15, 52b/17, 52b/18, 53a/3, 53a/4, 53a/6, 53a/10, 53a/11, 53a/12, 53a/14, 53a/15, 53a/17, 53a/19, 53a/20, 53b/3, 53b/6, 53b/8, 53b/15, 53b/17, 53b/20, 53b/21, 53b/23, 53b/9, 54a/5, 54a/18, 54b/1, 54b/5, 54b/8, 55a/6, 55b/20, 56b/5, 57a/17, 57a/22, 57a/23, 57a/26, 57b/6, 57b/10, 64b/17, 64b/22, 68a/23, 79b/10, 84b/12, 102b/16, 103b/9, 104a/22, 104b/1, 104b/4, 104b/5, 123b/20, 124b/2, 145a/2, 153b/22, 153b/23, S147b/19.

İsrāfīl

5a/1, 5a/21, 8a/14, 8a/15, 8a/19, 11a/18, 11a/21, 11b/7, 36b/11, 104b/13, 134b/25, 136b/16, 137b/11, 138b/9, 138b/15, 141b/24, 141b/25, 144b/4, 144b/6, 147a/4, 150b/25, 154b/8, 154b/8, 154b/13, 154b/14, 157b/12.

İzā Vaḳa'ati

162b/21.

Ka'b bin Mālīk

170a/20, 170b/22, 171a/23.

Ka'b

1. bk. **Ka'b bin Mālīk** 115a/3, 170a/26.

2. 55b/27, 64b/20.

Ka'b bin Mālīk

170a/20, 170b/22, 170b/23.

Ka'be

1b/7, 19a/3, 41b/21, 47a/22, 47b/22, 48a/21, 48b/23, 48b/24, 48b/25, 48b/26, 48b/27, 49a/15, 57a/17, 57a/22, 57a/27, 58a/10, 58a/11, 58a/12, 58a/26, 60a/10, 61a/11, 61b/1, 61b/18, 61b/25, 62b/2, 63b/23, 69a/7, 69a/12, 70b/1, 75a/11, 76b/13, 85a/14, 93b/10, 103a/19, 103b/8, 125a/29, 126b/11, 149a/11, 159b/1.

Ka'b-ı Aḥbār, Ka'b el-aḥbār

52b/19, 66a/5, 67b/22, 77a/25, 82a/22.

Ḳābil

8b/22, 17b/27, 18a/2, 18a/3, 21a/14, 21a/15, 21a/17, 23a/20, 24b/12, 24b/13, 24b/14, 24b/17, 46a/13, 46a/14, 46a/15, 46a/15.

Ḳabile-i Cürhüm

bk. **Benī Cürhüm** 42a/9, 53a/8, 58a/5.

Ḳabīle-i Esleme	177b/12.
Ḳavm-i Cürhüm	bk. Benī Cürhüm 57b/3.
Ḳabīle-i Hāşim	bk. Beni Hāşim 63b/12 .
Ḳabīle-i Muṭṭalib	bk. Benī Muṭṭalib 137a/3.
Ḳays	bk. Hind binti bin Ḳays bin ‘Amr bin ‘Aylān bin Muḍar bin Nizār 55b/11.
Ḳayzer bin İsmā‘īl	18b/15, 54b/8.
Ḳaḥṭān	60b/1, 137a/2.
Ḳaḥṭāniyān	137a/2.
Ḳaraman	2a/25.
Ḳārūn	152a/18, 158b/9.
Ḳāsım	79b/24, 142a/17.
Ḳāşiye	140a/19.
Ḳaṭabe bin ‘Āmir bin Cedīde	169a/23.
Ḳaṭūra	42a/24, 42a/25.
Ḳaṭūrīler	98b/3.
Ḳaydum	141b/20.
Ḳayl bin ‘Īr	30a/1.
Ḳayl	bk. Ḳayl bin ‘Īr 30a/7, 30a/12, 30a/14, 30a/15, 30a/16, 30a/17, 31a/6.
Ḳaynān	23a/1, 23a/2, 64b/24.
Ḳaynūş	24a/25.
Ḳays	97a/19, 97b/16.
Ḳays bin el-Ḥuzā‘ā	60b/14.
Ḳays Ġaylān	96b/22, 96b/23, 97a/9, 97b/1, 97b/18, 97b/24.
Ḳayzer	bk. Ḥamel bin Ḳayzer 18b/16,
Ḳayzār, Ḳayzer	bk. Ḳayzer bin İsmā‘īl 53b/11, 53b/12, 53b/23, 53b/25, 54a/5, 54a/6, 54a/8, 54a/11, 54a/15, 54a/18, 54a/20, 54a/22,

54a/23, 54a/26, 54b/1, 54b/4, 54b/9, 54b/10, 54b/11, 54b/13, 54b/16,
54b/18, 54b/20, 54b/21, 54b/22, 54b/23, 64b/22

Ḳayzer bin İsmā‘īl	18b/15, 18b/16, 54b/8
Kāzrūnī	67b/22.
Kefr	95a/21.
Kehlān	24b/25.
Ken‘ān	26b/5, 54b/3, 54b/4, 54b/6, 83b/15.
Ken‘ānī	51a/7.
Kenz Maḡārası	22b/7.
Keşşāf	(1.) “Mukaddimetü’l-Edeb” eserinin müellifi Zemahşerī’nin (1074-1144) tefsiridir 21a/13. (2.) Yerde ve gökte gizli saklı bütün sırları bilen ve ortaya çıkaran Hz. Allah 87a/3.
Keyvan	177b/7.
Ḳıbt	39a/1.
Ḳılābe	64b/13.
Ḳıst	39b/21, 40a/1.
Kināne	1. 55b/9, 55b/12, 64b/21, 2. bk. Benī Kināne 61a/8, 97b/16, 137a/2.
Kinānī	60b/2, 60b/6, 96b/26, 97a/1, 97a/3.
Kirmān	29a/21.
Kisrā	9a/8, 56b/19, 86a/14, 86a/19, 86a/27, 86b/6, 86b/7, 86b/10, 86b/12, 86b/22, 86b/25, 87a/12.
Ḳoştantıniyye	2a/26.
Ḳubeys	bk. Ebū Ḳubeys Ṭaḡı 54b/18.
Ḳabīle-i Ḳudā‘a	56a/4.
Ḳudā‘a	bk. Ḳabīle-i Ḳudā‘a 24b/24, 55a/16
Ḳudāme	bk. Ḳudāme bin Maz‘ūn 171b/17

Ḳudāme bin Maz‘ūn	111b/20.
Ḳuddūs	136b/14.
Ḳudeyd	176a/14, 177a/3.
Ḳudretu’llāh	156b/24.
Ḳudūs	52b/18, k. 85a/18.
Ḳuḥāfe	175a/25.
Kūh-ı Şafā	bk. Şafā Tağı 105b/1, 120a/14-15, 120a/16, 120a/21, 120b/19.
Kūh-ı Şevr	bk. Şevr Mağārası 173b/25.
Kūh-ı Şübeyr	54b/19, 56b/20, 62b/21.
Ḳulleys	60b/14.
Ḳurāz	99a/15.
Ḳureyş	55b/12, 55b/13, 56a/5, 56a/7, 56b/6, 56b/19, 57a/3, 57b/14, 57b/17, 58a/7, 58a/9, 58a/11, 58a/12, 58b/4, 58b/8, 58b/13, 59a/1, 59a/2, 61a/7, 61a/8, 61a/10, 61a/14, 61b/5, 61b/10, 62a/19, 62a/22, 62a/27, 62b/1, 62b/5, 63a/2, 63a/6, 63a/14, 64a/15, 64a/26, 74b/6, 74b/13, 74b/16, 75a/26, 76a/8, 76b/10, 76b/25, 85a/24, 85b/9, 86a/1, 86a/2, 87b/1, 87b/19, 87b/22, 88a/12, 88a/17, 91b/26, 92a/1, 92a/2, 92b/26, 93a/2, 93a/3, 93a/4, 93a/10, 93a/17, 93b/4, 93b/10, 94a/9, 94b/23, 95a/11, 95b/23, 96a/27, 96b/12, 96b/21, 96b/22, 97b/15, 97b/18, 97b/19, 97b/24, 98b/1, 98b/12, 98b/15, 99a/11, 99a/27, 99b/12, 100a/12, 100a/15, 100b/10, 102a/11, 102b/18, 103a/5, 103a/8, 103a/10, 103a/13, 103a/22, 103a/25, 103a/28, 103b/1, 103b/3, 103b/4, 103b/5, 103b/8, 103b/15, 103b/20, 103b/23, 103b/26, 104a/1, 104a/14, 104a/23, 104b/24, 105b/27, 106b/21, 110a/9, 110a/17, 110b/22, 111a/18, 112a/17, 112b/8, 113a/5, 113a/6, 113a/18, 113b/2, 113b/7, 113b/8, 113b/22, 114a/25, 115b/13, 116a/26, 117a/4, 117b/8, 118b/1, 119b/14, 121a/10, 124b/16, 125a/7, 125a/17, 125b/22, 125b/29, 126a/5, 126a/8,

126a/9, 126b/13, 126b/15, 127a/15, 129b/21, 137a/3, 172a/16, 174a/20,
174a/23, 176b/23, S147a/21, S147b/12, S147b/5, S147b/7.

Ḳureyṣī	97b/19, 97b/22.
Kureyz bin Rebī‘a	111a/1.
Ḳuṣayy	25a/19,
Ḳuṣayy	ayrıca bk. <i>Muḥammed bin ‘Abdu’llāh bin ‘Abdu’l- muṭṭalib bin Hāṣim bin ‘Abd-i Menāf bin Ḳuṣayy bin Kilāb ... Ādem.</i> 56a/3, 56a/6, 64b/12, 172a/7.
Ḳuṣayy bin Kilāb	76b/16.
Ḳuṭbe bin ‘Āmir bin Ḥadīde	132b/20.
Kūdā	42a/8.
Kürdistān	2a/23.
Lāmek	24a/23, 24a/24, 64b/24.
Lāt	91b/15, 96a/12, 96a/13, 100b/5, 101a/3, 101a/4, 108b/19, 114b/21, 114b/24, 114b/25, 115a/1, 115a/25, 120b/15, 120b/25, 121a/3, 124a/27, 128a/10, 177b/4, S147b/11, S147b/9, S147b/9.
Laz	2a/24.
Lazā	158a/8, 158b/11
Lebūdā	18a/1, 18a/2.
Leylā	65a/17.
Leylā binti ‘Avf	64b/14
Leylā binti Ebī Ḥuṣeyme	115b/19, 171b/17.
Leylā binti Sa‘d bin ‘Hüzeyl bin Müdrike bin İlyās	55b/25.
Loḳmān	bk. <i>Loḳmān bin ‘Ād</i> 31a/11, 31a/13.
Loḳmān bin ‘Ād	31a/9
Lukaym bin Hezzāl bin Hüzeyl	30a/1.

Lūt	37a/10, 38b/18, 39a/4, 79b/9, 145a/3, 152a/21, 153b/26.
Lübed	31a/12, 31a/14.
Lübeyd	bk. Selmā binti ‘Amr bin Zeyd bin Lübeyd bin ‘Āmir ibnü’l-Buḥārā 56a/25.
Lübnān	bk. Lübnān Taḡı 48a/20, 50a/20.
Lübnān Taḡı	50a/6, 50a/7.
Lüeyy	55b/26, 55b/27, 64b/20
Māçin	28a/4.
Maḥmūd	29b/3, 2a/8, 133a/18, 166b/2, 168b/8
Maḥmūd	60b/17, 60b/19, 61b/20, 61b/21, 61b/22.
Maḥvā’ile	22b/20.
Mālik	24a/5, 24a/6, 55b/23, 77b/17, 136b/19, 145b/27, 146a/2, 146a/7, 151b/26, 157b/14, 157b/17, 157b/20, 157b/22, 158a/2, 158a/3, 158b/6, 158b/8, 158b/17, 158b/19, 169a/21.
Mālik	(1.) bk. ‘Abdu’r-raḥman bin Mālik Müdlīcī 176b/21. (2.) bk. ‘Avf bin Mālik bin Rifa‘ā 169a/20. (3.) bk. Enes bin Mālik 82b/2. (4.) bk. Hind binti Şüreyk bin Şā‘lebe bin Mālik bin Naḍr 56a/2. (5.) bk. İmām-ı Mālik 104a/26, (6.) bk. Ka‘b bin Mālik 170a/20, 170b/22, 171a/23, (7.) bk. Selmā binti el-Ḥariş bin Mālik 55a/8. (8.) bk. Rāfi‘ bin Mālik bin el-‘Aclān 169a/21, 171a/3, (9.) bk. Sürāka bin Mālik bin Cü‘şüm 176b/22
Mālik bin Teyyihān	171a/4.
Mālik-i Dīnār	46b/19, 46b/23.
el-Manşūr	80b/19.

Manşūr bin ‘İkrime	125a/29.
Māverāü’n-nehr	29a/22.
Māye bintü’l-Ḳayn	55b/27.
Me‘ad	1. 55a/16, 55a/21, 55a/23, 55a/24, 102b/16. (2.) bk. Ḍaḥḥāk bin Me‘ad 55a/17. (3.) bk. Selmā binti Üded bin Esed bin Rebī‘a bin
Nizār bin Me‘ad 55b/7-8	
Me’az Me’az	81a/13.
el-Meb‘ūṣ	80b/16.
Mecnūn	65a/17,
Mecūs (F.)	38a/20, 86b/16.
Mecūsī	70b/10.
Me’cüc	bk. Ye’cüc ve Me’cüc
Medāin	73b/4, 73b/26, 74b/2.
Medīne	56b/9, 66a/11, 69a/2, 71a/15, 75a/27, 75b/25, 78b/20, 86a/5, 92a/27, 92b/2, 116b/2, 116b/4, 116b/5, 130b/4, 131a/27, 132b/22, 132b/24, 132b/25, 132b/27, 153b/24, 169a/18, 169b/3, 169b/7, 170a/13, 170a/16, 170a/19, 170a/27, 170b/2, 171a/14, 171a/19, 171b/3, 171b/4, 171b/5, 171b/7, 171b/8, 171b/10, 171b/15, 171b/15, 171b/23, 172a/3, 172a/25, 172b/4, 172b/6, 172b/11, 172b/17, 172b/23, 172b/24, 174b/18, 175b/23, 176b/11, 177a/3, 177b/17, 177b/18, 178a/2.
Medīnelü	92b/3.
Medīnetü’ş-şemānīn	27b/27.
Medyen	40a/19.
Mehedded	30a/23.
Mehlā’īl	23a/2, 23a/4, 23a/5.
Mehvāil	bk. Berāḥīl bin Mehvāil bin Uḥnūḥ 29a/22.
Mehvāile	22b/20, 22b/21, 22b/22.

Merru'z-zahran	101a/11.
Meryem	66b/9, 127b/25, 134b/25, 143a/18, 143a/19, 151b/22.
Meryem binti 'Ūmrān	127b/23.
Mescid-i Akṣā	138b/16, 139a/19, 139a/20, 139a/24, 162a/15, 162a/18, 168b/26.
Mekke	1b/8, 8b/2, 17b/6, 17b/19, 19a/3, 29b/24, 29b/26, 30a/3, 31a/1, 31a/9, 31a/25, 41a/23, 41a/25, 42a/8, 42a/10, 42a/25, 42b/2, 45b/10, 47a/19, 47b/26, 47b/27, 48a/7, 48a/20, 48a/24, 48b/15, 48b/17, 48b/19, 48b/25, 53a/5, 53a/10, 53a/19, 54b/4, 54b/6, 56a/3, 56a/4, 56a/5, 56a/6, 56a/7, 56a/9, 56a/18, 56a/19, 56a/20, 56a/25, 56b/4, 56b/7, 56b/9, 56b/11, 56b/13, 56b/15, 57a/18, 57a/19, 57a/21, 57a/23, 57b/6, 57b/7, 57b/10, 57b/11, 57b/26, 60a/24, 60b/20, 60b/24, 61a/6, 61a/13, 61a/21, 61b/10, 61b/18, 61b/19, 62b/4, 62b/20, 63a/20, 63a/23, 63b/16, 63b/17, 64b/3, 64b/4, 65a/13, 66a/11, 70a/10, 70a/11, 70b/5, 70b/22, 71a/15, 74b/21, 75a/27, 75b/8, 76b/9, 76b/27, 84a/18, 85a/26, 85b/25, 86a/4, 87a/27, 87b/2, 87b/5, 87b/15, 87b/19, 87b/21, 88a/7, 88a/11, 88a/17, 88b/13, 88b/21, 88b/27, 90a/10, 91b/2, 91b/3, 92a/10, 92a/14, 92b/6, 92b/22, 94b/6, 95a/18, 96b/6, 97b/19, 98b/2, 98b/6, 98b/8, 98b/10, 100a/8, 100a/14, 100b/23, 101a/9, 102a/4, 102a/5, 103b/13, 103b/17, 106b/17, 108b/11, 108b/12, 109a/4, 109a/11, 109a/14, 110a/8, 110a/16, 110b/16, 111a/19, 111b/10, 112a/1, 113a/20, 114b/20, 115a/8, 115a/22, 115b/21, 115b/24, 116a/23, 116a/24, 116b/4, 117a/4, 117a/17, 117b/2, 117b/12, 119a/24, 119b/25, 121a/20, 121a/21, 121b/17, 121b/23, 123a/19, 124b/16, 125a/3, 125a/27, 125b/14, 126a/5, 126a/10, 126b/25, 126b/29, 127a/3, 128a/19, 128a/22, 128b/5, 128b/6, 128b/14, 129a/7, 129b/5, 129b/6, 129b/19, 129b/21, 129b/27, 131a/4, 131b/16, 131b/17, 132b/26, 133a/14, 133a/16, 138b/16, 138b/17, 161a/27, 161b/17, 162a/12, 162b/14, 169a/19, 170a/19, 171b/2, 171b/4,

171b/6, 171b/9, 172a/13, 172a/25, 172b/3, 172b/5, 172b/10, 174a/19,
174a/21, 175a/16, 175a/16, 175a/19, 176a/2, 176a/6, 176b/12, 177a/25,
177b/3, 177b/8, 177b/26, 178a/2.

Mekkî	70a/13, 97b/21.
Melik-i Mennân	20a/11.
Memlûk	1b/10.
Menâf	56a/11.
Menâhicü't-ṭâlibîn	45b/22
Menf	23a/10.
Mennân	bk. Melik-i Mennân 20a/11.
Mensik	160a/27.
Mercâne	29b/1, 29b/2.
Me'rib	77a/18.
Merşed	1. bk. Merşed bin Sa'd bin 'Ufeyr 30a/11. 2. bk. Merşed bin 'Abd-i Kelâl 71b/11, 71b/13, 71b/15, 71b/24, 71b/26, 72a/4, 72a/5, 72a/8, 72a/11, 72a/13, 72a/21, 72b/2, 72b/5, 72b/8, 72b/13.
Merşed bin 'Abd-i Kelâl	71b/6, 72a/10.
Merşed bin Kelâl	bk. Merşed bin 'Abd-i Kelâl 71b/5.
Merşed bin Sa'd	bk. Merşed bin Sa'd bin 'Ufeyr 30a/10, 31a/15.
Merşed bin Sa'd bin 'Ufeyr	29b/17, 30a/1.
Metüşelah	24a/22, 24a/23, 64b/24.
Merv	177b/21, 177b/23.
Merve	1. bk. Merve Tağı 31b/6, 41b/18, 41b/19, 49a/1, 85a/23, 105b/1. 2. bk. Merve bk. Zü-Merve 162a/22.
Merve Tağı	41b/17.

Mescid-i Akṣā	138b/16, 139a/19, 139a/20, 139a/24, 162a/15, 162a/18, 168b/26.
Mescid-i Ḥaram	57a/10, 116a/1, 120b/27-28, 126a/14, 126b/21, 129b/12, 132b/9, 161b/11.
Mescidü'l-Ḥarām	bk. Mescid-i Ḥaram 65a/14, 114a/18.
Mescid-i Ḥayf	46b/24.
Mesīh	65a/4, 99b/24.
Mesrūk	73a/16, 74a/3, 74a/7, 74a/8, 74a/10, 74a/11, 74a/12, 74a/15, 74a/18, 74a/19, 74a/22, 74a/23, 74a/24.
Mes'ūd bin Rebī'	bk. Mes'ūd bin er-Rebī'ü'l-kārī 171b/19.
Mes'ūd bin er-Rebī'ü'l-kārī	111b/21-22 .
Meşfuḥ	81a/12.
Mettā	bk. Yūnus bin Mettā 128b/1.
Mevzāyīl	142b/24, 142b/27.
Meysā, Meysān	15b/9.
Meysere	100a/8, 100a/17, 100a/18, 100a/19, 100a/25, 100a/26, 100b/24, 100b/27, 101a/6, 101a/9, 101a/12, 101a/14, 101a/16, 101a/18, 101b/19, 101b/22, 101b/24, 101b/25, 101b/26, 102a/4.
Mıṣır	2a/22, 23a/10, 23b/17, 23b/18, 31a/4, 38b/27, 39a/4, 39a/7, 39b/9, 55a/4, 62a/3, 135b/17.
Mīkā'il	5a/1, 5a/21, 8a/6, 8a/10, 8a/11, 8a/12, 11a/18, 11a/20, 11b/7, 36b/8, 42b/11, 134b/25, 136b/15, 137b/9, 137b/11, 138a/2, 144b/4, 144b/7, 146a/16, 146a/22, 146a/23, 151a/4, 173a/3, 173a/10.
Mikdād bin 'Amr	171b/19.
Minā	17b/16, 17b/17, 45b/10, 46b/4, 46b/23, 49a/4, 63b/20, 135b/5, 171a/13, 171a/17, 171a/26.
Mi'rāc	9b/10, 133a/3, 133a/4, 133a/6, 133b/11, 133b/12, 133b/26, 135a/12, 136a/7, 136a/18, 136a/19, 136a/27, 136b/9, 136b/10,

140a/7, 140a/9, 140a/10, 140a/11, 140a/12, 140a/15, 149b/6, 151a/17, 151b/8, 153a/19, 160b/3, 161b/2, 161b/5, 162a/7, 162a/10, 162a/11, 162a/13, 162b/6, 162b/17, 163b/18, 164a/3, 164b/19, 165a/1, 165a/4, 166a/25, 166b/6, 166b/9, 166b/10, 167b/4, 167b/7, 167b/8, 167b/9, 167b/13, 167b/14, 168a/9, 168a/10, 168a/11, 168a/12, 168a/15, 168b/15, 168b/16, 168b/17, 169a/2, 169a/15.

Mis'ara	120a/13.
Mīz Mīz	81a/11.
Mu'ammer bin Ceyb	111b/23.
Mu'āviye	1. bk. Mu'āviye bin Bekr 30a/3, 30a/5, 31a/1, 2. bk. Nevfel bin Mu'āviye 115b/22.
Mu'āviye bin Bekr	30a/1.
Mu'ayt	bk. 1. 'Uḵbe bin Ebī Mu'ayt 110a/17, 131b/4, 172b/19. 2. bk. 'Utbe bin Ebī Mu'ayt 113b/27, 125b/10.
Mu'āz	bk. Sa'd bin Mu'āz 169a/20.
Mu'āze binti Cūšen bin 'Adīyy bin Zerr bin Cūrhūm	55a/25.
Mu'azzam	81a/19.
Muḍaḍ	(1.) bk. Muḍaḍ bin 'Amr-ı Cūrhūmī 57a/19, 57a/20, 57a/21, 57a/22. (2.) bk. Cendele bintü'l-Hāriş bin Muḍaḍü'l-Cūrhūmiyye 55b/23-24.
Muḍaḍ bin 'Amr	42a/25.
Muḍaḍ bin 'Amr-ı Cūrhūmī	57a/18, 57a/22
Muḍaḍī	57a/19.
Muḍar	55a/26, 55a/27, 55b/2, 55b/11, 55b/22, 64b/21, 72b/7, 75b/11, 75b/14, 102b/16, 137a/2.
Mu'evviz	169a/20, 169a/21.
Muḡammes	61a/6.

Muġġire	56a/10, 56a/11, 56a/14.
Muḥabbeḥ	81a/19.
Muhācir	52b/12, 115b/9, 116a/25, 116b/7, 117a/14, 117a/19, 117b/20, 162b/15.
Muḥammed bin ‘Abdullāh	15a/15, 19b/2, 63b/27, 87a/19, 91b/6, 177b/14.
Muḥāmmmed bin ‘Abdu’llāh bin Muṭṭalib	92a/9.
Muḥammed bin ‘Abdu’llāh bin ‘Abdu’l-muṭṭalib	89a/25, 96a/3.
Muḥammed bin Iṣḥāk	75b/13, 107b/3, 127b/13.
Muḥtār	(1.) 81a/13. (2.) 81a/21.
Muḥyi’d-dīn Maġribī	6a/9.
Mu‘īn-i Miskīn	3b/20.
Mu‘īṣā	31b/7
Muḥammed	5a/26, 7b/19, 10b/2, 12a/9, 12a/13, 12b/22, 12b/23, 12b/25, 17a/12, 17a/16, 17b/25, 18a/17, 18a/21, 19a/21, 19a/24, 19a/25, 21b/5, 21b/7, 21b/9, 21b/27, 22b/23, 46a/2, 46a/3, 46a/23, 50a/5, 52b/5, 52b/15, 54a/5, 54a/7, 54a/12, 54a/15, 54a/21, 55b/21, 62b/24, 63b/24, 64a/15, 64a/16, 64a/22, 65a/25, 66a/5, 66a/11, 66b/20, 66b/21, 66b/26, 67a/23, 67a/24, 67b/7, 67b/9, 67b/10, 67b/14, 67b/25, 68a/4, 68a/15, 68a/19, 69b/23, 69b/24, 70b/10, 75a/20, 79a/23, 79b/8, 79b/27, 82a/24, 82a/24, 82b/8, 82b/10, 82b/14, 82b/14, 82b/15, 84b/8, 84b/9, 84b/11, 84b/17, 84b/19, 84b/24, 85a/1, 85a/5, 85a/7, 85a/8, 85a/15, 85a/18, 85b/2, 85b/5, 85b/22, 88a/21, 88b/15, 88b/25, 89a/7, 90a/12, 90a/18, 90b/5, 91a/10, 91a/21, 91a/24, 91a/26, 91a/27, 91b/2, 91b/4, 91b/5, 91b/15, 91b/18, 91b/21, 92a/1, 92a/5, 92b/16, 94a/14, 94a/16, 94a/24, 94b/3, 94b/13, 94b/18, 95a/5, 95a/13, 95a/27, 96a/4, 96a/27, 96b/5, 96b/12, 99a/2, 99b/5, 99b/9, 99b/12, 99b/13, 99b/15, 99b/27, 99b/6, 100a/8, 100a/9, 101a/12, 101a/15, 101a/19, 101b/11, 101b/21, 101b/24,

101b/27, 102a/5, 102a/16, 102b/2, 102b/12, 104b/3, 104b/24, 105a/27, 105b/8, 105b/11, 105b/24, 106a/2, 106a/14, 106a/24, 106b/7, 106b/8, 107a/13, 107a/21, 108a/21, 108a/22, 109a/9, 109a/12, 109a/17, 109b/2, 110a/21, 110a/23, 110a/27, 111a/11, 111b/11, 112b/7, 113a/24, 113b/2, 113b/8, 113b/13, 113b/17, 114a/19, 114b/7, 115a/13, 115a/25, 116a/9, 116a/10, 116a/12, 116a/18, 117b/10, 117b/12, 119a/5, 119b/28, 120a/1, 120a/4, 120a/23, 120a/24, 120b/18, 121a/16, 122b/10, 122b/12, 122b/14, 122b/17, 122b/20, 123a/5, 123a/15, 123b/9, 124a/6, 124a/18, 124b/5, 124b/22, 125a/14, 125a/23, 125b/11, 126b/4, 126b/6, 126b/24, 126b/28, 127a/2, 127a/7, 127a/10, 127a/15, 128a/9, 128a/14, 128a/17, 128b/3, 130a/8, 130a/20, 131a/15, 131a/23, 131b/6, 131b/16, 131b/22, 132a/4, 132a/7, 132a/15, 132a/22, 132b/10, 132b/11, 133b/7, 135a/14, 135a/16, 135b/10, 135b/26, 137a/8, 137a/11, 137b/1, 137b/2, 138b/8, 138b/21, 139a/12, 140a/2, 140b/3, 140b/3, 140b/17, 141b/21, 141b/21, 143a/6, 143b/13, 144a/14, 144b/1, 144b/6, 144b/8, 144b/9, 145a/4, 146a/2, 146a/4, 146a/19, 147a/7, 147b/27, 148a/3, 148a/14, 148a/16, 148a/27, 148b/3, 148b/5, 149a/20, 149b/5, 149b/22, 149b/24, 149b/26, 150a/20, 150a/22, 150b/4, 151a/11, 151a/19, 151a/22, 151a/23, 151b/3, 151b/11, 151b/14, 151b/17, 152a/3, 152a/4, 152a/6, 152a/13, 152a/16, 152a/23, 152b/8, 152b/24, 153a/10, 153a/13, 153a/15, 153b/3, 153b/7, 153b/8, 153b/11, 154a/13, 154a/23, 154a/26, 154b/2, 154b/3, 154b/6, 154b/7, 154b/9, 154b/15, 155a/5, 155a/7, 156b/24, 157a/8, 157a/26, 157b/4, 157b/14, 157b/18, 157b/21, 157b/23, 158a/2, 159a/7, 159b/4, 159b/6, 159b/11, 159b/15, 159b/18, 159b/24, 160a/1, 160a/2, 160a/7, 160a/9, 160b/6, 161a/23, 161b/19, 162a/6, 162a/14, 162b/3, 163b/10, 164a/16, 164a/25, 164b/1, 164b/27, 165a/1, 165b/11, 165b/14, 166a/26, 167a/15, 168b/1, 170a/12, 170b/1, 171a/9, 171a/14, 171a/19, 172a/7, 172a/10, 172a/15, 172a/19, 173a/6, 173a/16, 173a/17, 173a/20,

173a/22, 174a/22, 174b/12, 175a/17, 175b/5, 175b/13, 176a/4, 176b/23,
177a/14, 177a/17, 177b/1, 177b/5, S147a/5, S147b/5, S147b/13,
S147b/14.

Muḥammed bin ‘Abdullāh 15a/15, 19b/2, 63b/27, 87a/19, 91b/6, 102b/18,
107a/1, 111a/6, 129b/10, 177b/14.

Muḥammed bin ‘Abdu’llāh bin ‘Abdu’l-muṭṭalib 89a/25, 92a/9, 96a/3.

Muḥammed bin İshāk 75b/13, 107b/3, 127b/13.

Muḥammed Muṣṭafā 2a/2, 2a/5, 29b/4, 67a/11, 68b/9, 69a/24, 87a/8,
100a/16.

Muḥammed-i Emīn 101b/13, 102a/3, 104a/4.

Muḥammedü’l-Emīn 70b/4, 84b/5, 99a/12, 135a/6.

Muḥammedü’l-Ḥuzā‘ī 60b/14.

**Muḥammed bin ‘Abdu’llāh bin ‘Abdu’l-muṭṭalib bin Hāşim bin ‘Abd-i Menāf bin Quşayy bin
Kilāb bin Mürre bin Ka‘b bin Lü’eyy bin Ğālib bin Fihri bin Mālik bin
Naḍr bin Kināne bin Ḥuzeyme bin Müdrike bin İlyās bin Muḍar bin
Nizār bin Me‘ad bin ‘Adnān bin Ād bin Uded bin Hemīse‘ bin Nebt bin
Ḥamel bin Qayzer bin İsmā‘īl bin İbrāhīm bin Tāriḥ bin Bāḥūr bin Argū
bin Eşrū‘ bin Qālīg bin Sālīg bin ‘Ābir bin Erfahşed bin Sām bin Nūḥ bin
Lāmek bin Metuşelaḥ bin Uḥnūḥ bin Yerd bin Mehelāl bin Qaynān bin
Şīt bin Ādem** 64b/19.

Muḥallibü’l-ḫulūb 33a/7.

Muḥavvim 58a/17.

Muḫimü’s-sünnetün 81a/13.

el-Muḫtedā 80a/5.

Murtaẓā 1. 81a/17.

bk 2. ‘Alī İbn Ebī Tālib 172a/5

el-Murtaẓā 80a/5.

Murtaẓā ‘Alī	bk. ‘Alī İbn Ebī Ṭālib 71a/26, 172a/26, 172b/22, 172b/26, 173a/2, 173a/11, 173a/12, 173a/20.
Mūsā	bk. Mūsā bin ‘İmrān 9b/8, 15a/12, 26b/20, 26b/23, 26b/24, 26b/26, 26b/27, 27a/1, 77a/21, 79b/9, 82b/20, 99b/23, 101a/25, 106a/17, 106b/11, 107a/2, 107a/13, 118a/16, 133b/23, 136b/24, 139b/5, 143a/3, 143a/11, 143a/18, 143a/20, 154a/3, 154a/4, 154a/5, 154a/6, 154a/7, 159b/23, 159b/25, 160a/2, 160a/3, 160a/4, 160b/2, 160b/9, 160b/24, 161a/16.
Muş‘ab	bk. Muş‘ab bin ‘Umeyr 169b/4, 169b/9, 169b/15, 169b/20, 169b/21, 169b/22, 170a/2, 170a/4, 170a/5, 170a/6, 170a/13, 170a/14.
Muş‘ab bin ‘Umeyr	115b/17, 169b/2, 171b/8.
Mūsā bin ‘İmrān	133b/21.
Mūsā-yı ‘İmrān	bk. Mūsā bin ‘İmrān 123b/20.
el-Muşṭafā	80a/3, 81a/21, 92b/5, 108a/18, 110a/22, 116b/23, 135b/14, 175b/19.
Muşṭafā bin Celāl	2b/15, 3b/21.
Mu’tefikāt	39a/5.
Mūte Ġazāsı	109b/7.
Muṭ‘im	bk. 1. Muṭ‘im bin ‘Adīyy 125b/29, 126a/1, 126a/2, 126a/17, 129b/11, 129b/13, 129b/15, 129b/16, 130b/23, 130b/24, 130b/26. bk. 2. Cübeyr bin Muṭ‘im 56a/16, 81a/3, 171b/2.
Muṭ‘im bin ‘Adīyy	113b/9, 125b/27, 126b/13, 129b/8, 130b/22.
Muṭṭalib	56a/15, 56a/16, 56b/7, 56b/9, 56b/12, 66b/6, 92a/9.
Muṭṭalib	bk. Esved bin Muṭṭalib 126b/28, 131b/4.
Mübeccel	81a/19.
Müctebā	81a/17

Müddeşsir	107b/18.
Müdrîke	55b/5, 55b/6, 55b/7, 55b/26, 64b/21.
Mü'ebbed-i Mü'ebbedân	73b/15.
Mü'eyyid-i Mü'eyyidân	86b/15.
Müfettiḥu'l-ebvâb	108b/22, 123a/28.
Mükâşefe	168a/21.
Müleykâ	6a/16.
Münebbih	bk. Münebbih bin el-Ḥaccâc 172b/18
Münebbih bin el-Ḥaccâc	114a/2.
Müneyye	bk. Nefîse binti Müneyye 101b/5, 102a/9.
Mün'im-i 'Ale'l-'ıtlak	39b/17.
Müntacib	81a/18.
Müntaḥab	81a/18.
Münzâr	bk. 'Osmân bin Münzâr 76b/6.
Münzilü'l-berekât	53a/7.
Münzir bin 'Amr	bk. Münzir bin 'Amr bin Ḥays 171b/1.
Münzir bin 'Amr bin Ḥays	171a/4.
Mürre	bk. Muhammed bin 'Abdu'llâh bin 'Abdu'l-muṭṭalib bin Hâşim bin 'Abd-i Menâf bin Kuşayy bin Kilâb bin Mürre bin Ka'b bin Lü'eyy bin Gâlib bin Fihri bin Mâlik bin Naḍr bin Kinâne bin Ḥuzeyme bin Müdrîke bin İlyâs bin Muḍar bin Nizâr bin Me'ad bin 'Adnân bin Âd bin Uded bin Hemîse' bin Nebt bin Ḥamel bin Qayzer bin İsmâ'îl bin İbrâhîm bin Târiḥ bin Bâḥûr bin Argû bin Eşrû' bin Qâlig bin Sâlih bin 'Âbir bin Erfahşed bin Sâim bin Nûḥ bin Lâmek bin Metüşelaḥ bin Uḥnûḥ bin Yerd bin Mehelâl bin Qaynân bin Şît bin Âdem 56a/1, 64b/12, 64b/20.

Mürre	bk. 1. Berre binti Mürre bin Ud bin Tānca bin İlyās bin Muḍar 55b/22. 2. ‘Ātike binti Mürre 56a/11.
el-Mürsel	79b/23.
Mürsilü’r-riyāḥ	30a/15.
Müşelleṣ bi’n-Ni‘me	23a/11, 23a/14.
Müstakḍā	177b/19.
el-Müstakīm	80b/8.
Müzdelife	49a/4
Müzekkī	81a/17
Naḍr	bk. Mālīk bin Naḍr bin Kināne 55b/12, 55b/22, 56a/2
Naḍr bin el-Ḥāriṣ	bk. Naḍr bin ‘Ḥāriṣ bin Kelde 125b/10, 131b/3, 172b/18.
Naḍr bin ‘Ḥāriṣ bin Kelde	114a/2, 114a/4.
Naḍrī	96b/27, 97a/3.
Nāḥūr	31b/14, 31b/15, 31b/17.
Nāile	57a/12.
Na‘īm	bk. Na‘īm bin ‘Abdu’llāhü’s-ṣeḥām 122b/13, 122b/29.
Na‘īm bin ‘Abdu’llāh	111b/24 .
Na‘īm bin ‘Abdu’llāhü’s- ṣeḥām	122b/11.
Na‘īm bin ‘Adīyy	60b/2.
Nebt	54b/25, 54b/26, 55a/2, 64b/22.
Necāṣī	59a/22, 59a/24, 59a/25, 59b/7, 59b/20, 59b/22, 59b/27, 60a/3, 60a/23, 60b/18, 62a/16, 62a/18, 115b/25, 116b/13, 117a/14, 117a/16, 117a/17, 117a/18, 117a/19, 117b/1, 117b/8, 117b/10, 117b/13, 117b/22, 117b/23, 118a/12, 118a/13, 118a/16, 118a/18, 118a/19, 118a/21, 118a/23, 118b/3, 118b/4, 118b/7, 118b/8, 118b/21, 118b/23, 118b/26, 119a/1, 119a/2, 119a/6, 119a/9, 119a/10, 119a/12,

119a/17, 119a/18, 119a/20, 119a/22, 119b/5, 119b/6, 119b/9, 119b/18, 119b/21.

- Necd** 97a/16, 97b/19, 172a/9, 172a/14.
- Necdī** 172a/12, 172a/20.
- Neced** 55a/4
- Necrān** 59a/17, 59a/18, 59a/19, 59b/1, 59b/2.
- Nefīse** bk. **Nefīse binti Müneyye** 102a/14, 102a/15, 102a/17, 102a/20, 102a/21.
- Nefīse binti Müneyye** 101b/5, 102a/9.
- Nehrū'r-raḥmet** 147b/10.
- Nemr** bk. **Ādenī binti Nemr** 31b/17.
- Nemrūd** bk. **Nemrūd bin Ken'ān bin Sencārīb bin Gūş bin 'Ād bin 'Avş bin İrem bin Sām bin Nūḥ** 31b/21, 31b/23, 31b/24, 32a/4, 32a/6, 32a/8, 32a/12, 32a/16, 32a/19, 32a/20, 32a/22, 32b/2, 33a/3, 33a/8, 33a/8, 33b/25, 33b/26, 35a/2, 35a/4, 35a/6, 35a/7, 35a/11, 35a/14, 35a/15, 35a/22, 35b/1, 35b/6, 35b/7, 35b/13, 35b/17, 35b/18, 35b/21, 35b/26, 36a/1, 36a/17, 36a/18, 36b/2, 36b/12, 36b/13, 36b/18, 36b/22, 36b/23, 36b/25, 37a/1, 37a/6, 37a/7, 37a/8, 37a/10, 37a/21, 37a/22, 37a/23, 37a/25, 37b/2, 37b/6, 37b/7, 37b/10, 37b/12, 37b/13, 37b/22, 37b/24, 37b/27, 38b/15, 38b/16, 38b/17, 38b/21, 38b/22, 40a/2, 44a/6, 51a/14, 123b/19, 139b/5, 153b/19, 158b/9.
- Nemrūd bin Ken'ān bin Sencārīb bin Gūş bin 'Ād bin 'Avş bin İrem bin Sām bin Nūḥ** 31b/20.
- Nemrūdiyān** 33b/26
- Nesefī** 1. bk. **İmām Necme'd-dīn 'Ömer Nesefī** 4a/6.
2. bk. **Tefsīr-i Baḥr-i 'Ulūm-ı Nesefī** 12a/8.
- Nesr** 24b/21, 24b/24.
- Nevfel** bk. 1. **Nevfel bin Mu'āviye** 115b/23.
2. 56a/15, 56a/16.

Nevfel	bk. 1. Varaḳa bin Nevfel 92a/7, 102a/23, 106a/10. 2. ‘Amr bin Nevfel 114b/22.
Nevfel bin Mu‘āviye	115b/22,
Nevṣād (F.)	44b/2.
Nīl	27a/3, 147b/4
Ninovā	128b/1.
Nizār	55a/23, 55a/26, 55b/12, 56b/5.
Nizār	bk. 1. Selmā binti Ūded bin Esed bin Rebī‘a bin Nizār bin Me‘ad 55b/8. 2. Muḥammed bin ‘Abdu’llāh bin ‘Abdu’l-muṭṭalib bin Hāşim bin ‘Abd-i Menāf bin ẖuşayy bin Kilāb bin Mürre bin Ka‘b bin Lü’eyy bin Ġalib bin Fihri bin Mālik bin Naḍr bin Kināne bin Ḥuzeyme bin Müdrike bin İlyās bin Muḍar bin Nizār bin Me‘ad bin ‘Adnān bin Ād bin Uded bin Hemīse‘ bin Nebt bin Ḥamel bin ẖayzer bin İsmā‘īl bin İbrāhīm bin Tāriḥ bin Bāḥūr bin Argū bin Eşrū‘ bin ẖālīg bin Sālīḥ bin ‘Ābir bin Erfahşed bin Sām bin Nūḥ bin Lāmek bin Metūşelaḥ bin Uḥnūḥ bin Yerd bin Mehelālīl bin ẖaynān bin Şīt bin Ādem 64b/21.
Nube	2a/22.
Nūḥ	9b/9, 15a/10, 18a/8, 19a/27, 22b/8, 22b/9, 23b/16, 24a/25, 24b/1, 24b/2, 24b/3, 24b/4, 24b/5, 24b/8, 24b/10, 24b/22, 25a/1, 25a/2, 25a/18, 25a/23, 25b/2, 25b/5, 25b/7, 25b/9, 25b/12, 25b/17, 25b/18, 25b/21, 25b/23, 25b/26, 25b/27, 26a/1, 26a/2, 26a/3, 26a/4, 26a/6, 26a/13, 26a/17, 26a/18, 26a/19, 26a/21, 26a/22, 26a/24, 26a/25, 26a/26, 26b/1, 26b/3, 26b/4, 26b/7, 26b/8, 26b/11, 26b/21, 27a/5, 27a/7, 27a/15, 27a/18, 27a/21, 27a/24, 27a/26, 27b/1, 27b/2, 27b/3, 27b/7, 27b/14, 27b/19, 27b/21, 27b/25, 28a/1, 28a/2, 28a/7, 28a/10, 28a/11, 28a/13, 28a/14, 28a/15, 28a/17, 28a/19, 28a/23, 28a/24, 28a/27, 28b/1, 28b/2, 28b/5, 28b/7, 28b/11, 28b/18, 28b/20, 28b/21, 29a/2, 29a/4,

29a/8, 29a/10, 29a/12, 29a/15, 29a/18, 50a/8, 50a/18, 59a/7, 59a/13, 59a/14, 64b/17, 65a/2, 79b/4, 82b/22, 84b/12, 104a/21, 121a/29, 136b/23, 142b/19, 146a/11, 146a/15, 151b/25, 152a/17, 153b/16, 153b/18.

Nūḥ

bk. 1. ‘Ād bin ‘Avṣ bin İrem bin Sām bin Nūḥ 29b/13.

2. ‘Amlīk bin ‘Ād bin ‘Avṣ bin İrem bin Sām bin Nūḥ 29b/27.

3. Ġazve binti Şafūn Ġuveylem bin Sām bin Nūḥ 31b/10.

4. Muḥammed bin ‘Abdu’llāh bin ‘Abdu’l-muṭṭalib bin Hāşim bin ‘Abd-i Menāf bin Quşayy bin Kilāb bin Mürre bin Ka‘b bin Lü’eyy bin Ġalib bin Fihri bin Mālik bin Naḍr bin Kināne bin Huzeyme bin Müdrike bin İlyās bin Muḍar bin Nizār bin Me‘ad bin ‘Adnān bin Ād bin Uded bin Hemīse bin Nebt bin Ḥamel bin Kayzer bin İsmā‘īl bin İbrāhīm bin Tāriḥ bin Bāḥūr bin Argū bin Eşrū bin Kālīg bin Sālīḥ bin ‘Ābir bin Erfahşed bin Sām bin Nūḥ bin Lāmek bin Metuşelaḥ bin Uḥnūḥ bin Yerd bin Mehelāl bin Qaynān bin Şīt bin Ādem 64b/24.

5. Nemrūd bin Ken‘ān bin Sencārīb bin Gūş bin ‘Ād bin ‘Avṣ bin İrem bin Sām bin Nūḥ 31b/21.

6. Temlike binti Merāḥīl bin Ġuveylem bin Sām bin Nūḥ 31b/15.

7. ‘Urve binti Gevşel bin Ġuveylem bin Sām bin Nūḥ 31b/13.

Nu‘mān

86b/21, 97a/7, 97a/10, 97a/12, 97a/14, 97a/17.

Nu‘mān bin Münzir

86b/19, 97a/7.

Nūru’llāh

81a/20.

Nuşaybīn

128b/14, 128b/21, 129a/27.

Nuşīrevān

bk. Hürmüz bin Nuşīrevān 73a/26, 86b/26.

- Nüfeyl bk. Nüfeyl bin Ḥabīb 60b/2, 60b/8, 60b/10, 61a/3.
- Nüfeyl bin Ḥabīb 61a/2
- Nüfeyl-i Ḥaṣ‘amī bk. Nüfeyl bin Ḥabīb 61b/21.
- ‘Oṣmān 2a/18, 2b/13.
- ‘Oṣmān bk. ‘Oṣmān bin ‘Affān 12a/22, 108a/13, 111a/1, 111a/9, 111a/14, 116b/18, 156a/10, 162b/24, 162b/26, 163a/3, 163a/5, 163a/6, 163a/8, 163b/19, 163b/26.
- ‘Oṣmān bk. ‘Oṣmān bin Maz‘ūn 108a/3, 108a/5, 108a/8,
- ‘Oṣmān bk. Şemmās bin ‘Oṣmān 171b/18.
- ‘Oṣmān bin ‘Affān 21b/25, 67a/14, 108a/10, 110b/26, 110b/27, 115b/16, 115b/21, 116b/14, 156a/4, 171b/20.
- ‘Oṣmān bin Maz‘ūn 108a/1, 111b/18, 111b/24, 115b/18, 115b/20, 130b/16.
- ‘Oṣmān bin Münzār, ‘Oṣmān bin Münzir 76b/6,
- ‘Ömer bk. İmām Necme’-d-dīn ‘Ömer Nesefī 4a/6.
- ‘Ömer bk. ‘Ömer bin Ḥaṭṭāb 12a/22, 17a/10, 122b/1, 122b/4, 122b/9, 122b/10, 122b/12, 122b/14, 122b/15, 122b/16, 122b/18, 122b/20, 122b/21, 122b/23, 122b/24, 122b/25, 122b/27, 122b/28, 122b/29, 123a/1, 123a/4, 123a/7, 123a/13, 123a/14, 123a/18, 123a/21, 123a/23, 123a/24, 123a/28, 123b/1, 123b/3, 123b/5, 123b/8, 123b/9, 123b/10, 123b/13, 124a/8, 124a/11, 124a/12, 124a/16, 124a/19, 124a/20, 124a/21, 124a/22, 124a/24, 124a/25, 124a/26, 124b/1, 124b/3, 124b/4, 124b/5, 124b/7, 124b/8, 124b/12, 130b/12, 131a/26, 156a/8, 156a/9, 161a/26, 162b/23, 162b/26, 163a/3, 163a/4, 163b/23, 163b/24, 171b/24, 171b/25, 172a/3, 176b/11, S147a/23, S147b/1, S147b/4, S147b/7, S147b/9, S147b/11, S147b/13, S147b/19, S147b/21.
- ‘Ömer bk. Ṭufeyl bin ‘Ömer Devsī 129b/19.
- ‘Ömer Fārūk bk. ‘Ömer bin Ḥaṭṭāb 21b/24, 156a/4.

‘Ömer bin Hattāb	67a/13, 152a/12, 171b/23,
‘Ömer bin Nevfel	111b/20.
Rābi‘	26b/6.
Rāfi‘ bin Mālik bin el-‘Aclān	169a/21, 171a/3.
Rahīm	3b/19, 57a/5.
Rahmān	36b/27, 75a/7, 110a/24, 132a/7, 132a/8, 165b/1,
	166a/15.
Rakayī‘ā	140b/7.
Ra’ūf	80b/13.
Ravzatu’l-Ulemā	7b/4.
Ra‘za	38b/20, 40a/2, 40a/6, 40a/8, 40a/10, 40a/18, 40a/19.
Rebāb	bk. Cābir bin ‘Abdu’llāh bin Rebāb 132b/21.
Rebī‘a	bk. 1. Rebī‘a bin Muḍar 75b/26, 76a/9, 76a/20, 76a/25,
	76a/26, 76a/28, 94b/16, 113b/8, 128a/23, 128b/9.
	bk. 2. ‘Abdu’llāh bin Rebī‘a 118a/19.
	bk. 3. ‘Āmir bin Rebī‘a 111b/22, 115b/19, 171b/17.
	bk. 4. Ebū Huzeyfe bin ‘Utbe bin Rebī‘a 111b/25,
	115b/17.
	bk. 5. Kureyz bin Rebī‘a 111a/1.
	bk. 6. Mes‘ūd bin Rebī‘a 171b/19.
	bk. 7. Selmā binti Ūded bin Esed bin Rebī‘a bin Nizār bin
	Me‘ad 55b/7-8.
	bk. 8. ‘Utbe bin Rebī‘a 104a/7, 114a/18, 119b/15.
Rebī‘a bin Muḍar	75b/11, 75b/14.
Receb	78a/10.
Refref	148b/16, 148b/16, 148b/17, 148b/21, 148b/25.
Remle	39b/21
Re’sü’l-hudā	5a/2.

Revāḥa	bk. ‘Abdu’llāh bin Revāḥa 171a/4.
Revḥā	162a/21.
Rıdvān	5a/1, 5a/4, 6b/4, 6b/6, 11b/23, 12a/1, 13a/8, 13a/14, 13b/5, 52a/26, 84b/22, 136b/19, 137a/21, 137a/24, 155a/3, 155a/5, 155a/7, 155a/8, 155a/9, 155a/10, 155a/12, 156a/20, 157a/15, 157a/18, 157b/6, 159a/11, 175b/16, 175b/20.
Ribāḥ	114b/15.
Rifa‘ā	bk. ‘Avf bin Mālik bin Rifa‘ā 169a/20.
Riyāzü’l-müzekkırın	67a/21, 175b/16.
Rodōs	2b/1.
Rūḥā	81a/11.
Rūḥu’l-kuds	bk. Cebrā’īl-i Emīn 16a/2, 18b/6.
Rūḥu’l-emīn	bk. Cebrā’īl-i Emīn 105a/16, 105b/7.
Rūḥu’llāh (Ar.)	bk. ‘İsā Bin Meryem 69b/8, 69b/9, 175a/16.
Ruḳayka	93a/4.
Ruḳıyye	bk. Ruḳıyye binti Rasūlullāh 111a/16.
Ruḳıyye binti Rasūlullāh	115b/16.
Rūm	2a/25, 3a/6, 28a/5, 56a/24, 59a/19, 59a/20, 59a/21, 73a/3, 73a/4, 73b/3, 73b/4, 76b/23, 77b/17, 77b/18, 78b/23, 79a/6, 96b/7, 103b/14, 124b/16, 125a/5.
Rūmīler	124b/15, 124b/17, 124b/27.
Rūmiyān	bk. Rūmīler 124b/23.
Ruveḥāil	146b/8.
Rūhm	bk. Ebū Sīret bin Ebī Rūhm 115b/19.
Şa‘ab bin ‘Amīm	111b/26.
Şābit	57a/18.
Sa‘d	bk. 1. Sa‘d bin Mu‘āz 170a/2. bk. 2. Sa‘d bin ‘Ubāde 171b/3, 171b/4.

Sa'd bin Ebī Serh	171b/19.
Sa'd bin Ebī Vakḳāş	87a/17, 110b/26, 111a/17, 171b/18.
Sa'd bin Huşeyme	171a/3.
Sa'd bin Mu'āz	166a/19, 169b/11, 169b/25, 170a/1, 170a/10.
Sa'd bin 'Ubāde	169a/21, 171b/1.
Şadd	bk. 'Uteyl bin Şadd bin 'Ād el-Ekber 30a/1.
Şaddā	29b/11.
Şādık	bk. 1. Ca'fer-i Şādık 45b/23, 68b/1. 2. 82a/17.
Sa'diyye	91b/12, 91b/15, 91b/18.
Şāduf bin Şādūn	39a/1.
Şafā	bk. Şafā Tağı 31b/6, 41b/18, 49a/1, 85a/23, 119b/25.
Şafā Tağı	41b/16, 112a/17.
Şafiyye	bk. Şafiyye binti 'Abdu'l-muṭṭalib 58a/18, 85b/11, 85b/16
Şafiyye binti 'Abdu'l-muṭṭalib	85b/12.
Şafiyyu'llāh	81a/22.
Şafūn	bk. Ġazve binti Şafūn Ġuveylem bin Sām bin Nūh 31b/10.
Şaġīr	bk. Sāib bin Şaġīr 114a/2.
Şahīḥ-i Buḥārī	131b/1.
Şahīḥ-i Neccārī	176b/21.
Sāib bin 'Osmān bin Maz'ūn	111b/23.
Sāib bin Şaġīr	114a/2.
Şaīd	1. 2a/22. bk. 2. Ebū Sa'īd Huzrī 82b/9. bk. 3. Hālid bin Sa'īd 111b/24.

	bk. 4. Sa‘īd bin Zeyd 111b/20, 123a/1, 123a/2, 123a/24, 123b/4.
	bk. 5. ‘Āṣṣ bin Sa‘īd 114a/2. 116a/7.
Sa‘īd bin el-Āṣṣ	
Sa‘īd bin Zeyd	111b/19, 122b/16.
Sa‘īde	1. 54b/25
	bk. 2. ‘Uveyym bin Sā‘ide 169a/24.
Sakar	158a/9, 158b/10.
Sakṭāyīl	144b/25.
Šā‘lebe	bk. Hind binti Şüreyk bin Šā‘lebe bin Mālik bin Naḍr 56a/2.
	bk. 2. Yezīd bin Šā‘lebe 169a/21.
Ša‘lebī	bk. İmām-ı Ša‘lebī
Šālibān	bk. Devs bin Šālibān 59b/2
Šālih	31a/26, 31b/8, 64b/23, 98a/27, 152a/17, 153b/24, 153b/25, 160a/23.
Sālim	171b/20.
Salīt bin ‘Amr	111b/22.
Sām	1. 28a/4, 28a/5, 28a/22, 28b/19, 28b/20, 28b/21, 28b/22, 28b/26, 29a/15, 29a/16, 29a/22, 29a/25, 29a/27.
	bk. 2. Erfahşed bin Sām 29a/26.
	bk. 3. ‘Ād bin ‘Avş bin İrem bin Sām bin Nūḥ 29b/13,
	bk. 4. ‘Amlīk bin ‘Ād bin ‘Avş bin İrem bin Sām bin Nūḥ 29b/27.
	bk. 5. Ġazve binti Şafūn Ġuveylem bin Sām bin Nūḥ 31b/10.
	bk. 6. ‘Urve binti Gevşel bin Ġuveylem bin Sām bin Nūḥ 31b/13.
	bk. 7. Temlike binti Merāḥīl bin Ġuveylem bin Sām bin Nūḥ 31b/15.
	bk. 8. Nemrūḍ bin Ken‘ān bin Sencārīb bin Gūş bin ‘Ād bin ‘Avş bin İrem bin Sām bin Nūḥ 31b/21.
	bk. 9. Hūdī bin Bizī bin Sām bin Nuḥ 50a/8.

bk. 10. Muḥammed bin ‘Abdu’llāh bin ‘Abdu’l-muṭṭalib
bin Hāşim bin ‘Abd-i Menāf bin Kuşayy bin Kilāb bin Mürre bin Ka‘b
bin Lü’eyy bin Ġālib bin Fihri bin Mālik bin Naḍr bin Kināne bin
Huzeyme bin Müdrike bin İlyās bin Muḍar bin Nizār bin Me‘ad bin
‘Adnān bin Ād bin Üded bin Hemīse‘ bin Nebt bin Ḥamel bin Kayzer bin
İsmā‘īl bin İbrāhīm bin Tāriḥ bin Bāḥūr bin Argū bin Eşrū‘ bin Fāliḡ bin
Şāliḥ bin ‘Ābir bin Erfahşed bin Sām bin Nūḥ bin Lāmek bin Metuşelah
bin Uḥnūḥ bin Yerd bin Mehelālīl bin Kaynān bin Şīt bin Ādem 64b/23.

Şāmit	bk. ‘Übāde bin Şāmit 169a/22.
Şamūd	29b/11.
Şan‘ā	60a/2, 60a/12, 60a/24, 60a/27, 60b/3, 74a/27, 75b/9.
Şārā, Şāre	37a/9, 38b/19, 38b/26, 39a/7, 39a/13, 39a/17, 39a/20, 39a/23, 39a/25, 39b/2, 39b/7, 39b/13, 39b/14, 39b/15, 39b/16, 40b/26, 41a/10, 41a/13, 41a/15, 41a/16, 41a/17, 41a/18, 41a/19, 41a/19, 41b/3, 41b/10, 42b/3, 48b/17, 48b/18, 48b/20, 53a/2, 53a/12, 53a/22, 127b/24.
Şārī‘	31b/11, 31b/12.
Şārī‘a	31b/11.
Şāsān, Şāsānī	87a/5, 87a/10.
Şaṭāfīl	158a/10
Şaṭīḥ	75b/20, 75b/21, 75b/22, 75b/24, 75b/27, 76a/4, 76a/10, 76a/11, 76a/20, 76a/21, 76a/22, 76a/24, 76b/8, 76b/9, 76b/10, 76b/11, 76b/14, 76b/15, 76b/16, 76b/19, 76b/23, 77a/9, 77a/18, 77a/20, 86b/21, 86b/24, 86b/25, 87a/4, 87a/9, 87a/12.
Şāve Deryāsı	bk. Deryāçe-i Şāve 86b/11.
Şavḥā’il	142b/14, 158a/8.
Şavmā’il	157b/21.
Şāyib	86a/18, 86a/22, 86a/25.
Sebā	77a/17.
Seḥbān	2b/18.

Sehle binti Süheyl bin ‘Amr	115b/17.
Sehmī	bk. 1. ‘Āşş bin Vāil-i Sehmī 98b/11, 126b/19. bk. 2. Hāriş bin Kays Sehmī 114a/3.
Sekrān	131a/13, 131a/4.
Selīm	bk. Hāzret-i Sultān Süleymān Şāh bin Selīm şāh Bāyezīd Hān 2b/3.
Selmā	bk. Selmā binti ‘Amr bin Zeyd bin Lūbeyd bin ‘Āmir ibnū’l-Neccār 56a/24, 56a/26.
Selmā bint ‘Amr bin Rabī‘atū’l-Hu zā‘iyye	55b/27.
Selmā binti ‘Amr bin Zeyd bin Lūbeyd bin ‘Āmir ibnū’l-Neccār	56a/25, 56a/26.
Selmā binti el-Hāriş bin Mālik	55a/8.
Selmā binti Üded bin Esed bin Rebī‘a bin Nizār bin Me‘ad	55b/7.
Selūl	bk. 1. Hayā binti Halīl bin Hābeşiyye bin Selūl bin ‘Amr bin Zem‘a bin Hārişe 56a/11 bk. 2. ‘Abdu’llāh Ebī Selūl 171a/21.
Semeyde‘ ibn ‘Āmir	42a/25.
Semeyde‘	bk. Semeyde‘ ibn ‘Āmir 42a/26
Semḥac	120a/19
Semīd‘	57a/20.
Semīd‘īler	57a/19.
Sencārīb	bk. Nemrūd bin Ken‘ān bin Sencārīb bin Gūş bin ‘Ād bin ‘Avş bin İrem bin Sām bin Nūḥ 31b/20.
Şeniyye	41b/8, 42a/8, 162a/26
Serendīb Tağı	15b/8.
Seren ccdīb	bk. Serendīb Tağı 15b/17, 17b/18, 22b/10, 47a/25.
Serḥ	bk. Sa‘d bin Ebī Serḥ 171b/19.
Sevde	bk. Sevde binti Zem‘a 131a/2, 131a/4, 131a/13, 131a/14, 131a/20, 131a/23, 131a/25.

Sevde binti Zem‘a	130b/20.
Sevrī	bk. Şüfyān-ı Sevrī 31a/25.
Şevr Mağārası	bk. Kūh-ı Şevr 173b/21.
Seyf	bk. Seyf bin Zü’l-Yezen 73a/1, 73a/15, 73a/16, 73a/19, 73a/25, 73a/27, 73b/8, 73b/21, 73b/25, 73b/26, 73b/27, 74a/7, 74a/14, 74a/26, 74b/2, 74b/3, 74b/4, 74b/14, 74b/20, 75a/10, 93a/2.
Seyf bin Zü’l-Yezen	72b/18 , 74b/5, 93a/2.
Şeyfī	bk. Ebī Şeyfī bin Hāşim 93a/4.
Şiddīk	bk. Ebū Bekr-i Şiddīk 77a/2, 78b/23, 79b/19, 102b/1, 110b/11, 110b/23, 111b/16, 111b/18, 115a/21, 115b/14, 116b/22, 127a/23, 130b/26, 161b/23, 162a/8, 172a/27, 173a/24, 173b/4, 174a/20, 175a/6, 175a/22, 175a/24, 175b/6, 175b/7, 175b/8, 175b/12, 176a/8, 177a/4.
Şiddīka	bk. ‘Āiše-i Şiddīka 17a/17, 104b/7, 130b/13, 153b/1, 173a/25.
Şiddīk-i Ekber	bk. Ebū Bekr-i Şiddīk 79a/12,
Siccīn	140b/17, 157b/27, 158a/22.
Sidretü’l-müntehā	167a/15.
Şimām	96b/11.
Sīnā	bk. Ṭūr-‘ı Sīnā.
Sinān	bk. Şuheyb bin Sinān 111b/25.
Sīret	bk. Ebū Sīret bin Ebī Rūhm
Şu‘bān-ı Mūsā	9b/8.
Su‘dā	111a/1.
Sūdān	28a/7.
Şuheyb bin Sinān	111b/25.
Sūs	23a/5.
Şübeyr	bk. kūh-ı Şübeyr.

Süfyān	bk. 1. Ebū Süfyān 131b/3. bk. 2. Şüfyān-ı Sevrī 31a/25.
Süheyl	bk. 1. Sehle binti Süheyl bin ‘Amr 115b/17. bk. 2. Hāriş bin Süheyl 115b/20.
Süheyl-i Yemenī	134b/21.
Süknā	bk. Nāhūr Süknā binti Selmā bin Cūlyā 31b/15.
Sülemī	bk. Hūzeyme bin Hākīm Sülemī 100a/21.
Süleyṃ	bk. Benī Süleyṃ.
Süleyṃān Nebī	9a/14, 31b/23, 68b/27, 69a/1, 69a/11, 74b/23, 79b/11, 101a/25, 139b/12, 142b/5, 142b/7, 154a/10, 154a/12.
Süleyṃān Şāh bin Selīm şāh Bāyezīd Hān	2b/3.
Sümeyye	115a/22, 115b/1.
Sürāka	176b/22, 176b/25, 176b/27, 177a/5, 177a/12, 177a/14, 177a/17, 177a/20, 177a/23, 177a/24, 177a/25, 177a/27, 177b/3, 177b/4.
Sürāka bin Mālik bin Cū‘şūm	176b/21.
Şüreyya	58b/25.
Süryānī	18b/2, 23a/10, 24b/2.
Süryānīce	160a/23, 160a/24.
Süvā‘	24b/21, 24b/25.
Süvemā	6a/6.
Şüveybe	87a/23, 87a/24.
Şa‘b bin Hāşim	84a/18.
Şābūl	71a/9, 71a/18.
Şābūr	76b/5.
Şāfī	56a/16,
Şām	22b/16, 27a/10, 28a/3, 29a/21, 35b/11, 36b/11, 38b/25, 42a/10, 42b/2, 42b/3, 47b/26, 47b/27, 48a/24, 48a/26, 48b/16,

48b/19, 49b/1, 49b/26, 50a/5, 53a/5, 53a/10, 53a/15, 55a/3, 56a/18, 56a/27, 57b/16, 57b/17, 62a/3, 62b/14, 63a/19, 63a/21, 63a/21, 64b/2, 64b/3, 72a/9, 77a/19, 78b/25, 79a/2, 86b/11, 86b/24, 94b/10, 95a/5, 95a/10, 95a/12, 95a/20, 96b/2, 99a/7, 99a/10, 100b/1, 100b/25, 101a/1, 101b/2, 106a/4, 108b/26, 131b/18, 133b/2, 134a/27, 137a/1, 166b/24, 176b/11, 177b/25.

Şāmāt	2a/22.
Şābūl	70b/24.
Şehriyār	bk. Yezdecird bin Şehriyār 87a/16.
Şemmās bin ‘Osmān	171b/18.
Şems	bk. Abd-i Şems 56a/15, 98b/9. bk. Ümeyye bin ‘Abd-i Şems 74b/8.
Şemţā’īl	158a/9.
Şeybān	bk. Vahşiye binti Şeybān bin Muḥārīb bin Fihri 56a/1.
Şeybe	56b/6, 56b/11, 100a/18, 110a/17, 113a/9, 113b/9, 119b/15, 128a/23, 128a/24, 128a/25, 131b/03.
Şeybetü’l-ḥamd	56b/3.
Şeymā	87b/20, 90b/5, 90b/6, 92a/20.
Şıkk	58b/25, 75b/20, 76a/22, 76a/26.
Şış	bk. Şīt 17b/25, 18a/7, 18a/9, 18a/24, 18a/26, 18b/1, 18b/4, 18b/5, 18b/6, 18b/7, 18b/9, 18b/15, 21a/26, 21a/27, 21b/7, 21b/19, 21b/26, 22a/7, 64b/18, 67b/6, 67b/8.
Şīt	1. 18a/9, 22a/1, 22a/4, 22b/11, 22b/13, 22b/16, 22b/21, 22b/26, 22b/5, 22b/7, 23a/4, 23a/19, 24b/12, 24b/13, 24b/16, 47b/21, 65b/9, 104a/20. bk. 2. Enūş bin Şīt 21b/24. bk. 3. Muḥammed bin ‘Abdu’llāh bin ‘Abdu’l-muṭṭalib bin Hāşim bin ‘Abd-i Menāf bin Kuşayy bin Kilāb bin Mürre bin Ka‘b bin

Lü'eyy bin Ğālib bin Fihri bin Mālik bin Naḍr bin Kināne bin Huzeyme bin Müdrike bin İlyās bin Muḍar bin Nizār bin Me'ad bin 'Adnān bin Ād bin Üded bin Hemīse' bin Nebt bin Ḥamel bin Kayzer bin İsmā'īl bin İbrāhīm bin Tāriḥ bin Bāḥūr bin Argū bin Eşrū' bin Fālig bin Şālih bin 'Ābir bin Erfahşed bin Sām bin Nūḥ bin Lāmek bin Metuşelah bin Uḥnūḥ bin Yerd bin Mehelāl bin Kaynān bin Şīt bin Ādem.

Şuayb	31a/26, 69a/20, 69a/21.
Şucā'	58b/6, 58b/8, 58b/9.
Şüreyk	bk. 1. Aḥnes bin Şüreyk 113b/10. bk. 2. Hind binti Şüreyk bin Şā'lebe bin Mālik bin Naḍr 56a/2.
Ṭābūr	119a/25, 119a/26, 119a/28, 119b/6.
Ṭācū'l-Kıssa	175a/15.
Ṭācū'l-Müzekkerin	66b/25.
Ṭā-Hā	121a/19, 165b/22.
Ṭā'if	8b/2, 61a/5, 61a/6, 128a/20, 128a/22.
Ṭalḥa bin 'Abdu'llāh	178a/2.
Ṭalḥa bin Huveylid	74b/8.
Ṭalḥa bin 'Ubeydullāh	110b/26.
Ṭālib	bk. 'Alī İbn Ebī Ṭālib. bk. Ca'fer bin Ebī Ṭālib. bk. Ebū Ṭālib. bk. Ümmühānī binti Ebī Ṭālib.
Ṭamṭā'īl	158a/10.
Ṭānca, Ṭanḥa	bk. 1. Berre binti Ez bin Ṭanḥa 55b/8. bk. 2. Berre binti Mürre bin Ud bin Ṭānca bin İlyās bin Muḍar 55b/22

Tāreḥ	31b/16, 31b/17, 64b/23.
Ṭārnūs	6a/6, 6a/7.
Tatar-Kırım	2a/27.
Ṭayṣ binti Şāvīl	29a/25.
Ṭayyār	bk. Ca'fer-i Ṭayyār.
Te'dīl	160a/27.
Tefsīrū'l-Baḥrū'l-'Ulūm	163a/7.
Telsān	71a/14.
Temlike binti Merāḥīl bin Ğuveylem bin Sām bin Nūḥ	31b/15.
Ten'im	162a/24.
Tennūr-ı Girān	177b/23.
Te'rīs	160b/1.
Tesnīm	5a/25, 5b/1, 10a/9, 155b/9.
Tevrāt	65b/18, 66a/5, 85b/20, 99a/22, 99b/15, 99b/18, 106a/18, 117b/11, 128b/4, 139b/8, 139b/15, 147a/23, 154a/23, 165a/03.
Tevrīt	bk. Tevrāt 79b/21, 81a/11, 96b/14, 154a/4.
Teym	bk. Benī Teym.
Teymiye	bk. Benī Teymiye.
Teyyihān	bk. Mālīk bin Teyyihān 171a/5.
Tihām	62a/3.
Tihāme	61a/7, 75b/22, 92a/6, 97a/16, 97b/19, 100b/21, 112a/9, 129a/4.
Ṭu'ayme bin 'Adiyy	113b/10.
Ṭūbā	81a/22, 99b/24.
Ṭūfā'īl	158a/8.
Ṭufeyl	bk. Ṭufeyl bin 'Ömer Devsī 129b/21, 129b/22, 129b/26, 130a/27, 130b/6, 130b/8, 130b/11.

Ṭufeyl bin ‘Ömer Devsī	129b/19.
Ṭufr	bk. Benī Ṭufr
Ṭūftā’īl	158a/10.
Ṭuleyb bin ‘Umeyr	111b/26.
Ṭūr	77a/21, 139a/13, 154a/3.
Ṭurfā’īl	158a/9.
Ṭūr-‘ı Sīnā	22a/4, 22a/8, 48a/20, 139a/13.
Ṭūrī	9b/8.
Tübbā’	70a/2, 71a/23.
Türki	3a/8.
Türkistān	28a/5.
‘Ubāde bin eṣ-Şāmit	171a/3.
‘Ubāde-i Enşārī	171a/8.
‘Ubeyde bin el-Hāriṣ bin ‘Abdu’l-Muṭṭalib	111b/19.
Ubeyy bin Ḥalef	172b/18.
‘Ūc	bk. ‘Ūc bin ‘Unuḵ 26b/19, 26b/24.
‘Ūc bin ‘Unuḵ	26b/10, 26b/16.
‘Ufeyrā	72a/8, 72a/11, 72a/15, 72a/22, 72a/23, 72b/3, 72b/5, 72b/13, 72b/14, 72b/17.
Uḥnūḥ	23a/7, 29a/23, 64b/24.
Uḥud	125a/4, 125a/5.
‘Uḵayl	bk. ‘Uḵayl bin Ebī Vakḵāṣ 76b/11, 108b/14, 162a/19.
‘Uḵayl bin Ebī Vakḵāṣ	76b/10.
‘Ukāz	97a/13, 97a/8, 97b/14, 97b/16, 97b/21, 97b/24
‘Uḵbe bin Ebī Mu‘ayt	110a/17, 131b/4, 172b/19.
‘Uḵbe bin ‘Āmir	bk. ‘Uḵbe bin ‘Āmir bin Bānī 132b/20.
‘Uḵbe bin ‘Āmir bin Bānī	169a/23.
Ūlāyā	81a/12.

‘Umeyr	bk. Muṣ‘ab bin ‘Umeyr 115b/18, 169b/2, 171b/8.
‘Umūra binti Berāhīl bin Meḥvāil bin Uḥnūḥ	29a/22.
‘Unuk	bk. ‘Ūc bin ‘Unuk
Uriyā	18b/2.
‘Urve	97a/12, 97a/15, 97a/17, 97b/1, 97a/18, 97a/19, 97a/23, 97a/24, 97a/26, 97b/3, 97b/15, 97b/18, 97b/20, 97b/23.
‘Urve binti Gevṣel bin Ğuveylem bin Sām bin Nūḥ	31b/13.
‘Urve-i Reḥḥāl	97a/10.
Uṣmū’īl	41a/6.
‘Uṭārid	23a/11, 134b/17, 137a/4.
‘Utbe	bk. ‘Utbe bin Rebī‘a 100a/18, 113a/9, 113b/9, 114b/1, 114b/4, 114b/6, 114b/12, 128a/12, 128a/23, 128a/24, 128a/25, 131b/3,
‘Utbe bin Ebī Mu‘ayṭ	113b/27, 125b/10.
‘Utbe bin Rebī‘a	104a/7, 114a/18, 119b/15.
‘Uteyl bin Ṣadd bin ‘Ād el-Ekber	30a/1.
‘Uveyṣ bin Sā‘id	169a/24.
‘Uzzā	91b/15, 96a/12, 96a/13, 100b/5, 101a/3, 101a/4, 108b/19, 114b/21, 114b/24, 114b/25, 115a/1, 115a/25, 120b/15, 120b/25, 121a/4, 124a/27, 128a/10, S147b/9, S147b/11, S147b/9.
‘Ūbāde bin Ṣāmit	169a/22.
Ūbeyy	bk. Ūbeyy bin Ḥalef 124b/24, 125a/1, 125a/6.
Ūbeyy bin Ḥalef	114a/1, 124b/22, 125a/4.
Ūded	55a/6, 55a/7, 55a/9.
Ūmeyme	58a/18.
Ūmeyye	bk. ‘Abdu’llāh bin Ebī Ūmeyye 127b/9.
Ūmeyye	bk. Ḥārīṣ bin Ūmeyye 97b/15, 97b/17, 98b/8, 171b/2.

Ümeyye	bk. Ümeyye bin Halef-i Camecī 114b/15, 114b/18, 114b/19, 115a/4, 115a/10, 115a/11, 115a/12, 115a/15.
Ümeyye bin ‘Abd-i Şems	74b/7
Ümeyye bin Halef	113b/9, 114a/1, 116a/7, 119b/1, 119b/15, 131b/4, 132b/13.
Ümeyye bin Halef-i Camecī	114b/14.
Ümeyye bin Muğire	115b/18.
Ümm-i Seleme	171b/9, 171b/11, 171b/12, 171b/13, 171b/14.
Ümmühānī binti Ebī Tālib	161b/4.
Ümmühānī	bk. Ümmühānī binti Ebī Tālib 137a/15, 153b/4, 161b/6.
Ümmü’l-ceybe	64b/13.
Ümmü’l-kur’a	60b/1, 62b/14, 74b/18, 95a/27, 172b/3.
Ümmü Ma‘bed	176a/14.
Ümmü Seleme	115b/18.
Üseyd bin Huḍayr	169b/11, 169b/16, 169b/20.
Üseyd	bk. Üseyd bin Huḍayr 169b/14, 169b/20, 169b/21, 169b/23, 169b/24, 169b/25, 169b/27, 170a/2, 170a/4.
Üseyd bin Huḍayr	169b/11, 169b/16, 171a/5.
Üşrū‘	31b/10, 31b/12, 31b/13.
Üşū‘	31b/11.
‘Üzeyr	38a/22.
Vādīü’l-meḥāz	61b/17.
Vādīü’n-neml	69a/20.
Vadiü’n-Nu‘mān	19a/4.
Vahşiye binti Şeybān bin Muḥārib bin Fihri	56a/1.
Vā‘ile	26b/6.
Vākıd bin ‘Abdu’llāh	111b/25.
Vākıdī	116b/1, 119b/9.

Van	2a/24.
Varaḳa	bk. Varaḳa bin Nevfel 106a/10, 106a/12, 106a/15, 106a/19, 106a/22, 106a/26, 106b/7, 106b/8, 106b/14, 106b/18, 106b/19, 106b/20, 107b/13.
Varaḳa bin Nevfel	92a/7, 102a/23, 106b/8, 106b/14, 106b/18, 106b/19, 107b/13, 114b/22.
Veber	28a/6.
Vedā‘a	bk. Fuḍayl bin Vedā‘a el-Ḳaṭūrī 98b/5.
Vedd	24b/21, 24b/24.
ve‘ḍ-Ḍuḥā	1b/17, 95b/7.
Vehb	bk. 1. Vehb bin ‘Abd-i Menāf-ı Zührī 31a/27, 63a/26, 64b/11. bk. 2. Hāle binti Vehb bin ‘Abd-i Menāf 63b/19.
Vehb bin ‘Abd-i Menāf	bk. Vehb bin ‘Abd-i Menāf-ı Zührī 63b/3, 63b/17, 75a/16.
Vehb bin ‘Abd-i Menāf-ı Zührī	63a/24, 74b/7.
Vehhāb	40b/21.
Velīd	bk. 1. Velīd bin el-Muḡīre 103b/4, 103b/6, 103b/15, 126b/20, 126b/23. bk. 2. ‘Ammāre bin el-Velīd
Velīd bin el-Muḡīre	103b/3, 114a/1, 103b/26, 116a/7, 116a/11, 126b/19.
Velīd-i Muḡīre	103b/10, 113b/10, 119b/26, 119b/28, 119b/29, 125b/18, 127a/7.
Verde‘	bk. Ḥimyer bin Verde‘ 70a/2.
Veyl	158a/10, 158a/21.
Yāfeṣ	28a/5, 28a/6.
Yaḥyā	bk. Yaḥyā bin Zekerıyyā 84b/13, 142a/7.
Yaḥyā bin Zekerıyyā	62b/15, 142a/7.

Ya'kūb	54b/8, 54b/10, 54b/12, 54b/13, 79b/10, 83b/15, 54b/3, 84b/13, 145a/3.
Yām	26b/5.
Yāred	23a/6.
Yāsin	162b/19, 173a/13.
Yāsir	115b/1.
Ye'cūc ve Me'cūc	28a/6, 160a/18, 160a/19.
Ye'gūş	24b/21, 24b/25
Yehūd	63b/2, 63b/11, 75a/25, 77b/24, 85b/18, 85b/26, 100b/19, 132b/22.
Yehūdā	136b/3.
Yehūdī	20b/21, 38a/22, 59a/17, 63a/19, 63a/20, 69b/20, 69b/22, 85b/26, 86a/6, 86a/9, 92b/4, 96b/2, 96b/7, 96b/10, 101a/2, 101a/3, 138b/22, 138b/23, 166b/24.
Yehūdiyyet	119a/18.
Yekhā binti Ya'rub bin Kaḥṭān	55a/15.
Yeksūm	bk. Ebū Yeksūm Ebrehe-tü'ş-Şabbāḥ 60a/3, 60b/26.
Yemāme	130b/6, 132a/7, 132a/8.
Yemānī	49a/3, 75b/6, 90b/1, 90b/2, 103a/16, 132a/17.
Yemen	2a/22, 9b/4, 21a/15, 29a/21, 42a/9, 42a/23, 48b/7, 54b/26, 55a/3, 57a/19, 57b/10, 59a/16, 59a/17, 59a/18, 59a/21, 59a/23, 59a/27, 59b/8, 59b/12, 59b/20, 59b/21, 59b/27, 60a/1, 60a/2, 60a/4, 60a/12, 60a/27, 60b/4, 60b/16, 60b/19, 60b/20, 60b/24, 60b/25, 63b/11, 69a/1, 72b/20, 72b/23, 73a/6, 73a/22, 73b/14, 73b/22, 73b/27, 74a/27, 74b/2, 74b/4, 74b/5, 75b/9, 75b/14, 75b/23, 75b/25, 75b/26, 76a/2, 76b/2, 76b/4, 78a/9, 78a/11, 78a/20, 87a/1, 93a/2, 98a/7, 98a/8, 110a/6, 110a/15, 110a/25, 111b/1, 111b/2, 111b/6.
Yemenī	92a/6, 134b/21.

Yerd	64b/24.
Yesār	bk. ‘Aṭā bin Yesār 119b/24.
Yeşrib	1b/8, 43b/21, 43b/23, 56a/25, 56a/26, 56b/3, 56b/6, 56b/11, 56b/12, 64b/3, 64b/5, 71a/20, 71b/2, 92b/27, 137a/1, 171b/13, 172b/4.
Yeşkur	24b/2.
Ye‘ūk	24b/21, 24b/25.
Yezdān	2b/5, 38a/21.
Yezdecird bin Şehriyār	87a/16.
Yezīd bin Şa‘lebe	69a/2, 69a/26.
Yunān	2a/25.
Yūnus	bk. Yūnus bin Mettā 9b/7, 128b/2, 135a/25, 154a/13.
Yūnus bin Mettā	128b/1.
Yūsuf	1. 63a/6, 79b/10, 83b/15, 84b/12, 100a/3, 118b/16, 135b/16, 135b/18, 135b/17, 135b/19, 142b/2, 142b/4. 2. 85b/26, 86a/1.
Yūsuf bin Yāsef	6b/16.
Zebūr	65b/24, 68b/21, 81a/11, 96b/15, 139b/10, 139b/15, 147a/26, 154a/10.
Zehretü’r-riyāz	49b/7.
Zekeriyyā	151b/23.
Zekvān bin ‘Abd-i Kays	169a/22.
Zem‘a	bk. Zem‘a bin el-Esved 126a/15, 126a/17, 126a/18.
Zem‘a	bk. Sevde binti Zem‘a 130b/20.
Zem‘a	bk. Ḥayā binti Ḥalīl bin Ḥabeşiyye bin Selūl bin ‘Amr bin Zem‘a bin Ḥārişe 56a/10.
Zem‘a bin el-Esved	119b/15, 126a/4.
Zem‘a bin Kays	131a/2.

Zeng	28a/4.
Zeng-bār	2a/22, 28a/6.
Zerr	bk. 1. Mu‘āze binti Cüşen bin ‘Adī bin Zerr bin Cürhüm 55a/25. bk. 2. Ebū Zerr Ğıfārī 111b/26.
Zeyd	bk. 1. Kuşayy 56a/3. bk. 2. Selmā binti ‘Amr bin Zeyd bin Lübeyd bin ‘Āmir ibnü’l-Neccār 56a/25. bk. 3. ‘Abdu’r-raḥman bin Zeyd Enşārī 65b/4, 67b/16 bk. 4. Zeyd bin Hāriş 109a/1, 109a/2, 109a/3, 109a/5, 109a/6, 109a/8. bk. 5. Sa‘īd bin Zeyd 111b/20, 122b/16. bk. 6. Hāriş bin Zeyd 116b/25.
Zeyd bin Hāriş	108b/25, 109a/1, 109a/9, 110b/12, 128a/22, 171b/21.
Zeylūn	142a/21, 142b/22.
Zeyne’l-‘Abidīn	7b/5.
Zeytā	bk. Tūr-ı Zeytā 48a/20.
eḡ-Zıll	80b/27.
zi’l-Celāl	88b/2.
Zī Tuvā Şahrāsı	161b/2.
Zübeyd	bk. Benī Zübeyd
Zübeyr	1. bk. Zübeyr bin ‘Abdu’l-muṭṭalib 58a/17, 58a/19. 2. bk. Zübeyr bin ‘Avvām 177b/26, 178a/2.
Zübeyr bin ‘Abdu’l-muṭṭalib	98a/8.
Zübeyr bin ‘Avvām	115b/17.
Züeyb	bk. Ebī Züeyb bin el-Hāriş 87a/27.
Zühal	23b/14.

Züheyr	bk. Züheyr bin Ebī Ümeyye el-Maḥzūmī 125b/23, 125b/25, 125b/26, 125b/27, 126a/1, 126a/7, 126a/9, 126a/14.
Züheyr bin Ebī Ümeyye el-Maḥzūmī	125b/22.
Zühl bin ‘Āmir bin Ya‘rub bin Kaḥṭān	54a/25
Zühre	bk. 1. ‘Abd-i Menāf bin Zühre 63b/16, 64b/11. bk. 2. 5b/8, 33a/15, 33a/17, 72b/26, 134b/18, 137b/5, 143b/3.
Züleyhā	83b/17, 100a/4, 135b/16, 135b/17, 135b/18.
zū’l-Karneyn	177b/21.
zū’l-Keffeyn	130b/3.
zū-Merve	162a/22.
zū-Nefer	60b/25, 60b/27, 61a/1, 61a/17.
zū-Nüvās	59a/17, 59a/19, 59a/22, 59a/24, 59b/3, 59b/5, 59b/6.
Zür‘a	bk. Hāriṣe binti Murād bin Zür‘a bin Ḥimyer 55a/5.
zū-Şa‘lebān	bk. Devsī zū-Şa‘lebān 59a/18.
Züreyb	bk. Ebū Züreyb 92a/18.
Züreyre	96b/11.

3.3. ESMA-YI LATİFE

el-‘Abd	80b/25.
‘Abdu’l-ğaffār	81a/26.
‘Abdu’l-ğiyāş	81a/25.
‘Abdu’l-ḫālīk	81a/24.
‘Abdu’l-ḫamīd	81a/23.
‘Abdu’l-kādir	81a/25.
‘Abdu’l-kahhār	81a/24.
‘Abdu’l-kuddūs	81a/25.
‘Abdu’llāh	81a/2, 81a/23, 81a/26.
‘Abdu’l-mü’mīn	81a/26
‘Abdu’l-vehhāb	81a/24
‘Abdu’r-raḫīm	81a/24.
‘Abdu’r-rezzāk	81a/26.
el-‘Ābid	80a/13.
Aḫīd	81a/13.
Aḫmed	68a/18, 80a/2
el-‘Aḫīb	81a/11.
el-‘Ālim	80a/9.
el-Āmir	80a/18.
el-‘Azīz	80b/12.
el-Beşīr	80b/15.
el-Beyyine	80b/23.
el-Bürhān	80b/22.
Ḍahūk	81a/12.
ed-Dā‘ī	80a/16.
el-Ḍuhā	80b/26.

Ebū'l-Kāsım	80a/3.
el-Emīn	80b/15.
Evlāyā	81a/12.
Fātiḥ	139b/23.
el-Fecr	80b/26.
el-Hādī	80a/20.
el-Ḥabīb	80b/10.
el-Ḥakḥ	80b/22.
el-Ḥarīṣ	80b/12.
Ḥātem	80a/11, 82b/19, 139b/23.
el-Ḥākim	80a/10.
Ḥalīlu'llāh	81a/10, 137b/2, 169a/6.
Ḥırzū'l-Emīn	81a/14.
Ḥimyāṭā	81a/12.
el-Hüdā	80b/23.
İmāmü'l-müttekīn	51a/17, 81a/9 .
el-Ḳāḍī	80a/19.
Ḳāidu'l'-izzü'l-muḥaccelīn	81a/9.
Ḳāim	82a/14.
el-Ḳāri	80a/21.
Ḳattāl	81a/14.
el-Kerīm	65b/9, 80b/14.
Lāzımü'n-nüşūr	65b/18.
el-Leyyin	80b/16.
el-Mağfūr	80b/20.
el-Maḥfūz	80b/18.
el-Māḥī	81a/3.
Maḥmūd	80a/2.

el-Manşūr	80b/19.
el-Māşir	81a/3.
el-Ma‘şūm	80b/17.
el-Meb‘ūş	80b/16.
el-Mekfī	80a/22.
el-Me’mūr	80b/20.
el-Merfū‘	80b/19.
Mīz̄ Mīz̄	81a/11.
el-Mu‘allem	80a/9.
el-Mu‘allim	80a/27.
el-Mu‘azzez	80a/8.
Mūcibū’l-ḥubūr	65b/15.
el-Mufaḍḍal	80a/7.
el-Muḥakkim	80a/9.
Muḥammed	79b/27.
el-Muḥtār	80a/6.
el-Muḥarreb	80a/8.
el-Muḥtedā	80a/5.
el-Murtaẓā	80a/5, 81a/17.
el-Muṣaddak	80b/3.
el-Muṣalli	80a/23.
el-Muṣtafā	80a/3.
el-Muṭahhar	80b/2, 81a/18.
el-Muvaḳḳar	80a/8.
el-Mūbelliġ	80a/25.
el-Mūbeṣṣir	80a/15.
el-Mūbeyyin	80a/25.
el-Mūctebā	80a/4.

el-Müddeṣṣir	80b/2.
el-Mü'eyyed	80a/9.
el-Mühtedī	80a/22.
el-Mü'min	80b/4.
el-Münādī	80a/24.
Müntecib	81a/18.
Müntehab	81a/18.
el-Mürettıl	80b/5.
el-Mürsel	80b/9.
el-Müsebbih	80b/4.
el-Müstağfir	80b/8.
el-Müstakīm	80b/8.
el-Müsteiz	80b/7.
Müstelzemü's-serverī	65b/24.
el-Mütebeddil	80b/6.
el-Müteheccid	80b/6.
el-Mütevekkil	80b/6.
el-Müzekkī	80a/24, 81a/17.
el-Müzekkır	80b/1.
el-Müzemmil	80b/1.
en-Nāhī	80a/18.
en-Nāzil	81a/1.
en-Nebiyy	80b/10.
Nebiyyü'l-melāhim	81a/14.
en-Necm	80b/27.
en-Nezīr	80a/16.
en-Ni'ame	80b/25.
en-Nūr	80b/21.

er-Raḥīm	80b/14.
er-Raḥme	80b/24.
er-Rasūl	80b/9.
er-Ra'ūf	80b/13.
er-Rāzī	80a/19.
Rūḥā	81a/11.
Sa'ādet-maẓmūnī	66a/2.
eş-Şābir	80a/11.
es-Sācid	80a/14.
Şafvetu'llāh	81a/22.
eş-Şāhib	80a/17, 81a/7.
Şāhibü'd-dereceti'r-refi'a	81a/9.
Şāhibü'l-burāk	81a/7.
Şāhibü'l-bürhān-ı ve'l-Hac	81a/8.
Şāhibü'l-fazīle	81a/8.
Şāhibü'l-ḥavz-ı ve'l-mevrūd	81a/8.
Şāhibü'l-ḥātem ve'l-'alāmet	81a/7.
Şāhibü'l-hirāve ve'n-na'leyn	81a/7.
Şāhibü'l-maḳāmu'l-Maḥmūd	81a/8.
Şāhibü'l-mi'rāc	81a/7.
Şāhibü'l-vesīle	81a/9.
Şāhibü't-tāc	81a/7.
Şāhibü's-şefā'atī	81a/9.
eş-Şirāṭa'l-müstakīm	81a/10 .
es-Sirāc	80a/17.
eş-Şāhid	80a/15.
eş-Şākir	80a/12.
eş-Şehīd	80b/11, 81b/15.

eş-Şems	81a/1.
Ṭāb Ṭāb	81a/11.
eṭ-Ṭāhir	80a/13.
et-Tālī	80a/21.
el-‘Urvetü’l-vüşkā	81a/10.
ez-Zākir	80a/12.
ez-Zıll	80b/27.
zü’r-Raḥme	82a/3.

SONUÇ

“Celālzāde Mustafa’nın Tercüme-i Me‘āricü’n-nübüvve Adlı Eseri (Metin-Sözlük-Özel Adlar Dizini-Esmâ-yı Laṭîfe)” başlıklı çalışma dört bölüm olarak hazırlanmış ve bu çalışmalar sonunda elde edilen sonuçlar aşağıda maddeler hâlinde sunulmuştur

1. Molla Mu‘in Miskin diye tanınan Mu‘inü’d-dīn Muhammed Şerefü’d-dīn b. Muhammed el-Ferāhī’nin yazdığı eserin orjinal ismi **Me‘āricü’n-nübüvve**’dir. Bu ismi ilk defa Siyer türüne girecek şekilde bu manada kullanan kişi Molla Miskin’dir.
2. Bu eserin tercümesi birçok kaynakta **“Delāil-i Nübüvvet-i Muhammedî ve Şemāil-i Fütüvvet-i Ahmedî”** diye yazılması Delāilü’n-nübüvve ilmiyle alakalı olduğu kanaatine vardık. Hz. peygamber’in nübüvvetinin ispatını konu edinen bu ilim Delāilü’n-nübüvve diye anıldığı gibi A‘lāmü’n-nübüvve, Emārātü’n-nübüvve, İsbātü’n-nübüvve, Hucecü’n-nübüvve, Ayātü’n-nübüvve, Şevāhidü’n-nübüvve, Hasāisu’n-nübüvve, Tesbitu Delāili’n-nübüvve, İhticāc li’n-Nübüvve, Mu‘cizātü’n-nebī, Beşāiru Sıdkı’n-nebī, Me‘āricü’n-nübüvve diye başlıklar altında da eserlerde konu olarak ele alınmıştır.¹
3. Eserin orjinalini yazan Mūinī mahlaslı Muinü’l-Miskin Muhammed Emin otuz yıl Herat camiinde hadis öğrenciliği yapmış ve sonunda Herat Kadılığı gibi bir makama gelmiş birisidir. Muinī’nin yetiştiği dönemde Herat’a Timurlular hâkimdir. Timurlu tahtında oturan kişi de Hüseyin Baykara’dır. Hüseyin Baykara, 1472’de Ali Şîr Nevāī’yi Divān-ı Büzüg-i Emāret beyliğine getirir. Hüseyin Baykara vefat edinceye kadar Herat bir ilim şehri olur. Muinī’nin yetiştiği çevrede o dönemde âlimler genelde Hanefî ve Şafî mezhebinden olsa da Şiîliğin etkisinde kalan âlimler

¹ KÖSE, Abdullah; **Delāilü’n-nübüvve Eserleri**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Ens., 1989, s. 11-15.

de vardır. Bu dönemde Şiilik Herat'ta yayılma dönemindedir.² Dolayısıyla bu dönemde Muinî'nin Şiiliğe ait bazı bilgileri de esere eklemiş olması muhtemeldir. 'Uc bin Unuk vb. anlatılan kıssaları buna örnek gösterebiliriz.

4. Mollâ Muinüddin Muhammed Ferahî'nin Miracün-Nübüvve fi Medâricil-Fütüvve adlı Farsça eserinin Celâl-zâde ve Üsküplü Çıkrık-zâde Mehmed tarafından tercüme dildiği biliniyordu. Ancak bu eserin bir üçüncü kişi Mehmed b. Mehmed Bâlâti tarafından da tercümesinin yapıldığını; Milli Kütüphane'nin yazmalar koleksiyonunda 06 Mil Yz B 278 arşiv numarasıyla kayıtlı olduğunu görüyoruz. Ancak bu nüsha oldukça eksik bir nüshadır.³

a) Altıparmak'ın tercümesi 2 kısıma ayrılmış olup birinci kısmında şu bölümler bölüm vardır. a) Allah'a hamd ü senâ b) Allah'a münâcaat c) Na'at d) Hz. Muhammed'in Hususiyetleri ve Faziletleri. Celâl-zâde'nin tercümesinde ise bu kısım yaklaşık bir varak kadar Allah'a hamd ü senâ ve peygamberi övdükten sonra kendi yazdığı 18 beyitlik bir nat vardır. Daha sonra Sebeb-i Tahrir kısmı vardır. Bundan sonra 30 beyitlik bir Münacaat vardır. Celâl-zâde kendinden diğer eserlerinde olduğu gibi nazm eklemiştir.

5. Celâl-zâde kendi yazdığı şiirlerle esere zenginlik katmıştır. Dolayısıyla eser cümle cümle yapılan bir tercüme değildir.

6. *Me'aricü'n-nübüvve'de* Hz. Muhammed'in yaşadığı dönemde cereyan eden çok sayıda hadise nakledilmektedir. Bu olaylar anlatılırken anlatılanlara delil göstermek maksadıyla çok sayıda âyet ve hadisten yararlanılmıştır. Eseri transkribe ederken âyet ve hadislerin de olduğu sonnot kısmını oluşturduk. Bu kısımda âyet, hadis ve Arapça bazı tesbihatlar ve ibareler toplam 845 madde yer aldı. üzerinde çalıştığımız bölümünde iki yüz yirmi üç (223) âyete ve yüz yirmi iki de (122) hadis-i şerife yer verildiği tespit edilmiştir.

² USLU, Recep; **Herat Tarihi**, İstanbul, y.y., 1997, s. 55-62.

³ http://yazmalar.gov.tr/detay_goster.php?k=127468

7. Eserde dikkat çeken konulardan biri de yazar anlatmak istediklerini bazen ya'nî ile açıklamaktadır. *İy Âdem! Huṭbe iyle. Ya'nî anı 'aḳd-i nikāḥ iyle* (12b/20); meriḏ oldu. Ya'nî ḥālî oldu. (14b/19); Elüni bu ṭāṣa ur.” Ya'nî Ḥacerü'l-Esved'e (19a/24); , ulu'l-ʿazm olan peygamberlerüñ evveli idi. Ya'nî şerîʿati muḳaddem olan peygamberlerüñ şerāyiʿni nesh itmişdi (25a/2); İbrāhîm'üñ ma'nāsı āb-ı rāhim'dür. Ya'nî şefḳātlü ata dimekdür (31b/18); Yā Rabbî! Ḥasbî” Ya'nî yiter (47b/20); Ḳabîle-i Ḳudā'a ki ḳāṣî idi. Ya'nî ba'îd idi. (56a/4); Zemîn-i Tihāme Ya'nî Yemen'e düşdi (75b/22)....vb.

8. Metin, genel itibari ile harekesizdir. Ancak Türkçe bazı fiil ve isimler, bazı özel adlar harekelenmiştir. İki ayrı kelime olan bazı edatlar bitişik yazılmıştır: Andan-şoñra (9a/4); Anlardan-şoñra (111b/19); olduğdan-şoñra (43a/11, 47b/23); cimārdan-şoñra (46b/4); Şimdiden-şoñra (46b/13); günden-şoñra (79a/26, 102a/2, 102a/3); geldükdeñ-şoñra (89b/1); itdükden-şoñra (91a/27); işitdükden-şoñra (101a/24); girdükden-şoñra (104b/13); benden-şoñra (143a/12); olduğdan-şoñra (151a/2); irtikābdan-şoñra (153b/21); Kendümden-şoñra (164a/8); Ben-daḥi (19b/22, 44a/5, 51b/18, 51b/24....); Sen-daḥi (66a/20, 127a/20....); gülşen-durur (84a/9); gülşen-durur (84a/9); Sen-de (106a/23); zamān-da (114b/11); ben-de (130a/21); gün-ki (12a/24, 17a/13); Her zamān-ki (12b/10); diyesin-ki (21b/8); ṭaparsın-ki (34a/4); Bilürsin-ki (35a/16); Sen-mi (175b/14); iḥsān-mı (28b/6); İnsden-misin yā cinden-misin (42a/16); Ehl-i Ḥarem'den-misin (101a/6).

9. Kütüphane kataloglarında ve veri tabanlarında yapılan taramalar sonucunda eserin, toplam 11 adet nüshası tespit edilmiştir. Bu nüshaların altı tanesi Türkiye kütüphanelerinde, 5 tanesi de yurt dışındadır. Bunun 4 adedi Mısır'da, diğer bir nüshada Arnavutluk'tadır. Eserin 4 nüshasının Mısır'da bulunması Celāl-zāde'nin Mısır'da başarılı bir kâtiplik görevi yerine getirerek oralarda sevilen bir insan olduğunu gösterir. Çünkü Celāl-zāde eseri Mısır'dan döndükten yıllar sonra kaleme almıştır. Yıllar sonra Celāl-zāde'nin Mısır'daki etkisi devam ettiğini görüyoruz. Tezimizin giriş bölümünde bir tablo şeklinde bu nüshalarla ilgili olarak -

bulunabildiği kadarıyla- bulunduğu yer, bölüm, demirbaş numarası, istinsah tarihi ve ilave bilgiler başlığı altında da satır sayılarıyla eserlerin ebatları verilmiştir.

10. Eser bütün bunların yanında ihtiva ettiği özel adlar bakımından da önemlidir. çalışmamızın sonunda hazırlanan özel adlar dizininde 1270 tane özel ad bulunmaktadır. Bu dizin metinde geçen kişi, yer, gazve, seriyye ve kabile adlarını; ayrıca Hz. Muhammed'in kullandığı birtakım eşyalara ve sahip olduğu hayvanlaraverilenadları içermektedir. Meâlimü'l-Yakîn, didaktik bir eserdir. Bundan solayı Bâkî bu eserinde şiirleriyle mukayese edilmeyecek kadar sade bir dil kullanmıştır.

11. Eserde istikrarlı bir imla özelliğinden bahsetmek mümkün değildir. Bazen kelimenin aynı sayfa hatta aynı satır içinde bile farklı yazıldığı görülebilmektedir.

12. Türklerde siyer yazıcılığının doğmasına sebep olan en büyük etken Müslümanların, Hz. Muhammed'i örnek ve model insan olma vasıflarını sonraki nesillere bir bütün olarak aktarma isteğidir. Bu çalışmalar ilk zamanlar tercümelerle başlamış daha sonraları Türk edebiyatının vazgeçilmez bir türü olarak devam etmiştir. Hemen her şairin gerek naat gerekse hilye gibi türlerde eser vermeleri bu türün Türk edebiyatında ne kadar yaygın olduğunun en büyük delilidir.

13. Türkler, Arapça ve Farsça eserleri kendi dillerine çevirerek dinî alandaki bilgi eksikliklerini tamamlama gayreti içerisinde olmuşlardır. Kuşkusuz bu tercüme çalışmasını ikinci bir aşama yani telif aşaması izlemiştir. Türklerin kendi dillerinde yazdıkları ilk siyer kitabının adı ve yazılış tarihi henüz kesin olarak tespit edilememekle birlikte, çoğu dinî konuda olduğu gibi siyer alanında da, komşuları olan Farsların oluşturduğu edebiyattan etkilendikleri ve bu dilden yapılan çevirilerin etkisinde kaldıkları tahmin edilebilir.

14. Bununla birlikte bilinen Türkçe ilk tercüme eser XIV. yüzyılın ikinci yarısına, ilk telif eser ise XVII. yüzyılın ilk çeyreğine aittir. İlk tercüme eser Erzurumlu Kadî Mustafa Darîr'in (ö.736/1393) "*Sîretü'n-Nebî*" adlı eseridir. Darîr eserini Ebu'l Hasan el-Bekrî'nin "*el-Envâr ve Miftâhü's-Sürûr ve 'l-Efkâr fî Mevlidi'n-Nebiyyi'l-Muhtâr*"

adlı eseri ile İbn Hişam'ın "*es-Sîretü'n-Nebeviyye*"sini tercüme ederek tamamlamıştır. İlk telif eser ise Alaşehirli Kadı Veysî'nin "*Siyer-i Nebî*"sidir.

15. Türk edebiyatında siyer türü ile ilgili olarak "mevlid manzûmeleri, mirâciye veya miraçnâmeler, hicretnâmeler, hilye-i şerifeler, esmâ-i şerife, neseb-i şerif, gazavât-ı nebî, delâil-i nübüvve, şemâil-i şerife, hukuk ve hasâis" konularında eserler kalem alınmıştır.

16. "Söz Varlığı İncelemesi" başlıklı dördüncü bölümde ise eserin kelime ve ekler dizini yapılmış ve metinde geçen bütün kelimeleri içeren bir sözlük ile şahıs adları dizini hazırlanmıştır. Çalışmamızın çok hacimli olduğundan indeksin tamamı çalışmaya dahil edilmemiş kelimelerin geçtikleri yerlere altışar adet örnekle iktifa edilmiştir. Sözlükteki maddelerin kökenlerine göre sayısal verileri aşağıdaki gibidir:

Metnin tamamında kullanılan kelime sayısı : 133849

Sözlükte yer alan toplam madde başı sayısı (aynı kelimenin farklı yazılışları dahil) : 7961.

Metnin sözlüğünde yer alan *madde başı sayısı* : 7871.

Metnin sözlüğünde yer alan Arapça ve Farsça çoğul madde başı sayısı : 720.

Metnin sözlüğünde yer alan Arapça ikili çoğul madde başı sayısı : 18

Metnin sözlüğünde yer alan aynı manalı ancak farklı yazılışa sahip madde başı sayısı 90.

Arapça madde başı sayısı: 4557.

Farsça madde başı sayısı: 2056.

Türkçe madde başı sayısı: 1258.

Yunanca madde başı sayısı: 4.

Süryânice madde başı sayısı: 3.

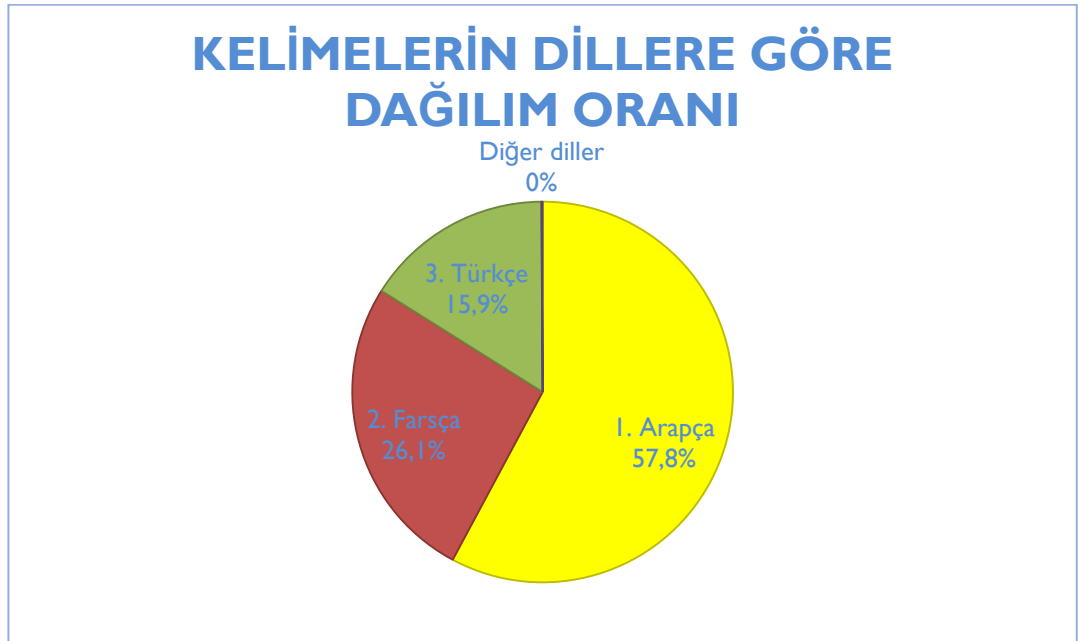
Soğdça madde başı sayısı 1.

En çok madde başı olan harf: 1198 madde başı ile M.

En az madde başı olan harf: 3 madde başı ile J.

Arapça kelimelerin oran olarak en çok kullanıldığı harf: %0,87 ile M.
Arapça kelimelerin oran olarak en az kullanıldığı harf: %0,023 ile O.
Arapça kelimelerin madde başı olarak bulunmadığı harfler: Ç, J, P.
Farsça kelimelerin oran olarak en çok kullanıldığı harf: % 100 ile J.
Türkçe kelimelerin oran olarak en çok kullanıldığı harf: %0,88 ile O.
Türkçe kelimelerin oran olarak en az kullanıldığı harf: %0,02 ile M.
Türkçe kelimelerin hiç kullanılmadığı harf: %0,o ile J harfi.
Farsça kelimelerin oran olarak hiç kullanılmadığı harf: I harfi.
Farsça kelimelerin oran olarak en az kullanıldığı harf: %0,031 ile U harfi.

Yukarıdaki verilere göre: Arapça %57,8; Farsça %26,1;
Türkçe %15,9 ve Yunanca, Soğdca ve Süryânice %0,02'dir.

Bütün bunlar gösteriyor ki bu dönem Arapça hakimiyetinde bir dönemdir. Türkçe kelime sayısının diğerlerine göre oldukça düşük olması ayrıca ilgi çekicidir.

18. Transkripsiyondan sonra metinde kullanılan harflerin sıklığı şöyledir:

1. 'a',84931, 11.73

2. 'e', 77799, 10.75
3. 'i', 72508, 10.02
4. 'r', 51060, 7.06
5. 'd', 47589, 6.58
6. 'n', 44088, 6.09
7. 'l', 42168, 5.83
8. 'm', 31995, 4.42
9. 't', 23573, 3.26
10. 'u', 23407, 3.23
11. 'b', 22620, 3.13
12. 'ɪ', 21689, 3.00
13. 'ü', 20768, 2.87
14. 'y', 19095, 2.64
15. 'h', 14243, 1.97
16. 's', 13489, 1.86
17. 'k', 12450, 1.72
18. 'v', 11984, 1.66
19. 'ḳ', 11539, 1.59
20. 'o', 9288, 1.28
21. 'g', 8878, 1.23
22. 'ʃ', 8844, 1.22
23. 'z', 7399, 1.02
24. 'c', 7087, 0.98
25. 'f', 5426, 0.75
26. 'ḥ', 5026, 0.69
27. 'ʒ', 4353, 0.60
28. 'ʒ̣', 4200, 0.58
29. 'p', 3251, 0.45

30. 'ç', 2882,0.40
31. 'ö', 2665,0.37
32. 'z', 2471,0.34
33. 'ğ', 1623,0.22
34. 'z', 999,0.14
35. 'ş', 872,0.12
36. 'z', 825,0.11
37. 'd', 259,0.04
38. 'j', 31,0.00

Metnimizde ayrıca 9399 ayın harfi; 34683 tane uzun ā %4.79 oran; 9384 tane uzun ī %1.30 oran, 5543 uzun u ve 6766 nazal n (ñ) vardır.

19. Metinde kullanılan kelime sıklığı şöyledir. (Özel isimler çıkartılmıştır.).

1. 'ol', 2339 %1.70+ 'andan', 456 %0.33 + 'anun', 393 %0.29 + 'anı', 273 %0.20+ 'ana', 292 %0.21+'anda', 128 %0.09'anlar', 134 %0.10+'anlara', 104 %0.08'anları', 101 %0.07 (Toplam 4220, %3,07)
2. 'ki', 3726 %2.71
3. 've', 3460 %2.51, 'ü', 376 %0.27 + u', 233 %0.17 (Toplam 4069, %2,95)
4. 'itdi', 831 %0.60 + 'itdiler', 493 %0.36+ 'idüp', 316 %0.23 + 'ider', 287 %0.21 + 'itdüm', 160 %0.12 + iderdi', 105 %0.08 + 'iderem', 169 %0.12 + 'iderler', 161 %0.12 (Toplam 2522, %1,84)
5. 'oldı', 1055 %0.77 + 'ola', 314 %0.23 + 'olur', 261 %0.19 + 'oldılar', 248 %0.18 + 'olup', 245 %0.18 + 'olan', 243 %0.18 (Toplam 2366, %1,73)
6. 'bir', 1895 %1.38
7. 'eyitdi', 1465 %1.06 + 'eyitdiler', 201 %0.15 + 'eyitdüm', 118 %0.09 (Toplam 1784, %1, 3)
8. 'ile', 1592 %1.16

9. 'didi', 1283 %0.93 + 'didiler', 300 %0.22 (Toplam 1583, %1, 15)
10. 'bu', 1401 %1.02
11. 'eyledi', 527 %0.38 + 'eyle', 234 %0.17 + 'eyleye', 124 %0.09 + 'eylediler', 110 %0.08 (Toplam 995, %72)
12. 'idi', 554 %0.40 + 'ıdı', 430 %0.31 (Toplam 983, %71)
13. 'benüm', 298 %0.22 'bana', 295 %0.21 + 'ben', 254 %0.18 (Toplam 847, 0,61)
14. 'senün', 262 %0.19 'sana', 260 %0.19 + 'sen', 178 %0.13 + 'seni', 112 %0.08 (Toplam 812, %0,59)
15. 'dahi', 742 %0.54
16. 'her', 559 %0.41
17. 'geldi', 443 %0.32 + 'gelüp', 104 %0.08 (Toplam 547, %40)
18. 'içün', 446 %0.32
19. 'şonra', 372 %0.27
20. 'ta', 372 %0.27
21. 'gördüm', 205 %0.15 + 'gördi', 142 %0.10 (Toplam 347, %0, 25)
22. 'var', 323 %0.23
23. 'ne', 314 %0.23
24. 'iki', 299 %0.22
25. 'gibi', 289 %0.21
26. 'buyurdı', 281 %0.20
27. 'çün', 270 %0.20
28. 'eger', 233 %0.17
29. 'yüz', 221 %0.16
30. 'girü', 220 %0.16
31. 'kimesne', 214 %0.16
32. 'gün', 207 %0.15
33. 'nur', 202 %0.15
34. 'irişdi', 185 %0.13

35. 'tamam', 175 %0.13
36. 'kendü', 173 %0.13
37. 'evvel', 169 %0.12
38. 'virdi', 169 %0.12
39. 'ilahi', 168 %0.12
40. 'emr', 165 %0.12
41. 'cümle', 159 %0.12
42. 'hiṭab', 156 %0.11
43. 'biri', 155 %0.11
44. 'risalet', 155 %0.11
45. 'buyurdılar', 155 %0.11
46. 'on', 155 %0.11
47. 'ḳabul', 153 %0.11
48. 'üzerine', 152 %0.11
49. 'dirler', 150 %0.11
50. 'naẓar', 144 %0.10
51. 'şordı', 142 %0.10
52. 'bi', 142 %0.10
53. 'alem', 142 %0.10
54. 'amma', 140 %0.10
55. 'yıl', 136 %0.10
56. 'getürdi', 134 %0.10
57. 'yetmiş', 126 %0.09
58. 'ziyade', 126 %0.09
59. 'vardur', 125 %0.09
60. 'üç', 122 %0.09
61. 'asman', 121 %0.09
62. 'gice', 120 %0.09

63. 'ehl', 120 %0.09
64. 'haber', 119 %0.09
65. 'yani', 118 %0.09
66. 'yedi', 117 %0.09
67. 'cevab', 115 %0.08
68. 'h^wace', 110 %0.08
69. 'hiç', 110 %0.08
70. 'ise', 110 %0.08
71. 'gah', 110 %0.08
72. 'gerek', 108 %0.08
73. 'nedür', 107 %0.08
74. 'zahir', 106 %0.08
75. 'ferište', 105 %0.08
76. 'vardı', 105 %0.08
77. 'iman', 102 %0.07
78. 'zaman', 102 %0.07
79. 'talib', 102 %0.07
80. 'ateş', 102 %0.07
81. 'taşra', 101 %0.07

Bu yukarıdaki bilgilere bakarak:

- a) Üçüncü tekil şahıs zamiri “o”, hâl eki almış şekilleriyle birlikte metinde en çok kullanılan kelimedir.
- b) Farsça cümle yapısının en önemli öğelerinden bileşik cümle yapan “ki” ise metinde ikinci en çok kullanılan kelimedir.

20. Metnimizde toplam Türkçe kelime sayısı : 1518

Metnimizde Türkçe yapım eki almak suretiyle Türkçeleşmiş yabancı kelime sayısı: 331

Arapça ve Farsça kelimelere getirilerek Türkçeleşmiş toplam isimden isim yapım eki +lu/+lü: 19

Arapça kelimelere getirilerek Türkçeleşmiş toplam isimden isim yapım eki +lu/+lü: 14

Farsça kelimelere getirilerek Türkçeleşmiş toplam isimden isim yapım eki +lu/+lü: 5

Arapça ve Farsça kelimelere getirilerek Türkçeleşmiş toplam isimden isim yapım eki +lık/+lik: 127

Arapça kelimelere getirilerek Türkçeleşmiş toplam isimden isim yapım eki +lık/+lik: 32

Farsça kelimelere getirilerek Türkçeleşmiş toplam isimden isim yapım eki +lık/+lik: 94

Arapça ve Farsça kelimelere getirilerek Türkçeleşmiş toplam isimden isim yapım eki olan +suz/+süz: 14

Arapça kelimelere getirilerek Türkçeleşmiş toplam isimden isim yapım eki olan +suz/+süz: 12

Farsça kelimelere getirilerek Türkçeleşmiş toplam isimden isim yapım eki olan +suz/+süz: 2

Arapça ve Farsça kelimelere getirilerek Türkçeleşmiş toplam fiilden isim yapım eki olan +le-/+la-: 9

Arapça kelimelere getirilerek Türkçeleşmiş toplam fiilden isim yapım eki olan +le-/+la-: 2

Farsça kelimelere getirilerek Türkçeleşmiş toplam fiilden isim yapım eki olan +le-/+la-: 7

19. Çalışmamızın sonuna bir de Esmâ-yı Latifelerden ve Hz. Muhammed'in künyelerinden oluşan bir dizin daha ilave edilmiştir. Bu adlar eserin "ikinci maksad" bölümünde zikredilen esmayı şerifelerden derlenmiş olup Hz. Muhammed'e ait yüz kırk beş (145) adet isim ve künyeyi ihtiva etmektedir.

KAYNAKLAR

- ACLŪNĪ, Ebū'l-Fida İsmail b. Muhammed: “**Keşfü'l-hafa ve müzilü'l-ilbas : amma iştehere mine'l-ehâdîs ala elsineti'n-nas**” c.1, thk. Ahmed Kalaş, Halep, Mektebetü't-Türasi'l-İslâmî, syf. 197
- AÇA, Prof.Dr. Mehmet, GÖKALP vd. : **Başlangıçtan Günümüze Türk Edebiyatında Tür ve Şekil Bilgisi**, İstanbul, Kriter Yay., 2009.
- AKAR, Metin; **Türk Edebiyatında Manzum Mi'rac-nâmeler**, Ankara, 1000 Temel Eser Dizisi: 131, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları: 804, 1987, 480 syf.
- AKDOĞAN, Yaşar: Mi'rac, Mi'rac-nâme ve Ahmed'i'nin Bilinmeyen Mi'rac-namesi, **Osmanlı Araştırmaları**, s.9, İstanbul, Enderun Kitabevi, 1989, syf.267-268.
- AKGÜNDÜZ, Ahmet : “**Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri**”, C.4, ksm. I, Fey Vakfı Yay., İstanbul, 1992, 780 syf.
- Osmanlı Kanun-nâmeleri ve Hukukî Tahlilleri**, C.7, ksm. 2, Fey Vakfı yay., İstanbul, 1994, syf. 221.
- AKGÜNDÜZ, Murat : “Osmanlı Devletinde Nişancılık Müessesesi”, **Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Şanlıurfa, C.IV, 1998, syf. 225-228.
- AKSOY, Hasan : “Türk Edebiyatında Fetihnâmeler”, **Türkler**, edit. Hasan Celal Güzel vd., C.11, Ankara, 2002, syf.800-805.
- ALGÜL, Hüseyin : “el-Mevâhibü'l-ledünniye”, **DİA**, C.29, syf.421
- ALTUNOVA, Mehmet Fatih : “**Beyhakî ve Delâilü'n-nübüvve Adlı Eserinin Hadis İlmindeki Yeri**”, dan. Doç.Dr. Yusuf Ziya Keskin, Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şanlıurfa 2005, 79 syf.
- ARGUNŞAH, Mustafa : “Türk Edebiyatında Selimnameler”, **Dil ve Edebiyat Yazıları**, Kesit Yay., 2012, syf. 183.
- ARAT, Reşit Rahmeti : “Atabetü'l-Hakayık'ta G ve Ğ Seslerine Dair”, **Türkiyat Mecmuası**, C. IX, 1946-1951, syf.65-72.

- el-ASKALÂNÎ, İbnu Hacer : **el-İsabe Seçkin Sahabeler**, trc. Seyfullah Erdoğan, Sağlam Yay., İstanbul, Kasım 2008
- AŞIK ÇELEBİ : “**Meşâirü’ş-şua’râ-inceleme-metin**”, haz. Filiz KILIÇ, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, C.1-2-3, İstanbul, 2010, 1734 syf.
- ATALAY, Mehmet : “Türk Edebiyatında Sîretü’n-nebeviyye”, **İslâmî Edebiyat**, İstanbul, s.23, 1994, syf.61-64.
- ATİK, Prof. Dr. Kemal; vd: **İslâmî Kaynaklar**, Sema Yazar Gençlik Vakfı Yay, Ankara 1997, syf.. 765.
- AY, Ümran : **Münîrî (öl. 1521?)’nin Manzum Siyer-i Nebî’si c.1, (İnceleme-Metin)**, Doktora Tezi, İstanbul, Marmara Üni., Türkiyat Araştırmaları Ens., 2007, XXX + 861 syf.
- AYAN, Hüseyin : “Abdülbaki Arif Efendi’nin Mi’râciyesi”, **Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, s.2, y. 1986, Konya, 1987, syf. 2.
- BİLGİN, Aydın : “XV-XVI. Yüzyıl Osmanlı Bürokrasisinde Divan-ı Hümayun Katipleri”, **Journal of Turkish Studies/Türklük Bilgisi Araştırmaları- Şinasi Tekin Hatırası Sayısı**, C.31/I, y.2007, syf 41-49.
- AYDIN, Eyyup : **Hadis Metinlerinde Geçen Yerler ve Hadisin Anlaşılmasındaki Rolü**, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, Erciyes Üniversitesi, Mart 2008.
- AYİD, Ahmet vd. : **el-Mu’cemü’l-Arabiyyi’l-esâsi**, düz. Ahmed Muhtar Ömer, Munazzamatü’l-Arabiyye li’t-Türkî, 1989, 1347 syf..
- AYVERDİ, İlhan : **Misalli Büyük Türkçe Sözlük**, 3. C., Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul, 2005.
- BABİNGER, Franz : **Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri**, trc. Prof. Dr. Coşkun Üçok, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., 1982., syf. 113-114.
- BAYER, İsmail vd. : **Kur’ân’da Özel isimler – Anlambilim**, İber Yay., Ankara, 2005.
- BEDİR, Prof. Dr. Ahmet : **Tevhidin Yurdu Kur’ân-ı Kerim Atlası**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2010.

- BEKİ, Niyazi : **Kur'ân'daki İsimlerin Esrarı**, Zafer Yayınları, İstanbul, 2008, 214 syf.
- BEYÂNÎ, Mustafa Bin Cârullah: **Tezkîretü's-su'arâ**, haz. Dr. İbrahim Kutluk, Ankara, TTK Yay., 1997, 93+ ۳۴۰.
- BİLKAN, Ali Fuat : **Nâbî- Hayatı, Sanatı, Eserleri**, Akçağ Yay., Ankara, 1999, 175 syf.
- Nâbî'nin "Mi'râc-nâme"si, **Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi**, s.1, İstanbul, 2008, syf.1-8.
- BİRGİLİ MUHAMMED EFENDİ: **Vasiyyet-name**, haz. Musa Duman, İstanbul, R Yay., 2000, 231+1b/57a tıpkı basım,
- BUDAK, Dr. Ali : **Esmâ-i Nebî ve Evsâf-ı Muhammediye, İsim ve Sıfatları ile Efendimiz**, İstanbul, Işık Yay., 2010.
- BURSEVÎ, İsmail Hakkı : "İbrâhim Süresi" **Rûhu'l-Beyân Tefsiri**, c.13, trc.. Ömer Faruk Hilmi, Osmanlı Yay, İstanbul, 1995, syf.. 811
- el-BÜLEYHÎ, Salih İbrahim: **Kur'ân İsimleri Antolojisi**, İstanbul, Pınar Yay., 2006, 438 syf.
- CEBECİOĞLU, Ethem : **Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü**, Rehber Yay. Ankara, Ekim 1997.
- CELAL-ZÂDE, Mustafa : **Geschichte Kanunis von 1520 bis 1557** , haz. Petra Kappert, Wiesbaden: Wiesbaden : Franz Steiner Verlag, 1981, s. X, 181, 528.
- Kanûnî'nin Tarihçisinden MUHTEŞEM ÇAĞ, Tabakatü'l-memâlik ve Derecâtü'l-mesâlik**, haz. Ayhan Yılmaz, İstanbul, Kariyer Yay. Şubat 2011, 376 syf.
- Selim-nâme**, haz. Prof. Dr. Mustafa Uğur, Öğr. Gör. Mustafa Çuhadar, Ankara, 1000 Temel Eser: 154, Kültür Bakanlığı Yay., 1990, 461 syf.
- Selim-nâme**, haz. Mustafa Uğur, Mustafa Çuhadar, Ankara, 1000 Temel Eser: 154, Kültür Bakanlığı Yay., 1990, syf.248.

- CEVDET PAŞA, AHMET: **Peygamber Efendimiz**, Haz. Mahir İz, Med Yay., İstanbul, 1982.
- CÜDÎ EFENDÎ, İbrahim : **Lügat-ı Cüdî** , Haz. Prof. Dr. İsmail PARLATIR, Belgin Tezcan AKSU, Nicolai TUFAR
- ÇELEBÎ, Kınalı-zâde Hasan : **Tezkiretü’ş-şu‘arâ**, haz. İbrahim Kutluk, Ankara, C.2, TTK Yay., 1981, syf. 577-1094.
- ÇORAK, Reyhan : “**Münîrî’nin (öl. 1521?) Manzum Siyer-i Nebî’si c. 2-3 (İNCELEME-METİN)**”, Yayınlanmış Doktora Tezi, İstanbul, Marmara Üniversitesi, Türkiyât Araştırmaları Ens., 2010, X+790 syf.
- DANKOFF, Robert : **Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi Okuma Sözlüğü**, trc. Semih Tezcan, Haz. Mehmet Ölmez, İstanbul, Türk Dillleri Araştırmaları Dizisi 37, Sanat Kitabevi, Haziran 2004
- DEMİRTAŞ, Funda : “**Celâl-zâde Mustafa Çelebi, Tabakâtü’l-memâlik ve Derecâtü’l-mesâlik**”, dan. Prof. Dr. Şefaettin Severcan, Doktora Tezi , Kayseri, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Ens., Ocak, 2009. CX+757+Ekler
- DEVELİ, Hayati : “Eski Türkiye Türkçesi Devresine Ait Manzum Bir Miracnâme”, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, C.XXVIII., İstanbul, 1998, syf. 81 ve 169.
- DİRİÖZ, Meserret : “**Nâbî Divânı**”, Fey Vakfı Yay., İstanbul, 1994, 687 syf.
- DOĞAN, Enfel : **Ahlâk-ı Alâî (Metin-Sözlük-Sentaks İncelemesi)**, dan. Prof.Dr. Mustafa ÖZKAN,Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, İstanbul Üni., Sosyal Bilimler Ens, 2006.
- "Ahlâk-ı Alâî'deki Çün'lü Birleşik Cümle Yapıları", **TDAY Belleten**, 2006/2, Ankara, TDK Yay., 2009.
- "Nesir cümlemiz ne kadar değişti?", **Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları - 5: Nesrin İnşâsı: Düzyazıda Dil, Üslup ve Türler Sempozyumu**, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul, 24 Nisan 2009, (haz. Hatice Aynur vd.), syf. 124-139. (Prof. Dr. Musa Duman ile).

Osmanlı Türkçesinde Kullanılan Farsça Yapılı Karşıtlama
Cümleleri", **Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Kongresi, 27-28 Ağustos 2007,**
UTEK 2007, Bildiriler, (ed. Prof. Dr. Hayati Develi), C. I, Türkçenin Söz Dizimi,
İstanbul Kültür Üniversitesi, İstanbul 2009, syf. 153-165.

- DUMAN, Musa : “İbrahim Bey’in Mi‘râc-nâmesi”, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, C.XXVII, İstanbul, 1997,**
syf. 169-238.
- EBÛ HALİL, Şevki : **Kur’ân Atlası**, trc. Dr. Enver Arpa, Ankara , Fecr Yay., 2007.
Siyer Atlası, trc. Dr. Enver Arpa, Ankara, Fecr Yay., 2007.
- ELBÂNÎ, Muhammed Nasırüddin : “**Daifü'l-câmiî's-sagîr ve ziyadetuh: el-fethü'l-kebîr**”,
Beyrut, Mektebetü'l-İslâmî Yay, 1979, syf.. 555.
- el-BEKRÎ : **Câhiliye Arapları**, trc. Yrd. Doç. Dr. Levent Öztürk, İstanbul, İz
Yay., 1998
- en-NEDVÎ, Ebû Hasan Ali : **Peygamberlerin Kıssaları**, trc.. Ali Arslan, Arslan Yay.,
İstanbul, Ağustos 1992.
- ER, Harun : “Türk İslam Geleneğinde Fetihnameler”, **Diyanet İlmi Dergi,**
C.48, s.2, Ankara, 2012, syf. 93-107
- ERDEM, Mehmet : “**Seyyid İbrahim Hasib Uşşakizade'nin "Siyerü'n-Nebi"si 2 cilt**”,
dan. Yrd.Doç.Dr. Ali Yıldırım, Yüksek Lisans Tezi, Elazığ, Fırat Üniversitesi,
Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2000, 993 syf.
- ERDEM, Sadık : “Neylî”, **DİA, C.33, İstanbul, 2007, syf.69-71.**
- ERDİM, Sinan : **Âd ve Semûd Kavimleriyle İlgili Rivâyetlerin Tesbiti ve Tahrîci,**
Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Ens., Fırat Üniversitesi, Elazığ, 2007.
- ERDOĞRU, M. Akif : “Kanunî Sultan Süleyman’ın Rodos Seferi Ruznamesi”, **Tarih**
İncelemeleri Dergisi, C. XIX, s.1, İzmir, 2004, syf.55-71.
- ERKAN, Mustafa : “Dürretü’t-tâc”, **DİA, C.10, İstanbul, 1994, syf.33,34.**
“Sîretü’n-nebî”, **DİA, C.37, İstanbul, 2009, syf. 269-270.**

- ERZURUM-HASANKALELİ, İbrahim Hakkı Hz.: **Marifetname**, c. I-IV, İstanbul, Bahar Yayınevi, 1974.
- FAYDA, Mustafa : “Fetihnâme”, **DİA**, C.12, İstanbul, 1995, syf.470-472.
- “Siyer Sahasında İlk Telif Çalışmaları”, **Uluslararası Birinci İslâm Araştırmaları Sempozyumu**, Dokuz Eylül Üni. Yay., İzmir, 1985, syf. 357-368.
- GAZALİ, Muhammed : **Fıkhu’s-Sire Resulullah’ın Hayatı**, Risale, İstanbul, 2000
- GELİBOLULU Mustafa Âlî : **Kütüb-i Târih-i Künhü’l-Ahbâr**, haz. Ahmet Uğur vd., C.1, ksm.1, Kayseri, Erciyes Üni. Yay., no:106, 1997.
- GELİBOLULU Mustafa Âlî : **Kütüb-i Târih-i Künhü’l-Ahbâr’ın Tezkire Kısım**, haz. Dr. Mustafa İSEN, Ankara, AKM Yay., 1994.
- GOLKARIAN (Güldiken), Kadir; **Moheg Türkçe-Farsça Sözlük**, İstanbul, Alfa Yay., 2005.
- GÖKBİLGİN, M. Tayyib : “Celâl-zâde”, **İA**, İstanbul , C. 3, Milli Eğitim Basımevi, 1977, syf. 61.
- GÜLENSOY, Tuncer : **Köken Bilgisi Sözlüğü (A-N)**, C.1, Ankara, TDK Yay., 2007, 608 syf.
- GÜNEY, Necmeddin : “**Kudûrî’nin ‘Şerhu Muhtasari’l-kerhî’ Adlı Eserinin ‘Siyer’ Bölümünün Edisyon Kritiği**”, dan. Prof.Dr. Ahmet Yaman, Yüksek Lisan Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2006, 107+۲۲۷ syf.
- GÜNGÖR, Zülfikar : “**Türk Edebiyatında Türkçe Manzum Hilye-i Nebeviler ve Nesimi Mehmed’in Gülistan-ı Şemal’i**” dan. Prof.Dr. Mehmet Akkuş, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2000, 349 syf.
- “Türk-İslâm Edebiyatının Kaynağı Olarak Hadisler”, **H. Muhammed ve Evrensel Mesajı Sempozyumu 20-22 Nisan 2007**, İslâmî İlimler Dergisi Yay., Çorum, 2007, syf.201-211.
- GÜZELİŞİK, Gülten Feşel : “**Şeyyâd Hamza Mi‘râc-nâme**”, dan. Prof. Dr. Metin Akar, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırma Enstitüsü, 1996, 130 syf.

- HACİİSMAİLOĞLU, Muhammed İhsan: “Osmanlıca Bir Siyer “Mahmûdü’s-siyer” Kitabı Üzerine, **Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı Sempozyumu 20-22 Nisan 2007**, İslâmi İlimler Dergisi Yay., Çorum, 2007, syf. 229-235.
- HALİL, İmamüddin : **Muhammed Aleyhisselam**, trc.. İsmail Hakkı Sezer, Konya, Yediveren Yay., 2003, 416 syf..
- HAMİDULLAH, Muhammed : **Allah’ın Elçisi Hz. Muhammed**, Beyan, İstanbul, Mayıs 2001.
- HASAN BEY-ZÂDE Ahmed Paşa, **Hasan Bey-zâde Tarihi**, Haz. Şevki Nezihi Aykut, C.II, TTK, 423 syf.
- HEZARFEN, Hüseyin Efendi: **Telhisü’l-beyân fî kavānin-i Âl-i Osman**, haz. Sevim İlgürel, Ankara, TTK Yay., 1998, syf.
- HÜDÂYÎ, Aziz Mahmud : **Âlemin Yaratılışı ve Hz. Muhammed’in Zuhuru –Hulâsatü’l-Ahbâr-**, trc. Kerim Kara ve Mustafa Özdemir, İstanbul, İnsan Yay., 1997.
- İBN el-KELBÎ : **Putlar Kitabı (Kitāb al-Asnām)**, trc.. Beyza Düşüngen, Ankara Üniversitesi İlahiyet Fakültesi Yay., LXXXIV, Ankara, 1968
- İBNÜ’L-ESİR : **el-Kâmil fi’t-Târih**, (I-XII), Dâru Sadr, Beyrut, t.y.
- İPŞİRLİ, Mehmet : **“Osmanlı’da İdārî Geleneğin Teşekkülü ve Tatbikatı”**, Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi:26, milletler arası toplantılar dizisi:3, haz. İSAV, İstanbul, Ensar Neşriyat, 1997, 543 syf.
- “Osmanlı’da İdārî Geleneğin Teşekkülü ve Tatbikatı”**, haz. İslâmî İlimler Araştırmalar Vakfı, Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi, 2. bs., İstanbul, Ensar Neşriyat, 1999, syf.109-122
- KÂMİL, Ekrem : **“Gazzi-Mekki Seyahatnamesi”**, **Tarih Semineri Dergisi**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları,s. 1/2, İstanbul, 1937, syf 3-90.
- KANAR, Mehmet : **Farsça- Türkçe Sözlük**, İstanbul, Deniz kitabevi, s. 2000, 1269 + VIII.
- Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, c. I-II , İstanbul, Say y., 2009.
- Eski Anadolu Türkçesi Sözlüğü**, İstanbul, Say y., 2011.

- KANDEMİR, M. Yaşar : “İbn Seyyidünnâs”, **DİA**, C.20, İstanbul, 1999, syf. 316-318.
- KAPLAN, Yıldırım : “**Erzurumlu Kadı Mustafa Darîr’in Kitâb-ı Siyer-i Nebî’si**”, dan. Prof. Dr. İrfan Aycan, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üni., Sosyal Bilimler Ens., Ankara, 2006, 138 syf..
- KARAHAN, Abdülkadir : **Eski Türk Edebiyatı İncelemeleri**, İstanbul, İstanbul Üni. Fak. Yay. no: 2659, 1980, syf. 171 ve 183.
- “**Fuzulî**”, **DİA**, C.13, İstanbul, 1996, syf. 240-246.
- Fuzulî’nin Mektupları**, İstanbul, İbrahim Horoz basımevi, 1948, syf. 4-15.
- “**Nâbî**”, **DİA**, C.32, İstanbul, 2006, syf. 258-260.
- KARAİSMAİLOĞLU, Adnan : “Altıparmak Mehmed Efendi”, **DİA**, C.2, İstanbul, 1989, syf.542.
- KARATAY, Fehmi Edhem: “**Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu**”, Topkapı Müzesi Yayınları: 11, C. 1, İstanbul, 1985, 644 syf.
- KARİBULLAH, Hasan vd.: **Tematik Siyer Atlası**, çev. Mehmet Ali Baltaş vd., Moralite Yay., İstanbul 2007.
- KAYA, Fatih : “**18. Yüzyıla Ait Bir Siyer-i Nebî Üzerinde Sentaks İncelemesi**”, dan. Prof.Dr. Ahmet Bican Ercilasun, Doktora Tezi, Ankara, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010, 563 syf.
- KAZAN, Hilâl : “**XV. VE XVI. Asırlarda Osmanlı Sarayının Sanatı Himayesi**”, dnş. Prof. Dr. M. Hüsrev Subaşı, Doktora Tezi, İstanbul, Marmara Üni., Sosyal Bilimler Ens., 2007, XIV + 663 syf.
- KAZANCI, Ahmed Lütfi : **Hız. Adem’den Hâtemü’l-Enbiyâ’ya Kur’ân’ın Tanıttığı peygamberler**, C. 3., İzmir 1990.
- KERSLAKE, Celia J. : “Celâlzâde Mustafa Çelebi”, **DİA**, C.7, İstanbul, 1993, syf. 261
- KILIÇ, Remzi : “**Celâlzâde Mustafa’nın ‘Selim-nâme’ Adlı Eserinde Devlet Felsefesi Siyaset ve İdare Anlayışı**”, Bilge, sy. 24, Bahar 2000, syf. 85-88.
- KOCATÜRK, Vasfi Mahir: “**Türk Edebiyatı Tarihi**”, Edebiyat Yay., Ankara, 1970, 904 syf.

- KORKMAZ, Zeynep : "Erzurumlu Darir ve Memlûk Türkçesinin Oğuzcalaşmasındaki Yeri", Şükrü Elçin Armağanı, Ankara 1983, syf. 267-274.
- KÖKSAL, M. Asım : “İslam tarihi : peygamberler peygamberi Hazreti Muhammed Aleyhisselam ve İslamiyet: Medine devri”, İstanbul, Işık Yay, Mayıs 2008, syf. 84.
- KÖSE, Abdullah : “Delâilü’n-nübüvve Eserleri”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Ens., 1989, 125 syf.
- KÜÇÜKAŞCI, Mustafa Sabri : “Şâmî, Şemseddin”, DİA, C.38, syf. 330-331.
- LATİFİ : Tezkiretü’-şu‘arâ ve Tabsıratu’n-nuzamâ (İnceleme-Metin), haz. Doç.Dr. Rıdvan Canım, Ankara, AKM Yay., 2000, syf. 529.
- LEVEND, Agah Sırrı : “Ümmet Çağında Ahlâk Kitaplarımız”, TDAY Belleten, sy. 234, 1963, syf. 89-115.
- Divan Edebiyatı, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1984, 662 syf.
- LUVİS, Rızkullah b. Yusuf b. Abdülmesih el-Yesui Şeyho: el-Müncid fi’l-luğa, Daru’l-Mahrec, Beyrut, 2003
- el-MAGLUS, Sami b. Abdullah: Siyer Atlası, trc. Abdullah Karakaş, thk. Muhammed Emin Yıldırım, İstanbul, Siyer Yay., Eylül 2010.
- MEHMET TAHİR EFENDİ, Bursalı “Osmanlı Müellifleri 1299-1915” C.3, Meral Yay., İstanbul, 1975, syf. 38.
- MÎR, Mustansır : Kur’ânî Terimler ve Kavramlar Sözlüğü, çev. Murat Çiftkaya, İstanbul, İnkılab Yay., 1996.
- MOSTRAS, C. : Dictionnaire Geographique de L’empire Ottoman, Pera Turizm ve Ticaret Ltd. şti., İstanbul, 1995
- MÜSTAKİM-ZÂDE Süleyman Sadeddin Efendi : Tuhfe-i Hattatîn, nâşir. İbnü’l-emin Mahmûd Kemâl, İstanbul, Devlet Matbaası, 1928, 856+34+5 syf.
- ONAY, Ahmet Talat : Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü, Haz. Cemal Kurnaz, Ankara, Birleşik y., 2007, syf. 527.
- ÖZ, Mustafa : “Şevâhidü’n-nübüvve”, DİA; C.39, İstanbul, 2010, syf. 19-20.

- ÖZ, Şaban : “İlk Siyer Kaynakları ve Müellifleri”, İSAR, İstanbul, 2008, 29-32.
- ÖZCAN, Abdülkadir : “Tabakâtü’l-memâlik”, **DİA**, C.39, İstanbul, 2010, syf.301-303.
- ÖZDEMİR, Mehmet : “Siyer Yazıcılığı Üzerine”, **Milel ve Nihal inanç kültür ve mitoloji araştırmaları dergisi**, C.4, s.3, Aralık 2007, syf.128-162.
- ÖZGÜL, İbrahim : “**Kara Çelebi-Zâde Abdülaziz Efendi'nin Ravzatü'l-Ebrâr adlı eseri (1299?1648) tahlil ve metin**” dan. Prof.Dr. Mehmet İnbaşı, Erzurum, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010, 510 syf.
- ÖZAKTAN, Fatih : “**Enfâl ve Tevbe Sûreleri Bağlamında Siyerin Tefsirdeki Yeri**”, dan. Prof.Dr. Sadrettin Gümüş, Yüksek Lisan Tezi, İstanbul, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008, 238 syf.
- ÖZKAN, Mustafa : **Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi**, 2. bs., İstanbul, Filiz Kitabevi, 2000.
- "Tarihî Türkiye Türkçesi Metinlerinde İstek Eki -A/-E'nin Kullanılışı Üzerine", İstanbul, **TDED**, C. XXX, 2003, syf. 359-385.
- "Eski Türkiye Türkçesinde ki/kim Bağlaçlarının Kullanılışı Üzerine", İstanbul, **TDED**, C. XXXI, 2004, syf. 243-255.
- ÖZKAT, Mustafa : “**Münîrî (Öl. 1521?)’nin Manzum Siyer-i Nebî’si cilt: IV-V – İnceleme-Metin**”, dan. Prof. Dr. Nihat Öztoprak, Doktora Tezi, İstanbul, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 2011, 1355 syf.
- ÖZTÜRK, Ali : “Türk Edebiyatında Manzum Siyerler”, **Hız. Muhammed ve Evrensel Mesajı Sempozyumu 20-22 Nisan 2007**, İslâmi İlimler Dergisi Yay., Çorum, 2007, syf. 213-216.
- ÖZTÜRK, Levent : “**Hız. Muhammed’in Habeşistan’la Münasebetleri**”, dnş. Prof. Dr. Mustafa Fayda, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1988 .
- ÖZTÜRK, Nuran : “**Siyer Türü ve Siyer-i Veysî**”, dnş. Prof.Dr. Cihan Okuyucu, Doktora tezi, Kayseri, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Ens., 1997.

- ÖZTÜRK, Özhan : **Foklor ve Mitoloji Sözlüğü**, Phoenix, Ankara, 2009.
- PAKALIN, Mehmet Zeki : **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Sözlüğü**, c.3, İstanbul, MEB Yay. 1993, syf.491.
- PEÇEVÎ, İbrahim Efendi : **Tarih-i Peçevî**, İstanbul, C. I-II, Matbaa-i Âmire, 1283.
- er-RÂZÎ, Fahrüddîn : “Tâ-Hâ Sûresi”, “**Tefsîr-i Kebîr**”, c.15, trc. Suat Yıldırım vd, Akçağ Yay, Ankara, 1993, syf.. 418.
- SALAHÎ, Mehmet : **Kâmûs-ı ‘Osmânî**, İstanbul, Mahmûd Bey matbaası, H. 1313, syf. 668.
- SAMÎ, Şemseddin : **Kâmûs-ı Türki**, İstanbul, Çağrı yay, 1978, syf. 1574 + 16
Kâmûsu’l-A‘lâm, Ankara, Kaşgar Neşriyat, 1996, c. 1-6.
- SARAÇ, Ayşe Hümeysra : “**Eyüp Sabri Paşa’nın Mahmûdu’s-siyer’inde Hz. Peygamber’e Dair Nakledilen Fevkaledede Hâller - Mekke Dönemi - (İbn-i Hişâm ve Darîr’in Anlatımlarıyla Mukayeseli)**”, dan. Prof.Dr. İsmail Safa Üstün, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2010.
- SELÂNİKÎ, Mustafa Efendi : **Tarih-i Selânikî** (971-1003/1563-1595), Haz. Mehmet İpşirli, İstanbul, İstanbul Üni. Ed. Fak. Yay., 1989.
- SEVERCAN, Şerafettin : “**Süleymânâmeler**”, Osmanlı, Ankara, C. 8, Yeni Türkiye Yayınları, 1999, syf. 301-317
- el-SHAMAN, Massad Süveylim Ali: “**Türk Edebiyatında Siyerler ve İbn Hişâm’ın Siyeri’nin Türkçe Tercümesi**”, dan. Doç.Dr. M. Esat Coşan, Doktora Tezi, Ankara Üni., İlahiyat Fak., 1982, syf. XXVII-XXVIII.
- SIR, Ayşe Nur: “Eski Türkiye Türkçesi Devresine Ait Mensur Bir Eser: Risâle-i Mi‘Râciyye”, “**Prof.Dr. Âmil Çelebioğlu Armağanı, Turkish Studies**, Ankara, Volume 8/1, (Çevrimiçi) http://www.turkishstudies.net/Makaleler/942141880_115S%C4%B1r%20Ay%C5%9Fe%20Nur-edb_S.pdf, Winter 2013, syf. 2261.
- SOLMAZ, Süleyman : “**Yakut**”, Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Sözlüğü, c. 6, AKM Yay., 2006, 247 s

- SOYALAN, Mehmet Yaşar: **Kur'ânî Terimler ve Deyimler Sözlüğü**, Ağaç Yay., İstanbul, Mart 2003.
- SUNGURHAN-EYDURAN, Aysun :“**Nişānî**”, Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi, C. 6, AKM Yay. 2006, syf. 631.
- SÜLEYMANOVA, Sevdâ: Miracnamelerde Arş-Kursi ve “Yedi Yıldız Denizi” anlayışlarının Felsefi-Mitolojik Kaynakları”, **Motif Akademi Halk Bilimi Dergisi**, Azerbaycan Özal Sayısı, 2011/1, İstanbul, syf. 223-236.
- ŞENEL, Abdülkadir : “Muîn el-Miskîn”, **DİA**, C.31, İstanbul, İstanbul, 2006, syf.88-89
- ŞENGÜLLER, İsmail Hakkı vd. : **İslâmî Bilgiker Ansiklopedisi**, Hikmet Neşriyat, 3 c., İstanbul 1993.
- ŞULUL, Kasım : “Siyer Literatüründe Kullanılan Terimler ve Özel İsimler Sözlüğüne Dair”, **Harran Üni. İlahiyat Fak. Dergisi**, y:13, s.19, Şanlıurfa, 2008, syf.33-53.
- TANYILDIZ, Ahmet: “Süleymaniye Kütüphanesindeki 1211 Numaralı Na‘t ve Mi‘râciyye Mecmûası”, “**Prof.Dr. Âmil Çelebioğlu Armağanı, Turkish Studies**, Ankara, Volume 8/1, (Çevrimiçi) http://www.turkishstudies.net/Makaleler/142761008123_Tany%C4%B1ld%C4%B1z%20Ahmet-edb_S.pdf , Winter 2013, syf. 525-547.
- TEKİNDAG, M.C. Şehabeddin: “Selim-nâmeler”, **Tarih Enstitüsü Dergisi**, s.1, İstanbul Üni. Ed. Fak. Yay., Ekim 1970, syf. 197-230.
- TERGİP, Ayhan : **Bâkî'nin Meâlimü'l-yakîn Adlı Eseri Üzerinde Dil İncelemesi (Metin-Sözlük)**, Doktora Tezi, dan. Prof. Dr.Mustafa Özkan, İstanbul, İstanbul Üni., Sosyal Bilimler Ens., 2010, 1221 syf.
- TERZİ, Mustafa Zeki : **İlk Siyer ve Megâzî Yazarları ve Eserleri**, Sönmez matbaası, Samsun, 1990, 111 syf.
- TOKSOY, Cemal : **Cumhuriyet Devri Akademik Siyer Çalışmaları Katalogu**, İstanbul, Meridyen Destek Derneği Yay, Mart 2010.

- TULUM, Mertol : “Osmanlı Nesrinin Dili”, **Düzyazıda Dil, Üslûp ve Türler, Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları V**, İstanbul, Turkuaz Yay., Nisan 2010.
- TUMAN, Mehmet Nail : Tuhfe-i Nâilî, Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri, Hz. Cemal Kurnaz vd., Ankara, Bizim Büro Yay, 2001, 2. c.
- TÜRKOĞLU, Nevzat : “İbn Seyyidinnas’ın Hayatı, Eserleri ve Tarihçiliği”, dan. Doç.Dr. M. Mahfuz Söylemez, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008, 109 syf.
- UĞUR, Ahmet : “Selimnâme”, **DİA**; C.36, İstanbul, 2009, syf. 440-441.
- ULUÇAY, Mustafa : "Mealimü'l-Yakîn [Bakî]: Giriş-Metin-Notlar-Sözlük", dan. Prof. Dr. Mustafa Özkan, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Ens., 1999, 127 syf.
- USLU, Recep : **Herat Tarihi**, İstanbul, y.y., 1997.
- UZUN, Mustafa : “Abdûlbâki Ârif Efendi”, **DİA**, C.1, İstanbul, 1988, syf. 195.
“Hz. Muhammed: Türk Edebiyatı” **DİA**, C. 30, İstanbul, 2005, syf. 458.
“Muhammediyye”, **DİA**, C.30, İstanbul, 2005, syf. 586-587
“Siyer ve Megâzî”, **DİA**, C.37, İstanbul, 2009, syf. 319-326.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı : **Kastamonu Meşahiri**, haz. Mustafa Eski, Ankara, Kastamonu Eğitim Yüksekokulu Yay. no:5, 1990.
“On Altıncı Asır Ortalarında Yaşamış olan İki Büyük Şahsiyet - Tosyalı Celâlzâde ve Salih Çelebiler” **Belleten**, C. 22, sy. 87, Temmuz 1958, syf. 391-441
- ÜNER, Büşra : “**Manzum Siyer – İnceleme-Metin**”, dan. Yrd. Doç.Dr. Nurgül Özcan, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Fatih Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011, 247 syf.
- VON HAMMER, Baron Joseph : **Osmanlı Devleti Tarihi**, trc. Mehmet Ata, haz. Mümin Çevik, Erol Kılıç, C. 6, İstanbul, Üçdal Yay., 1984, 1644-1989 syf.

YAYIN KURULU : “Mustafa Çelebi (Koca Nişancı)”, **Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi**, C.2, YKY, 1999. syf. 293-294.

YENİCE, Ali Rıza : “**Cahiliye Döneminde Kabileler Arası Kan Davası**”, Yüksek Lisans Tezi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, Marmara Üniversitesi, t.y

Yıldırım, Nimet : **Fars Mitolojisi Sözlüğü**, Kabalcı, Kasım 2008, 815 syf.

YILDIZ, Güllü : “**Abdurrahman es-Süheylî (581/1185) ve Siyer Şerhi**”, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2010, syf. 13.

“II. Meşrutiyet Dönemi Siyer Müellifleri Arasında Geleneğin Sesi: Düzceli Yusuf Suad”, **Dîvân**, C.15, s. 29, Bilim ve Sanat Vakfı Yay., İstanbul, 2010/2, syf.63-93.

YILMAZ, Mehmet : **Edebiyatımızda İslâmî Kaynaklı Sözler** (Ansiklopedik Sözlük), Enderun Kitabevi, İstanbul, 1992.

ÖZGEÇMİŞ

18 Mart 1974 tarihinde Balıkesir'in Edremit ilçesinde doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Çanakkale'nin ilçesi Ezine'de tamamladı. 1993 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde lisans eğitimine başladı. 1997 yılında mezun oldu.

Eylül 1997'de İstanbul Üniversitesinde Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Dili Bilim Dalı'nda Yüksek lisansa başladı.

10 Ekim 1999'da Fatih Üniversitesinde Araştırma Görevlisi olarak göreve başladı. 2000 yılında Brezilya Sao Paulo Üniversitesinde iki yarı yıl süresince misafir Türk Dili okutmanı olarak Türk Dili I ve Türk Dili II dersleri verdi.

Temmuz 2001'de Yüksek Lisans eğitimini Lâmiü Çelebi'nin Maktel-i Âl-i Resûl'ü teziyle tamamladı.

Kasım 2002'de dil eğitimi için Amerika Birleşik Devletleri'ne gitti. Mayıs 2005'te Türkiye'ye döndü ve Eylül 2005'te İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Dili Bilim Dalı'nda Yüksek lisansa başladı.

Ağustos 2005'ten 2008 yılının Nisan ayında askerlik görevi için Mardin'e gidinceye kadar Yağmur Dergisi Sorumlu Yazı İşleri Müdürü olarak görev yaptı.

Askerlik sonrası 2009 yılının Şubat ayında Yalova Üniversitesinde Türk Dili okutmanı olarak göreve başladı ve hâlen bu görevine devam etmektedir.

Harun Arslan, Tarih Öğretmeni Meryem Ekşi Arslan ile evli ve Mustafa Orhan Arslan isimli bir erkek çocuğunun babasıdır.